A Buk Tabu A Maulana Kunubu ma A Kalamana Kunubu

The Old Testament in the Kuanua language of Papua New Guinea

Buk Baibel long tokples Kuanua long Niugini

THE BIBLE SOCIETY
PAPUA NEW GUINEA

A Buk Tabu A Maulana Kunubu ma A Kalamana Kunubu

The Old Testament in the Kuanua language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Kuanua long Niugini

Translation by The Bible Society of Papua New Guinea

© 1882, 1983 The Bible Society of Papua New Guinea

Print publication, 1983 by The Bible Society of Papua New Guinea

Web version
© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

www.ScriptureEarth.org

Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works)
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *The Bible Society of Papua New Guinea* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long http://tokplesbaibel.org. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long

http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Table of Contents

A Vunapaina
A Vunapaina . . . . . Vuna 1
A Niirop
A Niirop . . . . . Niir 83
Ure Ra Tarai Levi
A Tarai Levi . . . . . Levi 154
A Niluluk Ure Ra Tarai Israel
A Niluluk . . . . . Nilu 202
A Vavatang Na Vartuluai Mulai
A Vartuluai Mulai . . . . . Vart 272
A Buk Kai Iosua
Iosua . . . . . Iosu 335
A Buk Ure Ra Umana Tena Varkurai
A Umana Tena Varkurai . . . . . Vark 375
Rut
Rut . . . . . Rut 416
A Luaina Buk Ure Samuel
1 Samuel . . . . . 1 Sam 422
A Vauruana Buk Ure Samuel
2 Samuel . . . . . 2 Sam 473
A Luaina Buk Ure Ra Umana King
1 King . . . . . 1 King 517
A Vauruana Buk Ure Ra Umana King
2 King . . . . . 2 King 569
A Luaina Buk Na Tutumu Vakai
1 Tutumu Vakai . . . . . 1 Tutu 620
A Vauruana Buk Na Tutumu Vakai
2 Tutumu Vakai . . . . . 2 Tutu 668
Esra
Esra . . . . . Esra 727
Nekemia
Nekemia . . . . . Neke 744
Esta
Esta . . . . . Esta 769
Iob
Iob . . . . . Iob 782
A Umana Kakailai
A Umana Kakailai . . . . . Kak 841
A Umana Tinata Valavalar
Tinata Valavalar . . . . . Tina 1008
A Buk Kai Ra Tena Varvai
A Tena Varvai . . . . . Tena 1059
A Kakailai I Lia Ta Ra Lavur Kakailai
A Kakailai I Lia . . . . . Kakai 1072

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A Buk Kai Ra Propet Iesaia
Iesaia . . . . . Ies 1083
A Buk Kai Ra Propet Ieremia
Ieremia . . . . . Iere 1164
A Umana Kakailai Na Niligur
Niligur . . . . . Niligur 1253
A Buk Kai Ra Propet Esekiel
Esekiel . . . . . Esek 1264
Daniel
Daniel . . . . . Dan 1343
A Buk Kai Ra Propet Osea
Osea . . . . . Osea 1369
A Buk Kai Ra Propet Ioel
Ioel . . . . . Ioel 1381
A Buk Kai Ra Propet Amos
Amos . . . . . Amos 1386
A Buk Kai Ra Propet Obadia
Obadia . . . . . Obad 1396
A Buk Kai Ra Propet Iona
Iona . . . . . Iona 1398
A Buk Kai Ra Propet Mika
Mika . . . . . Mika 1402
A Buk Kai Ra Propet Nakum
Nakum . . . . . Nak 1410
A Buk Kai Ra Propet Kabakuk
Kabakuk . . . . . Kabak 1414
A Buk Kai Ra Propet Sepania
Sepania . . . . . Sep 1419
A Buk Kai Ra Propet Kagai
Kagai . . . . . Kagai 1423
A Buk Kai Ra Propet Sekaria
Sekaria . . . . . Sek 1426
A Buk Kai Ra Propet Malaki
Malaki . . . . . Mal 1440
A Bo Na Varvai Mataio I Ga Tumu Ia
Mataio . . . . . Mat 1445
A Bo Na Varvai Marko I Ga Tumu Ia
Marko . . . . . Mar 1502
A Bo Na Varvai Luka I Ga Tumu Ia
Luka . . . . . Luk 1537
A Bo Na Varvai Ioanes I Ga Tumu Ia
Ioanes . . . . . Ioa 1596
A Umana Papalum Kal Ra Umana Apostolo
Apostolo . . . . . Apos 1637
WA Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Ra Tarai Rom
Rom . . . . . Rom 1689

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A Luaina Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Ra Tarai Korinto
1 Korinto . . . . . 1 Kor 1714
A Vauruana Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Ra Tarai Korinto
2 Korinto . . . . . 2 Kor 1738
A Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Ra Tarai Galatia
Galatia . . . . . Gal 1753
A Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Ra Tarai Epeso
Epeso . . . . . Epe 1762
A Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Ra Tarai Pilipoi
Pilipoi . . . . . Plp 1770
A Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Ra Tarai Kolose
Kolose . . . . . Kol 1776
A Luaina Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Ra Tarai Tesalonika
1 Tesalonika . . . . . 1 Tes 1782
A Vauruana Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Ra Tarai Tesalonika
2 Tesalonika . . . . . 2 Tes 1787
A Luaina Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Timoteo
1 Timoteo . . . . . 1 Tim 1790
A Vauruana Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Timoteo
2 Timoteo . . . . . 2 Tim 1797
A Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Tito
Tito . . . . . Tit. 1802
A Buk Kai Paulo Ra Apostolo Tadav Pilemon
Pilemon . . . . . Plm 1805
A Buk Tadav Ra Tarai Ebraio
Ebraio . . . . . Ebr 1807
A Buk Kai Iakobo
Iakobo . . . . . Iak 1825
A Luaina Buk Kai Petero
1 Petero . . . . . 1 Pet 1831
A Vauruana Buk Kai Petero
2 Petero . . . . . 2 Pet 1838
A Luaina Buk Kai Ioanes
1 Ioanes . . . . . 1 Ioa 1843
A Vauruana Buk Kal Ioanes
2 Ioanes . . . . . 2 Ioa 1849
A Vautuluna Buk Kai Ioanes
3 Ioanes . . . . . 3 Ios. 1850
A Buk Kai Iudas
Iudas. . . . . Iud 1851
A Buk Na Vavaarikai Kai Ioanes
Vavaarikai . . . . . Vav 1853

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A VUNAPAINA

A vavaki na rakarakan a gunagunan ma ra tarai

1 1 Ta ra vunapaina God i ga vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan
a gunagunan. 2 Ma ra rakarakan a gunagunan i ga purpuruan, ma i
kapakapana ka, ma ra lamanana i ga bobotoi; ma ra Tulungea i God i ga
bebe ta ra ul a polo.
3 Ma God i ga biti: A kapa na vana rikai! Ma ra kapa i ga vana rikai.
4 Ma God i ga gire ra kapa i boina; ma God i ga tibe varbaiane vue ra
kapa kan ra bobotoi. 5 Ma God i ga vatang ra kapa ba a Bung na Keake,
ma ra bobotoi ba a Bung na Marum. Ma i ga ravian ma i ga malana, a
luaina bung.
6 Ma God i ga biti: A ngala na maup na vana rikai livuan ta ra lavur
polo, ma na tibe varbaiane ra lavur polo! 7 Ma God i ga vaki ra maup ma
i ga tibe varbaiane vue ra tava ta ra vavai na maup kan ra tava ta ra ul a
maup; ma i ga damana ka. 8 Ma God i ga vatang ra ul a maup ba a Bala
na Bakut. Ma i ga ravian ma i ga malana, a vauruana bung.
9 Ma God i ga biti: A lavur polo ta ra vavai na bala na bakut diat a vana
guvai tai ta kopono kiki upi ra pia i ge na vana rikai; ma i ga damana ka.
10 Ma God i ga vatang ra pia i ge ba a Gunan, ma ra kiki guvai na lavur
polo ba a Ta; ma God i ga gire ba i boina. 11 Ma God i ga biti: A vura na
gol rikai ta ra pia, ma ra davai ba na vuai ra patina, ma ra davai ba na
vuai ra vuaina, tikatikai da kana mangamangana iat; ma diat a tavua
tana ta ra gunagunan! Ma i ga damana ka. 12 Ma ra vura i ga gol rikai ta
ra pia, ma ra davai ba i vuai ra patina da kana mangamangana iat, ma ra
umana davai ba diat a vuai ra vuai diat, nina ba diat a tavua tana mulai
da kadia mangamangana; ma God i ga gire ba i boina. 13 Ma i ga ravian
ma i ga malana, a vautulana bung.
14 Ma God i ga biti: A umana kapa diat a vana rikai ta ra maup arama
liu, upi diat a tibe varbaiane vue ra bung na keake ma ra bung na
marum; boina ba diat a umana vakilang ure ra umana e, ma ra umana
bung, ma ra umana kilala; 15 ma ra umana kapa diat a ki arama liu upi
diat a vakapa ra rakarakan a gunagunan; ma i ga damana ka. 16 Ma God

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i ga vaki a ura ngala na kapa, nina i ngala ta dir i kure ra bung na keake,
ma ra ikilik i kure ra bung na marum; ma ra lavur tagul bula. 17 Ma
God i ga vaki diat arama liu upi diat a vakapa ra gunagunan, 18 ma upi
diat a kure ra bung na keake ma ra bung na marum, ma upi diat a tibe
varbaiane vue ra kapa ma ra bobotoi. Ma God i ga gire ba i boina ka.
19 Ma i ga ravian ma i ga malana, a vaivatina bung.

20 Ma God i ga biti: A lavur polo diat a kor ma ra lavur mangana i laun,
ma ra umana beo diat a purpururung arama liu ra maup! 21 Ma God i ga
pait ra lavur konakonom ma ra lavur mangana i laun ma i peal ta ra polo,
tikatikai da kana mangamangana iat, ma ra lavur beo i purpururung da
kana mangamangana iat; ma God i ga gire ba i boina. 22 Ma God i ga tata
vadoane diat ma i ga biti: Avat a kakava mulamulai ma avat a vapealane
avat, ma avat a kor ta ra polo na ta, ma ra umana beo diat a peal ta ra
gunagunan. 23 Ma i ga ravian ma i ga malana, a vailimana bung.

24 Ma God i ga biti: A lavur mangana i laun na vana rikai ta ra
pia, tikatikai da kana mangamangana iat, a umana vavaguai ma ra
umana mangana dia kakao ma ra umana leing ta ra pui da kadia
mangamangana! Ma i ga damana. 25 Ma God i ga pait ra leing ta ra pui
da kana mangamangana ma ra umana vavaguai da kadia mangamangana
ma ra lavur mangana dia kakao ra pia da kadia mangamangana; ma God
i ga gire ba i boina.

26 Ma God i ga biti: Dat a pait ra tarai varogop ma dat ma ta ra malalar
i dat; ma diat a kure ra en ara na ta ma ra umana beo dia purpururung
arama liu ta ra maup, Ta ra umana vavaguai, ma ra rakarakan a
gunagunan par, damana bula ra lavur mangana i kakao ra pia. 27 Ma
God i ga.pait ra tarai ta ra malalarina; ta ra malalar i God i ga pait ia; i
ga vaki dir a tutana ma ra vavina. 28 Ma God i ga tata vadoane dir ma i
ga biti ta dir: Amur a vakubur ra tarai, ma amur a vapealane amur, ma
avat a kor ta ra rakarakan a gunagunan, ma avat a uvia pa ia, pi avat a
kure ra en na ta ma ra lavur beo liuliu, ma ra lavur mangana i laun ma
i kakao ra pia. 29 Ma God i ga biti: Gire, iau tar tul tar ta mumur a lavur
mangana davai dia vuai ra pat i diat ta ra rakarakan a gunagunan, ma
ra lavur davai par dia vuai ra vuai diat, nina diat a tavua mulai tana;
amumur magit na nian; 30 ma iau tar tul tar ra lavur davai i lubalubang ta
ra lavur mangana vavaguai ma ra lavur beo liuliu, ma ra lavur mangana
i kakao ra pia ma i laun, upi adia nian. Ma i ga damana. 31 Ma God i ga
gire ra lavur magit par i ga pait ia, ma gire, i vakak tuna. Ma i ga ravian
ma i ga malana, a valaptikaina bung.

2 1 Damana i ga pait vapar ra bala na bakut ma ra rakarakan a
gunagunan ma ra pepeal magit tana. 2 Ma ta ra valavuruana bung
God i ga tar pait ot pa kana papalum, nina i ga ongor tana, ma i ga ngo
ta ra valavuruana bung kan ra lavur papalum i ga tar pait ia. 3 Ma God i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga vadoane ra valavuruana bung ma i ga vagomgom ia, tago i ga ngo kan
ra lavur papalum tana, nina i ga vaki ia, ma i ga tar pait ia.
4 Go ia ra vunapai ra bala na bakut ma ra vunapai ra rakarakan a
gunagunan ta nam ra e ba di ga vaki dir ma ba ra Luluai God i ga pait
ra rakarakan a gunagunan ma ra bala na bakut. 5 Ma pa ta davai na pui
i ga gol boko ta ra rakarakan a gunagunan ma pa ta lubang na magit kai
ra gunan i ga tar tavua, tago a Luluai God pa i ga tul tar boko ra bata ta
ra gunagunan, ma pa ta tutana boko upi na palum ra pia; 6 ia kaka a vual
i ga tubang rikai ta ia gunan ma i ga vabilim ra mata i ra rakarakan a
gunagunan. 7 Ma ra Luluai God i ga pait ra tutana ma ra tobon na pia, ma
i ga vu tar ra ubar na nilaun ta ra bilauna; ma ra tutana i ga laun tana.

A uma Eden

8 Ma ra Luluai God i ga pait tika na uma na davai ta ra papar a taur, ma
i ga vaki ra tutana tana, nina. i ga mal ia. 9 Ma ra Luluai God i ga vatavua
ra lavur davai, ba di manane diat, ma dia topa ra nian; ma ra davai na
nilaun bula, i ga tur livuan ta ra, uma, ma ra davai ba da nunure tana
ra boina ma ra kaina. 10 Ma tika na tava alir i ga vana rikai maro Eden,
upi na vabilim ra uma; ma abara i vana varbaiai upi na ivat na tava alir.
11 A luaina, a iangina Pison, ma i ga alir kikil ra gunan Kavila, nina ba di
ga gire ra goled tana; 12 ma ra goled kai nam ra gunan i ga boina; a bulit
na davai, a iangina bedolak, i tur bula tana, ma ra bo na vat, a iangina
onik. 13 A vauruana tava alir di vatang ia ba Gion, nina ba i vana kikil ra
gunan Kus parika. 14 Ma ra iang i ra vautuluna tava alir ba Kidekel, nina
i alir upi ra matana taur ta ra gunan Asiria. Ma ra vaivatina tava alir ia
ra Oiparat. 15 Ma ra Luluai God i ga agure ra tutana ma i ga vaki ia ta ra
uma Eden upi na papalum tana ma upi na balaure. 16 Ma ra Luluai God i
ga vartuluai pire ra tutana, ma i ga biti: Una ian ta ra lavur davai dia tur
ta ra uma; 17 ma koko una ian ta ra davai di nunure tana ra boina ma ra
kaina, tago nam ra bung u ian tana, a dovotina una virua.
18 Ma ra Luluai God i ga biti: Pa i boina ba ra tutana na ki varkolono;
ina vaki kapi kana ta tika na tena maramaravut. 19 Ma ra Luluai God i
ga pait ra lavur vavaguai, ma ra lavur leing kai ra pui, ma ra lavur beo
dia vana liu; i ga pait diat ma ra pia, ma i ga agure diat tadav ra tutana,
upi na gire ba na vatang diat ma ra ava; ma ra lavur magit i laun na kap
nam ra iangina ba ra tutana na vaiang tar ia. 20 Ma ra tutana i ga vaiang
tar ra iang i ra lavur vavaguai ma ra lavur beo dia vana liu, ma ra lavur
leing par kai ra pui; ma pa ta tena maramaravut boko kai ra tutana.
21 Ma ra Luluai God i ga tulue ra mamat na nidiop tadav ra tutana; ma
ba i tarurungai, i ga tak vue tika na ur na pal a virvirina tana, ma i ga
vabonot ra mata ma ra viono. 22 Ma ra Luluai God i ga mal pa tika na
vavina ma ra ur na pal a virvirina, ma i ga agure pirana. 23 Ma ra tutana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i ga biti: A uruna tai ra urugu ma a viono tai ra viogu. Da vatang ia ba
Vavina, tago di ga pait vaarike tai ra Tutana. 24 Kari a tutana na vana kan
tamana ma nana ma na ki pire kana vavina, upi dir tikai ka. 25 Ma dir par
pa dir ga mal boko, a tutana ma kana vavina, ma pa dir ga vavirvir.

A bunura kai ra tarai

3 1 Ma ta ra lavur leing par ba ra Luluai God i ga pait diat, a vui i
lia ma ra kabinana ure ra vavagu. Ma i ga biti tai ra vavina dari:
A dovotina vang, God i ga tigal amur, ba koko amur a ian ta ra lavur
davadavai ta ra uma? 2 Ma ra vavina i ga biti tai ra vui: Amir a ian ta ra
vuai ra lavur davai ta ra uma; 3 ia kaka ure ra vuai ra davai livuan ta ra
uma God i ga biti dari: Koko amur a ian tana ma koko amur a bili ia, kan
amur a mat. 4 Ma ra vui i ga biti tai ra vavina: Vakir amur a mat, pata
tuna; 5 ma God i nunure ba ta nam ra bung amur a ian tana, na tapala
ra mata i mumur, ma amur a vardada ma God ma amur a matoto ta ra
magit i boina ma ta ra magit i kaina. 6 Ma ba ra vavina i ga gire ba ra
davai i topa ra nian, ma ba a magit na varmananai ta ra matana, ma ba
ra davai i boina, tago i varvamatoto, i ga takan pa ta vuaina tana ma i ga
en ia, ma i ga tabar bula kana tutana me, ma i ga ian. 7 Io, a mata i dir i
ga tapala muka, ma dir ga nunure ba pa dir mal; ma dir ga ingit guve ra
umana mapina lovo, ma dir ga mal me.

8 Ma dir ga valongore ra nilai ra Luluai God, ba i vanavana ta ra uma
ta ra vuvu ravian; ma ra tutana ma kana taulai dir ga parau kan ra mata
i ra Luluai God, ta ra davadavai na uma. 9 Ma ra Luluai God i ga oro pa
ra tutana ma i ga biti tana: U ki ave? 10 Ma i ga biti: Iau tar valongore
ra nilaim ta ra uma, ma iau ga burut, tago pa kaugu ta mal; ma iau ga
parau. 11 Ma i ga biti: To ia i tar ve u ba pa kaum ta mal? Dave, u tar ian
vang ta ra davai, nina iau ga tigal u tana pi koko una ian tana? 12 Ma ra
tutana i ga biti: Nam ra vavina. u ga vaki ia piragu, ia nam i ga tabar iau
ma ra vuai ra davai, ma iau ga ian. 13 Ma ra Luluai God i ga biti tai ra
vavina: Ava go u tar pait ia? Ma ra vavina i ga biti: A vui i ga vagu pa iau
ma iau ga ian.

14 Ma ra Luluai God i ga biti tai ra vui dari: Una manga kakaina ta
ra lavur vavaguai, ma ra lavur leing ara ra pui, tago u tar pait nam ra
magit; una kakao ta ra balam uka, ma una en ra tobon ta kaum nilaun
par; 15 ma ina vatur ra kini na ebar pire mumur ma ra vavina, upi amur a
ki na ebar vargil, ma damana bula ra umana bul mur tam ma ra umana
bul mur tai ra vavina; na nuk upi na rua vadala ra ulum ma una nuk upi
una karat vadala ra inabut na kauna.

16 Ma i ga biti tai ra vavina: Ina vangala ra lavur kinadik piram, ba
una kakava; una kava vaarike ra umana bul ma na tup u ra kinadik tana;
kaum mamainga na tur pire kaum tutana, ma na kure u.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Ma i ga biti tai Adam: Tago u tar torom ta ra nilai kaum vavina,
ma u tar ian ta ra vuai na davai nina iau ga tigal u tana dari, Koko una
ian tana, a pia na kakaina ure u; na monong u ra papalum, upi una ian
tana ta kaum nilaun par. 18 A kait ma ra kara na tavua tana upi kaum;
ma una ian ta ra magit i tavua ta ra uma. 19 Una en ra am magit ta ra
mangamangon i ra matam tuk ta nam ra bung, ba una lilikun mulai
tadav ra pia, tago di ga pait u mame; tago u a tobon ika, ma una lilikun
mulai tadav ra tobon.
20 Ma ra tutana i ga vatang kana vavina ba Eva, tago a na i diat par dia
lalaun. 21 Ma ra Luluai God i ga pait ra mal ure dir ma ra pal a vavaguai,
ma i ga vamal dir me.
22 Ma ra Luluai God i ga biti: Gire, ra tutana i papait na varogop ma
tikai ta dat, tago i nunure ra magit i boina ma ra magit i kaina; ma go upi
koko na tulue ra limana ma na tatak pa bula ta ra davai na nilaun, ma
na ian, ma na laun vatikai, 23 ra Luluai God i ga tul vaire vue kan ra uma
Eden upi na palum ra pia, nina di ga pait ia me. 24 Damana i ga korot
vairop vue ra tutana; ma i ga vaki ra umana angelo ta ra uma Eden, ta
ra papar a taur tana, ma dia ga vatur ra pakat na vinarubu i birao ma i
tavurvuru, upi diat a balaure ra nga tadav ra davai na nilaun.

Kain dir ma Abel

4 1 Ma ra tutana i ga la pire Eva kana taulai; ma i ga lalau pa ra bul,
ma i ga kava Kain. Ma i ga biti: A Luluai i ga maravut iau, ma
iau tar vatur vake tika na tutana! 2 Ma i ga kava mule turana Abel. Ma
Abel i ga tena balabalaure sip, ma Kain i ga tena vinauma. 3 Ma ba i
ga par vanavana. ta umana kilala, Kain i ga kap tabar ra Luluai ma ra
lavur vuai na davai ra pia. 4 Ma Abel bula i ga kap tabar ia ma ra nat na
kakava kalama ta kana kikil na sip ma ra bira bula tana. Ma ra Luluai
i ga mainge Abel ma kana tinabar, 5 ma pa. i ga mainge Kain ma kana
tinabar. Ma Kain i ga kankan tuna ma i ga mata bibian. 6 Ma ra Luluai
i ga biti tai Kain: Ta ra ava u kankan ma ta ra ava u mata bibian? 7 Pa i
damana vang, ba ona u pait ra boina, ra matam na kapa; ma ona pa u
pait ra boina, a varpiam i kiki ivai ta ra matakilalat, ma kana mamainga
i tur tadav u; ma i boina ba una kure ke.
8 Ma Kain i ga ve turana Abel: Dor a vana ra pupui. Ma tika na bung ba dir
ki ra pupui Kain i ga tut ure turana Abel, ma i ga ubu doka. 9 Ma ra Luluai i
ga biti tai Kain: Akave Abel, a turam? Ma i ga biti: Pa iau nunure; dave bar,
iau a tena varbalaurai ure turagu? 10 Ma i ga biti: Ava u ga pait ia? A nilai
ra gapu i turam i kukula upi iau mara ra pia. 11 Ma go ina kure vabilak vue
u kan ra pia, nina i ga panganga upi na mome ra gapu i turam ta ra limam;
12 ona u palum ra pia, pa na vuai tar ra vuaina tam mulai. Una puiap ma una
tenten vurvurbit ta ra gunagunan. 13 Ma Kain i ga biti tai ra Luluai: A balbali

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

piragu i manga ngala, ma i dekdek upi ina puak pa ia. 14 Gire, gori u tar korot
vue iau kan ra gunan, ma ina ki ivai ta ra matam; ma iau a puiap ma a tenten
vurvurbit ta ra gunagunan, ma ba ta tikai na gire tadav iau, na ubu doko
iau. 15 Ma ra Luluai i ga biti tana: A dovotina, ba ta tikai na ubu doko Kain,
da obo pa ia tana ma ra lavlavurua na pakana. Ma ra Luluai i ga tul tar ta
vakilang tai Kain, kan ta tikai na gire tadav ia, ma na ubu doka.
16 Ma Kain i ga vana balakane ra mata i ra Luluai, ma i ga ki ta ra
gunan Nod, ta ra papar a taur tai ra uma Eden.

A umana bul mur tai Kain

17 Ma Kain i ga la pire kana vavina; ma i ga kap bala, ma i ga kava
Enok; ma i ga pait ra pia na pal, ma i vaiang tar ra iang i natuna tana,
ba Enok. 18 Ma Enok i ga vangala Irad; ma Irad i ga vangala Makuiael;
ma Makuiael i ga vangala Metusael; ma Metusael i ga vangala Lamek.
19 Ma Lamek i ga taule ra ura vavina, tikai a iangina Ada, ma ta ra tikai
a iangina Sila. 20 Ma Ada i ga kava labal; ia ra tama i diat dia ki ta ra
umana pal na mal, ma dia vague ra lavur vavaguai. 21 Ma ra iang i turana
ba Iubal; ia ra tama i ra umana tena ubu pagol ma ra umana tena vuvu
tataru. 22 Ma Sila bula i ga kakava, ma i ga kava Tubal-Kain, a tena
madaka ta ra lavur magit di pait ia ma ra palariam gobol ma ra palariam
tuna. Ma Tubal-Kain dir taina ma Nama.
23 Ma Lamek i ga biti ta kana ura vavina dari:
Ada ma Sila, amur a valongore ra nilaigu:
A ura vavina kai Lamek, amur a valongore kaugu tinata:
Iau ga ubu doko tika na tutana, tago i ga kita vakinkin iau;
Ma a barmana, tago i ga kita vadala iau;
24 Ona da valavurua ma ra varobo ure Kain,
A dovotina, da valavurua na vinun ma lavurua ure Lamek.

A umana bul mur tai Set

25 Ma Adam i ga la mulai pire kana vavina, ma i ga kava ra bul tutana,
ma i ga vatang ra iangina ba Set; tago God i tibe tar ta tika na bul mur
tagu ure Abel, nina ba Kain i ga ubu doka. 26 Ma Set i ga vangala bula ra
bul tutana; ma i ga vatang ra iangina ba Enos; ta nam ra e a tarai dia ga
kail tavuna upi ra iang i ra Luluai.

A umana bul mur tai Adam
(1 Tutu 1:1-4)

5 1 Go ia ra buk ure ra lavur taun tarai kai Adam: Ta nam ra e ba God
i ga vaki ra tutana, i ga vaki ia varogop ma ra malalar i God; 2 i ga
vaki dir a tutana ma ra vavina; ma i ga tata vadoane dir, ma i ga vatang
ra iang i dir ba Adam, ta nam ra bung ba i ga pait dir.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Ma Adam i ga laun vue tika na mar ma a utul a vinun na kilala, ma i
ga vangala tika na bul tutana varogop ma ra malalarina; ma i ga vatang
ra iangina ba Set. 4 Ma ba i ga tar vangala Set, Adam i ga laun pa lavutul
na mar na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra
umana bul vavina. 5 Ma ra lavur bung Adam i ga laun vue, i ga varogop
ma lavuvat na mar na kilala ma a utul a vinun; ma i ga mat.
6 Ma Set i ga laun vue tika na mar ma a ilima na kilala, ma i ga
vangala Enos; 7 ma ba Set i ga tar vangala Enos, i ga laun pa lavutul na
mar ma lavurua na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma
ra umana bul vavina. 8 Ma ra lavur bung na nilaun kai Set i ga varogop
ma lavuvat na mar ma a vinun ma a urua na kilala; ma i ga mat.
9 Ma Enos i ga laun pa lavuvat na vinun na kilala, ma i ga vangala
Kenan; 10 ma ba i ga tar vangala Kenan, Enos i ga laun pa mule lavutul
na mar ma a vinun ma a ilima na kilala, ma i ga vangala ra umana bul
tutana ma ra umana bul vavina; 11 ma ra lavur bung na nilaun kai Enos
dia ga varogop ma lavuvat na mar ma a ilima na kilala; ma i ga mat.
12 Ma Kenan i ga laun vue lavurua na vinun na kilala, ma i ga vangala
Malalel; 13 ma ba Kenan i ga tar vangala Malalel, i ga laun pa lavutul na
mar ma a ivat na vinun na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul
tutana ma ra umana bul vavina; 14 ma ra lavur bung na nilaun kai Kenan
dia ga varogop ma lavuvat na mar ma a vinun na kilala; ma i ga mat.
15 Ma Malalel i ga laun vue laptikai na vinun ma a ilima na kilala, ma
i ga vangala Iared. 16 Ma ba Malalel i ga tar vangala Iared, i ga laun pa
lavutul na mar ma a utul a vinun na kilala mulai; ma i ga vangala ra
umana bul tutana ma ra umana bul vavina. 17 Ma ra lavur bung na nilaun
kai Malalel dia ga varogop ma lavutul na mar ma lavuvat na vinun ma a
ilima na kilala; ma i ga mat.
18 Ma Iared i ga laun vue tika na mar ma laptikai na vinun ma a urua
na kilala, ma i ga vangala Enok; 19 ma ba Iared i ga tar vangala Enok, i
ga laun pa lavutul na mar na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul
tutana ma ra umana bul vavina. 20 Ma ra lavur bung na.nilaun kai Iared
dia ga varogop ma lavuvat na mar ma laptikai na vinun ma a urua na
kilala; ma i ga mat.
21 Ma Enok i ga laun vue laptikai na vinun ma a ilima na kilala, ma
i ga vangala Metusela. 22 Ma ba Enok i ga tar vangala Metusela, dir ga
varagur ma God a utul a mar na kilala, ma i ga vangala ra umana bul
tutana ma ra umana bul vavina. 23 Ma ra lavur bung na nilaun kai Enok
dia ga varogop ma a utul a mar ma laptikai na vinun ma a ilima na
kilala. 24 Ma Enok dir ga varagur ma God; ma pa di ga gire mule, tago
God i ga tak vakari pa ia.
25 Ma Metusela i ga laun vue tika na mar ma lavutul na vinun ma
lavurua na kilala, ma i ga vangala Lamek. 26 Ma ba Metusela i ga tar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vangala Lamek, i ga laun pa lavurua na mar ma lavutul na vinun ma a
urua na kilala, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul
vavina. 27 Ma ra lavur bung na nilaun kai Metusela dia ga varogop ma
lavuvat na mar ma laptikai na vinun ma lavuvat na kilala; ma i ga mat.
28 Ma Lamek i ga laun vue tika na mar ma lavutul na vinun ma a urua
na kilala ma i ga vangala tika na bul tutana; 29 ma i ga vaiang tar ra
iangina ba Noa, ma i ga biti: Go na vamaram dat ure ra varvakai ma ra
papalum na lima i dat, nina i vuna ta ra pia, a Luluai i ga tata vakaina.
30 Ma ba Lamek i ga tar vangala Noa, i ga laun pa a ilima na mar ma
lavuvat na vinun ma a ilima na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana
bul tutana ma ra umana bul vavina. 31 Ma ra lavur bung na nilaun kai
Lamek dia ga varogop ma lavurua na mar ma lavurua na vinun ma
lavurua na kilala; ma i ga mat.
32 Ma Noa i ga laun vue a ilima na mar na kilala. Ma Noa i ga vangala
pa Sem, Kam ma Iapet.

A varpiam kai ra tarai

6 1 Ma ba i pepeal vanavana ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan,
ma ba dia vangala ra umana bul vavina, 2 a umana natu i God, a
umana tutana, dia ga gire ra umana natu i ra tarai, a umana vavina, ba
ra umana potar, ma dia ga taulai ma nina diat dia ga mainge. 3 Ma ra
Luluai i ga biti: A tulungeagu pa na vartoto vatikai ma ra tarai, tago dia
rara ta ra pal a paka i diat; kadia umana bung na nilaun diat a varogop
uka ma tika na mar ma a ura vinun na kilala. 4 Ta nam ra tataun a umana
lolovina tutana tuna dia ga ki ta ra gunagunan, ma namur ba ra umana
natu i God dia ga ruk tadav ra umana natu i ra tarai, dia ga vangala ra
umana bul; go diat a umana livuana tutana, nina dia ga rangrang papa
ania iat.
5 Ma ra Luluai i ga gire ra mangamangana bilak kai ra tarai i ngala
tuna ta ra gunagunan ma ra lavur nuknuk i ra bala i diat i ga kaina
vatikai. 6 Ma ra Luluai i ga nukpuku, tago i ga tar pait ra tarai ati ra pia,
ma i ga manga tabun ra balana tana. 7 Ma ra Luluai i ga biti: Ina nila
vue ra tarai ta ra gunagunan, nina iau ga vaki diat, a tarai ma ra umana
vavaguai, ma ra lavur mangana i kakao ra pia ma ra lavur beo liuliu; ma
iau nukpuku tago iau ga pait diat. 8 Ma ra Luluai i ga mari ka Noa.

Noa i ga pait ra parau

9 Go ia ra varvai ure ra taun tarai kai Noa: Noa a takodo na tutana ma
i ga ko kakit ta kana tataun; ma Noa dir ga varagur ma God. 10 Ma Noa i
ga vangala ra utul a bul tutana: Sem, Kam ma Iapet.
11 Ma ra rakarakan a gunagunan i ga kaina tuna ta ra luaina mata i
God, ma i ga buka ma ra lavur mangamangana bilak. 12 Ma God i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gire ra rakarakan a gunagunan ba i kaina tuna; tago a lavur tarai dia ga
vabilak tuna kadia kini ra pia.
13 Ma God i ga biti tai Noa dari: A mutuai ra lavur tarai i tar vana
rikai piragu, tago dia tar vabuka ra rakarakan a gunagunan ma ra
mangamangana bilak; ma gire, ina nila vue diat ma ra rakarakan a
gunagunan. 14 Una pait kaum tika na parau ma ra davai, a iangina goper,
una tibe ra umana pakana pal tana, ma una vabulit ia ma ra bulit ta ra
balana ma ra muruna. 15 Ma una pait ia dari: Kana lolovina na varogop
ma ra lavurua na vinun ma a ilima na pokono, ma ra tababana a vinun
ma a urua ma ngungu na pokono, ma ra tuluaina lavurua ma ngungu na
pokono. 16 Una pait tika na mata na kalangar ta ra parau, ma na tur pit
ika tika na malmalikun urama ra ul a pal; ma una pait ra matakilalat ta
ra papar a parau; una pait ra parau i vartaun, a utul a pakana una pait.ia
tana, tikai ra pia, ta ra tikai livuan ma ta ra tikai arama.
17 Tago iau, ina tulue ra ngala na lovon ta ta ra rakarakan a gunagunan
upi ina nila vue ra lavur mangana ba ra ubar na nilaun i ki tana ta ra
vavai na bakut; a lavur magit ta ra rakarakan a gunagunan na virua.
18 Ma ina vatur kaugu kunubu piram, ma una ruk ta ra parau, avat ma
ra utul a natum, a utul a tutana, ma kaum taulai ma ra utul a vavina kai
ra utul a natum. 19 Ma una varuk ia ta ra parau a uraura mangana ta ra
lavur magit i laun, upi da valaun diat varurung ma avat, tika na tutana
ma tika na tana. 20 Ta ra lavur mangana beo, ma ra lavur mangana
vavaguai, ta ra lavur mangana i kakao ra pia, a urua ta ra lavur mangana
diat a tadav u, upi diat a laun. 21 Ma una varurue ra lavur magit di en ia,
ma una vung ia, am magit ma adiat bula. 22 Ma Noa i ga pait ia damana; i
ga pait tuna nam ra lavur magit God i ga tul tar ia tana.

A lovon ta

7 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Noa: Avat par ta ra kubam, avat a ruk ta
ra parau, tago iau tar gire ba u a tena takodo livuan ta go ra taun
tarai. 2 Ta ra lavur mangana vavaguai dia gomgom una varuk lavlavurua
piram, lavurua na tutana ma lavurua na tana; ma ta ra lavur mangana
leing ba pa dia gomgom a urua ka, tika na tutana ma tika na tana; 3 ta
ra umana beo arama liu lavlavurua, lavurua na tutana ma lavurua na
tana; upi ra umana natu i diat diat a laun ta ra rakarakan a gunagunan.
4 Tago a lavurua na bung boko, ma ina tulue ra bata ta ra gunagunan, ma
na bata a ivat na vinun na bung na keake ma a ivat na vinun na bung na
marum, ma ina vapanie vue ta ra gunagunan ra lavur launa mangana
tana, nina iau ga vaki ia. 5 Ma Noa i ga pait ra lavur magit da ra Luluai i
ga tul tar ia tana.
6 Ma Noa i ga tar laun vue laptikai na mar na kilakilala ba ra ngala
na lovon ta i ga vana rikai ta ra gunagunan. 7 Ma i ga ruk ta ra parau,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat ma ra utul a natuna, a utul a tutana, ma kana taulai, ma ra utul a
taulai kai ra utul a natuna, tago ra lovon ta. 8 Ma ta ra lavur vavaguai i
gomgom, ma ta ra lavur beo liuliu, ma ta ra lavur mangana i kakao ra
pia, 9 a ururua dia ga ruk ta ra parau tadav Noa, tika na tutana ma tika
na tana, da God i vartuluai pire Noa. 10 Ma ba i ga par lavurua na bung, a
ngala na lovon ta i ga vana rikai ta ra gunagunan.
11 Ba Noa i ga laptikai na mar na kilala, ta ra vauruana gai ma ra
vavinun ma lavurua na bung a umana mata na tava ta ra lamanana dia
ga puongo, ma di ga papa are ra umana mata na kalangar ta ra bakut.
12 Ma i ga bata ta ra gunagunan a ivat na vinun na bung na keake ma a
ivat na vinun na bung na marum. 13 Ta nam ra bung iat Noa i ga ruk ta
ra parau, diat ma Sem, Kam ma Iapet, a utul a natu i Noa, ma ra taulai
kai Noa, ma ra utul a vavina kai ra utul a natuna; 14 diat ma ra. lavur
mangana leing, ma ra lavur mangana vavaguai, ma ra lavur mangana
i kakao ra pia, ma ra lavur mangana beo liuliu, ma ra lavur mangana
beo di vague diat. 15 Ma dia ga ruk ta ra parau tadav Noa, a ururua ta
ra lavur mangana dia laun. 16 Ma diat dia ga ruk, dia ga ruk a ururua, a
tutana ma a tana ta diat par, da God i vartuluai. Ma ra Luluai i ga banu
bat ra matakilalat namur tana.
17 Ma ra lovon ta i ga alir tar ta ra gunagunan a ivat na vinun na bung,
ma ra tava i ga ngala vanavana, ma i ga puak pa ra parau upi na ki rikai
ta ra gunagunan. 18 Ma ra tava i ga pepeal ma i ga lubu tuna, ma ra
parau i ga vanavana ta ra ul a tava. 19 Ma ra lovon ta i ga tutua na kaia
ta ra gunagunan, ma ra umana ngala na luana par ta ra vavai na bakut
dia ga dudu. 20 Ma ra tava i ga tutua rikai taun diat a vinun ma a ilima
na malmalikun ma i ga tuba ra umana luana. 21 Ma ra lavur mangana
dia ga laun ta ra rakarakan a gunagunan dia ga virua; a umana beo ma
ra umana vavaguai, ma ra lavur leing ma ra lavur mangana par i kakao
ra pia, ma ra tarai par bula; 22 a lavur mangana par ba a vuvu na nilaun
i tur ta ra bilauna ma i ga ki ta ra pia i matetek, i ga virua. 23 Ma i ga
nila vue ra lavur mangana par i ga laun ta ra gunagunan, a tarai ma
ra vavaguai, ma ra lavur mangana dia ga kakao ra pia ma ra lavur beo
arama liu; ma dia ga panie ta ra gunagunan; ia kaka Noa i ga mat valili,
ma diat dia ga ki varurung me ta ra parau. 24 Ma ra lovon ta i ga lubu ta
ra gunagunan a mar ma a ilima na vinun na bung.

A mutuai ra lovon ta

8 1 Ma God i ga nuk pa Noa ma ra lavur magit dia ga laun, ma ra
lavur vavaguai dia ga ki pirana ta ra bala na parau; ma God i ga
vatut pa ra vuvu upi na vuvu ta ra gunagunan, ma ra lovon ta i ga mama
vanavana. 2 Ma i ga ang bat bula ra umana mata na tava ta ra lamanana
ma ra umana mata na kalangar arama ra bakut, ma i ga tigal ra bata

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

marama. 3 Ma ra tava ta ra gunagunan i ga ikilik vanavana, ma ba i ga
par tika na mar ma a ilima na vinun na bung, i ga papait na mama. 4 Ma
ra parau i ga ki pukai ta ra ul a luana, a iangina Ararat. ta ra gai lavurua,
a bung a vinun ma lavurua. 5 Ma ra tava i ga mama vanavana ma i ga
tuk ta ra vavinun na, gai. Ma ta ra luaina bung ta ra vavinun na gai di ga
gire ra ul a lualuana.
6 Ma ba i ga par a ivat na vinun na bung, Noa i ga papa are ra mata
na kalangar ta ra parau, nina i ga pait ia; 7 ma i ga tul vue ra kotkot;
go i ga vatapiloi ka tuk ta nam ra bung ba i ga mama tuna ra tava ta ra
gunagunan. 8 Ma i ga tul vue ra uka upi na nunure tana ba i ga mama
ra tava ta ra pia ba pata; 9 ma ra uka pa i ga gire tadav ta pakana ba na
rakan tana, ma i ga talil mulai pirana ta ra parau, tago a tava i ga ki
boko ta ra mata i ra rakarakan a gunagunan, ma i ga tulue vairop ra
limana, ma i ga vatur vake, ma i ga varuk mule pirana ta ra pal na parau.
10 Ma i ga ki pa mule lavurua na bung; ma i ga tulue mule ra uka kan ra
parau; 11 ma ta ra ravian a uka i ga lilikun pirana, ma gire, i ga kap ra
kalamana mapina oliva ta ra ngiene; io, Noa i ga nunure tana, ba i ga tar
mama ra tava ta ra gunagunan. 12 Ma i ga ki pa ta ra lavurua na bung ma
i ga tul vue ra uka; ma pa i ga lilikun mulai pirana.
13 Ma ta ra kilala laptikai na mar ma tikai, ta ra luaina gai ma ra luaina
bung ta ra gai a tava i ga mama kakit ta ra gunagunan; ma Noa i ga tak
vue ra tubatuba ta ra pal na parau, ma i ga gigira, ma ra mata i ra pia i
ga mage. 14 Ma ta ra vauruana gai, ta ra bung a ura vinun ma lavurua i
ga mage ra pia.
15 Ma God i ga biti tai Noa dari: 16 Una irop ta ra parau, avat ma kaum
taulai, ma ra utul a natum ma ra utul a vavina kai ra utul a natum.
17 Una agure vairop diat bula a lavur mangana i laun piram, a umana
beo, ma ra umana vavaguai, ma ra lavur mangana i kakao ra pia, upi
diat a manga kakava ta ra gunagunan, ma upi diat a tavua, ma diat a
peal ta ra gunagunan. 18 Ma Noa i ga irop ma ra utul a natuna, ma kana
taulai, ma ra utul a vavina kai ra utul a natuna; 19 a lavur leing ma ra
lavur vavaguai, a lavur mangana par i kakao ra pia ma ra lavur beo, a
lavur mangana par i laun ta ra gunagunan i ga irop ta ra parau da kadia
vuvuna iat.
20 Ma Noa i ga pait ra uguugu na vartabar upi kai ra Luluai, ma i ga
tatak ta ra lavur vavaguai dia gomgom, ma ra lavur beo i gomgom,. ma
i ga vartabar ma ra tinabar di tuntun tar ia. 21 Ma ra Luluai i ga angine
ra vuvuluna i kalami, ma ra Luluai i ga biti ta ra balana dari: Pa ina tata
vakaina ra pia mulai ure ra tarai, tago ra nuknuk i ra bala i diat i kaina
papa ra bung dia bul tana, ma pa ina ubu mule ra lavur mangana i laun,
da iau tar pait ia. 22 Ta ra lavur tataun, ba a rakarakan a gunagunan
na tur tana, a e na vinauma ma ra e na minatuka, a madoldol ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

malamalapang, a kilala na taubar ma ra kilala na labur, a bung na keake
ma ra bung na marum pa na panie mulai.

A kunubu kai God pire Noa

9 1 Ma God i ga tata vadoane Noa ma ra utul a natuna, a utul a tutana,
ma i ga biti ta diat: Avat a vangala ra umana natu i vavat ma avat
a vapealane avat, ma avat a kor ta ra rakarakan a gunagunan. 2 Ma ra
bunurut ure avat ma ra nidadar ure avat na tup ra lavur leing ma ra lavur
vavaguai, ma ra lavur beo liuliu ma ra lavur mangana i kakao ra pia,
ma ra lavur en ara na ta; di tul tar diat ta ra lima i vavat. 3 Avat a ian ta
ra lavur magit i vanavana ma i laun; da ra davai i lubalubang, damana
iau tul tar ia ta vavat a lavur mangana parika. 4 la kaka koko avat a en
ra kanomong i ra mangana, ona kana nilaun, a gapuna, i ki boko tana.
5 Ma ina bali ra gapu i vavat, kavava nilaun, pire diat ra lavur mangana
i laun, ma pire ra lavur tarai, maia, pire ra tura i ra tutana ina ga bali ra
gapuna. 6 Nina i ubu doko ta tutana, a tarai diat a ubu doko bula nam;
tago God i ga pait ra tarai varogop ma ia mulai. 7 Ma avat, boina avat a
vangala ra mangoro na natu i vavat, ma avat a vapealane avat; avat a
kakava mulamulai upi avat a pepeal tana.
8 Ma God i ga biti tai Noa ma ra utul a natuna dari: 9 Ma iau, gire, iau ina
vatur kaugu kunubu pire vavat ma pire kavava lavur bul mur; 10 ma pire ra
lavur magit i laun pire vavat, ra beo liuliu, ra vavaguai ma ra leing par ta
ra rakarakan a gunagunan pire vavat, ta diat par dia irop ta ra parau; maia,
a lavur mangamangana i laun ta ra gunagunan. 11 Ma ina vatur kaugu
kunubu pire vavat; ma pa da nila vue mule ra lavur mangana i laun ma ra
lovon ta; ma pa ta lovon ta mulai upi na vakaina vue ra gunagunan.
12 Ma God i ga biti: Go ia ra vakilang ure ra kunubu, nina ina pait ia
pire vavat, ma ra lavur mangana i laun pire vavat, upi na tur vatikai:
13 Ina vaki kaugu gogol ta ra bakut, ma na da ra vakilang ure ra kunubu
pire mimir ma ra rakarakan a gunagunan. 14 Ma ba ina tulue vaarike ra
bakut ta ra gunagunan, ra gogol na vana rikai ta ra bakut, 15 ma ina nuk
pa kaugu kunubu pire dat ma ra lavur mangana i laun; ma ra umana
tava pa diat a lovon mulai upi ra lavur mangana na virua tana. 16 Ma ra
gogol na kiki ta ra bakut; ma ina gire ung ia, ma ina nuk pa ra kunubu
tukum pire God ma ra lavur mangana i laun ra pia. 17 Ma God i ga biti tai
Noa: Go ia ra vakilang ure ra kunubu, nina iau tar vatur ia pire dat ma ra
lavur mangana i laun ra pia.

Noa ma ra umana natuna

18 Ma go ra utul a natu i Noa dital ga irop kan ra pal na parau: Sem,
Kam ma Iapet; ma Kam dir tamana ma Kanaan. 19 Dital go a utul a natu i
Noa; ta go dital a tarai dia tavua ta ra rakarakan a gunagunan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

20 Ma Noa a tena vinauma, ma i ga pait tika na uma na vain; 21 ma i
ga mome ra polo na vain ma i ga longlong tana; ma i ga pala vue kana
mal ta kana pal na mal. 22 Ma Kam, tama i Kanaan, i ga gire ra paka i
tamana, ma i ga ve ra ura turana tana ara ra pia. 23 Ma Sem ma Iapet dir
ga tak pa tika na mal ma dir ga vung ia ta ra ul a vara i dir, ma dir ga
vana murmur, ma dir ga tuba ra paka i ra tama i dir, ma dir ga lingan
kan ia; ma pa dir ga gire ra paka i tama i dir. 24 Ma Noa i ga minana
mulai kan ra vain, ma i ga matoto ta ra magit nina natuna a muruna i ga
tar pait ia pirana.

25 Ma i ga biti:
Kanaan na kakaina ka;
Na ki na vilavilau tuna pire ra ura turana.

26 Ma i ga biti:
Da pite pa ra Luluai God kai Sem;
Ma Kanaan kana tultul uka.

27 God na vangala pa Iapet;
Na ki boko ta ra umana pal kai Sem;
Ma Kanaan kana tultul uka.

28 Ma ba i ga par ra lovon ta, Noa i ga laun boko a utul a mar ma
a ilima na vinun na kilala. 29 Ma ra bung na nilaun par kai Noa i ga
varogop ma lavuvat na mar ma a ilima na vinun na kilala; ma i ga mat.

A umana bul mur tai ra umana natu i Noa
(1 Tutu 1:5-23)

10 1 Ma go diat ra lavur taun tarai kai ra utul a bul tutana kai Noa:
Sem, Kam ma Iapet; ma ba i ga tar par ra lovon ta, dital ga
vangala ra umana natu i dital.

2 A umana natu i Iapet, a umana tutana, go diat: Gomer, ma Magog,
ma Madai, ma Iavan, ma Tubal, ma Mesek, ma Tiras. 3 Ma ra umana natu
i Gomer, a umana tutana go dital: Askenas, ma Ripat, ma Togarma. 4 Ma
ra umana natu i Iavan, a umana bul tutana: Elisa ma Tarsis, Kitim ma
Dodanim. 5 Go diat dia ga vana varbaiai, ma dia ga ki ta ra valvalian
kai ra umana Tematana ta kadia gunan, tikatikai da kana tinata; ma da
kadia vuna tarai ma kadia taun tarai.

6 Ma ra umana natu i Kam: Kus. ma Misraim, ma Put, ma Kanaan. 7 Ma
ra umana natu i Kus: Seba, ma Kavila, ma Sabta, ma Rama, ma Sabteka.
Ma ra ura natu i Rama: Seba ma Dedan. 8 Ma Kus i ga vangala Nimrod:
go i ga luluai tavuna. ta ra gunagunan. 9 A ngala na tena nirovoi ta ra
mata i ra Luluai; kari a vatavatang dari: A ngala na tena nirovoi ta ra
mata i ra Luluai da Nimrod. 10 Ma kana varkurai i ga tur pa ia aro Babel,
ma Erek, ma Akat, ma Kalene, ta ra gunan Sinar. 11 Ma i ga irop ta nam
ra gunan, ma i ga vana uro Asiria, ma i ga pait ra pia na pal Nineve ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Rekobot-Ir, ma Kala [12] ma Resen. nina i tur livuan ta dir Nineve ma Kala;
ia ra ngala na pia na pal. [13] Ma Misraim i vangala ra tarai Ludim ma
Anamim, ma Leabim ma Naptukim; [14] damana bula ra tarai Patrusim
ma Kaslukim, (nina ra tarai Pilistia dia ga vana rikai tana), ma ra tarai
Kaptor.
[15] Ma Kanaan i ga vangala Sidon, kana luaina, ma Ket; [16] damana bula
ra tarai Iebus, ma ra tarai Amor, ma ra tarai Girgas; [17] ma ra tarai Kivi
ma ra tarai Ark, ma ra tarai Sin; [18] ma ra tarai Arvad, ma Semar, ma
Kamat; ma namur a umana vuna tarai Kanaan dia ga peal vanavana.
[19] Ma ra langun kai ra tarai Kanaan i ga tur pa ia aro Sidon, ma i tuk ta
ra gunan Gerar ma Gasa; damana bula tuk ta ra langun Sodom, Adma
ma Seboim. tuk ta ra gunan Lasa. [20] Go diat ra umana natu i Kam,
varogop ma kadia umana vuna tarai ma kadia umana vuna tinata, ta
kadia umana gunan ma kadia taun tarai.
[21] Ma Sem.bula i ga vangala ra umana bul; Sem nam ia ra tama i ra
tarai Eber, ma dir turana ma Iapet, ma i ga lua ta dir. [22] Go ra umana
natu i Sem: Elam, Asur, Arpaksad, Lud ma Aram. [23] Ma ra umana natu i
Aram: Us ma Kul, ma Geter ma Mas. [24] Ma Arpaksad i ga vangala Sela,
ma Sela i ga vangala Eber. [25] Ma Eber i ga vangala a ura natuna; tikai,
a iangina Peleg, tago ta kana e di ga tibe varbaiane ra gunagunan; ma
turana, a iangina Ioktan. [26] Ma Ioktan i ga vangala Almodad, ma Selep,
ma Kasarmavet, ma Iera; [27] ma Adoram, ma Usal, ma Dikla; [28] ma Obal,
ma Abimael, ma Seba; [29] ma Opir, ma Kavila, ma Iobab; go diat par ra
umana natu i Ioktan. [30] Ma ra langun u ra gunan dia ga ki tana, i ga tur
pa ia aro Mesa ma i tuk ta ra langun Separ, ra lualuana ta ra papar a
taur. [31] Go diat ra umana natu i Sem da kadia vuna tarai ma kadia vuna
tinata, ta kadia gunagunan ma da kadia lavur taun tarai.
[32] Go diat ra umana vuna tarai kai ra umana natu i Noa, varogop di ga
vangala diat ta kadia lavur taun tarai; ma ta go diat ra lavur vuna tarai
ta ra rakarakan a gunagunan dia ga tavua varbabaiai ba i ga par ra lovon
ta.

A bur na pal Babel

11 [1] Ma ra tinata ma ra pirpir ta ra rakarakan a gunagunan i ga
kopono ko. [2] Ma ba dia ga vana uro ta ra papar a taur, dia ga gire
tadav tika na ngala na pia i tamataman ta ra gunan Sinar; ma, dia ga ki
abara. [3] Ma dia ga vargat vargiliane diat dari: Io, dat a pait ra umana vat
na pia ma dat a tun bulu diat. Ma dia ga papait pal ma ra vat na pia, da
ma ra vat tuna, ma ra pia i bulit kadia kabang. [4] Ma dia ga biti: Io, dat a
pait tika na pia na pal, ma ra ngala na bur na pal i manga tuluai urama;
a lamiana na tuk ta ra bakut, upi na rararang ra iang i dat, kan dat a ki
varbabaiai boko ta ra rakarakan a gunagunan par.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 Ma ra Luluai i ga irop upi na gire ra pia na pal ma ra ngala na bur na
pal, nina ba ra umana natu i ra tarai dia ga pait ia. 6 Ma ra Luluai i ga
biti: Gire, go ra tarai i kopono ko ma kadiat par ta kopono tinata ka; ma
go ra magit dia pait vatavuna; ma go ona dia nuk pa ta magit upi diat a
pait ia, pa na tabu mulai pire diat. 7 Io, dat a irop, ma dat a vapurpuruan
kadia pirpir abara upi koko diat a valongore ilam mule kadia tinata
vargil. 8 Damana ra Luluai i ga okokole varbabaiane diat ta ra rakarakan
a gunagunan par, ma dia ga ngo ma ra papait pia na pal. 9 Kari di ga
vatang ra iangina Babel, tago a Luluai i ga vapurpuruan ra tinata kai ra
tarai par, ma i ga tulue varbabaiane diat ta ra rakarakan a gunagunan.

A umana bul mur tai Sem
(1 Tutu 1:24-27)

10 Ma go ra umana vuna tarai kai Sem. Sem i ga laun vue tika na mar
na kilala ma i ga vangala Arpaksad, a ura kilala i taun ra lovon ta. 11 Ma
ba i ga tar vangala Arpaksad, Sem i ga laun a ilima na mar na kilala
mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.
12 Arpaksad i ga utul a vinun ma a ilima kana kilala, ma i ga vangala
Selak; 13 ma ba i ga tar vangala Selak i ga laun a ivat na mar ma a utul
a kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul
vavina.
14 Selak i ga laun a utul a vinun na kilala, ma i ga vangala Eber; 15 ma
ba i ga tar vangala Eber, Selak i ga laun a ivat na mar ma a utul a kilala
mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.
16 Ma Eber i ga laun a utul a vinun ma a ivat na kilala, ma i ga vangala
Peleg; 17 ma ba i ga tar vangala Peleg, Eber i ga laun a ivat na mar ma a
utul a vinun na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra
umana bul vavina.
18 Ma Peleg i ga laun a utul a vinun na kilala, ma i ga vangala Reu; 19 ma
ba i ga tar vangala Reu, Peleg i ga laun a ura mar ma lavuvat na kilala
mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.
20 Ma Reu i ga laun a utul a vinun ma a ura kilala, ma i ga vangala
Serug; 21 ma ba i ga tar vangala Serug, Reu i ga laun a ura mar ma
lavurua na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra
umana bul vavina.
22 Ma Serug i ga laun a utul a vinun na kilala, ma i ga vangala Nakor;
23 ma ba i ga tar vangala Nakor, Serug i ga laun a ura mar na kilala
mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.
24 Ma Nakor i ga laun a ura vinun ma lavuvat na kilala, ma i ga
vangala Tera; 25 ma ba i ga tar vangala Tera, Nakor i ga laun tika na mar
ma lavuvat na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra
umana bul vavina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

26 Ma Tera i ga laun lavurua na vinun na kilala, ma i ga vangala
Abaram, Nakor ma Karan.

A umana bul mur tai Tera

27 Io, go ia ra varvai ure ra umana bul mur tai Tera. Tera i ga vangala
Abaram, Nakor ma Karan; ma Karan i ga vangala Lot. 28 Ma Karan i ga mat
ta ra luaina mata i tamana Tera ta nam ra gunan di ga tar kava ie, aro Ur ta
ra langun Kaldea. 29 Ma Abaram ma Nakor dir ga taulai; ma ra iang i ra taulai
kai Abaram ba Sarai; ma ra iang i ra taulai kai Nakor ba Milka, natu i Karan, a
tama i dir Milka ma Iska. 30 Ma Sarai i ga biu, pa ta natuna.
31 Ma Tera diat ma natuna Abaram, ma tubuna Lot natu i Karan, ma
Sarai bula, a nimuna, a taulai kai Abaram natuna, dia ga vana kan ra
gunan Ur ta ra langun Kaldea, upi diat a vana ta ra gunan Kanaan; ma
dia ga pot aro Karan, ma dia ga ki ie. 32 Ma ra lavur bung kai Tera dia ga
varogop ma a ura mar ma a ilima na kilala; ma Tera i ga mat aro Karan.

A nioro kai God pire Abaram

12 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Abaram: Una vana kan kaum gunan,
ma balakane ra tara na niurum, ma kan ra kuba i tamam, ma
una vana ta nam ra gunan ba ina vateten u boko tana; 2 ma ina pait
vaarike ra ngala na tarai tam; ma ina vadoane u, ma ina vangala pa ra
iangim; ma una varvadoan. 3 Ma ina tata vadoane diat dia vadoane u, ma
ina tata vakakaina nina ba na tata vakakaina u; ma ra lavur vuna tarai ta
ra rakarakan a gunagunan diat a ti doan boko tam.
4 Io, Abaram i ga vana da ra Luluai i ga ve; ma dir ga varagur ma Lot; ma
Abaram i ga lavurua na vinun ma a ilima na kilala, ba i ga vana irop ta ra gunan
Karan. 5 Ma Abaram i ga agur pa Sarai kana taulai, ma Lot natu i turana, ma ra
tabarikik dia ga vung ia, ma kadia tarai par, nina dia ga ki pire diat aro Karan;
ma dia ga vana upi ra gunan Kanaan; ma dia ga pot aro ta ra gunan Kanaan.
6 Ma Abaram i ga vana alalu tuk ta ra pakana gunan Sikem, ma tuk ta ra
davai, a iangina a iban, aro More. Ma ta nam ra bung a tarai Kanaan dia ga ki
ta nam ra gunan. 7 Ma ra Luluai i ga tur kapet rikai pire Abaram ma i ga biti:
Ina tul tar go ra gunan tai ra umana natum. Ma i ga pait tika na uguugu ba
kai ra Luluai, nina i ga tur kapet rikai pirana. 8 Ma i ga vana kariu uro iat ta ra
lualuana, ta ra papar a taur maravai Betel, ma i ga vatur kana pal na mal dari, ba
Betel i ga ki ta ra papar a taoai, ma Ai ta ra papar a taur. Ma i ga pait ra uguugu
upi kai ra Luluai abara, ma i ga kail tadav ra iang i ra Luluai. 9 Ma Abaram i ga
tut, ma i ga kakari vanavana upi ra gunan ta ra papar a taubar.

Abaram i ki aro Aigipto

10 Ma ra mulmulum i ga tup ra gunan; ma Abaram i ga vana ur ta ra
gunan Aigipto, upi na ki boko tana, tago ra mulmulum i ga tup ra gunan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 Ma ba i ga maravai vanavana upi na olo ta ra gunan Aigipto, i ga biti
tai Sarai kana taulai, dari: Gire, iau nunure.ba u a metek na vavina;
12 ma ba ra umana te Aigipto diat a gire u, diat a biti bar, Go kana taulai;
ma kan diat a ubu doko iau, ma u kaka, una laun uka. 13 I boina ba una
biti ba dor taina, upi ina ki boina tam ma upi ina laun ure u. 14 Ma ba
Abaram i ga pot aro Aigipto, a umana te Aigipto dia ga gire ra vavina, ba
a potar na vavina tuna. 15 Ma ba ra umana luluai kai Parao dia ga gire,
dia ga pite pa ia pire Parao, ma dia ga agur pa ra vavina tar ta ra kuba i
Parao. 16 Ma Abaram i ga ki mamal ure, ma dia ga tabar ia ma ra umana
sip, a umana bulumakau, a umana as a umana tomotoina, a umana tultul
na tutana ma ra umana tultul na vavina, ma ra umana as a umana tana,
ma ra umana kamel bula.
17 Ma ra Luluai i ga vakadik Parao ma diat ta ra kubana ma ra lavur
ngala na kinadik ure Sarai, ra taulai kai Abaram. 18 Ma Parao i ga oro pa
Abaram ma i ga biti tana: Ava go ra magit u tar pait ia piragu? Ta ra ava
pa u ga ve iau ba go kaum taulai? 19 Ta ra ava u ga biti ba taim? Damana
amir ga taulai me; io, go kaum taulai, una agur pa ia, ma amur a vana.
20 Ma Parao i ga tulue ra tarai ure, upi diat a vartulai me, diat ma kana
taulai ma kana lavur tabarikik.

Abaram ma Lot dir varbaiai

13 1 Ma Abaram ma kana taulai dir ga irop kan ra gunan Aigipto,
ma dir ga vana urama Kanaan ta ra langun na taubar, ma i ga
kap kana vurvur magit; dital ma Lot. 2 Ma Abaram i ga manga uviana ma
ra vavaguai, a silva ma ra goled. 3 Ma kana lavur vinavana i ga tur pa ia
aro ra langun na taubar, ma i tuk tar ta ra gunan Betel, nam ra pakana
gunan kana pal na mal i ga tur tavuna tana, livuan ta ra ura gunan Betel
ma Ai, 4 ta ra pakana gunan kai ra uguugu, nina i ga pait vatavuna; ma
ta nam ra gunan Abaram i ga kail tadav ra iang i ra Luluai.
5 Ma Lot, nina dir ga varagur ma Abaram, kana bula ra lavur sip,
ma ra bulumakau, ma ra umana pal na mal. 6 Ma pa i ga tale ra gunan
upi dir par dir ki rangup tana, tago kadir tabarikik i ga ngala, ma i ga
dekdek upi dir a ki varurung. 7 Ma ra umana tena balabalaure vavaguai
kai Abaram ma ra umana tena balabalaure vavaguai kai Lot dia ga
varvarngangar. Ma ra tarai Kanaan ma ra tarai Peres dia ga ki ta ra
gunan ta nam ra kilala.
8 Ma Abaram i ga biti tai Lot: Koko ra varngangar pire dor ma pire
kador umana tena balabalaure vavaguai, tago dor tamana. 9 Pa i
langalanga vang ra gunan parika ta ra luaina matam? Boina, dor a vana
varbaiai. Ona u mainge ra papar a maira ina vana ta ra papar a lima
tuna, ma ona u mainge ra papar a lima tuna, ina vana ta ra papar a
maira. 10 Ma Lot i ga idaidok, ma i ga gire ra gunan kikil ra Iordan, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lua a umana tava tana ta ra lavur pakapakana, ta nam ra bung ba ra
Luluai pa i ga kamare vue boko Sodom ma Gomora, ma i ga da ra uma
kai ra Luluai, da ra gunan Aigipto, ma i tuk tar uro Soar. 11 Io, Lot i ga
pilak pa ra gunan kikil ra Iordan upi kana; ma Lot i ga vana ta ra papar a
taur; ma dir ga vana varbaiai. 12 Ma Abaram i ga ki ta ra gunan Kanaan,
ma Lot i ga ki ta ra lavur pia na pal ta ra gunan i tamataman, ma i ga
kari kana pal na mal vanavana tuk ta ra gunan Sodom. 13 Ma ra tarai
Sodom dia ga manga kaina, ma dia ga pait ra varpiam tuna tadav ra
Luluai.

14 Ma ra Luluai i ga biti tai Abaram, ba dir ga vana varbaiai ma Lot,
dari: Una idaidok go, ta go ra gunan u tur tana, ma una gigira upi ra
matana labur, ma ra matana taubar, ma ra matana taur, ma ra matana
taoai; 15 tago go ra gunagunan parika ba u gire ina tul tar ia tam ma ta
ra lavur bul mur tam upi kavavat vatikai. 16 Ma ina vapeal ra umana bul
mur tam, upi diat a varogop ma ra tobon ta ra rakarakan a gunagunan;
ma ona tikai na luk puput pa ra tobon ta ra rakarakan a gunagunan, na
luk puput pa bula ra lavur bul mur tam. 17 Una tut, ma una valivute ra
gunagunan par, ra lolovinana ma ra tababana tana, tago ina tabar u me.
18 Ma Abaram i ga kari pa kana pal na mal, ma i ga vana, ma i ga ki ta ra
makur a iban kai Mamre, maravai Kebron, ma i ga pait tika na uguugu
kai ra Luluai abara.

Abaram i valaun pa Lot

14 1 Ma ta nam ra kilala ba Amrapel i ga king aro Sinar, ma Ariok i
ga king aro Elasar, ma Kedorlaomer i ga king aro Elam, ma Tidal
a king kai ra Goim, 2 dia ga varubu ma Bera a king aro Sodom, ma Birsa
a king aro Gomora, ma Sinab a king aro Adma, ma Semeber a king aro
Seboim, ma ra king aro Bela, nina di vatang ia bula ba Soar.

3 Go diat par dia ga tur rangup ta ra male, a iangina Sidim, nina
ba gori a Ta Mat i tur tana. 4 A vinun ma a ivu kilala dia ga torom tai
Kedorlaomer, ma ta ra vavinununa ma a utul dia ga tut ma ra vinarubu
na varpiam. 5 Ma ra vavinun ma a ivat na kilala Kedorlaomer ma ra lavur
king dia ga talaina me dia ga pot, ma dia ga ubu ra tarai Repaim aro
Astarot-Kanaim, ma ra tarai Susi aro Am, ma ra tarai Em aro Kiriataim,
a gunan i tamataman, 6 ma ra tarai Kori ta kadia gunan, a lualuana Seir,
ma i ga tuk tar uro El-Paran, maravai ra pupui. 7 Ma dia ga lilikun, ma
dia ga tadav En-Mispat, di vatang ia bula ba Kades, ma dia ga ubu ra
gunagunan par kai ra tarai Amalek ma Amor, nina dia ga ki aro Kaseson-
Tamar. 8 Ma ra king Sodom, ma ra king Gomora, ma ra king Adma, ma
ra king Seboim, ma ra king Bela, di vatang ia bula ba Soar, dia ga vana
rikai, ma dia ga vaninara upi diat a varubu ma diat ta ra male Sidim;
9 upi diat a varubu ma Kedorlaomer a king Elam, ma Tidal a king kai ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Goim, ma Amrapel a king Sinar, ma Ariok a king Elasar, a ivat na king
ure a ilima. 10 Io, mangoro na tung ta ra male Sidim, ma tika na mangana
bulit i ga tur ta diat; ma ra king Sodom dir ma ra king Gomora dir ga
takap, ma dir ga bura tana, ma diat dia ga bura valili dia ga vilau upi
ra luana. 11 Ma dia ga ra pa ra tabarikik aro Sodom ma Gomora, ma ra
adia magit na nian, ma dia ga vana ka. 12 Ma dia ga kinim Lot bula, dir
tamana ma Abaram, nina i ga ki Sodom, ma kana tabarikik, ma dia ga
vana.
13 Ma tikai ta diat dia ga takap, i ga vana ma i ga ve Abaram ra te
Ebraio, nina i ga ki ta ra makur a iban kai Mamre, ra te Amor, tura i
dir Eskol ma Aner; ma go diat dia ga tur na bartalaina ma Abaram ta
ra vinarubu. 14 Ma ba Abaram i ga valongore ba di ga tar kinim pa natu
i turana, i ga agure kana dovot na tarai, nina di ga kava diat ta kana
gunan, a utul a mar ma a vinun ma a lavutul diat, ma i ga korot mur
diat tuk tar aro Dan. 15 Ma i ga tibe varbaiane kana tarai ure diat ta ra
marum, ma i ga ubu diat, ma i ga korot mur diat tuk tar aro Koba, nina
i maravai Damasko, ta ra papar a maira. 16 Ma i ga kap valilikun ra
tabarikik par, ma i ga agure valilikun Lot bula, natu i turana, ma kana
tabarikik, ma ra vaden bula ma ra tarai.

Melkisedek i vadoane Abaram

17 Ma ra king Sodom i ga totongo upi ia, ba i ga lilikun ta ra vinarubu
ma Kedorlaomer ma ra umana king dia ga varagur me, ta ra male Save,
di vatang ia bula ba a Male kai ra King. 18 Ma Melkisedek, a king Salem, i
ga kap vaarike ra gem ma ra vain; ma ia ra tena tinabar kai God, a Ngala
Kakit. 19 Ma i ga tata vadoane ma i ga biti: Abaram na ti doan tai God, a
Ngala Kakit, nina ba kana ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan.
20 A pite varpa tadav God, a Ngala Kakit, nina i ga ongo tar kaum umana
ebar ta ra limam. Ma i tul tar ia ra vavinununa ta ra lavur magit.
21 Ma ra king Sodom i ga biti tai Abaram: Una tul tar ra tarai ka tagu,
ma una vatur vake ra tabarikik. 22 Ma Abaram i ga biti tai ra king Sodom:
Iau tar vatur ra limagu urama tadav ra Luluai God, a Ngala Kakit, kana
ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan, 23 ba koko ina vatur vake
ta vup na kuara, ba ta vivi ik ure ta pal a kau, ba ta enana magit ta kaum
tabarikik; kan una biti: Iau ga vauviana Abaram; 24 ia kaka nam ra magit
ra umana barmana dia ga en ia, ma ra tiniba kai ra tarai ave varagur,
Aner, Eskol ma Mamre, boina ba dital a vatur vake kadital tiniba.

A kunubu kai God pire Abaram

15 1 Ma i par go ra lavur magit, ma namur a tinata kai God i ga
tadav Abaram ta ra ninana, ma i ga biti dari: Abaram, koko una
burut; iau kaum bakbakit, ma kaum vapuak na ngala tuna.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 Ma Abaram i ga biti: Luluai God, ava una tar ia tagu? Tago ina mat
boko, ma pa ta natugu; ma go Elieser maro Damasko na tur kia iau ta
ra kubagu. 3 Ma Abaram i ga biti: Gire, pa u ga tul tar ta bul tagu, ma
gire, tikai ba di tar kava ta ra kubagu na tur kia iau. 4 Ma ra tinata kai ra
Luluai i ga tadav ia dari: Go ra tutana pa na tur kia u, pata; ma ga nina
ba na vana rikai tam na tur kia u, 5 Ma i ga agure vairop ia, ma i ga biti
tana: Una tadarake ra bakut, ma una luk guve ra lavur tagul, ona i tale u
upi una luk guve diat; ma i ga biti tana: Damana boko ra lavur bul mur
tam. 6 Ma Abaram i ga kapupi ra Luluai, ma ra Luluai i ga luk tar ia tana
da ra mangamangana takodo.
7 Ma i ga biti tana: Iau ra Luluai, iau ga agure vairop u aro Ur, ta ra
gunan Kaldea, ma ina tabar u ma go ra gunan upi una kale. 8 Ma i ga
biti: Luluai God, ava ra vakilang ba ina nunure tana, ba ina kale pa ia
boko. 9 Ma i ga biti tana: Una pilak pa tika na nat na bulumakau ba i
utul kana kilala, ma tika na me, a tana ba i utul kana kilala, ma tika na
sip, a tomotoina ba i utul kana kilala, ma tika na uka, ma tika na nat na
balu, upi kaugu. 10 Ma i ga kap go diat par, ma i ga poko kutu diat livuan,
ma i ga vung ra umana papar vartalai; ia kaka ra ura beo pa i ga kutu
varbaiane dir. 11 Ma ra umana beo, a umana lup virua, dia ga pukai ki ta
ra virua i diat; ma Abaram i ga korot vue diat.
12 Ma ba i ga kuba ra keake, Abaram i ga manga tarurungai, ma a
ngala na bunurut ma ra ngala na bobotoi dir ga tadav ia. 13 Ma ra Luluai
i ga biti tai Abaram dari: Una nunure ba a dovotina, ra umana bul mur
tam diat a ki na vaira tai ta tika na gunan ba vakir kadiat, ma diat a ki
na vilavilau tana, ma na tup diat a ivat na mar na kilakilala. 14 Ma nam
ra tarai, ba diat a torom ta diat, ina kure bula, ma namur diat a irop tana
ma ra ngala na tabarikik. 15 Ma u, una vana pire ra umana tamam ma ra
malmal, ma ba i do kaum lavur kilala, diat a punang u. 16 Ma ta ra vaivat
na taun tarai diat a lilikun uti mulai, tago ra valavalar i ra varpiam kai
ra tarai Amor pa i ot boko.
17 Ma ba ra keake i ga tar vana ba ma i ga marum, gire, tika na ubu i
mi, ma a biro na iap i ga bolabolo livuan ta ra lavur pakapakana virua.
18 Ta nam ra bung ra Luluai i ga pait ra kunubu ma Abaram, ma i ga biti:
Iau tul tar go ra gunan ta ra lavur bul mur tam; na tur pa ia aro ta ra
Tava Alir Aigipto ma na tuk tar ta ra ngala na tava alir Oiparat: 19 diat
ra tarai Ken, ma ra tarai Kenis, ma ra tarai Kadmon, 20 ma ra tarai Ket,
ma ra tarai Peres, ma ra tarai Repaim, 21 ma ra tarai Amor, ma ra tarai
Kanaan, ma ra tarai Girgas, ma ra tarai Iebus.

Agar dir ma Ismael

16 1 Ma Sarai, a taulai kai Abaram, pa i ga kava tar ta natuna; ma
kana tika na tultul a vavina, a te Aigipto, ma ra iangina ba Agar.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 Ma Sarai i ga biti tai Abaram: Ea, ra Luluai i tar kure bat iau, upi koko
ina kavava; i boina ba una vana pire kaugu tultul na vavina, kan ina
vatur vake ta umana bul tana. Ma Abaram i ga torom ta ra tinata kai
Sarai.
3 Ma Sarai, a taulai kai Abaram, i ga tul tar Agar a te Aigipto tai
Abaram kana tutana, upi dir a taulai me; ma Abaram i ga tar ki a
vinun na kilala ta ra gunan Kanaan. 4 Ma i ga ruk tadav Agar, ma Agar
i ga lalau pa ra bul; ma ba i ga nunure ba i kap bala, i ga pidimuane
kana tadar vavina. 5 Ma Sarai i ga biti tai Abaram: Boina ba nam ra
mangamangana di vakaina iau me, na ki tam; iau ga tul tar kaugu tultul
na vavina tam, pi na va piram, ma ba i kap bala, i pidimuane iau. A
Luluai na pait ra varkurai ta dor. 6 Ma Abaram i ga biti tai Sarai: Gire, u
iat una kure kaum tultul, una pait nam ra magit tana ba u mainge. Ma ba
Sarai i ga kure vadekdek ia, i ga lop uka kan ia.
7 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga gire tadav ia pire ra kivu na tava ra
papar a nga, nina ba uro Sur. 8 Ma i ga biti: Agar a tultul kai Sarai, u
mamave ma una vana uve? Ma i ga biti: Iau tar lop balakane kaugu tadar
vavina Sarai. 9 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga biti tana: Una lilikun mulai
tadav ia, ma una vamolo tar u ta ra vavai na limana. 10 Ma ra angelo kai
ra Luluai i ga biti tana: Gire, ina manga vapeal ra umana bul mur tam,
ma na dekdek upi da luk guve valar pa diat, tago a ngala na kor. 11 Ma
ra angelo i ga biti bula tana: Gire, u tar kap bala, ma una kava boko
ta bul tutana, una vaiang tar ra iangina ba Ismael, tago ra Luluai i tar
valongore kaum tinangi. 12 Ma na varogop ma ra kuabar na as livuan ta
ra tarai ma i tut na vinarubu ure ra tarai par, ma ra tarai diat a varubu
me. Ma na ki ta ra luaina mata i ra lavur turana par.
13 Ma i ga vatang ra iang i ra Luluai, nina dir tata me ba: U a God na
ginigira. Tago i ga biti: Dave iau laun boko, ma a dovotina iau tar gire?
14 Kari di vatang nam ra kivu ba a kivu na nilaun ta ra ginigira; ea, i tur
livuan ta ra ura gunan Kades ma Bared.
15 Ma Agar i ga kava tar ra bul tutana tai Abaram; ma Abaram i ga
vaiang tar ra iang i nam natuna Agar i ga kava ba Ismael. 16 Ma Abaram
i ga tar laun pa lavutul na vinun ma laptikai na kilala ba Agar i ga kava
tar Ismael tai Abaram.

A pokakikil ia ra vakilang i ra kunubu

17 1 Ma ba Abaram i ga laun pa lavuvat na vinun ma lavuvat na
kilala, a Luluai i ga tur kapet pa pirana ma i ga biti tana: Iau God
Dekdek Muka; una vanavana ta ra luaina matagu, ma una ko kakit. 2 Ma
ina vatur kaugu kunubu pire dor, ma ina vapeal na kaia ra umana natum.
3 Ma Abaram i ga bura timtibum, ma God dir pirpir me, ma i ga
biti: 4 Ma iau, gire, kaugu kunubu i tur pire dor, ma una vangala boko

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

mangoro na vuna tarai. 5 Ma pa da vatang mule ra iangim ba Abaram, da
vatang ra iangim boko Abaraam, tago iau tar vakai u pi una painavuna
boko ure ra mangoro na vuna tarai. 6 Ma ina tul tar ia tam upi una
vangala mangoro na natum, ma ina vaki ra umana ngala na vuna tarai
tam, ma ra umana king bula diat a vana rikai tam. 7 Ma ina vatur kaugu
kunubu pire dor, ma pire ra umana bul mur tam, ma kadia lavur taun
tarai, upi ra kunubu pa na mutu, dari: Ba iau kaum God ma kai ra lavur
bul mur tam. 8 Ma Ina tabar u, ma ra umana bul mur tam, ma ra gunan
nina u ki na vaira tana, ra gunan Kanaan par, upi kavavat vatikai, ma iau
kadia God.

9 Ma God i ga biti tai Abaraam dari: Ma u, una torom ta kaugu kunubu,
u ma ra umana bul mur tam ta kadia lavur taun tarai. 10 Ma go kaugu
kunubu, nina ba avat a toratorom tana, pire dor ma u, dat ma ra umana
bul mur tam: diat par kavava umana tutana avat a poko kikil diat. 11 Avat
a poko kikil ra pal i ra paka i ra tutana. la ra vakilang i ra kunubu pire
dat. 12 Ba tikai i lavutul kana bung pire vavat, avat a poko kikil ia, a
lavur tutana ta kavava lavur taun tarai, nina di ga kava diat ta ra kuba i
vavat, ma nina di ga kul pa ia tai ra vaira, ba pa i vana rikai ta ra umana
bul mur tam. 13 Nina di ga kava ta ra kubam, ma nina di ga kul pa ia ma
kaum mani, avat a poko kikil diat; ma kaugu kunubu na tur ta ra pal i
ra paka i vavat ma na tur vatikai. 14 Ma ona pa di poko kikil tika na bul
tutana ta ra pal i ra pakana, da okole vue nam kan ra taraina, tago i tar
piam vue kaugu kunubu.

15 Ma God i ga biti tai Abaraam: Ma Sarai, kaum taulai, koko una
vatang ra iangina ba Sarai; da vatang ia ba Sara. 16 Ma ina vadoane boko,
ma ina tabar u ma tika na bul tutana tana. Ina vadoane, ma na vakubur
mangoro na vuna tarai; a umana king kai ta umana vuna gunan diat a
vana rikai tana. 17 Ma Abaraam i ga bura timtibum ta ra matana, ma i ga
nonganongon ta ra balana ma i ga biti: Dave, ina vangala ta bul mulai
ba iau a mar na kilala, ma Sara na kakava bar ba i lavuvat na vinum na
kilala? 18 Ma Abaraam i ga biti tai God: Boina ba Ismael na laun ta ra
luaina matam! 19 Ma God ga biti dari: Pata, Sara ka, kaum taulai, na kava
tar ia tam tika na bul tutana, ma una vaiang tar ra iangina ba Isak. Ma
ina vatur kaugu kunubu pire mimir, a kunubu ba na tur pa na mutu ure
ra umana bul mur tana. 20 Ma ure Ismael, iau tar valongore u ure nam
bula. Gire, iau tar vadoane, ma ina maravut ia upi na vangala mangoro
na natuna, ma diat a peal na kaia; na vangala a vinun ma a urua na
luluai, ma ina vaki ia upi ra ngala na vuna gunan. 21 Ma ga kaugu kunubu
ina vatur ia pire mimir ma Isak, nina ba Sara na kava tar ia tam ta ra e
iau ga kure, ta ra kilala namur.

22 Ma God i ga ngo ma ra tinata pire Abaraam ma i ga tutua kan ia.
23 Ma Abaraam i ga poko kikil ra pal i ra paka i Ismael natuna, ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pal i ra paka i diat par di ga kava diat ta kana gunan, ma diat dia ga
kul pa diat ma kana mani, a lavur tutana par ta ra tarai ta ra. kuba i
Abaraam, ta nam ra bung iat God i ga ve tar ia. 24 Ma Abaraam i ga laun
vue lavuvat na vinun ma lavuvat na kilala ba di ga poko kikil ra pal i ra
pakana. 25 Ma Ismael natuna i ga vinun ma a utul kana kilala ba di ga
poko kikil ia ta ra.pal i ra pakana. 26 Ta ra kopono bung di.ga poko kikil
Abaraam ma Ismael natuna. 27 Ma ra tarai par ta kana gunan, diat di ga
kava diat i tana, ma diat di ga kul pa diat ma ra mani tai ra umana vaira,
di ga poko kikil diat varurung ma Abaraam.

A vavalima ure ra kinakava kai Isak

18 1 Ma God i ga tur kapet pa pirana ta ra makur a iban kai Mamre,
ba i ga ki ta ra mataniolo kai ra pal na mal; ma i ga tup ia ra
lapap i ra keake. 2 Ma i ga idok, ma i ga gigira; ma ea, a utul a tutana
dital ga tur abara ta ra luaina matana; ma ba i ga gire dital, i ga tut kan
ra mataniolo kai ra pal na mal, ma i ga vutvut barat dital, ma i ga va
timtibum ra pia, ma i ga biti: 3 Luluai, ona u tar mari iau, koko una vana
pakit kaum tultul. 4 Ina vartuluai upi ta ik a tava, upi amutal a puk ra
kau i mumutal, ma amutal a ngo papa boko ta ra malur na davai. 5 Ma
ina vila pa ta ik a pakana gem, ma amutal a lagar tana; namur amutal a
vana mulai, tago kari go amutal tar tadav kamumutal tultul. Ma dital ga
biti tana: Una pait nam u tar vatang ia.
6 Ma Abaraam i ga pampam ta ra pal na mal pire Sara, ma i ga biti
tana: Una vaninare lulut a utul a valavalar na bo na plaua, una bing ia
ma una pait gem. 7 Ma Abaraam i ga kavie ra vinavana tadav ra kikil na
vavaguai, ma i ga vila pa tika na nat na bulumakau, i ga guma ma i ga
boina ra viono, ma i ga tul tar ia tai ra tultul, ma ra tultul i ga vaninare
lulut. 8 Ma i ga kap ra bira na polo na u, ma ra polo na u i mek, ma ra nat
na bulumakau, nina i ga vaninare, ma i ga vung ia pire dital; ma i ga tur
pire dital ta ra vavai na davai, ma dital ga ian.
9 Ma dital ga tir ia: Akave Sara, kaum taulai? Ma i ga biti: Akamana
ta ra pal na mal. 10 Ma i ga biti: A dovotina, ta ra e damana ta ra kilala
namur ina lilikun mulai, ma Sara, kaum taulai, na kava ra bul tutana.
Ma Sara i ga tur ta ra matakilalat na pal na mal ta ra tamuruna, ma i ga
valongore. 11 Ma Abaraam ma Sara dir ga patuana, ma i ga peal kadir
kilala; ma ra mangamangana kai ra vaden i ga ngo pire Sara. 12 Ma Sara
i ga nongon ta ra balana, ma i ga biti: Dave go iau a tubuan, ma ina gugu
mulai vang? Ma kaugu luluai bula i tar manga patuana. 13 Ma ra Luluai
i ga biti tai Abaraam: Ta ra ava Sara i nonganongon tana, ma ta ra ava
i biti, Ina kava mule ta bul dave, tago iau a tubuan na vavina? 14 Ava ra
magit na dekdek bar pire ra Luluai? Ina lilikun mulai ta ra kilala namur,
ta ra e di ga tibe, ma Sara na vatur vake natuna, a bul tutana. 15 Ma Sara

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i ga varpuai, i ga biti: Pa iau nongon; tago i ga burut. Ma i ga biti: A
dovotina u tar nongon.

Abaraam i lul ure Sodom

16 Ma ra utul a tutana dital ga tut, ma dital ga vana upi Sodom; ma
Abaraam i ga varagur ma dital upi na tule dital. 17 Ma ra Luluai i ga
biti: Ina ive davatane kan Abaraam a magit ba ina pait ia boko, 18 tago
Abaraam, na varogop boko ma ra ngala na vuna gunan tuna ma a
dekdek bula, ma a lavur vuna tarai ta ra rakarakan a gunagunan diat
a ti doan tana. 19 Tago iau tar pilak pa ia, upi na tul tar ia tai ra umana
natuna ma ra kubana namur tana, ba diat a mur ra nga i ra Luluai, upi
diat a pait ra magit i takodo ma i dovot, upi a Luluai na tul tar nam ra
magit tai Abaraam, nina i ga vatading ia me. 20 Ma ra Luluai i ga biti: A
lavur varvai na vartakun ure Sodom ma Gomora i kaina tuna, ma kadia
varpiam i mamat i tuna. 21 Kari ina vana ur go, ma ina gire ba i dovot di
tar pait ot pa nam ra lavur magit varogop ma ra varvai, nina i vana rikai
piragu, ba pata; ma ona pata, ina nunure ke.
22 Ma a ura tutana dir ga, tur tapuku ma dir ga vana uro Sodom; ma
Abaraam i ga tur boko ta ra luaina mata i ra Luluai. 23 Ma Abaraam i
ga kakari pirana, ma i ga biti: Dave, una vapanie varurungane vue dir
par ra tena takodo ma ra tena varpiam? 24 Kan a ilima na vinun na tena
takodo dia ki ta ra pia na pal; una kamare vue bar ra pia na pal, ma pa
una mari ia ure ra ilima na vinun na tena takodo dia ki tana? 25 Koko
muka una ubu ra tena takodo varurung ma ra tena varpiam, upi damana
ra tena takodo na vardada ka ma ra tena varpiam. Koko muka. Dave, ra
tena varkurai kai ra rakarakan a gunagunan pa na varkurai bar ma ra
mangamangana takodo? 26 Ma ra Luluai i ga biti: Ona ina gire a ilima na
vinun na tena takodo aro Sodom, ina mari ra gunan parika ure diat.
27 Ma Abaraam i ga tata balbali, ma i ga biti: Gire, iau tar valar ia upi
amir a tata ma ra Luluai, ma a dovot, iau a tobon ika ma iau da ra kabu
ka. 28 Kan na iba ra ilima upi na ilima na vinun na tena takodo. Dave
bar, una kamare vue ra pia na pal parika, tago i iba nam ra ilima? Ma i
ga biti: Pata, pa ina kamare vue, ba ina gire tadav ra ivat na vinun ma a
ilima. 29 Ma i ga tata mulai, ma i biti: Kan una gire tadav a ivat na vinun
uka. Ma i ga biti: Pa ina pait ia ure ra ivat na vinun tana.
30 Ma i ga biti: Koko una kankan, Luluai, ba ina tata mulai. Kan una
gire tadav ra utul a vinun uka tana. Ma i ga biti: Pa ina pait ia, ona iau
gire tadav ra utul a vinun tana. 31 Ma i ga biti: Gire, iau tar valar ia upi
amir a tata ma ra Luluai. Kan una na tadav ra ura vinun uka tana. Ma i
ga biti: Pa ina nila vue ure ra ura vinun. 32 Ma i ga biti: Koko una kankan,
Luluai, ma ina valar ta kopono tinata mulai: Kan una gire tadav tika na
vinun uka tana. Ma i ga biti: Pa ina nila vue ure ra vinun.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

33 Ma ba i ga par kadir tinata ma Abaraam, a Luluai i ga vana; ma
Abaraam i ga lilikun upi kana gunan.

Di li vue Sodom ma Gomora

19 1 Ma ra ura angelo dir ga pot aro Sodom ta ra ravian. Ma Lot i ga
ki ta ra mataniolo aro Sodom. Ma Lot i ga gire dir, ma i ga tut
upi na barat dir; ma i ga tur ruru ma ra matana ra pia; 2 ma i ga biti: A
ura luluai, boina amur a ruk ra kuba i kamumur tultul, amur a ki tana
ra marum, ma da puk ra kau i mumur; ma ta ra kavunvun amur a tut
mulai, ma amur a vana! Ma dir ga biti: Pata, amir a ki ke ta ra nga i ra
pia na pal go ra marum par. 3 Ma i ga manga vo pa dir, ma dir ga ruk ta
ra kubana. Ma i ga lapir dir, ma i ga pait ra gem ba pa ta leven tana, ma
dir ga ian.
4 Ma ba pa dir ga va boko, a tarai na pia na pal, a tarai Sodom, dia ga
tur kikil ra pal, a umana barmana ma ra umana patuana, a tarai kai ra
pia na pal parika; 5 ma dia ga oro Lot ma dia ga biti tana: Akave ra ura
tutana dir ruk piram go ra marum? Una agure vairop dir, upi avet a la
ma dir.
6 Ma Lot i ga.irop tadav diat, ma i ga banu bat ra matakilalat, 7 ma i ga
biti: A umana turagu, koko avat a pait ra mangamangana kaina damana.
8 Gire, a ura natugu, a ura inip na vavina, go kari, ma pa dir ga la boko
tai ta tutana; ina agure vairop dir, ma avat a pait nam ra magit ta dir
ba ava mainge; ma ga koko avat a vakaina go ra ura tutana; tago dir tar
ki bakit ta ra kubagu. 9 Ma dia ga biti ke: Una tur ar. Ma dia ga biti: Go
ra kopono tutana i tar pot, ma i ki na vaira ait, ma i mainge ba na tena
varkurai. Go avet a manga vakaina u ma dir pata. Ma dia ga manga
tutulan varara upi nam ra tutana Lot, ma dia.ga vana maravai upi diat a
pamar ra banbanu. 10 Ma ra ura tutana dir ga tulue ra lima i dir, ma dir
ga al varuk Lot pire dir ta ra bala na pal, ma dir ga banu bat ia. 11 Ma dir
ga vapula bat ra tarai ta ra banbanu kai ra pal, ra umana ngala ma ra
umana ikilik; damana dia ga vatalanguane mule diat ma ra tinikan upi ra
banbanu.
12 Ma ra ura tutana dir ga biti tai Lot: Dave ta umana niurum ati
boko, ta nimum bar, ba ta umana bul tutana, ba ta umana bul vavina?
Boina una agure vairop ra umana niurum par ta go ra pia na pal kan
go ra gunan; 13 tago amir a vakaina boko go ra gunan, tago a varvai
na vartakun ure i tar mamat pire ra Luluai, ma ra Luluai i tulue amir
upi amir a vakaina vue. 14 Ma Lot i ga irop ma dia ga tata ma ra umana
tutana, a umana nimuna, nina ba diat a taulai boko ma ra umana natuna,
ma i ga biti: Avat a tut, avat a irop kan go ra gunan, tago a Luluai na
kamare vue go ra pia na pal. Ma ra umana nimuna dia ga biti ba i
varvaula ka.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 Ma ta ra kavunvun dir ga vargat Lot upi na pampam, dir ga biti: Una
tut, una agure kaum taulai ma a ura natum, a ura vavina, dir bula; kan
una virua ta ra balbali ure go ra pia na pal. 16 Ma i ga vavuan ika; ma
ra ura tutana dir ga vatur vake ra limana, ma ra lima i kana taulai, ma
ra lima i ra ura bul vavina, tago a Luluai i ga mari ia, ma dir ga agure
vairop ia ma dir ga nur vue abara.
17 Ma ba dir ga tar agure vairop diat, i ga biti: Una lop upi una laun;
koko una lingan namur tam; ma koko una tur pit ika ta go ra gunagunan
parika. Una lop tar ta ra luana, kan una virua. 18 Ma Lot i ga biti ta dir:
Ea, Luluai, koko damana; 19 gire, u ga mari kaum tultul ma u ga vangala
kaum varmari pirana, nina u ga vaarike tagu, tago u tar valaun iau; ma
i dekdek upi ina lop tar ta ra luana, kan ta kaina magit na tadav iau ma
ina virua ka. 20 Gire, go ra pia na pal i maravai, upi ina lop tar tana; ma i
ikilik ika; boina una tul tar iau upi ina lop tatar tana, tago a pede ik, ma
a tulungeagu na laun: 21 Ma i ga biti tana: Io, iau tar torom tam ta go ra
magit bula, ma pa ina kamare vue nam ra pia na pal, nina u vatang ia.
22 Una kavie ra nilop ubara; tago i dekdek upi ina pait ta magit ona pa u
olo boko tana. Kari di vatang nam ra pia na pal ba Soar. 23 Ma ra keake i
ga kuma rikai ba Lot i ga pot aro Soar.
24 Ma ra Luluai i ga tulue ra bata i da ra pakar ma ra iap tai ra Luluai
marama ra bakut, 25 ma i ga vue pukue vue nam ra ura pia na pal ma ra
gunan kikil dir bula, ma ra tarai dia ga ki tana, ma ra lavur magit i ga
tavua ta ra pia. 26 Ma ra taulai kai Lot i ga lingan namur, ma i ga da ra
vat na solt muka. 27 Ma Abaraam i ga tut ra kavunvun, ma i ga vana ta
nam ra gunan i ga tur ta ra luaina mata i ra Luluai tana. 28 Ma i ga gire
upi Sodom ma Gomora, ma upi ra gunan i tur kikil dir, ma i ga bobobe;
ma gire, a mi i ga tubang rikai ta ra gunan, da ra mi ta ra ubu ta.
29 Ma ba God i ga kamare vue ra umana pia na pal ta ra gunan i
tamataman, God i ga nuk pa Abaraam, ma i ga tul vairop vue Lot, upi
koko na virua ta nam ra bung ba i ga vue pukue vue ra umana pia na pal
Lot i ga ki tana.

A vunapai ra tarai Moab ma ra tarai Amon

30 Ma Lot i ga irop ta ra gunan Soar, ma i ga ki ta ra luana, dital ma
ra ura natuna, a ura vavina, tago i ga burut ba na ki aro Soar; ma i ga ki
tai tika na babang, dital ma ra ura natuna, a ura vavina. 31 Ma ra luaina
ta dir i ga biti ta ra vauruana: Tama i dor i patuana, ma pa ta tutana ta
ra gunagunan, upi na ruk pire dor, varogop ma ra mangamangana kai ra
tarai ta ra rakarakan a gunagunan par. 32 Una mai, dor a vamomo tama
i dor ma ra vain, ma dor a va pirana, pi dor a vakubur ta tarai tai tama
i dor. 33 Ma dir ga vamomo tama i dir ma ra vain ta nam ra marum, ma
ra luaina i ga ruk ma i ga va pire tamana; ma tamana iat pa i ga nunure

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ba i ga va ma ba i ga tut mulai. 34 Ma ra malana i ga ve ra muruna dari:
Gire, iau tar va pire tamagu ra marum; boina dor a vamoma bula go ra
marum, upi una ruk ma una va pirana, pi dor a vakubur ta tarai tai tama
i dor. 35 Ma dir ga vamomo tama i dir ma ra vain nam ra marum bula, ma
ra muruna i ga vana ma i ga va pirana; ma tamana iat pa i ga nunure ba
i ga va ma ba i ga tut mulai. 36 Damana ra ura natu i Lot dir ga kap bala
tai tama i dir. 37 Ma ra luaina i ga kava ra bul tutana, ma i ga vaiang tar
ra iangina ba Moab, tama i ra tarai Moab gori. 38 Ma ra muruna i ga kava
ta bul tutana bula, ma i ga vaiang tar ra iangina ba Ben-Ami; ma go a
tama i ra tarai Amon gori.

Abaraam dir ma Abimelek

20 1 Ma Abaraam i ga vana papa kan nam ra gunan upi ra langun ta
ra matana taubar, ma i ga ki livuan ta ra gunan Kades ma Sur; ma
i ga ki na vaira aro Gerar. 2 Ma Abaraam i ga biti ure Sara, kana taulai, ba:
Amir taina. Ma Abimelek, a king Gerar, i ga vartuluai upi ia ma di ga agur
pa Sara. 3 Ma God i ga tadav Abimelek ta ra ririvon ra marum, ma i ga
biti tana: U tar virua ure ra vavina u ga ben ia, tago dir tar taulai ma tika
na tutana. 4 Ma Abimelek pa i ga maravai boko pirana, ma i ga biti: Dave
Luluai, una ubu vue bula ra takodo na tarai? 5 Ia iat, pa i ga ve iau vang
ba: Amir taina? Ma ra vavina iat bula i ga biti ba: Amir taina? Iau ga pait
go ra magit ma ra dovot na balagu ma ra limagu i tuptup tana. 6 Ma God
i ga biti tana ta ra ririvon: Maia, iau nunure ba u ga pait go ma ra dovot
na balam, ma iau ga tur bat i u, pi koko una pait ra kaina piragu; kari pa
iau ga tul tar ia tam ba una bili ia. 7 Io, una vamule ra taulai kai nam ra
tutana, tago ia ra propet, ma na araring ure u, ma una laun; ma ona, pa u
vamule, una nunure ba una virua, avat ma kaum tarai par.
8 Ma Abimelek i ga tut ta ra kavunvun, ma i ga oro pa kana lavur tultul
par, ma i ga varvai ta go ra lavur magit ta ra talinga i diat, ma ra tarai
dia ga manga burut. 9 Ma Abimelek i ga oro pa Abaraam ma i ga biti
tana: Ava ra magit go u tar pait ia ta vevet, ma ava vang ra kaina magit
ba iau ga pait ia piram, tago u vuna ta ra ngala na mangamangana kaina
piragu ma ta kaugu gunan? U ga pait ra mangamangana piragu, ba pa i
topa ia upi da pait ia. 10 Ma Abimelek i ga biti tai Abaraam dari: U ga pait
go ra magit upi ra ava? 11 Ma Abaraam i ga biti: Tago iau ga nuk ia dari:
A dovotina, a bunurut ure God pa i ki ta go ra gunan; ma diat a ubu iau
ure kaugu taulai. 12 Ma tikai bula: A dovot, taigu, tago natu i tamagu, ma
vakir natu i nagu; ma amir tar taulai. 13 Ma ba God i ga tul vue iau kan
ra kuba i tamagu, iau ga biti tana: Go ra varmari una pait ia tagu, ta ra
lavur gunan ba dor a vana tana, una vatang iau ba taim.
14 Ma Abimelek i ga vaninare ra sip ma ra bulumakau, ma ra umana
tultul na tutana ma ra umana tultul na vavina, ma i ga tabar Abaraam

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

me, ma i ga vamule Sara, kana taulai, tana. 15 Ma Abimelek i ga biti:
Gire go kaugu gunan ta ra luaina matam i langalanga, una ki ta nam
ra pakana u mainge. 16 Ma i ga biti: Gire, iau tar tabar taim ma ra arip
na marmar na pakana silva; gire, i da ra mal. na tubatuba ta ra matam
pire diat par ava varagur ma diat ure ra lavur magit i ga tadav u; ma go
iau tar pait ra magit i takodo tana ta ra mata i diat par. 17 Ma Abaraam
i ga araring pire God, ma God i ga valagar Abimelek ma kana taulai ma
kana umana tultul na vavina, ma dia kakava. 18 Tago a Luluai i ga kure
vadekdek bat ra tatal na bul kai ra umana vavina ta ra kuba i Abimelek
ure Sara, ra taulai kai Abaraam.

Di kava Isak

21 1 Ma ra Luluai i ga tadav Sara da i ga tar biti, ma ra Luluai i ga
pait ia tai Sara da i ga tar vatang ia. 2 Ma Sara i ga lalau pa ra
bul, ma i ga kava tar ra bul tutana tai Abaraam ba i ga patuana, ta nam
ra pakana kilala God i ga tar vaarike tar ia tana. 3 Ma Abaraam i ga
vatang ra iang i natuna a tutana, nina Sara i ga kava tar ia, ba Isak. 4 Ma
Abaraam i ga poko kikil natuna Isak ba i ga lavutul kana bung, da God i
ga tar vartuluai pirana. 5 Ma Abaraam i ga laun vue tika na mar na kilala
ba di ga kava tar Isak natuna. 6 Ma Sara i ga biti: God i tar vaninare ra
ninongon ure iau; diat par dia valongore diat a nongon maravut iau. 7 Ma
i ga biti: To ia na ve Abaraam ba Sara na vau ra umana bul? Tago iau tar
kava tar natuna ta ra kilala i manga patuana tana.

Di okole vue Agar ma Ismael

8 Ma ra bul i ga taiak ma i ga vung vue ra u; ma Abaraam i ga pait ra
ngala na lukara ta nam ra bung Isak i ga vung vue ra u tana. 9 Ma natu i
Agar, ra vavina Aigipto, nina i ga kava tar ia tai Abaraam, i ga varvaula;
ma Sara i ga gire. 10 Kari i ga biti tai Abaraam: Una okole vairop vue go
ra vavina, a vilavilau, dir ma natuna; tago ra natu i go ra vilavilau pa na
kakalai varurung ma natugu, varurung ma Isak. 11 Ma go ia ra magit na
tinabun tuna pire Abaraam ure natuna. 12 Ma God i ga biti tai Abaraam:
Koko na tabun ra balam ure ra barmana ma ure kaum vilavilau, a vavina.
Una torom ta ra nilai Sara ta ra lavur magit i ve u tana; tago tai Isak iat
a umana bul mur tam diat a vana rikai. 13 Ma ina pait vaarike ra ngala
na vuna tarai tai ra natu i ra vilavilau a vavina bula, tago ia ra bul mur
tam. 14 Ma Abaraam i ga tut ra kavunvun, ma i ga vaninare ra gem, ma
ra paura na tava, ma i ga tul tar ia tai Agar, ma i ga vung ia ta ra ul a
varana, ma i ga tul tar ra bul bula, ma i ga tul vue. Ma i ga vana, ma i ga
tenten vurvurbit ta ra bil, a iangina Ber-Seba.
15 Ma ra paura i ga mama, ma i ga nur vue ra bul ta ra vavai tika na
davai ik. 16 Ma i ga vana, ma i ga ki aro vailik a ik, i vardada ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vinavana na pu di pu me; tago i ga biti: Koko ina gire ra minat kai ra bul.
Ma i ga ki abara ma i ga kukula ma i ga tangi.
17 Ma God i ga valongore ra nilai ra bul, ma ra angelo kai God i ga oro
pa Agar marama ra bala na bakut, ma i ga biti tana: U diva, Agar? Koko
u burut, tago God i tar valongore ra nilai ra bul ta nam ra pakana i va
tana. 18 Una tut, ma una vatut ra bul, ma una vatur vake ma ra limam,
tago ina pait vaarike ra ngala na vuna tarai tana. 19 Ma God i ga vanana
pa ra kiau na matana, ma i ga gire tika na kivu na tava, ma i ga vana, ma
i ga vabuka ra paura ma ra tava, ma i ga vamomo ra barmana.
20 Ma God i ga maravut ra bul, ma i ga tavua, ma i ga ki ra bil, ma i ga
tena pinanak. 21 Ma i ga ki ta ra bil, a iangina Paran, ma nana i ga tul tar
tika na vavina maro Aigipto pirana.

A kunubu kai Abaraam ma Abimelek

22 Ma ta nam ra kilala Abimelek ma Pikol ra luluai i kana tarai na
vinarubu dital ga tata ma Abaraam, ma dir ga biti dari tana: God i
maravut u ta ra lavur magit u pait ia. 23 Io, koko una tuam vakaina iau ba
ra umana natugu, ba ra umana bul mur tagu; una bali ke piragu nam ra
varmari iau ga pait ia piram, ma una mari bula ra gunan u ga ki na vaira
tana. Ma una pait ra vavalima ure tai God. 24 Ma Abaraam i ga biti: Ina
vavalima.
25 Ma Abaraam i ga pit Abimelek ure ra kivu na tava, nina ba ra umana
tultul kai Abimelek dia ga varane. 26 Ma Abimelek i ga biti: Pa iau nunure
go ra magit; to ia bar i ga pait ia? Ma pa u ga vaarike tagu, ma pa iau
ga valongore ta tinata ure tuk tar ta ra bung gori. 27 Ma Abaraam i ga
vaninare ra sip ma ra bulumakau, ma i ga tabar Abimelek me, ma dir ga
pait ra kunubu. 28 Ma Abaraam i ga vaki vaire ra lavurua na sip, a umana
tana. 29 Ma Abimelek i ga biti tai Abaraam: Ava ra kukurai ra lavurua na
sip, nina u vatur vaire diat? 30 Ma i ga biti dari: Go ra lavurua na sip, a
tana, una vatur diat ta ra limagu, upi ra vakilang tagu ba iau ga kal go ra
kivu na tava. 31 Ia ra vuna, tago di ga vatang nam ra pakana ba Ber-Seba,
tago dir par dir ga vavalima tana.
32 Damana dir ga pait ra kunubu aro Ber-Seba; ma Abimelek i ga tut,
dir ma Pikol ra luluai i kana tarai na vinarubu, ma dir ga lilikun ta ra
gunan kai ra tarai Pilistia. 33 Ma Abaraam i ga vaume tika na davai, a
iangina Tamariska, aro Ber-Seba ma abara i ga kail tadav ra iang i ra
Luluai God Tukum. 34 Ma Abaraam i ga ki na vaira ta ra gunan kai ra
tarai Pilistia mangoro na bung.

A varkurai pire Abaraam pi na tul tar Isak

22 1 Ma ba i ga par go ra lavur magit, God i ga valar Abaraam ma
i ga biti tana: Abaraam! Ma i ga biti: Iau go kari. 2 Ma i ga biti

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tana dari: Una agure natum, a tutana, kaum kavakake, nina u mari ia,
Isak iat, ma una vana ta ra gunan Moria, ma una pait ra tinabar me, nina
ba di tuntun tar ia, ta ra ul a luana ba ina vaarike boko tam.
3 Ma Abaraam i ga tut ra kavunvun iat, ma i ga vaninare kana as, ma
i ga agure a ura barmana ta kana tarai, ma Isak natuna; Ma i ga kita
ra davai ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma i ga tut papa, ma i ga vana
ta nam ra gunan God i ga tar vateten tar ia. 4 Ta ra vautuluna bung
Abaraam i ga idok, ma i ga gire ra gunan aro vailik. 5 Ma Abaraam i ga
biti tai kana a ura barmana dari: Amur a ki ati ma ra as, ma amir ma ra
bul, amir a vana uro, ma amir a lotu; ma namur amir a tadav mule amur.
6 Ma Abaraam i ga takan pa ra davai ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma i
ga vung ia ta ra ul a vara i Isak ma ia iat i ga kap ra iap ma ra banam; ma dir
par dir ga vana. 7 Ma Isak i ga biti tai tamana Abaraam dari: Tamagu! Ma i ga
biti: Iau go kari, natugu. Ma i ga biti mulai: Gire ra iap ma ra davai go kari,
ma akave ra lam ure ra tinabar? 8 Ma Abaraam i ga biti dari: God iat na tikan
tadav ta lam ure ra tinabar, natugu. Ma dir par dir ga vana damana ka.
9 Ma dir ga tadav nam ra pakana God i ga tar vatang tar ia; ma Abaraam
i ga pait tika na uguugu ie; ma i ga vung mal ra davai tana, ma i ga vi Isak
natuna, ma i ga vung ia ta ra uguugu, ta ra ul a davai. 10 Ma Abaraam i ga
tulue ra limana, ma i ga vatur ra banam upi na doko natuna.
11 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga ora marama ra bala na bakut, ma i
ga biti dari: Abaraam, Abaraam! Ma i ga biti: Iau go kari. 12 Ma i ga biti:
Koko una bili ra barmana, ma koko una vakaina; tago go iau nunure
ba u ru God, tago pa u muie vake natum, kaum kavakake, tagu. 13 Ma
Abaraam i ga idok, ma i ga gire ara namur tana tika na sip, a tomotoina,
i vavakai ma ra ramuna ta ra lokor. Ma Abaraam i ga vana, ma i ga vila
pa ra sip, a tomotoina, ma i ga pait ra tinabar di tuntun tar ia me, upi na
kia vue natuna. 14 Ma Abaraam i ga vatang ra iang i nam ra gunan ba: A
Luluai-Ire; da di vatang ia boko gori: Ta ra luana kai ra Luluai da gire.
15 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga oro mule Abaraam marama ra bala na
bakut, ma i ga biti: 16 Iau ga vavalima ta ra iangigu mulai, a Luluai i biti, tago
u ga pait go ra magit, ma pa u ga muie vake natum, a kavakake: 17 Ina manga
vadoane u ma ra varvadoan, ma ina vapeal na kaia ra umana bul mur tam;
diat a da ra umana tagul arama liu, ma diat a varogop ra veo ara ra valian,
ma ra umana bul mur tam diat a kale ra mataniolo kai kadia lavur ebar. 18 Ma
ra lavur tarai par ta ra rakarakan a gunagunan diat a ti doan ta ra umana bul
mur tam, tago u ga torom ta ra nilaigu. 19 Damana Abaraam i ga lilikun tadav
kana a ura barmana; ma dia ga tut, ma dia ga varagur uro Ber-Seba.

A umana bul mur tai Nakor

20 Ma ba i ga par go ra lavur magit, dia ga ve Abaraam dari: Ea, Milka
i tar kava tar bula ra umana bul tai turam Nakor: 21 Us, ra luaina, ma Bus

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

turana, ma Kemuel, ra tama i Aram; 22 ma Kesed, ma Kaso, ma Pildas, ma
Iedlap, ma Betuel. 23 Ma Betuel i ga vangala Rebeka; go ra lavutul Milka
i ga kava tar diat tai Nakor, tura i Abaraam. 24 Ma kana tultul na vavina
a iangina Reuma, i kakava bula, i kava go diat: Tebak, Gakam, Takas ma
Maka.

Sara i mat ma Abaraam i kul pa ra pakana pia ure ra pupunang

23 1 Ma Sara i ga laun pa tika na mar a ura vinun ma lavurua na
kilala; la go ra lavur kilala i ra nilaun kai Sara. 2 Ma Sara i ga
mat aro Kiriat-Arba, di vatang ia bula ba Kebron, ta ra gunan Kanaan.
Ma Abaraam i ga vana upi na korkor ure Sara, ma upi na tangie.
3 Ma namur Abaraam i ga tut kan ra minatina, ma dia ga tata ma ra
umana natu i Ket, i ga biti dari: 4 Iau a enana, ma iau ki na vaira pire
vavat; avat a tul tar tagu ta pakana pia na pupunang pire vavat, upi ina
punang kaugu minat tana kan ra matagu. 5 Ma ra umana natu i Ket dia ga
bali Abaraam ma ra tinata dari: 6 Luluai, una valongore avet; u a ngala na
luluai kai God pire vevet, una punang kaum minat ta nam ra babang na
minat i boina kakit; pa ta na ta vevet na muie kana babang na minat, upi
koko una punang kaum minat tana.
7 Ma Abaraam i ga tut, ma i ga tur ruru ta ra luaina mata i ra tarai
ta nam ra gunan, ra umana natu i Ket. 8 Ma dia ga pirpir me, ma i ga
biti: Ona ra nuknuk i vavat damana, pi ina punang kaugu minat kan
ra matagu, i boina ba avat a valongore iau, ma avat a lul Epron, natu i
Sokar, ure iau, 9 upi na tul tar kana babang Makpela tagu, nina i maravai
ta ra langun i kana uma; ina tul tar ra mataina par tana, ma na tul tar ia
tagu livuan ta vavat, upi kaugu babang na pupunang. 10 Ma Epron i ga ki
livuan ta ra umana natu i Ket; ma Epron, a te Ket, i ga tata bali Abaraam
ta ra luaina mata i ra umana natu i Ket, ma ta ra luaina mata i diat par
dia olaolo ta ra mataniolo kai ra pia na pal, dari: 11 Pata, luluai, una
valongore iau: Ina tul tar ra pia na uma tam ma ra babang tana, ina tabar
u me; ta ra luaina mata i diat par kaugu tarai ina tabar u me; una punang
kaum minat.
12 Ma Abaraam i ga tur ruru ta ra luaina mata i ra tarai ta nam ra
gunan. 13 Ma i ga biti tai Epron ta ra luaina mata i ra tarai ta nam ra
gunan dari: Io, ona u mainge, una valongore iau; ina tul tar ra matai ra
gunan tam; una alube pa ia tagu; ma ina punang kaugu minat tana. 14 Ma
Epron i ga tata bali Abaraam dari: 15 Luluai, una valongore iau: A matai
ra gunan i varogop ma ra ivat na mar na mamat na silva; ma i dave go
ra magit pire dor? Una punang ke kaum minat tana. 16 Ma Abaraam i ga
torom tai Epron; ma i ga valar tar ra silva tai Epron, nina i ga vatang ia,
ma ra tarai Ket dia ga valongore, a ivat na mar na mamat na silva, nina
ba ra tena kunukul i kukul me.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Damana dia ga vadovot tar ra gunan kai Epron aro Makpela, maravai
Mamre, tai Abaraam upi kana, ra gunan ma ra babang tana, ma ra
davadavai par ta ra gunan ma ta kana langun par, 18 ta ra luaina mata i ra
umana natu i Ket, ta ra luaina mata i diat par dia olaolo ta ra mataniolo
ta nam ra pia na pal. 19 Ma ba i ga par go, Abaraam i ga punang Sara,
kana taulai, ta ra babang ta ra gunan Makpela maravai Mamre, Kebron
nam, ta ra gunan Kanaan. 20 Ma ra tarai Ket dia ga vadovot tar ra gunan
ma ra babang tana tai Abaraam, upi kana pia na pupunang.

A tinaulai kai Isak

24 1 Ma Abaraam i ga patuana, ma i ga laun vao, ma ra Luluai i ga
maravut Abaraam ta ra lavur magit. 2 Ma Abaraam i ga biti tai
kana tultul, nina i lualua ta ra kubana ma i kure kana tabarikik par: Una
vung ra limam ta ra kelakelegi na kaugu, 3 ma una vavalima tai ra Luluai,
ra God kai ra bala na bakut ma ra God kai ra rakarakan a gunagunan, ba
koko una vataule natugu ma ta vavina ta ra vaden Kanaan, nina iau ki
livuan ta diat; 4 una vana ta kaugu gunan iat, ma pire ra umana niurugu,
ma una pilak pa ta vavina ure natugu Isak. 5 Ma ra tultul i ga biti tana:
Kan ra vavina na ole upi na mur iau ta go ra gunan; dave, ina tule mule
natum ta nam ra gunan u ga irop tana? 6 Ma Abaraam i ga biti tana: pata,
koko una agure mule natugu uro. 7 A Luluai God kai ra bala na bakut,
nina i ga agure vairop iau kan ra kuba i tamagu, ma kan ra gunan di ga
kava iau tana, nina i ga biti tagu ma ra vavalima: Ina tul tar go ra gunan
ta ra umana bul mur tam, ia iat na tulue kana angelo na lua tam, ma una
pilak pa ta vavina mabara ure natugu. 8 Ma ona ra vavina pa na ga upi
na mur u, u ti langalanga ta go kaum vavalima; ia kaka koko una agure
mule natugu uro. 9 Ma ra tultul i ga vung ra limana ta ra kelakelegi na
kau i Abaraam, kana luluai, ma i ga vavalima tana.
10 Ma ra tultul i ga pilak kapi ta vinun na kamel ta ra lavur kamel kai
kana luluai, ma i ga vana papa; ma i ga kap ra lavur mangana tabarikik
kai kana luluai ta ra limana, ma i ga tut, ma i ga vana uro Mesopotamia,
ta ra pia na pal kai Nakor. 11 Ma i ga kure ba koko ra umana kamel diat
a olo ta ra pia na pal; ba diat a va ka maravai pire ra kivu na tava ta ra
ravian, ta ra pakana bung ba ra vaden dia irairop tana, upi diat a kulup
a tava. 12 Ma i ga biti: U, Luluai God kai kaugu luluai Abaraam, iau lul u,
ba una maravut iau go gori, ma una mari Abaraam, kaugu luluai. 13 Gire,
iau tur pire ra kivu na tava; ma ra umana natu i ra tarai kai ra pia na
pal, a umana vavina, diat a irairop, upi diat a kulup a tava; 14 boina ba na
dari: nina ra inip na vavina, ba ina biti tana, Una vung vatagogo kaum
kulkulup, pi ina momo, ma na biti, Una momo, ma ina vamomo bula
kaum kamel, boina ba ia nam iat ba u ga tibe tar ia tai kaum tultul Isak;
ma ina nunure tana ba u mari kaugu luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 Ma ba i ga tata boko, gire, Rebeka i ga irop, natu i Betuel, nina ba
Milka i ga kava tar ia tai Nakor, tura i Abaraam, ma i ga kap ra kulkulup
ta ra ul a varana. 16 Ma a vakak na vavina tuna, a inip, ma pa ta tutana
i ga la tana boko; ma i ga vana ur ta ra kivu, ma i ga vabuka kana
kulkulup, ma i ga tutua rikai. 17 Ma ra tultul i ga vutvut upi na barat ia,
ma i ga biti: Una vamomo iau ma ta ik a tava ta kaum kulkulup. 18 Ma
i ga biti: Una momo, luluai. Ma i ga lulut, i ga vairop ra kulkulup ta ra
limana, ma i ga vamoma. 19 Ma ba i ga tar vamoma, i ga biti: Ina kulup
ure kaum umana kamel bula, upi diat a momo ma diat a maur. 20 Ma i ga
pampam, i ga lolonge ra tava ma ra kulkulup ta ra turtur na tava, ma i
ga vutvut mulai ta ra kivu, upi na kulup, ma i ga kulup ure kana umana
kamel par. 21 Ma ra tutana i ga bobe ung ia, ma i ga ki mut uka upi na
nunure value, ba a Luluai i ga maravut kana vinavana ba pata.
22 Ma ba ra umana kamel dia ga tar momo par, a tutana i ga tak pa ra
domol di pait ia ma ra goled i mamat a ik, ma a ura mul ure ra limana,
dir ga varogop ma a vinun na mamat na goled, 23 ma i ga biti: U natu i
to ia? Una ve iau. Dave, ta maup abara ta ra kuba i tamam, upi avet a ki
tana? 24 Ma i ga biti tana: Iau natu i Betuel, nina Milka i ga kava tar ia tai
Nakor. 25 Ma i ga biti bula tana: Ave vung ra kunai ma ra magit bula ure
ra kamel, ma a maup bula pire vevet, upi avat a va tana. 26 Ma ra tutana
i ga bura rururu, ma i ga lotu tadav ra Luluai. 27 Ma i ga biti: Da pite pa
ra Luluai ra God kai kaugu luluai Abaraam, tago pa i vung vue kana
varmari ma kana dovotina tadav kaugu luluai, ma i ga vateten iau ta ra
nga uti, ta ra kuba i ra umana tura i kaugu luluai.
28 Ma ra inip na vavina i ga vutvut, ma i ga varvai ta go ra lavur magit
ta ra kuba i nana. 29 Ma Rebeka dir taina ma tika na tutana, a iangina
Laban; ma Laban i ga kavie ra vinavana, upi na tadav ra tutana ta ra
kivu. 30 Ma ba i ga gire ra domol ma ra mul ta ra lima i taina, ma ba i ga
valongore ra tinata kai Rebeka, taina, ba i ga biti, A tutana i ga ve iau
ra dari, i ga tadav ra tutana; ma gire, i ga tur pire ra umana kamel ta
ra kivu. 31 Ma i ga biti tana: Una ruk, u nina a Luluai i ga vadoane, ta ra
ava u turtur ra pia? Iau tar vaninare ra pal, ma iau tar mal are ra pakana
bula ure ra umana kamel. 32 Ma ra tutana i ga ruk ra pal, ma i ga pala
vue ra tabarikik ta ra umana kamel. Ma i ga tul tar ra kunai tana ma ra
magit na nian ure ra umana kamel ma ra tava bula, pi na puk ra kauna
me, ma ra kau i ra tarai dia varagur me. 33 Ma di ga vung ra magit na
nian pirana, upi na ian; ma i ga biti: Pa ina ian boko,, ina varvai lua ure
kaugu vinavana. Ma i ga biti: Una varvai ka.
34 Ma i ga biti: Iau a tultul kai Abaraam. 35 Ma ra Luluai i ga manga
maravut kaugu luluai, ma i tar ngala; ma i ga tabar ia ma ra do na sip
ma mangoro na bulumakau, ma ra silva ma ra goled, ma ra umana tultul
na tutana ma ra umana tultul na vavina, ma ra umana kamel ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana as. 36 Ma Sara, a taulai kai kaugu luluai, i ga kava tar tika na bul
tutana tai kaugu luluai, ba i ga tubuan na vavina; ma Abaraam i tul tar
kana lavur tabarikik par ta nam ra bul. 37 Ma kaugu luluai i ga kure ba
ina vavalima, ma i ga biti dari: Koko una pilak pa ta vavina ure natugu
pire ra vaden ta ra gunan Kanaan, nina iau ki tana; 38 una vana ka tadav
ra kuba i tamagu, ma pire ra umana niurugu, ma una pilak pa tika na
taulai kai natugu. 39 Ma iau ga biti tai kaugu luluai: Kan ra vavina na ole
ra vinavana mur iau uti. 40 Ma i ga biti tagu: A Luluai, nina iau vanavana
ta ra luaina matana, na tulue amur ma kana angelo, ma na maravut u ta
kaum vinavana, ma una pilak pa tika na vavina ure natugu ta ra umana
niurugu ta ra kuba i tamagu; 41 ma damana una langalanga ta kaugu
vavalima, ba u tadav ra umana niurugu; ma ona pa di nur tar ia piram, u
ti langalanga ta kaugu vavalima.
42 Ma gori iau tar pot ta ra kivu, ma iau biti: Luluai, a God kai kaugu
luluai Abaraam, boina una maravut iau ta kaugu vinavana; 43 gire, iau
tur ta ra kivu na tava; boina una tul tar ia, ba nam ra vavina, nina i irop
upi na kulup, ma ina biti tana, Una tabar iau ma ta ik a tava ta kaum
kulkulup, 44 ma na biti tagu, Una momo, ma ina kulup bula ure kaum
umana kamel, boina ba ia nam ra vavina iat, nina ba ra Luluai i ga tibe,
upi na taule ra natu i kaugu luluai.
45 Ma ba pa i par boko ra tinata ta ra balagu, gire, Rebeka i vana rikai
ma kana kulkulup ta ra ul a varana, ma i vana ur upi ra kivu, ma i kulup;
ma iau biti tana: Boina una vamomo iau. 46 Ma i rurut, ma i vairop ra
kulkulup marama ra ul a varana, ma i biti: Una momo, ma ina vamomo
kaum umana kamel bula; io, iau momo, ma i vamomo ra umana kamel
bula. 47 Ma iau tir ia: U natu i to ia? Ma i biti: Natu i Betuel, natu i Nakor
nina ba Milka i ga kava tar ia. Ma iau vung tar ra marmar ta ra bilauna,
ma ra mul ta ra limana. 48 Iau bura rururu ma iau lotu tadav ra Luluai,
ma iau pite pa ra Luluai, a God kai kaugu luluai Abaraam,, nina i ga lue
rap iau ta ra takodo na nga, upi ina pilak pa natu i ra tura i kaugu luluai,
upi na taule natuna. 49 Ma ona avat a pait ra varmari ma ra dovot na
mangamangana pire kaugu luluai, avat a ve iau; ona pata, avat a ve iau
bula, upi ina vana ta ra papar a lima tuna, ba ta ra maira.
50 Io, Laban ma Betuel dir ga tata bali ia dari: Go ra magit i vuna tai
ra Luluai, i dekdek upi amir a tatike ta magit i boina ba ta magit i kaina
tam. 51 Gire, Rebeka i tur ta ra luaina matam, una agur pa ia, ma amur a
vana, ma na taule natu i kaum luluai, da ra Luluai i tar biti.
52 Ma ba ra tultul kai Abaraam i ga valongore kadir tinata, i ga va
timtibum ta ra mata i ra Luluai. 53 Ma i ga tak vaarike ra lavur ngatngat
na magit, di ga pait diat ma ra silva ma ra goled, ma ra umana mal, ma i
ga tabar Rebeka me, ma taina bula ma nana, i ga tabar dir ma ra umana
ngatngat na magit. 54 Ma dia ga iaian ma dia ga momamomo, diat ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai dia ga varagur me; ma nam ra marum dia ga ki boko; ma dia ga tut ta
ra kavunvun, ma i ga biti: Avat a tul vue iau tadav kaugu luluai. 55 Ma tai ra
vavina ma nana dir ga biti: Boina ba ra vavina na ki ati boko pire vevet ta
umana bung, ta vinun bar, ma namur na vana. 56 Ma i ga biti ta dir: Koko
amur a tur bat iau, tago a Luluai i ga maravut iau ta kaugu vinavana, avat
a nur vue ke iau, upi ina talil tadav kaugu luluai. 57 Ma dir ga biti: Dat a oro
pa boko ra vavina, ma dat a tir ia, ba ava ra nuknukina. 58 Ma dia ga oro
Rebeka, ma dia ga tir ia dari: Dave, amur a varagur ma go ra tutana? Ma i
ga biti: Amir a varagur. 59 Ma dia ga tul vue Rebeka, tai diat, ma kana tultul
na vavina, diat ma ra tultul kai Abaraam, ma kana tarai.
60 Ma dia ga tata vadoane Rebeka, ma dia biti tana: Tai vevet, boina
ba ra arip na mar na vinun na arip na marmar diat a vana rikai tam, ma
i boina ba ra umana bul mur tam diat a kale ra mataniolo kadiat nina
dia milikuane diat. 61 Ma Rebeka i ga tut, diat ma kana umana tultul na
vavina, ma dia ga ki ra umana kamel, ma dia ga mur ra tutana. Ma ra
tultul i ga lue rap Rebeka, ma i ga vana ka.
62 Ma Isak i ga lilikun maro ra kivu Lakaroi, tago i ga ki ra gunan ta ra
papar a taubar. 63 Ma ba i ga ravian, i ga vana ta ra uma, upi na nununuk;
ma i ga idok, ma i ga gire ra umana kamel dia ga poapot. 64 Ma Rebeka i
ga tak vatut ra kiau na matana ma ba i ga gire Isak, i ga irop kan ra kamel.
65 Ma i ga biti tai ra tultul: To ia nam ra tutana i bolabolo abara ta ra uma,
upi na totongo upi dat? Ma ra tultul i ga biti: Kaugu luluai nam. Ma i ga tak
pa kana mal na turturup, ma i ga turup mule ra matana. 66 Ma ra tultul i ga
ve Isak ta ra lavur magit i ga tar pait ia. 67 Ma Isak i ga agure ta ra pal na
mal kai nana Sara, ma i ga ben pa Rebeka ma dir ga taulai muka, ma i ga
mari ia; ma Isak i ga ngo ma ra tinabun ure ra minat i tinana.

A umana bul mur tai Abaraam tai Ketura
(1 Tutu 1:32-33)

25 1 Ma Abaraam i ga taule mule tika na vavina, a iangina Ketura. 2 Ma
i ga kava tar Simran, ma Ioksan, ma Medan, ma Midian, ma Isbak,
ma Sua tana. 3 Ma Ioksan i ga vangala Seba ma Dedan. Ma ra utul a natu i
Dedan: Asurim, ma Letusim, ma Leumim. 4 Ma ra umana natu i Midian: Epa,
ma Eper, ma Kanok, ma Abida, ma Elda. Go diat par a umana natu i Ketura.
5 Ma Abaraam i ga tul tar kana tabarikik par tai Isak. 6 Ma Abaraam i
ga pait ra vartabar pire ra lavur natu i kana umana enana vavina; ma ba
i ga laun boko, i ga tul vue diat balakane natuna Isak ta ra gunan uro ta
ra papar a taur.

Abaraam i mat ma di punang ia

7 Ma ga a niluluk ure ra lavur kilala kai Abaraam: kana lavur kilala i ga
varogop ma tika na mar lavurua na vinun ma a ilima. 8 Ma Abaraam i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vung vue ra tulungeana, ma i ga mat ba i ga laun vao, a patuana tutana,
ma i ga mangoro kana kilala; ma i ga ki varurung ma ra taraina. 9 Ma
Isak ma Ismael, a ura natuna, dir ga punang ia ta ra babang Makpela, ta
ra pakana pia kai Epron, natu i Sokar, a te Ket, maravai Mamre; 10 nina ra
pakana pia Abaraam i ga kul pa ia tai ra umana natu i Ket; di ga punang
kapi Abaraam tana ma kana taulai Sara. 11 Ma ba Abaraam i ga mat, God
i ga vadoane Isak natuna, ma Isak i ga ki pire ra kivu Lakaroi.

A umana bul mur tai Ismael
(1 Tutu 1:28-31)

12 Ma go ra umana bul mur tai Ismael, natu i Abaraam, nina Agar, a te
Aigipto, a tultul na vavina kai Sara, i ga kava tar ia; 13 ma go ra iang i ra
umana natu i Ismael da kadia varmur na kinakava. A luaina kai Ismael,
Nebaiot; namur Kedar, ma Abdel, ma Mibsam, 14 ma Misma, ma Duma,
ma Masa; 15 Adad ma Tema, Ietur, Napis ma Kedema; 16 go diat a umana
natu i Ismael, a iang i diat da kadia lavur pia na pal, ma kadia lavur
gunan di ga liplip bat ia, a vinun ma a urua na luluai, varogop ma kadia
vuna tarai. 17 Ma go ra niluluk ure ra lavur kilala na nilaun kai Ismael:
tika na mar ma a utul a vinun ma lavurua na kilala; ma i ga vung vue ra
tulungeana, ma i ga mat; ma i ga ki varurung ma kana tarai. 18 Ma dia
ga ki ta ra gunan i tur pa ia Kavila, ma i langun aro Sur dir varmatam
ma Aigipto, ma i vatale uro Asiria; i ga ki ta ra luaina mata i ra umana
turana.

Di kava Esau ma Iakob

19 Ma go ra varvai ure Isak, natu i Abaraam: Abaraam i ga vangala
Isak, 20 ma Isak, ba a ivat na vinun kana kilala, dir ga taulai ma Rebeka,
natu i Betuel a te Siria maro Padan-Aram, dir taina ma Laban a te Siria.
21 Ma Isak i ga lul ra Luluai ure kana taulai, tago i biu; ma ra Luluai i ga
torom tana, ma kana taulai i ga lalau pa ra bul. 22 Ma ra ura bul dir ga
varubu ta ra balana; ma i ga biti: Ona i damana, ta ra ava iau laun? Ma i
ga vana upi na tir ra Luluai tana. 23 Ma ra Luluai i ga biti tana:

A ura vuna tarai ta ra balam,
Ma a ura vuna tarai dir vana rikai tam dir a tur vartibai;
Ma tika na vuna tarai ta dir na ongor;
Ma ra luaina na kudakudar ta ra muruna.

24 Ma ba i ga ot ra bung ba na kakava tana, a kanga i ga ki ta ra tatal
na bul. 25 Ma ra luaina i ga vana rikai ma i ga ivivuna ra pakana da ra
mal i ivivuna, ma i ga kubar; ma di ga vaiang tar ra iangina ba Esau.
26 Ma namur turana i ga vana rikai; ma ra limana i ga vatur vake ra
inabut i Esau; ma di ga vaiang tar ra iangina ba Iakob. Ma Isak i ga
laptikai na vinun kana kilala, ba Rebeka i ga kava dir.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Esau i ivure kana kini na lua

27 Ma ra ura bul tutana dir ga taiak; ma Esau a tena nirovoi tuna, ma
i ga vanavana ta ra pupui; ma Iakob a tena ki vovovon, i ga ki vatikai
ta ra umana pal na mal. 28 Ma Isak i ga mainge Esau, tago i ga iaian ra
kanomong i ra leing Esau i ub ia. Ma Rebeka i ga mainge Iakob.
29 Ma Iakob i ga tun tika na magit na nian; ma Esau i ga lilikun maro
ra pupui, ma i ga bel ika; 30 ma Esau i ga biti tai Iakob: Una tabar iau ma
nam ra nian i meme, tago iau bel ika; kari di ga vatang ra iangina ba
Edom. 31 Ma Iakob i ga biti: Una ivure kaum kini na lua tagu. 32 Ma Esau
i ga biti: Gire, iau to na mat, ma ina boina dave ure go ra kini na lua?
33 Ma Iakob i ga biti: Boina una vavalima piragu; ma i ga vavalima tana,
ma i ga ivure tar kana kini na lua pire Iakob. 34 Ma Iakob i ga tul tar ra
gem tai Esau, ma ra magit i ga pait ia ma ra pat na davai; ma i ga iaian,
ma i ga momo, ma i ga tut, ma i ga vana. Damana Esau i ga pidimuane
kana kini na lua.

Isak i ki Gerar ma Berseba

26 1 Ma tika na mulmulum mulai i ga tup ra gunan da nam ra
luaina mulmulum ta ra e kai Abaraam. Ma Isak i ga vana uro
Gerar, pire Abimelek ra king kai ra tarai Pilistia. 2 Ma ra Luluai i tur
kapet pa pirana, ma i ga biti: Koko una vana ba Aigipto; una ki ke ta nam
ra gunan ba ina vateten tar ia tam; 3 una ki na vaira ta go ra gunan, ma
ina ki maravut u, ma ina vadoane u; tago ina tul tar tam go ra gunan par,
ma ta ra lavur bul mur tam; ma ina vatur vadovot nam ra vavalima, iau
ga pait tar ia tai tamam Abaraam. 4 Ma ina vapeal ra umana bul mur tam
da ra umana tagul arama liu, ma ina tul tar go ra gunan par ta ra umana
bul mur tam; ma ra lavur vuna gunan par ta ra rakarakan a gunagunan
diat a ti doan ure ra umana bul mur tam, 5 tago Abaraam i ga torom ta
ra nilaigu, ma i ga mur kaugu togotogo, ma kaugu vartuluai, ma kaugu
mangamangana, ma kaugu varkurai.
6 Ma damana Isak i ga ki Gerar. 7 Ma ra tarai ta nam ra gunan dia
ga tir ia ure kana taulai; ma i ga biti: Amir taina; tago i ga burut upi
na biti dari ba, Kaugu taulai, kan a tarai ta nam ra gunan diat a ub ia
ure Rebeka, tago a potar na vavina. 8 Ma ba i ga tar ki vavuan abara,
Abimelek, a king kai ra tarai Pilistia, i ga tur ta ra mata na kalangar, ma
i ga gire Isak dir ma Rebeka kana taulai, dir ga varpalum. 9 Ma Abimelek
i ga oro pa Isak, ma i ga biti tana: A dovotina nam ra vavina kaum taulai,
ma u ga vatang davatane ba amur taina? Ma Isak i ga biti: Tago iau ga
nuk ia ba ina virua ure. 10 Ma Abimelek i ga biti: Ava go u ga pait ia ta
vevet? Gala pa i dekdek upi ta tikai ta ra tarai na va pire kaum taulai, ma
damana a ngala na mangamangana kaina na gala ki ta vevet ure u. 11 Ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Abimelek i ga varkurai pire ra tarai par dari: Nina i bili go ra tutana ba
kana vavina, na virua ka.
12 Ma Isak i ga vavauma ta nam ra gunan, ma a marmar i ga vana
rikai tana ta nam ra e; ma ra Luluai i ga vadoane. 13 Ma go ra tutana i
ga uviana vanavana, ma i ga tamtavua tuk i ga manga uviana. 14 Ma i ga
vatur vake ra umana kikil na sip, ma ra umana.kikil na bulumakau, ma
ra kor na tultul; ma ra tarai Pilistia dia ga ngu ia. 15 Io, a tarai Pilistia dia
ga tar punang mule ra umana kivu na tava, nina diat ba ra umana tultul
kai tamana di ga tar kal diat ta ra e kai Abaraam; ma dia ga tar vabuka
diat ma ra pia. 16 Ma Abimelek i ga biti tai Isak: Una vana balakane avet,
tago u manga ongor ta dat.
17 Ma Isak i ga vana balakane nam ra gunan, ma i ga pait kana pal na
mal aro Gerar, ma i ga ki tana. 18 Ma Isak i ga kal are mule ra umana
kivu na tava, nina dia ga tar kal diat ta ra e kai tamana Abaraam, tago
ra umana Pilistia dia ga tar punang vakaina diat ba Abaraam i ga tar
mat; ma i ga vatang mule diat ma ra iang i diat, nina tamana i ga vaiang
diat me. 19 Ma ra umana tultul kai Isak dia ga kakal ta ra male, ma dia
ga tadav ra tava tana, i ga ninim rikai. 20 Ma ra umana tena balabalaure
vavaguai maro Gerar dia ga varngangar ma ra umana tena balabalaure
kai Isak; dia ga biti dari: Kavevet go ra tava; ma i ga vaiang ra kivu
ba Esek, tago dia ga vartoto me. 21 Ma dia ga kal ta ra kivu, ma dia ga
varngangar ure nam bula, ma i ga vaiang ia ba Sitna. 22 Ma i ga kakari
kan nam ra gunan, ma i ga kal ta ra kivu; ma pa dia ga varngangar ure
nam; ma i ga vaiang ia ba Rekobot; tago i ga biti: Ra Luluai i tar tul tar
ta maup ure dat, ma dat a tavua ta go ra gunan.
23 Ma i ga vana kairu urama Ber-Seba. 24 Ma ra Luluai i ga tur kapet pa
pirana ta nam ra marum, ma i ga biti: Iau ra God kai Abaraam, tamam;
koko una burut, tago ina ki maravut u, ma ina vadoane u. ma ina vapeal
ra umana bul mur tam ure kaugu tultul Abaraam. 25 Ma i ga pait tika na
uguugu na vartabar ie ma i ga kail pa ra iang i ra Luluai, ma i ga page
kana pal na mal tana; ma ra umana tultul kai Isak dia ga kal tika na kivu
ie.

Isak dir ma Abimelek dir ki guvai

26 Namur Abimelek i ga vana pirana maro Gerar, ma Akusat talaina,
ma Pikol ra luluai kai kana loko na tarai na vinarubu. 27 Ma Isak i ga biti
ta dital: Ta ra ava amutal vana piragu, tago amutal milikuane iau, ma
amutal ga tul vue iau kan avat. 28 Ma dital ga biti: Amital gire bulu ia, ba
ra Luluai i maravut u; ma amital biti ba: Boina ba ta vavalima na tur pire
dat, piram ma pire mimital, ma dat a pait ra kunubu dari: 29 Koko una
vakaina avet, da avet bula pa ave ga bili vakaina u, ma ave ga pait ika
ra bo na magit piram, ma ave ga tul vue u ma ra malmal ika; ma u, go

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

u ti doan tai ra Luluai. 30 Ma i ga lapir dital, ma dital ga ian ma dital ga
momo.
31 Ma dital ga tut ta ra kavunvun, ma dia ga varvalima vargil; ma Isak
i ga tul vue dital, ma dital ga vana kan ia ma ra malmal. 32 Ma ta nam ra
bung iat a umana tultul kai Isak dia ga vana pirana, ma dia ga ve ta ra
kivu dia ga tar kal ia, ma dia ga biti: Ave tar tadav ra tava tana. 33 Ma i
ga vaiang ia ba Seba. Kari di vatang ra iang i ra pia na pal ba Ber-Seba,
tuk tar ta ra bung gori.
34 Ma Esau, ba i ga laun a ivat na vinun na kilala, dir ga taulai ma Iudit
natu i Beri a te Ket, ma Basemat natu i Elon a te Ket. 35 Ma ra bala i dir
Isak ma Rebeka i ga manga takunuan ure dir.

Isak i vadoane Iakob

27 1 Ma ba Isak i ga manga patuana, ma ra matana i ga gavul, ma
pa i ga nana kapa mulai, i ga oro pa Esau, a luaina natuna, ma i
ga biti tana: Natugu! Ma i ga biti tana: Iau go kari. 2 Ma i ga biti: Gire, iau
tar patuana ma pa iau nunure kaugu bung na minat. 3 Una takan pa kaum
vargal na nirovoi, a popopoi na pu ma ra panak, ma una vana ra pui, upi
una rovoi upi ta mangana, 4 una mal pa agu ta magit i kalami nina iau
manga mainge, ma una kap ia piragu upi ina ian, ma a tulungeagu na
tata vadoane u ba pa iau mat boko.
5 Ma Rebeka i ga valongore ra tinata Isak i ga tatike pire Esau natuna.
Ma Esau i ga vana ra pui, upi na rovoi upi ta magit ma upi na kap ia. 6 Ma
Rebeka i ga ve Iakob natuna, ma i ga biti: Gire, iau tar valongore tamam i
ve Esau turam, ma i biti: 7 Una kap ta mangana leing piragu, ma una pait
agu ta magit i kalami, upi ina en ia, ma ina tata vadoane u ta ra mata i ra
Luluai, ba pa iau mat boko. 8 Io, natugu, una torom ta ra nilaigu, da iau
kure tar ia tam. 9 Io, go una vana tadav ra kikil na me, ma una vila tar
ta ura bo na nat na me tagu, ma ina mal pa dir upi ta kalami na magit ai
tamam, nina ra mangana iat ba i mainge; 10 ma una kap ia pire tamam,
upi na tata vadoane u ba pa i ti mat boko.
11 Ma Iakob i ga biti tai nana Rebeka dari: Gire, a paka i Esau turagu i
papait na ivivuna, ma iau, i kulkul ke ra pakagu. 12 Kan tamagu na bili iau,
ma ina da ra tena vartuam pirana, ma a varvabilak na ki tagu ma pa ta
varvadoan. 13 Ma nana i ga biti tana: A varvabilak na ki tagu; una torom
uka ta ra nilaigu, ma una vana, ma una vila tar dir tagu. 14 Ma i ga vana,
i ga vila tar dir, ma i ga kap dir pire nana; ma nana i ga mal pa ta kalami
na magit na nian, da tamana i ga mainge. 15 Ma Rebeka i ga takan pa ra
umana mal kumau kai Esau, ra luaina natuna, dia va ta ra kubana, ma i ga
vavauluve tar ia tai natuna Iakob, a muruna; 16 ma i ga vung ra pal i ra nat
na me ta ra limana ma ta ra inoana i kulkul; 17 ma i ga tul tar ra kalami na
nian ma ra gem, nina i ga tar vaninare, ta ra lima i natuna Iakob.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

18 Ma i ga ruk tadav tamana, ma i ga biti dari: Tamagu! Ma i ga biti:
Iau go kari; u to ia, natugu? 19 Ma Iakob i ga biti tai Isak dari: Iau Esau, a
luaina natum, iau tar pait nam ra magit u ga tul tar ia tagu; una tut, una
ki, ma una ian ta ra kanomong i ra mangana kuabar iau kap ia, upi ra
tulungeam na tata vadoane iau. 20 Ma Isak i ga biti tai natuna: U ga tikan
lulut davatane tadav ia, natugu? Ma i ga biti: Tago a Luluai kaum God i
tar maravut iau. 21 Ma Isak i ga biti tai Iakob: Una tur maravai, upi ina
bili u, natugu, upi ina nunure, ba i dovot u natugu Esau ba pata. 22 Ma
Iakob i ga kakari maravai pire Isak tamana, ma i ga palum ia, ma i ga
biti: A nilaina i da ra nilai Iakob, ma ra limana da ra lima i Esau. 23 Ma
pa i ga nunure ilam ia, tago ra ura limana dir ivivuna da ra ura lima i
Esau turana; ma i tata vadoane. 24 Ma i ga biti tana: Dave u Esau, natugu
tuna? Ma i ga biti tana: Iau ia tuna. 25 Ma i ga biti: Una kap ia piragu,
ma ina ian ta ra mangana kuabar kai natugu, upi ra tulungeagu na tata
vadoane u. Ma i ga kap ia maravai pirana, ma i ga ian; ma i ga vila pa ra
vain, ma i ga mome. 26 Ma tamana Isak i ga biti tana: Una mai, ma una
galum iau, natugu. 27 Ma i ga vana maravai, ma i ga galum ia; ma i ga
angine kana mal, ma i ga tata vadoane, ma i ga biti:

Gire, ra angina i natugu
I da ra ang na uma, nina ba ra Luluai i ga vadoane;
28 Ma God na tul tar tam ra mavoko marama ra bala na bakut,
Ma ra bira kai ra pia.
Ma ra peal na kon ma ra vain;
29 Na boina ba ra lavur tarai diat a torom tam,
Ma ra umana vuna tarai diat a va timtibum piram;
Una kure ra umana turam.
Ma ra umana natu i nam diat a va timtibum piram;
Diat par dia tata vabilak u, diat a kakaina boko,
Ma diat par dia tata vadoane u, diat a ti doan boko.

30 Ma ba Isak i ga ngo ma ra tinata na varvadoan pire Iakob, ma ba
Iakob i ga kabur irop uka kan ra mata i tamana Isak, turana Esau i ga
lilikun mara ta ra nirovoi, 31 ma i ga vaninare ta kalami na magit bula,
ma i ga kap ia pire tamana; ma i ga biti tai tamana: Boina ba tamagu
na tut ma na ian ta ra mangana magit na kuabar kai natuna; upi ra
tulungeam na tata vadoane iau. 32 Ma Isak tamana i ga biti tana: U to
ia? Ma i ga biti: Iau natum, kaum luaina, Esau. 33 Ma Isak i ga dadadar
na kaia, ma i ga biti: Ma to ia nam i kinim kapi ra mangana kuabar, ma
i kap ia piragu, ma iau ian ta ra lavur magit, ba pa u ti vut boko, ma iau
tar tata vadoane? Maia, ma ra varvadoan na ki vatikai tana. 34 Ba Esau i
ga valongore ra tinata kai tamana i ga tangi na kaia, ma i ga takunuan ra
balana, ma i ga biti tai tamana: Tamagu, una ti vadoane bula iau. 35 Ma
i ga biti: Turam i tar pot ma ra vartuam, ma i tar long kaum nidoan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

36 Ma i ga biti: I dovot ra iangina ba Iakob, tago a ura pakana i tar ki ur
vue iau: i ga long pa kaugu kini na lua, ma gire, go i tar long pa kaugu
nidoan. Ma i ga biti: Pa u vung vake vang ta varvadoan mulai ure iau?
37 Ma Isak i ga bali Esau ma ra tinata dari: Gire, iau tar vaki ia upi kaum
luluai, ma ra lavur turana iau tar tul tar diat i tana upi kana umana
tultul, ma iau tar kure tar ia tana ra kon ma ra vain, ma ava mulai ina
pait ia ure u, natugu? 38 Ma Esau i ga biti tai tamana: Tamagu, dave,
i kopono ko kaum varvadoan? Una ti vadoane iau bula, ioi, iau bula
tamagu. Ma Esau i ga kukula, ma i ga tangi.

39 Ma Isak tamana i ga bali ia, ma i ga biti dari:
Gire, a gunan ba una ki tana, pa na bira
Ma ra mavoko marama ra bala na bakut pa na vana rikai tana;
40 Ma una laun ta kaum pakat na vinarubu iat, ma una kudakudar pire
turam;
Ma ta nam ra bung ba una langalanga,
Una vue pakate kana kip kan ra inoam.

Isak i tulue vue Iakob pi uro Karan

41 Ma Esau i ga milikuane Iakob ure ra varvadoan nina tamana i
ga tar vadoane me; ma Esau i ga nuknuk ia dari: A kilala na tinabun
ure tamagu i maravai; namur ina ubu turagu Iakob. 42 Ma Rebeka i ga
valongore ure ra tinata kai Esau, ra luaina natuna; ma i ga vartuluai upi
Iakob natuna, a muruna, ma i ga biti tana dari: Gire, turam Esau i tar
ki ra uruna ure u, tago i vaninara upi na ub u. 43 Kari i boina, natugu,
ba una torom ta ra nilaigu; una tut, ma una takap pire taigu Laban aro
Karan, 44 ma una ki ka boko pirana, tuk tar namana, ba i tar ngo ra
karangap i ra kankan kai turam; 45 tuk tar namana ba ra kankan kai
turam na ngo kan u, ma na valubane ra magit u ga pait ia pirana; ma ina
vartuluai upi u, upi una vana mamaro uti; upi ra ava ina tangie amur par
tai ta kopono bung?

46 Ma Rebeka i ga biti tai Isak: Iau talanguan ta kaugu kini, tago ra ura
vavina Ket; ona Iakob na taule tika na vavina Ket da nam dir, ta ra vaden
ta go ra gunan, kaugu kini na boina mulai dave?

28 1 Ma Isak i ga oro pa Iakob, ma i ga tata vadoane, ma i ga
vartuluai pirana, dari: Koko amur a taulai ma ta tikai ta ra
vaden Kanaan. 2 Una tut, ma una vana uro Padan-Aram, tadav ra kuba i
tubum Betuel; ma una pilak pa kaum ta vavina mabara ta ra umana natu
i Laban, dir taina ma nam. 3 Ma God Dekdek Muka na vadoane u, ma
na vapeal ra umana tut mur, ma na vangala ra umana tut mur, upi avat
a kor na tarai boko; 4 ma na tul tar ra nidoan kai Abaraam tam ma avat
ma ra lavur bul mur tam, upi una kale ra gunan u ki na vaira tana, nina
ba God i ga tul tar ia tai Abaraam. 5 Ma Isak i ga tul vue Iakob, ma i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vana uro Padan-Aram tadav Laban, natu i Betuel, a te Siria, dir taina ma
Rebeka, na i Iakob ma Esau.

Esau i taule tikai mulai

6 Io, Esau i ga gire ba Isak i ga tata vadoane Iakob ma i ga tul vue uro
Padan-Aram upi na taulai ma tika na vavina mabara; ma i ga gire ba i ga
tata vadoane, i ga vartuluai bula pirana dari: Koko amur a taulai ma ta
tika na vavina Kanaan; 7 ma go bula, ba Iakob i ga torom ta ra tinata kai
tamana ma nana, ma i ga vana uro Padan-Aram; 8 ma Esau i ga gire ba
tamana pa i manane ra vaden Kanaan; 9 ma Esau i ga vana pire Ismael,
ma i ga taule tikai mulai maravut kana ura vavina, Makalat, dir taina ma
Nebaiot, natu i Ismael, nina dir tamana ma Abaraam.

Iakob i ririvon aro Betel

10 Ma Iakob i ga irop kan Ber-Seba, ma i ga vana uro Karan. 11 Ma i
ga tadav tika na gunan, ma i ga ki tana ra marum, tago ra keake i tar
kuba, ma i ga tak pa tika na vat ta nam ra gunan, ma i ga ulalang tana,
ma i ga va ta nam ra pakana upi na diop. 12 Ma i ga ririvon, ma gire,
tika na kakao i tur ra pia ma ra turuna i tuk tar urama ra bakut, ma ra
umana angelo kai God dia ga tututua ma dia ga vanavana ba tana. 13 Ma
gire, a Luluai i ga tur arama tana ma i ga biti: Iau a Luluai, a God kai
Abaraam tamam, ma ra God kai Isak; a gunan go u va tana ina tul tar
ia tam, ma ta ra umana bul mur tam; 14 ma ra umana bul mur tam diat
a pepeal boko da ra tobon ra pia, ma una ki ta ra papar a labur, ma ta ra
papar a taubar, ma ta ra papar a taoai, ma ta ra papar a taur, ma ra lavur
vuna tarai par ta ra rakarakan a gunagunan diat a ti doan ure ra umana
bul mur tam. 15 Ma gire, iau ki maravut u, ma ina balaure u ta ra lavur
pakapakana gunan ba u vanavana tana, ma ina agur pa mule u ta go ra
gunan ma pa ina vana balakane u tuk tar namana, ba iau ga pait ot pa ra
lavur magit iau ga tatike ure u. 16 Ma Iakob i ga tavangun kan ra nidiop,
ma i ga biti: A dovot a Luluai i bang ta go ra gunan, ma pa iau ga nunure.
17 Ma i ga burut, ma i ga biti: A pia i gomgom go! A kuba i God go, ma ra
mataniolo kai ra bala na bakut.
18 Ma Iakob i ga tut ra kavunvun ma i ga tak pa ra vat nina i ga tar
ulalang tana, ma i ga vatur ia upi ra vat na im, ma i ga lolonge ra dangi
urama tana. 19 Ma i ga vatang ra iang i nam ra pia ba Betel, ma lua di
ga vatang ia ba Lus. 20 Ma Iakob i ga vavalima, ma i ga biti: Ona God na
maravut iau, ma na balaure iau ta go ra nga iau mur ia, ma ba na tabar
iau ma ra magit na nian, ma ra mal, upi ina mal me, 21 ma ina tadav mule
ra kuba i tamagu ma ra malmal, io, ina vatur vake ra Luluai upi kaugu
God. 22 Ma go ra vat ba iau vatur ia upi ra im, ia ra kuba i God, ma ta ra
lavur magit ba una tabar iau me, ina tul tar ra vavinununa tam.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Iakob i papalum pire Laban ure Rakel ma Lea

29 1 Ma Iakob i ga tur pa mule kana vinavana, ma i ga tadav ra
gunan kai ra tarai ta ra papar a taur. 2 Ma i ga gigira, ma i ga
na tadav tika na kivu ta nam ra gunan, ma a utul a kikil na sip dia ga va
maravai tana, tago dia ga vavamomo ra umana kikil na sip ma ra tava ta
go ra kivu, ma a ngir na vat i ga va bat ra mata na kivu. 3 Ma dia ga vala
varurue ra lavur kikil na sip abara, ma dia ga pul vue ra vat kan ra mata
na kivu, ma dia ga vamomo ra umana sip, ma namur dia ga pul tar mule
ra vat ta kana kiki ta ra mata na kivu.
4 Ma Iakob i ga tir diat dari: A umana turagu, avat mamave? Ma dia ga
biti: Avet mamaro Karan. 5 Ma i ga biti ta diat: Dave, ava nunure Laban,
natu i Nakor? 6 Ma dia ga biti: Ave nunure. Ma i ga tir diat: Dave, i laun
boina? Dia ga biti: Maia, i laun boina; ma go Rakel natuna, i pot ma
ra umana Sip. 7 Ma i ga biti: Gire, a keake i ki tur boko, ma vakir ia ra
pakana bung upi diat a varurue boko ra umana vavaguai; avat a vamomo
ra umana sip, ma avat a vana ma avat a tabar diat. 8 Ma dia ga biti: I
dekdek boko; da agure varurue value ra lavur kikil na vavaguai, ma di
pul vue ra vat kan ra mata na kivu, ma namur avet a vamomo ra umana
sip.
9 Ba i ga tatata boko pire diat, Rakel i ga pot ma ra umana sip kai
tamana, tago i ga balabalaure diat. 10 Ma ba Iakob i ga gire Rakel, natu i
matuana Laban, ma ra umana sip kai matuana Laban, i ga vana maravai,
ma i ga pul vue ra vat kan ra mata na kivu, ma i ga vamomo ra kikil na
sip kai matuana. 11 Ma Iakob i ga galum Rakel, ma i ga kukula ma ra
tinangi. 12 Ma Iakob i ga ve Rakel ba dir matuana ma tamana, ma ba ia
natu i Rebeka; ma Rakel i ga rurut, ma i ga ve tamana.
13 Ma ba Laban i ga valongore ra tinata ure Iakob, a matuana, i ga
vutvut upi na barat ia, ma i ga tal ia ma i ga galum ia, ma i ga agure ta
ra kubana. Ma Iakob i ga ve Laban ta go ra lavur magit par. 14 Ma Laban i
ga biti tana: A dovotina, u a urugu ma ra viogu. Ma i ga ki pirana tika na
gai.
15 Ma Laban i ga biti tai Iakob: A dovotina, dor matuana, ma pa i ko upi
una papalum vakuku piragu; una ve ke iau, ba ava ra magit na topa ia,
upi ina vapuak u me. 16 Ma Laban a ura natuna, a ura vavina; a iang i ra
luaina ba Lea, ma ra muruna Rakel. 17 Ma ra kiau na mata i Lea i bilua,
ma Rakel a metek na vavina, ma i vakak. 18 Ma Iakob i ga manane Rakel;
ma i ga biti: Ina papalum lavurua na kilala piram ure Rakel, natum, a
muruna. 19 Ma Laban i ga biti: I boina ba ina tul tar ia tam, ma koko ina
tul tar ia tai ta enana tutana; una ki piragu. 20 Ma Iakob i ga kudakudar
lavurua na kilala ure Rakel; ma dia ga varogop pirana ma ta umana bung
uka, tago i ga ngala kana varmari pirana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

21 Ma Iakob i ga biti tai Laban: Una tul tar kaugu taulai tagu, tago i
tar ot kaugu lavur bung, upi ina ki pirana. 22 Ma Laban i ga ting varurue
ra tarai par ta nam ra gunan, ma i ga pait ra lukara. 23 Ma ta ra mata na
ravian i ga vana, ma i ga agur pa Lea natuna pirana: ma i ga ruk pirana.
24 Ma Laban i ga tul tar Silpa, kana tultul na vavina, tai natuna Lea,
upi na tultul na vavina pirana. 25 Ma ba i ga malana, Iakob i ga gire ba
Lea; ma i ga biti tai Laban: Ava go ra magit u tar pait ia tagu? Pa iau ga
papalum piram ure Rakel laka? Ta ra ava u tar tuam pa iau? 26 Ma Laban
i ga biti: Vakir a mangamangana ta go kaveve gunan, ba da tul value tar
ra muruna, ma namur ra luaina. 27 Una pait ot pa ra lavurua na bung ure
go, ma avet a tul tar nam bula tam ma una papalum pa mule lavurua na
kilala piragu. 28 Ma Iakob i ga pait ia damana, ma i ga pait ot pa kana
lavurua na bung; ma Laban i ga tul tar natuna Rakel pirana, upi dir a
taulai. 29 Ma Laban i ga tul tar Bila, kana tultul na vavina, pire natuna
Rakel, upi na tultul na vavina pirana. 30 Ma i ga ruk bula tadav Rakel,
ma i ga manga mari Rakel ta dir ma Lea, ma i ga kudakudar lavurua na
kilala mulai pire Laban.

A umana natu i Iakob

31 Ma ba ra Luluai i ga gire Iakob i ga milmilikuane Lea, i ga tul tar
ia tana pi na kakava: ma Rakel i ga biu ka. 32 Ma Lea i ga lalau pa, ma i
ga kava tika na bul tutana, ma i ga vaiang tar ra iangina ba Ruben; tago
i ga biti: A Luluai i nuk pa ra magit i monong iau; ma go kaugu tutana
na mari iau. 33 Ma i ga lalau pa mulai, ma i ga kava ra bul tutana; ma i
ga biti: Tago a Luluai i valongore ba di milikuane iau, i tar tabar iau ma
go ra bul tutana bula, ma i ga vatang ra iangina ba Simeon. 34 Ma i ga
lalau pa mulai, ma i ga kava ta ra bul tutana; ma i ga biti: Io, go kaugu
tutana na ki piragu tago iau tar kava tar a utul a bul tutana tana; kari di
ga vatang ra iangina ba Levi. 35 Ma i ga lalau pa mulai, ma i ga kava tika
na bul tutana, ma i ga biti: Go ina pite pa ra Luluai; kari i ga vatang ra
iangina ba Iuda; ma i ga ngo ma ra kinakava.

30 1 Ma ba Rakel i ga gire ba pa i kap bala tai Iakob, Rakel i ga pin
tana vavina, ma i ga biti tai Iakob: Una tul tar ta umana bul
tagu, ona pata, ina mat ika. 2 Ma ra kankan kai Iakob i ga tut ure Rakel,
ma i ga biti: Dave, iau a tur kia kai God vang, nina i muie tam ra vuai ra
balam? 3 Ma i ga biti: Go kaugu tultul na vavina Bila, una ruk pirana, upi
na kakava piragu, ma iau bula ina vatur vake ta umana bul tana. 4 Ma i
ga tul tar Bila, kana tultul na vavina, upi dir a taulai, ma Iakob i ga ruk
pirana. 5 Ma Bila i ga lalau pa, ma i ga kava tar ra bul tutana tai Iakob.
6 Ma Rakel i ga biti: God i tar kure iau, ma i tar valongore ra nilaigu
bula, ma i tar tabar iau ma tika na bul tutana; kari i ga tar ra iangina ba
Dan. 7 Ma Bila, ra tultul na vavina kai Rakel, i ga lalau pa mulai, ma i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kava tar ra vauruana bul tai Iakob. 8 Ma Rakel i ga biti: Amir tar manga
varubu ma tana vavigu, ma iau tar uvia pa ia; ma i ga tar ra iangina ba
Naptali.
9 Ma ba Lea i ga gire ba i tar ngo ma ra kinakava, i ga tul tar Silpa,
kana tultul na vavina, tai Iakob, upi dir a taulai. 10 Silpa, a tultul na
vavina kai Lea, i ga kava tar ra bul tutana tai Iakob. 11 Ma Lea i ga biti:
Iau ti kedek! Ma i ga tar ra iangina ba Gad. 12 Ma Silpa, a tultul na vavina
kai Lea, i ga kava tar ra vauruana bul tai Iakob. 13 Ma Lea i ga biti: Iau ti
doan! Tago ra vaden diat a vatang iau boko ba iau ti doan; ma i ga tar ra
iangina ba Aser.
14 Ma Ruben i ga vana ta ra uma ta ra e na nidodoko na vit, ma i ga
na tadav ta vuai na davai, a pepe, ma i ga kap ia pire nana Lea. Ma
Rakel i ga biti tai Lea: Boina una tabar iau ma ta ik ta nam ra pepe kai
natum. 15 Ma i ga biti tana: Dave, a ikilik na magit go ba u tar tak vue
kaugu tutana? Ma go u mainge bula ba una tak vue ra pepe kai natugu?
Ma Rakel i ga biti: Io, na va piram go ra marum ure ra pepe kai natum.
16 Ma Iakob i ga lilikun maro na uma ta ra ravian, ma Lea i ga irop upi
na totongo upi ia, ma i ga biti tana: Una ruk piragu; tago iau tar tokom
u ma ra pepe kai natugu. Ma i ga va pirana nam ra marum. 17 Ma God
i ga valongore Lea, ma i ga lalau pa, ma i ga kava tar ra vailimana bul
tutana tai Iakob. 18 Ma Lea i ga biti: God i tar tul tar tagu kaugu totokom,
tago iau ga tul tar kaugu tultul na vavina ta kaugu tutana; ma i ga tar
ra iangina ba Isakar. 19 Ma Lea i ga lalau pa mulai, ma i ga kava tar ra
valaptikaina bul tutana tai Iakob. 20 Ma Lea i ga biti: God i tar tabar iau
ma ra bo na vartabar! Kaugu tutana na ki piragu go, tago iau tar kava tar
laptikai na bul tutana. Ma i ga tar ra iangina ba Sebulun. 21 Ma namur i
ga kava tika na bul vavina, ma i ga tar ra iangina ba Dina.
22 Ma God i ga nuk pa Rakel, ma God i ga valongore, ma i ga papa are
ra tatal na bul tana. 23 Ma i ga lalau pa, ma i ga kava ra bul tutana; ma
i ga biti: God i tar tak vue ra magit na vavirvir kan iau; 24 ma i ga tar ra
iangina ba Iosep, ma i ga biti: A Luluai na maravut iau ma ta tika na bul
tutana mulai!

A kunubu kai Iakob ma Laban

25 Ma ba Rakel i ga kava Iosep, Iakob i ga biti tai Laban: Una pala
vue iau, upi ina lilikun ta ra kubagu ma ta kaugu gunan iat. 26 Una tul
tar tagu kaugu ura taulai, ma ra umana natugu, nina iau ga kudakudar
piram ure diat, ma una pala vue iau, tago u nunure kaugu kini na
kunudar piram. 27 Ma Laban i ga biti tana: Ona u mari iau go, boina una
ki boko, tago iau tar matote ba ra Luluai i ga maravut iau tam. 28 Ma i ga
biti: Una vatang tar kaum vapuak tagu, ma ina tul tar ia. 29 Ma i ga biti
tana: U nunure kaugu mangamangana kunudar piram, ma ra mangana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kini kai kaum lavur vavaguai ta kaugu varbalaurai. 30 Tago ta nam ra
kilala, ba pa iau ga ki boko piram, dia ga ikilik, ma go dia tar tavua ma
dia manga peal; ma ra Luluai i tar maravut u ta ra lavur magit iau ga bili
ia; ma go vingai ina mal guve ta magit ure ra kubagu iat? 31 Ma i ga biti:
Ava ina tabar u me? Ma Iakob i ga biti dari: Koko una tabar iau ma ta
magit: una pait ika nam ra magit ba ina ve u tana go; ma ina tabar mule
kaum kikil na vavaguai ma ina balaure diat.
32 Ieri ina vana livuan ta ra kikil na vavaguai par, ma ina pilak vue
kan diat ra lavur sip i palapalatabu, ma i tuntun pitipit, ma i korong
ra paka i diat, ma damana bula ra umana me ba i palapalatabu, ma i
tuntun pitipit ra paka i diat; ma nam uka kaugu vapuak. 33 Damana
kaugu mangamangana takodo na varvai maravut iau namur ta ra luaina
matam ta nam ra bung, ba una pot ure kaugu vapuak: a lavur me ba pa
i palapalatabu, ma pa i tuntun pitipit ra paka i diat, ma ra lavur sip pa i
korong ra paka i diat u tadav diat piragu, da biti ka ba iau tar long diat.
34 Ma Laban i ga biti: Iau mainge ba na da kaum tinata. 35 Ma ta nam ra
bung i ga pilak vue ra umana me, ra umana tomotoina i tuntun pitipit
ra paka i diat, ma ra lavur me, ra lavur tana i palapalatabu ma i tuntun
pitipit ra paka i diat, diat par dia papait na pua, ma ra umana korong na
sip, ma i ga tul tar diat tai ra umana natuna; 36 ma i ga kure, ba Iakob
na ki vailik kan ia, da ra vinavana di pait ia ta ra utul a bung, ma dir
ma Iakob dir ga ki varbaiai; ma Iakob i ga tabatabar ra umana kikil na
vavaguai dia ga ki valili.
37 Ma Iakob i ga tak pa ra umana kalamana davai ik, a utul a mangana,
ma i ga kulit vuvurkutu tana, upi ra pua ta ra davai na vana rikai. 38 Ma
i ga vung nam ra umana davai ik, nina i ga kulit diat, ta ra luaina mata
i ra umana vavaguai ta ra turtur na tava, ba ra umana vavaguai dia ga
momo tana; ma dia ga vartadav ba dia ga pot upi ra nimomo. 39 Ma dia
ga. vartadav ba ra umana davai dia tur ta ra luaina mata i diat, ma dia
ga kava ra umana natu i diat, ma i ga palapalatabu ma i ga tuntun pitipit
ra paka i diat. 40 Ma Iakob i ga varbaiane ra umana nat na vavaguai, ma
i ga vung ra mata i ra umana vavaguai tadav diat, dia palapalatabu, ma
i korong ra paka i diat ta ra kikil na vavaguai kai Laban; ma i ga agure
vaire kana kikil na vavaguai iat, upi koko diat a tur varurung ma ra
kikil na vavaguai kai Laban. 41 Ma ta nam ra e, ba ra umana ongor na
vavaguai dia ga vartadav, Iakob i ga vung nam ra davai ik ta ra luaina
mata i diat ta ra turtur na tava, upi diat a vartadav pire ra umana davai;
42 ma ta nam ra e ba ra umana bilua na vavaguai dia ga vartadav, pa i
ga vung ia; damana ra umana bilua kai Laban ma ra umana ongor kai
Iakob. 43 Ma go ra tutana i ga manga uviana vanavana, ma kana kikil na
vavaguai i ga ngala, ma mangoro kana tultul na tutana ma kana tultul na
vavina, ma kana lavur kamel ma ra lavur as.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Iakob i vilau kan Laban

31 1 Ma Iakob i ga valongore ra tinata kai ra umana natu i Laban
dari: Iakob i tar vatur vake ra magit par kai tama i dat, ma kana
ngala na tabarikik i vuna ta ra lavur magit kai tama i dat. 2 Ma Iakob i ga
gire ra mata i Laban, ma pa i varogop mulai pirana da lua. 3 Ma ra Luluai
i ga biti tai Iakob: Una lilikun mulai tadav ra gunan kai ra umana tamam,
ma tadav ra umana niurum; ma ina ki piram. 4 Ma Iakob i ga vartuluai
upi Rakel ma Lea uro ra pupui tadav ra kikil na sip; 5 ma i ga biti ta dir:
Iau gire ra mata i tama i mumur pa i varogop mulai piragu da lua; ia kaka
ra God kai tamagu i ga ki piragu. 6 Ma amur nunure ba iau ga kudakudar
tai tama i mumur ma ra dekdekigu par. 7 Ma tama i mumur i tuam pa
iau, ma i vala pukpukue kaugu vabongon; ma God pa i nur tar ia tana pi
na vakaina iau. 8 Ari i biti, Nina diat i tuntun pitipit ra paka i diat kaum
vapuak diat, io, ra kikil na vavaguai par i kava ra tuntun pitipit; ma ona
i biti dari, A palapalatabu kaum vapuak, io, ra kikil na vavaguai par dia
kava ra palapalatabu. 9 Damana God i ga tak vue ra umana vavaguai kai
tama i mumur, ma i ga tul tar diat tagu. 10 Ma ta nam ra e, ba ra umana
vavaguai dia vartadav, iau idok, ma iau gire ta ra ririvon, ma ra umana
tomotoina dia pil tar tai ra umana tana, i palapalatabu, ma i tuntun pitipit,
ma i ivivuna ra paka i diat. 11 Ma ra angelo kai God i biti tagu ta ra ririvon:
Iakob! Ma iau biti: Iau go kari. 12 Ma i biti dari: una idok ma una gire, a
umana tomotoina par, nina dia pil tar ta ra umana tana, i palapalatabu
ra paka i diat, ma i tuntun pitipit, ma i ivivuna; tago iau tar gire ra lavur
magit Laban i papait ia tam. 13 Iau a God kai Betel, a gunan u ga lolonge
ra dangi ta ra vat ie, ma u ga pait ra vavalima tana piragu; go una tut, ma
una irop kan go ra gunan, ma una talil ta nam ra gunan di ga kava u tana.
14 Ma Rakel ma Lea dir ga bali ia ma ra tinata dari: Dave, kamimir ta
tiniba ba ta ngungu tabarikik boko ta ra kuba i tama i mimir? 15 Amir da
ra ura vaira pirana; tago i tar vapar vue kamimir mani bula. 16 Tago ra
ngala na tabarikik God i tar tak vue kan tama i mimir kamimir nam ma
kai ra umana natu i mimir; io, a lavur magit God i vaarike piram, una
pait diat.
17 Ma Iakob i ga tut, ma i ga vaki kana umana bul tutana ma kana ura
taulai ta ra umana kamel; 18 ma i ga agure vue kana lavur vavaguai par,
ma i ga kap kana lavur tabarikik, nina i ga vung varurue aro Padan-
Aram, ma ra lavur vavaguai i ga vague diat, upi na vana tadav Isak
tamana, ta ra gunan Kanaan. 19 Io, Laban i ga vana, upi na kut ra Ivuna
sip; ma Rakel i ga long ra umana tabataba kai tamana. 20 Ma Iakob i
ga vana ivai pa kan Laban ra te Siria, tago pa i ga ve ure kana vinilau.
21 Damana i ga takap ma kana lavur tabarikik; ma i ga tut, ma i ga bolo
ta ra tava alir, ma i ga vanavana upi ra luana Gilead.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Laban i korot mur Iakob

22 Ma dia ga ve Laban ta ra vautuluna bung taun ia, ba Iakob i ga tar
takap. 23 Ma i ga ting pa ra umana turana upi diat a varagur me, ma dia
ga korot mur ia lavurua na bung, ma i ga tadav ia ta ra luana Gilead.
24 Ma God i ga vana rikai pire Laban, a te Siria, ta ra ririvon ra marum,
ma i ga biti tana: Una balaure ba koko una vatang ta pakana tinata pire
Iakob, a boina ba ra kaina tinata.
25 Ma Laban i ga tadav Iakob. Ma Iakob i ga page kana pal na mal ta ra
ul a luana; ma Laban ma ra umana turana dia ga page kadia pal na mal
ta ra luana Gilead bula. 26 Ma Laban i ga biti tai Iakob; Ava u tar pait ia,
tago u tar vana ivai pa kan iau, ma u tar agure vaire pa ra ura natugu, da
dir a ura vavina di kinim dir ta ra vinarubu? 27 Ta ra ava u tar vana ivai
pa, ma u tar tuam pa iau, ma pa u tar vaarike tagu, upi da ga vartulai
ma ra gugu, ma ra kakailai, ma ra kudu, ma ra pagol; 28 ma pa u tar tul
tar iau upi avet a vargalum ma ra umana natugu, a umana tutana ma ra
umana vavina? U tar papait ra magit na papaua. 29 Pa i dekdek upi ina
vakaina avat ma ra limagu; ia kaka ra God kai tamam i tar tata piragu
ta ra marum, ma i biti: Una balaure ba koko una vatang ta pakana tinata
pire Iakob, a boina ba ra kaina tinata. 30 Ma go a dovotina, u tar vana
tago u ga manga anan upi ra kuba i tamam, ia kaka upi ra ava u tar long
kaugu umana god?
31 Ma Iakob i ga bali ia ma i ga biti dari tai Laban: Tago iau ga burut,
ma iau ga biti: Kan na al vake ra ura natuna kan iau. 32 Nina ba una tikan
tadav kaum umana god tana, koko na laun mulai; ta ra luaina mata i ra
umana tura i dat una vakilang nina iau vatur vake ba kaum, una kap ia
ka. Tago Iakob pa i ga nunure ba Rakel i ga tar long diat. 33 Ma Laban i
ga ruk ta ra pal na mal kai Iakob, ma ta ra pal na mal kai Lea, ma ta ra
pal na mal kai ra ura tultul na vavina; ma pa i ga na tadav diat. Ma i ga
irop mulai kan ra pal na mal kai Lea, ma i ga ruk ta ra pal na mal kai
Rakel. 34 Ma Rakel i ga tak pa ra umana tabataba, ma i ga vung diat ta ra
kiki na kamel. ma i ga ki taun diat. Ma Laban i ga peng upi ia ta ra pal
na mal parika, ma pa i ga peng pa ia. 35 Ma i ga biti tai tamana: Luluai,
koko u kankan, tago iau mama tut ta ra luaina matam; tago iau kakap ta
ra gai. Ma i ga pepeng, ma pa i ga peng pa ra umana tabataba.
36 Ma Iakob i ga kulot, ma i ga takun Laban; Iakob i ga tata bali ia ma i ga
biti tai Laban: Iau tar rara ta ra ava, ma ava kaugu mangamangana kaina,
tago u korot mur iau dari? 37 Go u tar pepeng ta kaugu tabarikik par, ma
ava ra magit u tar na tadav ia ba kaum? Una vatur ia ati livuan ta ra umana
turagu ma ra umana turam, upi diat a varkurai pire dor. 38 Go ra ura vinun
na kilala iau tar ki piram; kaum umana sip ma kaum umana me pa dia ga
kava vakaina ra natu i diat, ma pa iau ga en ra umana tomotoina ta kaum

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kikil na vavaguai. 39 Nina ba ra umana leing dia ga karat lavur ia, pa iau ga
kap ia piram; i ga tukum piragu; u ga tir pa nina tagu ba di ga long ia ta ra
marum ba ta ra keake. 40 I ga dari piragu: ta ra bung na keake i ga tup iau ra
malamalapang, ma ta ra marum a mudian; ma ra nidiop i ga paine kan ra
kiau na matagu. 41 Go ra ura vinun na kilala iau tar ki ta ra kubam; iau tar
kudar piram a vinun ma a ivat na kilala ure ra ura natum, ma laptikai na
kilala ure kaum vavaguai; ma u tar vala pukpukue kaugu vapuak. 42 Gala ra
God kai tamagu, a God kai Abaraam, ma nam Isak i ru ia, pa i ga ki piragu,
gala u ga tul vakuku vue iau. God i tar gire ra magit i monong iau, ma ra
papalum iau tar pait ia ma ra limagu, ma i tar bor bat u ta ra marum.

Laban dir ma Iakob dir pait ra kunubu

43 Ma Laban i ga tata bali ia, ma i ga biti tai Iakob: A ura vavina a ura
natugu, ma ra umana bul a umana natugu bula, ma ra lavur vavaguai
kaugu umana vavaguai, ma ra lavur magit u gire, kaugu; ma ina pait ra
ava gori ta dir, ra ura natugu, ma ra umana bul dir tar kava? 44 Boina dor
a pait tika na kubunu; ma na tur da ra vakilang livuan ta dor.
45 Ma Iakob i ga tak pa tika na vat, ma i ga vatur ia upi ra vat na vakilang.
46 Ma Iakob i ga biti ta ra umana turana: Avat a varurue ra umana vat; ma
dia ga varurue ra umana vat, ma dia ga vung guve diat; ma dia ga iaian pire
ra anguvai vat. 47 Ma Laban i ga vaiang ia ba Iegar-Sakaduta, ma ga Iakob ia
ga vaiang ia ba Galed. 48 Ma Laban i ga biti: Go ra anguvai vat ia ra vakilang
livuan ta dor gori. Kari di vaiang ia ba Galed 49 ma Mispa, tago i ga biti:
Ra Luluai na makmakile dor, ba dor a ki varbaiai. 50 Ona u vakadik ra ura
natugu, ma ari u ben pa ta umana vavina mulai maravut ra ura natugu, a
dovotina, pa ta tutana i ki pire dor, God iat i varvai dovot ta dor.
51 Ma Laban i ga biti tai Iakob: Gire go ra anguvai vat, ma una gire ra vat
na vakilang, nina iau tar vatur ia livuan ta dor. 52 Go ra anguvai vat na da ra
vakilang, ma ra pagapaga na vat na da ra vakilang, ba pa ina bolo lake go ra
anguvai vat, upi ina tadav u, ma ba koko una bolo lake go ra anguvai vat ma
go ra pagapaga na vat, upi una tadav iau ma ra vakikiu. 53 A God kai Abaraam,
ma ra God kai Nakor, a God kai tama i dir, na varkurai pire dor. Ma Iakob i ga
vavalima tai nina Isak tamana i ga ru ia. 54 Ma Iakob i ga pait ra tinabar ta ra
ul a luana, ma i ga ting pa ra umana turana upi diat a en ra gem; ma dia ga en
ra gem, ma dia ga ki ra marum par ta ra luana. 55 Ma ta ra kavunvun Laban i
ga tut, ma i ga galum ra umana natuna, a umana tutana ma ra umana vavina,
ma i ga tata vadoane diat; ma Laban i ga tut ma i ga talil.

Iakob i vaninara upi na barat Esau

32 1 Ma Iakob i ga vana ta kana nga, ma dia ga varkuvo ma ra
umana angelo kai God. 2 Ma ba i ga gire diat, Iakob i ga biti: A
kor kai God go; ma i ga vaiang nam ra gunan ba Makanaim.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Ma Iakob i ga tulue ra umana tultul pire turana Esau, dia ga lua tana,
ta ra gunan Seir, ma ra langun Edom. 4 Ma i ga vartuluai pire diat dari:
Avat a ve kaugu luluai Esau dari: Kaum tultul Iakob i biti dari: Iau tar
ki na vaira pire Laban, ma iau tar ki tuk ta ra bung gori. 5 Ma kaugu a
umana bulumakau, ma ra umana as, ma ra umana kikil na sip, ma ra
umana tultul na tutana, ma ra umana tultul na vavina; ma iau tar tulue
ra varvai ure tadav kaugu luluai, upi una mari iau.
6 Ma ra umana tultul dia ga lilikun tadav Iakob, ma dia ga biti: Ave tar
tadav turam Esau; ma go bula i totongo up u, dia varagur ma ra ivat na
mar na tarai. 7 Io, Iakob i ga burut na kaia, ma i ga manga ngarangarao,
ma i ga tibe ra tarai dia varagur me, ma ra umana kikil na sip, ma ra
umana kikil na bulumakau, ma ra umana kamel, upi a ura loko. 8 Ma i ga
biti: Ari Esau i tadav tika na loko, nina i ubu valili ia na laun.
9 Ma Iakob i ga biti: God kai tamagu Abaraam, ma God kai tamagu
Isak, Luluai, u ga biti tagu: Una lilikun tadav kaum gunan ma tadav ra
umana niurum,, ma ina pait ra boina tam: 10 pa iau ko upi ina vatur vake
nina i ikilik ta kaum lavur varmari, ma ra lavur dovotina u ga vaarike
ta kaum tultul; tago ma go ko kaugu buka iau tar bolo lake me ta go ra
Iordan; ma iau tar ura loko. 11 Boina una valaun iau kan ra lima i turagu
Esau; tago iau burutue, kan na pot ma na ubu iau, ra vavina ma ra umana
bul bula. 12 Ma u ga biti: A dovotina, ina pait ra boina tam, ma ina vapeal
ra umana bul mur tam da ra veo ra valian, nina pa da luk valar pa ia,
tago dia peal mat.
13 Ma i ga ki ie nam ra marum; ma i ga pilak pa ta umana magit ta
nina i ga ki pirana, upi ra vartabar pire turana Esau; 14 a ura mar na me,
a tana, ma a ura vinun na tomotoina, a ura mar na sip, a tana, ma a ura
vinun na tomotoina, 15 a utul a vinun na kamel, i ung ra u i diat ma ra
polo na u, ma ra natu i diat, a ivat na vinun na bulumakau, a tana, ma a
vinun na tomotoina, a ura vinun na as, a tana, ma a vinun na tomotoina.
16 Ma i ga tul tar diat ta ra lima i kana umana tultul, tikatikai kana ta
kopono kikil; ma i ga biti ta kana umana tultul: Avat a bolo lake lua tagu,
ma avat a vatur lalao ra umana kikil na vavaguai. 17 Ma i ga vartuluai
pire nina i ga lua ta diat dari: Ba turagu Esau i barat i u, ma na tir u: U
kai to ia, ma u vana uve, ma kai ia go diat ta ra luaina matam? 18 Io, una
biti tana dari: Kai kaum tultul Iakob; a vartabar nina di tulue pire kaugu
luluai Esau; ma gire, ia iat i murmur ta vevet. 19 Ma i ga vartuluai damana
bula pire ra vauruana ma ra vautuluna, ma pire diat par dia murmur ra
umana kikil na vavaguai, ma i ga biti: Avat a ve Esau damana ba ava
tadav ia, 20 ma avat a biti: Tikai bula, gire, kaum tultul Iakob i murmur ta
vevet. Tago i ga biti: Ina vamaram pa ia ma ra vartabar nina i lua tagu,
ma namur ina gire ra matana ma kan na mari iau. 21 Damana ra vartabar
i ga bolo lake lua tana; ma ia iat i ga ki pire ra tarai ta nam ra marum.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Iakob i varubu aro Peniel

22 Ma i ga tut ta nam ra marum, ma i ga agure kana ura taulai, ma
kana ura tultul na vavina, ma kana vinun ma tika na bul, ma dia ga bolo
ta ra tava Iabok. 23 Ma i ga agure pa diat, ma i ga tulue diat, upi diat a
bolo ra tava alir, ma kana tabarikik par bula i ga bolo. 24 Ma Iakob i ga ki
varkolono; ma tika na tutana dir ga varubu me tuk ta ra lar.
25 Ma ba i ga gire ba pa i ga pait valar pa ia upi na uvia pa ia, i ga bili
ra urat i ra varpakan i ra kelakelegina, ma ra varpakan i ra kelakeleg
i Iakob i ga takari, ba dir ga varvarubu. 26 Ma i ga biti tana: Una nur
vue iau, tago i papait na lar. Ma i ga biti: Pata, pa ina nur vue u tuk tar
ba una tata vadoane iau. 27 Ma i ga tir ia: To ia ra iangim? Ma i ga biti:
Iakob. 28 Ma i ga biti: Koko da vatang mule ra iangim ba Iakob, da vatang
ia ba Israel; tago u tar kudakudar ma God ma ra tarai bula, ma u tar uvia
pa diat. 29 Ma Iakob i ga tir ia ma i ga biti: Una vatang tar ra iangim tagu.
Ma i ga biti: Ta ra ava u tir upi ra iangigu? Ma i ga tata vadoane abara.
30 Ma Iakob i ga vaiang nam ra pakana pia ba Peniel, tago i ga biti:
Amir tar varboboi ma God, ma ra tulungeagu i laun boko. 31 Ma ra keake
i ga vana rikai ba i ga bolo aro Peniel, ma i ga vana bukabukal ika ure ra
kelakelegina. 32 Kari a tarai Israel pa dia en ra urat na vo na keke tuk ta
ra bung gori, tago i ga bili ra urat i ra varpakan i ra kelakelegina.

Iakob ma Esau dir ki na bartalaina mulai

33 1 Ma Iakob i ga idok ma i ga gigira, ma ea, Esau i ga vut, diat
ma ra ivat na mar na tutana. Ma i ga tibe ra umana bul pire Lea
ma Rakel, ma pire ra ura tultul na vavina. 2 Ma i ga tulue ra ura tultul
na vavina ma ra umana natu i dir upi diat a lua, ma Lea ma ra umana
natuna namur, ma Rakel ma Iosep dir mur kakit. 3 Ma ia iat i ga bolo
lake lua ta diat, ma i ga va timtibum lavurua na pakana, tuk tar ba i ga
maravai pire turana.
4 Ma Esau i ga vutvut upi dir a varkuvo me, ma i ga tal pa ia, ma i ga
galum ia; ma dir ga tangi. 5 Ma i ga idok, ma i ga gire ra vaden ma ra
umana bul; ma i ga biti: la diat go ava varagur ma diat? Ma i ga biti: A
umana bul, nina God, ta kana varmari, i ga tabar kaum tultul me. 6 Ma
ra ura tultul na vavina dir ga vana maravai, diat ma ra umana natu i dir,
ma dia ga va timtibum. 7 Ma Lea bula ma ra umana natuna dia ga vana
maravai, ma dia ga va timtibum; ma namur Iosep dir ma Rakel dir ga
vana maravai, ma dir ga va timtibum.
8 Ma i ga biti: Ava ra kukurai go ra kor ave varkuvo ma diat? Ma i ga
biti: Upi ina gire tadav ra varmari pire kaugu luluai. 9 Ma Esau i ga biti:
Kaugu tabarikik i topa iau, turagu, una vatur uka nam ba kaum. 10 Ma
Iakob i ga biti: Pata, iau lul u ba ona u mari iau go, boina una alube vake

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaugu vartabar ta ra limagu, tago iau tar gire ra matam, da tikai i gire
ra mata i God, ma u ga gugu tagu. 11 Boina ba una alube vake kaugu
vartabar di tar kap ia piram; tago God i ga pait ra varmari piragu, ma
tago kaugu tabarikik i topa iau. Ma i ga vo pa ia, ma i ga alube pa ia.
12 Ma Esau ga biti: Boina dor a tut ma dor a vana ma ina lua tam. 13 Ma
Iakob i ga biti tana: Kaugu luluai i nunure ba ra umana bul pa i dekdek
ra paka i diat, ma ta umana vavaguai go kari piragu dia vau ra natu i
diat, ma ba dia manga valit diat ta tika na bung, diat par diat a mat ika.
14 Boina ba kaugu luluai na bolo lake lua ta kana tultul, ma ina murmur
vovovon ika, varogop ma ra dekdek i ra umana vavaguai ta ra luaina
matagu, ma varogop ma ra dekdek i ra umana bul, tuk tar ba ina tadav
kaugu luluai aro Seir.
15 Ma Esau i ga biti: Boina ba ta umana ta kaugu tarai diat a ki piram.
Ma i ga biti: Upi ra ava? Boina una mari ka iau. 16 Damana Esau i ga
talil ta nam ra bung uro Seir. 17 Ma Iakob i ga vana uro Sukot, ma i ga
pait kana ta pal, ma i ga pait ra umana pal na turturup ure kana umana
vavaguai; kari di vatang ra iang i ra gunan ba Sukot.
18 Ma Iakob i ga tadav ra pia na pal Sekem, ta ra gunan Kanaan, ma
pa ta magit i ga vakaina kana vinavana, ba i ga vana maro Padan-Aram,
ma i ga ki boko ta ra luaina mata i ra pia na pal. 19 Ma i ga kul nam
ra pakana gunan i ga pala kana pal na mal tana, i ga kul ia ta ra tarai
Kamor, tama i Sekem, ma tika na mar na pakana silva. 20 Ma i ga pait ra
uguugu abara, ma i ga vatang ia Eleloe-Israel.

Di bali ra kaina ba di ga pait ia pire Dina

34 1 Ma Dina, natu i Lea, nina i ga kava tar ia tai Iakob, i ga vana pi
na gire ra vaden ta nam ra gunan. 2 Ma Sekem, natu i Kamor, a
te Kivi, ma a luluai ta nam ra gunan, i ga gire; ma i ga vo pa ia. ma i ga
va pirana, ma i ga vakaina. 3 Ma i ga manga mainge Dina, natu i Iakob,
ma i ga mari ia, ma i ga tata pa ia. 4 Ma Sekem i ga biti tai tamana Kamor
dari: Una kul nam ra vavina upi amir a taulai. 5 Io, Iakob i ga valongore
ba i ga tar vakaina natuna Dina; ma kana umana bul tutana dia ga ki
ra pupui pire ra umana vavaguai; ma Iakob pa i ga tata tuk ta ra bung
ba dia pot. 6 Ma Kamor, tama i Sekem, i ga vana pire Iakob upi dir a
pirpir me. 7 Ma ra umana natu i Iakob dia ga pot maro ra pupui ba dia
valongore; ma go ra umana tutana i ga tabun ra bala i diat, ma i ga tup
diat ra kankan, tago i ga pait ra magit i papaua pire Israel, ma i ga va
pire natu i Iakob, tago pa i topa ia tuna upi da pait ra magit dari.
8 Ma Kamor i ga pirpir ma diat, ma i ga biti: I kaina tuna ra bala i
Sekem natugu upi natum a vavina; iau lul u, boina ba una tul tar ia tana,
upi dir a taulai. 9 Ma i boina ba avat a varbean pire vevet; avat a tul tar
kavava umana bul vavina ta vevet, ma avet a ben kaveve umana bul

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vavina pire vavat. 10 Ma avat a ki pire vevet, ma ra gunan na langalanga
upi kavavat; avat a ki tana, ma avat a kukul, ma avat a kale pa ra umana
pakana pia tana. 11 Ma Sekem i ga biti tai tama i Dina ma ta ra umana
taina dari: Boina avat a mari iau, ma a magit par ava Vatang upi ia, ina
tul tar ia ta vavat. 12 Avat a vatang upi ra ngala na magit na varkukul,
ba ta ngala na magit na tinabar, ma ina tul tar ia ta vavat, varogop ma
kavava tinata; ia kaka i boina ba avat a tul tar ra vavina tagu, upi amir a
taulai.

13 Ma ra umana natu i Iakob dia ga tata bali Sekem ma tamana Kamor,
dia ga tuam pa dir, tago i ga vakaina tai diat Dina, ma dia ga biti: 14 I
dekdek upi avet a pait go ra magit, ma upi avet a tul tar ra tai vevet tai
ta tikai ba pa i pokakikil, a magit na vavirvir pire vevet; 15 ma ure go
ra magit avet a mulaot i tana: ba dat a varogop dari, ba ra lavur tutana
pire vavat diat a pokakikil, 16 io, avet a tul tar kaveve umana bul vavina
ta vavat, ma avet a ben pa kavava umana bul vavina, ma avet a ki pire
vavat, ma dat a kopono tarai ka. 17 Ma ona pa ava torom ta vevet, upi avat
a pokakikil, avet a vatur kaveve bul vavina, ma avet a ga vana.

18 Ma Kamor ma Sekem natuna dir ga manane kadia tinata. 19 Ma ra
barmana i ga mulaot upi na pait nam ra magit, tago i ga manga gugu tai
natu i Iakob; ma dia ga manga ru ia ta diat par ta ra kuba i tamana. 20 Ma
Kamor ma natuna Sekem dir ga tadav ra mataniolo ta kadir pia na pal,
ma dia ga pirpir ma ra tarai ta kadir pia na pal, dir ga biti dari: 21 Go ra
tarai dia ki pire dat ma ra bo na nuknuk i diat; kari i boina ba da tul tar
diat upi diat a ki ta ra gunan, ma diat a kukukul, tago ra gunan i ngala,
ma i topa diat; dat a taulai ma kadia umana bul vavina, ma dat a tul tar
kada umana bul vavina ta diat. 22 Ma ure go ra magit ika diat a mulaot
i tana,, upi diat a ki pire dat, upi dat a kopono tarai: ba ra lavur tutana
pire dat diat a pokakikil, da dia tar pokakikil. 23 Dat a vatur vake kadia
lavur vavaguai ma kadia tabarikik; boina dat a mulaot ika ta diat, ma
diat a ki maravut dat. 24 Ma diat par dia ga irairop ta ra mataniolo kai ra
pia na pal, dia ga torom tai Kamor ma tai Sekem natuna; ma dia ga poko
kikil ra umana tutana par, diat par dia ga irairop ta ra mataniolo kai
kadir pia na pal.

25 Ma ta ra vautuluna bung, ba i ga makmaki, a ura natu i Iakob,
Simeon ma Levi, a ura tai Dina, dir ga kap ra pakat na vinarubu ma dir
ga vut vakaian ta ra pia na pal, ma dir ga ubu doko ra tarai par. 26 Dir
ga ubu Kamor ma Sekem natuna ma ra mangmangi na pakat, ma dir ga
agure vairop Dina ta ra kuba i Sekem, ma dital ga vana. 27 A umana natu
i Iakob dia ga tadav ra umana virua, ma dia ga varane ra tabarikik ta ra
pia na pal, tago dia ga tar vabilak tai diat. 28 Dia ga ra pa kadia kikil na
sip, ma kadia kikil na bulumakau, ma kadia as, a lavur magit ta ra pia na
pal, ma ra lavur magit ta ra gunan; 29 dia ga ra pa kadia tabarikik par,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma dia ga kap vavilavilau ra umana natu i diat, ma kadia umana vavina,
maia pa, a lavur magit ara na pal.
30 Ma Iakob i ga biti tai Simeon ma Levi: Amur tar vakadik iau, tago
a tarai ta go ra gunan, a umana te Kanaan ma ra umana te Peres, diat a
milikuane iau; ma tago dat a paupau ka, diat a vana varurung, ona diat
a tut ure iau, ma diat a ubu iau; ma ina virua, avet ma diat ta ra kubagu.
31 Ma dir ga biti: Dave vang, tai mimir i da ra paiga na vavina pirana?

God i vadoane Iakob aro Betel

35 1 Ma God i ga biti tai Iakob: Una tut, ma una vana urama Betel,
ma una ki ie; ma una pait ra uguugu abara upi kai God, nina i
tur kapet pa piram ba u ga takap kan ra mata i turam Esau.
2 Ma Iakob i ga biti ta diat ta ra kubana ma ta diat par dia ga ki pirana:
Avat a vung vue ta umana tabataba kan avat, ma avat a vagomgom avat,
ma avat a kia vue kavava mal; 3 dat a tut, ma dat a vana urama Betel; ma
ina pait tika na uguugu abara ure God, nina i ga torom tagu ta ra bung
iau ga ki kaina tana, ma amir ga varagur me ta ra nga iau ga vana tana.
4 Ma dia ga tul tar ra lavur tabataba par dia vatur vake, ma ra magit na
marmar ta ra talinga i diat; ma Iakob i ga ive diat ta ra vavai na iban,
maravai Sekem.
5 Ma dia ga vana; ma a ngala na bunurut i ga monong ra umana pia
na pal dia tur kikil diat, ma pa dia ga korot mur ra umana natu i Iakob.
6 Damana Iakob i ga pot aro Lus, ta ra gunan Kanaan, (Betel nam), diat
ma ra tarai par pirana.
7 Ma i ga pait ra uguugu abara, ma i ga vatang nam ra pakana gunan
ba El-Betel; tago God i ga vaarike mule pirana abara, ba i ga vilau kan ra
mata i turana. 8 Ma Debora, a tultul na vavina kai Rebeka, i ga mat, ma
di ga punang ia maravai Betel, ta ra vavai na iban; ma dia ga vatang ra
iangina ba Alon-Bakut.
9 Ma God i ga tur kapet pa mulai pire Iakob ba i ga vana maro Padan-
Aram, ma i ga tata vadoane. 10 Ma God i ga biti tana: A iangim Iakob; ma
pa da vatang u mulai ba Iakob, da vatang ra iangim ba Israel.
11 Ma God i ga biti tana: Iau God Dekdek Muka; una vangala mangoro
na natum, ma avat a pepeal; tika na vuna gunan ma ra ngala na kor na
tarai diat a vuna tam, ma ra umana king diat a vana rikai ta ra livuam,
12 ma ra gunan nina iau ga tabar Abaraam ma Isak me, ina tul tar ia tam,
ma tai ra umana bul mur tam. 13 Ma God i ga tutua urama kan ia ta nam
ra gunan dir ga tata me.
14 Ma Iakob i ga vatur tika na vakilang ta nam ra gunan dir ga pirpir
tana, a pagapaga na vat, ma i ga lolonge ra tinabar na nimomo tana, ma
ra dangi bula. 15 Ma Iakob i ga vatang ra iang i ra gunan, nina dir ga tata
ma God tana, ba Betel.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Rakel i mat

16 Ma dia ga tut ma dia ga vana, ma a ik a vinavana boko upi diat a pot
aro Eprata, ma Rakel i ga kakava, ma i ga tup ia kana kinadik. 17 Ma ba i
ga manga kadik, a vavina i varkakava i ga biti tana: Koko una burut, tago
go natum a bul tutana mulai. 18 Ma ba ra tulungeana i ga vana, tago i ga
to na mat, i ga vatang ra iangina ba Benoni; ma ga tamana i ga vaiang
tar a iangina ba Beniamin. 19 Ma Rakel i ga mat, ma dia ga punang ia ta
ra papar a nga uro Eprata, nina ba Beteleem. 20 Ma Iakob i ga vatur tika
na vat ta kana tung na minat; ia nam ra vakilang na vat ta ra tung na
minat kai Rakel tuk ta ra bung gori. 21 Ma Israel i ga vana, ma i ga page
kana pal na mal ura iat Eder, a pal na minakila.

A umana natu i Iakob
(1 Tutu 2:1-2)

22 Ma ba Israel i ga ki ta nam ra gunan, Ruben i ga vana ma i ga va pire
Bila, a vavina kai tamana; ma Israel i ga valongore.
Ma ra umana bul tutana kai Iakob i ga a vinun ma a urua; 23 a umana
natu i Lea go diat: Ruben, a luaina bul kai Iakob, ma Simeon, ma Levi, ma
Iuda, ma Isakar, ma Sebulun; 24 a ura natu i Rakel: Iosep ma Beniamin;
25 ma ra ura natu i Bila, a tultul na vavina kai Rakel: Dan ma Naptali;
26 ma ra ura natu i Silpa, a tultul na vavina kai Lea: Gad ma Aser; go diat
ra umana natu i Iakob nina di ga kava tar diat aro Padan-Aram.

Isak i mat

27 Ma Iakob i ga tadav Isak tamana aro Mamre, aro Kiriat-Arba nina ba
Kebron; Abaraam ma Isak dir ga ki na vaira tana. 28 Ma Isak i ga laun vue
tika na mar ma lavutul na vinun ot na kilala. 29 Ma Isak i ga vung vue ra
tulungeana, ma i ga mat, ma i ga ki rangup ma kana tarai; i ga ngeo, ma
i ga laun vao. Ma Esau ma Iakob, a ura natuna, dir ga punang ia.

A umana bul mur tai Esau
(1 Tutu 1:34-37)

36 1 Ma go ra vuna tarai kai Esau, nina di ga vatang ia bula ba
Edom: 2 Esau dia ga taulai ma ra umana vavina ta ra vaden
Kanaan: Ada natu i Elon ra te Ket, ma Olibama natu i Ana natu i Sibeon
ra te Kivi, 3 ma Basemat natu i Ismael, dir taina ma Nebaiot. 4 Ma Ada i
ga kava tar Elipas tai Esau, ma Basemat i ga kava Reuel; 5 ma Olibama
i ga kava Ieus, ma Ialam, ma Kora; go diat ra umana natu i Esau, di ga
kava diat ta ra gunan Kanaan.
6 Ma Esau diat ma kana umana vavina, ma ra umana natuna, a umana
tutana ma ra umana vavina, ma diat par ta ra kubana, ma kana lavur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vavaguai, ma kana lavur tabarikik, nina i ga vung guve ta ra gunan
Kanaan, dia ga vana ta ra enana gunan, upi dir a ki varbaiai ma turana
Iakob. 7 Tago kadir lavur vavaguai i ga manga ngala, ma i ga dekdek upi
dir a ki varurung mulai; ma pa i ga tale mule nam ra gunan dir ga ki
na vaira tana, tago i ga mangoro kadir vavaguai. 8 Ma Esau i ga ki ta ra
lualuana Seir; Esau ia nam Edom.
9 Ma go diat a lavur vuna tarai kai Esau, tama i ra tarai Edom, ta ra
lualuana Seir. 10 Go ra iang i diat ra umana natu i Esau: Elipas, natu i Ada
a taulai kai Esau; Reuel, natu i Basemat a taulai kai Esau. 11 Ma ra umana
natu i Elipas go: Teman, Omar, Sepo, Gatam ma Kenas. 12 Ma Timna,
tika na vavina kai Elipas natu i Esau; ma i ga kava Amalek tai Elipas; go
diat ra umana natu i Ada, a taulai kai Esau. 13 Ma go diat a umana natu i
Reuel: Nakat, Sera, Sama ma Misa; go ra umana natu i Basemat, a vavina
kai Esau. 14 Ma go diat a umana natu i Olibama natu i Ana natu i Sibeon,
a taulai kai Esau, i ga kava tar diat tai Esau: Ieus, ma Ialam ma Kora.
15 Go diat ra umana luluai ta ra umana natu i Elipas nina ra luaina bul
kai Esau: a luluai Teman, a luluai Omar, a luluai Sepo, a luluai Kenas,
16 a luluai Kora, a luluai Gatam, a luluai Amalek; go diat ra umana luluai
dia vana rikai tai Elipas ta ra gunan Edom; go diat ra umana natu i
Ada. 17 Ma go diat ra umana natu i Reuel natu i Esau: a luluai Nakat, a
luluai Sera, a luluai Sama, a luluai Misa; go diat ra umana luluai dia ga
vana rikai tai Reuel ta ra gunan Edom; go diat ra umana natu i Basemat
a vavina kai Esau. 18 Ma go diat ra umana natu i Olibama, a taulai kai
Esau: a luluai Ieus, a luluai Ialam, a luluai Kora; go diat ra umana luluai
dia ga vana rikai tai Olibama natu i Ana, a taulai kai Esau. 19 Go ra lavur
natu i Esau nina ba Edom, ma kadia lavur luluai.

A umana bul mur tai Seir
(1 Tutu 1:38-42)

20 Go diat ra umana natu i Seir, a te Kori, a tarai ta nam ra gunan:
Lotan, ma Sobal, ma Sibeon, ma Ana, 21 ma Dison, ma Eser, ma Disan; go
diat ra umana luluai dia ga vana rikai tai ra umana te Kori, a umana natu
i Seir, ta ra gunan Edom. 22 Ma ra umana natu i Lotan: Kori ma Keman;
ma Lotan dir taina ma Timna. 23 Ma go ra umana natu i Sobal: Alvan,
ma Manakat, ma Ebal, Sepo ma Onam. 24 Ma go ra ura natu i Sibeon: Aia
ma Ana; nina ra Ana ba i ga tadav ra mata na tava i malamalapang ara
ra pupui, ba i ga tabatabar ra umana as kai tamana Sibeon. 25 Ma go ra
ura natu i Ana: Dison ma Olibama, natu i Ana. 26 Ma go ra umana natu i
Dison: Kemdan, ma Esban, ma Itran, ma Keran. 27 Ma go ra utul a natu i
Eser: Bilan, ma Savan, ma Akan. 28 Go ra ura natu i Disan: Us ma Aran.
29 Go ra umana luluai kai ra umana te Kori: a luluai Lotan, a luluai Sobal,
a luluai Sibeon, a luluai Ana, 30 a luluai Dison, a luluai Eser, a luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Disan; go diat ra umana luluai kai ra umana Kori, varogop ma kadia kini ta ra gunan Seir.

A umana king kai Edom
(1 Tutu 1:43-54)

31 Ma go diat a umana king nina dia ga varkurai ta ra gunan Edom,
ma pata boko ra king i ga kure ra tarai Israel: 32 Bela natu i Beor i ga
varkurai aro Edom; ma ra iang i kana pia na pal Dinaba. 33 Ma Bela i ga
mat, ma Iobab natu i Sera maro Bosra i ga kia vue. 34 Ma Iobab i ga mat,
ma Kusam maro ra gunan kai ra tarai Teman i ga kia vue. 35 Ma Kusam
i ga mat, ma Kadad natu i Bedad i ga kia vue, nina i ga kita Midian ta
ra gunan kai Moab; a iang i kana pia na pal ba Avit. 36 Ma Kadad i ga
mat, ma Samla maro Masreka i ga kia vue. 37 Ma Samla i ga mat, ma
Saul maro Rekobot pire ra tava alir i ga kia vue. 38 Ma Saul i ga mat, ma
Baal-Kanan natu i Akbor i ga kia vue. 39 Ma Baal-Kanan natu i Akbor i ga
mat, ma Kadar i ga kia vue; ma ra iang i kana pia na pal Pau; ma ra iang
i kana taulai Metabel natu i Matred natu i Mesakab.
40 Ma go ra iang i ra umana luluai tai Esau, kadia vuna tarai, ma kadia
gunan, ma ra iang i diat: a luluai Timna, a luluai Alva, a luluai Ietet; 41 a
luluai Olibama, a luluai Ela, a luluai Pinon; 42 a luluai Kenas, a luluai
Teman, a luluai Mibsar; 43 a luluai Magdiel, a luluai Iram; go ra umana
luluai Edom, da kadia kiki ta ra gunan kadiat. Ma go Esau tama i ra tarai
Edom.

Iosep diat ma ra umana turana

37 1 Ma Iakob i ga ki ta ra gunan ba tamana i ga ki na vaira tana, ta
ra gunan Kanaan. 2 Ma go ra umana magit dia ga vana rikai ta ra
kuba i Iakob:
Iosep, ba i ga a vinun ma lavurua na kilala, diat ma ra umana turana
dia ga tabatabar ra umana vavaguai; ma ba i ga bul boko, i ga ki
varurung ma ra umana natu i Bila ma Silpa, a ura vavina kai tamana;
ma Iosep i ga kap ra umana kaina tinata ure diat pire tamana. 3 Ma
Israel i ga manga mari Iosep, ma ta ra umana natuna par i ga mari diat
a ikilik, tago ia ra bul i ga vangala ba i ga patuana, ma i ga mal tar tika
na lolovina kolot. 4 Ma ra umana turana dia ga gire ba tama i diat i ga
manga mari Iosep, ma diat par ra umana turana i ga mari diat a ikilik
ika; ma dia ga milikuane, ma pa dia ga tata pa ia mulai.
5 Ma Iosep i ga ririvon, ma i ga ve ra umana turana ta kana ririvon;
ma dia ga milikuane mule. 6 Ma i ga biti ta diat: Boina, avat a valongore
ra ririvon nina iau ririvone: 7 gire, da vi ra umana vinvin vit ta ra uma,
ma kaugu vinvin i tut, ma i tur uka, ma kavava umana vinvin dia tur
kikil, ma dia va timtibum pire kaugu vinvin. 8 Ma ra umana turana dia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga biti tana: Dave, kan una kure avet boko? Ba kan una luluai boko
pire vevet? Ma i ga ngala mulai kadia milmilikuan tadav ia, ta go kana
ririvon ma kana tinata bula. 9 Ma i ga ririvone ta ra ririvon bula, ma i ga
ve ra umana turana tana, ma i ga biti: Gire, iau tar ririvone ta tika na
ririvon, ma i dari: a keake ma ra gai ma ra vinun ma tika na tagul dia
va timtibum tadav iau. 10 Ma i ga ve tamana ma ra umana turana tana;
ma tamana i ga pit ia, ma i ga biti: Ava go ra ririvon u tar ririvone? A
dovotina bar, ba amir ma nam ma ra umana turam, avet a tadav u boko
pi avet a va timtibum piram? 11 Ma ra umana turana dia ga pin ia; ia kaka
tamana i ga kodop vake go ra tinata.

Di ivure pa Iosep pi uro Aigipto

12 Ma ra umana turana dia ga vana upi diat a tabatabar ra kikil na sip
kai tama i diat aro Sekem. 13 Ma Israel i ga biti tai Iosep: A umana turam
dia tabatabar ra umana sip aro Sekem; una mai, ina tulue u tadav diat.
Ma i ga biti tana: Iau go kari. 14 Ma i ga biti tana: Boina, una vana, ma
una gire ra umana turam ma ra kikil na sip ba dia dave, ma una vakapa
iau. Damana i ga tulue Iosep kan ra male Kebron, ma i ga vana uro
Sekem.
15 Ma dir ga varkuvo ma tika na tutana, ba i ga vanavana vurvurbit ta
ra pupui; ma ra tutana i ga tir ia: U nuk upi ra ava? 16 Ma i ga biti: Iau
tikatikan upi ra umana turagu; boina una vakapa iau ta ra gunan dia
balabalaure ra kikil na sip tana. 17 Ma ra tutana i ga biti: Dia tar vana
kariu; tago iau tar valongore dia biti, Boina dat a vana uro Dotan. Ma
Iosep i ga mur ra umana turana ma i ga tadav diat aro Dotan.
18 Ma ba i ga vailik boko dia ga gire, ma ba pa i ga maravai boko dia ga
varpit ure, upi diat a ub ia. 19 Ma dia ga biti vargil: Gire, ra tena ririvon
i pot. 20 Io, dat a ub ia, ma dat a vue vaba ia tai tika na tung, ma dat a
varvai ka dari ba, A kaina leing i tar en pa ia; ma dat a gire ba i dave
kana ririvon.
21 Ma Ruben i ga valongore, ma i ga valaun pa ia kan ra lima i diat,
tago i ga biti: Koko dat a doka. 22 Ma Ruben i ga biti bula ta diat: Koko
avat a lingire ra gap; avat a vue vaba ia ka ta go ra tung ta ra pupui, ma
koko avat a bili vakaina. I ga mainge ba na valaun ia kan ra lima i diat,
upi na vamule tai tamana. 23 Ma ba Iosep i ga tadav ra umana turana, dia
ga pala vue kana kolot kan ia, nam ra lolovina, ba i ga mal me. 24 Ma dia
ga vatur ia, ma dia ga vue vaba ia ta ra tung; ma ra tung i ga mama ka,
pa ta tava tana.
25 Ma dia ga ki, upi diat a ian; ma dia ga idok, ma dia ga gigira
vurvurbit; ma ra umana tena kunukul ta ra vuna tarai Ismael dia ga vana
ba marama Gilead; ma kadia kamel dia ga kapkal a utul a mangana bulit
na davai, ma dia ga vana me uro Aigipto. 26 Ma Iuda i ga biti ta ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

turana: Na topa ra ava, ona dat a ubu doko tura i dat, ma ba dat a ive
ra gapuna? 27 Avat a mai, dat a ivure ta ra tarai Ismael, ma koko dat a
bili vakaina; tago tura i dat, ma i kopono ko ra paka i dat. Ma ra umana
turana dia ga mulaot i tana. 28 Ma ta umana tarai Midian dia ga bolo,
a umana tena kunukul; ma dia ga al vairop Iosep ta ra tung, ma dia ga
ivure Iosep ta ra tarai Ismael ure ra ura vinun na pakana silva. Ma dia ga
agur pa Iosep uro Aigipto.

29 Ma Ruben i ga lilikun tadav ra tung; ma gire, Iosep pa i ga bang
mulai ta ra tung, ma i ga rada kana mal. 30 Ma i ga tadav ra umana
turana, ma i ga biti: A bul i tar panie; ma iau, ina vana uve?

31 Ma dia ga takan pa ra kolot kai Iosep, ma dia ga doko ra me, ma
dia ga puk ra kolot ma ra gapuna; 32 ma dia ga tulue ra kolot, a lolovina,
pire tama i diat, ma dia ga biti: Ave tar tikan tadav go, una gire ba ra
kolot kai natum ba pata. 33 Ma i ga gire ilam ia, ma i ga biti: A kolot kai
natugu; a kaina leing i tar en ia, a dovotina i tar kadakadal varbaiane
Iosep. 34 Ma Iakob i ga rada kana mal, ma i ga ule tar ra mal na tabun ta
ra livuana, ma mangoro na bung i ga korkor ure. 35 Ma ra umana natuna,
a umana tutana ma ra umana vavina par, dia ga tut ma dia ga vamaram
ia; ma pata, i ga ole ke upi na maram, ma i ga biti: Pa ina ngo ma ra
tinabun tuk tar ta ra bung ba ina vana ur ta ra ruarua na tulungen tadav
natugu. Ma tamana i ga tangie.

36 Ma aro Aigipto ra tarai Midian dia ga ivure tar ia tai Potipar, a tultul
kai Parao, ma a luluai kai ra tarai na monamono.

Iuda dir ma Tamar

38 1 Ma ta nam ra e Iuda i ga vana kan ra umana turana, ma i ga
ruk pire tika na tutana Adulam, a iangina Kira. 2 Ma Iuda i ga
gire ra vavina ie, natu i tika na tutana Kanaan, a iangina Sua; ma i ga
ben ia, ma i ga ruk pirana. 3 Ma i ga lalau pa, ma i ga kava tika na bul
tutana, ma i ga vaiang tar ra iangina ba Er. 4 Ma i ga lalau pa mulai, ma i
ga kava tika na bul tutana, ma i ga vaiang tar ra iangina ba Onan. 5 Ma i
ga kava ta ra bul tutana mulai, ma i ga vaiang tar ra iangina ba Sela; ma
i ga ki aro Kesib, ba i ga kava.

6 Ma Iuda i ga tul tar tika na vavina tai Er, kana luaina bul, ma a
iangina Tamar. 7 Ma Er, a luaina bul kai Iuda, i ga kaina ta ra mata i ra
Luluai, ma ra Luluai i ga ubu doka. 8 Ma Iuda i ga biti tai Onan: Una ruk
tadav ra taulai kai turam ma amur a taulai me, da i topa ra tura i kana
tutana, upi una vangala ra umana bul mur kai turam. 9 Ma Onan i ga
nunure ba vakir kana iat nam ra bul mur; io, ba i ga ruk pire ra taulai
kai turana, i ga vabura vue ra pia, kan na vangala ta bul mur tai turana.
10 Ma nam ra magit i ga pait ia, i ga kaina ta ra mata i ra Luluai, ma i ga
virua bula. 11 Ma Iuda i ga biti tai Tamar kakuna: Una ki ka boko a ua

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na vavina ta ra kuba i tamam, tuk ta ra bung ba Sela natugu i tar ngala;
tago i ga biti: Kan na mat bula da ra ura turana. Ma Tamar i ga vana, ma
i ga ki ta ra kuba i tamana.
12 Ma tuka boko natu i Sua, a taulai kai Iuda, i ga mat; ma Iuda i ga
maram mulai, ma i ga vana oai tadav kana umana kutkut ivuna sip aro
Timna, dir ma talaina Kira, a tutana Adulam. 13 Ma di ga ve Tamar dari:
Gire, kakum i vana urama Timna pi na kukut kana umana sip. 14 Ma i
ga vung vue kana mal na ua na vavina kan ia, ma i ga vung ra mal na
turturup, ma i ga pulu ia mulai, ma i ga ki ta ra mataniolo aro Enaim, ta
ra nga uro Timna; tago i ga gire ba Sela i ga tar ngala, ma pa di ga tul tar
ia tana upi dir a taulai me.
15 Ma ba Iuda i ga gire, i ga nuk ia ba a paiga na vavina, tago i ga tar
turup ra matana. 16 Ma i ga vana pirana ta ra papar a nga, ma i ga biti
tana: Ina ruk boko piram; tago pa i ga nunure ba kakuna. Ma ra vavina
i ga biti: Ava una tar ia tagu, ba ina tul tar ia tam upi una ruk piragu?
17 Ma i ga biti: Ina tulue tika na nat na me piram. Ma i ga biti: Dave, una
tul tar ta vuvung varirap tagu, tuk ta nam ra bung ba una tulue? 18 Ma
i ga biti: A vuvung varirap ava ina tul tar ia tam? Ma i ga biti: Kaum
domol, ma kaum vinau, ma kaum buka, nina ta ra limam. Ma i ga tul tar
ia tana, ma i ga ruk pirana, ma i ga lalau pa ra bul tana. 19 Ma i ga tut,
ma i ga vana kariu, ma i ga vung vue kana mal na turturup, ma i ga ule
tar mule kana mal na ua na vavina.
20 Ma Iuda i ga tulue ra nat na me ta ra lima i talaina, a tutana Adulam,
upi na vung ur pa ra vuvung varirap ta ra lima i ra vavina; ma pa i ga
gire tadav ia. 21 Io, i ga tir ra tarai ta nam ra gunan dari: Akave ra igoro
na vavina, nina i ki ati Enaim ta ra papar a nga? Ma dia ga biti: Pa ta
paiga na vavina i ki ati. 22 Ma i ga lilikun tadav Iuda, ma i ga biti: Pa
iau gire tadav ia; ma ra tarai ta nam ra gunan bula dia biti, Pa ta paiga
na vavina i ki ati. 23 Ma Iuda i ga biti: Boina ba na vatur vake ra vuvung
varirap kan dat a vavirvir tana; gire, iau tar tulue go ra nat na me, ma u
mama tikan upi ia.
24 Ma ba a utul a gai bar i ga taun ia, di ga ve Iuda dari: Tamar kakum
i ga pait ra kaina, ma go i tanan ta kana mangamangana kuabar. Ma Iuda
i ga biti: Avat a agure vairop ia, ma da tun vue. 25 Ma ba dia ga agure
vairop ia, i ga tulue ra tinata pire kakuna dari: Iau kap bala tai nina ra
tutana ba kana go ra magit. Ma i ga biti: Una ilam go ba kai ia, ra domol,
ra vinau, ma ra buka. 26 Ma Iuda i ga gire ilam ia, ma i ga biti: Ia iat i
takodo ta mimir, tago pa iau ga tul tar ia tai Sela natugu. Ma pa i ga la
mulai pirana.
27 Ma ba i ga kakava, gire a kanga ta kana tatal na bul. 28 Ma ba i ga
kakava, tikai ta dir i ga tulue ra limana lua, ma ra vavina i varkakava
i ga tak pa ra kuara, a meme, ma i ga kun tar ia ta ra limana, ma i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

biti: Go i tar lua. 29 Ma ba i ga valilikun mule ra limana, turana i ga
vana rikai; ma i ga biti: U rada dave? Kari di ga vatang ra iangina ba
Peres. 30 Ma namur turana i ga vana rikai, nina ba a meme na kuara ta ra
limana, ma di ga vaiang tar ra iangina ba Sera.

Iosep dir ma ra taulai kai Potipar

39 1 Ma dia ga kap Iosep uro Aigipto; ma Potipar, a tultul kai Parao,
a luluai kai ra tarai na monamono, a te Aigipto, i ga kul ia tai ra
tarai Ismael, nina dia ga kap ia ura. 2 Ma ra Luluai i ga maravut Iosep,
ma i ga kedek ta kana papalum, ma i ga ki ta ra kuba i kana luluai, a te
Aigipto. 3 Ma kana luluai i ga gire ba ra Luluai i ga ki pirana, ma ba ra
Luluai i ga vatavua ra lavur magit i ga bili ia ma ra limana. 4 Ma ra luluai
i ga mari Iosep, ma i ga tul tar ia tana upi na kudakudar tana; ma i ga
vaki ia upi na tena varbalaurai ta ra kubana, ma i ga nur tar kana lavur
tabarikik par ta ra limana. 5 Ma papa nam ra bung ba i ga vaki ia upi na
tena varbalaurai ta ra kubana, ma i ga nur tar kana lavur tabarikik tana,
a Luluai i ga vadoane ra kuba i ra te Aigipto ure Iosep; ma ra varvadoan
kai ra Luluai i ga ki ta kana lavur magit, ta ra kubana ma ta ra uma bula.
6 Ma i ga nur tar kana lavur tabarikik ta ra lima i Iosep, ma pa i ga nuk
pa ta magit mulai, ia kaka ra magit na nian i ga en ia.

Ma Iosep a potar na tutana, ma i ga vakak ra pakana. 7 Ma ba i ga par
go ra lavur magit, a taulai kai kana luluai i ga manane Iosep; ma i ga biti
tana: Una va piragu. 8 Ma i ga ole ke, ma i ga biti tai ra taulai kai kana
luluai dari: Gire, kaugu luluai pa i balaguan mulai ure ta magit ta ra pal,
i ga nur tar ra lavur magit ta ra limagu; 9 pa ta i lia ta mimir ta go ra pal,
ma pa i ga tigal bat iau tai ta magit, ia kaka tam, tago u kana taulai; ina
pait davatane go ra bilak na mangamangana, ma ina pait davatane ra
varpiam tadav God? 10 Ma a dovotina, i ga tingting pa Iosep a bungbung
par, ma pa i ga torom tana upi na va pirana, ba upi na ki pirana.

11 Ma ta tika na bung i ga ruk ta ra pal, upi na pait kana papalum, ma
pa ta tarai na tultul ara ra bala na pal. 12 Ma ra vavina i ga kinim vake
kana mal, ma i ga biti: Una va piragu; ma i ga nur vue ke kana mal ta ra
limana, ma i ga takap, ma i ga irop. 13 Ma ba i ga gire i ga tar nur vue
kana mal ta ra limana, ma i ga tar lop irop kan ra pal, 14 i ga oro pa ra
tarai ta kana pal, i ga tata ta diat, ma i ga biti: Gire, i tar vaki go ra bul
Ebraio pire dat upi na valunga dat; i tar ruk piragu upi na va piragu, ma
iau tar manga kukula; 15 ma ba iau manga kukula, i vung vue kana mal
piragu, ma i lop irop. 16 Ma i ga vung vake kana mal pirana iat tuk tar ta
ra bung ba kana luluai i ga pot mulai ta ra kubana. 17 Ma i ga ve ta go ra
lavur tinata dari: Nam ra tultul, a bul Ebraio, nina u ga vaki ia pire dat, i
ruk piragu upi na vakaina iau; 18 ma ba iau manga kukula, i nur vue kana
mal piragu, ma i lop irop.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

19 Ma ba kana luluai i ga valongore ra tinata kana taulai i ga tatike,
dari, Kaum tultul i pait go ra mangamangana tagu, i ga tut papa kana
kankan. 20 Ma ra luluai kai Iosep i ga kure, ma i ga varuk ia ta ra pal na
banubat, ta nam ra pakana ba di ga vake ra tarai tana ba ra king i ga vi
diat; ma i ga ki aina ra pal na banubat.
21 Ma ra Luluai i ga maravut Iosep ma i ga mari ia, ma ra monamono
ure ra pal na banubat i ga manamanane. 22 Ma ra monamono ta ra pal na
banubat i ga nur tar ia tai Iosep a tarai par di ga varuk diat ta ra pal na
banubat; ma i ga pait ra lavur papalum tana. 23 A monamono ure ra pal
na banubat pa i ga balaguan mulai ma ra lavur magit i ga tul tar ia tana,
tago a Luluai i maravut ia; ma ra lavur magit i ga pait ia, a Luluai i ga
vatavua.

Iosep i tata pala ure ra ririvon kadir dir ki ta ra pal na banubat

40 1 Ma ba i ga par go ra lavur magit, a tena varbalaurai ure ra
lavur tava na nimomo kai ra king Aigipto, ma kana tena tuntun
gem bula dir ga vakankan kadir luluai, ra king Aigipto. 2 Ma Parao i ga
kulot ure kana ura tultul, ure nina i ga lualua ta diat dia varvakai ma
ra tava na nimomo, ma ure nina i ga lualua ta ra umana tena tunutun.
3 Ma i ga varuk dir ta ra pal kai ra luluai i ra tarai na monamono, ta
nam ra pal na banubat di ga varuk Iosep tana. 4 Ma ra luluai i ra tarai na
monamono i ga tul tar Iosep upi na balaure dir, ma i ga toratorom ta dir;
ma i ga vavuan a ik kadir kini ta ra pal na banubat.
5 Ma dir par dir ga ririvone tika na ririvon, tikatikai i ga ririvon ta ra
kopono marum, ma kadir ririvon tikatikai a kukuraina iat, kai ra tena
varbalaurai ure ra tava na nimomo ma kai ra tena tunutun na gem kai ra
king Aigipto, nina dir ga ki ra pal na banubat. 6 Ma Iosep i ga ruk pire dir
ra malana, ma i ga gire ba i tabun ra bala i dir. 7 Ma i ga tir ra ura tultul
kai Parao, nina dital ga ki rangup me ta ra pakana pal na banubat ta ra
kuba i kana luluai, dari: Ta ra ava i tabun ra bala i mumur gori? 8 Ma dir
ga biti tana: Amir ga ririvone tika na ririvon, ma pa ta na akari ba na
pala ia. Ma Iosep i ga biti ta dir: Dave, pata ra tinata na papapala pire
God? Boina amur a ve iau tana.
9 Ma nina i ga lulua ta ra tarai dia ga balaguan ta ra tava na nimomo
i ga ve Iosep ta kana ririvon, ma i ga biti tana: Iau gire ta kaugu ririvon
a davai na vain, i tur ta ra luaina matagu; 10 ma a utul a ingarina, ma i
da i gol mulai ma ra gogono i vung ra vuai na vain i matuka; 11 ma iau
vatur ra momamomo kai Parao ta ra limagu, ma iau tak pa ra vuai na
vain ma iau bing tar ia ta ra momamomo kai Parao, ma iau tul tar ra
momamomo tai Parao. 12 Ma Iosep i ga biti tana: A kukuraina dari: nam
ra utul a ingarina dital a utul a bung. 13 Na par a utul a bung ma Parao na
vairop u, ma na tibe tar kaum papalum mulai tam; ma una tul tar mule

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra momamomo tai Parao, da lua u ga pait ia, ba u ga lualue ra tarai dia
balaguan ma kana tava na nimomo. 14 Ma i boina ba una nuk pa iau ba u
ki bulu, ma una mari iau, ma una vatang tar iau tai Parao, upi na vairop
iau kan go ra pal; 15 tago a dovotina, di tar long kapi iau ta ra gunan kai
ra umana Ebraio, ma ati bula pa iau ga pait ta magit ba na topa ra pal na
banubat.

16 Ma ba ra lualua kai ra umana tena tuntun gem i ga valongore ra bo
na kukuraina, i ga biti tai Iosep: Iau bula iau ga ririvon, ma i dari: a utul
a rat dital ki ta ra ulugu, ma a gem pua i tur tana; 17 ma ta ra rat arama
liu iat a lavur mangana magit na nian ai Parao i tur tana; ma ra umana
beo dia en ia ta ra rat i ki ta ra ulugu. 18 Ma Iosep i ga tata bali ia ma i
ga biti: Go ia ra kukuraina: ra utul a rat dital varogop ma a utul a bung;
19 a utul a bung boko ma Parao na ub u, ma na al vatokobe u tai tika na
davai, ma ra umana beo diat a en ra kanomong i ra pakam.

20 Ma ta ra vautuluna bung, a bung na kinakava kai Parao, i ga pait ra
lukara ure kana lavur tultul; ma i ga vairop dir, a lualua kadiat dia ga
balaure ra tava na nimomo ma ra lualua kai ra umana tena tuntun gem
pire kana lavur tultul. 21 Ma i ga vaki mule ra lualua kadiat dia ga balaure
kana tava na nimomo ta kana kiki; ma i ga tul tar mule ra momamomo ta
ra lima i Parao; 22 ma i ga al vatokobe nina i ga lue diat dia tuntun gem;
da Iosep i ga pala ia pire dir. 23 Ma ra lualua kadiat dia ga balaure ra tava
na nimomo pa i ga nuk pa mule Iosep, i ga valubane ke.

Iosep i tata pala ure ra ririvon kai Parao

41 1 Ma ba i ga da a ura kilala i ga taun ia, Parao i ga ririvon; ma
i ga dari: i ga tur pire ra tava alir. 2 Ma gire, lavurua na bo na
bulumakau, a umana monomonoina, dia ga tut rikai ta ra tava alir, ma
dia ga iaian ta ra titiparar. 3 Ma gire, ta ra lavurua na bulumakau dia ga
tut rikai ta ra tava alir, dia ga bilak ma dia ga palaur, ma dia ga tur pire
ra umana bulumakau dia ga tut rikai lua, ta ra papar a tava alir. 4 Ma
ra lavurua na bulumakau dia ga bilak ma dia ga palaur dia ga en pa ra
lavurua na bulumakau i ga kat ma i ga tubu ra paka i diat.

5 Io, Parao i ga tavangun. Ma i ga va mat mulai, ma i ga ririvon mulai;
ma gire, lavurua na tur a kon dia ga vana rikai ma a kopono ko ra livua
i diat, dia ga tubu ma dia ga vakak. 6 Ma gire, ta ra lavurua na tur a kon
dia ga vana rikai namur ta diat, dia ga palavever ma ra vuvu na taubar i
ga rang diat. 7 Ma ra lavurua na tur a kon dia ga palavever dia ga konom
pa ra lavurua na tur a kon dia ga tubu ma dia ga mamat. Ma Parao i ga
tavangun, ma gire, a ririvon ika. 8 Ma ta ra malana i ga purpuruan ra
tulungeana; ma i ga vartuluai upi ra umana tena papait aro Aigipto, ma
ra umana tena kabinana tana bula; ma Parao i ga ve tar kana ririvon ta
diat; ma pa i ga tale ta tikai upi na pala tar ia tai Parao.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

9 Io, a lualua ta diat dia ga balaure ra tava na nimomo i ga biti tai
Parao dari: Gori iau nuk pa kaugu bilak na mangamangana; 10 Parao i
ga kankan ure kana umana tultul, ma i ga vue varuk iau ta ra pal na
banubat kai ra luluai i ra loko na tarai na monamono, amir ma nina i
ga lualua ta ra umana tena tuntun gem; 11 ma tika na marum amir par
amir ga ririvon; kamimir ririvon tikatikai a kukuraina iat. 12 Ma tika na
barmana avet, a bul Ebraio, a tultul kai ra luluai i ra loko na tarai na
monamono, ma amir ga ve tana, ma i ga pala tar ra kukurai kamimir
ririvon ta mimir, tikatikai da kana ririvon iat. 13 Ma varogop i ga pala ia
ta mimir, damana di tar pait ia; iau, u ga vaki iau mulai ta kaugu kini,
ma nam u ga al vatokobe.
14 Ma Parao i ga vartuluai upi Iosep, ma dia ga agur pa ia lulut kan ra
pal na banubat, ma i ga varkaka, ma i ga kia vue kana mal, ma i ga ruk
pire Parao. 15 Ma Parao i ga biti tai Iosep: Iau ga ririvone tika na ririvon,
ma pa ta na akari ba na tale upi na pala ra kukuraina; ma iau valongore
ba ona di ve u tai ta ririvon, i tale u pi una pala ia. 16 Ma Iosep i ga tata
bali Parao, ma i ga biti tana: Vakir i tur tagu, God iat na tul tar ra tinata
na malmal tam.
17 Ma Parao i ga biti tai Iosep dari: Ba iau ga ririvon, iau ga tur ta ra
papar a tava alir; 18 ma gire, lavurua na bulumakau dia ga tut rikai ta ra
tava, a umana monomonoina ma a umana vakak, ma dia ga iaian ta ra
titiparar; 19 ma gire, ta ra lavurua na bulumakau dia ga tut rikai namur
ta diat, dia ga kaina ma dia ga bilak ma dia ga palaur uka; ma pa iau
ga gire ra umana dari ta ra gunagunan Aigipto parika. 20 Ma ra umana
palaur ma ra umana bilak dia ga en vue ra lavurua na monomonoina dia
ga lua; 21 ma ba dia ga tar en pa diat, pa dia ga enana tana, tago dia ga
bilak ika da lua. Ma iau ga tavangun. 22 Ma iau ga gire ta kaugu ririvon
lavurua na tur a kon dia ga vana rikai, ma i ga kopono ko ra livua i diat,
dia ga tubu ma dia ga vakak; 23 ma gire, lavurua na tur a kon dia ga
tavua rikai mur diat; ma dia ga makuk, dia ga palavever, ma ra vuvu na
taubar i ga rang diat; 24 ma ra umana tur a kon dia ga palavever dia ga
konom ra lavurua na tur a kon dia ga vakak; ma iau ga ve ra umana tena
papait tana, ma pa i tale ta tikai upi na pala ia tagu.
25 Ma Iosep i ga biti tai Parao: A ririvon kai Parao i tikai ka; nam ra
lavur magit ba God i to na pait ia, i tar vaarike pire Parao. 26 Nam ra
lavurua na bo na bulumakau a lavurua na kilala, ma ra lavurua na bo na
tur a kon a lavurua na kilala; a kopono ririvon ika. 27 Ma ra lavurua na
bulumakau dia ga bilak ma dia ga palaur, nina dia ga tut rikai mur diat.
lavurua na kilala, ma damana bula ra lavurua na tur a kon i ga palavever
ma ba a vuvu na taubar i ga rang diat, go diat a lavurua na kilala na
mulmulum. 28 Ia go ra magit iau tar tatike tai Parao dari: God i tar
vaarike pire Parao ra magit i vaninara tana upi na pait ia. 29 Gire, lavurua

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na kilala na minaur tuna diat a pot ta ra gunagunan Aigipto parika;
30 ma namur ta diat lavurua na kilala na mulmulum diat a vana rikai, ma
da valubane ra minaur ta ra gunan Aigipto, ma ra mulmulum na tup ra
gunan; 31 ma pa diat a nunure mule ra minaur ure ra mulmulum nina ba
na mur, tago na mamat tuna. 32 Ma Parao i tar vaurua ma ra ririvon, a
vuna tago a dovot ba God na pait ia, ma na pait lulut pa ia.
33 Io, boina ba Parao na tikan upi ta tutana i kabatau ma i minana, ma
na tul tar ia tana ra varkurai ure ra gunan Aigipto. 34 Boina ba Parao na
pait go, ma na tibe ra umana monamono ure ra gunagunan, ma na vatur
vake ra vailimana pakana ta ra gunan Aigipto ta ra lavurua na kilala na
minaur. 35 Ma diat a varurue ra magit na nian ta go ra lavur bo na kilala
ba dia pot, ma diat a vung vake ra kon ta ra varkurai kai Parao, upi na
topa ra nian ure ra umana pia na pal, ma diat a balaure. 36 Ma go na
varogop ma ra magit na vuvuvung kai ra gunan ure ra lavurua na kilala
na mulmulum, nina ba diat a vana rikai boko ta ra gunan Aigipto, upi
koko ra tarai diat a virua ta ra mulmulum.

Di tul tar ra varkurai tai Iosep ure Aigipto parika

37 Ma Parao ma kana lavur tultul par dia ga manane go ra magit. 38 Ma
Parao i ga biti tai kana umana tultul: Akave mule ta tikai ba dir varogop
ma go ra tutana, a tutana ba ra tulungen kai God i ki tana? 39 Ma Parao
i ga biti tai Iosep: Tago God i tar vaarike go ra lavur magit piram, pa ta
mulai i kabatau ma i minana da u; 40 una kure ra kubagu, ma kaugu tarai
par diat a toratorom ta kaum lavur vartuluai; ia kaka ure ra kiki na king
ina lia ta dor. 41 Ma Parao i ga biti tai Iosep: Gire, iau tar vaki u pi una
kure ra gunan Aigipto parika. 42 Ma Parao i ga ule vue kana domol kan ra
limana, ma i ga ule tar ia ta ra lima i Iosep, ma i ga vauluve ma ra kolot
i kumau, ma i ga vakurue ma ra kurkurua na goled; 43 ma i ga vaki ia ta
kana vauruana kiki na vinavana; ma dia ga lua tana ma dia ga oraoro
dari: Avat a ki bul keke! Ma i ga tul tar ia tana ra varkurai ure ra gunan
Aigipto parika. 44 ma Parao i ga biti tai Iosep: Iau Parao. ma pa ta tikai ta
ra gunan Aigipto na tulue ra limana ma na puak pa ra kauna, ona pa i tir
pa ia tam. 45 Ma Parao i ga vatang ra iang i Iosep ba Sapnat Panea; ma i
ga tul tar Asenat tana, natu i Potipera a tena tinabar aro On. Ma Iosep i
ga kotokotop ra gunagunan Aigipto.
46 Ma Iosep i ga utul a vinun na kilakilala ba i ga tur ta ra luaina mata
i Parao ra king Aigipto. Ma Iosep i ga irop kan ra kuba i Parao, ma i ga
kotokotop ra gunagunan Aigipto parika. 47 Ma ta ra lavurua na kilala na
minaur a gunagunan i ga vuai na kaia. 48 Ma i ga varurue ra lavur magit
na nian ta ra lavurua na kilala ta ra gunan Aigipto, ma dia ga vungvung
ia ta ra umana pia na pal; ma ra magit i ra lavur uma kikil ra lavur pia
na pal tikatikai i ga vung vake ta diat. 49 Ma Iosep i ga vung vake ra kon

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

da ra veo ara ra valian, a peal tuna, ma pa i ga luk valar pa ia mulai,
tago i ga pepeal tuna.
50 Ma Iosep i ga vangala a ura natuna, ba pata ra kilala na mulmulum
boko; Asenat, natu i Potipera ra tena tinabar aro On, i ga kava tar dir.
51 Ma Iosep i ga vatang ra iang i ra luaina ba Manase, tago i ga biti: God
i tul tar iau pi ina valubane ra lavur magit i ga monong iau ma ra kuba
i tamagu par. 52 Ma ra vauruana i ga vatang ia ba Epraim, tago i ga biti:
God i tar vatavua iau ta ra gunan iau ga kadik tana.
53 Ma ra lavurua na kilala na minaur ta ra gunan Aigipto dia ga par.
54 Ma ra lavurua na kilala na mulmulum dia ga vura na pot, da Iosep i ga
biti, ma ra mulmulum i ga tup ra gunagunan par; ma ia kaka ta ra gunan
Aigipto par a magit na nian i ga tur tana. 55 Ma ba ra gunan Aigipto par
i ga mulmulum, a tarai dia ga manga tangi tadav Parao upi ta magit na
nian;. ma Parao i ga biti ta ra tarai Aigipto par: Avat a vana pire Iosep;
a magit par ba i ve avat, avat a pait ia. 56 Ma ra mulmulum i ga tur ta
ra rakarakan a gunagunan par; ma Iosep i ga papa are ra lavur pal na
vuvuvung, ma i ga ivure ra kon ta ra tarai Aigipto; ma ra mulmulum i ga
manga tup ra gunan Aigipto. 57 Ma ra lavur gunan par dia ga vana uro
Aigipto tadav Iosep, upi diat a kul kon; tago ra mulmulum i ga manga tup
ra rakarakan a gunagunan par.

Ra umana tura A Iosep dia pot Aigipto upi ra kon

42 1 Ma Iakob i ga gire ba a kon aro Aigipto, ma i ga biti tai ra
umana natuna, a umana bul tutana, dari: Ta ra ava ava bobe
vargiliane ke avat? 2 Gire, iau valongore ba a kon aro Aigipto; avat
a vana, ma avat a kukul tana ure dat, upi dat a laun, ma koko dat a
mat. 3 Ma ra vinun na tura i Iosep dia ga vana ur upi diat a kul kon
aro Aigipto. 4 Ma Iakob pa i ga tulue Beniamin, tura i Iosep, upi diat
a varagur ma ra umana turana, tago i ga biti: Kan ta kaina magit na
tadav ia. 5 Ma ra umana natu i Israel diat ma ta ra umana enana dia ga
vana uro Aigipto upi diat a kukul, tago ra mulmulum i ga tup ra gunan
Kanaan.
6 Ma Iosep i ga luluai ta ra gunan, ma i ga ivivura ta ra tarai ta ra
gunagunan; ma ra umana tura i Iosep dia ga vut, ma dia ga va timtibum
pirana, a mata i diat ra pia. 7 Ma Iosep i ga gire ra umana turana, ma i
ga nunure ilam diat, ma i ga tibuna vaenana pa kana mangamangana
pire diat, ma i ga dekdek kana tinata pire diat; ma i ga biti ta diat: Avat
mamave? Ma dia ga biti: Maro ra gunan Kanaan, upi avet a kul magit.
8 Ma Iosep i ga nunure ilam ra umana turana, ia kaka diat pa dia ga
nunure ilam ia. 9 Ma Iosep i ga nuk pa mule ra ura ririvon i ga ririvone
ure diat, ma i ga biti ta diat: Avat a umana kilao; ava vana uti upi avat
a gire ke ra gunan i tur vakuku. 10 Ma dia ga biti tana dari: Pata, luluai;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaum umana tultul dia pot upi diat a kul magit. 11 Avet par a umana natu
i tika na tutana; a umana dovot na tutana avet, vakir a umana kilao.
12 Ma i ga biti ta diat: Pata; ava vana uti upi avat a gire ke ra gunan i
tur vakuku. 13 Ma dia ga biti: Avet kaum umana tultul, a vinun ma a ivu
barturana. a umana natu i ra kopono tutana ta ra gunan Kanaan; ma
nina i mur kakit i ki pire tama i vevet gori; ma ta ra tikai i tar panie.
14 Ma Iosep i ga biti ta diat: I dovot nam ra magit iau ga vatang ia pire
vavat dari: 15 Avat a umana kilao; go ra magit ina valar avat i tana; ta
ra nilaun kai Parao iau ve avat ba pa avat a vana kariu mulai. ona tura i
vavat nina i mur kakit pa i vana uti. 16 Avat a tulue tikai ta vavat. ma na
agure tura i vavat, ma avat, ina vi vake avat, upi ina valar ot pa kavava
tinata, ba i dovot ba pata; ona pata, ta ra nilaun kai Parao, avat a umana
kilao. 17 Ma i ga varuk vake diat par ta ra pal na banubat a utul a bung.
18 Ma Iosep i ga biti ta diat ta ra vautuluna bung dari: Avat a pait go,
ma avat a laun, tago iau ru God: 19 ari ava dovot, boina da vi ta tikai ta
vavat, ma na ki ta ra pal na banubat ati; ma avat a vana, ma avat a kap
kon ure ra mulmulum ta ra kuba i vavat, 20 ma avat a agur pa tura i vavat
a muruna piragu; ona damana, ina nurnur ta kavava tinata, ma pa avat
a virua. Ma dia ga pait ia damana. 21 Ma dia ga biti vargil ta diat dari:
A dovot da ga pait ra kaina tai tura i dat, tago da ga gire ra ngala na
bunurut ta ra balana, nam i ga lulul dat i tana ma pa da ga torom tana;
kari go ra bunurut i ki ta dat! 22 Ma Ruben i ga tata bali diat ma i ga biti
dari: Ma pa iau ga tigal avat bar dari, Koko avat a pait ta kaina magit
ure ra bul? Ma pa ava ga nuk pa ia; io, ava gire, a balbali ure ra gapuna.
23 Ma pa dia ga nunure ba Iosep i ga valongore ilam kadia tinata; tago ta
tikai i ga pukpukue kadia tinata pirana. 24 Ma i ga tur irai kan diat, ma
i ga tangi; ma i ga lilikun mulai pire diat, ma i ga tata pire diat, ma i ga
pilak pa Simeon ta diat, ma i ga vi ia ta ra luaina mata i diat.

Ra umana tura i Iosep di lilikun uro Kanaan

25 Namur Iosep i ga vartuluai upi da vabuka kadia lavur kakakap ma ra
kon, ma upi da vung mule kadia mani ta kadia kakakap tikatikai, ma a
magit bula ba na topa diat na nga; ma dia ga pait ia damana ta diat.
26 Ma dia ga vako kadia kon ta kadia umana as, ma dia ga vana. 27 Ma
ba tikai ta diat i ga pala kana kakakap ta ra pal na vava gil, upi na tabar
kana as ma ra magit, i ga na tadav kana mani, ma gire, i ga va arama
liu ta ra ngovo na kakakap. 28 Ma i ga biti tai ra umana turana: Di tar
vamule kaugu mani, ma gire, i va ta kaugu kakakap; ma i ga bilua ra
nuknuk i diat, ma dia ga dadadar, ma dia biti vargil ta diat dari: Ava go
God i tar pait ia ta dat?
29 Ma dia ga pot pire Iakob tama i diat ta ra gunan Kanaan, ma dia ga
vaarike ra lavur magit i ga tadav diat; 30 dia ga biti: I ga dekdek ra tinata

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kai nam ra tutana, ra luluai i ra gunan, tadav avet, ma i ga vatang avet
ba a umana kilao ure ra gunan. 31 Ma ave ga biti tana: Avet a umana
dovot na tutana, vakir avet ra umana kilao; 32 a vinun ma a ivu barturana
avet, a umana natu i tama i vevet; tikai i tar panie, ma ra muruna gori i
ki pire tama i vevet ta ra gunan Kanaan. 33 Ma nam ra tutana, ra luluai ta
ra gunan. i ga biti ta vevet: Go ina nunure tana ba avat a dovot na tarai:
avat a nur vue ta tika na tura i vavat ba na ki piragu. ma avat a kap ra
kon ure ra mulmulum ta ra kuba i vavat. ma avat a vana; 34 ma avat a
agur pa tura i vavat piragu, a muruna kakit, ma ina nunure tana ba avat
a dovot na tarai, ma vakir a umana kilao; ma ina tul tar mule tura i vavat
ta vavat, ma avat a vanavana ta go ra gunan.
35 Ma ba dia ga lolonge kadia umana kakakap, gire, ra popopoi na mani
kai tikatikai i ga va ta kana kakakap; ma ba diat ma tama i diat dia ga na
tadav kadia popopoi na mani, dia ga burut. 36 Ma tama i diat Iakob i ga
biti: Ava ga ra vue ra ura natugu kan iau; Iosep i ga tar panie, Simeon i
tar panie, ma ava mainge upi avat a tak vue Beniamin; go ra lavur magit
dia tup iau.
37 Ma Ruben i ga biti tai tamana dari: Una ubu vamat ra ura natugu, a
ura tutana, ona pa ina agur pa mule piram; una nur tar ia ta ra limagu,
ma ina agure mule piram. 38 Ma i ga biti: Koko natugu na varagur ma
avat ura; tago turana i ga mat, ma go ko i laun; ba ta kaina magit na
tadav ia ta ra nga avat a vana tana, ina kuba ma ra mi na tagal a ulugu ta
ra ruarua na tulungen ure ra tinabun.

Ra umana tura i Iosep diat varurung ma Beniamin dia lilikun mulai uro Aigipto

43 1 Ma ra mulmulum i ga manga tup ra gunan. 2 Ma ba dia ga tar
en vapar ra kon nina di ga vila pa ia aro Aigipto, tama i diat i ga
biti ta diat: Avat a vana mulai, ma avat a kul ada ta ik a magit. 3 Ma Iuda
i ga biti tana: Nam ra tutana i ga manga tigal avet, ma i ga biti dari: Koko
avat a gire mule ra matagu, ona pa ava varagur ma tura i vavat. 4 Ona
una tulue tura i vevet upi avet a varagur, io, avet a vana ma avet a kul
am ta magit; 5 ma ona pa una tulue, pa avet a vana ur; tago ra tutana i
ga biti ta vevet: Koko avat a gire ra matagu ona pa ava varagur ma tura i
vavat. 6 Ma Israel i ga biti: Ta ra ava ava ga vakaina iau dari, tago ava ga
ve nam ra tutana ba tika na tura i vavat boko? 7 Ma dia ga biti: A tutana
i ga tir bulu avet ure avet ma ra umana niuru i vevet, ma i ga biti: Dave
tama i vavat i laun boko? Ma dave, ta tika na tura i vavat mulai? Ma ave
ga ve varogop ma ra kukurai kana tinir; ma avet a nunure davatane ba na
biti: Avat a agur pa tura i vavat uti? 8 Ma Iuda i ga biti tai Israel tamana:
Una tul tar ra barmana tagu, ma avet a tut ma avet a vana, upi avet a
laun ma koko avet a virua, dat ma u ma ra umana natu i vevet. 9 Iau iat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ina kul kia ia, ma una tir pa ia ta ra limagu; ona pa ina agur pa ia mulai
upi ina vatur ia ta ra luaina matam, io, una takun vatikene pa iau; 10 tago
gala pa ave ga vabing ma ra kini, gala avet a vaurua ma ra lilikun mulai.
11 Ma tamana Israel i ga biti ta diat: Ona i damana, boina avat a pait
go: avat a vung ra bo na vuai na davai i tavua ta go ra gunan ta kavava
kakakap, ma avat a kap tabar nam ra tutana me, ta ik a polo na pupu na
davai i kalami, ta ik a bulit na davai, ma a varku, ma ra magit i ang na
katkat, ma ra pao, ma ra galip; 12 ma avat a kap a ura popopoi na mani,
nam ra mani di ga vamule ta ra mata i kavava kakakap avat a kap mule
ta ra lima i vavat, kan di ga pait varara ke; 13 avat a agur pa bula tura
i vavat ma avat a tut, ma avat a vana mulai tadav nam ra tutana; 14 ma
God Dekdek Muka na mari avat ta ra mata i nam ra tutana, upi na pala
tar tura i vavat ta vavat, ma Beniamin bula. Ma ona di ra pa ra umana
natugu kan iau, io, damana.
15 Ma ra tarai dia ga kap ra vartabar. ma dia ga kap a ura popopoi na
mani ta ra lima i diat, ma Beniamin bula; ma dia ga tut ma dia ga vana ur
Aigipto, ma dia ga tur rikai ta ra mata i Iosep. 16 Ma ba Iosep i ga gire dia
ga varagur ma Beniamin, i ga biti tai ra tena varbalaurai ta ra kubana dari:
Una agur pa go ra tarai ta ra pal, ma una dodoko ma una vaninara, tago go
ra tarai diat a ian boko piragu ba ra keake i ki tur. 17 Ma ra tutana i ga mur
ra vartuluai kai Iosep; ma ra tutana i ga agure ra tarai ta ra pal kai Iosep.
18 Ma ra tarai dia ga burut, tago di ga agure diat ta ra kuba i Iosep,
ma dia ga biti: Ure ra mani bar. nina di ga vamule ta kada kakakap
ta ra vinavana lua, di agure varuk dat upi na takun dat ma na kinim
vavilavilau dat ma kada as bula. 19 Ma dia ga tadav ra tutana, a tena
varbalaurai ta ra kuba i Iosep, ma dia ga tata pirana ta ra matakilalat i
ra pal, ma dia ga biti: 20 Luluai, a dovotina ta kaveve vinavana tavuna uti
ave ga mainge upi avet a kul magit; 21 ma ba ave ga tadav ra pal na vava
gil ave ga pala kaveve umana kakakap, ma gire, ra mani kavevet par i
ga va ta ra ngovo na kakakap kai tikatikai, kaveve mani parika da kana
mamat; ma go ave tar kap mule ma ra lima i vevet. 22 Ma ave kap ta ra
mani bula upi avet a kul magit; ma pa ave nunure ba to ia bar i ga vung
kaveve mani ta kaveve kakakap. 23 Ma i ga biti: A malmal na tadav avat,
koko avat a burut; kavava God ma ra God kai ra umana tama i vavat i ga
vung ra ngatngat na magit ta kavava kakakap; iau tar vatur vake kavava
mani. Ma i ga agure vairop Simeon tadav diat. 24 Ma ra tutana i ga agure
varuk ra tarai ta ra kuba i Iosep, ma i ga tul tar ra tava ta diat, ma dia ga
puk ra kau i diat, ma i ga tabar kadia umana as ma ra magit. 25 Ma dia ga
vaninare ra vartabar ure Iosep ba na vut ta ra keake i ki tur, tago dia ga
valongore ba diat a ian abara.
26 Ma ba Iosep i ga pot ta ra kubana, dia ga kap ra vartabar ta ra
kubana, di ga vatur ia ma ra lima i diat, ma dia ga va timtibum pirana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

27 Ma i ga tir diat ba dia laun boina ba pata, ma i ga biti: Dave tama i
vavat, nam ra patuana tutana ava ga varvai ure, i laun boina boko? 28 Ma
dia ga biti: Kaum tultul tama i vevet i laun, pa i ti mat boko. Ma ra ulu
i diat i ga va ruru ma dia ga va timtibum. 29 Ma i ga idok, ma i ga gire
Beniamin turana, natu i tinana, ma i ga biti: Dave, tura i vavat nam, a
muruna, nam ava ga ve iau ure? Ma i ga biti dari: God na mari u, natugu.
30 Ma Iosep i ga lulut, tago ra balana i ga kaina upi turana, ma i ga tikan
upi ta pakana pal ba na tangi tana; ma i ga ruk ta kana pakana pal iat,
ma i ga tangi tana. 31 Ma i ga puk ra matana, ma i ga irop, ma i ga tibuna
kure bat ia mulai, ma i ga biti: Avat a vung ra magit na nian. 32 Ma dia ga
vung varbaiane ana magit ma adiat, ma ai ra tarai Aigipto bula, nina dia
ga ian varurung me; tago ra tarai Aigipto pa dia ga ian varurung ma ra
tarai Ebraio, tago a bilak na magit nam pire ra tarai Aigipto. 33 Ma dia ga
ki ta ra luaina matana, a luaina arama da di ga kava, ma ra muruna ara
iat, tago pa i ga do kana kilala; ma ra tarai dia ga kaian vargil. 34 Ma di
ga tak pa ra magit i ga tur ta ra luaina matana, ma di ga tibe diat me. Ma
Beniamin di ga vavailima pa ia ma ra tiniba, ma diat par pata. Ma dia ga
momo varurung ma dia ga gugu.

A momamomo i rara

44 1 Ma i ga vartuluai pire ra tena varbalaurai ta ra kubana, i ga
biti: Una vabuka ra umana kakakap kai ra tarai ma ra magit da i
topa ra kinakap, ma una vung ra mani kai tikatikai arama ta ra ngovo na
kinakap tana. 2 Ma una vung kaugu momamomo, nina di ga pait ia ma ra
silva, ta ra ngovo na kakakap kai ra muruna kakit, ma kana mani ure ra
kon bula. Ma i ga pait ia varogop ma ra tinata Iosep i ga tatike.
3 Ma ba i ga keke are diat, di ga tul vue ra tarai, diat ma kadia umana
as. 4 Ma ba dia ga tar irop ta ra pia na pal, ma pa dia ga vana vailik boko,
Iosep i ga biti ta kana tultul: Una tut, ma una korot mur nam ra tarai,
ma ba una tadav diat, una biti ta diat: Ta ra ava ava bali ra boina ma ra
kaina? 5 Dave, vakir nam ba kaugu luluai i momamomo me, ma i na tana
ra magit i tur ivai? Ava kaina tago ava pait ra dari.
6 Ma i ga tadav diat, ma i ga tatike go ra tinata ta diat. 7 Ma dia ga biti
tana: Luluai, ta ra ava u tatike ra tinata damana? Koko muka ba kaum
umana tultul diat a pait ra dari. 8 Gire, nam ra mani ave ga na tadav ia
ta kaveve kakakap, ave tar kap mule piram maro ra gunan Kanaan, ma
ave long davatane ra silva ba ra goled ta ra kuba i kaum luluai? 9 Nina
ta vevet kaum umana tultul ba da gire go ra magit pirana, na virua, ma
avet bula avet a umana vilavilau kai ra luluai. 10 Ma i ga biti: Boina ba na
da kavava tinata; nina ba da tikan tadav ia pirana, kaugu vilavilau nam;
ma avat ta ra umana, pa da takun avat. 11 Ma dia ga lulut, dia ga vung
vairop tikatikai kana kakakap ra pia, ma diat par dia ga pala ia. 12 Ma i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga pepeng, ma i ga tur pa ia ta ra luaina ma i ga tuk ta ra muruna. Ma di
ga peng pa ra momamomo ta ra kakakap kai Beniamin. 13 Ma dia ga rada
kadia umana mal, ma dia ga vako mule tikatikai kadia tabarikik ta ra as
ma dia ga talil upi ra pia na pal.
14 Ma Iuda ma ra umana turana dia ga ruk ra kuba i Iosep; ma i ga ki
boko tana; ma dia ga bura timtibum pirana. 15 Ma Iosep i ga biti ta diat: A
mangamangana ava go ava tar pait ia? Pa ava nunure vang ba na tale ra
tutana da iau upi na nuk tadav ia? 16 Ma Iuda i ga biti: Ava mulai avet a
tatike ta kaugu luluai, ma avet a tata mulai dave? Ba avet a tata davatane
bat avet? God i tar gire ra mangamangana kaina kai kaum umana tultul;
gire, avet go a umana vilavilau kai kaugu luluai, avet ma nam bula di ga
tikan tadav ra momamomo pirana. 17 Ma i ga biti: Koko muka ina pait go
ra magit, pata; nina iat di ga tikan tadav ra momamomo pirana, kaugu
vilavilau nam; ma avat, i boina avat a vana tadav tama i vavat ma ra
malmal.

Iuda i lul vovo pa Iosep upi Beniamin

18 Ma Iuda i ga maravai pirana ma i ga biti: Boina, luluai, una tul tar
ia ta kaum tultul upi na vatang ta ik a tinata ta ra talingam, ma koko i
ngangal kaum kankan ure kaum tultul, tago amur vardada ma Parao.
19 Kaugu luluai, u ga tir kaum umana tultul dari: Tama i vavat abara,
ba ta tura i vavat? 20 Ma ave ga ve u, luluai, dari: Tama i vevet abara, a
patuana, ma tika na natuna, i ga vangala ba i patuana, go i barmana,
ma turana i tar mat, ma ia kaka i tur valili ta dir ra ura natu i nana, ma
tamana i mari ia. 21 Ma u ga biti ta kaum umana tultul: Avat a agur pa
ia uti, upi ina gire ma ra matagu. 22 Ma luluai, ave ga biti tam dari: I
dekdek upi ra barmana na vana balakane tamana, tago ona i vana kan
ia, tamana na mat ika. 23 Ma u ga biti ta kaum umana tultul: Ona pa
ava varagur ma tura i vavat, koko avat a vana rikai mulai ta ra luaina
matagu. 24 Ma ba ave tadav kaum tultul tama i vevet, ave ga vateten tar
kaum tinata tana. 25 Ma tama i vevet i biti dari: Avat a vana, avat a kul
ta ik a magit adat. 26 Ma ave biti tana: I dekdek upi avet a vana ur; ona
avet a varagur ma tura i vevet a muruna kakit, io, avet a vana ur; tago i
dekdek upi avet a gire ra mata i ra tutana ona pa ave varagur ma tura i
vevet a muruna. 27 Ma kaum tultul tamagu i biti ta vevet: Ava nunure ba
kaugu taulai i kava tar ra ura bul tagu. 28 Ma tikai i vana kan iau, ma iau
biti, A kaina leing i karat kadakadal ia, ma pa iau gire mule, 29 ma ona
ava agur pa go bula kan iau, ma ra kaina magit na tadav ia, ina kuba ta
ra ruarua na tulungen ma ra mi na tagal a ulugu ure ra tinabun. 30 Io, ba
ina pot pire kaum tultul tama i vevet, ma ra barmana pa na ki pire vevet,
na mat ika, 31 tago kana nilaun dir taviviai ma nam kai ra barmana; ma
kaum umana tultul diat ra vuna, ba kaum tultul tama i vevet na kuba ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra ruarua na tulungen ma ra mi na tagal a uluna ure ra niligur. 32 Tago
kaum tultul i ga vavalima, ba na vamule ra barmana, ma i biti bula dari:
Ona pa ina agure mule piram, tamagu na takun vatikene pa iau. 33 Io, iau
lul u go, boina ba kaum tultul na kia vue ra barmana piram, ma ina ki da
ra vilavilau piram; ma boina ba ra barmana na lilikun, diat ma ra umana
barturana. 34 Tago ina vana urama dave, ona pa amir a varagur ma ra
barmana; kan ina gire ra niligur ba na tadav tamagu tana.

Iosep i tibuna vaarike mule tal ra umana turana

45 1 Ma Iosep i ga mama kure bat mule ta ra luaina mata i diat par
dia ga tur pirana; ma i ga biti ma ra ngala na nilaina: A tarai
par diat a irop boko kan iau. Ma pa ta tikai i ga tur mulai pirana, ba
Iosep i ga tibuna vaarike mule ta ra umana turana. 2 Ma i ga kukukula,
ma ra tarai Aigipto dia ga valongore, ma diat ta ra kuba i Parao dia ga
valongore. 3 Ma Iosep i ga biti tai ra umana turana dari: Iau Iosep; dave,
tamagu i laun boko ba pata? Ma i ga dekdek upi ra umana turana diat a
bali kana tinata, tago i ga purpuruan ra bala i diat ta ra luaina matana.
4 Ma Iosep i ga biti tai ra umana turana dari: Avat a vana maravai
piragu. Ma dia ga kakari maravai. Ma i ga biti: Iau Iosep, tura i vavat,
nina ava ga ivure uro Aigipto. 5 Ma go koko ava ligur, ma koko ava
kankanuane avat mulai tago ava ga ivure iau uti. Tago God i ga tulue iau
na lua ta vavat upi ra varvalaun. 6 Tago a ura kilala i taun ra mulmulum
ta go ra gunan, ma a ilima na kilala boko upi na par, ma pa da ipipuk,
ma pa da varurue ta magit tana. 7 Ma God i ga tulue iau na lua ta vavat,
upi avat a mat valili ta ra rakarakan a gunagunan, ma upi ina valaun
avat ma ra ngala na varvalaun. 8 Damana vakir avat ava ga tulue iau, God
iat; “i ga vaki iau da iau tama i Parao, a luluai ta ra kubana, ma a luluai
ta ra gunagunan Aigipto par.
9 Avat a rurut, ma avat a vana tadav tamagu, ma avat a biti tana: Natum
Iosep i biti dari, God i ga vaki iau upi ina luluai ta ra gunan Aigipto
parika; una vana ur piragu, ma koko una vabing ma ra vinavana. 10 Ma
una ki ta ra gunan Gosen, ma una ki maravai piragu, avat ma ra umana
natum, ma ra umana natu i diat, ma kaum lavur kikil na vavaguai, ma
kaum lavur bulumakau, ma kaum lavur tabarikik; 11 ma ina vamel u ie,
tago a ilima na kilala na mulmulum boko, kan avat a tadav ra kini na
luveana, avat ma diat ta ra kubam, ma kaum tarai par. 12 Ea, go ava gire
ma ra mata i vavat, ma Beniamin turagu i gire ma ra matana, ba iau tata
ma ra ngiegu iat. 13 Ma avat a ve tamagu ure kaugu lavur minamar ava
gire, ma avat a kavie ra vinavana, ma avat a agure tamagu uti.
14 Ma i ga tal pa ra inoa i turana Beniamin. ma i ga tangi, ma Beniamin
i ga tangi ta ra inoana. 15 Ma i ga galum ra umana turana par, ma i ga
tangi pire diat, ma namur a umana turana dia ga tata me.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

16 Ma ra tinata i ga rararang ta ra kuba i Parao dari: A umana tura i
Iosep dia tar pot; ma Parao ma kana lavur tultul dia ga gugu. 17 Ma Parao
i ga biti tai Iosep: Una ve ra tara na turam dari: Avat a pait go. avat a
vako tar ra kinakap ta kavava vavaguai, ma avat a vana ta ra gunan
Kanaan; 18 ma avat a agur pa tama i vavat, ma diat ta ra lavur kuba i
vavat, ma avat a vana piragu, ma ina tul tar ia ta vavat nam ra langun i
boina kakit ta ra gunan Aigipto, ma avat a en ra bira tana. 19 Ma u, una
vartuluai dari: Avat a pait go: avat a vana ma ra umana kiki na vinavana
mamati Aigipto, ure ra umana natu i vavat ma kavava umana taulai, ma
avat a agur pa tama i vavat, ma avat a vana uti. 20 Ma koko ava manga
varvakai ma kavava tabarikik, tago da tul tar ia ta vavat ra langun i
boina kakit ta ra gunan Aigipto.
21 Ma ra umana natu i Israel dia ga pait ia damana. Ma Iosep i ga tul
tar ra umana kiki na vinavana ta diat, varogop ma ra vartuluai kai Parao;
ma i ga tul tar ra magit ta diat upi na topa diat ta ra vinavana; 22 ma i ga
tabar diat par tikatikai ma ra umana mal kumau; ma i ga tabar Beniamin
ma ra utul a marmar na pakana silva, ma ra ilima na mal kumau. 23 Ma
i ga tulue go ra lavur magit tadav tamana: a vinun na as dia ga kapkap
ra bo na tabarikik maro Aigipto, ma ra vinun na as, a umana tana, dia
ga mulue ra kon ma ra gem ma ra magit na nian upi kai tamana ure ra
vinavana. 24 Damana i ga tul vue ra tara na turana, ma dia ga vana; ma i
ga biti ta diat dari: Koko ava purpuruan na nga.
25 Ma dia ga irop ta ra gunan Aigipto, dia ga vana urama Kanaan tadav
Iakob tama i diat. 26 Ma dia ga biti tana: Iosep i laun boko, ma i luluai ure
ra gunan Aigipto parika. Ma i ga bilua ra nuknukina, tago pa i ga kapupi
diat. 27 Ma dia ga ve ra lavur tinata Iosep i ga tatike, ma ba i ga gire ra
umana kiki na vinavana, nina Iosep i ga tulue diat upi na ki tana, i ga
lagar ra tulungea i tama i diat Iakob. 28 Ma Israel i ga biti: Iau tar ngo, tago
natugu Iosep i laun boko! Ina vana, ma ina gire, ba pa iau tapula boko.

Iakob diat tamana dia vana uro Aigipto

46 1 Ma Israel i ga varurue kana tabarikik par ma i ga vana; ma i,
ga pot aro Ber-Seba; ma i ga tul tar ra umana magit na tinabar
tai ra God kai tamana Isak. 2 Ma God i ga tata pire Iakob ta ra marum
ma ra lavur ninana, ma i ga biti: Iakob, Iakob! 3 Ma i ga biti: Iau go kari!
Ma i ga biti: Iau God, a God kai tamam; koko u burut ure ra vinavana
uro Aigipto, tago aina ina vaki vaarike ra ngala na vuna tarai tam. 4 Dor
a varagur uro Aigipto, ma a dovotina ina agure vairop u mulai, ma Iosep
na vung ra limana ta ra kiau na matam. 5 Ma Iakob i ga tut maro Ber-
Seba, ma ra umana natu i Israel dia ga agur pa tama i diat Iakob, ma ra
umana natu i diat, ma kadia umana taulai, ta ra kiki na vinavana nina
Parao i ga tulue upi na ki tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

6 Ma dia ga varurue kadia umana vavaguai ma kadia tabarikik, nina
dia ga vatur vake ta ra gunan Kanaan, ma dia ga vana Aigipto, Iakob
diat ma ra umana bul mur par tana: 7 a lavur natuna, a umana tutana ma
ra umana vavina, ma ra umana tubuna, a umana tutana ma ra umana
vavina; kana lavur bul mur par i ga agur pa diat uro Aigipto.
8 Ma go ra iang i diat ra umana natu i Israel, nina dia ga vana uro
Aigipto, Iakob ma ra lavur natuna: Ruben, ra luaina kai Iakob. 9 Ma ra
umana natu i Ruben: Kanok ma Palu ma Kesron ma Karmi. 10 Ma ra
umana natu i Simeon: Iemuel ma Iamin ma Oad ma Iakin ma Sokar ma
Saul natu i ra vavina Kanaan. 11 Ma ra umana natu i Levi: Gerson, Koat
ma Merari. 12 Ma ra umana natu i Iuda: Er ma Onan ma Sela ma Peres ma
Sera; ma Er ma Onan dir ga mat ta ra gunan Kanaan. Ma ra umana natu i
Peres: Kesron ma Kamul. 13 Ma ra umana natu i Isakar: Tola ma Puva ma
Iob ma Simron. 14 Ma ra utul a natu i Sebulun: Sered ma Elon ma Ialel.
15 Go ra umana natu i Lea, ma i ga kava tar diat tai Iakob aro Padan-
Aram, ma tikai bula, Dina, a vavina. Ma di ga luk guve ra umana natuna,
a umana tutana ma ra umana vavina, ba a utul a vinun ma a utul.
16 Ma ra umana natu i Gad: Sipion ma Kagi ma Suni ma Esbon ma Eri
ma Arodi ma Areli. 17 Ma ra umana natu i Aser: Imna ma Isva ma Isvi
ma Beria ma Sera, a vavina, tai dital; ma a ura natu i Beria: Keber ma
Malkiel. 18 A umana natu i Silpa go, nina Laban i ga tul tar ia tai Lea
natuna, ma i ga kava tar diat tai Iakob, a vinun ma laptikai diat.
19 A ura natu i Rakel, a taulai kai Iakob: Iosep ma Beniamin. 20 Ma
a ura natu i Iosep: Manase ma Epraim; Asenat, natu i Potipera, a tena
tinabar aro On, i ga kava tar dir tana. 21 Ma ra umana natu i Beniamin:
Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Eki, Ros, Mupim, Kupim ma Ared. 22 Go
ra umana bul Rakel i ga kava tar ia tai Iakob; diat par a vinun ma a ivat.
23 Tika na natu i Dan: Kusin. 24 Ma ra umana natu i Naptali: Iasel, ma
Guni, ma Ieser, ma Silem. 25 Go ra umana natu i Bila, nina Laban i ga tul
tar ia tai Rakel natuna, ma go i ga kava tar diat tai Iakob; lavurua diat par.
26 Ma ra tarai, nina i ga vangala diat ma dia ga varagur ma Iakob uro
Aigipto, laptikai na vinun ma laptikai diat par; 27 ma ra natu i Iosep, di
ga kava tar ia aro Aigipto, a urua dir; damana di luk guve diat par ta ra
kuba i Iakob nina dia ga vana uro Aigipto, ba lavurua na vinun.

Iakob diat tamana dia ki aro Aigipto

28 Ma i ga tulue Iuda upi na lua pire Iosep, upi na matoto pa ta ra nga
uro Gosen, ma dia ga vut ta ra gunan Gosen. 29 Ma Iosep i ga vaninare
kana kiki na vinavana, ma i ga vana urama Gosen, upi dir a varkuvo ma
tamana, ma i ga tur rikai pirana, ma i ga tal pa ra inoana, ma i ga tangi
vavao a ik ta ra inoana. 30 Ma Israel i ga biti tai Iosep: Iau ga upi ina mat,
tago iau tar gire ra matam, ba u laun boko.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

31 Ma Iosep i ga biti tai ra tara na turana, ma ta diat ta ra kuba i tamana:
Ina vana, ma ina ve Parao, ma ina biti tana: A umana turagu ma diat
par ta ra kuba i tamagu, nina dia ga ki aro Kanaan, dia tar pot piragu.
32 Ma nam ra tarai a umana tena balabalaure sip, ma dia vangvague ra
bulumakau; ma dia tar agur pa kadia kikil na sip, ma kadia kuvur na
bulumakau, ma kadia tabarikik par. 33 Ma ba Parao na oro pa avat ma na
tir avat, Ava kavava papalum? 34 avat a biti, Kaum umana tultul dia ga
vague ra umana bulumakau papa ra bung ave ga bul tana, tuk tar ta ra
bung gori, avet ma ra umana tama i vevet; upi na tul tar avat ba avat a ki
ta ra gunan Gosen, tago ra umana tena balabalaure vavaguai par dia da ra
magit na milmilikuan pire ra tarai Aigipto. Ma Iosep i ga ruk ma i ga ve

47 1 Parao, i ga biti: Tamagu ma ra umana turagu, ma kadia kikil na
sip, ma kadia kuvur na vavaguai, ma kadia tabarikik par i tar pot
marama ra gunan Kanaan, ma gire, dia ki ta ra gunan Gosen. 2 Ma i ga
pilak pa ta ilima ta ra umana turana, ma i ga vaarike tar diat tai Parao.
3 Ma Parao i ga tir ra umana turana: Ava kavava papalum? Ma dia ga biti
tai Parao: Kaum umana tultul a umana tena balabalaure sip, avet ma ra
umana tama i vevet. 4 Ma dia ga biti tai Parao: Ave pot upi avet a ki na
vaira ta ra gunan; tago pa ta magit ure ra umana kikil na vavaguai kai
kaum umana tultul, tago ra mulmulum i tup ra gunan Kanaan; kari go
ave lul u, ba una tul tar avet kaum umana tultul ba avet a ki ta ra gunan
Gosen. 5 Ma Parao i ga biti tai Iosep dari: Tamam ma ra tara na turam dia
tar pot piram; 6 a gunan Aigipto i langalanga piram, una vaki tamam ma
ra umana turam ta ra langun i boina kakit; boina diat a ki ta ra gunan
Gosen; ma ona u nunure ta umana tena tuna pire diat, una vaki diat upi
diat a monamono ure kaugu lavur vavaguai.
7 Ma Iosep i ga agure varuk Iakob tamana; ma Iakob i ga tata vadoane
Parao. 8 Ma Parao i ga biti tai Iakob: Aivia ra kilala u tar laun vue? 9 Ma
Iakob i ga biti tai Parao: A kilala ure kaugu kini ra pia i varogop ma tika
na mar ma a utul a vinun ot; a paupau ka ra umana bung i kaugu nilaun,
ma i ga tup iau; ma pa dia varogop ma ra umana kilala kai ra umana
tamagu ta kadia kini ra pia. 10 Ma Iakob i ga tata vadoane Parao, ma i
ga irop mulai kan ra luaina mata i Parao. 11 Ma Iosep i ga vaki tamana
ma ra umana turana, ma i ga tul tar ra umana kiki na gunan ta diat aro
Aigipto, ta ra langun i boina kakit, ta ra gunan kai Rameses, da Parao i
ga vartuluai tana. 12 Ma Iosep i ga tabatabar tamana ma ra umana turana
ma diat par ta ra kuba i tamana ma ra magit, varogop ma ra umana natu
i diat.

A varkurai kai Iosep ta ra mulmulum

13 Ma pa ta magit na nian ta ra gunagunan parika, tago ra mulmulum i
ga manga tup diat; damana ra gunan Aigipto ma ra gunan Kanaan dir ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bilua na kaia ure ra mulmulum. 14 Ma Iosep i ga varurue ra mani parika
ta ra gunan Aigipto, ma ta ra gunan Kanaan, ure ra kon dia ga kul ia me;
ma Iosep i ga vung ra mani ta ra kuba i Parao.
15 Ma ba dia ga tar vapar vue ra mani ta ra gunan Aigipto ma ta ra
gunan Kanaan, a tarai Aigipto par dia ga vana pire Iosep, ma dia ga biti:
Una tul tar ra magit na nian ta vevet, tago avet a mat ta ra luaina matam
upi ra ava, tago kaveve mani i tar tukum? 16 Ma Iosep i ga biti: Avat a tul
tar kavava vavaguai tagu, ma ina tabatabar kia avat ure kavava vavaguai,
ona pa kavava ta mani mulai. 17 Ma dia ga agure kadia lavur vavaguai
pire Iosep; ma Iosep i ga tul tar ra magit na nian ta diat ma i ga vatur
vake ra umana os, ma ra umana sip, ma ra umana bulumakau, ma ra
umana as; ma i ga tabar kia diat ma ra magit, ma i ga kale kadia lavur
vavaguai ta nam ra kilala.
18 Ma ba i ga par nam ra kilala, dia ga pot mulai pirana ta ra vauruana,
ma dia ga biti tana: Luluai, kaveve mani i tar tukum; pa ave vapidik mule
go ra magit kan ra luluai; u tar vatur vake kaveve kuvur na vavaguai; ma
pa ta magit i tur valili mulai tara luaina mata i kaveve luluai; ia kaka ra
pal a paka i vevet, ma kaveve pia; 19 ma ta ra ava avet a virua ta ra luaina
matam, avet ma kaveve gunan? Una kul avet, ma kaveve pia ma ra magit,
ma avet ma kaveve pia avet a ki na tultul pire Parao; ma una tul tar ra
pat i ra kon ta vevet, upi avet a laun ma koko avet a virua, ma koko ra
gunan na bil ika.
20 Io, Iosep i ga kul pa ra gunan Aigipto par upi kai Parao; tago ra tarai
Aigipto par dia ga ivure kadia pia na uma, tago ra mulmulum i ga tup
diat; ma Parao i ga vatur vake ra pia. 21 Ma ra tarai, i ga kul vavilavilau
diat par, i ga tur pa ia tai tika na langun Aigipto, ma i ga tuk tar tai ta ra
tikai. 22 Ma ia kaka ra pia kai ra umana tena tinabar pa i ga kul ia, tago
ra umana tena tinabar dia ga kale kadia tiniba tai Parao, ma dia ga en ra
tiniba Parao i ga tul tar ia ta diat; kari pa dia ga ivure kadia pia.
23 Ma Iosep i ga biti tai ra tarai: Gire, iau tar kul pa avat go ieri, ma
kavava pia bula, upi kai Parao, io, a pat na davai go kari, ma avat a
vavaume ta ra pia. 24 Ma ba ava dodoko, avat a tul tar ra vailimana pakana
tai Parao, ma a ivat na pakana kavavat ure ra vinauma mulai, ma ure avava
magit ma adiat ta ra kuba i vavat. ma ai ra umana natu i vavat. 25 Ma dia
ga biti tana: U tar valaun avet, boina una mari avet, ma avet a ki na tultul
pire Parao. 26 Ma Iosep i ga pait ra varkurai dari ure ra gunan Aigipto, ma i
tuk tar gori, ba di tul tar ia tai Parao ra vailimana pakana magit na uma; ia
kaka ra pia kai ra umana tena tinabar Parao pa i ga vatur vake.

A mutuaina mamainga kai Iakob

27 Ma ra tarai Israel dia ga ki ta ra gunan Aigipto, ta ra gunan Gosen,
ma dia ga kale vanavana, ma dia ga tavua, ma dia ga vapeal ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

natu i diat. 28 Ma Iakob i ga ki ta ra gunan Aigipto a vinun ma lavurua
na kilala; damana Iakob i ga laun vue tika na mar ma a ivat na vinun ma
lavurua na kilala.
29 Ma i ga papait na maravai ra bung ba Iakob na mat i tana, ma i ga
oro pa natuna Iosep, ma i ga biti tana: Ona u mari iau go, boina una
vung ra limam ta ra kelakelegigu, ma una mari iau, ma una dovot piragu;
koko una punang iau ta ra gunan Aigipto; 30 dari ka: ba di tar vadiop
iau varurung ma ra umana tamagu, una kari vairop iau kan ra gunan
Aigipto, ma una punang iau ta kadia pia na pupunang. Ma i ga biti tana:
Ina pait nam u tatike. 31 Ma i ga biti tana: Una vavalima tagu; ma i ga
vavalima tana. Ma Israel i ga va timtibum ta ra ul a vava.

Iakob i vadoane Epraim ma Manase

48 1 Ma ba i ga par go ra lavur magit, ta tikai i ga ve Iosep dari:
Tamam i mait; ma dital ga varagur ma Manase ma Epraim.
2 Ma tikai i ga ve Iakob dari: Gire, natum Iosep i pot piram; ma Israel
i ga vaongor pa ia mulai, ma i ga ki ta ra vava. 3 Ma Iakob i ga biti tai
Iosep: God Dekdek Muka i ga tur kapet pa piragu aro Lus ta ra gunan
Kanaan, ma i ga tata vadoane iau, 4 ma i ga biti tagu dari: Ina vapeal u,
ma ina vangala u, ma ina vaki vaarike tam ra kor na tarai; ma ina tabar
kaum lavur bul mur ma go ra gunan, upi kadiat vatvatikai. 5 Ma go ra
ura natum, nam di ga kava tar dir tam ba pa iau ga pot boko ati Aigipto,
kaugu dir; Epraim ma Manase, da Ruben ma Simeon, dir kaugu. 6 Ma ra
umana bul ba una vangala vamur diat, kaum diat; ma diat a kap ra iang i
ra ura tura i diat ta kadia tiniba.
7 Ma iau, ba iau ga pot maro Padan, iau ga ligur tago Rakel i ga mat na
nga, ta ra gunan Kanaan, ba ave ga vana pit ika uro Eprata, ma iau ga
punang ia ta ra papar a nga uro Eprata (nina ba Beteleem).
8 Ma Israel i ga gire ra ura natu i Iosep, ma i ga biti: To ia nam dir? 9 Ma
Iosep i ga biti tai tamana: A ura natugu go, nina God i ga tul tar dir tagu
ati. Ma i ga biti. Una ben dir uti piragu, upi ina tata vadoane dir. 10 Ma ra
mata i Israel i ga gavul, tago a patuana, ma pa i ga nana bulu mulai; ma
i ga ben dir maravai pirana; ma i ga galum dir, ma i ga tal pa dir. 11 Ma
Iakob i ga biti tai Iosep: Pa iau ga nuk ia ba ina gire mule ra matam, ma
go God i tul tar ia tagu upi ina gire ra ura natum bula. 12 Ma Iosep i ga
tulue vaarike dir kan ra malmalikun na kauna, ma i ga va timtibum.
13 Ma Iosep i ga vatur vake dir par, Epraim ma ra limana tuna upi
na tur ta ra maira i Iakob, ma Manase ma ra mairana upi na tur ta ra
lime tuna Israel, ma i ga ben dir maravai pirana. 14 Ma Israel i ga tulue
kodo ra limana tuna, ma i ga palagur ra ulu i Epraim ra muruna, ma ra
mairana i ga vung ia ta ra ulu i Manase, ma i ga vung vabolabolo ra ura
limana, tago Manase ra luaina. 15 Ma i ga tata vadoane Iosep, ma i ga biti:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

God, nina ra ura tamagu Abaraam ma Isak dir ga vanavana ta ra luaina matana,
God nina i tabatabar vamaur iau a bungbung par ta kaugu nilaun tuk tar gori,
16 ra angelo nina i ga valaun iau kan ra lavur kaina magit, na maravut go ra ura barmana;
boina ba dir a kap ra iangigu ma ra iang i ra ura tamagu Abaraam ma Isak,
ma na tul tar ia ta dir upi dir a kor na tarai boko ta ra rakarakan a gunagunan.
17 Ma ba Iosep i ga gire ba tamana i palagur ra ulu i Epraim ma ra limana tuna, pa i ga manane, ma i ga vatur ra lima i tamana urama upi na kari vue kan ra ulu i Epraim tar ta ra ulu i Manase. 18 Ma Iosep i ga biti tai tamana: Koko damana tamagu, tago go ia ra luaina; una vung ra limam tuna ta ra uluna. 19 Ma tamana i ga ole, ma i ga biti: Iau nunure, natugu, iau nunure; ia bula a vuna tarai boko, ina na ngala bula. Ia kaka a muruna na ngala ta dir, ma ra umana bul mur tana diat a peal da mangoro na vuna tarai. 20 Ma i ga tata vadoane dir dari:
Israel na varvadoan tam dari,
God na maravut u da i ga maravut Epraim ma Manase.
Ma i ga vaki Epraim upi na lua ta dir ma Manase. 21 Ma Israel i ga biti tai Iosep: Gire, ina mat, ma God na ki pire vavat, ma na agur pa mule avat ta ra gunan kai ra umana tama i vavat. 22 Go bula, iau tibe vangala u ma tika na gunan na lualuana, kaum iat ma vakir kai ra umana turam; nina iau ga ra pa ia ta ra tarai Amor ma kaugu pakat na vinarubu ma kaugu panak.

A varvai lua kai Iakob ure ra umana natuna

49 1 Ma Iakob i ga oro pa ra umana natuna, ma i ga biti: Avat a vana varurung, upi ina ve avat ta ra magit ba na tadav avat ta ra umana bung namur:
2 Avat a ki rangup ma avat a valongore, avat a umana natu i Iakob;
Ma avat a nuk pa ra tinata kai Israel tama i vavat.

3 Ruben, u kaugu luaina, kaugu niongor, ma ra turpai kaugu dekdek;
I boina tuna kaum kini, ma i ngala kakit ra dekdekim.
4 U varogop ma ra tava i buabuai, ma pa una vatur vake ra kini lua;
Tago u tar ko rikai ta ra vava kai tamam
Ma u vadur pa ia; i ga tutua ta kaugu vava.

5 Simeon ma Levi dir turana,
Kadir pakat i da ra vargal na vinarubu.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

6 A tulungeagu, koko una ruk ta kadir kivung,
Ma koko dital a ki varurung ma kaugu variru;
Tago ta kadir kulot dir ga ubu doko ra tarai,
Ma ta ra dekdek na nuknuk i dir, dir ga kita vakaina ra umana bulumakau.
7 Na kaina kadir kankan, tago i ga ngangal,
Ma kadir kulot, tago i ga bilak;
Ina tibe varbaiane dir ta ra gunan kai Iakob,
Ma ina vue imimire dir ta ra gunan kai Israel.

8 Iuda, a tara na turam diat a pite pa u,
A limam na va ta ra inoa i kaum lavur ebar;
A lavur natu i tamam diat a va timtibum piram.
9 Iuda ia ra nat na leon;
Natugu, u tar ko rikai, ma u kap ra magit u ga ub ia;
I tar ki bul keke, ma i tar diop da ra leon,
Ma da ra kon, a tana; to ia na vangun ia?
10 A buka na king pa na takari kan Iuda,
Ma ra buka na varkurai pa na takari kan ra ura kauna,
Tuk tar ta nam ra bung ba Silo na pot,
Ma ra umana vuna tarai diat a toratorom tana.
11 Na veve kana nat na os ta ra davai na vain,
Ma kana nat na as ta ra davai na vain i ngatngat;
I tar puk vagomgom kana kolot ta ra polo na vain,
Ma kana mal na minong ta ra gapu i ra vuai ra vain.
12 A kiau na matana na meme ma ra tava na vain,
Ma ra pal a ngiene na pua ta ra polo na u.

13 Sebulun na ki ra valvalian,
Ma ra umana parau diat a pukapukai tana,
Ma kana langun na tuk tar uro Sidon.

14 Isakar a ongor na as,
I va livuan ta ra umana kikil na sip.
15 Ma i gire ra vava i boina, ma ra gunan i vakak;
Ma i tul tar ra ul a varana upi na pupuak,
Ma i ki na vilavilau ma ra papalum.

16 Dan na kure ra taraina da tikai ta ra umana vuna tarai Israel.
17 Dan na da ra vui ta ra nga, a kaina vui ta ra pal a nga,
Nina i karat ra inabut i ra umana os;
Upi nina i ki tana na bura murmur.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

18 Luluai, iau tar ki ung upi kaum valavalaun.

19 Gad, a loko na tarai na vinarubu dia varkamkamir pirana,
Ma ia iat na rua kamkamir ra inabut na kau i diat.

20 Aser, ana gem na bira,
Ma na vuai ra kalami na magit na nian ba na topa ra king.

21 Naptali i da ra me di tar pala vue.
I vakak kana tinata.
22 Iosep a nat na davai i manga vuai,
A nat na davai i tur pire ra kivu na tava,
Ma ra ingaingarina dia ko lake ra liplip.
23 A umana tena panak dia tar manga vakaina,
Dia tut ia, ma dia korot mur ia;
24 Ma kana panak i ongor vatikai,
Ma di ga vadekdek ra limana,
Ta ra lima i ra Tena Ongor kai Iakob;
Ta ra iang i ra tena balabalaure, ra vat ki kai Israel;
25 Maia, ta ra God kai tamam, nina ba na maravut u,
Ma tai ra Dekdek Muka, nina ba na vadoane u;
Ma ra nidoan marama ra bala na bakut,
A lavur nidoan mara ra tung ta ra bala na pia,
A labur nidoan ta ra u na vavina ma ra tatal na bul,
26 A umana nidoan kai tamam
Dia tar lia ta ra umana nidoan kai kaugu umana lualua,
Di tuk tar ta ra langun aro iat kai ra umana lualuana i tur tukum;
Diat a ki ta ra ulu i Iosep,
Ma ta ra tunurot na ulu i nina i luluai pire ra tara na turana.

27 Beniamin, a leing na pap, a tena varkarat;
Ta ra malana na konakonom ra magit i ga ub ia,
Ma ta ra ravian na tibe ra magit i ga ra pa ia.
28 Diat par go a vinun ma a ivu vuna tarai Israel, ma go ra tinata tama i diat i ga tatike ta diat ma i ga tata vadoane diat me, tikatikai varogop ma kana varvadoan iat.

Iakob i mat ma di punang ia

29 Ma i ga tul tar ia ta diat ma i ga biti ta diat: Iau ina ki varurung boko ma ra umana tamagu; avat a punang iau pire ra umana tamagu ta ra niiga nina ta ra pia na uma kai Epron a te Ket; 30 ta ra niiga ta ra pia na uma kai Makpela, maravai Mamre ta ra gunan Kanaan, nina Abaraam i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga kul kapi ia varurung ma ra pia na uma tai Epron a te Ket, upi na vatur
vake ta pia na pupunang tana; 31 di ga punang Abaraam tana, dir ma Sara
kana taulai, ma di ga punang Isak tana, dir ma Rebeka kana taulai, ma
iau ga punang Lea tana; 32 a pia na uma ma ra niiga tana, nina di ga kul
kapi ia ta ra umana natu i Ket.

33 Ma ba Iakob i ga ngo ma ra vartuluai pire ra umana natuna, i ga
vung ra kauna mulai ta ra vava, ma i ga vung vue ra tulungeana, ma i ga
ki varurung ma ra umana tamana.

50 1 Ma Iosep i ga bura taun ra mata i tamana, ma i ga tangi, ma i
ga galgalum ia. 2 Ma Iosep i ga vartuluai pire kana umana tultul,
ra umana tena punupuk, upi diat a kolo bat ra minat i tamana; ma ra
umana tena punupuk dia ga kolo bat Israel. 3 Ma dia ga varvakai tana a
ivat na vinun na bung, tago ta ra ivat na vinun na bung di pait ot pa ra
kinokolo bat na minat; ma ra tarai Aigipto dia ga tangie lavurua na vinun
na bung ot.

4 Ma ba i ga tar par ra e na korkor ure, Iosep i ga biti tai ra kuba i Parao
dari: Ari ona ava mari iau, avat a ve Parao dari: 5 Tamagu i vo ra vavalima
tagu ma i biti: Gire, ina mat go; una punang iau ta kaugu babang na minat
nina iau ga kal ia ta ra gunan Kanaan. Io, una tul tar iau ba ina vana
urama, upi ina punang tamagu, ma ina lilikun mulai. 6 Ma Parao i ga biti:
Una vana, ma una punang tamam, da ra vavalima i ga vo tar ia tam.

7 Ma Iosep i ga vana upi na punang tamana, diat ma ra umana tultul
kai Parao par, a lavur patuana ta ra kubana, ma ra lavur patuana ta ra
gunan Aigipto, 8 ma diat par ta ra kuba i Iosep, ma ra tara na turana, ma
diat ta ra kuba i tamana; ia kaka ra umana natu i diat, ma kadia kuvur
na sip, ma kadia kikil na bulumakau i ga ki ta ra gunan Gosen. 9 Ma
ra umana kiki na vinavana, ma ra tarai dia ki ra os, dia ga tule Iosep;
damana a ngala na kor diat.

10 Ma dia ga tadav Atad, a pia di ruarua rama vue ra pat i ra kon tana,
ta ra papar a Iordan, ma dia ga tangtangie ma ra ngala na tinangi, ma i
ga tup diat; ma dia ga korkor ure tamana lavurua na bung. 11 Ma ba ra
tarai ta nam ra gunan, a umana te Kanaan, dia ga gire ra tinangi ta ra
gunan Atad, dia ga biti: Go ra tinangi i tup ra tarai Aigipto; kari di ga
vatang ra iangina ba Abel-Misraim, ma i tur ta ra papar a Iordan.

12 Ma ra umana natuna dia ga pait nam ra magit i ga vartuluai ta diat
me, 13 tago ra umana natuna dia ga puak pa ia ta ra gunan Kanaan,
ma dia ga punang ia ta ra babang ta ra pia na uma kai Makpela, nina
Abaraam i ga kul pa ia, dir ma ra pia na uma, upi na vatur vake ta gunan
na pupunang, tai Epron a te Ket, maravai Mamre.

14 Ma Iosep i ga lilikun mulai uro Aigipto, diat ma ra tara na turana,
ma diat par dia ga varagur me urama upi diat a punang tamana, ba di ga
pait ot pa ra pupunang.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Iosep i tata na varmari pire diat ra umana turana

15 Ma ba ra tara na tura i Iosep dia ga gire ba tama i diat i ga tar mat,
dia ga biti: Kan Iosep na milikuane dat ma na bali vapar ra lavur kaina
magit da ga pait ia pirana. 16 Ma dia ga tulue ra tinata tadav Iosep dari:
Tamam i vartuluai pire vevet ba pa i ga mat boko dari: 17 Avat a biti tai
Iosep: Boina una nuk vue ra umana nirara kai ra umana turam ma kadia
kaina mangamangana, tago dia ga pait ra kaina piram. Ma go i boina
ba una pun vue ra nirara kai ra umana tultul kai ra God kai tamam. Ma
Iosep i ga tangi ba dia ga tata me.
18 Ma ra umana turana dia ga vana, ma dia ga bura timtibum pirana,
ma dia ga biti: Gire, avet kaum tarai na tultul. 19 Ma Iosep i ga biti ta diat:
Koko avat a burut; dave, iau ki ta ra kiki kai God vang? 20 A dovotina a
nuknuk i vavat upi avat a pait ra kaina tagu, ma a nuknuk i God upi na
boina, upi na pait kapi ra magit da gire gori, a valavalaun ure mangoro
na tarai. 21 Io, koko avat a burburut; ina mataure avat ma ra umana natu i
vavat. Ma i vango diat, ma i ga tata na varmari ta diat.

Iosep i mat

22 Ma Iosep i ga ki Aigipto, diat ma ra tarai ta ra kuba i tamana; ma
Iosep i ga laun pa tika na mar ma a vinun na kilala. 23 Ma Iosep i ga
gire ra umana natu i tubu i Epraim, ma ra umana natu i Makir, natu
i Manase, dia ga ki bula ta ra kauna. 24 Ma Iosep i ga biti tai ra tara
na turana: Ina mat, ma a tuna, God na laume kapi avat ma na agure
vairop avat kan go ra gunan tadav nam ra gunan i ga vavalima tar ia tai
Abaraam, Isak ma Iakob. 25 Ma Iosep i ga vatur vake ra vavalima ta ra
umana natu i Israel, ma i ga biti: God na laume kapi avat, ma avat a kap
vakariu ra lavur urugu.
26 Damana Iosep i ga mat, ba i ga laun vue tika na mar ma a vinun na
kilala ot; ma di ga kolo bat ra minatina, ma dia ga vung ia ta ra bok na
minat aro Aigipto.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A NIIROP

Di monong ra tarai Israel aro Aigipto

1 1 Go ra iang i diat ra umana natu i Israel, diat ba dia ga vana uro
Aigipto; diat par ma ra tarai ta ra kuba i diat dia ga varagur ma
Iakob: 2 Ruben, Simeon, Levi, ma Iuda; 3 Isakar, Sebulun ma Beniamin;
4 Dan ma Naptali, Gad ma Aser. 5 Ma ra lavur natu i Iakob lavurua na
vinun diat; ma Iosep i ga tar ki lua aro Aigipto. 6 Ma Iosep i ga mat ma ra
umana turana par, ma nam ra taun tarai par bula. 7 Ma ra tarai Israel dia
ga vangala mangoro na natu i diat, ma dia ga tavua na kaia, ma dia ga
peal, ma dia ga ongor tuna; ma ra gunan i ga kor ma diat.
8 Io, ma tika na kalamana king i ga kure Aigipto, ma pa i ga nunure
Iosep. 9 Ma i ga biti tai kana tarai: Gire, i peal ra tarai Israel ma dia
ongor, ma dat pata; 10 boina dat a varkurai ma ra kabinana ure diat, kan
diat a vapeal.diat mulai, ma ona ta vinarubu na vana rikai, diat a tur
guvai ma kada umana ebar, ma diat a varubu ma dat, ma diat a vana oai
kan ra gunan. 11 Kari di ga tibe ra umana lualua na papalum ta diat, upi
diat a vakadik diat ma ra mamat na papalum. Ma dia ga pait ra ivu pia
na pal na vuvuvung, Pitom ma Rameses, upi kai Parao. 12 Ma ba dia ga
manga vakadik diat, dia ga manga tavua ka, ma dia ga pepeal. Ma dia ga
milikuane ra tarai Israel. 13 Ma ra tarai Aigipto dia ga tul tar ra dekdek
na papalum pire ra tarai Israel; 14 ma dia ga valigur kadia kini ma ra
mamat na papalum ta ra pia bulit, ma ta ra tuntun vat na pia ma ta ra
lavur mangana papalum ta ra umauma; dia ga vovo tar ra lavur papalum
ta diat ma ra umana dekdek na varkurai.
15 Ma ra king Aigipto i ga tata pire ra ura vavina Ebraio, a ura rena
varkakava, tikai a iangina Sipra, ma ta ra tikai Pua; 16 ma i biti dari:
Ona amur a varkakava pire ra vaden Ebraio, ma amur gire diat ta ra kiki
na kinakava ma dia kava ta bul tutana, io, amur a doka, ma ona ra bul
vavina, na laun uka. 17 Ma ra umana tena varkakava dia ga ru God ma
pa dia ga torom ta ra vartuluai kai ra king Aigipto, ma dia ga nur vue ra
umana bul tutana upi diat a laun. 18 Ma ra king Aigipto i ga vartuluai upi
ra umana tena varkakava, ma i ga biti ta diat: Ta ra ava ava nur vue ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana bul tutana, upi diat a laun uka? 19 Ma ra umana tena varkakava
dia ga biti tai Parao: Tago ra vaden Ebraio pa dia vardada ma ra vaden
Aigipto; tago dia lulut, ma dia kava vue ra bul ba pa ta tena varkakava i
vut boko pire diat. 20 Ma God i ga maravut ra umana tena varkakava; ma
ra tarai dia ga pepeal ma dia ga ongor tuna. 21 Ma tago ra umana tena
varkakava dia ga ru God, i ga vapealane ra umana natu i diat.
22 Ma Parao i ga vartuluai pire kana tarai par dari: A umana bul tutana
par ba di kava diat, avat a vue diat ta ra tava alir, ma ra umana bul
vavina par diat a laun.

Di kava Moses

2 1 Ma tika na tutana ta ra kuba i Levi i ga vana ma i ga taule tika na
vavina, a bul mur tai Levi. 2 Ma ra vavina i ga lalau pa, ma i ga kava
tika na bul tutana; ma ba i ga gire ba a vakak na bul ik, io, i ga ive a utul
a gai. 3 Ma ba i ga mama ive mule i ga pait kana ta oaga ik ma ra vuvur,
ma i ga vabulit bat ia ma ra pia i bulit ma namur a bulit na davai, ma i ga
vadiop ra bul tana, ma i ga vung ia ta ra titiparar i ga tavua ta ra papar
a tava alir. 4 Ma taina i ga turtur aro vailik a ik upi na giragire ure ba na
dave bar.
5 Ma natu i Parao, a vavina, i ga vana ur upi na gumu ta ra tava alir;
ma kana umana tultul na vavina dia ga val ta ra papar a tava; ma ia iat
i ga gire ra oaga ik ta ra titiparar, ma i ga tulue tika na tultul na vavina
upi na vila pa ia. 6 Ma i ga papa ia, ma i ga gire ra bul; ma ra kuramana
i ga tangi. Ma i ga mari ia, ma i ga biti: Go tikai ta diat ra umana bul kai
ra tarai Ebraio. 7 Ma taina i ga biti tai natu i Parao: Dave, kan ina vana
ma ina oro pa tika na vavina Ebraio upi na vamel ra bul upi kaum. 8 Ma
natu i Parao i ga biti tana: Una vana. Ma ra inip na vavina i ga vana ma
i ga oro pa na i ra bul. 9 Ma natu i Parao i ga biti tana: Una kap vue go
ra bul, ma una vamel ia upi kaugu, ma ina vapuak u. Ma ra vavina i ga
puak pa ra bul, ma i ga vamel ia. 10 Ma ra bul i ga taiak, ma i ga agure
tadav natu i Parao, ma i ga da natuna. Ma i ga vaiang tar ra iangina ba
Moses, ma i ga biti: Tago iau tar al valaun pa ia kan ra tava.

Moses i vilau pi uro Midian

11 Ma ba Moses i ga ngala, i ga irop tadav ra umana turana, ma i
ga gire kadia mamat na papalum; ma i ga gire tika na te Aigipto i ga
kita tika na tutana Ebraio, tikai ta diat ra umana turana. 12 Ma i ga
lingalingan vurvurbit, ma ba i ga gire ba pa ta tutana abara, io, i ga ubu
ra te Aigipto ma i ga punang ia ta ra veo. 13 Ma ta ra vauruana bung i ga
irop bula, ma gire, ta ura tutana Ebraio dir ga varngangar; ma i ga biti
tai nina i ga rara: Ta ra ava u kita talaim? 14 Ma i ga biti: To ia i ga vaki
u, upi una luluai ba tena varkurai pire vevet? U mainge vang upi una

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ubu iau, da u ga ubu ra te Aigipto? Ma Moses i ga burut, ma i ga biti: A
dovotina, nam ra magit i tar po rikai. 15 Ma ba Parao i ga valongore go ra
magit, i ga mainge upi na doko Moses.

Ma Moses i ga takap kan ra mata i Parao, ma i ga ki ra gunan Midian;
ma i ga ki pire tika na kivu. 16 Ma ra tena tinabar ta ra gunan Midian
i ga tar vangala lavurua na natuna, lavurua na vavina; ma dia ga vut
upi diat a kulup na tava, ma dia ga vabuka ra umana turtur na tava
upi diat a vamomo ra kikil na sip kai tama i diat. 17 Ma ra umana tena
balabalaure sip dia ga vut, ma dia ga korot vue diat. Ma Moses i ga tur
ma i ga maravut diat, ma i ga vamomo kadia kikil na sip. 18 Ma ba dia
ga lilikun tadav Reuel tama i diat, i ga tir diat: I dave, tago ava tar pot
lolalolo gori? 19 Ma dia ga biti: Tika na te Aigipto i valaun kapi avet kan
ra lima i ra umana tena balabalaure sip, ma i kulup ra tava bula ure avet,
ma i vamomo ra kiki na sip. 20 Ma i gat tir ra umana natuna dari: Ma
akave? Ta ra ava ava ga vana balakane? Avat a oro pa ia upi na ian. 21 Ma
Moses ia ga mulaot upi na ki pire nam ra tutana; ma i ga tul tar natuna
tai Moses, a vavina, a iangina Sipora. 22 Ma i ga kava tika na bul tutana,
ma i ga vaiang tar ra iangina ba Gersom, tago i ga biti: Iau tar ki na vaira
ta ra gunan na vaira.

23 Ma ba i ga par mangoro na bung, a king Aigipto i ga mat; ma ra tarai
Israel dia ga riri ure kadia kini na vilavilau, ma dia ga tangi, ma kadia
tinangi ure kadia kini na vilavilau i ga tutua rikai urama tadav God.
24 Ma God i ga valongore kadia tinangi, ma God i ga nuk pa kana kunubu
pire Abaraam, Isak ma Iakob. 25 Ma God i ga gire ung ra tarai Israel, ma
God i ga matoto ta diat.

A nioro pire Moses

3 1 Ma Moses i ga balaure ra umana sip kai Ietro, nimuna, a tena
tinabar aro Midian, ma i ga agure ra kikil na sip uro iat ta ra bil, ma
i ga tadav ra luana kai God, a iangina Koreb. 2 Ma ra angelo kai ra Luluai
i ga tur kapet pa pirana ta ra biro na iap, livuan ta ra ingar i tika na
davai na kait; ma i ga bobe, ma gire, a davai i ga birabirao ma ra davai
pa i ga panie. 3 Ma Moses i ga biti: Ina vana maravai boko upi ina gire
go ra ngala na ninana ma ra magit i vuna tana, tago ra davai pa i panie.
4 Ma ba ra Luluai i ga gire ba i ga vana maravai upi na gire pa ia, God i
ga tata pirana maro livuan ta ra davai, ma i ga biti: Moses, Moses! 5 Ma i
ga biti: Iau go kari. Ma i ga biti: Koko una vana maravai uti; una pala vue
ra pal a kaum, tago ra pakana u tur tana a pia i gomgom. 6 Ma i ga biti
bula: Iau a God kai tamam, a God kai Abaraam, a God kai Isak ma a God
kai Iakob. Ma Moses i ga ive ra matana, tago i ga burutue ra mata i God.

7 Ma ra Luluai i ga biti: A dovot iau tar gire ra lavur magit na
varmonong i tup kaugu tarai aro Aigipto, ma iau tar valongore kadia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tinangi i vuna ta diat dia vamamat tar ra papalum ta diat, tago iau
nunure kadia niligur; 8 ma iau tar vana ba upi ina valaun diat kan ra lima
i ra tarai Aigipto, ma upi ina agure vairop diat ta nam ra gunan, tadav
ra gunan i boina ma i ngala, tadav ra gunan ba na alir tana a polo na u
ma ra polo na livur i kalami, tadav ra gunan kai ra tarai Kanaan, ma ra
tarai Ket, ma ra tarai Amor, ma ra tarai Peres, ma ra tarai Kivi, ma ra
tarai Iebus. 9 Ma go, gire, a tinangi kai ra tarai Israel i tar tadav iau, ma
iau tar gire bula ra mangamangana ra tarai Aigipto dia ki taun diat me.
10 Io, una mai, ina tulue u tadav Parao, upi una agure vairop kaugu tarai,
a umana natu i Israel, kan ra gunan Aigipto.

11 Ma Moses i ga biti ta God: Iau to ia, upi ina tadav Parao, ma upi ina
agure vairop ra tarai Israel kan ra gunan Aigipto? 12 Ma i ga biti: Ina ki
piram, ma go ia ra vakilang piram ba iau tulue u: ba u tar agure vairop
ra tarai, avat a lotu tadav God ta go ra luana.

13 Ma Moses i ga biti tai God: Gire, ba ina pot pire ra tarai Israel, ma
ina ve diat dari, A God kai ra lavur tama i vavat i tar tulue iau, ma dia
tir iau dari, To ia ra iangina? ina biti dave ta diat? 14 Ma God i ga biti tai
Moses: Iau Iat; ma i ga biti: Una ve ra tarai Israel dari, Iau Iat i tar tulue
iau tadav avat. 15 Ma God i ga biti bula tai Moses: Una ve ra tarai Israel a
Luluai, a God kai ra umana tama i vavat, a God kai Abaraam, a God kai
Isak, ma a God kai Iakob, i tar tulue iau pire vavat; go ra iangigu vatikai,
ma go kaugu vakilang pire ra lavur taun tarai.

16 Una vana, una oro guve ra umana patuana kai rat tarai Israel, ma
una biti ta diat: Ra Luluai, a God kai ra umana tama i vavat, a God
kai Abaraam, ma kai Isak ma kai Iakob, i tar tur kapet pa piragu, ma i
biti: Iau tar laume kapi avat ma iau tar gire ra lavur magit di pait ia ta
vavat aro Aigipto; 17 ma iau tar biti: Ina valaun avat kan ra lavur magit
na varmonong aro Aigipto, ma ina agur pa avat ta ra gunan kai ra tarai
Kanaan, ma ra tarai Ket, ma ra tarai Amor, ma ra tarai Peres, ma ra tarai
Kivi, ma ra tarai Iebus, a gunan ba i peal ra polo na u tana ma ra polo na
livur i kalami. 18 Ma diat a torom ta ra nilaim; ma u, avat ma ra umana
patuana kai ra tarai Israel, avat a vana tadav ra king Aigipto, ma avat a
biti tana dari: Ra Luluai, a God kai ra tarai Ebraio, i tar tur kapet pa pire
vevet; ma go i boina ba una pala vue avet, upi avet a vana ta ra bil, ma
na varogop ma ra vinavana di pait ia ta ra utul a bung, upi avet a pait ra
tinabar tadav ra Luluai kaveve God. 19 Ma iau nunure ba ra king Aigipto
pa na mulaot upi avat a vana, ona pa na kairane ra dekdek na limagu.
20 Ma ina tulue ra limagu, ma ina kita Aigipto ma ra lavur papalum na
padapada varvo, nina ba ina pait ia livuan ta diat, ma namur na pala vue
avat.

21 Ma ra tarai Aigipto diat a mari boko go ra tarai; ma ta nam ra bung
ba ava vana, vakir avat a vana vakuku; 22 na dari ka: a vaden par diat a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lul ra umana talai diat tikatikai, ma diat dia ki me ta ra kuba i diat, upi
ra umana ngatngat na marmar di pait ia ma ra silva ma ra goled, ma upi
ra umana mal; ma avat a mar ra umana natu i vavat me, a umana tutana
ma ra umana vavina; ma avat a vatur varane diat tai ra tarai Aigipto.

4 1 Ma Moses i ga tata bali ia, ma i ga biti: Ma gire, pa diat a kapupi iau,
ma pa diat a torom ta ra nilaigu; tago diat a biti ke: Ra Luluai pa i ga
tur kapet pa piram. 2 Ma ra Luluai i ga biti tana: Ava nam ta ra limam? Ma
i ga biti: A buka. 3 Ma i ga biti: Una vue tar ia ura ra pia. Ma i ga vue tar ia
ura ra pia, ma i ga vui ka; ma Moses i ga vilau kan ia ka. 4 Ma ra Luluai i ga
biti tai Moses: Una tulue ra limam, ma una vatur vake ta ra taukuna; ma i ga
tulue ra limana ma i ga kinim vake, ma a buka mulai ta ra limana; 5 upi diat
a kapupi ia ba ra Luluai, a God kai ra lavur tama i diat, a God kai Abaraam, a
God kai Isak ma ra God kai Iakob i ga tur kapet pa piram.

6 Ma ra Luluai i ga biti bula tana: Io, una vung ra limam ta ra
bongobongom. Ma i ga vung ra limana ta ra bongobongono; ma ba i tak
vue mule, io, ra limana i ga vukavuka, i ga pua da ra kabang. 7 Ma i ga biti:
Una vung ra limam ta ra bongobongom mulai. Ma i ga vung ra limana ta ra
bongobongono mulai, ma ba i tak vue mule kan ra bongobongono, io, i ga
varogop mulai ma ra pal a pakana parika. 8 Ma ari ona pa dia nurnur tam, ma
ona pa dia valongore ra nilai ra luaina vakilang, diat a nurnur boko ta ra nilai
ra vauruana. 9 Ma ona pa dia kapupi go ra ura vakilang, ma ona pa dia torom
ta ra nilaim, una kulupe ra tava ta ra tava alir, ma una lingire tar ia ta ra pia i
ge; ma ra tava nina una ga kulupe kan ra tava alir na da ra gap ta ra pia i ge.

10 Ma Moses i ga biti tai ra Luluai: Luluai, vakir iau a tena tinata amana, ma
go bula papa ra bung ba u ga tata pire kaum tultul, pata; tago kaugu tinata i
vovovon ika, ma ra karameagu i mamat. 11 Ma ra Luluai i ga biti tana: To ia i
ga pait ra ngie i ra tarai, ma to ia i vaki ra bombom, ba ra vaut, ba nina i nana
kapa, ba ra pula? Vakir iau iat ra Luluai? 12 Io, go una vana, ma ina maravut
ra ngiem, ma ina vateten tar ra magit tam ba una tatike.

13 Ma i ga biti: Luluai, una tulue ta enana tutana nina ba u mainge.
14 Ma ra kankan kai ra Luluai i ga tut ure Moses, ma i ga biti: Vakir turam
Aron go kari, a tutana ta ra vuna tarai Levi? Iau nunure ba a tena tinata.
Ma gire, i vana rikai ma i totongo up u; ma ona na gire u na gugu ra
balana. 15 Ma una tata pirana, ma una vung ra tinata ta ra ngiene; ma ina
maravut ra ngiem ma ra ngiene bula, ma ina vateten tar nam ra tinata
ta mumur ba amur a tatike. 16 Ma Aron na ve ra tarai ta kaum tinata, ma
na dari, ba ia na da ra ngiem, ma u, una da God pirana. 17 Ma una vatur
vake go ra buka ta ra limam, upi una pait ra umana vakilang me.

Moses i lilikun mulai uro Aigipto

18 Ma Moses i ga vana, ma i ga lilikun tadav nimuna Ietro, ma i ga
biti tana: Una pala vue iau, upi ina lilikun tadav ra umana turagu ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gunan Aigipto, upi ina gire boko ba dia laun ba pata. Ma Ietro i ga biti
tai Moses: Una vana ma ra malmal. 19 Ma ra Luluai i ga biti ta Moses
aro Midian: Una vana, una lilikun uro Aigipto, tago nam ra tarai dia ga
mainge ba diat a doko u, dia tar mat par. 20 Ma Moses i ga vako kana
taulai ma ra ura natuna, a ura tutana, tai tika na as, ma i ga talil tadav ra
gunan Aigipto; ma Moses i ga vatur vake ra buka ta ra limana.
21 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Ba u tar pot mulai aro Aigipto, boina
una pait nam ra lavur vakilang na kinaian ta ra luaina mata i Parao,
ba iau ga tul tar diat i tam; ma ina valeo ra balana, ma pa na pala vue
ra tarai. 22 Ma una biti tai Parao: Ra Luluai i biti dari, Israel natugu, a
luaina; 23 ma iau tar ve u, Una pala vue natugu upi na lotu piragu; ma u
tar ole upi na vana, gire, ina ubu ra luaina natum.
24 Ma na nga, ta ra pal na vavagil, ra Luluai i barat ia, ma i mainge ba
na ub ia. 25 Ma Sipora i ga tak pa tika na pakana koto, ma i ga poko kikil
natuna, ma i ga vung tar ra palina ta ra kauna, ma i ga biti: U, u da ra
taulai kalama na gap piragu. 26 Damana i ga nur vue. Ma namur i ga biti,
A taulai kalama na gap, ure ra pokakikil.
27 Ma ra Luluai i ga biti tai Aron: Una vana ta ra bil, una totongo upi
Moses. Ma i ga vana, ma dir ga varkuvo ta ra luana kai God, ma dir
ga vargalum. 28 Ma Moses i ga vateten tar ra lavur tinata kai ra Luluai
tai Aron, nina i ga tulue me, ma ra lavur vakilang bula ba i ga tul tar
ia. 29 Ma Moses ma Aron dir ga vana, ma dir ga ting varurue ra lavur
patuana kai ra tarai Israel; 30 ma Aron i ga vatang nam ra lavur tinata ba
ra Luluai i ga tatike tar ia tai Moses; ma i ga pait ra umana vakilang ta ra
mata i ra tarai. 31 Ma ra tarai dia ga kapupi ia; ma ba dia ga valongore ba
ra Luluai i ga laume kapi ra tarai Israel, ma ba i ga tar gire kadia kini ta
ra magit na varmonong, dia ga tur rururu ma dia ga lotu.

Moses ma Aron dir tur ta ra luaina mata i Parao

5 1 Ma namur Moses ma Aron dir ga pot ma dir ga biti tai Parao: Ra
Luluai, a God kai ra tarai Israel, i ga biti dari: Una pala vue kaugu
tarai, upi diat a vana ma diat a pait ra lukara na lotu piragu ta ra bil.
2 Ma Parao i ga biti: To ia ra Luluai, upi ina torom ta ra nilaina, ma upi
ina pala vue Israel? Pa iau nunure ra Luluai, ma tikai bula, pa ina pala
vue Israel. 3 Ma dir ga biti: A God kai ra tarai Ebraio i tur na vevei pire
vevet; i boina una pala vue avet, upi avet a vana ta ra bil, da ra vinavana
na utul a bung, upi avet a pait ra tinabar tadav ra Luluai, kaveve God.
kan na tadav avet ma ra kaina minait, ba ma ra pakat na vinarubu. 4 Ma
ra king Aigipto i ga biti ta dir: Moses amur ma Aron, ta ra ava amur tur
bat ra tarai ta kadia papalum? Avat a vana muka ta ra papalum di tar
kure tar ia ta vavat. 5 Ma Parao i ga biti: Gire, go i tar peal ra tarai ta ra
gunan, ma amur pala vue diat ta kadia papalum.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

6 Ma ta nam ra bung iat Parao i ga vartuluai pire ra umana lualua na
papalum kai ra tarai ma tadav kadia umana monamono ma i ga biti:
7 Koko avat a tul tar mule ra kunai ta ra tarai upi diat a pait ra umana vat
na pia me, da ava ga pait ia tuk tar ta ra bung gori; boina ba diat iat, diat
a vana ma diat a varurue. 8 Ma nam ra umana vat na pia par di ga tibe
tar ia ta diat, upi diat a pait ia, tuk tar ta ra bung gori, avat a kure tar ia
mulai ta diat; koko avat a nur vue ta ik tana, tago dia libur uka. Kari dia
manga lulul ma dia biti: Una pala vue avet, upi avet a vana ma avet a pait
ra tinabar tadav kaveve God. 9 Da vakakap tar ra mamat na papalum ta ra
tarai upi na tup diat, ma koko diat a nuk pa mule ra lavur tinata vavaongo.
10 Ma ra umana lualua na papalum kai ra tarai, ma kadia umana
monamono bula, dia ga vana pire diat, ma dia ga biti tai ra tarai: Parao
i biti dari, Pa ina tul tar ta kunai mulai ta vavat. 11 Avat iat, avat a vana,
ma avat a vila pa ra kunai ta nam ra gunan ba ava gire tadav ia tana;
tago pa da vaikilik muka kavava papalum. 12 Damana ra tarai dia ga vana
vurvurbit ta ra gunagunan Aigipto par, upi diat a varurue ta kunai. 13 Ma
ra umana lualua na papalum dia ga varvargat diat dari: Avat a pait ot pa
kavava papalum, da di ga tibe tar ia ta vavat ure ra bungbung par, varogop
lua ba di ga tul tar ra kunai ta vavat. 14 Ma dia ga kita ra umana monamono
kai ra tarai Israel, nina ba ra umana lualua na papalum kai Parao dia ga
tibe tar ia ta diat, ma dia ga tir diat dari: Ta ra ava pa ava ga pait ot pa ra
papalum di ga kure tar ia ta vavat gori ma nabung, da ava ga pait ia lua?
15 Ma ra umana monamono kai ra tarai Israel dia ga vana ma dia ga tangi
tadav Parao dari: Ta ra ava u pait ra dari pire kaum umana tultul? 16 Pa
dia tul tar mule ta kunai ta kaum umana tultul, ma dia biti ta vevet: Avat a
pait ra vat na pia; ma gire, dia kita kaum umana tultul, ma u vakaina kaum
tarai. 17 Ma i ga biti ka dari: Avat a umana tabauma, a umana tabauma
avat; kari ava biti, Una pala vue avet, upi avet a lotu ma ra tinabar tadav ra
Luluai. 18 Avat a vana, ma avat a ongor, tago pa da tul tar ta kunai mulai ta
vavat, ma avat a vung kapi nina ra vat na pia par di ga kure tar ia ta vavat.
19 Ma ra umana monamono kai ra tarai Israel dia ga gire ba na kaina
kadia kini, tago di biti: Koko ava vaikilik ra tiniba ure ra vat na pia, nina
di ga kure tar ia ta vavat ure ra bungbung par. 20 Ma ba dia ga vana kan
ra luaina mata i Parao, dia ga varkuvo ma Moses ma Aron, tago dir ga
tur na nga. 21 Ma dia ga biti ta dir: Ra Luluai na nuk pa amur ma na kure,
tago amur vuna ba ave ang na bubu ta ra luaina mata i Parao ma ta ra
luaina mata i kana umana tultul, ma dia tar vatur ra pakat na vinarubu
ma ra lima i diat, upi diat a ubu avet me.

A niaring kai Moses

22 Ma Moses i ga lilikun tadav ra Luluai ma i ga biti: Luluai, ta ra ava
pa u mari go ra tarai ma ta ra ava u ga tulue iau uti? 23 Tago papa nam

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra bung iau ga vana pire Parao, upi ina tata ta ra iangim, i vakaina go ra
tarai; ma u, pa u ga valaun tuna kaum tarai.
6 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Go una gire ra magit ina pait ia
tai Parao, tago na pala vue diat ure ra dekdek na limagu, ma ure ra
dekdek na limagu na korot vue diat kan kana gunan.

A nioro mulai tadav Moses

2 Ma God dir ga tata ma Moses ma i ga biti tana: Iau ra Luluai; 3 ma iau
ga tur kapet pa pire Abaraam, Isak ma Iakob, da ra God Dekdek Muka,
ma ga ra iangigu ra Luluai pa dital ga nunure. 4 Ma iau ga vatur bula
kaugu kunubu pire dital upi ina tabar dital ma ra gunan Kanaan, a gunan
dital ga vana vurvurbit tana, ma dital ga ki na vaira tana. 5 Ma tikai bula,
iau ga valongore ra niriri kai ra tarai Israel, nina ba ra tarai Aigipto dia
vatur vavilavilau diat, ma iau tar nuk pa kaugu kunubu. 6 Kari una ve
ra tarai Israel dari: Iau ra Luluai, ma ina agure vairop avat kan ra lavur
mamat na papalum kai ra tarai Aigipto, ma ina valangalanga avat kan
ra kini na vilavilau, ma ina valaun avat ma ra limagu ba ina tulue ma ra
umana ngala na varkurai; 7 ma ina vatur vake avat, upi avat kaugu tarai
ma iau kavava God; ma avat a nunure ba iau ra Luluai kavava God, nina
ba na agure vairop avat kan ra lavur mamat na papalum kai ra tarai
Aigipto. 8 Ma ina agure vaolo avat ta nam ra gunan ba iau ga vavalima
ure, upi ina tul tar ia tai Abaraam, Isak ma Iakob; ma ina tabar avat me
upi kavavat vatikai; iau ra Luluai. 9 Ma Moses i ga tatike go ra tinata pire
ra tarai Israel, ma pa dia ga torom tai Moses, tago i ga ngarao ra bala i
diat ma i ga mamat kadia papalum.
10 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari: 11 Una vana, ma una ve Parao ra
king Aigipto ba na pala vue ra tarai Israel upi diat a irop kan go ra gunan.
12 Ma Moses i ga tata ta ra luaina mata i ra Luluai ma i ga biti: Gire, ra
tarai Israel pa dia ga torom tagu; ma Parao na torom dave tagu, tago a
bul na ngiegu pa i gomgom. 13 Ma ra Luluai i ga tata ta dir Moses ma Aron
ma i ga tul tar ra vartuluai ta dir tadav ra tarai Israel ma tadav Parao, ra
king Aigipto, upi dir a agure vairop ra tarai Israel kan ra gunan Aigipto.

A umana tubu i Moses dir ma Aron

14 Go ra umana lualua ta ra kubakuba i ra umana tama i diat: A umana
natu i Ruben, a luaina kai Israel, Kanok ma Palu ma Kesron ma Karmi; go
diat ra umana apik na tarai kai Ruben.
15 Ma ra umana natu i Simeon, Iemuel ma Iamin ma Oad ma Iakin ma
Sokar, ma Saul natu i tika na vavina Kanaan; go diat ra umana apik na
tarai kai Simeon.
16 Ma go ra iang i dital ra utul a natu i Levi, da di ga kava dital, Gerson
ma Koat ma Merari; ma Levi i ga laun vue tika na mar ma a utul a vinun

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma lavurua na kilala. 17 A ura natu i Gerson, Libni ma Simei varogop
ma kadir apik na tarai. 18 Ma ra umana natu i Koat, Amram ma Isar ma
Kebron ma Usiel; ma Koat i ga laun vue tika na mar ma a utul a vinun
ma a utul a kilala. 19 Ma a ura natu i Merari, Mali ma Musi. Go ra umana
apik na tarai ta ra vuna tarai Levi varogop di ga kava diat. 20 Ma Amram
i ga taule Iokebed, tai tamana; ma i ga kava Aron ma Moses; ma Amram
i ga laun vue tika na mar ma a utul a vinun ma lavurua na kilala. 21 Ma
ra utul a natu i Isar, Kora ma Nepeg ma Sikri. 22 Ma ra utul a natu i
Usiel, Misael ma Elsapan ma Sitri. 23 Ma Aron i ga taule Eliseba, natu i
Aminadab, dir taina ma Nason, ma i ga kava Nadab ma Abiu, Eleasar ma
Itamar. 24 Ma ra utul a natu i Kora, Asir ma Elkana ma Abiasap; go ra
utul a apik na tarai kai Kora. 25 Ma Eleasar, natu i Aron, i ga taule tika
na natu i Putiel, ma i ga kava Pinekas. Go diat a umana lualua pire ra
umana tama i ra tarai Levi, da kadia apik na tarai.
26 Go dir Aron ma Moses nina ra Luluai i ga biti ta dir: Amur a agure
vairop ra kor na tarai Israel kan ra gunan Aigipto. 27 Go dir, dital ga pirpir
ma Parao upi dir a agure vairop ra tarai Israel; go dir Moses ma Aron.

A vartuluai kai ra Luluai pire Moses dir ma Aron

28 Ma ta nam ra bung ba ra Luluai dir ma Moses dir ga tata ta ra gunan
Aigipto, 29 ra Luluai i biti tai Moses dari: Iau ra Luluai; una ve Parao ra
king Aigipto ta nam ra lavur magit ba ina tatike piram. 30 Ma Moses i ga
tatike ta ra luaina mata i ra Luluai: Gire, a bul na ngiegu pa i gomgom,
ma Parao na torom dave tagu?

7 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Gire, iau tar vaki u da u tika na
god pire Parao; ma turam Aron kaum propet. 2 Una tatike nam ra
lavur magit ba ina tul tar ia tam; ma turam Aron dir a pirpir ma Parao
upi na pala vue ra tarai Israel, upi diat a irop kan go ra gunan. 3 Ma ina
valeo ra bala i Parao, ma ina vapeal kaugu lavur vakilang ma kaugu lavur
papalum na padapada varvo ta ra gunan Aigipto. 4 Ma Parao pa na torom
ta mumur, ma ina vung ra limagu taun ra gunan Aigipto, ma ina agure
vairop kaugu loko na tarai, a umana natu i Israel, kan ra gunan Aigipto
ma ra umana ngala na varkurai. 5 Ma ra tarai Aigipto diat a matoto boko
ba iau ra Luluai, ba ina tulue vaarike ra limagu taun ra gunan Aigipto, ma
ina agure vairop ra tarai Israel kan diat. 6 Ma Moses ma Aron dir ga pait
ia damana; da ra Luluai i ga vartuluai pire dir, damana dir ga papait ia.
7 Ma Moses i ga laun pa lavutul na vinun na kilala, ma Aron i lavutul na
vinun ma a utul a kilala, ba dital ga pirpir ma Parao.

A buka kai Aron

8 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses ma Aron dari: 9 Ari Parao na biti ta
mumur, Amur a pait ta vakilang ure amur, io, una biti tai Aron, Una tak

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pa kaum buka ma una vue tar ia ura ra pia ta ra luaina mata i Parao
upi na vui. 10 Ma Moses ma Aron dir ga ruk pire Parao, ma dir ga pait
nam ra magit ra Luluai i ga vartuluai tana; ma Aron i ga vue tar kana
buka ura ra pia ta ra mata i Parao ma kana umana tultul, ma i ga vui ka.
11 Ma Parao bula i ga oro pa ra umana tena kabinana ma ra umana tena
agagar; ma diat bula ra umana tena papait Aigipto dia ga papait ra magit
damana ma kadia lavur mangana malira. 12 Tago diat par tikatikai, dia ga
vue tar kadia umana buka ura ra pia, ma dia ga vui ka. Ma ra buka kai
Aron i ga konom pa kadia umana buka. 13 Ma ra bala i Parao i ga leo ko,
ma pa i ga torom ta dir, da ra Luluai i ga tatike.

A gap i monong diat

14 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: A bala i Parao i ole, ma pa i pala
vue ra tarai. 15 Una tadav Parao ta ra malana; gire, i irop tadav ra tava;
ma una tur ta ra papar a tava upi amur a varkuvo me, ma una tak pa ra
buka, nina i ga vui. 16 Ma una biti tana: Ra Luluai, a God kai ra umana
Ebraio, i tulue iau piram, ma i biti, Una pala vue kaugu tarai, upi diat
a lotu piragu ta ra bil; ma gire, tuk tar ta ra bung gori pa u torom. 17 Ra
Luluai i biti dari: Una matoto ta go ba iau ra Luluai: gire, ina kita ra tava
ta ra tava alir ma ra buka ta ra limagu, ma na gap uka. 18 Ma ra en ta
ra tava alir na mat, ma ra tava na angina; ma ra tarai Aigipto pa diat a
mainge mulai upi diat a mome ra tava ta ra tava alir. 19 Ma ra Luluai i ga
biti tai Moses: Una ve Aron dari, Una vatur kaum buka, ma una tulue ra
limam tadav ra lavur tava Aigipto, tadav ra lavur tava alir, tadav ra lavur
nga na tava, ma ra lavur lum na tava, ma ta ra lavur tava kikil par, upi
diat a gap uka; ma ra gap na tur ta ra lavur pal a tava di pait ia ma ra
davai ba ma ra vat.
20 Ma Moses ma Aron dir ga pait ra lavur magit ra Luluai i ga vartuluai
tana, ma i ga vatur ra buka urama, ma i ga kita ra tava ta ra tava alir, ta
ra luaina mata i Parao ma kana umana tultul, ma ra tava ta ra tava alir
i ga gap uka. 21 Ma ra en ta ra tava alir i ga mat; ma ra tava i ga angina,
ma i ga dekdek pire ra tarai Aigipto upi diat a mome ra tava ta ra tava
alir. Ma ra gap i ga tur ta ra gunagunan Aigipto par. 22 Ma ra umana
tena papait Aigipto dia ga pait bula ra mangamangana damana ma kadia
lavur malira; ma ra bala i Parao i ga leo ko, ma pa i ga torom ta dir; da
ra Luluai i ga biti. 23 Ma Parao i ga lilikun ma i ga ruk na pal, ma pa i ga
nuk pa go ra magit. 24 Ma ra tarai Aigipto par dia ga kakal upi ta tava na
nimomo maravai pire ra tava alir; tago i ga dekdek upi diat a mome ta
tava ta ra tava alir.

A umana rokrok dia monong diat

25 Ma ba ra Luluai i tar kita ra tava alir, i ga kaina lavurua na bung.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 1 Ma ra Luluai i ga ve Moses: Una ruk tadav Parao, ma una biti tana:
Ra Luluai i biti dari, Una pala vue kaugu tarai upi diat a lotu piragu.
2 Ma ona u ole, ma pa u pala vue diat, gire, ina kita kaum gunan parika,
ma ra lavur rokrok diat a vana rikai tana; 3 ma ra tava alir na kor ma ra
rokrok, ma diat a irop tana, ma diat a ruk ra kubam, ma kaum pal na
vava, ma diat a pil ta kaum vava iat, ma diat a ruk ra kuba i kaum umana
tultul, ma diat a vana rikai pire kaum tarai, ma diat a ki ta kaum lavur
ubu, ma kaum lavur la di bing ra plaua tana; 4 ma ra umana rokrok diat a
pot piram ma pire kaum tarai, ma pire kaum lavur tultul parika. 5 Ma ra
Luluai i ga biti tai Moses: Una ve Aron dari, Una tulue vaarike ra limam
ma ra buka tana tadav ra lavur tava alir, ma ra lavur nga na tava, ma
tadav ra lavur lum na tava, upi ra umana rokrok diat a vana rikai ma diat
a ki ta ra gunan Aigipto. 6 Ma Aron i ga tulue vaarike ra limana tadav
ra lavur tava Aigipto; ma ra rokrok i ga vana rikai, ma i ga tup ia ta ra
gunan Aigipto. 7 Ma ra umana tena papait dia ga pait ra dari bula ma
kadia malira, ma ra rokrok i ga vana rikai ta ra gunan Aigipto.
8 Ma Parao i ga oro pa Moses ma Aron, ma i biti: Amur a lul ra Luluai
upi na tak vue ra umana rokrok kan iau ma kan kaugu tarai; ma ina
pala vue ra tarai upi diat a pait ra lotu na tinabar tadav ra Luluai. 9 Ma
Moses i ga biti tai Parao: Una vatur vake go ra variru tagu, ma una tibe
ra pakana bung ba ina araring tana ure u, ma ure kaum umana tultul,
ma ure kaum tarai, upi ra umana rokrok diat a virua kan u, ma kan
kaum umana pal, ma diat a ki ke ta ra tava alir. 10 Ma i ga biti: Ningene.
Ma i ga biti: Da pait ia, da u tar biti, upi una nunure ba vakir mulai ta
tikai dir varogop ma ra Luluai kaveve God. 11 Ma ra umana rokrok diat
a vana kan u, ma kan kaum umana pal, ma kan kaum umana tultul. ma
kan kaum tarai; diat a ki ke ta ra tava alir. 12 Ma Moses ma Aron dir ga
irop kan Parao; ma Moses i ga kail tadav ra Luluai ure ra umana rokrok.
nina i ga kure tar ia tai Parao. 13 Ma ra Luluai i ga torom ta ra tinata
kai Moses, ma ra umana rokrok dia ga virua ta ra palpal, ma ra umana
bala na gunan. ma ta ra umauma. 14 Ma di ga kari varurue diat upi ra
umana vuvungaina; ma ra gunan i angina. 15 Ma ba Parao i ga gire ba i
ga langalanga, i ga valeo ra balana, ma pa i ga torom ta dir, da ra Luluai
i ga biti.

A umana ngatingat dia monong diat

16 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una ve Aron dari, Una tulue vaarike
kaum buka, ma una kita ra tobon i ra pia, upi ra lavur ngatingat diat a
tavua rikai tana ta ra gunagunan Aigipto parika. 17 Ma dir ga pait ia; ma
Aron i ga tulue ra limana ma ra buka, ma i ga kita ra tobon i ra pia, ma
ra ngatingat i ga ki ta ra tarai ma ta ra umana vavaguai; ma di ga pukue
ra tobon par ta ra gunan Aigipto parika upi na ngatingat parika. 18 Ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra umana tena papait dia ga papait ma kadia malira upi ra ngatingat na
vana rikai tana, ma pata, pa dia ga pait valar pa ia; ma ra ngatingat i ga
ki ta ra tarai ma ta ra vavaguai. 19 Ma ra umana tena papait dia ga biti tai
Parao: A lima i God go; ma ra bala i Parao i ga leo ko, ma pa i ga torom
ta dir; da ra Luluai i ga biti.

A umana langa dia monong diat

20 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tut ningene na kavunvun, ma
una tur ta ra luaina mata i Parao; gire, na irop tadav ra tava; ma una biti
tana: Ra Luluai i biti dari, Una pala vue kaugu tarai upi diat a lotu piragu.
21 Kan, ona pa una pala vue kaugu tarai, ina tulue ra livur na langa na
pap piram, ma pire kaum umana tultul ma pire kaum tarai, ma diat a ruk
kaum palpal; ma ra kubakuba i ra umana te Aigipto diat a kor ma ra livur
na langa na pap, ma ra pia bula ba dia ki tana. 22 Ma ta nam ra bung na
enana ta ra gunan Gosen, nam ba kaugu tarai dia ki tana, tago pa ta livur
na langa na pap na ki tana; upi una nunure ba iau ra Luluai, iau ki ta ra
rakarakan a gunagunan. 23 Ma ina pait ra vakilang na varvalaun upi na
tibe varbaiane kaugu tarai ma kaum; ningene ina pait ra vakilang. 24 Ma
ra Luluai i ga pait ia damana; ma i ga tup ia ra livur na langa na pap ta ra
kuba i Parao, ma ta ra kuba i kana umana tultul; ma ta ra gunan Aigipto
parika; ma ra gunan i ga kaina ure ra umana langa na pap.
25 Ma Parao i ga oro pa Moses ma Aron, ma i ga biti: Avat a vana, ma
avat a vartabar tadav kavava God ta go ra gunan. 26 Ma Moses i ga biti:
Pata, pa i topa ia, upi avet a pait ia damana; tago avet a vartabar ma ra
magit i bilak ta ra mata i ra umana te Aigipto, ma kan diat a tupar doko
avet. 27 Avet a vana urima ra bil, da ra vinavana na utul a bung, ma avet
a pait ra tinabar tadav ra Luluai kaveve God, varogop ma kana vartuluai.
28 Ma Parao i ga biti: Io, ina nur vue avat, upi avat a vana ma avat a
vartabar tadav ra Luluai kavava God ta ra bil; ia kaka, koko avat a vana
vailik; amur a araring ure iau. 29 Ma Moses i ga biti: Gire, ina irop kan u,
ma ina lul God upi ra livur na langa na pap na panie ningene kan Parao,
kan kana umana tultul, ma kana tarai; ia kaka, koko Parao na tuam
mule avet, ma koko na tigal vake ra tarai, upi koko diat a vana ma diat a
vartabar tadav ra Luluai. 30 Ma Moses i ga irop kan Parao, ma i ga lulul ra
Luluai. 31 Ma ra Luluai i ga torom ta ra tinata kai Moses; ma i ga tak vue
ra livur na langa na pap kan Parao, ma kan kana tarai; ma pa ta tikai i
ga ki mulai. 32 Ma ta go mulai Parao i ga valeo ra balana, ma pa i ga pala
vue ra tarai.

A kaina minait i monong ra umana vavaguai

9 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una vana tadav Parao, ma una
ve, ba ra Luluai, a God kai ra tarai Ebraio, i biti dari, Una pala vue

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaugu tarai upi diat a lotu tadav iau. 2 Tago ona u ole, ma pa u pala vue
diat, ma u tigal vake diat mulai, 3 gire, ra lima i ra Luluai na bili kaum
lavur vavaguai ta ra gunan, ra lavur os, ma ra lavur as, ma ra lavur
kamel, ma ra kikil na bulumakau ma ra kikil na sip; a kaina minait na
tup diat. 4 Ma ra Luluai na tibe varbaiane ra umana vavaguai kai ra tarai
Israel ma ra vavaguai kai ra tarai Aigipto; ma pa ta na kai ra tarai Israel
na virua. 5 Ma ra Luluai i ga kubu ra bung, ma i ga biti: Ningene ra Luluai
na pait go ra magit ta ra gunan. 6 Ma ra Luluai i ga pait ot pa nam ra
magit ta ra bung namur, ma ra lavur vavaguai kai ra tarai Aigipto dia ga
virua; ma pa ta kopono vavaguai kai ra tarai Israel i ga virua. 7 Ma Parao
i ga vartuluai ma i ga titir tana, ma gire, pa ta tikai ta diat ra umana
vavaguai kai ra tarai Israel i ga virua. Ma ga ra bala i Parao i ga leo, ma
pa i ga pala vue ra tarai.

A umana manua dia monong diat

8 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dir ma Aron: Amur a tak pa ra ivat
na ginagu na kabu na iap ta ra ubu, ma Moses na imimire urama liu
tadav ra bala na bakut ta ra luaina mata i Parao. 9 Ma na da ra tobon ta
ra gunagunan Aigipto parika, ma ra pal a paka i ra tarai ma ra paka i
ra umana vavaguai bula na manmanua ma ra todol, ta ra gunagunan
Aigipto parika. 10 Ma dir ga tak pa ra kabu na iap ta ra ubu; ma dir ga
tur ta ra luaina mata i Parao; ma Moses i ga vue imimire urama liu tadav
ra bala na bakut; ma ra pal a paka i ra tarai ma ra paka i ra umana
vavaguai i ga manmanua ma ra todol. 11 Ma ra umana tena papait dia ga
mama tur ta ra luaina mata i Moses ta ra umana manua, tago ra umana
tena papait dia ga manua, diat ma ra tarai Aigipto par. 12 Ma ra Luluai i
ga valeo ra bala i Parao, ma pa i ga torom ta dir; da ra Luluai i ga biti tai
Moses.

A bata na vatvat i monong diat

13 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tut ningene na kavunvun, ma
una tur ta ra luaina mata i Parao, ma una biti tana, Ra Luluai, a God kai
ra tarai Ebraio, i biti dari: Una pala vue kaugu tarai upi diat a lotu piragu.
14 Tago go ina tulue kaugu lavur kinadik ta ra balam, ma tadav kaum lavur
tultul, ma tadav kaum tarai; upi una nunure ba pa ta tikai mulai da iau i ki
ta ra rakarakan a gunagunan. 15 Tago gala pata, gala ina ga tulue vaarike
ra limagu upi ina ub u ma kaum tarai ma ra kaina minait, ma gala una ga
panie kan ra rakarakan a gunagunan; 16 ma ga ure go ra magit iau ga balaure
vake u, upi ina vaarike ra dekdekigu, ma upi da varvarvai ta ra iangigu ta ra
rakarakan a gunagunan. 17 Ma i dave, tago u vangala mule u, ma u tur bat
kaugu tarai, ma pa u pala vue diat? 18 Gire ningene, ta ra pakana bung dari
bar, ina tulue ra bata na vatvat ma na tup ia, ma pa i ga bata damana boko

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra gunan Aigipto papa ra bung di ga vaki ia tana tuk tar gori. 19 Io, go
una lulut ma una agure varuk kaum lavur vavaguai ta ra pal, ma una varuk
ra lavur magit ta ra umauma bula; tago ra lavur tarai ma ra vavaguai ta ra
umauma ba pa di agure varuk diat, a bata na vatvat na bura taun diat, ma
diat a virua. 20 Nina ra tultul kai Parao ba i ga burut tai ra Luluai, i ga vaale
kana umana vilavilau, upi diat a lop ta ra pal, ma i ga agure varuk kana
vavaguai; 21 ma nina ba pa i ga nuk pa ra tinata kai ra Luluai, i ga nur vue
kana umana vilavilau ma kana umana vavaguai ta ra umauma.

22 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tulue vaarike ra limam tadav
ra bala na bakut, upi na bata na vatvat ta ra gunagunan Aigipto; na bura
taun ra tarai, ma taun ra vavaguai, ma taun ra lavur davai ta ra uma, ta
ra gunagunan Aigipto parika. 23 Ma Moses i ga tulue vaarike kana buka
urama tadav ra bala na bakut; ma ra Luluai i ga tulue ra pipi ma ra bata na
vatvat, ma i ga pala vabura ra meme ura ra pia; ma ra Luluai i ga tulue ra
bata na vatvat taun ra gunan Aigipto. 24 Damana i ga bata na vatvat, ma i ga
palapala ra meme vatikai maravut ra bata na vatvat, ma i ga tup ia, a gunan
Aigipto pa i ga nunure ra damana papa ra bung di vatur ra varkurai na king
tana. 25 Ma ra bata na vatvat i ga vakaina ra lavur magit ta ra gunan Aigipto
par, a lavur magit ta ra umauma, dir par a tarai ma ra vavaguai; ma ra bata
na vatvat i ga ta ra lavur davai ikilik ta ra uma, ma i ga bubur ra lavur ngala
na davai ta ra gunan. 26 la kaka ta ra gunan Gosen, nina ra tarai Israel dia
ga ki tana, pa i ga bata na vatvat.

27 Ma Parao i ga vartuluai ma i ga oro pa Moses ma Aron, ma i ga biti ta
dir. Iau tar rara go; ra Luluai i takodo, ma iau, avet ma kaugu tarai ave manga
kaina. 28 Amur a lul ra Luluai, tago i tar peal go ra pipi kai God ma ra bata
na vatvat; ina pala vue avat, koko avat a ki mulai ati. 29 Ma Moses i ga biti
tana: Ba iau tar irop kan ra pia na pal, ina tulue muka ra ura limagu tadav
ra Luluai; ma na ngo ra lavur pipi ma pa na bata na vatvat mulai; upi una
nunure ba ra Luluai i kure ra rakarakan a gunagunan. 30 Ma avat ma kaum
umana tultul, iau nunure ba pa avat a burut tai ra Luluai God. 31 Ma i ga kaina
ra katen ma ra barli, tago ra barli i ga vung ra patina ma ra katen i ga pupu.
32 Ma ra vit ma ra kon pa dir ga kaina; tago pa dir ga manga gol boko.

33 Ma Moses i ga irop kan ra pia na pal ma kan ra mata i Parao, ma i
ga tulue ra limana tadav ra Luluai; ma ra pipi ma ra bata na vatvat dir ga
ngo, ma pa i ga manga bata mulai. 34 Ma ba Parao i ga gire ba i ga ngo
ra bata, ma ra bata na vatvat ma ra pipi bula, i ga kaina mulai, ma i ga
valeo ra balana, diat ma kana umana tultul. 35 Ma i ga leo ra bala i Parao,
ma pa i ga pala vue ra tarai Israel; da ra Luluai i ga biti tai Moses.

A umana kubau dia monong diat

10 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una vana tadav Parao, tago iau
tar valeo ra balana, ma ra bala i kana umana tultul upi ina pait

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vaarike go kaugu lavur vakilang livuan ta diat; 2 ma upi una varvarvai ta
ra talinga i natum, a tutana, ma ra tubum ure ra lavur magit iau ga pait
diat aro Aigipto, ma ra lavur vakilang iau ga pait ia livuan ta diat, upi
avat a nunure ba iau iat ra Luluai.
3 Ma Moses ma Aron dir ga ruk tadav Parao, ma dir ga biti tana: Ra
Luluai, a God kai ra tarai Ebraio, i biti dari, Aivia ra bung boko upi una
vaikilik pa mule u ta ra luaina matagu? Una pala vue kaugu tarai upi diat
a lotu tadav iau. 4 Ona pata, ma u ole upi una pala vue kaugu tarai, gire,
ningene ina tulue ra lavur kubau ta kaum gunagunan; 5 ma na tup ia ta
ra mata i ra pia, pa ta tikai na gire mule ra pia; ma diat a en vue ra magit
i tur valili ta ra bata na vatvat, ma diat a en vue ra lavur davai i tavua
ure avat ta ra gunan; 6 ma diat a kor ta kaum umana pal, ma ta ra palpal
kai kaum umana tultul, ma ra palpal kai ra tarai Aigipto par. Ma i ga tur
tapuku ma i ga irop kan Parao.
7 Ma ra umana tultul kai Parao dia ga biti tana: Aivia ra bung boko
go ra tutana na da ra kun ure dat? Una pala vue go ra tarai, upi diat a
lotu tadav ra Luluai kadia God; pa u nunure boko vang ba Aigipto i tar
virua? 8 Ma Moses ma Aron dir ga vana mulai tadav Parao; ma i ga biti
ta dir: Avat a vana, ma avat a lotu tadav ra Luluai kavava God; ma to ia
diat, ba diat a vana? 9 Ma Moses i ga biti: Avet a vana ma kaveve lavur
barmana ma ra umana patuana, avet ma ra umana natu i vevet, a umana
tutana ma ra umana vavina, ma avet a agure kaveve lavur kikil na sip,
ma ra lavur kikil na bulumakau, tago avet a pait ra lukara kai ra Luluai.
10 Ma i ga biti ta dir: Ra Luluai na ki pire vavat, ona ina pala vue avat ma
ra umana natu i vavat! Ea, ava nuk upi ra kaina ka! 11 Koko na damana;
avat ika ra umana tutana, avat a vana, ma avat a lotu tadav ra Luluai;
tago nam kavava mamainga. Ma di ga korot vue dir kan ra luaina mata i
Parao.
12 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tulue ra limam tadav ra gunan
Aigipto upi ra lavur kubau, ma diat a vana rikai ta ra gunan Aigipto, ma
upi diat a en ra lavur davai par ta ra gunan, nam par ba i tur valili ta ra
bata na vatvat. 13 Ma Moses i ga tulue kana buka taun ra gunan Aigipto,
ma ra Luluai i ga tulue ra vuvu na taubar tadav ra gunan ma i ga vuvu ta
nam ra bung parika ma ra marum par bula; ma ta ra malana ra taubar i
ga kapkap ra kubau.
14 Ma ra umana kubau dia ga vana rikai ta ra gunan Aigipto parika,
ma dia ga ki ta ra langlangun Aigipto par; i ga tup ia tuna; lua boko pa
ta kubau dari, ma namur bula pata. 15 Tago dia ga kor ta ra mata i ra
gunagunan, ma i ga bobotoi ka ra gunan tana; ma dia ga en vue ra lavur
davai ta ra gunan ma ra lavur davai ba dia vuai ra vuai diat, nina ba dia
ga tur valili ta ra bata na vatvat; ma pa ta magit ba i ga lubalubang, pa ta
ikilik na davai ba ta ngala na davai, i ga ki mulai ta ra gunan Aigipto par.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

16 Io, Parao i ga oro lolole pa Moses ma Aron, ma i ga biti: Iau tar
pait ra kaina tadav ra Luluai kavava God ma tadav avat bula. 17 Kari i
boina ba una nur vue kaugu varpiam ta go ra bung, ma una lul ra Luluai
kavava God upi na tak vue ke go ra minat kan iau. 18 Ma Moses i ga irop
kan Parao, ma i ga lul ra Luluai. 19 Ma ra Luluai i ga pukue ra vuvu upi
ra ngala na labur, ma i ga kap vue ra kubau, ma i ga vue tar diat ta ra
Ta Meme; ma pa ta kopono kubau mulai i ga ki ta ra langlangun Aigipto.
20 Ma ra Luluai i ga valeo ra bala i Parao, ma pa i ga pala vue ra tarai
Israel.

A bobotoi i monong diat

21 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tulue ra limam urama tadav
ra bala na bakut, upi ra gunan Aigipto na bobotoi ma ra tarai diat a
pepepere ke. 22 Ma Moses i ga tulue ra limana urama tadav ra bala na
bakut; ma a utul a bung a ngala na bingnimuna i ga ki ta ra gunan
Aigipto par; 23 ma pa dia ga gire vargiliane diat, ma pa ta na i ga tut
kan kana kiki ta ra utul a bung; ma i ga kapa ka ra lavur kuba i ra tarai
Israel.
24 Ma Parao i ga oro pa Moses, ma i ga biti: Avat a vana, avat a lotu
tadav ra Luluai, ia kaka kavava kikil na sip ma kavava lavur bulumakau
diat a ki, avat a vana ma ra lavur natu i vavat bula. 25 Ma Moses i ga biti:
Una tabar bula avet ma ra magit na tinabar ma ra tinabar di tuntun tar
ia, upi avet a vartabar tadav ra Luluai kaveve God. 26 Avet a varagur bula
ma kaveve lavur vavaguai; pa avet a nur vue ta pal a kau i diat ba na ki
ati; tago avet a tak ta na ta diat upi avet a vartabar me tadav ra Luluai
kaveve God; ma pa ave nunure boko ra magit ba avet a vartabar me tadav
ra Luluai, tuk tar ta ra bung avet a pot aro.
27 Ma ra Luluai i ga valeo ra bala i Parao, ma pa i ga pala vue diat.
28 Ma Parao i ga biti tana: Una vana kan iau, ma koko una gire mule ra
matagu, tago nam ra bung ba u vana mulai piragu, una virua ka. 29 Ma
Moses i ga biti: I boina kaum tinata; pa ina vana mulai piram.

A varvai lua ba ra umana luaina bul diat a mat

11 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses; Tika na kinadik mulai ina tulue
pire Parao ma pire Aigipto; ta kopono ko; namur na pala vue
avat; ma ba i pala vue avat par, na okole vue tuna avat kan go ra gunan.
2 Io, una ve ra tarai upi diat a valongore, ma ra tarai par ma ra vaden
par, diat a vatang upi ra lavur marmar di pait ia ma ra silva, ma ra lavur
marmar di pait ia ma ra goled, tai ra umana talai diat. 3 Ma ra Luluai i ga
maravut ra tarai ma ra umana te Aigipto dia ga mari diat. Ma tikai bula,
ra tutana Moses i ga ngala kakit ta ra gunan Aigipto, ta ra luaina mata i
ra umana tultul kai Parao, ma ta ra luaina mata i ra tarai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 Ma Moses i ga biti: Ra Luluai i biti dari, Ta ra mutumut ina vana
rikai livuan ta ra gunan Aigipto; 5 ma ra lavur luaina natu i ra tarai ta ra
gunan Aigipto diat a mat; na tur pa. ia ma ra luaina bul kai Parao, nina i
ki ta ra kiki na king, ma na tuk tar ta ra luaina bul kai ra tultul na vavina
i tur ta ra vat na uduudu; ma ra luaina nat na vavaguai bula. 6 Ma na tup
ia ra tinangi ta ra gunan Aigipto par, pata boko i ga varogop me lua, ma
namur pata na mulai damana.
7 Ma pa ta pap na loalor ta diat ra tarai Israel, vakir ta diat ra tarai ba
ta ra vavaguai; upi avat a nunure ba ra Luluai i kure vaenana pa ra tarai
Israel ta dir ma ra tarai Aigipto. 8 Ma diat par go kaum umana tultul diat
a vana ur piragu, ma diat a va timtibum tadav iau, diat a biti: Una irop
ma ra tarai par ba diat a mur u; ma na par go, ma ina irop. Ma i ga vana
balakane Parao, ma i ga karangap kana kankan.
9 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Parao pa na torom tam; upi na peal
kaugu lavur vakilang na kinaian ta ra gunan Aigipto. 10 Ma Moses ma
Aron dir ga pait go ra lavur vakilang na kinaian ta ra luaina mata i
Parao; ma ra Luluai i ga valeo ra bala i Parao, ma pa i ga mulaot ba ra
tarai Israel diat a irop kan kana gunan.

A bolo lake

12 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses ma Aron ta ra gunan Aigipto
dari: 2 Go ra gai ra luaina gai pire vavat; ia ra luaina gai ta ra
kilala pire vavat. 3 Amur a ve ra kor na tarai Israel ma amur a biti dari:
ta ra bung a vinun ta go ra gai, tikatika na tutana na pilak pa ta nat na
sip ure ra lavur kubakuba i diat, tika na nat na sip ure tika na pal; 4 ma
ona a paupau ke dia ki tai ta pal, ma pa i tale diat upi diat a en ra nat
na sip, boina ba diat ma ra umana talai diat tai ta ra pal i maravai diat a
pilak pa ta kopono ure diat par, ma avat a luk ra tarai; ma avat a nuk pa
ra tiniba ta ra nat na sip ba na topa tikatikai ba na en ia. 5 Kavava nat na
sip na ko kakit, a tomotoina, ba i kopono ko kana kilala; avat a pilak pa
ia ta ra kikil na sip ba ta ra kikil na Me; 6 ma avat a balaure vake tuk tar
ta ra bung a vinun ma a ivat ta nam ra gai; ma ra lavur tarai Israel par
diat a doka ta ra ravian. 7 Ma diat a tak pa ra gapuna, ma diat a kolo ra
ura tukal i ra matakilalat me, ma ra davai i va bolabolo arama bula, ta
nam ra pal dia iaian tana. 8 Ma diat a en ra viono ta nam ra marum, diat
a rang ia ta.ra iap, ma diat a maravut ia ma ra gem ba pa i leven; diat a
en ia, ma ra vurigir i mapak. 9 Koko avat a en ia ba i kalamana boko, ma
koko avat a kabalane, avat a rang ia ta ra iap. ra uluna ma ra kakene ma
ra balana bula. 10 Ma koko ta ik na tur valili upi ra kubakene; ma ona ta
na i tur valili upi ra kubakene, avat a tun vue ta ra iap. 11 Avat a en ia
dari: avat a vi pit ra livua i vavat, a pal a kau ta ra kau i vavat, a buka
ta ra lima i vavat; ma avat a en lolole pa ia; a bolo lake kai ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

12 Tago ta nam ra marum ina bolo ta ra gunan Aigipto, ma ina ubu doko
ra umana luaina natu i ra tarai ma ra umana luaina nat na vavaguai ta
ra gunan Aigipto; ma ina pait ra balbali pire ra umana god Aigipto. 13 Ma
ra gap ia ra vakilang pire vavat ta nam ra umana pal ava ki tana; ma ona
iau. gire ra gap ina bolo lake avat, ma pa ta kinadik na tadav avat upi
avat a virua tana, ba ina ubu ra gunan Aigipto.
14 Ma go ra bung na varogop ma ra vakilang na kodakodop pire vavat,
ma avat a vagomgom ia upi avat a pait ra lukara tadav ra Luluai tana
ta kavava lavur taun tarai, da ra mangamangana ba na tur tukum.
15 Lavurua na bung avat a en ra gem ba pa i leven; ma ta ra luaina bung
iat avat a vairop vue ra leven kan ra kubakuba i vavat, tago diat par
dia en ra gem i leven papa ra luaina bung tuk tar ta ra valavuruana, da
okole vue diat kan ra tarai Israel. 16 Ma ta ra luaina bung avat a pait ra
kivung na lotu, ma ta ra valavuruana bung damana bula, a kivung na
lotu; koko avat a pait ta mangana papalum ta dir, ia kaka a nian ure ra
tarai, nam uka avat a varvakai me. 17 Ma avat a nuk pa ra lukara na gem
ba pa i leven, tago ta nam ra bung iat iau ga agure vairop kavava kor na
tarai kan ra gunan Aigipto; kari avat a nuk pa go ra bung ta kavava taun
tarai par da ra mangamangana ba na tur tukum. 18 Ta ra luaina gai ma
ta ra vavinun ma a ivat na bung tana, ta ra ravian, avat a en ra gem ba
pa i leven, ma na tuk tar ta ra bung a ura vinun ma tikai ta ra gai, ba i
ravian. 19 Lavurua na bung koko ra leven na bang ta ra kubakuba i vavat;
tago diat par dia en ra magit i leven, da okole vue diat kan ra tarai Israel,
ba ta vaira ba ta gunan tuna. 20 Koko avat a en ta magit ba i leven, avat a
en ra gem ba pa i leven ta kavava pia na pal par.
21 Ma Moses i ga oro pa ra umana patuana kai ra tarai Israel ma i ga
biti ta diat: Avat a pilak pa ra umana nat na sip, ma avat a takan pa diat
varogop ma ra tarai ta ra kubakuba i vavat ma avat a doko ra bolo lake.
22 Ma avat a takan pa ra vinvin na isop ma avat a puk ia ta ra gap ta ra
la, ma avat a kolo ra davai i va bolo ma ra ura tukal i ra matakilalat ma
ra gap i ki ta ra la; ma koko ta tikai ta vavat na irop ta ra matakilalat i
ra kubana tuk tar ta ra malana. 23 Tago ra Luluai na bolo upi na ubu ra
umana te Aigipto; ma ona na gire ra gap ta ra davai i va bolo ma ta ra ura
tukal, a Luluai na bolo lake, ma pa na tul tar ra tena vardodoko upi na ruk
ma upi na ubu avat. 24 Ma avat a pait go ra magit; a mangamangana piram
ma ra umana natum pa na mutu. 25 Ma ba ava tar pot ta nam ra gunan ba
ra Luluai na tabar avat me varogop ma kana varvatading, avat a pait go
ra mangamangana. 26 Ma ba ra umana natu i vavat dia tir avat dari: Ava
ra kukurai go ra mangamangana? 27 avat a biti: Go ia ra tinabar ure ra
bolo lake kai ra Luluai, tago i ga bolo lake ra kubakuba i ra tarai Israel aro
Aigipto ta nam ra bung i ga ubu ra tarai Aigipto tana, ma i ga valaun diat
ta ra kubakuba i diat. Ma ra tarai dia ga tur rururu ma dia ga lotu.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

28 Ma ra tarai Israel dia ga vana ma dia ga pait ia damana; da ra Luluai
i ga vartuluai tana pire Moses ma Aron, damana dia ga pait ia.

A mutuaina varmonong — A umana luaina bul dia mat

29 Ma ta ra mutumut a Luluai i ga ubu ra lavur luaina natu i ra tarai
ta ra gunan Aigipto, i tur pa ia ma ra luaina bul kai Parao ta ra kiki na
king ma i ga tuk tar ta ra luaina bul kai ra tutana di ga varuk ia ta ra pal
na banubat; ma diat par bula ra lavur nat na vavaguai, a umana luaina.
30 Ma Parao i ga tut ra marum, ma diat par kana lavur tultul, ma ra tarai
Aigipto par; ma i ga tup ia ra kunukula aro Aigipto, tago vakir ta tika na
pal ba pa ta minat i tana. 31 Ma i ga oro pa Moses ma Aron ra marum ma
i ga biti: Avat a tut, avat a irop balakane kaugu tarai, avat par ma ra tarai
Israel; ma avat a vana, ma avat a lotu tadav ra Luluai, da ava ga vatang
ia. 32 Avat a agure kavava lavur kikil na sip ma ra kikil na bulumakau, da
ava ga biti, ma avat a ga vana; ma avat a tata vadoane iau bula.
33 Ma ra tarai Aigipto dia ga vargat ra tarai Israel ba diat a tul vue lulut
diat kan kadia gunan; tago dia ga biti: Avet a virua par. 34 Ma ra tarai dia
ga kap ra plaua ba pa i leven boko, ma kadia la ba di bing ra plaua tana,
di ga pulu diat ma kadia umana mal na tubatuba, ma dia ga kap ia ta ra
ul a vara i diat. 35 Ma ra tarai Israel dia ga torom ta ra tinata kai Moses;
ma dia ga titir upi ra lavur ngatngat na marmar di ga pait ia ma ra silva,
ma ra ngatngat na marmar di ga pait ia ma ra goled, ma upi ra mal bula,
ta diat ra umana te Aigipto; 36 ma ra Luluai i ga maravut ra tarai, ma
ra umana te Aigipto dia ga mari diat ma dia ga tabar diat ma ra magit
dia ga tir diat upi ia. Ma dia ga vatur vake ra tabarikik kai ra umana te
Aigipto.

A tarai Israel dia irop kan Aigipto

37 Ma ra tarai Israel dia ga tur pa ra vinavana maro Rameses ma dia ga
tuk uro Sukot, laptikai na mar na arip na tarai bar diat dia ga vana, ma
ra lavur natu i diat bula. 38 Ma a peal enana tarai dia ga varagur ma diat
urama; ma ra sip ma ra bulumakau ma mangoro na vavaguai. 39 Ma dia
ga tun ra gem ba pa i leven ma nam ra plaua ba di ga kap vairop ia maro
Aigipto tago pa i ga leven; tago di ga korot vue diat aro Aigipto, ma i ga
dekdek upi diat a vavuan, ma pa dia ga vaninare ta magit na nian ure
diat iat.
40 Io, ra tarai Israel dia ga ki na vaira aro Aigipto a ivat na mar ma a utul
a vinun na kilakilala. 41 Ma ba i ga par a ivat na mar ma a utul a vinun na
kilakilala, ta nam ra bung iat a kor na tarai kai ra Luluai dia ga irop kan
ra gunan Aigipto. 42 Nam ra marum a Luluai i ga monamono tana, tago i
ga agure vairop diat kan ra gunan Aigipto. A lavur tarai Israel par ta kadia
lavur taun tarai diat a manga nuk pa go ra marum kai ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ta umana varkurai mulai ure ra bolo lake

43 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses ma Aron: A varkurai ure ra bolo lake
go: pa ta tematana na ian maravut tana; 44 ma ra lavur tultul di ga kul
diat ma ra mani diat a ian tana, ona di ga poko kikil diat. 45 A vaira ma
ra tultul di vapuak ia, koko dir a ian tana. 46 Diat a en ia tai tika na pal;
ma koko una kap vairop ta ik kan ra pal; ma koko avat a bubur ta uruna.
47 A tarai Israel par diat a pait ia. 48 Ma ba ta vaira i ki piram ma i mainge
ba na pait ra bolo lake tadav ra Luluai, boina ba na poko kikil kana tarai
par, ma na vana maravai ma na pait ia; ma na varogop ma ra gunan
tuna; ma koko ta tikai na en ia ba i iba upi ra pokakikil. 49 Tikai ka ra
varkurai ure ra gunan tuna ma ure ra vaira i ki pire vavat.
50 Ma ra tarai Israel par dia ga pait go ra magit; da ra Luluai i ga
vartuluai pire Moses ma Aron, damana dia ga pait ia. 51 Ma ta nam ra
bung iat a Luluai i ga agure vairop ra lavur kor na tarai Israel kan ra
gunan Aigipto.

A varvadoan pire ra umana luaina bul

13 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari: Avat a tibe tar diat par
tagu di kava value diat, 2 nina i vana rikai lua ta ra tatal na bul
pire ra tarai Israel, ta diat ra tarai ma ra vavaguai bula; kaugu ka diat.

A lukara na gem ba pa i leven

3 Ma Moses i ga biti tai ra tarai: Avat a nuk pa go ra bung, a bung ava
ga irop tana kan Aigipto, kan ra kuba i ra umana vilavilau; tago ra Luluai
i ga. agure vairop avat kan nam ra gunan ma ra dekdek na limana; koko
avat a en ra gem i leven. 4 Ta go ra bung ta ra gai Abib ava vana rikai.
5 Ma ba ra Luluai i agure vaolo u ta ra gunan kai ra tarai Kanaan, ma
ra tarai Ket, ma ra tarai Amor, ma ra tarai Kivi, ma ra tarai Iebus, nina
ra gunan i ga vavalima tar ia tai ra umana tamam, a gunan ba i alalir a
polo na u ma ra polo na livur i kalakalami tana, i boina ba una pait go ra
lotu ta go ra gai. 6 Lavurua na bung una en ra gem ba pa i leven, ma ta
ra valavuruana bung una pait ra lukara kai ra Luluai. 7 Avat a en ra gem
ba pa i leven ta nam ra lavurua na bung par; ma koko ta gem i leven na
bang piram, ma koko ta leven na bang piram ta kaum langlangun parika.
8 Ma una vateten natum ta nam ra bung dari: Di pait ia ure nam ra magit
ra Luluai i ga pait ia ure iau, ba iau ga vana rikai kan ra gunan Aigipto.
9 Ma na varogop ma ra vakilang piram ta ra limam, ma na varogop ma ra
vakilang na kodakodop ta ra pal a matam, upi ra varkurai kai ra Luluai
na ki ta ra ngiem; tago ra Luluai i ga agure vairop u ma ra dekdek na
limana kan ra gunan Aigipto. 10 Kari una pait go ra mangamangana ta
kana e ta ra kilakilala.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A bul i vana rikai lua ta ra tatal na bul

11 Ma ba ra Luluai i agure vaolo u ta ra gunan kai ra tarai Kanaan, da i
ga vavalima tam ma tai ra umana tamam, ma ba i tabar u me, 12 una tibe
vaire upi kai ra Luluai diat par dia vana rikai lua ta ra tatal na bul, ma
ra luaina nat na vavaguai piram; a umana tutana una tul tar diat tai ra
Luluai. 13 Ma ra lavur nat na as par una kia valaun diat ma ra nat na me;
ma ona pa u mainge upi una kia valaun diat, una bubur ra inoa i diat;
ma diat par a umana luaina natu i ra tarai una kia valaun diat. 14 Ma ba
natum a tutana i tir u ta ra kilala namur dari, Ava go? una biti tana, A
Luluai i ga agure vairop avet ma ra ongor na limana kan Aigipto, kan ra
kuba i ra umana vilavilau; 15 ma ba Parao i ga papait na ole upi na pala
vue avet, ra Luluai i ga ubu doko ra lavur luaina bul ta ra gunan Aigipto,
a umana luaina natu i ra tarai ma ra umana luaina nat na vavaguai; kari
iau tul tar tai ra Luluai nam par ba i vana rikai lua ta ra tatal na bul
ma i tutana; ma ra lavur luaina ta ra umana natugu iau kia valaun diat.
16 Ma na da ra vakilang ta ra limam ma ra vipuar ta ra pal a matam; tago
ra Luluai i ga agure vairop dat ma ra dekdek na limana kan ra gunan
Aigipto.

A bakut ma ra biro na iap

17 Ma ba Parao i tar pala vue ra tarai, God, pa i ga agure diat ta ra nga
i ga alalu ta ra gunan kai ra tarai Pilistia, ma a dovot nam ra nga pa i ga
lolovina; tago God i ga biti: Kan ba ra tarai diat a gire ta vinarubu diat
a nukpuku ma diat a lilikun uro Aigipto; 18 ma God i ga agure diat ta
ra nga i ga alalu ta ra bil pire ra Ta Meme; ma ra tarai dia ga kapkap ra
vargal ma dia ga vana urama kan ra gunan Aigipto. 19 Ma Moses i ga kap
ra ur i Iosep; tago i ga vatur vake ra vavalima kai ra tarai Israel dari: God
na lalaume kapi avat, ma avat a kap ra urugu urama kan go ra gunan.
20 Ma dia ga tur pa kadia vinavana maro Sukot, ma dia ga ki pit aro
Etam, ta ra langun na bil. 21 Ma ra Luluai i ga lua ta diat ma ra bakut ta
ra bung na keake upi na lue rap diat ta ra nga; ma ta ra bung na marum i
ga lua ta diat ma ra ngala na biro na iap upi na vakapa are diat; upi diat
a pait ra vinavana ta ra keake ma ta ra marum; 22 a bakut ta ra keake ma
ra ngala na biro na iap ta ra marum pa dir ga vana balakane ra tarai.

Di vana vurbolo ra Ta Meme

14 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari: 2 Una ve ra tarai Israel upi
diat a talil ma diat a ki boko pire Pikairot, livuan ta dir Mikdol
ma ra ta, pire Baal-Sepon; avat a ki ta ra luaina matana, abara ta ra
valian. 3 Ma Parao na biti ure ra tarai Israel: Dia tar vana rara ta nam
ra gunan, a bil i tur kikil bat diat. 4 Ma ina valeo ra bala i Parao, ma na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

korot mur diat; ma ina vatur vake ra minamar tai Parao ma tai kana loko
na tarai na vinarubu; ma ra tarai Aigipto diat a nunure boko ba iau ra
Luluai. Ma dia ga pait ia damana.
5 Ma di ga ve ra king Aigipto ba ra tarai dia ga takap; ma ra bala i
Parao ma ra bala i kana umana tultul i ga enana tadav ra tarai, ma dia
ga biti: Ava go da tar pait ia, tago da tar pala vue ra tarai Israel kan
ra papalum pire dat. 6 Ma i ga vaninare kana kiki na vinavana ma i ga
agure kana tarai; 7 ma i ga pilak pa laptikai na mar na kiki na vinavana,
a umana vakak, ma ra lavur kiki na vinavana mutu maro Aigipto ma
ra umana luluai ta diat par. 8 Ma ra Luluai i ga valeo ra bala i Parao, ra
king Aigipto, ma i ga korot mur ra tarai Israel; ma ra tarai Israel dia ga
irop ma ra dekdek na lima. 9 Ma ra tarai Aigipto dia ga korot mur diat, a
umana os ma ra umana kiki na vinavana par kai Parao ma kana tarai na
os par ma kana lavur loko na tarai na vinarubu, ma i ga tadav diat abara
pire ra ta, pire Pikairot, ta ra luaina mata i Baal-Sepon.
10 Ma ba Parao i ga vana maravai, ra tarai Israel dia ga idok, ma gire,
ra tarai Aigipto ba dia ga korot mur diat; ma dia ga burut na kaia; ma ra
tarai Israel dia ga tangi tadav ra Luluai. 11 Ma dia ga biti tai Moses: Dave,
pa ta tung na minat aro Aigipto vang, tago u tar agure vairop avet upi
avet a virua ta ra bil? Ta ra ava u pait go ra magit ta vevet ma u agure
vairop avet kan Aigipto? 12 Pa ave ga ve u aro Aigipto ba una nur vue
avet, upi avet a torom ta ra tarai Aigipto? Tago gala avet a torom ta ra
tarai Aigipto, gala na boina, ma go i kaina, tago avet a virua ka ta ra bil.
13 Ma Moses i ga biti tai ra tarai: Koko avat a burut, avat a tur uka, ma
avat a gire ra varvalaun kai ra Luluai, nina ba na pait ia ure avat go gori;
tago ra tarai Aigipto, nina ava gire diat gori, pa avat a gire vatukum mule
diat. 14 A Luluai na varubu maravut avat, ma avat a ki mut uka.
15 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Ta ra ava u tangi tadav iau? Una ve
ra tarai Israel ba diat a vana ka. 16 Ma una vatur kaum buka urama, ma
una tulue ra limam taun ra ta, ma una tibe varbaiane, ma ra tarai Israel
diat a vurbolo livuan ta ra ta, ta ra pia i ge. 17 Ma iau, gire ina valeo
ra bala i Parao, ma diat a vana vurbolo mur diat; ma ina vatur vake ra
minamar tai Parao, ma tai kana loko na tarai na vinarubu, ma tai kana
lavur kiki na vinavana ma tai kana tarai na os. 18 Ma ra tarai Aigipto diat
a nunure ba iau ra Luluai ta nam ra bung ba iau vatur vake ra minamar
tai Parao, ma tai kana lavur kiki na vinavana, ma tai kana tarai na os.
19 Ma ra angelo kai God nina i ga lue rap ra kor na tarai Israel, i ga
kakari mara na lua, ma i ga vana namur bat diat, ma ra bakut i ga kakari
mara na lua, ma i ga tur namur bat diat. 20 Ma i ga tur livuan ta dir ra
kor na tarai Israel ma ra kor na tarai Aigipto; ma a dovotina, a bakut ma
ra bobotoi abara, ma i ga vakapa ka ra marum; ma go diat ma nam diat
pa dia ga maravai vargil ta ra marum par.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

21 Ma Moses i ga tulue ra limana taun ra ta; ma ra Luluai i ga tulue ra
ngala na taubar, ma i ga vuvu ta nam ra marum par, ma ra bala na ta i
ga ge tana da ra pia, ma ra ta i ga tur varbaiai. 22 Ma ra, tarai Israel dia
ga vana vurbolo livuan ta ra ta, da ta ra pia i ge, ma ra ta i ga tur da ra
ura liplip na vat ta ra papar a lima tuna ma ta ra papar a maira. 23 Ma ra
tarai Aigipto dia ga korot mur diat, ma dia ga vana vurbolo mur diat ta
ra ta, a lavur os kai Parao, ma kana lavur kiki na vinavana ma kana tarai
na os. 24 Ma ta ra varkia na monamono ta ra malana ra Luluai i ga bobe
taun ra loko na tarai na vinarubu kai Aigipto marama ta ra biro na iap ta
ra bakut, ma i ga ubu vapurpuruan ra loko na tarai na vinarubu Aigipto.
25 Ma i ga vakaina vue ra umana vil ta kadia lavur kiki na vinavana, ma
pa dia ga vana bulu mulai; ma ra tarai Aigipto dia ga biti: Boina dat a
vilau kan ra mata i ra tarai Israel; tago ra Luluai i varubu maravut diat
ure ra tarai Aigipto.
26 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tulue ra limam taun ra ta, upi
ra ta na alir taun ra tarai Aigipto, ma taun kadia lavur kiki na vinavana,
ma taun kadia tarai na os. 27 Ma Moses i ga tulue ra limana taun ra ta, ma
ra ta i ga lilikun ma i ga lubu mulai ta ra malana; ma ra tarai Aigipto dia
ga vilau tana; ma ra Luluai i ga vue pukue vue ra tarai Aigipto ta ra bala
na ta. 28 Ma ra ta i ga lilikun mulai, ma i ga vue taun ra umana kiki na
vinavana, ma ra tarai na os, maia, ra loko na tarai na vinarubu par kai
Parao, diat dia ga vana mur diat ta ra bala na ta; pa ta tikai ta diat i ga
virua valili. 29 Ma ra tarai Israel dia ga vana ta ra pia i ge ta ra bala na ta,
ma ra ta i ga da ra liplip na vat pire diat ta ra papar a lima tuna ma ta ra
papar a maira.
30 Damana ra Luluai i ga valaun ra tarai Israel kan ra lima i ra tarai
Aigipto ta nam ra bung; ma ra tarai Israel dia ga gire ra tarai Aigipto, a
umana minatina, ta ra valian. 31 Ma ra tarai Israel dia ga gire ra ngala na
magit ra Luluai i ga pait ia ta ra tarai Aigipto, ma ra tarai dia ga burut tai
ra Luluai ma dia ga nurnur tai ra Luluai ma ta kana tultul Moses.

A kakailai kai Moses

15 1 Ma Moses ma ra tarai Israel dia ga kakaile go ra kakailai tadav
ra Luluai, ma dia ga biti dari:
Ina kakailai tadav ra Luluai, tago i tar tut ma kana minamar;
I tar vue tar ra os ma ra tena ki os ta ra ta.
2 A Luluai kaugu kakailai ma ra dekdekigu,
Ma ia ra varvalaun piragu;
Kaugu dekdek na God ma ina pite pa ia;
A God kai tamagu, ma ina vangala pa ia.
3 A Luluai a tena vinarubu;
A iangina — ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 A kiki na vinavana kai Parao ma kana loko na tarai na vinarubu i
tar vue tar diat ta ra ta;
Ma kana lavur vakak na luluai na vinarubu dia tar dudu ta ra Ta
Meme.
5 A lulurunа i tuba diat;
Dia tar dudu ta ra marumian da ra vat.
6 Luluai, a limam tuna i mong ma ra ongor,
Luluai, a limam tuna i pamar gigi ra ebar.
7 Ma ta kaum peal minamar u vue pukue vue diat dia tut na vinarubu
ure u.
U tar vaarike kaum kankan, ma i en vue diat da ra timul i ra kunai.
8 A ngala na vuvu na bilaum i vatut ra tava,
Ma ra lovon ta i tur da ra buana.
A lamanana i dekdek ta ra bala na ta.
9 A ebar i ga biti:
Ina korot mur diat, ina tadav diat, ina tibe ra tabarikik di ga ra pa ia.
A balagu na gugu ta diat,
Ina ele pa kaugu pakat na vinarubu, ma ra limagu na kamare vue
diat.
10 U ga vuvu ma kaum ubar, ma ra ta i taun diat;
Dia ga dudu da ra bol ta ra ngala na ta.
11 Luluai, ia ta diat ra umana god ba amur a vardada me?
To ia amur a varogop me ta ra minamar i ra mangamangana
gomgom,
I enana ra maukuam, dia pite pa ia ma ra kakailai, ma u pait ra
papalum na padapada varvo?
12 U ga tulue ra limam tuna,
Ma ra pia i konom pa diat.
13 U tar rap lue kaum tarai ma ra varmari, nina diat u tar valaun diat.
U tar agure diat ma ra dekdekim tadav ra lia na kubam.
14 A tarai dia ga valongore, ma dia ga ururian;
A kinadik i tar tadav ra tarai ta ra gunan Pilistia.
15 I bilua ra nuknuk i ra umana luluai kai Edom.
A dadadar i kinim vake ra umana luluai Moab,
Ma ra tarai par dia ki Kanaan panie ra dekdek i diat.
16 A ngala na bunurut ma ra dadadar i tadav diat;
Ure ra dekdek na limam dia ki mut da ra vat,
Tuk tar ta nam ra bung ba kaum tarai, Luluai, dia tar vana alu,
Tuk tar ta nam ra bung ba kaum tarai dia tar vana alu, nina u tar
kul kapi diat upi kaum.
17 Una agure vaolo boko diat ma una vaki diat ta ra luana ta kaum
gunan,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Nam ra gunan, Luluai, u ga pait ia upi una ki tana,
Ra pal i gomgom, Luluai, nina a limam i ga vatur ia.
18 A Luluai na varkurai pa na mutu.
19 Tago ra lavur os kai Parao dia ga vana ta ra ta ma kana lavur kiki
na vinavana, ma kana lavur tarai na os, ma ra Luluai i ga valilikun ra ta
taun diat, ma ra tarai Israel dia ga vana ta ra pia i ge, ta ra bala na ta.
20 Ma Miriam, a propet, tai Aron, i ga vatur tika na kudu ta ra limana; ma
ra vaden par dia ga mur ia ma ra umana kudu ma ra umana malagene.
21 Ma Miriam i ga kakailai pire diat dari;
Avat a kakailai tadav ra Luluai, tago i tar tut ma ra minamar.
A os ma nina i ki tana, i vue tar dir ta ra ta.

A mapak na tava aro Mara

22 Ma Moses i ga agure pa ra tarai Israel kan ra Ta Meme, ma dia ga
vana ta ra bil, a iangina Sur; ma dia ga vana a utul a bung ta ra bil, ma
pa dia ga tikan tadav ta tava. 23 Ma ba dia ga tadav Mara, i ga dekdek
upi diat a momo ta ra tava Mara, tago i ga mapak; kari di ga vatang
ra iangina Mara. 24 Ma ra tarai dia ga tata na urur ure Moses, dia ga
biti: Ava avet a mome? 25 Ma i ga kail tadav ra Luluai, ma ra Luluai i ga
vateten tar tika na davai tana, ma i ga vue tar ia ta ra tava, ma ra tava i
ga kalami.
Ma ra Luluai i ga tul tar tika na varkurai ma tika na vartuluai ta diat,
ma i ga valar diat ie; 26 ma i ga biti: Ona u valongore bulu ra nilai ra
Luluai kaum God ma ona u pait nam i takodo ta ra luaina matana, ma
una torom ta kana lavur vartuluai, ma una mur kana lavur varkurai, pa
ina tulue nam ra lavur minait piram ba iau ga tulue pire ra tarai Aigipto;
pata, tago iau ra Luluai, nina iau valagar u.
27 Ma dia ga pot aro Elim, nina a vinun ma a ura mata na tava tana, ma
lavurua na vinun na inaina lama; ma dia ga ki abara pire ra tava.

God i tabar diat ma ra Mana

16 1 Ma dia ga vana kan Elim, ma ra tarai Israel par dia ga tadav ra
bil Sin, nina i ga tur livuan ta dir Elim ma Sinai, ta ra vauruana
gai, a bung a vinun ma a ilima, taun kadia niirop kan ra gunan Aigipto.
2 Ma ra tarai Israel par dia ga tata mukumuk ure Moses ma ure Aron ta
ra bil; 3 ma ra tarai Israel dia ga biti ta dir: Gala ave virua ta ra lima i ra
Luluai ta ra gunan Aigipto ba avet a ki pire ra umana kabala dia buka
ma ra kirip, ma ba avet a maur ma ra bo na nian, gala na boina; ma go
amur ga agure pa avet ta go ra bil, upi go ra tarai par diat a virua ma ra
mulmulum.
4 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Gire, ina tulue ra gem marama
ra bala na bakut, na da ra bata pire vavat; ma ra tarai diat a irop a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bungbung par, ma diat a varurue ra tiniba ba na topa ta kopono bung,
upi ina valar diat, ba diat a mur kaugu vartuluai ba pata. 5 Ma ta ra
valaptikaina bung diat a mal pa nina ba dia kap varurue, ma na varogop
ma ra tiniba ure ra ura bung.
6 Ma Moses ma Aron dir ga biti tai ra tarai Israel par dari: Ta ra ravian
avat a nunure ba ra Luluai i ga agure vairop avat kan ra gunan Aigipto,
7 ma ta ra malana avat a gire ra minamar i ra Luluai; tago i tar valongore
kavava tinata na urur ure; ma to ia amir, upi avat a tata mukumuk ure
amir? 8 Ma Moses i ga biti: Na damana, ra Luluai na tul tar ra kirip ta
vavat ta ra ravian, upi avat a en ia, ma a peal gem ta ra malana; tago ra
Luluai i ga valongore kavava tinata na urur ava urur me ure; ma to ia
amir? Kavava tinata na urur ure ra Luluai, vakir ure amir.
9 Ma Moses i ga biti tai Aron: Una biti tai ra tarai Israel par dari, Avat
a vana maravai ta ra luaina mata i ra Luluai, tago i tar valongore kavava
tinata mukumuk. 10 Ma ba Aron i ga tatike ra tinata ta ra tarai Israel par,
dia ga lingan upi ra bil, ma io, ra minamar kai ra Luluai i ga vana rikai
ta ra bakut. 11 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari: 12 Iau tar valongore ra
tinata na urur kai ra tarai Israel; una tata ta diat dari: Ta ra ravian avat a
en ra kirip, ma ta ra malana avat a maur ma ra gem; ma avat a nunure ba
iau ra Luluai kavava God.
13 Ma ta ra ravian a voro i ga vana rikai, ma i ga kor ta ra gunan dia ga
ki tana; ma ta ra malana a mavoko i ga va kikil ra gunan dia ga ki tana.
14 Ma ba ra mavoko i ga panie, gire, tika na magit i ga va ra pia ta ra bil,
i ga vulu ma i ga ikilik, a peda ik, ma i ga pua da ra mavoko i madoldol
ta ra pia. 15 Ma ba ra tarai Israel dia ga gire, dia ga biti vargil dari: Ava
nam? Tago pa dia ga nunure ba ava. Ma Moses i ga ve diat ba: A gem
go, nina ba ra Luluai i tabar avat me upi avat a en ia. 16 Ia go ra magit ra
Luluai i ga vartuluai ure dari: Avat a varurue, tikatikai kana tiniba ure ra
nian; a kopono valavalar ure tikatikai ta vavat par; ma ra umana tutana
par diat a tak pa ia ure diat ta kadia lavur pal na mal.
17 Ma ra tarai Israel dia ga pait ia damana, ma dia ga varurue, ta
umana a ngala ma ta umana a ikilik. 18 Ma ba dia ga valar ia ma ra
valavalar, nina ba i ga varurue ra ngala, pa ta i ga tur valili pirana, ma
nina i ga varurue ra ikilik, pa i ga iba upi ta na; dia ga varurue, tikatikai
varogop ma nam ba na topa ia,
19 Ma Moses i biti ta diat: Koko ta tikai na en valili tana upi na va boko
tuk tar ta ra malana. 20 Ma pa dia ga torom tai Moses; ma ga ta umana
dia ga en valili ia upi urai na malana, ma ra umana kariuriu dia ga vana
rikai tana, ma i ga angina; ma Moses i ga kulot ure diat. 21 Ma dia ga
varvarurue ta ra malamalana ta ra bungbung par, tikatikai varogop ma
nam ba na topa ia; ma ba ra keake i ga papait na dekdek vanavana, i ga
polo ko.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

22 Ma ta ra valaptikaina bung dia ga varvarurue a uraura tiniba na
gem, a ura valavalar ure tikatikai; ma ra lavur luluai kai ra tarai dia ga
pot, ma dia ga ve Moses. 23 Ma i ga biti ta diat: la go ba ra Luluai i ga
tatike dari: Ningene a ngala na bung na ningo, a Bung Sabat i gomgom
tuna kai ra Luluai; avat a tun nam ava mainge, ma avat a kabalane ta
nam ava mainge; ma nam par i tur valili avat a vung vake upi na topa ra
bung ningene. 24 Ma dia ga vung vake upi urai ga ningene da Moses i ga
vartuluai tana, ma pa i ga angina, ma pa ta kariuriu tana. 25 Ma Moses
i ga biti: Avat a en nam go ieri; tago ieri a Bung Sabat kai ra Luluai;
gori ava mama tikan upi ta na ta ra pupui. 26 Laptikai na bung avat a
varvarurue; ma a valavuruana bung, a Sabat, pa avat a gire tadav ta
na. 27 Ma ta ra valavuruana bung ta umana ta diat ra tarai dia ga irop,
upi diat a varuruai, ma pa dia ga gire ta na. 28 Ma ra Luluai i ga biti tai
Moses: Aivia bung boko avat a ole kaugu lavur vartuluai tana ma kaugu
lavur varkurai? 29 Gire, ra Luluai i ga tar tul tar ra Bung Sabat ta vavat,
kari i ga tabar avat ta ra valaptikaina bung ma ra gem ure ra ura bung;
avat par tikatikai avat a ki ta kavava gunan, koko ta tikai na irop kan
kana gunan ta ra valavuruana bung. 30 Damana ra tarai dia ga ngo ta ra
valavuruana bung.

31 Ma ra tarai Israel dia ga vatang ra iangina ma ra Mana; ma i ga da ra
pat na davai ik, i pua; ma ba di ga en kilang ia, i ga da ra gem palar ik di
pait ia ma ra polo na livur i kalakalami. 32 Ma Moses i biti: Ia go ra magit
ra Luluai i ga vartuluai ure dari: Avat a vung vake tika na valavalar tana
ure kavava tarai namur, upi diat a gire ra gem, nina iau ga tabar avat me
ta ra pupui, ba iau agure vairop avat kan ra gunan Aigipto. 33 Ma Moses i
ga biti tai Aron: Una tak pa ta pal a tava na vat, ma una vabuka ma tika
na valavalar na Mana, ma una vung ia ta ra luaina mata i ra Luluai, ma
da balaure vake upi kai kavava lavur taun tarai namur. 34 Da ra Luluai i
ga vartuluai pire Moses, damana Aron i ga vung ia ta ra luaina mata i ra
Tinata na Varveai upi da balaure vake.

35 Ma ra tarai Israel dia ga en ra Mana a ivat na vinun na kilala tuk tar
ta nam ra bung dia ga tadav ra gunan a tarai dia ga ki tana; dia ga en ra
Mana tuk tar ta nam ba dia ga tadav ra umana langun Kanaan. 36 Ma tika
na valavalar i ra vavinun na pakana ta ra epa.[a]

A tava ta ra vat ki
(Nilu 20:1-13)

17 1 Ma ra tarai Israel par dia ga tut kan ra bil Sin, ma dia ga ki
pit vanavana ta kadia vinavana varogop ma ra vartuluai kai ra

---

[a] **16.36** A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 na kilogram ba 56 lbs.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai, ma dia ga ki boko aro Repidim; ma pa ta tava abara upi ra tarai
diat a mome. 2 Kari ra tarai dia ga vartoto ma Moses, ma dia ga biti: Una
tul tar ra tava ta vevet upi avet a mome. Ma Moses i ga biti ta diat: Ta
ra ava ava takun iau? Ta ra ava ava valar ra Luluai? 3 Ma ra tarai dia ga
kaina upi ta tava; ma ra tarai dia ga tata mukumuk ure Moses, ma dia
ga biti: Ta ra ava u ga agure vairop avet kan Aigipto, upi avet a virua
ma ra nimar, avet ma ra umana natu i vevet ma kaveve lavur vavaguai
bula? 4 Ma Moses i ga kail tadav ra Luluai, i ga biti: Ava ina pait ia pire
go ra tarai? Tago dia to na tupar iau ma ra vat. 5 Ma ra Luluai i ga biti tai
Moses: Una vana pakit ra tarai, ma avat a varagur ma ra umana patuana
kai ra tarai Israel; ma una vatur vake kaum buka, nina u ga kita ra tava
alir me, ma una vana. 6 Gire, ina tur ta ra luaina matam abara ta ra ul a
vat ki aro Koreb; ma una kita ra vat ki, ma ra tava na alir rikai tana upi
ra tarai diat a momo. Ma Moses i ga pait ia ta ra luaina mata i ra umana
patuana kai ra tarai Israel. 7 Ma i ga vatang ra iang i ra gunan ba Masa
ma Meriba, ure ra vartoto kai ra tarai Israel, ma tago dia ga valar ra
Luluai ma dia ga biti: Dave, ra Luluai i ki livuan ta dat ba pata?

A vinarubu ma Amalek

8 Ma ra tarai Amalek dia ga vut, ma dia ga varubu ma ra tarai Israel
aro Repidim. 9 Ma Moses i ga biti tai Iosua: Una pilak pa ta umana tutana
ure dat, ma una vana, una varubu ma ra tarai Amalek; ningene ina tur ta
ra ul a luana ma ina vatur vake ra buka kai God ta ra limagu. 10 Io, Iosua
i ga pait ra magit Moses i ga tatike tana, ma dia ga varubu ma Amalek;
ma Moses ma Aron ma Kur dital ga tutua urama ta ra ul a luana. 11 Ma ba
Moses i ga tulue ra limana urama, Israel i ga ongor, ma ba i ga vabura ra
limana, Amalek i ga ongor. 12 Ma ra ura lima i Moses dir ka malmalu; ma
dir tak pa ra vat, dir ga vung ia ta ra vavaina, ma i ga ki tana; ma Aron
ma Kur dir tukatukal ra ura limana, tikai tai tika na papar, ma ta ra tikai
tai ta ra papar; ma ra ura limana dir ga ongor, ma i ga tuk tar ta ra keake
i ga kuba. 13 Ma Iosua i ga uvia pa Amalek ma kana tarai ma ra pakat na
vinarubu.
14 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tumu go tai ta tika na buk upi
na tur na im, ma una manga vateten Iosua tana, tago ina pun vakakit
vue ra iang i Amalek ta ra vavai na bakut. 15 Ma Moses i ga pait tika na
uguugu na vartabar, ma i ga vatang ra iangina ba Luluai-Nisi; 16 tago i
ga biti dari: Da vatur ra vakilang kai ra Luluai. A Luluai na varvarubu
vatikai ma Amalek ta ra lavur taun tarai par namur.

Ietro i vana tadav Moses

18 1 Ma Ietro, a tena tinabar aro Midian, nimu i Moses, i ga
valongore ra tinata ure ra lavur magit God i ga pait ia ure

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Moses ma ure Israel kana tarai, ma ba ra Luluai i ga agure vairop ra
tarai Israel kan Aigipto. 2 Ma Ietro, nimu i Moses, i ga agure Sipora, a
taulai, ai Moses, nina i ga tulue valilikun mule, ma a ura natuna, a ura
tutana; 3 tikai ta dir a iangina Gersom, tago i ga biti: Iau ga ki na vaira
ta ra gunan na vaira. 4 Ma ra iang i ta ra tikai Elieser, tago i ga biti: A
God kai tamagu i ga maravut iau. ma i tar valaun iau kan ra pakat na
vinarubu kai Parao. 5 Ma Ietro, nimu i Moses, diat ma ra ura natuna ma
kana taulai, dia ga vana tadav Moses ta ra bil nina i ga ki tana pire ra
luana kai God. 6 Ma i ga biti tai Moses: Iau Ietro, nimum, iau vana piram,
avet ma kaum taulai ma kana ura bul tutana. 7 Ma Moses i ga totongo upi
nimuna, ma i ga va timtibum ma i ga galum ia; ma dir ga tir vargiliane
dir ure kadir kini; ma dir ga ruk ta ra pal na mal. 8 Ma Moses i ga ve
nimuna ta ra lavur magit ba ra Luluai i ga pait ia tai Parao ma tai ra tarai
Aigipto ure ra tarai Israel, ma i ga ve ta ra lavur magit na varmonong i
ga tadav diat ta ra nga, ma ba ra Luluai i ga valaun diat i tana. 9 Ma Ietro
i ga gugu ure ra varmari kai ra Luluai tadav ra tarai Israel, tago i ga tar
valaun diat kan ra lima i ra tarai Aigipto.
10 Ma Ietro i ga biti: A pite varpa tadav ra Luluai, nina i tar valaun avat
kan ra lima i ra tarai Aigipto ma kan ra lima i Parao. 11 Go iau nunure
ba ra Luluai i lia ta diat ra lavur god, maia, ta nam ra magit iat ba dia ga
arung bat diat i tana. 12 Ma Ietro, nimu i Moses, i ga kapkap ra tinabar
di tuntun ia, ma ra umana vartabar pire God; ma Aron i ga vut ma ra
umana patuana kai ra tarai Israel, upi diat a ian varurung ma nimu i
Moses ta ra luaina mata i God.

Moses i pilak pa ra umana tena kabinana
(Vart 1:9-18)

13 Ma ta ra kubak tana, Moses i ga ki upi na varkurai pire ra tarai; ma
ra tarai dia ga tur kikil Moses; i ga tur pa ia ta ra malana ma i ga tuk
tar ta ra ravian. 14 Ma ba nimu i Moses i ga gire ra lavur magit ba i ga
varvakai me pire ra tarai, i ga biti: Ava go ra magit u varvakai me pire ra
tarai? Ta ra ava u ki varkolono ma ra tarai dia tur kikil u, i tur pa ia ra
malana ma i tuk tar ta ra ravian? 15 Ma Moses i ga biti tai nimuna: Tago
ra tarai dia tadav iau, upi diat a titir pire God; 16 ba ta magit pire diat,
dia tadav iau, ma iau varkurai pire ra tarai ma ra umana talai diat, ma
iau vaarike ra lavur varkurai kai God ma kana lavur vartuluai ta diat.
17 Ma nimu i Moses i ga biti tana: Go ra magit u pait ia pa i boina. 18 Tuka
boko una bilua, avat par ma ra tarai dia ki piram; tago go ra papalum
i mamat piram, pa i tale u pi una pait varkolono pa ia. 19 Boina ba una
valongore kaugu tinata, ma ina vateten u, ma God na maravut u. Una
tur ta ra luaina mata i God ure ra tarai, ma una kap ra umana mamat
na magit na varkurai tadav God. 20 Ma una tovo diat ta ra lavur varkurai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra lavur vartuluai, ma una vateten diat ta ra nga ba diat a vana tana
ma ra papalum ba diat a pait ia. 21 Ma tikai bula: una pilak pa ra umana
tena kabinana ta diat ra tarai, a umana tutana ba dia ru God ma dia
dovot na dia milikuane ra vapuak ba pa i takodo; ma una tibe diat upi
diat a lualua ure ra arip na marmar, ma ure ra umana marmar, ma ure
ra ilima na vinvinun, ma ure ra vinvinun; ma diat a kure ra tarai ta ra
lavur bungbung par; 22 ma ra lavur ngala na magit boina ba diat a kap
diat piram, ma ra lavur ikilik na magit diat iat diat a kure; damana pa na
manga mamat mulai piram, ma diat a pupuak maravut u. 23 Ona u pait go
ra magit ma God bula i vartuluai damana piram, na tale u ra papalum,
ma ra tarai diat a lilikun ta ra kubakuba i diat ma ra malmal.
24 Ma Moses i ga torom ta ra tinata kai nimuna, ma i ga pait ra lavur
magit i ga tatike. 25 Ma Moses i ga pilak pa ra umana bo na tutana ta
diat ra tarai Israel par, ma i ga tibe diat upi diat a lualua ure ra umana
arip na marmar, ma ure ra umana marmar, ma ure ra umana ilima na
vinvinun, ma ure ra umana vinvinun. 26 Ma dia ga kure ra tarai ta ra
lavur bungbung par; ma ra lavur mamat na magit na varkurai dia ga kap
diat tadav Moses, ma ra lavur magit i ikilik diat iat dia ga kure.
27 Ma Moses i ga nur vue nimuna upi na vana mulai kan ia; ma i ga
vana mulai ta kana gunan iat.

A tarai Israel dia ki ta ra luana Sinai

19 1 Ma ba a utul a gai i ga taun ra niirop kai ra tarai Israel kan ra
gunan Aigipto, ta nam ra bung iat dia ga tadav ta bil Sinai. 2 Ma
ba dia ga vana mulai kan Repidim, ma dia ga tadav ra bil Sinai, dia ga ki
boko ta ra bil; ma ra tarai Israel dia ga ki pit ta ra luaina mata i ra luana.
3 Ma Moses i ga tutua urama tadav God, ma ra Luluai i ga oro pa ia
marama ra luana, ma i ga biti: Go ra magit una tatike tai ra kuba i Iakob,
ma una ve ra tarai Israel dari: 4 Ava tar gire ra lavur magit iau tar pait
ia ta ra tarai Aigipto, ma ba iau tar puak pa avat da ma ra bebea i ra
taragau, ma iau tar agur pa avat piragu. 5 Io, ona avat a torom tuna ta
ra nilaigu, ma avat a mur kaugu kunubu, ina pilak pa avat ta ra lavur
vuna tarai upi avat kaugu enana tarai iat; tago kaugu ka ra rakarakan a
gunagunan; 6 ma avat a da ra vuna tena tinabar piragu ma ra gomgom na
vuna tarai! Go ra lavur tinata una tatike ta ra tarai Israel.
7 Ma Moses i ga pot, ma i ga oro pa ra umana patuana kai ra tarai
Israel, ma i ga tul tar go ra lavur tinata ta diat ba ra Luluai i ga ve tar
ia tana. 8 Ma ra tarai par dia ga tata bali ia, ma dia ga biti: Avet a pait
ra lavur magit ra Luluai i tar tatike. Ma Moses i ga kap ra varvai ure ra
tinata kai ra tarai tadav ra Luluai. 9 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Gire,
ina vana piram ta ra marut na bakut upi ra tarai diat a valongore ba ina
tata piram, upi diat a nurnur vatikai tam bula.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una vana tadav ra tarai, ma una
vagomgom diat; 11 diat a puk vagomgom kadia lavur mal ma diat a
vaninara upi ra vautuluna bung, tago ta ra vautuluna bung ra Luluai na
vana ur ta ra luaina mata i ra tarai ma na ki ta ra ul a luana Sinai. 12 Ma
una pait ra poro kikil ia ure ra tarai, ma una biti: Avat a balaure avat,
upi koko avat a tutua ta ra luana, ma koko avat a tur ta kana langun; diat
par dia rua ra luana diat a virua muka; 13 ba ta lima i tikai na bili ia, da
tupar ia ka ma ra vat, ba da tut ia, ba ta vavaguai ba ta tutana; ba dia
valongore ra tavur, io, diat a tutua ta ra luana.
14 Ma Moses i ga vana ba marama ra luana tadav ra tarai ma i ga
vagomgom ra tarai; ma dia ga puk vagomgom kadia lavur mal. 15 Ma i ga
biti tai ra tarai: Avat a vaninara upi ra vautuluna bung; i tabu ra vaden
pire vavat.
16 Ma ta ra vautuluna bung, ta ra malana, i ga pipi, ma i ga pala ra
meme, ma a ivarat i ga ki taun ra luana, ma tika na tavur i ga tangi; ma
ra tarai par ta ra gunan dia ga dadadar. 17 Ma Moses i ga agur pa ra tarai
upi diat a varkuvo ma God; ma dia ga tur ta ra bit a luana. 18 Ma ra luana
Sinai par i ga mi, tago ra Luluai i ga vana ba tana ma ra iap; ma ra miina
i ga tubang da ra mi kai ra ubu, ma ra luana par i ga guria na kaia. 19 Ma
ba ra nilai ra tavur i ga ngala vanavana, Moses i ga tata, ma God i ga tata
bali ia ma ra nilaina. 20 Ma ra Luluai i ga vana ba ta ra ul a luana Sinai,
ma ra Luluai i ga oro pa Moses pi na vana urama ta ra ul a luana; ma
Moses i ga tutua urama. 21 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una kuba, una
tigal ra tarai, kan diat a rada ra poro upi diat a tadav ra Luluai ma diat
a bobo, ma mangoro ta diat diat a virua. 22 Ma ra umana tena tinabar
bula, diat dia maravai pire ra Luluai, diat a vagomgom diat mulai, kan
ra Luluai na pait ra kamara pire diat. 23 Ma Moses i ga biti tai ra Luluai:
I dekdek upi ra tarai diat a tutua urama ta ra luana Sinai, tago u ga
vartuluai dari: Una pore bat ra luana ma una vatabue. 24 Ma ra Luluai i
ga biti tana: Una vana ur; ma namur amur ma Aron, amur a tutua urama;
ma una tigal ra umana tena tinabar ma ra tarai upi koko diat a rada ia
upi diat a tutua tadav ra Luluai kan na pait ta kamara pire diat. 25 Ma
Moses i ga irop, ma i ga tadav ra tarai, ma i ga ve diat.

A vinun na varkurai
(Vart 5:1-21)

20 1 Ma God i ga tatike go ra lavur tinata, ma i ga biti:
2 Iau ra Luluai kaum God, nina i ga agure vairop u kan ra
gunan Aigipto, kan ra kuba i ra kini na vilavilau.
3 Koko una torom tai ta ra umana god bula.
4 Koko una poko kaum ta tabataba, ba ta malalar i tika na magit arama
ra bala na bakut, ba tika na magit ra pia, ba tika na magit ta ra tava ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra bala na pia. 5 Koko una va timtibum tadav diat ma koko una torom ta
diat; tago iau ra Luluai kaum God, iau a God a tena ongor, ma ina bali
ra varpiam kai ra tarai tadav ra umana natu i diat ma na tuk tar ta ra
vautuluna ma ra vaivatina taun tarai pire diat dia milikuane iau; 6 ma ina
mari ra vinvinun na marmar na taun tarai ta diat dia mari iau, ma dia
torom ta kaugu lavur vartuluai.
7 Koko una vatang vakuku ra iang i ra Luluai kaum God, tago ra Luluai
pa na nuk vue ra balbali pire nina i vatang vakuku ra iangina.
8 Una kodop ra Bung Sabat upi una ru ia. 9 Laptikai na bung una ongaongor,
ma una pait vapar kaum papalum tana; 10 ma ra valavuruana bung ia ra Sabat
kai ra Luluai kaum God; koko avat a papalum tana, u, ba natum a tutana, ba
natum a vavina, ba kaum tultul a tutana, ba kaum tultul a vavina, ba kaum
vavaguai, ba ra vaira i ki ta kaum gunan; 11 tago laptikai na bung ra Luluai i
ga vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan tana, ma ra ta, ma ra
magit par i ki ta dital, ma i ga ngo ta ra valavuruana bung; ia ra vuna tago ra
Luluai i ga vadoane tana ra Sabat, ma i vagomgom ia.
12 Una ru tamam ma nam, upi na lolovina kaum nilaun ta nam ra
gunan ba ra Luluai kaum God na tabar u me.
13 Koko una doko ta tikai.
14 Koko una po.
15 Koko una long.
16 Koko una varvai vavaongo ure ta tikai.
17 Koko i puruai ra balam upi ra pal kai ta tikai, koko i puruai ra balam
upi ra vavina kai ta tikai, ba upi kana tultul a tutana, ba kana tultul a
vavina, ba kana bulumakau, ba kana as, ba upi ta magit kai ta tikai.

A tarai dia burut
(Vart 5:22-33)

18 Ma ra tarai par dia ga gire ra pipi, ma ra meme, ma ra nilai ra tavur,
ma ra mi ta ra luana; ma ba ra tarai dia ga gire, dia ga dadadar, ma dia
ga tur aro vailik * 19 Ma dia ga biti tai Moses: U iat una tata ta vevet,
ma avet a valongore; ma koko God iat na tata ta vevet, kan avet a virua.
20 Ma Moses i biti tai ra tarai: Koko avat a burut, tago God i tar vut upi na
valar avat ma upi ra bunurut pirana na tur ta ra luaina mata i vavat upi
koko ava pait ra varpiam. 21 Ma ra tarai dia ga tur aro vailik, ma Moses i
ga kakari maravai tadav ra bingnimuna, nina ba God i ga ki tana.

A umana varkurai ure ra umana uguugu na vartabar

22 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una ve ra tarai Israel dari: Avat iat
ava valongore ba iau ga tatata ta vavat marama ra bala na bakut. 23 Koko
avat a pait kavava ta god upi amir a tur varurung me; ta god na silva, ba
ta god na goled, koko avat a pait ia upi kavavat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

24 Una pait kaugu ta uguugu na vartabar, ma una vartabar tana ma
kaum lavur tinabar di tuntun tar diat, ma kaum tinabar na varmaram,
kaum sip ma kaum bulumakau; ta ra lavur pakana gunan ba ina vaarike
tar ra iangigu tana, ina tadav u, ma ina vadoane u. 25 Ma ba u pait ta
uguugu na vartabar ma ra vat, koko una pait ia ma ra vat di mut mal ia,
tago ona u palum ia ma kaum mumumut u tar vakaina. 26 Go bula: koko
una vana urama ta kaugu uguugu na vartabar ta ra koko rikai, upi koko
diat a gire ra pakam tuna.

A varbalaurai pire a umana tultul
(Vart 15:12-18)

21 1 Ma go ra umana varkurai una tul tar ia ta diat: 2 Ona u kul ta
tika na tultul, a tutana Ebraio, na kudakudar laptikai na kilala
piram, ma ta ra valavuruana una pala vakuku vue. 3 Ona i tar pot a
inip na tutana, na irop mulai a inip na tutana; ma ona i taulai, dir ma
kana taulai dir a irop. 4 Ba kana lualua i tul tar ta vavina tana, ma i
kava ra umana bul tutana ba ra umana bul vavina, kana lualua na kale
nam ra vavina ma ra umana natuna, ma ra tutana ka na irop. 5 Ma ari
ona ra tultul i tata kapa ma i biti dari: Iau mari kaugu lualua, ma iau
mari kaugu taulai ma ra umana natugu bula; pa iau mainge ba na pala
vue iau, 6 io, kana lualua na agur pa ia tadav God, ma na vatur ia ta ra
matakilalat, ba ta ra tukal i ra matakilalat, ma kana lualua na ing ra
talingana ma ra barbar; ma na kudakudar pirana vatikai.
7 Ma ba ta tutana na ivure kana bul vavina upi na ki na tultul, koko
una pala vue nam da ra tultul na tutana. 8 Ma ona kana lualua, nina i ga
vakilang bat ia, pa i gugu tana, io, da kul are mule; i dekdek upi na ivure
tai ra umana tematana, tago i ga tuam pa ia. 9 Ma ona i vakilang bat ia
upi kai natuna a tutana, na pait ra magit i takodo tana, da tai natuna a
vavina. 10 Ma ona na taule ta ra tikai, koko na muie ra ana kirip, ma kana
mal ma ra kini na bartaulai. 11 Ma ona pa i tul tar ia tana go ra utul a
magit, io, na irop vakuku ka, ma koko ra varkul tana.

A umana varkurai ure ra varvakaina

12 Nina i kita tika na tutana upi na mat, na virua muka. 13 Ma ona pa i
parau upi ia, ma God i tul tar ia upi na ubu vatuptup ia ka, io, ina kure
tar ta pakana gunan tam, ba na vilau tana. 14 Ma ona ta tutana i kankan
ure ta tikai ma i ub ia ka ta ra vartuam, una ben vaire kan kaugu uguugu
na vartabar upi na virua.
15 Ma nina i kita tamana ma nana na virua muka.
16 Ma nina i long ta tikai, ma i ivure, ba ona i ki ka pirana, nam na
virua muka.
17 Ma nina i tata kakaina ure tamana ba nana na virua muka.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

18 Ma ona ra tarai dia varngangar, ma tikai i tupar ta ra tikai ma ra vat,
ba i tibul ia ma ra limana, ma pa i mat tana, i vava ka, 19 ona i tut mulai,
ma i vanavana ma ra buka, io, nina i ga ub ia na langalanga; ia kaka
na porong ia ure kana kini vakuku ma na maravut ia upi na lagar bulu
mulai.
20 Ma ba ta tikai i kita kana tultul a tutana ba kana tultul a vavina ma
ra davai, ma i mat lulut, da kure bali ia. 21 Ma ona na laun boko ta urua
ba ta utul a bung, koko da kure bali ia, tago i da i rara kana mani.
22 Ma ona ra tarai dia varngangar vargil, ma dia vakaina tika na vavina
i kap bala, ma i kava pit ra bul, ma pa i kaina tai ta magit mulai namur,
nam ra tutana na varkul tana, varogop ma ra varkul ra tutana kai nam ra
vavina i vatang upi ia; na tul tar ia ba ra umana tena varkurai dia mulaot
i tana. 23 Ma ona ta kaina magit boko i tadav ra vavina, io, una bali ia, a
nilaun ma ra nilaun, 24 a kiau na mata ma ra kiau na mata, a pal a ngia
ma ra pal a ngia, a lima ma ra lima, a keke ma ra keke, 25 a baba na iap
ma ra baba na iap, a kinkin ma ra kinkin, a pal a vidiraen ma ra pal a
vidiraen.
26 Ma ba tikai i tibul ra kiau na mata i kana tultul a tutana, ba ra kiau
na mata i kana tultul a vavina, na pala vakuku vue ra tultul ure ra kiau
na matana. 27 Ma ona i tumak rubat vue ra pal a ngie i kana tultul a
tutana, ba kana tultul a vavina, na pala vakuku vue ure ra pal a ngiene.

A umana varkurai ure ra tiniba kadiat dia vatur vake ra tabarikik

28 Ma ona ta bulumakau i go tika na tutana, ba tika na vavina, ma
dir mat, da tupar doko nam ra bulumakau, ma koko di en ra viono; ma
nina ba kana ra bulumakau na langalanga. 29 Ma ona damana iat ra
mangamangana kai nam ra bulumakau, ma ba i ga varubu lua, ma ba
di ga ve nam ra tutana ba kana, ma pa i ga veva, ma i ga doko ta tutana
ba ta vavina: da tupar doko nam ra bulumakau, ma nam ra tutana ba
kana na virua bula. 30 Ma ona di kure tar ta varkul tana, na tul tar ia da
ra varporong ure kana nilaun, a magit par ba di kure tar ia. 31 Ba i ga
go ta bul tutana ba ta bul vavina i varogop, da pait go ra varkurai tana.
32 Ba ra bulumakau i go ta tultul a tutana, ba ta tultul a vavina, na tul
tar ia ta kadir lualua a utul a vinun na pakana silva, ma da tupar doko ra
bulumakau.
33 Ma ona ta tikai i papa are ta tung, ba ona ta tikai i kal ta tung, ma
pa i tuba, 34 ma tika na bulumakau ba ta as i bura tana, nina ba kana ra
tung na bali pa ia ma ra mani, ma ra viruana kana ka.
35 Ma ona ra bulumakau kai ta tikai i ubu vakaina ra bulumakau kai
ta ra tikai, ma i mat, io, dir a ivure ra bulumakau i laun, ma dir a tibe ra
mataina ta dir par; ma dir a tibe bula ra viruana. 36 Ma ona di nunure ba
lua bula ra mangamangana iat kai nam ra bulumakau upi na varubu, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nina ba kana pa i ga veva, na bali ra bulumakau ma ra bulumakau, ma
na vatur vake ra viruana.

A umana varkurai ure ra varvalilikun

22 1 Ba tikai i long tika na bulumakau, ba tika na sip, ma i doka,
na bali ra kopono bulumakau ma ra ilima na bulumakau, ma ra
kopono sip ma ra ivat na sip. 2-4 A tena nilong na varkul, ma ona pa i vung
ta magit boina ba da ivure ure kana nilong. Ma ona nam ra magit i long ia
na laun boko pirana, ba ta bulumakau, ba ta as, ba ta sip, na vaura bali ia.
Ona di babare ra tena kinakinau ba i lolobong, ma dia ubu doka, koko
ra vartakun ure ra gapuna. Ona ra keake i tar vana rikai, da vartakun
ure ra gapuna.
5 Ba tikai i vague kana umana vavaguai ta kana uma ba ra uma na
vain, ma pa i balaure diat, ma dia vana lake ta ra uma kai ta ra tikai, na
bali ia ma ra magit i boina kakit ta kana uma iat, ma ra magit i boina
kakit ta kana uma na vain.
6 Ba ra iap i vana pangai ma i vautunge ra kait ma i imur bula ra vinvin
na kon, ba ra kon i tur boko, ba ta enana magit ta ra uma, nina ba i ga
vautunge ra iap na bali ia.
7 Ba tikai i vung kapi ta mani ba ta tabarikik pire talaina upi na balaure,
ma di long ia ta ra kuba i ra tutana, a tena nilong, ona dia tikan tadav ia, na
vaura bali ia. 8 Ona pa di tikan tadav ra tena nilong, a lualua na pal na tadav
God ma da titir ba ia iat bar i ga tak pa ra tabarikik kai talaina ba pata. 9 Ta
ra lavur vartakun, ba ure ta bulumakau, ba ta as, ba ta sip, ba ta mal ba ta
enana magit i rara, nina tikai i biti tana: Go, ia ra magit! da kap kadir tinata
par tadav God; ma nina ba God na kure tar ia na vaura bali ia tadav talaina.
10 Ona tikai i vatur kapi tika na as, ba tika na bulumakau, ba ta sip, ba
ta enana vavaguai pire talaina upi na mataure, ma i mat ika, ba i kaina
tai tika na magit, ba ona di ra pa ia, ma pa ta na i gire; 11 a vavalima
kai ra Luluai na tur livuan ta dir par ba pa i vatur vake ra tabarikik kai
talaina, ma nina kana ra tabarikik na kapupi ia; ma koko na alube pa
ta varkul. 12 Ma ona di tar long ia na bali ia pire nina ba kana. 13 Ma ba
ta kaina leing i tar ubu kadakadal ia, boina na kap ia upi da nunure ra
dovotina; koko na kul bali nina di ga ubu kadakadal ia.
14 Ma ba tikai na kail ta vavaguai tai talaina, ma i kaina tai ta magit ba
ona i mat, ma nina ba kana pa i ki pirana, na kul bali ia ka. 15 Ari nina ba
kana i ki pirana, koko na varkul ure; ma ona ia ra magit ba di tokom ia,
io, kana totokom na topa ia.

Ta umana varkurai ure ra lotu ma ra bo na mangamangana

16 Ba tikai i vo pa ra inip na vavina ba pa di vakilang bat ia, ma dir
po me, na pait ra varkukul ure upi na taulai me. 17 Ona tama i ra inip

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na vavina i ole upi na tul tar ia tana, na kul ia ka ma ra magit i topa ra
varkul ure ra inip na vavina.
18 Koko una mulaot ba ra tena agagar, a vavina, na laun piram.
19 Nina dir pait ra kaina ma ra vavaguai na virua muka.
20 Nina ba i pait ra tinabar tadav ta enana god ma vakir tadav ra Luluai
kaka, nam na virua muka.
21 Ma koko una pait ta magit i rara tai ta vaira, ma koko una arung bat
ia, tago ava ga ki na vaira ta ra gunan Aigipto. 22 Koko ava vakadik ta ua
na vavina ba ta nat na ling. 23 Ona u vakadik dir ma ta mangamangana
ma dir tangi tadav iau, ina valongore muka kadir tinangi; 24 ma kaugu
kankan na ngala, ma ina ubu doko u ma ra pakat na vinarubu; ma kavava
umana taulai diat a ua na vavina boko, ma ra umana natu i vavat diat a
ki na nat na ling ika.
25 Ona tikai a luveana ta kaugu tarai piram i kail pa ra mani tam, koko
una da ra tena piapie mani pirana, ma koko una kure tar ta vavatur tana.
26 Ba u vatur vake ra mal kai ta tikai da ra vuvung varirap, una vamule
tana ba ra keake i vana ba; 27 tago nam uka kana tubatuba, kana olovoi
ure ra pal a pakana; na va ma ra ava? Ma ona i tangi tadav iau, ina
valongore, tago iau a tena varmari.
28 Koko una vul God, ma koko una tata vakaina ra lualua kai kaum
tarai.
29 Koko una muie vake ra vartabar ta ra peal vuai kaum uma ma
ra polo i ra vuai ra vain. A luaina ta diat ra umana natum, a umana
tutana, una tabar iau me. 30 Damana una pait ia bula ma kaum nat na
bulumakau ma kaum nat na sip; lavurua na bung na ki pire tinana, ma ta
ra valavutuluna una tabar iau me.
31 Ma avat kaugu tarai, avat a gomgom; kari koko avat a en ra
kanomong i ta vavaguai di ubu kadakadal ia ara ra pui; avat a tabar ika
ra umana pap me.

A varkurai i dovot ma i varogop

23 1 Koko una vatang vanavana ra varvai vavaongo, ma koko una
maravut nina i rara ma ra varvai i gegagege. 2 Koko una mur ra
nuknuk i ra kor upi ra kaina; ma koko una varvai maravut ta ra magit
na vartakun vardada ma ra nuknuk i ra kor ika upi una pukue varara ra
varkurai; 3 ma koko una maravut vakuku ra luveana ta kana vavaarikai.
4 Ari u varkuvo ma ra bulumakau ba ra as kai kaum ebar, ba i vana
rara, una agure vatalil ia pirana. 5 Ma ona u gire ra as kai kaum ebar, ma
i tup ia ra kinakap, koko una nur vue, una maravut ia ka.
6 Koko una pukue vakaina ra varkurai ure kaum luveana ta kana
vavaarikai. 7 Una tur irai kan ra vartakun vavaongo, ma koko nina i
tuptup ma i takodo na virua; tago pa ina varkurai maravut ta tena

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varpiam. 8 Ma koko una alube pa ta vartabar, tago ra vartabar i vapula
bat nina i kapa ra matana, ma i pukue vakaina ra magit kai ra tena
takodo.
9 Ma koko una ki taun ra vaira, tago ava nunure ra nuknuk ta ra bala i
ra vaira, tago ava ga ki na vaira ta ra gunan Aigipto.

A valavuruana kilala ma ra valavuruana bung

10 Ma laptikai na kilala una vavauma ta kaum gunan ma una varurue
ra vuaina, 11 ma ra valavuruana kilala una nur vue upi na ngo ma na tur
vakuku; upi ra umana luveana ta kaum tarai diat a ian; ma nam ba dia
en valili ia, a umana leing ta ra gunan diat a en ia. Damana bula una pait
ia ure kaum uma na vain ma ure kaum uma na oliva.
12 Laptikai na bung una papalum tana, ma ta ra valavuruana una ngo,
upi kaum bulumakau ma kaum as dir a ngo, ma ra natu i kaum tultul a
vavina ma ra vaira dir a ongor mulai.
13 Ma ra lavur magit iau tar tatike ta vavat, avat a nuk pa diat, ma koko
avat a nuk pa ra iang i ra umana enana god, koko avat a vatang diat ma
ra ngie i vavat.

A utul a mamat na lukara
(Niir 34:18-26; Vart 16:1-17)

14 Una vautul ma ra pait lukara ure iau ta ra kilakilala. 15 Una pait
ra lukara na gem ba pa i leven; lavurua na bung una en ra gem ba pa i
leven, da iau ga vartuluai piram, ta ra bung iau ga tibe ta ra gai Abib,
tago ta nam ra gai u ga irop kan ra gunan Aigipto; ma koko ta tikai na
vana rikai vakuku piragu; 16 ma una pait ra lukara na nidodoko ma ra
luaina vuai kaum papalum, a vuai nam iat ba u vavaume ta ra uma;
ma ra lukara ure ra ngala na varurue magit ta ra mutuai ra kilala, ba u
varurue ra vuai kaum lavur papalum ta ra umauma. 17 Kaum lavur tutana
diat a vautul a tur rikai ta ra luaina mata i ra Luluai God.
18 Koko una tul tar ra gapu i kaugu tinabar ma ra gem i leven, ma koko
ava vung ra bira ure kaugu lukara upi na va ra marum par tuk tar ta ra
malana.
19 Ra luaina ta ra luaina vuai kaum uma una kap ia ta ra kuba i ra
Luluai, kaum God.
Koko una kabalane ra nat na me ta ra polo na u i tinana.

A Luluai i tulue kana angelo upi na lue ra tarai Israel

20 Gire iau tulue tika na angelo na lua tam upi na mataure u ta ra nga,
ma upi na agure pa u tadav nam ra gunan iau ga vaninare. 21 Una kapupi
ia, ma una torom ta ra nilaina; koko una piam vue, tago pa na nur vue
kaum varpiam; tago ra iangigu i tur tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

22 Ma ona u torom ta ra nilaina, ma una pait vapar ra lavur magit ba
ina tatike, iau a ebar tadav kaum lavur ebar, ma a tena tur varbat pire
diat dia tur bat u.
23 Tago kaugu angelo na lualua tam, ma na agure u pire ra tarai Amor,
ma ra tarai Ket, ma ra tarai Peres, ma ra tarai Kanaan, ma ra tarai Kivi,
ma ra tarai Iebus; ma ina li vue diat. 24 Koko una va timtibum tadav
kadia umana god, ma koko una torom ta diat, ma koko una mur kadia
lavur mangamangana; ma una vue pukue vue diat, ma una pamar gigi ra
lavur vat dia ga vatur ia. 25 Ma avat a torom tadav ra Luluai kavava God,
ma na vadoane kaum nian ma kaum nimomo; ma ina tak vue ra minait
livuan kan u. 26 Pa ta vavina na kakava kakaina ma pa ta na na biu ta
kaum gunan; ina pait ot pa ra lavur bung mutu ure kaum nilaun.
27 Ina tulue kaugu varvadadar na lua tam, ma ina vapurpuruan ra
lavur tarai nina ba una tadav diat, ma ina kure kaum lavur ebar upi diat
a takap kan u. 28 Ma ina tulue ra varubu kakap na lua tam, ma diat a
korot vue ra tarai Kivi, ma ra tarai Kanaan, ma ra tarai Ket kan ra luaina
matam. 29 Pa ina korot vue diat kan ra luaina matam ta ra kopono kilala,
kan ra gunan na pui ka ma ra umana leing ta ra pui diat a pepeal ma
diat a vakaina u. 30 Ina korot vue diat vanavana ta ra luaina matam tuk
tar ta ra bung una pepeal tana, ma una kale pa ra gunan. 31 Ma ina pait
kaum langun pi na tur pa ia ta ra Ta Meme ma na tuk tar ta ra ta kai ra
tarai Pilistia, ma mara ra bil tuk tar ta ra Tava Alir; tago ina tul tar ra
tarai ta nam ra gunan ta ra limam, ma una korot vairop vue diat ta ra
luaina matam. 32 Koko ava pait ta kunubu ma diat, ba kadia lavur god.
33 Koko diat a ki ta kaum gunan, kan diat a varirap u ta ra varpiam tadav
iau; tago ona u toratorom ta kadia lavur god, na varogop uka ma ra kun
piram.

A nimulaot ure ra kunubu

24 1 Ma i ga biti tai Moses: Avat a tutua tadav ra Luluai, avat ma
Aron ma Nadab ma Abiu, ma lavurua na vinun na patuana kai ra
tarai Israel, ma avat a lotu maro vailik. 2 Ia kaka Moses na vana maravai
pire ra Luluai, ma koko diat a kakari maravai, ma koko ra tarai diat a
tutua varurung me.
3 Ma Moses i ga tadav ra tarai, ma i ga ve diat ta ra lavur tinata par kai
ra Luluai, ma ra lavur varkurai; ma ra tarai par dia tata balbali ma ra
kopono nilai diat, ma dia biti: A lavur tinata ra Luluai i ga tatike, avet a
pait diat, 4 Ma Moses i ga tumu vake ra lavur tinata kai ra Luluai, ma i ga
tut ra malana ikilik, ma i ga pait ra uguugu na vartabar ta ra bit a luana,
ma i ga vatur a vinun ma a ura vat varogop ma ra vinun ma a ura vuna
tarai Israel. 5 Ma i ga tulue ra umana barmana kai ra tarai Israel, ma dia
ga tul tar ra umana tinabar di ga tuntun tar diat tai ra Luluai, ma dia ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vartabar tar ra umana bulumakau bula upi ra tinabar na varmaram tadav
ra Luluai. 6 Ma Moses i ga tak pa ra ngungu ta ra gap, ma i ga lolonge tar
ia ta ra umana la, ma ta ra ngungu i ga apur ra uguugu na vartabar me.
7 Ma i ga tak pa ra buk na kunubu, ma i lululuk ta ra mata i ra tarai. Ma
dia ga biti: Nam ra lavur magit ra Luluai i tar tatike, avet a pait ia, ma
avet a toratorom. 8 Ma Moses i tak pa ra gap, ma i apur ra tarai me, ma i
biti: Gire ra gapu i ra kunubu, nina ra Luluai i ga pait ia pire vavat ure go
ra lavur tinata.
9 Ma Moses ma Aron, Nadab ma Abiu dia ga tutua urama ma lavurua
na vinun na patuana kai ra tarai Israel; 10 ma dia gire ra God kai Israel;
ma ta ra vavai na kauna i da ra tamataman di mal ia ma ra vat na sapir,
ma i ga kadenger da ra lao arama liu. 11 Ma pa i ga bili vakaina ra umana
lualua kai ra tarai Israel; ma dia gire God ma dia ga ian ma dia ga momo.

Moses i ki ta ra ul a luana Sinai

12 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tutua tadav iau ta ra luana ma
una ki ie; ma ina tul tar ta umana pal a vat tam ma ra tinata na varkurai
ma ra umana vartuluai, nina iau ga tumu ia, upi una tovo tar ia ta diat.
13 Ma Moses i ga tut, dir ma kana tultul Iosua; ma Moses i ga tutua urama
ra luana kai God. 14 Ma i ga biti tai ra umana patuana dari: Avat a ki ung
pa amir ati tuk tar ta nam ba amir a tadav mule avat; ma Aron ma Kur
dir a ki pire vavat; ba tikai i mainge ta varkurai ure ta magit, boina ba na
tadav dir.
15 Ma Moses i tutua urama ra luana, ma ra bakut i ga pulu bat ra luana.
16 Ma ra minamar i ra Luluai i ga ki ta ra ul a luana, ma ra bakut i turup
bat ia laptikai na bung; ma ta ra valavuruana bung i ga oro pa Moses
marima ra bala na bakut. 17 Ma di ga gire ra minamar kai ra Luluai, i ga
da ra ngangap na iap ta ra ul a luana ta ra mata i ra tarai Israel. 18 Ma
Moses i ga ruk ta ra bala na bakut, ma i ga tutua urama ta ra ul a luana;
ma Moses i ki a ivat na vinun na bung na keake ma a ivat na vinun na
bung na marum ta ra ul a luana.

A tarai Israel diat a tak tar ra vartabar
(Niir 35:4-9)

25 1 Ma ra Luluai i ga tatike ra tinata tai Moses dari: Una ve ra tarai
Israel, ba diat a tak tar ra tinabar tagu; 2 avat a alube pa ia ta
diat par ba ra bala i diat i mariga tana. 3 Ma go ia ra tinabar ba avat a
vatur vake ta diat: a goled ma ra silva, ma ra palariam gobol; 4 a mal i
blu marut, ma i meme marut, ma i meme tuna, ma ra mal kumau, ma ra
ivuna me; 5 ma ra pal a sip di puk vameme pa ia, ma ra pal a me, ma ra
davai akasia; 6 a dangi ure ra lamp, a lavur magit i ang na vuvuvul ure ra
dangi na varku ma ure ra mi na lotu i ang na katkat; 7 a vat na onik ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vat na marmar ure ra mal na bongobongo ma ure ra popopoi. 8 Ma diat a
pait kaugu ta gomgom na pal upi ina kiki livuan ta diat. 9 Avat a pait ia
upi na varogop tuna ma ra lavur magit ina vaarike tam, varogop ma ra
valavalar ure ra Pal ma ra valavalar ure ra lavur tabarikik tana.

A Bok na Tinata
(Niir 37:1-9)

10 Ma diat a pait tika na bok ma ra davai akasia; kana lolovina na
varogop ma a ura malmalikun ma ra ngungu ma ra tababana varogop ma
tika na malmalikun ma ra ngungu, ma tika na malmalikun ma ra ngungu
a tuluaina. 11 Ma una vung vapetep tar ra goled tuna tana, ta ra balana
ma ta ra tamuruna, ma una mar kikil ra ul a bok ma ra goled. 12 Ma una
mal a ivat na ngovo ure, ma una pait vake diat ta ra ivat na kakene; a ura
ngovo dir a tur tai tika na paparaina, ma ta ra urua tai ta ra tikai. 13 Ma
una pait ra ivu kip ma ra davai akasia, ma una vung vapetep tar ra goled
tana. 14 Ma una ule tar ra ura kip ta ra ngovo ta ra papar a bok, upi da
kip ia me. 15 Ra ura kip dir a tur vatikai ta ra ngovo na kip, koko da ule
vue dir kan ia. 16 Ma una poe ra tinata, ba ina tul tar ia tam boko, ta ra
bala na bok.
17 Ma una mal tika na tubatuba ma ra goled tuna; kana lolovina na
varogop ma a ura malmalikun ma ra ngungu, ma a tababana na da ra
malmalikun ma ra ngungu. 18 Ma una mal a ura angelo ma ra goled ba
di tutut ia, ma dir a ki ta ra ura ngungu na tubatuba. 19 Ma una pait tika
na angelo tai tika na nguna, ma tika na angelo tai ta ra nguna; dir a
kidoloina ka ma ra tubatuba ta ra ura nguna. 20 Ma ra ura angelo dir a
pala ra bebea i dir urama ma dir a turup ra tubatuba me, ma dir a bobo
varkuvo; ra mata i ra ivu angelo na lingan tadav ra tubatuba. 21 Ma una
vaki ra tubatuba urama ta ra ul a bok, ma una poe ra tinata, ba ina tul
tar ia tam, ta ra bala na bok. 22 Ma dor a varkuvo ie; ina ki arama ra
tubatuba livuan ta ra ura angelo ta ra ul a bok na tinata, ma dor a pirpir
ure ra lavur magit, ba ina vartuluai me piram upi kai ra tarai Israel.

A Vuvuvung na Nian ure ra Gem na Ginigira
(Niir 37:10-16)

23 Ma una pait tika na vuvuvung na nian ma ra davai akasia; kana
lolovina na varogop ma tika na papar, ma ra tababana na varogop ma
tika na malmalikun, ma ra tuluaina tika na malmalikun ra ma ngungu.
24 Ma una vung vapetep tar ra goled tuna tana, ma una mar kikil ia ma ra
goled. 25 Ma una pait tika na pal a davai kikil ia, a tababana na varogop
ma ra tababa na lima, ma una mar kikil ra pal a davai arama. 26 Ma una
mal a ivat na ngovo ure ma ra goled, ma una vung ra ngovo ta ra ivat
na nguna ta ra ivat na kakene. 27 Ra ivat na ngovo diat a tur maravai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pire ra pal a davai i vana kikil ia, ma da ule tar ra kip tana, upi da kip
ra vuvuvung me. 28 Ma una pait ra kip ma ra davai akasia, ma una vung
vapetep tar ra goled tana, upi da kip ra vuvuvung me. 29 Ma una mal pa
kana umana la, ma ra umana momamomo, ma ra umana pal a tava ma
ra umana la upi da lolongoi me; una pait diat ma ra goled tuna. 30 Ma una
vung vatikene pa ra gem na ginigira ta ra luaina matagu.

A Turtur na Birao i Goled
(Niir 37:17-24)

31 Ma una pait ra turtur na birao ma ra goled tuna; una tutut mal
ra turtur na birao, a bitina ma ra livuana; a matana pupuna, ma ra
pupuluna, ma ra mapina pupuna diat a kidoloina me; 32 ma laptikai
na ingarina ta ra ura paparaina; a utul a ingar i ra turtur na birao tai
tika na paparaina ma a utul a ingarina tai ta ra paparaina; 33 a utul a
matana pupuna da ra pupuna i papala tai tika na ingarina, a pupuluna
ma ra pupuna; ma a utul a matana pupuna da ra pupuna i papala tai
ta ra ingarina, a pupuluna ma ra pupuna; damana ure ra laptikai na
ingarina ba dia vana rikai ta ra turtur na birao; 34 ma ta ra turtur na
birao a ivat na matana pupu na davai da ra pupuna i papala, a pupuluna
ma ra mapina pupuna; 35 tika na pupuluna ta ra vavai ra ura ingarina,
na kidoloina me, ure ra laptikai na ingaingarina dia vana rikai ta ra
turtur na birao. 36 A umana pupulu i diat ma ra umana ingar i diat diat
a kidoloina ka me; una pait vapar ia ka ma ra goled tuna ma una tutut
mal ia. 37 Ma una pait lavurua na matana lamp tana; ma diat a valiting
ra umana lamp upi diat a vakapa ra maup ta ra luaina mata i diat. 38 Una
pait kana kia ma ra goled tuna, ma damana bula kana la. 39 Una pait ia
ma tika na talant[b] na goled tuna, damana go ra lavur tabarikik bula.
40 Ma una nuk pa ia, upi una pait tuna diat varogop ma ra valavalar u ga
gire ta ra ul a luana.

A Pal na Mal
(Niir 36:8-38)

26 1 Ma tikai bula: Una pait ra Pal ma ra vinun na mal, a mal
kumau di ga viri ia, a mal i blu marut, ma i meme marut, ma
i meme tuna; una tul tar ra tena viri mal tututumu upi na viri tar ra
umana angelo tana. 2 Ra lolovina kai tikatika na mal na varogop ma
lavurua na pokono, ma tikatikai a tababana na varogop ma tika na
pokono; ma ra valavalar kai ra umana mal par na varogop uka. 3 Da
kubu guve ta ilima na mal ma ta ra ilima bula. 4 Ma una pait ra umana

---

[b] **25.39** A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra silva ba ra goled me i da ra valavalar na mani.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pipidikol ma ra blu marut ta ra luaina vuna mal ta nam ra nguna ba da
kubu guve dir tana ma ta ra tikai; ma una pait ia damana bula ta ra ngu
i ra vauruana vuna mal. 5 A ilima na vinun na pipidikol una pait ia ta ra
luaina vuna mal, ma a ilima na vinun una pait ia ta ra ngu na mal ta ra
vauruana vuna mal; a lavur pipidikol diat a tur vartalai. 6 Ma una pait
a ilima na vinun na al vakai ma ra goled, ma una al varpakane guve ra
lavur mal ma ra al vakai; ma ra Pal na kidoloina ka.
7 Ma una pait ra umana mal ma ra ivuna me ure ra mal na tubatuba
ta ra Pal; a vinun ma tika na mal una pait ia. 8 Ma tikatika na mal a
lolovinana na varogop ma lavurua na pokono ma tika na papar, ma ra
tababana na varogop ma tika na pokono; ma ra valavalar ure nam ra
vinun ma tika na mal na varogop uka. 9 Ma una pakan guve a ilima na
mal upi diat a tikai, ma damana laptikai na mal upi diat a tikai, ma ra
valaptikaina una pin likun ia ta ra luaina pal na mal. 10 Ma una pait a
ilima na vinun na pipidikol ta ra ngu na mal ta ra luaina vuna ma a ilima
na vinun ta ra ngu na mal ta ra vauruana vuna.
11 Ma una pait a ilima na vinun na al vakai ma ra palariam gobol,
ma una vung ra al vakai ta ra pipidikol, ma una pakan guve ra pal na
tubatuba upi na kidoloina. 12 Ma nam ra pakana i tur valili ta ra mal na
tubatuba, nam ra papar a mal i tur valili na taba rikai taun ra tamuru
i ra Pal. 13 Tai tika na papar na taba rikai taun ia tika na malmalikun,
ma tai ta ra papar tika na malmalikun bula ta nam ba i ki valili ta ra
lolovina i ra mal, upi na tuba ra ura papar a Pal. 14 Ma una pait tika na
tubatuba ure ra pal na mal ma ra pal i ra sip, ba da puk vamema, ma tika
na tubatuba mulai arama tana ma ra pal a me.
15 Ma una mal pa ra umana pal a davai, a akasia, ure ra Pal, ma una
vatur diat. 16 Kadia lolovina na varogop ma a ura pokono ma a papar, ma
a tababa i diat na varogop ma tika na malmalikun ma ra ngungu. 17 A
ura ot dir a tur ta ra pal a davai tikatikai, ma da pakan guve dir; damana
una pait ia ta ra lavur pal a davai ure ra Pal. 18 Ma una pait ra lavur pal
a davai ure ra Pal, a ura vinun ure ra papar a taubar. 19 Ma una mal pa a
ivat na vinun na kiki ma ra ngovo tana; una pait diat ma ra silva ma diat
a tur na vavai ra ura vinun na pal a davai; a ura kiki ma ra ngovo tana ta
ra vavai tika na pal a davai ure kana ura ot, ma a ura kiki ma ra ngovo
tana na vavai tai ta ra pal a davai ure kana ura ot. 20 Ma ure ra vauruana
papar a Pal, ta ra papar a labur a ura vinun na pal a davai; 21 ma kadiat
a ivat na vinun na kiki ba di pait ia ma ra silva; a ura kiki ta ra vavai
tika na pal a davai, ma a ura kiki na vavai tai ta ra tikai. 22 Ma ure ra
vabuman na pal ta ra papar a taoai una pait laptikai na pal a davai. 23 Ma
una mal pa a ura pal a davai ure ra ura ngu na pal ta ra vabuman. 24 Dir
a tur vartalai ra pia ma na tuk urama ta ra luaina lok; na damana ure
dir; dir ure ra ura ngu na pal. 25 Ma a lavutul na pal a davai ma kadia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lavur kiki na silva, a vinun ma laptikai na kiki; a uraura kiki ure tikatika
na pal a davai.
26 Ma una mal pa ra umana davai, a akasia, ma diat a va bolabolo ta ra
pal a davai i tur; a ilima ure ra pal a davai tai tika na papar a Pal, ma a
ilima ure ta ra tika na papar a Pal, 27 ma a ilima ure ra pal a davai ta ra
vabuman i ra Pal ta ra papar a taoai. 28 Ma ra davai, nina i va bolo ra pal
a davai, ma i tur livuan, a kidoloina ka, na tur pa ia tai ta tika na ngu na
pal ma na tuk tai ta ra tikai. 29 Ma una vung vapetep tar ra goled ta ra
pal a davai, ma una mal pa kadia lavur ngovo ma ra goled ure ra umana
vabolo. 30 Ma una vatur ra pal vardada ma ra valavalar u ga gire ta ra ul
a luana.
31 Ma una pait ra mal na rurua kutu i blu marut, ma i meme marut ma
i meme tuna, ma ra mal kumau di ga viri ia; a tena viri mal tututumu
na pait ra umana angelo tana; 32 ma una vakaite tar ia ta ra ivat na tukal
na davai akasia, ba una vung vapetep tar ra goled ta diat; kadia ot likun
da pait ia ma ra goled, ma diat a tur ta ra ivat na kiki na silva. 33 Ma
una vakaite ra mal na rurua kutu ta ra vavai ra al vakai, ma una vung
vabakite ra bok na tinata ta ra mal na rurua kutu, ma ra mal na rurua
kutu na tibe varbaiane dir a pakana pal i gomgom ma ra pakana i tabu
kakit. 34 Ma una vung ra tubatuba ta ra ul a bok na tinata ta ra pakana
pal i tabu kakit. 35 Ma una vung vaarike ra vuvuvung na nian ta ra
pakana pal i gomgom ma ra turtur na birao ta ra papar a taubar ta ra Pal,
dir a tur vartalai ma ra vuvuvung na nian; ma una vung ra vuvuvung na
nian ta ra papar a labur.
36 Ma una pait ra mal na poraporo ure ra matakilalat i ra pal na mal,
una pait ia ma ra blu marut, ma ra meme marut, ma ra meme tuna ma
ma ra mal kumau di ga viri ia, a tena niingit guvai na mal tututumu na
pait ia. 37 Ma una pait a ilima na tukal ma ra davai akasia, ma una vung
vapetep tar ra goled ta diat; una pait kadia ot likun ma ra goled; ma una
mal pa a ilima na kiki ure diat ma ra palariam gobol.

A Uguugu na Vartabar ure ra tinabar di tun tar ia
(Niir 38:1-7)

27 1 Ma una pait ra uguugu na vartabar ma ra davai akasia; kana lolovina
a ilima na malmalikun ma ra tababana a ilima na malmalikun; ma
ra ivat na paparaina diat a varogop uka; ma ra tuluaina a utul a malmalikun.
2 Ma una mal tar ra ivat na ramuna ta ra ulu i ra ivat na bukuna; a uguugu ma
ra ivat na ramuna diat a kidoloina ka, ma una vung vapetep tar ra palariam
gobol tana. 3 Ma una pait kana umana la na kabu, ma kana umana kulkulup
ma kana umana la na tava, ma kana umana kono ure ra kanomong, ma kana
umana la na lakit. Kana lavur tabarikik una pait ia ma ra palariam gobol. 4 Ma
una pait tika na liplip na ubene tana ma ra palariam gobol, ma una mal ra ivat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na ngovo ta ra liplip na ubene ta ra ivat na nguna. 5 Ma una vung ia ta ra vavai
ra vanavana kikil ta ra uguugu na vartabar, ma koko na tuk urama kakit, na ki
pit ika. 6 Ma una pait ta ura kip ma ra davai akasia, ma una vung vapetep tar
ra palariam gobol tana. 7 Ma da ule tar ra ura kip ta ra umana ngovo, ma ra ura
kip dir a tur ta ra ura papar a uguugu na vartabar upi da kip ia me. 8 Una pait
ia ma ra pal a davai, ma ra balana na pobono ko; varogop u tar gire ta ra ul a
luana, damana una pait ia.

A Bala na Gunan i ra Pal na Mal
(Niir 38:9-20)

9 Ma una liplip bat ra bala na gunan ure ra Pal; una vakaite ra umana mal ta
ra papar a taubar tana, a mal kumau ure ra bala na gunan, ma kana lolovina
na varogop ma a ura vinun ma a ilima na pokono ure tika na papar; 10 ma a
ura vinun na tukal tana, ma a ura vinun na kiki ure, da pait ia ma ra palariam
gobol; da pait ra ot likun ure ma ra silva, ma damana bula ra umana vipuar
tana. 11 Ma damana bula ta ra papar a labur, una vakaite ra umana mal, ma
kana lolovina na varogop ma a ura vinun ma a ilima na pokono, ma a ura
vinun na tukal tana, ma a ura vinun na kiki ure, da pait ia ma ra palariam
gobol; da pait ra ot likun ure ma ra silva, ma damana bula ra umana vipuar
tana. 12 Ma ta ra papar a taoai a mal ure ra bala na gunan na varogop ma a
vinun ma a ura pokono ma a papar, ma a vinun na tukal ma a vinun na kiki.
13 Ma ra tababa i ra bala na gunan ta ra papar a taur na varogop ma ra vinun
ma a ura pokono ma a papar. 14 A mal ure tika na papar ta ra mataniolo na
varogop ma a utul a pokono ma a utul a malmalikun; a utul a tukal ma a utul a
kiki tana. 15 Ma ure ta ra papar a mal na varogop ma a utul a pokono ma a utul
a malmalikun bula; a utul a tukal ma a utul a kiki tana. 16 Ma ure ra mataniolo
ta ra bala na gunan da pait tika na mal na poraporo ma na varogop ma a ilima
na pokono; da pait ia ma ra blu marut, ma ra meme marut, ma ra meme tuna,
ma ra mal kumau, a tena niingit guvai na mal na mal kapi ia; a ivat na tukal
ma a ivat na kiki tana. 17 Ma da vi puar ra lavur tukal ai ra bala na gunan ma
ra silva; kadia lavur ot likun a silva, ma kadia lavur kiki a palariam gobol.
18 Ra lolovina kai ra bala na gunan na varogop ma a ura vinun ma a ilima na
pokono, ma ra tababana na varogop ma a vinun ma a ura pokono ma a papar,
ma a tuluaina na varogop ma tika na pokono ma tika na malmalikun, da pait
ia ma ra mal kumau di ga viri ia, ma kadia kiki a palariam gobol. 19 Ma ra
lavur tabarikik na papalum kai ra Pal, ma kana lavur ot, ma ra lavur ot ure ra
liplip na bala na gunan, da pait diat ma ra palariam gobol.

A varbalaurai na Lamp
(Levi 24:1-4)

20 Ma una vartuluai pire ra tarai Israel upi diat a kap ra bo na dangi na
oliva tuna piram ure ra kapa upi ra lamp na birao vatikai. 21 Aron ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana natuna diat a vung bulu ia ta ra varbarat, ta ra ravian ma na tuk
tar ta ra malana, ta ra luaina mata i ra Luluai, ma diat a tur ta ra pakana
pal mamati ta ra mal na rurua kutu, nina ba ra Tinata i bakit tana; ma
ra tarai Israel diat a mur go ra vartuluai vatikai ta kadia lavur taun tarai
mutu.

A mat kai ra umana tena tinabar
(Niir 39:1-31)

28 1 Ma ta diat ra tarai Israel una agur pa turam Aron ma ra umana
natuna piram upi diat a kudakudar piragu ma ra papalum na
tena tinabar, Aron, Nadab ma Abiu, Eleasar ma Itamar, a umana natu i
Aron. 2 Ma una pait ra umana gomgom na mal upi kai turam Aron ure
ra minamar ma ra minong. 3 Ma una ve diat par, a umana melem na
tutana nina iau ga vabuka diat ma ra kabinana, upi diat a pait ra umana
mal kai Aron upi da tibe vaire ure ra kunudar piragu ma ra papalum na
tena tinabar. 4 Ma diat a pait go ra umana mal: a popopoi, a kolot ure
ra bongobongono, a kolot lolovina ma tika na olovoi, a mal na rarau ma
a vipit; ma diat a pait ra umana gomgom na mal ure turam Aron ma
ra umana natuna upi diat a kudakudar piragu ma ra papalum na tena
tinabar. 5 Ma diat a vatur vake ra goled, ma ra mal i blu marut, ma i
meme marut, ma i meme tuna, ma ra mal kumau.
6 Ma diat a pait ra kolot ure ra bongobongono ma ra goled, ma ra mal i
blu marut, ma i meme marut, ma i meme tuna, ma ra mal kumau, a tena
viri mal tututumu na viri ia. 7 A ura al vakai ure ra ul a varana dir a tur
ta ra ura nguna, upi da pakan guve me. 8 Ma tika na vivi tana upi na vi ia
me, da viri mal ia tuna, a papalum na varogop uka tana, ma a kidoloina
pakana ka; diat a pait ra mal ma ra goled, ma ra blu marut ma ra meme
marut, ma ra meme tuna, ma ra mal kumau. 9 Ma una tak pa a ura vat
na onik, ma una tumu tar ra iang i ra tarai Israel tana; 10 laptikai ra iang
i diat tai tika na vat, ma ta ra laptikai dia tur valili tai ta ra tika na vat,
diat a varmur varogop ma kadia kilala na nilaun. 11 A tena tutumu ta ra
vat na pait ia, ma na varogop ma ra tutumu ta ra vat ik ba di taun bat ra
bulit me; una tutumu ta ra ura vat ma na varogop ma ra lavur iang i ra
tarai Israel; ma una vake diat ma ra goled, ba na tur kikil diat. 12 Ma una
ingit vake ra ura vat ta ra ura al vakai ai ra kolot ure ra bongobongono,
upi dir a ura vat na kodakodop ure ra tarai Israel; ma Aron na kap
vaarike ra iang i diat ta ra luaina mata i ra Luluai ta ra ura ul a varana
upi na matamatanai upi diat. 13 Ma una pait a ura al vakai ma ra goled,
14 ma a ura vinau ma ra goled tuna; una kulalang dir da ra kuara, ma una
vung dir ta ra ura al vakai.
15 Ma una mal pa tika na popopoi na varkurai, a tena viri mal tututumu
na pait ia; a papalum tana na varogop ma ra papalum ta ra kolot na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bongobongono; una pait ia ma ra goled, ma ra mal i blu marut, ma i meme
marut, ma i meme tuna, ma ra mal kumau. 16 Ra ivat na paparaina diat a
varogop uka, ma da pin ia; kana lolovina na varogop ma tika na vartuk, ma
ra tababana damana bula. 17 Ma una vaki ra umana vat tana, a ivat na nga
na vat; tika na ngaina: a sardia, a topas ma a kristal dital ta ra luaina rina;
18 ma ta ra vauruana rina: a emeraled, a sapir ma ra daimon; 19 ma ta ra
vautuluna rina: a amber, a agat ma ra ametist; 20 ma, ta ra vaivatina rina: a
beril, a onik ma ra iasper; a kiki na goled na vake diat. 21 Ma a vinun ma a
ura vat varogop ma ra lavur iang i ra tarai Israel; da ra tutumu ta ra vat ik di
taun bat ra bulit me, damana na tur ta diat ra iang i diat ra vinun ma a ura
vuna tarai. 22 Ma una kubu vake a ura vinau ta ra popopoi, una kulalang dir
ma ra goled da ra kuara. 23 Ma una pait a ura mata na goled ta ra popopoi,
ma una mal vake ra ivu mata ta ra ngu na popopoi. 24 Ma una kubu vake ra
ura vinau na goled, di ga kulalang ia, ta ra ura mata ta ra ngu na popopoi.
25 Ma nam ta ra ivu ngu i ra ura vinau una kun tar dir ta ra ura al vakai, ma
una ingit tar dir ta ra ura al vakai ure ra kolot na bongobongono, dir a tur
ta ra papar maro na lua. 26 Ma una mal pa a ura mata ma ra goled, ma una
ingit vake dir ta ra ura ngu na popopoi ara ra balana maravai ra kolot ure ra
bongobongono. 27 Ma una pait a ura mata ma ra goled ma una ingit vake dir
ta ra vavai ra ura al vakai ta ra kolot ure ra bongobongono, ta ra papar maro
na lua, ta ra varpakan tana, ma na ki arama ta ra vivi na kolot di viri mal ia
tuna. 28 Ma diat a kubu guve ra umana mata na popopoi ma ra umana mata
na kolot ure ra bongobongono ma ra vinau i blu marut, upi na tur ta ra vivi
ai ra kolot na bongobongono nina di ga viri mal ia tuna, upi koko ra popopoi
na tapala kan ra kolot ure ra bongobongono.

29 Ma Aron na kap vaarike ra lavur iang i ra tarai Israel ta ra popopoi
na varkurai ta ra bongobongono ba i ruk ta ra pakana i tabu, upi na tur
na im pire ra Luluai vatikai. 30 Ma una poe ta ra Urim ma Tumim ta ra
popopoi na varkurai; diat a ki ta ra bongobongo i Aron ba i ruk tadav ra
Luluai; ma Aron na kap vatikene pa ra varkurai kai ra tarai Israel taun ra
bongobongono ta ra mata i ra tarai Israel.

31 Ma una pait ra olovoi ure ra kolot na bongobongono; una viri vapar
ia ma ra kuara i von marut. 32 Ma tika na ngovo na tur arama livuan tana
ure ra ula; ma una viri lok ra ngovono, da ra ngovo na ongaongoi, upi
koko na tarada. 33 Ma una pait ra umana pupulu da ra goava ta ra ngu
na mal ra pia, una mal pa diat ma ra mal i blu marut, ma i meme marut,
ma i meme tuna, diat a tur kikil ra ngu na mal parika; ma ra umana
taratarenge ba di pait ia ma ra goled livuan ta diat, kikil ra ngu na mal.
34 A taratarenge ma ra goava dir a varpopoto, a taratarenge ma ra goava
kikil ra ngu na mal parika. 35 Ma Aron na mal me upi na kudakudar me
ta ra lotu; ma diat a valongore ra varterengei ba i ruk ta ra pakana pal i
tabu pire ra Luluai, ma ba i rop mulai, upi koko na mat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

36 Ma una mal pa ta ik a pal a kapa ma ra goled, ma una tutumu tana,
da di tutumu ta ra vat ik di taun bat ra bulit me, ra tinata dari: Di tar
ribe vaire pi kai ra Luluai. 37 Ma una kubu tar ia ta ra vinau i blu marut,
ma na tur ta ra mal na rarau, na tur ta ra papar uro na lua. 38 Ma na
tur ta ra pal a matai i Aron, ma Aron na puak pa ra varpiam ta ra lavur
gomgom na magit, nina ba ra tarai Israel dia tul tar ia tana ta kadia lavur
vartabar na lotu; ma na tur vatikai ta ra pal a matana upi ra Luluai na
manane diat. 39 Ma una viri ra lolovina kolot ma ra mal kumau, ma una
pait ra mal na rarau, ma una pait ra vipit, a tena niingit guvai na mal
tututumu na pait ia.
40 Ma una pait ra umana kolot kai ra umana natu i Aron, ma una pait
ra umana vipit ure diat, ma una pait ra umana mal na rarau kadiat, ure
ra minamar ma ure ra minong. 41 Ma una ule tar diat tai turam Aron ma
tai ra umana natuna bula; ma una ku ra ulu i diat ma ra dangi, ma una
vaninare diat ma una tibe vaire diat upi diat a kudakudar piragu ma
ra papalum na tena tinabar. 42 Ma una pait kadia ta mal na tutana upi
na tuba ra paka i diat, na tur pa ia ta ra livua i diat ma na tuk tar ta ra
parkabin; 43 ma Aron ma ra umana natuna diat a mal me, ba dia ruk ta
ra pal na varbarat, ba ona dia vana tadav ra uguugu na vartabar, upi diat
a kudakudar ta ra gomgom na pal, upi koko diat a pait ra magit i rara,
ma diat a mat; ma go ra mangamangana na tur vatikai pirana ma pire ra
lavur bul mur tana.

Di vadoane Aron diat tamana
(Levi 8:1-36)

29 1 Ma go ia ra magit ba una pait ia ta diat, upi una mal vaire diat
ure ra kunudar tagu ta ra papalum na tena tinabar; una pilak pa
tika na bulumakau i gorop ma a ura sip, a ura tomotoina, ba pa ta magit
i kaina tana, 2 ma ra gem ba pa i leven, ma ra gem ik ba pa i leven ma di
pota ma ra dangi, ma ra gem maleplep ba pa i leven, di lolonge ra dangi
tana; una pait go diat ma ra bo na plaua na Vit. 3 Ma una poe tar diat tai
tika na rat, ma una kap diat ma ra rat, ma una ben ra bulumakau ma ra
ura sip, a ura tomotoina, bula.
4 Ma una agure Aron ma ra umana natuna tadav ra matakilalat i ra pal
na varbarat, ma una puk diat ma ra tava. 5 Ma una tak pa ra umana mal,
ma una ule tar ra lolovina kolot tai Aron, ma ra olovoi ure ra kolot na
bongobongono, ma ra kolot na bongobongono, ma ra popopoi, ma una vi
pit ia ma ra vivi di ga viri mal ia kai ra kolot ure ra bongobongono; 6 ma
una vung ra mal na rarau ta ra uluna, ma una vi tar ra vipuar i gomgom
ta ra mal na rarau. 7 Namur una tak pa ra dangi na varku, ma una lolonge
tar ia ta ra uluna, ma una ku ia. 8 Ma una agure ra umana natuna, ma
una ule tar ra umana kolot ta diat. 9 Ma una vi pit diat ma ra umana vipit,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Aron ma ra umana natuna, ma una vung ra umana kere ta ra ulu i diat;
ma diat a vatur vake ra tiniba na tena tinabar vatikai, ma una mal tar
diat, Aron ma ra umana natuna.
10 Ma una ben ra bulumakau ta ra luaina mata i ra pal na varbarat;
ma Aron ma ra umana natuna diat a vung ra lima i diat ta ra ulu i ra
bulumakau. 11 Ma una doko ra bulumakau ta ra luaina mata i ra Luluai
pire ra matakilalat i ra pal na varbarat. 12 Ma una tak pa ra gapu i ra
bulumakau, ma una kolo ra ram u ra uguugu na vartabar me ma ra kaka
na limam; ma una lolonge tar ra gap ta ra bit a uguugu na vartabar.
13 Ma una tak pa ra bira na bala par ma ra mal i ra kat, ma ra ura ela ma
ra bira tana, ma una tun ia ta ra uguugu na vartabar. 14 Ma ra vio i ra
bulumakau ma ra palina ma ra lavur puta tana, una tun vue ta ra iap ta
ra papar a gunan irai, tago a varporong ure ra varpiam.
15 Ma una tak pa tika na sip bula, a tomotoina; ma Aron ma ra umana
natuna diat a palagur ra uluna ma ra lima i diat. 16 Ma una doko ra sip, a
tomotoina, ma una tak pa ra gapuna, ma una vue tar ia kikil ra uguugu
na vartabar par. 17 Ma una poko kaba ra umana pakapakana, ma una puk
ra balana ma ra kakene, ma una vung guve ma ra lavur pakana ma ra
uluna. 18 Ma una tun ra sip parika ta ra ul a uguugu na vartabar; ia ra
tinabar di tuntun tar ia tai ra Luluai; i ang na katkat, a tinabar ba di tun
tar ia ta ra iap tadav ra Luluai.
19 Ma una tak pa ta ra sip, a tomotoina; ma Aron ma ra umana natuna
diat a palagur ra ulu i ra sip. 20 Ma una doka, ma una tak pa ra gapuna
ma una kolo ra tabataba na mar talinga ta ra talinga i Aron me ta ra
papar a lima tuna, ma ra tabataba na mar talinga ta ra talinga i ra umana
natuna ta ra papar a lima tuna, ma ra kaka ngala ta ra lima i diat tuna,
ma ta ra kaka ngala ta ra kak i diat tuna, ma una vue tar ra gap kikil
ra uguugu na vartabar. 21 Ma una tak pa ta ik ta ra gap ta ra uguugu na
vartabar, ma ta ra dangi na varku, ma una pikire tar ia tai Aron, ma kana
lavur mal, ma ta ra umana natuna ma kadia lavur mal varurung me, ma
ia iat na gomgom, ma kana lavur mal, ma damana ra umana natuna ma
ra lavur mal kai ra umana natuna varurung me.
22 Ma una tak pa ra bira i ra sip, a tomotoina, bula, ma ra taukuna i bira
ma ra bira na bala, ma ra mal i ra kat ma ra ura ela ma ra bira tana, ma ra
kelakelegi ta ra papar a lima tuna; tago ia ra sip ure ra vaninara; 23 ma tika
na pakana gem, ma tika na gem ik di pait ia ma ra dangi, ma tika na gem ik
i maleplep kan ra rat na gem ba pa i leven, nina i tur ta ra mata i ra Luluai;
24 ma una vung vapar ia ta ra lima i Aron ma ra lima i ra umana natuna; ma
una tulue vaarike diat ma ra limam da ra tinabar na tutuluai ta ra mata i ra
Luluai. 25 Ma una tak pa diat kan ra lima i diat, ma una tun diat ta ra uguugu
na vartabar taun ra tinabar di tuntun tar ia upi ra magit i ang na katkat ta ra
mata i ra Luluai; a tinabar nam ba di tun tar ia ta ra iap upi kai ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

26 Ma una tak pa ra bongobongo i ra sip na vaninara, ma una tulue
vaarike da ra tinabar na tutuluai ta ra mata i ra Luluai; kaum tiniba
nam. 27 Ma una mal vaire ra bongobongo i ra tinabar na tutuluai ma ra
kelakelegi na vartabar, nina dia tulue vaarike ma nina dia vatur vake ta
ra sip na vaninara, ta nina ba kai Aron ma ra umana natuna; 28 ma Aron
ma ra umana natuna diat a vatur vake vatikai da ra totokom ta ra tarai
Israel, tago a tinabar na totokom; ma na da ra tinabar na totokom ta ra
tarai Israel, da tak pa ia ta kadia tinabar na varporong upi ra tinabar na
totokom kai ra Luluai.
29 Ma ra lavur gomgom na mal kai Aron kadiat boko ra umana bul mur
tana, upi da ku diat i tana ma da vaninare diat i tana. 30 Nina ra natuna
ba na kia vue ta ra papalum na tena tinabar na ule tar diat lavurua na
bung ba i olo ta ra pal na varbarat upi na kudakudar ta ra pakana pal i
tabu.
31 Ma una tak pa ra sip ure ra vaninara ma una kabalane ra viono ta
ra pakana i gomgom. 32 Ma Aron diat ma ra umana natuna diat a en ra
vio i ra sip ma ra gem ta ra rat pire ra matakilalat i ra pal na varbarat.
33 Ma diat a en nam ra lavur magit ba di ga pait ra varmaram guvai
me, upi da vaninare diat, ma da mal tar diat; koko ta vaira na ian tana,
tago a gomgom na magit. 34 Ma ona ta pakana viono ure ra vaninara,
ba ta ra gem i tur valili upi ra malana, una tun vue nina i tur valili ta
ra iap, tago a gomgom na magit. 35 Damana una pait ia pire Aron ma ra
umana natuna varogop ma ra lavur magit par iau ga vartuluai me piram;
lavurua na bung una varvakai ma ra vaninare diat.
36 Ma ta ra bungbung par una tul tar ra bulumakau na tinabar ure ra
varpiam upi ra varmaram guvai; ma ona u pait ra tinabar na varporong
a uguugu na vartabar na langalanga kan ra varpiam, ma una vadangi
ia, upi una mal tar ia. 37 Lavurua na bung una pait ra varporong ure ra
uguugu na vartabar, ma una mal tar ia; ma ra uguugu na vartabar na
gomgom kakit; ma nina i bili ia na gomgom bula.

A umana tinabar ta ra bungbung
(Nilu 28:1-8)

38 Ma go ra lavur magit una tul tar ia ta ra ul a uguugu na vartabar:
a ura nat na sip ba i kopono ko kadir kilala una tul tar dir vatikai ta ra
bungbung par. 39 Tika na nat na sip una tul tar ia ta ra malana, ma ta ra
tika na nat na sip ta ra ravian; 40 varurung ma tika na nat na sip una tul
tar ra vavinun na pakana epa na bo na plaua, ma da pota ma ra vaivatina
pakana valavalar[c] na bo na dangi tuna, ma ra vaivatina pakana valavalar
na vain ure ra tinabar na nimomo. 41 Ma ta ra nat na sip una tul tar ia ta

[c] **29.40** A valavalar na polo kai ra tarai Iudaia i ga da ra 6 lita.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra ravian, ma una pait ra lavur magit tana da ta ra malana, a tinabar na
nian ma ra tinabar na nimomo, upi ra magit i ang na katkat, a tinabar di
tuntun tar ia tadav ra Luluai. 42 Go ra tinabar di tun tar ia na tur vatikai
pire kavava lavur taun tarai namur, diat a pait ia ta ra matakilalat i ra
pal na varbarat ta ra luaina mata i ra Luluai; dor a varkuvo ma u abara
upi ina tata piram.
43 Ma avet a varkuvo ma ra tarai Israel ie; ma ra pal na mal i gomgom
ure kaugu minamar. 44 Ma ina vagomgom ra pal na varbarat ma ra
uguugu na vartabar; Aron bula ma ra umana natuna ina vagomgom diat
upi diat a kudakudar tagu ta ra papalum na tena tinabar. 45 Ma ina ki
livuan pire ra tarai Israel ma iau kadia God. 46 Ma diat a nunure ba iau ra
Luluai kadia God, nina iau ga agure vairop diat kan ra gunan Aigipto, upi
ina ki livuan ta diat; iau ra Luluai kadia God.

A Uguugu na Vartabar ure ra Mi na Lotu
(Niir 37:25-28)

30 1 Ma una pait ra uguugu na vartabar upi una tun tar ra magit
ure ra mi na lotu tana; una pait ia ma ra davai akasia. 2 Kana
lolovina tika na malmalikun ma ra tababana bula tika na malmalikun, ra
ivat na paparaina diat a varogop par; ma ra tuluaina na varogop ma ra
papar; a uguugu na vartabar ma ra ramuna a kidoloina davai. 3 Ma una
vung vapetep tar ra goled tuna tana; ta ra ul a uguugu na vartabar ma ra
umana paparaina par ma ra umana ramuna; ma una mar kikil ia ma ra
goled tuna. 4 Ma una mal tar ra ivu ngovo na goled ta ra ura nguna, ta ra
ura paparaina, ta ra vavai ra mamar kikil, upi da ule tar ta kip tana ba
da kip ia me. 5 Ma una mal ra kip, a davai akasia, ma una vung vapetep
tar ra goled tana. 6 Ma una vatur ia ta ra luaina mata i ra mal na rurua
kutu pire ra bok na tinata, ta ra luaina mata i ra tubatuba, nina i ki ta
ra ul a tinata, abara ba dor a varkuvo ie. 7 Ma Aron na tun tar ra magit
i ang na katkat tana, ta ra malana ta ra bungbung par; ba i mal ra lamp
na tun tar ia. 8 Ma ba Aron na valiting ra lamp ta ra ravian, na tun tar ia,
a tinabar na mi ta ra luaina mata i ra Luluai; damana vatikai ta kavava
lavur taun tarai namur. 9 Koko avat a tul tar ta enana tinabar na mi, ba ta
enana tinabar di tuntun tar ia, ba ta enana tinabar na nian; ma koko ava
lolonge tar ta tinabar na nimomo tana. 10 Ma Aron na vakopono pait ra
varporong ta ra kilala; ta ra kilakilala na vakopono pait ra varporong ure
ta ra ramuna ma ra gapu i ra tinabar ure ra varpiam; ma na damana pire
kavava lavur taun tarai namur; i gomgom kakit ure ra Luluai.

A Mani na Varkul

11 Ma ra Luluai i ga tata tai Moses dari: 12 Ba u luk guve ra tarai
Israel ba aivia diat, tikatika na tutana na varkul pire ra Luluai ure kana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nilaun ba u luk diat, upi koko ra kaina minait na monong diat, ba u luk
diat. 13 Tikatikai ta diat dia bolo pire diat di luk diat, na vartabar ma ra
ngungu mamat na silva, varogop ma ra mamat kai ra gomgom na pal;
a mamat i varogop ma ra vinun ma laptikai na gram (a ngungu auns); a
ngungu mamat na silva ia ra tinabar upi kai ra Luluai. 14 Diat par dia bolo
pire diat di luk diat, ma i ura vinun kadia kilala, ba i bolo ra ura vinun,
diat a tabar ra Luluai. 15 Koko ra uviana na vangala pa ra vartabar, ma
koko ra luveana na vaikilik pa ia, ia kaka a ngungu mamat na silva diat a
vartabar me pire ra Luluai upi ra varporong ure kadia nilaun. 16 Ma una
alube pa ra mani na varporong, ma una tibe tar ia ure ra papalum ta ra
pal na varbarat, upi na tur na im ta ra luaina mata i Luluai, a varporong
ure kavava nilaun.

A La na Palariam

17 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari: 18 Una pait tika na la ma ra
palariam gobol ure ra vargi, ma a bitina na palariam gobol bula; ma una
vatur ia ta ra bala na gunan, livuan ta ra pal na varbarat ma ra uguugu
na vartabar, ma una lingire ra tava tana. 19 Ma Aron ma ra umana
natuna diat a puk ra lima i diat ma ra kak i diat tana; 20 ba dia ruk ra
pal na varbarat diat a iu pi koko diat a virua; ba ona diat a maravai ta ra
uguugu na vartabar, upi diat a kudakudar ma diat a tuntun tar ra tinabar
ta ra iap tadav ra Luluai, 21 diat a gi ra lima i diat ma diat a puk ra kau i
diat upi koko diat a virua; ma go ra mangamangana na tur vatikai pire
diat, pirana ma pire ra lavur bul mur tana ta kadia lavur taun tarai.

A Dangi na Varku ma ra Mi na Lotu

22 Ma ra Luluai i ga biti mulai tai Moses dari: 23 Una tak pa bula ra
lavur magit i ang na katkat ma i vakak kakit, a ilima na mar na mamat
na bulit na davai, ma a ura mar ma a ilima na vinun na mamat na
sinamon i ang na vuvuvul, ma a ura mar ma a ilima na vinun na mamat
na vuvur i ang na vuvuvul, 24 ma a ilima na mar na mamat na kasia,
varogop ma ra mamat kai ra gomgom na pal, ma tika na valavalar na
dangi na oliva; 25 ma una pait ra dangi na varku i gomgom me, a dangi ba
na ang na vuvuvul, varogop diat dia melem tana dia pait ia; a dangi na
varku i gomgom tuna. 26 Ma una kolo ra pal na varbarat me, 27 ma ra bok
na tinata, ma ra vuvuvung na nian ma kana lavur tabarikik, ma ra turtur
na kapa ma ra lavur tabarikik ure, ra uguugu ure ra mi na lotu, 28 ma
ra uguugu na vartabar ure ra tinabar di tun tar ia, ma ra la na vargi ma
kana kiki. 29 Ma una vagomgom diat, upi diat a gomgom kakit; ma nina
i bili diat na gomgom bula. 30 Ma una ku Aron ma ra umana natuna, ma
una vagomgom diat, upi diat a kudakudar piragu ta ra papalum na tena
tinabar. 31 Ma una biti tai ra tarai Israel dari: Go ia ra dangi na varku

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

piragu ta kavava lavur taun tarai. 32 Koko avat a lolonge tar ia ta ra paka
i ra tarai, ma koko avat a pait ta dangi damana mulai varogop ma ra
lavur magit tana; i gomgom, ma na tabu pire vavat. 33 Nina i papait ra
dangi dari, ba nina i tap tika na vaira ma ta na, na virua kan ra taraina.
34 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari: Una tak pa ra umana magit
i ang na katkat, a dangi na davai, ma a onika, ma a bulit na davai; a
umana magit i ang na katkat, ma a bulit na davai i barabara; a valavalar
ure tikatika na mangana na varogop uka; 35 ma una pait ra magit ure ra
mi na lotu me, a magit i ang na katkat, varogop diat dia melem tana dia
pait ia, una pota ma ra solt, a dovot na magit ma na gomgom. 36 Ma una
rigi ta ik tana upi na da ra tobon, ma una vung ia ta ra luaina mata i ra
Tinata ta ra pal na varbarat, nam ba dor a varkuvo ie; ma na gomgom
tuna piram. 37 Ma ra magit ure ra mi na lotu ba una pait ia, varogop ma
ra varkurai tana, koko avat a pait ia ure avat; i tabu pire vavat; kai ra
Luluai ka. 38 Diat par dia pait ra damana upi diat a lulung tana, diat a
virua kan kadia tarai.

A Luluai i oro pa Besalel ma Oliab
(Niir 35:30–36:1)

31 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari: 2 Gire, iau tar pilak pa
Besalel iat, natu i Uri, natu i Kur, ta ra vuna tarai Iuda; 3 ma iau
tar vabuka ia ma ra Tulungea i God upi na kabinana, ma na matoto, ma
na melem, ma na madaka ta ra lavur mangamangana papalum, 4 Upi na
nuk tadav ra umana enana papalum, ma na pait ot pa diat ma ra goled,
ma ra silva, ma ra palariam gobol; 5 na poko mal ra lavur vat na marmar,
ma na mut mal ra davai, ma na pait ra lavur mangamangana papalum
par. 6 Ma gire, iau tar tibe dir varurung ma Oliab, natu, i Akisamak, ta
ra vuna tarai Dan; ma iau tar vaki ra kabinana ta ra bala i diat par dia
matoto upi diat a pait valar pa ra lavur magit iau ga vartuluai ure piram:
7 a pal na varbarat, ma ra bok na tinata, ma ra tubatuba i ki taun ia; ma
ra lavur tabarikik ure ra pal na mal; 8 ma ra vuvuvung na nian ma kana
lavur tabarikik, ma ra uguugu na vartabar ure ra mi na lotu; 9 ma ra
uguugu ure ra tinabar di tun tar ia ma kana lavur tabarikik, ma ra la na
vargi ma kana kiki; 10 ma ra lavur mal na kunudar ma ra lavur gomgom
na mal ure Aron ra tena tinabar, ma ra lavur mal ure ra umana natuna,
upi diat a kudakudar ma ra papalum kai ra tena tinabar; 11 ma ra dangi
na varku, ma ra lavur magit i ang na katkat ure ra pakana pal i tabu; da
kaugu vartuluai piram ure ra lavur magit, damana diat a pait ia.

A Bung Sabat ia ra vakilang

12 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari: Go bula una ve ra tarai Israel
ma una biti dari: 13 Avat a nuk pa tuna kaugu lavur Bung Sabat, tago

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nam ia ra vakilang pire dat ma kaum lavur taun tarai namur; upi ra
tarai diat a nunure ba iau ra Luluai nina ba iau mal vaire avat. 14 Kari
avat a ru ra Bung Sabat, tago i gomgom pire vavat; diat par dia vakaina,
i dovot da ubu doko diat; tago ba tikai i papalum taun ia, nam ra tutana
na panie kan ra taraina. 15 Laptikai na bung avat a papalum tana; ma ra
valavuruana bung, a Bung Sabat ure ra bo na ningo, kai ra Luluai iat;
nina ba na pait ta mangana papalum ta ra Bung Sabat, i dovot nam na
virua. 16 Kari ra tarai Israel diat a nuk pa ra Bung Sabat, upi diat a ru
ia ta kadia lavur taun tarai, a kunubu pa na mutu. 17 Ia ra vakilang pa
na mutu piragu ma pire ra tarai Israel; tago laptikai na bung ra Luluai
i ga vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan tana, ma ta ra
valavuruana bung i ga ngo, ma i ga lagar mulai.
18 Ma ba i ga par kadir pirpir ma Moses ta ra ul a luana Sinai, i ga tul
tar ra ura pal a vat tana ma ra tinata tana, a ura pal a vat, ma ra kaka na
lima i God i ga tutumu tana.

A nat na bulumakau i goled
(Vart 9:6-29)

32 1 Ma ba ra tarai dia ga gire ba Moses i ga vavuan ma ra vinavana
ur marama ra luana, dia ga vana rangup tadav Aron, ma dia ga
biti tana: Ioi, una mal tar ta god ta vevet, upi na lua ta vevet; tago pa
ave nunure ba ava vang i tadav Moses, nina ra tutana i ga agure vairop
avet kan ra gunan Aigipto. 2 Ma Aron i ga biti ta diat: Avat a kutu vue ra
lavur marmar talinga na goled ta ra talinga i kavava umana taulai, ma
ra talinga i ra lavur natu i vavat, a umana tutana ma ra umana vavina,
ma avat a kap diat piragu. 3 Ma ra tarai par dia ga kutu vue ra marmar
ta ra talinga i diat, ma dai ga vung kapi diat pire Aron. 4 Ma i ga vatur
vake ta ra lima i diat, ma i ga taba ma ra banam, ma i ga pait ra nat na
bulumakau me; ma dia ga biti: U Israel, go kaum God, nina i ga agure
vairop u kan ra gunan Aigipto. 5 Ma ba Aron i ga gire go, i ga pait tika
na uguugu na vartabar ta ra luaina matana; ma Aron i ga tulue ra tinata
vurvurbit dari: Ningene da pait tika na lukara kai ra Luluai!
6 Ma dia ga tut ta ra malana ikilik, ma dia ga tul tar ra tinabar di ga
tun ia, ma dia ga kap ra tinabar na varporong; ma ra tarai dia ga ki ra
pia upi diat a ian ma diat a momo, ma dia ga tut mulai upi diat a libur.
7 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari: Una vana, una irop; tago kaum
tarai, nina u ga agure vairop diat kan ra gunan Aigipto, dia tar tibuna
vakaina diat mulai; 8 dia tar lulut ma ra vinavana kan nam ra nga iau ga
tulue diat i tana; dia tar pait kadia tika na nat na bulumakau ma dia tar
lotu tadav ia, ma dia tar pait ra tinabar tadav ia, ma dia biti: U Israel, go
kaum God, nina i ga agure vairop u kan ra gunan Aigipto. 9 Ma ra Luluai
i ga biti tai Moses dari: Iau tar gire go ra tarai, ma gire, a umana karduk

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat: 10 Io, una nur vue iau, upi ra karangap i kaugu karvuvu na vana
rikai tadav diat, ma ina li vue diat; ma ina vaki ra ngala na tarai tam.
11 Ma Moses i ga lul ra Luluai kana God ma i ga biti: Luluai, ta ra ava
u manga kulot ure kaum tarai, nina u ga agure vairop diat kan ra gunan
Aigipto ma ra ngala na niongor ma ra dekdek na limam? 12 Ta ra ava ra
tarai Aigipto diat a biti boko dari: I ga agure vairop diat upi ra vinirua,
upi na ubu doko diat ara ra pupui ma upi na kamare vue diat kan ra
mata i ra rakarakan a gunagunan? Una ngo kan kaum ngala na kankan
ma una nukpuku kan go ra kaina magit ba una pait ia ta kaum tarai.
13 Una nuk pa Abaraam, Isak ma Israel, kaum a utul a tultul, nina dital u
ga vavalima pire dital ma ra iangim iat, ma u ga biti ta dital: Ina vapeal
ra umana bul mur ta mumutal, diat a do da ra lavur tagul arama liu ra
maup, ma go ra gunan par, ba iau ga varvai ure, ina tul tar ia ta ra lavur
bul mur ta mumutal, ma diat a kale pa ia vatikai. 14 Ma ra Luluai i ga
pukue ra nuknukina ure ra lavur kaina magit, nina i ga biti ba na pait ia
ta ra taraina.
15 Ma Moses i ga lilikun, ma i ga irop ta ra luana, ma i ga kap ra ura
pal a vat na tinata ta ra limana; ma a tutumu i tur ta ra ura paparai dir;
tika na papar a tutumu tana ma tai ta ra tikai bula. 16 Ma ra ivu pal a vat
God iat i ga pait dir, ma ra tutumu tana a tutumu kai God, i ga ka tar ia
ta ra pal a vat.
17 Ma ba Iosua i ga valongore ra ururung kai ra tarai ba dia ga ngenge,
i ga biti tai Moses: A ururung na vinarubu ta ra gunan kai ra tarai. 18 Ma
i ga biti: Vakir a nilai diat ba dia kukula tago dia ga uvuvia, ma vakir a
nilai diat dia tangi tago dia virua; iau valongore ke ra nilai diat ba dia
kakakailai.
19 Ma ba dia ga maravai ta ra gunan kai ra tarai, i ga gire ra nat na
bulumakau ma ra malagene; ma Moses i ga manga kankan, ma i ga vue
pamar gigi ra ura pal a vat ta ra bit a luana. 20 Ma i ga tak pa ra nat na
bulumakau, nina dia ga pait ia, ma i ga tun ia ta ra iap, ma i ga gigi ia
upi na tobon. ma i ga vue imire tar ia ta ra tava, ma i ga vamomo ra tarai
Israel me. 21 Ma Moses i ga biti tai Aron: Ava vang go ra tarai dia ga pait
ia tam upi una rap diat ta ra ngala na varpiam damana? 22 Ma Aron i ga
biti: Koko ra kulot kai kaugu lualua na manga ngala; u nunure ra tarai
dia nuknuk upi ra varpiam. 23 Tago dia ga biti tagu dari: Una pait kaveve
ta god upi na rap lue avet; tago Moses, nina ra tutana i ga agure vairop
avet kan ra gunan Aigipto, pa ave nunure ba i dave. 24 Ma iau ga biti ta
diat: Diat par dia vung ra goled boina diat a kutu vue; io, dia ga tul tar
ia tagu; ma iau ga vue tar ia ta ra iap, ma go ra nat na bulumakau i vana
rikai tana.
25 Ma ba Moses i ga gire ba ra tarai dia papait na kuabar, tago Aron i
ga pala vue diat, ma kadia lavur ebar dia ga varmaianao ure diat, 26 io,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Moses i ga tur ta ra mataniolo i ra gunan kai ra tarai, ma i ga biti: To
ia i tur maravut ra Luluai? Uti piragu nam! Ma ra lavur tarai Levi par
dia ga vana varurung pirana. 27 Ma i ga biti ta diat: A Luluai, ra God
kai Israel, i biti dari, Avat par avat a vi pit, tikatikai ma kana pakat na
vinarubu, ma avat a vana ta ra lavur mataniolo ta ra gunan kai ra tarai
par, ma tikatikai na ubu turana, ma tikatikai na ubu talaina ma nina dir
ki varurung me. 28 Ma ra tarai Levi dia ga torom ta ra tinata kai Moses;
ma a utul a arip na marmar na tarai dia ga virua ta nam ra bung. 29 Ma
Moses i ga biti: Avat a vaninare tar avat tai ra Luluai gori, tago avat par
ava ga tut na vinarubu tikatikai ure natuna ma ure turana; upi na tul tar
ra varvadoan ta vavat go ieri.

30 Ma ta ra kubak tana, Moses i ga biti tai ra tarai: Ava ga pait ra
varpiam tuna, ma go ina tutua urama pire ra Luluai, kan ina pait valar
pa ra varporong ure kavava varpiam. 31 Ma Moses i ga lilikun tadav
ra Luluai, ma i ga biti: Go ra tarai dia tar pait ra varpiam tuna ma dia
pait kadia tika na god ma ra goled. 32 Ma go i boina una nur vue kadia
varpiam; ma ari ona pata, una pun vue ra iangigu ta kaum buk, nina
u ga tumu ia. 33 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Diat par dia ga pait ra
varpiam tagu, ina pun vue diat ta kaugu buk. 34 Ma go una vana, ma una
agure ra tarai tadav nam ra gunan ina ga ve u tana; gire kaugu angelo na
lua tam, ia kaka ta ra bung na balbali ina bali kadia mangamangana pire
diat. 35 Ma ra Luluai i ga vakadik ra tarai ure ra nat na bulumakau, nina
diat ma Aron dia ga pait ia.

A Vartuluai pi diat a vana oai

33 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una vana, una vana oai, avat
ma ra tarai nina u. ga agure vairop diat kan ra gunan Aigipto,
avat a tadav nam ra gunan iau ga vavalima ure pire Abaraam ma Isak
ma Iakob, ma iau ga biti dari: Ina tul tar ia ta ra lavur bul mur tam;
2 ma ina tul vue tika na angelo pi na lua tam, ma ina korot vue ra tarai
Kanaan, ma ra tarai Amor, ma ra tarai Ket, ma ra tarai Peres, ma ra
tarai Kivi ma ra tarai Iebus; 3 tadav ra gunan a polo na u ma ra polo na
livur i kalakalami i alalir tana; tago iau, pa dat a varagur uro, tago avat
a umana pue ngangar, kan ina kamare vue avat na nga. 4 Ma ba ra tarai
dia ga valongore go ra dekdek na tinata, dia ga korkor ma pa ta tikai i ga
mong ma ra magit na marmar.

5 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una ve ra tarai Israel dari: Avat a
umana pue ngangar, ona dat a varagur ma avat a ik ika, ina kamare
vue avat, kari una vung vue ra lavur marmar kan u, upi ina nunure ba
ava vang ina pait ia piram. 6 Ma ra tarai Israel dia ga tak vue ra lavur
marmar kan ra paka i diat ta ra bung dia ki ra luana Koreb, ma namur
bula.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A Pal na Mal ure ra Varbarat

7 Ma Moses i ga vala tak pa ra pal na mal, ma i ga vatvatur ia irai kan ra gunan
kai ra tarai, ma i ga vatang ia ba a pal na varbarat. Ma diat par dia ga tikan upi ra
Luluai dia ga tadav ra pal na varbarat, nina i ga tur ta ra papar irai kan ra gunan
kai ra tarai. 8 Ma ba Moses i ga irop upi na vana tadav ra pal na mal, a tarai par
dia ga tut, ma dia ga tur tikatikai ta ra matakilalat i kana pal na mal, ma dia ga
gire mur ia tuk tar ta kana niruk ta ra pal na mal. 9 Ma ba Moses i ga ruk ta ra pal
na mal, ra ngala na bakut i ga kuba ma i ga tur ta ra matakilalatina; ma ra Luluai
dir ga tata ma Moses. 10 Ma ra tarai par dia ga gire ra ngala na bakut i ga turtur ta
ra matakilalat i ra pal na mal, ma ra tarai par dia ga tut, ma dia ga lotu, tikatikai
ta ra matakilalat i kana pal na mal. 11 Ma ra Luluai dir ga pirpir ma Moses, da tika
na tutana dir pirpir ma talaina. Ma i ga lilikun mulai upi ra gunan kai ra tarai; ma
kana tultul Iosua, natu i Nun, a barmana, pa i ga vana kan ra pal na mal.

A vavalima kai ra Luluai ba na ki pire diat

12 Ma Moses i ga biti tai ra Luluai dari: Gire, u biti tagu dari, Una agure go
ra tarai urama, ma pa u vaarike boko tagu nina ba amir a varagur me. Ma a
dovotina u ga biti, Iau nunure ra iangim, ma iau tar mari u. 13 Kari iau lul u, ba u
tar mari iau, una vateten tar kaum lavur mangamangana tagu, upi ina nunure u,
ma ba u tar mari iau, ma una nuk pa ia ba go ra tarai kaum vuna tarai iat. 14 Ma
i ga biti tana: Dor a varagur ma u, ma ina vango u. 15 Ma i ga biti tana: Ona pa
dor a varagur ma u, koko una agur pa avet urama. 16 Tago ava ra vakilang da
nunure tana ba u tar mari avet ma kaum tarai? Vakir nam uka ba dat a varagur
ma u, upi avet a enana, avet ma kaum tarai, ta ra lavur tarai ta ra rakarakan a
gunagunan?
17 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Go ra magit u tar tatike, ina pait ia bula, tago
iau tar mari u, ma iau tar nunure ra iangim. 18 Ma i ga biti tana: Iau lul u, boina
una vaarike kaum minamar tagu. 19 Ma i ga biti: Kaugu lavur minamar par na
bolo ta ra luaina matam, ma ina vatavatang ra iang i ra Luluai na lua tam; ma
iau mari nina ba iau mainge upi ina mari ia, ma iau maravut nina ba iau mainge
upi ina maravut ia. 20 Ma i ga biti: I dekdek upi una gire ra matagu, tago ona ba
ta tutana i gire iau, pa na laun mulai. 21 Ma ra Luluai i ga biti: Gire, ta pakana
gunan go kari piragu, ma una tur ta ra ul a vat ki; 22 ma ba kaugu minamar i bolo,
ina vatur u ta ra niiga ta ra vat ki, ma ina tuba u ma ra limagu tuk tar ta nam ba
iau tar vana pakit; 23 ma ina tak vue ra limagu, ma una gire ra tamurugu; ma i
dekdek muka upi una gire ra matagu.

A ura vauruana Pal a Vat
(Vart 10:1-5)

34 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una mut kaum ta ura pal a vat
varogop ma ra luaina, ma ina tutumu ta ra ura pal a vat ra lavur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tinata dia ga tur ta ra ura luaina, nina u ga pamar gigi dir. 2 Ma una ki na
vaninara ta ra malana, ma una tutua urama ta ra luana Sinai, ma una tur
rikai piragu ta ra ul a luana. 3 Ma koko amur a varagur ma ta tikai, ma
koko da gire ta tikai ta ra luana parika; ma koko ra kikil na sip ba ra kikil
na bulumakau na iaian maravai ta ra luana. 4 Ma i ga mut ra ura pal a
vat varogop ma ra ura luaina. Ma Moses i ga tut ta ra kavunvun, ma i ga
vana tutua ta ra luana Sinai, da ra Luluai i ga vartuluai pirana, ma i ga
vatur ra ura pal a vat ta ra limana. 5 Ma ra Luluai i ga kuba ta ra bakut,
ma Moses i ga tur pirana, ma i ga vatang upi ra iang i ra Luluai.
6 Ma ra Luluai i ga vana pakit ta ra luaina matana, ma i ga oraoro dari:
A Luluai, a Luluai, a God i buka ma ra varmari ma i madu ra maukuana,
i vavabing ma ra kankan, ma i kor ma ra varmari ma ra dovot; 7 i pait ra
varmari tadav ra umana arip na marmar, ma i pun vue ra nirara ma ra
varpiam ma ra kaina mangamangana; ma pa na valangalanga ra tena
varpiam; na bali ka ra nirara kai ra tarai pire ra umana natu i diat ma pire
ra umana bul mur ta diat tuk tar ta ra vautuluna ma ra vaivatina taun tarai.
8 Ma Moses i ga lulut, ma i ga ruru ma ra uluna ura ra pia, ma i ga lotu. 9 Ma
i ga biti: Lu luai, ona u tar mari iau go, boina ba dat a varagur ma ra Luluai
ta ra vinavana, tago go ra tarai a umana karduk diat, ma una pun vue
kaveve nirara ma kaveve varpiam, ma una kale avet upi avet kaum tarai.

Di vakalamane ra Kunubu
(Niir 23:14-19; Vart 7:1-5; 16:1-17)

10 Ma i ga biti: Gire, ina pait tika na kunubu, ina pait ra umana magit
na kinaian ta ra luaina mata i kaum tarai par, ma pa di ga pait boko ra
umana dari ta ra rakarakan a gunagunan, ba pire ta vuna tarai; ma ra
tarai par ba u ki pire diat, diat a gire ra papalum kai ra Luluai; tago ina
pait ta enana magit piram. 11 Una nuk pa nam ba ina tul.tar ia tam ieri:
Gire, ina korot vairop vue ra tarai Amor, ma ra tarai Kanaan, ma ra tarai
Ket, ma ra tarai Kivi ma ra tarai Iebus ta ra luaina matam. 12 Una balaure
u, kan una pait ta kunubu ma ra tarai ta nam ra gunan ba u vana tana,
kan na varogop ma ra kun livuan tam; 13 avat a kal kopo kadia lavur
uguugu na vartabar ma avat a pamar gigi kadia lavur vat dia ga vatur ia,
ma avat a mut vue kadia lavur tabataba i Asera.
14 Tago koko una lotu tadav tika na enana god, tago ra Luluai nina ba
ra iangina a Tena Ongor, ia ra ongor na God; 15 kan una pait ta kunubu
ma ra tarai dia ki ta nam ra gunan; ma ba dia mur kadia lavur god ma
dia pait ra tinabar tadav kadia lavur god, kan ta tikai na ting pa u ma
una ian maravut ta kana tinabar; 16 ma kan una kul kadia umana bul
vavina upi kaum umana barmana diat a taule diat, ma kadia vaden diat
a mur kadia lavur god ma diat a ting valar pa ra umana natum, a umana
tutana, upi diat a mur kadia lavur god.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Koko una pait kaum ta tabalar.
18 Una pait ra lukara na gem ba pa i leven. Lavurua na bung una en ra gem ba pa i leven, da iau ga vartuluai piram, ta nam ra bung ba iau ga tibe ta ra gai Abib, tago ta ra gai Abib u ga irop kan ra gunan Aigipto.
19 Nam parika a luaina kinakava, kaugu nam; damana bula a lavur nat na vavaguai, a umana tutana, a luaina ta ra bulumakau ma ta ra Sip.
20 Ma ra luaina nat na as una kia valaun ia ma tika na nat na sip; ma ona pa u mainge pi una kia ia, una bubur ra inoana. Ma kaum lavur luaina bul tutana una kia valaun diat. Ma koko ta tikai na vana rikai vakuku piragu.
21 Laptikai na bung una papalum, ma ta ra valavuruana una ngo, ta ra kilala na niipuk ma ta ra kilala na nidodoko una ngo ta ra valavuruana bung.
22 Ma una pait ra lukara na vikvik ure ra luaina vuai ra vit, ma ra lukara na varuruai ta ra mutuai ra kilala.
23 A umana tutana par piram diat a vautul ma ra vinavana rikai ta ra mata i ra Luluai God, a God kai Israel.
24 Tago ina korot vue ra umana vuna tarai ta ra luaina matam, ma ina vangala kaum langlangun; ma damana bula pa ta na na kaina upi kaum gunan ba u vana urama pi una vautul a tur rikai ta ra mata i ra Luluai kaum God, ta ra kilakilala.
25 Koko una tul tar ra gapu i kaugu tinabar varurung ma ra gem i leven; ma koko ra tinabar ure ra lukara na bolo lake na tur ra marum tuk tar ta ra malana.
26 A luaina ta ra vuai e ta kaum pia una kap ia ta ra pal kai ra Luluai kaum God.
Koko una kabalane ra nat na me ta ra polo na u i nana.
27 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tumu go ra lavur tinata, tago ma ra mangana tinata dari iau ga pait ra kunubu piram ma ra tarai Israel.
28 Ma i ga ki ie varurung ma ra Luluai a ivat na vinun na bung na keake ma a ivat na vinun na bung na marum; pa i ga ian ma pa i ga momo. Ma i ga tumu tar ra lavur tinata ure ra kunubu ta ra ura pal a vat, a vinun na tinata na vartuluai.

Moses i vana ba marama ra luana

29 Ma ba Moses i ga vana ba marama ra luana Sinai, ma i ga vatur ra ura pal a vat ta ra limana, ba i ga irop ta ra luana, Moses pa i ga nunure ba ra pal a matana i ga bagabagele, tago dir ga tata ma God. 30 Ma ba Aron ma ra tarai Israel par dia ga gire Moses, ea, a pal a matana i ga bagabagele, ma dia ga burut upi diat a tadav ia. 31 Ma Moses i ga oro pa diat, ma Aron ma ra umana lualua kai ra tarai dia ga vana pirana, ma Moses i ga tatata ta diat. 32 Ma namur a tarai Israel par dia ga maravai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pirana, ma i ga tul tar ra lavur magit par ta diat ba ra Luluai i ga varve
tar ia tana ta ra luana Sinai. 33 Ma ba i ga par ra tinata kai Moses, i ga
tuba ra matana ma ra mal na turturup. 34 Ma ba Moses i ga rukruk tadav
ra Luluai upi dir a tatata me, i ga tak vue ra mal na turturup tuk tar ta
nam ba i ga irop mulai, ma i ga irairop ma i ga ve tar ra lavur magit di
ga tul tar ia tana ta ra tarai Israel. 35 Ma ra tarai Israel dia ga giragire
ra mata i Moses, ba ra pal a matana i ga bagabagele; ma Moses i ga tuba
mule ra matana ma ra mal na turturup tuk tar ta nam ba i ga ruk mulai
upi dir a tata ma ra Luluai.

A umana vartuluai ure ra Bung Sabat

35 1 Ma Moses i ga oro varurue ra tarai Israel par, ma i ga biti
ta diat: Go ra lavur tinata ra Luluai i vartuluai me, upi avat a
toratorom tana. 2 Laptikai na bung avat a papalum, ma ra valavuruana
bung a Bung Sabat pire vavat, a bung na bo na ningo, a bung kai ra
Luluai, diat par dia papalum tana da doko diat. 3 Koko avat a voto ra iap
ta kavava lavur gunan par ta ra Bung Sabat.

A vartabar tadav ra Luluai
(Niir 25:1-9)

4 Ma Moses i ga biti ta ra tarai Israel par dari: Go ra magit ra Luluai
i vartuluai me dari: 5 Avat a vartabar tadav ra Luluai ma ra magit i ki
pire vavat; diat par ba a bala i diat i ga upi ia, diat a kap ia, a vartabar
kai ra Luluai, a goled, a silva ma ra palariam gobol; 6 a mal i blu marut
ma i meme marut, ma i meme tuna, ma ra mal kumau, ma ra ivuna me;
7 ma ra umana pal a sip di ga puk vamema, ma ra pal a me, ma ra davai
akasia; 8 ma ra dangi ure ra kapa, ma ra magit i ang na katkat ure ra
dangi na varku ma ure ra bo na mi na lotu; 9 ma ra vat na onik, ma ra vat
ba da mal ra kolot kai ra tena tinabar me ma ure ra popopoi.

A umana magit ta ra Pal na Mal
(Niir 39:32-43)

10 Ma diat par ra umana tena kabinana pire vavat diat a vana uti ma
diat a pait ra lavur magit ra Luluai i ga vartuluai tana: 11 ra Pal, kana
pal na mal, ma kana tubatuba, kana al vakai, ma kana lavur pal a davai,
kana davai, a vabolo, kana tukatukal, ma kana lavur kiki i ngovo; 12 ra
bok ma ra kip ure, ma ra tubatuba tana, ma ra mal na rurua kutu; 13 ra
vuvuvung na nian ma ra kip ure, ma ra lavur tabarikik ure, ma ra gem
na ginigira; 14 damana bula ra turtur na birao ure ra kapa ma ra lavur
tabarikik ma ra lavur lamp ure, ma ra dangi ure ra kapa; 15 ma ra uguugu
ure ra mi na lotu, ma kana kip, ma ra dangi na varku, ma ra magit i ang
na katkat ure ra mi na lotu, ma ra mal na poraporo ure ra matakilalat, ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra matakilalat i ra Pal; 16 a uguugu na vartabar ure ra tinabar di tun tar
ia, ma ra liplip na ubene tana di pait ia ma ra palariam gobol, kana kip
ma ra lavur tabarikik ure, a la na vargi ma kana kiki; 17 a umana mal na
liplip ure ra bala na gunan, kana lavur tukal ma kadia kiki i ngovo, ma
ra mal na poraporo ure ra matakilalat i ra bala na gunan; 18 a lavur ot
ure ra Pal, ma ra ot ure ra bala na gunan ma kadia lavur vinau; 19 a lavur
mal di ga viri mal ia ure ra kunudar ta ra pakana pal i gomgom, ra lavur
gomgom na mal kai Aron ra tena tinabar, ma ra lavur mal kai ra umana
natuna upi diat a kudakudar me ta ra papalum na tena tinabar.

A tarai dia vartabar

20 Ma ra kor na tarai Israel par dia ga vana kan ra mata i Moses. 21 Ma
dia ga vut, diat par ba i ga malamalapang ra bala i diat, ma diat par dia
ga upi ia, ma dia ga kapkap ra vartabar kai ra Luluai ure ra papalum
ta ra pal na varbarat, ma ure ra lavur varvakai tana, ma ure ra lavur
gomgom na mal. 22 Ma dia ga vut, a tarai ma ra vaden, diat par dia ga
upi ia, ma dia ga kap ra lavur mamar bibilau ma ra marmar talinga ma
ra domol, ma ra kurkurua ma ra lavur ngatngat na magit par di ga pait
ia ma ra goled; diat par dia ga vartabar pire ra Luluai ma ra goled, dia ga
kap tar ia. 23 Ma ra tarai par dia ga vung ra mal i blu marut, ma i meme
marut ma i meme tuna, ma ra mal kumau, ma ra ivuna me, ma ra pal a
sip di ga puk vamema, ma ra pal a me, dia kap tar ia. 24 Ma diat par dia
ga tul tar ra tinabar, a silva ma ra palariam gobol, dia kap tabar ra Luluai
me; ma diat par dia ga vung ra davai akasia ba na topa ta mangana
tabarikik ure ra papalum, dia ga kap tar ia. 25 Ma ra vaden par dia ga
kabinana, dia vir mal ma ra lima i diat, ma dia kap nam dia ga vir ia, ra
kuara i blu marut ma i meme marut, ma i meme tuna, ma ra mal kumau.
26 Ma ra vaden par ba i ga malamalapang ra bala i diat upi ia, ma dia
ga melem tana, dia ga vivir ma ra ivuna me. 27 Ma ra umana lualua dia
ga kap ra vat na onik, ma ra lavur vat ure ra kolot kai ra tena tinabar
ma ure ra popopoi bula; 28 ma ra magit i ang na katkat ma ra dangi, ure
ra kapa ma ure ra dangi na varku ma ure ra bo na mi na lotu. 29 A tarai
Israel dia ga mulaot i tana, ma dia ga kap ra vartabar tuna pire ra Luluai;
a tarai ma ra vaden par, ba i ga ra bala i diat upi diat a vartabar ure ra
lavur papalum, nina ra. Luluai i ga vartuluai tana upi Moses na pait ia.

A Luluai i oro pa Besalel ma Oliab
(Niir 31:1-11)

30 Ma Moses i ga biti ta ra tarai Israel: Gire, ra. Luluai i ga pilak pa
Besalel, natu i Uri, natu i Kur, ta ra vuna tarai Iuda, 31 ma i ga vabuka ia
ma ra Tulungea i God, ma na kabinana, ma na matoto, ma na melem, ma
na madaka ta ra lavur mangana papalum, 32 upi na nuk tadav ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

enana papalum ma na pait ot pa diat ma ra goled, ma ra silva ma ra
palariam gobol, ma na poko mal ra lavur vat na marmar, 33 ma na mut
mal ra davai ma na pait ra lavur enana mangana papalum par. 34 Ma i ga
tul tar ia tana upi na varvateten, dir par ma Oliab, natu i Akisamak, ta ra
vuna tarai Dan. 35 Nam dir i ga poe ra kabinana ta ra bala i dir upi dir a
pait valar pa ra lavur mangana papalum kai ra tena madaka, ma ra tena
vir mal tututumu, ma ra tena niingit guve mal tututumu, i blu marut, ma
i meme marut ma i meme tuna, ma ra mal kumua, ma ra papalum kai
ra tena vir mal tuna, maia, dir a pait ra papalum kadiat dia melem ta ra
lavur mangana papalum, ma ra papalum kadiat dia nuk tadav ra lavur
enana mangana papalum.

36 1 Ma Besalel ma Oliab dir a papalum, ma damana bula ra tarai
par dia kabinana, diat ba ra Luluai i ga poe ra minatoto ma ra
kabinana ta ra bala i diat upi diat a minana ma diat a pait valar pa ra
lavur magit ure ra kunudar ta ra gomgom na pal varogop ma ra vartuluai
kai ra Luluai.

A tarai dia kap ra peal vartabar

2 Ma Moses i ga oro pa Besalel ma Oliab ma diat par dia kabinana,
diat ba ra Luluai i ga poe ra kabinana ta ra bala i diat, diat par i ga
malamalapang ra bala i diat upi diat a tadav ra papalum ma upi diat
a pait ia; 3 ma Moses i ga tul tar ra lavur vartabar kai ra tarai ta diat,
nina ra tarai dia ga vung kapi ia ure ra papalum ta ra kunudar ta ra
gomgom na pal, upi diat a pait ra lavur tabarikik me. Ma pa dia ga ngo
boko ma ra kap vartabar, ta ra malana ra bungbung par dia ga kap ia.
4 Ma ra lavur tena kabinana par, diat dia ga pait ra lavur papalum ure ra
gomgom na pal, dia ga vana, tikatikai kan ra papalum i ga varvakai tana,
ma dia ga tadatadav Moses, 5 ma dia ga biti tana: A tarai dia ga manga
vangala ra vartabar ure ra papalum kai go ra kunudar, nina ba ra Luluai
i ga vartuluai tana upi da pait ia. 6 Ma Moses i ga vartuluai, ma dia ga
varvarvai tana ta ra gunan par dari: Koko ra tarai ma ra vaden diat a
vaninare mule ta magit upi diat a vartabar me ure ra gomgom na pal.
Damana di ga tigal ra tarai upi koko diat a vartabar mulai. 7 Tago nam ra
tabarikik di ga tar vung guve i ga topa ra lavur papalum, ma ta umana i
tur valili bula.

A pait Pal na Mal
(Niir 26:1-37)

8 Ma diat dia ga kabinana ta diat dia pait ra papalum, dia ga pait ra
Pal ma ra vinun na mal na bakbak ure; dia ga pait ia ma ra mal kumau,
ma ra blu marut ma ra meme marut, ma ra meme tuna, ma dia mal ra
umana angelo tana, a papalum kai ra tena vir mal tututumu. 9 Tikatika

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na mal na bakbak kana lolovina i ga varogop ma lavurua na pokono, ma
tikatikai a tababana i ga varogop ma tika na pokono; ma ra valavalar
kai ra lavur mal na bakbak par i varogop uka. 10 Ma i ga kubu guve ra
ilima na mal na bakbak ma ta ra ilima bula. 11 Ma i ga pait ra umana
pipidikol ma ra kuara i blu marut ta ra luaina vuna mal ta nam ra pirina
ba da kubu guve tana ma ta ra tikai; damana i ga pait ia bula ta ra piri ra
vauruana vuna mal na bakbak. 12 A ilima na vinun na pipidikol i ga pait
ia tai tika na mal, ma ta ra ilima na vinun ta ra piri na mal na bakbak
ta ra vauruana vuna mal; a umana pipidikol dia ga tur vartalai. 13 Ma i
ga mal a ilima na vinun na al vakai, ma i ga al pakan guve ra ra lavur
mal na bakbak ma ra al vakai; damana ra Pal i ga kidoloina ka. 14 Ma
i ga pait ra umana mal ma ra ivuna me upi ra mal na tubatuba taun ra
Pal; a vinun ma tika na mal i ga pait ia. 15 A lolovina kai tikatika na mal
i ga varogop ma lavurua na pokono ma a papar, ma ra tababana tika na
pokono; tika na valavalar ika ure ra vinun ma tika na mal. 16 Ma i ga
pakan guve ra ilima na mal upi diat a tikai ka, ma damana laptikai na
mal upi diat a tikai ka bula. 17 Ma i ga pait a ilima na vinun na pipidikol
ta ra piri ra luaina vuna mal, ma damana a ilima na vinun na pipidikol ta
ra piri ra vauruana vuna mal. 18 Ma i ga pait a ilima na vinun na al vakai
ma ra palariam gobol upi na pakan guve ra mal na tubatuba me, upi na
da ra kidoloina ka. 19 Ma i ga pait ta ra tika na tubatuba ure ra pal na mal
ma ra pal a sip di ga puk vamema, ma i ga pait ta ra tubatuba mulai ma
ra pal a me.

20 Ma i ga mal pa ra umana pal a davai akasia ure ra Pal, i ga vatur diat.
21 Tikatika na pal a davai kana lolovina i ga varogop ma ra ura pokono
ma a papar, ma ra tababana i ga varogop ma tika na malmalikun ma a
ngungu. 22 A ura ot dir ga tur ta ra pal a davai tikatikai, ma di ga pakan
guve dir; damana i ga pait ra lavur pal a davai ure ra Pal. 23 Ma i ga pait
ra pal a davai ure ra Pal, a ura vinun na pal a davai ure ra papar a taubar;
24 ma i ga pait a ivat na vinun na kiki ma ra ngovo tana; i ga pait diat ma
ra silva upi diat a tur ta ra vavai ra ura vinun na pal a davai; a ura kiki ta
ra vavai tika na pal a davai ure ra ura varpakan; ma ta ura kiki ta ra vavai
ta ra tika na pal a davai ure ra ura varpakan. 25 Ma ura ta ra papar a Pal,
a papar a labur, i ga pait a ura vinun na pal a davai, 26 ma kadia ivat na
vinun na kiki na silva; a ura kiki ta ra vavai tika na pal a davai, ma ta ra
ura kiki ta ra vavai ta ra tikai. 27 Ma ure ra papar namur ta ra matana taoai
i ga pait laptikai na pal a davai. 28 Ma i ga pait a ura pal a davai ure ra
ura ngu na Pal ta ra papar namur. 29 Ma dir ga tur vartalai ara ra pia, ma
i ga tuk urama ta ra luaina lok; damana i ga pait dir ta ra ura ngu na pal.
30 Ma damana i ga lavutul na pal a davai, ma kadia kiki na silva a vinun
ma laptikai; ta ra.vavai tikatika na pal a davai a ura kiki. 31 Ma i ga mal ra
umana vabolo ma ra davai na akasia; a ilima ure ra pal a davai tai tika na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

papar a Pal, ma a ilima ure ta ra papar a Pal, 32 ma a ilima na vabolo ure ra
lavur pal a davai ta ra papar namur ta ra matana taoai. 33 Ma i ga mal pa
ra vabolo livuan upi na tur pa ia tai tika na ngu na pal ma na tuk tai ta ra
tikai, livuan ta ra umana pal a davai. 34 Ma i ga vung vapetep tar ra goled
ta ra pal a davai, ma i ga pait ra umana ngovo tana ma ra goled upi da ule
ra umana vabolo tana, ma i ga vung vapetep tar ra goled ta ra vabolo.
35 Ma i ga pait ra mal na rurua kutu ma ra kuara i blu marut, ma i
meme marut ma i meme tuna, ma ra mal kumau; ma. a umana angelo
dia ga tur tana, a tena vir mal tututumu i ga pait ia. 36 Ma i ga pait a
ivat na tukal ure, a davai akasia, ma i ga vung vapetep tar ra goled tana;
kadia ot likun di ga pait ia ma ra goled, ma i ga tun mal ra ivat na kiki
ure diat ma ra silva. 37 Ma i ga pait ra mal na poraporo ure ra matakilalat
i ra pal na mal; i ga mal ia ma ra kuara i blu marut, ma i meme marut
ma i meme tuna, ma ra mal kumau, a tena niingit guve mal tututumu i
ga palum ia; 38 ma ra ilima na tukal ure, ma kadia ot likun bula; ma i ga
vung vapetep tar ra goled ta ra ulu i diat ma ta kadia vipuar; ma kadia a
ilima na kiki di ga pait ia ma ra palariam gobol.

A pait Bok na Tinata
(Niir 25:10-22)

37 1 Ma Besalel i ga mal ra bok ma ra davai akasia; kana lolovina
i varogop ma a ura malmalikun ma a ngungu, ma tika na
malmalikun ma a ngungu a tababana, ma tika na malmalikun ma a
ngungu a tuluaina; 2 ma i ga vung vapetep tar ra, goled tuna tana, ta ra
balana ma ta ra tamuruna, ma i ga mar kikil ia ma ra goled. 3 Ma i ga
tun mal ra ivat na ngovo ma ra goled ure, ta ra ivat na kakene; a urua tai
tika na papar ma ta ra urua tai ta ra tikai. 4 Ma i ga mut ra ura kip ma ra
davai akasia ma i ga vung vapetep tar ra goled tana. 5 Ma i ga ule tar ra
kip ta ra umana ngovo ta ra ura papar a bok, upi da kip ra bok me. 6 Ma
i ga pait ra tubatuba ma ra goled tuna; kana lolovina i ga varogop ma ra
ura malmalikun ma a ngungu, ma ra tababana tika na malmalikun ma
a ngungu. 7 Ma i a pait ra ura angelo ma ra goled di tutut ia; i ga pait dir
ta ra ivu ngu i ra tubatuba, 8 tika na angelo tai tika na nguna ma tikai tai
ta ra tikai; a tubatuba ma ra ura angelo ta ra ura nguna, a kidoloina ka.
9 Ma ra ura angelo dir ga pala ra bebea i dir urama liu, ma dir ga turup
ra tubatuba me, ma dir ga bobo varkuvo; ma ra mata i ra ura angelo i ga
lingan tadav ra tubatuba.

A pait Vuvuvung na Nian
(Niir 25:23-30)

10 Ma i ga pait ra vuvuvung na nian ma ra davai akasia, a papar kana
lolovina, ma tika na malmalikun ra tababana, ma tika na malmalikun ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra ngungu ra tuluaina; 11 ma i ga vung vapetep tar ra goled tuna tana, ma
i ga mar kikil ia ma ra goled. 12 Ma i ga pait tika na pal a davai kikil ia,
a tababana i varogop ma ra tababa i ra lapar a lima i ra tutana, ma i ga
mar kikil ia ma ra goled. 13 Ma i ga tun mal ra ivat na ngovo ma ra goled,
ma i ga vung ra ngovo ta ra ivat na ngu i va ivat na kakene. 14 Ra ivat na
ngovo dia ga tur maravai ra pal a davai i ga vana kikil ia, upi da ule tar
ra kip tana, upi da kip ra vuvuvung me. 15 Ma i ga mut ra kip ta ra davai
akasia, ma i ga vung vapetep tar ra goled tana upi da kip ra vuvuvung
me. 16 Ma i ga pait ra lavur tabarikik i ga tur ta ra ul a vuvuvung, kana
lavur la, ma ra lavur momamomo ure, ma ra lavur la ure ma ra lavur pal
a tava upi da lolongoi me; i ga pait ia ma ra goled tuna.

A pait Turtur na Birao
(Niir 25:31-40)

17 Ma i ga pait ra turtur na birao ma ra goled tuna, i ga pait ia ma ra
goled di tutut ia, a bitina ma ra livuana; a matana pupuna, a pupuluna,
ma ra mapina pupuna, a kidoloina ka; 18 ma laptikai na ingarina dia ga
vana rikai ta ra ura paparaina, a utul a ingar i ra turtur na birao tai tika
na papar, ma a utul a ingar i ra turtur na birao tai ta ra papar; 19 a utul
a matana pupuna da ra pupuna i papala tai tika na ingarina, a pupuluna
ma ra pupuna; ma a utul a matana pupuna da ra pupuna i papala tai ta ra
ingarina, a pupuluna ma ra pupuna; damana ure ra laptikai na ingarina
ba dia ga vana rikai ta ra turtur na birao. 20 Ma ta ra livua i ra turtur
na birao di pait ra ivat na matana pupu na davai da ra pupuna i papala,
a pupuluna ma ra pupuna bula; 21 tika na pupuluna ta ra vavai ra ura
ingarina, a kidoloina. ma tika na pupuluna ta ra vavai ra ura ingarina, a
kidoloina, ma tika na pupuluna ta ra vavai ra ura ingarina, a kidoloina
me, damana ure ra laptikai na ingarina dia vana rikai tana. 22 A pupulu
i diat ma ra ingar i diat ma ra turtur a kidoloina parika; a turtur parika
tikai ka ra papalum di ga pait ia ma ra goled di ga tutut ia. 23 Ma i ga pait
ra lavurua na lamp ure, ma ra kakakarat na vinau na lamp ma kana la,
a goled tuna. 24 Tika na talant na goled tuna i ga pait ia me ma ra lavur
tabarikik ure bula.

A pait Uguugu na Vartabar ure ra Mi na Lotu
(Niir 30:1-5)

25 Ma i ga pait ra uguugu ure ra vartabar na mi na lotu, i ga pait ia
ma ra davai akasia; kana lolovina tika na malmalikun, ma ra tababana
tika na malmalikun; a ivat na paparaina dia varogop; ma ra tuluaina a
papar; a umana ramuna diat ma ra uguugu iat, a kidoloina; 26 ma i ga
vung vapetep tar ra goled tuna tana, ta ra uluna, ma ta ra paparaina, ma
ta ra ramuna; ma i ga mar kikil ia ma ra goled tuna. 27 Ma i ga pait a ura

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ngovo ta ra vavai ra mamar kikil ta ra ura papar tana, upi da ule tar ra
kip tana, ma upi da kip ia me. 28 Ma i ga. mut ra kip, a davai akasia, ma i
ga vung vapetep tar ra goled tana.

A pait Dangi na Varku ma ra Mi na Lotu
(Niir 30:22-38)

29 Ma i ga pait ra gomgom na dangi ure ra varku, ma ra bo na magit i
ang na katkat ure ra mi na lotu, da tikai a tena minamal polo i ang na
vuvuvul.

A pait Uguugu na Vartabar ure ra tinabar di tun tar ia
(Niir 27:1-8)

38 1 Ma i ga pait ra uguugu ure ra tinabar di tuntun tar ia ma
ra davai akasia; kana lolovina a ilima na malmalikun, ma ra
tababana a ilima na malmalikun; i ga varogop ra ivat na paparaina; ma
ra tuluaina a utul a malmalikun. 2 Ma i ga pait ra umana ramuna ta ra
ul a uguugu na vartabar ta ra ivat na nguna; a ramuna ma ra uguugu
na vartabar dia ga kidoloina ka. Ma i ga vung vapetep tar ra palariam
gobol tana. 3 Ma i ga pait ra lavur tabarikik ure ra uguugu na vartabar, a
umana la na kabu, ma ra umana kulkulup, ma ra umana la na tava ma ra
umana kono ure ra kanomong i ra vavaguai, ma ra umana la na lakit; a
lavur tabarikik par tana i ga pait ia ma ra palariam gobol. 4 Ma i ga pait
tika na liplip ma ra palariam gobol, da ra ubene, ma i ga vatur ia ta ra
vavai ra vanavana kikil, ma i ga ki pit ika, pa i ga vana urama kakit. 5 Ma
i ga tun mal pa a ivat na mata ure ra ivat na ngu na liplip na ubene di ga
pait ia ma ra palariam gobol, upi da ule tar ra kip tana. 6 Ma i ga mut ra
kip, a davai akasia, ma i ga vung vapetep ta ra palariam gobol tana. 7 Ma
i ga ule tar ra kip ta ra mata ta ra ura paparai ra uguugu na vartabar, upi
diat a kip ia me; ma i ga pait ia ma ra pal a davai. ma i ga pobono ko.

A pait La na Palariam
(Niir 30:1-18)

8 Ma i ga pait ra la na vargi ma ra palariam gobol, ma ra kakene bula
a palariam gobol, i ga pait ia ma ra lavur tiroa kai ra vaden, nina dia ga
kudakudar ta ra matakilalat i ra pal na varbarat.

A pait Bala na Gunan i ra Pal na Mal
(Niir 27:9-19)

9 Ma i ga mal bula ra bala na gunan; di ga pait ra mal na bakbak ure ra
papar a taubar ma ra mal kumau, a ura vinun ma a ilima na pokono; 10 a
ura vinun na tukal ure, ma a ura vinun na kiki ure diat, di ga pait ia ma
ra palariam gobol; a lavur ot likun tana ma kadia vipuar dia silva. 11 Ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ure ra papar a labur a ura vinun ma a ilima na pokono a mal, a ura vinun
na tukal ma a ura vinun na kiki ure, a palariam gobol; ra ot likun tana
ma kadia vipuar, a silva. 12 Ma ure ra papar a taoai a valavalar ure ra
mal i ga varogop ma a vinun ma a ura pokono ma tika na papar, a vinun
na tukal ure, ma a vinun na kiki; ra ot likun tana ma ra vipuar, a silva.
13 Ma ure ra papar a taur a vinun ma a ura pokono ma tika na papar a
mal. 14 A mal na bakbak ure tika na papar ta ra mataniolo i ga varogop
ma a utul a pokono ma a utul a malmalikun, a utul a tukal ma a utul a
kiki tana; 15 ma damana ure ta ra papar; ta ra ura papar a mataniolo i
ra bala na gunan a valavalar i ra mal na bakbak i ga utul a pokono ma a
utul a malmalikun; a utul a tukal ma a utul a kiki ure. 16 A lavur mal na
bakbak par kikil ra bala na gunan di ga pait ia ma ra mal kumau. 17 Ma
ra kiki ure ra tukal, a palariam gobol; a ot likun ta ra tukal ma ra vipuar
tana, a silva; ma di ga vung vapetep tar ra silva ta ra ul a tukal, ma ra
lavur tukal i ra bala na gunan di ga vipuar diat ma ra silva. 18 Ma a tena
niingit guve mal tututumu i ga pait ra mal na poraporo ure ra mataniolo
i ra bala na gunan; i mal ia ma ra kuara i blu marut, ma i meme marut,
ma i meme tuna, ma ra mal kumau; kana lolovina a ilima na pokono;
ma ra valavalar i ra tuluaina i ga varogop ma tika na pokono ma tika na
malmalikun, vardada ma ra mal na bakbak ure ra bala na gunan. 19 Ma
a ivat na tukal ure, ma a ivat na kiki, a palariam gobol; a ot likun tana i
ga silva, ma di ga vung vapetep tar ra silva ta ra ulu i diat, ma ra vipuar
tana, a silva bula. 20 Ma ra lavur ot ure ra Pal, ma ure ra bala na gunan
kikil ia, a palariam gobol.

A Palariam ure ra Pakana i Gomgom

21 Go ia ra niluluk na tabarikik ure ra Pal, a kuba i ra Tinata, da di ga
luk guve diat ta ra vartuluai kai Moses; a papalum kai ta tarai Levi, ma
Itamar natu i Aron ra tena tinabar, i ga lue diat i tana.
22 Ma Besalel, natu i Uri, natu i Kur, ta ra vuna tarai Iuda, i ga pait
ot pa ra lavur magit ba ra Luluai i ga tul tar ia tai Moses. 23 Ma dir ga
varbete ma Oliab, natu i Akisamak, ta ra vuna tarai Dan, a tena madaka,
a tena vir mal tututumu, ma a tena niingit guve mal tututumu, a blu
marut, ma ra meme marut ma ra meme tuna ma ra mal kumau.
24 Ma ra goled nina di ga pait ra lavur tabarikik ure ra gomgom na
pal me, a goled na vartabar, i ga varogop ma a ura vinun ma lavuvat na
talant ma lavurua na mar ma a utul a vinun na mamat, vardada ma ra
mamat kai ra gomgom na pal. 25 Ma ra silva kadiat dia ga luk diat ta ra
tarai Israel i ga varogop ma ra mar na talant, ma tika na arip ma lavurua
na mar, lavurua na vinun ma a ilima na mamat, varogop ma ra mamat
ure ra gomgom na pal; 26 a papar a mamat da ra mamat ure ra gomgom
na pal ure diat tikatikai, ba dia tar bolo pire diat di ga luk diat; diat par

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ba a ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, ure laptikai na mar
ma a utul a arip, ma a ilima na mar ma a ilima na vinun na tarai. 27 Ma
nam ra mar na talant na silva dia ga pait ra lavur kiki ure ra gomgom
na pal me ma ra lavur kiki ure ra mal na rurua kutu; a mar na kiki di
ga pait ia ma ra mar na talant, tika na talant ure ra kopono kiki. 28 Ma
nam ra kopono arip ma lavurua na mar, lavurua na vinun ma a ilima na
mamat, di ga pait ra lavur ot likun me ure ra umana tukal, ma i ga vung
vapetep tar ia ta ra ulu i diat, ma i ga pait ra vipuar ure diat me. 29 Ma
ra palariam gobol, nina dia ga vartabar me, i ga varogop ma lavurua na
vinun na talant, ma a ura arip ma a ivat na mar na mamat. 30 Ma i ga pait
ra umana kiki me ure ra matakilalat i ra pal na varbarat, ma ra uguugu
na vartabar i palariam gobol, ma ra liplip na ubene tana i palariam
gobol, ma ra lavur tabarikik ure ra uguugu na vartabar, 31 ma ra lavur
kiki ure ra bakbak kikil, ma ra lavur kiki ure ra mataniolo kai ra bala
na gunan, ma ra lavur ot ure ra pal, ma ra lavur ot ure ra bala na gunan
kikil ia.

A pait mal kai ra tena tinabar
(Niir 28:1-43)

39 1 Ma di ga vir ra umana bo na mal tuna ma ra kuara i blu marut,
ma i meme marut ma i meme tuna, ure ra kunudar ta ra gomgom
na pal; ma dia ga pait ra umana gomgom na mal ure Aron; da ra Luluai i
ga vartuluai tana pire Moses.
2 Ma i ga mal pa ra kolot ure ra bongobongono ma ra goled, ma ra
kuara i blu marut, ma ra meme marut ma ra meme tuna ma ra mal
kumau. 3 Ma dia ga tutut ra goled upi na melmel, ma dia ga poka upi na
da ra kuara upi diat a vir tar ia ta ra mal i blu marut, ma ta ra meme
marut ma ta ra meme tuna, ma ta ra mal kumau, a tena vir mal tututumu
i ga vir ia. 4 Dia ga pait ra al vakai tana ure ra ul a varana, ta ra ura
pirina di ga pakan guve me. 5 Ma ra mal na vivi tana, di ga manga mal
pa ia upi na ri ia me, dir ma ra kolot a kidoloina, ma a kopono mangana
papalum; di ga pait ia ma ra goled ma ra kuara i blu marut ma i meme
marut ma i meme tuna, ma ra mal kumau, da ra Luluai i ga ve Moses.
6 Ma dia ga mal pa ra ura vat na onik, ma dia ga mar kikil vake dir
ma ra goled, ma dia ga tutumu tana da ta ra vat ik di taun bat ra bulit
me; dia ga tutumu tana ra lavur iang i ra tarai Israel. 7 Ma i ga ingit tar
dir ta ra al vakai ta ra kolot ure ra bongobongono, upi dir a ura vat na
kodakodop ure ra tarai Israel, da ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses.
8 Ma i ga pait ra popopoi, a tena vir mal tututumu i ga pait ia, i ga
varogop ma ra papalum ta ra kolot ure ra bongobongono; di pait ia ma ra
goled, ma ra kuara i blu marut, ma i meme marut, ma i meme tuna, ma
ra mal kumau. 9 Ra ivat na paparaina dia ga varogop, ma di pin ia; kana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lolovina i varogop ma ra vartuk, ma damana bula ra tababana. 10 Ma
dia ga vaki a ivat na nga na vat tana. A luaina ngaina: a sardia, a topas
ma ra kristal. 11 A vauruana ngaina: a emeraled, a sapir ma ra daimon.
12 A vautuluna ngaina: a amber, a agat ma ra ametist. 13 Ma ra vaivatina
ngaina: a beril, a onik ma ra iasper. A kiki na goled.i ga mar kikil vake
diat. 14 Ma ra umana vat dia ga varogop ma ra iang i ra tarai Israel, a
vinun ma a ivut, varogop ma ra iang i diat, vardada ma ra tutumu ta ra
vat ik di taun bat ra bulit me, tikatikai varogop ma ra iangina, ure ra
vinun ma a ivu vuna tarai. 15 Ma dia ga pait tar ra vinau na goled tuna da
ra kuara di ga kulalang ia ta ra popopoi. 16 Ma dia ga pait a ura kiki ma
ra goled, ma a ura mata bula; ma dia ga mal tar ra ura mata ta ra ura ngu
na popopoi. 17 Ma dia ga kubu ra ura vinau na goled tar ta ra ura mata
ta ra nguna popopoi. 18 Ma ta ra ivu ngu i ra ura vinau na goled dia ga
pait tar ra ura kiki tana, ma dia ga ingit tar dir ta ra al vakai ure ra ul a
varana ta ra kolot ure ra bongobongono, ta ra papar na lua. 19 Ma dia pait
ra ura mata na goled, ma dia ga kubu tar dir ta ra ura nguna popopoi
ta ra pirina, nina i ga maravai pire ra kolot ure ra bongobongono. 20 Ma
dia ga pait a ura mata na goled, ma dia ga kubu tar dir ta ra ura al vakai
ta ra kolot ure ra bongobongono, ta ra vavai dir ma ta ra papar mara
na lua, maravai ra varpakan, arama ta ra mal na vivi ta ra kolot ure ra
bongobongono. 21 Ma dia ga kubu tar ra mata i tur ta ra popopoi ta ra
mata i tur ta ra kolot ure a bongobongono, di ga kubu guve dir ma ra
kuara i blu marut upi na ki taun ra mal na vivi kai ra kolot ma upi koko
ra popopoi na tapala kan ra kolot, da ra Luluai i ga vartuluai tana pire
Moses.

22 Ma i ga pait ra olovoi ure ra kolot na bongobongono, i ga vir vapar ia
ma ra kuara i blu marut, 23 ma i ga pait ra ngovo arama livuan tana, da
ra ngovo i ra ongaongoi, ma i ga vir lok ra ngovono upi koko na tarada.
24 Ma ta ra ngu na mal na olovoi dia ga pait ra umana pupulu ik tana da
ra goava, di ga pait ia ma ra blu marut, ma ra meme marut, ma ra meme
tuna, ma ra mal kumau. 25 Ma dia ga pait ra umana taratarenge ma ra
goled tuna, ma dia ga kubu tar ra umana taratarenge livuan ta ra umana
pupulu dia ga da ra goava ta ra nguna mal; 26 dari, a taratarenge ma a
pupulu, a taratarenge ma a pupulu dia ga varvarpopoto kikil ra nguna
mal na olovoi, upi na kudakudar me, da ra Luluai i ga vartuluai tana pire
Moses.

27 Ma dia ga pait ra lavut kolot lolovina kai Aron ma ra umana natuna,
28 ma ra mal na rarau, ma ra mal kumau; ma ra umana kere na minong di
ga pait ia ma ra mal kumau, ma ra umana mal na tutana di ga pait ia ma
ra mal kumau, 29 ma ra mal na vipit ma ra mal kumau, ma ra mal i blu
marut, ma i meme marut, ma i meme tuna; a tena niingit mal tututumu i
ga pait ia, da ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

30 Ma dia ga mal pa ra pal a kapa na goled ure ra vipuar i gomgom, ma
di ga tutumu tana varogop ra tutumu ta ra vat ik di taun bat ra bulit me,
dari: Di tar tibe vaire pi kai ra Luluai. 31 Ma di ga kubu tar ra vinau i blu
marut tana, upi diat a vi tar ia arama ta ram al na rarau, da ra Luluai i ga
vartuluai tana pire Moses.

Di vapar vue ra lavur mangana ta ra Pal na Mal
(Niir 35:10-19)

32 Damana dia ga pait vapar ra lavur papalum ta ra pal, kai ra pal na
varbarat; ma ra tarai Israel dia ga pait ra lavur magit da ra Luluai i ga
vartuluai tana pire Moses, damana dia ga pait ia.
33 Ma dia ga vung kapi ra Pal pire Moses, ra pal na mal ma ra ana lavur
tabarikik, ra ana al vakai, ra ana pal a davai, ma ra davai i vabolo, ma
ra ana tukal. ma ra ana lavur kiki i ngovo; 34 ma ra tubatuba di ga pait
ia ma ra pal a sip di puk vamema, ma ra tubatuba di ga pait ia ma ra pal
a me, ma ra mal na rurua kutu; 35 a bok na tinata ma ra ana kip ma ra
tubatuba ure; 36 a vuvuvung na nian ma ra lavur tabarikik tana, ma ra
gem na ginigira; 37 a turtur na birao, ba di ga pait ia ma ra goled tuna,
ma ra umana lamp tana, a umana lamp ba di ga vung bulu diat, ma ra
lavur tabarikik ure, ma ra dangi ure ra kapa; 38 ra uguugu na vartabar di
ga pait ia ma ra goled, ma ra dangi na varku, a magit i ga ang na katkat
ure ra mi na lotu, ma ra mal na poraporo ure ra matakilalat i ra pal na
mal; 39 ra uguugu na vartabar di ga pait ia ma ra palariam gobol, ma ra
ana liplip i ga palariam gobol, ma ra ana kip ma ra ana lavur tabarikik,
ra la na vargi ma ra ana kiki; 40 ra lavur mal na bakbak ure ra bala na
gunan, ra ana lavur tukal, ma ra ana lavur kiki i ngovo, ma ra mal na
poraporo ure ra matakilalat i ra bala na gunan, ma ra lavur vinau ma ra
lavur ot tana, ma ra lavur tabarikik par ure ra kunudar ta ra gomgom
na pal ta ra pal na varbarat; 41 ra lavur kolot ba di ga vir mal diat ure ra
kunudar ta ra gomgom na pal, ma ra lavur gomgom na mal kai Aron ra
tena tinabar, ma ra lavur mal kai ra umana natuna, upi diat a kudakudar
me ta ra papalum kai ra tena tinabar. 42 Ma ra tarai Israel dia ga pait
ra lavur papalum par varogop ma ra vartuluai par kai ra Luluai tadav
Moses.
43 Ma Moses i ga gire ra lavur papalum par, ma gire, dia tar pait ot pa
ia; da ra Luluai i ga vartuluai tana, damana dia ga tar pait ia; ma Moses i
ga tata vadoane diat.

A pait Pal na Mal ma ra varvadoan tana

40 1 Ma ra Luluai i ga tata tadav Moses, i ga biti dari: 2 Ta ra luaina
bung ta ra luaina gai una vatur ra gomgom na pal ta ra pal na
varbarat. 3 Ma una vung ra bok na tinata tana, ma. una vakaite ra mal na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

rurua kutu, upi ra bok na tur bakit tana. 4 Ma una varuk ra vuvuvung na
nian ma una vung mal ra lavur magit tana; ma una varuk ra turtur na
birao, ma una vaninare ra umana lamp tana. 5 Ma una vung ra uguugu
na vartabar na goled ure ra mi na lotu na lua ta ra bok na tinata, ma una
vakaite ra mal na poraporo ta ra matakilalat i ra Pal. 6 Ma una vung ra
uguugu na vartabar ure ra tinabar di tuntun tar ia ta ra luaina mata i ra
matakilalat i ra gomgom na pal ta ra pal na varbarat. 7 Ma una vung ra la
na vargi livuan ta dir ra pal na varbarat ma ra uguugu na vartabar, ma
una lingire ra tava tana. 8 Ma una pait ra bala na gunan kikil ia, ma una
vakaite ra mal na poraporo ure ra mataniolo ta ra bala na gunan. 9 Ma
una tak pa ra dangi na varku, ma una vadangi ra pal me, ma ra lavur
tabarikik tana, ma una vagomgom ia, ma ra lavur tabarikik tana, ma
na gomgom. 10 Ma una vadangi ra uguugu na vartabar ure ra tinabar di
tuntun tar ia, ma ra ana lavur tabarikik, ma una vagomgom ra uguugu
na vartabar, ma na gomgom kakit. 11 Ma una vadangi ra la na vargi ma
ra ana kiki, ma una vagomgom ia. 12 Ma una agure Aron ma ra umana
natuna tadav ra matakilalat i ra pal na varbarat, ma una puk diat ma ra
tava. 13 Ma una ule tar ra lavur kolot i gomgom tai Aron; ma una ku ia,
ma una vagomgom ia upi na kudakudar piragu ta ra papalum na tena
tinabar. 14 Ma una agure ra umana natuna,, ma una ule tar ra lavur kolot
ta diat; 15 ma una ku diat, da u ga ku tama i diat, upi diat a kudakudar
piragu ta ra papalum na tena tinabar; ma ta go ra varku da tibe tar ra
papalum na tena tinabar ta diat ma kadia lavur taun tarai namur ta diat.
16 Damana Moses i ga pait ia; i ga pait ra lavur magit ra Luluai i ga tul tar
ia tana.

17 Di ga vatut ra Pal ta ra luaina gai ta ra vauruana kilala, ta ra luaina
bung.

18 Ma Moses i ga vatut ra Pal, ma i ga vung ra lavur kiki, ma i ga vatur
ra lavur pal a davai tana, ma i ga vung ra lavur vabolo, ma i ga vatur
ra lavur tukal. 19 Ma i ga pala ra pal na mal taun ra gomgom na pal,
ma i pait ra tubatuba ure ra pal na mal arama tana, da ra Luluai i ga
vartuluai pire Moses tana. 20 Ma i ga tak pa ra tinata ma i ga poe tar ia
ta ra bok, ma i ga ule tar ra kip ta ra bok; ma i ga vung ra tubatuba taun
ra bok; 21 ma i ga varuk ra bok ta ra gomgom na pal, ma i ga vakaite ra
mal na rurua kutu, upi ra bok na tinata na tur bakit, da ra Luluai i ga
vartuluai pire Moses ure. 22 Ma i ga vatur ra vuvuvung na nian ta ra pal
na varbarat ta ra papar a labur, mamati ta ra papar a mal na rurua kutu.
23 Ma i ga vung bulu ra gem tana ta ra luaina mata i ra Luluai, da ra
Luluai i ga vartuluai pire Moses ure. 24 Ma i ga vatur ra turtur na birao
ta ra pal na varbarat ta ra papar a pal, ta ra papar a taubar, ma dir ga
tur vartalai ma ra vuvuvung na nian. 25 Ma i ga vaninare ra umana lamp
ta ra luaina mata i ra Luluai, da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses ure.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

26 Ma i ga vatur ra uguugu na vartabar na goled ta ra pal na varbarat ta
ra luaina mata i ra mal na rurua kutu; 27 ma i ga tuntun ra magit tana
ure ra mi na lotu i ang na katkat, da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses
ure. 28 Ma i ga vakaite ra mal na poraporo ta ra matakilalat i ra pal. 29 Ma
i ga vatur ra uguugu na vartabar ure ra tinabar di tuntun tar ia pire ra
matakilalat i ra gomgom na pal ta ra pal na varbarat, ma i ga vartabar
ma ra tinabar di tuntun tar ia ma ra tinabar na nian tana, da ra Luluai i
ga vartuluai pire Moses ure. 30 Ma i ga vaki ra la na vargi livuan ta dir ra
pal na varbarat ma ra uguugu na vartabar, ma i ga lolonge ra tava tana
ure ra vargi. 31 Ma Moses ma Aron ma ra umana natuna dia ga puk ra
lima i diat ma ra kak i diat tana; 32 ba dia ga ruk ta ra pal na varbarat,,
ma ba dia ga vana maravai pire ra uguugu na vartabar dia ga vargi, da
ra Luluai i ga vartuluai pire Moses. 33 Ma i ga pait ra bala na gunan kikil
ra pal ma ra uguugu na vartabar, ma i ga vakaite ra mal na poraporo
ta ra matakilalat i ra bala na gunan. Damana Moses i pait rit ra lavur
papalum.

A bakut i ki taun ra Pal na Mal
(Nilu 9:15-23)

34 Ma ra bakut i ga ki taun ra pal na mal, ma ra minamar i ra Luluai i
ga vabuka ra pal. 35 Ma Moses pa i ga pait valar pa ra niruk ta ra pal na
mal, tago ra bakut i ga ki taun ia, ma ra minamar i ra Luluai i ga vabuka
ra pal.
36 Ma ba ra bakut i ga tutua kan ra Pal, a tarai Israel dia ga vanavana,
damana di ga pait ia ta kadia lavur vinavana; 37 ma ona ra bakut pa i
ga tutua, io, pa dia ga vanavana, ma i ga tuk tar ta nam ra bung ba i ga
tutua. 38 Tago ra bakut kai ra Luluai i ga ki taun ra Pal a bungbung par,
ma ra iap i ga ki tana ta ra marum, ma ra tarai Israel par dia ga giragire
ma ra mata i diat ta kadia lavur vinavana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

URE RA TARAI LEVI

A Tinabar di tun tar ia

1 1 Ma ra Luluai i ga oro pa Moses, ma i ga tata pirana kan ra bala na
pal na varbarat, ma i biti: 2 Una tata pire ra tarai Israel, ma una biti
ta diat, Ba ta tikai ta vavat i tul tar ra vartabar na nian tadav ra Luluai,
na tul tar ra vartabar na nian kan kavava lavur vavaguai, kan ra kikil na
bulumakau ma ra kikil na sip.

3 Gala ra tutana i kap kana vartabar na nian kan ra kikil na bulumakau
upi ra tinabar di tuntun tar ia, na tul tar ra tomotoina i ko kakit; na tul
tar ia ta ra matakilalat i ra pal na varbarat upi ra Luluai na manane. 4 Na
vung ra limana ta ra ulu i ra tinabar di tuntun tar ia, ma da alube pa
ia upi ra varporong ure. 5 Ma na doko ra bulumakau ta ra luaina mata
i ra Luluai; ma ra umana natu i Aron, ra umana tena tinabar, diat a
kap vamarave ra gap, ma diat a apur ra uguugu na vartabar, nina i tur
maravai ta ra matakilalat i ra pal na varbarat, ma ra gap. 6 Na kulit ra
tinabar di tuntun tar ia, ma na poko gigi ia. 7 Ma ra umana natu i Aron,
ra umana tena tinabar, diat a vautunge ra iap, 8 ma diat a vung bulu ra
umana pakapakana ma ra ula ma ra bira taun ra davai, nina i ki ta ra
iap ta ra uguugu na vartabar. 9 Ra tutana na puk ra balana ma ra kakene,
ma ra tena tinabar na tun diat ma ra lavur pakapakana ta ra uguugu na
vartabar ure ra tinabar di tuntun tar ia ta ra iap, i ang na katkat tadav ra
Luluai.

10 Gala ra tutana i kap kana vartabar na nian kan ra kikil na sip ba ra
kikil na me, upi ra tinabar di tuntun tar ia, na tul tar ra tomotoina i ko
kakit. 11 Na doka ta ra luaina mata i ra Luluai ta ra papar a labur ta ra
uguugu na vartabar; ma ra umana natu i Aron, ra umana tena tinabar,
diat a apur ra uguugu na vartabar ma ra gapuna. 12 Ra tutana na poko
gigi ia, ma ra tena tinabar na vung bulu ra umana pakapakana ma ra
ula ma ra bira taun ra davai, nina i ki ta ra iap ta ra uguugu na vartabar;
13 ra tutana na puk ra balana ma ra kakene, ma ra tena tinabar na tul
vapar tar ia ma na tun ia ta ra uguugu na vartabar, a tinabar di tuntun
tar ia ta ra iap, i ang na katkat tadav ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

14 Gala kana vartabar na nian tadav ra Luluai, ra umana beo di tuntun
tar ia, na tul tar ta uka ba ta nat na balu ure kaka vartabar na nian. 15 Ra
tena tinabar na kap tar ia ta ra uguugu na vartabar, ma na liue kutu ra
uluna, ma na tun ia ta ra uguugu na vartabar; da nonore ra gap tana ta
ra paparai ra uguugu na vartabar; 16 na tak vue ra entarina ma ra ivuna,
ma na vue tar ia ta ra kabu na iap marave ra uguugu na vartabar ta ra
papar a taur tana; 17 na al kodo ra bebeana, ma koko na al rot ia; ma ra
tena tinabar na tun ia ta ra uguugu na vartabar, ta ra davai nina i ki ta ra
iap, a tinabar di tuntun tar ia ta ra iap, i ang na katkat tadav ra Luluai.

A tinabar na vual na uma

2 1 Ma ba ta tikai i tul tar ra vartabar na nian, a tinabar na vuai na
uma tadav ra Luluai, na tul tar ra bo na plaua ure kana vartabar na
nian; na lolonge ra dangi tana, ma na vung varurungane ra bulit i ang
na katkat me, 2 ma na kap ia pire ra umana natu i Aron, ra umana tena
tinabar, ma na tatak pa tana tika na ginagu na plaua ma ra dangi tana,
ma ra bulit i ang na katkat, ma ra tena tinabar na tun ia, a magit na im
tadav ra Luluai ta ra uguugu na vartabar, a tinabar di tun ia ta ra iap, i
ang na katkat tadav ra Luluai. 3 Ma nina i ki valili ta ra tinabar na vuai
na uma, Aron ma ra umana natuna diat a kap ia; ia ra magit i gomgom
kakit ta ra umana tinabar kai ra Luluai nina di tun ia ta ra iap.
4 Ma ba u tul tar ra vartabar na nian, a tinabar na vuai na uma nina
di tun ia ta ra ubu, da tul tar ra gem nina ba pa i leven, ma di ga pait ia
ma ra bo na plaua ma ra dangi, ba ra gem i maleplep ma pa i leven, di
lolonge ra dangi ka tana.
5 Ma gala kaum vartabar na nian, a tinabar na vuai na uma di tun ia
ta ra palariam, da tul tar ra bo na plaua nina ba pa i leven, ma ra dangi
tana. 6 Una tabik ia, ma una lolonge ra dangi tana, ia ra tinabar na vuai
na uma.
7 Ma gala kaum vartabar na nian, a tinabar na vuai na uma di tun ia ta
ra rararangai, da pait ia ma ra bo na plaua ma ra dangi.
8 Ma una kap ra tinabar na vuai na uma nina di ga pait ia ma ra dari
tadav ra Luluai, ma da tul tar ia tai ra tena tinabar, ma na kap ia tadav
ra uguugu na vartabar. 9 Ma ra tena tinabar na tatak pa ta ra tinabar na
vuai na uma ra magit na im tana ma na tun ia ta ra uguugu na vartabar;
a tinabar di tun ia ta ra iap, i ang na katkat tadav ra Luluai. 10 Ma nina i
ki valili ta ra tinabar na vuai na uma, kai Aron ma ra umana natuna: ia
ra magit i gomgom kakit ta ra umana tinabar kai ra Luluai nina di tun ia
ta ra iap.
11 Pa ta tinabar na vuai na uma nina ba avat a tul tar ia tai ra Luluai,
da pait ia ma ra leven; i tabu ba avat a tun ta leven ba ta polo na bulit
na livur upi ra tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai. 12 Avat a tul tar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

go dir a vartabar na nian upi ra luaina vuaina ta ra uma tadav ra Luluai;
pa dir a tutua, a magit i ang na katkat ta ra uguugu na vartabar. 13 Ma ra
lavur vartabar na nian ta kaum tinabar na vuai na uma, una pota ma ra
solt, ma ta ra kunubu ma kaum God koko kaum tinabar na vuai na uma
na iba upi ra solt; ta kaum lavur vartabar na nian una tul tar bula ta solt.
14 Ma gala una tul tar ra tinabar na vuai na uma, nina ba ra luaina
vuai na uma, tadav ra Luluai, una tul tar ra kon di tun ia ta ra iap, ma
ra kalamana kon di doka. 15 Ma una lolonge ra dangi tana, ma una vung
ra bulit i ang na katkat tana; ia ra tinabar na vuai na uma. 16 Ma ra tena
tinabar na tun ta pakana tana ure ra magit na im, ta pakana ta ra kon di
doka, ma ra pakana ta ra dangi tana, ma ra bulit i ang na katkat; ia ra
tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai.

A tinabar na varmaram

3 1 Ma gala kana vartabar na nian a tinabar na varmaram, ma i tul
tar ra vavaguai, a tomotoina ba ra tana, na tul tar nina i ko kakit ta
ra luaina mata i ra Luluai. 2 Na vung ra limana ta ra ulu i kana vartabar
na nian, ma na doka ta ra matakilalat i ra pal na varbarat; ma ra umana
natu i Aron, ra umana tena tinabar, diat a apur ra uguugu na vartabar
ma ra gap. 3 Na tul tar ta pakana ta ra tinabar na varmaram upi ra
tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai; ra bira di pulu ra balam me ma
ra bira i ki petep ta ra balana, 4 ma ra ura ela ma ra bira i ki petep ta dir
ma ra mal i ra kat, da tak vue diat ma ra ura ela. 5 Ra umana natu i Aron
diat a tun go ta ra uguugu na vartabar taun ra tinabar di tuntun tar ia
ta ra davai i ki ta ra iap: ia ra tinabar di tun ia ta ra iap, i ang na katkat
tadav ra Luluai.
6 Gala i tul tar kana vartabar na nian kan ra kikil na sip, a tinabar na
varmaram tadav ra Luluai, ta tomotoina ba ta tana, na tul tar ia a ko
kakit.
7 Gala i tul tar ra nat na sip ure kana vartabar na nian, na tul tar ia ta
ra luaina mata i ra Luluai; 8 na vung ra limana ta ra ulu i kana vartabar
na nian, ma na doka ta ra luaina mata i ra pal na varbarat; ma ra umana
natu i Aron diat a apur ra uguugu na vartabar ma ra gapuna. 9 Na tul tar
ta pakana ta ra tinabar na varmaram upi ra tinabar di tun ia ta ra iap
tadav ra Luluai; ra bira parika ma ra taukuna i bira, na kutu vue ta ra
bitina, ma ra bira di pulu ra balana me ma ra bira i ki petep ta ra balana,
10 ma ra ura ela ma ra bira i ki petep ta dir, ma ra mal i ra kat, na tak
vue diat ma ra ura ela. 11 Ma ra tena tinabar na tun ia ta ra uguugu na
vartabar; ma ia ra nian na tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai.
12 Ma gala i tul tar ra me ure kana vartabar na nian, na tul tar ia ta
ra luaina mata i ra Luluai; 13 na vung ra limana ta ra uluna, ma na doka
ta ra luaina mata i ra pal na varbarat; ma ra umana natu i Aron diat a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

apur ra uguugu na vartabar ma ra gapuna. 14 Ma na tul tar ta pakana ta
kana vartabar na nian, upi ra tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai;
ra bira di pulu ra balana me, ma ra bira i ki petep ta ra balana, 15 ra ura
ela, ma ra bira ta dir, ma ra mal i ra kat, na tak vue diat ma ra ura ela.
16 Ma ra tena tinabar na tun diat ta ra uguugu na vartabar; ia ra nian na
tinabar di tun ia ta ra iap, upi ra magit i ang na katkat; ra bira parika di
ga vatabue ure ra Luluai.

17 Go ra tinata na varkurai na tur upi kavava umana taun tarai, ma ta ra
lavur gunan avat a ki tana, ma na dari, koko avat a en ra bira ba ra gap.

A tinabar ure ra kaina mangamangana

4 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i biti: 2 Una tata pire ra tarai
Israel, ma una biti, Gala ta tikai i pait ra varpiam ma ra tuptup, ba
i pait nina ra magit a Luluai i ga kure ba koko da pait ia; 3 gala ra tena
tinabar, nina di ga ku ia, na pait ra varpiam, ma ra vuaina tana na ki
taun ra tarai, na tul tar ra nat na bulumakau i ko kakit pire ra Luluai
upi ra varporong ure ra varpiam i ga pait ia. 4 Na ben tar ra bulumakau
ta ra matakilalat i ra pal na varbarat ta ra luaina mata i ra Luluai; na
vung ra limana ta ra ulu i ra bulumakau, ma na doko ra bulumakau ta ra
luaina mata i ra Luluai. 5 Ma ra tena tinabar, nina di ga ku ia, na tak pa
ra gapu i ra bulumakau, ma na kap tar ia ta ra pal na varbarat; 6 ma ra
tena tinabar na vadudu ta kaka na limana ta ra gap, ma na pikire tar ra
gap lavurua na pakana ta ra luaina mata i ra Luluai, ta ra luaina mata i
ra mal na rurua kutu ai ra gomgom na pal. 7 Ma ra tena tinabar na kolo
ra umana ram ma ra gap ta ra uguugu na vartabar i ra magit i ang na
katkat ta ra luaina mata i ra Luluai, aina ta ra bala na pal na varbarat;
ma na lingire vapar vue ra gapu i ra bulumakau, nina i ki valili, ta ra
bit a uguugu na vartabar, ure ra tinabar di tuntun tar ia, nina i tur ta ra
matakilalat i ra pal na varbarat.

8 Ma na tak vue ra bira parika ta ra bulumakau ure ra varporong;
ra bira di pulu ra balana me, ma ra bira parika i ki petep ta ra balana,
9 ma ra ura ela, ma ra bira i ki petep ta dir, ma ra mal i ra kat, na tak
vue ma ra ura ela, 10 da di tak vue kan ra bulumakau ure ra tinabar na
varmaram; ma ra tena tinabar na tun diat ta ra uguugu na vartabar ure
ra tinabar di tuntun tar ia.

11 Ma na kap vue ra pal i ra bulumakau, ma ra viono parika, ma ra
uluna, ma ra umana kakene, ma ra balana, ma ra lavur puta tana, 12 ra
bulumakau parika, na kap ia tadav ra papar a gunan irai nina ba i
gomgom, ra pakana di lingire ra kabu na iap tana, ma na tun ia ma ra
davai ta ra iap; da tun ia ka ta ra pakana di lingire ra kabu na iap tana.

13 Ma gala ra tarai Israel par dia vana irai, ma ra tarai dia tuptup ure
ra magit di pait ia, ma dia ga pait nam ba ra Luluai i ga kure ba koko da

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pait ia, ma ra vuai ra varpiam i ki ta diat, 14 ba di kapa ure ra varpiam
nina dia ga pait ia, ra tarai diat a tul tar ra nat na bulumakau ure ra
varporong, ma diat a kap ia ta ra luaina mata i ra pal na varbarat. 15 Ma
ra umana patuana kai ra tarai diat a vung ra lima i diat ta ra ulu i ra
bulumakau ta ra luaina mata i ra Luluai; ma da doko ra bulumakau ta ra
luaina mata i ra Luluai.
16 Ma ra tena tinabar, nina di ga ku ia, na kap tar ra gap u ra
bulumakau ta ra pal na varbarat, 17 ma ra tena tinabar na vadudu ra kaka
na limana ta ra gap, ma na pikire tar ra gap lavurua na pakana ta ra
luaina mata i ra Luluai, ta ra luaina mata i ra mal na rurua kutu. 18 Ma
na kolo ra umana ram ma ra gap ta ra uguugu na vartabar ta ra luaina
mata i ra Luluai aina ta ra bala na pal na varbarat; ma na lingire vapar
vue ra gap nina i ki valili, ta ra bit a uguugu na vartabar ure ra tinabar di
tuntun tar ia, nina i tur ta ra matakilalat i ra pal na varbarat.
19 Ma na tak vue ra bira parika tana ma na tun ia ta ra uguugu na
vartabar. 20 Na pait ra dari ure ra bulumakau, na pait nam nina i ga
pait ia ure ra bulumakau ure ra varporong; ra tena tinabar na pait ra
varporong ure diat, ma da nur vue kadia nirara.
21 Na kap vue ra bulumakau tadav ra papar a gunan irai, ma na tun ia
da i ga tun ra luaina bulumakau; ia muka ra varporong ure ra tarai.
22 Ba ta luluai i pait ra varpiam, ma i pait ia ma ra tuptup, nina ra
magit ra Luluai kana God i ga kure ba koko da pait ia, ma ra vuai ra
varpiam i ki tana; 23 ba di vakapa ure ra varpiam nina i ga pait ia, na kap
ra me, a tomotoina i ko kakit, 24 ma na vung ra limana ta ra ulu i ra me,
ma na doka ta ra pakana nina di doko ra tinabar di tuntun tar ia tana,
ta ra luaina mata i ra Luluai: ia ra tinabar na varporong. 25 Ma ra tena
tinabar na tak pa ra gap u ra tinabar na varporong ma ra kaka na limana,
ma na kolo ra umana ram ta ra uguugu na vartabar ure ra tinabar di
tuntun tar ia, ma ra gap nina i ki valili na lingire ta ra bit a uguugu na
vartabar ure ra tinabar di tuntun tar ia. 26 Ma ra bira parika tana na tun
ia ta ra uguugu na vartabar, da di pait ia ure ra tinabar na varmaram; ma
ra tena tinabar na pait ra varporong ure ma ure kana varpiam, ma da nur
vue.
27 Ma gala ta tikai ta ra gunan i pait ra varpiam ma ra tuptup, ba i
pait nina ra magit ra Luluai i ga kure ba koko da pait ia, ma ra vuai ra
varpiam i ki tana, 28 ba di vakapa ure ra varpiam nina i ga pait ia, na kap
pa ta me, a tana i ko kakit, ure ra varpiam nina i ga pait ia. 29 Na vung ra
limana ta ra ulu i ra tinabar na varporong, ma na doka ta ra pakana ure
ra tinabar di tuntun tar ia. 30 Ma ra tena tinabar na tak pa ra gap ma ra
kaka na limana, ma na kolo ra umana ram ta ra uguugu na vartabar ure
ra tinabar di tuntun tar ia, ma ra gap nina i ki valili na lingire ta ra bit a
uguugu na vartabar. 31 Da tak vue ra bira tana da di tak vue ta ra tinabar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na varmaram, ma ra tena tinabar na tun ia ta ra uguugu na vartabar,
a magit i ang na katkat tadav ra Luluai, ma ra tena tinabar na pait ra
varporong ure, ma da nur vue kana varpiam.
32 Gala i kap ra nat na sip ure ra tinabar na varporong, na kap ra tana
i ko kakit. 33 Na vung ra limana ta ra ulu i ra tinabar na varporong ma
na doka ta ra pakana nina di doko ra tinabar di tuntun tar ia tana. 34 Ma
ra tena tinabar na tak pa ra gap ma ra kaka na limana, ma na kolo ra
umana ram ta ra uguugu na vartabar ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma
ra gap nina i ki valili na lingire ta ra bit a uguugu na vartabar. 35 Na tak
vapar vue ra bira tana da di tak vue ra bira ta ra nat na sip ure ra tinabar
na varmaram, ma na tun ia ta ra uguugu na vartabar, da ra umana
tinabar di tun diat ta ra iap tadav ra Luluai. Damana ra tena tinabar na
pait ra varporong bat ia ure ra varpiam i ga pait ia, ma da nur vue.

5 1 Gala ta tikai i pait ra varpiam ta nam iat ba i ga ki mut ure ra
magit i ga gire ba i ga kapa ure, ma i kap ra vuai kana varpiam
tana; 2 ba gala i bili ta magit nina ba pa i gomgom, ta minat na leing, ba
ta minat na vavaguai, ba ta minat i ta magit i kakakao nina pa i gomgom,
ma i tuptup ure, nam iat kana varpiam; 3 ba gala i bili ta mangana dur ta
ra tarai, ma i tuptup ure; ba i kapa ure, nam iat kana varpiam; 4 ba gala
ta tikai i vavalima vakuku upi na pait ra kaina ba ra boina, ba i vavalima
vakuku ure ava bar ra magit, ma i tuptup ure; ba i kapa ure, nam iat
kana varpiam; 5 ma na dari, ba i rara ta ra magit i ga pait ia, na varvai
kapa ure nina ra magit i ga rara tana; 6 ma na kap kana tinabar na nirara
tadav ra Luluai ure ra varpiam i ga pait ia, a tana kan ra kikil na sip ba
ra kikil na me ure ra tinabar na varporong, ma ra tena tinabar na pait ra
varporong bat ia ure kana varpiam.
7 Ona pa i tale pi na tul tar ra nat na sip, na kap ta ivu uka, ba ta ivu
nat na balu tadav ra Luluai ure kana nirara; ta tikai ure ra tinabar na
varporong ma ta ra tikai ure ra tinabar di tuntun tar ia. 8 Na kap dir pire
ra tena tinabar, ma na vartabar lua ma nina ba ure ra varporong; na
liue kutu ra uluna, ia kaka, pa na kutu varbaiane; 9 ma na pikire ra gapu
i ra tinabar na varporong tar ta ra paparai ra uguugu na vartabar, ma
ra gap nina i ki boko na nonore tar ia ta ra bit a uguugu na vartabar; ia
ra tinabar na varporong. 10 Ma na vaninare ra vauruana ure ra tinabar
di tuntun tar ia, da ra tinata na vartuluai; ma ra tena tinabar na pait ra
varporong bat ia ure ra varpiam i ga pait ia, ma da nur vue.
11 Ona pa i tale pi na tul tar ta ivu uka, ba ta ivu balu ka, na kap tika
na vavinununa ta ra epa[a] na bo na plaua, a vartabar na nian ure ra
varpiam i ga pait ia; pa na lolonge ra dangi tana, ma pa na vung bula

---

[a] **5.11** A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 na kilogram ba 56 lbs.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta bulit i ang na katkat tana, tago ia ra tinabar na varporong. 12 Na kap
ia pire ra tena tinabar, ma ra tena tinabar na kap kana tika na ginagu
kan ia ure ra magit na im tana, ma na tun ia ta ra uguugu na vartabar,
da di tun ra umana tinabar ta ra iap tadav ra Luluai; ia ra tinabar na
varporong. 13 Ma ra tena tinabar na pait ra varporong bat ia ure ra
varpiam. i ga pait ia ta go ra umana magit, ma da nur vue. Nam i ki
valili, kai ra tena tinabar, da di pait ia ta ra tinabar na vuai na uma.

A tinabar ure ra vartakun na bala

14 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i biti: 15 Gala ta tikai i varpiam, ma
i pait ra varpiam ma ra tuptup ure ra magit di ga vagomgom ia ure ra Luluai,
na kap kana tinabar na varpiam tadav ra Luluai, a sip. kan ra kikil na sip,
a tomotoina i ko kakit, nina. ba u valar ra mataina ma ra mamat na silva, a
mamat ai ra gomgom na pal; 16 na bali bula nam i ga kap varara ta ra magit
di ga vagomgom ia ure ra Luluai, ma na vung tar bula tika na vavailimana
pakana tana, ma na tul tar ia tai ra tena tinabar, ma ra tena tinabar na pait
ra varporong ure ma ra sip ure ra tinabar na varpiam, ma da nur vue.
17 Ma gala ta tikai i pait ra varpiam, ma i pait ta magit ta go diat nina
ba ra Luluai i ga kure ba koko da pait ia, ma gala i ga tuptup ure, i pait ra
varpiam, ma na puak ra vuai kana varpiam. 18 Na kap ta sip, a tomotoina
i ko kakit kan ra kikil na sip tadav ra tena tinabar ure ra tinabar na
varpiam, ma ra tena tinabar na pait ra varporong bat ia ure ra magit i ga
rara tana ma ra tuptup, tago pa i ga nunure; da nur vue. 19 la ra tinabar
na varpiam, tago a dovotina i ga rara ta ra luaina mata i ra Luluai.

6 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma i biti: 2 Gala ta tikai i pait ra
varpiam, ma i varpiam pire ra Luluai, ba i valunga talaina ure ra
vakilang ba ra vuvung varirap, ba i ga long, ba i ga ki taun talaina, 3 ba i
ga varpuai ure ra magit i ga rara nina i ga na tadav ia ma i ga vavalima
vavaongo tana; 4 gala i rara tai ta tikai ta go diat, na tul valilikun tar
mule nina ba i ga long pa ia, ba i ga ra pa ia, ba ra magit na vuvung
varirap, ba ra magit i ga rara nina ia iat i ga tadav ia, 5 ba ta magit nina
i ga vavalima vavaongo ure, na tul valilikun vapar tar mule, ma na vung
tar bula tika na vavailimana pakana tana, na tul valilikun tar mule pire
nina ba kana ta ra bung ba i tul tar kana tinabar na varpiam tana. 6 Na
kap kana tinabar na varpiam tadav ra Luluai, a tomotoina i ko kakit kan
ra kikil na sip, nina ba u luk ra mataina, ma na tul tar ia pire ra tena
tinabar, 7 ma ra tena tinabar na pait ra varporong ure ta ra luaina mata i
ra Luluai, ma da nur vue ra magit i ga rara tana.

Ta umana varkurai mulai ure ra tinabar

8 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 9 Una vartuluai pire
Aron ma ra umana natuna, ma una biti: Go iat ra varkurai ure ra tinabar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

di tuntun tar ia: ra tinabar di tuntun tar ia na ki taun ra davai ta ra
uguugu na vartabar ta ra marum parika ma tuk tar ta ra malana, ma ra
iap ta ra uguugu na vartabar na birao vatikai.
10 Ma ra tena tinabar na ule kana lolovina kolot ma kana mal na tutana
ure ra livuana, ma na tak vue ra kabu i ra tinabar di tuntun tar ia nina
ba ra iap i ga vaimur vue, ma na vung diat maravai ta ra papar a uguugu
na vartabar. 11 Namur na kia vue kana umana mal ma ta enana, ma na
kap vue ra kabu tar ta ra gomgom na pakana ta ra papar a gunan irai.
12 Ma ra iap ta ra uguugu na vartabar na birao vatikai, koko na mat; ra
tena tinabar na vung ra davai tana ta ra lavur bungbung na malana; na
vung mal ra tinabar di tuntun tar ia tana, ma na tun ra bira i ra tinabar
na varmaram tana. 13 A iap na birao vatikai ta ra uguugu na vartabar;
koko ra iap na mat.
14 Go iat ra varkurai ure ra tinabar na vuai na uma. A umana natu i
Aron diat a tul tar ia ta ra luaina mata i ra Luluai, aina ta ra luaina mata
i ra uguugu na vartabar. 15 Ra tena tinabar na tak pa kana ginagu na bo
na plaua kan ra tinabar na vuai na uma, ma ra dangi tana, ma ra bulit
par nina i ang na katkat, ma na tun ia ta ra uguugu na vartabar upi ra
magit i ang na katkat, a magit na im tadav ra Luluai. 16 Ma nina i ki valili
tana Aron ma ra umana natuna diat a en ia; da en ia ma pa ta leven
tana, ta ra pakana i gomgom; diat a en ia ta ra bala na gunan ai ra pal na
varbarat. 17 Pa da tun ia ma ra leven. Iau ga tibe pire diat upi kadia tiniba
kan kaugu umana tinabar di tuntun tar ia; ia ra magit i gomgom kakit,
da ra tinabar na varporong ma ra tinabar na.varpiam. 18 A umana natu i
Aron, a umana tutana ka, diat a ian tana; ia kavava tiniba tuktukum, ta
ra umana taun tarai, kan ra tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai;
nina i bili ra tinabar i gomgom, ia iat na gomgom.
19 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i biti: 20 Go iat ra vartabar na
nian nina ba Aron ma ra umana natuna diat a tul tar ia tai ra Luluai
ta ra bung di ku ia tana; a lavur bungbung parika diat a tul tar tika na
vavinununa ta ra epa na bo na plaua, ta ngungu tana ta ra malana, ma
ta ra ngungu tana ta ra ravian. 21 Da tun varurungane ma ra dangi ta ra
palariam; ba di tar pota da kap tar ia; io, da tul tar go ra tinabar na vuai
na uma, a magit i ang na katkat tadav ra Luluai. 22 Ma ra tena tinabar
nina di ga pilak pa ia ta ra umana natuna na tul tar ia; ia ra varkurai
tuktukum ba da tun vapar vue tadav ra Luluai.
23 Ra lavur tinabar na vuai na uma, nina ba ra tena tinabar i tul tar ia,
da vaimur vue, pa da en ia muka.
24 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma i biti: 25 Una tata pire Aron
ma ra umana natuna, ma una biti: Go iat ra varkurai ure ra tinabar na
varporong; ta ra pakana di doko ra tinabar di tuntun tar ia tana, ta nam
bula ra pakana da doko ra tinabar na varporong ta ra luaina mata i ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai; ia ra magit i gomgom kakit. 26 Ra tena tinabar nina i vartabar me
na en ia; ta ra pakana i gomgom da en ia, ta ra bala na gunan ai ra pal
na varbarat. 27 Nina i bili ra viono tana na gomgom; gala di lingire ta gap
kan ia tai ta mal, da puk vagomgom ra mal nina ra gap i ga tadav ia ta
ra pakana gunan i gomgom. 28 Ra la na pia nina di ga tun ia tana, da nila
vue, ia kaka gala di ga kabalane ta ra la na palariam gobol da vagomgom
ia, ma da puk ia ta ra gomgom na tava. 29 A umana tutana parika ta ra
umana tena tinabar diat a ian tana, ia ra magit i gomgom kakit. 30 Pa da
en muka ta tinabar na varporong nina ba di kap ra gapuna ta ra bala na
pal na varbarat upi ra varporong; da vaimur vue ta ra iap.

7 1 Go iat ra varkurai ure ra tinabar na varpiam, ia ra magit i gomgom
kakit. 2 Ta ra pakana di doko ra tinabar di tuntun tar ia tana, ta
nam bula ra pakana da doko ra tinabar na varpiam tana, ma da apure ra
gapuna ta ra umana paparai ra uguugu na vartabar. 3 Ma ra tena tinabar
na vartabar ma ra bira parika tana, ra taukuna nina i bira, ra bira di
pulu ra balana me, 4 ra ura ela, ma ra bira i ki petep ta dir, ma ra mal i ra
kat, na tak vue ma ra ura ela; 5 ma na tun diat ta ra uguugu na vartabar,
a tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai; ia ra tinabar na varpiam. 6 A
umana tutana parika ta ra umana tena tinabar diat a ian tana; da en ia ta
ra pakana gunan i gomgom; ia ra magit i gomgom kakit.

7 Da ra tinabar na varporong damana bula ra tinabar na varpiam, a
kopono varkurai ure dir parika; ra tena tinabar nina i pait ra varporong
na kap ia. 8 Ra tena tinabar nina i tul tar ra tinabar di tuntun tar ia ure
ra tutana, nam iat ra tena tinabar na vatur vake ra pal i ra vavaguai di
tul tar ia ure ra tinabar di tuntun tar ia. 9 Ma ra umana tinabar na vuai
na uma nina di tun ia ta ra ubu ma nam parika nina di vaninare ta ra
rararangai ba di tun ia ta ra palariam, ra tena tinabar nina i tul tar ia tai
ra Luluai na vatur vake. 10 Ia kaka da tibe pire ra umana natu i Aron ra
lavur tinabar na vuai na uma nina ra dangi i ki tana, ba i ge, tikatika na
tiniba na varavarogop.

11 Go iat ra varkurai ure ra tinabar na varmaram nina ba ta tikai na
tul tar ia tai ra Luluai. 12 Gala i tul tar ia a magit na pite varpa, na tul
varurungane tar ra umana gem me, nina ba pa i leven ma di puk ia ma ra
dangi, ma ra umana gem i maleplep ma pa i leven di puk ia ma ra dangi,
ma ra bo na plaua nina di ga pota ma ra dangi. 13 Na tul tar ra umana
gem nina i leven varurung ma kana vartabar na nian, nina ba kana
tinabar na varmaram ure ra pite varpa. 14 Tikatika na gem ta ra lavur
mangana gem na pilak vue upi kai ra Luluai; ra tena tinabar nina i apure
ra gapu i ra tinabar na varmaram na vatur vake diat. 15 Ma ra vio i ra
vavaguai nina ba kana tinabar na varmaram upi ra magit na pite varpa,
da en ia ta nam iat ra bung i tul tar kana vartabar na nian tana; koko ta
pakana na ki valili tuk ta ra malana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

16 Ma gala i tul tar ra vartabar na nian ure ta magit i vavalima tana
ba ta tamarigat na vartabar, da en ia ta ra bung di pait ra vartabar tana,
ma ta ra kubakene bula, 17 ma nina i ki valili tar ta ra vautuluna bung da
vaimur vue ta ra iap.
18 Gala di en ra vio i ra tinabar na varmaram nina i ki valili ta ra
vautuluna bung, pa da manane nam ra tinabar, ma pa da luk tar ia tai
nina i tul tar ia; na da ra puputa ka ma nina i en ia na da ra varpiam
pirana.
19 Pa da en ra viono ona i agil ta magit nina ba pa i gomgom, da vaimur
vue ke ta ra iap.
Nina i gomgom na ian ta ra viono di vartabar me; 20 ba gala ta tikai
i en ra vio i ra tinabar na varmaram, nina ba kai ra Luluai, ma pa i
gomgom, da kutu vue nam kan kana vuna tarai. 21 Ma gala ta tikai i
bili ta magit nina pa i gomgom, ta tutana, ba ta vavaguai ba ta magit i
kakakao, ma namur i en ra vio i ra tinabar na varmaram, nina ba kai ra
Luluai, da kutu vue nam kan kana vuna tarai.
22 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i biti: 23 Una tata pire ra tarai
Israel, ma una biti: Koko avat a en ra bira i ra bulumakau, ba ra bira i ra
sip, ba ra bira i ra me. 24 Ra bira i ra vavaguai i mat vakuku, ba ta leing
i ga ubu kadakadal ia, i topa kavava lavur papalum, ia kaka koko muka
avat a en ia; 25 ma nina i en ra bira i ra vavaguai nina di tuntun tar ia
tadav ra Luluai, nam da kutu vue kan kana vuna tarai.
26 Koko avat a en ta mangana gap, a gapu i ra beo ba a gapu i ra
vavaguai ta ra lavur gunan ba ava ki tana. 27 Nina ba i en ra gap da kutu
vue nam kan kana vuna tarai.
28 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i biti: 29 Una tata pire ra tarai
Israel, ma una biti, Nina i tul tar kana tinabar na varmaram, a vartabar
tadav ra Luluai, na kap ta pakana ta kana tinabar tadav ra Luluai; 30 a
limana iat na kap ra tinabar di tun tar ia tadav ra Luluai ta ra iap: a bira
ma ra bongobongo i ra tinabar, ma da tulue ra bongobongono tadav ra
Luluai, upi ra tinabar na tutuluai. 31 Ra tena tinabar na tun ra bira ta ra
uguugu na vartabar, ma ra bongobongono kai Aron ma ra umana natuna.
32 Avat a tul tar ra kelakelegi ta ra lima tuna pire ra tena tinabar upi kana
tiniba kan kavava tinabar na varmaram nina ba u pait ra vartabar me.
33 Ra natu i Aron nina i tul tar ra gap u ra tinabar na varmaram ma ra
birana na vatur vake ra kelakelegi ta ra lima tuna upi kana tiniba. 34 Tago
iau ga tar tibe vaire vue ra bongobongo nina di tulue ma ra kelakelegi
ta ra lima tuna ta ra umana tinabar na varmaram kai ra tarai Israel ure
Aron ra tena tinabar ma ra umana natuna upi kadia tiniba pa na mutu
kan ra tarai Israel.
35 Go nina ra tiniba kai Aron ma ra umana natuna kan ra umana
tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai, ba di ga tibe diat ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tena tinabar ta ra papalum kai ra Luluai, 36 ra tiniba nina ba ra Luluai i
ga kure ba ra tarai Israel diat a tul tar ia upi ra adiat pa na mutu ta ra
umana taun tarai, ta ra bung ba i ga pilak pa diat.
37 Go iat ra varkurai ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma ure ra tinabar
na vuai na uma, ma ra tinabar na varporong, ma ra tinabar na varpiam,
ma ure ra varku, ma ure ra tinabar na varmaram, 38 nina ba ra Luluai
i ga vartuluai tana pire Moses ta ra luana Sinai, ta ra bung ba i ga
vartuluai ba ra tarai Israel diat a tul tar kadia umana vartabar na nian
tadav ra Luluai ta ra bil Sinai.

Di vadoano Aron diat tamana
(Niir 29:1-37)

8 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i biti: 2 Una agure Aron ma ra
umana natuna, ma una tak pa ra umana mal, ma ra dangi na varku,
ma ra bulumakau ure ra varporong, ma ra ura sip a ura tomotoina, ma
ra rat na gem nina ba pa i leven; 3 ma una vartuluai upi ra tarai ba diat a
kor varurung ta ra matakilalat i ra pal na varbarat.
4 Ma Moses i ga pait nam ba ra Luluai i ga vartuluai tana; ma ba ra
tarai dia ga kor varurung ta ra matakilalat i ra pal na varbarat, 5 Moses i
ga biti tai ra tarai: Go iat ra magit a Luluai i tar vartuluai ba da pait ia.
6 Ma Moses i ga agure Aron ma ra umana natuna, ma i ga puk diat ma
ra tava. 7 Ma i ga ule tar ra lolovina kolot tai Aron, ma i ga vi pit ia ma
ra vivi, ma i ga ule ra olovoi tana ma ra kolot na bongobongo ma i ga vi
pit ia ma ra vivi di ga viri mal ia kai ra kolot na bongobongo. 8 Ma i ga
ule ra popopoi na varkurai tana; ma i ga poe tar ra Urim ma ra Tumim ta
ra popopoi na varkurai. 9 Ma i ga vung ra mal na rarau ta ra uluna, ma i
ga vung ra marmar i goled, nina ba ra vipuar i gomgom taun ra mal na
rarau; go parika ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses.
10 Ma Moses i ga tak pa ra dangi na varku, ma i ga vadangi ra pal na
varbarat ma ra lavur magit par tana, ma i ga vagomgom diat. 11 Ma i
ga apur ra uguugu na vartabar lavurua na pakana, ma i ga vadangi ra
uguugu na vartabar ma ra umana la tana, ma ra la na vargi, ma ra bit a
la na vargi upi na vagomgom diat. 12 Ma i ga lolonge ra dangi na varku ta
ra ulu i Aron, ma i ga ku ia, upi na vakilang vaire.
13 Ma Moses i ga agure ra umana natu i Aron, ma i ga ule ra umana
lolovina kolot ta diat, ma i ga vi pit diat ma ra umana vivi, ma i ga vi ra
umana mal ta ra ulu i diat, da ra Luluai i ga vartuluai tana.
14 Ma i ga kap pa ra bulumakau ure ra tinabar na varporong, ma Aron
ma ra umana natuna dia ga vung ra lima i diat ta ra ulu i ra bulumakau
ai ra tinabar na varporong. 15 Ma Moses i ga doka; ma i ga tak pa ra
gap, ma i ga kolo ra umana ram ta ra uguugu na vartabar ma ra kaka na
limana, ma i ga vagomgom ra uguugu na vartabar, ma i ga lolonge ra gap

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tar ta ra bit a uguugu na vartabar, ma i ga vagomgom ia upi na pait ra
varporong tana. 16 Ma i ga tak pa ra bira par nina i ki petep ta ra balana,
ma ra mal i ra kat, ma ra ura ela ma ra bira ta dir, ma Moses i ga tun ia
ta ra uguugu na vartabar. 17 Ma ra bulumakau, ma ra palina, ma ra viono,
ma ra puta tana, i ga vaimur vue ta ra iap ta ra papar a gunan irai, da ra
Luluai i ga vartuluai tana pire Moses.
18 Ma i ga kap pa ra sip ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma Aron ma ra
umana natuna dia ga vung ra lima i diat ta ra uluna. 19 Ma Moses i ga
doka; ma i ga apure ra gap ta ra uguugu na vartabar. 20 Ma i ga poko gigi
ra sip, ma i ga tun ra uluna ma ra umana pakapakana, ma ra bira, 21 ma
i ga puk ra balana ma ra umana kakene ma ra tava; go parika Moses i ga
tun ia upi ra tinabar di tuntun tar ia ta ra uguugu na vartabar, a magit i
ang na katkat, a vartabar di pait ia ta ra iap tadav ra Luluai, da ra Luluai
i ga vartuluai tana pire Moses.
22 Ma i ga kap ra vauruana sip, ra sip na varvadoan; ma ba Aron ma
ra umana natuna dia ga tar vung ra lima i diat ta ra uluna, 23 Moses i ga
doka; ma i ga tak pa ra gapuna ma i ga kolo ra ngu na talinga i Aron me,
ta ra papar a lima tuna tana, ma ra kaka ngala ta ra limana tuna, ma ra
kaka ngala ta ra kauna ta ra papar a lima tuna tana. 24 Ma Moses i ga
agure ra umana natu i Aron, ma i ga kolo ra ngu na talinga i diat ma ra
gap ta ra papar a lima tuna ta diat, ma ra kaka ngala ta ra lima tuna ta
diat, ma ra kaka ngala ta ra kau i diat ta ra papar a lima tuna ta diat, ma
i ga apur ra uguugu na vartabar ma ra gap. 25 Ma i ga tak pa ra bira, ma
ra taukuna i bira, ma ra bira parika nina i ki petep ta ra balana, ma ra
mal i ra kat, ma ra ura ela, ma ra bira ta dir, ma ra kelakelegi ta ra lima
tuna, 26 ma i ga tak pa tika na gem nina ba pa i leven, ma tika na gem ik
di pait ia ma ra dangi, ma tika na gem ik i maleplep, kan ra rat na gem
ba pa i leven nina i tur ta ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga vung diat
taun ra bira ma ra kelakelegi ta ra lima tuna, 27 ma i ga vung vapar ia ta
ra lima i Aron, ma ta ra lima i ra umana natuna, ma di ga tulue diat upi
ra tinabar na tutuluai ta ra luaina mata i ra Luluai. 28 Ma Moses i ga tak
pa diat kan ra lima i diat ma i ga tun diat ta ra uguugu na vartabar taun
ra tinabar di tuntun tar ia, ure ra magit i ang na katkat ta ra luaina mata
i ra Luluai; a tinabar nam ba di tun tar ia ta ra iap tadav ra Luluai. 29 Ma
Moses i ga tak pa ra bongobongo i ra sip, ma i ga tulue upi ra tinabar na
tutuluai ta ra luaina mata i ra Luluai; a tiniba kai Moses nam ta ra sip na
varvadoan, da ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses.
30 Ma Moses i ga tak pa ta ik ta ra dangi na varku ma ta ra gap ta ra
uguugu na vartabar, ma i ga apur Aron ma kana lavur mal me, ma ra
umana natuna ma kadia lavur mal bula me; ma i ga vakilang vaire Aron
ma kana lavur mal, ma ra umana natuna ma kadia lavur mal varurung
me.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

31 Ma Moses i ga biti tai Aron ma ra umana natuna: Avat a kabalane ra
viono ta ra matakilalat i ra pal na varbarat; avat a en ia ie varurung ma
ra gem ta ra rat na varvadoan, da di ga biti tagu ba Aron ma ra umana
natuna diat a en ia. 32 Ma nina i ki valili ta ra viono ma ra gem avat
a tun vue ta ra iap. 33 Ma koko avat a vana kan ra matakilalat i ra pal
na varbarat ure lavurua na bung tuk na par ra lavur bungbung ure ra
varvadoan ta vavat; lavurua na bung da varvakai ma kavava varvadoan.
34 Ra magit di ga pait ia ta go ra bung di ga pait ia ta ra vartuluai kai ra
Luluai upi da pait ra varporong ure avat. 35 Avat a ki ta ra matakilalat i
ra pal na varbarat ta lavurua na bung na keake ma ta lavurua na bung na
marum, ma avat a toratorom tai ra Luluai tana, upi koko avat a mat, tago
di ga vartuluai tagu damana. 36 Ma Aron ma ra umana natuna dia ga pait
vapar ra lavur magit par nina ba ra Luluai i ga vartuluai tana ta ra ngie i
Moses.

Aron i vartabar

9 1 Ma ta ra valavutuluna bung Moses i ga vartuluai upi Aron ma ra
umana natuna ma ra umana patuana Israel, 2 ma i ga biti tai Aron:
Una tak pa tika na nat na bulumakau a tomotoina ure ra tinabar na
varporong, ma ra sip a tomotoina ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma dir
par dir a ko kakit, ma una tul tar dir ta ra luaina mata i ra Luluai. 3 Ma
una biti tai ra tarai Israel: Avat a tak pa ta me a tomotoina ure ra tinabar
na varporong, ma ta nat na bulumakau ma ta nat na sip, ba i kopono
ko kadir kilala ma dir ko kakit, ure ra tinabar di tuntun tar ia, 4 ma ta
bulumakau ma ta sip a tomotoina, ure ra tinabar na varmaram, upi da
vartabar me ta ra luaina mata i ra Luluai; da kap bula ra tinabar na vuai
na uma nina di ga pota ma ra dangi; tago ra Luluai na tur kapet pire
vavat ta go ra bung.
5 Ma dia ga kap nam ba Moses i ga kure tar ia ta ra matakilalat i ra
pal na varbarat, ma ra tarai par dia ga kakari maravai, ma dia ga tur ta
ra luaina mata i ra Luluai. 6 Ma Moses i ga biti: Go ra magit ra Luluai i
ga vartuluai tana ba avat a pait ia; upi ra minamar kai ra Luluai na tur
kapet ta ra luaina mata i vavat. 7 Ma Moses i ga biti tai Aron: Una vana
maravai tar ta ra uguugu na vartabar, ma una tul tar kaum tinabar na
varporong, ma kaum tinabar di tuntun tar ia, ma una pait ra varporong
ure avat ma ra tarai; ma una tul tar ra vartabar na nian kai ra tarai ma
una pait ra varporong ure diat, da ra Luluai i ga vartuluai tana.
8 Ma Aron i ga vana maravai tar ta ra uguugu na vartabar, ma i ga
doko ra nat na bulumakau ure ra tinabar na varporong, nina ba ure ia iat,
9 ma ra umana natu i Aron dia ga kap pa ra gap pirana, ma i ga vadudu
ra kaka na limana ta ra gap, ma i ga kolo ra umana ram ta ra uguugu
na vartabar, ma i ga lolonge ra gap ta ra bit a uguugu, na vartabar; 10 ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bira, ma ra ura ela, ma ra mal i ra kat kai ra tinabar na varporong, i ga
tun ia ta ra uguugu na vartabar, da ra Luluai i ga vartuluai tana pire
Moses. 11 Ma ra viono ma ra palina i ga tun vue ta ra iap ta ra papar a
gunan irai.
12 Ma i ga doko ra tinabar di tuntun tar ia; ma ra umana natuna dia
ga kap pa ra gap tadav ia, ma i ga apur ra uguugu na vartabar me. 13 Ma
dia ga kap pa ra tinabar di tuntun tar ia tadav ia, a umana pakapakana
ma ra uluna bula, ma i ga tun diat ta ra uguugu na vartabar. 14 Ma i ga
puk ra balana ma ra umana kakene, ma i ga tun diat taun ra tinabar di
tuntun tar ia ta ra uguugu na vartabar.
15 Ma i ga tul tar ra vartabar na nian kai ra tarai, ma i ga tak pa ra me
ure ra tinabar na varporong, nina ba ure ra tarai, ma i ga doka, ma i ga
tul tar ia ure ra varporong, da ra luaina. 16 Ma i ga kap pa ra tinabar di
tuntun tar ia, ma i ga tul tar ia da ra vartuluai ure. 17 Ma i ga kap pa ra
tinabar na vuai na uma, ma i ga tak pa tika na ginagu tana, ma i ga tun
ia ta ra uguugu na vartabar varurung ma ra tinabar di tuntun tar ia ta ra
malana.
18 I ga doko ra bulumakau ma ra sip a tomotoina bula, nina ba ra
tinabar na varmaram kai ra tarai, ma ra umana natuna dia ga kap pa ra
gap tadav ia, ma i ga apur ra uguugu na vartabar me. 19 Ma ra bira i ra
bulumakau ma ra taukuna i bira ta ra sip, ma ra bira i pulu ra balana, ma
ra ura ela, ma ra mal i ra kat, 20 di ga vung ia taun ra bongobongo i ra
virua, ma i ga tun ra bira ta ra uguugu na vartabar; 21 ma ra bongobongo
i ra virua ma ra kelakelegi ta ra lima tuna, Aron i ga tulue upi ra tinabar
na tutuluai ta ra luaina mata i ra Luluai, da Moses i ga kure.
22 Ma Aron i ga tulue ra limana taun ra tarai, ma i ga tata vadoane
diat, ma i ga vana ba kan ra papalum na tinabar na varporong, ma ra
tinabar di tuntun tar ia, ma ra tinabar na varmaram. 23 Ma Moses ma
Aron dir ga ruk ta ra pal na varbarat, ma ba dir ga irop, dir ga tata
vadoane ra tarai, ma ra minamar i ra Luluai i ga tur kapet ta ra luaina
mata i ra tarai. 24 Ma ra iap i ga arikai ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma i ga tun vue ra tinabar di tuntun tar ia, ma ra bira ta ra uguugu na
vartabar; ma ba ra tarai dia ga gire, dia ga kukukula, ma dia ga bura
timtibum.

A varpiam kai Nadab ma Abiu

10 1 Ma Nadab ma Abiu, ra ura natu i Aron, dir ga tak pa kadir la na
mi tikatikai, ma dir ga vung ra iap ta dir, ma dir ga vung ra bulit
i ang na katkat ta dir, ma dir ga pait ra iap vakuku ta ra luaina mata i
ra Luluai, nina pa i ga vartuluai tana pire dir. 2 Ma ra iap i ga arikai kan
ra mata i ra Luluai, ma i ga en vue dir, ma dir ga mat ta ra luaina mata i
ra Luluai. 3 Ma Moses i ga biti tai Aron: Go iat nina ra Luluai i ga tatike,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

dari, Ina vaarike kaugu lia na kini ta diat dia kakari maravai piragu, ma
ina vaarike kaugu ngala na minamar ta ra luaina mata i ra tarai parika.
Ma Aron i ga ki mut uka.
4 Ma Moses i ga ting pa Misael ma Elsapan, a ura natu i Usiel, dir
matuana ma Aron, ma i ga biti ta dir: Amur a mai, ma amur a puak vue
ra ura niuru i mumur kan ra gomgom na pal tar ta ra papar a gunan irai.
5 Ma dir ga vut, ma dir ga puak vue dir, ma ra umana mal dir mal me, tar
ta ra papar a gunan irai, da Moses i ga biti.

A papalum ma ra vapuak kal ra tena tinabar

6 Ma Moses i ga biti tai Aron, ma tai Eleaser ma tai Itamar, ra ura
natuna. Koko ra pepe na ulu i vavat na purpuruan, ma koko avat a rada
kavava lavur mal; upi koko avat a mat, ma koko ra Luluai na kankan ure
ra tarai; avat a nur tar ia pire ra lavur niuru i vavat ra tarai Israel par upi
diat a tangie go ra iap nina ba ra Luluai i ga pait ia. 7 Koko avat a vana
kan ra matakilalat i ra pal na varbarat, kan avat a mat; tago ra dangi na
varku kai ra Luluai i ki ta vavat. Ma dia ga pait ia da ra tinata kai Moses.
8 Ma ra Luluai i ga biti tai Aron dari: 9 Ba avat ma ra umana natum ava
ruk ta ra pal na varbarat, koko avat a mome ta polo na vuai na vain ba
ta tava longlong, kan avat a mat; go na tur ure ra vartuluai ta ra umana
taun tarai; 10 upi avat a tibe varbaiane ra magit i gomgom kan ra magit
vakuku, ma ra magit i gomgom kan ra magit i dur, 11 upi avat a tovo ra
tarai Israel ure ra lavur vartuluai nina ba ra Luluai i ga tatike ta diat ma
ra ngie i Moses.
12 Ma Moses i ga biti tai Aron ma tai ra ura natuna dir laun valili
Eleaser ma Itamar: Amutal a tak pa ra tinabar na vuai na uma, nina i ki
valili kan ra lavur tinabar di tun ia ta ra iap ure ra Luluai, ma amutal
a en ia ma koko ra leven tana, ta ra paparai ra uguugu na vartabar; ia
ra magit i gomgom kakit, 13 ma amutal a en ia ta ra pakana gunan i
gomgom; tago ia ra tiniba amumutal ma ra ura natum ta ra lavur tinabar
di tun ia ta ra iap ure ra Luluai, tago di ga vartuluai damana.
14 Ma ra bongobongo di tultulue ma ra kelakelegi avat a en ia ta ra
pakana gunan i gomgom, avat ma ra umana natum, ra umana tutana ma
ra umana vavina, tago di tul tar ia ure kaum tiniba ma ra tiniba kai ra
umana natum, ta ra lavur tinabar na varmaram kai ra tarai Israel. 15 A
kelakelegi ma ra bongobongo di tultulue diat a kap ia varurung ma ra
bira di tun ia ta ra iap, upi da tulue, a tinabar na tutuluai ta ra luaina
mata i ra Luluai; a tiniba kavavat ma ra umana natum pa na mutu; da ra
Luluai i ga vartuluai tana.
16 Ma Moses i ga tikatikan upi ra me ure ra tinabar na varporong, ma
ea, di tar tun vue; ma i ga kankanuane Eleaser ma Itamar, ra ura natu i
Aron nina dir laun valili, ma i biti: 17 Ta ra ava pa ava ga en ra tinabar na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varporong aina ta ra gomgom na pal, tago ia ra magit i gomgom kakit,
ma di ga tul tar ia ta vavat upi na pun vue ra varpiam kai ra tarai, upi
da pait ra varporong ure diat ta ra luaina mata i ra Luluai. 18 Ma pa di
ga kap ra gapuna ta ra bala na pal i gomgom; gala na boina gala ava ga
en ia ta ra bala na pal i gomgom, da iau ga kure. 19 Ma Aron i ga biti tai
Moses: Ea, dia ga tul tar kadia tinabar na varporong ma kadia tinabar di
tuntun tar ia ta ra luaina mata i ra Luluai, ma ra kaina magit dari i tar
tadav iau. Gala iau ga en ra tinabar na varporong ta go ra bung, dave, na
ga boina ta ra luaina mata i ra Luluai? 20 Ma ba Moses i ga valongore, i ga
boina ka ta ra luaina matana.

A gomgom na vavaguai ma diat pa dia gomgom
(Vart 14:3-21)

11 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma Aron, ma i biti ta dir:
2 Amur a tata pire ra tarai Israel dari: Avat a en go iat ra umana
vavaguai ta diat dia laun ta ra rakarakan a gunagunan. 3 Nina ra pal a
kauna a ura kaka tana, ma nina i nganga mule ra magit i ga en value, ta
ra lavur vavaguai, avat a en nam. 4 Ia kaka, ta diat nina dia nganga. mule
ra magit dia ga en value, ma ta diat nina ra pal a kau i diat a ura kaka
tana, koko avat a en go diat: ra kamel, tago i nganga mule ra magit i ga
en value ma ra kauna vakir a ura kaka tana, na tabu pire vavat. 5 Ma ra
rabit, tago i nganga mule ra magit i ga en value ma ra kauna vakir a ura
kaka tana, na tabu pire vavat. 6 Ma ra er, tago i nganga mule ra magit i
ga en value ma ra kauna vakir a ura kaka tana, na tabu pire vavat. 7 Ma
ra boroi, tago ra kauna a ura kaka tana, ma vakir i nganga mule ra magit
i ga en value, na tabu pire vavat. 8 Koko avat a en ra vio i diat, ma koko
avat a bili ra virua i diat; dia tabu pire vavat.

9 Ma ta ra lavur magit dia laun ta ra ta ba ta ra tava, avat a en diat nina
dia vung ra bete i diat ma ra vulegi diat. 10 Ma ra lavur mangana ba pa ta
bete i diat ma pa ta vulegi diat, ta diat dia peal ta ra polo, ba dia laun ta
ra ta, dia milmilikuan pire vavat, 11 diat a milmilikuan pire vavat; koko
avat a en ra vio i diat, ma avat a milikuane ra virua i diat. 12 Nina ba pa
ta betene ma pa ta vulegina ta ra tava, a magit na milmilikuan nam pire
vavat.

13 Ma ta ra lavur beo avat a milikuane go diat, koko avat a en diat,
dia da ra magit i bilak: a minigulai ma ra luar ma ra taragau; 14 ma ra
vultiur, ma ra daula; 15 a lavur mangana kotkot, 16 a murup, ma ra kau,
ma ra kanai, ma ra kavivi, 17 a kurkur ma ra komorant ma ra kakaula;
18 ma ra kakaula i karabele, ma ra pelikan, ma ra luar i en ra virua; 19 ma
ra mou, ma ra iai ma ra vianau ma ra ganau.

20 Ma ra lavur mangana dia vung ra bebea i diat ma dia kakakao diat
a milmilikuan pire vavat. 21 Ia kaka, ta ra lavur mangana dia kakakao

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma dia vung ra bebea i diat ma dia pipil ma ra kak i diat, 22 avat a en go
diat: a lavur mangana kubau, ma ra lavur mangana tititinga, ma ra lavur
mangana itit, ma ra lavur mangana tabuta. 23 Ma ra lavur mangana dia
vung ra bebea i diat ma dia vung ra ivat na kau i diat, dia milmilikuan
pire vavat.
24 Go diat diat a vadur avat; nina i bili ra virua i diat pa na gomgom
tuk na ravian; 25 ma nina i puak ra virua i diat na puk kana umana mal
ma pa na gomgom tuk na ravian. 26 Ra lavur vavaguai i tapelegi ra kau
i diat ma vakir a ura kaka tana ma pa dia nganga mule ra magit dia ga
en value dia tabu pire vavat, ma nina i bili diat na dur. 27 Ta ra lavur
vavaguai dia vanavana ma ra ivat na kak i diat, diat dia vanavana ma ra
ivat na lapar a kak i diat, dia tabu pire vavat; nina ba i bili ra virua i diat
pa na gomgom tuk na ravian. 28 Nina i puak ra virua i diat na puk kana
umana mal, ma pa na gomgom tuk na ravian; dia tabu pire vavat.
29 Ta ra lavur magit dia kakakao ta ra rakarakan a gunagunan, go diat
dia tabu pire vavat: a girau, ma ra galang, ma ra lavur mangana palai
dia ngala, 30 ma ra kupkup, ma ra galiur, ma ra kekeu, ma ra kuku, ma ra
kuku valira. 31 Go diat dia tabu pire vavat ta ra lavur magit dia kakakao;
nina i bili diat ba dia mat pa na gomgom tuk na ravian.
32 Ma gala ra minat i tikai ta diat i bura taun ta magit, nam ra magit pa
na gomgom, ta magit di pait ia ma ra davai, ta mal, ta pal i ta magit, ba
ta kakakap, ba ta la ure ra papalum, da vung ia ta ra tava; pa na gomgom
tuk na ravian, ma namur na gomgom. 33 Ma gala ra minat i ta tikai ta
diat i bura ta ra bala na la na pia, pa na gomgom; avat a pamar gigi ia,
ma ra magit i ki tana pa na gomgom. 34 A nian parika nina ba ra tava i
ki tana pa na gomgom, ma ra nimomo ta ra mangana la damana pa na
gomgom. 35 Ma ra lavur magit parika nina ba ta pakana ta ra minat i diat
i bura taun diat pa na gomgom; ta ubu, ba ta kabala, da pamar gigi ia; pa
dia gomgom, ma diat a tabu pire vavat. 36 Ia kaka ta mata na tava ba ta
tung na tava nina ba a tava i ki tana na gomgom, ma ra magit nina i bili
ra minatina tana pa na gomgom. 37 Ma gala ra minat i diat i bura taun ra
umana patina upi ra vinauma, ra patina na gomgom. 38 Ma gala ra minat
i diat dia bura taun ra umana patina nina di ga vamola ta ra tava, na
tabu pire vavat.
39 Ma gala tika na vavaguai nina ba i topa ra nian i mat, nina i bili ra
minatina pa na gomgom tuk na ravian; 40 nina i ian ta ra minatina na puk
kana umana mal, ma pa na gomgom tuk na ravian; ma nina i puak ra
minatina na puk kana umana mal, ma pa na gomgom tuk na ravian.
41 Ma ra lavur magit par nina dia kakakao ta ra rakarakan a
gunagunan, ia ra magit na milmilikuan, i tabu ba da en ia. 42 Nina ba
i kakakao ma ra balana ara ra pia, ba i vana ma ra ivat na kakene, ba
nina i peal ra umana kakene, ra lavur magit dia kakakao ta ra rakarakan

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a gunagunan i tabu ba avat a en diat, tago diat ra magit i milmilikuan.
43 Koko avat a vabilak avat ma ra umana magit dia kakakao, ma koko
avat a vadur avat ma diat, upi avat a vabilak avat i tana. 44 Tago iau
ra Luluai kavava God; damana avat a vagomgom mule avat, ma avat
a gomgom; tago iau tar gomgom; koko avat a vabilak mule avat ma ta
mangana magit i kakakao ta ra rakarakan a gunagunan. 45 Tago iau ra
Luluai nina iat i ga agure vairop avat kan ra gunan Aigipto, upi avat
a nunure ba iau kavava God; damana avat a gomgom, tago iau tar
gomgom.

46 Go iat ra varkurai ure ra lavur vavaguai ma ra lavur beo ma ra lavur
mangana i laun ma i peal ta ra tava, ma ra lavur mangana i kakao ta ra
rakarakan a gunagunan, 47 upi da tibe varbaiane ra magit i dur kan ra
magit i gomgom, ma upi da tibe varbaiane ra magit di en ia kan ra magit
nina pa di en ia, ta ra lavur magit dia laun.

A varvagomgom i ra kunubak na kinakava

12 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 2 Una tata pire
ra tarai Israel, dari: Gala ta vavina i kap bala ma i kava vue ta
bul tutana, pa na gomgom ta lavurua na bung; pa na gomgom da kana
umana bung na gai. 3 Ma ta ra valavutuluna bung da poko kikil ra pal i ra
bul. 4 Ma ra vavina na ki ta ra kubana ure ra utul a vinun ma utul a bung
upi ra gapuna na gomgom; pa na bili ta magit i gomgom, ma pa na ruk ta
ra gomgom na pal tuk na par kana umana bung na varvagomgom.

5 Gala i kava ta bul vavina, pa na gomgom ta ra ura vik da kana umana
bung na gai; na ki ta ra kubana ure laptikai na vinun ma laptikai na bung
upi ra gapuna na gomgom.

6 Ma ba na par kana umana bung na varvagomgom ure ta bul tutana
ba ta bul vavina na kap ta nat na sip, i kopono ko kana kilala, ure ra
tinabar di tuntun tar ia, ma ta nat na balu ba ta uka, ure ra tinabar
na varporong, tar ta ra matakilalat i ra pal na varbarat, tadav ra tena
tinabar, 7 ma na kap ia ta ra luaina mata i ra Luluai, ma na pait ra
varporong ure, ma na gomgom ure ra e ba i ga gapgap tana.

Go iat ra varkurai ure nina i kava ta bul tutana ba ta bul vavina.
8 Ona pa i tale pi na tul tar ta nat na sip, na kap ta ivu uka, ba ta ivu
nat na balu, ta tikai ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma ta ra tikai ure ra
tinabar na varporong; ma ra tena tinabar na pait ra varporong ure, ma na
gomgom.

A umana varkurai ure ra vukavuka

13 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma Aron ma i biti: 2 Ba ra
pal i ra paka i ta tutana i buk, ba i tuktuk, ba i babale, ma ia ra
vakilang ure ra vukavuka, da ben ia tadav Aron ra tena tinabar, ba tadav

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tika na natuna, a tena tinabar; 3 ra tena tinabar na gire ra vakilang ta ra
pal a paka i ra tutana; ma ona ra ivuna tana i pua, ma ra vakilang iat i
kamen ta ra viono, ia ra minait na vukavuka: ra tena tinabar na bobe, ma
na vatang ia ba pa i gomgom. 4 Ma ona ra pakana i babale i mada, ma ra
vakilang iat pa i kamen ta ra viono, ma ra ivuna tana pa i ga pua, ra tena
tinabar na vung vaire boko ta lavurua na bung, 5 ma ta ra valavuruana
bung na gire, ma ona i gire ba ra minait i tur, ma pa i kakao ta ra pal i ra
pakana, na vung vaire mule ta lavurua na bung, 6 ma ta ra valavuruana
bung na gire mule, ma ona ra vakilang i to na panie ma ra minait pa i ga
kakao ta ra pal i ra pakana, ra tena tinabar na vatang ia ba i gomgom, a
pal a korong ika; ma ra tutana na puk kana umana mal, ma na gomgom.
7 Ma ona ra pal a korong i kakao vanavana ta ra pal i ra pakana namur
ta nam ba i ga vaarike pire ra tena tinabar upi na gomgom, na vana
tadav ra tena tinabar mulai; 8 ra tena tinabar na gire, ma ona ra pal a
korong i tar kakao ta ra pal i ra pakana, ra tena tinabar na vatang ia ba
pa i gomgom, a vukavuka iat.
9 Ba ra vakilang na vukavuka i ki ta ra tutana, da kap ia pire ra tena
tinabar; 10 ma ra tena tinabar na gire, ma ona ta pakana i bulbuliran i
pua ta ra pal i ra pakana, ma ra ivuna i pua tana, ma i manua mut, 11 ia
ra vukavuka pa ania ma ra tena tinabar na vatang ia ba pa i gomgom;
pa na vung vaire vue, tago nam iat pa i gomgom. 12 Ona ra vukavuka i
kakao vanavana ta ra pal i ra pakana, ma i pulu vapar nina i vukavuka
papa ta ra uluna tuk ta ra pal a kauna, da ra tena tinabar i gire; 13 ra
tena tinabar na gire ilam ia, ma ona ra pal i ra pakana i vukavuka par,
na vatang nina ba i tar vukavuka ba i gomgom, ra pal i ra pakana i pua
parika, i gomgom iat. 14 Ma ona ra manua i. arikai tana, pa na gomgom.
15 Ba ra tena tinabar i gire ra manua na vatang ra tutana ba pa i gomgom,
ra manua pa i gomgom ia ra vakilang na vukavuka. 16 Ma ona ra manua
na pua mulai, ra tutana na vana tadav ra tena tinabar, 17 ma ona ra tena
tinabar i gire ba ra vakilang i tar pua, na vatang ra tutana nina i mait ba
i gomgom.
18 Ba ta buk ta ra pal i ra pakana i map, 19 ma ta bulbuliran i pua i ki
boko, ba ta vakilang meme, ra tutana na vaarike pire ra tena tinabar,
20 ma ra tena tinabar na gire, ma ona ra vakilang i da i kamen ta ra
viono, ma ra ivuna tana i pua, ra tena tinabar na vatang ia ba pa i
gomgom; ia ra minait na vukavuka nina i arikai ta ra niung. 21 Ma ona ra
tena tinabar pa i gire ta ivuna i pua ta ra vakilang, ma ra vakilang pa i
kamen ta ra viono, ma i to na panie, ra tena tinabar na vung vaire pa ta
lavurua na bung; 22 ona i kakakao vanavana ta ra pal i ra pakana, ra tena
tinabar na vatang ia ba pa i gomgom, ia ra vakilang na vukavuka; 23 ma
ona ra vakilang i meme i tur uka, ma pa i kakao vanavana, ia ra mada i
ra niung, ma ra tena tinabar na vatang ra tutana ba i gomgom.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

24 Ma ona ra pal i ra pakana i ga dodo, ma ra vakilang i ra manua i ga
meme ba i ga pua, 25 ra tena tinabar na gire; ona ra ivuna tana i tar pua,
ma i da i kamen ta ra viono, ia ra vukavuka nina i tar arikai ka ta ra
nidodo, ma ra tena tinabar na vatang ia ba pa i gomgom, ia ra vakilang
na vukavuka; 26 ma ona ra tena tinabar i gire ba pa ta ivuna i pua ta ra
vakilang i meme ma pa i da i kamen ta ra viono, ma i to na panie, ra tena
tinabar na vung vaire pa ta lavurua na bung; 27 ta ra valavuruana bung
na gire mule; ma ona i tar kakao ta ra pal i ra pakana, ra tena tinabar
na vatang ia ba pa i gomgom, ia ra vakilang na vukavuka. 28 Ma ona ra
vakilang i meme i tur uka, ma pa i kakao vanavana, ma i to na panie, ia
ra bulbuliran i vuna ta ra nidodo, ma ra tena tinabar na vatang ia ba i
gomgom. Ia ra mada na nidodo ko.
29 Ba ta tutana ba ta vavina i manua ra uluna ba ra kabene, 30 ra
tena tinabar na gire; ma ona i kamen ta ra viono, ma ta kopono ivuna
i gobol tana, ra tena tinabar na vatang ia ba pa i gomgom, ia ra kaka,
a vukavuka na ip ba a kabe. 31 Ma ona ra tena tinabar i gire ba ra kaka
pa i kamen ta ra viono, ma pa ta korong na ivuna tana, ra tena tinabar
na vung vaire nina i mait ure lavurua na bung. 32 Ta ra valavuruana
bung ra tena tinabar na gire ra minait na kaka, ma ona ra kaka pa i ga
kakao, ma pa ta ivuna i gobol tana, ma ra kaka pa i kamen ta ra Viono,
33 da ka vue ra pepe na uluna ma ra kabene, ia kaka ra pakana nina i
kaka, koko; ma ra tena tinabar na vung vaire mule ure lavurua na bung.
34 Ta ra valavuruana bung ra tena tinabar na gire mule, ma ona ra kaka
pa i ga kakao ta ra pal i ra pakana, ma ona pa i kamen ta ra viono, ra
tena tinabar na vatang ia ba i gomgom; na puk kana umana mal, ma na
gomgom. 35 Ma ona ra kaka i kakao ta ra pal i ra pakana namur ba di
ga vatang ia ba i gomgom, 36 ra tena tinabar na gire; ma ona ra kaka i
tar kakao, ra tena tinabar pa na gire upi ta ivuna i gobol; ra tutana pa i
gomgom. 37 Ma ona ra kaka i tur da di ga gire lua ma ra ivuna i korong
tana, ra kaka i boina, ra tutana i gomgom; ma ra tena tinabar na vatang
ia ba i gomgom.
38 Ba ta umana vakilang dia pua dia arikai ta ra pal i ra paka i ta
tutana ba ta vavina, 39 ra tena tinabar na gire, ma ona ra umana vakilang
dia kabu, a tuktuk uka nina i arikai ta ra pal i ra pakana; i tar gomgom.
40 Ba ra pepe na ulu i ra tutana i panie parika, i peaka ka, ma i gomgom,
41 Ona ra pepe na uluna i panie kan ra tur lua na ula, io, i peaka ra tur lua
na uluna, i gomgom uka. 42 Ma ona ta vakilang i meme ta ra ula i peaka,
ba ra tur lua na ula i peaka, ia ra vukavuka i arikai ta ra uluna i peaka ba
ra tur lua na uluna i peaka. 43 Ra tena tinabar na gire ma ona ra bulbuliran
ta ra uluna i peaka, ba ra tur lua na uluna i peaka, i meme da ra vukavuka
ta ra pal i ra pakana, 44 ia ra tutana i vukavuka: ra tena tinabar na vatang
ia ba pa i gomgom, ma ra vakilangina tana i ki ta ra uluna.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

45 Ma ra tutana i vukavuka na rada kana mal, ma ra pepe na uluna na
purpuruan, na tuba ra livuruna ma na oraoro, A duruna. 46 Ta ra lavur
bungbung ba ra minait i ki pirana pa na gomgom; ia ra duruna ka; na ki
varkolono ta ra papar a gunan irai.
47 Ra mal nina ra minait i ki tana, ta mal na ivuna sip ba ta mal kumau,
48 nina di ga vir ia ba di ga ingit ia, ba ta pal i ra vavaguai ba ta magit
di ga pait ia ma ra pal i ra vavaguai: 49 ona ra vakilang ta ra mal, ba ta
ra pal i ra vavaguai, ba ta ra magit di vir ia, ba di ingit ia, i papait na
limut ba i papait na meme, ia ra vakilang na minait ma da vung ve tar
ia ta ra tena tinabar. 50 Ra tena tinabar na gire, ma na vung vaire vue
ure ra lavurua na bung; 51 ta ra valavuruana bung na gire mule, ma ona
ra vakilang i ga kakao vanavana ta ra mal di ga vir ia ba di ga ingit ia,
ba ta ra magit par di ga pait ia ma ra pal i ra vavaguai, ia ra vakilang
na minait ma ra magit pa i gomgom. 52 Na tun ra magit ra vakilang i tur
tana, a mal di ga vir ia ba di ga ingit ia, a mal na ivuna sip ba ra mal
kumau ba ta magit di ga pait ia ma ra pal i ra vavaguai: ia ra minait i
dekdek, da tun ia ta ra iap.
53 Ma ba ra tena tinabar i gire, ma ra vakilang pa i ga kakao ta ra
mal di ga vir ia, ba di ga ingit ia, ba ta ra magit di ga pait ia ma ra pal
i ra vavaguai, 54 ra tena tinabar na kure ba da puk ra magit, nina ba ra
minait i ki tana, ma da vung vaire pa ta lavurua na bung boko; 55 ma ra
tena tinabar na gire ra magit di ga puk ia, ma ona ra vakilang tana pa i
enana, ma i dovot pa i ga kakao vanavana, pa i gomgom, da tun ia ba ra
vakilang i ki ta ra balana ba ta ra paparaina.
56 Ma ona ra tena tinabar i gire ba ra vakilang i panie vanavana tago
di ga puk ia, na rada vue ra vakilang kan ra mal di vir ia ba di ingit ia
ba kan ra pal i ra vavaguai; 57 ona i arikai mulai ta ra mal di vir ia, ba
di ingit ia, ba ta ra magit di ga pait ia ma ra pal i ra vavaguai, i tavua
mulai, ma una tun ra magit ra vakilang i ki tana. 58 Una puk mule ra mal
di vir ia ba di ingit ia, ba ra pal i ra vavaguai, nina ba ra vakilang i ga
panie kan ia, ma na gomgom nagam.
59 Go iat ra varkurai ure ra minait ta ra mal na ivuna sip ba ra mal
kumau, a mal di vir ia, ba ra mal di ingit ia, ba ra magit di ga pait ia ma
ra pal i ra vavaguai, upi da nunure ra magit i gomgom, ma ra magit nina
pa i gomgom.

14 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i biti: 2 Go iat ra varkurai
ure ra vukavuka ta ra bung i gomgom tana: da ben pa ia pire ra
tena tinabar, 3 ma ra tena tinabar, nina i ga tar vana ta ra papar a gunan
irai, na gire ba ra vakilang i ra vukavuka i par kan ra vukavuka; 4 namur
ra tena tinabar na vartuluai upi ta ivu beo, a ivu launa nina dir gomgom,
ma ra davai na tagatagal, ma ta isop di vi ia ma ra kuara i meme, ure
nina ra tutana ba da vagomgom ia. 5 A tena tinabar na vartuluai ba

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

da doko tika na beo taun ta la na pia nina ba ra gomgom na tava i ki
tana. 6 Na tak pa ra beo i laun varurung ma ra davai na tagatagal ma
ra isop di vi ia ma ra kuara i meme, ma na puk vadudu diat ta ra gapu
i ra beo, nina di ga doka taun ra gomgom na tava. 7 Nina ra tutana ba
da vagomgom ia kan ra vukavuka a tena tinabar na apur ia ma ra gap
lavurua na pakana, ma na vatang ia ba i gomgom, ma ra beo nina i laun
na pala vue upi na pururung irai aro ta ra bala na vura. 8 Ma nina ba da
vagomgom ia na puk kana umana mal, ma na ka vapar vue ra tagal a
uluna ma na gumu ta ra tava, ma na gomgom. Namur na ruk ta ra gunan,
ia kaka na ki ka ta ra luaina mata i kana pal na mal ure lavurua na bung.
9 Ma ta ra valavuruana bung na ka vapar vue ra pepe na uluna ma ra
kabene, ma ra ivuna ta ra ul a matana, ma na puk kana umana mal, ma
na gumu ta ra tava upi na gomgom.

10 Ta ra valavutuluna bung na kap pa ra ivu nat na sip, ra ivu tomotoina
dir ko kakit, ma tika na nat na sip, a tana i kopono ko kana kilala ma
i ko kakit, ma tika na vautuluna ta ra epa na bo na plaua, nina di pota
ma ra dangi ma tika na la na dangi ik. 11 Ra tena tinabar nina i pait
ra varvagomgom na kap go diat varurung ma ra tutana, nina ba da
vagomgom ia, tar ta ra matakilalat i ra pal na varbarat ta ra luaina mata i
ra Luluai. 12 Ma ra tena tinabar na tak pa tika na sip ta ra ivu tomotoina,
ma na tul tar ia ure ra tinabar na nirara, ma ra la na dangi ik; na tulue
dir upi ra tinabar na tutuluai ta ra luaina mata i ra Luluai. 13 Na doko ra
nat na sip, ra tomotoina, ta ra pakana di doko ra tinabar na varporong
ma ra tinabar di tuntun tar ia tana, ta ra bala na gunan ai ra gomgom
na pal; tago ra tinabar na nirara ia ra tiniba kai ra tena tinabar da ra
tinabar na varporong ia kana tiniba; ia ra magit i gomgom kakit. 14 Ma
na tak pa ta gapu i ra tinabar na nirara ma ra tena tinabar na kolo ra
ngu na talinga i nina ba da vagomgom ia ta ra papar a lima tuna tana,
ma ra kaka ngala ta ra limana tuna, ma ra kaka ngala ta ra kauna ta ra
papar a lima tuna tana; 15 ma ra tena tinabar na tak pa ra la na dangi ik
ma na lolonge ta ra lapar a limana ta ra maira, 16 ma na vadudu ra kaka
na limana tuna ta ra dangi nina i ki ta ra lapar a limana, ma na pikire
ra dangi lavurua na pakana ta ra luaina mata i ra Luluai; 17 ma ra tena
tinabar na tak pa ra dangi nina i ki valili ta ra bala na lapar ma na kolo
ra ngu na talinga i nina ba da vagomgom ia ta ra papar a lima tuna, ma
ra kaka ngala ta ra limana tuna, ma ra kaka ngala ta ra kauna ta ra papar
a lima tuna, taun ra gapu i ra tinabar na nirara; 18 ma na ku ra ulu i nina
ba da vagomgom ia ma ra ibaiba ta ra dangi nina i ki ta ra bala na lapar
a limana; damana ra tena tinabar na pait ra varporong ure ta ra luaina
mata i ra Luluai.

19 Ma ra tena tinabar na tul tar ra tinabar na varporong, ma na pait ra
varporong ure nina ba da vagomgom ia, tago pa i gomgom; ma namur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na doko ra tinabar di tuntun tar ia; 20 ma ra tena tinabar na tul tar ra
tinabar di tuntun tar ia, ma ra tinabar na vuai na uma, ta ra uguugu na
vartabar; ma ra tena tinabar na pait ra varporong ure, ma na gomgom.
21 Ona pa i tale pi na tul tar ta ngala dari, na kap pa tika na nat na
sip, a tomotoina, ure ra tinabar na nirara, upi da tulue, upi da pait ra
varporong ure, ma tika na vavinununa ta ra epa na bo na plaua ma ra
dangi tana ure ra tinabar na vuai na uma ma tika na la na dangi ik; 22 na
kap bula ra ivu uka ba ra ivu nat na balu, nina ba na tale pi na kul ia;
tikai ta dir ure ra tinabar na varporong ma ta ra tikai ure ra tinabar di
tuntun tar ia. 23 Na kap go diat ta ra valavutuluna bung tadav ra tena
tinabar ure kana varvagomgom, na kap diat tar ta ra matakilalat i ra pal
na varbarat ta ra luaina mata i ra Luluai. 24 Ra tena tinabar na tak pa ra
nat na sip ure ra tinabar na nirara ma ra la na dangi ik ma na tulue dir
ure ra tinabar na tutuluai ta ra luaina mata i ra Luluai; 25 ma namur ra
tena tinabar na doko ra nat na sip ure ra tinabar na nirara, ma na tak pa
ra gapu i ra tinabar na nirara ma na kolo ra ngu na talinga i nina ba da
vagomgom ia ta ra papar a lima tuna tana, ma ra kaka ngala ta ra limana
tuna, ma ra kaka ngala ta ra kauna ta ra papar a lima tuna tana; 26 ma
ra tena tinabar na tak pa ra la na dangi ik ma na lolonge ta ik tana ta ra
lapar a limana ta ra maira, 27 ma na pikire ma ra kaka na limana tuna
ta ik ta ra dangi nina i ki ta ra lapar a limana lavurua na pakana ta ra
luaina mata i ra Luluai. 28 Ma ra tena tinabar na tak pa ra dangi i ki boko
ta ra limana ma na kolo ra ngu na talinga i nina ba da vagomgom ia ta ra
papar a lima tuna, ma ra kaka ngala ta ra limana tuna, ma ra kaka ngala
ta ra kauna ta ra papar a lima tuna, taun ra gapu i ra tinabar na nirara,
29 ma na ku ra ulu i nina ba da vagomgom ia ma ra dangi i ki valili boko
ta ra lapar a limana, upi da pait ra varporong ure ta ra luaina mata i ra
Luluai. 30 Na tul tar tikai ta ra ivu uka, ba ra ivu nat na balu, nina i tale
ra tutana ba na kul ia; 31 ta tikai ure ra tinabar na varporong, ma ta ra
tikai ure ra tinabar di tuntun tar ia varurung ma ra tinabar na vuai na
uma; ma ra tena tinabar na pait ra varporong ure nina ba da vagomgom
ia ta ra luaina mata i ra Luluai.
32 Go iat ra varkurai ure nina i vukavuka, ma pa i tale pi na kul nam di
vartuluai ure ta kana varvagomgom.
33 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma Aron, ma i biti: 34 Ba ava olo ra
gunan Kanaan nina ba ina tul tar ia pi avat a kale upi kavavat, ma ina
vung ra vakilang na kaina minait tai ta papar a pal ta ra gunan ava kale
pa ia; 35 nina ba kana ra pal na vana ma na ve ra tena tinabar dari: Iau
nuk ia ba ta vakilang na minait i ki na pal; 36 ba ra tena tinabar pa i ruk
boko na pal upi na gire ra vakilang, na vartuluai ba da vairop vapar vue
ra lavur magit par tana upi koko da vadur ra lavur magit par tana; ra
tena tinabar na ruk ma na gire kukure muka ra pal ba i dave. 37 Na gire ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vakilang, ma ona ra vakilang i papait na limut, ba i papait na meme, ma
i da i ruk muka ta ra kabang, 38 ra tena tinabar na irop kan ra pal, ma na
banu bat ra pal ure lavurua na bung. 39 Ta ra valavuruana bung ra tena
tinabar na lilikun mulai, ma na gire kukure ra pal ma ona ra vakilang i
ga tar kakao ta ra papar a pal, 40 ra tena tinabar na vartuluai ba da tak
vue ra umana vat nina ba ra vakilang i ki tana, ma na vue vapar diat ta ra
pakana nina ba pa i gomgom, ta ra papar a gunan irai; 41 na kure ba da ka
ra bala na pal parika ma ra kabang nina ba di ga ka vue, da vung ia tai ta
pakana nina ba pa i gomgom ta ra papar a gunan irai; 42 ma diat a kap pa
ra umana kalamana vat upi diat a kia vue nam ra umana maulana me, ma
diat a kap ra kalamana kabang, ma diat a kolo ra pal me.

43 Ma ba di ga tar tak vue nam ra umana vat, ma di ga tar ka ra pal,
ma di ga tar kola ma ra kabang, ona ra vakilang na arikai mulai ta ra pal,
44 ra tena tinabar na ruk ma na gire kukure ra pal; gala ra vakilang i ga
tar kakao vanavana, ia ra dekdek na minait i ki ta ra pal, ma ra pal pa i
gomgom. 45 Ra tena tinabar na vartuluai ba da re vue ra pal, ma diat a
tak vue ra umana vat tana ma ra davai tana, ma ra kabang par ta ra pal,
ma diat a kap vue diat tar ta ra pakana nina ba pa i gomgom, ta ra papar
a gunan irai. 46 Ma nina i ruk na pal ba di banu bat ia, pa na gomgom tuk
na ravian; 47 nina i va ta ra pal na puk kana umana mal, ma nina i ian
ta ra pal na puk kana umana mal. 48 Ba di tar kolo ra pal ma ra kabang,
ma ra tena tinabar i ruk tana, ma i gire ba ra vakilang pa i ga kakao
vanavana, ra tena tinabar na vatang ra pal ba i gomgom, tago ra vakilang
i ga tar panie.

49 Na pait ra varvagomgom ure ra pal dari. na tak pa ra ivu beo ma
ra davai na tagatagal, ma ra isop di vi ia ma ra kuara i meme; 50 na
doko tika na beo taun ta la na pia, nina ba ra gomgom na tava i ki tana;
51 na tak pa ra davai na tagatagal ma ra isop nina di vi ia ma ra kuara i
meme ma ra beo nina i laun, ma na puk vadudu diat ta ra gapu i ra beo
di ga doka, ma ra tava, ma na apur ra pal me lavurua na pakana; 52 ma
na vagomgom ra pal ma ra gapu i ra beo ma ra tava, ma ra isop nina di
vi ia ma ra kuara i meme; 53 ma ra beo nina i laun, na pala vue upi na
pururung irai aro ta ra bala na vura. Damana na pait ra varporong ure ra
pal, ma ra pal na gomgom.

54 Go iat ra varkurai ure ra lavur vakilang na vukavuka, ma ra kaka,
55 ma ure ra vakilang i ra minait ta ra mal ma ta ra pal, 56 ma ure ra niung,
ma ra pal a korong, ma ra babale; 57 upi da nunure ra magit i gomgom, ma
ra magit nina ba pa i gomgom. Go iat ra varkurai ure ra vukavuka.

A dur na aka

15 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma Aron, ma i biti: 2 Amur a
tata pire ra tarai Israel, ma amur a biti ta diat, Gala ta tutana i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gapgap ra pal a pakana, pa i gomgom ure nam ra gap. 3 Pa na gomgom
ba i gapgap; ba di nur vue ra pakana pi na gap, ba di pulu bat ia upi koko
na gap; ra tutana pa i gomgom. 4 A lavur vava parika nina ba ra tutana
i gap i va tana, pa na gomgom, ma ra lavur magit par nina i ki tana, pa
na gomgom; 5 nina i bili ra vava kai nam ra tutana na puk kana umana
mal, ma na gumu ta ra tava, ma pa na gomgom tuk na ravian; 6 ma nina
i ki ta ra magit nina ba ra tutana i gap i ga ki tana, na puk kana umana
mal, ma na gumu ta ra tava, ma pa na gomgom tuk na ravian. 7 Ma nina i
bili ra paka i ra tutana i gap na puk kana umana mal, ma na gumu ta ra
tava, ma pa na gomgom tuk na ravian. 8 Ma gala ra tutana i gap i gami ta
tutana i gomgom, nina i gomgom na puk kana umana mal, ma na gumu
ta ra tava, ma pa na gomgom tuk na ravian. 9 Ta kiki na vinavana nina ba
ra tutana i gap i vanavana tana, pa na gomgom; 10 ma nina i bili ta magit
ra tutana i ga ki tana ta kana vinavana, pa na gomgom tuk na ravian; ma
nina i puak ta magit damana na puk kana umana mal ma na gumu ta ra
tava, ma pa na gomgom tuk na ravian. 11 Ma nina ba ra tutana i gap i bili
ia ba pa i gi value ra limana ta ra tava, na puk kana umana mal, ma na
gumu ta ra tava, ma pa na gomgom tuk na ravian. 12 Ma nina ra la na pia
ra tutana i gap i bili ia, da pamar ia, ba gala ta la na davai, da puk ia ma
ra tava.

13 Ba ra tutana i gap i gomgom mulai, na luk lavurua na bung papa ra
bung i ga gomgom tana, ma na puk kana umana mal, ma na gumu ta
ra gomgom na tava, ma na gomgom. 14 Ta ra valavutuluna bung na kap
pa ra ivu uka ba ra ivu nat na balu, ma na vana tar ta ra matakilalat i
ra pal na varbarat ta ra luaina mata i ra Luluai, ma na tul tar dir pire ra
tena tinabar; 15 ma ra tena tinabar na tul tar dir, tikai ure ra tinabar na
varporong, ma ta ra tikai ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma damana na
pait ra varporong ure ta ra luaina mata i ra Luluai ure ra e i ga gap tana.

16 Ma gala ra gorgor i ra tutana i talingir vakuku, na gumu ta ra tava,
ma pa na gomgom tuk na ravian; 17 ma ra lavur mal ma ra lavur pakana
pal i ra vavaguai nina ba i talingir tana, da puk diat ma ra tava, ma pa
diat a gomgom tuk na ravian. 18 Ra vavina bula nina ba ra tutana i va
pirana ba ra gorgorina i talingir, dir par dir a gumu ta ra tava, ma pa dir
a gomgom tuk na ravian.

19 Gala ta vavina i gapgap ta ra gai, na ki irai ure lavurua na bung;
nina i bili ia pa na gomgom tuk na ravian. 20 Ra umana magit nina i va
tana ba nina i ki tana ba i dari, pa na gomgom. 21 Nina i bili kana vava
na puk kana umana mal, ma na gumu ta ra tava, ma pa na gomgom tuk
na ravian. 22 Nina i bili ta magit ra vavina i ki tana na puk kana umana
mal, ma na gumu ta ra tava, ma pa na gomgom tuk na ravian. 23 Ma
gala ta tikai i bili ta magit ta kana vava ba ta magit nina i ki tana, pa na
gomgom tuk na ravian. 24 Ma gala ta tutana i va pirana ma ra duruna i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tadav ia, pa na gomgom ure lavurua na bung; ma ra vava nina i va tana
pa na gomgom.
25 Gala ta vavina i gapgap mangoro na bung, ma vakir ta kana e, ba
gala i gapgap ta ra gai ure mangoro na bung, pa na gomgom ta ra lavur
bungbung i gapgap tana, da pa i gomgom ba i gapgap ta ra gai. 26 Ra
umana vava.nina i va tana ta nam ra umana bung ba i gapgap, diat a da
kana vava ta ra e i gapgap ta ra gai; ma ra lavur magit i ki tana pa diat
a gomgom, diat a da nam diat i ki tana ba i gapgap ta ra gai. 27 Ma nina i
bili nam ra umana magit pa na gomgom; na puk kana umana mal, ma na
gumu ta ra tava, ma pa na gomgom tuk na ravian.
28 Ba i tar par ra gap, na luk lavurua na bung, ma namur na gomgom.
29 Ta ra valavutuluna bung na tak pa ra ivu uka ba ra ivu nat na balu, ma
na kap dir pire ra tena tinabar uina ra matakilalat i ra pal na varbarat.
30 Ma ra tena tinabar na tul tar tikai ta dir ure ra tinabar na varporong,
ma ta ra tikai ure ra tinabar di tuntun tar ia; damana ra tena tinabar na
pait ra varporong ure, ta ra luaina mata i ra Luluai, ure ra e i ga gapgap
tana.
31 Damana amur a varbaiane ra tarai Israel kan ra duru i diat, upi koko
diat a virua ure ra duru i diat ba dia vabilak kaugu gomgom na pal nina i
ki livuan ta diat.
32 Go iat ra varkurai ure ra tutana nina i gap, ba pa i gomgom ure ra
gorgorina; 33 ma ure ra vavina i gapgap ta ra gai, ma ure ra tarai ma ra
vaden nina dia gap, ma ure ra tutana nina dir va ma ra vavina ba pa i
gomgom.

A bung na varporong

16 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, namur ta ra minat i nam ra
ura natu i Aron nina dir ga mat ba dir ga vana maravai tadav ra
Luluai. 2 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una ve turam Aron ba koko na
vana vatikai ta ra pakana i gomgom uro namur ta ra mal na rurua kutu,
tar ta ra luaina mata i ra tubatuba nina i ki taun ra bok na varvai, upi
koko na virua; tago ina tur kapet ta ra gobol a bakut nina i ki taun ra
tubatuba.
3 Aron na ruk uka ta ra pakana i gomgom ba i kap ra nat na bulumakau
ure ra tinabar na varporong, ma ra sip, a tomotoina, ure ra tinabar di
tuntun tar ia. 4 Na ule ra lolovina kolot i gomgom, ma ra mal na tutana
ta ra livuana, ma na vi pit ma ra vivi, ma na vung ra mal na rarau ta ra
uluna: go diat ra umana gomgom na mal; na gumu ta ra tava ma na ule
diat.
5 Na ruk bula ma ra ura me, ra ura tomotoina ure ra tinabar na
varporong, ma tika na sip, a tomotoina, ure ra tinabar di tuntun tar ia,
nina ba kai ra tarai Israel. 6 Ma Aron na tul tar ra bulumakau nina ba

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kana ure ra tinabar na varporong, upi na pait ra varporong ure ia iat, ma
diat ta kana apik na tarai. 7 Na tak pa ra ura me, ma na vatur dir ta ra
luaina mata i ra Luluai, uina ta ra matakilalat i ra pal na varbarat. 8 Ma
Aron na pait ra padapadailam ure ra ura me, upi tikai ba kai ra Luluai,
ma ta ra tikai ta dir ba kai Asasel. 9 Ma Aron na kap pa nam ra me, nina
ba di ga padapadailam pa ia ba kai ra Luluai, ma na tul tar ia upi ra
tinabar na varporong. 10 Ma ra me nina di ga padapadailam pa ia ba kai
Asasel, da tul tar ia, a launa, ta ra luaina mata i ra Luluai, ma ba di ga
tar pait ra lotu na varporong taun ia, da pala vue upi na vilau uro ta ra
bil upi kai Asasel.

11 Ma Aron na kap pa ra bulumakau ure ra tinabar na varporong, nina
ba kana, ma na pait ra varporong ure ia iat ma kana apik na tarai. Na
doko ra bulumakau ure ra tinabar na varporong, nina ba ure ia iat, 12 ma
na tak pa ra la na mi, nina i buka ma ra lakit i birao kan ra uguugu na
vartabar nina i tur ta ra luaina mata i ra Luluai; na vabuka ra ura lapar a
limana ma ra bulit i ang na katkat, nina ba di tar gigie, ma na kap ia uro
namur ta ra mal na rurua kutu; 13 na vung ra bulit i ang na katkat ta ra
iap nina i birao ta ra luaina mata i ra Luluai, upi ra mi i ang na katkat na
pulu ra tubatuba nina i ki taun ra varvai, upi koko na virua. 14 Na tak pa
ta gapu i ra bulumakau ma ra kaka na limana ma na pikire ta ra papar a
taur ta ra tubatuba, ma na pikire ra gap lavurua na pakana ta ra luaina
mata i ra tubatuba.

15 Namur na doko ra me na tinabar na varporong, nina ba kai ra tarai,
ma na kap ra gapuna uro ta ra mal na rurua kutu, ma na papait ma ra
gapuna da nina i ga pait ia ma ra gapu i ra bulumakau, ma na pikire
taun ra tubatuba ma ta ra luaina mata i ra tubatuba bula; 16 damana
na pait ra varporong ure ra pakana i gomgom, a vuna ta ra bilak na
mangamangana kai ra tarai Israel, ma kadia lavur varpiam, maia pa, ure
kadia lavur varpiam par; na pait ia damana bula ure ra pal na varbarat,
nina ba i tur pire diat livuan ta kadia bilak na mangamangana. 17 Koko
ta tikai na ki ta ra bala na pal na varbarat ba Aron i ruk pi na pait ra
varporong ure ra pakana i gomgom, ma na tuk tar na ga irop mulai, ba
i ga tar pait pa ra varporong ure ia iat ma kana apik na tarai ma ra tarai
Israel par.

18 Ma namur na irop tar ta ra uguugu ure ra tinabar di tuntun tar
ia ta ra luaina mata i ra Luluai, ma na pait ra varporong ure; na tak
pa ra gapu i ra bulumakau ma ra gapu i ra me, ma na kolo ra umana
ram ta ra uguugu me. 19 Ma na pikire ra gap ma ra kaka na limana
lavurua na pakana, ma na vagomgom ia, ma na vatabue kan ra bilak na
mangamangana kai ra tarai Israel.

20 Ba i tar pait vapar ra varporong ure ra pakana i gomgom, ma ra
pal na varbarat, ma ra uguugu, Aron na kap pa ra me nina i laun; 21 na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vung ra ura limana ta ra ulu i ra me i laun ma na tata kapa ure ra lavur
mangamangana i gegagege kai ra tarai Israel taun ia, ma ure kadia lavur
varpiam, maia pa, ure kadia lavur varpiam par, ma ba i ga tar vung
vapar diat taun ra ulu i ra me na tulue ma tika na tutana nina i ki na
vavinara ure, uro ta ra bil. 22 Ma ra me na puak vapar vue kadia lavur
mangamangana dia gegagege uro ta ra gunan i lingling: ma ra tutana na
pala vue ra me abara ta ra bil.
23 Ma Aron na ruk ta ra pal na varbarat, ma na ule vue ra umana mal
kumau, nina i ga ule pa ia ba i ga ruk ta ra pakana i gomgom, ma na
vung diat abara. 24 Na gumu tai ta pakana nina i gomgom, ma na ule
mule kana umana mal, ma na irop ma na tul tar kana tinabar di tuntun
tar ia, ma ra tinabar di tuntun tar ia nina ba kai ra tarai, ma na pait
ra varporong ure ia iat ma ure ra tarai. 25 Ma ra bira ta ra tinabar na
varporong na tun ia ta ra uguugu na vartabar.
26 Ma nina i pala vue ra me ure Asasel na puk kana umana mal, ma na
gumu ta ra tava, ma namur na ruk ta ra gunan. 27 Ma ra bulumakau ure
ra tinabar na varporong, ma ra me ure ra tinabar na varporong, nina ba
di ga kap ra gapu i dir pi da pait ra varporong ta ra pakana i gomgom, da
puak vue dir ta ra papar a gunan irai, ma da tun vue ra pal i dir, ma ra
vio i dir, ma ra puta ta dir. 28 Ma nina i tun vue dir na puk kana umana
mal ma na gumu ta ra tava, ma namur na olo ta ra gunan.
29 Go tika na vartuluai nina ba na tur tukum ure avat: ta ra bung a
vinun, ta ra gai lavurua, koko avat a ian, ma koko avat a papalum, avat
ma ra umana vaira bula nina dia ki livuan ta vavat; 30 tago ta go ra bung
da pait ra varporong ure avat, upi da vagomgom avat kan kavava lavur
varpiam, upi avat a tur gomgom ta ra luaina mata i ra Luluai. 31 Ia ra
Bung Sabat pi avat a ngo muka tana, ma upi avat a vevel. Go ra vartuluai
na tur tukum.
32 Ra tena tinabar, nina di ga ku ia, ma di ga pilak vaire upi na tur
kia tamana ta ra tiniba na tena tinabar, na pait ra varporong, ma na ule
ra umana mal kumau, nina ba ra umana mal gomgom; 33 ma na pait ra
varporong ure ra pal i gomgom, ma ure bula ra pal na varbarat ma ure
ra uguugu na varporong, ma na pait ra varporong ure ra umana tena
tinabar, ma ure ra tarai par. 34 Go ra vartuluai nina ba na tur tukum ure
avat, upi da pait ra varporong ure ra tarai Israel, tika na pakana ta ra
kilakilala da pait ra varporong ure kadia lavur varpiam par.
Ma Moses i ga pait nam nina ra Luluai i ga vartuluai tana.

A kopono pakana ure ra vartabar

17 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i biti: 2 Una tata pire
Aron ma ra umana natuna, ma ra tarai Israel par, ma una biti ta
diat: Go iat ra magit a Luluai i vartuluai tana, dari, 3 ona ta tikai tai ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai Israel i doko ta bulumakau, ba ta nat na sip, ba ta me, ta ra bala na
gunan, ba ta ra papar a gunan irai, 4 ma pa i kap ia tar ta ra matakilalat
i ra pal na varbarat, upi ra vartabar na nian tadav ra Luluai ta ra luaina
mata i ra pal na varbarat, da takun ia ma ra gap, i ga lolonge ra gap; da
kutu vue nam kan kana vuna tarai; 5 da kure ra dari upi ra tarai Israel
diat a kap kadia umana tinabar nina dia vartabar me aro ta ra uma,
tar ta ra matakilalat i ra pal na varbarat tadav ra Luluai, tadav ra tena
tinabar, ma diat a tul tar diat a tinabar na varmaram tadav ra Luluai.
6 Ma ra tena tinabar na apure ra gap ta ra uguugu kai ra Luluai aina ta
ra matakilalat i ra pal na varbarat; ma na tun ra bira upi ra magit i ang
na katkat tadav ra Luluai. 7 Ma pa diat a pait ra tinabar tadav ra umana
tabaran nina dia anan upi ia. Go ra vartuluai na tur tukum pire diat ma
ta kadia lavur taun tarai.
8 Ma una biti ta diat: Gala ta te Israel tuna, ba ta vaira i ki varurung
ma diat, i tul tar ra tinabar di tuntun tar ia, ba ra mangana tinabar, 9 ma
pa i kap ia tar ta ra matakilalat i ra pal na varbarat, upi na vartabar me
tadav ra Luluai, da kutu vue nam kan kana vuna tarai.

Di vatabue ra gap ba koko da en ia

10 Gala ta te Israel tuna, ba ta vaira i ki varurung ma diat, i en ta
mangana gap, ina tut ure, ma ina kutu vue kan kana vuna tarai. 11 Tago
ra nilaun ai ra pal a paka i ki ta ra gap, damana iau ga pilak pa ra
gap upi da pait ra varporong ure ra tulungea i vavat ta ra uguugu na
vartabar, tago ra gap i pait ra varporong i vuna ka ta ra nilaun i ki tana.
12 Damana iau ga biti tai ra tarai Israel: Pa ta tikai ta vavat na en ta gap,
ma ra umana vaira nina ava ki varurung bula, pata.
13 Ma gala ta te Israel, ba ta vaira nina ava ki varurung, i kap ta leing
ba ta beo i rove pa ia, ma i topa ra nian, na vananoro vue ra gap tana,
ma na punang ia ma ra tobon. 14 Tago ra nilaun kai ra lavur launa parikai
i ki ta ra gap. Damana iau ga biti tai ra tarai Israel: Koko avat a en ta
gapu i ta magit; tago ra nilaun ai ra lavur magit na pal a paka par i ki ta
ra gapu i diat, ma nina ba i en ia, da okole vue.
15 Ma nina i en ra minat i ta magit, ba nina ba ta leing i ga ubu
kadakadal ia, ba ta te Israel tuna, ba ta vaira, na puk kana umana mal,
ma na gumu ta ra tava, ma pa na gomgom tuk na ravian, ma namur na
gomgom uka. 16 Ba gala pa i puk diat, ba gala pa i gumu, ia iat na puak ra
balbali ure.

Di tur bat ra nipo

18 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i biti: 2 Una tata pire ra
tarai Israel, ma una biti ta diat: Iau ra Luluai kavava God. 3 Koko
ava mur ra lavur mangana ai ra gunan Aigipto, nina ba ava ga ki tana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma koko avat a mur bula ra lavur mangana ai ra gunan Kanaan nina ba
ina agure tar avat boko tana, ma koko avat a mur kadia lavur vartuluai.
4 Avat a torom ta kaugu umana varkurai, ma avat a pait ot pa kaugu
umana vartuluai upi avat a mur diat; iau ra Luluai kavava God. 5 Damana
avat a torom ta kaugu lavur vartuluai, ma kaugu lavur varkurai, nina ba
ona ta tutana i pait ia na laun tana; iau ra Luluai.
6 Koko ta tikai ta vavat na tadav ta vavina nina amur niuruna me, pi na
va me; iau ra Luluai.
7 Koko una va ma tinam, nina ba ra taulai kai tamam tago ia tinam,
koko una va me.
8 Koko una va ma ta vavina kai tamam, tago kai tamam iat.
9 Koko una va ma taim nina ba natu i tamam, ba natu i tinam, ba di ga
kava ta ra gunan, ba ta ra gunan na vaira.
10 Koko una va ma tubum, a natu i natum, a tutana, ba ta natu i natum,
a vavina, tago diat a umana tubum iat.
11 Koko una va ma ta natu i ta vavina kai tamam, nina ba tamam i ga
vangala, tago amur taina.
12 Koko una va ma tubum nina ba tai tamam, tago dir taina.
13 Koko una va ma tana vavi tinam, tago dir tana vavina.
14 Koko una va ma ra taulai kai tamam dir turana ma nina i vangala u,
tago amur tamana.
15 Koko una va ma kakum, tago ia ra taulai kai natum.
16 Koko una va ma tamaiam, tago ia ra taulai kai turam.
17 Koko una va ma ta vavina dir ma natuna, a vavina; koko una va ma
ta vavina dir ma tubuna, a vavina; tago dir niuruna; tago go iat ia ra
kaina.
18 Koko una ben pa tamaiam, nina ba dir tana vavina ma kaum taulai,
upi una va me, ba kaum taulai i laun boko.
19 Koko una tadav ta vavina upi amur a va me, ba pa i gomgom boko ta
kana gai.
20 Koko una va ma ra taulai kai talaim upi una kaina tana.
21 Koko una nur tar ra umana natum upi da tun diat ta ra iap kai
Molek, ma koko una vabilak ra iang i kaum God; iau ra Luluai.
22 Koko una va ma ta tutana da ma ra vavina, ia ra magit i bilak.
23 Koko una va ma ta vavaguai upi una bilak tana; ma koko ta vavina
na tadav ta vavaguai upi na va ure; a bilak na purpuruan nam.
24 Koko avat a vabilak avat tai tikai ta go diat, tago ra umana Tematana
nina ba iau korot vue diat kan ra luaina mata i vavat, dia bilingiran
ma diat, 25 ma ra gunan i kaina tana; damana iau kure ra gunan, ma ra
gunan i marue vue diat dia ki tana.
26 Avat a torom ta kaugu lavur vartuluai, ma kaugu lavur varkurai;
koko avat a pait ta tika na kaina magit ta go diat, ta te Israel tuna, ba ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vaira nina i ki varurung ma avat. 27 Tago nina dia ga ki lua ta vavat ta go
ra gunan dia ga pait go ra umana bilak na magit, ma ra gunan i kaina
tana; 28 upi koko ra gunan na marue vue bula avat da i ga marue vue ra
umana Tematana nina dia ga ki lua ta vavat. 29 Tago nina i pait ta tikai
ta go ra umana bilak na magit, da kutu vue nam kan kana vuna tarai.
30 Damana avat a torom ta kaugu togotogo, upi koko avat a pait ta tikai ta
go ra umana bilak na mangamangana, nina di ga pait ia lua ta vavat, upi
koko avat a kaina tana. Iau ra Luluai kavava God.

A vartuluai ure ra kini gomgom ma ra varvatakodo

19 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i biti: 2 Una tata pire ra
tarai Israel par, ma una biti ta diat: Avat a gomgom, tago iau ra
Luluai kavava God iau tar gomgom.
3 Tikatikai na ru nana ma tamana, ma na kodop vake kaugu umana
Bung Sabat; iau ra Luluai kavava God.
4 Koko avat a anan upi ra umana tabataba, ma koko avat a pait ra
umana tabataba di tuntun ia ta ra iap ure avat; iau ra Luluai kavava God.
5 Ba ava tul tar ta vartabar na tinabar na varmaram tadav ra Luluai,
avat a tul tar ia ma ra bo na ninunuk. 6 Da en ia ta nam iat ra bung di tul
tar ia, ma ta ra bung namur; ma gala ta pakana i ki valili ta ra vautuluna
bung, da tun vue ta ra iap. 7 Gala di en ia ta ra vautuluna bung ia ra
magit i bilak, ma pa da manane; 8 nina i en ia na puak ra balbali tana,
tago i ga vakaina ra magit i tabu kai ta Luluai ma da kutu vue nam kan
kana vuna tarai.
9 Ba ava doko ra vuai kavava uma, koko avat a doko ra umana
nguna tana, ma koko avat a tangatanga namur tana. 10 Ma koko avat a
tangatanga ta kavava uma na vain, ma koko avat a kap varurue ra vuai
kavava uma na vain nina i ga bura; tago ai ra luveana ma ra vaira; iau ra
Luluai kavava God.
11 Koko avat a long; koko avat a valunga ta tikai, ma koko avat a
vavaongo. 12 Koko avat a vavalima vavaongo ta ra iangigu, upi avat a
vabilak ra iang i kavava God; iau ra Luluai. 13 Koko una ki taun talaim,
ma koko una loalong pirana. Koko ra vapuak kai ta tultul di kul ia na ki
piram ta ra marum, ma na tuk ta ra malana. 14 Koko una kulume nina
i vaut, ma koko una vung bat pa ra pula ma ra tukatukai; una ru kaum
God; iau ra Luluai.
15 Koko una varkurai kakaina; koko una nuk vangala pa nina i luveana,
ma koko una ru nina i ngala; una kure talaim ma ra mangamangana
takodo. 16 Koko una tena kapkap tinata livuan ta kaum tarai, ma koko
una tut ure ra nilaun kai talaim; iau ra Luluai. 17 Koko ra balam na
milikuane turam; una pit talaim kan una puak ra balbali ai ra varpiam
ure. 18 Koko una pait ra varobo, ma koko una kankanuane vatikene ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana natu i kaum tarai, una mari talaim da u mari mule u; iau ra
Luluai.
19 Avat a torom ta kaugu lavur vartuluai.
Koko una nur tar kaum umana vavaguai upi diat a varvangala ma ta
enana mangana vavaguai; koko una vaume varurungane ra ura mangana
patina ta kaum uma; koko una ule ra mal nina di ga pait ia ma ra ura
mangana mal.
20 Ma nina i va ma ra tultul na vavina, nina ba di ga tar vapopoe bat
ia upi kai ta tutana, ma pa di ga kul valangalanga pa ia boko ma pa di
ga ti pala vue boko, da kure dir; pa da doko dir tago ra vavina pa i ga
langalanga. 21 Ra tutana na kap kana tinabar na nirara tadav ra Luluai,
tar ta ra matakilalat i ra pal na varbarat; na kap ra sip a tomotoina, ure
kana tinabar na nirara. 22 Ma ra tena tinabar na pait ra varporong ure ma
ra sip, a tomotoina, ai ra tinabar na nirara, ta ra luaina mata i ra Luluai
ure ra varpiam nina i ga pait ia; ma da nur vue.
23 Ba avat a tadav ra gunan, ma avat a ga vaume ra lavur mangana
davai na nian, avat a nuk pa ia ba ra vuai diat pa i gomgom; na tabu pire
vavat a utul a kilala; koko da en ia. 24 Ma ta ra vaivatina kilala ra vuai
diat par na gomgom, da pait ra pite varpa me tadav ra Luluai. 25 Ma ta ra
vailimana kilala avat a en ra vuai diat, upi ra gunan na vuai vatikai ure
avat; iau ra Luluai kavava God.
26 Koko avat a en ta magit nina ba ra gap i ki tana; ma koko avat a tena
papait, koko bula avat a umana tena ginigira.
27 Koko avat a gele ra ulu i vavat, ma koko avat a kut ra ngu na kabe
i vavat. 28 Koko avat a poko ra pal a paka i vavat ure ra minat, ma koko
avat a koto ra paka i vavat; iau ra Luluai.
29 Koko una vakaina natum, a vavina, upi una ivure; beaka ra gunan na
virua ta ra nipo ma na buka ma ra varpiam.
30 Avat a kodop vake kaugu umana Bung Sabat, ma avat a ru kaugu
gomgom na pal; iau ra Luluai.
31 Koko avat a lingan tadav ra umana tena agagar, ba ra umana tena
papait; koko avat a tikan upi diat kan diat a vadur avat; iau ra Luluai
kavava God.
32 Una tur ta ra luaina mata i nina i pua ra pepe na uluna, ma una ru ra
mata i ra patuana, ma una ru kaum God; iau ra Luluai.
33 Gala ta vaira i ki varurung ma u ta kaum gunan, koko una pait ta
kaina pirana. 34 Ra vaira nina i ki varurung ma u na da nina di ga kava
livuan tam, ma una mari ia da u mari mule u; tago avat ra umana vaira
ta ra gunan Aigipto; iau ra Luluai kavava God.
35 Koko avat a varkurai kakaina, ma koko na kaina kavava valavalar na
davai ma ra valavalar na mamat, ma ra la na valavalar. 36 Avat a vung ra
umana valavalar dia takodo, ra umana valavalar na mamat dia takodo,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra kukulvung i takodo, ma ra valavalar na polo i takodo; iau ra Luluai
kavava God, nina iau ga agure vairop avat kan ra gunan Aigipto.
37 Ma avat a kodop vake kaugu lavur vartuluai ma kaugu lavur
varkurai, ma avat a mur diat. Iau ra Luluai.

A balbali ure ra varpiam

20 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i biti: 2 Una biti bula tai
ra tarai Israel dari: Gala ta te Israel ba ta vaira i ki ta ra gunan
Israel i tul tar natuna pire Molek, a dovotina da doka; a tarai na gunan
diat a tupar ia ma ra umana vat. 3 Ina tut ure nam ra tutana, ma ina
kutu vue kan kana vuna tarai, tago i ga tul tar natuna pire Molek, upi
na vabilingiran kaugu gomgom na pal, ma upi na vadur ra gomgom na
iangigu. 4 Gala ra tarai na gunan dia vapula bat ra kiau na mata i diat
kan nam ra tutana ba i tul tar natuna pire Molek, ma pa dia doka, 5 ina
tut ure nam ra tutana, ma diat bula kana apik na tarai, ma diat dia anan
upi Molek varurung me, ma iau pata, ma ina kutu vue diat kan kadia
vuna tarai.
6 Ma nina i vana tadav ra umana tena papait, ma ra umana tena
agagar, ma i nuk vue iau tana, ina tut ure nam ma ina kutu vue kan kana
vuna tarai.
7 Damana avat a vagomgom avat upi avat a gomgom, tago iau ra Luluai
kavava God.
8 Ma avat a kodop vake kaugu lavur vartuluai, ma avat a pait diat. Iau
ra Luluai nina iau vagomgom vilie pa avat.
9 Nina i vul tamana ba nana, da doka; i ga tar vul tamana ba nana; ra
gapuna na ki taun ia iat.
10 Ma ra tutana nina dir po ma ra vavina kai talaina, ra tutana ma ra
vavina nina dir ga po, da doko dir. 11 Ma ra tutana nina dir ga va ma ra
vavina kai tamana, da doko dir ma ra vavina, tago i ga varuva tamana;
ra gapu i dir na ki taun dir. 12 Ma gala ta tutana dir va ma kakuna, a
dovotina da doko dir, dir vuna ta ra purpuruan i bilak; ra gapu i dir na ki
taun dir.
13 Ma gala ta tutana dir va ma ta tutana, da ma ra vavina, dir ga pait ta
magit i bilak; a dovotina da doko dir, ma ra gapu i dir na ki taun dir.
14 Ma gala ta tutana i taule guve ra ura barnana, ia ra magit i manga
kaina, da tun dital par ta ra iap, upi da vapanie vue ra magit i manga
kaina livuan ta vavat.
15 Gala ta tutana dir va ma ta vavaguai, da doka; ma avat a doko bula
ra vavaguai.
16 Ma gala ta vavina i tadav ta vavaguai upi dir a va me, avat a doko ra
vavina dir ma ra vavaguai; a dovotina da doko dir ma ra gapu i dir na ki
taun dir.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Ma gala ta tutana i tadav taina, natu i tamana ba natu i tinana, ma dir
va me, ia ra magit na vavirvir, ma da kutu vue dir kan kadir vuna tarai; i
ga ruk tadav taina, ma na puak ra balbali ure kana mangamangana kaina.
18 Ma gala ta tutana i va ma ra vavina ba i gapgap ta ra gai, da kutu
vue dir kan kadir vuna tarai.
19 Koko amur a va ma tana vavi tinam, ba tai tamam; tago i tar varuva
niuruna, dir a puak ra balbali ure kadir mangamangana kaina.
20 Ma gala ta tutana dir va ma ra taulai kai matuana i ga tar varuva
matuana; dir a puak ra balbali ure kadir mangamangana kaina; dir a mat
ma pa ta natu i dir.
21 Gala ta tutana i ben pa ra taulai kai turana, ia ra magit i dur, i ga tar
varuva turana; pa dir a vangala ta bul.
22 Damana avat a kodop vake kaugu lavur vartuluai, ma kaugu lavur
varkurai, ma avat a pait diat, upi koko ra gunan nina ba ina agure avat
tana na marue vue avat. 23 Ma koko avat a mur ra lavur mangamangana
kai ra lavur Tematana nina iau korot vue diat kan ra luaina mata i vavat;
dia ga pait go ra lavur magit, damana iau ga talanguane diat. 24 Ma iau
ga tar biti ta vavat: Avat a kale kadia gunan, ma ina tul tar ia ta vavat
upi avat a vatur vake, a gunan nina i alir tana ra polo na u, ma ra polo
na livur; iau ra Luluai kavava God, nina i ga tar tibe vaire avat kan ra
umana enana vuna tarai.
25 Damana avat a tibe varbaiane ra vavaguai i gomgom ma nina ba
pa i gomgom, ra gomgom na beo ma nina ba pa i gomgom; ma koko
avat a vabilak ra tulungea i vavat tai ta vavaguai ma ta beo, ba ta magit
i kakakao ta ra pia, nina ba iau ga tar varbaiane kan avat ba pa dia
gomgom.
26 Ma avat a gomgom da avat kaugu, tago iau ra Luluai iau tar
gomgom, ma iau ga tar tibe vaire avat kan ra umana enana vuna tarai
upi avat kaugu.
27 A tutana ba ta vavina ia ra tena papait, ba ra tena agagar, a dovotina
da doka. Da tupar dir ma ra umana vat; a gapu i dir na ki taun dir.

A varvatakodo ure ra umana tena tinabar

21 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tata pire ra umana tena
tinabar, ra umana natu i Aron, ma una biti ta diat: Koko ta tikai
na vakaina kana gomgom na kini ure ta minat ta kana vuna tarai, 2 nina
vakir a tutur tana (da tinana ba tamana ba natuna a tutana, ba natuna
a vavina, ba turana, 3 ba taina nina pa i ga taulai). 4 Koko na da ra luluai
ta kana vuna tarai upi na vakaina kana gomgom na kini da ra tutana
vakuku.
5 Koko ra umana tena tinabar diat a ka ra pepe na ulu i diat, ba ra ngu
na kabe i diat, ma koko diat a poko ra paka i diat. 6 Diat a gomgom ure

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kadia God, upi koko ra iang i kadia God na da ra magit vakuku; tago dia
tul tar ra umana tinabar kai ra Luluai di tuntun tar ia ta ra iap, ma ra
vartabar na nian kai kadia God; kari diat a gomgom. 7 Koko diat a taule
ta igoro na vavina, ba nina i ga nunure ta tutana, ba ta vavina nina di ga
vue; tago di ga tibe vaire ra tena tinabar upi kai kana God. 8 Damana una
tibe vaire; tago i tul tar ra vartabar na nian kai kaum God; na ti enana
ure u; tago iau ra Luluai, nina iau pilak vaire vue avat, iau enana kakit.
9 Ma natu i ra tena tinabar, a vavina, gala i da ra magit vakuku tago i
igoro, i varuva tamana; da tun ia ta ra iap.
10 Ma koko ra tena tinabar ngalangala, nina ba di ga ku ra uluna ma ra
dangi, ma di ga tata vadoane upi na ule tar ra umana mal tabu, na pala
ra pepe na uluna pi na purpuruan, ba na rada kana umana mal; 11 koko
na vana maravai ta ra minat, ma koko na vakaina kana gomgom na kini
ure tamana ba nana; 12 koko na irop kan ra gomgom na pal, ma koko bula
na vaikilik pa ra pal tabu kai kana God; tago ra varvadoan ai ra dangi na
varku kai kana God i ki taun ia; iau ra Luluai.
13 Na taule ta inip na vavina; 14 pa na taule ta ua na vavina, ba tikai di ga
vue, ba tikai i ga nunure ta tutana, ba ta igoro na vavina; na taule ta inip
na vavina ta kana tarai iat, 15 upi koko ra umana natuna diat a da ra magit
vakuku livuan ta kana tarai; tago iau ra Luluai nina iau vagomgom ia.
16 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i biti: 17 Una tata pire Aron,
dari: Nina ba ta bul tam, ta ra lavur taun tarai, a vur tutana koko na
vana maravai upi na tul tar ra vartabar na nian ai kana God. 18 Koko ta
vur tutana na vana maravai, ta tutana i pula, ba i kekebau, ba a lor, ba
tika na ingarina i ki ak, 19 ba ta tutana i tabubur ra kauna ba ra limana,
20 ba i potok ra muruna, ba a vu, ba i kaina ra kiau na matana, ba i kaka,
ba i tirpa, ba ra kolokina i kinkin; 21 pa ta natu i Aron, ra tena tinabar,
nina ba a vur tutana, na vana maravai upi na tul tar ra tinabar di tun ia
ta ra iap tadav ra Luluai; nina ba ta vur tutana pa na vana maravai upi
na tul tar ra vartabar na nian kai kana God. 22 Na topa ia ba na en ra
magit kai kana God, ra magit i gomgom kakit, ma nina bula i gomgom.
23 Ia kaka pa na ruk ta ra pakana aro ta ra mal na rurua kutu, ma pa
na vana maravai ta ra uguugu, tago a vur tutana, upi koko na vakaina
kaugu umana gomgom na pal; tago iau ra Luluai iau vagomgom diat.
24 Damana Moses i ga tata pire Aron, ma pire ra umana natuna, ma
pire ra tarai Israel par.

A varvatakodo ure ra umana vartabar

22 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 2 Una ve Aron
ma ra umana natuna ba diat a vakilang varbaiane ra lavur
gomgom na tinabar kai ra tarai Israel, nina ba dia vagomgom diat upi
kaugu, ma koko bula diat a vabilak ra gomgom na iangigu; iau ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Una biti ta diat: Nina ba ta vavat, ba tai ra umana natu i vavat ta ra
lavur taun tarai, i vana maravai tadav ra umana gomgom na magit, nina
ba ra tarai Israel dia ga vagomgom diat ure ra Luluai, ma pa i gomgom,
da kutu vue nam ra tutana kan ra luaina matagu; iau ra Luluai.
4 Koko ta natu i Aron i vukavuka, ba i gap, na en ta magit i gomgom
tuk ia iat na gomgom. Gala ta tikai i bili ta magit nina pa i gomgom, tago
i ga tadav ta minat, ba ta tutana a gorgorina i talingir vakuku, 5 ba i bili
ta magit i kakakao ia ra pia nina ba pa na gomgom tana, ba ta tutana
nina ba pa na gomgom tana gala i bili ia, tago pa i gomgom ta ra ava bar;
6 nina i bili tikai ta go diat, pa na gomgom tuk na ravian, ma pa na en ra
umana tinabar dia gomgom, gala pa i gumu ta ra gomgom na tava. 7 Ba
ra keake i vana ba, na gomgom; ma namur na en ra umana tinabar dia
gomgom, tago nam ana nian.
8 Pa na en nam nina i mat vakuku, ba ra umana leing dia ga ubu
kadakadal ia; koko na vadur ia iat tana; iau ra Luluai.
9 Diat a kodop vake kaugu lavur vartuluai, kan diat a puak pa ra vuai
ra varpiam ma diat a mat tana, tago dia ga nuk vakuku pa diat. Iau ra
Luluai iau vagomgom vilie pa diat.
10 Pa ta tutana vakuku na en ra tinabar i gomgom; nina i ki ka pire ra
tena tinabar, ba ra tultul di vapuak ia, pa na ian ta ra tinabar i gomgom.
11 Ia kaka ta vilavilau nina ba ra tena tinabar i ga kul ia ma kana mani na
en ia; ma diat nina di ga kava diat ta ra kubana diat a en kana nian.
12 Ma natu i ra tena tinabar, nina i taule ta tutana vakuku, pa na en
ra tinabar na tutuluai nina i gomgom. 13 Ba gala natu i ra tena tinabar
i taurara, ba di vue ma pa kana ta bul, ma i tar lilikun ta ra kuba i
tamana, na en ra nian kai tamana; ia kaka, pa ta tutana vakuku na en ia.
14 Gala ta tutana i ian ma ra tuptup ta ra tinabar i gomgom, na valilikun
ra tinabar pire ra tena tinabar, ma na vot ia ma tika na vavailimana tana.
15 Koko ra umana tena tinabar diat a nuknuk vakuku ure ra umana
tinabar nina ba ra tarai Israel dia tul tar ia tai ra Luluai, 16 upi diat
a vuna ta ra kinakap na vuai na varpiam kai nina dia en ra tinabar i
gomgom; tago iau ra Luluai iau vagomgom vilie pa diat.
17 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 18 Una tata pire Aron,
ma ra umana natuna, ma ra tarai Israel par, ma una biti ta diat: Ba ta
tikai ta ra tarai Israel, ba ta vaira nina i ki Israel, i tul tar kana vartabar
na nian, ta vartabar nina i ga tar kubu tar ia ma ra vavalima, ba ta
tamarigat na vartabar, upi da tuntun tar ia tadav ra Luluai, 19 na tul tar
ra tomotoina i gomgom kakit, ta bulumakau, ba ta sip, ba ta me, upi da
manane. 20 Koko avat a tul tar nina ba pa i gomgom kakit, tago pa da
manane.
21 Ma nina i tul tar ra tinabar na varmaram tadav ra Luluai kan ra
kikil na bulumakau ba ra kikil na sip, upi na pait ot pa ra vartabar nina

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i ga tar kubu tar ia ma ra vavalima, ba ra tamarigat na vartabar, na tul
tar nina i gomgom kakit, upi da manane. 22 Koko avat a tul tar ia tai ra
Luluai nina ba i pula, ba i kinkin, ba i kakak, ba i manua, ba i kaka, ba
i karakaroto ra pakana, ma koko avat a tun diat ta ra uguugu tadav ra
Luluai. 23 Na topa ia ba avat a tul tar ta bulumakau ba ta nat na sip nina
ba tika na kakene i tuk ak ba i tuk pit, ure ra tamarigat na vartabar, ia
kaka ure ra vartabar di ga tar kubu tar ia ma ra vavalima, pata. 24 Koko
avat a tul tar ia tai ra Luluai ta vavaguai ba i kinkin ra kolokina ba di
tar lap vue; koko avat a vartabar ma ra dari ta kavava gunan. 25 Ma koko
avat a kap ra dari tai ta vaira upi avat a tul tar ia ure ra nian kai kavava
God; dia kom pit ma pa dia ko kakit, pa da manane diat.
26 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 27 Ba di kava ta
bulumakau, ba ta sip, ba ta me, na ki boko pire nana lavurua na bung,
ma papa ra valavutuluna bung na topa ra vartabar na nian, nina di tun ia
ta ra iap tadav ra Luluai. 28 Ma gala di tul tar ta tana na bulumakau, ba
ta tana na sip, koko avat a doko dir ma natuna tai ta kopono bung.
29 Ma ba ava tul tar ra tinabar na pite varpa tadav ra Luluai, avat a pait
ra tinabar i takodo upi da manane. 30 Da en ia ta nam iat ra bung di tul
tar ia; koko ta pakana na ki valili tuk ra malana; iau ra Luluai. 31 Damana
avat a kodop vake kaugu lavur varkurai, ma avat a pait diat; iau ra
Luluai. 32 Koko avat a nuknuk vakuku ure ra gomgom na iangigu, upi da
ru iau livuan ta ra tarai Israel; iau ra Luluai nina iau pilak vaire vue avat,
33 nina iau ga agure vairop avat kan ra gunan Aigipto, upi iau kavava
God; iau ra Luluai.

A umana lukara
(Nilu 28:16–29:40)

23 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 2 Una tata pire
ra tarai Israel, ma una biti ta diat: A umana lukara kai ra Luluai,
nina ba avat a vatang vaarike diat ba ra umana kivung na lotu, go diat
kaugu umana lukara.
3 Laptikai na bung avat a papalum tana, ma ra valavuruana bung ia
ra bung di vagomgom ia ure ra ningo, ure ra kivung na lotu; koko avat
a pait ta mangana papalum tana; ia ra Bung Sabat tadav ra Luluai ta ra
lavur gunan ba avat a ki tana.
4 Go diat ra umana lukara di kubu tar ia ba kai ra Luluai, ra umana
bung na lotu nina ba avat a vatang vaarike ta kadia e tikatikai.
5 Ta ra luaina gai, ta ra bung a vinun ma a ivat ta ra gai, ta ra ravian,
ia ra bolo lake kai ra Luluai. 6 Ta ra bung a vinun ma a ilima ta nam iat
ra gai ia ra lukara na gem nina pa i leven, tadav ra Luluai; lavurua na
bung avat a en ra gem nina pa i leven. 7 Ta ra luaina bung ta ra lukara
avat a pait ra kivung na lotu; koko avat a papalum tana. 8 Ma avat a tul

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tar ra tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai ure lavurua na bung; ra
valavuruana bung ia ra kivung na lotu, koko avat a papalum tana.
9 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 10 Una tata pire ra tarai
Israel, ma una biti ta diat: Ba avat a pot ta ra gunan nina ba ina tul tar
ia pire vavat, ma avat a doko ra vuaina tana, avat a kap ra vinvin nina
di vilie pa ia ta ra vuai e ta kavava uma tadav ra tena tinabar. 11 Ma
na tulue ra vinvin ta ra luaina mata i ra Luluai upi na manane; ra tena
tinabar na tulue ta ra kubak na Bung Sabat. 12 Ma ta ra bung ba ava tulue
ra vinvin tana, avat a tul tar ta nat na sip, a tomotoina i ko kakit, ta kana
luaina kilala upi ra tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai. 13 Ma da tul
tar bula tika na vavailimana pakana epa na bo na plaua di ga pota ma ra
dangi, ure ra tinabar na vuai na uma di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai,
upi ra magit i ang na katkat; ma da tul tar bula ra ura lita (a utul a paint)
na polo na vuai na vain ure ra tinabar na vain. 14 Ma na tabu ba avat a en
ta gem, ba ta kon di tun ia, ba ta kalamana kon, tuk tar avat a ga kap ra
vartabar na nian kai kavava God; go ra vartuluai na tur tukum ta kavava
lavur taun tarai, ma ta ra umana gunan ba avat a ki tana.
15 Ma papa ra kubak na Bung Sabat, papa ra bung ava ga kap ra vinvin
ure ta tinabar na tutuluai, avat a luk lavurua na kidoloina vik; 16 ma na
tuk tar ra kubak i ra valavuruana Bung Sabat, upi avat a luk ra ilima na
vinun na bung; ma avat a tul tar ra tinabar na luaina vuai ra vit tadav
ra Luluai. 17 Ma avat a kap ra ura gem na tutuluai nina di ga pait ia ma
ra vavailimana pakana epa na bo na plaua, ma di ga tun ia ma ra leven,
a vuai e tadav ra Luluai. 18 Ma avat a tul varurungane tar ia ma ra gem
lavurua na nat na sip dia ko kakit ma i kopono ko kadia kilala, ma tika
na nat na bulumakau, ma ra ura sip, a ura tomotoina; da tul tar diat
ure ra tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai; da tul varurungane tar
diat ma ra tinabar na vuai na uma di tun ia ta ra iap, ma ra tinabar na
nimomo, upi ra magit i ang na katkat tadav ra Luluai. 19 Ma avat a tul tar
tika na me, a tomotoina, upi ra tinabar na varporong, ma ra ura nat na
sip, i kopono ko kadir kilala, upi ra vartabar na varmaram. 20 Ma ra tena
tinabar na tulue diat ma ra gem na vuai e, ma ra ura nat na sip, upi ra
tinabar na tutuluai ta ra luaina mata i ra Luluai; diat a gomgom ure ra
Luluai upi kai ra tena tinabar.
21 Ma ta nam iat ra bung avat a vatang vaarike ba ra kivung na lotu ure
avat; na tabu ba avat a papalum tana. Go ra vartuluai na tur tukum ta ra
lavur gunan ba avat a ki tana ma ta kavava lavur taun tarai.
22 Ma ba ava doko ra vuai kavava uma, koko avat a doko ra umana
nguna tana, ma koko avat a tangatanga namur tana; avat a nur vue diat
ure nina i luveana ba i vaira; iau ra Luluai kavava God.
23 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 24 Una tata pire ra
tarai Israel ma una biti: Ta ra gai lavurua ta ra luaina bung ta ra gai, avat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a vakilang vake upi ra bung na ningo tuna ure avat, a bung na im, nina
avat a vu ra umana tavur tana, a bung na kivung na lotu. 25 I tabu ba
avat a papalum tana, ma avat a tul tar ra tinabar di tun ia ta ra iap tadav
ra Luluai.
26 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 27 Ta ra bung a vinun
ta go ra gai lavurua, avat a pait ra kivung na lotu ma avat a vevel tana,
tago ia ra bung na varporong; ma avat a tul tar ra tinabar di tun ia ta ra
iap tadav ra Luluai. 28 Koko avat a pait ta mangana papalum ta nam ra
bung, tago ia ra bung na varporong, upi da pait ra varporong ure avat ta
ra luaina mata i ra Luluai. 29 Ma nina ba pa i vevel ta nam ra bung, da
kutu vue kan kana vuna tarai. 30 Ma nina ba i pait ta mangana papalum
ta nam ra bung, ina nila vue nam kan kana vuna tarai. 31 Koko avat a
pait ta mangana papalum tana; ia ra vartuluai nina ba na tur tukum ta
kavava lavur taun tarai, ma ta nam ra umana gunan nina ba avat a ki
tana. 32 Na da ra Bung Sabat di ngo tuna tana, ma avat a vevel; papa ba
ra keake i kuba ta ra bung lavuvat, ma na tuk tar ra keake i kuba ta ra
bung a vinun, avat a ru kavava Bung Sabat.
33 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 34 Una tata pire ra
tarai Israel, dari: Ta ra bung a vinun ma a ilima ta ra gai lavurua da tur
pa ra lukara na pal na turturup ure lavurua na bung tadav ra Luluai.
35 Ra luaina bung ia ra kivung na lotu, koko da papalum tana. 36 Avat a
tul tar ra tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai ure lavurua na bung;
ma ta ra valavutuluna bung avat a pait ra kivung na lotu tana, ma avat a
tul tar ra tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai; ia ra mutuaina bung
ta ra lukara; koko avat a papalum tana.
37 Go ra umana lukara nina di ga vakilang ia ba kai ra Luluai, nina
ba avat a vatang vaarike ba ra umana bung na lotu, upi avat a tul tar ra
umana tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai, ra tinabar di tuntun
tar ia, ra tinabar na vuai na uma, ra vartabar, ma ra tinabar na nimomo,
tikatikai ta kana bung iat; 38 avat a pait go diat ma avat a kodop vake
bula ra umana Bung Sabat kai ra Luluai, ma avat a tul tar bula kavava
lavur vartabar, ma kavava lavur vartabar ava ga tar kubu ia ma ra
vavalima, ma kavava lavur tamarigat na vartabar, nina ba ava tul tar ia
tadav ra Luluai.
39 Ta ra bung a vinun ma a ilima ta ra gai lavurua, ba ava ga tar kap
varurue vapar ra lavur vuai na uma, avat a pait ra lukara kai ra Luluai
ure lavurua na bung; ra luaina bung ta ra lukara ia ra bung na ningo
tuna, ma na damana bula ra valavutuluna bung. 40 Ta ra luaina bung
avat a kap ra vuai ra umana bo na davai, ra umana mapina gelep, ma ra
umana ingar i ra davai dia lubalubang, ma ra umana tabun lulul maravai
ra tava alir; ma avat a gugu ta ra luaina mata i ra Luluai kavava God ure
lavurua na bung. 41 Ma avat a vakilang vake upi ra lukara kai ra Luluai,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lavurua na bung ta ra kilakilala; ia ra vartuluai nina ba na tur tukum ta
kavava lavur taun tarai, ma avat a papait ia ta ra gai lavurua.
42 Avat a ki ta ra umana pal na turturup lavurua na bung; ra umana te
Israel tuna diat a ki ta ra umana pal na turturup; 43 upi kavava taun tarai
diat a nunure ba iau ga tul tar ra tarai Israel upi diat a ki ta ra umana pal
na turturup, ba iau ga ben vairop vue diat kan ra gunan Aigipto; iau ra
Luluai kavava God.
44 Ma Moses i ga ve ra tarai Israel ure ra umana. lukara di ga vakilang
vake upi kai ra Luluai.

A varbalaurai na lamp
(Niir 27:20-21)

24 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 2 Una vartuluai pire
ra tarai Israel upi diat a kap ra bo na dangi na oliva tuna piram ure
ra kapa, upi ra umana lamp diat a birao vatikai. 3 Ma Aron na vung bulu diat
ta ra pal na varbarat ta ra ravian ma na tuk ta ra malana ta ra luaina mata i ra
Luluai, ma diat a tur ura na taur ta ra mal na rurua kutu; ma go ra vartuluai
na tur tukum ta kavava lavur taun tarai mutu. 4 Ta ra lavur bungbung na
vung bulu ra umana lamp ta kadia kiki na goled ta ra luaina mata i ra Luluai.

A Gem na Ginigira

5 Ma una tak pa ta bo na plaua, ma una tun a vinun ma ura gem me;
tika na vavailimana pakana epa na bo na plaua tai tika na gem. 6 Ma una
vung diat a ura vuvungaina, laptikai na ki tai tika na vuvungaina, ta ra
ul a vatar na goled tuna ta ra luaina mata i ra Luluai. 7 Ma una vung ta
bulit i ang na katkat taun ra ura vuvungaina tikatikai upi na vanuk tar ra
Luluai ure ra gem, ma na da ra tinabar di tun ia ta ra iap tadav ra Luluai.
8 Ta ra lavur Bungbung Sabat ra tena tinabar na vung bulu ia ta ra luaina
mata i ra Luluai; di tul tar ia ure ra tarai Israel upi ra vakilang ure ra
kunubu i tur tukum; 9 ma kai Aron ma ra umana natuna, ma diat a en ia
ta ra pakana i gomgom; ia ra magit i gomgom kakit ure, ma na vatur ia
vatikai kan ra lavur tinabar di tun ia ta ra iap ure ra Luluai.

A varvul ma ra varkurai na balbali

10 Ma tika na natu i ra vavina Israel ma ra tutana Aigipto, i ga vana
livuan pire ra tarai Israel, ma dir ga varngangar ma ra tutana Israel tuna
ta ra bala na gunan; 11 ra natu i ra vavina Israel i ga kulume ra Iang ma
ra varvul; ma dia ga ben pa ia pire Moses. A iang i tinana Selomit, ma ia
ra natu i Dibri ta ra vuna tarai Dan. 12 Di ga vung ia ta ra pal na banubat
upi diat a matoto tai ra Luluai ure.
13 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 14 Una agure vairop go
nina i ga varvul ta ra papar a gunan irai; diat par nina dia ga valongore,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat a vung ra lima i diat ta ra uluna, ma ra tarai par diat a tupar ia ma
ra vat. 15 Ma una tata pire ra tarai Israel, dari: Nina i kulume kana God
na puak ra balbali ta kana varpiam, 16 ma nina i vul ra iang i ra Luluai, a
dovotina da doka; a tarai par diat a tupar ia; da pait ia tai ra vaira, da di
pait ia pire ra te Israel tuna, da doka ba i vul ra Iang.
17 Nina i doko ta tikai, da doka; 18 ma nina i doko ta vavaguai, na bali
ia; a nilaun ma ra nilaun.
19 Gala ta tutana i vakaina talaina; da i ga pait ia, da pait ia pirana; 20 a
kinkin ma ra kinkin, a kiau na mata ma ra kiau na mata, a pal a ngia ma
ra pal a ngia; da i ga vakaina ta tutana da vakaina bula. 21 Nina i doko
ta vavaguai na bali ia; ma nina i doko ta tutana da doka. 22 Avat a vaki
ta kopono varkurai, nina i varogop, ure ra vaira ma ure ra te Israel tuna;
tago iau ra Luluai kavava God.
23 Ma Moses i ga tata pire ra tarai Israel, ma dia ga agure vairop
ra tutana i ga varvul ta ra papar a gunan irai, ma dia ga tupar ia ma
ra umana vat. Ma ra tarai Israel dia ga pait muka nam ra Luluai i ga
vartuluai tana pire Moses.

A valavuruana kilala ma ra kilala na iubili
(Vart 15:1-11)

25 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ta ra luana Sinai ma i ga biti:
2 Una tata pire ra tarai Israel ma una biti ta diat: Ba ava pot ta
ra gunan nina ba ina tul tar ia pire vavat, da vango ra pia ure ra Luluai.
3 Laptikai na kilala una vavauma ta kaum uma, ma laptikai na kilala una
laga kaum uma na vain ma una git ra vuaina tana. 4 Ma ra valavuruana
kilala na da ra kilala na ningo upi da vango ra pia; ia ra kilala na ningo
pire ra Luluai; pa una vaume kaum uma ma pa una laga kaum uma na
vain. 5 Nam nina i tavua rikai vakuku ta kaum uma pa una dodoko tana,
ma pa una git ra vuaina ta kaum uma na vain nina ba pa di ga laga ia;
a pia na ngo muka ta nam ra kilala. 6 Di kure ra varvango na pia upi na
tavua bulu ra avava nian; na topa u ma kaum vilavilau, a tutana ma ra
vavina, ma kaum tultul di kul ia, ma ra vaira nina i ki piram; 7 na topa
bula kaum umana bulumakau, ma ra lavur vavaguai ta kaum gunan ba
diat a ian tana.
8 Ma una luk lavurua na kilala na ningo, lavurua na lavurua na kilala
upi ra lavurua na kilala na ningo, na da a ivat na vinun ma lavuvat na
kilala. 9 Ma ta ra bung a vinun ta ra valavuruana gai a tavur na tangi
mat ta ra gunagunan; a tavur na manga tangi ta ra lavur gunagunan ta
ra bung na varporong. 10 Ma avat a ru ra vailimana vavinun na kilala,
ma avat a vatang vaarike ra kini langalanga pire ra tarai par ta ra
lavur gunagunan; ia ra kilala na iubili pire vavat, ma ra tarai par diat a
lilikun tadav kadia pakana pia tikatikai ma tadav kadia umana apik na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai tikatikai. 11 A vailimana vavinun na kilala, a kilala na iubili pire
vavat; koko avat a vavauma, ma koko avat a doko nam nina i tavua rikai
vakuku ma koko avat a git ra vuaina ta ra uma na vain nina pa di ga laga
ia. 12 Tago ia ra kilala na iubili; na gomgom pire vavat; avat a en nam i
tavua vakuku ta ra pui.
13 Ta go ra kilala na iubili tikatikai na lilikun tadav kana pakana pia.
14 Ba u ivure ta pakana ta kaum pia pire talaim koko una to lake ra
mataina pirana, ma ba u kul ta pakana pia pirana, koko na to lake ra
mataina piram; 15 ba u kukul pire talaim una nuk pa ra umana kilala
taun ra iubili; ba i ivura na nuk pa ra umana kilala dia ki boko upi ra
kilala na iubili na pot. 16 Gala ra umana kilala dia mangoro una vangala
ra mataina, ma gala dia paupau ra umana kilala una vaikilik ra mataina,
tago u kul uka ra umana e na nidodoko. 17 Koko avat a vakaina ta tikai
ma ra mataina; una ru kaum God; tago iau ra Luluai kaum God.
18 Damana avat a pait kaugu lavur vartuluai ma avat a torom ta kaugu
lavur varkurai ma avat a pait diat; ma avat a ki bulu ta ra gunan. 19 Ma ra
gunan na vuai ra vuaina, ma avat a maur, ma avat a ki bulu tana.
20 Ma gala avat a biti, Ava laka avet a en ia ta ra valavuruana kilala,
tago pa avet a vavauma, ma pa avet a doko ta vuaina? 21 io, ina tulue
kaugu varvadoan taun avat ta ra valaptikaina kilala ma ra gunan na
vuai ra vuaina nina ba na topa ra utul a kilala. 22 Ma avat a vavauma
ta ra valavutuluna kilala, ma avat a ian ta nam ava ga varurue, ma
damana avat a iaian ta nam ava ga varurue ma na tuk tar ta ra uma ta ra
valavuvatina kilala i matuka.
23 Koko da ivure vatukum ra pia, tago kaugu iat ra pia; tago avat ra
umana vaira ma ava ki papa ka piragu. 24 Avat a tul tar ia ba da kul
valilikun ra pia ta ra gunan ava kale.
25 Gala talaim na luveana, ma na ivure ta pakana ta kana pia, ra luaina
ta diat a umana tutur tana na kul valilikun pa nam nina turana i ga
ivure. 26 Ma gala ta tutana, pa ta tikai tana pi na kul valilikun pa ia, ma
namur i uviana ma i tale pi na kul valilikun pa ia, 27 na luk ra umana
kilala papa di ga ivure, ma na tul tar ia pire nina i ga kul ia nina ba na
topa boko nam ra umana kilala tuk tar ta ra iubili; damana na kale mule
kana pakana pia. 28 Ba gala pa i tale upi na kul valilikun pa ia, io, nam
nina di ga ivure na ki pire nina i ga kul ia tuk tar ta ra kilala na iubili,
ma ta ra iubili ra tutana na vatur vake mule kana pia.
29 Gala ta tutana i ivure ta pal ta ra pia na pal nina ba di ga liplip bat
ia, na topa ia ba na kul valilikun pa ia ure tika na kilala papa ba i ga
ivure. 30 Gala pa di kul valilikun ra pal nina i ki ta ra pia na pal di liplip
bat ia, ba pa i par nam ra kilala, nam nina i ga kul ia na kale vake upi
kana ma kai ra umana bul mur bula tana; pa da valilikun ia ta ra kilala
na iubili. 31 la kaka, ra umana pal ta ra umana gunan nina pa di liplip bat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat, na da ra pia kai ra gunan, i topa ia ba da kul valangalanga diat ma
da valilikun diat ta ra kilala na iubili.
32 Na topa ia bula ba diat ra vuna tarai Levi, diat a kul valangalanga ra
umana pal nina dia ki ta nam ra umana pia na pal di ga tibe ba diat a ki
tana, ma diat a kul valilikun pa ia ta nam ra kilala diat iat dia mainge.
33 Ma gala ta te Levi pa i kul valilikun kana pal, nina i ki ta ra pia na
pal di ga tibe ba kai ra vuna tarai Levi, nam ra pal nina di ga ivure, da
valilikun ia ta ra kilala na iubili; tago ra umana pal ta ra umana pia na
pal kai ra vuna tarai Levi, di ga tibe ba kadiat iat pire ra tarai Israel. 34 Ia
kaka, i tabu ba da ivure ra umana pakana pia ta ra pia na vura kai ra
umana vavaguai ta kadia umana pia na pal, tago kai ra umana te Levi
tuktukum.
35 Gala ta tikai ta kaum vuna tarai na ga luveana ma i ti ki tuna tar
tana ba una maravut ia, una vatur vake pi na ki boina maravai piram.
36 Koko una vatur vake ra kubika tana; koko ra kubika na mani ma koko
bula ra kubika na nian; una ru kaum God, ma una mulaot ba niurum na
ki maravai piram. 37 Ma koko una vatur ra kubika ure ra mani nina u la
tar ia tana, ba ure ra nian u la tar ia tana. 38 Iau ra Luluai kavava God,
iau ga agure vairop avat kan ra gunan Aigipto, upi ina tul tar ra gunan
Kanaan pire vavat, ma upi iau kavava God.
39 Gala ta tikai ta kaum vuna tarai na luveana, ma na ivure ia iat
piram, koko na toratorom piram da ra vilavilau, 40 na ki piram da ra
tultul di vapuak ia ba da ra vaira; na papalum piram da tikai di vapuak
ia tuk ta ra kilala na iubili, 41 ma namur na vana langalanga kan u, diat
ma ra umana natuna, ma na lilikun tar ta kana apik na tarai ma tadav
ra pia kai ra umana tamana. 42 Tago kaugu umana vilavilau diat, nina ba
iau ga ben vairop pa diat kan ra gunan Aigipto; i tabu ba da ivure diat
upi ra kini na vilavilau. 43 Koko una kure vadekdek ia; una ru kaum God.
44 Ma ure kaum umana vilavilau, ra umana tutana ma ra umana
vavina; una kul diat pire ra umana Tematana nina dia ki kikil avat. 45 I
topa ia bula ba avat a kul diat pire ra umana vaira, nina dia ki livuan ta
vavat, ma pire ra umana bul mur ta diat, nina di ga vangala diat livuan
ta vavat; ma avat a kale diat. 46 Avat a vatur vake go diat, ma avat a nur
tar bula diat ta ra umana bul mur ta vavat; avat a kap kavava umana
vilavilau ta diat vatvatikai; ia kaka koko avat a kure vadekdek ra umana
talai vavat pire ra tarai Israel.
47 Gala ta vaira ba nina i ki papa ka piram na uviana, ma talaim ta
kaum vuna tarai na ga luveana maravai pirana, ma na ivure ia iat pire
ra vaira, ba pire nina i ki papa ka piram, ba pire ra umana bul mur
ta ra vaira; 48 ba i tar ivure tar mule ia iat, i topa ia ba tika na turana
na kul valangalanga; 49 matuana, ba ta nauvana, ba ta tutur tana, na
kul valangalanga pa ia; ba gala na uviana mulai, io, na tia tibuna kul

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

valangalanga pa mule. 50 Ma dir ma nina i ga kul ia, dir a luk ra umana
kilala papa ta nam ra kilala i ga ivure mule tana, ma na tuk tar ta ra
kilala na iubili; ma ra mataina nina di kul valangalanga pa mule me,
na ti varogop ma ra vapuak kai ra tultul di kul ia ure nam ra umana
kilakilala tuk ta ra iubili. 51 Gala ra umana kilala diat a mangoro, na
valilikun ta pakana, nina i varogop, ta nam ra mani di ga kul ia me.
52 Ma gala na paupau ra umana kilala tuk tar ta ra iubili, dir a luk diat,
ma na tul tar ta mani, nina ba na topa ia ure nam ra umana kilala dia ki
na lua boko. 53 Na ki pire kana luluai da tikai di vavapuak ia a kilakilala;
koko na kure vadekdek ia ta ra luaina matam.

54 Ma gala pa di kul valangalanga dari, diat ma ra umana natuna da
pala valangalanga diat ta ra kilala na iubili. 55 Tago ra tarai Israel kaugu
umana vilavilau; kaugu umana vilavilau iat nina iau ga agure vairop vue
diat kan ra gunan Aigipto; iau ra Luluai kavava God.

A varvadoan ure ra tinorom
(Vart 7:12-24; 28:1-14)

26 1 Koko avat a pait kavava ta tabalar, ma koko avat a page ta
tabataba nina di ga poka, ba ta pagapaga, ma koko avat a vung
ta vat di ga poka ta kavava gunan, upi avat a va timtibum tadav ia, tago
iau ra Luluai kavava God. 2 Avat a kodop vake kaugu umana Bung Sabat
ma avat a ru kaugu gomgom na pal; iau ra Luluai.

3 Gala avat a mur kaugu lavur vartuluai, ma avat a kodop vake kaugu
lavur varkurai, ma avat a pait diat, 4 ina tul tar ra bata ta kana e, ma ra
pia na vuai ma ra umana davai diat a vuai ra vuai diat. 5 Ra e na rarama
vuai na pat na vit tana na tuk ra e na rurua na vuai na vain tana, ma ra e
na rurua na vuai na vain na tuk ra e na vinauma; avat a en ra avava nian
ma avat a maur tana ma avat a ki bulu ta kavava gunan.

6 Ma ina tul tar ra malmal ta ra gunan ma avat a ngo, ma pa ta na na
vaburut avat; ma ina vapanie vue ra umana kaina leing kan ra gunan,
ma pa ta vinarubu na olo ta kavava gunan. 7 Ma avat a korot mur kavava
lavur ebar, ina diat a virua ta ra pakat na vinarubu ta ra luaina mata i
vavat; 8 a ilima ta vavat diat a korot mur tika na mar, ma tika na mar ta
vavat dia a korot mur a vinun na arip na marmar, ma kavava lavur ebar
diat a virua ta ra pakat na vinarubu ta ra luaina mata i vavat.

9 Ina nuk pa avat, ma ina vatavua avat, ma ina vapeal avat, ma ina
vatur kaugu kunubu livuan ta vavat.

10 Avat a ian ta nam i tar vala va, ma avat a tak vue nam i vala va pi
are ra kalamana:

11 Ma ina page kaugu pal na varbarat livuan ta vavat, ma pa ina
milikuane avat. 12 Ina vanavana livuan ta vavat, ma iau kavava God ma
avat kaugu tarai. 13 Iau ra Luluai kavava God, iau ga agure vairop avat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kan ra gunan Aigipto upi koko avat a vilavilau pire diat; ma iau ga tar
bubur kavava kip upi avat a pa tutur.

A balbali ure ra varpiam
(Vart 28:15-68)

14 Gala pa ava torom tagu, ma gala pa ava pait go ra lavur togotogo
par; 15 ma gala avat a milikuane kaugu lavur vartuluai, ma avat a vung
vue kaugu lavur varkurai, upi avat a piam vue kaugu lavur togotogo ma
kaugu kunubu; 16 ina pait ra dari pire vavat:
Ina ubu avat ma ra umana magit nina ba avat a burut i tana, ra ngongo
mat, ma ra malamalapang, nina ba na vapanie vue ra nilaun ma ra kiau
na mata na gavul tana; avat.a vaume vakuku kavava pat na kon tago
kavava umana ebar diat a en ra vuaina tana. 17 Ma ina tut ure avat, ma
avat a virua ta ra luaina mata i kavava umana ebar; diat dia milikuane
avat diat a kure avat, ma avat a lop ba pa di korot avat.
18 Ma gala pa avat a valongore iau ta go diat, ina kita mule avat
lavurua na pakana ure kavava lavur varpiam; 19 ina vabilua ra dekdek i
vavat nina ava kolakolo me; ina kure ra bakut upi na da ra palariam ure
avat, ma ra pia upi na da ra palariam gobol; 20 ma avat a vapanie vakuku
ra dekdek i vavat, tago kavava umauma pa diat a vuai, ma ra umana
davai ta ra gunan pa diat a vuai ra vuai diat.
21 Gala avat a pidimuane iau, ma pa avat a torom tagu, ina tul tar mule
ta lavurua na kaina varmonong ta vavat, varogop ma kavava varpiam.
22 Ina tulue ra umana king livuan ta vavat, ma diat a long pa ra umana
natu i vavat, ma diat a doko kavava umana vavaguai, ma avat a panie
vanavana tuk tar kavava lavur nga diat a lingling.
23 Gala pa ava mainge ba ina vaenana pa avat ta go ra umana magit,
ma ava pidimuane boko iau, 24 io, ina pidimuane avat, ma iau iat ina
ubu avat lavurua na pakana ure kavava lavur varpiam. 25 Ina tulue ra
pakat na vinarubu tadav avat, upi da kure avat tago ava ga piam vue
ra kunubu; ma avat a parau ta kavava lavur pia na pal, ma ina tulue
ra kaina minait livuan ta vavat ma da nur tar avat ta ra lima i kavava
umana ebar. 26 Ma ba iau tak vue ra gem nina ava lalaun tana, tika na
ubu na topa a vinun na vavina ure ra tunutun, ma da tibatibe ra avava
gem ma pa avat a maur tana.
27 Gala pa avat a torom tagu ta go parika, ma avat a pidimuane boko
iau, 28 io, ina pidimuane avat ma ra kankan, ma ina kita avat lavurua
na pakana ure kavava lavur varpiam. 29 Ma avat a en ra vio i ra umana
natu i vavat, a umana tutana ma ra umana vavina. 30 Ma ina nila vue
kavava umana uguugu ta ra lualuana, ma ina pelegi kavava umana
tabalar na keake, ma ina vung vartaurane ra lavur minat i vavat taun
kavava lavur tabataba; ma ina okole vue avat. 31 Kavava umana pia na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pal diat a tamtavul, ma kavava umana gomgom na pal diat a lingling
ma pa ina angine kavava lavur bulit i ang na katkat. 32 Ma ra gunan na
lingling, ma kavava umana ebar nina dia ki tana diat a kaian ure. 33 Ma
ina vue vurvurbingitane avat livuan ta ra umana Tematana, ma ina ele
pa ra pakat na vinarubu ure avat, ma kavava gunan na lingling, ma na
tamtavul kavava umana pia na pal. 34 Damana, ba ra gunan i lingling ma
ava ki ta ra langun kai kavava lavur ebar, ra gunan na nunure kana lavur
Bung Sabat, maikir, ra gunan na nunure ra ningo, ma na gugu ta kana
lavur Bung Sabat. 35 Ba ra gunan i ki na lingling na nunure ra ningo, a
ningo nina ba pa i ga nunure ta kavava lavur Bung Sabat ba ava ga ki
tana. 36 Ma ure ra ibaiba ta vavat nina dia ki valili, ina vabilua ra bala
i diat ba dia ki ta ra gunan kai kadia umana ebar, ma ba dia valongore
ra maranga na mapina davai, nina ba ra vuvu i kamkavie vanavana,
diat a lop uka tana, da tikai i lop kan ra pakat na vinarubu; ma diat a
bura ba pa ta na i korot mur diat. 37 Ba pa ta na i korot mur diat, diat a
bura vartaun da di ubu diat ma ra pakat na vinarubu; pa na tale avat upi
avat a varubu ma kavava lavur ebar. 38 Avat a panie livuan ta ra umana
Tematana; ma ra gunan kai kavava umana ebar na en vue avat. 39 Ma
ra ibaiba dia ki valili boko ta vavat diat a tagura vanavana ta kadia
varpiam ta ra gunan kai kavava umana ebar, da tama i diat dia ga tagura
vanavana na damana ma diat.

40 Ba gala diat a tata kapa ure kadia varpiam, ma ra varpiam kai
ra lavur tama i diat nina ba dia ga piam vue iau me, ma gala diat a
tata kapa ure kadia varpidimuanai, 41 nina ba i ga vuna ure kaugu
varpidimuanai pire diat ba iau ga tulue diat ta ra langun kai kadia
umana ebar; ma gala ra leo na bala i diat i madu, ma dia tul tar diat
iat mulai upi ina vakadik diat ure kadia varpiam; 42 ina nuk pa kaugu
kunubu ma Iakob, ma kaugu kunubu ma Isak ma kaugu kunubu ma
Abaraam; ma ina nuk pa ra gunan.

43 Ma ra gunan bula na ki langalanga kan diat upi na gugu ta kana
umana Bung Sabat, ba i ki na lingling upi diat; diat a vatur vake ra
varvakadik ai kadia varpiam, tago pa dia ga kapupi kaugu lavur
varkurai, ma dia ga vana kan kaugu lavur vartuluai.

44 Ma ba dia ki ta ra langun kai kadia umana ebar, pa ina okole vue
diat, ma pa ina vana kan diat ure ra dari upi da kamare vakakit vue diat,
ma damana da vatamam vue kaugu kunubu ma diat; tago iau ra Luluai
kadia God. 45 Ma ina nuk pa ra kunubu kai kadia tarai lualua ure diat,
nina ba iau ga agure vairop vue diat kan ra gunan Aigipto ta ra luaina
mata i ra umana Tematana, upi iau kadia God; iau ra Luluai.

46 Go diat ra umana vartuluai ma ra umana varkurai ma ra umana
tinata na varkurai, nina ra Luluai i ga tul tar ia livuan ta diat ma ra tarai
Israel, ta ra luana Sinai, ta ra ngie i Moses.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A umana varkurai ure ra varvadoan

27 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, ma i ga biti: 2 Una tata pire ra
tarai Israel, ma una biti ta diat: Ba ta tutana i kubu tar ta magit
ma ra vavalima, da valar ra tarai ure ra Luluai dari:
3 Ure ta tutana ba i a ura vinun kana kilala, ma na tuk tar ta ra laptikai
na vinun, na da ra ilima na vinun na mamat na silva, varogop ra mamat
ai ra gomgom na pal, 4 ma ona ia ra vavina na varogop ma ra utul a
vinun na mamat; 5 ma ona a ilima kana kilala ma na tuk tar a ura vinun
na kilala, una luk ia varogop ma ra ura vinun na mamat ure ta tutana,
ma ra vinun na mamat ure ta vavina; 6 ma ona i da tika na gai ma na tuk
tar ra ilima na kilala, una luk ia varogop ma ra ilima na mamat ure ta
tutana ma ra utul a mamat ure ta vavina; 7 ma ona i da laptikai na vinun
ma i pirai na kilala, una luk ia varogop ma ra vinun ma a ilima na mamat
ure ta tutana, ma ra vinun na mamat ure ta vavina.
8 Ma gala ta tikai i luveana, ma pa i tale pi na tul tar ra toto nina u
ga vatang ia, da ben pa ia ta ra luaina mata i ra tena tinabar. ma na to
kukure tar ika ra toto ta ra luveana, nina i ga kubu tar ra magit ma ra
vavalima.
9 Ma ure ta vavaguai, nina ba ra mangana vavaguai i topa ia ba da tul
tar ia tai ra Luluai, a lavur mangana vavaguai parika nina ba ta tutana
na tul tar ia tai ra Luluai na gomgom. 10 I tabu ba na vaenana pa ia, ba na
kia vue ma ta enana, ta boina ma ra kaina, ba ta kaina ma ra boina; gala
na varkiane dir, dir parika dir a gomgom. 11 Ma gala ia ra vavaguai nina
pa i gomgom, ma nina ba pa di tul tar ia ure ta vartabar na nian tadav
ra Luluai, na kap ra vavaguai ta ra luaina mata i ra tena tinabar; 12 ma ra
tena tinabar na to ra mataina tana, ure ra boina ina ure ra kaina; ma da
u ra tena tinabar u to ra mataina. da pait ia damana. 13 Ma gala ra tutana
i mainge ba na kul valangalanga pa ia, na tul tar bula tika na vailimana
ta ra mataina u ga toa ure.
14 Ba ta tutana i vakilang vaire kana pal upi kai ra Luluai, ra tena
tinabar na gire ba a boina ba a kaina; ma ra tena tinabar na to ra
mataina, ma na damana. 15 Ma nina i ga vakilang vaire kana pal, gala i
mainge ba na kul valangalanga mule, na tul tar bula tika na vailimana ta
ra mataina u ga toa ure, ma na kale mule.
16 Ma gala ta tutana na vakilang vaire ta pakana pia ta kana pia ure
ra Luluai, una to vardadane ma ra patina di mainge pi da vaume tana;
damana ta pakana pia nina di mainge tika na omer[b] na pat na barli ure,
da toa ma ra ilima na vinun na mamat na silva. 17 Gala i vakilang kana

---

[b] **27.16** A omer ia ra valavalar ure ra mangana nian, varogop ma ra utul ma ngungu na beg na lama.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pia papa ta ra kilala na iubili, kaum toto na tur, 18 ba gala i vakilang kana
pia namur ta ra iubili, ra tena tinabar na to ra mataina vardada ma ra
umana kilala tuk tar ba na iubili, ma da vaikilik pa kaum toto. 19 Ma nina
i ga vakilang kana pia, gala i mainge ba na kul valangalanga mule, na tul
tar bula tika na vailimana ta ra mataina u ga toa ure, ma na kale mule.
20 Gala pa i mainge ba na kul valangalanga ra pia, ba gala i tar ivure pire
ta tikai, pa da kul valangalanga mule; 21 ba di valangalanga nam ra pia
ta ra iubili na gomgom ure ra Luluai na da ra pia di ga tibe vaire, ma ra
tena tinabar na vatur vake. 22 Gala ta tutana i vakilang vaire ta pakana
pia nina i ga kul ia, ma nina ba vakir kai tamana, ure ra Luluai, 23 ra
tena tinabar na luk ra umana kilala tuk tar ta ra iubili, ma na vatang
kaum toto ure, ma ra tutana na tul tar ra mataina u ga toa, upi ra magit
i gomgom ure ra Luluai; 24 ma ta ra kilala na iubili ra pia na lilikun pire
ra tutana nina ba di ga kul pa ia pirana, pire ra tutana nina ba kana apik
na tarai dia kale value ra pia. 25 Ma ra lavur mataina parika ba u vatang
diat, da vatang diat vardada ma ra mamat kai ra gomgom na pal; a
mamat i varogop ma ra vinun ma laptikai na gram (a ngungu auns).

26 Pa ta na na vakilang vaire ra luaina nat na vavaguai upi kai ra
Luluai, ba ta bulumakau ba ta sip, tago kai ra Luluai iat. 27 Gala ia ra
luaina nat na vavaguai nina ba pa i gomgom, na kul valangalanga pa ia
da u toa, ma na tul tar bula tika na vailimana ta ra mataina u ga toa ure;
gala pa di ga kul valangalanga pa ia, da ivure da una toa ure.

28 Ia kaka pa da ivure ba pa da kul valangalanga nina ra magit di ga
vakilang vaire ure ra Luluai, ta tutana ba ta vavaguai ba ta pakana pia
kai ta apik na tarai; ra lavur magit par nina di ga tibe vaire diat, dia
gomgom kakit ure ra Luluai. 29 Pa da kul valangalanga ta tikai nina ba di
ga kure pi na mat; a dovotina da doka.

30 Kai ra Luluai ra vavinununa ta kaum pia, ba ra pat na vuai na uma,
ba ra vuai na davai, nam parika i gomgom ure ra Luluai. 31 Ma gala ta
tutana na kul valangalanga ta pakana ta kana vavinununa na tul tar bula
tika na vailimana me.

32 Ra vavinununa ta ra kikil na bulumakau ba ra kikil na sip, nam kai
ra Luluai; ra umana vavinununa tikatikai ta ra kikil na vavaguai ba di
luk diat, diat a gomgom ure ra Luluai. 33 A tutana pa na vuru ia ba a
boina ba a kaina, ma pa na varkiane; ma gala na varkiane, dir par ma
nam i ga kia vue dir a gomgom; pa da kul valangalanga mule.

34 Go diat ra lavur vartuluai nina ba ra Luluai i ga tul tar ia tai Moses
ure ra tarai Israel ta ra luana Sinai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A NILULUK URE RA TARAI ISRAEL

Di luk ra tarai Israel aro Sinai

1 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ta ra bil Sinai, ta ra pal na
varbarat, ta ra luaina bung ta ra vauruana gai ta ra vauruana kilala
taun kadia niirop kan ra gunan Aigipto, dari: 2 Avat a luk ra kor na tarai
Israel, ta. kadia lavur vuna tarai, ma ta kadia lavur apik na tarai, da ra
niluluk i ra iang i diat; da luk ra ulu i diat ra lavur tutana par, 3 kadia
kilala i ura vinun, ba i bolo ra ura vinun, nina dia topa ra vinarubu ta
diat ra tarai Israel; amur ma Aron amur a luk diat ta kadia lavur kor.
4 Tika na tutana ta ra lavur vuna tarai tikatikai, nina i lualua ta kana
apik na tarai, na maravut amur.

5 Ma go ra iang i diat ra umana tutana ba diat a tur maravut amur: ta ra
vuna tarai Ruben, Elisur natu i Sedeur. 6 Ta ra vuna tarai Simeon, Selumiel
natu i Surisadai. 7 Ta ra vuna tarai Iuda, Nason natu i Aminadab. 8 Ta ra
vuna tarai Isakar, Netanel natu i Suar. 9 Ta ra vuna tarai Sebulun, Eliab
natu i Kelon. 10 Ta ra umana bul mur tai Iosep: ta ra vuna tarai Epraim,
Elisama natu i Amiud; ta ra vuna tarai Manase, Gamaliel natu i Pedasur.
11 Ta ra vuna tarai Beniamin, Abidan natu i Gideoni. 12 Ta ra vuna tarai
Dan, Akieser natu i Amisadai. 13 Ta ra vuna tarai Aser, Pagiel natu i Okran.
14 Ta ra vuna tarai Gad, Eliasap natu i Deuel. 15 Ta ra vuna tarai Naptali,
Akira natu i Enan. 16 Di ga oro pa go diat ta ra kor na tarai, a umana luluai
ta ra lavur vuna tarai; a umana lualua ta ra lavur apik na tarai Israel.

17 Ma Moses ma Aron dir ga agur pa go ra umana tutana, nina di ga
vatang ra iang i diat, 18 ma dir ga varurue ra tarai ta ra luaina bung ta ra
vauruana gai, ma dia ga vatang tar ra iang i diat ta kadia lavur apik na
tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i diat tikatikai,
diat i ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun. 19 Da ra Luluai
i ga vartuluai tana pire Moses, damana i ga luk diat ta ra bil Sinai.

20 Ma ra umana bul mur tai Ruben, a luaina natu i Israel, a tarai diat
parika, ta kadia lavur apik na tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

niluluk i ra iang i diat tikatikai, a lavur tutana ba i ga ura vinun kadia
kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa ra vinarubu; 21 di ga luk
diat ta ra vuna tarai Ruben, ba a ivat na vinun ma laptikai na arip, ma a
ilima na mar.
22 Ma ra umana bul mur tai Simeon, a tarai diat parika, ta kadia lavur
apik na tarai, ma ta kadia lavur kakang, nina di ga luk diat, da ra niluluk
i ra iang i diat tikatikai, a lavur tutana ba i ga ura vinun kadia kilala, ba
i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa ra vinarubu; 23 di ga luk diat ta ra
vuna tarai Simeon, ba a ilima na vinun ma lavuvat na arip, ma a utul a
mar.
24 Ma ra umana bul mur tai Gad, a tarai diat parika, ta kadia lavur apik
na tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i diat, diat ba
i ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa ra
vinarubu; 25 di ga luk diat ta ra vuna tarai Gad, ba a ivat na vinun ma a
ilima na arip, ma laptikai na mar ma a ilima na vinun.
26 Ma ra umana bul mur tai Iuda, a tarai diat parika, ta kadia lavur
apik na tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i diat, diat
ba i ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa
ra vinarubu; 27 di ga luk diat ta ra vuna tarai Iuda, ba lavurua na vinun
ma a ivat na arip, ma laptikai na mar.
28 Ma ra umana bul mur tai Isakar, a tarai diat parika, ta kadia lavur
apik na tarai ma ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i diat, diat
ba i ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa
ra vinarubu; 29 di ga luk diat ta ra vuna tarai Isakar, ba a ilima na vinun
ma a ivat na arip, ma a ivat na mar.
30 Ma ra umana bul mur tai Sebulun, a tarai diat parika, ta kadia lavur
apik na tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i diat,
diat ba i ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga
topa ra vinarubu; 31 di ga luk diat ta ra vuna tarai Sebulun, ba a ilima na
vinun ma lavurua na arip, ma a ivat na mar.
32 Ma ra umana bul mur tai Iosep, a umana bul mur tai Epraim, a tarai
diat parika, ta kadia lavur apik na tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra
niluluk i ra iang i diat, diat ba i ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra
ura vinun, nina dia ga topa ra vinarubu; 33 di ga luk diat ta ra vuna tarai
Epraim, ba a ivat na vinun na arip, ma a ilima na mar.
34 Ma ra umana bul mur tai Manase, a tarai diat parika, ta kadia lavur
apik na tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i diat, diat
ba i ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina dia topa ra
vinarubu; 35 di ga luk diat ta ra vuna tarai Manase, ba a utul a vinun ma
a urua na arip, ma a ura mar.
36 Ma ra umana bul mur tai Beniamin, a tarai diat parika, ta kadia
lavur apik na tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat, diat ba i ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina
dia ga topa ra vinarubu; 37 di ga luk diat ta ra vuna tarai Beniamin, ba a
utul a vinun ma a ilima na arip, ma a ivat na mar.
38 Ma ra umana bul mur tai Dan, a tarai diat parika, ta kadia lavur apik
na tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i diat, diat ba
i ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa ra
vinarubu; 39 di ga luk diat ta ra vuna tarai Dan, ba laptikai na vinun ma a
urua na arip, ma lavurua na mar.
40 Ma ra umana bul mur tai Aser, a tarai diat parika, ta kadia lavur
apik na tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i diat, diat
ba i ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa
ra vinarubu; 41 di ga luk diat ta ra vuna tarai Aser, ba a ivat na vinun ma
tika na arip, ma a ilima na mar.
42 Ma ra umana bul mur tai Naptali, a tarai diat parika, ta kadia lavur
apik na tarai, ma ta kadia lavur kakang, da ra niluluk i ra iang i diat, diat
ba i ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa
ra vinarubu; 43 di ga luk diat ta ra vuna tarai Naptali, ba a ilima na vinun
ma a utul a arip, ma a ivat na mar.
44 Go diat nina dia ga luk diat, Moses ma Aron ma ra vinun ma a urua
na luluai kai ra tarai Israel, ta ra umana vuna tarai tikatikai. 45 Damana
diat par di ga luk diat ta ra tarai Israel, ta kadia lavur apik na tarai, diat
ba i ga ura vinun kadia kilala, ba i ga bolo ra ura vinun, nina dia ga topa
ra vinarubu ta diat ra tarai Israel; 46 diat par di ga luk diat ba laptikai na
mar ma a utul a arip, ma a ilima na mar ma a ilima na vinun.

Di tibe tar ra papalum ta ra tarai Levi ure ra Pal na Mal

47 Ia kaka, pa di ga luk ra vuna tarai Levi varurung ma diat. 48 Tago ra
Luluai i ga biti tai Moses, dari: 49 Ia kaka ra vuna tarai Levi, koko una luk
diat, ma koko una kap ra niluluk i diat livuan ta ra tarai Israel; 50 ma una
tibe ra tarai Levi upi diat a varvakai ta ra pal na varbarat, ma ta kana
lavur tabarikik; diat a puak pa ra pal, ma ra lavur tabarikik tana; diat a
pait ra lavur papalum tana, ma diat a vatur kadia umana pal na mal kikil
ra pal na varbarat. 51 Ma ta nam ra bung ba ra pal na varbarat na kakari,
a tarai Levi diat a pala pa ia; ma ba da vatur ra pal na varbarat, a tarai
Levi diat a vatut ia; ma gala ta tutana vakuku na vana maravai tana, da
doka. 52 Ma ra tarai Israel diat a vatur kadia lavur pal na mal, tikatikai ta
kana gunan, ma tikatikai ta kana vakilang, varogop ma kadia lavur kor.
53 Ma ra tarai Levi diat a vatur kadia umana pal na mal kikil ra pal na
varbarat, upi koko ra kankan na vana rikai taun ra kor na tarai Israel; ma
ra tarai Levi diat a balaure ra pal na varbarat.
54 Ma ra tarai Israel dia ga pait ia damana; dia ga pait ot pa go ra lavur
magit ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A pakapakana kai ra umana apik na tarai ma ra umana lualua ta diat

2 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire Aron, dari: 2 A tarai
Israel diat a vatur kadia lavur pal na mal tikatikai ta kana vakilang
varurung ma ra umana vakilang kai kana apik na tarai: kadia lavur pal
na mal diat a tur kikil ra pal na varbarat ta ra lavur papar.
3 Ma diat ta ra vakilang kai ra gunan Iuda, ta kadia lavur kor, diat a
vatur kadia lavur pal na mal ta ra papar a taur, ta ra pakana ba ra keake
i kuma rikai tana; ma Nason natu i Aminadab na luluai pire ra vuna tarai
Iuda. 4 Diat di ga luk diat ta kana kor, lavurua na vinun ma a ivat na arip,
ma laptikai na mar diat.
5 Ma diat ta ra vuna tarai Isakar diat a vatur kadia lavur pal na mal
maravai pirana; ma Netanel natu i Suar na luluai pire ra vuna tarai
Isakar; 6 ma diat di ga luk diat ta kana kor, a ilima na vinun ma a ivat na
arip, ma a ivat na mar diat; 7 ma diat ta ra vuna tarai Sebulun bula; ma
Eliab natu i Kelon na luluai pire ra vuna tarai Sebulun; 8 ma diat di ga luk
diat ta kana kor, a ilima na vinun ma lavurua na arip, ma a ivat na mar
diat. 9 Diat par di ga luk diat ta ra gunan Iuda, tika na mar ma lavutul a
vinun ma laptikai na arip, ma a ivat na mar diat, ta kadia lavur kor. Diat
a lua ta ra vinavana.
10 A vakilang kai ra gunan Ruben, ta kana lavur kor, na tur ta ra papar
a taubar; ma Elisur natu i Sedeur na luluai pire ra vuna tarai Ruben;
11 ma diat di ga luk diat ta kana kor, a ivat na vinun ma laptikai na arip,
ma a ilima na mar diat.
12 Ma diat ta ra vuna tarai Simeon diat a vatur kadia lavur pal na mal
maravai pirana; ma Selumiel natu i Surisadai na luluai pire ra vuna tarai
Simeon; 13 ma diat di ga luk diat ta kana kor, a ilima na vinun ma lavuvat
na arip, ma a utul a mar diat; 14 ma diat ta ra vuna tarai Gad bula; ma
Eliasap natu i Reuel na luluai pire ra vuna tarai Gad; 15 ma diat di ga luk
diat ta kana kor, a ivat na vinun ma a ilima na arip, ma laptikai na mar
ma a ilima na vinun diat. 16 Diat par di ga luk diat ta ra guna Ruben,
tika na mar ma a ilima na vinun ma tikai na arip, ma a ivat na mar ma a
ilima na vinun diat, ta kadia lavur kor. Diat a vauruana ta ra vinavana.
17 Ma ra pal na varbarat, ma diat ta ra gunan kai ra tarai Levi, diat a
vanavana livuan; kadia vinavana na da kadia vavatur na pal, tikatikai na
vanavana da kana vakilang ta kana pakana.
18 A vakilang kai ra gunan Epraim, ta kana lavur kor, na tur ta ra papar
a taoai; ma Elisama natu i Amiud na luluai pire ra vuna tarai Epraim;
19 ma diat di ga luk diat ta kana kor, a ivat na vinun na arip, ma a ilima
na mar diat. 20 Ma diat ta ra vuna tarai Manase diat a ki maravai pirana;
Gamaliel natu i Pedasur na luluai pire ra vuna tarai Manase; 21 ma diat di
ga luk diat ta kana kor, a utul a vinun ma a ura arip, ma a ura mar diat;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

22 ma diat ta ra vuna tarai Beniamin bula; ma Abidan natu i Gideoni na
luluai pire ra vuna tarai Beniamin; 23 ma diat di ga luk diat ta kana kor,
a utul a vinun ma a ilima na arip, ma a ivat na mar. 24 Diat par di ga luk
diat ta ra gunan Epraim, tika na mar ma lavutul na arip, ma tika na mar
diat, ta kadia lavur kor. Diat a vautuluna ta ra vinavana.
25 A vakilang kai ra gunan Dan, ta kana lavur kor, na tur ta ra papar
a labur; ma Akieser natu i Amisadai na luluai pire ra vuna tarai Dan;
26 ma diat di ga luk diat ta kana kor, laptikai na vinun ma a ura arip, ma
lavurua na mar diat.
27 Ma diat ta ra vuna tarai Aser diat a vatur kadia lavur pal na mal
maravai pirana; ma Pagiel natu i Okran na luluai pire ra vuna tarai Aser;
28 ma diat di ga luk diat ta kana kor, a ivat na vinun ma tika na arip, ma a
ilima na mar diat; 29 ma diat ta ra vuna tarai Naptali bula; ma Akira natu
i Enan na luluai pire ra vuna tarai Naptali; 30 ma diat di ga luk diat ta
kana kor, a ilima na vinun ma a utul a arip, ma a ivat na mar diat. 31 Diat
par di ga luk diat ta ra gunan Dan, tika na mar ma a ilima na vinun ma
lavurua na arip, ma laptikai na mar diat. Diat ma kadia lavur vakilang
diat a murmur bat.
32 Go diat di ga luk diat ta ra tarai Israel ta kadia lavur apik na tarai;
diat par di ga luk diat ta ra ivat na gunan ta kadia lavur kor, laptikai na
mar ma a utul a arip, ma a ilima na mar ma a ilima na vinun. 33 Ia kaka,
pa di ga luk ra tarai Levi varurung ma ra tarai Israel; da ra Luluai i ga
vartuluai tana pire Moses.
34 A tarai Israel dia ga pait ia damana; da nam parika ra Luluai i ga
vartuluai tana pire Moses, damana dia ga vatur kadia lavur vakilang, ma
dia ga vanavana, tikatikai ta kana apik na tarai ma ta kana kakang.

A niluluk ma ra papalum kai ra tarai Levi

3 1 Go ra umana taun tarai kai Aron ma Moses ta ra bung ba ra
Luluai i ga tata pire Moses ta ra luana Sinai. 2 Ma go ra iang i diat
ra umana natu i Aron. Nadab a luaina, Abiu, Eleasar, ma Itamar. 3 Go ra
iang i diat ra umana natu i Aron, ra umana tena tinabar nina di ga ku
diat, ma i ga vadoane diat upi diat a pait ra papalum na tena tinabar.
4 Ma Nadab ma Abiu dir ga mat ta ra luaina mata i ra Luluai, ba dir ga tul
tar ra iap vakuku ta ra luaina mata i ra Luluai, ta ra bil Sinai, ba pa dir
ga vangala ta natu i dir; ma Eleasar ma Itamar dir ga pait ra papalum na
tena tinabar ta ra luaina mata i Aron tama i dir.
5 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari. 6 Una agure pa ra vuna tarai
Levi, ma una vatur diat ta ra luaina mata i Aron ra tena tinabar, upi diat
a toratorom tana. 7 Ma diat a varvakai pirana, ma pire ra tarai par ta ra
pal na varbarat, ma diat a pait ra lavur papalum ta ra pal. 8 Ma diat a
balaure ra lavur tabarikik ure ra pal na varbarat, ma diat a varvakai pire

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tarai Israel, upi diat a pait ra lavur papalum ta ra pal. 9 Ma una tul
tar ra tarai Levi tai Aron ma ra umana natuna; kana tiniba diat ure ra
tarai Israel. 10 Ma una tibe Aron ma ra umana natuna upi diat a pait ra
papalum na tena tinabar; ma ona ta tutana vakuku na vana maravai, da
doka.
11 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses dari: 12 Gire, iau tar kia ra lavur
luaina natu i ra tarai Israel ma ra tarai Levi; kaugu ra tarai Levi; 13 tago
kaugu ra lavur luaina bul; ta nam ra bung ba iau ga ubu ra lavur luaina
ta ra gunan Aigipto, iau ga vatabue ra lavur luaina ta ra tarai Israel
piragu, a tarai ma ra lavur vavaguai; ina vatur vake diat; iau ra Luluai.
14 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ta ra bil Sinai, dari: 15 Una luk ra
umana bul mur tai Levi ta kadia lavur apik na tarai, ma kadia lavur
kakang; una luk ra lavur tutana ba dia ga laun vue tika na gai, ba i ga
bolo tika na gai.
16 Ma Moses i ga luk diat da ra tinata kai ra Luluai, da i ga vartuluai
pirana. 17 Ma go ra iang i dital ra utul a natu i Levi: Gerson, ma Koat,
ma Merari. 18 Mago ra iang i dir ra ura natu i Gerson ta kadir apik na
tarai: Libni ma Simei; 19 ma ra umana natu i Koat ta kadia apik na tarai:
Amram, Isar, Kebron, ma Usiel; 20 ma ra ura natu i Merari ta kadir apik
na tarai: Mali ma Musi. Go ra umana apik na tarai ta ra vuna tarai Levi,
da kadia lavur kakang.
21 Ta ra apik na tarai Gerson, go ra ura kakang Libni ma Simei; go
ra ura kakang tai Gerson. 22 Diat di ga luk diat, da ra niluluk i ra lavur
tutana ba dia ga laun vue tika na gai, ba i ga bolo tika na gai, lavurua
na arip, ma a ilima na mar diat. 23 Diat ta ra apik na tarai Gerson diat
a vatur kadia lavur pal na mal ta ra papar a taoai ta ra pal na varbarat.
24 Ma Eliasap natu i Lael na luluai pire ra apik na tarai Gerson. 25 Ma
ra tiniba kai ra umana natu i Gerson ta ra pal na varbarat na dari: ra
pal, ma ra mal na tubatuba, ma ra tubatuba arama tana, ma ra mal na
poraporo ta ra pal na varbarat, 26 ma ra lavur mal na liplip, ma ra mal
na poraporo ta ra bala na gunan, nina i tur kikil ra pal ma ra uguugu na
vartabar, ma ra lavur vinau ure ra papalum tana.
27 Ta ra apik na tarai Koat, go ra ivat na kakang Amram, Isar, Kebron
ma Usiel; go ra ivat na kakang tai Koat. 28 Diat di ga luk diat, da ra niluluk
i ra lavur tutana ba dia ga laun vue tika na gai, ba i ga bolo tika na gai,
lavutul na arip ma laptikai na mar diat, ma dia ga pait ra lavur papalum
ta ra gomgom na pal. 29 Diat ta ra apik na tarai Koat diat a vatur kadia
lavur pal na mal ta ra papar a taubar ta ra pal na varbarat. 30 Ma Elisapan
natu i Usiel na luluai pire ra apik na tarai Koat. 31 Ma kadia tiniba na dari:
ra bok na kunubu, ma ra vuvuvung na nian, ma ra turtur na birao, ma ra
ura uguugu na vartabar, ma ra lavur la ure ra gomgom na pal nina dia
papalum me, ma ra mal na poraporo; ra lavur papalum ta go diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

32 Ma Eleasar natu i Aron ra tena tinabar na lualua ta dital ra utul a
luluai kai ra vuna tarai Levi, ma na kure diat dia balaure ra gomgom na
pal.
33 Ta ra apik na tarai Merari, go ra ura kakang Mali ma Musi; go ra ura
kakang tai Merari. 34 Diat di ga luk diat, da ra niluluk i ra lavur tutana
ba dia ga laun vue tika na gai, ba i ga bolo tika na gai, laptikai na arip
ma a ura mar diat. 35 Ma Suriel natu i Abikail i ga luluai pire diat ra apik
na tarai Merari; diat a vatur kadia lavur pal na mal ta ra papar a labur
ta ra pal na varbarat. 36 Ma ra tiniba kai ra umana natu i Merari na dari:
ra lavur ur na pal, ma kadia lavur davai na vabolo, ma kadia lavur tukal,
ma kadia lavur kiki, ma kadia lavur magit na papalum; ra lavur papalum
ta go diat; 37 ma ra lavur tukal ure ra liplip kikil ra bala na gunan, ma
kadia lavur kiki, ma kadia lavur ot, ma kadia lavur vinau.
38 Ma Moses ma Aron ma ra umana natuna diat a vatur kadia lavur
pal na mal ta ra papar a taur ta ra luaina mata i ra pal na varbarat ta ra
pakana ba ra keake i kuma rikai tana; diat a pait ra lavur varvakai ta
ra gomgom na pal ure ra tarai Israel; ma gala ta tutana vakuku na vana
maravai, da doka.
39 Ma diat par ba Moses ma Aron dir ga luk diat ta ra tarai Levi, da ra
vartuluai kai ra Luluai, ta kadia lavur apik na tarai, a lavur tutana ba
dia ga laun vue tika na gai, ba i ga bolo tika na gai, a ura vinun ma a ura
arip na marmar diat.

A tarai Levi ma ra varvarkia ure ra lavur luaina bul

40 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una luk ra lavur luaina bul tutana
kai ra tarai Israel, ba dia tar laun vue tika na gai, ba i tar bolo tika na
gai, ma una kap ra niluluk i ra iang i diat. 41 Ma una kia ra lavur luaina
natu i ra tarai Israel ma ra tarai Levi upi kaugu diat; iau ra Luluai; ma
una kia ra lavur luaina nat na vavaguai ma ra lavur vavaguai kai ra tarai
Levi.
42 Ma Moses i ga luk ra lavur luaina natu i ra tarai Israel, da ra Luluai
i ga vartuluai pirana. 43 Ma diat di ga luk diat, ra lavur luaina bul tutana
da ra niluluk i ra iang i diat, ba dia ga laun vue tika na gai, ba i ga bolo
tika na gai, a ura vinun ma a ura arip, ma a ura mar ma lavurua na
vinun ma a utul diat.
44 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari: 45 Una kia ra lavur luaina
natu i ra tarai Israel ma ra tarai Levi, ma una kia kadia lavur vavaguai
ma ra lavur vavaguai kai ra tarai Levi; ma ra tarai Levi kaugu diat; iau
ra Luluai. 46 Ma upi da kul valaun pa ra ura mar ma lavurua na vinun ma
a utul a luaina natu i ra tarai Israel, nina dia ki ak ta ra niluluk i ra tarai
Levi, 47 una vatur vake a ilima na pakana mani ure diat tikatikai, da ra
pakana mani kai ra gomgom na pal, nina a vinun ma laptikai na gram (a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ngungu auns) tana; 48 ma una tul tar ra mani nina di kul valaun diat me
tai Aron ma ra umana natuna.
49 Ma Moses i ga vatur vake ra mani na varkul ta diat dia ga ki ak ta ra
niluluk i diat di ga kia valaun diat ma ra tarai Levi; 50 i ga vatur vake ra
mani ta ra lavur luaina natu i ra tarai Israel, tika na arip ma a utul a mar
ma laptikai na vinun ma a ilima na pakana mani, da ra pakana mani kai
ra gomgom na pal. 51 Ma Moses i ga tul tar ra mani na varkul tai Aron ma
ra umana natuna, da ra tinata kai ra Luluai, nina ra Luluai i ga vartuluai
tana pire Moses.

A tiniba kai ra tarai Levi

4 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire Aron, dari: 2 Amur a luk
ra umana natu i Koat ta ra umana natu i Levi, ta kadia lavur apik na
tarai ma ta kadia lavur kakang, 3 diat ba kadia kilala i tur livuan papa ta
ra utul a vinun tuk tar ta ra ilima na vinun, diat par dia topa ra papalum,
upi diat a pait ra lavur varvakai ta ra pal na varbarat.
4 Go ia ra papalum kai ra umana natu i Koat ta ra pal na varbarat, ta
ra magit i gomgom kakit: 5 ba di vaninara upi ra vinavana, Aron ma ra
umana natuna diat a ruk, ma diat a pala ra mal na rurua kutu, ma diat
a pulu ra bok na varvai me; 6 ma diat a tuba ma ra pal a me, ma diat a
talare tika na mal i blu marut taun ia, ma diat a ule tar ra ura kip tana.
7 Ma diat a talare ta tika na mal i blu marut taun ra vuvuvung na Gem
na Ginigira, ma diat a vung ra umana plet, ma ra umana la na mi, ma ra
umana la, ma ra umana pal a tava ure ra tinabar na nimomo tana; ma
ra Gem na Ginigira na ki tana; 8 ma diat a talare tika na mal meme taun
diat, ma diat a tuba ma ra pal a me, ma diat a ule tar ra ura kip tana.
9 Ma diat a tak pa ra mal i blu marut, ma diat a pulu ra turtur na birao,
ma kana lavur lamp, ma kana kia, ma kana lavur la, ma ra lavur la na
dangi tana, nina dia papalum me; 10 ma diat a pulu ia ma kana lavur la
bula ma ra pal a me, ma diat a vung ia tai tika na kip.
11 Ma diat a talare tika na mal i blu marut taun ra uguugu na goled,
ma diat a tuba ma ra pal a me, ma diat a ule tar ra ura kip tana; 12 ma
diat a vung ra lavur magit na papalum, nina dia pait ra papalum me ta ra
gomgom na pal, tai tika na mal i blu marut, ma diat a pulu diat ma ra pal
a me, ma diat a vung diat tai tika na kip.
13 Ma diat a tak vue ra kabu na iap kan ra uguugu na vartabar, ma diat
a talare ra mal i meme marut taun ia; 14 ma diat a vung kana lavur la tana,
nina dia pait ra papalum me, a umana la na kabu, ma ra umana inging, ma ra
umana kakakal ma ra umana la na tava, a lavur tabarikik ure ra uguugu; ma
diat a talare ra pal a me taun ia upi da tuba, ma diat a ule tar ra ura kip tana.
15 Ma ba Aron ma ra umana natuna dia ga pulu vapar ra gomgom na
pal, ma ra lavur tabarikik ure ra gomgom na pal, ba di vaninara upi ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vinavana, a umana natu i Koat diat a pot upi diat a puak ia; ma koko diat
a bili ra magit i gomgom, kan diat a mat. Go ra umana magit ia ra kinakap
kai ra umana natu i Koat ta ra pal na varbarat. 16 Ma Eleasar natu i Aron ra
tena tinabar na balaure ra dangi ure ra kapa, ma ra bulit i ang na katkat,
ma ra plaua ure ra tinabar, ma ra dangi na varku; na balaure ra pal na mal
ma ra lavur magit tana, ra gomgom na pal, ma ra ana lavur tabarikik.
17 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire Aron, dari: 18 Koko avat a
kutu vue ra apik na tarai Koat kan ra vuna tarai Levi; 19 ma avat a pait ia
dari pire diat,. upi diat a laun ma koko diat a mat, ba dia tadav ra magit i
gomgom kakit: Aron ma ra umana natuna diat a ruk ma diat a tibe diat,
tikatikai ta kana papalum ma ta kana kinakap; 20 ma koko ta ik a pakana
diat a ruk upi diat a bobe ra magit i gomgom, kan diat a mat.
21 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari: 22 Una luk ra umana natu
i Gerson bula, ta kadia lavur apik na tarai ma ta kadia lavur kakang,
23 diat ba kadia kilala i tur livuan papa ta ra utul a vinun tuk tar ta ra
ilima na vinun, diat par dia topa ra papalum, upi diat a pait ra lavur
varvakai ta ra pal na varbarat.
24 Go ia ra tiniba na papalum kai ra apik na tarai Gerson, a papalum
ma ra kinakap: 25 diat a puak ra lavur mal ure ra pal, ma ra pal na
varbarat, kana lavur mal na tubatuba, ma ra pal a me arama liu tana,
ma ra mal na poraporo ta ra matakilalat i ra pal na varbarat; 26 ma ra
lavur mal ure ra liplip ta ra bala na gunan, ma ra mal na poraporo ta ra
matakilalat i ra bala na gunan kikil ra pal ma ra uguugu na vartabar,
ma kadia lavur vinau, ma kadia lavur magit na papalum; diat a pait ra
lavur papalum ta go diat. 27 Aron ma ra umana natuna diat a kure ra
lavur papalum kai ra umana natu i Gerson, kadia lavur kinakap ma kadia
lavur papalum; ma avat a tibe tar kadia lavur kinakap ta diat. 28 Go ia ra
papalum kai ra apik na tarai Gerson ta kadia lavur kakang ta ra pal na
varbarat; ma Itamar natu i Aron ra tena tinabar na kure diat.
29 Ma ure ra umana natu i Merari, una luk diat ta kadia lavur apik
na tarai, ma ta kadia lavur kakang, 30 diat ba kadia kilala i tur livuan
papa ta ra utul a vinun tuk tar ta ra ilima na vinun, diat par dia topa ra
papalum, upi diat a pait ra lavur varvakai ta ra pal na varbarat.
31 Go ia kadia tiniba na kinakap da kadia lavur papalum ta ra pal na
varbarat: a umana ur na pal, ma kana umana davai na vabolo, ma kana
umana tukal, ma kana umana kiki; 32 ma ra umana tukal ure ra liplip kikil
ra bala na gunan, ma kana umana kiki, ma kana umana ot, ma kana umana
vinau, ma kana umana magit na papalum; diat a pait ra lavur papalum ta go
diat; ma avat a vatang tar ra umana tiniba na kinakap ta diat.
33 Go ia ra tiniba na papalum kai ra apik na tarai Merari, da kadia
lavur papalum ta ra pal na varbarat, ma Itamar natu i Aron ra tena
tinabar na kure diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

34 Ma Moses ma Aron ma ra umana luluai kai ra tarai dia ga luk ra
umana natu i Koat ta kadia lavur apik na tarai ma ta kadia lavur kakang,
35 diat ba kadia kilala i ga tur livuan papa ta ra utul a vinun tuk tar ta ra
ilima na vinun, diat par dia ga topa ra papalum, upi diat a pait ra lavur
varvakai ta ra pal na varbarat; 36 diat di ga luk diat ta kadia lavur apik
na tarai, a ura arip ma lavurua na mar ma a ilima na vinun diat. 37 Go ra
niluluk i diat nina Moses ma Aron dir ga luk diat ta ra apik na tarai Koat,
nina dia varvakai ta ra pal na varbarat, da ra vartuluai kai ra Luluai ta ra
ngie i Moses.
38 Ma di ga luk ra umana natu i Gerson ta kadia lavur apik na tarai ma
ta kadia lavur kakang, 39 diat ba kadia kilala i ga tur livuan papa ta ra
utul a vinun tuk tar ta ra ilima na vinun, diat par dia ga topa ra papalum,
upi diat a pait ra lavur varvakai ta ra pal na varbarat; 40 diat di ga luk
diat ta kadia lavur apik na tarai, ma ta kadia lavur kakang, a ura arip ma
laptikai na mar ma a utul a vinun diat. 41 Go ra niluluk i diat nina Moses
ma Aron dir ga luk diat ta ra apik na tarai Gerson, nina dia ga varvakai
ta ra pal na varbarat, da ra vartuluai kai ra Luluai.
42 Ma di ga luk ra umana natu i Merari ta kadia lavur apik na tarai ma
ta kadia lavur kakang, 43 diat ba kadia kilala i ga tur livuan papa ta ra
utul a vinun tuk tar ta ra ilima na vinun, diat par dia ga topa ra papalum,
upi diat a pait ra lavur varvakai ta ra pal na varbarat; 44 diat di ga luk
diat ta kadia lavur apik na tarai, a utul a arip ma a ura mar diat. 45 Go
ra niluluk i diat nina Moses ma Aron dir ga luk diat ta ra apik na tarai
Merari, da ra vartuluai kai ra Luluai ta ra ngie i Moses.
46 Moses ma Aron ma ra umana luluai kai ra tarai Israel dia ga luk ra
tarai Levi, ta kadia lavur apik na tarai ma ta kadia lavur kakang, 47 diat
ba kadia kilala i ga tur livuan papa ra utul a vinun tuk tar ta ra ilima na
vinun, diat par dia ga topa ra papalum, upi diat a puak ra umana kinakap
ta ra pal na varbarat, 48 diat di ga luk diat, lavutul na arip ma a ilima na
mar ma lavutul na vinun diat. 49 Moses i ga luk diat da ra vartuluai kai ra
Luluai, tikatikai ta kana papalum ma tikatikai ta kana kinakap: damana i
ga luk diat, da ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses.

Di tulue vairop diat pa dia gomgom

5 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 2 Una vartuluai pire ra tarai
Israel upi diat a vaki vaire ra lavur vukavuka, ma diat par ba dia
gapgap, ma nina pa i gomgom tago i bili ta minat; 3 avat a vaki diat, a
tarai ma ra vaden, ta ra pakana gunan irai; upi koko diat a vadur kadia
gunan, nina iau ki livuan tana.
4 Ma ra tarai Israel dia ga pait ia damana, ma dia ga vaki vaire diat kan
ra gunan; da ra Luluai i ga vatang tar ia tai Moses, damana ra tarai Israel
dia ga pait ia.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A varkurai na balbali

5 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 6 Una biti tai ra tarai Israel
dari: Ona ta tutana ba ta vavina na pait ta mangana varpiam kai ra tarai,
ma i piam ra Luluai, ma i rara damana; 7 na tata kapa ure ra varpiam
i ga pait ia; ma na bali vapar ra magit i ga rara tana, ma na tul tar ra
vavailimana pakana tana, tai nina i ga pait ra varpiam tana.
8 Ma ona pa ta tutmur tana upi na vatur vake ra balbali ure ra nirara,
a tena tinabar na vatur vake ra balbali ure ra nirara di tul tar ia tai ra
Luluai, varurung ma ra sip ure ra tinabar na varporong, nina di pait ra
varporong me ure. 9 Ma ra tena tinabar na vatur vake, ra lavur tinabar na
tutuluai ta ra lavur magit i gomgom kai ra tarai Israel nina dia tul tar ia
tana. 10 Ra lavur magit ba tikai i vagomgom diat, ra tena tinabar na vatur
vake; na vatur vake ra lavur magit di tul tar ia tana.

A varkurai ure ra varngu

11 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 12 Una tata pire ra tarai Israel
ma una biti ta diat: Ona ra taulai kai ta tutana i vana rara, ma i pait ra
kaina ure kana tutana, 13 ma ari ta tutana i va pirana, ma kana tutana pa
i nunure tago i pidik, ma pa i gomgom tana, ma pa ta tikai i varvai ure,
ma pa di tikan tadav kana nipo; 14 ba kana tutana i kairane ra ninunuk na
vartakun, ma i nuknuk takun kana taulai, ba pa i gomgom, ba i gomgom
uka; 15 ra tutana na agure kana vavina tadav ra tena tinabar, ma na kap
ra vartabar na nian ure, tika na vavinun na pakana epa na plaua na barli;
pa na lolonge ta dangi tana, ma pa na vung ra bulit i ang na katkat tana;
tago ia ra tinabar na ninunuk na vartakun, a tinabar na vuai na uma ure
ra varvakapa na varpiam.
16 Ma ra tena tinabar na agure, ma na vatur ia ta ra luaina mata i ra
Luluai; 17 ma ra tena tinabar na kap ra gomgom na tava ta ra la na pia,
ma na tak pa ra tobon ta ra pia ta ra pal na varbarat, ma na vung ia
ta ra tava; 18 ma ra tena tinabar na vatur ra vavina ta ra luaina mata
i ra Luluai, ma na pala ra pepe na uluna, ma na vung ra tinabar na
varvakapa ta ra limana nina ra tinabar na ninunuk na vartakun; ma ra
tena tinabar na vatur vake ra tava mapak nina i varvabilak ta ra limana;
19 ma ra vavina na vavalima ta ra luaina mata i ra tena tinabar, ma ra
tena tinabar na biti tana: Gala pa ta tutana i ga va piram, ma pa u vana
rara upi una dur, ba kaum tutana i kure u, una langalanga kan go ra
tava mapak nina i varvabilak; 20 ma gala u ga vana rara, ba kaum tutana
i kure u, ma pa u gomgom tago ra tutana nina vakir kaum tutana i ga
va piram; 21 (ra vavina na vavalima ure ra varvabilak ta ra luaina mata
i ra tena tinabar, ma ra tena tinabar na biti tana:) ra Luluai na vaki u
da ra magit i bilak ma ra magit na varvul livuan pire kaum tarai, ba ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kelakelegim i takari ma ra balam i ung ta ra luaina mata i ra Luluai;
22 ma go ra tava na varvabilak na ruk ta ra balam, ma ra balam na ung,
ma ra kelakelegim na takari; ma ra vavina na biti: Amen, Amen.
23 Ma ra tena tinabar na tumu vake go ra lavur tinata na varvabilak ta
ra buk ma na timar tar ra polo na tutumu tana ta ra tava mapak; 24 ma
na vamomo ra vavina ma ra tava mapak nina i varvabilak; ma ra tava na
varvabilak na ruk ta ra balana ma na vakadik ia. 25 Ma ra tena tinabar
na vatur vake ra tinabar na ninunuk na vartakun ta ra lima i ra vavina,
ma na tulue ra tinabar ta ra luaina mata i ra Luluai, ma na kap ia tadav
ra uguugu na vartabar; 26 ma ra tena tinabar na tak pa tika na ginagu ta
ra tinabar, upi na tur na im, ma na tun ia ta ra uguugu na vartabar, ma
namur na vamomo ra vavina ma ra tava. 27 Ma ba i ga vamoma ma ra
tava, na dari: gala pa i gomgom, tago i ga pait ra kaina ure kana tutana,
ra tava na varvabilak na ruk ta ra balana ma na vakadik ia, ma ra balana
na ung, ma ra kelakelegina na takari; ma ra vavina na da ra magit i bilak
livuan pire kana tarai. 28 Ma gala ra vavina pa i dur, ma i gomgom uka,
na langalanga ma na lalau pa ra bul.
29 Go ia ra varkurai ure ra ninunuk na vartakun, va ra vavina nina
kana tutana i kure i vana rara ma pa i gomgom; 30 ba ta tutana i kairane
ra ninunuk na vartakun, ma i nuknuk takun kana taulai, na vatur ra
vavina ta ra luaina mata i ra Luluai, ma ra tena tinabar na pait ot pa go
ra varkurai tana. 31 Ma ra tutana na langalanga, ma nam ra vavina na
puak pa kana varpiam.

A varkurai ure ra Nasir

6 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 2 Una tata pire ra tarai Israel
ma una biti ta diat: Ba ta tutana ba ta vavina na pait ra kunubu na
vavalima, a vavalima na Nasir, upi na vagomgom vaire ia iat mulai tadav
ra Luluai, 3 na tur irai kan ra polo na vain ma ra tava longlong; pa na
mome ra polo na vain i mapak, ba ra tava longlong, ba ra polo na vuai
na vain, ma pa na en ra vuai na vain nina i kalabar ba nina i ge. 4 Ta ra
lavur bungbung ta kana kini irai pa na ian ta ra davai na vain, maia pa,
ra patina ma ra palina pata.
5 Ta ra lavur bungbung i ga vavalima tana ba na ki irai, koko da kut ra
pepe na uluna; na gomgom tuk di pait ot pa ra lavur bung ure kana kini
irai tadav ra Luluai, ma na nur vue ra pepe na uluna upi na lolovina.
6 Ta ra lavur bung ure kana kini irai tadav ra Luluai, koko na maravai
pire ta minat. 7 Pa na nur vue kana kini gomgom ure tamana, ba nana,
ba turana, ba taina, ona dia mat; tago kana kini irai tadav God i ki ta ra
uluna. 8 Ta ra lavur bung ta kana kini irai, di tibe vaire upi kai ra Luluai.
9 Ma ona ta tikai i mat vakaian maravai pirana, ma ra uluna pa i
gomgom mulai ta kana kini irai, na kut ra pepe na uluna ta ra bung ba

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i gomgom mulai tana, a valavuruana bung iat. 10 Ma ta ra valavutuluna
bung, na kap ta ura uka ba ta ura nat na balu tadav ra tena tinabar ta
ra matakilalat i ra pal na varbarat. 11 Ma ra tena tinabar na tul tar tikai
ure ra tinabar na varporong, ma ta ra tikai ure ra tinabar di tuntun tar
ia; ma na pait ra varporong ure tago i ga kaina ba i ga bili ra minat, ma
na vagomgom ra uluna ta nam ra bung. 12 Ma na tur pa mule ra umana
bung na kini irai tadav ra Luluai, ma na kap ta nat na sip, a tomotoina ba
i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar na nirara; ma pa da luk ra umana
bungbung lua, tago kana kini irai pa i ga gomgom.
13 Ma go ia ra varkurai ure ra Nasir, ba di ga pait ot pa ra lavur bung
ure kana kini irai: da agure tadav ra matakilalat i ra pal na varbarat,
14 ma na tul tar kana vartabar na nian tadav ra Luluai, tika na nat na
sip, a tomotoina i ko kakit, ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar
di tuntun tar ia, ma tika na nat na sip, a tana i ko kakit, ba i kopono ko
kana kilala, ure ra tinabar na varporong, ma tika na sip, a tomotoina i
ko kakit ure ra tinabar na varmaram; 15 ma tika na rat na gem ba pa i
leven, ta umana gem ik di pait ia ma ra bo na plaua di pota ma ra dangi,
ma ta umana gem maleplep ba pa i leven, nina di lolonge ra dangi tana,
ma kadia tinabar na plaua, ma kadia tinabar na nimomo. 16 Ma ra tena
tinabar na tul tar diat ta ra luaina mata i ra Luluai, ma na tul tar kana
tinabar na varporong, ma kana tinabar di tuntun tar ia; 17 ma na tul tar
ra sip ure ra tinabar na varmaram tadav ra Luluai, varurung ma ra rat
na gem ba pa i leven; ra tena tinabar na tul tar bula ra tinabar na plaua
tana ma ra tinabar na nimomo tana. 18 Ma ra Nasir na kut vue ra pepe
na uluna nina i vakilang kana kini irai, ta ra matakilalat i ra pal na
varbarat, ma na tarie ta ra iap nina ra tinabar na varmaram i ki tana.
19 Ma ra tena tinabar na kap ra kelakelegi ta ra sip ba di ga kabalane, ma
tika na gem ik, ma tika na gem maleplep ta ra rat na gem ba pa i leven,
ma na vung diat ta ra lima i ra Nasir, ba i ga kut vue ra pepe na uluna
ure kana kini irai; 20 ma ra tena tinabar na tulue diat ta ra luaina mata i
ra Luluai upi ra tinabar na tutuluai; go ia ra magit i gomgom upi kai ra
tena tinabar, da ra bongobongo di tulue ma ra kelakelegi di tul tar ia; ma
namur i topa ia ba ra Nasir na mome ra vain.
21 Go ia ra varkurai ure ra Nasir nina i vavalima ma ure kana vartabar
na nian tadav ra Luluai ure kana kini irai; ma na tul tar ta mangana bula
gala ia iat i mainge; na pait ot pa ra magit i vavalima tana, da ra varkurai
ure kana kini irai.

A varvadoan kai ra tena tinabar

22 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari: 23 Una tata pire Aron ma ra
umana natuna, ma una biti: Avat a tata vadoane ra tarai Israel dari, ma
avat a biti ta diat:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

24 A Luluai na vadoane u, ma na balaure u.
25 A mata i ra Luluai na pupua taun u, ma ia iat na mari u.
26 A Luluai a mataure u, ma na tul tar ra malmal tam.
27 Damana diat a vaki tar ra iangigu ta ra tarai Israel, ma ina vadoane diat.

A tinabar ure ra varvadoan na uguugu na vartabar

7 1 Ma ta nam ra bung ba Moses i ga vatut vapar ra Pal, ma i ga vadangi ia ma i ga vakilang vaire, ma kana lavur tabarikik bula, ma ra uguugu na vartabar ma ra ana lavur magit na papalum, ma i ga vadangi diat ma i ga vakilang vaire diat; 2 ra umana luluai kai ra tarai Israel, nina ra umana lualua ta ra umana vuna tarai, dia ga vartabar; go diat ra umana luluai ta ra umana vuna tarai, nina dia ga lualua ta diat di ga luk diat; 3 ma dia ga kap kadia vartabar na nian ta ra luaina mata i ra Luluai, laptikai na kiki na vinavana ma a vinun ma ura bulumakau; tika na kiki na vinavana ure a uraura luluai, ma tika na bulumakau ure tikatikai ta diat; ma dia ga tul tar diat ta ra luaina mata i ra pal na varbarat. 4 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari: 5 Una vatur vake ta diat, upi diat a topa ra papalum ta ra pal na varbarat; ma una tul tar diat ta ra tarai Levi, tai tikatikai da kana papalum. 6 Ma Moses i ga vatur vake ra umana kiki na vinavana ma ra umana bulumakau, ma i ga tul tar diat ta ra tarai Levi. 7 A ura kiki na vinavana ma a ivat na bulumakau i ga tul tar diat ta ra umana natu i Gerson, da kadia varvakai; 8 ma a ivat na kiki na vinavana ma lavutul na bulumakau i ga tul tar diat ta ra umana natu i Merari, da kadia varvakai, nina Itamar natu i Aron, ra tena tinabar, i ga kure. 9 Ma pa i ga tul tar ta na ta ra umana natu i Koat, tago dia varvakai ma ra gomgom na pal, ma dia puak ia ta ra ul a vara i diat.

10 Ma ra umana luluai dia ga vartabar ure ra varvadoan ta ra uguugu na vartabar ta ra bung ba di ga vadangi ia, maia, ra umana luluai dia ga tul tar kadia vartabar na nian ta ra luaina mata i ra uguugu na vartabar. 11 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Diat a tul tar kadia vartabar na nian, tikatika na luluai ta kana bung iat, ure ra varvadoan ta ra uguugu na vartabar.

12 Ma nina i ga tul tar kana vartabar ta ra luaina bung, Nason natu i Aminadab, ta ra vuna tarai Iuda; 13 kana vartabar i ga dari: tika na plet i silva, kana mamat a mar ma a utul a vinun na pakana mamat * ma tika na la i silva i lavurua na vinun na mamat da ra mamat kai ra gomgom na pal; dir par dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi ure ra tinabar na vuai na uma; 14 tika na la i goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit i ang na katkat; 15 tika na bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na sip, a tomotoina ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di tun tar ia; 16 tika na me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; 17 ma ure

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tinabar na varmaram, a ura bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me,
ma a ilima na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia kilala;
go ia ra vartabar kai Nason natu i Aminadab.
18 Ta ra vauruana bung Netanel natu i Suar, a luluai kai ra vuna tarai
Isakar, i ga vartabar; 19 ra vartabar i ga tul tar ia, i dari: tika na plet i
silva, kana mamat a mar ma a utul a vinun na pakana mamat, ma tika
na la i silva i lavurua na vinun na"mamat da ra mamat kai ra gomgom
na pal; dir par dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi ure ra
tinabar na vuai na uma; 20 tika na la i goled, a vinun na mamat, i buka
ma ra bulit i ang na katkat, 21 tika na bulumakau, tika na sip, ma tika na
nat na sip, a tomotoina ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di tun
tar ia; 22 tika na me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; 23 ma ure
ra tinabar na varmaram, a ura bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me,
ma a ilima na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia kilala;
go ia ra vartabar kai Netanel natu i Suar.
24 Ta ra vautuluna bung Eliab natu i Elon a luluai kai ra umana natu
i Sebulun; 25 kana vartabar i ga dari: tika na plet i silva, kana mamat a
mar ma a utul a vinun na pakana mamat, ma tika na la i silva, i lavurua
na vinun na mamat, da ra mamat kai ra gomgom na pal; dir par dir
buka ma ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi, ure ra tinabar na vuai
na uma; 26 tika na la i goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit i
ang na katkat; 27 tika na bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na sip, a
tomotoina ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di tun tar ia; 28 tika
na me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; 29 ma ure ra tinabar na
varmaram, a ura bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma a ilima
na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia kilala; go ia ra
vartabar kai Eliab natu i Elon.
30 Ta ra vaivatina bung Elisur natu i Sedeur a luluai kai ra umana natu
i Ruben; 31 kana vartabar i ga dari: tika na plet i silva, kana mamat a
mar ma a utul a vinun na pakana mamat, ma tika na la i silva, i lavurua
na vinun na mamat, da ra mamat kai ra gomgom na pal; dir par dir
buka ma ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi, ure ra tinabar na vuai
na uma; 32 tika na la i goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit i ang
na katkat; 33 tika na bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na sip, a
tomotoina ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di tun tar ia; 34 tika
na me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; 35 ma ure ra tinabar na
varmaram, a ura bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma a ilima
na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia kilala; go ia ra
vartabar kai Elisur natu i Sedeur.
36 Ta ra vailimana bung Selumiel natu i Surisadai, a luluai kai ra
umana natu i Simeon; 37 kana vartabar i ga dari: tika na plet i silva, kana
mamat a mar ma a utul a vinun na pakana mamat, ma tika na la i silva,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i lavurua na vinun na mamat, da ra mamat kai ra gomgom na pal; dir
par dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi ure ra tinabar na
vuai na uma; 38 tika na la i goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit i
ang na katkat; 39 tika na bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na sip, a
tomotoina ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di tun tar ia; 40 tika
na me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; 41 ma ure ra tinabar na
varmaram, a ura bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma a ilima
na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia kilala; go ia ra
vartabar kai Selumiel natu i Surisadai.

42 Ta ra valaptikaina bung Eliasap natu i Deuel, ra luluai kai ra umana
natu i Gad; 43 kana vartabar i ga dari: tika na plet i silva, kana mamat a
mar ma a utul a vinun na pakana mamat, ma tika na la i silva, i lavurua
na vinun na mamat, da ra mamat kai ra gomgom na pal, dir par dir
buka ma ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi ure ra tinabar na vuai
na uma; 44 tika na la i goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit i ang
na katkat; 45 tika na bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na sip, a
tomotoina ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di tun tar ia; 46 tika
na me, a tomotoina ure ra tinabar na varporong; 47 ma ure ra tinabar na
varmaram, a ura bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma a ilima
na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia kilala; go ia ra
vartabar kai Eliasap natu i Deuel.

48 Ta ra valavuruana bung, Elisama natu i Amiud, ra luluai kai ra
umana natu i Epraim; 49 kana vartabar i ga dari: tika na plet i silva, kana
mamat a mar ma a utul a vinun na pakana mamat, ma tika na la i silva
i lavurua na vinun na mamat, da ra mamat kai ra gomgom na pal; dir
par dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi ure ra tinabar na
vuai na uma; 50 tika na la i goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit i
ang na katkat; 51 tika na bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na sip, a
tomotoina ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di tun tar ia; 52 tika
na me, a tomotoina, ure ra tinabar. na varporong; 53 ma ure ra tinabar na
varmaram, a ura bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma a ilima
na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia kilala; go ia ra
vartabar kai Elisama natu i Amiud.

54 Ta ra valavutuluna bung, Gamaliel natu i Pedasur, ra luluai kai ra
umana natu i Manase; 55 kana vartabar i ga dari: tika na plet i silva, kana
mamat a mar ma a utul a vinun na pakana mamat, ma tika na la i silva
i lavurua na vinun na mamat, da ra mamat kai ra gomgom na pal; dir
par dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi ure ra tinabar na
vuai na uma; 56 tika na la i goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit i
ang na katkat; 57 tika na bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na sip, a
tomotoina ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di tun tar ia; 58 tika
na me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; 59 ma ure ra tinabar na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varmaram, a ura bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma a ilima
na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia kilala; go ia ra
vartabar kai Gamaliel natu i Pedasur.
60 Ta ra valavuvatuna bung, Abidan natu i Gideoni, ra luluai kai ra
umana natu i Beniamin; 61 kana vartabar i ga dari. tika na plet i silva,
kana mamat a mar ma a utul a vinun na pakana mamat, ma tika na la i
silva i lavurua na vinun na mamat, da ra mamat kai ra gomgom na pal,
dir par dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi, ure ra tinabar
na vuai na uma; 62 tika na la i goled, a vinun na mamat, i buka ma ra
bulit i ang na katkat; 63 tika na bulumakau, tika na sip, ma tika na nat
na sip, a tomotoina ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di tun tar
ia; 64 tika na me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; 65 ma ure ra
tinabar na varmaram, a ura bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma
a ilima na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia kilala; go
ia ra vartabar kai Abidan natu i Gideoni.
66 Ta ra vavinununa bung Akieser natu i Amisadai, ra luluai kai ra
umana natu i Dan; 67 kana vartabar i ga dari: tika na plet i silva, kana
mamat a mar ma a utul a vinun na pakana mamat ma tika na la i silva,
i lavurua na vinun na mamat, da ra mamat kai ra gomgom na pal, dir
par dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi, ure ra tinabar na
vuai na uma; 68 tika na la i goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit i
ang na katkat; 69 tika na bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na sip, a
tomotoina ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di tun tar ia; 70 tika
na me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; 71 ma ure ra tinabar na
varmaram, a ura bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma a. ilima
na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia kilala; go ia ra
vartabar kai Akieser natu i Amisadai.
72 Ta ra vavinun ma tikai na bung Pagiel natu i Okram, ra luluai kai ra
umana natu i Aser; 73 kana vartabar i ga dari: tika na plet i silva, kana
mamat a mar ma a utul a vinun na pakana mamat, ma tika na la i silva
i lavurua na vinun na mamat, da ra mamat kai ra gomgom na pal, dir
par dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi, ure ra tinabar na
vuai na uma; 74 tika na la i goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit i
ang na katkat; 75 tika na bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na sip, a
tomotoina, ba i kopono ko kana kilala, ure ra tinabar di tun tar ia, 76 tika
na me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; 77 ma ure ra tinabar na
varmaram, a ura bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma a ilima
na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia kilala; go ia ra
vartabar kai Pagiel natu i Okram.
78 Ta ra vavinun ma a urua na bung, Akira natu i Enan, ra luluai kai ra
umana natu i Naptali; 79 kana vartabar i ga dari: tika na plet i silva, kana
mamat a mar ma a utul a vinun na pakana mamat, ma tika na la i silva

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i lavurua na vinun na mamat, da ra mamat kai ra gomgom na pal, dir
par dir buka ma ra bo na plaua di ga pota ma ra dangi ure ra tinabar na
vuai na uma; 80 tika na la i goled, a vinun na mamat, i buka ma ra bulit i
ang na katkat; 81 tika na bulumakau, tika na sip, ma tika na nat na sip, a
tomotoina ba i kopono ko kana kilala ure ra tinabar di tun tar ia; 82 tika
na me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong, 83 ma ure ra tinabar na
varmaram, a ura bulumakau, a ilima na sip, a ilima na me, ma a ilima
na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia kilala; go ia ra
vartabar kai Akira natu i Enan.

84 Go ia ra vartabar ure ra varvadoan ta ra uguugu na vartabar ta ra
bung ba di ga vadangi ia, ra umana luluai kai ra tarai Israel dia tul tar
ia: a vinun ma a ura plet i silva, a vinun ma a ura la i silva, a vinun ma
a ura la i goled; 85 a mamat i ra umana plet i silva, tikatikai a mar ma
a utul a vinun na pakana mamat, ma ra umana la i silva, tikatikai a
lavurua na vinun; damana ra mamat i ra silva ta diat par, a ura arip ma
a ivat na mar na pakana mamat, da ra mamat kai ra gomgom na pal;
86 ra vinun ma a urua na la i goled, nina dia buka ma ra bulit i ang na
katkat, kadia mamat tikatikai a vinun na pakana mamat, da ra mamat
kai ra gomgom na pal; damana ra mamat i ra goled ta diat par tika na
mar ma a ura vinun na pakana mamat; 87 a umana bulumakau ure ra
tinabar di tun tar ia a vinun ma a urua diat, ma a vinun ma a ura sip,
ma a vinun ma a ura nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia
kilala, varurung ma kadia tinabar na plaua; ma ra umana me, a umana
tomotoina ure ra tinabar na varporong, a vinun ma a urua diat; 88 ma
ra umana bulumakau ure ra tinabar na varmaram, a ura vinun ma a
ivat diat, ma laptikai na vinun na sip, ma laptikai na vinun na me, ma
laptikai na vinun na nat na sip, a umana tomotoina ba i kopono ko kadia
kilala. Go ia ra vartabar ure ra varvadoan ta ra uguugu na vartabar, ba di
ga vadangi ia.

89 Ma ba Moses i ga ruk ta ra pal na varbarat upi dir a tata ma ra
Luluai, i ga valongore ra nilaina i tata pirana marama ta ra ul a tubatuba
na bok na varvai livuan ta ra ura angelo; ma i ga tata pirana. * A pakana
mamat i ga da ra vinun ma laptikai na gram (a ngungu auns).

Aron i vaninare ra umana lamp

8 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari: 2 Una tata pire Aron, ma
una biti: Ba u vatur ra umana lamp, a lavurua na lamp diat a birao
ta ra luaina mata i ra turtur na birao.

3 Ma Aron i ga pait ia damana; i ga vatur kana umana lamp upi diat a
birao ta ra luaina mata i ra turtur na birao, da ra Luluai i ga vartuluai
pire Moses. 4 Ma go ia ra papalum ta ra turtur na birao, di ga pait ia ma
ra goled di ga tut ia; papa ta ra vunapaina tuk urama ta ra umana purpur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tana, di ga tut vapar ia ka; da ra malalar nina ra Luluai i ga ve tar ia tai
Moses, damana i ga pait ra turtur na birao.

A varvagomgom pire ra tarai Levi

5 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari: 6 Una varbaiane ra tarai Levi
kan ra tarai Israel, ma una vagomgom diat. 7 Ma una pait ia dari ta diat
upi da vagomgom diat: Una apur diat ma ra tava na varvagomgom, ma da
ka ra pal a paka i diat parika, ma diat a puk vagomgom kadia lavur mal,
ma diat a vagomgom diat iat. 8 Diat a kap tika na bulumakau, varurung
ma kana tinabar na vuai na uma, a bo na plaua di ga pota ma ra dangi,
ma una kap ta tika na enana bulumakau ure ra tinabar na varporong.
9 Ma una tul tar ra tarai Levi ta ra luaina mata i ra pal na varbarat; ma
una oro guve ra kor na tarai Israel par; 10 ma una tul tar ra tarai Levi ta
ra luaina mata i ra Luluai; ma ra tarai Israel diat a palagur ra tarai Levi;
11 ma Aron na tul tar ra tarai Levi ta ra luaina mata i ra Luluai upi ra
tinabar na tutuluai kan ra tarai Israel, upi diat a varvakai ma ra papalum
kai ra Luluai.
12 Ma ra tarai Levi diat a vung ra lima i diat taun ra ulu i ra ura
bulumakau; ma una tul tar tikai ure ra tinabar na varporong, ma ta ra
tikai ure ra tinabar di tun tar ia tadav ra Luluai, upi da pait ra varporong
ure ra tarai Levi. 13 Ma una vatur ra tarai Levi ta ra luaina mata i Aron
ma ra umana natuna, ma una tul tar diat upi ra tinabar na tutuluai tadav
ra Luluai. 14 Damana una varbaiane ra tarai Levi kan ra tarai Israel; ma
diat ra tarai Levi, diat kaugu. 15 Ma namur ra tarai Levi diat a ruk upi
diat a pait ra papalum ta ra pal na varbarat; ma una vagomgom diat, ma
una tul tar diat upi ra tinabar na tutuluai.
16 Tago di ga tul vapar tar diat tagu kan ra tarai Israel; iau ga vatur
vake diat ure ra umana luaina kinakava, ure ra umana luaina bul kai
ra tarai Israel. 17 Tago ra umana luaina kinakava parika pire ra tarai
Israel kaugu, a tarai ma ra umana vavaguai; ta nam ra bung ba iau ubu
ra lavur luaina kinakava ta ra gunan Aigipto, iau ga vakilang vaire diat
upi kaugu. 18 Ma iau ga kia ra lavur luaina pire ra tarai Israel ma ra tarai
Levi. 19 Ma iau ga tul tar ra tarai Levi da ra vartabar pire Aron ma ra
umana natuna, upi diat a pait ra papalum ure ra tarai Israel ta ra pal
na varbarat, ma upi diat a pait ra varporong ure ra tarai Israel; kan ta
minait na monong ra tarai Israel, ba dia vana maravai ta ra gomgom na
pal.
20 Damana Moses, ma Aron, ma ra kor na tarai Israel, dia ga pait ia
pire ra tarai Levi; da nam parika ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses
ure ra tarai Levi, damana ra tarai Israel dia ga pait ia pire diat. 21 Ma ra
tarai Levi dia ga vagomgom diat mulai, ma dia ga puk kadia lavur mal;
ma Aron i ga tul tar diat upi ra tinabar na tutuluai ta ra luaina mata i ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai; ma Aron i ga pait ra varporong ure diat upi na vagomgom diat.
22 Ma namur ra tarai Levi dia ga ruk upi diat a pait kadia papalum ta
ra pal na varbarat, ta ra luaina mata i Aron ma ra umana natuna; da ra
Luluai i ga vartuluai pire Moses ure ra tarai Levi, damana di ga pait ia ta
diat.

A kilala na papalum kai ra tarai Levi

23 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari: 24 Go ia ra varkurai ure ra
tarai Levi: ba kadia kilala i bolo ra ura vinun ma a ilima, diat a vana
upi diat a varvakai ma ra papalum ta ra pal na varbarat; 25 ma ba kadia
kilala i bolo ra ilima na vinun, diat a lilikun kan ra papalum, ma. koko
diat a varvakai mulai tana, 26 ia kaka kadia tiniba ba diat a maravut ra
tara na tura i diat ta ra pal na varbarat, diat a varbalaurai tana ma pa
diat a pait ta dekdek na papalum mulai. Damana una pait ia pire ra tarai
Levi ure kadia tiniba.

Di pait ra lukara na bolo lake

9 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ta ra bil Sinai, ta ra luaina gai
ta ra vauruana kilala taun kadia niirop kan ra gunan Aigipto, ma
i ga biti dari: 2 Boina ba ra tarai Israel diat a pait ra lukara na bolo lake
ta kana e. 3 Ta ra vavinun ma a ivat na bung, ba i mata na marum, avat
a pait ia ta kana e; avat a pait ia da ra lavur varkurai ure ma ra lavur
togotogo.
4 Ma Moses i ga vartuluai pire ra tarai Israel upi diat a pait ra lukara
na bolo lake. 5 Ma dia ga pait ra lukara na bolo lake ta ra luaina gai, ta ra
vavinun ma a ivat na bung, ta ra mata na marum, ta ra bil Sinai; da nam
parika ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses, damana ra tarai Israel dia
ga pait ia.
6 Ma ta umana pa dia ga gomgom tago dia ga bili ra minat, ma pa dia
ga pait valar pa ra lukara na bolo lake ta nam ra bung; ma dia ga tadav
Moses ma Aron ta nam ra bung, 7 ma dia ga biti tana: Pa ave gomgom
tago ave tar bili ra minat; ta ra ava di tur bat avet, upi koko avet a tul
tar ra vartabar na nian kai ra Luluai ta kana e livuan pire ra tarai Israel?
8 Ma Moses i ga biti ta diat: Tuka boko; ina valongor boko pire ra Luluai
ure avat.
9 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 10 Una tata pire ra tarai Israel,
ma una biti: Gala ta tikai ta vavat ba ta kavava lavur taun tarai pa na
gomgom tago i bili ra minat, ba na vanavana aro vailik, na pait ra lukara
na bolo lake tadav ra Luluai; 11 diat a pait ia ta ra vauruana gai ta ra
vavinun ma a ivat na bung, ta ra mata na marum; diat a en ia varurung
ma ra gem ba pa i leven ma ra vurigir i mapak; 12 koko diat a en valili
ta na upi ra kubakene, ma koko diat a bubur ta uruna; diat a pait ia da

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra lavur varkurai ure ra bolo lake. 13 Ma nina i gomgom uka, ma vakir
i vana irai vailik, ma pa i pait ra bolo lake, da kutu vue nam kan kana
vuna tavai; tago pa i ga tul tar ra vartabar na nian kai ra Luluai ta kana
e, nam ra tutana na puak ra vuai kana nirara.
14 Ma gala ta vaira i ki livuan ta vavat, ma i mainge ba na pait ra
lukara na bolo lake tadav ra Luluai, na pait ia da ra varkurai ure ra bolo
lake ma da ra lavur togotogo tana; avat a mur ra kopono varkurai ure, na
topa dir par ra vaira ma ra gunan tuna.

A bakut i ki taun ra Pal na Mal
(Niir 40:34-38)

15 Ma ta nam ra bung ba di ga vatut ra pal a bakut i ga ki taun ra pal,
nina ra pal na mal ure ra tinata; ma ta ra marum i ga da ra biro na iap,
tuk ta ra malana. 16 I ga damana vatikai; a bakut i ga ki taun ia, ma ra
biro na iap ta ra marum.
17 Ma ba di ga kari ra bakut urama kan ra pal na mal, namur tana ra tarai
Israel dia ga tur pa ra vinavana; ma ta nam ra pakana ba ra bakut i ga tur
tana, a tarai Israel dia ga vatur kadia lavur pal na mal ie. 18 Ta ra vartuluai
kai ra Luluai dia ga vanavana, ma ta ra vartuluai kai ra Luluai dia ga vatur
kadia lavur pal na mal; ba ra bakut i ga ki taun ra pal na mal dia ga kiki
boko abara. 19 Ma ba ra bakut i ga kiki taun ra pal na mal a mangoro na
bung, a tarai Israel dia ga torom ta ra vartuluai kai ra Luluai, ma pa dia
ga kakari. 20 Ma ta umana pakana ra bakut i ga kiki taun ra pal na mal ta
paupau bung uka; ma da ra vartuluai kai ra Luluai dia ga kiki boko abara,
ma da ra vartuluai kai ra Luluai dia ga vanavana. 21 Ma ta umana pakana
ra bakut i ga tur papa ta ra ravian tuk ta ra malana; ma ba di ga kari ra
bakut urama ta ra malana, dia ga vanavana; ma ona i vanavana ta ra bung
na keake ma ra bung na marum bula, ba di ga kari ra bakut urama, dia
ga vanavana vatikai. 22 Ba ta ura bung, ba tika na gai, ba tika na kilala, ra
bakut i ga kiki taun ra pal vatikai, ra tarai Israel dia ga kiki boko abara, ma
pa dia ga kakari; ia kaka ba di ga kari ia urama, dia ga tur pa ra vinavana.
23 Ta ra vartuluai kai ra Luluai dia vatur kadia lavur pal na mal, ma ta ra
vartuluai kai ra Luluai dia ga vanavana; dia ga toratorom ta ra varkurai kai
ra Luluai, ma ta ra vartuluai kai ra Luluai ta ra ngie i Moses.

A vuvu na silva

10 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 2 Una mal ta ura vuvu
na silva; una pait dir ma ra silva di tutut ia; upi una oro guve ra
tarai ma dir, ma upi da vaarike ba da tur pa ra vinavana. 3 Ma ba di vu
dir, ra tarai par diat a vana varurung piram ta ra matakilalat i ra pal na
varbarat. 4 Ma ba di vu tikai ka, ra umana luluai ka, nina dia lualua ta ra
umana vuna tarai Israel, diat a vana varurung piram.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 Ma ba ava vuvu na vaninara, a umana gunan ta ra papar a taur diat a
tur pa ra vinavana. 6 Ma ba ava vuvu na vaninara a vauruana pakana, a
umana gunan ta ra papar a taubar diat a tur pa ra vinavana; diat a vuvu
na vaninara ure kadia vinavana. 7 Ma ba di oro guve ra kor na tarai, avat
a vuvu, ma koko avat a vuvu na vaninara. 8 Ma ra umana natu i Aron, ra
umana tena tinabar, diat a vu ra ura vuvu; ma na da ra varkurai vatikai
pire vavat ta kavava lavur taun tarai.
9 Ma ba ava tut na vinarubu ta kavava gunan ure ra ebar nina i arung
bat avat, avat a vuvu na vaninara ma ra ura vuvu; ma da nuk pa avat ta
ra luaina mata i ra Luluai kavava God, ma da valaun avat kan kavava
lavur ebar. 10 Ma ta ra bung na gugu bula, ma ta kavava lavur lukara na
lotu, ma ta ra lavur kalamana gai, avat a vu ra ura vuvu taun kavava
lavur tinabar di tun tar diat, ma taun kavava lavur tinabar na varmaram;
ma na da ra magit na varvanuknuk pire vavat ta ra luaina mata i kavava
God; iau ra Luluai kavava God.

A tarai Israel dia vana kan ra bil Sinai

11 Ta ra vauruana kilala, ta ra vauruana gai ma ta ra ura vinun na
bung, di ga kari ra bakut urama kan ra pal ure ra tinata. 12 Ma ra tarai
Israel dia ga tur pa kadia vinavana kan ra bil Sinai; ma ra bakut i ga tur
ta ra bil Paran.
13 Ma dia ga tur pa kadia vinavana da ra vartuluai kai ra Luluai ta ra
ngie i Moses. 14 Ma ra vakilang i ra gunan kai ra vuna tarai Iuda i ga tur
value pa ra vinavana da kadia lavur kor; ma Nason natu i Aminadab i ga
lue nam ra kor. 15 Ma Netanel natu i Suar i ga lue ra kor kai ra vuna tarai
Isakar. 16 Ma Eliab natu i Elon i ga lue ra kor kai ra vuna tarai Sebulun.
17 Ma di ga pala pa ra pal na mal; ma ra umana natu i Gerson, ma ra
umana natu i Merari, nina dia ga puak ra pal na mal, dia ga tur pa ra
vinavana.
18 Ma ra vakilang i ra gunan kai Ruben i ga tur pa ra vinavana da kadia
lavur kor; ma Elisur natu i Sedeur i ga lue nam ra kor. 19 Ma Selumiel
natu i Surisadai i ga lue ra kor kai ra vuna tarai Simeon. 20 Ma Eliasap
natu i Deuel i ga lue ra kor kai ra vuna tarai Gad.
21 Ma ra apik na tarai Koat dia ga tur pa ra vinavana, ma dia ga puak
ra lavur magit i gomgom; ma dia ga vatut ra pal na mal ba pa dia ga ti
pot.
22 Ma ra vakilang i ra gunan kai ra vuna tarai Epraim i ga tur pa ra
vinavana da kadia lavur kor; ma Elisama natu i Amiud i ga lue nam ra kor.
23 Ma Gamaliel natu i Pedasur i ga lue ra kor kai ra vuna tarai Manase.
24 Ma Abidan natu i Gideoni i ga lue ra kor kai ra vuna tarai Beniamin.
25 Ma ra vakilang i ra gunan kai ra vuna tarai Dan, nina i ga murmur
bat ra lavur kor, i ga tur pa ra vinavana, da kadia lavur kor; ma Akieser

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

natu i Amisadai i ga lue nam ra kor. 26 Ma Pagiel natu i Okram i ga lue ra
kor kai ra vuna tarai Aser. 27 Ma Akira natu i Enan i ga lue ra kor kai ra
vuna tarai Naptali.
28 Damana ra tarai Israel dia ga vanavana da kadia lavur kor; ma dia
ga tur pa ra vinavana.
29 Ma Moses i ga biti tai Kobab, natu i Reuel a te Midian, nimu i Moses,
dari: Ave vanavana upi ra gunan nina ra Luluai i ga biti ba na tabar avet
me; dat a varagur, ma avet a pait ra boina piram; tago ra Luluai i ga
biti ba na pait ra boina pire Israel. 30 Ma i ga biti tana: Pa ina vana, ia
kaka ina talil mulai ta kaugu gunan, tadav ra umana niurugu. 31 Ma i ga
biti: Iau lul u, ba koko una vana kan avet; tago u nunure ba avet a vatur
kaveve umana pal na mal ta ra bil, ma una da ra kiau na mata ure avet.
32 Ma na dari, ona da varagur; maia pa, na dari, ba ra lavur bo na magit
ra Luluai na pait ia ta vevet, avet bula avet a pait ia tam.
33 Ma dia ga tur pa ra vinavana kan ra luana kai ra Luluai a utul a
bung; ma ra bok na kunubu kai ra Luluai i ga lua ta diat a utul a bung upi
na tikan ta pakana ba diat a ngo tana. 34 Ma ra bakut kai ra Luluai i ga
vanavana taun diat, ba dia ga tur pa ra vinavana kan ra gunan.
35 Ma ba ra bok na kunubu i ga tur pa ra vinavana, Moses i ga biti: Una
tut, Luluai, ma una korot varbaiane kaum lavur ebar; boina ba diat dia
milikuane u, diat a takap ta ra luaina matam.
36 Ma ba i ga ngo kan ra vinavana, i ga biti: Una lilikun, Luluai, tadav
ra umana arip na marmar kai Israel.

A Luluai i vavalima ure ra kirip

11 1 Ma ra tarai dia ga tata mukumuk, ma i ga kaina ta ra talinga
i ra Luluai; ma ba ra Luluai i ga valongore, i ga karangap kana
kankan, ma ra iap kai ra Luluai i ga birao livuan ta diat, ma i ga vaimur
vue ta umana pakana ta ra langun ta kadia gunan. 2 Ma ra tarai dia ga
tangi tadav Moses; ma Moses i ga araring tadav ra Luluai, ma ra iap i ga
ngo. 3 Ma di ga vatang ra iang i nam ra pakana ba Tabera (“Birao”), tago
ra iap kai ra Luluai i ga birao livuan ta diat.
4 Ma ra tarai vakuku nina dia ga ki livuan ta diat, dia ga manga
anan mulai upi ta kirip; ma ra tarai Israel bula dia ga tangi mulai, ma
dia ga biti: Gala adat ta ik a kirip! 5 Mari ka ra en da ga en vakuku ia
aro Aigipto, ma ra kukaba, ma ra melen, ma ra pit, ma ra anion, ma ra
kavavar; 6 ma go ra dekdek i dat i panie; ma pa da gire mule ta magit, ia
kaka ra mana.
7 Ma ra mana i da ra pat na davai ik, i pua, ma ra matana i da ra bulit
na davai. 8 A tarai dia ga vana vurvurbit, ma dia ga varurue, ma dia ga
gigie ta ra vat na uduudu, ba dia ga rigi ia ta ra la na riririgi, ba dia ga
kabalane, ma dia ga tun ia; ma ra kalamina i da ra kalami ra gem di tun

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ia ma ra dangi. 9 Ma ba ra mavoko i ga bura taun ra gunan ta ra marum,
a mana bula i ga bura.
10 Ma Moses i ga valongore ra tinangi kai ra tarai, ta kadia lavur apik
na tarai, tikatikai ta ra matakilalat i kana pal na mal; ma i ga manga
karangap ra kankan kai ra Luluai; ma i ga kaina ta ra luaina mata i
Moses. 11 Ma Moses i ga biti tai ra Luluai: Dave u vakaina kaum tultul?
Ma ta ra ava pa u mari iau, tago u vakakap iau ma go ra tarai? 12 Dave,
iau ga lalau pa go ra tarai? Dave, iau ga kava diat? Upi una biti tagu dari:
Una puak diat ta ra bongobongom, da tama i ra kuramana i puak ia, tar
ta ra gunan ba u ga vavalima tar ia pire ra umana tama i diat? 13 Akave
ra kirip, upi ina tabar go ra tarai par me? Tago dia tangi piragu dari:
Tabar avet ma ra kirip upi avet a en ia. 14 Iau mama puak varkolono pa
go ra tarai, tago ra kinakap i manga mamat piragu. 15 Ma ona u pait ia
damana piragu, una doko iau ta kaum varmari, upi koko ina gire kaugu
kini na malari.
16 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una varurue lavurua na vinun
na patuana kai ra tarai Israel piragu, nina u nunure ba diat a umana
patuana kai ra tarai, ma kadia umana tena varkurai; ma una agure diat
ta ra pal na varbarat, upi diat a tur varurung ma u abara. 17 Ma ina vana
ba ma dor a pirpir abara; ma ina tatak pa ta ra tulungen i ki tam, ma
ina vung tar ia ta diat; ma dat a pupuak maravut u ure ra kinakap kai ra
tarai, upi koko u puak varkolono pa ia.
18 Ma una biti tai ra tarai: Avat a vagomgom mule avat ure ningene, ma
avat a en ra kirip; tago ava ga tangi ta ra talinga i ra Luluai dari, Gala
avevet ta ik a kirip! tago i ga boina pire vevet aro Aigipto; kari ra Luluai
na tabar avat ma ra kirip, ma avat a ian. 19 Pa avat a ian ta tika na bung
uka, ba ta urua, ba ta ilima, ba ta vinun, ba ta ura vinun; 20 a kidoloina
gai parika avat a ian, tuk na vuvut rikai ta ra bilau i vavat, ma na buabua
pire vavat; tago ava ga pilak vue ra Luluai nina i ki livuan ta vavat, ma
ava ga tangi ta ra luaina matana dari: Upi ra ava ave ga irop kan ra
gunan Aigipto?
21 Ma Moses i ga biti: A tarai nina iau ki livuan ta diat, laptikai na mar
na arip na tena vinavana diat; ma u ga biti, Ina tabar diat ma ra kirip, upi
diat a ian tana a.kidoloina gai. 22 Dave, da doko ra umana kikil na sip ma
ra umana kikil na bulumakau upi na topa diat? Ba da al varurue ra lavur
en ta ra ta upi na topa diat bar?
23 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Dave ra lima i ra Luluai pa i
lolovina? Go una gire ba da pait ot pa kaugu tinata piram ba pata.

A amana patuana dia tata na propet

24 Ma Moses i ga irop, ma i ga ve ra tarai ta ra lavur tinata kai ra
Luluai; ma i ga varurue a lavurua na vinun na patuana kai ra tarai, ma i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga vaki diat kikil ra pal na mal. 25 Ma ra Luluai i ga vana ba ta ra bakut,
ma i ga tata pirana, ma i ga tatak pa ta ra tulungen i ga ki tana, ma i ga
vung tar ia ta ra lavurua na vinun na patuana; ma ba ra tulungeana i ga
ki taun diat, dia ga tata na propet, ia kaka namur pa dia ga pait mule.
26 Ma a ura tutana dir ga ki boko ta ra gunan, a iang i tikai Eldad, ma
ra iang i ta ra tikai Medad; ma ra tulungen i ga ki taun dir; di ga tumu ra
iang i dir ma pa dir ga irop tadav ra pal na mal, ma dir ga tata na propet
ta ra gunan. 27 Ma tika na barmana i ga vutvut, ma i ga ve Moses, ma i ga
biti: Eldad ma Medad dir tatata na propet ta ra gunan. 28 Ma Iosua natu
i Nun, a tultul kai Moses, tikai ta diat i ga pilak pa diat, i ga biti: Kaugu
luluai Moses, una tur bat dir. 29 Ma Moses i ga biti tana: Dave u varngu
ure iau? Gala ra tarai par kai ra Luluai dia a tata na propet, ma gala ra
Luluai na vung tar ra Tulungeana ta diat par! 30 Ma Moses, diat ma ra
umana patuana kai ra tarai Israel, dia ga lilikun ta ra gunan.

A Luluai i tulue ra umana voro

31 Ma ra vuvu kai ra Luluai i ga arikai, ma i ga kap vaarike ra umana
voro mara na ta, ma i ga vabura diat taun ra gunan; ma dia ga va kikil
ra gunan i da ra vinavana ta ra kopono bung ta go ra papar, ma i da ra
vinavana ta ra kopono bung ta ra papar maro, ma ra vuvungaina i da ra
ura malmalikun ta ra pia. 32 Ma ra tarai dia ga tut ta nam ra bung, ma ta ra
marum, ma ta ra bung namur bula, ma dia ga varurue ra umana voro; nina
i ga varurue ra ikilik ta diat i varurue tika na mar na epa[a] tana; ma dia ga
vuare diat vurvurbit ta ra gunan. 33 Ma ba ra viono i ga ki boko ta ra ngie i
diat, ma pa dia ga en vapar ia, ra kankan kai ra Luluai i ga karangap ure ra
tarai, ma ra Luluai i ga ubu ra tarai ma ra kaina minait. 34 Ma di ga vatang
ra iang i nam ra pakana ba Kibrot-Atava ("Punang ra Mamainga"): tago dia
ga punang ra tarai nina dia ga mamainga vakuku abara.
35 Ma ra tarai dia ga vanavana papa Kibrot-Atava upi uro Kaserot; ma
dia ga ki aro Kaserot.

Miriam dir ma Aron dir tata bat Moses

12 1 Ma Miriam ma Aron dir ga tata bat Moses ure ra vavina Kus
nina i ga taule; tago i ga taule ra vavina Kus. 2 Ma dir ga biti:
Dave, ra Luluai i ga tata ka tai Moses? Pa i ga tata ta mimir bula vang?
Ma ra Luluai i ga valongore. 3 Ma ra tutana Moses i ga madu tuna ra
maukuana, ta diat ra tarai par ta ra rakarakan a gunagunan.
4 Ma ra Luluai i ga vakaian dital Moses ma Aron ma Miriam, ma i ga
biti: Amutal a vana uti ta ra pal na varbarat. Ma dital ga irop. 5 Ma ra

---

[a] **11.32** A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ina tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lbs.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai i ga vana ba ta ra bakut ma i ga tur ta ra matakilalat i ra pal na
varbarat, ma i ga oro pa Aron ma Miriam; ma dir ga vana rikai. 6 Ma i ga
biti: Amur a valongore kaugu tinata: gala ta propet i ki livuan ta vavat,
iau ra Luluai ina vaarike tar iau mulai pirana ta ra ninana, ma ina tata
pirana ta ra ririvon. 7 Kaugu tultul Moses pa i damana; ia iat i dovot ta
ra kubagu parika; 8 amir tata vargil ma ra ngie i mimir, i kapa ma vakir i
pidik; ma ia iat na gire ra malalar i ra Luluai; dave pa amur ga burut upi
amur a tata bat kaugu tultul Moses?

9 Ma ra kankan kai ra Luluai i ga karangap ure dir. Ma i ga vana ka. 10 Ma
ra bakut i ga kakari kan ra ul a pal na mal, ma ea, Miriam i ga vukavuka, i
pua da ra kabang; ma Aron i ga bobe Miriam, ma ea, i ga vukavuka.

11 Ma Aron i ga biti tai Moses: Kaugu luluai, koko una bali kamimir
varpiam, iau lul u, tago amir ga papait na papaua, ma amir ga pait ra
varpiam. 12 Iau lul u, koko da nur vue upi na da ra minat, nina ra viono i
papar a iba ba di kava vue.

13 Ma Moses i ga kail tadav ra Luluai, ma i ga biti; Una valagar ia, God,
iau lul u. 14 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Gala tamana i ga nami ka ra
matana, na ga vavirvir lavurua na bung, laka? Da banu bat ia ta ra papar
a gunan irai lavurua na bung, ma namur da varuk mule.

15 Ma di ga banu bat Miriam ta ra papar a gunan irai lavurua na bung;
ma ra tarai pa dia ga vanavana tuk ba di ga varuk mule Miriam. 16 Ma
namur ra tarai dia ga vanavana papa Kaserot, ma dia ga vatur kadia
lavur pal na mal ta ra bil Paran.

Di tulue ra vinun ma a urua na kilao uro Kanaan
(Vart 1:19-33)

13 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari: 2 Una tulue ta umana
tutana, upi diat a matoto lua ta ra gunan Kanaan, nina iau ga
tul tar ia pire ra tarai Israel; avat a tulue tikai ta ra lavur vuna tarai
tikatikai, da pilak pa ka nina dia lualua pire ra tarai.

3 Ma Moses i ga tulue diat maro ra bil Paran da ra vartuluai kai ra
Luluai; ma diat par a umana lualua pire ra tarai Israel. 4 Ma go ia ra iang
i diat: Samua natu i Sakur ta ra vuna tarai Ruben, 5 Sapat natu i Kori ta
ra vuna tarai Simeon, 6 Kaleb natu i Iepune ta ra vuna tarai Iuda, 7 Igal
natu i Iosep ta ra vuna tarai Isakar, 8 Osea natu i Nun ta ra vuna tarai
Epraim, 9 Palti natu i Rapu ta ra vuna tarai Beniamin, 10 Gadiel natu i
Sodi ta ra vuna tarai Sebulun, 11 Gadi natu i Susi ta ra vuna tarai Iosep
(a vuna tarai Manase nam), 12 Amiel natu i Gemali ta ra vuna tarai Dan,
13 Setur natu i Mikael ta ra vuna tarai Aser, 14 Nakbi natu i Vopsi ta ra
vuna tarai Naptali, 15 Geuel natu i Maki ta ra vuna tarai Gad.

16 Go ia ra iang i diat nina Moses i tulue diat upi diat a matoto lua ta
ra gunan. Ma Moses i ga vaiang Osea natu i Nun ba Iosua. 17 Ma Moses

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i ga tulue diat upi diat a matoto lua ta ra gunan Kanaan ma i ga biti ta
diat: Avat a vana ta ra nga urama Negeb, ma avat a tutua ta ra lualuana;
18 ma avat a gire ra gunan, ba i dave; ma ra tarai bula, ba dia dekdek ba
pa dia dekdek, ba dia paupau ka ba dia mangoro; 19 ma ra gunan nina
dia ki tana, ba i boina ba i kaina, ma kadia lavur pia na pal ba dia tur
vakuku ka ba di ga liplip bat diat; 20 ma ra pia, ba i boina ba i kaina, ba
ta davai tana ba pata. Ma avat a tur padikat ma avat a kap ta umana vuai
ra gunan. Nam ra e, a turpai ra minatuka ure ra vuai na vain.
21 Damana dia ga vana urama, ma dia ga matoto ta ra gunan papa ra
bil Sin ma tuk uro Rekob, ta ra langun Kamat. 22 Ma dia ga vana urama
Negeb ma dia ga bolo vanavana Kebron ma Akiman, Sesai ma Talmai
nina ra tarai Anak dia ki tana. (Di ga vatut Kebron lavurua na kilala lua
ta ra pia na pal Soan ta ra gunan Aigipto.) 23 Ma dia ga tadav ra male
Eskol, ma dia ga mut vue ra ingar i ra davai na vain nina ra kopono
kurene tana, ma a urua dir ga kip ia; ma dia ga kap ra vuai na goava
ma ra vuai na lovo bula. 24 Di ga vatang nam ra pakana ba ra male Eskol
("Kurene"), ure ra kura vain nina ra tarai Israel dia ga mut vue abara.
25 Ma ba i par a ivat na vinun na bung, dia ga lilikun kan ra ginigira ta
ra gunan. 26 Ma dia ga vana ma dia ga tadav Moses ma Aron ma ra kor
na tarai Israel ta ra bil Paran aro Kades; ma dia ga kap ra varvai pire diat
ma ra kor na tarai, ma dia ga ve tar ra vuai ra gunan ta diat.
27 Ma dia ga varvai pirana, ma dia ga biti: Ave ga tadav ra gunan nina u
ga tulue avet upi ia, ma a dovotina i alir ma ra polo na u ma ra polo na livur;
ma go ia ra vuaina. 28 la kaka ra tarai nina dia ki ta ra gunan dia dekdek,
ma ra umana pia na pal di liplip bat diat ma dia ngala; ma tikai bula, ave ga
gire ra tarai Anak akamana. 29 A tarai Amalek dia ki aro Negeb; ma ra tarai
Ket, ma ra tarai Iebus, ma ra tarai Amor dia ki ta ra lualuana; ma ra tarai
Kanaan dia ki ra valvalian ma ta ra papar a Iordan bula.
30 Ma Kaleb i ga vango ra tarai ta ra luaina mata i Moses, ma i ga biti:
Dat a vana lulut urama, ma dat a kale; tago i tale dat upi dat a uvia pa ia.
31 Ma ra tarai nina dia ga vana varurung me, dia ga biti: Pa i tale dat upi
dat a varubu ma ra tarai; tago dia ongor ta dat. 32 Ma dia ga kap ra kaina
varvai tadav ra tarai Israel ure ra gunan ba dia ga matoto lua tana, ma
dia ga biti: Go ra gunan i en vue diat dia ki tana, ra gunan ave ga vana
tana ma ave ga matoto lua tana; ma ave ga gire ba ra tarai par a umana
lololovina diat. 33 Ma ave ga gire ra umana lolovina tutana tuna, ra
umana natu i Anak, ta ra vuna tarai Nepilim; ma ta kaveve ginigira ave
ga da ra umana kubau, ma damana bula ta kadia ginigira.

A tarai dia piam vue ra Luluai

14 1 Ma ra kor na tarai dia ga kukukula ma ra nilai diat; ma ra tarai
dia ga tangtangi ta nam ra marum. 2 Ma ra tarai Israel par dia ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tata mukumuk ure Moses ma ure Aron; ma ra kor na tarai par dia ga biti
ta dir: Gala ave ga mat ta ra gunan Aigipto! ba gala ave ga mat ta go ra
bil! 3 Upi ra ava ra Luluai i agure avet tadav go ra gunan, upi avet a virua
ta ra pakat na vinarubu? Diat a al pa kaveve umana taulai ma ra umana
natu i vevet; gala na boina upi dat a lilikun mulai uro Aigipto! 4 Ma dia
ga biti vargil dari: Dat a pilak pa tika na lualua, ma dat a lilikun mulai
uro Aigipto.

5 Ma Moses ma Aron dir ga bura palar ta ra luaina mata i ra kivung
kai ra kor na tarai Israel; 6 ma Iosua natu i Nun ma Kaleb natu i Iepune,
nina dir ta diat dia ga matoto lua ta ra gunan, dir ga rada kadir umana
mal; 7 ma dir ga tata pire ra kor na tarai Israel dari: Ra gunan nina ave ga
vanavana tana upi avet a matoto lua tana, ia ra bo na gunan tuna. 8 Gala
ra Luluai i manane dat, na agure vaolo dat ta go ra gunan, ma na tabar
dat me, a gunan nina i alir ra polo na u ma ra polo na livur tana. 9 la
kaka koko avat a tut na varpiam ure ra Luluai, ma koko avat a burutue ra
tarai ta ra gunan; tago ada nian diat, di ga tak vue kadia bakbakit, ma ra
Luluai i ki pire dat; koko avat a burutue diat.

10 Ma ra kor na tarai dia ga biti ba da tupar dir ma ra vat. Ma ra
minamar i ra Luluai i ga vana rikai ta ra pal na varbarat pire ra tarai
Israel.

11 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Aivia ra bung boko go ra tarai diat
a pidimuane iau? ma aivia ra bung pa diat a nurnur tagu, ure ra lavur
vakilang ba iau ga pait ia livuan ta diat? 12 Ina ubu diat ma ra kaina
minait, ma ina okole vue diat, ma ina vatut ra tarai tam ba na ngala ma
na dekdek ta diat.

13 Ma Moses i ga biti tai ra Luluai: A tarai Aigipto diat a valongore;
tago u ga ben vairop go ra tarai kan diat ma ra dekdekim; 14 ma diat a
varvai tana pire ra tarai nina dia ki ta go ra gunan; dia ga valongore ba u
ra Luluai u ki livuan ta go ra tarai; tago dia varboboi ma u ra Luluai, ma
kaum bakut i tur taun diat, ma u lualua ta diat ta ra bakut ta ra bung na
keake, ma ta ra biro na iap ta ra marum. 15 Ma ona una doko go ra tarai
par, a umana vuna tarai nina dia ga valongore ra ngala na varvai ure u
diat a biti dari: 16 Ra Luluai i ga doko go ra tarai ta ra bil tago i mama
agure vaolo diat ta ra gunan ba i ga vavalima tar ia ta diat. 17 Ma go, iau
lul u, boina ba na ngala ra dekdek i ra Luluai, da u ga tatike: 18 Ra Luluai
i vavabing ma ra kankan, ma i buka ma ra varmari, i pun vue ra bilak
na mangamangana ma ra varpiam, ma pa na valangalanga muka ra tena
varpiam; na bali ka ra bilak na varpiam kai ra tarai pire ra umana natu
i diat ma pire ra umana bul mur ta diat tuk tar ta ra vautuluna ma ra
vaivatina taun tarai. 19 Iau lul u ba una nur vue ra varpiam kai go ra tarai
ure kaum ngala na varmari, ma da u ga puak pa diat papa aro Aigipto ma
tuk tar gori.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A balbali kai God pire Israel
(Vart 1:34-40)

20 Ma ra Luluai i ga biti: Iau ga nur vue da kaum tinata; 21 ma a
dovotina, da iau laun, ma da ra rakarakan a gunagunan na kor ma ra
minamar i ra Luluai; 22 tago nam ra tarai nina dia gire kaugu minamar,
ma kaugu lavur vakilang nina iau ga pait diat aro Aigipto ma ta ra bil,
dia ga valar iau go ra vinun na pakana, ma pa dia ga torom ta ra nilaigu;
23 a dovotina pa diat a gire ra gunan nina iau ga vavalima tar ia ta ra
umana tama i diat, ma pa ta tikai ta diat dia ga pidimuane iau na gire;
24 ia kaka Kaleb kaugu tultul, tago a enana ninunuk pirana, ina ben vaola
ta ra gunan nina i ga vanavana tana; ma ra umana bul mur tana diat
a kale. 25 Ma go ra tarai Amalek ma ra tarai Kanaan dia ki ta ra male;
ningene avat a lilikun uro ta ra bil ta ra nga uro ta ra Ta Meme.
26 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire Aron dari: 27 Aivia ra bung
boko go ra kaina tarai diat a tata mukumuk ure iau? Iau ga valongore
ra tinata na urur kai ra tarai Israel, nina dia tatike ure iau. 28 Una biti
ta diat: Da iau laun, ra Luluai i biti, da ava ga tatike ta ra talingagu, a
dovotina ina pait ia damana ta vavat; 29 a umana minat i vavat diat a
mareng ta go ra bil; ma avat par di ga luk avat, da ra niluluk i vavat par
ba i bolo ra ura vinun kavava kilala, nina ava ga tata mukumuk ure iau,
30 a dovotina pa avat a olo ta ra gunan nina iau ga tulue ra limagu ure
upi ina vaki avat i tana, ia kaka Kaleb natu i Iepune, ma Iosua natu i
Nun, 31 ma ra umana natu i vavat nina ava ga biti ba da al pa diat, ina
agure vaolo diat, ma diat a nunure ra gunan nina ava ga pidimuane.
32 Ma ga avat, a umana minat i vavat diat a mareng ta go ra bil. 33 Ma ra
umana natu i vavat diat a balabalaure vavaguai ta ra bil a ivat na vinun
na kilala, ma diat a kairane kavava lavur varpiam, tuk tar ra umana
minat i vavat diat a mareng ta ra bil. 34 Avat a puak pa kavava lavur
varpiam a ivat na vinun na kilala, da ra ivat na vinun na bung ava ga
matoto lua ure ra gunan tana, ma avat a nunure ba iau ki irai kan avat.
35 Iau ra Luluai iau ga tata, a dovotina ina pait go pire go ra kaina tarai
nina dia tut varurung ure iau; ta go ra bil diat a panie, ma diat a mat
abara.

A vinun na kaina kilao dia mat

36 Ma ra umana tutana, nina Moses i ga tulue diat upi diat a matoto
lua ta ra gunan, ma nina dia ga lilikun ma dia vangangap ra tarai ure,
tago dia ga kap ra kaina varvai ure ra gunan, 37 nam ra umana tutana ba
dia ga kap ra kaina varvai ure ra gunan, dia ga mat ta ra luaina mata i
ra Luluai, ma ra kaina minait. 38 Ma Iosua natu i Nun, ma Kaleb natu i
Iepune, dir ga mat valili ta diat dia ga matoto lua ure ra gunan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A binilua kai ra tarai Israel ta ra vinarubu aro Korma
(Vart 1:4-46)

39 Ma Moses i ga ve ra tarai Israel ta go ra lavur tinata; ma ra tarai dia
ga manga tabun. 40 Ma dia ga tut ta ra malana ikilik, ma dia ga tutua
ta ra ul a luana, ma dia ga biti: Io, avet go kari, avet a vana urama ta ra
pakana nina ra Luluai i ga vavalima ure; tago ave ga pait ra kaina. 41 Ma
Moses i ga biti: Upi ra ava ava piam vue ra vartuluai kai ra Luluai, tag)
pa avat a burat? 42 Koko avat a vana urama, tago ra Luluai pa i ki livuan
ta vavat; upi koko kavava lavur ebar diat a ubu avat. 43 Tago ra tarai
Amalek ma ra tarai Kanaan dia ki aro na lua ta vavat, ma avat a virua
ta ra pakat na vinarubu; ra Luluai pa na ki maravut avat, tago ava ga
vana irai kan ra nimur pire ra Luluai. 44 la kaka dia ga valar ra vinavana
urama ta ra langun na lualuana; ma ra bok na kunubu kai ra Luluai, ma.
Moses bula, pa dir ga irop kan ra gunan. 45 Ma ra tarai Amalek dia ga
vana ba, ma ra tarai Kanaan nina dia ki ta ra lualuana, ma dia ga ubu
diat ma dia ga korot diat tuk uro Korma.

A varkurai ure ra tinabar

15 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 2 Una tata pire ra tarai
Israel ma una biti ta diat: Ba avat a olo ta ra gunan ba avat a ki
tana, nina iau tabar avat me, 3 ma ava mainge ba avat a pait ta tinabar ta
ra iap tadav ra Luluai, a tinabar di tun tar ia, ba ra vartabar upi da pait
ot pa ra vavalima, ba ra tamarigat na vartabar, ba ta ra e na lukara, upi
ra magit i ang na katkat tadav ra Luluai, ta ra kikil na bulumakau ba ra
kikil na sip: 4 nina i tul tar kana vartabar na nian tadav ra Luluai na tul
tar ra tinabar na vuai na uma tika na vavinun na pakana valavalar na
bo na plaua, di ga pota ma tika na vaivatina pakana valavalar na dangi;
5 ma una vaninare tika na vaivatina pakana valavalar na polo na vain
ure ra tinabar na nimomo varurung ma ra tinabar di tun tar ia, ba ure
ra tinabar ure tikatika na nat na Sip. 6 Ma ure ra sip, a tomotoina, una
vaninare tika na vailimana pakana valavalar na bo na plaua, di pota
ma tika na vautuluna pakana valavalar na dangi, ure ra tinabar na vuai
na uma, 7 ma ure ra tinabar na nimomo, una tul tar tika na vautuluna
pakana valavalar na polo na vain, upi ra magit i ang na katkat tadav
ra Luluai. 8 Ma ba u vaninare ta bulumakau ure ra tinabar di tun tar
ia, ba ure ra tinabar upi da pait ot pa ra vavalima, ba ure ra tinabar
na varmaram tadav ra Luluai; 9 da tul tar ra tinabar na vuai na uma
varurung ma ra bulumakau, tika na vautuluna pakana valavalar na bo
na plaua di pota ma ra ngungu valavalar na dangi. 10 Ma una tul tar
ta ngungu valavalar na polo na vain ure ra tinabar na nimomo, upi ra
tinabar di tun tar ia ta ra iap i ang na katkat tadav ra Luluai. 11 Damana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

da pait ia ure tikatika na sip, ba ure tikatika na nat na sip, ba ure ra
umana nat na me. 12 Da ra niluluk i diat avat a vaninare diat, damana
avat a pait ia ure tikatikai ta diat.
13 A umana gunan tuna diat a pait ra lavur magit dari, ba dia tul tar ra
tinabar di tun tar ia ta ra iap, i ang na katkat tadav ra Luluai. 14 Ma gala
ta vaira i ki pire vavat, ba to ia bar nina na ki pire vavat ta kavava lavur
taun tarai, ma i mainge ba na tul tar ra tinabar di tun tar ia ta ra iap, i
ang na katkat tadav ra Luluai; da ava pait ia, ia bula na pait ia damana.
15 Ma ure ra kivung, na kopono ko ra varkurai ure avat ma ure ra vaira
nina i ki pire vavat, ia ra varkurai ba na tur vatikai ta kavava lavur taun
tarai; avat ma ra vaira avat a varogop uka ta ra luaina mata i ra Luluai.
16 Na kopono ko ra varkurai ma na kopono ko ra togotogo ure avat ma
ure ra vaira nina i ki pire vavat.
17 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 18 Una tata pire ra tarai Israel,
ma una biti ta diat: Ba ava olo ta ra gunan nina iau agure tar avat i
tana, 19 na dari: ba ava en ra gem ta ra gunan, avat a tul tar ta vartabar
pire ra Luluai. 20 Avat a tul tar tika na kek ure ra vartabar, ta ra plaua
ba avat a udu value; avat a tul tar ia ure ra tinabar na tavul a rararama
vuai. 21 Avat a tul tar ra vartabar pire ra Luluai, ta ra plaua ba avat a udu
value, ta kavava lavur taun tarai.
22 Ma ona ava rara, ma pa ava pait ot pa go ra lavur vartuluai nina ra
Luluai i ga tatike tai Moses, 23 a lavur magit ra Luluai i ga vartuluai tana
pire vavat ta ra ngie i Moses, papa ra bung ba ra Luluai i ga tul tar ra
vartuluai tana, ma tuk tar ta kavava lavur taun tarai; 24 na dari, ona di ga
pait vatuptup ia, ma ra tarai pa dia kapa ure, a tarai diat a tul tar tika na
bulumakau ure ra tinabar di tun tar ia, upi ra magit i ang na katkat tadav
ra Luluai, varurung ma ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar
na nimomo tana, da ra togotogo ure, ma tika na me, a tomotoina, ure ra
tinabar na varporong. 25 Ma ra tena tinabar na pait ra varporong ure ra
kor na tarai Israel par, ma da nur vue; tago ia ra nirara, ma dia ga kap
kadia vartabar na nian, a tinabar di tun tar ia ta ra iap tadav ra Luluai,
ma kadia tinabar na varporong ta ra luaina mata i ra Luluai, ure kadia
nirara; 26 ma da nur vue ra nirara kai ra kor na tarai Israel par, ma kai ra
vaira i ki pire diat; tago ra tarai par dia ga pait vatuptup ia.
27 Ma gala ta tikai i pait vatuptup ra kaina, na tul tar ra me, a tana ba i
kopono ko kana kilala, ure ra tinabar na varporong. 28 Ma ra tena tinabar
na pait ra varporong ure nina i ga rara, ba i ga pait vatuptup ra kaina,
ta ra luaina mata i ra Luluai; ma da nur vue. 29 Na kopono ko ra varkurai
ure nina i pait vatuptup ta magit, ure ra gunan tuna pire ra tarai Israel,
ma ure ra vaira i ki livuan ta diat.
30 Ma nina i nunure ba i kaina ma i pait ia ka, ba ta gunan tuna ba ta
vaira, i vul vakaina ra Luluai; da kutu vue nam kan kana vuna tarai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

31 Tago i ga pidimuane ra tinata kai ra Luluai, ma i ga piam vue kana
vartuluai; da kutu vatukum vue nam, ma na puak kana varpiam.

Di tupar ra tena varpiam ure ra Bung Sabat

32 Ma ba ra tarai Israel dia ga ki ta ra bil, di ga tadav ra tutana ba i
varurue ra davai ta ra Bung Sabat. 33 Ma nina dia ga tadav ia ba i varurue
ra davai dia ga ben ia pire Moses ma Aron, ma pire ra tarai par. 34 Ma
dia ga banu bat ia, tago pa di ga vaarike ba da pait ra ava tana. 35 Ma ra
Luluai i ga biti tai Moses: A dovotina da doko nam ra tutana; ra tarai par
diat a tupar ia ma ra vat ta ra papar a gunan irai. 36 Ma ra tarai par dia
ga ben vairop ia ta ra paparai ra gunan, ma dia ga tupar ia ma ra vat, ma
i ga mat, da ra Luluai i ga vartuluai tana pire Moses.

A marmar na kuara ta ra mal

37 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 38 Una tata pire ra tarai Israel,
ma una ve diat upi diat a mal tar ra umana marmar na kuara ta ra ngu
i kadia lavur mal, ta kadia lavur taun tarai, ma diat a vung ra kuara i
blu marut ta ra marmar na kuara ta ra lavur ngu na mal; 39 ma na da ra
marmar na kuara ure avat, upi avat a gire, ma avat a nuk vake ra lavur
vartuluai kai ra Luluai, ma avat a pait ot pa diat; upi koko avat a mur ra
nuknuk i ra bala i vavat ma ra ginigira na mata i vavat, nina ava ling na
vana irai vakuku tana; 40 upi avat a nuk vake kaugu lavur vartuluai ma
avat a pait ot pa diat, ma avat a gomgom ure kavava God. 41 Iau ra Luluai
kavava God, nina iau ga agure vairop avat kan ra gunan Aigipto, upi ina
God pire vavat; iau ra Luluai kavava God.

A varpiam kai Kora, Datan, ma Abiram

16 1 Ma Kora, natu i Isar, natu i Koat, natu i Levi, ma Datan ma
Abiram, a ura natu i Eliab, ma On natu i Pelet, ta ra vuna tarai
Ruben, dia ga varurue ra tarai, 2 ma dia ga tut ta ra luaina mata i Moses,
diat ma ta umana ta ra tarai Israel, a ura mar ma a ilima na vinun na
lualua kai ra tarai, a umana tena kivung diat, ma ra umana rangrang na
tutana; 3 ma dia ga tur guvai varurung ure Moses ma ure Aron, ma dia ga
biti ta dir: Amur tar manga enana; tago di tar vakilang vaire ra tarai par
tikatikai, ma ra Luluai i ki livuan ta diat; ta ra ava amur tar vangala pa
mule amur taun ra kor na tarai kai ra Luluai?
4 Ma ba Moses i ga valongore i ga bura timtibum; 5 ma i ga tata pire
Kora ma ra taraina, ma i ga biti: Ta ra malana ra Luluai na vaarike
nina ba kana, ma nina i ga vakilang vaire, ma na vamarave pirana;
na vamarave nina i ga pilak pa ia pirana. 6 Avat a pait go: Kora ma
ra taraina, avat a vatur ra umana la na mi, 7 ma avat a vung ra iap ta
diat ma ra bulit i ang na katkat bula tana ta ra luaina mata i ra Luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ningene; ma nina ra Luluai na pilak pa ia, da vakilang vaire nam; ava tar
manga enana, avat a umana natu i Levi.
8 Ma Moses i ga biti tai Kora: Avat a umana natu i Levi, avat a
valongore: 9 dave, ia ra magit vakuku pire vavat, ba ra God kai Israel
i ga tibe vaire avat kan ra kor na tarai Israel, ma i ga vamarave avat
pirana, upi avat a varvakai ta ra pal kai ra Luluai, ma upi avat a tur ta ra
luaina mata i ra kor na tarai upi avat a lue diat ta ra lotu; 10 ma ba i ga
vamarave u, ma ra tara na turam a umana natu i Levi bula, avat? Dave
ava anan upi avat a tena tinabar bula? 11 Damana avat ma ra taraim ava
ga tut varurung ure ra Luluai; ma to ia Aron upi ava tata mukumuk ure?
12 Ma Moses i ga vartuluai upi Datan ma Abiram a ura natu i Eliab; ma
dir ga biti: Pa amir a vana ubarama; 13 dave, ia ra magit vakuku ba u ga
agure vairop avet kan ra gunan i alir ra polo na u ma ra polo na livur
tana, upi una doko avet ta ra bil; upi una malamala king ta vevet? 14 Ma
tikai bula, pa u ga agure tar avet ta ra gunan i alir ra polo na u ma ra
polo na livur tana, ma pa u tabar avet ma ta pia ba ta uma na vain; dave,
una luak vue ra kiau na mata i go ra tarai? Pa amir a vana ubarama.
15 Ma Moses i ga manga kulot, ma i ga biti tai ra Luluai: Koko una
manane kadia tinabar; pa iau ga ra pa ta as ta diat, ma pa iau ga vakaina
ta tikai ta diat.
16 Ma Moses i ga biti tai Kora: Ningene avat ma ra taraim par avat a
tur ta ra luaina mata i ra Luluai, u ma diat ma Aron; 17 ma tikatikai ta
vavat na vatur kana la na mi, ma na vung ra bulit i ang na katkat tana,
ma tikatikai na kap kana la na mi ta ra luaina mata i ra Luluai, a ura mar
ma a ilima na vinun na la na mi; u bula ma Aron tikatikai na kap kana
la na mi. 18 Ma tikatikai ta diat i ga vatur kana la na mi, ma i ga vung ra
iap tana, ma ra bulit i ang na katkat bula, ma dia ga tur ta ra matakilalat
i ra pal na varbarat varurung ma Moses ma Aron. 19 Ma Kora i ga varurue
ra kor na tarai pire diat ta ra matakilalat i ra pal na varbarat; ma ra
minamar i ra Luluai i ga arikai pire ra kor na tarai.
20 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire Aron dari: 21 Amur a
tur irai kan go ra tarai, upi ina vapanie lulut vue diat. 22 Ma dir ga
bura timtibum ma dir ga biti: God, a God kai ra lavur launa, dave una
kankanuane ra tarai par ure ra varpiam kai tikai ka? 23 Ma ra Luluai i ga
tata pire Moses. dari: 24 Una tata pire ra tarai ma una biti: Avat a vana
irai kan ra kuba i Kora, Datan ma Abiram.
25 Ma Moses i ga tut ma i ga vana tadav Datan ma Abiram; ma ra
umana patuana kai ra tarai Israel dia ga mur ia. 26 Ma i ga tata pire ra
tarai ma i ga biti: Iau lul avat, ba avat a vana irai kan ra kubakuba i
ra kaina tarai, ma koko avat a bili kadia ta magit, kan da vapanie vue
avat ure kadia varpiam. 27 Damana dia ga vana irai kan ra kuba i Kora,
Datan ma Abiram; ma Datan ma Abiram dir ga irop, ma dir ga tur ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

matakilalat i kadir pal na mal, varurung ma kadir umana taulai ma.ra
umana natu i dir.
28 Ma Moses i ga biti: Avat a nunure dari ba ra Luluai i ga tulue iau upi
ina pait go ra lavur papalum, ma pa dia vuna ta ra nuknukigu vakuku:
29 gala go ra tarai dia mat da ra tarai dia matmat, ba gala ta mangana
varmonong nina ra tarai dia nunure i tadav diat, ra Luluai pa i ga
tulue iau. 30 Ma gala ra Luluai na pait ta kalamana magit, ma ra pia na
panganga ma na konom pa diat ma ra tarai diat, ma dia vana ba ta ra
ruarua na tulungen, a umana launana; avat a matoto tana ba go ra tarai
dia ga pidimuane ra Luluai.
31 Ma ba i ga tatike vapar go ra lavur tinata, a pia ta ra vavai diat i ga
panganga varbaiai; 32 a pia i ga panganga ma i ga konom pa diat ma ra
tarai ta ra kuba i diat, ma ra tarai kai Kora, ma kadia lavur tabarikik.
33 Damana diat ma kadia tarai dia ga vana ba ta ra ruarua na tulungen,
a umana launana; ma ra pia i ga paum bat diat ma dia ga virua kan ra
kor na tarai. 34 Ma ra tarai Israel ba dia tur kikil diat, dia ga vilau ta
kadia kunukula; tago dia ga biti: Kan ra pia na konom pa dat bula. 35 Ma
ra iap i ga vana rikai tai ra Luluai, ma i ga vaimur vue ra ura mar ma a
ilima na vinun na tarai nina dia ga pait ra tinabar na mi.
36 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 37 Una tata pire Eleasar, natu
i Aron, ra tena tinabar, upi na kap ra umana la na mi kan ra iap, ma una
imire varbaiane ra iap abara; tago dia tabu; 38 a umana la na mi kai go
ra tarai nina dia ga pait ra kaina ma dia ga virua ure, da tut vapalar diat
upi da vung vapetep tar diat ta ra uguugu na vartabar; tago dia ga tul
tar diat ta ra luaina mata i ra Luluai, damana diat a tabu; ma diat a da ra
vakilang pire ra tarai Israel.
39 Ma Eleasar ra tena tinabar i ga kap ra umana la na mi na palariam
gobol, nina diat dia ga virua dia ga tul tar diat; ma di ga tut vapalar diat
upi da vung vapetep tar diat ta ra uguugu na vartabar; 40 upi ra magit na
varvanuknuk pire ra tarai Israel dari, ba pa ta tutana vakuku, nina vakir
a bul mur tai Aron, na vana maravai upi na tul tar ra tinabar na mi ta ra
luaina mata i ra Luluai, kan na da Kora ma ra taraina; da ra Luluai i ga
tatike ta ra ngie i Moses.
41 Ma ta ra kubakene ra kor na tarai Israel par dia ga tata mukumuk
ure Moses ma ure Aron, ma dia ga biti: Amur ga doko ra tarai kai ra
Luluai. 42 Ma ba ra kor, na tarai dia ga tut varurung ure Moses ma ure
Aron, dia ga gigira uro ta ra pal na varbarat; ma gire, a bakut i ga pulu
ia, ma ra minamar i ra Luluai i ga vana rikai. 43 Ma Moses ma Aron dir ga
vana ta ra mata na pal na varbarat.
44 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 45 Amur a tur irai kan go ra tarai
upi ina vapaine lulut vue diat. Ma dir ga bura timtibum. 46 Ma Moses i ga biti
tai Aron: Una kap kaum la na mi, ma una vung ra iap tana kan ra uguugu na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vartabar, ma una vung ra bulit i ang na katkat tana, ma una kap lolole tadav
ra kor na tarai, ma una pait ra varporong ure diat; tago ra kankan kai ra
Luluai i ga vana rikai ma ra kaina minait i tar vut. 47 Ma Aron i ga kakap da
Moses i ga vatang ia ma i ga vutvut pire ra kor na tarai; io, ra kaina minait i
ga tar tur pa ia upi na monong diat, ma i ga vung tar ra bulit i ang na katkat,
ma i ga pait ra varporong ure ra tarai. 48 Ma i ga tur livuan ta ra umana
minat ma ra umana launa; ma ra kaina minait i ga par. 49 A vinun ma a ivat
na arip ma lavurua na mar dia ga mat ta ra kaina minait, (ma ta ra umana
mulai dia ga mat ta ra mangamangana kai Kora). 50 Ma Aron i ga. lilikun pire
Moses ta ra matakilalat i ra pal na varbarat; ma ra kaina minait i ga par.

A buka kai Aron

17 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 2 Una tata pire ra tarai
Israel, ma una vatur vake ta ra umana lualua kai ra umana vuna
tarai a vinun ma a ura buka, ure ra umana vuna tarai tikatikai; ma una
tumu ra iang i tikatikai ta kana buka. 3 Ma una tumu ra iang i Aron ta ra
buka ure ra vuna tarai Levi; ma tikatika na lualua na vuna tarai na vung
tika na buka. 4 Ma una vung diat ta ra pal na varbarat ta ra luaina mata
i ra tinata, aina dor varvarbarat tana. 5 Ma na dari: ra buka kai nina iau
pilak pa ia na gol; ma ina vango ra umana tinata mukumuk kai ra tarai
Israel kan iau, nina dia tata mukumuk me ure amur.

6 Ma Moses i ga tata pire ra tarai Israel, ma kadia lavur lualua dia
ga tul tar ra vinun ma a ura buka tana, ure tikatika na lualua da kadia
umana vuna tarai; ma ra buka kai Aron i ga ki livuan ta diat. 7 Ma Moses
i ga vung ra umana buka ta ra luaina mata i ra Luluai ta ra pal ure ra
tinata. 8 Ma i ga ningene, ma Moses i ga ruk ta ra pal ure ra tinata; ma
gire, a buka kai Aron ure ra vuna tarai Levi i tar gol; ma i buk rikai,
ma i pupu, ma i vuai ra vuaina. 9 Ma Moses i ga kap vaarike ra umana
buka kan ra mata i ra Luluai pire ra tarai Israel par; ma dia ga gigira, ma
tikatikai i ga vatur vake kana buka.

10 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una vung mule ra buka kai Aron ta
ra luaina mata i ra tinata, ma da vung vake upi ra vakilang ure ra tarai
na varpiam; upi una vamutue kadia lavur tinata mukumuk ure iau, upi
koko diat a mat. 11 Moses i ga pait ia damana; i ga pait ia da ra Luluai i ga
vartuluai pirana.

12 Ma ra tarai Israel dia ga tata pire Moses, ma dia ga biti: Ea, ave to
na virua, ave tar rara, ave tar rara parika. 13 Nina i vana maravai, i vana
maravai tadav ra pal kai ra Luluai, na mat; dave avet a virua par?

A tiniba na nian ki ra tena tinabar ma ra tarai Levi

18 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Aron: Avat ma ra umana natum ma
kaum apik na tarai avat a puak ra varpiam ure ra gomgom na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pal; ma avat ma ra umana natum avat a puak ra varpiam ure kavava kini
na tena tinabar. 2 Ma ra tara na turam ta ra vuna tarai Levi, a vuna tarai
kai tamam, una ben vamarave diat, upi diat a tur maravut u, ma diat a
toratorom tam; ma avat ma ra umana natum avat a ki ta ra luaina mata i
ra pal ure ra tinata. 3 Ma diat a torom ta kaum vartuluai, ma ra vartuluai
ure ra pal na mal; ia kaka, koko diat a vana maravai tadav ra umana
gomgom na la ma tadav ra uguugu na vartabar, upi koko diat a mat, diat
ba avat. 4 Ma diat a tur maravut u, ma diat a torom ta ra vartuluai ure ra
pal na varbarat, ure ra lavur varvakai tana; ma ra tutana vakuku pa na
vana maravai pire vavat. 5 Ma avat a pait ra lavur papalum ta ra gomgom
na pal ma ta ra uguugu na vartabar; upi koko ta kankan mulai na vana
rikai taun ra tarai Israel. 6 Gire, iau ga tibe ra tara na tura i vavat ra
vuna tarai Levi ta diat ra tarai Israel; iau tabar avat ma diat, a vartabar
tadav ra Luluai, upi diat a varvakai ta ra pal na varbarat. 7 Ma avat ma ra
umana natum avat a pait ra tiniba na tena tinabar, ure ra lavur magit ta
ra uguugu na vartabar, ma ta ra bala na pal; avat a kudakudar vatikai;
iau tabar avat ma ra tiniba na tena tinabar; ma nina ra tutana vakuku ba
na vana maravai, da doka.

8 Ma ra Luluai i ga biti tai Aron: Gire, iau ga tabar u ma ra tiniba ta
kaugu lavur tinabar, maia, iau ga tabar u ma ra lavur magit ba ra tarai
Israel dia vatabue diat; kaum tiniba diat, ma ra tiniba kai ra umana
natum vatikai. 9 Kaum tiniba ta ra magit i gomgom kakit ta ra iap na
dari: kadia lavur vartabar na nian: kadia lavur tinabar na vuai na uma,
kadia lavur tinabar na varporong, kadia lavur tinabar na nirara, nina dia
tul tar ia tagu, na gomgom kakit piram ma pire ra umana natum. 10 Una
ian tana da ra magit i gomgom kakit; a lavur tutana diat a ian tana; na
gomgom piram.

11 Ma go bula kaum: ra tinabar di tul tar ia, a lavur tinabar na tutuluai
kai ra tarai Israel; iau ga tul tar diat tam, ma tai ra umana natum, a
umana tutana ma ra umana vavina, kavava tiniba vatikai; diat par dia
gomgom ta ra kubam diat a ian tana. 12 Iau ga tabar u ma ra bo na dangi,
ma ra bo na vuai na vain, ma ra kon, ra lavur luaina vuai e ba dia tul
tar ia tai ra Luluai. 13 A luaina vuai e ta ra lavur vunuanai ba dia kap ia
pire ra Luluai, kaum; diat par dia gomgom ta ra kubam diat a ian tana.
14 Kaum ra lavur magit.di ga vatabue ta ra gunan Israel. 15 Kaum ra
lavur luaina kinakava, ba di tul tar ia tai ra Luluai, a tarai ma ra lavur
vavaguai; ia kaka una kia valaun ra lavur luaina natu i ra tarai, ma una
kia valaun ra lavur luaina nat na vavaguai nina pa dia gomgom. 16 Una
kia valaun diat ba dia laun vue tika na gai, ma una vatang ra matai diat
ba ra ilima na mamat na silva, da ra mamat kai ra gomgom na pal, nina
a vinun ma laptikai na gram (a ngungu auns) tana. 17 Ma ra luaina nat
na bulumakau, ma ra luaina nat na sip, ma ra luaina nat na me, koko

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

una kia valaun diat; diat a gomgom; una apur ra uguugu na vartabar ma
ra gapu i diat, ma una tun ra bira i diat ure ra tinabar di tun tar ia, a
magit i ang na katkat tadav ra Luluai. 18 Ma ra vio i diat kaum, da kaum
ra bongobongo di tulue ma ra kelakelegi ta ra lima tuna. 19 Iau ga tul tar
ra lavur tinabar i gomgom tam, nina ra tarai Israel dia tabar ra Luluai
me, tam ma tai ra umana natum, a umana tutana ma ra umana vavina,
kavava tiniba vatikai; ia ra kunubu na solt vatikai ta ra luaina mata i ra
Luluai piram ma pire ra lavur bul mur tam.
20 Ma ra Luluai i ga biti tai Aron: Pa una kakalai ta kadia gunan ma pa
kaum ta tiniba livuan ta diat; iau kaum tiniba ma kaum kakalai livuan
pire ra tarai Israel.
21 Ma gire, iau ga tul tar ra vavinununa ta ra lavur magit tai Israel
pire ra tarai Levi upi kadia tiniba, ure ra papalum ba dia pait ia, kadia
varvakai ta ra pal na varbarat. 22 Ma papa go koko ra tarai Israel diat a
vana maravai ta ra pal na varbarat kan diat a kap tar ra varpiam ma diat
a mat. 23 Ma ra tarai Levi diat a varvakai ta ra pal na varbarat, ma diat
iat diat a kap tar kadia mangana varpiam; na da ra varkurai vatvatikai ta
kavava lavur taun tarai, ma pa diat a kakalai livuan pire ra tarai Israel.
24 Tago ra vavinununa ta ra lavur magit kai ra tarai Israel, nina dia kap
tabar ra Luluai me, iau ga tul tar ia pire ra tarai Levi upi kadia tiniba;
kari iau ga biti ta diat: Pa avat a kakalai livuan pire ra tarai Israel.
25 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 26 Tikai bula, una tata pire
ra tarai Levi, ma una biti ta diat: Ba ava vatur vake ta vavinununa tai ra
tarai Israel, nina iau ga tul tar ia ta vavat upi kavava tiniba, avat a kabila
tul tar ra tinabar tana pire ra Luluai, ta vavinununa tana. 27 Ma kavava
tinabar na da ra kon ta ra pal na rararama vuai ma ra polo na vain ta
ra tung na bingbing vain pire vavat. 28 Damana avat a kabila tul tar ra
tinabar tadav ra Luluai ta ra vavinununa nina ava vatur vake tai ra tarai
Israel; ma avat a tul tar ra tinabar kai ra Luluai tana pire Aron ra tena
tinabar. 29 Ta kavava lavur vartabar avat a tul tar ra lavur tinabar kai ra
Luluai ta ra magit i boina kakit, nam ra pakana tana na gomgom.
30 Damana una biti ta diat: Ba ava tar tul tar ra magit i boina kakit
tana, na da ra magit ta ra pal na rararama vuai, ma ra magit ta ra tung
na bingbing vain pire ra tarai Levi. 31 Ma avat a ian tana ta kavava lavur
pakana, avat ma diat ta ra kubakuba i vavat; ia kavava vapuak ure
kavava varvakai ta ra pal na varbarat. 32 Ma pa avat a puak ra varpiam
ure, ba ava tar tul tar ra magit i boina kakit tana; ma koko avat a papait
vakuku ma ra magit ba ra tarai Israel dia vagomgom ia, kan avat a mat.

A varvagomgom ure diat pa dia gomgom

19 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire Aron dari: 2 Go ia ra
varkurai na varvateten nina ra Luluai i ga vartuluai tana dari:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Una tata pire ra tarai Israel upi diat a kap ta kubar na bulumakau piram,
a tana nina i ko kakit ma pa di ga vung ra kip tana. 3 Ma avat a tul tar ia
tai Eleasar ra tena tinabar, ma na ben vaire ta ra papar a gunan, ma da
doka ta ra luaina matana; 4 ma Eleasar ra tena tinabar na vadudu ra kaka
na limana ta ra gapuna, ma na pikire tar ra gapuna ta ra mata na pal na
varbarat lavurua na pakana; 5 ma da tun vue ra bulumakau ta ra luaina
matana; da tun vue ra palina ma ra viono ma ra gapuna ma ra puta tana;
6 ma ra tena tinabar na vatur ra davai na tagatagal, ma ra isop, ma ra
mal meme, ma na vue tarie diat ta ra ul a iap na bulumakau. 7 Ma ra tena
tinabar na puk kana lavur mal, ma na gumu ta ra tava, ma namur na ruk
ta ra gunan, ma ra tena tinabar pa na gomgom tuk na ravian. 8 Ma nina
i ga tun vue na puk kana lavur mal, ma na gumu ta ra tava, ma pa na
gomgom tuk na ravian. 9 Ma tikai ba i gomgom na varurue ra kabu i ra
bulumakau, ma na vung ia ta ra pakana i gomgom ta ra papar a gunan,
ma da vung vake ure ra kor na tarai Israel ure ra tava ba na tak vue ra
varpiam. 10 Ma nina i ga varurue ra kabu i ra bulumakau na puk kana
lavur mal ma pa na gomgom tuk na ravian; na da ra varkurai vatvatikai
pire ra tarai Israel ma pire ra vaira nina i ki livuan ta diat.

11 Nina i bili ra minat i ta tikai pa na gomgom a lavurua na bung;
12 na vagomgom ia iat mulai ma ra tava ta ra vautuluna bung ma ta ra
valavuruana bung bula ma damana na gomgom; ma gala pa i vagomgom
ia iat mulai ta ra vautuluna bung, pa na gomgom ta ra valavuruana bung.
13 Nina i bili ra minat i ta tikai ma pa i vagomgom ia iat mulai, i vadur
ra pal tabu kai ra Luluai; pa na gomgom tago pa di ga apur ia ma ra tava
ure ra dur; a duruna i ki boko.

14 Go ia ra varkurai ba ta tikai i mat ta ra pal na mal; diat par dia ruk
ta ra pal na mal, ma diat par dia ki tana, pa diat a gomgom ure lavurua
na bung. 15 Ma ra lavur la nina pa di vi ta tubatuba tana pa diat a
gomgom.

16 Ma nina i vanavana ara ra pia ma i bili ta tikai ba di ga doka ta ra
vinarubu, ba ta minat, ba ta ur na tutana, ba ta pia na pupunang, pa na
gomgom a lavurua na bung.

17 Ma ure nina pa i gomgom da tak pa ra kabu i ra tinabar na
varporong ba di ga tun ia, ma da vung ra gomgom na tava varurung me
ta ra la; 18 ma ta tikai nina i gomgom na vatur ra isop, ma na vadudu ia
ta ra tava, ma na apur ra pal na mal, ma ra lavur la tana, ma ra tarai ba
dia ki tana, ba nina i bili ra ur, ba ta tikai di ga doka, ba ta minat, ba ta
pia na pupunang; 19 ma nina i gomgom na apur nina pa i gomgom ta ra
vautuluna bung, ma ta ra valavuruana bung bula; ma ta ra valavuruana
bung na vagomgom ia; na puk kana lavur mal, ma na gumu ta ra tava,
ma na gomgom ta ra ravian. 20 Ma nina pa i gomgom, ma pa i vagomgom
ia iat mulai, da kutu vue nam kan ra kor na tarai, tago i ga vadur ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gomgom na pal kai ra Luluai; pa di ga apur ia ma ra tava ure ra dur; pa i gomgom.
21 Na da ra varkurai vatvatikai pire diat; ma nina i apure ra tava ure ra dur; na puk kana lavur mal; ma nina i bili ra tava ure ra dur pa na gomgom tuk na ravian. 22 Ma ra magit ba nina pa i gomgom i bili ia pa na gomgom; ma ona ta tikai i bili ia pa na gomgom tuk na ravian.

A tava ta ra vat ki
(Niir 17:1-7)

20 1 Ma ra tarai Israel, a kor na tarai par, dia ga tadav ra bil Sin ta ra luaina gai; ma ra tarai dia ga ki aro Kades; ma Miriam i ga mat abara, ma di ga punang ia ie.
2 Ma pa ta tava abara pi ure ra kor na tarai; ma dia ga tut varurung ure Moses ma ure Aron. 3 Ma ra tarai dia ga varngangar ma Moses, ma dia ga biti dari: Gala na boina, gala ave ga mat ta ra bung ba ra tara na tura i vevet dia ga mat ta ra luaina mata i ra Luluai! 4 Upi ra ava amur ga agure ra kor na tarai kai ra Luluai tadav go ra bil, upi avet a mat ati, avet ma kaveve lavur vavaguai? 5 Ma ta ra ava amur ga ben vairop avet kan aro Aigipto, upi avet a tadav go ra kaina pakana? Vakir ia ra gunan ba ta kon tana, ba ta vuai na lovo, ba ta vuai na vain, ba ta vuai na goava; ma tikai bula, pa ta tava na nimomo tana.
6 Ma Moses ma Aron dir ga vana kan ra kor na tarai tadav ra matakilalat i ra pal na varbarat, ma dir ga bura timtibum; ma ra minamar i ra Luluai i ga vana rikai pire dir. 7 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 8 Una vatur ra buka, ma una varurue ra kor na tarai, amur ma turam Aron, ma amur a tata pire ra vat ki ta ra luaina mata i diat, upi ra tava na ninim rikai tana; ma una pait vaarike ra tava ta ra vat ki ure diat; damana una vamomo ra kor na tarai ma kadia lavur vavaguai.
9 Ma Moses i ga vatur ra buka ta ra luaina mata i ra Luluai da i ga vartuluai pirana. 10 Ma Moses ma Aron dir ga varurue ra kor na tarai pire ra vat ki, ma i ga biti ta diat: Go avat a valongore, avat a tarai na varpiam; amir a pait vaarike, laka, ta tava ta go ra vat ki ure avat? 11 Ma Moses i ga tulue ra limana, ma i ga kita ra vat ki ma kana buka a ura pakana; ma ra ngala na tava i ga ninim rikai, ma ra tarai dia ga momo, ma kadia lavur vavaguai bula.
12 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses ma Aron: Tago pa amur ga nurnur tagu, upi amur a vaarike kaugu lia na kini ta ra mata i ra tarai Israel, pa amur a agure vaolo go ra kor na tarai tar ta ra gunan ba iau ga tabar diat me.
13 Go ia ra tava Meriba (“Varngangar”); tago ra tarai Israel dia ga varngangar ma ra Luluai, ma i ga vaarike kana lia na kiki pire diat.

Edom i tur bat ra tarai Israel

14 Ma Moses i ga tulue ta umana tultul maro Kades tadav ra king Edom: Turam Israel i biti dari: U nunure ra lavur magit ba dia ga monong avet; 15 a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana tama i vevet dia ga vana ur uro Aigipto, ma ave ga ki vavuan aro
Aigipto; ma ra tarai Aigipto dia ga vakavakaina avet ma ra umana tama
i vevet; 16 ma ba ave ga kail tadav ra Luluai, i ga valongore ra nilai vevet,
ma i ga tulue ra angelo, ma i ga agure vairop avet kan aro Aigipto; io, ave
ki Kades, a pia na pal ta kaum langun; 17 iau lul u ba avet a vana vurbolo ta
kaum gunan; pa avet a rua ta uma ba ta uma na vain, ma pa avet a mome
ra tava ta ra umana kivu; avet a vanavana alalu ka ta ra nga tur kai ra
king, pa avet a vana irai ta ra papar a lima tuna ba ta ra maira, tuk ave tar
bolo vurakit kan kaum langun. 18 Ma Edom i ga biti tana: Koko avat a bolo
iau, kan ina tut ma ra pakat na vinarubu ure avat. 19 Ma ra tarai Israel dia
ga biti tana: Avet a vana ka urama ta go ra nga tur; ma gala ave momo ta
kaum tava, avet ma kaveve lavur vavaguai, avet a kul ia piram; una nur
vue avet upi avet a vanavana vurbolo ko, ma pa ta magit mulai. 20 Ma i ga
biti: Pa avat a bolo. Ma Edom i ga tut ure ma ra ngala na kor ma ra dekdek
na loko na tarai na vinarubu. 21 Damana Edom pa i ga mulaot ba Israel na
vana vurbolo ta kana langun; ma Israel i ga vana irai kan ia.

Aron i mat ta ra ul a luana Or

22 Ma dia ga vanavana papa aro Kades; ma ra kor na tarai Israel par dia
ga tadav ra luana Or. 23 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ma Aron ta ra
luana Or pire ra langun ta ra gunan Edom, dari: 24 Aron na mat; tago pa
na olo ta ra gunan ba iau ga tul tar ia pire ra tarai Israel, tago amur ga
piam vue kaugu tinata ta ra tava Meriba. 25 Una agure Aron ma Eleasar
natuna, ma una ben dir urama ra ul a luana Or; 26 Ma una ule vue ra
umana mal kai Aron, ma una ule tar diat tai Eleasar natuna; ma Aron na
tapula ma na mat abara.
27 Ma Moses i ga pait ia da ra vartuluai kai ra Luluai pirana; ma dital
ga tutua ta ra ul a luana Or ta ra mata i ra tarai. 28 Ma Moses i ga ule vue
ra umana mal kai Aron, ma i ga ule tar diat tai Eleasar natuna; ma Aron
i ga mat arama ra ul a luana; ma Moses ma Eleasar dir ga vana ba kan
ra luana. 29 Ma ba ra tarai par ta ra kuba i Israel dia ga gire ba Aron i ga
mat, dia ga tangie Aron a utul a vinun na bung.

A tarai Kanaan dia vakaian ra tara Israel

21 1 Ba ra king Arad, a te Kanaan, nina i ga ki aro Negeb, i ga
valongore ra varvai ba ra tarai Israel dia vanavana ta ra nga
Atarim, dia ga varubu ma ra tarai Israel, ma i ga kinim pa ta umana ta
diat. 2 Ma Israel i ga vavalima ta ra luaina mata i ra Luluai ma i ga biti:
Ona una tul tar go ra tarai ta ra limagu, ina nila vakakit vue kadia lavur
pia na pal. 3 Ma ra Luluai i ga torom ta ra nilai Israel, ma i ga tul tar ra
tarai Kanaan; ma dia ga nila vakakit vue diat ma kadia lavur pia na pal;
ma di ga vatang ra iang i nam ra pakana ba Korma.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A umana varkarat na vui

4 Ma dia ga vanavana papa aro ra luana Or ta ra nga uro ra Ta Meme,
upi diat a vana liliai kan ra gunan Edom; ma ra nuknuk i ra tarai i ga
bilua ta ra nga. 5 Ma ra tarai dia ga tata na urur ure God ma ure Moses:
Upi ra ava amur ga ben vairop avet kan aro Aigipto upi avet a mat ta ra
bil? Tago pa ta nian ma pa ta tava; ma ave milamila ta go ra nian vakuku.
6 Ma ra Luluai i ga tulue ra umana varkarat na vui livuan pire ra tarai,
ma dia ga karat diat; ma mangoro ta ra tarai Israel dia ga mat. 7 Ma ra tarai
dia ga tadav Moses ma dia ga biti: Ave ga pait ra kaina, tago ave ga tata na
urur ure ra Luluai ma ure u; una araring tadav ra Luluai, upi na tak vue ra
umana vui kan avet. Ma Moses i ga araring ure ra tarai. 8 Ma ra Luluai i ga
biti tai Moses: Una pait ta varkarat na vui ma una vatur ia tai ta davai; ma
na dari, ba nina ba ra vui i ga karat ia na gire, na laun. 9 Ma Moses i ga pait
ra vui ma ra palariam gobol, ma i ga vatur ia tai ta davai; ma i ga dari: ona
ta vui i ga karat ta tikai, ba i lingan upi ra vui na palariam, na laun.

A tarai Israel dia vanavana kikil Moab

10 Ma ra tarai Israel dia ga vanavana, ma dia ga vavatur aro Obot. 11 Ma
dia ga vanavana papa aro Obot, ina dia ga vavatur aro Ieabarim, ta ra bil
pire ra langun Moab, ta ra papar ba ra keake i vana rikai tana. 12 Dia ga
vanavana papa aro, ma dia ga vavatur ta ra male Sered.
13 Dia ga vanavana papa aro, ma dia ga vavatur ta ra papar a Amon
maro, nina i ki ta ra bil pire ra langun kai ra tarai Amor; tago Amon ia ra
langun kai Moab, livuan Moab ma ra tarai Amor. 14 Damana ra tinata ta
ra Buk ure ra umana Vinarubu kai ra Luluai:
Vaeb aro Supa,
Ma ra malamale Amon,
15 Ma ra papar a male,
Nina i tadav ra kiki kai Ar,
Ma i lingan upi ra langun kai Moab. 16 Ma papa aro dia ga vanavana
tuk uro Ber, nina ra kivu ba ra Luluai i ga biti tai Moses ure: Una
varurue ra tarai, ma ina vamomo diat ma ra tava.
17 Ma ra tarai Israel dia ga kaile go ra kakailai:
U a kivu una ninim rikai; avat a kakailai pirana:
18 A kivu, nina ra umana luluai dia ga tikan tadav ia,
Ma ra umana ngalangala kai ra tarai dia ga kal ia,
Ma ra buka na varkurai, ma kadia umana buka. Ma dia ga vanavana
papa aro ta ra bil tuk uro Matana;
19 ma papa aro Matana tuk uro Nakaliel, ma papa aro Nakaliel tuk uro
Bamot; 20 ma papa aro Bamot tuk uro ra male ta ra langun kai Moab pire
ra ul a luana Pisga, nina i gigira ba ura ra bil.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Israel i uvia pa Sikon
(Vart 2:26-37)

21 Ma Israel i ga tulue ta umana tultul tadav Sikon, a king kai ra tarai
Amor, ma i ga biti: 22 Iau lul u ba ina vana vurbolo ta kaum gunan; pa
avet a vana irai tadav ta uma, ba tadav ta uma na vain; pa avet a momo
ta ra tava ta ra umana kivu; avet a vanavana ka ta ra nga tur kai ra king,
tuk ave tar bolo vurakit kan kaum langun.
23 Ma Sikon pa i ga mulaot ba Israel na bolo ta kana langun; ma Sikon i
ga varurue kana loko na tarai, ma i ga tut ure Israel uro ta ra bil, ma i ga
vana tadav Iasa; ma dia ga varubu ma Israel. 24 Ma Israel i ga ub ia ma ra
pakat na vinarubu, ma i ga kale kana gunan papa Amon tuk uro Iabok ta
ra langun kai ra tarai Amon, tago ra langun kai ra tarai Amon i ga dekdek.
25 Ma Israel i ga kale go ra lavur pia na pal; ma Israel i ga ki ta ra lavur
pia na pal kai ra tarai Amor, tai Kesbon, ma ta kana lavur pia na pal.
26 Tago Kesbon ia ra pia na pal kai Sikon, a king kai ra tarai Amor, nina
dir ga varubu ma ra king Moab lua, ma i ga kap pa kana pia parika kan
ra limana, tuk uro Amon. 27 Damana ra umana tena pit kakailai dia biti:
Avat a vana Kesbon,
Boina ba da pait ra pia na pal kai Sikon ma da vatut ia;
28 Tago ra iap i ga vana rikai tai Kesbon,
Ma ra birao ta ra pia na pal kai Sikon;
I ga vaimur vue Ar-Moab,
Ma ra umana luluai ta ra lualuana Amon.
29 Na kaina tam, Moab!
Avat a malari, avat a tarai kai Kemos;
I ga tul tar kana umana bul tutana upi diat a puiap,
Ma kana umana bul vavina upi ra kini na vilavilau,
Pire Sikon, a king kai ra tarai Amor.
30 Damana ra umana bul mur ta diat dia ga virua,
Papa Kesbon tuk uro Dibon,
Ave ga varli
Tuk ra iap i ga tadav ra gunan Medeba.

Israel i uvia pa Og maro Basan
(Vart 3:1-11)

31 Damana ra tarai Israel dia ga ki ta ra gunan kai ra tarai Amor. 32 Ma
Moses i ga vartuluai upi diat a makila lua ure Iaser, ma dia ga kale ra
umana pia na pal tana, ma dia ga korot vue ra tarai Amor nina dia ga ki
tana.
33 Ma dia ga vana likun ta ra nga uro Basan; ma Og, a king Basan, i ga
tut ure diat, diat ma kana loko na tarai, upi diat a varubu aro Edrei. 34 Ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra Luluai i ga biti tai Moses: Koko una burutue; tago iau ga tul tar ia ta
ra limam, diat ma kana tarai ma kana gunan bula; ma una pait ia pirana
da u ga pait ia pire Sikon a king kai ra tarai Amor, nina i ga ki Kesbon.
35 Damana dia ga ubu diat ma ra umana natuna, ma kana tarai, tuk tar
pa ta tikai i ga laun valili; ma dia ga kale kana gunan.

Balak i vartuluai pire Balam

22 1 Ma ra tarai Israel dia ga vanavana, ma dia ga vatur kadia lavur
pal na mal ta ra tamataman Moab ta ra papar a Iordan maro tai
Ieriko.
2 Ma Balak natu i Sipor i ga gire ra lavur magit Israel i ga pait ia pire
ra tarai Amor. 3 Ma Moab i ga burutue ra tarai, tago dia ga mangoro; ma
Moab i ga ururian ure ra tarai Israel. 4 Ma Moab i ga biti tai ra umana
patuana kai ra tarai Midian: Go ra ngala na kor na en vue ra lavur magit
kikil dat, da ra bulumakau i en vue ra vura. Ma Balak natu i Sipor i ga
ki na king aro Moab ta nam ra e. 5 Ma i ga tulue ta umana tultul tadav
Balam natu i Beor, uro Petor ta ra papar a tava alir ta ra gunan Amau,
upi da ting pa ia, ma i ga biti: Gire, tika na vuna tarai i tar vana kan
Aigipto; io, go dia kor ta ra gunagunan, ma dia ki marave iau; 6 damana
iau lul u ba una mai ma una tata vakaina go ra tarai; (tago dia manga
ongor tagu); upi kan ina uvia pa diat ma dor a ubu diat, ma ina korot vue
diat kan ra gunan; tago iau nunure ba aina u tata vadoane na ti doan, ma
nina u tata vakaina na kaina iat.
7 Ma ra umana patuana Moab ma ra umana patuana Midian dia ga
vana ma ra varkul ta ra lima i diat; ma dia ga tadav Balam, ma dia ga
vaarike ra tinata kai Balak pirana. 8 Ma i ga biti ta diat: Avat a ki ati go i
marum, ma ina ga ve mule avat da ra Luluai na tata piragu; ma ra umana
luluai Moab dia ga ki pire Balam. 9 Ma God i ga tadav Balam ma i ga biti:
la go ra tarai piram? 10 Ma Balam i ga biti tai God: Balak, natu i Sipor, a
king Moab, i ga vartuluai piragu, ma i ga biti: 11 Gire, ra tarai nina dia
ga vana kan Aigipto, dia kor ta ra gunagunan; una mai, una tata vakaina
diat; upi kan ina uvia pa diat, ma ina korot vue diat. 12 Ma God i ga biti
tai Balam: Koko avat a varagur ma diat; koko una tata vakaina ra tarai;
tago dia ti doan. 13 Ma Balam i ga tut ta ra malana, ma i ga biti ta ra
umana luluai kai Balak: Avat a vana ta kavava gunan; tago ra Luluai pa i
mulaot ba dat a varagur. 14 Ma ra umana luluai Moab dia ga tut ma dia ga
vana tadav Balak ma dia ga biti: Balam pa i mulaot ba avet a varagur.
15 Ma Balak i ga tulue ta mangoro na luluai mulai, ma diat a umana
vatang na tutana ta diat lua. 16 Ma dia ga tadav Balam, ma dia ga biti
tana: Balak natu i Sipor i biti dari, Iau lul u ba koko ta magit na tur bat
u kan ra vinavana uti piragu; 17 tago ina pait ra ngala na magit na variru
piram, ma nam ba una vatang upi ia piragu ina pait ia; kari iau lul u

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ba una mai, una tata vakaina go ra tarai. 18 Ma Balam i ga tata bali ra
umana tultul kai Balak dari: Gala Balak na tabar iau ma ra kubana i buka
ma ra silva ma ra goled, pa iau pait valar pa ia ba ina lake ra tinata kai
ra Luluai kaugu God, ba ta magit i ikilik, ba ta magit i ngala. 19 Damana
iau lul avat ba avat a ki boko ati go i marum mulai, upi ina nunure ba
ava mulai ra Luluai na tatike piragu. 20 Ma God i ga tadav Balam ta ra
marum, ma i ga biti tana: Ba ra tarai dia tar pot upi diat a ting pa u, una
tut ma avat a varagur; ma una pait ika nam ra tinata ba ina tatike piram.

Ra angelo ma ra as kai Balam

21 Ma Balam i ga tut ta ra malana, ma i ga vaninare kana as, ma dia
ga varagur ma ra umana luluai Moab. 22 Ma ra kankan kai God i ga tut
tago i ga vana; ma ra angelo kai ra Luluai i ga tur bat ia ta ra nga. Ma
i ga ki kana as, dital ma kana ura tultul. 23 Ma ra as i ga gire ra angelo
kai ra Luluai, i tur ta ra nga, ina i ga ele pa kana pakat na vinarubu ma
ra limana; ma ra as i ga vana irai kan ra nga uro ta ra bala na uma; ma
Balam i ga kita ra as upi na valilikun ia tar ta ra nga.
24 Ma ra angelo kai ra Luluai i tur ta ra nga varvaim livuan ta ra ura
uma na vain ma ra liplip ta ra ura papar a nga. 25 Ma ra as i ga gire ra
angelo kai ra Luluai ma i ga tur bokon ta ra papar a liplip ma i ga kabin
ra kau i Balam ta ra liplip; ma i ga kita mule.
26 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vana uro na lua, ma i ga tur ta ra nga
varvaim, ba pa ta maup tana upi da lingan ta ra papar a lima tuna ba
ta ra papar a maira. 27 Ma ra as i ga gire ra angelo kai ra Luluai, ma i ga
va ta ra vavai Balam; ma Balam i ga kankan, ma i ga kita ra as ma kana
buka.
28 Ma ra Luluai i ga papa ra ngie i ra as, ma i ga biti tai Balam: Ava iau
tar pait ia piram, upi go u kita iau a utul a pakana? 29 Ma Balam i ga biti
ta ra as: Tago u tar papait na varvaula ma iau; gala ta pakat ta ra limagu,
gala iau tar doko u. 30 Ma ra as i ga biti tai Balam: Vakir iau kaum
as laka, nina u ga kiki tana ta kaum nilaun par tuk go? Dave, kaugu
mangamangana piram i ga dari lua? Ma i ga varpuai ba, Pata.
31 Ma ra Luluai i ga vakapa ra mata i Balam, ma i ga gire ra angelo kai
ra Luluai i ga tur ta ra nga ma i ga ele pa kana pakat na vinarubu ma
ra limana; ma i ga tur ruru ma i ga va timtibum. 32 Ma ra angelo kai ra
Luluai i ga biti tana: Upi ra ava u tar kita kaum as go ra utul a pakana?
Gire, iau tar vana rikai upi ina tur bat u, tago kaum nga i kaina ta ra
luaina matagu. 33 Ma ra as i tar gire iau, ma i tar vana irai kan iau ta go
ra utul a pakana; gala pa i tar vana irai kan iau, gala iau tar doko u ma
iau tar valaun ia. 34 Ma Balam i ga biti tai ra angelo kai ra Luluai: Iau tar
pait ra kaina; tago pa iau tar nunure ba u tar tur bat iau ta ra nga; ma
go, ona pa u gugu tana, ina lilikun mulai. 35 Ma ra angelo kai ra Luluai i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga biti tai Balam: Avat a varagur ma ra tarai; ma una vatang ika nam ra
tinata ba ina tatike piram. Ma Balam dia ga varagur ma ra umana luluai
kai Balak.

Balam dir ma Balak

36 Ma ba Balak i ga valongore ba Balam i tar pot, i ga totongo upi ia
ta ra pia na pal kai Moab, ta ra papar a Amon nina i ki vailik ta kana
langun. 37 Ma Balak i ga biti tai Balam: Dave, pa iau ga vartuluai up u,
upi da ting pa u? Ta ra ava pa u ga tadav iau? Dave, pa i tale iau ba ina
tul tar ra variru piram? 38 Ma Balam i ga biti tai Balak: Io, iau tar tadav
u; dave, pa i dekdek piragu upi ina vatang ta magit? Ina vatang ika ra
tinata ba God na vung ia ta ra ngiegu.
39 Ma Balam dir ga varagur ma Balak, ma dir ga tadav Kiriat-Kusot.
40 Ma Balak i ga pait ra tinabar ma ra umana bulumakau ma ra umana
sip, ma i ga tulue ta umana tiniba pire Balam ma ra umana luluai dia
ga ki pirana. 41 Ma ta ra malana Balak i ga ben pa Balam, ma i ga agure
urama Bamot-Baal, ma i ga gire a ngungu ta ra tarai mabara. Ma Balam i
ga biti tai Balak:

23 1 Una pait kaugu ta lavurua na uguugu na vartabar, ma una
vaninare lavurua na bulumakau ma lavurua na sip, a umana
tomotoina. 2 Ma Balak i ga pait ia da Balam i ga vatang ia; ma Balak
ma Balam dir ga tul tar tika na bulumakau ma tika na sip ta ra umana
uguugu na vartabar tikatikai. 3 Ma Balam i ga biti tai Balak: Una tur ati
pire ra tinabar di tun tar ia, ma ina vana; kan ra Luluai na barat iau; ma
nam ba na vaarike piragu ina ve u tana. Ma i ga vana ta ra ul a luana ba
pa ta davai tana.

Balam i tata vadoane Israel

4 Ma God i ga barat Balam; ma i ga biti tana: Iau ga vaninare lavurua
na uguugu na vartabar, ma iau ga tul tar tika na bulumakau ma tika na
sip ta ra umana uguugu na vartabar tikatikai. 5 Ma ra Luluai i ga vung ra
tinata ta ra ngie i Balam, ma i ga biti: Una lilikun tadav Balak, ma una
tata dari. 6 Ma i ga lilikun pirana, ma io, i ga tur pire kana tinabar di tun
tar ia, diat ma ra umana luluai Moab. 7 Ma i ga tur pa kana varvai ma i
ga biti:

Balak i ga ting pa iau maro Aram,
A king Moab maro ra lualuana ta ra papar a taur:
Una mai, una tata vakaina Iakob,
Ma una vana uti, una tata na kankan ure Israel.
8 Ina tata vakaina davatane nina God pa i tata vakaina?
Ma ina kankanuane davatane nina ra Luluai pa i kankanuane?
9 Tago ba iau ki ra ul a vat, iau gire,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ta ra ul a lualuana, iau bobe;
Gire, a tarai nina dia ki varkolono,
Ma pa di luk tar diat ta ra umana enana vuna tarai:
10 To ia na luk valar pa ra tobon tai Iakob,
Ba na luk puput pa ra vaivat na pakana tai Israel?
Boina ba ina mat da ra minat kai ra tena takodo,
Ma ra mutuai kaugu nilaun na da kana!

11 Ma Balak i ga biti tai Balam: Ava go u tar pait ia piragu? Iau ga ting pa u upi una tata vakaina kaugu lavur ebar, ma ea, u tar tia tata vadoane ke diat. 12 Ma i ga bali ia dari: Dave, pa ina nuk pa ia upi ina vatang ika nam ba ra Luluai na vung ia ta ra ngiegu? 13 Ma Balak i ga biti tana: Iau lul u, ba dor a varagur uro ta ra enana pakana, upi una gire diat mabara; una gire pa ka ta ngungu ta diat, pa una gire diat par; ma una tata vakaina diat mabara. 14 Ma i ga agure ta ra pakana pia Sopim, ta ra ul a luana Pisga, ma i ga pait lavurua na uguugu na vartabar, ma i ga tul tar tika na bulumakau ma tika na sip ta ra umana uguugu na vartabar tikatikai. 15 Ma i ga biti tai Balak: Una tur ati pire ra tinabar di tun tar ia, ba iau barat ra Luluai abara. 16 Ma ra Luluai i ga barat Balam ma i ga vung ra tinata ta ra ngiene, ma i ga biti tana: Una lilikun tadav Balak, ma una tata dari. 17 Ma i ga tadav ia, ma io, i ga tur pire kana tinabar di tun tar ia, diat ma ra umana luluai Moab. Ma Balak i ga biti tana: A Luluai i tar tatike ra ava? 18 Ma i ga tur pa kana varvai, ma i ga biti:
Una tut, Balak, ma una valongore;
Una vatorome iau, u natu i Sipor;
19 God vakir ia ra tutana, upi na vaongo;
Ma vakir ia ra natu i ra tutana, upi na nukpuku;
Dave, i ga vatang ta magit, ma pa na pait ia?
Ba i ga tatike ta magit, ma pa na pait ot pa ia?
20 Gire, di ga vartuluai piragu, upi ina tata vadoane;
Ina tata vadoane, ma i dekdek upi ina pukue.
21 Pa i ga na tadav ta kaina tai Iakob,
Ma pa i ga gire ta magit i bilak tai Israel;
A Luluai kana God i ki pirana,
Ma ra nioro ure ra king i tur livuan pire diat.
22 God i ben vaarike diat maro Aigipto;
A dekdekina i da ra kuabar na bulumakau.
23 A dovotina i dekdek upi da papait ure Iakob.
Ma i dekdek upi da ong Israel;
Ma go da tatike ure Iakob ma ure Israel;
God i tar pait ia muka damana!
24 Gire ra tarai dia tut rikai da ra leon, a tana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma i vatut pa ia iat mulai da ra leon;
Pa na va mulai tuk i tar ian ta ra magit i tar ubu pa ia,
Ma i tar mome ra gapu i ra magit i tar vavirua.

25 Ma Balak i ga biti tai Balam: Koko muka una tata vakaina diat, ma
koko muka una tata vadoane diat. 26 Ma Balam i ga bali Balak dari; Dave,
pa iau ga ve u ba ina pait ika nam ba ra Luluai na tatike?
27 Ma Balak i ga biti tai Balam: Una mai, ina agure u tar ta ra enana
pakana kabila; ma kan God na mulaot ba una tata vakaina diat mabara.
28 Ma Balak i ga agure Balam urama ta ra ul a luana Peor, nina i gigira
taun ra bil. 29 Ma Balam i ga biti tai Balak: Una pait kaugu ta lavurua
na uguugu na vartabar ati, ma una vaninare lavurua na bulumakau, ma
lavurua na sip, a umana tomotoina. 30 Ma Balak i ga pait ia da Balam i ga
vatang ia, ma i ga tul tar tika na bulumakau ma tika na sip ta ra umana
uguugu na vartabar tikatikai.

24 1 Ma ba Balam i ga gire ba ra Luluai i ongor upi na tata vadoane
Israel, pa i vana mulai, da lua, upi na papait, ia kaka i ga lingan
uro ra bil. 2 Ma Balam i ga idaidok, ma i ga gire Israel dia ki da kadia
vunavuna tarai; ma ra Tulungea i God i ga ki taun ia. 3 Ma i ga tur pa
kana varvai ma i ga biti:
Balam natu i Beor i biti,
Ma ra tinata kai nina i tapala ra matana i dari:
4 Nina i valongore ra tinata kai God i biti,
Nina i gire ra ninana kai nina i Dekdek Muka,
I bura timtibum ma i tapala ra matana:
5 Kaum lavur pal na mal dia boina kakit, Iakob,
Ma ra kubakubam, Israel!
6 Dia tur vanavana da ra umana male,
Da ra umauma ta ra papar a tava alir,
Da ra libung nina ra Luluai i ga vaume,
Da ra tagatagal ta ra papar a tava.
7 A tava na alir rikai ta kana kulkulup,
Ma ra umana bul mur tana diat a ki pire mangoro na tava,
Kana king na lia tai Agag,
Ma da vangala kana varkurai.
8 God i ben vaarike maro Aigipto;
A dekdekina i da ra kuabar na bulumakau;
Na en vue ra lavur vuna tarai dia ebar me,
Na bubur gigi ra uru i diat,
Ma kana umana pu na tur diat.
9 I ga va likun ra kakene, ma i ga vava da ra leon,
Ma da ra leon, a tana; to ia na vangun ia?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Diat dia tata vadoane u, diat a ti doan,
Ma na kaina ta diat dia tata vakaina u.

Balam i tata na propet

10 Ma Balak i ga kankan ure Balam, ma i ga par ra ura limana; ma
Balak i ga biti tai Balam: Iau ga ting pa u pi una tata vakaina kaugu
lavur ebar, ma ea, u ga tia tata vadoane ke diat go ra utul a pakana
parika. 11 Io, go una vilau uro ta kaum pakana; iau ga nuk ia ba ina tul
tar ra ngala na variru tam; ma ra Luluai i ga tur bat vake u kan ra variru.
12 Ma Balam i ga biti tai Balak: Dave, pa iau ga tata pire kaum umana
tultul, nina u ga tulue diat piragu, dari: 13 Gala Balak na tabar iau ma
ra kubana i buka ma ra silva ma ra goled, pa iau pait valar pa ia ba ina
lake ra tinata kai ra Luluai, ba ta magit i boina, ba ta magit i kaina ta ra
nuknukigu iat; ina vatang ika nam ba ra Luluai na tatike? 14 Ma ea, go iau
vana tadav kaugu tarai; una mai, ma ina vakapa u ure ra magit ba go ra
tarai diat a pait ia pire kaum tarai ta ra umana bung namur. 15 Ma i ga
tur pa kana varvai, ma i ga biti:
Balam natu i Beor i biti,
Nina i tapala ra matana i biti dari:
16 Nina i valongore ra tinata kai God i biti,
Nina i nunure ra minatoto kai ra Ngala Kakit,
Nina i gire ra ninana kai nina i Dekdek Muka,
I bura timtibum ma i tapala ra matana:
17 Iau gire, ia kaka gori pata;
Iau bobe, ia kaka pa i maravai;
A tagul na vana rikai tai Iakob,
Ma ra buka na varkurai na tut rikai tai Israel,
Ma na ubu ra langun par kai Moab,
Ma na vakaina vue ra umana natu i Set.
18 Na kale ra gunan Edom,
Ma na kale bula Seir, nina dia ga ebar me;
Ma Israel na ongor vanavana.
19 Ma tikai tai Iakob na vatur vake ra varkurai,
Ma na li vue ra ibaiba ta ra pia na pal. 20 Ma i ga gigira tadav
Amalek, ma i ga tur pa ra varvai, ma i ga biti:
Amalek ia ra luaina pire ra umana vuna tarai,
Ma ra mutuaina, a vinirua ka. 21 Ma i ga gigira tadav ra tarai Ken,
ma i ga tur pa ra varvai, ma i ga biti:
U vadekdek bat ra kubam,
Ma u vaki kaum po ta ra vat ki. 22 Ia kaka da kamare vue Kain,
Aivia ra bung Asiria na kap vavilavilau avat? 23 Ma i ga pakan kana
varvai, ma i ga biti:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ea, to ia na laun ba God na pait go?
24 Ma ra umana parau diat a vut maro Kitim,
Ma diat a monong Asiria, ma Eber bula,
Ma ia bula na virua.
25 Ma Balam i ga tut, ma i ga vana, ma i ga lilikun ta kana pakana; ma
Balak bula i ga vana.

Israel i lotu tadav Baal-Peor

25 1 Ma Israel i ga ki aro Sitim, ma ra tarai dia ga tur pa ia ba
dia po ma ra vaden Moab; 2 tago dia ga ting pa ra tarai upi
ra tinabar tadav kadia lavur god; ma ra tarai dia ga ian, ma dia ga va
timtibum tadav kadia lavur god. 3 Ma Israel i ga mur Baal-Peor; ma i ga
karangap ra kankan kai ra Luluai ure Israel.
4 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una vatur ra lavur luluai kai ra tarai,
ma una al vatokobe diat ta ra keake ta ra luaina mata i ra Luluai, upi ra
karangap na kankan kai ra Luluai na vana irai kan Israel. 5 Ma Moses i ga
biti tai ra umana tena varkurai Israel: Avat a doko kavava lavur tutana
nina dia ga mur Baal-Peor.
6 Io, tikai ta ra tarai Israel i ga vana ma i ga ben tika na vavina Moab
tadav ra umana turana, ta ra mata i Moses, ma ta ra mata i ra kor na
tarai Israel, ba dia ga tangtangi ta ra matakilalat i ra pal na varbarat.
7 Ma ba Pinekas, natu i Eleasar, natu i Aron ra tena tinabar, i ga gire, i ga
tut kan ra kor na tarai, ma i ga vatur ra rumu ta ra limana; 8 ma i ga ruk
mur ra tutana Israel ura ta ra bala lia pal na mal, ma i ga go dir parika,
ra tutana Israel, ma ra vavina ta ra balana. Damana di ga tur bat ra kaina
minait kan ra tarai Israel. 9 Ia kaka a ura vinun ma a ivat na arip na
marmar ta diat dia ga mat ta ra kaina minait.
10 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 11 Pinekas, natu i Eleasar, natu
i Aron ra tena tinabar, i ga vaire vue kaugu kankan kan ra tarai Israel,
tago i ga ongor ma kaugu niongor livuan ta diat, ma damana pa iau ga
en vue ra tarai Israel ta kaugu niongor. 12 Kari una biti: Gire, iau tul tar
kaugu kunubu na malmal pirana; 13 ma na da ra kunubu ure ra tiniba na
tena tinabar vatikai pirana ma pire ra lavur bul mur tana; tago i ga ongor
ure kana God, ma i ga pait ra varporong ure ra tarai Israel.
14 Ma ra iang i ra tutana Israel nina di ga doka, nina di ga doka
varurung ma ra vavina Midian, Simri, natu i Salu, a luluai tai tika na
apik na tarai ta ra vuna tarai Simeon. 15 Ma ra iang i ra vavina Midian
nina di ga doka, Kosbi, natu i Sur; i ga lualua tai tika na apik na tarai tai
Midian.
16 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 17 Avat a tut ure ra
tarai Midian, ma avat a ubu diat; 18 tago dia tar vakadik avat ma
kadia mangamangana vavagu, nina dia ga vagu pa avat me ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra mangamangana ure Peor, ma ta ra magit ure Kosbi, natu i ra
luluai Midian, tai diat, nina di ga doka ta ra bung na minait ure ra
mangamangana ure Peor.

Di luk ra tarai Israel aro Moab

26 1 Ma ba i ga par ra minait, ra Luluai i ga tata pire Moses ma pire
Eleasar natu i Aron ra tena tinabar, dari: 2 Avat a luk ra kor na
tarai Israel, diat ba kadia kilala i ura vinun, ba i bolo ra ura vinun, ta
kadia lavur apik na tarai, nina dia topa ra vinarubu ta diat ra tarai Israel.
3 Ma Moses ma Eleasar dir ga tata ta diat ta ra tamataman Moab, pire
ra Iordan aro Ieriko, dari: 4 Avat a luk ra tarai par ba kadia kilala i ura
vinun, ba i bolo ra ura vinun; da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses ma
ra tarai Israel, nina dia ga irop kan ra gunan Aigipto.

5 Ruben, ra luaina kai Israel; a ivat na natu i Ruben: Kanok ma kana
apik na tarai, Palu ma kana apik na tarai, 6 Kesron ma kana apik na tarai,
Karmi ma kana apik na tarai. 7 Go diat ra ivat na apik na tarai ta ra vuna
tarai Ruben; ma diat di ga luk diat, a ivat na vinun ma a utul na arip, ma
lavurua na mar ma a utul a vinun diat. 8 Ma Eliab ia ra natu i Palu. 9 A
utul a natu i Eliab: Nemuel, Datan ma Abiram. Go dir Datan ma Abiram,
nina di ga pilak pa dir ta ra kor na tarai, nina dir ga tut ure Moses ma
ure Aron ta ra tarai Kora, ba dia ga tut ure ra Luluai. 10 ma ra pia i ga
panganga ma i ga konom pa diat ma Kora, ba nam ra tarai dia ga virua;
a iap i ga vaimur vue a ura mar ma a ilima na vinun ta nam ra bung, ma
dia ga da ra vakilang. 11 Ia kaka ra umana natu i Kora pa dia ga mat.

12 A umana natu i Simeon ta kadia lavur apik na tarai: Nemuel ma
kana apik na tarai, Iamin ma kana apik na tarai, 13 Serak ma kana apik
na tarai, Saul ma kana apik na tarai. 14 Go diat ra umana apik na tarai ta
ra vuna tarai Simeon; a ura vinun ma a urua na arip ma a ura mar diat.

15 A umana natu i Gad ta kadia lavur apik na tarai: Sepon ma kana apik
na tarai, Agi ma kana apik na tarai, Suni ma kana apik na tarai, 16 Osni
ma kana apik na tarai, Eri ma kana apik na tarai, 17 Arod ma kana apik
na tarai, Areli ma kana apik na tarai. 18 Go diat ra umana apik na tarai
ta ra vuna tarai Gad; diat ba di ga luk diat a ivat na vinun na arip ma a
ilima na mar diat.

19 A ura natu i Iuda, Er ma Onan, dir ga mat ta ra gunan Kanaan. 20 A
umana natu i Iuda ta kadia lavur apik na tarai: Sela ma kana apik na
tarai, Peres ma kana apik na tarai, Sera ma kana apik na tarai. 21 Ma
a ura natu i Peres: Kesron ma kana kakang na tarai ma Amul ma kana
kakang na tarai. 22 Go diat ra umana apik na tarai tai Iuda; diat ba di ga
luk diat lavurua na vinun ma laptikai na arip ma a ilima na mar diat.

23 A umana natu i Isakar ta kadia lavur apik na tarai: Tola ma kana
apik na tarai, Puva ma kana apik na tarai, 24 Iasub ma kana apik na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai, Simron ma kana apik na tarai. 25 Go diat ra umana apik na tarai tai
Isakar; diat ba di ga luk diat laptikai na vinun ma a ivat na arip ma a utul
a mar diat.
26 A umana natu i Sebulun ta kadia lavur apik na tarai: Sered ma kana
apik na tarai, Elon ma kana apik na tarai, Ialel ma kana apik na tarai.
27 Go diat ra utul a apik na tarai ta ra vuna tarai Sebulun; diat ba di ga
luk diat laptikai na vinun na arip ma a ilima na mar diat.
28 A ura natu i Iosep ta kana vuna tarai: Manase ma Epraim. 29 Ra
umana natu i Manase: Makir ma kana apik na tarai; ma Makir i ga vangala
Gilead; Gilead ma kana apik na tarai. 30 Go diat ra umana natu i Gilead:
Ieser ma kana kakang na tarai, Elek ma kana kakang na tarai, 31 Asriel ma
kana kakang na tarai, Sekem ma kana kakang na tarai, 32 Semida ma kana
kakang na tarai, Eper ma kana kakang na tarai. 33 Ma Selopekad natu i
Eper pa i ga vangala ta bul tutana, a umana bul vavina ka; ma ra iang i
diat ra umana natu i Selopekad, a umana vavina, Makla ma Noa, Kogla,
Milka ma Tirsa. 34 Go diat ra umana apik na tarai tai Manase; diat ba di ga
luk diat a ilima na vinun ma a ura arip ma lavurua na mar diat.
35 Go diat ra umana natu i Epraim ta kadia lavur apik na tarai: Sutela
ma kana apik na tarai, Beker ma kana apik na tarai, Takan ma kana apik
na tarai. 36 Ma ta ra umana natu i Sutela, Eran ma kana apik.na tarai.
37 Go diat ra umana apik na tarai ta ra vuna tarai Epraim; diat ba di ga
luk diat a utul a vinun ma a ura arip ma a ilima na mar diat. Go diat ra
umana natu i Iosep ta kadia lavur apik na tarai.
38 A umana natu i Beniamin ta kadia lavur apik na tarai: Bela ma kana
apik na tarai, Asbel ma kana apik na tarai, Akiram ma kana apik na
tarai, 39 Sepupam ma kana apik na tarai, Kupam ma kana apik na tarai.
40 A ura natu i Bela, Ared ma Naman; Ared ma kana kakang na tarai,
Naman ma kana kakang na tarai. 41 Go diat ra umana natu i Beniamin ta
kadia lavur apik na tarai; diat ba di ga luk diat a ivat na vinun ma a ilima
na arip ma laptikai na mar diat.
42 Go diat ra umana natu i Dan ta kadia lavur apik na tarai: Sukam ma
kana apik na tarai. Go ra apik na tarai ta ra vuna tarai Dan. 43 A lavur
kakang ta ra apik na tarai Sukam, diat ba di ga luk diat, laptikai na vinun
ma a ivat na arip ma a ivat na mar diat.
44 A umana natu i Aser ta kadia lavur apik na tarai: Imna ma kana
apik na tarai, Isvi ma kana apik na tarai, Beria ma kana apik na tarai.
45 Ta ra umana natu i Beria: Keber ma kana kakang na tarai, Malkiel ma
kana kakang na tarai. 46 Ma ra iang i natu i Aser, a vavina, ba Sera. 47 Go
diat ra umana apik na tarai ta ra vuna tarai Aser; diat ba di ga luk diat a
ilima na vinun ma a utul a arip ma a ivat na mar diat.
48 A umana natu i Naptali ta kadia lavur apik na tarai: Iasel ma kana
apik na tarai, Guni ma kana apik na tarai, 49 Ieser ma kana apik na tarai,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Silem ma kana apik na tarai. 50 Go diat ra umana apik na tarai ta ra vuna
tarai Naptali; diat ba di ga luk diat a ivat na vinun ma a ilima na arip ma
a ivat na mar diat.
51 Go diat ba di ga luk diat ta ra tarai Israel, laptikai na mar ma tika na
arip, ma lavurua na mar ma a utul a vinun diat.

Da padapadailam upi ra umana tiniba ta ra gunan

52 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 53 Da tibe tar ra gunan ta go
diat, upi diat a kale, da ra niluluk i ra iang i diat. 54 Una tul tar ra ngala
na tiniba ta nina i mangoro, ma una tul tar ra ikilik na tiniba ta nina i
paupau ka; una tibe tikatikai da ra niluluk na tarai tana. 55 la kaka, da
padapadailam upi ra umana tiniba ta ra gunan; diat a kakalai da ra iang
i kadia umana vuna tarai. 56 Da padapadailam upi ra umana tiniba ta ra
pakana ba diat a kale livuan ta nina i mangoro ma nina i paupau ka.

A vuna tarai kai Levi

57 Ma go diat ba di ga luk diat ta ra vuna tarai Levi da kadia lavur
apik na tarai: Gerson ma kana apik na tarai, Koat ma kana apik na tarai,
Merari ma kana apik na tarai. 58 Go diat ra umana kakang na tarai tai
Levi: a kakang na tarai Libni, a kakang na tarai Kebron, a kakang na
tarai Mali, a kakang na tarai Musi, a kakang na tarai Kora. Ma Koat i ga
vangala Amram. 59 Ma ra iang i ra taulai kai Amram, Iokebed, a natu i
Levi, nina Levi i ga vangala aro Aigipto; ma i ga kava tar Aron ma Moses,
ma Miriam tai dir, tai Amram. 60 Ma Aron i ga vangala Nadab ma Abiu,
Eleasar ma Itamar. 61 Ma Nadab ma Abiu dir ga mat, ba dir ga tul tar ra
iap vakuku tadav ra Luluai. 62 Ma diat ba di ga luk diat a ura vinun ma a
utul a arip diat, a lavur tutana ba dia ga laun vue tika na gai; ma pa di ga
luk varurungane diat ma ra tarai Israel, tago pa kadia ta kakalai livuan
pire ra tarai Israel.

Iosua dir ma Kaleb dir ika dir laun valili

63 Go diat ba Moses ma Eleasar ra tena tinabar dir ga luk diat; dir ga
luk ra tarai Israel ta ra tamataman Moab ta ra papar a Iordan tai Ieriko.
64 Pa ta na mulai ta diat ba Moses ma Aron ra tena tinabar dir ga luk diat
i ga ki ta go ra niluluk. (Dir ga luk ra tarai Israel ta ra bil Sinai.) 65 Tago
ra Luluai i ga biti ure diat: A dovotina diat a mat ta ra bil. Ma pa ta tikai
ta diat i ga ki valili, ia kaka Kaleb natu i Iepune, ma Iosua natu i Nun.

A nilul kai ra umana natu i Selopekad, a umana vavina

27 1 Ma ra umana vavina, a umana natu i Selopekad, natu i Eper,
natu i Gilead, natu i Makir, natu i Manase, ta ra vuna tarai
Manase, natu i Iosep, dia ga vana, (ma go ra iang i diat ra umana natuna:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Makla, Noa, Kogla, Milka, ma Tirsa,) 2 ma dia ga tur rikai pire Moses, ma
pire Eleasar ra tena tinabar, ma pire ra umana luluai ma ra kor na tarai
par, ta ra matakilalat i ra pal na varbarat, ma dia ga biti: 3 Tama i vevet i
ga mat ta ra bil, ma pa i ga tur maravut ra tarai kai Kora nina dia ga tut
varurung ure ra Luluai; ia kaka i ga mat ta kana varpiam iat; ma pa i ga
vangala ta bul tutana. 4 Upi ra ava da tak vue ra iang i tama i vevet kan
kana apik na tarai, tago pa ta natuna a bul tutana? Una tul tar ta tiniba
ta vevet livuan ta ra umana tama i vevet.
5 Ma Moses i ga kap kadia vavaarikai ta ra luaina mata i ra Luluai. 6 Ma
ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 7 I takodo ra tinata kai ra umana natu
i Selopekad; io, una tul tar muka ta tiniba na kakalai ta diat livuan ta ra
umana tama i diat; ma una varkurai ba diat a kale ra tiniba kai tama i
diat. 8 Ma una tata pire ra tarai Israel dari: Gala ta tutana i mat, ma pa
ta natuna a tutana, natuna a vavina na kale kana tiniba. 9 Ma gala pa
ta natuna a vavina, turana na kale kana tiniba. 10 Ma gala pa ta turana,
a umana tura i tamana diat a kale kana tiniba. 11 Ma gala tamana pa ta
turana avat a tul tar kana tiniba tai ta tutur tana, ma na kale; ma na da
ra varkurai ma ra togotogo pire ra tarai Israel, da ra Luluai i ga vartuluai
pire Moses tana.

Moses i pilak pa Iosua upi na kia ia
(Vart 31:1-8)

12 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una tutua ta go ra luana Abarim, ma
una bobe ra gunan nina iau ga tul tar ia pire ra tarai Israel. 13 Ma ba u tar
bobe, una mat, da turam Aron i ga mat; 14 tago amur ga piam vue kaugu
tinata ta ra bil Sin, ba ra tarai dia ga varngangar, upi amur a vaarike
kaugu lia na kini ta ra tava ta ra mata i diat. (Go ure ra tava Meriba aro
Kades ta ra bil Sin.)
15 Ma Moses i ga tata pire ra Luluai dari: 16 Boina ba ra Luluai, ra God
kai ra lavur launa, na tibe ta tutana upi na kure ra kor na tarai, 17 nina
ba na irop ta ra luaina mata i diat, ma nina ba na ruk ta ra luaina mata i
diat, ma nina ba na agure vairop diat, ma nina ba na ben varuk diat; upi
koko ra kor na tarai kai ra Luluai diat a da ra umana sip ba pa kadia ta
tena varbalaurai. 18 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Una agure Iosua natu
i Nun, a tutana nina ra tulungen i ki tana, ma una vung ra limam tana;
19 ma una vatur ia ta ra luaina mata i Eleasar ra tena tinabar, ma ta ra
luaina mata i ra tarai; ma una vakakap tar ra tiniba tana ta ra mata i ra
tarai. 20 Ma una tibe tar kaum varkurai tana upi ra kor na tarai Israel diat
a toratorom. 21 Ma na tur pire Eleasar ra tena tinabar, nina ba na titir ure
ta ra luaina mata i ra Luluai tai Urim ure ra varkurai; ta kana tinata diat
a irop ma ta kana tinata diat a ruk, diat ma ra kor na tarai Israel parika
varurung me.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

22 Ma Moses i ga pait ia da ra Luluai i ga vartuluai pirana; i ga agure
Iosua, ma i ga vatur ia ta ra luaina mata i Eleasar ra tena tinabar, ma
ta ra luaina mata i ra tarai par; 23 ma i ga vung ra limana tana, ma i ga
vakakap tar ra tiniba tana, da ra Luluai i ga vatang ia ta ra ngie i Moses.

A umana tinabar ta ra bungbung
(Niir 29:38-46)

28 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 2 Una vartuluai pire ra
tarai Israel, ma una biti ta diat: Avat a nuk pa ia ba avat a tul
tar kaugu lavur vartabar na nian piragu ta kadia e, kaugu nian ure ra
tinabar di tun tar ia ta ra iap upi ra magit i ang na katkat piragu.
3 Ma una biti ta diat: Go ia ra tinabar di tun tar ia ta ra iap nina
avat a tul tar ia tai ra Luluai; ta ra bungbung par a uraura nat na sip, a
tomotoina, ba i kopono ko kadir kilala ma dir ko kakit, ure ra tinabar
di tun tar ia vatikai. 4 Una tul tar tika na nat na sip ta ra malana, ma ta
ra tikai una tul tar ia ta ra ravian; 5 ma tika na vavinun na pakana epa
na bo na plaua ure ra tinabar na vuai na uma, nina di ga pota ma ra
vaivatina valavalar na bo na dangi. 6 la ra tinabar di tun tar ia vatikai,
nina di ga vartuluai tana ta ra luana Sinai, upi ra magit i ang na katkat, a
tinabar di tun tar ia ta ra iap tadav ra Luluai. 7 Ma ra tinabar na nimomo
na varogop ma ra vaivatina valavalar ure tika na nat na sip; una lolonge
tar ra polo na vain ure ra tinabar na nimomo tadav ra Luluai ta ra
pakana i gomgom. 8 Ma ta ra tika na nat na sip una tul tar ia ta ra ravian;
una tul tar ia ma ra tinabar na vuai na uma ma ra tinabar na nimomo
da ta ra malana, a tinabar di tun tar ia ta ra iap, a magit i ang na katkat
tadav ra Luluai.

A umana tinabar ure ra Bung Sabat ma ra gaigai

9 Ma ta ra Bung Sabat, a ura nat na sip, a tomotoina, ba i kopono ko
kadir kilala ma dir ko kakit, ma tika na vailimana pakana epa na bo
na plaua ure ra tinabar na vuai na uma, di ga pota ma ra dangi, ma ra
tinabar na nimomo tana. 10 Go ia ra tinabar di tun tar ia ta ra Bungbung
Sabat, varurung ma ra tinabar di tun tar ia vatikai, ma ra tinabar na
nimomo tana.
11 Ma ta ra lavur kalamana gai, avat a tul tar ra tinabar di tun tar ia
tadav ra Luluai; a ura bulumakau, ma tika na sip, ma lavurua na nat na
sip, a tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala ma dia ko kakit; 12 ma tika
na vautuluna pakan epa na bo na plaua, di ga pota ma ra dangi, ure
tikatika na bulumakau; ma tika na vailimana pakana bo na plaua ure
ra tinabar na vuai na uma, di ga pota ma ra dangi, ure ra kopono sip;
13 ma tika na vavinun na pakana bo na plaua di ga pota ma ra dangi ure
ra tinabar na vuai na uma ure tikatika na nat na sip; upi ra tinabar di

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tun tar ia ma i ang na katkat, a tinabar di tun tar ia ta ra iap tadav ra
Luluai. 14 Ma ra tinabar na nimomo tana na dari: a ngungu valavalar na
polo na vain ure ra bulumakau, ma tika na vautuluna valavalar ure ra
sip, ma tika na vaivatina valavalar ure ra nat na sip; go ia ra tinabar di
tuntun tar ia ta ra gaigai ta ra umana gai parika ta, ra kilala. 15 Ma tika
na me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong tadav ra Luluai; da tul
tar ia varurung ma ra tinabar di tuntun tar ia vatikai, ma ra tinabar na
nimomo tana.

A umana tinabar ta ra lukara
(Levi 23:1-44)

16 Ma ta ra luaina gai, ta ra vinun ma a ivat na bung, ia ra bolo lake kai
ra Luluai. 17 Ma da pait ra lukara ta ra vinun ma a ilima na bung ta nam
ra gai; da en ra gem ba pa i leven ta ra lavurua na bung. 18 Ta ra luaina
bung avat a pait ra kivung na lotu; koko avat a pait ta papalum tana;
19 ma avat a tul tar ra tinabar, di tun tar ia ta ra iap, a tinabar di tun tar
ia tadav ra Luluai: a ura bulumakau, ma tika na sip, ma lavurua na nat na
sip, a tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala; diat a ko kakit pire vavat;
20 ma ra tinabar na vuai na uma ure diat, a bo na plaua di ga pota ma ra
dangi: tika na vautuluna pakana ure ra bulumakau, ma tika na vailimana
pakana ure ra Sip; 21 ma una tul tar tika na vavinun na pakana ure
tikatika na nat na sip ta diat ra lavurua; 22 ma tika na me, a tomotoina,
ure ra tinabar na varporong, upi da pait ra varporong ure avat. 23 Avat a
tul tar go diat varurung ma ra tinabar di tun tar ia ta ra malana, nina ra
tinabar di tuntun tar ia vatikai. 24 Avat a pait ia damana ta ra bungbung
ta ra lavurua na bung, avat a tul tar ra nian ure ra tinabar di tun tar ia ta
ra iap, a magit i ang na katkat tadav ra Luluai; da tul tar ia varurung ma
ra tinabar di tuntun tar ia vatikai, ma ra tinabar na nimomo tana. 25 Ma
ta ra valavuruana bung avat a pait ra kivung na lotu; koko avat a pait ta
papalum tana.
26 Ma ta ra bung na luaina vuai e bula, ba ava tul tar ra tinabar ta
ra kalamana plaua tadav ra Luluai ta kavava lukara na vikvik, avat a
pait ra kivung na lotu; koko avat a pait ta papalum tana; 27 ma avat a
tul tar ra tinabar di tun tar ia, a magit i ang na katkat tadav ra Luluai:
a ura bulumakau, tika na sip, ma lavurua na nat na sip, a tomotoina,
ba i kopono ko kadia kilala; 28 ma ra tinabar na vuai na uma ure diat,
a bo na plaua di ga pota ma ra dangi: tika na vautuluna pakana ure
ra bulumakau, ma tika na vailimana pakana ure ra Sip, 29 ma tika na
vavinun na pakana ure tikatika na nat na sip ta diat ra lavurua; 30 ma tika
na me, a tomotoina, upi da pait ra varporong ure avat. 31 Avat a tul tar go
diat (diat a ko kakit pire vavat) ma ra tinabar na nimomo tana, varurung
ma ra tinabar di tuntun tar ia vatikai, ma ra tinabar na vuai na uma tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

29 1 Ma ta ra valavuruana gai, ta ra luaina bung, avat a pait ra
kivung na lotu; koko avat a pait ta papalum tana; ia ra bung na
vuvu tavur pire vavat. 2 Ma avat a tul tar ra tinabar di tun tar ia upi ra
magit i ang na katkat tadav ra Luluai: tika na bulumakau, tika na sip,
ma lavurua na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala ma
dia ko kakit; 3 ma ra tinabar na vuai na uma ure diat, a bo na plaua di ga
pota ma ra dangi, tika na vautuluna pakana ure ra bulumakau, tika na
vailimana pakana ure ra sip, 4 ma tika na vavinun na pakana ure tikatika
na nat na sip ta diat ra lavurua; 5 ma tika na me, a tomotoina, ure ra
tinabar na varporong, upi da pait ra varporong ure avat; 6 varurung ma
ra tinabar di tun tar ia ta ra kalamana gai, ma ra tinabar na vuai na
uma tana, ma ra tinabar di tuntun tar ia vatikai, ma ra tinabar na vuai
na uma tana, ma ra tinabar na nimomo ta diat, da ra lavur togotogo ure
diat, upi ra magit i ang na katkat, a tinabar di tun tar ia ta ra iap tadav ra
Luluai.

7 Ma ta nam ra valavuruana gai, ta ra vavinun na bung avat a pait ra
kivung na lotu; ma avat a vevel; koko avat a pait ta papalum tana; 8 ma
avat a tul tar ra tinabar di tun tar ia tadav ra Luluai upi ra magit i ang
na katkat: tika na bulumakau, tika na sip, ma lavurua na nat na sip, a
tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala; diat a ko kakit pire vavat; 9 ma ra
tinabar na vuai na uma ure diat, a bo na plaua di ga pota ma ra dangi,
tika na vautuluna pakana ure ra bulumakau, tika na vailimana pakana
ure ra sip, 10 ma tika na vavinun na pakana ure tikatika na nat na sip ta
diat ra lavurua; 11 tika.na me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong;
varurung ma ra tinabar na varporong ure ra varmaram guvai, ma ra
tinabar di tuntun tar ia vatikai, ma ra tinabar na vuai na uma tana, ma
ra tinabar na nimomo ta diat.

12 Ma ta ra valavuruana gai, ta ra vinun ma a ilima na bung avat a
pait ra kivung na lotu; koko avat a pait ta papalum tana, ma avat a pait
ra lukara tadav ra Luluai lavurua na bung; 13 ma avat a tul tar ra tinabar
di tun tar ia, a tinabar ta ra iap, a magit i ang na katkat tadav ra Luluai:
a vinun ma a utul a bulumakau, a ura sip, a vinun ma a ivat na nat na
sip, a tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala; diat a ko kakit; 14 ma ra
tinabar na vuai na uma tana, a bo na plaua di ga pota ma ra dangi, tika
na vautuluna pakana ure tikatika na bulumakau ta diat ra vinun ma a
utul a bulumakau, tika na vailimana pakana ure tikatika na sip ta ra ura
sip, 15 ma tika na vavinununa pakana ure tikatika na nat na sip ta diat
ra vinun ma a ivat na nat na sip; 16 ma tika na me, a tomotoina, ure ra
tinabar na varporong; varurung ma ra tinabar di tuntun tar ia vatikai, ra
tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar na nimomo tana.

17 Ma ta ra vauruana bung, a vinun ma a ura bulumakau, a ura sip, a
vinun ma a ivat na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma dia ko kakit; 18 ma ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar
na nimomo tana, ure ra umana bulumakau, ure ra ura sip, ma ure ra
umana nat na sip, da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure; 19 ma tika na
me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar na
nimomo tana.

20 Ma ta ra vautuluna bung, a vinun ma tika na bulumakau, a ura sip,
a vinun ma a ivat na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala
ma dia ko kakit; 21 ma ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar
na nimomo tana, ure ra umana bulumakau, ure ra ura sip, ma ure ra
umana nat na sip, da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure; 22 ma tika na
me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar na
nimomo tana.

23 Ma ta ra vaivatina bung, a vinun na bulumakau, a ura sip, a vinun
ma a ivat na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala, ma
dia ko kakit; 24 ma ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar na
nimomo tana, ure ra umana bulumakau, ure ra ura sip, ma ure ra umana
nat na sip, da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure; 25 ma tika na me,
a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar na
nimomo tana.

26 Ma ta ra vailimana bung, lavuvat na bulumakau, a ura sip, a vinun
ma a ivat na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala, ma
dia ko kakit; 27 ma ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar na
nimomo tana, ure ra umana bulumakau, ure ra ura sip, ma ure ra umana
nat na sip, da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure; 28 ma tika na me,
a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar na
nimomo tana.

29 Ma ta ra valaptikaina bung, lavutul na bulumakau, a ura sip, a vinun
ma a ivat na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala, ma dia
ko kakit; 30 ma ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar na nimomo
tana, ure ra umana bulumakau, ure ra ura sip, ma ure ra umana nat na
sip, da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure; 31 ma tika na me, a tomotoina,
ure ra tinabar na varporong; varurung ma ra tinabar di tuntun tar ia
vatikai, ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar na nimomo tana.

32 Ma ta ra valavuruana bung, lavurua na bulumakau, a ura sip, a
vinun ma a ivat na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono ko kadia kilala,
ma dia ko kakit; 33 ma ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar
na nimomo tana, ure ra umana bulumakau, ure ra ura sip, ma ure ra
umana nat na sip, da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure; 34 ma tika na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

me, a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar na
nimomo tana.
35 Ta ra valavutuluna bung, avat a pait ra kivung na lotu; koko avat
a pait ta papalum tana; 36 ma avat a tul tar ra tinabar di tun tar ia,
a tinabar ta ra iap, a magit i ang na katkat tadav ra Luluai: tika na
bulumakau, tika na sip, lavurua na nat na sip, a tomotoina, ba i kopono
ko kadia kilala ma dia ko kakit; 37 a tinabar na vuai na uma tana, ma ra
tinabar na nimomo tana, ure ra bulumakau, ure ra sip, ma ure ra umana
nat na sip; na da ra niluluk i diat, da ra togotogo ure; 38 ma tika na me,
a tomotoina, ure ra tinabar na varporong; varurung ma ra tinabar di
tuntun tar ia vatikai, ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra tinabar na
nimomo tana.
39 Avat a tul tar go diat tadav ra Luluai ta kavava lavur lukara,
varurung ma kavava lavur tinabar na vavalima, ma kavava lavur
tamarigat na vartabar, ure kavava lavur tinabar di tun tar ia, ma ure
kavava lavur tinabar na vuai na uma, ma ure kavava lavur tinabar na
nimomo, ma ure kavava lavur tinabar na varmaram. 40 Ma Moses i ga
ve ra tarai Israel ta ra lavur magit ba ra Luluai i ga vartuluai pire Moses
tana.

A varkurai ure ra kunubu na vavalima kai ra vaden

30 1 Ma Moses i ga tata pire ra umana luluai na vuna tarai ta ra
tarai Israel, dari: Go ia ra magit ba ra Luluai i ga kure: 2 ba ta
tutana i kubu tar ta magit pire ra Luluai ma ra vavalima, ba i vavalima
dekdek ure ta magit ba na pait ia, koko na vatamam vue kana tinata; na
pait ot pa ra lavur magit i ga vatang diat.
3 Tikai bula, ba ta vavina i kubu tar ta magit pire ra Luluai ma ra
vavalima, ba i vavalima dekdek ure ta magit, ba i ki ta ra kuba i tamana,
ba i gara boko; 4 ma tamana i valongore kana kunubu na vavalima ma
kana vavalima dekdek, ma i ki mut uka tana, kana lavur kunubu na
vavalima diat a tur, ma kana lavur vavalima dekdek diat a tur. 5 Ia kaka,
gala tamana pa i mulaot ure ta ra bung ba i valongore, pa ta tika na
kunubu na vavalima ba ta vavalima dekdek na tur; ma ra Luluai na nur
vue, tago tamana pa i ga mulaot ure.
6 Ma gala kana kunubu na vavalima i ki tana, ba kana vavalima dekdek
nina i ga vatang vakuku ia, ma i taulai, 7 ma kana tutana i valongore,
ma i ki mut uka tana ta ra bung ba i valongore, kana lavur kunubu na
vavalima diat a tur, ma kana lavur vavalima dekdek diat a tur. 8 Ma
gala kana tutana pa i mulaot ure ta ra bung ba i valongore, na pun vue
ra kunubu na vavalima nina i ki tana, ma ra vavalima dekdek nina i ga
vatang vakuku ia; ma ra Luluai na nur vue.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

9 Ma ra kunubu na vavalima kai ra ua na vavina, ba kai nina di ga vung
vue, ma ra lavur magit i ga vavalima dekdek ure, diat a tur ure. 10 Ma
gala i ga kubu tar ta magit ma ra vavalima ta ra kuba i kana tutana, ba
i ga vavalima dekdek, 11 ma kana tutana i ga valongore, ma i ga ki mut
uka tana, ma i ga mulaot ure, kana lavur kunubu na vavalima diat a tur,
ma kana lavur vavalima dekdek diat a tur. 12 Ma gala kana tutana i ga
pun vue diat ta ra bung ba i ga valongore diat, a lavur magit i ga vatang
ia ure kana kunubu na vavalima ba ure kana vavalima dekdek, pa diat a
tur; kana tutana i ga pun vue diat; ma ra Luluai na nur vue.
13 A lavur kunubu na vavalima, ma ra lavur vavalima dekdek upi ra
vinevel, kana tutana na vatur ia, ba kana tutana na pun vue. 14 Ma gala
kana tutana i ki mut uka tana ta ra bungbung, i vatur kana lavur kunubu
na vavalima ma kana lavur vavalima dekdek nina dia ki tana; i ga vatur
diat tago i ga ki mut uka tana ta ra bung ba i ga valongore diat. 15 Ma
gala na pun vue diat namur ta nam ba i ga valongore diat, a nirara kai
nam ra tutana iat.
16 Go diat ra umana varkurai, nina ra Luluai i ga vartuluai tana pire
Moses, livuan ta ra tutana ma kana taulai, ma livuan ta ra tutana ma
natuna, a gara na vavina, ta ra kuba i tamana.

A tarai Israel dia varobo pire ra tarai Midian, ma di vagomgom ra tabarikik

31 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari: 2 Una obo pa ra tarai
Israel ta ra tarai Midian; namur una ga mat. 3 Ma Moses i ga tata
pire ra tarai, dari: Ta umana ta vavat diat a vaninare ra vargal upi ra
vinarubu, upi diat a tut ure Midian, ma diat a pait ot pa ra varobo kai ra
Luluai ta ra tarai Midian. 4 Avat a tulue tika na arip ta ra lavur vuna tarai
tikatikai ta ra vinarubu. 5 Damana di ga tul tar ra vinun ma a ura arip na
tarai dia ga kap vargal upi ra vinarubu, ta ra lavur arip na marmar kai
Israel, tika na arip ta ra lavur vuna tarai tikatikai. 6 Ma Moses i ga tulue
diat, tika na arip ta ra lavur vuna tarai tikatikai, ta ra vinarubu, diat ma
Pinekas natu i Eleasar ra tena tinabar, ma i ga vatur ra umana gomgom
na la ma ra umana vuvu na vanvaninara ta ra limana.
7 Ma dia ga varubu ma Midian, da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses;
ma dia ga ubu doko ra lavur tutana par. 8 Ma dia ga ubu doko ra umana
king Midian varurung ma diat: Evi, Rekem, Sur, Kur, ma Reba, a ilima
na king Midian; ma dia ga ubu doko Balam natu i Beor ma ra pakat na
vinarubu. 9 Ma ra tarai Israel dia ga kinim vavilavilau ra vaden Midian
ma ra umana natu i diat; ma dia ga ra pa kadia lavur kikil na bulumakau
ma kadia lavur kikil na sip, ma kadia lavur tabarikik. 10 Ma dia ga tun
vue kadia lavur pia na pal ta ra pakana ba dia ki tana, ma kadia lavur
gunan. 11 Ma dia ga kap vue ra lavur tabarikik, ma ra lavur mangana i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

laun, a tarai ma ra lavur vavaguai; 12 ma dia ga agure ra umana vilavilau,
ma ra umana vavaguai, ma ra tabarikik, tadav Moses, ma tadav Eleasar
ra tena tinabar, ma tadav ra kor na tarai Israel, tadav ra pia na pal ta ra
tamataman Moab, ta ra papar a Iordan pire Ieriko.
13 Ma Moses, ma Eleasar ra tena tinabar, ma ra lavur luluai kai ra
tarai, dia ga vana rikai upi diat a barat diat ta ra paparai ra gunan.
14 Ma Moses i ga kankan pire ra umana lualua ta ra loko na tarai na
vinarubu, a umana lualua ta ra umana ararip, ma ra umana lualua ta ra
umana marmar, nina dia lilikun ta ra vinarubu; 15 ma Moses i ga biti ta
diat: Dave ava ga valaun ra vaden par? 16 Gire, ta ra varpit kai Balam,
go diat dia ga varirap ra tarai Israel upi diat a piam ra Luluai, ta ra
mangamangana aro Peor, ma damana ra kaina minait i ga ki livuan ta
ra tarai kai ra Luluai. 17 Kari avat a doko ra lavur bul tutana, ma avat a
doko ra vavina nina dir ga la ma ta tutana tago i ga va pirana. 18 Ia kaka,
ra lavur bul vavina, nina pa dia ga la ma ra tarai, tago pa dia ga va pire
diat, avat a valaun diat ure avat. 19 Ma avat a ki ta ra paparai ra gunan ta
lavurua na bung; nina i ga doko ta tikai, ma nina i ga bili ta minat, avat
a vagomgom avat ta ra vautuluna bung ma ta ra valavuruana bung, avat
ma kavava umana vilavilau. 20 Ma ure ra lavur mal, ma ra lavur magit di
pait ia ma ra pal i ra vavaguai, ma ra lavur magit di mal ia ma ra ivuna
me, ma ra lavur magit di pait ia ma ra davai, avat a vagomgom avat.
21 Ma Eleasar ra tena tinabar i ga biti ta ra tarai na vinarubu nina
dia ga vana ta ra vinarubu: Go ia ra varkurai na varvateten nina ra
Luluai i ga vartuluai pire Moses tana: 22 ia kaka ra goled, ma ra silva, ra
palariam gobol, ra palariam tuna, ra kapa, ma ra bol, 23 a lavur magit
ba ra iap pa na vakaina diat, avat a rang vagomgom ia ta ra iap; ia kaka
da vagomgom ia ma ra tava ure ra dur; ma ra lavur magit ba ra iap na
vakaina diat, avat a puk vagomgom diat ta ra tava. 24 Ma avat a puk
kavava lavur mal ta ra valavuruana bung, ma avat a gomgom, ma namur
avat a ruk ta ra gunan.

Di tibe varbaiane ra tabarikik

25 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses, dari: 26 Avat a luk ra lavur magit
di ga ra pa ia, a tarai ma ra lavur vavaguai, avat, ma Eleasar ra tena
tinabar, ma ra lavur luluai na apik na tarai; 27 ma una tibe ra lavur magit
di ga ra pa ia upi ta ura tiniba, tikai kai ra umana tena vinarubu nina dia
ga vana ta ra vinarubu, ma ta ra tikai kai ra tarai par; 28 ma una vatur
vake ra totokom upi kai ra Luluai ta ra umana tena vinarubu nina dia
ga vana ta ra vinarubu: tikai kan ra ililima na mar, a tarai, ma ra lavur
bulumakau, ma ra lavur as, ma ra lavur sip; 29 una vatur vake ta kadia
tiniba, ma una tul tar ia tai Eleasar ra tena tinabar, upi ra tinabar tadav
ra Luluai. 30 Ma ta ra tiniba kai ra tarai Israel una vatur vake tikai kan ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ililima na vinun, a tarai, ma ra lavur bulumakau, ma ra lavur as, ma ra
lavur sip, a lavur vavaguai par; ma una tul tar diat ta ra tarai Levi, nina
dia varvakai ta ra pal tabu kai ra Luluai.
31 Ma Moses ma Eleasar ra tena tinabar dir ga pait ia da ra Luluai i ga
vartuluai pire Moses tana. 32 Ma ra magit di ga ra pa ia, (nur vue nam ra
tabarikik ba ra umana tena vinarubu dia ga tak pa ia) i ga dari: laptikai
na mar ma lavurua na vinun ma a ilima na arip na Sip, 33 ma lavurua na
vinun ma a ura arip na bulumakau, 34 ma laptikai na vinun ma tika na
arip na as, 35 ma a utul a vinun ma a ura arip ta ra vaden nina pa dia ga
la ma ra tarai tago pa dia ga va pire diat. 36 Ma ra ngungu tana, nina ra
tiniba kadiat dia ga vana ta ra vinarubu, i ga dari: a utul a mar ma a utul
a vinun ma lavurua na arip, ma a ilima na mar na Sip; 37 ma ra totokom
kai ra Luluai ta ra umana sip i ga laptikai na mar ma lavurua na vinun
ma a ilima; 38 ma a utul a vinun ma laptikai na arip na bulumakau; ma ra
totokom kai ra Luluai tana i ga lavurua na vinun ma a urua; 39 ma a utul
a vinun na arip, ma a ilima na mar na as; ma ra totokom kai ra Luluai
tana i ga laptikai na vinun ma tikai; 40 ma a vinun ma laptikai na arip
na vaden; ma ra totokom kai ra Luluai tana i ga utul a vinun ma a urua.
41 Ma Moses i ga tul tar ra totokom, nina ra tinabar tadav ra Luluai, pire
Eleasar ra tena tinabar, da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses tana.
42 Ma ta ra ngungu kai ra tarai Israel, nina Moses i ga tibe vue kan ra
tarai na vinarubu, 43 (a ngungu kai ra tarai i ga dari: a utul a mar ma a
utul a vinun ma lavurua na arip, ma a ilima na mar na sip, 44 ma a utul a
vinun ma laptikai na arip na bulumakau, 45 ma a utul a vinun na arip, ma
a ilima na mar na as, 46 ma a vinun ma laptikai na arip na vaden;) 47 ta
ra ngungu kai ra tarai Israel Moses i ga vatur vake tikai kan ra ililima
na vinun, a tarai ma ra umana vavaguai, ma i ga tul tar diat ta ra tarai
Levi, nina dia varvakai ta ra pal tabu kai ra Luluai; da ra Luluai i ga
vartuluai tana pire Moses. 48 Ma ra umana lualua ta ra loko na tarai na
vinarubu, a umana lualua ta ra umana ararip, ma ra umana lualua ta ra
umana marmar, dia ga tadav Moses, 49 ma dia ga biti tai Moses: Kaum
umana tultul dia ga luk ra tarai na vinarubu nina ave kure diat, ma pa
ta tikai ta vevet i ga rara. 50 Ma ave ga kap ra tinabar kai ra Luluai, nina
ba tikatikai i ga vatur vake, a lavur marmar na goled, a umana mul ma
ra umana mamu, a umana domol, a umana mamar talinga, ma ra umana
kurkurua, upi da pait ra varporong ure avet ta ra mata i ra Luluai. 51 Ma
Moses ma Eleasar ra tena tinabar dir ga alube pa ra goled ta diat, ta ra
lavur mangana marmar. 52 Ma ra valavalar na goled par ta ra tinabar kai
ra umana lualua ta ra umana ararip ma kai ra umana lualua ta ra umana
marmar, nina dia ga tul tar ia tai ra Luluai, a vinun ma laptikai na arip,
ma lavurua na mar ma a ilima na vinun na mamat. 53 (Tago ra tarai na
vinarubu dia ga tak pa ra tabarikik, tikatikai ure ia iat.) 54 Ma Moses ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Eleasar ra tena tinabar dir ga alube pa ra goled ta ra umana lualua ta ra umana ararip, ma ta ra umana marmar, ma dir ga kap ia ta ra bala na pal na varbarat, upi na tur na im ure ra tarai Israel ta ra luaina mata i ra Luluai.

Ruben, Gad diat ma ra ngungu tarai Manase dia ki ta ra papar a taur ta re Iordan

(Vart 3:12-22)

32 1 Ma ra vuna tarai Ruben ma ra vuna tarai Gad, kadia mangoro
na kikil na bulumakau; ma ba dia ga gire ra gunan Iaser ma
ra gunan Gilead ba nam ra pakana i manga topa ra umana bulumakau,
2 a vuna tarai Gad ma ra vuna tarai Ruben dia ga vana ma dia ga tata
pire Moses, ma pire Eleasar, ma pire ra umana luluai kai ra tarai, dari:
3 Atarot, Dibon, Iaser, Nimra, Kesbon, Elale, Sebam, Nebo, ma Beon,
4 ra gunan nina ra Luluai i ga ub ia ta ra mata i ra tarai Israel, ia ra
gunan ba i topa ra bulumakau, ma kaum umana tultul dia vatur vake ra
bulumakau. 5 Ma dia ga biti: Ona una mari avet, boina ba da tul tar go ra
gunan ta kaum umana tultul upi diat a kale; koko una ben vabolo avet ta
ra Iordan.

6 Ma Moses i biti ta ra vuna tarai Gad ma ra vuna tarai Ruben: Dave, ra
tara na tura i vavat diat a vana ta ra vinarubu, ma avat a kiki ati? 7 Ta ra
ava ava vabiluane ra bala i ra tarai, upi koko diat a bolo tadav ra gunan
ba ra Luluai i ga tul tar ia ta diat? 8 A umana tama i vavat dia ga pait ia
damana, ba iau ga tulue diat maro Kades-Barnea upi diat a gire value
ra gunan. 9 Tago ba dia ga vana tadav ra male Eskol, ma dia ga gire ra
gunan, dia ga vabiluane ra bala i ra tarai upi koko diat a olo ta ra gunan
ba ra Luluai i ga tul tar ia ta diat. 10 Ma ra kankan kai ra Luluai i ga
karangap ta nam ra bung, ma i ga vavalima dari: 11 A dovotina pa ta tikai
ta diat nina dia ga irop kan Aigipto, ba i ura vinun kadia kilala, ba i bolo
ra ura vinun, na gire ra gunan ba iau ga vavalima tar ia tai Abaraam,
tai Isak, ma tai Iakob; tago pa dia ga mur iau ma ra dovotina; 12 ia kaka
Kaleb natu i Iepune ra te Kenis, ma Iosua natu i Nun; tago dir ga mur ra
Luluai ma ra dovotina. 13 Ma ra Luluai i ga kankan ure Israel, ma i ga ben
vatenten diat ta ra bil a ivat na vinun na kilakilala, tuk tar nam ra taun
tarai dia ga pait nam i kaina ta ra mata i ra Luluai i ga panie. 14 Ma io,
ava tar tur kia ra umana tama i vavat, a umana tut mur ta ra kaina tarai,
upi avat a vangala ra kankan kai ra Luluai ure Israel. 15 Tago ona ava
vana irai kan ra nimur pirana, na nur vue mule diat ta ra bil; ma avat a
vamutue go ra tarai.

16 Ma dia tadav ia, ma dia biti: Avet a pait ta umana liplip ati ure
kaveve umana bulumakau, ma ta umana pia na pal ure ra umana natu i
vevet; 17 ma avet iat avet a kap vaninare ra vargal upi avet a varagur ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tarai Israel, tuk ave ga ben vaolo diat ta kadia pakana; ma ra umana
natu i vevet diat a ki ta ra umana pia na pal di liplip bat diat kan ra
tarai ta ra gunan. 18 Pa avet a lilikun ta ra kubakuba i vevet, tuk tar ra
tarai Israel diat a ga kale kadia tiniba tikatikai. 19 Tago pa avet a kakalai
maravut diat ta ra papar a Iordan maro; tago ave tar kakalai ta ra papar
a Iordan mati ta ra papar a taur.
20 Ma Moses i biti ta diat: Gala avat a pait go: ba avat a kap vargal upi
avat a vana ta ra vinarubu ta ra mata i ra Luluai, 21 ma ra lavur tena
vinarubu ta vavat diat a bolo ra Iordan ta ra mata i ra Luluai, tuk tar na
ga korot vue kana lavur ebar ta ra luaina matana, 22 ma da ga uvia pa ra
gunan ta ra luaina mata i ra Luluai; io, namur avat a lilikun, ma avat a
langalanga kan ra varvakai pire ra Luluai ma pire ra tarai Israel; ma avat
a kale pa go ra gunan ta ra luaina mata i ra Luluai. 23 Ma ari ona pata,
io, ava varpiam tadav ra Luluai; ma avat a nunure, a balbali ure kavava
varpiam i ki. 24 Avat a pait ta umana pia na pal ure ra umana natu i
vavat, ma ta umana liplip ure kavava umana sip; ma avat a pait ot pa
nam ava tar vatang ia.
25 Ma ra vuna tarai Gad ma ra vuna tarai Ruben dia tata pire Moses
dari: Kaum umana tultul diat a pait ia da ra vartuluai kai kaugu luluai.
26 A umana natu i vevet, kaveve umana taulai, kaveve umana kikil na
sip, ma kaveve umana bulumakau, diat a ki ta ra umana pia na pal abara
Gilead; 27 ma kaum umana tultul, a umana tena vinarubu par, diat a bolo
uro upi ra vinarubu ta ra mata i ra Luluai, da kaugu luluai i ga biti.
28 Damana Moses i ga vartuluai ure diat, pire Eleasar ra tena tinabar,
ma pire Iosua natu i Nun, ma pire ra umana luluai na apik na tarai, ta ra
umana vuna tarai Israel. 29 Ma Moses i ga biti ta diat: Ona ra vuna tarai
Gad ma ra vuna tarai Ruben diat a bolo ra Iordan varurung ma avat, a
lavur tena vinarubu, ta ra mata i ra Luluai, ma avat a uvia pa ra gunan,
avat a tul tar ra gunan Gilead ta diat upi diat a kale. 30 Ma ona pa diat a
bolo varurung ma avat upi ra vinarubu, diat a kakalai livuan ta vavat ta
ra gunan Kanaan. 31 Ma ra vuna tarai Gad ma ra vuna tarai Ruben dia
ga biti dari: Da ra Luluai i ga biti tai kaum umana tultul, avet a pait ia
damana. 32 Avet a bolo upi ra vinarubu ta ra mata i ra Luluai ta ra gunan
Kanaan, ma kaveve tiniba na kakalai na ki pire vevet ta ra papar a Iordan
mati.
33 Ma Moses i ga tabar ra vuna tarai Gad ma ra vuna tarai Ruben ma ra
ngungu ta ra vuna tarai Manase natu i Iosep, ma ra langun kai Sikon ra
king Amor, ma ra langun kai Og ra king Basan, a gunan ma kana lavur
pia na pal ma kadia lavur langun, a lavur pia na pal ta ra gunan parika.
34 Ma ra vuna tarai Gad dia ga pait Dibon, Atarot, Aroer, 35 Atrot-Sopan,
Iaser, Iogbea, 36 Bet-Nimra, ma Bet-Aran, a umana pia na pal ma ra
umana liplip na Sip. 37 Ma ra vuna tarai Ruben dia ga pait Kesbon, Elale,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kiriataim, 38 Nebo, Baal-Meon (di pukue ra iang i diat) ma Sibama; ma
dia ga vaiang ra umana pia na pal nina dia ga vatut diat ma ra umana
enana iang.
39 Ma ra umana natu i Makir, natu i Manase, dia ga vana Gilead ma
dia ga kale, ma dia ga okole vue ra tarai Amor nina dia ga ki tana. 40 Ma
Moses i ga tul tar Gilead tai Makir, natu i Manase, ma i ga ki tana. 41 Ma
Iair, natu i Manase, i ga vana ma i ga kale kana umana gunan, ma i ga
vatang diat ba Kavot-Iair. 42 Ma Nabak i ga vana ma i ga kale Kenat ma
kana lavur gunan, ma i ga vatang ia ba Nabak, da ra iangina iat.

A amana pakana vinavana kai ra tarai Israel

33 1 Go diat ra umana kakari vanavana kai ra tarai Israel, ba dia ga
vana irop kan ra gunan Aigipto ta kadia lavur kor ma Moses ma
Aron dir ga lue diat. 2 Ma Moses i ga tumu vake ra lavur pakana ba dia
ga ki gil tana ta kadia kakari vanavana da ra vartuluai kai ra Luluai; ma
go diat kadia umana kakari vanavana da ra umana pakana dia ga ki gil
vanavana tana.
3 Ma dia ga tur pa ra vinavana maro Rameses ta ra vinun ma a ilima
na bung ta ra luaina gai; ta ra kubak na bolo lake ra tarai Israel dia ga
irop ma ra ngala na niuvia ta ra mata i ra tarai Aigipto par, 4 ba ra tarai
Aigipto dia ga punapunang boko kadia umana luaina bul, nina ra Luluai
i ga ubu diat livuan ta diat; ma ra Luluai i ga varkurai na balbali pire
kadia lavur god bula.
5 Ma ra tarai Israel dia ga vanavana maro Rameses, ma dia ga vatur
kadia lavur pal na mal aro Sukot. 6 Ma dia ga vana papa aro Sukot, ma
dia ga vavatur aro Etam, ta ra papar a bil. 7 Ma dia ga vana papa aro
Etam, ma dia ga talil uro Pikairot, ta ra papar a taur tai Baal-Sepon;
ma dia ga vavatur pire Migdol. 8 Ma dia ga vana papa aro Pikairot, ma
dia ga vana vurbolo ta ra ta uro ra bil; ma dia ga vanavana pa a utul a
bung ta ra bil Etam, ma dia ga vavatur aro Mara. 9 Ma dia ga vana papa
aro Mara, ma dia ga pot aro Elim; ma a vinun ma a ura mata na tava
dia ki aro Elim ma lavurua na vinun na inaina lama; ma dia ga vavatur
abara. 10 Ma dia ga vana papa aro Elim, ma dia ga vavatur ta ra papar
a Ta Meme. 11 Ma dia ga vana papa aro ra Ta Meme, ma dia ga vavatur
ta ra bil Sin. 12 Ma dia ga vana papa aro ra bil Sin, ma dia ga vavatur
aro Dopka. 13 Ma dia ga vana papa aro Dopka ma dia ga vavatur aro
Alus. 14 Ma dia ga vana papa aro Alus, ma dia ga vavatur aro Repidim,
aina pa ta tava ie upi ra tarai diat a mome. 15 Ma dia ga vana papa aro
Repidim, ma dia ga vavatur ta ra bil Sinai. 16 Ma dia ga vana papa aro
ra bil Sinai, ma dia ga vavatur aro Kibrot-Atava. 17 Ma dia ga vana papa
aro Kibrot-Atava, ma dia ga vavatur aro Kaserot. 18 Ma dia ga vana papa
aro Kaserot, ma dia ga vavatur aro Ritma. 19 Ma dia ga vana papa aro

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ritma, ma dia ga vavatur aro Rimon-Peres. 20 Ma dia ga vana papa aro
Rimon-Peres, ma dia ga vavatur aro Libna. 21 Ma dia ga vana papa aro
Libna, ma dia ga vavatur aro Risa. 22 Ma dia ga vana papa aro Risa, ma
dia ga vavatur aro Kelata. 23 Ma dia ga vana papa aro Kelata, ma dia ga
vavatur ta ra luana Seper. 24 Ma dia ga vana papa aro ra luana Seper, ma
dia ga vavatur aro Karada. 25 Ma dia ga vana papa aro Karada, ma dia
ga vavatur aro Makelot. 26 Ma dia ga vana papa aro Makelot, ma dia ga
vavatur aro Takat. 27 Ma dia ga vana papa aro Takat, ma dia ga vavatur
aro Tera. 28 Ma dia ga vana papa aro Tera, ma dia ga vavatur aro Mitka.
29 Ma dia ga vana papa aro Mitka, ma dia ga vavatur aro Kasmona. 30 Ma
dia ga vana papa aro Kasmona, ma dia ga vavatur aro Moserot. 31 Ma dia
ga vana papa aro Moserot, ma dia ga vavatur aro Bene-Iakan. 32 Ma dia
ga vana papa aro Bene-Iakan, ma dia ga vavatur aro Kor-Agidgad. 33 Ma
dia ga vana papa aro Kor-Agidgad, ma dia ga vavatur aro Iotbata. 34 Ma
dia ga vana papa aro Iotbata, ma dia ga vavatur aro Abrona. 35 Ma dia ga
vana papa aro Abrona, ma dia ga vavatur aro Esion-Geber. 36 Ma dia ga
vana papa aro Esion-Geber, ma dia ga vavatur ta ra bil Sin (Kades nam).
37 Ma dia ga vana papa aro Kades, ma dia ga vavatur ta ra luana Or, pire
ra langun ta ra gunan Edom.

38 Ma Aron ra tena tinabar i ga vana urama ta ra luana Or da ra
vartuluai kai ra. Luluai, ma i ga mat ie, ta ra luaina bung ta ra vailimana
gai ta ra vaivat na vinun na kilala taun ra niirop kai ra tarai Israel kan ra
gunan Aigipto. 39 Ma Aron i ga laun vue a mar ma a ura vinun ma a utul
a kilala ba i ga mat ta ra luana Or.

40 Ma ra king Arad, a te Kanaan, nina i ga ki aro Negeb ta ra gunan
Kanaan, i ga valongore ure ra pinot kai ra tarai Israel.

41 Ma dia ga vana papa aro ra luana Or, ma dia ga vavatur aro
Salmona. 42 Ma dia ga vana papa aro Salmona ma dia ga vavatur aro
Punon. 43 Ma dia ga vana papa aro Punon, ma dia ga vavatur aro Obot.
44 Ma dia ga vana papa aro Obot, ma dia ga vavatur aro Ieabarim, ta
ra langun Moab. 45 Ma dia ga vana papa aro Im, ma dia ga vavatur aro
Dibon-Gad. 46 Ma dia ga vana papa aro Dibon-Gad, ma dia ga vavatur aro
Almon-Diblataim. 47 Ma dia ga vana papa aro Almon-Diblataim, ma dia
ga vavatur ta ra lualuana Abarim pire Nebo. 48 Ma dia ga vana papa aro
ra lualuana Abarim ma dia ga vavatur ta ra tamataman Moab ta ra papar
a Iordan pire Ieriko. 49 Ma dia ga vatur kadia lavur pal na mal ta ra papar
a Iordan, papa aro Bet-Iesimot tuk uro Abel-Sitim ta ra tamataman Moab.

A umana langun ma ra tiniba na pia aro Kanaan

50 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ta ra tamataman Moab ta ra papar
a Iordan pire Ieriko, dari: 51 Una tata pire ra tarai Israel, ma una biti ta
diat: Ba ava bolo ra Iordan ta ra gunan Kanaan, 52 avat a korot vue ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai nina dia ki ta ra gunan, ma avat a kamare vue kadia lavur tabataba,
ma avat a kamare vue kadia lavur tabalar, ma avat a re vue kadia lavur
tavul a lotu; 53 ma avat a kale ra gunan, ma avat a ki tana; tago iau ga
tul tar ra gunan ta vavat upi avat a kale. 54 Avat a padapadailam upi ra
umana tiniba ta ra gunan da kavava lavur apik na tarai; avat a tul tar
ra ngala na tiniba ta nina i mangoro, ma avat a tul tar ra ikilik na tiniba
ta nina i paupau ka; nina ra pakana di tar padapadailam pa ia upi kai ta
tikai, nam iat kana tiniba; avat a kakalai da kavava umana vuna tarai.
55 Ia kaka, ona pa ava korot vue ra tarai nina dia ki ta ra gunan, diat ava
nur vue diat ba diat a kiki boko, diat a da ra il ta ra kiau na mata i vavat,
ma ra kait ta ra paparai vavat, ma diat a vakadik avat ta ra gunan ava ki
tana. 56 Ma na dari, ba ina pait ia ta vavat, da iau ga nuk ia ba ina ga pait
ia ta diat.

34 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 2 Una vartuluai pire ra
tarai Israel ma una biti ta diat: Ba ava olo ta ra gunan Kanaan, (a
gunan Kanaan da kana lavur langun ia ra gunan ba avat a kakalai tana,)
3 kavava pakana na tuk uro ta ra bil Sin pire Edom ta ra papar a taubar,
ma kavava langun ta ra papar a taubar na tur pa ia ta ra ngu na Ta Mat
ta ra papar a taur tana; 4 ma kavava langun na vila likun ta ra tavarat
Akrabim, ta ra papar a taubar tana, ma na vanavana tuk uro Sin; na bolo
Kades-Barnea ta ra papar a taubar; na vanavana uro Kasar-Adar, ma na
bolo vanavana uro Asmon; 5 ma ra langun na vila likun aro Asmon upi
uro ra tava alir Aigipto, ma na tuk uro ra valian.

6 Ma ure ra langun ta ra papar a taoai, a ngala na ta ma ra valian tana,
ia kavava langun ta ra papar a taoai.

7 Ma kavava langun ta ra papar a labur na dari: ta ra ngala na ta avat
a vakilang ra luana Or; 8 papa aro ra luana Or avat a vakilang vanavana
uro ra langun Kamat; ma ra langun na tuk uro Sedad; 9 ma ra langun na
tadav Sipron, ma na tuk uro Kasar-Enan; go kavava langun ta ra papar a
labur.

10 Ma avat a vakilang kavava langun ta ra papar a taur papa aro Kasar-
Enan uro Sepam; 11 ma ra langun na vanavana ur maro Sepam uro Ribla
ta ra papar a taur tai Ain; ma ra langun na vanavana ur ma na tuk uro ra
ul a papar a tava kikil Kineret ta ra papar a taur tana; 12 ma ra langun na
vana ba uro ra Iordan ma na tuk uro ta ra Ta Mat; go ia kavava gunan da
ra lavur langun kikil ia.

13 Ma Moses i ga vartuluai pire ra tarai Israel, ma i ga biti: Go ia ra
gunan nina avat a padapadailam upi kavava umana kakalai tana, nina
ra Luluai i ga vartuluai ba da tul tar ia ta ra lavuvat na vuna tarai, ma
ta ra ngungu vuna tarai; 14 tago ra vuna tarai Ruben ta kadia lavur apik
na tarai, ma ra vuna tarai Gad ta kadia lavur apik na tarai, dia ga tar
kakalai, ma ra ngungu ta ra vuna tarai Manase bula; 15 ra ura vuna tarai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra ngungu vuna tarai dia ga tar kakalai ta ra papar a Iordan maro ta
ra papar a taur pire Ieriko, ta ra pakana ba ra keake i rada rikai tana.
16 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 17 Go ra iang i diat nina diat
a tibe tar ra gunan ta vavat upi avat a kale: Eleasar ra tena tinabar ma
Iosua natu i Nun. 18 Ma avat a kap tika na luluai ta ra umana vuna tarai
tikatikai, upi diat a tibe ra gunan ure ra kakalai. 19 Ma go ra iang i diat:
Kaleb natu i Iepune ta ra vuna tarai Iuda, 20 ma Semuel natu i Amiud
ta ra vuna tarai Simeon, 21 ma Elidad natu i Kislon ta ra vuna tarai
Beniamin, 22 ma tika na luluai ta ra vuna tarai Dan, Buki natu i Iogli,
23 ma tika na luluai ta ra vuna tarai Manase, Kaniel natu i Epod, 24 ma
tika na luluai ta ra vuna tarai Epraim, Kemuel natu i Siptan, 25 ma tika
na luluai ta ra vuna tarai Sebulun, Elisapan natu i Parnak, 26 ma tika na
luluai ta ra vuna tarai Isakar, Paltiel natu i Asan, 27 Ma tika na luluai ta
ra vuna tarai Aser, Akiud natu i Selomi, 28 ma tika na luluai ta ra vuna
tarai Naptali, Pedael natu i Amiud.
29 Ra Luluai i ga vartuluai pire go diat, upi diat a tibe tar ra kakalai ta
ra tarai Israel ta ra gunan Kanaan.

A umana pia na pal kai ra tarai Levi

35 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses ta ra tamataman Moab ta ra
papar a Iordan pire Ieriko, dari: 2 Una vartuluai pire ra tarai Israel,
upi diat a tul tar ta umana pia na pal ta kadia kakalai pire ra tarai Levi upi
diat a ki tana; ma avat a tul tar ra umana pia na vura kikil ra umana pia
na pal pire ra tarai Levi. 3 Ma diat a vatur vake ra umana pia na pal upi
diat a ki tana, ma ra umana pia na vura ure kadia lavur bulumakau, kadia
lavur kikil ma kadia lavur vavaguai. 4 Ma ra pia na vura ta ra umana pia na
pal, nina avat a tul tar ia pire ra tarai Levi kikil ra liplip ta ra pia na pal, a
tababana na varogop ma ra ura mar ma a ilima na vinun na pokopokono.
5 Ma avat a valar ia ta ra papar a pia na pal a ilima na mar na pokono
ta ra papar a taur tana, ma a ilima na mar na pokono ta ra papar a
taubar tana, ma a ilima na mar na pokono ta ra papar a taoai tana, ma
a ilima na mar na pokono ta ra papar a labur tana, ma ra pia na pal na
tur livuan. Ma ra pia na vura ta ra umana pia na pal na damana pire
diat. 6 Ma ra umana pia na pal nina avat a tul tar diat pire ra tarai Levi,
diat a dari: a laptikai na pia na pal na bakbakit, nina dia topa ra tena
vardodoko ba na takap bakit tana, ma ta ra ivat na vinun ma a ura enana
pia na pal bula. 7 Ra lavur pia na pal nina avat a tul tar diat pire ra tarai
Levi diat a ivat na vinun ma lavutul, varurung ma ra umana pia na vura.
8 Ma ure ra umana pia na pal nina avat a tul tar diat kan ra kakalai kai
ra tarai Israel, avat a vatur vake ra mangoro ta ra tarai dia mangoro, ma
avat a vatur vake ra paupau pire diat dia paupau ka; tikatikai na tul tar
kana ta umana pia na pal pire ra tarai Levi da kana tiniba nina i kale.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A umana pia na pal na bakbakit
(Vart 19:1-13; Iosu 20:1-9)

9 Ma ra Luluai i ga tata pire Moses dari: 10 Una tata pire ra tarai Israel
ma una biti ta diat: Ba ava bolo ra Iordan ta ra gunan Kanaan, 11 avat a
pilak pa ta umana pia na pal upi kavava umana pia na pal na bakbakit;
upi nina i doko ta tikai, ma vakir i ga nuknuk lua ure, na vilau bakit
tana. 12 Ma ra umana pia na pal diat a da ra bakbakit kan ra tena varobo
pire vavat; upi nina i doko ta tikai pa na mat tuk tar na ga tur ta ra
varkurai ta ra luaina mata i ra tarai. 13 Ma ra umana pia na pal nina avat
a tul tar diat, kavava laptikai na pia na pal na bakbakit diat. 14 Avat a
tul tar a utul a pia na pal ta ra papar a Iordan maro, ma avat a tul tar
a utul a pia na pal ta ra gunan Kanaan, upi diat a umana pia na pal na
bakbakit. 15 Go ra laptikai na pia na pal diat a da ra bakbakit ure ra tarai
Israel, ma ure ra vaira, ma ure nina i kiki livuan ta diat; upi nina i doko
ta tikai ma vakir i ga nuknuk lua ure, na vilau bakit tana.
16 Ma gala i ga ub ia ma ra palariam, upi na mat, ia ra tena vardodoko
iat; a dovotina ra tena vardodoko na mat. 17 Ma gala i ga ub ia ma ra
ram na vat, upi na mat, ia ra tena vardodoko iat; a dovotina ra tena
vardodoko na mat. 18 Ma gala i ga ub ia ma ra ram na davai, upi na mat,
ia ra tena vardodoko iat; a dovotina ra tena vardodoko na mat. 19 A tena
varobo gap na kabila doko ra tena vardodoko; ba na barat ia na ubu doka.
20 Ma gala i ga goa tago i milikuane; ba i parau upi ia upi na tupar
doka; 21 ba i ub ia ma ra limana upi na mat tago dir ki na ebar; a dovotina
nina i ga varubu na mat; ia ra tena vardodoko iat; ra tena varobo gap na
kabila doko ra tena vardodoko, ba na barat ia.
22 Ia kaka gala i go vakaian ia ma pa ta kini na ebar, ba i vue tar ta
magit tana ma pa i kiki uai upi ia, 23 ba gala i mat tago i ga vue tar ta vat
tana ma pa i ga gire value, ma pa dir ga ki na ebar, ma pa i ga milikuane,
24 ra tarai diat a pait ra varkurai livuan tai nina i dodoko ma ra tena
varobo gap, da go ra umana varkurai; 25 ma ra tarai diat a valaun nina
i dodoko kan ra lima i ra tena varobo gap, ma ra tarai diat a vatur mule
ta kana pia na pal na bakbakit nina i ga vilau bakit tana; ma na ki ie tuk
tar ta ra minat kai ra tena tinabar, nina di ga ku ia ma ra gomgom na
dangi. 26 Ma ona nina i ga doko ta tikai na irop kan ra langun ta kana pia
na pal na bakbakit nina i ga vilau bakit tana, 27 ma ra tena varobo gap
na tadav ia ta ra paparai ra langun ta kana pia na pal na bakbakit, ma
ra tena varobo gap na ubu doka, pa da takun ia ma ra gap; 28 tago gala
na ga ki vatikai ta kana pia na pal na bakbakit tuk tar ta ra minat kai
ra tena tinabar ngalangala, gala na boina pirana; ma ba ra tena tinabar
ngalangala i tar mat, nina i ga doko ta tikai na lilikun ta ra gunan i
kakalai tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A varkurai ure ra umana tena varveai ma ra varkul

29 Ma go ra lavur magit diat a da ra varkurai na varvateten pire vavat
ta kavava lavur taun tarai ta ra lavur gunan ava ki tana. 30 Nina i doko
ta tikai da kabila doka ba ta umana dia varvai kapa ure; ia kaka koko
da doko ta tikai ba tikai ba tikai ka i varvai kapa ure. 31 Ma tikai bula,
koko avat a vatur vake ta varporong ure nina di ga takun ot pa ia ma ra
vardodoko; a dovotina na mat. 32 Ma koko avat a vatur vake ta varkul ure
nina i ga vilau bakit ta kana pia na pal na bakbakit upi na lilikun mulai
ta kana pakana iat, ba ra tena tinabar pa i ti mat boko. 33 Damana pa avat
a vadur ra gunan nina ava ki tana; tago ra gap i vadur ra gunan; ma pa
da pait valar pa ra varporong ure ra gunan ure ra gap i talolongo tana,
ia kaka ma ra gapu i nina i lingire. 34 Ma koko una vadur ra gunan nina
ava ki tana, nina iau ki livuan tana; tago iau ra Luluai iau ki livuan ta ra
tarai Israel.

A varkurai ure ra varbean kai nina kakalai

36 1 Ma ra umana ngalangala ta ra apik na tarai kai Gilead, natu i
Makir, natu i Manase, ta ra vuna tarai kai ra ura natu i Iosep,
dia ga tadav Moses, ma dia ga tata pirana, ma pire ra umana luluai, ra
umana lualua ta ra umana apik na tarai ta ra tarai Israel; 2 ma dia ga
biti: Ra Luluai i ga vartuluai pire kaugu luluai ba ra tarai Israel diat a
padapadailam upi kadia umana kakalai ta ra gunan; ma ra Luluai i ga
vartuluai pire kaugu luluai ba na tul tar ra tiniba kai Selopekad tura
i vevet pire ra umana natuna, a umana vavina. 3 Ma gala diat a taule
ra umana bul ta ra umana enana vuna tarai Israel, i da kadia kakalai
i kakari kan ra kakalai kai ra umana tama i vevet ma i tadav ra tiniba
kai nam ra vuna tarai dia taulai tana; damana da tak vue kan kaveve
tiniba na kakalai. 4 Ma ba ra kilala na iubili kai ra tarai Israel na pot, da
vatang tar kadia kakalai ta ra kakalai kai nam ra vuna tarai dia tur tana;
damana da tak vue kadia kakalai kan ra kakalai kai kaveve vuna tarai.
5 Ma Moses i ga vartuluai pire ra tarai Israel da ra tinata kai ra Luluai
dari: I dovot ra vavaarikai kai ra umana natu i Iosep. 6 Go ra vartuluai kai
ra Luluai ure ra umana natu i Selopekad, a umana vavina: Diat a taule nina
dia mainge; ia kaka, diat a taulai ta ra vuna tarai kai tama i diat. 7 Damana
pa ta kakalai pire ra tarai Israel na kakari vanavana livuan ta ra umana
vuna tarai; tago ra tarai Israel diat a ki tikatikai ta ra kakalai kai ra vuna
tarai kai ra umana tama i diat. 8 Ma nina ra vavina ba i kakalai tai tika na
vuna tarai ta ra tarai Israel, na taule ta tikai ta ra vuna tarai kai tamana,
upi ra tarai Israel diat a kale ra tiniba kai ra umana tama i diat tikatikai.
9 Damana pa ta kakalai na kakari vanavana livuan ta ra umana vuna tarai;
tago ra umana vuna tarai Israel diat a ki ta kadia kakalai tikatikai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses, a umana natu i Selopekad,
a umana vavina, dia ga pait ia damana; 11 tago Makla, Tirsa, Kogla,
Milka, ma Noa, a umana natu i Selopekad dia ga taule ra umana tai diat.
12 Dia ga taulai ta ra umana apik na tarai Manase, natu i Iosep, ma kadia
kakalai i ga ki ta ra vuna tarai kai tama i diat.
13 Go diat ra umana vartuluai ma ra umana varkurai, nina ra Luluai i
ga vartuluai tana ta ra ngie i Moses pire ra tarai Israel ta ra tamataman
Moab ta ra papar a Iordan pire Ieriko.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A VAVATANG NA VARTULUAI MULAI

Moses i varvai ure ra vavalima kai ra Luluai pire ra tarai Israel aro Koreb

1 1 A tinata kai Moses go nina i ga tatike ta ra tarai Israel par ta ra
papar a tava Iordan maro iat ta ra bil, ta ra male Araba marave ra
Ta Mat, livuan tai Paran, ma Topel, ma Laban, ma Kaserot, ma Di-Sab. 2 A
vinavana uro Kades-Barnea maro Koreb ba di vana pakit ra luana Seir di
pait ot pa ia ta ra vinun ma tika na bung. 3 Ma ta ra kilala a ivat na vinun
ot, ta ra gai a vinun ma tikai, ta ra luaina bung tana, Moses i ga tata pire
ra tarai Israel varogop ma ra lavur magit par ra Luluai i ga vartuluai
pirana tana ure diat; 4 ba i ga tar uvia pa Sikon ra king kai ra tarai Amor,
nina i ga ki Kesbon, ma Og ra king Basan, nina i ga ki Edrei ta ra gunan
Astarot. 5 Ta ra papar a Iordan maro, ta ra gunan Moab, Moses i ga varvai
tavuna ta go ra varkurai ma i ga biti:
6 Aro Koreb ra Luluai kada God i ga tatike ta dat dari: Ava tar kiki
mangoro na bung ta go ra luana: 7 avat a tut kan ati, ma avat a pait
kavava vinavana upi avat a pot ta ra gunan i lualuana kai ra tarai Amor,
ma ta ra lavur pakana gunan dia maravai tana, ta ra male Araba, ta ra
gunan i lualuana, ma ta ra gunan i tamataman, ma ta ra papar Negeb,
ma ta ra valvalian, a gunan kai ra tarai Kanaan, ma Lebanon, ma na
tuk tar ta ra ngala na tava alir, ra tava alir Oiparat. 8 Ea, iau tar vaki
ra gunan ta ra luaina mata i vavat; avat a olo tana, ma avat a vatur
vake, a gunan ra Luluai i ga kubu tar ia ta ra umana tama i vavat ma ra
vavalima, tai Abaraam, tai Isak, ma tai Iakob, upi na tul tar ia ta dital ma
ta ra lavur bul mur ta dital.

Moses i pilak pa ra umana tena kabinana
(Niir 18:13-27)

9 Ma ta nam ra e iau ga ve avat dari: Pa i tale iau ba ina puak varkolono
pa avat; 10 ra Luluai kavava God i tar vapealane avat, ma gori ava peal

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tuna da ra kor na tagul arama liu ta ra maup. 11 Ra Luluai God kai ra
umana tama i vavat na vangala pa avat ma ra arip na marmar, ma na
vadoane avat, da i tar kubu tar ia ta vavat! 12 Ma iau, ina puak varkolono
davatane pa kavava dekdek na kini, ma kavava mamat na tinata, ma
kavava lavur varngangar? 13 Avat a pilak pa ra umana tena kabinana, ma
ra umana matotono, ma diat dia rararang, ta kavava lavur vuna tarai,
ma ina vaki diat upi diat a lualua ta vavat. 14 Ma ava ga torom tagu, ma
ava ga biti dari: I boina ba avet a pait ra magit u ga tatike. 15 Io, iau ga
tibe ra umana luluai ta kavava lavur vuna tarai, a umana tena kabinana
ma diat dia rararang, ma iau ga vaki diat upi diat a lualua ta vavat, a
umana luluai ure ra umana arip na marmar, ma ra umana luluai ure ra
umana marmar, ma ra umana luluai ure ra umana ilima na vinun ot,
ma ra umana luluai ure ra umana vinvinun, ma ra umana raprap, ure
kavava lavur apik na tarai. 16 Ma ta nam ra e iau ga vartuluai pire kavava
lavur tena varkurai dari: Avat a valongore ra magit ra umana tura i vavat
dia takun vargilgiliane diat me, ma avat a varkurai takodo pire tika na
tutana dir ma turana, ma pire dir ma ra vaira i ki pirana. 17 Koko avat
a nuk vangala pa ta tikai ta kavava varkurai; avat a valongore ra ikilik
ma ra ngala; koko avat a burutue ra mata i ra tarai, tago ava varvakai ta
ra varkurai kai God; ma ona ta magit na vartakun pa i tale avat, avat a
kap nam piragu, ma iau ina valongore. 18 Ma ta nam ra e iau ga tul tar ra
lavur magit ta vavat ba avat a pait ia.

Di ga tulue ra vinun ma a urua na kilao maro Kades-Barnea
(Nilu 13:1-33)

19 Ma da ga vanavana papa aro Koreb, ma da ga vana alalu ta nam ra
bil par ava ga gire, ra ngala ma di burutue, ma da ga alalu ra gunan i
lualuana kai ra tarai Amor, da ra Luluai kada God i ga vartuluai tana
pire dat; ma da ga pot Kades-Barnea. 20 Ma iau ga biti ta vavat: Ava tar
pot ta ra gunan i lualuana kai ra tarai Amor, nina ra Luluai kada God i
tabar dat me. 21 Io, ra Luluai kaum God i tar vaki ra gunan ta ra luaina
matam; una vana urama, ma una vatur vake, da ra Luluai God kai ra
umana tamam i tar tatike tam; koko una burut, ma koko una ururian.
22 Ma ava ga tadav iau, avat tikatikai, ma ava ga biti: Boina ba dat a tulue
boko ta umana ta dat, upi diat a matoto lua ta ra gunan ure dat, ma diat
a ve mule dat ba nuve ra nga ba dat a vana tana urama, ma ure ra lavur
pia na pal ba dat a tadav diat. 23 Ma iau ga manane nam ra tinata; ma iau
ga pilak pa ra vinun ma a ura tutana ta vavat, tika na tutana ure tikatika
na vuna tarai; 24 ma dia ga tut ma dia ga vana urama ra luana, ma dia ga
kuba ta ra male Eskol, ma dia ga makile. 25 Ma dia ga tak pa ra vuai ra
gunan, ma dia ga kip ia tadav dat, ma dia ga ve mule dat dari: A bo na
gunan nam ba ra Luluai kada God i tabar dat me. 26 Ma ga avat ava ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ole ra vinavana tana, ma ava ga piam vue ke ra vartuluai kai ra Luluai
kavava God; 27 ma ava ga tata na urur ta kavava lavur pal na mal, ma ava
ga biti: Ra Luluai i milikuane dat, kari i ga agure vairop dat kan ragunan
Aigipto upi na tul tar dat ta ra lima i ra tarai Amor, upi diat a nila vue
dat. 28 Dat a vana urama upi ra ava? tago ra umana tura i dat dia tar
vagolgol ra bala i dat, ba dia ga biti: A tarai dia pepeal, ma dia lolovina
ta dat; ma ra umana pia na pal dia ngir, ma ra umana liplip kikil diat dia
tuk urama ra bakut; ma ave ga gire bula ra umana tutana Anak ie.
29 Ma iau ga biti ta vavat dari: Koko avat a ururian, ma koko avat a
burut ure diat. 30 Ra Luluai kavava God, nina i rap lue avat, na varubu
maravut avat, varogop ma ra lavur magit i ga pait ia ure avat ta ra gunan
Aigipto ta ra luaina mata i vavat, 31 ma ta ra bil, nam ava ga matoto tana
ba ra Luluai kavava God i ga puak pa avat da tika na tutana i puak pa
natuna, ta ra lavur vinavana ava ga pait ia tuk tar ta ra bung ava ga pot
ta go ra gunan. 32 Ma a dovotina, pa ava ga kapupi ra Luluai kavava God
ta go ra magit, 33 nina i ga lue rap avat ta ra nga, upi na tikan tadav ta
pakana ba avat a vatut kavava lavur pal na mal tana; i ga lue rap avat
ta ra marum ma ra iap, upi na vateten tar ra nga ta vavat ba avat a vana
tana, ma ta ra bung na keake ma ra bakut.

A balbali kai God pire ra tarai Israel
(Nilu 14:20-35)

34 Ma ra Luluai i ga valongore ra tinata ava ga vatang ia, ma i ga
kankan tana, ma i ga vavalima dari: 35 A dovot, pa ta tutana ta go ra
kaina taun tarai na gire ra bo na gunan nina iau ga kubu tar ia ta ra
umana tama i vavat. 36 ia kaka Kaleb natu i Iepune, na gire; ma ina tul
tar ra gunan tana nina i ga rua ia, ma ta ra umana natuna bula, tago i ga
torom tai ra Luluai ma ra nuknukina par. 37 Ma ra Luluai i ga kankanuane
iau bula ure avat, ma i ga biti: U bula, pa una vana tana; 38 Iosua natu i
Nun, nina i kudakudar piram, na vana tana; una vargat ia, tago ia iat na
tibe tar ra gunan ta ra tarai Israel. 39 Go bula, a umana kuramana nina
ava ga biti ba da ra pa diat, ma ra umana natu i vavat nina gori pa dia
nunure ra magit i boina ma ra magit i kaina, diat a vana tana, ma ina tul
tar ia ta diat, ma diat a kale. 40 Ma ga avat, avat a lilikun ma avat a vana
alalu ta ra bil upi ra Ta Meme.

A binilua kai ra tarai Israel ta ra vinarubu aro Korma
(Nilu 14:39-45)

41 Ma ava ga bali iau dari: Ave ga piam vue ra Luluai, avet a vana ka
urama ma avet a varubu, varogop ma ra lavur magit par ra Luluai i ga tul
tar ia ta vevet. Ma avat par tikatikai ava ga vi pit ma kavava vargal, ma
ava ga vana urama ra luana ma ra ninunuk vakuku. 42 Ma ra Luluai i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

biti tagu dari: Una ve diat dari: Koko avat a vana urama, ma koko avat a
varubu, tago pa da varagur ma avat, kan kavava umana ebar diat a ubu
avat. 43 Damana iau ga ve avat, ma pa ava ga torom, ma ava ga piam vue
ke ra vartuluai kai ra Luluai, ma ava ga rurung, ma ava ga vana urama
ra luana. 44 Ma ra tarai Amor nina dia ga ki ta nam ra luana dia ga tut
ure avat, ma dia ga korot avat da ra tavurvur i pait ia, ma dia ga uvia pa
avat aro Seir, ma tuk aro Korma. 45 Ma ava ga talil ma ava ga tangi ta ra
luaina mata i ra Luluai; ma ra Luluai pa i ga kapupi ra nilai vavat, ma pa
i ga valongore avat. 46 Damana ava ga ki Kades mangoro na bung, ta nam
ra umana bung ava ga ki abara.

A umana kilala ta ra bil

2 1 Namur da ga tut, ma da ga vanavana alalu ta ra bil ta ra nga upi
ra Ta Meme, da ra Luluai i ga ve iau tana; ma mangoro na bung
da ga vanavana vurvurbit ta ra luana Seir. 2 Ma ra Luluai i ga biti tagu
dari: 3 Ava vala vana vurvurbit ta go ra luana; avat a vana ta ra papar
a labur. 4 Ma una vartuluai pire ra tarai dari: Avat a alalu ta ra langun
kai ra umana tura i vavat ra tarai Esau, nina dia ki Seir; ma diat a burut
ta vavat; io, avat a balaure bulu avat, 5 ma koko avat a varngangar ma
diat, tago pa ina tul tar kadia gunan ta vavat, pa ta ik a pakana ba na
varogop ma ra pal a kau i vavat; tago iau tar tul tar ra luana Seir tai Esau
upi na vatur vake vatikai. 6 Avat a kul ra magit na nian ta diat ma ra
mani upi avat a ian; ma avat a kul ra tava bula ta diat upi avat a momo.
7 Tago ra Luluai kaum God i tar vadoane u ta kaum lavur papalum; i tar
matoto ta kaum vinavana ta go ra ngala na bil; ma go ra ivat na vinun
na kilakilala ra Luluai kaum God i tar ki maravut u, pa u ga iba upi ta
magit. 8 Damana da ga pakit ra umana tura i dat ra tarai Esau nina dia ki
Seir, ba da ga vana maro ra male Araba maro Elat ma Esion-Geber.

Ma da ga vana likun ma da ga alalu ta ra bil Moab. 9 Ma ra Luluai i ga
biti tagu: Koko avat a vakankan Moab, ma koko avat a varubu ma diat;
tago pa ina tul tar ta pakana ta go ra gunan ta vavat upi avat a kale; tago
iau tar tul tar Ar ta ra tarai Lot upi diat a kale vake. (10 A tarai Em dia
ga ki lua tana, a ngirngir na tarai, ma ra kor diat, ma ra umana lolovina
ta, da ra tarai Anak; 11 go diat bula di biti ba dia varogop ma ra tarai
Repaim, da ra tarai Anak; ma ra tarai Moab dia vatang diat ba a tarai
Em. 12 Ma lua ra tarai Kori bula dia ga ki Seir, ma ra tarai Esau dia ga ur
vue diat; ma dia ga vamutue vue diat kan ra luaina mata i diat, ma dia ga
ki ta kadia gunan; damana Israel i ga pait ia ta ra gunan dia vatur vake,
nina ba ra Luluai i ga tul tar ia ta diat.) 13 Io, avat a tut, ma avat a bolo
lake ra tava alir Sered. Ma da ga bolo lake ra tava alir Sered.

14 Ma kada vinavana papa ra bung da ga vana kan Kades-Barnea tana,
tuk tar ta ra bung da ga bolo lake ra tava alir Sered tana, i ga varogop

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma a utul a vinun ma lavutul na kilala; tuk tar ta ra bung ra tarai na
vinarubu par dia ga panie kan ra kor na tarai, da ra Luluai i ga vavalima
ure diat. 15 Ma ra Luluai i ga tur bat diat bula upi na nila vue diat kan ra
kor na tarai, tuk tar ta ra bung dia ga panie kakit tana.
16 Damana ba ra tarai na vinarubu dia ga panie par, ma dia ga tar mat
kan ra kor na tarai, 17 ra Luluai i ga biti tagu dari: 18 Go ra bung una vana
pakit Ar, ra langun kai ra tarai Moab; 19 ma ba u vana maravai ta ra tarai
Amon, koko una vakankan diat, ma koko una varubu ma diat, tago pa ina
tul tar ta pakana ta ra gunan kai ra tarai Amon tam upi una kale vake,
tago iau tar tul tar ia ta ra tarai Lot upi diat a kale vake. (20 Go bula di
biti ba ra gunan Repaim; lua ra tarai Repaim dia ga ki tana; ma ra tarai
Amon dia vatang diat ba ra tarai Samsum, 21 a ngala na tarai, ma ra kor,
ma ra umana lolovina ta, da ra tarai Anak; ma ga ra Luluai i ga nila vue
diat ta ra luaina mata i diat; ma dia ga ur vue diat, ma dia ga ki ta kadia
gunan; 22 da i ga pait ia ure ra tarai Esau aina dia kiki Seir, ta nam ra
bung ba i ga nila vue ra tarai Kori ta ra luaina mata i diat, ma dia ga ur
vue diat, ma dia ki ta kadia gunan tuk tar ta ra bung gori; 23 ma ra tarai
Ava nina dia ga ki ta ra lavur gunan tuk tar aro Gasa, ra tarai Kaptor
nina dia ga vana kan Kaptor dia ga nila vue diat, ma dia ga ki ta kadia
gunan.) 24 Avat a tut, avat a vana, ma avat a bolo lake ra male Amon;
ea, iau tar tul tar Sikon ra te Amor ra king Kesbon ta ra lima i vavat, ma
kana gunan bula; avat a vura na vatur vake, ma avat a varubu me. 25 Go
ra bung ina vaburut vatavuna ra lavur vuna tarai ta ra vavai ra bakut
par, ma ina vaguria diat; diat a valongore ra varvai ure avat, ma diat a
dadadar, ma diat a kadik ure avat.

Israel i uvia pa Sikon
(Nilu 21:21-30)

26 Ma iau ga tulue ra umana vilavilau kan ra bil Kedemot tadav Sikon
ra king Kesbon ma ra tinata na malmal dari: 27 Boina una nur vue iau ba
ina vana alalu ta kaum gunan; ina mur uka ra nga tur, ma pa ina vana
irai ta ra papar a lima tuna ba ra papar a maira. 28 Una ivure ra magit
na nian tagu ure ra mani upi ina ian, ma una tul tar ra tava tagu ure ra
mani pi ina momo; ia kaka una nur tar ia tagu upi ina vana alalu piram;
29 da ra tarai Esau ta ra gunan Seir, ma ra tarai Moab ta ra gunan Ar, dia
ga pait ia piragu; tuk tar iau bolo lake ra tava alir Iordan, ma iau olo ta
ra gunan a Luluai kaveve God i tabar avet me.
30 Ma Sikon ra king Kesbon pa i ga mulaot ba dat a vana alalu tana,
tago ra Luluai kavava God i ga valeo ra tulungeana, ma i ga vadekdek
bat ra balana, upi na nur tar ia ta ra lima i vavat, da ta go ra bung. 31 Ma
ra Luluai i ga biti tagu: Ea, iau tar tul tar Sikon ma kana gunan ta vavat;
avat a vura na kale upi avat a vatur vake kana gunan. 32 Ma Sikon i ga tut

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ure dat, diat ma kana tarai par, upi ra vinarubu aro Iakas. 33 Ma ra Luluai
kada God i ga nur tar ia ta dat; ma da ga ubu pa ia, diat ma ra umana
natuna ma kana tarai par. 34 Ma da ga uvia pa kana lavur pia na pal ta
nam ra e, ma da ga nila vue ra lavur pia na pal ma ra tarai dia ga ki
tana, ma ra vaden ma ra umana bul bula; pa da ga nur vue ta tikai; 35 ia
kaka ra lavur vavaguai da ga ra pa diat, ma damana ra tabarikik bula ta
ra lavur pia na pal da ga ubu diat. 36 Papa aro Aroer nina i tur ta ra papar
a male Amon, ma ta ra pia na pal i tur ta ra male, ma i tuk tar Gilead, pa
ta pia na pal i ga dekdek ta dat; a Luluai kada God i ga tul tar diat par ta
dat; 37 ia kaka ra gunan kai ra tarai Amon, ma ra papar a tava alir Iabok
parika, ma ra lavur pia na pal ta ra gunan i lualuana, pa ava ga maravai
tana, ma damana bula ra lavur gunan a Luluai kada God i ga tigal vue
dat i tana.

Israel i uvia pa Og maro Basan
(Nilu 21:31-35)

3 1 Ma da ga vana likun, ma da ga tutua urama Basan; ma Og ra king
Basan i ga vana rikai pi na tur bat dat, diat ma kana tarai par, upi
diat a varubu aro Edrei. 2 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Koko una burutue;
tago iau ga tul tar ia tam, diat ma kana tarai par, ma kana gunan; ma una
pait nam ra magit tana ba u ga pait ia tai Sikon ra king kai ra tarai Amor,
nina i ga ki Kesbon. 3 Damana ra Luluai kada God i ga tul tar Og bula ta
dat, ra king Basan diat ma kana tarai par; ma da ga uvia pa ia, ma pa ta
na i ga virua valili pirana. 4 Ma ta nam ra e da ga ongor pa kana lavur pia
na pal; ma pa ta pia na pal ba pa da ga ra vue kan diat; laptikai na vinun
na pia na pal, a papar Argob par, ra kiki na varkurai kai Og aro Basan.
5 Go ra lavur pia na pal a ngir na liplip na vat i ga tur kikil diat, ma ra
umana ngala na banbanu tana, ma ra umana babat; ma mangoro na pia
na pal pa ta liplip ta diat. 6 Ma da ga re vakakit vue diat, varogop da ga
pait ia tai Sikon ra king Kesbon, da ga re vue ra lavur pia na pal par ma ra
tarai dia ga kiki ta diat, ma ra vaden ma ra umana bul bula. 7 Ma ra lavur
vavaguai ma ra tabarikik ta ra lavur pia na pal, da ga vatur vake pi kadat.
8 Ma ta nam ra e da ga tak vue ra gunan kan ra lima i ra ura king kai
ra tarai Amor nina dia ga ki ta ra papar a Iordan maro, papa aro ra male
Amon ma tuk tar ta ra luana Kermon; (9 ma nam Kermon, ra tarai Sidon
dia vatang ia ba Sirion, ma ra tarai Amor dia vatang ia ba Senir;) 10 a
lavur pia na pal ta ra tamataman, ma Gilead par, ma Basan par, ma i tuk
tar Saleka ma Edrei, a umana pia na pal ta ra kiki na varkurai kai Og aro
Basan. (11 Tago Og ika ra king Basan i ga ki valili ta ra ibaiba Repaim;
kana vava di ga pait ia ma ra palariam; pa i ki Raba vang pire ra tarai
Amon? A lolovinana i lavuvat na malmalikun, ma ra tababana a ivat na
malmalikun, da ra malmalikun kai ra tarai.)

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ruben, Gad diat ma ra ngungu tarai Manase dia ki ta ra papar a taur ta ra Iordan
(Nilu 32:1-42)

12 Ma go ra gunan da ga vatur vake ta nam ra kilala; papa aro Aroer ta
ra papar a male Amon, ma ra ngungu ta ra gunan i lualuana Gilead, ma
ra lavur pia na pal tana, iau ga tul tar ia ta ra vuna tarai Ruben ma ra
vuna tarai Gad; 13 ma ra ngungu Gilead i tur valili, ma Basan par, ra kiki
na varkurai kai Og, iau ga tul tar ia ta ra ngungu vuna tarai Manase, ra
langun Argob par nam. (Di vatang nam ra gunan Basan par ba ra gunan
Repaim. 14 Iair natu i Manase i ga vatur vake ra pakana par Argob, tuk
tar ta ra langun kai ra tarai Gesur ma ra tarai Makat; ma i ga vaiang tar
ra iangina iat tai Basan, ma i ga vatang ia ba Kavot-Iair, ma damana di
vatang ia ta ra bung gori.) 15 Ma Gilead iau ga tul tar ia tai Makir. 16 Ma
pire ra tarai Ruben ma ra tarai Gad iau ga tul tar ra gunan ta diat, papa
aro Gilead ma tuk tar ta ra male Amon, a bit a male ia ra langun; ma i
ga tuk tar ta ra tava alir Iabok, nina ia ra langun kai ra tarai Amon; 17 a
male Araba bula, ma ra Iordan upi na langun tana, i tur pa ia Kineret
ma i tuk tar ta ra ta Araba, a Ta Mat, ta ra bit a luana Pisga ta ra papar a
taur.
18 Ma iau ga vartuluai pire vavat ta nam ra kilala dari: a Luluai kavava
God i tar tul tar go ra gunan ta vavat upi avat a vatur vake; avat a umana
lebe par, avat a vargal ma avat a bolo ma avat a olo tana ta ra luaina
mata i ra umana tura i vavat ra tarai Israel. 19 Ma kavava umana taulai,
ma ra umana natu i vavat, ma kavava lavur vavaguai, (iau nunure ba i
peal kavava lavur vavaguai,) diat a ki ka ta ra umana pia na pal iau ga
tul tar ia ta vavat, 20 tuk tar ta ra bung ba ra Luluai i vango ra umana
tura i vavat da i tar vango avat, ma diat bula diat a vatur vake ra gunan
ra Luluai kavava God i tul tar ia ta diat ta ra papar a Iordan maro., io,
namur avat a lilikun tikatikai upi ra gunan iau ga tul tar ia ta vavat.
21 Ma ta nam ra e iau ga vartuluai pire Iosua dari: Ma ra matam iat u tar
gire ra lavur magit a Luluai kavava God i ga pait ia ta go ra ura king;
damana ra Luluai na pait ia ta ra lavur kiki na varkurai par ba una vana
boko tana. 22 Koko avat a burutue diat, tago ra Luluai kavava God na
varubu maravut avat.

God i tur bat Moses upi koko na vana Kanaan

23 Ma ta nam ra e iau ga lul ra Luluai dari: 24 Luluai God, u tar vaarike
vatavuna kaum minamar ma ra dekdekim ta kaum tultul; tago akave
ta enana god arama ra bala na bakut ba ra pia, ba na. pait ra papalum
varogop ma kaum, ma varogop ma ra umana ngala na magit u papait
ia? 25 Iau lul u ba ina vana ma ina gire ra vakak na gunan ta ra papar a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Iordan maro, nam ra bo na luana, ma Lebanon bula. 26 Ma ga ra Luluai i
ga kankanuane iau ure avat, ma pa i ga valongore iau; ma ra Luluai i ga
biti ka tagu dari: Una ngo; koko una tata mulai piragu ure go ra magit.
27 Una tutua ka urama ta ra ul a luana Pisga, ma una idaidok upi ra papar
a taoai, ma ra papar a labur, ma ra papar a taubar, ma ra papar a taur,
ma una bobe ma ra matam; tago i dekdek upi una bolo lake go ra Iordan.
28 Una vartuluai ka pire go Iosua, ma una vargat ia, ma una vapadikat ia;
tago na lue rap go ra tarai ba dia bolo lake, ma na rap vaolo diat upi diat
a vatur vake ra gunan ba una bobe boko.
29 Damana da ga kiki ta ra male i tur vartalai ma Bet-Beor.

Moses i vargat ra tarai Israel upi diat a toratorom

4 1 Ma go, avat a tarai Israel, avat a valongore ra umana vartuluai
ma ra umana varkurai ba ina tovo tar diat ta vavat, upi avat a pait
diat; upi avat a laun, ma avat a olo ra gunan a Luluai God kai ra umana
tama i vavat i tul tar ia ta vavat upi avat a vatur vake. 2 Koko avat a
vot ra tinata ba ina tatike ta vavat, ma koko avat a tak vue ta magit
tana; avat a torom uka ta ra lavur vartuluai kai ra Luluai kavava God
ba ina tul tar ia ta vavat. 3 Ma ra mata i vavat iat ava tar gire ra lavur
magit a Luluai i ga pait ia ure Baal-Peor; tago ra Luluai kavava God i tar
vamutue ra lavur tarai par dia ga mur Baal-Peor kan avat. 4 Ma avat par
tikatikai nina ava ga ki petep pire ra Luluai kavava God ava laun ta go ra
bung. 5 Ea, iau ga vateten tar ra umana vartuluai ta vavat, ma ra umana
varkurai, da ra Luluai kaugu God i ga vartuluai piragu, upi avat a pait
diat ta nam ra gunan avat a vana tana upi avat a vatur vake. 6 Io, avat a
mur diat ma avat a torom ta diat; tago damana avat a lia ma ra kabinana
ma ra minatoto ta ra lavur vuna tarai, ba diat a valongore go ra lavur
vartuluai, ma diat a biti dari: A dovotina go ra ngala na tarai a umana
tena kabinana ma ra umana tena minatoto diat. 7 Tago akave ta ra ngala
na tarai ba kana god i ki maravai pirana, da ra Luluai kada God ta ra
bungbung ba da kail ia? 8 Ma akave ta ra ngala na tarai ba kana umana
vartuluai ma kana umana varkurai dia takodo da go ra tinata na varkurai
nina iau vaarike pire vavat ta go ra bung?

A tarai Israel diat a nuk pa mule nam ra magit i ga vana rikai aro Koreb

9 Ia kaka una tumarang, ma una balaure bulu ra tulungeam, kan una
valubane ra lavur magit u ga gire, ma kan ra balam na nuk vue diat,
ta ra lavur bungbung ta kaum nilaun; avat a vaarike diat ta ra umana
natum ma ra umana tubum: 10 ra bung ba ava ga tur ta ra luaina mata i
ra Luluai kavava God ta ra luana Koreb, ma ra Luluai i ga biti tagu dari:
Una varurue ra tarai piragu, ma diat a valongore kaugu lavur tinata, upi
diat a ru iau ta kadia lavur bung na nilaun ati ra pia, ma upi diat a tovo

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra umana natu i diat. 11 Ma ava ga kakari maravai ma ava ga tur ta ra
bit a luana; ma ra luana i ga manga birao, ma ra birao i ga tuk urama ra
bala na bakut, ma i ga bobotoi, ma i ga vual, ma i ga bingnimuna. 12 Ma
ra Luluai i ga tata pire vavat maro ta ra biro na iap; ava ga valongore ra
tinata ma pa ava ga gire ta magit; ava ga valongore ra tinata ka. 13 Ma i
ga ve tar kana kunubu pire vavat, nina i ga tul tar ia ta vavat upi avat a
pait ia, ra vinun na vartuluai; ma i ga tumu tar diat ta ra ura pal a vat.
14 Ma ta nam ra e ra Luluai i ga vartuluai piragu ba ina vateten tar ra
umana vartuluai ma ra umana varkurai ta vavat, upi avat a pait diat ta ra
gunan ava vana tana upi avat a vatur vake.

A varvalai ure ra nilotu tadav ra tabataba

15 Io, avat a balaure bulu avat; tago pa ava ga gire ra pal a paka i ta
tikai ta nam ra bung a Luluai i ga tata pire vavat maro ta ra bala na iap
ta ra luana Koreb; 16 upi koko avat a vakaina mule avat, ma koko avat
a ka ta tabataba ta ra malalar i ta magit, a malalar i ra tutana ba ra
malalar i ra vavina, 17 a malalar i ra vavaguai i ki ra pia, a malalar i ra
beo i purpururung ta ra maup, 18 a malalar i ra magit i kakao ra pia, ba
ra malalar i ra en i vanavana ta ra bala na ta; 19 ma ba ava tadarake ra
bakut ma ava gire ra keake ma ra gai ma ra lavur tagul, ra kor par arama
ra maup, koko avat a rara ma avat a lotu tadav diat, ma avat a torom ta
diat; go diat a Luluai kavava God i tar tibe tar diat ta ra tarai par ta ra
vavai ra bakut par. 20 Ma avat, a Luluai i tar pilak pa avat, ma i tar agure
vairop avat kan ra ubu na iap Aigipto, upi avat kana tarai iat. da i tar
dovot gori.
21 A Luluai i ga kankanuane iau ure avat, ma i ga vavalima ba koko ina
lake ra Iordan, ma koko ina vana ta ra vakak na gunan nina ra Luluai
kavava God i tabar avat me upi avat a kale vake. 22 Ina mat ika ta go ra
gunan, di ga tigal bat iau ba koko ina lake ra Iordan; ma ga avat, avat a
bolo lake, ma avat a vatur vake nam ra vakak na gunan. 23 Avat a balaure
mule avat, kan avat a valubane ra kunubu kai ra Luluai kavava God, nina
i ga tul tar ia ta vavat, ma kan avat a pait ta tabataba ta ra malalar i ta
magit ra Luluai kavava God i ga tigal bat avat i tana. 24 Tago a Luluai
kavava God i da ra iap i vavaimur, a tena ongor.
25 Ma ba ava vangala ra umana natu i vavat ma ra umana tubu i vavat,
ma ba ava ga tar ki vavuan ta ra gunan, ma avat a vakaina mule avat,
ma avat a ka ra tabataba ta ra malalar i ta magit, ma avat a pait ra magit
i bilak ta ra luaina mata i ra Luluai kavava God upi avat a vakankan ia,
26 boina ba ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan dir a varvai
maravut iau gori, ba pa na vavuan ma avat a virua kakit kan ra gunan
nina avat a vana tana ma avat a lake ra Iordan upi avat a vatur vake; pa
avat a ki mangoro na bung tana, da vamutue vakakit vue avat. 27 Ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai na imimire vue avat livlivuan ta ra umana Tematana, ma avat a
paupau ka pire ra lavur vuna tarai nina ra Luluai na ben pa avat pire
diat. 28 Ma aina avat a torom ta ra umana god, ra kau i ra lima i ra tarai,
a davai ma ra vat, nina pa dia nana, ma pa dia valavalongor, ma pa dia
ian, ma pa dia lung ta magit.
29 Ma ona avat a tikan upi ra Luluai kavava God abara, avat a tikan
tadav ia, ona avat a pepeng bulu upi ia ma ra nuknuk i vavat par ma ra
bala i vavat par. 30 Ba avat a ki na malari ma go ra lavur magit dia tup
avat, avat a lilikun tadav ra Luluai kavava God ta ra e namur, ma avat a
ga valongore mule kana tinata; 31 tago a Luluai kavava God ia ra God na
varmari; pa na vana kan avat, ma pa na vamutue avat, ma pa na valubane
ra kunubu nina i ga tul tar ia ta ra umana tama i vavat ma ra vavalima.
32 Io, avat a tir pa ra umana kilala dia tar par, ra umana kilala lua ta
vavat, papa ra bung ba God i ga vaki ra tarai ati ra pia, ma avat a titir
maro tika na papar a lao tuk tar tai ta ra papar, ba di ga pait tika na
ngala na magit damana lua, ba di ga valongore ra magit damana bar?
33 Dave, ta tika na enana tarai bar dia ga valongore ra nilai God maro ta
ra bala na iap, da ava ga valongore, ma dia laun uka? 34 Dave, ta enana
god i ga valar ia bar upi na vana ma na pilak pa tika na vuna tarai kan ta
ra tika na vuna gunan ma ra lavur valavalar, ma ra lavur vakilang, ma ra
lavur papalum na kinaian, ma ra vinarubu, ma ta ra ongor na limana, ma
ra limana ba i tulue vaarike, ma ra umana ngala na papalum di dadadar
tana, varogop ma ra lavur magit ra Luluai kavava God i ga pait ia ure
avat aro Aigipto ta ra luaina mata i vavat?
35 Di ga vateten tar ia tam upi una nunure ba ra Luluai ia God, ma pa
ta na mulai i ki. 36 A nilaina i ga arikai marama ra bala na bakut piram,
upi ia iat na tovo u: ma ati ra pia i ga vagire u ma kana ngala na birao;
ma u ga valongore kana tinata maro ta ra bala na biro na iap. 37 Ma tago
i ga mari ra umana tamam, kari i ga pilak pa ra umana bul mur ta diat,
ma i ga ki piram ma i ga agure vairop u ma ra ngala na dekdekina kan ra
gunan Aigipto; 38 ma i ga korot vue ra umana vuna tarai dia ngala ma dia
ongor tam, upi na vaki u, ma upi na tabar u ma kadia gunan upi una kale
vake, da u tar kale ta go ra bung.
39 Io, gori una nunure ma una nuk pa ia, ba ra Luluai ia God arama ra
bala na bakut ma ati ra pia, ma pa ta na mulai. 40 Ma una torom ta kana
lavur togotogo ma kana lavur vartuluai, nina iau tul tar ia tam gori, upi
una ki boina tana, avat ma ra lavur bul mur tam, ma upi una valolovina
kaum kini ta go ra gunan, nina ra Luluai kaum God i tul tar ia tam.

A umana pia na pal na bakbakit ta ra papar a taur ta ra Iordan

41 Io, Moses i ga pilak vaire pa ra utul a pia na pal ta ra papar a Iordan
maro, ta ra papar ba ra keake i vana rikai tana, 42 upi nina i doko ta tikai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na takap bakit tana, nina i ubu talaina ma vakir i nuknukuna me, ma pa
i ga milmilikuane lua; upi na vilau tar tai tikai ta go ra utul a pia na pal
ma na laun; 43 go ra iang i dital: Beser ta ra bil, ta ra gunan i tamataman,
ure ra tarai Ruben, Ramot-Gilead ure ra tarai Gad, ma Golan-Basan ure
ra tarai Manase.

A tinata na varvakapa ure ra vavatang mule na varkurai

44 Ma go ra varkurai Moses i ga tul tar ia ta ra tarai Israel: 45 go ra
umana varvai, ma ra umana togotogo, ma ra umana varkurai, nina Moses
i ga tatike diat ta ra tarai Israel, ba dia ga irop kan ra gunan Aigipto, 46 ta
ra papar a Iordan maro, ta ra male maravai Bet-Peor, ta ra gunan kai Sikon
ra king kai ra tarai Amor nina i ga kiki Kesbon, ma Moses ma ra tarai
Israel dia ga ub ia ba dia ga irop kan Aigipto. 47 Ma dia ga vatur vake kana
gunan, ma ra gunan kai Og ra king Basan, a ura king kai ra tarai Amor
nina dia ga ki ta ra papar a Iordan maro, ta ra papar ba ra keake i vana
rikai tana, 48 papa aro Aroer ta ra ul a male Amon, ma i tuk ta ra luana
Sion (a iangina bula Kermon), 49 ma ra male Araba par ta ra papar a Iordan
maro, ta ra matana taur, ma i tuk tar ta ra ta Araba, ta ra bit a luana Pisga.

A vinun na varkurai
(Niir 20:1-17)

5 1 Ma Moses i ga oro pa ra tarai Israel par, ma i ga biti ta diat dari:
Avat a tarai Israel, avat a valongore ra umana togotogo ma ra
umana varkurai ba ina tatike diat ta ra talinga i vavat go gori, upi avat a
vartovo ta diat, ma avat a nuk pa ia upi avat a pait diat.
2 A Luluai kada God i ga tul tar ra kunubu ta dat ta ra luana Koreb. 3 A
Luluai pa i ga pait nam ra kunubu pire ra umana tama i dat, i ga pait ia
ka pire dat iat, dat par nina da laun boko go ieri. 4 A Luluai i ga tata tuna
ta vavat ta ra luana maro ta ra bala na iap, (5 iau ga tur livuan ta vavat
ma ra Luluai ta nam ra e, upi ina pala ra tinata kai ra Luluai ta vavat,
tago ava ga burutue ra iap, ma pa ava ga tutua ta ra luana,) dari:
6 Iau ra Luluai kaum God, nina i ga agure vairop u kan ra gunan
Aigipto, kan ra kuba i ra kini na vilavilau.
7 Koko una torom tai ta ra umana god bula.
8 Koko una poko kaum ta tabataba. ba ta malalar i ta tika na magit
arama ra bala na bakut, ba ta tika na magit ra pia, ba ta tika na magit ta
ra tava ta ra bala na pia. 9 Koko una va timtibum tadav diat ma koko una
torom ta diat; tago iau ra Luluai kaum God, iau God a tena ongor, ma ina
bali ra varpiam kai ra tarai tadav ra umana natu i diat, ma i tuk tar ta ra
vautuluna ma ra vaivatina taun tarai pire diat dia milikuane iau; 10 ma
ina mari ra vinvinun na marmar ta diat dia mari iau, ma dia torom ta
kaugu lavur vartuluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 Koko una vatang vakuku ra iang i ra Luluai kaum God, tago a Luluai
pa na nuk vue ra balbali pire nina i vatang vakuku ra iangina.
12 Una kodop ra Bung Sabat upi una ru ia, da ra Luluai kaum God i ga
vartuluai piram. 13 Laptikai na bung una ongaongor, ma una pait vapar
kaum papalum tana; 14 ma ra valavuruana bung ia ra Bung Sabat kai ra
Luluai kaum God; koko avat a papalum tana, u, ba natum a tutana, ba
natum a vavina, ba kaum tultul a tutana, ba kaum tultul a vavina, ba
kaum bulumakau, ba kaum as, ba kaum ta enana vavaguai, ba ra vaira i
ki ta kaum gunan; upi kaum tultul a tutana ma kaum tultul a vavina dir
a ngo bula da u. 15 Ma una nuk pa ia ba u ga tultul ta ra gunan Aigipto,
ma ra Luluai kaum God i ga ben vairop u kan abara ma ra dekdek
na limana ma ta ra limana ba i tulue; kari ra Luluai kaum God i tar
vartuluai piram ba una ru ra Bung Sabat.
16 Una ru tamam ma nam, da ra Luluai kaum God i tar vartuluai piram,
upi na lolovina kaum nilaun, ma upi una ki boina tana, ta ra gunan ba ra
Luluai kaum God na tabar u me.
17 Koko una doko ta tikai.
18 Koko una po.
19 Koko una long.
20 Koko una varvai vavaongo ure ta tikai.
21 Koko i puruai ra balam upi ra vavina kai talaim; koko bula i puruai
ra balam upi ra kuba i talaim, upi kana gunan, ba upi kana tultul a
tutana, ba kana tultul a vavina, kana bulumakau, ba kana as, ba upi ta
magit kai talaim.
22 Go ra lavur tinata ra Luluai i ga tatike diat ma ra ngala na nilaina ta
kavava kivung par ta ra luana, maro ta ra biro na iap, ma ra bakut, ma ra
bingnimuna; ma pa i ga vot ia ma ta na. Ma i ga tumu tar diat ta ra ura
pal a vat, ma i ga tul tar dir tagu.

A bunurut kai ra tarai
(Niir 20:18-21)

23 Ma ba ava ga valongore ra nilaina i vana rikai kan ra bala na
bingnimuna, ba ra luana i birao ma ra iap, ava ga maravai piragu, kavava
lavur lualua na apik na tarai ma kavava lavur patuana; 24 ma ava ga
biti: Ea, a Luluai kada God i tar vaarike kana minamar ta vevet ma kana
ngala na kini, ma ave tar valongore ra nilaina i arikai kan ra bala na
iap; gori ave ga gire God i tata pire ra tarai, ma dia laun uka. 25 Io, avet
a mat upi ra ava? tago ra ngala na iap na vaimur avet; tago ona avet a
valongore mule ra nilai ra Luluai kada God, avet a mat ika. 26 Tago to ia
ta ra tarai i ga tar valongore ra nilai God a launa ba i arikai kan ra bala
na iap, da avet, ma i ga laun uka? 27 Una vana maravai, ma una valongore
ra lavur magit a Luluai kada God na tatike; ma una ve mule avet ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lavur magit a Luluai kada God na tatike piram; ma avet a valongore ma
avet a pait ia.
28 Ma ra Luluai i ga valongore kavava tinata nina ava ga tatike piragu;
ma ra Luluai i ga biti tagu dari: Iau tar valongore ra tinata kai go ra tarai
nina dia ga tatike piram; i boina nam ra tinata dia tar tatike. 29 Gala ra
bala i diat na dari vatikai, ba diat a ru iau, ma diat a torom ta kaugu
lavur vartuluai, upi na boina pire diat, ma pire ra lavur bul mur ta diat
bula, ma pa na mutu! 30 Una vana ma una biti ta diat: Avat a lilikun ta
ra kubakuba i vavat. 31 Ma u, una tur ati piragu, ma ina tatike ra lavur
vartuluai par tam, ma ra lavur togotogo, ma ra lavur varkurai, nina ba
una vateten tar ia ta diat upi diat a pait ia ta ra gunan iau tul tar ia ta
diat upi diat a vatur vake.
32 Kari avat a nuk pa ia, ma avat a pait ra magit a Luluai kavava God
i tar vartuluai tana pire vavat; koko avat a vana irai ta ra papar a lima
tuna ba ta ra papar a maira. 33 Avat a mur ra nga par ba ra Luluai kavava
God i tar tul tar ia ta vavat, upi avat a laun tana, ma avat a ki mamal, ma
avat a ki vavuan ta ra gunan nina avat a vatur vake boko.

A ngala na vartuluai

6 1 Io, go ra vartuluai, ra umana togotogo, ma ra umana varkurai,
nina ra Luluai kavava God i ga vartuluai tana ba da vateten avat
me, upi avat a pait diat ta ra gunan ava vana tana upi avat a vatur vake;
2 upi una ru ra Luluai kaum God, ma una torom ta kana lavur togotogo
par ma ta kana lavur vartuluai nina iau tul tar ia tam, ta ra bungbung
par u laun tana, u, ma natum a tutana, ma tubum a tutana; ma upi una
laun mangoro na bung. 3 Io, Israel, una valongore ma una kapupi ia pi
una pait ia; upi una ki mamal, ma upi una manga tavua, da ra Luluai God
kai ra umana tamam i tar kubu tar ia tam, ta ra gunan i alir ra polo na u
tana ma ra polo na livur.
4 U Israel, una valongore: a Luluai kada God, a Luluai i tikai ka; 5 ma
una mari ra Luluai kaum God ma ra balam parika, ma ra tulungeam
parika, ma ra dekdekim parika. 6 Ma go ra lavur tinata ba iau tul tar
diat tam gori, diat a mamat ta ra balam; 7 ma una ongor ma ra vartovo
tana pire ra umana natum, ma una pirpir ure ba u kiki ra kubam, ma ba
u vanavana ta ra nga, ma ba u diadiop, ma ba u tut mulai. 8 Ma una vi
vake diat ta ra limam upi ra vakilang, ma diat a da ra vipuar ta ra pal a
matam. 9 Ma una tumu diat ta ra umana tukal na mataniolo ta ra kubam,
ma ta kaum banbanu.

A varvalai ure ra varpiam

10 Ma ba ra Luluai kaum God na agure vaolo u ta ra gunan i ga
vavalima tar ia ta ra umana tamam, tai Abaraam, tai Isak, ma tai Iakob,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

upi na tabar u me, a umana ngir na pia na pal ma ra umana vakak, nina
pa u ga pait diat, 11 ma ra umana pal dia kor ma ra lavur bo na magit ba
pa u ga vangan diat, ma ra umana tung na tava ta ra vat ba pa u ga kala
diat, a umana uma na vain ma ra umana davai na oliva nina pa u ga
vaume diat, ma una ian ma una maur tana, 12 io, ta nam ra e una balaure
u kan una valubane ra Luluai, nina i ga agure vairop u kan ra gunan
Aigipto, kan ra gunan u ga ki na vilavilau tana. 13 Una ru ra Luluai kaum
God, ma una torom tana, ma una vavalima ta ra iangina.
14 Koko una mut ra umana enana god, ta ra umana god kai ra umana
vuna tarai dia ki kikil u; 15 tago a Luluai kaum God i bang livuan tam ia
ra God a tena ongor; kan ra kankan kai ra Luluai kaum God na arikai ure
u, ma na vamutue u kan ra mata i ra rakarakan a gunagunan.
16 Koko avat a valar ra Luluai kavava God, da ava ga valar ia aro Masa.
17 Avat a ongor ika upi avat a toratorom ta ra lavur vartuluai kai ra Luluai
kavava God, ma ta kana lavur varvai, ma ta kana lavur togotogo, nina i
ga tul tar ia ta vavat. 18 Ma una pait ra magit i takodo ma i ko ta ra luaina
mata i ra Luluai; upi una ki mamal, ma upi una olo ma una vatur vake
ra bo na gunan nina ra Luluai i ga vavalima tar ia ta ra umana tamam,
19 upi na okole vue kaum lavur ebar par ta ra luaina matam, da ra Luluai
i tar tatike.
20 Ba natum a tutana na tir u ta ra kilala namur dari: Ava ra kukurai
ra umana varvai, ma ra umana togotogo, ma ra umana varkurai, nina
ra Luluai kada God i ga tul tar ia ta vavat? 21 io, una biti tai natum dari:
Ave ga ki na vilavilau pire Parao ta ra gunan Aigipto, ma ra Luluai i ga
agure vairop avet kan ra gunan Aigipto, ma ra dekdek na limana; 22 ma
ra Luluai i ga vaarike ra umana vakilang ma ra umana magit na kinaian
ta ra luaina mata i vevet, a umana enana, ma dia ga tup Aigipto, ma
Parao ma ra kubana par bula; 23 ma i ga agure vairop avet mamaro, upi
na vaolo avet, upi na tabar avet ma ra gunan nina i ga vavalima tar ia ta
ra umana tama i vevet. 24 Ma ra Luluai i ga vartuluai pire vevet upi avet a
torom ta go ra lavur togotogo, upi avet a ru ra Luluai kada God, ma avet
a ki boina vatikai tana, upi na vale avet, da i tar pait ia tuk tar ta go ra
bung. 25 Ma na da ra mangamangana takodo pire dat ba dat a kapupi go
ra vartuluai par upi dat a pait ia ta ra luaina mata i ra Luluai kada God,
da i ga tul tar ia ta vevet.

A gomgom na tarai kai ra Luluai
(Niir 34:11-16)

7 1 Ba ra Luluai kaum God na vaolo u ta ra gunan nina u vana tana
upi una vatur vake, ma na rubat vue mangoro na vuna tarai ta
ra luaina matam, ra tarai Ket, ra tarai Girgas, ra tarai Amor, ra tarai
Kanaan, ra tarai Peres, ra tarai Kivi, ma ra tarai Iebus, lavurua na vuna

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai dia ngala ma dia ongor tam, 2 ma ba ra Luluai kaum God na tul tar
diat tam, ma una ubu diat; io, una li vakakit vue diat; koko avat a pait ra
kunubu ma diat, ma koko una mari diat. 3 Koko ra tinaulai vargil ma diat:
koko una vataule natum a bul vavina ma kadia bul tutana, ma koko una
ben pa kadia bul vavina upi dir a taulai ma natum a bul tutana. 4 Tago
diat a ben vaire pa kaum bul tutana kan ra tinorom tagu, upi na torom
ta ra lavur enana god; damana ra kankan kai ra Luluai na tut ure avat,
ma na vamutue lolole vue avat. 5 Avat a pait ika go ra magit ta diat: avat
a kal kopo kadia lavur uguugu na tinabar, ma avat a pamar gigi kadia
lavur vat di ga vatur ia, ma avat a mut vue kadia lavur tabataba i Asera,
ma avat a tun vue kadia lavur tabataba ta ra iap. 6 Tago avat a gomgom
na tarai kai ra Luluai kavava God; ra Luluai kavava God i tar pilak pa
avat ta ra lavur vuna tarai dia ki ta ra rakarakan a gunagunan par upi
avat kana enana tarai.

7 Vakir a Luluai i ga mari avat, ma i ga pilak pa avat, tago avat a ngala
na kor ma ra lavur enana tarai pata; tago amana ava ga paupau ka ta ra
lavur vuna tarai; 8 a Luluai i ga pilak pa avat tago i mari ka avat, ma tago
i ga mainge ba na pait ot pa ra kunubu nina i ga vavalima tar ia ta ra
umana tama i vavat; kari ra Luluai i ga agure vairop avat ma ra dekdek
na limana, ma i ga valaun avat kan ra gunan ava ga ki na vilavilau tana,
kan ra lima i Parao ra king Aigipto. 9 Io, avat a nunure ba.ra Luluai kavava
God ia ra God tuna, ra dovot na God nina i pait ot pa ra kunubu ma ra
varmari ta diat dia mari ia ma dia toratorom ta kana lavur vartuluai ta ra
arip na marmar na taun tarai, 10 ma i babali pire diat dia milmilikuane upi
na li vue diat; pa na nur vue nina i milmilikuane, na babali muka pirana.
11 Kari avat a toratorom ta ra vartuluai, ma ta ra lavur togotogo, ma ta ra
lavur varkurai, nina iau tul tar ia ta vavat gori upi avat a pait diat.

A varvadoan ure ra tinorom
(Levi 26:3-13; Vart 28:1-14)

12 Ma ona avat a valongore go ra lavur varkurai, ma avat a mur diat,
ma avat a pait diat, a Luluai kavava God na kabila pait ot pa ra kunubu
ma ra varmari nina i ga vavalima tar ia ta ra umana tama i vavat; 13 ma
na mari avat, ma na vadoane avat, ma na vapealane avat; na vadoane ra
vuai ra pal a paka i vavat bula ma ra vuai kavava pia, a kon, ma ra vain,
ma ra dangi, a tinavua ta kavava kikil na bulumakau ma kavava lavur
nat na sip, ta ra gunan nina i ga vavalima ure pire ra umana tama i vavat
ba na tabar avat me. 14 Avat a ti doan ta ra lavur vuna tarai par; pa ta
tutana ma pa ta vavina na biu pire vavat, ma pire kavava lavur vavaguai.
15 Ma ra Luluai na tak vue ra lavur minait kan avat, ma pa na tulue ra
lavur kaina minait Aigipto taun avat, nina ava nunure diat, na tulue diat
taun uka diat dia milmilikuane avat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

16 Ma avat a vapanie vue ra lavur vuna tarai ba ra Luluai kavava God
na tul tar diat ta vavat; a mata i vavat pa na gire ung diat; ma koko avat
a torom ta kadia lavur god, tago nam na da ra kun pire vavat.
17 Ona u nuk ia ta ra balam dari: Go ra lavur vuna tarai dia peal tagu,
ina ki ur davatane vue diat? 18 koko una burutue diat; una nuk mal pa ra
magit ra Luluai kaum God i ga pait ia tai Parao, ma ta ra gunan Aigipto
par, 19 ra lavur ngala na magit na varmonong u ga gire ma ra matam,
ma ra lavur vakilang, ma ra lavur magit na kinaian, ma ra dekdek, ma
ra lima di ga tulue vaarike, nina ra Luluai kaum God i ga agure vairop
u me; damana ra Luluai kaum God na pait ia ta ra lavur vuna tarai u
burutue diat. 20 Go bula, ra Luluai kaum God na tulue ra varubu kakap
pire diat, upi diat dia ki valili ma dia paraparau diat a virua ta ra luaina
matam.
21 Koko una dadadar ure diat; tago ra Luluai kaum God i ki livuan
tam, a ngala na God ma di burutue. 22 Ma ra Luluai kaum God na okole
vanavana vue nam ra lavur vuna tarai ta ra luaina matam; koko una
vapanie lulut vue diat, kan ra umana laing diat a pepeal piram. 23 Ma ra
Luluai kaum God na tul tar diat tam, ma na uvia pa diat ma ra ngala na
vinarubu, tuk tar ta ra bung dia tar panie tana. 24 Ma na tul tar kadia
umana king ta ra limam, ma una vapanie vue ra iang i diat kan ra vavai
ra bala na bakut; pa ta tutana na pait valar pa ia pi na tur ta ra luaina
matam, tuk tar ta ra bung u ga li vue diat.
25 A umana tabataba ure kadia umana god, una tun vue diat ta ra iap;
koko una puruai upi ra silva ba ra goled di ga mar diat me, ma koko una
vatur vake, kan una virua ta ra kun tana; tago ia, ra bilak na magit pire
ra Luluai kaum God; 26 ma koko una varuk ra magit i bilak ta ra kubam,
pi koko una bilak da nam ra magit; una milikuane muka, ma una okole
vue; tago a bilak na magit nam.

A bo na gunan upi diat a kale pa ia

8 1 A vartuluai parika ba iau tul tar ia tam ta go ra bung una kapupi ia
upi una torom tana, upi una laun, ma una peal, ma upi una olo ma
una vatur vake ra gunan nina ra Luluai i ga vavalima tar ia ta ra umana
tamam. 2 Ma una nuk pa ra vinavana par ra Luluai kaum God i ga agure
pa u tana go ra ivat na vinun na kilakilala ta ra bil, upi na vaikilik ra
nuknukim ure mule u, ma i ga valar u pi na nunure ra magit i bang ta ra
balam, ba una torom ta kana lavur vartuluai ba pata. 3 Ma i ga vaikilik
pa u, ma i ga nur vue u pi una mulmulum, ma i ga tabar u ma ra mana,
nina u ga tuptup tana ma ra umana tamam bula; upi una matoto ba ra
tarai pa dia laun ta ra gem uka, dia laun ta ra lavur tinata i arikai kan ra
ngie i ra Luluai. 4 Kaum mal pa i ga maulana ta ra pakam, ma ra kaum pa
i ga ung ta go ra ivat na vinun na kilakilala.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 Ma una nuk pa ia, ba da tika na tutana i vapagumanene natuna,
damana bula ra Luluai kaum God i vapagumanene u. 6 Ma una torom ta
ra lavur vartuluai kai ra Luluai kaum God, upi una mur kana lavur nga
ma una ru ia.
7 Tago ra Luluai kaum God i agure vaolo u ta ra bo na gunan, a gunan
ba ra tava alir tana, ma ra umana mata na tava ma ra umana lum, dia
tavit rikai ta ra umana male ma ta ra lualuana; 8 a gunan ba ra vit ma ra
barli, ma ra davai na vain, ma ra lovo, ma ra goava, i tavua tana; a gunan
ra oliva na dangi ma ra polo na livur i tur tana; 9 a gunan ba una en ra
peal magit ma pa una ki na niiba tana; a gunan ba ra vat i da ra palariam
tana, ma una kakal upi ra palariam gobol ta ra lualuana tana. 10 Ma
una ian, ma una maur, ma una pite pa ra Luluai kaum God ure ra bo na
gunan i ga tul tar ia tam.

A varvalai upi koko diat a nur vue ra Luluai

11 Una balaure u kan una valubane ra Luluai kaum God, ma kan pa una
toratorom ta kana lavur vartuluai, ma ta kana lavur varkurai, ma ta kana
lavur togotogo, nina iau tul tar ia tam gori; 12 kan ba u tar ian ma u tar
maur, ma u tar pait ra lavur bo na pal ma u tar kiki tana, 13 ma ba kaum
lavur kikil na bulumakau ma kaum lavur kikil na sip dia tar peal, ma ba
i peal kaum silva ma kaum goled, ma kaum lavur tabarikik bula, 14 ra
balam na langlang tana, ma una valubane ra Luluai kaum God, nina i ga
agure vairop pa u kan ra gunan Aigipto, kan ra gunan u ga ki na vilavilau
tana, 15 nina i ga lue rap u ta ra ngala na bil di burutue tago ra umana
varkarat na vui dia ki tana ma ra umana kuka na pal a galip, ma ra pia
mage ba pa ta tava tana, nina i ga vatavit vaarike ra tava kan ra dekdek
na vat ure u, 16 nina i ga tabar vamaur u ma ra mana ta ra bil ba ra umana
tamam dia ga tuptup tana, upi na vaikilik pa ra nuknukim ure mule u ma
na valar pa u, upi na pait ra bo na magit piram namur. 17 Una balaure u
kan una biti dari: A dekdekigu ma ra ongor na limagu i tar varurue go ra
lavur tabarikik upi kaugu. 18 Ma una nuk pa ka ra Luluai kaum God, tago
ia iat i tul tar ra dekdekim upi una vatur vake ra peal magit; upi na vatur
vapadikat ra kunubu nina i ga vavalima tar ia ta ra umana tamam.
19 Ma ona una valubane ra Luluai kaum God, ma una mur ra lavur
enana god, ma una torom ta diat, ma una lotu tadav diat, iau ve u ma ra
dovotina ta go ra bung ba una virua muka. 20 Da ra lavur vuna tarai ba ra
Luluai i vapanie vue diat ta ra luaina matam, damana u bula una virua,
tago pa u kapupi ra nilai ra Luluai kaum God.

A Luluai na li vue ra tarai Israel

9 1 U Israel, una valongore; gori una bolo lake ra Iordan upi una olo
ma una ongor pa ra umana vuna tarai dia ngala ma dia dekdek

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tam, ra umana ngala na pia na pal di ga liplip kikil diat tuk urama iat, 2 a
tarai nina dia ngala ma dia lolovina, a umana natu i ra tarai Anak nina
u nunure diat ma u tar valongore ra tinata ure diat dari: I tale to ia ba na
tur ta ra luaina mata i ra tarai Anak? 3 Io, una nunure gori ba ra Luluai
kaum God i lualua tam da ra iap i vavaimur; ia iat na li vue diat, ma na
uvia pa diat ta ra luaina matam; damana una korot vue diat, ma una
vapanie lulut vue diat, da ra Luluai i ga tatike tam. 4 Namur ba ra Luluai
kaum God na ga rubat vue diat ta ra luaina matam, koko una nuk ia ta ra
balam dari: ra Luluai i tar agure vaolo iau pi ina vatur vake go ra gunan
ure kaugu mangamangana takodo; tago ra Luluai i korot vue go ra lavur
vuna tarai ta ra luaina matam ure kadia bilak na mangamangana. 5 Vakir
ure kaum mangamangana takodo, ma vakir ure ra dovot na balam, u olo
tana upi una vatur vake kadia gunan; ure ke ra lavur mangamangana
kaina go ra lavur vuna tarai dia ga pait ia ra Luluai kaum God i korot
vue diat ta ra luaina matam, ma upi na pait ot. pa ra tinata ra Luluai
i ga vavalima me pire ra umana tamam, pire Abaraam, pire Isak, ma
pire Iakob. 6 Io, una nunure ba vakir ure kaum mangamangana takodo
ra Luluai kaum God i tabar u ma go ra bo na gunan upi una vatur vake;
tago u a pue ngangar.

Israel i piam vue God aro Koreb

7 Una nuk vake, koko una valubane, ra mangamangana u ga vakankan
ra Luluai kaum God me ta ra bil; papa ra bung u ga irop kan ra gunan
Aigipto tana, tuk tar ta ra bung u ga pot ta go ra gunan, u tar piam vue
ra Luluai. 8 Ta ra luana Koreb bula ava ga vakankan ra Luluai, ma ra
Luluai i ga kankanuane avat ma i ga to na vamutue avat. 9 Ba iau ga tar
tutua ta ra luana pi ina vatur vake ra ura pal a vat, ra ura pal a vat ure ra
kunubu nina ra Luluai i ga pait ia ure avat, iau ga ki a ivat na vinun na
bung na keake ma a ivat na vinun na bung na marum ta ra luana; pa iau
ga en ra gem, ma pa iau ga mome ra tava. 10 Ma ra Luluai i ga tul tar ra
ura pal a vat tagu nina ra lima i God i ga tutumu tana; ma di ga tumu ra
lavur tinata tana ra Luluai i ga tatike ta vavat ta ra luana maro ta ra bala
na iap ta ra bung na kivung. 11 Ma ba i ga par ra ivat na vinun na bung na
keake ma ra ivat na vinun na bung na marum, a Luluai i ga tul tar ra ura
pal a vat tagu, ra ura pal a vat na kunubu. 12 Ma ra Luluai i ga biti tagu:
Una tut, ma una vana ba lulut kan ati; tago kaum tarai nina u ga agure
vairop diat kan Aigipto dia tar vabilak mule diat; dia tar vana lulut kan
ra nga iau ga vateten tar ia ta diat; dia tar pait kadia tabalar di tun mal
ia. 13 Ma ra Luluai i ga biti bula tagu dari: Iau tar gire go ra tarai, ma ea,
a umana pue ngangar diat; 14 una nur vue iau, upi ina li vue diat, ma ina
pun vue ra iang i diat kan ra vavai ra bala na bakut; ma ina vaki tika na
vuna tarai tam, tikai i ngala ma i ongor ta go diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 Io, iau ga lilikun, ma iau ga irop kan ra luana, ma ra luana i ga io
ma ra iap; ma iau ga vatur vake ra ura pal a vat na kunubu ta ra limagu.
16 Ma iau ga gigira, ma ea, ava ga pait ra magit i rara pire ra Luluai
kavava God; ava ga tar tun mal ra nat na bulumakau; ava ga vana irai
lulut kan ra nga nina ra Luluai i ga vateten tar ia ta vavat. 17 Ma iau ga
tak pa ra ura pal a vat, ma iau ga vung vue dir kan ra limagu, ma iau ga
rapue gigi dir ta ra luaina mata i vavat. 18 Ma iau ga bura timtibum ta ra
luaina mata i ra Luluai da lua, a ivat na vinun na bung na keake ma a ivat
na vinun na bung na marum; pa iau ga en ra gem ma pa iau ga mome ra
tava, ure kavava varpiam par ava ga pait ia, tago ava ga pait ra magit i
bilak ta ra luaina mata i ra Luluai, ma ava ga vakankan ia. 19 Tago iau ga
burut ure ra ngala na kankan ma ra ngala na kavavar nina ra Luluai i ga
kankanuane avat me upi na li vue avat. Ma ga ra Luluai i ga valongore
iau ta nam ra bung bula. 20 Ma ra Luluai i ga kankanuane tuna Aron bula
upi na ubu vue; ma ta nam ra bung. iau ga araring ure Aron bula. 21 Ma
iau ga tak pa kavava varpiam, nam ra nat na bulumakau ba ava ga pait
ia, ma iau ga tun ia ta ra iap, ma iau ga ak gigi ia upi na da ra tobon, ma
iau ga vue ra tobon ta ra tava i alir ba ta ra luana.
22 Ma aro Tabera, ma aro Masa, ma aro Kibrot-Atava bula, ava ga
vakankan ra Luluai. 23 Ma ba ra Luluai i ga tulue avat kan Kades-Barnea,
ma i ga biti, Avat a vana ma avat a vatur vake ra gunan nina iau tar tabar
avat me, ava ga piam vue ra vartuluai kai ra Luluai kavava God, ma pa
ava ga nurnur tana, ma pa ava ga kapupi ra nilaina. 24 Ava tar piam vue
ra Luluai papa ra bung iau ga nunure vanagam avat.
25 Io, iau ga bura timtibum ta ra luaina mata i ra Luluai a ivat na vinun
na bung na keake ma a ivat na vinun na bung na marum; iau ga bura
timtibum tago ra Luluai i ga biti ba na li vue avat. 26 Ma iau ga araring
pire ra Luluai ma iau ga biti tana: Luluai God, koko una li vue kaum tarai
ma kaum kakalai, nina u ga valaun diat ma ra ongorim, nina u ga agure
vairop diat kan Aigipto ma ra dekdek na limam. 27 Una nuk pa kaum utul
a tultul, Abaraam, Isak, ma Iakob; koko una nuk pa ra mangamangana
pue ngangar kai go ra tarai, ma kadia bilak na mangamangana, ma kadia
nirara, 28 kan diat ta nam ra gunan u ga agure vairop avet tana diat a biti:
a Luluai i ga agure vairop diat upi na ubu diat ta ra bil, tago i mama vaolo
pa diat ta ra gunan i ga kubu tar ia ta diat, ma tago i ga milikuane diat.
29 Ma a dovotina diat kaum tarai ma kaum kakalai, nina u ga agure vairop
diat ma ra ngala na dekdekim ma ta ra limam ba u ga tulue vaarike.

A ura vauruana pal a vat
(Niir 34:1-10)

10 1 Ta nam ra e ra Luluai i ga biti tagu dari: Una mut mule ta ura
pal a vat da nam dir lua, ma una tutua piragu ta ra ul a luana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma una pait kaum ta bok na pal a davai. 2 Ma ina tumu ra tinata ta ra
ura pal a vat da ra tinata i ga ki ta ra ura pal a vat lua nina u ga pamar
dir, ma una poe dir ta ra bok. 3 Io, iau ga pait ra bok ma ra davai akasia,
ma iau ga mut ra ura pal a vat da ra ura luaina, ma iau ga tutua urama
ra ul a luana, ma iau ga vatur vake ra ura pal a vat ta ra limagu. 4 Ma
i ga tutumu ta ra ura pal a vat varogop ma ra tutumu lua, ra vinun na
vartuluai, nina ra Luluai i ga tatike ta vavat ta ra luana maro ta ra bala
na iap ta ra bung na kivung; ma ra Luluai i ga tul tar dir tagu. 5 Ma iau ga
talil ma iau ga kuba ta ra luana, ma iau ga pie ra ura pal a vat ta ra bok
nina iau ga pait ia; ma go dir va tana, da ra Luluai i ga vartuluai piragu.
6 (Ma ra tarai Israel dia ga vana maro Berot-Beneiakan uro Mosera;
Aron i ga mat ie, ma di ga punang ia abara; ma Eleasar natuna i ga kia
vue ma i ga pait ra papalum na tena tinabar. 7 Ma papa aro dia ga vana
Gudgoda, ma papa aro Gudgoda dia ga vana Iotbata, a gunan ba ra
umana tava alir tana. 8 Ta nam ra e ra Luluai i ga pilak vaire pa ra tarai
Levi upi diat a kip ra bok na kunubu kai ra Luluai, ma upi diat a tur ta
ra luaina mata i ra Luluai ure ra kunudar pirana, ma upi diat a vatang ra
tinata na varvadoan ta ra iangina, tuk tar ta ra bung gori. 9 Kari ra tarai
Levi pa dia vatur vake ta ngungu gunan ba ta tiniba da ra umana tura i
diat; a Luluai iat kadia tiniba, da ra Luluai kaum God i ga tatike ta diat.)
10 Ma iau ga kiki ta ra ul a luana da lua a ivat na vinun na bung na
keake ma a ivat na vinun na bung na marum; ma ra Luluai i ga valongore
iau ta nam ra e bula; ra Luluai pa i ga li vue u. 11 Ma ra Luluai i ga biti
tagu: Una tut, ma una lue rap ta rai; ma diat a olo ma diat a vatur vake ra
gunan nina iau ga vavalima tar la ta ra umana tama i diat upi ina tabar
diat me.

A mamainga kai God

12 Ma go, Israel, ava ra Luluai kaum God i mainge ba una pait ia? la
kaka go, ba una ru ra Luluai kaum God upi una mur kana lavur nga,
ma upi una mari ia, ma una torom tai ra Luluai kaum God ma ra balam
parika ma ra nuknukim parika, 13 upi una torom ta ra lavur vartuluai kai
ra Luluai ma ta kana lavur togotogo, nina iau tul tar ia tam gori upi una
boina tana.
14 Ea, ra Luluai kaum God i kale ra maup, ma ra bala na bakut, ma ra
rakarakan a gunagunan, ma ra Ivaur magit tana. 15 Ma ra Luluai i ga
manane ke ra umana tamam, ma i ga pilak pa ra umana bul mur ta diat,
i ga pilak pa u iat kan ra lavur tarai, da i pada gori. 16 Io, avat a kapupi
ra pokakikil tuna ta ra bala i vavat, ma koko avat a pue ngangar mulai.
17 Tago ra Luluai kavava God ia ra God kai ra lavur god, ma ra Luluai
kai ra lavur luluai, ra ngala na God, ma i dekdek muka, ma di burutue;
a tarai par dia varogop pirana, ma pa i vatur vake ta vabongon. 18 I

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varkurai takodo ure ra umana nat na ling ma ra ua na vavina, ma i mari
ra vaira tago i tabatabar ia ma ra magit na nian ma ra mal. 19 Io, avat
bula avat a mari ra vaira tago ava ga ki na vaira ta ra gunan Aigipto.
20 Una ru ra Luluai kaum God; una toratorom tana, una ki petep pirana,
ma una vavalima ta ra iangina. 21 Una pite pa ia, ma ia iat kaum God;
i tar pait go ra lavur ngala na magit ma go ra lavur enana magit ure
u, nina ra matam i tar gire. 22 A umana tamam dia ga vana ur Aigipto,
lavurua na vinun diat; ma go ra Luluai kaum God i tar vapealane u da ra
lavur tagul arama ra maup.

A Luluai i ngala

11 1 Io, avat a mari ra Luluai kavava God, ma avat a torom vatikai
ta kana tinata ma ta kana lavur togotogo, ma ta kana lavur
varkurai, ma ta kana lavur vartuluai. 2 Ma gori, (tago pa iau tata ta ra
umana natu i vavat nina ba pa dia matoto ma pa dia ga gire ra varvateten
ra Luluai kavava God i ga pait ia,) avat a nunure kana minamar, ra
dekdekina, ra limana i ga tul vaarike, 3 ma kana lavur vakilang, ma kana
lavur papalum nina i ga pait, diat ta ra gunan Aigipto tai Parao ra king
Aigipto, ma ta kana gunan par; 4 ma ra magit i ga pait ia ta ra tarai na
vinarubu Aigipto, ma ta kadia lavur os ma kadia lavur kiki na vinavana;
i ga tulue ra lubu ta ra Ta Meme taun diat ba dia ga korot mur avat, ma
ra Luluai i ga li vakakit vue diat; 5 ma ra magit i ga pait ia pire vavat ta ra
bil tuk tar ta ra bung ava pot ta go ra gunan; 6 ma ra magit i ga pait ia tai
Datan ma Abiram a ura natu i Eliab natu i Ruben; a pia i ga panganga ma
i ga konom pa dir, diat ma ra umana niuru i diat, ma kadia umana pal na
mal, ma diat par dia ga agil diat, livuan ta ra tarai Israel; 7 ma ga ra mata
i vavat i tar gire ra ngala na papalum a Luluai i ga pait ia.

A varvadoan ta ra gunan na kunubu

8 Kari avat a torom ta ra vartuluai parika ba iau tul tar ia ta vavat ta go
ra bung, upi avat a ongor, ma avat a olo ma avat a vatur vake ra gunan,
nina ava vana tana upi avat a vatur vake; 9 ma upi avat a valolokon
kavava kini ta ra gunan, nina ra Luluai i ga vavalima tar ia ta ra umana
tama i vavat upi na tul tar ia ta diat ma ra umana bul mur ta diat, a
gunan i alir ra polo na u ma ra polo na livur tana.
10 Tago go ra gunan ba ava vana tana upi avat a vatur vake, pa dir
varogop ma ra gunan Aigipto, nina ava ga irop kan ia, nina ava ga vaume
ra pat na davai tana ma ava ga vabilim ia ma ra kau i vavat da ra uma na
igir; 11 a gunan nina ava vana tana upi avat a vatur vake ia ra gunan na
lualuana, ma i malamale, ma i mome ra bata marama ra bakut, 12 a gunan
ba ra Luluai kavava God i mataure, a mata i ra Luluai kavava God i bobe
vatikai, i tur pa ia ta ra turpai ra kilala ma i tuk tar ta ra mutuaina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

13 Ma ona avat a ongor ma avat a nuk bulu pa kaugu lavur vartuluai
nina iau tul tar diat ta vavat gori, upi avat a mari ra Luluai kavava God
ma avat a toratorom tana ma ra bala i vavat par ma ra nuknuk i vavat
par, 14 ina tulue ra bata ta kavava gunan ta kana e, ra bata i lua ma ra
bata i mur, upi avat a varurue kavava kon ma kavava vain ma kavava
dangi. 15 Ma ina. vatavua ra vura ta kavava gunan ure kavava umana
vavaguai, ma avat a ian ma avat a maur. 16 Avat a balaure avat, kan da
tuam para bala i vavat upi avat a vana irai, ma avat a torom ta ra lavur
enana god, ma avat a lotu tadav diat, 17 ma ra kankan kai ra Luluai na
tut ure avat, ma na tur bat ra bakut upi koko na bata, ma ra gunan pa na
vuai vaarike ra vuaina; ma avat a panie lulut kan ra bo na gunan nina ra
Luluai i tabar avat me.

18 Kari avat a vung vake go kaugu lavur tinata ta ra bala i vavat ma ra
nuknuk i vavat, ma avat a vi vake diat ta ra lima i vavat upi ra vakilang,
ma avat a vi puar ma diat ta ra pal a mata i vavat. 19 Ma avat a tovo tar
diat ta ra lavur natu i vavat, ma avat a pirpir ure diat ba ava kiki ra
kubakuba i vavat, ma ba ava vanavana na nga, ma ba ava diadiop, ma ba
ava tut mulai. 20 Ma avat a tumu diat ta ra ura tukal na mataniolo ta ra
kuba i vavat, ma ta kavava umana banbanu, 21 upi da vapealane kavava
lavur bung na nilaun, ma ra lavur bung na nilaun kai ra umana natu i
vavat, ta ra gunan ba ra Luluai i ga vavalima tar ia ta ra umana tama i
vavat upi na tabar diat me, da ra peal bungbung ra bala na bakut i tur
arama.

22 Tago ona avat a ongor ta ra tinorom ure ra vartuluai par nina iau
tul tar ia ta vavat, upi avat a pait ia, ba avat a mari ra Luluai kavava God
upi avat a mur kana lavur nga ma avat a ki petep pirana, 23 io, ra Luluai
na korot vue go ra lavur vuna tarai kan ra luaina mata i vavat, ma avat
a ongor pa ra lavur vuna tarai dia ngala ma dia dekdek ta vavat. 24 A
lavur pakana ba avat a rurua tana kavavat: papa aro ra bil, ma Lebanon,
papa aro ra tava alir a iangina Oiparat tuk tar ta ra ta ta ra papar a taoai,
kavava langun nam. 25 Pa na tale ta tikai ba na tur bat avat; a Luluai
kavava God na vaki ra bunurut ma ra nidadar ure avat ta ra gunan par ba
ava rua ia, da i ga tatike ta vavat.

26 Ea, gori iau vung ra varvadoan ma ra varvabilak ta ra luaina mata
i vavat: 27 avat a ti doan ba ava kapupi ra lavur vartuluai kai ra Luluai
kavava God, nina iau tul tar ia ta vavat go ieri, 28 ma avat a bilak ona pa
avat a kapupi ra lavur vartuluai kai ra Luluai kavava God, ma ona avat a
vana irai kan ra nga iau vateten tar ia ta vavat go ieri, upi avat a mur ra
lavur enana god ba pa ava nunure diat.

29 Ma ba ra Luluai kavava God i agure vaolo avat ta ra gunan ava vana
tana upi avat a vatur vake, avat a vaki vaarike ra varvadoan ta ra ul a
luana Gerisim, ma ra varvabilak ta ra ul a luana Ebal. 30 Dave, pa dir ki

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra papar a Iordan maro, ta ra papar i kuba ra keake tana, ta ra gunan
kai ra tarai Kanaan nina dia ki ta ra male Araba i vatale uro Gilgal,
maravai ta ra makur a iban More? 31 Tago avat a bolo lake ra Iordan upi
avat a olo ma avat a vatur vake ra gunan nina ra Luluai kavava God i
tabar avat me, ma avat a kale vake, ma avat a ki tana. 32 Ma avat a nuk
pa ra lavur togotogo ma ra lavur varkurai nina iau tar vaarike diat gori ta
ra luaina mata i vavat, upi avat a pait diat.

A kopono pakana ka ure ra nilotu

12 1 Go ra lavur togotogo ma ra lavur varkurai, nina ba avat a nuk
pa ia upi avat a pait diat ta ra gunan ba ra Luluai ra God kai ra
umana tama i vavat i tar tabar avat me upi avat a vatur vake, ta ra lavur
bungbung par avat a kiki ati ra pia.
2 Avat a li vue muka ra lavur pakana gunan, nina ba ra lavur vuna
tarai ba avat a ur vue diat dia ga lotu tadav kadia lavur god tana, ta ra
lavur ul a luana dia manga tuluai, ta ra lavur ul a luana dia ikilik, ma ta
ra lavur bit a davai; 3 avat a kal kopo kadia lavur uguugu na vartabar, ma
avat a pamar gigi vue kadia lavur vat di ga vatur diat, ma avat a tun vue
kadia lavur tabataba i Asera ma ra iap, ma avat a bual vue kadia lavur
tabataba na god; ma avat a vapanie vue ra iang i diat kan nam ra gunan.
4 Ma koko avat a pait ra damana pire ra Luluai kavava God. 5 Ma avat a
nuk upi ra pakana ba ra Luluai kavava God na pilak pa ia ta kavava lavur
vuna tarai upi na vaki ra iangina tana, avat a nuk upi ra kubana iat, ma
avat a vana tana; 6 ma avat a kap kavava umana tinabar di tuntun tar ia
tana, ma kavava lavur vartabar, ma kavava totokom, a vavinununa, ma
ra tinabar na tutuluai, ma ra magit ava ga kubu tar ia ma ra vavalima,
ma kavava lavur tamarigat na vartabar, ma ra luaina nat na bulumakau,
ma ra luaina nat na sip ta kavava kikil na vavaguai; 7 ma aina avat a ian
ta ra luaina mata i ra Luluai kavava God, ma avat a gugu ta ra lavur
magit avat a pait ia, avat ma diat ta ra kuba i vavat, ta ra lavur magit a
Luluai kavava God i ga vadoane avat i tana.
8 Koko avat a pait ra lavur magit da go da pait ia gori, tago tikatikai i
pait ra magit i nuk ia ba i takodo; 9 tago pa ava tadav boko ra ningo ma ra
tiniba nina ra Luluai kavava God i tul tar ia ta vavat. 10 Ma ba avat a bolo
lake ra Iordan, ma avat a ki ta ra gunan ra Luluai kavava God i tibe tar ia
ta vavat upi avat a vatur vake, ma i vango avat kan kavava lavur ebar dia
ki kikil avat upi avat a ki bulu, 11 ta nam ra e avat a kap ra lavur magit
par ba iau tul tar ia ta vavat ta ra pakana ra Luluai kavava God i pilak
pa ia upi ra iangina na ki tana: kavava lavur tinabar di tuntun tar ia, ma
kavava lavur vartabar, ma kavava totokom, a vavinununa, ma ra tinabar
na tutuluai, ma ra lavur vakak na magit par ava kubu tar ia tai ra Luluai
ma ra vavalima. 12 Ma avat a gugu ta ra luaina mata i ra Luluai kavava

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

God, avat ma ra umana natu i vavat, a umana tutana ma ra umana
vavina, ma kavava umana tultul, a tarai ma ra vaden, ma ra tutana Levi
i ki ta kavava gunan tago pa i vatur vake ta tiniba ba ta pakana gunan
varurung ma avat.
13 Una balaure u pi koko una pait kaum tinabar di tuntun tar ia ta ra
lavur pakana u gire; 14 una tul tar kaum lavur tinabar di tuntun tar ia ta
ra gunan ba ra Luluai na pilak pa ia livuan tai tika na vuna tarai piram,
ma aina una pait ra lavur magit iau tul tar ia tam.
15 Ma a dovotina ona u mainge una doko ra vavaguai ma una en ra
kirip ta kaum lavur gunan par, varogop ma ra magit a Luluai kaum God i
tar tabar u me; diat dia gomgom ma diat bula ba pa dia gomgom i topa ia
ba diat a en ia, da di en ra kuabar na me ma ra are. 16 Ma koko una en ra
gap, una lingire ke ra pia da ra tava.
17 Ma koko una en ra magit na totokom ta kaum gunan, a vavinununa
ta kaum kon, ba ta kaum vain, ba ta kaum dangi, ba ra luaina nat na
bulumakau, ba ra luaina nat na sip ta kaum kikil na vavaguai, ba ta
magit u ga kubu tar ia ma ra vavalima, ba kaum tamarigat na vartabar,
ba kaum tinabar na tutuluai; 18 ma una en ika diat ta ra luaina mata i
ra Luluai kaum God ta ra pakana ba ra Luluai kaum God na pilak pa ia,
u, ma natum a tutana, ma natum a vavina, ma kaum tultul a tutana,
ma kaum tultul a vavina, ma ra tutana Levi i ki ta kaum gunan; ma una
gugu ta ra luaina mata i ra Luluai kaum God ta ra lavur magit u pait ia.
19 Una balaure u pi koko una nur vue ra tutana Levi ta ra lavur kilakilala
u kiki ta kaum gunan.
20 Ba ra Luluai kaum God na vangala kaum langun, da i tar kubu tar ia
tam, ma una biti, Ina en ra kirip, tago ra balam i bet upi ra kirip, io, una
en ra kirip da ra balam i mainge. 21 Ona nam ra gunan ba ra Luluai kaum
God na pilak pa ia upi ra iangina na ki tana i vailik kan u, io, una doko ta
bulumakau ba ta sip ta kaum kikil na vavaguai nina ra Luluai i ga tabar
u me, da iau ga vartuluai piram, ma una ian ta kaum gunan da ra balam
i mainge. 22 Da di en ra kuabar na me ma ra are, damana una ian tana;
diat par dia gomgom ma diat ba pa dia gomgom diat a ian tana. 23 la kaka
ra gap koko muka una en ia, tago ra nilaun i ki ta ra gap; koko una en ra
nilaun varurung ma ra kanamongina. 24 Koko una en ia, una lingire ke ra
pia da ra tava. 25 Koko una en ia, upi na boina piram ma pire ra umana
bul mur tam, ba una pait ra magit i takodo ta ra luaina mata i ra Luluai.
26 Ma ra lavur gomgom na magit dia tur piram, ma ra lavur magit na
vavalima, una tak pa diat ma una vana ta ra gunan a Luluai na pilak pa
ia, 27 ma una tul tar kaum lavur tinabar di tuntun tar ia, ra kanamongina
ma ra gapuna bula, ta ra uguugu na vartabar kai ra Luluai kaum God, ma
ra gap u kaum lavur tinabar da lingire taun ra ul a uguugu na vartabar
kai ra Luluai kaum God, ma ra kanamongina una en ia. 28 Una nuk pa

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

go ra lavur tinata iau tul tar ia tam, ma una valongore, upi avat ma ra
umana bul mur tam avat a ki mamal pa na mutu, ba una pait nam i ko
ma i takodo ta ra luaina mata i ra Luluai kaum God.

A varvalai ure ra nilotu tadav ra tabataba

29 Ba ra Luluai kaum God na rubat vue ra umana Tematana ta ra luaina
matam ta nam ra gunan una vana tana upi una vatur vake, ma ba u ur
vue diat ma u ki ta kadia gunan, 30 una balaure u kan una virua ta ra
kun ba u mur kadia mangamangana, ba di tar li vue diat kan ra luaina
matam; ma koko una titir upi kadia lavur god vakuku dari: Go ra lavur
Tematana dia lotu tadav kadia lavur god ma ra mangamangana lotu ava?
Ina pait ia bula damana. 31 Koko una pait ra damana tadav ra Luluai
kaum God; tago dia tar lotu tadav kadia lavur god vakuku ma ra lavur
bilak na mangamangana ba ra Luluai i milmilikuane; tago dia tun tar
ra umana natu i diat bula, a umana tutana ma ra umana vavina, tadav
kadia lavur god vakuku.
32 A lavur magit iau vartuluai piram ure, una nuk pa diat upi una pait
diat; koko una vot diat, ma koko una tak vue ta magit kan diat.

13 1 Ba tika na propet na tur rikai livuan tam, ba ra tena ririvon
bar, ma i vaarike ra vakilang ba ra magit na kinaian, 2 ma i ot ra
vakilang ba ra magit na kinaian, ma ona i tata piram dari: Boina dat a
mur ra umana enana god, nina u tar tuptup ure diat, ma dat a toratorom
ta diat; 3 koko una kapupi ra tinata kai nam ra propet, ba kai nam ra
tena ririvon; tago ra Luluai kaum God i valar u pi na nunure ba u mari
ra Luluai kaum God ma ra balam par ma ra nuknukim par. 4 Una mur
ra Luluai kaum, ma una ru ia, ma una torom ta kana lavur vartuluai,
ma una ongo ta ra nilaina, ma. una kudakudar pirana, ma una ki petep
pirana. 5 Ma da doko nam ra propet ba nam ra tena ririvon, tago i tar
tatike ra tinata na varpiam ure ra Luluai kaum God, nina i ga agure
vairop pa u kan ra gunan Aigipto, ma i ga kul valaun u kan ra gunan
u ga ki na vilavilau tana, upi na ben valar vaire vue u kan ra nga ba ra
Luluai kaum God i ga vartuluai piram ba una vanavana tana. Damana
una okole vue ra kaina kan u.
6 Ba turam, natu i tinam, ba natum a tutana, ba natum a vavina, ba
kaum taulai nina u manane, ba talaim nina u manane da u manane
mule u, i lam ivaive pa u, ma i biti dari: Dat a vana ma dat a lotu tadav
ra umana enana god, nina u tuptup ta diat, u ma ra umana tamam
bula, 7 a umana god vakuku kai ra tarai dia ki kikilane u, diat dia ki
maravai piram ba vailik kan u, i tur pa ia tai tika na ngu na rakarakan
a gunagunan, ma i tuk tar tai ta ra nguna, 8 koko una mulaot i tana, ma
koko una kapupi ia, ma koko ra matam na gire ung ia, ma koko una nur
vue, ma koko una ive; 9 una doka muka; a limam na tur pa ia pi na doka,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma namur ra lima i ra tarai par. 10 Ma una tupar doka pi na virua, tago
i ga mainge pi na al vaire pa u kan ra Luluai kaum God, nina i ga agure
vairop u kan Aigipto, kan ra gunan u ga ki na vilavilau tana. 11 Ma ra
tarai Israel par diat a valongore, ma diat a burut, ma pa diat a pait mule
ra bilak na mangamangana damana livuan tam.
12 Ba u valongore ra varvai ure tika na pia na pal ba ra Luluai kaum
God i ga tul tar ia tam upi una ki tana, a tinata dari: 13 Ta umana tutana
vakuku dia tar vana rikai piram, ma dia tar al vaire pa ra tarai ta kadia
pia na pal, tago dia biti dari: Dat a vana ma dat a lotu tadav ra lavur
enana god, nina ava tuptup uka ure diat; 14 io, una titir, ma una tikatikan,
ma una ongor ma ra tinata; ma ona i dovot, ma i tar kapa bulu ba di tar
pait ra magit i bilak damana livuan tam, 15 una ubu muka ra tarai ta nam
ra pia na pal ma ra pakat na vinarubu, una li vakakit vue ma ra pakat
na vinarubu, ma damana ra lavur magit i ki tana ma ra lavur vavaguai
tana bula. 16 Una vung varurue ra tabarikik tana ta ra tavul livuan ta ra
pia na pal, ma una tun vue ra pia na pal ma ra iap, ma damana ra lavur
tabarikik par avat a tun vakakit tar ia tadav ra Luluai kaum God. ma
na da ra anguvai vat pa na mutu; koko da vatur mule. 17 Ma koko una
vatur vake ta ngungu magit di ga vatabue; upi ra Luluai na nur vue kana
karangap na kankan, ma na mari u, ma na vapealane u, da i ga kubu tar
ia ta ra lavur tamam ma ra vavalima, 18 ba una kapupi ra nilai ra Luluai
kaum God, upi una torom ta kana lavur vartuluai par nina iau tul tar
ia tam gori, upi una pait ra magit i takodo ta ra luaina mata i ra Luluai
kaum God.

Di vatabue ra varvakulkul na ip

14 1 Avat a umana natu i ra Luluai kavava God; koko avat a te mule
avat, ma koko avat a vakulkul ra tur lua na ulu i vavat ure ra
minat. 2 Tago avat a gomgom na tarai kai ra Luluai kavava God, ma
ra Luluai i tar pilak pa avat kan ra lavur tarai par ta ra rakarakan a
gunagunan upi avat kana enana tarai.

A umana gomgom na vavaguai ma diat pa dia gomgom
(Levi 11:1-47)

3 Koko avat a en ta magit i milmilikuan. 4 Avat a en go ra lavur
vavaguai: a bulumakau, a sip, a me, 5 ra are, ra gasel, ra robak, ra kuabar
na me, ra kuabar na bulumakau, ra antelop, ma ra kuabar na Sip. 6 Nina
ra pal a kauna a ura kaka tana, ma nina i nganga mule ra magit i ga en
value, ta ra lavur vavaguai, avat a en nam. 7 Ia kaka, ta diat nina dia
nganga mule ra magit dia ga en value, ma ta diat nina ra pal a kau i diat
a ura kaka tana, koko avat a en go diat: ra kamel, ra er, ma ra rabit, tago
dia nganga mule ra magit dia ga en value ma ra kau i diat vakir ra ura

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaka tana, diat a tabu pire vavat; 8 ma ra boroi bula, tago ra kauna a ura
kaka tana, ma vakir i nganga mule ra magit i ga en value, na tabu pire
vavat; koko avat a en ra vio i diat, ma koko avat a bili ra virua i diat.
9 Ma ta ra lavur magit dia laun ta ra ta ba ta ra tava, avat a en go diat:
a lavur mangana i vung ra bete diat ma ra vulegi diat, avat a en diat;
10 ma ra lavur mangana ba pa ta bete diat ma pa ta vulegi diat, koko avat
a en diat; dia tabu pire vavat.
11 A lavur beo dia gomgom avat a en diat. 12 Ma go ra lavur beo
koko avat a en diat: a minigulai, a luar, a taragau, 13 a busar, a lavur
mangana daula, 14 a lavur mangana kotkot, 15 a murup, a kau, a kanai, a
lavur mangana kavivi, 16 a kurkur, a kakaula, a kakaula i karabele, 17 a
pelikan, a luar i en ra virua, a komorant, 18 a mou, a lavur mangana iai,
a vianau, ma ra ganau. 19 Ma ra lavur mangana dia vung ra bebea i diat
ma dia kakakao diat a tabu pire vavat; koko avat a en diat. 20 Ma ra lavur
gomgom na beo, avat a en ika diat.
21 Koko avat a en ra kanamong i ra mangana i mat vakuku; avat a tabar
ra vaira ta kavava gunan me, upi na en ia, ba kan avat a ivure pire tika
na tematana; tago avat a gomgom na tarai kai ra Luluai kavava God.
Koko avat a kabalane ra nat na me ta ra polo na u i tinana.

A varkurai ure ra totokom

22 Una totokom ma ra vavinununa ta ra lavur vuai kaum uma ba na
vana rikai ta ra kilakilala. 23 Ma una. en ra vavinununa ta kaum kon, ma
ta kaum vain, ma ta kaum dangi, ma ra lavur luaina nat na bulumakau,
ma ra lavur luaina nat na sip ta kaum kikil na vavaguai, ta ra luaina
mata i ra Luluai kaum God ta ra gunan ba na pilak pa ia pi ra iangina
na ki tana; upi una vartovo ta ra variru pire ra Luluai kaum God pa na
mutu.
24 Ma ona ra nga i vailik, ma pa i tale u pi una kap ia ba ra Luluai kaum
God i vadoane u, tago ra gunan nina ba ra Luluai kaum God na pilak pa
ia pi na vaki ra iangina tana i vailik, 25 io, una ivu re ure ra mani, ma
una vi ra mani ta ra limam, ma una vana ta ra gunan ba ra Luluai kaum
God na pilak pa ia, 26 ma una tul tar ra mani ure ra magit u mainge, ure
ra bulumakau, ba ra sip, ba ra polo na vain, ba ra tava longlong, ba ure ta
enana magit ra balam i mainge; ma una ian abara ta ra mata i ra Luluai
kaum God, ma una gugu, avat ma diat par ta ra kubam; 27 ma ra tutana
Levi ta kaum gunan, koko una nur vue; tago pa i vatur vake ta tiniba ba
ta pakana gunan varurung ma u.
28 Ma ta ra mutuai ra ututul a kilala par una kap vaarike ra vavinununa
par ure ra vuai kaum uma ta nam ra kilala, ma una vung vake ta kaum
gunan; 29 ma ra tutana Levi, tago pa kana ta tiniba ba ta gunan varurung
ma u, ma ra vaira, ma ra nat na ling, ma ra ua na vavina, nina dia ki ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaum gunan, diat a vut ma diat a ian ma diat a maur; upi ra Luluai kaum God na vadoane u ta ra lavur papalum na limam ba u pait ia.

A kilala na papala vuai
(Levi 25:1-7)

15 1 Ma ta ra mutuai ra lavlavurua na kilala par una pait ra pala varvuai. 2 Ma ra pala varvuai na dari: diat par ba talai diat i ga kail pa ra mani pire diat, diat a nur vue; koko diat a vo pa ra mani tai talai diat ba tura i diat; tago di tar vaarike ra pala varvuai kai ra Luluai. 3 Ta ra vaira una vo pa ia ona u mainge; ma kaum magit turam i vatur vake una nur vue ke. 4 Ma pa na topa ia ba tikai i ki piram na luveana; (tago ra Luluai na vadoane muka u ta ra gunan a Luluai kaum God i tul tar ia tam upi una kale vake;) 5 ona u kapupi bulu ra nilai ra Luluai kaum God, upi una nuk pa ia ma una pait go ra vartuluai par nina iau tul tar ia tam gori. 6 Tago ra Luluai kaum God na vadoane u, da i ga vamading piram; ma mangoro na vuna tarai diat a kail ra magit piram, ma pa una kail ta magit; ma una kure mangoro na vuna tarai, ma vakir diat a kure u.

7 Ba tika na luveana, tikai ta diat ra umana turam, i ki piram ta ra kubam ta ra gunan a Luluai kaum God i tabar u me, koko una vadekdek bat ra balam tadav ia, ma koko una muie ra magit tai turam a tolong. 8 A limam na tapala pirana, ma una la tar ia tana ra magit i topa kana kini na niiba. 9 Una balaure pi koko na kaina ra nuknukim, ma una biti dari: Ra valavuruana kilala, ra kilala na pala varvuai, i tar maravai; ma una mata kakaina tadav turam a tolong, ma una muie ra magit i tana; ma na tangi tadav ra Luluai ure u, ma na da ra varpiam piram. 10 Una tabar bulu ia, ma koko ra balam na tabun ba u tabar ia; tago ure go ra magit iat a Luluai kaum God na vadoane u ta kaum lavur papalum, ma ta ra lavur magit una bili ia. 11 Tago ra umana tolong pa diat a paine kan ra gunan; kari iau vartuluai piram dari: A limam na tapala tadav turam, tadav diat dia ki na niiba piram, ma tadav kaum lavur tolong, ta kaum gunan.

A varbalaurai pire ra umana vilavilau
(Niir 21:1-11)

12 Ba di ivure turam piram, a tutana Ebraio ba ra vavina Ebraio, ma i tar torom tam laptikai na kilala, una pala vue ta ra valavuruana kilala upi na langalanga. 13 Ma ona una pala vue pi na langalanga kan u, koko una pala vakuku vue; 14 una manga tabar ia ma ta na ta kaum kikil na vavaguai, ma ta kaum tavul a rararama vuai, ma ta kaum tung na vain; da ra Luluai kaum God i tar vadoane u, damana una tabar ia. 15 Ma una nuk pa ia ba u ga ki na vilavilau ta ra gunan Aigipto, ma ra Luluai kaum God i ga kul valaun u; kari iau vartuluai piram ure go ra magit gori.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

16 Ma ona ra vilavilau i biti tam, Pa ina vana kan u, tago i manane u
ma ra kubam, tago i ki bulu piram, 17 una tak pa ra barbar, ma una ing ra
talingana me pire ra banbanu, ma na vilavilau vatikai piram; ma una pait
ia bula damana ta kaum vilavilau a vavina.
18 Koko una biti ba i dekdek piram upi una pala vue pi na langalanga
kan u, tago i tar kudakudar piram laptikai na kilala da ra ura tultul di
kul dir; ma ra Luluai kaum God na vadoane u ta ra lavur magit u pait ia.

A varvadoan ure ra luaina nat na vavaguai

19 A lavur luaina nat na bulumakau ma ra lavur luaina nat na sip, a
umana tomotoina ta kaum kikil na vavaguai. una vagomgom diat upi
kai ra Luluai kaum God; ma koko una pait ta papalum ma kaum luaina
nat na bulumakau, ma koko una kut ra ivuna ta kaum luaina nat na Sip.
20 Una en ia ta ra luaina mata i ra Luluai kaum God ta ra kilakilala par
ta ra gunan a Luluai na pilak pa ia, avat ma diat ta ra kubam. 21 Ma ba ta
magit i kaina tana, ba i kekebau ba i pula, ba ona ta magit i bilak tana,
koko una vartabar me pire ra Luluai kaum God. 22 Una en ia ta kaum
gunan; diat dia gomgom ma diat bula ba pa dia gomgom diat a en ia, da
di en ra kuabar na me ma ra are. 23 Ia kaka ra gapuna koko una en ia;
una lolonge ra pia da ra tava.

A utul a mamat na lukara
(Niir 12:1-20; 23:14-17; 34:18-24; Levi 23:15-21,33-43)

16 1 Una nuk pa ra gai Abib, ma una pait ra lukara na bolo lake
tadav ra Luluai kaum God tana; tago ta ra gai Abib, ta ra marum,
ra Luluai kaum God i ga agure vairop u kan ra gunan Aigipto. 2 Ma una
vartabar ma ra vartabar na bolo lake tadav ra Luluai kaum God, a sip ma
ra bulumakau, ta nam ra pakana ra Luluai na pilak pa ia pi ra iangina na ki
tana. 3 Koko una en ra gem i leven varurung me; lavurua na bung una en ra
gem ba pa i leven varurung me, ra gem na varmonong, tago u ga tut lulut
kan ra gunan Aigipto; upi una kodop vake ra bung u ga irop kan Aigipto
tana ta kaum nilaun par. 4 Ma lavurua na bung koko da na tadav ta leven
ta kaum langun par; ma koko ta ngungu kanamong i nam u vartabar me
ta ra luaina bung na ravian na ki ta ra marum tuk tar ta ra malana. 5 I tabu
pi una vartabar ma ra vartabar na bolo lake ta kaum lavur gunan, nina
ra Luluai kaum God i tabar u me, 6 ia kaka ta ra gunan ba ra Luluai kaum
God i pilak pa ia ba ra iangina na tur tana, una tul tar ra vartabar na bolo
lake abara ta ra ravian ba ra keake i kuba, ta nam ra e u ga vana rikai kan
Aigipto tana. 7 Una rang ia ma una en ia ta ra gunan a Luluai kaum God na
pilak pa ia; ma ta ra malana una talil mulai ta ra kubam. 8 Laptikai na bung
una en ra gem ba pa i leven; ma ta ra valavuruana bung da pait ra ngala na
kivung kai ra Luluai kaum God; koko una pait ta papalum tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

9 Una to lavurua na vik; na tur pa ia ma ra vik u vura na doko ra kon
ma ra pakat i likokoi tana, damana una to lavurua na vik. 10 Ma una
pait ra lukara na vikvik ure ra Luluai kaum God, ma una mariga upi ra
vartabar, ma una vartabar da ra Luluai kaum God i vadoane u: 11 ma una
gugu ta ra luaina mata i ra Luluai kaum God, u, ma natum a tutana, ma
natum a vavina, ma kaum tultul a tutana, ma kaum tultul a vavina, ma
ra te Levi i ki ta kaum gunan, ma ra vaira, ma ra nat na ling, ma ra ua
na vavina i ki piram, ta ra gunan a Luluai kaum God na pilak pa ia pi
ra iangina na tur tana. 12 Ma una nuk pa ia ba u ga ki na vilavilau ta ra
gunan Aigipto; ma una kapupi go ra lavur togotogo pi una pait diat.
13 Lavurua na tung una pait ra lukara na pal na turturup, ba u tar
varurue ra kon ta kaum tavul a rararama vuai ma ra vain ta kaum tung
na vain; 14 ma una gugu ta kaum lukara, u, ma natum a tutana, ma
natum a vavina, ma kaum tultul a tutana, ma kaum tultul a vavina, ma
ra te Levi, ma ra vaira, ma ra nat na ling, ma ra ua na vavina, nina dia
ki ta kaum gunan. 15 Lavurua na bung una pait ra lukara tadav ra Luluai
kaum God ta ra gunan a Luluai na pilak pa ia; tago a Luluai kaum God na
vadoane u ma ra lavur vuai na uma, ma ta ra lavur papalum u pait ia ma
ra limam, ma una gugu ka.
16 Ra tarai par piram diat a vautul ma ra tur rikai pire ra Luluai kaum
God ta ra kilakilala par ta ra gunan ba na pilak pa ia: ta ra lukara na
gem ba pa i leven, ma ta ra lukara na vikvik, ma ta ra lukara na pal na
turturup. Ma koko diat a vana rikai vakuku ta ra luaina mata i ra Luluai;
17 a tarai par diat a vartabar da i topa diat, ma varogop ma ra magit a
Luluai kaum God i tar tabar u me.

A varvatakodo

18 Una vaki ra umana tena varkurai ma ra umana raprap ta kaum lavur
gunan nina ra Luluai kaum God i tabar u me, varogop ma kaum lavur
vuna tarai; ma diat a kure ra tarai ma ra takodo na varkurai. 19 Koko una
pukue vakaina ra varkurai: ma koko una ru vakuku ra tarai; ma koko
bula una vatur vake ra vartabar, tago ra vartabar i vapula bat ra mata i
ra tena kabinana, ma i vakaina ra magit kai ra tena takodo. 20 Una mur
ra mangamangana i takodo kakit, upi una laun, ma upi una kale vake ra
gunan a Luluai kaum God i tabar u me.
21 Koko una vaume kaum ta davai ure ra tabataba i Asera ta ra
paparai ra uguugu na vartabar kai ra Luluai kaum God, nina ba una
pait ia. 22 Koko una page kaum ta vat tabu, tago a Luluai kaum God i
milmilikuane.

17 1 Koko una vartabar tadav ra Luluai kaum God ma ra bulumakau
ba ra sip ona ta magit i kaina tana, ma ona pa i ko kakit; tago
nam i da ra magit na milmilikuan tadav ra Luluai kaum God.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 Ona tika na tutana ba tika na vavina i ki piram, ta ra lavur gunan a
Luluai kaum God i tabar u me, ma i pait ra kaina ta ra luaina mata i ra
Luluai kaum God, tago i piam vue kana kunubu, 3 ma i tar vana ma i tar
torom ta ra umana enana god, ma i tar lotu tadav diat, ba tadav ra keake,
ba ra gai, ba ta tikai ta ra kor arama ta ra maup, nina iau ga tigal bat u
tana, 4 ma ona di vaarike piram, ma u tar valongore ra tinata tana, io,
una ongor ma ra tinir ure, ma ona i dovot ma i tar kapa bulu ba i tar pait
ra bilak na mangamangana damana livuan pire Israel 5 una ben vaarike
nam ra tutana ba nam ra vavina nina i tar pait nam ra kaina magit tar ta
kaum mataniolo, ma una tupar doko nam ra tutana ba nam ra vavina upi
na virua. 6 Ta ra varvai kai ra urua ba ra utul a tena varvai kapa da doko
nina i topa ia ba na virua; ma koko da doka ta ra varvai kai ra kopono
tena varvai kapa ka. 7 A lima i ra umana tena varvai kapa na tur pa ia ba
na doka, ma namur ra lima i ra tarai par. Damana una vapanie vue ra
kaina kan u.

8 Ona tika na magit i vana rikai, ma i dekdek upi u iat una kure, a
vardodoko bar, ba ra varngangar, ba ra vinarubu, ma di varpuapuai tana
ta kaum gunan, io, una tut, ma una vana urama ta ra gunan ba ra Luluai
kaum God na pilak pa ia, 9 ma una tadav ra umana tena tinabar ma ra
tarai Levi, ma ra tena varkurai i ki ta nam ra e; ma una tir diat, ma diat
a vateten u ma ra varkurai tana. 10 Ma una mur ra varkurai di vateten tar
ia tam ta nam.ra gunan a Luluai na pilak pa ia; ma una nuk pa ia ba una
pait ra lavur magit par ba dia vateten u tana; 11 una mur ra kukurai ra
tinata na varkurai dia tovo tar ia tam, ma ra varkurai iat ba di ve u tana;
koko una vana kan ra nga na varkurai dia vavinar u tana, ta ra papar a
lima tuna ba ta ra papar a maira. 12 Ma nam ra tutana i nguk, ma i piam
vue ra tena tinabar i tur pi na kudakudar ta ra luaina mata i ra Luluai
kaum God, ba ra tena varkurai, nam ra tutana na virua; ma una vapanie
vue ra kaina kan ra tarai Israel. 13 Ma ra tarai par diat a valongore, ma
diat a burut, upi koko diat a nguk mulai.

A varvateten ure ra king

14 Ba u tar vut ta ra gunan nina ra Luluai kaum God i tabar u me, ma u
tar kale pa ia, ma u tar ki tana, ma ba una biti dari: Ina vaki tika na king
pi na lue iau, da ra lavur vuna tarai par dia ki kikil iau; 15 una vaki nina
ba ra Luluai kaum God i pilak pa ia pi na king piram; una vaki ta tikai
ta ra umana turam upi na king ure u, koko una vaki ra vaira ba pa amur
barturana me pi na lue u.

16 Ma koko na vague mangoro na os, ma koko na agure pa mule ra tarai
uro Aigipto ure ra peal os; tago ra Luluai i tar ve u dari: Koko una lilikun
mulai ubara. 17 Koko na vapealane kana umana taulai, pi koko ra balana
na rara; ma koko na vangala kana silva ma kana goled. 18 Ma ba i ki ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kana kiki na king na tumu kana ta buk ma go ra lavur tinata na varkurai
tana, ma ra tutumu na mur nam ra buk i tur pire ra umana tena tinabar,
ra tarai Levi; 19 ma na tur pirana, ma na lululuk tana ta ra bungbung par
ta kana nilaun, upi na vartovo ta ra variru tadav ra Luluai kana God,
upi na mur go ra lavur tinata na varkurai par, ma go ra lavur togotogo,
ma upi na pait diat; 20 upi koko ra nuknukina na vangala pa mule pi na
pidimuane ra umana turana, ma upi koko na vana irai kan ra vartuluai,
ta ra papar a lima tuna ba ra papar a maira; upi na ki vavuan ta kana
varkurai, diat ma ra umana natuna, pire ra tarai Israel.

A tiniba na nian kai ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi

18 1 Koko ra tarai Levi a umana tena tinabar, ma ra vuna tarai Levi
par, diat a vatur vake ta tiniba ba ta gunan varurung ma ra tarai
Israel; diat a en ra tinabar di tuntun tar ia ma ra tiniba kai ra Luluai.
2 Ma koko diat a vatur vake ta tiniba varurung ma ra umana tura i diat; a
Luluai iat kadia tiniba da i tar tatike ta diat.
3 Ma go ra magit ra tena tinabar na vatur vake ta ra tarai, ta diat dia
tul tar ra vartabar: ona ra bulumakau ba ra sip, diat a tabar ra tena
tinabar ma ra kelakelegina ma ra ura pagupagu na ngiene, ma ra balana.
4 Una tabar ia ma ra luaina vuai e ta kaum kon, ma kaum vain, ma kaum
dangi, ma kaum luaina ivuna sip. 5 Tago a Luluai kaum God i tar pilak pa
ia kan kaum lavur vuna tarai upi na toratorom ta ra iang i ra Luluai, diat
ma ra lavur bul mur tana pa na mutu.
6 Ma ba tika na tutana Levi i vut maro tai tika na gunan i ki tana ta ra
langun par Israel, ma i pot ta go ra gunan nina ra Luluai na pilak pa ia,
ma i malamalapang ra balana, 7 io, na kudakudar ta ra iang i ra Luluai
kana God, da ra umana turana ra tarai Levi dia pait ia, nina dia tur ta ra
luaina mata i ra Luluai abara.
8 Kadia tiniba na nian na varogop, ma na vatur vake bula ra mani di
kul kana kakalai me.

A varvalai ure ra bilak na mangamangana

9 Ma ba u tar pot ta ra gunan ba ra Luluai kaum God i tabar u me,
koko una la ta ra lavur bilak na mangamangana kai nam ra lavur vuna
tarai. 10 Koko ta tikai na ki piram ba i tun natuna a tutana ba natuna a
vavina ta ra iap upi ra vartabar, ba ta tikai ba i varvai na tabaran, ba ta
tikai i tikatikan upi ra vakilang ta ra bakut, ba ra tena papait, ba ra tena
agagar, 11 ba ra tena malira, ba ta tikai i tir ra umana tabaran, ba ta tikai
i kabinana ta ra tabaran, ba ta tikai i tir ra umana minat. 12 Tago diat par
dia pait ra lavur magit damana dia da ra magit na milmilikuan pire ra
Luluai; ma ure go ra lavur bilak na magit ra Luluai kaum God i korot vue
diat ta ra luaina matam.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

13 Una takodo kakit pire ra Luluai kaum God. 14 Tago go ra lavur vuna
tarai ba una ur vue diat dia kapupi diat dia giragire upi ra vakilang ta ra
bakut, ma diat dia varvai na tabaran; ma u, a Luluai kaum God pa i tul
tar ia tam ba una pait ia damana.

God i vavalima ure ra propet da Moses

15 A Luluai kaum God na vatut vaarike tika na propet livuan tam
ta ra umana turam, da iau; nam una valongore; 16 varogop ma kaum
mamainga nina u ga vaarike pire ra Luluai kaum God ta ra luana Koreb
ta ra bung na kivung, dari: Koko ina valongore mule ra nilai ra Luluai
kaugu God, ma koko ina gire mule go ra ngala na iap, upi koko ina mat.
17 Ma ra Luluai i ga biti tagu: I boina nam ra tinata dia tar tatike. 18 Ina
vatut vaarike tika na propet ure diat livuan ta ra umana tura i diat, da
u; ina vung kaugu tinata ta ra ngiene, ma na tatike ra tinata ta diat ba
ina tul tar ia tana. 19 Ma diat par ba pa dia kapupi kaugu tinata ba na
tatike ta ra iangigu, ina kure diat. 20 Ma ra propet ba na tata vakuku ta
ra iangigu ure ra magit ba pa iau ga tul tar ia tana, ba nina i varvai ta ra
iang i ra umana enana god vakuku, nam ra propet na virua.
21 Ma ona una nuk ia ta ra balam: Avet a nunure davatane ra tinata ra
Luluai pa i ga tatike? 22 ona tika na propet i varvai ta ra iang i ra Luluai,
ma nam ra magit i vatang ia pa i vana rikai ma pa di pait ia, io, ra Luluai
vakir i ga tatike nam ra magit, ra propet i ga tatike vakuku ia, koko una
burutue.

A umana pia na pal na bakbakit, ma ra umana langun papa ania
(Nilu 35:9-28; Iosu 20:1-9)

19 1 Ba ra Luluai kaum God na rubat vue ra umana vuna tarai, nina
kadia gunan a Luluai kaum God i tabar u me, ma u ur vue diat,
ma u kiki ta kadia lavur pia na pal, ma ta ra kubakuba i diat, 2 una pilak
vaire ra utul a pia na pal livuan ta kaum gunan nina ra Luluai kaum God
i tabar u me upi una kale pa ia. 3 Una mal ra nga tana ure u, ma una tibe
kaum gunan, nina ra Luluai kaum God i tul tar ia tam upi una kale pa ia,
upi na utul a papar, upi nina i ga doko ta tikai na vilau bakit tana. 4 Go ia
ra varkurai ure nina i ga doko ta tikai, ba na vilau bakit tana ma na laun:
Nina i doko vatuptup talaina, ma pa i ga milikuane value, 5 da ona
tikai dir ma talaina dir vana ra pui upi dir a kita, ma i vatur ra pem ma
ra limana pi na bual ra davai, ma ra palariam i taele ma i ta talaina ma
i virua tana, nam na vilau bakit ta ra pia na pal damana, ma na laun;
6 kan ra tena varobo na korot mur ra tena vardodoko ba i malamalapang
ra balana, ma na tadav ia tago i lolovina ra nga, ma na ub ia pi na virua;
ma a dovotina pa i ga topa ia damana, tago pa i ga milmilikuane value
talaina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 Kari iau vartuluai piram dari: Una pilak vaire pa ra utul a pia na
pal piram. 8 Ma ba ra Luluai kaum God i vangala kaum langun da i tar
vavalima pire ra umana tamam, ma i tabar u ma ra gunan par i tar kubu
tar ia ta ra umana tamam, 9 ona una kodop vake go ra vartuluai par upi
una pait ia, nina iau tul tar ia tam gori, upi una mari ra Luluai kaum
God, ma una mur vatikene pa kana lavur nga, io, una pilak pa ta ra utul
a pia na pal mulai maravut go ra utul. 10 upi koko ra tutana i tuptup na
virua ta kaum gunan, nina ra Luluai kaum God i tabar u me pi una kale
pa ia, ma koko da takun u ma ra vardodoko.
11 Ma ba tikai i milmilikuane talaina, ma i kiki uai upi ia, ma i tut ure,
ma i ub ia pi na virua, ma i vilau bakit tai tika na pia na pal dari, 12 io, ra
umana patuana ta kana pia na pal diat a vartuluai pi da agur pa ia, ma
da tul tar ia ta ra tena varobo pi na virua. 13 Koko ra matam na gire ung
ia, una valangalanga ka Israel kan ra gapu i ra tutana i tuptup, upi una ki
boina tana.
14 Koko una kari ra vat na langun kai talaim, nina ra umana patuana
lualua dia ga vung ia ta kaum gunan ba una kale pa ia, a gunan ba ra
Luluai kaum God i tabar u me pi una vatur vake.

A varkurai ure ra tena varveai

15 Koko ra tena varvai kapa, a kopono ko, na tut ma na takun tika na
tutana ure ta nirara ba ure ta mangamangana kaina ba i pait. ia; da kure
ke tikai ba a ura tena varvai kapa dir takun ia, ba a utul.
16 Ba tika na tena varvai vavaongo i tut ure ta tikai ma i takun ia ure ra
varpiam, 17 io, nam ra ura tutana par ba dir vartoto dir a tur ta ra luaina
mata i ra Luluai, ta ra luaina mata i ra umana tena tinabar ma ra umana
tena varkurai dia ki na varkurai ta nam ra kilala; 18 ma ra umana tena
varkurai diat a ongor ma ra tinir, ma ona ra tena varvai kapa i varvai
vavaongo, ma i takun vaongo pa turana, 19 io, da pait nam ra magit tana
ba i ga mainge ba na pait ia tai turana; damana una vapanie vue ra kaina
kan u. 20 Ma ra ibaiba na tarai diat a valongore, ma diat a burut, ma koko
diat a pait mule ra kaina magit damana livuan tam.
21 Koko ra matam na gigira ung; da bali ra nilaun ma ra nilaun, ra kiau
na mata ma ra kiau na mata, ra pal a ngia ma ra pal a ngia, ra lima ma ra
lima, ra kakene ma ra kakene.

A varkurai ure ra vinarubu

20 1 Ba u vana oai upi ra vinarubu ma kaum lavur ebar, ma u gire ra
lavur os ma ra lavur kiki na vinavana ure ra vinarubu, ma ra kor
na tarai dia peal tam, koko una burutue diat, tago amur varagur ma ra
Luluai kaum God nina i ga agure variop u kan ra gunan Aigipto. 2 Ma ba
ava tur na vaninara upi ra vinarubu, ra tena tinabar na tadav ra tarai, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na biti ta diat dari: 3 Avat a tarai Israel, avat a valongore; gori avat a vana
upi avat a varubu ma kavava lavur ebar; koko na turatura ra bala i vavat;
koko avat a burut, koko avat a dadadar, ma koko avat a ururian ure diat;
4 tago ava varagur ma ra Luluai kavava God, nina ba na varubu maravut
avat ure kavava lavur ebar ma na valaun avat.
5 Ma ra umana raprap diat a ve ra tarai dari: To ia ta vavat i ga pait
ra kalamana pal, ma pa i ga pait boko ra balaguan tana? Boina ba na
talil ta ra kubana, kan na virua ta ra vinarubu, ma ta ra tikai na pait ra
balaguan tana.
6 Ma to ia ta vavat i ga pait ra uma na vain, ma pa i ga en boko ra
vuaina tana? Boina ba na talil ta ra kubana, kan na virua ta ra vinarubu,
ma ta ra tikai na gugu ta ra vuaina.
7 Ma to ia ta vavat i ga tane bat ra vavina, ma pa i ga ben pa ia boko?
Boina ba na talil ta ra kubana, kan na virua ta ra vinarubu, ma ta ra tikai
na ben pa ia.
8 Ma ra umana raprap diat a tata bula pire ra tarai ma diat a biti: To
ia ta vavat i burut ma i turatura ra balana? Boina ba nam na talil ta ra
kubana, kan ra bala i ra umana turana na bilua da ra balana iat.
9 Ma ba ra umana raprap dia tar tata par pire ra tarai, diat a tibe ra
umana luluai na vinarubu upi diat a lue ra tarai.
10 Ari u maravai pire ta tika na pia na pal upi una varubu me, una
vatang value ra malmal tana. 11 Ma ba na pir bat u, ma na papa are ra
mataniolo tam, io, ra tarai par dia kiki tana diat a tul tar ra totokom
tam, ma diat a toratorom tam. 12 Ma ona pa i pir bat u, ma i mainge ke
pi amur a varubu me, io, una tur vartakalat bat ia, 13 ma ba ra Luluai
kaum God i tul tar ia tam, una ubu ra umana tutana par ma ra pakat na
vinarubu; 14 ma ga ra vaden ma ra umana bul, ma ra lavur vavaguai, ma
ra lavur tabarikik ta ra pia na pal, una ra pa ia pi kaum; ma una en ra
magit kai kaum lavur ebar. nina ra Luluai kaum God i tul tar ia tam.
15 Damana una pait ia ta ra lavur pia na pal dia ki vailik kan u, ma
vakir dia tur varurung ma ra umana pia na pal kai go ra lavur vuna
tarai. 16 Ma koko una nur vue mule ta magit upi na laun ta ra lavur pia
na pal kai go ra lavur vuna tarai ra Luluai kaum God i tul tar diat tam
upi una kale pa diat; 17 una li vakakit vue diat, a tarai Ket, a tarai Amor,
a tarai Kanaan, a tarai Peres, a tarai Kivi, ma ra tarai Iebus, da ra Luluai
kaum God i tar vartuluai piram; 18 upi koko diat a tovo u ba una mur
kadia lavur mangamangana milmilikuan nina dia lotu me tadav kadia
lavur god vakuku, ma damana una piam ra Luluai kaum God.
19 Ma ona u tur vartakalat bat tika na pia na pal mangoro na bung upi
una varubu me ma una ongor pa ia, koko una vakaina vue ra umana davai
tana ma ra pem; tago i topa ia ba una ian tana, ma koko una mut vue diat;
dave, ra davai damana i tutana bar upi una tur vartakalat bat ia bula? 20 la

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaka ra lavur davai ba u nunure ba pa dia topa ra nian una vakaina diat,
ma una mut vue diat; ma una pait ra turtur na vinarubu me ure ra pia na
pal ba amur varubu me tuk tar ta ra bung ba una ongor pa ia.

A balbali ure nina di doka ma pa di nunure nina i pait ia

21 1 Ba di na tadav ta tikai di ga ub ia, ta ra gunan a Luluai kaum
God i tabar u me upi una vatur vake, ma i va ta ra pupui, ma pa
di nunure ba to ia i ga ub ia, 2 io, kaum lavur patuana ma kaum lavur
tena varkurai diat a vana oai, ma diat a valar ra vinavana upi ra lavur pia
na pal dia tur kikil nina di ga ub ia; 3 ma nam ra pia na pal i tur maravai,
ra umana patuana ta nam ra pia na pal diat a agur pa tika na bulumakau,
a tana ba pa i manga patuan boko, ma pa di ga pait boko ra papalum me,
ma pa di ga vung boko ra kip tana; 4 ma ra umana patuana ta nam ra
pia na pal diat a agure vaba ra bulumakau ta ra male a tava i alir tana, a
male ba pa di ga ipuk ia ma pa di ga vavauma boko tana, ma diat a bubur
ra inoa i ra bulumakau abara ta ra male; 5 ma ra umana tena tinabar, a
umana natu i Levi, diat a vana ubara, tago a Luluai kaum God i tar pilak
pa diat upi diat a kudakudar pirana, ma upi diat a tatike ra tinata na
varvadoan ta ra iang i ra Luluai, ma da kure ra lavur vartoto ma ra lavur
vinarubu da kadia tinata; 6 ma ra lavur patuana par ta nam ra pia na pal,
diat dia maravai pire nam ra tutana di ga ub ia, diat a gi ra lima i diat
taun ra bulumakau di ga bubur ra inoana ta ra male; 7 ma diat a tata kapa
dari: A lima i vevet pa i lolonge go ra gap, ma pa ave ga gire ma ra mata
i vevet. 8 Luluai, una mari kaum tarai Israel, nina u ga valaun diat, ma
koko una takun kaum tarai Israel ma ra gap dia tuptup tana. Ma da nur
vue ra vardodoko pire diat. 9 Damana una valangalanga u kan ra gapu i
nina i takodo, ba una pait ra magit i takodo ta ra luaina mata i ra Luluai.

A varbalaurai ure ra vaden nina ba di ben vavilavilau diat ta ra vinarubu

10 Ari u vana oai upi ra vinarubu ma kaum lavur ebar, ma ra Luluai kaum
God i tul tar diat ta ra limam, ma u ben vavilavilau vue diat, 11 ma u gire
tika na metek na vavina pire diat, ma u manane, ma u mainge ba una ben
pa ia upi kaum taulai, 12 io, una agur pa ia ta ra kubam, ma ra vavina na
gele ra uluna ma na poko ra pulegi na limana; 13 ma na ule vue ra mal na
vilavilau, ma na ki ra kubam, ma na korkor ure tamana ma nana tika na
gai, ma namur una ruk pirana ma amur a taulai. 14 Ma ona pa u manane,
una pala vue ke pi na vana ta nam ra gunan i mainge; ma koko una ivure
ure ra mani, ma koko na ki piram da ra vilavilau, tago u ga varuva.

A vartuluai ure ra luaina nat na bul

15 Ba tika na tutana kana ra ura vavina, ma i manane tikai ma ta ra
tikai pata, ma dir tar kava tar ra umana natuna tana, dir par nina i vakak

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma nina pa i vakak, ma nina pa i vakak i kava ra luaina bul tutana, 16 io,
ta ra bung ba i vakale ra umana natuna ma kana tabarikik, koko ra natu
i ra vakak na vavina na ki ur vue ra natu i nina pa i vakak, tago ia ra
luaina; 17 pata, na mulaot ika ta ra luaina bul, natu i ra vavina ba pa i
vakak, ma na tibe tar ra ura tiniba ta kana lavur tabarikik tana; tago ia
ra luaina vuai kana niongor, ma kana iat ra kini na lua.

A bul nina i varpiam

18 Ba tika na tutana ma natuna i pue ngangar ma i varvarpiam, ma pa
i torom ta ra nilai tamana, ba ta ra nilai tinana, ma pa i kabila torom ta
dir ba dir vapagumanena, 19 io, tamana ma tinana dir a vatur ia ma dir
a ben pa ia pire ra umana patuana ta kana pia na pal tadav ra mataniolo
ta kana pakana, 20 ma dir a biti ta ra umana patuana ta kana pia na pal
dari: Go natu i mimir i pue ngangar ma i varvarpiam, pa i valavalongore
ra nilai mimir; ia ra tena vovoloi ma ra lup tava longlong. 21 Ma ra tarai
par ta kana pia na pal diat a tupar ia upi na virua; damana una vapanie
vue ra kaina magit kan u; ma ra tarai Israel par diat a valongore, ma diat
a burut.

Ta umana varkurai

22 Ma ba tika na tutana i ga pait ra varpiam ba i topa ia pi na virua tana,
ma u al vatokobe ta ra davai, 23 koko ra minatina na taba ta ra marum par
ta ra davai, una punang ia ta nam ra bung iat; tago nina di al vatokobe
ta ra davai i tar kakaina kakit ta ra mata i God; upi koko una vabilak ra
gunan nina ra Luluai kaum God i tabar u me upi una kale pa ia.

22 1 Ba u gire ra bulumakau kai turam ba kana sip i rara, koko una
nur vue dir; una ben vatalil dir tadav turam. 2 Ma ona turam pa i
ki maravai, ba ona pa u nunure, io, una ben pa ia ta ra kubam, ma na tur
piram tuk tar ta ra bung turam i tikatikan upi ia, ma una vamule pirana.
3 Ma damana una pait ia ta kana as; ma damana una pait ia ta kana mal;
ma damana una pait ia ta ra lavur magit kai turam ba i rara, nina i ga
vabura vue ma u tadav ia; koko una nur vue. 4 Ba u gire ra as kai turam
ba kana bulumakau i bura na nga, koko una nur vue ra maramaravut pire
dir; una maravut ia pi na vatur mule dir.

5 Koko ra vavina na vavauluvai ma ra lavur mal na tutana, ma koko ra
tutana na vavauluvai ma ra mal na vavina; tago nina i pait nam ra magit
i da ra magit na milmilikuan pire ra Luluai kaum God.

6 Ba u na vakuku tadav ta po na beo na nga, ta ra davai ba ra pia, ma
ra umana natina ba ra umana kiau tana, ma ra tana i va taun ra umana
natina ba ra umana kiau, koko una tak pa ra tana varurung ma ra umana
natina bula; 7 una nur vue ra tana, ma ga ra umana natina una tak pa. ia
ona u mainge damana; upi una ki boina, ma una valolokon kaum nilaun.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 Ba u vatur ta tika na kalamana pal, una pait ra liplip bat ra ul a pal,
upi koko da takun u ma ra vinirua, ona ta tikai na bura ra pia marama
tana.
9 Koko una vaume ra ura mangana davai ta kaum uma na vain, kan da
vatabu ra vuaina par, ra magit u ga vaume ma ra vuai ra uma na vain.
10 Koko kaum bulumakau ma kaum as dir varurung dir a al ra ipipuk.
11 Koko una mal ma ra mal di vir ia ma ra ivuna sip varurung ma ra
kuara tuna.
12 Una mal tar ra umana marmar na kuara ta ra ivat na ngu kaum mal,
nina u turup u me.

A varkurai ure ra kini valiling

13 Ba tika na tutana i ben pa ra vavina, ma i ruk tadav ia, ma namur i
milikuane, 14 ma i takun ia ma ra kaina mangamangana, ma i varurai ure,
ma i biti: Iau ga ben pa go ra vavina, ma ba iau ruk pirana iau gire ba pa i
takodo kana kini na inip, 15 io, tama i nam ra vavina ma tinana dir a tak pa
ra vakilang ure kana kini na inip, ma dir a kap ia pire ra umana patuana
ta ra pia na pal ta ra mataniolo; 16 ma tama i ra vavina na biti ta ra umana
patuana dari: Iau ga tul tar natugu ta go ra tutana upi dir a taulai, ma go i
milikuane; 17 ma ea, i tar takun ia ma ra mangamangana kaina, ma i biti:
Pa iau ga na tadav ra takodo na kini na inip pire natum; ma go ra vakilang
ure ra kini na inip kai natugu. Ma da pala ra mal ta ra luaina mata i ra
umana patuana ta ra pia na pal. 18 Ma ra umana patuana ta nam ra pia na
pal diat a vapagumanene nam ra tutana, 19 ma diat a kure ba na varkul ma
tika na mar na mamat na silva, ma diat a tul tar ia tai tama i ra vavina,
tago nam ra tutana i tar tata kaina ure tika na inip na vavina Israel; ma dir
a ki na bartaulai ka, ma i dekdek upi na vung vue ta kana nilaun par.
20 Ma ona nam ra magit i dovot, ma pa di gire tadav ra takodo na kini
na inip ta ra vavina, 21 io, diat a ben ra vavina ta ra mataniolo ta ra kuba
i tamana, ma ra tarai ta kana pia na pal diat a tupar ia pi na virua; tago
i tar pait ra magit na papaua livuan tai Israel, ma i tar po ta ra kuba i
tamana; damana una vapanie vue ra kaina kan u.
22 Ba tika na tutana i va tadav tika na vavina i taulai, ma di babare dir,
io, dir par dir a virua, ra tutana ba i va tadav ra vavina, ma ra vavina
bula; damana una vapanie vue ra kaina kan Israel.
23 Ba di tane bat tika na inip na vavina upi kai tika na tutana, ma ta
ra tutana dir varkuvo me ta ra pia na pal, ma i va tadav ia, 24 io, da agur
pa dir par ta ra mataniolo ta nam ra pia na pal, ma da tupar dir upi dir a
virua, ra vavina tago pa i ga kukula ta ra pia na pal, ma ra tutana tago i
ga vakaina ra taulai kai talaina; damana una vapanie vue ra kaina kan u.
25 Ma ba ra tutana i tadav ra vavina nina di ga tane bat ia aro ra pui,
ma ra tutana i vo pa ia, ma i va tadav ia, io, ra tutana ka ba i va tadav

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ia na virua; 26 ma koko una pait ta magit ta ra vavina, tago ra vavina pa
i ga pait ta magit ba i topa ia ba na virua tana; tago go ra magit i da ra
vinarubu pire ra ura tutana, ba tikai i tut ma i ubu talaina; 27 tago i ga na
tadav ia ta ra pupui; ra vavina di ga tane bat ia i ga kukula, ma pa ta na
abara ba na maravut ia.
28 Ba tika na tutana i na tadav ra vavina, a inip ma pa di tane bat ia
boko, ma i kinim vake, ma i va tadav ia, ma di babare dir, 29 io, ra tutana
ba i ga va pirana na varkul pire tamana ma ra ilima na vinun na mamat
na silva, ma dir a taulai, tago i ga varuva; ma i dekdek upi na vung vue
ta kana nilaun par.
30 Koko ta tikai na ben pa ra vavina kai tamana, ba na pala vue kana
mal.

Diat nina ba koko diat a ruk ta ra kivung

23 1 Koko ta tikai ba i tar kinkin ra kolokina, ba ta tikai di tar poko
vue ra kuruna, na ruk ta ra kivung kai ra Luluai.
2 Koko ra nat na kete na ruk ta ra kivung kai ra Luluai, ma koko bula ra
lavur bul mur tana diat a ruk ta ra kivung kai ra Luluai; na tuk tar ta ra
vavinun na taun tarai.
3 A tutana Amon ma ra tutana Moab koko dir a ruk ta ra kivung kai ra
Luluai; tuk tar ta ra vavinun na taun tarai, koko ta tikai ta diat na ruk ta
ra kivung kai ra Luluai, damana vatikai namur; 4 tago pa dia ga totongo
upi avat ma ra gem ba ra tava ba ava ga irop kan Aigipto, ma tago dia ga
tokom Balam natu i Beor maro Petor-Mesopotamia upi na tata vabilak
avat. 5 Ma a dovotina ra Luluai kavava God pa i ga torom tai Balam; ma ga
ra Luluai kavava God i ga pukue ra tinata na varvabilak upi ra varvadoan
pire vavat, tago ra Luluai kavava God i ga mari avat. 6 Ta kaum nilaun par
koko una maravut diat upi diat a ki na malmal ma diat a tavua.
7 Koko una milikuane ra te Edom, tago amur barturana me; ma koko
una milikuane ra te Aigipto, tago u ga ki na vaira ta kana gunan. 8 A
umana bul mur ta dir ba di kava diat ta ra vautuluna taun tarai namur
diat a ruk ta ra kivung kai ra Luluai.

A pakana kal ra tarai na vinarubu na ki gomgom

9 Ba u vana oai upi ra vinarubu ma kaum lavur ebar, ma u ki ta ra
pakana kai ra tarai na vinarubu, una balaure bat u kan ra lavur kaina
magit. 10 Ma ba tika na tutana i ki piram, ba pa i gomgom ure ta magit
i ga tadav ia ta ra marum, io, na vana kan ra pakana kai ra tarai na
vinarubu, ma koko na olo tana; 11 ma ba i to na ravian na gumu, ma ba ra
keake i tar kuba na olo ta ra pakana kai ra tarai na vinarubu.
12 Ma kaum tika na pakana irai kan ra gunan kai ra tarai, a baba; nam
una vana tana; 13 ma una kap ra kakakal ik varurung ma kaum vargal;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ona una baba, una kakal me, ma una punang ra magit u ga ba vue;
14 tago a Luluai kaum God i vanavana livuan ta kaum pakana ure ra
tarai, upi na valaun u, ma upi na tul tar kaum lavur ebar tam; kari kaum
pakana ure ra tarai na gomgom, upi koko na gire ta magit i dur piram,
ma na vana kan u.

Ta umana varkurai

15 A tultul ba i vilau kan kana luluai piram, koko una vamule pire kana
luluai; 16 na kiki ka piram livuan tam, ta ra pakana gunan ba na pilak pa
ia ta kaum gunan, nina ba i manga mainge; koko una arung bat ia.
17 Koko ta tika na vavina Israel na igoro na vavina, ma koko ta tika na
tutana Israel na tena nipo na lotu. 18 Koko una kap ra vabongon na igoro,
ma ra vapuak na pap, ta ra kuba i ra Luluai kaum God ure ra kunubu na
vavalima, tago nam ra ura magit par ra Luluai kaum God i milmilikuane
dir.
19 Ba u la tar ta magit tai turam, koko una vatur vake ra kubika tana;
koko ra kubika ure ra mani, koko ra kubika ure ra magit na nian, koko
ra kubika ure ra lavur enana magit di kakail diat ma di vatur ra kubika
tana. 20 I topa ia ba una vatur vake ra kubika ta ra vaira i kail piram, ia
kaka koko una vatur vake ra kubika tai turam, upi ra Luluai kaum God
na vadoane u ta ra lavur magit u bili ia, ta ra gunan nina u vana tana pi
una kale pa ia.
21 Ba u kubu tar ta magit tai ra Luluai kaum God ma ra vavalima, koko
una vavuan upi una pait ot pa ia; tago ra Luluai kaum God na titir upi
ia piram, ma kan na da ra varpiam piram. 22 Ma ona pa u kubu tar ta
magit ma ra vavalima, pa na kaina piram. 23 Una mur ra lavur tinata u
tar tatike, ma una pait ia, varogop ma ra magit u tar kubu tar ia ma ra
vavalima tai ra Luluai kaum God, a tamarigat na vartabar, nina u tar
kubu tar ia ma ra ngiem.
24 Ba u vana ta ra uma na vain kai talaim, ona u mainge, una en ra
vuai na vain upi una maur tana; ma koko una vung ta na ta kaum rat.
25 Ba u vana ta ra uma na kon kai talaim, io, una doko pa ra tur a kon
ma ra limam uka; ma koko una pakat ra kon kai talaim ma ra pakat i
likokoi. A varkurai ure ra kutu varbean

Ba tika na tutana i ben

24 1 pa tika na vavina ma dir taulai, ma namur pa i manane mule,
tago i gire tadav ta magit i kaina tana, io, na tumu tika na buk
na pala varbean, ma na tul tar ia tana, ma na tul vairop vue kan ra
kubana. 2 Ma ba i tar vana kan ra kubana, ona i mainge, na vana ma
na taulai ma ta enana tutana mulai. 3 Ma ona ra vauruana tutana pa i
manane, ma i tumu tar ra buk na pala varbean tana, ma i tulue kan ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kubana, ba ona ra vauruana tutana dir ga taulai me i mat ika, 4 koko
kana luaina tutana, nina i ga tul vairop vue, na ben pa mule pi dir a
taulai, tago i tar dur; tago nam ra magit i da ra magit na milmilikuan
pire ra Luluai, ma koko una varara ra gunan nina ra Luluai kaum God i
tabar u me upi una kale pa ia.
5 Ba tika na tutana dir kabur taulai ma ra vavina, koko diat a varagur
ma ra kor na tarai na vinarubu, ma koko da puak tar ra papalum tana; na
ki langalanga ta ra kubana tika na kilala, ma na vagugu pa ra vavina i ga
ben pa ia.

Ta umana varkurai

6 Koko ta tikai na tak pa ra ura vat na uduudu kon, ba ra vat na uduudu
i va arama liu, upi ra vuvung varirap, tago i da i tak vue ra magit na
nilaun.
7 Ba tika na tutana i long pa tikai ta ra umana turana pire ra tarai
Israel, ma i da ra vilavilau pirana, ba ona i ivure, io, nam ra tena nilong
na virua; damana una vapanie vue ra kaina kan u.
8 Una varbalaurai ure ra kaina minait, a vukavuka, upi una nuk bulu
pa ra lavur magit ra umana tena tinabar ra tarai Levi diat a veteten tar ia
tam, upi una pait ia; da iau ga vartuluai pire diat, damana una nuk pa ia
ma una pait ia. 9 Una nuk pa ra magit a Luluai kaum God i ga pait ia tai
Miriam, ta ra nga ta nam ra kilala u ga irop kan Aigipto tana.
10 Ba u la tar ta magit tai talaim, koko una ruk ra kubana pi una vila
pa ra vuvung varirap. 11 Una tur ra pia ka, ma nam ra tutana i kail pa
ra magit piram na kap vaarike ra vuvung varirap piram ra pia. 12 Ma
ona i luveana, koko una va mat ma kana vuvung varirap; 13 una vamule
ra vuvung varirap ba ra keake i kuba, upi na va mat ta kana mal na
tubatuba, ma na tata vadoane u; ma na da ra mangamangana takodo
piram ta ra luaina mata i ra Luluai kaum God
14 Koko una ki taun ra bul na papalum di kulkul ia, a luveana ma ra
biaui, ba tikai ta ra tara na turam, ba tika na vaira i ki ta kaum gunan;
15 ta ra bung i ga papalum tana una kul ia ma kana vabongon, ma koko
ra keake na kuba lua; tago i luveana ma ra balana i kaina upi ia; kan na
tangi ma na takun u pire ra Luluai, ma na da ra varpiam piram.
16 Koko da doko ra tarai ure ra umana natu i diat, ma koko da doko ra
umana bul ure ra umana tama i diat; tikatikai na virua ure kana varpiam
iat.
17 Koko una pukue vakaina ra varkurai ure ra vaira, ba ure ra nat na
ling; koko una tak pa ra mal kai ra ua na vavina upi ra vuvung varirap;
18 una nuk pa ia ka ba u ga ki na vilavilau ta ra gunan Aigipto, ma ra
Luluai kaum God i ga valaun u kan ia; kari iau vartuluai piram ba una
pait go ra magit.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

19 Ba u varurue ra magit ta kaum uma, ma u valubane tika na vinvin ta
ra uma, koko una lilikun upi una vila pa ia; kai ra vaira ka, kai ra nat na
ling, ma kai ra ua na vavina; upi ra Luluai kaum God na vadoane u ta ra
lavur papalum na limam.
20 Ba u tar imar vue ra vuai na oliva, koko una tangatanga ta ra
ingaingarina; ai ra vaira, ai ra nat na ling, ma ai ra ua na vavina.
21 Ba u varurue ra vuai kaum uma na vain, koko una tangatanga namur
tana; ai ra vaira, ai ra nat na ling, ma ai ra ua na vavina.
22 Ma una nuk pa ia ba u ga ki na vilavilau ta ra gunan Aigipto; kari
iau vartuluai piram ba una pait go ra magit.

25 1 Ba ra tarai dia vartoto, ma dia vana pi da varkurai tana, ma ra
umana tena varkurai dia kure diat, io, diat a kure valangalanga ra
tena takodo, ma diat a kure vakaina ra tena varpiam; 2 ma ona i topa ia ba
da luba ra tena varpiam, a tena varkurai na vartuluai ba na va, ma ba da
luba ia ta ra luaina matana, da i topa kana varpiam. 3 A ivat na vinun na
mememe na varkita da pait ia tana, ma koko i pirai; kan ba da vot ia, ma da
kita lake ma mangoro na mememene, turam na da ra magit vakuku piram.
4 Koko una kaman vake ra ngie i ra bulumakau ba i ruarua rama vue ra
pat i ra kon.

Ona a tutana i mat, ma pa ta natuna, turana na taule kana vavina

5 Ba ra barturana dia ki varurung, ma tikai ta diat i mat, ma pa ta
natuna, koko ra vavina kai nina i ga mat dir a taulai ma ta enana; tura i
kana tutana iat na vana pirana, ma na ben pa ia, ma na pait ra papalum
na bartamaiana pirana. 6 Ma ra luaina bul tutana ba ra vavina na kava,
da vatang ia ba natu i nina ra tutana i ga mat, upi koko ra iangina na
panie kan ra tarai Israel. 7 Ma ona nam ra tutana i ol ika ma pa i mainge
ba dir a taulai ma ra vavina kai turana, io, ra vavina turana i ga mat kan
ia na vana ta ra mataniolo tadav ra umana patuana, ma na biti dari: Tura
i kaugu tutana i kamale ma pa i mainge ba na vangala ta bul upi na tur
kia turana, upi ra iangina na tur pire Israel; i ol upi na pait ra papalum
na bartamaiana piragu. 8 Io, ra umana patuana ta kana pia na pal diat
a vartuluai upi ia, ma diat a pirpir me; ma ona i tur ma i biti ka, Pa iau
mainge ba amir a taulai, 9 io, ra taulai kai turana na tadav ia ta ra luaina
mata i ra umana patuana, ma na pala vue ra pal a kauna, ma na gami ra
matana, ma na tata ma na biti dari: Damana da pait ia ta nam ra tutana
ba pa i vatur ra kuba i turana. 10 Ma da vatang ra iangina pire ra tarai
Israel dari: a kuba i ra tutana di tar pala vue ra pal a kauna.

Ta umana enana varkurai

11 Ba ra ura tutana dir varubu, ma ra vavina kai tikai ta dir i vana
maravai pi na maravut valaun kana taulai kan nina i to na ub ia, ma i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tulue ra limana, ma i vatur vake ra togaina, 12 io, una poko kutu vue ra
limana, koko ra matam na gire ung ia.
13 Koko a ura mangana valavalar na mamat dir a bang ta kaum
popopoi, a ngala ma ra ikilik. 14 Koko una vung ra ura mangana la na
valavalar, a ngala ma ra ikilik. 15 Una vung uka ra valavalar na mamat i
takodo ma i dovot, ma una vung ra la na valavalar i takodo ma i dovot;
upi una ki vavuan ta ra gunan a Luluai kaum God i tul tar ia tam. 16 Tago
diat par dia pait ra magit damana, diat par dia pait ra magit i gegagege, a
Luluai kaum God i milikuane diat.

A varkurai pi da pun vue ra ninunuk ure ra tarai Amalek

17 Una nuk pa ra magit ra tarai Amalek dia ga pait ia tam ta ra nga ba
u ga vana irop kan Aigipto, 18 ba dia ga tadav u ta ra nga, ma dia ga ubu
diat dia murmur kakit tam, diat par dia bilua ma dia murmur, ba uga
bilua ma i ga rabu ra pakam; ma pa dia ga burutue God. 19 Kari ba ra
Luluai kaum God i tar vango u kan kaum lavur ebar dia ki kikilane u, ta
ra gunan ra Luluai kaum God i tabar u me pi una kale vake, una pun vue
ra ninunuk ure ra tarai Amalek ta ra vavai ra bakut; koko una valubane.

A nga na varmur ure ra luaina vuai na uma ma ra totokom

26 1 Ma ba u tar pot ta ra gunan a Luluai kaum God i tabar u me pi
una kale pa ia, ma u vatur vake, ma u kiki tana, 2 una tatak ta
ra lavur luaina vuai ra uma par, nina una varurue ta ra gunan a Luluai
kaum God i tabar u me, ma una vung ia ta ra rat, ma una vana ta ra
pakana a Luluai kaum God na pilak pa ia upi ra iangina na ki tana. 3 Ma
una tadav ra tena tinabar i ki ta nam ra kilala, ma una biti tana dari:
Gori iau varvai kapa pire ra Luluai kaum God, ba iau tar vut ta ra gunan
a Luluai i ga kubu tar ia ta ra umana tama i dat ma ra vavalima.
4 Ma ra tena tinabar na tak pa ra rat kan ra limam, ma na vung ia ta ra
luaina mata i ra uguugu na vartabar kai ra Luluai kaum God. 5 Ma una
tata ma una biti ta ra luaina mata i ra Luluai kaum God dari:
Tamagu a te Siria i tenten vurvurbit, ma i ga vana uro Aigipto, ma i ga
kiki abara, a paupau tarai ka; ma abara i ga tavua upi ra ngala na tarai,
a kor diat ma ra umana tena ongor; 6 ma ra tarai Aigipto dia ga vakaina
avet, ma dia ga vakadik avet, ma dia ga puak tar ra mamat na kinakap
ta vevet; 7 ma ave ga tangi tadav ra Luluai ra God kai ra umana tama i
vevet, ma ra Luluai i ga valongore ra nila i vevet, ma i ga gire ra magit
i ga monong avet, ma kaveve kinakap, ma ba di ga ki taun avet; 8 ma ra
Luluai i ga agure vairop avet kan Aigipto ma ra ongor na limana, ma i
ga tulue ra limana, ma i ga pait ra lavur magit di burutue na kaia, ma ra
umana vakilang, ma ra umana papalum na kinaian; 9 ma i ga ben vaolo
tar avet ta go ra gunan, ma i ga tabar avet ma go ra gunan, a gunan ba

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra polo na u ma ra polo na livur i alir tana. 10 Ma go iau tar kap ra luaina
vuai ra uma, nina u ra Luluai iat u tar tabar iau me.
Ma una vung ia ra pia ta ra luaina mata i ra Luluai kaum God, ma una
lotu pire ra Luluai kaum God; 11 ma una gugu ta ra lavur bo na magit a
Luluai kaum God i tar tabar u me, avat ma diat ta ra kubam, avat ma ra
te Levi ma ra vaira i kiki livuan piram.
12 Ba u tar varurue ra totokom par, a vavinununa ta ra vuai kaum uma,
ta ra vautuluna kilala, ra kilala na totokom, io, una tabar ra te Levi me,
ma ra vaira, ma ra nat na ling, ma ra ua na vavina, upi diat a ian ta kaum
gunan ma diat a maur; 13 ma una biti dari ta ra luaina mata i ra Luluai
kaum God:
Iau tar vung vaire ra umana magit tabu kan ra kubagu, ma iau tar
kabila tibe ra te Levi me, ma ra vaira, ma ra nat na ling, ma ra ua na
vavina, varogop ma ra vartuluai par u ga tul tar ia tagu; pa iau ga piam
vue ta tikai ta kaum lavur vartuluai, ma pa iau ga nuk vue diat; 14 pa iau
ga ian tana ba iau korkor, ma pa iau ga tak pa ta na ba pa iau gomgom,
ma vakir iau ga vartabar me ure ra minat; iau ga torom ta ra nilai ra
Luluai kaugu God, iau tar pait ra lavur magit u ga vartuluai tana piragu.
15 Una gigira ba marama ra gomgom na kubam ra bala na bakut, ma una
vadoane kaum tarai Israel, ma ra pia u ga tul tar ia ta vevet, da u ga
vavalima pire ra umana tama i vevet, a gunan ba ra polo na u ma ra polo
na livur i alir tana.

A gomgom na tarai kai ra Luluai

16 Go ra bung a Luluai kaum God i vartuluai piram ba una pait go ra
lavur togotogo ma ra lavur varkurai; io, una mur diat ma una pait diat
ma ra balam parika ma ra nuknukim parika. 17 Gori u tar mulaot ba una
vatur vake ra Luluai ba kaum God, ma ba una mur kana lavur nga. ma
una pait kana lavur togotogo, ma kana lavur vartuluai, ma kana lavur
varkurai, ma ba una kapupi ra nilaina; 18 ma gori a Luluai i tar mulaot
ba na vatur vake u upi u kana enana tarai iat, da i tar tatike tam, ma upi
una torom ta kana lavur vartuluai, 19 ma upi na vangala u pi una lia ta
ra lavur Tematana par nina i ga vaki diat, upi da pite pa u, ma upi una
rararang, ma da ru u, ma upi u a gomgom na tarai kai ra Luluai kaum
God, da i tar tatike.

Da tumu vake ra umana varkurai ta ra luana Ebal

27 1 Ma Moses ma ra umana patuana dia ga vartuluai pire ra tarai
dari: Avat a toratorom ta ra vartuluai parika nina iau tul tar ia
ta vavat go gori. 2 Ma ta nam ra bung ava bolo lake ra Iordan, ma ava
vana ta ra gunan a Luluai kavava God i tabar avat me, avat a vung vatur
ta umana ngala na vat, ma avat a kolo diat; 3 ma avat a tumu tar ra lavur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tinata ta go ra varkurai ta diat, ta nam ra bung ava bolo lake tana; upi
avat a olo bulu ta ra gunan a Luluai kavava God i tabar avat me, a gunan
ba ra polo na u ma ra polo na livur i alir tana, da ra Luluai, ra God kai ra
umana tama i vavat, i tar tatike ta vavat.
4 Ma ba ava tar bolo lake ra Iordan, avat a vatur go ra umana vat, nina
iau vartuluai pire vavat ure ta go ra bung, ta ra luana Ebal, ma avat a
kolo diat. 5 Ma avat a pait ra uguugu na vartabar ure ra Luluai kavava
God abara, a uguugu na vat; ma koko avat a mut ra vat ma ra palariam.
6 Avat a pait ra uguugu na vartabar kai ra Luluai kavava God ma ra
umana kidoloina vat ika; ma avat a tul tar ra umana tinabar di tuntun
tar ia tadav ra Luluai kavava God tana; 7 ma avat a vartabar ma ra umana
tinabar na varmaram, ma avat a ian abara; ma avat a gugu ta ra luaina
mata i ra Luluai kavava God. 8 Ma avat a tumu vakapa go ra lavur tinata
na varkurai par ta ra umana vat.
9 Ma Moses ma ra umana tena tinabar a tarai Levi dia ga ve ra tarai Israel
par dari: Avat a tarai Israel, avat a ki mut ma avat a valongore; ta ra bung
gori a Luluai kavava God i tar vatur vake avat upi avat kana tarai. 10 Kari
avat a toratorom ta ra nilai ra Luluai kavava God, ma avat a mur kana lavur
vartuluai ma kana lavur togotogo, nina iau tul tar ia ta vavat ta go ra bung.

A tinata na varvabilak aro ra luana Ebal

11 Ma ta nam ra bung iat Moses i ga vartuluai pire ra tarai dari: 12 Go
diat diat a tur ta ra luana Gerisim upi diat a tata vadoane ra tarai, ba ava
tar bolo lake ra Iordan: Simeon, Levi, Iuda, Isakar, Iosep, ma Beniamin;
13 ma go diat diat a tur ta ra luana Ebal upi diat a vatang ra tinata na
varvabilak: Ruben, Gad, Aser, Sebulun, Dan, ma Naptali. 14 Ma ra tarai
Levi diat a varvai, ma diat a tatike ra tinata pire ra tarai Israel ma ra
ngala na nilai diat, dari:
15 Na ti bilak nam ra tutana ba na pait ra tabataba di ka ia ba di tun
mal ia, a magit na milmilikuan pire ra Luluai, ra papalum na lima i ra
tena madaka, ma i vatur ivaive pa ia. Ma ra tarai par diat a tata ma diat a
biti, Amen.
16 Na ti bilak nina ba na pidimuane tamana ba nana. Ma ra tarai par
diat a biti, Amen.
17 Na ti bilak nina ba na kari vue ra vat na langun kai talaina. Ma ra
tarai par diat a biti, Amen.
18 Na ti bilak nina ba na ben varara ra pula kan ra nga. Ma ra tarai par
diat a biti, Amen.
19 Na ti bilak nina ba na pukue vakaina ra varkurai ure ra vaira, ra nat
na ling, ma ra ua na vavina. Ma ra tarai par diat a biti, Amen.
20 Na ti bilak nina ba na va pire ra taulai kai tamana; tago i pala ra mal
kai tamana. Ma ra tarai par diat a biti, Amen.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

21 Na ti bilak nina ba na va pire ta mangana vavaguai. Ma ra tarai par
diat a biti, Amen.
22 Na ti bilak nina ba na va tadav taina, natu i tamana, ba natu i
tinana. Ma ra tarai par diat a biti, Amen.
23 Na ti bilak nina ba na va tadav nimuna. Ma ra tarai par diat a biti,
Amen.
24 Na ti bilak nina ba na ubu ive talaina. Ma ra tarai par diat a biti,
Amen.
25 Na ti bilak nina ba na vatur vake ra vapuak upi na doko ra takodo na
tutana. Ma ra tarai par diat a biti, Amen.
26 Na ti bilak nina ba pa na mulaot ta go ra tinata na varkurai pi na
pait diat. Ma ra tarai par diat a biti, Amen.

A varvadoan ure ra tinorom
(Levi 26:3-13; Vart 7:12-24)

28 1 Ma ari una valongore bulu ra nilai ra Luluai kaum God pi una
nuk pa kana lavur vartuluai par nina iau tul tar ia tam go gori,
ma una pait diat, a Luluai kaum God na vaki u pi una lia ta ra lavur
Tematana ta ra rakarakan a gunagunan; 2 ma go ra lavur bo na magit diat
a tadav u, ma diat a kiki piram, ba una toratorom ta ra nilai ra Luluai
kaum God.
3 Una ti doan ta ra pia na pal, ma una ti doan ta ra pupui. 4 Na ti doan
ra vuai ra pakam, ma ra vuai kaum pia, ma ra vuai kaum lavur vavaguai,
kaum lavur nat na bulumakau, ma kaum lavur nat na sip. 5 Na ti doan
kaum rat ma kaum la di bing ra plaua tana. 6 Una ti doan ta kaum niruk,
ma una ti doan ta kaum niirop. 7 A Luluai na ongor pa kaum lavur ebar
nina dia tut na vinarubu ure u ta ra luaina matam; diat a vana rikai up u
ta ra kopono nga, ma diat a takap kan u ta ra lavurua na nga. 8 A Luluai
na kure tar ra varvadoan piram ta kaum lavur pal na vuvuvung, ma ra
lavur magit u pait ia; ma na vadoane u ta ra gunan a Luluai kaum God i
tabar u me.
9 A Luluai na vatur vapadikat u upi u kana gomgom na tarai, da i ga
vavalima piram, ona una toratorom ta ra lavur vartuluai kai ra Luluai
kaum God, ma una mur kana lavur nga. 10 Ma ra lavur vuna tarai ta
ra rakarakan a gunagunan diat a nunure ba u kap iang tai ra Luluai,
ma diat a burutue u. 11 Ma ra Luluai na vapealane ra lavur bo na magit
piram, na peal ra vuai ra pakam, ma ra vuai kaum lavur vavaguai, ma
ra vuai kaum pia, ta ra gunan a Luluai kaum God i ga kubu tar ia ta ra
umana tamam ma ra vavalima, ba na tabar u me. 12 A Luluai na papa
kana bo na vuvuvung ra bala na bakut piram, ma na tulue ra bata ta
kaum gunan ta kana e, ma na vadoane ra lavur papalum una bili ia; ma
una la tar ra magit ta ra mangoro na vuna tarai, ma vakir una kakail.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

13 Ma ra Luluai na vaki u pi u ra ula ma vakir ra taukuna; una ki ka liu
ma vakir una ki ra pia, ona una toratorom ta ra lavur vartuluai kai ra
Luluai kaum God nina iau tul tar ia tam go gori, upi una nuk pa diat ma
una pait diat; 14 ma koko una vara irai kan ta tika na tinata iau vartuluai
me piram go ieri, ta ra papar a lima tuna ba ra papar a maira, pi una mur
ra lavur enana god ma una torom ta diat.

A balbali ure ra varpiam
(Levi 26:14-46)

15 Ma ari pa u torom ta ra nilai ra Luluai kaum God pi una nuk pa kana
lavur vartuluai par ma kana lavur togotogo, nina iau tul tar ia tam go
ieri, pi una pait diat, io, go ra lavur bilak na magit diat a tadav u, ma diat
a kiki piram.
16 Una ti bilak ta ra pia na pal, ma una ti bilak ta ra pupui. 17 Na ti bilak
kaum rat, ma na ti bilak kaum la di bing ra palaua tana. 18 Na ti bilak ra
vuai ra pakam, ma ra vuai kaum pia, kaum lavur nat na bulumakau, ma
kaum lavur nat na sip. 19 Na ti bilak kaum niruk, ma na ti bilak kaum
niirop.
20 A Luluai na tulue ra magit i bilak piram, a purpuruan, ma ra varbor,
ta ra lavur magit una bili ia, tuk tar ta ra bung di vamutue u, ma tuk tar
ta ra bung una virua lolalolo tana, ure kaum lavur varpiam nina u ga
tatavur kan iau me. 21 A Luluai na tulue ra kaina minait tadav u, ma pa
na ngo tuk tar ta ra bung u tar panie kan ra gunan nina u vana tana pi
una vatur vake. 22 A Luluai na ub u ma ra palaur, ma ra mudian, ma ra
niung, ma ra malamalapang, ma ra ngala na keake, ma ra vuvu i oao, ma
ra kungal; go diat diat a korot vakaina u tuk tar una virua. 23 Ma ra bakut
arama liu na dekdek da ra palariam gobol, ma ra pia ta ra vavai ra kaum
na da ra palariam tuna. 24 A Luluai na pukue ra bata ure kaum gunan upi
na da ra veo ko ma da ra tobon na pia; na bura taun u marama ra bala na
bakut, tuk tar una virua tana. 25 A Luluai na kure u pi kaum lavur ebar
diat a ongor pa u; una vana oai pi avat a varubu ma diat ta ra kopono
nga, ma una takap kan diat ta ra lavurua na nga; ma una da ra magit ba
ra lavur varkurai ta ra rakarakan a gunagunan diat a purpuruan tana.
26 Ma ra lavur beo liuliu diat a en ra viruam, ma damana ra umana leing
na pupui, ma pa ta na korot vue diat.
27 A Luluai na vakadik u ma ra kaina buk Aigipto, ma ra lavur niung,
ma ra tiripa, ma ra kaka, ma pa una langalanga ka ia. 28 A Luluai na
vakadik u ma ra papaua, ma ra pula, ma ra purpuruan; 29 ma ba ra keake
i ki tur una pepere da ra pula i pepere ta ra bobotoi, ma pa una ki bulu ta
kaum lavur vinavana; da arung bat i u ka, ma da ra vatikene vue kaum
tabarikik, ma pa ta na na maravut valaun u. 30 Una tane bat ra vavina,
ma ta enana tutana na va tadav ia; una pait tika na pal, ma vakir una

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kiki tana; una vaume ra uma na vain, ma pa una en ra vuaina. 31 Da doko
kaum bulumakau ta ra luaina matam, ma pa una ian tana; da ra vue kaum
as kan u, ma pa da vamule; da tul tar kaum lavur sip ta kaum umana ebar,
ma pa ta na na maravut valaun u. 32 A umana natum, a umana tutana ma
ra umana vavina, da tul tar diat ta ra enana tarai, ma ra matam na idaidok
ma na gamgavul uka ma ra ginigira upi diat ta ra bungbung par, ma na
dekdek upi una pait ta magit. 33 A vuai kaum pia, ma kaum lavur papalum
par, tika na vuna tarai ba pa u nunure diat diat a en vue; ma da arung
bat vatikene u, ma da rupap u; 34 damana una papaua muka ure ra lavur
magit ra matam na gire. 35 A Luluai na vakadik u ma ra buk i ngangar ta
ra malmalikun na kaum, ma ta ra vo na kaum, ma pa na map, na tur pa ia
ta ra pal a kaum ma na tuk tar ta ra tunurot na ulum.

36 A Luluai na agur pa u, varurung ma ra king ba una vaki ia pi na lue
u, tadav tika na vuna tarai ba pa U nunure diat, u pata, ma damana ra
umana tamam bula pata; ma abara una lotu tadav ra umana enana god, a
davai ma ra vat. 37 Ma una da ra magit na kinaian, ma ra tinata valavalar,
ma ra magit na varkulumai, pire ra lavur vuna tarai par nina ra Luluai na
ben voe u tadav diat.

38 Una kap ra peal magit na vinauma ta ra uma, ma una varurue ra
ikilik, tago ra kubau na en vue. 39 Una vaume ra uma na vain, ma una
laga ia, ma pa una mome ra polo na vain, ma pa una varurue ra vuai
na vain, tago ra po na vui na en ia. 40 Una vatur vake ra umana davai
na oliva ta kaum gunan par, ma vakir una vartap ma ra dangina, tago
ra vuai na oliva na molo ko. 41 Una vangala ra umana bul tutana ma ra
umana bul vavina, ma pa diat a ki piram, tago da ben vavilavilau vue
diat. 42 A kubau na kale pa kaum lavur davai ma ra vuai kaum pia.

43 A vaira ba na ki piram na manga ngala vanavana tam, ma una ikilik
vanavana. 44 Una kakail pirana, ma ia iat pa na kakail piram; na da ra
ula, ma una da ra taukuna.

45 Ma go ra lavur bilak na magit diat a tadav u, ma diat a korot mur u,
ma diat a monong u, tuk tar ta ra bung u virua tana, tago pa u ga torom
ta ra nilai ra Luluai kaum God upi una mur tuna kana lavur vartuluai ma
kana lavur togotogo, nina i ga tul tar ia tam; 46 ma diat a ki taun u da ra
vakilang ma ra magit na kinaian, ma taun ra lavur bul mur tam pa na
mutu.

47 Tago pa u ga torom tai ra Luluai kaum God ma ra gugu, ma ra balam
pa i ga mariga tana, tago i ga peal ra magit piram, 48 kari una torom ta
kaum lavur ebar ba ra Luluai ra tulue diat tadav u, ma una mulmulum,
ma una mar, ma una ki bia, ma una iba upi ra lavur magit; ma na vung
ra kip na palariam ta ra ul a varam tuk tar ta ra bung ba na vamutue u.

49 A Luluai na agur pa ra vuna tarai maro vailik piram, maro ra ngu
na rakarakan a gunagunan, ma na pot lulut da ra minigulai i pururung

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pukai, a vuna tarai ba pa u matoto ta kadia tinata, 50 a vuna tarai ba i
mata kankan, ma pa na ru ra umana kua, ma pa na mari ra umana bul;
51 na en ra vuai kaum lavur vavaguai ma ra vuai kaum pia, tuk ta ra
bung una panie tana; ma pa na en valili ta kon, ba ta vain, ba ta dangi,
ba kaum ta nat na bulumakau, ba ta nat na sip ta kaum kikil na sip, tuk
tar ta ra bung ba na ga vamutue u tana. 52 Na vila vartakalat bat u ta
kaum lavur pia na pal, tuk tar ta ra bung kaum lavur liplip, nina dia
dekdek ma dia tuluai urama liu ma nina u ga nurnur ta diat, diat a tarip
ta kaum gunagunan par; ma na vila vartakalat bat u ta kaum lavur pia
na pal ta kaum gunan par nina ra Luluai kaum God i ga tabar u me. 53 Ma
una en ra vuai ra pakam iat, ra vio i ra umana natum, a umana tutana
ma ra umana vavina, nina ra Luluai kaum God i tar tul tar diat tam;
damana una pait ia ba kaum ebar na arung bat u ta kaum lavur pia na
pal, ba i vila vartakalat bat u, ma ba ra kini na malari i monong u. 54 Ra
tutana, a tena varmari ma ra tena vovovon, na mata kakaina ka tadav
turana, ma tadav kana vakak na taulai, ma tadav ra umana natuna dia ki
valili pirana; 55 ma pa na tabar tikai ta diat ma ta ngungu vio i ra umana
natuna nina ba na en diat, tago pa i vung mule ta magit, ba kaum ebar
na arung bat u ta kaum lavur pia na pal, ba i vila vartakalat bat u, ma ba
ra kini na malari i monong u. 56 Ra vavina piram, nina pa i ongor tago i
tar vala laun da ra bul na vakak, nina pa i la ta ra vinavana ma ra kauna,
tago pa i ongor ra pal a pakana, na mata kakaina tadav kana vakak na
tutana, ma tadav natuna a tutana, ma.tadav natuna a vavina; 57 pa na
mari ra tava na bul nina i vana rikai tana, ba ra umana natuna ba na
kava vaarike diat, tago na en ive ke diat, tago pa kana ta magit mulai, ba
kaum ebar na arung bat u ta kaum lavur pia na pal, ba i vila vartakalat
bat u, ma ba ra kini na malari i monong u.

58 Ona pa una nuk pa ra lavur tinata na varkurai di ga tumu ia ta go ra
buk upi una pait diat, upi una ru go ra mari na iang di manga burutue, A
Luluai kaum God, 59 io, na enana tuna ra lavur kinadik a Luluai na tulue
piram ma pire ra umana natum, a umana ngala na kinadik ba diat a tur
mangoro na kilala, ma ra umana kaina minait ba diat a tur vatikai. 60 Ma
na tulue ra umana ngal Aigipto piram, nina u ga burutue diat, ma diat a
ki petep piram. 61 Damana bula ra lavur minait ma ra lavur kinadik ba pa
di tumu ia ta ra buk go ra lavur varkurai dia tur tana, a Luluai na tulue
diat piram, tuk tar ta ra bung ba una panie. 62 Ma una paupau ka, ma lua
u ga peal da ra kor na tagul arama liu ra maup; tago pa u ga torom ta ra
nilai ra Luluai kaum God.

63 Ma da lua ra Luluai i ga gugu tam upi na pait ra boina tam ma na
vapealane u, damana ra Luluai na gugu upi na vapanie vue u ma na
vamutue u, ma da rubat vue u kan ra gunan nina u vana tana upi una
kale vake. 64 Ma ra Luluai na imire vurvurbingitane u pire ra lavur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Tematana, na tur pa ia tai tika na ngu na rakarakan a gunagunan ma
na tuk tar tai ta ra nguna; ma abara una lotu tadav ra umana enana
god, nina ba pa u ga nunure diat, u pata, ma ra umana tamam bula
pata. a davai ma ra vat. 65 Ma ba u ki pire nam ra lavur Tematana pa
una balamat, ma ra pal a kaum pa na ngo tana; ma ra Luluai na vadadar
ra balam, ma na vagavul ra matam, ma na vabilua ra tulungeam;
66 a vinirua na tur vatikai ta ra luaina matam, ma una burburut ta ra
bungbung na keake ma ra bungbung na marum, ma pa una nunure bulu
ba na dave bar kaum nilaun; 67 ta ra malana una biti, Gala na ravian!
ma ta ra ravian una biti, Gala na malana! ure ra bunurut ra balam na
dadadar me, ma ure ra magit ra matam na gire. 68 Ma ra Luluai na vako
u ta ra umana parau pi una vana mulai Aigipto, ta ra nga iau ga biti tam
ba pa una gire mule; ma abara una valar ia ba una ivure mule u ta kaum
lavur ebar, upi u kadia tultul na tutana ma kadia tultul na vavina, ma pa
ta na na kul vake u.

A kunubu kai ra Luluai pire ra tarai Israel ta ra gunan Moab

29 1 Go ra tinata na kunubu nina ra Luluai i ga vartuluai pire Moses
ure, upi diat ma ra tarai Israel diat a pait ia ta ra gunan Moab,
tika na pakana mulai ta nam ra kunubu dia ga pait ia aro Koreb.
2 Ma Moses i ga oro pa ra tarai Israel par, ma i ga biti ta diat dari: Ava
tar gire ra lavur magit a Luluai i ga pait ia ta ra luaina mata i vavat ta ra
gunan Aigipto, tai Parao, ma ta kana lavur tultul, ma ta kana gunagunan
par, 3 ra lavur valavalar ra mata i vavat i ga gire, ra lavur vakilang, ma ra
lavur ngala na magit na kinaian; 4 ma ra Luluai pa i ga tul tar ia ta vavat
ba ra bala i vavat na matoto, ma ra mata i vavat na gigira ilam, ma ra
talinga i vavat na valongor ilam, ma i damana boko tuk ta ra bung gori.
5 Ma iau ga rap lue avat ta ra bil a ivat na vinun na kilala; kavava mal
pa i maulana ta ra paka i vavat, ma ra pal a kau i vavat pa i kaina ta ra
kau i vavat. 6 Pa ava ga en ra gem tuna, ma pa ava ga mome ra polo na
vain ba ra tava longlong; upi avat a nunure ba iau ra Luluai kavava God.
7 Ma ba ava ga pot ta go ra gunan, Sikon ra king Kesbon ma Og ra king
Basan dir ga vana rikai tadav dat upi ra vinarubu, ma da ga ubu dir;
8 ma da ga vatur vake kadir gunan, ma da ga tibe tar ia ta ra vuna tarai
Ruben, ma ta ra vuna tarai Gad, ma ta ra ngungu vuna tarai Manase. 9 Io,
avat a torom ta ra tinata ta go ra kunubu, ma avat a pait ia, upi avat a
mal ra lavur magit avat a bili ia.
10 Gori avat par ava tur ta ra luaina mata i ra Luluai kavava God;
kavava umana luluai, kavava lavur vuna tarai, kavava umana patuana,
ma kavava umana raprap, maia, a tarai Israel par, 11 kavava umana bul,
kavava umana vavina, ma ra umana vaira dia ki ta kavava lavur gunan,
diat par a umana tena kita davai ma ra umana tena kulupe tava, 12 upi

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

avat a kapupi ra kunubu kai ra Luluai kavava God, ma kana vavalima,
nina ra Luluai kavava God i pait ia pire vavat go gori; 13 upi ieri na vaki
avat kana tarai, ma upi ia iat kavava God, da i ga biti ta vavat, ma da i ga
vavalima pire ra umana tama i vavat, pire Abaraam, pire Isak, ma pire
Iakob.
14 Ma vakir iau pait go ra kunubu ma go ra vavalima pire vavat ika,
15 iau pait ia pire diat dia tur pire dat ta go ra bung ta ra luaina mata i ra
Luluai kada God, ma pire diat bula pa dia ki varurung ma dat ati ta go ra
bung.
16 Tago ava nunure kada kini ta ra gunan Aigipto, ma kada vinavana
alalu ta ra gunan kai ra umana Tematana da ga alu tana; 17 ma ava tar
gire kadia lavur bilak na mangamangana, ma kadia lavur tabalar, a davai
ma ra vat, a silva ma ra goled, nina dia tur livuan ta diat.
18 Io, avat a varbalaurai, upi koko ta tutana, ba ta vavina, ba ta
barniuruna, ba ta apik na tarai pire vavat, ba dia vana irai gori kan
ra Luluai kada God, pi diat a lotu tadav ra lavur god kai nam ra lavur
Tematana; upi koko ta tika na bit a davai pire vavat ba na vuai ra taring
matmat ba ra magit i mapak, 19 ma ba i valongore ra tinata ta go ra
vavalima, na tata vadoane mule ta ra balana ma na biti ka: A dovotina ra
balagu i varpiam dekdek, ma ina ki mamal ika; damana diat dia boina
ma diat dia kaina dia virua varurung; 20 a Luluai pa na nur vue nam ra
tutana, ra kankan kai ra Luluai ma kana niongor dir a mi ure nam ra
tutana, ma ra tinata na varvabilak par ta go ra buk na ot taun ia, ma
ra Luluai na pun vue ra iangina ta ra vavai ra bakut. 21 Ma ra Luluai na
pilak vaire vue kan ra lavur vuna tarai Israel par upi na kaina, varogop
ma ra lavur tinata na varvabilak ta ra kunubu nina di ga tumu ia ta go ra
buk na varkurai.
22 Ma ra taun tarai namur, a umana natu i vavat ba diat a laun namur,
ma ra umana vaira ba diat a vut maro ra gunan vailik, diat a nuknuk,
ba dia gire ra lavur kinadik i tup nam ra gunan, ma ra lavur minait ra
Luluai i tulue tadav ia, 23 ra gunan par i pakar, ma i solt, ma i madodo,
ma pa di vaume ta magit tana, ma pa i vuai, ma pa ta vura i tavua tana,
da ra vinirua i ga tadav Sodom ma Gomora, Adma ma Seboim, nina ra
Luluai i ga pukue vue diat ta kana kankan ma ta kana kavavar, 24 maia,
ra lavur vuna tarai diat a biti dari: Ta ra ava ra Luluai i tar pait go ra
lavur magit ta go ra gunan? Ava ra kukurai ra karangap i go ra ngala na
kulot? 25 Ma ra tarai diat a biti dari: Tago dia ga piam vue ra kunubu kai
ra Luluai, ra God kai ra umana tama i diat, nina i ga pait ia pire diat ba
i ga agure vairop diat kan ra gunan Aigipto, 26 ma dia ga vana ma dia ga
torom ta ra umana enana god, ma dia ga lotu tadav diat, a umana god
ba pa dia ga nunure diat, ma nina pa i ga togue tar ia ta diat; 27 kari ra
kankan kai ra Luluai i ga tut ure go ra gunan, upi na vakadik ia ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lavur bilak na magit di ga tumu diat ta go ra buk; 28 ma ra Luluai i ga
kankan ma i ga rubat vue diat kan kadia gunan, ma i ga kavavar, ma i ga
ngala kana milmilikuan pire diat, ma i ga okole vue diat tar ta ra enana
gunan, da i ot gori.
29 Kai ra Luluai kada God ra lavur magit i pidik; ma ra lavur magit di
ga vaarike, kadat ma kai ra lavur natu i dat pa na mutu, upi dat a pait ra
lavur tinata ta go ra varkurai.

A magit ba da pait ia upi da vatur vake ra varvalaun ma ra varvadoan

30 1 Ma ba go ra lavur magit dia tar tadav u, ra magit na varvadoan
ma ra magit na varvabilak, nina iau ga vaarike diat piram, ma
una nuk pa diat ba u kiki livuan ta ra umana Tematana nina ra Luluai
kaum God, i ga korot tar u pire diat, 2 ma ba una lilikun tadav ra Luluai.
kaum God, avat ma ra umana natum, ma una toratorom ta ra nilaina
ta nam parika iau vartuluai piram ure ta go ra bung, ma ra balam
parika ma ra nuknukim parika, 3 io, ra Luluai kaum God na pala vue u
kan ra kini na vilavilau, ma na mari u, ma na lilikun piram ma na ben
varurue u kan ra lavur Tematana, nina ra Luluai kaum God i ga imimire
vurvurbingitane u pire diat. 4 Ona ta umana ta kaum tarai nina di ga
okole vue diat dia ki ta ra ngu na rakarakan a gunagunan, a Luluai kaum
God na ben varurue u maro, ma maro iat na vila pa u; 5 ma ra Luluai
kaum God na agur pa u ta ra gunan ra umana tamam dia ga vatur vake,
ma una kale pa ia; ma na pait ra magit i boina piram, ma na vapealane u
pi una peal ta ra umana tamam.
6 Ma ra Luluai kaum God na tul tar ra pokakikil tuna ta ra balam, ma
ta ra bala i ra umana natum, upi una mari ra Luluai kaum God ma ra
balam parika ma ra nuknukim parika, upi una laun. 7 Ma ra Luluai kaum
God na tulue go ra lavur magit na varvabilak tadav kaum lavur ebar, ma
tadav diat dia milmilikuane u nina dia ga vakaina u. 8 Ma una lilikun ma
una toratorom ta ra tinata kai ra Luluai, ma una pait kana lavur vartuluai
ba iau tul tar diat tam ta go ra bung. 9 Ma ra Luluai kaum God na manga
vatavua ra lavur papalum na limam, ma ra vuai ra pakam, ma ra vuai
kaum lavur bulumakau, ma ra vuai kaum pia, upi una boina tana; ma ra
Luluai na gugu mulai pi na pait ra boina tam da i ga gugu ure ra umana
tamam, 10 ona una toratorom ta ra nilai ra Luluai kaum God, upi una
pait kana lavur vartuluai ma kana lavur togotogo nina di ga tumu diat ta
go ra buk na varkurai, ona una lilikun tadav ra Luluai kaum God ma ra
balam parika ma ra nuknukim parika.
11 Go ra vartuluai ba iau tul tar ia tam gori pai i dekdek tam, ma pa
i tur vailik. 12 Vakir i bang arama ra bala na bakut upi una biti dari: To
ia na vana urama ra bala na bakut ure avet, ma na kap ia uti pire vevet,
ma na varvai tana pire vevet, upi avet a pait ia? 13 Ma vakir i bang ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

papar a ta maro upi una biti dari: To ia na bolo ra ta uro ure avet, ma
na kap ia uti pire vevet, ma na varvai tana pire vevet, upi avet a pait ia?
14 Ma ga ra tinata i maravai tuna piram, ta ra ngiem ma ta ra balam, upi
una pait ia.
15 Ea, gori iau tar vaarike ra nilaun ma ra boina, ra minat ma ra kaina,
ta ra luaina matam; 16 tago iau tar vartuluai piram gori ba una mari ra
Luluai kaum God, ma ba una mur kana nga ma una torom ta kana lavur
vartuluai, ma kana lavur togotogo, ma kana lavur varkurai, upi una laun
ma una peal, ma ra Luluai kaum God na vadoane u ta ra gunan nina
una olo tana pi una vatur vake. 17 Ma ona ra balam i vana irai, ma pa u
valongore kana tinata, ma ona da al varara u, ma u lotu tadav ra umana
enana god, ma u torom ta diat, 18 io, gori iau ve u ba a dovotina una virua
muka; vakir una valolokon kaum kini ta go ra gunan nina u bolo ta ra
Iordan upi una vana tana upi una vatur vake. 19 Boina ba ra bala na bakut
ma ra rakarakan a gunagunan dir a varvai maravut iau gori, ba iau tar
vaarike ta ra luaina matam ra nilun ma ra minat, ra magit na varvadoan
ma ra magit na varvabilak; kari una pilak pa ra nilaun upi una laun, u
ma ra lavur bul mur tam, 20 ma una mari ra Luluai kaum God, ma una
toratorom ta ra nilaina, ma una ki petep pirana; tago nam ia ra vunapai
kaum nilaun, ma na valolokon kaum kini, upi una ki ta ra gunan nina ra
Luluai i ga vavalima tar ia ta ra umana tamam, tai Abaraam, tai Isak, ma
tai Iakob.

Iosua i kia vue Moses

31 1 Ma Moses i ga vana ma i ga tatike go ra lavur tinata ta ra tarai
Israel par. 2 Ma i ga biti ta diat dari: Gori iau tar laun vue tika na
mar ma a ura vinun na kilala; i dekdek upi ina vana vurvurbit mulai; ma
ra Luluai i ga biti tagu, Koko una vana lake ra Iordan. 3 A Luluai kavava
God na lua ta vavat ta ra vinavana lake; ia iat na li vue go ra lavur vuna
tarai ta ra luaina mata i vavat, ma avat a ki ur vue diat; ma Iosua na
lue rap avat ta ra vinavana lake, da ra Luluai i ga biti. 4 Ma ra Luluai na
pait ra magit ta diat da i ga pait ia tai Sikon ma Og, a ura king kai ra
tarai Amor, ma ta kadir gunan, ba i ga vamutue dir. 5 Ma ra Luluai na
nur tar diat ta vavat, ma avat a pait ra lavur magit ta diat varogop ma
ra vartuluai iau tar tul tar ia ta vavat. 6 Avat a ongor ma avat a balamat,
koko avat a burut ma koko avat a ururian ure diat; tago avat a varagur
ma ra Luluai kavava God; pa na tatavur kan avat, ma pa na tur irai kan
avat.
7 Ma Moses i ga oro pa Iosua, ma i ga biti tana dari ta ra luaina mata
i ra tarai Israel par: Una ongor ma una balamat, tago avat ma go ra
tarai avat a olo boko ta ra gunan nina ba ra Luluai i ga vavalima pire
ra umana tama i diat ba na tul tar ia ta diat, ma una tibe tar ia ta diat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

upi diat a kale pa ia. 8 Ma ra Luluai iat na lue rap u; na ki maravut u, pa
na tatavur kan u, ma pa na vana kan u; koko una burut ma koko una
ururian.

Da luk ra varkurai ta ra lavlavurua na kilala

9 Ma Moses i ga tumu go ra varkurai, ma i ga tul tar ia ta ra umana
tena tinabar a umana natu i Levi, nina dia ga kip ra bok na kunubu kai
ra Luluai, ma ta ra umana patuana Israel par. 10 Ma Moses i ga vartuluai
pire diat dari: Ba i par ra lavlavurua na kilakilala, ma ta ra e di ga kure
ba da pala varvuai tana, ta ra lukara na pal na turturup, 11 ba ra tarai
Israel par dia vana rikai ta ra luaina mata i ra Luluai kavava God ta ra
pakana ba na pilak pa ia, avat a luk go ra varkurai ta ra luaina mata i ra
tarai Israel par upi diat a valongore. 12 Avat a varurue ra tarai, a umana
tutana ma ra vaden ma ra umana bul, ma ra umana vaira dia ki ta
kavava gunan, upi diat a valongore, ma diat a vartovo ta ra variru tadav
ra Luluai kavava God, ma diat a nuk pa ra lavur tinata ta go ra varkurai,
ma diat a pait ia, 13 ma upi ra umana natu i diat nina dia tuptup tana diat
a valongore, ma diat a vartovo ta ra variru tadav ra Luluai kavava God,
ta ra lavur bungbung par ta nam ra gunan nina ava bolo lake ra Iordan
upi avat a vatur vake.

A mutuaina varvateten kai ra Luluai pire Moses

14 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Ea, ra e nina una mat i tana i papait
na maravai; una oro pa Iosua, ma amur a tur rikai ta ra pal na varbarat,
upi ina vartuluai pirana. Ma Moses ma Iosua dir ga vana ma dir ga tur
rikai ta ra pal na varbarat. 15 Ma ra Luluai i ga tur rikai ta ra pal ta ra
gobol a bakut; ma ra gobol a bakut i ga tur arama liu ta ra mataniolo na
pal.
16 Ma ra Luluai i ga biti tai Moses: Ea, da vadiop u varurung ma ra
umana tamam; ma go ra tarai diat a tut, ma diat a vana rara ure ra
umana enana god kai ra gunan, nina diat a vana tana upi diat a ki ie,
ma diat a vana kan iau, ma diat a vatamam vue ra kunubu dat varurung
da ga pait ia. 17 Ma ta nam ra bung kaugu kankan na tut rikai ure diat,
ma ina vana kan diat, ma ina ive ra matagu kan diat, ma da vapanie vue
diat, ma mangoro na kaina magit ma mangoro na varmonong diat a tup
diat; ma diat a biti ta nam ra bung dari: Dave, go ra lavur kaina magit
pa dia tup dat vang tago kada God pa i ki livuan ta dat? 18 Ma a dovotina
ina ive ra matagu ta nam ra bung ure ra lavur kaina magit dia tar pait ia,
tago dia tar vana irai upi ra umana enana god.
19 Io, amur a tumu go ra kakailai pi kavavat, ma una tovo ra tarai Israel
me; una poe ta ra ngie i diat upi go ra kakailai na da kaugu tena varvai
kapa ure ra tarai Israel. 20 Tago ba ina ga agur pa diat ta ra gunan nina

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

iau ga vavalima tar ia ta ra umana tama i diat, a gunan ba ra polo na u
ma ra polo na livur i alir tana, ma ba diat a ga ian, ma diat a ga maur,
ma diat a ga tubu, io, diat a vana upi ra umana enana god, ma diat a
torom ta diat, ma diat a pidimuane iau, ma diat a vatamam vue kaugu
kunubu. 21 Ma ba ra lavur kaina magit ma ra lavur varmonong dia tup
diat, go ra kakailai na takun diat da ra tena varvai kapa; tago pa na ga
panie kan ra ngie i ra lavur bul mur ta diat; tago iau nunure ra nuknuk i
diat nina dia varvakai me go gori ba pa iau agur pa diat boko ta ra gunan
iau ga vavalima tana. 22 Damana Moses i ga tumu go ra kakailai ta nam
ra bung, ma i ga tovo tar ia ta ra tarai Israel.
23 Ma ra Luluai i ga vartuluai pire Iosua natu i Nun, ma i ga biti: Una
ongor ma una balamat, tago una agure pa boko ra tarai Israel ta ra
gunan nina iau ga vavalima tar ia ta diat; ma ina ki maravut u.
24 Ma ba Moses i ga tumu vaip ra tinata na varkurai ta go ra buk, ma
i ga tar par, 25 Moses i ga vartuluai pire ra tarai Levi, nina dia ga kip ra
bok na kunubu kai ra Luluai, dari: 26 Avat a tak pa go ra buk na varkurai,
ma avat a vung ia ta ra paparai ra bok na kunubu kai ra Luluai kavava
God, upi na bang abara da ra tinata na vartakun ure avat. 27 Tago iau
nunure kavava varpiam ma kavava pue ngangar; ea, ieri ba da laun
varurung boko ava tar piam vue ra Luluai; ma na dave bar ba ina ga mat?
28 Avat a oro guve pa ra lavur patuana ta kavava lavur apik na tarai ma
kavava lavur raprap piragu, upi ina tatike go ra lavur tinata ta ra talinga
i diat, ma ina vatang upi ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan
upi dir a varvai takun diat. 29 Tago iau nunure ba ina mat, ma namur
avat a vabilak vakakit mule avat, ma avat a vana irai kan ra nga iau tar
vartuluai pire vavat ba avat a mur ia; ma ra kaina na monong avat ta ra
kilakilala namur, tago avat a pait ra magit i kaina ta ra luaina mata i ra
Luluai, ma avat a vakankan ia ma ra papalum na lima i vavat.

A kakailai kai Moses

30 Ma Moses i ga tatike vaip ra tinata ta go ra kakailai ta ra luaina mata
i ra kivung kai ra tarai Israel, dari:

32 1 U a bala na bakut, una ki na valongor, ma ina tata;
Ma ra rakarakan a gunagunan na valongore ra tinata na ngiegu.
2 Kaugu tinata na vartovo na bura da ra tua na bata,
Ma kaugu pirpir na bilim da ra mavoko;
Da ra ririmi ta ra vura i golgol,
Ma da ra bata tonoi taun ra lavur davai.
3 Tago ina varvai ure ra iang i ra Luluai;
Avat a ru tuna kada God.
4 Ra Vat Ki, kana papalum i ko kakit;
Tago kana lavur mangamangana par dia takodo;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A dovot na God ma pa ta kaina tana,
I takodo ma i ko.
5 Dia ga pait ra magit i bilak pirana,
Vakir diat ra umana natuna, tago dia dur;
A taun tarai i kaina ma i gegagege ra maukua i diat.
6 Dave, ava balbali damana pire ra
Luluai,
Avat a tarai na papaua ma ra umana tabobo?
Dave, vakir ia tama i vavat, ma pa i kul vake avat laka?
Ia iat i tar vaki avat, ma i tar vapadikat avat.
7 Avat a nuk pa ra e amana tana,
Avat a nuk pa ra lavur kilala kai mangoro na taun tarai;
Avat a tir ra umana tama i vavat, ma diat a vaarike pire vavat;
Ma kavava umana patuana, ma diat a vateten avat.
8 Ba ra Ngala Kakit i ga tive tar kadia gunan ta ra umana vuna tarai,
Ba i ga tibe varbabaiane ra tarai.
I ga pait ra lavur langun kai ra tarai
Varogop ma ra niluluk ure ra tarai Israel.
9 Tago ra tarai kai ra Luluai kana tiniba iat;
I tar kale pa Iakob ba kana iat.

10 I ga na tadav ia ta ra gunan i bil tuna,
Ma ta ra ngala na pupui i lingling;
I ga tur kikilane, i ga matamataure,
I ga balabalaure da ra kiau na matana iat;
11 Da ra taragau i vargat ra umana natina ta kana po,
Ma i bebabebe kove diat,
Ma i vue pepeba, ma i vatur vake diat,
Ma i puak pa diat ta ra bebeana,
12 A Luluai kaka i ga rap lue,.
Ma pa ta vaira na god i ga ki pirana.
13 I ga vaki ia ta ra lualuana ta ra rakarakan a gunagunan,
Ma i ga en ra vuai ra uma;
Ma i ga vau ia ma ra polo na livur i arikai kan ra vat ki,
Ma ra dangi i tavit rikai ta ra dekdek na vat;
14 A bira na polo na u na bulumakau, ma ra polo na u na sip,
Varurung ma ra bira na nat na sip,
A bira na sip Basan, a tomotoina, ma ra bira na me,
Ma ra vit i boina tuna:
Ma ava ga mome ra vain, a polo na vuai na vain.

15 Ma Iesurun i ga tubu vavavana, ma i ga ruarua;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ava tar bira, ava tar tubu, ava tar monoina;
Io, i ga vana kan God nina i ga vaki ia,
Ma i ga nuknuk vakuku ure ra Vat Ki i laun tana.
16 Dia ga vangangal ia ma ra lavur enana god,
Dia ga vakankan ia ma ra lavur bilak na magit.
17 Dia ga vartabar tadav ra umana tabaran ba pa dia God,
Tadav ra umana god dia ga tuptup ta diat,
Tadav ra umana god dia ga kabur vana rikai,
Nina ra umana tama i vavat pa dia ga burutue diat.

18 Ma pa ava nuk pa ra Vat Ki nina i ga vangala avat,
Ma ava tar valubane God nina i ga vaki avat.
19 Ma ra Luluai i ga gire, ma i ga milmilikuane diat,
Tago ra umana natuna, a umana tutana ma ra umana vavina, dia vakankan ia.
20 Ma i ga biti: Ina ive ra matagu kan diat,
Ina gire ba ava bar ra mutuai diat;
Tago diat a tarai i manga gegagege ra nuknuk i diat,
A umana bul na vartuam.
21 Dia tar vangangal iau ma ra magit ba pa i god;
Dia tar vakankan iau ma kadia lavur magit vakuku;
Io, ina vangangal diat ma diat ba vakir diat a tarai;
Ina vakankan diat ma ra vuna tarai na papaua.
22 Tago ra iap i io ure kaugu kulot,
Ma i io tuk tar ta ra ruarua na tulungen aro iat,
Ma i vaimur vue ra rakarakan a gunagunan ma ra lavur magit i tavua tana,
Ma i vautunge ra lavur bit a lualuana.
23 Ina tulue vartataurane ra lavur varmonong taun diat;
Ina ponok diat ma kaugu lavur pu;
24 Diat a palaur ma ra mulmulum, ma diat a imur ma ra ngala na oao,
Dimana diat a panie ta ra ngal;
Ma ina tulue ra pal a ngie i ra umana leing tadav diat,
Varurung ma ra taring matmat i ki ta ra lavur mangana dia kakao ra pia.
25 Ara ra pia ra pakat na vunarubu na ra vue ra umana natu i diat,
Ma ta ra umana pakana pal ra nidadar;
Na vamutue dir par ra barmana ma ra gara na vavina,
Ra kuramana ma ra kua.
26 Iau ga biti ba ina imire vue diat ta ra gunan vailik,
Ma ina vapanie vue ra nuknuk uraure diat kan ra tarai;
27 Ma iau ga burutue ke ra kankan kai ra ebar,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kan ra nuknuk i kadia lavur ebar na rara,
Ma diat a biti: A lima i dat i dekdek,
Ma ra Luluai pa i ga pait go ra lavur magit par.

28 Tago diat a vuna tarai ba pa dia matoto,
Ma pa i kapa ra bala i diat.
29 Gala dia kabinana pi go ra lavur magit na tapala pire diat.
Upi diat a nuk pa ra mutuai diat!
30 Na tale davatane ra kopono ba na korot mur tika na arip na marmar,
Ma ra ivut upi dir a korot vue ra vinun na arip na marmar,
Ia kaka ba kadia Vat Ki i ga tar ivure diat,
Ma ra Luluai i ga tar nur vue diat?
31 Tago kadia vat ki pa i da kada Vat Ki,
Maia, ma kada lavur ebar iat dia kure damana.
32 Tago kadia davai na vain a ibul na vain Sodom,
Ma i ga tur ta ra uma aro Gomora;
Kadia vuai na vain i da ra tava mapak,
Kadia lavur kura vuai na vain dia manmanin;
33 Kadia polo na vain i da ra taring kai ra umana vui,
Ma da ra taring matmat kai ra umana varkarat na vui.

34 Dave bar, pa di ga vung vake go piragu,
Ma pa di ga vabulit ia bar varurung ma kaugu ngatngat na tabarikik?
35 Kaugu iat ra varobo, ma kaugu ra balbali,
Ta nam ra bung ba na tagalir ra kau i diat;
Tago ra bung dia malari tana i tar maravai,
Ma ra lavur magit ba diat a tup diat, diat a pampam.
36 Tago a Luluai na kure kana tarai,
Ma na mari mule kana umana tultul;
Ba i gire ra dekdek i diat i tar panie,
Ma pa ta na i ki valili, ta vilavilau ba ta tikai i langalanga.
37 Ma na biti: Akave kadia lavur god.
Ra vat ki nina dia ga nurnur tana,
38 Nina dia ga en ra bira ta kadia lavur vartabar,
Ma dia ga mome ra vain ta kadia tinabar na nimomo?
Boina diat a tut ma diat a maravut avat,
Boina diat a kovakove avat!

39 Io, avat a gire ba iau kaka God,
Ma pa ta god mulai amir ki varurung me;
Iau vardodoko, ma iau valavalaun;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Iau vuna ta ra kinkin, ma iau map ia;
Ma pa ta na na valaun ta tikai kan ra limagu.
40 Tago iau tulue ra limagu urama ra bala na bakut,
Ma iau biti: Da iau laun pa na mutu,
41 Ba iau al vamangi kaugu pakat na vinarubu i bagabagele,
Ba iau bibili ta ra varkurai,
Ina varobo pire kaugu lavur ebar,
Ma ina balbali pire diat dia milikuane iau.
42 Kaugu lavur pu diat a maur ma ra gap,
Ma kaugu pakat na vinarubu na en ra vio i ra tarai,
Ma ra gapu i diat dia virua, ma ra gapu i diat di ben vavilavilau diat,
Kan ra ulu i ra umana raprap kai ra umana ebar.

43 Avat a umana Tematana, avat a pite pa kana tarai;
Tago i obo pa ra gapu i kana umana tultul,
Ma i balbali pire kana lavur ebar,
Ma i pait ra varporong ure kana gunan ma kana tarai.

44 Ma Moses i ga vana ma i ga tatike ra lavur tinata ta go ra kakailai ta ra luaina mata i ra tarai, dir ma Iosua natu i Nun. 45 Ma Moses i ga ngo ma ra varvai ure go ra lavur tinata ta ra tarai Israel par, 46 ma i ga biti ta diat dari: Avat a nuk bulu pa go ra lavur tinata iau vaarike ta vavat ta ra bung gori; ma avat a vartuluai pire ra lavur natu i vavat ba diat a ongor ta ra lavur tinata par ta ra varkurai upi diat a pait diat. 47 Tago vakir a magit vakuku pire vavat, kavava nilaun i vuna tana, ma ure go ra tinata avat a valolokon kavava kini ta ra gunan nina avat a vana lake ta ra Iordan ure, upi avat a vatur vake.

God i mulaot pi Moses na gire kapi ra gunan Kanaan

48 Ma ta nam ra bung iat a Luluai i ga ve Moses dari: 49 Una tutua ta ra ul a luana Abarim, ta ra luana Nebo, ta ra gunan Moab, nina i vatale uro Ieriko, ma una bobe ra gunan Kanaan, nina iau tul tar ia ta ra tarai Israel upi diat a vatur vake; 50 ma una tapula ma una mat ta ra luana nina una tutua tana, da turam Aron i ga tapula ma i ga mat ta ra luana Or; 51 tago amur ga piam vue iau pire ra tarai Israel ta ra tava Meriba-Kades ta ra bil Sin; tago pa amur ga ru iau pire ra tarai Israel. 52 Io, una gire ra gunan ta ra luaina matam; ma i dekdek upi una vana ta ra gunan nina iau tabar ra tarai Israel me.

Moses i vadoane ra umana vuna tarai Israel

33 1 Ma Moses i ga tata.vadoane value ra tarai Israel ma go ra tinata na varvadoan, ma namur i ga mat. 2 Ma i ga biti dari:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A Luluai i ga vut maro Sinai,
Ma i ga vana rikai tadav diat maro Seir;
I ga pupua rikai maro ra luana Paran,
Ma i ga vana kan ra vinun na arip na marmar na tena gomgom;
A birao na varkurai i ga tur ta ra papar a limana tuna ure diat.

3 Maia, i ga mari kana tarai;
Kana lavur viviliai dia bakit ta ra limana;
Ma dia kiki pire ra kaum,
Diat par tikatikai dia tar vaturk vake kaum tinata.

4 Moses i ga tul tar ra varkurai ta dat,
Upi ra tiniba ta ra kivung kai Iakob.
5 Ma ra Luluai i ga ki na king pire Iesurun.
Ba ra umana patuana kai ra tarai dia ga ki rangup,
A lavur vuna tarai Israel varurung.

6 Boina ba Ruben na laun, ma koko na mat,
Ma koko ra taraina na paupau ka.

7 Ma i ga vatang go ra tinata ure Iuda:
Luluai, una valongore ra nilai Iuda,
Ma una agur pa ia tadav kana tarai;
I ga varubu ma ra limana ure diat;
Ma una ga maravut ia ure kana lavur ebar.
8 Ma ure Levi, i ga biti:
Kaum Tumim ma kaum Urim dir tur pire kaum vakak na tutana,
Nina u ga valar ot pa ia aro Masa,
Nina amur ga vartoto me ta ra tava Meriba;
9 Nina i ga biti ure tamana ma ure nana dari: Pa iau gire dir;
Pa i ga mulaot bula ta ra umana turana,
Ma damana ra umana natuna iat, pa i ga nunure diat;
Tago dia ga nuk pa kaum tinata,
Ma dia torom ta kaum kunubu.
10 Diat a vateten tar kaum lavur varkurai tai Iakob,
Ma kaum tinata na vartovo tai Israel;
Diat a vung ra bulit na davai i ang na katkat ta ra luaina matam,
Ma ra kidoloina tinabar di tuntun tar ia ta kaum uguugu na vartabar.
11 Luluai, una vadoane kana tabarikik,
Ma una manane ra papalum na limana;
Una kita kang ra lu i diat dia tut na vinarubu ure,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra lu i diat dia milmilikuane, upi koko diat a tut mulai.

12 Ure Beniamin, i ga biti:
A vakak kai ra Luluai na ki bulu pirana;
I kove ta ra bung parika,
Ma i kiki livuan ta ra ul a varana.

13 Ma ure Iosep, i ga biti:
Kana gunan na kedek tai ra Luluai,
Ta ra lavur ngatngat na magit marama ra bala na bakut, ta ra mavoko,
Ma ta ra tava i ninim rikai mara ra pia,
14 Ma ta ra lavur ngatngat na magit dia matuka ta ra keake,
Ma ta ra lavur ngatngat na magit dia tavua ta ra gaigai,
15 Ma ta ra lavur bo na magit dia tavua ta ra lualuana ania tana,
Ma ta ra lavur ngatngat na magit dia tur ta ra buabuana pa na mutu,
16 Ma ta ra lavur ngatngat na magit dia tavua ta ra rakarakan a gunagunan, ma dia koakor tana,
Ma ta ra varmari kai nina i ki ra pupui;
Boina ba ra nidoan na ki ta ra ulu i Iosep,
Ma ta ra tunurot na ulu i nina i ga luluai ta ra tara na turana.
17 Kana luaina nat na bulumakau, i lia tuna,
Ma ra ramuna i da ra ram u ra bulumakau i leing;
Na tumatumak ra lavur vuna tarai me tuk tar ta ra ngu na rakarakan a gunagunan;
Damana ra vinun na arip na marmar kai Epraim,
Ma ra arip na marmar kai Manase.

18 Ma ure Sebulun, i ga biti:
Sebulun, una gugu ta kaum lavur vinavana,
Ma u Isakar, ta kaum lavur pal na mal.
19 Da ting pa ra tarai upi diat a vana ta ra luana;
Ma diat a tul tar ra umana takodo na tinabar abara;
Tago diat a maur ma ra ngala na tabarikik na ta,
Ma ra ngatngat na tabarikik i tur ivai ta ra veo.

20 Ma ure Gad, i ga biti:
Nina ba na vangala Gad na ti doan;
I kiki da ra leon,
Ma i karat kadakadal ra lima, ma ra tunurot na ula.
21 I ga pilak vake ra luaina tiniba ure mule,
Tago di ga tibe vaire pa ra pakana abara pi kai ra tena varkurai;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma i ga vut tadav ra umana luluai kai ra tarai,
Ma i ga pait ot pa ra magit i takodo kai ra Luluai,
Ma kana lavur varkurai pire Israel.

22 Ma ure Dan, i ga biti:
Dan i da ra nat na leon,
Ma i pil rikai maro Basan.
23 Ma ure Naptali, i ga biti:
U Naptali, u tar maur ma ra varmari,
Ma u tar kor ma ra magit na nidoan tai ra Luluai;
Una kale pa ra ta ma ra papar a taubar.

24 Ma ure Aser, i ga biti:
Aser na ti doan muka, ma na lia ta ra umana bul;
Boina ba ra umana turana diat a manane,
Ma boina ba na puk ra kauna ta ra dangi.
25 Da pait kaum babat ma ra palariam tuna ma ra palarian gobol;
Ma da ra e, damana bula ra dekdekim.

26 Iesurun, pa ta na mulai dir varogop ma God,
Nina i ki ra bala na bakut upi na maravut u,
Ma ta kana minamar ta ra ul a bakut.
27 God tukum ia ra kubam,
Ma da bokaboko ta ra limana pa i mutu;
I ga okole vue ra ebar kan ra luaina matam,
Ma i ga biti: Una vamutue.
28 Ma Israel i kiki bulu,
A vunapai Iakob kaka i ki,
Ta ra gunan na kon, ma ta ra gunan na vain;
Maia pa, kana bala na bakut i vatua ra mavoko.
29 U Israel, u ti doan; la mulai amur varogop me, a tarai a Luluai i tar valaun ia,
A bakbakit na maramaravut piram,
Ma kaum pakat na vinarubu na niuvia!
Kaum lavur ebar diat a va dudur pa u;
Ma una ruarua taun kadia lavur lualuana.

Moses i mat

34 1 Ma Moses i ga tutua mara ra tamataman Moab urama ra luana Nebo, urama ra ul a luana Pisga, nina i vatale uro Ieriko. Ma ra Luluai i ga vagira ma ra gunan Gilead par, ma i tuk tar ta ra gunan Dan,
2 ma Naptali par, ma ra gunan Epraim ma Manase, ma ra gunan Iuda par,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tuk tar ta ra ta ta ra papar a taoai, 3 ma Negeb, ma ra gunan i tamataman
ta ra male Ieriko ra pia na pal a gelep i tavua tana, ma i tuk tar Soar.
4 Ma ra Luluai i ga biti tana: Go ia ra gunan ba iau ga vavalima tar ia tai
Abaraam, tai Isak, ma tai Iakob, ma iau ga biti dari: Ina tabar ra umana
bul mur tam me; iau tar tul tar ia tam ba ra matam na gire, ma i dekdek
ika pi una vana lake uro. 5 Damana Moses ra tultul kai ra Luluai i ga mat
ie ta ra gunan Moab, da ra tinata ra Luluai i ga tatike. 6 Ma i ga punang ia
ta ra male ta ra gunan Moab marave Bet-Peor; ma pa ta na i nunure kana
tung na minat tuk tar ta ra bung gori. 7 Ma Moses i ga laun vue tika na
mar ma a ura vinun ot na kilakilala ba i ga mat; a matana pa i ga gavul
boko, ma i ga ongor boko ra pal a pakana. 8 Ma ra tarai Israel dia ga
tangtangie Moses ta ra tamataman Moab a utul a vinun na bung; ma ba
i ga par ra utul a vinun na bung dia ga ngo kan ra tinangi ma ra tinabun
ure Moses. 9 Ma Iosua natu i Nun i ga buka ma ra kabinana, tago Moses i
ga palagur ia ma ra limana; ma ra tarai Israel dia ga kapupi ia, ma dia ga
mur ra vartuluai ra Luluai i ga tul tar ia tai Moses.

10 Ma papa nam ra bung pa ta propet mulai da Moses i ga tut rikai
pire ra tarai Israel, nina ba dir ga varboboi ma ra Luluai, 11 ta ra lavur
vakilang ma ta ra lavur magit na kinaian, nina ra Luluai i ga tulue pi na
pait diat ta ra gunan Aigipto, pire Parao ma pire kana lavur tultul par,
ma ta. kana gunan parika, 12 ma ta ra lavur dekdek na papait, ma ta ra
enana bunurut Moses i ga pait ia ta ra luaina mata i ra tarai Israel par.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI IOSUA

A tarai Israel dia vaninara upi diat a ra pa ra gunan Kanaan

1 1 Ma ba Moses a tultul kai ra Luluai i ga tar mat, ra Luluai i ga biti
tai Iosua natu i Nun a tultul kai Moses dari: 2 Moses kaugu tultul i
tar mat; io, una tut ma una vana bolo ta go ra Iordan, avat ma go ra tarai
par, tadav ra gunan ba ina tabar diat me, diat ra tarai Israel iat. 3 Iau tar
tul tar ra lavur pakana ta vavat ba ava rua ia ma ra kau i vavat, da iau ga
ve Moses. 4 Kavava langun na tur pa ia ta ra bil ma ta go ra Lebanon, ma
na tuk tar ta ra ngala na tava alir Oiparat, a gunan par kai ra tarai Ket,
ma tuk tar ta ra ngala na ta ta nam ra papar i ong ra keake tana. 5 Pa na
tale ta tikai ba na tur ta ra luaina matam ta ra lavur kilala u laun tana;
ma da iau ga maravut Moses, damana ina maravut u; pa ina nur vue u,
ma pa ina vana balakane u.

6 Una ongor ma una balamat, tago una tibe go ra tarai boko ma ra
gunan nina iau ga vavalima tana pire kadia lavur ngalangala ba ina tul
tar ia ta diat. 7 Ia kaka una ongor ma una balamat muka, upi una torom
ta ra lavur vartuluai nina Moses kaugu tultul i ga tul tar diat i tam; koko
una vana kan diat ta ra papar a lima tuna ba ta ra papar a maira, upi
una mal pa ra lavur magit ta ra gunan u vana tana. 8 Koko go ra buk na
varkurai na panie kan ra ngiem, ma una nununuk tana ra keake ma ra
marum bula, upi una pait ra lavur magit di ga tumu ia tana, tago ona u
pait nam kaum vinavana na boina, ma ra lavur magit na tavua piram.
9 Pa iau ga vartuluai piram laka? Una ongor ma una balamat; koko una
burut ma koko una ururian; tago amur varagur ma ra Luluai kaum God
ta ra lavur gunan ba una vana tana.

10 Ma Iosua i ga vartuluai pire ra umana raprap kai ra tarai dari:
11 Avat a vana alalu livuan ta ra gunan kai ra tarai ma avat a biti: Avat a
vaninare ra magit na nian, tago a utul a bung boko ma avat a bolo lake
go ra Iordan, upi avat a olo ta ra gunan, ma avat a kale ra gunan nina ba
ra Luluai kavava God i tul tar ia ta vavat upi avat a kale pa ia.

12 Ma Iosua i ga biti ta ra vuna tarai Ruben, ma ta ra vuna tarai Gad,
ma ta ra ngungu vuna tarai Manase, dari: 13 Avat a nuk pa mule ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vartuluai Moses ra tultul kai ra Luluai i ga tatike ta vavat, dari: A Luluai
kavava God i tar vango avat, ma na tul tar go ra gunan ta vavat. 14 Boina
ba kavava vaden, ma ra umana natu i vavat, ma kavava umana vavaguai
diat a ki vatikai ta go ra gunan nina ba Moses i ga tul tar ia ta vavat ati
ta ra papar a Iordan; ma avat ika a umana tena ongor ta ra vinarubu,
avat a kap vargal ma avat a bolo lake ta ra luaina mata i ra umana tura
i vavat, ma avat a maravut diat, 15 tuk tar ta nam ra bung ba ra Luluai
na, vango ra umana tura i vavat da avat, ma diat bula diat a kale pa ra
gunan nina ba ra Luluai kavava God i tul tar ia ta diat; ma namur avat a
lilikun tadav kavava gunan iat ma avat a vatur vake tuna, nina ba Moses
ra tultul kai ra Luluai i ga tul tar ia ta vavat ta ra papar a Iordan mati,
ta ra pakana ra keake i vana rikai tana. 16 Ma dia ga tata bali Iosua, ma
dia ga biti: Nam ra lavur magit u vartuluai me pire vevet avet a pait diat,
ma nam ra lavur gunan u tulue avet i tana avet a vana tana. 17 Da ave ga
toratorom tai Moses, damana avet a toratorom tam; ia kaka i boina ba ra
Luluai kaum God na ki piram da i ga ki Moses. 18 Nina i piam vue kaum
vartuluai ma pa i torom ta kaum lavur tinata ta ra lavur magit u tul tar
ia tana, na virua ka; ia kaka una ongor ma una balamat.

Di tulue ra ivu kilao uro Ieriko

2 1 Ma Iosua natu i Nun i ga tulue ive vue a ura tutana maro Sitim, a
ivu kilao, ma i ga biti: Amur a vana ma amur a gire ra gunan ma
Ieriko. Ma dir ga vana, ma dir ga ruk ra kuba i tika na paiga na vavina, a
iangina Rakab, ma dir ga va ie. 2 Ma di ga ve ra king Ieriko dari: Ea, a ura
tutana ta ra tarai Israel dir tar olo ta go ra gunan go ra marum upi dir a
matoto ta ra gunan. 3 Ma ra king Ieriko i ga tulue ra tinata tadav Rakab
dari: Una tulue vairop ra ura tutana dir tar pot piram, ma dir tar ruk ra
kubam, tago dir tar vut upi dir a matoto ta ra gunagunan. 4 Ma ra vavina
i ga ive nam ra ura tutana, ma i ga biti: A dovotina a ivu tutana dir ga
ruk piragu, ma pa iau ga nunure ba dir mamave; 5 ma ba di ga vaninara
upi da banu bat ra pia na pal, ba i ga marum, dir ga irop uka; ma pa iau
nunure ba dir vana uve; avat a korot mur lulut dir, tago avat a tadav dir.
6 Ma i ga tar agure dir urama ra ul a pal, ma i ga ive dir ta ra gaga ure
ra vir mal nina i ga vuare ta ra ul a pal. 7 Ma ra tarai dia ga korot mur dir
ta ra nga i vana ba ta ra Iordan ta ra bolabolo tana; ma ba diat dia korot
mur dir dia ga irop, dia ga banu bat ra mataniolo.
8 Ma ba ra ura tutana pa dir ga va mat boko, i ga tutua tadav dir urama
ra ul a pal, 9 ma i ga biti ta dir dari: Iau nunure ba ra Luluai i ga tabar avat
ma go ra gunan, ma ra ngala na bunurut ure avat i ga arikai pire vevet, ma
i bilua tuna ra nuknuk i ra tarai par ta ra gunan ta ra luaina mata i vavat.
10 Tago ave ga valongore ba ra Luluai i ga vamama ra Ta Meme ta ra luaina
mata i vavat ta nam ra bung ava ga irop tana kan ra gunan Aigipto, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ave ga valongore ra magit ava ga pait ia ta ra ura king kai ra tarai Amor
ta ra papar a Iordan maro, Sikon ma Og, nina ava ga ubu vakakit vue
dir. 11 Ma ta nam ra bung ave ga valongore tana a bala i vevet i ga bilua
tuna, ma pa ta niongor mulai ta ra nuknuk i ta tikai, ure ke avat; tago ra
Luluai kavava God ia ra God arama ra bala na bakut ma ati ra pia bula.
12 Io, go iau lul amur upi amur a vavalima piragu tai ra Luluai, tago iau tar
pait ra varmari ta mumur, ba amur a pait ra varmari ta ra kuba i tamagu
bula, ma amur a tul tar ra dovot na vakilang tagu, 13 ma avat a valaun
tamagu ma nagu, ma ra umana taigu, ma ra umana tana vavigu, ma kadia
tabarikik par, ma avat a valaun avet kan ra vinirua. 14 Ma ra ura tutana dir
ga biti tana: Kamimir nilaun na tur ure kavavat, ona pa avat a vaarike ra
vuna ta go kamimir vinavana; ma ba ra Luluai i tul tar ra gunan ta vevet,
avet a pait ra varmari ma ra dovotina piram.

15 Ma i ga valure vaba dir ta ra mata na kalangar ma ra vinau, tago ra
kubana i ga tur ta ra ul a liplip na vat, ma i ga ki ta ra liplip na vat. 16 Ma
i ga biti ta dir: Amur a lop upi ra lualuana, kan ra umana tena varkorot
diat a tadav amur; ma amur a parau abara ta utul a bung tuk tar ta ra
bung ba ra umana tena varkorot dia tar lilikun mulai, ma namur amur
a vana. 17 Ma ra ura tutana dir ga biti tana dari: Amir mainge ba amir a
langalanga ta ra vavalima nina amir ga pait ia tam. 18 Ea, ba avet a olo ta
go ra gunan, una kubue go ra meme na vinau nina u ga valure vaba amir
me ta ra mata na kalangar; ma una agure varurue tamam ma nam, ma ra
umana taim, ma diat par ta ra kuba i tamam, tar ta ra pal piram. 19 Ma
nina i irop ta ra matakilalat i ra kubam upi na vana ra pia, a gapuna na
ki ta ra uluna iat, ma amir a langalanga; ma ona di bili vakaina ta tikai
ta diat ara na pal piram, a gapuna na ki ta ra ulu i mimir. 20 Ma ona u
vaarike ra vuna ta go kamimir vinavana, io, amir a langalanga kan go
ra vavalima amir tar vavalima me piram. 21 Ma i ga biti: Da pait ia da
kamumur tinata iat. Ma i ga tul vue dir, ma dir ga vana; ma i ga kubue ra
meme na vinau ta ra mata na kalangar.

22 Ma dir ga vana, ma dir ga tadav ra gunan i lualuana, ma dir ga ki ie
a utul a bung, tuk tar ta ra bung ba ra umana tena varkorot dia tar lilikun
mulai; ma ra umana tena varkorot dia ga tikatikan upi dir ta ra lavur nga,
ma pa dia ga tadav dir. 23 Io, a ura tutana dir ga talil, ma dir ga vana ba ta
ra luana, ma dir ga bolo lake, ma dir ga tadav Iosua natu i Nun; ma dir ga
ve ta ra lavur magit i ga tadav dir. 24 Ma dir ga biti tai Iosua: A dovotina
ra Luluai i tar tul tar ra gunan parika ta ra lima i dat; ma go bula, a tarai
par dia ki ta nam ra gunan i bilua ra bala i diat ure dat.

A tarai Israel dia vana bolo ra Iordan

3 1 Ma Iosua i ga tut ra kavunvun, ma dia ga kakari kan Sitim, ma dia
ga tadav ra Iordan, diat ma ra tarai Israel par; ma dia ga ki abara

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tuk tar ta nam ra bung ba dia vana bolo tana. 2 Ma ba i ga par a utul a
bung, a umana raprap dia ga vana alalu livuan ta ra gunan kai ra tarai,
3 ma dia ga vartuluai pire ra tarai, ma dia ga biti dari: Ari ava gire ra
bok na kunubu kai ra Luluai kavava God, ma ra umana tena tinabar a
tarai Levi dia kip pa ia, io, avat a vana kariu ma avat a mur ia; 4 upi avat
a nunure ra nga ba avat a vana tana, tago pa ava ti vana boko ta go ra
nga. Ma a maup na tur livuan ta vavat ma ra bok varogop ma a ilima na
mar na pokono; koko avat a maravai tana. 5 Ma Iosua i ga biti tai ra tarai:
Avat a vagomgom avat, tago ningene ra Luluai na pait ta umana magit
na kinaian pire vavat. 6 Ma Iosua i ga biti tai ra umana tena tinabar dari:
Avat a puak pa ra bok na kunubu ma avat a bolo lake me ta ra luaina
mata i ra tarai. Ma dia ga puak pa ra bok na kunubu ma dia ga vana lua
ta ra tarai.

7 Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua: Gori ina tur pa ia pi ina vangala
u pire ra tarai Israel par, upi diat a nunure ba da iau ga tur maravut
Moses damana ina tur maravut U. 8 Ma una vartuluai pire ra umana tena
tinabar nina dia kip ra bok na kunubu dari: Ba ava tadav ra papar a tava
Iordan, avat a tur gumu ka ta ra Iordan.

9 Ma Iosua i ga biti ta ra tarai Israel: Avat a mai, ma avat a valongore
ra tinata kai ra Luluai kavava God. 10 Ma Iosua i ga biti dari: Go ra magit
avat a nunure tana ba God a launa i ki livuan ta vavat, ma ba na korot
vairop vue ra tarai Kanaan, ra tarai Ket, ra tarai Kivi, ra tarai Peres, ra
tarai Girgas, ra tarai Amor, ma ra tarai Iebus, ta ra luaina mata i vavat:
11 Gire, ra bok na kunubu kai ra Luluai i ra rakarakan a gunagunan par
i bolo lake lua ta vavat ta ra Iordan. 12 Io, avat a pilak pa a vinun ma a
ura tutana ta ra lavur vuna tarai Israel, tikatika na tutana ure tikatika na
vuna tarai. 13 Ma ba ra pal a kau i ra umana tena tinabar nina dia kip ra
bok na kunubu kai ra Luluai ra God kai ra rakarakan a gunagunan par
dia tur ta ra tava Iordan, a tava Iordan na takunu varbaiai, ma ra tava i
alir ba marama na tur guvai ka.

14 Ma ba ra tarai dia ga kakari kan kadia lavur pal na mal upi diat a bolo
lake ta ra Iordan, ma ra umana tena tinabar dia ga kip ra bok na kunubu
ta ra luaina mata i ra tarai, 15 ba diat dia kip ra bok dia ga tadav ra Iordan,
ma ra kau i ra umana tena tinabar nina dia kip ra bok i pupuk ta ra papar
a tava, (tago ra Iordan i lubu lake ra paparaina ta ra e na varurue magit ta
ra uma,) 16 a tava nina i alir ba marama i ga tur uka, ma i ga lubu guvai
tai tika na pakana vailik iat, aro Adam, a pia na pal i tur ta ra paparai
Saretan, ma nam ra tava i alir ba ta ra ta Araba, a Ta Mat nam, i ga vana
kakit kan ia; ma ra tarai dia ga bolo lake maravai Ieriko. 17 Ma ra umana
tena tinabar nina dia kip ra bok na kunubu kai ra Luluai dia ga tur dekdek
ta ra pia i ge ta ra bala na Iordan, ma ra tarai Israel par dia ga bolo lake ta
ra pia i ge, tuk tar ba ra tarai par dia ga bolo lake ra Iordan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Di tak pa ra vinun ma ivu vat ta ra bala na Iordan

4 1 Ma ba ra tarai par dia ga bolo lake mutu ta ra Iordan, ra Luluai i
ga biti tai Iosua dari: 2 Avat a pilak pa a vinun ma a ura tutana ta
ra tarai, tikatika na tutana ure tikatika na vuna tarai, 3 ma avat a ve diat
dari: Avat a tak pa ra vinun ma a ivu vat ta ra bala na Iordan, ta nam
ra pakana a kak i ra umana tena tinabar i ga tur dekdek tana, ma avat
a kap diat uro, ma avat a vung diat ta nam ra gunan ba avat a va tana
go ra marum. 4 Ma Iosua i ga oro pa ra vinun ma a ura tutana nina i ga
tibe diat ta ra tarai Israel, tikatika na tutana ure tikatika na vuna tarai.
5 Ma Iosua i ga biti ta diat dari: Avat a bolo lake ta ra bala na Iordan ta
ra luaina mata i ra bok kai ra Luluai kavava God, ma tikatikai ta vavat
na puak pa tika na vat ta ra ul a varana, varogop ma ra niluluk i ra lavur
vuna tarai Israel, 6 Upi go na varogop ma ra vakilang pire vavat, ba ra
umana natu i vavat diat a tir avat ta ra umana kilala namur dari: Ava
ra kukurai go ra umana vat? 7 Ma avat a biti ta diat dari: Tago a tava
ta ra Iordan i ga takunu varbaiai ta ra luaina mata i ra bok na kunubu
kai ra Luluai; ba i ga vana bolo ta ra Iordan, a tava ta ra Iordan i ga
takunu varbaiai; ma go ra umana vat diat a varogop ma ra magit na
varvanuknuk pire ra tarai Israel pa na mutu.

8 Ma ra tarai Israel dia ga pait nam ra magit Iosua i ga vartuluai pire
diat ure, ma dia ga tak pa ra vinun ma a ivu vat kan ra bala na Iordan, da
ra Luluai i ga ve Iosua, varogop ma ra niluluk i ra lavur vuna tarai Israel;
ma dia ga puak pa diat tar ta ra pakana dia ga va tana, ma dia ga vung
diat abara. 9 Ma Iosua i ga vatur bula a vinun ma a ura vat ta ra bala na
Iordan, ta nam ra pakana ba ra.kau i ra umana tena tinabar nina dia ga
kip ra bok na kunubu i ga tur tana; ma gori boko dia tur ie.

10 Tago ra umana tena tinabar nina dia ga kip ra bok dia ga tur livuan
ta ra Iordan, tuk tar ta nam ba di ga pait rit ra lavur magit ba ra Luluai i
ga vartuluai tana pire Iosua upi na ve ra tarai, varogop ma ra lavur magit
Moses i ga tul tar ia tai Iosua; ma ra tarai dia ga kavie ra vinavana lake.
11 Ma ba ra tarai par dia ga vana lake mutu, a bok kai ra Luluai bula i ga
vana lake, ma ra umana tena tinabar bula, ta ra luaina mata i ra tarai.
12 Ma ra tarai Ruben, ma ra tarai Gad, ma ra ngungu vuna tarai Manase
bula, dia ga vana lake ta ra luaina mata i ra tarai Israel ma dia ga kap
vargal, da Moses i ga ve diat; 13 a ivat na vinun na arip na marmar bar dia
ga vaninara upi ra vinarubu ma dia ga vana lake ta ra luaina mata i ra
Luluai, upi diat a varubu ta ra gunan i tamataman maravai Ieriko. 14 Ta
nam ra bung ra Luluai i ga vangala Iosua ta ra luaina mata i ra tarai Israel
par, ma dia ga ru ia da di ga ru Moses ta kana lavur bung na nilaun par.

15 Ma ra Luluai i ga tata pire Iosua, ma i ga biti: 16 Una ve ra umana
tena tinabar nina dia kip ra bok na tinata ba diat a irop kan ra Iordan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Io, Iosua i ga vartuluai pire ra umana tena tinabar dari: Avat a irop
kan ra Iordan. 18 Ma ba ra umana tena tinabar nina dia ga kip ra bok
na kunubu kai ra Luluai dia ga tutua kan ra bala na Iordan, ma ra kau i
ra umana tena tinabar i ga rua ra pia i ge, ra tava ta ra Iordan i ga alir
mulai ta kana nga, ma i ga lubu lake ra lavur paparaina da lua.
19 Ma ra tarai dia ga tutua kan ra Iordan ta ra vavinun na bung ta ra
luaina gai, ma dia ga ki pit Gilgal ta ra papar a taur tai Ieriko. 20 Ma
Iosua i ga vatur nam ra vinun ma a ura vat, nina dia ga tak pa diat ta
ra Iordan, aro Gilgal. 21 Ma i ga biti ta ra tarai Israel dari: Ari a umana
natu i vavat diat a tir ra umana tama i diat ta ra e namur dari, Ava ra
kukurai go ra umana vat? 22 io, avat a vateten ra umana natu i vavat tana
dari: Israel i ga vana lake ta go ra Iordan ta ra pia i ge. 23 Tago ra Luluai
kavava God i ga vamama ra tava ta ra Iordan ta ra luaina mata i vavat
tuk ta nam ra pakana bung ba ava ga bolo lake tana, da ra Luluai kavava
God i ga pait ia ta ra Ta Meme, ba i ga vamama ta ra luaina mata i dat
tuk tar ta nam ba da ga bolo lake tana, 24 upi ra tarai par ta ra rakarakan
a gunagunan diat a nunure ba ra lima i ra Luluai i dekdek; upi avat a ru
vatikene ra Luluai kavava God.

A pokakikil ma ra lukara na bolo lake aro Gilgal

5 1 Ma ba ra lavur king kai ra tarai Amor, nina dia ga ki ta ra papar
a Iordan maro ta ra papar a taoai, ma ra lavur king kai ra tarai
Kanaan, nina dia ga ki ra valian, dia ga valongore ba ra Luluai i ga
vamama ra tava Iordan ta ra luaina mata i ra tarai Israel tuk tar ta nam
ba dia ga tar vurbolo tana, i ga bilua na kaia ra bala i diat, ma pa i ga
ongor mulai ra nuknuk i diat ure ra tarai Israel.
2 Ta nam ra e ra Luluai i ga biti tai Iosua: Una vaninare ra umana koto,
ma una poko kikil mule ra tarai Israel. 3 Ma Iosua i ga vaninare ra umana
koto, ma i ga poko kikil ra tarai Israel aro Gibeat-Aralot.
4 A vuna ba Iosua i ga poko kikil diat i dari: a lavur tutana par nina
dia ga irop kan Aigipto, a umana tena vinarubu par, dia ga mat na nga
ta ra bil, ba dia ga tar irop kan Aigipto. 5 Tago ra tarai par nina dia ga
irop di ga poko kikil diat, ma ra tarai par di ga kava diat namur tana, ta
ra vinavana na bil maro Aigipto, pa di ga poko kikil diat. 6 Tago ra tarai
Israel dia ga vanavana ta ra bil a ivat na vinun na kilala, tuk ra tarai par,
a umana tena vinarubu, nina dia ga irop kan ra gunan Aigipto, dia ga tar
panie, tago pa dia ga torom ta ra nilai ra Luluai; a Luluai i ga vavalima
pire diat ba pa na mulaot ba diat a gire ra gunan nina ra Luluai i ga
vavalima tar ia ta ra umana tama i diat ba na tul tar ia ta dat, a gunan
ba ra polo na u ma ra polo na livur i alir tana. 7 Ma Iosua i ga poko kikil
ra lavur natu i diat, nina ra Luluai i ga kia diat ma diat; pa dia ga vatur
vake ra pokakikil, tago pa di ga poko kikil diat ta ra vinavana. 8 Ma ba di

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga poko kikil ra tarai par, dia ga ki boko ta kadia pakana tuk tar ta nam
ra bung ba dia ga map mulai. 9 Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua: Gori iau
tar pul vue ra vavirvir Aigipto kan avat. Ia ra vuna tago di vatang ra iang
i nam ra gunan ba Gilgal ("Pul Vue") tuk tar ta ra bung gori.
10 Ma ra tarai Israel dia ga ki pit Gilgal, ma dia ga pait ra lukara na
bolo lake ta ra vinun ma a ivat na bung ta ra gai ba i ravian, ta ra gunan
i tamataman aro Ieriko. 11 Ma ta ra kubak na bolo lake dia ga en ra vuai
nam ra gunan, a gem ba pa i leven ma ra kon di rang ia, ta nam ra bung
iat. 12 Ma ra mana i ga ngo ta ra bung namur ta nam ba dia ga en ra vuai
ra gunan tana; ma pa ta mana mulai pire ra tarai Israel, dia ga en ika ra
vuai ra gunan Kanaan ta nam ra kilala.

Iosua ma ra tutana i vature ra pakat na vinarubu

13 Ma ba Iosua i ga tur marave Ieriko, i ga idaidok ma i ga gire tika na
tutana i tur ta ra luaina matana ma i vature tika na pakat na vinarubu
ta ra limana; ma Iosua i ga vana pirana, ma i ga tir ia dari: Dave, u
maramaravut avet, ba kan u maravut kaveve lavur ebar? 14 Ma i ga biti:
Pata, iau ra lualua kai ra tarai na vinarubu kai ra Luluai, ina go iau tar
vut. Ma Iosua i ga bura timtibum a matana ura ra pia, ma i ga lotu, ma i
ga biti tana: Ava ra magit kaugu luluai na tatike ta kana tultul? 15 Ma ra
lualua kai ra tarai na vinarubu kai ra Luluai i ga biti tai Iosua: Una pala
vue ra pal a kaum ta ra kakim, tago ra pakana pia u tur tana i gomgom.
Ma Iosua i ga pait ia.

Ieriko i bura palar

6 1 Ma di ga banu bat ra umana mataniolo aro Ieriko ure ra tarai
Israel; pa ta na i ga irop tana, ma pa ta na i ga olo tana. 2 Ma ra
Luluai i ga biti tai Iosua dari: Gire, iau tar tul tar Ieriko ta ra limam, ma
ra king tana, ma ra umana rangrang na tutana bula. 3 Ma avat a vana
kikil ra pia na pal, a umana tena vinarubu par diat a vakopono ma ra
vinavana kikil ra pia na pal. Ma laptikai na bung una pait ia damana.
4 Ma lavurua na tena tinabar diat a kap lavurua na tavur ina diat a lua ta
ra bok; ma ta ra valavuruana bung avat a valavurua ma ra vinavana kikil
ra pia na pal, ma ra umana tena tinabar diat a vu ra tavur. 5 Ma ba dia
manga pupunge ra tavur, ma ba ava valongore ra nilai ra tavur, a tarai
par diat a manga kukula, ma ra liplip na vat kai ra pia na pal na bura
palar, ma ra tarai diat a vana urama, tikatikai ta ra luaina matana iat.
6 Ma Iosua natu i Nun i ga oro pa ra umana tena tinabar, ma i ga biti ta
diat dari: Avat a puak pa ra bok na kunubu, ma lavurua na tena tinabar
diat a vature lavurua na tavur ma diat a lua ta ra bok kai ra Luluai. 7 Ma
i ga ve ra tarai: Avat a tut, ma avat a vana kikil ra pia na pal, ma ra tarai
nina dia kap vargal diat a lua ta ra bok kai ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 Ma ba Iosua i ga tata ta ra tarai, lavurua na tena tinabar nina dia ga
vature lavurua na tavur ta ra luaina mata i ra Luluai dia ga vanavana ma
dia ga pupunge; ma ra bok na kunubu kai ra Luluai i ga mur diat. 9 Ma ra
tarai dia ga kap vargal dia ga lua ta ra umana tena tinabar nina dia ga vu
ra tavur, ma ra umana murmur bat dia ga mur ra bok, ma ra umana tena
tinabar dia ga pupunge vanavana.
10 Ma Iosua i ga vartuluai pire ra tarai dari: Koko avat a ngenge, ma
koko da valongore ra nilai vavat, ma koko ta tinata na irop ta ra ngie
i vavat, tuk tar ta nam ra bung ba ina ve avat upi avat a ngenge; ta
nam avat a ngenge. 11 Damana i ga varkurai ba ra bok kai ra Luluai na
vakopono vana kikil ra pia na pal; ma dia ga pot mulai ta ra gunan kai ra
tarai, ma dia ga va ie.
12 Ma Iosua i ga tut ra kavunvun, ma ra umana tena tinabar dia ga
puak pa ra bok kai ra Luluai. 13 Ma ra lavurua na tena tinabar nina dia
ga vature ra lavurua na tavur ma dia ga lua ta ra bok kai ra Luluai dia ga
vanavana vatikai ma dia ga pupunge; ma ra tarai dia kap vargal dia ga
lua ta diat, ma ra umana murmur bat dia ga mur ra bok kai ra Luluai, ma
ra umana tena tinabar dia ga pupunge vanavana. 14 Ma ta ra vauruana
bung dia ga vakopono vana kikil ra pia na pal, ma dia ga lilikun tadav ra
gunan kai ra tarai. Laptikai na bung dia ga pait ia damana.
15 Ma ta ra valuvuruana bung dia ga tut ta ra lar, ma dia ga valavurua
ma ra vinavana kikil ra pia na pal da lua; ta nam uka ra bung dia ga
valavurua ma ra vinavana kikil ra pia na pal. 16 Ma ta ra valavuruana
pakana, ba ra umana tena tinabar dia ga pupunge, Iosua i ga biti ta ra
tarai: Avat a kukula, tago ra Luluai i tar tul tar ra pia na pal ta vavat.
17 Ma ra pia na pal kai ra Luluai upi na virua, a pia na pal ma ra lavur
magit tana; ia kaka Rakab ra paiga na vavina na laun, ma diat par ta ra
kubana, tago i ga ive ra ura tultul nina da ga tulue dir. 18 Ma avat, avat a
balaure avat ta ra magit di ga vatabue, kan ba ava ga vatabue namur ava
vatur vake ta na tana, ma ava vabilak ra gunan kai ra tarai Israel ma ava
vapurpuruan ia. 19 Ma ra silva ma ra goled par, ma ra lavur tabarikik di
ga pait ia ma ra palariam gobol ma ra palariam tuna, da vatabue diat upi
kai ra Luluai; da kap diat ta ra vuvuvung kai ra Luluai.
20 Io, a tarai dia ga kukula, ma ra umana tena tinabar dia ga pupunge;
ma ba ra tarai dia ga valongore ra nilai ra tavur, a tarai dia ga manga
kukukula, ma ra liplip na vat i ga bura palar, ma ra tarai dia ga vana
urama tikatikai ta ra luaina matana iat, ma dia ga uvia pa ra pia na pal.
21 Ma dia ga kamare vue tuna ra lavur magit ta ra pia na pal ma ra mangi
na pakat na vinarubu, a tarai ma ra vaden, a umana patuana ma ra
umana bul, ma ra bulumakau, ma ra sip, ma ra as.
22 Ma Iosua i ga biti ta ra ura tutana nina dir ga makile ra gunan: Amur
a vana ta ra kuba i ra paiga na vavina, ma amur a agure vairop ra vavina

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma kana tarai, da amur ga vavalima pirana. 23 Ma ra ura barmana a ura
kilao dir ga ruk, ma dir ga agure vairop Rakab, ma tamana, ma nana,
ma ra umana taina, ma kana tarai par; ma dia ga vairop vue ra umana
niuruna par, ma dia ga vaki vaire diat kan ra gunan kai ra tarai Israel.
24 Ma dia ga tun vue ra pia na pal ma ra iap, ma ra lavur tabarikik tana;
ia kaka ra silva ma ra goled, ma ra lavur tabarikik di ga pait ia ma ra
palariam gobol ma ra palariam tuna, dia ga vung kapi ia ta ra vuvuvung
ta ra pal kai ra Luluai. 25 Ma Iosua i ga valaun Rakab ma diat ta ra kuba
i tamana, ma kana tarai par, ma i ga ki livuan ta ra tarai Israel tuk tar ta
go ra bung; tago i ga ive ra ura tultul nina Iosua i ga tulue dir upi dir a
makile Ieriko.

26 Ma Iosua i ga vartuluai pire diat ma ra vavalima ta nam ra bung
dari: Na kaina ta ra luaina mata i ra Luluai nam ra tutana ba na tut ma
na pait mule go ra pia na pal Ieriko; ba i vung ra vunapaina, natuna a
luaina na virua, ma ba i vatur ra mataniolo tana, kana bul a muruna na
virua. 27 Damana ra Luluai i ga maramaravut Iosua, ma i ga rararang ta
ra lavur gunagunan.

Akan i varpiam

7 1 Ma ra tarai Israel dia ga varpiam ure ra magit i tabu: tago Akan,
natu i Karmi, natu i Sabdi, natu i Sera, ta ra vuna tarai Iuda, i ga
tak pa ra magit i tabu, ma ra kankan kai ra Luluai i ga vana rikai ure ra
tarai Israel.

2 Ma Iosua i ga tulue ta umana tutana maro Ieriko uro Ai ta ra paparai
Bet-Aven ta ra papar a taur tai Betel, ma i ga biti ta diat dari: Avat a
vana ma avat a makile ra gunan. Ma ra tarai dia ga vana oai ma dia ga
makile ra gunan Ai. 3 Ma dia ga lilikun tadav Iosua, ma dia ga biti tana:
Koko una tulue ra tarai par urama; i topa ia ba ta urua ba ta utul a arip
na marmar na tarai diat a vana ma diat a ubu Ai; koko una vabalaguan
ra tarai par upi diat a vana urama, tago a paupau ka diat. 4 Io, a utul a
arip na marmar na tarai bar dia ga vana urama; ma dia ga vilau ka kan
ra tarai Ai. 5 Ma ra tarai Ai dia ga ubu a utul a vinun ma laptikai na tarai
bar ta diat, ma dia ga korot mur diat papa aro ra mataniolo tuk tar ta ra
gunan Sebarim, ma dia ga ubu diat ta ra kububa; ma ra bala i ra tarai i
ga bilua, ma i ga da ra tava ka.

6 Ma Iosua i ga rada kana mal, ma i ga bura timtibum ta ra luaina mata
i ra bok kai ra Luluai tuk tar ta ra ravian, diat ma ra umana patuana kai
ra tarai Israel; ma dia ga vung ra tobon ta ra ulu i diat. 7 Ma Iosua i ga
biti: Ui, Luluai God, ta ra ava u ga agure vabolo go ra tarai ta ra Iordan,
upi una tul tar avet ta ra lima i ra tarai Amor, upi avet a virua? Gala ave
ga ngo ko, ma ave ga ki ta ra papar a Iordan maro, gala na boina! 8 Ea
Luluai, ava ina tatike, tago ra tarai Israel dia tar takap kan kadia umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ebar! 9 Tago ra tarai Kanaan ma ra tarai par dia ki ta ra gunan diat a
valongore boko, ma diat a vartakalat bat avet, ma diat a vapanie vue
ra iang i vevet ta ra rakarakan a gunagunan; ma ava una pait ia ure ra
ngala na iangim?
10 Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua dari: Una tut; ta ra ava u va timtibum
dari? 11 Israel i ga pait ra kaina; maia pa, dia ga piam vue kaugu kunubu
nina iau ga vartuluai tana pire diat; maia, dia ga tak pa ra magit i tabu,
ma dia ga loalong, ma dia ga vartuam bula, ma dia ga vung potone ma
kadia lavur tabarikik. 12 Kari ra tarai Israel pa dia pait valar pa ia ba diat
a tur ta ra luaina mata i kadia umana ebar, dia lop uka kan kadia lavur
ebar, tago dia tur ure ra vinirua; pa ina maravut mule avat, ona pa avat a
li vue nam ra magit i tabu kan avat.
13 Ea, una tut, ma una vagomgom ra tarai, ma una biti: Avat a
vagomgom avat upi ningene, tago ra Luluai ra God kai Israel i biti: Tika
na magit i tabu i ki pire vavat a tarai Israel; i dekdek upi avat a tur ta ra
luaina mata i kavava umana ebar, tuk tar ta nam ra bung ba ava vung vue
nam ra magit i tabu kan avat. 14 Ta ra malana tikatika na vuna tarai ta
vavat na kakari maravai; ma ra lavur apik na tarai ta nam ra vuna tarai
ba ra Luluai i vakilang ia, diat a maravai tikatikai; ma ra lavur kakang ta
nam ra apik na tarai ba ra Luluai i vakilang ia, diat a maravai tikatikai;
ma ra umana tutana ta nam ra kakang ba ra Luluai i vakilang ia, diat a
maravai tikatikai. 15 Ma nina ba ra magit i tabu i tur pirana, da tun vue ma
ra iap, ma damana kana lavur tabarikik, tago i tar piam vue ra kunubu kai
ra Luluai, ma tago i ga pait ra mangamangana papaua livuan tai Israel.
16 Io, Iosua i ga tut ta ra kavunvun, ma i ga agur pa ra tarai Israel,
tikatika na vuna tarai, ma di ga vakilang ra vuna tarai Iuda; 17 ma i ga
agur pa ra lavur apik na tarai ta ra vuna tarai Iuda, ma i ga vakilang ra
apik na tarai kai Sera; ma i ga agur pa ra apik na tarai kai Sera, a umana
tutana tikatikai, ma di ga vakilang Sabdi; 18 ma i ga agur pa diat dia
barniuruna me, a umana tutana par tikatikai, ma di ga vakilang Akan
natu i Karmi, natu i Sabdi, natu i Sera, ta ra vuna tarai Iuda.
19 Ma Iosua i ga biti tai Akan: Natugu, i boina ba una ru ra Luluai ra
God kai Israel, ma una tata kapa pirana; una ve iau ure ra magit u tar
pait ia, ma koko una vapidik ia kan iau. 20 Ma Akan i ga tata bali Iosua,
ma i ga biti dari: A dovotina iau tar piam vue ra Luluai ra God kai Israel,
ma iau tar pait ra dari: 21 iau ga gire tika na bo na olovoi maro Babilon
ta ra tabarikik di ga ra pa ia, ma a ura mar na pakana silva, ma tika na
pakana goled a mamatina a ilima na vinun na pakana mamat, ma i ga
kaina ra balagu upi diat ma iau ga vatur vake diat; gire, iau tar ive diat
ra pia livuan ta kaugu pal na mal, ma ra silva i va ra vavaina.
22 Ma Iosua i ga tulue ra umana tultul, ma dia ga vutvut upi ra pal na
mal; ma gire, i ga tar ive ra tabarikik ta kana pal na mal, ma ra silva i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

va ra vavaina. 23 Ma dia ga kap vairop ra tabarikik kan ra pal na mal, ma
dia ga vung kapi ia pire Iosua ma ra tarai Israel par; ma dia ga vung kapi
ia ta ra luaina mata i ra Luluai.
24 Ma Iosua ma ra tarai Israel par varurung me dia ga agur pa Akan
natu i Sera, ma dia ga kap ra silva ma ra olovoi, ma ra pakana goled, ma
ra umana natuna, a umana tutana ma ra umana vavina, ma kana umana
bulumakau, ma kana umana as, ma kana umana sip, ma kana pal na mal,
ma kana tabarikik par, ma dia ga kap diat tar ta ra male Akor.
25 Ma Iosua i ga biti: Upi ra ava u ga vakaina avet? Ra Luluai na
vakaina u go ieri. Ma ra tarai Israel par dia ga tupar ia ma ra vat; ma dia
ga tun vue diat ma ra iap, ma dia ga tupar diat ma ra vat.
26 Ma dia ga punang taun ia ma ra ngala na anguvai vat, i tuk tar ta ra
bung gori; ma ra Luluai i ga ngo kan ra karangap i kana kankan. Kari di
vatang ra iang i nam ra pakana ba ra male Akor ("A Varmonong"), tuk
tar ta ra bung gori.

Di ra pa Ai ma di li vue

8 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua dari: Koko una burut ma koko una
ururian; una agur pa ra tarai na vinarubu par, ma una tut, ma una
vana urama Ai; gire, iau tar tul tar ra king Ai ta ra limam, ma kana tarai,
ma kana pia na pal, ma kana gunan bula; 2 ma ra lavur magit u ga pait ia
tai Ieriko ma kana king, una, pait ia bula tai Ai ma kana king; ia kaka ra
tabarikik tana, ma ra umana vavaguai tana, avat a ra pa ia ba kavavat;
una tibe ta tarai upi diat a paraparau aro namur ta ra pia na pal.
3 Io, Iosua i ga tut, diat ma ra tarai na vinarubu par, upi diat a vana
urama Ai; ma Iosua i ga pilak pa ra utul a vinun na arip na marmar na
rangrang na tutana, ma i ga tulue diat ta ra marum. 4 Ma i ga ve diat
dari: Avat a paraparau ure ra pia na pal, aro namur ta ra pia na pal; koko
avat a vana vailik kan ra pia na pal, avat a ki na vaninara ka; 5 ma avet
ma ra tarai par piragu avet a maravai tadav ra pia na pal, ma ba diat a
irop upi avet, da dia ga pait ia lua, avet a lop ta ra luaina mata i diat; 6 ma
diat a irop mur avet tuk tar ta nam ba ave tar al vue diat kan ra pia na
pal; tago diat a biti, Dia lop ta ra luaina mata i dat da lua; damana avet
a vilau kan diat, 7 ma avat a tut kan ra pakana ava parau tana, ma avat
a vatur vake ra pia na pal; tago ra Luluai kavava God na tul tar ia ta ra
lima i vavat. 8 Ma ba ava tar uvia pa ra pia na pal avat a vautunge ma ra
iap; varogop ma ra tinata kai ra Luluai damana avat a pait ia; ea, iau tar
ve avat. 9 Ma Iosua i ga tulue diat, ma dia ga vana ma dia ga paraparau
ma dia ga kiki livuan tai Betel ma Ai, ta ra papar a taoai tai Ai; ma nam
ra marum Iosua i ga ki pire ra tarai.
10 Ma Iosua i ga tut ta ra kavunvun ma i ga tibe ra tarai, ma diat ma
ra umana patuana Israel dia ga lue rap ra tarai urama Ai. 11 Ma ra tarai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

par, a tarai na vinarubu nina dia ga varagur me, dia ga vana urama ma
dia ga vana maravai, ma dia ga tur ta ra luaina mata i ra pia na pal Ai,
ma dia ga ki ta ra papar a labur tana, ma tika na male livuan ta diat ma
Ai. 12 Ma i ga pilak pa a ilima na arip na marmar na tutana, ma i ga tibe
diat upi diat a paraparau livuan tai Betel ma Ai ta ra papar a taoai ta ra
pia na pal. 13 Damana di ga vaki ra tarai, a kor na tarai par ta ra papar a
labur ta ra pia na pal, ma ra tarai na pinarau ta ra papar a taoai tana; ma
Iosua i ga ki ta ra bala na male ta nam ra marum.

14 Ma ba ra king Ai i ga gire, dia ga tut ra malana ikilik, ma ra tarai ta
ra pia na pal dia ga irop upi diat a varubu ma ra tarai Israel, a king ma
kana tarai par, ta ra kukuba uro ta ra male Araba; pa i ga nunure ba ra
tarai dia ga paraparau upi ia aro namur ta ra pia na pal. 15 Ma Iosua ma
ra tarai Israel par dia ga papait da di ga uvia pa diat, ma dia ga vilau ta
ra nga i vana ra bil. 16 Ma dia ga oro varurue ra tarai par ta ra pia na pal
upi diat a korot mur diat; ma dia ga korot mur Iosua, ma di ga al vue diat
kan ra pia na pal. 17 Ma pa ta tutana mulai i ga ki Ai ba Betel, diat par dia
ga irop ma dia ga korot mur ra tarai Israel; ma pa dia ga banu bat ra pia
na pal, ma dia ga korot mur uka ra tarai Israel.

18 Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua: Una tulue ra rumu ta ra limam uro
Ai, tago ina tul tar ia ta ra limam. Ma Iosua i ga tulue ra rumu ta ra
limana uro ta ra pia na pal. 19 Ma ra tarai na pinarau dia ga tut lulut kan
ra pakana dia ga ki tana, ma dia ga vutvut ba i ga tulue ra limana, ma
dia ga olo ta ra pia na pal, ma dia ga uvia pa ia; ma dia ga vautunge lulut
ra pia na pal.

20 Ma ba ra tarai Ai dia ga lingan namur, dia ga gire ra mi ta ra pia na
pal i tubang rikai urama ra bakut, ma i ga dekdek upi diat a lop ta go ra
nga ba ta nam ra nga; ma ra tarai nina dia ga lop upi ra bil dia ga talil,
ma dia ga ubu diat dia korot mur diat. 21 Ma ba Iosua ma ra tarai Israel
par dia ga gire ba ra tarai na pinarau dia ga uvia pa ra pia na pal, ma
ba ra mi ta ra pia na pal i ga tubang rikai, dia ga talil mulai ma dia ga
ubu ra tarai Ai. 22 Ma nam diat ta ra pia na pal dia ga vana rikai upi diat;
damana dia ga tur livuan ta ra tarai Israel, ta umana tai tika na.papar ma
ta ra umana tai ta ra tikai; ma dia ga ubu diat, ma pa dia ga nur vue ta
tikai pi na laun valili ba na takap. 23 Ma dia ga kinim ra king Ai a launa,
ma dia ga agure pa ia pire Iosua.

24 Ma ba Israel i ga ubu rit ra tarai Ai ta ra pupui, ta nam ra bil dia ga
korot mur diat i tana, ma ba dia ga virua par ta ra mangi na pakat na
vinarubu, ma dia ga panie, a tarai Israel par dia ga lilikun uro Ai ma
dia ga ub ia ma ra pakat na vinarubu. 25 Ma diat dia ga virua ta nam ra
bung, a tarai ma ra vaden, a vinun ma a ura arip na marmar diat, a tarai
Ai parika. 26 Tago Iosua pa i ga likun ra limana nina i ga tulue vaarike
ra rumu me, tuk tar ta nam ba i ga kamare vakakit vue ra tarai Ai par.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

27 Ia kaka ra lavur vavaguai ma ra tabarikik di ga ra pa ia ta ra pia na
pal, a tarai Israel iat dia ga vatur vake varogop ma ra tinata ra Luluai i
ga ve tar ia tai Iosua. 28 Ma Iosua i ga tun vue Ai, ma i ga vue pukue vue
upi na da ra anguvai vat pa na mutu, ma ra gunan i lingling ika, tuk tar
ta ra bung gori. 29 Ma i ga al vatokobe ra king Ai ta ra davai, ma i ga pu
tuk tar ta ra ravian; ma ba i tar ong ra keake, Iosua i ga vartuluai, ma
dia ga pala vairop ra minatina kan ra davai, ma dia ga vue tar ia ta ra
mataniolo ta ra pia na pal, ma dia ga punang taun ia ma ra ngala ma
anguvai vat, ma i ki abara tuk tar ta ra bung gori.

Di tumu vake ra umana varkurai ta ra luana Ebal
(Vart 27:1-26)

30 Ma Iosua i ga pait ra uguugu na vartabar upi kai ra Luluai ra God kai
Israel ta ra luana Ebal, 31 da Moses ra tultul kai ra Luluai i ga vartuluai
pire ra tarai Israel, da di ga tumu ia ta ra buk na varkurai kai Moses,
tika na uguugu na vat ba pa di mut ia, ba pa ta tutana i ga mal ia ma ra
palariam; ma dia ga tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia tadav ra
Luluai tana, ma dia ga vartabar ma ra umana tinabar na varmaram tana.
32 Ma abara i ga tumu tar ra tinata na varkurai kai Moses ta ra umana
vat, ma i ga tutumu ta ra luaina mata i ra tarai Israel. 33 Ma ra tarai Israel
par, ma kadia lavur patuana ma ra umana raprap, ma kadia umana tena
varkurai, dia ga tur ta ra ura papar a bok ta ra luaina mata i ra umana
tena tinabar ra tarai Levi nina dia ga puak pa ra bok na kunubu kai ra
Luluai, a umana vaira ma ra tarai Israel tuna; a ngungu tarai i ga tur ta
ra bit a luana Gerisim, ma ta ra ngungu ta ra bit a luana Ebal, da Moses
ra tultul kai ra Luluai i ga vartuluai lua tana, ba diat a tata vadoane
value ra tarai Israel. 34 Ma namur i ga luk ra lavur tinata na varkurai par,
a tinata na varvadoan ma ra tinata na varvabilak, varogop ma ra lavur
magit par di ga tumu ia ta ra buk na varkurai. 35 Iosua pa i ga nur vue ta
tinata ta nam par Moses i ga vartuluai tana, i ga luk vapar ia ta ra luaina
mata i ra tarai Israel, ma ta ra luaina mata i ra vaden, ma ra lavur natu i
diat, ma ra lavur vaira bula dia ga ki livuan ta diat.

A mangana vartuam kai ra tarai Gibeon

9 1 Ma ra lavur king nina dia ga ki ta go ra papar a Iordan, ta ra
lualuana, ta ra gunan i tamataman, ma ara ra valian pire ra ngala
na ta ta ra luaina mata i Lebanon, a tarai Ket, a tarai Amor, a tarai
Kanaan, a tarai Peres, a tarai Kivi, ma ra tarai Iebus, ba dia ga valongore
go, 2 dia ga vana varurung upi diat a varubu ma Iosua ma ra tarai Israel,
ma i ga kopono ko ra nuknuk i diat.
3 Ma ba ra tarai Gibeon dia ga valongore ra magit Iosua i ga pait ia
tai Ieriko ma Ai, 4 dia ga pait ra mangamangana vartuam bula, ma dia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga vaninare ra adia magit, ma dia ga vako ra lavur maulana kakakap
ta kadia umana as, ma ra umana paura na vain, a umana maulana ma
ra umana tarada ma nina dia ga kubu bonot mule diat, 5 damana i ga
maulana ra pal a kau i diat ma di ga mal bonot diat, ma dia ga mal ma ra
maulana mal; ma ra adia gem i ga biu ma i ga kungal.
6 Ma dia ga vana tadav Iosua ta ra gunan kai ra tarai aro Gilgal, ma
dia ga biti tana ma ta ra tarai Israel: Ave vut maro ra gunan i tur vailik;
boina ba dat a pait ra kunubu. 7 Ma ra tarai Israel dia ga biti ta ra tarai
Kivi: Kan ava ki livuan ta vevet. Dat a pait davatane ra kunubu ma avat?
8 Ma dia ga biti tai Iosua: Avet kaum umana tultul. Ma Iosua i ga biti ta
diat: To ia avat? Ma avat mamave? 9 Ma dia ga biti tana: Kaum umana
tultul dia vut maro ra gunan vailik ure ra iang i ra Luluai kaum God;
tago ave ga valongore ra enana varvai ure, ma ra lavur magit i ga pait
ia aro Aigipto, 10 ma ure ra lavur magit i ga pait ia ta ra ura king kai ra
tarai Amor ta ra papar a Iordan maro, tai Sikon a king Kesbon ma Og a
king Basan nina i ga ki Astarot. 11 Ma kaveve umana patuana ma ra tarai
ta kaveve gunan par dia ga biti ta vevet dari: Avat a kap ra magit na nian
ure ra vinavana, ma avat a vana barat diat, ma avat a biti ta diat: Avet
kaum umana tultul; ma go i boina ba dat a pait ra kunubu na bartalaina.
12 Go ra gem ave ga kap ia upi ra aveve nian i ga malamalapang boko ta
nam ra bung ave ga vana kan ra kubakuba i vevet upi avet a tadav avat;
ma go, gire, i tar biu ma i kungal; 13 ma go ra umana paura na vain dia
ga kalamana ba ave ga vabuka diat; ma go dia tarada; ma go kaveve
umana mal ma ra umana pal a kau i vevet dia tar maulana ta ra ngala na
vinavana.
14 Ma ra tarai dia ga tatak ta kadia magit na nian, ma pa dia ga matoto
ta ra ngie i ra Luluai. 15 Ma Iosua i ga tata na malmal pire diat, ma i ga
vatur ra kunubu pire diat upi diat a laun; ma ra umana luluai kai ra tarai
dia ga vavalima pire diat.
16 Ma ba di ga tar pait ra kunubu pire diat, ma i ga par a utul a bung
taun ia, dia ga valongore ba dia ki maravai ka, ma ba dia ki livuan ta
diat. 17 Ma ra tarai Israel dia ga vanavana mulai, ma ta ra vautuluna bung
dia ga tadav kadia umana pia na pal. Ma go kadia umana pia na pal:
Gibeon, Kepira, Berot, ma Kiriat-Iearim. 18 Ma ra tarai Israel pa dia ga
ubu diat, tago ra umana luluai kai ra tarai dia ga vavalima pire diat tai
ra Luluai ra God kai Israel. Ma ra tarai par dia ga tata mukumuk ure ra
umana luluai.
19 Ma ra umana luluai dia ga biti ta ra tarai par dari: Ave tar vavalima
pire diat tai ra Luluai ra God kai Israel, kari i dekdek upi dat a bili
vakaina diat. 20 Dat a pait go ra magit pire diat, dat a nur vue diat upi
diat a laun, kan ra kankan na tup avet, tago ave ga vavalima pire diat.
21 Ma ra umana luluai dia ga biti ta diat: Avat a nur vue diat upi diat a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

laun. Damana dia ga tena kita davai ma tena kulupe tava kai ra tarai par,
da ra umana luluai dia ga vatang ia ure diat.
22 Ma Iosua i ga oro pa diat, ma i ga biti ta diat dari: Ta ra ava ava ga
tuam pa avet, ma ava ga biti, Ave ki vailik kan avat, ma go ava ki ka
livuan ta vevet? 23 Io, avat a kakaina ka, ma avat a ki na vilavilau vatikai,
a umana tena kita davai ma ra umana tena kulupe tava ta ra kuba i
kaugu God. 24 Ma dia ga tata bali Iosua, ma dia ga biti: Tago a dovotina
di ga ve kaum umana tultul ba ra Luluai kaum God i ga ve Moses kana
tultul ba na tul tar go ra gunan parika ta vavat, ma ba na vamutue
ra tarai par dia ki tana ta ra luaina mata i vavat; kari ave ga burut na
kaia ta vavat ure kaveve nilaun, ma ave ga pait go ra magit. 25 Ma go a
varkurai ure avet i tur piram; ba u nuk pa ta magit i boina ma i takodo
upi da pait ia ta vevet, una pait ia ka. 26 Ma i ga pait ia damana pire diat,
ma i ga valaun diat kan ra lima i ra tarai Israel, ma pa dia ga doko diat.
27 Ma Iosua i ga vaki diat upi diat a kita davai ma diat a kulupe tava ure
ra tarai ma ure ra uguugu na vartabar kai ra Luluai bula, tuk tar ta ra
bung gori, ta nam ra gunan ba na ga pilak pa ia boko.

Di uvia pa ra tarai Amor

10 1 Ma ba Adoni-Sedek a king Ierusalem i ga valongore ba Iosua i
ga uvia pa Ai ma i ga kamare vakakit vue, ma ba i ga pait ia tai
Ai ma kana king da i ga pait ia tai Ieriko ma kana king, ma ba ra tarai
Gibeon dia ga ki na malmal ma ra tarai Israel ma dia ga ki livuan ta
diat, 2 i ga burut na kaia, tago Gibeon a ngala na pia na pal, a pia na pal
na king, ma i ga ngala ta dir ma Ai, ma ra tarai par tana dia ga ongor
tuna. 3 Kari Adoni-Sedek ra king Ierusalem i ga tulue ra tinata tadav
Oam ra king Kebron, ma tadav Piram ra king Iarmut, ma tadav Iapia
ra king Lakis, ma tadav Debir ra king Eglon, dari: 4 Avat a vana uti, ma
avat a maravut iau, ma dat a ubu Gibeon, tago dia ga pait ra malmal ma
Iosua ma ra tarai Israel. 5 Kari ra ilima na king kai ra tarai Amor, ra king
Ierusalem, ra king Kebron, ra king Iarmut, ra king Lakis, ra king Eglon,
dia ga vana varurung, ma dia ga vana urama, diat ma kadia lavur kor na
tarai na vinarubu, ma dia ga tur marave Gibeon ma dia ga varubu me.
6 Ma ra tarai Gibeon dia ga tulue ra tinata tadav Iosua ta ra gunan kai
ra tarai aro Gilgal dari: Koko una vana balakane avet kaum umana tultul,
una vana lulut tadav avet, una valaun avet, ma una maravut avet, tago ra
lavur king par kai ra tarai Amor nina dia ki ta ra gunan i buabuana dia
tar tur rangup upi diat a ubu avet. 7 Io, Iosua i ga vana urama maro Gilgal,
diat ma ra tarai na vinarubu par, ma ra lavur rangrang na tutana par. 8 Ma
ra Luluai i ga biti tai Iosua: Koko una burutue diat, tago iau tar tul tar diat
ta ra limam; ma pa na tale ta tikai ta diat pi na tur ta ra luaina matam.
9 Io, Iosua i ga tadav vakaian diat, tago i ga vana ta ra marum maro Gilgal.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Ma ra Luluai i ga vapurpuruan diat ta ra luaina mata i Israel, ma i ga
ubu diat ma ra ngala na vardodoko aro Gibeon, ma i ga korot mur diat ta
ra nga i tutua urama Bet-Koron, ma i ga ubu diat tuk ta ra gunan Aseka
ma Makeda. 11 Ma ba dia ga takap kan ra tarai Israel, ba dia ga kuba
ta ra kukuba Bet-Koron, ra Luluai i ga vue vaba ra umana ngala na vat
marama ra bakut taun diat, ma i ga tuk tar ta ra gunan Aseka, ma dia ga
virua ka; mangoro tuna dia ga virua ta ra bata na vatvat, ma nam diat ba
ra tarai Israel dia ga ubu diat ma ra pakat na vinarubu pa dia ga manga
mangoro.
12 Ma Iosua i ga tata pire ra Luluai ta nam ra bung ba ra Luluai i ga tul
tar ra tarai Amor ta ra tarai Israel, ma i ga biti dari ta ra luaina mata i ra
tarai Israel:
U ra Matana Keake, una tur uka aro Gibeon;
Ma u ra Gai, una tur uka ta ra male Aialon.
13 Ma ra matana keake i ga tur uka, ma ra gai pa i ga tutua, tuk tar
namana ba ra tarai dia ga tar obo pa diat mulai ta kadia lavur ebar.
Dave, pa di ga tumu go ta ra buk kai Iasar? Ma ra keake i ga ki tur uka
livuan ta ra maup, ma pa i ga ong lulut, i ga ki tur varogop ma tika na
kidoloina bung. 14 Ma lua pa ta bung dari, ma namur bula pata, ba ra
Luluai i ga torom ta ra nilai ra tutana; tago ra Luluai i ga varubu maravut
Israel.
15 Ma Iosua i ga lilikun, diat ma ra tarai Israel par, tadav ra gunan kai
ra tarai aro Gilgal.
16 Ma nam ra ilima na king dia ga vilau, ma dia ga parau ta ra babang
aro Makeda. 17 Ma di ga ve Iosua dari: Di ga tikan tadav nam ra ilima na
king, dia parau ta ra babang aro Makeda. 18 Ma Iosua i ga biti: Avat a pul
tar ta umana ngala na vat ta ra mata na babang, ma avat a vaki ta umana
monamono tana; 19 ma avat, koko avat a ki; avat a korot mur kavava lavur
ebar, ma avat a ubu ra umana tena murmur bat ta diat; koko avat a nur
vue diat upi diat a olo ta kadia lavur pia na pal, tago ra Luluai kavava
God i tar tul tar diat ta ra lima i vavat.
20 Ma ba Iosua ma ra tarai Israel dia ga pait vapar ra ngala na
vardodoko, ma dia ga virua par, ma diat dia tar laun valili dia ga tar olo
ta kadia lavur pia na pal nina di ga liplip bat diat, 21 a tarai par dia ga
lilikun ma ra malmal tadav Iosua ta ra gunan Makeda; ma pa ta na i ga
bor ta tikai ta ra tarai Israel.
22 Ma Iosua i ga biti: Avat a papa are ra mata na babang, ma avat a ben
vaarike nam ra ilima na king tadav iau mara ra bala na babang. 23 Ma
dia ga pait ia damana, ma dia ga ben vaarike nam ra ilima na king tadav
ia mara ra bala na babang, ra king Ierusalem, ra king Kebron, ra king
Iarmut, ra king Lakis, ma ra king Eglon. 24 Ma ba dia ga ben vaarike
nam ra umana king tadav Iosua, Iosua i ga oro pa ra tarai Israel par, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i ga biti ta ra umana luluai na vinarubu nina dia ga varagur me: Avat a
tur maravai, ma avat a rua taun ra inoa i go ra umana king. Ma dia ga
tur maravai, ma dia ga rua taun ra inoa i diat. 25 Ma Iosua i ga biti ta
diat: Koko avat a burut ma koko avat a ururian, avat a ongor ma avat a
balamat; tago damana ra Luluai na pait ia ta kavava lavur ebar par, ba
ava varubu ma diat. 26 Ma namur Iosua i ga ubu doko diat, ma i ga al
vatokobe diat ta ra ilima na davai; ma dia ga taba ta ra umana davai tuk
tar ta ra ravian.

27 Ma ta ra pakana bung ba i ga ong ra keake tana, Iosua i ga vartuluai
ma dia ga pala vairop ra minat i diat kan ra umana davai, ma dia ga vue
diat ta nam ra babang dia ga parau tana, ma dia ga vung bat ra mata na
babang ma ra umana ngir na vat, ma gori boko dia va ie.

28 Ma ta nam ra bung Iosua i ga uvia pa Makeda, ma i ga ub ia ma ra
pakat na vinarubu, ma i ga ubu bula ra king tana; i ga kamare vakakit
vue diat par dia ki tana, ma pa i ga nur vue ta tikai pi na laun; ma i ga
pait ia ta ra king Makeda da i ga pait ia ta ra king Ieriko.

29 Ma Iosua, diat ma ra tarai Israel par, dia ga vana maro Makeda uro
Libna, ma dia ga varubu ma ra pia na pal Libna; 30 ma ra Luluai i ga tul
tar ia bula ta ra lima i ra tarai Israel, ma ra king tana; ma i ga ub ia ma
ra mangi na pakat na vinarubu, ma diat par dia ga ki tana; pa i ga nur
vue ta tikai pi na laun valili; ma i ga pait ia ta ra king tana da i ga pait ia
ta ra king Ieriko.

31 Ma Iosua i ga vana kan Libna, diat ma ra tarai Israel par, ma i ga
tadav Lakis, ma i ga tur maravai pirana ma i ga varubu me; 32 ma ra
Luluai i ga tul tar Lakis ta ra lima i ra tarai Israel, ma dia ga uvia pa ia ta
ra vauruana bung, ma dia ga ub ia ma ra mangi na pakat na vinarubu, ma
diat par dia ga ki tana, varogop ma ra magit par dia ga pait ia tai Libna.

33 Ma Oram ra king Geser i ga vana pi na maravut Lakis; ma Iosua i ga
ubu diat ma kana tarai, ma pa i ga nur vue ta tikai pi na laun pirana.

34 Ma Iosua, diat ma ra tarai Israel par, dia ga vana maro Lakis uro
Eglon, ma dia ga tur maravai pirana ma dia ga varubu me; 35 ma dia ga
uvia pa ia ta nam ra bung iat, ma i ga ub ia ma ra mangi na pakat na
vinarubu, ma i ga li vapar vue ra tarai tana ta nam ra bung, varogop ma
ra lavur magit i ga pait ia tai Lakis.

36 Ma Iosua, diat ma ra tarai Israel par, dia ga vana maro Eglon uro
Kebron; ma dia ga varubu me; 37 ma dia ga uvia pa ia, ma dia ga ub ia
ma ra mangi na pakat na vinarubu, ma ra king tana, ma ra lavur pia na
pal, ma ra tarai par dia ga ki tana, ma pa i ga nur vue ta tikai pi na laun,
varogop ma ra lavur magit i ga pait ia tai Eglon; i ga kamare vakakit vue
ma ra tarai par dia ga ki tana.

38 Ma Iosua, diat ma ra tarai Israel par, dia ga lilikun uro Debir, ma dia
ga varubu me; 39 ma i ga uvia pa ia, ma ra king tana bula, ma ra lavur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pia na pal; ma dia ga ubu diat ma ra mangi na pakat na vinarubu, ma dia
ga li vakakit vue ra tarai par dia ga ki tana; pa i ga nur vue ta tikai pi
na laun; da i ga pait ia aro Kebron, damana i ga pait ia aro Debir, ma ta
kana king, varogop i ga pait ia bula tai Libna ma ra king tana.
40 Damana Iosua i ga ubu ra lavur gunan, ta ra lualuana, aro Negeb,
ta ra male, ma ta ra papar a luana, ma kadia lavur king par; pa i ga nur
vue ta tikai pi na laun, i ga nila vapar vue ra magit i laun, da ra Luluai ra
God kai Israel i ga vartuluai tana. 41 Ma Iosua i ga ubu diat par, i ga tur
pa ia aro Kades-Barnea ma i ga tuk tar aro Gasa, ma ra gunan Gosen par,
tuk tar ta ra gunan Gibeon. 42 Ma Iosua i ga uvia pa go ra lavur king ma
kadia gunan ta ra kopono e, tago ra Luluai ra God kai Israel i ga varubu
maravut Israel. 43 Ma Iosua ma ra tarai Israel par dia ga talil tadav ra
gunan Gilgal.

A tarai Israel dia uvia pa Iabin diat ma ra lavur enana king

11 1 Ma ba Iabin ra king Kasor i ga valongore go ra lavur magit, i ga
vartuluai tadav Iobab ra king Madon, ma tadav ra king Simron,
ma tadav ra king Aksap, 2 ma tadav ra umana king dia ga ki ta ra gunan
i lualuana ta ra papar a labur, ma ta ra tamataman Araba ta ra papar
a taubar tai Kinerot, ma ta ra male ma ta ra gunan i lualuana aro Dor
ta ra papar a taoai, 3 tadav ra tarai Kanaan ta ra papar a taur ma ta ra
papar a taoai, ma ra tarai Amor, ma ra tarai Ket, ma ra tarai Peres, ma
ra tarai Iebus ta ra lualuana, ma ra tarai Kivi ta ra bit a luana Kermon ta
ra gunan Mispa. 4 Ma dia ga vana rikai, diat ma kadia lavur kor na tarai
na vinarubu par, mangoro na tarai da ra veo ara ra valian, ma i ga peal
kadia umana os ma ra umana kiki na vinavana ure ra vinarubu. 5 Ma go
ra lavur king par dia ga vana guvai; dia ga vut ma dia ga ki guvai ta ra
tava Merom, upi diat a varubu ma ra tarai Israel.
6 Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua: Koko una burutue diat, tago ta ra
pakana bung dari ningene ina tul tar diat a umana virua ta ra luaina
mata i ra tarai Israel; ma una poko vakaina kadia umana os, ma una tun
vue kadia umana kiki na vinavana ma ra iap. 7 Damana Iosua, diat ma ra
tarai na vinarubu par, dia ga vut vakaian tadav diat ta ra tava Merom,
ma dia ga vila taun diat. 8 Ma ra Luluai i ga tul tar diat ta ra lima i ra
tarai Israel, ma dia ga ubu diat, ma dia ga korot mur diat tuk tar ta ra
ngala na pia na pal Sidon, ma tuk tar Misrepot-Maim, ma tuk tar ta ra
male Mispe ta ra papar a taur; ma dia ga ubu diat tuk tar ta ra pakana
bung ba pa ta na i ga laun valili mulai. 9 Ma Iosua i ga pait nam ra magit
ta diat ba ra Luluai i ga tatike tana; i ga poko vakaina kadia umana os,
ma i ga tun vue kadia umana kiki na vinavana ma ra iap.
10 Ma Iosua i ga talil ta nam ra e, ma i ga uvia pa Kasor, ma i ga ubu ra
king tana ma ra pakat na vinarubu; tago lua Kasor i ga lualua ta nam ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lavur gunan. 11 Ma dia ga ubu ra tarai par tana ma ra mangi na pakat na
vinarubu, dia ga nila rit vue diat, ma pa ta launa mulai i ga mat valili;
ma i ga tun vue Kasor ma ra iap. 12 Ma Iosua i ga uvia pa ra lavur pia na
pal kai nam ra lavur king, ma i ga uvia pa ra lavur king tana, ma i ga
ubu diat ma ra mangi na pakat na vinarubu, ma i ga kamare rit vue diat,
da Moses ra tultul kai ra Luluai i ga vartuluai tana.
13 Ma ra lavur pia na pal dia tur ta kadia buabuana tikatikai, a tarai
Israel pa dia ga tun vue diat; ia kaka Kasor, Iosua i ga tun vue nam. 14 Ma
ra lavur tabarikik ta go ra lavur pia na pal, ma ra lavur vavaguai, ra
tarai Israel dia ga ra pa diat upi kadiat, ma dia ga ubu ra tarai par ma ra
mangi na pakat na vinarubu, tuk tar ta nam ba di ga nila vue diat, ma pa
dia ga doko valili ta tikai ta diat dia ga laun. 15 Da ra Luluai i ga vartuluai
pire Moses kana tultul, damana Moses i ga vartuluai pire Iosua, ma
damana Iosua i ga pait ia; pa i ga pait valubane ta magit ta nam parika ra
Luluai i ga tul tar ia tai Moses.

Iosua i vatur vake ra gunan parika

16 Damana Iosua i ga vatur vake nam ra gunan parika, a gunan na
lualuana, ma ra papar Negeb parika, ma ra gunan Gosen, ma ra male, ma
ra tamataman Araba, ma ra gunan i lualuana kai Israel, ma ra male tana,
17 papa aro ra luana Kalak nina i tutua uro Seir, ma i tuk tar Baal-Gad ta
ra male kai Lebanon ta ra bit a luana Kermon; ma i ga kinim pa kadia
lavur king par, ma i ga ubu doko diat. 18 Ma mangoro na bung Iosua i ga
varubu ma nam ra lavur king. 19 Pa ta pia na pal ba i ga pir bat ra tarai
Israel, ia kaka ra tarai Kivi nina dia ga ki Gibeon; dia ga uvia pa diat par
ta ra vinarubu. 20 Tago ra Luluai i ga vadekdek ra bala i diat upi diat a
varubu ma ra tarai Israel, upi na nila vakakit vue diat, upi koko da mari
diat, ba na nila vue ke diat, da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses.
21 Ma ta nam ra kilala Iosua i ga vana ma i ga li vue ra tarai Anak ta ra
lualuana, ma aro Kebron, ma aro Debir, ma aro Anab, ma ta ra lualuana
Iuda par, ma ta ra lualuana Israel par; Iosua i ga nila vakakit vue diat ma
kadia lavur pia na pal. 22 Ma pa ta tutana Anak i ga ki mulai ta ra gunan
kai ra tarai Israel; ia kaka ta umana dia ga ki Gasa, ma Gat, ma Asdod.
23 Damana Iosua i ga uvia pa ra gunan parika varogop ma ra lavur magit
ra Luluai i ga tatike tai Moses; ma Iosua i ga tibe tar ia ta ra tarai Israel
upi diat a kale pa ia, da ra tiniba ure kadia lavur vuna tarai tikatikai. Ma
ra gunan i ga ngo kan ra vinarubu.

Ra umana king nina ba Moses i ga ubu diat

12 1 Ma go diat ra umana king kai ra gunan nina ba ra tarai Israel
dia ga ubu diat, ma dia ga kale pa kadia gunan ta ra papar a
Iordan maro ta ra papar a keake i vana rikai tana, papa ta ra male Amon,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma i tuk tar ta ra luana Kermon, ma ra tamataman Araba parika ta ra
papar a taur: 2 Sikon ra king kai ra tarai Amor, nina i ga ki Kesbon, ma
i ga varkurai papa aro Aroer nina i ki ta ra papar a male Amon, ma ra
pia na pal i ki livuan ta ra male, tuk tar ta ra tava alir Iabok, a langun
kai ra tarai Amon, a papar tai Gilead nam, 3 ma ra tamataman Araba
tuk tar ta ra tava kikil Kinerot ta ra papar a taur, ma tuk tar ta ra ta ta
ra tamataman Araba, a Ta Mat iat, ta ra papar a taur, ta ra nga i vana
uro Bet-Iesimot, ma ta ra papar a taubar tuk tar ta ra bit a lualuana
Pisga; 4 ma ra langlangun kai Og ra king Basan, nina i ga ki valili ta ra
tarai Repaim, ma i ga ki Astarot ma Edrei, 5 ma i ga varkurai ta ra luana
Kermon, ma aro Saleka, ma ta ra gunan Basan par tuk tar ta ra langun
kai ra tarai Gesur ma ra tarai Makat, ma ra papar tai Gilead tuk tar ta
ra langun kai Sikon ra king Kesbon. 6 Moses ra tultul kai ra Luluai ma ra
tarai Israel dia ga ubu diat, ma Moses ra tultul kai ra Luluai i ga tul tar
ia ta ra vuna tarai Ruben ma ra vuna tarai Gad ma ra ngungu vuna tarai
Manase upi diat a kale pa ia.

Ra umana king nina ba Iosua i ga ubu diat

7 Ma go diat ra umana king kai ra gunan nina ba Iosua ma ra tarai Israel
dia ga ubu diat maro ta ra Iordan ta ra papar a taoai, papa aro Baal-Gad ta
ra male kai Lebanon tuk tar ra luana Kalak nina i tutua urama Seir, (ma
Iosua i ga tibe tar ia ta ra umana vuna tarai Israel upi diat a kale pa ia da
kadia tiniba tikatikai, 8 ta ra lualuana, ta ra umana male, ta ra tamataman
Araba, ta ra lavur papar a luana, ta ra bil, ma ta ra papar Negeb, a gunan
kai ra tarai Ket, ra tarai Amor, ra tara Kanaan ra tarai Peres, ra tarai Kivi,
ma ra tarai Iebus): 9 a king Ieriko, tikai; a king Ai, maravai Betel, tikai; 10 a
king Ierusalem, tikai; a king Kebron, tikai; 11 a king Iarmut, tikai; a king
Lakis, tikai; 12 a king Eglon, tikai; a king Geser, tikai; 13 a king Debir, tikai;
a king Geder, tikai; 14 a king Korma, tikai; a king Arad, tikai; 15 a king
Libna, tikai; a king Adulam, tikai; 16 a king Makeda, tikai; a king Betel,
tikai; 17 a king Tapua, tikai; a king Keper, tikai; 18 a king Apek, tikai; a king
Lasaron, tikai; 19 a king Madon, tikai; a king Kasor, tikai; 20 a king Simron-
Meron, tikai; a king Aksap, tikai; 21 a king Tanak, tikai; a king Megido,
tikai; 22 a king Kedes, tikai; a king Iokneam aro Karmel, tikai; 23 a king Dor
ta ra luana Dor, tikai; a king Goim aro Galilaia, tikai; 24 a king Tirsa, tikai;
diat parika, a utul a vinun ma tika na king.

A gunan i tur valili boko

13 1 Ma go Iosua i ga manga patuana ma i ga laun vue mangoro na
kilala; ma ra Luluai i ga biti tana: U tar manga patuana, ma i
tar peal kaum kilala na nilaun, ma a ngala na gunan i tur valili boko upi
avat a kale. 2 Go ia ra gunan i tur valili boko:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A langlangun par kai ra tarai Pilistia, ma ra langun kai ra tarai Gesur
par, 3 (papa aro ra Sikor nina i alir ta ra luaina mata i Aigipto, ma tuk
tar ta ra langun Ekron ta ra papar a labur, di vatang ia ba kai ra tarai
Kanaan; ra ilima na luluai kai ra tarai Pilistia, diat maro Gasa, Asdod,
Askelon, Gat, ma Ekron;) ma ra langun kai ra tarai Ava, 4 ta ra papar a
taubar, a gunan par kai ra tarai Kanaan, ma Meara kai ra tarai Sidon, tuk
tar aro Apek ta ra langun kai ra tarai Amor, 5 ma ra gunan kai ra tarai
Gebal, ma Lebanon parika, ta ra papar a keake i vana rikai tana, papa
aro Baal-Gad ta ra bit a luana Kermon ma tuk tar ta ra langun Kamat, 6 ra
tarai par ta ra lualuana papa aro Lebanon ma tuk tar aro Misrepot-Maim,
a tarai Sidon par; ina korot vue diat ta ra luaina mata i ra tarai Israel,
ma una tibe tar ra gunan ta ra tarai Israel ma ra padapadailam upi diat a
kale, da iau ga ve u. 7 Io, una tibe go ra gunan ta ra lavuvat na vuna tarai
upi diat a kale, ma ta ra ngungu vuna tarai Manase bula.

A pakana gunan nina ba Ruben, Gad ma ra ngungu tarai Manase dia kale pa ia

8 A vuna tarai Ruben ma ra vuna tarai Gad dia ga kale pa ra gunan
varurung ma ta ra ngungu ta ra vuna tarai Manase, nam ba Moses i ga
tul tar ia ta diat ta ra papar a Iordan maro ba ra keake i vana rikai tana,
varogop Moses ra tultul kai ra Luluai i ga kure tar ia ta diat: 9 papa aro
Aroer nina i ki ta ra papar a male Amon,, ma ra pia na pal livuan ta ra
male, ma ra tamataman Medeba tuk tar aro Dibon; 10 mara lavur pia na
pal kai Sikon ra king kai ra tarai Amor, nina i ga varkurai aro Kesbon,
tuk tar ta ra langun kai ra tarai Amon; 11 ma Gilead, ma ra langun kai ra
tarai Gesur ma Makat, ma ra luana Kermon par, ma ra gunan Basan tuk
tar uro Saleka; 12 a gunan par kai Og aro Basan, nina i ga varkurai aro
Astarot ma Edrei, (ia ka i ga ki valili ta ra tarai Repaim); tago Moses i ga
ubu diat ma i ga korot vue diat. 13 Ma ra tarai Israel pa dia ga korot vue
ra tarai Gesur ma ra tarai Makat; a tarai Gesur ma ra tarai Makat dia ki
livuan ta ra tarai Israel tuk tar ta go ra bung.
14 Ia kaka ra vuna tarai Levi pa i ga tul tar ta gunan ta diat upi diat a
kale; a tinabar ika di tuntun tar ia ma ra iap tadav ra Luluai ra God kai
Israel nam uka kadia tiniba, da i ga ve diat.
15 Ma Moses i ga tabar ra vuna tarai Ruben varogop ma kadia lavur
apik na tarai. 16 Ma kadia langun i ga tur pa ia papa aro Aroer nina i ki
ta ra papar a male Amon, ma ra pia na pal i ki livuan ta ra male, ma ra
tamataman par maravai Medeba; 17 Kesbon ma kana lavur pia na pal ta
ra gunan i tamataman; Dibon, ma Bamot-Baal, ma Bet-Baal-Meon, 18 ma
Iasa, ma Kedemot, ma Mepat, 19 ma Kiriataim, ma Sibma, ma Seret-Sakar
ta ra luana kai ra male, 20 ma Bet-Peor, ma ra papar a luana Pisga, ma
Bet-Iesimot, 21 ma ra lavur pia na pal ta ra gunan i tamataman, ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gunan kai Sikon ra king kai ra tarai Amor, nina i ga varkurai aro Kesbon,
nina Moses i ga ub ia, diat varurung ma ra umana luluai Midian, Evi,
Rekem, Sur, Kur ma Reba, a umana luluai kai Sikon nina dia ga ki ta
nam ra gunan. 22 A tarai Israel dia ga doko bula Balam natu i Beor a
tena papait ma ra pakat na vinarubu, varurung ma ta ra umana dia ga
doko diat. 23 Ma ra Iordan ia ra langun kai ra tarai Ruben ma ra gunan i
maravai tana. Go ra gunan ia ra tiniba kai ra tarai Ruben da kadia lavur
apik na tarai, a lavur pia na pal ma kadia lavur gunan ik.
24 Ma Moses i ga tabar ra vuna tarai Gad, ra umana bul mur tai Gad,
varogop ma kadia lavur apik na tarai. 25 Ma kadia langun Iaser ma ra
lavur pia na pal Gilead, ma ra ngungu ta ra gunan kai ra tarai Amon, tuk
tar uro Aroer nina i ki ta ra luaina mata i Raba, 26 ma papa aro Kesbon
tuk tar uro Ramat-Mispe ma Betonim, ma papa aro Makanaim tuk tar
ta ra langun Debir, 27 ma ta ra male, Bet-Aram, Bet-Nimra, Sukot, ma
Sapon, nina dia ki valili ta ra gunan kai Sikon ra king Kesbon, a Iordan ia
ra langun tana, ma i tuk tar ta ra tava kikil Kineret ta ra papar a Iordan
maro ta ra matana taur. 28 Go ia ra tiniba kai ra tarai Gad da kadia lavur
apik na tarai, a lavur pia na pal ma kadia lavur gunan ik.
29 Ma Moses i ga tabar ra ngungu vuna tarai Manase; a ngungu ta ra
vuna tarai Manase dia ga kale varogop ma kadia umana apik na tarai.
30 Ma kadia langun i ga tur pa ia aro Makanaim, Basan parika, a gunan
par kai Og ra king Basan, ma ra lavur pia na pal kai Iair nina dia tur
ta ra gunan Basan, laptikai na vinun na pia na pal, 31 ma ra ngungu tai
Gilead, ma Astarot ma Edrei, a ura pia na pal ta ra gunan kai Og aro
Basan; di ga tul tar go diat ta ra tarai Makir natu i Manase, ure ra tarai
Makir nam ra ngungu vuna tarai, varogop ma kadia umana apik na tarai.
32 Go ia ra umana pakana nina Moses i ga tibe diat ta ra tamataman
Moab, ta ra papar a Iordan maro, ta ra papar a taur tai Ieriko. 33 Ma
Moses pa i ga tibe ra vuna tarai Levi ma ta pakana, tago ra Luluai ra God
kai Israel ia iat kadia tiniba, da i ga ve diat.

Di padapadailam upi ra umana tiniba ta ra gunan Kanaan

14 1 Ma ra tarai Israel dia ga kale go ra umana tiniba ta ra gunan
Kanaan, nina ba Eleasar ra tena tinabar, ma Iosua natu i Nun, ma
ra umana lualua na apik na tarai ta ra umana vuna tarai Israel, dia ga
tibe diat me. 2 Dia ga padapadailam upi ra umana tiniba, da ra Luluai i ga
vartuluai tana pire Moses ure ra lavuvat ma a ngungu vuna tarai. 3 Tago
Moses i ga tibe ra ura vuna tarai ma a ngungu ma ra gunan ta ra papar a
Iordan maro; ma pa i ga tul tar ta tiniba pire diat ta ra tarai Levi. 4 Tago
ra lavur natu i Iosep a ura vuna tarai diat, Manase ma Epraim; ma pa di
ga tibe tar ta pakana ta ra gunan ta ra tarai Levi, ia kaka ta umana pia
na pal upi diat a ki tana, ma ra pia na vura ure kadia lavur vavaguai ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ure kadia tabarikik. 5 Da ra Luluai i ga vartuluai pire Moses, damana ra
tarai Israel dia ga pait ia, ma dia ga tibe varbaiane ra gunan.

Di tul tar Kebron tai Kaleb

6 Ma ra tarai Iuda dia ga vana tadav Iosua aro Gilgal; ma Kaleb natu i
Iepune ra te Kenis i ga biti tana: U nunure ra magit ra Luluai i ga tatike
tai Moses ra tutana kai God ure dor, ure iau ma ure u, aro Kades-Barnea.
7 Iau ga laun pa a ivat na vinun na kilala ba Moses ra tultul kai ra Luluai
i ga tulue iau maro Kades-Barnea upi ina gire vakilang ra gunan; ma iau
ga varvai pirana da ra balagu i ga vateten iau. 8 A dovotina ra umana
turagu ave ga varagur ma diat dia ga vabilua ra nuknuk i ra tarai, ina
iau, iau ga mur tuna ra Luluai kaugu God. 9 Ma Moses i ga vavalima ta
nam ra bung, ma i ga biti: A gunan u tar rua ia ma ra kakim, kaum iat
ma kai ra umana natum vatikai, tago u tar mur tuna ra Luluai kaugu
God. 10 Ma gire, ra Luluai i tar valolovina kaugu nilaun, da i ga biti, ma
i tar ivat na vinun ma a ilima na kilala taun ra bung ba ra Luluai i ga
tatike go ra tinata pire Moses, ba Israel i ga vanavana ta ra bil; ma ea,
iau tar laun vue lavutul na vinun ma a ilima na kilakilala gori. 11 Ma go
ieri iau ongor boko varogop ra bung ba Moses i ga tulue iau; a dekdekigu
i varogop uka, ma i tale iau ra vinarubu, ma ra niirop ma ra niolo. 12 Io,
boina ba una tul tar go ra lualuana tagu, nina ba ra Luluai i ga varvai ure
ta nam ra bung; tago u ga valongore ta nam ra bung ba ra tarai Anak dia
ki tana, ma ba ra umana pia na pal dia ngala ma di liplip bat diat; kan ra
Luluai na maravut iau, ma ina korot vue diat, da ra Luluai i ga tatike.
13 Ma Iosua i ga tata vadoane; ma i ga tul tar Kebron tai Kaleb natu i
Iepune upi kana tiniba vatikai. 14 Kari Kaleb natu i Iepune a te Kenis i ga
kale Kebron tuk tar ta go ra bung, tago i ga mur tuna ra Luluai ra God
kai Israel. 15 Ma amana di ga vatang Kebron ba Kiriat-Arba; ma Arba ia
ra ngala na tutana ta ra tarai Anak par. Ma ra gunan i ga ngo kan ra
vinarubu.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Iuda

15 1 Ma ra tiniba di ga padapadailam pa ia ba kai ra vuna tarai Iuda,
da kadia umana apik na tarai, i ga tuk tar ta ra langun Edom, tuk
tar ta ra bil Sin ta ra papar a taubar aro iat. 2 Ma kadia langun ta ra taubar
i ga tur pa ia ta ra ngu na Ta Mat aro iat, ta ra tungunana ta ra papar a.
taubar, 3 ma i vana tuk tar ta ra tututua Akrabim, ma i bolo uro Sin, ma i
tutua ta ra papar a taubar tai Kades-Barnea, ma i alalu Kesron, ma i vana
tadav Adar, ma i vana likun uro Karka, 4 ma i vana mulai Asmon, ma i
irop ta ra tava alir Aigipto, ma ra ta ia ra mutuai ra langun. Go kavava
langun ta ra papar a taubar. 5 Ma ra langun ta ra papar a taur ia ra Ta Mat,
tuk tar ta ra pakana ra Iordan i alir gumu tana. Ma ra langun ta ra papar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a labur i ga tur pa ia ta ra tungunana kai ra ta pire ra pakana ra Iordan
i alir gumu tana; 6 ma ra langun i vana urama Bet-Kogla, ma i bolo ta ra
papar a labur tai Bet-Araba; ma ra langun i vana urama tadav ra vat kai
Boan natu i Ruben; 7 ma ra langun i vana urama Debir maro ra male Akor,
ma uro ra papar a labur, ma i lingan upi Gilgal pire ra tututua Adumim,
nina i maravai ra tava alir ta ra papar a taubar tana; ma ra langun i vana
tadav ra tava En-Semes, ma i tuk tar En-Rogel; 8 ma ra langun i mur ra
male kai natu i Inom ma i vana tadav ra papar kai ra tarai Iebus ta ra
taubar (Ierusalem nam); ma ra langun i tutua ta ra ul a luana nina i tur
ta ra luaina mata i ra male Inom ta ra taoai, ma i varkuvo ta ra papar a
labur ma ra mutuai ra male Repaim; 9 ma di ga kure ra langun ba na vana
marama ra ul a luana tadav ra mata na tava Neptoa, ma na vana rikai pire
ra umana pia na pal ta ra luana Epron; ma ra langun i vana tadav Bala
(Kiriat-Iearim nam); 10 ma ra langun i vana likun mara Bala ma i mur ra
matana taoai tuk tar ta ra luana Seir, ma i bolo tadav ra papar a luana
Iearim ta ra papar a labur (Kesalon nam), ma i kuba tadav Bet-Semes, ma i
vana pakit Timna; 11 ma ra langun i vana rikai upi ra matana labur tuk tar
ta ra luana Ekron, ma i vana Sikeron, ma i bolo tadav ra luana Bala, ma i
vana rikai aro Iabnel; damana ra ta ia ra mutuai ra langun. 12 Ma ra ngala
na ta ma ra valian ia ra langun ta ra papar a taoai. Go ia ra langun kikil ra
tarai Iuda, da kadia lavur apik na tarai.

Kaleb i uvia pa Kebron dir ma Debir
(Vark 1:11-15)

13 Ma i ga tul tar ra pakana tai Kaleb natu i Iepune livuan ta ra tarai
Iuda, da ra vartuluai kai ra Luluai tadav Iosua, Kiriat-Arba nina ba
Kebron, (Arba ia ra tama i Anak). 14 Kaleb i ga korot vue ra utul a natu
i Anak tana, Sesai, Akiman ma Talmai, a utul a natu i Anak. 15 Ma i ga
vana urama pi na varubu ma ra tarai Debir; ma lua di ga vatang Debir
ba Kiriat-Seper. 16 Ma Kaleb i ga biti: Nina ba na ubu Kiriat-Seper ma
na uvia pa ia, ina tul tar natugu Aksa tana upi dir a taulai. 17 Ma Otniel
natu i Kenas tura i Kaleb i ga uvia pa ia; ma i ga tul tar natuna Aksa tana
upi dir a taulai. 18 Ma ba i ga vana pirana, Aksa i ga vo pa ia pi na lul
ta gunan na uma tai tamana; ma Aksa i ga irop kan kana as, ma Kaleb
i ga tir ia: U mainge ra ava? 19 Ma i ga biti tana: Una tul tar ta vartabar
piragu; tago u tar vaki iau ta ra papar Negeb, i boina una tabar iau bula
ma ta umana mata na tava. Ma i ga tabar ia ma ta umana mata na tava
arama ma ta umana ta ra male bula.

A umana pia na pal Iuda

20 Go ia ra tiniba kai ra vuna tarai Iuda vardada ma kadia umana apik
na tarai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

21 Ra umana pia na pal kai ra vuna tarai Iuda ta ra papar Negeb ta ra
langun aro iat Edom, go diat: Kabsel, Eder, Iagur, 22 Kina, Dimona, Adada,
23 Kedes, Kasor, Itnan, 24 Sip, Telem, Bealot, 25 Kasor-Kadata, Keriot-Kesron
(Kasor nam), 26 Amam, Sema, Molada, 27 Kasar-Gada, Kesmon, Bet-Pelet,
28 Kasar-Sual, Ber-Seba, Bisiotia, 29 Bala, Im, Esem, 30 Eltolad, Kesil, Korma,
31 Siklag, Madmana, Sansana, 32 Lebaot, Silkim, Ain, ma Rimon; diat par a
ura vinun ma lavuvat na pia na pal ma kadia lavur gunan ik.
33 Ta ra gunan i tamataman: Estaol, Sora, Asna, 34 Sanoa, En-Ganim, Tapua,
Enam, 35 Iarmut, Adulam, Soko, Aseka, 36 Saraim, Aditaim, Gedera, ma
Gederotaim; diat par a vinun ma a ivat na pia na pal ma kadia lavur gunan ik.
37 Senan, Kadasa, Migdal-Gad, 38 Dilan, Mispa, Ioktel, 39 Lakis, Boskar,
Eglon, 40 Kabon, Laman, Kitlis, 41 Gederot, Bet-Dagon, Nama, ma Makeda;
a vinun ma laptikai na pia na pal ma kadia lavur gunan ik.
42 Libna, Eter, Asan, 43 Ipta, Asna, Nesib, 44 Keila, Aksib, ma Maresa;
lavuvat na pia na pal ma kadia lavur gunan ik.
45 Ekron ma kana lavur pia na pal ma kana lavur gunan ik; 46 ma papa
aro Ekron tuk tar ta ra ta, diat par dia tur maravai ta ra langun Asdod,
ma kadia lavur gunan ik.
47 Asdod, kana lavur pia na pal ma kana lavur gunan ik; Gasa, kana
lavur pia na pal ma kana lavur gunan ik; tuk tar ta ra tava alir Aigipto,
ma ra valian ta ra ngala na ta.
48 Ma ta ra gunan i lualuana: Samir, Iatir, Soko, 49 Dana, Kiriat-Sana
(Debir nam), 50 Anab, Estemo, Anim, 51 Gosen, Kolon, ma Gilo; a vinun
ma tika na pia na pal ma kadia lavur gunan ik.
52 Arab, Duma, Esan, 53 Ianim, Bet-Tapua, Apeka, 54 Kumta, Kiriat-Arba
(Kebron nam), ma Sior; lavuvat na pia na pal ma kadia lavur gunan ik.
55 Maon, Karmel, Sip, Iuta, 56 Iesrel, Iokdeam, Sanoa, 57 Kain, Gibea, ma
Timna; a vinun na pia na pal ma kadia lavur gunan ik.
58 Kalkul, Bet-Sur, Gedor, 59 Marat, Bet-Anot, ma Eltekon; laptikai na
pia na pal ma kadia lavur gunan ik.
60 Kiriat-Baal (Kiriat-Iearim nam) ma Raba; a ura pia na pal ma kadir
lavur gunan ik.
61 Ta ra bil: Bet-Araba, Midin, Sekaka, 62 Nibsan, ra pia na pal na Solt,
ma En-Gedi; laptikai na pia na pal ma kadia lavur gunan ik.
63 Ma pa i ga tale ra tarai Iuda upi diat a korot vairop vue ra tarai Iebus
nina dia ki Ierusalem; ma ra tarai Iebus dia ki varurung ma ra tarai Iuda
aro Ierusalem, ma i tuk tar ta ra bung gori.

A pakana gunan di tibe pire ra vuna tarai Epraim ma ra vuna tarai Manase

16 1 Ma ra tiniba di ga padapadailam pa ia ba kai ra tarai Iosep, i ga
tur pa ia ta ra Iordan aro Ieriko, ta ra tava kai Ieriko ta ra papar a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

taur, ma i vana ta ra bil nina i tur pa ia aro Ieriko ma i alalu ta ra gunan
i lualuana upi na tadav Betel; 2 ma i vana rikai maro Betel ma i tadav
Lus, ma i bolo tadav ra langun kai ra tarai Ark ma i tuk aro Atarot; 3 ma
i kuba mur ra matana taoai ma i tadav ra langun kai ra tarai Iaplet, ma
i tuk tar ta ra langun Bet-Koron nina i ki ara, ma i tadav Geser, ma i tuk
tar ta ra ta.

4 Ma ra umana natu i Iosep, a tarai Manase ma Epraim dia ga kale
kadia tiniba.

5 Ma ra langun kai ra tarai Epraim varogop ma kadia lavur apik na
tarai i ga dari: a langun ure kadia tiniba ta ra papar a taur i ga tur pa ia
aro Atarot-Adar ma i ga tuk tar Bet-Koron nina i ki arama; 6 ma ra langun
i vana rikai upi ra taoai maravai Mikmetat ta ra papar a labur; ma ra
langun i vana likun ma i mur ra matana taur ma i tadav Tanat-Silo, ma
i pakit Ianoa ta ra papar a taur tana; 7 ma maro Ianoa i kuba ura Atarot
ma Nara, ma i tuk tar uro Ieriko, ma i vana rikai ta ra Iordan. 8 Maro
Tapua ra langun i mur ra matana taoai tadav ra tava alir Kana, ma ra ta
a mutuaina. Go ia ra tiniba kai ra vuna tarai Epraim varogop ma kadia
lavur apik na tarai, 9 varurung ma ra umana pia na pal nina di ga tibe
vaire diat upi kai ra tarai Epraim livuan ta ra tiniba kai ra tarai Manase,
a lavur pia na pal ma kadia lavur gunan ik. 10 Ma pa dia ga korot vue ra
tarai Kanaan nina dia ga ki Geser; a tarai Kanaan dia ki livuan ta ra tarai
Epraim tuk tar ta ra bung gori, ma dia ki na tultul uka.

17 1 Ma di ga padapadailam pa ra tiniba ba kai ra vuna tarai
Manase, tago ia ra luaina kai Iosep. Ma Makir ra luaina kai
Manase ia ra tama i Gilead; ma di ga tul tar Gilead ma Basan tana, tago
ia ra tena vinarubu. 2 Ma di ga padapadailam pa ra tiniba ba kai ra
ngungu tarai Manase nina i tur valili, varogop ma kadia lavur apik na
tarai, kai ra tarai Abieser, ma kai ra tarai Kelek, ma kai ra tarai Asriel,
ma kai ra tarai Sekem, ma kai ra tarai Keper, ma kai ra tarai Semida; go
diat a umana bul tutana kai Manase natu i Iosep varogop ma kadia lavur
apik na tarai. 3 Ma Selopekad natu i Keper natu i Gilead, natu i Makir
natu i Manase, pa ka.na ta bul tutana, a umana bul vavina ka; ma go ia
ra iang i kana umana bul vavina: Mala, Noa, Kogla, Milka ma Tirsa. 4 Ma
dia ga vana tadav Eleasar ra tena tinabar, ma tadav Iosua natu i Nun, ma
tadav ra umana luluai, ma dia ga biti: A Luluai i ga vartuluai pire Moses
upi na tibe avet ma ta gunan livuan ta ra umana tai vevet; io, varogop
ma ra vartuluai kai ra Luluai, i ga tul tar ra tiniba ta diat livuan ta ra
umana tama i diat. 5 Ma damana i ga vinun na tiniba kai Manase, ma ra
gunan Gilead ma Basan ta ra papar a Iordan maro, 6 tago ra umana natu
i Manase, a umana vavina, dia ga kale tika na tiniba varurung ma kana
umana bul tutana; ma ra umana natu i Manase dia ga ki valili, dia ga
kale pa ra gunan Gilead.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 Ma ra langun kai Manase i ga tur pa ia aro Aser ma i tuk uro
Mikmetat nina i tur ta ra luaina mata i Sekem; ma ra langun i bolo ta
ra papar a lima tuna tadav ra tarai dia ki En-Tapua. 8 Manase i ga vatur
vake ra gunan Tapua, ma ra pia na pal Tapua ta ra langun Manase kai ra
tarai Epraim. 9 Ma ra langun i kuba tadav ra tava alir Kana, ta ra papar
a taubar tana; go ra umana pia na pal kai Epraim livuan ta ra umana pia
na pal Manase; ma ra langun kai Manase i mur ra tava alir, ta ra papar a
labur tana, ma ra ta ia ra mutuaina; 10 a papar a taubar kai Epraim, ma ra
papar a labur kai Manase, ma ra ta kana langun; ma dir varlangunai ma
Aser ta ra papar a labur, ma ta ra papar a taur dir varlangunai ma Isakar.
11 Ma Manase i ga vatur vake ta umana pia na pal pire ra tarai Isakar
ma Aser; Bet-Sean ma kana lavur pia na pal, Ibleam ma kana lavur pia
na pal, ma ra tarai Dor ma kana lavur pia na pal, ma ra tarai En-Dor ma
kana lavur pia na pal, ma ra tarai Tanak ma kana lavur pia na pal, ma ra
tarai Megido ma kana lavur pia na pal, ta ra utul a buana. 12 Ma ra tarai
Manase dia ga mama korot vue ra tarai ta nam ra umana pia na pal; a
tarai Kanaan dia ga ki ka ta nam ra gunan. 13 Ma ba ra tarai Israel dia ga
ongor, dia ga kure tar ra papalum ta ra tarai Kanaan, ma pa dia ga korot
vakakit vue diat.
14 Ma ra vuna tarai kai Iosep i ga tata pire Iosua, ma i ga biti dari: Ta
ra ava u ga tul tar ika ta kopono tiniba ma ta kopono langun tagu pi ina
kale, tago iau a ngala na tarai ma ra Luluai i tar vadoane iau tuk tar ta
ra bung gori? 15 Ma Iosua i ga biti tana: Ba u a ngala na tarai, una vana
uria ra lokalokor ma una raraut ta ra gunan kai ra tarai Peres ma ra
tarai Repaim, tago ra gunan i lualuana kai Epraim i vaim bat u. 16 Ma ra
umana natu i Iosep dia ga biti: Ra gunan i lualuana pa i ngala ure avet;
ma ra tarai Kanaan nina dia ki ta ra gunan i male dia vung ra kiki na
vinavana na palariam ure ra vinarubu, diat par dia ki Bet-Sean ma kana
lavur pia na pal ma diat dia ki ta ra male Iesrel. 17 Ma Iosua i ga ve ra
kuba i Iosep, a tarai Epraim ma Manase, dari: U a ngala na tarai, ma i
ngala ra dekdekim, koko una vatur vake ke ta kopono tiniba; 18 a gunan
i lualuana kaum iat; a dovotina i lokalokor, ma una raut ia ka ma una
vatur vake tuk tar ta ra langun tana aro iat; ma ba ra tarai Kanaan dia
vatur vake ra umana kiki na vinavana na palariam, ma ba dia ongor, una
korot vue ke diat.

Di tibe ra gunan aro Silo

18 1 Ma ra tarai Israel par dia ga ki varurung aro Silo, ma dia ga
vatur ra pal na varbarat ie; ma dia ga tar uvia pa ra gunan.
2 Ma lavurua na vuna tarai boko pire ra tarai Israel ba pa di ga tibe tar
boko ta pakana ta diat. 3 Ma Iosua i ga biti ta ra tarai Israel dari: Aivia
ra bung ava vavuan boko upi avat a ongor pa ra gunan nina ra Luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra God kai ra umana tama i vavat i ga tul tar ia ta vavat? 4 Avat a pilak
tar ta ututul a tutana ure tikatika na vuna tarai, ma ina tulue diat upi
diat a vana ma diat a valivute ra gunan, ma diat a tumu ra lavur magit
ure varogop ma kadia lavur kakalai; ma diat a talil mulai tadav iau.
5 Ma diat a tibe upi na lavurua na pakana; Iuda na ki vatikai ta kana
langun ta ra papar a taubar, ma diat ta ra kuba i Iosep diat a ki vatikai
ta kadia langun ta ra papar a labur. 6 Ma avat a tumu ra varvai ure ra
lavurua na tiniba ta ra gunan, ma avat a kap ra varvai uti piragu; ma ina
padapadailam upi kavava tiniba ati ta ra luaina mata i ra Luluai kada
God. 7 Ma ra tarai Levi pa dia vatur vake ta tiniba pire vavat, tago ra
papalum na tena tinabar kai ra Luluai kadia tiniba; ma Gad ma Ruben ma
ra ngungu vuna tarai Manase dia tar alube pa kadia tiniba ta ra papar a
Iordan maro ta ra matana taur, nina ba Moses ra tultul kai ra. Luluai i ga
tul tar ia ta diat.
8 Ma ra tarai dia.ga tut, ma dia ga vana; ma Iosua i ga vartuluai pire
diat dia ga vana upi diat a tumu ra varvai ure ra gunan, ma i ga biti dari:
Avat a vana, avat a valivute ra gunan, avat a tumu vake ra varvai ure,
ma avat a talil mulai piragu, ma ina padapadailam ure avat ati Silo ta ra
luaina mata i ra Luluai. 9 Ma ra tarai dia ga vana ma dia ga valivute ra
gunan, ma dia ga tumu vake ra varvai ure ra lavur pia na pal tana tai
tika na buk, lavurua na tiniba tana, ma dia ga lilikun mulai tadav Iosua
ta ra gunan Silo.
10 Ma Iosua i ga padapadailam ure diat aro Silo ta ra luaina mata i ra
Luluai; ma Iosua i ga tibe tar ra gunan ta ra tarai Israel abara, varogop
ma kadia lavur tiniba.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Beniamin

11 Ma dia ga padapadailam pa ra tiniba kai ra tarai Beniamin varogop
ma kadia lavur apik na tarai, ma di ga tibe diat ma ra langun livuan ta
ra tarai Iuda ma ra tarai Iosep. 12 Ma kadia langun ta ra papar a labur i
ga tur pa ia ta ra Iordan. ma i tutua ta ra ul a luana maravai Ieriko ta ra
papar a labur tana, ma i bolo ta ra gunan i lualuana upi ra matana taoai,
ma ra mutuaina ra bil Bet-Aven. 13 Ma ra langun i vana maro upi Lus
tadav ra luana Lus (Betel nam), ma i mur ra matana taubar; ma ra langun
i kuba tadav Atarot-Adar, i pakit ra luana i ki ta ra papar a taubar tai Bet-
Koron nina i ki ara. 14 Ma ra langun i vana likun ta ra papar a taoai ma i
mur ra matana taubar, i tur pa ia ta ra luana i ki maravai Bet-Koron ma i
vana upi ra papar a taubar; ma i tuk uro Kiriat-Baal (Kiriat-Iearim nam),
a pia na pal kai ra tarai Iuda; go ia ra langun ta ra papar a taoai. 15 Ma
ra langun ta ra papar a taubar i tur pa ia aro iat ra mutuai ra langun
Kiriat-Iearim, ma i mur ra matana taoai, ma i tuk tar ta ra mata na tava
Neptoa; 16 ma ra langun i kuba tuk tar ta ra mutuai ra luana i tur pire ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

male kai natu i Inom, nina i ki ta ra male Repaim ta ra papar a labur; ma
i vana ur ta ra male kai Inom ta ra papar a taubar ta ra luana kai ra tarai
Iebus, ma i kuba tadav En-Rogel; 17 ma i mur ra matana labur, ma i vana
rikai pire En-Semes, ma i vana rikai Gelilot nina dir tur vartalai ma ra
tututua Adumim; ma i vana ur tadav ra vat kai Boan natu i Ruben; 18 ma
i vana bolo upi ra papar a lualuana ta ra papar a labur ta ra male Araba,
ma i kuba tadav ra male Araba; 19 ma ra langun i bolo maravai Bet-Kogla
ta ra papar a labur tana, ma ra langun i tuk tar ta ra tungunana ta ra
papar a labur ta ra Ta Mat, ta ra tukuna Iordan ta ra papar a taubar; go ia
ra langun ta ra papar a taubar. 20 Ma ra Iordan ia ra langun ta ra papar a
taur. Go ia ra tiniba kai ra tarai Beniamin, ma ra langun kikil ia, varogop
ma kadia lavur apik na tarai.
21 Ma ra lavur pia na pal kai ra vuna tarai Beniamin varogop ma kadia
lavur apik na tarai, go diat: Ieriko, Bet-Kogla, Emek-Kesis, 22 Bet-Araba,
Semaraim, Betel, 23 Avim, Para, Opra, 24 Kepar-Amoni, Opni, ma Geba;
a vinun ma a ura pia na pal ma kadia lavur gunan ik; 25 Gibeon, Rama,
Berot, 26 Mispe, Kepira, Mosa, 27 Rekem, Irpel, Tarala, 28 Sela, Elep, Iebus
(Ierusalem nam), Gibeat, ma Kiriat; a vinun ma a ivat na pia na pal ma
kadia lavur gunan ik. Go ia ra tiniba kai ra tarai Beniamin varogop ma
kadia lavur apik na tarai.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Simeon

19 1 Ma di ga padapadailam pa ra vauruana tiniba ba kai Simeon,
a ba kai ra vuna tarai Simeon varogop ma kadia lavur apik na
tarai; ma kadia tiniba i ga tur livuan ta ra tiniba kai ra tarai Iuda. 2 Ma
kadia tiniba i dari: Ber-Seba, Seba, Molada, 3 Kasar-Sual, Bala, Esem,
4 Eltolad, Betul, Korma, 5 Siklag, Bet-Markabot, Kasar-Susa, 6 Bet-Lebaot,
ma Saruken; a vinun ma a utul a pia na pal ma kadia lavur gunan ik;
7 Ain, Rimon, Eter, ma Asan; a ivat na pia na pal ma kadia lavur gunan
ik; 8 ma ra lavur gunan dia tur kikil go ra lavur pia na pal tuk tar Balat-
Ber, Rama ta ra papar Negeb. Go ia ra tiniba kai ra vuna tarai Simeon
varogop ma kadia lavur apik na tarai. 9 Ra tarai Simeon dia ga vatur vake
ra tiniba ta ra langun kai ra tarai Iuda; tago ra pakana kai ra tarai Iuda
i ga manga ngala ure diat, damana ra tarai Simeon dia ga vatur vake ta
gunan livuan ta kadia tiniba.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Sebulun

10 Ma di ga padapadailam pa ra vautuluna tiniba ba kai ra tarai
Sebulun varogop ma kadia lavur apik na tarai; ma ra langun ta kadia
tiniba i tuk aro Sarid; 11 ma kadia langun i ga vana urama ta ra matana
taoai, ma i tuk tar Marala, ma i tadav Dabeset; ma i tuk tar ta ra tava alir
ta ra luaina mata i Iokneam; 12 ma i vana likun maro Sarid, ma i mur ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

matana taur upi ra vanavana rikai kai ra keake, ma i tadav ra langun kai
Kislot-Tabor, ma i vana uro Daberat, ma i tutua urama Iapia; 13 ma papa
aro i bolo upi ra papar a taur tuk tar Gat-Keper, tadav Et-Kasin, ma i vana
rikai Rimon ma i vila likun uro Nea; 14 ma ra langun i vana likun tana
ta ra papar a labur tadav Kanaton; ma i tuk tar ta ra male Iptakel; 15 ma
Katat, Nalal, Simron, Idala, ma Bet-Lekem; a vinun ma a ura pia na pal
ma kadia lavur gunan ik. 16 Go ia ra tiniba kai ra tarai Sebulun varogop
ma kadia lavur apik na tarai, a umana pia na pal ma kadia lavur gunan
ik.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Isakar

17 Di ga padapadailam pa ra vaivatina tiniba ba kai Isakar, a tiniba kai
ra tarai Isakar varogop ma kadia lavur apik na tarai. 18 Ma kadia langun
i ga tadav Iesrel, Kesulot, Sunem, 19 Kaparaim, Sion, Anakarat, 20 Rabit,
Kision, Ebes, 21 Remet, En-Ganim, En-Kada, Bet-Pases; 22 ma ra langun i
tuk tar Tabor, Sakasuma, ma Bet-Semes, ma ra Iordan ia ra mutuai kadia
langun; a vinun ma laptikai na pia na pal ma kadia lavur gunan ik. 23 Go
ia ra tiniba kai ra vuna tarai Isakar varogop ma kadia lavur apik na tarai,
a umana pia na pal ma kadia lavur gunan ik.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Aser

24 Ma di ga padapadailam pa ra vailimana tiniba ba kai ra vuna tarai
Aser varogop ma kadia lavur apik na tarai. 25 Ma kadia langun Kelkat,
Kali, Beten, Aksap, 26 Alamelek, Amad, ma Misal; ma i tadav Karmel ta ra
matana taoai, ma Sikor-Libnat, 27 ma i vana likun ma i mur ra vanavana
rikai kai ra keake tuk tar Bet-Dagon, ma i tadav Sebulun ma ra male
Iptakel ta ra papar a labur, Bet-Emek ma Neiel; ma i vana rikai pire Kabul
ta ra papar a maira, 28 Ebron, Rekob, Kamon, ma Kana, tuk tar Sidon ra
ngala; 29 ma ra langun i vana likun tadav Rama, ma tadav ra pia na pal
Tiro nina di ga liplip bat ia; ma i vana likun mulai tadav Kosa, ma i tuk
tar ta ra ta maravai ra langun Aksib; 30 Uma bula, Apek, ma Rekob; a ura
vinun ma a ura pia na pal ma kadia lavur gunan ik. 31 Go ia ra tiniba kai
ra vuna tarai Aser varogop ma kadia lavur apik na tarai, go ra umana pia
na pal ma kadia lavur gunan ik.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Naptali

32 Di ga padapadailam pa ra valaptikaina tiniba ba kai ra tarai Naptali,
kai ra tarai Naptali varogop ma kadia lavur apik na tarai. 33 Ma kadia
langun i ga tur pa ia aro Kelep ta ra iban i tur Sananim, ma Adami-
Nekeb, ma Iabnel tuk tar Lakum; ma ra Iordan ia ra mutuaina; 34 ma ra
langun i vana likun ma i mur ra matana taoai pi na tadav Asnot-Tabor,
ma i vana Kukok; ma i tadav Sebulun ta ra papar a taubar, ma i tadav

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Aser ta ra papar a taoai, ma Iuda ta ra Iordan ta ra vanavana rikai kai ra
keake. 35 Ma ra umana pia na pal nina di ga liplip bat diat, go diat: Sidim,
Ser, Kamat, Rakat, Kineret, 36 Adama, Rama, Kasor, 37 Kedes, Edrei, En-
Kasor, 38 Iron, Migdal-El, Korem, Bet-Anat, ma Bet-Semes; a vinun ma
lavuvat na pia na pal ma kadia lavur gunan ik. 39 Go ia ra tiniba kai ra
vuna tarai Naptali varogop ma kadia lavur apik na tarai, a umana pia na
pal ma kadia lavur gunan ik.

A pakana gunan ba di tibe pire ra vuna tarai Isakar

40 Di ga padapadailam pa ra valavuruana tiniba ba kai ra vuna tarai
Dan varogop ma kadia lavur apik na tarai. 41 Ma ra langun ta kadia tiniba
i ga dari: Sora, Estaol, Ir-Semes, 42 Salabin, Aialon, Itla, 43 Elon, Timna,
Ekron, 44 Elteke, Gibeton, Balat, 45 Ieud, Bene-Berak, Gat-Rimon, 46 ma
Me-Iarkon, ma Rakon, ma ra langun maravai Iopa.
47 Ma ra langun kai ra tarai Dan i ga vana uro iat; tago ra tarai Dan dia
ga vana urama ma dia ga varubu ma Lesem, ma dia ga uvia pa ia, ma dia
ga ub ia ma ra mangi na pakat na vinarubu, ma dia ga vatur vake ma dia
ga ki tana, ma dia ga vaiang tar ra iangina ba Dan, varogop ma ra iang
i kadia ngala Dan. 48 Go ia ra tiniba kai ra vuna tarai Dan varogop ma
kadia lavur apik na tarai, go ra umana pia na pal ma kadia lavur gunan
ik.

A pakana gunan ba di tibe pire Iosua

49 Damana dia ga tibe vapar ra gunan ta kana lavur langlangun; ma
ra tarai Israel dia ga tul tar ra tiniba tai Iosua natu i Nun livuan ta diat;
50 varogop ma ra vartuluai kai ra Luluai dia ga tul tar nam ra pia na pal
tana i ga lul upi ia: Timna-Sera ta ra gunan i lualuana Epraim; ma i ga
pait ra pia na pal, ma i ga ki tana.
51 Go ra umana tiniba, nina ba Eleasar ra tena tinabar, ma Iosua natu i
Nun, ma ra umana lualua na apik na tarai ta ra umana vuna tarai Israel,
dia ga tibe ma ra padapadailam aro Silo ta ra luaina mata i ra Luluai, ta
ra mataniolo i ra pal na varbarat. Damana dia ga tibe vapar ra gunan.

Di pilak pa ra umana pia na pal na bakbakit
(Nilu 35:6-34; Vart 4:41-43; 19:1-13)

20 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Iosua dari: 2 Una ve ra tarai Israel
dari: Avat a vakilang ra umana pia na pal na bakbakit, da iau
ga ve avat tai Moses, 3 upi nina i tar doko vatuptup ta tikai ma pa i ga
nuknukuna tana, na lop tar tana; ma diat a da ra bakbakit pire vavat kan
ra tena varobo. 4 Ma na lop tar tai ta tikai ta go ra umana pia na pal, ma
na tur ta ra mataniolo ta ra pia na pal, ma na varvai ure ra magit i ga
pait ia ta ra luaina mata i ra umana patuana ta nam ra pia na pal; ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat a ben vaola ta ra pia na pal pire diat, ma diat a tul tar ta pakana
tana upi na ki pire diat. 5 Ma ba ra tena varobo i korot mur ia, koko diat
a tul tar nina i ga doko ta tikai ta ra limana, tago i ga doko vatuptup
talaina, ma pa i ga milikuane value. 6 Ma na kiki ta nam ra pia na pal tuk
tar ta ra bung ba na tur rikai tana ta ra luaina mata i ra kivung upi da
kure, ma tuk tar ta ra bung ba ra tena tinabar ngalangala ta nam ra e na
mat i tana; namur nina i ga doko ta tikai na talil, ma na vana ta kana pia
na pal iat, ma ta ra kubana iat, ta ra pia na pal i ga lop kan ia.
7 Ma dia ga tibe vaire Kedes aro Galilaia ta ra gunan i lualuana Naptali,
ma Sekem ta ra lualuana Epraim, ma Kiriat-Arba (nina ba Kebron) ta
ra lualuana Iuda. 8 Ma ta ra papar a Iordan maro ta ra papar a taur tai
Ieriko, dia ga tibe vaire Beser ta ra bil ta ra tamataman ta ra vuna tarai
Ruben, ma Ramot aro Gilead ta ra vuna tarai Gad, ma Golan aro Basan ta
ra vuna tarai Manase. 9 Go diat ra umana pia na pal di ga vakilang diat
upi kai ra tarai Israel par ma kai ra lavur vaira dia ki pire diat, upi nina
ba na ubu vatuptup ta tikai na lop tar tana, ma koko na virua ta ra lima i
ra tena varobo, tuk tar ta ra bung ba na ga tur rikai ta ra luaina mata i ra
kivung.

A umana pia na pal kai ra tarai Levi

21 1 Io, ra umana lualua na apik na tarai ta ra tarai Levi dia ga tadav
Eleasar ra tena tinabar, ma Iosua natu i Nun, ma ra umana lualua
na apik na tarai ta ra umana vuna tarai Israel; 2 ma dia ga tata pire diat
aro Silo ta ra gunan Kanaan dari: ra Luluai i ga vartuluai tai Moses ba da
tul tar ta umana pia na pal ta vevet upi avet a ki tana, varurung ma ra
umana pia na vura ba na topa kaveve lavur vavaguai. 3 Ma ra tarai Israel
dia ga tul tar go ra umana pia na pal ta ra tarai Levi varurung ma kadia
pia na vura, ta kadia tiniba, varogop ma ra vartuluai kai ra Luluai.
4 Ma di ga padapadailam pa ra tiniba kai ra lavur apik na tarai ta ra
tarai Koat; ma ra umana natu i Aron ra tena tinabar, ta ra tarai Levi, dia
ga vatur vake a vinun ma a utul a pia na pal ta ra vuna tarai Iuda, ma ra
vuna tarai Simeon, ma ra vuna tarai Beniamin, ta ra padapadailam.
5 Ma ra ibaiba ta ra tarai Koat dia ga vatur vake a vinun na pia na pal
ta ra umana apik na tarai ta ra vuna tarai Epraim, ma ra vuna tarai Dan,
ma ra ngungu vuna tarai Manase, ta ra padapadailam.
6 Ma ra umana natu i Gerson dia ga vatur vake a vinun ma a utul a pia
na pal ta ra umana apik na tarai ta ra vuna tarai Isakar, ma ra vuna tarai
Aser, ma ra vuna tarai Naptali, ma ra ngungu vuna tarai Manase aro
Basan, ta ra padapadailam.
7 A umana natu i Merari, varogop ma kadia lavur apik na tarai, dia ga
vatur vake a vinun ma a ura pia na pal ta ra vuna tarai Ruben, ma ra
vuna tarai Gad, ma ra vuna tarai Sebulun.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 Ma ra tarai Israel dia ga padapadailam tar go ra umana pia na pal ma
kadia pia na vura ta ra tarai Levi, da ra Luluai i ga vartuluai tai Moses.
9 Ma dia ga tul tar go ra umana pia na pal kai ra vuna tarai Iuda
ma kai ra vuna tarai Simeon, nina di tumu ra iang i diat, 10 upi kai ra
umana natu i Aron, ta ra apik na tarai Koat ta ra vuna tarai Levi; tago
di ga padapadailam pa ra luaina tiniba ba kadiat. 11 Ma dia ga tul tar
Kiriat-Arba ta diat, Arba nina tama i Anak, (Kebron nam), ta ra gunan
i lualuana Iuda, ma ra umana pia na vura kikil ia. 12 Ma ra lavur pia na
uma kai ra pia na pal, ma kana umana gunan ik, dia ga tul tar ia tai
Kaleb natu i Iepune upi kana tiniba.
13 Ma dia ga tul tar Kebron ta ra umana natu i Aron ra tena tinabar,
varurung ma kana pia na vura, a pia na pal na bakbakit ure nina i doko
ta tikai, Libna ma kana pia na vura, 14 Iatir ma kana pia na vura, Estemoa
ma kana pia na vura, 15 Kolon ma kana pia na vura, Debir ma kana pia
na vura, 16 Ain ma kana pia na vura, Iuta ma kana pia na vura, ma Bet-
Semes ma kana pia na vura; lavuvat na pia na pal ta nam ra ura vuna
tarai; 17 ma ta ra vuna tarai Beniamin, Gibeon ma kana pia na vura, Geba
ma kana pia na vura, 18 Anatot ma kana pia na vura, ma Almon ma kana
pia na vura; a ivat na pia na pal. 19 A lavur pia na pal kai ra umana natu
i Aron, ra umana tena tinabar, a vinun ma a utul a pia na pal ma kadia
lavur pia na vura.
20 Ma ra umana apik na tarai Koat, a tarai Levi, a ibaiba kai ra umana
natu i Koat, dia ga vatur vake kadia tiniba, a umana pia na pal ta ra vuna
tarai Epraim. 21 Ma dia ga tul tar Sekem ta diat ma kana pia na vura ta
ra gunan i lualuana Epraim, a pia na pal na bakbakit ure nina i doko ta
tikai, Geser ma kana pia na vura, 22 Kibsaim ma kana pia na vura, ma
Bet-Koron ma kana pia na vura; a ivat na pia na pal; 23 ma ta ra vuna
tarai Dan, Elteke ma kana pia na vura, Gibeton ma kana pia na vura,
24 Aialon ma kana pia na vura, ma Gat-Rimon ma kana pia na vura; a ivat
na pia na pal; 25 ma ta ra ngungu vuna tarai Manase, Tanak ma kana pia
na vura, ma Gat-Rimon ma kana pia na vura; a ura pia na pal. 26 A lavur
pia na pal kai ra umana apik na tarai ta ra ibaiba ta ra umana natu i
Koat, a vinun diat ma kadia lavur pia na vura.
27 Ma dia ga tul tar Golan aro Basan ta ra ngungu vuna tarai Manase
ta ra umana natu i Gerson tika na apik na tarai Levi, varurung ma kana
pia na vura, a pia na pal na bakbakit ure nina i doko ta tikai, ma Bestera
ma kana pia na vura; a ura pia na pal; 28 ma ta ra vuna tarai Isakar,
Kision ma kana pia na vura, Daberat ma kana pia na vura, 29 Iarmut ma
kana pia na vura, ma En-Ganim ma kana pia na vura; a ivat na pia na
pal; 30 ma ta ra vuna tarai Aser, Misal ma kana pia na vura, Abdon ma
kana pia na vura, 31 Kelkat ma kana pia na vura, ma Rekob ma kana pia
na vura; a ivat na pia na pal; 32 ma ta ra vuna tarai Naptali, Kedes aro

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Galilaia ma kana pia na vura, a pia na pal na bakbakit ure nina i doko ta
tikai, Kamot-Dor ma kana pia na vura, ma Kartan ma kana pia na vura;
a utul a pia na pal. 33 A umana pia na pal kai ra tarai Gerson varogop ma
kadia lavur apik na tarai, a vinun ma a utul a pia na pal ma kadia lavur
pia na vura.
34 Ma di ga tul tar ia ta ra apik na tarai Merari, ra ibaiba ta ra tarai
Levi, ta ra vuna tarai Sebulun, Iokneam ma kana pia na vura, Karta ma
kana pia na vura, 35 Dimna ma kana pia na vura, ma Nalal ma kana pia
na vura; a ivat na pia na pal; 36 ma ta ra vuna tarai Ruben, Beser ma
kana pia na vura, Iasa ma kana pia na vura, 37 Kedemot ma kana pia
na vura, ma Mepat ma kana pia na vura; a ivat na pia na pal; 38 ma ta
ra vuna tarai Gad, Ramot aro Gilead ma kana pia na vura, a pia na pal
na bakbakit ure nina i doko ta tikai, Makanaim ma kana pia na vura,
39 Kesbon ma kana pia na vura, ma Iaser ma kana pia na vura; diat par
a ivat na pia na pal. 40 Go diat ra umana pia na pal kai ra umana natu i
Merari varogop ma kadia lavur apik na tarai, a ibaiba ta ra umana apik
na tarai Levi; ma kadia tiniba a vinun ma a ura pia na pal.
41 A lavur pia na pal kai ra tarai Levi limlivuan ta ra langun kai ra
tarai Israel, a ivat na vinun ma lavutul na pia na pal diat, ma kadia lavur
pia na vura. 42 Ma go ra umana pia na pal a pia na vura i ga tur kikil diat
tikatikai; damana pire go ra lavur pia na pal.

A tarai Israel dia vatur vake ra gunan

43 Damana ra Luluai i ga tul tar ra gunan par ta ra tarai Israel, nina
i ga vavalima tar ia ta ra umana tama i diat; ma dia ga vatur vake, ma
dia ga ki tana. 44 Ma ra Luluai i ga vango diat ta ra lavur papar, varogop
ma ra lavur magit i ga vavalima tar ia ta ra umana tama i diat; ma pa ta
tikai ta kadia lavur ebar par i ga tur bat diat; ra Luluai i ga nur tar kadia
lavur ebar par ta ra lima i diat. 45 Pa ta ik ta nam ra lavur bo na magit ra
Luluai i ga tatike tadav ra kuba i Israel i ga rara; i ga ti ot parika.

A uguugu na vartabar ta ra papar a Iordan

22 1 Ma Iosua i ga oro pa ra tarai Ruben, ma ra tarai Gad, ma ra
ngungu vuna tarai Manase, 2 ma i ga biti ta diat dari: Ava tar
mur ra lavur magit Moses ra tultul kai ra Luluai i ga vartuluai tana pire
vavat, ma ava tar torom ta ra nilaigu ta ra lavur magit iau ga vartuluai
tana pire vavat; 3 pa ava ga vana balakane ra umana tura i vavat ta go
ra lavur bungbung tuk tar ta ra bung gori, ma ava tar pait ra vartuluai
kai ra Luluai kavava God. 4 Ma go ra Luluai kavava God i tar vango ra
umana tura i vavat da i ga biti ta diat; io, avat a lilikun go, ma avat a
vana ta ra kuba i vavat ma ta ra gunan ba kavava tiniba, nina Moses ra
tultul kai ra Luluai i ga tul tar ia ta vavat ta ra papar a Iordan maro. 5 Ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

avat a varbalaurai bulu upi avat a torom ta ra vartuluai ma ra varkurai,
nina Moses ra tultul kai ra Luluai i ga tul tar ia ta vavat, upi avat a mari
ra Luluai kavava God, ma avat a mur kana lavur nga, ma avat a torom
ta kana lavur vartuluai, ma avat a ki petep pirana, ma avat a kudakudar
tana ma ra bala i vavat par ma ra nuknuk i vavat par. 6 Damana Iosua i
ga tata vadoane diat, ma i ga tul vue diat, ma dia ga vana ta ra kubakuba
i diat.

7 Io, Moses i ga tul tar ra tiniba ta ra ngungu vuna tarai Manase ta ra
gunan Basan; ma Iosua i ga tul tar ra tiniba tai ta ra ngungu livuan ta ra
tara na tura i diat ta ra papar a Iordan maro, a papar a taoai. Ma ba Iosua
i ga tul vue diat upi diat a vana ta ra kubakuba i diat, i ga tata vadoane
diat 8 ma i ga biti: Avat a lilikun tadav ra umana kuba i vavat ma ra ngala
na tabarikik, ma mangoro na vavaguai, ma ra silva, ma ra goled, ma ra
palariam gobol, ma ra palariam tuna, ma mangoro na mal; avat a tibe ra
umana tura i vavat ma ra tabarikik ava ga ra pa ia ta kavava lavur ebar.

9 Ma ra tarai Ruben, ma ra tarai Gad, ma ra ngungu vuna tarai Manase,
dia ga lilikun ma dia ga vana kan ra tarai Israel aro Silo, nina ta ra
gunan Kanaan, upi diat a vana ta ra gunan Gilead, a gunan ba kadia
tiniba iat nina dia ga vatur vake varogop ma ra vartuluai kai ra Luluai tai
Moses.

10 Ma ba dia ga tadav ra pakana maravai ta ra Iordan ta ra gunan
Kanaan, ra tarai Ruben ma ra tarai Gad ma ra ngungu vuna tarai Manase
dia ga pait tika na uguugu na vartabar ie ta ra Iordan, a kaliana. 11 Ma
ra tarai Israel dia ga valongore ra tinata dari: Gire, ra tarai Ruben ma
ra tarai Gad ma ra ngungu vuna tarai Manase dia ga pait ra uguugu na
vartabar ta ra langun i ra gunan Kanaan, maravai ta ra Iordan, ta ra
papar kai ra tarai Israel. 12 Ma ba ra tarai Israel dia ga valongore, a kor
na tarai Israel par dia ga vana varurung aro Silo, upi diat a vana ma diat
a varubu ma diat.

13 Ma ra tarai Israel dia ga tulue Pinekas natu i Eleasar ra tena tinabar
tadav ra tarai Ruben, ma tadav ra tarai Gad, ma tadav ra ngungu vuna
tarai Manase, ta ra gunan Gilead; 14 ma a vinun na luluai dia ga varagur
me, tikatika na lualua na apik na tarai ure tikatika na vuna tarai Israel;
ma diat par dia ga lualua na apik na tarai pire ra umana vuna tarai
Israel. 15 Ma dia ga tadav ra tarai Ruben, ma ra tarai Gad, ma ra ngungu
vuna tarai Manase, ta ra gunan Gilead, ma dia ga pirpir ma diat, ma dia
ga biti dari:

16 A tarai par kai ra Luluai dia biti dari: Ava go ra varpiam ava pait ia
tadav ra God kai Israel, tago ava vana irai kan ra Luluai go ieri ma pa ava
mur mule, ma ava tar pait kavava tika na uguugu na vartabar upi avat a
tut na varpiam ure ra Luluai gori? 17 Dave, pa i ngala vang ra varpiam aro
Peor pire dat, nina ba pa da langalanga boko tana, ma a dovotina tika na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kinadik i ga tup ra tarai kai ra Luluai ure, 18 ma go ava vana tapuku kan
ra Luluai ma pa ava mur mule? Ma ona ava tut na varpiam ure ra Luluai
gori, ningene na kankanuane ra tarai Israel par. 19 Ma ona ra gunan ta
kavava tiniba i kaina, i boina ba avat a bolo lake tadav ra gunan nina ba
ra tiniba kai ra Luluai ma ra pal kai ra Luluai i tur tana, ma dat a vatur
varurungane vake; ma koko avat a tut na varpiam ure ra Luluai, ma koko
avat a tut na varpiam ure avet, ma ra papait enana uguugu na vartabar
ta nam ra uguugu na vartabar kai ra Luluai kada God. 20 Dave bar, Akan
natu i Sera pa i ga pait ra varpiam laka ta ra magit di ga vatabue, ma
ra kankan i ga tar ki taun ra tarai Israel par? Ma nam ra tutana pa i ga
virua varkolono ta kana varpiam.

21 Ma ra tarai Ruben ma ra tarai Gad ma ra ngungu vuna tarai Manase
dia ga tata bali diat, ma dia ga biti ta ra umana lualua na apik na tarai
Israel: 22 A Luluai ra God kai ra lavur god, a Luluai ra God kai ra lavur
god, i nunure, ma na vakapa Israel; ari i vuna ta ra varpiam ba ra
vartuam tadav ra Luluai, (koko una valaun avet gori), 23 ba ave tar pait
ra uguugu na vartabar ure avet, upi avet a vana irai kan ra Luluai; ba
ona ave tar pait a upi avet a tul tar ra tinabar di tuntun tar ia tana, ba ra
tinabar na vuai na uma, ba ra tinabar na varmaram, ra Luluai iat na kure
bali ia. 24 Ave tar pait bulu ka go ra magit, ma ave tar manga nuknuk
tana, tago ave ga biti dari: Kan ta ra umana bung namur a umana natu i
vavat diat a biti ta ra umana natu i vevet dari, Ava dave ma ra Luluai ra
God kai Israel? 25 Tago ra Luluai i ga tibe ra Iordan upi ra langun livuan
ta vevet ma avat a tarai Ruben ma ra tarai Gad; vakir kavava ta tiniba
tai ra Luluai. Damana ra umana natu i vavat diat a tigal ra umana natu i
vevet upi koko diat a ru mule ra Luluai.

26 Kari ave ga biti: Boina dat a vaninara, ma dat a pait ta tika na uguugu
na vartabar, vakir ure ra tinabar di tuntun tar ia, ba ure ra vartabar, 27 ure
ke ra vakilang pire vevet ma pire vavat, ma pire kada lavur taun tarai
namur, upi avet a pait ra papalum na lotu kai ra Luluai ta ra luaina matana
ma kaveve lavur tinabar di tuntun tar ia, ma kaveve lavur vartabar, ma
kaveve lavur tinabar na varmaram, upi koko ra umana natu i vavat diat
a biti ta ra umana natu i vevet ta ra eae namur dari: Avat, vakir kavava
ta tiniba tai ra Luluai. 28 Kari ave ga biti: Ona dia tatike nam ra tinata
ta vevet ba ta kaveve taun tarai namur, avet a biti: Gire ra valavalar i ra
uguugu na vartabar kai ra Luluai nina ba ra umana tama i vevet dia ga
pait ia, vakir ure ra tinabar di tuntun tar ia ba ure ra vartabar, patana; ure
ke ra vakilang pire vevet ma avat. 29 Koko muka avet a piam ra Luluai, ma
koko avet a vana irai kan ra nimur pire ra Luluai gori, upi avet a pait ta
enana uguugu ure ra tinabar di tuntun tar ia, ba ure ra tinabar na vuai na
uma, ba ure ra vartabar, ta nam ra uguugu na vartabar kai ra Luluai kada
God nina i tur ta ra luaina mata i ra kubana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

30 Ma ba Pinekas ra tena tinabar, ma ra umana luluai kai ra tarai,
a umana lualua na apik na tarai Israel nina dia ga varagur me, dia
ga valongore ra tinata kai ra tarai Ruben ma ra tarai Gad ma ra tarai
Manase, dia ga gugu tuna tana. 31 Ma Pinekas natu i Eleasar ra tena
tinabar i ga biti ta ra tarai Ruben ma ra tarai Gad ma ra tarai Manase:
Go ieri da nunure ba ra Luluai i ki livuan ta dat, tago pa ava ga pait ra
varpiam tadav ra Luluai; go ava tar valangalanga ra tarai Israel kan ra
lima i ra Luluai.

32 Ma Pinekas natu i Eleasar ra tena tinabar, ma ra umana luluai, dia
ga lilikun kan ra tarai Ruben ma ra tarai Gad ta ra gunan Gilead, ma
dia ga vana mulai Kanaan tadav ra tarai Israel, ma dia ga kap ra tinata
pire diat. 33 Ma ra tarai Israel dia ga gugu ta go ra magit; ma ra tarai
Israel dia ga pite pa God, ma pa dia ga biti mulai ba diat a vana upi diat
a varubu ma diat, upi diat a vakaina vue ra gunan nina ra tarai Ruben
ma ra tarai Gad dia ga ki tana. 34 Ma ra tarai Ruben ma ra tarai Gad dia
ga vatang ra uguugu na vartabar ba a Vakilang; tago dia ga biti: la ra
vakilang pire dat ba ra Luluai ia God.

A tinata na varvargat kai Iosua

23 1 Ma ba i ga par mangoro na bung, ma ba ra Luluai i ga vango
ra tarai Israel kan kadia lavur ebar kikil diat, ma ba Iosua i ga
manga patuana ma i ga peal kana lavur kilala, 2 Iosua i ga oro varurue
ra tarai Israel par, kadia lavur patuana ma kadia lavur luluai, ma kadia
lavur tena varkurai, ma kadia lavur raprap, ma i ga biti ta diat: Iau tar
patuana, ma kaugu lavur kilala dia tar peal, 3 ma ava tar gire ra lavur
magit ra Luluai kavava God i ga pait ia ta go ra lavur vuna gunan ure
avat, tago ra Luluai kavava God i ga varubu maravut avat. 4 Gire, iau tar
tibe avat ma go ra lavur vuna gunan dia tur valili boko, varurung ma
ra lavur vuna gunan ba iau ga tar kamare vue diat, upi kavava umana
vuna tarai diat a kale diat, i tur pa ia ta ra Iordan ma i tuk tar ta ra ngala
na ta, ta ra papar ba ra keake i kuba tana. 5 Ma ra Luluai kavava God na
okole vue diat ta ra luaina mata i vavat ma na korot vairop diat upi koko
avat a gire mule diat, ma avat a vatur vake kadia gunan da ra Luluai
kavava God i ga ve avat i tana.

6 Io, avat a ongor tuna upi avat a mur ra lavur magit di ga tumu ia ta
ra buk na varkurai kai Moses, upi avat a pait ia, ma koko avat a vana
kan ia ta ra papar a lima tuna ba ta ra papar a maira; 7 Upi koko avat a ki
varurung ma ra tarai dia ki boko pire vavat, ma koko avat a vatavatang
ra iang i kadia lavur god, ma koko avat a vatang diat ta ra vavalima, ma
koko avat a torom ta diat, ma koko avat a va timtibum tadav diat; 8 avat
a ki petep uka tai ra Luluai kavava God, da ava tar pait ia tuk tar ta ra
bung gori. 9 Tago ra Luluai i ga korot vairop vue ra umana ngala na vuna

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai ma ra umana tena ongor ta ra luaina mata i vavat; ma pa ta tikai
i ga tur bat avat tuk tar ta ra bung gori. 10 Ta kopono tutana ta vavat
na korot murmur tika na arip na marmar, tago ra Luluai kavava God i
varubu maravut avat, da i ga ve avat. 11 Io, avat a balaure bulu avat, upi
avat a mari ra Luluai kavava God. 12 Ma ona ava vana irai, ma ava mur
ra ibaiba ta diat dia ki boko pire vavat ta go ra lavur vuna tarai, ma ona
ava taulai ma kadia vaden, ma ava ruk pire diat, ma dia ruk pire vavat,
13 avat a nunure ba a dovotina ra Luluai kavava God pa na korot vue mule
go ra lavur vuna tarai kan avat; diat a varogop uka ma ra palai ma ra
kun pire vavat, ma varogop ma ra virit ta ra paka i vavat, ma ra kait ta ra
kiau na mata i vavat, tuk tar ta ra bung ba ava virua tana kan go ra bo na
gunan nina ra Luluai kavava God i tar tabar avat me.
14 Io, gori iau mur ra mangamangana kai ra lavur tarai par, ma ava
nunure ta ra bala i vavat par ma ra nuknuk i vavat par ba pa ta magit i
ga rara ta nam ra lavur bo na magit ra Luluai kavava God i ga tatike ure
avat; a lavur magit i ga tadav avat, ma pa ta tikai i ga iba.
15 Ma da ra lavur bo na magit i ga vana rikai pire vavat nina ba ra
Luluai kavava God i ga varvai lua tana, damana ra Luluai na tulue ra
lavur kaina magit tadav avat tuk tar ta nam ra bung ba na vakaina vue
avat kan go ra bo na gunan nina ba ra Luluai kavava God i tar tabar
avat me, 16 ona ava piam vue ra kunubu kai ra Luluai kavava God nina i
ga vatur ia pire vavat, ma ava vana ma ava torom ta ra lavur enana god
ma ava va timtibum tadav diat. Ma ra kankan kai ra Luluai na karangap
ure avat, ma avat a virua lulut kan ra bo na gunan nina i ga tul tar ia ta
vavat.

A mutuaina varvai kai Iosua

24 1 Ma Iosua i ga oro varurue ra lavur vuna tarai Israel uro Sekem,
ma i ga oro pa ra umana patuana Israel, ma kadia umana lualua,
ma kadia umana tena varkurai, ma kadia umana raprap; ma dia ga
tur rikai ta ra luaina mata i God. 2 Ma Iosua i ga biti ta ra tarai par. A
Luluai ra God kai Israel i biti dari: Amana iat a umana tama i vavat dia
ga ki ta ra papar a Tava Alir maro, Tera tama i Abaraam ma Nakor, ma
dia ga torom ta ra umana enana.god. 3 Ma iau ga pilak pa tama i vavat
Abaraam ta ra papar a Tava Alir maro, ma iau ga agure vurvurbit ta ra
gunan Kanaan par, ma iau ga vapealane ra lavur bul mur tana. Iau ga
tul tar Isak tana, 4 ma iau ga tul tar Iakob ma Esau tai Isak. Ma iau ga
tibe tar ra luana Seir tai Esau upi na vatur vake vatikai; ma Iakob ma ra
umana natuna dia ga vana ur Aigipto. 5 Ma iau ga tulue Moses ma Aron,
ma iau ga vakadik Aigipto, da iau ga pait ia pire diat; ma namur iau ga
agure vairop avat. 6 Ma iau ga agure vairop ra umana tama i vavat kan
ra gunan Aigipto, ma ava ga tadav ra ta; ma ra tarai Aigipto dia ga korot

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

mur ra umana tama i vavat ma ra lavur kiki na vinavana ure ra vinarubu
ma ra tarai dia ki ra os, ma i ga tuk tar ta ra Ta Meme. 7 Ma ba dia ga
tangi tadav ra Luluai, i ga vaki ra bobotoi livuan ta vavat ma ra tarai
Aigipto, ma i ga tulue ra ta taun diat ma dia ga dudu; ma ra mata i vavat
i ga gire ra. lavur magit iau ga pait ia aro Aigipto, ma ava ga ki ta ra
pupui mangoro na bung. 8 Ma iau ga agure vaolo avat ta ra gunan kai ra
tarai Amor nina dia ki ta ra papar a Iordan maro; ma dia ga varubu ma
avat, ma iau ga nur tar diat ta ra lima i vavat, ma ava ga vatur vake kadia
gunan; ma iau ga vakaina vue diat ta ra luaina mata i vavat. 9 Namur
Balak natu i Sipor a king Moab i ga tut na vinarubu ma ra tarai Israel; ma
i ga vartuluai upi Balam natu i Beor upi na tata vabilak avat; 10 ma iau,
pa iau ga torom tai Balam, kari i ga tata vadoane ke avat; damana iau ga
valaun avat kan ra limana. 11 Ma ava ga bolo lake ra Iordan, ma ava ga
tadav Ieriko; ma ra tarai Ieriko dia ga varubu ma avat, a tarai Amor, a
tarai Peres, a tarai Kanaan, a tarai Ket, a tarai Girgas, a tarai Kivi, ma ra
tarai Iebus; ma iau ga tul tar diat ta ra lima i vavat. 12 Ma iau ga tulue ra
varubu kakap na lua ta vavat, ma dia ga korot vairop vue ra ura king kai
ra tarai Amor ta ra luaina mata i vavat, vakir kaum pakat na vinarubu
ma kaum panak, patana. 13 Ma iau ga tul tar ra gunan ta vavat, a gunan
ba pa ava ga palum ia, ma ra umana pia na pal ba pa ava ga pait diat, ma
go ava ki tana; ma ava ian ta ra vuai na uma na vain ma ra uma na oliva
nina pa ava ga vaume.

14 Kari go avat a ru ra Luluai, ma avat a torom tuna tana ma ra
dovotina, ma avat a vung vue ra lavur god nina ra umana tama i vavat
dia ga torom ta diat ta ra papar a Tava Alir maro ma aro Aigipto; ma
avat a torom tai ra Luluai. 15 Ma ona pa ava mainge ra tinorom tadav ra
Luluai, io, avat a pilak pa nina ba ava mainge ra tinorom tana gori, ra
umana god bar nina ba ra umana tama i vavat dia ga torom ta diat ta ra
papar a Tava Alir maro, ba ra umana god kai ra tarai Amor nina ava ki ta
kadia gunan go ieri; ia kaka iau, avet ma diat ta ra kubagu, avet a torom
tai ra Luluai.

16 Ma ra tarai dia ga tata bali ia ma dia ga biti: Koko muka avet a vana
kan ra Luluai, upi avet a torom ta ra umana enana god; 17 tago ra Luluai
kada God iat i ga agure vairop dat ma ra umana tama i dat kan ra gunan
Aigipto, kan ra kuba i ra umana vilavilau, ma ia iat i ga pait ra umana
ngala na vakilang ta ra luaina mata i dat, ma i ga mataure dat ta ra lavur
nga da ga vana tana ma ra lavur tarai da ga vana alalu livuan ta diat;
18 ma ra Luluai i ga korot vairop vue ra tarai par ta ra luaina mata i dat,
ra tarai Amor nina dia ga ki ta ra gunan; kari avet bula avet a torom tai
ra Luluai, tago ia iat kada God.

19 Ma Iosua i ga biti tai ra tarai: I dekdek upi avat a torom tai ra Luluai,
tago ia ra lia na God, a tena ongor; pa na pun vue kavava varpiam ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kavava lavur nirara. 20 Ona ava vana kan ra Luluai ma ava torom ta ra
umana enana god, na vana tapuku ma na pait ra magit i bilak ta vavat,
ma na vapanie vue avat, ma a dovotina lua i ga pait ra boina ta vavat.
21 Ma ra tarai dia ga biti tai Iosua dari: Koko; avet a torom uka tai ra
Luluai. 22 Ma Iosua i ga biti tai ra tarai: Avat a umana tena varvai kapa
ure mule avat, ba ava tar pilak pa ra Luluai upi avat a torom tana. Ma dia
ga biti: Avet a umana tena varvai tana. 23 Ma i ga biti: Io, avat a vung vue
ra lavur enana god livuan ta vavat, ma avat a bala upi ra Luluai ra God
kai Israel. 24 Ma ra tarai dia ga biti tai Iosua: Avet a torom tai ra Luluai
kaveve God, ma avet a valongore ra nilaina. 25 Ma Iosua i ga pait tika na
kunubu pire ra tarai ta nam ra bung, ma i ga vatur tika na vartuluai ma
ra varkurai pire diat aro Sekem.
26 Ma Iosua i ga tumu go ra lavur tinata ta ra buk na varkurai kai God,
ma i ga tak pa tika na ngala na vat ma i ga vatur ia ta ra vavai ra iban
nina i tur pire ra gomgom na pal kai ra Luluai. 27 Ma Iosua i ga biti ta ra
tarai par: Gire, go ra vat na varogop ma ra vakilang ure dat; tago i ga
valongore ra lavur tinata par ra Luluai i ga tatike pire dat; na varogop ma
ra vakilang ure avat, kan avat a pue vue kavava God. 28 Damana Iosua i
ga tul vue ra tarai ta kadia tiniba tikatikai.

Iosua ma Eleasar dir mat

29 Ma ba i ga par go ra lavur magit, Iosua natu i Nun ra tultul kai ra
Luluai i ga mat, ma i ga tar laun pa tika na mar ma a vinun ot na kilala.
30 Ma dia ga punang ia ta kana langun iat aro Timnat-Sera, nina ta ra
gunan i lualuana Epraim ta ra papar a labur ta ra luana Gas.
31 Ma ra tarai Israel dia ga torom tai ra Luluai ta ra lavur kilala Iosua i
ga laun tana, ma ta ra kilala kai ra umana patuana nina dia ga laun boko
ba Iosua i ga tar mat, ma dia ga nunure ra lavur papalum ra Luluai i ga
pait ia ure Israel.
32 Ma dia ga punang ra ur i Iosep, nina ra tarai Israel dia ga kap vairop
ia maro Aigipto, aro Sekem ta ra pakana pia Iakob i ga kul pa ia ta ra
umana natu i Kamor tama i Sekem ma ra mar na pakana mani; ma ra
umana natu i Iosep dia ga vatur vake.
33 Ma Eleasar natu i Aron i ga mat, ma dia ga punang ia ta ra luana kai
Pinekas natuna, nina di ga tul tar ia tana ta ra gunan i lualuana Epraim.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK URE RA UMANA TENA VARKURAI

Iuda dir ma Simeon dir kinim vake Adoni-Besek

1 1 Ba Iosua i ga tar mat, ra tarai Israel dia ga tir ra Luluai dari: To ia na vana
lua tadav ra tarai Kanaan pi na varubu ma diat? 2 Ma ra Luluai i ga biti:
Iuda na vana, ma ina tul tar ra gunan ta ra limana. 3 Ma Iuda i ga biti tai turana
Simeon: Una mai, una maravut iau ta kaugu tiniba, upi dat a varubu ma ra tarai
Kanaan, ma iau bula ina tia maravut u ta kaum tiniba. Kari dir ga varagur ma
Simeon. 4 Ma Iuda i ga vana urama, ma ra Luluai i ga tul tar ra tarai Kanaan ma
ra tarai Peres ta ra lima i diat, ma dia ga ubu doko ra vinun na arip na marmar
na tarai ta ra gunan Besek. 5 Ma dia ga tadav Adoni-Besek abara ta ra gunan
Besek, ma dia ga varubu me; ma dia ga uvia pa ra tarai Kanaan ma ra tarai
Peres. 6 Ma Adoni-Besek i ga lop, ma dia ga korot mur ia, ma ba dia ga kinim
vake, dia ga poko vue ra ura kaka ngala ta ra ura limana, ma ra ura kaka ngala
ta ra ura kauna. 7 Ma Adoni-Besek i ga biti: A lavurua na vinun na king, nina di
ga poko vue ra umana kaka ngala ta ra lima i diat ma ra umana kaka ngala ta
ra kau i diat, dia ga en ra tagigi na nian ta ra vavai kaugu vatar; da iau ga pait
ia, damana God i bali ia tagu. Ma dia ga ben ia urama Ierusalem ma i ga mat ie.

A tarai Iuda dia uvia pa Ierusalem ma Kebron

8 Ma ra tarai Iuda dia ga tar tut ure Ierusalem, ma dia ga tar uvia pa ia; ma
ba dia ga tar doko diat par tana ma ra pakat na vinarubu dia ga tun vue ra pia
na pal. 9 Ma namur a tarai Iuda dia ga vana ur upi diat a tut ure ra tarai Kanaan
nina dia ga ki ta ra lualuana ma aro Negeb ma ta ra tamataman. 10 Ma Iuda i ga
vana upi na varubu ma ra tarai Kanaan nina dia ga ki aro Kebron; (lua boko di
ga vaiang Kebron ba Kiriat-Arba); ma dia ga ubu Sesai, ma Akiman, ma Talmai.

Otniel i uvia pa ra tarai Debir ma di tul tar Aksa tana
(Iosu 15:13-19)

11 Ma dia ga vana papa abara upi diat a tut ure ra tarai Debir. (Lua
boko di ga vaiang Debir ba Kiriat-Seper.) 12 Ma Kaleb i ga biti: Nina ba

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na tut ure Kiriat-Seper ma na uvia pa ia, ina tul tar natugu Aksa tana
pi dir a taulai me. 13 Ma Otniel, natu i Kenas, a muruna tai Kaleb, i ga
uvia pa ia; ma ia ga tul tar natuna Aksa tana pi dir a taulai me. 14 Ma ba
ra vavina ia ga pot pirana, Otniel i ga vo pa ia ba na lul tamana upi ta
pakana pia; ma i ga irop kan kana as; ma Kaleb i ga biti tana: U dave?
15 Ma ra vavina i ga biti: Una tul tar ta varvadoan piragu. U tar tul tar ra
pakana pia i ge piragu aro Negeb, boina ba una tul tar ta umana matavut
bula tagu. Ma Kaleb i ga tabar ia ma ra matavut arama ra luana ma ra
matavut ta ra bala na male.

A umana gunan ba ra vuna tarai Iuda ma ra vuna tarai Beniamin dia ra pa diat

16 Ma ra umana natu i ra maku kai Moses, a te Ken, dia ga tutua maro
ra gunan na gelep, diat ma ra tarai Iuda upi diat uro ta ra bil Iuda, nina
ba i tur ta ra papar a taubar aro Arad. Ma dia ga vana ma dia ga ki pire
ra tarai abara.
17 Ma Iuda dir ga varagur ma turana Simeon, ma dir ga ubu ra tarai
Kanaan nina dia ga ki ta ra gunan Sepat, ma dia ga kamare vue. Ma di
ga vaiang nam ra pia na pal ba Korma. 18 Ma Iuda i ga uvia pa bula Gasa
ma ra umana gunan kikil ia, ma Askelon ma ra umana gunan kikil ia,
ma Ekron ma ra umana gunan kikil ia. 19 Ma ra Luluai i ga tur maravut
ra tarai Iuda; ma dia ga korot vue ra tarai kan ra lualuana; tago dia ga
mama korot vue diat ta ra tamataman, i vuna ta kadia umana kiki na
vinavana ure ra vinarubu, nina di ga pait diat ma ra palariam.
20 Ma dia ga tul tar Kebron pire Kaleb, da Moses i ga biti tana; ma
Kaleb i ga korot vue ra utul a natu i Anak mabara. 21 Ma pa i ga tale
ra tarai Beniamin upi diat a korot vue ra tarai Iebus nina dia ga ki
Ierusalem; ma ra tarai Iebus dia ga ki varurung ma ra tarai Beniamin aro
Ierusalem, ma i damana tuk tar gori.

A tarai Iosep dia uvia pa Betel

22 Ma diat ta ra vuna tarai Iosep dia ga tut ure Betel, ma ra Luluai i ga
tur maravut diat. 23 Ma diat ta ra vuna tarai Iosep dia ga tulue ta umana
tutana uro Betel upi diat a kilao abara. (Lua boko di ga vaiang nam ra
pia na pal ba Lus.) 24 Ma ra umana kilao dia ga gire tika na tutana ba i
ga irop kan ra pia na pal, ma dia ga biti tana: Ea, una vateten avet ure
ra mataniolo i ra pia na pal, ma avet a mari u. 25 Ma i ga vateten diat ure
ra mataniolo i ra pia na pal, ma dia ga ubu ra pia na pal, ma pa dia ga
nur vue ta tikai tana, ia kaka nam ra tutana dia ga valaun pa ia ma diat
bula ta ra kubana. 26 Ma nam ra tutana i ga vana tadav ra gunan kai ra
tarai Ket, ma i ga page ra pia na pal abara, ma i ga vaiang ia ba Lus, ma
damana i tuk tar gori.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A umana gunan ba ra tarai Manase ma ra tarai Epraim dia ra pa diat

27 Ma Manase i ga mama korot vue ra tarai ta ra pia na pal Bet-Sean
ma ra umana gunan kikil ia, ma damana bula ra pia na pal Tanak ma
ra umana gunan kikil ia, ma ra tarai ta ra pia na pal Dor ma ra umana
gunan kikil ia, ma ra tarai ta ra pia na pal Ibleam ma ra umana gunan
kikil ia, ma ra tarai ta ra pia na pal Megido ma ra umana gunan kikil ia;
ma ra tarai Kanaan dia ga vala ki ta nam ra langun. 28 A dovotina a bung
i ga vut ba Israel i ga dekdek ba dia ga vovo pa ra tarai Kanaan ma dia ga
ki na tultul uka, ia kaka pa dia ga korot vue muka diat.
29 Ma Epraim pa i ga korot vue ra tarai Kanaan nina dia ga ki Geser; a
tarai Kanaan dia ga ki livuan ta diat abara Geser.

A umana gunan ba ra umana enana vuna tarai dia ra pa diat

30 Ma Sebulun pa i ga korot vue ra tarai ta ra pia na pal Kitron, ba ra
tarai ta ra pia na pal Nalol; ra tarai Kanaan dia ga ki livuan ta diat, ma
dia ga tul tar ika ra totokom ta diat.
31 Aser pa i ga korot vue ra tarai ta ra pia na pal Ako, ma ra tarai ta ra
pia na pal Sidon, ma damana bula Alab, ma Aksib, ma Kelba, ma Apik,
ma Rekob; 32 ma ra tarai Aser dia ga ki livuan ta ra tarai Kanaan, tago pa
i ga tale diat pi diat a korot vue muka diat.
33 Ma Naptali pa i ga korot vue ra tarai ta ra pia na pal Bet-Semes,
ma ra tarai ta ra pia na pal Bet-Anat; dia ga ki livuan abara ta ra tarai
Kanaan, ma ra tarai Bet-Semes ma ra tarai Bet-Anat dia ga tul tar ra
totokom pire diat.
34 Ma ra tarai Amor dia ga korot vue ra tarai Dan urama ta ra lualuana,
ma pa dia ga mulaot pi diat a vana ur ta ra tamataman. 35 Ma ra tarai
Amor dia ga vala kiki ta ra luana Eres, ma ra ura pia na pal Aialon ma
Salbim; ia kaka ba ra tarai Iosep dia ga ongor vanavana dia ga tul tar ra
totokom pire diat. 36 Ma ra langun kai ra tarai Amor i ga tur pa ia ka tai
tika na vat ta ra tututua rikai urama ra ul a luana Akrabim.

Ra angelo kai ra Luluai aro Bokim

2 1 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vana maro Gilgal urama Bokim,
ma i ga biti: Iau ga ben vairop vue avat kan ra gunan Aigipto tadav
go ra gunan, nina ba iau ga vavalima tana tai tama i vavat. Iau ga biti
ba pa ina vatamam vue kaugu kunubu ma avat; 2 ma iau ga ve avat ba
koko avat a pait ta kunubu ma ra tarai ta ra gunan; avat a re vue kadia
umana uguugu na vartabar; ma pa ava ga torom ta ra nilaigu; ta ra ava
ava ga pait ra dari? 3 Damana iau ga biti bula: Pa ina korot vue diat kan
ra luaina mata i vavat; diat a da ra umana il i ra kait ta ra paparai vavat,
ma kadia umana god diat a da ra kun pire vavat. 4 Ma ba ra angelo kai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra Luluai i ga tata ma go ra umana pakana tinata tadav ra tarai Israel, a
tarai dia ga kukukula ma dia ga tangi. 5 Ma dia ga vaiang nam ra gunan
ba Bokim, ma dia ga pait ra tinabar tadav ra Luluai abara.

Iosua i mat
(Iosu 24:29-31)

6 Ma ba Iosua i ga tulue ra tarai, dia ga vana pi diat a kale pa ra gunan,
tikatika na tutana i ga vana pi na vatur vake kana tiniba iat. 7 Ma ra
tarai dia ga toratorom pire ra Luluai ta ra umana kilala na nilaun kai
Iosua, ma ta ra umana kilala na nilaun kai ra umana patpatuana nina
dia ga mat mur tai Iosua, nina ba dia ga gire ra lavur dekdek na papalum
ra Luluai i ga pait ia ure Israel. 8 Ma Iosua, natu i Nun, ra tultul kai
ra Luluai, i ga mat ba i ga tar laun vue tika na mar ma a vinun ot na
kilala. 9 Ma dia ga punang ia ta kana langun iat aro Timnat-Eres, ra pia i
buabuana tai Epraim, ta ra luana Gas, ma ta ra papar a labur tana. 10 Ma
nam ra taun tarai par bula dia ga mat mur ra umana tama i diat; ma ra
kalamana taun tarai dia ga tut mur diat, ma pa dia ga nunure ra Luluai
ma ra papalum i ga pait ia ure Israel.

A varpiam kai ra tarai Israel ma ra papalum kai ra umana tena varkurai

11 Ma ra tarai Israel dia ga varpiam ta ra luaina mata i ra Luluai, ma
dia ga torom ta ra umana Baal; 12 ma dia ga vana balakane ra Luluai ra
God kai ra umana tama i diat, nina i ga ben vairop vue diat kan ra gunan
Aigipto, ma dia ga mur ra umana enana god, ra umana god kai ra tarai
dia ki kikil diat, ma dia ga va timtibum pire diat, ma dia ga vakulot ra
Luluai upi na kankan. 13 Ma dia ga vana balakane ra Luluai, ma dia ga
torom tai Baal ma Astarot. 14 Ma ra Luluai i ga kankan ure Israel, ma i ga
tul tar diat ta ra lima i ra lavur tena varvabilak, ma dia ga vakaina diat,
ma i ga ivure diat pire kadia umana ebar dia ga ki kikil diat, ma pa i ga
tale diat pi diat a tut rikai mulai ta ra luaina mata i kadia umana ebar.
15 Ta ra gunan dia ga vana tana ra lima i ra Luluai i ga vakaina diat, da ra
Luluai i ga tatike ma da ra Luluai i ga vavalima pire diat; ma dia ga ki na
malari.
16 Ma ra Luluai i ga vatut ra umana tena varkurai ma dia ga valaun
pa diat kan ra lima i diat dia ga vakaina diat. 17 Ma pa dia ga valongore
kadia umana tena varkurai, tago dia ga anan upi ra umana enana god,
ma dia ga va timtibum tadav diat. Dia ga vana irai lulut kan ra nga nina
ba ra umana tama i diat dia ga vanavana tana ma ra tinorom tadav
ra Luluai; ma diat pata. 18 Ma ba ra Luluai i ga vatut ra umana tena
varkurai ure diat i ga ki maravut ra tena varkurai ma i ga valaun pa
diat kan ra lima i kadia umana ebar ta nam ra umana bung ba ra tena

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varkurai i kure diat; i vuna tago ra Luluai i ga pukue ra nuknukina ba i
ga valongore kadia umana tinangi ba kadia umana ebar dia ga vakaina
diat. 19 Ma ba ra tena varkurai i ga mat dia ga lilikun ma dia ga manga
kaina tai tama i diat upi diat a mur ra umana enana god, ma upi diat a
toratorom pire diat, ma upi diat a va timtibum tadav diat; pa dia ga ngo
ta kadia kaina mangamangana ma kadia pue ngangar.
20 Ma ra kankan kai ra Luluai i ga tut ure Israel, ma i ga biti: Tago go
ra tarai dia ga piam vue kaugu kunubu, nina ba iau ga kubu tar ia pire ra
lavur tama i diat, ma tago pa dia ga torom ta ra nilaigu, 21 pa ina korot
vue mule kan ra luaina mata i diat ra umana Tematana nina ba dia ga
laun valili ba Iosua i ga tar mat; 22 upi ina valar Israel me, ma upi ina
gire ba diat a mur ra nga kai ra Luluai, ma diat a vanavana tana da ra
lavur tama i diat dia ga vanavana tana ba pata. 23 Damana ra Luluai i ga
nur vue nam ra umana Tematana, ma pa i ga korot lulut vue diat; ma pa i
ga tul tar bula diat ta ra lima i Iosua.

Ra umana vuna gunan nina dia ki valili upi diat a valar ra tarai Israel

3 1 Go diat ra umana Tematana nina ra Luluai i ga nur vue diat: (i ga
nur vue ta umana ta diat upi na valar Israel ma diat, nam ra tarai
Israel nina pa dia ga varubu ta ra umana vinarubu ta ra gunan Kanaan.
2 I ga pait ra dari upi nam ra taun tarai kai Israel diat a la ta ra vinarubu,
nam uka diat ba pa dia ga varubu ta ra umana vinarubu lua.) 3 A ilima
na luluai kai ra tarai Pilistia, ma ra tarai Kanaan par, ma ra tarai Sidon,
ma ra tarai Kivi nina dia ki ta ra luana Lebanon, papa aro ra luana Baal-
Kermon ma tuk ta ra langun Kamat. 4 Go dia ga ki upi da valar Israel ma
diat, upi da kapa ba diat a torom ta ra umana varkurai kai ra Luluai, nina
ba i ga kure ra umana tama i diat tai Moses me. 5 Ma ra tarai Israel dia
ga ki varurung ma ra tarai Kanaan, ma ra tarai Ket, ma ra tarai Amor,
ma ra tarai Peres, ma ra tarai Kivi, ma ra tarai Iebus; 6 ma dia ga ben pa
ra umana natu i diat, a umana vavina, upi kadia umana taulai, ma dia ga
tul tar ra umana natu i diat, a umana vavina, pire ra umana natu i diat, a
umana tutana, ma dia ga torom ta kadia umana god.

Otniel i valaun ra tarai Israel kan ra lima i Kusan-Risataim

7 Ma ra tarai Israel dia ga varpiam ta ra luaina mata i ra Luluai, ma
dia ga nuk vue ra Luluai kadia God, ma dia ga torom ta ra umana Baal
ma Astarot. 8 Damana ra kankan kai ra Luluai i ga karangap ure Israel,
ma i ga nur tar diat ta ra lima i Kusan-Risataim, a king ta ra gunan
Mesopotamia, ma ra tarai Israel dia ga torom pire Kusan-Risataim a
lavutul na kilala.
9 Ma ba ra tarai Israel dia ga kail tadav ra Luluai, ra Luluai i ga vatut ra
tena valaun ure diat, ma i ga valaun diat, Otniel natu i Kenas, dir turana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma Kaleb, a muruna tana. 10 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga irop taun
ia, ma i ga ki na varkurai ure Israel; ma i ga vana upi ra vinarubu, ma
ra Luluai i ga tul tar Kusan-Risataim ra king Mesopotamia ta ra limana,
ma i ga uvia pa ia. 11 Ma ra gunan i ga ngo a ivat na vinun na kilala. Ma
Otniel natu i Kenas i ga mat.

Eud i valaun ra tarai Israel kan ra lima i ra tarai Moab

12 Ma ra tarai Israel dia ga varpiam mulai ta ra luaina mata i ra Luluai;
ma ra Luluai i ga vaongor Eglon ra king Moab upi na tur bat Israel, tago
dia ga tar varpiam ta ra luaina mata i ra Luluai. 13 Ma i ga varurue ra
umana natu i Amon ma ra umana natu i Amalek pirana; ma i ga vana ma
i ga ubu Israel, ma dia ga kale pa ra gunan na gelep. 14 Ma ra tarai Israel
dia ga toratorom tai Eglon ra king Moab a vinun ma lavutul na kilala.
15 Ma ba ra tarai Israel dia ga kail tadav ra Luluai, ra Luluai i ga vatut
ra tena valaun ure diat, Eud natu i Gera,. a te Beniamin, a tutana ba a
maira; ma ra tarai Israel dia ga tulue Eud ma ra vartabar pire Eglon ra
king Moab. 16 Ma Eud i ga mal pa kana ta pakat i mangi vartalai, ma ra
lolovinana tika na malmalikun; ma i ga vi pit ma ra pakat na vinarubu
i ga taba ta ra vavai kana olovoi ta ra papar a parkabin tana ta ra lima
tuna. 17 Ma i ga tul tar ra vartabar pire Eglon ra king Moab; ma Eglon ia
ra tutana ba i ga manga tubu. 18 Ma ba i ga tul tar muka ra vartabar, i
ga tul valilikun vue ra tarai nina dia ga kap ra vartabar; 19 ma ia iat i ga
lilikun uka aina pire ra umana tabataba na vat dia ga tur maravai aro
Gilgal, ma i ga biti tai ra king: Kaugu ta tinata na pidik piram. Ma Eglon
i ga biti: Avat a ki mut. Ma diat par dia ga ki maravai pirana dia ga irop
kan ra luaina matana. 20 Ma Eud i ga ruk tadav ia ba i ga ki varkolono ta
ra pakana pal di ga pait ia ure ra ningo ta ra e na keake. Ma Eud i ga biti:
A varvai kai God tadav u i ki piragu. Ma i ga tut kan kana kiki. 21 Ma Eud
i ga tulue ra mairana ma i ga tak pa kana pakat kan ra parkabin tana, a
lima tuna, ma i ga go ra balana me. 22 Ma ra palpalum i ra pakat i ga ruk
vurakit ta ra balana ma i ga vila vurpu uro ra muruna; ma ra bira i ga
kinim vake ra pakat tago pa i ga nuat vue ra pakat kan ra balana. 23 Ma
ba Eud i ga irop tar ta ra pal pit i ga banu bat ra umana banbanu ta ra
mata palpal.
24 Ma ba i ga tar irop muka, a umana tultul kai ra king dia ga pot; ma
dia ga gigira, ma dia ga banu bat ra umana banbanu ai ra pal; ma dia ga
biti: A dovotina i ga pulu ra ura pal a kauna ta kana pal na keake. 25 Ma
dia ga kiki ka tuk i ga purpuruan ra nuknuk i diat, ma gire, pa i ga papa
ra umana banbanu ai ra pal; damana dia ga tak pa ra ki, ma dia ga ki are
diat me; ma ea, kadia luluai i ga tar bura ra pia ma i ga mat.
26 Ma Eud i ga lop ba dia ga ki vavakai, ma i ga bolo lake ra umana
tabataba na vat, ma i ga lop tuk uro Seira. 27 Ma ba i ga tar pot i ga vu

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tavur ta ra gunan na lualuana Epraim, ma ra tarai Israel dia ga vana
ur kan ra umana lualuana tadav ia, ma i ga lue diat. 28 Ma i ga biti ta
diat: Avat a mur iau, tago ra Luluai i tar tul tar kavava umana ebar ta
ra lima i vavat. Ma dia ga mur ia, ma dia ga kale pa ra umana bolabolo
ta ra tava Iordan kan ra tarai Moab, ma dia ga tur bat diat upi koko ta
tutana na bolo ta diat. 29 Ma ta ra tarai Moab dia ga ubu ra vinun na arip
na marmar na tarai, ma tikatikai ta diat a dekdek na tutana nina pa i
nunure ra bunurut; kari pa ta tikai ta diat i ga lop. 30 Damana Israel i ga
uvia pa Moab ta nam ra bung. Ma ra gunan i ga langalanga a lavutul na
vinun na kilala.

Samgar i valaun ra tarai Israel kan ra lima i ra tarai Pilistia

31 Ma Samgar natu i Anat, nina i ga ubu laptikai na mar na tarai
Pilistia ma ra virit i lamia ai ra bulumakau, i ga mur tana; ia bula i ga
valaun Israel.

Debora dir ma Barak dir uvia pa Sisera

4 1 Ma ba Eud i ga tar mat, ra tarai Israel dia ga pait mule ra varpiam
ta ra luaina mata i ra Luluai. 2 Ma ra Luluai i ga ivure diat pire Iabin
ra king Kanaan, nina i kure Kasor; kana luluai na vinarubu, a iangina
Sisera, i ga ki Karoset, a pia na pal kai ra umana Tematana.
3 Ma ra tarai Israel dia ga kail tadav ra Luluai; tago i ga vatur vake
lavuvat na mar na kiki na vinavana ai ra vinarubu nina di ga pait diat
ma ra palariam; ma i ga manga vakadik ra tarai Israel ta ra ura vinun na
kilala.
4 Ma Debora ra taulai kai Lapidot i ga kure Israel ta nam ra e, ma ia ra
propet, a vavina. 5 Ma i ga ki ta ra vavai na gelep nina di ga vaiang ia ba
Debora, ma nina i tur livuan ta ra ura gunan Rama ma Betel ta ra gunan
na lualuana Epraim; ma ra tarai Israel dia ga pot pirana pi na kure diat.
6 Ma i ga vartuluai upi Barak, natu i Abinoam maro Kedes-Naptali, ma i
ga biti tana: Dave, ra Luluai ra God kai Israel pa i ga vartuluai dari: Una
vana ma una kakari maravai tadav ra luana Tabor, ma una ben pa ra
vinun na arip na marmar na tarai ta ra vuna tarai Naptali ma ta ra vuna
tarai Sebulun, upi avat ma diat? 7 Ma ina tulue Sisera, ra luluai ta ra loko
na tarai na vinarubu kai Iabin, tadav ra tava alir Kison, ma ina nur tar
ia ta ra limam. 8 Ma Barak i ga biti tana: Gala dor a varait ma u, io, ina
vana; ma gala pata, pa ina vana. 9 Ma i ga biti: A dovotina dor a varait
ma u; ia kaka ta go ra vinavana u vana tana vakir kaum ra minamar tana
tago ra Luluai na tul tar Sisera ta ra lima i ra vavina. Ma Debora i ga tut
ma dir ga varait ma Barak uro Kedes. 10 Ma Barak i ga ting pa ra tarai
Naptali ma ra tarai Sebulun upi uro Kedes ma i ga lue ra vinun na arip na
marmar diat; ma dir ga varait ma Debora.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 Ma Keber a tutana Ken i ga ki.na vaira kan ra tarai Ken ma kan ra
umana natu i Kobab ra maku kai Moses, ma i ga vatut kana pal na mal
maravai ta ra iban i ki Sananim nina ba i marave Kedes.
12 Ma dia ga ve Sisera ba Barak natu i Abinoam i ga tar vana tadav ra
luana Tabor. 13 Ma Sisera i ga varurue kana lavur kiki na vinavana ure ra
vinarubu nina di ga pait diat ma ra palariam, a lavuvat na mar diat, ma
ra lavur tarai par nina dia ga ki varurung me, maro Karoset ra gunan na
Tematana, tadav ra tava alir Kison. 14 Ma Debora i ga biti tai Barak: Una
tut, tago go iat ra bung ra Luluai i tar tul tar Sisera ta ra limam; dave,
vakir ra Luluai i lua tam? Kari Barak i ga vana ur kan ra luana Tabor,
diat ma ra vinun na arip na marmar na tarai. 15 Ma ra Luluai i ga uvia
pa Sisera ma kana lavur kiki na vinavana ure ra vinarubu ma ra kor na
taraina ma ra mangmangi na pakat ta ra luaina mata i Barak; ma Sisera
i ga pil kan kana kiki na vinavana ma i ga vilau. 16 Ma Barak i ga korot
mur ra umana kiki na vinavana ma ra kor na tarai tuk uro Karoset kai
ra umana Tematana; ma ra kor na tarai kai Sisera dia ga virua ta ra
mangmangi na pakat na vinarubu; ma pa ta tutana i ga laun valili.
17 Ma Sisera i ga vilau tadav ra pal na mal kai Iael ra taulai kai Keber a
te Ken, tago Iabin ra king Kasor dia ga ki na malmal ma diat ta ra kuba i
Keber a te Ken. 18 Ma Iael i ga irop upi na barat Sisera, ma i ga biti tana:
Una ruk, kaugu luluai, una ruk ta ra kubagu; koko una burut. Ma i ga
ruk ta kana pal na mal, ma i ga tuba ma ra mal. 19 Ma i ga biti tana: Una
vamomo iau ma ta ik a tava tago iau mar. Ma i ga papa tika na pal a tava
na polo na u, ma i ga vamoma me, ma i ga tuba mule. 20 Ma i ga biti tana:
Una tur ta ra mataniolo i ra pal na mal, ma ona ta tutana na pot, ma i tir
i u dari, Dave, ta tutana akari? una biti, Patana. 21 Ma Iael ra taulai kai
Keber i ga tak pa tika na vakai ai ra pal na mal, ma i ga vatur pa bula
ra tututuk, ma i ga pa ingaingau tadav ia ma i ga tut varuk ra vakai ta
ra papar a talingana ma i ga vana vurpu tar ta ra pia, tago i ga va mat
tarurungai; ma i ga mat. 22 Ma ba Barak i ga korot mur Sisera, Iael i ga
barat ia, ma i ga biti tana: Una mai ma ina ve tar ra tutana tam nina ba u
tikan upi ia. Ma i ga ruk, ma i ga gire ba Sisera i mat, ma ra vakai i ga ki
boko ta ra papar a talingana.
23 Damana ta nam iat ra bung God i ga uvia pa Iabin ra king Kanaan
ta ra luaina mata i ra tarai Israel. 24 Ma ra lima i ra tarai Israel i ga uvia
vanavana pa Iabin ra king Kanaan, tuk dia ga doko Iabin ra king Kanaan.

A kakailai kai Debora dir ma Barak

5 1 Ma ta nam ra bung Debora dir ma Barak natu i Abinoam dir ga
kakailai dari:
2 Avat a pite pa ra Luluai,
Tago ra umana luluai dia ga lue rap Israel,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra tarai iat dia ga tul tar diat ma ra gugu.
3 A umana king, avat a valongore; a umana luluai, avat a kapupi ia;
Ma iau ina kakailai tadav ra Luluai;
Ina kakailai na pite varpa tadav ra Luluai ra God kai Israel.
4 Luluai, ba u ga vana rikai maro Seir,
Ba u ga vana pa kan ra langun Edom,
A rakarakan a gunagunan i ga dadadar, ma ra bala na bakut i ga tua,
Maia, a umana bakut dia ga tua ma ra tava.
5 A umana lualuana dia ga guria ta ra luaina mata i ra Luluai,
Maia pa, Sinai iat i ga damana ta ra mata i ra Luluai ra God kai Israel.

6 Ta ra e kai Samgar natu i Anat,
Ta ra e kai Iael, pa ta na i ga tur ta ra umana nga tur,
Ma ra umana tena vinavana dia ga vana irai ta ra umana nga ra pui.
7 Pa ta tena varkurai i ga ki Israel, dia ga tar ngo par,
Tuk tar ba iau Debora iau ga tut rikai,
Ba iau ga tut, nina ba iau ga varvangala livuan tai Israel.
8 Dia ga pilak pa ra umana kalamana god;
A vinarubu i ga tur ta ra umana mataniolo;
Dave vang, di ga gire ta bakbakit ba ta rumu
Pire ra ivat na vinun na arip na marmar na tarai dia ga ki Israel?
9 A balagu i malamalapang upi ra umana luluai Israel,
Nina dia ga tul tar diat ma ra gugu livuan pire ra tarai Israel;
Avat a pite pa ra Luluai.
10 Avat ava ki ta ra umana as dia pua,
Avat ava ki ta ra umana bo na kurit dia ngatngat muka,
Ma avat ava vanavana ka ta ra nga, avat a varvai ure.
11 Ta ra gunan ba pa di valongore ra nilai ra umana tena panak, ma ba di kulupe ra tava tana,
Ta nam iat ra pakana diat a varvai ure ra lavur bo na papalum kai ra Luluai,
Maia pa, ra lavur bo na magit i pait ia ba i kure Israel.

Ma ra tarai kai ra Luluai dia ga vana ur tadav ra umana mataniolo.
12 Tavangun, una tavangun, Debora;
Tavangun, una tavangun, kaile ta kakailai;
Una tut rikai, Barak, ma una ben vavilavilau kaum umana vilavilau, u natu i Abinoam.
13 Ma diat dia ga ki valili ta ra umana luluai, ma ra tarai dia ga vana ur;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ra Luluai i ga vana ba upi amir a kure ra umana lebe.
14 Dia ga vana rikai kan Epraim upi uro ra malamale,
Ma Beniamin i ga mur u tana livuan ta kaum vuna tarai;
A umana tena varkurai dia ga pot maro Makir,
Ma diat dia vatur vake ra buka kai ra lualua na tena vinarubu dia ga pot maro Sebulun.
15 Ma ra umana luluai Isakar dia ga tur maravut Debora,
Ma Barak bula i ga maravut varogop ma Isakar;
Dia ga vutvut tadav ia ta ra bala na male;
Maravai ra umana tava alir kai Ruben
Dia ga vavalima tana.
16 Ta ra ava u ga ki livuan ta ra umana kikil na sip,
Upi una valongore ra umana kaur na vuvu nina di ga ororo ra sip me?
Maravai ra umana tava alir kai Ruben dia ga nuknuk vatikene pa ia ta ra bala i diat.
17 Gilead i ga ki ta ra papar a tava Iordan maro;
Ma Dan, ta ra ava i ga ki ta ra bala i ra umana parau?
Aser i ga ki ka ta ra olaolo na ta,
Ma i ga bang maravai ta kana umana tava.
18 A tarai Sebulun dia ga nuk vaikilik pa kadia nilaun, ma dia ga tul tar diat mulai upi ra minat.
I ga damana bula ma Naptali ta ra bala na kamara ba pa ta bakbakit tana.

19 A umana king dia ga pot, ma dia ga varubu;
A umana king Kanaan dia ga varubu,
Ta ra gunan Tanak maravai ta ra tava Megido,
Ma pa dia ga kale ta tabarikik tana.
20 A bala na bakut i ga ebar ma diat,
Ra umana tagul dia ga tut ure Sisera.
21 A tava alir Kison i ga kap vue diat,
A tava alir Kison iat, nina i ga ki papa amana iat.
Ea, a tulungeagu, una ongor ta kaum vinavana.
22 A umana kau i ra umana os dia ga ruarua ra pia,
Dia ga ruarua ra pia ba dia vilau.

23 Na kaina piram Meros, ra angelo kai ra Luluai i ga biti,
Da tata vakaina ra tarai dia bang tana;
Tago pa dia ga maravut ra Luluai,
Pa dia ga maravut ra Luluai ba i ga varubu ma ra umana lebe.

24 Ma Iael na ti doan muka ta ra vaden par,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ra taulai kai Keber ra te Ken,
Na ti doan muka ta ra vaden par ta ra umana pal na mal.
25 I ga lul upi ta tava ka, ma i ga tabar ia ma ra polo na u;
I ga tabar ia ma ra bira na polo na u ta ra ngatngat na la.

26 I ga vatur vake ra ot,
Ma ra limana tuna i ga vatur vake ra tututuk kai ra tena papalum;
Ma i ga ubu Sisera ma ra tututuk, ma i ga vila vurpu ta ra uluna,
Maia, i ga go ra papar a talingana.
27 Ta ra ruarua na kauna i ga bura timtibum, i ga bura muka ma i ga va,
Ra minatina i ga va ta nam iat ra pakana i ga bura timtibum tana.
28 I ga tur ta ra mata na kalangar, ma i ga gigira ma i ga tangi,
Tina i Sisera i ga oraoro ta ra ubene ai ra mata na kalangar,
Ta ra ava kana kiki na vinavana i vabing mat?
Ava i tur bat ra umana.vil ta kana kiki na vinavana?
29 Kana umana tena kabinana, a umana vavina, dia ga bali ia,
Maia, ia iat i ga bali mule kana tinir,
30 Dave, pa dia ga tikan boko ra tabarikik vang, ma vakir laka dia ga tibe?
Tikatika na tutana tika na vavina, maia pa, a uraura vavina kai tikatikai;
Ma pire Sisera a tabarikik i matatar, a minong,
A matatar na minong di ga viri ia,
A ura pakana matatar na mal di ga viri ia ure ra kongkongigu.
31 Boina, Luluai, ba kaum lavur ebar diat a panie,
Ma diat dia mari u diat a varogop ma ra keake ba i vana rikai ta ra dekdekina.

Ma ra gunan i ga ki na malmal a ivat na vinun na kilakilala.

A nioro kai ra Luluai pire Gideon

6 1 Ma ra tarai Israel dia ga varpiam ta ra luaina mata i ra Luluai; ma
ra Luluai i ga tul tar diat ta ra lima i Midian a lavurua na kilala.
2 Ma ra lima i Midian i ga uvia pa Israel; ma ure ra dari ra tarai Israel
dia ga kal ra umana niiga ta ra umana luana, ma dia ga bang ta go ra
umana babang ma ra umana dekdek na pal na bakbakit. 3 Ma ba Israel
dia ga vavauma a tarai Midian ma ra tarai Amalek, ma ra tarai ta ra
papar a taur, dia ga tut ure diat. 4 Ma dia ga ki aina pire diat ma dia ga
varutane ra vuai ra uma tuk uro Gasa, ma pa ta magit mulai i ga ki valili
pire Israel; pa ta sip, pa ta bulumakau, ma pa ta as. 5 Tago dia ga pot ma
kadia umana bulumakau ma kadia umana pal na mal, ma dia ga peal da

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra umana kubau; pa di ga luk valar pa diat ma kadia umana kamel tago
dia ga peal mat; ma dia ga pot upi diat a vakaina ra gunan. 6 Ma di ga
vaikilik pa muka Israel ure Midian; ma ra tarai Israel dia ga kail upi ra
Luluai.
7 Ma ba ra tarai Israel dia ga kail tadav ra Luluai ure Midian, 8 ra Luluai
i ga tulue tika na propet tadav ra tarai Israel; ma i ga biti ta diat: Ra
Luluai, a God kai Israel, i biti dari: Iau ga vairop pa avat maro Aigipto,
ma iau ga agure vairop pa avat kan ra gunan ava ga ki na vilavilau tana;
9 ma iau ga valaun pa avat kan ra lima i ra tarai Aigipto, ma kan ra lima
i diat par dia ga vakadik avat, ma iau ga korot vue diat kan ra mata i
vavat, ma iau ga tabar avat ma kadia pia; 10 ma iau ga biti pire vavat:
Iau ra Luluai kavava God; koko avat a burutue ra umana god kai ra tarai
Amor, tago ava ki ta kadia gunan; ma pa ava ga ti torom ta ra nilaigu.
11 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vut ma i ga ki ta ra vavai na iban aina
Opra, nina ba kai Ioas ra te Abieser, ba natuna Gideon i ga rama ra vit
ta ra tung na vain pi na ive kan ra tarai Midian. 12 Ma ra angelo kai ra
Luluai i ga tur kapet pa pirana ma i ga biti tana: U a rangrang na tutana
ma ra balamatina bula, ra Luluai i ki piram. 13 Ma Gideon i ga biti tana:
Kaugu luluai, ona ra Luluai i ki maravut avet ta ra ava ave ki na malari
dari? Ma akave kana umana enana papalum nina ba ra umana tama i
vevet dia ga ve avet ure ba dia ga biti, Dave, ra Luluai pa i ga ben vairop
vue avet kan Aigipto laka? Ma gori ra Luluai i ga okole vue avet ma i ga
tul tar avet ta na lima i Midian.
14 Ma ra Luluai i ga lingan tadav ia ma i ga biti: Una vana ma go ra
dekdekim, ma una valaun Israel kan ra lima i Midian; dave, pa iau
togue u laka? 15 Ma i ga biti tana: Ea, Luluai, ina valaun davatane Israel?
Kaugu vuna tarai i luveana ta diat par ra lavur vuna tarai Manase, ma
iau, iau manga ikilik ta diat par ta ra kuba i tamagu. 16 Ma ra Luluai i ga
biti tana: A dovotina ina ki maravut u, ma una ubu ra tarai Midian, ma
diat a da ra kopono tutana piram. 17 Ma i ga biti tana: Ona iau ko ta ra
luaina matam, una tul tar ta vakilang upi ina kapa ba u iat u tata piragu.
18 Iau lul pa u ba koko una vana kan ati tuk ba ina talil piram ma kaugu
vartabar upi ina vung ia ta ra luaina matam. Ma i ga biti: Ina ki ka tuk
una talil mulai.
19 Ma Gideon i ga ruk ta ra kubana ma i ga vaninare ta nat na me, ma
i ga tak pa tika na epa[a] na plaua, ma i ga pait ra gem ba pa i leven me;
ra viono i ga vung ia ta ra rat ma ra polo na magit i ga vung ia ta ra
kabala ma i ga kap pa ia pire nina i ga ki ka ta ra vavai na iban, ma i ga
tabar ia me. 20 Ma ra angelo kai God i ga biti tana: Una tak pa ra viono

---

[a] **6.19** A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lbs.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra gem ba pa i leven ma una vung diat taun go ra vat, ma una lingire
taun diat ma ra polo na magit. Ma i ga pait ia damana. 21 Ma ra angelo
kai ra Luluai i ga tulue ra buka nina i ga ki ta ra limana, ma i ga tuk ra
viono ma ra gem ba pa i leven ma ra ngu na buka, ma ra iap i ga arikai
ta ra vat ma i ga en vapar vue ra viono ma ra gem ba pa i leven; ma ra
angelo kai ra Luluai i ga papaniai kan ra luaina matana. 22 Ma i ga kapa
pire Gideon ba ia iat muka ra angelo kai ra Luluai; ma Gideon i ga biti:
Ui, Luluai God! Amir gigira varkuvo ma ra angelo kai ra Luluai. 23 Ma ra
Luluai i ga biti tana: A malmal na tadav u; koko una burut, pa una mat.
24 Ma Gideon i ga pait ra uguugu na vartabar abara tadav ra Luluai, ma
i ga vaiang ia ba Ra Luluai la Ra Malmal. Ma nam ra iang i tur tuk gori
aro Opra kai ra tarai Abieser.

25 Ma ta nam iat ra marum ra Luluai i ga biti tana: Una tak pa ra
bulumakau kai tamam, a vauruana bulumakau nina ba i lavurua kana
kilala, ma una re vue ra uguugu na vartabar kai Baal nina ba kai tamam,
ma una mut vue ra Asera nina dir tur varurung me; 26 ma una vatut
mal ta uguugu na vartabar upi kai ra Luluai kaum God ta ra ul i nam
ra dekdek na pakana, ma una tak pa ra vauruana bulumakau ma una
tul tar ra tinabar di tuntun tar ia ma nam ra Asera nina ra davai ba
una mut vue. 27 Ma Gideon i ga tibe ta vinun na tutana ta kana umana
tultul ma i ga pait nam ra Luluai i ga ve tana; ia kaka tago i ga burutue
diat ta ra kuba i tamana ma ra tarai na gunan bula, pi bea na pait ia ta
ra keake, io, i ga pait ia ta ra marum iat. 28 Ma ba ra tarai ta ra gunan
dia ga tavangun ta ra kavunvun dia ga gire ba di ga re vue ra uguugu
na vartabar kai Baal, ma di ga mut vue ra Asera nina i ga tur maravai
tana, ma di ga vartabar ma ra vauruana bulumakau ta ra uguugu na
vartabar di ga pait ia. 29 Ma dia ga tir vargiliane diat ba: To ia i pait go
ra magit? Ma ba dia ga tar vala titir, dia ga biti: Gideon natu i Ioas i pait
go ra magit. 30 Ma ra tarai ta nam ra gunan dia ga biti tai Ioas: Una ben
pa natum uti pi na mat, tago i ga re vue ra uguugu na vartabar kai Baal
ma i ga mut vue ra Asera i ga tur maravai tana. 31 Ma Ioas i ga tata pire
diat dia tur bat ia: Dave ava tata maravut Baal? Dave, avat a valaun ia?
Nina ba na tur maravut ia da doka ba i malana ka boko; ona ia ra god
boina ba na maravut ia iat mulai tago ta tikai i ga re vue kana uguugu
na vartabar. 32 Damana ta nam ra bung di ga vaiang ia ba Ierub-Baal a
kukuraina dari, Baal iat na vartoto me, tago i ga re vue kana uguugu na
vartabar.

33 Ma ra tarai Midian par ma ra tarai Amalek ma ra tarai ta ra papar
a taur dia ga vut guvai, ma ba dia ga bolo, dia ga vatut kadia lavur pal
na mal ta ra male Iesrel. 34 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki tai Gideon;
ma i ga vu ra tavur, ma ra tarai Abieser dia ga pot guvai tadav ia. 35 Ma
i ga tulue ra umana tultul vurvurbit Manase par; ma diat bula dia ga kor

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tadav ia. Ma i ga tulue ra umana tultul tadav Aser ma tadav Sebulun, ma
tadav Naptali; ma dia ga vana pi diat a varkuvo ma diat.
36 Ma Gideon i ga biti tai God: Ona una valaun Israel ma ra limagu da
u ga biti, 37 ina vung go ra pal i ra sip ta ra tavul a rararama vuai; ona
ra mavoko i ki taun uka ra pal i ra sip, ma ra pia parika i ge, ina nurnur
ba una valaun Israel ma ra limagu da u ga biti. 38 Ma i ga damana, tago
ta ra bung namur i ga tavangun ta ra kavunvun, ma i ga bing ra pal i
ra sip, ma ba i ga pipite vue ra mavoko kan nam ra pal i ra sip i ga ti
vabuka tika na la na tava tana. 39 Ma Gideon i ga biti tai God: Koko una
kankanuane iau ma ina tata go tika na pakana ka; iau lul u ba ina valar
mule ka ra pal i ra sip go ra pakana; boina ba ra pal i ra sip na ge ma ra
mavoko na ki taun ra pia parika. 40 Ma God i ga pait ia damana ta nam
iat ra marum; tago ra pal i ra sip i ga ge ke, ma ra mavoko i ga ki ta ra
pia parika.

A tarai kai Gideon dia uvia pa ra tarai Midian

7 1 Ma Ierub-Baal, nina ba Gideon iat, ma ra tarai par dia ga varagur
me, dia ga tut ta ra kavunvun ma dia ga vavatur ta ra papar a mata
na tava kai Karod; ma ra tarai Midian dia ga ki ta kadia umana pal ta ra
matana labur ta ra bala na male maravai ta ra luana More.
2 Ma ra Luluai i ga biti tai Gideon: A tarai nina ava varagur ma diat,
dia manga peal upi ina tul tar ra tarai Midian ta ra lima i diat, kan Israel
na malamala ngala, ma na biti, A limagu iat i tar valaun pa iau. 3 Io, una
vana ma una ve ra tarai dari: Nina i burut ma i dadadar, boina ba na talil
mulai uro na gunan. Ma Gideon i ga valar diat, ma ra ura vinun ma a ura
arip na marmar dia ga talil, ma a vinun na arip na marmar dia ga ki.
4 Ma ra Luluai i ga biti tai Gideon: I peal boko ra tarai; una ben diat
tadav ra tava, ma ina valar diat piram abara; ma nina ina biti tam ure,
Amur a varagur me, nam iat amur a varagur me; ma nam nina ina biti
tam ure, Go pa amur a varagur me, ia iat pa amur a varagur me. 5 Ma
i ga ben vaur ra tarai ta ra tava; ma ra Luluai i ga biti tai Gideon: Nina
i dum ra tava ma ra karameana da ra pap i dum ia, una tibe varbaiane
nam; damana nina i va timtibum upi na momo. 6 Ma diat nina dia ga
kulupe ra tava ma ra lima i diat ma dia ga dum ia, a utul a mar ika diat,
ma diat par dia ga ki valili dia ga va timtibum upi diat a mome ra tava.
7 Ma ra Luluai i ga biti tai Gideon: Ina valaun pa avat ma go ra utul a
mar na tarai nina dia ga dum ra tava, ma ina tul tar ra tarai Midian ta
ra limam, ma ra umana enana diat a talil ta ra kubakuba i diat tikatikai.
8 Ma i ga tak pa ra umana la kan ra lima i ra tarai, ma kadia umana
tavur; ma ra tarai Israel dia ga ki valili i ga tulue diat tikatikai ta kana
pal na mal, ma i ga vake ke ra utul a mar na tutana; ma ra tarai na
vinarubu kai Midian dia ga ki ta ra male na vavai pirana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

9 Ma ta nam iat ra marum ra Luluai i ga biti tana: Una tut, una vana ur
ta ra tavul a kamara; tago iau tar tul tar ia ta ra limam. 10 Ba ona u burut
upi una vana ur, amur ma Pura kaum tultul amur a vana ura ra tavul
a kamara; 11 ma una valongore nam dia tatike; ma namur na ongor ra
limam upi una vana ur ta ra tavul a kamara. Ma dir ga vana ur ma Pura
kana tultul ta ra paparai ra tarai na vinarubu aina dia ga ki ie.
12 Ma ra tarai Midian ma ra tarai Amalek ma ra tarai ta ra papar a taur
dia ga ki ta ra bala na male, ma dia ga peal da ra umana kubau; ma pa
da luk valar pa kadia umana kamel tago dia ga peal da ra veo ra valian.
13 Ma ba Gideon i ga vut, tika na tutana i vaarike kana ririvon pire
talaina, ma i ga biti: Ea, iau tar ririvone ra ririvon, ma ea, tika na gem i
ga tapulpul ta ra tavul a kamara kai Midian, ma i ga vila ruk ta ra bala
na pal na mal, ma i ga rip ra pal, ma i ga vue pukue, ma ra pal na mal i
va ka. 14 Ma talaina i ga bali ia ma i ga biti: Go iat ra pakat na vinarubu
kai Gideon natu i Ioas, a tutana Israel; God i tar tul tar Midian ma kana
umana loko na tarai ta ra limana.
15 Ma ba Gideon i ga valongore ra varvai ure ra ririvon ma ra papala
tana, i ga lotu; ma i ga talil tadav ra tavul a kamara kai Israel, ma i ga
biti: Avat a tut, tago ra Luluai i tar tul tar Midian ma kana umana loko na
tarai ta ra lima i vavat. 16 Ma i ga tibe ra utul a mar na tarai upi a utul a
loko, ma i ga tul tar ra umana tavur ta diat, ma ra umana pobono la nina
ba ra birao ta diat tikatikai. 17 Ma i ga biti ta diat: Avat a bobobe ke iau,
ma avat a pait ika nam ba ina pait ia; ma ba ina pot tadav ra paparai ra
tavul a kamara avat a pait ika nam ba iau pait ia, 18 Ba ina vu ra tavur,
avet ma diat dia ki piragu, avat bula avat a vu ra lavur tavur ta ra lavur
papar par ta ra tavul a kamara, ma avat a kukukula: Ure ra Luluai ma
ure Gideon.
19 Ma Gideon ma nam ra mar na tarai nina dia ga varagur me dia
ga pot tadav ra paparai ra tavul a kamara ta ra turpa i ra varkia na
monamono nina livuan, ma dia ga pamar gigi ra umana la nina dia
ga vature vake ta ra lima i diat. 20 Ma ra utul a loko dia ga vu ra lavur
tavur ma dia ga pamar gigi ra umana la nina dia ga vatur vake ta ra
lima maira, ma dia ga vatur vake ra lavur tavur ta ra lima tuna upi diat
a vu diat; ma dia ga kukula: Ra pakat na vinarubu kai ra Luluai ma kai
Gideon. 21 Ma dia ga tur tikatikai ta kana pakana kikil na tavul a kamara,
ma ra umana loko na tarai na vinarubu dia ga lop; ma dia ga ngenge
ma dia ga vilau. 22 Ma ba dia ga vu ra utul a mar na tavur, ra Luluai i ga
vararak diat upi diat a varubu vargil ma kadia umana pakat na vinarubu;
ma ra umana loko na tarai na vinarubu dia ga vilau tuk uro Bet-Sita ta ra
nga upi Serera, ma tuk uro ra langun Abel-Mekola maravai Tabat.
23 Ma di ga ting varurue pa ra tarai Israel maro Naptali ma Aser ma
Manase, ma dia ga korot mur ra tarai Midian. 24 Ma Gideon i ga tulue ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana tultul vurvurbit ta ra gunan na lualuana Epraim ma ra tinata dari:
Avat a vana ur upi avat a bat ra tarai Midian, ma avat a kale va-lue pa ra
umana tava alir upi ra varbat, ma na tuk tar Bet-Bara ma ra Iordan bula. Ma
ra tarai Epraim par dia ga vut varurung ma dia ga kale bat ra umana tava
alir tuk tar Bet-Bara ma ra Iordan bula. 25 Ma dia ga ben vavilavilau ra ura
luluai Midian, Oreb ma Seb; dia ga doko Oreb ta ra ul a vat Oreb, ma dia ga
doko Seb ta ra tung na vain Seb, ma dia ga korot mur Midian; ma ra ura ulu
i Oreb ma Seb dia ga kap dir pire Gideon ta ra papar a Iordan maro iat.

8 1 Ma ra tarai Epraim dia ga biti tana: Ta ra ava u ga pait ra dari
pire vevet, ma ta ra ava pa u ga ting pa avet ba u ga vana upi avat a
varubu ma Midian? Ma dia ga vartoto me. 2 Ma i ga biti ta diat: Ava nam
iau ga pait ia nina i ngala ta nam ava ga pait ia? Dave, nam di varurue
valili ia ta ra vuai na vain aro Epraim pa i ngala vang ta ra vuai na vain
parika kai Abieser? 3 God i ga tul tar ra ura luluai Midian, Oreb ma Seb,
ta ra lima i vavat; ma ava vang iau ga pait ia nina i ngala ta nam ava ga
pait ia? Ma ba i ga tata damana kadia kankan ure i ga par.

Gideon i kinim vake ra ura king Midian

4 Ma Gideon i ga vana uro Iordan, ma i ga bolo, diat ma ra utul a mar
na tarai nina dia ga varagur me; ma dia ga bilua ta ra varkorot. 5 Ma i
ga biti ta ra tarai Sukot: Iau lul avat ba avat a tabar diat dia murmur iau
ma ta gem; tago dia bilua, ma iau korot mur ra ura king Midian, Seba
ma Salmuna. 6 Ma ra umana lualua Sukot dia ga biti: Dave, u tar kinim
vake laka Seba ma Salmuna pi avet a tabar kaum tarai na vinarubu ma
ra gem? 7 Ma Gideon i ga biti: Ba ra Luluai i ga tul tar Seba ma Salmuna
ta ra limagu, a dovotina ina kamit ra vio na paka i vavat ma ra umana
kait ma ra umana kama na magu. 8 Ma i ga vana tar uina Penuel ma i ga
lul diat damana; ma ra tarai Penuel dia ga bali ia da ra tarai Sukot dia ga
bali ia. 9 Ma i ga tata pire ra tarai Penuel dari: Ari ina lilikun mulai ma ra
malmal, ina re vue go ra bur na pal.

10 Ma Seba ma Salmuna dir ga ki Karkor varurung ma kadir loko na
tarai na vinarubu, a vinun ma a ilima na arip na marmar bar, diat ika
dia ga ki valili ta ra ngala na kor na tarai kan ra papar a taur; tago
tika na mar ma a ura vinun na arip na marmar na tarai nina dia ga tar
vatur vake ra pakat na vinarubu dia ga virua. 11 Ma Gideon i ga mur ra
nga nina ra umana tena kunukul dia vanavana tana, ma nina ba ta ra
papar a taur maro Noba ma Iogbea, ma i ga ubu ra kor tago pa dia ga ki
na vaninara. 12 Ma Seba ma Salmuna dir ga lop; ma i ga korot mur dir,
ma i ga kinim vake nam ra ura king Midian, Seba ma Salmuna, ma i ga
vapurpuruan ra kor na tarai na vinarubu par.

13 Ma Gideon natu i Ioas i ga talil kan ra vinarubu papa aina ra bita
buana Eres. 14 Ma i ga kinim vake tika na barmana Sukot, ma i ga tir ia;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma i ga tumu tar ra iang i diat ra umana luluai ma ra umana patuana
Sukot tana, a lavurua na vinun ma lavurua na tarai. 15 Ma i ga vana
tadav ra tarai Sukot ma i ga biti: Avat a gire Seba ma Salmuna nina ba
ava ga kulume iau ure ma ra tinata dari: Dave, u tar kinim vake Seba
ma Salmuna pi avet a tabar kaum tarai na vinarubu ma ra gem tago dia
bilua? 16 Ma i ga ben pa ra lavur patuana kai nam ra pia na pal, ma i ga
vateten ra tarai Sukot ma ra kait ma ra kama na magu. 17 Ma i ga re vue
ra bur na pal kai Penuel, ma i ga doko ra tarai ta nam ra pia na pal. 18 Ma
i ga biti tai Seba ma Salmuna: Nam ra tarai nina ava ga doko diat aro
Tabor, a mangana tarai ava bar diat? Ma dir ga bali ia: Dia ga vardada
ma u; tikatikai i da ra natu i ta king. 19 Ma i ga biti: A umana turagu nam,
a umana natu i tinagu; da ra Luluai i laun, gala amur ga nur vue ke diat
gala pa ina doko amur. 20 Ma i ga biti tai Ieter kana luaina bul: Una tut
ma una doko dir. Ma ra barmana pa i ga tak pa kana pakat na vinarubu,
i ga burut tago i ga barmana ka boko. 21 Ma Seba ma Salmuna dir ga biti:
U iat una tut ma una ubu amir; beaka na tale ke ra dekdek i ra tutana ot.
Ma Gideon i ga tut ma i ga doko Seba ma Salmuna, ma i ga tak vue ra
umana lokono gai kan ra inoa i kadia umana kamel.

A umana enana papalum kai Gideon, ma Gideon i mat

22 Ma ra tarai Israel dia ga biti tai Gideon: Una kure avet, ma damana
natum ma tubum bula; tago u tar valaun pa avet kan ra lima i Midian.
23 Ma Gideon i ga biti ta diat: Pa ina kure avat, ma natugu bula pa na
kure avat. Ra Luluai na kure avat. 24 Ma Gideon i ga biti ta diat: Go
kaugu nilul pire vavat, avat a tarai, avat a tabar iau tikatikai ma ra lavur
mamar talinga nina i ga ra pa ia. (Kadia mamar talinga di ga pait diat
ma ra goled, tago diat a tarai Ismael.) 25 Ma dia ga bali ia: Avet a tul tar
diat tam ma ra gugu. Ma dia ga pale tika na mal, ma tikatikai i ga vue
tar ra umana mamar talinga tana nina i ga ra pa ia. 26 Ma ra mamat i ra
umana mamar talinga na goled nina i ga lul pa ia, i ga da tika na arip
ma lavurua na mar na mamat na goled; ma dia ga tul tar bula ra umana
lokono gai ma ra umana mamar talinga i taba, ma ra umana mal meme
marut kai ra umana king Midian, ma ra umana kurkurua nina i taba ta
ra inoa i ra umana kamel. 27 Ma Gideon i ga pait ra tabataba me ma i ga
vung ia ta kana gunan Opra. Ma ra tarai Israel par dia ga anan upi ia, ma
ari kari ia iat ra magit na tukatukai nam pire Gideon ma diat dia ga ki ra
kubana. 28 Ma di ga vaikilik pa Midian ta ra luaina mata i ra tarai Israel,
ma pa dia ga tak vatut mule ra ulu i diat. Ma ra gunan i ga ngo a ivat na
vinun na kilala ta ra e kai Gideon.
29 Ma Ierub-Baal, natu i Ioas, i ga vana ma i ga ki ra kubana. 30 Ma
Gideon i ga vangala lavurua na vinun na natuna, a umana tutana, tago
i ga peal kana umana vavina. 31 Ma kana ta ra tika na vavina i ga ki

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Sekem ma ia bula i ga kava tar ra bul tutana tana, ma i ga vaiang ia ba
Abimelek. 32 Ma Gideon natu i Ioas ba i ga tar laun vue mangoro na kilala
i ga mat ma di ga punang ia ta ra babang na minat kai tamana Ioas, aro
Opra a gunan kai ra tarai Abieser.
33 Ma ba Gideon i ga mat, a tarai Israel dia ga lilikun mulai, ma dia ga
anan upi ra umana Baal, ma dia ga vatang Baal-Berit ba kadia god. 34 Ma
ra tarai Israel pa dia ga nuk pa ra Luluai kadia God nina i ga valaun pa
diat kan kadia umana ebar nina dia ga ki kikil diat; 35 ma pa dia ga mari
bula diat ta ra kuba i Ierub-Baal, nina iat ba Gideon, pi diat a bali kana
bo na maramaravut pire Israel.

Abimelek i ki na king

9 1 Ma Abimelek natu i Ierub-Baal i ga vana uro Sekem tadav ra
umana matuana, ma i ga tata pire diat, ma damana bula pire diat ta
ra apik na tarai kai tubuna, ma i ga biti: 2 Avat a varmaianao vanavana
pire ra tarai Sekem dari: Nuve ta go dir i boina, ba ra lavur natu i Ierub-
Baal par, nina ba a lavurua na vinun diat, diat a kure avat, ba ta tikai
ka na kure avat? Avat a nuk pa ia bula ba iau a uru i vavat ma ra vio i
vavat. 3 Ma ra umana matuana dia ga varmaianao vanavana pire ra tarai
Sekem, ma ra bala i diat i ga kapupi Abimelek upi diat a mur ia; tago dia
ga biti: Go tura i dat. 4 Ma dia ga tul tar lavurua na vinun na pakana silva
tana nina di ga tak pa ia ta ra pal kai Baal-Berit, ma Abimelek i ga kul
ra umana puiap na tutana me, ma dia ga mur ia. 5 Ma i ga vana uro Opra
tadav ra kuba i tamana, ma i ga doko ra umana turana, a umana natu i
Ierub-Baal, a lavurua na vinun na tarai di ga doko diat tai ta kopono vat;
ia kaka Iotam, a muruna kakit ta ra umana natu i Ierub-Baal, i ga laun
valili tago i ga parau.
6 Ma ra tarai par Sekem, ma diat par maro Bet-Milo, dia ga pot
varurung, ma dia ga vana ma dia ga vaki Abimelek upi na king, dia ga
pait ia maravai ta ra iban pire ra tabataba aro Sekem. 7 Ma ba dia ga ve
Iotam ure, i ga vana ma i ga tur ta ra ul a luana Gerisim, ma i ga kukula,
ma i ga oro, ma i ga biti ta diat: Avat a tarai Sekem, avat a valongore iau
upi God na valongore avat. 8 Tika na bung a umana davai dia ga vana
varurung pi diat a ku ta tikai pi na king pire diat; ma dia ga biti tai ra
oliva: Una kure avet. 9 Ma ra oliva i ga biti ta diat: Upi ra ava ina vana
kan kaugu dangi nina di mar ra umana god ma ra tarai me, upi ina vana
ma ina kalkalup taun ra lavur davai? 10 Ma ra umana davai dia ga biti
tai ra lovo: Una mai ma una kure avat. 11 Ma ra lovo i ga biti ta diat: Upi
ra ava ina vana kan kaugu kalami ma ra bo na vuaigu upi ina vana ma
ina kalkalup taun ra lavur davai? 12 Ma ra umana davai dia ga biti tai ra
vain: Una mai ma una kure avet. 13 Ma ra vain i ga biti ta diat: Upi ra ava
ina vana kan kaugu polo, nina di vagugu ra umana got ma ra tarai me,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

upi ina kalkalup taun ra lavur davai? 14 Ma ra umana davai dia ga biti tai
ra kait: Una mai ma una kure avet. 15 Mara ra kait i ga biti tai ra umana
davai: Gala ava ku iau upi kavava king ma ra dovotina, io, avat a mai ma
avat a nurnur ta ra malurugu; gala pata, boina ba ra iap na irop kan ra
kait ma na vaimur vue ra umana tagatagal Lebanon.
16 Io, ona kavava mangamangana i tar boina ma i tar takodo, tago ava
tar ku Abimelek upi kavava king, ma ona ava tar pait ra boina pire Ierub-
Baal ma diat ta ra kubana, ma ona kavava balbali pirana i tar takodo:
17 (tamagu i ga varubu ure avat ma pa i ga nuk vangala pa kana nilaun,
ma i ga valaun avat kan ra lima i Midian; 18 ma ta go ra bung ava tut
rikai bat ra kuba i tamagu, ma ava tar doko ra umana natuna, a lavurua
na vinun na tarai ta ra kopono vat, ma ava tar ku Abimelek natu i kana
tultul, a vavina, upi na king ure ra tarai Sekem, tago ava turana me;)
19 ona ra magit ava tar pait ia pire Ierub-Baal ma diat ta ra kubana ta go
ra bung i takodo ma i boina, io, avat a gugu tai Abimelek ma ia bula na
gugu ta vavat; 20 ona pata, i boina ba ra iap na irop kan Abimelek ma
na vaimur vue ra tarai Sekem ma diat maro Bet-Milo; ma i boina ba ra
iap na irop kan ra tarai Sekem ma diat maro Bet-Milo ma na vaimur vue
Abimelek.
21 Ma Iotam i ga vilau ma i ga lop vanavana uro Ber, ma i ga ki abara
tago i ga burutue turana Abimelek.
22 Ma Abimelek i ga luluai pire Israel a utul a kilala. 23 Ma God i ga
tulue ra kaina tulungen pire Abimelek ma ra tarai Sekem; ma ra tarai
Sekem dia ga vagu tar Abimelek; 24 upi ra kaina di ga pait ia pire ra
lavurua na vinun na natu i Ierub-Baal na vuai, ma upi ra gapu i diat na
ki taun Abimelek, tura i diat, tago i ga doko diat, ma na ki taun ra tarai
Sekem bula, tago dia ga vaongor ra limana pi na doko ra umana turana.
25 Ma ra tarai Sekem dia ga tibe ra umana tena kiki uai ta ra ul a luana
upi diat a ki pa ia, ma diat a rarara vakai ta diat par dia ga bolabolo; ma
di ga ve Abimelek ure.
26 Ma Gal natu i Ebed ma ra umana turana dia ga vana uro Sekem; ma
ra tarai Sekem dia ga nurnur ta diat. 27 Ma dia ga vana uro ta ra uma,
ma dia ga git ra vuai kadia uma na vain, ma dia ga rua ia, ma dia ga
balaguan, ma dia ga ruk ta ra kuba i kadia god, ma dia ga ian ma dia
ga momo, ma dia ga tata vakaina Abimelek. 28 Ma Gal natu i Ebed i ga
biti: To ia Abimelek, ma to ia Sekem upi dat a toratorom pirana? Vakir
laka natu i Ierub-Baal ma Sebul kana tultul dir ga torom pire ra tarai kai
Amor, tama i Sekem; upi ra ava dat a torom pirana? 29 Gala go ra tarai
dia ki ta ra vavai kaugu varkurai gala ina uvia pa Abimelek! Ma i ga biti
tai Abimelek: Una vapealane kaum tarai na vinarubu, ma avat a mai.
30 Ma ba Sebul ra luluai na gunan i ga valongore go ra tinata kai Gal natu
i Ebed, i ga ti ngangal na kulot. 31 Ma i ga tulue ive ra umana tultul pire

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Abimelek, ma dia biti: Ea, Gal natu i Ebed ma ra umana turana dia tar
pot Sekem; ma gire, dia vargat ra tarai pi diat a tut na vinarubu ure u.
32 Io, una tut ta ra marum, avat ma ra tarai nina ava ki varurung ma diat,
ma avat a parau ta ra uma; 33 ma ta ra malana, ari ra keake i rada rikai
tavuna, una tut ma una ubu ra gunan; ma ba dia tut na vinarubu, una
pait ia pire diat da ra nuknukim iat.
34 Ma Abimelek ma ra tarai par dia ga varagur me dia ga tut ta ra
marum, ma a ivat na loko dia ga ki parau upi Sekem. 35 Ma Gal natu i
Ebed i ga irop kan ra pia na pal, ma i ga tur uka maravai ta ra mataniolo
i ra pia na pal; ma Abimelek i ga tut ma ra tarai dia ga varagur me,
kan ra pakana nina dia ga ki na pinarau tana. 36 Ma ba Gal i ga gire ra
tarai, i ga biti tai sebul: Gire, a tarai dia vut ba vanavana marama ra ul
a lualuana. Ma sebul i ga biti tana: U gire ke ra malur i ra lualuana da ra
tarai. 37 Ma Gal i ga biti mulai: Gire, a tarai dia irop vanavana ta ra bala
na gunan, ma tika na loko i mur ra nga i ra iban Meonenim. 38 Ma Sebul
i ga biti tana: Akave ra ngiem, tago u ga biti, To ia Abimelek, ba dat a
toratorom tana? Vakir laka go ra tarai nina u ga pidimuane diat? Una
vana, ma avat a varubu ma diat. 39 Ma Gal i ga lue ra tarai Sekem, ma dia
ga varubu ma Abimelek. 40 Ma Abimelek i ga korot ia, ma i ga lop kan
ia, ma mangoro na kinkin dia ga bura vanavana tuk tar ta ra mataniolo.
41 Ma Abimelek i ga ki Aruma; ma sebul i ga korot vue Gal ma ra umana
turana, upi koko diat a ki mulai Sekem.
42 Ma ba i ga ningene, a tarai dia ga vana ta ra uma; ma dia ga ve
Abimelek ure. 43 Ma i ga ben pa ra tarai, ma i ga tibe diat upi a utul a
loko, ma dia ga ki ivai ta ra uma; ma i ga gigira, ma io, ra tarai dia ga
irop vanavana kan ra pia na pal; ma i ga tut na vinarubu ure diat, ma
i ga ubu diat. 44 Ma Abimelek ma kana umana loko na tarai dia ga vut
tadav ra mataniolo i ra pia na pal, ma dia ga tur abara; ma a ura loko dia
ga korot pa diat parika ta ra uma, ma dia ga ubu diat. 45 Ma ta nam ra
kidoloina bung par Abimelek i ga ubu nam ra pia na pal; ma i ga uvia pa
ia, ma i ga doko ra tarai tana; ma i ga re vue ra pia na pal, ma i ga vue
imire ra solt tana.
46 Ma ba ra tarai nina dia ga ki ta ra pal na bakbakit Sekem dia ga
valongore ure go, dia ga ruk ta ra bala na pal kai El-Berit. 47 Ma di ga
ve Abimelek ba ra tarai par ta ra pal na bakbakit Sekem dia ga kor
varurung. 48 Ma Abimelek ma diat dia ga varagur me dia ga vana urama
ra luana Salmon; ma Abimelek i ga tak pa ra pem ma ra limana, ma i ga
mut tika na ingar i ra davai, ma i ga vung ia ta ra ul a varana. Ma i ga
biti tai ra tarai nina dia ga varagur me: Ava tar gire nam iau ga pait ia,
io, avat a pait lulut ia bula. 49 Ma ra tarai parika dia ga mut ra ingar i ra
davai, ma dia ga mur Abimelek, ma dia ga vung kikil diat ta ra pal na
bakbakit, ma dia ga vautunge diat; ma ra tarai par ta ra pal na bakbakit

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Sekem dia ga mat bula, i ga da tika na arip na marmar na tarai ma ra
vaden dia ga virua.
50 Ma namur Abimelek i ga vana uro Tebes, ma dia ga ubu Tebes ma
dia ga uvia pa ia. 51 Ia kaka, tika na dekdek na pal na bakbakit i ga ki ta
ra bala na gunan, ma ra tarai ma ra vaden ma diat par ta nam ra gunan
dia ga lop tar tana, ma dia ga tibuna banu bat diat i tana, ma dia ga vana
urama ra ul a pal. 52 Ma Abimelek i ga vut tadav ra banbanu ai ra pal na
bakbakit upi na tun vue ma ra iap. 53 Ma tika na vavina i ga vue vaba
tika na vat na uduudu tar ta ra ulu i Abimelek, ma i ga ti pamar ra lorina.
54 Ma i ga oro lulut pa kana tultul, nina ba i ga kapkap kana vargal na
vinarubu, ma i biti tana: Una tak pa kaum pakat na vinarubu, ma una
doko iau, pi koko ra tarai diat a biti ure iau dari:. A vavina i ga doka. Ma
kana barmana i ga goa, ma i ga mat. 55 Ma ba ra tarai Israel dia ga gire
ba Abimelek i ga mat, dia ga vana, ma tikatikai i ga talil ta kana gunan.
56 Damana God i ga bali ra varpiam kai Abimelek, nina i ga pait ia pire
tamana ba i ga doko ra lavurua na vinun na turana. 57 Ma ra varpiam par
kai ra tarai Sekem God i ga bali ia pire diat, ma ra tinata na varvabilak
kai Iotam natu i Ierub-Baal i ga tadav diat.

Tola dir ma Iair dir kure Israel

10 1 Ma namur tai Abimelek, Tola natu i Pua natu i Dodo a tutana
Isakar, i ga tut upi na valaun Israel; ma i ga ki aro Samir ta ra
gunan na lualuana Epraim. 2 Ma i ga kure Israel a ura vinun ma a utul a
kilala, ma i ga mat, ma di ga punang ia aro Samir.
3 Ma namur tana Iair a te Gilead i ga tut, ma i ga kure Israel a ura
vinun ma a ura kilala. 4 Ma i ga vangala a utul a vinun na natuna, a
umana tutana, ma dia ga vanavana ta ra utul a vinun na as, ma dia ga
kure a utul a vinun na pia na pal, nina ba di ga vaiang diat ba Kavot-Iair,
ma i damana ka tuk tar go ieri, ma dia ki ta ra langun Gilead. 5 Ma Iair i
ga mat, ma di ga punang ia aro Kamon.

A tarai Amon dia vakaina ra tarai Israel

6 Ma ra tarai Israel dia ga pait mule ra magit i ga kaina ta ra luaina
mata i ra Luluai, ma dia ga toratorom tai ra umana Baal ma Astarot, ma
ra lavur god kai ra tarai Siria, ma ra tarai Sidon, ma ra tarai Moab, ma ra
tarai Amon, ma ra tarai Pilistia; ma dia ga vana balakane ra Luluai, ma
pa dia ga torom tana. 7 Ma ra kankan kai ra Luluai i ga malamalapang
ure Israel, ma i ga nur tar diat ta ra lima i ra tarai Pilistia ma ra lima
i ra tarai Amon. 8 Ma dia ga vakaina diat, ma dia ga arung pa ra tarai
Israel par ta nam ra kilala. Dia ga arung pa ra tarai Israel par a vinun
ma lavutul na kilala, nam diat dia ga ki ta ra papar a Iordan maro, ta ra
gunan kai ra tarai Amor ta ra langun Gilead. 9 Ma ra tarai Amon dia ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bolo ra Iordan upi diat a tut ure Iuda ma Beniamin, ma diat ta ra vuna
tarai Epraim; ma Israel i ga ti malari tuna. 10 Ma ra tarai Israel dia ga kail
tadav ra Luluai, ma dia ga biti: Ave tar piam vue u tago ave tar nuk vue
kaveve God ma ave tar torom tai ra umana Baal. 11 Ma ra Luluai i ga biti
tai ra tarai Israel: Pa iau ga valaun pa avat laka kan ra tarai Aigipto ma
kan ra tarai Amor, ma kan ra tarai Amon, ma kan ra tarai Pilistia? 12 Ra
tarai Sidon bula, ma ra tarai Amalek, ma ra tarai Maon dia ga arung pa
avat; ma ava ga kail tadav iau, ma iau ga valaun pa avat kan ra lima i
diat. 13 Ma a dovotina ava ga nuk vue iau, ma ava ga torom ta ra umana
enana god; damana pa ina valaun mule avat. 14 Avat a vana, avat a kail
tadav ra umana god nina ava tar pilak pa diat upi kavavat; boina ba diat
a valaun avat ta kavava kini na malari. 15 Ma ra tarai Israel dia ga biti tai
ra Luluai: Ave tar varpiam; nam nina i boina piram una pait ia ta vevet,
ia kaka ave lul u ba una valaun avet ta go ra bung. 16 Ma dia ga vung vue
kadia umana enana god ma dia ga torom tai ra Luluai; ma i ga mamat ra
balana ure ra kini na malari kai Israel.

17 Ma ra tarai Amon dia ga tut na vinarubu ma dia ga ki guvai aro
Gilead; ma ra tarai Israel dia poapot varurung ma dia ga ki pit aro Mispa.
18 Ma ra umana luluai Gilead dia ga tata vargil, ma dia ga biti: To ia nam
ra tutana nina ba na tur pa ra vinarubu ma ra tarai Amon? Ia iat na ki na
luluai pire diat par ra tarai Gilead.

Iepta i valaun ra tarai Israel kan ra lima i ra tarai Amon

11 1 Ma Iepta ra te Gilead ia ra rangrang na tutana ma ra balamatina
bula, ia kaka tinana a igoro na vavina; Gilead ia ra tama i Iepta.
2 Ma ra taulai kai Gilead i ga kava tar ta umana bul tutana; ma ba nam
ra umana bul kai kana taulai dia ga tar tutana ot dia ga korot vue Iepta,
ma dia ga biti tana: Pa una kale pa ta magit ta ra kuba i tama i dat, tago
a enana vavina i ga tia kava U. 3 Ma Iepta i ga lop kan ra umana turana,
ma i ga ki ta ra gunan Tob; ma ra umana puiap na tutana dia ga tadav
Iepta ma dia ga varagur me.

4 Ma pa i ga vavuan ma ra tarai Amon dia ga tut na vinarubu ure
Israel. 5 Ma ba ra tarai Amon dia ga tut ure Israel, a umana patuana
Gilead dia ga vana pi diat a ben pa Iepta kan ra gunan Tob; 6 ma dia ga
biti tai Iepta: Una mai, ma una luluai pire vevet, upi dat a varubu ma ra
tarai Amon. 7 Ma Iepta i ga biti tai ra umana patuana Gilead: Dave vang,
pa ava ga milikuane iau, ma pa ava ga korot vue iau laka kan ra kuba i
tamagu? Ta ra ava ava ga pot piragu dari ba ava ki na malari? 8 Ma ra
umana patuana Gilead dia ga biti tai Iepta: Nam iat ra vuna ave vana
dari piram upi una lilikun ma dat, ma upi una ubu ra tarai Amon, ma
upi una luluai pire vevet ra lavur tarai par dia ki Gilead. 9 Ma Iepta i ga
biti tai ra umana patuana Gilead: Gala avat a ben vatalil mule iau tar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta kaugu gunan upi ina ubu ra tarai Amon, ma ra Luluai na tul tar diat
piragu, dave ina luluai vang pire vavat? 10 Ma ra umana patuana Gilead
dia ga biti tai Iepta: Ra Luluai na kapa ure kada kunubu; avet a pait ia
da nam kaum tinata. 11 Ma Iepta dia ga varagur ma ra umana patuana
Gilead ma ra tarai dia ga kure ba na ul a pa ma na luluai pire diat; ma
Iepta i ga vaarike kana tinata parika ta ra luaina mata i ra Luluai aro
Mispa.
12 Ma Iepta i ga tulue ra umana tultul pire ra king kai ra tarai Amon,
ma i biti: Dor a dave ma u, ba u tar tut upi una ubu kaugu gunan? 13 Ma
ra king kai ra tarai Amon i ga bali ra umana tultul kai Iepta dari: Tago
Israel, ari i ga pot maro Aigipto, i ga long pa kaugu pia papa aro Amon
ma tuk uro Iabok ma ra Iordan; kari una valilikun mule nam ra umana
pakana pia ma ra malmal. 14 Ma Iepta i ga tulue mule ra umana tultul
pire ra king kai ra tarai Amon, 15 ma i ga biti tana: Dari ra tinata kai
Iepta: Israel pa i ga long ra pia kai Moab, ma ra pia kai ra tarai Amon,
pata bula; 16 ba Israel i ga irop maro Aigipto, ma i ga vana alalu ta ra
bil tuk uro ta ra Ta Meme, ma i ga pot aro Kades, 17 Israel i ga tulue ra
umana tultul tadav ra king Edom ma i biti: Iau lul u ba ina bolo kaum
gunan; ma ra king Edom pa i ga mulaot. Ma damana bula i ga vartuluai
tadav ra king Moab; ma pa i ga mulaot; ma Israel i ga ki ka ta ra gunan
Kades. 18 Ma namur i ga vana alalu ta ra bil, ma i ga vana liliai kan ra
gunan Edom ma ra gunan Moab ta ra papar a taur, ma dia ga vatut kadia
lavur pal na mal ta ra papar a Amon maro; ma pa dia ga olo tar ta ra
papar Moab, tago Amon ia ra langun kai Moab. 19 Ma Israel i ga tulue ra
umana tultul tadav Sikon ra king kai ra tarai Amor, ra king Kesbon; ma
Israel i ga biti tana: Ave lul u ba avet a bolo kaum gunan tar uro kaveve
pakana. 20 Ma Sikon pa i ga nur tar Israel upi na bolo kana langun; ma
Sikon i ga varurue kana tarai par ma dia ga pot aro Iakas, ma dia ga
varubu ma Israel. 21 Ma ra Luluai, ra God kai Israel, i ga tul tar Sikon ma
kana tarai par ta ra lima i Israel, ma dia ga ubu diat; damana Israel i ga
kale pa ra langun kai ra tarai Amor nina dia ga ki ta nam ra gunan. 22 Ma
dia ga kale pa ra langun parika kai ra tarai Amor, papa maro Amon ma
tuk tar uro Iabok, ma maro ra bil ma tuk tar uro ra Iordan. 23 Ma go i
dari: Ra Luluai ra God kai Israel i ga uvia pa ra tarai Amor ta ra luaina
mata i kana tarai Israel, ma i ga vakale diat ma ra pia; ma dave, una kale
pa mule laka? 24 Pa una kale ke laka nam ba Kemos kaum god i tul tar ia
tam? Damana nina ba ra Luluai kaveve God i ga uvia pa ia ta ra luaina
mata i vevet, avet a kale pa kana pia. 25 Ma dave, u boina laka go ieri
tai Balak natu i Sipor ra king Moab? Dave, ta tika na pakana laka i ga
uvia pa Israel, ba dir ga varubu me? 26 Ba Israel i ga ki a utul a mar na
kilala ta ra pia na pal Kesbon ma ra umana gunan kikil ia, ma Aroer ma
kana umana gunan, ma ta ra lavur pia na pal dia ki ta ra papar a Amon,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra ava pa u ga kap valilikun pa mule diat ta nam ra e? 27 Kari pa iau
ga pait ra varpiam piram, u kaka u pait ra varpiam piragu ba u ga tut
na vinarubu ure iau; a Luluai ra tena varkurai na ki na varkurai ta go
ra bung pire ra tarai Israel ma ra tarai Amon. 28 Ma ra king kai ra tarai
Amon pa i ga kapupi ra tinata nina ba Iepta i ga tulue pirana.
29 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki taun Iepta, ma i ga vana alalu
Gilead ma Manase ma Mispa ta ra langun Gilead, ma maro Mispa ta ra
langun Gilead i ga vana tadav ra tarai Amon. 30 Ma Iepta i ga vavalima
tai ra Luluai ma i ga biti: Gala una tul tar ra tarai Amon ta ra limagu,
31 gala ina tul tar ia piram nam nina amir varkuvo me nina iat ba i irop
kan ra kubagu ba iau lilikun ma ra malmal kan ra tarai Amon; da tul
tar ia tai ra Luluai, ma ina tun tar ia upi ra tinabar. 32 Ma Iepta i ga vana
tadav ra tarai Amon upi na varubu ma diat; ma ra Luluai i ga tul tar diat
ta ra limana. 33 Ma i ga ubu diat ta ra gunan Aroer ma tuk uro ra gunan
Minit, a ura vinun na pia na pal i ga ubu diat, ma tuk uro Abel-Keramim,
ma i ga peal diat dia ga virua. Damana di ga uvia pa ra tarai Amon ta ra
luaina mata i ra tarai Israel.

Natu i Iepta, a vavina

34 Ma Iepta i ga vana uro Mispa tadav ra kubana, ma ea, natuna a
vavina i ga vana ma ra tobo ma i ga malagene vanavana upi na barat
ia; ma ia ra kavakake; pa kana ta bul tutana, ba ta bul vavina, ia kaka
tikai. 35 Ma ba i ga gire i ga rada kana umana mal, ma i ga biti: Na kaina
piragu natugu, u tar vatabun iau, ma u tikai ta diat nina dia vapurpuruan
iau; tago iau ga tata ta ra mata i ra Luluai, ma i mamat piragu ba ina ole.
36 Ma i ga biti tana: Tamagu, u ga tata ta ra mata i ra Luluai; damana una
pait ia tagu da nam i ga irop ta ra ngiem; tago ra Luluai i ga obo pa u
pire kaum lavur ebar, nina ra tarai Amon. 37 Ma i ga biti tai tamana: Una
tul tar go tagu: una nur vue ke boko iau ta ura gai pi ina vana urama ra
lualuana pi avet ma ra umana talaigu avet a tangi ure kaugu kini na inip.
38 Ma i ga biti: Una vana. Ma i ga tul vaire vue a ura gai; ma i ga vana,
diat ma ra umana talaina, ma dia ga tangi ure kana kini na inip ta ra
lualuana. 39 Ma ba i ga par nam ra ura gai, i ga talil tadav tamana, ma i
ga pait ia tana da i ga vavalima ure; ma ia iat pa i ga nunure ta tutana.
Ma tika na mangamangana kai ra tarai israel dari: 40 ta ra kilakilala ra
lavur natu i Israel, a umana bul vavina, dia ga pot guvai pi diat a nuk
matamatane upi nam natu i Iepta ra te Gilead, ma dia ga kiki varurung a
ivat na bung tai tika na kilala.

Iepta dir ma Epraim

12 1 Ma ra tarai Epraim dia ga vut guvai, ma dia ga vana ta ra matana
labur; ma dia ga biti tai Iepta: Ari u ga vana pi avat a varubu ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tarai Amon, ta ra ava pa u ga ting pa avet upi dat? Avet a tun vue u
ma ra kubam ma ra iap. 2 Ma Iepta i ga biti ta diat. Avet ma kaugu tarai
i ga tup avet ra dekdek na vinarubu ma ra tarai Amon; ma ba iau ga ting
pa avat, pa ava ga valaun pa iau kan ra lima i diat. 3 Ma ba iau ga gire ba
pa ava ga valaun iau, pa iau ga nuk vangala pa kaugu nilaun, ma iau ga
vana tadav ra tarai Amon, ma ra Luluai i ga tul tar diat ta ra limagu; ta
ra ava ava vana uti piragu ta go ra bung upi dat a varubu? 4 Ma Iepta i ga
ben varurue pa ra tarai Gilead ma dia ga varubu ma Epraim, ma ra tarai
Gilead dia ga ubu Epraim tago dia ga biti: Avat a tarai Gilead, a umana
takatakap kan Epraim, ta ra luaina mata i Epraim ma ta ra luaina mata i
Manase bula. 5 Ma ra tarai Gilead dia ga kale value pa ra umana bolabolo
ta ra Iordan kan ra tarai Epraim, ma ba tika na takatakap kai Epraim i ga
biti: Iau lul ba ina bolo; ra tarai Gilead dia ga biti tana: U laka a te Epraim?
Gala i ga biti ba, Iau pata, 6 dia ga biti tana: Una vatang go, Sibolet; ma i
ga biti: Tibolet; tago pa i tale pi bea na vatang vatakodo pa ia; damana dia
ga kinim pa ia ma dia ga doka ta ra bolabolo Iordan; ma a ivat na vinun
ma a ura arip na tarai Epraim dia ga virua ta nam ra bung.
7 Ma Iepta i ga tena varkurai Israel a laptikai na kilala. Ma Iepta ra te
Gilead i ga mat ma di ga punang ia tai tika na pia na pal Gilead.

Ibsan, Elon ma Abdon dital kure Israel

8 Ma namur tana Ibsan ra te Beteleem i ga kure Israel. 9 I ga vangala ra
utul a vinun na bul tutana, ma i ga tulue kana utul a vinun na bul vavina
ta ra gunan vailik, ma i ga ben pa ra utul a vinun na bul vavina maro
vailik ure ra umana natuna, a umana bul tutana. Ma i ga kure Israel a
lavurua na kilala. 10 Ma Ibsan i ga mat, ma di ga punang ia aro Beteleem.
11 Ma namur tana Elon ra te Sebulun i ga kure Israel; ma i ga kure
Israel a vinun na kilala. 12 Ma Elon ra te Sebulun i ga mat, ma di ga
punang ia ta ra gunan Aialon ta ra langun Sebulun.
13 Ma namur tana Abdon natu i Ilel ra te Piraton i ga kure Israel. 14 Ma
a ivat na vinun diat ra umana natuna, a umana tutana, ma a utul a vinun
diat ra umana tubuna, a umana tutana, ma dia ga vanavana ta ra lavurua
na vinun na nat na as; ma i ga kure Israel a lavutul na kilala. 15 Ma
Abdon natu i Ilel i ga mat, ma di ga punang ia aro Piraton ta ra langun
Epraim ta ra umana lualuana kai ra tarai Amalek.

Di kava Samson

13 1 Ma ra tarai Israel dia ga varpiam mulai ta ra mata i ra Luluai,
ma ra Luluai i ga tul tar diat ta ra lima i ra tarai Pilistia a ivat na
vinun na kilala.
2 Ma tika na tutana maro Sora ta ra vuna tarai Dan nina ba ra iangina
Manoa; ma kana taulai i ga biu ma pa i ga kakava. 3 Ma ra angelo kai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra Luluai i ga tur kapet pa pire ra vavina, ma i ga biti tana: Ea, u a biu
ma pa u kakakava; una kap bala boko ma una kava ta bul tutana. 4 Io,
una balaure, iau lul u, ma koko una mome ra polo na vuai na vain ba ra
tava longlong, ma koko una en ta magit i dur; 5 tago una kap bala, ma
una kava ta bul tutana; ma pa ta varvarkaka na vagil ra uluna, tago ra
bul na da ra Nasir pire God papa ra bala i nana; ma na tur pa ia upi na
valaun Israel kan ra lima i ra tarai Pilistia. 6 Ma ra vavina i ga tut ma i
ga ve kana tutana, ma i biti: A tutana kai God i ga tadav iau, ma ra pal a
matana i da ra pal a mata i ra angelo kai God, a magit na bunurut muka;
ma pa iau ga tir ia ba, U mamave, ma pa i ga tia vatang tar ra iangina
tagu; 7 ma i ga biti tagu: Ea, una kap bala. ma una kava ta bul tutana, ma
go koko una mome ta polo na vuai na vain ba ta tava longlong, ma koko
una en ta magit i dur; tago ra bul na da ra Nasir pire God papa ta ra bala
i nana ma tuk ta ra bung na mat i tana.

8 Ma Manoa i ga lul vovo ra Luluai, ma i ga biti: Ea, Luluai, boina ba
ra tutana kai God nina u ga tulue na pot mulai tadav amir, ma na tovo
amir ure ra magit amir a pait ia ta ra bul nina ba da kava boko. 9 Ma
God i ga valongore ra nilai Manoa; ma ra angelo kai God i ga pot mulai
tadav ra vavina ba i ga ki ta ra uma; ma Manoa, kana tutana, pa dir ga ki
varurung me. 10 Ma ra vavina i ga vutvut, ma i ga vilau, ma i ga ve kana
tutana, i ga biti tana: Ea, ra tutana nina i ga pot piragu naria iat, i tur
kapet piragu. 11 Ma Manoa i ga tut, ma i ga mur kana taulai, ma i ga pot
tadav ra tutuna, ma i ga biti tana: Dave, u laka nam ra tutana amur ga
tata ma ra vavina? Ma i ga biti: Iau iat nam. 12 Ma Manoa i ga biti: Boina
ba na ot kaum tinata; a mangana bul ava go, ma ava bar kana mangana
papalum? 13 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga biti tai Manoa: Ra vavina na
balaure ta nam parika iau ga ve tana. 14 A vuai na vain na tabu pirana,
ma koko na mome ra polo na vain ba ra tava longlong, ma koko na en ta
magit i dur; a magit parika iau ga ve tana boina ba na torom tana. 15 Ma
Manoa i ga biti tai ra angelo kai ra Luluai: Iau lul u ba amir a vake u,
pi amir a tun vaninare ta nat na me pi am. 16 Ma ra angelo kai ra Luluai
i ga biti tai Manoa: Ba u vake iau, pa ina ian ta kaum gem; ma ba una
vaninare ta vartabar di tuntun tar ia, io, una vartabar me pire ra Luluai.
Tago Manoa pa i ga nunure ba go ra angelo kai ra Luluai. 17 Ma Manoa i
ga biti tai ra angelo kai ra Luluai: To ia bar ra iangim, upi ba i ot kaum
tinata amir a pait ta variru piram? 18 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga biti
tana: Ta ra ava u lul upi ra iangigu, tago i enana tuna? 19 Ma Manoa i ga
tak pa ra nat na me ma ra tinabar na plaua, ma i ga vung dir ta ra vat
ma i ga vartabar me tadav ra Luluai nina i enana vurakit ra maukuana;
ma Manoa ma kana taulai dir ga bobobe ke. 20 Tago ba ra birao na iap i
ga tutua urama ra bala na bakut kan ra uguugu na vartabar, ra angelo
kai ra Luluai i ga tutua urama ta ra bala na birao na iap kan ra uguugu

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na vartabar; ma Manoa ma kana taulai dir ga bobobe ke; ma dir ga bura
palar ura ra pia. 21 Ma ra angelo kai ra Luluai pa i ga tur kapet mulai pire
Manoa dir ma kana taulai. Ma Manoa i ga nunure muka ba ia ra angelo
kai ra Luluai. 22 Ma Manoa i ga biti tai kana taulai: A dovotina dor a mat,
tago dor tar gire God. 23 Ma kana taulai i ga biti tana: Gala ra Luluai i
ga mainge ba na doko dor, gala pa na ga tia vatur vake ra tinabar di tun
tar ia ma ra tinabar na plaua ta ra lima i dor, damana bula pa na ga tia
vaarike go ra umana magit pire dor, ma pa na ga tia ve dor ure ra umana
magit dari ta go ra pakana bung. 24 Ma ra vavina i ga kava vue ra bul
tutana, ma i ga vaiang ia ba Samson; ma ra bul i ga taiak vanavana ma
ra Luluai i ga vadoane. 25 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga tur pa ia pi na
vararak ia aro Makane-Dan, nina ba i ki livuan Sora ma Estaol.

Samson dir ma ra vavina Timna

14 1 Ma Samson i ga vana ur ura Timna, ma i ga gire tika na vavina
abara a te Pilistia. 2 Ma i ga vana, ma i ga ve ra ura tavuna, ma i
ga biti: Iau tar gire tika na vavina aro Timna, a vavina Pilistia; Io, amur
a kul ia upi kaugu taulai. 3 Ma ra ura tavuna dir ga biti tana: Pa ta vavina
ga vang ati pire ra umana niurum ba pire kaugu tarai, upi go u ti vana
upi ta vavina Pilistia nina pa i nunure ra pokakikil? Ma Samson i ga biti
tai tamana: Amur a kul ia pi kaugu, tago iau manane muka. 4 Ma a ura
tavuna pa dir ga nunure ba go i vuna tai ra Luluai, tago i ga nuknuk upi
ta nga ba na ubu ra tarai Pilistia. Ta nam ra e Israel i ga ki ta ra vavai na
varkurai kai ra tarai Pilistia.

5 Ma Samson ma ra ura tavuna dital ga vana uro Timna, ma dital ga
pot tadav ra umauma na vain kai ra tarai Timna; ma ea, a nat na leon
i ga lolor ia. 6 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki taun ia ma ra ngala na
dekdekina, ma i ga al kadakadal ia da bea i ga ti al kadakadal ika ta nat
na me, ma pa ta magit i ga vavakai ta ra limana; ma pa i ga ve tamana
ma nana ure ra magit i ga pait ia. 7 Ma i ga vana ur ma dir ga tata ma ra
vavina; ma Samson i ga manane muka. 8 Ma pa i ga vavuan ma i ga talil
pi na ben pa ia, ma i ga nuk tadav ra leon nina i ga doka, ma i ga tababa
pi na gire; ma ea, a poro na livur i ga ki ta ra ur i ra leon, ma ra polo na
bulit na livur bula. 9 Ma i ga tak pa ia ma ra ura limana, ma i ga vana ma
i ga ian vanavana na nga, ma i ga pot tadav tamana ma nana, ma i ga
tabar dir me ma dir ga en ia; ma pa i ga ve dir ba i ga kap pa ia ta ra ur i
ra leon. 10 Ma tamana i ga vana ur tadav ra vavina; ma Samson i ga pait
ra lukara, da ra mangamangana kai ra umana barmana. 11 Ma ba dia ga
gire, dia ga ben pa ra utul a vinun na tarai pi diat a ki varurung me.

12 Ma Samson i ga biti ta diat: Ina vapadailam avat, ma gala avat a pala
valar pa ia ba ra valavuruana bung ta ra lukara pa i ti par boko, gala ina
tabar avat ma ta utul a vinun na mal kumau ma ta utul a vinun na mal

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na varkia; 13 ma gala pa avat a pala valar pa ia, gala avat a tabar iau ma
ta utul a vinun na mal kumau ma ta utul a vinun na mal na varkia. Ma
dia ga biti tana: Una vaarike kaum varpadailam upi avet a valongore.
14 Ma i ga biti ta diat: Di ga kap pa ra nian ta ra bala i ra lup virua, ma ra
magit i kalakalami ta ra tena niongor. Ma dia ga mama pala ia ta ra utul
a bung.

15 Ma ta ra vaivatina bung, dia ga biti tai ra taulai kai Samson: Ea, una
vamaram kaum tutana pi na pala ra varpadailam pire vevet, upi koko
avet a tun vue avat ma diat ta ra kuba i tamam ma ra iap; dave, amur ga
ting pa avet vang upi da valuveana avet? Vakir i damana laka? 16 Ma ra
taulai kai Samson i ga tangi ta ra luaina matana, ma i ga biti: A dovotina
u milikuane iau, ma pa u mari iau, u ga vapadailam ra umana natu i
kaugu tarai, ma pa u ga vaarike value ra kukuraina piragu. Ma i ga biti
tana: Ea, pa iau ga tia ve tamagu ma nagu ure, ma upi ra ava ina ve u
tana? 17 Ma i ga tangi ta ra luaina matana ta nam ra lavurua na bung na
lukara; ma ta ra valavuruana bung i ga ve tago i ga vatalanguane; ma i
ga vaarike ra kukuraina pire ra umana natu i kana tarai.

18 Ma ta ra valavuruana bung, ba ra keake pa i ga ti ong boko, a tarai
ta ra pia na pal dia ga biti tana: Ava vang i kalami ta dir ma ra polo na
bulit na livur? Ma ava vang i ongor ta dir ma ra leon? Ma i ga biti ta diat:
Gala pa ava ga ipipuk ma kaugu nat na bulumakau, a vavina, gala pa avat
a ga tia pala valar pa ra kukurai kaugu varpadailam.

19 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki taun ia ma ra dekdekina, ma i ga
vana ur ura Askelon, ma i ga ubu ra utul a vinun ta diat, ma i ga ra pa
kadia lavur mal, ma i ga tul tar ra umana mal na varkia pire diat dia ga
pala ra kukurai ra varpadailam. Ma i ga kulot, ma i ga vana urama ta
ra kuba i tamana. 20 Ma di ga tul tar ra taulai kai Samson pire talaina, a
tutana nina dir ga varvaragur me.

15 1 Ma pa i ga manga vavuan, ta ra e na nidodoko na vit, ma Samson
i ga vana pire kana taulai ma i kap ta nat na me pirana; ma i ga
biti: Ina ruk pire kaugu taulai ta ra kubana. Ma tamana pa i ga mulaot
ba na ruk pirana. 2 Ma tamana i ga biti: A dovotina iau tar nuk ia ba u tar
milikuane vakakit ia, kari iau tul tar ia pire nam amur.varvaragur me;
dave vang, tana vavina, nina ra muruna, vakir laka i lia ta dir? Iau lul u ba
una ben pa ia, pi na ki ur vue tana vavina. 3 Ma Samson i ga biti ta diat: Ta
go ra pakana ba iau vakaina diat ina langalanga pire ra tarai Pilistia. 4 Ma
Samson i ga vana ma i ga kun ra utul a mar na leing na pap, ma i ga tak
pa ra umana ul, ma i ga kubu guve ra taukua i diat a ururua, ma tikatika
na ul i ga vi tar ia bula ta ra taukua i diat a ururua. 5 Ma ba i ga vabirao ra
umana ul i ga pala vue diat upi diat a vana livuan tar ta ra uma na kon kai
ra tarai Pilistia, ma dia ga tun vapar vue ra umana vinvin kon ma ra kon
bula ba pa di ga ti doka boko, ma ra uma na oliva bula.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

6 Ma ra tarai Pilistia dia ga biti: To ia i ga pait go ra magit? Ma dia ga
biti: Samson ra nimu i ra tutana Timna, tago i ga tak vue kana vavina ma
i ga tul tar ia pire nam dir ga varvaragur me. Ma ra tarai Pilistia dia ga
vana ma dia ga tun vue ra vavina dir ma tamana ma ra iap. 7 Ma Samson
i ga biti ta diat: Tago ava pait ra dari, ina balbali ta vavat, ma namur ina
ngo. 8 Ma i ga manga ubu diat, kari a kor diat dia ga virua; ma i ga vana
ur ma i ga ki ta ra babang na vat aro Etam.

Samson i uvia pa ra tarai Pilistia aro Leki

9 Ma ra tarai Pilistia di ga vana urama, ma dia ga ki na vaninara aro
Iuda, ma dia tuk uro Leki. 10 Ma ra tarai Iuda dia ga biti: Ava pot tadav
avet upi ra ava? Ma dia ga biti: Ave pot upi avet a vi Samson pi avet a
bali nam i ga pait ia ta vevet. 11 Ma a utul a arip na marmar na tarai
Iuda dia ga vana ur tadav ra babang na vat aro Etam, ma dia ga biti tai
Samson: Pa u nunure vang ba ra tarai Pilistia dia kure dat? Ava laka go u
ga pait ia ure avet? Ma i ga biti ta diat: Nina iat dia ga pait ia tagu, nam
uka iau ga pait ia pire diat. 12 Ma dia ga biti tana: Ave pot upi da vi u, upi
avet a tul tar iu pire ra tarai Pilistia. Ma Samson i ga biti ta diat: Avat a
vavalima tagu ba avat iat pa avat a vakaina iau. 13 Ma dia ga tata pirana,
ma dia ga biti: Maia, avet a vi vake u, ma avet a tul tar iu ta ra lima i
diat; ma a dovotina pa avet a doko u. Ma dia ga vi ia ma ra ura kalamana
vivi, ma dia ga ben pa ia kan ra babang na vat.
14 Ma ba i ga pot aro Leki, ra tarai Pilistia dia ga kukukula ba dia ga
varkuvo me; ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki taun ia ma ra dekdekina,
ma ra ura vivi dir ga da ra kuara di tun ia ta ra iap, ma ra ura vivi dir ga
bura kan ra ura limana. 15 Ma i ga tadav ta ur na kabe i ra as, a kalamana
ka, ma i ga tulue ra limana ma i ga tak pa ia, ma i ga ubu doko tika na
arip na marmar na tarai me. 16 Ma Samson i ga biti: Ma ra ur na kabe i ra
as, a umana anguvai ta ra umana anguvai, ma ra ur na kabe i ra as iau ga
ubu doko ra arip na marmar diat. 17 Ma ba i ga par kana tinata, i ga vue
ra ur na kabe kan ra limana; ma nam ra gunan di ga vaiang ia ba Rama-
Leki. 18 Ma i ga mar muka, ma i ga kail tadav ra Luluai, ma i ga biti: U tar
pait go ra ngala na niuvia ma ra lima i kaum tultul; ma dave vang, ina
mat ma ra nimar, ma ina bura ta ra lima i ra tarai vakuku? 19 Ma God i
ga kita ra ik a male aina Leki, ma ra tava i ga ninim rikai tana; ma ba i
ga tar momo, io, i ga lagar ra tulungeana, ma i ga ongor; damana di ga
vaiang nam ra pakana ba En-Akore, nina ba i ki Leki tuk tar gori. 20 Ma i
ga kure Israel a ura vinun na kilala ta ra e kai ra tarai Pilistia.

Samson i vana Gasa

16 1 Ma Samson i ga vana uro Gasa, ma i ga gire tika na igoro na
vavina abara, ma dir ga ki Me. 2 Ma di ga ve ra tarai Gasa dari:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Samson i tar pot. Ma dia ga vartakalat bat ia, ma dia ga kiki uai upi ia ta
nam ra bung na marum parika aina ra mataniolo i ra pia na pal, ma dia
ga kiki vovovon ta nam ra bung na marum parika, ma dia ga biti: Da nur
vue tuk tar na kavunvun, ma dat a doka muka. 3 Ma Samson i ga va tuk i
ga mutumut, ma ta ra mutumut i ga tut, ma i ga tabe pa ra ura banbanu
ai ra mataniolo, ma ra ura pagapaga ai ra banbanu, ma i ga rubat vue
diat par ma ra vabolo ai ra mataniolo, ma i ga vung diat ta ra ul a
varana, ma i ga tutua ma diat urama ra ul a luana ta ra nga uro Kebron.

Samson dir ma Delila

4 Ma namur i ga mari tika na vavina ta ra male Sorek, a iangina ba
Delila. 5 Ma ra umana luluai Pilistia dia ga pot tadav ia, ma dia ga
biti tana: Una vamaram ia pi una matoto ba a dekdekina i vana rikai
mamave, ma ava bar avet a pait ia pi avet a uvia pa ia ma pi avet a vi ia
ma avet a varuva; ma avet tikatikai avet a tul tar ia tam ta tika na arip
ma tika na mar na pakana silva.
6 Ma Delila i ga biti tai Samson: Iau lul u pi una ve iau ba ra dekdekim
i vuna ta ra ava, ma ava bar da vi valar pa u me upi da vakadik u. 7 Ma
Samson i ga biti tana: Gala diat a vi iau ma ta lavurua na vinau na panak
ba pa dia ge boko, ina bilua ka, ma amir a vardada ka ma ta enana
tutana. 8 Ma ra umana luluai Pilistia dia ga kap ra lavurua na vinau na
panak ba pa dia ga ge boko uina pirana, ma i ga vi ia me. 9 Ma ra umana
tena minakila dia ga parau ara ra bala na pal. Ma i ga biti tana: Samson,
a tarai Pilistia akari dia vut up u. Ma i ga al kutu ra umana vinau na
panak da ka ra kuara i takunu ba i io ta ra iap. Damana pa di ga nunure
ba ra dekdekina i vuna ta ra ava.
10 Ma Delila i ga biti tai Samson: Ea, u tar valunga iau ma u tar vaongo
iau; go iau lul u pi una ve iau ba da vi u ma ra ava. 11 Ma i ga biti tana:
Gala diat a vi iau ma ta kalamana vinau ba pa di ti papalum boko me,
ina bilua ka, ma amir a varogop uka ma ta enana tutana. 12 Ma Delila i
ga tak pa ra umana kalamana vinau nina ba pa di ga ti papalum boko ma
diat, ma i ga vi ia, ma i ga biti tana: Samson, a umana te Pilistia akari
dia vut up u. Ma a umana tena minakila dia ga parau ka tai ta pakana ta
ra bala na pal. Ma i ga al kutu vue diat kan ra ura limana da ka ra kuara.
13 Ma Delila i ga biti tai Samson: Tuk go u tar valunga iau ma u tar
vaongo iau; una ve iau ba da vi u ma ra ava. Ma i ga biti tana: Gala una
vir ta lavurua na viviri na pepe na ip ta ra ulugu tar ta ra virvir mal.
14 Ma i ga vir tar ia, ma i ga ot vadekdek vake ma ra vakai, ma i ga biti
tana: Samson, a umana te Pilistia akari dia vut up u. Ma i ga tavangun
kan ra nidiop, ma i ga al vue ra vakai ma ra virvir.
15 Ma i ga biti tana: U biti laka ba, Iau mari u, ma ra nuknukim pa i
tur tagu? Go i tar utul a pakana u valunga iau, ma pa u ti ve iau ba ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

dekdekim i vuna ta ra ava. 16 Ma tago i ga vatotoa ta ra bungbung ma
kana tinata, ma i ga vovoa, kari a tulungeana i ga tagura. 17 Ma i ga ve
vakapa, ma i ga biti tana: Pa di ga ka ra ulugu ma ra varvarkaka; tago
iau a Nasir pire God papa ta ra bala i nagu; gala da ka iau, a dekdekigu
na panie, ma ina bilua ka, ma amir a varogop uka ma ta enana tutana.
18 Ma ba Delila i ga kapa ba i ga tar vaarike ra nuknukina pirana, i ga
vartuluai upi ra umana luluai Pilistia, ma i biti: Avat a vana uti go ka
ra pakana, tago i tar vaarike ra nuknukina piragu. Ma ra umana luluai
Pilistia dia ga pot pirana, ma ra mani dia ga kap ia ta ra lima i diat.
19 Ma i ga vadiop ia ta ra ura buk na kauna, ma i ga vartuluai upi tika
na tutana, ma i ga ka vue ra lavurua na viviri na pepe na ip ta ra uluna;
ma ra vavina i ga tur pa ia pi na vakadik ia, ma ra dekdekina i ga panie.
20 Ma i ga biti: Samson, a umana te Pilistia akari dia vut up u. Ma i ga
tavangun kan kana nidiop, ma i ga nuk ia ta ra balana dari: Ina vana da
lua, ma ina pipidoi. Ma pa i ga nunure ba ra Luluai i ga tar vana kan ia.
21 Ma ra tarai Pilistia dia ga kinim vake, ma dia ga luak vue ra ura kiau
na matana; ma dia ga ben ia uro Gasa, ma dia ga vi ia ma ra umana vivi
na palariam gobol; ma i ga uduudu ra kon ta ra pal na banubat.
22 Ma ra pepe na uluna i ga lolovina vanavana mulai.

Samson i mat

23 Ma ra umana luluai Pilistia dia ga pot guvai pi diat a pait ra tinabar
tadav kadia god Dagon, ma upi diat a gugu; tago dia ga biti: Kada god
i ga tul tar kada ebar Samson ta ra lima i dat. 24 Ma ba ra tarai dia ga
gire, dia ga pite pa kadia god; tago dia ga biti: Kada god i tar tul tar
kada ebar ta ra lima i dat, nina i ga ra pa kada langun, ma i ga doko ra
mangoro ta dat. 25 Ma ba i ga gugu mat ra bala i diat, dia ga biti: Avat a
oro upi Samson, upi dat a limlibur me. Ma dia ga ben pa Samson kan ra
pal na banubat; ma dia ga nongone; ma dia ga vatur ia livuan ta ra ura
pagapaga. 26 Ma Samson i ga biti tai ra bul nina i ga vatur ra limana:
Iau lul u ba ina vavatur ta ra ura pagapaga nina ba ra pal i tur tana, upi
ina tur bokon ta dir. 27 Ma ra pal i ga kor ma ra tarai ma ra vaden; ma ra
umana lululuai Pilistia par dia ga ki tana; ma arama ta ra ul a pal i ga da
ra utul a arip na marmar na tarai ma ra vaden dia ga ki, dia ga bobobe
ma dia ga nongonongone Samson. 28 Ma Samson i ga kail tadav ra Luluai,
ma i ga biti dari: Luluai God, una nuk pa iau, iau lul u, ma una vadekdek
pa iau, iau lul u, go ka ra pakana, God, pi ina bali pa ra ura kiau na
matagu pire ra tarai Pilistia. 29 Ma Samson i ga tatabai ta ra ura pagapaga
livuan, nina ba ra pal parika i tur tana, ma i ga vavatur ta dir, tikai ma
ra limana tuna, ma ta ra tikai ma ra mairana. 30 Ma Samson i ga biti: Ina
mat varurung ma ra tarai Pilistia. Ma i ga ongor ma ra dekdekina parika;
ma ra pal i ga tarip taun ra umana luluai ma ra tarai par dia ga ki na pal.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma nina diat dia ga mat varurung me dia ga peal ta diat i ga doko diat
ba i ga laun boko. 31 Ma ra umana niuruna ma diat ta ra kuba i tamana
dia ga vana ur, ma dia ga puak pa ia, ma dia ga kap ia urama, ma dia ga
punang ia aina livuan Sora ma Estaol ta ra pia na pupunang kai tamana
Manoa. Ma i ga kure Israel a ura vinun na kilala.

Mika i lotu tadav ra tabataba

17 1 Ma ta ra gunan i luluana kai Epraim tika na tutana i ga ki, a
iangina Mika. 2 Ma i ga biti tai tinana: Nam tika na arip ma tika
na mar na pakana silva di ga long pa ia tam, nina ba u tata kaina ure, ma
u ga varvai ta ra talingagu ure, ea, nam ra silva i ki piragu, iau ga long
ia. Ma tinana i ga biti: U ti doan tai ra Luluai, natugu. 3 Ma i ga valilikun
mule tika na arip ma tika na mar na pakana silva pire tinana, ma tinana i
ga biti: A dovotina ina vagomgom go ra silva upi kai ra Luluai, pi natugu
na pait ra tabataba nina di ka ia, ma ra tabataba nina di tun mal ia ta ra
iap; damana ina tul valilikun tar mule piram.
4 Ma ba i ga tul valilikun tar ra mani pire tinana, tinana i ga tak pa
ra ura mar na pakana silva, ma i ga tul tar ia pire ra tena malmal silva,
ma i ga pait ra tabataba di ga ka ia, ma ra tabataba di ga tun mal ia ta
ra iap me; ma i ga ki ta ra kuba i Mika. 5 Ma Mika i ga vatur vake tika
na pal nina i.ga varuk kana umana god tana, ma i ga pait tika na mal na
bongobongo ma ta umana tabalar ma i ga tibe vaire tika na natuna, a
tutana, upi kana tena tinabar. 6 Tago ta nam ra e, pa ta king i ga ki Israel;
ma tikatikai i ga pait ika nam i ga takodo ta ra luaina matana iat.
7 Ma tika na barmana maro Beteleem-Iuda, ta ra vuna tarai Iuda, ma
ia ra te Levi, ma i ga ki abara. 8 Ma ra tutana i ga vana kan nam ra pia na
pal, kan Beteleem-Iuda, pi na ki ta ra gunan ba na tikan upi ia boko; ba i
ga vanavana i ga pot ta ra gunan na lualuana kai Epraim tadav ra kuba i
Mika. 9 Ma Mika i ga biti tana: U vana mamave? Ma i ga biti tana: Iau a te
Levi maro Beteleem-Iuda, ma iau vana pi ina tadav ta gunan ba ina ki tana.
10 Ma Mika i ga biti tana: Una ki piragu pi una da tamagu ma kaugu tena
tinabar, ma ta ra kilakilala ina tul tar a vinun na pakana silva tam, ma ina
tul tar bula ta mal na tena tinabar ma ra am nian. Ma ra tutana Levi i ga
ruk. 11 Ma ra te Levi i ga gugu pi na ki varurung ma nam ra tutana, ma nam
ra barmana i da tika na natuna pirana. 12 Ma Mika i ga tibe vaire ra te Levi,
ma ra barmana i ga tena tinabar pirana, ma i ga ki ta ra kuba i Mika. 13 Ma
Mika i ga biti: Gori iau nunure ba ra Luluai na vaboina kaugu kini, tago iau
tar vatur vake tika na te Levi upi kaugu tena tinabar.

Mika diat ma ra tarai Dan

18 1 Ta nam ra e pa ta king i ga ki Israel; ma ta nam ra e ra vuna
tarai Dan dia ga tikan upi ta gunan ba kadiat upi diat a ki tana;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tago tuk ta nam ra bung pa dia ga kale ta gunan varurung ma ra umana
vuna tarai Israel. 2 Ma ra lavur natu i Dan dia ga tulue ra ilima na dekdek
na tutana ta diat maro Sora ma Estaol upi diat a kilao ta ra gunagunan
ma upi diat a matoto tana; ma dia ga biti ta diat: Avat a vana ma avat
a matoto ta ra gunagunan; ma dia ga vana uro ta ra gunan na lualuana
Epraim, ma dia ga tadav ra kuba i Mika, ma dia ga ki tana. 3 Ba dia ga ki
ta ra kuba i Mika, dia ga valongore ilam ra nilai ra barmana nina ra te
Levi; ma dia ga tur tapuku mulai, ma dia ga biti tana: To ia i ga ben pa u
uti? Ma u dave ati? Ma ava kaum papalum ati? 4 Ma i ga biti ta diat: Mika
i ga pait ra dari piragu; i ga kul iau upi kana tena tinabar. 5 Ma dia ga
biti tana: Ave lul u ba una matoto pire God pi avet a nunure ba na boina
kaveve vinavana. 6 Ma ra tena tinabar i ga biti ta diat: Avat a vana ma ra
malmal; kavava nga i bang ta ra luaina mata i ra Luluai.

7 Ma nam ra ilima na tutana dia ga vana, ma dia ga pot tadav Lais,
ma dia ga gire ra tarai tana ba dia ga ki bulu da ra tarai Sidon, dia ga ki
bulu ta ra malmal; ma pa ta tikai ta ra gunan i ga ki na niiba, tago dia ga
uviana, ma dia ga ki vailik kan ra tarai Sidon, ma pa dia ga varnunurai
ma ta enana vuna tarai. 8 Ma dia ga talil uro Sora ma Estaol tadav ra
umana tura i diat; ma ra umana tura i diat dia ga biti ta diat: I dave
kavava varvai? 9 Ma dia ga biti: Dat a tut, ma dat a vana tadav diat; ave
tar gire ra gunan, ma ea, i manga boina; ta ra ava ava kiki ka? Koko
avat a talanguan ure ra vinavana pi avat a kale pa ra gunan. 10 Ba avat
a vana, avat a tadav ra tarai dia ki bulu, ma ra pia i ngala; God i ga nur
tar ia ta ra lima i vavat; a gunan ba pa di iba upi ta magit nina i ki ta ra
rakarakan a gunagunan.

11 Ma ra laptikai na mar na tarai ta ra vuna tarai Dan, nina dia ga vi
pit ra livua i diat ma ra lavur vargal na vinarubu, dia ga vana maro Sora
ma Estaol. 12 Ma dia ga vana urama, ma dia ga ki pit aro Kiriat-Iearim
ta ra langun Iuda; ma dia ga vaiang nam ra gunan ba Makane-Dan, ma i
damana tuk tar gori, i ki aro namur Kiriat-Iearim. 13 Ma dia ga vana kariu
uro ta ra gunan na lualuana Epraim, ma dia ga pot tadav ra kuba i Mika.
14 Ma ra ilima na tutana nina ra umana kilao ta ra gunan Lais, dia ga biti
tai ra umana tura i diat: Ava nunure laka ba ra mal na bongobongo ma ta
umana tabalar ma ra tabataba di ga ka ia ma ra tabataba di ga tun mal
ia ma ra iap akari ta go ra umana pal? Io, avat a nuknuk ure. 15 Ma dia
ga vana irai, ma dia ga pot tadav ra kuba i ra barmana a te Levi aina ta
ra kuba i Mika, ma dia ga titir ure kana nilaun. 16 Ma nam ra laptikai na
mar na tarai, a umana natu i Dan, nina dia ga vi pit ma ra umana vargal
na vinarubu, dia ga tur maravai ta ra mataniolo. 17 Ma nam ra ilima na
kilao dia ga vana, ma dia ga ruk, ma dia ga tak pa ra tabataba di ga ka
ia, ma ra mal na bongobongo, ma ra umana tabalar, ma ra tabataba di ga
tun mal ia ma ra iap; ma ra tena tinabar i ga tur maravai ta ra mataniolo

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma diat ra laptikai na mar na tarai dia ga vi pit diat ma ra umana vargal
na vinarubu. 18 Ma ba dia ga ruk ta ra kuba i Mika, ma dia ga tak pa ra
tabataba di ga ka ia, ma ra mal na bongobongo, ma ra umana tabalar, ma
ra tabataba di ga tun mal ia ma ra iap, ra tena tinabar i ga biti ta diat:
Ava pait ra ava? 19 Ma dia ga biti tana: Una ki mut, ma una tuba ra ngiem
ma ra limam, ma dat a varagur, upi una da tama i vevet ma kaveve tena
tinabar; nuve ta go i boina, ba una tena tinabar ta ra kuba i ta kopono
tutana, ba una tena tinabar ure tika na vuna tarai Israel? 20 Ma i ga
gugu ra bala i ra tena tinabar, ma i ga tak pa ra mal na bongobongo, ma
ra umana tabalar, ma ra tabataba di ga ka ia, ma i ga vana livuan ta ra
tarai.
21 Ma dia ga tur tapuku, ma dia ga vana kariu, ma ra tabarikik ma ra
umana vavaguai ma ra umana nat na bul dia ga lua ta diat. 22 Ba dia
ga tar vana vailik kan ra kuba i Mika, di ga varurue ra tarai ta ra lavur
palpal maravai ta ra kuba i Mika, ma dia ga korot mur vake ra umana
natu i Dan. 23 Ma dia ga oro mur ra umana natu i Dan. Ma dia ga lingan
murmur, ma dia ga biti tai Mika: Ava i vakaina u, upi una pot varurung
ma ra kor dari? 24 Ma i ga biti: Ava ga tak vue kaugu umana god, nina iau
ga pait diat, ma kaugu tena tinabar, ma ava ga vana, ma ava mulai laka
i ki piragu? Ma ta ra ava vang ava biti tagu, Ava i vakaina u? 25 Ma ra
umana natu i Dan dia ga biti tana: Koko da valongore ra nilaim livuan ta
vevet, kan ta umana tena kankan diat a kinim vake u, ma u ma diat ta ra
kubam avat a virua. 26 Ma ra umana natu i Dan dia ga vana ta kadia nga;
ma ba Mika i ga gire ba dia ga dekdek tana, i ga tur tapuku ma i?a talil
ta ra kubana.
27 Ma dia ga tak pa nam nina Mika i ga pait ia, ma kana tena tinabar,
ma dia ga pot aro Lais tadav ra tarai dia ga ki bulu ta ra malmal, ma dia
ga ubu diat ma ra mangmangi na pakat na vinarubu, ma dia ga tun vue
kadia pia na pal ma ra iap. 28 Ma pa ta tena valaun, tago go ra gunan i
ga tur vailik kan Sidon, ma pa dia ga varnunurai ma ta enana; ma go i
ga arikai ta ra male maravai pire Bet-Rekob. Ma dia ga pait ra pia na pal
ma dia ga ki tana. 29 Ma dia ga vaiang ra pia na pal ba Dan, da ra iang
i tama i diat nina Israel i ga vangala; a dovotina di ga vatavatang value
boko ba Lais. 30 Ma ra lavur natu i Dan dia ga vatur ra tabataba di ga ka
ia upi kadiat; ma Ionatan natu i Gersom natu i Moses, diat ma ra umana
natuna dia ga tena tinabar ure ra vuna tarai Dan tuk ta ra bung di ga ben
vavilavilau pa ra tarai. 31 Damana dia ga vatur ra tabataba di ga ka ia,
nina ba kai Mika, ta ra e parika ba ra pal kai God i ga tur aro Silo.

A te Levi ma kana vavina

19 1 Ma ta nam ra e, ba pa ta king i ga ki Israel, tika na te Levi,
nina i ga ki ta ra papar maro ta ra gunan na lualuana Epraim,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i ga ben pa ta vavina maro Beteleem-Iuda. 2 Ma kana vavina i ga mur
ra mangamangana kai ra paiga na vavina, ma i ga vana kan ia uro
Beteleem-Iuda tadav ra kuba i tamana, ma i ga ki ie a ivat na gai. 3 Ma
kana tutana i ga tut, ma i ga vana upi ia, upi na vamaram ia ma upi na
ben valilikun pa mule, ma dir ga varagur ma kana tultul, ma i ga ben pa
ra ura as; ma ra vavina i ga ben pa ia ta ra kuba i tamana, ma ba tama
i ra vavina i ga gire i ga gugu ba dir ga varboboi. 4 Ma nimuna, tama i
ra vavina, i ga tigal vake; ma i ga ki pirana a utul a bung; damana dia
ga ian ma dia ga momo ma dia ga ki abara. 5 Ma ta ra vaivatina bung
dia ga tut ra kavunvun upi diat a vana; ma tama i ra vavina i ga biti tai
nimuna: Una vamalapang pa ra balam ma go ra pakana gem, ma namur
una vana. 6 Ma dir ga ki, ma dir ga ian ma dir ga momo varurung; ma
tama i ra vavina i ga biti tai ra tutana: Una ki vovovon, iau lul u, ma una
ki go ra marum upi ra balam na gugu. 7 Ma ra tutana i ga tut upi na vana;
ma nimuna i ga tigal vake, ma i ga ki mulai abara. 8 Ma ta ra vailimana
bung i ga tut ra kavunvun upi na vana; ma tama i ra vavina i ga biti:
Una vamalapang ra balam, iau lul u, una ki tuk tar na matana ravian;
ma dir parika dir ga ian. 9 Ma ba ra tutana i ga tut upi na vana, dital ma
kana vavina ma kana tultul, nimuna tama i ra vavina i ga biti tana: Ea,
i maravai na ravian, iau lul u ba una ki boko go ra marum; gire, go ra
bung i to na par, una ki ati pi ra balam na gugu; ma ningene una tur pa
kaum vinavana ta ra malana ikilik, upi una tadav ra kubam. 10 Ma ra
tutana pa i ga mulaot ba na ki mulai ta nam ra marum, ma i ga tut ma i
ga vana, ma i ga ti papangai maravai Iebus (nina ba Ierusalem); dital ga
ben ra ura as ma ra kiki ta ra tamuru i dir; ma dital ga varagur ma kana
vavina.

11 Ma ba dital ga papangai maravai Iebus i ga ravian; ma ra tultul i
ga biti tai kana luluai: Io, iau lul u ba datal a olo ta go ra pia na pal kai
ra tarai Iebus upi datal a va tana. 12 Ma kana luluai i ga biti tana: Pata,
pa datal a olo ta ra pia na pal kai ta vaira, nina ba vakir a natu i Israel;
datal a vana tuk uro Gibea. 13 Ma i ga biti tai kana tultul: Io, datal a vana
maravai tai ta tikai ta go ra ura gunan, Gibea ma Rama; ma datal a va
tana. 14 Ma dital ga vana, ma ra keake i ga vana ba ari dital ga papangai
maravai Gibea, a gunan kai Beniamin. 15 Ma dital ga tababa pi dital a olo
uro Gibea; ma i ga olo, ma i ga ki ta ra nga ta ra pia na pal; tago pa ta
tikai i ga ting pa dital upi dital a va ra kubana.

16 Ma ea, tika na patuana tutana i ga papalum ta kana uma, ma i ga
lilikun maro tane ba i ga talvivi; ma go ra tutana maina ra gunan na
lualuana Epraim, ma i ga ki Gibea; ma ra tarai iat ta nam ra gunan a
tarai Beniamin. 17 Ma i ga idok, ma i ga gire ra vaira ta ra nga i ra pia na
pal; ma ra patuana tutana i ga biti: Una vana uve? Ma u vana mamave?
18 Ma i ga biti tana: Amital vana maro Beteleem-Iuda tar ta ra papar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

maro ta ra gunan na luluana Epraim; iau ga vana mamabara, ma iau ga
vana uro Beteleem-Iuda; ma go iau vana tadav ra kuba i ra Luluai; ma pa
ta tutana i ting pa iau uina ra kubana. 19 A maranga na ur na vit ma ra
nian ai kamimital ura as i ki, ma damana ra gem ma ra polo na vain ure
iau, ma ure kaum tultul a vavina, ma ure ra barmana nina i ki varurung
ma kaum ura tultul, pa da iba upi ta magit. 20 Ma ra patuana tutana i ga
biti: A malmal na ki tam; boina ba una vatur vake piragu ra magit par u
ki na niiba upi ia; ia kaka koko una ki ta ra nga. 21 Damana i ga ben pa ia
uina ra kubana, ma i ga tul tar ra nian ure ra ura as; ma dital ga dur ra
pal kau i dital ma dital ga ian ma dital ga momo.
22 Ma ba dia ga vagugu ra bala i diat, ea, a tarai ta nam ra pia na pal,
ta umana kaina tutana, dia ga tur kikil ra pal ma dia ga pipidil ta ra
banbanu; ma dia ga biti tai ra luluai na pal, ra patuana, dari: Una ben
vairop vue ra tutana i ga ruk ra kubam pi avet a la me. 23 Ma ra tutana,
ra luluai i ra pal, i ga irop tadav diat, ma i ga biti ta diat: Iau lul avat ba
koko avat a pait ra kaina dari, a umana turagu; tago go ra tutana i ruk
ra kubagu, koko avat a pait go ra magit na papaua. 24 Ea, natugu A inip
na vavina ma kana tultul na vavina akari; ina ben vairop dir, ma avat a
varuva dir, ma avat a pait nam ra magit ta dir ava mainge; ma koko avat
a pait ra magit na papaua dari ta go ra tutana. 25 Ma ra tarai pa dia ga tia
valongore; damana ra tutana i ga ben pa kana vavina, ma i ga tul tar ia
pire diat; ma dia ga la me, ma dia ga ti vakaina ta nam ra marum parika
tuk tar ta ra lar; ma ta ra buabuarana dia ga pala vue.
26 Ma ta ra kavunvun ra vavina i ga vana ma i ga bura ta ra matakilalat
i ra kuba i ra tutana aina ba kana luluai i ga ki ie, ma i ga ki abara tuk
i ga kakapa. 27 Ma kana luluai i ga tut ta ra malana, ma i ga papa are ra
banbanu ai ra pal ma i ga irop upi na tur pa kana vinavana; ma ea, ra
vavina i ga tia bura ka ta ra matakilalat ai ra pal, ma ra ura limana dir
ga va ta ra kalakalat. 28 Ma i ga biti tana: Una tut pi dor a vana; ma pa
i ga balbali; ma i ga puak pa ia, ma i ga vakoa ta kana as; ma ra tutana
i ga tut ma i ga vana ta kana gunan. 29 Ma ba i ga tadav ra kubana, i ga
vatur ra pakat, ma i ga kutu varbaiane kana vavina, ma i ga tibe a umana
pakapakana tana upi a vinun ma a urua, ma i ga tulue vurvurbit tar ta ra
lavur langun Israel par. 30 Ma ba dia ga gire, dia ga biti: Pa ta magit dari
di ga pait ia ba di ga gire papa ta ra bung ba ra tarai Israel dia ga irop
kan ra gunan Aigipto ma i tuk tar ta go ra bung; avat a nuknuk ure, ma
avat a matoto tana, ma avat a tata ure.

A vinarubu ma ra tarai Beniamin

20 1 Ma ra tarai Israel dia ga vana ma dia ga kor varurung pire
ra Luluai aro Mispa, papa Dan ma tuk tar aro Ber-Seba ma ra
langun Gilead. 2 Ma ra umana luluai kai ra umana vuna tarai Israel par

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

dia ga tur rikai ta ra luaina mata i ra ngala na kor na tarai kai God, a
ivat na mar na arip na marmar diat dia ga vanavana ma ra pakat na
vinarubu. 3 (Ma ra tarai Beniamin dia ga valongore ba ra tarai Israel
dia ga tar vana uro Mispa.) Ma ra tarai Israel dia ga biti: Una ve avet ba
go ra kaina magit i ga vana rikai dave? 4 Ma ra te Levi, ra tutana kai ra
vavina nina di ga doka, i ga bali diat ma i ga biti: Iau ga pot aro Gibea ra
gunan kai Beniamin, amir ma kaugu vavina, upi amir a va abara. 5 Ma
ra tarai Gibea dia ga tut ure iau ta ra marum, ma dia ga tur kikil ra pal
iau ga ki tana; ma dia ga anan upi diat a doko iau, ma dia ga vo pa kaugu
vavina, ma i tar mat. 6 Ma iau ga puak pa kaugu vavina ma iau ga poko
gigi varbaiane, ma iau ga tulue vurvurbit ta ra lavur langun nina Israel i
ga kale; tago dia ga pait ra mangamangana i manga dur ma ra magit na
papaua ta ra langun Israel. 7 Ea, avat a tarai Israel, avat par avat a vaarike
tar kavava varvateten ma kavava varvargat. 8 Ma ra tarai par dia ga tut
da tikai ka, ma dia ga biti: Pa ta tikai ta vevet na ruk mulai ta kana pal
na mal, ma pa ta tikai ta vevet na talil ra kubana. 9 Go iat ra magit avet a
pait ia ure Gibea: avet a padapadailam ure ra varmur ta kaveve vinavana
tadav ia; 10 avet a pipilak ta ra umana vunavuna tarai Israel, a vinun na
tutana tai tika na mar, a mar na tutana tai tika na arip, ma ta arip na
tutana tai ta vinun na arip, upi diat a kap ra nian ure ra tarai; upi diat
a pait ia ba dia pot aro Gibea kai Beniamin da ra magit na papaua par
dia ga pait ia ta ra langun Israel. 11 Damana ra tarai Israel par dia ga pot
tadav ra pia na pal, ma i ga kopono ko ra nuknuk i diat.

12 Ma ra umana vuna tarai Israel dia ga vartuluai vurvurbit ta ra vuna
tarai Beniamin, ma dia ga biti: Ava go ra mangana varpiam i tar tavua
rikai livuan ta vavat? 13 Avat a tul tar nam ra umana kaina tutana pire
vevet nina dia ki Gibea, upi avet a doko diat, upi da vapar vue go ra
kaina kan Israel. Ma ra tarai Beniamin pa dia ga torom ta ra nilai ra
umana tura i diat ra tarai Israel.

14 Ma ra tarai Beniamin par ta ra lavur pia na pal dia ga kor varurung
uro Gibea upi diat a varubu ma ra tarai Israel. 15 Ma ta nam ra bung di
ga luk diat ra tarai Beniamin ta ra umana piapia na pal, a ura vinun ma
laptikai na arip na marmar diat, nina i ga tale diat ra vinarubu ma ra
pakat, ma maro ra gunan Gibea iat lavurua na mar na tutana nina di ga
pilak pa diat. 16 Ma ta go ra kor na tarai di ga pilak pa lavurua na mar na
tutana, a umana maira; ma diat par tikatikai a umana lima ot ari dia ga
vavaian.

17 Ma ra niluluk na tarai Israel, ba pa di ga luk tar ra tarai Beniamin
tana, i ga da a ivat na mar na arip na marmar na tutana nina i ga tale
diat ra vinarubu ma ra pakat; go parika a umana tena vinarubu. 18 Ma ra
tarai Israel dia ga tut ma dia ga vana uro Betel ma dia ga matoto tai God,
ma dia ga biti: To ia na varubu lua ma ra tarai Beniamin? Ma ra Luluai i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga biti: Iuda na lua. 19 Ma ta ra malana ra tarai Israel dia ga tut, ma dia
ga ki na vaninara upi diat a varubu ma Gibea. 20 Ma ra tarai Israel dia ga
vana pi diat a varubu ma Beniamin; ma ra tarai Israel dia ga vatur tamie
kadia tarai na vinarubu ure diat aro Gibea. 21 Ma ra tarai Beniamin dia
ga irop maina Gibea, ma dia ga ubu doko ra ura vinun ma a ura arip na
marmar na tutana Israel ta nam ra bung. 22 Ma ra tarai, a umana tutana
Israel, dia ga vargat vargiliane diat, ma dia ga vatur tamie diat upi ra
vinarubu ta nam ra pakana gunan dia ga vatur tamie diat ie ta ra luaina
bung. 23 (Ma ra tarai Israel dia ga vana ma dia ga tangi ta ra luaina
mata i ra Luluai tuk i ga ravian; ma dia ga tir ra Luluai, ma dia ga biti:
Dave ina kakari maravai tadav Beniamin turagu pi avet a varubu? Ma ra
Luluai i ga biti: Avat a varubu me.)
24 Ma ta ra vauruana bung ra tarai Israel dia ga kakari maravai tadav
ra tarai Beniamin. 25 Ma Beniamin i ga irop maina Gibea tadav diat ta ra
vauruana bung, ma i ga ubu doko mule ra vinun ma lavutul na arip na
marmar na tarai Israel, diat parika nina dia ga varubu ma ra pakat. 26 Ma
ra tarai Israel par dia ga vana urama, ma dia ga pot aro Betel, ma dia
ga tangi ma dia ga ki abara pire ra Luluai, ma dia ga vevel nam ra bung
tuk i ga ravian; ma dia ga vartabar ma ra umana tinabar di tuntun tar ia
ma ra umana tinabar na varmaram ta ra luaina mata i ra Luluai. 27 Ma
ra tarai Israel dia ga tir ra Luluai, (tago ra bok na kunubu kai God i ga
ki abara ta nam ra e, 28 ma Pinekas, natu i Eleasar, natu i Aron, i ga tur
na lua tana ta nam ra e,) ma dia ga biti: Dave, ina varubu mulai ma ra
tarai Beniamin turagu, ba ina ngo? Ma ra Luluai i ga biti: Una vana, tago
ningene ina nur tar ia ta ra limam. 29 Ma Israel i ga tibe ta umana tarai pi
diat a paraparau kikil Gibea.
30 Ma ta ra vautuluna bung, a tarai Israel dia ga tut ure ra tarai
Beniamin, ma dia ga tur tatamiai kakapi upi diat a ubu Gibea da lua.
31 Ma ra tarai Beniamin dia ga irop tadav ra tarai, ma dia ga ur vanavana
ka diat kan ra pia na pal iat tadav ra.umana nga, ta tikai nina i vana uro
Betel, ma ta ra tikai uro Gibea; ma dia ga varubu, ma dia ga ubu doko
ra tarai da lua, a utul a vinun bar a tarai Israel. 32 Ma ra tarai Beniamin
dia ga biti: Dia virua ta ra luaina mata i dat da lua. Ma ra tarai Israel dia
ga biti: Dat a vilau tar ta ra umana nga, ma dat a vila raprap pa diat kan
ra pia na pal. 33 Ma ra tarai Israel par dia ga tut kan ra pakana dia ga
ki tana, ma dia ga tur tatamiai ara Baal-Tamar; ma ra tarai Israel nina
dia ga paraparau dia ga vila irop kan ra pakana dia ga parau tana abara
Mare-Geba. 34 Ma a vinun na arip na marmar na tarai Israel nina di ga
pilak pa diat dia ga vana pi diat a varkuvo ma Gibea, ma ra vinarubu i ga
manga dekdek; ma pa dia ga nunure ba ra kaina i ga maravai pire diat.
35 Ma ra Luluai i ga ubu Beniamin ta ra luaina mata i Israel; ma ta nam
ra bung ra tarai Israel dia ga ubu doko a ura vinun ma a ilima na arip ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tika na mar na tarai Beniamin, go diat parika nina dia ga varvarubu ma
ra pakat.
36 Ma ra tarai Beniamin dia ga gire ba di ga ubu dudur pa diat; tago ra
tarai Israel dia ga ung murmur kan Beniamin tago dia ga nurnur ta diat
dia ki parau kikil Gibea. 37 Ma nina dia ga ki parau dia ga lulut, ma dia
ga vilau taun Gibea; ma dia ga ubu ra pia na pal ma ra mangmangi na
pakat. 38 Ma ra vakilang kai ra tarai Israel ma diat nina dia ga ki parau,
ia ra mi ba i tubang rikai ta ra bala na pia na pal. 39 Ma ta ra vinilau
kai ra tarai Israel, Beniamin i ga ubu doko ra utul a vinun bar a umana
tutana Israel; tago dia ga biti: A dovotina di ubu dudur pa diat ta ra
luaina mata i dat da ta ra luaina vinarubu. 40 Ma ba ra mi i ga tubang
rikai kan ra bala na pia na pal, ra tarai Beniamin dia ga lingan uro
namur, ma ea, ra pia na pal parika i ga io, ma ra mi i ga tubang rikai tuk
tar urama ra bakut. 41 Ma ra tarai Israel dia ga tur tapuku, ma ra tarai
Beniamin dia ga kaian, tago dia ga gire ba ra kaina i ga tadav diat.
42 Ari kari dia ga tur tapuku kan ra tarai Israel tar ta ra nga uina ra
pupui; ma ra kamara i ga korot murmur diat, ma diat dia ga lop kan
ra pia na pal di ga doko diat abara. 43 Dia ga tur kikil Beniamin, dia ga
korot diat, ma dia ga tadav diat ta ra pakana dia ga ngo tana, tuk uro ra
matana taur tai Gibea. 44 Ma a vinun ma lavutul na arip na marmar na
tutana Beniamin dia ga virua, diat par a umana tena vinarubu. 45 Ba dia
ga lop, dia ga vilau uro ra bil tadav ra papar a vat Rimon; a ilima na arip
na marmar dia ga virua ta ra umana nga, ma a ura arip na marmar dia
ga virua ba di ga manga korot mur diat ta ra nga uro Gidom. 46 Damana
ta nam ra bung a ura vinun ma a ilima na arip na marmar na tarai
Beniamin dia ga virua, go diat parika a umana tena vinarubu ma ra
pakat. 47 Laptikai na mar dia ga lop uro tar ta ra bil tadav ra papar a vat
Rimon, ma dia ga ki boko ta ra papar a vat Rimon a ivat na gai. 48 Ma ra
tarai Israel dia ga talil upi diat a ti vadidim vue ra tarai Beniamin, ma
dia ga ubu ra tarai ma ra umana vavaguai ma ra lavur magit parika dia
ga varkuvo ma diat ma ra mangmangi na pakat; ma dia ga tun vue bula
kadia umana pia na pal.

A umana taulai ure ra tarai Beniamin

21 1 Ma aro Mispa a tarai Israel dia ga tar vavalima, ba pa ta tikai
na tul tar ta natuna, a vavina, pi dir a taulai ma ta tutana
Beniamin. 2 Ma ra tarai dia ga vana uro Betel, ma dia ga ki ie ta ra luaina
mata i God tuk ra ravian, ma dia ga kukukula ma dia ga tangi mat. 3 Ma
dia ga biti: Ea Luluai, a God kai Israel, ta ra ava go ra magit i ga monong
Israel? Ta ra ava ta tika na vuna tarai pa i ki mulai tai Israel? 4 Ba i ga
ningene, a tarai dia ga tut ta ra malana ikilik, ma dia ga pait ra uguugu
na vartabar, ma dia ga vartabar ma ra tinabar di tuntun tar ia ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tinabar na varmaram. 5 Ma ra tarai Israel dia ga biti: To ia bar ta diat.ra
umana vuna tarai Israel ba pa i ki varurung ma dat ta go ra kivung kai
ra Luluai? Dia ga vavalima ba gala ta tikai pa na vana uro Mispa tadav ra
Luluai, da doka.
6 Ma i ga mamat ra bala i ra tarai Israel ure Beniamin tura i diat, ma
dia ga biti: Go ieri di tar kutu vue tika na vuna tarai tai Israel. 7 Ava dat
a pait ia pi diat dia laun valili diat a taulai, tago da ga tar vavalima tai ra
Luluai ba pa diat a taulai ma ra umana natu i dat?
8 Ma dia ga biti: Nuve ra vuna tarai Israel pa i pot ati Mispa tadav ra
Luluai? Ma pa ta tutana maro Iabes-Gilead i ga pot ta ra kivung. 9 Tago
ba di ga oro ra tarai, io, pa ta tikai maro Iabes-Gilead i ga ki. 10 Ma
ra kivung i ga tibe ra vinun ma a ura arip na marmar na rangrang na
tutana, ma dia ga biti ta diat: Avat a vana, avat a ubu vapar ra tarai
Iabes-Gilead ma ra mangmangi na pakat, ma ra vaden ma ra umana bul
bula. 11 Io, ra magit avat a pait ia i dari: a lavur tarai par, ma ra vaden
par ba dia ga va pire ra tarai, avat a doko diat. 12 Ma dia ga tadav a ivat
na mar na inip na vavina livuan ta ra tarai Iabes-Gilead, nina ba pa dia
ga nunure ta tutana; ma dia ga ben go diat ta ra pakana a tarai dia ga ki
tana aro Silo ta ra langun Kanaan.
13 Ma ra kivung par i ga tulue ra tinata pire ra tarai Beniamin ta ra
papar a vat Rimon, ba diat a ki na malmal mulai ma diat. 14 Damana
ra tarai Beniamin dia ga talil; ma dia ga tul tar ra vaden pire diat nina
dia ga laun valili aro Iabes-Gilead; ma go ra vaden pa dia ga topa diat
par. 15 Ma ra tarai dia ga ligur ure Beniamin, tago ra Luluai i ga vatur ra
maup livuan ta ra umana vuna tarai Israel.
16 Ma ra umana patuana kai ra tarai dia ga biti: Da kap pa ta vaden
mamave ure diat nina dia laun valili, tago di tar doko vapar ra vaden
Beniamin? 17 Ma dia ga biti: Da pait ra ava upi da vapitar vaarike mule
ra vuna tarai Beniamin, upi koko ta tika na vuna tarai na papaniai
tai Israel? 18 Pa i topa ia ba dat a tul tar ra umana natu i dat, a umana
vavina, upi diat a taule diat; (tago ra tarai Israel dia ga vavalima, ma
dia ga biti: Na kaina ta nina i tul tar ta natuna pi na taulai ma ra tutana
Beniamin).
19 Ma dia ga nuk pa tika na balaguan ure ra Luluai nina di ga papait
ia ta ra kilakilala aro Silo, nina ba i ga tur ta ra papar a labur tai Betel,
ta ra papar a taur ta ra nga i vana maro Betel uro Sekem, ma ta ra
papar a taubar tai Lebona. 20 Ma dia ga ve ra tarai Beniamin dari: Avat
a vana ma avat a parau ta ra umauma na vain; 21 ma avat a makmakila,
ma ba ra umana inip na vavina Silo dia pot upi diat a malagene, avat a
vutvut maro ta ra umauma na vain ma avat dikatikai avat a kinim vake
kavava ta vavina Silo, ma avat a vana ta ra langun kai Beniamin. 22 Ma
ba ra umana tama i diat ba ra umana tai diat dia pot pire vevet ma dia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varvai nakanakoko ure, avet a biti ta diat: Ave lul avat ba avat a tul
tar diat ta vevet; tago pa ave ga kinim vake ta vavina ure diat tikatikai
ta ra vinarubu; gala bea ava ga tul tar ra umana vavina pire diat, gala
avat a ga vabilak kavava kunubu. **23** Ma ra tarai Beniamin dia ga pait ia
damana, ma dia ga al pa ra umana inip na vavina nina dia ga malagene,
ma dia ga ti varkiki iat; io, dia ga ben diat ta kadia langun, ma dia ga
taule diat, ma dia ga pait mule ra umana pia na pal, ma dia ga ki ta diat.
24 Ma ra tarai Israel dia ga vana kan abara ta nam ra e, tikatikai tadav
kana vuna tarai ma kana apik na tarai, ma dia ga vana varbaiai kan
abara tikatikai tadav kana pakana.
25 Ma ta nam ra e pa ta king i ga ki Israel; ma tikatikai i ga mur ra
nuknukina iat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

RUT

Rut dir ma Naomi

1 [1] Ta ra e ba ra umana tena varkurai dia ga ki na varkurai, tika na
mulmulum i ga tup ra gunan, ma tika na tutana Beteleem-Iuda i ga
vana upi na ki ta ra gunan Moab, diat ma kana taulai ma ra ura natuna,
a ura tutana. [2] Ma go ra umana te Eprata tai Beteleem-Iuda, Elimelek ra
tutana, ma Naomi kana taulai, ma ra ura natuna, Malon ma Kilion, dia
ga tadav ra gunan Moab, ma dia ga ki ie. [3] Elimelek i ga mat abara, ma
Naomi kana taulai dital ga ki boko ma ra ura natuna, [4] nina dir ga taule
ra ura vavina Moab; a iang i tikai Orpa, ma ra iang i ta ra tikai Rut. [5] Ma
ba i ga par ra vinun na kilala Malon dir ma Kilion dir par dir ga mat, ma
ra vavina i ga laun valili kan ra ura natuna ma kana tutana.

[6] Ma i ga tut ma ra ura kakuna pi dital a vana kan ra gunan Moab; tago
i ga valongore ta ra gunan Moab ba ra Luluai i ga tar tadav ra taraina ma
ra gem. [7] Ma i ga vana kan nam ra pakana i ga ki tana, dital ma ra ura
kakuna, upi na lilikun tadav ra gunan Iuda. [8] Ma ba dital ga vanavana na
nga, Naomi i ga biti ta ra ura kakuna: Amur a vana, ma amur a talil tadav
ra kuba i ra ura tina i mumur; boina ba ra Luluai na mari maravut amur
da amur tar maravut dital nina dital tar mat, ma iau bula. [9] I boina ba
ra Luluai na tul tar ra ningo pire mumur tikatikai aina ta ra kuba i kana
tutana. Ma i ga galum dir, ma dir ga kukula, ma dir ga tangtangi. [10] Ma
dir ga biti tana: Pata, datal a lilikun varurung ma u tadav kaum tarai.
[11] Ma Naomi i ga biti: Amur a talil, a ura enagu; na topa ra ava ba datal
a varagur? Pa ta bul tutana mulai ta ra balagu ba na topa ia pi kamumur
ta ura tutana. [12] Amur a talil, a ura enagu, amur a nur vue iau; iau tar
tubuan, ma pa i topa iau ba ina taulai mulai. Gala ina ti kap bala ta go ra
marum iat, ma ina kava ta umana bul tutana, [13] na lolokon kamumur kini
upi diat, ma amur bula amur a tubuan ba pa na ti ot boko kamumur bung
na varbean. Koko mulai ta pirpir dari, a ura enagu, kamumur dekdek na
kini nina ra Luluai i ga tul tar ia piragu ba ina puak ia, i mamat piragu.
[14] Ma dir ga kukula, ma dir ga tangtangi mulai ure ra dari; ma Orpa i ga
galum enana, ma i ga talil; ma Rut i ga ole ba na vana kan ia.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 Ma Naomi i ga biti: Gire, tana vavim i tar lilikun tadav ra taraina ma
tadav kadia umana god; u bula, amur a varagur me.
16 Ma Rut i ga biti: Koko una vovo vue iau upi ba ina vana kan u ba
upi ina nur vue kaugu nimur piram; nam ra gunan ba una vana tana, iau
bula ina vana tana, ma ina ki bula ta ra pal nina ba una va tana; kaum
tarai na da kaugu tarai, ma kaum God kaugu God; 17 a gunan ba una
mat tana iau bula ina mat ie, ma da vadiop iau abara; ra Luluai na pait
ra balbali piragu, ma ra magit i ngala tana, ba ona ta enana magit ta ra
minat na varbaiane dor. 18 Ma ba Naomi i ga gire ba i ga tar padikat ra
nuknuk i Rut upi dir a ti varagur, i ga ngo ma ra tinata pirana
19 Ma dir ga vanavana tuk tar dir ga pot Beteleem, ma ba dir ga olo ta
ra pia na pal pa i ga vavuan ma ra varvai ure dir i ga po vanavana, ma
ra vaden dia ga biti: Ea, Naomi go i tar lilikun. 20 Ma i ga biti: Koko avat
a vatang mule iau ba Naomi, da vatang iau ba Mara, a tabununa, tago
ra Ngala Kakit i tar vabuka kaugu la na nimomo ma ra tinabun. 21 Iau
ga vana kan ra kubagu a bukaina, ma ra Luluai i ga ben valilikun iau a
pobono; ma tago ra Ngala Kakit i tar vakadik iau, i topa ia vang ba avat a
vatang boko iau ba Naomi?
22 Damana Naomi i ga talil kan ra gunan i ga ki na vaira tana, ma Rut
ra te Moab, enana, dir ga varagur me; ma dir ga pot aro Beteleem ta ra
turpai ta e nina di doko ra barli tana.

Rut i tangatanga ra pat na barli ta ra uma kai Boas

2 1 Tika na niuru i ra tutana kai Naomi, a luluai na gunan, i ga ki, ma
a uviana ta ra apik na tarai kai Elimelek, a iangina Boas.
2 Ma Rut ra te Moab i ga lul pa Naomi ba na nur tar ia upi na vana na
uma upi na tangatanga a pat na barli livuan ta ra umana tena nidodoko
kai nina ba na mari ia. Ma i ga biti tana, Una vana, enagu. 3 Ma Rut
i ga vana vakuku tadav ra uma kai Boas, ra niuru i Elimelek, ma i ga
tangatanga murmur pa diat ra umana tena nidodoko. 4 Ma pa i vavuan
ma Boas i ga irop kan Beteleem, ma i ga biti tai kana umana tena
nidodoko: Ra Luluai na ki pire vavat; ma dia ga bali ia: Ra Luluai na
vadoane u. 5 Ma Boas i ga tir nina i lue ra umana tena nidodoko, nina ba
kana tultul iat: Go ra vavina, a natu i to ia? 6 Ma ra tultul nina i lue ra
umana tena nidodoko i ga ve ba Rut, ra vavina Moab nina dir ga varagur
ma Naomi maro ra gunan Moab; 7 i tar lul ba na tangatanga murmur ra
umana tena nidodoko; i tar pot ta ra malana, ma i tar ki ati tuk go, ia
kaka pa i ngo.
8 Ma Boas i ga biti tai Rut: Ea natugu, una valongore, koko una tikan upi ta
enana uma pi una tangatanga tana; una ki ati pire kaugu umana vavina na
papalum. 9 Ma avat a varagur ma diat ta ra umana pakana diat a dodoko tana;
iau tar tigal muka ra umana barmana ba koko diat a vaburut u; ari u mar, una

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vana tadav ra umana la, ma una momo ta nam ra umana barmana dia tar
kulupe. 10 Ma ba Rut i ga valongore go i ga bura timtibum, a matana ura ra
pia, ma i ga biti tana: Ava iau ga pait ia upi una mari iau, ma upi ra ava u nuk
pa iau a vaira ka? 11 Ma Boas i ga bali ia, ma i ga biti tana: Di tar ve vakapa iau
ure ra lavur magit u tar pait diat pire enam papa ra bung kaum tutana i ga mat
i tana, ma ba u ga vana kan tamam ma tinam, ma kan kaum gunan, ma ba u
ga vana tadav ra tarai nina ba pa u ga nunure value diat. 12 Boina ba ra Luluai
na bali kaum papalum, ma da tul tar ra dovot na vapuak piram tai ra Luluai ra
God kai Israel, nina ba u ga tar nurnur ta ra vavai na bebeana. 13 Ma i ga biti
tana: Kaum varmari piragu i ngala, kaugu luluai, tago u tar vamaram iau, ma
u tar vargat kaum tultul nina ba pa i da kaum umana vavina na papalum.
14 Ma ta ra pakana bung na nian Boas i ga biti tana: Una mai, ma una
ian, ma una puk ra am gem ta ra polo na vuai na vain nina i tar mapak.
Ma i ga ki maravai ta ra umana tena nidodoko, ma i ga tabar ia ma ra
kon di rang ia, ma i ga ian, ma i ga maur, ma i ga ian valili. 15 Ma ba i
ga tut upi na tangatanga mulai, Boas i ga ve ra umana barmana ba koko
diat a tur bat ia ba i tangatanga livuan ta ra umana tena nidodoko. 16 I ga
kure bula ba diat a ele pa ta umana kan ra umana vinvin, ma diat a nur
vue upi ana, ma ba na tangatanga tana, koko diat a tigal bat ia.
17 Ma i ga tangatanga tuk tar ra keake i ga vana ba, ma i ga ramarama vue
nina i ga tar tangatanga pa ia, ma i ga papait na varogop ma tika na epa[a] na
barli. 18 Ma i ga kap ia, ma i ga vana tadav ra pia na pal, ma i ga vung ia ta ra
luaina mata i enana, varurung ma ra nian i ga en valili ia ta ra keake. 19 Ma
enana i ga biti tana: U tar tangatanga ave go ieri, ma akave ra uma nina u
tar manga varvakai dari tana? Na ti doan nina i tar nuk pa u. Ma Rut i ga ve
enana ure nina ra uma i ga papalum tana ba kai Boas. 20 Ma Naomi i ga biti
pire enana: Boina ba ra Luluai na vadoane go ra tutuna nina i mari diat ba
kana, diat dia ga mat, ma diat bula dia laun. Ma Naomi i ga biti tana: Go ra
tutana a niuru i dor tuna, ta ra apik na tarai Elimelek. 21 Ma Rut, ra te Moab, i
ga biti; Maia, i ga biti tagu: Una tangatanga maravai ta kaugu umana barmana
tuk tar diat a ga vapar vue ra nidodoko. 22 Ma Naomi i ga biti tai Rut: Enagu,
i boina ba avat a varagur ma kana umana vavina na papalum, kan bar ra
umana tena nidodoko ta ra enana uma diat a vakaina u. 23 Ma Rut i ga ki pire
ra umana vavina na papalum kai Boas, ma i ga tangatanga tuk tar ba di ga
varurue vapar ra barli ma ra kon; ma i ga ki pire enana.

Rut dir ma Boas ta ra pal na rararama vuai

3 1 Ma Naomi i ga biti tana: Enagu, ina tikan upi ta bo na pal ba
una ngo tana ma una ga. 2 Boas, a niuru i dor, nina ba ava ga tar

---

[a] **2.17** A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lbs.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

papalum ma kana umana vavina na papalum ta ra e na nidodoko, na vu
imire ra pal i ra barli ta go ra marum ta ra pal na rararama vuai. 3 Kari
una gumu, ma una vartap, ma una ule kaum bo na mal, ma una vana ur
tadav ra pal na rararama vuai; ia kaka koko una tadav ia tuk na ga ian
ma na ga momo par. 4 Ma ba i vana pi na va, una vakilang ra pakana i va
tana; namur una ruk, ma una pin likun ra mal i tuba ra kauna me, ma
una va ie, ma ia iat na ve u ba ava una pait ia. 5 Ma i ga biti tana: A lavur
magit u ve iau tana ina pait diat.
6 Ma i ga vana ur tadav ra pal na rararama vuai, ma i ga mur ra umana
vartuluai par kai enana. 7 Ma i ga ki tuk Boas i ga pot ma ra gugu ta ra
balana, ta ra nian ma ra nimomo, upi na va namur ta ra vuvungai kon;
ma i ga ruk vovovon, ma i ga pin likun ra mal ta ra kauna, ma i ga va.
8 Ma ba i ga mutumut Boas i ga tavangun kakaian, ma i ga pupukuai, ma
i ga gire ra vavina i va maravai ta ra kauna. 9 Ma i ga biti: Ia u? Iau Rut, i
ga biti, Rut kaum tultul; una vakukuve ma kaum olovoi tago u a niurugu
tuna. 10 Ma i ga biti: Ra Luluai na vadoane u, natugu, u tar vaarike
ra varmari ta ra mutuaina nina i ngala ta nam ta ra turpaina, tago ra
nuknukim pa i ga tur upi ra umana barmana, a luveana ba ta uviana.
11 Ma go, natugu, una ki na varmaram, tago una vatur vake tagu ra lavur
magit par nina u mainge, ma ra tarai par ta ra pia na pal dia tar nunure
ba i gomgom ra maukuam. 12 A dovotina iau a niurum tuna, ia kaka
tikai boko a niurum nina i maravai kakit piram ta mimir. 13 Una ki go ra
marum, ma ta ra malana, gala i mainge ba na pait ia piram da ra niurum,
io, na pait ia; ma gala pa i mainge ba na da ra niurum piram, io, da ra
Luluai i laun, ina pait ia da ra niurum piram; io, una va tuk na malana.
14 Ma i ga ki ta ra kauna tuk tar ra taptapke, ma i ga tut ba pa di
vargirai boko, tago Boas i ga biti ba koko di nunure ba ta vavina i ga
vana tadav ra pal na rararama vuai. 15 Ma i ga biti: Una kap uti nam ra
mal u ule, ma una vatur ia; ma ba i ga vatur ia i ga vabuka ia ma ra ura
epa na barli upi ana, ma i ga vana tar ta ra pia na pal me. 16 Ma ba i ga
tadav enana, Naomi i ga biti tana: I dave, enagu? Ma Rut i ga varvai ure
ra lavur magit ra tutana i ga pait ia pirana. 17 Ma gire, i ga biti, ra ura epa
na barli i tar tabar iau me, tago i tar biti, Pa i topa ia ba una vana pire
enam ma pa ta mangana. 18 Ma Naomi i ga biti: Una ki vovovon, enagu,
tuk una kapa ba na dave bar go ra magit; go ra tutana pa na ngo tuk na
ga vapar vue go ra magit ta go iat ra bung.

Boas dir taulai ma Rut

4 1 Ma Boas i ga vana uina ra mataniolo, ma i ga ki abara. Ma ba ra
tutana nina ba i ga kiki upi ia i ga bolo, (a niuruna tuna nina Boas
i ga varvai ure,) i ga biti tana: Ea lai, una ki ati; ma i ga tur pit, ma i ga
ki gil. 2 Ma Boas i ga ting pa a vinun na patuana ta ra pia na pal, ma i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga vo pa diat pi diat a ki gil bula varurung ma diat. 3 Ma ba dia ga ki gil
i ga biti tai nam tikai nina a tutur tana: Naomi, nina i ga lilikun mulai
kan ra gunan Moab, i ivure ra pakana pia kai Elimelek a tura i dor; 4 ma
iau ga nuk ia ba ina ve vakapa u tana ta ra luaina mata i diat dia kiki ati.
Ona u mainge ba una kul valilikun ia ma una vatur vake upi kaum, io,
una kul ia ta ra luaina mata i kaugu umana patuana, upi una kale pa ia;
ona pa una kul ia una ve iau tana pi ina nunure, tago pa ta tikai mulai pi
bea na kul ia, u ma iau nina ra muruna tam. Ma i ga biti: Io, ina kul ia.
5 Ma Boas i ga biti: Ta nam ra bung ba una kul ra pakana pia tai Naomi,
una vatur vake bula Rut ra te Moab, ra taulai kai nina i ga mat, upi una
valaun pa ra iang i nina i ga mat ure kana pakana pia. 6 Ma ra niuruna i
maravai tuna i ga biti: Iau pata, ina nur vue kaugu tiniba; pa iau mainge
ba ina vakaina ra tiniba kai ra umana natugu iat. Ina nur tar kaugu
tiniba na varkul tam, tago pa iau pait valar pa ia ba ina kul valaun ia.
7 Aniania iat i ga dari ra mangamangana kai ra tarai Israel ure ra varkul
na varvalaun ma ra varkia; ba ta tutana i ga mainge ba na nur tar kana
tiniba tai ta niuruna, na ga ele vue ra pal a kauna, ma na ga tul tar ia pire
niuruna, ona pata, gala pa i ga ot ra varkurai ure; damana ra tarai Israel
dia ga vakilang vake. 8 Ma Boas i ga biti tai niuruna: Una ele vue kaum pal
a kau; ma ba i ga tar pait vapar ia, 9 Boas i ga biti tai ra umana patuana
ma ra tarai par: Ava gire ba ta go ra bung iau tar kul valaun nam parika
kai Elimelek ma Kilion ma Malon tai Naomi; 10 ma iau tar kap pa bula
Rut ra te Moab, ra taulai kai Malon, upi kaugu taulai. Kaugu mamainga
ba ina tul tar kana pia pire ra umana bul mur tana, upi koko ra iangina
na panie ta kana tarai, ma kan ra mataniolo ta kana gunan iat; ava tar
gire ra vakilangina ta go ra bung. 11 Ma ra tarai par ta ra mataniolo ma ra
umana patuana dia ga biti: Ave tar gire ra vakilangina. Boina ba ra Luluai
na vadoane go ra vavina nina ba na ruk ra kubam upi na da Rakel ma
Lea, ra vunapai ra kuba i Israel; boina ba Eprata na nunure kana dovot na
mangamangana, ma Beteleem na pite pa ia. 12 Boina ba kaum apik na tarai
na rararang da ra apik na tarai kai Peres, nina Iuda i ga vangala tai Tamar,
ta ra bul nina ba ra Luluai na tul tar ia tam tai go ra vavina.
13 Ma Boas i ga ben pa Rut upi kana taulai, ma ra Luluai i ga tul tar
ia pi na lalau, ma i ga kava ra bul tutana. 14 Ma ra vaden dia ga biti tai
Naomi: Da pite pa ra Luluai tago pa i ga nur vue u upi pa ta tikai pi na
valaun ra iang i kaum vuna tarai livuan tai Israel. 15 Go ra bul na vaongor
kaum nilaun, ma na tabatabar u ba u tubuan; tago enam, nina i mari u,
ma i boina ta ra lavurua na bul tutana, i tar kava. 16 Ma Naomi i ga puak
ra bul, ma i ga va ta ra bongobongono, ma i ga rite.
17 Ma ra vaden, ra umana talaina, dia ga tul tar ra iangina, ma dia ga
biti: Naomi i ga tar kava ta bul tutana, ma dia ga vaiang ia ba Obed. Ia ra
tama i Iese, nina ba ra tama i David.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

18 Go iat ra lavur taun tarai kai Peres; Peres i ga vangala Kesron;
19 Kesron i ga vangala Ram, ma Ram i ga vangala Aminadab; 20 Aminadab
i ga vangala Nason, ma Nason i ga vangala Salmon; 21 Salmon i ga
vangala Boas, ma Boas i ga vangala Obed; 22 Obed i ga vangala Iese, ma
Iese i ga vangala David.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A LUAINA BUK
URE SAMUEL

Di kava Samuel

1 [1] Tika na tutana i ga ki abara ta ra gunan Rama, ta ra pakana i
lualuana ta ra papar Epraim, a iangina Elkana, a te Suv; tamana a
iangina Ierokam natu i Eliu, nina ba natu i Tou, a vuna tarai tai Epraim.
[2] I ga taule ra ura vavina, tikai a iangina Ana, ma ta ra tikai Penina.
Penina i ga tar kava ta umana bul, ma Ana pa i ga kakakava, a biu ka.
[3] Ma go ra tutana i ga vana kan kana gunan ta ra kilakilala upi na lolotu,
ma upi na vartabar tadav ra Luluai kai ra lavur kor aina Silo. Eli ma ra
ura natuna Kopni ma Pinekas, dital tamana par, dital ga tena tinabar kai
ra Luluai abara.

[4] Ma Elkana i ga tul tar ra tiniba na tinabar di tuntun tar ia pire kana
taulai Penina diat ma ra umana natuna par tikatikai, a umana tutana ma
ra umana vavina; [5] ma i ga tul tar ta kopono tiniba pire Ana, nina ba i
ga mari ia, tago ra Luluai i ga tar kure vadekdek bat ra tatal na bul tana.
[6] Ma kana ebar i ga vakankan ia, pi na kaina ra balana, tago a Luluai i ga
tar kure vadekdek bat ra tatal na bul tana. [7] Ma ta ra kilakilala i ga papait
ia damana vatikai ba i ga vana tadav ra kuba i ra Luluai i ga vakankan
Ana. Ma tika na bung ba Elkana i ga pait ra tinabar Ana i ga tangi, ma pa
i ga mainge ra nian. [8] Ma Elkana, kana tutana, i ga biti: Ana, u tangtangi
dave? Ta ra ava pa u ian, ma ta ra ava i ligur ra balam? Pa iau boina laka
ta ra vinun na bul tutana?

[9] Ma ba dia ga tar en ra kirip nina di ga kabalane, ma dia ga tar momo,
Ana i ga tut, ma i ga tur ta ra luaina mata i ra Luluai, ta ra pakana ba Eli ra
tena tinabar i ga ki ta kana kiki maravai ta ra ura pagapaga ai ra matakilalat
i ra pal na vartabar kai ra Luluai. [10] Ma i ga araring tadav ra Luluai tago i ga
mamat ra balana; [11] ma ba i ga tangtangi i ga vavalima dari: Ea, Luluai kai ra
lavur kor, ona una nuk pa ra kini kai kaum tultul, ma pa una valubane, ma
una tul tar ta bul tutana pire kaum tultul, ina tul tar ia upi kai ra Luluai ta
kana lavur kilala na nilaun parika, ma pa ta varvarkaka na vagil ra uluna.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

12 Ma ba i ga araring boko ta ra luaina mata i ra Luluai, Eli i ga gire ra
ngiene, 13 tago Ana i ga tia tata tar mulai ka tana iat, a bul na ngiene i ga
varmaianao ma pa di ga tia valongore ra nilaina. Eli i ga nuk ia ba i ga tar
longlong ta ra tava longlong, 14 ma i ga biti tana: Ea, u a longlongina, ta
ra ava u kiki vavuan ati? Una vana ma una va pi na panie ra am longlong.
15 Ma Ana i ga bali ia, ma i ga biti: Vakir iau longlong, luluai, di ga manga
valar iau; pa iau ga tia mome ra polo na vuai na vain ba ra tava longlong.
Iau lolonge tar ika ra tulungeagu ta ra luaina mata i ra Luluai; 16 koko una
nuk ia ba kaum tultul ia ra kaina vavina; iau tar tatata damana tago iau
ligur, ma i mamat ra balagu. 17 Ma Eli i ga biti: Una vana, ma na boina
piram. Boina ba ra God kai Israel na tul tar nam tam u tar lul ia tana.
18 Ma ra vavina i ga biti: Boina ba una mari kaum tultul. Ma ra vavina i
ga vana, ma i ga ian, ma pa i ga matana niligur mulai ra matana.
19 Ma ta ra malana dia ga tut, ma ba dia ga lotu tadav ra Luluai dia ga
talil uro Rama. Ma Elkana i ga la pire Ana, kana taulai, ma ra Luluai i ga
nuk pa ia, 20 ma i ga lalau, ma ba i ga ot ra bung i ga kava ra bul tutana,
ma i ga vaiang ia ma Samuel, tago i biti: Iau ga lul pa ia tai ra Luluai.
21 Ma Elkana ma diat ta ra kubana dia ga tutua urama pi na tul tar tai
ra Luluai ra tinabar ure nam ra kilala, ma ra magit bula i ga vavalima
tana; ma Ana iat pa i ga vana. 22 I ga biti tai kana tutana: Ba ra bul i
vung vue ra u ina kap ia, ma dor a tur ta ra luaina mata i ra Luluai, ma
na ki vatikai pirana. 23 Ma Elkana, kana tutana, i ga biti tana: U iat una
pait nam u nuk ia ba i boina; una ki tuk tar na tia vung vue ra u, ma ra
Luluai na maravut u upi una pait ot pa ra nuknukim. Damana Ana i ga
ki, ma i ga vau natuna tuk tar ba i ga vung vue ra u.
24 Ma ba i ga tar vung vue ra u dir ga nana vana ta ra kuba i ra Luluai
uro Silo. I ga kap bula tika na bulumakau, nina ba i ga utul kana kilala,
tika na epa[a] na plaua, ma tika na pal a tava na polo na vuai na vain; ma
dir ma ra bul dir ga olo tar ta ra kuba i ra Luluai abara Silo. 25 Ma ba di
ga doko ra bulumakau i ga ben pa ra bul tadav Eli, 26 ma i ga biti: Kaugu
luluai, da ra tulungeam i laun, iau muka nam ra vavina nina ba i ga tur
ta ra paparaim ati ma ra niaring tadav ra Luluai. 27 Iau ga araring upi go
ra bul, ma ra Luluai i ga tabar iau ma nam iau ga lul upi ia; 28 damana iau
bula iau tar nur tar ia pire ra Luluai; ta kana kilakilala na nilaun parika
da nur tar ia pire ra Luluai. Ma i ga lotu tadav ra Luluai abara.

A kakailai kai Ana

2 1 Ma Ana i ga kaile go ra kakailai na niaring:
A tulungeagu i pite pa ra Luluai,

---

[a] **1.24** A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lbs.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A dekdekigu i tavua tai ra Luluai;
A ngiegu i manga pangapanganga tadav kaugu umana ebar
Tago iau gugu ure kaum valavalaun.
2 Pa ta tikai mulai i lia da ra Luluai;
Pa ta na i tur patuan da kada God.
3 Koko o una kolakolo mulai,
Ma koko una tibuna vavagia pa u.
Tago ra Luluai ia God, ma i kapa ure,
Ma nam iat ra tarai dia pait ia, ia iat i kure.
4 Ra panak kai ra tena ongor di bubur ia,
Ma i tul tar ra dekdek tai nina i malmalu.
5 Diat dia ga tar mamaur, dia papalum upi ra gem,
Ma diat dia mulmulum di tabar vakuku diat.
A biu na vavina i vatur vake a lavurua na natuna gori,
Ma tina i ra peal i taktakine ra umana natuna.
6 A Luluai i vardodoko, ma ra Luluai i vuna ta ra nilaun;
I vue tar ta umana ta ra babang na minat, ma i puak vatur diat.
7 A Luluai i varvaluveana, ma ra Luluai i varvauviana;
I vue tar ta umana ra pia, ma i vatut ta ra na.

8 I puak vatur ra lavur luveana kan ra tobon
Pi diat a ki marave ra umana luluai,
Ma i tabar diat ma ra umana kiki na minamar.
Tago ra Luluai i vatur vake ra lavur pagapaga ai ra rakarakan a gunagunan;
Ma i page ra rakarakan a gunagunan taun diat.
9 I balaure ra vinavana kai ra umana tena takodo,
Ma ra umana tena varpiam diat a virua ta ra bobotoi;
Tago pa ta tutana i rurung ma ra dekdekina iat.
10 A Luluai na vadidim vue kana umana ebar,
Nina i Lia Kakit ta ra bala na bakut na bubur gigi diat.
Ra lavur varkurai kai ra Luluai na kuvil taun ra lavur ngu na rakarakan a gunagunan par,
A Luluai na vadekdek kana king, ma na vangala pa nina i ga pilak pa ia.
11 Ma Elkana i ga lilikun uro Rama; ma ra bul i ga toratorom tai ra Luluai ta ra luaina mata i Eli ra tena tinabar.

Di tata na propet ure ra bartama i Eli

12 Ra ura natu i Eli, a ura tena varpiam. Pa dir ga nuk vangala pa ra Luluai, ma pa dir ga pait bulu kadir tiniba na tena tinabar. 13 Ba ta tika na tutana i ga tul tar ta tinabar, ra tultul kai ra tena tinabar i ga kapkap

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra inging ta ra limana, nina ba a utul a ngiene tana. 14 ma i ga ing ra
lavur mangana kabala nina di ga kabalane ra kirip tana, ma ra magit
nina i ga ing pa ia, ra tena tinabar i ga kap ia upi ana. Damana di ga pait
ia pire ra umana te Israel par nina dia ga pot upi diat a pait ra tinabar
tadav ra Luluai abara Silo. 15 Maia pa, ba pa dia ga tun tar boko ra bira,
ra tultul kai ra tena tinabar i ga pot, ma i ga ve ra tutana nina i pait ra
tinabar ba na tul tar ra viono pire ra tena tinabar upi na tun ia, tago i
mainge ra kalamana viono, ma vakir nam di tar kabalane. 16 Gala nam ra
tutana i ga biti tana, Bea da tun value tar boko ra bira, ma namur una ga
tak pa nam u mainge, gala i ga bali ia, Pata, una tul tar ia piragu go iat,
ona pata, ina ra pa ia ka. 17 Ra varpiam kai ra ura barmana i ga manga
bilak ta ra luaina mata i ra Luluai, tago a tarai dia ga nuk vaikilik pa
nina di ga tul tar ia pire ra Luluai tana.

18 Ma Samuel i ga mong ma ra mal kumau, ma i ga toratorom ta ra
luaina mata i ra Luluai; ma ia ra bul uka. 19 Ma ta ra kilakilala tinana i
ga pait kana ta olovoi, ma ba dir ga pot ma kana tutana upi ra vartabar
na kilala, i ga tul tar ia pirana. 20 Ba dir ga poapot Eli i ga tatata vadoane
pa Elkana dir ma kana taulai, ma i ga bitbiti: Boina ba ra Luluai na
tabatabar u ma ra umana bul tai go ra vavina, upi ta balbali ure kana
vartabar pire ra Luluai; ma namur dir ga lilikun ta kadir gunan. 21 Ma ra
Luluai i ga mari Ana, ma i ga lalau, ma i ga kava a utul a bul tutana ma a
ura bul vavina. Ma natuna Samuel i ga taiak vanavana ta ra luaina mata
i ra Luluai.

22 Ma Eli i ga tar patuana muka; ma ba i ga valongore ure ra ura
natuna ma kadir mangamangana tadav Israel par, ma ure kadir nipo ma
ra umana tena varbalaurai, a umana vavina, ta ra matakilalat ai ra pal na
varbarat, i ga biti ta dir: 23 Ta ra ava amur pait ra dari? Iau tar valongore
ure tai ta tarai par. 24 Ea, a ura natugu, a kaina varvai go nina ra tarai
kai ra Luluai dia tatata tana. 25 Ona ta tika na tutana na pait ra varpiam
tadav ta enana tutana, God na vamaram dir, ba ona ta tutana i pait ra
varpiam tadav ra Luluai, to ia bar ba dir a tata ma ra Luluai ure? Ma pa
dir ga mainge ba dir a valongore ra tinata kai tama i dir; ma ra Luluai i
ga kure ba dir a mat.

26 Ma Samuel i ga taiak vanavana, ma ra varmari kai ra Luluai ma kai
ra tarai bula i ga ngala vanavana pirana.

27 Ma tika na tutana kai God i ga pot tadav Eli ma go ra tinata kai
ra Luluai: Ea, pa iau ga vaarike tar laka iau iat mulai tadav diat ta ra
kuba i tamam, ba dia ga ki ka boko aro Aigipto, ma ba dia ga ki na
vilavilau pire Parao? 28 Ma pa iau ga pilak pa ia laka kan ra lavur vuna
tarai Israel upi kaugu tena tinabar, pi na tur maravai ta ra uguugu na
vartabar, upi na tun ra varporong, ma pi na ule tar ra mal i gomgom ta ra
luaina matagu? Pa iau ga tibe laka pire diat ta ra kuba i tamam ra lavur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vartabar di tuntun tar ia kai ra tarai Israel upi ra adia nian? 29 Ta ra ava
vang u vilie vake ke ra magit nina ba di tuntun tar ia tagu, ma ta ra ava
u nur tar ika ra ura natum pi dir a lua tagu, ma pi amutal a tubu ta ra
luaina matagu ma ra vuai e ta ra uma, nina ba ra tarai Israel dia tul tar
ia? 30 Damana ra Luluai, ra God kai Israel i biti: Iau ga mainge ba diat ta
ra kubam ma ra kuba i tamam, ba diat a ki ta ra vavai kaugu varvadoan
pa na mutu; ma gori, ra Luluai i biti, I enana ra nuknukigu. Ina ru diat
dia ru iau, ma da kulume diat dia nuk vakuku pa iau. 31 A bung na vut
boko ma ina vadidim vanavana vue ra umana natum, ma ra umana natu
i diat ta ra kuba i tamam, tuk pa ta patuana tutana na laun valili ta kaum
apik na tarai; 32 ma ta kaum kini na malari una gire ra ko na kini nina
ba ina ga tul tar ia pire Israel. 33 Ta tikai ta kaum apik na tarai na laun
valili ure kaugu uguugu na vartabar. Ina valaun pa ia ka pi na gire go ma
ra kiau na matana, ma dir a bilua ta ra nibobo, ma na malari ra balana.
Ma ra ngala na papar a tarai ta ra kubam diat a virua ma ra pakat na
vinarubu kai ra tarai. 34 Nam nina ba na tadav ra ura natum, Kopni ma
Pinekas, na da ra vakilang piram; dir parika dir a mat ta ra kopono bung.
35 Ma ina vatut kaugu ta enana tena tinabar, a tena tinorom, nina ba na
pait nam iau nuknuk ure, ma nina ba iau mainge. Ina vangala ta vuna
tarai tana nina ba na tur vatikai, ma na vala ki bulu pire nina ba iau tar
pilak pa ia. 36 Ma nina ba na laun valili ta ra kubam na vana tadav ia, ma
na va timtibum pirana upi ta mani ma ta pakana gem, ma na biti: Pa una
tul tar laka ta tiniba tagu, upi ina maravut ra tena tinabar, pi ina en ta ik
a nian tana?

A Luluai i oro pa Samuel

3 1 Ta nam ra e ba Samuel ra bul ik i ga toratorom tai ra Luluai ta ra
luaina mata i Eli, pa di ga manga valongore ta tinata tai ra Luluai,
ma pa di ga manga gire ta ninana. 2 Eli pa i ga manga gigira bulu tago i
ga pula, ma tika na bung ba i ga vana upi na va ta kana pakana iat, 3 ma
ba ra lamp kai God i ga birao boko, ma ba Samuel i ga va marave ra bok
kai God ta ra pal na vartabar kai ra Luluai, 4 a Luluai i ga ora: Samuel,
Samuel; ma i ga biti: Iau go kari; 5 ma i ga vutvut tadav Eli, ma i ga biti:
Iau go kari, u tar oro iau. Ma Eli i ga biti: Pa iau ga oro u, una va mulai.
Ma i ga vana ma i ga va mat. 6 Tika na pakana mulai a Luluai i ga ora:
Samuel, Samuel; ma Samuel i ga tut ma i ga vana tadav Eli ma i ga biti:
Iau go kari, a dovotina iat u tar oro iau. Ma i ga biti: Pa iau ga oro pa u,
natugu, una va mulai. 7 Ma Samuel pa i ga tia nunure boko ra Luluai, ma
pa ta vavaarikai boko kai ra Luluai i ga tadav ia; 8 damana ba ra Luluai i
ga oro mule Samuel a vautuluna pakana, i ga tut ma i ga vana tadav Eli,
ma i ga biti: Iau go kari, a dovotina u ga oro iau; ma i ga kapa nagam pire
Eli ba ra Luluai i ororo ra bul. 9 Damana Eli i ga ve Samuel: Una vana, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

una va, ma ona di oro mule u, una biti, Ea Luluai, una tata, kaum tultul i
ti valavalongor. Ma Samuel i ga va mat ta kana pakana iat.
10 Ma ra Luluai i ga pot, ma i ga tur, ma i ga oraoro mulai da
lua: Samuel. Samuel. Samuel i ga biti: Una tata, kaum tultul i ki na
valavalongor. 11 Ma ra Luluai i ga biti tai Samuel: Ea, ina pait ta papalum
livuan tai Israel, ma nina diat dia valongore, na kiinga ra talinga i diat.
12 Ta nam ra bung ina pait ia tai Eli ra magit par iau ga varvai lua tana
ure ra kubana. 13 Tago iau ga ve ba ina kure vabilak vakakit ra kubana,
tago i ga nunure ba a ura natuna dir ga vul God, ma pa i ga tigal bat dir
tana. 14 Damana iau ga tar biti ure ra kuba i Eli ba pa da porong bat ra
varpiam kai ra kuba i Eli; pa da porong bat ia ma ra tinabar, ba ma ra
vartabar bula pata.
15 Ma Samuel i ga va tuk tar ta ra malana; ma ta ra malana i ga tut, ma
i ga papa are ra umana banbanu ai ra kuba i ra Luluai, ma i ga burut pi
na ve Eli ure ra ninana. 16 Ma Eli i ga oro Samuel, ma i ga biti: Samuel,
natugu; ma i ga biti: Iau go kari. 17 Ma Eli i ga biti: Ava nam a Luluai i
tar ve u tana? Koko una ive tagu. Boina ba God na doko u, ma na manga
vakadik u ona una ive ta kopono tinata tagu ta nam par i tar ve u tana.
18 Ma Samuel i ga ve tar ra lavur magit par tana, ma pa ta magit i ga
vapidik ia pirana. Ma Eli i ga biti: Go muka ra Luluai, na pait nam i boina
pirana.
19 Ma Samuel i ga ngala vanavana, ma ra Luluai i ga tur maravut ia ma
i ga pait ot vapar kana lavur tinata nina i ga tatike. 20 A tarai Israel par,
papa Dan ma tuk aro Ber-Seba, dia ga vakilang Samuel ba ia ra propet
kai ra Luluai. 21 Di ga gire mule ra Luluai aro Silo, tago ra Luluai i.ga
vaarike ia iat mulai tadav Samuel abara Silo, ma ba Samuel i ga tata, a
tarai Israel par dia ga ki na valavalongor.

A tarai Pilistia dia ra pa ra bok kai God

4 1 Ta nam ra e ra tarai Pilistia dia ga vaninara upi diat a varubu ma
Israel. A tarai Israel dia ga vana pi diat a varubu ma ra tarai Pilistia,
ma dia ga ngo pit marave Ebeneser; ma ra tarai Pilistia dia ga ki abara
Apek. 2 Ra tarai Pilistia dia ga tur tamtamie diat ta ra luaina mata i ra
tarai Israel, ma ba ra vinarubu i ga ngala mat ra tarai Israel dia ga vilau,
ma ra tarai Pilistia dia ga doko vake ra ivat na arip na marmar na tarai
na vinarubu Israel ta ra tamataman. 3 Ba ra umana tena vinarubu dia ga
lilikun tadav ra pakana dia ga ngo pit tana, ra umana luluai Israel dia
ga biti: Ta ra ava ra Luluai i ga korot vue dat ta to ra bung ta ra luaina
mata i ra tarai Pilistia? Dat a kap ra bok na kunubu kai ra Luluai maro
Silo, upi na tur livuan ta dat upi na valaun pa dat kan ra dekdek i kada
umana ebar. 4 Damana ra tarai dia ga vartuluai uro Silo ma dia ga kap
ra bok na kunubu kai ra Luluai kai ra lavur kor nina i ki taun ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

angelo; ma dia ga ben pa bula ra ura natu i Eli, Kopni ma Pinekas. 5 Ma
ba ra bok na kunubu kai ra Luluai i ga pot aina dia ga ngo pit ie, ra tarai
Israel parika dia ga kukula tuk tar ba ra vatavataram i ga arikai ta ra pia.
6 Ma ba ra tarai Pilistia dia ga valongore ra kunukula dia ga biti: Ava laka
go ra kunukula ta ra gunan kai ra tarai Ebraio? Ma ba ra tarai Pilistia
dia ga valongore ba ra bok na kunubu kai ra Luluai i ga pot abara ta nam
ra gunan, 7 dia ga burut, ma dia ga biti: Ea, kadia umana god dia tar pot
tadav diat ta ra gunan; na kaina ta dat, dia ga biti, pa ta magit dari i ga
arikai lua. 8 Na kaina ta dat; to ia na valaun pa dat kan ra dekdek i go
ra umana dekdek na god? Go ra umana god dia ga ubu ra tarai Aigipto
ma ra lavur mangana minait, ma ra lavur mangana kinadik. 9 Ea, avat a
tarai Pilistia, avat a tur da ra tarai, pi koko avat a ki na vilavilau pire ra
tarai Ebraio da dia ki na vilavilau pire vavat. 10 Ma ra tarai Pilistia dia ga
varvarubu, ma dia ga uvia pa Israel, ma ra tarai par dia ga vilau upi ra
gunan, ma i ga peal ra umana virua; a utul a vinun na arip na marmar na
tarai na vinarubu, nina dia vanavana tuna ka, dia ga virua. 11 Ma di ga ra
pa ra bok kai God, ma ra ura natu i Eli, Kopni ma Pinekas, dir ga virua.
12 Ma tika na tutana Beniamin i ga lop kan ra vinarubu, ma i ga pot
uro Silo ta nam iat ra bung; kana mal i ga tarada, ma i ga kerek ra uluna.
13 Ba i ga pot, Eli i ga ki ta kana kiki ta ra papar a mataniolo ai ra pal na
vartabar upi na bobobe ra nga, ma ra balana i ga dadadar upi ra bok kai
God. Ma ba ra tutana i ga olo ta ra pia na pal ma ra varvai, a tarai par
dia ga kukula. 14 Ba Eli i ga valongore ra kunukula i ga biti: Go ra ngala
na kunukula i vuna ta ra ava? Ma ra tutana i ga vana lulut upi na ve Eli.
15 Ma Eli i ga laun vue lavuvat na vinun ma lavutul na kilala, ma tago
ra ura kiau na matana pa dir ga boina, pa i ga gigira. 16 Ma ra tutana i
ga biti tai Eli: Iau nina ra tutana i ga pot mamaina ra tarai na vinarubu
dia ngo pit ie, ma iau ga lop kan ra vinarubu gori. Ma Eli i ga biti: Ma
i ga dave ra vinarubu, natugu? 17 Ma nina i ga kap ra varvai i ga biti:
Israel i ga vilau kan ra tarai Pilistia; mangoro na tarai na vinarubu dia ga
virua, ma a ura natum dir tar mat, ma di ga ra pa ra bok kai God. 18 Ma
ba i ga varvai ure ra bok kai God, Eli i ga bura tamurmur maravai ta ra
mataniolo, ma ra inoana i ga tadokoi tago i ga patuana muka ma i ga
mamat. I ga lualua tai Israel a ivat na vinun na kilakilala.
19 Ma kakuna, ra taulai kai Pinekas, i ga kap bala, ma i ga tar maravai
pi na kakava; ba i ga valongore ra varvai ure ra bok kai God, ma ure
kakuna dir ma kana tutana ba dir ga tar mat, i ga rururu, ma i ga kava
vue ra bul, tago ra kinadik na kinakava i ga monong ia. 20 Ba i ga to na
mat, ra vaden nina dia ga tur kikil ia dia ga biti tana: Koko una burut,
tago u tar kava ra bul tutana. Ma pa i ga tata, tago pa i ga tia kap nuk upi
diat. 21 Damana i ga vaiang ra bul ba Ikabod, tago ra minamar ai Israel i
ga tar panie. Go i ga vuna tago di ga ra pa ra bok kai God, ma ure bula ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

minat kai kakuna dir ma kana tutana. 22 Ma i ga biti: A minamar ai Israel
i tar panie; tago di ga ra pa ra bok kai God.

A bok kai God i ki ta ra gunan kai ra tarai Pilistia

5 1 Ma ra tarai Pilistia dia ga tak pa ra bok kai God, ma dia ga kap
ia papa Ebeneser tuk tar aro Asdod; 2 ma ba dia ga kap pa ia abara
dia ga varuk ia ta ra pal na vartabar kai Dagon, ma dia ga vung ia pire
Dagon. 3 Ma ba i ga ningene ra tarai Asdod dia ga tut ta ra malana ma
dia ga vana ta ra pal na vartabar kai Dagon; ba dia ga gigira ruk, dia ga
ti gire ke Dagon i va palar aro ra pia ta ra luaina mata i ra bok kai ra
Luluai. Ma dia ga puak Dagon, ma dia ga vung mule ta kana kiki iat. 4 Ma
ba dia ga tar tut ta ra malana ta ra bung namur, ea, Dagon i ga va palar
aro ra pia ta ra luaina mata i ra bok kai ra Luluai, ma ra ulu i Dagon ma
ra ura limana dital ga tar va irai kan ra livuana, ta ra kalakalat i ra pal;
a livua i Dagon ika i ga ki. 5 Go iat ra vuna ba ra umana tena tinabar
kai Dagon ba dia ruk ta ra pal na vartabar kai Dagon, pa dia tur ta ra
kalakalat i Dagon aro Asdod, dia pil lake ka.
6 Ma ra lima i ra Luluai i ga mamat taun ra tarai Asdod; i ga ubu diat,
ma i ga vapagumanene diat ma ra umana buk; ma i ga damana bula diat
ta ra umana gunan kikil Asdod. 7 Ma ba ra tarai Asdod dia ga gire go, dia
ga biti: Ra bok kai ra God kai Israel pa na ki mulai livuan ta dat, tago
ra limana i mamat taun dat, ma taun Dagon kada god. 8 Damana dia ga
vartuluai upi ra umana luluai Pilistia, ma dia ga biti: Avet a pait ra ava
ma ra bok kai ra God kai Israel? Ma dia ga biti: Da kap ra bok kai ra God
kai Israel uro Gat. 9 Ma ba dia ga kap ia ubara, ra lima i ra Luluai i ga
ubu nam ra pia na pal. Ma dia ga burut na kaia tago ba i ga ubu ra tarai
ta nam ra pia na pal, a niung i ga monong diat par, ra umana barmana
varurung ma ra umana patuana. 10 Ma dia ga tulue ra bok kai God uro
Ekron. Ma ba ra bok kai God i ga pot aro Ekron, a tarai Ekron dia ga
oraoro dari: Dia tar kap ra bok kai ra God kai Israel tadav dat, upi da
doko dat ma kada tarai par. 11 Ma dia ga vartuluai upi ra umana luluai
Pilistia, ma dia ga biti: Avat a tul valilikun vue ra bok kai God uro ta
kana gunan, pi koko na doko avet ma kaveve tarai, tago ra pia na pal
parika i burut na kaia; God i ga ubu diat ma ra mamat na limana. 12 Ma
nam ra umana tutana nina ba pa dia ga mat, dia ga tia mait ika ma ra
umana niung, ma ra kunukula i ra pia na pal i ga tadav ra bala na bakut.

A tarai Pilistia dia tul valilikun ra bok kai ra Luluai

6 1 Ma ba ra bok kai ra Luluai i ga ki ta ra langun kai ra tarai Pilistia
lavurua na gai, 2 ra tarai Pilistia dia ga vartuluai upi kadia umana
tena tinabar ma ra umana tena papait, ma dia ga tir diat dari: Avet a
pait ra ava ma ra bok kai ra Luluai? Boina ba avat a vateten avet ba avet

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a tul davatane tar ia ta kana gunan iat. 3 Ma dia ga biti: Ba ava tulue ra
bok kai ra God kai Israel, koko avat a tulue vakuku ia ka, avat a ti tulue
ma ta varporong. Ona avat a pait ra dari, avat a lagar mulai, ma avat a
kapa ure ra vuna ba ra lima i God i ki taun avat boko. 4 Ma dia ga titir:
Ma ava bar ra varporong avet a tul tar ia pirana? Ma dia ga biti: Avat a
pait ta ilima na niung, da ra niung ta ra paka i vavat, ma ra goled; ma
a ilima na galang bula avat a pait ia ma ra goled; go ra niluluk na da
ra niluluk ai ra umana luluai Pilistia, tago a kopono mangana minait
i ga monong avat par. 5 Damana avat a tun mal ia ta ra iap ta umana
malalar i kavava umana niung ma ra umana malalar i kavava umana
galang nina dia kap ra kaina minait ta ra gunan, ma damana avat a tul
tar ra variru tadav ra God kai Israel, ma kan bar na tak vue ra limana
kan avat, ma kavava umana god, ma kavava pia. 6 Ta ra ava ava valeo
ra bala i vavat da ra tarai Aigipto ma Parao dia ga valeo ra bala i diat?
Dave, God pa i ga valunga boko diat vang, ma namur dia ga pala vue
Israel? 7 Io, avat a pait ta kalamana kiki na vinavana, ma avat a tak pa ta
ura tana na bulumakau nina a polo na u ta dir, ma nina ba pa di ga pait
boko ra papalum me. Avat a kun dir ta ra kiki na vinavana, ma avat a
tak vue ra ura natu i dir. 8 Ma namur avat a tak pa ra bok kai ra Luluai,
ma avat a vung ia ta ra bala na kiki na vinavana, ma avat a vung ia ta
ra paparaina nam ra umana magit nina ava pait ia ma ra goled, ma nina
ure ra varporong, ma nina ava tar varuk ia tai tika na vuvuvung, ma
avat a tulue ra kiki na vinavana ta ra nga. 9 Ma ona i mur ra nga, nina i
vana uro ra langun Israel tadav ra gunan Bet-Semes, dari da nunure ba ra
Luluai iat nam nina i ga vakaina dat; ma ona pata, dat a nunure ba ia iat
pa i vuna tana, a ngunuak ika i ga tadav dat.

10 Ma ra umana tutana dia ga pait ia ka; dia ga tak pa a ura tana na
bulumakau, nina a polo na u ta dir, ma dia ga kun tar dir ta ra kiki na
vinavana, ma dia ga tak vue ra ura natu i dir, 11 ma dia ga vung ra bok
kai ra Luluai, ma ra vuvuvung nina ra umana galang ma ra umana niung
dia ga tun mal diat ma ra goled dia ki tana, ta ra ul a kiki na vinavana.
12 Ma ra ura bulumakau, a ura tana, dir ga mur vanavana ra nga tadav
Bet-Semes; dir ga mur vatikene ra kopono nga ka, ma pa dir ga vana ta
ra papar a lima tuna ba ta ra papar a maira, ma ba dir ga vanavana dir
ga tangi; ma ra umana luluai Pilistia dia ga mur dir tuk tar ta ra langun
Bet-Semes.

13 Ra tarai Bet-Semes dia ga doko ra vit ta ra male, ma ba dia ga
tadaraka dia ga gire ra bok na kunubu, ma dia ga gugu na kaia. 14 Ra
kiki na vinavana i ga vana tadav ra uma kai Iosua ra te Bet-Semes, ma i
ga ki ie, maravai ta tika na ngala na vat. Ma dia ga pelegi ra davai nina
dia ga pait ra kiki na vinavana me, ma dia ga tun tar ra ura bulumakau
me, a tinabar tadav ra Luluai. 15 Ma diat ta ra vuna tarai Levi dia ga tak

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pa ra bok kai ra Luluai, ma ra vuvuvung nina ra umana magit i goled
dia ki tana, ma dia ga vung taun dir ta ra ngala na vat; ma ra tarai Bet-
Semes dia ga tul tar ia tai ra Luluai ta nam ra bung ra umana tinabar di
ga tuntun tar ia, ma ra umana enana tinabar bula. 16 Ma ba ra ilima na
luluai Pilistia dia ga gire go, dia ga talil ta nam iat ra bung uro Ekron.
17 Nam ra umana niung dia goled, nina ba ra tarai Pilistia dia ga
varporong me tadav ra Luluai, go diat: ure Asdod tikai, ma ure Gasa
tikai, ma ure Askelon tikai, ma ure Gat tikai, ma ure Ekron tikai; 18 ma
ra niluluk ure ra umana galang dia goled, diat bula dia varogop ma ra
niluluk ai ra umana gunan nina nam ra ilima na luluai Pilistia dia ga
kure, ra umana gunan di liplip bat diat, ma ra umana gunan nina pa
ta liplip ta diat. Nam ra ngala na vat ba di ga vung ra bok kai ra Luluai
tana, i tur boko ure ra varvadovot, ta ra uma kai Iosua ra te Bet-Semes,
tuk ta go ra bung. 19 Ma ra umana natu i Iekonaia, a umana tutana, pa
dia ga gugu varurung ma ra tarai Bet-Semes ba dia ga gire ra bok kai ra
Luluai, ma i ga doko lavurua na vinun diat. Ma ra tarai dia ga ligur tago
ra Luluai i ga manga ubu ra tarai.
20 Ma ra tarai Bet-Semes dia ga biti: To ia na tur ta ra luaina mata i ra
Luluai, tago i ngala mat? Dat a tulue uve pi dat a langalanga tana? 21 Ma
dia ga tulue ta umana tena kapkap varvai tadav ra tarai ta ra pia na pal
Kiriat-Iearim, ma dia ga biti: Ra tarai Pilistia dia tar kap valilikun ra bok
kai ra Luluai, avat a mai, ma avat a kap pa ia upi na ki pire vavat.

7 1 Ma ra tarai maro Kiriat-Iearim dia ga vana ur, ma dia ga tak pa
ra bok kai ra Luluai, ma dia ga kap pa ia tadav ra kuba i Abinadab,
nina i tur ta ra buana, ma dia ga vagomgom natuna Eleasar, ma dia ga
tibe upi na balaure ra bok kai ra Luluai.

Samuel i kure Israel

2 Ma papa ra bung ba ra bok kai ra Luluai i ga pot aro Kiriat-Iearim (a
ura vinun na kilala i ga ki abara), diat par ta ra kuba i Israel dia ga bala
marmari upi ra Luluai. 3 Ma Samuel i ga biti pire ra tarai Israel par: Ona
ava talil ma ra bala i vavat parika tadav ra Luluai, damana avat a vung
vue ra umana vaira na god ma ra Astarot kan avat, ma avat a anan upi
ra Luluai, ma avat a lotu tadav ia ka, ma ia iat na valaun pa avat kan ra
dekdek i ra tarai Pilistia. 4 Ma ra tarai Israel dia ga vung vue ra umana
Baal ma ra Astarot kan diat, ma dia ga lotu tadav ra Luluai ka.
5 Ma Samuel i ga biti, Avat a vartuluai upi ra tarai Israel parika ba diat
a pot varurung aro Mispa, ma ina araring tadav ra Luluai ure avat. 6 Ma
ra tarai dia ga pot varurung aro Mispa, ma dia ga kulupe ra tava, ma dia
ga lolonge ta ra luaina mata i ra Luluai, ma dia ga vevel ta nam ra bung,
ma dia ga biti: Ave ga pait ra varpiam tadav ra Luluai. (Samuel i ga ki aro
Mispa ba i ga kure Israel.)

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 Ma ba ra tarai Pilistia dia ga valongore ba ra tarai Israel dia ga pot
varurung aro Mispa, ra umana luluai Pilistia dia ga tut na vinarubu
ure Israel. Ma ba ra tarai Israel dia ga valongore dia ga burutue ra tarai
Pilistia, 8 ma dia ga biti tai Samuel: Koko una ngo ma ra kinail tadav ra
Luluai kada God, upi na valaun dat kan ra dekdek i ra tarai Pilistia. 9 Ma
Samuel i ga tak pa ta nat na sip, nina ba pa i vung vue boko ra u, ma i
ga pait ra tinabar me; i ga tun tar ia a kidoloina ka tadav ra Luluai, ma i
ga kail tadav ra Luluai ure Israel; ma ra Luluai i ga valongore. 10 Ma ba
ra tarai Pilistia dia ga kakari maravai tadav Israel upi diat a ubu diat ta
ra pakana bung iat ba Samuel i tun tar ra tinabar tadav ra Luluai tana, a
Luluai i ga vapangpagur ma ra ngala na pangpagur tar ta ra tarai Pilistia,
ma i ga vapurpuruan diat, ma ra tarai Israel dia ga ubu diat. 11 Ma ra
tarai Israel dia ga irop mabara Mispa ma dia ga korot mur ra tarai Pilistia
tuk aro Bet-Kar, ma dia ga lop. 12 Ma Samuel i ga tak pa ta vat, ma i ga
page livuan tai Mispa dir ma Sen, ma i ga vaiang ia ba Ebeneser, ma i ga
biti: Go ra vat na tur na im ure ra maramaravut kai ra Luluai pire dat.
13 Damana dia ga varuva ra tarai Pilistia, ma pa dia ga bolo mule ra
umana langun Israel, ma ra lima i ra Luluai i ga tur bat ra tarai Pilistia
ta nam ra umana kilala na nilaun kai Samuel. 14 Ma di ga kap valilikun
ra umana pia na pal pire Israel, papa Ekron tuk aro Gat, nina ba ra tarai
Pilistia dia ga tar ra pa diat tai Israel, ma dia ga valangalanga ra umana
gunan kikil ra umana pia na pal kan ra dekdek i ra tarai Pilistia. Ma
Israel dia ga ki na varmaram bula ma ra tarai Amor.
15 Samuel i ga kure ra lavur magit par kai Israel ta kana kilakilala na
nilaun parika; 16 ma ta ra kilakilala i ga vana vurvurbit Betel ma Gilgal
ma Mispa pi na kure ra lavur magit par kai Israel ta nam ra utul a gunan,
17 ma namur i ga lilikun uro Rama, ta ra gunan i ga pait ra kubana ma ra
uguugu ure ra Luluai tana; ma i ga ki na varkurai ure Israel abara.

A tarai Israel dia lul upi tika na king

8 1 Ma ba Samuel i ga tar patuana i ga tibe ra ura natuna pi dir a ki na
varkurai ure Israel. 2 Di ga vaiang ra luaina ba Ioel, ma ra vauruana
ba Abia, ma dir ga ki na varkurai aro Ber-Seba. 3 Ma a ura natuna pa dir
ga mur kana lavur nga; dir ga vana irai upi ra mani, ma dir ga anan upi
ra umana kul varbat, ma dir ga vakaina ra takodo na varkurai.
4 Damana ra umana luluai Israel dia ga pot aro Rama tadav Samuel,
ma dia ga biti: 5 Ea, u tar patuana muka, ma a ura natum pa dir mur
kaum lavur nga; boina ba una tibe ta tikai upi na king pire vevet, upi na
kure avet da ra umana Tematana. 6 A bala i Samuel pa i ga gugu ba i ga
valongore kadia nilul upi ta king pi na kure diat; ma Samuel i ga araring
tadav ra Luluai. 7 Ma ra Luluai i ga biti tai Samuel: Una valongore ra nilai
ra tarai, ma una valongore ra magit parika dia ve u tana; pa dia tar pilak

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vue u, dia tar pilak vue iau upi koko ina king pire diat. 8 Da dia ga pait
ia tagu papa iau ga ben vairop vue diat kan ra gunan Aigipto, da dia ga
pilak vue iau, ma dia ga lotu tadav ra umana enana god, damana diat a
pait ia piram. 9 Io, una valongore ra nilai diat, ia kaka, una vaale diat, ma
una vateten diat ure ra papalum na king.
10 Ma Samuel i ga vaarike ta umana tinata kai ra Luluai pire ra tarai
nina dia ga lul upi ta king. 11 Ma i ga biti: Nina ba na king pire vavat
na pait go ra umana magit: na tak pa ra umana natu i vavat, a umana
tutana, ma na tibe diat pi diat a balaure kana umana kiki na vinavana
ure ra vinarubu, ma upi diat a ki ta kana umana os, ma pi diat a vilau na
lua ta kana lavur kiki na vinavana; 12 na tibe diat upi diat a umana luluai
na vinarubu pi diat a lue ra lavur loko na tarai na vinarubu; na tibe ta
umana pi diat a ipuk kana pia, ma pi diat a doko ra vuai kana uma, ma
ta umana pi diat a pait ra lavur vargal ai ra vinarubu, ma ra umana kiki
na vinavana ure ra vinarubu bula. 13 Na tak pa ra umana natu i vavat, a
umana vavina, pi diat a pait ra lavur mangana dangi i ang na katkat, ma
pi diat a tun nian, ma pi diat a papait ra gem. 14 Na tak pa ra umauma
dia boina kan kavava umauma na kon, ma ra umauma na vain, ma ra
umauma na oliva, ma na tul tar diat pire kana umana tultul. 15 Na tak
pa tika na vinvinun ta kavava pia na uma, ma kavava uma na vain, ma
na tul tar ia pire kana umana luluai na vinarubu ma kana umana tultul.
16 Na kale kavava umana vilavilau, a umana tutana ma ra umana vavina,
ma diat dia boina ta kavava umana bulumakau, ma ta kavava umana as,
17 ma na tak pa tika na vinvinun ta kavava umana kikil na sip, ma avat
iat avat a vilavilau pirana. 18 Ma avat a tangtangi ure nam ra king ava ga
tar pilak pa ia ure avat, ma ra Luluai pa na bali avat ta nam ra bung.
19 Ma ra tarai pa dia ga mainge ba diat a valongore ra tinata kai
Samuel, ma dia ga biti ka: Pata, ave mainge ta tikai pi na king pire vevet,
20 upi avet a varogop ma ra umana Tematana, ma upi kaveve king na kure
avet, ma na lue rap avet, ma na varubu ure avet. 21 Ma ba Samuel i ga
valongore ra tinata par kai ra tarai i ga vaarike mule pire ra Luluai; 22 ma
ra Luluai i ga biti tai Samuel: Una torom ta ra nilai diat, ma una pilak pa
ta tikai upi na king. Ma Samuel i ga biti tai ra tarai Israel: Tikatikai ta
vavat na vana ta kana gunan iat.

Di pilak pa Saul upi na king

9 1 Tika na uviana na tutana i ga ki, a iangina Kis, ta ra vuna tarai
natu Beniamin, ra natu i Abiel, nina ba ra natu i Seror a natu i
Bekorat, nina ba ra natu i Apia, a te Beniamin. 2 Ma kana ra bul tutana,
a iangina Saul, a metek na barmana; ma ta ra lavur natu i Israel par pa
ta tikai i ga boina tana, ma pa ta ulu i ta tikai nina ba na tuk lake ra ul
a varana. 3 Ma ta umana as kai Kis, a tama i Saul, dia ga rara, ma Kis i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga ve Saul natuna ba na ting pa ta tika na tultul upi dir a vura tikan upi
ra umana as. 4 Dir ga vana vurvurbit ta ra gunan na lualuana ta ra papar
Epraim, ma ta ra langun Salisa, ma pa dia ga ki ie; ma namur dir ga vana
vurvurbit ta ra langun Salim, ma pa dir ga tikan tadav diat abara; ma dir
ga kabila vana vurvurbit ta ra langun kai ra vuna tarai Beniamin, ma pa
dir ga na tadav diat. 5 Ma ba dir ga tadav ra langun Suv, Saul i ga biti tai
kana tultul: Ea, dor a lilikun ati, kan tamagu na nuk vue ra umana as,
ma na kabila ngarao ure dor. 6 Ma ra tultul i ga biti tana: Tina na tutana
kai God i ki ta go ra gunan, ma di manga ru ia; a magit parika i varvai
lua tana di pait ot pa ia; boina ba dor a vana tadav ia, kan na ve dor ure
ra magit nina ba dor varvakai tana. 7 Ma Saul i ga biti tai kana tultul: Ea,
ona dor a vana, dor a kap ra ava pirana? Kador umana vuvuvung na gem
dia pobono, ma pa ta tiniba pi dor a kap tar ia tadav ra tutana kai God.
Ava i ki pire dor? 8 Ma ra tultul i ga bali mule Saul, ma i ga biti: A pakana
mani kaugu akari, una tul tar ia pire ra tutana kai God pi na ve dor ure
kador vinavana. 9 (Lua boko ta ra langun Israel ba ta tutana i vana upi
na matoto tai God, i ga biti: Io, dat a vana tadav ra tena ginigira, tago
lua boko di ga vatang ra propet ba a tena ginigira.) 10 Ma Saul i ga biti tai
kana tultul: Boina tuna; una mai, dor a vana ubara. Damana dir ga vana
uro tadav ra gunan nina ra tutana kai God i ga ki tana.

11 Ma ba dir ga tutua vanavana tadav ra gunan, dia ga varkuvo ma ta
umana gara na vavina dia vanavana upi diat a kulupe ra tava, ma dir ga
tir diat: Dave, ra tena ginigira akari? 12 Ma ra umana gara na vavina dia
ga biti: Maia, gire, i ki aro na lua ta mumur; i pot nagam ta go ra gunan,
tago ra tarai diat a vartabar ta ra ul a buana ta go ra bung. 13 Ba amur
a olo ta ra pia na pal amur a tadav lolole, ari pa i ti vana boko ta ra ul a
buana; a tarai pa diat a ian lua tuk na pot, tago na tata vadoane value ra
tinabar boko ma namur diat di ga ting pa diat i tana, diat a ian; damana
amur a vana, tago amutal a varkuvo me go. 14 Ma dir ga vana ta ra pia na
pal, ma ba dir ga olo ta ra mataniolo, dital ga ti varkuvo ko ma Samuel
ba i vanavana boko pi urama ta ra ul a buana.

15 Ta ra bung lua ta nam ba Saul i ga pot pire Samuel tana, ra Luluai
i ga vaarike pire Samuel dari: 16 Ningene, ta ra pakana bung dari, ina
tulue piram tika na tutana maro ra langun Beniamin, ma una ku ia pi
na luluai pire kaugu tarai Israel; na valaun kaugu tarai kan ra lima i ra
tarai Pilistia, tago iau tar gire ra kini na malari kai kaugu tarai, ma kadia
tinangi i tar tadav iau. 17 Ma ba Samuel i ga gire Saul, a Luluai i ga biti
tana: Go iat ra tutana iau ga ve u ure, nina ba na kure kaugu tarai. 18 Ma
Saul i ga tadav Samuel ta ra mataniolo, ma i ga biti: Iau lul u ba una ve
iau ba ra kuba i ra tena ginigira i tur ave. 19 Ma Samuel i ga biti: Iau ia
nam ra tena ginigira. Una lua tagu ta ra ul a buana, tago una ian piragu
gori; ta ra malana ina pala vue u, ma ina ve u ure nam parika i ki ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nuknukim. 20 Ma ure kaum umana as nina dia tar rara a utul a bung i
taun ia, koko una ngarao ure diat, tago di tar tikan tadav diat. Da mar
to ia ma ra umana minamar kai Israel? Pa da tul tar diat laka piram, ma
pire diat ta ra kuba i tamam? 21 Ma Saul i ga biti: Vakir iau a te Beniamin
laka, nina i ikilik ta ra lavur vuna tarai par Israel? Ma kaugu apik na
tarai, pa i ikilik muka vang ta ra lavur apik na tarai par Beniamin? Ta ra
ava u tata dari piragu?

22 Ma Samuel i ga ben pa Saul dir ma kana tultul, ma i ga ben dir ta ra
pal na nian, ma i ga vaki dir pi dir a ura ul a pa ta diat dia ki ta nam ra
nian, a utul a vinun diat. 23 Ma Samuel i ga biti tai ra tena tuntun nian:
Nina ra tiniba iau ga ve u ba una vung vaire, una kap ia uti. 24 Ma ra
tena tuntun nian i ga kap ra kangar i ra sip, ma i ga vung ia pire Saul.
Ma Samuel i ga biti tai Saul: Ea, di tar vung ra viono kirip ta ra luaina
matam, una en ia, tago ave kiki pa u, pi una ian ma diat di ga ting pa
diat ta go iat ra pakana bung nina di ga kubu ia. Ma Saul dir ga ian
varurung ma Samuel ta nam ra bung.

25 Ma ba dir ga vana ur kan ra ul a buana tadav ra gunan, Saul i ga va
ta ra vava nina di ga vaninare ure ta ra ul a pal.

26 Ta ra kavunvun Samuel i ga oro upi Saul ta ra ul a pal dari: Una tut
upi ina tule vue u ta kaum vinavana. Ma Saul i ga tut, ma dir ma Samuel
dir ga vana tadav ra nga. 27 Ma ba dital ga vanavana na nga, maravai ta
ra langun i ra pia na pal, Samuel i ga biti tai Saul: Una ve kaum tultul ba
na vanavana lualua ka boko ta dor pi ina pala ra tinata kai God piram.

10 1 Ma Samuel i ga tak pa ra pal a tava na dangi, ma i ga lolonge tar
ia ta ra ulu i Saul, ma i ga galum ia, ma i ga biti: Dave, ra Luluai
pa i ga ku u vang pi una luluai ure kana tarai Israel? Una kure ra tarai
kai ra Luluai, ma una valaun diat kan ra dekdek i kadia umana ebar. Ma
go na da ra vakilang piram ba ra Luluai i tar ku u pi una luluai ta kana
vuna gunan; 2 go ieri ba una vana kan iau, amutal a varkuvo ma ra ura
tutana maravai ta ra babang na minat kai Rakel. nina i tur ta ra langun
Beniamin; dir a ve u ba nam ra umana as u ga tikatikan upi diat, di tar
tikan tadav diat, ma tamam pa i ngarao mulai ure ra umana as, i ngarao
go ure u, ma i bitbiti, Ina pait ra ava vang ure natugu? 3 Ma ba una vana
uro tadav ra iban i tur Tabor, a utul a tutana dital a barat u abara; dital
vanavana uro Betel tadav God abara; tikai ta dital i puak ra utul a nat na
me, ta tikai i kap ra utul a gem, ma ta ra tikai i kap ra pal a tava nina ba
ra polo na vuai na vain i ki tana. 4 Dital a vage pa u ma dital a tabar u
ma ra ura gem, nina ba i ki tuna tar tam ba una alube pa ia. 5 Ma ba una
tadav Gibea kai God, a gunan ba ta luluai kai ra tarai Pilistia i ki tana,
avat a varkuvo ma ra umana propet ba diat a vut ba maro ra ul a luana
ma ra pagol, ma ra kudu, ma ra dedede, ma ra pagol ba ta umana vinau
tana, ma diat a tatata na propet ba dia par ra kudu, ma dia ubu ra pagol,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma dia vu ra dedede ta ra luaina mata i diat. 6 Ma ra Tulungea i God na
tia vangangap pa ra balam, ma avat a tata na propet ma diat, pi una da ta
tia enana tutana muka. 7 Ma ba ra umana vakilang dia tadav u, una pait
nam i topa nam ra pakana bung iat, tago God i ki piram. 8 Una vanavana
lualua ka boko tagu uro Gilgal, ma ina barat u abara, pi ina pait ra
umana tinabar di tuntun tar ia, ma ra umana tinabar na varmaram. Una
kiki pa iau ta lavurua na bung, ma ina barat u abara, ma ina ve u ure
nina ra magit ba una pait ia. 9 Ma ba i ga tar tur tapuku pi dir a varbaiai
ma Samuel, God i ga vaenana pa ra balana, ma di ga pait ot pa muka
nam ra umana vakilang ta nam iat ra bung.
10 Ba Saul i ga pot aro Gibea dia ga varkuvo ma ra umana propet, ma ra
Tulungea i God i ga ki taun ia, ma dia ga tatata na propet ma diat. 11 Ma
ba ra tarai nina diat dia ga nunure ilam ia, dia ga gire, dia ga tata vargil
ika dari: Ava go i monong ra natu i Kis? Dave, da luk tar vang Saul ta ra
umana propet? 12 Ma ta tikai ta diat i ga biti bula: To ia bar tama i diat?
Damana di ga luk tar go ma ra umana tinata valavalar: Da luk tar bula
Saul vang ma ra umana propet! 13 Ma ba i ga tar tata na propet par i ga
vana ta ra kubana.
14 Ma matua i Saul i ga tir dir ma kana tultul: Amur ga ki ave? Ma i ga
biti: Amir ga tikan upi ra umana as, ma ba pa amir ga tikan tadav diat,
amir ga vana pire Samuel. 15 Ma matua i Saul i ga biti: Una ve iau ure
nam Samuel i ga ve u tana. 16 Ma Saul i ga biti: I ga ve amir ba di ga tar
tikan tadav ra umana as; pa i ga tia vaarike pirana ure ra varkurai nina
ba Samuel i ga varvai tana.
17 Ma Samuel i ga oro varurue ra tarai tadav ra Luluai aro Mispa, 18 ma
i ga biti tai ra tarai Israel: I dari ra tinata kai ra Luluai ra God kai Israel:
Iau ga ben vairop vue Israel kan ra gunan Aigipto, ma iau ga valaun pa
avat kan ra lima i ra tarai Aigipto, ma ra lima i ra umana vuna tarai
nina dia ga vakadik avat; 19 ma go ieri ava tar nuk vue kavava God, nina
ia kaka i ga valaun avat kan ra lavur magit dia ga monong avat, ma kan
kavava kini na malari. Ava tar biti ba, Pa ave mainge u; ma ava tar anan
upi kavava ta king. Io, avat a pot tadav ra Luluai da kavava umana vuna
tarai, ma ta kavava umana apik na tarai iat.
20 Ma Samuel i ga oro pa ra umana vuna tarai tadav ia, ma dia ga
padapadailam pa ra vuna tarai Beniamin. 21 Ma i ga oro pa ra umana
apik na tarai Beniamin tadav ia, ma di ga padapadailam pa ra apik na
tarai Matiri, ma ba i ga oro pa ra umana kakang ta ra apik na tarai
Matiri, di ga padapadailam pa Saul natu i Kis, ma ba dia ga tikatikan upi
ia, pa dia ga na tadav ia.
22 Damana dia ga titir mulai pire ra Luluai: Dave, ra tutana i ki ati? Ma
ra Luluai i ga bali diat dari: I ki parau ta ra tabarikik. 23 Ma dia ga vutvut
upi ia, ma dia ga ben pa ia, ma ba i ga tur varurung ma diat pa ta ulu i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta tikai nina ba i ga tuk ak lake ra ul a varana. 24 Ma Samuel i ga biti tai
ra tarai par: Avat a bobe nina ra Luluai i tar pilak pa ia; pa ta tikai ta ra
lavur tarai par ba dir varogop me. Ma ra tarai par dia ga oraoro: God na
valaun ra king.
25 Ma Samuel i ga papala pire ra tarai ure ra kini na varkurai na king,
ma i ga tumu vake diat ta ra pinpin buk, ma i ga vung ia pire ra Luluai.
Ma Samuel i ga tul vaire vue diat, tikatikai tatar ta ra kubana iat. 26 Ma
Samuel bula i ga vana tadav ra kubana uro Gibea, ma ra umana rangrang
na tutana, nina ba God i ga vamalapang ra bala i diat, dia ga varagur
me. 27 Ia kaka ta umana ulai na tutana dia ga biti: Go ra tutana na valaun
davatane dat? Dia ga kulume, ma pa dia ga tul tar ta vartabar pirana. Ma
i ga ki mut uka.

Saul i ubu ra tarai Amon

11 1 Ma ba i ga par tika na gai, Nakas ra te Amon i ga tut ure Iabes-
Gilead; ma ra tarai par Iabes dia ga biti tai Nakas: Dat a pait ta
kunubu, ma avet a torom tam. 2 Ma Nakas ra te Amon i ga biti: Gala da
luak vue ra kiau na mata i vavat ta ra lima tuna, gala ina mulaot ba da
pait ra kunubu pire vavat. 3 Ma ra umana luluai Iabes dia ga biti tana:
Una tul tar avet pi avet a langalanga lavurua na bung, pi avet a tulue ra
umana tultul ma ra varvai ta ra lamlavur langun Israel par, ma ona pa
ta na i ki pi na valaun pa avet, avet a torom piram. 4 Ma ra umana tena
kapkap varvai dia ga pot aro Gibea, ra gunan kai Saul, ma kadia varvai,
ma dia ga ve ra tarai ure; ma ra tarai par dia ga tangi mat.
5 Ma ba Saul i ga pot ma ra umana bulumakau maro ta ra uma, i ga
biti: Ava go i monong ra tarai, ma dia tangtangie ra ava? Ma dia ga ve
ure ra tinata kai ra umana tutana Iabes. 6 Ma ra Tulungea i God i ga
vangangap Saul ba i ga valongore go, ma i ga kulot i tana. 7 Ma i ga tak
pa ra ura bulumakau, ma i ga kutu gigi dir, ma i ga tulue ra umana tultul
vurvurbit me ta ra lamlavur langun Israel par ma ra varvai dari: Nina ba
pa na vut pi na mur Saul dir ma Samuel, da pait ia dari ta kana umana
bulumakau. Ma ra ngala na bunurut ure ra Luluai i ga ki taun ra tarai,
ma diat par dia ga pot da ra kopono tutana ka. 8 Ma Saul i ga luk diat aro
Basek; a tarai Israel, a utul a mar na arip na marmar diat; ma diat kai
Iuda, a utul a vinun na arip na marmar na tutana. 9 Ma i ga ve diat nina
dia ga kap ra varvai, ba diat a biti tai ra tarai Iabes-Gilead: Da valaun
avat ningene ta ra pakana bung ba i malamalapang ra keake. Ra umana
tena kapkap varvai dia ga vana, ma dia ga ve ra tarai Iabes, ma dia ga
gugu na kaia. 10 Ma dia ga biti tai Nakas: Avet a pot piram ningene, ma
una pait nina ra magit u mainge ba una pait ia ta vevet.
11 Ma ta ra bung namur Saul i ga vatur tamie kapi ra tarai ta ra utul a
loko, ma dia ga vana ta ra pakana kai ra tarai Amon ta ra monamono ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra kaukau, ma dia ga ubu ra tarai Amon tuk ra keake i ga ki tur; diat dia
ga laun valili dia ga ki vurvurbit, pa ta ivut ba dir ga ki varurung.
12 Ma ra tarai dia ga biti tai Samuel: To ia nam i ga biti ba Saul pa
na kure dat? Da kap diat damana, ma da doko diat. 13 Ma Saul i ga biti:
Pa da doko ta tika na tutana ta go ra bung, tago ra Luluai i ga pait ra
valavalaun livuan pire ra tarai Israel.
14 Ma Samuel i ga biti tai ra tarai: Avat a mai, dat a vana uro Gilgal,
ma dat a kubu vadekdek ra varkurai. 15 Ma ra tarai par dia ga vana uro
Gilgal; ma dia ga vaki Saul upi na king ta ra luaina mata i ra Luluai abara
Gilgal, ma dia ga pait ra tinabar na varmaram ta ra luaina mata i ra
Luluai, ma Saul ma ra tarai Israel par dia ga gugu na kaia.

A tinata kai Samuel pire ra tarai

12 1 Ma Samuel i ga biti tai Israel par dari: Ea, iau ga tar valongore
ra nilai vavat, ma nam parika nina ava ga ve iau tana, ma iau tar
vaki ra king pi ure avat. 2 Gori ra king i lue avat, ma iau, iau tar patuana,
ma i kua ra pepe na ulugu, ma a ura natugu dir a ura tutana ot livuan
ta vavat, ma papa iau ga barmana ma tuk tar go iau ga lue avat. 3 Iau go,
avat a takun iau ta ra luaina mata i ra Luluai ma kana king nina di ga ku
ia. Iau ga ra pa ra bulumakau kai to ia? Ma to ia bar iau ga vakadik ia?
Ma iau ga loalong pa tai ia? Ma iau ga vatur vake ta kul varbat, ba ta ivu
pal a kau tai to ia? Avat a takun iau ma ina bali ia. 4 Ma dia ga biti: Pa u
ga vakadik avet, ma pa u ga loalong ta vevet, ma pa u ga vatur vake ta
kul varbat tai ta tikai. 5 Ma i ga biti ta diat: A Luluai dir ma kana king
nina di ga ku ia, dir vinar ure avat ba pa ava ga na tadav ta magit pi avat
a takun iau ure. Ma dia ga biti: Maikir, dir vinar tana.
6 Ma Samuel i ga biti tai ra tarai: A Luluai, nina i ga tibe Moses dir
ma Aron, ma i ga ben vairop vue ra umana tama i vavat maro Aigipto,
i vinar tana. 7 Io, avat a tur boko upi dat a vartoto ma avat ta ra luaina
mata i ra Luluai, ma upi ina varvai mulai ure ra lavur papalum na
valavalaun kai ra Luluai pire vavat ma pire ra umana tama i vavat. 8 Ba
Iakob i ga vana uro Aigipto, a tarai Aigipto dia ga vakadik diat, ma ra
lavur tama i vavat dia ga kail tadav ra Luluai, ma ra Luluai i ga tulue
Moses dir ma Aron upi dir a ben vairop vue ra umana tama i vavat maro
Aigipto, ma dir ga vaki diat ta go ra gunan. 9 Ma dia ga nuk vue ra Luluai
kadia God, damana i ga nur tar diat ta ra lima i Sisera, nina i lualua pire
ra tarai na vinarubu kai ra king Kasor, ma ta ra lima i ra tarai Pilistia,
ma ta ra lima i ra tarai Moab, ma dia ga ubu diat. 10 Ma dia ga kail tadav
ra Luluai, ma dia ga biti: Ave tar pait ra varpiam, tago ave tar nuk vue ra
Luluai, ma ave tar lotu tadav ra umana Baal ma ra Astorot, ia kaka una
valaun pa avet kan ra dekdek i kaveve umana ebar, ma avet a lotu tadav
u. 11 Ma ra Luluai i ga tulue Ierub-Baal, ma Barak, ma Iepta, ma Samuel,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma i ga valaun pa avat kan ra dekdek i kavava umana ebar nina dia tur
kikil avat, tuk tar ba ava ga ki bulu.
12 Ma ba ava ga gire Nakas, ra king Amon, i tut ure avat, ava ga biti
tagu: Pata, ave mainge ta king pi na kure avet; ma a dovotina ra Luluai
kavava God ia kavava king. 13 Avat a gire go kavava king nina ava ga
pilak pa ia. Gire, ra Luluai i tar vaki ta king ure avat. 14 Gala avat a ru
ra Luluai, ma avat a lotu tadav ia, ma avat a valongore ra nilaina, ma pa
avat a ole ra varkurai kai ra Luluai, ma avat par ma ra king nina i kure
avat, avat a mur ra Luluai kavava God, io, na boina; 15 ma gala pa avat
a valongore ra nilai ra Luluai, ma avat a ole ra varkurai kai ra Luluai, a
dovotina ra lima i ra Luluai na tut ure avat ma kavava king.
16 Io, avat a tur go, ma avat a gire go ra vakilang ra Luluai i vaninare
pi na pait ia ta ra luaina mata i vavat. 17 Vakir go ra bung laka nina da
doko ra vit tana? Ea, ina kail pire ra Luluai pi na tulue ra pangpagur ma
ra bata, ma avat a nunure, ma avat a kapa ba go nina ava ga pait ia, ba
ava ga lul upi ta king, ia ra varpiam ta ra luaina mata i ra Luluai. 18 Ma
Samuel i ga kail tadav ra Luluai, ma ta nam ra bung ra Luluai i ga tulue
ra pangpagur ma ra bata, tuk tar ra tarai par dia ga burut na kaia ure
ra Luluai dir ma Samuel. 19 Ma ra tarai par dia ga biti tai Samuel: Una
araring tadav ra Luluai kaum God ure kaum umana tultul, kan avet a
mat par, tago da luk guve go kaveve nirara, ba ave ga lul upi ta king,
varurung ma kaveve lavur varpiam par.
20 Ma Samuel i ga biti tai ra tarai: Koko avat a burut; a dovotina ava
ga pait go ra nirara, ia kaka, koko avat a vana irai kana ra Luluai, avat
a mur ia, ma avat a lotu tadav ra Luluai ma ra bala i vavat parika. 21 Ma
koko avat a vana irai upi avat a tikan upi ra umana tabataba vakuku,
tago pa i tale diat pi diat a maravut avat, ba pi diat a valaun avat, tago
diat a umana magit vakuku tuna ka. 22 A Luluai pa na nur vue kana
tarai, upi ra iangina na rararang, tago ra Luluai i mainge upi na vaki avat
upi avat kana tarai iat. 23 Ma iau iat, koko muka ina nur vue ra niaring
ure avat, tago ure ra dari iau pait ra varpiam ure ra Luluai. Ina pala
vanavana nam ra nga i boina ma i takodo pi na topa avat. 24 Ia kaka avat
a ru ra Luluai, ma avat a torom tana ma ra kopono nuknuk ta ra bala i
vavat, tago ava tar gire ra ngala na vakilang i ga pait ia livuan ta vavat;
25 ma ona avat a papait vatikene ra nirara, da kamare vue avat ma kavava
king.

Di varubu ma ra tarai Pilistia

13 1 Ba Saul i ga laun vue ta umana kilala i ga tur pa ia pi na king,
ma ba i ga ki na king ure Israel a ura kilala bar, 2 i ga pilak pa a
utul a arip na marmar na tarai na vinarubu Israel; a ura arip na marmar
dia ga ki varurung ma Saul aro Mikmas ma ta ra buabuana Betel, ma tika

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na arip na marmar dia ga ki varurung ma Ionatan aro Gibea ta ra langun
Beniamin; ma ra tarai nina dia ga ki valili Saul i ga tulue diat ta ra kuba i
diat, tikatika na tutana ta kana pal na mal iat.
3 Ionatan i ga uvia pa tika na luluai Pilistia aro Geba; ra tarai Pilistia
dia ga valongore ba ra tarai Ebraio dia ga tut na varpiam; Saul i ga kure
ba da vu ra tavur ta ra gunagunan par Israel; 4 ma ra tarai Israel dia ga
valongore ba Saul i ga uvia pa tika na luluai Pilistia, ma ba ra tarai Israel
dia da ra magit i bilak pire ra tarai Pilistia, damana di ga varurue ra
tarai par pire Saul abara Gilgal.
5 Ma ra tarai Pilistia dia ga tut ure Israel, ma dia ga pot guvai ma ra
utul a vinun na arip na marmar na kiki na vinavana ure ra vinarubu,
ma laptikai na arip na marmar diat dia ki ta ra umana os, ma ra tarai
na vinarubu nina dia vanavana ka, pa da luk diat tago dia ga peal da ra
veo ra valian. Dia ga vana ma dia ga ngo pit aro Mikmas, ta ra papar a
taur tai Bet-Aven. 6 Ma ba ra tarai Israel dia ga gire ba na kaina ure diat
(tago di korot vadekdek ra tarai) dia ga parau ta ra umana babang na vat,
ma ra umana mata, ma ra umana babang na minat, ma ra umana tung;
7 mangoro dia ga bolo lake ra Iordan uro ta ra langun Gad ma Gilgal.
(Saul i ga ki boko Gilgal, ma ra tarai dia ga dadadar, ma dia ga lop
vanavana kan ia.)
8 Saul i ga ki pa lavurua na bung da ra kunubu kai Samuel, ma ba Samuel
pa i ga ti vut boko aro Gilgal, ma tago ba Saul i ga kiki pa Samuel a tarai
dia ga lop vanavana kan ia, 9-10 i ga biti, Avat a kap tar ia tagu ra tinabar di
tuntun tar ia, ma ra tinabar na varmaram bula. Ma ba i ga tar vartabar par
ma ra tinabar di tuntun tar ia, Samuel i ga pot. Saul i ga vana pi na vage,
11 ma Samuel i ga biti tana: Ava go nina u tar pait ia? Ma Saul i ga biti: iau
ga gire ba ra tarai dia ga lop vanavana kan iau, ma pa u ga tia pot ta ra
pakana bung di ga kubu ia, ma ra tarai Pilistia dia ga ki na vaninara aro
Mikmas, 12 ma iau ga nuk ia ba ra tarai Pilistia diat a ubu avet ati Gilgal,
ma pa iau ga tia vamaram boko ra Luluai, damana iau ga pait nam nina pa
iau ga mainge ba ina pait ia; iau ga vartabar ma ra tinabar di tuntun tar ia.
13 Ma Samuel i ga biti tai Saul, U tar pait ra magit na papaua; gala u ga tia
torom ta ra varkurai kai ra Luluai kaum God, nina i ga kure ba una pait ia,
gala na ga page kaum varkurai ure Israel pi na tur tukum. 14 Ma go, kaum
varkurai pa na tur; a Luluai i tar tikan pa ta tutana nina ba i kopono ko ra
nuknuk i dir me, ma ra Luluai i tar tibe pi na luluai pire kana tarai, ma go i
vuna tago pa u ga torom ta nam a Luluai i ga ve u tana.
15 Ma Samuel i ga tut ma i ga vana kan Gilgal, upi uro Gibea-Beniamin.
Saul i ga luk ra tarai nina dia ga ki boko pirana, ma dia ga to na varogop
ma laptikai na mar na tutana.
16 Saul ma natuna Ionatan, ma ra tarai nina dia ga ki boko, dia ga ki
abara Geba, ma ra tarai Pilistia dia ga ki aro Mikmas. 17 Ma ra utul a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

loko na tarai na vinarubu dital ga tut maro ra gunan kai ra tarai Pilistia;
tika na loko i ga mur ra nga i vana uro Opra ta ra langun Sual; 18 ta tika
na loko i ga tia ure ra nga uro Bet-Koron; ma ta ra tikai i ga ure ra nga
urama ra buana nina i ki ta ra papar a male Seboim, ma ta ra papar uro
ra bil.

19 Pa ta tena madaka ta ra palariam i ga ki ta ra langun Israel, tago
ra tarai Pilistia dia ga burut ba ra tarai Israel diat a mal kadia umana
pakat na vinarubu ma ra umana rumu. 20 A tarai Israel dia ga vana tadav
ra tarai Pilistia pi diat tikatikai diat a vamangi kadia umana rek ai ra
ipipuk, ma ra umana ngu na ipipuk, ma ra umana pem, ma ra umana
kakakal. 21 A matai go ra papalum i ga dari: tika na ik a pakana mani upi
da vamangi ra pem ba upi da mal pa ra virvirit ai ra bulumakau; ma ra
ura ik a pakana mani upi da vamangi ra rek ai ra ipipuk ba ra kakakal.
22 Damana ta ra bung dia ga varubu aro Mikmas, pa ta tikai ta ra tarai na
vinarubu kai Saul ma Ionatan i ga vatur vake ta pakat na vinarubu ba ta
rumu, ia kaka Saul ma Ionatan dir ga vatur vake ra lavur vargal.

23 Ma ra utul a loko na tarai na vinarubu kai ra tarai Pilistia dia ga
kakari tadav ra mataniolo Mikmas.

14

1 Tika na bung Ionatan natu i Saul i ga biti tai kana tultul nina i
kapkap kana vargal: Mai, dor a vana tadav ra tarai na vinarubu
Pilistia, nina dia ki ta ra papar maro; ma pa i ga ve tamana. 2 Ma Saul i
ga ki ta ra vavai na goava nina i ga tur maravai ta ra tavul a ramarama
vue vit aro Gibea; ma diat dia ga ki varurung me dia ga da laptikai na
mar na tutana; 3 ma Akia, natu i Akitub, dir turana ma Ikabod, natu i
Pinekas nina ba natu i Eli ra tena tinabar kai ra Luluai aro Silo, i ga ule
ra mal na bongobongo. Ma ra tarai bula pa dia ga nunure ba Ionatan i ga
tar vana.

4 Ma a ura ngu na vat dir ga tur livuan ta nam ra umana mataniolo
nina ba Ionatan i ga nuk ia ba na bolo tadav ra tarai na vinarubu Pilistia
tana; ta tikai i ga tur tai tika na papar, ma ta ra tikai tai ta ra papar; ra
iang i tikai ba Boses, ma ra iang i ta ra tikai ba Sene. 5 Ta tika na ngu
na vat i ga tur rikai ta ra matana labur maro Mikmas, ma ta ra tika na
ngu na vat i ga tur rikai ta ra matana taubar maro Geba. 6 Ma Ionatan i
ga biti tai kana tultul: Io, dor a vana, ma dor a bolo tadav go ra tarai na
vinarubu nina pa di poko kikil diat, kan bar ra Luluai na pait ta magit
ure dor, tago pa i dekdek pire ra Luluai pi na valaun pa kana tarai, ba
dia peal tarai, ba ta paupau ka. 7 Ma kana tultul i ga biti tana: U iat, una
pait nam i ki ta ra nuknukim. Dor iat, tago ra nuknukim ia ra nuknukigu.
8 Ma Ionatan i ga biti, Io, dor a bolo upi ra tarai diat a gire ilam dor. 9 Ona
dia biti, Amur a tur abara tuk tar avet a tadav amur, dor a tur uka, pa dor
a vana tadav diat; 10 ma ona dia biti, Amur a tadav avet, io dor a vana,
tago ia ra vakilang ba ra Luluai i tar nur tar diat ta ra lima i dor.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 Damana dir par dir ga vana, ma ra tarai Pilistia dia ga gire dir, ma
dia ga biti: Ea, gire ra tarai Ebraio dia irop kan ra umana tung nina dia
ga paraparau tana; 12 amur a mai, ma avet a vateten amur. Ma Ionatan
i ga biti tai kana tultul: Una tutua murmur tagu tago ra Luluai i tar tul
tar diat ta ra lima i Israel. 13 Ma Ionatan i ga kakau tutua ma kana tultul
i ga murmur ia, ma ba Ionatan i ga ubu ra tarai Pilistia dia ga bura
ta ra luaina matana, ma kana tultul i ga doko diat. 14 Ma ta ra luaina
vardodoko Ionatan dir ma kana tultul dir ga doko a ura a vinun na
tutana.
15 Ma ra bunurut i ga kor vanavana ta ra gunagunan ma ta ra
tamataman, ma pire ra tarai na vinarubu, tuk tar ra umana loko nina
dia ga ra pa ra gunagunan, ma ra tarai na vinarubu par dia ga burut
na kaia; ma ba i ga guria bula a bunurut ure God i ga vadadar ra tarai.
16 A umana monamono kai Saul aro Gibea dia ga gire ra purpuruan ta ra
gunagunan ba ra tarai dia ga vana vurburbit tana.
17 Ma Saul i ga biti tai kana tarai na vinarubu: Avat a tikan, ma avat a
kapa ba to ia i ga vana kan dat. Ma ba dia ga tikan di ga kapa ba Ionatan
dir ma kana tultul pa dir ga ki varurung ma diat. 18 Ma Saul i ga biti tai
Akia: Avat a kap ra bok kai God uti; tago ta nam ra e ra bok kai God i ga
ki pire ra tarai Israel. 19 Ma ba Saul dir ga tata boko ma ra tena tinabar,
ra purpuruan ta ra gunan kai ra tarai Pilistia i ga ngala vanavana. Ma
Saul i ga biti tai ra tena tinabar: Una tak vue ra limam. 20 Ma Saul ma ra
tarai na vinarubu nina dia ga ki varurung me dia ga vut upi ra vinarubu.
Ma ra tarai Pilistia dia ga ubu vargilgiliane diat ma ra pakat na vinarubu,
ma i ga ngala muka ra purpuruan, 21 ma ra umana te Ebraio nina dia
ga varubu maravut ra tarai Pilistia, ma dia ga varagur ma diat ta ra
gunan na vinarubu, dia ga tur likun pi diat a maravut ra tarai Israel,
diat nina dia ga varagur ma Saul ma Ionatan. 22 Ma ra tarai Israel nina
dia ga paraparau ta ra pakana i lualuana ta ra papar Epraim, ba dia ga
valongore ba ra tarai Pilistia dia ga tar lop, diat bula dia ga korot mur
diat ta ra vinarubu. 23 Damana ra Luluai i ga valaun Israel ta nam ra
bung; ma ra vinarubu i ga bolo vanavana Bet-Aven.
24 Ma ra tarai Israel dia ga ki na malari ta nam ra bung; tago Saul i ga
vavalima ure ra tarai na vinarubu dari: Na kaina pire ra tutana nina i
ian ba pa i ravian boko; na ki tuk ina pait ra varobo pire kaugu umana
ebar. Damana pa ta tikai i ga ian. 25 Ma ra tarai par dia ga tadav ra
lokor, ma ra polo na bulit na livur i ga ki ta ra pia. 26 Ma ba ra tarai dia
ga vanavana ta ra lokor, ea, ra polo na bulit na livur i ga tup ia; ma pa
ta tutana i ga vung ra limana ta ra ngiene, tago ra tarai na vinarubu dia
ga burut na kaia ure nam ra varvalima. 27 Ma Ionatan pa i ga valongore
tamana ba i ga pait ra varvalima pire ra tarai na vinarubu, damana i ga
tulue kana ram, nina i ki ta ra limana, ma i ga tuk pa ra polo na bulit

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na livur ma ra nguna, ma ba i ga vung ra limana ma ra polo na bulit na
livur ta ra ngiene, a ura kiau na matana dir ga bagabagele. 28 Tika na
tutana i ga biti tana: Tamam i tar vavalima gori ure ra tarai na vinarubu,
ma i biti ba na kaina pire nam ra tutana nina i ian ta go ra bung. Ma ra
tarai dia bilua ma ra mulmulum. 29 Ma Ionatan i ga biti: Tamagu i tar
vakaina ra gunan; ava gire ra ura kiau na matagu dir bagabagele tago
iau ga valar ta ik a polo na bulit na livur. 30 Gala ra tarai na vinarubu dia
ga tar en ta ngala ta nam nina dia ga ra pa ia tai ra ebar, gala ra vinirua
pire ra tarai Pilistia ta go ra bung na ga tia ngala ta nina di tar pait ia.
31 Ma dia ga ubu ra tarai Pilistia ta nam ra bung papa aro Mikmas ma
tuk uro Aialon, ma ra tarai na vinarubu dia ga bilua. 32 Ma ra tarai na
vinarubu dia ga vilau upi ra magit di ga ra pa ia, ra umana sip, ma ra
umana bulumakau, ma ra umana nat na bulumakau, ma dia ga ubu doko
diat, ma dia ga en diat varurung ma ra gapu i diat. 33 Ma ba di ga ve Saul
ba ra tarai na vinarubu dia tar varpiam tadav ra Luluai ba dia ga en ra
viono ma ra gap tana, Saul i ga ve diat nina dia ga kap ra varvai pirana:
Avat a pul pa tika na vat uti piragu. 34 Ma Saul i ga biti ta diat: Avat a
tadav ra tarai na vinarubu, ma avat a ve diat par ba tikatika na tutana na
kap uti kana bulumakau ba kana sip, ma na doka ati; koko diat a varpiam
tadav ra Luluai ba dia en ra viono ma ra gap tana. Damana ra tarai na
vinarubu par dia ga kap tadav ra Luluai nina ba tikatikai i ga vatur vake
ta ra limana, ma i ga doka abara. 35 Ma Saul i ga pait ta uguugu ure ra
Luluai, a luaina uguugu nina i ga pait ia ure ra Luluai.
36 Ma Saul i ga biti: Dat a korot mur ra tarai na vinarubu ta ra marum,
ma dat a vapurpuruan diat tuk na malana. Dat a doko vapar diat upi
koko ta tikai na laun valili. Ma ra tarai na vinarubu dia ga biti: U iat. Ma
ra tena tinabar i ga biti: Dat a matoto tai God ati. 37 Ma ba Saul i ga tir
God ba, Dave, ina korot mur ra tarai Pilistia; una nur tar diat pire Israel?
God pa i ga bali ia ta nam ra bung. 38 Ma Saul i ga biti tai ra umana
luluai na vinarubu: Avat a mai, ma avat a tikan tadav nina ra tutana
a varpiam i ki tana. 39 Iau vavalima tai ra Luluai, nina i valaun Israel,
gala i ki tai Ionatan iat natugu, na mat ika. Ma pa ta tikai ta ra tarai na
vinarubu i ga varvai ure. 40 Ma Saul i ga biti tai Israel par: Avat a tur tai
tika na papar, ma amir ma Ionatan tai tika na papar. Ma ra tarai dia ga
biti: U iat. 41 Ma Saul i ga araring dari: Ea, Luluai, a God kai Israel, ta ra
ava pa u bali kaum tultul ta go ra bung? Ona ra varpiam i ki ta mimir
ma natugu Ionatan, boina ba da tadav ra vat Urim ta ra varpadailam, ma
ona ra varpiam i ki tai ra tarai Israel, boina ba da tadav ra vat Tumim ta
ra varpadailam. 42 Ma di ga padapadailam tai Saul dir ma Ionatan, ma ra
tarai na vinarubu dia ga langalanga. Ma Saul i ga biti: Da padapadailam
ta mimir ma Ionatan. Nina iat ta mimir ba ra Luluai i vakilang ia na mat.
Ma ra tarai na vinarubu dia ga biti tai Saul: Koko muka da pait go; ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Saul pa i ga torom; ma ba dia ga padapadailam ta dir ma Ionatan natuna,
di ga vakilang Ionatan.
43 Ma Saul i ga biti tai Ionatan: Una ve iau ure ra magit u tar pait ia.
Ma Ionatan i ga biti tana: A dovotina iau tar tuk ra polo na bulit na livur
ma ra ngu kaugu ram, ma iau tar en kilang ia; iau go kari, ma iau ki na
vaninara pi ina mat. 44 Ma Saul i ga biti: A dovotina una mat; gala pata,
God na pait ra balbali piragu ma ra magit i ngala tana. 45 Ma ra tarai na
vinarubu dia ga biti tai Saul: Da doko Ionatan, Ionatan nina i tar pait
go ra ngala na niuvia ure Israel? Koko muka. Da ra Luluai i laun pa ta
kopono pepe na uluna na bura ra pia, tago ta ra maramaravut kai God i
tar uvuvia ta go ra bung. Damana ra tarai na vinarubu dia ga valaun pa
Ionatan kan ra vinirua.
46 Ma Saul i ga korot murmur mule ra tarai Pilistia, ma ra tarai Pilistia
dia ga lilikun tar ta kadia langun.
47 Ma ba Saul i ga kale pa ra varkurai Israel i ga varubu ma kana
umana ebar nina dia ga tur kikil ia. I ga varubu ma Moab, ma ra tarai
Amon, ma Edom, ma ra umana king Soba, ma ra tarai Pilistia; ma nina
diat i ga tut ure diat i ga uvia pa diat. 48 Ma ra iangina i ga rararang ba
i ga uvia pa ra tarai Amalek, ma i ga valaun Israel kan ra dekdek i diat
nina dia ga ra pa kadia tabarikik.
49 Go ra iang i diat ra umana natu i Saul, a utul a tutana, Ionatan, Isvi
ma Malkisua; ma ra iang i ra ura vavina, Merab ra luaina, ma Mikal a
muruna. 50 Ma ra iang i ra taulai kai Saul, Akinoam natu i Akimas: ma ra
iang i kana luluai na vinarubu, Abner natu i Ner, nina dir matuana ma
Saul. 51 Kis, a tama i Saul, ma Ner, a tama i Abner, dir a ura natu i Abiel.
52 Ma ta ra umana kilala ba Saul i ga king tana ra vinarubu i ga dekdek
ma ra tarai Pilistia, ma ba Saul i ga tadav ta rangrang na tutana, ba ta
tena niongor, i ga ting pa ia upi na tena vinarubu.

Saul i varpiam, ma di pilak vue

15 1 Ma Samuel i ga biti tai Saul: A Luluai i ga tulue iau pi ina ku u
pi una king ure kana tarai Israel. Una valongore ra nilai ra Luluai
ma kana tinata piram. 2 Go nina ba ra Luluai kai ra lavur kor i tatike:
Kaugu mamainga ba ina vapagumanene Amalek ure nam i ga pait ia tai
Israel, ba i ga tut ure diat ba dia ga vana maro Aigipto. 3 Io, una tut ure
ra tarai Amalek, ma una uvia pa diat; una vadidim vue diat, ma nina
bula ba kadiat. Koko una valaun pa ta tikai. Una doko ra tarai ma ra
vaden, ra umana bul ma ra umana kuramana, ra umana bulumakau ma
ra umana sip, ra umana kamel ma ra umana as.
4 Ma Saul i ga oro pa ra tarai na vinarubu abara Telaim; di ga luk diat,
a ura mar na arip na marmar na tarai dia vanavana ka ma ra kau i diat,
ma a vinun na arip na marmar na tutana Iuda. 5 Ba Saul i ga tadav ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gunan Amalek dia ga ki parau ma kana tarai ta ra male. 6 Ma Saul i ga
biti tai ra tarai Ken, Avat a vana kan ati; koko avat a ki varurung ma ra
tarai Amalek, kan ina nila vue avat varurung ma diat, tago ava ga pait ra
boina tadav ra tarai Israel ba dia ga irop maro Aigipto. Damana ra tarai
Ken dia ga kakari kan ra tarai Amalek.
7 Ma Saul i ga ubu ra tarai Amalek, ma i ga korot mur diat papa Telaim
ma tuk uro Sur ta ra papar a taur tai Aigipto. 8 I ga ben vavilavilau
Agag, ra king Amalek, ma ra tarai i ga vadidim vue diat; pa ta tikai i ga
langalanga. 9 Ma Saul, diat ma kana tarai na vinarubu, dia ga valaun pa
Agag ma nam bula nina ba i ga boina ma i ga bira ta ra kikil na sip ma ra
kikil na bulumakau, ma ra umana nat na sip bula; ma dia ga nila vue ra
tabarikik nina ba pa i ngatngat ma pa i boina.
10 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Samuel dari: 11 Iau ligur tago
iau ga pilak pa Saul upi na king, tago pa i mur mule iau; pa i tar pait ot
pa kaugu umana vartuluai. Ma Samuel i ga kankan, ma i ga vovo bat
ra Luluai ta nam ra marum parika. 12 Ma ta ra malana i ga vana pi na
barat Saul; ma di ga ve Samuel ba Saul i ga vana uro Karmel, ma i ga tar
vatut ta vat na im abara, ma go i tar bolo uro Gilgal. 13 Ba Samuel i ga
pot tadav ia, Saul i ga biti: A Luluai na vadoane u, iau tar pait ot pa ra
vartuluai kai ra Luluai. 14 Ma Samuel i ga tir ia: Ma ava laka go ra tinangi
ai ra umana sip i tangi ta ra talingagu? Ma ava bar laka ra nilai ra umana
bulumakau nina iau valongore? 15 Ma Saul i ga biti: Dia ga ra pa diat pire
ra tarai Amalek; ra tarai na vinarubu dia ga valaun pa nam i boina tai
ra umana sip ma ra umana bulumakau upi diat a vartabar me tadav ra
Luluai kaum God. 16 Ma Samuel i ga biti tai Saul: Una ki mut, ma ina ve
u ure nam nina ra Luluai i tar ve iau tana ta ra marum. Ma Saul i ga biti:
Una tata ka.
17 Ma Samuel i ga biti: A dovotina pa u ga nuk vangala pa u iat mulai,
ia kaka, vakir u a lualua laka pire ra lavur vuna tarai Israel? A Luluai i
ga ku u upi una king ure ra tarai Israel. 18 Ma ba ra Luluai i ga tulue u pi
una vadidim vue ra umana tena varpiam Amalek, ma pi una ubu diat tuk
tar diat a panie, 19 ta ra ava bar pa u ga tia torom ta ra nilai ra Luluai?
Ta ra ava u ga vut upi ra magit di ga ra pa ia? Dari u ga pait ra varpiam
ta ra mata i ra Luluai. 20 Ma Saul i ga biti.tai Samuel: Iau ga torom ta ra
nilai ra Luluai, ma iau ga vana upi nam ra Luluai i ga tulue iau tana. Iau
ga ben vavilavilau Agag ra king Amalek, ma iau ga vadidim vue ra tarai
Amalek. 21 A tarai na vinarubu ka dia ga kap pa ta umana ta nina dia ga
boina ta ra umana sip ma ra umana bulumakau, upi ure ra tinabar tadav
ra Luluai kaum God, nina ba di ga kure ba da nila vue diat. 22 Ma Samuel
i ga biti:

Dave, a Luluai i manane bar ra tinabar di tuntun tar ia, dir ma ra
vartabar,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Da i manane ra tinorom ta kana tinata?
A tinorom i boina ta dir ma ra tinabar.
A kini na valavalongor tana i boina ta dital ma ra bira ma ra viono sip, a tomotoina.
23 Tago a tinut na varpiam i kaina da ra varpiam ai ra papait,
Ma ra nimur na nuknukina iat i kaina da ra lotu tadav ra umana tabataba.
Tago u ga vung vaire vue ra tinata kai ra Luluai,
Damana ra Luluai i ga vung vaire vue u,
Upi galiaka una king mulai.
24 Ma Saul i ga biti tai Samuel: Iau tar pait ra varpiam, ma.iau tar.piam
vue ra vartuluai kai ra Luluai ma kaum lavur togotogo. Iau ga burutue ra
tarai na vinarubu, kari iau ga pait nam dia ga vovo pa iau ure. 25 Iau lul
u ba una re vue kaugu varpiam, ma dor a talil pi ina lotu tadav ra Luluai.
26 Ma Samuel i ga biti tai Saul: Pata, pa ina talil mulai ma u tago u tar
vung vaire vue ra tinata kai ra Luluai, ma tago ra Luluai i tar vung vaire
vue u pi koko una king mulai. 27 Ba Samuel i ga tur tapuku, Saul i ga tabe
vake ra ngu i kana olovoi, ma i ga tarada; 28 ma Samuel i ga biti tana:
Go ieri ra Luluai i tar rada vue ra varkurai ure Israel kau u, ma i tar tul
tar ia tai tika na talaim nina i boina ta mumur. 29 Ra Minamar ai Israel
pa na vavaongo ma pa na pukue ra nuknukina; vakir ia ra tutana pi na
nukpuku. 30 Ma Saul i ga biti: Iau tar pait ra varpiam, ia kaka una ru iau
ta ra mata i kaugu umana luluai, ma ta ra mata i kaugu tarai Israel; una
varagur ma iau pi ina lotu tadav ra Luluai kaum God. 31 Ma Samuel dir ga
varagur ma Saul, ma Saul i ga lotu tadav ra Luluai.
32 Ma Samuel i ga biti: Avat a ben Agag ra king Amalek uti piragu;
ma Agag i ga vanavana ma ra gugu tadav ia, ma i ga biti: A minat i tar
pakit iau. 33 Ma Samuel i ga biti tana: Da kaum pakat na vinarubu i ga
vatakunuan ra vaden, damana bula tinam na tabun. Ma Samuel i ga kutu
gigi Agag ta ra luaina mata i ra Luluai abara Gilgal.
34 Ma namur Samuel i ga vana uro Rama, ma Saul i ga vana uro Gibea
ta kana gunan iat. 35 Ma Samuel pa i ga ti giragire mule ge Saul lua ta
kana minat. Ma Samuel i ga tabun ure Saul. Ma ra Luluai i ga ligur ba i
ga vaki Saul upi na king kai ra tarai Israel.

Di ku David upi na king

16 1 Ma ra Luluai i ga biti tai Samuel: Aivia bung boko una tabun
ure Saul, tago iau tar vung vaire vue upi koko na ki na king ure
Israel? Una vabuka kaum ram u ra vavaguai ma ra dangi, ma ina tulue
u tadav Iese ra tutana Beteleem, tago iau tar pilak pa natuna pi na king.
2 Ma Samuel i ga biti: Ina vana dave, tago Saul na valongore ure, ma na
doko iau? Ma ra Luluai i ga biti: Una tak pa ta nat na bulumakau, ma una

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vana me, ma una biti, Iau tar pot upi ina pait ra tinabar tadav ra Luluai.
3 Una ting pa Iese upi nam ra tinabar, ma ina ve u ba ava una pait ia ie,
ma una ku ra tutana nina ba ina ve tar ia tam.
4 Ma Samuel i ga pait nam nina ra Luluai i ga ve ure. Ma ba i ga pot aro
Beteleem, ra umana luluai na gunan dia ga pot ma ra nidadar pirana, ma
dia ga biti: Dave, u pot laka upi ra boina? 5 Ma i ga biti: Maia, iau tar pot
upi ina pait ra tinabar tadav ra Luluai; avat a vagomgom avat, ma dat a
gugu varurung ta ra tinabar. Ma ia iat i ga vagomgom Iese ma ra umana
natuna, ma i ga ting pa diat upi ra vartabar.
6 Ma ba dia ga pot ma i ga bobobe Eliab, i ga nuknuk ba a dovotina
go nina iat ra Luluai i tar pilak pa ia, go i tur ta ra luaina matagu. 7 Ma
ra Luluai i ga biti tai Samuel: Koko una nuk upi ra pal a pakana, ba
a lolovina; iau tar pilak vue, tago ra Luluai pa i gigira da ra tutana i
gigigira; a tutana i gire ra pal a paka ka, ma ra Luluai i gire ra bala i ra
tarai. 8 Ma Iese i ga oro upi Abinadab, ma i ga ben ia ta ra luaina mata
i Samuel, ma Samuel i ga biti: A Luluai pa i ga pilak pa bula go. 9 Ma
Iese i ga ve Sama ba na bolo ta ra luaina mata i Samuel, ma Samuel i ga
biti: Ma go bula ra Luluai pa i ga pilak pa ia. 10 Ma Iese i ga ve lavurua
na natuna pi diat a bolo ta ra luaina mata i Samuel, ma Samuel i ga biti
tai Iese: A Luluai pa i ga pilak pa ta tikai ta go diat. 11 Ma Samuel i ga
tir Iese: Dave, ra umana natum parika akari? Ma i ga biti: Tikai boko, a
muruna kakit, ia kaka ia ra tena balabalaure kikil na sip. Ma Samuel i ga
biti: Una vartuluai upi ia, i mamat ba dat a ki ta go ra nian tuk tar ba na
pot. 12 Ma Iese i ga vartuluai upi ia, ma i ga ben varuk ia; ma ia ra metek
na bul, ma i ga kubar ra pepe na uluna, ma ia ra vakak. Ma ra Luluai i
ga biti: Una tut, ma una ku ia, tago ia iat nam. 13 Ma Samuel i ga tak pa
ra ram u ra vavaguai ma ra dangi tana, ma i ga ku ia ta ra luaina mata
i ra umana turana; ma papa nam ra bung ra Tulungea i ra Luluai i ga
vangangap David. Ma Samuel i ga tut ma i ga vana uro Rama.

David i ub ra pagol pire Saul

14 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga vana kan Saul, ma ra kaina tulungen
tai ra Luluai i ga vaburut ia. 15 Ma ra umana tultul kai Saul dia ga biti
tana: Ea, a kaina tulungen tai ra Luluai i vaburut u, 16 boina ba avet a
tikan upi ta tikai nina a tena ubuubu pagol, ma ba ra kaina tulungen
i monong u, na ubu ra pagol ma una lagar tana. 17 Ma Saul i ga biti tai
kana umana tultul: Io, avat a tikan upi ta tena ubuubu pagol, a melemuna
tana, ma avat a ben ia uti piragu. 18 Ma tika na barmana i ga biti: Iau tar
vakilang ra natu i Iese ra te Beteleem ba ia ra melemuna ta ra ubuubu
pagol, ma ia ra rangrang na tutana bula, a tena vinarubu ma i kabinana,
a vakak na barmana ma ra Luluai i ki tana. 19 Ma Saul i ga tulue ta
umana tultul pire Iese, ma dia ga biti: Una tulue natum David uti piragu,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nina i balaure ra kikil na sip. 20 Ma Iese i ga tak pa ra vinun na gem,
ma tika na pal a tava a polo na vuai na vain tana, ma ra nat na me, ma
i ga vakoa ta ra as, ma i ga tulue diat varurung ma natuna David pire
Saul. 21 Ma ba David i ga pot pire Saul, ma i ga tur ta ra luaina matana,
Saul i ga mari ia, ma i ga tul tar ia upi ia tikai ta diat kana umana tena
kapkap vargal. 22 Ma Saul i ga tulue ta tinata pire Iese, ma i biti: Boina ba
David na toratorom piragu, tago iau gugu tana. 23 Ma vatikai ba ra kaina
tulungen tai ra Luluai i ga monong Saul, David i ga tak pa kana pagol,
ma i ga ub ia tuk tar Saul i ga lagar mulai, ma ra kaina tulungen i ga
vana kan ia.

David i doko Goliat

17 1 Ma ra tarai Pilistia dia ga vaninare kadia tarai na vinarubu pi
diat a tut na vinarubu; dia ga pot varurung aro Soko aina ta ra
langun Iuda, ma dia ga ngo pit livuan Soko ma Aseka ta ra langun Epes-
Damim. 2 Saul ma ra tarai Israel dia ga pot varurung, ma dia ga ngo pit ta
ra male Ela, ma dia ga tur tatamiai kakapi upi ra tarai Pilistia. 3 Ra tarai
Pilistia dia ga ki tai tika na papar a male, ma ra tarai Israel tai ta ra tikai,
ma ra male i ga ki livuan ta diat.

4 Ma tika na te Pilistia, a rangrang na tutana maro Gat, a iangina
Goliat, i ga irop kan ra tarai na vinarubu Pilistia; kana lolovina i ga
da tika na pokono ma ra papar. 5 I ga toke pa ra kere, ma i ga ule ra
ongaongoi di ga pait ia ma ra umana vulegi na palariam, ra mamatina
i ga da ra lavuvat na vinun na kilogram (a ura mar na paun), 6 ma i ga
vung ra bakbakit ai ra kakene, ma i ga taline ra rumu i mangi ta ra ul
a varana; go parika di ga pait ia ma ra palariam gobol. 7 Ra palpalum
i kana ngala na rumu i ga da ra davai nina i ki ta ra ur na virvir mal,
ma ra mamat i ra ngie i kana rumu, nina i palariam, i ga da a vinun ma
tika na kilogram (a ura vinun ma a ilima na paun); kana tena kapkap
bakbakit i ga lualua tana.

8 I ga tur ma i ga oraoro pire ra tarai na vinarubu Israel dari: Ta ra
ava ava tur tatamiai upi ra vinarubu? Vakir laka iau a te Pilistia, ma
avat a umana vilavilau tai Saul? Avat a pilak pa tikai ta vavat pi na vana
uti piragu. 9 Gala na doko iau ta ra vinarubu avet a vilavilau pire vavat,
ma gala ina uvia, ma ina doka, avat kaveve umana vilavilau, ma avat a
torom uka ta vevet. 10 Ma ra te Pilistia i ga biti bula: Gori iau tut ure ra
tarai na vinarubu Israel, uti ta tutana pi amir a varubu! 11 Ba Saul ma ra
tarai Israel par dia ga valongore go ra umana tinata kai ra te Pilistia, dia
ga ngarangarao, ma dia ga burut na kaia.

12 Ma David, ia ra natu i Iese, ra te Eprata maro Beteleem-Iuda. Ma Iese
i ga tar vangala lavutul na bul tutana, ma i ga patuana ba Saul i ga ki na
king, ma pa i ga tale pi na mur ra utul a luaina natuna ta ra vinarubu.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

13 Ma go ra iang i ra utul a natuna nina dital ga vana ta ra vinarubu:
Eliab, ra luaina, ma namur Abinadab, ma ra vautuluna Sama. 14 David ia
ra muruna kakit; ra utul a luaina dital ga varagur ma Saul. 15 David i ga
varvarvakai pire Saul, ma i ga balaure bula ra umana sip kai tamana aro
Beteleem. 16 Ma ra rangrang na tutana Pilistia i ga tur ra malana ma ra
ravian ta ra luaina mata i ra tarai Israel ure ra ivat na vinun na bung.
17 Ma Iese i ga biti tai natuna David: Una tak pa go ra epa na vit di
ga rang ia, ma go ra vinun na gem, ma una kap lulut diat pire ra utul a
turam ta ra gunan ra tarai na vinarubu dia ngo pit tana; 18 una kap bula a
vinun na tiis tadav ra lualua ta kadital loko. Una titir upi ra utul a turam
ba dital dave, ma una kap ta varvai ure dital uti piragu. 19 Ma Saul ma ra
tarai na vinarubu par Israel dia ga ki ta ra male Ela, ma dia ga varubu
ma ra tarai Pilistia.
20 Ma David i ga tut ta ra malana, ma i ga nur kapi ka ra kikil na sip
tai ra tena balabalaure sip, ma i ga kap pa nina ra magit Iese i ga tulue
me, ma i ga vana da di ga tulue. Ba i ga pot nagam aina dia ga ngo pit
ie, i ga ti valongore ke ra tarai na vinarubu dia ga kukula ba dia vana ta
ra vinarubu. 21 Ma ra tarai Israel ma ra tarai Pilistia dia ga tur tatamiai
upi ra vinarubu. 22 Ma David i ga tul tar ra umana pupulu tai nina i ga
balaure ra tabarikik, ma i ga vutvut tadav ra tarai na vinarubu upi na
matoto ure ra utul a turana.
23 Ma ba i ga tatata pa dital nam ra rangrang na tutana i ga ti tur rikai
ka kan ra tarai Pilistia. Ma go ra tutana ia ra te Pilistia maro Gat, ma
a iangina Goliat. I ga vul diat da lua, ma David i ga valongore. 24 Ma ra
umana tutana par Israel dia ga lop ma ra bunurut ba dia ga gire, 25 ma
dia ga biti: Ea, ava tar gire laka nam ra tutana nina i vut ma i vul Israel?
Ra king na tul tar ra ngala na tabarikik tai nina ba na doka; na tul ta
bula natuna tana, a vavina, ma diat ta ra kuba i tamana diat a vatur vake
ra kini langalanga livuan tai Israel.
26 Ma David i ga biti tai nina dia ga tur maravai pirana: Da tul tar ra
ava pire nina ra tutana ba na doko nam ra te Pilistia abara, ma na pun
vue go ra niruva tai Israel? Tago to ia go ra te Pilistia, nina pa i mur ra
pokakikil, pi na kulume ra tarai na vinarubu kai ra God a launa? 27 Ma
ra tarai na vinarubu dia ga ve da lua ure nina ra tutana ba na doko ra te
Pilistia. 28 Ma Eliab, a luaina turana, i ga valongore ba dia ga tata ma ra
tarai; i ga kankanuane David, ma i ga biti: Ta ra ava u tar vana uti? U ga
tibe to ia pi na balaure ra umana sip, a umana biaui, ta ra bil? Iau nunure
kaum ninguk, ma ba u mur uka ra nuknukim; u ga pot ika pi una gire
ra vinarubu. 29 Ma David i ga biti: Ava bar i kaina tagu? Iau tia titir ika.
30 Ma i ga tur tapuku, ma i ga titir da lua, ma ra tarai na vinarubu dia ga
bali ia da lua. 31 Ba dia ga valongore nam David i ga tatike, ra tarai na
vinarubu dia ga ve Saul ure; ma dia ga ben pa ia tadav Saul.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

32 Ma David i ga biti tai Saul: Kaugu luluai, koko una burut, kaum
tultul na vana ma na varubu ma ra te Pilistia. 33 Ma Saul i ga biti tai
David: Pa i tale u pi una tut ure go ra te Pilistia pi amur a varubu me,
tago u a barmana ka, ma ia, i ga varubu papa ania i ga barmana.
34 Ma David i ga biti tai Saul: Kaum tultul i ga balaure ra kikil na sip
kai tamana, ma ba ta leon, ba ta bear[b] i ga ra pa ra sip kan ra kikil na
Sip, 35 iau ga korot mur ia, ma iau ga ub ia, ma iau ga valaun pa ia kan
ra ngiene, ma ona i ga tut ure iau, iau ga tabe vake ra kabene, ma iau
ga kita doka. 36 Kaum tultul i ga doko ta umana leon ma ta umana bear
bula, ma go ra te Pilistia, nina ba pa i nunure ra pokakikil, na da tikai ta
diat, tago i kulume ra tarai na vinarubu kai ra God a launa. 37 A Luluai
nina i ga valaun iau kan ra lima i ra leon ma ra lima i ra bear, na valaun
iau kan ra lima i go ra te Pilistia. Ma Saul i ga biti tai David: Una vana,
ma boina ba ra Luluai na maravut u.
38 Ma Saul i ga vamong David ma kana umana mal, ma i ga vatoke
tar ra kere di pait ia ma ra palariam gobol, ma i ga ule ra ongaongoi
di ga pait ia ma ra umana vulegi na palariam. 39 David i ga vi taun ra
ongaongoi, ma kana pakat na vinarubu, ma i ga valar ra vinavana, ma
pa i ga tale tago pa i ga la ta ra vargal damana. Ma David i ga biti tai
Saul: Pa iau pait valar pa ra vinavana ma go diat. Ma David i ga tak vue
diat, 40 ma i ga tak pa kana buka, ma i ga pilak pa a ilima na lika ta ra
tava alir, ma i ga poe diat ta ra popopoi kai ra tena balabalaure sip; i ga
vature kana vaian ta ra limana, ma i ga vana upi na barat ra te Pilistia.
41 Ma ra te Pilistia bula i ga tut upi na barat David, ma kana tena kapkap
bakbakit i ga lualua tana. 42 Ma ba ra te Pilistia i ga bobo, ma i ga gire David,
i ga kulume tago ia ra barmana ka. 43 Ma ra te Pilistia i ga biti tai David:
Dave, iau a pap vang upi una tadav iau ma ra buka? Ma ra te Pilistia i ga vul
David ta ra iang i kana umana god. 44 Ma ra te Pilistia i ga biti tai David: Una
tadav iau, ma ina tabar ra umana beo liuliu ma ra lavur leing ra pupui ma
ra viom. 45 Ma David i ga biti tai ra te Pilistia: U tar tut ure iau ma ra pakat
na vinarubu ma ra rumu i mangi, ma iau, iau tar tut ure u ta ra iang i ra
Luluai kai ra lavur kor, ra God kai ra loko na tarai na vinarubu Israel, nina
ba u vul ia gori. 46 A Luluai na nur tar u ta ra limagu, ma ina kutu vue ra
ulum, ma ina tabar ra umana beo liuliu ma ra umana leing ta ra gunagunan
ma ra pakam ma ra paka i ra tarai na vinarubu Pilistia, upi ra rakarakan
a gunagunan na nunure ba ra God kai Israel i laun, 47 ma upi diat par ati
maravai diat a kapa ba ra Luluai pa i varvalaun ma ra pakat na vinarubu ba
ra rumu. A Luluai i kure go ra vinarubu, ma na nur tar u ta ra dedek i vevet.
48 Ma ba ra te Pilistia i ga kakari tadav David upi na ub ia, David i ga
vut uro na lua pi dir a varkuvo ma ra te Pilistia; 49 ma i ga pong pa ra lika

---

[b] **17.34** A bear, tika na mangana leing, a tena varkarat ma i ngala ra dekdekina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra popopoi, ma i ga vaian ra pal a matana me, ma ra lika i ga ta ra pal
a matana, ma i ga bura ra pia. 50 David i ga uvia pa ra te Pilistia ma ra
vaian ma ra lika, ma tago pa kana ta pakat, 51 i ga vut tadav ra te Pilistia,
ma i ga tak pa kana pakat kan ra popopoi ai ra pakat, ma i ga pakat kutu
vue ra uluna. Ma ba ra tarai Pilistia dia ga gire ba kadia ngala i ga tar
virua dia ga vilua.
52 Ma ra tarai Israel ma ra tarai Iuda dia ga tut, ma dia ga kukula, ma
dia ga korot mur ra tarai Pilistia tuk ta ra mataniolo uro Gat, ma tadav
ra mataniolo ta ra pia na pal Ekron; ma ra umana kinkin dia ga bura
nangananga papa Saraim tuk uro Gat ma Ekron. 53 Ma ra tarai Israel
dia ga talil kan ra varkorot ma ra tarai Pilistia, ma dia ga kale pa kadia
tabarikik. 54 David i ga kap pa ra lor i ra te Pilistia urama Ierusalem, ia
kaka kana vargal i ga vung ia ta kana pal na mal.
55 Ba Saul i ga gire David i vanavana tadav ra te Pilistia, i ga biti tai
Abner ra luluai i ra tarai na vinarubu: Nam ra barmana, a natu i to ia?
Ma Abner i ga biti tai ra king: Da iau laun, pa iau nunure. 56 Ma ra king i
ga biti: Una matoto ure nam ra barmana ba a natu i to ia.
57 Ma ba David i ga doko ra te Pilistia, ma i ga lilikun mulai, Abner i
ga ben pa ia tadav Saul, ma i ga vatur vake ra lor i ra te Pilistia ma ra
limana. 58 Ma Saul i ga biti tana: Ea, To An, u a natu i to ia? Ma David i
ga biti: Iau ra natu i kaum tultul Iese, nina ba ra te Beteleem.

Ionatan dir pait ra kunubu ma David

18 1 Ba David ma Saul dir ga tar tata par, ra bala i Ionatan i ga vavakai
tai David, ma Ionatan i ga mari ia da i ga mari ia iat mulai. 2 Ma ta
nam ra bung iat Saul i ga vatur David, ma pa i ga mulaot ba na talil mulai ta
ra kuba i tamana. 3 Ma Ionatan dir ga pait ra kunubu ma David, tago i ga mari
ia da i ga mari ia iat mulai. 4 Ma Ionatan i ga tak vue kana olovoi, ma i ga
tabar David me, ma i ga tul tar bula kana pakat na vinarubu ma kana panak
ma kana vipit. 5 Saul i ga tibe David pi na lue ta loko na tarai na vinarubu, ma
i ga pait bulu kana tiniba, ma i ga pait ot pa nam parika ba Saul i ga tibe tar ia
tana; ma ra umana tultul parika kai Saul dia ga manga mari ia.

Saul i varpin ure David

6 Ma ba David i ga lilikun ba i ga tar doko kapi ra te Pilistia, ra vaden
dia ga pot maro ra umana gunagunan par Israel pi diat a barat Saul, ma
dia ga malagene ma ra umana kudu ma ra umana tobo, ma dia ga: gugu
na kaia. 7 Ma ba ra vaden dia ga malagene dia ga kakailai vargil dari:

Saul i tar doko kana ta umana arip na marmar,
Ma David i tar doko kana ta umana vinun na arip na marmar.

8 Ma go ra tinata i ga vangangap Saul, ma i ga kulot i tana, ma i ga biti:
Dia mar ra iang i David ma ta umana vinun na arip na marmar, ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

iangigu dia mar ia ka ma ta umana arip na marmar; ava bar i ki valili pi
na kale pa ia? Ia kaka ra varkurai na king. 9 Ma papa nam ra bung Saul i
ga makmakile David.
10 Ma ta ra bung namur, a kaina tulungen tai God i ga uvia pa Saul, ma
i ga ngangal ta ra bala na kubana. David i ga ubu kana pagol pire Saul
da lua, ma Saul i ga vature kana rumu ta ra limana, 11 ma i ga puak kana
rumu, ma i ga biti: Ina go potone tar David ta ra papar a pal; ma a ura
pakana David i ga lop kan ia.
12 Ma Saul i ga burutue David tago ra Luluai i ga ki tana, ma pa i ga
ki mulai pire Saul. 13 Damana Saul i ga kari vue David kan ra luaina
matana, ma i ga tibe pi na lue ta loko na tarai na vinarubu, ma i ga
pait kana tiniba na lualua pire ra tarai na vinarubu. 14 Ra kabinana kai
David ta ra vinarubu pa i ga kom pit, ma ra Luluai i ga ki vatikai pirana.
15 Ma ba Saul i ga gire ba David i ga kabinana, ma i ga pait ot pa kana
papalum, i ga burutue. 16 la kaka Israel ma Iuda par dia ga mari David,
tago i pait valar pa kana tiniba ta ra vinarubu.
17 Ma Saul i ga biti tai David: Gire Merab, a luaina natugu a vavina,
ina tul tar ia tam pi amur a taulai, ia kaka una tur padikat, ma una
varvarubu ure ra Luluai. (Tago Saul i ga nuk ia dari ba, Pa i boina ba na
virua ta ra limagu, na virua ka ta ra lima i ra tarai Pilistia.) 18 Ma David
i ga biti tai Saul: Iau to ia, ma to ia diat kaugu vuna tarai, ma ra apik
na tarai kai tamagu i dave ta ra gunan Israel, upi dor a barnimuna ma
ra king? 19 Ia kaka ba i ga ot ra bung ba da tul tar Merab natu i Saul tai
David, di ga tia tul tar ia ka tai Adriel ra te Mekolat pi dir a taulai. 20 Ma
Mikal natu i Saul i ga mari David, ma ba di ga ve Saul tana i ga gugu.
21 Saul i ga nuknuk dari: Ina tul tar ia tana upi ina vagu pa ia me, upi na
virua ta ra lima i ra tarai Pilistia; damana Saul i ga biti tai David: Gori
dor a barnimuna a vauruana pakana. 22 Ma Saul i ga ve kana umana
tultul ba diat a tata ivai ma David, ma diat a ve ba, Ra king i gugu ure
u, ma kana umana tultul dia manane u, io, amur a barnimuna ma ra
king. 23 Ma ra umana tultul kai Saul dia ga vaarike ra dari pire David,
ma David i ga biti: Ma dave, ava nuk ia ba pa i mamat laka piragu, ra
luveana, a tutana ba pa kana ta ngala na tiniba, pi amir a barnimuna ma
ra king? 24 Ma ra umana tultul kai Saul dia ga vaarike ra tinata kai David
pirana; 25 ma Saul i ga biti: Avat a ve David ba go ko ra varkul ra king i
mainge ure natuna a vavina, tika na mar na pal i ra pokakikil tai ra tarai
Pilistia.
26 Ma ba ra umana tultul dia ga ve David ure ra tinata kai Saul, i ga
mulaot ma ra gugu pi na barnimuna ma ra king, ma ba pa i ga ti ot boko
ra bung di ga kubu ia, 27 David ma kana umana tutana dia ga vana ma
dia ga doko tika na mar na tutana Pilistia; ma David i ga kap pa ra pal
i ra pokakikil i diat, ma i ga tul vapar tar ra varkul tai ra king upi dir a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

barnimuna ma ra king. Damana Saul i ga tul tar Mikal natuna tana, pi
dir a taulai. 28 Ma Saul i ga gire ba ra Luluai i ga ki tai David; ma Mikal
natu i Saul ga mari ia. 29 Ma Saul i ga manga burutue David, ma Saul dir
ga ebar vatikai ma David.
30 Ta umana pakana ra umana luluai kai ra tarai Pilistia dia ga tut
ure ra umana gunan, ma vatikai ba dia ga tut ure ta gunan, David i ga
kabinana ta diat ra umana luluai na vinarubu kai Saul, ma ra iangina i ga
rararang muka.

Saul i mainge pi na doko David

19 1 Ma Saul i ga ve natuna Ionatan, ma kana umana luluai na
vinarubu, ba diat a doko David. 2 la kaka Ionatan, natu i Saul, i ga
gugu ure David, ma i ga ve David dari: Saul tamagu i anan upi na doko u,
ma ningene ta ra malana una balaure u iat, ma una parau tai ta pakana i
ki ivai. 3 Amir a vana ta ra uma nina u parau tana, ma ina tur ta ra papar
i tamagu. Amir a tata ma tamagu ure u, ma ba iau valongore ta magit ina
ve u tana.
4 Ma Ionatan i ga varvai boboina ure David pire tamana Saul. I ga biti:
Koko ra king na pait ra kaina tai kana tultul David; pa i ga pait ra kaina
piram, i ga torom uka piram. 5 Pa i ga nuk vangala pa kana nilaun ba i ga
doko ra te Pilistia ma ba ra Luluai i ga pait ra ngala na niuvia ure Israel.
U iat u ga gire nam, ma u ga gugu tana. Upi ra ava una ubu David pi una
pait ra varpiam ure ra gapu i nina ba pa i kaina. 6 Ma Saul i ga valongore
ra tinata kai Ionatan, ma i ga vavalima dari: Ta ra nilaun kai ra Luluai
pa da doko David. 7 Ma Ionatan i ga oro pa David, ma i ga ve ure, ma i ga
ben pa David tadav Saul, ma i ga toratorom mulai tana da lua.
8 Ma ba di ga tur pa mule ra vinarubu David i ga vana ma i ga varubu
ma ra tarai Pilistia, ma i ga doko ta mangoro ta diat; ma dia ga vilau
tana. 9 Ma ra kaina tulungen tai ra Luluai i ga monong Saul ba i ga ki
ta ra kubana ma ra rumu ta ra limana. Ma ba David i ga ubu ra pagol,
10 Saul i ga valar ia pi na go potone David ta ra papar a pal ma ra rumu.
Ma David i ga paelep, ma Saul i ga go ra papar a pal ma ra rumu, ma
David i ga vilau ma i ga lop.
11 Ta nam ra marum Saul i ga tulue ta umana monamono tadav ra kuba
i David pi diat a kiki uai abara, upi da doka ta ra malana. Ma Mikal, ra
taulai kai David, i ga tigal David, ma i ga biti: Ona pa una valaun pa
mule u go ra marum, ningene una virua. 12 Ma Mikal i ga valure vaba vue
David ta ra mata na kalangar, ma i ga lop. 13 Ma Mikal i ga tak pa kadir
tabataba ai ra pal, ma i ga vung ia ta ra vava, ma i ga pulu ra uluna ma
ra ivuna me, ma i ga tuba ma ra umana mal na vava. 14 Ma ba Saul i ga
tulue ta umana tultul pi diat a kinim vake David, Mikal i ga biti: David i
mait. 15 Ma Saul i ga tulue valilikun diat upi diat a tikan upi David, ma i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga biti ta diat: Avat a puak ia ta kana vava uti, upi ina doka. 16 Ma ba ra
umana tultul dia ga ruk na pal, a tabataba ka ai ra pal i ga va ta ra vava
ma ra ivuna me ta ra uluna. 17 Ma Saul i ga biti tai Mikal: Ta ra ava u ga
valunga iau dari, upi kaugu ebar na lop? Ma Mikal i ga biti tai Saul: I ga
biti tagu, Una pala vue iau, ta ra ava ina doko u?
18 Ba David i ga tar lop, i ga vana tadav Samuel abara Rama, ma i ga ve
ure nam parika Saul i ga pait ia tana; ma dir ma Samuel dir ga vana uro
Naiot pi dir a ki abara. 19 Ma ba di ga ve Saul ba David i ga ki abara Naiot
aina Rama, 20 Saul i ga tulue ra umana tultul pi diat a kinim vake David.
Ma ba ra umana tultul dia ga gire Samuel ba i lue ra umana propet nina
i malamalapang ra bala i diat ma ra varvai na propet, a Tulungea i God i
ga ki taun ra umana tultul kai Saul, ma dia ga tata na propet bula. 21 Ba
Saul i ga valongore ra dari i ga tulue ta umana enana tultul, ma diat bula
dia ga tata na propet. Ma ra vautuluna pakana Saul i ga tulue ta umana
tultul, ma diat bula dia ga tata na propet.
22 Ma Saul i ga kankan muka, ma ia iat i ga vana uro Rama, ma ba i
ga tadav ra kivu, marave ra buana aina ba ra tavul a ruarua rama vue
vit i tur ie, i ga biti: Akave Samuel dir ma David? Ta tikai i ga biti: Dir
akono Naiot aro Rama. 23 Ma ba i ga tur pa ra vinavana upi na tadav
Naiot aro Rama, ra Tulungea i God i ga ki taun ia bula, ma i ga tatata
na propet nangananga, tuk i ga tadav Naiot aro Rama. 24 Ma ba i ga pot
abara i ga pala vue kana umana mal, ma i ga tata na propet ta ra luaina
mata i Samuel tuk i ga bura ra pia, ma i ga va damana ka ta nam ra bung
na keake parika ma ra bung na marum bula. Kari di tatike, Saul i ki
varurung ma ra umana propet!

A kini na bartalaina kai David dir ma Ionatan

20 1 Ma David i ga lop maro Naiot aro Rama, ma i ga vana tadav
Ionatan, ma i ga biti tana: Ava bar iau ga pait ia, ma ava bar
bula kaugu varpiam? Ava bar ra varpiam iau ga pait ia tai tamam upi
na anan dari upi kaugu nilaun. 2 Ma Ionatan i ga biti: Koko muka; pa
una virua; tamagu pa i ti pait ta magit, nina i ikilik ba i ngala, ma pa
i veve value iau tana, ma ta ra ava tamagu na ive go tagu? Pa na pait
ia. 3 Ma David i ga biti tai Ionatan: Tamam i tar kapa ure kador kini na
bartalaina, damana na biti: Pa ina ve Ionatan ure go, kan na tabun tana.
A dovotina da ra Luluai i laun, ma u bula u laun, a kopono tak keke ka
livuan tagu ma ra minat.
4 Ma Ionatan i ga biti tai David: Ava bar u mainge ba ina pait ia tam?
5 Ma David i ga biti tana: Ningene ia ra bung na lukara ure ra kalamana
gai, ma iau, pa ina ki ta ra nian varurung ma ra king; una tul tar iau pi
ina vana ma ina parau na uma tuk na ravian. 6 Ona tamam na titir upi
iau, una ve ba iau ga lul u upi ina vana uro Beteleem ure ra balaguan na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kilala kai kaugu vuna tarai. 7 Ona na biti, Io, i topa ia, kaum tultul pa na
ki na bunurut; ba ona i kulot, a dovotina i tar nuk tadav ta kaina. 8 Boina
ba una mari kaum tultul nina u ga pait ra kunubu kai ra Luluai me; ona
iau iat iau vuna ta ra varpiam, u iat una doko iau; ta ra ava una al pa iau
tadav tamam? 9 Ma Ionatan i ga biti: Koko muka, ona iau valongore ba
tamagu i ga nuk tadav ta kaina ure u, ina ve u tana. 10 Ma David i ga biti:
To ia na ve iau ona tamam na bali u ma ra kankan? 11 Ma Ionatan i ga biti
tai David: Mai, dor a vana uro na uma. Ma dir ga vana uro na uma.
12 Ionatan i ga biti tai David: Ea, ra Luluai ra God kai Israel na vinar
ba ningene ina tir tamagu ta ra pakana bung dari, ba oari, ma ona iau
valongore ta bo na varvai ure David ina tulue ta tultul piram ma ra
varvai; 13 ma ona pata, boina ba ra Luluai na pait ra balbali piragu ma
ra magit i ngala tana. Ba ona tamagu i nuk upi ra kaina boko ure u, iau
iat ina kap ra varvai piram pi una lop; ma ra Luluai na ki piram da i ga
ki pire tamagu. 14 Ba iau laun boko una mari iau da God i varvarmari,
upi koko ina mat. 15 Ma koko na panie kaum varmari pire diat ta ra
kubagu; ba ra Luluai na vapanie vanavana ra lavur ebar kai David kan
ra mata i ra rakarakan a gunagunan, koko da luk tar bula Ionatan ma
diat. Boina ba ra Luluai na kure bali ra umana ebar kai David. 16 Damana
Ionatan i ga pait ra kunubu ma ra apik na tarai kai David, ma ra varobo
kai ra Luluai i ga bura taun ra umana ebar kai David. 17 Ma Ionatan i ga
vavalima mulai pire David ure kana varmari pirana, tago i ga mari ia da
i ga mari ia iat mulai.
18 Ma Ionatan i ga biti tai David: Ningene ia ra bung na lukara ure ra
kalamana gai, ma diat a gire ba pa u ki tana, tago kaum kiki na maup;
19 Ma ba di tadav ra vautuluna bung diat a anan up u. Damana una vana
ta ra pakana u ga parau tana, ma una ki maravai ta ra anguvai vat. 20 Ma
ta ra vautuluna bung ina papanak maravai tana da bea iau vada ta magit.
21 Ma ina tulue ta bul pi na tikan upi ra umana pu. Ona iau oro ra bul
dari, Ea, ra umana pu dia va ta ra papar mamati tam, una kap diat, io,
una vana uti tago na malmal piram, ma ta ra iang i ra Luluai a magit
parika dia boina. 22 Ma ona iau ve ra bul, Ea, a umana pu dia ki akono na
lua tam, io, una vana tago ra Luluai i tulue U. 23 Ma ure nam ra kunubu
dor ga pait ia, ra Luluai na vinar vatvatikai ure dor.
24 Ma David i ga vana ma i ga parau ta ra uma. Ma ba ra lukara ure ra
kalamana gai i ga vut, ra king i ga ki ta ra vatar upi ra nian. 25 Ra king
i ga ki ta kana kiki iat maravai ta ra papar a pal; Ionatan i ga tur, ma
Abner dir ga ki varnga ma Saul; ma ra kiki kai David i ga maup.
26 Ma ta nam ra bung pa i ga tata ure, i ga tia nuk ia ka ba ta magit i
ga tur bat David, nina ba pa i ga vagomgom ia iat ure. 27 Ma ba ra kiki
kai David i ga maup ta ra vauruana bung, a bung i mur ra lukara ure
ra kalamana gai, Saul i ga biti tai natuna Ionatan: Ta ra ava natu i Iese

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pa i ga pot nabung upi ra nian, ma gori bula? 28 Ma Ionatan i ga biti tai
Saul: David i ga lul iau pi na vana uro Beteleem; 29 i ga biti: Una pala vue
iau tago kaveve apik na tarai diat a pait ra tinabar abara, ma ra umana
turagu dia ga vovo pa iau pi ina ki abara; damana ona u mulaot i tana,
na boina ba ina vana pi ina gire ra umana turagu. Go ra vuna ba pa i ki
ati ta ra nian kai ra king.
30 Ma Saul i ga kulot ure Ionatan, ma i ga biti: U a natu i ra vavina a
vilavilau, iau nunure ba amur talaina ma natu i Iese; go na vakaina amur
ma tinam. 31 U, kaum varkurai pa na tur dekdek ba natu i Iese i laun ta ra
gunan. Una vartuluai upi ia, ma da ben ia uti piragu, tago a dovotina na
virua. 32 Ma Ionatan i ga biti tai tamana Saul: Ta ra ava da doka? Ava bar
i ga pait ia? 33 Ma Saul i ga vatur kana rumu pi na ub ia me; ma Ionatan
i ga nunure ba tamana i ga kure ba da doko David. 34 Ma Ionatan i ga
kulot, ma i ga tut kan ra nian, ma i ga ole ra nian ta ra vauruana bung ta
ra gai; go i vuna tago tamana i ga vul ia.
35 Ta ra bung namur, ta ra malana, Ionatan i ga vana ta ra uma ta ra
pakana bung i ga ve David tana, ma dir ga varagur ma ra nat na bul;
36 ma i ga biti tai ra bul ik: Una vutvut, ma una tikan upi ra umana pu
nina ina papanak ma diat. 37 Ma ba ra bul ik i ga vutvut uro na lua, i
ga papanak ma tika na pu uro na lua tana, ma ba ra bul i ga tadav ra
pakana ba ra luaina pu i ga va tana, nina ba Ionatan i ga papanak me,
Ionatan i ga oro murmur ia: Dave, a pu laka pa i va aro na lua tam? 38 Ma
i ga oraoro murmur ra bul ik: Una vutvut, una lulut, koko una ngo. Ma
ra bul ik kai Ionatan i ga kap pa ra umana pu, ma i ga lilikun tadav kana
luluai; 39 ma ra nat na bul pa i ga kapa ure; Ionatan ma David, dir ika dir
ga kapa ure ra kukuraina tana.
40 Ma Ionatan i ga tul tar kana panak ma ra umana pu pire kana bul,
ma i ga ve ba na kap diat ura na gunan. 41 Ma ba ra bul i ga vana papa,
David i ga tut rikai kan ra anguvai vat, ma i ga va timtibum, ma i ga bura
ruru a utul a pakana, ma dir ga vargalum, ma dir ga tangi. 42 Ma Ionatan
i ga biti tai David: Una vana ma ra malmal, ma da dor ga tar vavalima ta
ra luaina mata i ra Luluai, a Luluai na ki livuan ta dor, ma livuan tai ra
umana natugu ma ra umana natum.

David A lop kan Saul

21 1 Ma David i ga tut ma i ga vana, ma Ionatan i ga olo mulai ta ra
gunan. Ma David i ga vana tadav Akimelek, ra tena tinabar aro
Nob. Ma Akimelek i ga dadadar ba i ga barat David, ma i ga biti tana: Ta
ra ava u vana varkolono. ma pa amur varagur ma ta tikai? 2 Ma David i
ga biti tai Akimelek ra tena tinabar: Ra king i ga tulue iau upi ta magit,
ma i ga ve iau ba i tabu ba ta tikai na kapa ure ra magit i ga tulue iau upi
ia, ba ure bula ra magit nina i ve iau tana. Ave tar kubu ma ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tena vinarubu, a umana barmana, ba avet a varkuvo tai ta pakana. 3 Io,
ona a ilima na gem dia ki piram, ba ta magit u ga vung ia, una tul tar
ia tagu. 4 Ma ra tena tinabar i ga biti: Pa ta gem vakuku di vung ia ati, a
gem i gomgom ka. I dave, go ra umana barmana ava varagur ma diat, pa
dia ga tadav laka ra vaden?
5 Ma David i ga biti tai ra tena tinabar: Ave tar ki irai kan ra vaden,
i dari vatikai ba ave vana ma ra umana tena vinarubu. A vinavana
vakuku go ave vana tana, ia kaka di tar vagomgom ra umana popopoi
kai ra tarai, ma go ra bung da manga vagomgom kadia umana popopoi.
6 Damana ra tena tinabar i ga tul tar ra gem i gomgom pirana, a gem na
ginigira i va ta ra luaina mata i ra Luluai, nina dia ga varkiane ma ra
gem i malamalapang ta nam ra bung iat.
7 Ma tika na tultul kai Saul i ga ki abara ta nam ra bung, di ga vake
ta ra luaina mata i ra Luluai; ma a iangina Doeg, a te Edom, a tena
balabalaure vavaguai kai Saul.
8 Ma David i ga tir Akimelek: Dave, pa ta rumu ba pa ta pakat na vinarubu
ati? Pa iau ga kap kaugu pakat na vinarubu, ba kaugu vargal na vinarubu,
tago di ga mainge ba da lulut ta go ra vinavana. 9 Ma ra tena tinabar i ga biti:
Ra pakat na vinarubu kai Goliat, ra te Pilistia, nina u ga doka ta ra male Ela,
di ga pulu ia ma ra mal, ma i ki ta ra papar maro ta ra mal i gomgom. Ona
u mainge ba una tak pa ia upi kaum, una tak pa ia tago pa ta enana ati. Ma
David i ga biti: Pa ta tikai ania dir varogop me, una tul tar ia tagu.
10 Ma ta nam ra bung David i ga burut, ma i ga lop kan Saul tadav Akis
ra king Gat. 11 Ma ra umana luluai na vinarubu kai Akis dia ga biti tana:
Vakir laka go David, ra king na gunan? Pa dia ga malagene laka ure go ra
tutana, ma pa dia ga kaile dari:

Saul i ga doko kana ta umana arip na marmar,
Ma David i ga doko kana ta umana vinun na arip na marmar?

12 Ma David i ga kodop vake kadia tinata ta ra balana, ma i ga burutue
Akis ra king Gat. 13 Ma i ga pepepel, ma dia ga vatur ia, ma i ga ubu ra
umana banbanu, ma i ga ngolangolo ra ngiene tar ta ra ivuna kabene.
14 Ma Akis i ga biti tai kana umana luluai na vinarubu: Ava gire go ra
tutana i longlong, ma ta ra ava ava ga ben ia uti piragu? Dave, iau ki na
niiba vang upi ra longlong na tarai, pi kari ava kap go ra tutana pi na tata
na papaua ta ra luaina matagu? Dave, go ra tutana na ruk ra kubagu?

22 1 Ma David i ga vana, ma i ga lop tadav ra babang kai Adulam;
ma ba ra umana turana ma diat par ta ra apik na tarai kai
tamana dia ga valongore ure, dia ga vana tadav ia abara; 2 ma nina ba
pa i ki bulu, ba i dinau, ba i vartoto, diat par dia ga pot tadav ia, ma i ga
luluai pire diat; ma dia ga papait na varogop ma a ivat na mar na tutana.
3 Ma David i ga vana papa uro Mispe ta ra langun Moab, ma i ga biti
tai ra king Moab: Iau lul u ba tamagu ma nagu dir a ki piram tuk tar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ania ina kapa ure nina ra magit God na pait ia tagu. 4 Damana i ga vana
kan dir, ma dital ga ki varurung ma ra king Moab ba David i ga ki ta ra
babang.
5 Ma ra propet Gad i ga biti tai David: Koko una ki ati, una vana ta ra
langun Iuda. Damana David i ga vana ta ra lokor Keret.

Saul i doko ra umana tena tinabar aro Nob

6 Ma Saul i ga ki ta ra vavai na gelep ta ra buana aro Gibea, ma ra
rumu i ki ta ra limana, ma kana umana luluai na vinarubu dia ga tur
kikil ia ba i ga valongore ba di ga tikan tadav David. 7 Ma i ga biti tai
nam ra umana luluai na vinarubu nina dia ga tur kikil ia dari: A umana
te Beniamin, avat a valongore! Dave, ra natu i Iese na tabar avat tikatikai
laka ma ra pia, ma ra uma na vain? Dave, na vaki avat par upi avat a
kure ra umana loko na tarai na vinarubu, ba ta kopono loko ko, 8 upi avat
a varpit ure iau? Pa ta tikai i ga ve iau ba natugu i ga pait ra kunubu ma
natu i Iese; a varmari kai ta tikai piragu pa i varogop pi bea na ve vakapa
iau ba natugu i ga vangangap kaugu tultul upi amir a ki na ebar me, da
di gire gori. 9 Ma Doeg ra te Edom nina i toratorom pire ra umana luluai
na vinarubu kai Saul i ga biti: Iau ga gire ra natu i Iese i pot aro Nob
tadav Akimelek natu i Akitub, 10 ma Akimelek i ga matoto tai ra Luluai
ure, ma i ga tul tar ra nian ma ra pakat na vinarubu kai Goliat ra te
Pilistia pirana.
11 Ma ra king i ga vartuluai upi Akimelek ra tena tinabar nina ba natu i
Akitub, ma ra umana tena tinabar aro Nob ta ra apik na tarai kai Akitub.
Ma ba diat par dia ga pot tadav ra king, 12 Saul i ga biti: U natu i Akitub,
una valongore go. Ma i ga biti: Iau go kari, kaugu luluai. 13 Ma Saul i ga
biti tana: Ta ra ava amur ma ra natu i Iese amur ga varpit ure iau? U ga
tul tar ra gem ma ra pakat na vinarubu pirana, ma u ga matoto tai God
ure, upi na tut ure iau, da da gire ta go ra bung. 14 Ma Akimelek i ga biti
ta ra king: Ma nuve ta diat kaum umana luluai na vinarubu dir varogop
ma David, nina a dovot na luluai na vinarubu, a nimu i ra king, a lualua
ta diat dia tur na varbalaurai piram, ma di ru ia ta ra kubam? 15 Dave, go
ra luaina pakana vang iau ga matoto tai God ure? Pata tuna. Koko ra king
na takun kana tultul ba ta tikai ta ra apik na tarai kai tamagu; kaum
tultul i ga tuptup uka ure go ra magit. 16 Ma ra king i ga biti: Akimelek,
una virua, avat ma diat par ta ra apik na tarai kai tamam.
17 Ma ra king i ga biti ta diat dia ga varagur me: Avat a tur tapuku ma
avat a doko ra umana tena tinabar kai ra Luluai, tago diat bula dia ga ki
na bartalaina ma David, dia ga nunure ba i ga lop, ma pa dia ga ve iau
tana. Ma ra umana luluai na vinarubu kai ra king dia ga ole, pa dia ga
mainge ba diat a doko ra umana tena tinabar kai ra Luluai. 18 Damana
ra king i ga biti tai Doeg: Una tur tapuku ma una doko ra umana tena

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tinabar. Ma Doeg ra te Edom i ga tur tapuku ma i ga ubu ra umana tena
tinabar; ma ta nam ra bung i ga doko lavutul na vinun ma a ilima na
tutana dia ga mong ma ra mal i gomgom. 19 Ma ra king i ga ubu Nob ra
gunan kai ra umana tena tinabar, ma i ga kamare vue tuna ma ra pakat
na vinarubu, a tarai ma ra vaden, a umana bul ma ra umana kuramana,
a umana bulumakau, a umana as, ma ra umana sip.
20 Tikai ta diat a umana natu i Akimelek natu i Akitub i ga lop, a
iangina Abiatar, ma i ga vana tadav David. 21 Ma ba Abiatar i ga ve David
ba Saul i ga doko ra umana tena tinabar kai ra Luluai, 22 David i ga biti
tai Abiatar: Ta nam ra bung iau ga gire Doeg ra te Edom abara, iau ga
nunure ba na ve Saul; iau iat iau vuna ure ra minat kadiat ta ra apik na
tarai kai tamam. 23 Una ki ati piragu, ma koko una burut, tago nina i
ongor upi na tak vue kaum nilaun na tak value vue kaugu; una ki boina
ati piragu.

David i ki Keila ma ta ra bil

23 1 Ba di ga ve David ba ra tarai Pilistia dia ga tut ure Keila, ma ba
dia ga loalang ta ra umana tavul a ruarua rama vue vit, 2 David
i ga titir pa pire ra Luluai dari: Ina tut vang ure go ra tarai Pilistia? Ma
ra Luluai i ga biti: Una vana ma una ubu ra tarai Pilistia, ma una valaun
ra gunan Keila. 3 Ma ra umana tutana kai David dia ga biti tana: Gala da
ki na bunurut ati Iuda, dat a dave ona dat a tut ure ra tarai na vinarubu
Pilistia? 4 Ma David i ga titir mulai pire ra Luluai, ma ra Luluai i ga biti:
Avat a vana uro Keila tago ina tul tar ra tarai Pilistia ta ra lima i vavat.
5 Damana David ma kana tarai dia ga vana uro Keila. Dia ga ubu ra tarai
Pilistia, ma dia ga kap vue kadia umana vavaguai, ma i ga peal mat ra
umana virua. Damana David i ga valaun ra tarai Keila. 6 (Abiatar, ba i ga
lop tadav David ma ra mal i gomgom, i ga lop tadav ia ta go ra gunan.)
7 Ba di ga ve Saul ba David i ga tar vana uro Keila, Saul i ga biti: God
i tar nur tar ia tagu, tago i tar olo ta ra pia na pal nina a liplip ma ra
matakilalat tana. 8 Ma Saul i ga ting pa ra lavur tarai na vinarubu par upi
diat a vana uro Keila, upi diat a tur vartakalat bat David ma kana tarai
abara. 9 David i ga nunure ba Saul i ga nuknuk ta kaina ure, damana i
ga biti tai Abiatar ra tena tinabar: Una kap ra mal na bongobongo uti.
10 Ma David i ga biti: Ea, Luluai God kai Israel, kaum tultul i ga valongore
vadovot pa ia ba Saul na tut ure Keila, ma na kamare vue ra pia na pal
ure iau. 11 Dave, Saul na vana ur da kaum tultul i valongore? Ea, Luluai
God kai Israel, iau lul u ba una ve kaum tultul ure. Ma ra Luluai i ga biti:
Na vana ur. 12 Ma David i ga biti: Dave, a umana luluai Keila diat a tul
tar avet ma kaugu tarai pire Saul? Ma ra Luluai i ga biti: Diat a pait ia.
13 Damana David ma kana laptikai na mar na tarai dia ga tut, ma dia ga
lop maro Keila, ma pa dia ga ki tai ta gunan tago dia ga vana vurvurbit.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ba di ga ve Saul ba David i ga tar lop maro Keila, i ga tur bat ra
vinarubu tana.
14 Ma David i ga ki ta ra bil ma ta ra lualuana, ma Saul i ga tikan upi ia
ta ra bungbung parika, ma God pa i ga nur tar ia ta ra limana.
15 Ma David i ga burut tago Saul i ga anan upi kana nilaun, ma i ga ki
ta ra bil Sip ta ra gunan Koresa. 16 Ma Ionatan natu i Saul i ga vana uro
Koresa tadav David upi na kap ra varvargat kai God pirana. 17 Ma i ga biti
tana: Koko una burut, tago ra lima i Saul tamagu pa na tikan tadav u;
una king ure Israel, ma ina tur maravai piram; Saul tamagu i kapa muka
ure go. 18 Ma dir ga pait ra kunubu ta ra luaina mata i ra Luluai; ma
David i ga ki abara Koresa, ma Ionatan i ga lilikun tadav ra kubana.
19 Ma ra tarai Sip dia ga pot tadav Saul abara Gibea, ma dia ga biti:
Dave, David pa i parau vang livuan ta vevet ta ra lokalokor aro Koresa?
20 Damana, u ra king, una pait ot pa ra nuknukim, ma una vana ur ma
avet a tul tar ia ta ra limam. 21 Ma Saul i ga biti: Avat a ti doan tai ra
Luluai tago ava ga mari iau. 22 Io, avat a vana, ma avat a nuknuk ure,
ma avat a kapa ure ra pakana i ngo pit tana, ma to ia bar i ga gire abara,
tago di ga ve iau ba i manga kabinana. 23 Avat a nuk pa ia, ma avat a
kapa ure ra umana pakana i paraparau tana, ma avat a lilikun tadav iau,
ma dat a varagur, ma ona i ki ta ra gunan ina tikan upi ia ta ra lavur
papapar Iuda parika.
24 Ma dia ga vana lua tai Saul uro Sip: David ma kana tarai dia ga ki
ta ra kunai aro Maon ta ra male Araba, aina ra papar a taubar ta ra bil.
25 Ba Saul ma kana tarai dia ga tikan upi ia, David i ga valongore ure,
ma i ga vana ur tadav ra vat nina i tur ta ra bala na kunai aro Maon. Ba
Saul i ga valongore ra dari, i ga korot mur David ta ra bala na kunai aro
Maon, 26 ma ba Saul i ga vanavana tai tika na papar a luana, David ma
kana tarai dia ga tia vanavana tai ta ra papar maro pi diat a lop kan Saul,
tago dia ga burutue. Ma ba Saul ma kana tarai dia ga to na vaninara upi
diat a kinim vake David ma kana tarai, 27 a tena kapkap varvai i ga pot
pire Saul ma ra tinata dari: Una talil lulut tago ra tarai Pilistia dia ga tut
ure ra gunan. 28 Damana Saul i ga nur vue ra varkorot murmur David,
ma i ga talil upi na varubu ma ra tarai Pilistia. Ma di ga vaiang nam
ra pakana ba Sela-Amaklekot. 29 Ma David i ga vana papa kan nam ra
pakana, ma i ga ki ta ra umana gunan na bakbakit aro En-Gedi.

David pa i mulaot pi da doko Saul aro En-Gedi

24 1 Ba Saul i ga lilikun kan ra vinarubu ma ra tarai Pilistia di ga
ve ba David i ga ki ta ra bil aro En-Gedi. 2 Damana Saul i ga
pilak pa ra utul a arip na marmar na tutana ta ra tarai Israel par, ma i
ga vana upi na tikan upi David ma kana tarai ta ra umana vat, nina ra
umana kuabar na me dia ki tana. 3 Ma i ga pot tadav ra umana liplip na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

sip, ma tika na babang abara, ma Saul i ga ruk tana upi na valangalanga
ra balana; ma David ma kana tarai dia ga ki ara iat ta ra umana ngovo
ta ra babang na vat. 4 Ma ra tarai kai David dia ga varmaianao ma David
dari: Go iat ra bung nina ra Luluai i ga vamading ure kaum ebar ba na
nur tar ia tam upi una mur ra nuknukim ure. Ma David i ga tut, ma i ga
poko ive pa ra ngu na mal kai Saul; 5 ma a dovotina namur i ga ligur ure
ra dari, tago i ga poko vue ra ngu na mal kai Saul. 6 Ma David i ga biti ta
kana tarai, Koko muka ina pait go tai nina ra Luluai i ga ku ia, ma pa i ga
pi bea ina tulue ra limagu tadav nina ra Luluai i ga ku ia. 7 Damana David
i ga tigal bat kana tarai ma go ra umana tinata, ma pa i ga mulaot ba diat
a ubu Saul.

Ma Saul i ga irop kan ra babang na vat ma i ga vana. 8 David i ga tut
bula, ma i ga irop kan ra babang na vat, ma i ga oro murmur Saul: Kaugu
luluai ra king. Ma ba Saul i ga lingan uro namur David i ga bura rururu
ma ra uluna ra pia, ma i ga va timtibum pirana. 9 Ma David i ga biti tai
Saul: Ta ra ava u valongore diat dia biti ba David i mainge ba na vakaina
u? 10 U iat u gire ba ta go iat ra bung ra Luluai i nur tar u tagu ta ra bala
na babang na vat, ma pa iau mainge ba ina doko u; iau mari u, ma iau
biti ba pa ina tulue ra limagu tadav kaugu luluai, tago ra Luluai i ga ku
ia. 11 Maikir, tamagu, una gire go ra ngu na mal kaum nina iau vatur
ia. Iau tia poko pa ka ra nguna ta kaum mal, ma pa iau doko u; ma una
kapa muka ta go ba ra limagu i langalanga kan ra varpiam. A dovotina u
anan upi kaugu nilaun, ma iau, pa iau ga pait ta varpiam piram. 12 Boina
ba ra Luluai na ki na varkurai pire dor. A Luluai na bali kaum varpiam
piragu tam, ma ure iau iat, a limagu pa na ub u. 13 Da ra tinata valavalar
kai ra tarai lualua, Tai ra tena varpiam, a varpiam i arikai tana iat; ma
ra limagu pa na ub u. 14 A king Israel i tikan upi laka to ia? To ia laka u
korot mur ia? A pap! Ba ra tar! 15 Boina ba ra Luluai na kure, ma na ki na
varkurai pire dor. Boina ba ra Luluai na kure ma na maravut iau, ma na
valangalanga iau kan ra limam.

16 Ba David i ga vatang vapar go ra tinata pire Saul, Saul i ga biti: Dave,
a nilaim go David natugu? Ma Saul i ga tangi mat. 17 I ga biti tai David: U
lia tagu, u tar pait ra boina piragu ma iau tar pait ra kaina piram; 18 ma
go ieri u tar vaot kaum varmari piragu ba pa u doko iau ba ra Luluai i
nur tar iau ta ra limam, tago to ia bar i valaun pa kana ebar ba i tadav
ia? 19 Boina ba ra Luluai na bali ra boina u tar pait ia piragu ma ra boina.
20 Go ieri iau nunure ba a dovotina una king, ma ba di tar tul tar ra
varkurai Israel upi kaum. 21 Una vavalima tagu tai ra Luluai, ba pa una
okole vue ra umana natugu ta ra bung ba ina mat, ma pa una pun vue
ra iangigu kan ra apik na tarai kai tamagu. 22 Ma David i ga vavalima
damana pire Saul; ma Saul i ga lilikun ta ra kubana, ma David ma kana
tarai dia ga lilikun tar ta ra gunan na bakbakit.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

David dir ma Abigail

25 1 Ba Samuel i ga mat, ra tarai Israel par dia ga pot upi diat a
tangtangie, ma dia ga punang ia ta ra kubana aro Rama.
Ma David i ga mareng tadav ra bil Paran. 2 Ma tika na uviana tutana i
ga ki aro Maon, ia kaka kana tabarikik i ga ki aro Karmel; i ga vatur vake
a utul a arip na marmar na sip ma tika na arip na marmar na me; ma i ga
ki gil aro Karmel upi ra varkukut na Sip. 3 A iang i go ra tutana ba Nabal,
ma ra iang i kana taulai Abigail. Ra vavina i ga kabinana ma a potar
na vavina, ma ra tutana i ga ngangar kana tinata, ma pa i ga nunure ra
varmari, ma ia ra te Kaleb.
4 David i ga ki boko ta ra bala na kunai ba i ga valongore ba Nabal
i kut kana umana sip, 5 ma David i ga tulue ra vinun na barmana uro
Karmel, ma i ga ve nam ra umana barmana ba diat a vana tadav Nabal
aro Karmel, ma diat a tata dari ta ra iang i David: 6 Turagu, na tavua
vanavana kaum vuvuvung, ma kadiat bula ta ra kubam, ma na peal
vanavana kaum tabarikik. 7 Iau valongore ba ra umana tena varkukut
dia papalum piram. Kaum umana tena balabalaure sip dia ga ki maravai
pire vevet ba ave ga ki aro Karmel, ma pa ave ga vul diat, ma pa ave ga
varara vue ta magit nina ba kadiat ari ave ga ki varurung ma diat. 8 Una
tir kaum umana barmana ma diat a varvai damana. Damana una mari
kaugu umana barmana, tago ave pot piram ta ra bung na balaguan, ma
una tul tar ra magit i ki maravai piram tai kaum umana tultul, ma pire
natum David.
9 Ba ra umana barmana kai David dia ga pot abara, dia ga vaarike
go parika ta ra iang i David. 10 Ma Nabal i ga kulot, ma i ga tata bali
ra umana tultul kai David dari: To ia David? To ia natu i Iese? I peal ra
umana vilavilau dia lop ta go ra e kan kadia umana luluai. 11 Dave, i topa
ia laka ba ina tak.pa kaugu gem, ma kaugu polo na vuai na vain, ma ra
vio i ra vavaguai iau tar doka ure kaugu umana tena varkukut, upi ina
tul tar ia tai ta umana tutana nina ba kadia gunan iau tuptup ure? 12 Ma
ra umana barmana kai David dia ga tur tapuku ma dia ga lilikun upi
diat a ve David ure go. 13 Ma David i ga biti ta kana tarai: Avat a tak pa
kavava pakat na vinarubu tikatikai. Ma dia ga pait ia. Ma ba David i ga
tak pa kana pakat na vinarubu, i ga ben pa ra ivat na mar na tutana pi
diat a varagur me, ma a ura mar dia ga ki pi diat a balaure ra tabarikik.
14 Ma tika na tena balabalaure sip, a bul uka, i ga ve Abigail ra taulai
kai Nabal dari: David i ga tulue ra umana tultul maro ra pia na kunai
tadav kador luluai pi na oro varvagai, ma i ga vul diat. 15 Ma go ra umana
tutana dia ga mari avet, pa dia ga vul avet, ma pa kaveve ta magit i ga
rara ba ave ga ki varurung ma diat ta ra taman; 16 ta nam ra umana bung
na keake ma ra umana bung na marum ba ave ga balaure ra umana sip

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

maravai pire diat, dia ga balaure avet. 17 I boina ba una kodop ia, ma una
nuknuk tana, tago i ling na purpuruan pire kador luluai ma diat par ta ra
kubana; a dovotina ia ra tena kankan, ma pa i mainge ba na valongore ta
tikai.
18 Ma Abigail i ga lulut, ma i ga tak pa ra ura mar na gem, ma a ura pal
a tava nina a polo na vuai na vain ta dir, ma a ilima na sip di ga tun diat,
ma a ilima na valavalar na kon di ga rang ia, ma tika na mar na kura vuai
na vain di ga vuare, ma a ura mar na gem di pait ia ma ra vuai na lovo;
i ga vako diat ta ra umana as. 19 ma i ga ve ra umana barmana ba diat a
vana na lua, ma ia iat na murmur; ma pa i ga ve Nabal kana tutana.
20 I ga vut ba ma kana as ta ra papar a buana, ma i ga barat David ma
kana tarai ba dia ga vanavana tadav ia. 21 David i ga tia tata ka dari: Iau
ga papalum vakuku ba iau ga balaure ra tabarikik ma ra vurvur magit
kai nam ra tutana abara ta ra taman. Pa ta magit ta kana tabarikik i ga
rara, ma i ga bali ra boina iau ga pait ia ma ra kaina. 22 God na pait ra
balbali pire David ma ra magit i ngala tana, gala ta tutana i laun valili
pirana ba i malana babare. 23 Ma ba Abigail i ga gire David, i ga irop kan
kana as, ma i ga bura rururu ma ra pal a matana ra pia, 24 ma i ga bura
timtibum ta ra ruarua na kauna, ma i ga biti: Kaugu luluai, boina ba ra
vuai ra varpiam na bura taun iau; boina ba kaum tultul a vavina na tata
piram; iau lul u ba una valongore ra tinata kai kaum tultul a vavina.
25 Ea, kaugu luluai, koko una nuknuk ure go ra tuptup na tutana Nabal; a
iangina ba To Papaua, ma ia iat a papaua. Kaum tultul pa i gire ra umana
barmana kai kaugu luluai, nina u tulue diat; 26 pata tuna, kaugu luluai,
ta ra nilaun kai ra Luluai, ma ta kaum nilaun bula, pa iau gire. Ma tago
ra Luluai i tur bat u kan ra vardodoko ba da takun u tana, ma ra varobo
bula ta ra limam iat, kaum umana ebar ma diat dia mainge ba diat a
vakaina kaugu luluai diat a varogop uka ma Nabal. 27 Go tika na vartabar
nina kaum tultul i kap ia ure kaugu luluai, da tul tar ia pire ra umana
barmana nina dia mur kaugu luluai. 28 Ba ta magit kaum tultul i pait ia
nina ba pa i takodo, iau lul u ba una nur vue; tago kaugu luluai i varubu
ure ra Luluai, ra Luluai na kalie ta vuna tarai ure kaugu luluai nina ba na
tur vatikai namur; papa di ga kava u pa di ga na tadav ta varpiam tam.
29 A tarai diat a tut ure u, ma diat a anan upi kaum nilaun bar, ia kaka
da pulu varurungane ra nilaun kai kaugu luluai ma ra umana luana ta ra
varbalaurai kai ra Luluai kaum God. Ma ure kaum umana ebar, ra Luluai
na vavaiane diat da di vavaiane ra umana lika ma ra vaian. 30 Ba ra
Luluai na ga pait ia tai kaugu luluai ra boina parika i ga vamading tana,
ba na ga vaki u pi una luluai ure Israel, 31 a varkurai na bala pa na takun
u, ma kaugu luluai pa na takun ia iat mulai tago di ga lingire vakuku
ra gap, ma tago kaugu luluai i ga pait ra varobo. Ma ba ra Luluai na ga
vangala kaugu luluai, iau lul u ba una nuk pa kaum tultul a vavina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

32 Ma David i ga biti tai Abigail: Da pite ra Luluai ra God kai Israel
tago i tulue u pi una barat iau ta go ra bung. 33 Da pite pa bula kaum
kabinana, ma una ti doan tago u tar valaun iau ta go ra bung kan ra
vardodoko ba da takun iau tana, ma kan ra varobo nina ba iau tar nuk
ia ba ina pait ia ma ra limagu iat. 34 Tago da ra Luluai ra God kai Israel
i laun, nina i tar tur bat iau pi koko ina vakaina u, gala pa u pot lulut
piragu dari, gala pa ta tutana na ga laun valili pire Nabal ba i malana
babare. 35 Ma David i ga alube pa ra vartabar nina Abigail i ga kap ia
pirana, ma i ga biti tana: Una vana tadav ra kubam ma ra malmal. Iau tar
valongore kaum nilul, ma ina pait ika nam u tar lul upi ia.
36 Ma ba Abigail i ga pot tadav Nabal, i ga gugu ma ra tava longlong
tago i ga longlong me, damana Abigail pa i ga ve tai ra magit tuk i ga
malana. 37 Ta ra malana, ba pa i ga longlong mulai ga ma ra polo na vuai
na vain, kana taulai i ga ve ure go parika, ma ra tulungeana i ga tabun,
ma i ga tur uka da ra vat. 38 Ba i ga par ra vinun na bung Nabal i ga mat
ta ra varmonong tai God.
39 Ba David i ga valongore ba Nabai i ga tar mat, i ga biti: Da pite pa ra
Luluai tago i tar obo pa iau ta ra varkulumai kai Nabal piragu, ma i tar
tur bat kana tultul kan ra varpiam; a varpiam kai Nabal, God i tar kure
ba na bura taun ra ulu i Nabal iat. Ma David i ga vartuluai pa Abigail upi
dir a taulai.
40 Ma ba ra umana tultul kai David dia ga pot tadav Abigail aro
Karmel, dia ga biti tana: David i tar tulue avet piram tago i mainge ba na
ben pa u pi kana taulai. 41 Ma Abigail i ga tut, ma i ga va timtibum ma
ra uluna ra pia, ma i ga biti: Kavava tultul a vavina ia ra vilavilau ka, ma
iau ki na vaninara pi ina puk ra pal a kau i ra umana tultul kai kaugu
luluai. 42 Ma Abigail i ga tut lulut, ma i ga ki ta ra as, ma a ilima na
tultul, a umana vavina, dia ga mur ia; ma i ga mur ra umana tultul kai
David, ma dir ga taulai me.
43 Ma David i ga ben pa bula Akinoam maro Iesrel, ma i ga taule dir
parika, 44 tago Saul i ga tul tar Mikal, ra taulai kai David, pire Palti natu i
Lais, a te Galim.

David pa i mulaot pi da doko Saul aro Sip

26 1 Ma ra tarai Sip dia ga pot tadav Saul abara Gibea, ma dia ga
biti: Dave, David pa i parau laka ta ra luana Kakila, nina i tur ta
ra papar a male Araba? 2 Ma Saul i ga ben pa ra utul a arip na marmar na
tutana, nina di ga pilak pa diat, ma dia ga vana ur ta ra bil Sip upi diat a
tikan upi David abara. 3 Ma Saul i ga ngo pit ta ra luana Kakila, nina i tur
ta ra papar a male; David i ga ki ta ra bil, ma i ga gire ba Saul i ga vana
upi ia ta ra bil; 4 ma i ga tulue ra umana monamono, ma dia ga matoto
ure ra pakana ba Saul i ga ki tana. 5 Ma David i ga vana tadav ra pakana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ba Saul i ga ngo pit tana, ma i ga gire ra pakana ba Saul ma Abner natu
i Ner ra luluai ta kana loko na tarai na vinarubu dir ga va tana; Saul i ga
va ta ra bakbakit, ma ra umana tena vinarubu dia ga va kikil ia.
6 Ma David i ga tir Akimelek ra te Ket ma Abisai tura i Ioab dari: Amir
a varagur ma to ia tadav Saul, ma tadav ra pakana dia ngo pit tana?
Ma Abisai i ga biti: Dor a vana. 7 Damana David ma Abisai dir ga ruk ra
marum ta ra pakana dia ga ngo pit tana; ma Saul i ga va ta ra bala na
bakbakit, ma kana rumu di ga page ke ta ra pia maravai ta ra ulu i Saul,
ma Abner ma ra loko na tarai na vinarubu dia ga va kikil ia.
8 Ma Abisai i ga biti tai David: God i tar nur tar kaum ebar ta ra
dekdekim, boina ba ina goa ma kana rumu iat; a kopono pakana ka
ina goa ma na topa ia, pa ina vaura goa ga. 9 Ma David i ga biti tai
Abisai: Koko da doka, tago to ia ba na ubu nina ra Luluai i ga ku ia ma
na langalanga tana? 10 Ma David i ga biti bula: Ta ra iang i ra Luluai,
ra Luluai iat na ub ia; kana bung na minat na vut, ba na vana upi ra
vinarubu ma na virua. 11 Koko muka ba ina tulue ra limagu tadav nina ra
Luluai i ga ku ia; ia kaka una tak pa ra rumu i tur maravai ta ra uluna,
ma ra la na tava. ma dor a vana. 12 Ma David i ga tak pa ra rumu ma ra la
na tava nina dir ga ki maravai ta ra ulu i Saul, ma dir ga vana. Pa ta na i
ga gire dir, ma pa ta na i ga nunure, ma pa ta na i ga tavangun; dia ga va
mat par tago a dekdek na nidiop kai ra Luluai i ga monong diat.
13 Ma David i ga bolo ta ra papar uro, ma i ga tur ta ra ul a luana aro
iat, ma ra ngala na maup i ga ki livuan ta diat ma ra tarai na vinarubu.
14 Ma David i ga oro tadav ra tarai na vinarubu ma tadav Abner natu i
Ner dari: Abner, pa kaum ta balbali? Ma Abner i ga bali ia: To ia nam i
oro? 15 Ma David i ga biti tai Abner: Dave, u laka a rangrang na tutana?
To ia ta ra tarai Israel ba dir varogop ma u? Ta ra ava laka pa u tar
balaure kaum luluai ra king? Ta tikai i tar ruk upi na doko ra king kaum
luluai. 16 Go ra magit u tar pait ia pa i boina. Ta ra nilaun kai ra Luluai
i topa ia ba una virua tago pa u tar balaure muka kaum luluai nina ra
Luluai i ga ku ia. Una gire ra pakana nina ba ra rumu kai ra king ma
kana la na tava dir tar ki tana.
17 Ma Saul i ga valongore ilam ra nilai David, ma i ga biti: Dave, a
nilaim go, David natugu? Ma David i ga biti: la ra nilaigu iat, kaugu
luluai ra king. 18 Ma i ga biti bula: Ta ra ava kaugu luluai i korot mur
kana tultul? Ava iau ga pait ia? Ava bar ra varpiam i vadur ra limagu?
19 Boina, kaugu luluai, ba una valongore nam ba kaum tultul na tatike;
gala ra Luluai i ga vararak u pi una tut ure iau, da pait ra varporong ure,
ba ona ra tarai dia ga vararak u, da vatang kaina ure diat ta ra luaina
mata i ra Luluai, tago dia ga okole vue iau kan ra gunan kai ra Luluai,
ma dia biti, Una lotu tadav ra umana enana god. 20 Ona i mamat ba da
lingire ra gapugu i boina ba na bura ta ra pia maravai aina ra Luluai i ki

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ie, tago ra king Israel i anan upi kaugu nilaun da ra minigulai i anan upi
ra kakaruk na pui ta ra lualuana.
21 Ma Saul i ga biti: Iau tar pait ra varpiam; una talil, David natugu,
ma tago u tar nuk vangala pa kaugu nilaun ta go ra bung, pa ina vakaina
mule u. Iau tar lunga, ma pa iau tar mur ra nga i takodo. 22 Ma David
i ga biti: A rumu kai ra king go, boina ba tika na barmana na bolo
uti ma na kap ia. 23 A Luluai na vapuak dor tikatikai ure ra takodo na
mangamangana ma ra dovot na bala i dor. A Luluai i tar nur tar u tagu ta
go ra bung, ma pa iau mainge ba ina tulue ra limagu tadav nina ra Luluai
i ga ku ia. 24 Ma da iau tar nuk vangala pa kaum nilaun ta go ra bung,
damana bula ra Luluai na nuk vangala pa kaugu nilaun, ma na valaun pa
iau kan ra lavur magit na varmonong.
25 Ma Saul i ga biti tai David: David natugu, una ti doan; una pait ra
umana dekdek na magit ma una uvia pa diat. Ma David i ga vana, ma
Saul i ga talil ra kubana.

David i ki livuan tai ra tarai Pilistia

27 1 Ma David i ga nuknuk ta ra balana, ma i ga biti: Ta tika na
bung boko Saul na ti doko iau; ina pait ika go, ina lop tar ta ra
langun kai ra tarai Pilistia, damana Saul na talanguan, ma pa na tikan
mulai upi iau ta ra langun Israel, ma ina langalanga kan ra limana.
2 Damana David ma ra laptikai na mar na tutana nina dia ga ki varurung
me dia ga vana alalu ta ra gunan uro pire Akis natu i Maok ra king Gat.
3 Ma David ma kana ura vavina, Akinoam ra vavina Iesrel ma Abigail ra
vavina Karmel nina dir ga taulai ma Nabal, ma kana tarai par ma diat ta
ra kubakuba i diat dia ga ki pire Akis abara Gat. 4 Ma ba di ga ve Saul ba
David i ga tar lop uro Gat, io, pa i ga tikan mulai upi ia.
5 Ma David i ga biti tai Akis: Boina ba una mari iau, ma una tul tar iau
pi ina ki tai ta tika na pia na pal ta ra pui, ma ina ki vatikai abara; pa i
tia larina pi ina ki maravai piram ta go ra gunan na king. 6 Ma Akis i ga
tul tar ra gunan Siklag pirana; ari kari a umana king Iuda dia kure ra
gunan Siklag go ieri.
7 Ma David i ga ki ta ra langun kai ra tarai Pilistia a kidoloina kilala
ma a ivat na gai. 8 Ma David ma kana tarai dia ga tut vanavana ure ra
tarai Gesuri, ma ra tarai Gersi, ma ra tarai Amalek, a umana vuna tarai
dia ki ta ra pui papa ra nga uro Sur ma tuk tadav ra langun Aigipto. 9 Ma
ba David i ga uvia pa ta gunan, pa i ga nur vue ta tikai pi na laun valili,
a tarai ba ra vaden; i ga ra pa ra umana sip, ma ra umana bulumakau,
ma ra umana as, ma ra umana kamel, ma ra umana mal, ma namur i ga
vana pire Akis. 10 Ma ba Akis na biti tana, Nuve ra gunan u ga tut ure ta
go ra bung? David na biti, Iau ga tut ure ra papar a taubar ta ra langun
Iuda, (ba ra papar a taubar ta ra langun kai ra tarai Ieramel, ba ra papar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a taubar ta ra langun kai ra tarai Ken). 11 David pa i ga valaun ta tutana
ba ta vavina pi da ben ia uro Gat, tago i ga nuk ia, Diat a vagu tar avet.
Ma David i ga mur nam ra mangamangana ba i ga ki ta ra langun kai ra
tarai Pilistia. 12 Akis i ga nurnur tai David, ma i ga nuk ia ba David na ki
na vilavilau vatikai pirana tago i ga vararak kana tarai Israel pi diat a
milikuane pa ia.

28 1 Ma ta nam ra e ra tarai Pilistia dia ga vut varurung upi diat
a tut ure Israel, ma Akis i ga biti tai David: A dovotina dat a
varagur ma go ra ngala na kor, avat ma kaum tarai. 2 Ma David i ga biti
tai Akis: I boina, ma una kapa ure nam ba kaum tultul na pait ia. Ma
Akis i ga biti tai David: Ina tibe u pi una lualua ta kaum kilala na nilaun
parika ta kaugu umana tena varbalaurai ta ra vinarubu.

Saul ma ra tena agagar aro En-Dor

3 Samuel i ga tar mat, ma ra tarai Israel par dia ga pot upi diat a
tangtangie, ma dia ga punang ia ta kana gunan iat Rama. Ma Saul i ga
tar tigal bat ra umana tena agagar ma ra umana tena papait, ma i ga tar
tulue diat kan ra gunan.

4 Ma ba ra tarai Pilistia dia ga kor varurung ma dia ga ngo pit aro
Sunem, ma ba Saul i ga oro varurue ra tarai Israel par upi diat a ki
aro Gilboa, 5 Saul i ga burut ma i ga dadadar ra balana ma ra ngala na
bunurut, tago i ga gire ra loko na tarai na vinarubu kai ra tarai Pilistia.
6 Ma ba Saul i ga tir ra Luluai ure, a Luluai pa i ga bali ia; pa i ga bali ia
ma ra umana ririvon, ba ra varpadailam, ba ra umana propet. 7 Ma Saul
i ga biti tai kana umana tultul: Avat a tikan upi ta tena agagar, a vavina,
upi ina vana ma ina matoto pirana. Ma kana umana tultul dia ga biti:
Tika na tena agagar, a vavina, i ki abara En-Dor.

8 Ma Saul i ga vaenana pa ra matana, ma i ga kia vue kana umana mal,
ma dital ga vana ma ra ura tutana ta ra marum; ma i ga biti tana: U a
tena agagar, una matoto ure iau, ma una vatut pa mule nam ina vatang
tar ia tam. 9 Ma ra vavina i ga biti tana: U nunure nam ba Saul i ga pait
ia, ba i ga tulue ra umana tena papait kan ra langun. Ta ra ava vang u
vung ra kun ure iau? Pi ina virua laka? 10 Ma Saul i ga vavalima tai ra
Luluai dari: Ta ra nilaun kai ra Luluai pa ta magit na tadav u ure go.
11 Damana ra vavina i ga biti: Ma u mainge ba ina vatut pa to ia? Ma Saul
i ga biti: Una vatut pa Samuel.

12 Ra vavina i ga bobobe Samuel, ma i ga kukula; ma ra vavina i ga
biti tai Saul: Ta ra ava u tar tuam iau? Saul uka u. 13 Ma ra king i ga biti:
Koko una burut. Ava nam u gire? Ra vavina i ga biti tai Saul: Iau gire
ta tabaran i tut rikai kan ra pia. 14 Ma Saul i ga biti tana: Dir vardada
ma ra ava? Ra vavina i ga biti: Go nina i tut rikai ia ra patuana tutana,
ma di pulu ia ma ra olovoi. Ma Saul i ga nunure ba Samuel iat, ma i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

va timtibum ma ra pal a matana uro ra pia, ma i ga ki ruru ta ra luaina
matana.
15 Ma Samuel i ga biti tai Saul: Ta ra ava u tar vararak iau pi ina arikai?
Ma Saul i ga biti: Iau purpuruan muka tago ra tarai Pilistia dia tar tut ure
iau, ma ra Luluai pa i ki tagu, ma pa i tata mulai piragu, pa i tata ta ra
umana propet ba ra umana ririvon; damana iau tar oro u pi una vaarike
piragu ra magit ba ina pait ia. 16 Ma Samuel i ga biti: A Luluai i tar vana
kan u, ma amur ki na ebar me, ma ta ra ava u tir iau? 17 A Luluai i tar
pait ot pa nam i ga ve u tana tagu; a Luluai i tar tak vue ra varkurai kan
ra limam, ma i tar tul tar ia tai David nina ba talaim. 18 Go i vuna tago
pa u ga torom ta ra nilai ra Luluai ba i ga ve u ba una pait ot pa kana
mamainga ure ra tarai Amalek; damana ra Luluai i tar pait go ra magit
piram ta go ra bung. 19 Ma ra Luluai na tul tar u ma Israel bula tar ta ra
dekdek i ra tarai Pilistia. Ningene una bura, avat ma ra umana natum ba
ava tur varurung, ma ra Luluai na nur tar ra loko na tarai na vinarubu
kai Israel pire ra tarai Pilistia.
20 Ma Saul i ga bura palar vuavuai, ma i ga burut na kaia ure ra umana
tinata kai Samuel; ma i ga bilua tago pa i ga ian ta nam ra bung na keake
ma ra bung na marum bula. 21 Ma ra vavina i ga vana tadav Saul, ma ba
i ga gire ba i ngarao ma i bilua, i ga biti tana: Ea, kaum tultul a vavina i
tia torom uka ta ra nilaim; iau tar nuk vaikilik pa kaugu nilaun, ma iau
tar pait nam u tar ve iau tana. 22 Damana una torom ta kaum tultul; ina
vung ta ik a nian ta ra luaina matam. upi una ian pa ta ik ma una lagar
ure kaum vinavana. 23 Ma i ga ole, ma i ga biti: Pa ina ian. la kaka kana
ura tultul ma ra vavina bula dital ga tata pa ia, ma i ga torom ta dital;
i ga tut maro ra pia, ma i ga ki ta ra vava. 24 Ma ra vavina i ga vatur a
monoina nat na bulumakau ta ra kubana, ma i ga doka lulut, ma i ga tak
pa ra plaua ma i ga bing ia, ma i ga pait ra gem nina pa i leven me. 25 I ga
vung ra nian ta ra luaina mata i Saul ma kana ura tultul, ma dital ga en
ia. Namur dital ga tut, ma dital ga vana ta nam ra marum.

A tarai Pilistia pa dia nurnur tai David

29 1 Ma ra tarai Pilistia dia ga pot varurung aro Apek, ma ra tarai
Israel dia ga ngo pit maravai ta ra tava i ninim rikai aro Iesrel.
2 Ma ra tarai Pilistia dia ga vanavana, a umana loko tikatikai, a umana
marmar ma ra umana ararip, ma David ma kana tarai dia ga vanavana,
ma diat a umana tena murmur bat ma Akis. 3 Ma ra umana luluai Pilistia
dia ga biti: To ia go diat a umana te Ebraio? Ma Akis i ga biti ta ra
umana luluai Pilistia: Go David a tultul kai Saul ra king Israel; amir ga
ki varurung ati a ura kilala, ma pa iau na tadav ta nirara pirana papa ta
nam ra bung i ga pot piragu ma tuk tar gori. 4 Ma ra umana luluai Pilistia
dia ga kankanuane Akis, ma dia ga biti tana: Una ve nam ra tutana ba na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lilikun tadav ra gunan nina u ga tibe tar ia tana; pa i topa ia ba na varagur
ma dat ta ra vinarubu, kan na tut na ebar ure dat ba da varvarubu. Go ra
tutana na vaboina davatane ia iat mulai ta ra mata i kana luluai? Pa na
pait ia laka ma ra ulu i kada tarai? 5 Vakir go David laka, nina ba dia ga
kakailai varurung ure ba dia ga malagene, ma dia ga biti:
Saul i ga doko kana ta umana arip na marmar,
Ma David i ga doko kana ta umana vinun na arip na marmar?

6 Damana Akis i ga oro pa David, ma i ga biti tana: Ta ra nilaun kai
ra Luluai u a takodo na tutana, ma ta ra nuknukigu i boina ba una tur
maravut iau ta kaugu lavur varvakai par dari, tago pa iau ga na tadav ta
nirara piram papa nam ra bung u ga pot piragu ma i tuk tar ta ra bung
gori. Ia kaka ra umana luluai pa dia mainge u. 7 Io, una lilikun ma ra
madu na bala upi ra umana luluai Pilistia diat a ki vovovon.
8 Ma David i ga biti tai Akis: Ava nam iau papait ia? Ava bula ra nirara
u ga na tadav ia tai kaum tultul papa iau ga ki na tultul piram ma tuk ta
ra bung gori? Ta ra ava pa ina vana pi ina ubu ra umana ebar kai kaugu
luluai ra king? 9 Ma Akis i ga biti: Ta ra luaina matagu u boina da ra
angelo kai God, ia kaka ra umana luluai Pilistia dia ga biti ba koko dat
a varagur ma u ta ra vinarubu. 10 Damana una tut ta ra malana, avat ma
kaum umana tultul ava varagur ma diat, ma avat a vana tadav ra gunan
iau ga tul tar ia tam, ma koko una nuk upi ta kaina, tago iau nunure ba u
a dovot na tutana; avat a tut ta ra kavunvun ma avat a vana lolalolo.
11 Ma David i ga tur pa ra vinavana ta ra malana ikilik, diat ma kana
tarai, upi diat a lilikun ta ra langun kai ra tarai Pilistia. Ma ra tarai
Pilistia iat dia ga vanavana uro Iesrel.

David i uvia pa ra tarai Amalek

30 1 Ma ta ra vautuluna bung, ba David ma kana tarai dia ga pot
aro Siklag, a tarai Amalek dia ga tar tut ure Negeb ma Siklag;
dia ga tar kamare vue Siklag, ma dia ga tar tun ia, 2 ma dia ga tar ben
vavilavilau ra vaden ma diat par ta ra gunan, a umana ikilik ma ra
umana ngala; pa dia ga doko ta tikai, dia ga vi vavilavilau ka diat ma dia
ga vana. 3 Ma ba David ma kana tarai dia ga tadav ra gunan i ga tar io
ma di ga tar ben vavilavilau kadia umana taulai ma ra umana natu i diat,
a umana tutana ma ra umana vavina. 4 Ma David ma kana tarai dia ga
tangi mat tuk tar ba dia ga araruka ga. 5 Di ga ben vavilavilau bula ra ura
vavina kai David, Akinoam ra vavina Iesrel ma Abigail nina i ga taulai
ma Nabal ra te Karmel. 6 Ma David i ga purpuruan; ra tarai dia ga biti ba
da tupar ia ma ra vat, tago ra bala i diat tikatikai i ga tabun mat ure ra
umana natu i diat, a umana tutana ma ra umana vavina. Ma David i ga
nurnur tai ra Luluai kana God.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 Ma i ga biti tai Abiatar ra tena tinabar, natu i Akimelek: Una kap ra
mal na bongobongo uti piragu. Ma Abiatar i ga kap ra mal na bongbongo
tadav David, 8 ma David i ga matoto tai ra Luluai. I ga biti: Dave, ina
korot mur go ra tarai, ma ina tadav diat? Ma i ga biti tana: Una korot
mur diat, tago una tadav diat ma una kap valilikun ra lavur magit parika.
9 Damana David ma ra laptikai na mar na tutana nina dia ga ki pirana dia
ga vana, ma dia ga tadav ra tava alir ta ra male Besor, ma dia ga vana
kan ta umana abara. 10 A ura mar dia ga ngo pit abara tago dia ga bilua,
ma pa i ga tale diat upi diat a bolo ra male Besor; ma David ma ra ivat na
mar na tutana dia ga ongor ma ra varkorot.
11 Ma dia ga tadav ra te Aigipto ta ra kunai, ma ba dia ga ben ia tadav
David, dia ga tabar ia ma ra nian ma ra tava. 12 Dia ga tul tar ra pakana
gem pirana, a vuai na lovo tana, ma a ura kura vuai na vain; ma ba i ga
tar ian par i ga lagar, tago pa i ga en ta gem ma pa i ga mome ta tava a
utul a bung na keake ma a utul a bung na marum. 13 Ma David i ga biti
tana: U kai to ia? U mamave? Ma i ga biti: Iau a te Aigipto, a bul uka, a
tultul kai ra te Amalek; kaugu luluai i ga vana kan iau tago ra minait i ga
monong iau, i ga tur pa ia i da ra utul a bung i taun ia. 14 Ave ga ra varpa
ta ra papar a taubar ta ra langun kai ra tarai Keret, ma ta ra papar a
taubar ta ra langun Iuda, ma ta ra papar a taubar ta ra langun Kaleb; ma
ave ga tun vue bula Siklag. 15 Ma David i ga biti tana: Dave, una ben pa
iau tadav go ra tarai? Ma i ga biti: Una vavalima tai God ba pa una doko
iau, ma pa una valilikun iau tadav kaugu luluai, ma ina ben pa u tadav
go ra tarai.
16 Ba i ga ben pa David uro, ea, dia ga ki vurvurbit ta ra pakana dia ga
ngo pit tana; dia ga ian, dia ga momo, ma dia ga gugu ure nam ra ngala
na tabarikik dia ga tar ra pa ia ta ra gunagunan kai ra tarai Pilistia ma
ra gunagunan kai ra tarai Iuda. 17 Ma David i ga ubu diat, i ga tur pa ia
ta nam ra ravian ma i ga tuk tar ta ra ravian ta ra bung namur; ma pa
ta tutana i ga lop, ia kaka a ivat na mar na barmana nina dia ga ki ta
ra umana kamel dia ga lop muka. 18 David i ga ti kap valilikun pa mule
diat par nina ra tarai Amalek dia ga tar ben vavilavilau pa diat, ma i
ga valaun pa bula kana ura vavina. 19 Pa ta tikai nina ba pa i ga ki, ta
kuramana ba ta patuana, ta bul tutana ba ta bul vavina ta ra umana natu
i diat; pa ta tabarikik ba ta magit ik nina di ga tar ra pa ia ba i ga rara;
David i ga kap valilikun ra lavur magit par. 20 Ma i ga kap pa bula ra
umana kikil na sip ma ra umana kikil na bulumakau, ma ra tarai dia ga
korot diat uro na lua tana ba dia ga oraoro: Go nina David i ga ra pa ia.
21 Ma David i ga pot tadav nam ra ura mar na tutana nina pa i ga tale
diat upi diat a mur ia tago dia ga bilua, ma nina dia ga vana kan diat ta
ra male Besor. Dia ga tut ma dia ga oro vage David ma ra tarai dia ga
varagur me. 22 Ma ta umana kaina tutana nina dia ga ki livuan ta diat dia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga vana ta ra vinarubu dia ga biti: Pa da tul tar ta tiniba pire diat kan ra
magit di ga ra pa ia, tago pa dia ga varagur ma dat; da tul tar ika kadia
umana taulai tikatikai ma ra umana natu i diat upi diat a vana ma diat.
23 Ma David i ga biti: A umana turagu, koko muka avat a pait ra dari ure
ra tabarikik nina ra Luluai i ga tul tar ia ta dat, da nuk pa nam ra Luluai i
ga pait ia ure dat ba i ga valaun pa dat ma i ga nur tar kada ebar pire dat.
24 To ia bar na torom ta ra tinata damana? Ra tiniba kai nina i balaure ra
tabarikik na varogop uka ma nam kai nina i vana ta ra vinarubu, kadir
tiniba na varogop uka. 25 Ma papa nam ra bung David i ga vatut nam ra
varkurai ma ra vartuluai ure Israel, ma i dari tuk tar ta ra bung gori.
26 Ba David i ga pot aro Siklag i ga tulue ta na ta nam ra magit i ga ra
pa ia uro pire ra umana patuana Iuda nina dia talaina me. Ma i ga biti: Di
tulue ra vartabar pire vavat, a pakana ta nam di ga ra pa ia ta ra umana
ebar kai ra Luluai. 27 Ma i ga tulue ra dari tadav diat aina Betel, ma tadav
diat dia ki Ramot ta ra langun na taubar, ma tadav diat aro Iatir, 28 Aroer,
Sipmot, Estemoa, 29 ma Rakal, ma tadav diat dia ki ta ra umana gunan
kai ra tarai Ieramel ma ra tarai Ken, 30 ma tadav diat dia ki aro Korma,
Korasan, Atak, 31 ma Kebron, tadav nam ra umana gunagunan parika
nina ba David ma kana tarai dia ga tar ngoango pit tana.

Saul diat tamana dia mat
(1 Tutu 10:1-12)

31 1 Ba ra tarai Pilistia dia ga ubu Israel, ra tarai Israel dia ga vilau
kan ra tarai Pilistia, ma dia ga virua ta ra luana Gilboa. 2 Ra
tarai Pilistia dia ga korot mur vake Saul ma ra utul a natuna, ma dia ga
doko Ionatan, Abinadab, ma Malkisua, a utul a natu i Saul. 3 A vinarubu
i ga dekdek ure Saul, ma ra umana tena pinanak dia ga vapurpuruan
Saul ma i ga kinkin. 4 Ma Saul i ga biti tai kana tena kapkap vargal: Una
tak pa kaum pakat na vinarubu, ma una doko iau me, upi koko go diat
nina ba pa dia mur ra pokakikil diat a pait ia, ma diat a nongone iau. Ma
kana tena kapkap vargal i ga ole tago i ga burut. Damana Saul i ga tak
pa kana pakat na vinarubu iat ma i ga bura tar tana. 5 Ma ba kana tena
kapkap vargal i ga gire ba Saul i ga tar mat, ia bula i ga bura tar ta kana
pakat ma i ga mat abara. 6 Damana Saul ma ra utul a natuna ma kana
tena kapkap vargal dia ga mat varurung ta ra kopono bung uka. 7 Ma ba
ra tarai Israel nina dia ga tur ta ra papar maro ta ra male, ma diat ta ra
papar a Iordan maro, dia ga gire ba ra tarai Israel dia ga lop, ma Saul ma
ra utul a natuna dia ga virua, dia ga vana kan kadia umana gunan ma
dia ga lop, ma ra tarai Pilistia dia ga pot ma dia ga kale pa diat, ma dia
ga ki ta diat.
8 Ma ta ra bung namur, ba ra tarai Pilistia dia ga vana pi diat a ra
pa ra umana magit ta ra umana virua, dia ga na tadav Saul ma ra utul

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a natuna dia mat ta ra luana Gilboa. 9 Damana dia ga kutu vue ra ulu
i Saul, ma dia ga tak vue kana vargal, ma dia ga tulue ra umana tena
kapkap varvai ta ra langun Pilistia parika, upi diat a kap ra bo na varvai
tadav kadia umana tabataba ma ra tarai. 10 Kana vargal dia ga vung ia ta
ra pal na vartabar kai Astarot, ma ra pal a pakana dia ga ot ia ta ra liplip
ta ra pia na pal Bet-San.
11 Ma ba ra tarai Iabes-Gilead dia ga valongore ure nam ba ra tarai
Pilistia dia ga pait ia tai Saul, 12 a umana rangrang na tutana dia ga vana
ra marum, ma dia ga kap ra paka i Saul ma ra utul a natuna kan ra liplip
ta ra pia na pal Bet-San, ma ba dia ga tadav Iabes dia ga tangtangie,
13 ma dia ga punang ra ivat na minat i diat ta ra vavai na gelep aro Iabes,
ma dia ga vevel ure lavurua na bung.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A VAURUANA BUK URE SAMUEL

David i valongore ba Saul i mat

1 [1] Ba Saul i ga tar mat, ma ba David i ga doko ra tarai Amalek, i ga
lilikun uro Siklag, ma i ga ki ie a ura bung; [2] ta ra vautuluna bung
tika na tutana i ga pot mamaina ra gunan na vinarubu kai Saul, i ga
tarada kana umana mal, ma ra pia i ga ki ta ra pepe na uluna. Ba i ga
tadav David i ga bura rururu ta ra luaina matana. [3] Ma David i ga biti
tana: U vana mamave? Ma i ga biti tana: Iau tar lop kan ra gunan na
vinarubu kai ra tarai Israel. [4] Ma David i ga biti tana: Ma dia ga dave
abara? Una ve iau. Ma i ga biti: A tarai na vinarubu dia ga lop kan
ra vinarubu, ma mangoro na tarai dia tar virua; ma Saul ma natuna
Ionatan, dir bula dir tar virua.

[5] Ma David i ga biti tai ra barmana nina i ga varvai ure: U nunure
davatane ba Saul ma Ionatan dir tar mat? [6] Ma ra barmana nina i ga ve, i
ga biti: Iau tia pa tuptup tadav uka ra luana Gilboa, ma iau tar gire Saul
i buka ma kana rumu; ma ra umana kiki na vinavana ai ra vinarubu, ma
ra umana tena vinarubu dia ki ra os dia to na tadav ia. [7] Ba i ga lingan
uro namur, i ga gire iau, ma i ga oro iau. Ma iau ga biti: Iau go kari,
[8] Ma i ga biti tagu: U to ia? Iau ga biti tana: Iau a te Amalek. [9] Ma i ga
biti tagu: Una kakari maravai piragu, ma una doko iau; tago i tup iau
ra purpuruan na kinadik, ma ra nilaun i ki boko tagu. [10] Ma iau ga tur
maravai pirana, ma iau ga doka, tago i ga kapa piragu ba ari na bura na
virua; ma iau ga paike pa ra kere kan ra uluna, ma iau ga ele pa ra mul ta
ra limana, ma iau tar kap dir uti pire kaugu luluai.

[11] Ma David i ga rada kana umana mal, ma damana bula ra umana
tutana nina dia ga ki varurung me; [12] dia ga tangi ma dia ga riri, ma dia
ga vevel tuk i ga ravian, ure Saul ma natuna Ionatan, ma ure ra tarai kai
ra Luluai ma ra tarai Israel, tago dia ga virua ma ra pakat na vinarubu.

[13] Ma David i ga biti tai ra barmana nina i ga varvai ure: U mamave?
Ma i ga biti: Iau a natu i ra vaira, a te Amalek. [14] Ma David i ga biti tana:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Dave pa u ga burut vang upi una doko nina ba ra Luluai i ga ku ia? 15 Ma
David i ga oro pa tika na barmana, ma i ga biti tana: Una vana maravai
pirana, ma una doka. Ma i ga ub ia ma i ga mat. 16 Ma David i ga biti
tana: Ra gapum na ki ta ra ulum; tago ra ngiem i ga varvai kapa ure u ba
u ga biti, Iau ga doko nina ba ra Luluai i ga ku ia.

A kakailai na niligur kai David ure Saul ma natuna Ionatan

17 Ma David i ga kaile go ra kakailai na niligur ure Saul ma natuna
Ionatan, 18 ma i ga vartuluai ba da tovo ra tarai Iuda tana; ma di ga tumu
ia ta ra buk Iasar. I ga biti:
19 Ea, Israel, di ga doko kaum minamar ta ra lualuana!
Ma diat dia ga rangrang dia tar virua!
20 Koko da pirpir ure aro Gat,
Ma koko da varvai tana ta ra umana nga Askelon.
Kan ra umana vavina Pilistia diat a gugu,
Ma ra umana natu i diat pa dia pokakikil diat a ga ure.

21 Avat a umana lualuana Gilboa,
Koko ra mavoko ma ra bata na bura taun avat,
Avat ra gunan na minat!
Tago di ga vabura vue ra ramravit kai ra rangrang na tutana abara,
Ra ramravit kai Saul, nina pa di ga vung ra dangi tana.
22 Ra panak kai Ionatan pa i ga tur likun,
Ma ra pakat na vinarubu kai Saul pa i ga vana vakuku,
Kan ra gapu i ra umana virua, ma ra bira i ra umana rangrangina.
23 Saul ma Ionatan dir ga metek ma dir ga boina ta kadir nilaun,
Ma pa di ga varbaiane dir ta kadir minat:
Dir ga lulut ta ra umana minigulai,
Ma dir ga ongor ta ra umana leon.

24 Avat ra umana vavina Israel, avat a tangi mat ure Saul.
Nina i ga vamong avat ma ra mal meme, ma ra umana magit na
marmar,
Ma i ga vapetep tar ra marmar i goled ta kavava umana kolot.

25 Ui, ra umana rangrangina dia tar virua livuan ta ra vinarubu!
Ionatan, u tar virua ta kaum lualuana.

26 A balagu, i mamat ure u, Ionatan, turagu,
U ga metek piragu;
Kaum varmari piragu i ga ko,
I ga lia ta ra varmari kai ra vaden.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

27 Ui, ra umana rangrangina dia tar virua,
Ma ra lavur vargal na vinarubu dia tar panie!

Di ku David upi na king kal Iuda

2 1 Namur David i ga tir ra Luluai, ma i ga biti: Dave, ina vana tar
vang tai ta pia na pal Iuda? Ma ra Luluai i ga biti tana: Una vana.
Ma David i ga biti: Ina vana tar uve? Ma i ga biti: Una vana uro Kebron.
2 Damana David i ga vana, dital ma kana ura vavina, Akinoam ra vavina
Iesrel, ma Abigail nina i ga taulai ma Nabal ra te Karmel. 3 Ma David i
ga ben pa bula kana tarai, ma diat bula dia ga ki ta ra kubakuba i diat
tikatikai; ma dia ga ki ta ra umana pia na pal Kebron. 4 Ma ra tarai Iuda
dia ga pot, ma dia ga ku David upi na king ure ra vuna tarai Iuda.

Ma dia ga ve David ba ra tarai Iabes-Gilead dia ga punang Saul. 5 Ma
David i ga tulue ra umana tultul tadav ra tarai Iabes-Gilead, ma i ga biti
ta diat: Ava ti doan tai ra Luluai, tago ava ga mari Saul kavava luluai
ta nam iat ba ava ga punang ia. 6 Boina ba ra Luluai na mari avat ma
na dovot pire vavat; ma iau bula ina mari avat, tago ava ga pait ra dari.
7 Avat a tur padikat, ma koko avat a burut; a dovotina Saul kavava luluai i
tar mat, ia kaka diat ta ra vuna tarai Iuda dia ga ku iau upi kadia king.

David i varubu ma ra vuna tarai Saul

8 Ma Abner, natu i Ner, ra lualua ta ra tarai na vinarubu kai Saul, i ga
tar agure Is-Boset, natu i Saul, uro Makanaim; 9 ma i ga vaki ia pi na king
ure Gilead, ma ra tarai Asur, ma Iesrel, ma Epraim, ma Beniamin, ma ure
Israel par. 10 Is-Boset, natu i Saul, i ga da ra ivat na vinun kana kilala ba i
ga tur pa ia pi na king ure Israel, ma i ga king a ura kilala. Ma diat ika ta
ra vuna tarai Iuda dia ga mur David. 11 David i ga king ure ra vuna tarai
Iuda aro Kebron lavurua na kilala ma laptikai na gai.

12 Ma Abner, natu i Ner, ma ra umana tultul kai Is-Boset, natu i Saul,
dia ga vana kan Makanaim uro Gibeon. 13 Ma Ioab, natu i Seruia, ma ra
umana tultul kai David, dia ga tut ma dia ga barat diat maravai ta ra lum
Gibeon; ma dia ga ki, tikai tai tika na papar a lum, ma ta ra tikai tai ta ra
papar.

14 Ma Abner i ga biti tai Ioab: Boina ba ra umana barmana diat a tut
ma diat a varubu ta ra luaina mata i dat. Ma Ioab i ga biti: Ioi, diat a tut.
15 Ma ra umana barmana dia ga tut ma di ga luk diat, a vinun ma a urua
ure Beniamin ma Is-Boset, natu i Saul, ma ra vinun ma a urua na tultul
kai David. 16 Ma a ururua dir ga tia tabe vargiliane pa ra ulu i dir, ma dir
ga go vargiliane ra pal a virvir i dir tikatikai; ma dia ga bura varurung;
damana di ga vaiang nam ra gunan aro Gibeon ba Kelkat-Asurim.

17 Ma ra vinarubu ta nam ra bung i ga dekdek mat; ma ra umana tultul
kai David dia ga uvia pa Abner ma ra tarai Israel. 18 Ma ra utul a natu i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Seruia, Ioab, Abisai, ma Asael, dital ga ki abara; ma Asael i ga vilau lulut
da ra kuabar na me. 19 Ma Asael i ga korot mur Abner; ma pa i ga lingan
irairai ta ra papar a lima tuna ba ta ra papar a maira ari i ga korokorot
murmur Abner. 20 Ma Abner i ga lingan uro namur, ma i ga biti: U laka
Asael? Ma i ga biti: Maia, iau go. 21 Ma Abner i ga biti tana: Una vana
irai ta ra limam tuna ba ta ra mairam, ma una kinim vake ta barmana
ma una kap pa kana vargal. Ma Asael pa i ga mainge ba na nur vue nam
i mur ia. 22 Ma Abner i ga biti mulai tai Asael: Una nur vue iau, ta ra ava
ina ub u? Amir a varboboi dave ma turam Ioab namur ta ra dari? 23 Ma
i ga ole; ma Abner i ga vuvuai tamurmur ma kana rumu, ma i ga go ra
balana me, ma ra rumu i ga vila vurpu uro ra muruna, ma i ga virua ta
nam iat ra pakana; ma diat par nina dia ga pot ta ra pakana Asael i ga
virua tana dia ga tur vovovon ika.

24 Ma Ioab ma Abisai dir ga korot murmur Abner; ma ba ra keake i ga
kuba dir ga pot ta ra buana Ama, nina i ki pire Gia ta ra nga i bolo ra
bil Gibeon. 25 Ma ra tarai Beniamin dia ga pot guvai tadav Abner, ma
dia ga tur varurung me, a kidoloina loko na tarai na vinarubu ta ra ul a
buana. 26 Ma Abner i ga oro Ioab, ma i ga biti: Dave, ra pakat na vinarubu
na varvarkarat vatikai? Pa u nunure laka ba ra mutuai go a kaina ka?
Vingaia una kure kaum tarai na vinarubu pi koko diat a korokorot
murmur ra umana tura i diat? 27 Ma Ioab i ga biti: Da God i laun, gala pa
u ga tata, gala pa ta tikai ta go ra tarai na ga nur vue ra varkorot tuk tar
na malana. 28 Ma Ioab i ga vu ra tavur, ma ra tarai na vinarubu par dia
ga ngo; pa dia ga korot mule boko Israel, ma pa dia ga varubu bula ma
diat.

29 Ma Abner ma kana tarai dia ga mur ra male Araba ta nam ra marum
par, ma dia ga bolo ra Iordan ma dia ga mur ra male ma dia ga pot aro
Makanaim. 30 Ma Ioab i ga talil ta ra varkorot murmur Abner, ma ba i
ga tar oro guve ra tarai, ma ba i ga luk ra umana tultul kai David, dia
ga iba boko upi ra vinun ma lavuvat, ma Asael bula. 31 la kaka ra umana
tultul kai David dia ga doko ra utul a mar ma laptikai na vinun na tarai
na vinarubu kai Beniamin ma kai Abner. 32 Ma dia ga puak pa ra minat
i Asael, ma dia ga punang ia ta ra babang kai tamana aro Beteleem. Ma
Ioab ma kana tarai dia ga vanavana ta nam ra marum par, ma i ga lar ba
dia ga pot aro Kebron.

3 1 Ma ra tarai kai Saul dia ga ki na ebar ma ra tarai kai David; ma
David i ga dekdek vanavana, ma diat kai Saul dia ga bilua vanavana.

Di kava ra umana natu i David aro Kebron
(1 Tutu 3:1-4)

2 Ma David i ga vangala ra umana bul tutana aro Kebron; a luaina
Amnon, nina i ga vangala tai Akinoam ra vavina Iesrel; 3 ra vauruana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kileab, tai Abigail ra taulai kai Nabal ra te Karmel; ra vautuluna
Absalom, tai Maka ra natu i Talmai ra king Gesur; 4 ra vaivatina Adonia,
tai Kagit; ra vailimana Sepatia, tai Abital; 5 ra valaptikaina Itream, tai
Egla, ra taulai kai David. Di ga vangala go diat tai David aro Kebron.

Abner i nuk ia ba dir ma David dir a pait ra kunubu

6 Ta ra e ba ra tarai kai Saul ma ra tarai kai David dia ga varvarubu
tana, Abner i ga vangala vanavana ia iat mulai ta ra kuba i Saul. 7 Tika
na vavina kai Saul, a iangina Rispa, natu i Aia; ma Is-Boset i ga biti tai
Abner: Ta ra ava u ga po ma ra vavina kai tamagu? 8 Ma Abner i ga kulot
ta ra tinata kai Is-Boset, ma i ga biti: Dave, iau a ulu i ra pap kai Iuda?
Iau nina iau ga pait ra bo na papalum pire Saul a tamam, ma pire ra
umana niuruna, ma ra umana talaina, iau nina iau ga valaun u kan ra
lima i David, upi una takun iau ma ra nirara ta go ra vavina? 9 God na
pait ra balbali pire Abner, ma ra magit i ngala tana, gala pa ina maravut
David upi na kale nam ba ra Luluai i ga vavalima ba na tul tar ia pirana;
10 ina kari vue ra varkurai kan ra kuba i Saul, ma ina vatut ra kiki na
king kai David ure Israel ma Iuda, papa aro Dan ma na tuk uro Ber-Seba.
11 Ma Is-Boset pa i ga pait valar pa ia pi na bali Abner, tago i ga burutue.
12 Ma Abner i ga tulue ra umana tultul pire David uro Kebron ma
ra tinata dari: Kai ia laka go ra gunan? Dor a pait ra kunubu ma ina
maravut u pi Israel na toratorom tam. 13 Ma i ga biti: I boina ka; dor a
pait ra kunubu, ia kaka, koko una pot ta ra luaina matagu gala pa una
agure Mikal, natu i Saul, ari una vana piragu. 14 Ma David i ga tulue ra
umana tultul pire Is-Boset, natu i Saul, ma i biti: Una tul tar kaugu taulai
Mikal piragu, nina iau ga kul ia ma tika na mar na pal i ra pokakikil tai
ra tarai Pilistia. 15 Ma Is-Boset i ga vartuluai ma i ga tak vue kan kana
tutana Paltiel, natu i Lais. 16 Ma kana tutana i ga mur ia tuk aro Bakurim,
ma i ga tangi vanavana nangananga. Ma Abner i ga biti tana: Una lilikun;
ma i ga lilikun.
17 Ma Abner i ga tata pire ra umana patuana Israel, ma i ga biti dari:
Vailik go ava ga mainge ba David na king pire vavat; 18 io, avat a pait ia;
tago ra Luluai i ga biti ure David: Ina valaun kaugu tarai Israel kan ra
lima i ra tarai Pilistia, ma kadia umana ebar, ma ra lima i kaugu tultul
David. 19 Ma Abner i ga tata bula pire ra tarai Beniamin, ma namur Abner
i ga vana uro Kebron ma i ga ve David ure nam parika nina ba Israel ma
ra tarai Beniamin dia ga tar kure ba diat a pait ia.
20 Ba Abner ma ra ura vinun na tutana dia ga pot tadav David aro
Kebron, David i ga pait ra lukara ure Abner ma kana tarai. 21 Abner i ga
biti tai David: Ina vana, ma ina agure Israel par tadav kaugu luluai ra
king, upi diat a pait ra kunubu ma u, upi una kure vapar nam u mainge.
Ma David i ga tul vue Abner, ma i ga vana ma ra malmal.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ioab i doko Abner

22 Ioab ma ra umana tultul kai David dia ga lilikun kan ra varli, ma
dia ga vatur vake ra ngala na magit na ra varpa. Ma Abner pa i ga ki
varurung ma David aro Kebron, tago David i ga tul vue, ma i ga tar vana
ma ra malmal. 23 Ma ba Ioab ma kana tarai dia ga pot, ma di ga ve Ioab
ba Abner natu i Ner i ga pot tadav ra king, ma i ga tul vue ma ra malmal,
24 Ioab i ga vana tadav ra king, ma i ga biti: Ava go u tar pait ia? Abner i
pot piram, ma upi ra ava u tul vue, ma go i tar vana muka? 25 U nunure
ba Abner natu i Ner i pot upi na tuam pa u, upi na matoto ure kaum lavur
vinavana, ma upi na kapa ure ra magit u pait ia.
26 Ma Ioab i ga vana kan David. ma i ga tulue ra umana tultul upi
Abner, ma dia ga ben valilikun ia kan ra kivu Sira; David i ga tuptup
ure go. 27 Ma ba di ga valilikun Abner uro Kebron, Ioab i ga ben vaire
pa ia kan ra mataniolo ai ra pia na pal pi dir a pirpir me, ma i ga go ra
balana, ma i ga mat, ure ra gapu i Asael turana. 28 Ma namur, ba David
i ga valongore, i ga biti: Iau ma diat ta kaugu varkurai avet a langalanga
vatikai namur ta ra mata i ra Luluai ure ra gapu i Abner, natu i Ner;
29 boina ba ra balbali na bura taun Ioab, ma diat ta ra kuba i tamana;
koko da iba ta ra kuba i Ioab upi ta tikai nina i gapgap, ba i vukavuka,
ba i malamala vavina, ba i virua ta ra pakat na vinarubu, ba i iba upi ra
nian. 30 Damana Ioab ma Abisai turana dir ga doko Abner tago i ga doko
Asael tura i dir, aro Gibeon ta ra vinarubu.
31 Ma David i ga ve Ioab, ma ra tarai par dia ga varagur me, ba diat
a rada kadia umana mal, ma diat a mal ma ra mal na tabun, ma diat a
tangi ta ra luaina mata i ra minat i Abner. Ma David ra king i ga murmur
ra minat. 32 Ma dia ga punang Abner aro Kebron; ma ra king i ga kukula
ma i ga tangi ta ra babang na minat kai Abner; ma ra tarai par bula dia
ga tangi. 33 Ma ra king i ga taktakine Abner, ma i ga biti:

Ta ra ava Abner i tar mat da ra lunga i mat?
34 Pa di vi ra limam, ma ra pal a kaum bula pata;
Da ra tutana i bura ta ra mata i ra kaina tarai, damana u tar bura.
Ma ra tarai dia ga tangi mulai ure.

35 Ma ba ra tarai dia ga lul vovo David ba na ian ba i keake boko, David
i ga vavalima dari: God na pait ra balbali piragu, ma ra magit i ngala
tana, gala iau en ta gem ba pa i ti kuba boko ra keake. 36 Ma ra tarai dia
ga vakilang go, ma dia ga gugu tana, da dia ga gugu ure ra magit par
nina ba ra king i ga pait ia. 37 Ma ra tarai, ma Israel par, dia ga kapa ba
vakir ia ra mamainga kai ra king ba da doko Abner natu i Ner.
38 Ma ra king i ga biti tai kana umana tultul: Pa ava nunure laka ba ra
ngala na luluai ma ra rangrang na tutana i tar bura livuan tai Israel ta go

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra bung? 39 Di ga ku iau pi ina king, ma ta go ra bung iau bilua; ma go ra
umana natu i Seruia dia tar ongor tagu; a Luluai na bali ra tena varpiam
ure ra nirara i tar pait ia.

Di doko Is-Boset

4 1 Ma ba Is-Boset, natu i Saul, i ga valongore ba Abner i ga tar mat
aro Kebron, i ga bilua, ma ra tarai Israel dia ga purpuruan. 2 Ma Is-
Boset, natu i Saul, kana ta ura tutana, a ura lualua ta ra ura loko; a iang i
tikai Bana, ma ra iang i ta ra tikai Rekab, a ura natu i Rimon ra te Berot
ta ra vuna tarai Beniamin (di ga luk Berot ba kai Beniamin; 3 ma ra tarai
Berot dia ga vilau uro Gitaim, ma dia ki na vaira abara tuk tar gori).
4 Ma Ionatan, natu i Saul, i ga vangala ra bul tutana, ma i ga kakak. I ga
ilima kana kilala ba ra varvai i ga pot maro Iesrel ure Saul ma Ionatan,
ma kana tena varbalaurai, a vavina, i ga puak pa ia ma i ga vilau me; ba
dir ga vilau i ga bura me, ma i ga kakak. Ra iangina ba Mepiboset.
5 Ma ra ura natu i Rimon ra te Berot, Rekab ma Bana, dir ga vana ma
dir ga pot ta ra kuba i Is-Boset ta ra pakana bung i malamalapang, ba i
ngo ba ra keake i ki tur. 6 Ma ra vavina nina i balaure ra matakilalat ai
ra pal i ga mata vava, tago i ga tar vagomgom ta vit; damana Rekab ma
turana Bana dir ga kinao boloa ura tar ta ra kuba i ra king. 7 Ma dir ga
doko Is-Boset ma dir ga kutu vue ra uluna ba i ga va ta kana vava aina ta
kana pal na vava, ma dir ga kap ra uluna, ma dir ga lop, dir ga vanavana
ta nam ra marum par ta ra nga i mur ra bala na male Araba. 8 Dir ga kap
ra ulu i Is-Boset pire David uro Kebron, ma dir ga biti tai ra king: Go ra
ulu i Is-Boset natu i Saul kaum ebar, nina i ga mainge ba na doko u. Ta go
ra bung ra Luluai i tar kure Saul dir ma natuna ure kaugu luluai, ra king.
9 Ma David i ga biti tai Rekab ma turana Bana, a ura natu i Rimon ra
te Berot: Da God i laun, nina i ga valaun iau ta ra lavur kaina kini, 10 ba
tikai i ga biti tagu dari, Ea, Saul i tar mat, tago i ga nuk ia ba i ga kap ra bo
na varvai piragu, iau ga tabe pa ia, ma iau ga doka aro Siklag; nam kana
vapuak ure kana varvai. 11 Pa na kaina laka ta go ba ra ura kaina tutana dir
ga doko ra takodo na tutana ta kana vava aro ta ra kubana, ma pa ina tir
upi vang ra gapuna pire mumur, upi da kamare vue amur kan ra rakarakan
a gunagunan? 12 Ma David i ga kure tar kana umana barmana pi dia ga
doko dir, ma dia ga kutu vue ra umana lima i dir ma ra umana kau i dir,
ma dia ga vataba diat maravai ta ra lum Kebron. Ma dia ga tak pa ra ulu i
Is-Boset, ma dia ga vung ia tara babang na minat kai Abner aro Kebron.

Di ku David upi na king kai Israel
(1 Tutu 11:1-3)

5 1 Ma ra umana vuna tarai Israel dia ga vana tadav David aro
Kebron, ma dia ga biti dari: Avet ra urum ma ra viom. 2 Lua, ta ra e

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ba Saul i ga king tana, u iat u ga lue rap Israel ta kadia lavur vinavana;
ma ra Luluai i ga biti tam: Una tabar vamaur kaugu tarai Israel, ma una
ki na luluai pire Israel. 3 Damana ra umana patuana Israel dia ga tadav ra
king aro Kebron; ma diat ma David dia ga pait ra kunubu abara Kebron ta
ra luaina mata i ra Luluai, ma dia ga ku David upi na king ure Israel.
4 David i ga utul a vinun na kilala ta kana nilaun ba di ga ku ia pi
na king, ma i ga king a ivat na vinun na kilala. 5 I ga king ure Iuda aro
Kebron lavurua na kilala ma a ngungu; ma i ga king arama Ierusalem ure
Israel ma Iuda a utul a vinun ma a utul a kilala.

David i kale pa Sion
(1 Tutu 11:4-9)

6 Ma ra king ma kana tarai na vinarubu dia ga vana urama Ierusalem,
ma dia ga tut ure ra tarai na gunan, ra tarai Iebus, nina dia ga biti tai
David: Pa una olo ati, tago ra umana pula ma ra umana kakak diat a
korot vue u; tago dia ga nuk ia ba David pa na pait valar pa ia ba na olo.
7 Ia kaka David i ga kale pa ra dekdek na gunan na bakbakit, Sion, nina
ba ra pia na pal kai David. 8 Ma ta nam ra bung David i ga biti: Nina ba
na ubu ra tarai Iebus, boina ba na kao tutua ta ra nga na tava upi na
varubu ma ra umana kakak ma ra umana pula, nina David i milikuane
diat. Damana di biti: Ra umana pula ma ra umana kakak pa diat a ruk ta
ra pal. 9 Ma David i ga kakari tar ta ra dekdek na gunan na bakbakit, ma
i ga vaiang ia ba ra pia na pal kai David. Ma David i ga pait vangala ra
pia na pal kikil ia, ma i ga tuk aro Milo. 10 Ma David i ga ongor vanavana,
tago ra Luluai, ra God kai ra lavur kor, i ga ki pirana.

Kiram i vaarike ra variru pire David
(1 Tutu 14:1-2)

11 Ma Kiram ra king Tiro i ga tulue ra umana tultul pire David, ma ra
umana tagatagal, ma ra umana tena madaka ta ra davai, ma ra umana
tena madaka ta ra vat; ma dia ga pait ra pal ure David. 12 Ma David i ga
kapa ba ra Luluai i ga vaki ia pi na king ure Israel, ma i ga vangala kana
varkurai ure Israel kana tarai.

Di kava ra umana natu i David aro Ierusalem
(1 Tutu 3:5-9; 14:3-7)

13 Ba David i ga mareng maro Kebron, i ga ben pa bula kana ta umana
tultul na vavina ma kana ta umana taulai tuna mamaro Ierusalem; ma
dia ga kava tar mule ta umana bul tutana ma ta umana bul vavina tai
David. 14 Go ra iang i diat di ga kava tar diat tana aro Ierusalem: Samua,
Sobab, Natan, Solomon, 15 Ibkar, Elisua, Nepeg, Iapia, 16 Elisama, Eliada,
ma Elipelet.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

David i uvia pa ra tarai Pilistia
(1 Tutu 14:8-17)

17 Ma ba ra tarai Pilistia dia ga valongore ba di ga ku David upi na
king ure Israel, ra tarai Pilistia par dia ga tut upi diat a tikan upi David;
ma David i ga valongore ure, ma i ga vana ur tar ta kana dekdek na
bakbakit. 18 Ma ra tarai Pilistia dia ga tar pot ma dia ga ki vanavana ta ra
male par Repaim. 19 Ma David i ga titir boko pire ra Luluai, ma i ga biti:
Dave, ina tut ure ra tarai Pilistia? Dave, una nur tar diat ta ra limagu?
Ma ra Luluai i ga biti tai David: Una tut ure diat, tago a dovotina muka
ina tul tar ra tarai Pilistia ta ra limam. 20 Ma David i ga vana uro Baal-
Perasim, ma David i ga ubu diat abara; ma i ga biti: Ra Luluai i ga tar
rede kaugu umana ebar ta ra luaina matagu, da ra tava i rede ra liplip di
liplip bat ia me. Damana i ga vaiang nam ra gunan ba Baal-Perasim. 21 Ra
tarai Pilistia dia ga vila kan kadia umana tabalar abara, ma David ma
kana tarai dia ga kap vue diat.
22 Ma ra tarai Pilistia dia ga tut ma dia ga ki mulai ta ra male Repaim
par. 23 Ma ba David i ga titir pire ra Luluai, i ga biti: Galiaka u vanavana
rikai ta ra luaina mata i diat, una ti vila liliai upi una vana maro namur
ta diat tar ta ra umana lovo. 24 Ari una valongore ra rererek ta ra ulaula
lovo, una lulut ma una tut ure diat, tago ra Luluai na ga lua tam upi na
ubu ra tarai na vinarubu Pilistia. 25 Ma David i ga pait ia damana, da ra
Luluai i ga kure; ma i ga ubu ra tarai Pilistia papa aro Geba ma tuk aro
Geser.

David i vana pi na kap ra bok na kunubu
(1 Tutu 13:1-14)

6 1 Ma David i ga varurue mule Ta utul a vinun na arip na marmar na
tarai Israel, nina di ga pilak pa diat. 2 Ma David i ga tut, ma dia ga
vana ma kana tarai kan Baal-Iuda, upi diat a kap ra bok na kunubu kai
God mabara, nina ba di vatang ra iang i ra Luluai kai ra lavur kor tana,
nina i ki na king ta ra umana angelo. 3 Ma dia ga vung ra bok na kunubu
kai God ta ra ul a kalamana kiki na vinavana, ma dia ga kap pa ia kan ra
kuba i Abinadab, nina i ga tur ta ra buana; ma Usa ma Akio, ra ura natu
i Abinadab, dir ga kure ra kalamana kiki na vinavana. 4 Ma dir ga kap ra
kalamana kiki na vinavana ma ra bok na kunubu kai God tana, maro ra
kuba i Abinadab nina i ga tur ta ra buana; ma Akio i ga vana na lua ta
ra bok na kunubu. 5 Ma David ma ra tarai Israel par dia ga malagene ta
ra luaina mata i ra Luluai ma dia ga kakailai, ma ra umana ngap, ma ra
umana pagol, ma ra umana kudu, ma ra umana tidir, ma ra umana tobo.
6 Ma ba dia ga pot aro ra tavul a rararama vue pat na vit kai Nakon, Usa
i ga tulue ra limana ma i ga tabe vake ra bok na kunubu kai god, tago ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bulumakau i ga tuke. 7 Ma ra kankan kai ra Luluai i ga karangap ure Usa;
ma God i ga ub ia abara ure kana nirara, ma i ga mat maravai ta ra bok
na kunubu kai God. 8 Ma David pa i ga gugu tago ra Luluai i ga ubu Usa;
ma i ga vaiang nam ra pakana ba Peres-Usa, ma i ga damana tuk tar ta ra
bung gori.
9 Ma David i ga burutue ra Luluai ta nam ra bung, ma i ga biti: Ra bok
na kunubu kai ra Luluai na pot dave piragu? 10 Damana David pa i ga
mainge ba na kap ra bok na kunubu kai ra Luluai tar ta ra pia na pal kai
David; i ga vana irai me ma i ga vung ia ta ra pal kai Obed-Edom ra te
Gat. 11 Ma ra bok na kunubu kai ra Luluai i ga ki ta ra pal kai Obed-Edom
ra te Gat a utul a gai; ma ra Luluai i ga vadoane Obed-Edom ma diat bula
ta ra kubana.

Di kap ra bok na kunubu urama Ierusalem
(1 Tutu 15:1–16:16)

12 Ma di ga ve David ra king ba ra Luluai i ga vadoane ra kuba i Obed-
Edom,, ma kana lavur magit par, ure ra bok na kunubu kai God. Ma
David i ga vana ma i ga kap pa ra bok na kunubu kai God kan ra pal kai
Obed-Edom urama ta ra pia na pal kai David ma ra gugu; 13 ma ba diat
dia ga puak ra bok na kunubu kai ra Luluai di ga vana ka da laptikai na
tak keke, i ga doko tar ra bulumakau ma ra monoina vavaguai ure ra
tinabar. 14 Ma David i ga malagene ma ra dekdekina parika ta ra luaina
mata i ra Luluai; ma David i ga mal ma ra mal kumau. 15 Damana David
ma ra tarai Israel par dia ga kap ra bok na kunubu kai ra Luluai ma ra
ngala na kunukula ma ra nilai ra tavur. 16 Ma ba ra bok na kunubu kai ra
Luluai i ga olo ta ra pia na pal kai David, Mikal natu i Saul i ga gigira ta
ra mata na kalangar, ma i ga gire David ra king ba i pipil ma i malagene
ta ra luaina mata i ra Luluai; ma i ga pidimuane ta ra balana. 17 Ma dia ga
kap ra bok na kunubu kai ra Luluai, ma dia ga vung ia ta kana pakana,
ta ra bala na pal na mal nina David i ga vatut ia ure; ma David i ga tul
tar ra umana tinabar di tuntun tar ia ma ra umana tinabar na varmaram
ta ra luaina mata i ra Luluai. 18 Ma ba David i ga tar pait vapar ra umana
tinabar di tuntun tar ia ma ra umana tinabar na varmaram, i ga tata
vadoane ra tarai ta ra iang i ra Luluai kai ra lavur kor, 19 ma i ga tibe ra
nian pire ra kor na tarai Israel par, a tarai ma ra vaden, ma i ga tabar
diat tikatikai ma ra pakana gem, ma ra pakana kirip, ma ra kura vain
di ga vuare. Ma ra tarai par dia ga vana varbaiai ta ra kubakuba i diat
tikatikai.
20 Ma David i ga vana pi na tata vadoane diat ta ra kubana. Ma Mikal
natu i Saul i ga vana pi na barat David, ma i ga biti: Di ga manane muka
ra king Israel gori, nina ba kana mal i ga tavulat ta ra luaina mata i ra
vaden ma ra umana tultul, da ra kuabar na tutana ba i pala vakuku

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vue kana mal! 21 Ma David i ga biti tai Mikal: Iau ga pait ia ta ra luaina
mata i ra Luluai, nina i ga pilak pa iau, ma vakir tamam ba ta tikai ta ra
kubana, upi ina luluai ure Israel, ra tarai kai ra Luluai; damana ina gugu
ta ra luaina mata i ra Luluai. 22 Da manga varuva boko iau ta go, ma ina
ikilik ta ra nuknukigu iat; ma ina kapkap ra minamar ta go ra umana
tultul na vavina, nina u tata ure. 23 Ma Mikal natu i Saul pa i ga kava ta
bul tuk ta ra bung ba i ga mat i tana.

God i pait ra kunubu ma David
(1 Tutu 17:1-27)

7 1 Ma ba ra king i ga ki bulu ta ra kubana, tago ra Luluai i ga tul tar
ra kini na malmal tana livuan ta kana umana ebar, 2 ra king i ga biti
tai Natan ra propet: Go iau ki ta ra pal di ga pait ia ma ra tagatagal, ma
ra bok na kunubu kai God i ki bakit ika ta ra umana mal na tubatuba.
3 Ma Natan i ga biti tai ra king: Una vana, ma una pait nam parika i ki ta
ra balam, tago ra Luluai i ki maravut u.
4 Ma ta nam ra marum iat, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Natan,
ma i biti: 5 Una vana. ma una ve kaugu tultul David, A Luluai i biti dari:
Dave, una pait kaugu ta pal upi ina ki tana? 6 Pa iau ga ti ki boko tai ta
pal, papa nam ra bung iau I ga agure vairop vue ra tarai Israel kan ra
gunan Aigipto, ma i tuk tar gori; iau bang vatikai ka ta ra pal na mal. 7 Ba
iau ga varagur ma ra tarai Israel ta ra gunagunan, dave, iau ga tir laka ta
tika na tena varkurai, nina iau ga tibe pi na kure kaugu tarai Israel, upi
na pait kaugu ta pal ma ra tagatagal? 8 Damana una biti dari tai kaugu
tultul David: Ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Iau ga tak pa u kan
ra kikil na sip, ma kan ra varbalaurai na sip, upi una luluai pire kaugu
tarai, nina ba Israel; 9 iau ga varagur ma u ta ra lavur gunagunan u ga
vana tana, ma iau ga mut vue kaum lavur ebar kan ra luaina matam;
ma ina vangala ra iangim, upi na da ra iang i ra umana rangrangina ta
ra rakarakan a gunagunan. 10 Ma ina tibe ta gunan pi ure kaugu tarai
Israel, ma ina vaki diat abara, ma diat a ki ta kadia gunan iat, ma pa diat
a mareng mulai; ma ra kaina tarai pa diat a vakaina mule diat da lua,
11 ma da papa ta nam ra bung ba iau ga tibe ra umana tena varkurai pi
diat a kure kaugu tarai Israel; ma ina valangalanga u kan kaum lavur
ebar. Ma ra Luluai i ve u ba ra Luluai na page kaum vuna tarai tam. 12 Ba
na ot kaum umana bung, ma da vadiop u pire ra umana tamam, ina
tibe ta natum nina ba una vangala, ma na kia u, ma ina page vadekdek
kana varkurai. 13 la iat na pait ta pal pi ure ra iangigu, ma ina page ra
kiki na king ta kana varkurai pa na mutu. 14 Ina da ra tamana, ma na da
natugu; ba i vana rara, ina vapagumanena ma ra virvirit kai ra tarai, ma
ra umana mememene na virvirit kai ra umana natu i ra tarai; 15 ia kaka,
pa ina tak vue kaugu varmari kan ia, da iau ga tak vue kan Saul, nina iau

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga vung vue kan ra luaina matam. 16 Ra kubam ma kaum varkurai na tur
padikat ta ra luaina matagu pa na mutu; da page kaum kiki na king pi na
tur tukum.
17 Ma Natan i ga ve David ure go ra umana tinata ma go ra ninana.
18 Ma David ra king i ga ruk, ma i ga ki ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma i ga biti: Iau to ia, Luluai God, ma ia vang diat kaugu apik na tarai, ba
u ga agure iau tadav go ra bung? 19 Go ia ra ikilik na magit ta ra luaina
matam, Luluai God; u ga nuk pa bula kaugu apik na tarai ta ra umana
kilala namur, ma u ga vaarike tagu ure ra umana taun tarai namur,
Luluai God! 20 Ava bula David na tatike piram? Tago u, Luluai God, u
nunure kaum tultul. 21 U ga biti ba una mar kaum tultul, ma ta kaum
varmari u tar vaarike pirana ure namur. 22 Ea, Luluai God, u a ngala; pa
ta tikai ba amur varogop me, ma pa ta enana god mulai ave ga valongore
ure, ia kaka u. 23 Akave ta tarai ta ra rakarakan a gunagunan nina ba
dia varogop ma kaum tarai, ra tarai Israel, nina ba God iat i ga valaun
pa diat upi kana tarai, upi ra iangina na rararang ba i ga korot vanavana
vue ra umana Tematana ma kadia umana god ta ra luaina mata i kana
tarai? 24 Ma u ga vaki kaum tarai Israel, upi diat kaum tarai vatikai
namur; ma u, Luluai, u ga tur rikai upi kadia God. 25 Ma una pait ot pa
muka kaum tinata na vamading gori, Luluai God, nina u ga tatike ure
kaum tultul ma ure kana apik na tarai, ba na tur tukum; 26 upi ra iangim
na rararang vatikai namur, ba ra tarai dia biti. Ra Luluai kai ra lavur
kor ia ra God kai Israel; tago di ga page ra apik na tarai kai kaum tultul
David upi na tur tukum ta ra luaina matam. 27 Ea, Luluai kai ra lavur kor,
God kai Israel, kaum tultul i ga nuk ia ta ra balana ba na araring piram
dari, tago u ga vaarike pire kaum tultul ba una page kana apik na tarai.
28 Ea, Luluai God, u God muka, ma kaum lavur tinata dia dovot, ma u
ga vamading ure go ra bo na magit pire kaum tultul; 29 damana, boina
ba una vadoane ra apik na tarai kai kaum tultul upi na tur vatikai ta ra
luaina matam; tago u, Luluai God, u ga tatike ure; boina ba ra apik na
tarai kai kaum tultul na ti doan ma kaum varvadoan pa na mutu.

David i vangala kana gunan na varkurai
(1 Tutu 18:1-13)

8 1 Ma David i ga ubu ra tarai Pilistia, ma i ga uvia pa diat; ma David
i ga tak vue Meteg-Ama kan ra lima i ra tarai Pilistia. 2 Ma ba i ga
ubu Moab, i ga kure ba ra tarai diat a va varnga ta ra utul a ngaina; i ga
doko ra ura ngaina, ma tika na ngaina i ga nur vue upi diat a laun; ma ra
tarai Moab dia ga ki na vavai ta ra varkurai kai David, ma dia ga tul tar
ra totokom ure.
3 David i ga ubu bula Adadeser, natu i Rekob, ra king Soba, ba i ga vana
pi na vatut mule kana varkurai ta ra tava alir Oiparat. 4 Ma David i ga ra pa

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tika na arip ma lavurua na mar na tarai na vinarubu nina dia ki ra os kan
ia, ma ra ura vinun na arip na marmar na tarai na vinarubu nina dia ga
vana ma ra kau i diat; ma David i ga poko vakaina ra kau i ra umana os ure
ra umana kiki na vinavana, ia kaka pa i ga poko vakaina diat nina ba diat a
topa tika na mar na kiki na vinavana ure ra vinarubu. 5 Ma ba ra tarai Siria
maro Damasko dia ga vut upi diat a maravut Adadeser ra king Soba, David
i ga doko ra ura vinun ma a ura arip na marmar na tarai Siria. 6 Ma David
i ga tibe ra umana loko na tarai na vinarubu livuan ta ra tarai Siria maro
Damasko; ma ra tarai Siria dia ga ki na vavai ta ra varkurai kai David, ma
dia ga tul tar ra totokom ure. Ma ra Luluai i ga tul tar ra niuvia tai David ta
nam ra umana gunagunan nina i ga vanavana tana. 7 Ma David i ga tak pa
ra umana bakbakit dia goled, nina ba kai ra umana tultul kai Adadeser, ma
i ga kap pa diat urama Ierusalem. 8 Ma David ra king i ga ra pa ra ngala na
palariam gobol kan Beta ma Berotai, ra ura pia na pal kai Adadeser.
9 Ma ba Toi ra king Kamat i ga valongore ba David i ga tar uvia pa ra tarai
na vinarubu par kai Adadeser, 10 Toi i ga tulue Ioram natuna upi na tul tar
ra variru pire David ra king, upi na pite pa ia tago i ga varubu ma Adadeser
ma i ga uvia pa ia, tago Adadeser dir ga vala varubu ma Toi. Ioram i ga kap
ra umana la na silva, ma ra goled ma ra palariam gobol; 11 ma David i ga
vagomgom diat pire ra Luluai, da i ga vagomgom value ra silva ma ra goled
nina i ga ra pa ia tai ra umana Tematana nina i ga uvia pa diat, 12 Edom ma
Moab ma ra tarai Amon, ra tarai Pilistia ma Amalek; ma i ga damana bula
ure ra magit nina i ga ra pa ia tai Adadeser, natu i Rekob, ra king Soba.
13 Damana David i ga kale pa ta rangrang na iang. Ba i ga lilikun i
ga doko ra vinun ma lavutul na arip na marmar na tarai Edom ta ra
male na solt; 14 ma i ga tibe vurvurbingitane ra umana loko na tarai na
vinarubu ta ra langun Edom, ma ra tarai Edom par dia ga ki na vavai ta
ra varkurai kai David. Ma ra Luluai i ga tul tar ra niuvia tai David ta nam
ra umana gunagunan nina i ga vanavana tana.

A umana lualua kai David
(2 Sam 20:23-26; 1 Tutu 18:14-17)

15 Ma David i ga ki na king ure Israel par; ma David i ga pait ra takodo
na varkurai pire kana tarai par. 16 Ioab natu i Seruia i ga lualua ta ra tarai
na vinarubu; ma Ieosapat natu i Akilud i ga tena varbalaurai; 17 ma Sadok
natu i Akitub, ma Akimelek natu i Abiatar, dir ga tena tinabar; ma Seraia
i ga tena tutumu; 18 ma Benaia natu i leoiada i ga lue rap ra tarai Keret
ma ra tarai Pelet; ma ra umana natu i David dia ga tena tinabar.

David i mari Mepiboset

9 1 Ma David i ga biti: Dave, ta tikai i laun valili ta ra apik na tarai
kai Saul, upi ina mari ia ure Ionatan? 2 Ma tika na tultul mamaro

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra kuba i Saul i ga ki, a iangina Siba, ma di ga vartuluai upi ia ba na
tadav David, ma ra king i ga biti tana: U laka Siba? Ma i ga biti: Kaum
tultul, ia iat go. 3 Ma ra king i ga biti: Pa ta tikai vang i laun valili ta ra
apik na tarai kai Saul upi ina vaarike ra varmari kai God pirana? Ma
Siba i ga biti tai ra king: Ionatan i ga vangala ta bul, ma i kakak ra ura
kauna. 4 Ma ra king i ga biti tana: I ki akave? Ma Siba i ga biti tai ra king:
I ki ta ra kuba Makir natu i Amiel aro Lo-Debar. 5 Ma David ra king i ga
vartuluai upi ia, ma di ga agure pa ia kan ra kuba i Makir natu i Amiel,
maro Lo-Debar.

6 Ma ba Mepiboset, natu i Ionatan, natu i Saul, i ga pot tadav David,
i ga bura timtibum ma i ga tul tar ra variru pirana. Ma David i ga biti:
Mepiboset. Ma i ga biti: Kaum tultul go kari. 7 Ma David i ga biti tana:
Koko una burut, tago a dovotina ina mari u ure Ionatan tamam, ma ina
valilikun tar ra pia parika kai tubum Saul piram; ma una ki vatikai ta
kaugu vatar na nian. 8 Ma i ga va timtibum, ma i ga biti: Ava bar kaum
tultul, upi una nuk pa iau, nina iau da ka ra minat na pap?

9 Ma ra king i ga vartuluai upi Siba, ra tultul kai Saul, ma i ga biti tana:
Nam parika nina ba kai Saul ma kana apik na tarai iau tar tul tar ia tai
natu i kaum luluai. 10 Ma una palum kana pia, avat ma ra umana natum
ma kaum umana tultul; ma una doko pa ra vuaina tana upi na topa ra
gem ai ra natu i kaum luluai; ia kaka Mepiboset na ian vatikai ta kaugu
vatar na nian. Ma Siba i ga vangala ra vinun ma a ilima na natuna, ma
kana a ura vinun na tultul. 11 Ma Siba i ga biti tai ra king: Nam parika
nina ba kaugu luluai ra king i ga kure, kaum tultul na pait ia. Damana
Mepiboset i ga ian ta ra vatar kai ra king, da tika na natuna iat.

12 Ma tikai ka ra natu i Mepiboset, a bul tutana, ma a iangina Mika.
Ma diat par nina dia ga ki ta ra kuba i Siba dia ga tultul pire Mepiboset.
13 Tago Mepiboset i ga kakak, ma i ga ian vatikai ta ra vatar na nian kai
ra king, i ga ki arama Ierusalem.

A bunura kai ra tarai Amon ma ra tarai Siria
(1 Tutu 19:1-19)

10 1 Ma namur ta go, ra king kai ra tarai Amon i ga mat, ma natuna
Kanun i ga kia vue ta ra kini na king. 2 Ma David i ga biti: Ina
mari Kanun natu i Nakas, da tamana i ga mari iau. Damana David i ga
tulue kana ta umana tultul ma ra tinata, upi da vamaram ia ure tamana.
Ma ba ra umana tultul kai David dia ga tar pot ta ra langun kai ra tarai
Amon, 3 ra umana luluai Amon dia ga biti tai Kanun kadia ngala na
luluai: U nuk ia laka ba David i tul tar ra variru pire tamam ba i tulue
go ra tinata na varmaram piram? Dave, David pa i ga tulue laka kana
umana tultul upi diat a gire ra pia na pal ma upi diat a kilao tana, ma
upi da nila vue? 4 Ma Kanun i ga kinim vake diat, ma i ga ka vue tikatika

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na papar a kabe i diat, ma i ga kutu vue ra nguna ta kadia olovoi papa ra
livua i diat, ma i ga tul vue diat. 5 Ma ba di ga ve David ure, i ga tulue ta
umana pi diat a barat diat aro na nga, tago dia ga vavirvir tuna. Ma ra
king i ga biti: Avat a ki pit ika boko abara Ieriko tuk tar ra kabe i vavat
na kubur mulai, ma namur avat a ga lilikun.
6 Ma ba ra tarai Amon dia ga gire ba dia ki kaina ta ra mata i David, ra
tarai Amon dia ga vartuluai ma dia ga tokom pa ra tarai Siria maro Bet-
Rekob, ma ra tarai Siria maro Soba, a ura vinun na arip na marmar na tarai
na vinarubu dia vanavana ka ma ra kau i diat, ma ra king Maka ma kana ta
arip na marmar na tarai, ma ra vinun ma a ura arip na marmar na tarai Tob.
7 Ba David i ga valongore go, i ga tulue Ioab ma ra tarai na vinarubu par. 8 Ma
ra tarai Amon dia ga irop, ma dia ga tur tatamiai maravai ta ra mataniolo;
ma ra tarai Siria maro Soba ma Rekob dia ga ki na vaninara aro ra pupui
varurung ma ra tarai Tob ma diat kai Maka. 9 Ma ba Ioab i ga gire ba ra tarai
na vinarubu dia ga tur aro na lua ma aro namur tana, i ga pilak pa ra umana
rangrangina kai ra tarai Israel, ma i ga tibe diat ure ra tarai Siria; 10 nam ra
tarai na vinarubu nina dia ga ki valili, i ga tibe tar diat tai turana Abisai,
upi ure ra tarai Amon. 11 Ma i ga biti: Gala ra tarai Siria diat a ongor ure iau,
una maravut iau; ma gala ra tarai Amon diat a ongor pa u, ina vana ma ina
maravut u. 12 Koko dat a burut, dat a rangrang da ra umana tutana ure kada
tarai, ma ure bula ra umana pia na pal kai kada God; ma boina ba ra Luluai
na pait ika nam ba i boina pirana. 13 Ma Ioab ma kana tarai dia ga tut na
vinarubu ure ra tarai Siria, ma dia ga lop kan ra luaina matana. 14 Ma ba ra
tarai Amon dia ga gire ba ra tarai Siria dia ga lop, diat bula dia ga lop kan ra
luaina mata i Abisai, ma dia ga ruk ta kadia pia na pal. Ma Ioab i ga lilikun
kan kana vinarubu ma ra tarai Amon, ma i ga pot arama Ierusalem.
15 Ma ba ra tarai Siria dia ga gire ba Israel i ga uvia pa diat, dia ga tut
guvai. 16 Ma Adadeser i ga vartuluai upi ra tarai Siria ta ra papar a Tava
Alir maro, ma Sobak ra luluai na vinarubu kai Adadeser i ga agure diat
uro Kelam. 17 Ma di ga ve David; ma i ga varurue Israel par, ma i ga bolo ra
Iordan, ma i ga pot aro Kelam. Ma ra tarai Siria dia ga tur na vaninara ure
David, ma dia ga varubu me. 18 Ma ra tarai Siria dia ga lop kan Israel; ma
David i ga ubu ra tarai nina dia ki ta ra lavurua na mar na kiki na vinavana,
ma ra ivat na vinun na arip na marmar na tarai dia ki ra os, ma i ga ubu
Sobak kadia luluai na vinarubu, ma i ga mat abara. 19 Ma ba ra umana king
nina dia ga ki na vavai ta ra varkurai kai Adadeser dia ga gire ba Israel i ga
uvia pa diat, dia pa pait ra malmal ma Israel, ma dia ga toratorom pire diat.
Damana ra tarai Siria dia ga burut upi diat a maravut mule ra tarai Amon.

David dir ma Bat-Seba

11 1 Ma ba ra turpai ra kilala i ga vut mulai, ta ra e ba ra umana king
dia tut tana, David i ga tulue Ioab ma kana tarai na vinarubu, a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai na vinarubu par kai Israel; ma dia ga nila vue ra tarai Amon, ma dia
ga tur vartakalat bat Raba. la kaka David i ga ki arama Ierusalem.
2 Ba David i ga tut kan kana vava ta ra ravian, ma i ga vanavana ta ra
ul a pal kai ra king, i ga gire tika na vavina ba i ga gumu; ma ra vavina i
ga potar muka. 3 Ma David i ga vartuluai pi na matoto ure ra vavina. Ta
tikai i ga biti: Vakir laka go Bat-Seba, natu i Eliam, ra taulai kai Uria ra
te Ket? 4 Ma David i ga tulue ra umana tultul upi ia, ma i ga pot pirana,
ma dir ga va me; (tago i ga gomgom kan ra duruna;) ma ra vavina i ga
lilikun tar ta ra kubana. 5 Ma ba ra vavina i ga kap bala, i ga tulue ra
varvai pire David ure, ma i ga biti: Iau tar kap bala.
6 Ma David i ga tulue ra tinata pire Ioab dari: Una tulue Uria ra te Ket
uti piragu. Ma Ioab i ga tulue Uria pire David. 7 Ma ba Uria i ga tar pot
pirana, David i ga tir ia ure Ioab, ma ure ra tarai na vinarubu ba dia
dave, ma ure ra vinarubu ba i vana bulbulu ba pata. 8 Ma David i ga biti
tai Uria: Una vana uro ta ra kubam, ma una dur ra pal a kaum. Ma Uria i
ga vana kan ra kuba i ra king, ma tika na tultul i murmur ia ma ra tiniba
na nian maro pire ra king. 9 Ma Uria i ga va ta ra matakilalat ta ra kuba i
ra king varurung ma ra umana tultul kai kana luluai, ma pa i vana uro ta
ra kubana iat.
10 Ma ba dia ga ve David ba Uria pa i ga vana ta ra kubana, David i
ga biti tai Uria: Dave, pa u ga lilikun vang ta kaum vinavana? Ta ra ava
vang pa u ga vana uro ta ra kubam? 11 Ma Uria i ga biti tai David: Ra
bok na kunubu, ma Israel ma Iuda, dia ki ta ra umana pal na turturup;
ma kaugu luluai Ioab, ma ra umana tultul kai kaugu luluai, dia ki ka ta
ra pupui; na boina laka ba ina vana tar ta ra kubagu, upi ina ian ma ina
momo, ma upi ina va ma kaugu taulai? Da u laun ma ra tulungeam bula,
pa ina pait go ra magit. 12 Ma David i ga biti tai Uria: Una ngo ko boko ati
gori, ma ningene na topa u pi una vana. Ma Uria i ga ki Ierusalem ta nam
ra bung ma ta ra bung namur. 13 Ma ba David i ga vartuluai upi ia, i ga
ian ma i ga momo ta ra luaina matana, tuk i ga valonglong ia ma ra tava
longlong; ma ta ra ravian i ga vana pi na va ta kana vava ta ra pakana
kai ra umana tultul kai kana luluai, ia kaka pa i ga vana tar ta ra kubana.
14 Ma ta ra malana David i ga tumu ra buk pire Ioab, ma i ga tul tar ia
pire Uria pi na kap ia. 15 Ma ta nam ra buk i ga biti: Avat a tibe Uria upi
na tur lua ta ra vinarubu ta ra pakana ra vinarubu i dekdek tana, ma
avat a lop kan ia pi da ub ia ma na mat. 16 Ma ba Ioab i ga makmakile
ra pia na pal, i ga tibe Uria pi na varubu ta ra pakana nina ba ra umana
rangrang na tutana dia varubu tana. 17 Ma ra tarai ta nam ra pia na pal
dia ga irop ma dia ga varubu ma Ioab; ma ta umana tarai na vinarubu, a
umana tultul kai David, dia ga virua; ma Uria ra te Ket i ga virua bula.
18 Ma Ioab i ga tulue ra varvai ma i ga ve David ure ra vinarubu; 19 ma
i ga biti tai ra tena kapkap varvai: Ba u tar ve vapar ra king ure ra lavur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

magit ure ra vinarubu, 20 ma ba ra king na kankan tana, ma na biti tam:
Ta ra ava ava ga vana marave ra pia na pal upi ra vinarubu? Pa ava ga
nunure vang ba diat a ponok avat mamarama ra ul a liplip na vat? 21 Ia
i ga ubu Abimelek natu i Ierub-Beset? Dave, a vavina pa i. ga vue vaba
vang ta vat na uduudu taun ia mamarama ra ul a liplip na vat aro Tebes
ma i ga mat ie? Ta ra ava vang ava ga vana maravai damana ta ra liplip
na vat? Una biti: Kaum tultul Uria ra te Ket i tar virua varurung ma diat.
22 Ma ra tena kapkap varvai i ga vana, ma i ga ve David ure ra lavur
magit Ioab i ga tulue me. 23 Ma ra tena kapkap varvai i ga biti tai David:
Ra tarai dia ga tut ure avet, ma dia ga varubu ma avet ta ra pui, ma
ave ga korot diat tar ta ra mataniolo. 24 Ma ra umana tena panak dia
ga ponok tar kaum umana tultul mamarama ra ul a liplip na vat; ma ta
umana ta ra umana tultul kai ra king dia ga virua, ma kaum tultul Uria
ra te Ket i ga virua bula.
25 Ma David i ga biti tai ra tena kapkap varvai: Una biti tai Ioab dari:
Koko una ngarao ure go, tago ra pakat na vinarubu i ubu nam To An ma
go To An bula; una ongor ma ra vinarubu ure ra pia na pal, upi da uvia
pa ia; ma una vargat ia. 26 Ma ba ra vavina kai Uria i ga valongore ba
Uria kana tutana i ga virua, i ga tangie kana tutana. 27 Ma ba i ga par ra
tinabun, David i ga vartuluai upi ia, ma i ga ben pa ia ta ra kubana, ma
dir ga taulai me, ma i ga kava tar ra bul tutana tana. Ma ra Luluai pa i ga
gugu ure ra magit nina David i ga pait ia.

Natan i takun David

12 1 Ma ra Luluai i ga tulue Natan tadav David. Ma i ga vana pirana,
ma i ga biti tana: A ura tutana dir ga ki tai tika na pia na pal;
tikai i ga uviana, ma ta ra tikai i ga luveana. 2 Ma i ga peal mat ra umana
kikil na sip ma ra umana kikil na vavaguai kai ra uviana; 3 ma ra luveana
pa kana ta magit, ia kaka tika na nat na sip, a tana, nina i ga kul ia ma
i ga tabar ia ma ra nian, ma i ga tavua varurung ma ra umana natuna;
i ga en ana nian, ma i ga momo ta kana la na nimomo, ma i ga ki ta ra
bongobongono, ma i ga da kana bul vavina iat. 4 Ma tika na vaira maro
vailik i ga pot tadav ra uviana, ma ra uviana i ga nur vue kana umana sip
ma kana umana vavaguai ba i ga nuk upi ta nian ure ra vaira nina i ga
pot pirana, ma i ga kap pa ra nat na sip kai ra luveana, ma i ga vaninare
ure ra vaira nina i ga pot pirana.
5 Ma ra kankan kai David i ga karangap ure nam ra tutana; ma i ga biti
tai Natan: Da ra Luluai i laun, ra tutana nina i ga pait ra dari, i topa ia
pi da doka; 6 ma na bali nam ra nat na sip ma ta ivat, tago i ga pait go ra
magit, ma pa i ga nunure ra varmari.
7 Ma Natan i ga biti tai David: U iat nam ra tutana. Ra Luluai ra God
kai Israel i biti dari: Iau ga ku u pi una king ure Israel, ma iau ga valaun

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

u kan ra lima i Saul; 8 iau ga tul tar ra kuba i kaum luluai tam, ma u ga
kale pa kana umana vavina; iau ga tul tar ra tarai Israel ma Iuda piram;
ma gala go diat pa na ga topa ia, gala ina ga tul tar bula ta ngala nina dir
varogop me. 9 Ta ra ava u ga pidimuane ra tinata kai ra Luluai, ba u ga
pait go ra kaina ta ra luaina matana? U ga ubu Uria ra te Ket ma ra pakat
na vinarubu, ma u ga ben pa kana vavina upi kaum taulai, ma ia iat u ga
doka ma ra pakat na vinarubu kai ra tarai Amon. 10 Damana kaum apik
na tarai pa na langalanga ta ra pakat na vinarubu; tago u ga pidimuane
iau, ma u ga ben pa ra vavina kai Uria ra te Ket upi kaum taulai.
11 Ra Luluai i biti dari: Ea, ina vatut ra kaina ure u ta kaum apik na
tarai iat, ma ina tak vue kaum umana vavina ta ra luaina matam, ma ina
nur tar diat pire talaim, ma na va ma diat ta ra mata i go ra keake. 12 U
ga pait ive; ma iau, ina pait vaarike go ra magit ta ra luaina mata i Israel
par, ma ta ra mata i ra keake.
13 Ma David i ga biti tai Natan: Iau ga tar pait ra kaina ure ra Luluai.
Ma Natan i ga biti tai David: Ra Luluai i ga re vue kaum nirara, ma
pa una mat. 14 la kaka tago u ga pidimuane ra Luluai ta go kaum
mangamangana, ra kuramana nina di ga kava tar ia tam na mat. 15 Ma
Natan i ga lilikun tar ta ra kubana.
Ma ra Luluai i ga bili ra bul nina ba ra taulai kai Uria i ga kava tar ia
tai David, ma i ga mait muka. 16 Ma David i ga kail tadav God ure ra bul;
ma David i ga vevel ta ra kubana, ma i ga va ta ra pia ta nam ra marum
parika. 17 Ma ra umana patuana nina dia ga ki ta ra kubana, dia ga tur ta
ra paparaina upi diat a al vatut ia kan ra pia; ma pa i ga mainge, ma pa i
ga en ta gem varurung ma diat. 18 Ta ra valavuruana bung ra bul i ga mat.
Ma ra umana tultul kai David dia ga burut pi diat a ve ba ra bul i ga mat;
tago dia ga biti: Ba ra bul i ga laun boko, da ga tata pirana ma pa i ga
valongore ra nilai dat; kan na vakaina ia iat laka, gala dat a ve ba ra bul
i mat? 19 Ma ba David i ga gire ba kana umana tultul dia ga varmaianao,
i ga kapa pire David ba ra bul i ga mat; damana David i ga biti tai kana
umana tultul: Dave, ra bul i mat? Ma dia ga biti: Maia, i tar mat.
20 Ma David i ga tut kan ra pia, ma i ga gumu, ma i ga vartap, ma i ga
kia vue kana mal; ma i ga ruk ta ra kuba i ra Luluai, ma i ga lotu; namur
i ga vana ta ra kubana, ma i ga vartuluai upi ta nian, ma i ga ian. 21 Ma
kana umana tultul dia ga biti tana: Ava bar go u tar pait ia? U ga vevel
ma u ga tangie ra bul ba i ga laun boko; ma ba ra bul i ga mat, u ga tut
ma u ga ian. 22 Ma i ga biti: Ba ra bul i ga laun boko, iau ga vevel ma iau
ga tangi, tago iau ga biti: To ia i nunure ba ra Luluai na mari iau bar, ma
ra bul na laun? 23 Ma go i tar mat, ta ra ava ina vevel? Dave, ina valaun
pa mule? Ina vana boko pirana, ma ia iat pa na lilikun piragu.
24 Ma David i ga vamaram Bat-Seba kana taulai, ma i ga ruk pirana, ma
i ga kava ra bul tutana, ma i ga vaiang ia ba Solomon. Ma ra Luluai i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

mari ia, 25 ma i ga tulue ra tinata tai Natan ra propet, ma i ga vaiang ia
ba Iedidia, ure ra Luluai.

David i kale pa Raba
(1 Tutu 20:1-3)

26 Ma Ioab i ga tut ure Raba, nina ba kai ra tarai Amon, ma i ga uvia pa
nam ra pia na pal kai ra king. 27 Ma Ioab i ga tulue ra umana tena kapkap
varvai pire David, ma i ga biti: Iau ga tut ure Raba, ma iau ga kale pa
ra pal na minakila nina ba di monamono tana bat ra tava. 28 Damana
una varurue ra umana tena vinarubu nina dia ki boko, ma avat a tur
vartakalat bat ra pia na pal, ma una kale pa ia; kan ina kale pa ra pia
na pal, ma diat a vaiang ia ma ra iangigu. 29 Ma David i ga varurue ra
umana tena vinarubu nina ba dia ga ki boko, ma i ga vana ma i ga tut
ure Raba, ma i ga kale pa ia. 30 I ga paike vue ra kere na goled kan ra ulu
i kadia king; ra mamatina i ga da tika na talant,[a] ma ra umana ngatngat
na vat dia ga ki tana; ma di ga vatoke ta ra ulu i David. Ma i ga kap vue
ra peal magit na ra varpa kan ra pia na pal. 31 Ma i ga ben vavilavilau ra
tarai nina dia ki tana, ma i ga tibe diat upi diat a papalum ma ra umana
pokopoko, ma ra umana oi na palariam, ma ra umana pem, upi diat a
pait ra umana vat na pia; ma i ga pait ra dari ta ra umana pia na pal par
kai ra tarai Amon. Namur David ma kana tarai par dia ga lilikun urama
Ierusalem.

Amnon dir ma Tamar

13 1 Absalom natu i David dir taina ma Tamar, ia ra potar na vavina;
ma namur boko Amnon natu i David i ga manane. 2 Ma Amnon
i ga mait ma ra nginarao ure taina Tamar, tago pa i ga nunure boko ta
tutana, ma i ga dekdek pire Amnon upi na pait ta magit pirana. 3 Ma tika
na talai Amnon i ga ki, a iangina Ionadab, natu i Simea, dir turana ma
David; ma Ionadab i ga kabinana. 4 Ma i ga biti tai Amnon: U ra natu i
ra king, ta ra ava u bilua ta ra bungbung par? Dave, pa una ve iau? Ma
Amnon i ga biti tana: Iau manane Tamar, dir taina ma turagu Absalom.
5 Ma Ionadab i ga biti tana: Una va ta kaum vava da ba u mait, ma ba
tamam ra pot upi na gire u, una biti tana, Boina ba taigu Tamar na tabar
iau ma ra nian; boina ba na vaninare ra nian ta ra luaina matagu upi
ina gire, ma ina en ia kan ra limana. 6 Ma Amnon i ga va da ba i mait;
ma ba ra king i ga pot upi na gire, Amnon i ga biti tai ra king: Iau lul u
ba taigu Tamar na vana uti, ma na pait agu ta ura gem ik ta ra luaina
matagu, upi ina ian ta ra limana. 7 Ma David i ga vartuluai upi Tamar, ma
i ga ve ba na vana ta ra kuba i taina Amnon ma na vaninare ta nian ure.

---

[a] **12.30** A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 Tamar i ga vana ta ra kuba i taina Amnon; ma Amnon i ga va ta kana
vava. I ga tak pa ta plaua nina i ga leven, ma i ga bing ia, ma i ga pait
ra umana gem me ta ra luaina matana, ma i ga tun diat. 9 Ma i ga kap ra
la ma i ga lingire diat ta ra luaina matana; ma pa i ga mainge ba na en
diat. Ma Amnon i ga biti: A tarai par diat a irop kan ra luaina matagu.
Ma ra tarai par dia ga irop kan ia. 10 Ma Amnon i ga biti tai Tamar: Una
kap ra nian ta ra pal na vava pi ina tak pa ia ta ra limam. Tamar i ga tak
pa ra umana gem nina i ga pait ia, ma i ga kap diat ta ra pal na vava pire
taina Amnon. 11 Ma ba i ga kap diat maravai pirana, i ga vatur ia, ma i
ga biti tana: Ea, taigu, dor a va. 12 Ma i ga biti tana: Pata, taigu, koko una
vo pa iau; pa ia boina ba da pait ra magit dari ati Israel; koko una pait
go ra magit na papaua. 13 Ma iau, ina kap kaugu vavirvir uve? Ma una
da tika na lunga ati Israel. Damana, iau lul u, una tir ra king ure iau, ma
pa na tigal bat u pi dor a taulai. 14 Ma pa i ga mainge ba na valongore ra
nilaina; ma tago i ga ongor ta dir, i ga vo pa ia, ma dir ga va me.

15 Ma namur Amnon i ga manga milikuane; ma ra varmilikuanai nina i
ga milikuane me, i ga manga dekdek ta ra varmananai nina i ga manane
me. Ma Amnon i ga biti tana: Una tut, ma una vana. 16 Ma i ga biti tana:
Pata, tago go ra nirara nina u rara tana ba u tul vue iau, i kaina ta dir ma
ra kaina nina u tar pait ia tagu. Ma pa i ga mainge ba na valongore. 17 Ma
i ga oro pa kana tultul nina ba i ga toratorom pirana, ma i ga biti tana:
Una vairop vue go ra vavina kan iau, ma una banu bat vue. 18 Ma Tamar i
ga mal ma ra lolovina kolot da ra mangamangana kai ra. umana natu i ra
king, a umana inip na vavina. Ma ra tultul i ga vairop vue, ma i ga banu
bat vue.

19 Ma i ga imire ra kabu na iap taun ra uluna, ma i ga rada kana
lolovina mal, ma i ga vung ra limana taun ra uluna, ma i ga tangi mat ba
i ga vana. 20 Ma Absalom, nina taina tuna, i ga biti tana: Dave, amur ga
ki ma Amnon, nina ba taim? Una ki vovovon ika, taigu, tago amur taina,
koko ra balam na mamat ure. Ma papa nam ra bung Tamar i ga ki ta ra
kuba i taina Absalom, ma i ga tabun.

21 Ma ba David ra king i ga valongore go ra umana magit, i ga kankan
muka. 22 Ma ure Absalom, pa i ga tatike ta tinata pire Amnon nina i ga
boina ba i ga kaina; tago Absalom i ga milikuane Amnon tago i ga vo pa
Tamar, nina taina tuna.

Absalom i varobo ma i lop

23 Ma ba i ga par a ura kilala, ba, ra umana tena varkukut na ivuna sip
kai Absalom dia ga ki aro Baal-Kasor, nina ba i tur pire Epraim, Absalom
i ga ting pa ra umana natu i ra king parika. 24 Ma Absalom i ga vana, ma
i ga biti tai ra king: Kaum tultul i ga tar tibe ra umana tena varkukut;
boina ba ra king ma kana umana tultul diat a varagur ma kaum tultul.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

25 Ma ra king i ga biti tai Absalom: Pata, natugu, vakir dat parika, kan
avet a mamat piram. Absalom i ga lul vovo pa ia, ma i ga ole; i ga tul
tar ika kana varvadoan tana. 26 Ma Absalom i ga biti: Gala u pata, boina
ba una tul tar turagu Amnon pi avet. Ma ra king i ga biti: Ta ra ava na
varagur ma u? 27 Ma Absalom i ga lul vovo pa ia tuk tar i ga nur tar
Amnon ma ra umana natu i ra king pi diat a varagur me.

28 Ma Absalom i ga biti ta kana umana tultul: Ba ava gire ba ra bala
i Amnon i gugu ma ra nimomo na polo na vuai na vain, ma iau biti ta
vavat, Avat a ubu Amnon, io, avat a doka, koko avat a burut, tago iau
iat iau ga ve avat ure; avat a ongor ma avat a rangrang. 29 Ma ra umana
tultul kai Absalom dia ga pait ia tai Amnon da Absalom i ga kure. Ma
ra umana natu i ra king dia ga tut ma dia ga koa ta kadia umana as
tikatikai, ma dia ga lop.

30 Ma ba dia ga ki ka boko nangananga, ra varvai i ga tadav David dari:
Absalom i tar doko ra umana natu i ra king, ma pa ta tikai i laun valili.
31 Ma ra king i ga tut, ma i ga rada kana umana mal, ma i ga va ta ra pia;
ma kana umana tultul nina dia ga tur maravai dia ga rada kadia umana
mal. 32 Ma Ionadab, natu i Simea dir turana ma David, i ga biti: Koko
kaugu luluai na nuk ia ba dia tar doko ra umana barmana ra umana natu
i ra king par; tago Amnon ika i virua; tago Absalom i ga nuk vaninare
go ra magit papa ra bung ba Amnon i ga vo pa taina Tamar. 33 Koko na
mamat ra bala i kaugu luluai ra king, ba ra umana natu i ra king par dia
tar virua; tago Amnon ika i virua. 34 Ma Absalom i ga lop.

Ma ra barmana nina i ga monamono i ga idok, ma i ga gire ra peal
tarai dia vanavana ta ra nga nina i vut ba maro Koronaim ta ra paparai
ra luana. 35 Ma Ionadab i ga biti tai ra king: Ra umana natu i ra king dia
vut da kaum tultul i ga biti. 36 Ba i ga par kana tinata, ra umana natu i ra
king dia ga vut, ma dia ga kukula, ma dia ga tangi; ma ra king ma kana
umana tultul dia ga tangi mat. 37 Ma Absalom i ga lop, ma i ga vana pire
Talmai natu i Amikur, ra king Gesur. Ma David i ga tabun ta ra bungbung
ure natuna.

38 Damana Absalom i ga lop, ma i ga vana uro Gesur, ma i ga ki abara a
utul a kilala. 39 Ma ra bala i ra king i ga ngarao upi Absalom; tago i ga tar
maram ra balana ure Amnon nina i ga mat.

Ioab i nuk pa ra nga ba da ben valilikun Absalom tana

14 1 Ma Ioab natu i Seruia i ga gire ba ra bala i ra king i ga ngarao
upi Absalom. 2 Ma Ioab i ga vartuluai uro Tekoa upi tika na
vavina, a tena kabinana, ma i ga biti tana: Una da tikai i tabun, ma una
vung ra mal na tabun, ma koko una tap ra pakam ma ra dangi, una da
ta vavina nina i ga tabun vailik ure nina i ga mat; 3 ma una vana pire ra
king, ma una biti tana dari. (Ma Ioab i ga tul tar ra tinata pirana.)

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 Ma ba ra vavina maro Tekoa i ga tata pire ra king, i ga bura timtibum
ma ra variru, ma i ga biti: U ra king, una maravut iau. 5 Ma ra king i ga
biti tana: U dave? Ma i ga biti: A dovotina iau a ua na vavina, ma kaugu
tutana i tar mat. 6 Kaum tultul i ga kava ra ura bul tutana, ma dir ga
varngangar ta ra uma, ma pa ta tikai i ga ki pi na al varbaiane dir, ma
tikai ta dir i ga ubu ta ra tikai, ma i ga doka. 7 Ma kaugu apik na tarai
par dia ga tut ure kaum tultul, ma dia ga biti: Una nur tar nina i ga ubu
turana ta vevet upi avet a doka, upi a balbali ure ra nilaun kai turana
nina i ga doka, damana dir par dir a panie; ta ra magit dari diat a pun
vue kaugu lakit na iap i ki boko, ma ra iang i kaugu tutana na panie kan
ra mata i ra rakarakan a gunagunan, ma na damana bula kana apik na
tarai. 8 Ma ra king i ga biti tai ra vavina: Una vana ta ra kubam, ma ina
pait ta varkurai ure u. 9 Ma ra vavina maro Tekoa i ga biti tai ra king:
Kaugu luluai, ra king, ta balbali ure ra kaina mangamangana na ki tagu
ma diat ta kaugu vuna tarai; ra king ma kana kiki na king na langalanga.
10 Ma ra king i ga biti: Una kap nina ba na takun u uti, ma pa na pait
mule ta magit piram. 11 Ma i ga biti: Boina ba ra king na vavalima tai ra
Luluai kaum God ba koko ra tena varobo na gap na vardodoko, upi koko
diat a doko natugu. Ma i ga biti: Da ra Luluai i laun, pa ta kopono pepe
na ulu i natum na bura ra pia.
12 Ma ra vavina i ga biti: Boina ba kaum tultul na tatike ta tinata pire
kaugu luluai ra king. Ma i ga biti: Una tata. 13 Ma ra vavina i ga biti: Ta ra
ava u ga pait ra dari ure ra tarai kai God? Tago ba ra king i tul tar go ra
varkurai tagu, i takun ia iat tana, tago i ole pi na vatur vake mule kana
nina ba di ga korot vue. 14 Dat a tarai, dat a mat, da vardada ma ra tava
di ga lolonge ta ra pia, nina ba da mama kulupe mule; ia kaka, gala ta
tikai na nuk upi ta nga pi da ben valilikun nina di ga korot vue, God pa
na tak vue ra nilaun kan ia.
15 Damana iau ga vut upi ina tatike go ra tinata pire kaugu luluai ra
king, tago ra tarai dia ga vaburut iau; kaum tultul i ga biti: Ina tata pire
ra king, kan bar ra king na pait ika nam kana tultul i lul upi ia. 16 Tago ra
king na valongore, ma na valaun kana tultul kan ra lima i ra tutana nina
ba na vapanie vue amir ma natugu kan ra magit na kakalai pire God.
17 Kaum tultul i ga nuk ia, Ra tinata kai kaugu luluai rak king na vango
ra nuknukigu; tago kaugu luluai ra king i da ra angelo kai God, ma i tale
pi na nunure varbaiane ra boina ma ra kaina. Ra Luluai kaum God na ki
piram.
18 Ma ra king i ga biti tai ra vavina: Koko una ive kan iau nina ba ina
tir u tana. Ma ra vavina i ga biti: Boina ba kaugu luluai ra king na tata.
19 Ma ra king i ga biti: Dave, Ioab i maravut ta go parika? Ma ra vavina
i ga biti: Da u laun, kaugu luluai ra king, pa i tale ta tikai pi na parau ta
ra papar a lima tuna ba ta ra papar a maira kan ra tinata nina ba kaugu

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

luluai ra king i tatike; kaum tultul Ioab i ga ve iau ma i ga tul tar ra
umana pakana tinata tai kaum tultul. 20 Kaum tultul Ioab i ga pait ra dari
upi da vaenana pa ra magit. Ma kaugu luluai i kabinana da ra angelo kai
God, upi na kapa ure ra umana magit par ta ra rakarakan a gunagunan.
21 Ma ra king i ga biti tai Ioab: Ina pait ot pa go ra magit; una vana, ma
una ben pa mule ra barmana Absalom. 22 Ma Ioab i ga bura timtibum ma
ra variru, ma i ga tata vadoane ra king; ma Ioab i ga biti: Ta go ra bung
kaum tultul i nunure ba kaugu luluai ra king i mari iau, tago ra king i
ga torom ta ra nilul kai kana tultul. 23 Ma Ioab i ga tut ma i ga vana uro
Gesur, ma i ga agur pa Absalom urama Ierusalem. 24 Ma ra king i ga
biti: Boina ba na vana tar ta ra kubana iat, upi koko na gire ra matagu.
Damana Absalom i ga vana tar ta ra kubana, ma pa i ga gire ra mata i ra
king.
25 Ta ra langun Israel par pa di ga pite pa ta tikai da di ga pite pa
Absalom, tago i ga metek muka; papa ra pal a kauna tuk tar ta ra tunurot
na uluna pa ta ik a matmat na vakilang tana. 26 Ma ari i ga kut ra pepe
na uluna, (i ga kutkut ia ta ra mutuai ra kilakilala tago i ga mamat,) i
ga valar ra pepe na uluna, ma ra mamatina i ga da ra utul a kilogram (a
lavurua na paun mamat), da ra valavalar kai ra king. 27 Ma Absalom i ga
vangala ra utul a bul tutana, ma tika na bul vavina, a iangina Tamar, ma
ia ra potar muka.
28 Ma Absalom i ga ki a ura kilala arama Ierusalem, ma pa i ga gire ra
mata i ra king. 29 Ma Absalom i ga vartuluai upi Ioab upi na tulue pire
ra king; ma pa i ga mainge ba na vana pirana; ma i ga vartuluai mulai
a vauruana pakana, ma i ga ole. 30 Damana i ga biti tai kana umana
tultul: A uma kai Ioab i ki maravai ta kaugu uma, ma ra barli i ki tana;
avat a vana ma avat a vautunge vue. Ma ra umana tultul kai Absalom
dia ga vautunge vue ra uma. 31 Ma Ioab i ga tut ma i ga vana pire
Absalom uro ra kubana, ma i ga biti tana: Ta ra ava kaum umana tultul
dia ga vautunge vue kaugu uma? 32 Ma Absalom i ga biti tai Ioab: Iau
ga vartuluai up u ma ra tinata dari, Una vana uti pi ina tulue u pire ra
king upi una biti, Ta ra ava iau ga vana uti maro Gesur? Gala ina ki boko
abara, gala na boina ure iau; boina ba ina gire ra mata i ra king, ma ona
ta kaina mangamangana i ki tagu, na topa ia ba na doko iau. 33 Ma Ioab i
ga vana pire ra king, ma i ga ve; ma ba i ga vartuluai upi ia, Absalom i ga
vana pire ra king, ma i ga bura timtibum ta ra luaina mata i ra king; ma
ra king i ga galum Absalom.

Absalom i tut na varpiam ure David

15 1 Ma namur ta go Absalom i ga vaninare ra kiki na vinavana, ma
ra umana os, ma ra ilima na vinun na tutana pi diat a vutvut
lualua tana. 2 Ma Absalom i ga vala tut ta ra malana ikilik, ma i tur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

maravai ta ra matakilalat ai ra pia na pal; ma ba ta tutana i ga kap ta
magit upi ra king na kure, Absalom na oro pa ia pi na tadav ia, ma na
biti: Nuve vang kaum pia na pal? Ma ba na biti: Kaum tultul ta ra vuna
tarai To An tai Israel; 3 Absalom na biti tana: Kaum ta magit i dovot ma
i takodo, ia kaka ra king pa i ga tibe ta tikai pi na valongore U. 4 Ma
Absalom i ga biti bula: Gala di ga tibe iau upi iau a tena varkurai ta ra
gunagunan, ma ra tarai par diat a tadav iau ma ra magit ure ra varkurai
ba ra kinail, gala ina kure vatakodo pa ia! 5 Ma ba ta tikai na pot upi na
va timtibum pirana, na tulue ra limana, ma na tabe vake, ma na galum
ia. 6 Ma Absalom i ga pait ra dari pire ra tarai Israel par nina dia ga pot
tadav ra king upi ra varkurai; damana Absalom i ga ben vaire ra nuknuk
i ra tarai Israel.

7 Ma ba i ga par a ivat na kilala, Absalom i ga biti tai ra king: Una nur
vue iau upi ina pait ot pa ra magit iau ga vavalima tana tai ra Luluai aro
Kebron. 8 Tago kaum tultul i ga vavalima ba iau ga ki boko aro Gesur
ta ra papar Siria ba, Gala ra Luluai na ben valilikun mule iau urama
Ierusalem, ina lotu tadav ra Luluai, 9 Ma ra king i ga biti tana: Una vana
ma ra malmal. Damana i ga tut ma i ga vana uro Kebron.

10 Ma Absalom i ga tulue ive ra umana tena kapkap varvai vurvurbit
pire ra umana vuna tarai Israel ma ra tinata dari: Ari avat a valongore ra
nilai ra tavur, avat a biti, Absalom i king aro Kebron. 11 Ma ra ura mar na
tutana maro Ierusalem dia ga varagur ma Absalom, tago i ga ting pa diat
upi diat a bartalaina me, ma dia ga vana ma ra tuptup. 12 Ma ba Absalom
i ga tul tar ra umana tinabar, i ga vartuluai upi Akitopel ra te Gilo, ra
tena varvateten kai David, maro ta kana pia na pal iat, nina ba Gilo. Ma
ra kikil na tarai dia ga varpit i ga dekdek vanavana, tago ra tarai dia ga
kor vanavana tadav Absalom.

13 Ma tika na tena kapkap varvai i ga pot pire David, ma i biti: A bala
i ra tarai Israel par dia murmur Absalom. 14 Ma David i ga biti tai kana
umana tultul nina dia ga ki pirana arama Ierusalem: Dat a tut, ma dat
a lop; tago gala pata, gala pa ta tikai ta dat na pila kan Absalom; avat
a lulut upi dat a vana, kan na tadav lulut dat ma na vakaina dat, ma na
ubu ra pia na pal ma ra pakat na vinarubu. 15 Ma ra umana tultul kai
ra king dia ga biti tai ra king: Kaum umana tultul dia ki na vaninara
pi diat a pait ika nam ba kaugu luluai ra king na kure. 16 Ma ra king i
ga vana, ma diat bula ta ra kubana. Ma ra king i ga nur tar ra vinun na
tultul na vavina pi diat a balaure ra pal. 17 Ra king ma kana tarai dia ga
vana, ma dia ga ngo pit ta ra mutuaina pal. 18 Ma kana umana tultul par
dia ga boloa; ma ra tarai Keret, ma ra tarai Pelet, ma ra laptikai na mar
na tutana Gat nina dia ga mur ia maro Gat, dia ga vila lua ta ra king.
19 Ma ra king i ga biti tai Itai ra te Gat: Ta ra ava u varagur ma avet? Una
lilikun ma una ki pire ra king; tago u a vaira, ma u ki irai kan kaum

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gunan. 20 U kabur pot ika, ma dave, ina vo pa u pi dat a tenten vurvurbit,
tago pa iau nunure ba ina vana uve? Una lilikun. avat ma kaum vuna
tarai, ma boina ba ra Luluai na mari u ma na pait ra dovotina piram.
21 Ma Itai i ga bali ra king, ma i ga biti: Da ra Luluai i laun, ma da kaugu
luluai ra king i laun, a dovotina ta ra gunan nina ba kaugu luluai ra king
na bang tana, ba ure ra minat ba ure ra nilaun, ta nam iat ra gunan kaum
tultul na bang bula tana. 22 Ma David i ga biti tai Itai: Io, una bolo. Ma
Itai ra te Gat, ma kana tarai par ma ra umana bul, dia ga bolo. 23 Ma ba
ra tarai dia ga bolo vanavana, ra gunan par i ga tangi ma ra ngala na
nilaina; ra king ma ra tarai par nina dia ga varagur me dia ga bolo ra
tava Kidron, ma dia ga mur ra nga uro ra bil.

24 Ma Abiatar i ga vana, ma Sadok bula, ma ra tarai Levi par dia ga
kap ra bok na kunubu kai God; ma dia ga vung ra bok kai God ra pia,
tuk tar ra tarai dia ga irop par kan ra pia na pal. 25 Ma ra king i ga biti
tai Sadok: Avat a puak tar ra bok kai God uro ta ra pia na pal. Gala ra
Luluai na mari iau, gala na ben valilikun mule iau upi ina gire mule, ma
gunan bula; 26 ma gala na biti, Pa iau gugu tam, io, iau akari pi na pait
ia ka tagu ra magit i boina ta ra nuknukina. 27 Ma ra king i ga biti bula
tai Sadok ra tena tinabar: Avat a lilikun ta ra pia na pal ma ra malmal,
avat ma Abiatar ma ra ura natu i mumur, Akimas natum ma Ionatan
natu i Abiatar. 28 Ma iau, ina ngo pit ta ra bolabolo uro ra bil tuk tar
ina valongore ta varvai piram. 29 Damana Sadok ma Abiatar dir ga kap
valilikun mule ra bok kai God urama Ierusalem, ma dir ga ki ie.

30 Ma David i ga tutua urama ra luana na Oliva, ma i ga tangi vanavana
nangananga; ma ra mal na tubatuba i ga ki ta ra uluna, ma pa ta pal a
kau ta ra ura kauna; ma ra tarai nina dia ga varagur me dia ga vung ra
mal na tubatuba ta ra ulu i diat tikatikai, ma dia ga tangtangi ba dia ga
tutua vanavana. 31 Ma di ga ve David ba Akitopel i ga ki varurung ma
ra umana tena varpit pire Absalom. Ma David i ga biti: Ea, Luluai, una
pukue ra tinata na varvateten kai Akitopel upi a tinata na papaua.

32 Ma ba David i ga tutua urama tar ta ra ul a luana, ta ra pakana nina
ba di ga lotu tadav God tana, Kusai ra te Ark i ga barat ia, ma i ga rada
kana mal, ma ra pia i ga ki ta ra uluna. 33 Ma David i ga biti tana: Gala
dor a varagur, gala una vake iau; 34 ba gala una lilikun tar ta ra pia na
pal, ma una biti tai Absalom, Ina tultul piram, u ra king; da iau ga tultul
pire tamam ta ra umana bung i tar par, go ina tultul piram, gala una
maravut iau pi ina uvia pa ra tinata na varvateten kai Akitopel. 35 Ma
dave, Sadok ma Abiatar ra ura tena tinabar pa dir ki vang abara piram?
Damana nam parika nina ba una valongore ta ra kuba i ra king, una ve
Sadok ma Abiatar ra ura tena tinabar ure. 36 A ura natu i dir, Akimas
natu i Sadok ma Ionatan natu i Abiatar, dir ki pire tama i dir, ma una
tulue dir ma ra varvai ure nam parika nina ba una valongore. 37 Damana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kusai ra talai David i ga ruk uro ta ra pia na pal, ba Absalom i ga olo
Ierusalem.

16 1 Ma ba David i ga koa lake ra ul a luana, Siba ra tultul kai
Mepiboset i ga barat ia ma ra ivu as, nina a kiki ta dir, ma dir ga
kap ra ura mar na kidoloina gem, ma tika na mar na kura vuai na vain,
ma tika na mar na vuai na davai ai ra e na keake, ma tika na paura na
polo na vuai na vain. 2 Ma ra king i ga biti tai Siba: Ure ra ava go diat?
Ma Siba i ga biti: Ra ura as upi diat ta ra kuba i ra king diat a koa ta dir,
ma ra gem ma ra vuai na davai pi a nian ai ra umana barmana, ma ra
polo na vuai na vain ure nina ba na bilua ta ra bil. 3 Ma ra king i ga biti:
Akave laka ra natu i kaum luluai? Ma Siba i ga biti tai ra king: I ki akono
Ierusalem; tago i ga biti, Gori ra kuba i Israel na tul valilikun tar mule
tagu ra varkurai kai tamagu. 4 Ma ra king i ga biti tai Siba: Kaum parika
nina ba kai Mepiboset. Ma Siba i ga biti: Iau va timtibum piram, upi
kaugu luluai ra king na mari iau.

5 Ma ba David i ga pot aro Bakurim, tika na tutana ta ra apik na tarai
kai Saul, a iangina Simei, natu i Gera, i ga irop; ma ba i ga irop, i ga tata
na varvul. 6 Ma i ga tupar David ma ra umana tultul kai ra king David
ma ra vat; ma ra tarai ma ra umana rangrang na tutana dia ga ki ta ra
lima tuna ma ta ra papar a maira tai ra king. 7 Ma Simei i ga vul ia dari:
Una vana, una vana, u a tena vardodoko, u a tutana vakuku! 8 Ra Luluai
i ga tar bali u ma ra gapu i ra kuba i Saul, nina u ga kia vue ta ra kiki na
king; ma ra Luluai i ga tul tar kaum varkurai pire Absalom natum; ma u,
u tar virua ta kaum kaina mangamangana, tago u a tena vardodoko. 9 Ma
Abisai, natu i Seruia, i ga biti tai ra king: Ta ra ava bar go ra minat na
pap na vul kaugu luluai ra king? Una nur tar iau, pi ina vana ma ina kutu
vue ra uluna. 10 Ma ra king i ga biti: Dat a dave ma avat ra umana natu i
Seruia? Na varvul uka gala ra Luluai i ga ve ba na vul David; na tale to ia
pi na biti, Ta ra ava u ga pait ra dari? 11 Ma David i ga biti tai Abisai ma
tai kana umana tultul: Ava gire ba natugu, nina di ga kava tar ia tagu, i
mainge ba na doko iau; dave, pa i topa ia muka ba go ra te Beniamin na
pait ia damana? Avat a nur vue; na tata na varvul tago ra Luluai i tar ve.
12 Kan bar ra Luluai na gire kaugu kini na malari, ma na bali kana varvul
piragu ta go ra bung ma ra boina. 13 Damana David ma kana tarai dia ga
vanavana ta ra nga; ma Simei i ga vanavana tai ta ra papar a luana maro,
ma i ga tatata na varvul, ma i ga tupar ia ma ra umana vat, ma i ga vue
ra tobon na pia. 14 Ma i ga rabu ra paka i ra king ma diat dia ga varagur
me, ma dia ga ngo pit ta ra papar a Iordan; ma i ga lagar papa mulai
abara.

15 Ma Absalom, ma ra tarai Israel par, ma Akitopel, dia ga pot aro
Ierusalem. 16 Ma Kusai ra te Ark, a talai David, i ga vana pire Absalom,
ma i ga biti tai Absalom: God na valaun ra king! God na valaun ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

king! 17 Ma Absalom i ga biti tai Kusai: I dari laka kaum varmari pire
talaim? Ta ra ava pa amur ga varagur ma talaim? 18 Ma Kusai i ga biti tai
Absalom: Pata; nina ba ra Luluai, ma go ra tarai, ma ra tarai Israel par
dia ga pilak pa ia, ina toratorom tana ma ina ki pirana. 19 Ma go bula, ina
torom tai to ia? Vakir laka natuna? Da iau ga torom tai tamam, damana
ina torom bula tam.
20 Ma Absalom i ga biti tai Akitopel: Una vateten iau ure ra magit ba
dat a pait ia. 21 Ma Akitopel i ga biti tai Absalom: Una va ma ra umana
tultul na vavina kai tamam, nina i ga tibe diat ure ra varbalaurai na pal;
ma ba Israel par na valongore ba ra iangim i kaina pire tamam, nam na
vadekdek ra lima i ra umana talaim. 22 Ma dia ga vatut ra pal na mal
ta ra ul a pal ure Absalom; ma Absalom i ga va ma ra umana tultul na
vavina kai tamana ta ra luaina mata i Israel par. 23 Ta nam ra umana
bung ra tinata na varvateten kai Akitopel i ga da tikai i matoto ta ra
tinata kai God; ma ra tinata na varvateten par kai Akitopel i ga damana
pire David dir ma Absalom.

Kusai i uvia pa ra tinata na varvateten kai Akitopel

17 1 Ma Akitopel i ga biti tai Absalom: Una tul tar iau upi ina pilak
pa ta vinun ma a ura arip na marmar na tarai, ma ina tut ma
ina korot mur David go iat ra marum. 2 Ina tadav ia ba i rabu boko ra
pakana, ma ina vaburut ia; ma ra tarai par nina dia ki varurung me diat
a lop; ma ina ubu ka ra king, 3 ma ina ben valilikun ra tarai piram da ra
vavina tadav ra taulai kalama. U mainge ra nilaun kai tika na tutana ka,
upi ra tarai par diat a ki na malmal. 4 Ma Absalom ma ra umana patuana
Israel dia ga manane tuna go ra tinata.
5 Ma Absalom i ga biti: Da vartuluai bula upi Kusai ra te Ark, upi dat
a valongore bula kana ta tinata. 6 Ma ba Kusai i ga pot tadav Absalom,
Absalom i ga biti tana: Akitopel i ga tatike dari; dave, dat a mur laka
kana tinata? Gala pata, io, una tata. 7 Ma Kusai i ga biti tai Absalom: Go
ra tinata na varvateten kai Akitopel pa i boina. 8 Ma Kusai i ga biti bula:
U nunure ba tamam ma kana tarai diat a umana rangrang na tutana,
ma dia karangap go da ra bear[b] ta ra pui nina ba di ga long pa ra umana
natina kan ia. Ma tamam i melem ta ra vinarubu, ma pa na va ta ra
pakana ra tarai dia va tana. 9 Na parau gori akania tai ta babang ba tai
ta enana pakana. Ba na tut ure kaum tarai na vinarubu, ma ta umana ta
diat dia virua ta ra turpai ra vinarubu, ra tinata na parang vanavana ba
di doko vanavana diat dia mur Absalom. 10 Ma nina ba i rangrang, ma
ra balana i da ra bala i ra leon, na bilua muka ra nuknukina; tago Israel
par i nunure ba tamam ia ra rangrang na tutana, ma diat dia murmur ia,

---

[b] **17.8** A bear, tika na mangana king, a tena varkarat ma i ngala ra dekdekina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat a umana lebe. 11 Iau biti ba da varurue ra tarai Israel par piram, papa
Dan ma na tuk uro Ber-Seba, upi diat a peal bula da ra veo ra valian;
ma u iat una vana bula ta ra vinarubu. 12 Ma dat a pot vakaian tadav ia,
da ra mavoko i bura ta ra pia; ma diat par ma nina dia murmur ia diat a
virua. 13 Ma gala i ki bakit tai ta pia na pal nina di ga liplip bat ia, da ting
pa ra tarai Israel par ba diat a kap ra umana vinau ma da al vue tar ta ra
tava alir, ma na tuk tar ba pa da na tadav ta kopono vat ik abara. 14 Ma
Absalom ma ra tarai Israel dia ga biti: Ra tinata na.varvateten kai Kusai i
boina ta dir ma ra tinata na varvateten kai Akitopel. Tago ra Luluai i ga
kure value ba da uvia pa ra bo na tinata na varvateten kai Akitopel, upi
ra Luluai na kure vakaina Absalom.

15 Ma Kusai i ga biti tai Sadok ma Abiatar ra ura tena tinabar: Akitopel
i ga vateten Absalom ma ra umana patuana Israel ma ra tinata dari; ma
iau ga tia vateten ia dari. 16 Damana amur a vartuluai lulut, ma amur a
biti tai David: Koko una va marave ra bolabolo uro ra bil go ra marum,
una bolo vurakit, kan da nila vue ra king ma ra tarai par.

17 Ma Ionatan ma Akimas dir ga kiki aro En-Rogel; ma di ga kubu ba ta
tultul na vavina na vana pi na kap ra tinata pire dir, ma dir a ve ra king
David; tago pa i topa ia ba da gire dir ba dir a olo ta ra pia na pal. 18 Ia
kaka tika na bul i ga gire dir, ma i ga ve Absalom; ma dir ga lop lulut, ma
dir ga ruk ta ra kuba i tika na tutana aro Bakurim, ma kana kivu abara ta
ra bala na gunan, ma dir ga vila ba tana. 19 Ma ra vavina i ga tuba bat ra
mata na kivu ma ra mal, ma i ga vung taun ia ma ra kon nina di ga udu
ia; ma pa ta na i ga kapa ure go.

20 Ma ba ra umana tultul kai Absalom dia ga pot ta ra pal, dia ga biti
tai ra vavina: Akimas ma Ionatan dir ki akave? Ma ra vavina i ga biti: Dir
tar bolo uro ta ra tava. Ma ba dia ga mama tikan upi dir, dia ga lilikun
urama Ierusalem. 21 Ma ba dia ga tar vana kakit, dir ga irop kan ra kivu
ma dir ga vana ma dir ga ve David ra king; ma dir ga biti tai David: Avat
a tut, ma avat a bolo lulut ra tava, tago i dari ra tinata na varvateten kai
Akitopel ure u. 22 Ma David ma ra tarai dia ga varagur me dia ga tut ma
dia ga bolo ta ra Iordan; ma ta ra lar pa ta tikai i ga ki nina ba pa i ga
bolo boko ta ra Iordan.

23 Ma ba Akitopel i ga gire ba pa di ga mur kana tinata na varvateten, i
ga vaninare pa kana as, ma i ga vana ta ra kubana uro ta kana gunan iat,
ma ba i ga tar mal pa ra lavur magit ta ra kubana, i ga tibuna al vatokobe
mule; ma i ga mat, ma di ga vung ia ta ra babang na minat kai tamana.

David i ki Makanaim

24 Ma David i ga pot aro Makanaim. Ma Absalom ma ra tarai Israel par
dia ga bolo ta ra Iordan. 25 Ma Absalom i ga tibe Amasa pi na kia vue
Ioab ta ra nilua pire ra tarai na vinarubu. Amasa natu i tika na tutana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a iangina Itra a te Ismael, nina i ga taulai ma Abigal natu i Nakas dir
tana vavina ma Seruia ra tina i Ioab. 26 Israel ma Absalom dir ga ki ta ra
langun Gilead.
27 Ma ba David i ga pot aro Makanaim, Sobi natu i Nakas maro Raba a
pia na pal Amon, ma Makir natu i Amiel maro Lo-Debar, ma Barsilai ra
te Gilead maro Rogelim, 28 dia ga kap ra umana vava, ma ra umana la na
palariam, ma ra umana la na pia, ma ra vit, ma ra barli, ma ra plaua, ma
ra kon di ga tun ia, ma ra ura mangana bin, 29 ma ra polo na livur, ma ra
bira na polo na u, ma ra umana sip, ma ra umana nat na vavaguai, upi
kai David ma diat dia ga ki varurung me, upi adia nian; tago dia ga biti:
A tarai diat a mulmulum, ma diat a bilua, ma diat a mar, aro ta ra bil.

Absalom i mat

18 1 David i ga luk diat dia ga ki pirana, ma i ga tibe ra umana
lualua ure ra umana arip na marmar na tarai ma ra umana
lualua ure ra marmar na tarai. 2 Ma David i ga tibe ra tarai na vinarubu
pi a utul a loko, ma i ga tibe Ioab upi na kure tikai, ma Abisai natu i
Seruia, dir turana ma Ioab, upi na tia kure ta ra tikai, ma Itai ra te Gat
upi na tia kure ta ra tikai. Ma ra king i ga biti tai ra tarai: Dat a varagur
ma avat. 3 Ma ra tarai dia ga biti: Pata; tago gala avet a lop, pa diat a
nuk pa avet; ma gala ta ngungu ta vevet dia virua, pa diat a nuk pa
avet; ma u, u varogop ma ra vinun na arip na marmar ta vevet; damana
i manga boina ba una ki na vaninara ta ra bala na pia na pal, upi una
tulue ta maramaravut pire vevet. 4 Ma ra king i ga biti ta diat: Ina pait
ika nam ava nuk ia ba i boina. Damana ra king i ga tur ta ra paparai ra
matakilalat, ma ra tarai na vinarubu par dia ga irop, ra umana marmar
ma ra umana arip na marmar diat. 5 Ma ra king i ga biti tai Ioab ma
Abisai ma Itai dari: Amutal a balaure ke ra barmana Absalom ure iau. Ma
ra tarai par dia ga valongore ra king ba i ga tul tar go ra varkurai pire
ra umana lualua ure Absalom. 6 Ma ra tarai na vinarubu dia ga tut ure
Israel; ma dia ga varubu ta ra lokor aro Epraim. 7 Ma ra umana tultul kai
David dia ga uvia pa ra tarai Israel, ma ra vinirua ta nam ra bung i ga
peal; a ura vinun na arip na marmar diat dia ga virua. 8 Ma ra vinarubu
i ga vana vurvurbit ta ra gunagunan; ma diat dia ga virua ta ra lokor dia
ga peal ta diat nina dia ga virua ta ra pakat na vinarubu.
9 Ma Absalom i ga varbarat ma ra umana tultul kai David. Absalom
i ga ki ra as, ma ra as i ga vana ta ra vavai ra ngala na davai, nina ba
ra umana ngalangala na ingarina tana, ma ra pepe na uluna i ga kakai
vakai ta ra ingar i ra davai, ma i ga taba ta ra maup, ma ra as i ga vana
vurakit. 10 Tika na tutana i ga gire, ma i ga ve Ioab, ma i ga biti: Ea, iau
tar gire Absalom i taba ta ra davai. 11 Ma Ioab i ga biti tai ra tutana nina
i ga ve: U tar gire, ma ta ra ava laka pa u ga ub ia? Gala ina tul tar ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vinun na pakana silva tam ma tika na vipit ure nam. 12 Ma ra tutana i
ga biti tai Ioab: Gala da tul tar ta arip na marmar na pakana silva tar
ta ra limagu, gala pa ina tia mat na bili ra natu i ra king ma ra kaka na
limagu; tago ave ga valongore ra king ba i ga biti ta mumutal ma Abisai
ma Itai, Amutal a balaure ra barmana Absalom ure iau. 13 Gala iau ga tak
varara pa kana nilaun, (ma pa di ive ta magit kan ra king,) u iat una ga
nur vue iau. 14 Ma Ioab i ga biti: Koko dor a tatata vakuku dari. Ma i ga
tak pa ra utul a rumu, ma i ga go ra bala i Absalom me, ba i ga laun boko
ta ra ingar i ra davai. 15 Ma ra vinun na barmana, a umana tena kapkap
vargal kai Ioab, dia ga tur kikil Absalom ma dia ga ubu doka.

16 Ma Ioab i ga vu ra tavur, ma ra tarai na vinarubu dia ga lilikun kan
ra varkorot murmur Israel; tago Ioab i ga vake ra tarai. 17 Ma dia ga kap
pa Absalom, ma dia ga vue vaba ia ta ra ngala na tung aro ta ra bala
na lokor, ma dia ga anguve ra ngala na anguvai vat taun ia; ma ra tarai
Israel par dia ga lop, tikatikai tadav ra kubana iat.

18 Ma Absalom, ba i ga laun boko, i ga vatur tika na vat ure ia iat ta ra
male na king; tago i ga biti: Pa kaugu ta bul tutana pi bea na kap vake ra
iangigu; ma i ga vaiang ra vat ma ra iangina iat, ma di ga vatang ia ba ra
vat na im ure Absalom, ma i tuk tar ta ra bung gori.

19 Ma Akimas natu i Sadok i ga biti: Una nur tar iau pi ina vilau ma ra
bo na varvai pire ra king, ba ra Luluai i ga tar pait ra varobo pire kana
umana ebar. 20 Ma Ioab i ga biti tana: Pa una kap ta varvai gori, ia kaka
tai ta enana bung una kap ra varvai; ta go ra bung pa una kap ta varvai,
tago natu i ra king i tar mat. 21 Ma Ioab i ga biti tai ra tutana Kus: Una
vana ma una ve ra king ure nam u ga gire. Ma ra tutana Kus i ga bura
rururu pire Ioab, ma i ga vilau. 22 Ma Akimas natu i Sadok i ga biti mulai
tai Ioab: Una nur tar iau pi iau bula ina mur ra tutana Kus, ba ta boina ba
ta kaina na tadav iau. Ma Ioab i ga biti: Ta ra ava una vilau, natugu, tago
pa da vapuak u ure kaum varvai? 23 Ma i ga biti: Ina vilau, ba ta kaina ba
ta boina na tadav iau. Ma i ga biti tana: Una vana. Ma Akimas i ga vilau
murmur ra nga ta ra papar a Iordan, ma i ga kaul kapi ra tutana Kus.

24 David i ga ki livuan ta ra ura matakilalat; ma ra monamono i ga koa ta
ra ul a pal ai ra matakilalat ta ra liplip na vat, ma i ga idok, ma i ga gire ra
tutana i ga vutvut varkolono. 25 Ma ra monamono i ga oraoro pire ra king.
Ma ra king i ga biti: Gala ia kaka, io, i tar kap ta varvai. Ma i ga vutvut, ma
i ga kakari maravai vanavana. 26 Ma ra monamono i ga gire ta ra tikai bula
i ga vutvut; ma i ga oraoro ura ra mataniolo, ma i ga biti: Ea, tikai bula ra
tutana i vutvut varkolono. Ma ra king i ga biti: la bula i kap ta varvai. 27 Ma
ra monamono i ga biti: Iau nuk ia ba ra tutana nina i lua i vilau da Akimas
natu i Sadok. Ra king i ga biti: la ra bo na tutana, ma na kap ta bo na varvai.

28 Ma Akimas i ga oro ma i ga biti tai ra king: I boina. Ma i ga bura
timtibum ta ra luaina mata i ra king, ma i ga biti: Da pite pa ra Luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaum God, tago i tar nur tar ra tarai nina dia ga tut na varpiam ure
kaugu luluai ra king. 29 Ma ra king i ga biti: Dave, ra barmana Absalom i
laun boina? Ma Akimas i ga biti: Ba Ioab i tulue kaum tultul, iau gire ra
ngala na varvareo ma pa iau vinar ba a mangana ava bar. 30 Ma ra king i
ga biti: Una tur irai uboro. Ma i ga tur irai ma i ga tur vovovon ika.
31 Ma ra tutana Kus i ga pot; ma ra tutana Kus i ga biti: A varvai pire
kaugu luluai ra king; tago gori ra Luluai i tar pait ra varobo pire diat
par dia ga tut ure u. 32 Ra king i ga biti tai ra tutana Kus: Ma dave, ra
barmana Absalom i laun boina? Ma ra tutana Kus i ga biti: Boina ba ra
umana ebar kai kaugu luluai ra king, ma diat par dia tut ure u pi diat a
vakaina u, diat a vardada ma nam ra barmana. 33 Ma ra bala i ra king
i ga manga mamat, ma i ga koa tutua tar ta ra bagialar ta ra pal na
matakilalat, ma i ga tangi; ma ba i ga tutua vanavana i ga biti: Ui, natugu
Absalom, natugu, natugu Absalom! Gala na boina gala iau ga mat ure u,
ui Absalom, natugu, natugu!

19 1 Ma di ga ve Ioab: Ea, ra king i tabun ma i tangie Absalom. 2 Ma
ra niuvia ta nam ra bung di ga pukue upi ra niligur pire ra tarai
par; tago ra tarai dia ga valongore ba ra king i tangie natuna. 3 Ma ra
tarai dia ga kinao varbaiai tar ta ra pia na pal, da ra tarai dia ga vavirvir
tago dia ga lop ta ra vinarubu. 4 Ra king i ga tuba ra matana, ma ra king i
ga tangi kukukula: Ui, natugu Absalom, Absalom, natugu, natugu!
5 Ma Ioab i ga ruk ta ra pal pire ra king, ma i ga biti: Gori u tar varuva
kaum umana tultul, nina dia ga valaun pa u ma ra umana natum, a
umana tutana ma ra umana vavina, ma kaum umana vavina, ma kaum
umana tultul na vavina, 6 ure ra dari, u mari kaum umana ebar, ma u
milikuane diat dia mari u. Gori u tar vaarike ba kaum umana lualua ma
kaum umana tultul dia da ra magit vakuku piram; i kapa piragu ba gala
Absalom i laun go ieri, ma avet par ave tar mat, una gugu tana. 7 Ea, una
tut ma una vana, ma una vamaram kaum umana tultul; iau vavalima
tai ra Luluai, ba gala pata, gala pa ta tutana na tur ta ra paparaim go
ra marum; ma nam ra mangana na kaina piram ta ra lavur kaina magit
dia tadav u papa u ga barmana ma tuk go ieri. 8 Ma ra king i ga tut, ma i
ga ki ta ra mataniolo. Ma di ga ve ra tarai par dari: Ea, ra king i ki ta ra
mataniolo; ma ra tarai par dia ga pot ta ra luaina mata i ra king.

David i lilikun uro Ierusalem

Ma ure Israel, ra tarai par dia ga lop tar ta ra kubakuba i diat tikatikai.
9 Ma ra umana vuna tarai Israel par dia ga tata na urur, ma tikatikai i ga
biti: Ra king i ga valaun pa dat kan kada umana ebar, i ga valaun pa dat
kan ra lima i ra tarai Pilistia; ma go i tar vana kan ra gunan upi na lop kan
Absalom. 10 Ma Absalom, nina di ga ku ia pi na king ure dat, i tar virua ta
ra vinarubu. Ta ra ava da vavabing upi da ben valilikun mule ra king?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 Ma David ra king i ga tulue ra tinata pire Sadok ma Abiatar ra ura
tena tinabar, ma i ga biti: Amur a tir ra umana patuana Iuda dari, Ta ra
ava avat a umana muruna kakit upi avat a ben valilikun mule ra king
tar ta ra kubana? Tago go ra tinata kai ra tarai Israel par i ga tadav ra
king. 12 Avat kaugu vuna tarai, avat ra urugu ma ra viogu; ta ra ava
avat ra umana muruna kakit upi avat a agure pa mule ra king? 13 Ma
amur a biti tai Amasa: Vakir laka u a urugu ma ra viogu? God na pait
ra balbali piragu, ma ra magit i ngala tana, gala pa una kia vue boko
Ioab ta ra tiniba na nilua ure kaugu loko na tarai na vinarubu. 14 Ma i ga
vamalamalapang ra bala i ra tarai Iuda, ma i ga kopono ko ra nuknuk i
diat; ma dia ga vartuluai upi ra king, ma dia ga biti: Una lilikun, avat ma
kaum tarai par. 15 Ma ra king i ga lilikun, ma i ga pot ta ra Iordan. Ma ra
tarai Iuda dia ga vana uro Gilgal upi diat a barat ra king abara, ma upi
diat a ben vabolo ra king ta ra Iordan.

16 Ma Simei natu i Gera, ra te Beniamin maro Bakurim, i ga lulut ma
i ga varagur ma ra tarai Iuda pi na barat ra king; 17 ma tika na arip na
marmar na tarai Beniamin dia ga varagur me. Ma Siba ra tultul ta ra
kuba i Saul, ma a vinun ma a ilima na natuna, a umana tutana, ma kana
ura vinun na tultul, dia ga bolabolo ra Iordan ta ra luaina mata i ra king.
18 Dia ga bolo uro upi diat a puak vabolo ra king ma diat ta ra kuba i ra
king, ma upi diat a pait ika nina ra king i mainge.

Ma ba ra king i ga to na bolo ra Iordan, Simei natu i Gera i ga bura
timtibum ta ra luaina mata i ra king, 19 ma i ga biti tai ra king: Koko
kaugu luluai na takun iau ure ra kaina, ma koko na nuk vake ra tinata
kai kaum tultul i ga kaina ta ra bung ba kaugu luluai ra king i ga vana
kan Ierusalem; koko na bang ta ra nuknuk i ra king. 20 Kaum tultul i
nunure ba i ga varpiam; damana iau ga pot lua ta diat ta ra apik na tarai
kai Iosep, upi ina barat kaugu luluai ra king.

21 Ma Abisai natu i Seruia i ga biti: Pa da doko laka Simei tago i ga vul
nina ba ra Luluai i ga ku ia? 22 Ma David i ga biti: Dat a dave ma avat,
ra umana natu i Seruia, upi avat a tur bat iau ta go ra bung? Da doko ta
tikai vang livuan Israel ta go ra bung? Pa iau nunure laka ba iau ra king
ure Israel ta go ra bung? 23 Ma ra king i ga biti tai Simei: Pa una virua.
Ma ra king i ga vavalima damana ure.

24 Ma Mepiboset, nina dir tubuna ma Saul, i ga vana ur pi na barat
ra king; papa ra bung ba ra king i ga lop tuk tar ta ra bung i ga lilikun
mulai ma ra malmal, pa i ga vagomgom ra ura kauna, ma pa i ga kut ra
kabene, ma pa i ga puk vagomgom kana umana mal. 25 Ma ba i ga pot
aro Ierusalem upi na barat ra king, ra king i ga biti tana: Ta ra ava pa dor
ga varagur, Mepiboset? 26 Ma i ga biti: Kaugu luluai ra king, kaugu tultul
i ga tuam pa iau; tago kaum tultul i ga ve ba na vaninare ta as upi ina
koa tana, upi ina varagur ma ra king, tago kaum tultul i kakak. 27 Ma i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tata vabilak kaum tultul pire kaugu luluai ra king; ia kaka kaugu luluai
ra king i da ra angelo kai God; una pait nina i boina piram. 28 Tago di
ga nuk pa ia upi da doko diat ta ra apik na tarai kai tamagu ta ra luaina
mata i ra king; ia kaka u ga tul tar kaum tultul upi na ian varurung ma
diat ta kaum vatar na nian. Ma ina kail dave mulai pire ra king? 29 Ma
ra king i ga biti tana: Ta ra ava una valolovina kaum tinata? Iau tar
biti, Amur ma Siba, amur a tibe ra pia. 30 Ma Mepiboset i ga biti tai ra
king: Na topa ia ba ia iat na kale vapar ia, tago kaugu luluai ra king i tar
lilikun mulai tar ta ra kubana ma ra malmal.

31 Ma Barsilai ra te Gilead i ga vana ur maro Rogelim, ma i ga bolo ra
Iordan upi na ben vabolo ra king ta ra Iordan. 32 Ma Barsilai i ga patuana
muka, i ga lavutul na vinun kana kilala na nilaun; ma i ga tabar ra king
ma ra nian ba i ga ki aro Makanaim, tago i ga uviana muka. 33 Ma ra king
i ga biti tai Barsilai: Dor a varagur, ma ina balaure u arama Ierusalem.
34 Ma Barsilai i ga biti tai ra king: Aivia boko ra kilala nina ina laun tana,
upi ba ina varagur ma ra king urama Ierusalem? 35 I tar lavutul na vinun
kaugu kilala; Dave, iau nunure ilam boko ra magit i boina? Dave, kaum
tultul i dum kilang vang nam ba i en ia ba i mome? Dave, iau valongore
boko laka ra tarai ma ra vaden ba dia kakailai? Ta ra ava kaum tultul na
da ra kinakap pire kaugu luluai ra king? 36 Kaum tultul i mainge ke ba
dir a bolo ra Iordan ma ra king; ta ra ava ra king na bali ia piragu ma ra
vapuak damana? 37 Iau lul u ba una mulaot ba kaum tultul na talil, upi
ina mat ta kaugu gunan iat maravai ta ra babang na minat kai tamagu
ma nagu. Una gire go kaum tultul Kimam; boina ba na bolo varurung ma
kaugu luluai ra king, ma una kure da u nuk ia ba i takodo. 38 Ma ra king i
ga biti: Amir a bolo ma Kimam, ma ina kure da u nuk ia ba i takodo; ma
ra magit una vo pa ia tagu, ina pait ia tam. 39 Ma ra tarai par dia ga bolo
ra Iordan, ma ra king bula i ga bolo; ma ra king i ga galum Barsilai, ma i
ga tata vadoane; ma i ga lilikun ta kana gunan.

40 Ma ra king i ga vana uro Gilgal, ma dir ga varagur ma Kimam; ma ra
tarai Iuda par ma ra ngungu tarai Israel dia ga varagur ma ra king. 41 Ma
ra tarai Israel par dia ga vana tadav ra king, ma dia ga biti tai ra king: Ta
ra ava ra umana tura i vevet ra tarai Iuda dia ga tar long pa u, ma dia ga
puak vabolo ra king ma diat ta ra kubana ta ra Iordan, ma ra tarai par kai
David varurung me? 42 Ma ra tarai Iuda dia ga biti tai ra tarai Israel: Tago
ave barniuruna ma ra king; ta ra ava ava kankan ta go ra magit? Ave tar
ian laka ta ra vatar na nian kai ra king? Dave, i ga tul tar vang ta vartabar
ta vevet? 43 Ma ra tarai Israel dia ga biti tai ra tarai Iuda: Kavevet ra vinun
na kakalai ta ra king, ma tai David bula avet a umana luaina ta vavat; ta
ra ava vang ava ga nuk vaikilik pa avet? Ma vakir vang ave ga nuk value
pa ia pi da ben valilikun pa kada king? Ma ra umana tinata kai ra tarai
Iuda i ga manga karangap ta ra tinata kai ra tarai Israel.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Seba i tut na varpiam

20 1 Ma tika na kaina tutana, a iangina Seba natu i Bikri a te
Beniamin, i ga vu ra tavur ma i ga biti: Pa kaveve ta tiniba tai
David, pa kaveve ta tiniba tai ra natu i Iese; ea, Israel, tikatika na tutana
na vana ta kana pal na mal. 2 Ma ra tarai Israel par dia ga vana kan
David, ma dia ga mur Seba natu i Bikri; ia kaka ra tarai Iuda par dia ga
tatabai ta kadia king, papa ra Iordan tuk urama Ierusalem.
3 Ba David i ga pot ta ra kubana aro Ierusalem, ra king i ga ben pa kana
vinun na tultul na vavina, nina i ga tibe diat upi diat a balaure ra pal, ma
i ga varuk diat tai tika na pal nina dia ga mono bat ia; i ga tibe ra nian
ure diat, ia kaka pa i ga vana tadav diat. Damana di ga banu bat diat tuk
tar ba dia ga mat, ma dia ga laun uka da ra umana ua na vavina.
4 Ma ra king i ga biti tai Amasa: Una oro guve ra tarai Iuda, ma una
ki ati ba pa i ti par boko ra utul a bung. 5 Ma Amasa i ga.vana pi na oro
guve ra tarai Iuda; ma i ga pakit vue ra bung nina di ga kubu ia. 6 Ma
David i ga biti tai Abisai: Seba natu i Bikri na pait ra magit pire dat nina
ba na kaina ta nina kai Absalom; una kap pa ra umana tultul kai kaum
luluai, ma una korot mur ia, kan na ruk ta ra pia na pal nina di ga liplip
bat ia, ma na langalanga kan dat. 7 Ma ra tarai kai Ioab dia ga varagur
me, ma ra tarai Keret ma ra tarai Pelet, ma ra umana rangrang na tutana
par; ma dia ga vana maro Ierusalem upi diat a korot mur Seba natu i
Bikri. 8 Ma ba dia ga pot aina pire ra ngala na vat aro Gibeon, Amasa i
ga barat diat. Ma Ioab i ga vung kana lavur vargal na vinarubu, ma i ga
vi taun ia ma ra vipit, ma kana pakat na vinarubu i ga va taun ra ul a
pauna, ma ba i ga vanavana i ga taele papa. 9 Ma Ioab i ga biti tai Amasa:
I dave, u laun boina turagu? Ma Ioab i ga tabe pa ra kabe i Amasa ma ra
lima tuna, da i ga mainge ke ba na galum ia. 10 Amasa pa i ga tia nuk pa
ra pakat na vinarubu ta ra lima i Ioab; damana i ga or ra balana, ma i ga
tavuvuduai ra vinau na balana, ma pa i ga ubu mule; ma i ga mat abara.
Ma Ioab ma Abisai, dir turana, dir ga korot mur Seba natu i Bikri.
11 Ma tika na tutana na vinarubu kai Ioab i ga tur marave Amasa, ma
i ga biti: Nina ba na tur maravut Ioab, ma nina ba na torom tai David,
boina ba na mur Ioab. 12 Ma Amasa i ga va ta ra gapuna ta ra bala na
nga; ma nina ba i ga bolo ma i ga gire, i ga tur uka; ma ba ra tutana i
gire ba ra tarai par dia ga tur uka, i ga puak vue Amasa kan ra nga uro
ra paparai, ma i ga tuba ma ra mal. 13 Ba di ga tar kari vue kan ra nga, a
tarai par dia ga mur Ioab upi diat a korot mur Seba natu i Bikri.
14 Ma Seba i ga alalu ra umana vuna tarai Israel par, ma i ga tadav
nagam ra pia na pal Abel aro Bet-Maka; ma ra vuna tarai kai Bikri dia
ga tur varurung ma dia ga varagur me. 15 Ma diat dia ga korot mur ia
dia ga tur vartakalat bat ia aro Abel ta ra papar Bet-Maka, ma dia ga vue

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

guve ra buana na pia ure ra pia na pal, ma i ga tur maravai ta ra liplip
na vat; ma ra tarai na vinarubu kai Ioab dia ga ongor upi diat a re vue
ra liplip na vat. 16 Ma tika na vavina nina i kabinana i ga oro maro ta
ra pia na pal, ma i ga biti: Ea, avat a valongore, avat a valongore, avat
a ve Ioab ba amir a tata me, boina ba na vana uti. 17 Ma Ioab i ga tadav
ia; ma ra vavina i ga biti: U laka Ioab? Ma i ga biti: Iau iat nam. Ma i ga
biti tana: Una valongore ra tinata kai kaum tultul. Ma i ga biti: Iau ki
na valavalongor. 18 Ma i ga biti: Amana iat dia ga biti, Diat a matoto aro
Abel, ma na ot ra varkurai pire diat. 19 Ave anan upi ra malmal, ma avet
a dovot na tarai Israel; ma u ongor upi una kamare vue tika na pia na pal
nina ba a ngala livuan tai Israel; ta ra ava una vapanie vue ta tiniba kai
ra Luluai? 20 Ma Ioab i ga biti: Koko muka, koko muka, ba ina vapanie
vue ba ina nila vue. 21 Vakir kaugu mamainga i damana; ia kaka, tika na
tutana maro ra gunan na buabuana Epraim, a iangina Seba natu i Bikri, i
ga tut na varpiam ure ra king, nina ba David; avat a tul tar ia ka, ma ina
vana kan ra pia na pal. Ma ra vavina i ga biti tai Ioab: Da vue lake ra ul a
liplip ma ra lorina tar tam. 22 Ma ra vavina i ga tata pire ra tarai ma kana
kabinana; ma dia ga kutu vue ra ulu i Seba natu i Bikri, ma dia ga vue
tar ia tai Ioab. Ma i ga vu ra tavur, ma dia ga vana varbaiai kan ra pia na
pal, ma diat par dia ga lilikun tar ta ra kubakuba i diat tikatikai. Ma Ioab
i ga lilikun uro Ierusalem pire ra king.

A umana lualua kai David
(2 Sam 8:15-18; 1 Tutu 18:14-17)

23 Ma Ioab i ga ki na nilua ta ra loko na tarai na vinarubu par kai
Israel; ma Benaia natu i Ieoiada i ga lue ra tarai Keret ma ra tarai Pelet;
24 ma Adoram i ga kure ra tarai na papalum; ma Ieosapat natu i Akilud i
ga tena varbalaurai; 25 ma Seva i ga tena tutumu; ma Sadok ma Abiatar
dir ra ura tena tinabar; 26 ma Ira ra te Iair i ga tena tinabar pire David.

A tarai Gibeon dia varobo

21 1 Ta ra e kai David tika na mulmulum i ga monong ra gunan a utul
a kilala; ma David i ga matoto tai ra Luluai ure. Ma ra Luluai i ga
biti: I vuna tai Saul ma kana apik na tarai, tago i ga doko ra tarai Gibeon,
2 Ma ra king i ga vartuluai upi ra tarai Gibeon, ma i ga biti ta diat, (a tarai
Gibeon vakir diat ta ra vuna tarai Israel, diat a ibaiba ta ra tarai Amor; ma ra
tarai Israel dia ga pait ra kunubu ma diat; ma Saul i ga valar ia pi na ubu diat
ta kana niongor ure ra tarai Israel ma Iuda;) 3 ma David i ga biti ta ra tarai
Gibeon: Ava ina pait ia ure avat? Ina pait davatane ra varporong, upi avat a
tata vadoane ra tarai kai ra Luluai? 4 Ra tarai Gibeon dia ga biti: Pa ave nuk
upi ta silva ba ta goled tai Saul ba tai kana apik na tarai; ma pa ave mainge ba
da doko ta tutana Israel ure avet. Ma i ga biti: Ava bar ava nuk ia ba ina pait

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ia ure avat? 5 Ma dia ga biti tai ra king: Ra tutana nina i ga vapanie vue avet,
nina i ga nuk ia upi na kamare vue avet kan ra gunagunan Israel, 6 boina ba
da tul tar lavurua na natuna ta vevet, ma avet a kun doko diat ta ra luaina
mata i ra Luluai aro Gibeon ta ra luana kai ra Luluai. Ma ra king i ga biti:
Ina tul tar diat. 7 Ma ra king i ga pilak vue Mepiboset, natu i Ionatan, natu i
Saul, ure ra vavalima ta ra iang i ra Luluai nina ba di ga vi guve David dir ma
Ionatan natu i Saul me. 8 Ma ra king i ga tak pa Armoni ma Mepiboset, nina
ba Rispa natu i Aia i ga kava tar dir tai Saul; ma a ilima na natu i Merab natu
i Saul, nina ba i ga kava tar diat tai Adriel natu i Barsilai ra te Mekolat; 9 ma
i ga tul tar diat pire ra tarai Gibeon, ma dia ga kun doko diat ta ra ul a luana
ta ra luaina mata i ra Luluai, ma ra lavurua parika dia ga mat varurung; di ga
doko diat ta ra e na minatuka, ta ra turpai ra e na nidodoko na barli.
10 Ma Rispa natu i Aia i ga tak pa ra mal na tabun, ma i ga pale taun ra
vat upi na va tana, papa ra e na minatuka tuk tar ra bata i ga bura taun diat
marana ra bakut; ma pa i ga nur tar ra umana beo liuliu ba diat a tadav diat
ta ra keake, ba ra umana leing maro ra puit ta ra marum. 11 Ma di ga ve David
ure nam ba Rispa natu i Aia, ra tultul na vavina kai Saul, i ga pait ia. 12 Ma
David i ga vana ma i ga tak pa ra umana ur i Saul, ma ra umana ur i Ionatan
natuna, kan ra tarai aro Iabes-Gilead, nina dia ga long pa diat ta nam ba ra
tarai Pilistia dia ga vataba diat ta ra nga aro Bet-San, ta ra bung ba ra tarai
Pilistia dia ga ubu Saul aro Gilboa; 13 i ga kap vue ra umana ur i Saul dir ma
natuna Ionatan maro; ma di ga kap varurue ra umana ur i ra lavurua nina di
ga kun doko diat. 14 Ma di ga vung ra umana ur i Saul dir ma natuna Ionatan
ta ra babang na minat kai Kis ra tama i Saul aro Sela ta ra langun kai ra tarai
Beniamin; ma di ga pait ot pa ra umana varkurai kai ra king. Ma namur God i
ga mari mule ra gunan.

Abisai i valaun pa David kan ra lolovina tutana
(1 Tutu 20:4-8)

15 Ma ra tarai Pilistia dia ga tut mulai ure Israel; ma David i ga vana ur, diat
ma kana umana tultul, ma dia ga varubu ma ra tarai Pilistia; ma David i ga
bilua. 16 Ma Isbi-Benob, tikai ta diat a umana bul mur ta ra lolovina tutana,
nina ra mamat i kana rumu i ga ilima na kilogram (a vinun ma tika na paun
mamat) na palariam ma i vi pit ma ra kalamana pakat na vinarubu, i ga nuk
ia ba na doko David. 17 Ma Abisai natu i Seruia i ga maravut ia, ma i ga ubu
ra te Pilistia, ma i ga doka. Ma ra tarai kai David dia ga vavalima pirana dari:
Koko una murmur mule avet upi ra vinarubu, kan una pun ra lamp kai Israel.

A tarai kai David dia doko ra umana lolovina tutana

18 Di ga pait bula tika na vinarubu ma ra tarai Pilistia aro Gob; ma
Sibekai ra te Kusat i ga doko Sap, tikai ta diat ra umana bul mur ta ra
lolovina tutana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

19 Ma dia ga pait mule ra vinarubu ma ra tarai Pilistia aro Gob; ma
Elkanan natu i Iareoregim ra te Beteleem i ga doko Goliat ra te Gat, nina
ba ra palpalum i kana rumu i ga ngala da ra davai nina i ki ta ra ur na
virvir mal. 20 Ma di ga varubu bula aro Gat,, ma tika na lolovina tutana
muka i ga ki abara, a umana kaka na limana ma ra umana kaka na kauna
dia ga ura vinun ma a ivat parika, a laptikai ta ra ura limana tikatikai,
ma ra laptikai ta ra ura kauna tikatikai; ma ia bula a lolovina tutana i
ga vangala. 21 Ba i ga vul Israel, Ionatan natu i Simei nina dir turana ma
David i ga doka.
22 A lolovina tutana i ga vangala go ra ivat na tutana aro Gat; ma dia
ga virua ta ra lima i David, ma ra lima i kana umana tultul.

A kakailai kai David ure ra varvalaun (Kak 18)

22 1 Ma ta nam ra bung ba ra Luluai i ga valaun pa David kan ra
lima i kana umana ebar, ma kan ra lima i Saul, David i ga vatang
ra umana tinata ta go ra kakailai pire ra Luluai, 2 ma i ga biti:
Ra Luluai ia kaugu vat i ta, kaugu pal na bakbakit, ma kaugu tena
valaun, nina ba kaugu iat;
3 Kaugu God, kaugu padikat na vat i ta, ina rivarivan tana;
Kaugu ramravit, ma ra dekdek iau lalaun tana,
Kaugu rivarivan i manga tuluai urama, ma kaugu bakbakit;
Kaugu tena valaun, u valaun iau kan ra dekdek i ra ebar.
4 Ina kail tadav ra Luluai, nina i topa ia ba da pite pa ia,
Ma da valaun iau kan kaugu lavur ebar.

5 A umana bobol na minat dia ga tur kikilane iau,
Ma iau ga burut ta ra kaina mangamangana i da ro lovon ta.
6 A umana vinau na ruarua na tulungen dia ga viviai tagu,
A lavur kun na minat dia ga tadav iau.
7 Iau ga kail tadav ra Luluai ba iau ga ki na malari,
Ma iau ga tangi tadav kaugu God;
I ga valongore ra nilaigu ta kana pal i gomgom,
Ma kaugu tinangi i ga ruk ta ra talingana.

8 A rakarakan a gunagunan i ga dadadar ma i ga guria,
A vunapai ra bala na bakut i ga takari
Ma i ga dadadar, tago i ga kankan.
9 A mi i ga tubang rikai ta kana kankan,
Ma ra iap ta ra ngiene i ga vavaimur;
A umana lakit dia ga ioaio tana.
10 I ga lele ra bakut bula ura ra pia, ma i ga kuba;
A ngala na bingnimuna i tur ta ra vavai ra kauna.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 I ga ki ta ra ul a angelo, ma i ga pururung;
Maia pa, di ga gire ba i ga ki ta ra ul a bebea i ra vuvu.
12 I ga parau ta ra bobotoi, nam kana bakbakit kikil ia;
A umana korong na bakut, a umana ivarat arama ra maup.
13 A umana lakit dia ga ioaio
Ta ra talapar ta ra luaina matana.

14 Ra Luluai i ga pangpagur bula arama ra bala na bakut,
Ma ra ngala Kakit i tata.
15 I ga tulue kana umana pu, ma i ga korot varbaiane diat;
Maia pa, mangoro na meme, ma i ga ubu vapurpuruan pa diat.
16 A bala na ta i ga vana rikai
Ta ra varpit kai ra Luluai, ma ta ra vuvu na bilauna;
Di ga vaarike bula ra vunapai ra rakarakan a gunagunan.

17 I ga tulue ra limana marama, ma i ga vatur iau;
I ga al vairop iau kan ra do na tava.
18 I ga valangalanga iau kan kaugu dekdek na ebar,
Ma kan diat dia ga milmilikuane iau, tago dia ga manga dekdek tagu.
19 Dia ga tadav iau ta ra bung ba iau ga ki na malari tana,
Ma ra Luluai i ga tukal iau.
20 I ga ben pa iau tar ta ra pakana gunan i maup;
I ga valangalanga iau, tago i ga manga gugu ure iau.

21 Ra Luluai i ga vapuak iau da i ga topa kaugu mangamangana takodo;
I ga balbali piragu da i ga topa ra gomgom na limagu.
22 Tago iau tar mur ra nga kai ra Luluai,
Ma pa iau ga bura kakaina kan kaugu God.
23 Tago kana lavur varkurai dia ga tur ta ra luaina matagu,
Ma pa iau ga vana irai kan kana lavur togotogo.

24 Iau ga ko vurakit bula pirana,
Ma iau ga balaure bat iau kan kaugu lavur kaina mangamangana.
25 Kari ra Luluai i tar vapuak iau varogop ma kaugu mangamangana takodo,
Varogop ma kaugu gomgom ta ra luaina matana.
26 Una ga vaarike kaum varmari pire diat dia varmari,
Una ga ko vurakit tadav diat dia ko vurakit;
27 Una ga gomgom vurakit pire diat dia gomgom,
Ma una ga turtur bat diat dia bilak.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

28 Ma una valaun diat a tarai dia malari;
Ia kaka u gire vakilang diat dia malamala ngala, upi una vaikilik pa diat.

29 Ea, Luluai, u kaugu lamp;
Ra Luluai na vakapa kaugu bobotoi.
30 Tago ba dor ma u, ina korot mur ra loko na tarai na vinarubu,
Ma ona amir ma kaugu God ina pil lake ra liplip.

31 Ma ure God, kana nga i ko vurakit;
A tinata kai ra Luluai i dovot;
Ra Luluai a ramravit kadiat par dia nurnur tana.
32 Tago ia God? Ia kaka ra Luluai;
Ma to ia ra vat i ta? Kada God kaka.
33 God kaugu dekdek na pal na bakbakit;
Ma i rap lue nina i ko vurakit ta kana nga.
34 I mal ra kaugu upi na varogop ma ra kau i ra kuabar na me,
Ma i vaki iau ta kaugu kiki liu.
35 I tovo ra limagu ure ra vinarubu,
Upi ra limagu na lele valar pa ra panak na palariam gobol.

36 U tar tul tar ia bula tagu ra ramravit nina ba kaum valavalaun;
Ma kaum varmari i tar pait vangala pa iau.
37 U tar valangalanga ra pakana gunan iau vanavana tana,
Ma ra ura kaugu pa dir ga tamagaga.
38 Iau ga tar korot mur kaugu umana ebar, ma iau ga tar tadav diat,
Ma pa iau ga lilikun pit tuk tar ba dia ga virua.
39 Iau ga tar vapanie vue diat, ma iau ga tar go vakakit diat, ma dia mama tut mulai;
Maia, dia ga tar bura ta ra vavai ra ura kaugu.
40 Tago u ga tar vi pit iau ma ra dekdek upi ra vinarubu;
U ga tar vamolo tar diat i tagu, diat dia ga tut na vinarubu ure iau.
41 U ga tar pukue vatalil kaugu umana ebar,
Upi ina ubu vue diat dia milmilikuane iau.
42 Dia ga tikatikan, ma pa ta na ba na valaun diat,
Dia ga tangi tadav ra Luluai iat, ma pa i ga torom ta diat.
43 Ma iau ga ubu pamar gigi diat da ra tobon na pia;
Iau ga rua diat da ra pikai ta ra nga, ma iau ga vue pikire vue diat.

44 U ga tar valaun iau kan ra varngangar kai kaugu tarai;
U ga tar vaki iau upi iau a lualua ta ra umana Tematana;
A tarai nina ba pa iau ga nunure, diat a torom tagu,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

45 A umana vaira diat a ongo ko tagu;
Ma ba dia valongore ra tinata ure iau, diat a torom vuavuai tagu.
46 A umana vaira diat a bilua vanavana,
Ma diat a vana rikai ma ra nidadar kan kadia lavur pal na bakbakit.
47 Ra Luluai i laun, ma da pite pa kaugu vat i ta;
Ma da manga pite pa God, ra vat ki nina iau lalaun tana;
48 Maia pa, nam ra God nina i pait ra varobo ure iau,
Ma i vamolo tar ra tarai tagu,
49 Ma i valangalanga iau kan kaugu umana ebar;
Maia pa, u vaki iau urama kan diat dia tut na vinarubu ure iau,
U valaun iau kan ra tena vakavakaina.

50 Kari, Luluai, ina tul tar ra pite varpa tam pire ra umana Tematana,
Ma ina kakailai na pite varpa ure ra iangim.
51 Ra Luluai i tul tar ra ngala na varvalaun ta kana king,
Ma i vaarike tar ra varmari tai nina i ga pilak pa ia,
Tai David ma kana tarai namur ma pa na mutu.

A mutuaina tinata kai David

23 1 Go ra mutuaina tinata kai David.
Ra tinata kai David natu i Iese,
Ra tinata kai nina di ga vangala pa ia,
Ra tutana nina ba ra God kai Iakob i ga ku ia,
Ra tena kakailai kai Israel:

2 Ra Tulungea i ra Luluai i ga tata tagu,
Ma kana tinata i ga ki ta ra karameagu.
3 Ra God kai Israel i ga tata,
Ra Vat Ki kai Israel i ga biti tagu;
Ba tikai i kure vatakodo ra tarai,
Ma i varkurai ma ra variru tadav God,
4 Na da ra kapa i ra buabuarana, ba ra keake i arikai,
Na da ra bung na malana ba pa ta gobol a bakut tana,
Na da ra vura na gunan i gomgom ba i ga par ra bata.

5 Dave, kaugu apik na tarai pa i damana vang pire God?
Kamimir kunubu na tur tukum,
Di tar pait mal ia, ma i dovot iat;
Dave, pa na vatavua laka kaugu valavalaun ma kaugu mamainga?
6 Ma ra umana tena varpiam dia da ra kait nina di vue,
Nina ba pa da kap varurue ma ra lima;
7 Ra tutana nina i kap diat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

I vatur ra palariam ma ra davai na rumu,
Ma di vaimur vakakit vue diat ta ra iap.

A dekdek na tarai kai David
(1 Tutu 11:10-41)

8 Go iat ra niluluk ure ra umana rangrang na tutana kai David: Ioseb-
Basebet a te Takemon, a luaina ta dital ra Utul; i ga doko lavutul na mar
na tutana tai tika na vinarubu ma kana rumu. 9 Ma namur tana Eleasar
natu i Dodo a te Akok, tikai ta dital a Utul a rangrang na tutana. I ga tur
maravut David ba dia ga tur bat ra tarai Pilistia nina dia ga pot varurung
upi ra vinarubu, ma ra tarai Israel dia ga tar lop. 10 I ga tut ma i ga ubu
ra tarai Pilistia tuk tar a limana i ga bilua, ma i ga pagurgur ra limana
ta ra pakat na vinarubu; ma ra Luluai i ga pait ra ngala na niuvia ta
nam ra bung; ma ra tarai dia ga talil ika namur tana upi diat a tak pa
ra tabarikik kadiat dia ga virua. 11 Ma namur tana Sama natu i Age a te
Arar. Ma ra tarai Pilistia dia ga kor varurung upi ra vinarubu, ma tika na
uma na barli abara; ma ra tarai dia ga vilau kan ra tarai Pilistia. 12 Ma i
ga tur ta ra bala na uma pi na balaure, ma i ga doko ra tarai Pilistia; ma
ra Luluai i ga pait ra ngala na niuvia.
13 Ma tika na pakana a utul ta diat ra utul a vinun dital ga vana tadav
David ta ra babang na vat kai Adulam ta ra e na minatuka; ma ra loko
na tarai na vinarubu Pilistia dia ga ki ta ra male Repaim. 14 David i ga
ki boko ta ra babang na bakbakit, ma tika na loko na tarai na vinarubu
Pilistia dia ga ki aro Beteleem. 15 Ma David i ga mar, ma i ga biti: Gala
ta tikai na tabar iau ma ta tava maro ta ra kivu aro Beteleem pire ra
mataniolo! 16 Ma nam dital ra utul a rangrang na tutana dital ga bolo
livuan ta ra tarai Pilistia, ma dital ga kulupe ra tava ta ra kivu aro
Beteleem pire ra mataniolo, ma dital ga kap ia pire David; ma David i ga
ole pi na mome, i ga lingire vue ke upi kai ra Luluai, 17 ma i ga biti: Ea,
Luluai, pa i topa ia ba ina pait go; ina mome vang ra gapu i go dital nina
ba pa dital ga nuk vangala pa kadital nilaun? Damana pa i ga mome. Go
ra utul a rangrang na tutana dital ga pait go ra umana magit.
18 Ma Abisai, tura i Ioab, natu i Seruia, ia ra lualua ta ra utul a vinun.
I ga doko ra utul a mar na tutana ma kana rumu, ma ra iangina i ga
rararang da nam ra Utul. 19 I ga manga rangrang ta diat ra utul a vinun,
ma i ga lualua pire diat; ia kaka pa di ga luk ia varurung ma ra Utul.
20 Ma Benaia natu i leoiada, a rangrang na tutana maro Kabsel, i ga
pait ra umana ngala na niuvia; i ga doko a ura natu i Ariel maro Moab. I
ga doko bula ra leon. ta ra tung ta ra e na madoldol. 21 Ma i ga doko bula
ra te Aigipto, a metek na tutana; ma ra te Aigipto i ga vature ra rumu;
ma Benaia i ga tadav ia ka ma ra buka, ma i ga ra pa ra rumu kan ra lima
i ra te Aigipto, ma i ga doka ma kana rumu iat. 22 Go ra umana magit

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Benaia natu i Ieoiada i ga pait ia, ma ra iangina i ga rararang da nam
ra Utul a rangrang na tutana. 23 I ga rangrang ta diat ra utul a vinun, ia
kaka pa i ga manga varogop ma ra Utul. Ma David i ga tibe pi na lue ra
tarai na vinarubu dia tur na varbalaurai pirana.
24 Asael tura i Ioab ia tikai ta diat ra utul a vinun; damana bula
Elkanan natu i Dodo maro Beteleem, 25 Sama ra te Karod, Elika ra te
Karod, 26 Keles ra te Pelet, Ira natu i Ikes maro Tekoa, 27 Abieser a te
Anatot, Mebunai ra te Kusat, 28 Salmon ra te Akok, Marai ra te Netopat,
29 Keleb natu i Bana ra te Netopat, Itai natu i Ribai maro Gibea ta ra
apik na tarai Beniamin, 30 Benaia ra te Piraton, Idai maro ra umana tava
alir Gas, 31 Abi-Albon ra te Arbat, Asmavet ra te Barkum, 32 Eliaba ra te
Salbon, a umana natu i Iasen, Ionatan, 33 natu i Sama ra te Arar, Akiam
natu i Sarar ra te Arar, 34 Elipelet natu i Akasbai maro Maka, Eliam natu
i Akitopel maro Gilo, 35 Kesro ra te Karmel, Parai ra te Arb, 36 Igal natu i
Natan maro Soba, Bani ra te Gad, 37 Selek ra te Amon, Nakarai ra te Berot
nina ra tena kapkap vargal kai Ioab natu i Seruia, 38 Ira ra te Itir, Gareb
ra te Itir, 39 Uria ra te Ket; diat parika a utul a vinun ma lavurua.

David i luk ra tarai Israel ma ra tarai Iuda
(1 Tutu 21:1-27)

24 1 Ma ra kankan kai ra Luluai i ga karangap mulai ure Israel, ma
i ga vararak David ure diat, ma i ga biti: Una vana, ma una luk
ra tarai Israel ma ra tarai Iuda. 2 Ma ra king i ga biti tai Ioab ma tai ra
umana luluai kai ra tarai: Avat a vana alalu ta ra lavur vuna tarai Israel,
papa aro Dan ma tuk uro Ber-Seba, ma avat a luk ra tarai, upi ina nunure
ra niluluk i diat. 3 Ma Ioab i ga biti tai ra king: Boina ba ra Luluai kaum
God na vapealane ra tarai upi a marmar na tur kita tikai, ma ra mata i
kaugu luluai ra king na gire; ta ra ava kaugu luluai ra king i mainge ra
dari? 4 Ia kaka ra tinata kai ra king i ga ongor ta ra tinata kai Ioab ma ra
umana luluai na vinarubu. Ma Ioab ma ra umana luluai na vinarubu dia
ga irop kan ra mata i ra king upi diat a luk ra tarai Israel.
5 Dia ga bolo ta ra Iordan, ma dia ga tur pa ia aro Aroer ma ta ra pia na
pal ta ra bala na male ta ra langun kai ra vuna tarai Gad, ma dia ga pot
aro Iaser. 6 Ma dia ga vanavana tuk uro Gilead, ma uro Kades ta ra papar
kai ra tarai Ket; ma dia ga vanavana tuk uro Dan, ma dia ga vana papa
aro Dan ma dia ga tadav vanavana Sidon, 7 ma dia ga pot ta ra dekdek na
pia na pal Tiro, ma ra umana pia na pal kai ra tarai Kivi ma kai ra tarai
Kanaan; ma namur dia ga vana tar ta ra papar Negeb ta ra langun Iuda,
ma tuk uro Ber-Seba. 8 Ma ba dia ga tar alalu ra gunagunan parika, dia
ga lilikun uro Ierusalem ba i ga par lavuvat na gai ma a ura vinun na
bung. 9 Ma Ioab i ga tul tar ra niluluk ure ra tarai pire ra king; ma diat
par kai Israel dia ga lavutul na mar na arip na marmar na tutana nina i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tale diat ra vinarubu ma ra pakat na vinarubu; ma diat kai Iuda dia ga
ilima na mar na arip na marmar na tutana.
10 Ma ra bala i David i ga tabun ba i ga tar luk ra tarai. Ma David i ga
biti tai ra Luluai: Iau tar rara muka ta ra magit iau ga pait ia. Ea, Luluai,
iau lul u, una vung vue ra varpiam kai kaum tultul; tago iau tar pait ra
magit na papaua. 11 Ma ba David i ga tut ta ra malana, ra tinata kai ra
Luluai i ga tadav ra propet Gad, ra tena ginigira kai David, ma i biti:
12 Una vana ma una tata pire David, ma una biti: Ra Luluai i biti dari: Go
iau tul tar ra utul a magit piram; una pilak pa tikai ta dital upi ina pait ia
tam.
13 Ma Gad i ga pot tadav David, ma i ga ve, ma i ga biti tana: Dave, a
utul a kilala na mulmulum na tadav u ta kaum gunan? Ba dave, a utul a
gai kaum umana ebar diat a korokorot vanavana u tana? Ba dave, a utul
a bung ra pakat na kaina minait na monong kaum gunan? Una nuknuk
ure, ma una vaarike pi ina ve mule nam i ga tulue iau. 14 Ma David i ga
biti tai Gad: Iau ti kaina muka; ia kaka na boina ba ra lima i ra Luluai na
vakadik avet, tago kana varmari i ngala mat, ma ra lima i ra tarai pata.
15 Ma ra Luluai i ga tulue ra kaina minait taun Israel, i ga tur pa ia
ta ra malana ma i ga tuk tar ta ra bung di ga kubu ia; ma lavurua na
vinun na arip na marmar na tutana dia ga mat livuan pire ra tarai papa
aro Dan ma tuk uro Ber-Seba. 16 Ma ba ra angelo i ga tulue ra limana
uro Ierusalem upi na nila vue, ra Luluai i ga pukue ra nuknukina ure ra
kaina, ma i ga biti tai ra angelo nina i vakaina ra tarai: Koko, i topa ia.
Ma ra angelo kai ra Luluai i ga ki maravai ta ra tavul a ramarama vue vit
kai Arauna ra te Iebus. 17 Ma ba David i ga gire ra angelo nina i ubu ra
tarai, i ga tata pire ra Luluai, ma i ga biti: Ea, iau iat iau ga pait ra nirara,
ma kaugu mangamangana i bilak; ia kaka, ava bar go ra umana sip dia
ga pait ia? Boina ba ra limam na ki taun iau, ma taun ra apik na tarai kai
tamagu.
18 Ma ta nam ra bung Gad i ga pot tadav David, ma i ga biti tana:
Una vana, una vatut ta uguugu na vartabar tadav ra Luluai ta ra tavul
a ramarama vue vit kai Arauna ra te Iebus. 19 Ma David i ga vana da
ra tinata kai Gad, da ra vartuluai kai ra Luluai. 20 Ma ba Arauna i ga
idok, i ga gire ra king ma kana umana tultul ba dia vanavana tadav ia;
ma Arauna i ga irop ma i ga bura timtibum ta ra luaina mata i ra king.
21 Ma Arauna i ga biti: Upi ra ava kaugu luluai ra king i tar pot tadav
kana tultul? Ma David i ga biti: Upi ina kul ra tavul a ramarama vue vit
piram, upi ina pait ta uguugu na vartabar tadav ra Luluai tana, upi ra
kaina minait na par kan ra tarai. 22 Ma Arauna i ga biti tai David: Boina
ba kaugu luluai ra king na kap nam i boina pirana pi ure ra tinabar; una
gire go ra umana bulumakau, upi ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma ra
umana magit di ramarama vue vit me ma ra umana kip ai ra bulumakau,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

upi ure ra davai na tunutun. 23 U ra king, go parika Arauna i tul tar ia
pire ra king. Ma Arauna i ga biti tai ra king: Ra Luluai kaum God na nuk
pa u.
24 Ma ra king i ga biti tai Arauna: Pata, ina kul ia ure ra mataina tuna;
pa ina tul tar ra magit nina pa iau tar kul ia ure ra tinabar di tuntun tar
ia tadav ra Luluai kaugu God. Kari David i ga kul ra tavul a ramarama
vue vit ma ra umana bulumakau ma ra ilima na vinun na pakana silva.
25 Ma David i ga pait ra uguugu na vartabar tadav ra Luluai abara, ma
i ga tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia ma ra umana tinabar na
varmaram. Damana ra Luluai i ga torom ta ra kinail ure ra gunan, ma ra
kaina minait i ga par kan Israel.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A LUAINA BUK URE RA UMANA KING

Abisag i kudakudar pire David

1 1 Ma David i ga tar patuana ma i ga bilua, ma di ga vakukuve ma
ra umana mal, ia kaka pa i ga malamalapang. 2 Ma kana umana
tultul dia ga biti tana: Boina ba da tikan upi ta inip na vavina ure kaugu
luluai ra king; na toratorom tai ra king, ma na balaure, ma na va ta ra
bongobongom, upi kaugu luluai ra king na malamalapang. 3 Ma dia ga
tikan ta ra langlangun Israel upi ta potar na vavina, ma dia ga na tadav
Abisag a vavina Sunam, ma dia ga agure pire ra king. 4 Ma ra vavina i ga
potar muka, ma i ga balaure ra king ma i ga kudakudar pirana, ia kaka
ra king pa i ga nunure.

Adonia i kale ebe ra kini na king

5 Ma Adonia natu i Kagit i ga vangala pa ia iat mulai, ma i biti: Ina
king; i ga vaninare kana umana kiki na vinavana ma ra tarai dia ki ra os,
ma ra ilima na vinun na tutana upi diat a vutvut lualua tana. 6 Tamana
pa i ga tigal ia ta kopono pakana, ma pa i ga biti tana: Ta ra ava u ga
pait ra dari? Ma Adonia ia ra metek na tutana; ma di ga kava namur tai
Absalom. 7 Ma dital ga tata ma Ioab natu i Seruia ma Abiatar ra tena
tinabar; ma dir ga mur Adonia ma dir ga maravut ia. 8 Ma Sadok ra tena
tinabar, ma Benaia natu i Ieoiada, ma Natan ra propet, ma Simei ma Rei,
ma ra umana rangrang na tutana kai David, pa dia tur maravut Adonia.
9 Ma Adonia i ga doko ra umana sip, ma ra umana bulumakau, ma ra
umana tubu na vavaguai ta ra paparai ra Vat na Vui, nina i ki maravai
pire En-Rogel; ma i ga ting pa ra umana turana, ra umana natu i ra king,
ma ra tarai Iuda, a umana tultul kai ra king; 10 ia kaka pa i ga ting pa
Natan ra propet ma Benaia, ma ra umana rangrang na tutana, ma turana
Solomon.
11 Ma Natan i ga tata pire Bat-Seba ra tina i Solomon, ma i biti: Pa u
ga valongore vang ba Adonia natu i Kagit i ki na king, ma kador luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

David pa i kapa tana? 12 Io, na boina ona ina vateten u pi una valaun u iat
mulai, ma Solomon natum. 13 Una vana tadav David ra king, ma una biti
tana: Ea, kaugu luluai ra king, pa u ga vavalima laka pire kaum tultul
dari, A dovotina natum Solomon na king namur tagu, ma na ki ta kaugu
kiki na king? Ava laka ra vuna Adonia i ki na king? 14 Ma ba amur tata
boko ma ra king, ina ruk mur bula tam, ma ina maravut kaum tinata.
15 Ma Bat-Seba i ga ruk tadav ra king ta kana bagialar; ma ra king i
ga tar patuana muka; ma Abisag ra vavina Sunam i kudakudar pire ra
king. 16 Ma Bat-Seba i ga bura timtibum ta ra luaina mata i ra king. Ma
ra king i ga biti: Ava laka u mainge? 17 Ma ra vavina i ga biti tana: Kaugu
luluai, u ga vavalima tai ra Luluai kaum God pire kaum tultul dari, A
dovotina Solomon natum na ki na king namur tagu, ma na ki ta kaugu
kiki na king. 18 Ma gori Adonia i ki na king; ma u, kaugu luluai ra king,
pa u kapa tana. 19 I tar doko ra umana bulumakau, ma ra umana tubu
na vavaguai, ma ra umana sip, a peal diat, ma i tar ting pa ra umana
natu i ra king, ma Abiatar ra tena tinabar, ma Ioab ra luluai na tarai na
vinarubu; ma pa i tar ting pa kaum tultul Solomon. 20 Io, kaugu luluai
ra king, ra tarai Israel par dia ki pa u pi una ve diat ba to ia na ki ta ra
kiki kai kaugu luluai ra king namur tana. 21 Gala pa u ve diat, io, da kure
vakaina amir ma natugu Solomon ba da vadiop kaugu luluai ra king
varurung ma ra umana tamana.
22 Ma ba dir tatata pa boko ma ra king, Natan ra propet i ga ruk. 23 Ma
di ga ve ra king ba, Natan akari. Ma ba i ga ruk ta ra luaina mata i ra
king, i ga bura timtibum pire ra king ma ra matana ura ra pia. 24 Ma
Natan i ga biti: Dave, u tar biti vang ba Adonia na ki na king namur tam,
ma na ki ta kaum kiki na king? 25 Tago go ieri i tar vana ur, ma i tar doko
mangoro na bulumakau, ma mangoro na tubu na vavaguai, ma mangoro
na sip, ma i tar ting pa ra umana natu i ra king, ma ra umana luluai
kai ra tarai na vinarubu. ma Abiatar ra tena tinabar, ma dia ian ma dia
momo ta ra luaina matana, ma dia biti: God na valaun pa Adonia ra king.
26 Ma pa i tar ting pa iau, iau iat kaum tultul, ma Sadok ra tena tinabar,
ma Benaia natu i Ieoiada, ma kaum tultul Solomon. 27 Dave, go laka ra
varkurai kai kaugu luluai ra king, tago pa u ga vakapa avet kaum umana
tultul ure nina ba na ki ta ra kiki na king kai kaugu luluai ra king namur
tana?

Di ku Solomon upi na king

28 Ma David ra king i ga vartuluai upi Bat-Seba. Ma Bat-Seba i ga pot
pire ra king, ma i ga tur ta ra luaina matana. 29 Ma ra king i ga vavalima,
ma i ga biti: Da ra Luluai i laun, nina i ga valaun pa iau kan ra lavur
mangana kini na malari, 30 a dovotina da iau ga vavalima tam, tai ra
Luluai ra God kai Israel, ba a dovotina Solomon natum na ki na king

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

namur tagu, ma na kia vue iau ta kaugu kiki na king; da pait ia ta go ra
bung. 31 Ma Bat-Seba i ga bura timtibum ma ra matana ura ra pia, ma i
ga pait ra variru pire ra king, ma i ga biti: Boina ba kaugu luluai ra king
David na laun tukum. 32 Ma ra king David i ga biti: Avat a vartuluai upi
Sadok ra tena tinabar, ma Natan ra propet, ma Benaia natu i Ieoiada. Ma
dital ga pot ta ra luaina mata i ra king. 33 Ma ra king i ga biti ta dital:
Amutal a ting pa ra umana tultul kai kamumutal luluai, ma amutal a
vako Solomon natugu ta kaugu as iat, ma avat a agure uro Gikon; 34 ma
Sadok ra tena tinabar ma Natan ra propet dir a ku ia abara upi na king
ure Israel; avat a vu ra tavur, ma avat a biti: God na valaun pa ra king
Solomon. 35 Avat a mur ia ba i lilikun pi na ki ta kaugu kiki na king; na
kia vue iau ta ra kiki na king, tago iau ga tibe pi na luluai ure Israel ma
ure Iuda. 36 Ma Benaia natu i Ieoiada i ga biti tai ra king: Amen, boina
ba ra Luluai ra God kai kaugu luluai ra tui na vaot pa ra tinata kai ra
king; 37 da ra Luluai i ga ki maravut kaugu luluai ra king, boina ba na ki
maravut Solomon, ma na vatur kana kiki na king pi na ngala ta ra kiki na
king kai kaugu luluai ra king David.

38 Ma Sadok ra tena tinabar. ma Natan ra propet, ma Benaia natu i
Ieoiada, ma ra tarai Keret ma ra tarai Pelet, dia ga vana ur. ma dia ga
vako Solomon ta ra as kai ra king David, ma dia ga agure uro Gikon.
39 Ma Sadok ra tena tinabar i ga tak pa ra ram u ra vavaguai nina ba
ra dangi tana, kan ra pal na mal, ma i ga ku Solomon. Ma dia ga vu ra
tavur, ma ra tarai par dia ga biti: God na valaun ra king Solomon. 40 Ma
ra tarai dia ga mur Solomon, dia ga vu ra tataru ma dia ga manga.kukula
ma ra gugu, ma ra pia i ga kanunur ma diat.

41 Ma Adonia ma ra umana talaina nina dia ga ki me dia ga valongore
ba i ga to na par ra nian. Ma ba Ioab i ga valongore ra nilai ra tavur, i
ga biti: Ava ra kukurai go ra kunukula ta ra pia na pal? 42 Ma ba i tatata
boko, Ionatan natu i Abiatar ra tena tinabar i ga vut; ma Adonia i ga biti:
Una ruk, tago u a ko na tutana ma u kap ta bo na varvai. 43 Ma Ionatan
i ga biti tai Adonia: A dovotina kada luluai ra king David i tar vaki
Solomon upi na king; 44 ma ra king i tar tulue Sadok ra tena tinabar, ma
Natan ra propet, ma Benaia natu i Ieoiada, ma ra tarai Keret ma ra tarai
Pelet varurung me, ma dia ga vakoa ta ra as kai ra king; 45 ma Sadok ra
tena tinabar ma Natan ra propet dir tar ku ia aro Gikon upi na king; ma
go dia tar lilikun maro ma ra gugu, ma ava valongore ra vatavataram
i ra kunukula ta ra pia na pal. 46 Solomon i ki ta ra kiki na king kai ra
gunan na varkurai. 47 Ma ra umana tultul kai ra king dia ga vana pi diat
a pite pa kada luluai ra king David, ma dia biti: Kaum God na vangala ra
iang i Solomon upi na ngala ta ra iangim, ma na vangala pa kana kiki na
king pi na ngala ta kaum kiki na king; ma ra king i ga va timtibum ta ra
ul a vava. 48 Ma ra king i ga biti bula dari: Da pite pa ra Luluai, ra God

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kai Israel, tago i tar tibe ta tikai ta go ra bung upi na ki ta kaugu kiki na
king, ma i tar tul tar iau pi ina gire.
49 Ma ra umana talai Adonia dia ga burut, ma dia ga tut, ma diat par
tikatikai dia ga vana. 50 Ma Adonia i ga burut ure Solomon. ma i ga tut
ma i ga vana, ma i ga vavatur ta ra ura ram u ra uguugu na vartabar.
51 Ma di ga ve Solomon dari: Ea, Adonia i burutue ra king Solomon, ma
go i tar vavatur ta ra ura ram u ra uguugu na vartabar, ma i biti, Boina
ba ra king Solomon na vavalima piragu ta go ra bung ba pa na doko kana
tultul ma ra pakat na vinarubu. 52 Ma Solomon i ga biti: Gala na ko kana
mangamangana pa ta pepe na uluna na bura ra pia; ba gala da na tadav
ta kaina tana na virua. 53 Ma ra king Solomon i ga vartuluai, ma dia ga
kap pa ia kan ra uguugu na vartabar. Ma i ga pot ma i ga va timtibum
pire Solomon ra king; ma Solomon i ga biti tana: Una vana uro ra kubam.

A tinata na varvargat kai David pire Solomon

2 1 ga maravai ra bung ba David na mat i tana, ma i ga biti tai
Solomon natuna dari: 2 Iau mur ra mangamangana kai ra lavur tarai
par; una ongor, una tur padikat da ra tutana; 3 una kodop vake ra vartovo
kai ra Luluai kaum God ma una mur kana nga parika; una kodop vake
kana lavur togotogo ma kana lavur vartuluai, ma kana lavur varkurai
ma kana lavur varvai, da nam di tumu ia ta ra tinata na varkurai kai
Moses, upi una tavua ta ra lavur magit par u pait ia, ma ta ra lavur
gunan par u vana tana; 4 upi ra Luluai na page vadekdek kana tinata nina
i ga tatike ure iau ba i ga biti: Gala ra umana natum diat a balaure kadia
mangamangana ma diat a vanavana ta ra luaina matagu ma ra dovotina
ta ra bala i diat ma ra nuknuk i diat, pa una iba upi ta tutana nina ba na
ki ta ra kiki na king kai Israel.
5 Ma go bula: u nunure nam ba Ioab natu i Seruia i ga pait ia tagu, ure
nam i ga pait ia pire ra ura lualua ta ra loko na tarai na vinarubu Israel,
pire Abner natu i Ner, ma pire Amasa natu i Ieter nina i ga doka, ma i
ga lolonge ra gap na vinarubu ta ra e na malmal, ma i ga kolo ra vivi ta
ra livuana ma ra ura pal a kauna bula ma ra gapu i ra ura tena takodo.
6 Una pait ia da kaum kabinana, ma koko na vana ba ta ra ruarua na
tulungen ma ra malmal ba i kua ra uluna. 7 Una mari ra umana natu i
Barsilai ra te Gilead, ma una tul tar diat ba diat a ian ta kaum vatar; tago
dia ga mari iau ba iau ga lop kan Absalom, nina turam. 8 Ma Simei ra te
Beniamin natu i Gera maro Bakurim i ki piram; i ga vul iau ma ra kaina
varvul ta ra bung ba iau ga vana uro Makanaim; i ga vana ta ra Iordan
pi na barat iau abara, ma iau ga vavalima tai ra Luluai pirana ba pa ina
doka ma ra pakat na vinarubu. 9 Koko una nur valangalanga vue, tago u
a kabinana na tutana; ma una nunure nam ba da pait ia pirana, upi na
vana ba ta ra ruarua na tulungen ma ra gap ba i kua ra uluna.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

David i mat
(1 Tutu 29:26-30)

10 Ma di ga vadiop David varurung ma ra umana tamana, ma di ga
punang ia ta ra pia na pal kai David. 11 Ma David i ga ki na king ure Israel
a ivat na vinun na kilala; lavurua na kilala i ga ki na king aro Kebron, ma
a utul a vinun ma a utul a kilala i ga ki na king aro Ierusalem.
12 Ma Solomon i ga ki ta ra kiki na king kai tamana David; ma di ga
page vadekdek kana varkurai.

Solomon i vatut kana varkurai

13 Ma Adonia natu i Kagit i ga vana pire Bat-Seba ra tina i Solomon. Ma
i ga biti tana: Dave, u tar pot ma ra malmal? Ma i ga biti: Ma ra malmal.
14 Ma i ga biti bula dari: Ina tatike ta ik a tinata piram. Ma Bat-Seba i ga
biti: Una tata. 15 Ma i ga biti: U nunure ba kaugu iat ra varkurai, ma ba ra
tarai Israel par dia ga lingan upi iau upi ina ki ta ra kiki na king; ia kaka
ra varkurai i tar pupukuai tadav turagu, tago kana iat ta ra mamainga
kai ra Luluai. 16 Ma go iau lul u ure tika na magit ika, koko una ole. Ma
Bat-Seba i ga biti: Una lul upi ia. 17 Ma i ga biti: Una tata pire Solomon
ra king ure iau, (tago pa na ole vue u,) ba na tul tar Abisag ra vavina
Sunam piragu upi amir a taulai. 18 Ma Bat-Seba i ga biti: I boina, ina tata
pire ra king ure u. 19 Ma Bat-Seba i ga vana pire ra king Solomon upi na
tata pa ia ure Adonia. Ma ra king i ga tut upi na barat ia, ma i ga variru
pirana, ma i ga ki mulai ta kana kiki na king, ma i ga vartuluai upi ta
kiki ure tina i ra king; ma i ga ki ta ra papar a lima tuna. 20 Ma i ga biti:
Kaugu ta ik a nilul piram, koko una ole. Ma ra king i ga biti tana: Una
lul upi ia tinagu, tago pa ina ole U. 21 Ma ra vavina i ga biti: Da tul tar
Abisag ra vavina Sunam upi na taulai ma Adonia, nina turam. 22 Ma ra
king Solomon i ga biti tai tinana: Ta ra ava u lul upi Abisag ra vavina
Sunam upi kai Adonia? Una lul upi ra varkurai bula ure, tago ia turagu
iat, ma ra luaina; ma Abiatar ra tena tinabar ma Ioab natu i Seruia dir ki
maravut ia. 23 Ma ra king Solomon i ga vavalima tai ra Luluai, ma i biti:
God na pait ra balbali piragu ma ra magit i ngala tana, gala Adonia pa i
virua ta go kana nilul. 24 Damana da ra Luluai, nina i ga vatur vaongor
iau, ma i ga vaki iau ta ra kiki na king kai tamagu David, ma i ga mal pa
ra kubagu, da i ga kubu ia, i laun, a dovotina Adonia na virua ta go iat
ra bung. 25 Ma Solomon ra king i ga vartuluai, ma Adonia i ga virua ta ra
lima i Benaia natu i Ieoiada ba i ga ub ia.
26 Ma ra king i ga biti tai Abiatar ra tena tinabar: Una vana uro Anatot
tadav kaum pia; i topa ia ba una virua, ia kaka pa ina doko u ta go ra
pakana tago u ga puak ra bok kai ra Luluai God ta ra luaina mata i David
tamagu, ma tago u ga ki na malari ta nam parika tamagu i ga ki na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

malari tana. 27 Damana Solomon i ga korot vue Abiatar kan ra tiniba na
tena tinabar kai ra Luluai, upi na pait ot pa ra tinata kai ra Luluai, nina i
ga tatike ure ra apik na tarai kai Eli aro Silo.
28 Ma ra varvai ure i ga pot tadav Ioab, (a dovotina Ioab pa i ga mur
Absalom, ia kaka i ga mur Adonia,) ma Ioab i ga lop tar ta ra pal na mal
kai ra Luluai, ma i ga vavatur ta ra ura ram u ra uguugu na vartabar.
29 Ma di ga ve ra king Solomon: Ioab i tar lop tar ta ra pal na mal kai ra
Luluai, ma ea, i ki ta ra paparai ra uguugu na vartabar. Ma Solomon i ga
tulue Benaia natu i Ieoiada, ma i biti: Una ub ia. 30 Ma Benaia i ga vana
tadav ra pal na mal kai ra Luluai, ma i biti tana: Ra king i biti dari, Una
irop. Ma i ga biti: Pata, ina virua ati. Ma Benaia i ga kap mule ra tinata
pire ra king, ma i biti: Ioab i ga biti dari, ma go kana balbali piragu.
31 Ma ra king i ga biti tana: Una pait ia da i ga tatike, una ub ia, ma una
punang ia; upi da tak vue kan iau ma kan ra kuba i tamagu ra balbali ure
ra gap nina Ioab i ga lolonge ma pa ta vuna. 32 Ma ra Luluai na bali ra
gapuna taun ra uluna iat, tago i ga ubu ra ura tutana nina dir ga takodo
ma dir ga boina tana, ma i ga doko dir ma ra pakat na vinarubu, Abner
natu i Ner a luluai na vinarubu Israel, ma Amasa natu i Ieter a luluai na
vinarubu Iuda, ma tamagu David i ga tuptup ure. 33 Damana ra gapu i
dir na ki taun ra ulu i Ioab, ma taun ra umana bul mur tana pa na mutu;
ma ra malmal kai ra Luluai na ki taun David ma ra umana bul mur tana,
ma kana apik na tarai, ma ta kana kiki na king pa na mutu. 34 Ma Benaia
natu i Ieoiada i ga vana ma i ga ub ia, ma i ga doka; ma di ga punang ia
ta ra kubana iat aro ta ra pui. 35 Ma ra king i ga vaki Benaia natu i Ieoiada
pi na kia vue ta ra tiniba na luluai ai ra loko na tarai na vinarubu; ma ra
king i ga tibe Sadok ra tena tinabar pi na kia vue Abiatar.
36 Ma ra king i ga vartuluai upi Simei, ma i ga biti tana: Una pait kaum
ta pal ati Ierusalem, ma una ki tana, ma koko una irop kan ra pia na pal;
37 tago ta ra bung ba una irop tana, ma una bolo ra tava alir Kidron, una
nunure ba a dovotina una virua; ma ra gapum na ki taun ra ulum iat.
38 Ma Simei i ga biti tai ra king: Kaum tinata i boina; da kaugu luluai ra
king i ga tatike, damana kaum tultul na pait ia. Ma Simei i ga ki abara
Ierusalem mangoro na bung.
39 Ma ba i ga par a utul a kilala, a ura vilavilau kai Simei dir ga lop
pire Akis natu i Maka ra king Gat. Ma di ga ve Simei dari: Ea, kaum ura
vilavilau dir ki aro Gat. 40 Ma Simei i ga tut, ma i ga vaninare kana as,
ma i ga vana uro Gat pire Akis upi na tikan upi kana ura vilavilau; ma
Simei i ga vana, ma i ka ben valilikun kana ura vilavilau maro Gat. 41 Ma
di ga ve Solomon ba Simei i ga tar vana maro Ierusalem upi uro Gat, ma i
tar talil mulai.
42 Ma ra king i ga vartuluai upi Simei, ma i ga biti tana: Pa iau ga vo pa
u laka upi una vavalima ta ra Luluai, ma pa iau ga ve u ba a dovotina ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra bung ba una irop ma una vana irai kan ra pia na pal, una virua? Ma u
ga biti tagu, Nam ra tinata iau ga valongore i boina. 43 Ta ra ava pa u ga
pait ot pa ra vavalima kai ra Luluai, ma kaugu varkurai piram? 44 Ma ra
king i ga biti bula pire Simei: A balam i tar kapa ure ra kaina nina u ga
pait ia pire David tamagu; damana ra Luluai na bali kaum varpiam taun
ra ulum iat. 45 Ia kaka da vadoane ra king Solomon, ma ra kiki na king
kai David na tur padikat ta ra luaina mata i ra Luluai pa na mutu. 46 Ma
ra king i ga tulue Benaia natu i Ieoiada, ma i ga irop, ma i ga ub ia, ma i
ga virua. Ma di ga vapadikat ra varkurai ta ra lima i Solomon.

Solomon dir ma natu i Parao dir taulai

3 1 Ma Solomon ma Parao ra king Aigipto dir ga pait ra kunubu na
bartalaina, ma i ga taule ra natu i Parao, ma i ga ben pa ia tar ta ra
pia na pal kai David, upi na ki ie tuk tar i ga pait vapar vue kana pal, ma
ra kuba i ra Luluai, ma ra liplip na vat nina i ki kikil Ierusalem. 2 Ma ra
tarai dia ga vala pait ra tinabar ta ra umana tavul a lotu tago pa dir ga
pait boko ta pal ure ra iang i ra Luluai.

Solomon i araring upi ra kabinana
(2 Tutu 1:3-12)

3 Ma Solomon i ga mari ra Luluai ma i ga mur ra lavur togotogo kai
David tamana; ia kaka i ga pait ra tinabar ma i ga tun ra bulit i ang na
katkat ta ra umana tavul a lotu.
4 Ma ra king i ga vana uro Gibeon upi na pait ra tinabar abara, tago a
lia na tavul a lotu nam; ma Solomon i ga tul tar tika na arip na marmar
na tinabar di tuntun tar ia ta ra uguugu na vartabar abara. 5 Ma ra Luluai
i ga tur kapet pire Solomon aro Gibeon ta ra ririvon ta ra marum; ma God
i ga biti: Una lul upi nam ba ina tul tar ia tam. 6 Ma Solomon i ga biti: U
ga manga mari kaum tultul David tamagu varogop ma kana vinavana
ta ra luaina matam ta ra dovotina, ma ra mangamangana takodo, ma ra
dovot na balana piram; ma u ga tar vaot pa kaum varmari pirana dari,
u ga tul tar ta natuna upi na ki ta kana kiki na king ta go ra bung. 7 Ma
gori, Luluai kaugu God, u tar vaki kaum tultul upi na kia vue David
tamagu ta ra tiniba na king; ma iau a bul uka, iau tuptup ure kaugu lavur
vinavana. 8 Kaum tultul i ki livuan ta kaum tarai, nina ba u ga pilak pa
diat, a ngala na kor nina ba pa i tale ba da luk puput pa diat tago dia peal
mat. 9 Damana una vakapa ra nuknukigu upi ina kure kaum tarai, ma upi
ina nunure ilam ra boina kan ra kaina; tago to ia laka i tale pi na kure
go kaum ngala na kor na tarai? 10 Ma go ra tinata i ga vagugu ra Luluai
ba Solomon i ga lul upi go ra magit. 11 Ma God i ga biti tana: Tago u tar
lul upi go ra magit, ma pa u lul upi na lolovina kaum nilaun, ma pa u lul
upi una uviana, ma pa u lul bula upi ra nilaun kai kaum umana ebar, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

u lul uka ra minatoto pi una nunure ra takodo na varkurai; 12 io, iau tar
pait ia da kaum tinata; iau tar tul tar ra ninunuk nina i kabinana ma i
kapa piram; damana pa di na tadav ta tikai i ga laun lua tam nina ba dir
varogop ma U, ma pa da na tadav ta tikai namur tam ba dir a varogop
ma u. 13 Ma iau tar tul tar ia bula piram nam ba pa u tar lul upi ia, a peal
tabarikik ma ra variru, upi koko da na tadav ta king nina ba dir varogop
ma u, ta kaum kilala na nilaun parika. 14 Ma gala una mur kaugu lavur
nga, upi una kodop vake kaugu lavur togotogo ma kaugu lavur varkurai,
da tamam David i ga mur diat, io, ina valolovina kaum kilala na nilaun.
15 Ma Solomon i ga tavangun, ma ea, i ga ririvon ika; ma i ga vana urama
Ierusalem, ma i ga tur ta ra luaina mata i ra bok na kunubu kai ra Luluai,
ma i ga tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia, ma ra umana tinabar
na varmaram, ma i ga pait ra lukara ure kana umana tultul.

A bo na varkurai kai Solomon

16 Ma ra ura igoro na vavina dir ga pot tadav ra king, ma dir ga tur
ta ra luaina matana. 17 Ma tikai ta dir i ga biti: Ea, kaugu luluai, amir
ma go ra vavina amir ki tai ta kopono pal, ma iau ga kava vue ta bul ba
amir ga ki varurung me ta ra pal. 18 Ma ba i ga par a utul a bung taun
ra bung iau ga kakava tana, go ra vavina bula i ga kava vue ta bul; amir
ga ki varurung, ma pa ta vaira amital ga ki varurung me ta ra pal, amir
ika amir ga ki ta nam ra pal. 19 Ma natu i go ra vavina i ga mat ta ra
marum, tago i ga va taun ia. 20 Ma i ga tut ta ra mutumut, ma i ga kap
pa natugu kan ra paparaigu ba kaum tultul i ga va, ma i ga vung ia ta ra
bongobongono, ma i ga vung natuna nina i tar mat ta ra bongobongogu.
21 Ma ba iau ga tavangun ta ra malana upi ina vau natugu, ea, i ga tar
mat; ma ba iau ga gire ilam ia ta ra malana, iau ga gire ba vakir natugu
nina iau ga lalau pa ia. 22 Ma ra vauruana vavina i ga biti: Pata, nina i
laun ia iat natugu, ma nina ba i mat natum iat. Ma ra luaina i ga biti:
Pata, nina i mat ia iat natum, ma nina i laun natugu nam. Dir ga tata
damana ta ra luaina mata i ra king. 23 Ma ra king i ga biti: Ta tikai i biti,
Go nina i laun natugu iat,, ma nam nina i mat natum; ma ta ra tikai i
biti, Pata, natum nam nina i mat, ma natugu nam nina i laun. 24 Ma ra
king i ga biti: Da kap tika na pakat na vinarubu uti. Ma dia ga kap tar ra
pakat na vinarubu pire ra king. 25 Ma ra king i ga biti: Da kutu varbaiane
ra bul nina i laun, ma da tul tar tika na ngungu tai ta tikai, ma tika na
ngungu pire ta ra tikai. 26 Ma ra vavina nina ba kana iat ra bul ma nina
ba ra balana i ga anan upi ia i ga biti tai ra king: Ea, kaugu luluai, una
tul tar ra bul nina i laun pirana, koko muka da doka. Ma ra enana vavina
i ga biti: Koko ina vatur ia, ma koko ia bula na vatur ia; da tibe. 27 Ma ra
king i ga biti: Da tul tar ra bul nina i laun pire nam ra vavina, ma koko
muka da doka, tago ia iat tinana. 28 Ma Israel par dia ga valongore ure ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varkurai nina ba ra king i ga vaarike; ma dia ga ru ra king, tago dia ga
gire ba ra kabinana kai God i ga bang pirana upi na pait ra varkurai.

Ra umana lualua ma ra umana luluai kai Solomon

4 1 Ma Solomon i ga ki na king ure Israel par. 2 Ma go diat kana umana
luluai: Asaria natu i Sadok ra tena tinabar; 3 Elikorep ma Akia ra
ura natu i Sisa ra ura tena tutumu; Ieosapat natu i Akilud ra tena tutumu
vakai; 4 ma Benaia natu i Ieoiada i ga kure ra tarai na vinarubu; ma
Sadok ma Abiatar dir a ura tena tinabar; 5 ma Asaria natu i Natan i ga
kure ra umana raprap; ma Sabud natu i Natan i ga tena tinabar ma dir ga
talaina ma ra king; 6 ma Akisar i ga kure ra kuba i ra king; ma Adoniram
natu i Abda i ga kure diat di ga vo pa diat ure ra papalum.
7 Ma Solomon i ga tibe a vinun ma a urua na raprap ure Israel par, ma dia
ga kap pa ra nian ure ra king ma diat par ta ra kubana; tikatika na tutana i
ga varbalaurai upi ra nian ure tika na gai tai tika na kilala. 8 Ma go ra iang
i diat: Ben-Kur ure ra lualuana Epraim; 9 Ben-Deker ure Makas ma Salbim
ma Bet-Semes ma Elon-Bet-Kanan; 10 Ben-Kesed ure Arubot, ma Soko ma ra
papar Keper kana bula; 11 Ben-Abinadab nina i ga taule Tapat natu i Solomon
ure ra umana gunan na lualuana Dor; 12 Bana natu i Akilud ure Tanak ma
Megido, ma ra papar Bet-Sean nina i varlangunai ma Saretan, ta ra papar a
taubar maro Iesrel, papa Bet-Sean tuk aro Abel-Mekola, ta ra pakana aro iat
tai Iokmeam; 13 Ben-Geber ure Ramot-Gilead, ma ra umana gunan kai Iair
natu i Manase nina dia ki ta ra papar Gilead, ma ra papar Argob nina i ki
ta ra papar Basan, ma nam ra laptikai na vinun na pia na pal tana, nina di
ga liplip bat diat ma a umana okobat na palariam gobol ta diat; 14 Akinadab
natu i Ido ure Makanaim; 15 Akimas nina dir ga taulai ma Basemat natu i
Solomon ure Naptali; 16 Bana natu i Kusai ure Aser ma Bealot; 17 Ieosapat
natu i Paruak ure Isakar; 18 Simei natu i Ela ure Beniamin; 19 Geber natu i
Uri ure ra papar Gilead, ra langun kai Sikon ra king kai ra tarai Amor ma
kai Og ra king Basan; ma tika na raprap ure ra gunan Iuda.

A kabinana kai Solomon ma kana kini na uviana

20 Iuda ma Israel dir ga peal da ra veo ra valian, a ngala na kor diat,
ma dia ga iaian, ma dia ga momamomo, ma dia ga ga. 21 Ma Solomon i ga
kure ra lavur gunan na varkurai papa ra Tava Alir ma tuk uro ra gunan
kai ra tarai Pilistia, ma tuk tadav ra langun Aigipto; ma dia ga kap ra
umana vartabar pire Solomon, ma dia ga torom pirana ta nam ra umana
bung i ga laun tana.
22 Ma ra nian kai Solomon ure tika na bung uka i ga dari: a utul a
vinun na valavalar[a] na bo na plaua, ma laptikai na vinun na valavalar na

---

[a] **4.22** Tikatika na valavalar i da ra vinun na beg na rais pua.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kon, 23 a vinun na bulumakau ba di ga tabar bulu diat, ma a ura vinun
na bulumakau nina dia ga ian ika ta ra bala na vura, ma tika na mar na
sip; ma dia ga en bula ra umana leing na me ma ra umana are, ma ra
umana kakaruk ba di ga tabar bulu diat. 24 Ma Solomon i ga kure ra lavur
gunagunan ta ra papar a Tava Alir mati, papa Tipsa ma i ga tuk uro Gasa;
i ga kure ra lavur king ta ra papar a Tava Alir mamati, ma ra malmal i
ga ki kikil ia. 25 Ma Iuda ma Israel dia ga ki bulu, tikatika na tutana ta
ra vavai kana davai na vain ma ta ra vavai kana lovo; i ga damana papa
Dan ma tuk uro Ber-Seba ta nam ra umana bung Solomon i ga laun tana.
26 Ma Solomon i ga vatur vake a ivat na vinun na arip na marmar na kuba
i ra os, ma ra umana os ta diat ure kana umana kiki na vinavana ure ra
vinarubu, ma a vinun ma a urua na arip na marmar na tutana nina dia
ki ta ra umana os. 27 Ma nam ra umana raprap dia ga balaure ra nian
ure ra vatar na nian kai Solomon ma ure diat par bula nina dia ga ian
ta ra vatar na nian kai Solomon, tikatika na raprap i ga varbalaurai ure
kana gai iat, ma pa dia ga nuk vue ta magit na nian. 28 Dia ga kap bula ra
barli ma ra vura i makuk tar ta ra pakana ure, upi ai ra umana os ma ra
umana os ure ra vinilau, tikatika na tutana da kana tiniba iat.
29 Ma God i ga tul tar ra kabinana pire Solomon, ma ra ngala na
minatoto, ma ra ninunuk ba pa i kom pit, ma i ga da ra veo ra valian.
30 Ma ra kabinana kai Solomon i ga lia ta ra kabinana kadiat maro ra
matana taur, ma ra kabinana kai Aigipto par. 31 I ga manga kabinana ta
ra tarai par; i ga lia tai Etan ra te Esra, ma Eman ma Kalkol ma Darda
ra utul a natu i Makol; ma i ga rararang livuan ta ra umana Tematana
nina dia ki kikil ia. 32 Ma i ga vatang vaarike ra utul a arip na marmar
na tinata valavalar, ma kana umana kakailai tika na arip na marmar ma
a ilima diat. 33 Ma i ga tata ure ra umana davai, ure ra umana tagatagal
nina dia ki aro Lebanon ma ure bula ra isop nina i tavua ta ra papar a
liplip na vat; i ga tata bula ure ra umana leing, ma ra umana beo, ma ra
umana magit dia kakao ra pia, ma ra umana en. 34 Ma ra lavur mangana
tarai par maro pire ra umana king ta ra rakarakan a gunagunan, nina
dia ga valongore ure kana kabinana, dia ga pot upi diat a valongore ra
kabinana kai Solomon.

Solomon dir ma Kiram ra king dir pait ra kunubu
(2 Tutu 2:1-18)

5 1 Ma Kiram ra king Tiro i ga tulue kana umana tultul pire Solomon,
tago i ga tar valongore ba dia ga tar ku ia pi na king ta ra kiki na
king kai tamana; tago Kiram dir ga talaina tuna ma David. 2 Ma Solomon
i ga vartuluai pire Kiram, ma i biti: 3 U nunure ba pa i ga tale David
tamagu ba na pait ta pal ure ra iang i ra Luluai kana God, i vuna ta ra
vinarubu nina kana umana ebar dia ga tut ure, tuk tar ra Luluai i ga tar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vamolo tar diat ta ra vavai na kauna. 4 Ma gori ra Luluai kaugu God i ga
tul tar ra malmal kikil iau, ma pa kaugu ta ebar ba ta kaina varmonong.
5 Ma iau nuk upi ina pait ta pal ure ra iang i ra Luluai kaugu God, upi
na da ra tinata kai ra Luluai pire David tamagu, ba i biti: Natum, nina
ina vaki ia pi na kia vue u ta kaum kiki na king, na pait ra pal ure ra
iangigu. 6 Damana una vartuluai ba diat a mut ta umana tagatagal aro
Lebanon upi kaugu; kaugu umana tultul diat a papalum maravut kaum
umana tultul, ma ina tul tar ta vapuak piram nina ba una kure ure kaum
umana tultul; tago u nunure ba pa ta tikai pire vevet nina i melem da
ra tarai Sidon ta ra munumut na davai. 7 Ma ba Kiram i ga valongore ra
umana tinata kai Solomon, i ga manga gugu tana, ma i ga biti: Da pite
pa ra Luluai ta go ra bung, tago i ga tabar David ma ta natuna nina i
kabinana pi na kure go ra kor na tarai. 8 Ma Kiram i ga tulue ra tinata
pire Solomon, ma i ga biti: Iau tar valongore ra varvai nina u ga tulue
piragu, ma ina pait muka ra nuknukim ure ra umana davai na tagatagal
ma ra umana davai na iara. 9 Kaugu umana tultul diat a kap diat maro
Lebanon tuk ura ra valian, ma ina vi guve diat upi ta umana gokara, ma
da alire diat ta ra ta tar ta ra pakana ba una kure, ma ina kure ba da pala
mule diat abara, ma namur una kap vue diat; ma na ot ra nuknukigu ona
una tul tar ra nian ure kaugu umana tultul. 10 Damana Kiram i ga tul tar
ia pire Solomon ra davai na tagatagal ma ra davai na iara da Solomon
i ga mainge. 11 Ma Solomon i ga tul tar a ura vinun na arip na marmar
na valavalar na vit pire Kiram, ma a ura vinun na arip na marmar na
valavalar[b] na bo na dangi; ma Solomon i ga tul tar ra dari pire Kiram ta
ra kilakilala. 12 Ma ra Luluai i ga tul tar ra kabinana pire Solomon da i ga
vamading pirana; ma Kiram ma Solomon dir ga ki na malmal, ma dir ga
pait ra kunubu.

13 Ma Solomon i ga vartuluai upi a utul a vinun na arip na marmar na
tutana Israel ure ra papalum. 14 Ma i ga tibe diat upi a vinun na arip na
marmar ure tika na gai; tika na gai dia ga ki aro Lebanon, ma a ura gai
dia ga ki na gunan; ma Adoniram i ga kure ra tarai na papalum. 15 Ma
Solomon i ga vatur vake a lavurua na vinun na arip na marmar na tena
kinakap, ma a lavutul na vinun na arip na marmar na tena munumut na
vat nina dia ga papalum arama ta ra umana luana; 16 ma i ga vatur vake
bula a utul a arip ma a utul a mar na tena varbalaurai ure ra papalum,
nina dia ga kure ra tarai na papalum. 17 Ma ra king i ga vartuluai, ma dia
ga poko ra umana ngalangala na vat nina i ngatngat ra mataina tana, upi
da pait ra vunapai ra pal ma ra umana vat di ga mal ia. 18 Ma ra umana
tena madaka kai Solomon ma Kiram ma ra tarai Gebal dia ga poko mal
diat, ma dia ga vaninare ra davai ma ra vat upi da pait ra pal me.

---

[b] **5.11** Tikatika na valavalar i da ra ura dram na bensin

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Solomon i pait ra kuba i ra Luluai
(2 Tutu 3:1-14)

6 1 Ma ta ra kilala a ivat na mar ma lavutul na vinun papa nam ra
kilala a tarai Israel dia ga irop kan ra gunan Aigipto, ta ra vaivatina
kilala ta ra kini na king kai Solomon ure Israel, ta ra gai Siv nina ba ra
vauruana gai, Solomon i ga tur pa ia pi na pait ra kuba i ra Luluai. 2 Ma
ra pal nina Solomon ra king i ga pait ia ure ra Luluai, i ga a vinun ma
a ilima na pokono a lolovinana, ma a ilima na pokono a tababana, ma
ra tuluaina i ga lavurua na pokono ma a papar. 3 Ma ra mata na pal i
gomgom i ga a ilima na pokono a lolovinana, varogop ma ra tababana
ta ra pal i gomgom; ma i ga a ura pokono ma a papar ra tababana ta ra
mata na pal. 4 Ma i ga pait ra umana mata na kalangar da ra ubene ta ra
pal. 5 Ma i ga pait bula ra umana bagialar ta ra papar a pal i gomgom,
ta ra papar a pakana pal i gomgom, ma ta ra papar a pakana pal i
tabu kakit. 6 A umana bagialar aro ra pia i ga da tika na pokono ma
ra malmalikun ra tababa i diat tikatikai, ma diat dia ki livuan tika na
pokono ma a papar, ma diat nina ba arama liu iat i ga da tika na pokono
ma ra utul a malmalikun; ma di ga tukal diat ta ra papar a pal upi koko
ra umana vabolo diat a ruk ta ra papar a pal i gomgom. 7 Ma di ga pait
ra pal ma ra umana vat nina di ga poko mal diat aina iat di ga kakal na
vat ie; pa di ga valongore ra nilai ra akak ba ra pem ba ta palariam ure
ra papalum, ba di ga vatut vanavana ra pal. 8 A matakilalat ure ri umana
bagialar nina dia ki ra pia i ga tur ta ra papar a taubar ta ra pal, ma di
ga kao tar ta ra umana bagialar nina dia ga ki livuan, ma tar ta diat nina
dia ki arama liu iat ma ra kakao. 9 Damana i ga pait vapar ra pal; ma i ga
pait ra ul a pal ma ra umana davai ma ra umana pal a davai na tagatagal.
10 Ma i ga pait ra utul a nga na bagialar ta ra papar a pal i gomgom, ma
a tuluai dital i ga da tika na pokono ma ra malmalikun tikatikai; dital ga
ki taun ra umana davai na tagatagal nina dia ga va taun ra papar a pal i
gomgom.

11 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Solomon, ma i biti: 12 Ure go
ra pal nina u pait vanavana, gala una mur kaugu lavur togotogo, ma
una pait ot pa kaugu lavur varkurai, ma kaugu lavur vartuluai upi una
mur diat ure, ina pait ot pa kaugu tinata piram nina iau ga vatang ia tai
tamam David; 13 ma ina ki livuan pire ra umana natu i Israel, ma pa ina
vana kan kaugu tarai Israel.

14 Ma Solomon i ga vatut ra pal ma i ga vapar ia. 15 Ma i ga bak ra bala
na pal i gomgom ma ra umana pal a davai, ra umana tagatagal iat; papa
ra ruarua ma tuk ta ra bakut i ga bak ia ma ra davai; ma ra ruarua ta ra
pal i gomgom i ga pait ia ma ra umana pal a davai, ra umana iara iat.
16 Ma ta ra bala na pal i gomgom aro iat i ga pait ta pakana ma ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pal a davai na tagatagal iat, papa ra ruarua ma tuk ta ra bakut, ma i ga a
ilima na pokono a lolovinana; i ga pait go ra pakana ta ra bala na pal upi
na gomgom kakit. 17 Ra pakana i gomgom, nina i ki ta ra luaina matana,
i ga a vinun na pokono a lolovinana. 18 Di ga poko ra umana davai na
tagatagal ta ra bala na pal ma ra umana vuvu ma ra umana purpur; i ga
davai na tagatagal parika ta ra bala na pal, pa di gire mule ta vat. 19 I ga
mal vaninare ra pakana i tabu kakit ta ra bala na pal aro iat, upi ra bok
na kunubu kai ra Luluai na ki tana. 20 Ma ra lolovina ta ra pakana i tabu
kakit i ga a ilima na pokono, ma ra tababana i ga a ilima na pokono, ma
ra tuluaina i ga a ilima na pokono; ma i ga vung vapetep tar ra goled
tuna tana. I ga pait bula tika na uguugu na vartabar ma ra davai na
tagatagal. 21 Ma Solomon i ga vung vapetep tar ra goled tuna ta ra bala
na pal; ma i ga vakilang bat ra pakana i tabu kakit ma ra umana vinau
na goled; ma i ga vung vapetep tar ra goled tana. 22 Ma i ga vung vapetep
tar ra goled ta ra pal parika, tuk di ga pait vapar ra pal. Ma i ga vung
vapetep tar bula ra goled ta ra uguugu na vartabar ure ra pakana i tabu
kakit.

23 Ma ta ra pakana i tabu kakit i ga pait ra ura angelo ma ra davai
na oliva, ma kadir lolovina tikatikai i ga a ura pokono ma a papar. 24 I
ga tika na pokono ma ra malmalikun ra tababa i tika na bebea i ra
angelo, ma i ga tika pa pokono ma ra malmalikun ra tababa i ta ra tika
na bebeana; i ga a ura pokono ma a papar papa ra nguna tai tika na
bebeana tuk tar ta ra nguna tai ta ra tika na bebeana. 25 Ma ra valavalar
ure ra vauruana angelo i ga a ura pokono ma a papar bula; ra ura angelo
dir ga varogop uka. 26 Tika na angelo i ga a ura pokono ma a papar ra
lolovinana, ma ta ra tika na angelo i ga damana bula. 27 Ma i ga vatur go
ra ura angelo ta ra pakana i tabu kakit; ma ra ura angelo dir ga pala ra
bebea i dir, ma ra nguna ta ra bebea i tikai i ga tuk pa tika na papar a
pal, ma ra nguna ta ra bebea i ta ra tikai i ga tuk pa ta ra tika na papar
a pal, ma ra bebea i dir dir ga vartuk livuan. 28 Ma i ga vung vapetep tar
ra goled ta ra ura angelo. 29 Ma i ga poko mal ra umana angelo ma ra
umana gelep ma ra umana purpur ta ra papar a pal i gomgom, ta ra ura
pakana parika. 30 Ma i ga vung vapetep tar ra goled ta ra ruarua ta ra pal
i gomgom parika.

31 Ma i ga pait ta umana banbanu ure ra matakilalat i ra pakana pal i
tabu kakit ma ra davai na oliva; ma i ga ilima na papar ta ra matakilalat.
32 Ma nam ra ura banbanu nina i ga pait dir ma ra davai na oliva, i ga
poko mal ra umana angelo, ma ra umana gelep, ma ra umana purpur ta
dir, ma i ga vung vapetep tar ra goled ta dir, ma i ga vung ra goled ta ra
umana angelo ma ra umana gelep. 33 Ma i ga pait ra umana pagapaga ma
ra davai na oliva ure ra matakilalat i ra pal i gomgom, tikatikai.a ivat na
paparaina, 34 ma ra ura banbanu ma ra davai na iara; ma ra ura papar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tai tikatika na banbanu di pin likun dir. 35 Ma i ga poko mal ra umana
angelo ma ra umana gelep ma ra umana purpur ta diat, ma i ga vung
vapetep ra goled ta go diat.
36 Ma i ga liplip bat ra bala na gunan ai ra pal i gomgom ma ra utul
a nga na vat, nina di ga poko mal diat, ma tika na nga na davai na
tagatagal.
37 Ta ra kilala a ivat, ta ra gai Siv, di ga vung ra vunapai ra kuba i ra
Luluai; 38 ma ta ra kilala a vinun ma tikai, ta ra gai Bul nina ba ra gai
lavutul, di ga vapar vue muka ra pal ma ra lavur magit par tana, da di
ga nuknuk lua tana. Ma Solomon i ga varvakai lavurua na kilala ma ra
papalum tana.

Ta umana enana pal kai Solomon

7 1 Ma Solomon i ga, varvakai a vinun ma a utul a kilala upi na pait
vapar ra kubana iat. 2 Ma i ga pait tika na pal di vatang ia ba ra
Lokor Lebanon, ma i ga a ura vinun ma a ilima na pokono a lolovinana,
ma a vinun ma a ura pokono ma a papar a tababana, ma lavurua
na pokono ma a papar a tuluaina, ma i ga page taun a utul a nga na
pagapaga na tagatagal, ma ra umana vabolo na tagatagal bula tana.
3 Arama liu ta nam ra ivat na vinun ma a ilima na pagapaga na tagatagal
(a vinun ma a ilima na pagapaga dia ga ki tai tika na ngaina) di ga bak
ia ma ra umana pal a davai na tagatagal. 4 Ma di ga vung ra utul a nga
na mata na kalangar, tika na mata na kalangar i ga vatale ta ra tika na
mata na kalangar. 5 A davai ure ra umana matakilalat ma ra umana mata
na kalangar, di ga poko mal ia pi a ivat na paparaina tana; ma tika na
mata na kalangar i ga vatale ta ra tika na mata na kalangar ta ra utul a
ngaina par. 6 Ma i ga pait bula ra Pal na Pagapaga, ma i ga a vinun ma a
ura pokono ma a papar a lolovinana, ma a lavurua na pokono ma a papar
a tababana; ma i ga pait ra mata na pal tana ma ra umana pagapaga, ma
ra mataniolo ure. 7 I ga pait bula ra bagialar ure ra kiki na king, a Pal na
Takodo na Varkurai, nina ba na pait ra kivung na varkurai tana; ma di
ga bak ia ma ra umana pal a davai na tagatagal papa ra ruarua ma tuk
urama ta ra umana ivarai. 8 Ma ra kubana ba na ki tana, nina i ga tur ta
nam ra bala na gunan maravai ta ra pal i gomgom, dir ga varogop me.
Ma Solomon i ga pait bula tika na pal varogop ma go ra pal upi a kuba i
natu i Parao, nina i ga ben pa ia upi kana taulai.
9 Ma di ga pait go parika ma ra umana ngala na vat, nina ba di ga
poko mal diat ma ra umana so da ra valavalar ure diat; ma i ga damana
papa ra vunapai ra pal tuk tar ta ra mutuaina ngaina vat nina ba di vaot
ra papar a pal me, ma papa ra bala na gunan ai ra pal i gomgom kai ra
Luluai tuk tar ta ra ngala na bala na gunan. 10 Di ga pait ra vunapaina ma
ra umana ngala na vat nina i ngala ra mataina; ta umana ta diat kadia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lolovina a ura pokono ma a papar, ma ta ra umana kadia lolovina a ura
pokono. 11 Ma di ga vung ra umana ngala na vat nina di ga poko mal
diat da di ga vakilang diat, ma ra umana davai na tagatagal taun go ra
vunapaina. 12 Ma di ga liplip bat ra ngala na bala na gunan ma ra utul
a nga na vat, nina ba di ga poko mal diat, ma tika na nga na davai na
tagatagal; di ga pait ia da ra bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai, ma ra
kuba i ra king.

A papalum kai Kuram ta ra kuba i ra Luluai
(2 Tutu 2:13-14; 3:15–5:1)

13 Ma ra king Solomon i ga vartuluai uro Tiro upi Kuram. 14 Ia ra natu
i tika na ua na vavina ta ra vuna tarai Naptali, ma tamana a tutana Tiro,
a tena madaka ta ra palariam gobol; ma i ga kabinana, ma i ga matoto,
ma i ga la ta ra lavur mangana papalum ta ra palariam gobol. Ma i ga pot
pire ra king Solomon, ma i ga pait kana umana papalum.
15 I ga pait a ura pagapaga na palariam gobol, ma kadir lolovina i ga
a ivat na pokono ma a papar tikatikai, ma ra valavalar kikil tikai i ga a
utul a pokono; ma dir ga varogop parika. 16 Ma i ga tun mal ra ura kere
ma ra palariam gobol ure ra ulu i ra ura pagapaga; tika na kere i ga
tuluai urama da tika na pokono ma ra malmalikun, ma ta ra tika na kere
i ga tuluai urama da tika na pokono ma ra malmalikun. 17 Ma i ga pait ra
ura ubene na palariam gobol upi ure ra ura kere nina dir ga ki taun ra
ura pagapaga; tika na ubene ure tika na kere, ma ta ra ubene ure ta ra
tikai. 18 Ma i ga tun mal ra umana goava; i ga pait diat ta ra ura ngaina
kikil tika na ubene upi da tuba ra kere nina i ki ta ra ul a pagapaga; ma
damana bula tai ta ra enana kere. 19 Ma ra umana kere nina dia ga ki
taun ra umana pagapaga ta ra mata na pal di ga mar diat ma ra umana
pupu na vaigoara, ma dia ga tuluai urama da tika na pokono. 20 Ra ura
kere dir ga ki taun ra ura pagapaga arama liu ta ra pakana i ki ak ta ra
paparai ra ubene; di ga tun vapetep tar ra ura mar na goava kikil ia ta
ra ura ngaina. 21 Ma i ga vatut nam ra ura pagapaga ta ra mata na pal ta
ra pal i gomgom; i ga vatut ra pagapaga ta ra papar a lima tuna, ma i ga
vaiang ia ba Iakin; ma ra pagapaga nina i ga vatut ia ta ra papar a maira
i ga vaiang ia ba Boas. 22 Ma di ga mar ra ul a pagapaga ma ra umana
pupu na vaigoara. Damana di ga vapar vue ra papalum na pait pagapaga.
23 Ma i ga tun mal tika na ngala na la ma ra palariam gobol, ma i ga
vulu, ma i ga a ura pokono ma a papar ra balana, ma i ga lulur da tika
na pokono ma ra malmalikun, ma i ga lavurua na pokono ma a papar
kikil ia. 24 Ma a ura nga na vuvu dir ga ki ta ra vavai na ngu na la kikil
ia; ma di ga tun varurungane mal diat ma ra ngala na la ba di ga tun mal
ia. 25 Ma i ga ki taun ra vinun ma a ura bulumakau, a utul dital vatale
ra matana labur, ma a utul dital vatale ra matana taoai, ma a utul dital

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vatale ra matana taubar, ma a utul dital vatale ra matana taur; ra ngala
na la i ga ki taun diat, ma i ga lu i diat varkuvo livuan. 26 Ma ra butubut i
ra la i ga da ra tababa i ra lapar a lima; ma ra ngu na la i ga talilikun da
ra ngu na momamomo, da ra pupu na lelegurua; ma i ga topa a ura arip
na valavalar[c] na polo upi na buka tana.
27 Ma i ga tun mal a vinun na kiki na palariam gobol; tika na kiki i ga
tika na pokono ra lolovinana, ma tika na pokono ra tababana, ma a utul
a malmalikun ra tuluaina. 28 Ma di ga pait ra umana kiki dari: di ga pait
ra umana paparai diat, ma di ga varuk diat ta ra umana ur na kiki, 29 ma
ra malalar i ra umana leon ma ra umana bulumakau ma ra umana angelo
dia ga ki ta ra umana paparai ra umana kiki. Ma di ga vung ra minamar ta
ra umana ur na kiki arama liu ta ra umana leon ma ra umana bulumakau
ma ra pia bula tana. 30 Ma ra ivat na vil dia ga ki ta nam ra umana kiki
tikatikai, ma ra umana kip nina di ga pait ia upi da vi ra uraura vil me
tikatikai di ga tun mal ia ma ra palariam gobol; ma ra ivat na vakai dia
ga ki ta ra ivat na ngu na kiki, ma dia ga ki petep ta ra kiki upi ta la na
va ta diat. 31 Kana kiki na la i ga ki tai tika na kere arama liu da tika na
malmalikun; ra kiki na la i ga vulu da ra pagapaga, ma i ga lulur da tika
na malmalikun ma a ngungu. Di ga tumu tar ta umana minamar ta ra
nguna; ia kaka ra umana paparaina pa dia ga vulu, a ivat na nguna ta diat.
32 A ivat na vil dia ga ki ta ra ivat na ngu na kiki; ma ra umana kip ure ra
umana vil di ga tun varurungane mal diat ma ra umana kiki; ra umana vil
tikatikai dia ga tuluai da tika na malmalikun ma a ngungu. 33 Ra umana vil
dia ga da ra vil ta ra kiki na vinavana ure ra vinarubu; ra kidoloina vil ma
ra umana ur tana ma ra kip ure di ga tun mal ia ma ra palariam gobol. 34 Di
ga pait ra ivat na tukal ta ra ivat na nguna tikatikai ta ra umana kiki; ma di
ga tun varurungane mal ra umana tukal ma ra umana kiki. 35 Ma ra ngu na
kiki kikil ia arama liu, a tuluaina i ga da ra ngungu malmalikun; ma di ga
pait varurungane ma ra ana umana tukal ma ra umana paparaina. 36 I ga
poko ra malalar i ra umana angelo ma ra umana leon ma ra umana gelep ta
ra umana tukal tana ma ta ra umana paparaina, da i topa ra umana maup
tikatikai, ma ra umana minamar kikil ia bula. 37 Damana i ga tun mal nam
ra vinun na kiki, ma diat par dia ga varvarogop, ta ra adia minamal, ma ta
ra valavalar i diat, ma ta ra minamar i diat.
38 Ma i ga pait ra vinun na la na palariam gobol, ma tikatika na la i
ga topa ra ivat na vinun na valavalar na polo upi na buka; i ga tika na
pokono ra bala i diat tikatikai; ma di ga vung ra umana la ta ra adia
umana kiki tikatikai. 39 Ma i ga vung ra ilima na kiki ta ra papar a lima
tuna ta ra pal i gomgom, ma ta ra ilima na kiki ta ra papar a maira tana;
ma ra ngala na la iat i ga vung ia ta ra papar a taubar ta ra pal i gomgom.

---

[c] **7.26** Tikatika na valavalar i da ra 37 lita (8 galon).

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

40 Ma Kuram i ga pait ra umana kabala, ma ra umana la na kabu, ma
ra umana la na kulkulup. Damana Kuram i ga pait ra magit par nina
Solomon ra king i ga mainge ure ra papalum ta ra kuba i ra Luluai: 41 ra
ura pagapaga, ma ra ura kere nina dir ga ki taun ra ura pagapaga, ma ra
ura ubene pi dir a tuba ra ura kere ta ra ul a pagapaga; 42 ma ra ivat na
mar na goava ure ra ura ubene, a ura nga na goava tai tikatika na ubene
pi da mar ra ura kere na pagapaga me; 43 ma ra vinun na kiki ma ra
vinun na la ure diat tikatikai; 44 ma ra ngala na la, ma ra vinun ma a ura
bulumakau nina dia ki ta ra vavai na la; 45 ma ra umana kabala, ma ra
umana la na kabu, ma ra umana la na kulkulup bula.

Kuram i ga pait ra umana magit parika ta ra kuba i ra Luluai ure
Solomon ra king ma ra palariam gobol. 46 Ra king i ga tun mal go diat
ta ra pia petapetep ta ra male Iordan, livuan Sukot ma Saretan. 47 Ma
Solomon pa i ga valar diat, tago dia ga peal; pa di ga luk ra mamat i ra
palariam gobol.

48 Ma Solomon i ga pait bula ra umana magit nina dia ga ki ta ra kuba
i ra Luluai: ra uguugu na vartabar i goled, ra vatar i goled nina ra gem
na ginigira i ga ki tana, 49 ma ra umana turtur na birao, a ilima ure ra
papar a lima tuna, ma ra ilima ure ra papar a maira, ta ra luaina mata i
ra pakana i tabu kakit, di ga pait go diat ma ra goled tuna, ma ra umana
pupuna davai, ma ra umana lamp, ma ra umana kia, di ga pait diat ma
ra goled; 50 ma ra umana la, ma ra umana punpun vinau na lamp, ma ra
umana ikilik na la, ma ra umana kulkulup, ma ra umana la ure ra mi,
go parika di ga pait ia ma ra goled tuna; ma di ga pait bula ra umana
lililikun ure ra umana banbanu ma ra goled, ure ra pakana i tabu kakit
ma ure bula ra pal i gomgom.

51 Damana di ga pait vapar ra umana magit Solomon i ga mainge ure
ra papalum ta ra kuba i ra Luluai. Ma Solomon i ga varuk ra lavur magit
nina tamana David i ga vatabue, ra silva ma ra goled ma ra umana la, ma
i ga vung varurungane diat ma ra lavur magit dia ga ngatngat ta ra kuba
i ra Luluai.

Solomon i kap ra bok na kunubu ta ra kuba i ra Luluai
(2 Tutu 5:2-14)

8 1 Ma Solomon i ga ting varurue ra umana patuana Israel, ma ra
umana luluai na vuna tarai, ma ra umana tama i ra lavur apik na
tarai Israel pire Solomon ra king urama Ierusalem, upi diat a kap ra bok
na kunubu kai ra Luluai maro Sion ra pia na pal kai David. 2 Ma ra tarai
Israel par dia ga pot pire Solomon ta ra lukara, ta ra gai Etanim, nina
ra valaruruana gai. 3 Ma ra umana patuana Israel par dia ga pot, ma ra
umana tena tinabar dia ga puak pa ra bok. 4 Ma dia ga kap ra bok kai ra
Luluai, ma ra pal na varbarat, ma ra lavur magit i gomgom ta ra Pal na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Mal; a umana tena tinabar ma ra tarai Levi dia ga kap diat. 5 Ma ra king
Solomon ma ra ngala na kor na tarai nina dia ga pot varurung pirana
dia ga vana na lua ta ra bok, ma pa di ga luk valar pa nam ra umana
sip ma ra umana bulumakau nina di ga doko diat ure ra tinabar. 6 Ma
ra umana tena tinabar dia ga kap ra bok na kunubu kai ra Luluai uro ta
kana pakana tar ta ra pakana i tabu kakit ta ra pal i gomgom, ta ra vavai
ra bebea i ra ura angelo. 7 Tago ra ura angelo dir ga pala ra bebea i dir
taun ra pakana kai ra bok, ma ra ura angelo dir ga tuba ra bok ma ra ura
kip nina di kip ia me. 8 Tago ra ura kip dir ga lolovina, i ga tale ba da gire
dir kan ra pakana i gomgom ta ra luaina mata i ra pakana i tabu kakit;
ia kaka pa di gire mule dir ta ra bala na taman; dir tar ki abara tuk tar
ta go ra bung. 9 Pa ta magit i ga ki ta ra bala na bok, ia kaka nam ra ura
pal a vat nina ba Moses i ga varuk dir aro Koreb, ba ra Luluai i ga pait ra
kunubu ma ra tarai Israel, ba dia ga irop kan ra gunan Aigipto.
10 Ma ba ra umana tena tinabar dia ga irop kan ra pakana i gomgom,
tika na gobol a bakut i ga vabuka ra kuba i ra Luluai, 11 ma pa i ga tale
ra umana tena tinabar pi diat a pait kadia tiniba ure ra bakut; tago ra
minamar i ra Luluai i ga vabuka ra kuba i ra Luluai.

Di vadoane ra kuba i ra Luluai
(2 Tutu 6:1–7:10)

12 Ma Solomon i ga biti: A Luluai i ga biti ba na bang ta ra bakut i
bobotoi; 13 iau tar pait kaum ta pal, a pakana upi una bang vatikai atana.
14 Ma ra king i ga tur tapuku, ma i ga tata vadoane ra tarai Israel par;
ma ra tarai Israel par dia ga tur. 15 Ma i ga biti: Da pite pa ra Luluai
ra God kai Israel, nina i ga pait ot pa nam ba i ga vaarike pire David
tamagu, ba i ga biti: 16 Papa nam ra bung iau ga agure vairop vue kaugu
tarai Israel kan Aigipto, pa iau ti pilak pa ta pia na pal livuan ta ra
umana vuna tarai Israel, upi da pait ta pal tana ure ra iangigu; ia kaka
iau ga pilak pa David upi na kure kaugu tarai Israel. 17 A dovotina i ga ki
ta ra nuknuk i David tamagu upi na pait ta pal ure ra iang i ra Luluai ra
God kai Israel. 18 la kaka ra Luluai i ga biti tai David tamagu: U ga pait ra
boina tago i ga ki ta ra nuknukim upi una pait ta pal ure ra iangigu; 19 ia
kaka, pa una pait nam ra pal, natum iat nina una vangala, ia iat na pait
ra pal ure ra iangigu. 20 Ma gori ra Luluai i tar pait ot pa nam ra tinata i
ga tatike, tago iau tar tut ma iau tar kia vue David tamagu, ma iau ki ta
ra kiki na king kai Israel, da ra Luluai i ga vamading ure, ma iau tar pait
ra pal ure ra iang i ra Luluai ra God kai Israel. 21 Ma iau ga tibe ta pakana
tana ure ra bok, nina ra kunubu kai ra Luluai i ki tana, nina i ga pait ia
pire ra umana tama i dat, ba i ga ben vairop diat kan ra gunan Aigipto.
22 Ma Solomon i ga tur ta ra luaina mata i ra uguugu na vartabar kai
ra Luluai, ma i ga tulue ra ura limana urama ra bakut ta ra luaina mata i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tarai Israel, 23 ma i ga biti: Ea, Luluai, ra God kai Israel, pa ta god dir
varogop ma u arama ra bala na bakut ma ra pia bula; u pait ot pa kaum
kunubu ma u vaarike ra varmari pire kaum umana tultul nina dia vana
ta ra luaina matam ma ra dovot na bala i diat; 24 U tar pait muka kaum
tinata na vamading pire kaum tultul David tamagu; maia, a ngiem i tar
tatike, ma ra limam i tar pait ot pa ia ta go ra bung. 25 Ea, Luluai, ra God
kai Israel, una nuk pa bula nam kaum tinata na vamading pire David
tamagu, ba u ga biti: Gala ra umana natum diat a vanavana ta ra luaina
matagu da u ga vanavana tana, ma diat a balaure kadia mangamangana,
pa una iba upi ta tikai pi na ki ta ra kiki na king kai Israel. 26 I boina,
God kai Israel, ba na ot kaum tinata nina u ga vaarike pire David
tamagu. 27 Dave, God na bang tuna ta ra rakarakan a gunagunan? Ea, u
kor ika ta ra lavur bala na bakut, ma una ki dave ta go ra pal nina iau
tar pait ia? 28 la kaka, una valongore ra niaring kai kaum tultul, ma kana
kinail; ea Luluai kaugu God, una valongore ra kinail ma ra niaring kai
kaum tultul, ba i kail gori, 29 ba una matamataure go ra pal ra keake ma
ra marum, ra pakana nina u ga biti ba ra iangim na ki tana, upi una nuk
pa ra niaring nina ba kaum tultul na araring tadav go ra pakana me.
30 Ma ba kaum tultul ma kaum tarai Israel diat a araring tadav go ra
pal, una valongore kadia kinail; maia, una valongore ta ra kubam arama
ra bala na bakut, ma ba u valongore una mari diat.
31 Gala ta tutana na pait ra nirara tadav talaina, ma di vo pa ia pi
na vavalima ure ta ra luaina mata i kaum uguugu na vartabar ta go ra
pal, 32 una valongore arama ra bala na bakut, ma una kure kaum ura
tultul, ma una kure vakaina nina ra tena varpiam upi ra vuai kana
mangamangana na ki taun ia, ma una kure vatakodo ra tena takodo upi
na vatur vake ra vuai kana mangamangana takodo.
33 Ba ra umana ebar dia ubu dudur pa kaum tarai Israel, tago dia tar
piam vue u, ma ba dia nukpuku piram, ma dia vatang vaarike ra iangim,
ma dia araring ma dia kail piram ta go ra pal, 34 una valongore arama ra
bala na bakut, ma una pun vue ra lavur varpiam kai kaum tarai Israel,
ma una ben valilikun mule diat tadav ra gunan nina u ga tul tar ia pire
ra umana tama i diat.
35 Ba ona pa i bata tago dia tar piam vue u, ma dia araring piram ta go
ra pal, ma dia vatang vaarike ra iangim, ma dia nukpuku ure kadia lavur
varpiam, ba u kure vakaina diat ure, 36 una valongore arama ra bala na
bakut, ma una pun vue ra lavur varpiam kai kaum umana tultul, ma
kaum tarai Israel, ba u tovo diat ure ra nga i takodo pi diat a mur ia, ma
una vabilim mule ra gunan nina u ga tul tar ia pire kaum tarai ba kadiat.
37 Ba ona ta mulmulum, ba ta ngala na minait, ba ta ngala na lapap, ba
ta kungal, ba ta kubau, ba ta vui na bebe, ba kadia ebar i tur vartakalat
bat kadia umana pia na pal, ba ta kaina minait, ba ta mangana kinadik

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ava bar i tup diat, [38] ma ba ta niaring ba ta kinail i vana rikai, kai ta tikai
ba kai kaum tarai Israel par tago tikatikai i kapa ure ra magit i monong
ia, ma i tulue ra limana tadav go ra pal, [39] una valongore ta kaum kiki
arama ra bala na bakut, ma una mari diat, ma u, u nunure ra bala i ra
tarai par, (tago u kaka u nunure ra bala i ra lavur natu i ra tarai,) una
bali ia pire ra tarai par tikatikai da kadia mangamangana, [40] upi diat a
ru u ta ra lavur bungbung par ba dia ki ta ra gunan nina u ga tabar ra
umana tama i vevet me.

[41] Ma ure ra vaira nina pa di ga vangala ta kaum tarai Israel, ba na pot
kan ra gunan vailik ure ra iangim, [42] (tago diat a valongore ure kaum
minamar, ma ra dekdek na limam nina u tulue,) ba na pot ma na araring
tadav go ra pal, [43] una valongore ta kaum kiki arama ra bala na bakut,
ma una pait muka nam ra vaira i lul upi ia piram, upi ra lavur vuna tarai
ta ra rakarakan a gunagunan diat a nunure ra iangim, ma diat a ru u da
kaum tarai Israel, ma upi diat a nunure ba go ra pal nina iau tar pait ia di
vatang ra iangim tana.

[44] Ma ona kaum tarai diat a tut ure kadia ebar, ta nam ra nga u tulue
diat i tana, ma dia araring tadav ra Luluai ma ra mata i diat tadav go ra
pia na pal nina u ga pilak pa ia, ma tadav go ra pal nina iau tar pait ia
ure ra iangim, [45] una valongore arama ra bala na bakut kadia niaring ma
kadia kinail, ma una tur maravut diat.

[46] Ona dia piam u, (ma pa ta tutana i langalanga kan ra varpiam,)
ma una kankanuane diat, ma una nur tar diat pire kadia ebar, ma dia
ben vavilavilau vue diat ta ra gunan kai kadia ebar, a gunan nina i
vailik ba i maravai ka, [47] ma dia ki na nuknuk ta ra gunan nina di ga
ben vavilavilau tar diat i tana, ma dia nukpuku, ma dia kail piram ta ra
gunan kadiat dia ga ben vavilavilau vue diat, ma dia biti, Ave tar rara,
ave tar tut na varpiam, ave tar pait ra kaina mangamangana, [48] ma ona
dia talil piram ma ra bala i diat par ma ra nuknuk i diat par ta ra gunan
nina ba kadia ebar dia ga ben vavilavilau tar diat i tana, ma dia araring
piram tadav ra gunan nina u ga tul tar ia pire ra lavur tama i diat, tadav
ra pia na pal nina u ga pilak pa ia, tadav ra pal nina iau tar pait ia ure
ra iangim, [49] una valongore kadia niaring ma kadia kinail ta kaum kiki
arama ra bala na bakut, ma una tur maravut diat; [50] ma una mari kaum
tarai nina dia piam u, ma una pun vue kadia varpiam piram, ma una
mari diat ta ra luaina mata i diat dia ben vavilavilau diat, upi kadia
umana ebar diat a mari diat; [51] tago diat kaum tarai, nina ba kaum tiniba
iat, nina u ga agure vairop vue diat kan ra gunan Aigipto, kan ra ubu na
palariam.

[52] Una mataure kaum tultul ma kaum tarai Israel, ma una valongore
diat ba dia tangi piram; [53] tago u ga pilak vaire pa diat kan ra lavur vuna
tarai ta ra rakarakan a gunagunan upi kaum tiniba, da u ga tata tai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Moses kaum tultul, ba u ga ben vairop vue ra lavur tama i vevet kan ra
gunan Aigipto, Luluai God.
54 Ma ba Solomon i ga tar vapar vue go ra niaring ma go ra kinail tadav
ra Luluai, i ga tut kan ra pakana i ga va timtibum tana ta ra luaina mata i ra
uguugu na vartabar kai ra Luluai ba i ga tulue ra ura limana urama tadav ra
bala na bakut. 55 Ma i ga tur ma i ga tata vadoane ra tarai Israel ma ra ngala
na nilaina dari: 56 Da pite pa ra Luluai, nina i tar tul tar ra ningo pire kana
tarai Israel, da i ga vamading tana; ta ra lavur tinata na vamading nina i ga
vamading tar ia tai Moses kana tultul, pa ta kopono tinata ba i ga rara. 57 A
Luluai kada God na ki pire dat da i ga ki pire ra lavur tama i dat; koko na
vana kan dat, ma koko na nur vue dat; 58 upi na pukue ra bala i dat tadav ia,
upi dat a mur kana lavur nga, ma upi dat a kodop vake kana lavur vartuluai,
ma kana lavur togotogo, ma kana lavur varkurai, nina i ga tul tar ia pire ra
lavur tama i dat. 59 Boina ba go kaugu lavur tinata, nina iau tar kail tadav ra
Luluai me, diat a ki pire ra Luluai kada God ta ra lavur bungbung na keake
ma ra ra lavur bungbung na marum, upi na tur maravut iau kana tultul ma
kana tarai Israel, da kada niiba ta ra bungbung; 60 upi ra lavur Tematana ta
ra rakarakan a gunagunan diat a nunure ba ra Luluai ia God, ma pa ta na
mulai. 61 Boina ba ra bala i vavat na dovot pire ra Luluai kada God, upi avat
a mur kana lavur togotogo ma avat a kodop vake kana lavur vartuluai, da
ava mainge gori.
62 Ma ra king varurung ma ra tarai Israel par dia ga pait ra vartabar ta ra
luaina mata i ra Luluai. 63 Ma Solomon i ga vartabar tar a ura vinun ma a
urua na arip na marmar na bulumakau ma tika na mar ma a ura vinun na
arip na marmar na sip ure ra tinabar na varmaram tadav ra Luluai. Damana
ra king ma ra tarai Israel par dia ga vakilang vaire ra kuba i ra Luluai.
64 Ta nam iat ra bung ra king i ga vagomgom ra bala na gunan livuan nina
i tur abara ta ra luaina mata i ra kuba i ra Luluai; ma i ga tul tar ra tinabar
di tuntun tar ia, ma ra tinabar na vuai na uma, ma ra bira i ra tinabar na
varmaram abara, tago ra uguugu na vartabar na palariam gobol nina i
ga tur ta ra luaina mata i ra Luluai pa i ga topa diat, tago pa i ga ngala.
65 Damana Solomon, ma Israel par, papa ra langun Kamat ma tuk tar ta ra
Tava Alir Aigipto, dia ga pait ra lukara ure ra vinun ma a ivat na bung ta
nam ra e, ta ra luaina mata i ra Luluai kada God. 66 Ta ra valavutuluna bung
Solomon i ga pala vue ra tarai, ma dia ga tata vadoane ra king, ma dia ga
vana ta kadia umana pal na mal ma ra gugu ta ra bala i diat ure ra varmari
nina ra Luluai i ga tul tar ia tai David kana tultul ma pire Israel kana tarai.

Ra Luluai i tur kapet pire Solomon a vauruana pakana
(2 Tutu 7:11-22)

9 1 Ma ba Solomon i ga tar pait vapar ra kuba i ra Luluai ma ra kuba
i ra king ma kana lavur mamainga, 2 ra Luluai i ga tur kapet pa

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

mulai pirana, da i ga tur kapet pirana aro Gibeon. 3 Ma ra Luluai i ga
biti tana: Iau tar valongore kaum niaring ma kaum kinail piragu; ma iau
tar vagomgom go ra pal nina u ga pait ia, ma iau tar vung tar ra iangigu
tana pa na mutu; ma ina mataure ma ina balaure pa na mutu. 4 Ma ure
u, ona una vanavana ta ra luaina matagu da David tamam ma ra dovot
na bala ma ra takodo na mangamangana, ma una pait nam iau ga ve u
tana, ma una kodop vake kaugu lavur vartuluai ma kaugu lavur varkurai,
5 ina page vadekdek kaum kiki na king ta ra gunan Israel pa na mutu, da
kaugu tinata na vamading pire David tamam, ba iau biti: Pa una iba upi
ta tikai upi na ki ta ra kiki na king kai Israel. 6 Ba ona avat a vana irai
kan iau, avat ma ra umana natum, ma pa ava kodop vake kaugu lavur
vartuluai ma kaugu lavur togotogo, nina iau ga tul tar ia pire vavat, ma
avat a torom ta ra umana enana god ma avat a lotu tadav diat, 7 ina kap
vue Israel kan ra gunan iau ga tabar diat me; ma go ra pal nina iau ga
vagomgom ia ure ra iangigu, ina rubat vue kan ra luaina matagu; ma
Israel na da ra tinata valavalar ma ra tinata na varvakok livuan ta ra
umana Tematana. 8 Ma da rip vue go ra pal; ma diat par nina dia bolo
diat a kaian, ma diat a itinge, ma diat a biti: Ta ra ava ra Luluai i ga pait
ra dari ure go ra gunan ma ure go ra pal? 9 Ma da bali ia dari: Tago dia
ga vana kan ra Luluai kadia God, nina i ga agure vairop vue ra lavur
tama i diat kan ra gunan Aigipto, ma dia ga tabe vake ra umana enana
god, ma dia ga lotu tadav diat, ma dia ga torom ta diat; damana ra Luluai
i ga vakaina diat ma go ra lavur magit.

A umana enana mangana papalum kai Solomon
(2 Tutu 8:1-18)

10 Ma ba i ga par nam ra ura vinun na kilala, nina ba Solomon i ga
varvakai tana ma ra pait pal ta ra kuba i ra Luluai ma ra kuba i ra king,
11 ma Kiram ra king Tiro i ga tul tar ra umana davai na tagatagal pire
Solomon, ma ra umana davai na iara, ma ra goled, da ra mamainga kai
Solomon, Solomon i ga tul tar ra ura vinun na pia na pal tai Kiram ta
ra langun Galilaia. 12 Ma Kiram i ga vana maro Tiro upi na gire nam ra
umana pia na pal nina ba Solomon i ga tul tar diat pirana; ma pa i ga
gugu ta diat. 13 Ma i ga biti: A umana pia na pal ava go, turagu, nina
u tar tul tar diat piragu? Ma i ga vaiang diat ba ra gunan Kabul, ma i
damana tuk tar ta go ra bung. 14 Ma Kiram i ga tar tulue tika na mar ma
a ura vinun na talant[d] na goled pire ra king.
15 Solomon i ga vo pa ra tarai upi ra papalum, ma i ga vuna dari: ure ra
kuba i ra Luluai, ma ra kubana, ma ure ra Milo ma ra liplip na vat kikil

---

[d] **9.14** A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra goled ba ra silva me, i da ra valavalar na mani.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ierusalem, ma ure Kasor ma Megido ma Geser, 16 (Parao ra king Aigipto
i ga vana urama, ma i ga uvia pa go ra gunan Geser, ma i ga tun ia, ma i
ga doko ra tarai Kanaan nina dia ga ki ta ra pia na pal, ma i ga tul tar ia
a vartabar pire natuna nina ba ra taulai kai Solomon, 17 damana Solomon
i ga vatut mule Geser,) ma ure Bet-Korom nina i ki ara, 18 ma Balat ma
Tamar aro ta ra bil, 19 ma ure ra umana pia na pal na vuvuvung kai
Solomon, ma ure ra umana pia na pal ure kana umana kiki na vinavana
ure ra vinarubu, ma kana umana tena kiki os, ma ure bula nam ra umana
magit Solomon i ga mainge ba na pait ia aro Ierusalem ma aro Lebanon,
ma ta kana langun parika. 20 Ma ure ra umana Tematana nina dia ga ki
boko ta ra gunan, ra tarai Amor, ma ra tarai Ket, ma ra tarai Peres, ma ra
tarai Kivi, ma ra tarai Iebus, 21 nina ba pa i ga tale ra tarai Israel pi diat a
kamare vue diat, Solomon i ga vo pa ra umana natu i diat upi ra umana
vilavilau, ma dia ki boko damana gori. 22 Solomon pa i ga ben pa ra tarai
Israel upi diat a vilavilau; i ga ben pa diat upi diat a tarai na vinarubu,
ma kana umana tultul, ma kana umana luluai, ma kana umana lualua,
ma diat dia ga kure kana umana kiki na vinavana ma ra umana tena kiki
os. 23 Solomon i ga vatur vake a ilima na mar ma a ilima na vinun na
ngala na raprap nina dia ga kure ra tarai na papalum. 24 Ma ba ra natu i
Parao i ga mareng kan ra pia na pal kai David tar ta ra pal nina Solomon
i ga pait ia ure, Solomon i ga pait ra Milo.

25 A utul a pakana tai tika na kilala Solomon i ga tul tar ra tinabar di
tuntun tar ia ma ra tinabar na varmaram ta ra uguugu na vartabar nina i
ga pait ia ure ra Luluai, ma i ga tun ra bulit i ang na katkat varurung me
ta ra luaina mata i ra Luluai. Damana i ga pait vapar ra pal.

26 Ma ra king Solomon i ga pait ra umana parau aro Esion-Geber
marave Elat nina i tur aro ra valian ta ra Ta Meme ta ra langun Edom.
27 Ma Kiram i ga tulue kana umana tultul, a umana tena ta, ure go ra
umana parau, ma ra umana tultul kai Solomon dia ga vana varurung ma
diat. 28 Ma dia ga pot aro Opir, ma dia ga kap pa ra goled maro, a ivat na
mar ma a ura vinun na talant, ma dia ga kap ia pire Solomon ra king.

Ra tadar na vavina Seba i tadav Solomon
(2 Tutu 9:1-12)

10 1 Ma ba ra tadar na vavina Seba i ga valongore ra varvai ure
Solomon ure ra iang i ra Luluai, i ga pot upi na valar ia ma ra
umana dekdek na tinir. 2 Ma dia ga pot urama Ierusalem ma ra ngala na
kor na tarai, ma ra umana kamel nina dia ga kap ra umana magit dia ang
na katkat, ma ra ngala na goled, ma ra umana ngatngat na vat; ma ba i
ga pot pire Solomon dir ga pirpir me, ma i ga vaarike nam parika nina i
ga ki ta ra nuknukina. 3 Ma Solomon i ga bali kana lavur tinir par; pa ta
magit na pidik ba pa i ga ve tana. 4 Ma ba ra tadar na vavina Seba i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gire ra kabinana kai Solomon, ma ra pal nina i ga pait ia, 5 ma ra nian ta
kana vatar, ma ra kini kai kana umana tultul, ma ra papalum kai kana
umana vilavilau, ma kadia minong, ma diat dia kap kana momamomo,
ma ra lavur tinabar di tuntun tar ia nina i ga vartabar ma diat ta ra kuba
i ra Luluai, i ga tup ia ra kinaian. 6 Ma i ga biti tai ra king: Nam ra varvai
nina iau ga valongore ta kaugu gunan ure kaum lavur papalum ma kaum
kabinana i ga dovot. 7 Ma pa iau ga kapupi nam ra varvai, ma go iau tar
gire ma ra kiau na matagu, ma ea, a ik a ngungu ka di tar ve iau tana;
kaum kabinana ma kaum tabarikik i manga ngala muka ta nam ra varvai
iau ga valongore ure. 8 Nam ra tarai, kaum umana tultul, nina dia tur
vatikai ta ra luaina matam ma dia valongore kaum kabinana, dia ti doan.
9 Da pite pa ra Luluai kaum God, nina i ga manane u ma i ga vaki u ta ra
kiki na king kai Israel; ra Luluai i ga vaki u pi una king, upi una varkurai
ma ra takodo na varkurai, tago i ga mari Israel ma pa na mutu. 10 Ma i ga
tul tar ia pire ra king tika na mar ma a ura vinun na talant na goled, ma
ra peal vuai na davai i ang na katkat, ma ra umana ngatngat na vat; pa di
ga tul tar mule ta peal vuai na davai i ang na katkat da go nina ra tadar
na vavina Seba i ga tul tar ia pire Solomon. 11 Ma ra umana parau kai
Kiram nina dia ga kap ra goled maro Opir, dia ga kap bula mangoro na
davai na mangina ma ra umana ngatngat na vat. 12 Ma ra king i ga pait ra
umana pagapaga ma ra davai na mangina ure ra kuba i ra Luluai ma ure
ra kuba i ra king; i ga pait bula ra umana pagol ma ra umana dedede me
ure ra umana tena kakailai; pa di gire mule ta davai na mangina varogop
ma nam, tuk tar ta go ra bung. 13 Ma ra king Solomon i ga tul tar ia pire
ra tadar na vavina Seba nam parika i ga mainge ma nam bula i ga tabar
vakuku ia me. Ma ra vavina, diat ma kana umana tultul, dia ga lilikun
mulai ta kana gunan.

A kini na uviana kai Solomon ma kana minamar
(2 Tutu 9:13-24)

14 Ma ra mamat i ra goled nina Solomon i ga vatur vake tai ta kopono
kilala i ga laptikai na mar ma laptikai na vinun ma laptikai na talant;
15 ma nam ra goled nina ra umana tena kunukul ma ra umana tena
niivura ma ra umana king Arabia ma kana umana luluai dia ga kap ia
pirana, pa di ga luk tar ia tana. 16 Ma Solomon ra king i ga pait a ura
mar na bakbakit ma ra goled di tutut ia; laptikai na mar na mamat na
goled di ga pait tika na bakbakit me. 17 Ma i ga pait bula ta ra utul a mar
na bakbakit ma ra goled di tutut ia; tika na kilogram ma i pirai (a utul a
paun) na goled di ga pait tika na bakbakit me; ma ra king i ga vung diat
ta ra pal di vatang ia ba ra Lokor Lebanon. 18 Ma ra king i ga pait bula
tika na ngala na kiki na king ma ra loko na elepant, ma i ga vung vapetep
tar ra goled i boina kakit tana. 19 A laptikai na tak keke dia ga ki ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kakao tadav ra kiki na king, ma ta ra ulu i ra kiki na king ra muruna
tana i ga vulu; di ga pait ra ura vungvung lima ta ra ura paparai ra kiki
na king, ma a ura leon dir ga tur marave ra ura vungvung lima. 20 Ma a
vinun ma a ura leon dia ga tur ta ra ura paparai ra laptikai na tak keke ta
ra kakao; pa di ga pait ta kiki damana tai ta enana vuna gunan.
21 Ma di ga pait ra lavur la na nimomo kai ra king Solomon ma ra
goled, ma ra umana la ta ra pal di vatang ia ba Lokor Lebanon dia ga
goled; pa di ga pait ta tikai ma ra silva, tago ta ra e kai Solomon i ga da
ra magit vakuku. 22 Tago ra umana parau maro Tarsis kai ra king dia ga
vanavana na ta varurung ma ra umana parau kai Kiram; ma ta ra ututul
a kilala ra umana parau dia ga poapot, ma dia ga kap ra goled, ma ra
silva, ma ra loko na elepant, ma ra umana ngala na mangki, ma ra umana
kakaruk i marmar ra ivuna burburu i diat. 23 Damana ra king Solomon
i ga lia ta ra umana king ta ra rakarakan a gunagunan ta ra tabarikik
ma ra kabinana. 24 Ma ra lavur tarai ta ra rakarakan a gunagunan dia
ga anan upi diat a gire Solomon, upi diat a valongore kana kabinana
nina God i ga tul tar ia pirana. 25 Ma diat par tikatikai dia ga kap kadia
vartabar, ra umana la na silva, ma ra umana ra na goled, ma ra umana
mal, ma ra vargal, ma ra vuai na davai i ang na katkat, ma ra umana os,
ma ra umana as; ma i ga damana ta ra kilakilala.

Solomon i kul varurue ra umana kiki na vinavana ma ra umana os
(2 Tutu 1:14-17; 9:25-28)

26 Ma Solomon i ga kul varurue ra umana kiki na vinavana ure ra
vinarubu ma ra umana tena kiki os; i ga vatur vake tika na arip ma a ivat
na mar na kiki na vinavana ma a vinun ma a ura arip na marmar na tena
kiki os, ma i ga vaki diat ta ra umana pia na pal ure ra umana kiki na
vinavana, ma pire ra king arama Ierusalem. 27 Ma ra king i ga vapealane
ra silva upi na da ra umana vat arama Ierusalem, ma ra umana davai na
tagatagal upi diat a peal da ra umana lovo ta ra male. 28 Ma di ga kap
ra umana os kai Solomon maro Aigipto ma maro Kue; ra umana tena
kunukul kai ra king dia ga kul diat ma tika na mataina ure tika na kikil
na os. 29 A matai tika na kiki na vinavana ba di ga kap ia maro Aigipto,
i ga da laptikai na mar na pakana silva, ma ra os di ga kul ia ma ra mar
ma a ilima na vinun na pakana silva; ma ra umana king kai ra tarai Ket
ma kai ra tarai Siria dia ga kul diat pirana.

A varpiam kal Solomon, ma kana umana ebar

11 1 Ma ra king Solomon i ga manane mangoro na vaira na vavina,
varurung ma ra natu i Parao, ra umana vavina Moab, Amon,
Edom, Sidon ma Ket, 2 a tarai na Tematana nina ba ra Luluai i ga biti tai
ra tarai Israel ure diat: Koko avat a ki livuan ta diat, ma koko diat a vana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

livuan ta vavat, tago diat a varara ra bala i vavat upi kadia umana god.
A bala i Solomon i ga ki petep ta go ra umana vavina ma ra varmananai.
3 I ga taule lavurua na mar na tadar vavina, ma a utul a mar na tultul
na vavina; ma nam kana umana vavina dia ga ben vaire ra balana.
4 Damana ba Solomon i ga tar patuana, kana umana vavina dia ga pukue
ra balana pi na mur ra umana enana god, ma ra balana pa i ga dovot
tadav ra Luluai kana God da ra bala i David tamana. 5 Solomon i ga lotu
tadav ra god Astoret a vavina, kai ra tarai Sidon, ma tadav Milkom ra
god vakuku kai ra tarai Amon. 6 Ma Solomon i ga pait ra magit i kaina ta
ra luaina mata i ra Luluai, ma pa i ga mur ra Luluai da tamana David i ga
pait ia. 7 Ma Solomon i ga pait ra tavul a lotu ure Kemos ra god vakuku
kai Moab, ma ure Molek ra god vakuku kai ra tarai Amon, ta ra luana
nina i tur ta ra luaina mata i Ierusalem. 8 Ma i ga pait ia damana bula ure
kana umana vaira na vavina par, upi diat a tun ra bulit i ang na katkat
ma upi diat a vartabar tadav kadia umana god.

9 Ma ra Luluai i ga kankanuane Solomon, tago di ga pukue ra balana
kan ra Luluai ra God kai Israel, nina i ga tur kapet pirana ta ra ura
pakana, 10 ma i ga vartuluai pirana ure go ra magit, ba koko na mur ra
umana enana god; ia kaka pa i ga kodop vake ra vartuluai kai ra Luluai.
11 Damana ra Luluai i ga biti tai Solomon: Tago u ga pait ra dari, ma pa
u ga kodop vake kaugu kunubu ma kaugu lavur vartuluai, nina iau ga ve
u tana, damana ina kutu varbaiane kaum gunan na varkurai, ma ina tul
tar ia pire kaum tultul. 12 Ia kaka, ure kaugu varmari pire David tamam,
pa ina pait ia ta kaum kilala na nilaun; ina kutu varbaiane ke kan ra lima
i natum. 13 Pa ina tak vapar vue kana varkurai, ina tul tar tika na vuna
tarai pire natum, tago iau mari David kaugu tultul, ma Ierusalem nina
iau ga pilak pa ia.

14 Ma ra Luluai i ga vararak Adad ra te Edom ta ra apik na tarai kai ra
king Edom, upi dir a ebar ma Solomon. 15 Ta nam ra e ba David i ga tut
ure Edom, ma Ioab ra luluai na vinarubu i ga varvakai ma ra pupunang
na tarai, ma di ga doko ra lavur tutana Edom par, 16 (Ioab ma ra umana
tena vinarubu par kai Israel dia ga ki abara laptikai na gai tuk dia ga
doko vapar vue ra umana tutana Edom,) 17 Adad i ga bul boko, ma dia
ga lop uro Aigipto ma ra umana tutana Edom nina dia ga tultul pire
tamana. 18 Dia ga tut maro Midian, ma dia ga pot aro Paran; ma dia ga
ben pa ta umana tutana maro Paran, ma dia ga pot aro Aigipto, tadav
Parao ra king Aigipto; ma i ga tul tar ra pal ma ra nian ma ra pia pirana.
19 Ma Parao i ga manane Adad, ma i ga tul tar tana vavi Tapenes kana
taulai pi dir a taulai me. 20 Ma tana vavi Tapenes i ga kava tar Genubat a
bul tutana pirana; ma Tapenes i ga balaure ra bul ta ra kuba i Parao papa
ba i ga vung vue ra u; ma Genubat i ga ki varurung ma ra umana natu i
Parao, ra umana tutana, ta ra kuba i Parao. 21 Ma ba Adad i ga valongore

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

abara Aigipto ba di ga vadiop David varurung ma ra umana tamana, ma
ba Ioab ra luluai na vinarubu i ga tar mat, Adad i ga biti tai Parao: Una
nur vue iau pi ina lilikun ta kaugu gunan iat. 22 Ma Parao i ga biti tana:
Ava u ga iba upi ia ati piragu, pi u mainge ba una lilikun ta kaum gunan?
Ma i ga biti: Pa iau ga iba upi ta magit, ia kaka una nur vue iau pi ina
lilikun.
23 Ma God i ga vararak Reson natu i Eliada, nina i ga lop kan Adadeser
kana luluai ra king Soba, upi dir a ebar bula ma Solomon. 24 Ba David i ga
doko ra tarai kai Soba, Reson i ga lue rap ra loko na tarai na nilong, ma
dia ga vana uro Damasko ma dia ga ki abara, ma i ga king aro Damasko.
25 Ma ta nam ra umana kilala ba Solomon i ga king tana, Reson dir ga
ebar ma Israel, ma i ga varli da Adad i pait ia; i ga milikuane Israel, ma i
ga ki na king aro Siria.
26 Ma Ieroboam natu i Nebat, a tutana ta ra vuna tarai Epraim, ta ra
gunan Sereda, i ga tultul pire Solomon, ma i ga tut ure ra king; tinana
Serua, a ua na vavina. 27 Ma ra vuna i ga tut ure ra king i ga dari:
Solomon i ga vatut ra Milo ma i ga mal ra liplip na vat ta ra pia na pal
kai David tamana; 28 Ieroboam ia ra rangrang na tutana, ma ba Solomon
i ga gire go ra barmana ba a tena ongor ta ra papalum, i ga tibe pi na
kure ra umana tena papalum ta ra kuba i Iosep; 29 ma tika na bung ba
Ieroboam i ga vana kan Ierusalem, Akia ra propet, a tutana Silo, i ga
barat ia ta ra nga; Akia i ga mal ma ra kalamana mal, ma dir ika ma
Ieroboam dir ga ki ta ra uma; 30 ma Akia i ga vatur vake kana kalamana
mal, ma i ga rada ia upi a vinun ma a ura pakana; 31 ma i ga biti tai
Ieroboam: Una tak pa ra vinun na pakana, tago a Luluai ra God kai Israel
i ga biti, Ina rubat vue ra varkurai kan Solomon, ma ina tul tar ra vinun
na vuna tarai piram; 32 (Solomon na vatur vake tika na vuna tarai ka,
ure kaugu varmari pire kaugu tultul David, ma ure bula Ierusalem, ra
pia na pal nina iau ga pilak pa ia kan ra lavur vuna tarai Israel;) 33 tago
i ga vana kan iau, ma i ga lotu tadav ra god Astoret, a vavina, kai ra
tarai Sidon, ma tadav Kemos ra god kai Moab, ma Milkom ra god kai ra
tarai Amon, ma pa i ga mur kaugu lavur nga upi na pait ot pa ra magit
i takodo piragu, ma upi na kodop vake kaugu lavur togotogo ma kaugu
lavur varkurai, da David tamana i ga pait ia. 34 Pa ina tak vue ra varkurai
parika kan ia; ina vaki ia pi na luluai ta kana kilala na nilaun parika,
tago iau mari David kaugu tultul, nina iau ga pilak pa ia tago i ga kodop
vake kaugu lavur vartuluai ma kaugu lavur togotogo; 35 ina tak vue ra
varkurai kan natuna, ma ina tul tar ra vinun na vuna tarai tana piram.
36 Ma ina tul tar tika na vuna tarai pire natuna, upi tika na birao kai
David kaugu tultul na tur vatikai ta ra luaina matagu arama Ierusalem,
ra pia na pal nina iau ga pilak pa ia ure ra iangigu. 37 Ma ina vaki u pi
una king ure Israel, ma una kure nam parika nina u mainge. 38 Ma ona

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

una valongore nam parika nina iau ve u tana, ma una mur kaugu lavur
nga, ma una pait nam nina i takodo piragu, upi una kodop vake kaugu
lavur togotogo ma kaugu lavur vartuluai, da David kaugu tultul i ga pait
ia, ina ki maravut u, ma ina page kaum apik na tarai da iau ga pait ia
ure David, ma ina tul tar Israel piram. 39 Ina vakadik ra apik na tarai kai
David ure go, ia kaka pa na damana vatikai.
40 Damana Solomon i ga ongor pi na doko Ieroboam, ia kaka Ieroboam
i ga tut ma i ga lop uro Aigipto tadav Sisak ra king Aigipto, ma i ga ki
abara Aigipto tuk tar Solomon i ga mat.

Solomon i mat
(2 Tutu 9:29-31)

41 Ma ure ra umana enana papalum kai Solomon, ma ra lavur magit i
ga pait ia, ina kana kabinana, pa di ga tumu vake laka diat ta ra buk na
papalum kai Solomon? 42 Ma Solomon i ga ki na king ure Israel arama
Ierusalem a ivat na vinun na kilala. 43 Ma di ga vadiop Solomon varurung
ma ra umana tamana, ma di ga punang ia ta ra pia na pal kai David
tamana; ma Rekoboam natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

A umana vuna tarai Israel dia tut na varpiam
(2 Tutu 10:1–11:4)

12 1 Ma Rekoboam i ga vana uro Sekem, tago Israel par dia ga vut
aro Sekem upi diat a vaki ia pi na king. 2 Ma ba Ieroboam natu
i Nebat i ga valongore ure, (tago i ga ki boko aro Aigipto, aina i ga lop
tar ie kan ra mata i Solomon; Ieroboam i ga ki aro Aigipto, 3 ma di ga
vartuluai upi ia;) Ieroboam diat ma ra tarai Israel par dia ga pot pire
Rekoboam, ma dia ga biti tana: 4 Ea, tamam i ga vung ra mamat na kip
ta vevet; boina ba una vapapa ra dekdek na papalum kai tamam ma kana
mamat na kip, ma avet a torom tam. 5 Ma i ga biti ta diat: Avat a vana,
ma ba na par a utul a bung avat a lilikun uti piragu. Ma ra tarai dia ga
vana.
6 Ma ra king Rekoboam dia ga kivung ma ra umana patuana nina dia ga
tar tur ta ra luaina mata i Solomon tamana ba i ga laun boko, ma i ga biti:
Ava ra nuknuk i vavat ure ra balbali ba ina tatike pire go ra tarai? 7 Ma
dia ga biti tana: Gala una tultul pire go ra tarai ta go ra bung, ma una
torom ta diat, ma una tata bali diat ma ra bo na tinata, diat a tultul piram
pa na mutu. 8 Ma pa i ga valongore ra tinata nina ra umana patuana dia
ga tul tar ia pirana, i ga matoto ta ra umana barmana nina dia ga tavua
rangup me, ma nina dia ga tur ta ra luaina matana. 9 I ga biti ta diat: Ava
ra nuknuk i vavat ure ra balbali ba dat a tatike pire go ra tarai nina dia ga
biti tagu, Una vapapa ra kip nina tamam i ga vung ia ta vevet? 10 Ma nam
ra umana barmana nina dia ga taiak rangup me dia ga tata me ma dia ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

biti: Una biti dari pire go ra tarai nina dia ga biti tam, Tamam i ga vung
ra mamat na kip ta vevet, boina ba una kia vue ma ra kip i papa: Ra kaka
ikilik ta ra limagu i butubut ta ra livua i tamagu. 11 Ba tamagu i ga vung
ra mamat na kip taun avat, ina vangala kavava kip; tamagu i ga virit avat
ma ra umana virit, ma iau ina virit avat ma ra umana virit i ililina.
12 Ma Ieroboam ma ra tarai par dia ga pot tadav Rekoboam ta ra
vautuluna bung da ra king i ga kure, ba i ga biti, Avat a lilikun piragu ta
ra vautuluna bung. 13 Ma ra king i ga pidimuane ra tinata na varvateten
kai ra umana patuana, ma i ga bor ra tarai, 14 ma i ga tata pire diat da
ra tinata kai ra umana barmana dari: Tamagu i ga vung ra mamat na
kip pire vavat, ma iau ina vangala kavava kip; tamagu i ga virit avat ma
ra umana virit tuna, ma iau ina virit avat ma ra umana virit i ililina.
15 Damana ra king pa i ga torom ta ra nilul kai ra tarai; a Luluai i ga vuna
ta go ra magit upi da pait ot pa ra tinata kai ra Luluai nina Akia ra te Silo
i ga vaarike pire Ieroboam natu i Nebat. 16 Ma ba ra tarai Israel par dia ga
gire ba ra king pa i ga torom ta kadia nilul, dia ga biti tai ra king: Avet a
dave ma David? Pa kaveve ta tiniba tai ra natu i Iese; avat a tarai Israel,
avat a lilikun ta ra kubakuba i vavat; na topa David ba na balaure kana
vuna tarai iat.

Damana Israel dia ga vana ta ra kubakuba i diat. 17 Rekoboam i ga king
ure ra tarai Israel ika nina dia ga ki ta ra umana pia na pal Iuda. 18 Ma
Rekoboam ra king i ga tulue Adoram, nina i kure ra tarai na papalum;
ma ra tarai Israel dia ga tupar ia ma ra umana vat, ma i ga mat. Ma
Rekoboam ra king i ga lulut upi na koa ta kana kiki na vinavana upi na
lop urama Ierusalem. 19 Damana Israel i ga tut na varpiam ure ra apik na
tarai kai David, ma i ga damana tuk tar gori.

20 Ma ba ra tarai Israel dia ga valongore ba Ieroboam i ga tar lilikun,
dia ga vartuluai upi ia pi na tadav ra tarai par, ma dia ga vaki ia upi na
king ure Israel par; pa ta na i ga torom ta ra apik na tarai kai David, ia
kaka ra vuna tarai Iuda.

21 Ma ba Rekoboam i ga pot arama Ierusalem, i ga oro varurue diat ta
ra vuna tarai Iuda ma ta ra vuna tarai Beniamin, ma a mar ma lavutul
na vinun na arip na marmar, diat par a umana bo na tena vinarubu, dia
ga pot upi diat a tut ure ra tarai Israel, upi diat a kap valilikun mule ra
varkurai pire Rekoboam natu i Solomon. 22 Ia kaka, ra tinata kai God i ga
tadav Semaia ra tutana kai God, ma i biti: 23 Una biti tai Rekoboam natu i
Solomon ra king Iuda, ma tadav ra ura vuna tarai Iuda ma Beniamin, ma
pire ra tarai par, dari: 24 A Luluai i biti dari: Pa i topa ia ba avat a vana
ma avat a tut ure ra umana niuru i vavat ra tarai Israel; avat a lilikun ta
ra kubakuba i vavat tikatikai, tago go ra magit i vuna tagu. Ma dia ga
torom ta ra tinata kai ra Luluai, ma dia ga talil ma dia ga vana, da ra
Luluai i ga biti.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ieroboam i varirap ra tarai Israel up! diat a pait ra kaina mangamangana

25 Ma Ieroboam i ga pait ra pia na pal Sekem ta ra gunan na lualuana
Epraim, ma i ga ki tana; ma i ga mareng kan abara ma i ga pait ra pia na
pal Penuel.
26 Ma Ieroboam i ga nuknuk dari ta ra balana: Go ra varkurai na
lilikun mulai tadav ra apik na tarai kai David; 27 ona go ra tarai dia vana
pi diat a tul tar ra umana tinabar ta ra kuba i ra Luluai arama Ierusalem,
ra bala i go ra tarai na pupukai mulai tadav Rekoboam kadia luluai ra
king Iuda; ma diat a doko iau, ma diat a lilikun tadav Rekoboam ra king
Iuda. 28 Ma ra king i ga nuknuk ure, ma i ga pait a ura nat na bulumakau
ma ra goled, ma i ga biti tai ra tarai: Koko mulai ava vanavana urama
Ierusalem; ea Israel, una gire kaum ura god nina dir ga ben vairop u kan
ra gunan Aigipto. 29 Ma i ga vatur ta tikai aro Betel. ma ta ra tikai i ga
vatur ia aro Dan. 30 Go ia ra kaina magit, tago ra tarai dia ga vana uro
Betel upi diat a lotu tadav ta tikai, ma dia ga vana uro Dan upi diat a lotu
tadav ta ra tikai. 31 Ma i ga pait ta umana gomgom na pal ta ra umana
tavul a lotu, ma i ga tibe ta umana tarai nina pa dia ga vana rikai ta ra
vuna tarai Levi pi diat a umana tena tinabar. 32 Ma Ieroboam i ga kubu
ra lukara ta ra gai lavutul ta ra bung a vinun ma a ilima ta nam ra gai,
da ra lukara di pait ia aro Iuda, ma i ga tul tar ra tinabar ta ra uguugu
na vartabar; i ga pait ia damana aro Betel, ma i ga pait ra tinabar tadav
ra ura nat na bulumakau nina i ga pait dir; ma i ga vaki ra umana tena
tinabar ure ra umana tavul a lotu nina i ga pait diat aro Betel. 33 Ma i ga
vana tadav ra uguugu na vartabar nina i ga pait ia aro Betel ta ra bung a
vinun ma a ilima ta ra gai lavutul, nina ra gai i ga nuk pa ia ta ra balana
iat; ma i ga kubu ra lukara ure ra tarai Israel, ma i ga vana tadav ra
uguugu na vartabar upi na tun ra bulit i ang na katkat.

Ra propet maro Iuda i tigal bat Ieroboam

13 1 Ma tika na tutana kai God maro Iuda i ga pot aro Betel da ra
tinata kai ra Luluai pirana; ma Ieroboam i ga turtur ta ra paparai
ra uguugu na vartabar upi na tun ra bulit i ang na katkat. 2 Ma ra tutana
kai God i ga tata ure ra uguugu na vartabar ma ra tinata kai ra Luluai,
ma i ga biti: Ea, ra uguugu, ra uguugu, ra Luluai i biti dari: Gire, da
kava boko ra bul ta ra apik na tarai kai David, a iangina Iosia; ma na
pait ra tinabar taun u ma ra umana tena tinabar ure ra umana tavul a
lotu nina dia tun ra bulit i ang na katkat taun u, ma da tun ra umana
ur na tarai taun u. 3 Ma i ga tul tar tika na vakilang ta nam ra bung,
ma i biti: Go iat ra vakilang nina ra Luluai i tar vaarike: da pelegi ra
uguugu na vartabar, ma da lolonge ra kabu na iap nina i ki tana. 4 Ma ba

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra king i ga valongore ra tinata kai ra tutana kai God, nina i ga vaarike
ure ra uguugu na vartabar abara Betel, Ieroboam i ga tulue ra limana
kan ra uguugu, ma i ga biti: Avat a kinim vake. Ma ra limana nina i ga
tulue tadav ia i ga li, ma i ga mama tak valilikun mule. 5 Ra uguugu na
vartabar i ga tapelegi ma ra kabu na iap i ga talingir kan ra uguugu, da
ra vakilang nina ra tutana kai God i ga vaarike ta ra tinata kai ra Luluai.
6 Ma ra king i ga bili tai ra tutana kai God: Una lul upi ra varmari kai ra
Luluai kaum God, ma una araring ure iau upi ra limagu na boina mulai.
Ma ra tutana kai God i ga lul ra Luluai, ma di ga vaboina mule ra lima i
ra king, ma i ga da lua. 7 Ma ra king i ga biti tai ra tutana kai God: Dor
a vana ta ra kubagu, ma una ian, ma ina vapuak u. 8 Ma ra tutana kai
God i ga biti tai ra king: Gala una tabar iau ma ra ngungu ta ra kubam,
pa dor a varagur ma u, ma pa ina ian ma pa ina momo ta go ra gunan;
9 tago di ga vartuluai piragu ta ra tinata kai ra Luluai dari: I tabu ba una
en ta gem, ba una mome ta tava, ma koko una lilikun ta nam ra nga nina
u vana tana. 10 Damana i ga vana ta ra enana nga, ma pa i ga lilikun ta
nam ra nga nina i ga mur ia uro Betel.

11 Ma tika na patuana na propet i ga ki aro Betel; ma tikai ta diat ra
umana natuna i ga ve ure ra magit ra tutana kai God i ga pait ia ta nam
ra bung aro Betel; ma dia ga ve bula tama i diat ure kana tinata pire
ra king. 12 Ma tama i diat i ga biti ta diat: Nuve ra nga i mur ia? Ma ra
umana natuna dia ve tar ra nga tana nina ra tutana kai God maro Iuda i
ga vana tana. 13 Ma i ga biti tai ra umana natuna: Avat a vaninare ra as.
Ma ba dia ga vaninare, i ga koa tana. 14 Ma i ga vut mur ra tutana kai
God, ma i ga tadav.ia ba i ki ta ra vavai na iban; ma i ga biti tana: Dave,
u laka ra tutana kai God maro Iuda? Ma i ga biti: Iau muka nam. 15 Ma i
ga biti tana: Dor a vana ta ra kubagu, ma una en ta gem. 16 Ma i ga biti:
I tabu ba ina talil varurung ma u pi dor a ruk ra kubam; pa ina en bula
ta gem ma pa ina mome ta tava piram ta go ra gunan; 17 tago di ga biti
tagu ta ra tinata kai ra Luluai: I tabu ba una en ta gem, ba una mome ta
tava abara, ma i tabu ba una tur tapuku upi una mur mule ra nga u ga
vana tana. 18 Ma i ga biti tana: Iau bula a propet da u; ma a angelo i ga
tata piragu ma ra tinata kai ra Luluai dari: Una ben valilikun ia tar ta ra
kubam upi na ian ma na momo. Ia kaka i ga vaongo pirana. 19 Ma dir ga
lilikun me, ma i ga en ra gem ma i ga mome ra tava ta ra kubana.

20 Ma ba dir ga ki boko ta ra vatar na nian, a tinata kai ra Luluai i ga
tadav ra propet nina i ga ben vatalil mule ra tutana kai God; 21 ma i ga
biti tai ra tutana kai God maro Iuda: Ra Luluai i biti dari: Tago u tar
piam vue ra tinata kai ra Luluai, ma pa u tar torom ta ra vartuluai nina
ra Luluai kaum God i ga tul tar ia piram, 22 ma u tar talil, ma u tar en ra
gem ma u tar mome ra tava ta go ra gunan, nina ba i ga biti tam ure, I
tabu ba una en ta gem ba una mome ta tava, damana ra minatim pa na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diop ta ra babang kai ra umana tamam. 23 Ma ba i ga tar ian ma i ga tar
momo par, ra propet i ga vaninare kana as iat ure nina i ga ben valilikun
pa ia. 24 Ma ba i ga tar vana, tika na leon i ga barat ia na nga, ma ra leon
i ga doka; ma ra minatina i ga va ta ra nga, ma ra as dir ma ra leon dir
ga tur maravai tana. 25 Ma ra tarai dia ga bolo ma dia ga gire ra minatina
ta ra nga, ma ra leon maravai tana; ma dia ga vut, ma dia ga varvai ure
ta ra gunan nina ra patuana na propet i ga ki tana. 26 Ma ba ra propet
nina i ga ben vatalil pa ia i ga valongore ure, i ga biti: A tutana kai God
nam, nina i piam vue ra tinata kai ra Luluai; damana ra Luluai i tar nur
tar ia pire ra leon, ma i tar kadal ia, ma i tar doka, da ra tinata kai ra
Luluai pirana. 27 Ma i ga biti tai ra umana natuna: Avat a vaninare ra as
ure iau. Ma dia ga vaninare. 28 Ma i ga vana ma i ga na tadav ra minatina
ta ra nga, ma ra as ma ra leon dir ga tur maravai tana; ra leon pa i ga en
ra virua, ma pa i ga kadal ra as. 29 Ma ra propet i ga puak pa ra minat
i ra tutana kai God, ma i ga vakoa ta ra as, ma i ga kap valilikun ia ta
kana pia na pal, upi na ligur ure, ma upi na punang ia. 30 Ma i ga vung ra
minatina ta kana babang na minat iat. ma dia ga ligur ure, ma i ga biti:
Ui, turagu! 31 Ma ba dia ga tar punang ia, i ga tata pire ra umana natuna,
ma i ga biti: Ba iau tar mat, avat a vadiop iau ta ra babang na minat nina
di ga vadiop ra tutana kai God tana; avat a vung ra umana urugu marave
ra umana uruna. 32 Tago na ot muka nam ra tinata kai ra Luluai nina i ga
vatang ia ure ra uguugu na vartabar aro Betel, ma ure ra umana gomgom
na pal ta ra umana tavul a lotu ta ra umana pia na pal Samaria.
33 Ba i ga par go ra magit, Ieroboam pa i ga pukue kana varpiam, ma i
ga vaki ta umana tutana mulai livuan ta ra tarai upi diat a umana tena
tinabar ta ra umana tavul a lotu; nina i ga mainge i ga tibe upi ra umana
tena tinabar diat a varogop ma ra umana tavul a lotu. 34 Go ia ra kaina
magit kai ra apik na tarai kai Ieroboam, upi da kutu vue ma da vapanie
vue kan ra mata i ra rakarakan a gunagunan.

Akia i tata na propet ure Ieroboam

14 1 Ma ta nam ra e Abia natu i Ieroboam i ga mait. 2 Ma Ieroboam i
ga biti tai kana taulai: Una tut, ma una mal ma ta enana mal, upi
koko da nunure ilam u ba u ra taulai kai Ieroboam; ma una vana uro Silo,
tago Akia ra propet, nina i ga biti ba ina king ure go ra tarai, i ki abara.
3 Ma una kap bula a vinun na gem, ma ra gem i kalami, ma ra la na polo
na bulit na livur, ma una vana pirana; ma na ve u ba na dave ra bul.
4 Ma ra taulai kai Ieroboam i ga pait ia, ma i ga tut, ma i ga vana uro
Silo, ma i ga pot tadav ra kuba i Akia. Akia pa i gigira bulu; i ga gavul ra
matana tago i tar patuana. 5 Ma ra Luluai i ga biti tai Akia: Ea, ra taulai
kai Ieroboam i vut upi na matoto piram ure natuna, tago i mait; una biti
dari pirana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ba i ga pot i ga mal pi na da ra enana vavina. 6 Ma ba Akia i ga valongore
ra katung na kauna, ba i ga ruk ta ra matakilalat, i ga biti: U ra taulai kai
Ieroboam, una ruk; ta ra ava u mal ma ta enana mal pi una da ta enana? Na
mamat kaugu varvai piram. 7 Una vana, ma una ve Ieroboam: Ra Luluai ra
God kai Israel i biti dari: Iau ga vangala u livuan ta ra tarai, ma iau ga vaki u
upi una luluai ure kaugu tarai Israel, 8 ma iau ga rubat vue ra varkurai kan ra
apik na tarai kai David pi ina tul tar ia piram; ma pa u ga vardada ma David
kaugu tultul, nina i ga kodop vake kaugu lavur vartuluai, ma i ga mur iau
ma ra balana parika, upi na pait ot pa ka nam i ga takodo piragu; 9 ra kaina
mangamangana nina u ga pait ia i tar lia ta kadiat dia ga laun lua tam, ma u
ga vana ma u ga pait kaum ta umana enana god, ma ta umana tabalar, ma
u ga vue tamur tar tagu; 10 damana ina tulue ra kaina tadav ra apik na tarai
kai Ieroboam, ma ina nila vue ra lavur tutana par kan Ieroboam, ra umana
vilavilau ma diat dia langalanga tai Israel, ma ina arupe vue ra apik na tarai
kai Ieroboam da di arupe vapar vue ra puputa. 11 Nina ta ra apik na tarai kai
Ieroboam ba i mat ta ra bala na pia na pal a umana pap diat a en ia; ma nina
i mat ta ra bala na vura a umana beo liuliu diat a en ia; tago a Luluai i tar biti
damana. 12 Una tut, ma una vana ta ra kubam; ma ba ra pal a kaum na ruk
ta ra pia na pal, ra bul na mat. 13 Ma Israel par na tabun ure, ma da punang
ia; ia kaka ta ra apik na tarai kai Ieroboam da puak tar ia ta ra babang na
minat, tago di ga na tadav ta boina tadav ra Luluai ra God kai Israel tana ta
ra apik na tarai kai Ieroboam par. 14 Ma ra Luluai na vatut ta king ure Israel
upi kana, ma na nila vue ra apik na tarai kai Ieroboam ta nam ra bung. 15 Ma
ra Luluai na ubu Israel da ra tava alir i vamaliara ra titiparar; na rubat vue
Israel kan go ra bo na gunan nina i ga tul tar ia pire ra lavur tama i diat,
ma na imire vue diat ta ra papar a Tava Alir maro, tago dia ga pait kadia ta
umana tabataba i Asera. ma dia ga vakankan ra Luluai. 16 Ma na nur vue
Israel ure ra kaina mangamangana kai Ieroboam, nina i ga pait ia ma nina i
ga varirap ra tarai Israel tana. 17 Ma ra taulai kai Ieroboam i ga tut, ma i ga
vana, ma i ga pot aro Tirsa; ma ba i ga tadav ra kalakalat i ra pal, ra bul i ga
mat. 18 Ma Israel par dia ga punang ia, ma dia ga tabun ure, da ra tinata kai
ra Luluai nina i ga vaarike tai Akia ra propet, kana tultul.
19 Ma ra umana enana magit nina Ieroboam i ga pait ia, kana umana
vinarubu, ma kana kini na king, di ga tumu diat ta ra buk na tutumu
vakai ure ra umana king Israel. 20 Ma Ieroboam i ga ki na king a ura
vinun ma a ura kilala; ma di ga vadiop ia varurung ma ra umana
tamana, ma Nadab natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Rekoboam i ki na king
(2 Tutu 11:5–12:15)

21 Ma Rekoboam natu i Solomon i ga ki na king aro Iuda. Rekoboam
i ga ivat na vinun ma tikai kana kilala na nilaun ba i ga tur pa ia pi na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

king, ma i ga ki na king a vinun ma lavurua na kilala arama Ierusalem,
ra pia na pal nina ra Luluai i ga pilak pa ia ta ra lavur vuna tarai Israel
ure ra iangina; ma tinana Nama a vavina Amon. 22 Ma Iuda i ga pait nam
i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai; ma dia ga vakankan ia ma kadia
umana kaina mangamangana nina dia ga kaina ta nam ra umana tama
i diat dia ga pait ia. 23 Tago diat bula dia ga pait kadia ta umana tavul a
lotu, ma ra umana gomgom na vat, ma ra umana tabataba i Asera, ta ra
lavur luana dia tuluai, ma ta ra vavai ra umana davai dia lubalubang;
24 ma ra umana tena nipo na lotu dia ga ki ta ra gunan ta nam ra e; dia
ga mur ra lavur bilak na mangamangana kai ra umana Tematana nina ra
Luluai i ga korot vue diat kan ra luaina mata i ra tarai Israel.
25 Ma ta ra kilala a ilima ta ra kini na king kai Rekoboam, Sisak ra king
Aigipto i ga tut ure Ierusalem; 26 ma i ga kap vue ra umana ngatngat na
tabarikik ta ra kuba i ra Luluai, ma ra umana ngatngat na tabarikik ta ra
kuba i ra king; i ga tak vue ra lavur magit par. Ma i ga kap vue bula ra lavur
bakbakit na goled nina Solomon i ga pait ia. 27 Ma Rekoboam ra king i ga kia
vue diat ma ra umana bakbakit na palariam gobol, ma i ga tul tar diat pire
ra umana luluai kai ra umana monamono na matakilalat ta ra kuba i ra king
pi diat a balaure diat. 28 Ma vatikai ba ra king i ga ruk ta ra kuba i ra Luluai,
ra umana monamono dia ga kap ra umana bakbakit ubara, ma dia ga kap
valilikun mule diat tar ta ra bagialar kai ra umana monamono.
29 Ma ra umana enana magit nina Rekoboam i ga pait ia, pa di ga
tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king Iuda?
30 Ma Rekoboam ma Ieroboam dir ga varubu vatikai. 31 Ma di ga vadiop
Rekoboam varurung ma ra umana tamana, ma di ga punang ia varurung
ma ra umana tamana ta ra pia na pal kai David; ma tinana Nama a
vavina Amon. Ma Abia natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Abia i ki na king
(2 Tutu 13:1–14:1)

15 1 Ba Ieroboam natu i Nebat i ga ki na king a vinun ma lavutul
na kilala, Abia i ga tur pa ia pi na king ure Iuda. 2 I ga ki na
king arama Ierusalem a utul a kilala; ma ra iang i tinana Maka natu i
Absalom. 3 Ma i ga mur ra lavur kaina mangamangana kai tamana, nina
i ga pait value tana; ma ra balana pa i ga dovot tadav ra Luluai kana God
da David kana ngala. 4 la kaka ure kana varmari ure David, ra Luluai
kana God i ga tul tar tika na birao pirana arama Ierusalem, ma i ga vaki
natuna namur tana, ma i ga vatur vadekdek Ierusalem; 5 go i vuna tago
David i ga pait nam i ga takodo pire ra Luluai, ma pa i ga vana irai kan ta
tika na magit nina i ga kure tar ia tana ta kana kilala na nilaun parika, ia
kaka ta nam i ga pait ia ure Uria ra te Ket. 6 Ma Rekoboam ma Ieroboam
dir ga varubu vatikai ba Rekoboam i ga laun boko.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 Ma ra umana enana magit nina Abia i ga pait ia, dave, pa di ga tumu
diat vang ta ra bung na tutumu vakai ure ra umana king Iuda? Ma Abia
dir ga varubu ma Ieroboam. 8 Ma di ga vadiop Abia varurung ma ra
umana tamana, ma di ga punang ia ta ra pia na pal kai David; ma Asa
natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Asa i ki na king
(2 Tutu 14:1-5; 15:16-19)

9 Ma ta ra kilala a ura vinun ta ra kini na king kai Ieroboam ure Israel,
Asa i ga tur pa ia pi na king ure Iuda. 10 I ga ki na king a ivat na vinun ma
tika na kilala arama Ierusalem; ma ra iang i tinana Maka natu Absalom.
11 Ma Asa i ga pait nam i ga takodo pire ra Luluai, da David kana ngala.
12 Ma i ga korot vue ra umana tena nipo na lotu kan ra gunan, ma i ga
tak vue ra umana tabataba nina ra umana tamana dia ga pait ia. 13 Ma i
ga tak vue ra tiniba kai Maka tinana, tago i ga poko ta bilak na tabataba
i Asera; ma Asa i ga mut vue kana tabataba, ma i ga tun ia maravai ta ra
tava alir Kidron. 14 la kaka pa di ga tak vue ra umana tavul a lotu; ma a
dovotina ra bala i Asa i ga dovot pire ra Luluai ta kana kilala na nilaun
parika. 15 Ma i ga vung ra umana magit nina tamana i ga vagomgom diat
ta ra kuba i ra Luluai, ma ra umana magit nina ia iat i ga vagomgom diat,
ra silva, ma ra goled. ma ra umana la.

A kunubu kai Asa dir ma Ben-Adad
(2 Tutu 16:1-14)

16 Ma Asa ma Basa ra king Israel dir ga varubu ta kadir kilala na nilaun
parika. 17 Ma Basa ra king Israel i ga tut ure Iuda, ma i ga vadekdek bat
Rama, upi koko ta tikai na vana pire Asa ra king Iuda, ba na irop kan ia.
18 Ma Asa i ga tak pa ra silva ma ra goled parika nina i ga ki valili ta ra
vuvuvung na mani ta ra kuba i ra Luluai ma ta ra kuba i ra king, ma i
ga tul tar ia pire kana umana tultul; ma ra king Asa i ga tulue diat pire
Ben-Adad, natu i Tabrimon, natu i Kesion, ra king Siria nina i ga ki aro
Damasko, ma i ga biti: 19 Kador tika na kunubu, nina ba ra ura tama i dor
dir ga pait ia; go iau tulue ra silva ma ra goled piram, boina ba una vana
ma una nur vue kamumur kunubu ma Basa ra king Israel, upi na vana
kan iau. 20 Ma Ben-Adad i ga torom ta ra nilul kai ra king Asa, ma i ga
tulue ra umana luluai ma kana loko na tarai na vinarubu tadav ta umana
pia na pal Israel, ma dia ga ubu Ion, ma Dan, ma Abel-Bet-Maka, ma
Kinerot par, ma ra langun Naptali bula. 21 Ma ba Basa i ga valongore ure,
i ga nur vue ra papalum aro Rama, ma i ga vana ma i ga ki aro Tirsa.
22 Ma ra king Asa i ga tulue ra varvai pire ra tarai Iuda par; pa ta tikai
i ga langalanga tana; ma dia ga kap vue ra umana vat ma ra davai nina
Basa i ga pait Rama me; ma ra king Asa i ga vadekdek Geba ta ra langun

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Beniamin ma Mispa. 23 Ma ra umana enana papalum kai Asa, ma kana
dekdek na niuvia, ma ra lavur magit i ga pait ia, ma ra umana pia na pal
nina i ga vatut diat, dave, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu
vakai ure ra umana king Iuda? Ba i ga patuana ra ura kauna dir ga kaina
ma ra minait. 24 Ma di ga vadiop Asa varurung ma ra umana tamana, ma
di ga punang i varurung ma ra umana tamana ta ra pia na pal kai David
kana ngala; ma Ieosapat natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Nadab i ki na king

25 Ma Nadab natu i Ieroboam i ga tur pa ia pi na king ure Israel ta
ra vauruana kilala kai Asa ra king Iuda, ma i ga ki na king ure Israel a
ura kilala. 26 Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma i ga mur ra nga kai tamana, ma kana kaina mangamangana nina
ba i ga varirap Israel tana. 27 Ma Basa natu i Akia, ta ra vuna tarai
Isakar, i ga varpit ure; ma Basa i ga ub ia aro Gibeton a pia na pal kai
ra tarai Pilistia; tago Nadab ma ra tarai Israel par dia ga tar vartakalat
bat Gibeton. 28 Ma Basa i ga doka ta ra vautuluna kilala kai Asa ra king
Iuda, ma i ga kia vue ta ra kini na king. 29 Ma ba i ga tur pa ia pi na
king, i ga ubu diat par ta ra apik na tarai kai Ieroboam; pa i ga nur vue
ta tikai tuk ra apik na tarai kai Ieroboam i ga panie; ma i ga da ra tinata
kai ra Luluai nina i ga vaarike tai kana tultul Akia ra te Silo, 30 ure ra
lavur kaina mangamangana kai Ieroboam, nina i ga pait ia ma nina i ga
varirap Israel tana, ma ure ra kankan kai ra Luluai ra God kai Israel nina
i ga vuna tana.
31 Ma ra umana enana, papalum kai Nadab, ma ra lavur magit i ga pait
ia, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king
Israel? 32 Ma Asa ma Basa ra king Israel dir ga varubu ta kadir kilala na
nilaun parika.

Basa i ki na king

33 Basa natu i Akia i ga tur pa ia pi na king ta ra vautuluna kilala
kai Asa ra king Iuda, ma i ga ki na king ure Israel a ura vinun ma a
ivat na kilala aro Tirsa. 34 I ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i
ra Luluai, ma i ga mur ra mangamangana kai Ieroboam, ma ra kaina
mangamangana nina i ga varirap Israel tana.

16 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Ieu natu i Kanani ure
Basa, ma i biti: 2 Iau ga puak vangala pa u kan ra tobon na pia,
ma iau ga vaki u pi una luluai ure kaugu tarai Israel; ma u ga mur ra
mangamangana kai Ieroboam, ma u ga vuna ta ra kaina mangamangana
kai kaugu tarai Israel, ma kaugu kankan ure kadia lavur kaina
mangamangana; 3 damana ina vapanie vue Basa ma kana apik na tarai,
ma kaum apik na tarai na da ra apik na tarai kai Ieroboam natu i Nebat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 Nina ta ra apik na tarai kai Basa ba i mat ta ra bala na pia na pal a
umana pap diat a en ia; ma nina i mat ta ra bala na vura a umana beo
liuliu diat a en ia.
5 Ma ra umana enana papalum kai Basa, ma ra lavur magit i ga pait ia,
ma kana dekdek na niuvia, dave, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na
tutumu vakai ure ra umana king Israel? 6 Ma di ga vadiop Basa varurung
ma ra umana tamana, ma di ga punang ia aro Tirsa; ma Ela natuna i ga
kia vue ta ra kini na king.
7 Ma di ga vaarike ra tinata kai ra Luluai tai ra propet Ieu natu i
Kanani, ure Basa ma kana apik na tarai, tago i ga pait ra magit i kaina ta
ra luaina mata i ra Luluai ma i ga vakankan ia ma kana papalum ba i ga
mur ra mangamangana kai ra apik na tarai kai Ieroboam, ma tago i ga
ubu doka.

Ela i ki na king

8 Ta ra kilala a ura vinun ma laptikai ta ra kini na king kai Asa ra king
Iuda, Ela natu i Basa i ga tur pa ia pi na king ure Israel aro Tirsa, ma i ga
ki na king a ura kilala. 9 Ma Simri kana tultul, ra luluai ure kana umana
kiki na vinavana ure ra vinarubu, i ga tut ure. Ela i ga ki aro Tirsa ma
i ga mome ra tava longlong upi na longlong tana ta ra kuba i Arsa, nina
i lualua ta ra pia na pal Tirsa; 10 ma Simri i ga ruk ma i ga ubu doka, ta
ra kilala a ura vinun ma lavurua ta ra kini na king kai Asa ra king Iuda,
ma i ga kia vue ta ra kini na king. 11 Ma ba i ga tur pa ia pi na king, ina
i ga ki tavuna ta kana kiki na king, i ga ubu diat ta ra apik na tarai kai
Basa; pa i ga nur vue ta bul tutana, ba tikai ta ra umana niuruna, ba tikai
ta ra umana talaina. 12 Damana Simri i ga vapanie vue ra apik na tarai
kai Basa, ma i ga pait ot pa ra tinata kai ra Luluai nina Ieu ra propet i ga
tatike ure Basa, 13 ure ra kaina mangamangana kai Basa ma natuna Ela,
nina dir ga pait ia ma nina dir ga varirap Israel tana, upi ra Luluai ra God
kai Israel na kankan ure kadia lavur magit vakuku.
14 Ma ra umana enana papalum kai Ela, ma ra lavur magit i ga pait ia,
dave, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana
king Israel?

Simri i ki na king

15 Ma ta ra kilala a ura vinun ma lavurua ta ra kini na king kai Asa ra
king Iuda, Simri i ga ki na king aro Tirsa ure lavurua na bung. Ra tarai
na vinarubu dia ga tur vartakalat bat ra pia na pal Gibeton, nina ba kai
ra tarai Pilistia, 16 ma ra tarai dia kiki abara dia ga valongore ra varvai
dari: Simri i tar tut, ma i tar doko ra king; damana ra tarai Israel par
dia ga vaki Omri, ra luluai na loko na tarai na vinarubu, upi na king ure
Israel ta nam ra bung. 17 Ma Omri ma ra tarai na vinarubu Israel dia ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tut papa aro Gibeton, ma dia ga vana ma dia ga tur vartakalat bat ra pia
na pal Tirsa. 18 Ma ba Simri i ga gire ba di ga tar uvia pa ra pia na pal, i
ga ruk ta ra kuba i ra king, ma i ga tun ra pal ba i ga ki boko tana, ma i
ga mat, 19 ure kana kaina mangamangana tago i ga pait nam i ga kaina ta
ra luaina mata i ra Luluai, ba i ga mur ra mangamangana kai Ieroboam,
ma ra kaina nina i ga pait ia ma nina i ga varirap Israel tana.
20 Ma ra umana enana papalum kai Simri, ma ra vavagu nina i ga
pait ia, dave, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra
umana king Israel?

Omri i ki na king

21 Ma ra tarai Israel dia ga tur varbaiai: ta ngungu ta diat dia ga mur
Tibni natu i Ginat upi na king ure diat; ma ta ra ngungu dia ga mur
Omri. 22 Ma diat nina dia ga mur Omri dia ga uvia pa diat nina dia ga
mur Tibni natu i Ginat; damana Tibni i ga virua ma Omri i ga ki na king.
23 Ta ra kilala a utul a vinun ma tikai ta ra kini na king kai Asa ra king
Iuda, Omri i ga tur pa ia pi na king ure Israel, ma i ga ki na king a vinun
ma a ura kilala; i ga ki na king aro Tirsa laptikai na kilala. 24 Ma i ga kul
ra luana Samaria pire Semer ure a ura talant na silva; ma i ga vatut ra
pia na pal ta nam ra luana, ma i ga vaiang ra pia na pal nina i ga pait ia
ba Samaria, ure Semer, nina kana iat nam ra luana. 25 Ma Omri i ga pait
nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai. ma kana mangamangana
i ga kaina ta ra mangamangana kadiat par dia ga laun lua tana. 26 Tago
i ga mur ra lavur mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat, ma kana
kaina mangamangana nina i ga varirap Israel tana, upi ra Luluai ra God
kai Israel na kankan ure kadia lavur magit vakuku.
27 Ma ra umana enana papalum Omri i ga pait ia, ma kana ngala na
niuvia, dave, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure
ra umana king Israel? 28 Ma di ga vadiop Omri varurung ma ra umana
tamana, ma di ga punang ia aro Samaria; ma Akab natuna i ga kia vue ta
ra kini na king.

Akab i ki na king

29 Ma ta ra kilala a utul a vinun ma lavutul ta ra kini na king kai Asa
ra king Iuda, Akab natu i Omri i ga tur pa ia pi na king ure Israel; ma
Akab i ga ki na king ure Israel a ura vinun ma a ura kilala ta ra pia na
pal Samaria. 30 Ma Akab natu i Omri i ga pait ra kaina ta ra luaina mata
i ra Luluai, ma kana mangamangana i ga kaina ta kadiat par dia ga laun
lua tana. 31 Ma tago ra kaina mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat,
nina i ga mur ia, i ga da ra magit vakuku pirana, i ga ben pa Iesebel natu
i Et-Baal ra king kai ra tarai Sidon upi kana taulai, ma i ga toratorom tai
Baal, ma i ga lotu tadav ia. 32 Ma i ga pait tika na uguugu na vartabar ure

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Baal ta ra kuba i Baal, nina i ga pait ia arama Samaria. 33 Ma Akab i ga
pait tika na tabataba i Asera; ma Akab i ga ongor ta ra umana king Israel
par nina dia ga laun lua tana, ba na vakankan ra Luluai ra God kai Israel.
34 Ta kana e Kiel ra te Betel i ga vatut Ieriko; ba i ga page ra vunapaina,
a luaina natuna Abiram i ga mat, ma ba i ga vatur ra banbanu ure ra
mataniolo tana, natuna Segub, a muruna, i ga mat; ma i ga ot ra tinata
kai ra Luluai nina i ga vaarike tai Iosua natu i Nun.

Elia i tata ure ra e ba pa ta bata tana

17 1 Ma Elia ra te Tisbe maro Gilead i ga biti tai Akab: Da ra Luluai
ra God kai Israel, nina iau torom tana, i laun, ta go ra umana
kilala pa na mavoko ma pa na bata, gala pa ina kure.
2 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Elia, ma i biti: 3 Una vana kan
ati, ma una vana uro ta ra matana taur, ma una paraparau ta ra tava alir
Kerit nina i alalir tar ta ra Iordan. 4 Una momamomo ta ra tava alir, ma
iau tar vartuluai pire ra umana kotkot ba diat a tabar u ma ra nian abara.
5 Ma i ga torom ta ra tinata kai ra Luluai, ma i ga vana ma i ga ki maravai
ta ra tava alir Kerit nina i alalir tar ta ra Iordan. 6 Ma ra umana kotkot
dia ga kapkap ra gem ma ra kirip pirana ta ra malana, ma ra gem ma ra
kirip ta ra ravian; ma i ga momamomo ta ra tava alir. 7 Ma a ik boko ma
ra tava alir i ga mama, tago pa i ga bata ta ra gunagunan.

Elia dir ma ra ua na vavina maro Sarepat

8 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav ia, ma i biti: 9 Una tut, ma una vana
uro Sarepat ra pia na pal aro Sidon, ma una ki ie; iau tar vartuluai pire
tika na ua na vavina abara ba na balaure u. 10 Ma i ga tut ma i ga vana uro
Sarepat; ma ba i ga pot ta ra mataniolo ai ra pia na pal, i ga gire ra ua na
vavina i varurue ra davai; i ga ora, ma i ga biti: Iau lul u ba una vila pa agu
ta ik a tava ta ra la upi ina momo. 11 Ba i ga vana ka boko, i ga oro murmur
ia, ma i biti: Iau lul u ba una kap bula ta ngungu gem ta ra limam. 12 Ma ra
vavina i ga biti: Da ra Luluai kaum God i laun, pa kaugu ta gem, ia kaka ta
kopono ginagu na plaua ta ra vuvuvung, ma ta ik a dangi ta ra pal a dangi;
go iau varurue ra davai upi ina vaninare ure amir ma natugu; amir a en
ia ma namur amir a ga mat. 13 Ma Elia i ga biti tana: Koko una burut; una
vana ka, ma una pait nam u tar tatike; ia kaka una pait value agu ta tika
na nat na gem, ma una kap ia uti piragu, ma namur una vaninare ure amur
ma natum. 14 Tago a Luluai ra God kai Israel i biti: Ra plaua ta ra vuvuvung
pa na par, ma ra pal a dangi pa na mama, tuk tar ta ra bung ba ra Luluai i
tulue mule ra bata ta ra gunagunan. 15 Ma ra vavina i ga vana ma i ga pait
ia da Elia i ga ve; ma ra vavina ma natuna ma Elia dital ga ian ta mangoro
na bung. 16 Ra plaua ta ra vuvuvung pa i ga par, ma ra pal a dangi pa i ga
mama, da ra tinata kai ra Luluai nina i ga vaarike tai Elia.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Namur boko natu i ra vavina nina kana ra pal, a bul tutana, i ga
mait; kana minait i ga dekdek, ma ra bul i ga mat. 18 Ma ra vavina i ga
biti tai Elia: Dor a dave ma u, u ra tutana kai God? U tar pot laka upi una
vanuk tar ia tagu kaugu varpiam, ma upi una doko natugu? 19 Ma i ga biti
tana: Una tul tar natum tagu. Ma i ga tak vue kan ra bongobongono, ma i
ga puak tar ia ta kana bagialar, ma i ga vadiop ia ta kana vava iat. 20 Ma
Elia i ga kail tadav ra Luluai, ma i ga biti: Ea, Luluai kaugu God, dave u
vakadik go ra ua na vavina nina kana ra pal iau bakit tana, ma u doko
natuna? 21 Ma i ga vautul ma ra va taun ia, ma i ga kail tadav ra Luluai,
ma i ga biti: Ea, Luluai kaugu God, iau lul u ba una valaun pa mule go
ra bul. 22 Ma ra Luluai i ga torom ta ra nilai Elia, ma ra tulungea i ra bul
i ga ruk mulai tana, ma i ga laun. 23 Ma Elia i ga kap vaur ra bul kan ra
bagialar tar ta ra pal ra pia, ma i ga tul tar ia pire tinana; ma Elia i ga
biti: Gire, natum i laun. 24 Ma ra vavina i ga biti tai Elia: Go iau nunure
ba u ra tutana kai God, ma ra tinata kai ra Luluai nina i ki ta ra ngiem i
dovot.

Elia i tadav Akab mulai

18 1 Ba i ga par mangoro na bung, ta ra vautuluna kilala, ra tinata
kai ra Luluai i ga tadav Elia, ma i biti: Una vana, ma una ve tar u
tai Akab, ma ina tulue ra bata taun ra gunagunan. 2 Ma Elia i ga vana upi
na ve tar ia tai Akab.

Ma ra mulmulum i ga tup ia aro Samaria. 3 Ma Akab i ga vartuluai
upi Obadia, nina i ga kure ra umana tultul ta ra kubana. (Go Obadia i
ga ru muka ra Luluai; 4 ma ba Iesebel i ga doko ra umana propet kai ra
Luluai, Obadia i ga valaun pa tika na mar na propet, ma i ga ive diat ta
ra ura babang na vat, a ilima na vinun tai tika na babang, ma ta ra ilima
na vinun tai ta ra tikai, ma i ga tabar diat ma ra gem ma ra tava.) 5 Ma
Akab i ga biti tai Obadia: Una vana kotakotop ra gunagunan, ma una
vana tar ta ra umana mata na kivu, ma tadav ra umana tava alir; kan
da na tadav ta vura pi da valaun ra umana os ma ra umana as, ma ra
umana vavaguai pa diat a virua par. 6 Ma dir ga tibe ra gunan upi dir a
vana kotakotop tana; Akab iat i ga mur tika na nga, ma Obadia iat i ga
mur ta enana nga. 7 Ma ba Obadia i vanavana ta ra nga, Elia i ga barat
ia; ma Obadia i ga nailam ia, ma i ga va timtibum, ma i ga biti: U laka
Elia kaugu luluai? 8 Ma i ga biti tana: Iau muka nam; una vana ma una
ve kaum luluai ba Elia akari. 9 Ma Obadia i ga biti: Ava bar ra kaina iau
ga pait ia, ba una nur tar kaum tultul ta ra lima i Akab upi na doko iau?
10 Da ra Luluai kaum God i laun, pa ta vuna tarai ba ta gunan nina ba
kaugu luluai pa i ga tikan up u tana; ma ba dia ga biti, Pa i ki ati, i ga
vo pa nam ra gunan ma nam ra vuna tarai ba diat a vavalima ba pa dia
ga na tadav ia. 11 Ma go u biti: Una vana, ma una ve kaum luluai ba Elia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

akari. 12 Ma ba iau tar vana kan u, ra Tulungea i ra Luluai na puak vue
u tar ta ra pakana iau tuptup ure; ma damana ba iau pot tadav Akab ma
ina ve, ma pa na tadav u, na doko iau; iau kaum tultul iau ga ru ra Luluai
papa iau ga barmana. 13 Dave, pa di ga ve laka kaugu luluai ta nam iau
ga pait ia ba Iesebel i ga doko ra umana propet kai ra Luluai, ba iau ga
ive tika na mar ta diat ra umana propet kai ra Luluai ta ra ura babang na
vat, a ililima na vinun tai tika na babang, ma ba iau ga tabar diat ma ra
gem ma ra tava? 14 Ma go u biti: Una vana, ma una ve kaum luluai ba Elia
akari; ma na doko iau. 15 Ma Elia i ga biti: Da ra Luluai kai ra lavur kor i
laun, nina ba iau torom tana, ina ve tar iau tana ta go ra bung.
16 Ma Obadia i ga vana upi na barat Akab, ma upi na ve; ma Akab i ga
vana upi na barat Elia. 17 Ma ba Akab i ga gire Elia, Akab i ga biti tana:
U laka nina u vakaina Israel? 18 Ma i ga biti: Pa iau ga ti vakaina Israel;
u iat u ga pait ia, avat ma kaum apik na tarai, tago ava ga piam vue ra
umana vartuluai kai ra Luluai, ma u ga torom ta ra umana Baal. 19 Io,
una vartuluai upi ra tarai Israel par, ma una varurue diat ma ra ivat na
mar ma a ilima na vinun na propet kai Baal, ma ra ivat na mar na propet
kai Asera, nina dia ian ta ra vatar na nian kai Iesebel, urama ta ra luana
Karmel.

A valavalar ta ra ul a luana Karmel

20 Ma Akab i ga vartuluai upi ra tarai Israel par, ma i ga varurue ra
umana propet ta ra ul a luana Karmel. 21 Ma Elia i ga kakari marave ra
tarai, ma i ga biti: Aivia ra bung boko ava vana tamtavivi? Ba ra Luluai
ia God tuna, boina ba avat a mur ia; ma ona Baal i dovot, io, avat a mur
nam. Ma ra tarai pa dia ga bali ia ma ta kopono tinata. 22 Ma Elia i ga
biti mulai pire ra tarai: Iau kaka iau tur valili ta ra umana propet kai ra
Luluai; ma ra umana propet kai Baal a ivat na mar ma a ilima na vinun
diat. 23 I boina ba da tul tar a ura bulumakau pire vevet; diat a pilak pa ta
tikai ta dir, ma diat a poko kadal ia, ma diat a vung mal ia taun ra davai,
ia kaka koko diat a vung ta iap tana; ma ina vaninare nam ta ra tikai, ma
ina vung mal ia taun ra davai, ma pa ina vung ta iap tana. 24 Ma avat a
kail tadav ra iang i kavava god, ma iau ina kail tadav ra iang i ra Luluai,
ma ra god nina ba na torom ma ra iap ia iat God tuna. Ma ra tarai dia
ga biti: Nam ra tinata i boina. 25 Ma Elia i ga biti tai ra umana propet
kai Baal: Avat a pilak value pa tika na bulumakau ure avat, ma avat a
vaninare, tago avat a mangoro; avat a kail tadav ra iang i kavava god,
ia kaka koko avat a vung ra iap tana. 26 Ma dia ga tak pa ra bulumakau
nina di ga tibe, ma dia ga vaninare, ma dia ga kail tadav ra iang i Baal
papa ra malana ma tuk tar ra keake i tur, dari: Baal, una valongore avet.
Ma pa ta nilaina, ma pa ta balbali, ba dia ga malagene kikil ra uguugu
na vartabar. 27 Ma ba ra keake i ga ki tur, Elia i ga kok diat, ma i ga biti:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Avat a manga kukula, tago ia ra god; kan i nununuk, ba kan i vana irai,
ba kan i limlibur, ba kan i vat mat ma da vangun ia. 28 Ma dia ga vangala
ra nilai diat, ma dia ga lovor ra paka i diat ma ra umana banam ma ra
umana rumu, da kadia mangamangana, tuk tar ra gap i ga talolongo ta ra
paka i diat. 29 Ma ba i ga keake ravian, dia ga varvai na propet boko, ma
i ga tuk tar ta ra pakana bung ure ra tinabar na ravian; ma pa ta nilaina,
ma pa ta balbali, ma pa ta na i ga torom ta diat.
30 Ma Elia i ga biti tai ra tarai par: Avat a kakari maravai piragu; ma
ra tarai par dia ga kakari maravai pirana. Ma i ga mal pa ra uguugu na
vartabar kai ra Luluai nina di ga re vue. 31 Ma Elia i ga tak pa a vinun
ma a ivu vat, da ra niluluk na vuna tarai ta ra umana natu i Iakob, nina
ba ra tinata kai ra Luluai i ga tadav ia dari: Da vaiang u ba Israel. 32 Ma
i ga pait ra uguugu na vartabar ure ra iang i ra Luluai ma nam ra umana
vat; ma i ga kal ra tung kikil ra uguugu, nina ba i ga topa ia ba da vung
a ura valavalar na kon tana. 33 Ma i ga vung mal ra davai, ma i ga poko
kadal ra bulumakau, ma i ga vung ia taun ra davai. Ma i ga biti: Avat a
vabuka ra ivat na kulkulup ma ra tava, ma avat a lolonge taun ra tinabar
di tuntun tar ia, ma taun ra davai. 34 Ma i ga biti: Avat a pait ia mulai; ma
dia ga pait ia a vauruana pakana. Ma i ga biti: Avat a pait ia a vautuluna
pakana; ma dia ga pait ia a vautuluna pakana. 35 Ma ra tava i ga alalir
taun ra uguugu, ma ra tung i ga buka bula ma ra tava. 36 Ma ta ra pakana
bung ure ra tinabar na ravian, Elia ra propet i ga kakari maravai, ma i ga
biti: Ea Luluai, ra God kai Abaraam, ma kai Isak, ma kai Israel, boina ba
da nunure ta go ra bung ba u God ati Israel, ma iau kaum tultul nina i ga
pait go ra umana magit ta kaum tinata. 37 Una valongore iau Luluai, una
valongore iau, upi go ra tarai diat a nunure ba u, Luluai, u God tuna, ma
ba u tar pukue mule ra bala i diat.
38 Ma ra iap kai ra Luluai i ga bura, ma i ga vaimur ra tinabar di tuntun
tar ia, ma ra davai, ma ra umana vat, ma ra tobon, ma i ga dum vue ra
tava ta ra tung. 39 Ma ba ra tarai par dia ga gire, dia ga bura timtibum,
ma dia ga biti: A Luluai ia God, a Luluai ia God. 40 Ma Elia i ga biti ta
diat: Avat a kinim ra umana propet kai Baal, ma koko ta tikai ta diat na
lop. Ma ba dia ga tar kinim diat, Elia i ga ben vaur diat ta ra tava alir
Kison, ma i ga doko diat abara.

Elia i araring upi ra bata

41 Ma Elia i ga biti tai Akab: Una tut, ma una ian ma una momo, tago
iau valongore ra ngala na urung na bata. 42 Ma Akab i ga vana pi na ian
ma pi na momo. Ma Elia i ga tutua ta ra ul a luana Karmel, ma i ga bura
timtibum ura ra pia, ma i ga vung ra matana ta ra ura malmalikun na
kauna. 43 Ma i ga biti tai kana tultul: Una tutua, ma una gigira uro na
ta. Ma i ga tutua ma i ga gigira, ma i ga lilikun ma i ga biti: Pa iau gire

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta magit. Ma i ga biti tana: Una vana mulai lavurua na pakana. 44 Ma
ta ra valavuruana pakana i ga biti: Iau gire tika na gobol a bakut i vana
rikai aro ta ra ta, ma i ikilik da ra lapar a lima i ra tutana. Ma Elia i ga
biti: Una vana tadav Akab ma una biti tana: Una vaninare kaum kiki
na vinavana, ma una vana ur, upi koko ra bata na vake u. 45 Ma pa i ga
vavuan ma ra bakut i ga korong, ma ra vuvu i ga tut, ma i ga ngala muka
ra bata. Ma Akab i ga koa ta kana kiki na vinavana, ma i ga vana uro
Iesrel. 46 Ma ra lima i ra Luluai i ga ki taun Elia, ma i ga vi pit ra livuana,
ma i ga vutvut lualua tai Akab tuk uro ta ra mataniolo Iesrel.

Elia i lop uro Koreb

19 1 Ma Akab i ga ve Iesebel ure nam parika nina Elia i ga pait ia,
ma ba i ga doko ra umana propet ma ra pakat na vinarubu. 2 Ma
Iesebel i ga tulue ra tultul pire Elia ma ra tinata dari: Ra umana god diat
a pait ra balbali piragu, ma ra magit i ngala tana, ona ba ningene i vut,
pa ina pait ia ta kaum nilaun da u ga pait ia ta ra nilaun kai ra umana
propet. 3 Ma Elia i ga burut, ma i ga tut, ma i ga lop uro Ber-Seba nina
ba ra pia na pal kai Iuda, ma i ga vana kan kana tultul abara. 4 Ma ia iat
i ga vana uro ta ra bil varogop ma ra vinavana i tika na bung, ma i ga ki
ta ra vavai na nokanoko; ma i ga araring ba na mat, ma i ga biti: I topa
ia: ea Luluai, una tak vue kaugu nilaun tago pa iau boina ta ra umana
tamagu. 5 Ma i ga va ma i ga diop ta ra vavai na nokanoko; ma tika na
angelo i ga bili ia, ma i ga biti tana: Una tut ma una ian. 6 I ga gigira, ma
ea, a gem nina di ga tun ia ta ra lakit na iap ma ra la na tava dir ga ki ta
ra ulalangina. Ma i ga ian ma i ga momo ma i ga va mulai. 7 Ma ra angelo
kai ra Luluai i ga tadav ia a vauruana pakana, ma i ga bili ia ma i ga biti:
Una tut ma una ian, tago ra vinavana na mamat piram. 8 Ma i ga tut, ma
i ga ian ma i ga momo, ma tago ra pal a pakana i ga ongor ma nam ra
nian, i ga vanavana a ivat na vinun na bung na keake ma a ivat na vinun
na bung na marum tuk i ga tadav Koreb ra luana kai God.

9 Ma i ga pot ta ra babang na vat, ma i ga ki ie; ma ra tinata kai ra
Luluai i ga tadav ia, ma i ga biti tana: Upi ra ava u ki ati, Elia? 10 Ma i ga
biti: Iau tar manga ongor ure ra Luluai ra God kai ra lavur kor; tago ra
tarai Israel dia tar vatamam vue kaum kunubu, ma dia tar re vue kaum
umana uguugu na vartabar, ma dia tar doko kaum umana propet ma
ra pakat na vinarubu; ma iau kaka iau ki valili, ma dia mainge ba diat
a doko iau bula. 11 Ma i ga biti: Una irop, ma una tur ta ra ul a luana ta
ra luaina mata i ra Luluai. Ma ea, ra Luluai i tar bolo, ma ra vuvu nina i
ngala ma i dekdek i ga pelegi ra lualuana ma i ga pamar gigi ra umana
vat ta ra luaina mata i ra Luluai; ma ra Luluai pa i ga ki ta ra vuvu; ma
namur ta ra vuvu i ga guria; ma ra Luluai pa i ga ki ta ra guria; 12 ma
namur ta ra guria a iap; ma ra Luluai pa i ga ki ta ra iap; ma namur ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra iap a rurunga i vovovon. 13 Ma ba Elia i ga valongore, i ga turup ra
matana ma kana olovoi, ma i ga irop, ma i ga tur ta ra mata na babang.
Ma ea, a nilai tikai i ga tadav ia, ma i biti: Upi ra ava u ki ati, Elia? 14 Ma
i ga biti: Iau tar manga ongor ure ra Luluai ra God kai ra lavur kor; tago
ra tarai Israel dia tar vatamam vue kaum kunubu, ma dia tar re vue
kaum umana uguugu na vartabar, ma dia tar doko kaum umana propet
ma ra pakat na vinarubu; ma iau kaka iau ki valili, ma dia mainge ba
diat a doko iau bula.

15 Ma ra Luluai i ga biti tana: Una lilikun, ma una mur ra nga ta ra
bil Damasko; ma ba una pot abara, una ku Kasael upi na king ure Siria;
16 ma una ku Ieu natu i Nimsi pi na king ure Israel; ma una ku Elisa natu
i Sapat ra te Abel-Mekola pi na kia vue u ta ra tiniba na propet. 17 Ma
namur, nina i lop kan ra pakat na vinarubu kai Kasael, Ieu na doka; ma
nina i lop kan ra pakat na vinarubu kai Ieu, Elisa na doka. 18 la kaka ina
valaun lavurua na arip na marmar na tarai Israel upi kaugu, nina ba pa
dia ga va timtibum tadav Baal, ma nina ba pa dia ga galum ia.

A nioro pire Elisa

19 Ma Elia i ga vana, ma i ga tikan tadav Elisa natu i Sapat, ma i ga
tia ipipuk ma a ura vinun ma a ivat na bulumakau, a ururua, ma ia iat i
ga ipuk ma ra ura mutuaina. Ma ba Elia i ga tadav ia, i ga vue tar kana
olovoi tana. 20 Ma i ga nur vue kana umana bulumakau, ma i ga vut mur
Elia, ma i ga biti: Una tul tar iau ba ina galum tamagu ma nagu, ma
namur ina mur u. Ma i ga biti tana: Una talil mulai; tago ava iau ga pait
ia piram? 21 Ma i ga lilikun kan kana nimur pirana, ma i ga tak pa ra ura
bulumakau, ma i ga doko dir, ma i ga kabalane dir ta ra iap nina i ga pait
ia ma ra davai na ipipuk, ma i ga tabar ra tarai me, ma dia ga ian. Namur
i ga tut, ma i ga murmur Elia, ma i ga toratorom pirana.

Akab i uvia pa ra tarai Siria

20 1 Ma Ben-Adad ra king Siria i ga varurue kana loko na tarai na
vinarubu; ma a utul a vinun ma a ura king dia ga varait me, ma
ra umana os ma ra umana kiki na vinavana ure ra vinarubu; ma i ga tut
ure Samaria. ma i ga tur vartakalat bat ia. 2 Ma i ga tulue ra umana tultul
pire Akab ra king Israel ta ra bala na pia na pal, ma i ga biti tana: Ben-
Adad i biti dari: 3 Kaugu iat kaum silva ma kaum goled, ma kaum umana
vavina ma ra umana metek, na natum. 4 Ma ra king Israel i ga biti: Na da
kaum tinata kaugu luluai ra king; una kure iau ma nam parika ba kaugu.

5 Ma ra umana tultul dia ga lilikun mulai ma dia ga biti: Ben-Adad i
biti dari: A dovot iau ga vartuluai piram ba una tul tar kaum silva, ma
kaum goled, ma kaum umana vavina, ma ra umana natum; 6 ia kaka
ningene ta ra pakana bung dari ina tulue kaugu umana tultul, ma diat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a pepeng ta ra kubam ma ta ra kuba i kaum umana tultul; ma nina ra
magit diat a gire ma diat a mainge diat a vatur ia ma diat a tak pa ia.
7 Ma ra king Israel i ga ting pa ra umana patuana na gunan, ma i ga
biti: Gire, go ra tutana i nuk upi ra kaina magit; tago i ga vartuluai
piragu upi kaugu umana vavina, ma ra umana natugu, ma kaugu silva,
ma kaugu goled, ma pa iau ga muie. 8 Ma ra umana patuana ma ra tarai
par dia ga biti tana: Koko una valongore ma koko una mulaot. 9 Damana
i ga biti tai ra umana tultul kai Ben-Adad: Avat a ve kaugu luluai ra king,
Iau kaum tultul, ma iau ki na vaninara upi ina pait ot pa kaum luaina
nilul,, ma go ra nilul pa ina pait ia. Ma ra umana tultul dia ga vana upi
diat a kap mule ta tinata pirana.
10 Ma Ben-Adad i ga tulue go ra tinata pirana: Ra umana god diat a
pait ra balbali piragu ma ra magit i ngala tana, gala ra tobon Samaria
na topa ra tarai dia mur iau upi tikatikai na vatur vake ta ginagu tana.
11 Ma ra king Israel i ga bali ia, ma i ga biti: Avat a ve, Nina i ule kana
vargal koko na vavagia pa ia iat mulai da nina i ele vue. 12 Ma Ben-Adad
i ga valongore go ra varvai ba diat ma ra umana king dia ga momo ta
ra umana pal na turturup, ma i ga biti tai kana umana tultul: Avat a tur
tatamiai. Ma dia ga tur tatamiai ure ra pia na pal.
13 Ma tika na propet i ga tadav Akab ra king Israel ma i ga biti: Ra
Luluai i biti dari: U tar gire laka go ra ngala na kor? Ea, ina nur tar ia
piram ta go ra bung; ma una nunure ba iau ra Luluai. 14 Ma Akab i ga
biti: Tai to ia? Ma i ga biti: Ra Luluai i biti dari: Da pait ia ma ra tarai
nina dia ga varagur ma ra umana luluai na papapar. Ma Akab i ga biti:
Ma to ia na tur pa ra vinarubu? Ma ra propet i ga biti: U iat.
15 Ma Akab i ga luk ra umana barmana nina dia ga varagur ma ra
umana luluai na papapar, ma dia ga a ura mar ma a utul a vinun ma a
urua; ma namur i ga varurue ra tarai Israel ma dia ga lavurua na arip
na marmar. 16 Ma dia ga irop kan ra pia na pal ba ra keake i ki tur. Ma
Ben-Adad i ga longlong vanavana ma ra nimomo tava longlong ta ra
umana pal na turturup, diat ma ra utul a vinun ma a ura king nina dia ga
tur maravut ia. 17 Ma ra umana barmana kai ra umana luluai na papapar
dia ga irop lua; ma Ben-Adad i ga tulue ta umana upi diat a makila. ma
di ga ve ba ta umana dia tar irop maro Samaria. 18 Ma i ga biti: Gala dia
pot ma ra malmal, da kinim vake diat; ba gala dia pot upi ra vinarubu,
da kinim vake diat. 19 Ma ra tarai na vinarubu dia ga mur ra umana
barmana kai ra umana luluai na papapar nina dia ga irop kan ra pia na
pal. 20 Ma tikatikai i ga doko tika na tutana; ma ra tarai Siria dia ga lop,
ma ra tarai Israel dia ga korot mur diat; ma Ben-Adad ra king Siria i ga
lop ta ra os, diat ma ra umana tena kiki os. 21 Ma ra king Israel i ga irop
ma i ga ubu vake ra umana os ma ra umana kiki na vinavana, ma i ga
peal ra tarai Siria nina di ga doko diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

22 Ma ra propet i ga tadav ra king Israel, ma i ga biti tana: Una lilikun
ma una vadekdek kaum tarai na vinarubu, ma una balaure, tago ta ra
kalamana kilala ra king Siria na tut ure u.
23 Ma ra umana tultul kai ra king Siria dia ga biti tana: Kadia umana
god diat a umana god na lualuana ka, damana dia ga ongor ta dat; gala
da varubu ma diat ta ra taman, gala dat a ongor ta diat. 24 Ma i boina
ba una pait ra dari: Una kia vue ra umana king tikatikai ma ra umana
luluai na vinarubu; 25 ma una varurue kaum ta loko na tarai na vinarubu
varogop ma nam dia ga virua, ma tika na os na kia tika na os, ma tika
na kiki na vinavana ure ta tika na kiki na vinavana; ma dat a varubu ma
diat ta ra taman, ma a dovotina dat a ongor ta diat. Ma Ben-Adad i ga
valongore ra nilai diat, ma i ga torom tana.
26 Ma ta ra kalamana kilala Ben-Adad i ga varurue ra tarai Siria, ma i
ga vana uro Apek upi na varubu ma Israel. 27 Ma di ga varurue ra tarai
Israel, ma di ga vaninare ra adia nian. ma dia ga vana upi diat a varubu
ma diat; ma ra tarai Israel dia ga ki pit aro na lua ta diat da ra ura kikil
na nat na me; ma ra tarai Siria dia ga kor ta ra gunagunan.
28 Ma ra tutana kai God i ga tadav ra king Israel, ma i ga biti: A Luluai
i biti dari: Tago ra tarai Siria dia ga biti, a Luluai ia ra god na lualuana
ka, ma vakir ia ra god na malamale, damana ina nur tar go ra ngala na
kor piram, ma avat a nunure tana ba iau ra Luluai. 29 Ma nam ra ura loko
na tarai na vinarubu dia ga tur tatamiai ta ra lavurua na bung. Ma ta ra
valavuruana bung dia ga varubu muka, ma ra tarai Israel dia ga doko
tika na mar na arip na marmar na tarai na vinarubu Siria nina dia ga
vanavana ma ra kau i diat. 30 Nam dia ga laun valili dia ga lop uro ra pia
na pal Apek; ma ra liplip na vat i ga bura taun a ura vinun ma lavurua na
arip na marmar ta diat.
Ma Ben-Adad i ga lop ta ra bala na pia na pal ma i ga parau aro iat
tai tika na bagialar. 31 Ma kana umana tultul dia ga biti tana: Ave ga tar
valongore ba ra umana king kai ra tarai Israel ra umana tena varmari
diat; boina ba dat a vi pit ra livua i dat ma ra mal na tabun, ma dat a vi
ra ulu i dat ma ra umana vinau, ma dat a vana tadav ra king Israel; kan
na valaun u. 32 Damana dia ga vi pit ma ra mal na tabun, ma dia ga vi ra
ulu i diat ma ra umana vinau, ma dia ga pot pire ra king Israel, ma dia
ga biti: Ben-Adad kaum tultul i biti, Iau lul u upi kaugu nilaun. Ma Akab
i ga biti: Dave, i laun boko? Turagu nam. 33 Ma ra tarai dia ga valongore
ilam ia, ma dia ga ongor pi diat a nunure lulut ia ba go iat ra nuknukina;
damana dia ga biti: Maia, Ben-Adad turam iat. Ma Akab i ga biti: Avat
a ben ia uti. Ma ba Ben-Adad i ga pot tadav ia, i ga ting pa ia pi na koa
ta kana kiki na vinavana. 34 Ma Ben-Adad i ga biti tana: Ina tul tar mule
piram nam ra umana pia na pal nina tamagu i ga kale pa ia tai tamam.
ma una vatur vake ta umana nga aro Damasko da tamagu i ga vatur vake

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

aro Samaria. Ma Akab i ga biti: Ina pala vue u ure go ra kunubu. Damana
dir ga pait ra kunubu me, ma i ga pala vue.
35 Ma tikai ta ra kikil na propet i ga tata ma ra tinata kai ra Luluai pire
tika na talaina dari: Iau lul u ba una ubu iau. Ma ra tutana i ga ole ba na
ub ia. 36 Ma i ga biti tana: Tago pa u tar torom ta ra nilai ra Luluai, ba
una vana kan iau a leon na doko u. Ma ba i ga vana kan ia, tika na leon
i ga tadav ia ma i ga doka. 37 Namur i ga tadav ta ra tikai, ma i ga biti:
Iau lul u ba una ubu iau. Ma ra tutana i ga ub ia, ma i ga kinkin. 38 Ma
ra propet i ga vana, ma i ga tuba ra matana ma ra mal pi na vaenana ra
pal a matana me, ma i ga ki ung pa ra king ta ra nga. 39 Ma ba ra king
i ga bolo, i ga oro ra king ma i ga biti: Kaum tultul i tar ki livuan ta ra
vinarubu, ma tika na tutana i kap ra vilavilau piragu, ma i biti, Una
mono bat go ra tutana, ma ona na lop una kul kana nilaun ma kaum
nilaun, ba una varkul ure ma tika na talant na silva. 40 Ma ba kaum tultul
i varvakai vurvurbit, i lop. Ma ra king Israel i ga biti tana: Na damana
ra varkurai ure u; u iat u tar kure. 41 Ma i ga tak lulut vue ra mal kan ra
matana; ma ra king i ga nailam ia ba ia tikai ta diat ra umana propet.
42 Ma ra propet i ga biti tana: Ra Luluai i biti dari: Tago u tar pala vue
ra tutana nina iau tar vakilang ia ba na virua, damana da tak vue kaum
nilaun ure kana nilaun, ma kaum tarai ure kana tarai. 43 Ma ra king
Israel i ga vana uro Samaria tadav ra kubana, ma i ga kankan ma i ga
mamat ra nuknukina.

Akab ma ra uma na vain kai Nabot

21 1 Ma Nabot ra te Iesrel i ga vatur vake ra uma na vain aro
Iesrel, ma i ga varlangunai ma ra kuba i Akab ra king Samaria.
2 Ma Akab dir ga tata ma Nabot ma i ga biti: Una tul tar kaum uma na
vain piragu, upi ina vatur vake ure ra uma na igir, tago i ki maravai ta
ra kubagu; ma ina tul tar ra uma na vain i boina tana piram, ba gala
u mainge, ina kul ia ma ra mani. 3 Ma Nabot i ga biti tai Akab: I tabu
piragu tai ra Luluai pi ina tul tar ia piram nina iau ga kale pa ia tai
kaugu umana patuana.
4 Ma Akab i ga ruk ta ra kubana, ma i ga kankan ma i ga mamat ra
nuknukina ure ra tinata kai Nabot ra te Iesrel pirana; i vuna tago i
ga biti: Pa ina tul tar ia piram nina iau ga kale pa ia tai kaugu umana
patuana. Ma i ga va ta kana vava, ma i ga pukue ra matana, ma i ga ole
ra nian. 5 Ma Iesebel kana taulai i ga tadav ia ma i ga biti tana: Ta ra ava
i mamat ra tulungeam ba pa u en ta magit? 6 Ma i ga biti tana: Tago iau
ga tata pire Nabot ra te Iesrel, ma iau ga biti tana, Ina kul kaum uma na
vain ma ra mani, ba ona u mainge ina bali ia ma ta enana uma na vain;
ma i ga biti, Pata, pa ina tul tar kaugu uma na vain piram. 7 Ma Iesebel
kana taulai i ga biti: Dave, pa u kure laka ra gunan Israel? Una tut, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

una ian, ma una gugu; ina tul tar ra uma na vain kai Nabot ra te Iesrel
piram.
8 Ma i ga tumu ta umana buk ta ra iang i Akab, ma i ga vabulit bat
diat ma kana vakilang, ma i ga tulue diat tadav ra umana patuana ma
ra umana luluai nina dia ga ki varurung ma Nabot ta kana pia na pal.
9 Ma i ga tutumu dari ta nam ra umana buk: Avat a kubu ra vinevel, ma
avat a vaki Nabot arama livuan ta ra tarai; 10 ma avat a tibe ta ura tutana
vakuku pi dir a takun vavaongo pa ia, ma dir a biti: U tar vul God ma ra
king. Namur avat a puak vue, ma avat a tupar ia pi na mat.
11 Ma ra tarai ta kana pia na pal, a umana patuana ma ra umana luluai
ta kana pia na pal, dia ga pait muka nam Iesebel i ga vartuluai pire diat
ure ta kana umana buk. 12 Dia ga kubu ra vinevel, ma dia ga vaki Nabot
urama livuan ta ra tarai, 13 ma ra ura tutana vakuku dir ga pot ma dir ga
ki ta ra luaina matana; ma ra ura tutana vakuku dir ga takun Nabot ta
ra luaina mata i ra tarai, ma dir ga biti: Nabot i ga vul God ma ra king.
Ma dia ga puak vairop vue Nabot, ma dia ga tupar ia ma ra umana vat,
ma i ga mat. 14 Ma di ga tulue ra varvai pire Iesebel dari: Di tar tupar
Nabot, ma i tar virua. 15 Ma ba Iesebel i ga valongore ba di ga tar tupar
Nabot, ma i ga tar virua, Iesebel i ga biti tai Akab: Una tut, ma una kale
pa ra uma na vain kai Nabot ra te Iesrel, nina ra uma i ga ole ba na ivure
piram ure ra mani; tago Nabot pa i laun, i tar mat: 16 Ma ba Akab i ga
valongore ba Nabot i ga tar mat, Akab i ga tut upi na vana ur tar ta ra
uma na vain kai Nabot ra te Iesrel, upi na kale pa ia.
17 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Elia ra te Tisbe, ma i biti: 18 Una
tut, ma una vana ur upi una barat Akab ra king Israel, nina i ki Samaria;
go i ki ta ra uma na vain kai Nabot, tago i tar vana tana upi na kale pa ia.
19 Ma una tata pirana, ma una biti: Ra Luluai i biti dari: U tar vardodoko
laka, ma u tar kakalai laka? Ma una biti bula pirana: Ra Luluai i biti
dari: Ta nam ra pakana pia ba ra umana pap dia ga dam ra gapu i Nabot
tana, ra umana pap diat a dam ra gapum iat boko tana. 20 Ma Akab i ga
biti tai Elia: U tar tikan tadav iau laka, u kaugu ebar? Ma i ga biti: Iau
tar tikan tadav u, tago u ga ivure u iat mulai ure nam i kaina ta ra luaina
mata i ra Luluai. 21 Ina vakaina u, ma ina rubat vue u, ma ina nila vue
ra umana tutana par ta ra apik na tarai kai Akab, ra umana vilavilau ma
nina i langalanga tai Israel. 22 Ma ina vaki kaum apik na tarai pi na da ra
apik na tarai kai Ieroboam natu i Nebat,, ma da ra apik na tarai kai Basa
natu i Akia, ure ra magit u ga vakankan iau me, ma tago u ga varirap
Israel upi ra kaina. 23 Ma ra Luluai i ga tata bula ure Iesebel, ma i biti:
Ra umana pap diat a en ra paka i Iesebel ta ra langun Iesrel. 24 Nam ta ra
apik na tarai kai Akab ba i mat ta ra bala na pia na pal ra umana pap diat
a en ia; ma nina i mat ta ra bala na vura ra umana beo liuliu diat a en ia.
25 (Pa ta tikai mulai i ga ivure ia iat mulai pi na pait ra magit i kaina ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

luaina mata i ra Luluai da Akab, nina Iesebel kana taulai i ga vararak ia
ure ra kaina. 26 Ma i ga pait ra magit i bilak ba i ga lotu tadav ra umana
tabataba da ra mangamangana kai ra tarai Amor nina ra Luluai i ga korot
vue diat kan ra luaina mata i ra tarai Israel.)
27 Ma ba Akab i ga valongore go ra umana tinata, i ga rada kana umana
mal, ma i ga mal ma ra mal na tabun, ma i ga vevel, ma i ga va ta ra mal
na tabun, ma i ga vanavana vovovon ika. 28 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga
tadav Elia ra te Tisbe, ma i biti: 29 U gire laka ba Akab i vaikilik pa mule
ta ra luaina matagu? Tago i vaikilik pa mule ta ra matagu, pa ina tulue ra
kaina ta kana bungbung na nilaun; ia kaka ta ra umana bung kai natuna
ina vakaina kana apik na tarai.

Mikaia i tata na propet ure ra bunura kai Akab dir ma Ieosapat
(2 Tutu 18:2-34)

22 1 Ma Siria ma Israel dir ga ki na malmal a utul a kilala. 2 Ma ta ra
vautuluna kilala, Ieosapat ra king Iuda i ga vana ur tadav ra king
Israel. 3 Ma ra king Israel i ga biti tai kana umana tultul: Ava nunure laka
ba Ramot-Gilead kadat. ma da kiki vakuku ka, ma pa da kap valilikun pa
ia tai ra king Siria? 4 Ma i ga biti tai Ieosapat: Dave, dor a tut ure Ramot-
Gilead? Ma Ieosapat i ga biti tai ra king Israel: Io, dor. kaugu tarai na da
kaum tarai, kaugu umana os diat a da kaum umana os.
5 Ma Ieosapat i ga biti tai ra king Israel: Boina ba ta go ra bung una
matoto ta ra tinata kai ra Luluai. 6 Ma ra king Israel i ga oro varurue ra
umana propet da ra ivat na mar na tutana, ma i ga biti ta diat: Dave, ina
tut ure Ramot-Gilead ba pata? Ma dia ga biti: Una tut ure, tago ra Luluai
na nur tar ia ta ra lima i ra king. 7 Ma Ieosapat i ga biti: Dave, pa ta enana
propet mulai kai ra Luluai ati, upi dat a matoto tana? 8 Ma ra king Israel
i ga biti tai Ieosapat: Tika na tutana boko nina ba i topa ia ba da matoto
tai ra Luluai tana, Mikaia natu i Imla; ia kaka iau milmilikuane, tago pa
i vaarike ta boina ure iau, a kaina ka. Ma Ieosapat i ga biti: Koko ra king
na biti damana. 9 Ma ra king Israel i ga vartuluai upi tika na tultul, rua i
ga biti: Una ben lulut pa Mikaia natu i Imla uti.
10 Ma ra king Israel dir ma Ieosapat ra king Iuda dir ga ki ta kadir kiki
na king tikatikai ta ra bala na taman maravai ta ra mataniolo Samaria, ma
dir ga mong ma ra umana mal na king; ma ra umana propet dia ga tata na
propet ta ra luaina mata i dir. 11 Ma Sedekia natu i Kenana i ga pait kana ta
umana ram ma ra palariam, ma i ga biti: Ra Luluai i biti dari: Una tulan vue
ra tarai Siria ma go diat, ma na tuk tar diat a ga panie. 12 Ma i ga damana
ra tinata kai ra umana propet par, ma dia ga biti: Una tut ure Ramot-Gilead,
ma una uvia pa ia; tago ra Luluai na nur tar ia ta ra lima i ra king.
13 Ma ra tultul nina i ga vana upi Mikaia i ga biti tana: Ea, i kopono ko
ra tinata kai ra umana propet ba ra boina na tadav ra king; iau lul u ba

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaum tinata na varogop ma kadiat, ma una vatang ta boina ure ra king.
14 Ma Mikaia i ga biti: Da ra Luluai i laun, nam ba ra Luluai na tatike tagu
nam iat ina vaarike. 15 Ma ba i ga pot tadav ra king, ra king i ga biti tana:
Mikaia, dave, avet a tut ure Ramot-Gilead ba pata? Ma i ga biti tana: Una
tut ure, ma una uvia pa ia; ma ra Luluai na nur tar ia ta ra lima i ra king.
16 Ma ra king i ga biti tana: Aivia ra pakana ina vargat u ba una vaarike
ra dovotina ka ta ra iang i ra Luluai? 17 Ma i ga biti: Iau ga gire Israel par
nina di ga korot varbaiane diat ta ra lualuana, da ra umana sip nina pa
kadia ta tena varbalaurai; ma ra Luluai i ga biti: Pa kadia ta luluai; boina
ba ra tarai par tikatikai diat a lilikun ta ra kubakuba i diat ma ra malmal.
18 Ma ra king Israel i ga biti tai Ieosapat: Dave, pa iau ga ve u laka ba
pa na vaarike ta boina ure iau, ta kaina ka? 19 Ma Mikaia i ga biti bula:
Ea, una valongore ra tinata kai ra Luluai; iau ga gire ra Luluai i kiki ta
kana kiki na king, ma ra lavur kor ra bala na bakut dia ga tur ta ra papar
a limana tuna, ma ra papar a mairana. 20 Ma ra Luluai i ga biti: To ia na
tuam pa Akab upi na tut ure Ramot-Gilead upi na virua abara? Ta tikai i
ga vatang go, ma ta ra tikai i ga vatang nam. 21 Ma tika na tulungen i ga
tur rikai ta ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga biti: Ina tuam pa ia. 22 Ma
ra Luluai i ga biti tana: Ma una pait davatane? Ma i ga biti: Ina vana, ma
ina da ra vaongo na tulungen ta ra ngie i kana umana propet par. Ma ra
Luluai i ga biti: Una tuam pa ia, ma una pait valar pa ia bula; una vana,
ma una pait ia. 23 Io, ra Luluai i tar varuk ra vaongo na tulungen ta ra
ngie i go kaum umana propet par; ma ra Luluai i tar tatike ra kaina ure
u.
24 Ma Sedekia natu i Kenana i ga kakari maravai ma i ga par ra
pagupagu na ngie i Mikaia, ma i ga biti: A Tulungea i ra Luluai i tar vana
uve kan iau pi na tata piram? 25 Ma mikaia i ga biti: Una kapa ta nam ra
bung ba una ruk tai ta bagialar aro iat upi una parau tana. 26 Ma ra king
Israel i ga biti: Avat a ben pa Mikaia pire Amon ra luluai na pia na pal,
ma tadav Ioas natu i ra king; 27 ma avat a biti: Ra king i biti ba da varuk
go ra tutana ta ra pal na banubat, ma da tabar ia ma ta ik a nian ma ta ik
a tava ka, tuk tar ina lilikun mulai ma ra malmal. 28 Ma Mikaia i ga biti:
Gala una lilikun muka ma ra malmal, gala ra Luluai pa i ga tata tagu. Ma
i ga biti: Avat a tarai par, avat a valongore.
29 Ma ra king Israel ma Ieosapat ra king Iuda dir ga tut ure Ramot-
Gilead. 30 Ma ra king Israel i ga biti tai Ieosapat: Ina mal ma ta enana
mal, ma ina varubu ta ra vinarubu; ma una mal ma kaum umana mal
iat. Ma ra king Israel i ga mal ma ta enana mal, ma i ga vana tar ta ra
vinarubu. 31 Ma ra king Siria i ga vartuluai pire kana utul a vinun ma a
ura luluai nina dia ga kure kana umana kiki na vinavana, ma i ga biti:
Koko avat a varubu ka ma ra ikilik ba ma ra ngala, avat a varubu ka ma
ra king Israel. 32 Ma ba ra umana luluai nina dia ga kure ra umana kiki

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na vinavana dia ga gire Ieosapat, dia ga biti: A dovotina a king Israel
nam; ma dia ga vana irai upi diat a varubu me; ma Ieosapat i ga kukula.
33 Ma ba ra umana luluai dia ga gire ba vakir ia ra king Israel, pa dia ga
korot mule.
34 Ma tika na tutana i ga poponok vakuku ma kana panak, ma kana pu
i ga go ra king Israel ta ra varpakan ta ra ongaongoi; ma ra king i ga biti
tai nina i ga kure kana kiki na vinavana: Una lilikun, ma una kap vue
iau kan ra vinarubu, tago iau tar kinkin. 35 Ma ra vinarubu i ga ongor ta
nam ra bung; ma di ga tukal ra king ta kana kiki na vinavana, ma dia ga
varubu ma ra tarai Siria ta ra luaina matana, ma ta ra ravian i ga mat;
ma ra gap i ga alir kan ra baba tar ta ra ruarua na kiki na vinavana.
36 Ma ba ra keake i papait na vana ba di ga oraoro dari livuan ta ra tarai
na vinarubu: A tarai par diat a vana ta kadia pia na pal tikatikai, ma
ta kadia gunan tikatikai. 37 Damana ra king i ga mat, ma di ga kap ia
uro Samaria; ma dia ga punang ra king aro Samaria. 38 Ma dia ga puk
vagomgom ra kiki na vinavana maravai ta ra lum aro Samaria, nina ra
umana paiga na vavina dia ga gumu tana; ma ra umana pap dia ga dam
ra gapuna, da ra tinata kai ra Luluai nina i ga tatike.
39 Ma ra umana enana papalum kai Akab, ma ra lavur magit i ga pait
ia, ma ra pal nina i ga pait ia ma i ga mar ia ma ra loko na elepant, ma
ra umana pia na pal nina i ga pait diat, pa di ga tumu diat vang ta ra
buk na tutumu vakai ure ra umana king Israel? 40 Ma di ga vadiop Akab
varurung ma ra umana tamana; ma Akasia natuna i ga kia vue ta ra kini
na king.

Ieosapat 1 ki na king
(2 Tutu 20:31–21:1)

41 Ma Ieosapat natu i Asa i ga tur pa ia pi na king ure Iuda ta ra
vaivatina kilala ta ra kini na king kai Akab ra king Israel. 42 Ieosapat i ga
utul a vinun ma a ilima kana kilala na nilaun ba i ga tur pa ia pi na king,
ma i ga ki na king arama Ierusalem a ura vinun ma a ilima na kilala. A
iang i tinata Asuba natu i Silki. 43 I ga mur ra mangamangana par kai
Asa tamana; pa i ga vana irai kan ia, ma i ga pait nam ba i takodo ta ra
luaina mata i ra luluai; ia kaka pa di ga tak vue boko ra umana tavul a
lotu; ra tarai dia ga pait boko ra tinabar ma dia ga tun ra bulit i ang na
katkat ta ra umana tavula a lotu. 44 Ma Ieosapat i ga ki na malmal ma ra
king Israel.
45 Ma ra umana enana papalum kai Ieosapat, ma kana ngala na niuvia,
ma kana umana vinarubu, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu
vakai ure ra umana king Iuda? 46 Ma i ga tul vue ra umana igoro na
tutana ma ra umana igoro na vavina na lotu vakuku, nina dia ga ki boko
papa ra e kai tamana Asa kan ra gunan. 47 Pa ta king i ga ki Edom ta nam

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra e; ta tika na luluai i ga ki na varkurai. 48 Ieosapat i ga pait ta umana
parau maro Tarsis upi diat a vana uro Opir upi ra goled; ma pa dia ga
vana, tago ra umana parau dia ga virua aro Esion-Geber. 49 Ma Akasia
natu i Akab i ga biti tai Ieosapat: Iau lul u ba kaugu umana tultul diat
a varagur ma kaum umana tultul ta ra umana parau. Ma Ieosapat pa
i ga mulaot i tana. 50 Ma di ga vadiop Ieosapat varurung ma ra umana
tamana, ma di ga punang ia varurung ma ra umana tamana ta ra pia na
pal kai David, kana ngala; ma Ieoram natuna i ga kia vue ta ra kini na
king.

Akasia i ki na king Israel

51 Akasia natu i Akab i ga tur pa ia pi na king ure Israel aro Samaria ta
ra kilala a vinun ma lavurua ta ra kini na king kai Ieosapat ra king Iuda,
ma i ga ki na king ure Israel a ura kilala. 52 Ma i ga pait nam i ga kaina
ta ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga mur ra mangamangana kai tamana,
ma ra mangamangana kai tinana, ma ra mangamangana kai Ieroboam
natu i Nebat nina i ga varirap Israel upi ra kaina. 53 I ga toratorom tai
Baal, ma i ga lotu tadav ia, ma ga vakankan ra Luluai ra God kai Israel,
da nam parika tamana i ga pait ia.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A VAURUANA BUK URE RA UMANA KING

Akasia i mat

1 1 Ma ba Akab i ga tar mat, Moab i ga tut na varpiam ure Israel. 2 Ma
Akasia i ga bura ba kan ra mata na kalangar ta kana bagialar arama
liu ta ra kubana aro Samaria, ma i ga mait; ma i ga tulue ta umana tultul,
ma i ga biti ta diat: Avat a vana ma avat a matoto tai Baal-Sebub ra god
kai Ekron ba ina langalanga mulai kan go ra minait. 3 Ma ra angelo kai ra
Luluai i ga biti tai Elia ra te Tisbe: Una tut, ma una barat ra umana tultul
kai ra king Samaria, ma una biti ta diat: Dave, pa ta God i ki Israel pi ava
vana pi avat a matoto tai Baal-Sebub ra god kai Ekron? 4 Ra tinata kai ra
Luluai i dari: Pa una tut mulai kan kaum vava nina u ki tana, a dovotina
una mat. Ma damana Elia i ga vana.

5 Ma ra umana tultul dia ga lilikun pire ra king, ma i ga biti ta diat:
Ta ra ava vang ava lilikun? 6 Ma dia ga biti tana: Tika na tutana i barat
avet, ma i biti ta vevet: Avat a vana, avat a lilikun tadav ra king nina i
tulue avat, ma avat a biti tana: Ra Luluai i biti dari: Dave, pa ta God vang
i ki Israel ba u vartuluai upi da matoto tai Baal-Sebub ra god kai Ekron?
Damana pa una tut kan kaum vava nina u va tana, a dovotina una mat.
7 Ma i ga biti ta diat: A mangana tutana ava nam nina i barat avat, ma i
varvai dari? 8 Ma dia ga biti tana: I mong ma ra mal ivivuna, ma i vi pit
ma ra pal a vavaguai ta ra livuana. Ma i ga biti: Elia iat, ra tutana Tisbe.

9 Ma ra king i ga tulue tika na luluai ma kana ilima na vinun na tutana
upi ia. Elia i ga ki ta ra ul a buana, ma ra luluai i ga vana tadav ia, ma i
ga biti tana: Ea, u ra tutana kai God, ra king i biti ba una vana ur. 10 Ma
Elia i ga biti tai ra luluai: Ona iau a tutana kai God, boina ba ra iap na
vana ba marama ra bakut ma na vaimur avat ma kaum ilima na vinun
na tutana. Ma ra iap i ga vana ba marama ra bakut, ma i ga vaimur diat
ma kana ilima na vinun na tutana. 11 Ma ra king i ga tulue mule ta enana
luluai ma kana ilima na vinun na tutana. Ma i ga tata ma i ga biti tana:
Ea, u ra tutana kai God, ra king i tar biti ba una vana ur lulut. 12 Ma Elia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i ga biti ta diat: Ona iau a tutana kai God, boina ba ra iap na vana ba
marama ra bakut ma na vaimur avat ma kaum ilima na vinun na tutana.
Ma ra iap kai God i ga vana ba marama ra bakut, ma i ga vaimur diat ma
kana ilima na vinun na tutana. 13 Ma ra vautuluna pakana i ga tulue ta ra
tika na luluai ma kana ilima na vinun na tutana. Ma ra vautuluna luluai i
ga pot, ma i ga bura timtibum ta ra luaina mata i Elia, ma i ga kail tadav
ia, ma i ga biti: Ea, u ra tutana kai God, iau lul u ba kaugu nilaun ma ra
nilaun kai go kaum ilima na vinun na tultul diat a ngatngat ta ra luaina
matam. 14 A iap marama ra bakut i tar vana ba, ma i tar vaimur nam ra
ura luluai ma kadir ililima na vinun na tutana nina dia tar pot lua ta
vevet; boina ba kaugu nilaun na ngatngat ta ra luaina matam. 15 Ma ra
angelo kai ra Luluai i ga biti tai Elia: Una vana ur varurung me, koko
una burutue. Ma i ga tut, ma dir ga varagur me tadav ra king. 16 Ma i ga
biti tana: A Luluai i biti dari: Tago u tar tulue ta umana tultul upi diat a
matoto tai Baal-Sebub ra god kai Ekron, (dave pa ta God i ki Israel vang
upi da matoto ure kana tinata?) damana pa una tut mulai kan kaum vava
nina u va tana, a dovotina una mat.

17 Ma i ga mat da ra tinata kai ra Luluai nina Elia i ga tatike. Ma Ioram
turana i ga kia vue ta ra kini na king tago pa ta natuna. I ga tur pa ia
pi na king ta ra vauruana kilala kai Ieoram natu i Ieosapat ra king Iuda.
18 Ma ra umana enana magit nina Akasia i ga pait ia, pa di ga tumu diat
vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king Israel?

God i kap vue Elia urama ra bala na bakut

2 1 Ma ba i ga ot ra bung nina ba God na kap vue Elia urama ra bala
na bakut ta ra kalivuvur, Elia dir ga varagur ma Elisa maro Gilgal.
2 Ma Elia i ga biti tai Elisa: Una ngo pit ati, iau lul u, tago ra Luluai i ga
tulue iau uro iat Betel. Ma Elisa i ga biti: Da ra Luluai i laun, ma da u
iat u laun, pa ina vana kan u. Ma dir ga vana uro Betel. 3 Ma diat ta ra
kikil na propet aro Betel dia ga pot tadav Elisa, ma dia ga biti tana: Pa u
nunure laka ba ra Luluai na tak vue kaum luluai ta go ra bung? Ma i ga
biti: Iau nunure, avat a ki mut uka. 4 Ma Elia i ga biti tana: Elisa, iau lul
u ba una ngo pit ati, tago ra Luluai i ga tulue iau uro iat Ieriko. Ma i ga
biti: Da ra Luluai i laun, ma da u iat u laun, pa ina vana kan u. Ma dir ga
vanavana uro Ieriko. 5 Ma diat ta ra kikil na propet aro Ieriko dia ga pot
tadav Elisa, ma dia ga biti tana: Pa u nunure laka ba ra Luluai na tak vue
kaum luluai ta go ra bung? Ma i ga biti: Iau nunure, avat a ki mut uka.
6 Ma Elia i ga biti tana: Una ngo pit ati, iau lul u, tago ra Luluai i ga tulue
iau uro iat Iordan. Ma i ga biti: Da ra Luluai i laun, ma da u iat u laun, pa
ina vana kan u. Ma dir ga vanavana ka boko.

7 Ma ra ilima na vinun na tutana ta nam ra kikil na propet dia ga vana ma
dia ga tur aro vailik a ik kan dir; ma dir iat dir ga tur ta ra papar a Iordan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 Ma Elia i ga ele vue kana olovoi, ma i ga pin ia, ma i ga kita varbaiane ra
tava me, ma dir ga bolo ta ra pia i ge. 9 Ma ba dir ga tar bolo, Elia i ga biti tai
Elisa: Ba pa da tak vakari vue boko iau kan u, una lul upi nam ba ina pait
ia ure u. Ma Elisa i ga biti: Iau lul u ba ina vaura kakalai ta ra dekdekim.
10 Ma i ga biti: U tar lul ra mamat na magit; ia kaka, gala una bobe iau ba di
tak vakari vue iau kan u, na damana; gala pata, pa na damana. 11 Ba dir ga
vanavana ma dir ga pirpir, tika na kiki na vinavana i birao ma ra umana os
dia birao i ga varbaiane dir, ma Elia i ga tutua urama ra bala na bakut ta ra
kalivuvur. 12 Ma Elisa i ga bobe, ma i ga oraoro: Tamagu, tamagu, a kiki na
vinavana kai Israel ma diat dia kure ra umana os tana! Ma pa i ga gire mule;
ma i ga tak pa kana umana mal, ma i ga rada varbaiane diat.

Elisa i kia vue Elia

13 I ga tak pa ra olovoi kai Elia nina i ga bura kan ia, ma i ga lilikun ma i
ga tur ta ra papar a Iordan. 14 Ma i ga kita ra tava ma ra olovoi nina i ga bura
kan Elia, ma i ga biti: Akave ra Luluai ra God kai Elia? Ma ba i ga tar kita ra
tava, ra tava i ga vana varbaiai, ma Elisa i ga bolo. 15 Ma ba diat ta ra kikil na
propet maro Ieriko dia ga gire maro vailik a ik, dia ga biti: Ra dekdek i Elia
i ki taun Elisa. Ma dia ga vana upi diat a barat ia, ma dia ga bura timtibum
ta ra luaina matana. 16 Ma dia ga biti tana: A ilima na vinun na dekdek na
tutana dia ki pire vevet; boina ba diat a vana, ma diat a tikan upi kaum
luluai; kan bar ra Tulungea i ra Luluai i tar puak ia urama, ma i tar vue vaba
ia taun tika na luana, ba tai ta male. Ma i ga biti: Koko da tulue diat. 17 Ma
dia ga vovo pa ia tuk i ga vavirvir, ma i ga biti: Io, avat a tulue diat. Ma dia
ga tulue ra ilima na vinun na tutana, ma dia ga tikatikan pa ra utul a bung,
ma pa dia ga tikan tadav ia. 18 Ma dia ga lilikun pirana ba i ga ki boko aro
Ieriko; ma i ga biti ta diat: Pa iau ga ve laka avat ba koko avat a vana?
19 Ma ra tarai ta ra pia na pal dia ga biti tai Elisa: Gire, ra pakana di
ga page go ra pia na pal tana i boina, da kaugu luluai i nunure; ia kaka
ra tava i kaina, ma ra pia pa i vuai bulu. 20 Ma i ga biti: Avat a kap ta
kalamana la piragu, ma avat a vung ta solt tana. Ma dia ga kap ia pirana.
21 Ma i ga irop, ma i ga vana tar ta ra mata na tava, ma i ga vue imire ra
solt tana, ma i ga biti: A Luluai i biti dari: Iau tar vaboina go ra tava; pa
ta minat mulai na vana rikai tana, ma ra vuai ra pia pa na molo mulai.
22 Ma ra tava i ga ti boina tuk gori da ra tinata kai Elisa.
23 Ma i ga vana papa abara pi uro Betel; ma ba i ga tutua vanavana
ta ra nga, ta umana nat na bul dia ga irop kan ra pia na pal, ma dia ga
vaula, ma dia ga biti: Peaka, una tutua; peaka, una tutua. 24 Ma i ga
lingan uro namur, ma i ga gire diat, ma i ga tata vakaina diat ta ra iang
i ra Luluai. Ma a ura bear,[a] a ura tana, dir ga rada maro ra pui, ma dir

---

[a] **2.24** A bear, tika na mangana king, a tena varkarat, ma i ngala ra dekdekina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga karat kadakadal ra ivat na vinun ma a urua ta ra umana bul. 25 Ma
i ga vana papa kan nam ra pakana urama ra luana Karmel, ma papa
mamabara i ga vana mulai uro Samaria.

Ioram i ki na king Israel

3 1 Ma Ioram natu i Akab i ga tur pa ia pi na king ure Israel aro
Samaria ta ra kilala a vinun ma lavutul ta ra kini na king kai
Ieosapat ra king Iuda, ma i ga ki na king a vinun ma a ura kilala. 2 Ma
i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai; ia kaka pa i ga
da tamana ma tinana; tago i ga vung vue ra vat na biut ure Baal nina
tamana i ga pait ia. 3 Ia kaka i ga la ta ra umana kaina mangamangana
kai Ieroboam natu i Nebat, nina i ga varirap Israel tana, pa i ga vana kan
diat.

Elisa i biti ba diat a uvia pa ra tarai Moab

4 Ma Mesa ra king Moab i ga vatur vake mangoro na sip; ma i ga
totokom pire ra king Israel ma ra ivuna tai tika na mar na arip na
marmar na nat na sip, ma tika na mar na arip na marmar na sip, a umana
tomotoina. 5 Ma ba Akab i ga mat, ra king Moab i ga tut na varpiam ure
ra king Israel.
6 Ma ra king Ioram i ga irop maro Samaria ta nam ra e, ma i ga oro
varurue ra tarai Israel par. 7 Ma i ga vartuluai uro pire Ieosapat ra king
Iuda, ma i biti: Ra king Moab i ga tut na varpiam ure iau; dave, una
maravut iau vang pi dor a varubu ma Moab? Ma i ga biti: Ina vana; dor
varogop uka, kaugu tarai dia da kaum tarai, ma kaugu umana os dia da
kaum umana os. 8 Ma i ga biti: Nuve ra nga dat a mur ia? Ma i ga biti: Da
mur ra nga i vana ta ra bil Edom.
9 Ma ra king Israel, ma ra king Iuda, ma ra king Edom dital ga vana
liliai da ra lavurua na bung; ma pa ta tava ure ra tarai na vinarubu ma
ra umana vavaguai nina dia ga agure diat. 10 Ma ra king Israel i ga biti:
Ui! Ra Luluai i ga ting varurue go ra utul a king pi dital a virua ta ra lima
i Moab. 11 Ma Ieosapat i ga biti: Dave, pa ta propet kai ra Luluai ati, upi
dat a matoto tai ra Luluai pirana? Ma tika na tultul kai ra king Israel i
ga biti: Elisa natu i Sapat akari maravai, nina i ga tultul pire Elia. 12 Ma
Ieosapat i ga biti: Ra tinata kai ra Luluai i ki pirana. Ma ra king Israel
ma Ieosapat ma ra king Edom dital ga vana ur tadav ia. 13 Ma Elisa i ga
biti tai ra king Israel: Dor a dave ma u? Una vana tadav ra umana propet
kai tamam ma ra umana propet kai tinam. Ma ra king Israel i ga biti
tana: Pata, tago ra Luluai i ga ting guve pa go ra utul a king upi na nur
tar dital ta ra lima i Moab. 14 Ma Elisa i ga biti: Da ra Luluai kai ra lavur
kor nina iau torom tana i laun, gala pa iau ru Ieosapat ra king Iuda, gala
pa ina lingan up u, ma gala pa ina gire u. 15 la kaka una ben pa ta tena

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ubuubu pagol uti piragu. Ma ba ra tena ubuubu pagol i ga ubu ra pagol,
ra lima i ra Luluai i ga ki taun Elisa. 16 Ma i ga biti: Ra Luluai i biti dari:
Ina vaki ta umana pakana lum ta go ra male. 17 Tago ra Luluai i biti dari:
A vuvu pa na pot, ma pa avat a gire ra bata, ia kaka a tava na alir ta
ra male; ma avat a momo ma kavava umana vavaguai bula. 18 Ma go ra
magit pa i mamat ta ra mata i ra Luluai; na nur tar bula ra tarai Moab ta
ra lima i vavat. 19 Avat a uvia pa kadia lavur pia na pal nina di ga liplip
bat diat, ma kadia lavur pia na pal nina dia manga boina, ma avat a
bual ra umana bo na davai, ma avat a punang ra umana kivu, ma avat a
vakaina ra umana pia na uma ma ra vat. 20 Ma ta ra malana, ta ra pakana
bung ure ra tinabar, ea, a tava i ga alir maro Edom, ma i ga ngala ra tava
ta nam ra gunan.

21 Ma ba ra tarai Moab dia ga valongore ba ra utul a king dital ga tut
ure diat, diat par nina i ga tale diat ra vinarubu dia ga pot varurung
ma dia ga tur na vaninara ta kadia langun. 22 Ma dia ga tavangun ta
ra malana ikilik, ma dia ga gire ra keake i rarao ta ra tava, ma ra tarai
Moab dia ga gire ra tava i meme da ra gap; 23 ma dia ga biti: A gap go;
ra utul a king dital tar virua, ma ra tarai dia tar ubu vargiliane diat; io,
Moab, a tabarikik akono.

24 Ma ba dia ga tadav ra pakana ra tarai Israel dia ga ngo pit tana, ra
tarai Israel dia ga tut, ma dia ga ubu ra tarai Moab, ma dia ga vilau kan
diat; ma dia ga vana oai vanavana, ma dia ga ubu vanavana ra tarai
Moab. 25 Dia ga nila vue ra umana pia na pal; ma tikatika na tutana i
ga vue ra vat ta kadia pia na umauma, tuk i ga vatvat parika; ma dia
ga punang ra umana kivu, ma dia ga bual ra umana bo na davai; ma ra
umana vat ika dia ga ki ta ra pia na pal Kir-Kareset, tago ra umana tena
vavaian dia ga tur kikil ia ma dia ga uvia pa ia. 26 Ma ba ra king Moab i
ga gire ba di uvia pa. ia, i ga ben pa lavurua na mar na tutana nina dia
varubu ma ra pakat ma i ga ongor upi na vana tadav ra king Edom; ma
pa i ga pait valar pa ia. 27 Ma i ga tak pa ra luaina natuna, a bul tutana
nina ba pi na kia vue ta ra kini na king boko, ma i ga vartabar me da ra
tinabar di tuntun tar ia ta ra ul a liplip. Ma ra ngala na kankan i ga tadav
ra tarai Israel, ma dia ga nur vue ma dia ga lilikun ta kadia gunan iat.

A dangi kai ra ua na vavina

4 1 Ra taulai kai tikai ta ra kikil na propet i ga kail tadav Elisa, ma
i ga biti: Kaugu taulai nina ba kaum tultul i tar mat, ma u nunure
ba kaum tultul i ga ru ra Luluai; ma ra tena piapie mani i pot upi na
kap pa ra ura natugu upi dir a vilavilau pirana. 2 Ma Elisa i ga biti tana:
Ava laka ina pait ia ure u? Una ve iau; ava bar i ki ta ra kubam? Ma ra
vavina i ga biti: Pa ta magit i ki na pal, ia kaka ta ik a dangi ta ra la. 3 Ma
i ga biti: Una vana, ma una lul mangoro na la na tava nina dia pobono

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tai ra umana talaim. 4 Una ruk ra kubam, amutal ma ra ura natum, ma
una banu ra banbanu, ma una lolonge ra dangi ta nam ra umana la; ma
ba dia buka una vung vaire diat. 5 Ma ra vavina i ga vana kan ia, ma
dital ma ra ura natuna dital ga ruk na pal, ma i ga banu ra banbanu; dir
ga kap ra umana la pirana, ma i ga lolonge ra dangi ta diat. 6 Ma ba ra
umana la dia ga buka, i ga biti tai natuna: Ta la mulai uti. Ma i ga biti
tana: Pa ta la mulai. Ma ra dangi i ga par. 7 Ma ra vavina i ga pot ma i ga
ve ra tutana kai God ure. Ma i ga biti: Una vana, ma una ivure ra dangi,
ma una bali kaum nilala, ma amutal ma ra ura natum amutal a laun ta
nam i ki valili.

Elisa dir ma ra vavina maro Sunem

8 Tika na bung ba Elisa i ga vana uro Sunem, tika na uviana na vavina
i ga vo pa ia pi na en ra gem. Ma vatikai ba Elisa i ga bolo ta nam ra
nga i ga ngo papa ie pi na ian. 9 Ma ra vavina i ga biti tai kana tutana:
Iau gire ba go a tutana kai God nina i bolo vatikai ati; 10 boina ba dor a
vaninare tika na nat na bagialar ure, ma dor a vung kana tika na vava
tana, ma tika na vatar, ma tika na kiki, ma tika na turtur na birao, upi
na ngo pit tana ba i ngo ati. 11 Ma tika na bung ba i pot abara, i ga ruk
ta ra bagialar ma i ga va tana. 12 Ma i ga biti tai Gekasi kana tultul: Una
oro pa ra vavina Sunem uti. Ma ba i ga tar oro pa ia i ga tur ta ra luaina
matana. 13 Ma i ga biti tai kana tultul: Una biti ta go ra vavina, U tar
manga balaure amir, ava da pait ia ure u? Dave, ina tata vang ure u pire
ra king, ba pire ra luluai na vinarubu? Ma ra vavina i ga biti: Iau ki boina
ka ati livuan pire kaugu tarai. 14 Ma Elisa i ga biti: Ma ava bar da pait ia
ure? Ma Gekasi i ga biti: A dovotina, pa ta natuna, ma go kana tutana i
tar patuana. 15 Ma i ga biti: Una oro pa ia uti. Ma ba i ga oro pa ia, i ga
tur ta ra matakilalat. 16 Ma Elisa i ga biti: Ta ra e dari, ta ra kilala namur,
una vau ta bul tutana. Ma ra vavina i ga biti: Koko, kaugu luluai, u ra
tutana kai God, koko una vavaongo kaum tultul a vavina. 17 Ma ra vavina
i ga lalau, ma i ga kava ra bul tutana ta ra kilala namur, ta ra e nina Elisa
i ga ve ure.
18 Ma tika na bung ba ra bul i ga taiak, i ga vana pire tamana nina dia
ga ki varurung ma ra umana tena nidodoko. 19 Ma i ga biti tai tamana:
Ra ulugu, ra ulugu. Ma tamana i ga biti tai kana tultul: Una puak ia pire
nana. 20 I ga kap tar ia pire nana, ma i ga ki ta ra malmalikun na kakene
tuk tar ta ra keake i ga ki tur, ma namur i ga mat. 21 Ma tinana i ga vana
tutua ma i ga vadiop ia ta ra vava kai ra tutana kai God, ma i ga irop, ma
i ga banu ra banbanu. 22 Ma i ga oro kana tutana ma i ga biti tana: Una
tulue tikai ta ra umana tultul uti piragu, ma tika na as, upi ina vilau upi
ra tutana kai God, ma ina lilikun mulai. 23 Ma i ga biti tana: Ta ra ava
una vana pirana gori? Vakir a lukara na kalamana gai, ba ra Bung Sabat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma i ga biti: I boina ka. 24 Ma i ga vaninare ra as, ma i ga ve kana tultul:
Una kure ra as upi na vana lulut; ma koko na vana vovovon gala pa iau
ve u. 25 Ma ra vavina i ga vana, ma i ga pot tadav ra tutana kai God ta ra
luana Karmel. Ma ba ra tutana kai God i ga gire aro vailik, i ga biti tai
Gekasi kana tultul: Gire, ra vavina Sunem nono; 26 una vutvut upi una
barat ia, ma una biti tana: Dave, u laun boina? Ma kaum tutana, i laun
boina? Ma ra bul, i laun boina? Ma ra vavina i ga biti: I boina ka. 27 Ma
ba i ga tadav ra tutana kai God ta ra luana, i ga tabe ra ura pal a kauna.
Ma Gekasi i ga vana maravai pi na tulan vue; ma ra tutana kai God i ga
biti: Una nur vue, tago i mamat ra tulungeana; ma ra Luluai i ga ive ra
magit tagu, ma pa i ga ve iau tana. 28 Ma ra vavina i ga biti: Dave, iau ga
kail laka pire kaugu luluai upi ta bul tutana? Pa iau ga biti laka, Koko
una vavaongo iau?
29 Ma Elisa i ga biti tai Gekasi: Una vi pit, ma una kap pa kaugu buka
ta ra limam, ma una vana; gala una varkuvo ma ta tutana, koko una
tata pa ia, ma ona ta tikai na tata pa u, koko una tata bali ia; ma una
vung kaugu buka taun ra mata i ra bul. 30 Ma tina i ra bul i ga biti: Da ra
Luluai i laun, ma da u iat u laun, pa ina vana kan u. Ma i ga tut ma dir
ga varagur me. 31 Gekasi i ga vana lua ta dir, ma i ga vung ra buka taun
ra mata i ra bul; ia kaka pa i ga valongore ta magit ma pa i ga vakilang
ta nilaun tana. Damana i ga lilikun pire Elisa, ma i ga ve ba ra bul pa
i tavangun. 32 Ma ba Elisa i ga pot ta ra pal, i ga gire ba ra bul i ga tar
mat, ma di ga vadiop ia ta kana vava. 33 Damana i ga ruk, ma i ga banu
bat dir ma ra bul, ma i ga araring tadav ra Luluai. 34 Ma i ga vana ma i
ga va taun ra bul, ma i ga vung ra ngiene taun ra ngie i ra bul, ma ra ura
kiau na matana taun ra ura kiau na mata i ra bul, ma ra ura limana taun
ra ura lima i ra bul, ma i ga va damana tuk ra pal a paka i ra bul i ga
malamalapang a ik. 35 Ma i ga tut, ma i ga vanavana ka ta ra bala na pal;
ma i ga lilikun tadav ra bul ma i ga va taun mule; ma ra bul i ga mapiuak
lavurua na pakana, ma ra bul i ga pala ra ura kiau na matana. 36 Ma Elisa
i ga oro pa Gekasi, ma i ga biti: Una oro pa ra vavina Sunem. Ma i ga
oro pa ia. Ma ba i ga ruk pirana, i ga biti: Una puak pa natum. 37 Ma ra
vavina i ga bura rururu ta ra ura kauna, ma i ga puak na natuna ma i ga
irop.

Elisa i pait ta umana magit na padapada varvo pire ra umana propet

38 Ma Elisa i ga pot aro Gilgal ta ra e na mulmulum. Diat ta ra kikil na
propet dia ga kiki ta ra luaina matana, ma i ga biti tai kana tultul: Una
vung ra kabala, ma una vaninare ra nian ure ra umana propet. 39 Ma
tikai ta diat i ga vana ra pui upi na ilibe ra igir, ma i ga na tadav tika na
vinau ra pui, ma i ga git ra vuaina tana, ma i ga vabuka kana mal me, ma
i ga poko gigi ia, ma i ga vung ia ta ra kabala, ma pa di ga nunure ba a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

mangana ava. 40 Ma di ga lolonge upi ra tarai diat a en ia. Ma ba dia iaian
ta nam ra nian, dia ga kukula, ma dia ga biti: Ea, u ra tutana kai God, a
taring i ki ta ra kabala. Ma pa i ga topa ia ba diat a en ia. 41 Ma i ga biti:
Uti ta plaua. Ma i ga vue tar ia ta ra kabala; ma i ga biti: Da lolonge upi
ra tarai diat a ian. Ma pa ta magit i ga kaina ta ra kabala.
42 Ma tika na tutana maro Baal-Salisa i ga pot tadav ra tutana kai God
ma ra ura vinun na gem di ga pait ia ma ra barli, ma ra kalamana kon
ta kana vuvuvung, a luaina vuai e ta kana uma. Ma i ga biti: Da tabar ra
tarai me upi diat a ian. 43 Ma kana tultul i ga biti: Dave, ina tul tar laka
go upi tika na mar na tarai diat a ian tana? Ma i ga biti: Una tabar ra
tarai upi diat a ian; tago ra Luluai i biti dari: Diat a ian tana, ma pa diat
a en vapar ia. 44 Damana i ga vung ia ta ra luaina mata i diat, ma dia ga
ian, ma pa dia ga en vapar ia, da ra tinata kai ra Luluai.

Naman i langalanga kan ra vukavuka

5 1 Ma Naman, ra luluai na tarai na vinarubu kai ra king Siria, i
ga ngala ta ra mata i kana luluai, ma di ga ru ia, tago ra Luluai
i ga tul tar ra niuvia pire Siria tana; ia ra rangrang na tutana, ia kaka
i ga vukavuka. 2 Tika na vavina ik, a vavina Israel, i ga toratorom ta
ra taulai kai Naman, ra umana tena ra varpa kai ra tarai Siria dia ga
ben vavilavilau pa ia. 3 Ma nam ra vavina i ga biti tai nina i kure: Gala
kaugu luluai i ki pire ra propet nina i ki Samaria, gala na boina, tago na
langalanga kan kana vukavuka. 4 Ma ta tikai i ga vana ma i ga ve kana
luluai ba ra vavina ik maro Israel i ga biti damana. 5 Ma ra king Siria i ga
biti: Una vana, ma iau ina tulue ta buk tadav ra king Israel. Ma Naman i
ga vana, ma i ga kap bula ra vinun na talant[b] na silva, ma laptikai na arip
na marmar na pakana mani i goled, ma ra vinun na potar na mal. 6 Ma i
ga kap ra buk pire ra king Israel, ma i ga dari ra tinata tana: Iau tar tulue
Naman kaugu tultul piram upi una valagar pa ia kan kana vukavuka.
7 Ma ba ra king Israel i ga luk ra buk, i ga rada kana mal, ma i ga biti:
Iau God laka, upi ina vardodoko ma ina varvalaun bula, ba go ra tutana
i tulue ra tutana piragu upi ina valagar pa ia kan kana vukavuka? Avat a
nuk pa ia, ma avat a gire ba i mainge ba amir a varngangar.
8 Ma ba Elisa ra tutana kai God i ga valongore ba ra king Israel i ga rada
kana mal, i ga tulue ra tinata dari pire ra king: Ta ra ava u rada kaum mal?
Boina ba na vana piragu, ma na nunure ba ra propet i ki Israel. 9 Ma Naman
i ga pot ma kana umana os, ma kana umana kiki na vinavana, ma i ga tur
ta ra matakilalat i ra kuba i Elisa. 10 Ma Elisa i ga tulue ra tultul pirana, ma
i biti: Una vana, ma una valavurua ma ra gunumu ta ra tava Iordan, ma ra

---

[b] **5.5** A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra silva ba ra goled me i da ra valavalar na mani.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pal a pakam na lagar, ma una gomgom uka. 11 Ma Naman i ga kankan, ma i
ga vana, ma i ga biti: Ea, iau ga nuk ia ba a dovotina na irop tadav iau, ma
na tur, ma na vatang ra iang i ra Luluai kana God, ma na tulue ra limana
tadav ra pakana, ma na valagar pa ra vukavuka. 12 Dave, Abana ma Parpar,
ra ura tava alir Damasko, pa dir boina vang ta ra umana tava alir Israel?
Pa i topa ia laka pi ina gumu ta dir, ma ina gomgom? Ma i ga tur tapuku,
ma i ga vana na kulot. 13 Ma kana umana tultul dia ga tadav ia, ma dia ga
biti: Tamagu, gala ra propet i ga ve u ba una pait ta ngala na magit, gala
una ga pait ia laka? Pa na ga ti topa ia tuna laka ba una pait ia ba i biti
tam, Una gumu ma una gomgom? 14 Ma i ga vana ur, ma i ga valavurua
ma ra gunumu ta ra Iordan, da ra tinata kai ra tutana kai God; ma ra pal a
pakana i ga lagar ma i ga gomgom da ra paka i ra nat na bul.

15 Ma i ga lilikun tadav ra tutana kai God, diat ma kana tarai, ma dia
ga tur ta ra luaina matana; ma i ga biti: Ea, go iau nunure ba pa ta God i
ki ta ra rakarakan a gunagunan ia kaka akari Israel; damana iau lul u ba
una alube pa go kaugu vartabar. 16 Ma Elisa i ga biti: Da ra Luluai nina
iau torom tana i laun, pa ina tak pa ta magit. Ma i ga vo pa ia, ma pa i
ga mainge. 17 Naman i ga biti: Ona pata, una tabar kaum tultul ma ra pia
nina ba na topa ra kinakap ure ra ura as; papa gori kaum tultul pa na
tul tar ta tinabar di tuntun tar ia ba ta vartabar tadav ra umana enana
god, tadav ra Luluai kaka. 18 A Luluai na nur vue go ra magit pire kaum
tultul; ba kaugu luluai na vana tar ta ra pal i gomgom kai Rimon upi na
lotu tana, ma iau puak maravut ia ta ra vinavana, ma iau va timtibum ta
ra pal i gomgom kai Rimon, ba iau va timtibum ta ra pal i gomgom kai
Rimon ra Luluai na nur vue go ra magit pire kaum tultul. 19 Ma Elisa i ga
biti tana: Una vana ma ra malmal. Io, i ga vana kan ia ka a ik.

20 Ma Gekasi, ra tultul kai Elisa ra tutana kai God, i ga nuk ia: Ea,
kaugu luluai i tar mari muka go Naman ra te Siria tago pa i tar vatur
vake kana vartabar; da ra Luluai i laun, ina vut mur ia, ma ina kap pa
ta na tana. 21 Ma Gekasi i ga vut mur Naman, ma ba Naman i ga gire ta
tikai i vutvut mur ia, i ga irop kan kana kiki na vinavana pi na barat ia,
ma i ga biti: A magit i boina laka? 22 Ma i ga biti: Maia, i boina. Kaugu
luluai i ga tulue iau, ma i biti: Go ko a ura barmana ta ra kikil na propet
dir ga pot piragu ma rama ra lualuana Epraim, iau lul u ba una tabar dir
ma tika na talant na silva, ma ra ura bo na mal. 23 Ma Naman i ga biti:
Boina ba una vatur vake a ura talant. Ma i ga vo pa ia, ma i ga vi ra ura
talant na silva ta ra ura popopoi, ma i ga tul tar dir varurung ma ra ura
bo na mal pire ra ura tultul, ma dir ga vana na lua ma diat. 24 Ma ba i ga
tadav ra buana, i ga tak pa diat kan ra lima i dir, ma i ga vung ive diat
ara na pal, ma i ga pala vue ra ura tutana, ma dir ga vana.

25 Ma ia iat i ga ruk, ma i ga tur ta ra luaina mata i kana luluai. Ma
Elisa i ga biti tana: U pot mamave, Gekasi? Ma i ga biti: Kaum tultul

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pa i ga vana tai ta pakana. 26 Ma i ga biti tana: Dave, a nuknukigu pa
i ki vang piram, ba ra tutana i tur tapuku ma i irop kan kana kiki na
vinavana pi na barat u? Dave, i topa ia ba una vatur vake ra mani gori,
ma ra umana mal, ma ra uma na oliva ma ra uma na vain, ma ra umana
sip ma ra umana bulumakau, ma ra umana tultul, a umana tutana ma
ra umana vavina? 27 Ra vukavuka kai Naman na monong u vatikai, avat
ma ra umana bul mur tam pa na mutu. Ma Gekasi i ga irop kan ra luaina
matana a vukavuka i pua da ra kabang.

A palariam i al tutua

6 1 Ma diat ta ra kikil na propet dia ga biti tai Elisa: Ea, pa ta maup
ure dat ta go ra gunan da ki tana ta ra luaina matam. 2 Boina
ba avet a vana uro Iordan, ma avet par avet a kap ta davai tikatikai
mamaro, ma avet a pait ta pal abara nina ba dat a ki tana. Ma i ga biti:
Io, avat a vana. 3 Ma tikai ta diat i ga biti: Boina ba una varagur ma kaum
umana tultul. Ma i ga biti: Ina vana. 4 Ma dia ga vana, ma dia ga pot ta
ra Iordan, ma dia ga bual ra umana davai. 5 Ma tikai ta diat, ba i bual ta
davai, ra palariam ta kana pem i ga bura dudu ta ra tava; ma i ga kukula
ma i ga biti: Ui, kaugu luluai! Di ga lul pa ia ka. 6 Ma ra tutana kai God i
ga biti: I ga bura ave? Ma i ga tu tar nam ra pakana tana. Ma i ga mut ta
ik a davai, ma i ga vue tar ia ta nam ra pakana, ma ra palariam i ga alir
tutua. 7 Ma i ga biti tana: Una tak pa ia. Ma i ga tulue ra limana, ma i ga
tak pa ia.

Elisa diat ma ra tarai Siria

8 Ma ra king Siria i ga tut na vinarubu ure Israel; ma dia ga kivung ma
kana umana tultul, ma i biti: Da ngo pit akono ta nam ra pakana. 9 Ma ra
tutana kai God i ga tulue ra tinata pire ra king Israel dari: Una balaure pi
koko una bolo nam ra pakana, tago ra tarai Siria diat a vana uro. 10 Ma
ra king Israel i ga vartuluai tadav ra pakana nina ra tutana kai God i ga
ve ure ma i ga vaale tana; ma damana i ga langalanga, vakir ta kopono
pakana ka, mangoro na pakana iat.
11 Ma ra king Siria i ga purpuruan ure go ra magit; ma i ga vartuluai
upi kana umana tultul, ma i ga biti ta diat: Dave, pa avat a ve iau ba to
ia ta vavat i tur maravut ra king Israel? 12 Ma tikai ta diat kana umana
tultul i ga biti: Pa ta tikai ta vevet, kaugu luluai ra king; Elisa iat, ra
propet aro Israel, i ve ra king Israel ure ra lavur tinata nina u tatike ta
kaum pal na vava. 13 Ma i ga biti: Avat a vana ma avat a tikan upi ia, upi
ina vartuluai ma da kinim ia. Ma di ga ve ba i ki aro Dotan. 14 Damana i
ga tulue ra umana os, ma ra umana kiki na vinavana ure ra vinarubu, ma
ra ngala na kor na tarai na vinarubu; ma dia ga pot aro ta ra marum, ma
dia ga tur kikil ra pia na pal.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 Ma ta ra malana ikilik, ba ra tultul kai ra tutana kai God i ga tut ma
i ga irop, i ga gire ra ngala na kor ma ra umana os, ma ra umana kiki
na vinavana kikil ra pia na pal. Ma kana tultul i ga biti tana: Ui, kaugu
luluai! Dor a dave? 16 Ma i ga biti: Koko una burut, tago diat dia maravut
dor dia peal ta diat kador umana ebar. 17 Ma Elisa i ga araring, ma i ga
biti: Luluai, una vanana pa ia upi na gigira. Ma ra Luluai i ga vanana pa
ra barmana, ma i ga bobo; ma ea, ra luana i ga kor ma ra umana os ma ra
umana kiki na vinavana a iapuna, ma dia tur kikil Elisa.
18 Ma ba ra umana ebar dia ga vanavana tadav Elisa, i ga araring tadav
ra Luluai, ma i ga biti: Boina ba una vapula go ra tarai. Ma i ga vapula
bat ra kiau na mata i diat da ra tinata kai Elisa. 19 Ma Elisa i ga biti ta
diat: Ava tar vana rara, vakir go ra pia na pal ava vana upi ia; avat a
mur iau, ma ina ben pa avat tadav nina ra tutana ava tikan upi ia. Ma
i ga agure diat uro Samaria. 20 Ma ba dia ga pot aro Samaria, Elisa i ga
biti: Luluai, una vanana pa go ra tarai upi diat a gigira. Ma ra Luluai i ga
vanana pa diat, ma dia ga gigira; ma ea, dia ga ki livuan Samaria.
21 Ma ra king Israel i ga biti tai Elisa, ba i ga gire diat: Dave, tamagu,
ina ubu diat? 22 Ma i ga biti: Koko; dave, una doko diat vang nina u tar
ben vavilavilau diat ma kaum pakat na vinarubu ma kaum panak? Una
tabar diat ma ra gem ma ra tava upi diat a ian ma diat a momo, ma upi
diat a lilikun pire kadia luluai. 23 Ma i ga vaninare ra ngala na nian ure
diat; ma ba dia ga tar ian ma dia ga tar momo, i ga pala vue diat, ma dia
ga vana tadav kadia luluai. Ma ra umana loko na tarai na vinarubu kai
Siria pa dia ga vana mulai ta ra langun Israel.

Elisa ma ra tinur vartakalat bat Samaria

24 Ma namur ta go, Ben-Adad ra king Siria i ga varurue kana ngala na
kor ma i ga vana ma i ga tur vartakalat bat Samaria. 25 Ma ra mulmulum
i ga dekdek ta ra pia na pal Samaria; ma dia ga tur vartakalat bat ia tuk
tar di ga ivure tika na ulu i ra as ure lavutul na vinun na pakana silva,
ma tika na la na keleve ure ra ilima na pakana silva.
26 Ma ba ra king Israel i ga vana ta ra ul a liplip na vat, ma i ga bolo
tika na vavina, ra vavina i ga tangi tadav ia, ma i ga biti: Una maravut
iau, kaugu luluai ra king. 27 Ma i ga biti: Gala ra Luluai pa na maravut
u, ina maravut davatane u? Ma ra vit kan ra tavul a rararama vuia ba
ra polo na vain kan ra tung na vain bar? 28 Ma ra king i ga biti tana: U
ngarao dave? Ma ra vavina i ga biti: Go la An i ga biti tagu, Da tak pa
natum, upi da en ia gori, ma dor a en natugu ningene. 29 Ma amir ga
kabalane natugu, ma amir ga en ia; ma ta ra bung namur iau ga biti tana:
Una tak pa natum upi dor a en ia; ma i ga tar ive natuna. 30 Ma ba ra king
i ga valongore ra tinata kai ra vavina i ga rada kana mal; (i ga vanavana
ta ra ul a liplip na vat;) ma ra tarai dia ga gire ba i ga mal ma ra mal na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tabun. 31 Ma i ga biti: God na pait ra balbali piragu ma ra magit i ngala
tana, gala ra ulu i Elisa natu i Sapat na ki boko tana ta go ra bung.
32 Ma Elisa i ga ki ta ra kubana, ma ra umana patuana dia ga ki
varurung me; ma ra king i ga tar tulue tika na tutana kan ra luaina
matana. Ma ba ra tultul pa i ti pot boko pirana, i ga biti tai ra umana
patuana: Avat a gire ra mangamangana kai go ra natu i ra tena
vardodoko, i ga vartuluai upi da kutu vue ra ulugu. Ba ra tultul i pot avat
a banu ra banbanu, ma avat a banu vadekdek bat ia; dave, ra katung i ra
ura kau i kana luluai pa i murmur ia laka? 33 Ma ba i ga tatata boko ma
diat, ra king i ga pot pirana, ma i ga biti: Ea, go ra kaina i vuna tai ra
Luluai; ta ra ava ina ki pa boko ra maramaravut kai ra Luluai?
7 1 Ma Elisa i ga biti: Avat a valongore ra tinata kai ra Luluai; a
Luluai i biti dari: Ningene, ta ra pakana bung dari, da ivure tika na
valavalar na bo na plaua ure tika na pakana mani, ma a ura valavalar na
barli ure tika na pakana mani, ta ra mataniolo Samaria. 2 Ma ra luluai
nina i ga tur vor ra king i ga biti tai ra tutana kai God: Gala ra Luluai na
papa ra umana mata na kalangar ai ra bala na bakut, da pait go ra magit
bar? Ma Elisa i ga biti: Una gire go ma ra ura kiau na matam, ia kaka pa
una ian tana.
3 Ma a ivat na tutana, a ivat na vukavuka, dia ga ki maravai ta ra
mataniolo, ma dia ga tata vargil, ma dia ga biti: Ta ra ava da kiki ati tuk
tar dat a mat? 4 Gala da biti: Dat a olo ta ra pia na pal, a mulmulum i
ngala abara, ma dat a mat ie; ma gala da kiki ati, dat a mat bula. Boina
ba dat a tadav ra tarai na vinarubu Siria; gala diat a valaun pa dat, dat a
laun, ma gala diat a doko dat, dat a mat ika. 5 Ma ba i ga talvivi dia ga tut
upi diat a vana tadav ra pakana ra tarai Siria dia ga ki tana; ma ba dia
ga tadav ra langun ta ra pakana ba ra tarai Siria dia ga ki tana, ea, pa ta
tutana abara. 6-7 Tago ra Luluai i ga tar pait ra ngala na urung livuan ta
ra tarai na vinarubu Siria, da ra urung na kiki na vinavana ma ra umana
os ma ra ngala na kor; ma dia ga biti vargil: Ea, ra king Israel i ga kul ra
umana king kai ra tarai Ket, ma ra umana king kai ra tarai Aigipto, upi
diat a ubu dat. Damana dia ga tut ma dia ga lop ba i ga talvivi boko, ma
dia ga vana kan kadia umana pal na mal, ma kadia umana os, ma kadia
umana as; ba ra gunan i ga tur damana, dia ga vana kan ia ma dia ga lop
upi diat a laun. 8 Ma ba ra umana vukavuka dia ga tadav ra langun na
gunan, dia ga ruk tai tika na pal na mal, ma dia ga ian ma dia ga momo,
ma dia ga kap vue ra silva ma ra goled ma ta umana mal, ma dia ga ive,
ma dia ga lilikun, ma dia ga ruk tai ta enana pal na mal, ma dia ga kap
vue ra magit tana, ma dia ga ive.
9 Ma namur dia ga biti vargil: Nam da pait ia pa i boina, tago go ra
bung ia ra bung na bo na varvai; gala dat a ki vovovon ati tuk na malana,
a balbali na tadav dat; io, dat a vana ma dat a ve diat ta ra kuba i ra king.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Ma dia ga pot ta ra mataniolo ai ra pia na pal, ma dia ga oro ra tena
varbalaurai tana, ma dia ga ve dari: Ave tar pot ta ra pakana ra tarai
Siria dia ga ki tana, ma ea, pa ta tutana abara, ma pa ave valongore ra
nilai ta tikai; ave gire ke ra umana os ma ra umana as nina di ga veve
diat, ma ra umana pal na mal dia tur damana ka. 11 Ma ra umana tena
varbalaurai dia ga oraoro, ma di ga ve diat ta ra kuba i ra king.
12 Ma ra king i ga tut ta ra marum, ma i ga biti tai kana umana tultul:
Ina vateten avat ure ra magit ra tarai Siria dia ga pait ia ure dat. Dia
nunure ba da mulmulum, damana dia tar vana irai kan kadia umana pal
na mal ma dia ki ivai ta ra bala na vura, ma dia biti: Ba dia irop kan ra
pia na pal, dat a kinim diat ra umana launa, ma dat a olo ta ra pia na
pal. 13 Ma tikai ta diat kana umana tultul i ga biti: Boina ba da pilak pa
ta umana tutana ma ta umana os ta diat dia ki valili, tago diat par ta
ra tarai Israel nina dia laun valili diat a ga varogop boko ma diat par ta
ra tarai Israel nina dia ga virua; ma dat a tulue diat ma dat a matoto.
14 Damana dia ga pilak pa a ura tena kiki os, ma ra king i ga tulue dir upi
dir a mur ra tarai na vinarubu Siria, ma i ga biti: Amur a vana ma amur
a matoto. 15 Ma dir ga mur diat tuk ta ra Iordan, ma dir ga gire ra umana
mal ma ra umana vargal ta ra papar a nga, nina ba ra tarai Siria dia ga
vue ta kadia nilop. Ma ra ura tutana dir ga lilikun ma dir ga ve ra king.
16 Ma ra tarai dia ga irop, ma dia ga ra pa ra tabarikik ta ra gunan kai
ra tarai Siria. Ma di ga ivure tika na valavalar na bo na plaua ure tika na
pakana mani, ma a ura valavalar na barli ure tika na pakana mani, da ra
tinata kai ra Luluai. 17 Ma ra king i ga tibe nam ra luluai nina i ga tur vor
ia ba na kure ra mataniolo; ma ra tarai dia ga rua taun ia ta ra mataniolo,
ma i ga mat da ra tutana kai God i ga tatike ba ra king i ga pot pirana.
18 Tago ba ra tutana kai God i ga tata pire ra king dari, Ningene, ta ra
pakana bung dari, ta ra mataniolo Samaria, da ivure a ura valavalar na
barli ure tika na pakana mani, ma tika na valavalar na bo na plaua ure
tika na pakana mani, 19 nam ra luluai i ga bali ra tutana kai God dari:
Gala ra Luluai na papa ra umana mata na kalangar ai ra bala na bakut,
da pait go ra magit bar? Ma Elisa i ga biti: Ea, una gire go ma ra ura kiau
na matam, ia kaka pa una ian tana. 20 I ga ot muka nam pirana; tago ra
tarai dia ga rua taun ia ta ra mataniolo, ma i ga mat.

Di tul valilikun ra pakana pia nina ba kai ra vavina Sunem

8 1 Ma Elisa i ga tar tata pire nam ra vavina nina i ga valaun pa
natuna, dari: Una tut, ma una vana, avat ma diat ta ra kubam, ma
una ki tai ta pakana nina ba na boina ba una ki tana, tago ra Luluai na
tulue boko ra mulmulum, ma na ki taun ra gunagunan ta lavurua na
kilala. 2 Ma ra vavina i ga tut, ma i ga torom ta ra tinata kai ra tutana kai
God; ma dia ga vana ma diat ta ra kubana, ma dia ga ki ta ra langun kai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tarai Pilistia ure lavurua na kilala. 3 Ma ba i ga par nam ra lavurua na
kilala, ra vavina i ga lilikun mulai kan ra langun kai ra tarai Pilistia, ma
i ga vana upi na kail tadav ra king upi ra kubana ma kana pia.
4 Ma ra king dir ga tatata ma Gekasi ra tultul kai ra tutana kai God, ma i ga
biti: Una ve iau ure nam ra umana ngala na magit par nina Elisa i ga pait ia.
5 Ma ba i ga veve boko ra king ure ra varvalaun i ga pait ia ure nina i ga mat,
ra vavina nina ba di ga valaun pa natuna i ga kail tadav ra king ure ra kubana
ma kana pia. Ma Gekasi i ga biti: Kaugu luluai ra king, go nina ra vavina, ma
go iat natuna, nina Elisa i ga valaun pa ia. 6 Ma ba ra king i ga tar tir ra vavina
ure, ma i ga varvai tana, i ga tibe tikai ta diat kana umana tultul, ma i ga ve
ba na tul valilikun tar nam parika nina ba kana, ma ra lavur vuaina ta kana
pia, papa nam ra bung i ga vana kan ia ma tuk tar gori.

Kasael i ki na king aro Siria

7 Ma Elisa i ga pot aro Damasko, ma Ben-Adad ra king Siria i ga mait;
ma di ga ve ba ra tutana kai God i tar pot. 8 Ma ra king i ga biti tai
Kasael: Una kap ta vartabar, ma una barat ra tutana kai God, ma una
matoto tai ra Luluai tana dari: Dave, ina langalanga kan go ra minait?
9 Ma Kasael i ga vana upi na barat ia, ma i ga kap pa ra vartabar ta ra
lavur bo na magit dia ki Damasko, ma i ga vako diat ta ra ivat na vinun
na kamel, ma ba i ga tur ta ra luaina matana, i ga biti: Natum, Ben-Adad
ra king Siria, i ga tulue iau piram ma ra tinir dari: Dave. ina langalanga
kan go ra minait? 10 Ma Elisa i ga biti tana: Una vana, ma una biti tana,
A dovotina una langalanga; ia kaka ra Luluai i ga tar vaarike piragu ba
a dovotina na mat. 11 Ma ra matana i ga okot tana ma i ga bobe, tuk i ga
vavirvir; ma ra tutana kai God i ga tangtangi. 12 Ma Kasael i ga biti: Ta
ra ava kaugu luluai i tangi? Ma Elisa i ga biti: Tago iau kapa ure ra kaina
nina una pait ia tai ra tarai Israel; una vaimur vue kadia umana dekdek
na pia na pal, una doko kadia umana barmana ma ra pakat na vinarubu,
una rapue gigi kadia umana bul ikilik, ma una leveng kadia vaden nina
dia kap bala. 13 Ma Kasael i ga biti: Ma kaum tultul nina i da ra pap uka a
mangana tutana ava upi na pait ra ngala na magit dari? Ma Elisa i ga biti:
A Luluai i tar vaarike piragu ba una king ure Siria.
14 Ma i ga vana kan Elisa, ma i ga tadav kana luluai; ma ra king i ga biti tana:
Elisa i ga tatike ra ava piram? Ma i ga biti: I ga ve iau ba una lagar mulai. 15 Ma
ta ra bung namur i ga tak pa ta pakana mal, ma i ga puk ia ma ra tava, ma i ga
tuba ra matana me tuk i ga mat; ma Kasael i ga kia vue ta ra kini na king.

Ieoram i ki na king
(2 Tutu 21:1-20)

16 Ma ba Ioram natu i Akab i ga ki na king ure Israel a ilima na kilala,
Ieoram natu i Ieosapat ra king Iuda i ga tur pa ra papalum na king. 17 I ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

utul a vinun ma a ura kilala kana nilaun ba i ga tur pa ia pi na king; ma
i ga ki na king arama Ierusalem ure lavutul na kilala. 18 Ma i ga mur ra
mangamangana kai ra umana king Israel, da ra apik na tarai kai Akab; ia
iat i ga taule natu i Akab; ma i ga pait nina i ga kaina ta ra luaina mata
i ra Luluai. 19 Ma ra Luluai pa i ga mainge ba na nila vue Iuda, tago i ga
nuk pa kana tinata na vamading pire David kana tultul, ba na tul tar ta
birao ure ra umana natuna pa na mutu.
20 Ta kana e Edom i ga tut na varpiam ure Iuda, ma dia ga vatur ta
tikai upi na king ure diat. 21 Ma Ieoram i ga vana uro Sair, diat ma kana
umana kiki na vinavana ure ra vinarubu; ma ba ra tarai Edom dia ga
tur kikil bat ia, i ga tut ta ra marum, diat ma ra lavur luluai na kiki na
vinavana, ma dia ga ubu diat; ma ra tarai dia ga lop tar ta kadia umana
pal na mal. 22 Damana Edom i ga tut na varpiam ure Iuda, ma i ga
damana tuk tar gori. Ma Libna i ga tut na varpiam bula ta nam ra e.
23 Ma ra umana enana papalum kai Ieoram, ma ra lavur magit i ga pait
ia, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king
Iuda? 24 Ma di ga vadiop Ieoram varurung ma ra umana tamana, ma di
ga punang ia varurung ma ra umana tamana ta ra pia na pal kai David;
ma Akasia natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Akasia i ki na king
(2 Tutu 22:1-6)

25 Ta ra kilala a vinun ma a urua ta ra kini na king kai Ioram natu i
Akab ure Israel, Akasia natu i Ieoram ra king Iuda i ga tur pa ia upi na
king. 26 Akasia i ga laun vue a ura vinun ma a ura kilala ba i ga tur pa
ia upi na king, ma i ga ki na king arama Ierusalem tikai ka ra kilala.
Ra iang i tinana Atalia dir tubuna ma Omri ra king Israel. 27 I ga mur ra
lavur mangamangana kai ra apik na tarai kai Akab, ma i ga pait nam i ga
kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, da ra apik na tarai kai Akab, tago i ga
taule ra vavina ta ra apik na tarai kai Akab.
28 Ma dir ga varagur ma Ioram natu i Akab upi dir a tut na vinarubu
ure Kasael ra king Siria abara Ramot-Gilead; ma ra tarai Siria dia ga
vakinkin Ioram. 29 Ma Ioram ra king i ga vana uro Iesrel upi na lagar
mulai kan ra umana kinkin nina i ga vatur vake tai ra tarai Siria ba dir
ga varubu ma Kasael ra king Siria abara Rama. Ma Akasia natu i Ieoram
ra king Iuda i ga vana ur upi na gire Ioram natu i Akab aro Iesrel, tago i
ga mait.

Di ku Ieu upi na king Israel

9 1 Ma Elisa ra propet i ga oro pa tikai ta ra kikil na propet, ma i ga
biti tana: Una vi pit ra livuam, ma una kap go ra ik a la na dangi ta
ra limam, ma una vana uro Ramot-Gilead. 2 Ma ba una pot abara, una

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tikan tadav Ieu natu i Ieosapat natu i Nimsi, ma una ruk tadav ia, ma
una ting pa ia kan ra umana talaina, ma una ben ia upi amur me ta ra
bagialar aro iat ta ra bala na pal. 3 Ma una vature ra nat na la na dangi,
ma una lolonge taun ra uluna, ma una biti: A Luluai i biti dari: Iau tar ku
u upi una king ure Israel. Ma una papa ra banbanu, ma una vana lulut;
ma koko una vavabing.
4 Ma ra barmana na propet i ga vana uro Ramot-Gilead. 5 Ma ba i ga
pot, ra umana luluai na vinarubu dia ga ki ta ra kivung; ma i ga biti:
Kaugu ta tinata piram, luluai. Ma Ieu i ga biti: Pire to ia ta vevet? Ma i
ga biti: Piram iat, luluai. 6 Ma i ga tut, ma i ga ruk ta ra bala na pal; ma i
ga lolonge ra dangi taun ra uluna, ma i ga biti tana: Ra Luluai ra God kai
Israel i biti dari: Iau tar ku u upi una king ure ra tarai kai ra Luluai, ure
Israel iat. 7 Ma una ubu ra apik na tarai kai Akab kaum luluai, upi ina pait
ra varobo ure kaugu umana tultul ra umana propet, ma ure ra umana
tultul kai ra Luluai, tai Iesebel. 8 Tago ra apik na tarai par kai Akab na
panie; ma ina nila vue ra lavur bul tutana par kai Akab, ra umana tutana
na vilavilau, ma ra umana tutana langalanga tai Israel. 9 Ma ina vaki
ra apik na tarai kai Akab upi na da ra apik na tarai kai Ieroboam natu i
Nebat, ma da ra apik na tarai kai Basa natu i Akia. 10 Ma ra umana pap
diat a en Iesebel ta ra langun Iesrel, ma pa ta na na punang ia. Ma i ga
papa ra banbanu, ma i ga vilau.
11 Ma Ieu i ga irop tadav ra umana tultul kai kana luluai; ma tikai ta
diat i ga biti tana: Dave, ra magit i boina ka? Ava go ra lunga i mainge?
Ma i ga biti ta diat: Ava nunure nam ra tutana ma kana mangana tinata.
12 Ma dia ga biti: U vaongo ko; una vaarike ra dovotina. Ma i ga biti: I
tata dari piragu: A Luluai i biti, Iau tar ku u pi una king ure Israel. 13 Ma
dia ga kap lulut kadia umana olovoi tikatikai, ma dia ga vue tar ia ta ra
vavai na kauna ta ra ul a kakao, ma dia ga vu ra tavur, ma dia ga biti: Ieu
ia ra king.

Ieu i doko Ioram

14 Ma Ieu natu i Ieosapat natu i Nimsi i ga varpit ure Ioram. (Ioram i
ga tar lualua ta ra tarai na vinarubu Israel ba dia ga tut ure Kasael ra
king Siria aro Ramot-Gilead; 15 ma Ioram ra king i ga lilikun uro Iesrel
upi na lagar kan ra umana kinkin nina i ga vatur vake tai ra tarai Siria,
ba dir ga varubu ma Kasael ra king Siria.) Ma Ieu i ga biti: Ona i damana
ra nuknuk i vavat, koko da nur vue ta tikai upi na irop kan ra pia na pal,
upi na varvai ure aro Iesrel. 16 Ma Ieu i ga vana uro Iesrel ta ra kiki na
vinavana; tago Ioram i ga va abara. Ma Akasia ra king Iuda i ga tar vana
ur upi na gire Ioram.
17 Ma ra monamono nina i tur ta ra pal na minakila aro Iesrel i ga gire
Ieu ma kana tarai ba dia vanavana, ma i ga biti: Iau gire tika na loko.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma Ioram i ga biti: Una tulue tika na tena kiki os upi na barat diat, ma
upi na tir diat dari: Dave, a malmal? 18 Ma tika na tena kiki os i ga vana
ma i ga barat diat, ma i ga biti: Ra king i biti dari: Dave, a malmal? Ma
Ieu i ga biti: Amur dave ma ra malmal? Una vana uro namur tagu. Ma ra
monamono i ga varvai dari: Ra tultul i tar pot pire diat, ma pa i lilikun
mulai. 19 Ma i ga tulue ta tikai mulai ta ra os, ma i ga pot pire diat, ma i
ga biti: Ra king i biti dari: Dave, a malmal? Ma Ieu i ga biti: Amur dave
ma ra malmal? Una vana uro namur tagu. 20 Ma ra monamono i ga varvai
dari: I tar pot pire diat, ma pa i lilikun mulai; ma ra vinavana i da ra
mangana vinavana kai Ieu natu i Nimsi, tago i karangap kana vinavana.
21 Ma Ioram i ga biti: Avat a vaninara. Ma dia ga vaninare kana kiki na
vinavana. Ma Ioram ra king Israel ma Akasia ra king Iuda dir ga vana ta
kadir kiki na vinavana tikatikai upi diat a barat Ieu, ma dia ga varkuvo
me ta ra pakana kai Nabot ra te Iesrel.
22 Ma ba Ioram i ga gire Ieu, i ga biti: Dave, a malmal, Ieu? Ma i ga
biti: A mangana malmal ava, ba tinam Iesebel i mur kana lavur bilak na
mangamangana ma i peal kana lavur agagar? 23 Ma Ioram i ga vila likun,
ma i ga lop, ma i ga biti tai Akasia: A vavagu go, Akasia. 24 Ma Ieu i ga al
kana panak ma ra dekdekina parika, ma i ga go Ioram ta ra tamuruna, ma
ra pu i ga vila vurpu ta ra buaina, ma i ga bura ta kana kiki na vinavana.
25 Ma Ieu i ga biti tai Bidkar kana luluai na vinarubu: Una puak ia, ma una
vue ta ra uma kai Nabot ra te Iesrel; tago u nuk pa laka ra bung ba dor ga
ki ta kador kiki na vinavana ba dor ga toratorom tai tamana Akab, ma ba
ra Luluai i ga vatang go ra mamat na tinata ure? 26 A dovotina nabung iau
tar gire ra gapu i Nabot ma ra gapu i ra umana natuna, ra Luluai i biti; ma
ina pait ra varobo piram ta go ra pakana pia, ra Luluai i biti. Io, una puak
ia ma una vue ta nam ra pakana pia, da ra tinata kai ra Luluai.

Ieu i doko Akasia
(2 Tutu 22:7-9)

27 Ma ba Akasia ra king Iuda i ga gire, i ga lop ma i ga mur ra nga uro Bet-
Agan. Ma Ieu i ga korot mur ia, ma i ga biti: Avat a doka bula ba i ki boko
ta ra kiki na vinavana; ma dia ga ub ia ta ra tututua Gur, nina ba marave
Ibleam. Ma i ga lop uro Megido, ma i ga mat ie. 28 Ma kana umana tultul dia
ga kap ia ta ra kiki na vinavana urama Ierusalem, ma dia ga vadiop ia ta ra
babang varurung ma ra umana tamana ta ra pia na pal kai David.
29 Akasia i ga tur pa ia ta na king ure Iuda ta ra kilala a vinun ma tikai
ta ra kini na king kai Ioram natu i Akab.

Iesebel i mat

30 Ma ba Ieu i ga pot aro Iesrel, Iesebel i ga valongore ure; ma i ga
kolo ra ura kiau na matana, ma i ga vi mal ra pepe na uluna, ma i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gigira ur kan ra mata na kalangar. 31 Ma ba Ieu i ga olo ta ra mataniolo,
i ga oro: Dave, a malmal, u Simri, nina u tar doko kaum luluai? 32 Ma
i ga tadaraka urama ta ra mata na kalangar, ma i ga biti: To ia laka i
tur maravut iau? Ma ta urua ba ta utul a tultul dital ga gigira ba upi
ia. 33 Ma i ga biti: Amutal a vue vaba ra vavina. Ma dital ga vue vaba
ia, ma ra gapuna i ga toramil tar ta ra papar a pal ma ta ra umana os,
ma dia ga rua taun ia. 34 Ma ba Ieu i ga ruk, i ga ian ma i ga momo; ma
i ga biti: Avat a mal vue nam ra vavina nina di ga tata vabilak ia, ma
avat a punang ia, tago ia ra natu i ra king. 35 Ma ba dia ga vana upi diat
a punang ia, dia ga na tadav uka ra lorina, ma ra ura kauna, ma ra ura
lapar a limana. 36 Ma ba dia ga lilikun ma dia ga varvai ure, i ga biti: Go
ia ra tinata kai ra Luluai nina i ga tatike tai kana tultul Elia ra te Tisbe,
ba i ga biti: Ta ra langun Iesrel ra umana pap diat a en ra vio i Iesebel;
37 ma ra minat i Iesebel na da ra puta ta ra uma ta ra langun Iesrel, upi
koko ta tikai na biti: Go Iesebel.

Ieu i doko diat parika kai Akab

10 1 A lavurua na vinun na bul tutana ta ra apik na tarai kai Akab
dia ga ki aro Samaria. Ma Ieu i ga tumu ta umana buk, ma i ga
tulue diat uro Samaria, tadav ra umana luluai ta ra pia na pal, ma tadav
ra umana patuana, ma tadav diat dia ga balaure ra umana bul mur tai
Akab, ma i ga biti: 2 Ba ava vatur vake go ra buk, (a umana natu i kavava
luluai dia ki pire vavat, ma ra umana kiki na vinavana ma ra umana os
dia ki, ma ra umana pia na pal di ga liplip bat diat ma ra umana vargal
bula,) 3 avat a pilak pa nina i boina kakit ta ra umana natu i kavava
luluai, ma avat a vaki ia ta ra kiki na king kai tamana, ma avat a varubu
ure ra apik na tarai kai kavava luluai. 4 Ma dia ga burut na kaia, ma dia
ga biti: Ea, i ga uvia pa ra ura king, ma dat a tur dave? 5 Ma nina i ga kure
ra kuba i ra king, ma nina i ga kure ra pia na pal, ma ra umana patuana,
ma diat dia ga balaure ra umana natu i ra king, dia ga tulue go ra tinata
pire Ieu: Avet kaum umana tultul, ma avet a pait muka nam u kure; pa
avet a vatur ta tikai upi na king; una pait nam i boina ta ra luaina matam.
6 Ma Ieu i ga tulue ra vauruana buk tadav diat, ma i ga biti: Ona ava
tur maravut iau, ma ona avat a torom ta ra nilaigu, avat a kutu vue ra ulu
i ra umana natu i kavava luluai, ma avat a kap diat piragu ati Iesrel ta ra
pakana bung dari ningene. Ma nam ra lavurua na vinun na natu i ra king
dia ga ki ta ra vavai na varbalaurai kai ra umana ngalangala ta ra pia
na pal. 7 Ma ba ra buk i ga pot tadav diat, dia ga kinim pa ra lavurua na
vinun na natu i ra king, ma dia ga doko diat, ma dia ga poe ra ulu i diat
ta ra umana rat, ma dia ga tulue diat pirana uro Iesrel.
8 Ma tika na tultul i ga vana ma i ga ve dari: Di tar kap ra umana
ulu i ra umana natu i ra king. Ma i ga biti: Avat a vung diat ta ra ura

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vuvungaina ta ra mataniolo ta ra pia na pal, ma diat a ki abara tuk ta ra
malana. 9 Ma ba i ga malana i ga irop, ma i ga tur ma i ga biti tai ra tarai:
Avat a umana tena takodo; ea, iau ga varpit ure kaugu luluai ma iau ga
doka; ma to ia laka i ga ubu go diat? 10 Avat a kapa ba pa ta tinata kai ra
Luluai nina i ga tatike ure ra apik na tarai kai Akab na bura vakuku tar
ta ra pia; ra Luluai i tar pait muka nam i ga tatike tai kana tultul Elia.
11 Damana Ieu i ga doko diat par nina dia ga ki valili ta ra apik na tarai
kai Akab aro Iesrel, ma i ga doko bula kana umana luluai, ma ra umana
talaina, ma kana umana tena tinabar, tuk tar pa ta tikai i laun valili.
12 Ma i ga tut, ma i ga vana kan diat, ma i ga vana uro Samaria. Ma
ba i ga tadav Bet-Eked, ra pakana kai ra umana tena balabalaure sip, ta
ra nga, 13 Ieu dia ga varkuvo ma ra umana niuru i Akasia ra king Iuda,
ma i ga biti: To ia avat? Ma dia ga biti: Avet a umana niuru i Akasia, ma
ave vana upi avet a gire ra umana natu i ra king, ma ra umana natu i ra
taulai kai ra king. 14 Ma i ga biti: Avat a kinim vake diat. Ma dia ga kinim
vake diat, ma dia ga doko diat ta ra tung aro Bet-Eked, a ivat na vinun
ma a ura tutana diat; ma pa i ga nur vue ta tikai ta diat upi na laun.
15 Ma ba i ga vana papa mabara, dir ga varkuvo ma Ieonadab natu i
Rekab tago i ga vana upi na barat ia; ma i ga varvagai pirana ma i ga biti
tana: Dave, ra balam i dovot da ra balagu i dovot piram? Ma Ieonadab
i ga bali ia: Maia. Ma Ieu i ga biti: Uti ra limam. Ma ba i ga. tulue ra
limana pirana, i ga vatur ia ma i ga vakoa ta kana kiki na vinavana.
16 Ma i ga biti: Dor a vana, ma una gire kaugu niongor ure ra Luluai. Ma
i ga kap ia uro Samaria ta kana kiki na vinavana. 17 Ma ba i ga pot aro
Samaria, i ga doko diat parika kai Akab nina dia ga ki boko aro Samaria,
tuk i ga nila vue, da ra tinata kai ra Luluai nina i ga tatike tai Elia.

Ieu i nila vue diat dia lolotu tadav Baal

18 Ma Ieu i ga oro guve ra tarai parika, ma i ga biti ta diat: Akab i ga
torom tai Baal a ik ika; ma Ieu na manga torom tana. 19 Io, avat a tulue
uti piragu ra lavur propet par kai Baal, ma diat par dia lotu pirana, ma
kana umana tena tinabar; koko da iba upi ta tikai ta diat; kaugu ta ngala
na tinabar ure Baal; ma nina pa i vana tana, pa na laun. Ma Ieu i ga pait
ia ma ra vavagu upi na nila vue diat dia lolotu tadav Baal. 20 Ma Ieu i
ga biti: Avat a kubu ta lukara gomgom ure Baal: Ma dia ga pait ia. 21 Ma
Ieu i ga vartuluai vurvurbit ta ra langun Israel ure, ma diat par nina
dia lotu tadav Baal dia ga pot; pa ta tutana ba pa i ga vana. Ma dia ga
ruk ta ra kuba i Baal, ma ra kuba i Baal i ga kor tuna. 22 Ma i ga biti tai
nina i ga kure ra umana mal: Una kap ra umana mal ure ra tarai na lotu
kai Baal. Ma i ga kap vaarike ra umana mal. 23 Ma Ieu, dir ma Ieonadab
natu i Rekab, dir ga ruk ta ra kuba i Baal; ma i ga biti tai ra tarai na lotu
kai Baal: Avat a gigira, upi koko ta tultul kai ra Luluai na ki ati livuan

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta vavat, a tarai na lotu ka kai Baal. 24 Namur i ga tur pa ia pi na pait ra
tinabar ma upi na tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia.

Ma Ieu i ga tar tibe lavutul na vinun na tutana ara ra pia, ma i ga tar
biti: Gala tika na tutana ta diat nina iau nur tar diat ta ra lima i vavat i
lop, nina i vuna tana na bali ra nilaun kai nam ra tutana ma kana nilaun
iat. 25 Ma ba Ieu i ga tar tul vapar tar ra tinabar di tuntun tar ia, i ga biti
tai ra umana monamono ma ra umana luluai na vinarubu: Avat a ruk, ma
avat a doko diat; koko ta tikai na irop. Ma dia ga doko diat ma ra pakat
na vinarubu. Ma ra umana monamono ma ra umana luluai na vinarubu
dia ga vue vairop diat ura ra pia ma dia ga ruk ta ra pakana aro iat ta
ra kuba i Baal, 26 ma dia ga kap vairop ra umana pagapaga kan ra kuba
i Baal, ma dia ga tun diat. 27 Ma dia ga pamar gigi ra pagapaga ure Baal,
ma dia ga re vue ra kuba i Baal, ma dia ga pait pukue upi ra pakana ure
ra puta, ma i tuk gori.

28 Damana Ieu i ga nila vue Baal kan Israel. 29 Ia kaka Ieu pa i ga vana
kan ra kaina mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat nina i ga varirap
Israel tana, ma dia ga lotu boko tadav ra ura nat na bulumakau dir goled
aro Betel ma aro Dan. 30 Ma ra Luluai i ga biti tai Ieu: Tago u ga pait ra
magit i boina ba u ga pait ra magit nina i takodo ta ra luaina matagu, ma
u ga pait ot pa ra nuknukigu ure ra apik na tarai kai Akab, damana ra
umana natum diat a ki ta ra kiki na king kai Israel, ma na tuk tar ta ra
vaivatina taun tarai. 31 Ma Ieu pa i ga balaure pi na mur ot pa ra tinata na
varkurai kai ra Luluai ra God kai Israel ma ra nuknukina parika; pa i ga
vung vue ra kaina mangamangana kai Ieroboam, nina i ga varirap Israel
tana.

32 Ta nam ra e ra Luluai i ga tur pa ia pi na kutu vue ta umana pakana
kan Israel; ma Kasael i ga uvia pa diat ta ra lavur langun par kai Israel,
33 papa ra Iordan maro ta ra matana taur, ma ra langun Gilead par, Gad
ma Ruben ma Manase, ma papa aro Aroer nina i ki ta ra male Amon,
maia, ra langun par Gilead ma Basan.

34 Ma ra umana enana papalum kai Ieu, ma ra lavur magit i ga pait
ia, ma ra dekdekina, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai
ure ra umana king Israel? 35 Ma di ga vadiop Ieu varurung ma ra umana
tamana, ma dia ga punang ia aro Samaria. Ma Ieoakas natuna i ga kia
vue ta ra kini na king. 36 Ma Ieu i ga ki na king ure Israel aro Samaria ure
a ura vinun ma lavutul na kilala.

Atalia i kale ebe ra varkurai
(2 Tutu 22:10–23:21)

11 1 Ma ba Atalia tina i Akasia i ga gire ba natuna i ga tar mat, i ga
tut ma i ga doko ra umana tutana par ta ra apik na tarai kai ra
king. 2 Ia kaka Ieoseba, natu i Ieoram ra king, nina dir taina ma Akasia, i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga tak pa Ioas natu i Akasia kan ra umana natu i ra king nina di ga doko
diat, ma i ga ive dir ma kana tena varbalaurai ta ra pal na vava; damana
di ga ive kan ra mata i Atalia, ma pa di ga doka. 3 Ma i ga balaure ive ta
ra kuba i ra Luluai laptikai na kilala; ma Atalia i ga kure ra gunan.
4 Ma ta ra kilala lavurua leoiada i ga vartuluai upi ra umana luluai na
vinarubu nina dia ga kure ra tarai Kar ma ra umana monamono, ma i ga
agure diat ta ra bala na kuba i ra Luluai; ma i ga pait ra kunubu ma diat,
ma dia ga vavalima pirana ta ra kuba i ra Luluai, ma i ga vaarike natu i
ra king pire diat. 5 Ma i ga vartuluai pire diat, ma i ga biti: Go ra magit
nina ba avat a pait ia: tika na vautuluna ta vavat ba ava pot ta ra Bung
Sabat avat a monamono ta ra kuba i ra king; 6 ma tika na vautuluna ta
vavat avat a tur ta ra mataniolo Sur; ma ta ra tika na vautuluna ta vavat
avat a tur ta ra mataniolo aro namur ta ra umana monamono; damana
avat a mono ra kuba i ra king ma avat a liplip bat ia. 7 Ma ta ra ura tiniba
ta vavat, nina ava langalanga ta ra Bung Sabat, avat a mono bat ra king
ta ra kuba i ra Luluai. 8 Avat a tur kikil ra king, ma tikatikai na vatur
vake kana vargal ta ra limana; ma ona ta tikai i bolo livuan ta ra umana
monamono, da doka; ma ta ra lavur pakana ra king i vana tana, avat a
varagur me.
9 Ma ra umana luluai na vinarubu dia ga pait muka nam leoiada ra tena
tinabar i ga ve diat i tana; diat tikatikai dia ga ben pa kadia tarai, diat di
ga tibe diat upi diat a varbalaurai ta ra Bung Sabat, ma diat bula dia ga
langalanga ta ra Bung Sabat, ma dia ga pot tadav leoiada ra tena tinabar.
10 Ma ra tena tinabar i ga tul tar ia pire ra umana luluai na vinarubu ra
umana rumu ma ra umana bakbakit nina ba kai ra king David, ma dia
ga ki ta ra kuba i ra Luluai. 11 Ma ra tarai na monamono dia ga vatur
kadia vargal tikatikai, ma dia ga tur kikil ra uguugu na vartabar ma ra
pal, papa ta ra papar a lima tuna ta ra pal ma tuk tar ta ra papar a maira
tana, upi diat a balaure ra king. 12 Ma i ga ben vairop natu i ra king, ma
i ga vatoke tar ra kere na king tana, ma i ga tul tar ra buk na varkurai
pirana; ma i ga ku ia upi na king; ma dia ga papar lima, ma dia ga
oraoro: God na valaun ra king!
13 Ma ba Atalia i ga valongore ra nilai ra umana monamono ma ra nilai
ra tarai, i ga ruk tadav diat ta ra kuba i ra Luluai; 14 ma i ga gire ra king
ba i ga tur ta ra turtur da ra mangamangana kai ra king, ma ra umana
luluai na vinarubu ma ra umana tena vu tavur ta ra paparaina; ma ra
tarai na gunan par dia ga gugu ma dia ga vu ra umana tavur. Ma Atalia i
ga rada kana mal, ma i ga oraoro dari: A vavagu, a vavagu! 15 Ma Ieoiada
ra tena tinabar i ga vartuluai pire ra umana luluai na tarai na vinarubu
ba diat a ben vue livuan ta ra tarai na vinarubu, ma diat a doko nina i
mainge ba na mur ia ma ra pakat na vinarubu; tago ra tena tinabar i ga
tigal diat ba koko da doka ta ra kuba i ra Luluai. 16 Ma dia ga kinim ia;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma i ga irop ta ra mataniolo na os ta ra kuba i ra king, ma di ga doka
abara.
17 Ma leoiada i ga pait ra kunubu ure ra Luluai ma ra king ma ra tarai,
upi diat a tarai kai ra Luluai, ma i ga pait bula ra kunubu ure ra king
ma ra tarai. 18 Ma ra tarai par ta ra gunan dia ga vana tar ta ra kuba i
Baal, ma dia ga re vue; kana umana uguugu na vartabar ma kana umana
tabataba dia ga pamar gigi diat, ma dia ga doko Matan ra tena tinabar
kai Baal ta ra luaina mata i ra umana uguugu. Ma ra tena tinabar i ga
tibe ra umana monamono ure ra kuba i ra Luluai.
19 Ma i ga ting pa ra umana luluai na vinarubu, ma ra tarai Kar, ma
ra umana monamono, ma ra tarai par; ma dia ga ben pa ra king kan ra
kuba i ra Luluai tadav ra kuba i ra king, ma dia ga olo ta ra mataniolo kai
ra umana monamono. Ma i ga ki ta ra kiki na king. 20 Ma ra tarai par ta
ra gunan dia ga gugu; ma ra pia na pal i ga nunure ra malmal, ba di ga
doko Atalia ma ra pakat na vinarubu ta ra kuba i ra king. 21 Ioas i ga laun
vue lavurua na kilala ba i ga tur pa ia upi na king.

Ioas i ki na king Iuda
(2 Tutu 24:1-27)

12 1 Ioas i ga tur pa ra kini na king ta ra kilala lavurua ta ra kini na
king kai Ieu; ma i ga ki na king a ivat na vinun na kilala arama
Ierusalem; ma ra iang i tinana Sibia a vavina Ber-Seba. 2 Ma Ioas i ga pait
nam i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai ta nam ra umana bung ta
kana nilaun ba leoiada ra tena tinabar i ga vateten ia tana. 3 la kaka pa di
ga re vue ra umana tavul a lotu; ra tarai dia ga pait ra tinabar ma dia ga
tun ra bulit i ang na katkat boko ta ra umana tavul a lotu.
4 Ma Ioas i ga biti ta ra umana tena tinabar: Ra mani parika ure ra magit
di ga vagomgom ia ma di kap tar ia ta ra kuba i ra Luluai, ra mani nina
tikatikai i varkul me ure kana nilaun ma ra mani nina ra bala i ta tikai
i mariga upi na vartabar me ta ra kuba i ra Luluai, 5 boina ba ra umana
tena tinabar diat a vatur vake, tikatikai ta kana tiniba iat; ma diat a mal
vatikene pa ra pal i gomgom, ba dia gire ta magit i kaina tana. 6 la kaka, ba
Ioas i ga ki na king a ura vinun ma a utul a kilala, ra umana tena tinabar
pa dia ga mal pa boko ra umana tarada ta ra pal i gomgom. 7 Damana Ioas
i ga vartuluai upi Ieoiada ma ra umana tena tinabar, ma i ga biti ta diat:
Ta ra ava pa ava ga mal ra magit i kaina ta ra pal i gomgom? Papa gori
koko avat a vatur vake ra mani ta kavava tiniba iat, avat a tul tar ia ka ure
ra minamal ta ra pal i gomgom. 8 Damana ra umana tena tinabar dia ga
mulaot ba koko diat a vatur vake mule ta vartabar na mani tai ra tarai, ma
koko mulai diat a vatur vake ra tiniba ure ra minamal ta ra pal i gomgom.
9 Ma Ieoiada ra tena tinabar i ga kap pa tika na bok, ma i ga poko ra
mata ta ra ul a bok, ma i ga vatur ia maravai ta ra uguugu na vartabar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nina ta ra papar a lima tuna ta ra mataniolo ai ra kuba i ra Luluai; ma
ra umana tena tinabar nina dia ga tur na nimono ta ra matakilalat dia
ga vung tar ra mani par tana nina di ga kap ia ta ra kuba i ra Luluai.
10 Ma ba di ga gire ba ra bok i buka ma ra mani, ra tena varbalaurai kai
ra king ma ra tena tinabar ngalangala dir ga pot, ma ra mani nina di ga
vung ia ta ra kuba i ra Luluai dir ga luk ia ma dir ga poe ta ra umana
popopoi. 11 Ma dir ga tul tar ra mani nina di ga valar ia pire ra umana
luluai na papalum ta ra kuba i ra Luluai; ma dia ga kul ra umana tena
madaka ta ra davai ma ra umana tena pait pal, nina dia ga papalum ta
ra kuba i ra Luluai, 12 ma ra umana tena madaka ta ra vat ma ra umana
tena pinopoko na vat; ma dia ga kul bula ra davai ma ra vat upi da mal
ra umana tarada ta ra kuba i ra Luluai, ma ta enana magit bula ure
ra minamal na pal. 13 Pa di ga mal ra umana momamomo na silva, ra
umana punpun vinau na lamp, ra umana ikilik na la, ra umana tavur, ba
ra umana la na goled, ba ra umana la na silva, ma go ra mani nina di ga
kap ia tadav ra kuba i ra Luluai, 14 tago di ga tul tar ia ka pire ra umana
tena papalum nina dia ga mal ra kuba i ra Luluai me. 15 Pa dia ga tir
diat nina di ga tul tar ra mani pire diat upi diat a vapuak ra umana tena
papalum me, tago dia ga papalum ma ra dovotina. 16 Ra mani di ga tul
tar ia ure ra umana tinabar na nirara, ma ra mani ure ra umana tinabar
na varporong, pa di ga kap ia ta ra kuba i ra Luluai; kai ra umana tena
tinabar iat.

17 Ta nam ra e Kasael ra king Siria i ga tut ure ra pia na pal Gat, ma
i ga uvia pa ia. Ma Kasael i ga lingan upi Ierusalem. 18 Ma Ioas ra king
Iuda i ga tak pa ra umana gomgom na magit nina Ieosapat ma Ieoram
ma Akasia, kana utul a ngala, dital ga vagomgom diat ba dital ga king
Iuda, ma nam ra umana magit ia iat i ga vagomgom diat, ma ra goled par
nina i ga ki ta ra vuvuvung na mani ta ra kuba i ra Luluai ma ta ra kuba
i ra king, ma i ga tulue pire Kasael ra king Siria; ma Kasael i ga nur vue
Ierusalem.

19 Ma ra umana enana papalum kai Ioas, ma ra lavur magit i ga pait
ia, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king
Iuda? 20 Ma kana umana tultul dia ga tut na varpit ure, ma dia ga ubu
Ioas ta ra pal Milo ta ra nga uro Silo. 21 Ma Iosakar natu i Simeat, ma
Ieosabad natu i Somer, kana ura tultul, dir ga ub ia ma i ga mat; ma dia
ga punang ia varurung ma ra umana tamana ta ra pia na pal kai David;
ma Amasia natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Ieoakas i ki na king Israel

13 1 Ta ra kilala a ura vinun ma a utul ta ra kini na king kai Ioas
natu i Akasia ra king Iuda, Ieoakas natu i Ieu i ga tur pa ia pi na
king ure Israel aro Samaria, ma i ga ki na king a vinun ma lavurua na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kilala. 2 I ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga
mur ra lavur kaina mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat, nina i ga
varirap Israel tana; pa i ga vana kan ia.
3 Ma ra kankan kai ra Luluai i ga tut ure Israel, ma i ga nur vatikene
tar diat ta ra lima i Kasael ra king Siria, ma ta ra lima i Ben-Adad
natu i Kasael. 4 Ma Ieoakas i ga kail tadav ra Luluai, ma ra Luluai i ga
valongore; tago i ga gire ra kinadik kai ra tarai Israel, nina ba ra king
Siria i ga ki taun diat me. 5 (Ma ra Luluai i ga tul tar ra tena valaun pire
Israel, ma dia ga langalanga kan ra lima i ra tarai Siria; ma ra tarai
Israel dia ga ki ta kadia umana palpal da lua. 6 Ia kaka pa dia ga vana
kan ra kaina mangamangana kai ra apik na tarai kai Ieroboam, nina i ga
varirap Israel tana, ma dia ga mur diat; ma tika na tabataba i Asera i ga
tur boko Samaria.) 7 A tarai na vinarubu kai Ieoakas dia to na panie, ma
i da a ilima na vinun na tena kiki os, ma a vinun na kiki na vinavana,
ma a vinun na arip na marmar na tena vinarubu dia vanavana ma ra kau
i diat, dia laun valili ka; tago ra king Siria i ga vakaina diat ma dia ga
vardada ka ma ra tobon ta ra tavul a rararama vuai.
8 Ma ra umana enana papalum kai Ieoakas, ma ra lavur magit i ga pait
ia, ma ra dekdekina, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai
ure ra umana king Israel? 9 Ma di ga vadiop Ieoakas varurung ma ra
umana tamana; ma di ga punang ia aro Samaria; ma Ieoas natuna i ga
kia vue ta ra kini na king.

Ieoas i ki na king Israel

10 Ta ra kilala a utul a vinun ma lavurua ta ra kini na king kai Ioas
ra king Iuda, Ieoas natu i Ieoakas i ga tur pa ia pi na king ure Israel aro
Samaria, ma i ga ki na king a vinun ma laptikai na kilala. 11 Ma i ga pait
nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai; pa i ga vana kan ra lavur
kaina mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat, nina i ga varirap Israel
tana; i ga mur uka diat.
12 Ma ra umana enana papalum kai Ieoas, ma ra lavur magit i ga pait
ia, ma ra dekdekina ba i ga varubu ma Amasia ra king Iuda, pa di ga
tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king Israel?
13 Ma di ga vadiop Ieoas varurung ma ra umana tamana; ma Ieroboam i
ga ki ta kana kiki na king; ma di ga punang Ieoas aro Samaria varurung
ma ra umana king Israel.

A mutuaina tinata na propet kai Elisa, ma i mat

14 Ma Elisa i ga mait ma ra minait nina i ga mat me; ma Ieoas ra king
Israel i ga vana ur tadav ia ma i ga tangie, ma i ga biti: Tamagu, tamagu,
ra kiki na vinavana kai Israel, ma diat dia kure ra umana os tana! 15 Ma
Elisa i ga biti tana: Una tak pa ra panak ma ra umana pu; ma i ga tak

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pa ra panak ma ra umana pu. 16 Ma i ga biti tai ra king Israel: Una al ra
panak; ma i ga al ia. Ma Elisa i ga vung ra limana taun ra lima i ra king.
17 Ma i ga biti: Una papa ra mata na kalangar ta ra papar a taur; ma i ga
papa ia. Ma Elisa i ga biti: Una poponok; ma i ga poponok. Ma i ga biti:
Ra pu na niuvia kai ra Luluai, ra pu na niuvia ure Siria; tago una ubu ra
tarai Siria aro Apek tuk una ga kamare vue diat.
18 Ma i ga biti: Una tak pa ra umana pu; ma i ga tak pa diat. Ma i ga
biti tai ra king Israel: Una kita ra pia; ma i ga kita ra pia a utul a pakana
ka. 19 Ma ra tutana kai God i ga kankanuane, ma i ga biti: Na ga boina
gala u ga kikikita a ilima ba laptikai na pakana; gala damana, gala una
ga ubu Siria tuk u ga nila vue; ma go una ubu Siria a utul a pakana ka.
20 Ma Elisa i ga mat, ma di ga punang ia. Ma ta ra kilakilala ta umana
loko na tarai Moab dia ga vala pot upi ra ra varpa. 21 Ma ba ra tarai dia
ga vanavana upi diat a punang ta tikai nina i ga mat, ea, dia ga gire tika
na loko na tarai na ra varpa; ma dia ga vue ra tutana ta ra babang na
minat kai Elisa; ma ba ra tutana i ga tadav ra umana ur i Elisa i ga laun
ma i ga tur.
22 Ma Kasael ra king Siria i ga ki taun Israel ta ra umana kilala Ieoakas
i ga king tana. 23 Ma ra Luluai i ga gire ung diat, ma i ga mari diat,
ma i ga nuk pa diat, ure kadia kunubu ma Abaraam ma Isak ma Iakob;
damana pa i ga nila vue diat, ma pa i ga okole vue diat kan ra luaina
matana tuk gori. 24 Ma Kasael ra king Siria i ga mat; ma Ben, Adad
natuna i ga kia vue ta ra kini na king. 25 Ma Ieoas natu i Ieoakas i ga kap
valilikun nam ra umana pia na pal kan ra lima i Ben-Adad natu i Kasael
nina i ga kap pa diat tai Ieoakas tamana ta ra vinarubu. A utul a pakana
Ieoas i ga ub ia, ma i ga kap valilikun mule ra umana pia na pal kai
Israel.

Amasia i ki na king
(2 Tutu 25:1-28)

14 1 Ma Amasia natu i Ioas ra king Iuda i ga tur pa ia pi na king ta ra
vauruana kilala ta ra kini na king kai Ieoas natu i Ieoakas ra king
Israel. 2 I ga tur pa ia pi na king ba i ga laun vue a ura vinun ma a ilima
na kilala; ma i ga ki na king a ura vinun ma lavuvat na kilala arama
Ierusalem; a iang i tinana Ieoadin marama Ierusalem. 3 I ga pait nina i ga
takodo ta ra luaina mata i ra Luluai, ia kaka, pa i ga vardada ma David
kana ngala; i ga pait nam Ioas tamana i ga pait ia. 4 Ia kaka pa di ga tak
vue ra umana tavul a lotu; a tarai dia ga pait boko ra umana tinabar ma
dia ga tun ra bulit i ang na katkat ta ra umana tavul a lotu.
5 Ma ba kana varkurai i ga tur padikat pirana, i ga doko nam ra ura
tultul nina dir ga doko tamana ra king; 6 pa i ga doko ra umana natu i
nam ra ura tena vardodoko, da di ga tumu ia ta ra buk na varkurai kai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Moses, da ra Luluai i ga vartuluai ba i ga biti: Koko da doko ra tarai ure
ra umana natu i diat, ma koko da doko ra umana bul ure ra umana tama
i diat; tikatikai na virua ure kana kaina mangamangana iat.
7 I ga doko ra vinun na arip na marmar na tutana Edom ta ra male na
solt, ma i ga uvia pa ra pia na pal Sela ta ra vinarubu, ma i ga vaiang ia
ba Ioktel, ma i ga tuk gori.
8 Ma Amasia i ga tulue ta umana tultul pire Ieoas natu i Ieoakas natu
i Ieu, ra king Israel, ma i ga biti: Una mai, dor a varboboi. 9 Ma Ieoas ra
king Israel i ga tulue ra tinata pire Amasia ra king Iuda dari: Ra kait nina
i ga ki Lebanon i ga biti tai ra tagatagal Lebanon, Una tul tar natum a
vavina pire natugu a tutana pi dir a taulai; ma tika na leing na pui aro
Lebanon i ga bolo, ma i ga rua taun ra kait. 10 A dovotina u ga ubu Edom,
ma ra balam i ngala tana; una langlang tana, ma una ki ta kaum gunan;
ta ra ava una vatut ra purpuruan ma una kaina tana, ma una bura, avat
ma ra tarai Iuda?
11 Ma Amasia pa i ga mainge ba na valongore. Damana Ieoas ra king
Israel i ga vana, ma dir ma Amasia ra king Iuda dir ga varboboi aro
Bet-Semes, nina ba kai Iuda. 12 Ma ra tarai Israel dia ga uvia pa ra tarai
Iuda, ma dia ga lop tar ta ra kubakuba i diat. 13 Ma Ieoas ra king Israel
i ga kinim pa Amasia ra king Iuda, natu i Ioas natu i Akasia, aro Bet-
Semes, ma i ga vana urama Ierusalem, ma i ga rada vue ra liplip na vat
Ierusalem papa ra mataniolo Epraim tuk tar ta ra mataniolo ta ra ngu na
liplip, tika na mar na pokono ra lolovina tana. 14 Ma i ga kap pa ra goled
ma ra silva par, ma ra umana la nina di ga tadav diat ta ra kuba i ra
Luluai, ma ta ra vuvuvung na mani ta ra kuba i ra king; ma i ga kap bula
ra tarai upi ra kikia, ma i ga lilikun uro Samaria.
15 Ma ra umana enana papalum kai Ieoas, ma ra dekdekina, ma kadir
vinarubu ma Amasia ra king Iuda, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na
tutumu vakai ure ra umana king Israel? 16 Ma di ga vadiop Ieoas varurung
ma ra umana tamana, ma di ga punang ia aro Samaria varurung ma ra
umana king Israel; ma Ieroboam natuna i ga kia vue ta ra kini na king.
17 Ma Amasia natu i Ioas ra king Iuda i ga laun a vinun ma a ilima na
kilala namur ta ra minat i Ieoas natu i Ieoakas ra king Israel.
18 Ma ra umana enana papalum kai Amasia pa di ga tumu diat vang
ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king Iuda? 19 Ma dia ga varpit
ure arama Ierusalem, ma i ga lop uro Lakis; ma dia ga korot mur ia uro
Lakis, ma dia ga doka abara. 20 Di ga kap pa ra minatina ta ra umana os;
ma di ga punang ia arama Ierusalem varurung ma ra umana tamana ta
ra pia na pal kai David. 21 Ma ra tarai Iuda par dia ga pilak pa Usia, nina
ba i ga a vinun ma laptikai kana kilakilala na nilaun, ma dia ga vaki ia
pi na kia vue tamana Amasia ta ra kini na king. 22 I ga vatut Elat ma i ga
kap valilikun mule tai Iuda, namur ta ra minat kai tamana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ieroboam i ki na king

23 Ma Ieroboam natu i Ieoas ra king Israel i ga tur pa ia pi na king ta ra
kilala a vinun ma a ilima ta ra kini na king kai Amasia natu i Ioas ra king
Iuda, ma i ga ki na king aro Samaria a ivat na vinun ma tika na kilala.
24 Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, ma pa i ga
vana kan ra lavur kaina mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat, nina
i ga varirap Israel tana.
25 I ga langun mule ra pia Israel papa ra langun Kamat ma tuk tar ta
ra ta ta ra Araba, da ra tinata kai ra Luluai, ra God kai Israel, nina i ga
tatike ta kana tultul Iona natu i Amitai ra propet, maro Gat-Keper. 26 Tago
ra Luluai i ga gire ra kini na malari kai Israel, ba i ga tar mamat; tago
pa ta vilavilau ma pa ta tutana langalanga, ma pa ta na pi na maravut
Israel. 27 A Luluai pa i ga biti ba na pun vue ra iang i Israel kan ra vavai
na bakut; damana i ga valaun diat ta ra lima i Ieroboam natu i Ieoas.
28 Ma ra umana enana papalum kai Ieroboam, ma ra lavur magit i ga
pait ia, ma ra dekdekina, ma kana umana vinarubu, ma kana niuvia ba
i ga kap valilikun mule Damasko ma Kamat, nina ba kai Iuda lua, ure
Israel, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana
king Israel? 29 Ma di ga vadiop Ieroboam varurung ma ra umana tamana,
nina ra umana king Israel; ma Sekaria natuna i ga kia vue ta ra kini na
king.

Usia i ki na king
(2 Tutu 26:1-23)

15 1 Ma Usia natu i Amasia ra king Iuda i ga tur pa ia pi na king ta
ra kilala a ura vinun ma lavurua ta ra kini na king kai Ieroboam
ra king Israel. 2 I ga laun vue a vinun ma laptikai na kilala ba i ga tur
pa ia pi na king; ma i ga ki na king a ilima na vinun ma a ura kilala
arama Ierusalem; ra iang i tinana Iekolia a vavina Ierusalem. 3 Ma i ga
pait nam i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai da tamana Amasia i
ga pait ia. 4 Ia kaka pa di ga re vue ra umana tavul a lotu; a tarai dia
ga varvartabar ma dia ga tun ra bulit i ang na katkat boko ta ra umana
tavul a lotu.
5 Ma ra Luluai i ga ubu ra king, ma i ga vukavuka tuk tar ta ra bung i
ga mat i tana, ma i ga ki ta ra pal irai. Ma Iotam natu i ra king i ga kure
ra kuba i ra king, ma i ga ki na varkurai pire ra tarai.
6 Ma ra umana enana papalum kai Usia, ma ra lavur magit i ga pait ia,
pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king
Iuda? 7 Ma di ga vadiop Usia varurung ma ra umana tamana, ma di ga
punang ia varurung ma ra umana tamana ta ra pia na pal kai David; ma
Iotam natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Sekaria i ki na king

8 Ma Sekaria natu i Ieroboam i ga ki na king ure Israel ta ra kilala a utul a
vinun ma lavutul ta ra kini na king kai Usia ra king Iuda, ma i ga ki na king
aro Samaria a laptikai na gai. 9 Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata
i ra Luluai da ra umana tamana dia ga pait ia; pa i ga vana kan ra lavur kaina
mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat, nina i ga varirap Israel tana.
10 Ma Salum natu i Iabes i ga varpit ure, ma i ga ub ia ta ra luaina mata
i ra tarai, ma i ga doka, ma i ga kia vue ta ra kini na king.
11 Ma ra umana enana papalum kai Sekaria, di ga tumu diat ta ra buk
na tutumu vakai ure ra umana king Israel. 12 Go iat ra tinata kai ra Luluai
nina i ga tatike pire ku, dari: Ra umana natum ta ra vaivatina taun tarai
diat a ki ta ra kiki na king kai Israel. Ma i ga damana.

Salum i ki na king

13 Salum natu i Iabes i ga tur pa ia pi na king ta ra kilala a utul a vinun
ma lavuvat ta ra kini na king kai Usia ra king Iuda, ma i ga ki na king
tika na gai ka aro Samaria.
14 Ma Menakem natu i Gadi i ga tut maro Tirsa, ma i ga vana Samaria,
ma i ga ubu Salum natu i Iabes aro Samaria, ma i ga doka, ma i ga kia
vue ta ra kini na king.
15 Ma ra umana enana papalum kai Salum, ma kana varpit, di ga tumu
diat ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king Israel. 16 Ta nam ra
e Menakem i ga ubu Tapua, ma ra tarai par tana, ma ra umana gunan
maravai tana papa aro Tirsa; tago pa dia ga papa are, damana i ga ub ia;
ma i ga leveng ra vaden par tana nina dia ga kap bala.

Menakem i ki na king

17 Ma Menakem natu i Gadi i ga tur pa ia pi na king ure Israel ta ra
kilala a utul a vinun ma lavuvat ta ra kini na king kai Usia ra king Iuda,
ma i ga ki na king aro Samaria a vinun na kilala. 18 I ga pait nam i ga
kaina ta ra luaina mata i ra Luluai; ta kana kilala na nilaun parika pa i ga
vana kan ra lavur kaina mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat, nina
i ga varirap Israel tana.
19 Ma Pul ra king Asiria i ga tut ure ra gunan; ma Menakem i ga tul tar
tika na arip na marmar na talant na silva pire Pul, upi na tur maravut
ia ma na vapadikat kana varkurai. 20 Ma Menakem i ga kap ra totokom
pire ra umana uviana na tutana ta ra langun Israel, a ilima na vinun na
pakana silva i ga kap ia pire diat tikatikai, upi na tul tar ia pire ra king
Asiria. Damana ra king Asiria i ga lilikun, ma pa i ga ki ta ra gunan.
21 Ma ra umana enana papalum kai Menakem, ma ra lavur magit i ga
pait ia, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

king Israel? 22 Ma di ga vadiop Menakem varurung ma ra umana tamana;
na Pekakia natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Pekakia i ki na king

23 Ma Pekakia natu i Menakem i ga tur pa ia pi na king ure Israel ta ra
kilala a ilima na vinun ta ra kini na king kai Usia ra king Iuda, ma i ga
ki na king aro Samaria a ura kilala. 24 Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai; pa i ga vana kan ra lavur kaina mangamangana
kai Ieroboam natu i Nebat, nina i ga varirap Israel tana.
25 Ma Peka natu i Remalia, kana luluai na vinarubu, i ga varpit ure, ma
i ga ben pa ra ilima na vinun na tutana Gilead, ma i ga ub ia ta ra pal na
bakbakit ta ra kuba i ra king aro Samaria; ma i ga doka ma i ga kia vue
ta ra kini na king.
26 Ma ra umana enana papalum kai Pekakia, ma ra lavur magit i ga pait
ia, di ga tumu diat ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king Israel.

Peka i ki na king

27 Ma Peka natu i Remalia i ga tur pa ia pi na king ure Israel ta ra
kilala a ilima na vinun ma a urua ta ra kini na king kai Usia ra king Iuda;
ma i ga ki na king aro Samaria a ura vinun na kilala. 28 Ma i ga pait nam
i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai; pa i ga vana kan ra lavur kaina
mangamangana kai Ieroboam natu i Nebat, nina i ga varirap Israel tana.
29 Ma ta ra e kai Peka ra king Israel Tiglat-Peleser ra king Asiria i ga
pot, ma i ga uvia pa Ion, ma Abel-Bet-Maka, ma Ianoa, ma Kedes, ma
Kasor, ma Gilead, ma Galilaia, ma ra langun Naptali par, ma i ga ben
vavilavilau ra tarai uro Asiria. 30 Ma Osea natu i Ela i ga varpit ure Peka
natu i Remalia, ma i ga ub ia, ma i ga doka, ma i ga kia vue ta ra kini na
king, ta ra kilala a ura vinun ta ra kini na king kai Iotam natu i Usia.
31 Ma ra umana enana papalum kai Peka, ma ra lavur magit i ga pait
ia, di ga tumu diat ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king Israel.

Iotam i ki na king
(2 Tutu 27:1-9)

32 Ma Iotam natu i Usia ra king Iuda i ga tur pa ia pi na king ta ra
vauruana kilala na king kai Peka natu i Remalia ra king Israel. 33 I ga tur
pa ia pi na king ba i ga laun vue a ura vinun ma a ilima na kilala; ma i ga
ki na king a vinun ma laptikai na kilala arama Ierusalem; a iang i tinana
Ierusa natu i Sadok. 34 Ma i ga pait nam i ga takodo ta ra luaina mata i ra
Luluai, ma i ga mur ra lavur mangamangana kai tamana Usia. 35 Ia kaka
pa di ga re vue boko ra umana tavul a lotu; a tarai dia ga varvartabar ma
dia ga tun ra bulit i ang na katkat boko ta ra umana tavul a lotu. I ga pait
ra mataniolo arama ta ra kuba i ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

36 Ma ra umana enana papalum kai Iotam, ma ra lavur magit i ga pait
ia, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king
Iuda? 37 Ta nam ra e ra Luluai i ga vararak vatavuna Resin ra king Siria,
ma Peka natu i Remalia, upi dir a tut ure Iuda. 38 Ma di ga vadiop Iotam
varurung ma ra umana tamana, ma di ga punang ia varurung ma ra
umana tamana ta ra pia na pal kai David; ma Akas natuna i ga kia vue ta
ra Kini na king.

Akas i ki pa king
(2 Tutu 28:1-27)

16 1 Ma Adas natu i Iotam ra king Iuda i ga tur pa ia pi na king ta
ra kilala a vinun ma lavurua ta ra kini na king kai Peka natu i
Remalia. 2 Akas i ga laun vue a ura vinun na kilala ba i ga tur pa ia pi na
king; ma i ga ki na king arama Ierusalem a vinun ma laptikai na kilala;
ma pa i ga pait nam i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai kana God
da David kana ngala. 3 I ga mur ra mangamangana kai ra umana king
Israel; ma i ga tul tar natuna a tinabar di tuntun tar ia, da ra bilak na
mangamangana kai ra umana Tematana nina ba ra Luluai i ga korot vue
diat kan ra luaina mata i ra tarai Israel. 4 Ma i ga vartabar ma i ga tuntun
ra bulit i ang na katkat ta ra umana tavul a lotu, ma ta ra lavur ul a
buana, ma ta ra vavai ra umana davai dia lubalubang.
5 Ma Resin ra king Siria ma Peka natu i Remalia ra king Israel dir ga
tut na vinarubu ure Ierusalem; ma dir ga tur vartakalat bat Akas, ma dir
ga mama uvia pa ia. 6 Ta nam ra e Resin ra king Siria i ga kap valilikun
Elat upi kai Siria, ma i ga korot vue ra tarai Iudaia kan Elat; ma ra tarai
Siria dia ga pot aro Elat, ma dia ga ki ie, ma i tuk tar gori. 7 Ma Akas i ga
tulue ra umana tultul pire Tiglat-Pileser ra king Asiria, ma i ga biti: Iau
kaum tultul ma natum; una vana uti, ma una valaun pa iau kan ra lima
i ra king Siria ma ra lima i ra king Israel nina dir tut ure iau. 8 Ma Akas
i ga tak pa ra silva ma ra goled nina i ga ki ta ra kuba i ra Luluai ma ta
ra vuvung na mani ta ra kuba i ra king, ma i ga tulue upi ra vartabar
pire ra king Asiria. 9 Ma ra king Asiria i ga torom tana; ma ra king Asiria
i ga vana, ma i ga tut ure Damasko, ma i ga uvia pa ia, ma i ga ben
vavilavilau ra tarai tana uro Kir, ma i ga doko Resin.
10 Ma ra king Akas i ga vana uro Damasko upi na barat Tiglat-Pileser ra
king Asiria, ma i ga gire ra uguugu na vartabar nina i ga tur aro Damasko.
Ma ra king Akas i ga tulue ra malalar i ra uguugu, ma ra valavalar tana ma
ra nga na minamal par tana, pire Uria ra tena tinabar. 11 Ma Uria ra tena
tinabar i ga pait ra uguugu na vartabar; da nam parika ra king Akas i ga
tulue ra varvai ure maro Damasko, damana Uria ra tena tinabar i ga pait ia
upi na ki na vaninara ure ra king ba na lilikun maro Damasko. 12 Ma ba ra
king i ga lilikun maro Damasko, ra king i ga gire ra uguugu. Ma ra king i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga kakari maravai pire ra uguugu, ma i ga ko rikai tana, 13 ma i ga tun kana
tinabar di tuntun tar ia, ma kana tinabar na vuai na uma, ma i ga lolonge
kana tinabar na nimomo, ma i ga apur ra gapu i kana tinabar na varmaram
taun ra uguugu. 14 Ma ra uguugu nina di ga pait ia ma ra palariam gobol
ma i ga tur ta ra luaina mata i ra Luluai, i ga tak vue kan ra luaina mata i
ra pal, kan ra pakana ba i ga tur tana livuan ta kana uguugu ma ra kuba i
ra Luluai, ma i ga vatur ia ta ra papar a labur ta kana uguugu. 15 Ma ra king
Akas i ga vartuluai pire Uria ra tena tinabar ma i ga biti: Una tun ra tinabar
di tuntun tar ia ta ra malana, ma ra tinabar na vuai na uma ta ra ravian,
ma ra tinabar di tuntun tar ia nina ba kai ra king, ma kana tinabar na vuai
na uma, ma ra tinabar di tuntun tar ia nina ba kai ra tarai par ta ra gunan,
ma kadia tinabar na vuai na uma, ma kadia lavur tinabar na nimomo, ta
ra ngala na uguugu; ma una apur ra gap parika taun ia kan ra tinabar di
tuntun tar ia, ma kan ra tinabar; ma ra uguugu nina di ga pait ia ma ra
palariam gobol, kaugu ka upi ina tititir tana. 16 Ma Uria ra tena tinabar i ga
pait muka nina ra king Akas i ga vartuluai tana.

17 Ma ra king Akas i ga kutu vue ra umana paparai ra umana kiki na la,
ma i ga tak vue ra la kan diat; ma i ga tak vue ra ngala na la kan ra ulu
i ra umana bulumakau nina di ga pait diat ma ra palariam gobol, ma i
ga vung ia ta ra kiki di ga pait ia ma ra vat. 18 Ma ra nga na olaolo ure ra
Bung Sabat nina di ga pait ia ta ra pal, ma ra mataniolo kai ra king, i ga
tak vue dir kan ra kuba i ra Luluai, i ga vuna ta ra king Asiria.

19 Ma ra umana enana papalum kai Akas nina i ga pait ia, pa di ga
tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king Iuda? 20 Ma
di ga vadiop Akas varurung ma ra umana tamana, ma di ga punang ia
varurung ma ra umana tamana ta ra pia na pal kai David; ma Esekia
natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Samaria i bura ma ra tarai Israel di ki na vilavilau

17 1 Ma Osea natu i Ela i ga tur pa ia pi na king ure Israel ta ra kilala
a vinun ma a urua ta ra kini na king kai Akas ra king Iuda; ma i
ga ki na king aro Samaria lavuvat na kilala. 2 Ma i ga pait nam i ga kaina
ta ra luaina mata i ra Luluai, ia kaka pa i ga manga kaina da ra umana
king Israel dia ga laun lua tana.

3 Ma Salmaneser ra king Asiria i ga tut ure; ma Osea i ga torom pirana,
ma i ga kap tar ra totokom pirana. 4 Ma ra king Asiria i ga matote ba
Osea i ga varpit ure; tago i ga tar tulue ra umana tultul pire So ra king
Aigipto, ma pa i ga tul tar ra totokom pire ra king Asiria, da i ga pait ia
ta ra kilakilala; damana ra king Asiria i ga kinim ia, ma i ga vi ia ma i ga
vake ta ra pal na banubat.

5 Namur ra king Asiria i ga vana alalu ta ra gunan, ma i ga tut ure
Samaria, ma i ga tur vartakalat bat ia a utul a kilala. 6 Ma ta ra kilala

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lavuvat ta ra kini na king kai Osea, ra king Asiria i ga uvia pa Samaria,
ma i ga ben vavilavilau ra tarai Israel uro Asiria, ma i ga vaki diat aro
Kala ma Kabor, ta ra papar a tava alir Gosan, ma ta ra umana pia na pal
kai ra tarai Media.
7 Go i ga vuna tago ra tarai Israel dia ga tar piam vue ra Luluai kadia
God, nina i ga ben vairop vue diat kan ra gunan Aigipto, kan ra dekdek
na lima i Parao ra king Aigipto, ma dia ga torom ta ra umana enana god,
8 ma dia ga mur ra umana mangamangana kai ra umana Tematana, a tarai
nina ra Luluai i ga korot vue diat kan ra luaina mata i ra tarai Israel, ma
ra umana king Israel dia ga varirap diat i tana. 9 Ma ra tarai Israel dia ga
pait ive ra umana magit nina pa dia ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai
kadia God; ma dia ga pait ra umana tavul a lotu ta kadia gunagunan, ta ra
umana tavul a monamono ma ta ra umana pia na pal di ga liplip bat diat.
10 Ma dia ga vatur kadia umana tabataba na vat ma kadia umana tabataba i
Asera ta ra lavur ul a luana, ma ta ra vavai ra umana davai dia lubalubang;
11 ma dia ga tun ra bulit i ang na katkat ta ra umana tavul a lotu abara, da
ra umana Tematana nina ra Luluai i ga vairop vue diat kan ra luaina mata i
diat; ma dia ga pait ra umana bilak na magit upi diat a vakankan ra Luluai;
12 ma dia ga torom ta ra umana tabataba, a mangamangana nina ra Luluai i
ga biti ta diat ure dari: Koko avat a pait go.
13 A dovotina ra Luluai i ga varvai pire Israel ma pire Iuda tai ra
umana propet ma ra umana tena ginigira, ba i ga biti: Avat a vana kan
kavava lavur kaina mangamangana, ma avat a kodop vake kaugu umana
vartuluai ma kaugu umana togotogo, upi na varogop ma ra tinata na
varkurai nina iau ga vartuluai ure pire ra umana tama i vavat, ma nina
iau ga vaarike pire vavat ta kaugu umana tultul ra umana propet. 14 la
kaka pa dia ga mainge ba diat a valongore, dia ga karduk da ra umana
tama i diat dia ga karduk, nina pa dia ga nurnur tai ra Luluai kadia God.
15 Dia ga milikuane kana umana vartuluai, ma kana kunubu nina dia
ga pait ia ma ra umana tama i diat, ma kana umana varvalai nina i ga
varvai pire diat me; ma dia ga mur ra magit vakuku, ma dia ga papaua da
ra umana Tematana nina dia ga ki kikil diat, a tarai nina ra Luluai i ga
vartuluai pire diat ure ba koko diat a mur kadia umana mangamangana.
16 Ma dia ga nuk vue ra umana vartuluai kai ra Luluai kadia God, ma dia
ga tun mal ra umana tabalar upi kadiat, nina ba a ura nat na bulumakau,
ma dia ga pait ra tabataba i Asera, ma dia ga lotu tadav ra kor arama
ta ra maup, ma dia ga toratorom tai Baal. 17 Ma dia ga tun ra umana
natu i diat ta ra iap upi ra tinabar, ma dia ga nurnur ta ra papait ma ra
agagar, ma dia ga ivure diat iat mulai upi diat a pait nam i ga kaina ta
ra luaina mata i ra Luluai, upi da vakankan ia. 18 Damana ra Luluai i ga
kankanuane muka Israel, ma i ga okole vue diat kan ra luaina matana; pa
ta na ta diat i ga ki valili, ia kaka ra vuna tarai Iuda.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

19 Ma Iuda bula pa dia ga kodop vake ra umana varkurai kai ra Luluai
kadia God; dia ga mur ra umana mangamangana nina Israel dia ga
pait diat. 20 Damana ra Luluai i ga pilak vue ra tarai Israel par, ma i ga
vakadik diat, ma i ga nur tar diat pire ra umana tena ra varpa, tuk tar i
ga okole vapar vue diat kan ra luaina matana. 21 Ba i ga kutu vue Israel
kan ra apik na tarai kai David, dia ga vaki Ieroboam natu i Nebat upi
na king; ma Ieroboam i ga korot vue ra tarai Israel kan ra nimur pire ra
Luluai, ma i ga vuna ta kadia ngala na varpiam. 22 Ma ra tarai Israel dia
ga mur ra lavur kaina mangamangana kai Ieroboam nina ia iat i ga pait
ia, ma pa dia ga vana kan diat, 23 tuk ra Luluai i ga okole vue diat kan
ra luaina matana, da i ga tatike ta kana umana tultul ra umana propet.
Damana di ga kap vue ra tarai Israel kan kadia gunan tadav Asiria, ma
dia ki abara tuk gori.

A kalamana tarai dia ki aro Samaria

24 Ma ra king Asiria i ga ben pa ra tarai maro Babilon, ma maro Kuta,
ma maro Ava, ma maro Kamat, ma maro Separvaim, ma i ga vaki diat ta
ra umana pia na pal Samaria, upi diat a kia vue ra tarai Israel; ma dia ga
kale pa Samaria, ma dia ga ki ta ra umana pia na pal tana.
25 Ta ra turpai kadia kini abara pa dia ga ru ra Luluai; kari ra Luluai i
ga tulue ta umana leon livuan ta diat, ma dia ga doko ta umana ta diat.
26 Ma di ga ve ra king Asiria dari: Ra umana vuna tarai nina u ga kap
vue diat, ma u ga vaki diat ta ra umana pia na pal Samaria, dia tuptup
ure ra mangamangana kai ra god ta nam ra gunan, damana i ga tulue
ra umana leon livuan ta diat, ma dia doko ra tarai tago dia tuptup ure
ra mangamangana kai ra god ta nam ra gunan. 27 Ma ra king Asiria i ga
vartuluai, ma i ga biti: Avat a ben pa tikai ta diat ra umana tena tinabar
nina ava ga kap diat mabara; boina ba na vana ma na ki abara upi na
tovo diat ure ra mangamangana kai ra god ta nam ra gunan. 28 Ma
tikai ta diat ra umana tena tinabar nina di ga ben vavilavilau diat maro
Samaria i ga pot ma i ga ki aro Betel, ma i ga tovo diat ure ra variru
tadav ra Luluai.
29 Ia kaka ra lavur vuna tarai dia ga pait kadia umana god, ma dia ga
varuk diat ta nam ra umana pal ta ra umana tavul a lotu nina ra tarai
Samaria dia ga pait ia, tikatika na vuna tarai dia ga pait ia ta nam iat
ra pia na pal dia ga ki tana. 30 Ra tarai Babilon dia ga mal Sukot-Benot,
ma ra tarai Kut dia ga mal Nergal, ma ra tarai Kamat dia ga mal Asima,
31 ma ra tarai Ava dia ga mal Nibkas ma Tartak, ma ra tarai Separvaim
dia ga tun ra umana natu i diat ta ra iap a tinabar tadav Adramalek
ma Anamelek ra ura god kai ra tarai Separvaim. 32 Dia ga lotu tadav ra
Luluai, ma dia ga pilak pa ta umana ta diat upi diat a tena tinabar ta ra
umana tavul a lotu, ma dia ga pait ra tinabar ure diat ta ra umana pal

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra umana tavul a lotu. 33 Dia ga lotu tadav ra Luluai, ma dia ga torom
bula ta kadia umana god, da ra mangamangana kai ra umana Tematana
ta kadia umana gunagunan iat.
34 Ma go ieri dia mur ra mangamangana kai kadia tarai lualua; pa dia
ru ra Luluai, ma pa dia mur ra lavur vartuluai, ba ra umana togotogo,
ba ra vartovo, ba ra varkurai nina ra Luluai i ga tul tar ia pire ra umana
natu i Iakob, nina i ga vaiang ia ba Israel. 35 A Luluai i ga pait ra kunubu
ma diat, ma i ga biti: Koko avat a lotu tadav ra umana enana god, ma
koko avat a va timtibum tadav diat, ma koko avat a torom ta diat, ma
koko avat a pait ra tinabar tadav diat; 36 avat a ru ka ra Luluai, nina i ga
ben vairop vue avat kan ra gunan Aigipto ma ra ngala na dekdek ma ra
ongor na limana, ma avat a va timtibum pirana, ma avat a pait kavava
umana tinabar tadav ia. 37 Avat a mur vatikene ra umana vartuluai, ma
ra umana togotogo, ma ra vartovo ma ra varkurai, nina i ga tumu vake
diat ure avat; ma koko avat a lotu tadav ra umana enana god; 38 ma koko
avat a nuk vue kaugu kunubu nina iau ga pait ia ma avat; ma koko avat a
lotu tadav ra umana enana god, 39 avat a ru ka ra Luluai kavava God, ma
na valaun pa avat kan kavava umana ebar. 40 la kaka pa dia ga valongore,
dia ga mur uka ra mangamangana kai kadia tarai lualua.
41 Damana go ra umana vuna tarai dia ga lotu tadav ra Luluai, ma dia
ga torom bula ta kadia umana tabataba; damana ra umana natu i diat ma
ra umana bul mur ta diat dia pait ia tuk go, da kadia tarai lualua dia ga
pait ia.

Esekia i ki na king
(2 Tutu 29:1-2; 31:1)

18 1 Ma Esekia natu i Akas ra king Iuda i ga tur pa ia pi na king ta
ra vautuluna kilala na king kai Osea natu i Ela ra king Israel. 2 I
ga tur pa ia pi na king ba i ga laun vue a ura vinun ma a ilima na kilala;
i ga ki na king a ura vinun ma lavuvat na kilala arama Ierusalem; ra iang
i tinana Abi natu i Sekaria. 3 Ma i ga pait nam i ga takodo ta ra luaina
mata i ra Luluai, da David kana ngala i ga pait ia. 4 I ga re vue ra umana
tavul a lotu, ma i ga pamar gigi ra umana tabataba na vat, ma i ga bual
ra tabataba i Asera; ma i ga pamar gigi ra vui na palariam gobol nina
Moses i ga pait ia, tago ta nam ra e ra tarai Israel dia ga tun ra bulit i ang
na katkat tadav ia, ma di ga vaiang ia ba Nekustan. 5 I ga nurnur tai ra
Luluai ra God kai Israel; ma pa di ga na tadav ta tikai ta diat ra umana
king Iuda nina dia ga laun namur tana pi dir a varogop me, ma pire diat
nina dia ga laun lua tana pa ta na bula. 6 Tago i ga tatabai pire ra Luluai,
ma pa i ga vung vue ra nimur pirana, ma i ga kodop vake kana umana
vartuluai, nina ra Luluai i ga tul tar ia pire Moses. 7 Ma ra Luluai i ga ki
maravut ia; ba i ga vana upi na pait ta magit i ga pait ot pa ia; ma i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tut na varpiam ure ra king Asiria, ma pa i ga torom pirana. 8 I ga ubu vue
ra tarai Pilistia tuk aro Gasa ma ra umana gunan maravai tana, kan ra
umana tavul a monamono ma kan ra umana pia na pal bula.

Samaria i bura

9 Ma ta ra vaivatina kilala na king kai Esekia, nina ba ra kilala lavurua
ta ra kini na king kai Osea natu i Ela ra king Israel, Salmaneser ra king
Asiria i ga tut ure Samaria, ma i ga tur vartakalat bat ia. 10 Ma ba i ga
par ra utul a kilala i ga uvia pa ia; di ga uvia pa Samaria ta ra kilala
laptikai ta ra kini na king kai Esekia, nina ba ra kilala lavuvat ta ra kini
na king kai Osea ra king Israel. 11 Ma ra king Asiria i ga ben vavilavilau
ra tarai Israel uro Asiria, ma i ga vaki diat aro Kala ma Kabor, ta ra papar
a tava alir Gosan, ma ta ra umana pia na pal kai ra tarai Media, 12 tago
pa dia ga torom ta ra nilai ra Luluai kadia God, ma dia ga piam vue kana
kunubu, ta ra lavur magit ba Moses ra tultul kai ra Luluai i ga varkurai
tana, ma dia ga ole ke.

Senakerib i vana rikai upi ra vinarubu
(2 Tutu 32:1-19; Ies 36:1-22)

13 Ma ba Esekia i ga ki na king a vinun ma a ivat na kilala Senakerib
ra king Asiria i ga vana rikai upi na varubu ma ra lavur pia na pal Iuda
nina ba di ga pait ra liplip tana, ma i ga uvia pa diat. 14 Ma Esekia ra king
Iuda i ga tulue ra tinata uro Lakis pire ra king Asiria, ma i ga biti: iau
ga varpiam; una nur vue iau, ma ina puak nina una to tar ia tagu. Ma ra
king Asiria i ga to tar a utul a mar na talant na silva, ma a utul a vinun
na talant na goled pire Esekia. 15 Ma Esekia i ga tul tar ia pirana ra silva
parika nina di ga kap pa ia kan ra kuba i ra Luluai ma ra vuvuvung na
mani ta ra kuba i ra king. 16 Ta nam ra e Esekia i ga papake vue mule
ra goled nina di ga vung vapetep tar ia ta ra umana banbanu ta ra pal
i gomgom kai ra Luluai, ma ra goled nina Esekia ra king Iuda i ga vung
vapetep tar ia ta ra umana pagapaga, ma i ga tul tar ia pire ra king
Asiria.
17 Ma ra king Asiria i ga tulue ra Tartan ma ra Rabsaris ma ra Rabsake
maro Lakis urama Ierusalem, diat ma ra ngala na kor na tarai na
vinarubu, tadav ra king Esekia. Ma ba dia ga pot Ierusalem, dia ga vana
ma dia ga tur ta ra nga na tava ure ra lum i tur arama, ta ra nga upi ra
gunan kai ra tena malmal mal. 18 Ma ba dia ga oro upi ra king, Eliakim
natu i Kilkia ra monamono na pal i ga vana rikai pire diat, dital ma
Sebna ra tena tutumu ma Ioa natu i Asap ra monamono ure ra lavur buk.
19 Ma ra Rabsake i ga biti ta dital: Amutal a ve Esekia dari: A ngala na
king Asiria i biti: Ava nam ra tukal ba u nurnur tana? 20 U nuk ia ba ra
pirpir na topa laka ra varvateten ma ra dekdek upi ra vinarubu? U nurnur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tai to ia ba u tut na varpiam ure iau? 21 Ea, u nurnur bar tai Aigipto, nam
ra vuvur i talikun, nina ba i tur ra lima i diat par dia buka me; damana
Parao ra king Aigipto pire diat par dia nurnur tana. 22 Ma ba una biti
tagu: Ave nurnur tai ra Luluai kaveve God: dave, vakir ia nam ba Esekia
i ga tar re vue kana umana tavul a lotu, ma kana umana uguugu na
vartabar, ma i ga biti tai Iuda ma Ierusalem dari: Avat a lotu ta ra luaina
mata i go ra uguugu ati Ierusalem? 23 Io, ina ting pa u ba una varkul pire
kaugu luluai ra king Asiria, ma ina tul tar ra ura arip na marmar na os
piram, ona ra tarai piram ba diat a ki ta diat. 24 Io, una tur bat davatane
ta tika na luluai na vinarubu kai kaugu king, tikai ta diat dia ikilik, ma
una nurnur dave tai Aigipto upi ra umana kiki na vinavana ma upi ra
tarai dia ki ra os? 25 Ma dave, ina pot vakuku bar upi ina varubu ma go ra
gunan, ma upi ina li vue, ma vakir amir ma ra Luluai vang? A Luluai iat i
ga biti tagu dari: Una vana urama, ma amur a varubu ma nam ra gunan,
ma una li vue.

26 Ma Eliakim natu i Kilkia ma Sebna ma Ioa dital ga biti ta ra Rabsake
dari: Boina ba una tata ma kaum umana tultul ta ra tinata Siria, tago
amital tar nunure; ma koko dat a pirpir ma ra tinata kai ra umana Iudaia
ta ra luaina mata i ra tarai dia kiki ta ra ul a ngala na liplip na vat. 27 Ma
ra Rabsake i ga biti mulai: Dave, kaugu luluai i ga tulue iau tadav amur
ma kaum luluai upi ina tatike go ra lavur tinata? Dave, pa i ga tulue iau
vang tadav ra tarai nina dia ki ta ra ul a liplip na vat upi diat a en ra adia
taka ma diat a mome ra adia tava na mim?

28 Ma ra Rabsake i ga tur, ma i ga vangala ra nilaina, ma i ga tatata ma
ra tinata Iudaia, ma i ga biti: Avat a valongore ra tinata kai ra ngala na
king Asiria. 29 A king i biti dari: Koko Esekia na tuam pa avat, tago pa na
tale ba na valaun pa avat kan ra limagu; 30 ma koko avat a kapupi Esekia
ba i biti ta vavat: A dovotina ra Luluai na valaun pa dat; pa da tul tar go
ra pia na pal ta ra lima i ra king Asiria. 31 Koko avat a kapupi Esekia, tago
ra king Asiria i biti dari: Boina ba avat a pir bat iau, ma avat a irop tadav
iau; ma avat tikatikai avat a ian ta kavava davai na vain, ma tikatikai
na ian ta kana davai na oliva, ma avat tikatikai avat a mome ra tava ta
kavava kivu; 32 tuk tar ta ra bung ba ina. pot i tana, ma ina ben vue avat
tar ta ra gunan da kavavat, a gunan i tavua tana ra kon ma ra polo na
vuai na vain, a gunan a magit na nian i peal tana, ma damana bula ra
uma na vain, a gunan ba ra dangi na oliva ma ra polo na livur i ngala
tana, upi avat a laun ma koko avat a mat; ma koko avat a kapupi Esekia
ba i biti ta vavat: A Luluai na valaun pa dat. 33 Dave, ta tikai ta diat ra
umana god kai ra umana Tematana i ga tar valaun diat bar kan ra lima i
ra king Asiria? 34 Akave ra umana god Kamat ma Arpad? Akave ra umana
god Separvaim ma Ena ma Iva? Ma dave, dia ga valaun Samaria kan ra
limagu bar? 35 To ia ta diat ra umana god ta ra lavur gunan dia ga valaun

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kadia gunan kan ra limagu? Ma ra Luluai na valaun davatane Ierusalem
kan ra limagu?
36 Ma ra tarai dia ga ki mut uka, ma pa dia ga bali ia ma ta ik a tinata,
tago ra king i ga vartuluai dari: Koko avat a bali ia. 37 Ma Eliakim natu
i Kilkia, a monamono ta ra pal, ma Sebna ra tena tutumu, ma Ioa natu i
Asap, a monamono ta ra lavur buk, dital ga vana tadav Esekia, ma i ga
tarada kadital mal, ma dital ga vaarike ra tinata kai ra Rabsake pirana.

A Luluai i valaun pa Iuda kan Senakerib
(2 Tutu 32:20-23; Ies 37:1-38)

19 1 Ma ba ra king Esekia i ga valongore i ga rada kana mal, ma i
ga vavauluvai ma ra mal na tabun, ma i ga ruk ta ra kuba i ra
Luluai. 2 Ma i ga tulue Eliakim, nina i balaure ra pal, ma Sebna ra tena
tutumu, ma ra umana patuana ta ra umana tena tinabar, tadav Iesaia ra
propet nina ba natu i Amos, ma dia ga vavauluvai ma ra mal na tabun.
3 Ma dia ga biti tana: Esekia i biti dari: Go ra bung a bung na purpuruan,
ma ra bung na varpit, ma ra bung na varkulumai, tago i tar maravai ba
da kava ra umana bul, ma pa ta dekdek ba da kava vaarike diat. 4 Kan ra
Luluai kaum God na valongore ra tinata kai ra Rabsake, nina ba ra king
Asiria kana luluai i tar tulue pi na vul God, a launa, ma na bali ra tinata
nina ba ra Luluai kaum God i tar valongore; kari una pait ra niaring ure
ra ibaiba i ki valili.
5 Damana ra umana tultul kai Esekia ra king dia ga tadav Iesaia. 6 Ma
Iesaia i ga biti ta diat: Avat a biti dari pire kavava luluai: I dari ra tinata
kai ra Luluai: Koko una burut ta ra tinata nina u tar valongore, nam ba ra
umana tultul kai ra king Asiria dia tar vul iau me. 7 Ea, ina tulue tika na
tabaran tana, ma na valongore ta varvai, ma na lilikun ta kana gunan iat,
ma na virua ta ra pakat na vinarubu ta kana gunan iat.
8 Damana ra Rabsake i ga lilikun, ma i ga tadav ra king Asiria ba i
varubu ma Libna; tago i ga tar valongore ba i ga tar vana kan Lakis. 9 Ma
ba i ga valongore ba Tiraka ra king Etiopia i ga vana rikai upi dir a varubu
me, i ga tulue ta umana tultul tadav Esekia, ma i ga biti: 10 Avat a ve Esekia
ra king Iuda dari: Koko kaum God nina u nurnur tana na tuam pa u ba i
biti, Pa da tul tar Ierusalem ta ra lima i ra king Asiria. 11 Ea, u tar valongore
ure ra lavur magit nina ba ra umana king Asiria dia ga pait ia ta ra lavur
gunan, ba dia ga li vakakit vue diat; ma dave, da valaun u vang? 12 Dave, ra
umana god kai ra umana vuna tarai dia ga valaun diat nina ba ra umana
tamagu dia ga kamare vue diat, Gosan ma Karan ma Resep ma ra tarai
Eden nina dia ga ki Telasar? 13 Akave ra king Kamat, ma ra king Arpad, ma
ra king kai ra pia na pal Separvaim, ma ra ura king kadir Ena ma Iva?
14 Ma Esekia i ga vatur vake ra buk ta ra umana tultul, ma i ga luk
ia; ma Esekia i ga tutua urama ta ra kuba i ra Luluai, ma i ga pala ia ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra luaina mata i ra Luluai. 15 Ma Esekia i ga araring ta ra luaina mata
i ra Luluai, ma i ga biti: Luluai, God kai Israel, u ki livuan ta ra ura
angelo, u muka God, maia pa, u kaka ra God kai ra lavur gunan par ta ra
rakarakan a gunagunan, ma u ga pait ra rakarakan a gunagunan ma ra
bala na bakut. 16 Luluai, una torom ma ra talingam, ma una valongore;
Luluai, una tavangun ma una gire; ma una valongore ra lavur tinata kai
Senakerib, nina i tar tulue uti pi na vul ra launa God me. 17 A dovotina,
Luluai, ra umana king Asiria dia ga kamare vue ra umana vuna tarai
ma kadia umana gunan, 18 ma dia ga vue kadia lavur god ta ra iap; tago
vakir diat a umana god tuna, a umana davai ma ra umana vat ika diat
nina ba ra lima i ra tarai i ga poko diat; kari dia ga vakaina diat. 19 Ma
go, Luluai kaveve God, iau lul u, una valaun avet kan ra limana, upi ra
lavur gunan ta ra rakarakan a gunagunan diat a nunure tana ba u ra
Luluai God, ma pa ta na mulai.

20 Ma Iesaia natu i Amos i ga tulue ra tinata tadav Esekia dari: A Luluai
ra God kai Israel i biti: Tago u tar kail tadav iau ure Senakerib ra king
Asiria, iau tar valongore u. 21 Go iat ra tinata nina ra Luluai i tar vaarike
ure: A inip na vavina Sion i tar milikuane u ma i tar kulume u; natu i
Ierusalem, a vavina, i tar loe ra uluna tam. 22 To ia nam u tar kulume
ma u tar vul ia? Ma to ia nam ba u tata bat ia ma u papait na luluai
pirana? Nina iat ra Lia Kakit kai Israel. 23 U tar tulue kaum umana tultul,
ma u tar kulume ra Luluai ta diat ba u ga biti: Iau tar vana urama ra ul
a lualuana ma kaugu kor na kiki na vinavana, ma ta ra bala na lokor
Lebanon iat; ma ina bual ra lavur tagatagal dia lolovina urama liu tana,
ma ra umana bo na iara; ma ina dolo uro iat ta ra bala na lokor pi ina
tadav ra pakana ra umana davai dia lubalubang tana. 24 Iau tar kakal
upi ta tava ma iau tar mome, ma ina rang vamama ra umana tava alir
Aigipto ma ra pal a kaugu.

25 Dave, pa u ga valongore ba iau tar vaninara vailik tana, ma iau ga
varkurai tana amana iat? Ma go iau tar pait ot pa ia ba una li vue ra
umana pia na pal ba di ga pait ra liplip kikil diat, upi diat a da ra anguvai
vat i purpuruan. 26 Kari ra tarai nina dia ki ta diat pa dia ga ongor, dia ga
burut ma dia ga purpuruan; dia ga da ra kunai ta ra pupui, da ra davai i
gobolina, da ra vura ta ra ul a pal, ma da ra kon a keake i rang ia ba pa i
manga tavua boko. 27 Ma iau nunure ba u kiki, ma ba u irairop, ma ba u
olaolo, ma kaum ngangali ure iau. 28 Ma tago u tar ngangali ure iau, ma
tago kaum tinata na ninguk i tar ruk ta ra talingagu, kari ina vung kaugu
il ta ra bilaum, ma kaugu palariam na al vakai ta ra ngiem, ma ina ben
valilikun u ta nam ra nga u ga vana rikai tana.

29 Ma go ra vakilang ina tul tar ia tam; ta go ra kilala avat a en nam ra
magit i tavua, namur ta ra vauruana kilala nam ba i tavua vakuku; ma
ta ra vautuluna kilala avat a vauma ma avat a varuruai, ma avat a pait

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra umauma na vain ma avat a en ra vuai diat. 30 Ma ra ibaiba ta ra vuna
tarai Iuda nina i laun valili na okorina ara ra bala na pia, ma arama liu
na vuai. 31 Tago ra ibaiba na vana rikai maro Ierusalem, ma nina diat dia
pila maro ra luana Sion; a niongor kai ra Luluai na pait ot pa go.
32 Kari ra Luluai i biti ure ra king Asiria dari: Pa na tadav go ra pia
na pal, ma pa na poponok ie, ma pa na tadav ia ma ra bakbakit, ma pa
na kal guve ra pia upi ra bobokon tana. 33 Na lilikun ta nam iat ra nga
i ga pot i tana, ma pa na tadav go ra pia na pal, ra Luluai i biti. 34 Tago
ina balaure bat go ra pia na pal upi na laun ure iau ma ure kaugu tultul
David.
35 Ma ta nam ra marum ra angelo kai ra Luluai i ga vana rikai ta ra
pakana ra tarai na vinarubu Asiria dia ga ki tana, ma i ga ubu tika na
mar ma lavutul na vinun ma a ilima na arip na marmar ta diat; ma ba ra
tarai dia ga tut ra malana., ea, diat nam dia ga mat.
36 Damana Senakerib ra king Asiria i ga vana, ma i ga lilikun ma
i ga ki Nineve. 37 Ma tika na bung ba i lotu ta ra kuba i Nisrok kana
god, Adramelek ma Sareser, a ura natuna, dir ga ub ia ma ra pakat na
vinarubu, ma dir ga lop tar ta ra gunan Ararat. Ma natuna Esar-Kadon i
ga kia vue ta ra kini na king.

Esekia i mait

(Ies 38:1-8,21-22; 2 Tutu 32:24-26)

20 1 Ta nam ra e Esekia i ga mait, ma i ga to na mat. Ma ra propet
Iesaia natu i Amos i ga tadav ia, ma i biti tana: A Luluai i biti
dari: Una mal pa ra lavur magit ta ra kubam, tago una mat ma pa una
laun mulai. 2 Ma i ga lingan upi ra papar a pal, ma i ga araring tadav ra
Luluai, ma i ga biti: 3 Luluai, iau lul u ba una nuk pa kaugu vinavana ta ra
luaina matam, tago iau tar dovot ma ra balagu i ko, ma iau tar pait nam i
ga boina ta ra luaina matam. Ma Esekia i ga tangi mat.
4 Ma ba Iesaia pa i ga vana boko ta ra bala na pia na pal, ra tinata kai
ra Luluai i ga tadav ia, ma i ga biti: 5 Una lilikun, ma una biti tai Esekia
ra luluai kai kaugu tarai: A Luluai, ra God kai David kaum ngala, i biti:
Iau tar valongore kaum niaring, ma iau tar gire ra lur na matam; damana
ina valagar pa mule u, ma ta ra vautuluna bung una vana tadav ra kuba
i ra Luluai. 6 Ma ina valolovina kaum nilaun upi una laun a vinun ma a
ilima na kilala boko; ma ina valaun u ma go ra pia na pal bula kan ra
lima i ra king Asiria; ma ina balaure bat go ra pia na pal ure iau ma ure
kaugu tultul David.
7 Ma Iesaia i ga biti: Avat a tak pa ta gem na lovo. Ma dia ga tak pa ia,
ma dia ga vung ia ta ra buk, ma i ga lagar mulai.
8 Ma Esekia i ga biti tai Iesaia: Ava ra vakilang ba ina nunure tana ba
ra Luluai na valagar pa iau, upi ina vana tar ta ra kuba i ra Luluai ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vautuluna bung? 9 Ma Iesaia i ga biti: Go iat ra vakilang kai ra Luluai
piram ba ra Luluai na pait ot pa nam i ga vaarike: dave, ra malur na
kakari na lua a vinun na rina, ba na lilikun a vinun na rina? 10 Ma Esekia
i ga biti: Pa i dekdek upi ra malur na kakari na lua a vinun na rina; boina
ba ra malur na lilikun a vinun na rina. 11 Ma ra propet Iesaia i ga kail
tadav ra Luluai, ma i ga kari valilikun ra malur a vinun na rina ta ra
koko rikai kai Akas.

A umana tur kia kai Babilon dia tadav Esekia
(2 Tutu 32:27-31; Ies 39:1-8)

12 Ta nam ra e Berodak-Baladan natu i Baladan, ra king Babilon, i ga
tulue ra buk ma ra vartabar tadav Esekia, tago i ga valongore ba Esekia
i ga tar mait. 13 Ma Esekia i ga torom ta diat, ma i ga vagire diat ma ra
pal i vung vake kana ngatngat na tabarikik tana, a silva ma ra goled,
ma ra bulit i ang na katkat, ma ra dangi i ngatngat; i ga vagire diat
bula ma ra pal kana vargal i ki tana, ma ra lavur magit par ta kana
vuvuvung; pa ta magit ta ra kubana ba ta kana gunan ba Esekia pa i ga
vagire diat me.
14 Ma namur Iesaia ra propet i ga tadav ra king Esekia, ma i ga biti
tana: Go ra tarai dia ga biti dave? Ma dia ga vana mamave uti piram?
Ma Esekia i ga biti: Dia ga pot maro ra gunan vailik, maro Babilon iat.
15 Ma i ga biti: Ma dia ga gire ra ava ta ra kubam? Ma Esekia i ga bali ia
dari: Dia tar gire ra lavur magit par ta ra kubagu; pa ta magit ta kaugu
ngatngat na tabarikik nina ba pa iau ga vagire diat me.
16 Ma Iesaia i ga biti tai Esekia: Una valongore ra tinata kai ra Luluai.
17 Ea, ra e na vut ba ra lavur magit ta ra kubam ma ra lavur magit nina
ba ra umana tamam dia ga vung vake tuk tar gori, da mulue diat uro
Babilon; pa ta magit na ki valili, ra Luluai i biti. 18 Ma da ben vue ta
umana bul tutana ta diat nina dia vana rikai tam ma nina u vangala diat,
ma diat a monamono na pal ta ra kuba i ra king Babilon. 19 Ma Esekia
i ga biti tai Iesaia: A tinata kai ra Luluai, nina u ga tatike, i boina. I ga
biti bula: Pa i boina laka, ona da ki na malmal ma da kiki bulu ta kaugu
kilakilala na nilaun?

Esekia i mat
(2 Tutu 32:32-33)

20 Ma ra umana enana papalum kai Esekia, ma ra dekdekina, ma
kana papalum ta ra lum, ma ra nga na tava nina ba ra tava i alir
rikai ta ra pia na pal tana, dave, pa di ga tumu diat vang ta ra buk
na tutumu vakai ure ra umana king Iuda? 21 Ma di ga vadiop Esekia
varurung ma ra umana tamana, ma Manase natuna i ga kia vue ta ra
kini na king.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Manase i ki na king
(2 Tutu 33:1-20)

21 1 Manase i ga laun vue a vinun ma a ura kilala ba i ga tur pa ia
pi na king; ma i ga ki na king arama Ierusalem a ilima na vinun
ma a ilima na kilala; a iang i tinana Kepsiba. 2 I ga pait nam i ga kaina
ta ra luaina mata i ra Luluai, da ra lavur bilak na mangamangana kai ra
umana Tematana, nina ba ra Luluai i ga tar okole vue diat kan ra luaina
mata i ra tarai Israel. 3 Tago i ga vatut mule ra umana tavul a lotu nina
Esekia tamana i ga li vue; ma i ga pait ra umana uguugu na vartabar ure
Baal, ma i ga pait tika na tabataba i Asera da Akab ra king Israel i ga pait
ia, ma i ga lotu tadav ra kor par arama ta ra maup, ma i ga toratorom ta
diat. 4 Ma i ga pait ta umana uguugu na vartabar ta ra kuba i ra Luluai,
nina ra Luluai i ga biti dari ure: Ina page ra iangigu arama Ierusalem.
5 Ma i ga pait ta umana uguugu ure ra kor par arama ta ra maup ta ra
ura bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai. 6 I ga tul tar natuna ra tinabar
di tuntun tar ia, ma i ga tikan upi ra vakilang ta ra bakut, ma i ga la ta
ra.papait, ma i ga tir ra umana tabaran, ma i ga matoto tai ra umana
tena agagar, ma i ga ongor upi ra kaina ta ra luaina mata i ra Luluai upi
na vakankan ia. 7 Ma i ga vatur ra tabataba i Asera nina i ga tar pait ia ta
ra pal nina ra Luluai i ga biti tai David ma tai natuna Solomon ure dari:
Ta go ra pal, ma ta ra pia na pal Ierusalem nina iau ga pilak pa ia kan ra
lavur vuna tarai Israel, a iangigu na mamar tukum; 8 ma pa ina nur tar
ra tarai Israel pi diat a vana irai kan ra gunan nina iau ga tul tar ia pire
ra umana tama i diat, gala diat a kodop vake nam iau ga vartuluai ure,
ma diat a pait ot pa ra tinata na varkurai nina kaugu tultul Moses i ga tul
tar ia pire diat. 9 Ma pa dia ga torom; ma Manase i ga ben varara diat upi
diat a pait ra magit i kaina ta nam ba ra umana Tematana dia ga pait ia,
nina ra Luluai i ga okole vue diat kan ra luaina mata i ra tarai Israel.
10 Ma ra Luluai i ga tata tai kana umana tultul a umana propet, ma
i ga biti: 11 Tago Manase ra king Iuda i tar pait go ra umana bilak na
mangamangana, ma i ga pait ra kaina nina i ngala ta nam ra tarai Amor,
nina dia ga laun lua tana, dia ga pait ia, ma tago i tar varirap ra tarai
Iuda tadav ra varpiam ma kana umana tabataba; 12 kari ra Luluai ra God
kai Israel i biti: Ea, ina tulue ra kaina tadav Ierusalem ma tadav Iuda, ma
nina ba na valongore na kiinga ra ura talingana. 13 Ma nam ra kuara iau
ga valar Samaria me, ma ra vinau na valavalar iau ga valar ra apik na
tarai kai Akab me, ina valar bula Ierusalem me; ma ina u vage Ierusalem
da ra tutana i u vage ra la, i u vagea ma i vung pukue. 14 Ma ina okole
vue ra ibaiba ta kaugu tarai na pipilak, ma ina nur tar diat ta ra lima
i kadia umana ebar; ma diat a da ra magit na ra varpa ma ra magit na
vurbil pire kadia lavur ebar, 15 tago dia ga pait nam i kaina ta ra luaina

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

matagu, ma dia ga vakankan iau, papa nam ra bung ba ra umana tama i
diat dia ga irop kan ra gunan Aigipto, ma i tuk tar go ieri.
16 Ma Manase i ga lingire ra gapu i mangoro na tena takodo, tuk i ga
vabuka Ierusalem me; go ra magit i ga pait vartataurane ra varpiam nina
i ga varirap Iuda tana pi diat a pait nam i bilak ta ra luaina mata i ra
Luluai.
17 Ma ra umana enana papalum kai Manase, ma ra lavur magit i ga
pait ia, ma kana varpiam, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu
vakai ure ra umana king Iuda? 18 Ma di ga vadiop Manase varurung ma
ra umana tamana, ma di ga punang ia ta ra uma nina ra kubana i ga tur
tana, ra uma kai Usa; ma Amon natuna i ga kia vue ta ra kini.na king.

Amon i ki na king
(2 Tutu 33:21-25)

19 Amon i ga laun vue a ura vinun ma a ura kilala ba i ga tur pa ia pi
na king; ma i ga ki na king arama Ierusalem a ura kilala; ra iang i tinana
Mesulemet natu i Karus maro Iotba. 20 Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai, da Manase tamana i ga pait ia. 21 Ma i ga mur ra
lavur mangamangana kai tamana, ma i ga torom ta ra umana tabataba
nina tamana i ga torom ta diat, ma i ga lotu tadav diat; 22 ma i ga vana
kan ra Luluai ra God kai ra umana tamana, ma pa i ga mur ra nga kai ra
Luluai.
23 Ma ra umana tultul kai Amon dia ga varpit ure, ma dia ga doko ra
king ta ra kubana iat. 24 Ma ra tarai na gunan dia ga doko diat par nina
dia ga varpit ure Amon ra king; ma ra tarai na gunan dia ga vaki Iosia
natuna upi na kia vue ta ra kini na king.
25 Ma ra umana enana papalum kai Amon nina i ga pait diat, pa di ga
tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king Iuda? 26 Ma
di ga punang ia ta kana babang na minat ta ra uma kai Usa; ma Iosia
natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Iosia ma ra buk na varkurai
(2 Tutu 34:1-2,8-33)

22 1 Iosia i ga laun vue lavutul na kilala ba i ga tur pa ia pi na king;
ma i ga ki na king arama Ierusalem a utul a vinun ma tika na
kilala; a iang i tinana Iedida natu i Adaia maro Boskat. 2 I ga pait nam i
ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga mur ra mangamangana
kai David kana ngala, ma pa i ga vana irai ta ra papar a lima tuna ba ra
papar a maira.
3 Ba Iosia i ga ki na king a vinun ma lavutul na kilala, ra king i ga tulue
ra tena tutumu Sapan natu i Asalia natu i Mesulam tadav ra kuba i ra
Luluai, ma i ga biti: 4 Una vana tadav Kilkia ra tena tinabar ngalangala,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

upi na luk ra mani i ki ta ra kuba i ra Luluai, nina ra umana monamono
ta ra matakilalat dia tar vatur vake tai ra tarai; 5 ma da tul tar ia pire ra
umana luluai na papalum nina dia balaure ra kuba i ra Luluai; ma diat a
tibe tar ia pire ra umana tena papalum nina dia ki ta ra kuba i ra Luluai,
upi diat a mal ra umana pakana dia kaina ta ra pal; 6 diat a tul tar ia pire
ra umana tena madaka ta ra davai, ma ra umana tena pait pal, ma ra
umana tena madaka ta ra vat, ma upi da kul ra davai ma ra vat upi da
mal ra pal. 7 Pa di ga tir nina diat di ga tul tar ra mani pire diat, tago dia
ga papalum ma ra dovotina.

8 Ma Kilkia ra tena tinabar ngalangala i ga biti tai Sapan ra tena
tutumu: Iau tar na tadav ra buk na varkurai ta ra kuba i ra Luluai. Ma
Kilkia i ga tul tar ra buk pire Sapan, ma i ga luk ia. 9 Ma Sapan ra tena
tutumu i ga vana tadav ra king, ma i ga biti tai ra king: Kaum umana
tultul dia tar lingire ra mani nina di tar tadav ia ta ra pal, ma dia tar
tul tar ia pire ra umana luluai na papalum nina dia balaure ra kuba i ra
Luluai. 10 Ma Sapan ra tena tutumu i ga ve bula ra king dari: Kilkia ra
tena tinabar i tar tul tar tika na buk piragu. Ma Sapan i ga luk ia ta ra
luaina mata i ra king.

11 Ma ba ra king i ga valongore ra umana tinata ta ra buk na varkurai,
i ga rada kana umana mal. 12 Ma ra king i ga vartuluai upi Kilkia ra tena
tinabar, ma Akikam natu i Sapan, ma Akbor natu i Mikaia, ma Sapan ra
tena tutumu, ma Asaia ra tultul kai ra king, ma i biti: 13 Avat a vana, ma
avat a matoto tai ra Luluai ure iau, ma ure ra tarai, ma ure Iuda par, ure
ra lavur tinata ta go ra buk nina di tar tadav ia; tago ra kankan kai ra
Luluai i malamalapang ure dat, tago ra umana tama i dat pa dia ga torom
ta ra umana tinata ta go ra buk, upi diat a pait muka nam di ga tumu ia
tana ure dat.

14 Damana Kilkia ra tena tinabar, ma Akikam, ma Akbor, ma Sapan, ma
Asaia, dia ga vana tadav Kulda ra propet, a vavina, ra taulai kai Salum
natu i Tikva natu i Karkas, a tena balabalaure mal kai ra king; (Kulda i
ga ki ta ra vauruana ngungu ta ra pia na pal Ierusalem;) ma dia ga tata
me. 15 Ma i ga biti ta diat: A Luluai ra God kai Israel i biti dari: Avat a
ve nam ra tutana nina i ga tulue avat uti piragu: 16 Ra Luluai i biti dari:
Ea, ina tulue ra kaina tadav go ra gunan, ma tadav ra tarai tana, ma na
da ra umana tinata ta ra buk nina ra king Iuda i ga luk ia; 17 tago dia
ga vana kan iau, ma dia ga tun ra bulit i ang na katkat tadav ra umana
enana god, upi diat a vakankan iau ma ra lavur papalum na lima i diat;
kari kaugu kankan na malamalapang ure go ra gunan, ma pa da pun ia.
18 Ma avat a biti tai ra king Iuda nina i ga tulue avat upi avat a matoto
tai ra Luluai: Ra Luluai, ra God kai Israel, i biti dari: Ure nam ra umana
tinata nina u ga valongore diat, 19 tago pa i ga leo ra balam, ma u ga nuk
vaikilik pa u iat mulai ta ra luaina mata i ra Luluai, ba u ga valongore

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ure nam iau ga tatike ure go ra gunan ma ure ra tarai tana ba diat a ki na
malari da ra magit di ga tata vabilak ia, ma tago u ga rada kaum mal, ma
u ga tangtangi ta ra luaina matagu, iau tar valongore u, ra Luluai i biti.
20 Damana ina vadiop guve avat ma ra umana tamam, ma una vana tadav
ra babang na minat ma ra malmal, ma ra kiau na matam pa na gire ra
kaina nina ina tulue tadav go ra gunan. Ma dia ga kap mule ra tinata pire
ra king.

A umana kalamana varkurai kai Iosia
(2 Tutu 34:3-7,29-33)

23 1 Ma ra king i ga vartuluai, ma i ga varurue ra umana patuana
Iuda ma Ierusalem tadav ia. 2 Ma ra king i ga vana tadav ra kuba
i ra Luluai, ma ra lavur tutana Iuda ma ra tarai Ierusalem par, ma ra
umana tena tinabar, ma ra umana propet, ma ra tarai par, a tarai vakuku
ma ra umana ngalangala, dia ga varagur me; ma i ga luk ra lavur tinata
ta ra buk na kunubu nina di ga tadav ia ta ra kuba i ra Luluai pire diat.
3 Ma ra king i ga tur maravai pire ra pagapaga, ma i ga pait ra kunubu ta
ra luaina mata i ra Luluai, ba na mur ra Luluai, ma na kodop vake kana
umana varkurai, ma kana umana tinata, ma kana umana togotogo, ma ra
balana parika ma ra nuknukina parika, upi na pait ot pa ra lavur tinata
ure go ra kunubu nina di ga tumu vake diat ta go ra buk; ma ra tarai par
dia ga mulaot i tana.

4 Ma ra king i ga vartuluai pire Kilkia ra tena tinabar ngalangala, ma ra
umana enana tena tinabar, ma ra umana monamono ta ra matakilalat, ba
diat a kap vairop vue ra lavur la di ga pait diat ure Baal, ma ure Asera,
ma ure ra kor arama ta ra maup, kan ra kuba i ra Luluai; ma i ga tun diat
ta ra male Kidron ta ra paparai Ierusalem, ma di ga kap ra kabu i diat uro
Betel. 5 Ma i ga tigal bat ra umana tena tinabar ure ra umana tabataba,
nina ba ra umana king Iuda dia ga tibe diat upi diat a tun ra bulit i ang
na katkat ta ra umana tavul a lotu ta ra umana pia na pal Iuda, ma ta
ra umana gunan kikil Ierusalem; i ga tigal bula diat dia ga tun ra bulit i
ang na katkat tadav Baal, ma tadav ra keake, ma tadav ra gai, ma tadav
ra umana butanai tagul, ma tadav ra kor arama ta ra maup. 6 Ma i ga kap
vairop vue ra tabataba i Asera kan ra kuba i ra Luluai tar ta ra tava alir
Kidron ta ra paparai Ierusalem, ma i ga tun ia ta ra tava alir Kidron, ma
i ga rua gigie upi na da ra tobon, ma i ga imire vue ra tobon tana taun
ra umana pia na minat kai ra tarai vakuku. 7 Ma i ga re vue ra umana
pal kai ra umana tena nipo na lotu, nina dia ga ki ta ra kuba i ra Luluai,
nam ra umana pal nina ra vaden dia ga vir ra umana mal na minong ure
Asera tana.

8 Ma i ga kap varurue ra umana tena tinabar kan ra umana pia na pal
Iuda, ma i ga vakaina ra umana tavul a lotu ba ra umana tena tinabar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

dia ga tun ra bulit i ang na katkat tana, papa Geba ma tuk aro Ber-
Seba; ma i ga re vue ra umana tavul a lotu nina dia ga tur ta ra papar
a maira maravai ta ra mataniolo kai Iosua ra tena varkurai ta ra pia na
pal. 9 la kaka ra umana tena tinabar ure ra umana tavul a lotu pa dia
ga tadav ra uguugu na vartabar kai ra Luluai arama Ierusalem, dia ga
en ra gem nina ba pa i leven varurung ma ra umana tura i diat. 10 Ma i
ga vakaina Topet, nina i ga ki ta ra male kai ra tarai Inom, upi koko ta
tikai na tul tar natuna, a tutana ba ra vavina, a tinabar di tuntun tar ia
tadav Molek. 11 Ma i ga tak vue ra umana os nina ra umana king Iuda
dia ga vagomgom diat ure ra keake kan ra mataniolo ta ra kuba i ra
Luluai, maravai ta ra bagialar kai Natan-Melek ra luaina monamono na
pal i gomgom; ma i ga tun. ra umana kiki na vinavana ure ra keake ta ra
iap. 12 Ma ra king i ga bubur gigi ra umana uguugu na vartabar ta ra ul
a pal kai Akas, nina ra umana king Iuda dia ga pait diat, ma ra umana
uguugu.nina Manase i ga pait diat ta ra ura bala na gunan ta ra kuba
i ra Luluai, ma ra tobon tana i ga imire ta ra tava alir Kidron. 13 Ma ra
king i ga vakaina ra umana tavul a lotu ta ra luana maravai Ierusalem,
nina Solomon i ga pait diat ta ra papar a taubar ta ra bilak na luana,
ure Astoret ra bilak na god kai Sidon, ma ure Kemos ra bilak na god kai
Moab, ma ure Milkom ra bilak na god kai ra tarai Amon. 14 I ga bubur
gigi ra umana pagapaga, ma i ga mut vue ra umana tabataba i Asera, ma
i ga vabuka nam ra umana pakana ma ra umana ur na minat.

15 Ma i ga bubur ra uguugu na vartabar aro Betel, ma ra tavul a lotu
nina ba Ieroboam natu i Nebat, nina i ga varirap Israel upi ra varpiam,
i ga pait ia; i ga re vue nam ra uguugu ma ra tavul a lotu; i ga tun ra
tavul a lotu ma i ga rua gigie upi na tobon, ma i ga tun bula ra tabataba i
Asera.

16 Ma ba Iosia i ga tur tapuku, i ga gire ra umana babang na minat ta
nam ra luana; ma i ga vartuluai upi diat a kap vue ra umana ur kan ra
umana babang, ma i ga tun diat ta ra ul a uguugu, ma i ga vabilak ia, ma
i ga da ra tinata kai ra Luluai nina ra tutana kai God i ga vaarike, nina
i ga varvai lua ure go ra lavur magit. 17 Ma i ga biti: Nam ra magit nina
iau gire i tur na im ure to ia? Ma ra tarai ta ra pia na pal dia ga biti tana:
la ra babang na minat kai ra tutana kai God nina i ga pot maro Iuda, ma
i ga vatang vaarike go ra umana magit nina u tar pait ia ure ra uguugu
aro Betel. 18 Ma i ga biti: Da nur vue; koko ta tikai na tak vue ra umana
uruna. Damana dia ga nur vue ra umana uruna, ma dia ga va boko ma ra
umana ur i ra propet nina i ga pot maro Samaria.

19 Iosia i ga re vue ra umana gomgom na pal bula ta ra umana tavul a
lotu ta ra umana pia na pal Samaria, nina ba ra umana king Israel dia ga
pait diat upi diat a vakankan ra Luluai, ma i ga vakaina diat da i ga pait
ia aro Betel. 20 Ma i ga doko ra umana tena tinabar ta ra umana tavul a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lotu taun ra umana uguugu, ma i ga tun ra umana ur i ra tarai ta diat:
ma namur i ga lilikun urama Ierusalem.

Di pait ra lukara na bolo lake
(2 Tutu 35:1-19)

21 Ma ra king i ga vartuluai pire ra tarai par, ma i ga biti: Avat a pait
ra lukara na bolo lake tadav ra Luluai kavava God, da di ga tumu ia ta
go ra buk na kunubu. 22 Ma pa ta lukara na bolo lake dir ga varogop me
papa ra e ba ra umana tena varkurai dia ga kure Israel, ma ta ra e kai
ra umana king Israel ma ra umana king Iuda bula pa ta na; 23 di ga pait
go ra lukara na bolo lake tadav ra Luluai arama Ierusalem ta ra kilala a
vinun ma lavutul ta ra kini na king kai Iosia.

A kankan kai ra Luluai i tur boko pire Iuda

24 Ma Iosia i ga tigal bat diat dia tatata na tabaran, ma ra umana
tena agagar, ma ra umana tabalar na pal, ma ra umana tabataba, ma ra
lavur bilak na magit nina di ga na tadav ia ta ra langun Iuda ma arama
Ierusalem, upi na pait ot pa ra lavur tinata na varkurai nina di ga tumu
ia ta ra buk nina Kilkia ra tena tinabar i ga tadav ia ta ra kuba i ra
Luluai. 25 Ma pa ta king nina i ga laun lua tana dir ga varogop me, ma
ta diat dia ga laun namur tana pa ta na bula; i ga mur ra Luluai ma ra
balana parika, ma ra nuknukina parika, ma ra dekdekina parika, da i ga
vartovo tana ta ra tinata na varkurai kai Moses.
26 Ia kaka ra Luluai pa i ga pukue ra nuknukina ure kana ngala na
kulot, nina i ga malamalapang ure Iuda, ure ra lavur magit nina Manase
i ga vakankan ia me. 27 Ma ra Luluai i ga biti: Ina okole vue Iuda kan ra
luaina matagu da iau ga okole vue Israel, ma ina nur vue go ra pia na pal
nina iau ga pilak pa ia, nina ba Ierusalem iat, ma ra pal i gomgom nina
iau ga biti ure dari: A iangigu na mamar tana.

Iosia i mat
(2 Tutu 35:20-27)

28 Ma ra umana enana papalum kai Iosia, ma ra lavur magit i ga pait ia,
pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana king Iuda?
29 Ta kana e Parao-Neko ra king Aigipto i ga tut na vinarubu ure ra
king Asiria ma i ga vana upi na varubu me ta ra tava alir Oiparat; ma
Iosia ra king i ga tut upi na tur bat ia; ma Parao-Neko i ga doka ba i ga
gire vatavuna aro Megido. 30 Ma kana umana tultul dia ga kap pa ia maro
Megido ta ra kiki na vinavana urama Ierusalem, ma dia ga punang ia ta
kana babang na minat iat. Ma ra tarai na gunan dia ga ben pa Ieoakas
natu i Iosia, ma dia ga ku ia, ma dia ga vaki ia upi na kia vue tamana ta
ra kini na king.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ieoakas i ki na king, ma di tak vue
(2 Tutu 36:1-4)

31 Ba Ieoakas i ga laun vue a ura vinun ma a utul a kilala i ga tur pa ia
pi na king, ma i ga ki na king aro Ierusalem a utul a gai; a iang i tinana
Kamutal natu i Ieremia maro Libna. 32 Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai, da ra umana tamana dia ga pait ia.
33 Ma Parao-Neko i ga vung ia ta ra pal na banubat aro Ribla ta ra langun
Kamat, upi koko na ki na king aro Ierusalem; ma i ga varkurai ba ra gunan
na tul tar tika na mar na talant ma silva ma tika na talant na goled upi
ra totokom pirana. 34 Ma Parao-Neko i ga vaki Eliakim natu i Iosia upi na
kia vue tamana Iosia ta ra kini na king, ma i ga vaenana pa ra iangina upi
Ieoiakim; ma i ga ben vavilavilau Ieoakas uro Aigipto, ma i ga mat abara.
35 Ma Ieoiakim i ga tul tar ra silva ma ra goled pire Parao; ia kaka i
ga kap ra totokom ta ra gunan upi na tul tar ra mani da ra varkurai kai
Parao; i ga kap pa ra silva ma ra goled ta ra tarai na gunan, tikatikai da
kana totokom iat, upi na tul tar ia pire Parao-Neko.

Ieoaikim i ki na king
(2 Tutu 36:5-8)

36 Ba Ieoiakim i ga laun vue a ura vinun ma a ilima na kilala i ga tur pa
ia pi na king; ma i ga ki na king aro Ierusalem a vinun ma tika na kilala;
ra iang i tinana Sebida natu i Pedaia maro Ruma. 37 Ma i ga pait nam i ga
kaina ta ra luaina mata i ra Luluai da nam ra umana tamana dia ga pait
ia. Ta kana e Nebukadnesar ra king

24 1 Babilon i ga tut ure ra gunan, ma Ieoiakim i ga toratorom pirana
a utul a kilala; namur i ga tut na varpiam ure. 2 Ma ra Luluai i ga
tulue ra umana loko na tarai Kaldea, ma ra umana loko na tarai Siria, ma ra
umana loko na tarai Moab, ma ra umana loko na tarai Amon, ma dia ga tut
ure Iuda upi diat a vakaina, da ra tinata kai ra Luluai nina i ga vaarike tai
kana umana tultul a umana propet: 3 I ga vuna ta ra varkurai kai ra Luluai ba
go ra varmonong i ga tadav Iuda, upi da okole vue diat kan ra luaina matana,
ure ra lavur kaina mangamangana kai Manase nina i ga pait ia, 4 ma tago i
ga lingire ra gapu i ra umana tena takodo;. tago i ga vabuka Ierusalem ma ra
gapu i ra umana tena takodo, ma ra Luluai pa i ga mainge ba na pun vue go.
5 Ma ra umana enana papalum kai Ieoiakim, ma ra lavur magit i ga
pait ia, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu vakai ure ra umana
king Iuda? 6 Ma di ga vadiop Ieoiakim varurung ma ra umana tamana,
ma Ieoiakin natuna i ga kia vue ta ra kini na king.
7 Ma ra king Aigipto pa i ga irop mulai kan kana gunan, tago ra king
Babilon i ga tar kale pa ra gunagunan parika kai ra king Aigipto, papa ra
tava alir Aigipto tuk tar ta ra tava alir Oiparat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Di ben vavilavilau Ieoakin diat ma ra umana luluai na gunan pi uro Babilon
(2 Tutu 36:9-10)

8 Ba Ieoiakin i ga laun vue a vinun ma lavutul na kilala i ga tur pa ia
pi na king; ma i ga ki na king aro Ierusalem a utul a gai; ra iang i tinana
Nekusta natu i Elnatan maro Ierusalem. 9 Ma i ga pait nam i ga kaina ta
ra luaina mata i ra Luluai, da ra umana tamana dia ga pait ia.
10 Ta nam ra e ra tarai kai Nebukadnesar ra king Babilon dia ga tut ure
Ierusalem, ma dia ga tur vartakalat bat ra pia na pal. 11 Ma Nebukadnesar
ra king Babilon i ga tadav ra pia na pal ba kana tarai dia ga tur
vartakalat bat ia; 12 ma Ieoiakin ra king Iuda i ga irop tadav ra king
Babilon, diat ma tinana, ma kana umana tultul, ma kana umana luluai,
ma kana umana raprap; ma ra king Babilon i ga ben vavilavilau pa ia ta
ra kilala lavutul ta kana kini na king.
13 Ma i ga kap vue ra umana ngatngat na magit ta ra kuba i ra Luluai
ma ta ra kuba i ra king, ma i ga poko gigi ra umana la na goled nina
Solomon ra king Israel i ga pait ia ure ra kuba i ra Luluai, pi na ot ra
tinata kai ra Luluai. 14 Ma i ga ben vavilavilau ra tarai par Ierusalem, ra
umana luluai na gunan ma ra umana rangrang na tutana, a vinun na arip
na marmar diat, ma ra umana tena madaka ma ra umana tena papalum
ta ra palariam bula; pa ta na i ga ki valili. ia kaka ra umana luveana
na tarai vakuku ta ra gunagunan. 15 Ma i ga ben vavilavilau Ieoiakin
uro Babilon; ma tina i ra king, ma ra umana taulai kai ra king, ma kana
umana raprap, ma ra umana uviana na tutana ta ra gunan, i ga ben
vavilavilau diat marama Ierusalem uro Babilon. 16 Ma ra king Babilon i ga
ben vavilavilau a lavurua na arip na marmar na rangrang na tutana. ma
ra umana tena madaka ma ra umana tena papalum ta ra palariam, tika
na arip na marmar diat,, ma diat par dia ga ongor ma i ga tale diat ra
vinarubu, uro Babilon.
17 Ma ra king Babilon i ga vaki tika na matuana Matania pi na kia vue
ta ra kini na king, ma i ga vaenana pa ra iangina upi Sedekia.

Sedekia i ki na king
(2 Tutu 36:11-12; Iere 52:1-3a)

18 Sedekia i ga laun vue a ura vinun ma tika na kilala ba i ga tur pa ia
pi na king; ma i ga ki na king aro Ierusalem a vinun ma tika na kilala; ra
iang i tinana Kamutal natu i Ieremia maro Libna. 19 Ma i ga pait nam i ga
kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, varogop ma ra lavur magit Ieoiakim
i ga pait ia. 20 Tago Ierusalem ma Iuda dir ga kaina vanavana ure ra
kankan kai ra Luluai, tuk ta ra bung i ga okole vue diat kan ra luaina
matana; ma Sedekia i ga tut na varpiam ure ra king Babilon.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ierusalem i bura
(2 Tutu 36:13-21; Iere 52:3b-11)

25 1 Ma ta ra kilala lavuvat ta kana kini na king, ta ra gai a vinun
ma ra bung a vinun, Nebukadnesar ra king Babilon i ga vut, diat
ma kana loko na tarai na vinarubu par, upi diat a varubu ma Ierusalem,
ma dia ga tur vartakalat bat ia; ma dia ga pait ra umana pal na minakila
kikil ia. 2 Ma di ga ki kikil ra pia na pal tuk tar ta ra kilala a vinun ma
tikai ta ra kini na king kai Sedekia. 3 Ta ra gai a ivat ma ta ra bung
lavuvat, ra mulmulum i ga tup tuna diat ta ra pia na pal, ma ra tarai na
gunan pa dia ga vatur vake mule ta magit na nian. 4 Ma di ga rada ra
liplip ta ra pia na pal; ma ra king diat ma ra tarai na vinarubu dia ga lop
ta ra marum ta ra mataniolo livuan ta ra ura liplip, maravai ta ra uma
kai ra king; (ma ra tarai Kaldea dia ga ki kikil ra pia na pal;) ma dia ga
mur ra nga ta ra Araba. 5 Ma ra tarai na vinarubu Kaldea dia ga korot
mur ra king, ma dia ga korot mur vake ta ra pakana i tamataman marave
Ieriko; ma kana tarai na vinarubu dia ga vila varbaiai kan ia. 6 Ma dia ga
kinim vake ra king, ma dia ga ben ia tadav ra king Babilon aro Ribla, ma
dia ga kure. 7 Dia ga doko ra umana natu i Sedekia ta ra luaina matana,
ma dia ga luak vue ra ura kiau na mata i Sedekia, ma dia ga vi ia ma ra
vinau na palariam, ma dia ga kap ia uro Babilon.

A tarai Iuda dia ki na vilavilau
(Iere 39:8-10; 52:12-30)

8 Ta ra gai a ilima, ta ra bung a vinun, ta ra kilala a vinun ma lavuvat
ta ra kini na king kai Nebukadnesar ra king Babilon, Nebusaradan ra
luluai na tarai na monamono, a tultul kai ra king Babilon, i ga pot arama
Ierusalem; 9 ma i ga tun vue ra kuba i ra Luluai, ma ra kuba i ra king;
ma ra umana palpal Ierusalem par nina dia ngala, i ga tun vue diat
ma ra iap. 10 Ma ra tarai na vinarubu Kaldea par, nina dia ga varagur
ma ra luluai na tarai na monamono, dia ga re vue ra liplip na vat kikil
Ierusalem. 11 Ma Nebusaradan ra luluai na tarai na monamono i ga kap
vavilavilau ra ibaiba na tarai dia ga ki boko ta ra pia na pal, ma diat dia
ga takap tadav ra king Babilon, ma diat dia ga ki valili kan ra kor na
tarai. 12 Ma ra luluai na tarai na monamono i ga nur vue ke ra umana
luveana tuna ta ra gunan upi diat a balaure ra umauma na vain ma upi
diat a palum ra pia.
13 Ma ra tarai Kaldea dia ga bubur gigi ra ura pagapaga na palariam
gobol ta ra kuba i ra Luluai, ma ra umana kiki ma ra ngala na la na
palariam gobol ta ra kuba i ra Luluai, ma dia ga mulue ra lavur pakana
palariam gobol tana uro Babilon. 14 Ma dia ga kap vue bula ra umana la,
ma ra umana kakakal, ma ra umana kia, ma ra umana kulkulup, ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lavur mangana la na palariam gobol nina dia ga papalum me ta ra pal i
gomgom, 15 ma ra umana rararangai, ma ra umana ikilik na la bula. Ma
ra luluai na tarai na monamono i ga kap vue ra tabarikik di ga pait ia ma
ra goled ma ra tabarikik di ga pait ia ma ra silva. 16 Ma di ga mama luk
valar pa ra mamat i ra palariam gobol ta ra ura pagapaga, ra ngala na
la, ma ra umana kiki, nina Solomon i ga pait ia ure ra kuba i ra Luluai.
17 Tika na pagapaga i ga tuluai urama varogop ma ra ivat na pokono ma
ngungu, ma ra kere na palariam gobol i ga ki tana; ra kere i ga tuluai
urama varogop ma ra utul a malmalikun; di ga mar kikil ra kere ma ra
ubene ma ra umana goava na palariam gobol; ma ra vauruana pagapaga
ma ra ubene tana i ga varogop ma go tikai.
18 Ma ra luluai na tarai na monamono i ga kinim vake Seraia ra tena
tinabar lualua, ma Sepania ra vauruana tena tinabar, ma ra utul a
monamono ta ra matakilalat; 19 ma ta diat ta ra pia na pal i ga kinim
vake tika na luluai na tarai na vinarubu, ma a ilima na tutana ta diat
dia ga tur ta ra luaina mata i ra king, ba di ga na tadav diat ta ra pia na
pal; damana ra tena tutumu kai ra luluai na tarai na vinarubu, nina i ga
pilak guve ra tarai na vinarubu, ma laptikai na vinun na tarai na gunan,
nina dia ga ki ta ra pia na pal. 20 Ma Nebusaradan ra luluai na tarai na
monamono i ga kap diat ma i ga agure pa diat tadav ra king Babilon aro
Ribla. 21 Ma ra king Babilon i ga ubu doko diat aro Ribla ta ra langun
Kamat. Damana di ga ben vavilavilau vue ra tarai Iuda kan kadia gunan.

Ra tarai nina dia laun valili dia lop uro Aigipto
(Iere 40:7-9; 41:1-3)

22 Ma Nebukadnesar ra king Babilon i ga tibe Gedalia natu i Akikam
natu i Sapan upi na tena varkurai ure ra tarai i ga nur vue ma dia ga ki
boko ta ra langun Iuda.
23 Ma ba ra umana luluai dia ga valongore ba ra king Babilon i ga tar
vaki Gedalia upi na tena varkurai, dia ga vana uro Mispa tadav Gedalia;
go diat nina dia ga pot pirana ma kadia tarai, Ismael natu i Netania,
ma Iokanan natu i Karea, ma Seraia natu i Tankumet ra te Netopat, ma
Iasania natu i ra te Makat. 24 Ma Gedalia i ga vavalima pire diat ma kadia
tarai, ma i ga biti ta diat: Koko avat a burut ure ra umana luluai Kaldea;
avat a ki ta ra gunan, ma avat a torom tai ra king Babilon, ma na boina
ure avat.
25 Ia kaka ta ra gai lavurua Ismael natu i Netania natu i Elisama, ta ra
apik na tarai kai ra king, i ga vut, diat ma a vinun na tutana, ma dia ga
ubu doko Gedalia ma ra umana te Iudaia ma ra umana te Kaldea nina dia
ga ki varurung me aro Mispa. 26 Ma ra tarai par, ra tarai vakuku ma ra
umana ngalangala, ma ra umana luluai na vinarubu, dia ga tut ma dia ga
vana uro Aigipto, tago dia ga burutue ra tarai Kaldea.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Di vairop vue Ieoiakin ma di vangala kana kini aro Babilon
(Iere 52:31-34)

27 Ma ba Ieoiakin ra king Iuda i ga ki na vilavilau aro Babilon a utul a
vinun ma lavurua na kilala, ta ra gai a vinun ma a urua, ta ra bung a ura
vinun ma lavurua ta ra gai, Evil-Merodak ra king Babilon, ta ra luaina
kilala ta kana kini na king, i ga vairop vue Ieoiakin ra king Iuda kan ra
pal na banubat; 28 ma i ga tata na varmari pirana, ma i ga vangala kana
kini ta ra kini kai ra lavur king nina dia ga ki varurung me aro Babilon.
29 I ga kia vue nam ra umana mal nina i ga mal me ta ra pal na banubat,
ma i ga ian ta ra vatar na nian kai ra king ta nam ra umana bung i ga
laun boko tana; 30 ma ra king i ga tul vatikene tar ra tiniba pirana ta ra
bungbung par, ta nam ra umana bung i ga laun boko tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A LUAINA BUK NA TUTUMU VAKAI

A umana bul mur tai Adam
(Vuna 5:1-32)

1 1 Adam, Set, Enos, 2 Kenan, Malalel, Iared, 3 Enok, Metusela, Lamek,
4 Noa, Sem, Kam, ma Iapet.

A umana bul mur tai Noa
(Vuna 10:1-32)

5 A umana natu i Iapet, a umana tutana, go diat: Gomer, Magog, Madai,
Iavan, Tubal. Mesek, ma Tiras. 6 Ma ra umana natu i Gomer go dital:
Askenas, Dipat, ma Togarma. 7 Ma ra umana natu i Iavan go diat: Elisa,
Tarsis, Kitim, ma Rodanim.
8 A umana natu i Kam, a umana tutana, go diat: Kus, Misraim, Put, ma
Kanaan. 9 Ma ra umana natu i Kus go diat: Seba, Kavila, Sabta, Rama, ma
Sabteka. Ma ra ura natu i Rama go dir: Seba ma Dedan. 10 Ma Kus i ga
vangala Nimrod; go i luluai tavuna ta ra gunagunan. 11 Ma Misraim i ga
vangala Ludim, Anamim, Leabim, Naptukim, 12 Patrusim, Kaslukim (nina
ba ra tarai Pilistia dia ga vana rikai tana), ma Kaptorim. 13 Ma Kanaan
i ga vangala Sidon a luaina natuna, ma Ket. 14 ma damana bula ra tarai
Iebus, ma ra tarai Amor, ma ra tarai Girgas, 15 ma ra tarai Kivi, ma ra
tarai Ark, ma ra tarai Sin, 16 ma ra tarai Arvad, ma ra tarai Semar, ma ra
tarai Kamat.
17 A umana natu i Sem, a umana tutana, go diat: Elam, Asur,
Arpaksad, Lud, Aram, Us, Kul, Geter, ma Mesek. 18 Ma Arpaksad i ga
vangala Sela, ma Sela i ga vangala Eber. 19 Ma Eber i ga vangala ra ura
bul tutana: tikai a iangina Peleg (tago ta kana e di ga tibe varbaiane
ra gunagunan), ma turana a iangina Ioktan. 20 Ma Ioktan i ga vangala
Almodad, Selep, Kasarmavet, Iera, 21 Adoram, Usal, Dikla, 22 Ebal,
Abimael, Seba, 23 Opir, Kavila, ma Iobab; go diat parika ra umana natu i
Ioktan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A umana bul mur ta Sem
(Vuna 11:10-26)

24 Sem, Arpaksad, Sela, 25 Eber, Peleg, Reu, 26 Serug, Nakor, Tera,
27 Abaram (nina iat Abaraam). 28 A ura natu i Abaraam go dir: Isak ma
Ismael.

A umana bul mur tai Ismael ma Ketura
(Vuna 25:1-6,12-18)

29 Go ra umana bul mur ta dir: a luaina natu i Ismael, Nebaiot; namur
Kedar, Adbel, Mibsam, 30 Misma, Duma, Masa, Kadad, Tema, 31 Ietur,
Napis, ma Kedema. Go diat a umana natu i Ismael.
32 Ma ra umana natu i Ketura, a tultul na vavina kai Abaraam: i ga
kava Simran, Ioksan, Medan, Midian, Isbak, ma Sua. Ma ra ura natu i
Ioksan go dir: Seba ma Dedan. 33 Ma ra umana natu i Midian go diat:
Epa, Eper, Kanok, Abida, ma Elda. Go diat a umana natu i Ketura, a
umana tutana.

A umana bul mur tai Esau
(Vuna 36:1-43)

34 Ma Abaraam i ga vangala Isak. A ura natu i Isak go dir: Esau ma
Israel.
35 A umana natu i Esau go diat: Elipas, Reuel, Ieus, Ialam, ma Kora.
36 Ma ra umana natu i Elipas go diat: Teman, Omar, Sepi, Gatam, Kenas,
Timna, ma Amalek. 37 Ma ra umana natu i Reuel go diat: Nakat, Sera,
Sama, ma Misa.
38 A umana natu i Seir go diat: Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Eser,
ma Disan. 39 Ma ra ura natu i Lotan, a ura tutana: Kori ma Komam; ma
Timna dir taina ma Lotan. 40 Ma ra umana natu i Sobal go diat: Alian,
Manakat, Ebal, Sepi, ma Onam. Ma ra ura natu i Sibeon go dir: Aia ma
Ana. 41 A natu i Ana: Dison. Ma ra umana natu i Dison go diat: Kamran,
Esban, Itran, ma Keran. 42 Ma ra utul a natu i Eser go dital: Bilan, Savan,
ma Iakan. Ma ra ura natu i Disan: Us ma Aran.
43 Go ra iang i diat ra umana king nina dia ga kure ra gunan Edom ba
pa ta king boko ure ra tarai Israel: Bela natu i Beor, ma ra iang i kana
pia na pal Dinaba. 44 Ma Bela i ga mat, ma Iobab natu i Sera maro Bosra
i ga kia vue ta ra kini na king. 45 Ma Iobab i ga mat, ma Kusam maro ra
gunan kai ra tarai Teman i ga kia vue ta ra kini na king. 46 Ma Kusam i
ga mat, ma Kadad natu i Bedad nina i ga uvia pa ra tarai Midian ta ra
tamataman kai Moab i ga kia vue ta ra kini na king; ma Avit ia ra iang i
kana pia na pal. 47 Ma Kadad i ga mat, ma Samla maro Masreka i ga kia
vue ta ra kini na king. 48 Ma Samla i ga mat, ma Saul maro Rekobot ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

papar a Tava Alir i ga kia vue ta ra kini na king. 49 Ma Saul i ga mat, ma
Baal-Kanan natu i Akbor i ga kia vue ta ra kini na king. 50 Ma Baal-Kanan
i ga mat, ma Kadad i ga kia vue ta ra kini na king; ma Pai ia ra iang i
kana pia na pal; ma ra iang i kana taulai Metabel natu i Matred a vavina,
natu i Mesakab.
51 Ma Kadad i ga mat. Ma go ra iang i diat a umana luluai Edom: a
luluai Timna, a luluai Alia, a luluai Ietet, 52 a luluai Olibama, a luluai
Ela, a luluai Pinon, 53 a luluai Kenas, a luluai Teman, a luluai Mibsar, 54 a
luluai Magdiel, a luluai Iram. Go diat a umana luluai Edom.

A umana natu i Israel
(Vuna 35:22-26)

2 1 Go diat a umana natu i Israel, a umana tutana: Ruben, Simeon,
Levi, Iuda, Isakar, Sebulun, 2 Dan, Iosep, Beniamin, Naptali, Gad, ma
Aser.

A umana bul mur tai Iuda

3 A umana natu i Iuda: Er, Onan, ma Sela; i ga vangala go ra utul a
bul tutana tai Bat-Sua ra vavina Kanaan. Ma Er, ra luaina natu i Iuda, i
ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga doka. 4 Ma Tamar kakuna
i ga kap bala pirana, ma i ga kava Peres ma Sera. A ilima diat a umana
natu i Iuda. 5 A ura natu i Peres go dir: Kesron ma Kamul. 6 Ma ra umana
natu i Sera go diat: Simri, Etan, Eman, Kalkol, ma Dara; a ilima diat par.
7 A natu i Karmi: Akan, nina i ga vakaina Israel ba i ga long pa ra magit
i gomgom. 8 A natu i Etan: Asaria. 9 Ma Kesron i ga vangala go ra umana
bul tutana: Ieramel, Ram, ma Kelubai.
10 Ma Ram i ga vangala Aminadab, ma Aminadab i ga vangala Nason
ra luluai kai ra tarai Iuda, 11 ma Nason i ga vangala Salma, ma Salma i
ga vangala Boas, 12 ma Boas i ga vangala Obed, ma Obed i ga vangala
Iese; 13 ma Iese i ga vangala kana luaina bul tutana Eliab, a vauruana
Abinadab, a vautuluna Simea, 14 a vaivatina Netanel, a vailimana Radai,
15 a valaptikaina Osem, a valavuruana David; 16 a ura tai diat go dir,
Seruia ma Abigail. A utul a natu i Seruia go dital: Abisai, Ioab, ma Asael.
17 Ma Abigail i ga kava Amasa, ma Ieter ra te Ismael ia ra tama i Amasa.
18 Ma Kaleb natu i Kesron i ga vangala ra utul a bul tutana tai kana ura
vavina Asuba ma Ieriot, go dital: Ieser, Sobab, ma Ardon. 19 Ma Asuba i ga
mat, ma Kaleb i ga ben pa Eprata nina i ga kava tar Kur tana. 20 Ma Kur
i ga vangala Uri, ma Uri i ga vangala Besalel. 21 Ba Kesron i ga laun vue
laptikai na vinun na kilala i ga ben pa ra natu i Makir a tama i Gilead.
ma i ga kap bala pirana, ma i ga kava Segub. 22 Ma Segub i ga vangala
Iair nina i ga kure ra ura vinun ma a utul a pia na pal ta ra langun
Gilead. 23 Ma Gesur ma Aram dir ga kale pa Kavot-Iair ma Kenat ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

laptikai na vinun na gunan dia ga ki ta dir. Go diat par ra umana bul mur
tai Makir ra tama i Gilead.
24 Ma ba Kesron i ga tar mat aina Kaleb-Eprata, Abia ra taulai kai
Kesron i ga kava Asur ra tama i Tekoa.
25 Ma go diat ra umana natu i Ieramel ra luaina natu i Kesron: Ram
a luaina, namur Buna, Oren, Osem, ma Akia. 26 Ma tika na taulai bula
kai Ieramel, a iangina Atara; ia ra tina i Onam. 27 Go dital a utul a natu
i Ram a luaina natu i Ieramel: Mas, Iamin, ma Eker. 28 Ma ra ura natu i
Onam go dir: Samai ma Iada; ma ra ura natu i Samai go dir: Nadab ma
Abisur. 29 Ma Abiail ia ra iang i ra taulai kai Abisur; ma i ga kava tar
Aban ma Molid tana. 30 Ma ra ura natu i Nadab go dir: Seled ma Apaim;
Seled i ga mat ma pa i ga vangala ta bul. 31 A natu i Apaim: Isi. Ma ra
natu i Isi: Sesan. Ma ra natu i Sesan: Alai. 32 Ma ra ura natu i Iada tura i
Samai go dir: Ieter ma Ionatan; ma Ieter i ga mat ma pa i ga vangala ta
bul. 33 Ma ra ura natu i Ionatan go dir: Pelet ma Sasa. Go diat ra umana
natu i Ieramel.
34 Ma Sesan pa i ga vangala ta bul tutana, a umana vavina ka. Ma
Sesan i ga vatur vake ra te Aigipto upi kana tultul, a iangina Iarka. 35 Ma
Sesan i ga tul tar natuna a vavina pire Iarka kana tultul upi dir a taulai,
ma i ga kava Atai. 36 Ma Atai i ga vangala Natan, ma Natan i ga vangala
Sabad; 37 ma Sabad i ga vangala Eplal, ma Eplal i ga vangala Obed; 38 ma
Obed i ga vangala Ieu, ma Ieu i ga vangala Asaria; 39 ma Asaria i ga
vangala Keles, ma Keles i ga vangala Eleasa; 40 ma Eleasa i ga vangala
Sismai, ma Sismai i ga vangala Salum; 41 ma Salum i ga vangala Iekamia,
ma Iekamia i ga vangala Elisama.
42 Ma Kaleb tura i Ieramel i ga vangala Mesa, kana luaina bul tutana,
tama i Sip, ma Meresa tama i Kebron. 43 Ma ra umana natu i Kebron go
diat: Kora, Tapua, Rekem, ma Sema. 44 Ma Sema i ga vangala Rakam,
tama i Iorkeam; ma Rekem i ga vangala Samai. 45 Ma ra natu i Samai:
Maon; ma Maon ia ra tama i Bet-Sur. 46 Ma Kaleb i ga vangala Karan,
Mosa, ma Gases, tai kana tultul na vavina Epa; ma Karan i ga vangala
Gases. 47 Ma ra umana natu i Iadai go diat: Regem, Iotam, Gesan, Pelet,
Epa, ma Sap. 48 Maka ra tultul na vavina kai Kaleb i ga kava Seber ma
Tirkana; 49 i ga kava bula Sap tama i Madmana, Seva tama i Makbena,
ma tama i Gibea; ma natu i Kaleb a vavina Aksa. 50 Go diat a umana natu
i Kaleb.
A umana natu i Kur, a luaina bul tutana kai Eprata: Sobal tama i
Kiriat-Iearim, 51 Salma tama i Beteleem, Karep tama i Bet-Gader. 52 Ma
Sobal ra vunapai ra tarai Kiriat-Iearim i ga vangala ta umana bul tutana,
Karoe diat, ma dia ga vunapai ra ngungu ta diat a tarai Menukot. 53 Ma
ra tarai Kiriat-Iearim dia ga vunapai ra tarai Itri, ma ra tarai Put, ma ra
tarai Sumat, ma ra tarai Misra; ma ra tarai Sorat ma ra tarai Estaol dia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga vana rikai ta diat. 54 Ma Beteleem i ga vana rikai tai Salma, ma go diat
bula, ra tarai Netopat, ma ra tarai Atrot-Bet-Ioab, ma ra ngungu ta diat
a tarai Manakat, ma ra tarai Sor. 55 A tarai Tirat, ma ra tarai Simeat, ma
ra tarai Sukat, a umana tena tutumu diat nina dia ga ki aro Iabes. Diat a
vuna tarai Ken ma dia ga vana rikai tai Kamat a vunapai ra apik na tarai
Rekab.

A umana natu i David
(2 Sam 3:2-5; 5:13-16; 1 Tutu 14:3-7)

3 1 Go ra iang i diat a umana natu i David, a umana tutana, nina i ga
vangala diat aro Kebron: Amnon a luaina, tai Akinoam ra vavina
Iesrel; a vauruana Daniel, tai Abigail ra vavina Karmel; 2 a vautuluna
Absalom, tai Maka natu i Talmai ra king Gesur; a vaivatina Adonia, tai
Kagit; 3 a vailimana Sepatia, tai Abital; a valaptikaina Itream, tai Egla
kana taulai. 4 Go ra laptikai di ga kava diat aro Kebron, ba i ga ki na king
abara lavurua na kilala ma laptikai na gai; ma i ga ki na king arama
Ierusalem a utul a vinun ma a utul a kilala.
5 Go diat di ga kava diat pirana aina Ierusalem: tai Bat-Sua natu i Amiel
a ivat diat, Simea, Sobab, Natan, ma Solomon; 6 ma go bula diat: Ibkar,
Elisama, Elipelet. 7 Noga, Nepeg, Iapia, 8 Elisama, Eliada, ma Elipelet,
lavuvat diat.
9 Go diat ra umana natu i David, a umana tutana, ma pa di ga luk bula
ra umana natu i kana umana tultul na vavina; i ga vangala bula Tamar,
tai diat.

A umana bul mur tai Solomon

10 Ma Solomon i ga vangala Rekoboam, ma Rekoboam i ga vangala
Abia, ma Abia i ga vangala Asa, ma Asa i ga vangala Ieosapat; 11 ma
Ieosapat i ga vangala Ieoram, ma Ieoram i ga vangala Akasia, ma Akasia i
ga vangala Ioas; 12 ma Ioas i ga vangala Amasia, ma Amasia i ga vangala
Asaria, ma Asaria i ga vangala Iotam; 13 ma Iotam i ga vangala Akas,
ma Akas i ga vangala Esekia, ma Esekia i ga vangala Manase; 14 ma
Manase i ga vangala Amon, ma Amon i ga vangala Iosia. 15 Ma ra umana
natu i Iosia go diat: a luaina Iokanan, a vauruana Ieoiakim, a vautuluna
Sedekia, a vaivatina Salum. 16 Ma Ieoiakim i ga vangala Iekonia, ma
Iekonia i ga vangala Sedekia.
17 Ma Iekonia, nina di ga ben vavilavilau vue, i ga vangala go ra umana
bul tutana: natuna Sealtiel. 18 Malkiram, Pedaia, Senasar, Iekamia,
Osama, ma Nedabia. 19 Ma ra ura natu i Pedaia go dir: Serubabel ma
Simei; ma ra ura natu i Serubabel go dir: Mesulam ma Kanania, ma
Selomit bula tai dir; 20 ma go ra ilima na bul tutana bula: Kasuba, Oel,
Berekia, Kasadia, ma Iusab-Kesed. 21 Ma Kanania i ga vangala Pelatia ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Iesaia; ma Iesaia i ga vangala Repaia, ma Repaia i ga vangala Arnan, ma
Arnan i ga vangala Obadia, ma Obadia i ga vangala Sekania. 22 A laptikai
na natu i Sekania, a umana bul tutana: Semaia, Katus, Igal, Baria,
Nearia, ma Sapat. 23 Ma ra utul a natu i Nearia go dital: Elioenai, Kiskia,
ma Asrikam. 24 Ma Elioenai i ga vangala lavurua na bul tutana, go diat:
Odavia, Eliasib, Pelaia, Akub, Iokanan, Delaia, ma Anani.

A umana bul mur tai Iuda

4 1 A umana natu i Iuda, a umana tutana, go diat: Peres, Kesron,
Karmi, Kur, ma Sobal. 2 Ma Reaia natu i Sobal i ga vangala Iakat,
ma Iakat i ga vangala Akumai dir ma Lad; go diat a tarai Sorat.
3 Etam i ga vangala Iesrel, Isma, ma Idbas, a utul a bul tutana, ma
Aselelponi tai dital; 4 ma Penuel i ga vangala Gedor, ma Eser tama i Kusa.
Go diat a tarai Kur. ra luaina natu i Eprata, nina i ga vangala Beteleem.
5 Ma Askur tama i Tekoa i ga taule ra ura vavina, Kela ma Nara. 6 Ma
i ga vangala Akusam, Keper, Temeni, ma Akastari, tai Nara; go diat a
umana natu i Nara. 7 Ma ra umana natu i Kela, a umana tutana, go dital:
Seret, Iskar, ma Etnan. 8 Ma Kos i ga vangala Anub ma Sobeba, ma i ga
vunapai ra tarai Akarkel natu i Karum. 9 Ma Iabes i ga rangrang ta diat
ra umana turana; tinana i ga vaiang ia ba Iabes, tago i biti: Iau ga kava
pa ia ma ra ngala na kinadik. 10 Ma Iabes i ga araring tadav ra God kai
Israel, ma i ga biti: Boina ba una vadoane muka iau, ma una vangala ra
langun ta kaugu pia, ma una ki maravai piragu pi koko ta kaina na tadav
iau, ma ina ligur tana. Ma God i ga valongore kana nilul.
11 Ma Kelub tura i Suka i ga vangala Mekir, nina ba tama i Eston. 12 Ma
Eston i ga vangala Bet-Rapa, Pasea, ma Tekina nina ba tama i Ir-Nakas.
Go diat a umana tutana Reka. 13 Ma a ura natu i Kenas, go dir: Otniel ma
Seraia; ma Otniel i ga vangala Katat. 14 Ma Meonotai i ga vangala Opra;
ma Seraia i ga vangala Ioab nina i ga vunapai ra tarai Ge-Karasim, tago
diat par abara ra umana tena madaka. 15 Kaleb natu i Iepune i ga vangala
Iru, Ela, ma Nam; ma Ela i ga vangala Kenas. 16 A umana natu i Iealelel
go diat: Sip, Sipa, Tiria, ma Asarel. 17 Ma ra umana natu i Esra go diat:
Ieter, Mered, Eper, ma Ialon. Ma Bitia natu i Parao, a vavina, i ga taulai
ma Mered, ma i ga kava Miriam, Samai. ma Isba nina ba tama i Estemoa.
18 Ma kana taulai a vavina Ebraio i ga kava Iered tama i Gedor, Keber
tama i Soko, ma Iekutiel tama i Sanoa. 19 Ma ra taulai kai Odia, dir taina
ma Nakam, i ga kava tama i Keila ra te Garmi, ma tama i Estemoa ra te
Makat. 20 Ma ra umana natu i Simon go diat: Amnon, Rina, Ben-Kanan,
ma Tilon. A ura natu i Isi go dir: Soket ma Ben-Soket.
21 A umana natu i Sela natu i Iuda go diat: Er tama i Leka, ma Lada
tama i Maresa; ra umana tena vir mal kumau ta ra apik na tarai Asbea
dia ga vana rikai bula tana; 22 ma Iokim. ma ra tarai Koseba, ma Ioas,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma Sarap nina i ga kure Moab ma i ga lilikun uro Lekem. (Go ra tutumu
amanamana iat tana.) 23 Ra umana tena pait la na pia diat, ma dia ga ki
aro Netaim ma Gedera; dia ga papalum pire ra king abara.

A umana bul mur tal Simeon

24 A umana natu i Simeon, a umana tutana, go diat: Nemuel, Iamin,
Iarib, Sera, ma Saul. 25 Ma Saul i ga vangala Salum, ma Salum i ga
vangala Mibsam, ma Mibsam i ga vangala Misma; 26 ma Misma i ga
vangala Kamuel, ma Kamuel i ga vangala Sakur, ma Sakur i ga vangala
Simei; 27 ma Simei i ga vangala a vinun ma laptikai na bul tutana ma
laptikai na bul vavina; ia kaka ra umana turana pa dia ga vangala ta peal
bul, ma kadia apik na tarai pa i ga tavua da ra umana natu i Iuda.
28 Ma dia ga ki aro Ber-Seba, Molada, Kasar-Sual, 29 Bila, Esem, Tolad,
30 Betuel, Korma, Siklag, 31 Bet-Markabot, Kasar-Susim, Bet-Biri, ma
Saraim. Dia ga kale go ra umana pia na pal tuk tar ta ra kilala kai David.
32 Ma dia ga ki bula aro Etam, Ain, Rimon, Token, ma Asan, a ilima na
pia na pal diat. 33 Ma dia ga kale bula ra umana gunan nina dia ga ki
kikil nam ra umana pia na pal, ma tuk uro Baal. Go kadia umana gunan,
ma kadia taun tarai.
34 Mesobab, Iamlek, Iosa natu i Amasia, 35 Ioel, Ieu natu i Iosibia natu
i Seraia natu i Asiel, 36 Elioenai, Iakoba, Iesokaia, Asaia, Adiel, Iesimiel,
Benaia, 37 Sisa natu i Sipi natu i Alon natu i Iedaia natu i Simri natu i
Semaia; 38 go diat ra umana luluai ta kadia umana apik na tarai; ma
kadia umana apik na tarai dia ga manga tavua muka. 39 Ma dia ga vana
uro tuk tar ta ra mataniolo Gedor, nina ba i ki ta ra papar a taur ta ra
male, upi diat a tikan upi ra vura ure kadia umana sip. 40 Ma dia ga tadav
ra vura i lubalubang ma i boina, ma ra gunan i ga ngala, ma i malmal,
ma dia ga ki vovovon tana; tago ra tarai nina dia ga ki lua ta nam ra
gunan dia ga vana rikai tai Kam.
41 Go diat nina di ga tumu ra iang i diat dia ga vana ubara ta ra e kai
Esekia ra king Iuda, ma dia ga re vue ra umana pal na mal abara, ma dia
ga nila vue ra tarai Meun nina dia ga ki ie, ma dia ga ki abara tuk gori;
tago ra vura i ga boina ure kadia umana sip.
42 Ma ta umana ta diat, a ilima na mar na bul mur tai Simeon, dia ga
vana uro ra luana Seir, ma Pelatia, Nearia, Repaia, ma Usiel, a umana
natu i Isi, dia ga luluai pire diat. 43 Ma dia ga ubu ra ibaiba na tarai
Amalek nina dia ga lop, ma dia ga ki ie tuk gori.

A umana bul mur tai Ruben

5 1 Ma ra umana natu i Ruben, (ia ra luaina natu i Israel; ia kaka di
ga tul tar kana kini na lua pire ra umana natu i Iosep tago i ga pait
ra kaina pire ra taulai kai tamana; damana pa di tumu vake ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bul mur tana da nina di ga kava value. 2 Iuda i ga ongor ta diat a umana
turana, ma ra luluai i ga vana rikai tana, ia kaka di ga tul tar ra kini na
lua pire Iosep). 3 Ra umana natu i Ruben ra luaina natu i Israel, a umana
tutana, go diat: Kanok, Palu, Kesron, ma Karmi.
4 A umana natu i Ioel go diat: Ioel i ga vangala Semaia, Semaia i ga
vangala Gog, Gog i ga vangala Simei, 5 Simei i ga vangala Mika, Mika i
ga vangala Reaia, Reaia i ga vangala Baal, 6 Baal i ga vangala Bera, nina
ba Tiglat-Pileser ra king Asiria i ga ben vavilavilau vue; i ga luluai kai
ra tarai Ruben. 7 Ma kana vuna tarai ta kadia lavur apik na tarai, ba di
ga tumu vake kadia umana taun tarai, go diat kadia umana luluai: Ieiel,
Sekaria, 8 ma Bela natu i Asas natu i Sema natu i Ioel, nina i ga ki aro
Aroer ma tuk aro Nebo ma Baal-Meon, 9 ma ta ra papar a taur tuk tadav
ra bil nina i vana tadav ra tava alir Oiparat; i ga damana tago kadia
umana vavaguai dia ga manga peal ta ra gunan Gilead. 10 Ma ta ra e kai
Saul dia ga varubu ma ra tarai Agar, ma dia ga doko diat; ma dia ga ki ta
kadia umana pal na mal ta ra gunan parika ta ra papar a taur maro tai
Gilead.

A umana bul mur tai Gad

11 Ma ra umana natu i Gad dia ga varlangunai ma diat ta ra gunan
Basan ma tuk aro Saleka: 12 Ioel i ga lualua ta diat, ma namur Sapam,
Ianai, ma Sapat, abara Basan; 13 a lavurua na luluai bula dia ga kure ta
umana apik na tarai, go diat: Mikael, Mesulam, Seba, Iorai, Iakan, Sia,
ma Eber. 14 Go diat dia ga vana rikai tai Abikail natu i Kuri, natu i Iaroa,
natu i Gilead, natu i Mikael, natu i Iesisai, natu i Iado, natu i Bus; 15 ma
Aki natu i Abdiel natu i Guni i ga luluai ure kadia umana apik na tarai.
16 Ma dia ga ki ta ra umana pia na pal Gilead ma Basan, ma ta ra umana
gunan ik kai Saron, tuk uro ta ra langun tana. 17 Di ga tumu vake kadia
umana taun tarai ta ra e kai Iotam ra king Iuda, ma ta ra e kai Ieroboam
ra king Israel.

A varvai ure ra vuna tarai ma a ngungu

18 A ivat na vinun ma a ivat na arip ma lavurua na mar ma laptikai na
vinun na rangrang na tutana ta ra vuna tarai Ruben, ma ra vuna tarai
Gad, ma ra ngungu ta ra vuna tarai Manase, dia ga tale ra vinarubu, ma
dia ga la ta ra ramravit ma ra pakat na vinarubu, ma ra panak: 19 Ma dia
ga tut na vinarubu ure ra tarai Agar, Ietur, Napis, ma Nodab. 20 Dia ga
kail tadav God livuan ta ra vinarubu, ma i ga maravut diat, ma dia ga
uvia pa ra tarai Agar ma diat dia ga varagur ma diat, tago dia ga nurnur
pirana. 21 Ma dia ga kap vue kadia umana vavaguai, a umana kamel
a ilima na vinun na arip na marmar diat, ma a ura mar ma a ilima na
vinun na arip na marmar na sip, ma a ura arip na marmar na as; ma dia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga ben vavilavilau vue tika na mar na arip na marmar na tutana. 22 I ga
peal diat dia ga virua tago God i ga maravut diat; ma dia ga ki ta kadia
gunan tuk tar di ga ben vavilavilau ra tarai Israel.
23 Ma ra ngungu vuna tarai Manase dia ga kale ra gunan Basan tuk uro
Baal-Kermon ma Senir ma ra luana Kermon. 24 Go ra iang i diat ra umana
luluai ta kadia umana apik na tarai: Eper, Isi, Eliel, Asriel, Ieremia,
Odavia, ma Iadiel, a umana lebe, a umana rangrangina, dia ga lue kadia
umana apik na tarai.
25 Ma dia ga tut na varpiam ure ra God kai ra umana tama i diat,
ma dia ga anan upi ra umana god kai ra tarai na gunan, nina ba God
i ga nila vue diat ta ra luaina mata i diat. 26 Ma ra God kai Israel i ga
vararak Pul ra king Asiria, ma Tiglat-Pileser ra king Asiria, ma i ga ben
vavilavilau vue diat, ra tarai Ruben, ma ra tarai Gad, ma ra ngungu vuna
tarai Manase, ma i ga agur pa diat uro Kala, Kabor, Ara, ma tadav ra tava
alir Gosan, ma dia ki ie tuk gori.

A umana bul mur tai Levi

6 1 A umana natu i Levi, a umana tutana, go dital: Gerson, Koat, ma
Merari. 2 Ma ra umana natu i Koat go diat: Amram, Isar, Kebron, ma
Usiel. 3 Ma ra utul a natu i Amram go dital: Aron, Moses, ma Miriam. Ma
ra umana natu i Aron go diat: Nadab, Abiu, Eleasar, ma Itamar.
4 Eleasar i ga vangala Pinekas, Pinekas i ga vangala Abisua, 5 Abisua
i ga vangala Buki, Buki i ga vangala Usi, 6 Usi i ga vangala Serakia,
Serakia i ga vangala Meraiot, 7 Meraiot i ga vangala Amaria, Amaria i ga
vangala Akitub, 8 Akitub i ga vangala Sadok, Sadok i ga vangala Akimas,
9 Akimas i ga vangala Asaria, Asaria i ga vangala Iokanan, 10 Iokanan i
ga vangala Asaria, (nam nina i ga pait ra papalum na tena tinabar ta ra
pal i gomgom nina Solomon i ga pait ia aro Ierusalem;) 11 ma Asaria i
ga vangala Amaria, Amaria i ga vangala Akitub, 12 Akitub i ga vangala
Sadok, Sadok i ga vangala Salum, 13 Salum i ga vangala Kilkia, Kilkia
i ga vangala Asaria, 14 Asaria i ga vangala Seraia, Seraia i ga vangala
Ieosadak; 15 ma Ieosadak i ga vana ta ra kini na vilavilau, ba ra Luluai i
ga ben vavilavilau Iuda ma Ierusalem ta ra lima i Nebukadnesar.
16 Ra umana natu i Levi go dital: Gerson, Koat, ma Merari. 17 Ma go
ra iang i dir ra ura natu i Gerson: Libni ma Simei. 18 Ma ra umana natu
i Koat go diat: Amram, Isar, Kebron, ma Usiel. 19 A ura natu i Merari go
dir: Mali ma Musi. Ma go diat a umana apik na tarai ta ra vuna tarai Levi
varogop ma ra umana apik na tarai kai ra umana tama i diat tikatikai.
20 Ra apik na tarai kai Gerson: Gerson i ga vangala Libni, Libni i ga
vangala Iakat, Iakat i ga vangala Sima, 21 Sima i ga vangala Ioa, Ioa i ga
vangala Ido, Ido i ga vangala Sera, Sera i ga vangala Ieaterai. 22 Ra apik
na tarai kai Koat: Koat i ga vangala Aminadab, Aminadab i ga vangala

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kora, Kora i ga vangala Asir, 23 Asir i ga vangala Elkana, Elkana i ga
vangala Ebiasap, Ebiasap i ga vangala Asir, 24 Asir i ga vangala Takat,
Takat i ga vangala Uriel, Uriel i ga vangala Usia, Usia i ga vangala Saul.
25 Ra apik na tarai kai Elkana: Elkana i ga vangala Amasai, Amasai i
ga vangala Akimot, 26 Akimot i ga vangala Elkana, Elkana i ga vangala
Sopai, Sopai i ga vangala Nakat, 27 Nakat i ga vangala Eliab, Eliab i
ga vangala Ierokam, Ierokam i ga vangala Elkana. 28 Ma ra ura natu
i Samuel: a luaina Ioel, ma ra vauruana Abia. 29 Ra apik na tarai kai
Merari: Merari i ga vangala Mali, Mali i ga vangala Libni, Libni i ga
vangala Simei, Simei i ga vangala Usa, 30 Usa i ga vangala Simea, Simea i
ga vangala Kagia, Kagia i ga vangala Asaia.

A umana tena kakailai ta ra kuba i ra Luluai aina ba David i tibe diat

31 Ma go ra iang i diat nina David i ga tibe diat upi diat a lue ra umana
kakailai ta ra kuba i ra Luluai, ba di ga tar varuk ra bok na kunubu tana;
32 ma dia ga kakailai ta ra luaina mata i ra Pal ta ra pal na varbarat, tuk
tar Solomon i ga pait ra pal i gomgom kai ra Luluai arama Ierusalem; ma
dia ga pait bula kadia tiniba na papalum.
33 Go ra iang i diat dia ga vatur vake go ra tiniba, ma ra iang i ra
umana natu i diat a umana tutana: ta ra apik na tarai kai Koat, Eman ra
tena kakailai, nina ba natu i Ioel, natu i Samuel, 34 natu i Elkana, natu
i Ierokam, natu i Eliel, natu i Toa, 35 natu i Sup, natu i Elkana, natu i
Makat, natu i Amasai, 36 natu i Elkana, natu i Ioel, natu i Asaria, natu i
Sepania, 37 natu i Takat, natu i Asir, natu i Ebiasap, natu i Kora, 38 natu
i Isar, natu i Koat, natu i Levi, nina ba natu i Israel. 39 Ma turana Asap,
nina i ga tur ta ra papar a limana tuna, go iat Asap natu i Berekia, natu
i Simea, 40 natu i Mikael, natu i Baseia, natu i Malkia, 41 natu i Etni, natu
i Sera, natu i Adaia, 42 natu i Etan, natu i Sima, natu i Simei, 43 natu i
Iakat, natu i Gerson, nina ba natu i Levi. 44 Ma ta ra papar a maira ta ra
umana tura i diat, diat ta ra apik na tarai kai Merari dia ga tur: Etan natu
i Kisi, natu i Abdi, natu i Maluk, 45 natu i Kasabia, natu i Amasia, natu
i Kilkia, 46 natu i Amsi, natu i Bani, natu i Semer, 47 natu i Mali, natu i
Musi, natu i Merari, nina ba natu i Levi. 48 Ma di ga tibe ra umana tura i
diat a tarai Levi ure ra papalum ta ra pal na varbarat kai God.

A umana bul mur tai Aron

49 Ma Aron ma ra umana natuna dia ga pait ra tinabar ta ra uguugu
ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma ta ra uguugu ure ra mi na lotu, ma
diat ika dia ga pait ra tiniba ta ra pakana i gomgom kakit, ma dia ga
pait ra varporong ure ra tarai Israel, da nam Moses ra tultul kai God i ga
vartuluai ure. 50 Go diat ra umana bul mur tai Aron: Aron i ga vangala
Eleasar, Eleasar i ga vangala Pinekas, Pinekas i ga vangala Abisua,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

51 Abisua i ga vangala Buki, Buki i ga vangala Usi, Usi i ga vangala
Serakia, 52 Serakia i ga vangala Meraiot, Meraiot i ga vangala Amaria,
Amaria i ga vangala Akitub, 53 Akitub i ga vangala Sadok, Sadok i ga
vangala Akimas.

A umana pia na pal kai ra tarai Levi
(Iosu 21:1-42)

54 Go ra lavur pia na pal nina di ga padapadailam ure diat upi kai ra
lavur natu i Aron ta ra apik na tarai kai Koat: 55 Iuda i ga tul tar ra pia na
pal Kebron pire diat ma ra pia parika tana; 56 ia kaka ra pia nina i ki kikil
ra pia na pal, ma ra umana gunan tana, dia ga tul tar ia pire Kaleb natu i
Iepune. 57 Ma dia ga tul tar bula ra umana pia na pal na bakbakit pire ra
umana natu i Aron, Kebron, Libna ma ra pia na vura tana, Iatir, Estemoa
ma ra pia na vura tana, 58 Kilen ma ra pia na vura tana, Debir ma ra pia
na vura tana, 59 Asan ma ra pia na vura tana, ma Bet-Semes ma ra pia na
vura tana; 60 ma diat ta ra vuna tarai Beniamin dia ga tul tar Geba ma ra
pia na vura tana, Alemet ma ra pia na vura tana, ma Anatot ma ra pia na
vura tana. Kadia umana apik na tarai dia ga kale pa ra vinun ma a utul
na pia na pal.

61 Ma ra ibaiba ta ra apik na tarai kai Koat, di ga padapadailam ure
ma dia ga tul tar a vinun na pia na pal ta diat kan ra ngungu vuna tarai
Manase. 62 Ma di ga tul tar a vinun ma a utul na pia na pal pire ra umana
natu i Gerson varogop ma kadia umana apik na tarai, kan ra vuna tarai
Isakar, ma ra vuna tarai Aser, ma ra vuna tarai Naptali, ma ra vuna tarai
Manase aro Basan. 63 Ma di ga padapadailam ure ra umana natu i Merari,
varogop ma kadia umana apik na tarai, ma di ga tul tar a vinun na pia
na pal ta diat kan ra vuna tarai Ruben, ma ra vuna tarai Gad, ma ra vuna
tarai Sebulun. 64 Ma ra tarai Israel dia ga tul tar ra umana pia na pal ma
ra umana pia na vura ta diat pire ra tarai Levi.

65 Ma di ga tul tar nam ra umana pia na pal nina di ga tar tumu vake
ra iang i diat, kan ra vuna tarai Iuda, ma kan ra vuna tarai Simeon, ma
kan ra vuna tarai Beniamin. 66 Ma ta umana ta diat ta ra apik na tarai kai
Koat dia ga vatur vake kadia umana pia na pal ta ra langun kai ra vuna
tarai Epraim. 67 Ma dia ga tul tar go ra umana pia na pal na bakbakit pire
diat: Sekem ta ra pakana i lualuana ta ra langun Epraim ma ra pia na
vura tana, Geser ma ra pia na vura tana, 68 Iokmeam ma ra pia na vura
tana, Bet-Koron ma ra pia na vura tana, 69 Aialon ma ra pia na vura tana,
ma Gat-Rimon ma ra pia na vura tana; 70 ma kan ra ngungu ta ra vuna
tarai Manase, Aner ma ra pia na vura tana ma Bileam ma ra pia na vura
tana; go diat ure ra ibaiba ta diat ta ra apik na tarai kai Koat.

71 Ma di ga tul tar go diat pire ra umana natu i Gerson kan ra ngungu
ta ra vuna tarai Manase: Golan aina Basan ma ra pia na vura tana ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Astarot ma ra pia na vura tana; 72 ma kan ra vuna tarai Isakar, Kedes
ma ra pia na vura tana, Daberat ma ra pia na vura tana, 73 Ramot ma ra
pia na vura tana, ma Anem ma ra pia na vura tana; 74 ma kan ra vuna
tarai Aser, Masal ma ra pia na vura tana, Abdon ma ra pia na vura tana,
75 Kukok ma ra pia na vura tana, ma Rekob ma ra pia na vura tana; 76 ma
kan ra vuna tarai Naptali, Kedes aina Galilaia ma ra pia na vura tana,
Kamon ma ra pia na vura tana, ma Kiriataim ma ra pia na vura tana.
77 Ma di ga tul tar go diat pire ra ibaiba ta ra vuna tarai Levi, diat ta
ra apik na tarai kai Merari: kan ra vuna tarai Sebulun, Rimono ma ra
pia na vura tana ma Tabor ma ra pia na vura tana; 78 ma ta ra papar a
Iordan maro marave Ieriko, ta ra papar a taur ta ra Iordan di ga tul tar ia
pire diat kan ra vuna tarai Ruben, Beser aina ta ra bil ma ra pia na vura
tana, Iasa ma ra pia na vura tana, 79 Kedemot ma ra pia na vura tana,
ma Mepat ma ra pia na vura tana; 80 ma kan ra vuna tarai Gad, Ramot
aina Gilead ma ra pia na vura tana, Makanaim ma ra pia na vura tana,
81 Kesbon ma ra pia na vura tana, ma Iaser ma ra pia na vura tana.

A umana bul mur tai Isakar

7 1 A umana natu i Isakar, a umana tutana, go diat: Tola, Pua, Iasub,
ma Simron, a ivat diat. 2 Ma ra umana natu i Tola go diat: Usi,
Repaia, Ieriel, Iamai, Ibsam, ma Semuel, a umana lualua ta ra umana
apik na tarai. A dekdek na apik na tarai go kai Tola; kadia niluluk ta ra e
kai David i ga a ura vinun ma a ura arip ma laptikai na mar na tarai. 3 A
umana natu i Usi: Israkia ma ra umana natuna, Mikael, Obadia, Ioel, ma
Isia, a ilima diat, a umana luluai par; 4 ma dia ga lue ra utul a vinun ma
laptikai na arip na marmar na tarai na vinarubu ta ra apik na tarai kai
tama i diat; i ga peal kadia umana taulai ma ra umana natu i diat. 5 Ma
ra umana tura i diat ta ra vuna tarai Isakar, a umana rangrang na tutana
bula, di ga luk diat ta kadia lavur apik na tarai ma dia ga da lavutul na
vinun ma lavurua na arip na marmar.

A umana bul mur tai Beniamin

6 A utul a natu i Beniamin go dital: Bela, Beker, ma Iediael. 7 Ma ra umana
natu i Bela: Esbon, Usi, Usiel, Ierimot, ma Iri, a ilima diat, a umana luluai na
apik na tarai, a umana rangrang na tutana, ma dia ga lue a ura vinun ma a
ura arip na marmar ma a utul a vinun ma a ivat. 8 Ma ra umana natu i Beker:
Semira, Ioas, Elieser, Elioenai, Omri, Ieremot, Abia, Anatot, ma Alemet. Go
diat a umana natu i Beker. 9 Ma dia ga luk diat ba a umana luluai na apik na
tarai, ma dia ga lue a ura vinun na arip ma a ura mar na rangrang na tutana.
10 Ma ra umana natu i Iediael: Bilan ma ra umana natuna, Ieus, Beniamin,
Eud, Kenana, Setan, Tarsis, ma Akisakar. 11 Go diat a umana natu i Iediael, a
umana luluai na apik na tarai, ma dia ga lue a vinun ma lavurua na arip ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a ura mar na tarai nina dia ga tale ra vinarubu. 12 Ta umana apik na tarai
bula dia ga ki, Supim ma Kupim, a tarai Ir, Kusim, a tarai Aker.

A umana bul mur tai Naptali

13 A umana natu i Naptali: Iasiel, Guni, Ieser, ma Salum, a umana natu
i Bila.

A umana bul mur tai Manase

14 Ra taulai kai Manase i ga kava Asriel; ma ra tultul na vavina kai Manase,
nina ba maro Siria, i ga kava Makir tama i Gilead; 15 ma Makir i ga taule ra
vavina ta ra apik na tarai Kupim ma Supim, nina dir tana vavina ma Maka;
ma kana vauruana bul a iangina Selopekad, ma Selopekad i ga vangala
ra umana bul vavina ka. 16 Ma Maka ra taulai kai. Makir i ga kava ra bul
tutana, ma i ga vaiang ia ba Peres; ma ra iang i turana Seres; ma i ga vangala
a ura bul tutana, Ulam ma Rakem. 17 Ma Ulam i ga vangala Bedan. Go diat a
umana natu i Gilead natu i Makir natu i Manase. 18 Ma taina Amoleket i ga
kava Isod, Abieser, ma Mala. 19 Ma Semida i ga vangala Akian, Sekem, Liki,
ma Aniam, a umana bul tutana par.

A umana bul mur tai Epraim

20 Ra apik na tarai kai Epraim: Epraim i ga vangala Sutela, Sutela i ga
vangala Bered, Bered i ga vangala Takat, Takat i ga vangala Eleada, Eleada
i ga vangala Takat, 21 Takat i ga vangala Sabad, Sabad i ga vangala Sutela,
Sutela i ga vangala Eser ma Elead, nina ra tarai Gat ba di ga vangala diat
ta ra gunan dia ga doko dir, ba dir ga vana ba pi dir a ra pa kadia umana
vavaguai. 22 Epraim tama i dir i ga tabun ure dir ta mangoro na bung, ma ra
umana turana dia ga pot upi diat a vamaram ia. 23 Ma i ga tadav kana taulai,
ma i ga lalau, ma i ga kava ra bul tutana, ma i ga vaiang ia ba Beria, tago a
kaina i ga tadav ra kubana. 24 Ma natuna a vavina, Sera, i ga vunapai Bet-
Koron, nina i ki ara, ma nina bula i ki arama, ma Usen-Sera. 25 Ma natuna a
tutana, Repa, i ga vangala Resep, Resep i ga vangala Tela, Tela i ga vangala
Takan, 26 Takan i ga vangala Ladan, Ladan i ga vangala Amiud, Amiud i ga
vangala Elisama, 27 Elisama i ga vangala Nun, ma Nun i ga vangala Iosua.
28 Ma dia ga ki aro Betel, ma Naran ta ra papar a taur, ma Geser ta ra papar
a taoai, ma Sekem ma Asa, ma ra umana gunan kikil diat; 29 ma dia ga kale
go ra umana gunan maravai ta ra langun kai ra vuna tarai Manase, Bet-Sean,
Tanak, Megido, ma Dor, ma ra umana gunan kikil diat. A umana natu i Iosep
natu i Israel dia ga ki ta go diat.

A umana bul mur tai Aser

30 Aser i ga vangala a ivat na bul tutana, Imna, Isva, Isvi, ma Beria, ma
Sera tai diat. 31 A ura natu i Beria go dir: Keber ma Malkiel tama i Birsait.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

32 Ma Keber i ga vangala Iaplet, Somer, ma Kotam, ma Sua tai dital. 33 A utul
a natu i Iaplet go dital: Pasak, Bimal, ma Asvat. 34 A umana natu i Semar go
diat: Aki, Roga, Iekuba, ma Aram. 35 A umana natu i Kelem turana go diat:
Sopa, Imna, Seles, ma Amal. 36 A umana natu i Sopa go diat: Sua, Karneper,
Sual, Beri, Imra, 37 Beser, Od, Sama, Silsa, Itran, ma Bera. 38 A utul a natu
i Ieter go dital: Iepune, Pispa, ma Ara. 39 A utul a natu i Ula go dital: Ara,
Kaniel, ma Risia. 40 Go diat a umana bul mur tai Aser, a umana lualua ta ra
umana apik na tarai, a umana melemuna, a umana rangrang na tutana ma
ra umana ngalangala ta diat ra umana luluai. Ma dia ga lue a ura vinun ma
laptikai na arip na marmar na tarai nina dia ga tale ra vinarubu.

A umana bul mur tal Beniamin

8 1 Ma Beniamin i ga vangala Bela a luaina natuna, namur Asbel
a vauruana, Akara a vautuluna, 2 Noka a vaivatina, ma Rapa a
vailimana. 3 Ma Bela i ga vangala ta umana bul tutana. Adar, Gera,
Abiud, 4 Abisua, Naman, Akoa, 5 Gera, Sepupan, ma Kuram.

6 Go a utul a natu i Eud (dital a utul a lualua ta ra umana apik na tarai
nina dia ga ki aro Geba, ma di ga ben vavilavilau vue dital uro Manakat):
7 Naman, Akia, ma Gera. Ma Iglam i ga vangala Usa ma Akiud.

8 Ma Sakaraim i ga vangala ra umana bul ta ra gunan na pui aro Moab
namur ta nam ba i ga pala vue kana ura vavina Kusim ma Bara. 9 Ma
i ga vangala Iobab, Sibia, Mesa, Malkam, Ieus, Sakia, ma Mirma, tai
Kodes kana taulai. 10 Go diat a umana natuna, a umana tutana, ma diat a
umana lualua na apik na tarai.

11 Ma i ga vangala Abitub ma Elpal tai Kusim. 12 Ma ra umana natu i
Elpal, a umana tutana, go diat: Eber, Misam, Semed nina i ga pait ra ura
pia na pal Ono ma Lod ma ra umana gunan kikil dir, 13 Beria, ma Sema,
(diat a umana lualua na apik na tarai nina dia ga ki aro Aialon, ma dia ga
uvia pa ra tarai Gat,) 14 Akio, Sasak, ma Ieremot.

15 Sebadia, Arad, Eder, 16 Mikael, Ispa, ma Ioka, diat a umana natu i Beria.
17 Sebadia, Mesulam, Kiski, Keber, 18 Ismerai, Islia, ma Iobab, diat a umana
natu i Elpal. 19 Iakim, Sikri, Sabdi, 20 Elienai, Siletai, Eliel, 21 Adaia, Beraia,
ma Simrat, diat a umana natu i Simei. 22 Ispan, Eber, Eliel, 23 Abdon, Sikri,
Kanan, 24 Kanania, Elam, Antotia, 25 Ipdeia, ma Penuel, diat a umana natu
i Sasak. 26 Samserai, Sekaria, Atalia, 27 Iaresia, Elia, ma Sikri, diat a umana
natu i Ierokam. 28 Go diat a umana lualua ta ra umana apik na tarai ta kadia
lavur taun tarai; a umana luluai diat, ma dia ga ki arama Ierusalem.

A vuna tarai kai Saul
(1 Tutu 9:35-44)

29 Ma Ieiel tama i Gibeon i ga ki ta ra pia na pal Gibeon, ma ra iang i
kana taulai Maka; 30 ma i ga vangala Abdon a luaina natuna, namur Sur,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kis, Baal, Nadab, 31 Gedor, Akio, ma Seker. 32 Ma Miklot i ga vangala
Simea. Ma diat bula dia ga ki arama Ierusalem ma ra umana tura i diat
ta kadia pakana iat.
33 Ma Ner i ga vangala Kis, ma Kis i ga vangala Saul, ma Saul i ga
vangala Ionatan, Malki-Sua, Abinadab, ma Es-Baal (Is-Boset). 34 Ma natu
i Ionatan, Merib-Baal (Mepiboset); ma Merib-Baal i ga vangala Mika.
35 Ma ra umana natu i Mika go diat: Piton, Melek, Tarea, ma Akas. 36 Ma
Akas i ga vangala Ieoada; ma Ieoada i ga vangala Alemet, Asmavet, ma
Simri; ma Simri i ga vangala Mosa, 37 Mosa i ga vangala Binea, Binea i ga
vangala Rapa, Rapa i ga vangala Eleasa, Eleasa i ga vangala Asel, 38 ma
Asel i ga vangala laptikai na bul tutana, ma go ra iang i diat: Asrikam,
Bokeru, Ismael, Searia, Obadia, ma Kanan. Go parika a umana natu i
Asel. 39 Turana Esek i ga vangala Ulam a luaina, Ieus a vauruana, ma
Elipelet a vautuluna. 40 Ma ra umana natu i Ulam, a umana rangrang na
tutana diat, a umana tena ponok; i ga peal ra umana natu i diat, ma dia
ga vangala ra peal natu i diat bula, a mar ma a ilima na vinun diat. Go
diat a umana bul mur tai Beniamin.

Diat dia lilikun maro Babilon
(Neke 11:1-24)

9 1 Damana di ga luk ra tarai Israel ta kadia lavur apik na tarai; ma
di ga tumu diat ta ra buk ure ra umana king Israel; ma di ga ben
vavilavilau vue ra tarai Iuda uro Babilon ure kadia varpiam. 2 Nam diat
nina dia ga pot lua ba dia ga lilikun upi diat a kale pa kadia pia ta ra
umana pia na pal, a tarai Israel, ra umana tena tinabar, a tarai Levi, ma
diat dia papalum ta ra pal i gomgom.
3 Ma ta umana bula ta ra umana vuna tarai Iuda, Beniamin, Epraim,
ma Manase, dia ga ki arama Ierusalem; 4 go diat: Utai natu i Amiud, natu
i Omri, natu i Imri, natu i Bani, ta ra apik na tarai kai Peres natu i Iuda;
5 ma ta diat ra tarai Silo, Asaia a luaina natuna, ma ra umana natuna;
6 ma ta ra apik na tarai kai Sera, Ieuel ma ra umana niuruna, laptikai na
mar ma lavuvat na vinun; 7 ma ta ra umana apik na tarai kai Beniamin,
Salu natu i Mesulam, natu i Odavia, natu i Asenua, 8 ma Ibneia natu
i Ierokam, ma Ela natu i Usi natu i Mikri, ma Mesulam natu i Sepatia
natu i Reuel natu i Ibnia, 9 ma ra umana niuru i diat ta kadia taun tarai,
lavuvat na mar ma a ilima na vinun ma laptikai. Go parika a umana
lualua ta kadia umana apik na tarai.
10 Ma ta diat ra umana tena tinabar: Iedaia, Ieoiarib, Iakin, 11 ma Asaria
natu i Kilkia, natu i Mesulam, natu i Sadok, natu i Meraiot, natu i Akitub,
ra lualua ta ra kuba i God, 12 ma Adaia natu i Ierokam, natu i Paskur,
natu i Malkia, ma Masai natu i Adiel, natu i Iasera, natu i Mesulam, natu
i Mesilemit, natu i Imer, 13 ma ra umana niuru i diat, diat a umana lualua

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta kadia umana apik na tarai; tika na arip ma lavurua na mar ma laptikai
na vinun diat, ma diat par dia ga tale ra papalum ta ra kuba i God.
14 Ma ta diat ra tarai Levi: Semaia natu i Kasub, natu i Asrikam, natu
i Kasabia, ta ra apik na tarai kai Merari; 15 Bakbakar, Keres, Galal,
ma Matania natu i Mika, natu i Sikri, natu i Asap, 16 ma Obadia natu
i Semaia, natu i Galal, natu i Iedutun, ma Berekia, natu i Asa, natu i
Elkana, nina i ga ki ta ra gunan kai ra tarai Netopat.
17 Ma ra umana monamono na matakilalat: Salum, Akub, Talmon, ma
Akiman, ma ra umana niuru i diat; Salum i ga lualua ta diat, 18 ma i ga
tur na varbalaurai ta ra mataniolo kai ra king ta ra papar a taur; go diat
a umana tena varbalaurai ta ra pakana i gomgom kai ra tarai Levi. 19 Ma
Salum natu i Kore, natu i Ebiasap, natu i Kora, ma ra umana niuruna
ta ra apik na tarai kai Kora, dia ga kure ra papalum ma dia ga balaure
ra matakilalat ai ra Pal, da ra umana tama i diat dia ga kure ra gunan
kai ra Luluai, ma dia ga balaure ra mataniolo tana; 20 ma Pinekas natu i
Eleasar i ga lue diat lua boko, ma ra Luluai i ga ki maravut ia. 21 Sekaria
natu i Meselemia i ga tena varbalaurai ta ra matakilalat ai ra pal na
varbarat. 22 Di ga pilak pa a ura mar ma a vinun ma a urua upi ra umana
tena varbalaurai ta ra umana mataniolo. Di ga tumu vake ra iang i diat
ta kadia umana gunan; David ma Samuel ra tena ginigira dir ga tibe
diat upi kadia tiniba. 23 Damana diat ma ra umana bul mur ta diat dia
ga balaure ra umana mataniolo ta ra kuba i ra Luluai, a pal na varbarat,
ta kadia tiniba tikatikai. 24 Ma ra umana tena varbalaurai dia ga tur ta
ra ivat na papar parika, a papar a taur, a papar a taoai, a papar a labur,
ma ra papar a taubar. 25 Ma ra umana niuru i diat dia ga ki ta kadia
gunagunan, ma dia ga ki pa ra vik nina ba diat a pait kadia tiniba tana.
26 Nam ra ivat na te Levi nina di ga tumu ra iang i diat dia ga kure ra
umana tena varbalaurai, ma ra umana bagialar, ma ra vuvuvung na mani
ta ra kuba i God. 27 Dia ga va maravai ta ra kuba i God tago dia ga kure
ra varbalaurai tana, ma kadia tiniba ba diat a papa ia ta ra malamalana.
28 Ta umana bula ta diat dia ga balaure ra umana la ure ra papalum,
ma dia ga kap varuk diat ma dia ga vairop vue diat bula ta kadia
varmur tikatikai. 29 Ta umana ta diat di ga tibe diat upi diat a balaure ra
tabarikik ma ra umana la ta ra pal i gomgom, ma upi diat a balaure ra
bo na plaua, ma ra polo na vuai na vain, ma ra dangi, ma ra bulit i ang
na katkat, ma ra umana vuai na davai dia ang na katkat. 30 Ma ta umana
ta diat ra umana tena tinabar dia ga vaninare ra dangi na varku kan ra
umana vuai na davai dia ang na katkat.
31 Ma Matitia, tikai ta diat ra tarai Levi, nina ba a luaina natu i Salum
ta ra apik na tarai kai Kora, i ga kure ra umana magit nina di ga tun diat
ta ra rararangai. 32 Ma ta umana ta diat ta ra apik na tarai kai Koat dia
ga balaure ra gem na ginigira, upi diat a vaninare ure ra Bung Sabat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

33 Go diat a umana tena kakailai, ra umana lualua ta ra umana apik na
tarai ta ra tarai Levi, dia ga va ta ra umana bagialar ai ra pal; pa dia ga
varvakai ma ta enana mangana papalum tago dia ga pait kadia tiniba a
bungbung na keake ma ra bungbung na marum.
34 Go diat a umana lualua ta ra umana apik na tarai ta ra tarai Levi, a
umana luluai ta kadia taun tarai, ma dia ga ki arama Ierusalem.

A vuna tarai kai Saul
(1 Tutu 8:29-38)

35 Ma Ieiei tama i Gibeon i ga ki ta ra pia na pal Gibeon, ma ra iang i
kana taulai Maka; 36 ma i ga vangala Abdon a luaina natuna, namur Sur,
Kis, Baal, Ner, Nadab, 37 Gedor, Akio, Sekaria, ma Miklot. 38 Ma Miklot i
ga vangala Simeam. Ma dia ga ki arama Ierusalem ma ra umana tura i
diat ta kadia pakana iat.
39 Ma Ner i ga vangala Kis, ma Kis i ga vangala Saul; ma Saul i ga
vangala Ionatan, Malki-Sua, Abinadab, ma Es-Baal. 40 Ma ra natu i
Ionatan, Merib-Baal; ma Merib-Baal i ga vangala Mika. 41 Ma ra umana
natu i Mika go diat: Piton. Melek, Tarea, ma Akas. 42 Ma Akas i ga
vangala Iara, Iara i ga vangala Alemet, Asmavet. ma Simri; ma Simri i
ga vangala Mosa, 43 Mosa i ga vangala Binea, Binea i ga vangala Repaia,
Repaia i ga vangala Eleasa, Eleasa i ga vangala Asel; 44 ma Asel i ga
vangala laptikai na bul tutana, ma go ra iang i diat: Asrikam, Bokeru,
Ismael, Searia, Obadia, ma Kanan; go parika ra umana natu i Asel.

Saul diat tamana dia mat
(1 Sam 31:1-13)

10 1 Ba ra tarai Pilistia dia ga ubu Israel, ra tarai Israel dia ga vilau
kan ra tarai Pilistia, ma dia ga virua ta ra luana Gilboa. 2 Ra tarai
Pilistia dia ga korot mur vake Saul ma ra utul a natuna, ma dia ga doko
Ionatan ma Abinadab ma Malki-Sua, a utul a natu i Saul. 3 Ma ra vinarubu
i ga dekdek ure Saul, ma ra umana tena pinanak dia ga vapurpuruan
Saul, ma i ga kinkin. 4 Ma Saul i ga biti tai kana tena kapkap vargal: Una
tak pa kaum pakat na vinarubu, ma una doko iau me, pi koko go diat nina
pa dia mur ra pokakikil diat a pait ia, ma diat a nongone iau. Ma kana
tena kapkap vargal i ga ole tago i ga burut. Damana Saul i ga tak pa kana
pakat na vinarubu iat, ma i ga bura tar tana. 5 Ma ba kana tena kapkap
vargal i ga gire ba Saul i ga tar mat, ia bula i ga bura tar ta kana pakat,
ma i ga mat abara. 6 Damana Saul ma ra utul a natuna dia ga virua, ma
kana apik na tarai i ga panie. 7 Ma ba ra tarai Israel par nina dia ga ki ta
ra male dia ga gire ba ra tarai Israel dia ga vilau, ma ba Saul ma ra utul a
natuna dia ga virua, dia ga vana kan kadia umana gunan, ma dia ga lop,
ma ra tarai Pilistia dia ga pot, ma dia ga kale pa diat, ma dia ga ki ta diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 Ma ta ra bung namur, ba ra tarai Pilistia dia ga vana pi diat a ra pa
ra umana magit tai ra umana virua, dia ga na tadav Saul ma ra utul a
natuna dia mat ta ra luana Gilboa. 9 Ma dia ga ra pa ra umana magit
kai Saul, ma dia ga kap pa ra uluna ma kana vargal, ma dia ga tulue ra
umana tena kapkap varvai ta ra langun Pilistia parika, pi diat a kap ra bo
na varvai tadav kadia umana tabataba ma tadav ra tarai. 10 Dia ga vung
kana vargal ta ra pal na tinabar kai kadia umana god, ma dia ga ot ra
uluna ta ra pal kai Dagon.
11 Ma ba ra tarai Iabes-Gilead dia ga valongore ure nam nina ra tarai
Pilistia dia ga pait ia tai Saul, 12 a umana rangrang na tutana dia ga vana,
ma dia ga kap ra paka i Saul ma ra utul a natuna, ma dia ga kap diat uro
Iabes, ma dia ga punang ra ivat na minat i diat ta ra vavai na iban aina
Iabes, ma dia ga vevel lavurua na bung.
13 Damana Saul i ga virua ure kana varpiam tadav ra Luluai, tago pa i
ga kodop vake ra tinata kai ra Luluai; ma tago i ga titir tai tikai i tatata
na tabaran upi na matoto tana, 14 ma pa i ga matoto tai ra Luluai; damana
i ga doka, ma i ga tul tar ra varkurai pire David natu i Iese.

Di ku David upi na king kai Israel
(2 Sam 5:1-5)

11 1 Ma ra tarai Israel par dia ga vana tadav David aro Kebron, ma
dia ga biti: Avet ra urum ma ra viom. 2 Lua, ta ra e ba Saul i ga
king tana, u iat u ga lue rap Israel ta kadia lavur vinavana; ma ra Luluai
kaum God i ga biti tam: Una tabar vamaur kaugu tarai Israel, ina una ki
na luluai pire kaugu tarai Israel. 3 Damana ra umana patuana Israel dia
ga tadav ra king aro Kebron; ma diat ma David dia ga pait ra kunubu
abara Kebron ta ra luaina mata i ra Luluai, ma dia ga ku David upi na
king ure Israel, da ra tinata kai ra Luluai tai Samuel.

David i kale pa Sion
(2 Sam 5:6-10)

4 Ma David ma ra tarai Israel par dia ga vana urama Ierusalem (nina
ba Iebus); ma ra tarai Iebus, nina ba ra tarai na gunan, dia ga ki ie. 5 Ma
ra tarai Iebus dia ga biti tai David: Pa una olo ati. la kaka David i ga kale
ra dekdek na gunan na bakbakit Sion, nina ba ra pia na pal kai David.
6 Ma David i ga biti: Nina ba na ubu value ra tarai Iebus na lualua ma na
luluai na vinarubu. Ma Ioab natu i Seruia i ga tut lua, ma di ga vaki ia pi
na lualua ure diat. 7 Ma David i ga ki ta ra dekdek na gunan na bakbakit;
damana dia ga vaiang ia ba ra pia na pal kai David. 8 Ma David i ga pait
vangala ra pia na pal kikil ia, ma i ga tur pa ia papa aro Milo; ma Ioab
i ga mal mule ra pia na pal i ga kaina. 9 Ma David i ga ongor vanavana
tago ra Luluai kai ra lavur kor i ga ki pirana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A dekdek na tarai kai David
(2 Sam 23:8-39)

10 Go diat a umana luluai ta ra umana rangrang na tutana kai David,
dia ga vaarike ra dekdek i diat ta kadia niongor ba dia ga maravut David
pi na ki na king ure Israel, ma pi na page kana varkurai, da ra tinata kai
ra Luluai ure Israel. 11 Go iat ra niluluk ure ra umana rangrang na tutana
kai David: Iasobeam, natu i ra te Kakmon, a luaina ta dital ra Utul; i ga
doko ra utul a mar na tutana tai tika na vinarubu ma kana rumu.
12 Ma namur tana Eleasar natu i Dodo, ra te Akok, tikai ta dital ra Utul
a rangrang na tutana. 13 Dir ga ki varurung ma David aro Pas-Damim ba
ra tarai Pilistia dia ga ki upi ra vinarubu; ma tika na uma na barli abara.
Ma ra tarai dia ga vilau kan ra luaina mata i ra tarai Pilistia. 14 Ma dir ga
ki ta ra bala na uma pi dir a balaure, ma dir ga doko ra tarai Pilistia; ma
ra Luluai i ga valaun dir ta ra ngala na niuvia.
15 Ma tika na pakana a utul ta diat ra utul a vinun dital ga vana tadav
David ta ra babang na vat kai Adulam; ma ra loko na tarai na vinarubu
kai ra tarai Pilistia dia ga ki ta ra male Repaim. 16 David i ga ki boko
ta ra babang na bakbakit, ma tika na loko na tarai na vinarubu Pilistia
dia ga ki aro Beteleem. 17 Ma David i ga mar, ma i ga biti: Gala ta tikai
na tabar iau ma ta tava maro ta ra kivu aro Beteleem pire ra mataniolo!
18 Ma nam ra utul dital ga bolo livuan ta ra tarai Pilistia, ma dital ga
kulupe ra tava ta ra kivu aro Beteleem pire ra mataniolo, ma dital ga kap
ia pire David; ma David i ga ole pi na mome, i ga lingire vue ke upi kai ra
Luluai,, 19 ma i ga biti: Pa i topa ia ba ina pait go; ina mome vang ra gapu
i go dital nina ba pa dital ga nuk vangala pa kadital nilaun? Tago dital
ga vana ta ra kikinit vakai pi dital a kap ia. Damana pa i ga mome. Go ra
utul a rangrang na tutana dital ga pait go ra umana magit.
20 Ma Abisai tura i Ioab ia ra lualua ta ra utul a vinun; i ga doko ra utul
a mar na tutana ma kana rumu, ma ra iangina i ga rararang da nam ra
Utul. 21 I ga manga rangrang ta diat ra utul a vinun, ma i ga lualua pire
diat; ia kaka pa di ga luk ia varurung ma ra Utul.
22 Benaia natu i leoiada, a rangrang na tutana maro Kabsel, i ga pait
ra. umana ngala na niuvia; i ga doko ra ura natu i Ariel maro Moab; i ga
doko bula ra leon ta ra tung ta ra e na madoldol. 23 Ma i ga doko bula ra
te Aigipto, a ngala na tutana, kana lolovina i ga da tika na pokono ma a
utul a malmalikun ma a ngungu; ra te Aigipto i ga vature ra rumu nina
i ga ngala da ra davai ta ra ur na virvir mal; i ga vana tadav ia ka ma
ra buka, ma i ga ra pa ra rumu kan ra lima i ra te Aigipto, ma i ga doka
ma kana rumu iat. 24 Go ra umana magit Benaia natu i leoiada i ga pait
ia, ma ra iangina i ga rararang da nam ra Utul a rangrang na tutana.
25 I ga rangrang ta diat ra utul a vinun, ia kaka pa i ga manga varogop

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra Utul; ma David i ga tibe pi na lue ra tarai na vinarubu dia tur na
varbalaurai pirana.
26 Go ra iang i diat ra umana rangrang na tutana ta kana loko na
tarai na vinarubu: Asael dir turana ma Ioab, Elkanan natu i Dodo maro
Beteleem, 27 Samot ra te Aror, Keles ra te Pelon, 28 Ira natu i. Ikes ra
te Tekoa, Abieser ra te Anatot, 29 Sibekai ra te Kusat, Ilai ra te Akok,
30 Marai ra te Netopat, Keled natu i Bana ra te Netopat, 31 Itai natu i Ribai
maro Gibea ta ra vuna tarai Beniamin, Benaia ra te Piraton, 32 Kurai
maro ra umana tava alir Gas, Abiel ra te Arbat, 33 Asmavet ra te Barum,
Eliaba ra te Salbon, 34 a umana natu i Asem ra te Gison, Ionatan natu
i Sage ra te Arar, 35 Akiam natu i Sakar ra te Arar, Elipal natu i Ur,
36 Keper ra te Mekerat, Akia ra te Pelon, 37 Kesro ra te Karmel, Narai
natu i Esbai, 38 Ioel dir turana ma Natan, Mibkar natu i Agri, 39 Selek ra
te Amon, Nakarai ra te Berot nina ra tena kapkap vargal kai Ioab natu i
Seruia, 40 Ira ra te Itir, Gareb ra te Itir, 41 Uria ra te Ket, Sabad natu i Alai,
42 Adina natu i Sisa ra te Ruben, a luluai kai ra tarai Ruben, ma a utul a
vinun varurung me, 43 Kanan natu i Maka, Iosapat ra te Mitni, 44 Usia ra
te Asterat, Sama ma Ieiei a ura natu i Kotam ra te Aroer, 45 Iediael natu
i Simri, ma Ioka turana ra te Tis, 46 Eliel ra te Makav, Ieribai, Iosavia, ra
ura natu i Elnam, Itma ra te Moab, 47 Eliel, Obed, ma Iasiel ra te Mesoba.

Diat dia maravut David aro Siklag

12 1 Go diat a umana tutana nina dia ga varagur ma David uro
Siklag, ba Saul natu i Kis i ga tur bat ra lavur vinavana kai
David; dia ga ki varurung ma ra umana lebe nina dia ga maravut David
ta ra vinarubu. 2 Dia ga varubu ma ra panak, ma dia ga. vavaian ma dia
ga papanak ma ra ura lima i diat tikatikai; ma diat ma Saul kai ra vuna
tarai Beniamin.
3 A luaina ta diat Akieser, ma namur Ioas natu i Sema maro Gibea,
Iesiel ma Pelet ra ura natu i Asmavet, Beraka, Ieu ra te Anatot; 4 Ismaia
ra te Gibeon, a rangrang na tutana, i ga tur varurung ma ra utul a vinun,
ma i ga kure diat; Ieremia, Iakasiel, Iokanan, Iosabad ra te Gederat,
5 Elusai. Ierimot, Bealia, Semaria, Sepatia ra te Karup; 6 Elkana, Isia,
Asarel, Ioeser, ma Iasobeam, ra umana tutana ta ra apik na tarai Kora;
7 Ioela ma Sebadia, ra ura natu i Ierokam maro Gedor.
8 Ma ta umana tutana Gad, a umana melemuna nina dia ga vartovo
ta ra vinarubu, dia ga tadav David ta ra babang aro ta ra bil; dia ga kap
ra ramravit ma ra rumu, ma ra mata i diat i ga karangap da ra mata i ra
kon. ma dia ga vutvut da ra umana kuabar na me ta ra lualuana: 9 Eser
a luaina, Obadia a vauruana, Eliab a vautuluna, 10 Mismana a vaivatina,
Ieremia a vailimana, 11 Atai a valaptikaina, Eliel a valavuruana,
12 Iokanan a valavutuluna, Elsabad a valavuvatina, 13 Ieremia a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vavinununa, Makbanai a vavinununa ma tikai. 14 Go diat kai ra tarai Gad
dia ga kure ra umana loko na tarai na vinarubu, ma nina i ga bilua ta
diat par i ga topa tika na mar na tutana, ma nina i ongor ta diat par i ga
topa tika na arip na marmar na tutana. 15 Go diat dia ga bolo ra Iordan ta
ra luaina gai, ba ra tava alir i ga lubu lake ra paparaina, ma dia ga korot
vue ra tarai ta ra umana male ta ra papar a taur ma ra papar a taoai
tana.
16 Ma ta umana bula ta ra ura vuna tarai Beniamin ma Iuda dia ga
vana tar ta ra babang kai David. 17 Ma David i ga vana pi na barat diat,
ma i ga biti ta diat: Gala ava pot piragu ma ra malmal upi avat a maravut
iau, a balagu na ki petep ta vavat; ba gala ava pot upi avat a vagu pa iau
pire kaugu umana ebar, boina ba ra God kai ra umana tama i dat na nuk
pa ia, ma na kure, tago pa iau ga pait ta nirara. 18 Ma ra tulungen i ga
irop taun Amasai ra lualua ta diat ra utul a vinun, ma i ga biti:

Ea, avet kaum tarai David,
Ma ave tur maravut u, natu i Iese;
A malmal, a malmal piram,
Ma ra malmal na ki taun diat dia maravut u,
Tago kaum God ia kaum tena maramaravut. Ma David i ga vatur
vake diat, ma i ga tibe diat upi diat a umana lualua ta kana loko
na tarai na vinarubu.

19 Ma ta umana ta ra vuna tarai Manase dia ga lop pire David ba David
i ga varagur ma ra tarai Pilistia ba dia ga tut ure Saul, ta ra bung ba
David pa i ga maravut diat tago ra umana luluai Pilistia, ba dia ga tar
tata papa ure, dia ga tulue tago dia ga nuk ia. ba na maravut Saul, ma
diat a virua tana. 20 Ma ba David i ga vanavana uro Siklag ta umana
luluai kai ra tarai Manase dia ga lop pirana: Adna, Iosabad, Iediael,
Mikael, Iosabad, Eliku, ma Siletai. 21 Ma dia ga maravut David ba i ga
varubu ma diat dia ga tut upi ra ra varpa, tago a umana lebe diat; ma
diat a umana lualua ta ra loko na tarai na vinarubu.
22 A loko na tarai na vinarubu i ga ngala vanavana, tago ra tarai dia ga
tadav vanavana David ta ra bungbung, tuk tar ia ra ngala na kor, da ra
kor kai God.

A tarai na vinarubu kai David aro Kebron

23 Ma go a niluluk na tarai na vinarubu ta kadia vunavuna tarai
tikatikai nina dia ga barat David.aro Kebron pi diat a tul tar ra varkurai
kai Saul pirana, da ra Luluai i ga tatike. 24 Ta ra vuna tarai Iuda, nina
dia kap ra ramravit ma ra rumu, laptikai na arip ma lavutul na mar; 25 ta
ra vuna tarai Simeon, lavurua na arip ma tika na mar na lebe; 26 ta ra
vuna tarai Levi, a ivat na arip ma laptikai na mar; 27 ta ra apik na tarai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kai Aron, a utul a arip ma lavurua na mar, ma Ieoiada i ga lualua ta diat;
28 ma Sadok, a barmana ka ma a lebe, varurung ma a ura vinun ma a
ura luluai ta ra apik na tarai kai tamana; 29 ta ra vuna tarai Beniamin, ra
vuna tarai kai Saul, a utul a arip na marmar ika, tago a peal ta diat dia
ga ki petep boko ta ra apik na tarai kai Saul; 30 ta ra vuna tarai Epraim,
a ura vinun na arip ma lavutul na mar diat, a umana rangrang na tutana
ta kadia umana apik na tarai; 31 ta ra ngungu vuna tarai Manase, a vinun
ma lavutul na arip na marmar, nina ba di ga vatang tikatikai ma ra
iangina, ma dia ga pot upi diat a vaki David pi na king; 32 ta ra vuna tarai
Isakar, a ura mar na luluai nina dia ga kapa ure nam ra e ma ure bula
ra magit ba na boina ba Israel na pait ia; kadia tarai par dia ga varagur
ma diat; 33 ta ra vuna tarai Sebulun, a ilima na vinun na arip na marmar
nina dia ga tale ra vinarubu ma dia ga vanavana ta ra vinarubu ma ra
lavur magit na vinarubu, a ngala na kor diat ma i kopono ko ra nuknuk i
diat; 34 ta ra vuna tarai Naptali, tika na arip na marmar na luluai, ma dia
ga lue rap ra utul a vinun ma lavurua na arip na marmar nina dia kap ra
ramravit ma ra rumu; 35 ta ra vuna tarai Dan, a ura vinun ma lavutul na
arip ma laptikai na mar nina dia ga tale ra vinarubu; 36 ta ra vuna tarai
Aser, a ivat na vinun na arip na marmar nina dia ga tale ra vinarubu;
37 ma kan ra papar a Iordan maro, ta ra vuna tarai Ruben ma ra vuna
tarai Gad ma ra ngungu vuna tarai Manase, tika na mar ma a ura vinun
na arip na marmar nina dia kap ra lavur magit na vinarubu.

38 Go parika ra tarai na vinarubu nina dia ga mong ure ra vinarubu
dia ga vana uro Kebron ma ra kopono mamainga ta ra nuknuk i diat, upi
diat a vaki David pi na king ure Israel par; ma ra tarai Israel par bula i
ga kopono ra nuknuk i diat ba da vaki David upi na king. 39 Ma dia ga
ki varurung ma David abara a utul a bung, ma dia ga iaian ma dia ga
momamomo, tago ra umana tura i diat dia ga vaninara ure diat.

40 Ma ra umana talai diat maro iat Isakar ma Sebulun ma Naptali, dia
ga kap ra nian ta ra umana as ma ra umana kamel ma ra umana miul[a]
ma ra umana bulumakau, a gem tuna, ma ra gem di pait ia ma ra vuai
na lovo, ma ra umana kura vuai na vain nina di ga vuare, ma ra polo na
vuai na vain, ma ra dangi, ma ra umana bulumakau, ma ra umana sip
nina ba pa dia ga luk valar pa diat, tago a gugu i ga ki ta ra gunan Israel.

David i nuk ia ba na kap mule ra bok na kunubu pi uro Ierusalem

13 1 Ma David i ga tata pire ra umana luluai ta ra umana arip na
marmar, ma pire ra umana luluai na marmar, maia, ra lavur
luluai parika. 2 Ma David i ga biti ta ra tarai Israel: Ona ava mulaot i
tana, ma i varogop ma ra nuknuk i ra Luluai kada God, dat a vartuluai

---

[a] **12.40** A miul, ia ra natu i ra os dir ma ra as.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pire kada tarai nina dia ki vurvurbit boko ta ra gunan Israel, ma pire ra
umana tena tinabar ma ra tarai Levi nina dia ki boko pire diat, ta kadia
umana pia na pal nina ba a bala na vura i ki ta diat, upi diat a ki maravut
dat; 3 ma dat a kap valilikun mule ra bok na kunubu kai kada God pi na
ki pire dat, tago pa da ga nuk upi ia ta ra e kai Saul.

David i vana pi na kap ra bok na kunubu
(2 Sam 6:1-11)

4 Ma ra tarai par dia ga mulaot i tana, tago ra magit i ga takodo ta ra
luaina mata i ra tarai.
5 Damana David i ga oro varurue ra tarai Israel par, papa aro Sikor ta
ra langun kai Aigipto ma tuk tar ta ra langun Kamat, upi da kap ra bok
na kunubu kai God maro Kiriat-Iearim. 6 Ma David i ga tut. ma ra tarai
Israel par, ma dia ga vana uro Bala, nina ba Kiriat-Iearim a pia na pal
kai Iuda, upi diat a kap ra bok na kunubu kai God mabara, ra Luluai nina
i ki taun ra umana angelo. 7 Ma dia ga vung ra bok na kunubu kai God
ta ra ul a kalamana kiki na vinavana, ma dia ga kap pa ia kan ra kuba i
Abinadab; ma Usa ma Akio dir ga kure ra kiki na vinavana. 8 Ma David
ma ra tarai Israel par dia ga gugu ma ra dekdek i diat ta ra luaina mata i
God ma ra umana kakailai, ma ra umana ngap, ma ra umana pagol, ma
ra umana tobo, ma ra umana kudu, ma ra umana tavur. 9 Ma ba dia ga
pot aina ra tavul a rararama vuai kai Kidon, Usa i ga tulue ra limana ma
i ga tabe vake ra bok na kunubu, tago ra bulumakau i ga tuke. 10 Ma ra
kankan kai ra Luluai i ga karangap ure Usa, ma i ga ub ia tago i ga tabe
vake ra bok na kunubu, ma i ga mat abara ta ra luaina mata i God. 11 Ma
David pa i ga gugu tago ra Luluai i ga ubu Usa; ma i ga vaiang nam ra
pakana ba Peres-Usa, ma i ga damana tuk tar gori.
12 Ma David i ga burutue God ta nam ra bung, ma i ga biti: A bok na
kunubu kai God na pot dave piragu? 13 Damana David pa i ga mainge
ba na kap ra bok na kunubu tar ta ra pia na pal kai David, i ga vana
irai me ma i ga vung ia ta ra pal kai Obed-Edom ra te Gat. 14 Ma ra
bok na kunubu kai God i ga ki ta ra kuba i Obed-Edom a utul a gai;
ma ra Luluai i ga vadoane ra kuba i Obed-Edom ma nam parika nina
ba kana.

Kiram i vaarike ra variru pire David
(2 Sam 5:11-12)

14 1 Ma Kiram ra king Tiro i ga tulue ra umana tultul pire David, ma
ra umana tagatagal, ma ra umana tena madaka ta ra davai, ma ra
umana tena madaka ta ra vat, upi diat a pait ra pal ure David. 2 Ma i ga
kapa pire David ba ra Luluai i ga vaki ia pi na king ure Israel, ma ba i ga
vangala kana varkurai ure kana tarai Israel.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A umana natu i David, di kava diat arama Ierusalem
(2 Sam 5:13-16; 1 Tutu 3:5-9)

3 Ma David i ga ben pa ta umana vavina mulai abara Ierusalem, ma
i ga vangala ta umana bul tutana ma ta umana bul vavina mulai. 4 Go
ra iang i diat ra umana natuna nina i ga vangala diat abara Ierusalem:
Samua, Sobab, Natan, Solomon, 5 Ibkar, Elisua, Elpelet, 6 Noga, Nepeg,
Iapia, 7 Elisama, Beliada, ma Elipelet.

David i uvia pa ra tarai Pilistia
(2 Sam 5:17-25)

8 Ma ba ra tarai Pilistia dia ga valongore ba di ga ku David pi na king
ure Israel, ra tarai Pilistia par dia ga tut upi diat a tikan upi David; ma
David i ga valongore ure, ma i ga tut upi na varubu ma diat. 9 Ma ra tarai
Pilistia dia ga pot upi diat a ra pa ra magit ta ra male Repaim. 10 Ma
David i ga titir boko pire God, ma i ga biti: Dave, ina tut ure ra tarai
Pilistia? Dave, una nur tar diat ta ra limagu? Ma ra: Luluai i ga biti tana:
Una tut ure diat, tago ina nur tar diat ta ra limam. 11 Ma ra tarai Pilistia
dia ga vana uro Baal-Perasim. ma David i ga ubu diat abara; ma David
i ga biti: God i tar rede kaugu umana ebar ta ra dekdekigu, da ra tava i
rede ra liplip di liplip bat ia me. Damana di ga vaiang nam ra pakana ba
Baal-Perasim. 12 Ma ra tarai Pilistia dia ga vilau kan kadia umana god
abara, ma David i ga vartuluai ba da tun vue diat ta ra iap.
13 Ma ra tarai Pilistia dia ga ra varpa mulai ta ra male. 14 Ma David i ga
titir mulai pire God; ma God i ga biti tana: Galiaka u vanavana rikai ta
ra luaina mata i diat, una ti vila liliai upi una vana maro namur ta diat
tar ta ra umana lovo. 15 Ma ari una valongore ra rererek ta ra ulaula lovo,
una tut ure diat, tago God na ga lua tam upi na ubu ra tarai na vinarubu
Pilistia. 16 Ma David i ga pait ia da God i ga kure, ma dia ga ubu ra tarai
Pilistia papa aro Gibeon ma tuk aro Geser.
17 Ma ra iang i David i ga rararang ta ra umana gunagunan, ma ra
Luluai i ga tul tar ia pi ra umana Tematana diat a burutue.

Di kap ra bok na kunubu urama Ierusalem
(2 Sam 6:12-22)

15 1 Ma David i ga pait kana umana pal ta ra pia na pal kai David, ma i
ga vaninare ra pakana ure ra bok na kunubu kai God, ma i ga vatut
tika na pal na mal ure. 2 Ma David i ga biti: Koko ta enana na puak ra bok na
kunubu kai God, ia kaka ra tarai Levi; tago ra Luluai i ga pilak pa diat pi diat
a puak ra bok na kunubu kai God, ma pi diat a toratorom pirana pa na mutu.
3 Ma David i ga oro varurue ra tarai Israel par arama Ierusalem upi
da kap ra bok na kunubu kai ra Luluai tar ta ra pakana i ga vaninare

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ure. 4 Ma David i ga ting pa ra umana natu i Aron, ma ra tarai Levi: 5 ta
ra apik na tarai Koat, Uriel ra lualua ma ra mar ma a ura vinun ta kana
apik na tarai; 6 ta ra apik na tarai Merari, Asaia ra lualua ma a ura mar
ma a ura vinun ta kana apik na tarai; 7 ta ra apik na tarai Gerson, Ioel ra
lualua ma ra mar ma a utul a vinun ta kana apik na tarai; 8 ta ra apik na
tarai Elisapan, Semaia ra lualua ma a ura mar ta kana apik na tarai; 9 ta
ra apik na tarai Kebron, Eliel ra lualua ma lavutul na vinun ta kana apik
na tarai; 10 ta ra apik na tarai Usiel, Aminadab ra lualua ma ra mar ma a
vinun ma a urua ta kana apik na tarai.

11 Ma David i ga vartuluai upi Sadok ma Abiatar a ura tena tinabar, ma
upi Uriel, Asaia, Ioel, Semaia, Eliel, ma Aminadab, a umana tutana Levi,
12 Ma i ga biti ta diat: Avat a umana lualua na apik na tarai kai ra tarai
Levi, avat a vagomgom avat ma ra umana tura i vavat, upi avat a puak
ra bok na kunubu kai ra Luluai ra God kai Israel tar ta ra pakana iau tar
vaninare ure. 13 God i ga kankan lua ure dat tago pa ava ga puak ia da ra
tinata na varkurai. 14 Damana ra umana tena tinabar dia ga vagomgom
diat mulai, upi diat a kap ra bok na kunubu kai ra Luluai ra God kai
Israel. 15 Ma ra tarai Levi dia ga kip ra bok na kunubu kai God ta ra ul a
vara i diat, da Moses i ga kure varogop ma ra tinata kai ra Luluai.

16 Ma David i ga ve ra umana lualua kai ra tarai Levi ba diat a tibe ta
umana ta diat ma kadia umana magit ure ra kakailai, ra umana pagol,
ma ra umana ngap, ma ra umana tobo, pi diat a ubu diat ma pi diat a
kukula na gugu. 17 Ma ra tarai Levi dia ga tibe Eman natu i Ioel, ma ta
diat ta kana apik na tarai, Asap natu i Berekia; ma ta ra apik na tarai
Merari, Etan natu i Kusaia; 18 ma ta umana nina pa i ngala kadia tiniba.
Sekaria, Ben, Iasiel, Semiramot, Iekiel, Uni, Eliab, Benaia, Maseia,
Matitia, Elipeleu, ma Mikneia, ma a ura tena balabalaure mataniolo,
Obed-Edom ma Ieiel. 19 Ta diat ra umana tena kakailai, Eman ma Asap
ma Etan dital ga vatarenge ra umana tobo na palariam gobol; 20 Sekaria,
Asiel, Semiramot, Iekiel, Uni, Eliab, Maseia, ma Benaia, dia ga ubu ra
umana pagol ta ra tiun Alamot; 21 Matitia, Elipeleu, Mikneia, Obed-Edom,
Ieiel, ma Asasia, dia ga ubu ra umana pagol ta ra tiun Seminit. 22 Ma
Kenania ra lualua ta ra tarai Levi i ga kure ra kakailai, ma i ga vateten
diat ure ra kakailai tago ia ra melemuna tana. 23 Berekia ma Elkana dir a
ura tena varbalaurai ure ra bok na kunubu. 24 Sebania, Iosapat, Natanel,
Amasai, Sekaria, Benaia, ma Elieser, ra umana tena tinabar, dia ga vu ra
tavur ta ra luaina mata i ra bok na kunubu kai God; ma Obed-Edom ma
Ieka dir ga balaure ra bok na kunubu.

25 Damana David ma ra umana patuana Israel ma ra umana luluai na
vinarubu dia ga vana pi diat a kap vairop vue ra bok na kunubu kai ra
Luluai kan ra kuba i Obed-Edom ma ra ngala na gugu; 26 ma ba God i
ga maravut ra umana te Levi ba dia ga puak ra bok na kunubu kai ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai, dia ga vartabar ma lavurua na bulumakau, ma lavurua na sip, a
umana tomotoina. 27 Ma David i ga mal ma ra mal kumau, damana bula
ra umana te Levi nina dia ga puak ra bok na kunubu, ma ra umana tena
kakailai, ma Kenania nina i kure ra kakailai; ma David i ga tar mong
ma ra kolot na bongobongo. 28 Damana ra tarai Israel par dia ga kap ra
bok na kunubu kai ra Luluai ma ra ngala na kunukula, ma ra nilai ra
vuvu ma ra tavur ma ra umana tobo dia taratarenge muka, ma ra umana
pagol ma ra umana ngap. 29 Ma ba ra bok na kunubu kai ra Luluai i ga
olo ta ra pia na pal kai David, Mikal natu i Saul i ga gigira ta ra mata na
kalangar, ma i ga gire David ra king i malagene ma i ubu ra pagol, ma i
ga pidimuane David ure.

16 1 Ma dia ga kap ra bok na kunubu kai God, ma dia ga vung ia ta
kana pakana ta ra bala na pal na mal nina David i ga vatut ia
ure; ma dia ga tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia, ma ra umana
tinabar na varmaram, ta ra luaina mata i God. 2 Ma ba David i ga tar
pait vapar ra umana tinabar di tuntun tar ia ma ra umana tinabar na
varmaram, i ga tata vadoane ra tarai ta ra iang i ra Luluai. 3 Ma i ga tibe
ra nian pire ra tarai ma ra vaden Israel, ma i ga tul tar ia ta diat tikatikai,
ra pakana gem, ra pakana kirip, ma ra kura vuai na vain di ga vuare.
4 Ma i ga tibe ta umana ta diat ra tarai Levi pi diat a kudakudar ta ra
luaina mata i ra bok na kunubu kai ra Luluai, ma upi diat a nuk vatikene
pa ra pite varpa tadav ra Luluai ra God kai Israel: 5 Asap ra lualua ta diat,
namur Sekaria, Ieiel, Semiramot, Iekiel, Matitia, Eliab, Benaia, Obed-
Edom, ma Ieiel; ma dia ga ubu ra umana pagol ma ra umana ngap, ma
Asap i ga lue diat ma ra umana tobo nina dia taratarenge muka; 6 ma
Benaia ma Iakasiel, a ura tena tinabar, dir ga kudakudar vatikai ta ra
luaina mata i ra bok na kunubu kai God ma ra tavur.

A kakailai na pite varpa kai David
(Kak 105:1-15; 96:1-13; 106:1,47-48)

7 Ma ta nam ra bung David i ga tibe Asap ma ra umana turana ure ra
pite varpa tadav ra Luluai.

8 Avat a tul tar ra pite varpa tadav ra Luluai; avat a kail upi ra
iangina;
Avat a vaarike kana lavur papalum pire ra tarai.
9 Avat a kakailai tadav ia, avat a kaile ra kakailai na pite varpa tadav
ia;
Avat a tata ure kana lavur enana papalum.
10 Avat a langlang ta ra lia na iangina;
Boina ba na gugu ra bala i diat dia tikan upi ra Luluai.
11 Avat a tikatikan upi ra Luluai ma upi ra dekdekina;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Avat a vala tikan upi ra matana.
12 Avat a nuk pa ra lavur enana papalum i ga pait ia,
Kana papalum pa padapada varvo, ma ra lavur varkurai dia arikai ta ra ngiene,
13 Avat ra umana bul mur tai Israel kana tultul,
Avat ra umana natu i Iakob, kana umana viviliai.
14 Ia iat ra Luluai kada God;
Kana umana varkurai dia kor ta ra rakarakan a gunagunan par.
15 Avat a nuk vatikene pa kana kunubu,
Ra tinata nina i ga tul tar ia ta diat ra arip na marmar na taun tarai;
16 A kunubu nina dir ga pait ia ma Abaraam,
Ma kana vavalima pire Isak;
17 Ma nina i ga vadekdek pa ia pire Iakob upi na da ra varkurai,
Ma pire Israel upi ra kunubu pa na mutu;
18 Ba i ga biti: Ina tul tar ra gunan Kanaan tam,
A gunan ba avat a kale pa ia;
19 Ba pa i ga peal boko kavava tarai,
Maia pa, a paupau tuna avat, ma ava ga ki na vaira ka tana.

20 Ma dia ga tenten vurvurbit, ma dia ga vana kan tika na vuna tarai upi ta ra tikai,
Kan tika na vuna gunan upi ta ra tika na vuna tarai;
21 Pa i ga tul tar ta tikai ba na vakaina diat;
Maia pa, i ga pit ra umana king ure diat;
22 Ma i ga biti: Koko avat a bili diat nina iau ga ku diat,
Ma koko avat a vakaina kaugu umana propet.

23 Avat par ta ra rakarakan a gunagunan avat a kakailai tadav ra Luluai;
Avat a vaarike kana valavalaun a bungbung par.
24 Avat a varvai ure kana minamar pire ra umana Tematana,
Ma ure kana lavur enana papalum pire ra lavur vuna tarai par.

25 Tago ra Luluai i ngala, ma i kat ba da manga pite pa ia,
I topa ia ba da ru ia, ma ra umana god pata.
26 Tago ra lavur god kai ra tarai par, a umana magit vakuku diat;
Ma ga ra Luluai i ga pait ra bala na bakut.
27 A variru ma ra minamar dir tur ta ra luaina matana,
A dekdek ma ra gugu dir ki ta kana pal i gomgom.
28 Avat a lavur apik na tarai,
Avat a tul tar ra minamar ma ra dekdek tai ra Luluai.
29 Avat a tul tar ra minamar tai ra Luluai ba na topa ra iangina;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Avat a kap ra tinabar, ma avat a pot ta ra luaina matana.
Avat a lotu tadav ra Luluai ma ra gomgom na minong.
30 Avat par ta ra rakarakan a gunagunan, avat a dadadar ta ra luaina matana;
I tar vaki bulu ra rakarakan a gunagunan, ma pa na takari.
31 Boina ba ra bala na bakut na gugu, ma ra rakarakan a gunagunan na ga;
Boina ba diat a biti livuan ta ra lavur Tematana: A Luluai i ki na king.
32 Boina ba ra ta na roro, ma ra lavur mangana i kor tana;
Boina ba ra pupui na kukula ma ra gugu, ma ra lavur magit dia ki tana;
33 Kari a lamlavur davai ta ra lokalokor diat a kakailai na gugu ta ra luaina mata i ra Luluai,
Tago i vut upi na kure ra rakarakan a gunagunan.
34 Avat a pite pa ra Luluai, tago ia ra tena varmari;
Tago kana varmari i tur tukum.
35 Avat a biti: Ea, u ra God ure kaveve valavalaun, una valaun avet,
Ma una varurue avet, ma una valaun avet kan ra umana Tematana,
Upi avet a pite pa ra lia na iangim,
Ma upi avet a gugu mat ma ra varmananai piram.
36 Da pite pa ra Luluai ra God kai Israel,
Vatikai ma pa na mutu.

Ma ra tarai par dia ga biti, Amen, ma dia ga pite pa ra Luluai.

Di tibe ra tarai Levi ure ra bok na kunubu

37 Ma David i ga nur tar Asap ma ra umana turana pi diat a kudakudar
ta ra luaina mata i ra bok na kunubu kai ra Luluai ta ra lavur bungbung
par da da mainge diat, 38 varurung ma Obed-Edom ma ra laptikai na
vinun ma lavutul na tura i diat; Obed-Edom natu i Iedutun, ma Kosa, di
ga tibe dir pi dir a ura tena varbalaurai na matakilalat.
39 Ma di ga vaki Sadok ra tena tinabar ma ra umana turana, a umana
tena tinabar, ta ra luaina mata i ra Pal kai ra Luluai ta ra tavul a lotu
Gibeon, 40 upi diat a tul tar ra tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai ta
ra lavur bungbung na malana ma ra lavur bungbung na ravian, ta ra ul
a uguugu na vartabar ure ra tinabar di tuntun tar ia, da di ga tumu ia
ta ra tinata na varkurai kai ra Luluai, nina i ga vartuluai ure pire Israel.
41 Ma Eman ma Iedutun, ma diat nina di ga pilak pa diat ma di ga vatang
ra iang i diat tikatikai, dia ga varagur ma Sadok upi diat a tul tar ra pite
varpa tadav ra Luluai, tago kana varmari i tur tukum; 42 ma Iedutun ma
Eman dir ga vatur ra umana tavur, ma ra umana tobo, ma ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

enana magit ure ra kakailai kai God, pi Ir a tur maravut ra umana tena
kakailai me; ra umana natu i Iedutun di ga tibe diat pi diat a balaure ra
mataniolo.
43 Ma ra tarai par dia ga vana, tikatikai ta ra kubana iat; ma David i ga
lilikun pi na tata vadoane diat ta ra kubana.

A kunubu kai God pire David
(2 Sam 7:1-29)

17 1 Ma ba David i ga ki bulu ta ra kubana, David i ga biti tai Natan
ra propet: Go iau ki ta ra pal di ga pait ia ma ra tagatagal, ma ra
bok na kunubu kai ra Luluai i ki bakit ika ta ra umana mal na tubatuba.
2 Ma Natan i ga biti tai David: Una pait nam parika i ki ta ra balam, tago
God i ki maravut u.
3 Ma ta nam ra marum iat, ra tinata kai God i ga tadav Natan, ma i
biti: 4 Una vana, ma una ve kaugu tultul David, Ra Luluai i biti dari: Pa
una pait kaugu ta pal upi ina ki tana. 5 Pa iau ga ti ki boko tai ta pal papa
nam ra bung iau ga agure vairop vue Israel, ma i tuk tar gori; iau ga vana
kan tika na pal na mal tar tai ta ra tikai, ma kan tika na pal tar tai ta ra
tikai. 6 Ba iau ga varagur ma ra tarai Israel ta ra gunagunan, dave, iau ga
tir laka ta tika na tena varkurai, nina iau ga tibe pi na kure kaugu tarai,
dari: Ta ra ava pa ava ga pait kaugu ta pal ma ra tagatagal? 7 Kari una biti
dari pire kaugu tultul David: A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Iau ga
tak pa u kan ra kikil na sip, ma kan ra varbalaurai na sip, upi una luluai
pire kaugu tarai Israel; 8 iau ga varagur ma u ta ra lavur gunagunan u
ga vana tana, ma iau ga mut vue kaum lavur ebar kan ra luaina matam;
ma ina vangala ra iangim, upi na da ra iang i ra umana rangrangina ta
ra rakarakan a gunagunan. 9 Ma ina tibe ta gunan pi ure kaugu tarai
Israel, ma ina vaki diat abara, ma diat a ki ta kadia gunan iat, ma pa da
vamareng mule diat; ma ra kaina tarai pa diat a vakaina mule diat da
lua, 10 ma da papa ta nam ra bung ba iau ga tibe ra umana tena varkurai
pi diat a kure kaugu tarai Israel; ma ina uvia pa kaum lavur ebar. Ma go
bula iau ve u tana, ra Luluai na page kaum apik na tarai. 11 Ma ba na ot
kaum umana bung, ma da vadiop u varurung ma ra umana tamam, ina
tibe ta natum nina ba una vangala, ma ina page vadekdek kana varkurai
12 la iat na pait kaugu ta pal, ma ina page kana kiki na king pa na mutu.
13 Ma ina da tamana, ma ia iat na da natugu; ma pa ina tak vue kaugu
varmari kan ia, da iau ga tak vue kan nina i ga king lua tam; 14 ma ina
vaki bulu ia ta ra kubagu ma ta kaugu varkurai pa na mutu; ma da page
vadekdek kana kiki na king pa na mutu.
15 Ma Natan i ga ve David ure go ra umana tinata ma go ra ninana.
16 Ma David ra king i ga ruk, ma i ga ki ta ra luaina mata i ra Luluai,
ma i ga biti: Iau to ia, Luluai God, ma ia vang diat kaugu apik na tarai, ba

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

u ga agure iau tadav go ra bung? 17 Go ia ra ikilik na magit ta ra luaina
matam, God; u ga varvai ure ra apik na tarai kai kaum tultul ta ra umana
kilala namur, ma u ga nuk pa iau bula varogop ma ra umana ngalangala,
Luluai God. 18 Ava bula David na tatike piram ure ra variru nina u ga ru
kaum tultul me? Tago u nunure kaum tultul. 19 Ea, Luluai, u tar pait go
ra ngala na magit upi na po rikai, upi na boina ure kaum tultul, varogop
ma ra nuknukim iat. 20 Ea, Luluai, pa ta tikai ba amur varogop me, ma pa
ta enana god ave ga valongore ure, ia kaka u. 21 Ma akave ta vuna tarai
ta ra rakarakan a gunagunan nina ba dia varogop ma kaum tarai Israel,
nina ba God i ga valaun pa diat upi kana tarai iat, upi ra iangim na
rararang tara umana ngala na magit na bunurut, ba u ga korot vanavana
vue ra umana Tematana kan ra luaina mata i kaum tarai nina u ga kul
valaun diat kan Aigipto? 22 Ma u ga vaki kaum tarai Israel upi diat kaum
tarai vatikai namur; ma u, Luluai, u ga tur rikai upi kadia God. 23 Kari,
Luluai, boina ba ra tinata nina u ga tatike ure kaum tultul ma ure kana
apik na tarai na tur tukum, ma una pait ot pa nam u ga tatike. 24 Ma
boina ba ra iangim na tur tukum ma na ngala pa na mutu, ba di biti,
ra Luluai kai ra lavur kor ia ra God kai Israel, maikir, a God ure Israel;
ma di page vadekdek ra apik na tarai kai David kaum tultul ta ra luaina
matam. 25 Tago u, kaugu God, u tar vaarike pire kaum tultul ba una page
kana apik na tarai, kari kaum tultul i ga nuk ia ta ra balana ba na araring
ta ra luaina matam. 26 Boina, Luluai, u kaka God, ma u ga vamading ure
go ra bo na magit pire kaum tultul; 27 kari u tar gugu ba una vadoane
ra apik na tarai kai kaum tultul, upi na tur vatikai namur ta ra luaina
matam; tago u, Luluai, u tar tata vadoane, ma na ti doan pa na mutu.

David i vangala kana gunan na varkurai
(2 Sam 8:1-14)

18 1 Ma David i ga ubu ra tarai Pilistia, ma i ga uvia pa diat, ma i ga
kale pa ra pia na pal Gat ma ra umana gunan kikil ia kan ra lima
i ra tarai Pilistia. 2 Ma i ga ubu ra tarai Moab, ma ra tarai Moab dia ga
toratorom pire David, ma dia ga tul tar ra totokom pirana.
3 Ma David i ga ubu Adadeser ra king Soba aro Kamat, ba i ga vana
pi na vatut kana varkurai ta ra tava alir Oiparat. 4 Ma David i ga ra pa
tika na arip na marmar na kiki na vinavana ure ra vinarubu kan ia, ma
lavurua na arip na marmar na tarai na vinarubu nina dia ki ra os, ma a
ura vinun na arip na marmar na tarai na vinarubu nina dia ga vana ma
ra kau i diat; ma David i ga poko vakaina ra kau i ra umana os ure ra
umana kiki na vinavana, ia kaka pa i ga poko vakaina diat nina ba diat
a topa tika na mar na kiki na vinavana ure ra vinarubu. 5 Ma ba ra tarai
Siria maro Damasko dia ga vut upi diat a maravut Adadeser ra king Soba,
David i ga doko ra ura vinun ma a ura arip na marmar na tutana Siria.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

6 Ma David i ga tibe ta umana loko na tarai na vinarubu pi diat a ki aro
Damasko ta ra gunan Siria; ma ra tarai Siria dia ga toratorom pire David,
ma dia ga tul tar ra totokom pirana. Ma ra Luluai i ga tul tar ra niuvia tai
David ta nam ra umana gunagunan nina i ga vanavana tana. 7 Ma David
i ga tak pa ra umana bakbakit dia goled, nina ba kai ra umana tultul kai
Adadeser, ma i ga kap pa diat urama Ierusalem. 8 Ma David i ga ra pa ra
ngala na palariam gobol kan ra ura pia na pal kai Adadeser, Tibkat ma
Kun, nina Solomon i ga pait ra ngala na la ma ra ura pagapaga ma ra
umana la na palariam gobol me.

9 Ma ba Tou ra king Kamat i ga valongore ba David i ga uvia pa ra tarai
na vinarubu par kai Adadeser ra king Soba, 10 i ga tulue Adoram natuna
upi na tul tar ra variru pire David ra king, ma upi na pite pa ia tago i
ga varubu ma Adadeser ma i ga uvia pa ia, tago Adadeser dir ga vala
varubu ma Tou. Adoram i ga kap ra umana la na goled, ma ra silva ma
ra palariam gobol; 11 ma David i ga vagomgom diat upi kai ra Luluai, da
i ga vagomgom value ra silva ma ra goled nina i ga ra pa ia ta ra umana
Tematana, Edom, Moab, ra tarai Amon, ra tarai Pilistia, ma Amalek.

12 Ma Abisai natu i Seruia i ga doko ra vinun ma lavutul na arip na
marmar na tarai Edom ta ra male na solt. 13 Ma i ga tibe ta umana loko
na tarai na vinarubu pi diat a ki aro Edom, ma ra tarai Edom dia ga
toratorom tai David. Ma ra Luluai i ga tul tar ra niuvia tai David ta nam
ra umana gunagunan nina ba i ga vanavana tana.

A umana lualua kai David
(2 Sam 8:15-18; 20:23-26)

14 Ma David i ga ki na king ure Israel par; ma i ga pait ra takodo na
varkurai pire kana tarai par. 15 Ma Ioab natu i Seruia i ga lualua ta ra
tarai na vinarubu; ma Ieosapat natu i Akilud i ga tena varbalaurai; 16 ma
Sadok natu i Akitub, ma Abimelek natu i Abiatar, dir ga tena tinabar; ma
Savsa i ga tena tutumu; 17 ma Benaia natu i Ieoiada i ga lue rap ra tarai
Keret ma ra tarai Pelet; ma ra umana natu i David dia ga vatur vake ra
umana ngala na tiniba ta ra luaina mata i ga king.

A bunura kai ra tarai A mon ma ra tarai Siria
(2 Sam 10:1-19)

19 1 Ma ba Nakas ra king kai ra tarai Amon i ga mat, natuna i ga kia
vue ta ra kini na king. 2 Ma David i ga biti: Ina mari Kanun natu
i Nakas, tago tamana i ga mari iau. Kari David i ga tulue ta umana tultul
upi diat a vamaram ia ure tamana. Ma ba ra umana tultul kai David dia
ga pot ta ra langun kai ra tarai Amon tadav Kanun upi diat a vamaram
ia, 3 ra umana luluai kai ra tarai Amon dia ga biti tai Kanun: U nuk ia
laka ba David i tul tar ra variru pire tamam ba i tulue ra umana tena

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varmaram piram? Dave, kana umana tultul pa dia pot laka piram upi diat
a makile ra gunan, ma diat a nila vue, ma diat a kilao tana? 4 Damana
Kanun i ga kinim vake ra umana tultul kai David, ma i ga ka vue ra kabe
i diat, ma i ga kutu vue ra ngungu ta kadia olovoi papa ra livua i diat, ma
i ga tul vue diat. 5 Ma ta umana dia ga ve David ure nam di ga pait ia ta
go ra umana tutana. Ma i ga tulue ta umana pi diat a barat diat, tago dia
ga vavirvir muka. Ma ra king i ga biti: Avat a ki pit ika boko abara Ieriko
tuk tar ra kabe i vavat na kubur mulai, ma namur avat a ga lilikun.
6 Ma ba ra tarai Amon dia ga gire ba dia ki kaina ta ra mata i David,
Kanun ma ra tarai Amon dia ga tulue tika na arip na marmar na talant[b]
na silva pi diat a tokom pa ra umana kiki na vinavana ure ra vinarubu
ma ra umana tena kiki os maro Mesopotamia, ma maro Aram-Maka,
ma maro Soba. 7 Damana dia ga tokom a utul a vinun ma a ura arip na
marmar na kiki na vinavana, ma ra king Maka ma kana tarai; ma dia ga
pot ma dia ga ngo pit aro Medeba. Ma ra tarai Amon dia ga pot guvai kan
kadia umana pia na pal upi ra vinarubu. 8 Ma ba David i ga valongore
ure go, i ga tulue Ioab ma ra tarai na vinarubu par, a umana lebe. 9 Ma ra
tarai Amon dia ga irop, ma dia ga tur tatamiai upi ra vinarubu maravai
ta ra mataniolo ta ra pia na pal; ma ra umana king nina dia ga pot dia ga
ki irai ta ra pupui. 10 Ma ba Ioab i ga gire ba ra tarai na vinarubu dia ga
tur aro na lua ma aro namur tana, i ga pilak pa ra umana rangrangina
kai ra tarai Israel, ma i ga tibe diat ure ra tarai Siria; 11 ma nam ra tarai
na vinarubu dia ga ki valili, i ga tibe tar diat tai turana Abisai, ma dia
ga tur tatamiai ure ra tarai Amon. 12 Ma i ga biti: Gala ra tarai Siria diat
a ongor ure iau, una maravut iau; ma gala ra tarai Amon diat a ongor pa
u, ina vana ma ina maravut u. 13 Koko dat a burut, dat a rangrang da ra
umana tutana ure kada tarai, ma ure ra umana pia na pal kai kada God;
ma boina ba ra Luluai na pait ika nam ba i boina pirana. 14 Ma Ioab ma
kana tarai dia ga tut na vinarubu ure ra tarai Siria, ma dia ga lop kan ra
luaina matana. 15 Ma ba ra tarai Amon dia ga gire ba ra tarai Siria dia ga
lop, diat bula dia ga lop kan ra luaina mata i Abisai turana, ma dia ga ruk
ta ra pia na pal. Ma Ioab i ga vana urama Ierusalem.
16 Ma ba ra tarai Siria dia ga gire ba ra tarai Israel dia ga uvia pa diat,
dia ga tulue ta umana tultul upi diat a ben pa ra tarai Siria ta ra papar
a Tava Alir maro, ma Sopak ra luluai na vinarubu kai Adadeser i ga
agure diat. 17 Ma di ga ve David; ma i ga varurue ra tarai Israel par. ma
dia ga bolo ra Iordan, ma dia ga tadav diat ma dia ga tur tatamiai upi ra
vinarubu ma diat. Kari ba David ma kana tarai dia ga tur tatamiai ure
diat, ra tarai Siria dia ga varubu ma diat. 18 Ma ra tarai Siria dia ga lop

---

[b] **19.6** A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra goled ba ra silva me i da ra valavalar na mani.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kan Israel; ma David i ga ubu ra tarai nina dia ki ta ra lavurua na arip na
marmar na kiki na vinavana, ma ra ivat na vinun na arip na marmar dia
vanavana ka, ma i ga doko Sopak ra luluai na vinarubu. 19 Ma ba diat dia
ga toratorom tai Adadeser dia ga gire ba Israel i ga uvia pa diat, dia ga
pait ra malmal ma David ma dia ga toratorom pirana; ma ra tarai Siria pa
dia ga mainge mule ba diat a maravut ra tarai Amon.

David i kale pa Raba
(2 Sam 12:26-31)

20 1 Ma ba ra turpai ra kilala i ga vut mulai, ta ra e ba ra umana
king dia tut na vinarubu tana, Ioab i ga lue ra umana lebe ta ra
tarai na vinarubu, ma dia ga vakaina ra gunan kai ra tarai Amon, ma
dia ga tur vartakalat bat Raba. Ma David i ga ki boko arama Ierusalem.
Ma Ioab i ga ubu Raba, ma i ga uvia pa ia. 2 Ma David i ga paike vue ra
kere kan ra ulu i kadia king, ma ba i ga valar ra mamatina i ga da tika
na talant na goled, ma ra umana ngatngat na vat dia ga ki tana; ma di ga
vatoke ta ra ulu i David. Ma i ga kap vue ra peal magit na ra varpa kan ra
pia na pal. 3 Ma i ga ben vavilavilau ra tarai nina dia ki tana, ma i ga tibe
diat upi diat a papalum ma ra umana so, ma ra umana oi na palariam,
ma ra umana pem. David i ga pait ra dari ta ra umana pia na pal par kai
ra tarai Amon. Ma David ma ra tarai par dia ga lilikun urama Ierusalem.

A tarai kai David dia doko ra umana lolovina tutana
(2 Sam 21:15-22)

4 Di ga pait bula tika na vinarubu ma ra tarai Pilistia aro Geser; ma
Sibekai ra te Kusat i ga doko Sipai, tikai ta diat ra umana bul mur ta ra
lolovina tutana; ma dia ga uvia pa diat.
5 Ma dia ga pait mule ra vinarubu ma ra tarai Pilistia; ma Elkanan natu
i Iair i ga doko Lami dir turana ma Goliat ra te Gat, nina ba ra palpalum i
kana rumu i ga ngala da ra davai nina i ki ta ra ur na virvir mal.
6 Ma di ga varubu bula aro Gat, ma tika na lolovina tutana muka i ga ki
abara, a umana kaka na limana ma ra umana kaka na kauna dia ga a ura
vinun ma a ivat parika, a laptikai ta ra ura limana tikatikai, ma ra laptikai
ta ra ura kauna tikatikai; ma ia bula a lolovina tutana i ga vangala. 7 Ba i
ga vul Israel, Ionatan natu i Simea nina dir turana ma David i ga doka.
8 A lolovina tutana i ga vangala go dital aro Gat; ma dital ga virua ta ra
lima i David, ma ra lima i kana umana tultul.

David i luk ra tarai Israel ma ra tarai Iuda
(2 Sam 24:1-25)

21 1 Ma Satan i ga tut ure Israel, ma i ga vararak David pi na luk
ra tarai Israel par. 2 Ma David i ga biti tai Ioab ma tai ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

luluai kai ra tarai: Avat a vana, ma avat a luk ra tarai Israel papa aro
Ber-Seba ma tuk uro Dan; ma avat a kap mule ra varvai piragu upi
ina nunure ra niluluk i diat. 3 Ma Ioab i ga biti: Boina ba ra Luluai na
vapealane kana tarai upi a marmar na tur kia tikai! Ia kaka, kaugu luluai
ra king, vakir diat par vang a umana tultul kai kaugu luluai? Ta ra ava
kaugu luluai i mainge ra dari? Ta ra ava na vuna ta ra nirara kai Israel?
4 la kaka ra tinata kai ra king i ga ongor ta ra tinata kai Ioab. Ma Ioab i
ga vana kan ia, ma i ga vana alalu ra gunan Israel par, ma i ga talil mulai
Ierusalem. 5 Ma Ioab i ga tul tar ra niluluk ure ra tarai pire David. Ma
diat par kai Israel dia ga tika na arip ma tika na mar na arip na marmar
na tutana nina i tale diat ra vinarubu ma ra pakat na vinarubu; ma diat
kai Iuda dia ga ivat na mar ma lavurua na vinun na arip na marmar na
tutana nina i tale diat ra vinarubu ma ra pakat na vinarubu 6 Pa i ga luk
ra tarai Levi ma ra tarai Beniamin, tago ra varkurai kai ra king ia ra
magit na milmilikuan pire Ioab.

7 Ma go ra magit i ga kaina ta ra luaina mata i God, damana i ga
vakadik Israel. 8 Ma David i ga biti tai God: Iau ga rara muka ta ra magit
iau ga pait ia. la kaka iau lul u ba una vung vue ra kaina mangamangana
kai kaum tultul; tago iau ga pait ra magit na papaua. 9 Ma ra Luluai i ga
tata pire Gad, ra tena ginigira kai David, ma i ga biti: 10 Una vana ma una
tata pire David, ma una biti: A Luluai i biti dari: Go iau tul tar ra utul a
magit piram; una pilak pa tikai ta dital upi ina pait ia tam. 11 Ma Gad i ga
pot tadav David, ma i ga biti tana: A Luluai i biti dari: Una pilak pa nam
u mainge: 12 a utul a kilala na mulmulum; ba a utul a gai nina ba kaum
umana ebar diat a vakavakaina tana, ba ra pakat na vinarubu kai kaum
umana ebar na korokorot vanavana u; ba a utul a bung nina ba ra pakat
na kaina minait kai ra Luluai na monong ra gunan tana, ba ra angelo
kai ra Luluai na varli vurvurbit ta ra langlangun Israel par. Una nuknuk
ure, ma una vaarike pi ina ve mule nam i ga tulue iau. 13 Ma David i ga
biti tai Gad: Iau ti kaina muka; ia kaka na boina ba ra lima i ra Luluai na
vakadik iau, tago kana varmari i ngala mat, ma ra lima i ra tarai pata.

14 Ma ra Luluai i ga tulue ra kaina minait taun Israel, ma lavurua na
vinun na arip na marmar na tutana Israel dia ga mat me. 15 Ma God i ga
tulue ra angelo urama Ierusalem upi na nila vue; ma ba i ga vaninara pi
na nila vue, ra Luluai i ga gire ung ia, ma i ga pukue ra nuknukina ma
i ga biti ta ra angelo na vardodoko: Koko, i topa ia. Ma ra angelo kai ra
Luluai i ga tur uka maravai ta ra tavul a rararama vuai kai Ornan ra te
Iebus. 16 Ma David i ga idok, ma i ga gire ra angelo kai ra Luluai ba i tur
livuan ta ra rakarakan a gunagunan ma ra bala na bakut, ma i vature ra
pakat na vinarubu ta ra limana, ma i tulue taun Ierusalem. Ma David ma
ra umana patuana, nina dia ga mong ma ra mal na tabun, dia ga bura
palar. 17 Ma David i ga biti tai God: Pa iau ga vartuluai laka ba da luk ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai? Iau iat iau ga pait ra nirara, ma kaugu mangamangana i bilak; ia
kaka, ava bar go ra umana sip dia ga pait ia? Boina, Luluai kaugu God,
ba ra limam na ki taun iau, ma taun ra apik na tarai kai tamagu, ma
koko na ki taun kaum tarai pi diat a kaina tana.
18 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vartuluai pire Gad ba na ve David ba
na vana ma na vatut ta uguugu na vartabar tadav ra Luluai ta ra tavul a
rararama vuai kai Ornan ra te Iebus. 19 Ma David i ga vana ta ra tinata kai
Gad, nina i ga vatang ia ta ra iang i ra Luluai. 20 Ma Ornan i ga tur tapuku ma
i ga gire ra angelo, ma ra ivat na natuna nina dia ga ki pirana dia ga parau.
Ornan i ga ramarama vue vit, 21 ma ba David i ga vana tadav Ornan, Ornan
i ga gire David ma i ga irop kan ra tavul a rararama vue vit, ma i ga bura
timtibum ta ra luaina mata i David. 22 Ma David i ga biti tai Ornan: Una tul
tar go ra tavul a rararama vuai piragu, upi ina vatut ta uguugu na vartabar
tadav ra Luluai tana; una ivure piragu ure ra mataina tuna, upi ra kaina
minait na par kan ra tarai. 23 Ma Ornan i ga biti tai David: Una kap ia ka, ma
na topa ia ba kaugu luluai ra king na pait nam i boina ta ra luaina matana
me; ma ina tul tar bula ra umana bulumakau, upi ure ra tinabar di tuntun tar
ia, ma ra umana magit di ramarama vue vit me, upi ure ra davai na tunutun,
ma ra vit ure ra tinabar na vuai na uma. Go parika iau tabar u me.
24 Ma David ra king i ga biti tai Ornan: Pata, ina kul ia ure ra mataina
muka; pa ina tak pa nam ba kaum ure ra Luluai, ma pa ina tul tar ra magit
nina pa iau ga kul ia ure ra tinabar di tuntun tar ia. 25 Kari David i ga tul tar
laptikai na mar na pakana goled pire Ornan ure nam ra pakana.
26 Ma David i ga pait ra uguugu na vartabar tadav ra Luluai abara, ma i ga
tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia ma ra umana tinabar na varmaram,
ma i ga kail tadav ra Luluai; ma i ga bali ia marama ra bala na bakut ma ra
iap ta ra uguugu ure ra tinabar di tuntun tar ia. 27 Ma ra Luluai i ga vartuluai
pire ra angelo, ma i ga ule mule kana pakat na vinarubu ta kana popopoi iat.

A pakan pia ure ra kuba i ra Luluai

28 Ta nam ra e ba David i ga gire ba ra Luluai i ga bali ia ta ra tavul a
rararama vuai kai Ornan ra te Iebus, i ga vartabar abara. 29 Ra pal kai ra
Lul, uai nina Moses i ga pait ia aro ta ra bil, ma ra uguugu ure ra tinabar
di tuntun tar ia, dir ga ki ta nam ra e ta ra tavul a lotu aro Gibeon; 30 ma
i ga dekdek pire David ba na vana pi na matoto tai God abara, tago i ga
burutue ra pakat na vinarubu kai ra angelo kai ra Luluai.

22 1 Ma David i ga biti: Go iat ra kuba i ra Luluai God, ma go iat ra
uguugu ure ra tinabar di tuntun tar ia ure Israel.

David i pait ra vaninara ure ra kuba i ra Luluai

2 Ma David i ga vartuluai pi da varurue ra umana vaira nina dia ga ki
ta ra gunan Israel; ma i ga tibe ra umana tena madaka ta ra vat upi diat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a poko ra umana ngala na vat upi da pait ra kuba i God. 3 Ma David i ga
vaninare ra ngala na palariam ure ra umana ot ure ra umana banbanu
ai ra umana mataniolo, ma ure bula ra umana varpakan, ma ra ngala na
palariam gobol nina pa di ga luk valar pa ra mamatina, 4 ma ra umana
tagatagal nina ba pa di ga luk diat, (tago ra tarai Sidon ma Tiro dia ga
kap ra peal tagatagal pire David). 5 Tago David i ga biti: Solomon natugu
i barmana ka ma pa i melem boko, ma ra pal nina ba da vatut ia ure ra
Luluai na lia ma ra minamar ma na rararang ta ra lavur vuna gunan, kari
ina vaninara ure. Damana David i ga vaninara bulbulu ba pa i ga ti mat
boko.

6 Ma i ga oro pa Solomon natuna, ma i ga vartuluai pirana ba na vatut
ra pal ure ra Luluai ra God kai Israel. 7 Ma David i ga biti tai Solomon:
Natugu, iau ga mainge ba ina vatut ra pal ure ra iang i ra Luluai. kaugu
God. 8 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i ga biti: U ga lolonge
vatikene ra gap, ma u ga varubu ta ra umana ngala na vinarubu; pa
una vatut ta pal ure ra iangigu, tago u ga lolonge ra ngala na gap ta ra
gunagunan ta ra luaina matagu. 9 Io, una vangala ra bul tutana, ma na
nunure ra malmal. Ina tul tar ra malmal tana kan kana lavur ebar kikil
ia;. da vaiang ia ba Solomon, ma ina tul tar ra malmal ma ra ningo pire
Israel ta kana umana bung na nilaun. 10 Na vatut ra pal ure ra iangigu;
ma na da natugu, ma ina da tamana; ma ina page kana kiki na king taun
Israel pa na mutu. 11 Io, natugu, ra Luluai na ki piram upi una pait ot pa
ra pal kai ra Luluai kaum God, da i ga tatike value ure u. 12 la kaka, boina
ba ra Luluai na tul tar ra kabinana ma ra minatoto piram, upi una torom
ta ra varkurai kai ra Luluai kaum God ba i tul tar ra varkurai ure Israel
tam. 13 Gala una kodop vake ra umana vartuluai ma ra umana varkurai
nina ba ra Luluai i ga vartuluai pire Moses tana ure Israel, na boina
piram; una ongor ma una balamat; koko una burut ma koko una ururian.
14 Ta ra ngala na niongor iau ga vaninare tika na mar na arip na marmar
na talant na goled, ma ra vinun na mar na arip na marmar na talant na
silva, ure ra kuba i ra Luluai, ma ra palariam gobol ma ra palariam tuna
nina ba pa di ga luk valar pa ia tago i peal mat; ma iau ga vaninare bula
ra davai ma ra vat. Ma gala u mainge una vangala pa ia. 15 Ma i peal ra
umana tena papalum nina dia ki piram, ra umana tena munumut na vat,
ra umana tena madaka ta ra vat, ra umana tena madaka ta ra davai, ma
ra peal tutana nina dia melem ta ra lavur mangana papalum 16 ma ra
goled, ma ra silva, ma ra palariam gobol, ma ra palariam tuna. Una tur
pa ra papalum, ma ra Luluai na ki maravut u.

17 Ma David i ga vartuluai ba ra umana. luluai Israel diat a maravut
Solomon natuna, ma i ga biti: 18 Dave, ra Luluai kavava God pa i ki laka
pire vavat? Pa i ga tul tar laka ra malmal pire vavat ta ra lavur papar? I
ga nur tar ra tarai ta go ra gunan ta ra limagu, ma di ga uvia pa ra gunan

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra luaina mata i ra Luluai, ma ta ra luaina mata i kana tarai. 19 Io, avat
a bala upi ra Luluai kavava God ma avat a nuknuk upi ia; avat a tut, ma
avat a vatut ra pal i gomgom kai ra Luluai God, upi avat a kap ra bok
na kunubu kai ra Luluai ma ra lavur gomgom na la kai God tar ta ra pal
nina ba da pait ia ure ra iang i ra Luluai.

23

1 Ma David i ga patuana ma i ga laun vao; ma i ga vaki Solomon
natuna pi na king ure Israel.

Ra umana tiniba ma ra papalum kai ra tarai Levi ma ra umana tena tinabar

2 Ma i ga oro varurue ra umana luluai Israel, varurung ma ra umana
tena tinabar ma ra tarai Levi. 3 Ma di ga luk ra tarai Levi par ba i ga
utul a vinun kadia kilala ba i ga bolo ra utul a vinun; ma ra niluluk i ga
utul a vinun ma lavutul na arip na marmar na tutana. 4 Ma di ga tibe a
ura vinun ma a ivat na arip na marmar upi diat a balaure ra papalum ta
ra kuba i ra Luluai, ma laptikai na arip na marmar ure ra papalum na
raprap ma ra papalum na tena varkurai, 5 ma a ivat na arip na marmar
upi diat a umana tena varbalaurai na mataniolo, ma ra ivat na arip na
marmar upi diat a pite pa ra Luluai ta nam ra umana magit na kakailai
nina David i ga pait ia ure ra pite varpa.

6 Ma David i ga tibe diat ta ra utul a tiniba varogop ma ra utul a natu
i Levi. Gerson, Koat, ma Merari. 7 Ta ra apik na tarai Gerson, Ladan ma
Simei. 8 A utul a natu i Ladan: Iekiel i lualua, Setam, ma Ioel. 9 A utul a
natu i Simei: Selomot, Kasiel, ma Karan. Go diat a umana lualua ta ra
apik na tarai kai Ladan. 10 Ma ra umana natu i Simei: Iakat, Sina, Ieus,
ma Beria. Go diat a ivat na natu i Simei. 11 Ma Iakat ia ra lualua, ma Sina
ia ra vauruana; ma tago pa i ga peal ra umana natu i Ieus ma Beria, di ga
luk diat ba a kopono apik na tarai ka.

12 A ivat na natu i Koat: Amram, Isar, Kebron, ma Usiel. 13 A ura natu i
Amram: Aron ma Moses; ma di ga tibe vaire Aron upi na vagomgom ra
umana magit dia gomgom kakit, diat ma ra umana natuna pa na mutu, upi
diat a tun ra bulit i ang na katkat ta ra luaina mata i ra Luluai, ma upi diat
a kudakudar tana, ma upi diat a pite pa ra iangina vatikai namur. 14 Ma
ure Moses ra tutana kai God, di ga luk ra umana natuna varurung ma ra
vuna tarai Levi. 15 A ura natu i Moses: Gersom ma Elieser. 16 Sebuel, a natu
i Gersom, ia ra lualua. 17 Rekabia, a natu i Elieser, ia ra lualua. Elieser pa
i ga vangala ta bul tutana mulai, ia kaka ra umana natu i Rekabia dia ga
peal. 18 Selomit, a natu i Isar, ia ra lualua. 19 A umana natu i Kebron: Ieria
ra lualua, Amaria ra vauruana, Iakasiel ra vautuluna, ma Iekameam ra
vaivatina. 20 A ura natu i Usiel: Mika ra lualua, ma Isia ra vauruana.

21 A ura natu i Merari: Mali ma Musi. A ura natu i Mali: Eleasar ma Kis.
22 Ma Eleasar i ga mat, ma pa i ga vangala ta bul tutana, a umana bul

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vavina ka; ma ra umana tai diat a umana natu i Kis dia ga taule diat. 23 A
utul a natu i Musi: Mali, Eder, ma Ieremot.
24 Go diat a umana bul mur tai Levi ta ra umana apik na tarai kai ra
lavur tama i diat, a umana lualua na apik na tarai ta diat di ga luk diat,
nina dia ga pait ra papalum ta ra kuba i ra Luluai, diat i ga ura vinun
kadia kilala ba i ga bolo ra ura vinun.
25 Tago David i ga biti: Ra Luluai ra God kai Israel i ga tul tar ra
malmal pire kana tarai, ma i ki Ierusalem pa na mutu; 26 a tarai Levi
pa diat a puak mule ra pal na varbarat ma ra umana la ure ra papalum
tana. 27 Tago ta ra mutuai kana nilaun David i ga vartuluai ba da. luk
ra umana bul mur tai Levi, diat i ura vinun kadia kilala ba i bolo ra ura
vinun. 28 Kadia tiniba pi diat a torom ta ra umana bul mur tai Aron ta
ra papalum ta ra bala na pal i gomgom kai ra Luluai, ma ta ra bala na
gunan, ma ta ra umana bagialar, ma ta ra varvagomgom ta ra umana
magit dia gomgom, maia pa, ra papalum ta ra kuba i God; 29 dia ga
varvakai bula ma ra gem na ginigira, ma ra bo na plaua ure ra tinabar
na vuai na uma, nina ba pa i leven. ba nina di tun ia ta ra rararangai,
ba nam di puk ia, ma ure ra umana valavalar na mamat ma ra umana la
na valavalar. 30 Ma ta ra malamalana diat a tur ma diat a tul tar ra pite
varpa tadav ra Luluai, ma damana ta ra ravravian; 31 ma diat a tul tar ra
umana tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai, ta ra umana Bung Sabat,
ma ra umana kalamana gai, ma ra umana enana bung na lukara nina di
ga kubu diat, varogop ma ra varkurai ure ra niluluk i diat, ta ra luaina
mata i ra Luluai vatikai. 32 Damana diat a balaure ra pal na varbarat,
ma ra pakana i gomgom, ma diat a toratorom ta ra umana tura i diat a
umana bul mur tai Aron ba dia pait kadia papalum ta ra kuba i ra Luluai.

24

1 Go diat a umana tiniba ure ra umana bul mur tai Aron. A
umana natu i Aron, a umana tutana: Nadab, Abiu, Eleasar, ma
Itamar. 2 Ma Nadab ma Abiu dir ga mat lua tai tama i dir, ma tago pa dir
ga vangala ta bul di ga tul tar ra tiniba na tena tinabar pire Eleasar ma
Itamar. 3 Ma Sadok ta ra umana bul mur tai Eleasar, ma Akimelek ta ra
umana bul mur tai Itamar, dir ga maravut David ba i ga tibe diat ure kadia
lavur mangana tiniba nina ba diat a pait ia. 4 Ma tago ra umana lualua ta ra
apik na tarai kai Eleasar dia ga peal ta diat ta ra apik na tarai kai Itamar,
di ga tibe diat dari: a vinun ma laptikai na lualua ta ra apik na tarai kai
Eleasar, ma lavutul ta ra apik na tarai kai Itamar. 5 Di ga padapadailam ure
ra varmur na tiniba, ma ra umana luluai ta nam ra ura apik na tarai par,
kai Eleasar ma kai Itamar, dia ga lue ra umana papalum ta ra pal i gomgom
ma ra umana papalum parika kai God. 6 Ma ra tena tutumu, Semaia natu i
Netanel ra te Levi, i ga tumu ra iang i diat ta ra luaina mata i ra king ma ra
umana luluai, ma Sadok ra tena tinabar, ma Akimelek natu i Abiatar, ma
ra umana lualua ta ra umana apik na tarai kai ra umana tena tinabar ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kai ra tarai Levi; di ga padapadailam lua upi ta. tikai ta ra apik na tarai kai
Eleasar, ma namur upi ta tikai ta ra apik na tarai kai Itamar.
7 A padapadailam i ga dari: a luaina Ieoiarib, a vauruana Iedaia,
8 a vautuluna Karim, a vaivatina Seorim, 9 a vailimana Malkia, a
valaptikaina Miamin, 10 a valavuruana Akos, a valavutuluna Abia, 11 a
valavuvatina Iesua, a vavinununa Sekania, 12 a vavinununa ma tikai
Eliasib, a vavinununa ma a urua Iakim, 13 a vavinununa ma a utul Kupa,
a vavinununa ma a ivat Iesebeab, 14 a vavinununa ma a ilima Bilga,
a vavinununa ma laptikai Imer, 15 a vavinununa ma lavurua Kesir, a
vavinununa ma lavutul Apises, 16 a vavinununa ma lavuvat Petakia, a vaura
vinununa Iekeskel, 17 a ura vavinununa ma tikai Iakin, a ura vavinununa
ma a urua Gamul, 18 a ura vavinununa ma a utul Delaia, a ura vavinununa
ma a ivat Masia. 19 Go iat ra varmur na tiniba ba dia ga ruk ta ra kuba i ra
Luluai upi diat a pait kadia papalum, da tama i diat Aron i ga tul tar ia pire
diat, da ra vartuluai kai ra Luluai ra God kai Israel pirana.
20 Ma ta ra umana enana bul mur tai Levi: ta ra apik na tarai Amram,
Subael; ma natu i Subael, Iedeia. 21 Ta ra apik na tarai kai Rekabia, Isia ia
ra lualua ta ra umana natu i Rekabia. 22 Ta ra apik na tarai Isar, Selomot;
ta ra umana natu i Selomot, Iakat. 23 Ma ta ra apik na tarai Kebron,
Ieria ra lualua, Amaria ra vauruana, Iakasiel ra vautuluna, Iekameam
ra vaivatina. 24 Ta ra apik na tarai Usiel, Mika; ta ra umana natu i Mika,
Samir. 25 Ma Isia dir turana ma Mika; ta ra umana natu i Isia, Sekaria.
26 A ura natu i Merari: Mali ma Musi. A natu i Iasia, Beno. 27 Ta ra apik
na tarai Merari: a umana natu i Iasia, Beno, Soam, Sakur, ma Ibri. 28 Ta
ra apik na tarai Mali, Eleasar nina pa i ga vangala ta bul tutana. 29 Ta ra
apik na tarai Kis, Ieramel natu i Kis. 30 Ma ra umana natu i Musi: Mali,
Eder, ma Ierimot. Go diat a umana te Levi ta kadia lavur apik na tarai.
31 Go diat bula, ra lualua na apik na tarai ma damana bula turana a
muruna, dia ga padapadailam da ra umana tura i diat a umana bul mur
tai Aron, ta ra luaina mata i David ra king, ma Sadok ma Akimelek, ma
ra umana lualua ta ra umana apik na tarai kai ra umana tena tinabar ma
kai ra tarai Levi.

A tiniba kadiat nina dia lue ra kakailai

25 1 Ma David ma ra umana luluai na vinarubu dia ga tibe vaire
ta umana natu i Asap, ma ta umana natu i Eman, ma ta umana
natu i Iedutun, upi diat a tata na propet ma ra umana ngap, ma ra umana
pagol, ma ra umana tobo; go ra iang i diat dia ga pait ra papalum da
kadia lavur varvakai:
2 Ta ra apik na tarai Asap, Sakur, Iosep, Netania, ma Asarela, a umana
natu i Asap; Asap i ga lue diat, ma i ga tata na propet da ra king i ga
kure.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Tai Iedutun, laptikai na natu i Iedutun, Gedalia, Seri, Iesaia, Simei,
Kasabia, ma Matitia; ma tama i diat Iedutun i ga lue diat ma ra pagol ma
i ga tata na propet ma ra pite varpa tadav ra Luluai.
4 Tai Eman, a umana natu i Eman, Bukia, Matania, Usiel, Sebuel,
Ierimot, Kanania, Kanani, Eliata, Gidalti, Romamti-Eser, Iosbekasa,
Maloti, Otir, ma Makasiot; 5 go diat a umana natu i Eman ra tena ginigira
kai ra king ta ra umana tinata kai God, upi da vangala. Ma God i ga
tabar Eman ma a vinun ma a ivat na bul tutana ma a utul a bul vavina.
6 Tama i diat i ga lue go diat par ta ra kakailai ta ra kuba i ra Luluai ma
ra umana tobo, ma ra umana pagol, ma ra umana ngap, ure ra lotu ta ra
kuba i God,
Asap, Iedutun, ma Eman, dital ga ki ta ra vavai ra varkurai kai ra
king. 7 A niluluk i diat par, ba di ga luk varurungane diat ma ra umana
tura i diat nina dia ga melem ta ra kakailai tadav ra Luluai, i ga a ura
mar ma lavutul na vinun ma lavutul. 8 Ma di ga padapadailam ure
kadia tiniba tikatikai; diat par dia ga varvarogop ta ra padapadailam,
a umana ngala ma ra umana ikilik, ra tena vartovo ma ra bul vartovo.
9 Di ga padapadailam value pa Iosep ta ra apik na tarai Asap; a vauruana
Gedalia, diat ma ra umana turana ma ra umana natuna, a vinun ma
a urua; 10 a vautuluna Sakur, diat ma ra umana natuna ma ra umana
turana, a vinun ma a urua; 11 a vaivatina Isri, diat ma ra umana natuna
ma ra umana turana, a vinun ma a urua; 12 a vailimana Netania, diat
ma ra umana natuna ma ra umana turana, a vinun ma a urua; 13 a
valaptikaina Bukia, diat ma ra umana natuna ma ra umana turana, a
vinun ma a urua; 14 a valavuruana Iesarela, diat ma ra umana natuna ma
ra umana turana, a vinun ma a urua; 15 a valavutuluna Iesaia, diat ma ra
umana natuna ma ra umana turana, a vinun ma a urua; 16 a valavuvatina
Matania, diat ma ra umana natuna ma ra umana turana, a vinun ma
a urua; 17 a vavinununa Simei, diat ma ra umana natuna ma ra umana
turana, a vinun ma a urua; 18 a vavinununa ma tikai Asarel, diat ma ra
umana natuna ma ra umana turana, a vinun ma a urua; 19 a vavinununa
ma a urua Kasabia, diat ma ra umana natuna ma ra umana turana, a
vinun ma a urua; 20 a vavinununa ma a utul Subael, diat ma ra umana
natuna ma ra umana turana, a vinun ma a urua; 21 a vavinununa ma a
ivat Matitia, diat ma ra umana natuna ma ra umana turana, a vinun ma
a urua; 22 a vavinununa ma a ilima Ieremot, diat ma ra umana natuna
ma ra umana turana, a vinun ma a urua; 23 a vavinununa ma laptikai
Kanania, diat ma ra umana natuna ma ra umana turana, a vinun ma a
urua; 24 a vavinununa ma lavurua Iosbekasa, diat ma ra umana natuna
ma ra umana turana, a vinun ma a urua; 25 a vavinununa ma lavutul
Kanani, diat ma ra umana natuna ma ra umana turana, a vinun ma
a urua; 26 a vavinununa ma lavuvat Maloti, diat ma ra umana natuna

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra umana turana, a vinun ma a urua; 27 a vaura vinununa Eliata,
diat ma ra umana natuna ma ra umana turana, a vinun ma a urua; 28 a
ura vavinununa ma tikai Otir, diat ma ra umana natuna ma ra umana
turana, a vinun ma a urua; 29 a ura vavinununa ma a urua Gidalti, diat
ma ra umana natuna ma ra umana turana, a vinun ma a urua; 30 a ura
vavinununa ma a utul Makasiot, diat ma ra umana natuna ma ra umana
turana, a vinun ma a urua; 31 a ura vavinununa ma a ivat Romamti-Eser,
diat ma ra umana natuna ma ra umana turana, a vinun ma a urua.

A umana tena balabalaure mataniolo ma ra umana enana tena balabalaure

26 1 A umana tiniba ure ra umana tena balabalaure mataniolo: ta
ra apik na tarai Kora, Meselemia natu i Kore, ta ra umana natu i
Asap. 2 Ma Meselemia i ga vangala ta umana bul tutana: Sekaria a luaina,
Iediael a vauruana, Sebadia a vautuluna, Iatniel a vaivatina, 3 Elam a
vailimana, Ieokanan a valaptikaina, Elioenai a valavuruana.
4 Ma Obed-Edom i ga vangala ta umana bul tutana: Semaia a luaina,
Ieosabad a vauruana, Ioa a vautuluna, Sakar a vaivatina, Netanel a
vailimana, 5 Amiel a valaptikaina, Isakar a valavuruana, Peuletai a
valavutuluna; tago God i ga vadoane. 6 Ma natuna Semaia bula i ga
vangala ta umana bul tutana, ma diat a umana lualua ta ra apik na tarai
kai tama i diat, tago diat a umana rangrang na tutana. 7 Ra umana natu i
Semaia: Otni, Repael, Obed, Elsabad, nina ra umana tura i diat a umana
rangrang na tutana, Eliu, ma Semakia, 8 Go diat a umana bul mur tai
Obed-Edom, ma ba di ga luk guve diat tai Obed-Edom ma ra umana natu
i diat ma ra umana tura i diat, dia ga da laptikai na vinun ma a urua, a
umana dekdek na tutana ma i ga tale diat ra papalum.
9 A umana natu i Meselemia ma ra umana turana, a vinun ma lavutul
na rangrang na tutana diat. 10 Ma Kosa ta ra apik na tarai kai Merari i
ga vangala ta umana bul tutana: Simri nina ba tamana i ga vaki ia pi
na lualua (ma a dovotina vakir ia ra luaina bul), 11 Kilkia, Tebalia, ma
Sekaria; a vinun ma a utul diat a umana natu i Kosa diat ma ra umana
turana.
12 Di ga tibe go diat upi diat a lue ra umana tiniba ure ra varbalaurai na
mataniolo, ma dia ga pait kadia tiniba da ra umana tura i diat ta ra kuba
i ra Luluai. 13 Ma dia ga padapadailam ure kadia umana tiniba tikatikai ta
ra lavur mataniolo par, varogop ma kadia umana apik na tarai, a umana
ngala varurung ma ra umana ikilik. 14 Di ga padapadailam pa ra papar a
taur ba kai Selemia. Namur di ga padapadailam upi ra tiniba kai natuna
Sekaria, a tena kabinana, ma i ga vatur vake ra tiniba ta ra papar a labur.
15 Kai Obed-Edom a tiniba ta ra papar a taubar, ma ra umana natuna dia
ga vatur vake ra varbalaurai ta ra pal na vuvuvung. 16 Kai Supim ma Kosa

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a tiniba ta ra papar a taoai, ta ra mataniolo Saleket ta ra ul a nga nina i
tututua. 17 Di ga tibe laptikai na te Levi ta ra papar a taur, ta ra papar a
labur a ivat ta ra bungbung, ta ra papar a taubar a ivat ta ra bungbung,
ma a ururua ta ra ura banbanu ta ra pal na vuvuvung; 18 ma ure ra mata
palpal ta ra papar a taoai, di ga tibe ra ivat ta ra ul a nga, ma a urua ta ra
mata palpal iat. 19 Go diat ra umana tiniba kai ra umana tena balabalaure
mataniolo, ta ra apik na tarai kai Kora ma ra apik na tarai kai Merari.
20 Ma ta ra tarai Levi Akia i ga kure ra vuvuvung na mani ta ra kuba i
God, ma ra vuvuvung ure ra umana gomgom na magit.
21 A umana natu i Ladan, diat ta ra apik na tarai Gerson ba kai Ladan:
a umana lualua ta ra apik na tarai kai Ladan ra te Gerson, Iekieli. 22 A
ura natu i Iekieli, Setam ma Ioel turana, dir ga kure ra vuvuvung ure ra
umana ngatngat na magit ta ra kuba i ra Luluai.
23 Ta ra umana apik na tarai Amram, Isar, Kebron, ma Usiel: 24 Sebuel
natu i Gersom natu i Moses ia ra tena balabalaure mani. 25 Ra umana
turana: tai Elieser, natuna Rekabia, ma natuna Iesaia, ma natuna Ioram,
ma natuna Sikri, ma natuna Selomot. 26 Go Selomot ma ra umana turana
dia ga balaure ra umana gomgom na magit, nina David ra king ma ra
umana lualua ta ra umana apik na tarai, ma ra umana lualua ure ra
umana arip na marmar ma ure ra umana marmar, ma ra umana luluai na
vinarubu, dia ga vagomgom diat. 27 A magit dia ga ra pa ia ta ra umana
vinarubu dia ga vagomgom ia pi da mal ra kuba i ra Luluai me. 28 Ma
nam bula Samuel ra tena ginigira, ma Saul natu i Kis, ma Abner natu i
Ner, ma Ioab natu i Seruia, dia ga tar vagomgom ia, a magit par nina di
ga vagomgom ia Selomot ma ra umana turana dia ga balaure.
29 Ta ra apik na tarai Isar, di ga tibe Kenania ma ra umana natuna pi
diat a raprap ma diat a tena varkurai ta ra gunagunan vurvurbit Israel.
30 Ta ra apik na tarai Kebron, di ga tibe Kasabia ma ra umana niuruna, a
umana rangrang na tutana, tika na arip ma lavurua na mar diat, upi diat a
varvakai ma ra umana magit kai ra Luluai ma kai ra king, ta ra gunan Israel
ta ra papar a Iordan maro ta ra papar a taoai. 31 Ta ra apik na tarai Kebron,
Ieria i ga lualua ta ra tarai Kebron ta kadia lavur kakang ta kana taun tarai.
Ta ra kilala a ivat na vinun ta ra kini na king kai David di ga tikan tadav ta
umana rangrang na tutana livuan ta diat aro Iaser-Gilead. 32 Ma David ra
king i ga tibe diat ma ra umana turana, a ura arip ma lavurua na mar na
rangrang na tutana, a umana lualua pire kadia tarai, upi diat a lue ra vuna
tarai Ruben, ma ra vuna tarai Gad, ma ra ngungu vuna tarai Manase, upi
diat a varvakai ma ra umana magit kai ra Luluai ma kai ra king.

A umana lualua ta ra vuna gunan

27 1 Go ia ra varmur ure ra tarai Israel, a umana lualua na apik na
tarai, a umana lualua ure ra umana arip na marmar ma ure ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana marmar, ma kadia umana raprap nina dia ga toratorom tai ra
king, ta ra lavur magit ure ra umana tiniba nina dia ga varvarkia ta ra
gaigai ta ra kilala parika, (a ura vinun ma a ivat na arip na marmar na
tutana dia ga ki tai tikatika na tiniba):
2 Iasobeam natu i Sabdiel i ga lue ra luaina tiniba ta ra luaina gai; a
ura vinun ma a ivat na arip na marmar dia ga ki ta kana tiniba. 3 Go tika
na bul mur tai Peres, ma i ga lualua ta ra umana luluai na vinarubu ta ra
luaina gai.
4 Ma Dodai ra te Akok i ga lue ra tiniba ta ra vauruana gai; ma a ura
vinun ma a ivat na arip na marmar dia ga ki ta kana tiniba.
5 Benaia natu i Ieoiada ra tena tinabar i ga lue ra vautuluna loko na
tarai ta ra vautuluna gai; ma a ura vinun ma a ivat na arip na marmar
dia ga ki ta kana tiniba. 6 Go iat Benaia i ga rangrang ta ra utul a vinun,
ma i ga lue ra utul a vinun; ma Amisabad natuna i ga tur kia ure tamana
ta ra tiniba na lualua ta kana tiniba.
7 Asael dir turana ma Ioab ia ra vaivatina lualua ta ra vaivatina gai, ma
namur tana natuna Sebadia; ma a ura vinun ma a ivat na arip na marmar
dia ga ki ta kana tiniba.
8 Samut ra te Isra ia ra vailimana lualua ta ra vailimana gai; ma a ura
vinun ma a ivat na arip na marmar dia ga ki ta kana tiniba.
9 Ira natu i Ikes maro Tekoa ia ra valaptikaina lualua ta ra valaptikaina
gai; ma a ura vinun ma a ivat na arip na marmar dia ga ki ta kana tiniba.
10 Keles ra te Pelon, a bul mur tai Epraim, ia ra valavuruana lualua ta
ra valavuruana gai; ma a ura vinun ma a ivat na arip na marmar dia ga
ki ta kana tiniba.
11 Sibekai ra te Kusat ta ra apik na tarai Sera ia ra valavutuluna lualua
ta ra valavutuluna gai; ma a ura vinun ma a ivat na arip na marmar dia
ga ki ta kana tiniba.
12 Abieser ra te Anatot ta ra vuna tarai Beniamin ia ra valavuvatina
lualua ta ra valavuvatina gai; ma a ura vinun ma a ivat na arip na
marmar dia ga ki ta kana tiniba.
13 Marai ra te Netopat ta ra apik na tarai Sera ia ra vavinun na lualua
ta ra vavinun na gai; ma a ura vinun ma a ivat na arip na marmar dia ga
ki ta kana tiniba.
14 Benaia ra te Piraton, a bul mur tai Epraim, ia ra vavinun ma tika na
lualua ta ra vavinun ma tika na gai; ma a ura vinun ma a ivat na arip na
marmar dia ga ki ta kana tiniba.
15 Keldai ra te Netopat ta ra apik na tarai Otniel ia ra vavinun ma a
urua na lualua ta ra vavinun ma a urua na gai; ma a ura vinun ma a ivat
na arip na marmar dia ga ki ta kana tiniba.
16 A umana luluai na vuna tarai bula dia ga ki ure ra tarai Israel:
ure ra vuna tarai Ruben, Elieser natu i Sikri; ure ra vuna tarai Simeon,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Sepatia natu i Maka; 17 ure Levi, Kasabia natu i Kemuel; ure Aron, Sadok;
18 ure Iuda, Eliu dir turana ma David; ure Isakar, Omri natu i Mikael;
19 ure Sebulun, Ismaia natu i Obadia; ure Naptali, Ieremot natu i Asriel;
20 ure ra vuna tarai Epraim, Osea natu i Asasia; ure ra ngungu vuna
tarai Manase, Ioel natu i Pedaia; 21 ure ra ngungu vuna tarai Manase ta
ra langun Gilead, Ido natu i Sekaria; ure Beniamin, Iasiel natu i Abner;
22 ure Dan, Asarel natu i Ierokam. Go diat ra umana luluai na vuna tarai
ure ra tarai Israel.

23 David pa i ga luk diat nina pa dia ga tadav boko ra ura vinun na
kilala, tago ra Luluai i ga biti ba na vapealane ra tarai Israel upi diat a
varogop ma ra umana tagul arama liu. 24 Ioab natu i Seruia i ga tur pa
ra niluluk, ia kaka pa i ga vapar ia; ma a kankan i ga tadav Israel ure go,
damana pa di ga tumu vake ra niluluk ta ra buk na tutumu vakai kai ra
king David.

25 Ma Asmavet natu i Adiel i ga kure ra pal na vuvuvung kai ra king;
ma Ionatan natu i Usia i ga kure ra umana pal na vuvuvung ta ra
umauma, diat ta ra umana pia na pal, ma diat ta ra umana gunan, ma ta
ra umana gunan na bakbakit; 26 ma Esri natu i Kelub i ga kure diat nina
dia ga ipipuk ra umauma; 27 Simei ra te Ramat i ga kure ra umauma na
vain; ma Sabdi ra te Sipim i ga kure ra vuai na vain ure ra umana pal
na vuvuvung na polo na vain; 28 ma Baal-Kanan ra te Geder i ga kure ra
umana davai na oliva ma ra umana davai na lovo nina dia tavua ta ra
malamale; ma Ioas i ga kure ra umana pal na vuvuvung na dangi; 29 ma
Sitrai ra te Saron i ga kure ra umana kikil na vavaguai nina dia ga iaian
aro Saron; ma Sapat natu i Adlai i ga kure ra umana kikil na vavaguai
nina dia ga ki ta ra umana male; 30 Obil ra te Ismael i ga kure ra umana
kamel; ma Iedeia ra te Meronot i ga kure ra umana as; 31 ma Iasis ra te
Agar i ga kure ra umana kikil na sip. Go diat dia ga kure ra tabarikik kai
David ra king.

32 Ionatan matua i David ia ra tena varvateten, a tena kabinana, ma ra
tena tutumu bula; ma Iekiel natu i Kakmoni i ga balaure ra umana natu
i ra king, a umana tutana; 33 ma Akitopel ia ra tena varvateten kai ra
king; ma Kusai ra te Ark dir ga talaina ma ra king; 34 namur Ieoiada natu
i Benaia ma Abiatar dir ga kia vue Akitopel; ma Ioab i ga kure ra loko na
tarai na vinarubu kai ra king.

David i tibe Solomon pi na pait ra kuba i ra Luluai

28 1 Ma David i ga varurue ra umana luluai par kai ra tarai Israel,
a umana luluai na vuna tarai, ma ra umana lualua ta ra umana
loko na tarai nina dia varvakai pire ra king da kadia tiniba iat, a umana
luluai na arip na marmar, ma ra umana luluai na marmar, diat dia ga
kure ra lavur mangana tabarikik kai ra king ma ra umana natuna, a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana tena varbalaurai ta ra kuba i ra king, ma ra umana rangrang na
tutana par; i ga varurue diat aro Ierusalem. 2 Ma David ra king i ga tur
ma i ga biti: A umana turagu ma kaugu tarai, avat a valongore iau; a
dovotina iau ga nuk upi ia ba ina pait ra pal upi ra bok na kunubu kai ra
Luluai na ngo tana, ma upi na topa ra ruarua na kau i kada God. Ma ba
iau ga tar vaninare ra umana magit ure go ra pal. 3 God i ga biti tagu:
Pa una pait ta pal ure ra iangigu, tago u a tutana na vinarubu, ma u ga
lolonge ra gap.

4 Ia kaka ra Luluai ra God kai Israel i ga pilak pa iau kan diat ta ra apik
na tarai kai tamagu upi ina king ure Israel pa na mutu; i ga pilak pa Iuda
upi na lualua, ma ta ra vuna tarai Iuda i ga pilak pa ra apik na tarai kai
tamagu, ma ta ra umana natu i tamagu i ga gugu ure iau upi na vaki iau
pi ina king ure Israel par. 5 Ma ta ra lavur natugu, (tago ra Luluai i tar
tabar iau ma ta mangoro na bul tutana,) i ga pilak pa Solomon natugu
upi na ki ta ra kiki na king ta ra varkurai kai ra Luluai ure Israel. 6 Ma i
ga biti tagu: Solomon natum na pait kaugu ta pal ma ra umana bala na
gunan tana; tago iau ga, pilak pa ia upi natugu, ma ina da tamana. 7 Ma
ina page kana varkurai pa na mutu, ona na tur dekdek upi na pait kaugu
umana vartuluai ma kaugu umana varkurai da i pait ia gori.

8 Damana iau vargat avat ta ra luaina mata i Israel par, nina ba ra tarai
kai ra Luluai, ma ta ra luaina mata i kada God, ba avat a kodop vake ra
lavur vartuluai kai ra Luluai kavava God, ma avat a anan upi diat, upi
avat a kale tuna go ra bo na gunan, ma upi avat a mat kan ia tar ta ra
umana natu i vavat pa na mutu.

9 Ma u, Solomon natugu, una kapa ure ra God kai tamam, ma
una toratorom tana ma ra ko na balam ma ra bo na mamainga ta ra
nuknukim; tago ra Luluai i kapa ure ra bala i ra tarai, ma i nunure
ra lavur mamainga ta ra nuknuk i ra tarai; ona una tikan upi ia, una
tikan tadav ia; ma ona una nuk vue, na okole vue u pa na mutu. 10 Io,
una balaure, tago ra Luluai i ga pilak pa u pi una pait ta pal upi kana
gomgom na kiki; una ongor, ma una pait ia.

11 Ma David i ga tul tar ra malalar pire Solomon natuna ure ra mata na
pal ta ra gomgom na pal, ma ra umana bagialar tana, ma ra umana pal
na vuvuvung tana, ma ra umana bagialar arama, ma ra umana bagialar
ara iat, ma ra pakana ure ra varporong; 12 i ga tul tar ra malalar i nam
parika i ga nuknuk ure, a umana bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai,
ma ra umana bagialar dia tur kikil ia, ma ra umana pal na vuvuvung ure
ra kuba i God, ma ra umana pal ure ra lavur magit di ga vagomgom diat;
13 i ga ve vakapa ure ra umana tiniba kai ra umana tena tinabar ma kai
ra tarai Levi, ma ure ra lavur mangana papalum ta ra kuba i ra Luluai. I
ga ve bula ure ra lavur magit ure ra papalum ta ra kuba i ra Luluai, 14 ra
mamat i ra goled ure ra lavur la na goled ure ra lavur mangana papalum,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra mamat i ra silva ure ra lavur la na silva ure ra lavur mangana
papalum, 15 ra mamat i ra goled ure ra umana turtur na birao na goled
tikatikai ma ra umana lamp ure, ma ra mamat i ra silva ure ra umana
turtur na birao na silva tikatikai ma ra umana lamp ure, varogop ma ra
papalum kai ra umana turtur na birao tikatikai, 16 ra mamat i ra goled
ure ra umana vatar tikatikai ure ra gem na ginigira, ma ra mamat i ra
silva ure ra umana vatar na silva, 17 a goled tuna ure ra umana kono, ma
ra umana la na kulkulup, ma ra umana la na tava; i ga vatang ra mamat i
ra goled ure ra umana la na goled tikatikai, ma ra mamat i ra silva ure ra
umana la na silva tikatikai; 18 di ga nuk pa bula ra goled i gomgom muka
ure ra uguugu na mi na lotu, ma ra goled ure ra kiki na vinavana, nina
ba a ura angelo nina dir pala ra bebea i dir taun ra bok na kunubu kai ra
Luluai. 19 Ma David i ga biti: Go parika iau ga kapa tana ma iau ga tumu
ia tago ra lima i ra Luluai i ga ki taun iau, ure ra lavur mangana ba da
pait ia da go ra malalar.

20 Ma David i ga biti tai Solomon natuna: Una ongor ma una balamat,
ma una pait ia, koko una burut ma koko una ururian, tago ra Luluai God,
nina ba kaugu God, na ki maravut u; pa na nuk vue u, ma pa na vana kan
u, tuk tar da vapar vue ra lavur papalum ure ra kuba i ra Luluai. 21 Ma una
gire ra umana tiniba kai ra umana tena tinabar ma kai ra tarai Levi ure
ra lavur varvakai ta ra kuba i God; ma diat par dia mariga ma dia melem
ta ra lavur mangana papalum diat a tur maravut u ta ra papalum; ma ra
umana luluai ma ra tarai par diat a pait ot pa kaum lavur vartuluai.

29 1 Ma David ra king i ga biti ta ra tarai par: Solomon natugu,
nina ba God i tar pilak pa ia, i barmana ka boko, ma ra papalum
nina ba na pait ia boko i dekdek, tago ra pal ta vakir kai ra tarai, kai ra
Luluai God ka. 2 Iau tar ongor pi ina vaninare ra lavur magit par ure ra
kuba i kaugu God, a goled, a silva, a palariam gobol, a palariam tuna,
ma ra davai, ure ra adia mangana papalum tikatikai, a umana vat na
onik, a umana vat na marmar, a umana vat ure ra vamong, a umana
matatar na vat, a lavur mangana ngatngat na vat, ma ra peal vat dia
pua. 3 Ma tago ra balagu i malamalapang upi ra kuba i kaugu God, ma
tago kaugu ta vuvuvung na goled ma ra silva, ina tul tar ia ure ra kuba
i kaugu God, ma na maravut nam iau ga tar vaninare ure ra gomgom na
pal: 4 a utul a arip na marmar na talant na goled maro Opir, ma lavurua
na arip na marmar na talant na silva i gomgom muka, upi da vapetep tar
ia ta ra umana papar a pal, 5 ma ure ra lavur papalum kai ra umana tena
madaka, a goled ure ra lavur magit ba diat a pait ia ma ra goled, ma ra
silva ure ra lavur magit ba diat a pait ia ma ra silva. To ia bar i mariga
upi na vartabar, ma na tul tar ia iat tai ra Luluai ta go ra bung?

6 Ma ra umana luluai na apik na tarai ma ra umana luluai na vuna
tarai Israel, ma ra umana luluai na arip na marmar ma ra umana luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na marmar, varurung ma diat nina dia kure ra lavur mangana papalum
kai ra king, dia ga tul tar ra tamarigat na vartabar; 7 ma dia ga tul tar
a ilima na arip na marmar na talant na goled, ma a vinun na arip na
marmar na pal a mani i goled, ma a vinun na arip na marmar na talant
na silva, ma a vinun ma lavutul na arip na marmar na talant na palariam
gobol, ma tika na mar na arip na marmar na talant na palariam tuna,
ure ra papalum ta ra kuba i God. 8 Ma diat nina dia ga vatur vake ra
umana ngatngat na vat, dia ga tul tar diat pire Iekiel ra te Gerson upi
na vung diat ta ra pal na vuvuvung ta ra kuba i ra Luluai. 9 I ga ngala ra
gugu pire ra tarai, tago dia ga mariga upi ra vartabar, ma dia ga tul tar
ra tamarigat na vartabar pire ra Luluai ma ra ko na bala i diat; ma i ga
ngala bula ra gugu kai David ra king.

David i pite pa ra Luluai

10 Damana David i ga pite para Luluai ta ra luaina mata i ra tarai par;
ma David i ga biti: Da pite pa u pa na mutu, Luluai God kai Israel tama
i vevet. 11 Kaum iat, Luluai, ra dekdek, ma ra niongor, ma ra minamar,
ma ra niuvia, ma ra kini na king; tago kaum iat ra lavur magit parika
nina i ki arama ra bala na bakut ma ra pia bula; kaum iat ra varkurai,
Luluai, ma u ki liu kakit ta diat parika. 12 U ra vunapai ra tabarikik ma
ra variru, ma u kure ra lavur magit par, ma ra dekdek ma ra niongor
i ki ta ra bala na limam; ma i tale u pi una vangala ma una vadekdek
ra tarai par. 13 Kari, kaveve God, ave vatang boina piram, ma ave pite
pa ra mari na iangim. 14 Ia kaka, iau to ia, ma ia diat kaugu tarai, upi
avet a pait valar pa ra tamarigat na vartabar dari? Tago u ra vunapai ra
lavur magit parika, ma ave tul tar ika nam piram ba kaum. 15 Tago avet
a umana vaira ta ra luaina matam, ma ave ki na vaira ka, da ra umana
tama i vevet; kaveve umana bungbung dia panie da ra malur, ma pa avet
a ki tukum ta ra rakarakan a gunagunan. 16 Ea, Luluai kaveve God, go ra
lavur magit parika nina ave ga tar vaninare pi avet a pait kaum ta pal me
ure ra lia na iangim i vana rikai ta ra limam, a lavur magit parika kaum.
17 Iau nunure bula, kaugu God, ba u valar ra bala i ra tarai, ma u gugu
ta ra mangamangana takodo. Ma ure iau, iau ga mariga upi ra vartabar
ma ra takodo na balagu; ma kaugu iat ra gugu ba iau gire kaum tarai go
kari, ba dia pait ra tamarigat na vartabar piram. 18 Ea, Luluai God kai
Abaraam, kai Isak, ma kai Israel, a utul a tama i vevet, una vaki vatikene
ra umana mamainga ma ra umana ninunuk dari ta ra bala i kaum tarai,
ma una vapatuan ra bala i diat upi diat a ki petep piram. 19 Ma una tul
tar ia pire Solomon natugu a dovot na balana, upi na kodop vake kaum
lavur vartuluai, kaum lavur varvai, ma kaum lavur togotogo, upi na pait
ot pa go ra lavur magit, ma na vatut ra pal ta, nina ba iau tar vaninare ra
lavur magit ure.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Solomon i kia vue David upi na king
(1 King 2:10-12)

20 Ma David i ga biti tai ra tarai par: Avat a pite pa ra Luluai kavava
God. Ma ra tarai par dia ga pite pa ra Luluai ra God kai ra lavur tama i
diat, ma dia ga tur rururu, ma dia ga lotu tadav ra Luluai, ma dia ga tul
tar kadia variru tadav ra king.
21 Ma dia ga pait ra umana tinabar tadav ra Luluai, ma ta ra bung
namur dia ga tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai,
tika na arip na marmar na bulumakau, tika na arip na marmar na sip, a
umana tomotoina, ma tika na arip na marmar na nat na sip, varurung ma
kadia umana tinabar na nimomo, ma ra peal vartabar ure ra tarai Israel
par; 22 ma dia ga ian ma dia ga momo ta nam ra bung ma ra ngala na
gugu ta ra luaina mata i ra Luluai. Ma dia ga vaki Solomon natu i David a
vauruana pakana pi na king, ma dia ga ku ia ta ra luaina mata i ra Luluai
pi na luluai pire diat; ma dia ga ku Sadok upi na tena tinabar. 23 Ma
Solomon i ga ki ta ra kiki na king kai ra Luluai, ma i ga kia vue David
tamana ta ra kini na king; ma i ga tavua, ma ra tarai Israel par dia ga
torom tana. 24 Ma ra umana luluai par, ma ra umana lebe, ma ra umana
natu i David ra king bula, dia ga vavalima tar diat pire Solomon ra king.
25 Ma ra Luluai i ga vangala Solomon ta ra luaina mata i ra tarai Israel,
ma i ga tul tar ra minamar pirana nina ba pa di ga gire tai ta king Israel
lua tana.
26 Ma David natu i Iese i ga ki na king damana ure ra gunan Israel
par. 27 Ma i ga ki na king ure Israel a ivat na vinun na kilala; lavurua
na kilala i ga ki na king aro Kebron, ma a utul a vinun ma a utul i ga
ki na king arama Ierusalem. 28 Ma i ga mat ba i ga laun vao, a patuana
tutana nina i ga uviana ma di ga ru ia; ma Solomon natuna i ga kia vue
ta ra kini na king. 29 Ma ra umana papalum kai David ra king, papa ra
turpaina ma tuk ta ra mutuaina, di ga tumu diat ta ra tutumu vakai kai
Samuel ra tena ginigira, ma ta ra tutumu vakai kai Natan ra propet, ma
ta ra tutumu vakai kai Gad ra tena ginigira; 30 di ga tutumu ure kana kini
na king ma ra dekdekina, ma ure ra mangana e nina i ga tadav ia, ma
nina i ga tadav Israel, ma nina i ga tadav ra umana vuna gunan par ta ra
rakarakan a gunagunan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A VAURUANA BUK NA TUTUMU VAKAI

Solomon i lul upi ra kabinana
(1 King 3:1-15)

1 1 Ma di ga vapadikat ra varkurai kai Solomon natu i David, tago ra
Luluai kana God i ga ki maravut ia, ma i ga vangala pa ra iangina.
2 Ma Solomon i ga vartuluai upi ra tarai Israel par, ma upi ra umana
luluai na arip na marmar, ma ra umana luluai na marmar, ma ra umana
tena varkurai, ma ra umana lualua ta ra umana apik na tarai Israel par.
3 Ma Solomon dia ga varagur ma ra kor na tarai ta ra tavul a lotu aro
Gibeon; tago ra pal na varbarat kai God, nina Moses ra tultul kai ra
Luluai i ga pait ia aina ta ra bil, i ga ki ie. 4 Ia kaka ra bok kai God David
i ga kap pa ia maro Kiriat-Iearim tadav ra pakana i ga vaninare ure; tago
i ga vatur ra pal na mal ure arama Ierusalem. 5 Ra uguugu na vartabar
nina Besalel natu i Uri natu i Kur i ga pait ia ma ra palariam gobol i ga ki
abara ta ra luaina mata i ra pal kai ra Luluai; ma Solomon ma ra tarai na
lotu dia ga vana tadav ia. 6 Ma Solomon i ga vana urama tadav ra uguugu
na palariam gobol nina i ki ta ra luaina mata i ra Luluai ta ra pal na
varbarat, ma i ga tul tar tika na arip na marmar na tinabar di tuntun tar
ia tana.

7 Ma ta nam marum iat God i ga tur kapet pire Solomon, ma i ga biti
tana: Una lul upi nam ba ina tul tar ia tam. 8 Ma Solomon i ga biti tai
God: U ga mari muka David tamagu, ma u ga vaki iau upi ina kia vue
ta ra kini na king. 9 Kari Luluai God, boina ba da pait ot pa ra tinata na
vamading tadav David tamagu, tago u ga vaki iau upi ina king ure ra
tarai nina dia peal muka da ra tobon na pia. 10 Una tul tar ra kabinana
ma ra minatoto piragu ta kaugu kini na nilua pire go ra tarai, tago i tale
to ia bar upi na kure go ra kor na tarai ta?

11 Ma God i ga biti tai Solomon: Tago go i ga ki ta ra balam, ma tago
pa u ga lul upi ra tabarikik, ma ra kini na uviana, ba ra minamar. ba ra
nilaun kai kaum umana ebar, ma tago pa u ga lul bula ba da valolovina

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaum nilaun, ma u ga lul uka upi ra kabinana ma ra minatoto upi una
kure kaugu tarai, nina ba iau ga vaki u pi una king pire diat, 12 damana
da tul tar ra kabinana ma ra minatoto piram; ma ina tul tar bula ra
tabarikik piram, ma una uviana, ma da mar u, upi una lia ta ra umana
king dia ga laun lua tam, ma ta ra umana king bula nina diat a laun boko
namur. 13 Ma Solomon i ga lilikun kan ra tavul a lotu abara Gibeon, kan
ra luaina mata i ra pal na varbarat, ma i ga vana uro Ierusalem; ma i ga
ki na king ure Israel.

Solomon i kul varurue ra umana kiki na vinavana ma ra umana os
(1 King 10:26-29; 2 Tutu 9:25-28)

14 Ma Solomon i ga kul varurue ra umana kiki na vinavana ure ra
vinarubu ma ra umana tena kiki os; ma i ga vatur vake tika na arip ma
a ivat na mar na kiki na vinavana, ma a vinun ma a ara arip na marmar
na tena kiki os, ma i ga vaki diat ta ra umana pia na pal ure ra umana
kiki na vinavana, ma pire ra king arama Ierusalem. 15 Ma ra king i
ga vapealane ra silva ma ra goled upi na peal da ra umana vat arama
Ierusalem, ma i ga vapealane ra umana davai na tagatagal upi diat a peal
da ra umana lovo ta ra male. 16 Ma di ga kap ra umana os kai Solomon
maro Aigipto; ra umana tena kunukul kai ra king dia ga kul diat ma
tika na mangana mataina ure tika na kikil na os. 17 A matai tika na kiki
na vinavana ba di ga kap ia maro Aigipto, i ga da laptikai na mar na
pakana silva, ma ra os di ga kul ia ma tika na mar ma a ilima na vinun
na pakana silva; ma ra umana king kai ra tarai Ket ma kai ra tarai Siria
dia ga kul diat pirana.

Solomon ma Kiram ra king dir pait ra kunubu
(1 King 5:1-18; 7:13-14)

2 1 Ma Solomon i ga nuknuk boko upi na pait ra pal ure ra iang i ra
Luluai. ma tika na pal na king bula. 2 Ma Solomon i ga tibe lavurua
na vinun na arip na marmar na tutana pi diat a puak ra umana kinakap,
ma lavutul na vinun na arip na marmar na tutana pi diat a mumut na
vat ta ra umana luana, ma i ga tibe a utul a arip ma laptikai na mar
upi diat a kure diat. 3 Ma Solomon i ga vartuluai uro pire Kiram ra king
Tiro, ma i ga biti: Da u ga mari David tamagu, ma u ga tulue ra umana
davai na tagatagal pirana upi na pait ra kubana me, damana una mari
iau. 4 Iau mainge ba ina pait ra pal ure ra iang i ra Luluai kaugu God,
ma ina vagomgom ia, upi da tun ra bulit i ang na katkat ma i boina ta
ra luaina matana, ma upi da vung bula ra gem na ginigira tana, ma upi
da tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia ta ra bungbung na malana
ma ra bungbung na ravian, ma ta ra umana Bung Sabat, ma ta ra umana
kalamana gai, ma ta nam ra umana bung di ga kubu diat ba avet a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lukara tana ure ra Luluai kaveve God. Di ga kure ra dari ure Israel pa
na mutu. 5 Ma ra pal nina ba ina pait ia na ngala, tago kaveve God i lia
ta ra umana god par. 6 Na tale to ia pi na pait kana ta pal, tago i kor
ika ta ra lavur bala na bakut? Ma iau to ia upi ina pait ra kubana pi na
ki tana? Da pait ia ka pi da tun ra bulit i ang na katkat tana. 7 Kari una
tulue uti piragu tika na tutana, a tena madaka ta ra goled ma ra silva,
ma ra palariam gobol, ma ra palariam tuna, ma i melem ta ra pait mal i
meme marut ma i meme tuna ma i blu marut, ma i la ta ra tutumu ta ra
vat, upi na maravut ra umana tena madaka nina dia ki piragu ati Iuda
ma Ierusalem, nina David tamagu i ga tibe diat. 8 Ma una tulue uti piragu
ra umana davai na tagatagal, ma ra umana iara, ma ra umana davai
na mangina maro Lebanon; tago iau nunure ba kaum umana tultul dia
melem ta ra munumut na davai aro Lebanon; ma kaugu umana tultul
diat a papalum maravut kaum umana tultul, 9 upi diat a vaninare ta peal
davai muka, tago ra pal nina ba ina pait ia na ngala muka. 10 Ma ina
tabar kaum umana tultul nina dia bual ra davai ma a ura vinun na arip
na marmar na valavalar na vit, ma a ura vinun na arip na marmar na
valavalar na barli, ma a ura vinun na arip na marmar na valavalar na
polo na vuai na vain, ma a ura vinun na arip na marmar na valavalar na
dangi.

11 Ma Kiram ra king Tiro i ga tumu bali ra buk pire Solomon, ma i ga
biti: Tago ra Luluai i mari kana tarai, damana i ga vaki u pi una king ure
diat. 12 Kiram i ga biti bula: Da pite pa ra Luluai ra God kai Israel. nina
i ga pait ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan, ma i ga tabar
David ra king ma ta natuna nina i kabinana. tago i minana ma i matoto,
ba na pait ta pal ure ra Luluai, ma ra kuba i ra king. 13 Ma go iau tar
tulue tika na melemuna, a tena kabinana, a iangina Kuram-Abi, 14 natu i
ra vavina ta ra vuna tarai Dan, ma tamana a tutana Tiro, nina i la muka
ta ra papalum ma ra goled, ma ra silva, ma ra palariam gobol, ma ra
palariam tuna, ma ra vat, ma ra davai, ma ra mal i meme marut ma i blu
marut ma i meme tuna, ma ra mal kumau; ma i melem tuna bula ta ra
tutumu ta ra vat ma upi na mal ra malalar i ta magit di mainge; na topa
ia ba na papalum maravut kaum umana tena madaka, ma nam ra umana
tena madaka kai kaugu luluai David, tamam. 15 Ma nam ra vit, ma ra
barli, ma ra dangi, ma ra polo na vuai na vain, nina ba kaugu luluai i ga
varvai ure, boina ba na tulue pire kana umana tultul; 16 ma avet a bual
ra umana davai aro Lebanon, nina ba na topa kaum papalum, ma avet a
alire diat ta ra umana gokara ta ra ta tuk uro Iopa, ma una kap pa diat
urama Ierusalem.

17 Ma Solomon i ga luk ra umana vaira parika nina dia ga ki ta ra
langun Israel, da David tamana i ga luk diat; ma dia ga da tika na mar
ma a ilima na vinun ma a utul a arip ma laptikai na mar. 18 Ma i ga tibe

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lavurua na vinun na arip na marmar upi diat a puak ra umana kinakap,
ma lavutul na vinun na arip na marmar upi diat a mumut na vat ta ra
umana luana, ma utul a arip ma laptikai na mar upi diat a kure ra tarai
na papalum.

Solomon i pait ra kuba i ra Luluai
(1 King 6:1-38)

3 1 Ma Solomon i ga tur pa ia pi na pait ra kuba i ra Luluai arama
Ierusalem, ta ra ul a buana Moria, ta ra pakana nina ba ra Luluai
i ga tur kapet pire David tamana tana, ra pakana nina David i ga kul
vaninare ta ra tavul a rararama vuai kai Ornan ra te Iebus. 2 Ma i ga tur
pa ra papalum ta ra vauruana bung ta ra vauruana gai ta ra vaivatina
kilala ta kana kini na king. 3 Go diat a umana valavalar kai Solomon ure
ra papalum ta ra kuba i God: ba di ga valar ia ma ra mangana valavalar
lualua, i ga da a vinun ma a ilima na pokono ra lolovinana, ma a ilima
na pokono ra tababana. 4 Ma ra mata na pal nina i ki ta ra luaina mata
i ra pal ra lolovina tana i ga a ilima na pokono, varogop ma ra tababa i
ra pal i gomgom, ma ra tuluaina i ga a utul a vinun a pokono; ma i ga
vung vapetep tar ra goled tuna ta ra balana. 5 Ma i ga pait ra bakut ta
ra pal i gomgom iat ma ra iara, ma i ga vapetep tar ra goled i ngatngat
muka tana, nina ba ra malalar i ra umana gelep ma ra umana vinau
na palariam tana. 6 Ma i ga mar ra pal ma ra umana ngatngat na vat;
ra goled iat di ga kap ia maro Parvaim. 7 I ga vapetep tar ra goled ta ra
umana bolo, ma ra umana kalakalat, ma ra umana papar a pal tana, ma
ra umana banbanu; ma di ga poko ra malalar i ra umana angelo ta ra
umana papar a pal.
8 Ma i ga pait bula ra pakana i tabu kakit; ra lolovina tana i ga da ra
tababa i ra pal i gomgom, a ilima na pokono, ma ra tababana i ga ilima
na pokono; ma i ga vapetep tar ra goled i ngatngat muka tana, nina ba ra
mamatina i ga da laptikai na mar na talant.[a] 9 Ma ra mamat i ra umana
ot tana i ga maravai pi na tika na kilogram (tika na paun ma ngungu) na
goled. Ma ra umana bagialar arama liu di ga vapetep tar ra goled ta diat.
10 Ma i ga poko ra ura angelo ta ra davai ure ra pakana i tabu kakit, ma
di ga vapetep tar ra goled ta dir. 11 Ma ra lolovina i ra ivat na bebea i ra
ura angelo par i ga a ilima na pokono; tika na bebea i tika na angelo i ga
tika na pokono ma a malmalikun ra lolovina tana, ma i ga tuk ta ra papar
a pal; ma ta ra tika na bebeana i ga tika na pokono ma a malmalikun ra
lolovina tana bula, ma i ga tuk ta ra bebea i ta ra tika na angelo. 12 Ma
ra bebea i ra vauruana angelo i ga tika na pokono ma a malmalikun ra
lolovina tana, ma i ga tuk ta ra papar a pal, ma ta ra tika na bebeana

---

[a] **3.8** A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bula i ga tika na pokono ma a malmalikun ra lolovina tana, ma i ga tuk
ta ra bebea i ta ra tika na angelo. 13 Ma ra ura angelo dir ga pala ra ivat
na bebea i dir, ma ra lolovina ta diat i ga da a ilima na pokono; ma dir ga
tur ma ra kau i dir, ma ra mata i dir i ga vatale uro ra pal i gomgom iat.
14 Ma i ga pait ra mal na rurua kutu ma ra mal i blu marut, ma i meme
marut, ma i meme tuna, ma ra mal kumau, ma di ga ingit tar ra umana
malalar i ra angelo tana.

A papalum kai Kuram ta ra kuba i ra Luluai
(1 King 7:15-51)

15 Ma i ga pait ra ura pagapaga ta ra luaina mata i ra pal i gomgom, ma
kadir lolovina i ga da lavutul na pokono ma a utul a malmalikun, ma tika
na kere i ga ki ta dir tikatikai, ma dir ga tuluai urama da tika na pokono
ma a malmalikun tikatikai. 16 Ma i ga mal ra ura kurkurua, ma i ga
vamong ra ura kere me; ma i ga mal tika na mar na goava ma i ga vung
diat ta ra ura kurkurua. 17 Ma i ga vatut nam ra ura pagapaga ta ra luaina
mata i ra pal i gomgom, tikai ta ra papar a lima tuna, ma ta ra tikai ta ra
papar a maira; ma nam ta ra papar a lima tuna i ga vaiang ia ba Iakin,
ma nam ta ra papar a maira i ga vaiang ia ba Boas.

4 1 Ma i ga pait bula tika na uguugu na vartabar ma ra palariam
gobol, ma i ga a ilima na pokono ra lolovina tana, ma a ilima na
pokono ra tababana, ma ra tuluaina i ga a ura pokono ma a papar. 2 Ma
i ga tun mal tika na ngala na la ma ra palariam gobol, ma i ga vulu, ma
i ga a ura pokono ma a papar ra balana, ma i ga lulur da tika na pokono
ma a malmalikun, ma i ga lavurua na pokono ma a papar kikil ia. 3 Ma
a ura nga na vuvu dir ga ki ta ra vavai na ngu na la kikil ia; ma di ga
tun varurungane mal diat ma ra ngala na la ba di ga tun mal ia. 4 Ma i
ga ki taun ra vinun ma a ura bulumakau, a utul dital vatale ra matana
labur, ma a utul dital vatale ra matana taoai, ma a utul dital vatale ra
matana taubar, ma a utul dital vatale ra matana taur; ra ngala na la i ga
ki taun diat, ma i ga lu i diat varkuvo livuan. 5 Ma ra butubut i ra la i ga
da ra tababa i ra lapar a lima; ma ra ngu na la i ga talilikun da ra ngu
na momamomo, da ra pupu na lelegurua; ma i ga topa a utul a arip na
valavalar na polo[b] upi na buka tana.

6 Ma i ga pait a vinun na la, ma i ga vung a ilima ta diat ta ra papar
a lima tuna, ma ta ra ilima ta ra papar a maira; di ga pait go diat upi
da puk ra umana tinabar di tuntun tar ia tana; ma ra ngala na la di ga
tibe upi ra umana tena tinabar diat a iuiu tana. 7 Ma i ga pait a vinun na
turtur na birao ma ra goled da di ga kure; ma i ga vung diat ta ra pal i
gomgom, a ilima ta ra papar a lima tuna, ma ta ra ilima ta ra papar a

---

[b] **4.5** Tika na valavalar na polo i da ra 37 na lita (8 na galon).

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

maira. 8 Ma i ga pait bula ra vinun na vatar, ma i ga vung diat ta ra pal
i gomgom, a ilima ta ra papar a lima tuna ma ta ra ilima ta ra papar a
maira. Ma i ga pait tika na mar na la i goled. 9 I ga pait bula tika na bala
na gunan ure ra umana tena tinabar, ma tika na bala na gunan, a ngala,
ma i ga pait ra umana banbanu ure, ma i ga vapetep tar ra palariam
gobol ta diat. 10 I ga vung ra ngala na la ta ra papar a lima tuna ta ra
matana taubar ta ra pal i gomgom.

11 Ma Kuram i ga pait ra umana kabala ma ra umana la na kabu, ma
ra umana la na kulkulup. Damana Kuram i ga pait vapar ra papalum
nina i ga papalum tana ure Solomon ra king ta ra kuba i God: 12 ra ura
pagapaga, ma ra ura kiki nina dir vulu ure ra ura kere nina i ga pait ia
ure ra ulu i ra ura pagapaga; ma ra ura ubene ure ra ura kiki dir vulu ure
ra ura kere nina dir ga ki taun ra ura pagapaga; 13 ma a ivat na mar na
goava ure ra ura ubene; a ura nga na goava ure ra ura ubene tikatikai,
upi da tuba ra ura kiki dir vulu ure ra ura kere nina dir ga ki taun ra ura
pagapaga. 14 I ga pait bula ra umana kiki ma ra umana la taun ra umana
kiki; 15 a kopono ngala na la, ma ra vinun ma a ura bulumakau ta ra
vavaina. 16 Kuram-Abi i ga pait bula ra umana kabala, ma ra umana la na
kabu, ma ra umana kono ure ra kanomong, ma ra umana la parika ure; i
ga pait diat ma ra palariam gobol ure Solomon upi ure ra kuba i ra Luluai.
17 Ra king i ga tun mal diat ta ra tamataman Iordan, ta ra pia petpetep
nina i ki livuan Sukot ma Sereda. 18 Damana Solomon i ga tun mal ta peal
la, ma pa i ga tale ba da luk vapar ra mamat i ra palariam gobol ure.

19 Ma Solomon i ga pait ra umana la nina dia ga ki ta ra kuba i God,
ma ra uguugu nina i goled, ma ra umana vatar nina ra gem na ginigira
i ga ki tana, 20 ma ra umana turtur na birao, ma ra umana lamp ure, upi
diat a birao da di ga kure ta ra luaina mata i ra pakana i tabu kakit; go
parika di ga pait ia ma ra goled; 21 ma i ga pait ra umana pupu na davai,
ma ra umana lamp, ma ra umana kia, ma ra goled nina i boina kakit;
22 ma ra umana punpun vinau na lamp, ma ra umana la, ma ra umana
kulkulup, ma ra umana la na lakit, di ga pait diat ma ra goled tuna; ma
di ga pait bula ra umana lililikun ure ra umana banbanu ma ra goled, ure
ra pakana i tabu kakit ma ure bula ra pal i gomgom.

5 1 Damana di ga pait vapar ra lavur papalum Solomon i ga varvakai
tana ure ra pal na vartabar kai ra Luluai. Ma Solomon i ga vung go
diat ta ra pal na vuvuvung ta ra kuba i God: ra silva ma ra goled ma ra
lavur la par nina David tamana i ga vagomgom diat.

Solomon i kap ra bok na kunubu ta ra kuba i ra Luluai
(1 King 8:1-11)

2 Ma Solomon i ga varurue ra umana patuana Israel, ma ra umana lualua
ta ra umana vuna tarai, ma ra umana luluai ta ra umana apik na tarai Israel,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

aro Ierusalem, upi da kap ra bok na kunubu kai ra Luluai kan ra pia na pal
kai David, nina ba Sion. 3 Ma ra tarai Israel par dia ga kor guvai pire ra king
ta ra lukara nina di ga pait ia ta ra gai lavurua. 4 Ma ra umana patuana Israel
dia ga pot, ma ra tarai Levi dia ga puak ra bok na kunubu. 5 Ma ra umana
tena tinabar ma ra tarai Levi dia ga kap pa ra bok na kunubu, ma ra pal na
varbarat, ma ra umana la gomgom nina dia ga ki ta ra pal na mal.
6 Ma Solomon ra king ma ra tarai Israel par nina dia ga ki varurung me
dia ga tur ta ra luaina mata i ra bok na kunubu, ma dia ga doko ra umana
sip ma ra umana bulumakau ure ra tinabar, ma pa i ga tale ba da luk
diat tago dia ga peal mat. 7 Ma ra umana tena tinabar dia ga vung tar ra
bok na kunubu kai ra Luluai ta kana pakana iat, ta ra pakana pal aro iat,
ta ra pakana i tabu kakit, ta ra vavai na bebea i ra ura angelo. 8 Tago ra
ura angelo dir ga pala ra ivat na bebea i dir taun ra pakana ai ra bok na
kunubu, ma ra ura angelo dir ga turup ra bok na kunubu ma ra ana ura
kip arama liu tana. 9 Tago ra ura kip dir ga lolovina, i ga tale ba da gire
dir kan ra pakana i gomgom ta ra luaina mata i ra pakana i tabu kakit;
ia kaka pa di gire mule dir ta ra bala na taman; ma i tar ki abara tuk tar
ta go ra bung. 10 Pa ta magit i ga ki ta ra bala na bok, ia kaka nam ra ura
pal a vat nina ba Moses i ga varuk dir aro Koreb, ba ra Luluai i ga pait ra
kunubu ma ra tarai Israel, ba dia ga tar irop kan ra gunan Aigipto.
11 Ba ra umana tena tinabar dia ga irop kan ra pakana i tabu kakit,
(tago ra lavur tena tinabar par dia ga vagomgom pa mule diat iat, ma
vakir diat ika ba kadiat ra tiniba;) 12 ma ra umana tena kakailai bula kai
ra tarai Levi, Asap, Eman, Iedutun, varurung ma ra umana natu i diat ma
diat bula ta kadia apik na tarai, dia ga mal ma ra mal kumau, ma dia ga
tur ta ra papar a taur ta ra uguugu na vartabar, ma dia ga vatur vake ra
umana tobo, ma ra umana pagol na kaur, ma ra umana pagol, ma tika na
mar ma a ura vinun na tena tinabar dia ga tur marave diat ma dia ga vu
ra umana tavur; 13 ra umana tena vu tavur ma ra umana tena kakailai
dia ga tur varurung ma ra pite varpa tadav ra Luluai; ma ba ra nilai ra
umana tavur ma ra umana tobo ma ra umana enana mangana magit
na kakailai dia ga maravut diat, dia ga kakailai na pite varpa tadav ra
Luluai dari: la ra tena varmari, ma kana varmari i tur tukum; ma tika na
gobol a bakut i ga vabuka ra pal, ra kuba i ra Luluai iat, 14 ma pa i ga tale
ra umana tena tinabar pi diat a pait kadia tiniba ure ra bakut; tago ra
minamar i ra Luluai i ga vabuka ra gomgom na pal kai God.

Di vadoane ra kuba i ra Luluai
(1 King 8:12-66)

6 1 Ma Solomon i ga biti: A Luluai i ga biti ba na bang ta ra bakut i
bobotoi. 2 Iau tar pait kaum ta pal upi una ki tana, a pakana nina ba
una bang vatikai tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Ma ra king i ga tur tapuku, ma i ga tata vadoane ra tarai Israel par;
ma ra tarai Israel par dia ga tur. 4 Ma i ga biti: Da pite pa ra Luluai
ra God kai Israel, nina i ga pait ot pa nam ba i ga vaarike pire David
tamagu, ba i ga biti: 5 Papa nam ra bung iau ga agure vairop vue kaugu
tarai kan ra gunan Aigipto, pa iau ga ti pilak pa ta pia na pal livuan ta
ra umana vuna tarai Israel, upi da pait ta pal tana ure ra iangigu; ma pa
iau ga pilak pa ta tutana upi na luluai ure kaugu tarai Israel; 6 ia kaka
iau ga pilak pa Ierusalem upi ra iangigu na ki tana, ma iau ga pilak pa
David upi na kure kaugu tarai Israel. 7 A dovotina i ga ki ta ra nuknuk i
David tamagu upi na pait ta pal ure ra iang i ra Luluai ra God kai Israel.
8 Ia kaka ra Luluai i ga biti tai David tamagu: U ga. pait ra boina tago i
ga ki ta ra nuknukim upi una pait ta pal ure ra iangigu; 9 ia kaka, pa una
pait nam ra pal, natum iat nina una vangala, ia iat na pait ra pal ure ra
iangigu. 10 Ma ra Luluai i tar pait ot pa nam ra tinata i ga tatike, tago
iau tar tut ma iau tar kia vue David tamagu, ma iau ki ta ra kiki na king
kai Israel, da ra Luluai i ga vamading ure, ma iau tar pait ra pal ure ra
iang i ra Luluai ra God kai Israel. 11 Ma iau ga tibe ta pakana tana ure ra
bok, nina ra kunubu kai ra Luluai i ki tana, nina i ga pait ia pire ra tarai
Israel.

12 Ma i ga tur ta ra luaina mata i ra uguugu na vartabar kai ra Luluai,
ma i ga tulue ra ura limana ta ra luaina mata i ra tarai Israel par;
13 (Solomon i ga vartuluai ba da pait ra turtur ma ra palariam gobol, tika
na pokono ma a malmalikun ra lolovina tana, ma tika na pokono ma a
malmalikun ra tababana, ma a utul a malmalikun ra tuluaina, ta ra bala
na gunan; ma i ga tur tana, ma i ga va timtibum tana ta ra luaina mata
i ra tarai Israel, ma i ga tulue ra ura limana urama ra bakut;) 14 ma i ga
biti: Ea, Luluai God kai Israel, pa ta god dir varogop ma u arama ra bala
na bakut mara pia bula; u pait ot pa kaum kunubu na varmari pire kaum
umana tultul nina dia vanavana ta ra luaina matam ma ra dovot na bala i
diat; 15 u tar pait muka kaum tinata na vamading pire kaum tultul David
tamagu; maia, a ngiem i tar tatike, ma ra limam i tar pait ot pa ia ta go
ra bung. 16 Ea, Luluai God kai Israel, una nuk pa bula nam kaum tinata
na vamading pire David tamagu, ba u ga biti: Gala ra umana natum diat
a vanavana ta ra luaina matagu da u ga vanavana tana, ma diat a balaure
kadia mangamangana, pa una iba upi ta tikai pi na ki ta ra kiki na king
kai Israel. 17 I boina, Luluai God kai Israel, ba na ot kaum tinata nina u ga
vaarike pire kaum tultul David.

18 Dave, God na bang tuna pire ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan?
Ea, u kor ika ta ra lavur bala na bakut, ma una ki dave ta go ra pal nina
iau ga tar pait ia? 19 Ia kaka, una valongore ra niaring kai kaum tultul,
ma kana kinail; ea, Luluai kaugu God, una valongore ra kinail ma ra
niaring kai kaum tultul, ba i araring piram, 20 ba una matamataure go ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pal ra keake ma ra marum, ra pakana nina u ga biti ba ra iangim na ki
tana, upi una nuk pa ra niaring nina ba kaum tultul na araring tadav go
ra pakana me. 21 Ma ba kaum tultul ma kaum tarai Israel diat a araring
tadav go ra pal, una valongore kadia kinail; maia, una valongore ta ra
kubam arama ra bala na bakut, ma ba u valongore una mari diat.
22 Gala ta tutana na pait ra kaina tadav talaina, ma di vo pa ia pi na
vavalima ure ta ra luaina mata i kaum uguugu na vartabar ta go ra
pal, 23 una valongore arama ra bala na bakut, ma una kure kaum ura
tultul, ma una kure vakaina nina ra tena varpiam upi ra vuai kana
mangamangana na ki taun ia, ma una kure vatakodo ra tena takodo upi
na vatur vake ra vuai kana mangamangana takodo.
24 Ma gala ra umana ebar dia ubu dudur pa kaum tarai Israel, tago dia
ga tar pait ra varpiam piram, ma ba dia nukpuku tana ma dia vatang
vaarike ra iangim, ma dia araring ma dia kail ta ra luaina matam ta go ra
pal, 25 una valongore arama ra bala na bakut, ma una pun vue ra kaina
mangamangana kai kaum tarai Israel, ma una ben valilikun mule diat
tadav ra gunan nina u ga tul tar ia ta diat ma ra umana tama i diat.
26 Ba ona pa i bata tago dia ga pait ra varpiam piram, ma dia araring
piram ta go ra pal, ma dia vatang vaarike ra iangim, ma dia nukpuku ure
kadia kaina mangamangana, ba u kure vakaina diat ure, 27 una valongore
arama ra bala na bakut, ma una pun vue ra kaina mangamangana kai
kaum umana tultul, ma kaum tarai Israel, ba u tovo diat ure ra nga i
takodo pi diat a mur ia, ma una vabilim mule ra gunan nina u ga tul tar
ia pire kaum tarai ba kadiat.
28 Ba ona ta mulmulum, ba ta ngala na minait, ba ta ngala na lapap, ba
ta kungal, ba ta kubau, ba ta po na bebe, ba kadia ebar i tur vartakalat
bat kadia umana pia na pal, ba ta kaina minait, ba ta mangana kinadik
ava bar i tup diat, 29 ma ba ta niaring ba ta kinail i vana rikai, kai ta tikai
ba kai kaum tarai Israel par tago tikatikai i kapa ure ra magit i monong
ia, ma i tulue ra limana tadav go ra pal, 30 una valongore ta kaum kiki
arama ra bala na bakut, ma una mari diat, ma u, u nunure ra bala i ra
tarai par, (tago u kaka u nunure ra bala i ra lavur natu i ra tarai), una
bali ia pire ra tarai par tikatikai da kadia mangamangana, 31 upi diat a ru
u ma diat a mur kaum lavur nga ta ra lavur bungbung par ba dia ki ta ra
gunan nina u ga tabar ra umana tama i vevet me.
32 Ma ure ra vaira nina pa di ga vangala ta kaum tarai Israel, ba na pot
kan ra gunan vailik ure ra iangim nina i ngala, ma ra dekdek na limam
nina u tultulue; ba na pot ma na araring tadav go ra pal, 33 una valongore
ta kaum kiki arama ra bala na bakut, ma una pait muka nam ra vaira
i lul upi ia piram, upi ra lavur vuna tarai ta ra rakarakan a gunagunan
diat a nunure ra iangim, ma diat a ru u da kaum tarai Israel, ma upi diat
a nunure ba go ra pal nina iau tar pait ia di vatang ra iangim tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

34 Ma ona kaum tarai diat a tut ure kadia umana ebar, ta nam ra nga
u tulue diat i tana, ma dia araring piram ma ra mata i diat tadav go ra
pia na pal nina u ga tar pilak pa ia, ma tadav go ra pal nina iau tar pait
ia ure ra iangim, 35 una valongore kadia niaring ma kadia nilul arama ra
bala na bakut. ma una tur maravut diat.
36 Ona dia pait ra varpiam piram, (ma pa ta tutana i langalanga kan
ra kaina mangamangana), ma una kankanuane diat, ma una nur tar diat
pire kadia ebar, ma dia ben vavilavilau pa diat tadav ra gunan nina i
vailik ba i maravai ka, 37 gala dia ki na nuknuk ta ra gunan nina di ga
ben vavilavilau tar diat i tana, ma dia nukpuku, ma dia kail piram ta ra
gunan dia ki na vilavilau tana, ma dia biti, Ave ga rara, ave ga tut na
varpiam, ave ga pait ra kaina mangamangana, 38 ma gala dia talil tadav
u ma ra bala i diat par ma ra nuknuk i diat par ta ra gunan nina di ga
ben vavilavilau tar diat i tana, ma dia araring piram tadav ra gunan nina
u ga tul tar ia pire ra lavur tama i diat, ma tadav ra pia na pal nina u
ga pilak pa ia, ma tadav ra pal nina iau ga pait ia ure ra iangim, 39 una
valongore kadia niaring ma kadia kinail ta kaum kiki arama ra bala na
bakut, ma una tur maravut diat; ma una mari kaum tarai nina dia ga
pait ra varpiam piram. 40 Kari, kaugu God, una mataure avet, ma una ki
na valavalongor ure ra niaring nina ba na arikai ta go ra pakana. 41 Io,
Luluai God, una tut ma una ruk tadav go kaum kiki, amur ma kaum
dekdek na bok; boina ba kaum umana tena tinabar, Luluai God, diat a
vavauluvai ma ra varvalaun, ma boina ba kaum umana tena lotu diat a
gugu ta ra mangamangana takodo. 42 Io, Luluai God, koko una okole vue
nina u ga ku ia; una nuk pa kaum varmari tadav kaum tultul David.

7 1 Ma ba Solomon i ga vapar vue ra niaring, ra iap marama ra bala
na bakut i ga vana ba, ma i ga vaimur vue ra tinabar di tuntun tar
ia, ma ra umana vartabar; ma ra minamar kai ra Luluai i ga vabuka ra
pal. 2 Ma pa i ga tale ra umana tena tinabar ba diat a ruk ta ra kuba i ra
Luluai, tago ra minamar kai ra Luluai i ga vabuka ra kuba i ra Luluai.
3 Ma ra tarai Israel par dia ga bobo ba ra iap i ga vana ba, ma ra minamar
kai ra Luluai i ga ki taun ra pal; ma dia ga bura rururu ta ra ruarua na
vat, ma dia ga lotu, ma dia ga pite pa ra Luluai dari: la ra tena varmari,
ma kana varmari i tur tukum. 4 Ma ra king ma ra tarai par dia ga
vartabar ta ra luaina mata i ra Luluai. 5 Ma ra king Solomon i ga vartabar
ma ra ura vinun ma a ura arip na marmar na bulumakau ma tika na mar
ma a ura vinun na arip na marmar na sip. Damana ra king ma ra tarai
par dia ga vakilang vaire ra kuba i ra Luluai. 6 Ma ra umana tena tinabar
dia ga tur ta kadia pakana iat; ma ra tarai Levi dia ga vature kadia
umana magit na kakailai kai ra Luluai nina David ra king i ga pait ia ure
ra lotu na pite varpa tadav ra Luluai (tago kana varmari i tur tukum), ba
dia kakailai na pite varpa ure David; ma ra umana tena tinabar dia ga vu

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kadia umana tavur ta ra luaina mata i diat; ma ra tarai Israel par dia ga
tur.
7 Ma Solomon i ga vagomgom bula ra bala na gunan livuan nina i ki ta
ra luaina mata i ra kuba i ra Luluai; ma i ga tul tar ra umana tinabar di
tuntun tar ia, ma ra bira i ra umana tinabar na varmaram abara, tago ra
uguugu na vartabar nina Solomon i ga pait ia ma ra palariam gobol pa i
ga ngala pi na topa ra tinabar di tuntun tar ia, ma ra tinabar na vuai na
uma, ma ra bira. 8 Damana Solomon. ma ra ngala na kor na tarai Israel
par, papa ra langun Kamat ma tuk tar ta ra Tava Alir Aigipto, dia ga pait
ra lukara lavurua na bung ta nam ra e. 9 Ma ta ra valavutuluna bung dia
ga pait ra kivung na lotu; tago dia ga varvakai ma ra lotu na varvadoan
ure ra uguugu na vartabar lavurua na bung, ma ta ra lavurua na bung
dia ga pait ra lukara ure. 10 Ma ta ra bung a ura vinun ma a utul ta ra gai
lavurua, i ga pala vue ra tarai, ma dia ga vana ta kadia umana pal na
mal ma ra gugu ta ra bala i diat ure ra varmari nina ra Luluai i ga tul tar
ia pire David, ma pire Solomon, ma pire Israel kana tarai.

Ra Luluai i tur kapet pire Solomon, a vauruana pakana
(1 King 9:1-9)

11 Damana solomon i ga pait vapar ra kuba i ra Luluai ma ra kuba i
ra king; ma ra lavur magit Solomon i ga nuknuk ure pi na pait ia ta ra
kuba i ra Luluai ma ta ra kubana bula, i ga pait ot pa ia muka. 12 Ma ra
Luluai i ga tur kapet pire Solomon ta ra marum, ma i ga biti tana: Iau
tar valongore kaum niaring, ma iau tar pilak pa go ra pakana upi kaugu
pal na vartabar. 13 Ona iau tigal ra bakut upi koko na bata, ma ona iau
tulue ra kubau pi na vakaina ra gunan, ba ona iau tulue ra kaina minait
livuan ta kaugu tarai, 14 gala kaugu tarai nina dia kap ra iangigu diat a
vaikilik pa diat, ma diat a araring, ma diat a tikan upi ra matagu, ma
diat a vana kan kadia kaina mangamangana, gala ina valongore diat
marama ra bala na bakut, ma ina pun vue kadia kaina mangamangana,
ma ina vaboina mule kadia gunan. 15 Ma ina matamataure avat, ma ina ki
na valavalongor ure ra niaring nina ba na arikai ta go ra pakana. 16 Kari
iau tar pilak pa go ra pal ma iau tar vagomgom ia, upi ra iangigu na ki
vatikai tana; ma ina mataure, ma ra nuknukigu na ki tana pa na mutu.
17 Ma ona u iat una vanavana ta ra luaina matagu da David tamam i ga
vanavana, ma una pait ot pa nam ba iau ga vartuluai piram ure, ma una
kodop vake kaugu lavur vartuluai ma kaugu lavur varkurai, 18 ina page
vadekdek ra kiki na king ta kaum varkurai, da kaugu tinata na vamading
pire David tamam dari: Pa una iba upi ta tutana upi na luluai ure Israel.
19 Ba ona avat a vana irai, ma ava nuk vue kaugu umana vartuluai ma
kaugu umana varkurai nina iau ga tul tar ia pire vavat, ma avat a vana
ma avat a torom ta ra umana enana god, ma avat a lotu tadav diat, 20 io,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ina rubat vue diat kan kaugu gunan nina iau ga tabar diat me; ma go
ra pal nina iau ga vagomgom ia ure ra iangigu, ina vapanie vue kan ra
luaina matagu, ma ina vaki ia upi na da ra tinata valavalar ma ra tinata
na varvakok livuan ta ra umana Tematana. 21 Ma diat par nina dia bolo
go ra ngala na pal diat a kaina, ma diat a biti: Ta ra ava ra Luluai i ga
pait ra dari ure go ra gunan, ma ure go ra pal? 22 Ma da bali ia dari: Tago
dia ga vana kan ra Luluai ra God kai ra lavur tama i diat, nina i ga agure
vairop diat kan ra gunan Aigipto, ma dia ga tabe vake ra umana enana
god, ma dia ga lotu tadav diat, ma dia ga torom ta diat; kari i ga vakaina
diat ma go ra lavur magit.

A umana enana mangana papalum kai Solomon
(1 King 9:10-28)

8 1 Ma ba i ga par nam ra ura vinun na kilala, nina ba Solomon i ga
varvakai tana ma ra pait pal ta ra kuba i ra Luluai ma ra kubana,
2 Solomon i ga pait mule ra umana pia na pal nina Kuram i ga tabar ia
me, ma i ga tibe ra tarai Israel upi diat a ki ta diat.
3 Ma Solomon i ga tut ure Kamat-Soba, ma i ga uvia pa ia. 4 I ga vatut
Tadmor aina ta ra bil, ma ra umana pia na pal na vuvuvung ta ra papar
Kamat. 5 Ma i ga vatut Bet-Koron nina i ki arama, ma Bet-Koron nina i ki
ara, a ura pia na pal nina di ga liplip bat dir ma ra liplip na vat, ma di ga
pait ra umana mataniolo ta dir ma ra umana okobat tana; 6 ma Balat, ma
ra umana pia na pal na vuvuvung nina Solomon i ga vatur vake, ma ra
umana pia na pal ure kana umana kiki na vinavana, ma ra umana pia na
pal ure kana umana tena kiki os, ma ra umana magit nina Solomon i ga
mainge ba na pait ia ure kana nilibur arama Ierusalem ma aro Lebanon
ma ta kana langun parika. 7 Ma ure ra tarai nina dia ga ki boko ta ra
tarai Ket, ma ra tarai Amor, ma ra tarai Peres, ma ra tarai Kivi, ma ra
tarai Iebus, nina vakir diat a tarai Israel, 8 ma nina ba ra tarai Israel pa
dia ga kamare vue diat, Solomon i ga vo pa ra umana natu i diat upi diat
a vilavilau, ma dia ki boko damana gori. 9 la kaka Solomon pa i ga ben
pa ra tarai Israel upi diat a vilavilau ta kana papalum; diat a tarai na
vinarubu ka, ma ra umana lualua ta kana umana luluai na vinarubu, ma
diat dia ga kure kana umana kiki na vinavana ma ra umana tena kiki os.
10 Ma Solomon i ga vatur vake a ura mar ma a ilima na vinun na ngala na
raprap nina dia ga kure ra tarai na papalum.
11 Ma Solomon i ga agure natu i Parao kan ra pia na pal kai David tar
ta ra pal i ga vaninare ure; tago i ga biti: Kaugu taulai pa na ki ta ra
kuba i David ra king Israel, tago ra pakana ra bok kai ra Luluai i ki tana i
gomgom.
12 Solomon i ga tul tar ra tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai ta ra
uguugu na vartabar kai ra Luluai, nina i ga pait ia ta ra luaina mata i ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pal; 13 i ga pait ia ra bungbung parika da di ga kure ta ra varkurai kai
Moses, ta ra umana Bung Sabat, ma ta ra umana kalamana gai, ma ta
nam ra utul a lukara nina di ga kubu ia ba da pait dital ta ra kilakilala,
ra lukara na gem ba pa i leven, ra lukara na vikvik, ma ra lukara na pal
na turturup. 14 Ma i ga tibe ra papalum kai ra umana tena tinabar ure ra
bungbung parika, da ra varkurai kai David tamana, ma ra papalum kai
ra tarai Levi, upi diat a kakailai na pite varpa ma diat a kudakudar pire
ra umana tena tinabar da ra varkurai ure ra bungbung, ma ra umana
tena balabalaure matakilalat ure kadia tiniba ta ra umana matakilalat
tikatikai; tago David ra tutana kai God i ga kure damana. 15 Ma pa dia
ga vana irai kan ra vartuluai kai ra king pire ra umana tena tinabar ma
ra tarai Levi ure ta magit, ma ure bula ra pal na vuvuvung. 16 Ma di ga
pait ot pa ra lavur magit ta ra papalum kai Solomon, papa di ga vung
ra vunapai ra kuba i ra Luluai tuk i ga par. Damana di ga vapar vue ra
papalum ta ra kuba i ra Luluai.

17 Namur Solomon i ga vana uro Esion-Geber, ma uro Elat, nina dir
tur aro ra valian ta ra langun Edom. 18 Ma Kuram i ga tulue ra umana
parau pirana, ma kana umana tultul nina dia ga la ta ra ta; ma diat ma
ra umana tultul kai Solomon dia ga pot aro Opir, ma dia ga kap ra ivat na
mar ma a ilima na vinun na talant na goled mabara pire ra king Solomon.

Ra tadar na vavina Seba i tadav Solomon
(1 King 10:1-13)

9 1 Ma ba ra tadar na vavina Seba i ga valongore ra varvai ure
Solomon,, i ga pot arama Ierusalem upi na valar Solomon ma ra
umana dekdek na tinir. Dia ga pot ma ra ngala na kor na tarai, ma ra
umana kamel nina dia ga kap ra umana magit dia ang na katkat, ma
ra ngala na goled, ma ra umana ngatngat na vat; ma ba i ga pot pire
Solomon dir ga pirpir me ma i ga vaarike nam parika nina i ga ki ta ra
nuknukina. 2 Ma Solomon i ga bali kana lavur tinir par; pa ta magit na
pidik ba pa i ga ve tana. 3 Ma ba ra tadar na vavina Seba i ga gire ra
kabinana kai Solomon, ma ra pal nina i ga pait ia, 4 ma ra nian ta kana
vatar, ma ra kini kai kana umana tultul, ma ra papalum kai kana umana
vilavilau, ma kadia minong, ma diat dia kap kana momamomo, ma kadia
minong, ma ra lavur tinabar di tuntun tar ia nina i ga vartabar ma diat ta
ra kuba i ra Luluai, i ga tup ia ra kinaian. 5 Ma i ga biti tai ra king: Nam
ra varvai nina iau ga valongore ta kaugu gunan ure kaum lavur papalum
ma kaum kabinana i ga dovot. 6 Pa iau ga kapupi nam ra varvai, ma go
iau tar gire ma ra kiau na matagu, ma ea, pa di ga vaarike piragu ta ik
a ngungu ure kaum minamar ma kaum kabinana; ra iangim i rararang
muka ta nam ba iau ga valongore. 7 Nam ra tarai, kaum umana tultul,
nina dia tur vatikai ta ra luaina matam ma dia valongore kaum kabinana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

dia ti doan. 8 Da pite pa ra Luluai kaum God, nina i ga manane u ma i ga
vaki u ta kana kiki na king, upi una king ure ra Luluai kaum God; tago
kaum God i ga mari Israel upi diat a tur tukum, damana i ga vaki u pi
una king pire diat, upi una varkurai ma ra takodo na varkurai. 9 Ma i ga
tul tar ia pire ra king tika na mar ma a ura vinun na talant na goled, ma
ra peal vuai na davai i ang na katkat, ma ra umana ngatngat na vat; ma
pa di ga tul tar mule ta peal vuai na davai i ang na katkat da go nina ra
tadar na vavina Seba i ga tul tar ia pire Solomon. 10 Ma ra umana tultul
kai Kuram, ma ra umana tultul kai Solomon, nina dia ga kap pa ra goled
maro Opir, dia ga kap bula ra davai na mangina ma ra umana ngatngat
na vat. 11 Ma ra king i ga mal ra umana pagapaga ma ra davai na
mangina ure ra kuba i ra Luluai ma ure ra kuba i ra king; i ga pait bula
ra umana pagol ma ra umana dedede me ure ra umana tena kakailai;
i telek nam ra bung di ga gire nam ra davai ta ra gunan Iuda. 12 Ma ra
king Solomon i ga tul tar ia pire ra tadar na vavina Seba nam parika i ga
mainge, varurung ma nam di bali kana vartabar me. Ma ra vavina i ga
vana, diat ma kana umana tultul, ma dia ga talil mulai ta kana gunan.

A kini na uviana kai Solomon
(1 King 10:14-29; 1 Tutu 1:14-17)

13 Ma ra mamat i ra goled nina Solomon i ga vatur vake tai ta kopono
kilala i ga laptikai na mar ma laptikai na vinun ma laptikai na talant;
14 ma nam ra goled nina ra umana tena kunukul ma ra umana tena
niivura dia ga kap ia, pa di ga luk tar ia tana; ma ra umana king Arabia
ma ra umana luluai na gunan dia ga kap ra goled ma ra silva pire
Solomon. 15 Ma ra king Solomon i ga pait a ura mar na bakbakit ma ra
goled di tutut ia; a vinun na kilogram (a ura vinun ma tika na paun)
na goled di ga pait tika na bakbakit me. 16 Ma i ga pait bula ta ra utul a
mar na bakbakit ma ra goled di tutut ia; a ilima na kilogram (a vinun na
paun ma ngungu) na goled di ga pait tika na bakbakit me; ma ra king i
ga vung diat ta ra pal di vatang ia ba ra Lokor Lebanon. 17 Ma ra king i
ga pait bula tika na ngala na kiki na king ma ra loko na elepant, ma i ga
vung vapetep tar ra goled i boina kakit tana. 18 A laptikai na tak keke dia
ga ki ta ra kakao tadav ra kiki na king, ma tika na ruarua di ga pait ia
ma ra goled, ma dir ga ki petep ta ra kiki na king; ma di ga pait ra ura
vungvung lima ta ra ura paparai ra kiki na king, ma a ura leon dir ga tur
marave ra ura vungvung lima. 19 Ma a vinun ma a ura leon dia ga tur ta
ra ura paparai ra laptikai na tak keke ta ra ka kao; pa di ga pait ta kiki
damana tai ta enana gunan.
20 Ma di ga pait ra lavur la na nimomo kai ra king Solomon ma ra
goled, ma ra umana la ta ra pal di vatang ia ba ra Lokor Lebanon dia ga
goled, tago ta ra e kai Solomon a silva i ga da ra magit vakuku. 21 Tago

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra umana parau kai ra king dia ga vanavana uro Tarsis varurung ma ra
umana tultul kai Kuram; ma ta ra ututul a kilala ra umana parau maro
Tarsis dia ga poapot, ma dia ga kap ra goled, ma ra silva, ma ra loko na
elepant, ma ra umana ngala na mangki, ma ra umana kakaruk i mamar
ra ivuna burburu i diat. 22 Damana ra king Solomon i ga lia ta ra umana
king ta ra rakarakan a gunagunan ta ra tabarikik ma ra kabinana: 23 Ma
ra lavur king ta ra rakarakan a gunagunan dia ga anan upi diat a gire
Solomon, upi diat a valongore kana kabinana nina God i ga tul tar ia
pirana. 24 Ma diat par tikatikai dia ga kap kadia vartabar, ra umana la na
silva, ma ra umana la na goled, ma ra umana mal, ma ra vargal, ma ra
vuai na davai i ang na katkat, ma ra umana os, ma ra umana as; ma i ga
damana ta ra kilakilala.
25 Ma Solomon i ga vatur vake ra ivat na arip na marmar na pal ure ra
umana os ma ure ra umana kiki na vinavana, ma a vinun ma a ura arip
na marmar na tena kiki os, ma i ga vaki diat ta ra umana pia na pal ure
ra umana kiki na vinavana, ma pire ra king arama Ierusalem. 26 Ma i ga
kure ra umana king papa ra Tava Alir ma tadav ra langun kai ra tarai
Pilistia, ma tuk aro ra langun Aigipto. 27 Ma ra king i ga vapealane ra
silva upi na da ra umana vat arama Ierusalem, ma ra umana davai na
tagatagal upi diat a peal da ra umana lovo ta ra male. 28 Ma di ga kap ra
umana os kai Solomon maro Aigipto, ma ta ra rakarakan a gunagunan
parika.

Solomon i mat
(1 King 11:41-43)

29 Ma ra umana enana papalum kai Solomon, papa ra turpaina ma tuk
ta ra mutuaina, dave, pa di ga tumu diat vang ta ra buk nina Natan ra
propet i ga tumu ia, ma ta ra varvai na propet kai Akia ra te Silo, ma
ta ra buk na ninana kai Ido ra tena ginigira ure Ieroboam natu i Nebat?
30 Ma Solomon i ga ki na king ure Israel arama Ierusalem a ivat na vinun
na kilala. 31 Ma di ga vadiop Solomon varurung ma ra umana tamana, ma
di ga punang ia ta ra pia na pal kai David tamana; ma Rekoboam natuna
i ga kia vue ta ra kini na king.

A umana vuna tarai Israel dia tut na varpiam
(1 King 12:1-24)

10 1 Ma Rekoboam i ga vana uro Sekem, tago Israel par dia ga pot
aro Sekem upi diat a vaki ia pi na king. 2 Ma ba Ieroboam natu i
Nebat i ga valongore ure, (tago i ga ki boko ari Aigipto, aina i ga lop tar
ie kan ra mata i Solomon ra king,) Ieroboam i ga lilikun maro Aigipto.
3 Ma dia ga vartuluai upi ia; ma Ieroboam ma ra tarai Israel par dia ga
pot pire Rekoboam, ma dia ga biti tana: 4 Ea, tamam i ga vung ra mamat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na kip ta vevet; boina ba una vapapa ra dekdek na papalum kai tamam
ma kana mamat na kip, ma avet a torom tam. 5 Ma i ga biti ta diat: Avat
a vana, ma ba na par a utul a bung avat a lilikun mulai uti piragu. Ma ra
tarai dia ga vana.
6 Ma Rekoboam ra king dia ga kivung ma ra umana patuana nina dia
ga tar tur ta ra luaina mata i Solomon tamana ba i ga laun uka boko, ma i
ga biti: Ava ra nuknuk i vavat ure ra balbali ba ina tatike pire go ra tarai?
7 Ma dia ga biti tana: Gala una mari go ra tarai, ma una vagugu diat, ma
una tata pire diat ma ra bo na tinata, diat a, tultul piram pa na mutu.
8 Ma pa i ga valongore ra tinata nina ra umana patuana dia ga tul tar ia
pirana, ma i ga matoto ta ra umana barmana nina dia ga tavua rangup
me, ma nina dia ga tur ta ra luaina matana. 9 Ma i ga biti ta diat: A va ra
nuknuk i vavat ure ra balbali ba dat a tatike pire go ra tarai nina dia ga
biti tagu, Una vapapa ra kip nina tamam i ga vung ia ta vevet? 10 Ma ra
umana barmana nina dia ga tavua rangup me dia ga tata me ma dia ga
biti: Una biti dari pire ra tarai nina dia ga biti tam, Tamam i ga vung ra
mamat na kip ta vevet, boina ba una kia vue ma ra kip i papa: Ra kaka
ikilik ta ra limagu i butubut ta ra livua i tamagu. 11 Ba tamagu i ga vung
ra mamat na kip taun avat, ina vangala kavava kip; tamagu i ga virit avat
ma ra umana virit, ma iau ina virit avat ma ra umana virit i ililina.
12 Ma Ieroboam ma ra tarai par dia ga pot tadav Rekoboam ta ra
vautuluna bung da ra king i ga kure, ba i ga biti, Avat a lilikun piragu ta
ra vautuluna bung. 13 Ma ra king i ga pidimuane ra tinata na varvateten
kai ra umana patuana, ma i ga bor ra tarai, 14 ma i ga tata pire diat da ra
tinata kai ra umana barmana dari: Tamagu i ga vung ra mamat na kip ta
vavat, ma iau ina vangala kavava kip; tamagu i ga virit avat ma ra umana
virit tuna, ma iau ina virit avat ma ra umana virit i ililina. 15 Damana ra
king pa i ga torom ta ra nilul kai ra tarai; God i ga vuna ta go ra magit
upi ra Luluai na pait ot pa kana tinata nina Akia ra te Silo i ga vaarike
pire Ieroboam natu i Nebat. 16 Ma ba ra tarai Israel par dia ga gire ba ra
king pa i ga torom ta kadia nilul, dia ga biti tai ra king: Avet a dave ma
David? Pa kaveve ta tiniba tai ra natu i Iese; io, avat a tarai Israel, avat
a lilikun ta ra kubakuba i vavat; na topa David ba na balaure kana vuna
tarai iat. Kari ra tarai Israel dia ga vana ta ra kubakuba i diat.
17 Ma Rekoboam i ga king ka ure ra tarai Israel nina dia ga ki ta ra
umana pia na pal Iuda. 18 Ma Rekoboam ra king i ga tulue Adoram, nina
i ga kure ra tarai na papalum; ma ra tarai Israel dia ga tupar ia ma ra
umana vat, ma i ga mat. Ma Rekoboam ra king i ga lulut upi na koa ta
kana kiki na vinavana upi na lop urama Ierusalem. 19 Damana Israel i ga
tut na varpiam ure ra apik na tarai kai David, ma i ga damana tuk tar gori.

11 1 Ma ba Rekoboam i ga pot arama Ierusalem, i ga oro varurue
diat ta ra vuna tarai Iuda ma ta ra vuna tarai Beniamin, ma a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

mar ma lavutul na vinun na arip na marmar, diat par a umana bo na
tena vinarubu, dia ga pot upi diat a tut ure ra tarai Israel, upi diat a kap
valilikun mule ra varkurai pire Rekoboam natu i Solomon. 2 Ia kaka ra
tinata kai ra Luluai i ga tadav Semaia ra tutana kai God, ma i biti: 3 Una
biti tai Rekoboam natu i Solomon ra king Iuda, ma tadav diat par ta ra
ura vuna tarai Iuda ma Beniamin, dari: 4 A Luluai i biti dari: Pa i topa ia
ba avat a vana ma avat a tut ure ra umana niuru i vavat; avat a lilikun
ta ra kubakuba i vavat tikatikai, tago go ra magit i vuna tagu. Ma dia
ga torom ta ra tinata kai ra Luluai, ma dia ga talil, ma pa dia ga tut ure
Ieroboam.

A varkurai kai Rekoboam i tur padikat

5 Ma Rekoboam i ga ki aina Ierusalem, ma i ga vatut ra umana pia na
pal na bakbakit ta ra langun Iuda. 6 I ga vatut Beteleem, Etam, Tekoa,
7 Bet-Sur, Soko, Adulam. 8 Gat, Maresa, Sip, 9 Adoraim, Lakis, Aseka,
10 Sora, Aialon, ma Kebron; go diat a umana pia na pal na bakbakit ta
ra langun Iuda ma Beniamin. 11 Ma i ga vapadikat ra lavur dekdek na
pal na bakbakit, ma i ga tibe ra umana luluai na vinarubu ure diat, ma
i ga vung ra nian ma ra dangi ma ra polo na vuai na vain ta diat. 12 Ma
i ga vung ra umana bakbakit ma ra umana rumu ta ra umana pia na pal
parika, upi diat a dekdek mat. Ma i ga kale Iuda ma Beniamin upi kana.
13 Ma ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi nina dia ga ki ta ra
langun Israel dia ga vana kan kadia umana gunan ma dia ga pot tadav
ia. 14 Tago ra tarai Levi dia ga vana kan kadia umana gunan ma kadia
tabarikik, ma dia ga vana ta ra langun Iuda ma uro Ierusalem; tago
Ieroboam ma ra umana natuna dia ga okole vue diat upi koko diat a pait
ra tiniba na tena tinabar tadav ra Luluai; 15 ma i ga tibe kana ta umana
tena tinabar ure ra umana tavul a lotu, ma ure bula ra umana tabaran,
ma ra ura nat na bulumakau nina i ga pait dir. 16 Ma diat ta ra umana
vuna tarai Israel par nina ra bala i diat i ga ongor upi ra Luluai, ra God
kai Israel, dia ga vana uro Ierusalem upi diat a vartabar tadav ra Luluai,
ra God kai ra lavur tama i diat. 17 Kari dia ga vapadikat ra kikil na
varkurai Iuda, ma dia ga vapadikat Rekoboam natu i Solomon, a utul a
kilala; tago dia ga mur ra mangamangana kai David ma Solomon a utul a
kilala.
18 Ma Rekoboam i ga ben pa Makalat natu i Ierimot natu i David upi
kana taulai, (tinana Abikail natu i Eliab natu i Iese). 19 Ma i ga kava tar ra
utul a bul tutana tana, Ieus, Semaria, ma Sam. 20 Ma namur i ga ben pa
Maka natu i Absalom; ma i ga kava Abia, Atai, Sisa, ma Selomit. 21 Ma ta
diat kana umana taulai ma kana umana tultul na vavina Rekoboam i ga
manga mari Maka natu i Absalom; (tago i ga taule ra vinun ma lavutul
na vavina, ma i ga ben pa laptikai na vinun na tultul na vavina, ma i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vangala ra ura vinun ma lavutul na bul tutana, ma laptikai na vinun na
bul vavina.) 22 Ma Rekoboam i ga tibe Abia natu i Maka upi na lualua ta
ra umana turana, tago i ga mainge ba na vaki ia pi na king. 23 Ma i ga
varkurai ma ra kabinana, ma i ga tibe kana umana bul tutana vurvurbit
ta ra langun Iuda ma Beniamin par, pi diat a ki ta ra umana pia na pal na
bakbakit; ma i ga tul tar ra nian nina ba na manga topa diat, ma i ga kul
ra umana vavina ure diat.

Sisak i tut na vinarubu ure Iuda
(1 King 14:21-31)

12 1 Ma ba ra varkurai kai Rekoboam i ga tur padikat, ma Rekoboam
i ga ongor, i ga nur vue ra tinata na vartovo kai ra Luluai, ma ra
tarai Israel dia ga mur ia tana. 2 Ma ta ra kilala a ilima ta ra kini na king
kai Rekoboam, Sisak ra king Aigipto i ga tut ure Ierusalem, tago dia ga
tut na varpiam ure ra Luluai. 3 Ma i ga pot ma tika na arip ma a ura mar
na kiki na vinavana ure ra vinarubu, ma laptikai na vinun na arip na
marmar na tena kiki os, ma da mama luk ra tarai nina dia ga varagur me
maro Aigipto: a tarai Lubim, a tarai Sukim, ma ra tarai Etiopia. 4 Ma i ga
uvia pa ra umana pia na pal na bakbakit kai Iuda, ma i ga vana urama
Ierusalem. 5 Ma Semaia ra propet i ga vana tadav Rekoboam, ma tadav ra
umana luluai Iuda, nina dia ga ki varurung aro Ierusalem ure Sisak, ma
i ga biti ta diat: A Luluai i biti dari: Iau tar nur tar avat ta ra lima i Sisak
tago ava ga vana irai kan iau. 6 Ma ra umana luluai Israel ma ra king dia
ga nuk vaikilik pa mule diat, ma dia ga biti: A Luluai i takodo. 7 Ma ba ra
Luluai i ga gire ba dia ga nuk vaikilik pa mule diat, ra tinata kai ra Luluai
i ga tadav Semaia dari: Dia tar nuk vaikilik pa mule diat; pa ina nila vue
diat; ina valangalanga diat a ik, ma kaugu kankan pa na i taun Ierusalem
ta ra lima i Sisak. 8 Ia kaka diat a torom pirana, upi diat a kapa ure ra
tinorom piragu ma ra tinorom pire ra umana luluai na Tematana.
9 Damana Sisak ra king Aigipto i ga tut ure Ierusalem, ma i ga kap
vue ra umana ngatngat na tabarikik ta ra kuba i ra Luluai, ma ra umana
ngatngat na tabarikik ta ra kuba i ra king; i ga tak vue ra lavur magit
par. Ma i ga kap vue bula ra lavur bakbakit na goled nina Solomon i ga
pait ia. 10 Ma ra king Rekoboam i ga kia vue diat ma ra umana bakbakit
na palariam gobol, ma i ga tul tar diat pire ra umana luluai kai ra
umana monamono na matakilalat ta ra kuba i ra king pi diat a balaure
diat. 11 Ma vatikai ba ra king i ga ruk ta ra kuba i ra Luluai. ra umana
monamono dia ga kap ra umana bakbakit ubara, ma dia ga kap valilikun
mule diat tar ta ra bagialar kai ra umana monamono.
12 Ma ba i ga nuk vaikilik pa mule ia iat, ra kankan kai ra Luluai pa i
ga ki taun ia. upi koko na malari kakit; ma a dovotina di ga na tadav ta
umana bo na magit tai Iuda. 13 Damana Rekoboam ra king i ga vapadikat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

mule ia iat arama Ierusalem. ma i ga ki na king. Ma Rekoboam i ga laun
vue a ivat na vinun ma tika na kilala ba i ga tur pa ia pi na king, ma i ga
ki na king a vinun ma lavurua na kilala arama Ierusalem, ra pia na pal
nina ba ra Luluai i ga tar pilak pa ia kan ra lavur vuna tarai Israel upi na
mar ra iangina tana; ma ra iang i tinana Nama, a vavina Amon. 14 Ma i ga
pait nam i ga kaina, tago ra balana pa i ga ongor upi na nunure ra Luluai.
15 Ma ra umana papalum kai Rekoboam, papa ra turpaina ma tuk ta ra
mutuaina, pa di ga tumu diat vang ta ra buk kai Semaia ra propet ma ra
buk kai Ido ra tena ginigira? Ma Rekoboam ma Ieroboam dir ga varubu
vatikai. 16 Ma di ga vadiop Rekoboam varurung ma ra umana tamana, ma
di ga punang ia ta ra pia na pal kai David, ma Abia natuna i ga kia vue ta
ra kini na king.

Abia i ki na king
(1 King 15:1-8)

13 1 Ba Ieroboam i ga ki na king a vinun ma lavutul na kilala, Abia i
ga tur pa ia pi na king ure Iuda. 2 I ga ki na king arama Ierusalem
a utul a kilala; ma ra iang i tinana Mikaia natu i Uriel maro Gibea. Ma
Abia ma Ieroboam dir ga varubu. 3 Ma Abia i ga vana ta ra vinarubu
ma ra loko na tarai na vinarubu, a ivat na mar na arip na marmar na
rangrang na tutana; ma Ieroboam i ga tur tatamiai ure ra vinarubu ma
lavutul na mar na arip na marmar na rangrang na tutana.
4 Ma Abia i ga tur ta ra buana Semaraim nina i ki ta ra gunan na
lualuana Epraim, ma i ga biti: Ea, Ieroboam ma avat a tarai Israel par,
avat a valongore iau; 5 pa ava nunure laka ba ra Luluai ra God kai Israel
i ga tul tar ra varkurai Israel pire David ma pire ra umana natuna pa na
mutu ma ra kunubu na solt? 6 la kaka Ieroboam natu i Nebat, ra tultul
kai Solomon natu i David, i ga tut na varpiam ure kana luluai. 7 Ma ba
Rekoboam i ga barmana ma pa i ga leo ra balana boko pi na tur bat diat,
a kaina tarai, a umana tutana vakuku, dia ga tur maravut Ieroboam upi
diat a ongor bat Rekoboam natu i Solomon. 8 Ma gori ava nuk ia ba avat
a uvia pa ra varkurai kai ra Luluai ta ra lima i ra apik na tarai kai David;
ma a dovotina ava peal mat, ma ra ura nat na bulumakau na goled dir
ki pire vavat nina Ieroboam i ga pait dir pi kavava ura god. 9 Pa ava ga
korot vue laka ra umana tena tinabar kai ra Luluai, diat ta ra apik na
tarai kai Aron, ma ra tarai Levi, ma pa ava ga tibe laka kavava umana
tena tinabar da ra mangamangana kai ra umana Tematana? Nina i pot
ma ra nat na bulumakau ma lavurua na sip, a umana tomotoina, upi da
tibe me, na tena tinabar ure ra magit nina vakir ia ra god. 10 Ma ure avet,
ra Luluai ia kaveve God, ma pa ave ga vana kan ia; ma kavevet a umana
tena tinabar nina dia kudakudar tai ra Luluai, ma ra tarai Levi ure kadia
papalum. 11 Ma ta ra malamalana ma ra ravravian dia tul tar ra tinabar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

di tuntun tar ia ma dia tun ra bulit i ang na katkat; dia vung ra gem
na ginigira ta kana vatar gomgom, ma ra turtur na birao i goled ma ra
umana lamp tana, upi diat a birao ta ra umana ravian; avet, ave torom
ta ra vartuluai kai ra Luluai, ma avat ava tar vana kan ia. 12 Ea, God i
lue rap avet, ma kana umana tena tinabar dia ki pi diat a vu ra umana
tavur, a pupungai na vinarubu ure avat. Ea, avat a tarai Israel, koko avat
a varubu ma ra Luluai ra God kai ra umana tama i vavat, tago pa avat a
pait valar pa ta magit.

13 Ma Ieroboam i ga tibe ta umana pi diat a kiki uai aro namur ta diat;
damana dia ga ki ta ra luaina mata i Iuda, ma ra umana tena kiki uai dia
ga ki aro namur ta diat. 14 Ma ba ra tarai Iuda dia ga lingan uro namur,
ea. ra tarai na vinarubu dia tur tatamiai aro na lua ma aro namur ta diat;
ma dia ga kail tadav ra Luluai, ma ra umana tena tinabar dia ga vu ra
umana tavur. 15 Ma ra tarai Iuda dia ga kukula; ma ba ra tarai Iuda dia
ga kukula God i ga ubu Ieroboam ma ra tarai Israel par ta ra luaina mata
i Abia ma ra tarai Iuda. 16 Ma ra tarai Israel dia ga vilau kan ra tarai Iuda,
ma God i ga nur tar diat ta ra lima i diat. 17 Ma Abia ma kana tarai dia ga
doko ra peal ta diat, ma a ilima na mar na arip na marmar na tarai Israel
nina di ga pilak pa diat dia ga virua. 18 Damana di ga uvia pa ra tarai
Israel ta nam ra e, ma ra tarai Iuda dia ga ongor tago dia ga nurnur tai ra
Luluai ra God kai ra lavur tama i diat.

19 Ma Abia i ga korot mur Ieroboam, ma i ga kap vue ra umana pia na
pal kan ia, Betel ma ra umana gunan kikil ia, Iesana ma ra umana gunan
kikil ia, ma Epron ma ra umana gunan kikil ia. 20 Ma Ieroboam pa i ga
ongor mulai ta ra umana bung kai Abia. Ma ra Luluai i ga ub ia ma i ga
mat. 21 Ma Abia i ga ongor vanavana, ma i ga taule ra vinun ma a ivat na
vavina, ma i ga vangala a ura vinun ma a ura bul tutana ma a vinun ma
laptikai na bul vavina. 22 Ma ra umana enana papalum kai Abia, ma kana
mangamangana, ma kana umana tinata, di ga tumu diat ta ra buk kai ra
propet Ido.

Asa i ki na king
(1 King 15:9-12)

14 1 Ma di ga vadiop Abia varurung ma ra umana tamana, ma di ga
punang ia ta ra pia na pal kai David, ma Asa natuna i ga kia vue
ta ra kini na king; ma ta kana e ra gunan i ga ki na malmal a vinun na
kilala. 2 Ma Asa i ga pait nam i ga takodo ma i ga boina ta ra luaina mata
i ra Luluai kana God; 3 tago i ga re vue ra umana uguugu na vartabar
kai ra umana vaira na god, ma ra umana tavul a lotu, ma i ga bubur ra
umana pagapaga, ma i ga mut vue ra umana tabataba i Asera, 4 ma i ga
ve ra tarai Iuda ba diat a anan upi ra Luluai ra God kai ra lavur tama i
diat, ma diat a torom ta ra tinata na vartovo ma ra varkurai. 5 Ma i ga tak

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vue ra umana tavul a lotu ma ra umana tabalar na keake ta ra umana pia
na pal Iuda parika; ma kana varkurai i ga ki na malmal. 6 Ma i ga vatut
ta umana pia na pal nina di ga liplip bat diat ta ra langun Iuda; tago ra
gunan i ga nunure ra malmal ma pa ta vinarubu ta nam ra umana kilala;
tago ra Luluai i ga tar tul tar ra malmal pirana.
7 Ma i ga biti ta ra tarai Iuda: Boina ba dat a vatut go ra umana pia na
pal, ma dat a pait ra umana liplip na vat kikil diat, ma ra umana pal na
minakila, ma ra umana banbanu ma ra umana okobat tana; go ra gunan
kadat boko, tago da tar anan upi ra Luluai kada God; da tar anan upi ia,
ma i ga tul tar ra malmal kikil dat. Dia ga pait ia damana ma i ga boina
pire diat.
8 Ma Asa i ga vatur vake a utul a mar na arip na marmar na tutana
Iuda nina dia ga varubu ma ra bakbakit ma ra rumu, ma a ura mar ma
lavutul na vinun na arip na marmar na tutana Beniamin nina dia ga
varubu ma ra ramravit ma ra panak, ure kana tarai na vinarubu; ma diat
par a umana rangrang na tutana.
9 Ma Sera ra te Etiopia i ga tut ure diat ma ra vinun na mar na arip na
marmar na tena vinarubu, ma a utul a mar na kiki na vinavana; ma dia
ga pot aro Maresa. 10 Ma Asa i ga vana upi na varubu me, ma dia ga tur
tatamiai ure ra vinarubu ta ra male Sepata abara Maresa. 11 Ma Asa i ga
kail tadav ra Luluai kana God, ma i ga biti: Luluai, u kaka u pait valar pa
ia pi una maravut nina i bilua pi na uvia pa nina i ongor; una maravut
avet, Luluai kaveve God, tago ave nurnur tam, ma ave tar tut ure go ra
ngala na kor ta ra iangim. Ea, Luluai, u kaveve God, koko ra tarai diat a
uvia pa u.
12 Ma ra Luluai i ga ubu ra tarai Etiopia ta ra luaina mata i Asa ma ra
tarai Iuda; ma ra tarai Etiopia dia ga vilau. 13 Ma Asa ma ra tarai nina dia
ga varagur me dia ga korot mur diat tuk aro Gerar, ma ra tarai Etiopia
dia ga virua ma pa ta tikai ta diat i ga laun valili; ma dia ga kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai, ma ta ra luaina mata i kana tarai na vinarubu;
ma dia ga kap vue ra ngala na tabarikik. 14 Ma dia ga ubu ra lavur pia
na pal kikil Gerar, tago a bunurut ure ra Luluai i ga tadav diat; ma dia
ga vakaina ra umana pia na pal upi ra tabarikik ta diat, tago i ga ngala
muka. 15 Ma dia ga vakaina ra umana liplip na vavaguai, ma dia ga ra pa
ra peal sip ma ra peal kamel, ma dia ga lilikun urama Ierusalem.

Asa i rubat vue ra lavur bilak na mangamangana
(1 King 15:13-15)

15 1 Ma ra Tulungea i God i ga ki tai Asaria natu i Oded, 2 ma i ga vana
upi na barat Asa, ma i ga biti tana: Asa, ma ra tarai Iuda ma Beniamin,
avat a valongore iau; a Luluai i ki pire vavat ba ava ki pirana; ma ona avat a
tikan upi ia, na ki pi avat a tikan tadav ia; ma ona ava vana kan ia, na vana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kan avat. 3 I tar vavuan ba pa ta dovot na God pire Israel, ma pa ta tena tinabar
ba i varvartovo, ma pa ta tinata na vartovo; 4 ma ba dia ga lingan mulai upi ra
Luluai ra God kai Israel ta kadia kini na malari, ma dia ga tikan upi ia, dia ga
tikan tadav ia. 5 Ta nam ra e pa ta malmal i ga ki pire nina i irairop ma nina
i olaolo, ia kaka ra ngala na purpuruan i ga tup ra tarai par ta ra gunagunan.
6 Dia ga virua tagigi, tago tika na vuna gunan i ga tut ure tika na vuna gunan,
ma tika na pia na pal i ga tut ure tika na pia na pal, tago God i ga vapurpuruan
diat ma mangoro na varmonong. 7 Ma avat a ongor, ma koko ra lima i vavat na
bilua; ma a dovotina da vapuak avat ure kavava papalum.

8 Ma ba Asa i ga valongore go ra umana tinata, ma ra varvai na propet
kai Oded ra propet, i ga ongor mulai, ma i ga rubat vue ra umana bilak na
mangamangana kan ra langun Iuda ma Beniamin,, ma kan nam ra umana
pia na pal nina i ga kale pa diat ta ra gunan na lualuana Epraim; ma i ga pait
vakalamane mule ra uguugu na vartabar kai ra Luluai nina i ga ki ta ra luaina
mata i ra pal kai ra Luluai. 9 Ma i ga oro varurue ra tarai par Iuda ma Beniamin,
ma diat ta ra vuna tarai Epraim ma ra vuna tarai Manase ma ra vuna tarai
Simeon nina dia ga ki pire diat, tago a peal dia ga vana kan Israel tadav ia, ba
dia ga gire ba ra Luluai kana God i ga ki pirana. 10 Damana dia ga pot varurung
abara Ierusalem ta ra vautuluna gai ta ra kilala a vinun ma a ilima ta ra kini na
king kai Asa. 11 Ma ta nam ra bung dia ga tak pa lavurua na mar na bulumakau
ma lavurua na arip na marmar na sip kan nam ra umana vavaguai nina dia ga
ra pa diat, ma dia ga vartabar tadav ra Luluai. 12 Ma dia ga pait ra kunubu ba
diat a anan upi ra Luluai ra God kai Israel ma ra bala i diat par ma ra nuknuk
i diat par; 13 ma nina ba pa na anan upi ra Luluai ra God kai Israel, ba ta luluai
ba ta tutana vakuku, ba ta tutana ba ta vavina, da doka. 14 Ma dia ga vavalima
tadav ra Luluai ma ra ngala na nilai diat. ma ra kunukula, ma ra umana tavur.
ma ra umana vuvu. 15 Ma ra tarai Iuda par dia ga gugu ure nam ra vavalima;
tago dia ga tar vavalima ma ra bala i diat par, ma kadia mamainga i ga tur upi
ia; ma dia ga tikan tadav ia, ma ra Luluai i ga tul tar ra malmal kikil diat.

16 Ma i ga tak vue ra tiniba kai Maka tina i Asa ra king, tago i ga poko.ta bilak
na tabataba i Asera; ma Asa i ga mut vue kana tabataba, ma i ga gi ia, ma i ga
tun ia maravai ta ra tava alir Kidron. 17 Ia kaka pa di ga tak vue ra umana tavul
a lotu kan Israel; ma a dovotina ra bala i Asa i ga dovot ta kana kilala na nilaun
parika. 18 Ma i ga vung ra umana magit nina tamana i ga vagomgom diat ta ra
kuba i God. ma ra umana magit nina ia iat i ga vagomgom diat, ra silva ma ra
goled, ma ra umana la. 19 Ma pa di ga varubu mulai tuk tar ta ra kilala a utul a
vinun ma a ilima ta ra kini na king kai Asa.

Asa dir ma Ben-Adad dir pait ra kunubu
(1 King 15:16-24)

16 1 Ma ta ra kilala a utul a vinun ma laptikai ta ra kini na king kai
Asa, Basa ra king Israel i ga tut ure Iuda, ma i ga vadekdek bat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Rama, upi koko ta tikai na vana pire Asa ra king Iuda, ba na irop kan
ia. 2 Ma Asa i ga tak pa ra silva ma ra goled nina i ga ki ta ra vuvuvung
na mani ta ra kuba i ra Luluai ma ta ra kuba i ra king, ma i ga tulue pire
Ben-Adad ra king Siria nina i ga ki abara Damasko, ma i ga biti: 3 Kador
tika na kunubu, da ra kunubu kai ra ura tama i dor; go iau tulue ra silva
ma ra goled piram, boina ba una vana ma una nur vue kamumur kunubu
ma Basa ra king Israel, upi na vana kan iau. 4 Ma Ben-Adad i ga torom
ta ra nilul kai Asa, ma i ga tulue ra umana luluai ma kana loko na tarai
na vinarubu tadav ra umana pia na pal Israel, ma dia ga ubu Ion, ma
Dan, ma Abel-Maim, ma ra umana pia na pal na vuvuvung ta ra langun
Naptali. 5 Ma ba Basa i ga valongore ure, i ga nur vue ra papalum aro
Rama, ma ra papalum i ga kom pit. 6 Ma ra king Asa i ga ben pa ra tarai
Iuda par; ma dia ga kap vue ra umana vat ma ra davai nina Basa i ga pait
Rama me; ma i ga vatut Geba ma Mispa me.

7 Ma ta nam ra e Kanani ra tena ginigira i ga vana pire Asa ra king
Iuda ma i ga biti tana: Tago u ga nurnur tai ra king Siria, ma vakir tai
ra Luluai kaum God, damana ra tarai na vinarubu kai ra king Israel dia
tar lop kan ra limam. 8 Dave, vakir ra tarai Etiopia ma ra tarai Lubim a
ngala na kor vang, ma pa i ga peal vang kadia umana kiki na vinavana
ure ra vinarubu ma kadia umana tena kiki os? Ma tago u ga nurnur tai
ra Luluai, i ga nur tar diat ta ra limam. 9 A Luluai i gigira vurvurbit ta
ra rakarakan a gunagunan par upi na maravut diat nina ra bala i diat
i dovot pirana. Kari u ga pait ra magit na papaua, ma papa gori pa una
langalanga kan ra umana vinarubu. 10 Ma Asa i ga kankanuane ra tena
ginigira, ma i ga varuk ia ta ra pal na babat keke, tago i ga kulot pirana
ure go ra magit. Ma Asa i ga vakadik ta umana pire ra tarai ta nam ra e.

11 Ma di ga tumu ra umana papalum kai Asa, papa ra turpaina ma tuk
ta ra mutuaina, ta ra buk ure ra umana king Iuda ma Israel. 12 Ma ba Asa
i ga ki na king a utul a vinun ma lavuvat na kilala a ura kauna dir ga
kaina ma ra minait; go ra minait i ga dekdek mat; ia kaka pa i ga lul ra
Luluai ure kana minait, i ga tadav ra umana tena valagar ika. 13 Ma di
ga vadiop Asa varurung ma ra umana tamana, ma i ga mat ba i ga ki na
king a ivat na vinun ma tika na kilala. 14 Ma di ga punang ia ta kana tung
na minat iat nina i ga kal ia ta ra pia na pal kai David, ma di ga vadiop ia
ta ra vava nina i ga ang na katkat ma ra lavur mangana dia ang na vuai,
nina diat dia ga melem ta ra papalum tana dia ga vaninare; ma dia ga
pait ra variru pirana ma ra ngala na iap.

Di vapadikat ra varkurai kai Ieosapat

17 1 Ma Ieosapat natuna i ga kia vue ta ra kini na king, ma i ga
vapadikat kana kini pi na tur bat Israel. 2 Ma i ga tibe ra tarai na
vinarubu ure ra umana pia na pal Iuda nina di ga liplip bat diat, ma i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vaki ra umana loko na tarai na vinarubu vurvurbit ta ra langun Iuda, ma
ta nam ra umana pia na pal ta ra langun Epraim nina Asa tamana i ga
kale pa diat.
3 Ma ra Luluai i ga ki maravut Ieosapat, tago i ga mur ra lavur
mangamangana nina David kana ngala i ga mur ia ta ra turpai kana
tiniba, ma tago pa i ga anan upi ra umana Baal, 4 i ga anan ika upi ra
God kai tamana, ma i ga mur kana lavur varkurai, ma pa i ga mur ra
mangamangana kai ra tarai Israel. 5 Damana ra Luluai i ga vapadikat ra
varkurai ta ra limana; ma ra tarai Iuda par dia ga kap ra umana vartabar
pire Ieosapat, ma i ga peal kana tabarikik, ma di ga manga ru ia. 6 I ga
langlang ta ra umana nga kai ra Luluai; ma i ga tak vue ra umana tavul a
lotu ma ra umana tabataba i Asera kan ra langun Iuda.
7 Ma ta ra vautuluna kilala ta kana kini na king i ga tulue kana umana
luluai, Ben-Kail, Obadia, Sekaria, Netanel, ma Mikaia, upi diat a tovo ra
tarai ta ra umana pia na pal Iuda; 8 ma Semaia, Netania, Sebadia, Asael,
Semiramot, Ieonatan, Adonia, Tobia, ma Tobadonia, a umana te Levi, ma
Elisama ma Ieoram, a ura tena tinabar, dia ga varagur ma diat. 9 Ma dia
ga kap ra buk na vartovo kai ra Luluai, ma dia ga tovo ra tarai Iuda; ma
dia ga vana alalu ta ra langun Iuda, ma dia ga tovo ra tarai ta ra umana
pia na pal tana.
10 Ma ra bunurut ure ra Luluai i ga ki ta ra umana luluai na gunan nina
dia ga ki kikil Iuda, kari pa dia ga tut na vinarubu ure Ieosapat. 11 Ma ta
umana ta ra tarai Pilistia dia ga kap ra umana vartabar pire Ieosapat, ma
dia ga tul tar ra silva ure ra totokom; ma ra tarai Arabia dia ga kap ra
umana kikil na vavaguai pirana, lavurua na arip ma lavurua na mar na
sip, a umana tomotoina, ma lavurua na arip ma lavurua na mar na me, a
umana tomotoina. 12 Ma Ieosapat i ga uviana vanavana; ma i ga vatut ra
umana pal na bakbakit ma ra umana pia na pal na vuvuvung aina Iuda;
13 ma i ga pait mangoro na papalum ta ra umana pia na pal Iuda; ma ra
umana tena vinarubu, a umana lebe, dia ga ki arama Ierusalem. 14 Ma di ga
luk diat ta kadia umana apik na tarai: ta ra vuna tarai Iuda a utul a luluai
na arip na marmar: Adna ra luluai, ma kana utul a mar na arip na marmar
na rangrang na tutana; 15 ma Ieokanan ra luluai, ma kana ura mar ma
lavutul na vinun na arip na marmar na tutana; 16 ma Amasia natu i Sikri,
nina i ga tul tar ia iat mulai tadav ra Luluai ma ra gugu, ma kana ura mar
na arip na marmar na rangrang na tutana; 17 ma ta ra vuna tarai Beniamin:
Eliada a rangrang na tutana, ma kana ura mar na arip na marmar na
tutana nina dia vature ra panak ma ra ramravit; 18 ma Ieosabad, ma kana
tika na mar ma lavutul na vinun na arip na marmar nina dia kap ra vargal.
19 Go diat dia ga toratorom pire ra king, ma pa di ga luk tar bula diat
nina ra king i ga tibe diat ta ra umana pia na pal Iuda nina di ga liplip
bat diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Mikaia i varvai lua ba Akab ma Ieosapat dir a bura
(1 King 22:1-40)

18 1 Ma Ieosapat i ga vatur vake ra ngala na tabarikik ma di ga
manga ru ia; ma dir ga talaina ma Akab. 2 Ma ba i ga par ta
umana kilala i ga vana ur tadav Akab abara Samaria. Ma Akab i ga doko
mangoro na sip ma mangoro na bulumakau ure, ma ure bula ra tarai
nina dia ga varagur me, ma i ga vovo pa ia ba dir a tut ure Ramot-Gilead.
3 Ma Akab ra king Israel i ga biti tai Ieosapat ra king Iuda: Dave, dor a
tut ure Ramot-Gilead? Ma i ga biti tana: Io, dor, kaugu tarai na da kaum
tarai. ma avet a maravut u ta ra vinarubu.
4 Ma Ieosapat i ga biti tai ra king Israel: Iau lul u ba una matoto ure ra
tinata kai ra Luluai ta go ra bung. 5 Ma ra king Israel i ga oro varurue ra
umana propet, a ivat na mar na tutana, ma i ga biti ta diat: Dave, dat a
tut ure Ramot-Gilead ba pata? Ma dia ga biti: Una tut ure, tago God na
nur tar ia ta ra lima i ra king. 6 Ma Ieosapat i ga biti: Dave, pa ta enana
propet mulai kai ra Luluai ati, upi dat a matoto tana? 7 Ma ra king Israel
i ga biti tai Ieosapat: Tika na tutana boko nina ba i topa ia ba da matoto
tai ra Luluai tana; ia kaka iau milmilikuane, tago pa i vaarike ta boina
ure iau, a kaina ka; a iangina Mikaia natu i Imla. Ma Ieosapat i ga biti:
Koko ra king na tata damana. 8 Ma ra king Israel i ga vartuluai upi tika
na tultul, ma i ga biti: Una ben lulut pa Mikaia natu i Imla uti.
9 Ma ra king Israel dir ma Ieosapat ra king Iuda dir ga ki ta kadir kiki na
king tikatikai ta ra bala na taman maravai ta ra mataniolo Samaria, ma
dir ga mong ma ra umana mal na king; ma ra umana propet dia ga tata na
propet ta ra luaina mata i dir. 10 Ma Sedekia natu i Kenana i ga pait kana ta
umana ram ma ra palariam, ma i ga biti: A Luluai i biti dari: Una tulan vue
ra tarai Siria ma go diat, ma na tuk tar diat a ga panie. 11 Ma i ga damana
ra tinata kai ra umana propet par, ma dia ga biti: Una tut ure Ramot-
Gilead, ma una uvia pa ia; tago ra Luluai na nur tar ia ta ra lima i ra king.
12 Ma ra tultul nina i ga vana upi Mikaia i ga biti tana: Ea, i kopono
ko ra tinata kai ra umana propet ba ra boina na tadav ra king; iau lul u
ba kaum tinata na varogop ma kadiat, ma una varvai ma ra boina. 13 Ma
Mikaia i ga biti: Da ra Luluai i laun, nam ba kaugu God na tatike nam iat
ina vaarike. 14 Ma ba i ga pot tadav ra king, ra king i ga biti tana: Mikaia,
dave, avet a tut ure Ramot-Gilead ba pata? Ma i ga biti: Avat a tut ure,
ma avat a uvia pa ia; ma da nur tar diat ta ra lima i vavat. 15 Ma ra king
i ga biti tana: Aivia ra pakana ina ve u ba una vaarike ra dovotina ka
piragu ta ra iang i ra Luluai? 16 Ma i ga biti: Iau ga gire Israel par nina
di ga korot varbaiane diat ta ra lualuana, da ra umana sip nina pa kadia
ta tena varbalaurai; ma ra Luluai i ga biti: Pa kadia ta luluai; boina ba
tikatika na tutana na lilikun ta ra kubana ma ra malmal.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Ma ra king Israel i ga biti tai Ieosapat: Dave, pa iau ga ve u laka ba
pa na vaarike ta boina ure iau, a kaina ka? 18 Ma Mikaia i ga biti bula:
Ea, avat a valongore ra tinata kai ra Luluai; iau ga gire ra Luluai i kiki
ta kana kiki na king, ma ra lavur kor ra bala na bakut dia ga tur ta ra
papar a limana tuna ma ta ra papar a mairana. 19 Ma ra Luluai i ga biti:
To ia na tuam pa Akab ra king Israel upi na tut ure Ramot-Gilead, ma
na virua abara? Ta tikai i ga vatang go, ma ta ra tikai i ga vatang nam.
20 Ma tika na tulungen i ga tur rikai ta ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga
biti: Ina tuam pa ia. Ma ra Luluai i ga biti tana: Una pait davatane? 21 Ma
i ga biti: Ina vana, ma ina da ra vaongo na tulungen ta ra ngie i kana
umana propet par. Ma i ga biti: Una tuam pa ia, ma una pait valar pa ia
bula; una vana, ma una pait ia. 22 Io, ra Luluai i tar varuk ra vaongo na
tulungen ta ra ngie i go kaum umana propet par; ma ra Luluai i tar tatike
ra kaina ure u.

23 Ma Sedekia natu i Kenana i ga kakari maravai ma i ga par ra
pagupagu na ngie i Mikaia, ma i ga biti: A Tulungea i ra Luluai i tar vana
uve kan iau pi na tata piram? 24 Ma Mikaia i ga biti: Ea, una kapa ta nam
ra bung ba una ruk tai ta bagialar aro iat upi una parau tana. 25 Ma ra
king Israel i ga biti: Avat a ben pa Mikaia pire Amon ra luluai na pia na
pal, ma tadav Ioas natu i ra king; 26 ma avat a biti: Ra king i biti ba da
varuk go ra tutana ta ra pal na banubat, ma da tabar ia ma ta ik a nian
ma ta ik a tava ka, tuk tar ina lilikun mulai ma ra malmal. 27 Ma Mikaia
i ga biti: Gala una lilikun muka ma ra malmal, gala ra Luluai pa i ga tata
tagu. Ma i ga biti: Avat a tarai par, avat a valongore.

28 Ma ra king Israel ma Ieosapat ra king Iuda dir ga tut ure Ramot-
Gilead. 29 Ma ra king Israel i ga biti tai Ieosapat: Ina mal ma ta enana
mal, ma ina varubu ta ra vinarubu; ma una mal ma kaum umana mal
iat. Ma ra king Israel i ga mal ma ta enana mal, ma dia ga vana tar ta
ra vinarubu. 30 Ma ra king Siria i ga vartuluai pire kana umana luluai
nina dia ga kure kana umana kiki na vinavana, ma i ga biti: Koko avat a
varubu ma ra ikilik ba ma ra ngala, avat a varubu ka ma ra king Israel.
31 Ma ba ra umana luluai nina dia ga kure ra umana kiki na vinavana
dia ga gire Ieosapat, dia ga biti: A dovotina a king Israel nam; ma dia ga
vana irai pi diat a varubu me; ma Ieosapat i ga kukula, ma ra Luluai i ga
maravut ia; ma God i ga vaire vue diat kan ia. 32 Ma ba ra umana luluai
nina dia ga kure ra umana kiki na vinavana dia ga gire ba vakir ia ra
king Israel, pa dia ga korot mule.

33 Ma tika na tutana i ga poponok vakuku ma kana panak, ma kana pu
i ga go ra king Israel ta ra varpakan ta ra ongaongoi; ma ra king i ga biti
tai nina i ga kure kana kiki na vinavana: Una lilikun, ma una kap vue
iau kan ra vinarubu, tago iau tar kinkin. 34 Ma ra vinarubu i ga ongor ta
nam ra bung; ma di ga tukal ra king ta kana kiki na vinavana, ma dia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga varubu ma ra tarai Siria ta ra luaina matana tuk i ga ravian; ma ta ra
pakana bung ba ra keake i kuba tana ra king i ga mat.

A propet Ieu i takun Ieosapat

19 1 Ma Ieosapat ra king Iuda i ga lilikun ta ra kubana arama
Ierusalem ma ra malmal. 2 Ma Ieu natu i Kanani ra tena ginigira
i ga vana pi na barat ia, ma i ga biti tai ra king Ieosapat: Dave, una
maravut vang ra tena varpiam, ma una mari diat dia milikuane ra
Luluai? Ra kankan kai ra Luluai i ki taun u ure go ra magit. 3 Ia kaka di
tadav ta umana bo na magit piram, tago u ga tak vue ra umana tabataba
i Asera kan ra gunan, ma u ga anan upi God ta ra balam.

Ieosapat i tibe ta umana tena varkurai

4 Ma Ieosapat i ga ki abara Ierusalem; ma i ga vana mulai pire kana tarai
papa aro Ber-Seba tuk uro ta ra gunan na lualuana Epraim, ma i ga ben
valilikun diat tadav ra Luluai ra God kai ra lavur tama i diat. 5 Ma i ga tibe
ta umana tena varkurai ure ra gunan ta nam ra umana pia na pal nina di
ga liplip bat diat ta ra langun Iuda, 6 ma i ga biti ta ra umana tena varkurai:
Avat a nuknuk ure nam ava pait ia, tago pa ava ki na varkurai ure ra tarai,
ava varkurai ure ra Luluai, ma ia iat i ki maravut avat ta ra varkurai. 7 Kari na
boina ba ra bunurut ure ra Luluai na ki ta vavat; avat a balaure ma avat a pait
ia; tago ra Luluai kada God pa i nunure ra kaina mangamangana, ma pa i ru
varbaiane ra tarai, ma pa i vatur vake ra kul varbat.
8 Ma Ieosapat i ga tibe ta umana ta diat ra tarai Levi ma ra umana tena
tinabar ma ra umana lualua na apik na tarai Israel aina Ierusalem, upi diat a
varkurai ta ra iang i ra Luluai ma upi diat a ki na varkurai ure diat dia vartoto.
Dia ga ki na varkurai aina Ierusalem. 9 Ma i ga vartuluai pire diat dari: Avat a
pait kavava tiniba ma ra variru tadav ra Luluai, ma avat a pait ia ma ra dovotina
ma ra ko na bala i vavat. 10 Ma ona ra umana tura i vavat ta ra umana pia na pal
dia kap ra vartoto pire vavat upi avat a varkurai tana, a vardodoko, ba ra tinata
na varkurai ma ra vartuluai, ba ra umana togotogo ma ra umana varkurai, avat
a ve vakapa diat, upi koko diat a rara tadav ra Luluai ma ra kankan na tadav
avat ma ra umana tura i vavat; avat a pait muka go ma avat a langalanga.
11 Ma Amaria ra tena tinabar ngalangala i lualua ta vavat ta ra umana
tinir ure ra Luluai; ma Sebadia natu i Ismael ra ngala ta ra vuna tarai
Iuda i lualua ure ra umana magit kai ra king; ma ra tarai Levi diat a tur
maravut avat. Avat a ongor ta go ra papalum, ma boina ba ra Luluai na ki
maravut ra umana tena takodo.

Di uvia pa ra tarai Moab ma Amon

20 1 Ma namur ta go ra tarai Moab ma ra tarai Amon ma ta umana
ta diat ra tarai Meun dia ga tut na vinarubu ure Ieosapat. 2 Ma ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana dia ga pot pire Ieosapat, ma dia ga biti: Tika na ngala na kor maro
Edom ta ra papar a ta maro dia tut ure u; ma go dia ngo pit aro Kasason-
Tamar (nina ba En-Gedi).
3 Ma Ieosapat i ga burut, ma i ga araring tadav ra Luluai; ma i ga
vartuluai ba ra tarai diat a vevel ta ra langun Iuda parika. 4 Ma ra tarai
Iuda dia ga pot varurung upi diat a kail tadav ra Luluai; dia ga vana
varurung upi diat a kail tadav ra Luluai kan ra lavur pia na pal Iuda par.
5 Ma Ieosapat i ga tur ta ra kuba i ra Luluai ta ra luaina mata i ra
kalamana bala na gunan, ma ra tarai Iuda ma Ierusalem dia ga tur kikil
ia; 6 ma i ga biti: Ea, Luluai, ra God kai ra lavur tama i vevet, vakir u
God vang arama ra bala na bakut? Ma vakir u kure vang ra lavur vuna
gunan na Tematana? Ma ra limam i ongor ma i dekdek, ma pa i tale ta
tikai pi na tur bat u. 7 Ea, kaveve God, vakir u ga korot vue vang ra tarai
kan go ra gunan ta ra luaina mata i kaum tarai Israel, ma u ga tul tar ia
pire ra umana bul mur tai Abaraam talaim upi kadiat tukum? 8 Ma dia
ga ki tana, ma dia ga tar vatut ra gomgom na pal tana ure ra iangim, ma
dia ga biti: 9 Ona ta kaina na tadav avet, ta pakat na vinarubu bar, ba
ta varkurai, ba ta kaina minait, ba ta mulmulum, avet a tur ta ra luaina
mata i go ra pal, ma ta ra luaina matam, (tago ra iangim i ki ta go ra
pal,) ma avet a kail piram ta kaveve kini na malari, ma una valongore
avet ma una valaun avet.
10 Ma go una gire ra tarai Amon ma ra tarai Moab ma diat ta ra luana
Seir, a tarai nina ba pa u ga tul tar ra tarai Israel ba diat a korot vue diat
ba dia ga irop kan ra gunan Aigipto, ma dia ga nur vue diat, ma pa dia
ga kamare vue diat; 11 una gire kadia balbali pire vevet, dia pot upi diat
a okole vue avet kan ra gunan nina u ga tul tar ia ta vevet ba avet a kale.
12 Ea, kaveve God, pa una kure laka diat? Tago ra dekdek i vevet pa i topa
go ra ngala na kor nina dia tut ure avet; ma avet iat, pa ave nuk upi ta
magit ure; ia kaka ra mata i vevet i lingan up u.
13 Ma ra tarai Iuda par dia ga tur ta ra luaina mata i ra Luluai, ma
kadia umana nat na bul, ma kadia umana taulai, ma ra umana natu i
diat, dia ga tur varurung ma diat. 14 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga irop
taun Iakasiel natu i Sekaria, natu i Benaia, natu i Ieiel, natu i Matania,
tika na te Levi ta ra umana natu i Asap, livuan ta ra kor na tarai; 15 ma
i ga biti: Avat a valongore iau, avat a tarai Iuda par, ma avat bula ava ki
Ierusalem, ma u bula ra king Ieosapat; ra Luluai i biti dari pire vavat:
Koko avat a burut, ma koko avat a purpuruan ure go ra ngala na kor;
tago vakir kavavat go ra vinarubu, kai God ika. 16 Ningene avat a vana
ur tadav diat; io, diat a tutua ta ra buana Sis; ma avat a na tadav diat ta
ra ul a male nina i vatale uro ra bil Ieruel. 17 Pa avat a varubu ta go ra
vinarubu; avat a tur tatamiai ka ma avat a ki vovovon, ma avat a gire ra
varvalaun kai ra Luluai pire vavat a tarai Iuda ma Ierusalem. Koko avat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a burut, ma koko avat a purpuruan; ningene avat a tut ure diat, tago ra
Luluai i ki maravut avat.
18 Ma Ieosapat i ga tur rururu a matana ura ra pia; ma ra tarai Iuda par
ma diat par a tarai Ierusalem dia ga bura timtibum ta ra luaina mata i
ra Luluai, ma dia ga lotu tadav ra Luluai. 19 Ma ra tarai Levi, ta ra apik
na tarai Koat, ma ta ra apik na tarai Kora, dia ga tur upi diat a pite pa ra
Luluai ra God kai Israel ma ra ngala na nilai diat.
20 Ma dia ga tut ta ra malana ikilik, ma dia ga bolo vanavana ra bil Tekoa.
Ma ba dia ga tur pa ra vinavana Ieosapat i ga tur ma i ga biti: Ea, Iuda ma
avat a tarai Ierusalem, avat a valongore iau;, avat a nurnur tai ra Luluai
kavava God, ma avat a tur bulu; avat a nurnur ta kana umana propet, ma na
boina pire vavat. 21 Ma i ga vargat ra tarai, ma i ga vartuluai ba ta umana
diat a kakailai tadav ra Luluai, a kakailai na pite varpa ta ra gomgom na
minong, ba dia lualua ta ra tarai na vinarubu, ma diat a biti: Avat a pite pa
ra Luluai, tago kana varmari i tur tukum. 22 Ma ba dia ga tur pa ra kakailai
na pite varpa, ra Luluai i ga vararak ta umana pi diat a ki parau ure ra tarai
Amon, ma ra tarai Moab, ma diat maro ra luana Seir, nina dia ga tut ure
Iuda; ma di ga vapurpuruan diat. 23 Tago ra tarai Amon ma ra tarai Moab dia
ga varubu ma ra tarai maro ra luana Seir upi diat a doko diat ma diat a nila
vue diat; ma ba dia ga kamare vue ra tarai Seir, dia ga doko vargiliane diat.
24 Ma ba ra tarai Iuda dia ga pot tadav ra pal na minakila ta ra bil, ma dia
ga bobe ra ngala na kor, ea, diat a umana minatina ka nina dia ga bura ta ra
pia, ma pa ta tikai i ga lop. 25 Ma ba Ieosapat ma kana tarai dia ga vana upi
ra magit na ra varpa pire diat, dia ga na tadav ta peal tabarikik ma ra umana
mal, ma ra umana ngatngat na vat, ma dia ga ele pa diat, ma tago i ga ngala
dia ga mama kap vue vapar ia; a utul a bung dia ga varvakai ma ra kinakap
tana, tago i ga manga ngala. 26 Ma ta ra vaivatina bung dia ga kor varurung
ta ra Male Beraka, ma dia ga pite pa ra Luluai abara; damana di ga vaiang
nam ra pakana ba ra Male Beraka, ma i ga damana tuk gori. 27 Ma namur
ra umana tutana par Iuda ma Ierusalem dia ga lilikun urama Ierusalem ma
ra gugu, ma Ieosapat i ga lue diat; tago ra Luluai i ga vagugu diat ure kadia
umana ebar. 28 Ma dia ga pot arama Ierusalem ma ra umana pagol, ma ra
umana ngap, ma ra umana tavur, ma dia ga vana tadav ra kuba i ra Luluai.
29 Ma ra bunurut ure God i ga ki taun ra umana vuna gunan na Tematana, ba
dia ga valongore ba ra Luluai i ga ubu ra umana ebar kai Israel. 30 Damana
ra langun kai Ieosapat i ga ki na malmal; tago kana God i ga tul tar ra ningo
pirana livuan ta diat dia ga ki kikil ia.

Ieosapat i ki na king
(1 King 22:41-50)

31 Ma Ieosapat i ga ki na king ure Iuda; i ga laun vue a utul a vinun ma
a ilima na kilala ba i ga tur pa ia pi na king, ma i ga ki na king arama

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ierusalem a ura vinun ma a ilima na kilala; ma ra iang i tinana Asuba
natu i Silki. 32 I ga mur ra mangamangana kai Asa tamana, ma pa i ga
vana irai kan ia, ma i ga pait nam ba i takodo ta ra luaina mata i ra
Luluai. 33 la kaka pa di ga tak vue boko ra umana tavul a lotu; ma ra
bala i ra tarai pa i ga ki petep boko pire ra God kai ra lavur tama i diat.
34 Ma ra umana enana papalum kai Ieosapat, papa ra turpaina tuk ta ra
mutuaina, di ga tumu diat ta ra buk kai Ieu natu i Kanani, ma go di ga
tumu varuk ia ta ra buk ure ra umana king Israel.

35 Namur Ieosapat ra king Iuda dir ga bartalaina ma Akasia ra king
Israel, a tena varpiam. 36 Ma dir ga pait ra kunubu ba da pait ta umana
parau ure ra vinavana uro Tarsis; ma dir ga pait nam ra umana parau
aro Esion-Geber. 37 Ma Elieser natu i Dodavau maro Maresa i ga tata na
propet ure Ieosapat, ma i ga biti: Tago amur ga bartalaina ma Akasia, a
Luluai i tar vakaina kaum papalum. Ma ra umana parau dia ga virua, ma
pa dia ga vana uro Tarsis.

21 1 Ma di ga vadiop Ieosapat varurung ma ra umana tamana, ma di
ga punang ia varurung ma ra umana tamana ta ra pia na pal kai
David; ma Ieoram natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Ieoram i ki na king Iuda
(2 King 8:17-24)

2 Ma ra umana turana, a umana natu i Ieosapat, go diat: Asaria, Iekiel,
Sekaria, Asaria, Mikael, ma Sepatia; diat par a umana natu i Ieosapat
ra king Iuda. 3 Ma tama i diat i ga tabar diat ma ra umana ngala na
vartabar, a silva, ma ra goled, ma ra lavur mangana dia ngatngat, ma ra
umana pia na pal Iuda nina di ga liplip bat diat; ia kaka ra varkurai iat
i ga tabar Ieoram me, tago ia ra luaina natuna. 4 Ma ba Ieoram i ga tar
ki bulu ta ra varkurai kai tamana, ma i ga tar ongor, i ga doko ra umana
turana ma ra pakat na vinarubu, ma i ga doko bula ta umana luluai Iuda.
5 Ieoram i ga laun vue a utul a vinun ma a ura kilala ba i ga tur pa ia
pi na king, ma i ga ki na king arama Ierusalem lavutul na kilala. 6 Ma i
ga mur ra mangamangana kai ra umana king Israel, da ra apik na tarai
kai Akab; tago i ga taule natu i Akab; ma i ga pait nam i ga kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai. 7 la kaka ra Luluai pa i ga mainge ba na nila vue
ra apik na tarai kai David, tago i ga tar pait ra kunubu ma David, ma i ga
vamading ba na tul tar ra lamp pirana ma pire ra umana natuna pa na
mutu.

8 Ta kana e Edom i ga tut na varpiam ure Iuda, ma dia ga tibe ta tikai
pi na king ure diat. 9 Ma Ieoram i ga tut na vinarubu, diat ma kana
umana luluai na vinarubu ma kana umana kiki na vinavana ure ra
vinarubu, ma i ga vana tadav diat; ma ba ra tarai Edom dia ga tur kikil
bat ia, i ga tut ta ra marum, diat ma ra lavur luluai na kiki na vinavana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma dia ga ubu diat. 10 Damana Edom i ga tut na varpiam ure Iuda, ma
i ga damana tuk tar gori. Ma Libna i ga tut na varpiam bula ure kana
varkurai ta nam ra e; tago i ga vana kan ra Luluai ra God kai ra umana
tamana. 11 Ma i ga vatut ta umana tavul a lotu ta ra lualuana Iuda, ma
i ga ben varara ra tarai Ierusalem upi diat a pait ra kaina, ma i ga ben
varara Iuda. 12 Ma tika na buk kai Elia ra propet i ga pot pirana, ma i
ga biti: Ra Luluai ra God kai David kaum ngala i biti dari: Tago pa u ga
mur ra mangamangana kai Ieosapat tamam, ba ra mangamangana kai
Asa ra king Iuda, 13 ma tago u ga mur ra mangamangana kai ra umana
king Israel, ma u ga ben varara Iuda ma ra tarai Ierusalem pi diat a pait
ra kaina, da ra apik na tarai kai Akab dia ga pait ia, ma tago u ga doko
ra umana turam ta ra apik na tarai kai tamam, nina dia ga boina tam;
14 ea, ra Luluai na tulue ra kaina minait tadav kaum tarai, ma ra umana
natum, ma kaum umana taulai, ma kaum tabarikik par; 15 ma ure u iat,
ra kaina minait na tadav ra balam, ma na kaina vanavana tuk tar ba na
tavuvuduai ra vinau na balam.

16 Ma ra Luluai i ga varakak ra nuknuk i ra tarai Pilistia, ma ra tarai
Arabia nina dia varlangunai ma ra tarai Etiopia, pi diat a tut ure Ieoram;
17 ma dia ga pot aro Iuda, ma dia ga ub ia, ma dia ga kap vue ra tabarikik
parika nina dia ga tadav ia ta ra kuba i ra king, ma ra umana natuna, a
umana tutana, ma kana umana taulai; ma pa ta bul tutana i ga ki mulai
pirana, ia kaka Ieoakas a muruna kakit ta ra umana natuna. 18 Ma namur
ta go ra Luluai i ga ub ia ma ra kaina minait ta ra balana. 19 Ma ba i ga
par a ura kilala, a vinau na balana i ga tavuvuduai ure kana minait, ma i
ga mat ma ra kaina minait. Ma kana tarai pa dia ga pait ra variru pirana
ma ra iap, da dia ga pait ia pire ra umana tamana.

20 I ga laun vue a utul a vinun ma a ura kilala ba i ga tur pa ia pi na
king, ma i ga ki na king arama Ierusalem lavutul na kilala; ma i ga panie
ma pa ta na i ga ligur ure; ma di ga punang ia ta ra pia na pal kai David,
ma vakir ta ra babang kai ra umana king.

Akasia i ki na king Iuda
(2 King 8:25-29)

22 1 Ma ra tarai Ierusalem dia ga vaki Akasia natuna, a muruna
kakit, upi na kia vue ta ra kini na king; tago ra loko na tarai na
vinarubu nina dia ga varagur ma ra tarai Arabia dia ga doko ra umana
luaina par. Damana Akasia natu i Ieoram ra king Iuda i ga ki na king.
2 Akasia i ga laun vue a ivat na vinun ma a ura kilala ba i ga tur pa ia pi
na king, ma i ga ki na king arama Ierusalem tika na kilala; ma ra iang
i tinana Atalia dir tubuna ma Omri. 3 I ga mur ra lavur mangamangana
kai ra apik na tarai kai Akab, tago tinana i ga varirap ia ure ra kaina
mangamangana. 4 Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai, da ra apik na tarai kai Akab, tago ba tamana i ga tar mat dia ga
varirap ia tadav ra vinirua. 5 I ga mur bula kadia tinata na varvateten,
ma dir ga varagur ma Ioram natu i Akab ra king Israel upi dir a tut na
vinarubu ure Kasael ra king Siria abara Ramot-Gilead; ma ra tarai Siria
dia ga vakinkin Ioram. 6 Ma i ga lilikun uro Iesrel upi na lagar mulai kan
ra umana kinkin nina i ga vatur vake ba dir ga varubu ma Kasael ra king
Siria abara Rama. Ma Akasia natu i Ieoram ra king Iuda i ga vana ur upi
na gire Ioram natu i Akab aina Iesrel, tago i ga mait.

Ieu i doko Akasia
(2 King 9:27-29)

7 God i ga vuna ta ra vinirua kai Akasia, ba i ga vana upi na gire Ioram;
tago ba i ga pot dir ga varagur ma Ioram ba i ga vana pi na barat Ieu
natu i Nimsi, nina ra Luluai i ga ku ia pi na nila vue ra apik na tarai kai
Akab. 8 Ma ba Ieu i ga pait ra varkurai ta ra apik na tarai kai Akab, i ga
barat ra umana luluai Iuda, ma ra umana niuru i Akasia, nina dia ga
toratorom tai Akasia, ma i ga doko diat. 9 Ma i ga tikan upi Akasia, ma
dia ga kinim vake ba i ga parau aro Samaria, ma di ga ben ia tadav Ieu,
ma di ga doka; ma dia ga punang ia, tago dia ga biti: Ia natu i Ieosapat
nina i ga tikatikan upi ra Luluai ma ra balana parika. Ma pa i ga tale ta
tikai ta ra apik na tarai kai Akasia pi na kure ra gunan.

Atalia i kale ebe ra varkurai
(2 King 11:1-21)

10 Ma ba Atalia tina i Akasia i ga gire ba natuna i ga tar mat, i ga tut
ma i ga doko ra umana tutana par ta ra apik na tarai kai ra king Iuda.
11 Ia kaka Ieosabeat natu i ra king i ga tak pa Ioas natu i Akasia kan ra
umana natu i ra king nina di ga doko diat, ma i ga ive dir ma kana tena
varbalaurai ta ra pal na vava. Damana Ieosabeat, natu i Ieoram ra king,
ra taulai kai Ieoiada ra tena tinabar, nina dir taina ma Akasia, i ga ive
kan ra mata i Atalia, ma pa i ga doka. 12 Ma dir ga balaure ive ta ra kuba
i God laptikai na kilala; ma Atalia i ga kure ra gunan.

23 1 Ma ta ra kilala lavurua i ga padikat ra nuknuk i Ieoiada, ma
i ga pait ra kunubu ma ra umana luluai na vinarubu, Asaria
natu i Ierokam, Ismael natu i Ieokanan, Asaria natu i Obed, Maseia natu
i Adaia, ma Elisapat natu i Sikri. 2 Ma dia ga vanavana vurvurbit ta ra
langun Iuda, ma dia ga varurue ra tarai Levi kan ra lavur pia na pal
Iuda, ma ra umana lualua na apik na tarai Israel, ma dia ga vana urama
Ierusalem. 3 Ma ra tarai par dia ga pait ra kunubu ma ra king ta ra kuba
i God. Ma Ieoiada i ga biti ta diat: Boina ba natu i ra king na ki na king,
da ra Luluai i ga tatike ure ra umana bul mur tai David. 4 Go ra magit
nina ba avat a pait ia: tika na vautuluna ta vavat ba ava pot ta ra Bung

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Sabat, a umana tena tinabar ma ra tarai Levi, diat a monamono ta ra
umana matakilalat; 5 ma tika na vautuluna diat a tur ta ra kuba i ra king,
ma tika na vautuluna ta ra mataniolo na vunapaina; ma ra tarai par diat
a ki ta ra bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai. 6 Ma koko ta tikai na ruk
ta ra gomgom na pal kai ra Luluai, ia kaka ra umana tena tinabar ma ra
tarai Levi nina dia varvakai tana; diat a ruk tago di ga tibe vaire diat;
ma ra tarai par diat a monamono ure ra Luluai. 7 Ma ra tarai Levi diat a
tur kikil ra king, ma tikatikai na vatur vake kana vargal ta ra limana; ma
ona ta tikai i ruk ta ra pal, da doka; ma ta ra lavur pakana ra king i vana
tana, avat a varagur me.
8 Damana ra tarai Levi ma ra tarai Iuda par dia ga pait muka nam
leoiada ra tena tinabar i ga ve diat i tana; diat tikatikai dia ga ben pa
kadia tarai, diat di ga tibe diat upi diat a varbalaurai ta ra Bung Sabat,
ma diat bula dia ga langalanga ta ra Bung Sabat; tago leoiada ra tena
tinabar pa i ga pala vue ra umana tiniba. 9 Ma leoiada ra tena tinabar i ga
tul tar ia pire ra umana luluai na vinarubu ra umana rumu ma ra umana
bakbakit ma ra umana ramravit nina ba kai ra king David, ma dia ga ki
ta ra kuba i God. 10 Ma, ra tarai dia ga vatur kadia vargal tikatikai, ma
i ga tibe diat upi diat a tur kikil ra uguugu na vartabar ma ra pal, papa
ta ra papar a lima tuna ta ra pal ma tuk tar ta ra papar a maira tana,
upi diat a balaure ra king. 11 Ma dia ga ben vairop natu i ra king, ma dia
ga vatoke tar ra kere na king tana, ma dia ga tul tar ra buk na varkurai
pirana, ma dia ga vaki ia pi na king; ma Ieoiada ma ra umana natuna dia
ga ku ia; ma dia ga biti: God na valaun ra king!
12 Ma ba Atalia i ga valongore ra nilai ra tarai ba dia ga vutvut ma dia
ga pite pa ra king, i ga ruk tadav ra tarai ta ra kuba i ra Luluai; 13 ma i
ga gire ra king ba i ga tur pire kana pagapaga, ma ra umana luluai na
vinarubu ma ra umana tena vu tavur ta ra paparai ra king; ma ra tarai
na gunan par dia ga gugu, ma dia ga vu ra umana tavur; ma ra umana
tena kakailai bula dia ga vature kadia lavur magit ure ra kakailai ma dia
ga lue ra kakailai na pite varpa. Ma Atalia i ga rada kana mal, ma i ga
oraoro dari: A vavagu, a vavagu! 14 Ma leoiada ra tena tinabar i ga ben
pa ra umana luluai na vinarubu, ma i ga biti ta diat: Da ben vue livuan
ta ra tarai na vinarubu, ma da doko nina i mainge ba na mur ia ma ra
pakat na vinarubu; tago ra tena tinabar i ga biti: Koko da doka ta ra kuba
i ra Luluai. 15 Ma dia ga kinim ia; ma i ga irop ta ra mataniolo na os ta ra
kuba i ra king, ma di ga doka abara.
16 Ma Ieoiada i ga pait ra kunubu ure ia iat ma ra tarai par ma ra king,
upi diat a tarai kai ra Luluai. 17 Ma ra tarai par dia ga vana tar ta ra
kuba i Baal, ma dia ga re vue; kana umana uguugu na vartabar ma kana
umana tabataba dia ga pamar gigi diat, ma dia ga doko Matan ra tena
tinabar kai Baal ta ra luaina mata i ra umana uguugu.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

18 Ma leoiada i ga tibe ra umana monamono ure ra kuba i ra Luluai ta
ra vavai ra varkurai kai ra umana tena tinabar ta ra vuna tarai Levi, nina
David i.ga tibe diat tar ta ra kuba i ra Luluai, upi diat a tul tar ra umana
tinabar di tuntun tar ia, da di ga tumu ia ta ra varkurai kai Moses, ma ra
gugu ma ra kakailai da David i ga vartuluai ure. 19 Ma i ga tibe ra umana
tena varbalaurai ta ra umana mataniolo ta ra kuba i ra Luluai, upi koko
ta tikai ba pa i gomgom ure ta magit na olo tana. 20 Ma i ga ting pa ra
umana luluai na vinarubu, ma ra umana ngalangala, ma ra umana luluai
kai ra tarai, ma ra tarai par ta ra gunan; ma dia ga ben pa ra king kan
ra kuba i ra Luluai tadav ra kuba i ra king, ma dia ga olo ta ra mataniolo
arama; ma di ga vaki ra king ta ra kiki na king. 21 Ma ra tarai par ta ra
gunan dia ga gugu; ma ra pia na pal i ga nunure ra malmal, ba di ga
doko Atalia ma ra pakat na vinarubu.

Ioas i ki na king Iuda
(2 King 12:1-21)

24 1 Ioas i ga laun vue lavurua na kilala ba i ga tur pa ia pi na king,
ma i ga ki na king a ivat na vinun na kilala arama Ierusalem;
ma ra iang i tinana Sibia a vavina Ber-Seba. 2 Ma Ioas i ga pait nam i ga
takodo ta ra luaina mata i ra Luluai ta ra umana bung na nilaun par kai
leoiada ra tena tinabar. 3 Ma Ieoiada i ga kul ra ura vavina ure; ma i ga
vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina. 4 Namur Ioas i ga
nuk ia ba da mal pa mule ra kuba i ra Luluai.
5 Ma i ga oro guve ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi, ma i ga biti
ta diat: Avat a vana ta ra umana pia na pal Iuda, ma avat a varurue ra
mani tai ra tarai Israel par upi da mal pa mule ra kuba i kavava God ta ra
kilakilala, ma avat a pait lulut ia. la kaka ra tarai Levi pa dia ga pait lulut
ia. 6 Ma ra king i ga vartuluai upi leoiada ra lualua, ma i ga biti tana: Ta
ra ava pa u ga kure ra tarai Levi upi diat a kap ia tai Iuda ma Ierusalem
ra totokom kai Moses ra tultul kai ra Luluai ma kai ra tarai Israel par,
ure, ra pal na tinata? 7 Tago ra umana natu i Atalia, nam ra kaina
vavina, dia ga vakaina ra kuba i God; ma ra umana magit par nina di ga
vagomgom diat ure ra kuba i ra Luluai, dia ga kap tar diat ure ra umana
Baal. 8 Ma ra king i ga varkurai, ma dia ga pait tika na bok, ma dia ga
vatur ia ara ra pia ta ra mataniolo ta ra kuba i ra Luluai. 9 Ma dia ga
vartuluai ta ra langun Iuda par ma Ierusalem ba da kap ra totokom ure ra
Luluai nina Moses ra tultul kai God i ga kure tar ia ta ra tarai Israel aro
ra bil. 10 Ma ra umana luluai ma ra tarai par dia ga gugu, ma dia ga kap
ra totokom, ma dia ga vue poe ta ra bok, tuk dia ga vuvung par.
11 Ma ba ra tarai Levi dia ga kap ra bok tadav ra umana tultul kai ra
king, tago dia ga gire ba i buka ma ra mani, ra tena varbalaurai kai ra
king ma ra tultul kai ra tena tinabar ngalangala dir ga pot ma dir ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lingire vue ra mani kan ra bok, ma di ga kap mule tar ta kana pakana.
Di ga pait ia damana ta ra bungbung ma di ga varurue ra ngala na
mani. 12 Ma ra king ma leoiada dir ga tul tar ia pire ra umana luluai na
papalum ta ra kuba i ra Luluai; ma dia ga kul ra umana tena madaka ta
ra vat ma ra umana tena madaka ta ra davai upi diat a mal mule ra kuba
i ra Luluai, ma ra umana tena madaka ta ra palariam ma ra palariam
gobo upi diat a mamal ta ra kuba i ra Luluai. 13 Damana ra umana tena
papalum dia ga papalum, ma dia ga ongor ta ra minamal, ma dia ga mal
mule ra kuba i God pi na da lua, ma dia ga vadekdek mule. 14 Ma ba dia
ga vapar ia, dia ga kap ra mani nina i ki valili pire ra king ma Ieoiada,
ma di ga pait ra umana la ure ra kuba i ra Luluai me, a umana la ure
ra papalum ma ure ra umana tinabar, ma ra umana ikilik na la, ma ra
umana la na silva ma ra umana la na goled.

Ma dia ga tul vatikene tar ra umana tinabar di tuntun tar ia ta ra kuba
i ra Luluai ta ra umana bung na nilaun kai Ieoiada. 15 Ma leoiada i ga
manga patuana ma i ga laun vao, ma i ga mat; i ga laun vue tika na mar
ma utul a vinun na kilala ba i ga mat. 16 Ma di ga punang ia ta ra pia na
pal kai David varurung ma ra umana king, tago i ga pait ra boina tai
Israel, ma pire God ma ra kubana.

17 Ma ba Ieoiada i ga tar mat, ra umana luluai Iuda dia ga pot ma dia ga
pait ra variru pire ra king. Ma ra king i ga torom ta diat. 18 Ma dia ga nuk
vue ra kuba i ra Luluai ra God kai ra umana tama i diat, ma dia ga torom
ta ra umana Asera ma ra umana tabataba; ma ra kankan i ga tadav Iuda
ma Ierusalem ure go kadia nirara. 19 Ma i ga tulue ta umana propet tadav
diat, upi da ben valilikun mule diat tadav ra Luluai; ma dia ga varvai
takun diat, ma pa dia ga nuk pa ia. 20 Ma ra Tulungea i God i ga ki taun
Sekaria natu i Ieoiada ra tena tinabar; ma i ga tur rikai pire ra tarai, ma i
ga biti ta diat: God i biti dari: Ta ra ava ava piam vue ra umana vartuluai
kai ra Luluai, upi pa na boina pire vavat? A Luluai i tar vana kan avat,
tago ava tar vana kan ia. 21 Ma dia ga varpit ure, ma dia ga tupar ia
ma ra vat ta ra bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai ta ra vartuluai kai
ra king. 22 Damana Ioas ra king pa i ga nuk pa ra varmari nina Ieoiada
tamana i ga pait ia pirana, ma i ga doko natuna. Ma ba i ga mat i ga biti:
A Luluai na gire, ma na varobo.

23 Ma ta ra mutuai ra kilala ra loko na tarai na vinarubu Siria dia ga tut
ure Ioas; ma dia ga pot aro Iuda ma Ierusalem ma dia ga nila vue ra umana
luluai kan ra tarai, ma dia ga tulue kadia lavur tabarikik tadav ra king
Damasko. 24 A loko na tarai na vinarubu Siria pa dia ga peal; ma ra Luluai
i ga nur tar ra ngala na kor ta ra lima i diat, tago dia ga vana kan ra Luluai
ra God kai ra umana tama i diat. Damana di ga pait ra varkurai ure Ioas.

25 Ma ba dia ga vana kan ia, ma i ga manga kinkin, kana umana tultul
iat dia ga varpit ure tago i ga doko natu i Ieoiada ra tena tinabar, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

dia ga doka ta kana vava, ma i ga mat. Ma di ga punang ia ta ra pia na
pal kai David, ia kaka pa di ga punang ia ta ra babang kai ra umana
king. 26 Ma go ra iang i dir nina dir ga varpit ure: Sabad natu i Simeat ra
vavina Amon, ma Ieosabad natu i Simrit ra vavina Moab. 27 Ma ra varvai
ure ra umana natuna, ma ra umana mamat na tinata di ga tatike ure, ma
ra minamal ta ra kuba i God, di ga tumu diat ta ra tinata na papala ure
ra buk ure ra umana king. Ma Amasia natuna i ga kia vue ta ra kini na
king.

Amasia i ki na king
(2 King 14:1-22)

25 1 Amasia i ga laun vue a ura vinun ma a ilima na kilala ba i ga
tur pa ia pi na king, ma i ga ki na king a ura vinun ma lavuvat na
kilala arama Ierusalem; ma ra iang i tinana Ieoadan marama Ierusalem.
2 I ga pait nam i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai, ia kaka pa i ga
ko tuna ra balana. 3 Ma ba kana varkurai i ga tur padikat pirana, i ga
doko nam ra ura tultul nina dir ga doko tamana ra king; 4 pa i ga doko ra
umana natu i dir, i ga pait ia ka da di ga tumu ia ta ra buk na varkurai kai
Moses, da ra Luluai i ga vartuluai ba i ga biti: Koko da doko ra tarai ure
ra umana natu i diat, ma koko da doko ra umana bul ure ra umana tama i
diat; tikatikai na virua ure kana kaina mangamangana iat.

5 Ma Amasia i ga oro guve ra tarai Iuda, ma i ga tibe diat da kadia
lavur apik na tarai ta ra varkurai kai ra umana luluai na arip na marmar
ma ra umana luluai na marmar, a tarai Iuda ma Beniamin par; ma i ga
luk diat i ura vinun kadia kilala ba i bolo ra ura vinun, a utul a mar na
arip na marmar na tutana diat, i ga tale diat ra vinarubu ma dia ga la ta
ra rumu ma ra bakbakit. 6 I ga tokom bula tika na mar na arip na marmar
na rangrang na tutana maro Israel ma tika na mar na talant na silva. 7 Ma
tika na tutana kai God i ga tadav ia ma i ga biti: Ea, u ra king, koko avat
a varagur ma ra tarai na vinarubu Israel, tago ra Luluai pa i ki maravut
Israel, diat a tarai Epraim par. 8 Ona u nuk ia ba una vana ta ra vinarubu
ma ra niongor tago u ga pait go, God na vakaina u ta ra luaina mata i
ra ebar; tago i tale God ba na maramaravut ma ba na vakavakaina. 9 Ma
Amasia i ga biti ta ra tutana kai God: Ma ava avet a pait ia ure nam ra
mar na talant nina iau ga tul tar ia pire ra tarai na vinarubu Israel? Ma
ra tutana kai God i ga biti: I tale ra Luluai ba na tabar u ma ra magit i
ngala ta go. 10 Ma Amasia i ga tul vaire vue ra tarai na vinarubu nina dia
ga tadav ia maro Epraim, upi diat a lilikun tar ta ra kuba i diat; damana
dia ga manga kankan ure Iuda, ma dia ga lilikun ta ra kuba i diat ma ra
karangap na kankan.

11 Ma Amasia i ga rangrang, ma i ga lue kana tarai, ma dia ga vana
ta ra Male na Solt, ma dia ga doko ra vinun na arip na marmar ta diat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tarai Seir. 12 Ma ra tarai Iuda dia ga kinim pa ta ra vinun na arip na
marmar nina dia ga laun boko, ma dia ga ben diat urama ra ul a vat,
ma dia ga vue vaba diat kan ra ul a vat, ma diat par dia ga tagigi. 13 Ma
ra umana tena vinarubu nina Amasia i ga valilikun vue diat upi koko
diat a varagur me ta ra vinarubu, dia ga ubu ra umana pia na pal Iuda,
papa aro Samaria ma tuk aro Bet-Koron, ma dia ga doko ra utul a arip na
marmar na tarai ta diat, ma dia ga ra pa ra ngala na tabarikik.
14 Ma ba Amasia i ga lilikun kan ra vardodoko na tarai Edom, i ga kap
ra umana god kai ra tarai Seir, ma i ga vatur diat upi diat kana umana
god, ma i ga va timtibum pire diat, ma i ga tun ra bulit i ang na katkat
tadav diat. 15 Kari ra kankan kai ra Luluai i ga karangap ure Amasia, ma
i ga tulue tika na propet pirana nina i ga biti tana: Ta ra ava u ga anan
upi ra umana god kai ra tarai, nina pa dia ga valaun pa kadia tarai kan
ra limam? 16 Ma ba dir ga tatata, ra king i ga biti tana: Dave, ave tar vaki
u pi u a tena varvateten kai ra king? Una nur vue; ta ra ava da ubu u? Ma
ra propet i ga nur vue, ma i ga biti: Iau nunure ba God i tar kure ba da
vakaina u, tago u ga pait go ra magit, ma pa u ga nuk pa kaugu tinata na
varvateten.
17 Ma Amasia ra king Iuda i ga varpit, ma i ga tulue ra tinata tadav
Ieoas natu i Ieoakas natu i Ieu ra king Israel, ma i ga biti: Una mai, dor
a varboboi. 18 Ma Ieoas ra king Israel i ga tulue ra tinata pire Amasia
ra king Iuda dari: Ra kait nina i ga ki Lebanon i ga biti tai ra tagatagal
Lebanon, Una tul tar natum a vavina pire natugu a tutana pi dir a taulai;
ma tika na leing na pui aro Lebanon i ga bolo, ma i ga rua taun ra kait.
19 U biti: Gire, iau tar ubu Edom; a balam i ngala ma u langlang tana.
Ma go, una ki ta kaum gunan; ta ra ava una vatut ra purpuruan ma una
kaina tana, ma una bura, avat ma ra tarai Iuda?
20 Ma Amasia pa i ga mainge ba na valongore; go ra magit i ga vuna
tai God, upi na tul tar diat ta ra lima i kadia umana ebar, tago dia ga
anan upi ra umana god kai ra tarai Edom. 21 Damana Ieoas ra king Israel
i ga vana, ma dir ma Amasia ra king Iuda dir ga varboboi aro Bet-Semes,
nina ba kai Iuda. 22 Ma ra tarai Israel dia ga uvia pa ra tarai Iuda, ma dia
ga lop tar ta ra kubakuba i diat. 23 Ma Ieoas ra king Israel i ga kinim pa
Amasia ra king Iuda, natu i Ieoas natu i Akasia, aro Bet-Semes, ma i ga
ben pa ia urama Ierusalem, ma i ga rada vue ra liplip na vat Ierusalem
papa ra mataniolo Epraim tuk tar ta ra mataniolo ta ra ngu na liplip, tika
na mar na pokono ra lolovina tana. 24 Ma i ga kap pa ra goled ma ra silva
par, ma ra umana la nina di ga tadav diat ta ra kuba i God pire Obed-
Edom, ma ra umana ngatngat na magit ta ra kuba i ra king; ma i ga kap
bula ra tarai upi ra kikia, ma i ga lilikun uro Samaria.
25 Ma Amasia natu i Ieoas ra king Iuda i ga laun a vinun ma a ilima na
kilala namur ta ra minat i Ieoas natu Ieoakas ra king Israel.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

26 Ma ra umana enana papalum kai Amasia, papa ra turpaina tuk ta
ra mutuaina, pa di ga tumu diat vang ta ra buk ure ra umana king Iuda
ma Israel? 27 Ma papa ra e ba Amasia i ga vana irai kan ra nimur pire
ra Luluai dia ga varpit ure arama Ierusalem; ma i ga lop uro Lakis, ma
dia ga korot mur ia uro Lakis, ma dia ga doka abara. 28 Ma di ga kap pa
ra minatina ta ra umana os, ma di ga punang ia varurung ma ra umana
tamana ta ra pia na pal kai David.

Usia i ki na king
(2 King 15:1-7)

26 1 Ma ra tarai Iuda par dia ga pilak pa Usia, nina ba i ga a vinun
ma laptikai kana kilala na nilaun, ma dia. ga vaki ia pi na kia
vue tamana Amasia ta ra kini na king. 2 I ga vatut Elat ma i ga kap
valilikun mule tai Iuda, namur ta ra minat kai tamana. 3 Usia i ga laun
vue a vinun ma laptikai na kilala ba i ga tur pa ia pi na king; ma i ga ki
na king a ilima na vinun ma a ura kilala arama Ierusalem; ma ra iang
i tinana Iekilia a vavina Ierusalem. 4 Ma i ga pait nam i ga takodo ta ra
luaina mata i ra Luluai da tamana Amasia i ga pait ia. 5 Ma i ga anan
upi God ta ra umana bungbung kai Sekaria, nina i ga vateten ia ure ra
variru tadav God; ma ba i ga anan upi ra Luluai, God i ga vatavua kana
papalum.
6 Ma i ga vana upi na varubu ma ra tarai Pilistia, ma i ga re vue ra
liplip na vat Gat, ma ra liplip na vat Iabne, ma ra liplip na vat Asdod; ma
i ga vatut ta umana pia na pal ta ra papar Asdod, ma livuan ta ra tarai
Pilistia. 7 Ma God i ga maravut ia ba i ga varubu ma ra tarai Pilistia,
ma ra tarai Arabia nina dia ga ki aro Gur-Baal, ma ra tarai Meun. 8 Ma
ra tarai Amon dia ga tul tar ra totokom pire Usia; ma ra iangina i ga
rararang tuk tar ta ra langun Aigipto, tago i ga ongor vanavana.
9 Ma Usia i ga vatut ta umana pal na minakila arama Ierusalem, ta ra
mataniolo ta ra ngu na liplip, ma ta ra mataniolo ta ra male, ma ta ra
pipit likun na liplip, ma i ga pait vadekdek diat. 10 Ma i ga pait ta umana
pal na minakila aro ra bil, ma i ga kal mangoro na tung na tava, tago i ga
vatur vake mangoro na vavaguai, ta ra male ma ta ra tamataman; kana
ra umana tena vinauma ma ra umana tena balabalaure uma na vain ta ra
lualuana ma ta ra pia na uma, tago i ga la ta ra vinauma.
11 Ma Usia i ga vatur vake kana ta loko na tarai na vinarubu, nina dia
ga tale ra vinarubu ta kadia lavur tiniba, da ra niluluk ure diat nina
Ieiel ra tena tutumu ma Maseia ra tultul dir ga pait ia ta ra varkurai
kai Kanania tika na luluai na vinarubu kai ra king. 12 Ra niluluk ure ra
umana lualua na apik na tarai par, a umana rangrang na tutana, i ga
a ura arip ma laptikai na mar. 13 Ma dia ga kure ra tarai na vinarubu,
a utul a mar ma lavurua na arip ma a ilima na mar diat, ma i ga tale

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat ra vinarubu ma ra ngala na dekdek, upi diat a maravut ra king
ure ra ebar. 14 Ma Usia i ga vaninare ra vargal ure ra tarai na vinarubu
par, a umana bakbakit, a umana rumu, a umana kere na vinarubu, a
umana mal na ongaongoi, a umana panak, ma ra umana lika. 15 Arama
Ierusalem i ga pait ta umana ngala na magit na vinarubu, nina ra
umana melemuna dia ga nuk tadav diat, upi diat a ki ta ra umana pal na
minakila ma ta ra ngu na liplip, ma diat a poponok ma diat a vavaian ma
ra umana ngala na vat. Ma ra iangina i ga rararang uro vailik, tago di ga
manga maravut ia tuk i ga dekdek tuna.

16 Ma ba i ga dekdek i ga kolakolo ra nuknukina ma i ga kaina tana, ma
i ga pait ra varpiam ure ra Luluai kana God; tago i ga ruk ta ra gomgom
na pal kai ra Luluai upi na tun ra bulit i ang na katkat ta ra uguugu
ure ra mi na lotu. 17 Ma Asaria ra tena tinabar i ga ruk mur ia, diat ma
lavutul na vinun na tena tinabar kai ra Luluai, a umana rangrang na
tutana; 18 ma dia ga tur bat Usia ra king, ma dia ga biti tana: Vakir kaum
tiniba, Usia, pi una tun ra bulit i ang na katkat tadav ra Luluai, a tiniba
ka kai ra umana tena tinabar a umana natu i Aron, nina di ga tibe vaire
diat upi diat a tun ra bulit i ang na katkat; una irop kan ra gomgom na
pal, tago u ga pait ra varpiam; ma ra Luluai God pa na manane u ure go
ra magit. 19 Ma Usia i ga kankan; i ga vatur vake ra la na mi ta ra limana
upi na tun ra bulit i ang na katkat; ma ba i ga kankanuane ra umana tena
tinabar, a minait na vukavuka i ga arikai ta ra pal a matana, ta ra luaina
mata i ra umana tena tinabar ta ra kuba i ra Luluai, ta ra paparai ra
uguugu ure ra mi na lotu. 20 Ma Asaria ra tena tinabar ngalangala ma ra
umana tena tinabar par dia ga gire, ma ea, a pal a matana i ga vukavuka,
ma dia ga okole lolole vue kan abara; maia, ia iat i ga lulut upi na irop,
tago ra Luluai i ga ub ia.

21 Ma Usia ra king i ga vukavuka tuk tar ta ra bung i ga mat i tana, ma
i ga ki ta ra pal irai tago i vukavuka; tago di ga kure bat ia kan ra kuba
i ra Luluai. Ma Iotam natuna i ga kure ra kuba i ra king, ma i ga ki na
varkurai pire ra tarai na gunan.

22 Ma ra umana enana papalum kai Usia, papa ra turpaina tuk ta ra
mutuaina, Iesaia ra propet natu i Amos i ga tumu vake diat. 23 Ma di
ga vadiop Usia varurung ma ra umana tamana; ma dia ga punang ia
varurung ma ra umana tamana ta ra pia na pupunang nina ba kai ra
umana king, tago dia ga biti: I vukavuka. Ma Iotam natuna i ga kia vue
ta ra kini na king.

Iotam i ki na king
(2 King 15:32-38)

27 1 Iotam i ga laun vue a ura vinun ma a ilima na kilala ba i ga tur
pa ia pi na king, ma i ga ki na king a vinun ma laptikai na kilala

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

arama Ierusalem; a iang i tinana Ierusa natu i Sadok. 2 Ma i ga pait nam
i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai, da nam parika tamana Usia i ga
pait ia; ia kaka pa i ga ruk ta ra gomgom na pal kai ra Luluai. Ma ra tarai
dia ga pait boko ra kaina mangamangana. 3 I ga pait ra mataniolo arama
ta ra kuba i ra Luluai, ma i ga vatut mangoro na pal ta ra liplip Opel.
4 Ma i ga vatut bula ta umana pia na pal ta ra gunan na lualuana Iuda,
ma i ga pait ta umana pal na bakbakit ma ta umana pal na minakila ta ra
lokalokor.

5 Dir ga varubu ma ra king kai ra tarai Amon, ma i ga uvia pa diat. Ma
ra tarai Amon dia ga tul tar tika na mar na talant na silva pirana ta nam
ra kilala, ma a vinun na arip na marmar na valavalar na vit, ma a vinun
na arip na marmar na valavalar na barli. A tarai Amon dia ga tul tar
nam ta ra vauruana kilala bula, ma ta ra vautuluna kilala bula. 6 Damana
Iotam i ga dekdek, tago i ga mal kana lavur mangamangana ta ra luaina
mata i ra Luluai kana God.

7 Ma ra umana enana papalum kai Iotam, ma kana lavur vinarubu, ma
kana lavur mangamangana, di ga tumu vake diat ta ra buk ure ra umana
king Israel ma Iuda. 8 I ga laun vue a ura vinun ma a ilima na kilala
ba i ga tur pa ia pi na king, ma i ga ki na king a vinun ma laptikai na
kilala arama Ierusalem. 9 Ma di ga vadiop Iotam varurung ma ra umana
tamana, ma di ga punang ia ta ra pia na pal kai David; ma Akas natuna i
ga kia vue ta ra kini na king.

Akas i ki na king
(2 King 16:1-20)

28 1 Akas i ga laun vue a ura vinun na kilala ba i ga tur pa ia pi
na king; ma i ga ki na king a vinun ma laptikai na kilala arama
Ierusalem; ma pa i ga pait nam i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai,
da David kana ngala, 2 i ga mur ra mangamangana kai ra umana king
Israel; ma i ga tun mal ra umana tabalar ure ra umana Baal. 3 Ma i ga tun
ra bulit i ang na katkat ta ra male kai natu i Inom, ma i ga tun ra umana
natuna ta ra iap, da ra bilak na mangamangana kai ra umana Tematana
nina ba ra Luluai i ga korot vue diat kan ra luaina mata i ra tarai Israel.
4 Ma i ga varvartabar ma i ga tuntun ra bulit i ang na katkat ta ra umana
tavul a lotu, ma ta ra lavur ul a buana, ma ta ra vavai ra umana davai
dia lubalubang.

5 Kari ra Luluai kana God i ga nur tar ia ta ra lima i ra king Siria; ma
dia ga ub ia, ma dia ga ben vavilavilau vue mangoro ta kana tarai uro
Damasko. Ma di ga nur tar ia bula ta ra lima i ra king Israel, ma i ga ub
ia ma i ga doko ra ngala na tarai. 6 Tago Peka natu i Remalia i ga doko
tika na mar ma a ura vinun na arip na marmar ta ra kopono bung, diat
par a umana rangrang na tutana Iuda; tago dia ga vana kan ra Luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra God kai ra umana tama i diat. 7 Ma Sikri, tika na rangrang na tutana
maro Epraim, i ga doko Maseia natu i ra king, ma Asrikam nina i ga
kure ra kuba i ra king, ma Elkana nina i ga vauruana ta ra king. 8 Ma ra
tarai Israel dia ga ben vavilavilau pa a ura mar na arip na marmar ta ra
umana tura i diat, a vaden ma ra umana natu i diat, a umana tutana ma
ra umana vavina, ma dia ga ra pa ra ngala na tabarikik ta diat, ma dia ga
kap ra tabarikik uro Samaria.
9 Ma tika na propet kai ra Luluai abara, a iangina Oded, ma i ga vana
upi na barat ra tarai na vinarubu ba dia pot mulai Samaria, ma i ga biti
ta diat: Ea, ra Luluai ra God kai ra umana tama i vavat i ga kankan ure
Iuda, kari i ga nur tar diat ta ra lima i vavat, ma ava ga doko diat ma
ra ngala na kankan i tuk urama ra bala na bakut. 10 Ma go ava nuk ia
ba avat a kure ra tarai Iuda ma Ierusalem ma ra vaden, upi diat kavava
umana vilavilau. Dave, pa kavava ta umana nirara ure ra Luluai kavava
God? 11 Io, avat a valongore iau, ma avat a valilikun vue mule ra umana
vilavilau nina ava ga kinim pa diat ta ra umana tura i vavat; tago ra
ngala na kankan kai ra Luluai i ki taun avat.
12 Ma ta umana luluai kai ra tarai Epraim, Asaria natu i Iokanan,
Berekia natu i Mesilemot, Iekiskia natu i Salum, ma Amasa natu i
Kadlai, dia ga tur bat diat dia lilikun kan ra vinarubu, 13 ma dia ga biti
ta diat: Koko avat a ben pa ra umana vilavilau uti; tago ava nuk pa ra
magit nina ba na da kada nirara ure ra Luluai ma na vangala kada kaina
mangamangana ma kada nirara; tago kada nirara i ngala, ma ra ngala na
kankan i ki ure Israel. 14 Damana ra tarai na vinarubu dia ga nur vue ra
umana vilavilau ma ra tabarikik ta ra luaina mata i ra umana luluai ma
ra tarai par. 15 Ma ra tarai nina di ga vatang ra iang i diat dia ga tut, ma
dia ga ben pa ra umana vilavilau, ma dia ga vamal ra umana tavaturia ta
diat ma ra tabarikik di ga ra pa ia; dia ga vamal diat, ma dia ga ule tar ra
pal a kau ta diat, ma dia ga tabar diat ma ra nian ma ra nimomo, ma dia
ga tap diat, ma dia ga vako ra umana biluana ta diat ta ra umana as, ma
dia ga tule vue diat pire ra umana tura i diat aro Ieriko, ra pia na pal na
gelep; ma namur dia ga lilikun uro Samaria.
16 Ta nam ra e Akas i ga vartuluai upi ra king Asiria upi na maravut
ia. 17 Tago ra tarai Edom dia ga tut mulai ma dia ga uvia pa Iuda, ma dia
ga ben vavilavilau vue ta umana. 18 A tarai Pilistia bula dia ga tut ure ra
umana pia na pal ta ra male ma aro Negeb-Iuda, ma dia ga uvia pa Bet-
Semes, Aialon, Gederot, Soko ma ra umana gunan kikil ia, Timna ma ra
umana gunan kikil ia, ma Gimso bula ma ra umana gunan kikil ia, ma
dia ga ki ta diat. 19 Tago ra Luluai i ga varuva Iuda ure Akas ra king Iuda,
tago i ga papait vakuku aro Iuda, ma i ga manga varpiam ure ra Luluai.
20 Ma Tiglat-Pileser ra king Asiria i ga tadav ia, ma i ga vakadik ia ma
vakir i ga vadekdek ia. 21 Ma Akas i ga tatak ta ra kuba i ra Luluai, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra kuba i ra king ma ra umana luluai, ma i ga tul tar ra totokom pire
ra king Asiria; ma nam pa i ga maravut ia. 22 Ma ta ra e ba di ga vakadik
ia, go ra king Akas i ga manga varpiam mulai ure ra Luluai. 23 Tago i
ga vartabar tadav ra umana god Damasko, nina dia ga ub ia; ma i ga
biti: Tago ra umana god kai ra umana king Siria dia maravut diat, ina
vartabar tadav diat upi diat a maravut iau. Ia kaka dia ga vuna ta kana
vinirua ma ta ra vinirua kai Israel par.
24 Ma Akas i ga kap varurue ra umana la ure ra kuba i God, ma i ga
poko gigi ra umana la ure ra kuba i God, ma i ga banu bat ra gomgom
na pal kai ra Luluai; ma i ga pait kana umana uguugu ta ra lavur pakana
gunan Ierusalem. 25 Ma i ga vatut ra umana tavul a lotu ta ra lavur pia
na pal Iuda upi da tun ra bulit i ang na katkat tadav ra umana enana god,
ma i ga vakankan ra Luluai ra God kai ra umana tamana.
26 Ma kana umana enana papalum, ma kana lavur mangamangana,
papa ra turpaina tuk ta ra mutuaina, di ga tumu vake diat ta ra buk ure
ra umana king Iuda ma Israel. 27 Ma di ga vadiop Akas varurung ma ra
umana tamana, ma di ga punang ia ta ra pia na pal Ierusalem iat; tago pa
dia ga kap ia tar ta ra babang kai ra umana king Iuda; ma Esekia natuna
i ga kia vue ta ra kini na king.

Esekia i ki na king
(2 King 18:1-3)

29 1 Esekia i ga tur pa ia pi na king ba i ga laun vue a ura vinun ma
a ilima na kilala, ma i ga ki na king a ura vinun ma lavuvat na
kilala arama Ierusalem; ma ra iang i tinana Abia natu i Sekaria. 2 Ma i ga
pait nam i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai, da David kana ngala i
ga pait ia.

Esekia i vagomgom mule ra kuba i ra Luluai

3 Ta ra luaina kilala ta kana kini na king, ta ra luaina gai, i ga papa
are ra umana banbanu ta ra gomgom na pal kai ra Luluai, ma i ga mal
pa diat. 4 Ma i ga agure ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi, ma i ga
varurue diat ta ra bala na taman ta ra papar a taur, 5 ma i ga biti ta diat:
Avat a tarai Levi, avat a valongore iau; avat a vagomgom avat, ma avat
a vagomgom ra gomgom na pal kai ra Luluai ra God kai ra umana tama
i vavat, ma avat a kap vue ra dur kan go ra pakana i gomgom. 6 Tago ra
umana tama i dat dia ga varpiam, ma dia ga pait nam i ga kaina ta ra
luaina mata i ra Luluai kada God, ma dia ga vana kan ia, ma ra mata
i diat i ga lingan irai kan ra kuba i ra Luluai, ma dia ga vue tamur tar
tana. 7 Ma dia ga banu bat bula ra mata palpal, ma dia ga pun ra umana
lamp, ma pa dia ga tun ra bulit i ang na katkat ma pa dia ga tul tar ra
umana tinabar di tuntun tar ia ta ra pakana i gomgom tadav ra God kai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Israel. 8 Kari ra kankan kai ra Luluai i ga ki taun Iuda ma Ierusalem, ma
i ga nur tar diat upi diat a magit di burut i tana, ma ra magit na kinaian,
ma ra magit na varkulumai, da ra mata i vavat i gire. 9 Tago ra umana
tama i dat dia tar virua ta ra pakat na vinarubu, ma ra umana natu i
dat, a umana tutana ma ra umana vavina, ma kada umana taulai, dia ki
na vilavilau ure go ra magit. 10 Ma go i ki ta ra nuknukigu ba dat a pait
ra kunubu pire ra Luluai ra God kai Israel, upi kana ngala na kankan
na vana kan dat. 11 A umana natugu, koko avat a kiki vakuku; tago ra
Luluai i tar pilak pa avat upi avat a tur ta ra luaina matana, upi avat a
kudakudar pirana, ma upi avat kana umana tultul, ma avat a tun ra bulit
i ang na katkat.

12 Ma ra tarai Levi dia ga tut, go diat: Ta ra apik na tarai Koat, Makat
natu i Amasai ma Ioel natu i Asaria; ta ra apik na tarai Merari, Kis natu
i Abdi ma Asaria natu i Iealelel; ta ra apik na tarai Gerson, Ioa natu i
Sima ma Eden natu i Ioa; 13 ta ra apik na tarai Elisapan, Simri ma Ieuel;
ta ra apik na tarai Asap, Sekaria ma Matania; 14 ta ra apik na tarai Eman,
Iekuel ma Simei; ma ta ra apik na tarai Iedutun, Semaia ma Usiel. 15 Ma
dia ga varurue ra umana tura i diat, ma dia ga vagomgom diat iat, ma
dia ga ruk, da ra vartuluai kai ra king ta ra tinata kai ra Luluai, upi
diat a vagomgom ra gomgom na pal kai ra Luluai. 16 Ma ra umana tena
tinabar dia ga ruk ta ra bala na gomgom na pal kai ra Luluai upi diat
a vagomgom ia, ma dia ga kap vue ra lavur mangana dur nina dia ga
tadav ia ta ra gomgom na pal kai ra Luluai tar ta ra bala na gunan ta ra
kuba i ra Luluai. Ma ra tarai Levi dia ga kap ia, upi diat a puak vue uro
ra tava alir Kidron. 17 Dia ga tur pa ra varvagomgom ta ra luaina bung
ta ra luaina gai, ma ta ra bung lavutul ta nam ra gai dia ga tadav ra
mata palpal kai ra Luluai; ma dia ga vagomgom ra gomgom na pal kai
ra Luluai ta ra lavutul na bung, ma ta ra bung a vinun ma laptikai ta ra
luaina gai dia ga vapar vue.

18 Ma dia ga ruk tadav Esekia ra king ta ra kubana, ma dia ga biti: Ave
tar vagomgom vapar ra kuba i ra Luluai, ma ra uguugu ure ra tinabar di
tuntun tar ia ma ra umana la ure, ma ra vuvuvung ure ra gem na ginigira
ma ra umana la ure. 19 Ma ra umana la bula, nina Akas i ga vue diat
ba i ga pait ra varpiam ta kana kini na king, ave ga mal diat ma ave ga
vagomgom diat; ma ea, dia ki ta ra luaina mata i ra uguugu na vartabar
kai ra Luluai.

20 Ma Esekia ra king i ga tut ta ra malana ikilik, ma i ga varurue ra
umana luluai ta ra pia na pal, ma dia ga vana urama ta ra kuba i ra
Luluai. 21 Ma dia ga kap lavurua na bulumakau, ma lavurua na sip a
umana tomotoina, ma lavurua na nat na sip, ma lavurua na me a umana
tomotoina, upi a tinabar na varporong ure ra kiki na varkurai, ma ure
ra gomgom na pal ma ure ra tarai Iuda. Ma i ga vartuluai pire ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tena tinabar, a umana natu i Aron, upi diat a tul tar diat ta ra uguugu
na vartabar kai ra Luluai. 22 Ma dia ga doko ra umana bulumakau, ma ra
umana tena tinabar dia ga kap ra gapu i diat ma dia ga apur ra uguugu
na vartabar me; ma dia ga doko ra umana sip, ma dia ga apur ra uguugu
na vartabar ma ra gapu i diat; ma dia ga doko ra umana nat na sip, ma
dia ga apur ra uguugu na vartabar ma ra gapu i diat bula. 23 Ma dia ga
kap ra umana me ure ra tinabar na varporong ta ra luaina mata i ra king
ma ra tarai par; ma dia ga vung ra lima i diat taun diat, 24 ma ra umana
tena tinabar dia ga doko diat, ma dia ga pait ra tinabar na varporong
ma ra gapu i diat ta ra uguugu na vartabar, upi da pait ra varporong
ure Israel par; tago ra king i ga tar vartuluai ba da tul tar ra tinabar di
tuntun tar ia ma ra tinabar na varporong ure ra tarai Israel par.
25 Ma i ga tibe ra tarai Levi ta ra kuba i ra Luluai ma ra umana tobo,
ma ra umana pagol, ma ra umana ngap, da ra vartuluai kai David,
ma Gad ra tena ginigira kai ra king, ma Natan ra propet; tago nam ra
vartuluai i ga vuna tai ra Luluai ta ra ngie i kana umana propet. 26 Ma
ra tarai Levi dia ga tur ma ra umana magit na kakailai kai David, ma
ra umana tena tinabar dia ga vature ra umana tavur. 27 Ma Esekia i
ga vartuluai ba da tul tar ra tinabar di tuntun tar ia ta ra uguugu na
vartabar. Ma ba di ga tur pa ra tinabar di tuntun tar ia, di ga tur pa bula
ra kakailai tadav ra Luluai, ma ra vuvu tavur, ma ra umana magit na
kakailai kai David ra king Israel dia ga maravut ia. 28 Ma ra tarai par dia
ga lotu, ma ra umana tena kakailai dia ga kakailai, ma ra umana tena
vu tavur dia ga pupunge; ma di ga pait vanavana tuk di ga vapar vue ra
tinabar di tuntun tar ia.
29 Ma ba dia ga vapar vue ra tinabar, ra king ma diat parika abara dia
ga lotu. 30 Ma Esekia ra king ma ra umana luluai dia ga vartuluai ba
ra tarai Levi diat a kakailai na pite varpa tadav ra Luluai ma ra umana
tinata kai David, ma kai Asap ra tena ginigira. Ma dia ga kakailai na pite
varpa ma ra gugu, ma dia ga tur rururu ma dia ga lotu. 31 Ma Esekia i
ga biti: Go ava tar tul tar avat pire ra Luluai; avat a kakari maravai ma
avat a kap ra umana vartabar ma ra umana tinabar na pite varpa ta ra
kuba i ra Luluai. Ma ra kor na tarai dia ga kap ra umana vartabar ma ra
umana tinabar na pite varpa; ma diat ba i mariga ra bala i diat dia ga kap
ra umana tinabar di tuntun tar ia. 32 Ma ra niluluk ure ra umana tinabar
di tuntun tar ia, nina ra tarai dia ga kap ia, i ga lavurua na vinun na
bulumakau, tika na mar na sip a umana tomotoina, ma a ura mar na nat
na sip; go diat parika a tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai. 33 Ma di
ga vagomgom laptikai na mar na bulumakau ma a utul a arip na marmar
na Sip. 34 Ia kaka ra umana tena tinabar pa dia ga peal, ma pa i ga tale
diat upi diat a kulit vapar ra umana tinabar di tuntun tar ia; damana ra
umana tura i diat ra tarai Levi dia ga maravut diat, tuk di ga vapar vue

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra papalum, ma tuk ra umana tena tinabar dia ga vagomgom diat iat
mulai; tago ra bala i ra tarai Levi i ga dovot tuna ta diat ra umana tena
tinabar upi diat a vagomgom diat iat mulai. 35 Ma i ga tup ia ra umana
tinabar di tuntun tar ia, ma ra bira i ra umana tinabar na varmaram,
ma ra umana tinabar na nimomo ure ra umana tinabar di tuntun tar
ia. Damana di ga mal pa mule ra papalum ta ra kuba i ra Luluai. 36 Ma
Esekia ma ra tarai par dia ga gugu ure ra magit nina God i ga vaninare
ure ra tarai; tago di ga pait lulut go ra magit.

Di pait ra lukara na bolo lake

30 1 Ma Esekia i ga tulue ra tinata tadav ra tarai Israel ma Iuda
par, ma i ga tumu bula ta umana buk tadav ra tarai Epraim ma
Manase, upi diat a vana tadav ra kuba i ra Luluai arama Ierusalem, upi
diat a pait ra lukara na bolo lake tadav ra Luluai ra God kai Israel. 2 Tago
ra king, ma kana umana luluai, ma ra tarai par Ierusalem, dia ga tar
varkurai ba da pait ra lukara na bolo lake ta ra vauruana gai. 3 Pa dia ga
pait valar pa ia ta nam ra gai, tago ra paupau tena tinabar nina dia ga
vagomgom diat iat mulai pa dia ga topa ia, ma ra tarai par pa dia ga vana
varurung urama Ierusalem. 4 Ma ra magit i ga takodo ta ra mata i ra king
ma ra tarai par. 5 Damana dia ga varkurai ba da varvai vurvurbit ta ra
langun Israel par, papa aro Ber-Seba ma tuk uro Dan, ba diat a vana upi
diat a pait ra lukara na bolo lake tadav ra Luluai ra God kai Israel arama
Ierusalem; tago pa di ga pait ia lua ma ra ngala na kor da di ga tumu ia.
6 Io, ra umana tena kapkap varvai dia ga kap vurvurbingitane ra umana
buk kai ra king ma kana umana luluai ta ra langun Israel ma Iuda par,
ma varogop ma ra vartuluai kai ra king dia ga biti: Avat a tarai Israel,
avat a talil tadav ra Luluai ra God kai Abaraam, Isak, ma Israel, upi ia iat
na talil tadav ra ibaiba ta vavat nina ava tar pila kan ra lima i ra umana
king Asiria. 7 Koko avat a varogopane avat ma ra umana tama i vavat
ma ra umana tura i vavat, nina dia ga pait ra varpiam pire ra Luluai
ra God kai ra umana tama i diat, ma damana i ga nur vue diat upi diat
a ki na uliran, da ava gire. 8 Ma koko avat a pue ngangar da ra umana
tama i vavat, avat a tul tar ika avat pire ra Luluai, ma avat a olo ta kana
gomgom na pal nina i ga vagomgom ia pa na mutu, ma avat a torom tai
ra Luluai kavava God, upi kana ngala na kankan na vana kan avat. 9 Tago
gala avat a talil tadav ra Luluai, gala diat dia ga ben vavilavilau vue ra
umana tura i vavat ma ra umana natu i vavat diat a mari diat, ma diat
a lilikun mulai tadav go ra gunan; tago ra Luluai kavava God ia ra tena
varmari ma i buka ma ra varmari, ma ona avat a talil tadav ia pa na
lingan kan avat.

10 Ma ra umana tena kapkap varvai dia ga vana alalu ta ra umana pia
na pal ta ra langun Epraim ma Manase, ma tuk uro Sebulun; ia kaka ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai dia ga nongone diat ma dia ga kulume diat. 11 Ta umana ka ta ra
tarai Aser ma ra tarai Manase ma ra tarai Sebulun dia ga torom ma ra
madu na bala i diat, ma dia ga vana urama Ierusalem. 12 Ma ra lima i
God i ga ki tai Iuda upi na vakopono ra nuknuk i diat, upi diat a pait ot
pa ra varkurai kai ra king ma ra umana luluai ta ra tinata kai ra Luluai.
13 Ma ra peal tarai dia ga kor varurung arama Ierusalem upi diat a pait ra
lukara na gem ba pa i leven ta ra vauruana gai, a ngala na kor iat. 14 Ma
dia ga tut ma dia ga tak vue ra umana uguugu na vartabar nina dia ga
ki Ierusalem, ma dia ga tak vue bula ra umana uguugu nina di ga tun ra
bulit i ang na katkat ta diat, ma dia ga vue diat ta ra tava alir Kidron.
15 Ma dia ga doko ra bolo lake ta ra bung a vinun ma a ivat ta ra
vauruana gai; ma ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi dia ga vavirvir
ma dia ga vagomgom diat iat mulai, ma dia ga kap ra umana tinabar
di tuntun tar ia ta ra kuba i ra Luluai. 16 Ma dia ga tur ta kadia umana
turtur, da ra varkurai kai Moses ra tutana kai God; ra umana tena
tinabar dia ga apure ra gap nina dia ga vatur vake ta ra lima i ra tarai
Levi. 17 A mangoro pire ra tarai pa dia ga vagomgom diat, kari ra tarai
Levi dia ga doko ra umana bolo lake ure diat nina pa dia ga gomgom, upi
da vagomgom diat ure ra Luluai. 18 Tago a kor na tarai, mangoro ta diat
maro Epraim, Manase, Isakar, ma Sebulun, pa dia ga vagomgom diat, ia
kaka dia ga ian ta ra bolo lake, ma pa i ga varogop ma ra tutumu ure.
Tago Esekia i ga araring ure diat, ma i ga biti: A Luluai nina i boina na
nur vue pire diat par tikatikai 19 nina dia anan upi God, ra Luluai ra God
kai ra umana tama i diat, ma ra dovot na bala i diat, ba pa dia ga pait ot
pa ra varvagomgom ure ra gomgom na pal. 20 Ma ra Luluai i ga torom tai
Esekia, ma i ga valagar pa ra tarai.
21 Ma ra tarai Israel nina dia ga ki Ierusalem dia ga pait ra lukara na
gem ba pa i leven ma ra ngala na gugu ta ra lavurua na bung; ma ra tarai
Levi ma ra umana tena tinabar dia ga pite pa ra Luluai ta ra bungbung
par, ma dia ga kakailai tadav ra Luluai ma ra ngala na nilai diat. 22 Ma
Esekia i ga tata na varmari pire ra tarai Levi par nina dia melem ta ra
papalum kai ra Luluai. Damana dia ga iaian ta ra lavurua na bung ure
ra lukara, ma dia ga tul tar ra umana tinabar na varmaram, ma dia ga
pite pa ra Luluai ra God kai ra umana tama i diat. 23 Ma ra tarai par dia
ga varkurai ba da pait ia ta lavurua na bung mulai; ma dia ga pait ia
lavurua na bung mulai ma ra gugu. 24 Tago Esekia ra king Iuda i ga tabar
ra tarai ma tika na arip na marmar na bulumakau ma lavurua na arip na
marmar na sip ure ra umana tinabar; ma ra umana luluai dia ga tabar ra
tarai ma tika na arip na marmar na bulumakau ma a vinun na arip na
marmar na sip; ma ra peal tena tinabar dia ga vagomgom diat iat mulai.
25 Ma ra tarai Iuda par, ma ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi, ma ra
tarai na lotu nina dia ga vana maro Israel, ma ra umana vaira nina dia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga pot maro ra gunan Israel ma nina dia ga ki Iuda, diat par dia ga gugu.
26 Damana a ngala na gugu i ga ki arama Ierusalem, tago papa ra e kai
Solomon natu i David ra king Israel pa di ga pait ta lukara dari arama
Ierusalem. 27 Ma ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi dia ga tur ma
dia ga tata vadoane ra tarai; ma di ga valongore ra nilai diat, ma kadia
niaring i ga tutua urama ra bala na bakut ta kana gomgom na kiki.

31 1 Ma ba i ga par go ra lavur magit, a tarai Israel par nina dia ga
ki dia ga vana ta ra lavur pia na pal Iuda, ma dia ga pamar gigi
ra umana vat na tabalar. ma dia ga mut vue ra umana tabataba i Asera,
ma dia ga re vue ra umana tavul a lotu ma ra umana uguugu na vartabar
kan ra langun Iuda ma Beniamin, ma aro Epraim ma Manase bula, tuk
dia ga vamutue diat par. Ma namur ra tarai Israel par dia ga lilikun ta
kadia umana pia na pal, tikatikai ta kana pakana iat.

Esekia i mal pa ra tiniba kai ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi

2 Ma Esekia i ga tibe ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi ta kadia
lavur tiniba tikatikai da kadia varvakai, ra umana tena tinabar ma ra
tarai Levi par, upi diat a tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia ma ra
umana tinabar na varmaram, ma upi diat a pite varpa ma diat a kakailai
ta ra mataniolo ta ra gunan kai ra Luluai. 3 I ga kure tar bula ta tiniba
ure ra king ta kana tabarikik, ure ra umana tinabar di tuntun tar ia ta ra
malana ma ta ra ravian, ma ure ra umana Bung Sabat, ma ure ra umana
kalamana gai, ma ure ra umana lukara nina di ga kubu diat, da di ga
tumu ia ta ra varkurai kai ra Luluai. 4 Ma i ga vartuluai pire ra tarai nina
dia ga ki Ierusalem upi diat a tul tar ra tiniba kai ra umana tena tinabar
ma ra tarai Levi, upi diat a ongor ta ra varkurai kai ra Luluai. 5 Ma ba
di ga vaarike ra vartuluai ra tarai Israel dia ga tul tar ra ngala na vuai e
ta ra kon, ma ra polo na vuai na vain, ma ra dangi, ma ra polo na livur,
ma ta ra lavur magit i tavua ta ra uma; ma dia ga kap ra vavinun na
pakana ta ra lavur magit, ma i ga tup ia. 6 Ma ra tarai Israel ma Iuda nina
dia ga ki ta ra umana pia na pal Iuda dia ga kap ra vavinun na pakana
ta ra umana bulumakau ma ra umana sip, ma ra umana magit di ga
vagomgom diat ure ra Luluai kadia God, ma dia ga vung diat ta ra umana
anguvai. 7 Ta ra vautuluna gai dia ga tur pa ia pi diat a vuvung tar ta ra
umana anguvai, ma dia ga vapar vue diat ta ra valavuruana gai. 8 Ma ba
Esekia ma ra umana luluai dia ga pot ma dia ga gire ra umana anguvai,
dia ga pite pa ra Luluai ma kana tarai Israel. 9 Ma Esekia i ga tir ra
umana tena tinabar ma ra tarai Levi ure ra umana anguvai. 10 Ma Asaria
ra tena tinabar ngalangala ta ra apik na tarai kai Sadok i ga bali ia dari:
Papa ba di ga tur pa ia ba diat a kap ra umana vartabar tar ta ra kuba i
ra Luluai, ave ga ian ma ave ga maur. ma ave ga en valili ra ngala; tago
ra Luluai i tar vadoane kana tarai, ma go ra ngala na vuvuvung i ki valili.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 Ma Esekia i ga vartuluai ba da vaninare ta umana bagialar ta ra
kuba i ra Luluai; ma dia ga vaninare diat. 12 Ma dia ga kap ra umana
vartabar, ma ra vavinununa ta ra lavur magit, ma ra magit par di ga
vagomgom diat, ma ra dovotina; ma Konania ra te Levi i ga kure diat, ma
turana Simei i ga vauruana tana. 13 Iekiel, Asasia, Nakat, Asael, Ierimot,
Iosabad, Eliel, Ismakia, Makat, ma Benaia, dia ga tena varbalaurai ta ra
vavai ra varkurai kai Konania ma turana Simei, ta ra tiniba kai Esekia ra
king ma Asaria ra tena varkurai ta ra kuba i God. 14 Ma Kore natu i Imna
ra te Levi, ra tena balabalaure mataniolo ta ra papar a taur, i ga kure ra
umana tamarigat na vartabar ure God, upi na tibe ra umana vartabar
kai ra Luluai, ma ra umana gomgom na magit. 15 Eden, Miniamin, Iesua,
Semaia, Amaria, ma Sekania, dia ga maravut ia ma ra dovotina ta ra
umana pia na pal kai ra umana tena tinabar, ma dia ga tul tar ra umana
tiniba pire ra umana tura i diat, diat dia ngala ma diat dia ikilik, ta kadia
lavur tiniba na papalum, 16 ia kaka pa ta tiniba ure diat di ga tumu ra
iang i diat, ra umana tutana par nina i utul kadia kilala ba i bolo ra utul,
nina dia vana ta ra kuba i ra Luluai ure kadia varvakai ta kadia lavur
tiniba, da ra varkurai ure ra papalum ta ra bungbung.
17 Di ga tumu ra iang i ra umana tena tinabar ta kadia lavur apik na
tarai, ma ra tarai Levi nina i ura vinun kadia kilala ba i bolo ra ura
vinun, di ga tumu ra iang i diat ta kadia lavur varvakai ma ta kadia lavur
tiniba. 18 Di ga tumu ra iang i diat varurung ma kadia umana nat na bul,
ma kadia umana taulai, ma ra umana natu i diat, a umana tutana ma ra
umana vavina, kadia kor na tarai; tago dia ga vagomgom vatikene diat
iat ma ra dovotina. 19 Ma ure ra umana tena tinabar a umana natu i Aron,
nina dia ga ki ta ra pia na vura ta kadia umana pia na pal, di ga vatang
ra iang i ta umana tutana, ta ra umana pia na pal tikatikai, upi diat a tul
tar ra umana tiniba pire ra lavur tutana par ta ra umana tena tinabar, ma
pire ra tarai Levi par nina di ga tumu ra iang i diat.
20 Esekia i ga pait ia damana ta ra langun Iuda parika; ma i ga pait
nam i ga boina ma i ga takodo ma i ga dovot ta ra luaina mata i ra Luluai
kana God. 21 Ma ra lavur papalum nina i ga tur pa ia ure ra varvakai ta
ra kuba i God, ma ure ra tinata na varkurai, ma ure ra umana vartuluai,
nina i ga tikan upi kana God tana, i ga pait diat ma ra balana parika, ma
i ga boina pirana.

Senakerib i tut na vinarubu ure Iuda
(2 King 18:13-37; Ies 36:1-22)

32 1 Ba i ga par go ra lavur magit, ma go ra dovot na
mangamangana, Senakerib ra king Asiria i ga tut ma i ga vana
Iuda ma i ga tur vartakalat bat ra umana pia na pal di ga liplip bat diat,
ma i ga nuk ia ba na kale pa diat. 2 Ma ba Esekia i ga gire ba Senakerib i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga pot, ma ba i ga nuk ia ba na varubu ure Ierusalem, 3 dia ga tata guvai
ma kana umana luluai ma kana umana rangrang na tutana upi da tur bat
ra tava ta ra umana mata na tava aro ra paparai ra pia na pal; ma dia ga
tur maravut ia. 4 Damana ra ngala na kor dia ga vana varurung, ma dia
ga tur bat ra umana mata na tava, ma ra tava alir nina i ga alir ta ra bala
na gunan, ma dia ga biti: Ta ra ava ra umana king Asiria diat a tadav
ra ngala na tava ona dia pot? 5 Ma i ga ongor, ma i ga pait mule nam ra
pakana parika ta ra liplip nina i ga tarada, ma i ga vatut ra umana pal
na minakila tana, ma i ga pait ta ra tika na liplip na vat ta ra papar a
liplip maro, ma i ga vadekdek Milo ta ra pia na pal kai David, ma i ga
pait mangoro na vargal ma ra umana bakbakit. 6 Ma i ga tibe ra umana
luluai na vinarubu ure ra tarai, ma i ga varurue diat pirana ta ra bala na
taman pire ra mataniolo ta ra pia na pal, ma i ga tata na varmaram pire
diat, ma i ga biti: 7 Avat a ongor ma avat a balamat, koko avat a burut
ma koko avat a ururian ure ra king Asiria, ma ure ra ngala na kor nina
dia varagur me; tago nina i maravut dat i ngala tai nina i maravut ia. 8 A
dekdek na limana a palapaka ka, ma ga ra Luluai kada God i tur maravut
dat, ma i varubu ure dat. Ma ra tarai dia ga nurnur ta ra tinata kai Esekia
ra king Iuda.

9 Namur ta go, ba Senakerib ra king Asiria i ga tur vartakalat bat
Lakis ma kana ngala na kor na tarai na vinarubu, i ga tulue kana umana
tultul urama Ierusalem tadav Esekia ra king Iuda, ma tadav ra tarai Iuda
par nina dia ga ki Ierusalem, ma dia ga biti: 10 Senakerib ra king Asiria
i biti dari: Ava nurnur ta ra ava upi avat a ki bakit arama Ierusalem?
11 Esekia pa i ga tuam pa avat vang, upi na nur tar avat ta ra minat ma
ra mulmulum ma ra nimar, ba i biti, A Luluai kada God na valaun dat
kan ra lima i ra king Asiria? 12 Dave, vakir Esekia nam ba i ga tak vue
kana umana tavul a lotu ma kana umana uguugu na vartabar, ma i ga
vartuluai pire Iuda ma Ierusalem dari: Avat a lotu ta ra luaina mata i
tika na uguugu na vartabar ka, ma avat a tun ra bulit i ang na katkat
tana? 13 Pa ava nunure laka nam ba avet ma ra umana tamagu ave ga
pait ia pire ra umana vuna tarai ta ra gunagunan? Dave, ra umana god
kai ra umana vuna tarai ta ra gunagunan dia ga valaun bar kadia gunan
kan ra limagu? 14 I ga tale to ia ta diat ra umana god kai ra umana vuna
tarai nina ra umana tamagu dia ga nila vue diat ba na valaun kana tarai
kan ra limagu, upi kavava God na valaun valar pa avat kan ra limagu?
15 Io, koko Esekia na tuam pa avat, ma na varara avat dari, ma koko avat
a kapupi ia; tago pa ta god kai ta vuna tarai ba kai ta vuna gunan i ga
valaun valar pa kana tarai kan ra limagu, ma kan ra lima i ra umana
tamagu; damana bula pa na tale kavava God ba na valaun avat kan ra
limagu. 16 Ma mangoro na tinata bula kana umana tultul dia ga tatike ure
ra Luluai God ma ure kana tultul Esekia. 17 I ga tumu bula ta umana buk,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

upi na vul ra Luluai ra God kai Israel, ma upi na tata kaina ure, dari: Da
ra umana god kai ra umana vuna tarai ta ra gunagunan pa dia ga valaun
kadia tarai kan ra limagu, damana ra God kai Esekia pa na valaun kana
tarai kan ra limagu. 18 Ma dia ga oraoro ma ra ngala na nilai diat ta ra
tinata Iudaia pire ra tarai Ierusalem nina dia ga ki ta ra ul a liplip, upi
diat a vaburut diat, ma upi diat a vapurpuruan diat, upi diat a uvia pa ra
pia na pal. 19 Ma dia ga tata ure ra God kai Ierusalem, da ure ra umana
god kai ra umana vuna tarai ta ra rakarakan a gunagunan nina ra lima i
ra tarai i ga pait diat.

A Luluai i valaun pa Esekia
(2 King 19:1-37; Ies 37:1-38)

20 Ma Esekia ra king, ma Iesaia ra propet natu i Amos, dir ga araring
ure go ma dir ga kakail urama ra bala na bakut. 21 Ma ra Luluai i ga tulue
tika na angelo nina i ga vapanie vue ra umana rangrang na tutana, ma ra
umana lualua, ma ra umana luluai, ta ra pakana ba ra tarai kai ra king
Asiria dia ga ki tana. Damana i ga lilikun ta kana gunan ma ra vavirvir.
Ma ba i ga ruk ta ra kuba i kana god, nina i ga vangala dir. dir ga doka
abara ma ra pakat na vinarubu. 22 Damana ra Luluai i ga valaun Esekia
ma diat dia ga ki Ierusalem kan ra lima i Senakerib ra king Asiria, ma
kan ra lima i kana lavur ebar, ma i ga balaure diat ta ra lavur papar.
23 Ma mangoro dia ga kap ra umana vartabar pire ra Luluai urama
Ierusalem, ma ra umana ngatngat na magit pire Esekia ra king Iuda; ma
papa nam ra e i ga ngala ta ra mata i ra lavur vuna tarai.

Esekia i mait
(2 King 20:1-11; Ies 38:1-22)

24 Ta nam ra e Esekia i ga mait, ma i ga to na mat; ma i ga araring pire
ra Luluai, ma i ga bali ia ma i ga tul tar ra vakilang pirana. 25 Ia kaka
Esekia pa i ga bali ra boina di ga pait ia pirana, tago i ga malamala ngala
ta ra balana; kari ra kankan i ga ki taun ia, ma taun Iuda ma Ierusalem.
26 Ma Esekia i ga vaikilik pa ia iat mulai ure ra ngala na ninunuk ta ra
balana, diat ma ra tarai Ierusalem, ma damana ra kankan kai ra Luluai
pa i ga tadav diat ta ra e kai Esekia.

Esekia i kapupi ra umana tultul maro Babilon
(2 King 20:12-19; Ies 39:1-8)

27 Ma Esekia i ga uviana ma di ga manga ru ia; ma i ga pait kana ta
umana pal na vuvuvung ure ra silva, ma ra goled, ma ra umana ngatngat
na vat, ma ra vuai na davai i ang na katkat, ma ra umana bakbakit, ma
ra lavur mangana bo na la; 28 ra umana pal na vuvuvung bula ure ra
kon, ra polo na vuai na vain, ma ra dangi; ma ra umana pal ure ra lavur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

mangana vavaguai, ma ra umana liplip na sip. 29 I ga vatur vake bula
ra umana pia na pal, ma i ga tup ia kana umana kikil na sip ma kana
umana kikil na vavaguai; tago God i ga manga vauviana.
30 Esekia iat i ga tur bat ra mata na tava ta ra tava alir Gikon, ma i ga
vanonoro pa ia ura ta ra pia na pal kai David ta ra papar a taoai tana. Ma
Esekia i ga tavua ta kana lavur papalum. 31 la kaka ure ra umana tultul
nina ra umana luluai Babilon dia ga tulue diat pirana upi diat a matoto
ta ra magit na kinaian di ga pait ia ta ra gunan, God i ga nur vue upi na
valar ia, upi na nunure ot pa ra balana.

Esekia i mat
(2 King 20:20-21)

32 Ma ra umana enana papalum kai Esekia, ma ra lavur bo na magit i
ga pait ia, di ga tumu diat ta ra ninana kai Iesaia ra propet natu i Amos,
ta ra buk ure ra umana king Iuda ma Israel. 33 Ma di ga vadiop Esekia
varurung ma ra umana tamana, ma di ga punang ia ta ra tututua aina
ba ra umana babang kai ra umana natu i David dia ki ie; ma ra tarai
Iuda par ma diat dia ga ki Ierusalem dia ga ru ia ba i ga mat. Ma Manase
natuna i ga kia vue ta ra kini na king.

Manase i ki na king
(2 King 21:1-18)

33 1 Manase i ga laun vue a vinun ma a ura kilala ba i ga tur pa ia
pi na king; ma i ga ki na king arama Ierusalem a ilima na vinun
ma a ilima na kilala. 2 Ma i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra
Luluai, da ra lavur bilak na mangamangana kai ra umana Tematana, nina
ba ra Luluai i ga tar okole vue diat kan ra luaina mata i ra tarai Israel.
3 Tago i ga vatut mule ra umana tavul a lotu nina Esekia tamana i ga li
vue; ma i ga pait ra umana uguugu na vartabar ure ra umana Baal, ma
i ga pait ra umana tabataba i Asera, ma i ga lotu tadav ra kor par arama
ta ra maup, ma i ga toratorom ta diat. 4 Ma i ga pait ta umana uguugu na
vartabar ta ra kuba i ra Luluai, nina ra Luluai i ga biti dari ure: A iangigu
na ki vatikai arama Ierusalem.
5 Ma i ga pait ta umana uguugu ure ra kor par arama ta ra maup ta ra ura
bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai. 6 I ga tul tar ra umana natuna upi ra
tinabar di tuntun tar ia ta ra male kai natu i Inom; ma i ga tikan upi ra vakilang
ta ra bakut, ma i ga la ta ra papait ma ta ra agagar, ma i ga tir ra umana
tabaran, ma i ga matoto tai ra umana tena agagar; ma i ga ongor upi ra kaina ta
ra luaina mata i ra Luluai upi na vakankan ia. 7 Ma i ga vatur ra tabataba nina
i ga tar pait ia ta ra kuba i God, nina lua God i ga biti tai David ma tai natuna
Solomon ure dari: Ta go ra pal, ma ta ra pia na pal Ierusalem nina iau ga pilak
pa ia kan ra lavur vuna tarai Israel, a iangigu na mamar tukum; 8 ma pa ina

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kari vue mule ra kau i ra tarai Israel kan ra gunan nina iau ga tibe tar ia ta ra
umana tama i vavat, gala diat a kodop vake nam parika iau ga vartuluai ure
pire diat ta ra ngie i Moses, ra tinata na varkurai ma ra umana togotogo ma ra
umana vartuluai. 9 Ma Manase i ga ben varara ra tarai Iuda ma diat dia ga ki
Ierusalem, upi diat a pait ra magit i kaina ta nam ba ra umana Tematana dia
ga pait ia, nina ra Luluai i ga okole vue diat kan ra luaina mata i ra tarai Israel.
10 Ma ra Luluai i ga tata pire Manase, ma pire kana tarai; ma pa dia ga torom.
11 Kari ra Luluai i ga tulue ra umana luluai na tarai na vinarubu kai
ra king Asiria tadav diat, ma dia ga kono pa Manase ma ra umana kono,
ma dia ga vi ia ma ra umana vivi na palariam, ma dia ga ben pa ia uro
Babilon. 12 Ma ba i ga ki na malari i ga araring tadav ra Luluai kana God,
ma i ga vaikilik pa ia muka ta ra luaina mata i ra God kai ra umana
tamana. 13 Ma i ga araring pirana, ma God i ga torom tana ma i ga
valongore kana nilul, ma i ga ben pa mule urama Ierusalem tadav kana
kiki na varkurai. Ma Manase i ga nunure ba ra Luluai ia God.
14 Namur ta go i ga pait tika na liplip na vat ta ra papar a liplip maro namur,
ta ra pia na pal. kai David, ta ra papar a taoai tai Gikon ta ra male, ma i ga tuk
uro ta ra mataniolo na en; ma i ga pait ra liplip kikil Opel, ma i ga pait pakan
mule urama pi na manga tuluai; ma i ga vatur ra umana luluai na vinarubu
ta ra umana pia na pal Iuda par nina di ga liplip bat diat. 15 Ma i ga tak vue
ra umana vaira na god, ma ra tabataba kan ra kuba i ra Luluai, ma ra lavur
uguugu na vartabar nina i ga pait diat ta ra luana kai ra kuba i ra Luluai ma
arama Ierusalem, ma i ga vue diat kan ra pia na pal. 16 Ma i ga mal pa mule
ra uguugu na vartabar kai ra Luluai, ma i ga tul tar ra umana tinabar na
varmaram ma ra umana tinabar na pite varpa tana, ma i ga vartuluai pire ra
tarai Iuda ba diat a torom tai ra Luluai ra God kai Israel. 17 Ma ra tarai dia ga
varvartabar boko ta ra umana tavul a lotu, ia kaka tadav ra Luluai kadia God.
18 Ma ra umana enana papalum kai Manase, ma kana niaring tadav kana
God, ma ra lavur tinata kai ra umana tena ginigira nina dia ga tata pirana ta
ra iang i ra Luluai ra God kai Israel, di ga tumu diat ta ra tutumu vakai ure ra
umana king Israel. 19 Kana niaring bula, ma ra tinorom kai God tana, ma kana
lavur kaina mangamangana ma kana varpiam parika, ma ra umana gunan
nina i ga pait ra tavul a lotu tana, ma i ga vatut ra umana Asera ma ra umana
tabataba tana, ba pa i ga vaikilik pa ia boko: di ga tumu diat ta ra tutumu vakai
kai ra umana tena ginigira. 20 Ma di ga vadiop Manase varurung ma ra umana
tamana, ma di ga punang ia ta ra kubana iat; ma Amon natuna i ga kia vue ta
ra kini na king.

Amon i ki na king
(2 King 21:19-26)

21 Amon i ga laun vue a ura vinun ma a ura kilala ba i ga tur pa ia pi
na king; ma i ga ki na king arama Ierusalem a ura kilala. 22 Ma i ga pait

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, da Manase tamana i ga pait
ia; ma Amon i ga varvartabar tadav ra umana tabataba nina Manase
tamana i ga pait diat, ma i ga torom ta diat. 23 Ma pa i ga vaikilik pa
mule ta ra luaina mata i ra Luluai, da Manase tamana i ga vaikilik pa ia
iat; Amon iat i ga ngala vanavana kana umana nirara. 24 Ma kana umana
tultul dia ga varpit ure, ma dia ga doka ta ra kubana iat. 25 Ma ra tarai na
gunan dia ga doko diat par nina dia ga varpit ure Amon ra king; ma ra
tarai na gunan dia ga vaki Iosia natuna pi na kia vue ta ra kini na king.

Iosia i ki na king
(2 King 22:1-2)

34 1 Iosia i ga laun vue lavutul na kilala ba i ga tur pa ia pi na king;
ma i ga ki na king arama Ierusalem a utul a vinun ma tika na
kilala. 2 I ga pait nam i ga takodo ta ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga
mur ra mangamangana kai David kana ngala, ma pa i ga vana irai ta ra
papar a lima tuna ba ta ra papar a maira.

Iosia i vagomgom ra gunan
(2 King 23:4-20)

3 Tago ta ra kilala lavutul ta kana kini na king, ba i ga barmana ka
boko, i ga tur pa ia pi na tikan upi ra God kai David kana ngala; ma ta
ra kilala a vinun ma a urua i ga tur pa ia pi na vagomgom vue ra umana
tavul a lotu, ma ra umana Asera, ma ra umana tabataba, ma ra umana
tabalar di ga tun mal diat, kan Iuda ma Ierusalem. 4 Ma di ga re vue ra
umana uguugu na vartabar kai ra umana Baal ta ra luaina matana; ma i
ga mut vue ra umana tabalar na keake nina dia ga ki arama liu ta diat;
ma i ga pamar gigi ra umana Asera, ma ra umana tabataba, ma ra umana
tabalar di ga tun mal diat, upi dia ga da ra tobon, ma i ga imimire ta ra
umana tung na minat kadiat dia ga vartabar tadav diat. 5 Ma i ga tun
ra ur i ra umana tena tinabar ta kadia lavur uguugu na vartabar, ma i
ga vagomgom Iuda ma Ierusalem. 6 Ma ta ra umana pia na pal Manase,
Epraim, ma Simeon bula, ma tuk uro Naptali, i ga re vue ra umana tavul
a lotu. 7 Ma i ga re vue ra umana uguugu na vartabar, ma i ga pamar gigi
ra umana Asera ma ra umana tabataba upi diat a da ra tobon, ma i ga
mut vue ra umana tabalar na keake ta ra langun Israel parika, ma i ga
lilikun urama Ierusalem.

Di tikan tadav ra buk na varkurai
(2 King 22:3–23:3)

8 Ba i ga ki na king a vinun ma lavutul na kilala, ma ba i ga tar
vagomgom ra gunan ma ra gomgom na pal, i ga tulue Sapan natu i Asalia,
ma Maseia ra tena varkurai ta ra pia na pal, ma Ioa natu i Ioakas ra tena

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tutumu, upi da mal pa mule ra kuba i ra Luluai kana God. 9 Ma dital ga
tadav Kilkia ra tena tinabar ngalangala, ma dital ga tul tar ra mani nina di
ga kap ia ta ra kuba i God, nina ra tarai Levi, ra umana tena balabalaure
matakilalat, dia ga varurue ta ra lima i ra tarai Manase ma Epraim, ma
ta ra ibaiba ta ra tarai Israel, ma ta ra tarai Iuda ma Beniamin par, ma ta
diat dia ga ki Ierusalem. 10 Ma dia ga tul tar ia pire ra umana luluai na
papalum nina dia ga balaure ra kuba i ra Luluai; ma dia ga, tul tar ia pire
ra umana tena papalum nina dia ga ki ta ra kuba i ra Luluai, upi diat a
mal pa ra pal ma diat a vakalamane; 11 dia ga tul tar ia pire ra umana tena
madaka ta ra davai ma ra umana tena pait pal upi diat a kul ra umana vat
di ga mut diat ma.ra davai ure ra umana al vakai ma ra umana vabolo ure
ra umana pal nina ra umana king Iuda dia ga vakaina diat.
12 Ma ra tarai dia ga papalum ma ra dovotina; ma ra umana luluai
na papalum go diat, Iakat ma Obadia, a ura te Levi ta ra apik na tarai
Merari, ma Sekaria ma Mesulam ta ra apik na tarai Koat, ma dia ga kure
ra papalum. Ma ra tarai Levi, diat par dia ga melem ta ra umana magit
na kakailai, 13 dia ga kure ra umana tena kinakap, ma diat par dia pait
ra lavur mangana papalum; ma ta umana ta diat ra tarai Levi dia ga tena
tutumu, ta umana dia ga lualua, ma ta umana dia ga tena balabalaure
mataniolo.
14 Ma ba di ga vairop ra mani nina di ga kap ia ta ra kuba i ra Luluai,
Kilkia ra tena tinabar i ga na tadav ra buk na varkurai kai ra Luluai nina
di ga tul tar ia tai Moses. 15 Ma Kilkia i ga biti tai Sapan ra tena tutumu
dari: Iau ga tadav ra buk na varkurai ta ra kuba i ra Luluai. Ma Kilkia i
ga tul tar ra buk pire Sapan. 16 Ma Sapan i ga kap ra buk pire ra king, ma
i ga ve bula ra king dari: Kaum umana tultul dia pait ra lavur magit di
ga tul tar ia ta diat. 17 Ma dia ga lingire ra mani nina di ga tadav ia ta ra
kuba i ra Luluai, ma dia ga tul tar ia pire ra umana luluai na papalum,
ma pire ra umana tena papalum. 18 Ma Sapan ra tena tutumu i ga ve
ra king dari: Kilkia ra tena tinabar i tar tul tar tika na buk piragu. Ma
Sapan i ga luk ia ta ra luaina mata i ra king.
19 Ma ba ra king i ga valongore ra umana tinata ta ra buk na varkurai,
i ga rada kana umana mal. 20 Ma ra king i ga vartuluai upi Kilkia, ma
Akikam natu i Sapan, ma Abdon natu i Mika, ma Sapan ra tena tutumu,
ma Asaia ra tultul kai ra king, ma i biti: 21 Avat a vana, ma avat a matoto
tai ra Luluai ure iau, ma ure ra tarai Israel ma Iuda nina dia ki valili, ure
ra lavur tinata ta go ra buk nina di ga tadav ia; tago ra ngala na kankan
kai ra. Luluai i talingir taun dat, tago ra umana tama i dat pa dia ga
torom ta ra tinata kai ra Luluai, upi diat a pait muka nam parika di ga
tumu ia ta go ra buk.
22 Damana Kilkia ma diat nina ra king i ga tulue diat dia ga vana tadav
Kulda ra propet, a vavina, ra taulai kai Salum natu i Tokat natu i Kasra,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a tena balabalaure mal kai ra king; (Kulda i ga ki ta ra vauruana ngungu
ta ra pia na pal Ierusalem;) ma dia ga tata me da nam ra tinata. 23 Ma i ga
biti ta diat: A Luluai ra God kai Israel i biti dari: Avat.a ve nam ra tutana
nina i ga tulue avat uti piragu: 24 A Luluai i biti dari: Ea, ina tulue ra kaina
tadav go ra gunan, ma tadav ra tarai tana, ma na da ra umana tinata na
varvabilak di ga tumu ia ta ra buk nina di ga luk ia ta ra luaina mata i ra
king Iuda; 25 tago dia ga vana kan iau, ma dia ga tun ra bulit i ang na katkat
tadav ra umana enana god, upi diat a vakankan iau ma ra lavur papalum
na lima i diat; kari kaugu kankan i talingir taun go ra gunan, ma pa da pun
ia. 26 Ma avat a biti tai ra king Iuda nina i ga tulue avat upi avat a matoto
tai ra Luluai: A Luluai ra God kai Israel i biti dari: Ure nam ra umana tinata
nina u ga valongore diat, 27 tago pa i ga leo ra balam, ma u ga nuk vaikilik
pa u iat mulai ta ra luaina mata i God, ba u ga valongore kana lavur tinata
ure go ra gunan ma ure ra tarai tana, ma tago u ga vaikilik pa u iat mulai
ta ra luaina matagu, ma u ga rada kaum umana mal, ma u ga tangtangi ta
ra luaina matagu, iau tar valongore u, ra Luluai i biti. 28 Io, ina vadiop guve
avat ma ra umana tamam, ma una vana tadav ra babang na minat ma ra
malmal, ma ra kiau na matam pa na gire ra kaina nina ina tulue tadav go
ra gunan ma tadav ra tarai tana. Ma dia ga kap mule ra tinata pire ra king.
29 Ma ra king i ga vartuluai, ma i ga varurue ra umana patuana Iuda ma
Ierusalem. 30 Ma ra king i ga vana tadav ra kuba i ra Luluai, ma ra lavur
tutana Iuda ma ra tarai Ierusalem par, ma ra umana tena tinabar, ma ra
tarai Levi, ma ra tarai par, a tarai vakuku ma ra umana ngalangala, dia
ga varagur me; ma i ga luk ra lavur tinata ta ra buk na kunubu nina di
ga tadav ia ta ra kuba i ra Luluai pire diat. 31 Ma ra king i ga tur ta kana
turtur, ma i ga pait ra kunubu ta.ra luaina mata i ra Luluai, ba na mur ra
Luluai, ma na kodop vake kana umana varkurai, ma kana umana tinata,
ma kana umana togotogo, ma ra balana parika ma ra nuknukina parika,
upi na pait ot pa ra lavur tinata ure go ra kunubu nina di ga tumu vake
diat ta go ra buk. 32 Ma i ga varkurai ba diat par dia ga ki Ierusalem ma ra
tarai Beniamin diat a mulaot ure. Ma ra tarai Ierusalem dia ga pait ot pa
ra kunubu kai God, ra God kai ra umana tama i diat. 33 Ma Iosia i ga tak
vue ra umana bilak na mangamangana kan ra lavur gunagunan nina ra
tarai Israel dia ga kure diat, ma i ga varkurai ba diat par dia ga ki Israel
diat a torom tai ra Luluai kadia God. Ta kana kilala na nilaun parika pa
dia ga vana irai kan ra Luluai ra God kai ra umana tama i diat.

Iosia i pait ra lukara na bolo lake
(2 King 23:21-23)

35 1 Ma Iosia i ga pait ra lukara na bolo lake tadav ra Luluai arama
Ierusalem; ma di ga doko ra bolo lake ta ra vavinun ma a ivat na
bung ta ra luaina gai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 Ma i ga tibe ra umana tena tinabar ta kadia lavur tiniba, ma i ga
vargat diat ure ra papalum ta ra kuba i ra Luluai. 3 Ma i ga biti ta ra tarai
Levi nina dia ga tovo ra tarai Israel par, ma nina di ga vakilang vaire
diat ure ra Luluai: Avat a vung ra gomgom na bok ta ra pal nina Solomon
natu i David ra king Israel i ga pait ia; pa na da ra kinakap mulai ta ra ul
a vara i vavat; go avat a kudakudar pire ra Luluai kavava God, ma pire
kana tarai Israel. 4 Ma avat a vaninare avat da kavava lavur apik na tarai
ta kavava umana tiniba, da ra tutumu kai David ra king Israel, ma da
ra tutumu kai Solomon natuna. 5 Ma avat a tur ta ra pakana i gomgom
varogop ma ra umana tiniba ure ra umana apik na tarai kai ra umana
tura i vavat ra tarai, ma a ngungu tai tika na apik na tarai ta ra tarai Levi
na ki pire tikatika na apik na tarai ta diat. 6 Avat a vagomgom avat, ma
avat a doko ra bolo lake, ma avat a vaninare ure ra umana tura i vavat,
upi da pait ot pa ra tinata kai ra Luluai ta ra ngie i Moses.
7 Ma Iosia i ga tabar ra tarai parika nina dia ga ki abara ma ra umana
nat na sip ma ra umana nat na me kan ra kikil na vavaguai, a utul a
vinun na arip na marmar diat, ure ra umana tinabar ta ra lukara na bolo
lake, ma ra utul a arip na marmar na bulumakau bula; diat par di ga tul
tar diat kan ra tabarikik kai ra king. 8 Ma kana umana luluai dia ga tul
tar ra tamarigat na vartabar pire ra tarai, ma pire ra umana tena tinabar,
ma pire ra tarai Levi. Kilkia, Sekaria, ma Iekiel, a utul a tena varkurai
ta ra kuba i God, dital ga tabar ra umana tena tinabar ma ra ura arip ma
laptikai na mar na nat na bulumakau, ma ra utul a mar na bulumakau,
ure ra umana tinabar ta ra lukara na bolo lake. 9 Damana bula Konania,
ma ra ura turana Semaia ma Netanel, Kasabia, Ieiel, ma Iosabad, ra
umana luluai kai ra tarai Levi, dia ga tabar ra tarai Levi ma ra. ilima na
arip na marmar na nat na bulumakau, ma ra ilima na mar na bulumakau,
ure ra umana tinabar ta ra lukara na bolo lake. 10 Damana di ga vaninara
upi ra varvakai, ma ra umana tena tinabar dia ga tur ta kadia turtur,
ma ra tarai Levi ta kadia lavur tiniba, da ra vartuluai kai ra king. 11 Ma
dia ga doko ra bolo lake, ma ra umana tena tinabar dia ga apure ra gap
nina dia ga kap ia ta diat, ma ra tarai Levi dia ga kulit diat. 12 Ma dia ga
vung vaire ra umana tinabar di tuntun tar ia, upi diat a tul tar diat da ra
umana tiniba ure ra umana apik na tarai, upi da tul tar diat tai ra Luluai,
da di ga tumu ia ta ra buk kai Moses. Dia ga pait ia damana ma ra umana
bulumakau. 13 Ma dia ga rang ra bolo lake ta ra iap da ra vartuluai ure;
ma dia ga kabalane ra umana tinabar nina di ga vagomgom diat, ma dia
ga kap lulut diat pire ra tarai. 14 Ma namur dia ga vaninare ra magit ure
diat iat, ma ure ra umana tena tinabar; tago ra umana tena tinabar ra
umana natu i Aron dia ga varvakai ma ra umana tinabar di tuntun tar
ia ma ra bira tuk i ga marum; damana ra tarai Levi dia ga vaninare ra
magit ure diat iat, ma ure ra umana tena tinabar ra umana natu i Aron.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 Ma ra umana tena kakailai ta ra apik na tarai Asap dia ga tur ta kadia
turtur, da ra vartuluai kai David, ma Asap, ma Eman, ma Iedutun ra tena
ginigira kai ra king; ma ra umana tena varbalaurai dia ga tur ta ra lavur
mataniolo, ma pa dia ga vana kan kadia tiniba, tago ra umana tura i diat
ra tarai Levi dia ga vaninare ra magit ure diat.
16 Damana di ga vaninara upi ra varvakai kai ra Luluai ta nam ra bung,
upi diat a pait ra lukara na bolo lake, ma upi diat a tul tar ra umana
tinabar di tuntun tar ia ta ra uguugu na vartabar kai ra Luluai, da ra
vartuluai kai Iosia ra king. 17 Ma ra tarai Israel nina dia ga ki abara dia
ga pait ra lukara na bolo lake ta nam ra e, ma dia ga pait ra lukara na
gem ba pa i leven lavurua na bung. 18 Ma pa ta lukara na bolo lake i ga
varogop ma go ta ra langun Israel papa ra e kai Samuel ra propet; ma pa
ta king Israel i ga pait ta lukara na bolo lake varogop ma nam kai Iosia,
ma kai ra umana tena tinabar, ma ra tarai Levi, ma ra tarai Iuda ma
Israel par abara, ma diat dia ga ki Ierusalem. 19 Di ga pait go ra lukara na
bolo lake ta ra kilala a vinun ma lavutul ta ra kini na king kai Iosia.

Iosia i mat
(2 King 23:28-30)

20 Namur ta go, ba Iosia i ga tar mal pa ra gomgom na pal, Neko ra
king Aigipto i ga tut na vinarubu ure Karkemis ta ra tava alir Oiparat;
ma Iosia i ga tut upi na tur bat ia. 21 Ma i ga tulue ta umana tultul pirana,
ma i ga biti: Dor dave ma u, u ra king Iuda? Gori pa iau tut ure u, ure
ke nam ra vuna tarai nina ave varubu ma diat; ma God i ga vartuluai
piragu pi ina lulut; una tur irai kan God nina i ki piragu, kan na vakaina
u. 22 Ia kaka Iosia pa i ga lingan irai kan ia, i ga mal ika ma ra enana mal
upi na varubu me, ma pa i ga torom ta ra tinata kai Neko, nina ra tinata
kai God iat, ma i ga vana upi diat a varubu ta ra male Megido. 23 Ma ra
umana tena panak dia ga ponok Iosia ra king; ma ra king i ga biti tai
kana umana tultul: Avat a kap vue iau tago iau manga kinkin. 24 Ma kana
umana tultul dia ga kap vue kan ra kiki na vinavana, ma dia ga vung ia
ta kana vauruana kiki na vinavana, ma dia ga kap ia urama Ierusalem;
ma i ga mat, ma di ga punang ia ta ra babang kai ra umana tamana. Ma
ra tarai Iuda ma Ierusalem par dia ga tabun ure Iosia. 25 Ma Ieremia i ga
tangie Iosia; ma ra umana tena kakailai, a tarai ma ra vaden, dia pite pa
Iosia ta kadia lavur kakailai na tinangi, tuk tar gori; ma dia ga vung diat
upi a vartuluai pire Israel, ma ea, di ga tumu diat ta ra umana kakailai
na tinangi.
26 Ma ra umana enana papalum kai Iosia, ra umana bo na papalum i ga
pait diat, da nam di ga tumu ia ta ra varkurai kai ra Luluai, 27 kana lavur
papalum, papa ra turpaina tuk ta ra mutuaina, di ga tumu vake diat ta ra
buk ure ra umana king Israel ma Iuda.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ieoakas i ki na king, ma di tak vue
(2 King 23:31-35)

36 1 Ma ra tarai na gunan dia ga ben pa Ieoakas natu i Iosia, ma
dia ga vaki ia upi na kia vue tamana ta ra kini na king arama
Ierusalem. 2 Ieoakas i ga laun vue a ura vinun ma a utul a kilala ba i ga
tur pa ia pi na king, ma i ga ki na king aro Ierusalem a utul a gai. 3 Ma
ra king Aigipto i ga tak vue kan ra kini na king arama Ierusalem, ma i
ga varkurai ba ra gunan na tul tar tika na mar na talant na silva ma tika
na talant na goled upi ra totokom pirana. 4 Ma ra king Aigipto i ga vaki
Eliakim turana upi na king ure Iuda ma Ierusalem, ma i ga vaenana pa
ra iangina upi Ieoiakim. Ma Neko i ga vatur Ieoakas turana, ma i ga ben
vavilavilau pa ia uro Aigipto.

Ieoiakim i ki na king
(2 King 23:36–24:7)

5 Ieoiakim i ga laun vue a ura vinun ma a ilima na kilala ba i ga tur
pa ia pi na king, ma i ga ki na king a vinun ma tika na kilala arama
Ierusalem; ma i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai
kana God. 6 Nebukadnesar ra king Babilon i ga tut ure, ma i ga vi ia ma
ra umana vivi na palariam, ma i ga ben vavilavilau pa ia uro Babilon.
7 Nebukadnesar i ga kap vue bula ra umana la ure ra kuba i ra Luluai
uro Babilon, ma i ga vung diat ta kana pal na vartabar aro Babilon.
8 Ma ra umana enana papalum kai Ieoiakim, ma kana lavur bilak na
mangamangana, ma ra vartakun ure, di ga tumu vake diat ta ra buk ure
ra umana king Israel ma Iuda; ma Ieoiakin natuna i ga kia vue ta ra kini
na king.

Di ben vavilavilau Ieoiakin uro Babilon
(2 King 24:8-17)

9 Ieoiakin i ga laun vue lavutul na kilala ba i ga tur pa ia pi na king, ma
i ga ki na king a utul a gai ma a vinun na bung arama Ierusalem; ma i ga
pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai. 10 Ma ta ra mutuai ra
kilala Nebukadnesar ra king i ga vartuluai ma i ga ben pa ia uro Babilon,
ma di ga kap vue ra umana ngatngat na la kan ra kuba i ra Luluai, ma i
ga vaki Sedekia turana upi na king ure Iuda ma Ierusalem.

Sedekia i ki na king
(2 King 24:18-20; Iere 52:1-3a)

11 Sedekia i ga laun vue a ura vinun ma tika na kilala ba i ga tur pa ia
pi na king, ma i ga ki na king aro Ierusalem a vinun ma tika na kilala;
12 ma i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai kana God; pa i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga vaikilik pa mule ta ra luaina mata i Ieremia ra propet nina i ga vatang
ra tinata kai ra Luluai. 13 Ma i ga tut na varpiam bula ure Nebukadnesar
ra king, nina i ga kure pi na vavalima tai God; ma i ga pue ngangar, ma
i ga valeo ra balana kan ra nukpuku tadav ra Luluai ra God kai Israel.
14 Ma ra umana tena tinabar ngalangala bula, ma ra tarai, dia ga manga
varpiam da ra lavur bilak na mangamangana kai ra umana Tematana;
ina dia ga vadur ra kuba i ra Luluai nina i ga vagomgom ia arama
Ierusalem. 15 Ma ra Luluai ra God kai ra umana tama i diat i ga vala tulue
kana umana tultul pire diat ma pa i ga vabing, tago i ga mari kana tarai
ma ra kubana; 16 ma dia ga kulume ra umana tultul kai God, ma dia ga
pidimuane kana tinata, ma dia ga vaula kana umana propet, tuk ba ra
kankan kai ra Luluai i ga tut ure kana tarai ma pa ta varvalaun.

Di ben vavilavilau ra tarai Iuda
(2 King 25:8-21; Iere 39:8-10; 52:12-30)

17 Kari i ga tulue ra king kai ra tarai Kaldea tadav diat, nina i ga doko
kadia umana barmana ma ra pakat na vinarubu ta kadia gomgom na pal,
ma pa i ga mari ra barmana ba ra gara na vavina, ra patuana ba nina i
kua; i ga nur tar diat par ta ra limana. 18 Ma ra umana la par ure ra kuba
i God, diat dia ngala ma diat dia ikilik, ma ra umana ngatngat na magit
ta ra kuba i ra Luluai, ma ra ngatngat na tabarikik kai ra king ma kai
kana umana luluai, i ga kap vue diat par uro Babilon. 19 Ma dia ga tun
vue ra kuba i God, ma dia ga re vue ra liplip na vat Ierusalem, ma dia ga
tun vue ra umana pal na luluai tana ma ra iap, ma dia ga vakaina vue ra
lavur bo na magit ta diat. 20 Ma diat dia ga pila kan ra pakat na vinarubu
i ga ben vavilavilau vue diat uro Babilon; ma dia ga vilavilau pirana ma
pire ra umana natuna tuk tar ta ra varkurai kai ra vuna tarai Persia,
21 upi da pait ot pa ra tinata kai ra Luluai ta ra ngie i Ieremia, tuk ba ra
gunan na nunure kana umana kilala na ningo; tago i ga nunure ra ningo
ba i ga ki na uliran, upi da pait ot pa lavurua na vinun na kilakilala.

Kores vaarike tika na vartuluai
(Esra 1:1-4)

22 Io, ta ra kilala tikai ta ra kini na king kai Kores ra king Persia, ra
Luluai i ga vargat ra nuknuk i Kores ra king Persia, upi da pait ot pa ra
tinata kai ra Luluai nina Ieremia i ga tatike, ma Kores i ga vaarike tika na
vartuluai ta kana gunagunan par, ma i ga tumu ia bula ta ra buk, dari:
23 Kores ra king Persia i biti dari: A Luluai ra God arama ra bala na bakut
i tar tul tar ra lavur vuna gunan par ra pia tagu; ma i ga vartuluai piragu
ba ina pait kana tika na pal arama Ierusalem ta ra gunan Iuda. Io, diat
par pire vavat ba dia niuruna ma kana tarai, boina ba ra Luluai kadia
God na maravut diat, ma boina ba diat a vana urama.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ESRA

Kores i vaarike tika na vartuluai

1 1 Io, ta ra kilala tikai ta ra kini na varkurai kai Kores ra king Persia,
ra Luluai i ga vargat ra nuknuk i Kores ra king Persia, upi da pait ot
pa ra tinata kai ra Luluai nina Ieremia i ga tatike, ma Kores i ga vaarike
tika na vartuluai ta ra umana gunan parika nina i ga varkurai ta diat,
ma i ga tumu ia bula ta ra buk, dari: 2 Kores ra king Persia i biti dari: Ra
Luluai, ra God arama ra bala na bakut, i tar tul tar ra lavur gunan par
ra pia tagu; ma i ga vartuluai piragu ba ina pait kana tika na pal arama
Ierusalem ta ra gunan Iuda. 3 Io, diat par pire vavat ba dia niuruna ma
kana tarai boina ba kadia God na maravut diat, ma boina ba diat a vana
urama Ierusalem ta ra gunan Iuda, ma diat a pait ra pal kai ra Luluai,
ra God kai Israel, ra God nina i kiki arama Ierusalem. 4 Ma diat par dia
ki valili tai ta gunan dia ki na vaira tana, boina ba ra tarai tuna mabara
diat a maravut diat ma ra. silva, ma ra goled, ma ra tabarikik, ma ra
umana vavaguai, maravut ra vartabar di pait ia ure ra pal kai God arama
Ierusalem.

Diat dia ga ki na vilavilau dia vana urama Ierusalem
(2 Tutu 36:22-23)

5 Io, a umana luluai ta ra lavur apik na tarai Iuda ma Beniamin, ma
ra umana tena tinabar, ma ra tarai Levi, dia ga tut, diat par ba God i
ga vargat ra nuknuk i diat, upi diat a vana ma diat a pait ra kuba i ra
Luluai arama Ierusalem. 6 Ma diat par dia ga ki kikil diat dia ga maravut
vaongor diat ma ra tabarikik na silva, ma ra goled, ma ra vurvur magit,
ma ra umana vavaguai, ma ra lavur ngatngat na magit, maravut nam ra
lavur magit dia ga vartabar vakuku me.
7 Ma Kores ra king bula i ga vairop ra lavur tabarikik ure ra kuba i ra
Luluai, nina ba Nebukadnesar i ga mulue vue kan Ierusalem, ma i ga vaki
diat ta ra kuba i kana umana god; 8 maia, go ra lavur magit Kores ra king
Persia i ga tul tar ia tai Mitredat kana luluai na mani ba na vairop diat,
ma i ga to tar diat tai Sesbasar ra luluai Iuda. 9 Ma i dari ra niluluk ure

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat: a utul a vinun na ngala na la na goled, tika na arip na marmar na
ngala na. la na silva, a ura vinun ma lavuvat na pakat; 10 a utul a vinun
na la na goled, ta ra tika na mangana la na silva a ivat na mar ma a vinun
ot, ma ra umana enana la tika na arip na marmar. 11 Di ga luk guve ra
lavur magit na papalum damana, diat di ga pait diat ma ra goled, ma diat
di ga pait diat ma ra silva, a ilima na arip ma a ivat na mar diat. Go diat
par Sesbasar i ga kap diat urama, ba di ga ben ra tarai nina dia ga ki na
vilavilau maro Babilon urama Ierusalem.

A niluluk i diat dia lilikun
(Neke 7:4-73)

2 1 Io, go ra tarai ta ra papar Iuda dia ga vana urama kan ra kini na
vilavilau, diat ba Nebukadnesar ra king Babilon i ga agur pa diat
uro Babilon, ma go dia ga talil uro Ierusalem ma Iuda, tikatikai ta kana
pia na pal iat. 2 Dia ga varagur ma Serubabel, Iesua, Nekemia, Seruia,
Relaia, Mordekai, Bilsan, Mispar, Bigvai, Rekum ma Bana.

Go ia ra niluluk ure ra tarai Israel: 3 A tarai Paros, a ura arip ma
tika na mar ma lavurua na vinun ma a urua. 4 A tarai Sepatia, a utul a
mar ma lavurua na vinun ma a urua. 5 A tarai Ara, lavurua na mar ma
lavurua na vinun ma a ilima. 6 A tarai Pakat-Moab, ta ra ura apik na tarai
Iesua ma Ioab, a ura arip ma lavutul na mar ma a vinun ma a urua. 7 A
tarai Elam, tika na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun ma a ivat. 8 A
tarai Satu, lavuvat na mar ma a ivat na vinun ma a ilima. 9 A tarai Sakai,
lavurua na mar ma laptikai na vinun ot. 10 A tarai Bani, laptikai na mar
ma a ivat na vinun ma a urua. 11 A tarai Bebai, laptikai na mar ma a ura
vinun ma a utul. 12 A tarai Asgad, tika na arip ma a ura mar ma a ura
vinun ma a urua. 13 A tarai Adonikam, laptikai na mar ma laptikai na
vinun ma laptikai. 14 A tarai Bigvai, a ura arip ma a ilima na vinun ma
laptikai. 15 A tarai Adin, a ivat na mar ma a ilima na vinun ma a ivat.
16 A tarai Ater, tai Esekia, lavuvat na vinun ma lavutul. 17 A tarai Besai,
a utul a mar ma a ura vinun ma a utul. 18 A tarai Iora, tika na mar ma a
vinun ma a urua. 19 A tarai Kasum, a ura mar ma a ura vinun ma a utul.
20 A tarai Gibar, lavuvat na vinun ma a ilima. 21 A tarai Beteleem, tika
na mar ma a ura vinun ma a utul. 22 A tarai Netopa, a ilima na vinun ma
laptikai. 23 A tarai Anatot, tika na mar ma a ura vinun ma lavutul. 24 A
tarai Asmavet, a ivat na vinun ma a urua. 25 A tarai Kiriat-Arim, Kepira,
ma Berot, lavurua na mar ma a ivat na vinun ma a utul. 26 A tarai Rama
ma Geba, laptikai na mar ma a ura vinun ma tikai. 27 A tarai Mikmas,
tika na mar ma a ura vinun ma a urua. 28 A tarai Betel ma Ai, a ura mar
ma a ura vinun ma a utul. 29 A tarai Nebo, a ilima na vinun ma a urua.
30 A tarai Magbis, tika na mar ma a ilima na vinun ma laptikai. 31 A tarai
Elam (a enana), tika na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun ma a ivat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

32 A tarai Karim, a utul a mar ma a ura vinun ot. 33 A tarai Lod, Kadid,
ma Ono, lavurua na mar ma a ura vinun ma a ilima. 34 A tarai Ieriko, a
utul a mar ma a ivat na vinun ma a ilima. 35 A tarai Sena, a utul a arip
ma laptikai na mar ma a utul a vinun ot.
36 A umana tena tinabar: a tarai Iedaia, ta ra apik na tarai kai Iesua,
lavuvat na mar ma lavurua na vinun ma a utul. 37 A tarai Imer, tika: na
arip ma a ilima na vinun ma a urua. 38 A tarai Paskur, tika na arip ma a
ura mar ma a ivat na vinun ma lavurua. 39 A tarai Karim, tika na arip ma
a vinun ma lavurua.
40 A tarai Levi: a tarai Iesua ma Kadmiel, ta ra apik na tarai Odavia,
lavurua na vinun ma a ivat.
41 A umana tena kakailai: a tarai Asap, tika na mar ma a ura vinun ma
lavutul.
42 A tarai na monamono na matakilalat: a tarai Salum, a tarai Ater, a
tarai Talmon, a tarai Akub, a tarai Katita, a tarai Sobai, diat par tika na
mar ma a utul a vinun ma lavuvat.
43 A tarai na papalum ta ra pal i gomgom: a tarai Sika, a tarai Kasupa,
a tarai Tabaot, 44 a tarai Keros, a tarai Sia, a tarai Padon, 45 a tarai
Lebana, a tarai Kagaba, a tarai Akub, 46 a tarai Kagab, a tarai Samlai, a
tarai Kanan, 47 a tarai Gidel, a tarai Gakar, a tarai Reaia, 48 a tarai Resin,
a tarai Nekoda, a tarai Gasam, 49 a tarai Usa, a tarai Pasea, a tarai Besai,
50 a tarai Asna, a tarai Meunim, a tarai Nepisim, 51 a tarai Bakbuk, a tarai
Kakupa, a tarai Karkur, 52 a tarai Baslut, a tarai Mekida, a tarai Karsa,
53 a tarai Barkos, a tarai Sisera, a tarai Tema, 54 a tarai Nesia, a tarai
Katipa.
55 A umana bul mur ta diat ra tarai na tultul kai Solomon: a tarai Sotai,
a tarai Asoperet, a tarai Peruda, 56 a tarai Iala, a tarai Darkon, a tarai
Gidel, 57 a tarai Sepatia, a tarai Katil, a tarai Pokeret-Asebaim, a tarai
Ami. 58 A tarai na papalum ta ra pal i gomgom par ma ra umana bul mur
ta ra tarai na tultul kai Solomon, a utul a mar ma lavuvat na vinun ma a
urua diat.
59 Ma go diat dia ga vana urama maro Tel-Mela, Tel-Karsa, Kerub,
Adan, ma Imer, ma i ga dekdek upi diat a vaarike kadia apik na tarai, ba
kadia vuna tarai, upi da nunure ba diat a umana te Israel ba pata: 60 a
tarai Delaia, a tarai Tobia, a tarai Nekoda, laptikai na mar ma a ilima na
vinun ma a urua. 61 Ma ra umana bul kai ra umana tena tinabar: a tarai
Kabaia, a tarai Akos, a tarai Barsilai (nina i ga taule tika na vavina ta
diat ra umana natu i Barsilai ra ta Gilead, ma di ga tul tar ra iang i diat
tana). 62 Go diat dia ga tikan upi ra iang i diat ta ra buk na vuna tarai
pire diat di ga tumu vake diat, ma pa dia ga tikan tadav ia; kari di ga
biti ba pa dia ga gomgom, ma di ga okole vue diat kan ra tiniba na tena
tinabar. 63 Ma ra luluai na gunan i ga biti ta diat ba koko diat a en ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

magit i gomgom tuna, tuk tar ta ra bung tika na tena tinabar na tut rikai
upi na vavaarikai ma ra Urim ma ra Tumim.
64 A kor na tarai par i ga varogop ma a ivat na vinun ma a ura arip ma
a utul a mar ma laptikai na vinun ot, 65 ma kadia umana tultul na tutana
ma ra umana tultul na vavina dia ga varogop ma lavurua na arip ma a
utul a mar ma a utul a vinun ma lavurua; ma a ura mar na tarai ma ra
vaden, a umana tena kakailai, dia ga varagur ma diat. 66 Kadia umana
os, lavurua na mar ma a utul a vinun ma laptikai; kadia umana miul,[a] a
ura mar ma a ivat na vinun ma a ilima; 67 kadia umana kamel, a ivat na
mar ma a utul a vinun ma a ilima; kadia umana as, laptikai na arip ma
lavurua na mar ma a ura vinun ot.
68 Ma ta umana lualua na apik na tarai, ba dia ga vut ta ra kuba i
ra Luluai aro Ierusalem, dia ga vartabar ma ra minariga ure ra kuba i
God ba da vatur ia ta kana gunan iat; 69 dia ga vartabar varogop ma ra
tabarikik dia ga vung ia, ma dia ga tul tar ia ta ra vuvuvung na mani ure
ra papalum laptikai na vinun ma tika na arip na marmar na pal a mani
i goled ma a ura arip ma a utul a mar na kilogram (a ilima na arip na
marmar na paun) na silva, ma tika na mar na mal na tena tinabar.
70 Damana ra umana tena tinabar, ma ra tarai Levi ma ta umana ta
diat ra tarai, ma ra umana tena kakailai, ma ra umana monamono ta ra
matakilalat, ma ra tarai na papalum ta ra pal i gomgom, dia ga kiki ta
kadia umana pia na pal tikatikai, ma ra tarai Israel par dia ga ki ta kadia
lavur pia na pal iat.

Di tur pa ra lotu mulai

3 1 Ma ba ra valavuruana gai i ga tar ot, ma ra tarai Israel dia ga ki ta
ra lavur pia na pal, ra tarai dia ga kor varurung arama Ierusalem
ma i ga kopono ko ra nuknuk i diat. 2 Ma Iesua natu i Iosadak diat ma ra
tara na turana ra umana tena tinabar, ma Serubabel natu i Sealtiel ma
ra tara na turana, dia ga tut ma dia ga pait ra uguugu na vartabar ure ra
God kai Israel upi da tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia tana, da di
ga tumu ia ta ra varkurai kai Moses ra tutana kai God. 3 Ma dia ga page
ra uguugu na vartabar ta kana kiki iat, tago ra bunurut ure ra tarai ta ra
gunagunan i ga tup diat; ma dia ga tul tar ra umana tinabar di tuntun
tar ia tadav ra Luluai tana, a tinabar di tuntun tar ia ta ra malana ma ta
ra ravian. 4 Ma dia ga pait ra lukara na pal na turturup, da di ga tumu
ia, ma dia ga tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia ta ra bungbung
par, ma di ga luk diat upi na varogop ma ra varkurai tana, da i topa ra
bungbung par; 5 ma namur vanavana dia ga tul tar ra tinabar di tuntun
tar ia vatikai, ma ra umana tinabar ure ra kalamana gai, ma ure ra lavur

---

[a] **2.66** A miul, ia ra natu i ra os dir ma ra as.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gomgom na lukara kai ra Luluai nina di ga tar kure, ma ra vartabar
kadiat par dia ga tul tar ra tamarigat na vartabar tadav ra Luluai. 6 Dia ga
tul vatavuna tar ra umana tinabar di tuntun tar ia tadav ra Luluai ta ra
luaina bung ta ra valavuruana gai; ma pa di ga vung boko ra vunapai ra
pal i gomgom kai ra Luluai. 7 Dia ga tul tar bula ra mani ta ra umana tena
madaka ta ra vat, ma ta ra umana tena madaka ta ra davai; ma dia ga
tabar ra tarai Sidon ma ra tarai Tiro ma ra magit na nian, ma ra nimomo,
ma ra dangi, upi diat a kap vaur ra umana tagatagal maro Lebanon uro
ra valian, uro Iopa, varogop ma ra vartuluai Kores ra king Persia i ga pait
ia pire diat.

Di tur pa ra pait pal mulai ta ra kuba i ra Luluai

8 Ma ba dia ga tar vut ta ra kuba i God arama Ierusalem, ta ra
vauruana kilala ma ta ra gai a urua, Serubabel natu i Sealtiel ma Iesua
natu i Iosadak, diat par ma ra umana tura i diat ra umana tena tinabar
ma.ra tarai Levi, ma diat par dia ga tar lilikun kan ra kini na vilavilau
uro Ierusalem, dia ga tur pa ia; ma dia ga tibe ra tarai Levi, diat ba i ga a
ura vinun, upi diat a lualua ta ra papalum ta ra kuba i ra Luluai. 9 Namur
Iesua i ga tut, diat ma ra umana natuna ma ra umana niuruna, Kadmiel
ma ra umana natuna, a umana natu i Iuda, ma dia ga tur varurung upi
diat a lue ra umana tena papalum ta ra kuba i God, varurung ma ra
tarai Kenadad ma ra umana natu i diat ma ra umana niuru i diat, a tarai
Levi diat. 10 Ma ba ra umana tena pait pal dia ga vung ra vunapai ra pal
i gomgom kai ra Luluai, a umana tena tinabar dia ga tur togo, ma dia
ga mong ma ra umana bo na mal ma dia ga vatur ra tavur, damana ra
tarai Levi a umana natu i Asap dia ga vatur ra umana kudu, upi diat a
pite pa ra Luluai da David ra king Israel i ga vartuluai tana. 11 Ma dia ga
kakailai varvarbali ba dia ga vatang ra varmananai pire ra Luluai ma ba
dia ga pite pa ia, dari: Tago i boina, tago kana varmari i ki vatikai pire
ra tarai Israel ma pa na mutu. Ma ra tarai par dia ga ngenge ma ra ngala
na ngenge, ba dia ga pite pa ra Luluai, tago di ga tar vung ra vunapai ra
kuba i ra Luluai. 12 Ma mangoro ta diat ra umana tena tinabar ma ra tarai
Levi ma ra umana lualua na apik na tarai, a umana kua nina di ga gire ra
pal lua, dia ga kukula ma ra tinangi ba di ga vung ra vunapai go ra pal
ta ra luaina mata i diat; ma mangoro dia ga kukula na gugu; 13 ma i ga
dekdek upi ra tarai diat a valongore ilam ra ngala na kunukula na gugu
kan ra ngala na tinangi kai ra tarai; tago ra tarai dia ga manga ngenge
tuna, ma di ga valongore aro vailik iat.

Ra umana ebar dia tur bat ra papalum

4 1 Ma ba ra umana ebar kai ra tarai Iuda ma ra tarai Beniamin dia
ga valongore ba ra tarai dia ga ki na vilavilau lua dia pait ra pal i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gomgom upi kai ra Luluai, ra God kai Israel, 2 dia ga vana pire Serubabel
ma tadav diat dia lualua ta ra umana apik na tarai, ma dia ga biti ta diat
dari: Boina ba dat a pait pal varurung, tago ave tikatikan upi kavava
God da avat, ma ave ga pait ra tinabar tadav ia papa ra e Esar-Kadon ra
king Asiria i ga varkurai tana, nina i ga vaki avet ta go ra gunan. 3 Ma
Serubabel ma Iesua ma diat par dia lualua ta ra umana apik na tarai
Israel dia ga biti ta diat dari: Pa i topa avat upi avat a papait maravut
avet ta ra pal ure kaveve God; avet ika avet a pait pal upi kai ra Luluai,
ra God kai Israel, da Kores ra king Persia i ga vartuluai pire vevet. 4 Io,
ra tarai na gunan dia ga vabilua ra tarai Iuda, ma dia ga vaburut diat ta
ra papait pal, 5 ma dia ga tokom ta umana tena kabinana upi diat a tur
bat diat kan ra magit dia ga mainge ba diat a pait ia, ta ra lavur kilala ta
ra kini na varkurai kai Kores ra king Persia, ma i ga tuk tar ta ra kini na
varkurai kai Darius ra king Persia.

6 Ma ba Akasueros i ga tur pa ia pi na king dia ga tumu ra vartakun ure
ra tarai dia ki Iuda ma Ierusalem.

7 Ma ta ra e ba Artaksasta i ga king, Bislam, Mitredat, Tabel, ma ra
umana talai diat par dia ga tumu ra buk tadav Artaksasta ra king Persia;
ma dia ga tumu ra buk ta ra mangana tutumu Siria ma ta ra tinata Siria.

8 Rekum ra tena varkurai ma Simsai ra tena tutumu dir ga tumu ra buk
ure Ierusalem tadav Artaksasta ra king dari: 9 (go diat dia ga tutumu,
Rekum ra tena varkurai, ma Simsai ra tena tutumu, ma ra umana talai
diat, ra umana tena varkurai, ra umana luluai na gunan, ra umana
raprap, ra tarai Persia, ra tarai Erek, ra tarai Babilon, ra tarai Susa nina
maro Elam, 10 ma ra lavur vuna tarai par nina ra ngala na luluai Osnapar,
a rangrang na tutana, i ga agur pa diat uro, ma i ga vaki. diat ta ra pia
na pal Samaria, ma ta ra gunan ta ra papar a tava alir maro, ma damana
vanavana.

11 Ma ra tinata ta ra buk nina di ga tumu ia tadav Artaksasta ra king
i ga varogop ma ra tinata dari:) Kaum umana tultul dia ki ta ra papar a
tava alir maro, ma damana vanavana. 12 Boina ba ra king na nunure ba ra
umana Iudaia nina dia tar vana kan u dia tar pot pire vevet ati Ierusalem;
dia pait ra pia na pal nina i ga varpiam ma i kaina, ma dia tar pait vapar
ra liplip tana, ma dia tar mal ra vunapaina. 13 Boina ba ra king na nunure
ba ona di pait go ra pia na pal ma di pait vapar ra liplip tana, pa diat a
tul tar mule ra totokom na varkurai ma ra totokom na tabarikik ma ra
totokom na nga, ma ona damana ra magit kai ra king na rara tana. 14 Ma
tago ra king i tul tar ra vapuak ta vevet, ma tago pa i topa avet upi avet
a gire ba ra magit kai ra king na rara, ave tar tulue ra tinata pire ra king,
ma ave tar vaarike vadovot ia; 15 upi da tikatikan ta ra buk na tutumu
vakai kai tamam; damana una tikan tadav ra varvai ta ra buk na tutumu
vakai, ma una matoto ba go ra pia na pal i varpiam, ma i tar vakaina ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana king ma ra umana papar na varkurai, ma ba dia tut na vinarubu
tana papa ania iat; ia ra vuna di ga re vue go ra pia na pal. 16 Ave ve
vadovot ra king ba ona di vatur mule go ra pia na pal ma di pait vapar
kana liplip, pa una vatur vake mule ra papar na varkurai ta ra papar a
tava alir maro.
17 Io, ra king i ga bali ra tinata kai Rekum ra tena varkurai, ma kai
Simsai ra tena tutumu, ma ra umana talai diat par aro Samaria, ma ta ra
gunan ta ra papar a tava alir maro, dari: A malmal! 18 Di ga luk pukue
ra buk ta ra luaina matagu nina ava ga tumu ia pire vevet. 19 Ma iau ga
varkurai, ma di ga tikatikan, ma di tar tikan tadav ra varvai ba papa ania
iat go ra pia na pal i ga tut na vinarubu ure ra umana king, ma di ga pait
ra varpiam ma ra vinarubu tana. 20 A umana ngala na king bula dia ga
kure Ierusalem ma dia ga kure ra gunan par ta ra papar a tava alir maro;
ma di ga tul tar ra totokom na varkurai ma ra totokom na tabarikik ma
ra totokom na nga ta diat. 21 Io, avat a pait ra varkurai ma avat a tigal bat
nam ra tarai me, ma koko da pait go ra pia na pal tuk tar ta ra bung ba
ina pait ra varkurai tana. 22 Ma avat a balaure upi koko avat a talanguan
tana; ta ra ava ra vuna na tavua ba ra umana king diat a kaina tana?
23 Ma ba di ga luk ra buk kai Artaksasta ra king ta ra luaina mata
i Rekum, ma Simsai ra tena tutumu, ma ra umana talai diat, dia ga
ngarangara upi ra vinavana Ierusalem tadav ra umana Iudaia, ma dia ga
tigal vadekdek bat diat.
24 Io, dia ga ngo ta ra papalum ta ra kuba i God aro Ierusalem; ma ra
papalum i ga ngo tuk tar ta ra vauruana kilala ta ra kini na varkurai kai
Darius ra king Persia.

Di pait mule ra kuba i ra Luluai

5 1 Ma ra ura propet, Kagai ra propet, ma Sekaria natu i Ido, dir ga
tata na propet pire ra tarai Iuda ma Ierusalem; dir ga tata na propet
ta ra iang i ra God kai Israel pire diat. 2 Ma Serubabel natu i Sealtiel i ga
tut, dir ma Iesua natu i Iosadak, ma dir ga tur pa ra papait ta ra kuba i
God aro Ierusalem; ma ra ura propet kai God dir ga ki maravut dir. 3 Ma
ta nam ra e Tatenai ra luluai na gunan ta ra papar a tava alir maro i ga
tadav diat, diat ma Setar-Bosenai ma ra umana talai dir, ma dia ga biti
ta diat dari: To ia i ga varkurai upi avat a pait go ra pal, ma avat a vaip
vue go ra liplip? 4 Ma dia ga tatike ra tinata dari pire diat: To ia ra iang i
diat ra tarai dia vatur go ra pal? 5 Ma kadia God i ga mataure ra umana
patuana Iudaia, ma pa dia ga tigal bat diat boko tuk tar ta ra bung ba
da vaarike go ra magit pire Darius, ma ba da ga tulue mule ra tinata na
balbali ure.
6 A buk ba Tatenai ra luluai na gunan ta ra papar a tava alir maro i ga
tulue tadav Darius ra king, diat ma Setar-Bosenai ma ra umana talaina, a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana luluai na gunan, nina dia ki ta ra papar a tava alir maro: 7dia ga
tulue ra buk pirana, ma di ga tumu ra tinata dari tana: Tadav Darius ra
king, a ngala na malmal.
8Boina ba ra king na nunure ba ave ga vana ta ra papar Iuda, ta ra pal
kai ra ngala na God, nina di ga pait ia ma ra umana ngir na vat, ma di
ga pait maravut ra umana papar a pal ma ra davai, ma dia ongor ta go
ra papalum ma i tavua ta ra lima i diat. 9Ma ave ga tir nam ra umana
patuana, ma ave ga biti ta diat dari: To ia i ga pait ra varkurai pire vavat
upi avat a pait go ra pal ma upi avat a vaip vue go ra liplip? 10Ave ga titir
bula upi ra iang i diat, upi avet a tumu vake ra iang i diat dia lualua ta
diat, ma avet a ve vadovot u tana.
11Ma dia ga bali kaveve tinir dari: Avet ra umana tultul kai God nina
i kure ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan, ma ave pait ra
pal nina di ga vatur ia amana iat, nina tika na ngala na king Israel i ga
vatur ia ma i ga pait vapar ia. 12Ma ba ra umana tama i vevet lualua dia
ga vakankan ra God arama ra bala na bakut, i ga tul tar diat ta ra lima i
Nebukadnesar ra king Babilon, a te Kaldea, ma i ga re vue go ra pal, ma
i ga kap vavilavilau vue ra tarai uro Babilon. 13Ma ta ra luaina kilala ta
ra kini na varkurai kai Kores ra king Babilon, Kores ra king i ga pait ra
varkurai upi da pait mule go ra kuba i God. 14Ma ra lavur la na goled
ma ra lavur la na silva ta ra kuba i God, nina Nebukadnesar i ga kap vue
diat kan ra pal i gomgom Ierusalem, ma i ga mulue varuk diat ta ra pal
i gomgom Babilon, io, nam diat Kores ra king i ga tak vairop diat kan ra
pal i gomgom Babilon, ma di ga tul tar diat tai tika na tutana a iangina
Sesbasar, nina i ga vaki ia upi na luluai na gunan; 15ma i ga biti tana
dari: Una vatur vake go ra lavur tabarikik, ma una vana, ma una vung
diat ta ra pal i gomgom Ierusalem, ma boina ba da vatur ra kuba i God
ta kana turtur. 16Io, nam ra Sesbasar i ga vut, ma i ga pait ra vunapai ra
kuba i God aro Ierusalem; ma papa nam ra e tuk tar ta ra bung gori di
papalum tana, ma pa i par boko.
17Io, ba ra king i nuk ia ba i boina, da tikatikan ta ra pal na vuvuvung
kai ra king aro Babilon, upi da nunure ba i dovot go ra tinata ba Kores ra
king i ga pait ra varkurai upi da vatur go ra kuba i God aro Ierusalem,
ma boina ba ra king na tulue kana varkurai ure go ra magit pire vevet.
6 1Ma Darius ra king i ga varkurai, ma di ga tikatikan ta ra pal na
buk, nina di ga vung varurue ra umana ngatngat na buk tana
aro Babilon. 2Ma di ga tikan tadav ra pinpin na buk aro Akmeta ta ra
kuba i ra king ta ra papar Media, ma di ga tumu vake go ra magit tana:
3Ta ra luaina kilala ta ra kini na varkurai kai Kores, Kores ra king i ga
varkurai dari: Ure ra kuba i God arama Ierusalem, boina ba da pait nam
ra pal, a pal ba da pait ra tinabar tana, ma boina ba da pait vadekdek ra
vunapaina; a tuluaina na varogop ma a vinun ma a ilima na pokono, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

damana ra tababana a vinun ma a ilima na pokono; 4 da pait ia ma ra
utul a ngaina ngala na vat, ma tika na ngaina kalamana davai; ma boina
ba da tak pa ra mani ure ta ra kuba i ra king. 5 Go bula: boina ba da
vamule ra tabarikik nina di ga pait ia ma ra goled ma ra silva ure ra kuba
i God, nina Nebukadnesar i ga kap vue kan ra pal i gomgom Ierusalem
ma i ga mulue uro Babilon, ma da kap mule ta ra pal i gomgom aro
Ierusalem, tikatika na magit da vung ia ta kana kiki iat, ma una vung ra
lavur magit ta ra kuba i God.

6 Io, u Tatenai ra luluai na gunan ta ra papar a tava alir maro, Setar-
Bosenai ma ra umana talai mumur a umana luluai na gunan, nina dia
ki ta ra papar a tava alir maro, avat a nur vue diat; 7 koko avat a tur bat
ra papalum ta go ra kuba i God; boina ba ra luluai na gunan kai ra tarai
Iudaia ma ra umana patuana Iudaia diat a pait go ra kuba i God ta kana
kiki. 8 Ma go bula: iau pait ra varkurai ure ra magit ba avat a pait ia pire
go ra umana patuana Iudaia ure ra papait ta go ra kuba i God dari: ba
da tul tar muka ra tabarikik kai ra king pire go ra tarai ta ra totokom ta
ra papar a tava alir maro, upi da bali ra lavur magit me di ga kul ia, upi
koko ta magit na tur bat diat. 9 Ma ra magit ba dia iba upi ia, ra umana
bulumakau, a umana sip a umana tomotoina, a umana nat na sip, ure
ra tinabar di tuntun tar ia tai ra God arama ra bala na bakut, ma ra vit,
ra solt, ra vain, ma ra dangi, varogop ma ra tinata kai ra umana tena
tinabar aro Ierusalem, boina da tul vatikene tar go ra lavur magit ta diat;
10 upi diat a pait ra tinabar i ang na vuvuvul pire ra God arama ra bala
na bakut, ma diat a araring ure ra king ma ra umana natuna upi diat a
laun. 11 Ma iau tar pait tika na varkurai bula dari: Nina ra tutana ba na
pukue vaenana go ra varkurai, boina ba da rubat vue tika na pagapaga
ta ra kubana, ma da al vatokobe tana ma da vi ia tana; ma da vakaina ra
kubana ure go ra magit upi na varogop ma ra ul a buta; 12 ma God, nina
i tar vaki ra iangina ie, na rubat vue ra lavur king ma ra tarai par nina
ba dia tulue ra lima i diat upi diat a vaenana pa ia, upi diat a re vue go
ra kuba i God aro Ierusalem. Iau Darius iau pait go ra varkurai; boina da
torom muka tana.

13 Io, Tatenai ra luluai na gunan ta ra papar a tava alir maro, ma Setar-
Bosenai, ma ra umana talai dir, dia ga torom muka tago Darius ra king i
ga vartuluai damana. 14 Ma ra umana patuana kai ra umana Iudaia dia ga
pait ra pal ma kadia papalum i ga tavua, tago Kagai ra propet ma Sekaria
natu i Ido dir ga tata na propet tana. Ma dia ga vatur vaip ia varogop ma
ra vartuluai kai ra God kai Israel, ma varogop ma ra varkurai kai Kores,
ma Darius, ma Artaksasta ra king Persia. 15 Ma di ga vaip go ra pal ta
ra vautuluna bung ta ra gai Adar ta ra kilala laptikai ta ra kini na king
kai Darius. 16 Ma ra tarai Israel, ra umana tena tinabar, ma ra tarai Levi,
ma ra tarai par di ga ben vavilavilau pa diat, dia ga pait ra lotu na niruk

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta go ra pal ma ra gugu. 17 Ma dia ga pait ra tinabar ma tika na mar na
bulumakau ta ra niruk ta go ra pal kai God, a ura mar na sip a umana
tomotoina, a ivat na mar na nat na sip, ma ure ra tinabar na varporong
ure ra tarai Israel par a vinun ma a ura me a umana tomotoina, varogop
ma ra niluluk ure ra lavur vuna tarai Israel. 18 Ma dia ga vaki ra umana
tena tinabar varogop ma kadia lavur tiniba, ma ra tarai Levi varogop ma
kadia lavur tiniba ure ra papalum na lotu tadav God arama Ierusalem; da
di ga tar tumu ia ta ra buk kai Moses.
19 Ma ra tarai dia ga lilikun kan ra kini na vilavilau dia ga pait ra
lukara na bolo lake ta ra bung a vinun ma a ivat ta ra luaina gai. 20 Tago
ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi dia ga tar vagomgom mule diat,
ma i ga kopono ko ra nuknuk i diat; diat par dia ga gomgom; ma dia ga
doko ra bolo lake ure ra tarai ba dia ga ki na vilavilau, ma ure ra umana
tena tinabar a umana tura i diat, ma ure mule diat iat. 21 Ma ra tarai
Israel, diat dia ga lilikun kan ra kini na vilavilau, ma diat par dia ga vana
pire diat kan ra lavur dur na mangamangana kai ra umana Tematana ta
nam ra gunan upi diat a tikan upi ra Luluai, ra God kai Israel, dia ga ian,
22 ma dia ga pait ra lukara na gem ba pa i leven ma ra gugu lavurua na
bung; tago ra Luluai i ga tar vagugu diat, ma i ga tar pukue ra bala i ra
king Asiria tadav diat, upi na vaongor ra lima i diat ta ra papalum ure ra
kuba i God, ra God kai Israel.

Esra diat ma kana tarai dia vana urama Ierusalem

7 1 Ma ba i par go ra lavur magit, ta ra kini na varkurai kai Artaksasta
ra king Persia, Esra natu i Seraia, natu i Asaria, natu i Kilkia, 2 natu
i Salum. natu i Sadok, natu i Akitub, 3 natu i Amaria, natu i Asaria, natu
i Meraiot, 4 natu i Serakia, natu i Usi, natu i Buki, 5 natu i Abisua, natu
i Pinekas, natu i Eleasar, natu i Aron ra tena tinabar lualua; 6 go ra Esra
i ga vana urama maro Babilon; ma ia ra tena tutumu, ma i ga melem ta
ra tinata na varkurai kai Moses, nina ra Luluai, ra God kai Israel, i ga
vartuluai me; ma ra king i ga mulaot ta ra lavur magit i ga lul ia, tago ra
lima i ra Luluai kana God i ga maravut ia. 7 Ma ta umana ta ra tarai Israel
dia ga vana urama, ma ta ra umana tena tinabar, ma ta ra tarai Levi, ma
ta umana tena kakailai, ma ta umana monamono na matakilalat, ma ta
umana tena papalum ta ra pal i gomgom, dia ga vana Ierusalem ta ra kilala
lavurua ta ra kini na varkurai kai Artaksasta. 8 Ma i ga pot aro Ierusalem
ta ra gai a ilima ma ta ra kilala lavurua ta ra varkurai kai ra king. 9 Tago di
ga tur pa ra vinavana urama maro Babilon ta ra luaina bung ma ta ra gai
tikai, ma ta ra luaina bung ta ra gai a ilima i ga vut arama Ierusalem, tago
ra bo na lima i God i ga maravut ia. 10 Tago ra nuknuk i Esra i ga ot pi na
tikatikan ta ra varkurai kai ra Luluai, ma upi na mur ia, ma upi na vartovo
pire ra tarai Israel ure ra umana togotogo ma ra lavur varkurai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 A tinata ta ra buk ra king Artaksasta i ga tul tar ia tai Esra ra tena
tinabar, ra tena tutumu ma ra tena kabinana ta ra tinata na varkurai
kai ra Luluai, ma ta kana lavur togotogo tadav ra tarai Israel, i ga dari:
12 Artaksasta, ra king kai ra lavur king, tadav Esra ra tena tinabar, a tena
tutumu nina i melem ta ra varkurai kai ra God arama ra bala na bakut, a
malmal!
13 Iau pait ra varkurai ba diat par ta ra tarai Israel, ma kadia umana
tena tinabar ma ra tarai Levi, ta kaugu umana pakana nina iau varkurai
ta diat, diat dia mainge ra vinavana urama Ierusalem, avat a varagur ma
diat. 14 Tago ra king ma kana lavurua na tena varvateten dia tulue u upi
una matoto ure Iuda ma Ierusalem, varogop ma ra varkurai kai kaum
God nina u tar vatur vake; 15 ma upi una kap ra silva ma ra goled, nina
ra king ma kana umana tena varvateten dia tabar ra God kai Israel me,
nina i kiki Ierusalem, ma ra tamarigat na nuknuk i diat, 16 ma damana ra
silva ma ra goled par ba u tikan tadav ia ta ra papar Babilon, varurung
ma ra tamarigat na vartabar kai ra tarai, ma kai ra umana tena tinabar,
nam ba dia gugu pi diat a tabar ra kuba i kadia God me arama Ierusalem.
17 Io, una ongor ma una kul ra umana bulumakau ma go ra mani, ma ra
umana sip a umana tomotoina, ma ra umana nat na sip, varurung ma
kadia tinabar na nian ma ra tinabar na nimomo, ma una tul tar diat ta
ra ul a uguugu na vartabar ta ra kuba i kavava God nina i tur Ierusalem.
18 Ma ra lavur magit avat ma ra umana turam ava nuk ia ba i boina upi
avat a pait ia ma ra goled ma ra silva nina i ki valili, boina ba avat a pait
nam upi na varogop ma ra nuknuk i kavava God. 19 Ma nam ra tabarikik
ba da tul tar ia tam ure ra lotu ta ra kuba i kaum God, boina ba una
tul tar ia ta ra luaina mata i God arama Ierusalem. 20 Ma ba da mainge
mule ta magit ure ra kuba i kaum God, a magit ba i topa ia ba una tak
tar ia, boina una tak pa ia ta ra pal na vuvuvung kai ra king. 21 Ma iau,
Artaksasta ra king, iau vartuluai pire ra lavur tena balabalaure pal na
vuvuvung ta ra papar a tava alir maro, dari: A lavur magit Esra ra tena
tinabar, ra tena tutumu nina i melem ta ra varkurai kai ra God arama
ra bala na bakut, i vatang upi ia ta vavat, da pait ia muka, 22 na tuk tar
ra mar na talant[b] na silva, ma tuk tar tika na mar na valavalar na vit,
ma tuk tar ra mar na valavalar na vain, ma tuk tar ra mar na valavalar
na dangi, ma ra solt par ba dia mainge. 23 A lavur magit ra God arama
ra bala na bakut i vartuluai upi ia, boina da pait bulu ia ure ra kuba i ra
God arama ra bala na bakut; tago ra kankan na vana rikai upi ra ava ure
ra varkurai kai ra king ma ra umana natuna? 24 Ma ave tumu vadovot tar
ia ta vavat bula, ba pa i takodo upi da vatur vake ra totokom na varkurai,

---

[b] **7.22** A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra silva ba ra goled me i da ra valavalar na mani.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ba ra totokom na tabarikik, ba ra totokom na nga, tai ta na ta diat ra
umana tena tinabar ma ra tarai Levi, ra umana tena kakailai, ra umana
monamono na matakilalat, ra tarai na papalum ta ra pal i gomgom, ba ra
umana tultul ta go ra kuba i God.
25 Ma u Esra, varogop ma ra kabinana kai kaum God nina i ki piram,
una tibe ra umana luluai ma ra umana tena varkurai upi diat a kure ra
tarai ta ra papar a tava alir maro, diat ba dia nunure ra varkurai kai
kaum God; ma avat a vateten nina ba pa i nunure. 26 Ma diat par ba pa
dia torom ta ra varkurai kai kaum God ma ra varkurai kai ra king, boina
ba da kure muka diat, da ubu doko diat, ba da tul vaire vue diat, ba diat
a varkul, ba upi diat a ki ta ra pal na banubat.
27 Da pite pa ra Luluai, ra God kai ra umana tama i dat, nina i ga varuk
ra magit damana ta ra bala i ra king upi na mar ra kuba i ra Luluai aro
Ierusalem; 28 ma i ga tul tar ra varmari tagu ta ra luaina mata i ra king,
ma ta ra luaina mata i kana umana tena varvateten, ma ta ra luaina mata
i ra umana rangrang na luluai kai ra king. Ma iau ga ongor tago ra lima i
ra Luluai kaugu God i ga maravut iau, ma iau ga pilak varurue ra umana
patuana ta ra tarai Israel upi avet a varagur urama.
8 1 Ma go ra umana lualua na apik na tarai ba ave ga varagur ma diat
maro Babilon ta ra kini na varkurai kai Artaksasta, ma go kadia
umana ngalangala: 2 ta ra tarai Pinekas, Gersom; ta ra tarai Itamar,
Daniel; ta ra tarai David, Katus, 3 natu i Sekania; ta ra tarai Paros,
Sekaria, ma di ga luk varurungane me tika na mar ma a ilima na vinun
ot na tutana ta kana apik na tarai; 4 ta ra tarai Pakat-Moab, Elioenai,
natu i Serakia, diat ma a ura mar na tutana; 5 ta ra tarai Sekania, natu
i Iakasiel, diat ma a utul a mar na tutana; 6 ta ra tarai Adin, Ebed natu
i Ionatan, diat ma a ilima na vinun na tutana; 7 ta ra tarai Elam, Iesaia
natu i Atalia, diat ma lavurua na vinun na tutana; 8 ta ra tarai Sepatia,
Sebadia natu i Mikael, diat ma lavutul na vinun na tutana; 9 ta ra tarai
Ioab, Obadia natu i Iekiel, diat ma a ura mar ma a vinun ma lavutul
na tutana; 10 ta ra tarai Selomit, natu i Iosipia, diat ma tika na mar ma
laptikai na vinun ot na tutana; 11 ta ra tarai Bebai, Sekaria natu i Bebai,
diat ma a ura vinun ma lavutul na tutana; 12 ta ra tarai Asgad, Iokanan
natu i Akatan, diat ma tika na mar ma a vinun ot na tutana; 13 ta ra tarai
Adonikam, diat dia mur kakit, a iang i dital Elipelet, Ieiel, ma Semaia,
diat ma laptikai na vinun na tutana; 14 ma ta ra tarai Bigvai, Utai ma
Sabud, diat ma lavurua na vinun na tutana.
15 Ma iau ga varurue diat ta ra tava alir nina i alir uro Ava; ma ave
ga ki abara a utul a bung; ma iau ga giragire ra tarai, ma ra umana
tena tinabar, ma pa iau ga gire tadav ta tikai ta ra tarai Levi. 16 Io, iau
ga vartuluai upi Elieser, Ariel, Semaia, Elnatan, Iarib, Elnatan, Natan,
Sekaria, ma Mesulam, diat a umana patuana; damana bula upi Ioiarib,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma Elnatan, a ura tena vartovo. 17 Ma iau ga tulue diat tadav Ido ra luluai
ta ra gunan Kasipia; ma iau ga vateten tar ra tinata ta diat ba diat a
tatike tai Ido, diat ma ra umana turana a umana tena papalum ta ra pal i
gomgom, ta ra gunan Kasipia, dari, ba diat a agur pa ra umana tultul ure
ra kuba i kaveve God tadav avet. 18 Ma tago ra bo na lima i kaveve God
i ga maravut avet, dia ga agur pa tika na tutana, a tena kabinana, pire
vevet, a tutana ta ra apik na tarai kai Makli natu i Levi natu i Israel, a
iangina Serebia, diat ma ra umana natuna ma ra umana turana, a vinun
ma lavutul diat; 19 ma Kasabia varurung ma Iesaia ta ra tarai Merari, ra
umana turana ma ra lavur natu i diat, a ura vinun ot; 20 ma ta ra umana
tena papalum ta ra pal i gomgom, nina David ma ra umana luluai dia ga
tibe diat upi diat a toratorom ta ra tarai Levi, a ura mar ma a ura vinun;
ma di ga vatang ra iang i diat tikatikai.

21 Ma iau ga vartuluai ba da pait ra vinevel abara ta ra tava alir Ava,
upi avet a va timtibum ta ra luaina mata i kaveve God, ma upi avet a
tikan ra takodo na nga ure avet, ma ure ra umana natu i vevet, ma ure
kaveve tabarikik par. 22 Tago iau ga ruva upi ina lul ra king upi ra loko
na tarai na vinarubu ma ra umana tena kiki os upi diat a maravut avet
ure ra umana ebar ta ra nga; tago ave ga biti pire ra king dari: A lima i
kaveve God i maravut diat par dia tikatikan upi ia, ma ra dekdekina ma
kana kankan i tur bat diat par dia vana kan ia. 23 Damana ave ga vevel,
ma ave ga araring tadav kaveve God ure go ra magit, ma i ga valongore
avet.

24 Ma iau ga tibe vaire a vinun ma a ura lualua ta ra umana tena tinabar,
Serebia, Kasabia, diat ma a vinun na tura i dir, 25 ma iau ga valar tar ra
silva ma ra goled ta diat, ma ra tabarikik, ma ra lavur magit ure ra kuba
i kaveve God, nina ba ra king ma kana umana tena varvateten ma kana
umana luluai ma ra tarai Israel par abara dia ga vartabar me; 26 iau ga
valar tar laptikai na mar ma a ilima na vinun na talant na silva ta ra lima
i diat, ma ra tabarikik di ga pait ia ma ra silva tika na mar na talant, tika
na mar na talant na goled, 27 ma a ura vinun na la na goled nina ra matai
diat i varogop ma tika na arip na marmar na pal a mani i goled, ma a ura
la ba di ga pait ia ma ra palariam gobol ma i bagabagele ma i ngatngat da
ra goled. 28 Ma iau ga biti ta diat dari: Di vagomgom avat ure ra Luluai ma
ra tabarikik i gomgom; ma ra silva ma ra goled ia ra tamarigat na vartabar
pire ra Luluai, ra God kai ra umana tama i vavat. 29 Avat a balaure, ma
avat a vatur vake diat tuk tar ta ra bung ba avat a valar diat ta ra luaina
mata i ra umana lualua kai ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi,
ma ra umana luluai na apik na tarai Israel, aro Ierusalem ta ra umana
pakana pal ta ra kuba i ra Luluai. 30 Damana ra umana tena tinabar ma ra
tarai Levi dia ga vatur vake ra silva ma ra goled di ga valar tar ia, ma ra
tabarikik, upi diat a kap ia uro Ierusalem ta ra kuba i kaveve God.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

31 Namur ave ga vana kan ra tava alir Ava ta ra bung a vinun ma a
urua ta ra gai tikai, upi avet a vana Ierusalem; ma ra lima i God i ga
maravut avet, ma i ga valaun avet kan ra ebar ma ra tena kiki uai ta ra
nga. 32 Ma ave ga vut Ierusalem, ma ave ga ki ie a utul a bung. 33 Ma ta
ra vaivatina bung di ga valar tar ra silva ma ra goled ma ra tabarikik
ta ra kuba i kaveve God tai Meremot natu i Uria ra tena tinabar; dir ma
Eleasar natu i Pinekas; diat ma Iosabad natu i Iesua, ma Noadia natu i
Binui, ra ura tutana Levi; 34 di ga luk vapar ia, ma di ga valar vapar ia,
ma di ga tumu vake ra mamatina par ta nam ra bung.

35 A tarai di ga kap vavilavilau pa diat ma dia ga lilikun kan ra kini
irai, dia ga tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia tadav ra God kai
Israel, a vinun ma a ura bulumakau ure ra tarai Israel par, lavuvat na
vinun ma laptikai na sip a umana tomotoina, lavurua na vinun ma
lavurua na nat na sip, ma a vinun ma a ura me a umana tomotoina ure
ra tinabar na varporong; go ra lavur vavaguai dia ga tun tar diat tai ra
Luluai. 36 Ma dia ga tul tar ra vartuluai kai ra king tadav ra umana luluai
kai ra king, ma tadav ra umana luluai na gunan ta ra papar a tava alir
maro; ma dia ga maravut ra tarai ma ra kuba i God.

A niaring na nukpuku kai Esra

9 1 Ma ba di ga pait go ra lavur magit, a umana luluai dia ga vana
piragu, ma dia ga biti dari: A tarai Israel ma ra umana tena tinabar
ma ra tarai Levi pa dia tur varbaiai ma ra tarai vakuku ta go ra gunan,
ma dia mur kadia lavur bilak na mangamangana, a mangamangana kai
ra tarai Kanaan, ma ra tarai Ket, ma ra tarai Peres, ma ra tarai Iebus, ma
ra tarai Amon, ma ra tarai Moab, ma ra tarai Aigipto, ma ra tarai Amor.
2 Tago dia tar ben ra umana natu i diat, a umana vavina, ure diat ma ure
kadia umana bul tutana; damana ra gomgom na tarai dia tar varpopoto
ma ra tarai vakuku ta go ra gunagunan; maia, ra umana luluai ma ra
umana tena varkurai iat dia manga varpiam ta go ra magit. 3 Ma ba iau
ga valongore go ra magit iau ga rada kaugu mal ma kaugu olovoi, ma
iau ga ivut vue ra pepe na ulugu ma ra ivuna kabegu, ma iau ga ki ma ra
kinaian. 4 Ma diat dia ga burut ta ra tinata kai ra God kai Israel, tago diat
di ga kap vavilavilau pa diat dia ga varpiam, dia ga pot guvai piragu; ma
iau ga ki ma ra kinaian tuk tar ta ra vartabar ra ravian. 5 Ma ba di ga pait
ra vartabar ra ravian iau ga tut kan kaugu kini na niruva, ma i ga tarada
kaugu mal ma kaugu olovoi; ma iau ga va timtibum, ma iau ga tulue ra
limagu tadav ra Luluai kaugu God, 6 ma iau ga biti dari:

Ea, kaugu God, iau ruva ma iau ula, ma pa iau tadarake u, kaugu God;
tago kaveve umana varpiam dia ki ak ta ra ulu i vevet, ma kaveve nirara
i tuk urama ra bala na bakut. 7 Papa ra e ra umana tama i vevet lualua
dia ga laun tana tuk tar gori ave tar rara tuna; ma ure kaveve umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varpiam di tar tul tar avet, ma kaveve umana king, ma kaveve umana
tena tinabar, ta ra lima i ra umana king ta ra gunagunan, ma ta ra pakat
na vinarubu, ma ta ra kini na vilavilau, upi da ra varpa pire vevet, ma
upi na ula ra mata i vevet, da go ieri. 8 Ma ta go ra paupau bung ra Luluai
kaveve God i tar tul tar ra varmari ta vevet, upi ra ibaiba ta vevet na
pila, ma i tar tul tar ra dekdek na kiki ta vevet ta kana gunan i gomgom,
upi kaveve God na vakapa ra mata i vevet ma na valagar pa avet a ik ta
kaveve kini na vilavilau. 9 Tago avet a umana vilavilau; ma a dovotina
kaveve God pa i ga vana balakane avet ta kaveve kini na vilavilau, i ga
tul tar kana varmari ta vevet ta ra luaina mata i ra umana king Persia,
upi diat a valagar pa avet, upi avet a vatur ra kuba i kaveve God, ma upi
avet a mal mule ra umana taripuna, ma upi diat a tul tar ra liplip ta vevet
ta ra gunan Iuda ma Ierusalem. 10 Ma go, kaveve God, ava avet a tatike
mule? Tago ave tar vana kan kaum lavur vartuluai, 11 nina kaum umana
tultul, a umana propet dia ga tul tar ia ta vevet dari: A gunan ava vana
tana upi avat a vatur vake i tar dur ure ra dur na mangamangana kai ra
tarai dia kiki tana, ure kadia bilak na mangamangana, ma dia tar vabuka
vapar ia ma kadia dur. 12 Io, koko avat a tul tar kavava umana bul vavina
upi diat a taulai ma kadia umana bul tutana, ma koko avat a ben kadia
umana bul vavina upi diat a taulai ma kavava umana bul tutana, ma
koko avat a maravut muka diat upi diat a ki na malmal ma diat a tavua,
gori ma pa na mutu; upi avat a ongor, ma avat a en ra bo na magit i tavua
ta ra gunan, ma upi ra umana natu i vavat diat a kale namur, ma pa na
mutu.
13 Ma ba go ra lavur magit dia tar tadav avet ure ra lavur kaina magit
ave ga pait ia, ma ure kaveve ngala na nirara, ma a dovotina u kaveve
God pa u ga manga babali pire vevet da i topa kaveve umana varpiam,
tago u ga tar tul tar ra ibaiba damana pire vevet, 14 dave, avet a piam vue
mule kaum umana vartuluai, ma avet a taulai ma ra tarai nina dia papait
go ra lavur bilak na magit? Ona damana una ga kankanuane avet tuk tar
ta ra bung una ga vamutue avet i tana, ma pa ta ibaiba na ki valili, ma pa
ta na na pila, laka? 15 Luluai, u ra God kai Israel, u ra tena takodo; tago
ave tar ki valili ma ave tar pila, da i pada gori. Gire, kaveve nirara i tar
kapa ta ra luaina matam; tago pa ta na i pait valar pa ia ba na tur ta ra
luaina matam ure go.

Di vung vue ra vaden ma ra umana bul, a umana vaira

10 1 Io, ba Esra i ga araring, ma i ga tata kapa, ma i ga tangtangi
ma i ga bura timtibum ta ra luaina mata i ra kuba i God, a ngala
na kor na tarai Israel, a tarai ma ra vaden ma ra umana bul, dia ga vana
varurung pirana; tago ra tarai dia ga tangi mat. 2 Ma Sekania natu i
Iekiel, tikai ta ra tarai Elam, i ga tata ma i biti tai Esra dari: Ave tar piam

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vue kada God, ma ave tar taulai ma ra umana enana vavina mamati;
ma go Israel pa i virua boko ure go ra magit. 3 Io, i boina ba dat a pait
ra kunubu ma kada God, ma avet a vung vue ra lavur vaden damana ma
ra umana bul dia ga kava diat, varogop ma ra tinata na varvateten kai
kaugu luluai ma kadiat dia dadadar ta ra vartuluai kai kada God; ma
boina ba da pait ia varogop ma ra varkurai. 4 Una tut, tago kaum nam
ra papalum, ma avet a maravut u; una ongor ma una pait ia. 5 Ma Esra
i ga tut, ma i ga kure ba ra umana lualua ta ra umana tena tinabar, ma
ra tarai Levi, ma ra tarai Israel par, diat a vavalima ba diat a mur kana
tinata. Io, dia ga vavalima damana. 6 Ma Esra i ga tut kan ra luaina mata
i ra kuba i God, ma i ga ruk ta ra bagialar kai Ieokanan natu i Eliasib, ma
ba i tar ruk pa i ga ian ma pa i ga momo, tago i ga tabun ra balana ure ra
varpiam kai ra tarai dia ga ki na vilavilau.

7 Ma dia ga tulue ra varvai ta ra gunagunan Iuda ma Ierusalem pire
ra tarai par dia ga tar lilikun kan ra kini na vilavilau upi diat a vana
varurung aro Ierusalem; 8 ma ba da kap na nganga pa ra tabarikik
kadiat par ba pa dia vut ta ra vautuluna bung varogop ma ra tinata kai
ra umana luluai ma ra umana patuana, ma da tul vaire vue diat kan ra
kivung kai ra tarai dia ga lilikun kan ra kini na vilavilau. 9 Io, ra tarai
Iuda ma ra tarai Beniamin dia ga vana varurung urama Ierusalem ta
ra utul a bung; i ga a ura vinun na bung ta ra valavuvat na gai; ma ra
tarai par dia ga ki ta ra bala na gunan ta ra luaina mata i ra kuba i God,
ma dia ga dadadar ure go ra magit, ma ure ra ngala na bata. 10 Ma Esra
ra tena tinabar i ga tut ma i ga biti ta diat dari: Ava tar rara, ma ava
tar taulai ma ra umana enana vavina, ma ava tar vangala ra nirara kai
Israel. 11 Io, avat a tata kapa tana ta ra luaina mata i ra Luluai, ra God
kai ra umana tama i vavat, ma avat a pait ra magit i mainge; ma avat
a ki irai kan ra tarai mamati, ma kan ra umana enana vavina. 12 Ma ra
kor na tarai par dia ga tata ma ra ngala na nilai diat ma dia ga biti dari:
Ra magit u ga tatike ure avet, avet a pait ia. 13 Ma ga ra tarai dia peal,
ma i kilala na bata go, ma pa i topa avet upi avet a tur ra pia; ma go
ra papalum pa da pait ia ta ra kopono bung ba tai ta urua, tago ave ga
manga varpiam ta go ra magit. 14 Boina ba da tibe kaveve umana luluai
ure ra kor na tarai, ma boina ba diat par dia kiki ta kaveve umana pia
na pal, ma dia tar taulai ma ra umana enana vavina, diat a vut ta nam
ra umana bung ba da kubu ia, diat varurung ma ra umana patuana ta ra
lavur pia na pal tikatikai, damana bula ra umana tena varkurai ta diat,
tuk tar ta ra bung ra kankan kai God i tar ngo kan avet, ma go ra magit
na ti par. 15 Ia kaka Ionatan natu i Asael ma Iakseia natu i Tikva dir ga
tur bat go ra magit, ma Mesulam ma Sabetai ra te Levi dir ga maravut
dir. 16 Ma ra tarai dia ga tar talil kan ra kini na vilavilau dia ga pait ia
damana. Esra, ra tena tinabar, i ga pilak vaire ta umana lualua na apik

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na tarai, ure kadia umana apik na tarai, ma di ga vatang ra iang i diat
tikatikai; ma go diat dia ga ki varurung ta ra luaina bung ta ra gai a
vinun upi diat a titir ure go ra magit. 17 Ma ta ra luaina bung ta ra gai
tikai dia ga vapar ra tinir ure ra tarai dia ga. taulai ma ra umana enana
vavina.
18 Ma di ga gire tadav ta umana natu i ra umana tena tinabar nina
dia ga tar taulai ma ra umana vavina, a umana vaira; go diat: ta ra apik
na tarai kai Iesua natu i Iosadak ma ra umana turana, Maseia, Elieser,
Iarib, ma Gedalia. 19 Ma dia ga vavalima ba diat a vung vue kadia umana
vavina; ma tago dia ga rara dia ga pait ra tinabar ma tika na sip, a
tomotoina, ure kadia nirara. 20 Ta ra tarai Imer, Kanani ma Sebadia; 21 ta
ra tarai Karim, Maseia, Elia, Semaia, Iekiel ma Usia; 22 ta ra tarai Paskur,
Elioenai, Maseia, Ismael, Netanel, Iosabad ma Elasa.
23 Ta ra tarai Levi: Iosabad, Simei, Kelaia (Kelita nam), Petakia, Iuda
ma Elieser.
24 Ta ra umana tena kakailai, Eliasib; ma ta ra umana monamono na
matakilalat, Salum, Telem ma Uri.
25 Tai Israel: ta ra tarai Paros, Ramia, Isia, Malkia, Miamin, Eleasar,
Malkia ma Benaia; 26 ta ra tarai Elam, Matania, Sekaria, Iekiel, Abdi,
Ieremot ma Elia; 27 ta ra tarai Satu, Elioenai, Eliasib, Matania, Ieremot,
Sabad ma Asisa; 28 ta ra tarai Bebai, Ieokanan, Kanania, Sabai ma Atlai;
29 ta ra tarai Bani, Mesulam, Maluk, Adaia, Iasub, Seal ma Ieremot; 30 ta
ra tarai Pakat-Moab, Adna, Kelal, Benaia, Maseia, Matania, Besalel,
Binui ma Manase; 31 ta ra tarai Karim, Elieser, Isia, Malkia, Semaia,
Simeon, 32 Beniamin, Maluk ma Semaria; 33 ta ra tarai Kasum, Matenai,
Matata, Sabad, Elipelet, Ieremai, Manase ma Simei; 34 ta ra tarai Bani,
Madai, Amram, Uel, 35 Benaia, Bedeia, Kelui, 36 Vania, Meremot, Eliasib,
37 Matania, Matenai, Iasu, 38 Bani, Binui, Simei, 39 Selemia, Natan, Adaia,
40 Maknadebai, Sasai, Sarai, 41 Asarel, Selemia, Semaria, 42 Salum, Amaria
ma Iosep; 43 ta ra tarai Nebo, Ieiel, Matitia, Sabad, Sebina, Ido, Ioel ma
Benaia.
44 Go diat par dia ga taulai ma ra umana enana vavina; ma dia ga vung
vue diat varurung ma ra umana bul nina dia ga kava diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

NEKEMIA

A niaring kai Nekemia ure Ierusalem

1 1 A varvai ure Nekemia natu i Kakalia. Io, ta ra gai Kisleu, ta ra
kilala a ura vinun, ba iau ga kiki ta ra ngala na pia na pal Susa,
2 Kanani, tikai ta diat ra umana turagu, dia ga pot ma ta umana Iudaia;
ma iau ga tir diat ure ra tarai Iudaia nina dia ga pila ma dia ga tur valili
ta diat di ga kap vavilavilau pa diat, ma ure Ierusalem. 3 Ma dia ga ve iau
dari: Ra ibaiba ta diat di ga kap vavilavilau pa diat nina dia ki ta nam ra
papar dia ki na malari ma dia vavirvir tuna; a liplip Ierusalem bula i tar
tarip, ma di tar tun vue ra banbanu tana.
4 Ma ba iau ga valongore go ra tinata, iau ga ki ra pia, ma iau ga tangi,
ma i ga ligur ra balagu ta umana bung; ma iau ga vevel, ma iau ga
araring ta ra luaina mata i ra God arama ra bala na bakut, 5 ma iau ga
biti dari: Iau lul u Luluai, God arama ra bala na bakut, u ra ngala na God
ba di burutue, u ba u pait ot pa ra kunubu ma ra varmari pire diat dia
mur u ma dia toratorom ta kaum lavur vartuluai; 6 boina ba ra talingam
na valongore, ma ra matam na tapala, upi una nuk pa ra niaring kai
kaum tultul, nina iau pait ia ta ra luaina matam ta go ra e, ta ra bung na
keake ma ta ra bung na marum, ure ra tarai Israel kaum umana tultul,
ba iau tata kapa ure ra varpiam kai ra tarai Israel, nina ave tar pait ia
piram; maia, avet ma ra kuba i tamagu ave tar pait ra varpiam. 7 Ave tar
pait ra varpiam tuna piram, ma pa ave ga torom ta kaum lavur vartuluai,
ma kaum lavur togotogo, ma kaum lavur varkurai, nina u ga vartuluai
tana pire kaum tultul Moses. 8 Iau lul u ba una nuk pa ra tinata nina u ga
tul tar ia tai kaum tultul Moses, dari: Ona avat a pait ra varpiam, ina vue
imimire vue avat livuan ta ra lavur Tematana; 9 ma ga ona avat a lilikun
piragu, ma avat a torom ta kaugu lavur vartuluai upi avat a pait diat,
ina varurue diat di ga okole vue diat ma dia ki ta ra ngu na rakarakan
a gunagunan maro iat, ma ina agur pa diat ta ra pakana gunan ba iau
ga pilak pa ia upi ra iangigu na ki tana. 10 Io, go diat kaum lavur tultul
ma kaum tarai, nina u ga valaun diat ma ra ngala na dekdekim ma ta
ra ongor na limam. 11 Luluai, iau lul u ba ra talingam na valongore ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

niaring kai kaum tultul go, ma ra niaring kai kaum lavur enana tultul
bula, nina dia ga upi diat a ru ra iangim; ma iau lul u ba una maravut
kaum tultul go ieri, ma una mari ia ta ra luaina mata i go ra tutana. (Ma
iau ga kap ra momamomo pire ra king.)

Di tulue Nekemia pi uro Ierusalem

2 1 Ma ta ra gai Nisan ta ra kilala a ura vinun ta ra kini na king kai
Artaksasta, ba ra vain i tur ta ra luaina matana, iau ga tak pa ra
vain ma iau ga tabar ra king me. Io, ma lua pa iau ga ligur ta ra luaina
mata i ra king. 2 Ma ra king i ga biti tagu dari: Ta ra ava ra matam i
tanguvian, tago vakir u mait? Pa ta magit mulai, ia kaka i tar tabun ra
balam. Ma iau ga burut na kaia. 3 Ma iau ga biti tai ra king: Boina ba ra
king na laun tukum; dave, ra matagu pa na tanguvian bar, tago ra pia na
pal, a gunan ba di ga punang ra umana tamagu tana, i tar lingling ma di
tar tun vue ra banbanu tana ma ra iap? 4 Ma ra king i ga biti tagu dari:
Ava ra magit u lul upi ia? Io, iau ga araring pire ra God arama ra bala na
bakut. 5 Ma iau ga biti tai ra king: Ba ra king i mainge, ma ba una mari
kaum tultul, una tulue iau uro Iuda, ta ra pia na pal di ga punang ra
umana tamagu tana, upi ina pait vatur mule. 6 Ma ra king i ga biti tagu
(ma kana taulai bula i ga ki pirana): Ma aivia ra bung di pait ot pa nam
ra vinavana tana? Ma vingai una ga lilikun mulai? Damana ra king i ga
gugu pi na tulue iau, ma iau ga kubu tar ra bung tana. 7 Ma iau ga biti
bula tai ra king dari: Ba ra king i mainge, boina ba dal tur tar ra umana
buk tagu tadav ra umana luluai na gunan ta ra papar a tava alir maro,
pi diat a nur tar iau ba ina vana alalu tuk tar ta ra bung ba ina vut Iuda
tana; 8 ma tika na buk bula tadav Asap ra monamono ta ra uma na davai
kai ra king, upi na tul tar ra davai tagu pi ina mal ra umana vabolo me
ure ra mataniolo ta ra dekdek na pal i tur varurung ma ra pal i gomgom,
ma ure ra liplip na pia na pal, ma ure ra pal ba ina ruk tana. Ma ra king i
ga mulaot i tana, tago ra bo na lima i God i ga maravut iau.
9 Ma iau ga vut pire ra umana luluai na gunan ta ra papar a tava alir
maro, ma iau ga tul tar ra umana buk kai ra king ta diat. Ma ra king i ga
tulue. ta umana luluai na tarai na vinarubu ma ta umana tena kiki os upi
avet a varait ma diat.
10 Ma ba Sanbalat ra te Koron, ma Tobia ra tultul a te Amon, dir
valongore, a bala i dir i ga tabun na kaia, tago tika na tutana i ga vut ma
i ongor pi na mal pa ra kini kai ra tarai Israel.

Nekemia i vargat ra tarai upi diat a pait mule ra liplip Ierusalem

11 Damana iau ga pot Ierusalem, ma iau ga ki a utul a bung tana. 12 Ma
ta ra marum iau ga tut, avet ma ta umana tutana; ma ra magit kaugu
God i ga vanuk tar ia ta ra balagu ba ina pait ia ure Ierusalem pa iau

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga vaarike pire ta tikai; ma pa ta vavaguai bula piragu, ia kaka nina
iau ga ki tana. 13 Ma ta ra marum iau ga irop ta ra Mataniolo na Male,
maravai ta ra Mata na Tava kai ra umana Kuabar na Pap, ma iau ga vana
ta ra Mataniolo na Puputa ma iau ga giragire ra liplip Ierusalem, nina i
ga tarip, ma ra banbanu tana i ga tar imur. 14 Namur iau ga vana ta ra
Mataniolo na Mata na Tava ma ta ra Lum kai ra King; ma pa ta nga abara
pi ra vavaguai nina iau ga ki tana na vana tana. 15 Ma ta ra marum iau
ga mur vatutua ra nga na tava alir, ma iau ga giragire ra liplip; ma iau
ga talil mulai, ma iau ga olo ta ra Mataniolo na Male ma damana iau ga
lilikun. 16 Ma ra umana tena varkurai pa dia ga nunure ba iau ga vana
uve, ba ava ra magit iau ga pait ia; ma pa iau ga ve boko ra umana Iudaia
tana, ba ra umana tena tinabar, ba ra umana lualua, ba ra umana tena
varkurai, ba ra tarai na papalum. 17 Ma namur iau ga biti ta diat dari: Ava
gire ra magit da ki na malari tana; Ierusalem i tar lingling, ma ra umana
banbanu na mataniolo dia tar imur; avat a mai, ma dat a pait ra liplip
Ierusalem, upi koko ra tarai diat a vul mule dat. 18 Ma iau ga ve diat ure
ra lima i kaugu God nina i ga maravut mal iau, ma ure ra tinata kai ra
king bula nina i ga tatike piragu. Ma dia ga biti dari: Boina dat a tut, ma
dat a papait. Damana ra lima i diat i ga ongor upi ra bo na papalum.
19 Ma ba Sanbalat ra te Koron, ma Tobia ra tultul ra te Amon, ma
Gesem ra te Arabia, dital ga valongore, dital ga kulume avet, ma dital
ga pidimuane avet, ma dital ga biti dari: Ava ra magit go ava pait ia?
Avat a tut na varpiam ure ra king vang? 20 Ma iau ga bali diat, ma iau
ga biti dari: A God arama ra bala na bakut na vatavua kaveve papalum;
kari avet kana umana tultul avet a tut ma avet a papait; ma avat, vakir
kavavat ta pakana ba ta tiniba ba ta magit i tur na im ure avat, ati
Ierusalem.

Ra umana ngu na papalum

3 1 Ma Eliasib ra tena tinabar ngalangala i ga tut, diat ma ra umana
turana ra umana tena tinabar, ma dia ga pait vatur ra Mataniolo
na Sip; dia ga pait ra lotu tana, ma dia ga vatur ra banbanu tana; tuk
ta ra Pal na Minakila kai ra Mar dia ga pait ra lotu tana, tuk tar ta ra
Pal na Minakila kai Kananel. 2 Ma ra tarai Ieriko dia ga tur pa ra papait
ta kana ngu na papalum. Ma Sakur natu i Imri i ga tur pa ra papait ta
kadia ngu na papalum. 3 Ma ra tarai Asena dia ga pait ra Mataniolo na
En; dia ga vung ra vabolo, ma dia ga vatur ra banbanu, ma dia ga pait ra
umana ot ma ra umana babat tana. 4 Ma Meremot natu i Uria natu i Akos
i ga mamal ta kadia ngu na papalum. Ma Mesulam natu i Berekia natu
i Mesesabel i ga mamal ta kana ngu na papalum. Ma Sadok natu i Bana
i ga mamal ta kana ngu na papalum. 5 Ma ra tarai Tekoa dia ga mamal
ta kana ngu na papalum; ma ga kadia umana raprap pa dia ga maravut

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra papalum kai kadia luluai. 6 Ma Ioiada natu i Pasea ma Mesulam natu
i Besodeia dir ga mal mule ra Mataniolo Lualua, dir ga vung ra vabolo
tana, ma dir ga vatur ra banbanu tana, ma ra umana ot ma ra umana
babat. 7 Ma Melatia ra te Gibeon i ga mamal ta kadir ngu na papalum,
dir ma Iadon ra te Meronot, ma ra tarai Gibeon, ma ra tarai Mispa, nina
ra luluai na gunan ta ra papar a tava alir maro i ga kure. 8 Ma Usiel natu
i Karaia, dir a ura tena madaka ta ra goled, i ga mamal ta kana ngu
na papalum. Ma Kanania, ra tena malmal magit i ang na katkat, i ga
mamal ta kana ngu na papalum, ma di ga liplip vadekdek bat Ierusalem
tuk tar ta ra Liplip na Vat i Manga Tababa. 9 Ma Repaia natu i Kur, ra
tena varkurai ta ra ngungu gunan Ierusalem, i ga mamal ta kana ngu
na papalum. 10 Ma Iedaia natu i Karumap i ga mamal ta kana ngu na
papalum, marave ra kubana iat. Ma Katus natu i Kasabneia i ga mamal
ta kana ngu na papalum. 11 Malkia natu i Karim, ma Kasub natu i Pakat-
Moab, dir ga mal pa ta ra tika na ngungu ma ra Pal na Minakila ure
ra umana Ubu. 12 Ma Salum natu i Alokes, ra tena varkurai ure tika na
ngungu gunan Ierusalem, i ga mamal ta kadir ngu na papalum, diat ma
ra umana natuna, a umana vavina. 13 Kanun ma ra tarai Sanoa dia ga mal
pa ra Mataniolo na Male; dia ga pait ia, ma dia ga vatur ra banbanu, ma
ra lavur ot ma ra lavur babat, ma dia ga pait bula ra ura mar ma a ilima
na vinun na pokono ta ra liplip tuk tar ta ra Mataniolo na Puputa. 14 Ma
Malkia natu i Rekab, ra tena varkurai ta ra papar Bet-Akerem, i ga mal
pa ra Mataniolo na Puputa; i ga pait ia, ma i ga vatur ra banbanu tana,
ma ra lavur ot ma ra umana babat.

15 Ma Salum natu i Kolkose, ra tena varkurai ta ra papar Mispa, i ga
mal pa ra Mataniolo na Mata na Tava; i ga pait ia, ma i ga tuba, ma i ga
vatur ra banbanu tana, ra ot ma ra umana babat tana, ma i ga pait ra
liplip na vat ta ra lum Sela maravai ta ra uma kai ra king, tuk tar ta ra
kakao i vana ur marama ra Pia na Pal kai David. 16 Ma Nekemia natu i
Asbuk, ra tena varkurai ta ra ngungu ta ra papar Bet-Sur, i ga mamal
ta kana ngu na papalum, ma i ga tuk tar ta ra pakana dir tur vartalai
ma ra umana babang na minat kai David, ma tuk tar ta ra lum di ga
pait ia, ma tuk tar ta ra Kuba i ra umana Lebe. 17 A tarai Levi dia ga
mamal ta kana ngu na papalum, ma Rekum natu i Bani ia ra luaina. Ma
Kasabia, ra tena varkurai ta ra ngungu ta ra papar Keila, i ga mamal ta
kana ngu na papalum ure kana papar iat. 18 Ra umana tura i diat dia ga
mamal ta kana ngu na papalum, Bavai natu i Kenadad, ra tena varkurai
ta ra ngungu ta ra papar Keila. 19 Ma Eser natu i Iesua, ra tena varkurai
Mispa, i ga mal pa tika na pakana ta kana ngu na papalum, nina ba i tur
maravai ta ra tututua urama ra pal na vargal, ta ra pipit likun na liplip.

20 Baruk natu i Sabai i ga ongor ma ra minamal tai ta ra tika na pakana
ta kana ngu na papalum, i ga tur pa ia ta ra pipit likun na liplip, ma i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tuk tar ta ra mataniolo ta ra kuba i Eliasib ra tena tinabar ngalangala.
21 Meremot natu i Uria natu i Akos i ga mal pa ta ra tika na pakana ta
kana ngu na papalum, i ga tur pa ia ta ra mataniolo ta ra kuba i Eliasib,
ma i ga tuk tar ta ra ngu na pal kai Eliasib. 22 A umana tena tinabar nina
dia ki ta ra gunan i tamataman dia ga mamal ta kana ngu na papalum.
23 Beniamin ma Kasub dir ga mamal ta kadia ngu na papalum maravai ta
ra kuba i dir. Ma Asaria natu i Maseia natu i Anania i ga mamal ta kadir
ngu na papalum maravai ta ra kubana iat. 24 Binui natu i Kenadad i ga
mal pa ta ra tika na pakana, papa ra kuba i Asaria ma tuk tar ta ra pipit
likun na liplip, ma tuk tar ta ra nguna. 25 Palal natu i Usai i ga mamal ta
ra pakana i tur vartalai ma ra pipit likun na liplip ma ra pal na minakila
nina i tur rikai ta ra kuba i ra king arama ta ra bala na gunan kai ra
tarai na monamono. Ma Pedaia natu i Paros i ga mamal ta kana ngu na
papalum. 26 Io, ra tarai na papalum ta ra pal i gomgom dia ga ki Opel, ma
dia ga mamal tuk tar ta ra pakana maravai ta ra mataniolo na tava ta ra
papar a taur, ma tuk tar ta ra pal na minakila nina i tur rikai. 27 A tarai
Tekoa dia ga mal pa ta ra tika na pakana ta kana ngu na papalum, ta ra
pakana i tur vartalai ma ra ngala na pal na minakila i tur rikai, ma i tuk
tar ta ra liplip Opel.

28 A umana tena tinabar dia ga mal pa ra pakana arama ra Mataniolo
na Os, tikatikai i ga mamal ta ra pakana marave ra kubana iat. 29 Sadok
natu i Imer i ga mamal ta kadia ngu na papalum, maravai ta ra kubana
iat. Ma Semaia natu i Sekania, ra monamono ta ra mataniolo ta ra papar
a taur, i ga mamal ta kana ngu na papalum. 30 Kanania natu i Selemia ma
Kanun ra valaptikaina natu i Salap dir ga mal pa ta ra tika na pakana ta
kana ngu na papalum. Ma Mesulam natu i Berekia i ga mamal ta kana
ngu na papalum, maravai ta kana pakana pal. 31 Malkia, tikai ta diat ra
umana tena madaka ta ra goled, i ga mamal ta kana ngu na papalum,
ma i tuk tar ta ra kuba i ra umana tena papalum ta ra pal i gomgom,
ma ra kuba i ra umana tena kunukul, ta ra pakana i tur vartalai ma ra
Mataniolo na Niluluk, ma tuk tar ta ra pakana pal arama ta ra ngu na
liplip. 32 Ma ra umana tena madaka na goled ma ra umana tena kunukul
dia ga mamal livuan ta ra pakana pal arama ta ra ngu na liplip ma ra
Mataniolo na Sip.

Ra umana tena papalum dia balaure bat ra umana ebar

4 1 Ma ba Sanbalat i ga valongore ba ave ga pait ra liplip na vat, i
ga kankan, ma i ga ngangal na kulot, ma i ga kulume ra umana
Iudaia. 2 Ma i ga tata ta ra luaina mata i ra umana turana ma ra tarai na
vinarubu Samaria, ma i ga biti dari: Ava ra magit go ra umana bilua na
Iudaia dia pait ia? Diat a pait bar ra liplip ure diat? Diat a pait ra tinabar
bar? Diat a vaip ia ta ra kopono bung vang? Dave, diat a valaun mule ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana vat ta ra ul a puputa, tago dia tar dodo? 3 Io, Tobia ra te Amon i
ga tur maravai pirana, ma i ga biti dari: Ma go ra an dia pait ia, gala tika
na leing na pap na vana tana, gala na re vue kadia liplip na vat. 4 Kaveve
God, una valongore, tago di tar pidimuane avet; ma una bali kadia
varvul taun ra ulu i diat iat, ma una nur tar diat upi da ra varpa pire
diat ta ra gunan dia ki na vilavilau tana; 5 ma koko una tuba kadia bilak
na mangamangana, ma koko da pun vue kadia varpiam kan ra luaina
matam, tago dia tar vakankan u ta ra luaina mata i ra umana tena pait
pal.
6 Damana ave ga pait ra liplip; ma di ga pakan guve ra liplip par, ma
i ga vana urama liu a ngungu ta ra tuluaina; tago ra bala i ra tarai i ga
gugu upi ra papalum. 7 Ma ba Sanbalat ma Tobia, ma ra tarai Arabia, ma
ra tarai Amon, ma ra tarai Asdod, dia ga valongore ba ra minamal ta ra
liplip Ierusalem i tavua, ma dia mal bonot mule ra umana pakana dia
tarada, dia ga ngangal na kulot; 8 ma diat par dia ga varpit ba diat a vana
varurung ma diat a varubu ma Ierusalem, ma ba diat a vapurpuruan ia.
9 Ma ave ga araring pire kaveve God, ma ave ga tibe ra umana tena
minakila ure diat ta ra keake ma ra marum, tago ave ga burut ure diat.
10 Ma Iuda i ga biti dari: Ra ongor i ra umana tena kinakap i papait na
panie, ma mangoro na puputa go kari; damana pa i tale avet upi avet a
pait ra liplip. 11 Ma kaveve lavur ebar dia biti: Diat a tuptup, ma pa diat
a gire, tuk tar ta ra bung avet a vana rikai livuan ta diat, ma avet a ubu
diat, ma avet a tur bat ra papalum. 12 Ma ba ra umana Iudaia nina dia
ga ki maravai pire diat dia ga vut, dia ga vala ve avet dari: Diat a tut ure
avet maro ra lavur pakana dia ki tana. 13 Kari iau ga tibe ra tarai varogop
ma kadia umana apik na tarai ta ra pakana ara iat ta ra liplip na vat ta
ra lavur pakana maup, ma dia ga kap kadia umana pakat na vinarubu,
ma kadia umana rumu, ma kadia umana panak. 14 Ma iau ga gire, ma
iau ga tut, ma iau ga biti ta ra umana ngalangala, ma ta ra umana tena
varkurai, ma ta ra tarai par, dari: Koko avat a burut ta diat, avat a nuk
pa ra Luluai, tago i ngala ma di burut na kaia tana, ma avat a varubu ure
ra umana tura i vavat, ma ra umana natu i vavat, a umana tutana ma ra
umana vavina, ma kavava umana taulai ma ra umana kuba i vavat. 15 Ma
ba kaveve umana ebar dia ga valongore ba ave ga matoto tana, ma ba
God i ga noe vue kadia varpit, avet par ave ga talil mulai ta ra liplip na
vat upi kaveve papalum tikatikai.
16 Ma papa nam ra bung ta umana ta kaugu umana tultul dia ga ongor
ta ra papalum, ma ra ibaiba dia ga vature ra umana rumu, ma ra umana
ramravit, ma ra umana panak, ma ra umana ongaongoi; ma ra umana
tena varkurai dia ga tur namur ta ra tarai Iuda par. 17 Diat dia ga pait ra
liplip ma diat dia ga kakap dia ga ongor mat, ma diat par dia ga papalum
ma tika na lima i diat, ma dia ga vature kadia vargal ma ta ra tikai. 18 Ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat par ra umana tena pait liplip dia ga vi pit ma ra pakat na vinarubu,
ma damana dia ga papalum. Ma nina i vu ra tavur i ga tur piragu. 19 Ma
iau ga biti ta ra umana ngalangala ma ra umana tena varkurai, ma ta
ra tarai par dari: Ra papalum i ngala ma i tup ia, ma da tur varbaiai ta
ra liplip, tikai i tur vailik kan ta ra tikai; 20 ba ava valongore ra tavur
tai tika na pakana, boina avat a vana tadav avet; kada God na varubu
maravut dat. 21 Damana ave ga ongor ta ra papalum; ma tika na ngungu
tarai dia ga vatur ra rumu papa ra kaukau tuk tar ta ra pakana bung a
umana tagul dia vana rikai tana. 22 Ma ta nam ra bung iau ga biti bula
ta ra tarai dari: Boina ba ra tarai par, tikatikai ma kana tultul, diat a
va Ierusalem, upi diat a mono ra marum ure dat, ma na keake diat a
papalum. 23 Io, damana avet ma ra umana turagu, ma kaugu umana
tultul, ma ra umana monamono nina dia mur iau bula, pa ta tikai ta
vevet i ga ule vue kana mal, ma avet par ave ga kap kaveve vargal.

Di nur vue ra tinavua na mani

5 1 Io, a ngala na tinata na vartakun kai ra tarai ma kadia umana
taulai i ga vana rikai ure ra umana tura i diat, a umana Iudaia.
2 Tago ta umana dia ga biti: Avet ma ra umana natu i vevet, a umana
tutana ma ra umana vavina, mangoro avet; boina avet a vila pa ra kon,
upi avet a ian ma avet a laun. 3 Ta umana bula dia ga biti: Ave tar kail
ra mani, ma ave tar noe tar kaveve pia na uma ma kaveve umauma na
vain, ma ra umana kuba i vevet; boina avet a nuk upi ra kon, tago ra
mulmulum. 4 Ta ra umana mulai dia ga biti: Ave tar kail ra mani ure ra
totokom pire ra king ure kaveve lavur pia na uma ma kaveve lavur uma
na vain. 5 Ma ra pal a paka i vevet i da ra pal a paka i ra tara na tura i
vevet, ma ra umana natu i vevet dia da ra umana natu i diat; ma go ave
ivure ra umana natu i vevet, a umana tutana ma ra umana vavina, upi
diat a ki na tultul, ma ta umana natu i vevet, a umana vavina, di tar
vura ivure diat upi diat a tultul; ma i dekdek upi avet a pait vaenana
pa ia, tago ra enana tarai dia vatur vake kaveve pia na uma ma kaveve
umauma na vain.
6 Ma iau ga manga kulot ba iau ga valongore kadia tinangi ma go ra
tinata. 7 Ma iau ga nununuk ta ra balagu, ma iau ga takun ra umana
ngalangala ma ra umana tena varkurai, ma iau ga biti ta diat dari: Ava
vatur vake ra tinavua na mani ta ra umana tura i vavat. Ma iau ga pait
ra ngala na kivung ure diat. 8 Ma iau ga biti ta diat: Avet, varogop ma ra
dekdek i vevet, ave tar kul valangalanga ra umana tura i vevet, a umana
Iudaia, nina di ga ivure diat pire ra umana Tematana; ma dave avat a
ivure bar ra umana tura i vavat, ma da ivure bar diat pire vevet? Ma dia
ga ki mut uka, ma pa dia ga nunure ba ava diat a tatike. 9 Ma iau ga biti
bula dari: Ra magit ava pait ia pa i boina; pa i topa avat vang upi avat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a vana ma ra variru tadav kada God, tago ra umana Tematana, kada
umana ebar, dia vul dat? 10 Ma damana iau, ma ra umana turagu ma
kaugu umana tultul, ave la tar ra mani ma ra kon ta diat. Iau lul avat ba
boina dat a nur vue go ra mangamangana. 11 Iau lul avat, boina ba go gori
avat a vamule kadia pia na uma, kadia umauma na vain, kadia umauma
na oliva, ma ra kubakuba i diat, ma avat a vamule ra tinavua ta kadia
mani, ma ta ra kon, ma ta ra vain, ma ta ra dangi, nina ava ga vo pa ia
ta diat. 12 Ma dia ga biti: Maia, avet a vamule, ma pa avet a vatur vake
ta magit ta diat; avet a pait ia da u tar tatike. Ma iau ga oro pa ra umana
tena tinabar, ma iau ga biti ta diat ba diat a vavalima upi diat a pait ia
varogop ma go ra kunubu. 13 Ma iau ga timar kaugu mal, ma iau ga biti:
Damana God na timar vue diat par kan ra kubakuba i diat ba pa dia pait
ot pa go ra kunubu, ma kan kadia papalum bula; maia, damana da timar
vue diat ma da lingire vue diat. Ma ra kivung par i ga biti: Amen; ma dia
ga pite pa ra Luluai. Ma ra tarai dia ga mur go ra kunubu.

14 Ma papa ra bung di ga vaki iau upi ina luluai na gunan pire diat ta
ra gunan Iuda, i ga tur pa ia ta ra kilala a ura vinun ma i ga tuk tar ta ra
kilala a utul a vinun ma a urua ta ra kini na varkurai kai Artaksasta, a
vinun ma a ura kilala, avet varurung ma ra umana turagu pa ave ga en
ra magit ai ra luluai na gunan. 15 Ma ra umana luluai na gunan lua tagu
dia ga vung ra mamat na kinakap pire ra tarai, ma dia ga vatur vake
ra kon ma ra vain ta diat, maravut ra ivat na vinun na mamat na silva;
maia, kadia umana tultul bula dia ga varkurai pire ra tarai; ma iau pata,
tago iau ga ru God.

16 Maia, ma pa iau ga ngo ta ra papalum ta go ra liplip, ma pa ave ga
kul ta pia; ma kaugu umana tultul par dia ga vana varurung abara upi ra
papalum.

17 Ma go bula: iau ga tabar tika na mar ma a ilima na vinun na tutana
ta diat ra umana Iudaia ma ra umana tena varkurai ma ra magit na nian,
varurung ma diat dia ga tadav avet kan ra umana Tematana dia ki kikil
dat. 18 Ma tikatika na bung di ga vaninare tika na bulumakau ma laptikai
na bo na sip, damana di ga vaninare bula ra umana kakaruk ure iau,
ma ta ra vavinun na bung a lavur mangana vain, a peal; ma pa iau ga
vatang upi ra vabongon na luluai na gunan ure go parika, tago ra kini na
vilavilau i ga tup ra tarai.

19 God, boina ba una nuk pa ra lavur magit par iau tar pait ia ure go ra
tarai.

A kaina nuknuk i ra umana ebar

6 1 Io, ba di ga ve Sanbalat ma Tobia, ma Gesem ra te Arabia, ma
kaveve lavur ebar par, ba iau ga pait ra liplip, ma ba pa i tarada
mulai; (ma a dovotina pa iau ga vung boko ra umana banbanu ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana mataniolo ta nam ra e;) 2 Sanbalat ma Gesem dir ga vartuluai
piragu ma ra tinata dari: Una mai, datal a varkuvo tai tika na pia na pal
ik ta ra tamataman Ono. Ma dir ga nuk pa ra kaina magit ba dir a pait
ia piragu. 3 Ma iau ga tulue ra umana tultul pire dir ma ra tinata dari:
Iau varvakai ma ra ngala na papalum, ma i dekdek upi ina vana ur; upi
ra ava da vung vue ra papalum ba ina vana kan ia upi ina vana ur pire
mumur? 4 Ma dia ga vaivat ma ra vartuluai damana piragu, ma iau ga
bali vatikene diat ma nam ra mangana tinata. 5 Ma Sanbalat i ga tulue
kana tultul piragu upi na vailimana, ma i ga kap ra buk ta ra limana ba
pa di ga vabulit bat ia; 6 ma ra tutumu tana i ga dari: Di varvai tana pire
ra umana vuna tarai, ma Gesem i vatang ia, ba avat ma ra umana Iudaia
a nuknuk i vavat ba avat a tut na varpiam; nam ra vuna u pait ra liplip na
vat; ma ra nuknukim ba una king pire diat, di varvai damana. 7 Ma u tar
tibe bula ra.umana propet upi diat a varvai ure u aro Ierusalem, dari: Go
tika na king Iuda. Ma go da ve ra king ure go ra lavur tinata. Io, una mai,
ma dat a tata guvai tana. 8 Ma iau ga tulue ra tinata pirana, dari: Vakir
di pait ra magit damana da u vatang ia, i vana rikai vakuku ta ra balam
iat. 9 Tago diat par dia ga mainge ba diat a vaburut avet, ma dia ga biti: A
lima i diat na bilua boko ta ra papalum, ma pa diat a pait ia. Ma go, God,
una vaongor ra limagu.

10 Ma iau ga vana ta ra kuba i Semaia natu i Delaia natu i Metabel,
nina i ga banu bat mule; ma i ga biti: Boina dor a ki varurung ta ra kuba i
God, aro iat ta ra pal i gomgom, ma dor a banu bat ra pal i gomgom; tago
diat a vut boko upi diat a ubu u, diat a vut ta ra marum upi diat a doko u.

11 Ma iau ga biti tana: Dave, a tutana da iau na vilau bar? Ma nuve ra
tutana da iau na ruk ra pal i gomgom upi na valaun mule? Pata, pa ina
ruk tana. 12 Ma iau ga gire ilam ia ba God pa i ga tulue; ma ga i ga vatang
kana tinata na propet ure iau, tago Tobia ma Sanbalat dir ga tar tokom ia.
13 Di ga tokom ia upi ina burut, ma upi ina pait nam ra magit, ma ina rara
tana, upi diat a varvai ma ra kaina tinata ure iau, ma upi diat a takun
iau me. 14 God, una nuk pa Tobia ma Sanbalat da i topa dir ure go kadir
mangamangana, ma damana bula ra propet Noadia, a vavina, ma ta ra
umana propet bula nina dia mainge ba diat a vaburut iau.

15 Damana di ga vaip ra liplip na vat ta ra gai Elul, ta ra bung a ura
vinun ma a ilima tana, ma a ilima na vinun ma a ura bung parika dia ga
varvakai tana. 16 Ma ba kaveve lavur ebar dia ga valongore ra tinata ure,
ra lavur Tematana kikil avet dia ga burut, ma dia ga ruva; tago dia ga
nunure muka ba kaveve God iat i ga pait go ra papalum.

17 Ma go bula, ta nam ra e a umana ngalangala Iuda dia ga tulue
mangoro na buk pire Tobia, ma ra umana buk kai Tobia dia ga tadav diat.
18 Tago mangoro na tarai Iuda dia ga vavalima pirana, tago dir nimuna
ma Sekania natu i Ara; ma natuna Ieokanan, a tutana, dir ga taulai ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

natu i Mesulam natu i Berekia. 19 Dia ga ve iau bula ure kana lavur bo
na papalum, ma dia ga ve mule ure kaugu tinata. Ma Tobia i ga tulue ra
umana buk upi na vaburut iau.

Nekemia i tibe ra amana lualua aro Ierusalem

7 1 Ma ba di ga pait vapar ra liplip na vat, ma ba iau ga vatur ra
umana banbanu, ma ba di ga tibe ra umana monamono ma ra
umana tena kakailai ma ra tarai Levi, 2 iau ga tul tar ra varkurai ure
Ierusalem tai Kanani, turagu, ma Kanania ra luluai ta ra pal na bakbakit,
tago ia ra dovot na tutana, ma i ga lia ta ra mangoro ma ra variru
tadav God. 3 Ma iau ga ve dir ba koko da papa are ra umana mataniolo
Ierusalem ona ra keake pa i lapap boko; ma ba ra umana monamono dia
mono boko da banu ra umana matanilo ma da vung ra babat tana; ma da
tibe ra tarai Ierusalem upi diat a monamono, tikatikai ta kana turtur na
monamono, ma tikatikai ta ra luaina mata i ra kubana iat.
4 Ma ra pia na pal i ga manga tababa ma i ga ngala; ma ra paupau tarai
ka dia ga ki tana, ma pa di ga vatur boko ra umana pal. 5 Ma kaugu God
i ga vanuk tar ia tagu ba ina oro varurue ra umana ngalangala, ma ra
umana tena varkurai, ma ra tarai, upi da luk guve diat varogop ma kadia
umana apik na tarai. Ma iau ga tikan tadav ra buk na apik na tarai ure
diat dia ga vana urama lua, ma iau ga na tadav go ra tinata tana:

A niluluk i diat dia lilikun
(Esra 2:1-70)

6 Go ra tarai ta ra papar Iuda dia ga vana urama kan ra kini na
vilavilau, nina Nebukadnesar ra king Babilon i ga ben voe diat, ma go dia
ga talil uro Ierusalem, ma uro Iuda, tikatikai upi kana pia na pal iat. 7 Dia
ga varagur ma Serubabel, Iesua, Nekemia, Asaria, Ramia, Nakamani,
Mordekai, Bilsan, Misperet, Bigvai, Nekum ma Bana. Go ia ra niluluk ure
ra tarai Israel:
8 A tarai Paros, a ura arip ma tika na mar ma lavurua na vinun ma
a urua. 9 A tarai Sepatia, a utul a mar ma lavurua na vinun ma a urua.
10 A tarai Ara, laptikai na mar ma a ilima na vinun ma a urua. 11 A tarai
Pakat-Moab, ta ra ura apik na tarai Iesua ma Ioab, a ura arip ma lavutul
na mar ma a vinun ma lavutul. 12 A tarai Elam, tika na arip ma a ura
mar ma a ilima na vinun ma a ivat. 13 A tarai Satu, lavutul na mar ma
a ivat na vinun ma a ilima. 14 A tarai Sakai, lavurua na mar ma laptikai
na vinun ot. 15 A tarai Binui, laptikai na mar ma a ivat na vinun ma
lavutul. 16 A tarai Bebai, laptikai na mar ma a ura vinun ma lavutul.
17 A tarai Asgad, a ura arip ma a utul a mar ma a ura vinun ma a urua.
18 A tarai Adonikam, laptikai na mar ma laptikai na vinun ma lavurua.
19 A tarai Bigvai, a ura arip ma laptikai na vinun ma lavurua. 20 A tarai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Adin, laptikai na mar ma a ilima na vinun ma a ilima. 21 A tarai Ater,
tai Esekia, lavuvat na vinun ma lavutul. 22 A tarai Kasum, a utul a mar
ma a ura vinun ma lavutul. 23 A tarai Besai, a utul a mar ma a ura vinun
ma a ivat. 24 A tarai Karip, tika na mar ma a vinun ma a urua. 25 A tarai
Gibeon, lavuvat na vinun ma a ilima. 26 A tarai Beteleem ma Netopa, tika
na mar ma lavutul na vinun ma lavutul. 27 A tarai Anatot, tika na mar
ma a ura vinun ma lavutul. 28 A tarai Bet-Asmavet, a ivat na vinun ma a
urua. 29 A tarai Kiriat-Iearim, Kepira, ma Berot, lavurua na mar ma a ivat
na vinun ma a utul. 30 A tarai Rama ma Geba, laptikai na mar ma a ura
vinun ma tikai. 31 A tarai Mikmas, tika na mar ma a ura vinun ma a urua.
32 A tarai Betel ma Ai. tika na mar ma a ura vinun ma a utul. 33 A tarai
Nebo (a enana), a ilima na vinun ma a urua. 34 A tarai Elam (a enana),
tika na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun ma a ivat. 35 A tarai
Karim, a utul a mar ma a ura vinun ot. 36 A tarai Ieriko, a utul a mar ma
a ivat na vinun ma a ilima. 37 A tarai Lod, Kadid, ma Ono, lavurua na mar
ma a ura vinun ma tikai. 38 A tarai Sena, a utul a arip ma lavuvat na mar
ma a utul a vinun ot.

39 A umana tena tinabar; a tarai Iedaia, ta ra apik na tarai kai Iesua,
lavuvat na mar ma lavurua na vinun ma a utul. 40 A tarai Imer, tika na
arip ma a ilima na vinun ma a urua. 41 A tarai Paskur, tika na arip ma a
ura mar ma a ivat na vinun ma lavurua. 42 A tarai Karim, tika na arip ma
a vinun ma lavurua.

43 A tarai Levi: a tarai Iesua, tai Kadmiel, ta ra apik na tarai Odeva,
lavurua na vinun ma a ivat.

44 A umana tena kakailai: a tarai Asap, tika na mar ma a ivat na vinun
ma lavutul.

45 A tarai na monamono na matakilalat: a tarai Salum, a tarai Ater, a
tarai Talmon, a tarai Akub, a tarai Katita, a tarai Sobai, tika na mar ma a
utul a vinun ma lavutul.

46 A tarai na papalum ta ra pal i gomgom: a tarai Sika, a tarai Kasupa,
a tarai Tabaot, 47 a tarai Keros, a tarai Sia, a tarai Padon, 48 a tarai
Lebana, a tarai Kagaba, a tarai Salmai, 49 a tarai Kanan, a tarai Gidel,
a tarai Gakar, 50 a tarai Reaia, a tarai Resin, a tarai Nekoda. 51 a tarai
Gasam, a tarai Usa, a tarai Pasea, 52 a tarai Besai, a tarai Meunim, a tarai
Nepusesim, 53 a tarai Bakbuk, a tarai Kakupa, a tarai Karkur, 54 a tarai
Baslit, a tarai Mekida, a tarai Karsa, 55 a tarai Barkos, a tarai Sisera, a
tarai Tema, 56 a tarai Nesia, a tarai Katipa.

57 A umana bul mur ta ra tarai na tultul kai Solomon: a tarai Sotai, a
tarai Soperet, a tarai Perida, 58 a tarai Iala, a tarai Darkon, a tarai Gidel,
59 a tarai Sepatia, a tarai Katil, a tarai Pokeret-Asebaim, a tarai Amon. 60 A
tarai na papalum ta ra pal i gomgom par ma ra umana bul mur ta ra tarai
na tultul kai Solomon, a utul a mar ma lavuvat na vinun ma a urua diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

61 Go diat dia ga vana urama maro Tel-Mela, Tel-karsa, Kerub, Adon, ma
Imer, ma i ga dekdek upi diat a vaarike bulu kadia apik na tarai ba kadia
umana ngalangala pi da nunure tana ba diat a umana te Israel ba pata:
62 a tarai Delaia, a tarai Tobia, a tarai Nekoda, laptikai na mar ma a ivat
na vinun ma a urua. 63 Ma ta diat ra umana tena tinabar: a tarai Kobaia, a
tarai Akos, a tarai Barsilai (nina i ga taule tika na vavina ta ra umana natu
i Barsilai ra te Gilead, ma di ga tul tar ra iang i diat tana). 64 Go diat dia ga
tikan upi ra iang i diat ta ra buk na vuna tarai pire diat di ga tumu vake
diat, ma pa dia ga tikan tadav ia; kari di ga biti ba pa dia gomgom, ma di ga
okole vue diat kan ra tiniba na tena tinabar. 65 Ma ra luluai na gunan i ga
biti ta diat ba koko diat a en ra magit i gomgom tuna, tuk tar ta ra bung tika
na tena tinabar na tut rikai upi na vavaarikai ma ra Urim ma ra Tumim.
66 Ma diat ra tarai par di ga luk guve diat ba a ivat na vinun ma a ura arip
ma a utul a mar ma laptikai na vinun ot, 67 ma kadia lavur tultul na tutana
ma kadia lavur tultul na vavina, lavurua na arip ma a utul a mar ma a utul a
vinun ma lavurua diat; ma kadiat a ura mar ma a ivat na vinun ma a ilima na
tena kakailai bula, a tarai ma ra vaden. 68 Kadia lavur os, lavurua na mar ma
a utul a vinun ma laptikai; kadia lavur miul,[a] a ura mar ma a ivat na vinun
ma a ilima; 69 kadia lavur kamel, a ivat na mar ma a utul a vinun ma a ilima;
kadia lavur as, laptikai na arip ma lavurua na mar ma a ura vinun ot.
70 Ma ta umana lualua na apik na tarai dia ga vartabar ure ra papalum.
A luluai na gunan i ga tul tar tika na arip na marmar na pal a, mani i
goled ta ra vuvuvung na mani, ma a ilima na vinun na la, ma a ilima na
mar ma a utul a vinun na mal na tena tinabar. 71 Ma ta umana lualua na
apik na tarai dia ga tul tar a ura vinun na arip na marmar na pal a mani
i goled ta ra vuvuvung na mani, ma tika na arip na kilogram (a ura arip
ma a ura mar na paun) na silva. 72 Ma ra tarai par dia ga vartabar ma
a ura vinun na arip na marmar na pal a mani i goled, ma ra lavuvat na
mar na kilogram (a ura arip na marmar na paun) na silva, ma laptikai na
vinun ma lavurua na mal na tena tinabar.
73 Damana ra umana tena tinabar, ma ra tarai Levi, ma ra umana
monamono na matakilalat, ma ra umana tena kakailai, ma ta umana ta
ra tarai, ma ra tarai na papalum ta ra pal i gomgom, ma ra tarai Israel
par, dia ga kiki ta kadia lavur pia na pal.
Ma ba i ga vut ra gai lavurua, a tarai Israel par dia ga ki ta kadia lavur
pia na pal.

Esra i luk ra buk na varkurai pire ra tarai par

8 1 Ma ra tarai par dia ga vana varurung ma ra kopono nuknuk i diat
ta ra bala na taman pire ra Mataniolo na Tava; ma dia ga ve Esra ra

---

[a] **7.68** A miul ia ra natu i ra os dir ma ra as.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tena tutumu upi na vila pa ra buk na varkurai kai Moses, nina ra Luluai i
ga vartuluai tana pire ra tarai Israel. 2 Ma Esra ra tena tinabar i ga kap ra
buk na varkurai ta ra kivung, pire ra tarai ma ra vaden, ma pire diat par
dia valongore ma ra minatoto, ta ra luaina bung ta ra gai lavurua. 3 Ma
i ga luluk tana ta ra bala na taman pire ra Mataniolo na Tava, i ga tur
pa ia ta ra malana ikilik ma i ga tuk tar ta ra keake i ki tur, ta ra luaina
mata i ra tarai ma ra vaden ma nina i ga tale diat ra minatoto tana; ma
ra talinga i ra tarai par dia ga ki na valongor upi ra tinata ta ra buk na
varkurai.

4 Ma Esra ra tena tutumu i ga tur ta ra turtur na varvai di ga pait ia ma
ra davai ure go ra magit iat; ma Matitia, Sema, Anaia, Uria, Kilkia ma
Maseia, dia ga tur ta ra papar a lima tuna tana; ma ta ra papar a mairana
Pedaia, Misael, Malkia, Kasum, Kasbadana, Sekaria ma Mesulam. 5 Ma
Esra i ga pala ra buk ta ra luaina mata i ra tarai par; (tago i ga tur liu ta
diat ra tarai par;) ma ba i ga pala ia, ra tarai par dia ga tut. 6 Ma Esra i
ga pite pa ra Luluai ra ngala na God. Ma ra tarai par dia ga biti, Amen,
Amen, ma dia ga tulue ra lima i diat urama; ma dia ga tur rururu, ma
dia ga lotu tadav ra Luluai ma ra mata i diat i ga gigira ura ra pia. 7 Ma
Iesua bula, ma Bani, Serebia, Iamin, Akub, Sabetai, Odia, Maseia, Kelita,
Asaria, Iosabad, Kanan, Pelaia ma ra tarai Levi, dia ga vakapa ra tarai ta
ra varkurai; ma ra tarai dia ga tur ta kadia pakapakana. 8 Ma dia ga luluk
ta ra buk, ta ra varkurai kai God, ma dia ga vatang vakapa; ma dia ga
pukue tar ra kukuraina upi diat a matoto ta ra magit di gai luk ia.

9 Ma Nekemia ra luluai na gunan, ma Esra ra tena tinabar ma ra tena
tutumu, ma ra tarai Levi nina dia ga vateten ra tarai, dia ga biti ta ra
tarai par dari: Go ra bung a bung i gomgom kai ra Luluai kavava God,
koko avat a ligur ma koko avat a tangi. Tago ra tarai par dia ga tangtangi
ba dia ga valongore ra tinata na varkurai.

10 Ma i ga ve diat dari: Avat a vana, ma avat a en ra magit i bira, ma
avat a mome ra tava i kalakalami, ma avat a tabar nina ba pa di vaninare
ta magit ure ma ta umana tiniba; tago go ra bung a bung i gomgom kai
kada Luluai; ma koko na tabun ra bala i vavat, tago ra gugu tai ra Luluai
ia ra ongor i vavat. 11 Damana ra tarai Levi dia ga vango ra tarai ma ra
tinata dari: Avat a ki mut, tago go ra bung a bung i gomgom; ma koko na
tabun ra bala i vavat. 12 Ma ra tarai dia ga vana upi diat a ian ma upi diat
a momo ma upi diat a vartabar ma upi diat a gugu muka, tago i ga kapa
ra bala i diat ure ra tinata di ga ve tar ia ta diat.

13 Ma ta ra vauruana bung ra umana luluai na apik na tarai kai ra tarai
par, ra umana tena tinabar, ma ra tarai Levi, dia ga ki varurung ma Esra
ra tena tutumu upi diat a nuk pa ra tinata na varkurai. 14 Ma dia ga gire
tadav ra tinata di ga tumu ia ta ra varkurai nina ra Luluai i ga vartuluai
tana pire Moses ba ra tarai Israel diat a ki ta ra pal na turturup ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lukara ta ra gai lavurua; 15 ma ba diat a vaarike ma diat a varvai tana ta
kadia lavur pia na pal, ma aro Ierusalem dari: Avat a vana ta ra luana,
ma avat a vila pa ta umana ingar i ra oliva, ma ra kuabar na oliva, ma
ra iluga, ma ra mapina ul, ma ra ingar i ra umana davai dia lubalubang,
upi avat a pait ra umana pal na turturup, da di ga tumu ia. 16 Damana ra
tarai dia ga vana oai, ma dia ga vila pa ia, ma dia ga pait kadia umana
pal na turturup, tikatikai ta ra ul a kubana, ma ta kadia tamataman, ma
ta ra bala na gunan ta ra kuba i God, ma ta ra bala na gunan maravai ta
ra Mataniolo na Tava, ma ta ra bala na gunan maravai ta ra Mataniolo
kai Epraim. 17 Ma ra tarai par nina dia ga lilikun kan ra kini na vilavilau
di ga pait ra umana pal na turturup, ma dia ga kiki ta ta umana pal na
turturup; tago papa ra e Iosua natu i Nun i ga laun tana tuk ta nam ra
bung ra tarai Israel pa dia ga pait ia. Ma dia ga manga gugu.
18 Damana ra bungbung par, i ga tur pa ia ta ra luaina bung ma i ga
tuk tar ta ra mutuaina, Esra i ga luluk ta ra buk na varkurai kai God. Ma
dia ga pait ra lukara lavurua na bung; ma ta ra valavutuluna bung dia ga
pait ra ngala na kivung, varogop ma ra tinata na varkurai.

Esra i tata kapa ure ra lavur mangana varpiam kai ra tarai Israel

9 1 Ma ta ra bung a ura vinun ma a ivat ta nam ra gai, ra tarai Israel
dia ga ki varurung ma dia ga vevel, ma dia ga mal ma ra mal na
tabun, ma dia ga vung ra pia ta ra ulu i diat. 2 Ma ra tarai Israel tuna
dia ga ki varbaiai kan ra lavur vaira par, ma dia ga tur, ma dia ga tata
kapa ure kadia varpiam, ma ra bilak na magit ra umana tama i diat dia
ga pait ia. 3 Ma dia ga tur rikai ta kadia turtur, ma dia ga luluk ta ra
buk na varkurai kai ra Luluai kadia God ta ra ngungu bung; ma tai ta ra
ngungu bung dia ga tata kapa, ma dia ga lotu tadav ra Luluai kadia God.
4 Ma Iesua, Bani, Kadmiel, Sebania, Buni, Serebia, Bani ma Kenani, dia
ga tur ta ra kakao kai ra tarai Levi ma dia ga tangi ma ra ngala na nilai
diat tadav ra Luluai kadia God. 5 Ma ra tarai Levi, Iesua, Kadmiel, Bani,
Kasabneia, Serebia, Odia, Sebania ma Petakia, dia ga biti: Avat a tur, ma
avat a pite pa ra Luluai kavava God vatikai namur ma pa na mutu.
Da pite pa ra iangim i mamar kakit, ma i ki ak ta ra lavur tinata na
varvadoan ma ra lavur tinata na pite varpa. 6 U Luluai, u kakika; u ga
pait ra bala na bakut, a bala na bakut arama iat, ma ra kor na tagul,
ra rakarakan a gunagunan ma ra lavur magit tana, ra ta ma ra lavur
mangamangana i laun tana, ma u balabalaure diat par; ma ra kor ta ra
bala na bakut dia lolotu tadav u.
7 U Luluai God, u ga pilak pa Abaram, ma u ga ben vairop ia kan Ur
ta ra gunan Kaldea, ma u ga vaiang ia ba Abaraam; 8 ma u ga gire tadav
ra dovot na balana ta ra luaina matam, ma u ga pait ra kunubu pirana
upi una tul tar ra gunan tana kai ra tarai Kanaan, ma ra tarai Ket, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tarai Amor, ma ra tarai Peres, ma ra tarai Iebus, ma ra tarai Girgas,
ma upi una tul tar ia ta ra umana bul mur tana bula, ma u ga pait ot pa
kaum tinata, tago u takodo.
9 Ma u ga gire ra magit i ga monong ra umana tama i vevet ta ra gunan
Aigipto, ma u ga valongore kadia tinangi ta ra Ta Meme; 10 ma u ga
vaarike ra umana vakilang ma ra umana papalum na kinaian tai Parao,
ma ta kana umana tultul, ma ta ra tarai par ta kana gunan; tago u ga
nunure ba dia ga papait na luluai pire diat; ma u ga vangala ra iangim,
ma i damana tuk gori. 11 Ma u ga kutu varbaiane ra ta ta ra luaina mata i
diat, upi diat a vana bolo livuan tana da ta ra pia i mage; ma diat dia ga
korot mur diat u ga vue vadudu diat ta ra marumian da di vue vadudu ra
vat ta ra ngala na tava. 12 Ma go bula, u ga agure diat ma ra bakut ta ra
keake, ma ra biro na iap ta ra marum, upi na kapa ra nga ba diat a vana
tana. 13 U ga irop ma u ga ki ta ra ul a luana Sinai, ma u ga tata pire diat
marama ra bala na bakut, ma u ga tul tar ra takodo na varkurai ta diat,
ma ra umana dovot na tinata na varkurai, ma ra umana bo na togotogo
ma ra umana bo na vartuluai; 14 u ga vaarike kaum Bung Sabat pire diat,
ma u ga tul tar ra umana vartuluai ta diat, ma ra umana togotogo ma ra
varkurai, ta ra lima i Moses kaum tultul; 15 ma u ga tabar diat ma ra gem
marama ra bala na bakut ba dia ga mulmulum, ma u ga vananoro ra tava
kan ra vat ki ba dia ga mar, ma u ga vartuluai pire diat upi diat a vana
ma diat a kale pa ra gunan nina u ga tulue ra limam urama ure pi una tul
tar ia ta diat.
16 Ma diat ma ra umana tama i vevet lualua dia ga papait na luluai,
ma dia ga pue ngangar, ma pa dia ga kapupi kaum lavur vartuluai, 17 ma
dia ga ole ra tinorom, ma pa dia ga nuk pa bula kaum lavur papalum na
kinaian nina u ga pait diat livuan ta diat; dia ga pue ngangar ika, ma
ta kadia varpiam dia ga pilak pa tika na raprap upi diat a lilikun ta ra
kini na vilavilau; ma u God u punpun vue ra varpiam, u varmari ma i
ngala kaum bala na varmari, u vavabing ma ra kankan, ma i peal kaum
varmari, ma pa u ga vana balakane diat.
18 Maia, ba dia ga mal ra nat na bulumakau ma dia ga biti, Go kavava
God nina i ga agure pa avat kan Aigipto, ma ba dia ga manga vakankan
u, 19 ta kaum peal mangamangana varmari pa u ga vana kan diat ta ra
pupui; ra bakut pa i ga panie kan diat ta ra keake pi na lualua ta diat
ta ra nga; ma damana bula ra biro na iap ta ra marum, upi diat a gire
ra kapa ma ra nga pi diat a vana tana. 20 U ga tul tar bula ra bo na
Tulungeam ta diat upi na vateten diat, ma pa u ga muie kaum mana upi
diat a en ia, ma u ga tul tar ra tava ta diat ba dia ga mar. 21 Maia pa, a
ivat na vinun na kilala u ga tabar diat ta ra pupui, ma pa dia ga iba upi
ta magit; kadia umana mal pa dia ga maulana, ma ra kau i diat pa dia ga
ung.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

22 Ma go bula, u ga tul tar ra umana vuna gunan ta diat ma ra umana
vuna tarai, nina u ga tibe tar diat varogop ma kadia umana pakana
gunan; damana dia ga vatur vake ra gunan kai Sikon, ra gunan kai ra
king Kesbon iat, ma ra gunan kai Og ra king Basan. 23 U ga vapeal bula ra
lavur natu i diat upi diat a varogop ma ra kor na tagul arama liu, ma u ga
vaolo diat ta ra gunan nina u ga tar biti ta ra umana tama i diat ba diat a
olo tana ma diat a kale pa ia. 24 Damana ra umana natu i diat dia ga olo
ma dia ga kale pa ra gunan, ma u ga vamolo tar ra tarai Kanaan ta nam
ra gunan ta diat, ma u ga nur tar diat ma kadia umana king ma ra tarai
par ta ra gunan ta ra lima i diat, upi diat a pait ra magit dia ga mainge ta
diat. 25 Ma dia ga ongor pa ra umana pia na pal di ga liplip bat diat, ma
ra bo na gunan, ma dia ga vatur vake ra umana pal dia kor ma ra lavur
bo na magit, ma ra umana kivu ba di ga kal ia, a umana uma na vain, a
amana uma na oliva, ma ra peal davai na vunuanai; io, dia ga ian ma dia
ga maur, ma dia ga tubu, ma dia ga gugu ta kaum ngala na vartabar.
26 Ma a dovot pa dia ga toratorom, ma dia ga tut na varpiam piram, ma
dia ga vue tamur tar ta kaum varkurai, ma dia ga ubu kaum lavur propet
nina dia ga pit diat upi diat a vatalil mule diat piram, ma dia ga pait ra
lavur magit u ga manga kankan tana. 27 Kari u ga nur tar diat ta kadia
lavur ebar, ma dia ga vakadik diat; ma ba dia ga ki na malari, dia ga kail
piram ma u ga valongore marama ra bala na bakut; ma varogop ma kaum
ngala na varmari u ga tul tar ra umana tena valaun ta diat, ma dia ga
valaun diat kan kadia lavur ebar. 28 Ma ba dia ga langalanga dia ga pait
mule ra varpiam ta ra luaina matam; kari u ga vung vue diat, ma kadia
lavur ebar dia ga kure diat; ma a dovot ba dia ga lilikun ma dia ga tangi
up u, u ga valongore marama ra bala na bakut; ma mangoro na bung u
ga valaun diat varogop ma kaum varmari; 29 ma u ga takun diat upi una
ben pa mule diat tadav kaum varkurai; ma dia ga papait na luluai ka, ma
pa dia ga torom ta kaum lavur vartuluai, dia ga piam vue ke kaum lavur
varkurai, (nina ba ta tikai na laun tana ona i pait ia,) ma dia ga karduk,
ma dia ga pue ngangar, ma pa dia ga valongor. 30 Ma a dovotina mangoro
na kilala u ga mari diat, ma u ga pit diat ma ra Tulungeam ta diat ra
umana propet; ma pa dia ga kapupi ia; kari u ga nur tar diat ta ra tarai
dia kiki ta ra gunagunan. 31 la kaka, ure kaum ngala na varmari pa u ga
vapanie vapar vue diat, ma pa u ga vana balakane diat; tago u ra God na
varmari iat. 32 Io, kaveve God, u ra ngala na God, ra dekdek ma ra enana,
u pait ot pa ra kunubu ma ra varmari, koko nam ra magit i tup avet ma
kaveve umana king, ma kaveve umana luluai, ma kaveve umana tena
tinabar, ma kaveve umana propet, ma ra umana tama i vevet, ma kaum
tarai par, papa ra bung ra umana king Asiria dia ga varkurai tana ma i
tuk tar ta ra bung gori, na varogop ma ra magit i ikilik piram. 33 I dovot u
tar takodo ta ra lavur magit i tar tadav avet; tago kaum mangamangana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i dovot, ma avet ave ga pait ra magit i bilak; 34 ma kaveve umana king,
ma kaveve umana luluai, ma kaveve umana tena tinabar, ma ra umana
tama i vevet, pa dia ga torom ta kaum varkurai, ma pa dia ga nuk pa
kaum lavur vartuluai ma kaum lavur varvai nina u ga pit diat me. 35 Tago
pa dia ga torom tam ta kadia e na varkurai, ma ure kaum ngala na
varmari ba u ga tul tar ia ta diat, ma ta ra gunan i ngala ma i boina nina
u ga tabar diat me; ma pa dia ga vana tapuku kan kadia lavur bilak na
mangamangana. 36 Ea, avet ra umana tultul gori; ma ure ra gunan nina u
ga tul tar ia ta ra umana tama i vevet upi diat a en ra vuaina ma ra lavur
bo na magit tana, ea, ave ki na tultul tana. 37 Ma ra umana king u ga
tibe diat ba diat a kure avet ure kaveve varpiam dia vatur vake ra ngala
na tabarikik tana; dia kure ra pal a paka i vevet bula, ma kaveve lavur
vavaguai, da dia mainge, ma ave ki na malari tuna. 38 Ma ure go ra lavur
magit ave pait ra dovot na kunubu, ma ave tumu ia; ma kaveve umana
luluai, ma kaveve tarai Levi, ma kaveve umana tena tinabar, dia pait
kadia vakilang na bulit tana.

A tarai dia vavalina ba diat a mur ra varkurai

10 1 Diat dia ga pait kadia vakilang na bulit tana, go diat; Nekemia
ra luluai na gunan natu i Kakalia, Sedekia, 2 Seraia, Asaria,
Ieremia, 3 Paskur, Amaria, Malkia, 4 Katus, Sebania, Maluk, 5 Karim,
Meremot, Obadia, 6 Daniel, Gineton, Baruk, 7 Mesulam, Abia, Miamin,
8 Masia, Bilgai, Semaia; go diat ra umana tena tinabar.

9 Ma ra tarai Levi: Iesua natu i Asania, Binui ta diat ra tarai Kenadad,
Kadmiel; 10 ma ra umana tura i diat, Sebania, Odia, Kelita, Pelaia, Kanan,
11 Mika, Rekob, Kasabia, 12 Sakur, Serebia, Sebania, 13 Odia, Bani, Beninu.

14 A umana luluai kai ra tarai: Paros, Pakat-Moab, Elam, Satu, Bani,
15 Buni, Asgad, Bebai, 16 Adonia, Bigvai, Adin, 17 Ater, Esekia, Asur,
18 Odia, Kasum, Besai, 19 Karip, Anatot, Nobai, 20 Magpias, Mesulam,
Kesir, 21 Mesesabel, Sadok, Iadua, 22 Pelatia, Kanan, Anaia, 23 Osea,
Kanania, Kasub, 24 Alokes, Pilka, Sobek, 25 Rekum, Kasabna, Maseia,
26 Akia, Kanan, Anan, 27 Maluk, Karim, Bana.

28 Ma ra tarai par dia ga ki valili, ma ra umana tena tinabar, ra tarai Levi,
ra umana monamono ta ra matakilalat, ra umana tena kakailai, ra tarai
na papalum ta ra pal i gomgom, ma diat par dia ki varbaiai ma ra tarai
vakuku ta ra gunan upi diat a tatabai ta ra varkurai kai God, kadia umana
taulai, ra umana natu i diat, a umana tutana ma ra umana vavina, diat par
dia kabinana ma dia matoto, 29 dia ga tatabai ta ra umana tura i diat, kadia
umana ngalangala, ma dia ga pait ra dekdek na vavalima upi diat a mur
ra varkurai kai God nina ba Moses ra tultul kai God i ga tul tar ia, ma ba
diat a kapupi ra lavur vartuluai kai ra Luluai kada God, ma diat a pait diat,
ma kana lavur varkurai ma kana lavur togotogo. 30 Ma ba vakir da tul tar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaveve umana bul vavina tadav ra tari vakuku ta ra gunan, ma vakir da
ben pa mule kadia umana bul vavina upi diat a taulai ma kaveve umana bul
tutana; 31 ma ba ra tarai vakuku diat a kap ra tabarikik ba ta magit na uma
upi diat a bung me ta ra Bung Sabat, ba vakir avet a kul ia pire diat ta ra
Bung Sabat ba ta ra enana bung na lotu; ma ba vakir avet a varurue ra magit
na uma ta ra valavuruana kilala, ma ba avet a nur vue ra mani di ga kail ia.
32 Ma ave ga pait ra varkurai bula ba avet a totokom ma ra vautuluna
pakana ta ra pal a mani ta ra kilakilala ure ra papalum ta ra kuba i kaveve
God: 33 ure ra gem na ginigira, ma ure ra tinabar na vuai na uma ba di tul
vatikene tar ia, ure ra tinabar di tuntun vatikene tar ia, ta ra umana Bung
Sabat, ta ra lukara na kalamana gai, ta ra umana enana lukara di ga tibe,
ma ure ra umana gomgom na magit, ma ure ra umana tinabar pi da pait ra
varporong me ure ra tarai Israel, ma ure ra lavur papalum par ta ra kuba i
kaveve God. 34 Ma ave ga ilailam, ra umana tena tinabar, ma ra tarai Levi,
ma ra tarai, ure ra vartabar na davai, upi da kap ia ta ra kuba i kaveve
God, varogop ma kaveve lavur apik na tarai, ta ra e di kubu ia, ma ta ra
kilakilala, upi da vavato me ta ra uguugu na vartabar kai ra Luluai kaveve
God, da di ga tumu ia ta ra buk na varkurai; 35 ma upi da kap ra vuai e ta
kaveve pia, ma ra vuai e ta ra lavur mangamangana davai, ta ra kilakilala,
ta ra kuba i ra Luluai; 36 damana bula ra luaina ta kaveve umana bul tutana,
ma ta kaveve lavur vavaguai, da di ga tumu ia ta ra buk na varkurai, ma ra
luaina ta kaveve umana kikil na bulumakau ma kaveve umana kikil na sip,
upi da kap diat ta ra kuba i kaveve God, tadav ra umana tena tinabar dia
kudakudar ta ra kuba i kaveve God; 37 ma upi avet a kap ra luaina plaua,
ma ra lavur tinabar na tutuluai, ma ra vuai ra lavur mangamangana davai,
ma ra vain ma ra dangi, tadav ra umana tena tinabar ta ra umana pakana
pal ta ra kuba i kaveve God; ma ra vavinun na pakana ta ra vuai ra pia
tadav ra tarai Levi, tago ra tarai Levi dia varurue ra vavinun na pakana ta
ra lavur pia na pal ta kaveve umauma. 38 Ma ra tena tinabar natu i Aron
diat a varagur ma ra tarai Levi ba ra tarai Levi dia vila pa ra vavinun na
pakapakana; ma ra tarai Levi diat a kap ra vavinununa ta ra vavinun na
pakapakana ta ra kuba i kaveve God, ta ra palpal ta ra pal na vuvuvung.
39 Tago ra tarai Israel ma ra tarai Levi diat a kap ra vartabar di tultulue, ta
ra kon ma ra vain ma ra dangi, ta ra umana pakana pal nina ra umana la
ure ra pal i gomgom dia tur tana, ma damana ra umana tena tinabar nina
dia kudakudar, ma ra umana monamono na matakilalat, ma ra umana tena
kakailai; ma pa avet a nur vue ra kuba i kaveve God.

Diat dia ki Ierusalem
(1 Tutu 9:1-34)

11 1 Ma ra umana luluai kai ra tarai dia ga ki Ierusalem; ma ra tarai
par bula dia ga ilailam upi da agur pa ta tikai ta ra vinvinun na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai upi na ki Ierusalem ra pia na pal i gomgom, ma ra lavuvat dia tur
valili diat a ki ta ra lavur enana pia na pal. 2 Ma ra tarai dia ga pite pa ra
umana tutana par nina dia ga tul tar diat iat ma ra minariga upi diat a ki
Ierusalem.
3 Io, go ra umana luluai na langun dia ga ki Ierusalem; ma ta ra umana
pia na pal Iuda diat par dia ga ki, tikatikai ta kana pia, ta kadia umana
pia na pal: Israel, ra umana tena tinabar, ma ra tarai Levi, ma ra tarai na
papalum ta ra pal i gomgom, ma ra umana bul mur ta ra umana tultul
kai Solomon.
4 Ma ta umana ta diat ra tarai Iuda ma ra tarai Beniamin dia ga ki
Ierusalem. Ta diat ra tarai Iuda: Ataia natu i Usia, natu i Sekaria, natu i
Amaria, natu i Sepatia, natu i Malalel, ta ra tarai Peres; 5 ma Maseia natu
i Baruk, natu i Kolkose, natu i Kasaia, natu i Adaia, natu i Ioiarib, natu i
Sekaria, natu i ra te Sela. 6 A tarai Peres par ba dia ki Ierusalem, a ivat na
mar ma laptikai na vinun ma lavutul, a umana tena ongor diat. 7 Ma go
diat a tarai Beniamin: Salu natu i Mesulam, natu i Ioed, natu i Pedaia, natu
i Kolaia, natu i Maseia, natu i Itiel, natu i Iesaia. 8 Ma namur tana Gabai,
Salai, lavuvat na mar ma a ura vinun ma lavutul. 9 Ma Ioel natu i Sikri i ga
kure diat; ma Iuda natu i Asenua i ga vauruana tena varkurai ta ra pia na
pal. 10 Ta diat ra umana tena tinabar: Iedaia natu i Ioiarib, Iakin, 11 Seraia
natu i Kilkia, natu i Mesulam, natu i Sadok, natu i Meraiot, natu i Akitub,
ra tena varkurai ta ra kuba i God, 12 ma ra umana tura i diat nina dia pait
ra papalum ta ra pal, lavutul na mar ma a ura vinun ma a urua; ma Adaia
natu i Ierokam, natu i Palalia, natu i Amsi, natu i Sekaria, natu i Paskur,
natu i Malkia, 13 ma ra umana turana, a umana lualua ta ra umana apik na
tarai, a ura mar ma a ivat na vinun ma a urua; ma Amasai natu i Asarel,
natu i Asai, natu i Mesilemot, natu i Imer, 14 ma ra umana tura i diat, a
umana lebe tuna, tika na mar ma a ura vinun ma lavutul; Sabdiel natu i
Agedolim i ga kure diat. 15 Ma ta diat ra tarai Levi: Semaia natu i Kasub,
natu i Asrikam, natu i Kasabia, natu i Buni; 16 ma Sabetai ma Iosabad, ta
diat ra umana lualua kai ra tarai Levi, nina dia varvakai ma ra papalum ra
pia ta ra kuba i God; 17 ma Matania natu i Mika, natu i Sabdi, natu i Asap,
nina i lualua ta ra pite varpa na lotu, ma Bakbukia, ra vauruana ta diat ra
umana turana; ma Abda natu i Samua, natu i Galal, natu i Iedutun. 18 A
tarai Levi par ta ra pia na pal i gomgom di ga luk guve diat ba a ura mar
ma lavutul na vinun ma a ivat. 19 Ma ra umana monamono na matakilalat,
Akub, Talmon, ma ra umana tura i dir, nina dia monamono ta ra umana
mataniolo, tika na mar ma lavurua na vinun ma a urua. 20 Ma ra ibaiba ta
diat ra tarai Israel, ta diat ra umana tena tinabar, ma ra tarai Levi, dia ga ki
ta ra lavur pia na pal Iuda, tikatikai ta ra pakana gunan i ga kale pa ia.
21 Ma ra tari na papalum ta ra pal i gomgom dia ga ki Opel; ma Sika
ma Gispa dir ga kure ra tarai na papalum. 22 Ma Usi natu i Bani, natu i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kasabia, natu i Matania, natu i Mika, ta diat ra tarai Asap, ra umana tena
kakailai, i ga kure ra tarai Levi aro Ierusalem, ta ra papalum ta ra kuba i
God. 23 Tago ra king i ga pait ra vartuluai ure diat, ma ra dovot na tiniba
ure ra umana tena kakailai, da i ga topa ia ta ra bungbung. 24 Ma Petakia
natu i Mesesabel ta diat ra tarai Sera natu i Iuda, i maramaravut ra king
ta ra lavur magit ure ra tarai.

Diat dia ki irai kan Ierusalem

25 Ma ure ra umana pia na pal ik ma kadia umana pia na uma, ta
umana tarai Iuda dia ga ki Kiriat-Arba ma ta ra umana pia na pal tana,
ma aro Dibon ma ta ra umana pia na pal tana, ma aro Iekabsel ma ta
ra umana pia na pal tana, 26 ma aro Iesua, Molada ma Bet-Pelet, 27 ma
aro Kasar-Sual ma aro Ber-Seba ma ra umana pia na pal tana, 28 ma aro
Siklag ma aro Mekona ma ta ra umana pia na pal tana, 29 ma aro En-
Rimon, Sora ma Iarmut, 30 Sanoa, Adulam, ma ra umana pia na pal ik
tana, Lakis ma ra umana uma tana, Aseka ma ra umana pia na pal tana.
Damana dia ga ki papa aro Ber-Seba ma tuk tar ra male Inom. 31 A tarai
Beniamin bula dia ga ki Geba, Mikmas ma Aia, ma Betel ma ra umana
pia na pal tana; 32 aro Anatot, Nob, Anania, 33 Kasor, Rama, Gitaim,
34 Kadid, Seboim, Nebalat, 35 Lod ma Ono, ta ra male ra umana tena
madaka dia ga ki tana. 36 Ma ta umana tiniba ta ra tarai Levi ta ra papar
Iuda dia ga mur ra vuna tarai Beniamin.

A umana tena tinabar ma ra tarai Levi

12 1 Ma go ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi dia ga varagur
urama ma Serubabel natu i Sealtiel, ma Iesua: Seraia, Ieremia,
Esra, 2 Amaria, Maluk, Katus, 3 Sekania, Rekum, Meremot, 4 Ido, Ginetoi,
Abia, 5 Miamin, Madia, Bilga, 6 Semaia, Ioiarib, Iedaia, 7 Salu, Amok,
Kilkia, Iedaia. Go diat ra umana lualua ta ra umana tena tinabar ma ra
umana tura i diat ta ra kilala Iesua i ga laun tana.
8 Ma ra tarai Levi go diat: Iesua, Binui, Kadmiel, Serebia, Iuda, ma
Matania, nina i ga lualua ta ra pite varpa, diat ma ra umana turana.
9 Damana bula Bakbukia ma Uno, a ura tura i diat, dia tur vartalai ma
nam diat.
10 Ma Iesua i ga vangala Ioiakim, ma Ioiakim i ga vangala Eliasib,
ma Eliasib i ga vangala Ioiada, 11 ma Ioiada i ga vangala Iokanan, ma
Iokanan i ga vangala Iadua.
12 Ma ta ra kilala Ioiakim i ga laun tana, go diat dia ga tena tinabar,
a umana lualua ta ra umana apik na tarai: ta ra tarai Seraia, Meraia;
ta ra tarai Ieremia, Kanania; 13 ta ra tarai Esra, Mesulam; ta ra tarai
Amaria, Ieokanan; 14 ta ra tarai Maluki, Ionatan; ta ra tarai Sebania,
Iosep; 15 ta ra tarai Karim, Adna; ta ra tarai Meraiot, Kelkai; 16 ta ra tarai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ido, Sekaria; ta ra tarai Gineton, Mesulam; 17 ta ra tarai Abia, Sikri; ta
ra tarai Miniamin ma Moadia, Piltai; 18 ta ra tarai Bilga, Samua; ta ra
tarai Semaia, Ieonatan; 19 ta ra tarai Ioiarib, Matenai; ta ra tarai Iedaia,
Usi; 20 ta ra tarai Salai, Kalai; ta ra tarai Amok, Eber; 21 ta ra tarai Kilkia,
Kasabia; ta ra tarai Iedaia, Netanel.

22 Ta ra kilakilala Eliasib, Ioiada, Iokanan, ma Iadua, dia ga laun tana,
di ga tumu ra tarai Levi ba ra umana lualua ta ra umana apik na tarai;
damana ra umana tena tinabar bula, ta ra kilakilala na varkurai kai
Darius ra te Persia.

23 Di ga tumu ra iang i ra tarai Levi, a umana lualua ta ra umana apik
na tarai, ta ra buk na tutumu vakai, tuk tar ta ra e kai Iokanan natu i
Eliasib. 24 Ma ra umana luluai ta diat ra tarai Levi: Kasabia, Serebia, ma
Iesua natu i Kadmiel, ma ra umana tura i diat ba dia tur vartalai ma
diat, upi diat a pite varpa ma diat a tul tar ra varmananai, varogop ma
ra vartuluai kai David ra tutana kai God, da kadia varmur. 25 Matania,
Bakbukia, Obadia, Mesulam, Talmon, ma Akub, a umana monamono
diat, ma dia ga varbalaurai ta ra umana pal na vuvuvung ta ra umana
mataniolo.

26 Go diat dia ga laun ta ra kilakilala kai Ioiakim natu i Iesua natu i
Iosadak, ma ta ra kilakilala kai Nekemia ra luluai na gunan dir ma Esra
ra tena tinabar ma ra tena tutumu.

Di vadoane ra liplip na vat

27 Ma ba di ga pait ra lotu ure ra liplip na vat kikil Ierusalem, dia ga
tikatikan upi ra tarai Levi ta ra gunagunan, ma dia ga agur pa diat uro
Ierusalem, upi diat a pait ra lotu ma ra gugu, ma upi diat a pite varpa ma
ra kakailai, ma ra kudu, ma ra kaur ma ra pagol. 28 Ma ra umana tena
kakailai dia ga vana varurung maro ra gunagunan kikil Ierusalem, ma
maro ra umana pia na pal kai ra tarai Netopat; 29 damana bula maro Bet-
Gilgal, ma maro ra umana gunan Geba ma Asmavet; tago ra umana tena
kakailai dia ga tar pait kadia umana pia na pal kikil Ierusalem. 30 Ma ra
umana tena tinabar ma ra, tarai Levi dia ga vagomgom mule diat, ma dia
ga vagomgom ra tarai ma ra umana mataniolo ma ra liplip na vat.

31 Namur iau ga agur pa ra umana luluai Iuda ta ra ul a liplip na vat,
ma iau ga tibe a ura ngala na loko na tarai, ma dia ga pite varpa ma
dia ga pait ra vinavana; tikai i ga vana ta ra papar a lima tuna ta ra ul
a liplip na vat tadav ra Mataniolo na Puputa; 32 ma go diat dia ga mur
diat: Osaia, ma ra papar ta diat ra umana luluai Iuda, 33 ma Asaria, Esra,
Mesulam, 34 Iuda, Beniamin, Semaia ma Ieremia, 35 ma ta umana tena
tinabar nina dia ga kap ra umana tavur: Sekaria natu i Ionatan, natu i
Semaia, natu i Matania, natu i Mikaia, natu i Sakur, natu i Asap; 36 ma ra
umana turana, Semaia, Asarel, Milalai, Gilalai, Mai, Netanel, Iuda, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kanani, ma dia ga kap ra lavur mangamangana pagol kai David ra tutana
kai God; ma Esra ra tena tutumu i ga lue diat; 37 ma ta ra Mataniolo na
Mata na Tava, ma ta ra luaina mata i diat, dia ga vana urama ta ra kakao
na pia na pal kai David, nina i ga tutua ta ra liplip na vat nina i ga tur
rikai ta ra kuba i David, ma i ga tuk tar ta ra Mataniolo na Tava ta ra
papar a taur.
38 Ma ta ra loko na tarai na pite varpa dia ga vana upi diat a varkuvo
ma diat, ma iau ga mur diat ma ra ngungu tarai, ta ra ul a liplip na vat
ta ra pakana i ki rikai ta ra Pal na Minakila na Ubu, ma i tuk tar ta ra
Liplip na Vat i Tababa; 39 ma ave ga mur ra liplip na vat i ki rikai ta ra
Mataniolo kai Epraim, ma ta ra Mataniolo Lualua, ma ta ra Mataniolo
na En, ma ra Pal na Minakila kai Kananel, ma ra Pal na Minakila kai ra
Mar, ma i tuk tar ta ra Mataniolo na Sip; ma dia ga tur ta ra Mataniolo na
Monamono.
40 Damana ra ura loko na tarai dia ga tur ma dia ga pite varpa ta
ra kuba i God, avet ma ra ngungu ta ra umana tena varkurai; 41 ma
ra umana tena tinabar, Eliakim, Maseia, Miniamin, Mikaia, Elioenai,
Sekaria, ma Kanania, ma dia ga vatur vake ra umana tavur; 42 ma
Maseia, Semaia, Eleasar, Usi, Ieokanan, Malkia, Elam ma Eser. Ma ra
umana tena kakailai dia ga manga kakailai, ma Iesrakia i ga lue diat.
43 Ma dia ga pait ra umana ngala na tinabar ta nam ra bung, ma dia ga
gugu, tago God i ga vagugu diat ma ra ngala na gugu; ma ra vaden bula
ma ra umana bul dia ga gugu; ma damana di ga valongore ra gugu kai
Ierusalem ta ra gunan vailik.

A lavur tiniba kai ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi

44 Ma ta nam ra bung di ga tibe ra umana tutana pi diat a kure ra
umana pal na vuvuvung ure ra umana vartabar di ga tultulue, ma ure
ra lavur vuai e, ma ure ra vavinununa, upi diat a ga varurue ra lavur
tiniba ure ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi, pi na varogop ma ra
varkurai tana ure ra pia na uma kai ra umana pia na pal; tago Iuda i ga
gugu ure ra umana tena tinabar ma ra tarai Levi nina dia ga kudakudar.
45 Ma dia ga toratorom ta ra vartuluai kai kadia God, ma ta ra vartuluai
na varvagomgom; ma ra umana tena kakailai ma ra umana monamono
na matakilalat dia ga pait ia bula damana, varogop ma ra vartuluai kai
David ma natuna Solomon. 46 Tago ta ra e lua ba David ma Asap dir ga
laun tana, tika na lualua na kakailai i ga ki, ma di ga pait ra kakailai
na varmananai ma ra pite varpa tadav God. 47 Ma ta ra e kai Serubabel,
ma ta ra e kai Nekemia, ra tarai Israel par dia ga tul tar ra tiniba ta ra
umana tena kakailai ma ta ra umana monamono na matakilalat, da i
topa tikatika na bung; ma di ga vung vaire ta tiniba ure ra tarai Levi, ma
ra tarai Levi dia ga vung vaire ta tiniba ure ra tarai Aron.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A umana kalamana varkurai kai Nekemia

13 1 Ma ta nam ra bung dia ga luluk ta ra buk kai Moses ba ra tarai
dia ga ki na valavalongor; ma dia ga na tadav ra tinata di ga
tumu ia tana ba koko ta tutana Amon ba ta tutana Moab na ruk ta ra
kivung kai God pa na mutu; 2 tago pa dia ga totongo upi ra tarai Israel
ma ra gem ma ra tava, dia ga tokom uka Balam ure diat upi na tata
vabilak pa diat; ma kada God i ga pukue ra varvabilak upi ra varvadoan.
3 Ma ba dia ga valongore ra tinata na varkurai dia ga tibe vaire ra lavur
enana tarai kan ra tarai Israel.

4 Ma lua ta go, Eliasib ra tena tinabar, nina di ga tibe ba na balaure ra
umana pal na vuvuvung ta ra kuba i kaveve God, ma nina dir ga talaina
ma Tobia, 5 i ga vaninare ra ngala na pal ure Tobia, nina lua di ga vung
ra tinabar na vuai na uma tana, ma ra bulit i ang na katkat, ma ra umana
la, ma ra vavinununa ta ra kon, ra vain, ma ra dangi, nina di ga tabar ra
tarai Levi me, ma ra umana tena kakailai, ma ra umana monamono na
matakilalat, varogop ma ra vartuluai; ma ra umana vartabar di tultulue
ure ra umana tena tinabar. 6 Ma ta nam ra umana bung par pa iau ga
ki Ierusalem; tago ta ra kilala a utul a vinun ma a urua ta ra kini na
varkurai kai Artaksasta ra king Babilon iau ga vana pire ra king, ma
iau ga lul ra king upi na pala vue mule iau; 7 ma iau ga vut Ierusalem,
ma iau ga matoto ta ra kaina magit Eliasib i ga pait ia ure Tobia, tago
i ga mal vaninare tika na pal ure ta ra bala na gunan ta ra kuba i God.
8 Ma i ga manga tabun ra balagu tana; kari iau ga vue vairop vue ra
lavur tabarikik kai Tobia kan ra pal. 9 Namur iau ga vartuluai, ma di ga
vagomgom ra umana pal; ma iau ga kap mule ra umana la ure ra kuba
i God tana, ma ra umana.tinabar na vuai na uma ma ra bulit i ang na
katkat.

10 Ma iau ga gire ba pa di ga tabar ra tarai Levi ma ra tiniba i topa diat;
damana ra tarai Levi, ma ra umana tena kakailai, nina dia ga pait ra
papalum, dia ga takap par tikatikai ta kana uma. 11 Ma iau ga takun ra
umana tena varkurai ma iau ga biti: Ta ra ava ra kuba i God i lingling?
Ma iau ga varurue diat ma iau ga vaki diat tikatikai ta kana kiki. 12 Ma
ra tarai Iuda par dia ga kap ra vavinun na pakana ta ra kon, ma ta ra
vain, ma ta ra dangi, ta ra pal na vuvuvung. 13 Ma iau ga vaki ra umana
tena varbalaurai ta ra palpal na vuvuvung: Selemia ra tena tinabar, ma
Sadok ra tena tutumu, ma ta diat ra tarai Levi, Pedaia; ma Kanan natu i
Sakur natu i Matania i ga maravut dital; tago di ga biti ba dia ga dovot,
ma kadia papalum ba diat a tibe tar ra magit ta ra umana tura i diat.
14 Kaugu God, una nuk pa iau ure go, ma koko una pun vue ra lavur
varmari iau ga pait ia ure ra kuba i kaugu God, ma ure ra lavur varvakai
tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 Ta nam ra e iau ga gire ta umana tutana ta ra gunan Iuda dia ga
ruarua ra tung na vain ta ra Bung Sabat, ma dia ga kapkap ra kon ma dia
ga puak tar ia ta ra umana as; damana dia ga pait ia ma ra polo na vain,
ma ra vuai na vain, ma ra lovo, ma ra lavur mangana kinakap, nina dia
ga kap varuk diat ta ra pia na pal Ierusalem ta ra Bung Sabat; ma iau
ga pit diat ta nam ra bung ba dia ga ivure ra magit na nian tana. 16 Ma
ra tarai Tiro dia ga ki bula tana, ma dia ga kap ra en tana, ma ra lavur
mangana tabarikik, ma dia ga ivure ta ra Bung Sabat pire ra tarai Iuda
ma Ierusalem. 17 Ma iau ga takun ra umana luluai Iuda, ma iau ga biti
ta diat dari: Ava ra kaina magit go ava pait ia, ma ava vakaina ra Bung
Sabat? 18 Dave, a umana tama i vavat pa dia ga pait ra damana vang,
ma kada God pa i ga tulue vang go ra lavur kaina magit tadav dat, ma
tadav go ra pia na pal? Ma go avat ra vuna ba ra kankan na vana rikai
mulai pire ra tarai Israel, tago ava vakaina ra Bung Sabat. 19 Ma ba i to
na marum, ba pa i Bung Sabat boko, iau ga vartuluai ba da banu bat ra
umana mataniolo, ma iau ga vartuluai ba koko da papa are mule diat
ba i Bung Sabat boko; ma iau ga tibe ta umana ta kaugu umana tultul
ta ra umana mataniolo, upi koko da varuk ta kinakap ta ra Bung Sabat.
20 Damana ra umana tena kunukul ma ra umana tena niivura na lavur
magit dia ga va aro na taur tika na pakana ba a urua. 21 Ma iau ga pit
diat, ma iau ga biti ta diat dari: Ta ra ava ava ki ta ra marum ta ra papar
a liplip? Ona avat a pait mule ina vi avat. Ma papa nam ra bung pa dia ga
pot mulai ta ra Bung Sabat. 22 Ma iau ga vartuluai pire ra tarai Levi upi
diat a vagomgom diat mulai, ma upi diat a vut ma diat a monamono ta ra
lavur mataniolo, upi da vakilang vaenana ra Bung Sabat. Kaugu God, una
nuk pa go ra magit bula piragu, ma una mari iau varogop ma kaum ngala
na varmari.

23 Ta nam ra e iau ga gire ra umana Iudaia nina dia ga taulai ma ra
umana vavina Asdod, ma ra umana vavina Amon, ma ra umana vavina
Moab; 24 ma ta umana natu i diat dia ga tata ma ta umana pakana tinata
Asdod, ma dia ga mama tata ma ra tinata kai ra umana Iudaia, dia
nunure ke ra tinata kai ra enana tarai. 25 Ma iau ga takun diat, ma iau
ga tata vabilak diat, ma iau ga kita ta umana ta diat, ma iau ga ivut vue
ra pepe na ulu i diat, ma iau ga kure tar ia ta diat ba diat a vavalima tai
God, ma iau ga biti dari: Koko avat a tul tar kavava umana bul vavina
upi diat a taulai ma kadia umana bul tutana, ma koko avat a ben kadia
umana bul vavina upi kavava umana barmana diat a taule diat, ma koko
avat iat avat a taule diat. 26 Dave, Solomon ra king Israel pa i ga rara ta
go ra magit laka? Ma a dovotina pire mangoro na vuna tarai pa ta king
dir ga varogop me, ma kana God i ga manane, ma God i ga vaki ia pi
na king ure ra tarai Israel par; ma ra umana vaira na vavina dia ga ben
varara. 27 Dave, avet a torom ta vavat upi avet a pait ra magit i kaina

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tuna, ma avet a piam vue kada God ma avet a taulai ma ra umana vaira
na vavina?
28 Ma tika na natu i Ioiada natu i Eliasib ra tena tinabar ngalangala, dir
nimuna ma Sanbalat ra te Koron; kari iau ga korot vue kan iau. **29** Kaugu
God, una nuk pa diat, tago dia tar vabilak ra kini na tena tinabar, ma ra
kunubu na tena tinabar, ma ra kunubu kai ra tarai Levi.
30 Damana iau ga kure vue ra lavur magit i vaira kan diat, ma iau ga
tibe tar ra umana kiki ta ra umana tena tinabar ma ure ra tarai Levi,
tikatikai ta kana papalum; **31** ma ure ra vartabar na davai ta ra e di ga
tibe, ma ure ra umana vuai e.
Kaugu God, una nuk pa iau pi ina boina tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ESTA

A tadar na vavina Vasti i piam vue ra king Akasueros

1 1 Ta nam ra kilakilala Akasueros i ga king tana, (go ra Akasueros
i ga varkurai papa aro India ma tuk tar aro Etiopia, a mar ma a
ura vinun ma lavurua na papar), 2 ta nam ra kilakilala Akasueros i ga
ki ta ra kiki na king ta kana gunan ta ra kubana nina i tur Susa, 3 ma
ta ra vautuluna kilala ta kana kini na king, i ga pait ra ngala na lukara
ure kana lavur luluai ma kana lavur tultul; a umana luluai na vinarubu
Persia ma Media, a umana ngalangala ma ra umana luluai ta ra lavur
papar, dia ga ki ta ra luaina matana, 4 ma mangoro na bung i ga vagira
diat ma ra peal tabarikik ta kana potar na varkurai, ma damana ra lavur
magit na variru ta kana minamar; tika na mar ma lavutul na vinun ot
na bung i ga pait ia damana. 5 Ma ba go ra lavur bung dia ga ot, ra king
i ga pait ra lukara ure ra tarai par dia ga ki Susa ta ra kubana, diat par
ra umana ngala ma ra umana ikilik, ure lavurua na bung, ta ra bala na
gunan ta ra uma na nilibur ta ra kuba i ra king. 6 Di ga vakaite ra umana
ngala na mal tana, a umana pua ma ra umana kul, ma di ga kun vake
diat ma ra umana vinau di ga vir ia ma ra kuara i pua ma i meme marut
ta ra umana pipidikol na silva ta ra umana pagapaga na vat pua; a umana
vava di ga pait diat ma ra goled ma ra silva, ma dia ga tur ta ra pakana
i pal a vat, di ga mal ia ma ra vat i meme, ma ra vat i pua, ma ra kalagi,
ma ra vat i marut. 7 Ma di ga vamomo diat ta ra umana la na goled, (a
umana la na goled dia ga enana varbaiai,) ma di ga tabar diat ma ra polo
na vain, a ngala tuna, da ra king i ga varvartabar. 8 Ma ra nimomo i ga
varogop uka ma ra varkurai tana; pa di ga vo pa ta tikai, tago ra king i
ga tul tar ia ta ra lavur tultul ta ra kubana ba diat a pait nam ra magit
tikatikai i vatang upi ia. 9 Ma ra taulai kai ra king, a iangina Vasti, i ga
pait bula ra lukara ure ra vaden ta ra kuba i ra king Akasueros.
10 Io, ta ra valavuruana bung, ba ra bala i ra king i ga gugu ma ra vain,
i ga vartuluai pire Meuman, Bista, Karbona, Bigta, Abagta, Setar ma
Karkas, ra lavurua na tultul na pal nina dia kudakudar pire ra king, 11 upi
diat a agur pa Vasti ra taulai kai ra king tadav ra king ma kana kere na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tadar na vavina, upi na vaarike kana minamar pire ra tarai ma ra umana
luluai, tago a metekina ta. 12 Ma Vasti ra taulai kai ra king i ga kamala ta
kana vartuluai, nina ra umana tultul na pal dia ga ve tana; kari ra king i
ga ngangal na kulot ma i ga malamalapang ma kana kankan.
13 Ma ra king i ga tir ra umana tena kabinana nina dia nunure ra
vakilang i ra umana e, (tago damana ra mangamangana kai ra king tadav
diat dia nunure ra tinata na vartuluai ma ra varkurai); 14 i ga ting pa
Karsena, Setar, Admata, Tarsis, Meres, Marsena ma Memukan, a lavurua
na luluai Persia ma Media, nina dia ga tur ta ra luaina mata i ra king, ma
dia ga ki ta ra lavur ngala na kiki ta kana gunan. 15 I ga biti dari: Ava dat
a pait ia ta ra taulai kai ra king, Vasti, upi na varogop ma ra varkurai,
tago pa i ga torom ta ra vartuluai kai ra king Akasueros nina ba ra
umana tultul na pal dia ga ve tana? 16 Ma Memukan i ga tata ta ra luaina
mata i ra king ma ta ra luaina mata i ra lavur luluai, ma i ga biti: Vasti
ra taulai kai ra king vakir i ga rara pire ke ra king, i ga rara bula pire ra
umana luluai par ma pire ra lavur tarai par dia kiki ta ra lavur papar kai
ra king Akasueros. 17 Tago go ra magit ra taulai kai ra king i tar pait ia
na rararang pire ra vaden par, ma diat a nuk vakuku vue kadia umana
tutana ba dia valongore ra tinata dari: A king Akasueros i ga vartuluai
ba da agur pa kana taulai Vasti pirana, ma i ga ol ika. 18 Ma gori iat ra
umana taulai kai ra lavur luluai Persia ma Media nina dia valongore ra
magit ra taulai kai ra king i ga pait ia diat a vatang ra tinata damana
bula pire ra umana luluai kai ra king. Ma damana ra ngala na varpiam
ma ra ngala na kankan na vana rikai tana. 19 Ba ra king i mainge, boina
na pait tika na vartuluai, ma boina ba da tumu ia varurung ma ra lavur
varkurai Persia ma Media, upi na tur vatikai, ba koko Vasti na vana rikai
mulai pire ra king Akasueros; ma boina ba ra king na tul tar kana kini ta
ra kubana tai ta ra vavina i boina ta dir ma Vasti. 20 Ma nam ra bung ba
da varvai tana ure ra varkurai ra king i ga pait ia ta kana umana gunan
par, (tago i ga varkurai ta ra ngala na gunan) a vaden par diat a ru kadia
umana tutana, diat par a umana ngala ma ra umana ikilik.
21 Ma ra king ma ra umana luluai dia ga manane go ra tinata; ma ra
king i ga mur ra tinata kai Memukan; 22 tago i ga tulue ra umana buk
ta ra lavur papar kai ra king, ta ra lavur papar tikatikai varogop ma
kadia mangana tutumu, ma tadav ra lavur vuna tarai tikatikai varogop
ma kadia tinata, ba ra umana tutana par tikatikai diat a vatur vake ra
varkurai ta ra kubakuba i diat iat, ma ba diat a tatata ma ra tinata kai
kadia tarai.

Esta i kia vue Vasti ra tadar na vavina

2 1 Ma ba i ga par go ra lavur magit, ma ra kankan kai ra king
Akasueros i ga ngo mulai, i ga nuk pa Vasti ma ra magit i ga pait

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ia, ma ra varkurai di ga pait ia ure. 2 Ma ra umana tultul nina dia ga
kudakudar pire ra king dia ga biti tana dari: Boina ba da tikatikan upi ra
umana metek na vavina, a umana inip, upi diat a ki pire ra king; 3 ma ra
king na tibe ra umana tultul ta ra lavur papar ta nam ra umana gunan i
varkurai tana, upi diat a agur varurue pa ra lavur metek na vavina par, a
umana inip, uro Susa ta ra kuba i ra king, upi diat a ki ta ra pal na vaden
pi kai ra king, ma Egai ra monamono na vaden kai ra king na.mataure
diat; ma da tul tar ra lavur vartap ta diat. 4 Ma boina ba nam ra vavina
ba ra king na manane na ki ur vue Vasti. Ma ra king i ga gugu ta go ra
magit, ma i ga pait ia.

5 Ma tika na te Iudaia i ga ki Susa ta ra kuba i ra king, a iangina
Mordekai, natu i Iair natu i Simei natu i Kis, a te Beniamin, 6 nina di
ga ben vavilavilau pa ia maro Ierusalem, diat ma Iekonia ra king Iuda,
nina Nebukadnesar ra king Babilon i ga ben vavilavilau pa ia. 7 Ma nam
ra tutana i ga mataure Adasa, nam Esta, natu i matuana, tago tamana
ma nana dir ga mat; ma ra bul vavina i ga vakak ma i ga metek, ma ba
tamana ma nana dir ga mat, Mordekai i ga vamel ia da natuna iat.

8 Ma ba di ga valongore ra vartuluai kai ra king ma kana varkurai, ma
ba di ga agur varurue mangoro na bul vavina ta ra kuba i ra king aro
Susa, upi Egai na mataure diat, di ga varuk Esta bula ta ra kuba i ra king
upi Egai ra monamono na vaden na balaure. 9 Ma i ga gugu ta go ra bul
vavina ma i ga mari ia; ma i ga tul lolole tar ra lavur vartap tana, ma ra
ana tiniba na nian, damana bula lavurua na tultul na vavina kai ra king
da di ga vartuluai tana; ma i ga kari ia, diat ma kana lavur tultul, ta ra
pakana pal i manga boina ta ra pal na vaden. 10 Esta pa i ga vaarike boko
kana vuna tarai ma ra lavur niuruna, tago Mordekai i ga tigal ia ba koko
na vaarike. 11 Ma Mordekai i ga limlibur ra bungbung par ta ra liplip na
bala na gunan ta ra pal na vaden, upi na matoto ba Esta i dave, ma ba
ava bar na tadav ia.

12 Io, ba di ga pait ra lavur magit ta ra vaden varogop ma ra varkurai
ure ra vaden tana, ma i ga par a vinun ma a urua na gai, (tago i ga
damana kadia e na vaninara, laptikai na gai di ga tap diat ma ra dangi
na bira na davai, ma laptikai na gai mulai di ga tap diat ma ra dangi i
ang na katkat ma ra lavur mangana vartap ure ra vaden,) ma ba i ga
ot ra bung kai tikatika na vavina pi na tadav ra king Akasueros, 13 io,
ba ra vavina i ga vana dari pire ra king, di ga tul tar ra lavur magit i
mainge tana pi na vana me kan ra pal na vaden ma na ruk ta ra kuba
i ra king. 14 Ta ra ravian i ruk, ma ta ra malana i irop mulai, ma i vana
ta ra vauruana pal na vaden kai ra king pire Sasgas ra tultul na pal kai
ra king, nina i balaure ra umana tultul na vavina kai ra king; pa na ruk
mulai tadav ra king ona ra king pa i manane, ma ona pa di oro pa mule
ma ra iangina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 Io, ta ra bung ba Esta natu i Abikail matua i Mordekai, nina i ga
vamel ia, na kabila ruk tadav ra king, pa i ga vatang upi mule ta magit,
i ga vatur vake ke nam ba Egai ra tultul na pal kai ra king ma ra tena
balabalaure vaden i ga tul tar ia tana. Ma diat par dia ga gire Esta dia ga
manane. 16 Damana di ga agur pa Esta ta ra kuba i ra king pire Akasueros
ra king ta ra gai a vinun, a iangina Tebet, ta ra kilala lavurua ba i ga ki
na king tana. 17 Ma ra king i ga manga mainge Esta ta ra lavur vaden par,
ma i ga mari ia ma i ga manane tuna, ma ra umana enana bul vavina pa
i ga manga manane diat; io, i ga vatoke tar ra kere na tadar na vavina
tana, ma i ga ben ia upi na kia vue Vasti.
18 Ma namur ra king i ga pait ra ngala na lukara ure kana lavur luluai
par ma ure kana lavur tultul, ma di ga vatang ia ba ra lukara kai Esta;
ma i ga vaarike ra pala varvuai ta ra lavur papapar, ma i ga pait ra ngala
na vartabar varogop ma ra peal tabarikik kai ra king.

Mordekai i vaarike ba di varpit ure ra king

19 Ma ba ra umana inip na vavina dia ga ki varurung mulai, Mordekai
i ga kiki ta ra mataniolo kai ra king. 20 Esta pa i ga vaarike boko kana
vuna tarai ba ra umana niuruna, da Mordekai i ga tigal ia; tago Esta i ga
toratorom ta ra vartuluai kai Mordekai da ta ra kilala i ga vamel ia tana.
21 Io, ta nam ra umana bung ba Mordekai i ga kiki ta ra mataniolo kai ra
king, a ura tultul na pal kai ra king nina dir ga balaure ra matakilalat,
Bigtan ma Teres, dir ga kankan ma dir ga varpit ba dir a ubu ra king
Akasueros. 22 Ma Mordekai i ga nunure go ra magit, ma i ga rada ia
pire Esta ra taulai kai ra king; ma Esta i ga ve ra king tana ta ra iang i
Mordekai. 23 Ma ba di ga titir ta go ra magit, ma di ga nunure ba i dovot
damana, di ga al vatokobe dir ta ra davai; ma di ga tumu vake ta ra buk
na tutumu vakai ta ra luaina mata i ra king.

Aman i varpit upi na nila vue ra umana Iudaia par

3 1 Ba i ga par go ra lavur magit ra king Akasueros i ga vangala pa
Aman natu i Amedata ra te Agag, ma i ga tul tar ia tana ba na ki
na lua, ma i ga vangala kana kini upi na ngala ta ra lavur luluai dia ga
ki pirana. 2 Ma ra lavur tultul kai ra king nina dia ga kiki ta ra kuba i
ra king dia ga va timtibum pirana, ma dia ga pait ra variru pire Aman,
tago ra king i ga vartuluai damana ure. Ma Mordekai pa i ga va timtibum
pirana, ma pa i ga pait ra variru pirana. 3 Ma ra umana tultul kai ra king
nina dia ga kiki ta ra kuba i ra king dia ga biti tai Mordekai dari: Upi
ra ava u piapiam vue ra vartuluai kai ra king? 4 Ma ba dia ga tar tatata
tana ra bungbung par, ma pa i ga kapupi kadia tinata, dia ga ve Aman
tana upi diat a matoto ba na dave ra niol kai Mordekai, tago i ga tar ve
diat ba ia ra tutana Iudaia. 5 Ma ba Aman i ga gire ba Mordekai pa i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

va timtibum, ma pa i ga pait ra variru pirana, Aman i ga manga kankan.
6 Ma i ga nuk ia ba ra magit vakuku pi na ubu ka Mordekai; tago di ga
vateten ia ta ra vuna tarai kai Mordekai. Kari Aman i ga varpit upi na
nila vue ra umana Iudaia par, ra vuna tarai kai Mordekai, nina dia ga
kiki ta ra umana gunan par kai Akasueros.
7 Ta ra luaina gai, a gai Nisan, ta ra kilala a vinun ma a urua ta ra kini
na varkurai kai Akasueros, di ga pait ra Pur, a kukuraina di ga ilailam,
ta ra luaina mata i Aman ta ra bungbung; ma di ga pait vanavana ta ra
gaigai tuk tar ta ra gai a vinun ma a urua, a gai Adar. 8 Ma Aman i ga
biti tai ra king Akasueros dari: Tika na vuna tarai i kiki vurvurbit livuan
ta ra tarai ta ra lavur papapar nina u varkurai tana, ma kadia lavur
mangamangana dia enana varbaiai ma ra mangamangana kai ra lavur
tarai par; ma pa dia toratorom ta ra lavur varkurai kai ra king, kari pa i
topa ra king ba na nur vue ke diat. 9 Ba ra king i mainge, boina da tumu
ia ba da nila vue diat, ma ina tul tar ra vinun na arip na marmar na
talant[a] na silva ta diat dia balaure ra mani kai ra king, upi da vung ia ta
ra vuvuvung na mani kai ra king.
10 Ma ra king i ga tak vue ra domol na vakilang kan ra kaka na limana,
ma i ga tul tar ia tai Aman natu i Amedata ra te Agag, ra ebar kai ra
umana Iudaia. 11 Ma ra king i ga biti tai Aman: Koko ra mani, ma una
pait ika ra magit u mainge ta nam ra tarai.
12 Ma di ga oro pa ra umana tena tutumu kai ra king ta ra luaina gai
ma ra bung a vinun ma a utul, ma di ga tumu ra tinata da Aman i ga
vartuluai tana tadav ra lavur ngala na luluai kai ra king, ma tadav ra
lavur luluai na papar, ma tadav ra lavur luluai na vuna tarai; di ga tumu
ia ta ra lavur papar tikatikai varogop ma kadia mangana tutumu, ma
tadav ra lavur vuna tarai tikatikai varogop ma kadia tinata; di ga tumu
ia ta ra iang i ra king Akasueros, ma di ga vakilang ia ma ra domol kai ra
king. 13 Ma di ga tulue ra umana buk ma ra umana vilavilau ta ra lavur
papapar kai ra king, upi da nila vue ra umana Iudaia par, ma da ubu
diat, ma da vamutue diat par, ra umana ngala ma ra umana bul, a umana
kuramana ma ra vaden, ta ra kopono bung, ta ra bung a vinun ma a utul
ta ra gai a vinun ma a urua, a gai Adar, ma upi da ra pa kadia tabarikik
kan diat. 14 Ma di ga varvai ma ra buk pire ra tarai par, ba da vaarike
nam ra varkurai ta ra lavur papapar, upi diat a ki na vaninara upi nam
ra bung. 15 Ma ra umana vilavilau dia ga kavie ra vinavana da ra king i
ga vartuluai me, ma di ga vaarike ra varkurai ta ra kiki na varkurai aro
Susa; ma ra king ma Aman dir ga ki upi dir a momo; ma ra pia na pal
Susa i ga purpuruan.

---

[a] **3.9** A talant i da ra mamat i tika na beg na braun rais; ba di valar ra silva ba ra goled me i da ra valavalar na mani.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Esta i mulaot upi na tadav ra king ure kana tarai

4 1 Ma ba Mordekai i ga matoto ta ra lavur magit par di ga pait ia,
Mordekai i ga rada kana mal, ma i ga vavauluvai ma ra mal na
tabun, ma ra kabu na iap ta ra uluna, ma i ga vana ta ra bala na pia
na pal, ma i ga tangi mat ma i ga manga kukukula; 2 ma i ga tur papa
ta ra mataniolo kai ra king bula, tago i ga tabu ba ta tikai na olo ta ra
mataniolo kai ra king ba i mal ma ra mal na tabun. 3 Ma ta ra lavur
papapar ra vartuluai kai ra king ma kana varkurai i ga poapot tana, a
ngala na niligur i ga tup ra umana Iudaia, ma dia ga vevel, ma dia ga
kukukula, ma dia ga tangi mat; ma mangoro dia ga va ma ra mal na
tabun ma ta ra kabu na iap bula.

4 Ma ra umana tultul na vavina kai Esta ma kana umana tultul na pal
dia ga vutvut pirana ma dia ga ve tana; ma ra taulai kai ra king i ga
manga ligur; ma i ga tulue ra mal pire Mordekai upi na vavauluvai me,
ma upi na pala vue ra mal na tabun, ma pa i ga vatur vake. 5 Ma Esta i ga
oro pa Atak, tika na tultul na pal kai ra king, nina ra king i ga tibe upi na
toratorom tana, ma i ga tulue ba na vana pire Mordekai, upi na matoto
ba ava ra kukuraina ma ba i dave.

6 Ma Atak i ga vana tadav Mordekai ta ra bala na gunan ta ra pia na
pal, nina ta ra luaina mata i ra mataniolo kai ra king. 7 Ma Mordekai i
ga ve ure ra lavur magit dia ga tadav ia, ma ba aivia ra mani Aman i ga
biti ba na tul tar ia ta ra vuvuvung na mani kai ra king ure ra umana
Iudaia pi na nila vue diat. 8 Ma i ga tul tar bula ra buk tana di ga tumu
ra varkurai tana, nina di ga vaarike aro Susa, ba da nila vue diat, upi na
ve tar ia tai Esta ma upi na vakapa ure; ma upi na vartuluai pirana ba na
vana pire ra king, ma na araring pirana, ma na lul ia ure ra nilaun kai
kana tarai.

9 Ma Atak i ga vut ma i ga ve Esta ta ra tinata kai Mordekai. 10 Ma
Esta i ga tata pire Atak, ma i ga tulue tadav Mordekai ma ra tinata dari:
11 A lavur tultul par kai ra king, ma ra tarai ta ra lavur papapar kai ra
king, dia nunure ba nina i ruk ta ra kuba i ra king ara iat, ta tutana ba ta
vavina bar, ona pa di ga oro pa ia, a kopono varkurai ure ba da doka, ia
kaka nina ba ra king na tulue vaarike ra buka na goled pirana na laun;
ma go ra utul a vinun na bung pa di ga ting pa iau pi ina ruk tadav ra
king.

12 Ma di ga ve Mordekai ta ra tinata kai Esta. 13 Ma Mordekai i ga ve
diat ba diat a bali Esta dari: Koko una nuk ia ba una pila tago u ki ta ra
kuba i ra king, ma ra lavur Iudaia par pata. 14 Tago ona u ki mut uka ta
go ra e, ta ra tikai na maravut ra umana Iudaia ma na valaun diat, ma ga
avat ma kaum apik na tarai avat a virua ka; ma kan di tar vaki u ta go ra
kini na tadar ure ra e dari.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 Ma Esta i ga ve diat ba diat a bali Mordekai dari: 16 Una vana, ma
una varurue ra umana Iudaia par dia ki ati Susa, ma avat a pait ra
vinevel ure iau, ma a utul a bung koko avat a en ta magit ma koko avat a
momo, ta ra marum ba ta ra keake; avet bula ma kaugu umana tultul na
vavina avet a vevel damana; ma ina ruk pire ra king, ma a dovotina go
ra niruk pa i varogop ma ra varkurai; ma ona ina virua, io, ina virua ka.
17 Ma Mordekai i ga vana, ma i ga pait ra lavur magit Esta i ga vartuluai
me pirana.

Esta i pait ra lukara ure ra king dir ma Aman

5 1 Ma ta ra vautuluna bung Esta i ga mong ma ra mal na tadar, ma i
ga tur ta ra bala na gunan ara iat ta ra kuba i ra king, ta ra luaina
mata i ra kuba i ra king; ma ra king i ga ki ta kana kiki na king ta ra
kubana, ma ra kiki na king i ga vatale ta ra mataniolo na pal. 2 Ma ba ra
king i ga gire Esta kana taulai i tur ta ra bala na gunan, i ga manane; ma
ra king i ga tulue vaarike ra buka na goled nina i ga vature tadav Esta.
Io, Esta i ga vana maravai, ma i ga bili ra tur a buka. 3 Ma ra king i ga tir
ia: Esta, u ra taulai kai ra king, ava u mainge? Ma ava kaum nilul? Ma
ona na varogop ma ra papar a gunan iau varkurai tana, da tul tar ia tam.
4 Ma Esta i ga biti: Ba ra king i mainge, boina ba ra king ma Aman dir a
ki maravut go gori ta ra lukara ba iau tar vaninare ure ra king. 5 Ma ra
king i ga biti: Da agure lulut pa Aman, upi da pait ia da Esta i tar tatike.

Damana ra king ma Aman dir ga vana ta ra lukara Esta i ga vaninare.
6 Ma ba dital ga mome ra polo na vain ra king i ga biti tai Esta dari: Ava
kaum nilul? Da tul tar ia ka tam. Ma ava kaum niaring? Ona u lul upi
ta papar ta ra gunan iau varkurai tana, da pait ot pa ia ka. 7 Ma Esta i
ga tata ma i ga biti: Kaugu nilul ma kaugu niaring i dari: 8 Ona ra king
i mari iau, ma ona ra king i ga upi na mulaot ta kaugu nilul, ma upi na
pait ra magit iau lul ia pirana, boina ba ra king ma Aman dir a vana ta ra
lukara ba ina vaninare ure dir, ma ningene ina pait nam ra magit ra king
i ga tatike.

Di vaninare ra davai pi da al vatokobe Mordekai tana

9 Ma nam ra bung Aman i ga irop ma i ga gugu ma i ga ga ra balana;
ma ba Aman i ga gire Mordekai ta ra mataniolo kai ra king, ba pa i ga
tur ma pa i ga vana are, i ga ngangal na kulot ure Mordekai. 10 Ma Aman
i ga tur bat mule ke boko, ma i ga vana ra kubana; ma i ga vartuluai upi
ra umana talaina ma upi Seres kana taulai. 11 Ma Aman i ga ve diat ure
kana ngala na tabarikik, ma ure ra peal natuna, ma ure ra lavur magit ra
king i ga vangala pa ia tana, ma ba i ga vaki ia pi na lia ta ra lavur luluai
ma ra lavur tultul kai ra king. 12 Ma Aman i ga biti bula dari: Maia, Esta
ra taulai kai ra king pa i ga nur tar ia tai ta tikai bula ba dir a varagur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra king ta ra lukara i ga pait ia, iau kaka; ma i ga ting pa amir ma
ra king ure ningene bula. 13 Ma go ra lavur magit pa dia vadongone iau,
ta ra lavur bungbung ba iau gire Mordekai ra tutana Iudaia i kiki boko
ta ra mataniolo kai ra king. 14 Ma Seres kana taulai ma ra lavur talaina
bula dia ga biti tana dari: Boina ba da page vatur tika na davai ba i tuluai
urama a vinun ma a ura pokono ma a papar, ma na malana una ve ra.
king ba da al vatokobe Mordekai tana; ma namur una vana na gugu ta
ra lukara, amur ma ra king. Ma Aman i ga gugu ta go ra magit ma i ga
vartuluai ba da page vatur nam ra davai.

A king i tulue Aman pi na ru vangala pa Mordekai

6 1 Ta nam ra marum ra king i ga mama diop, ma i ga vartuluai ba da
kap ra buk pirana nina di tumu vake ra umana magit tana di pait
ia ta kana varkurai, ma di ga lukluk ia ta ra luaina mata i ra king. 2 Ma
di ga gire tadav ra varvai ure Mordekai, ba i ga tar vaarike ra magit ure
Bigtan ma Teres, a ura tultul na pal kai ra king ta diat dia balaure ra
matakilalat, nina dir ga mainge ba dir a ubu ra king Akasueros. 3 Ma ra
king i ga biti: Ava vang ra variru ma ava vang ra varkurai di ga vabongon
Mordekai me ure go ra magit? Ma ra umana tultul kai ra king nina dia
kudakudar pirana dia ga biti tana dari: Pa di ga vabongon ia ma ta magit.
4 Ma ra king i ga titir: To ia akamana na taman? Io, Aman i ga tar olo
ta ra luaina bala na gunan ta ra kuba i ra king, upi na ve ra king ba da
al vatokobe Mordekai ta ra davai i ga page vatur ia ure. 5 Ma ra umana
tultul kai ra king dia ga biti tana dari: Ea, Aman go kari i tur ta ra bala
na gunan. Ma ra king i ga biti: Boina ba na ruk. 6 Io, Aman i ga ruk. Ma
ra king i ga biti tana: Da pait ra ava ta nam ra tutana ra king i mainge ba
na ru vangala? Ma Aman i ga nuk ia ta ra balana dari: To ia bar nam ra
king i mainge ba na ru vangala? iau kaka nam. 7 Ma Aman i ga biti tai ra
king dari: Ba ra king. i mainge ba na ru vangala ta tutana, 8 boina da kap
ra mal na minong nina ra king i vala mong me upi kai nam ra tutana ra
king i mainge ba na ru vangala, ma damana bula ra os ba ra king i vala
ki tana, nina di vatoke ra kere na king tana; 9 ma da tul tar ra mal na
minong ma ra os tai tika na ngala na luluai kai ra king, upi da mar nam
ra tutana me ba ra king i mainge ba na ru vangala, ma da vaki ia ta ra
tamuru i ra os upi na vana alalu ta ra pia na pal, ma da varvai lua tana
dari: Damana da pait ia ta nam ra tutana ra king i mainge ba na tul tar
ra variru tana. 10 Ma ra king i ga biti tai Aman: Una pampam, ma una
kap ra mal na minong ma ra os, da u ga biti, ma una pait nam ra magit
tai Mordekai ra tutana Iudaia nina i kiki ta ra mataniolo kai ra king, ma
boina ba una pait rit ra magit u ga tatike.

11 Io, Aman i ga kap ra mal na minong ma ra os, ma i ga mar Mordekai,
ma i ga vaki ia ta ra os upi na vana alalu ta ra pia na pal, ma i ga varvai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lua tana dari: Damana da pait ia ta ra tutana ra king i mainge ba na tul
tar ra variru tana. 12 Ma Mordekai i ga vana mulai ta ra mataniolo kai
ra king. Ma Aman i ga vana lulut ta ra kubana, i ga ligur ma i ga tuba
ra uluna. 13 Ma Aman i ga ve Seres kana taulai ma ra umana talaina par
ta ra lavur magit i ga tadav ia. Ma kana umana tena kabinana ma Seres
kana taulai dia ga biti tana: Ona Mordekai, nina u ga papait na bura ta ra
luaina matana, ia ra tutana Iudaia, i dekdek upi una uvia pa ia, una bura
ka ta ra luaina matana.
14 Ma ba dia ga pirpir boko me, a umana tultul na pal kai ra king dia ga
pot, ma dia ga agure lulut pa Aman ta ra lukara Esta i ga vaninare.

Aman i rara ma di al vatokobe

7 1 Damana ra king ma Aman dir ga vana ta ra lukara kai Esta
ra taulai kai ra king. 2 Ma ra king i ga biti mulai tai Esta ta ra
vauruana bung ba dital ga mome ra polo na vain tana: Ava ra magit u lul
ia piragu, Esta, u ra taulai kai ra king? Da tul tar ia ka tam. Ma ava ra
magit u vatang upi ia? Ona u mainge ba da tul tar ta papar ta ra gunan
iau varkurai tana tam, da pait ot pa ia ka. 3 Ma Esta ra taulai kai ra king
i ga tata ma i ga biti dari: Ea, u ra king, ba u mari iau. ma ba ra king i
mainge damana, boina ba una tul tar kaugu nilaun tagu ure kaugu nilul,
ma ra nilaun kai kaugu vuna tarai bula ure kaugu niaring; 4 tago di tar
ivure avet ma kaugu tarai upi da nila vue avet, ma upi da ubu avet upi
avet a virua. Ma gala di ga ivure avet upi avet a ki na vilavilau, a tarai
ma ra vaden, gala pa ina ga tata; tago ra magit ba na tup avet pa i ngala
ta ra magit ba na rara kan ra king. 5 Io, ra king Akasueros i ga tata ma i
ga biti tai Esta kana taulai dari: To ia nam ra tutana i varpit upi ra dari,
ma i ki akave? 6 Ma Esta i ga biti: Go ra bilak na tutana Aman ia ra tena
vargegelenai ma ra ebar! Ma Aman i ga burut ta ra luaina mata i ra king
ma ta ra luaina mata i ra taulai kai ra king. 7 Ma ra king i ga kulot ma
i ga tut kan ra nimomo na vain, ma i ga vana ta ra uma na nilibur ta
ra kuba i ra king; ma Aman i ga tur bula upi na lul pa kana nilaun pire
Esta ra taulai kai ra king, tago i ga gire ba ra king i mainge ba na kure
vakaina.
8 Ma ra king i ga lilikun mulai kan ra uma na nilibur, ma i ga ruk mulai
ta ra pal dital ga mome ra vain tana; ma Aman i ga bura timtibum ta ra
vava Esta i ga ki tana. Ma ra king i ga biti: Dave, na vo pa kaugu taulai
bar ta ra pal ba iau ki maravai? Ma ba ra king i ga tatike nam ra tinata
di ga tuba ra mata i Aman. 9 Ma Karbona, tikai ta ra umana tultul na pal
nina dia turtur ta ra luaina mata i ra king, i ga biti: Ea, tika na davai i
tur ta ra gunan kai Aman, ma i tuluai urama a vinun ma a ura pokono
ma a papar, ma Aman i ga vatur ia ure Mordekai, nina i ga vatang ra
bo na magit ure ra king. Ma ra king i ga biti: Avat a al vatokobe ta nam.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Damana di ga al vatokobe Aman ta nam ra davai i ga vaninare ure
Mordekai. Ma ra kankan kai ra king i ga ngo.

A king mulaot upi ra umana Iudaia diat a varubu bat kadia umana ebar

8 1 Ta nam ra bung ra king Akasueros i ga tul tar ra kuba i Aman ra
ebar kai ra umana Iudaia tai Esta ra taulai kai ra king. Ma Mordekai
i ga tur rikai ta ra luaina mata i ra king, tago Esta i ga ve ba dir niuruna.
2 Ma ra king i ga ule vue kana domol na vakilang, nina i ga tar tak
vue mule kan Aman, ma i ga tul tar ia tai Mordekai. Ma Esta i ga vaki
Mordekai upi na kure ra kuba i Aman.
3 Ma Esta i ga tata mulai pire ra king, ma i ga bura timtibum pire ra
ura kauna, ma i ga tangi ma i ga lul ia pi na tur bat ra kaina nina Aman
ra te Agag i ga vaninare, ma ra varpit i ga pait ia ure ra umana Iudaia.
4 Ma ra king i ga tulue vaarike ra buka na goled tadav Esta. Damana Esta
i ga tut, ma i ga tur ta ra luaina mata i ra king. 5 Ma i ga biti: Ba ra king
i mainge, ma ba i mari iau, ma ona ra king i nuk ia ba i takodo, ma i
manane iau, boina da tumu ra buk upi da pukue ra tinata me nina Aman
natu i Amedata ra te Agag i ga tumu ia, ba da nila vue ra umana Iudaia
ta ra lavur papapar kai ra king. 6 Tago ina gire davatane ra kaina magit
ba na tadav kaugu tarai? Ma ina bobe davatane ra vinirua ba na tadav ra
umana niurugu?
7 Ma ra king Akasueros i ga biti tai Esta ra taulai kai ra king ma
Mordekai ra tutana Iudaia: Ea, iau tar tul tar ra kuba i Aman tai Esta,
ma di ga al vatokobe Aman iat ta ra davai, tago i ga mainge ba na ubu ra
umana Iudaia. 8 Amur a tumu bula ra buk ure ra umana Iudaia, da amur
mainge, ta ra iang i ra king, ma amur a vakilang ia ma ra domol kai ra
king; tago ra buk di tumu ia ta ra iang i ra king ma di vakilang ia ma ra
domol kai ra king, pa ta tutana na pukue mule. 9 Ma ta nam ra e, ta ra gai
a utul, a gai Sivan, ta ra bung a ura vinun ma a utul tana, di ga oro pa
ra umana tena tutumu kai ra king; ma di ga tumu ra tinata da Mordekai
i ga vartuluai tana tadav ra umana Iudaia, ma tadav ra umana ngala na
luluai, ma tadav ra umana luluai na gunan, ma tadav ra lavur luluai na
papar papa aro India ma tuk tar uro Etiopia, tika na mar ma a ura vinun
ma lavurua na papapar; di ga tumu ia ta ra lavur papar tikatikai varogop
ma kadia mangana tutumu, ma tadav ra lavur vuna tarai tikatikai
varogop ma kadia tinata, ma tadav ra umana Iudaia varogop ma kadia
mangana tutumu ma kadia tinata. 10 Ma i ga tutumu ta ra iang i ra king
Akasueros, ma i ga vakilang ia ma ra domol kai ra king, ma i ga tulue ra
umana vilavilau ma ra umana buk, ma dia ga ki ra lavur os kai ra king,
a umana tena nivut, nina di ga vague diat ta ra gunan kai ra king. 11 Ma
ta nam ra lavur buk ra king i ga tul tar ia ta ra umana Iudaia ta ra lavur
pia na pal par ba diat a vana varurung upi diat a tur padikat ure kadia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nilaun, ma upi diat a nila vue ra dekdek i ra tarai ba ra dekdek i ra papar
nina ba na varubu ma diat, upi diat a ubu vue diat ma diat a vamutue
diat, ra umana natu i diat ma ra vaden bula, ma ba diat a ra vue kadia
tabarikik, 12 ta ra kopono bung ta ra.lavur papar kai ra king Akasueros,
ta ra bung a vinun ma a utul ta ra gai a vinun ma a urua, a gai Adar.
13 Ma di ga tumu tika na buk tadav ra tarai par, upi da varvai ure ra
varkurai ta ra lavur papar, ma ba ra umana Iudaia diat a ki na vaninara
ta nam ra bung upi diat a obo pa diat ta kadia lavur ebar. 14 Damana ra
umana vilavilau nina dia ki ra umana os kai ra king, a umana tena nivut,
dia ga vana lulut tago ra vartuluai kai ra king i ga vararak diat; ma di
ga varvai ure ra varkurai aro Susa ra kiki na varkurai. 15 Ma Mordekai i
ga vana rikai kan ra luaina mata i ra king, ma i ga mong ma ra mal na
king i kul ma i pua, ma i ga toke ra ngala na kere na king di ga pait ia
ma ra goled, ma i ga olovoi ma ra mal kumau i meme marut, ma ra pia
na pal Susa i ga kukukula na gugu. 16 A kapa ma ra gugu, ma ra gina ma
ra variru, i ga tur pire ra umana Iudaia. 17 Ma ta ra lavur papar, ma ta ra
lavur pia na pal nina di ga valongore ra vartuluai kai ra king ma kana
varkurai tana, a gugu ma ra gina, a lukara ma ra malagene, dia ga tur
pire ra umana Iudaia. Ma mangoro na tarai ta nam ra gunagunan dia ga
agil ra umana Iudaia, tago dia ga burut ure ra umana Iudaia.

A umana Iudaia dia ubu kadia lavur ebar

9 1 Io, ta ra gai a vinun ma a urua, a gai Adar, ta ra bung a vinun ma
a utul, ba i maravai upi da pait ot pa ra varkurai kai ra king, ta nam
ra bung iat ba ra umana ebar kai ra umana Iudaia dia ga nuk ia ba diat
a ongor pa diat, (ma di ga pukue ke upi ra umana Iudaia diat a ongor pa
diat dia ga milikuane diat,) 2 ra umana Iudaia dia ga vana varurung ta
kadia lavur pia na pal ta ra lavur papar kai ra king Akasueros, upi diat
a ubu nam ra tarai dia ga mainge ba diat a vakaina ra umana Iudaia;
ma pa ta tikai i ga tur bat valar pa diat, tago ra tarai par dia ga burutue
diat. 3 Ma ra umana luluai na papar par, ma ra umana ngala na luluai,
ma ra umana luluai na gunan, ma diat par dia ga varvakai ta ra papalum
kai ra king, dia ga maravut ra umana Iudaia, tago dia ga burut ure
Mordekai. 4 Tago Mordekai i ga ngala ta ra kuba i ra king; ma ra iangina
i ga rararang ta ra lavur papapar; tago ra tutana Mordekai i ga ngala
vanavana.
5 Ma ra umana Iudaia dia ga ubu kadia lavur ebar par ma ra pakat na
vinarubu, ma dia ga doko diat ma dia ga nila vue diat, ma dia ga pait
ra magit dia ga mainge ta diat dia ga milikuane diat. 6 Ma aro Susa ra
kiki na varkurai ra umana Iudaia dia dia ga ubu doko a ilima na mar
na tutana. 7 Ma dia ga doko bula Parsandata, Dalpon, Aspata, 8 Porata
Adalia, Aridata, 9 Parmasta, Arisai, Aridai ma Vaisata, 10 ra vinun na bul

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tutana kai Aman natu Amedata ra ebar kai ra umana Iudaia; ma pa dia
ga vatur vake ra tabarikik.
11 Ta nam ra bung di ga ve ra king ure ra niluluk i diat di ga doko
diat aro Susa ra kiki na varkurai. 12 Ma ra king i ga biti tai Esta kana
taulai dari: A umana Iudaia dia ga ubu vue ra ilima na mar na tutana
ati Susa ra kiki na varkurai, damana ra vinun na bul tutana kai Aman;
ava bar dia ga pait ia ta ra umana enana papar kai ra king bula! Io, ava
mulai kaum nilul? Da torom tana. Ma ava mulai kaum niaring? Da pait
ia ka. 13 Ma Esta i ga biti: Ba ra king i mulaot, boina da tul tar ia ta ra
umana Iudaia dia ki Susa upi ningene bula diat a pait ia da ra varkurai
ure gori; ma boina ba da al vatokobe ra vinun na bul tutana kai Aman
ta ra vinun na davai. 14 Ma ra king i ga vartuluai ba da pait ia damana;
ma di ga vaarike ra varkurai aro Susa, ma di ga al vatokobe ra vinun na
bul tutana kai Aman. 15 Ma ra umana Iudaia ta ra pia na pal Susa dia
ga vana varurung ta ra bung a vinun ma a ivat bula ta ra gai Adar, ma
dia ga doko ra utul a mar na tarai aro Susa; ma pa dia ga vatur vake ra
tabarikik.

A lukara kal Purim

16 Ma ra lavur enana Iudaia ta ra umana papar kai ra king dia ga vana
varurung, ma dia ga varubu ure kadia nilaun, ma kadia lavur ebar dia ga
ngo kan diat, ma ra umana Iudaia dia ga ubu doko diat dia ga milikuane
diat, lavurua na vinun ma a ilima na arip na marmar diat; ma pa dia ga
vatur vake ra tabarikik. 17 Go ra magit dia ga pait ia ta ra bung a vinun
ma a utul ta ra gai Adar; ma ta ra bung a vinun ma a ivat tana dia ga
ngo, ma dia ga lukalukara ma dia ga gugu. 18 Ma ga ra umana Iudaia aro
Susa dia ga vana varurung ta ra bung a vinun ma a utul, ma ta ra bung
a vinun ma a ivat; ma ta ra bung a vinun ma a ilima dia ga ngo tana, a
bung na lukara ma ra bung na gugu ka pire diat. 19 Kari ra umana Iudaia
dia kiki ta ra umana gunan ik, diat dia kiki ta ra lavur pia na pal ba pa
di ga liplip kikil diat, dia vakilang ra bung a vinun ma a ivat ta ra gai
Adar upi ra bung na gugu ma ra bung na lukara, a bo na bung, ma dia
varvartabar vargil tana.
20 Ma Mordekai i ga tumu vake go ra lavur magit, ma i ga tulue ra
umana buk tadav ra lavur Iudaia par ta ra lavur papar par kai ra king
Akasueros, tadav diat dia ga ki maravai ma tadav diat dia ga ki vailik,
21 upi na kure tar ia ta diat ba diat a ru ra bung a vinun ma a ivat ta ra
gai Adar, ta ra kilakilala par, ma ra bung a vinun ma a ilima bula, 22 tago
ta nam ra bung ra umana ebar kai ra umana Iudaia dia ga ngo kan diat,
ma ta nam ra gai a gugu i ga kia vue ra niligur, ma ra bo na bung i ga
kia vue ra tinabun; upi diat a lukara ma diat a ga ta nam ra ura bung, ma
diat a varvartabar vargil, ma ba diat a tabatabar ra umana luveana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

23 Ma ra umana Iudaia dia ga mulaot ba da pait vatikene ra magit di
ga pait vatavuna, ma varogop ma ra tinata Mordekai i ga tumu ia pire
diat. 24 Tago Aman natu i Amedata ra te Agag, ra ebar kai ra lavur Iudaia
par, i ga varpit ure ra umana Iudaia upi na vamutue vue diat, ma i ga
pait ra Pur, a kukuraina i ga ilailam, upi na vuna vue diat ma upi na nila
vue diat; 25 ma ba ra king i ga valongore go ra magit, i ga vartuluai ma
ra umana buk ba da bali go ra bilak na magit na varpit pirana, nina i ga
varpit me ure ra umana Iudaia, ma ba da al vatokobe diat ma ra umana
natuna, a umana tutana. ta ra davai. 26 Kari di ga vatang go ra umana
bung ba Purim, a vuna ra tinata Pur. Ma ure ra lavur tinata ta go ra buk,
ma ure nam di ga gire ure go ra magit, ma ure ra magit i ga tadav diat,
27 ra umana Iudaia dia ga kure, ma dia ga vavalima ure mule diat ma ure
ra umana bul mur ta diat, ma ure diat par ba diat a agil diat boko, upi na
tur dekdek, ba diat a ru go ra ura bung ta ra kilakilala par, varogop ma
ra vartuluai di ga tumu ia ure dir, ma varogop ma ra e di ga vakilang ia,
28 ma ba da nuk pa go ra ura bung ma da ru dir, ta ra lavur taun tarai,
ma ta ra lavur apik na tarai, ta ra lavur papar ma ta ra lavur pia na pal,
ma ba koko ra umana Iudaia diat a vung vue go ra umana bung Purim,
ma koko da nuk valubane diat pire ra umana bul mur ta diat.
29 Io, Esta ra taulai kai ra king, natu i Abikail, ma Mordekai ra
tutana Iudaia, dir ga tumu vadekdek ra tinata upi dir a vapadikat go ra
vauruana buk ure ra Purim. 30 Ma Mordekai i ga tulue ra umana buk
tadav ra lavur Iudaia, ta ra mar ma a ura vinun ma lavurua na papar ta
ra gunan Akasueros i ga varkurai tana, a tinata na malmal ma ra dovot
na tinata tana, 31 upi diat a nuk vadekdek vake ra umana bung Purim ta
ra e di ga kure tar ia, da Mordekai ra tutana Iudaia ma Esta ra taulai kai
ra king dir ga tul tar ia ta diat, ma da dia ga mulaot i tana ure mule diat
ma ure bula ra umana bul mur ta diat, ure ra vinevel ma ra tinangi. 32 Ma
ra vartuluai kai Esta i ga vapadikat go ra lavur magit ure ra Purim; ma di
ga tumu ia ta ra buk.

Mordekai i ngala Pire ra amana Iudaia

10 1 Ma ra king Akasueros i ga varkurai ba ra tarai ta ra ngala
na gunan ma ta ra umana ta kikil diat a tul tar ra totokom
na varkurai. 2 Ma ra lavur magit i ga pait ia ta ra dekdekina ma ta ra
ongorina, ma ra varvai par ure Mordekai ma ure ra ngala na kini ba ra
king i ga tul tar ia tana, pa di ga tumu diat vang ta ra buk na tutumu
vakai ure ra umana king Media ma Persia? 3 Tago Mordekai ra tutana
Iudaia i ga vauruana ta ra king Akasueros, ma i ga ngala pire ra umana
Iudaia, ma ra kor na tarai dia ga turana me dia ga manane, tago i ga
nuknuk upi ra magit ba kana tarai diat a boina tana, ma i ga tatike ra
tinata na malmal ta kana tarai par.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

IOB

Di valar ra gomgom na maukua i Iob

1 [1] Amana iat ta ra gunan Us, tika na tutana i ga ki, a iangina Iob;
i ga ko kakit ma i ga takodo, i ga ru God ma i ga lingan irai kan
ra kaina. [2] I ga vangala lavurua na bul tutana ma a utul a bul vavina.
[3] I ga vatur vake lavurua na arip na marmar na sip, ma a utul a arip na
marmar na kamel, ma tika na arip na marmar na bulumakau, ma a ilima
na mar na as, a umana tana, ma i ga peal kana umana tultul; damana
go ra tutana i ga lia ta ra tarai par aro ta ra matana taur. [4] Ma a umana
natuna dia ga papait balaguan ta ra kubakuba i diat, tikatikai ta kana
bung iat; ma dia ga varvartuluai upi ra utul a tai diat pi dital a ian ma
dital a momo varurung ma diat. [5] Ma ta ra vikvik, ta ra balaguan, Iob i
ga varvartuluai pa diat pi na vagomgom diat; i ga tavangun ta ra malana
ikilik ma i ga tul tar ra umana tinabar di tuntun tar ia ure diat, tika na
tinabar ure tikatikai i ga tul tar ia; tago Iob i ga biti: Kan bar ra umana
natugu dia ga pait ra kaina mangamangana, ba dia ga pue vue God ta ra
bala i diat. Iob i ga pait ra dari vatvatikai.

[6] Ta tika na bung i ga vut ba ra umana natu i God dia ga pot tadav ra
Luluai, ma Satan bula diat. [7] Ma ra Luluai i ga biti tai Satan: U mamave?
Ma Satan i ga bali ra Luluai ma i ga biti: Iau tar alalu ta ra rakarakan a
gunagunan, ma iau tar vanavana tana. [8] Ma ra Luluai i ga biti tai Satan:
Dave, u tar vakilang kaugu tultul Iob? Pa ta tikai dir varogop me ta ra
rakarakan a gunagunan, a tutana i ko kakit ma i takodo, i ru God ma i
lingan kan ra kaina. [9] Ma Satan i ga biti tai ra Luluai: Dave, Iob i ru God ma
pa ta vuna? [10] Dave, pa u ga liplip bat ia laka, A kubana, ma kana tabarikik
par? U ga vadoane ra papalum na.limana, ma kana umana vavaguai dia
pepeal vanavana ta ra gunagunan. [11] Una tulue ra limam ma una bili nam
ba kana, gala na tata kaina ure u ta ra matam. [12] Ma ra Luluai i ga biti tai
Satan: Gire, nam parika nina i vatur vake i ki ta ra dekdekim; ia kaka, ia iat
koko una bili ia. Ma Satan i ga vana kan ra luaina mata i ra Luluai.

[13] Ta tika na bung ba ra umana natuna, a umana tutana ma ra umana
vavina, dia ga ian ma dia ga mome ra polo na vuai na vain ta ra kuba i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tura i diat, a luaina, 14 tika na tena kapkap varvai i ga pot tadav Iob ma i
ga biti: A umana bulumakau dia ga ipipuk, ma ra umana as dia ga iaian
marave diat; 15 ma ra tarai Sabea dia ga pot ma dia ga ra pa diat; maia,
ma dia ga doko ra umana tultul ma ra pakat na vinarubu, ma.iau kaka go
iau tar lop upi ina ve u tana. 16 Ma ba i ga tatata ka boko tikai bula i ga
pot ma i ga biti: A meme kai God i ga bura marama ra bakut, ma i ga tun
vue ra umana sip, ma ra umana tultul, ma i ga vaimur vue diat; ma iau
kaka go iau tar laun valili pi ina ve u tana. 17 Ma ba i ga tatata ka boko
ta ra tikai bula i ga pot ma i ga biti: A utul a loko kai ra tarai Kaldea dia
ga ra pa ra umana kamel, ma dia ga doko ra umana tultul ma ra pakat
na vinarubu; ma iau kaka go iau tar lop upi ina ve u tana. 18 Ma ba i ga
tatata ka boko ta ra tikai bula i ga vut ma i ga biti: Ba ra umana natum,
a umana tutana ma ra umana vavina, dia ga ian ma dia ga mome ra polo
na vuai na vain ta ra kuba i tura i diat, a luaina, 19 a kalivuvur maro
ra bil i ga vut ma i ga pipin ra ivat na ngu na pal, ma i ga tarip taun ra
umana barmana, ma dia ga virua; ma iau kaka go iau tar laun valili upi
ina ve u tana.

20 Ma Iob i ga tut, ma i ga rada kana olovoi, ma i ga ka ra uluna, ma i
ga bura rururu ra pia, ma i ga lotu; 21 ma i ga biti: Pa kaugu ta mal ba iau
ga irop kan ra bala i nagu, ma na damana ka bula ba ina lilikun mulai; a
Luluai i ga varvartabar, ma ra Luluai i ga taktak vue; da pite pa ra iang i
ra Luluai. 22 Ta go ra lavur magit parika Iob pa i ga pait ra varpiam, ma
pa i ga tia mat na takun God.

2 1 Ma tika na bung mulai i ga vut ba ra umana natu i God dia ga pot
tadav ra Luluai, ma Satan bula i ga pot varurung ma diat upi na
tadav ra Luluai. 2 Ma ra Luluai i ga biti tai Satan: U mamave? Ma Satan i
ga biti: Iau tar alalu ta ra rakarakan a.gunagunan, ma iau tar vanavana
tana. 3 Ma ra Luluai i ga biti tai Satan: Dave, u tar vakilang laka kaugu
tultul Iob? Tago pa ta tikai dir varogop me ta ra rakarakan a gunagunan,
a tutana i ko kakit ma i takodo, i ru God ma i lingan irai kan ra kaina.
U ga vararak iau ure, upi ina vakaina vakuku ia, ma i tur patuan boko.
4 Ma Satan i ga biti tai ra Luluai: A pal a pakana i ga langalanga ka. A
tutana na nur vue kana lavur magit parika upi na laun. 5 Una tulue ra
limam, ma una bili ra viono ma ra uruna, ma damana na pue vue u ta ra
luaina matam. 6 Ma ra Luluai i ga biti tai Satan: Gire, i ki ka ta ra bala na
limam; ia kaka, koko una tak vue kana nilaun.

7 Ma Satan i ga vana kan ra luaina mata i ra Luluai, ma i ga bili
vakaina ra paka i Iob ma ra umana buk dia ga kankadik muka, dia ga
tur pa ia ta ra pal a kauna ma i tuk tar ta ra uluna. 8 Ma i ga tak pa ra
epene kabala na pia pi na ka ra pal a pakana me, ma i ga ki ta ra kabu na
iap. 9 Ma kana taulai i ga biti tana: U turtur padikat boko laka? Una tata
kaina ure God, ma una mat. 10 Ma i ga biti tana: U tatata da ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

papaua na vavina dia tatata. Dave, dor a vatur vake ra boina ka vang tai
God, ma ra kaina pata? Ta go ra lavur magit parika Iob pa i ga varpiam
ta ra bul na ngiene.
11 Ma ba ra utul a talai Iob dital ga valongore ure ra kaina i ga monong
ia, dital ga vut tikatikai maro kana gunan iat, Elipas ra te Teman, Bildad
ra te Sua, ma Sopar ra te Nama. Dital ga kubu ba dital a ki ravie ma dital
a vamaram ia. 12 Ma ba dital ga gire maro vailik, ma pa dital ga na ilam
ia, dital ga tangi mat; dital ga rada kadital mal, ma dital ga ku ra ulu i
dital ma ra tobon. 13 Lavurua na bung na keake ma lavurua na bung.na
marum dia ga kiki me ra pia, ma pa ta tikai ta dital i ga tata pa ia, tago
dital ga gire ba i ga malari tuna.

Iob i tata kakaina ure kana bung na kinakava

3 1 Namur ta go Iob i ga papa ra ngiene, ma i ga tata kakaina ure kana
bung na kinakava. 2 Ma Iob i ga biti:
3 Boina ba na panie kaugu bung na kinakava,
Ma nam ra marum ba i ga biti: Di tar lalau pa ra bul tutana.
4 Boina ba nam ra bung na keake na bobotoi:
Boina ba God liu na nuk vue,
Ma koko ra kapa na pupua tana.
5 Boina ba ra bobotoi ma ra malur na minat dir a kale pa ia upi kadir,
Ma ra bakut na pulu pa ia;
Ma nina ba na vabobotoi ra bung na keake, boina ba na vaburut ia.
6 Ma ure nam ra bung na marum, boina ba ra ngala na bingnimuna
na konom vake;
Koko na gugu varurung ma ra lavur bungbung ta ra kilala;
Ma galiaka da luk tar ia tai ta ra umana gaigai.
7 Boina ba nam ra bung na marum na biu,
Ma pa ta na na kakailai na gugu tana.
8 Boina ba ra umana tena papait diat a vul nam ra bung,
Nina dia vartuluai upi ra ngala na vui na ta.
9 A umana tagul na lar diat a bobotoi tana,
Ma galiaka ra buabuarana na gire ra kapa,
Ba na bobe ra taptapke;
10 Tago pa i ga banu bat ra tatal na bul,
Ma pa i ga pulu bat ra ura kiau na matagu kan ra varmonong.

11 Ta ra ava pa iau ga mat ta ra tatal na bul?
Ma ba iau ga vana rikai kan ra bala i nagu, ta ra ava pa iau ga vung
vue ra tulungeagu?
12 Ta ra ava ra ura buk na keke dir ga ki pa iau,
Ma ra ura u pi ina u ta dir?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

13 Gala damana, gala ina ga va vovovon,
Ma ina tia va mat ika ma ra malmal,
14 Varurung ma ra umana king ma ra umana tena varvateten ai ra
rakarakan a gunagunan,
Nina dia ga vatut ra umana lingling na gunan upi kadiat,
15 Varurung ma ra umana luluai dia uviana ma ra goled,
Ma nina dia ga vabuka kadia lavur palpal ma ra silva.
16 Ina ga da ra bul ba di ga kava pit ia,
Ma ra bul tadoko nina pa i ga gire ge ra kapa.
17 Abara ta nam ra gunan di langalanga kan ra tena varpiam,
Ma ra lavur biluana dia ngo.
18 A umana vilavilau dia va guvai ma ra malmal abara,
Pa dia valongore ra nilai ra umana luluai na papalum.
19 A luluai ma ra vilavilau dir par dir ki ie,
Ma ra vilavilau i langalanga kan kana luluai na papalum.

20 Ta ra ava di tul tar ra kapa pire diat dia ki na malari,
Ma ra nilaun pire diat dia kaina kakit?
21 Dia kiki upi ra minat, ma pa dia gire,
Dia manga tikan upi ia ma ra ngatngat na magit pata;
22 Dia gugu muka, ma dia ga,
Ba dia tikan tadav ra babang na minat.
23 Ta ra ava di tul tar ra kapa pire nina pa i na ilam kana nga,
Ma pire nina bula ba God i ga tur bat ia?

24 A lavur oir nam agu gem,
Ma kaugu lavur niriri dia talalongo da ra tava.
25 Nam nina iau burut ure, nam iat i tadav iau,
Ma nina ra magit iau ururian tana go iat i tadatadav iau.
26 Pa iau nunure ra malmal, ma pa iau nunure ra ningo,
Pa iau nunure ra kini langalanga; a kinadik ika i monong iau.

Elipas i pit Iob

4 1 Ma Elipas maro Teman i ga biti:
2 Gala ta tikai na tata, dave, una kankan tana?
Ma to ia vang na ki mut?
3 U iat u ga tovo ta mangoro,
Ma u ga vapadikat ra umana lima nina dia ga bilua.
4 Kaum lavur tinata dia ga vargat diat dia ga to na bura,
Ma u ga vaongor ra lavur buk na keke nina dia malmalu.
5 Ma ba go ra magit i ga tadav u, u talanguan tana;
Ma ba i bili u, u tabun tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

6 Dave kaum variru tadav God pa i vapatuan kaum nurnur,
Ma kaum takodo na mangamangana pa i vargat ra nuknukim?
7 Una nuk pa ia: To ia ra tena takodo i ga virua?
Ba di ga vapanie davatane vue ra tena nurnur?
8 Da iau ga gire, diat dia ipipuk ure ra kaina mangamangana,
Ma dia vaume ra purpuruan, nam uka dia dokodoko pa ia.
9 Dia virua ta ra ubar kai God,
Ma ra karangap i kana kankan i vapanie vue diat.
10 Di bubur ra umana pal a ngie i ra lavur leon,
Nina ra nilai diat i kukukula ma ra kankan;
11 A patuana leon i bilua tago i iba upi ra nian,
Ma ra umana natu i ra leon, a tana, dia vilau varbabaiai.

12 Di ga kap ive tar ta magit piragu,
Ma ra talingagu i ga valongore ra varmaianao tana.
13 Ba ra tarai dia ga matmat ta ra marum,
Iau ga ki na nuknuk ure kaugu umana ninana,
14 A bunurut ma ra nidadar dir ga vatur vake iau,
Ma ra lavur urugu dia ga dadadar.
15 Tika na tulungen i ga bolo ta ra luaina matagu,
Ma i ga varvatut ra ivuna pakagu.
16 Ma i ga tur uka, ma pa iau ga tia na ilam ia ba i dave;
I da ra malalar i turtur ta ra luaina matagu;
Ba i ga tur mutmut iau ga valongore ra nilaina, dari:
17 A tutana na takodo dave ta ra luaina mata i God?
A tunana na gomgom dave ta ra luaina mata i nina i ga vaki ia?
18 Pa i nurnur ta kana umana tultul,
Ma i takun kana umana angelo ure ra nirara;
19 Na damana bula pire diat di ga ki ta ra kubakuba i diat nina ra pia petpetep,
Ma ra turpai diat a tobon na pia,
Nina di bereng diat da ra bebe.
20 Dia laun vue ke ra kopono bung,
Dia panie kakit, ma pa ta na i nuk pa ia.
21 Gala ra magit i boina ta diat i papaniai ka,
Pa diat a mat laka ba pa dia tadav boko ra kabinana?

5 1 Ona una oraoro, to ia bar na torom ta ra nilaim?
Ma nuve vang ta ra umana angelo una matoto tana?
2 A kulot i vakaina ra papaua na tutana,
Ma ra varpin i doko nina i tuptup.
3 Iau ga gire ra tuptup na tutana i ga okor,
Ma iau ga tata vakaina lulut ra kubana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 A umana natuna dia ki na malari,
Di ki taun diat ta ra mataniolo,
Ma pa ta na i ki pi na maravut diat.
5 Diat dia mulmulum dia en vue kana umauma,
Dia tak vue nam ba i tavua livuan ta ra umana kait bula,
Ma diat dia mar dia anan upi kana tabarikik.
6 Tago ra varmonong pa i vana rikai ta ra tobon,
Ma ra purpuruan pa i gol rikai ta ra pia;
7 Da ra pitil na iap i pitil tutua,
Damana di kava ra tarai upi ra kini na malari.

8 Ma iau, gala ina lingan tadav God,
Ma ina nur tar kaugu kini tai God;
9 Tago i papait ra umana ngala na magit nina pa da kapa tana,
Ma ra umana magit na kinaian nina dia peal mat;
10 I tul tar ra bata ure ra gunagunan,
Ma ra tava i alir tavit ta ra umauma;
11 I vangala ra umana luveana,
Ma i tul tar ra varvalaun ta diat dia tabun.
12 I tur bat ra umana tena vakikiu,
Kari ra lima i diat pa i pait valar pa ta magit.
13 I kinim vake ra umana tena kabinana ta kadia vavagu iat,
Ma i vapar vue ra nuknuk i nina i gegagege ra maukuana.
14 Dia vartadav ma ra bobotoi ba i keake ka boko,
Dia pa tupatupa ba ra keake i ki tur, dari ta ra marum.
15 I valaun pa ra umana biluana kan kadia pakat na vinarubu,
Ma ra umana biaui kan ra lima i ra umana rangrang na luluai.
16 Damana ra umana luveana dia nuknuk ung,
Ma di paum bat ra ngie i ra lavur kaina magit.

17 Ea, nina ba God i vapagumanena i ti doan;
Damana koko una pidimuane ra varpit kai ra Dekdek Muka.
18 Tago nina ba i tar kita vadala, i pulu ia bula;
Ma nina ba i tar ubu vakinkin ia, a limana i valaun pa ia.
19 Laptikai na pakana i valaun u kan ra kini na malari,
Maia, lavurua na pakana ra kaina pa na tadav u.
20 Ta ra e na mulmulum na valaun pa u kan ra minat,
Ma ta ra e na vinarubu kan ra pakat na vinarubu.
21 Una ki bakit kan ra tinata kakaina,
Ma pa una burut ba ra bung na vinirua i vut.
22 Una nongone ra vinirua ma ra niiba,
Ma pa una burutue ra lavur leing ta ra gunagunan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

23 Avat a bartalaina ma ra umana vat ta ra uma,
Ma avat a ki na varmaram ma ra lavur leing ta ra pupui.
24 Una nunure ba ra kubam i tur langalanga,
Ma ba una vana tadav kaum kikil na sip, pa ta magit na rara tana.
25 A umana natum diat a peal,
Ma ra umana bul mur tam diat a da ra mapmapina vura.
26 Una tadav ra babang na minat ba i lolokon kaum kilala na nilaun
Da ra vinvin vit ta ra e na nidodoko.
27 Go parika ave tar tikan tadav ia, ma i dovot;
Una valongore, ma una kodop vake ta ra balam.

Iob i bor ra umana talaina

6 1 Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
2 Boina ba da valar kaugu ninga rao.
Ma da vung varurungane ra agu lavur varmonong ta ra valavalar na mamat!
3 Na ga mamat ta dir ma ra veo ra valian;
Damana iau tar tata vakuku.
4 Ra Dekdek Muka i ga kalie kana umana pu tagu,
Ma ra tulungeagu i mome ra taring ta diat;
A lavur varvaburut kai God dia tut ure iau.
5 Dave, a kuabar na as i tangi ba i en ra vura,
Ba ra bulumakau ba i en ra ana nian?
6 Dave, di en ra nian ba pa i kalami laka ba pa di vung ra solt tana,
Ba di dum kilang ra kubika ta ra kiau?
7 A balagu i ole pi na bili diat,
Dia da ra kaina viono tagu.
8 Gala da pait ot pa kaugu nilul,
Gala God na tul tar ra magit i tagu iau anan upi ia!
9 Boina ba God na rumam iau,
Ma na tulue ra limana ma na tak vue kaugu nilaun!
10 Damana ina ki na varmaram,
Maia, ina gugu ta ra ngala na kinadik;
Tago pa iau ga pue vue ra tinata kai ra Lia Kakit.
11 Akave ra dekdekigu pi ina tur padikat?
Ma ava ra mutuaigu pi ina ki vovovon?
12 Dave, ra dekdekigu i varogop laka ma ra dekdek i ra umana vat?
Dave, di ga pait laka ra viogu ma ra palariam gobol?
13 A dovotina pa ta maramaravut i ki piragu,
Ma di ga tak vue ra minatoto par kan iau.
14 I topa ia ba ra umana talaina diat a mari nina i bilua ra nuknukina,
Ma nina i to na panie kana nurnur tai ra Dekdek Muka.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 Ia kaka, a umana turagu dia ga vagu pa iau da ra tava alir,
Da ra tava alir i mama lulut.
16 Nina i noro ma i kabu ta ra ngala na bata,
Ma ta ra madoldol na mavoko ba i polo.
17 Ba i malamalapang dia panie,
Ma ba ra keake i ongor, pa di na mule diat.
18 A umana kiki na vinavana dia vana irai tadav diat,
Dia vana ta ra bil ma dia virua.
19 A umana kiki na vinavana maro Tema dia ga tikan upi diat,
Ma ra tarai maro Seba dia ga nuknuk ung upi diat;
20 Dia ga nurnur vaoloi,
Dia ga pot abara ma dia ga kaian.

21 Amutal, amutal damana piragu;
Amutal gire kaugu kini na malari, ma amutal burut.
22 Dave, iau ga biti ba, Amutal a tabar iau ma ta magit?
Ba, Amutal a tul tar ta magit tagu ta kamumutal tabarikik?
23 Ba, Amutal a valangalanga iau kan ra lima i kaugu ebar?
Ba, Amutal a kul valaun iau kan diat dia arung bat iau?
24 Amutal a tovo iau, ma ina ki mut,
Ma amutal a vateten iau ta ra magit iau ga rara tana.
25 A umana takodo na tinata dia dekdek,
Ma ba amutal varpit, amutal varpit ure ra ava?
26 Amutal a pit laka ra umana pakapakana tinata ka,
A tinata vakuku kai nina i purpuruan ra nuknukina?
27 Amutal padapadailam upi nina i ki na lingling,
Ma amutal uviana tai talai mumutal.
28 Ea, amutal a bobe iau,
Pa ina vaongo ta ra luaina mata i mumutal.
29 Iau lul amutal, koko da pait ra nirara dari tagu,
Amutal a lilikun, tago pa di ga na tadav ta kaina mangamangana tagu.
30 Dave, i tar rara ra tinata ta ra karameagu?
Ma pa iau kairane mule vang ra kaina tagu?

Iob i tata bat God

7 1 A kini kai ra tutana ati ra pia pa i mamat vang?
Ma kana nilaun pa dir vardada vang ma ra tena papalum di kul ia?
2 Da ra vilavilau i ki pa ra malur ta ra keake ravian,
Da ra tena papalum di kul ia i anan upi kana vapuak,
3 Damana di kure ba ina laun vue ra umana gaigai nina pa ta magit ta diat,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma di tibe tar ra umana bungbung na marum ba ina ki na malari ta diat.
4 Ba iau va iau biti: Vingaia ga vang na malana ma ina tut?
Ma iau pupupukuai vurvurbit tuk tar ta ra buabuarana.
5 I palapala korong ra pal a pakagu, ma i kariuriu bula,
A palina ta ra pakagu i pok ma i tavavar.
6 Kaugu lavur bungbung dia vana lulut ta dir ma ra rarau na kuara ta ra lima i ra tena virvir mal,
Dia panie vakuku.
7 Ea, una nuk pa ia ba kaugu nilaun i da ra vuvu ka,
A matagu pa na gire mule ra boina.
8 Nina i gire iau gori pa na gire mule iau,
Ina panie kan ra luaina matam.
9 Da ra bakut i tapre ma i panie,
Damana bula nina i kuba ta ra ruarua na tulungen pa na tutua rikai mulai.
10 Pa na lilikun mulai ra kubana,
Ma kana gunan pa na nuk pa mule.
11 Damana pa ina ki mut mulai;
Ina tatata ka tago i takunuan ra balagu,
Ma ra tulungeagu i ti ki na malari.

12 Dave, iau ra ta laka, ba ra varkarat na leing mara na ta,
Upi una mono bat iau?
13 Ba iau nuk ia ba kaugu vava na vamaram iau,
Ma kaugu molamolo na vango ra nuknukigu,
14 U vaburut iau ma ra umana ririvon,
U vadadar iau ma ra umana ninana,
15 Tuk tar ra tulungeagu i anan pi da kun doko iau,
Ma i mainge ra minat ma vakir ra kinadik.
16 Iau milikuane kaugu kini; ma pa iau mainge ba ina laun vatvatikai;
Una nur vue iau, tago kaugu umana bung dia da ra vuvu.
17 Ava bar ra bilua na tutana, upi una vangala pa ia,
Ma upi ra balam na kiki vavakai tana?
18 Ta ra bungbung na malana u lalaume,
Ma ta ra umana pakapakana bung u valavalar ia.
19 Aivia ra bung boko pa una lingan irai kan iau,
Ma pa una nur vue ke iau pi ina konom ra gor na ngiegu?
20 Ona iau pait ra kaina mangamangana, iau pait ra ava laka piram, u ra monamono ure ra tarai par?
Ta ra ava u ga vaki iau upi kaum vakilang iat,
Upi ari kari ina puak pa kaugu kinakap iat?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

21 Ta ra ava pa u pun vue kaugu varpiam,
Ma ta ra ava pa u tak vue kaugu kaina mangamangana?
Pa na vavuan ma ina va ta ra tobon na pia,
Ma ba una tikan milat upi iau, pa ina ki mulai.

Bildad i tata dekdek ba God i dovot

8 1 Ma Bildad ra te Sua i ga tata, ma i ga biti:
2 Vingaia una ngo kan ra lavur tinata damana?
Ma aivia ra bung boko ra tinata na ngiem na da ra dekdek na vuvu?
3 Dave, God i vakaina laka ra varkurai?
Ba ra Dekdek Muka i vabilak laka ra magit i takodo?
4 Beaka a umana natum dia ga varpiam pirana,
Ma i ga nur vue diat ta ra vuai kadia kaina mangamangana,
5 Una tikan milat upi God,
Ma una kail tadav ra Dekdek Muka;
6 Ma ona u gomgom ma u takodo,
Na tut pi na maravut u,
Ma una tavua ta kaum takodo na kini.
7 Ta ra turpaina una ikilik bar,
Ma ta ra mutuaina una uviana.

8 Una tir ra tarai lualua,
Ma una nuknuk ure ra minatoto kai ra umana tama i diat;
9 (Tago dat, nabung uka ta dat, ma da tuptup uka,
Kada umana bungbung ati ra pia dia da ra malur na davai);
10 Dave, pa diat a tovo u, ma pa diat a ve u,
Ma pa diat a kap vaarike ra umana tinata ta ra bala i diat?
11 Dave, a titiparar i tavua bulu ta ra pia ba pa i bilim?
Ba ra kaukaul ta ra pia ba pa i polo?
12 Pata, tago ba i pupu ma i tur boko,
I makuk lutut, ma ra umana enana davai pata.
13 Damana ra lavur nga kadiat dia nuk vue God,
Damana i panie ra ninunuk ung kai ra tena varpiam.
14 Kana nurnur i takunu varbaiai,
I da ra po na kabiloko.
15 I va bokon ta ra kubana, ma pa na tur,
I vatur vadekdek ia, ma pa na ki vatikai.

16 I da ra vinau i tavua ta ra keake,
Ra umana ingarina dia lul vanavana ta ra uma,
17 Ra umana okorina dia pulu ra anguvai vat,
Ma i ki ta ra pakana i vatvat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

18 Ma ona di rubat vue kan ra pakana i ki tana,
Nam ra pakana na varpuai ure dari,
Pa iau ga gire u.
19 Go muka ra gugu ta kana nga,
Ma ra umana enana diat a tavua ta ra pia.

20 Ea, God pa na okole vue nina i ko kakit,
Ma pa na tur maravut ra umana tena varpiam.
21 Na vabuka boko ra ngiem ma ra ninongon,
Ma ra bul na ngiem ma ra kunukula na gugu.
22 Diat dia milikuane u, da mal diat ma ra niruva;
Ma ra pal na mal kai ra tena varpiam na panie.

Pa i tale Iob pi na bali God

9 1 Ma Iob i ga tata, ma i ga biti:
2 Maia, i dovot nam, iau nunure;
Ia kaka, a tutana na takodo dave ta ra mata i God?
3 Ona ta tikai i mainge ba dir a vartoto me,
Pa na tale ba na bali tikai ta diat kana arip na marmar na tinir.
4 I kabinana, ma i dekdek muka,
To ia bar i ga tur bat ia, ma i ga boina ka tana?
5 I kari vue ra umana lualuana, ma pa dia nuk pa ia,
Ba i vue pukue diat ta kana kulot.
6 I tang ra rakarakan a gunagunan ta kana pakana,
Tuk tar ra umana pagapaga tana dia dadadar.
7 I tigal bat ra keake, ma pa i rada,
Ma i pulu bat ika ra umana tagul.
8 I vuare ra bakut, ma pa ta tikai i maravut ia,
I rua ra bobol na ta;
9 I pait ra Tagul na Ubene ma ra Kabatingtigur (Tabiara),
Ma ra ngala na maup ta ra matana taubar.
10 I pait ra umana ngala na magit nina pa da kapa tana,
Ma ra umana magit na kinaian dia peal mat.

11 I pakit iau, ma pa iau gire;
I bolo vurakit, ma pa iau babare.
12 I kinim vake nam ba i mainge, ma to ia na tigal ia?
To ia na biti tana: U pait ra ava?
13 God iat pa na ngo ta kana kankan,
Ra umana tena maramaravut kai Rab dia bura timtibum ta ra vavai ra kauna.
14 Ma na dave ure iau, ina bali davatane,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma nuve ra umana pakana tinata ina pilak pa ia pi amir a vartoto me?
15 Gala ina ga takodo, gala pa ina ga bali ia,
Ina kail ika tadav kaugu tena varkurai pi na mari iau.
16 Gala ina vartuluai upi ia, ma na torom tagu,
Gala pa ina nurnur ba na valongore ra nilaigu.
17 I bubur iau ma ra ngala na vuvu,
Ma i vakinkin iau, ma pa ta vuna;
18 Pa i nur vue iau upi ina ngongo mat,
I vamapak kaugu nilaun parika.
19 Gala da valar ra dekdekina ma ra dekdek i ra tarai, i lia kakit,
Ma gala da vartoto ta ra varkurai, to ia bar na takun ia?
20 Gala ina ga takodo, gala ra ngiegu iat na takun iau,
Ma gala ina ga langalanga, gala ia iat na ga vaminana diat ba iau rara.
21 Iau iat iau langalanga; pa iau nuk pa iau iat mulai;
Iau milikuane kaugu nilaun.
22 Tika na mangana ka; damana iau biti:
I nila vue diat dia takodo ma damana bula diat dia kaina.
23 Ba ra vinirua i pot vakaian,
I nongone ra purpuruan kai ra lavur tena takodo.

24 Di tul tar ra rakarakan a gunagunan pire ra umana tena varpiam,
Ma i vapula ra umana tena varkurai kai ra tarai;
Ona ia iat pa i pait ia, to ia bar nam i vuna tana?
25 Kaugu lavur bung dia panie lulut uka ta dir ma ra tena vinilau,
Dia purpuruk, ma pa dia varkuvo ma ra boina.
26 Dia vilau lulut da ra mon i ararik ta,
Da ra minigulai i bebe ba upi ra ana kirip.
27 Ona ina biti: Ina nuk vue kaugu nginarao,
Ina gugu ma ina ga;
28 Iau burut ure ra agu umana kinadik,
Ma ba una takun boko iau.
29 Da takun ot pa boko iau,
Ta ra ava ina ongaongor vakuku?
30 Gala ina gumu ta ra mavoko i madoldol ba i polo,
Ma ina vagomgom vakakit ra ura limagu,
31 Gala una vadudu iau ta ra pikai,
Ma kaugu umana mal diat a milikuane iau.
32 Vakir ia ra tutana da iau, upi ina bali ia,
Ma upi amir a tur varurung ta ra varkurai.
33 Pa ta na i ki pi na varkurai livuan ta mimir,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma pi na tulue ra limana ta mimir par.
34 Boina ba na tak vue kana virit kan iau,
Ma koko na vaburut iau ma ra dekdekina,
35 Damana pa ina burutue pi ina tata;
Pa i damana, iau varkolono ko.

Iob i tata na niligur ure kana kini

10 1 A balagu i talanguan ure kaugu kini,
Ma pa ina al vake mule ra nuknukigu,
Ina tata tago i ligur ra balagu.
2 Ina biti tai God: Koko una kure vakaina iau;
Una ve iau ure kaum vartakun piragu.
3 Dave, i topa u ba una kure vadekdek ra tarai,
Ba pi una pidimuane nam u ga vaki ia,
Ma una manane ra varpit kai ra umana tena varpiam?
4 Dave, a kiau na matam i palapaka ka,
Ba u gigira da ra tarai ka?
5 Dave, kaum umana bung na nilaun dia da ra umana bung na nilaun kai ta tutana,
Ma kaum umana kilala na nilaun dia varogop laka ma nam kai ra tarai,
6 Upi una tikan upi kaugu lavur nirara,
Ma upi una titir upi kaugu kaina mangamangana,
7 Ma u nunure ba pa iau kaina,
Ma pa ta na i ki pi na pala vue iau kan ra limam?

8 A ura limam dir ga taba iau ma dir ga pip iau,
Ma go u nila vue ke iau.
9 Una nuk pa ia ba u ga pip iau da ra pia bulit;
Ma dave, una bing rigirigi iau pi ina da mule ra tobon?
10 Dave, pa u ga lingire iau da di lingire ra polo na u,
Ma pa u ga vamek iau da ra tiis?
11 U ga pulu iau ma ra viono ma ra palina,
Ma u ga pakan guve iau ma ra umana ur ma ra umana lolo.
12 U ga tul tar ra nilaun tagu ma ra varmari bula,
Ma u ga balaure vake re tulungeagu.
13 U ga vapidik go ra umana magit ta ra balam,
I kapa piragu ba i ki piram.
14 Ona iau rara, u vakilang iau tana,
Ma pa una nuk vue kaugu kaina mangamangana.
15 Na kaina piragu, ona ra kaina mangamangana i ki tagu!
Ma ona i takodo ra maukuagu, ina ive boko ra matagu,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Tago iau vavirvir muka ba iau gire kaugu kini na malari.
16 Ona iau tak vatut ra ulugu, u korot iau da ra leon,
Ma u pait mule ra umana magit na kinaian piragu;
17 U tata bat mule iau,
Ma u vatavua kaum kankan piragu,
I peal diat dia tut ure iau.

18 Ta ra ava u ga ben pa iau kan ra bala i nagu?
Gala ina ga vung vue ra tulungeagu, ma pa ta kiau na mata na ga tia gire pa iau,
19 Ina ga da pa di ga kava vaarike iau,
Ina ga da nina di puak vue kan ra tatal na bul tadav ra babang na minat.
20 Pa i peal laka kaugu umana bungbung?
Damana una nur vue ke boko iau, upi ina gugu a ik,
21 Ba pa ina vana boko tadav ta gunan nina ba pa ina lilikun kan ia,
A gunan na bobotoi ma ra malur na minat,
22 A gunan na bobotoi da ra bingnimuna iat,
A gunan na malur na minat ma i purpuruan,
A gunan nina ra kapa tana i bobotoi ka.

Sopar i biti ba Iob a tena varpiam

11 1 Ma Sopar ra te Nama i ga tata ma i ga biti:
2 Dave, pa da bali laka ra peal tinata?
Ma ra lup tinata na tur langalanga vang?
3 Dave, a tarai diat a ki mut laka ure kaum lavur tinata,
Ma pa ta tikai laka na tata varuva u ure kaum lavur varvul?
4 Tago u biti: Kaugu tinata na vartovo i takodo,
Ma iau gomgom ta ra luaina matam.
5 Ea, gala God na tata,
Ma na papa ra bul na ngiene bat u,
6 Ma na pala ra umana magit na pidik ai kana kabinana piram,
Ma ra magit na padapada varvo ta kana nga na papalum!
Damana una kapa ba God pa i bali u da i topa kaum varpiam parika.

7 Dave, i tale u laka pi una matoto ure ra umana magit na pidik kai God?
Dave, kaum kabinana na tuk pa laka ra kabinana kai ra Dekdek Muka?
8 I tuk lake ra bala na bakut; una pait ra ava?
I ki ura iat ta ra ruarua na tulungen; una nuk davatane?
9 Ba di valar ia, i lolovina ta dir ma ra rakarakan a gunagunan,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma i tababa ta dir ma ra ta.
10 Ona na bolo, ma na banu bat ta tikai,
Ba ona na oro varurue ra tarai, to ia na tigal ia?
11 Tago i nunure ra tarai vakuku;
I gire ra varpiam, ma nina ba pa i nuk pa ia.
12 Ma ra tutana vakuku i tuptup,
Di kava da ra natu i ra as, a kuabar.
13 Ona una vatakodo ra balam,
Ma una tulue ra ura limam tadav ia,
14 Ona una vung vue ra varpiam kan ra limam,
Ma ra magit i bilak pa i ki ta ra kubam,
15 A dovotina pa una vavirvir, tago u gomgom;
Ma una tur dekdek, ma pa una burut.
16 Ma una nuk vue kaum kini na malari,
Una nuk vake da ka ra tava i panie ba ra lovon i par.
17 Kaum nilaun na kapa, da ra kapa ba i keake tur;
Ma ona u ki ta ra bobotoi, na da ka ra lar.
18 A ninunuk ung na ki mulai piram, ma una ki bulu tana;
Una gigira vurvurbit, ma una ngo muka.
19 Una va, ma pa ta na na vaburut u;
Ma mangoro diat a lul upi ta vartabar piram.
20 Ma ra kiau na mata i ra umana tena varpiam diat a pula,
Ma diat a mama lop,
A kopono ninunuk ung na ki pire diat, ba diat a vung vue ra tulungea i diat.

Iob i mulaot ure ra dekdek i God ma kana kabinana

12 1 Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
2 A dovotina amutal iat a utul a matotono,
Ma ba amutal a mat, a kabinana na mat varurung ma amutal.
3 Ma iau bula, iau kabinana da amutal,
Ma pa amutal manga kabinana tagu.
To ia bar pa i nunure ra dari?
4 A umana talaigu dia nongone iau,
Iau a tutana nina God i ga valongore ba i ga kail tadav ia;
A tena takodo, ma i ko kakit, go ra tutana dia nongone.
5 Diat dia ki bulu dia nuk taun vue diat dia ki na malari,
Dia to pin nina i to na bura.
6 A umana tena nilong dia ki boina,
Ma diat dia valar God dia ki bulu,
Ma ra dekdek i diat, ia nam kadia god.
7 Una tir ra umana leing ra pupui, ma diat a tovo u;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra umana beo liuliu, ma diat a ve u;
8 Una matoto ta ra rakarakan a gunaguna, ma una kapa tana;
Ma ra umana en ta ra bala na ta diat a varvai piram.
9 To ia bar ta diat pa i nunure
Ba ra lima i ra Luluai i ga pait go?
10 I kure ra lavur launa par,
Ma ra nilaun kai ra tarai par.
11 Dave, ra talinga i ta tikai pa i valar kilang ra umana tinata,
Da ra karameana i dum kilang ra nian?
12 A kabinana i ki pire ra umana patuana,
Ma ra minatoto pire diat i lolokon kadia nilaun.
13 A kabinana ma ra dekdek dir ki pire God,
Ma ia iat i vatur vake ra minatoto ma ra kapa na ninunuk.
14 Nam nina i re vue, pa da vatur pa mule;
Ma nina i banu bat ia, pa da papa are mule.
15 I tigal bat ra bata, ma ra umana tava alir dia ge;
I tulue mule, ma dia lovon ta ra gunagunan.
16 A dekdek ma ra kabinana dir ki pirana,
I kure ra tena vartuam ma nina di tuam pa ia.
17 I vapurpuruan ra umana tena varvateten,
Ma i valunga ra umana tena varkurai.
18 I pala vue ra umana vivi kai ra umana king,
Ma i vi pit diat ma ra mal na vivi.
19 I ben vavilavilau vue ra umana tena tinabar,
Ma i vaikilik pa ra umana luluai.
20 I vabombom ra umana melemuna ta ra tinata,
Ma i vatuptup ra umana patuana.
21 I manga kulume ra umana luluai,
Ma i pala ra vipit kai ra umana tena ongor.
22 A umana magit na pidik ta ra bobotoi i kap vaarike diat,
Ma i ben vairop ra malur na minat tadav ra kapa.
23 I vangala ra lavur vuna gunan, ma i nila vue bula diat;
I vatababa ra lavur vuna tarai, ma i ben vavilavilau bula diat.
24 I vapurpuruan ra nuknuk i ra umana luluai pire ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan,
Ma i varara diat ta ra bil ba pa ta nga tana.
25 Dia paparai tupatupa ta ra bobotoi ba pa ta kapa tana,
Ma dia papa lebalebe da ra tutana i longlong ta ra nimomo.

Iob i tur padikat ure kana dovot na mangamangana

13 1 Ea, a kiau na matagu i ga gire go parika,
Ma ra talingagu i ga valongore, ma i ga kapa tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 Nam nina amutal nunure, iau bula iau nunure,
Pa iau papaua ta mumutal.
3 Ia kaka, iau mainge ba amir a tata ma ra Dekdek Muka,
Ma ba amir a vartoto ma God.
4 Amutal vamong ra lavur magit parika ma ra tavir,
Amutal a utul a tena valagar vakuku.
5 Gala amutal a ki mut,
Gala amutal a kabinana!

6 Amutal a valongore kaugu kabinana,
Ma amutal a kapupi ra tinata ta ra ngiegu.
7 Dave vang, amutal a tur maravut God ma ra tinata ba pa i takodo,
Amutal a varvai vavaongo vang ure?
8 Dave, amutal a varkurai maravut ia,
Ma amutal a vartoto ure God?
9 Dave, na boina ba na tikan milat ta ra bala i mumutal?
Amutal a valunga pa ia laka da di valunga ra tutana?
10 A dovotina na pit amutal,
Ona amutal ru ia ma ra vaongo.
11 Dave, pa amutal burut laka ure kana minamar,
Ma pa amutal dadadar ta ra luaina matana?
12 Kamumutal umana tinata valavalar dia da ra kabu na iap,
Kamumutal umana tinata na balbali dia da ra bakbakit na pia bulit.
13 Amutal a ki mut, ma amutal a nur vue iau, upi ina tata,
Ba a boina ba a kaina i tadav iau.
14 A pakagu i da ka ra nian piragu,
Ma kaugu nilaun da ra magit vakuku ta ra limagu.
15 Iau ki pa ia pi na ubu iau, la kaka, ina vartoto ure kaugu
mangamangana ta ra luaina matana.
16 Pa ta tena varpiam na pot ta ra luaina matana,
Go iat kaugu varvalaun.
17 Amutal a valongore ilam ra magit par ba iau tata ure,
Boina ba kaugu tinata na bang ta ra talinga i mumutal.
18 Iau tar mal bulu kapi kaugu vavaarikai,
Iau nunure ba iau takodo.

19 Gala ta tikai na tata ure iau,
Gala ina ki mut ma ina vung vue ra tulungeagu.
20 Una tul tar ra ura magit ika tagu,
Ma pa ina parau kan ra matam:
21 Una tak vakakit vue ra limam kan iau,
Ma koko una vaburut iau.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

22 Damana ina torom ba u oro pa iau,
Ma una valongore iau ba iau tata piram.
23 Aivia bar kaugu umana kaina mangamangana ma kaugu umana nirara?
Una ve vakapa iau ure kaugu varpiam ma kaugu nirara.

24 Ta ra ava u ive ra matam,
Ma u vakilang iau ba iau kaum ebar?
25 Dave, una vaburut ra mapina davai nina ra vuvu i kavkavie,
Ma una korot mur ra maranga na mapina kunai?

26 U tumu vake ra umana magit dia mapak ure iau,
Ma u vakale iau ma ra umana nirara ta kaugu kini na barmana.
27 U vung ra ura kaugu ta ra babat keke, ma u makmakile kaugu lavur nga;
U tumu kikil ra ura pal a kaugu.
28 Iau da ra davai i marapurap,
Da ra mal a po na vui i enen ia.

Iob i nuknuk ure ra nilaun kai ra tarai, ba i tutukana ka

14 1 A tutana nina ba ra vavina i kava,
Pa i lolokon kana nilaun, ma ra do na niligur i nunure tana.
2 I da ra pupu na davai i gol rikai ma di doko mule;
I da ra malur na bakut i vana lulut ma pa i ki vatikai ta ra kopono pakana.
3 Ta ra ava u mono bat ta tikai damana,
Ma u ben ia pi una ki na varkurai pirana?
4 To ia bar na mal pukue ra magit i dur pi na gomgom?
Pa ta tikai.
5 Di ga luk value kana umana bung, ma ra niluluk i kana umana gai i ki piram,
U ga tar vakilang ra langun ta kana nilaun, ma pa i tale ba na bolo lake tana;
6 Una lingan irai kan ia pi na ngo,
Tuk tar na pait ot pa kana bung da ra tena papalum di kul ia.

7 Tago i tale ra davai ba di mut vue pi na gol mulai,
Ma ra golina tana pa na maranga;
8 A dovotina ra okor i ra davai i ki vavuan ta ra pia,
Ma ra paina nina ba ra golina i arikai tana i maroto; 9 la kaka ra golina na ibul ba i kap ra polo,
Ma na vung ra umana ingaingarina da ra davai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Ma ra tutana iat i mat ma i vana;
I vung vue ra tulungeana, ma i ki ave?

11 Da ra polo ta ra tava kikil i panie,
Da ra tava alir i mama ma i ge;
12 Damana ra tarai dia va ma pa dia tut rikai mulai,
Ma gala ra bala na bakut i panie diat a va mat boko,
Ma pa diat a tavangun mulai.
13 Ea, boina ba una ive iau ta ra ruarua na tulungen,
Ma una vaparau iau tuk tar kaum kankan na ngo,
Ma ba na ot muka kaugu e, una nuk pa mule iau!
14 Dave, ra tutana na laun mulai ba i tar mat?
Gala damana, ina tur padikat ta kaugu tiniba
Tuk tar di valangalanga iau.
15 Una oro upi iau, ma ina bali u;
Ma una anan upi ra papalum na limam.
16 Una balaure bat kaugu vinavana,
Ma una nuk vue kaugu varpiam.
17 Kaugu varpiam una ang bat ia ta ra popopoi,
Ma una vi vake kaugu nirara.

18 Ia kaka ra lualuana dia bura tagigi,
Ma ra vat i tapulpul,
19 A tava alir i vaduladula ra umana vat,
Ma ra lovon i kal vue ra pia;
Damana u nila vue ra ninunuk ung kai ra tutana.
20 A dekdekim i uvia pa ia, ma i panie;
U vaenana pa ra pal a matana, ma u tul vue.
21 Di ru ra umana natuna, ma ia iat pa i nunure;
Dia vavirvir, ma pa i kapa tana.
22 I kairane ke ra kinadik ta ra pakana iat,
Ma i tabun uka ure ia iat mulai.

Elipas i pitapitau Iob

15 1 Ma Elipas ra te Teman i ga tata ma i ga biti:
2 Dave, a tena kabinana na tatata vakuku damana,
Ma na vabuka ra balana ma ra vuvu maro ra matana taur?
3 Dave, na vartoto ma ra tinata vakuku,
A umana tinata nina ba pa na vuai ra vuaina?
4 U tak vue ra variru pire God,
Ma u tur bat ra nilotu tadav God.
5 Kaum varpiam i tovo ra ngiem,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma u mur ra tinata kai ra umana tena vakikiu.
6 A ngiem iat i takun u, iau pata;
Maia, a ura bul na ngiem dir varvai ure u.

7 Dave, u laka ra luaina tutana ba di ga kava?
Ma u ga laun lua laka ta ra umana lualuana?
8 Dave, u kikivung laka ma diat ta ra kivung kai God?
Ma kaum uka ra kabinana laka?
9 Dave, u nunure laka ta magit nina ba pa amital nunure?
Ava bar ra minatoto i ki piram nina ba pa amital ga matoto tana?
10 I tar kua ra pepe na ulu i mimital ma amital patuana muka,
Ma amital ga laun lua tai tamam.
11 Dave, u nuk vaikilik pa ra umana tinata na varmaram kai God,
Ma ra umana varpit na varmari?
12 Ta ra ava ra balam i kure u,
Ma ta ra ava a ura kiau na matam dir kolakolo?
13 Upi una tut ure God,
Ma ra umana tinata dari na irop kan ra ngiem?

14 Ava bar ra bilua na tutana, upi na gomgom?
Ma nina ra vavina i ga kava, upi na takodo?
15 Ea, ona God pa i nurnur ta kana umana angelo,
Ma ra bala na bakut i dur ta ra luaina matana,
16 Na dave bar ure ta ra tikai i bilak ma i kaina kana mangamangana,
A tutana nina i mome ke ra varpiam da ra tava?

17 Una ki na valongor, ma ina tata piram,
Ma ina ve u ure ra magit iau matoto tana:
18 (A tinata nina a umana tena kabinana dia ga kap pa ia
Tai ra umana tama i diat, nina pa dia ga ive;
19 Nina dia ga vatur vake ra gunagunan,
Ba pa ta vaira i ga ki livuan ta diat):
20 A kaina tutana i kairane ra kinadik ta kana kilakilala na nilaun parika,
Ta nam ra umana kilala ba di ga luk value upi kai ra tena vakavakaina.
21 A talingana i pitalinge ra umana magit na bunurut;
Ra tena vavaranai na tadav ia ba i ki bulu boko.
22 Pa i nurnur ba na talil kan ra bobotoi,
Ma ra pakat na vinarubu i ki ung pa ia.
23 I tikan vurvurbit upi ra gem, ma i biti: I ki ave?
I nunure ba kana bung na marum i ki maravai ka;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

24 A varmonong ma ra nginarao dir vaburut ia,
Dir uvia pa ia da ra king i ki na vaninara upi ra vinarubu.
25 Tago i ga tut ure God,
Ma i ga malamala ngala pire ra Dekdek Muka
26 Ma i ga vutvut tadav ia ma ra kolakolo na nuknukina,
Ma i ga kap ra dekdek na bakbakit;
27 Tago i ga vartap ma ra bira,
Ma i ga vatubu ra pal a pakana,
28 Ma i ga ki ta ra umana pia na pal dia lingling,
Ta ra umana pal nina pa i topa ia ba ta tikai na bang ta diat,
Tago dia to na tarip.
29 Pa na uviana, ma kana tabarikik pa na ki vatikai pirana,
Ma kana uma pa na manga vuai.
30 Pa na lop kan ra bobotoi;
A umana ingarina diat a maranga ta ra malamalapang i ra iap,
Ma ra vuvu na kap vue ra umana pupuna.
31 Koko na nurnur ta ra magit vakuku, nina i valunga pa ia iat mulai tana,
Tago na vatur vake ra magit vakuku upi kana vapuak.
32 Na kap vapar ia ba pa i ti ot boko kana e,
Ma ra gogono na makuk uka.
33 Ra vuaina na bura ka da ra kura vain i molo,
Ma na vabura vue ke ra pupuna da ra oliva i amar kapa.
34 A umana bartalaina ta ra varpiam diat a biu,
Ma ra iap, na vaimur vue ra umana tena kul varbat.
35 Dia lalau pa ra tavir, ma dia kava vaarike ra bilak na mangamangana,
Ma ra bala i diat i vaninare ra vaongo.

Iob i tata mukumuk ure ra mangamangana kai God pirana

16 1 Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
2 Iau ga tar valongore ta mangoro na magit dari;
Amutal a utul a tena varmaram vakuku.
3 Dave, na par ra umana tinata vakuku?
Ava bar i vangangap u ba u bali ka iau dari?
4 Gala dor a tur varkia,
Pa i dekdek pi ina tata da u tata;
Na tale iau pi ina pit u,
Ma ina loe ra ulugu ure u.
5 Ma iau, ina ga vapatuan u ma ra ngiegu,
Ma ra ura bul na ngiegu dir a ga vamaram u ta kaum niligur.
6 Gala iau tata, kaugu niligur pa i panie;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma gala ina ki mut, ina ngo dave tana?
7 Ma go God i ga vabiluane iau,
Ma iau a lingling ika.
8 I ga tabe vake iau, ma nam ia ra vartakun ure iau;
A palaur na pakagu i takun iau, i varvai kapa ta ra luaina matagu.
9 Ba i ga kankan i ga rada iau ma i ga vakaina iau bula;
I ga varkakaratane ra pal a ngiene ure iau;
Kaugu ebar i ga go iau ma ra kiau na matana.
10 A tarai dia ga panganga ure iau,
Dia ga par ra pagupagu na ngiegu,
Dia tut varurung ure iau.
11 God i nur tar iau pire ra umana tena varpiam,
Ma i vue tar iau ta ra lima i diat dia bilak.
12 Iau ga ki na gugu ma i ga bubur varbaiane iau;
I ga vatur vake ra kongkongigu, ma i ga bubur gigi iau.
I ga vaki iau upi kana vakilang iat,
13 Kana umana tena panak dia tur kikil iau.
I go ra balagu, ma pa i mari iau,
Ma ra polo mapak ta ra katigu i lolonge tar ia ta ra pia.
14 I rada vartataurane iau,
Ma i vutvut tadav iau da ra rangrang na tutana.

15 Iau tar ingit ra mal na tabun ta ra pal a pakagu,
Ma ra dekdekigu i ki ta ra tobon.
16 A matagu i kalangar ta ra tinangi,
Ma i maravai upi ina tapula;
17 Ma ra limagu pa i ga pait ra kaina,
Ma kaugu niaring i ga gomgom.

18 Ea, u ra rakarakan a gunagunan, koko una punang ra gapugu,
Upi kaugu tinangi pa na ngo ta ra gunagunan par.
19 Ma go ieri, nina ba na varvai kapa ure iau i ki arama ra bala na bakut,
Ma ta tikai arama muka na varvai dovot ure iau.
20 A umana talaigu dia kulume iau;
Ma iau kail tadav God ma ra lur na matagu,
21 Upi na varkurai takodo ure ra tutana pire God,
Ma livuan pire ra tutana ma ra umana talaina.
22 A paupau kilala boko
Ma ina vana, ma pa ina talil mulai.

17 1 A tulungeagu i bilua, ma i tar ot kaugu umana bung,
A babang na minat i ki pa iau.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 A umana tena varkulumai dia ki piragu,
Ma kadia lavur varvul i ki ta ra luaina matagu.
3 Una tul tar ta vakilang tagu ba u iat una ki maravut iau;
Tago to ia bula na pait ra vavalima ure iau?
4 Tago u ga ive ra minatoto kan ra bala i diat,
Damana pa una vangala diat.
5 Nina i varvai takun ra umana talaina upi kadia tabarikik,
A mata i ra umana natuna na bilua.
6 I ga vaki iau da ra tinata na varvakok ta ra gunagunan,
Da tikai di nami ra matana.
7 A kiau na matagu i gavul ta ra tinangi,
Ma ra umana rakagu dia da ra malur.
8 A umana tena takodo diat a kaian ure go,
Ma nina i ko na tut ure ra umana tena varpiam.
9 Ia kaka ra tena takodo pa na talanguan,
Ma nina i gomgom ra limana na dekdek vanavana.
10 Ma amutal, amutal par, amutal a mai,
Ma pa ina tadav ta tena kabinana livuan ta mumutal.

11 Kaugu umana bung dia tar par, ma kaugu lavur ninunuk dia takunu,
Ra lavur magit ra balagu i anan upi ia.
12 Dia pukue ra marum upi ra bung na keake;
Dia biti: A kapa i maravai ka ta ra bobotoi.
13 Gala ina nuk ia ba ina kuba ta ra ruarua na tulungen,
Ma gala ina pale kaugu vava ta ra bobotoi,
14 Gala ina biti ta ra tung na minat: U tamagu,
Ma ta ra kalolo: U nagu ma taigu,
15 Akave vang kaugu ninunuk ung?
Ma to ia bar na gire?
16 Na vana ba ta ra ruarua na tulungen,
Ba amir a vana varurung ta ra tobon.

Bildad i tata kapa ure nam ba na vana rikai pire ra umana tena varpiam

18 1 Ma Bildad ra te Sua i ga tata ma i ga biti:
2 Na par vingaia kaum tinikan upi ra umana kalamana tinata?
Una ki na nuknuk, ma namur amital a tata.
3 Dave di nuknuk ba amital a utul a vavaguai?
A utul a tuptup ta ra luaina matam?
4 U nina u kanener ma ra kankan,
Dave, ra rakarakan a gunagunan na ki na lingling ure u?
Ba da kap vaire vue ra vat kan kana pakana?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 Da pun ra kapa i ra tena varpiam,
Ma ra birao ta kana iap pa na rarao.
6 Ra kapa ta ra kubana na bobotoi,
Ma ra lamp taun ra uluna, da pun ia.
7 Di vatutukana kana tak keke,
Ma kana varpit na vabura ia.
8 A ura kauna dir rap tar ia ta ra ubene,
Ma i rua ra tubatuba ai ra kun.
9 A inabut na kakene i papa ta ra kun,
Ma ra vapir i tut me.
10 Ma di pale ive pa ia aro ra pia,
Di kapi bat ra ngaina me.
11 A umana magit na bunurut dia ki kikil ia, diat a vaburut ia,
Ma diat a karat ra inabut na kakene.
12 A dekdekina i panie ta ra mulmulum,
A varmonong i kiki pa ia pi na bura.
13 A minait na en ra umana ingar i ra pakana,
Maia, a kaina minait na en ra umana rakana tana.
14 Da rubat vue kan ra magit i ga nurnur tana,
Ma da al pa ia tadav ra luluai na bunurut.
15 A umana vaira diat a ki ta ra kubana,
Ma da imire ra pakar ta kana pakana.
16 A umana okorina diat a maroto ara ra pia tana,
Ma ra umana ingarina arama liu da mut vue.
17 Pa da nuk pa mule ta ra rakarakan a gunagunan,
Ma ra iangina na panie ta ra bala na gunan.
18 Da korot vue kan ra kapa tadav ra bobotoi,
Ma da korot vue kan ra rakarakan a gunagunan.
19 Ba i tar mat, pa ta na na tur kia ia, ta natuna, a tutana, ba ta tubuna, a tutana,
Pa ta tikai na ki valili ta ra kubana.
20 Diat maro ra matana taoai diat a kaian ure kana bung,
Ma diat ta ra matana taur diat a ga burut.
21 I damana ra kubakuba i ra umana tena varpiam,
I damana ra pakana kai nam ra tutana ba pa i nunure God.

Iob i nurnur ba God na vaarike ba Iob i dovot.

19 1 Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
2 Aivia ra bung amutal a vapurpuruan ra balagu,
Ma amutal a bubur gigi iau ma ra umana tinata?
3 Amutal ga vala pit iau a vinun na pakana;
Ma pa amutal vavirvir ure ra magit dari amutal ga pait ia tagu.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 Ona i dovot ba iau ga tar rara,
Kaugu nirara i ki tagu iat,
5 Ona amutal ki na luluai piragu,
Ma amutal takun iau ba iau vuna ta kaugu kini na malari,
6 Amutal a kapa ba God iat i ga vue pukue iau,
Ma i ga kinim vake iau ma kana ubene.
7 Iau kukukula: Di ubu iau! Ma pa ta na i valongore;
Iau kail upi ra maramaravut, ma pa ta na i varkurai ure.
8 I ga liplip bat kaugu nga, ma iau mama bolo,
Ma i ga vabobotoi ra umana pakapakana iau vana tana.
9 I tar tak vue kaugu minamar,
Ma i ga kap vue ra kere kan ra ulugu.
10 I ga rip vue iau da ra pal, ma iau tar panie;
I ga rubat vue kaugu ninunuk ung da di rubat vue ra davai.
11 I ga vamalamalapang kana kankan ure iau,
Ma i ga luk tar iau ta diat kana umana ebar.
12 Kana loko na tarai na vinarubu dia tut rangup ure iau,
Dia tur vartakalat bat iau
Ma dia tur kikil ra kubagu.

13 I tar vaki kaugu apik na tarai vailik kan iau,
Ma ra umana talaigu ave ki na vaira ma diat.
14 A umana niurugu dia ga nur vue iau,
Ma diat ave ga manga bartalaina ma diat, dia tar valubane iau.
15 Iau a vaira ka pire diat dia ki ra kubagu, ma pire diat bula kaugu umana tultul, a umana vavina; iau da ra tematana pire diat.
16 Iau oro pa kaugu tultul, ma pa i torom tagu,
Ba iau vala lul ia ma ra ngiegu.
17 Kaugu mamadang i bilak pire kaugu taulai,
Ma ra pakagu i kaina pire ra umana natugu.
18 A umana nat na bul dia kulume iau,
Ma ona iau tut dia vaula iau.
19 A umana talaigu tuna dia milikuane iau,
Ma nina iau ga mari diat, dia tut mulai ka ure iau.
20 A umana urugu dia ki petep ta ra pal i ra pakagu ma ra viogu,
Ma iau tia ki ga ta ra pulegi likilikutan.
21 Amutal a ma ri iau, amutal a mari iau, a utul a talaigu;
Tago ra lima i God i tar bili iau.
22 Ta ra ava amutal korot iau da God i pait ia,
Ma ta ra ava pa amutal maur ma ra viogu?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

23 Gala da tumu vake kaugu umana tinata!
Gala da tumu vake diat ta ra buk!
24 Gala da poko diat ta ra vat upi diat a tur tukum,
Ma ra pen na palariam ma ra bol, gala na boina!

25 Iau nunure ba kaugu tena valaun i laun,
Ma ta ra bung murmur na tur ati ra pia;
26 Ma ba ra lavur kalolo dia tar vakaina ra pakagu,
Ina gire boko God ma ra matagu;
27 Maia, iau iat ina gire,
Ma ra ura kiau na matagu iat dir a bobobe;
I mamat ra balagu tana.

28 Ona amutal biti: Datal a korot mur ia,
Tago ra vunapai ra varmonong i ki tana,
29 Io, amutal a burutue ra pakat na vinarubu;
Tago ra pakat na vinarubu i bali ra kankan,
Upi amutal a nunure ba ra tena varkurai i ki.

Sopar i varvai ure nam ba na vana rikai pire ra umana tena varpiam

20 1 Ma Sopar ra te Nama i ga tata ma i ga biti:
2 A nuknukigu i tata bali iau,
Tago i malamalapang ra balagu.
3 Iau ga valongore ra tinata varbat nina i vul iau,
Ma ta kaugu minatoto ra tulungeagu i tata bali iau.
4 Dave, pa u ga nunure ba papa amanamana iat,
Ma papa di ga vaki ra tutana ta ra rakarakan a gunagunan,
5 A tena varpiam pa i tia kakakalai vavuan,
Ma ra gugu kai ra tutana vakuku i kom pit?
6 Ona i ngala tuk ta ra bala na bakut,
Ba ra uluna i tadav ra bakut,
7 Da kamare vue da ra putana;
Ma diat dia ga nunure diat a titir dari: I ki ave?
8 Na panie da ra ririvon, ma pa da na tadav ia;
Maia, da korot vue da ra ninana ta ra marum.
9 Ra kiau na mata i nina i ga gire pa ia, pa na gire mule;
Ma kana gunan pa na na mule.
10 A umana natuna diat a anan upi ra maramaravut kai ra umana luveana,
Ma ra umana lima i diat diat a valilikun kana tabarikik.
11 Ba ra umana uruna dia dekdek boko da ra barmana,
Na mat damana ta ra tobon.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

12 Gala ra varpiam i kalami ta ra ngiene,
Ma gala i ive ta ra vavai na karameana,
13 Ma gala i valaun vake boko ta ra ngiene,
Ma pa i mainge ba na marue vue,
14 Gala ra nian ta ra balana na mapak,
Ma na da ra taring kai ra umana vui tana.
15 Na marue vue ra tabarikik nina i ga konom vake,
Ma God na vairop vue kan ra balana.
16 Na num pa ra taring kai ra umana vui;
A ngie i ra vui na karat doka.
17 Pa na gire ra umana tava alir,
Dia alir ma ra polo na livur ma ra bira na polo na u.
18 Nam i ga ongor upi ia, pa na konom ia, na valilikun ia ka;
Ma pa na gugu ta nam i ga lu varurue.
19 Tago i ga ki taun ra umana luveana ma i ga nur vue diat;
I ga kale pa ra pal nina pa i ga pait ia.
20 Ma tago pa i ga ngo ta ra parurai,
Pa na tia valaun pa ta magit nina ba i mainge.
21 Tago pa ta magit i ga ki valili ta nina i ga ra pa ia;
Damana kana kini na uviana pa na tur vatikai.
22 Ta kana kini na uviana na ki kaina;
Ma ra dekdek na kini na malari na tadav ia.
23 Ba i to na vabuka ra balana,
God na karangap ure,
Ma kana kankan na bura taun ia ba i iaian.
24 Ba i lop kan ra vargal na palariam,
Da ponok ia ma ra panak di pait ia ma ra palariam gobol.
25 Ra pu i ga vila vurpu uro ra muruna,
Ma ra ngie na pu i ga toro ra katina;
I burut na kaia.
26 A bobotoi i ki na vaninara ure kana lavur ngatngat da magit;
A iap nina pa ta tutana i vu ia na tun vue;
Na tun vue bula ra magit i ki valili ta ra kubana.
27 A bala na bakut na vaarike kana varpiam,
Ma ra rakarakan a gunagunan na tut ure.
28 Da mulue vue ra lavur tabarikik ta ra kubana,
Da kap vue diat ta ra bung na kankan kai God.

29 Go iat ra tiniba kai God nina i tibe ra tena varpiam me,
A magit ba na kale pa ia tai God.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Iob i tata dekdek ba ra umana tena varpiam dia ki bulu

21 1 Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
2 Amutal a valongore bulu kaugu tinata,
Ma na da ra tinata na varmaram pire mumutal.
3 Amutal a tul tar iau pi ina tata,
Ma ba iau tar tata par, io, una varkulumai.
4 Dave, iau tata na urur ure ra tarai laka?
Ma ta ra ava ina ki vovovon?
5 Amutal a gire iau, ma amutal a kaian,
Ma amutal a karat liman tana.
6 Ba iau nuknuk tana iau kaian mat,
Ma i dadadar ra pakagu.
7 Ta ra ava vang a umana tena varpiam dia laun,
Ta ra ava dia laun vue mangoro na kilala ma dia dekdek ma dia rangrang?
8 A umana natu i diat diat a tavua bulu pire diat,
Ma kadia umana bul mur ta ra luaina mata i diat.
9 Dia ki bulu ta ra kubakuba i diat,
Ma ra virit kai God pa i tadav diat.
10 Kadia bulumakau, a tomotoina, i varvangala bulu vatikai;
Ma kadia tana na bulumakau i kakakava bulu.
11 Dia tulue kadia umana bul da ra kikil na sip,
Ma ra umana natu i diat dia malagene ma ra gugu.
12 A pagol ma ra kudu dir maravut diat ta ra kakailai,
Ma dia gugu ta ra nilai ra tataru.
13 Dia ki na uviana ta kadia kilala na nilaun,
Ma dia vana ba ta ra ruarua na tulungen ma ra malmal.

14 Dia biti tai God: Una vana kan avet,
Tago pa ave mainge ba avet a matoto ure kaum lavur nga.
15 To ia ra Dekdek Muka upi avet a toratorom pirana?
Ava bar avet a vatur vake, ona avet a araring tadav ia?
16 Dave, pa dia kure vang ra nga ba diat a uviana tana?
A ninunuk kai ra umana tena varpiam i ki vailik kan iau.
17 Aivia ra pakana di pun ra lamp kai ra umana tena varpiam?
Ba ra varmonong i tadav diat?
Ba God i vakadik diat ta kana kankan?
18 Ba dia da ra mapina kunai a vuvu i purpuruke,
Ma da ra pal i ra vit a ngala na vuvu i kapkap vue?
19 Amutal biti: God i vung vake kana balbali ure ra umana natuna.
Boina ba na bali ia iat, upi na kairane.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

20 Boina ba ra kiau na matana na gire kana vinirua,
Boina ba na mome ra kankan kai ra Dekdek Muka.
21 Kana mangana ninunuk ava ure diat ta ra kubana ba i tar mat,
Ba di kutu pit kana umana gaigai na nilaun?
22 Dave, i tale ta tikai pi na tovo vamatotone God,
Tago i ki na varkurai ure diat dia ki arama?
23 Ta tikai i mat ba i lagar boko,
Ba i ki na malmal ma i ki bulu,
24 Kana umana pal a tava dia buka leke ma ra polo na u,
Ma ia iat pa i bilua.
25 Ta ra tikai i mat ba i kankadik ra tulungeana,
Ma pa i ga tia kairane ta bo na kini.
26 Dir par di punang dir ta ra pia,
Ma ra umana kalolo dia kakakao taun dir par.

27 Ea, iau nunure ra nuknuk i mumutal,
Ma ra umana magit amutal nuknuk kakaina ure iau tana.
28 Amutal biti laka: Akave ra kuba i ra luluai?
Akave ra kubakuba i ra umana tena varpiam?

29 Dave, pa amutal ga tir ra umana tena vinavana laka,
Ma pa amutal ga kapupi kadia varvai,
30 Ba ra tena varpiam i langalanga ta ra bung na varmonong,
Ma i pila ta ra bung na kankan?
31 To ia i varvai kapa pirana ure kana mangamangana?
To ia i kure vakaina ure ra umana kaina magit i ga pait ia?
32 Ba di puak ia ma ra variru tadav ra tung na minat,
Di mono bat ra babang na minat.
33 A pia ta ra male i kalakalami pirana;
A tarai par dia murmur ia,
Ma ra kor dia lualua tana.

34 Ta ra ava amutal vamaram vakuku iau?
Kamumutal lavur tinata na balbali a vaongo ko.

Elipas i takun Iob ure ra ngala na varpiam

22 1 Ma Elipas ra te Teman i ga tata ma i ga biti:
2 Dave, i tale ta tikai pi na vadongone God?
A dovotina nina i kabinana i vadongone ia iat mulai.
3 Dave, ra Dekdek Muka i gugu vang, ona i takodo kaum mangamangana?
Ba i kale pa ta magit, ona u ko kakit?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 Dave, i pit u, ma i varkurai ure u laka,
Tago u burut ure?
5 I ngala kaum varpiam, laka?
Ma pa ta mutuaina ta kaum bilak na mangamangana.
6 Tago u ga kap vakuku ra umana vuvung varirap pire turam,
Ma u ga tak vue ra mal kai ta umana upi dia tavaturia.
7 Pa u ga tul tar ta tava pire diat dia bilua upi diat a momo,
Ma pa u ga tabar vamaur diat dia mulmulum.
8 A rangrang na tutana i ga kale vanavana ra gunan,
Ma nina di ga manane i ga ki tana.
9 U ga tulue ra umana ua na vavina, ma pa ta magit ta ra lima i diat,
Ma u ga bubur ra lima i ra umana nat na ling.
10 Damana a umana kun dia va kikil u,
Ma ra bunurut i tup vakaian u;
11 Kaum kapa i bobotoi ka,
Ma ra lovon i alir taun u.

12 Dave, God pa i ki vang arama ra bala na bakut?
Una gire ra umana tagul arama liu, dia ki arama liu kakit iat!
13 Ma u, u biti: Ava vang God i nunure?
Na kure valar pa diat vang dia ki ta ra vavai ra ngala na
bingnimuna?
14 I vanavana ta ra ul a bakut,
Ma pa i gire dat, tago a dekdek na bakut i tuba bat ia.

15 Una mur laka ra nga kai ra umana tena varpiam, papa amana iat?
16 Di ga ra vue diat ba pa i ot boko kadia kilala na nilaun,
Ma ra lovon i ga kap vue ra vunapai diat.
17 Dia ga biti tai God: Una vana kan avet,
Ma, Ava bar avet a vatur vake tai ra Dekdek Muka?
18 Ma i ga vabuka ra kubakuba i diat ma ra bo na tabarikik;
A ninunuk kai ra umana tena varpiam i ki vailik kan iau.
19 A umana tena takodo dia gire ma dia gugu;
Ma diat dia langalanga kan ra varpiam dia nongone diat,
20 Ma dia biti: A dovotina di ga vapanie vue diat dia ga tut ure dat,
Ma ra magit i ga ki valili, a iap i ga en vue.

21 Amur a ki na varnunurai ma God, ma una ki na malmal;
Damana a boina na tadav u.
22 Una kapupi ra tinata na vartovo nina i irop kan ra ngiene,
Ma una kodop vake kana lavur tinata ta ra balam.
23 Ona una talil tadav ra Dekdek Muka ma ra variru,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ona una tak vue ra kaina mangamangana kan ra kubam,
24 Ma ona una vue tar kaum ngatngat na tabarikik ta ra tobon,
Ma kaum goled maro Opir livuan ta ra umana vat ta ra tava alir,
25 Upi ra Dekdek Muka, ia kaka nam kaum ngatngat na tabarikik,
Ma na da ra ngatngat na silva piram;
26 Damana una ga ta ra Dekdek Muka,
Ma una tadaraka urama pire God.
27 Ba una araring tadav ia na valongore u,
Ma una pait ot pa kaum lavur vavalima.
28 Ra magit u nuknuk ure, da pait ot pa ia,
Ma ra kapa na pupua ta kaum lavur nga.
29 Tago God i varuva nina i malamala ngala,
Ma i valaun nina i madu ra balana.
30 I valaun nina i langalanga kan ra varpiam;
Maia, da valaun u tago i gomgom ra limam.

Iob i anan upi na vadovot pa ra maukuana ta ra luaina mata i God

23 1 Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
2 Kaugu tinata na urur i mamat boko go,
Ra mamat na limana i ki taun iau, ma iau riri tana.
3 Ea, gala iau ti nunure ra pakana i ki tana,
Upi ina tadav kana kiki iat!
4 Ina vaarike kaugu kini pirana,
Ma ra ngiegu na buka ma ra tinata ure.
5 Ina kapa ure kana balbali piragu,
Ma ina matoto ta kana tinata.
6 Dave, na barat iau laka ma kana dekdek?
Pata; na valongore ke iau.
7 Abara na topa ra tena takodo pi na vartoto me,
Ma kaugu tena varkurai na pala vakakit vue iau. 8 la kaka, iau vana aro na lua, ma pa i ki abara;
Iau vana aro namur, ma pa iau gire tadav ia;
9 Iau mama tikan upi ia ta.ra papar a maira,
Ma ba iau tur tapuku tadav ra papar a lima tuna, pa iau na tadav ia.
10 Ma ia iat i kapa ure kaugu nga,
Ma ba na ga valar ot pa iau, ina vana rikai da ra goled.
11 A kaugu i tar vanavana ta kana nga;
Iau ga mur kana mangamangana, ma pa iau ga vana irai.
12 Iau ga mur vatikene kana lavur vartuluai;
Ma kana lavur tinata dia ga ngatngat piragu ta dir ma ra agu nian.

13 Ia kaka, to ia bar na vaenana pa ra nuknukina?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

I pait ot pa nam ba i mainge ba na pait ia.
14 Nam ra magit di ga tibe value ure iau, ia iat i pait ia;
Ma mangoro na magit damana dia ki pirana.
15 Damana i purpuruan ra balagu ta ra luaina matana;
Ma ba iau nuknuk ure, iau ti burut i tana.
16 Tago God i ga vabilua ra nuknukigu,
Ma ra Dekdek Muka i ga vapurpuruan iau;
17 Tago di vapurpuruan iau ma ra bobotoi,
Ma ra bingnimuna i tuba ra matagu.

Iob i tata urur ba God i nur vue ra varpiam

24 1 Ta ra ava ra Dekdek Muka pa i kubu mule ra umana bung nina
ba na varkurai ta diat?
Ta ra ava diat dia nunure pa dia gire kana umana bung na varkurai?
2 A umana tena varpiam dia kari vue ra umana vat na langun;
Ma dia ra pa ra umana kikil na sip ma dia tabar diat.
3 Dia korot vue ra as kai ra nat na ling,
Ma dia tak pa ra bulumakau kai ra ua na vavina ure ta vuvung
varirap.
4 Dia tulan vue diat dia ki na niiba kan ra nga;
Damana ra umana luveana ta ra gunan dia parau varurung.
5 Ea, da ra umana kuabar na as ta ra bil
Dia vanavana upi kadia varvakai, ma dia tikan vurvurbit upi ra
nian;
A nian ai ra umana natu i diat i ki ta ra bil.
6 Dia dodoko ta ra umauma na kon,
Ma dia tangatanga ta ra umauma na vain kai ra umana tena varpiam.
7 Dia vava ta ra marum ma pa ta mal,
Pa kadia ta mal na tubatuba ure ra madoldol.
8 A bata marama ra ul a luana i puk ra paka i diat,
Ma dia tur bakit ta ra umana vat.
9 (Ta umana dia ra vue ra nat na ling kan ra u i nagu,
Ma dia ra pa natu i ra luveana upi ra vuvung varirap.)
10 Dia vana vurvurbit ma pa kadia ta mal;
Ma dia ki na mulmulum ba dia kap ra umana vinvin kon;
11 Dia bing ra dangi ta ra uma na oliva;
Ma dia mar ba dia ruarua ra tung na polo na vuai na vain.
12 A umana minait dia oir ta ra bala na pia na pal,
Ma ra umana kinkin dia kukukula;
Ma God i nur vue kadia niaring.

13 Ta umana dia tur bat ra kapa,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Dia tuptup ure ra umana nga tana,
Ma pa dia mainge ba diat a mur diat.
14 Ra tena vardodoko i tut ta ra kavunvun,
Upi na doko ra umana luveana ma diat dia ki na niiba;
Ma i da ra tena nilong ta ra marum.
15 Ra tena nipo i ki pa ra talvivi,
I pulu ra matana,
Ma i biti: Pa ta tikai na gire iau.
16 Ta ra marum dia rerebeng ma dia dola ruk ta ra umana pal;
Dia ki parau ta ra keake,
Tago pa dia nunure ra kapa.
17 Ra malana i da ra malur na minat pire diat;
Tago dia bartalaina ma ra lavur magit na bobotoi.

18 Amutal biti: A lovon i kap vue diat;
Ra tinata na varvabilak i ki taun kadia pia;
Pa dia rua mule kadia uma na vain.
19 A kilala na keake ma ra malamalapang dir vapanie vue ra tava alir maro ra lualuana;
Damana ra ruarua na tulungen i pait ia pire diat dia varpiam.
20 Kana gunan iat na nuk vue,
Pa da nuk pa mule ra iangina;
Da rubat vue ra varpiam da ra davai i maroto.
21 I vakaina nina i biu,
Ma pa i pait ra boina pire ra ua na vavina. 22 la kaka God i valolokon ra nilaun kai ra umana rangrangina ta ra dekdekina;
Dia lagalagar mulai ba dia ga nuk ia ba diat a mat.
23 I tul tar diat pi diat a ki bulu, ma diat a tur padikat;
Ma i mataure kadia lavur vinavana.
24 Di vangala diat ure ta paupau kilala, ma dia vana ka;
Dia makuk ma dia maranga da ra davai;
Ma di doko diat da di doko ra kon.
25 Ona pata, to ia bar na takun iau ba iau vavaongo,
Ma na varvai ba kaugu tinata ia ra tinata vakuku?

Bildad i biti ba pa i tale ra tarai pi diat a takodo ta ra mata i God

25 1 Ma Bildad ra te Sua i ga tata ma i ga biti:
2 God i varkurai ma ra dekdek na varkurai;
I vamalmal ra gunan arama liu.
3 To ia bar na luk valar pa kana umana loko na tarai na vinarubu?
Ma to ia bar kana kapa pa i pupua taun ia?
4 A tutana na takodo dave ta ra mata i God?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma nina ba ra vavina i kava na gomgom dave?
5 Ea, a gai iat pa i bagabagele pirana,
Ma ra umana tagul pa dia gomgom ta ra luaina matana;
6 Ma dave bar ra tutana, nina a kalolo ko,
1 Ma ra natu i ra tutana, nina a kariuriu ka!

Iob i varveai ba God i kure ra lavur magit par

26 1 Ma Iob i ga tata ma i ga biti:
2 U ga maravut davatane nina ba pa i ongor?
U ga valaun davatane ra lima na binilua?
3 U ti vala kapi ra varvateten pire nina ba pa i kabinana,
Ma ra bo na minatoto bula!
4 U ga tatata laka pire to ia?
Ma u ga vaarike vang ra nuknuk i to ia?

5 A umana tulungen dia dadadar
Ara ta kadia gunan ta ra vavai na ta.
6 A ruarua na tulungen i manga tapapa pirana,
Ma pa ta tubatuba ta ra tavul a vinirua.
7 I ga vuare ra bala na bakut ta ra maup aro ra matana labur,
Ma i vataba ra rakarakan a gunagunan ta ra maup.
8 I pulu bat ra tava ta kana umana bakut,
Ma ra bakut pa i puongo tana.
9 I tuba ra matana gai,
Ma i talare kana bakut taun ia.
10 I ga pait ra langun abara ta ra ul a ta,
Ma i ga tibe varbaiane ra bobotoi kan ra kapa.
11 A umana pagapaga ai ra bala na bakut dia dadadar
Ma dia kaian ta kana vartigal.
12 I ga vango ra ta ma ra dekdekina;
I ga ubu Rab ta kana minatoto.
13 I ga mar ra bakut ma kana ubar;
Ra limana i ga go vakinkin ra vui, a tena vinilau.
14 Ma go a ik a gamgavuna ka ta kana mangamangana;
Ma ra magit da valongore ure, ia ra varmaianao i memeap uka!
To ia laka i nunure rit ra dekdekina iat?

Iob i varvai ure nam ba na vana rikai pire ra umana tena varpiam

27 1 Ma Iob i ga tur pa mule kana varvai, ma i ga biti:
2 Da God, nina i ga tak vue ra varkurai takodo kan iau, i laun;
Ma ra Dekdek Muka, nina i ga vapurpuruan ra balagu, i laun;
3 Ba iau laun boko,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra Tulungea i God i ki boko tagu;
4 A ura bul na ngiegu pa dir a vaongo,
Ma ra karameagu pa na vartuam.
5 Pa iau mulaot ba kaum tinata i dovot;
Pa ina varpuai ure kaugu mangamangana takodo tuk ta ra bung ba ina mat i tana.
6 Iau vatur vake kaugu mangamangana takodo, ma pa ina nur vue;
A balagu pa na takun iau ba iau laun boko.
7 Boina ba kaugu ebar na da ra tena varpiam,
Ma nina i tut ure iau, boina ba na da ra bilak na tutana.
8 Tago na topa nina i piam vue God dave ba i kale ta ngala na tabarikik,
Ta ra pakana bung ba God na tak vue ra tulungeana?
9 Dave, God na valongore ra nilaina laka,
Ba ra varmonong i tadav ia?
10 Dave, na gugu muka laka ure ra Dekdek Muka,
Ma na vala kail tadav God?

11 Ina vateten u ure ra lima i God;
Ma pa ina ive nam i ki pire ra Dekdek Muka.
12 Ea, amutal tar kapa ure ra dari;
Ta ra ava bar amutal papait vakuku?

13 Go iat ra tiniba ba ra tena varpiam na vatur vake tai God,
Ma ra umana tena vakavakaina diat a kale pa ra dari tai ra Dekdek Muka.
14 Ona ra umana natuna diat a peal, diat ai ra pakat na vinarubu;
Ma ra umana bul mur tana diat a ki na mulmulum.
15 Diat dia ki valili, diat a mat ta ra kaina minait,
Ma kadia umana aua pa diat a tangie diat.
16 Ona i vung varurue ra silva pi na peal da ra tobon,
Ma ra umana mal upi diat a peal da ra pia petpetep;
17 A umana tena takodo diat a vung ra umana mal nina i ga vaninare,
Ma diat dia langalanga diat a tibe ra silva.
18 Ra pal nina i pait ia i da ka ra po na kabiloko,
Ma da ra pal na turturup nina ra tena minakila i pait ia.
19 Ba i va na pal i uviana boko, ma ia ra mutuaina tana;
Ba i tavangun, di tar kari vue.
20 A umana magit na bunurut dia tadav ia da ra lovon;
Ma ra dekdek na labur i kap vue ta ra marum.
21 A kalivuvur maro ra matana taur i puak vakakit vue;
Maia, i tak vue kan kana pakana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

22 God i tupatupar ia, ma pa i mari ia;
Ma i mama lop kan ra limana.
23 A tarai diat a pakate vue,
Ma diat a itinge vue kan kana gunan.

A tarai dia tikan upi ra minatoto

28 1 A tung i ki, nina di kal ra silva tana,
Ma ra pakana ure ra goled di vagomgom ia tana.
2 A palariam di kap pa ia ta ra bala na pia,
Ma ra palariam gobol di tuntun vapolo pa ia kan ra vat.
3 A tarai dia uvia pa ra bobotoi,
Ma dia tikatikan ara iat
Upi ra umana vat ta ra ngala na bingnimuna.
4 Dia kal ra tung ta ra pakana vailik kan ra tarai;
A umana tena vinavana dia nuk vue diat;
Dia taba ta ra vinau ura ta ra bala na tung, ma dia kokokolil.
5 A nian i vana rikai ta ra pia;
Ma ara iat di pelegi ra umana vat ma ra iap.
6 A umana sapir dia ki ta ra umana vat,
Ma dia kap pa ra umana pakana goled.
7 A minigulai pa i nunure ra nga tadav ia,
Ma ra kiau na mata i ra taragau pa i na tadav ia.
8 A umana leing pa dia ga rua ia,
Ma ra dekdek na leon pa i bolo tana.

9 A limana i ongor ta ra dekdek na vat,
Ma i pukue vue ra umana lualuana.
10 I kal ra umana niiga ta ra umana vat,
Ma ra kiau na matana i na tadav ra magit i ngatngat.
11 I tur bat ra umana tava upi koko diat a nininim rikai,
Ma i kap vaarike ra magit i ga ki ivai tadav ra kapa.
12 Di tadav ra kabinana ave?
Ma akave ra gunan a minatoto i tavua tana?
13 A tarai pa dia nunure ra nga tadav ia,
Ma ta go ra nilaun pa ta tikai i tikan tadav ia.
14 Ra lamanana i biti: Pa i bang ati;
Ma ra ta i biti: Pa i ki tagu.
15 Pa da kul pa ia ma ra goled,
Ma pa da valar ra mataina ma ra silva.
16 A goled maro Opir pa i topa ia pi da kul ia me,
Ma ra ngatngat na beril ma ra sapir bula, pata.
17 A goled ma ra glas pa dir boina tana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma pa di varkiane ma ra umana marmar na goled.
18 A raga ma ra kristal, pa da vatang dir ure;
Maia, a kabinana i manga ngatngat ta dir ma ra kiau na kalagi.
19 A topas maro Etiopia pa i boina tana,
Pa ta goled i manga mamat da kul ia me.

20 A kabinana i arikai mamave?
Ma akave ra gunan a minatoto i tavua tana?
21 Di ive kan ra mata i ra umana launa,
Ma ra umana beo liuliu pa dia na tadav ia.
22 A tavul a vinirua ma ra minat dir biti:
Amir valongore ke ra varvai ure.

23 God i nunure ra nga tana,
Ia kaka i nunure ra gunan i ki tana.
24 Tago i gire tuk ra lavur langun ta ra rakarakan a gunagunan,
Ma i matoto ure ra gunagunan par ta ra vavai na bakut.
25 Ba i ga kure value ra dekdek i ra vuvu,
Ma i ga valar bula ra ta;
26 Ba i ga vatur ra umana varkurai ure ra bata,
Ma i ga pait ra nga ure ra meme;
27 Ta nam ra e i ga gire ma i ga vaarike;
I ga vatur ia, ma i ga valar ot pa ia.

28 Ma i ga biti tai ra tarai:
Ea, ba di ru ra Luluai, ia ra kabinana nam;
Ba di lop kan ra varpiam, ia ra minatoto nam.

Iob i nuk vake kana kini na gugu lua

29 1 Ma Iob i ga tur pa mule kana varvai, ma i ga biti:
2 Gala na boina ba ina varogop uka ma lua,
Ta nam ra umana bung ba God i ga mono bat iau;
3 Ba kana lamp i ga birao taun ra ulugu,
Ma iau vanavana ta ra bobotoi ma kana kapa;
4 Da kaugu kini ba iau ga tutana ot,
Ba God i ga ki ta ra kubagu;
5 Ba ra Dekdek Muka i ga maravut iau,
Ma ave ga ki ma ra umana natugu;
6 Ba ra polo na u i ga alir ta kaugu lavur vinavana,
Ma ra dangi i ga alir rikai kan ra vat ure iau!
7 Ba iau ga vana ta ra mataniolo ai ra pia na pal,
Ma ba iau ga vaninare kaugu kiki ta ra tavul a kivung,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 Ra umana barmana dia ga parau ba dia ga gire iau,
Ma ra umana patuana dia ga tut;
9 Ra umana luluai dia ga ngo kan kadia pirpir,
Ma dia ga ki mut;
10 Ra nilai ra umana ngalangala i ga da ka ra varmaianao,
Ma ra karamea i diat i ga ki petep ta ra ul a ngie i diat.

11 Ba di ga valongore ure iau, di ga tata vadoane iau,
Ma ba di ga gire iau, di ga pite pa iau;
12 Tago iau ga maravut ra umana luveana ba dia ga tangi,
Ma ra umana nat na ling ba dia ga iba upi ra maramaravut.
13 Diat dia ga to na mat dia ga tata vadoane iau,
Ma iau ga vagugu ra bala i ra ua na vavina.
14 Iau ga mong ma ra mal na mangamangana takodo;
Ma kaugu takodo na varkurai ia kaugu olovoi ma kaugu kere na minamar.
15 Iau ga kiau na mata pire ra umana pula,
Ma ra keke pire ra umana kakak.
16 Iau a tama i diat dia ga ki na niiba,
Ma iau ga tikan pa ra varkurai ure nina i ga vaira piragu.
17 Iau ga bubur ra pal a ngie i ra tena varpiam,
Ma iau ga al vairop vue ra magit i ga ra pa ia kan ra ngiene.

18 Ma iau ga nuk ia: Ina mat ta kaugu po,
Ma ina vapeal kaugu umana bung upi diat a da ra veo;
19 Ra okorigu i vana tadav ra tava,
Ma ra mavoko i ki ta ra ingarigu ta ra marum,
20 A minamarigu i ongor piragu,
Ma kaugu panak i kalamana vatikai ta ra limagu.
21 A tarai dia ga ki pi diat a valongore iau,
Ma dia ga ki mut upi ina vateten diat.
22 Kaugu pirpir i ga bura taun diat,
Ma ba i ga par kaugu lavur tinata, pa dia ga tata mulai;
23 Dia ga ki pa iau da dia ga ki pa ra bata;
Ma dia ga manga panganga da ure ra bata namur.
24 Iau ga mata lagar pa diat dia ga ngarao,
Ma pa dia ga pidimuane ra talapar i ra matagu.
25 Iau ga ki na luluai pire diat ba iau ga pilak tar kadia nga,
Ma iau ga kure diat da ra king i kure ra tarai na vinarubu,
Da tikai i vamaram diat dia ki na niligur.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Iob i tata na niligur ure kana kini na malari go

30 1 Ma go ra umana barmana dia kulume iau,
A umana natu i diat nina pa dia ga ko
Pi bea diat a ki varurung ma ra umana pap ta kaugu kikil na sip.
2 Maia, a dekdek i ra lima i diat na topa ra ava ure iau?
Go diat nina ra dekdek i diat i ga panie.
3 Dia palaur ta ra niiba ma ta ra mulmulum,
Ma dia nganga ra pia aro ta ra bil;
4 Dia rubat ra ta aro ra pui,
Ma ra okor i ra nokanoko ure ra marua i diat.
5 Di korot vue diat kan ra mata i ra tarai;
Dia vakaunga murmur diat da ure ra tena nilong.
6 Dia ki ta ra umana male dia marungrung,
Ma ta ra umana tung ma ta ra umana babang.
7 Dia kukukula ta ra pui;
Dia va varurung ta ra vavai na kalang.
8 Diat a umana natu i ra umana lunga, maia, a umana natu i ra umana tutana vakuku,
Ma di ga korot vue diat kan ra gunan.
9 Ma go dia pite iau ta kadia kakailai,
Ma iau da ra tinata na varvaula livuan ta diat.
10 Dia milikuane iau, dia turtur irai kan iau,
Ma dia gami ra pal a matagu.
11 Tago God i ga pala ra kuara iau vi pit me, ma i ga varuva iau,
Dia papait vakuku ta ra luaina matagu.
12 A tarai vakuku dia tut ta ra papar a limagu tuna,
Dia korokorot iau,
Ma dia vatur ra umana magit upi ina virua tana.
13 Dia vakaina kaugu nga,
Ma pa ta tikai i tur bat diat,
Ba dia ongor upi ina virua.
14 Dia olo da ta ra ngala na mata;
Dia vila olo tadav iau ta ra liplip i tarede.
15 Damana a umana magit na bunurut dia tadav iau;
Dia vu vue kaugu minamar,
Ma kaugu bo na kini i panie da ra bakut.

16 Ma go ra balagu i mamat ma ra tinabun,
Ma ra umana bung na varmonong dia kinim vake iau.
17 Ta ra bung na marum di go ra umana urugu,
Ma ra kinadik tagu pa i nunure ra ningo.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

18 A dekdek i kaugu minait i vadur kaugu mal;
Ma i dadat tagu da ra tabara.
19 God i vue tar iau ta ra pikai
Ma iau da ka ra tobon ma ra kabu na iap.
20 Iau kail tadav u, ma pa u bali iau;
Ma ba iau tur, u tia gigira tamtavun uka tagu.
21 U tar pukue kaum mangamangana, ma pa u mari mule iau;
U vakaina iau ma ra dekdek i ra limam.
22 U puak tar iau urama ta ra ul a vuvu, ma u vaki iau tana;
Ma u vakaina iau ta ra karangap i ra vuvu.
23 Iau nunure ba una ben pa iau tar ta ra minat,
Tadav ra pal di ga tibe pi kai ra umana launa par.

24 Dave, nina i to na virua pa na tulue laka ra limana,
Ma pa na kail laka upi ta maramaravut ta ra ana varmonong?
25 Dave, pa iau ga tangi ure nina i ga ki kaina,
Ma ra balagu pa i ga tabun ure diat dia ga ki na niiba?
26 Ma ba iau ga ungung pa ra boina, a kaina ka i ga arikai;
Ma ba iau ga ungung pa ra kapa, a bobotoi ka i ga arikai.
27 A balagu i malamalapang, ma i purpuruan;
A umana bung na varmonong dia ga tadav iau.
28 I korong ra pakagu, ma pa i vuna ta ra keake;
Iau tur rikai ta ra kivung, ma iau kail upi ra maramaravut.
29 Iau a tura i ra umana kuabar na pap,
Ma ra talai ra umana murup.
30 A pal a pakagu i korong ma i tapapak kan iau,
Ma ra urugu i avavian ta ra malamalapang.
31 Di pukue kaugu pagol upi ra tinabun,
Ma kaugu vuvu upi ra nilai diat dia tangtangi.

Iob i tata dekdek ba i dovot kana mangamangana

31 1 Iau tar pait ra kunubu ure ra ura kiau na matagu;
Ina bobe davatane ta gara na vavina?
2 Ava bar ina vatur vake tai God ure nam,
Ma ava bar ra Dekdek Muka na tul tar ia tagu ure?
3 Dave, ra tena varpiam pa na vatur vake laka ra varmonong,
Ma diat dia varpiam pa diat a kale pa ra vinirua?
4 Pa i gire vang kaugu lavur mangamangana,
Ma pa i luk vang kaugu umana tak keke?

5 Gala iau ga vanavana upi ra magit vakuku,
Ma gala ra kakigu i ga vutvut upi ra vartuam;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

6 (Boina ba da valar iau ta ra valavalar na mamat i takodo,
Upi God na nunure ba i takodo ra maukuagu!)
7 Gala iau ga vana rara,
Ma ra balagu i ga mur ra kiau na matagu,
Ma ta magit i dur i ga ki petep ta ra limagu;
8 Boina ba ra umana enana diat a en nam iau ga vaume;
Ma boina ba da rubat vue kaugu uma.
9 Gala ra balagu i ga anan upi ta vavina,
Ma gala iau ga tar kiki ta ra matakilalat kai talaigu;
10 Boina ba kaugu taulai na tultul ure ta enana,
Ma ra umana enana diat a po me.
11 Tago nam ia ra kaina magit,
A bilak na magit nina ba da kure;
12 Tago nam ia ra iap nina i vavaimur upi ra tavul a vinirua,
Ma na en vapar vue ra lavur vuai kaugu papalum.

13 Gala iau ga nur vue ra kinail kai kaugu tultul, a tutana ba ra vavina,
Ba dia ga kail piragu;
14 Ava ina pait ia ba God i tut na varkurai?
Ma ba i titir, ava ina tatike?
15 Dave, kaugu tena vavaki pa i ga vaki vang bula kaugu tultul?
Dave, pa i ga pait vardadane amir ta ra tatal na bul?

16 Gala iau ga muie ta magit tai ta luveana,
Ba iau ga nur vue ta ua na vavina pi na tangtangi ma ra niiba,
17 Ba iau ga ian varkolono
Ma pa iau ga tabar ra umana nat na ling;
18 (Tago da tama i ra bul i balaure natuna, damana iau ga balaure,
Ma iau ga lue rap ia papa ra bala i nana;)
19 Gala iau ga gire ta tikai i iba upi ra mal ma i to na virua,
Ba ta luveana ba pa kana ta mal na tubatuba,
20 Ma pa iau ga vamaram ia ma kaugu pal a sip,
Tuk tar i ga tata vadoane iau;
21 Gala iau ga al pa ra nat na ling tadav ra varkurai,
Tago iau ga nunure ba ra tena varkurai na torom tagu;
22 Boina ba ra kelakelegi tagu na takunu varbaiai ta ra varpakan,
Ma ra limagu na takavir kan ra ul a varagu.
23 Tago iau ga burutue ra varmonong kai God,
Ma pa iau ga pait valar pa ta magit ure kana ngala na kini.
24 Gala iau ga nurnur ta ra goled,
Ma iau ga biti tana: U kaugu tena maramaravut;
25 Gala iau ga gugu tago iau ga manga uviana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma tago ra limagu i ga kale pa mangoro na tabarikik;
26 Gala iau ga gire ra keake ba i ga pupua,
Ba ra gai ba i ga talapar,
27 Ma ra balagu i ga vana ivai irai,
Ma ra ngiegu i ga galum ra limagu;
28 Nam bula a kaina mangamangana nina ba da kure,
Tago iau ga tia piam vue ra God liu.

29 Gala iau ga gugu ure ra vinirua kai nina i ga milikuane iau,
Ma iau ga ga ba ra kaina i ga tadav ia;
30 (A ngiegu pa i pait ra kaina mangamangana,
Pa iau ga tatike ra varong ure kana nilaun;)
31 Gala ra tarai ta ra kubagu pa dia ga biti:
To ia bar nina ba pa i maur ma ra ana nian?
32 Tago pa ta vaira i ga va ta ra nga;
A banbanu ai kaugu pal i ga tapapa milat ure ra umana tena vinavana;
33 Gala iau ga ive kaugu varpiam da ra tarai,
Ba iau ga tuba, ta ra bongobongogu,
34 Tago iau ga burut ure ra tarai,
Ma ra varmilikuanai kai ra umana apik na tarai i ga vaburut iau,
Ma damana iau ga ki mut ara ra bala na pal.

35 Gala ta tikai na valongore iau!
(Ea, kaugu vakilang akari! Boina ba ra Dekdek Muka na bali iau!)
Gala ina ga vatur vake ra vartakun nina kaugu ebar i ga tar tumu vake!
36 A dovotina ina puak ia ta ra ul a varagu;
Ma ina vung vapetep tar ia tagu da ra kere ta ra ulugu;
37 Ina ve vapar tar ia tana ra lavur magit parika ta kaugu vinavana;
Ma ina kakari maravai pirana da ra natu i ra king.

38 Gala kaugu pia i ga takun iau,
Ma ra umana nga na ipipuk ta kaugu uma dia ga tangtangi varurung;
39 Gala iau ga en ra vuai ra pakana ba pa iau ga kul ia,
Ba iau ga doko ko diat ba kadiat nam ra pia;
40 Boina ba a kait na tavua kia vue ra vit,
Ma ra vura vat na tavua kia vue ra barli.

I ga par ra lavur tinata kai Iob.

Eliu i vaarike ba kana balbali pire Iob i dovot

32 1 Ma nam ra utul a tutana pa dital ga tata pa mule Iob, tago i ga
tar takodo ta ra luaina matana iat. 2 Ma Eliu natu i Barakel ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

te Bus ta ra apik na tarai Ram i ga kankan. I ga tata pire Iob ma ra kulot
na nuknukina, tago Iob i ga ongor ba ia iat i takodo ta dir ma God. 3 I ga
kulot bula ure nam ra utul a talaina, tago dital ga mama bali Iob, ia kaka
dital ga takun ia. 4 Eliu i ga kiki ung vue dital upi na kabila tata pire Iob,
tago dital ga patuana tana. 5 Ma ba Eliu i ga gire ba pa ta balbali ta ra
ngie i dital, i ga kulot muka.
6 Ma Eliu natu i Barakel ra te Bus i ga tata ma i ga biti:
Iau a barmana ka, ma amutal a utul a patuana;
Kari go iau ga tia kiki mut uka, tago iau ga vavirvir pi bea ina
vaarike ra nuknukigu.
7 Iau ga nuk ia ba i topa ka nina i ga laun vue mangoro na kilala upi
na tata,
Ma nina i peal kana kilala na nilaun upi na tena vartovo.
8 Ia kaka a tulungen i bang ta ra tarai,
Ma ra ubar kai ra Dekdek Muka i vamatotone diat.
9 Vakir diat ika ra umana ngalangala dia kabinana,
Ma vakir diat ika ra umana patuana dia matoto.
10 Damana iau biti: Avat a valongore iau;
Ma ina kabila vaarike ra nuknukigu.

11 Ea, iau ga ki pa kamumutal tinata,
Iau ga valongore kamumutal tinata na vartoto,
Ba amutal ga tikatikan ika upi ra umana tinata.
12 Maia, iau ga ki na valavalongor,
Ma pa ta tikai ta mumutal i ga pue valar pa ra tinata kai Iob,
Pa ta tikai i ga bali ot pa kana tinata.
13 Koko amutal a biti: Amital ga tikan tadav ra kabinana;
Ia kaka God iat, vakir ta tutana, na uvia pa ia.
14 Tago pa i ga tata tadav iau,
Ma pa ina bali ia da kamumutal umana tinata.
15 Io, dital ruva, dital ga ti ki na taur,
Ma pa dital tak mule ra ngie i dital.
16 Ma dave, ina kiki ung uka vang pa dital upi dital a tata,
Tago dital turtur mut uka, ma pa dital tata?
17 Ina kabila vatang kaugu balbali;
Ma ina kabila vaarike ra nuknukigu.
18 Tago i buka ra nuknukigu ma ra lavur magit ba ina tatike,
Ma ra tulungeagu i vavapil iau.
19 A balagu i da ra polo na vuai na vain di tuba bat ia ta ra pal a tava;
Da ra kalamana paura i to na tarada.
20 Ina tata pi ina vango ra nuknukigu;
Ma ina papa ra ngiegu ma ra balbali.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

21 Pa ina nuk vangala pa ta tutana,
Ma pa ina tia ru vakuku ta tikai.
22 Pa iau la ta ra variru vakuku,
Gala pata, gala kaugu Tena Vavaki na tak vue kaugu nilaun.

Eliu i pit Iob

33 1 Ea, Iob, una valongore kaugu pirpir,
Ma una nuk pa kaugu lavur tinata.
2 Gire, iau papa ra ngiegu,
Ma ra karameagu i tata.
3 Kaugu tinata i vaarike ke nam i takodo ta ra balagu,
Ma ra ura bul na ngiegu dir tatike ra dovotina.
4 Ra Tulungea i God i ga vaki iau,
Ma ra ubar i ra Dekdek Muka i ga tul tar ra nilaun tagu.

5 Ona una pait valar pa ia, una bali kaugu tinata;
Una tut, ma dor.a vartoto.
6 Ta ra luaina mata i God dor varogop uka;
Di ga pait bula iau ma ra pia petpetep.

7 Koko una burut ure ta magit tagu,
A limagu pa na ki dekdek taun u.
8 A dovotina, iau ga valongore u ba u ga tata,
Ma iau ga valongore bula ra nilaim, ba u ga biti:
9 I gomgom ra balagu, ma pa ta varpiam tagu;
Iau langalanga ka, ma pa ta kaina mangamangana piragu.
10 Ea, i takun iau,
I nuk tar iau ba kana ebar;
11 I vung ra ura kaugu ta ra babat keke,
Ma i makmakile kaugu lavur nga.

12 Ea, go kaum mangamangana pa takodo, damana ina bali u,
Tago God i manga ngala kakit ta dir ma ra tutana.
13 Ta ra ava u vartoto me,
Ba pa i valongore kaum kinail?
14 Tago God i tata tika na pakana,
Maia, a ura pakana, ia kaka ra ta.rai pa dia nuk pa ia.
15 Ta ra ririvon, ma ra ninana na marum,
Ba ra tarai dia tarurungai,
Ba dia va mat ta kadia umana vava,
16 I vaarike ra umana magit pire diat,
I vaburut diat ma ra umana varvalai,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Upi na ben valilikun diat kan kadia kaina mangamangana,
Ma na vung vue ra mangamangana kolakolo kai ra tarai;
18 Upi na balaure bat ra tulungea i diat kan ra tung,
Ma kadia nilaun kan ra vinirua.
19 I vapagumanene ra tutana ma ra kinadik ta kana vava,
Ma i kankadik ra umana uruna;
20 Tuk tar ra balana i ole ra nian,
Ma pa i mainge mule ra kirip.
21 I maroro ra pakana;
Ma i palaur kakit.
22 A tulungeana i marave ra tung,
Ma ra angelo na minat i maravai ka.
23 Gala kana angelo i ki,
A tena maramaravut, tikai ta diat ra arip na marmar,
Upi na ve ra tutana ure ra magit i takodo;
24 Ma i mari ia ma i biti:
Da valaun ia kan ra tung,
Tago iau tar tadav ra varkul ure.
25 I tubu mulai; ra pal a pakana i boina ta dir ma ra pal a paka i ra bul,
Ma i kap mule ra dekdek i ra barmana;
26 I araring tadav God, ma God i mari ia;
I lotu tadav ia ma ra gina;
Ma i ve ra tarai ure kana varvalaun,
27 I kakailai tadav diat dari:
Iau ga varpiam uka, iau ga vanavana irai,
Ma pa i ga kure bali iau;
28 I ga valaun iau kan ra tung,
Upi kaugu nilaun na gire mule ke ra kapa.
29 Ma God i pait vartataurane go,
A ura pakana, maia, a utul a pakana ure ra tarai,
30 Upi na ben valilikun diat kan ra tung,
Upi diat a gire mule ra kapa na nilaun.

31 Ea, Iob, una ki na valavalongor tagu,,
Ma una ki mut, ma ina tata.
32 Gala kaum ta tinata, una bali iau;
Una tata, tago iau mainge ba ina valangalanga u.
33 Gala pata, una valongore iau;
Una ki mut, ma ina vateten u ta ra kabinana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Eliu i vaarike ba God i takodo

34 1 Ma Eliu i ga biti bula:
2 Ea, avat a umana tena kabinana. avat a valongore kaugu tinata;
Ma avat, a minatoto i ki pire vavat, avat a ki na valavalongor.
3 Tago ra talinga i ta tikai i valar kilang ra umana tinata,
Da ra karameana i dum kilang ra nian.
4 Boina ba dat a pipilak upi kadat nina ra magit i takodo;
Ma dat iat dat a kapa ure ra magit i boina.
5 Tago Iob i ga biti: Iau takodo,
Ma God i ga tak vue ra varkurai takodo kan iau;
6 A dovotina iau takodo, ma God i takun iau ba iau vaongo;
I vakinkin iau ma ina mat tana, ma a dovotina pa iau rara.

7 To ia bar dir varogop ma Iob,
Nina i mome ra varkulumai da ra tava?
8 Ma dir varagur ma ra umana tena pait ra kaina,
Ma dir talaina ma ra umana bilak na tutana.
9 Tago i ga biti ba Pa i vadongone ta tikai
Ba dir a talaina ma God.
10 Ea, avat a umana tena minatoto, avat a ki na valavalongor,
Vakir i topa God ba na varpiam,
Ba ra Dekdek Muka ba na pait ra nirara.
11 Tago na kure bali ta tutana ure kana lavur papalum,
Ma na vapuak ia da kana mangamangana.
12 God pa na pait ta magit i kaina, pata tuna,
Ma ra Dekdek Muka pa na pait ta kaina varkurai.
13 To ia laka i ga tibe upi na kure ra rakarakan a gunagunan,
To ia i ga nur tar ia tana pi na balaure?
14 Gala na kap valilikun ra Tulungeana,
Ma na kap mule kana ubar na nilaun,
15 Gala ra tarai par diat a mat varurung,
Ma ra tutana na lilikun tadav ra tobon.

16 Ona u kabinana, una valongore go;
Una nuk pa kaugu lavur tinata.
17 Dave, na topa tikai nina i milikuane ra takodo na varkurai ba na ki
na varkurai?
Ma dave, una takun laka nina i takodo ma i dekdek?
18 I topa ia laka ba da biti tai ta king: U a tutana vakuku,
Ba tai ta luluai: U ti kaina muka?
19 God pa i ru ra umana luluai,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A umana uviana ma ra umana luveana dia varogop pirana,
Tago diat parika a vuai ra papalum na limana.
20 Ta ra kopono pitu mata dia mat, ta ra mutumut;
Di vadadar ra tarai ma di kari vue diat,
Ma ra umana luluai dia papaniai vakaian.
21 A mata i God i gire ra tutana,
Ma i kapa ure kana lavur vinavana.
22 Pa ta bingnimuna, ma pa ta malur bula,
Nina ba ra umana tena pait ra kaina diat a parau tana.
23 God pa i ga tibe ra bung ure ta tikai,
Upi na tur ta ra varkurai ta ra luaina matana.
24 I bubur gigi ra umana ngalangala ba pa i titir ure diat,
Ma i vaki ra umana enana ta kadia umana tiniba.
25 Tago i kapa ure kadia lavur mangamangana papalum,
I vue pukue diat ta ra marum, ma dia kinkin.
26 I ubu diat da di ubu ra umana tena varpiam
Ta ra mata i ra tarai,
27 Tago dia ga lingan irai kan ia,
Ma pa dia ga ru kana lavur nga,
28 Ma tago ra kinail kai ra umana luveana i ga arikai tadav ia,
Ma i ga valongore ra tinangi kadiat di vakadik diat.

29 Ba i ki vovovon, to ia na vartakun?
Ona i ive ra matana, to ia na gire?
Nam i pait ia ure ra tarai ma ure ra vuna gunan bula,
30 Upi koko nina i piam vue God na ki na varkurai,
Ma upi koko ta tikai na ben varara ra tarai.
31 Dave, ta tikai i ga biti tai God:
Iau tar kairane ra kinadik, ma pa ina varpiam mulai;
32 Una tovo iau ta ra magit iau. tuptup tana;
Ma gala iau ga tar pait ta kaina mangamangana, pa ina pait ia mulai?
33 Dave, na bali u da u mainge, tago u ole?
Tago ra varpilak i tur piram, ma vakir piragu;
Damana una vaarike ra magit u nunure.

34 A umana tena minatoto diat a biti tagu,
Ma ra tena kabinana nina i valongore kaugu tinata na biti:
35 Iob i tata na tuptup,
Ma pa ta kabinana ta kana lavur tinata.
36 Boina ba da valar Iob tuk ta ra mutuaina,
Tago i balbali da ra umana tena varpiam.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

37 I vaot kana kaina mangamangana ma ra varpiam,
I pakat ra limana livuan ta dat,
Ma i vapeal kana umana tinata ure God.

35 1 Ma Eliu i ga biti bula:
2 Dave, u nuk ia ba go i takodo piram?
Ba u biti: A maukuagu i takodo ta dir ma ra maukua i God,
3 Ba u biti: Ona pa iau ga varpiam, na ga topa ra ava nam piram?
Ma: Na ngala laka nam ba ina kale ta ra mangamangana takodo ta nam ina ga kale ta ra varpiam?
4 Io, ina bali u,
Ma ra umana talaim bula.

5 Una tadarake ra bakut, ma una gire;
Una bobe ra bakut, nina i lia tam.
6 Kaum varpiam i dave pire God?
Ma kaum peal kaina mangamangana dia pait ra ava pirana?
7 Kaum takodo na mangamangana i tul tar ra ava pirana?
Ma ava i kale pa ia ta ra limam?
8 Kaum kaina mangamangana i tadav uka ra tutana da u,
Ma kaum takodo na mangamangana i bili ka ra tarai.
9 Dia tangi ure ra lavur dekdek na varkurai dia ki taun diat;
Dia tangi upi ra maramaravut tago ra lima i ra umana luluai i mamat pire diat.
10 Pa ta tikai i biti: Akave God kaugu Tena Vavaki,
Nina ba i tul tar ra umana kakailai ta ra marum,
11 Ra vartovo i tovo dat me i lia ta ra vartovo i tovo ra lavur leing me,
I manga vakabinana dat ta diat ra umana beo ta ra maup?
12 Dia tangi ka, ma pa ta i bali diat,
Ivuna ka ta ra nuknuk na kolakolo tai ra umana kaina tutana.
13 God pa na valongore ta tinangi vakuku,
Ma ra Dekdek muka pa na nuk vake.
14 Ma pa na valongore muka u ba u biti ba pa u gire;
Ea, ra magit i ki pirana, una ki vovovon upi ia!
15 Ma gori, tago pa i ub u ma ra kankan,
U biti ba pa i manga nuk pa ra varpiam.
16 Damana Iob i papa vakuku ra ngiene,
Ma i vapeal ra umana tuptup na tinata.

Eliu i pite pa God tago i lia

36 1 Ma Eliu i ga biti bula:
2 Una nur vue ke boko iau, ma ina vateten u,
Tago kaugu ta tinata boko ba ina maravut God me.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Ina kap pa kaugu kabinana maro vailik,
Ma ina vatang tar ra mangamangana takodo pire kaugu Tena Vavaki.
4 A dovotina kaugu lavur tinata dia dovot;
Ma ta tikai nina i ot muka kana minatoto i ki piram.
5 Ea, God i dekdek muka, ma pa i nuk vaikilik pa ta tikai;
I lia ta ra dekdek ma ra minatoto.
6 Pa i balaure vake ra umana tena varpiam,
Ma i maravut uka diat di vakaina diat.
7 I mataure ra umana tena takodo vatikai,
I vangala diat, ma i tul tar diat upi diat a ki varurung ma ra umana king ta ra kiki na king.
8 Ba dia ki kaina,
Ma ra kini na malari i vi diat,
9 I vaarike kadia papalum pire diat,
Ma kadia lavur varpiam, ba dia pait ia ma ra kolakolo na ninunuk.
10 I papa ra talinga i diat upi ra vartovo,
Ma i kure ba diat a nukpuku vue ra varpiam.
11 Gala dia valongore ma dia torom tana,
Diat a ki bulu ta kadia umana bungbung na nilaun,
Ma diat a ga ta kadia umana kilala par.
12 Gala pata, diat a virua ta ra pakat na vinarubu,
Ma diat a mat ba pa i kapa ra nuknuk i diat.
13 Diat nina God pa i bang ta ra bala i diat dia kankan vatikai,
Ma pa dia kail upi ra maramaravut ba i vi vake diat.
14 Dia mat ba dia barmana ka boko,
Ma kadia nilaun i panie da ra bilak na tarai.
15 God i valaun diat dia kankadik ma ra kinadik iat,
Ma i papa ra talinga i diat ma ra kini na malari.
16 I ga ben vaire u kan ra varmonong
Tadav ra pakana i langalanga;
Ma di ga vung ra bo na nian ta kaum vatar.
17 Ma u vatur vake muka ra vapuak ure ra tena varpiam;
A balbali ma ra varkurai dir vatur vake u.
18 Koko una varkulumai tago i pit u;
Ma koko una vana irai tago i mamat kaum varkul.
19 Dave, kaum tabarikik na valaun u, upi koko una kairane ra varmonong.
Ba ra dekdek i kaum kini na luluai?
20 Koko una anan upi ra marum,
Ba di vamutue ra tarai ta kadia pakana.
21 Una balaure, koko una nuknuk ure ra magit i kaina,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Tago u ga pilak pa go ta dir ma ra kinadik.

22 Ea, God i dekdek vurakit;
Akave ta tena vartovo nina dir varogop me?
23 To ia i kure kana nga?
Ba to ia na biti tana: U ga pait ra nirara?
24 Una nuk vake go, ba una pite pa kana papalum,
Nina ra tarai dia tar kakailai ure.
25 A tarai par dia tar bobe;
Dia gire maro vailik ika.
26 Ea, God i ngala vurakit, ma pa da matoto ure;
I dekdek ba da luk kana umana kilala.
27 I puak vatutua ra polo na ta,
I vaenana pa kana vual upi na tua
28 Ma i lolonge ra bata kan ra bakut,
Upi na burabura taun ra tarai.
29 To ia i nunure ba ra lavur gobol a bakut dia va vurvurbit dave,
Ma ra lavur pangpagur ai ra kubana dia vana rikai dave?
30 Ea, i vaki ra kapa kikil ia,
Ma i tuba ra vunapai ra ta.
31 I ki na varkurai ure ra tarai tana;
Ma i tabatabar bulu diat ma ra nian.
32 I ive ra meme ta ra limana,
Ma i kure pi na ubu ra magit nina i ga vakilang ia.
33 Ra pangpagur i varvai ure,
Nina i karangap kana kankan ure ra varpiam.

37 1 Ta go bula ra balagu i dadadar,
Ma i pipipidil ta kana pakana.
2 Avat a valongore ra nilaina, i ti ngala mat,
Ma ra kurkurung i arikai ta ra ngiene.
3 I tulue ra rurungana vurvurbit ta ra vavai na bakut,
Ma kana meme ta ra lavur ngu na rakarakan a gunagunan.
4 A rurunga i mur ra meme;
God i tata ma ra ngala na nilai kana minamar,
Ma pa i tur bat ra meme ba di valongore ra nilaina.
5 A dekdek na nilai God i vaarike kana lavur enana papalum;
I pait ra umana ngala na magit, nina pa da nuk valar pa diat.
6 Tago i biti ta ra madoldol na mavoko: Una bura ta ra gunagunan;
Ma damana ta ra bata ma ta ra dekdek na bata: Una ongor.
7 I tur bat ra papalum kai ra tarai,
Upi ra tarai par diat a kapa tana.
8 A umana leing dia ruk ta kadia umana bakbakit,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma dia kiki ta kadia umana babang.
9 A karangap na vuvu i tut rikai maro ra matana taubar,
Ma ra madoldol i vut maro ra matana labur.
10 A ais i arikai ta ra ubar kai God,
Ma ra umana polakikil dia dekdek ta ra madoldol.
11 A bakut i mamat ma ra bata;
Ma i palapala ia ta ra umana bakut.
12 Ta kana varkurai i vana vurvurbit,
Upi na pait ot pa kana vartuluai ta ra mata i ra rakarakan a gunagunan.
13 Ba ure ra varpit, ba ure kana pia,
Ba ure ra varmari, ia iat i tulue.
14 Ea, Iob, una ki na valavalongor;
Una tur vovovon, ma una nukure ra lavur enana papalum kai God.
15 Dave, u nunure ba God i kure davatane diat,
Ba ra meme i arikai dave kan kana bakut?
16 U nunure laka ba ra lavur gobol a bakut dia tabataba dave,
A papalum kai nina kana minatoto i ko kakit?
17 U nunure ra vuna ba kaum umana mal dia malamalapang,
Ba ra rakarakan a gunagunan i mutmut ure ra taubar?
18 I tale u laka pi una pala are ra pal a bakut,
Nina i dekdek da ra tiroa na palariam gobol,
Da ia iat i pait ia?
19 Una tovo avet ta ra magit ba avet a tatike pirana;
Ave ma nuknuk upi ta tinata tago pa i kapa.
20 Da ve laka ba amir a tata me?
Gala ta tutana na tata, gala na papaniai.
21 Ma go pa i tale ra tarai ba diat a bobe ra matana keake,
Nina i rarao mat ta ra bakut,
Ba ra vuvu i tar vut ma i tar kap vue ra umana bakut.
22 Ma ra kapa i rarao mat i arikai maro ta ra matana labur;
God i mong ma kana ngala na minamar.
23 Pa i tale dat pi dat a nunure ot pa ra
Dekdek Muka; a dekdekina i manga lia kakit;
Kana varkurai i takodo vurakit, ma pa na kure varara ta tikai.
24 Damana ra tarai dia ru ia; la iat pa i kap nuk upi diat dia malamala tena kabinana tana.

A Luluai i vaarike ba Iob pa i matoto

38 1 Ma ra Luluai i ga tata bali Iob ta ra bala na kalivuvur, ma i ga biti:
2 To ia nam i vabobotoi ra kabinana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra umana tinata na tuptup?
3 Una vi pit da ra tutana,
Ina tir u, ma una bali iau ma ra kabinana.
4 U ga ki ave ba iau ga vung ra vunapai ra rakarakan a gunagunan?
Una bali nam, gala kaum kabinana i topa ia.
5 To ia i ga valar ot pa ia? U nunure laka?
To ia nam i ga ongove ma ra vinau na valavalar?
6 Di ga vatuke ra ana umana pagapaga ta ra ava?
To ia laka i ga vung ra vat na nguna tana,
7 Ba ra umana tagul na lar dia ga kakailai varurung,
Ma ra lavur natu i God dia ga kukukula na gugu?

8 To ia i ga pore bat ra ta ma ra umana banbanu,
Ba i vuvuai rikai,
9 Ta nam ra e ba iau ga pulu ia ma ra vual,
Ma iau ga tul tar ra dekdek na bobotoi pi na mal me,
10 Ba iau ga tibe kana umana langun,
Ma ba iau ga vartakalat bat ia,
11 Ma iau ga biti tana: Una vanavana tuk tar ati, ma koko una bolo lake,
Ma ta go ra langun kaum lavur bobol ta diat a tur pit tana?

12 Dave, u tar kure ra malana ta kaum bungbung na nilaun,
Ba u tar ve ra buabuarana ure kana pakana,
13 Upi na vatur vake ra ivat na ngu na rakarakan a gunagunan,
Ma na timar vue ra umana tena varpiam tana?
14 I enana ra ginigira tana da ra vakilang di taun tar ia ta ra pia petpetep,
Ma i matatar da ra mal.
15 Ma di tak vue ra kapa kan ra umana tena varpiam,
Ma di bubur vue ra lima i diat nina dia tulue urama.

16 Dave, u tar tadav ra umana pakana ra ta i ninim rikai tana,
Ba u tar rua ra pipia arika ra bala na ta?
17 Dave, di tar ve tar ra mataniolo ai ra minat tam,
Ba u tar gire ra mataniolo ai ra bobotoi?
18 U tar vakilang vake laka ra tababa i ra rakarakan a gunagunan?
Gala u vinar tana, una varvai ure.

19 Akave ra nga tadav ra kuba i ra kapa,
Ma ra bobotoi i bang ave?
20 Dave i tale u pi una ben ia ta kana langun,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma upi una nunure ra nga tadav ra kubana?
21 U nunure, tago di ga kava u ta nam ra e,
Ma u ga laun vue mangoro na kilala!

22 Dave, u tar ruk ta ra pal na vuvuvung ure ra madoldol na mavoko,
Ba u tar gire ra pal na vuvuvung ure ra bata na vatvat,
23 Nina iau ga balaure vake ure ta kaina bung,
Ure ra bung na vinarubu ma ra bung na kamara?
24 Akave ra nga tadav ra pakana ba ra kapa i arikai tana,
Ba ra pakana ba ra taur i arikai tana tadav ra rakarakan a gunagunan?

25 To ia i ga mal ra nga nina ra bata i murmur ia,
Ba ra nga i ra meme ma ra pangpagur.
26 Upi ra bata na bura ta ra pakana ba pa ta tarai tana,
Ta ra bil ba pa ta tarai tana,
27 Upi na vamomo ra bil,
Ma na vagol ra vura abara?
28 Dave, tika na tutana i ga tar vangala ra bata?
Ma to ia a tama i ra mavoko?
29 A ais i ga irop kan ra bala i ia?
Ma ia i ga kava ra pua na mavoko marama ra bakut?
30 A tava i dekdek da ra vat,
Ma ra ais i kuvang ra ul a tava.

31 I tale u vang pi una vi ra
Kabatingtigur (Tabiara) ma ra vinau na palariam,
Ba una pala ra vivi ai ra Tagul na
Ubene?
32 Dave una pait valar pa ia pi una kure ra nga i ra umana buta nai tagul,
Ba una lue rap ra Ngala na Tagul ma ra umana natuna?
33 Dave, u nunure ra lavur togotogo ure ra ul a bakut?
I tale u vang pi una vatur kadia varkurai ta ra rakarakan a gunagunan?
34 Dave, i tale u pi una vartuluai tadav ra umana gobol a bakut,
Upi ta ngala na bata na bura taun u?
35 Dave, u pait valar pa ia upi una tulue ra meme, upi na vana,
Ma na biti tam: Iau go kari?
36 To ia i ga tovo ra lavur bakut na bata,
Ma to ia i ga vateten ra umana gaugau na tup?
37 To ia i kabinana upi na luk puput pa ra lavur gobol a bakut?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ba to ia na lolonge ra umana pal a tava marama ra ul a bakut,
38 Ba ra tobon na pia i buibui,
Ba ra umana kut na pia dia ki varpetep?

39 Dave, una rove upi ra kirip ure ra leon, a tana,
Ma una tabar vamaur bula ra umana nat na leon,
40 Ba dia ki ta kadia umana babang,
Ba dia parau ta ra pui?
41 To ia i tabar ra kotkot ma ra ana nian
Ba ra umana natina dia tangi tadav God,
Ba dia vana vurvurbit ma ra mulmulum?

39 1 U nunure laka ra e na kinakava kai ra umana kuabar na me ta ra lualuana,
Ba u gire ra kinakava kai ra umana tana na are?
2 I tale u laka pi una luk ra umana gai dia kap bala tana,
Ma u nunure ba vingai diat a kakava?
3 Dia va timtibum, dia kava vue ra umana natu i diat,
Ma dia gugu tana.
4 A umana natu i diat dia potar, dia tavua vanavana ta ra bala na vura;
Dia vana irai, ma pa dia talil tadav ra umana tavu i diat.

5 To ia i ga vaki ra kuabar na as upi a leing?
To ia i ga pala ra umana vivi ai ra as,
6 Nina iau ga tabar ia ma ra bala na kunai upi a kubana,
Ma ra pia na solt upi kana gunan?
7 Pa i mainge ra varvareo ai ra pia na pal,
Ma pa i valongore ra nilai nina i kure ra vinavana kai ra umana as.
8 I vana vurvurbit ta ra lualuana,
Upi na tikan upi ra umana mapmapina dia kalabar.

9 Dave, a kuabar na bulumakau na gugu pi na toratorom piram?
Dave, na ki bulu ta kaum pal na vavaguai?
10 I tale u laka pi una kun tar ia ta kaum ipipuk?
Dave, na mur u ma na ragu ta ra umana odo?
11 Dave, una nurnur tana tago i dekdek,
Ma una nur tar ra papalum ta kaum uma pirana?
12 Dave, una nurnur tana ba na kap pa kaum kon,
Ma na varurue ta kaum tavul a rararama vuai?

13 Ra murup i kopkop ma ra nilagar;
Ma dave, a bebeana i nunure ra varmari?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

14 I nur vue ra umana kiauna ara ra pia,
Upi diat a malamalapang ta ra tobon;
15 Pa i vinar ba ta pal a kau tana na rua pamar diat,
Ba ta leing na rigi diat.
16 A balana i leo ure ra umana natuna, dari bea diat vakir kana;
Ma pa i nuk pa ia, ba i papalum vakuku;
17 I vuna tago God i ga tak vue ra kabinana kan ia,
Ma pa i ga tul tar ra minatoto pirana.
18 Ba i tut upi na vilau,
I nongone ra os ma nina i ki tana.

19 Dave, u ga tul tar ra dekdek ta ra os?
U ga vung bula laka ra ivuna nina i varvarongo ta ra inoana?
20 Dave, u ga kure ba na pil da ra kubau?
A dekdek na nilaina ia ra magit na bunurut.
21 I ruarua ra male, ma i gugu ta ra dekdekina;
I vana upi ra vinarubu.
22 I kulume ra bunurut, ma pa i bilua ra nuknukina,
Ma pa i vilau kan ra pakat na vinarubu.
23 Ra popopoi na pu i talatalenge,
Damana bula ra rumu i bagabagele ma ra rumu i mangi.
24 I konome ra pia ta kana karangap na kankan,
Ma ba di pupunge, i mama tur vovovon.
25 Ba ra tavur i tangi, i biti: Ioi!
Tago i lung ra vinarubu maro vailik,
A varvareo kai ra umana luluai na vinarubu, ma ra kunukula.
26 Dave, ra taragau i bebe alalir ta ra maup ta kaum kabinana,
Ba i pururung uro ra matana taubar?
27 Ba ra minigulai i pururung tutua,
Upi na pait kana po arama liu iat,
Ivuna laka ta kaum varkurai?
28 I rakan arama iat ta ra papar a vat, ma i ki ka
Ta ra ngu na vat ma ta ra pakana i bakit.
29 I gire ra ana kirip marama liu iat;
Ma i bobe ma ra kiau na matana maro vailik.
30 A umana natuna dia rum ra gap;
Ma i ki ta ra pakana a umana virua dia va tana.

40 1 Ma ra Luluai i ga tata pire Iob, ma i ga biti:
2 Dave, nina i varngangar na tadav ra
Dekdek Muka?
Nina i vartoto ma God, na bali ia.
3 Ma Iob i ga tata bali ra Luluai, ma i ga biti:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 Ea, iau da ra magit vakuku; ava ina tatike piram?
Ina ki mut uka.
5 Tika na pakana iau ga tata, ma pa ina tata mulai;
Maia, a ura pakana, ma pa ina vatang mule ta tinata.

Ta umana magit nina dia vaarike ra dekdek i God

6 Ma ra Luluai i ga tata pire Iob ta ra bala na kalivuvur, ma i ga biti:
7 Una vi pit da ra tutana;
Ina tir u, ma una bali iau ma ra kabinana.
8 Dave, una vakaina vue kaugu takodo na varkurai?
Dave, una takun iau, upi u iat una tur langalanga?
9 Dave, ra limam i da ra lima i God,
Ma i tale u pi ra nilaim na oraoro da kana pangpagur?
10 Una mong ma ra minamar ma ra kini na ngala;
Ma una vung bula ra variru ma ra kini na luluai.
11 Una lolonge ra karangap i kaum kankan,
Ma una vaikilik diat par dia kolakolo.
12 Una bobe diat ma una varuva diat;
Ma una rua bereng ra umana tena varpiam ta ra pakana dia ki tana.
13 Una punang guve diat ta ra tobon;
Ma una tuba ra pal a mata i diat ta ra pakana i ki ivai.
14 Ma damana ina pite pa u,
Tago ra limam tuna iat i valaun u.

15 Ea, una gire ra os na tava,
Nina iau ga vaki ia da iau ga vaki u;
I en ra vura da ra bulumakau.
16 Una gire, i dekdek ra pagupagu na kakene,
Ma ra dekdekina i ki ta ra lolo na balana.
17 A taukuna i dekdek da ra tagatagal;
Ma ra umana al vakai ta ra pagupagu na kakene dia ki varpetep.
18 A umana uruna dia da ra lolo na palariam gobol,
Ma ra umana rakana dia da ra palariam.
19 I lia ta ra lavur magit na vavaki kai God;
I tale ke nina i ga vaki ia pi na tadav ia ma ra pakat na vinarubu.
20 Tago ra umana luana dia vatavua ra ana nian
Ta ra pakana ba ra umana leing ra pupui dia libur tana.
21 I va ta ra malur i ra umana davai,
Ba i parau ta ra titiparar ta ra lum.
22 A umana davai dia malmalur dia tuba bat ia;
Ma ra umana iara ta ra papar a tava dia tur kikil ia.
23 Ea, pa i burut ba ra tava i lovon;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ba ra Iordan i noro ta ra ngiene i tur patuan ika.
24 Dave, i tale ta tikai ba na kinim ia ba i bobe bat ia,
Ma na al pa ia ma ra vinau ta ra bilauna?

41 1 Dave, una il ra pukpuk ma ra ngie na il,
Ba una vi ra karameana ma ra kuara?
2 Dave, una vung ra vinau ta ra bilauna,
Ba una go laka ra pagupagu na ngiene ma ra rumu?
3 Dave, na lul vovo pa u,
Ba na tata vovovon piram?
4 Dave, na pait ra kunubu piram,
Ba na toratorom vatikai tam?
5 Dave, amur a limlibur me da u limlibur ma ra beo,
Ba una vi ia upi kaum umana inip na vavina diat a ga tana?
6 Dave, a umana talaim diat a balaguan tana,
Ba diat a ivure ra umana pakapakana pire ra umana tena kunukul?
7 Dave, una go ra palina ma ra umana rumu na palariam,
Ba ra uluna ma ra umana rumu ai ra en?
8 Una vung uka ra limam tana;
Una nuk pa ra vinarubu, ma pa una pait mule!
9 Ea, a ninunuk ung upi da kinim vake, a ninunuk vakuku ka;
Ona ta tikai i gire ke, i dadadar ika tana.
10 Pa ta tikai i rurung upi na vakurat ia.
Ma akave ra tutana nina ba na tur pa ia?
11 To ia na ub ia, ma pa na balbali?
Pa ta tikai ta ra vavai na bakut.
Kaugu iat.

12 Pa ina ki mut ure ra umana ingarina,
Ba ra ngala na dekdekina, ba ra minamarina.
13 To ia na kulit vue ra palina?
To ia na go kana dekdek na vargal?
14 To ia na papa ra ngiene?
Di tingtingiran ta ra umana pal a ngiene.
15 A umana vulegina dia ki ngaina ta ra tamuruna,
Ma dia ki varpetep.
16 Dia ki vartamtabirit,
Kari pa ta vuvu i ruk tana.
17 Dia ki varpakan vanavana;
Ma tago dia ki rokot, i dekdek ba da al kaba pa diat.
18 A kapa i pupua rikai. ba i mapiuak,
Ma ra ura kiau na matana dir da ra malana ba i lar.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

19 A birao i irop kan ra ngiene,
Ma ra umana pitil na iap dia pitil rikai.
20 A mi i irop kan ra bilauna,
Da kan ra kabala i buabuai ma Ta ul i io.

21 Kana ubar i topa ia ba da vabirao ra umana lakit na iap me,
Ma ra birao i arikai ta ra ngiene.
22 A dekdek i bang ta ra inoana,
Ma ra lavur magit par dia burut ure.
23 Di varpakane ra pal i ra pakana,
I ki bulu tana, ma i dekdek upi da tak vue.
24 A balana i leo da ra vat,
I leo da ra vat na uduudu.
25 Ba i tut, a umana rangrang na tutana dia burut,
Dia dadadar ari i ubuubu lup ta ra ta.
26 A pakat na vinarubu pa i topa ta magit,
Damana bula ra rumu ma ra pu ma ra magit i mangi tuna.
27 A palariam i da ra kubul pirana,
Ma ra palariam gobol i da ra davai i maroto.
28 Pa na lop kan ra pu;
Ma ra umana lika dia da ka ra timul a kunai pirana.
29 A umana ram dia da ra vuvur;
Ma i nongone ke ra umana rumu dia bebe.
30 A balana i da ra umana epene vat dia mangi;
I va da ra gegege tapiok ta ra pikai.
31 I vakakapal ra ta da ra kabala;
I vurue ra lamanana da di vurue ra vamong ta ra kaka.
32 A taina i pua murmur tana,
Ma ta tikai na nuk ia ba ra ta iat i pua.
33 Pa ta magit i varogop me ta ra rakarakan a gunagunan,
Tago pa i nunure ra bunurut.
34 I gire ra lavur ngala na magit;
I king ure ra lavur magit i kolakolo.

Iob i tata kapa ma i mulaot ba God i takodo

42 1 Ma Iob i ga tata bali ra Luluai, ma i ga biti:
2 Iau nunure ba u pait valar pa ra lavur magit parika,
Ma i dekdek ba da tur bat ra nuknukim.
3 To ia i ive ra kabinana ma ra tuptup?
Iau ga tata ma ra tuptup
Ure ra umana magit nina ba kaugu kabinana pa i ga tale ba na kodop vake.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 Una valongore iau, iau lul u, ma ina tata;
Ina tir u, ma una bali iau ma ra kabinana.
5 Iau ga valongore ra varvai nina di kapkap vanavana ure u,
Ma go iau gire u ma ra kiau na matagu;
6 Damana iau milikuane mule iau, ma iau nukpuku
Ta ra tobon ma ra kabu na iap.

7 Ma ba ra Luluai i ga tar tata par pire Iob, a Luluai i ga kabila biti tai Elipas ra te Teman dari: Kaugu kankan i karangap ure u, ma pire ra ura talaim; tago pa amutal ga varvai dovot ure iau, da kaugu tultul Iob i ga pait ia. 8 Damana amutal a kap lavurua na bulumakau ma lavurua na sip, a umana tomotoina, ma amutal a vana tadav kaugu tultul Iob, ma amutal a vartabar ma diat ure amutal; ma kaugu tultul Iob na araring ure amutal, ma ina torom ta kana niaring, ma pa ina bali amutal tago amutal ga papaua; tago pa amutal ga varvai dovot ure iau, da kaugu tultul Iob i ga pait ia. 9 Damana Elipas ra te Teman, Bildad ra te Sua, ma Sopar ra te Nama dital ga vana, ma dital ga pait nam ba ra Luluai i ga ve dital tana; ma ra Luluai i ga valongore bula ra niaring kai Iob.

Di vaboina mule ra kini kal Iob

10 Ma ba Iob i ga araring ure ra utul a talaina, ra Luluai i ga vaenana pa kana kini; ma Iob i ga vatur vake mule tai ra Luluai a uraura pakana ta nina i ga vatur value vake. 11 Ma ra umana turana, ma ra umana taina, ma diat dia ga talaina lua me, dia ga pot tadav ia, ma dia ga ian varurung me ta ra kubana; ma dia ga ligur maravut ia, ma dia ga vamaram ia ure ra kini na malari i ga vatur vake tai ra Luluai; ma tikatikai i ga tabar ia ma ta pakana mani ma ra domol i goled. 12 Ma ra Luluai i ga manga vadoane ra ibaiba na nilaun kai Iob ta dir ma ra turpaina; ma i ga vatur vake a vinun ma a ivat na arip na marmar na sip, ma laptikai na arip na marmar na kamel, ma a ura arip na marmar na bulumakau, ma tika na arip na marmar na as, a umana tana. 13-14 I ga vatur vake bula lavurua na bul tutana ma a utul a bul vavina. A luaina i ga vaiang ia ba Iemima, a vauruana ba Kesia, ma ra vautuluna ba Keren-Apuk. 15 Ma ta ra gunagunan pa di ga na tadav ta metek na vavina da ra utul a natu i Iob; ma tama i dital i ga tul tar dital ba dital a kakalai varurung ma ra umana tai dital.

16 Ma namur ta go Iob i ga laun Vue tika na mar ma a ivat na vinun na kilakilala, ma i laun pi na gire ra umana natuna, ma ra umana natu i diat bula, tuk tar i ga ivat na taun tarai. 17 Ma Iob i ga mat; i ga ngeo ma i ga laun vao.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A UMANA KAKAILAI

Salmo 1

A LUAINA BUK A dovot na gugu

1 I ti doan nam ra tutuna ba pa i mur ra nuknuk i ra kaina tarai,
Ma pa i tur ta ra nga kai ra umana tena vana rara,
Ma pa dia ki varurung ma ra umana tena varkulumai.
2 Ia kaka i manga gugu ka ta ra vartovo kai ra Luluai;
Ma i nununuk ta kana vartovo a bungbung na keake ma ra bungbung na marum bula.
3 Na varogop ma ra davai di ga vaume ta ra papar a tava alir,
I vuavuai ta kana e,
A mapmapina bula pa i makuk;
Ma ra lavur magit par i pait diat, diat a tavua.

4 A umana tena varpiam pa dia damana;
Dia varogop uka ma ra pal i ra vit a vuvu i kapkap vue.
5 Kari a umana tena varpiam pa diat a pila ta ra varkurai,
Ma ra umana tena vana rara pa diat a ki varurung ma ra umana tena takodo.
6 Tago ra Luluai i nunure ra mangamangana kai ra tena takodo,
Ma ra mangamangana kai ra tena varpiam na virua.

Salmo 2

Ra King nina ba God i ga pilak ia

1 Upi ra ava ra umana Tematana dia urung,
Ma ra lavur tarai dia nuknuk ra magit vakuku?
2 A umana king mati ra pia dia tut na vinarubu,
Ma ra lavur luluai dia kiki vung varbat
Ure ra Luluai ma nina i ga pilak pa ia; dia biti:
3 Dat a al kutu kadir umana vivi,
Ma dat a vue kadir lavur vinau kan dat.
4 Nina i ki ra bala na bakut na nongon ika,
A Luluai na kulume diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 Namur na tata pire diat ta kana kulot,
Ma na vapurpuruan diat ta kana karvuvu.
6 Ma iau tar vaki kaugu king arama Sion kaugu luana gomgom.

7 Ina vaarike ra varkurai;
A Luluai i ga biti tagu dari: U natugu;
Gori iau tar vangala u,
Una lul iau,
8 Ma ina tibe tar ra lavur Tematana tam,
Ma kaum ra lavur ngungu na rakarakan a gunagunan aro iat.

9 Una puar diat ma ra buka na palariam,
Una pamar gigi diat da ra la na pia.
10 Kari avat a matoto, a umana king,
Avat a kapupi ra varpit, a umana tena varkurai mamati ra pia.
11 Avat a toratorom tai ra Luluai ma ra bunurut,
Avat a gugu ma ra nidadar.
12 Avat a galum natuna, kan na kulot,
Ma avat a virua na nga,
Tago kana kankan na arikai lulut.
Diat dia nurnur tana dia ti doan.

Salmo 3

A niaring ta ra malana upi ra maramaravut

A kakailai kai David, ba i vilau kan natuna Absalom.

1 Luluai, kaugu umana ebar dia tar peal!
Mangoro dia tut na tur varbat ure iau.
2 Mangoro dia biti ure iau dari:
Pa ta maramaravut kai God pirana. Sela.

3 Ma u, Luluai, u a ramravit kikil iau;
U kaugu minamar, ma u vatur ra ulugu urama.
4 Iau tangi tadav ra Luluai ma ra nilaigu,
Ma i torom tagu maro ta kana luana gomgom. Sela.

5 Iau ga va ma iau ga diop;
Iau ga tavangun, tago ra Luluai i maramaravut iau.
6 Pa ina burutue ra ngala na kor na tarai,
Nina dia tur kikil bat iau.
7 Luluai, una tut; una valaun iau, kaugu God.
Tago u ga rapu ra pagupagu na ngie i diat par kaugu umana ebar,
U tar bubur ra pal a ngie i ra umana tena varpiam.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 A valavalaun i tur uka pire ra Luluai;
Kaum varvadoan na ki taun kaum tarai. Sela.

Salmo 4

A niaring ta ra marum upi ra maramaravut

Kai nina i lue ra kakailai; ta ra pagol; a kakailai kai David.

1 Kaugu takodo na God, una torom tagu ba iau kail u;
U tar valangalanga iau ba i ga tup iau;
Una mari iau, ma una valongore kaugu niaring.

2 Avat a tarai, aivia ra bung boko ava pukue kaugu minamar upi ra vavirvir?
Aivia ra bung ava mainge ra mangamangana vakuku ma ava anan upi ra vaongo? Sela.
3 Ma avat a nunure ba ra Luluai i tar tibe vaire pa ra dovot na tena lotu upi kana iat;
Ra Luluai na valongore ba iau ora.

4 Avat a variru, ma koko avat a varpiam;
Avat a nununuk ta ra bala i vavat iat ba ava vava, ma avat a ngo. Sela.
5 Avat a tul tar ra lavur takodo na tinabar,
Ma avat a nurnur tai ra Luluai.

6 Mangoro dia biti: To ia na ve tar ta bo na magit ta vevet?
Luluai, a talapar i ra matam na pupua taun avet.
7 U ga vagugu ra balagu,
Ma ra tinavua i kadia kon ma kadia vain pa i vagugu diat.

8 Ina va ma ina diop ma ra malmal,
Tago u kaka, Luluai, u vabakite bulu iau.

Salmo 5

A niaring upi ra varbalaurai

Kai nina i lue ra kakailai; ta ra vuvu; a kakailai kai David.

1 Luluai, una valongore kaugu tinata,
Una nuk pa ra ninunuk ta ra balagu.
2 Una valongore kaugu kinail, kaugu king ma kaugu God,
Tago iau araring piram.
3 Luluai, una valongore ra nilaigu ta ra malana;
Ta ra malana ina vaninare kaugu niaring tadav u, ma ina mono.
4 Tago vakir u a god ba na gugu ta ra varpiam;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A kaina pa na ki piram.
5 A umana lunga pa diat a tur ta ra luaina matam;
U milikuane ra lavur tena varpiam par.
6 Una nila vue ra umana tena vaongo;
A Luluai i milikuane ra tena vardodoko ma ra tena vavagu.

7 Ma iau, ina ruk ta ra kubam ta kaum peal varmari;
Ina variru piram, ma ina lotu tadav kaum pal i gomgom.
8 Una lue rap iau, Luluai, ta kaum mangamangana takodo, ure kaugu lavur ebar.
Una vakapa mal kaum nga ta ra luaina matagu.
9 Tago pa ta dovotina i tur ta ra ngie i diat;
A bala i diat i manga kaina ka;
A kongkong i diat i da ra babang na minat i panganga;
A karamea i diat i tata na varmananai vakuku.
10 God, una takun ot pa diat;
Boina ba diat a bura ure ra nuknuk i diat iat;
Una okole vue diat ure kadia peal varpiam,
Tago dia tar tut na varpiam ure u.

11 Ma boina ba diat par dia nurnur tam, diat a ga tuna ka,
Diat a malalongo na gugu vatikai, tago u kove diat.
Ma diat dia manane ra iangim diat a gugu tam.
12 Tago una vadoane ra tena takodo;
Luluai, una pulu ia ma ra varmari da ra ramravit.

Salmo 6

A niaring upi ra maramaravut ta ra e na purpuruan

Kai nina i lue ra kakailai, ta ra pagol; a tiun Seminit; a kakailai kai David.

1 Luluai, koko una pit iau ta kaum kankan,
Ma koko una vapagumanene iau ta kaum ngala na kulot.
2 Luluai, una mari iau, tago iau tar bilua;
Luluai, una valagar pa iau, tago ra urugu i purpuruan.
3 Damana ra balagu i purpuruan;
Ma u Luluai, aivia ra bung boko?

4 Una lilikun, Luluai, una valangalanga iau,
Una valaun iau ta kaum varmari.
5 Tago ba di mat pa di nuk pa mule u,
Ma ta ra ruarua na tulungen ia na pite pa mule u?

6 Iau tar talanguan ma kaugu oir;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A lavur marum i polo ko kaugu vava;
Iau pukpuk kaugu molamolo ma ra lur na matagu.
7 A kiau na matagu i gavul ta ra tinangi,
I rovo ure kaugu lavur ebar.

8 Avat a vana kan iau, avat ra lavur tena varpiam par,
Tago ra Luluai i tar valongore kaugu tinangi.
9 Ra Luluai i tar valongore kaugu nilul vovo;
Ra Luluai na alube pa kaugu niaring.
10 Kaugu lavur ebar par diat a vavirvir, ma diat a purpuruan na kaia,
diat a lilikun, ma da varuva vakaian diat.

Salmo 7

A niaring upi ra takodo na varkurai

A kakailai kai David nina i ga kaile tadav ra Luluai ure ra tinata kai Kus, a te Beniamin.

1 Luluai kaugu God, iau nurnur piram;
Una valaun iau kan diat par dia korot mur iau, ma una valangalanga iau;
2 Kan na karat kadakadal kaugu nilaun da ra leon,
Na kadal ia, ma pa ta na ati ba na valaun ia.
3 Luluai kaugu God, ona iau tar pait go;
Ona i kaina ra limagu;
4 Ona iau tar bali nina amir ga ki na malmal me ma ra kaina;
(Maia, ma iau ga valangalanga kaugu ebar vakuku;)
5 Boina ba ra ebar na vakaina kaugu nilaun, ma na kinim vake;
Maia, na ruarua taun iau ura ra pia,
Ma na vaki kaugu minamar ta ra tobon. Sela.
6 Una tut, Luluai, ta kaum kankan,
Una vadadake u ma una tur bat ra nginangal na kulot kai kaugu umana ebar;
Ma una tavangun maravut iau; u tar vartuluai upi ra varkurai.
7 Ma boina ba ra kor na tarai na tur kikilane u;
Ma una vana urama liu ta diat.
8 Ra Luluai i pait ra varkurai pire ra tarai;
Una kure iau, Luluai, vardada ma ra takodo na maukuagu,
Ma vardada ma ra dovotina i ki tagu.

9 Boina ba ra varpiam kai ra lavur tena varpiam na par, ma una vatur vapadikat ra umana tena takodo;
Tago God, a tena takodo, i valar ra nuknuk i ra tarai ma ra bala i diat bula.
10 God kaugu ramravit,
Nina i valaun diat i dovot ra bala i diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 God a takodo na tena varkurai,
Maia pa, ia ra God ba na kankan ure ra kaina a bungbung par.

12 Ona ta tikai pa i nukpuku, na al vamangi kana pakat na vinarubu;
I tar lele kana panak, ma i tar vaninare.
13 I tar mal bula. ra ana rumu na minat;
Ma kana umana pu i vabirao diat.
14 Ea, i mamat ra nuknukina ma ra kaina;
Maia pa, i tar lalau pa ra magit i bilak, ma i kava vue ra vavaongo.
15 I tar kal ra tung, ma i kal valulur pa ia,
Ma ia iat i tar bura ta ra tung i pait ia.
16 Kana bilak na mangamangana na pipit likun ta ra uluna iat,
Ma kana mangamangana karangap na ki taun ra tunurot na uluna.

17 Ina pite pa God da i topa ia ure kana mangamangana takodo;
Ma ina kakailai na pite varpa tadav ra iang i ra Luluai ra Ngala
Kakit.

Salmo 8

A minamar i God ma ra variru kai ra tarai

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Gitit; a kakailai kai David.

1 Luluai, kaveve Luluai,
I mamar tuna ra iangim ta ra rakarakan a gunagunan par!
U tar vaki kaum minamar urama ra ul a bakut.
2 Ta ra ngie i ra umana kuramana, ma ta ra ngie i diat dia u boko u
tar mal vaarike ra dekdek,
Ure kaum umana ebar,
Upi una vamut ra ebar ma ra tena varobo.

3 Ba iau nuk pa ra bala na bakut, a papalum na limam,
A gai ma ra umana tagul, nina u ga vaki diat,
4 Ava bar ra tarai, upi una nuk pa diat?
Ma ava ra tutana ba una laume kapi ia?
5 Tago u ga vaki ia, ma i papait na varogop ma God,
U vatoke ra minamar ma ra variru tana.
6 U ga tul tar ra varkurai tana ure ra lavur papalum na limam;
U ga vaki ra lavur magit par ta ra vavai na kauna;
7 A lavur sip, ma ra umana bulumakau parika,
Maia pa, a umana leing bula ta ra pupui;
8 A umana beo liuliu, ma ra umana en ta ra ta,
Ma ra lavur mangana i vanavana ta ra ta.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

9 Luluai, kaveve Luluai, i mamar tuna ra iangim ta ra rakarakan a
gunagunan parika!

Salmo 9

A pite varpa tadav God ure kana dovot na varkurai

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Mut-Laben; a kakailai kai David.

1 Ina pite pa ra Luluai ma ra balagu parika;
Ina vaarike kaum lavur enana papalum.
2 Ina gugu ma ina ga tuna tam,
Ina pite pa ra iangim, u ra Ngala Kakit.

3 Ba kaugu umana ebar dia vilau,
Dia bura ma dia panie ke ta ra luaina matam.
4 Tago u tar varkurai maravut ure ra magit i takodo piragu ma ure
kaugu papalum;
U tar ki ta ra kiki na king ma ra takodo na varkurai.

5 U tar bor ra umana Tematana, u tar nila vue ra umana tena
varpiam,
U tar pun vatukum vue ra iang i diat.
6 A umana ebar dia tar panie, ma dia tar kaina tukum;
U tar re vue kadia umana pia na pal,
Pa da nuk uraure pa mule diat.

7 Ma ra Luluai i ki na king pa na mutu;
I tar mal pa kana kiki na king upi ra varkurai.
8 Ma na kure ra rakarakan a gunagunan ma ra takodo na varkurai,
Na kure vatakodo ra lavur vuna tarai.

9 Ra Luluai na da ra pal na bakbakit kadiat di ki taun diat, a pal na
bakbakit ta ra kilala na purpuruan.

10 Ma diat dia nunure ra iangim, diat a nurnur tam,
Tago u, Luluai, pa u nur vue diat dia tikan up u.

11 Avat a kakailai na pite varpa tadav ra
Luluai, nina i ki Sion;
Avat a vaarike kana lavur papalum livuan pire ra tarai.
12 Tago nina i varvartir ure ra vardodoko i nuk pa diat,
Pa i nuk vue ra kinail kai ra umana luveana.

13 Una mari iau, Luluai;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Una gire ra mangana varmonong nina ba iau kairane ta diat dia
milikuane iau,
U nam, ba u puak vairop iau kan ra mataniolo na minat;
14 Upi ina vaarike vapar ra pite varpa piram,
Ta ra umana mataniolo kai natu i Sion, a vavina,
Ina gugu tuna ta kaum varvalaun.

15 A umana Tematana dia tar bura ta ra tung dia ga kal ia,
Ra ubene dia ga vung ive pa ia, i kun vake ra kak i diat iat.
16 Ra Luluai i tar vaarike ia iat mulai, i tar varkurai;
A tena varpiam i virua ta ra papalum na limana iat. Igaion, Sela.

17 A umana tena varpiam diat a talil ta ra ruarua na tulungen,
Maia pa, diat par a umana Tematana ba dia nuk vue God.
18 Tago diat dia ki na niiba vakir da nuk vue diat vatikai,
Ma pa na rara tukum nam ba ra umana luveana dia nuknuk upi ia.
19 Luluai, una tut; koko ra tarai diat a uvuvia;
Boina ba da kure ra umana Tematana ta ra luaina matam.
20 Luluai, una vaburut na kaia diat;
Boina ba ra lavur Tematana diat a nunure ba diat a tarai ka. Sela.

Salmo 10

A niaring upi ra maramaravut

1 Luluai, ta ra ava u tur vavailik?
Ta ra ava u ki ivai ta ra kilala na purpuruan?
2 A tena varpiam i malamala ngala, ma di korot mur tuna ra luveana;
Boina ba diat a virua mulai ta ra magit dia varpit ure.

3 Tago ra tena varpiam i langlang ta kana lavur mamainga,
Ma ra tena vavaranai i piam vue ra
Luluai, ma i vul ia bula.
4 A tena varpiam ba i kolakolo ra matana, i biti: Pa na titir upi ia.
Kana lavur nuknuk dari: Pa ta God.

5 Kana lavur mangamangana dia tur padikat vatikai;
Kaum lavur varkurai dia ki na lao, pa i gire diat;
Ma ure kana lavur ebar, i kulume diat.
6 A nuknukina i dari:
Pa ina takari;
Pa ina ki kaina ta ra lavur taun tarai namur.
7 A ngiene i buka ma ra tinata kakaina, ra vaongo ma ra tinata na
arung varbat;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A bilak na tinata ma ra kaina tinata dir ki ta ra vavai na karameana.

8 I ki parau ta ra umana pia na pal,
I doko ive diat ba pa dia rara;
I makmakile ive diat dia vana tuna ka.
9 I va parau da ra leon ta kana babang;
I kiki uai upi na kinim ra luveana;
I kinim pa ra luveana, ba i al pa ia ma kana ubene.

10 I ki rokrok, ma i pa rururu,
Ma diat dia vana tuna ka dia virua ta ra dekdekina.
11 I biti dari: God i tar valubane;
I ive ra matana, ma pa na gire.

12 Una tut, Luluai; God, una vatur ra limam urama;
Koko u nuk vue ra umana luveana.
13 Ta ra ava ra tena varpiam na vul God,
Ma na biti ba pa u titir upi ia?

14 U tar gire, tago u gire ra bilak na magit ma ra varpiam upi una kure;
Nina i ki tuna ka i nur tar mule tam;
U tar maravut ra umana nat na ling ta ra lavur kilala i tar par.
15 Una bubur ra lima i ra tena varpiam;
Ma ure ra bilak na tutana, boina ba una tikan vue kana varpiam par, upi koko u gire mule ta na.
16 Ra Luluai a king pa na mutu;
A umana Tematana dia tar panie kan kana gunan.

17 Luluai, u tar valongore ra mamainga kadiat i madu ra bala i diat;
Una mal pa ra nuknuk i diat; una vatorome ma ra talingam;
18 Upi una kure maravut ra umana nat na ling ma diat di arung bat diat,
Upi koko ra tarai mati ra pia diat a ngangal mulai.

Salmo 11

A nurnur tai God

Kai nina i lue ra kakailai; kai David.

1 Iau rivarivan tai ra Luluai; Dave ava biti tagu:
Una lop tar ta kaum luana da ra beo?
2 Tago, gire, a umana tena varpiam dia lele ra panak,
Dia vung vaninare kadia pu ta ra vinau,
Upi diat a tut nina i takodo ta ra bobotoi.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Gala di vakaina vue ra vunapaina,
Ava ra umana tena takodo diat a gala pait ia?

4 Ra Luluai i ki ta kana pal tabu,
Ra Luluai, kana kiki na king i tur arama ra bala na bakut,
A kiau na matana i gire ra umana natu i ra tarai, ma ra pilpil na matana i valar diat.
5 Ra Luluai i valar ra umana tena takodo.
Ma ra tulungeana i pidimuane ra tena varpiam ma nina bula i varvakaina.
6 Na vapeal ra umana kun pire ra umana tena varpiam;
A iap ma ra pakar ma ra malamalapang na vuvu, nam kadia tiniba.
7 Tago ra Luluai i takodo,
I mainge muka ra mangamangana takodo;
A umana tena takodo diat a gire ra matana.

Salmo 12

A niaring upi ra maramaravut

Kai nina i lue ra kakailai, a tiun Seminit; a kakailai kai David.

1 Luluai, una maramaravut, tago ra tena lotu i tar panie;
Tago diat i dovot ra maukua i diat dia par pire ra umana natu i ra tarai.
2 Dia tatike ra magit vakuku ka, tikatikai dir ma talaina;
Dia tata na varmananai vavaongo, ma ra bala i diat dir enana ma kadia tinata.

3 Ra Luluai na nila vue ra ngie i diat par dia tata na varmananai vavaongo,
Ma ra karamea i diat dia vangala vakuku kadia tinata.
4 Diat dia biti: Avet a ongaongor ma ra karamea i vevet;
A ngie i vevet kavevet iat; to ia na luluai ta vevet?

5 Go ina tut, ra Luluai i biti,
Tago di ra vue ra magit kai ra luveana, ma tago diat dia ki na niiba dia mamadung;
Ina vaki ia ta ra rivarivan nina ba i anan upi ia.
6 A tinata kai ra Luluai a gomgom na tinata;
I da ra silva ba di tar tun vagomgom ia ta ra ubu ra pia,
Di valavurua ma ra varvagomgom tana.

7 Luluai, una ga mataure diat,
Una ga kove diat kan go ra taun tarai vatvatikai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 A umana tena varpiam dia vana vurvurbit ta ra gunagunan par,
Tago di nuk vangala pa ra varpiam pire ra umana natu i ra tarai.

Salmo 13

A niaring upi ra maramaravut

Kai nina i lue ra kakailai, a kakailai kai David.

1 Luluai, na tuk vingai bar? Una valubane vatikene iau vang?
Aivia ra bung boko una ive ra matam kan iau?
2 Aivia ra bung boko ina nununuk ta ra balagu,
Ma ra niligur na ki ta ra balagu ra bungbung par?
Aivia ra bung boko kaugu ebar na ngala ta mimir?

3 Luluai, kaugu God, una nuk pa iau, ma una torom tagu;
Una vakapa ra kiau na matagu kan ina diadiop ma ra niva na minat;
4 Kan kaugu ebar na biti: Iau tar uvia pa ia;
Kan kaugu lavur ebar diat a manga gugu ba iau takari.

5 Ma iau tar nurnur ta kaum varmari;
A balagu na manga gugu ta kaum varvalaun;
6 Ina kakailai tadav ra Luluai,
Tago i tar vapeal kana bo na mangamangana piragu.

Salmo 14

A kaina mangamangana kai ra tarai (Kak 53)

Kai nina i lue ra kakailai; kai David.

1 A nuknuk i ra lunga dari: Pa ta God.
Di tar vakaina kadia lavur mangamangana, di tar manga vabilak diat;
Pa ta tikai ba na pait ra boina.

2 Ra Luluai i gigira ba marama ra bala na bakut, ma i na tadav ra umana natu i ra tarai.
Upi na gire ba ta umana dia minana bar,
Ma diat a tikan upi God.
3 Diat parika dia tar vana irai; dia tar dur par.
Pa ta na ba i pait ra boina; pa ta tikai ka.

4 Dave, ra umana tena varpiam par pa dia matoto?
Diat ba dia en kaugu tarai da dia en ra magit,
Ma pa dia lotu tadav ra Luluai.

5 Akamana i ga tup diat ra ngala na bunurut;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Tago God i ki maravut ra takodo na taun tarai.
6 Ava varuva ra mamainga kai nina i ki na malari,
Ma ga ra Luluai kana rivarivan.
7 Boina ba ra valavalaun kai Israel na vana rikai maro Sion!
Ta ra bung ba ra Luluai na valangalanga kana tarai kan kadia kini na vilavilau,
Ta nam ra bung Iakob na gugu tuna, ma Israel na ga.

Salmo 15

Nam ra magit God i mainge

A kakailai kai David.

1 Luluai, ia na kiki ta ra kubam? la na ki ta kaum luana gomgom?

2 Nina ba i ko tuna kana mangamangana, ma i papait ra magit i takodo,
Nina ba i tatike ra dovotina ta ra balana.
3 Nina ba pa i varurai kakaina ma ra karameana,
Ma pa i vakaina talaina,
Ma pa i kapupi ra kaina varvai ure nina dir ki varurung me.
4 Nina i milmilikuane ra bilak na tutana;
Ma i ruru diat dia ru ra Luluai.
Nina ba i vavalima, ma ona ia iat i kaina tana, i pait ot pa ia ka, pa i vaenana pa ia.
5 Nina i kaiane ra tarai ma kana mani, ma pa i vatur vake ra ngala na kubika tana,
Ma pa i alube pa ta varkul upi na takun nina pa i rara.

Nina i papait ra dari pa na takari muka.

Salmo 16

A niaring na nurnur

A Miktam kai David.

1 Una vaale bat iau, God, tago iau rivarivan tam.
2 Iau tar tatike tai ra Luluai dari: U kaugu Luluai;
U kaka ra bo na magit ba iau vatur vake.

3 Ma ure ra tarai na viviliai ta ra gunagunan,
Dia ko vurakit, iau gugu tuna ta diat.

4 Diat dia kia vue ra Luluai ma ta enana god, na pepeal kadia lavur niligur;
Pa ina tul tar kadia umana tinabar, a nimomo na gap,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma pa ina vatang ra iang i diat ma ra ngiegu.
5 Ra Luluai ia kaugu tiniba ma ra agu nimomo;
U tar mal vake kaugu tiniba.
6 Di tar valarue kaugu tiniba ta ra vakak na gunan,
Maia pa, kaugu tiniba i boina tuna.

7 Ina pite pa ra Luluai, nina i tar tovo iau;
Maia pa, a balagu i tar vateten iau ta ra marum.
8 Ra Luluai i tur vatikai ta ra luaina matagu,
Pa ina takari, tago i tur ta ra papar a limagu tuna.

9 Kari a balagu i ga, ma ra tulungeagu i gugu;
A pakagu bula na ki bulu.
10 Tago pa una nur tar ra tulungeagu tai ra ruarua na tulungen,
Ma pa una tul tar kaum tena lotu upi na nunure ra mareng na minat.

11 Una ga vateten iau ta ra nga na nilaun;
I ngala mat ra gugu ta ra luaina matam,
Ma ra gina ba pa na mutu i tur ta ra limam tuna.

Salmo 17

A niaring kai ra tena takodo

A niaring kai David.

1 Luluai, una valongore nam i takodo, una torom ta kaugu kinail;
Una valongore kaugu niaring, nina ba pa i irop ta ra ngiegu ma ra vaongo.
2 Boina ba ra varkurai ure iau na vana rikai tam;
A matam na gire ra mangamangana takodo.

3 U tar valar ra balagu; u tar tadav iau ta ra marum;
U tar valar iau, ma pa u gire tadav ta magit;
I ot ra nuknukigu ba koko na rara ra ngiegu.
4 Ma ure ra mangamangana kai ra tarai:
Iau tar nuk pa ra tinata na ngiem, ma pa iau mur ra lavur nga kai ra umana tena vakavakaina.
5 Iau vanavana vatikai ta kaum lavur nga,
A ura kaugu pa dir tamagaga.

6 Iau tar kakail piram, tago u God, una ga valongore iau.
Una lingan upi iau, ma una valongore kaugu tinata.
7 Una vaarike kaum enana varmari,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

U nam, u valaun diat dia nurnur tam ma ra limam tuna
Kan diat dia tut na vinarubu ure diat.

8 Una balaure iau, da di balaure ra kiau na mata,
Una ive iau ta ra malur na bebeam,
9 Kan ra umana tena varpiam dia vakaina iau,
Kan diat bula kaugu umana ebar tuna dia tur kikil iau.

10 Dia tar banu bat ra bala i diat,
Dia vatavatang ra lavur ngala na tinata vakuku.
11 Dia tur kikil avet go ta kaveve lavur vinavana,
Dia makmakila upi diat a vabura avet ra pia.
12 Dia varogop tuna ma ra leon i mulmulum upi ra ana virua,
Ma dia da ra nat na leon i kiki uai ta ra pakana gunan ivai.

13 Luluai, una tut,
Avat a tur varmatam, ma una ub diat.
Una valaun iau ma kaum pakat na vinarubu kan ra tena varpiam;
14 Ma kan ra tarai ma ra limam, Luluai,
Kan ra tarai ta go ra rakarakan a gunagunan ba kadia tiniba i tur ta go ra nilaun uka,
Ma kan diat ba u vabuka ra bala i diat ma kaum ngatngat na tinabar;
A nuknuk i diat i ngo, tago mangoro na natu i diat,
Ma ra ibaiba na tabarikik kadiat dia tibe tar ia ta ra umana natu i diat.

15 Ma boina ba ina gire ra matam ure ra mangamangana takodo;
Ba ina tavangun, boina ba na ngo ra nuknukigu ta ra malalarim.

Salmo 18

A kakailai na niuvia kai David

(2 Sam 22:1-51)

Kai nina i lue ra kakailai; kai David a tultul kai ra Luluai, nina i ga tatike ra lavur tinata ta go ra kakailai pire ra Luluai, ta nam ra bung ba ra Luluai i ga valaun ia tana kan ra lima i kana umana ebar ma kan ra lima i Saul, ma i biti:

1 Luluai, ra dedekigu, iau mari u.
2 Ra Luluai ia kaugu vat i ta, kaugu pal na bakbakit, ma kaugu tena valaun;
Kaugu God, kaugu padikat na vat i ta, ina rivarivan tana.
Kaugu ramravit, ma ra dekdek iau lalaun tana, kaugu pal na rivarivan i manga tuluai urama.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Ina kail tadav ra Luluai, nina i topa ia ba da pite pa ia,
Ina laun kan kaugu lavur ebar.

4 A umana vinau na minat dia ga rau kikil iau,
Ma iau ga burut ta ra varpiam i da ra lovon ta.
5 A umana vinau na ruarua na tulungen dia ga viviai tagu,
A lavur kun na minat dia ga tadav iau.

6 Iau ga kail tadav ra Luluai ba iau ga ki na malari,
Ma iau ga tangi tadav kaugu God;
I ga valongore ra nilaigu ta kana pal tabu,
Ma kaugu tinangi ta ra luaina matana i ga ruk ra talingana.

7 A rakarakan a gunagunan i ga dadar ma i ga guria,
A vunapai ra lualuana bula i takari ma i dadar, tago i ga kankan.
8 A mi i tubang rikai ta kana kankan,
Ma ra iap ta ra ngiene i ga vavaimur;
A umana lakit dia ioaio tana.
9 I ga lele ra bakut bula ura ra pia, ma i ga kuba;
A ngala na bingnimuna i tur ta ra vavai ra kauna.

10 Ma i ki ra ul a angelo, ma i pururung;
Maia pa, i pururung lulut ta ra ul a bebea i ra vuvu.
11 I ga paraparau ta ra bobotoi, nam kana bakbakit kikil ia;
A umana korong na bakut, a umana ivarat arama ra maup.
12 A bata na vatvat ma ra lakit
I irop kan ra talapar ta ra luaina matana.
Ma i bura doladolo kana lavur ivarat;
13 Ra Luluai i ga pangpagur bula arama ra bala na bakut,
Ma ra Ngala Kakit i tata;
A bata na vatvat ma ra lakit.
14 I ga tulue kana umana pu, ma i korot varbaiane diat;
Maia pa, mangoro na meme, ma i ubu vapurpuruan pa diat.
15 A bala na ta i vana rikai
Ta kaum varpit ma ta ra vuvu na bilaum;
Dir ga vaarike bula ra vunapai ra rakarakan a gunagunan.

16 I tulue ra limana marama, ma i vatur iau;
I al vairop iau kan ra do na tava.
17 I valangalanga iau kan kaugu dekdek na ebar,
Ma kan diat dia milmilikuane iau,
Tago dia ga manga dekdek ta vevet.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

18 Dia ga tadav iau ta ra bung iau ki na malari tana,
Ma ra Luluai i ga tukal iau.
19 I ben pa iau ta ra pakana gunan i maup;
I valangalanga iau, tago i manga gugu tagu.

20 Ra Luluai i vapuak iau da i topa kaugu mangamangana takodo;
I babali piragu da i topa ra gomgom na limagu.
21 Tago iau tar mur ra nga kai ra Luluai,
Ma pa iau vana rara kan kaugu God.
22 Tago kana lavur varkurai dia ga tur ta ra luaina matagu,
Ma pa iau ga vue kana lavur togotogo kan iau.
23 Iau ga ko vurakit bula pirana,
Ma iau ga balaure bat iau kan ra varpiam.
24 Kari ra Luluai i tar vapuak iau varogop ma kaugu mangamangana takodo,
Varogop ma ra gomgom na limagu ta ra luaina matana.
25 Una ga vaarike kaum varmari pire diat dia varmari,
Una ga ko vurakit tadav diat dia ko vurakit;
26 Una ga gomgom vurakit pire diat dia gomgom,
Ma una ga turtur bat diat dia bilak.
27 Tago una ga valaun ra tarai dia malari;
Ma diat dia malamala ngala ka, una ga vaikilik pa diat.
28 Tago una ga valiting kaugu lamp;
Ra. Luluai kaugu God na vakapa kaugu bobotoi.
29 Tago ba dor ma u, ina korot mur a loko na tarai na vinarubu,
Ma ona amir ma kaugu God ina pil lake ra liplip.
30 Ma ure God, kana nga i ko vurakit;
A tinata kai ra Luluai i dovot;
Ra Luluai a ramravit kadiat par dia nurnur tana.
31 Tago ia God? la kaka ra Luluai.
Ma to ia ra vat i ta? Kada God kakika.
32 Nam ra God i vi pit iau ma ra dekdek,
Ma i mal kaugu nga upi na ko vurakit.
33 I mal ra kaugu upi na varogop ma ra kau i ra me,
Ma i vaki iau ta kaugu kiki liu.
34 I tovo ra limagu ure ra vinarubu,
Upi ra limagu na lele valar pa ra panak na palariam gobol.
35 U tar tul tar tagu bula ra ramravit nina ba kaum valavalaun;
Ma ra limam tuna i maravut iau,
Ma kaum varmari i pait vangala pa iau.
36 U tar valangalanga ra pakana gunan iau vanavana tana,
Ma ra ura kaugu pa dir tamagaga.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

37 Ina korot mur kaugu umana ebar, ma ina tadav diat;
Ma pa ina lilikun mulai tuk ta nam ba dia tar virua.
38 Ina go vakakit diat upi koko diat a tut mulai.
Diat a bura ta ra vavai ra ura kaugu.
39 Tago u tar vi pit iau ma ra dekdek upi ra vinarubu;
U tar vamolo tar diat i tagu, diat dia ga tut na vinarubu ure iau.
40 U tar pukue vatalil kaugu umana ebar,
Ma ure diat dia milmilikuane iau, iau tar ubu vue diat.
41 Dia ga tangi ma pa ta na i valaun diat,
Dia tangi tadav ra Luluai iat, ma pa i torom ta diat.
42 Ma iau ga ubu. pamar gigi diat; dia da ra tobon a vuvu i kap vue;
Iau vue pikire vue diat da ra pikai ta ra nga.

43 U tar valaun iau kan ra varngangar kai ra tarai;
U tar vaki iau upi iau ra lualua ta ra umana Tematana;
A tarai ba pa iau ga nunure diat dia tar torom tagu.
44 Ba dia valongore ra tinata ure iau diat a torom vuavuai tagu,
A umana vaira diat a ongo tagu.
45 A umana vaira diat a bilua vanavana,
Ma diat a vana rikai ma ra nidadar kan kadia lavur pal na bakbakit.

46 Ra Luluai i laun, ma da pite pa kaugu vat i ta,
Ma da manga pite pa God kaugu tena valaun,
47 Maia pa, nam ra God ba na pait ra varobo ure iau,
Ma i vamolo tar ra tarai tagu.
48 I valaun iau kan kaugu umana ebar,
Maia pa, u vaki iau urama kan diat dia tut na vinarubu ure iau,
U valaun iau kan ra tena vakavakaina.

49 Kari, Luluai, ina tul tar ra pite varpa tam pire ra umana Tematana,
Ma ina kakailai na pite varpa tadav iangim.
50 Ra Luluai i tul tar ra ngala na valavalaun ta kana king,
Ma i vaarike tar ra varmari tai nina i ga pilak pa ia,
Tai David ma kana tarai namur ma pa na mutu.

Salmo 19

A minamar i God ta ra papalum na vavaki

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

1 A lavur bakut i varvai ure ra minamar i God,
Ma ra maup i vaarike ra papalum na limana.
2 Tikatika na bung na keake i ve tar ia ta ra bung na keake mulai,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma tikatika na marum i vamatotone pa ta ra marum mulai.
3 A dovotina pa ta tinata ma pa ta vatavatang;
Pa di valongore ra nilai dir.
4 Kadir langun i tuk tar ta ra rakarakan a gunagunan par,
Ma kadir tinata ta ra lavur ngungu na gunagunan mutu.

God i tar pait ra kuba i ra keake tana,
5 Nina ba i varogop ma ra taulai kalama i irop ta ra kubana,
Ma i gugu da ra tena ongor i vutvut ta kana vinavana.
6 Kana vinavana i tur pa ia ta ra ngu na lao,
Ma i tuk tar mulai ta ra lavur ngunguna;
Ma pa ta magit ba pa i kairane ra lapapuna.

A varkurai kai ra Luluai

7 A vartovo kai ra Luluai i ko vurakit ma i valar ra tulungea i ra tarai;
A varvai kai ra Luluai i dovot, ma i vakabinana diat dia tuptup.
8 A umana togotogo kai ra Luluai dia takodo, ma dia vagagane ra bala i ra tarai.
A vartuluai kai ra Luluai i gomgom, ma i vanana pa ra kiau na mata i ra tarai.
9 A variru tadav ra Luluai i gomgom, ma i tur pa na mutu;
A umana varkurai kai ra Luluai dia dovot ma dia takodo par.
10 I topa ia ba da manga anan upi diat, ma koko da manga anan upi ra goled;
Maia pa, ma upi ra ngala na goled ba i ngatngat bula, pata.
Dia manga kalami ta dir ma ra bulit na livur
Ma ra polo ta ra bulit na livur.

11 Dia vaale kaum tultul;
Ma nina i toratorom ta diat na kale pa ra ngala na vapuak.
12 Ia na nunure ilam kana lavur nirara?
Una pun vue kaugu lavur nirara dia tur ivai.
13 Una tur bat kaum tultul ta ra umana varpiam tuna,
Koko diat a kure iau; damana ina ko vurakit,
Ma ina langalanga kan ra ngala na mangamangana varpiam.

14 Boina ba ra tinata na ngiegu ma ra ninunuk ta ra balagu na takodo ta ra luaina matam,
U Luluai, kaugu rivarivan ma kaugu tena valaun.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Salmo 20

A niaring upi ra niuvia

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

1 Ra Luluai na torom tam ta ra bung na purpuruan;
A iang i ra God kai Iakob na balaure bat u;
2 Na tulue ra maramaravut piram maro ra kubana,
Ma na vapadikat u maro Sion;
3 Na nuk vake kaum lavur vartabar,
Ma na vatur vake kaum tinabar di tun tar ia;

4 Na tabar u ma ra magit a balam i mainge,
Ma na pait ot pa ra nuknukim.
5 Avet a malalongo na gugu ure kaum niuvia,
Ma dat a vatur kada lavur vakilang ta ra iang i kada God;
Ra Luluai na pait ot pa kaum lavur nilul.
6 Go iau nunure ba ra Luluai i valaun nina i ga pilak pa ia;
Na torom tana marama ra bala na bakut ta kana kiki tabu.
Ma na valaun ia ma ra dekdek na limana tuna.
7 Ta umana dia nurnur ta ra kiki na vinavana, ma ta ra umana ta ra lavur os;
Ma avet, avet a vatang ika ra iang i ra
Luluai, kaveve God.
8 Dia tar pa rururu ma dia tar bura;
Ma avet ave tar tut, ma ave tur takodo.

9 Luluai, una maravut ra king;
Una torom ta vevet ba ave oro.

Salmo 21

A pite varpa ure ra muvia

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

1 Luluai, a king na gugu ta ra dekdekim;
Ma na manga gugu ta kaum valavalaun!
2 U ga tabar ia ma ra magit a balana i ga mainge,
Ma pa u ga muie nam i ga lul upi ia ma ra ngiene. Sela.
3 Tago u totongo upi ia ma u vadoane ma ra umana bo na magit;
U vatoke tar ra vipuar na goled i ngatngat.
4 I ga lul ra nilaun tam, ma u tul tar ia tana;
Ba na lolokon kana nilaun ma pa na mutu.
5 I ngala kana minamar ure kaum valavalaun;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

U vauluve ma ra variru ma ra minong.
6 Tago u vadoane pa na mutu,
U vagugu pa ia ma ra gugu ta ra luaina matam.
7 Tago ra king i nurnur tai ra Luluai,
Ma ta ra varmari kai ra Ngala Kakit pa na takari.
8 A limam na tikan tadav diat par kaum umana ebar;
A limam tuna na tikan tadav diat dia milikuane u.
9 Una kure diat upi diat a varogop ma ra ubu na iap ta ra luaina matam.
Ra Luluai na konome diat ta kana kankan,
Ma ra iap na en vue diat.
10 Una li vue ra umana natu i diat kan ra rakarakan a gunagunan,
Ma ra umana bul mur ta diat kan ra tarai.
11 Ba dia vaninare value ta kaina magit ure u,
Ba dia abe pa ta kaina mangana, pa dia pait valar pa ia;
12 Tago u pukue vatalil diat,
Ma una al vaninare kaum vinau na panak upi ra mata i diat.

13 Luluai, una ngalangala ta ra dekdekim iat;
Damana avet a kakailai, ma avet a pite pa kaum niongor.

Salmo 22

A kunukula na kinadik ma ra kakailai na pite varpa

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Aielet-Asar; a kakailai kai David.

1 Kaugu God, kaugu God, ta ra ava u vana kan iau?
Ta ra ava u ki vailik kan iau, ma pa u maravut iau, ma ta ra ava pa u valongore kaugu tinata na niriri?
2 Ea, kaugu God, iau oraoro ta ra keake, ma pa u torom;
Ma ta ra marum bula pa iau ki mut.

3 Ma u, u ti lia kakit,
U nam u kiki na king livuan ta ra pite varpa kai Israel.
4 A umana tama i vevet dia ga nurnur tam;
Dia ga nurnur, ma u ga valaun diat.
5 Dia ga tangi tadav u, ma dia tar pila;
Dia ga nurnur tam, ma pa dia ga vavirvir.

6 Ma iau a kalolo ko, ma vakir iau a tutana;
A magit na varkulumai pire ra tarai, ma ra tarai dia pidimuane ke iau.
7 Diat par dia gire iau, dia nongone iau;
Dia tumul; dia lungane ra ulu i diat, ma dia biti:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 Na nur tar ia tai ra Luluai! Ra Luluai na valaun ia!
Boina ba na valaun ia, tago i manga gugu tana!

9 Ma u kaka nam ba u ga al vairop iau kan ra tatal na bul;
U ga vanurnur iau ba iau ga u boko ta ra u i nagu,
10 Papa nam ra bung iau ga irop tana ta ra tatal na bul u ga puapuak iau;
Ma ba iau ga ki boko ta ra bala i nagu, u kaugu God.
11 Koko u ki vailik kan iau, tago a purpuruan i maravai,
Ma pa ta na ba na maramaravut.

12 Mangoro na bulumakau, a umana tomotoina, dia tar tur kikilane iau;
A umana dekdek na bulumakau, a umana tomotoina, maro Basan dia tar tur kikil iau.
13 Dia pangapanganga tadav iau da ra leon i varvarkarat ma i kukukula.

14 Di lingire vue iau da ra tava vakuku ka,
Ma ra umana urugu par dia taele;
A nuknukigu i da ra bulit na livur;
I polo ko ta ra balagu.
15 A dekdekigu i lageo da ra ngungu kabala na pia;
A karameagu i petapetep ta ra kabegu;
Ma u tar vadiop vaba iau ta ra tobon na minat.

16 Tago a umana pap dia tur kikil iau;
A kor na tarai, a umana tena kaina, dia balade kikil iau;
Dia tar go ra ura limagu ma ra ura kaugu.
17 Pa i dekdek ba ina luk guve ra umana urugu par,
Ma diat dia giragire iau, ma. dia nongone iau.
18 Dia tibe kaugu umana mal ta diat mulai,
Ma dia padapadailam ure kaugu olovoi.
19 Ma u Luluai, koko una ki vailik;
U kaugu tena maramaravut, una lulut upi una maravut iau.
20 Una valaun iau kan ra pakat na vinarubu;
Ma kaugu kopono ko una valaun ia kan ra dekdek i ra pap.
21 Una valaun iau kan ra ngie i ra leon,
Maia pa, kan ra it i ra bulumakau, a kuabar, u tar torom tagu.
22 Ina vaarike ra iangim pire ra umana turagu;
Ma ina kakailai na pite varpa tam livuan ta ra tarai na lotu.
23 Avat ava ru ra Luluai, avat a pite pa ia;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Avat par a umana bul mur tai Iakob, avat a mar ia;
Avat par a umana bul mur tai Israel, avat a ururian tana.
24 Tago pa i ga pidimuane, ma pa i ga milikuane ra kaina kini kai nina i malari;
Ma pa i ga ive ra matana kan ia;
Ma ba i ga kail tadav ia, i ga valongore.
25 Kaugu pite varpa livuan ta ra kor na tarai i vuna tam;
Ina pait ot pa kaugu lavur kunubu na vavalima ta ra luaina mata i diat dia ru ia.
26 Diat i madu ra maukua i diat, diat a ian ma diat a maur;
Diat dia mainge ra Luluai, diat a pite pa ia;
Boina ba ra bala i vavat na laun pa na mutu!

27 A umana ngungu par ta ra rakarakan a gunagunan diat a nuknuk pa mule ma diat a lilikun pire ra Luluai;
A umana apik par ta ra lavur vuna tarai diat a lotu tadav u.
28 Tago ra Luluai iat i vatur vake ra varkurai;
Ma ia iat ra Luluai kai ra lavur vuna tarai.

29 Diat par dia tubu ta ra rakarakan a gunagunan diat a ga ian ma diat a ga lotu;
Diat par dia to na mat, diat a va timtibum pirana,
Maia pa, nina bula ba i mama valaun mule.
30 Tika na taun tarai na torom tana;
Ma da varvai ure ra Luluai pire ra taun tarai namur.
31 Diat a vut, ma diat a varvai ta kana mangamangana takodo.
Pire ra tarai ba da kava diat boko,
Diat a vaarike ba i tar pait ia.

Salmo 23

Ra Luluai kada Tena Varbalaurai

A kakailai kai David.

1 Ra Luluai kaugu tena varbalaurai; pa ina iba upi ta magit.
2 I vadiop iau ta ra vura i lubalubang,
I agure pa iau ta ra papar a tava na ningo.

3 I valagar pa kaugu nilaun;
I lue rap iau ta ra lavur nga i ra mangamangana takodo ure ra iangina.
4 Maia, ma ba ina alalu ta ra male na malur na minat,
Pa ina burut ure ta kaina magit; tago u ki piragu;
Kaum ram ma kaum buka dir vamaram iau.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 U vung togotogo ra nian piragu ta ra luaina mata i kaugu lavur ebar;
U tar ku ra ulugu ma ra dangi; kaugu momamomo i buka leke.
6 A dovot, ra boina ma ra varmari dir a mur iau ta ra lavur bungbung
ina laun tana,
Ma ina ki ta ra kuba i ra Luluai pa na mutu.

Salmo 24

Ra ngala na King

A kakailai kai David.

1 A pia kai ra Luluai, ma ra lavur magit i kor tana;
A rakarakan a gunagunan ma diat dia ki tana.
2 Tago i ga vung ra vunapaina ta ra ta,
Ma i vatur vapadikat ia ta ra lovon ta.

3 Ia na tutua urama ta ra luana kai ra Luluai?
Ma ia na tur ta kana gunan i gomgom?
4 Nina ba i gomgom ra limana ma ra balana bula;
Nina ba ra tulungeana pa i mainge ra magit vakuku,
Ma pa i vavalima vavaongo.
5 Ia iat na alube pa ra varvadoan tai ra Luluai,
Ma ra takodo na mangamangana tai
God kana tena valaun.
6 Nina ra taun tarai ba dia toratorom tana, dia damana,
Diat dia tikan upi ra matam, u ra God kai Iakob. Sela.

7 A umana mataniolo, avat a tadaraka,
Ma ra umana matakilalat pa ania, avat a manga tapapa,
Upi ra King na minamar na olo.
8 To ia ra King na minamar?
Ra Luluai, i ongor ma i dekdek,
Ra Luluai ra tena ongor ta ra vinarubu.
9 A umana mataniolo, avat a tadaraka,
Maia, avat a manga tapapa, avat a umana matakilalat pa ania,
Ma ra King na minamar na olo.
10 To ia go ra King na minamar?
Ra Luluai kai ra lavur kor,
Ia iat ra King na minamar.

Salmo 25

A niaring upi ra varvateten ma ra varbalaurai

Kai David.

1 Luluai, a mamainga kai ra tulungeagu i tur piram.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 Kaugu God iau tar nurnur tam,
Koko ina vavirvir;
Koko kaugu lavur ebar diat a gugu ma iau.
3 Maia, pa ta tikai ta diat dia nurnur tam na vavirvir;
Diat ika dia pait ra vavagu vakuku diat a vavirvir.

4 Luluai, una vateten tar kaum lavur mangamangana tagu;
Una tovo tar kaum lavur nga tagu.
5 Una rap lue iau ta kaum dovot na mangamangana, ma una tovo iau;
Tago u God, kaugu tena valaun,
Iau kiki ung up u ta ra bung parika.

6 Luluai, una nuk pa kaum bala na varmari ma kaum lavur varmari;
Tago dia tur papa amana iat.
7 Koko una nuk pa kaugu lavur nirara, ba iau ga barmana, ma koko una nuk pa kaugu lavur mangana varpiam;
Luluai, una nuk pa iau vardada ma kaum varmari;
Ma ure kaum bo na mangamangana una nuk pa iau, Luluai.
8 Ra Luluai i boina ma i dovot,
Kari na tovo ra umana tena varpiam ure ra nga.
9 Na rap lue diat i madu ra bala i diat ta ra mangamangana takodo,
Ma na tovo tar kana mangamangana ta diat i madu ra bala i diat.
10 A lavur mangamangana kai ra Luluai dia vuna ta ra varmari ma ta ra dovotina
Tadav diat dia mur kana kunubu ma kana lavur vartuluai.

11 Luluai, ure ra iangim
Una nur vue kaugu varpiam, tago i ngala.
12 To ia i ru ra Luluai?
Ra Luluai na tova ure ra nga, nina ba na pilak pa ia. 13 la iat na ki mamal,
Ma ra umana bul mur tana diat a kale ra gunan.
14 A magit na pidik kai ra Luluai i kapa pire diat dia ru ia,
Ma na vateten tar kana kunubu ta diat.
15 A matagu i gigira vatikai upi ra Luluai;
Tago ia iat na pala vue ra kaugu ta ra kun.
16 Una tur likun upi iau, ma una mari iau;
Tago iau ki varkolono ma i tup iau.
17 Una valangalanga ra nuknukigu,
Una ben vairop iau kan ra lavur magit i monong iau.
18 Una nuk pa ra mangamangana i tup iau ma kaugu kinadik;
Ma una nur vue kaugu lavur nirara.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

19 Una nuk pa kaugu lavur ebar, tago a peal diat;
Ma dia milikuane iau ma ra milmilikuan i ngangar.
20 Uria vaale vake kaugu nilaun, ma una valaun iau;
Koko ina vavirvir, tago iau rivarivan tam.
21 Boina ba ra dovotina ma ra mangamangana takodo dir a mataure iau,
Tago iau ki nunur tam.

22 God, una valaun Israel kan kana lavur varmonong.

Salmo 26

A niaring kai ra tena takodo

Kai David.

1 Luluai, una kure maravut iau, Tago iau vanavana ma ra dovot na balagu;
Iau tar nurnur bula tai ra Luluai, ma pa iau malmaliara.
2 Luluai, una gire iau, ma una valar ot pa iau;
Una valar ra balagu ma ra nuknukigu.
3 Tago kaum varmari i tur ta ra luaina matagu,
Ma iau tar mur kaum dovotina.

4 Pa ave ki varurung ma ra tarai vakuku,
Ma pa ave varait bula ma ra umana tena vartuam.
5 Iau milikuane ra kivung kai ra umana tena varpiam
Ma pa ave ki varurung ma ra umana bilak.

6 Ina gi ra limagu ma ra gomgom na mangamangana,
Ma damana ina vana pire kaum uguugu na vartabar, Luluai,
7 Upi da valongore kaugu tinata na pite varpa,
Ma ina varvai ure kaum lavur enana papalum.

8 Luluai, iau manane ra kubam,
Ma ra pakana ba kaum minamar i ki tana.
9 Koko una vung guve avet ma ra umana tena varpiam,
Ma koko kaugu nilaun na panie varurung ma ra umana tena vardodoko,
10 Nina ba ra lima i diat i pait ra kaina,
Ma ra lima i diat tuna i vatur ra ngala na kul varbat.

11 Ma iau, iau vanavana ka ma ra dovot na balagu,
Una valaun iau, ma una mari iau.
12 A kakigu i tur ta ra gunan i tamataman;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ta ra lavur kivung ina pite pa ra Luluai.

Salmo 27

A niaring na pite varpa

Kai David.

1 Ra Luluai kaugu kapa ma kaugu valavalaun; ina burutue to ia?
Ra Luluai ra dekdek na pal na bakbakit ure kaugu nilaun; ina burut tai to ia?

2 Ba ra umana tena varpiam dia tadav iau upi diat a en pa ra viogu,
Kaugu umana ebar ma diat ave vargegelenai ma diat, dia ga tutukai ma dia ga bura.

3 Ba ra ngala na kor na tarai diat a varubu ure iau,
A balagu pa na burut;
Ba ra vinarubu na tut ure iau,
Nam ra bung bula ina ki ma ra nurnur uka.

4 A kopono magit iau tar lul ra Luluai upi ia, nam muka ina anan upi ia;
Ba ina ki ta ra kuba i ra Luluai ta ra lavur bungbung par ina laun tana,
Upi ina gire ra minamar i ra Luluai, ma upi ina varvartir ta kana pal i gomgom.

5 Tago ta ra bung na purpuruan ra Luluai na balaure ive vake iau ta kana pal na mal;
Na vabakite iau ta ra rivarivan na kubana;
Na puak tar iau ta ra ul a vat i ta.

6 Ma go ra ulugu na tur arama liu ta kaugu umana ebar dia tur kikil iau;
Ma ina tul tar ra vartabar na gugu ta ra kubana;
Ina kakailai, maia pa, ina kakailai na pite varpa tadav ra Luluai.

7 Luluai, una valongore ba iau kakail ma ra nilaigu;
Una mari iau bula, ma una torom tagu.
8 U ga biti: Avat a tikan upi ra matagu.
A balagu i tar biti tam: Ina tikatikan upi ra matam, Luluai.
9 Koko u ive ra matam kan iau;
Koko una kankanuane vue kaum tultul;
Lua u ga maravut iau.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Koko una okole vue iau, ma koko una vana balakane iau,
U God kaugu tena valaun.

10 Tago tamagu ma nagu dir tar vana balakane iau,
Ma ra Luluai na vamel iau.
11 Una tovo tar kaum nga tagu, Luluai;
Ma una ben pa iau ta ra nga i kapa,
Ure kaugu umana ebar.
12 Koko una tul tar iau ta ra mamainga kai kaugu umana ebar;
Tago ra umana tena varvai vavaongo dia tar tut ure iau,
Ma ta umana dia vatavatang ra kaina magit.

13 Gala pa iau ga ki nunur upi ina gugu ta ra bo na mangamangana kai
ra Luluai ta ra gunan kadiat dia laun, gala a biaui iau!
14 Una nurnur tai ra Luluai;
Una ongor, ma koko ra balam na burut;
Maia, una nurnur uka tai ra Luluai.

Salmo 28

A niaring upi ra maramaravut

Kai David.

1 Luluai, ina kail tadav u;
U kaugu vat ki, koko una vaut kan iau;
Kan ba una ki mut tagu,
Ina vardada ma diat dia kuba ta ra tung na minat.
2 Una valongore kaugu nilul vovo ba iau kail u,
Ba iau tulue ra limagu urama tadav ra kubam i tabu kakit.

3 Koko una tak vue iau varurung ma ra umana tena varpiam,
Ma varurung ma ra umana tena pait ra kaina,
Nina dia tata na malmal ma ra umana talai diat,
Ma ra bala i diat i kaina ka.
4 Una balbali ta diat da i topa kadia papalum,
Ma da i topa bula kadia kaina mangamangana;
Una bali ra papalum na lima i diat ta diat,
Una tul tar ra vapuak ta diat ba i topa diat.
5 Tago pa dia nuk pa ra lavur papalum kai ra Luluai,
Ma ra bibili na limana bula pata,
Na re vue diat, ma pa na vatur diat mulai.

6 Da pite pa ra Luluai
Tago i tar valongore kaugu lavur nilul vovo.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 Ra Luluai ra dekdekigu ma kaugu ramravit;
A balagu i tar nurnur tana ma i tar maravut iau;
Kari ra balagu i manga gugu,
Ma ina pite pa ia ma kaugu kakailai.

8 Ra Luluai ra dekdek i kana tarai,
Ma ra dekdek na rivarivan ure ra valavalaun kai nina i ga pilak pa ia.
9 Una valaun kaum tarai, ma una vadoane kaum tiniba;
Una tabatabar bula diat, ma una puak vatikene pa diat.

Salmo 29

A nilai ra Luluai ta ra pangpagur

A kakailai kai David.

1 Avat a umana natu i God, avat a tul tar tai ra Luluai,
Avat a tul tar tai ra Luluai ra variru ma ra dekdek.
2 Avat a tul tar tai ra Luluai ra variru ba na topa ra iangina;
Avat a lotu tadav ra Luluai ma ra gomgom na minong.

3 A nilai ra Luluai i ki taun ra polo;
Ra God na minamar i pangpagur,
Ra Luluai, i ki taun ra ngala na polo.
4 A nilai ra Luluai i dekdek tuna,
A nilai ra Luluai i mamar mat.

5 A nilai ra Luluai i bubur ra umana tagatagal;
Maia pa, ra Luluai i bubur gigi ra umana tagatagal Lebanon.
6 I vapil dir da ra nat na bulumakau;
Lebanon ma Sirion da ra nat na bulumakau i leing.

7 A nilai ra Luluai i tulue ra umana kulameme.
8 A nilai ra Luluai i vadadar ra bil,
Ra Luluai i vadadar ra bil Kades.
9 A umana me dia kakava ta ra nilai ra Luluai,
A nilai ra Luluai i rama vue ra lavur mapina davai ta ra pupui.
Ma ra lavur mangana par ta ra kubana dia biti: Variru!

10 Ra Luluai i ga ki na king ta ra lovon ta,
Maia pa, ra Luluai i ki na king pa na mutu.
11 Ra Luluai na tul tar ra dekdek ta ra taraina;
Ra Luluai na vadoane ra taraina ma ra malmal.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Salmo 30

A niaring na pite varpa

A kakailai; a kakailai ta ra pinapa na pal; kai David.

1 Ina pite vangala pa u, Luluai; tago u tar al vatut iau,
Ma pa u mulaot ba kaugu umana ebar diat a gugu ma iau.
2 Luluai kaugu God,
Iau ga tangi tadav u, ma u tar valagar pa iau.
3 Luluai, u tar vatutua ra tulungeagu kan ra ruarua na tulungen;
U tar valaun iau kan diat dia kuba ta ra tung na minat.

4 Avat a kakailai na pite varpa tadav ra
Luluai, avat kana umana tena lotu,
Ma avat a tul tar ra pite varpa ta ra gomgom na iangina.
5 Tago pa i kankan vavuan.
Kana varmari i tur tukum.
Kan ra tinangi na tur ba i marum,
Ma ba i malana ra gugu na vana rikai.

6 Ma iau, ba i tavua kaugu tabarikik iau ga biti:
Pa ina takari muka.
7 U Luluai, ure kaum varmari u tar vaki kaugu luana upi na tur dekdek;
U ga ive ra matam, ma iau ga purpuruan.

8 Iau ga kail u Luluai;
Ma iau ga araring tadav ra Luluai dari:
9 Ina topa ra ava ba ina kuba ta ra tung na minat?
A tobon na pite pa u vang?
Na vaarike vang kaum dovotina?
10 Luluai, una valongore, ma una mari iau:
Luluai, una maramaravut iau.

11 U tar pukue kaugu niligur upi ra malagene;
U tar pala vue kaugu mal na tabun, ma u vi pit iau ma ra gina;
12 Upi ra minamar na kakailai na pite varpa tam, ma koko na ki mut.
Luluai, kaugu God, ina pite pa u, ma pa na mutu.

Salmo 31

A niaring na nurnur tai God

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

1 Luluai, iau rivarivan tam; koko ina vavirvir ta tika na bung;
Una valangalanga iau, tago u a tena takodo.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 Una kap talinga ba upi iau. una valangalanga lolole pa iau;
Una da ra vat i ta piragu, da ra dekdek na pal na bakbakit ba ina laun tana.

3 Tago u kaugu vat i ta ma kaugu pal na bakbakit;
Ma ure ra iangim una ben iau, ma una tovo tar ra nga tagu.
4 Una pala vue iau kan ra kun, nina di kapi ive upi iau;
Tago u kaugu dekdek na pal na bakbakit.
5 Ina nur tar ra tulungeagu ta ra limam;
U tar kul valaun iau, Luluai, u ra dovot na God.

6 Iau milikuane diat dia nuk pa ra lavur magit vavaongo;
Ma iau nurnur uka tai ra Luluai.
7 Ina gugu ma ina manga ga ta kaum varmari,
Tago u tar gire ra magit i monong iau;
U tar matoto ta ra lavur mangana i tup iau.
8 Ma pa u ga tul tar iau ta ra lima i ra ebar,
U tar vung ra kaugu ta ra pakana i maup.

9 Una mari iau, Luluai, tago i tup iau ra nginarao;
A matagu i papait na bilua ma ra tinangi, maia, ra tulungeagu ma ra pakagu bula.
10 Tago iau vapar vue kaugu nilaun ma ra niligur, ma kaugu lavur kilala ma ra niriri;
A dekdekigu i par vanavana ure kaugu varpiam, ma ra umana urugu dia panie.

11 Tago i mangoro kaugu umana ebar, iau da ra magit na milmilikuan,
Maia pa, ra umana talaigu dia manga milikuane iau, ma ra umana turagu dia burutue iau;
Diat dia ga gire iau, dia vilau kan iau.
12 Di tar valubane iau, da ra tutana i mat iau tar panie kan ra nuknuk i diat;
Iau da ra la i tapamar.
13 Tago iau tar valongore ra varvul mangoro dia varvul me;
A ururian i tur kikil iau ta ra lavur papar.
Ba dia varpit ure iau,
Dia nuk tadav ta mangamangana ba ina virua tana.

14 Ma ga iau, iau nurnur uka tam, Luluai;
Iau ga biti dari: U kaugu God.
15 U kure kaugu kini;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Una valaun iau kan ra lima i kaugu umana ebar ma kan diat dia vakaina iau.
16 Boina ba ra matam na pupua taun kaum tultul;
Una valaun iau ta kaum varmari.
17 Luluai, koko ina vavirvir, tago iau tar kail u;
Boina ba ra umana tena varpiam diat a vavirvir,
Ma diat a ki mut ta ra ruarua na tulungen.
18 Boina ba ra umana tena vaongo diat a bombom,
Nina dia nguk ma ra tinata ure ra tena takodo,
I kolakolo ra nuknuk i diat ma dia milmilikuan bula.

19 I ti ngala mat kaum varmari, nina u vung vake pi kadiat dia ru u,
Nina u pait ia ta diat dia nurnur tam
Ta ra luaina mata i ra tarai!
20 Una ga ive diat ta ra rivarivan ta ra luaina matam kan ra varpit kai ra tarai;
Una ga vabakite diat ta ra pal na mal kan ra tinata na vartoto.

21 Da pite pa ra Luluai,
Tago i tar vaarike kana enana varmari tagu ta ra dekdek na pia na pal.
22 Ma iau, ta kaugu nirut, iau ga biti dari:
Di tar vamutue iau ta ra luaina matam;
Ma u ga valongore ke kaugu lavur nilul vovo,
Ba iau ga tangi tadav u.

23 Avat a mari ra Luluai, avat par kana tarai na lotu;
Ra Luluai i vaale bat ra dovot na tarai,
Ma i manga balbali pire diat dia malamala luluai.
24 Avat a ongor, ma koko avat a burut,
Avat par ba ava nurnur upi ra Luluai.

Salmo 32

A tinata kapa ma ra pupupun vuai

Kai David; a mari na kakailai.

1 I ti doan nina ba di tar pun vue kana mangamangana varpiam, nina ba di tar tuba kana nirara.
2 I ti doan nam ra tutana ba ra Luluai pa i vatang tar kana lavur varpiam tana,
Ma nina ba pa ta vaongo i ki ta ra tulungeana.

3 Ba iau ga ive kaugu mangamangana i tar rabu ra pakagu

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ure kaugu niriri ta ra bung parika.
4 Tago ra keake ma ra marum a limam i mamat i tagu;
A polo na pakagu i ga panie da ta ra ngala na lapap ta ra e na keake.
Sela.

5 Iau ga vura tata kapa piram ure kaugu nirara,
Ma pa iau ga ive kaugu varpiam mulai;
Iau ga biti: Ina vaarike kaugu lavur varpiam tadav ra Luluai;
Ma u, u ga nur vue kaugu varpiam ma kaugu bilak na
mangamanana. Sela.

6 Kari go, boina ba ra umana tena lotu tikatikai diat a araring piram
ta ra e ba di tikan valar pa u;
I dovot ba ra lovon ta i ngala mat pa na tadav diat.
7 U kaugu rivarivan; una ga balaure bat iau kan ra purpuruan,
Una ga tul tar ra umana kakailai na valavalaun upi diat a tur kikil
iau. Sela.

8 Ina vakabara u ma ina tovo u ure ra nga ba una mur ia;
Ina vateten u, ma ra matagu na mataure u.
9 Koko ava da ra os ba da ra as, tago pa dir matoto;
Di kure bat dir ma ra al vakai ma ra palariam ta ra ngie i dir;
Tumu pata, pa dir a maramaravai piram.
10 A ngala na niligur na tup ra tena varpiam,
Ma ra varmari na tur kikil nina ba na nurnur tai ra Luluai.
11 Avat a umana tena takodo, avat a gugu tai ra Luluai, ma avat a
manga ga;
Avat par ba i dovot ra bala i vavat, avat a ngenge ma ra gugu.

Salmo 33

A kakailai na pite varpa

1 Avat a umana tena takodo, avat a ngenge ma ra gugu tai ra Luluai;
A pite varpa i topa ra dovot na tarai.
2 Avat a pite pa ra Luluai ma ra pagol;
Avat a kakailai na pite varpa pirana ma ra pagol ba a vinun na vinau
tana.
3 Avat a kakaile ra kalamana kakailai pirana,
Avat a ubuubu mal ra pagol, ma avat a manga ongor tana.
4 Tago ra tinata kai ra Luluai i takodo,
Ma kana lavur papalum par i dovot.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 I mainge ra ko na mangamangana, ma ra takodo na varkurai.
A gunagunan i kor ma ra varmari kai ra Luluai.

6 A tinata kai ra Luluai i vaki ra maup arama liu,
Ma ra lavur kor na magit tana i vana rikai ta ra vuvu na ngiene.
7 I varurue ra polo na ta da ra anguvai;
I vung vake ra ngala na tava da ta ra pal na vuvuvung.

8 A rakarakan a gunagunan par na ru ra Luluai;
A tarai par ta ra rakarakan a gunagunan diat a burut i tana.
9 Tago ia iat i ga tata, ma di pait ia ka; la iat i ga vartuluai, ma i tur
rikai bulu.

10 Ra Luluai i noe vue ra mamainga kai ra lavur Tematana;
I tur bat ra nuknuk i ra tarai par.
11 A nuknuk i ra Luluai i tur bulu vatikai,
Damana bula ra nuknuk i ra balana pire ra lavur taun tarai namur.
12 I ti doan nam ra vuna tarai ba ra Luluai ia kana God;
Nam ra tarai ba i ga pilak pa diat upi diat kana tiniba.

13 Ra Luluai i gigira ba marama ra bala na bakut;
I gire ra lavur natu i ra tarai;
14 Marama iat ta ra kubana i gire
Ra lavur tarai ati ra pia;
15 Maia, nina iat, ba i mal pa ra bala i diat par,
Ma i nuk pa kadia lavur papalum.
16 A king pa i laun ure ra ngala na loko na tarai,
Ma a rangrang na tutana pa i laun ta ra ngala na dekdekina.
17 A os i mama valavalaun;
Ma pa i valangalanga ta tikai ure ra ngala na ongorina.

18 Ea, a mata i ra Luluai i mataure diat dia ru ia,
Ma diat dia ki nunur upi kana varmari;
19 Upi na valangalanga ra tulungea i diat kan ra minat.
Ma na tabar valaun diat ta ra mulmulum.
20 A tulungea i dat i tar ki nunur upi ra Luluai;
Ia iat kada maramaravut ma kada. ramravit.
21 Tago ra bala i dat na manga gugu tana,
Tago da tar nurnur ta ra gomgom na iangina.
22 Luluai, boina ba kaum varmari na ki pire vevet,
Tago ave tar nurnur tam.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Salmo 34

Da pite pa God tago i boina

Kai David, ba i vaenana ra maukuana ta ra luaina mata
i Abimelek, nina i korot vue, ma i vana ka.

1 Ina pite pa ra Luluai ta ra bungbung par,
Ma kana pite varpa na ki vatikai ta ra ngiegu.
2 A balagu na langlang tai ra Luluai;
Diat i madu ra bala i diat diat a valongore, ma diat a ga.
3 Ea, dat varurung, dat a pite pa ra Luluai,
Ma dat par dat a tata vangala pa ra iangina.

4 Iau ga tikatikan upi ra Luluai, ma i ga torom tagu,
Ma i ga valangalanga iau kan kaugu lavur bunurut par.
5 Dia ga lingan upi ia, ma i vakapa diat;
Ma ra mata i diat pa na malari ta tika na bung.
6 Go ra biaui i ga kakail, ma ra Luluai i ga torom tana,
Ma i ga valaun ia kan kana lavur mangana varmonong.
7 Ra angelo kai ra Luluai i tur kikil diat dia ru ia,
Ma i valangalanga diat.
8 Ea, avat a dum kilang ra varmari kai ra Luluai; ma avat a gire ilam ia;
I ti doan nam ra tutana ba i nurnur tana.
9 Avat kana umana viviliai avat a ru ra Luluai,
Tago diat dia ru ia, pa dia iba upi ta magit.
10 Diat nina pa dia nurnur dia iba upi ta nian, ma dia mulmulum;
Ma diat dia nuk upi ra Luluai, pa diat a iba upi ta bo na magit.

11 Avat a mai, a umana bul, avat a valongore iau;
Ina tovo tar ra variru tadav ra Luluai ta vavat:
12 To i mainge ra nilaun tuna,
Ma to ia i mainge ba na lolovina kana nilaun upi na gire ra boina tana?
13 Una tur bat ra karameam ta ra kaina tinata,
Ma ra ngiem bula upi koko na vavaongo.
14 Una vana kan ra kaina, ma una pait ra boina;
Una tikan upi ra malmal ma una mur ia.

15 A mata i ra Luluai i gire ung ra umana tena takodo,
Ma ra talingana i valongore kadia kinail.
16 A mata i ra Luluai i tur bat ra umana tena varpiam,
Upi na vamutue ra ninunuk uraure diat kan ra rakarakan a gunagunan.
17 A umana tena takodo dia kail, ma ra Luluai i valongore,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma i valangalanga diat kan ra lavur magit i monong diat.
18 Ra Luluai i maravai pire diat i takunuan ra bala i diat,
Ma i valaun diat i tabun ra tulungea i diat.
19 A tena takodo i kairane mangoro na magit na varmonong,
Ma ra Luluai i valangalanga kan diat par.
20 I vaale bat ra uruna par,
Pa ta tikai i tabubur.
21 Ra kaina mangamangana na ubu ra tena varpiam,
Ma da kure diat dia milikuane ra tena takodo.
22 Ra Luluai i kul bat ra nilaun kai kana umana tultul,
Ma pa da takun ta tikai ta diat dia nurnur tana.

Salmo 35

A niaring upi ra maramaravut

Kai David.

1 Luluai, una tata maravut iau ure diat dia takun iau,
Una tur bat diat dia tut na vinarubu ure iau,
2 Una tak pa ra ramravit ma ra bakbakit,
Ma una tut upi una maravut iau.
3 Una ele pa ra rumu, ma una pore bat ra nga ure diat dia korot mur iau,
Una biti ta ra tulungeagu dari: Iau kaum valavalaun.
4 Boina ba diat dia mainge ba diat a doko iau, diat a vavirvir ma diat a ruva,
Da pukue vatalil diat ma da vapurpuruan diat, ba dia abe pa ra kaina ure iau.
5 Boina ba ra vuvu na kap vue diat da ra mapmapina;
Ra angelo kai ra Luluai na rapu diat.
6 Boina ba kadia nga na bobotoi ma na duladula par;
Ra angelo kai ra Luluai na korot mur pa diat,

7 Tago dia ga kapi kun ivai ure iau, ma pa ta vuna;
Dia ga kal vakuku ra tung ure iau.
8 Boina ba ra vinirua na tadav vakaian diat;
Ma diat a taviviai ta kadia kun iat, nina dia kapi ive;
Diat a bura tana, ma diat a virua.

9 Ma ra tulungeagu na gugu tai ra Luluai,
Na manga ga ta kana valavalaun.
10 A urugu par na biti: Luluai, amur varogop ma to ia?
U ba u valangalanga nina i ki na malari kan ra tutana i lia ta dir ma ra niongor;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Maia, ma u valangalanga nam i malari ma i luveana kan ra tena
nilong.

11 A umana tena varvai vavaongo dia tut;
Dia tir iau ta ra lavur magit ba pa iau nunure.
12 Dia bali ra boina ma ra kaina piragu,
A tulungeagu i lingligur tana.
13 Ma iau, iau ga mal ma ra mal na tabun, ba dia mait;
I tup iau ra vinevel;
Kaugu niaring i ga lilikun piragu.
14 Kaugu mangamangana tadav ia i ga da ra mangamangana tadav
talaigu ba turagu;
Iau ga ula takodo ma ra tinabun da tikai i tangie nana.

15 Ma ba iau vana lebalebe dia manga gugu ka, ma dia vana varurung,
Dia vana varurung. ma dia tibul vakaian iau,
Dia kadakadal iau, ma pa dia ngo.
16 Da ra umana bilak na tena varkulumai vakuku,
Dia vangvangia ra pal a ngie i diat tadav iau.

17 Luluai, aivia ra bung boko una kiki ka?
Una valaun ra tulungeagu kan kadia lavur varli,
Ma kaugu kopono ko kan ra umana leon.
18 Ina pite pa u ta ra ngala na kor na tarai;
Ina pite pa u livuan ta ra pepeal tarai.

19 Koko kaugu umana ebar vakuku diat a gugu ma iau,
Ma koko diat dia milikuane vakuku iau diat a pitu mata.
20 Tago vakir dia tata ma ra malmal,
Dia abe pa ka ra vaongo ure diat dia ki bulu ta ra gunan.
21 Maia, a ngie i diat i manga panganga tadav iau,
Ma dia biti: Ioi, ioi, ave tar gire ma ra mata i vevet.

22 U tar gire, Luluai, koko una ki mut uka;
Luluai, koko una ki vailik kan iau.
23 Boina una ongor, ma una tavangun, upi una kure maravut iau
Ta kaugu vartakun, u kaugu God ma kaugu Luluai.
24 Una kure iau, Luluai kaugu God, da i topa ra takodo na maukuam;
Ma koko diat a gugu ma iau.
25 Koko diat a nuknuk ia dari: Io, damana ave mainge;
Koko diat a biti: Ave tar konom pa ia.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

26 Boina ba diat par dia gugu ta kaugu kinadik, diat a vavirvir ma diat
a ruva ka;
Boina ba diat dia malamala luluai piragu, diat a vavauluvai ma ra
niruva ma ma ra vavirvir.

27 Boina ba diat dia maravut kaugu takodo na vavaarikai, diat a
ngenge ma ra gugu, ma diat a ga;
Maia, diat a biti vatikai dari: Da pite vangala pa ra Luluai,
Nina i gugu ta ra tinavua kai kana tultul.
28 Ma ra karameagu na varvai ure kaum mangamangana takodo,
Ma ure kaum pite varpa ra bungbung parika.

Salmo 36

A kaina mangamangana kai ra tarai

Kai nina i lue ra kakailai, kai David, a tultul kai ra Luluai.

1 A varpiam i varvai dari ta ra bala i ra tena varpiam ba
Pa ta bunurut ure God ta ra luaina matana.
2 Tago i manane vavaongo pa ia ta ra luaina matana, dari:
Ba pa da gire tadav kana varpiam, ma pa da milikuane.
3 A tinata nina i irop ta ra ngiene i kaina ma i vavagu;
Pa i kabinana mulai upi na pait ra boina.
4 I nuk vaninare ra kaina ta kana vava,
Imur ra nga ba pa i boina;
Pa i milikuane ra kaina.

God ia ra tena pait ra boina

5 Luluai, kaum varmari i tuk tar urama ra bala na bakut;
Kaum dovot na mangamangana i tuk ta ra ul a bakut iat.
6 Kaum mangamangana takodo i da ra lualuana kai God,
Kaum lavur varkurai dia da ra ngala na marumian;
Luluai, u vaale bat ra tarai ma ra lavur leing bula.
7 God, kaum varmari i ti ngatngat tuna!
Ma ra umana natu i ra tarai dia rivarivan ta ra malur na bebeam.
8 Diat a maur tuna ma ra bira ta ra kubam;
Ma una ga vamomo diat ma ra tava na gugu piram.
9 Tago ra vunapai ra nilaun i tur piram,
Ma ta kaum kapa ave na ilam tadav ra kapa.

10 Koko una ngo ma kaum varmari pire diat dia nunure u;
Ma kaum mangamangana takodo na vala tadav diat i dovot ra bala
i diat.
11 Koko nina i malamala luluai na rua vakaina iau,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma koko ra tena varpiam na korot vue iau.
12 A umana tena varpiam dia tar bura;
Di tar rapue diat, ma i dekdek upi diat a tut mulai.

Salmo 37

A kini ta ra e namur kai ra tena varpiam ma ra tena takodo

Kai David.

1 Koko u ngarangarao ure ra umana tena varpiam,
Ma koko u varngu ure diat dia pait ra mangamangana gegagege.
2 Tago i maravai ba da raut kutu vue diat da ra vura,
Ma diat a makuk boko da ra davai i lubalubang.

3 Una nurnur tai ra Luluai, ma una pait ra boina ka;
Una kiki ta ra gunan ma una mur ra dovotina.
4 Una gugu bula tai ra Luluai;
Ma na tul tar ra magit tam u lul upi ia.

5 Una nur tar kaum lavur vinavana tai ra Luluai;
Una nurnur tana, ma ia iat na mal ot pa ia.
6 Ma ia iat na vaarike bula ra takodo na maukuam da ra kapa,
Ma damana bula ra takodo na varkurai ure u da ra keake.

7 Una ngo tai ra Luluai, ma una kiki pa ia,
Koko u ngarangarao ure nina ba i tavua kana lavur papalum,
Ma ure ra tutana ba i pait ot pa kana lavur kaina nuknuk.
8 Koko una kankan, ma una ngo kan ra kulot;
Koko u ngarangarao, tago i papait na vuna ta ra mangamangana i rara.
9 Tago a umana tena varpiam diat a virua;
Ma ga diat dia ki nunur tai ra Luluai, diat a kale pa ra gunan.

10 Tago a ik boko ma ra tena varpiam pa na ki mulai;
Maia, ma una ga manga gire pa ra kubana, ma pa na ki mulai.
11 Ma diat i madu ra bala i diat, diat a kale pa ra gunan,
Ma diat a manga gugu ta ra ngala na malmal.

12 A umana tena varpiam dia varpit ure ra tena takodo,
Ma dia vangvangia ra pal a ngie i diat tadav ia.
13 A Luluai na nongone,
Tago i tar gire ba na vut ra bunguna.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

14 A umana tena varpiam dia tar ele pa ra pakat na vinarubu, ma dia
tar lele ra panak;
Upi diat a uvia pa diat dia malari ma dia luveana,
Upi diat a uvia pa diat i takodo kadia mangamangana.
15 Kadia pakat na vinarubu na go ra bala i diat iat,
Ma kadia umana panak diat a tabubur boko.

16 Ra paupau magit kai ra tena takodo
I boina ta dir ma ra peal tabarikik kai mangoro na tena varpiam.
17 Tago ra lima i ra umana tena varpiam na tabubur boko,
Ma ra Luluai i tukatukal ra umana tena takodo.

18 A Luluai i nunure ra lavur bung kadiat dia ko tuna,
Ma kadia tiniba na tur pa na mutu.
19 Vakir diat a vavirvir ta ra kaina e,
Ma ta ra e na mulmulum diat a maur uka.
20 A umana tena varpiam diat a virua ka,
Ma ra umana ebar kai ra Luluai diat a da ra minamar i ra umana pia na vura,
Diat a panie; da ra mi diat a panie muka.

21 A tena varpiam i dinau, ma pa i babali mulai,
Ma ra tena takodo i varvarmari ka, ma i varvartabar.
22 Tago diat ba ra Luluai i vadoane diat dia kale pa ra gunan,
Ma diat ba i tata vabilak diat diat a virua.

23 Ba ra Luluai i vapadikat ra vinavana kai tika na tutana,
Ma ba i gugu ta kana vinavana,
24 A dovotina ba i bura, pa na kaina kakit,
Tago ra Luluai na vatur ia ma ra limana.

25 Iau ga bul, ma go iau tar patuan;
Ma pa iau gire ta tena takodo ba i ki kaina,
Ma ra umana bul mur tana pa dia lulul upi ra adiat.
26 I varvarmari vatikai, ma di kakail pirana,
Ma ra umana bul mur tana dia ti doan.

27 Una vana irai kan ra kaina, ma una pait ra boina ka;
Damana una ki bulu vatikai.
28 Tago ra Luluai i mainge ra takodo na varkurai,
Ma pa i vana kan kana umana tena lotu.
I balaure vatikene pa diat.
Ma ra umana bul mur kai ra lavur tena varpiam diat a virua ka.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

29 A umana tena takodo diat a kale pa ra gunan,
Ma diat a ki tana pa na mutu.

30 A ngie i ra tena takodo i vaarike ra kabinana,
Ma ra karameana i vatang ra varkurai i takodo.
31 A vartovo kai kana God i ki ta ra nuknukina,
Ma a kakene pa na tagalir.

32 A tena varpiam i kiki uai upi ra tena takodo,
Ma i mainge na ub ia.
33 Ra Luluai pa na nur tar ia ta ra limana,
Ma pa na kure vakaina ba di varkurai.

34 Una ki nunur tai ra Luluai, ma una mur kana nga,
Ma na vangala pa u pi una kale.pa ra gunan;
Ba ra umana tena varpiam dia virua una gire.
35 Iau tar gire ra tena varpiam ba i varvaburut na kaia,
Ma i lulul da ra davai i lubalubang ta kana pia iat.
36 Ma ba iau vana pakit, gire, pa i tur mulai.
Maia, iau ga tikatikan upi ia, ma pa iau na tadav ia.

37 Una nuk pa ra tutana i ko tuna, ma una gire ra dovot na tutana;
Tago a tutana na malmal na vatur vake ra umana bul mur.
38 Ma ra umana tena vana rara diat a virua varurung,
Ra umana bul mur ta diat, da vamutue diat.

39 Ma ga ra valavalaun kai ra umana tena takodo i arikai tai ra Luluai;
Ia iat kadia pal na bakbakit ta ra e na purpuruan.
40 Ma ra Luluai na maravut diat ma na valaun diat;
Na valangalanga diat kan ra umana tena varpiam, ma na valaun diat,
Tago dia tar rivarivan tana.

Salmo 38

A niaring kai ra tutana i manga mait

A kakailai kai David, upi ra varvanuknuk.

1 Luluai, koko una pit iau ta kaum ngala na kankan;
Ma koko una virit iau ta kaum ngangal na kulot.
2 Tago kaum umana pu dia tur vadekdek iau,
Ma ra limam i mamat i tagu.

3 A pal a pakagu pa i lagar bulu ure kaum kankan,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma pa ta bo na nilaun ta ra urugu ure kaugu varpiam.
4 Tago iau tar dudu ta kaugu bilak na mangamangana,
Da ra mamat na kinakap dia mamat i tuna tagu.

5 A umana manuagu dia ang na bubu ma dia ngangar,
Tago iau a papaua.
6 I talikun ra murugu ma iau pa rururu tuna,
I tabun ra balagu ra bungbung parika.
7 A lugu i oao tuna,
Ma ra pal a pakagu pa i lagar.
8 Iau bilua, ma iau dala tuna,
Iau tar kukukula tago i purpuruan ra balagu.

9 Luluai, u tar matoto ta kaugu mamainga par,
Ma kaugu oir pa i ki ivai kan u.
10 I pipipidil ra balagu, i panie ra dekdekigu,
Ma ra matagu bula i pula.
11 Diat dia mari iau, ma ra umana talaigu, dia tur irai kan kaugu kaina minait;
Ma ra umana turagu bula dia tur aro vailik.

12 Diat bula dia mainge ba ina virua, dia kapi kun ure iau,
Ma diat dia mainge ba ina kadik, dia vatang ra vinirua,
Ma dia nununuk ta ra vartuam ra bungbung parika.

13 Ma iau da ra vaut, pa iau valavalongor,
Ma iau da ra bombom na tutana ba pa i tatata.
14 Maia, iau da ra tutana ba pa i valavalongor,
Ma pa ta tinata na varbat i irop ta ra ngiene.

15 Tago, Luluai, iau ki nunur tam;
Una ga torom, Luluai kaugu God.
16 Tago iau ga biti: Kan diat a gugu ma iau,
Ba i tagalir ra kaugu, dia malamala luluai piragu.

17 Tago iau to na bura ka,
Ma iau lingligur vatikai.
18 Tago ina varvai ure kaugu varpiam,
Na tabun ra balagu ure kaugu nirara.
19 Ma kaugu umana ebar dia ongor ika ma dia dekdek;
Ma ra kor diat, dia milmilikuane varara iau.
20 Diat bula, dia bali ra boina ma ra kaina,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Diat kaugu umana ebar, tago iau mur ra bo na
mangamangana.

21 Luluai, koko una vana balakane iau,
U kaugu God, koko una ki vailik kan iau.
22 Una pampam, ma una maravut iau,
U Luluai, kaugu valavalaun.

Salmo 39

A tinata kapa kai ra tutana i manga mait

Kai nina i lue ra kakailai, kai Iedutun; a kakailai kai David.

1 Iau ga biti: Ina kure mal ra maukuagu upi koko ina rara ma ra
ngiegu.
Ba ra tena varpiam i ki ta ra luaina matagu,
Ina balaure mal ra ngiegu, vada di kaman bat ia.
2 Iau ga ki mut uka, pa iau ga tatike ta magit, patana tuna;
Ma i ga ligur tuna ra balagu.
3 A balagu i ga malamalapang,
Ma ba iau nununuk boko, a iap i ioaio; io, iau ga tatike ra dari:

4 Luluai, una vateten tar ra mutuai kaugu nilaun tagu,
Ma aivia ra bung boko ba ina laun tana;
Boina ba ina nunure ba iau panie vanavana ka.
5 Ea, u tar vaikilik pa kaugu nilaun upi na da ra ura tababa na lima
ka,
Ma kaugu kini ati ra pia i da ra magit vakuku ta ra matam;
A dekdek na tarai par dia varogop uka ma ra magit vakuku tuna.
Sela.
6 Diat par tikatikai dia vana vurvurbit da ra malalar i ra magit ika,
Dia ngarangarao upi ra magit vakuku ka;
Dia lu varurue tabarikik, ma pa dia nunure ba to ia na kale pa ia.

7 Ma go Luluai, iau kiki pa ra ava?
Iau nurnur uka tam.
8 Una valaun iau kan kaugu lavur varpiam;
Koko una tul tar ra umana papaua ba diat a kulume iau.
9 Iau ga ki mut ma pa iau ga tak ra ngiegu,
Tago u iat u ga pait ia.
10 Una tak vue kaum dekdek na varkurai kan iau,
Tago iau to na virua ta ra mememene na limam.
11 Ba u tovo ra tarai, ma ba u bor diat ure ra varpiam,
U vakaina vue kadia minamar da ra po na vui;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A tarai par dia varogop ma ra magit vakuku. Sela.

12 Luluai, una valongore kaugu niaring. ma kaugu kinail na ruk ra
talingam;
Koko u ki mut, ba i lur ra matagu;
Tago iau a vaira piram,
Da kaugu umana ngalangala pa ina ki vatikai.
13 Boina ba una nur vue iau. upi ina lagar mulai.
Ma namur ina vana kan ati ma pa ina ki mulai.

Salmo 40

A kakailai na pite varpa

Kai nina i lue ra kakailai, a kakailai kai David.

1 Iau ga kiki vovovon upi ra Luluai,
Ma i ga lingan upi iau, ma i ga torom ta kaugu kinail.
2 Ma i ga al vairop iau kan ra tung na vinirua, ma kan ra kaina pikai;
Ma i ga vatur ra kaugu ta ra ul a vat i ta, ma i ga vapadikat kaugu
vinavana.

3 Ma i tar vaki ra kalamana kakailai ta ra ngiegu,
Maia pa, a pite varpa tadav kada God;
Mangoro diat a gire, ma diat a burut,
Ma diat a nurnur tai ra Luluai.

4 I ti doan nam ra tutana ba i nurnur tai ra Luluai,
Ma pa i nuk pa diat i kolakolo ra nuknuk i diat, ma diat bula dia
papait ra vartuam, pata.
5 Luluai, kaugu God, i ti peal kaum lavur enana papalum,
Ma kaum lavur nuknuk, nina ba u tar pait ot pa diat ure avet;
Pa ta na mulai ba amur a varogop me;
Gala ina varvai ma ina tatata ure diat,
Gala i dekdek upi ina luk puput pa diat.

6 Vakir u gugu ta ra vartabar, ma ra tinabar bula pa u gugu tana;
U tar papa are ra talingagu;
Vakir u mainge ra tinabar di tun tar ia, ma ra varporong bula pata.
7 Io, iau ga biti: Ea, iau tar pot;
Di tar tutumu ure iau ta ra pinpin na buk;
8 Kaugu God, iau ga upi ina pait ra nuknukim;
Maia, kaum vartovo i ki ta ra balagu.
9 Iau tar varvai ure ra mangamangana takodo ta ra ngala na kor,
Ea, pa ina tigal bat ra bul na ngiegu,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

U tar nunure, Luluai.
10 Pa iau ga ive kaum mangamangana takodo ta ra balagu,
Iau tar vaarike ra dovot na maukuam ma kaum valavalaun;
Pa iau ga vapidik kaum varmari ma kaum dovot na mangamangana kan ra ngala na kor.
11 Luluai, koko una kamale kaum bala na varmari tagu;
Boina ba kaum varmari ma kaum dovot na mangamangana dir a vaale bat vatikene iau.

A niaring upi ra maramaravut
(Kak 70)

12 Tago ra umana kaina magit dia tur kikilane iau, dia vurot tuna.
Kaugu varpiam i vila mur tadav iau, ma i dekdek upi ina tadaraka;
I peal tuna, ma ra lavur pepe na ulugu pata, ma ra balagu i tar bilua.
13 Boina, Luluai, una valangalanga iau,
Luluai, una rurut ma una maravut iau.
14 Boina ba diat par dia mainge ba diat a vamutue iau,
Diat a vavirvir ma diat a purpuruan;
Boina ba da pukue vatalil diat dia gugu ta kaugu kinadik, ma diat a ruva bula.
15 Diat dia biti tagu: Ioi! Ioi!
Diat a ki na uliran ika ure kadia vavirvir.

16 Boina ba diat par dia nuk up u diat a manga gugu ma diat a ga tam;
Ma diat dia mainge kaum valavalaun, diat a biti vatikai dari:
Da pite vangala pa ra iang i ra Luluai.
17 Ma iau a malari na tutana ma iau a luveana;
Ma ra Luluai i nuk pa ka iau.
U kaugu maramaravut ma kaugu tena valaun;
Koko una vavuan, u kaugu God.

Salmo 41

A niaring kai tika na minait

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

1 Nina i nuk pa ra umana biaui i ti doan,
Ra Luluai na valangalanga ta ra e ba na ki kaina tana.
2 Ra Luluai na balaure ma na vaale bat ia, ma na ti doan ati ra pia;
Ma pa una tul tar ia ta ra mamainga kai kana umana ebar.
3 Ra Luluai na ga maravut ia ba i va ma ra minait;
U tar valagar mule.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 Iau ga biti: Luluai, una mari iau;
Una valagar ra tulungeagu, tago iau tar piam u.
5 Kaugu umana ebar dia tata kaina ure iau dari:
Vingaia na mat, ma ra iangina na panie?
6 Ba i tadav iau, i tatike ra vaongo ko;
Ra nuknukina.i varurue ra kaina,
Ma ba i vana vurvurbit i varvarvai tana.
7 Diat par dia milmilikuane iau, dia varmaianao ure iau,
Ma dia nuk vaninare ra magit ba ina kaina tana.

8 Dia biti ba: A kaina minait i monong ia;
Ma go i tar va, ma pa na tut mulai.
9 Maia, a talaigu iat, nina iau ga nurnur tana, ma nina amir ga en ra agu nian varurung,
I ruarua iau.
10 Ma u, Luluai, una mari iau, ma una vatut iau,
Upi ina pait ra balbali pire diat.

11 Go ina nunure tana ba u gugu tagu,
Tago kaugu ebar pa i uvia pa iau.
12 Ma iau, u tar maravut iau, tago i dovot ra maukuagu.
Ma u vatur vatikene pa iau ta ra luaina matam.

13 Da pite pa ra Luluai ra God kai Israel,
Ma pa na mutu.
Amen ma Amen.

Salmo 42

A VAURUANA BUK A niaring kai ta tikai nina i ki irai kan kana gunan

Kai nina i lue ra kakailai; a mari na kakailai kai ra tarai Kora.

1 Da ra leing na me i anan upi ra mata na tava,
Damana ra tulungeagu i anan up u, God.
2 A tulungeagu i mar upi God, upi ra
God a launa.
Vingaia ina vana, ma ina tur rikai ta ra mata i God?
3 A lur na matagu i kia vue ra agu nian ta ra keake ma ta ra marum,
Ma dia biti vatikai tagu: Akave kaum God?

4 Ina nuk pa go ra lavur magit ma ra balagu i giliuk tana,
Tago ave ga varvaragur ma ra kor, ma iau ga lue rap diat ta ra kuba i God,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra kakailai ma ra pite varpa, a kor na tarai avet, ave ga pait ra lukara na lotu.
5 Tulungeagu, ta ra ava u lingligur?
Ma ta ra ava u ngarangarao?
Una ki nunur tai God; tago ina pite pa ia boko,
Nina ba kaugu tena maramaravut ma kaugu God.

6 Kaugu God, a tulungeagu i lingligur tuna,
Kari ina nuk pa u ta ra gunan Iordan,
Ma ta ra lualuana Kermon ma ta ra buana Misar.
7 A umana tava dia vargat vargiliane diat ta ra roro na lovon ta,
Iau dudu ka ta kaum lavur bobol ma kaum top.
8 Ma ra Luluai i tul tar kana varmari ba na balaure iau ta ra keake,
Ma ta ra marum iau pite pa ia ma ra kakailai,
Maia, ma iau araring tadav God ra vunapai kaugu nilaun.

9 Ina biti tai God kaugu vat ki dari: Ta ra ava u tar valubane iau?
Ta ra ava iau lingligur ta ra dekdek na varkurai kai kaugu ebar?
10 Diat dia arung bat iau dia vul iau, da dia kita ra urugu;
Tago dia tir vatikene pa iau dari:
Akave kaum God?
11 U ti lingligur dave, tulungeagu?
Ma ta ra ava u ngarangarao?
Una nurnur tai God, tago ina pite pa ia boko, la iat kaugu tena maramaravut ma kaugu God.

Salmo 43

A niaring kai ta tikai nina i ki irai kan kana gunan

1 Una kure maravut iau God, ma una tata maravut iau ure ra tarai vakuku.
Una valangalanga iau kan ra tarai dia vartuam ma i gegagege ra maukua i diat.
2 Tago u God, u ra dekdekigu; u vung vue iau dave?
Ta ra ava ina tenten vurvurbit ma ra tinabun ure ra ebar, nina i arung bat iau?

3 Una tulue vaarike kaum kapa ma kaum dovotina; boina dir a rap lue iau;
Boina ba dir a agure iau ta kaum luana gomgom,
Ma tadav ra lavur kubam.
4 Upi ina tadav ra uguugu kai God,
Tadav God, nina iau manga gugu tana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ina pite pa u ma ra pagol, u God, kaugu God.

5 Tulungeagu, u ti lingligur dave?
Ma ta ra ava u ngarangarao?
Una nurnur tai God, tago ina pite pa ia boko, la iat kaugu tena maramaravut, ma kaugu God.

Salmo 44

A niaring upi ra varbalaurai

Kai nina i lue ra kakailai, kai ra tarai Kora; a mari na kakailai.

1 Ave tar valongore ma ra talinga i vevet iat, God, a umana tama i vevet dia tar ve avet ure
Ra lavur magit u ga pait ia amana ba dia ga laun.
2 U ga rubat vue ra umana Tematana ma ra limam iat, ma u ga kalie diat;
U ga vakadik ra tarai vakuku, ma u tul vue diat upi diat a ingaingarina varbabaiai.
3 Tago vakir dia ga vatur vake ra gunan ure kadia pakat na vinarubu,
Ma pa dia ga ongor pa ia ma ra lima i diat iat,
Dia ga ongor pa ia ka ure ra limam, a limam tuna iat, ma ure ra kapa na matam,
Tago u ga gugu ta diat.

4 U kaugu king, kaugu God,
Una kure tar ra valavalaun upi kai Iakob.
5 Avet a taun bat kaveve lavur ebar ure u kaka,
Ta ra iangim ave rua bereng diat dia tut na vinarubu ure avet.
6 Tago pa ina nurnur ta kaugu panak,
Ma kaugu pakat na vinarubu pa na valaun iau.
7 U kaka u ga valaun avet kan kaveve lavur ebar,
Ma u varuva diat dia milmilikuane avet.
8 Ta ra bungbung parika ave langlang tai God,
Ma avet a pite vatikene pa ra iangim. Sela.

9 Ma go u tar vung vue avet, ma u tar varuva avet;
Ma pa da varagur ma kaveve loko na tarai na vinarubu.
10 Ave vilau ka kan kaveve umana ebar;
Ma diat dia milikuane avet, dia ra varpa vardada ma kadia mamainga.
11 U tar tul tar avet, ma ave varogop ma ra umana sip di poko diat
Ma u tar vaki varbabaiane avet livuan ta ra umana Tematana.
12 U ivivure kaum tarai ure ta paupau magit ika,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma pa u pie pa ta tabarikik ma ra mataina.

13 U vaki avet da ra magit na milmilikuan pire ra umana talai vevet,
Ave da ra magit na vavirvir ma ra magit na varkulumai pire diat dia
ki kikilane avet.
14 Ave da ra tinata na varvakok livuan ta ra lavur Tematana,
Ma dia loloe ra ulu i diat ta vevet.
15 A bungbung par i tup iau ra niruva,
Ma ra vavirvir i turup ra matagu.
16 Ure ra tinata kai ra tena varkulumai ma ra tena varvul,
Ma ure ra ebar ma ra tena varobo.

17 Go ra lavur magit i tadav avet;
Ma pa ave valubane u,
Ma pa ave rara kan kaum kunubu.
18 A bala i vevet pa i vana tapuku,
Ma pa ave vana kan kaum nga,
19 Upi una kita ngidangide avet ma avet a da ra uliran na gunan,
Ma upi una vamalur avet ma ra malur na minat.

20 Ari da ga valubane ra iang i kada God,
Ba ona da ga tulue vaarike ra lima i dat upi ta enana god,
21 God pa na tikan tadav ia bar?
Tago i nunure ra lavur magit i pidik ta ra nuknuk i dat.
22 Maia, di ubu doko avet a bungbung par ure u,
Di nuk varogopane avet ma ra umana sip da ure ra vardodoko.

23 Luluai, una tut, ta ra ava u va mat ika?
Una tut, koko una vung vue vatikene avet.
24 Ta ra ava u ive ra matam,
Ma u nuk vue kaveve kinadik ma kaveve kaina kini?
25 Tago ave va palar ta ra tobon,
A bala i vevet i ki petep ta ra pia.
26 Una tut upi una maravut avet,
Ma una valaun avet ure kaum varmari.

Salmo 45

A kakailai ta ra varbean na king

Kai nina i lue ra kakailai,. a tiun Sosanim; kai ra tarai
Kora; a mari na kakailai ure ra varbean.

1 A balagu i buabuai lake ma ra lavur kat na tinata;
Ina tatike ra tinata nina iau ga pit ia ure ra king;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A karameagu i da ra pen na tutumu kai tikai i melem tuna ta ra tutumu.

2 U ti lia ma ra potar ta vavat ma ra tarai,
A mari na tinata i irop ta ra ngiem, kari God i tar vadoane vatukum u.
3 Una vi pit, ma ra pakat na vinarubu na taba ta ra papar a rakam, u a rangrang na luluai,
Una vi pit ma kaum minamar ma ra ngala na dekdekim.

4 Ma una ongor ma ra nivut ta ra ngala na dekdekim
Ure ra dovot na papalum, ure diat i madu ra bala i diat ma ure ra mangamangana takodo;
Ma ra limam tuna na tovo u ta ra lavur magit ba di burut na kaia tana.
5 Kaum umana pu dia lamia,
A tarai dia bura ta ra vavai na kaum;
A umana pu dia tar go ra bala i ra umana ebar kai ra king.

6 God, kaum kiki na king i tur tukum,
Kaum buka na king, a buka na varkurai i takodo.
7 U tar mainge ra mangamangana takodo, ma u tar milikuane ra varpiam;
Kari God, kaum God, i tar ku u
Ma ra dangi na gugu, upi una lia me ta vavat ma ra umana talaim.
8 Kaum lavur mal dia ang na katkat ma ra bira na davai, ra alo ma ra kasia.
A umana pagol dia tar vagugu u ta ra umana kuba i ra king, nina di mar ia ma ra loko na elepant.
9 Ta umana vaden, a umana natu i ra umana king, dia ki varurung ma kaum lavur tadar na vavina;
Kaum taulai i tur ta ra papar a limam tuna, ma i mong ma ra goled maro ta ra gunan Opir.

10 Ea, u a inip na vavina, una nuk pa ia, ma una valongore;
Una nuk vue ra umana niurum ma diat ta ra kuba i tamam;
11 Damana ra king na manane ra vakak na matam;
Tago ia iat kaum luluai, ma una tul tar ra variru tana.
12 Ma natu i Tiro, a vavina, na kap vartabar,
Maia, ra umana uviana ta ra tarai diat a lul upi una mari diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

13 Natu i ra king, a vavina, i ki ra bala na pal na king ma i mamar na kaia;
Kana mal di ga vir maravut ia ma ra goled.
14 Ba di ben pa ia tadav ra king na mal ma ra mal na minong,
A umana inip na vavina, nina dia talaina me, dia mur ia,
Ma da agur pa diat piram.
15 Da agur pa diat ma ra gugu ma ra ngala na gina;
Diat a ruk ta ra kuba i ra king.

16 A umana natum diat a kia vue kaum umana ngalangala,
Ma una vaki diat upi diat a luluai ta ra gunagunan.
17 Ina tul tar ia ba diat a nuk uraure ra iangim ta ra lavur taun tarai namur;
Kari a lavur vuna tarai par diat a pite milat pa u ma pa na mutu.

Salmo 46

God i ki maravut dat

Kai nina i lue ra kakailai; kai ra tarai Kora; a tiun Alamot; a kakailai.

1 God kada rivarivan ma ra dekdek i dat,
A tena maramaravut tuna ta ra e na purpuruan.
2 Kari pa dat a burut; ma ba di vaenana pa ra rakarakan a gunagunan,
Ma ba di tak vakari pa ra lualuana ura ra bala na ta, pa dat a burut.
3 A ta na kaina urung, ma na tup ia ra top!
A umana lualuana diat a dadadar ika ta ra ngala na lubu! Sela.

4 Tika na tava alir go kari, ma ra tavana i vagugu pa ra pia na pal kai God,
Ra pia gomgom, ba ra kubakuba i ra Ngala Kakit i tur tana.
5 God i ki livuan tana; pa na takari.
God na maravut ia ta ra lar.
6 A umana Tematana dia urung, di tar vamaliara ra umana varkurai;
I tatata ka, ma ra gunagunan i polo.
7 Ra Luluai kai ra lavur kor i ki pire dat;
Ra God kai Iakob kada pal na rivarivan. Sela.

8 Avat a mai, avat a giragire ra lavur papalum kai ra Luluai,
A lavur magit na kinaian ba i ga pait ia ta ra rakarakan a gunagunan.
9 I tur bat ra vinarubu, ma i tuk ta ra mutuai ra rakarakan a gunagunan.
I bubur ra panak; i pakat kutu ra rumu;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

I tun vue ra lavur kiki na vinavana ma ra iap.
10 Avat a ki vovovon, ma avat a nunure ba iau God;
Ina ngalangala boko pire ra lavur vuna tarai,
Ina ngalangala boko ta ra rakarakan a gunagunan.
11 Ra Luluai kai ra lavur kor i ki pire dat;
Ra God kai Iakob kada pal na rivarivan. Sela.

Salmo 47

Ra king nina i lia

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai ra tarai Kora.

1 Avat a tarai par avat a papar;
Avat a ngenge tadav God ma ra gugu.
2 Tago ra Luluai, a Ngala Kakit, a tena ongor tuna,
Ia iat ra ngala na King ta ra rakarakan a gunagunan.
3 I tar vamolo tar ra tarai ta dat,
Ma ra umana Tematana ta ra vavai na kau i dat.
4 I pilak pa ra tiniba upi kadat,
A gunan ba i ngala tuna tana ra nuknuk i Iakob nina i mari ia. Sela.

5 God i tutua ma ra kalukal,
RA Luluai ma ra nilai ra tavur.
6 Avat a kakailai na pite varpa tadav God,
Avat a kakailai na pite varpa;
Avat a kakailai na pite varpa tadav kada King,
Avat a kakailai na pite varpa.

7 Tago God i king ta ra rakarakan a gunagunan par,
Avat a kakailai na pite varpa ma ra mari na kakailai.
8 God i varkurai na king pire ra lavur vuna tarai.
God i tar ki ta kana kiki gomgom.
9 A umana luluai kai ra tarai dia tar ki varurung,
Diat ma ra tarai kai ra God kai Abaraam;
Tago God i kure ra lavur luluai ta ra rakarakan a gunagunan;
Ia iat i tar ngala kakit.

Salmo 48

Sion, ra ngala na pia na pal kai God

A kakailai kai ra tarai Kora.

1 Ra Luluai i ngala, ma: i ko tuna upi da pite pa ia,
Ta ra pia na pal kai kada God, ta kana luana gomgom.
2 A luana Sion a kaliana, i tuluai urama liu, a rakarakan a gunagunan
par i gugu tana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ra ngungu aro iat ta ra papar a labur, a dekdek na pia na pal kai ra
ngala na king.
3 God i vaarike mule ta diat dia ki ta ra lavur pal na luluai tana, ba ia
iat a dekdek na pal na bakbakit.

4 Ea, tago ra umana king dia vana varurung,
Dia tar bolo lake varurung.
5 Dia gire, ma dia kaian tuna;
I bilua ra nuknuk i diat ma dia kavie ra nilop.
6 A nidadar i tadav diat ie;
A kinadik da i tadav ra vavina ba i kakava.
7 U pamapamar ra umana parau maro Tarsis
Ma ra vuvu na taubar.
8 Da ave valongore, damana ave tar gire
Ta ra pia na pal kai ra Luluai kai ra lavur kor, ta ra pia na pal kai
kada God;
God na vatur vapadikat ia, ma pa na mutu. Sela.

9 God, ave tar nuk pa kaum varmari,
Livuan ta kaum pal i gomgom.
10 God, da ra iangim i tuk tar ta ra mutuai ra rakarakan a gunagunan,
Damana bula ra pite varpa tadav u;
A limam tuna i takodo kakit.
11 Boina ba ra luana Sion na ga,
Ma ra umana pia na pal Iuda diat a manga gugu
Ure kaum lavur varkurai.
12 Avat a vana vurvurbit ta ra gunan
Sion, ma avat a vana kikil ia;
Avat a luk guve kana lavur dekdek na pal na minakila.
13 Avat a gire bulu kana dekdek na liplip na balada,
Avat a nuk pa kana lavur pal na luluai;
Upi avat a ve ra taun tarai namur.
14 Tago dari God, kada God pa na mutu;
Na agagure vatikene pa dat.

Salmo 49

Diat dia nurnur ta ra tabarikik, dia lunga

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai ra tarai Kora.

1 Avat a lavur vuna tarai par, avat a valongore go;
Avat a valavalongor, avat a tarai ta ra rakarakan a gunagunan;
2 Avat par a tarai tuna ma ra umana ngalangala,
A umana uviana ma ra umana luveana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 A ngiegu na tatike ra tinata i kabinana,
Ma ra nuknuk ta ra balagu na kabatau.
4 Ina valongore ra tinata valavalar;
Ina pala kaugu tinata i pidik ta ra pagol.

5 Ina burut dave ta ra kaina e,
Ba ra varpiam kadiat dia ki ur vue iau na tur kikil iau?
6 Diat dia nurnur ta ra ngala na tabarikik,
Ma dia vavagia pa diat mulai tago i peal kadia magit;
7 Pa ta tikai ta diat i valaun valar pa turana
Ba na varkul pire God ure,
8 (Tago ra varkul ure kadia nilaun i ngala mat,
Ma pa na pait valar pa ia vatikai namur),
9 Upi na laun vatikai,
Ma koko na gire ra tung na minat.

10 Tago i gire ba ra umana tena kabinana dia mat,
A lunga bula ma ra koloata dir par dir virua,
Ma ra umana enana dia kale pa kadia pepeal magit.
11 Diat a ki vatikai ta kadia tung na minat;
Nam iat a kubakuba i diat ta ra lavur taun tarai namur,
Kadiat dia vaiang tar ra iang i diat iat ta ra umana gunan.
12 Damana a tadar na tarai pa dia laun vatikai,
Dia da ra umana leing nina dia virua ka.

13 Diat dia nurnur ta diat mulai, dia mur go ra nga,
Ma ra umana talai diat bula nina dia mulaot ta kadia tinata. Sela.
14 Di tulue varuk diat ta ra ruarua na tulungen da ra kikil na sip;
A minat kadia tena varbalaurai;
A umana tena takodo diat a kure diat ta ra malana,
A pal a paka i diat na panie, ma diat a kuba ta ra ruarua na tulungen.
15 Ma God na valaun ra tulungeagu kan ra dekdek i ra ruarua na tulungen,
Tago ia iat na onge iau. Sela.

16 Koko u burut ba tikai i uviana vanavana,
Ba i tavua ra minamar ta ra kubana,
17 Tago ba i mat pa na kap vue ta magit;
Kana ngala na minamar pa na kuba mur ia.
18 A dovotina ba i ga laun boko i biti ba i ti doan,
Ma ra tarai dia pite pa u ba i tavua kaum tabarikik;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

19 Na vana tadav ra umana tamana,
Nina ba pa dia gire ra keake mulai.
20 Ba tikai i tadar ma pa i matoto,
I da ra umana leing nina dia virua ka.

Salmo 50

A dovot na lotu

A kakailai kai Asap.

1 God, maia pa, ra Luluai God i tar tata,
Ma i oro varurue pa ra rakarakan a gunagunan maro ra nguna a keake i vana rikai tana tuk tar ta ra nguna i kuba tana.
2 God i pupua rikai marama Sion,
A kaliana kakit.
3 Kada God na vut ma pa na ki mut!
A iap i ulur na lua tana,
Ma i tup ia ra vuvu kikil ia;
4 Na oro upi ra bala na bakut arama,
Ma upi ra rakarakan a gunagunan upi na kure ra taraina;
5 Avat a agure pa kaugu lavur tena lotu tadav iau,
Diat ba ave ga pait ra kunubu ma ra tinabar.
6 Ma ra bala na bakut na varvai ta kana mangamangana takodo;
Tago God iat i tena varkurai. Sela.

7 Kaugu tarai, avat a valongore, ma ina tata;
U Israel, ina pit u;
Iau God, maia, kaum God.
8 Pa ina pit u ure kaum lavur tinabar;
Ma kaum lavur tinabar di tun tar ia dia tur vatikai ta ra luaina matagu.
9 Pa iau mainge ta tikai ta kaum lavur bulumakau,
Ma pa iau mainge bula ra me ta kaum kikil na me.
10 Tago ra lavur leing ta ra pupui kaugu diat,
Ma ra lavur vavaguai ta ra arip na marmar na lualuana bula.
11 Iau matoto ta ra lavur beo ta ra lualuana,
Ma ra lavur kuabar ta ra lokalokor kaugu diat.

12 Gala ina mulmulum, gala pa ina ve u,
Tago ra rakarakan a gunagunan kaugu, ma ra lavur magit i kor tana kaugu bula.
13 Dave, ina en ra kanomong i ra bulumakau bar?
Ba kan ina (mome ra gapu i ra me?
14 Una tul tar ra tinabar na pite varpa tai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

God;
Ma una pait ot pa kaum lavur vavalima pire ra Ngala Kakit;
15 Ma una kail iau ta ra bung ba u ki na malari tana;
Ina valaun u, ma una pite pa iau.

16 Ma tadav ra tena varpiam God i biti dari:
U varvai dave ta kaugu lavur togotogo,
Ma dave u vatavatang kaugu kunubu?
17 Tago u milmilikuane ra varpit,
Ma u piam vue kaugu tinata.
18 Ba u gire ta tena nilong amur gugu varurung me,
Ma ava varirivut ma ra umana tena nipo.

19 U tak ra ngiem upi ra kaina tinata,
Ma ra karameam i vavagu.
20 U ki, ma u takun turam,
U takun vavaongo pa natu i tinam iat;
21 U tar pait go ra lavur magit, ma iau ki mut uka,
U ga biti ba dor varogop uka;
Ma ina pit u boko, ma ina vaarike kaum mangamangana tikatikai ta ra luaina matam.

22 Io, avat ba ava nuk vue God, avat a nuk pa nam;
Kan ina karat kadakadal u, ma pa ta na akari ba na valavalaun;
23 Diat par ba dia tul tar ra tinabar na pite varpa dia ru iau,
Ma nina i mal pa kana mangamangana,
Ina ve tar ra valavalun kai God tana.

Salmo 51

A niaring upi ra pupupun vue

Kai nina i lue ra kakailai, a kakailai kai David, ba Natan ra propet i ga tadav ia, ba i ga ruk tadav Bat-Seba.

1 God, una mari iau, vardada ma kaum varmari ta;
Varogop ma kaum pepeal na varmari una pun vue kaugu lavur varpiam;
2 Una dalu vakakit vue kaugu varpiam,
Ma una dur vue kaugu nirara kan iau.

3 Tago iau nunure kaugu lavur varpiam,
Ma kaugu nirara i tur vatikai ta ra luaina matagu.
4 Iau tar pait ra kaina piram, ia kaka piram,
Ma iau tar pait nam ba i bilak ta ra luaina matam,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Upi una takodo ba u tatata,
Ma una langalanga ba u varkurai.
5 Ea, di ga kava iau ta ra bilak na mangamangana,
Ma tinagu i ga lalau pa iau ma ra varpiam.

6 Ea, u mainge ra dovot na bala,
Kari una vaminana iau ara ta ra nuknukigu iat.
7 Una vagomgom iau ma ra isop, ma ina gomgom,,
Una dalu iau, ma ina pua kakit ma ra kabang pata.
8 Una tul tar iau, ba ina tadav ra gugu ma ra gina,
Upi ra urugu na lagar mulai, nina ba u ga bubur gigi diat.
9 Una ive ra matam kan kaugu lavur nirara,
Ma una pun vue kaugu lavur varpiam par.

10 Una vaki tar ra gomgom na nuknuk tagu, God;
Ma una pait vakalamane ra takodo na ninunuk tagu.
11 Koko una okole vue iau kan ra matam,
Ma koko una tak vue ra takodo na tulungeam kan iau.
12 Una tul tar mule ra gugu tagu, a gugu ta kaum valavalaun,
Ma una maravut iau ma ra pok na nuknukigu.
13 Ona damana, ina tovo tar kaum lavur mangamangana ta ra umana tena varpiam,
Ma ra umana tena vana rara diat a vana tapuku piram.
14 God, u God a vunapai kaugu valaun,
Una valaun iau kan ra vartakun na vardodoko;
Ma ra karameagu na manga kakailai ure kaum mangamangana takodo.

15 Luluai, una papa ra bul na ngiegu,
Ma ra ngiegu na vaarike kaum pite varpa.
16 Tago pa u kaina upi ra tinabar;
Gala u mainge, gala ina ga tar ia tam;
Vakir u ga ta ra tinabar di tun tar ia.
17 Ba i takunuan ra nuknuk i dat, ia nam ra tinabar God i mainge,
Ba i takunuan ma ba i nukpuku ra bala i vevet, God, pa u pidimuane.

18 Una mal Sion vardada ma kaum bo na mamainga.
Una liplip bat Ierusalem.
19 Damana una gugu ta ra umana tinabar di tul tar ia ma ra takodo na mangamangana,
Ma ta ra tinabar di tun tar ia, a kidoloina ka;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Damana da tul tar ra umana bulumakau ta kaum uguugu na
vartabar.

Salmo 52

A varkurai kai God ma kana varmari vartataun

Kai nina i lue ra kakailai; a mari na kakailai kai David, ba Doeg ra te Edom i ga vana ma i ga ve Saul dari: David i ki ta ra kuba i Akimelek.

1 U langlang dave ta ra varpiam, u a rangrang?
A bala na varmari kai God i tur tukum.
2 U nuk pa ra vinirua upi una varvai tana,
U da ra varvarkaka i mangi tuna, u varvartuam.
3 U mainge ra kaina ma pa u mainge ra boina;
U mainge ra vaongo, ma pa u tatike ra takodo na tinata. Sela.
4 U vatavatang ra tinata na vangangap,
U ra tena vaongo!

5 God na vamutue u bula ma pa na mutu.
Na kinim vake u ma na rubat vue u kan ra kubam,
Ma na rubat vue u kan ra gunan kai ra umana launa. Sela.
6 A umana tena takodo diat a gire ma diat a burut,
Ma diat a nonganongone, ma diat a biti dari:
7 Ea, go ra tutana pa i ogogabut tai God;
I nurnur uka ta kana pepeal tabarikik,
Ma i vapadikat ia mulai ta kana varngu.

8 Ma iau, iau da ra davai na oliva i lubalubang ta ra kuba i God,
Iau nurnur vatikai ta ra varmari kai God, ma pa na mutu.
9 Ina pite vatikene pa u, tago u tar pait ia;
Ma ina nurnur ta ra bo na iangim ta ra luaina mata i kaum lavur
tena lotu.

Salmo 53

A kaina mangamangana kai ra tarai (Kak 14)

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Makalat; a mari na kakailai kai David.

1 A papaua i varpuai ta ra balana dari: Pa ta God.
Dia ga pait ra kaina magit, a magit i milmilikuan tuna;
Pa ta na ba i pait ra boina.

2 God i gigira ba marama ra bala na bakut,
Ina upi ra umana natu i ra tarai,
Kan ta na dia minana
Ma dia tikan upi God.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Diat par dia tar vana rara, dia tar dur par,
Pa ta na ba i pait ra boina, maia pa, pa ta tikai ka.

4 Dave; ra umana tena varpiam pa dia minana vang?
Diat ba dia en vue kaugu tarai da dia en ra adia magit,
Ma pa dia araring tadav God.

5 Dia ga burut i tuna, ma pa ta vuna;
Tago God i kabu vue vanavana ra uru i diat dia tut na vinarubu ure u.
U tar varuva diat, tago God i pilak vue diat.

6 Boina ba ra valavalaun na ga vana rikai maro Sion!
Ba God na ben vatalil kana tarai di ga kinim vavilavilau diat,
Iakob na manga gugu, ma Israel na ga.

Salmo 54

A niaring upi ra varbalaurai kan ra ebar

Kai nina i lue ra kakailai; a mari na kakailai kai David, ba ra tarai Sip dia vana ma dia biti tai Saul: Dave, David pa i parau vang livuan ta vevet?

1 God, una valaun iau ure ra iangim,
Ma una varkurai ure iau ma ra dekdekim.
2 God una valongore kaugu niaring,
Ma ra tinata na ngiegu na ruk ta ra talingam.

3 Tago ra umana vaira dia tar tut ure iau,
Ma ra umana tena vinarubu dia tar mainge ba diat a ubu iau;
God pa i tur ta ra luaina mata i diat. Sela.

4 Ea, God kaugu tena maramaravut,
A Luluai iat i tukatukal kaugu nilaun.
5 Na bali ra kaina magit ta kaugu umana ebar;
Una vamutue diat varogop ma ra dovot na maukuam.

6 Ina vartabar piram ma ra tamarigat na vartabar;
Luluai, ina pite pa ra iangim tago i boina.
7 Tago i tar valangalanga iau kan ra lavur magit par i monong iau;
Ma ra matagu i tar gire ra magit iau mainge pire kaugu umana ebar.

Salmo 55

A niaring upi ra maramaravut

Kai nina i lue ra kakailai; ta ra pagol; a mari na kakailai kai David.

1 God, una valongore kaugu niaring;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma koko una ki ivai kan kaugu nilul.
2 Una nuk pa iau, ma una torom tagu;
Iau ngarangara ure kaugu kaina kini, ma iau oir,
3 Ure ra tinata kai ra ebar,
Ma tago ra umana tena varpiam dia arung bat iau;
Dia vue ra kaina magit taun iau,
Ave vargegelenai tago dia kulot.
4 A balagu i takunuan tuna,
Ma ra bunurut na minat i tadav iau.
5 Ra ururian ma ra nidadar dir tadav iau,
Ma ra bunurut i ta i manga tup iau.
6 Ma iau ga biti: Gala ina vung ta bebeagu, da ra balu i vung ra bebeana!
Gala ina vilau me, ma ina ngo.
7 Ea, gala damana, gala ina ga vana irai vailik,
Ina ga kiki arima ra pui. Sela.
8 Gala ina kavie ra vinavana upi ta rivarivan,
Kan ra ngala na vuvu ma ra kalivuvur.

9 Luluai, una vamutue kadia tinata, ma una vapurpuruan ia,
Tago iau tar gire ra vinarubu ma ra varngangar ta ra pia na pal.
10 Ta ra keake ma ta ra marum dia vana vurvurbit i tana ta ra ul a liplip;
A varpiam ma ra bilak na mangamangana i ki livuan tana.
11 A vinirua i tur livuan tana,
A varvaur ma ra vartuam pa i vana kan ra lavur ngaina.

12 Tago vakir ta ebar i vul iau;
Gala ta ebar, gala ina ki vamadudur pa ia;
Ma vakir nina i milikuane iau i pite vangala pa ia mulai;
Gala damana, gala ina paraparau kan ia;
13 U kaka u ga pait ia, u ra tutana ba dor varogop,
Dor ga varbete ma dor ga talaina tuna.
14 Dor ga pirpir ma i ga kalami kador tinata,
Dor ga vanavana ta ra kuba i God, dat ma ra kor.
15 A minat na tadav vakaian diat,
Diat a kuba ta ra ruarua na tulungen ba dia laun bulu boko;
Tago a varpiam i ki ta ra kuba i diat, maia, ma ta ra bala i diat.

16 Ma iau, ina kail ika tadav God,
Ma ra Luluai na valaun iau.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Ta ra ravian, ma ta ra malana, ma ba ra keake i ki tur, ina araring
ma ina oir,
Ma na valongore ra nilaigu.
18 I tar valangalanga bulu ra tulungeagu upi koko diat a maravai
piragu,
Tago mangoro diat ave varngangar ma diat.
19 God na valongore ma na vakadik diat,
Maia, nina i tar ki na varkurai papa amana. Sela.
Na vakadik diat ba pa i enana kadia kini,
Ma diat ba pa dia burut ure God.

20 I tar tul vaarike ra limana ure diat dia ga ki na bartalaina me,
I tar vatamam vue kana kubunu.
21 Kana tinata i ga duladula da ra bira;
Ma ra balana i buka ma ra vinarubu ka,
Kana lavur tinata dia manga madu, ma ra dangi pata,
Ma dia varogop uka ma ra pakat na vinarubu di ele pa ia.

22 Una nur tar kaum kinakap tai ra Luluai,
Ma ia iat na onge u;
Pa na vung vue tuna ra tena takodo upi na takari.

23 Ma u, God, una ga vabura tar diat ta ra tung na minat;
A umana tena vardodoko ma ra umana tena vartuam
Diat a virua pit ika ba pa na par boko ra papar ta kadia nilaun ati ra
pia;
Ma iau, ina nurnur uka tam.

Salmo 56

A niaring na nurnur tai God

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Ionat-Elem-Rekokim; a Miktam kai David, ba ra tarai Pilistia dia kinim ia aro Gat.

1 God una mari iau, tago ra tarai dia mainge ba diat a konome iau;
Ta ra bungbung par i tup iau ra vinarubu,
2 Kaugu lavur ebar dia mainge ba diat a konome iau ra bungbung par,
Tago mangoro diat dia varubu ure iau ma dia vavagia pa diat mulai.
3 Ba ta bung iau burburut,
Ina nurnur uka tam.
4 Ta ra varmari kai God ina pite pa kana tinata;
Iau tar nurnur tai God, ma pa ina burut;
Ava mulai ra tarai diat a pait ia piragu?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 A bungbung par dia pukpukue kaugu tinata,
Ma ra nuknuk i diat ba diat a vakaina iau.
6 Dia vana varurung, dia kiki uai,
Dia gire vakilang kaugu vinavana;
Maia, da di kobot upi kaugu nilaun.
7 Dave, diat a pila bar ta kadia varpiam?
God, una rapue ra umana vuna tarai.
8 U nunure kaugu lavur vinavana vurvurbit;
Una varurue ra lavur lur na matagu ta kaum paura;
Dave, pa di tar tumu vake diat ta kaum buk?
9 Nam ra bung ba iau tangi tadav u kaugu lavur ebar diat a lop uka;
Go ra magit iau tar nunure, ba God i tur maravut iau.
10 Ta ra varmari kai God ina pite pa kana tinata,
Tai ra Luluai ina pite pa kana tinata.
11 Iau tar nurnur tai God, pa ina burut.
Ava mulai ra tarai diat a pait ia tagu?

12 Iau tar vavalima piram, God,
Ina tul tar ra tinabar na pite varpa piram.
13 Tago u tar valangalanga ra tulungeagu kan ra minat,
Maia, ma u tar balaure ra kaugu pi koko na tutukai,
Upi ina vanavana ta ra luaina mata i God
Ta ra kapa na nilaun.

Salmo 57

A niaring upi ra maramaravut

(Kak 108:1-5)

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Al-Tasket; a Miktam kai David, ba i lop kan Saul ta ra babang.

1 Una mari iau, God, una mari iau;
Tago ra tulungeagu i rivarivan tam,
Ma ta ra vavai na bebeam ina rivarivan,
Tuk tar ta ra bung ba na ngo ra umana kaina magit.
2 Ina kail tadav God, ra Ngala Kakit,
Tadav God nina i maramaravut iau.
3 Na vartuluai marama ra bala na bakut ma na valaun iau,
Tago nina i mainge ba na konome iau i tar varvul. Sela.
God na tulue vaarike kana varmari ma kana dovotina.

4 A tulungeagu i ki livuan ta ra umana leon;
Ina va livuan ta ra umana ebar dia ngangap da ra iap,
Maia, livuan ta ra tarai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ba ra ngie i diat i da ra rumu ma ra pu,
Ma ra karamea i diat i da ra pakat na vinarubu i mangi.

5 Una vangala pa u mulai, God,
Una ki ak ta mumur ma ra bala na bakut,
Ma kaum minamar na ki ta ra rakarakan a gunagunan.

6 Dia tar vaninare ra ubene ure ra kaugu,
A tulungeagu i bilua;
Dia tar kal ra tung ure ian, ma diat iat dia tar bura tana. Sela.

7 God, a balagu i tur padikat, i tur padikat,
Ina kakailai ma ina pite varpa.
8 Una tavangun, a tulungeagu;
Amur a tavangun, a kaur ma ra pagol,
Iau iat ina tavangun ta ra kavunvun iat.
9 Ina pite pa u, Luluai, livuan pire ra tarai;
Ina kakailai piram livuan ta ra lavur vuna tarai;
10 Tago kaum bala na varmari i ngala ma i tuk tar ta ra lao,
Ma kaum dovotina i tuk tar ta ra lavur bakut.

11 Una vangala pa u mulai, God,
Una ki ak ta mumur ma ra bala na bakut,
Ma kaum minamar na ki ta ra rakarakan a gunagunan.

Salmo 58

A niaring pire God upi na vakadik ra umana tena pait ra kaina

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Al-Tasket; a Miktam kai David.

1 Avat a umana ngalangala, a dovot ava varkurai takodo?
Dave, ava kure vadovot vang ra umana natu i ra tarai?
2 Pata, ta ra bala i vavat ava nuk upi ra varpiam,
A lima i vavat i tibe ra rakarakan a gunagunan ma ra
mangamangana vinarubu.

3 A umana tena varpiam dia vana rara; di kava diat damana.
Ba di kava diat dia vana rara muka, ma dia vavaongo.
4 Kadia taring i da ra taring na vui;
Dia da ra kaina vui a vaut, nina i tabonot ra talingana,
5 Ma pa i torom ta ra nilai ra tena vamaram vui,
Ma ona i mal bulu kana papait, pa i torom bula.

6 God, una rubat bubur ra pal a ngie i diat,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai, una rubat vue ra ngala na pal a ngie i ra umana leon.
7 Boina diat a panie da ra tava i ulur;
Ba i al vaninare kana pu, boina ba na da i tabubur.
8 Boina ba diat a da ra demdem nina i polo ko ma i panie;
Ma da ra bul ba ra vavina i kava pit ia, ma pa i gire ra keake.
9 Kavava umana kabala pa dia malamalapang boko,
Ma ba ra kirip i kalamana boko, a kulot na kap vue diat ma ra kalivuvur.

10 A tena takodo na gugu ba i gire ra varobo;
Na puk ra kauna ta ra gapu i ra tena varpiam.
11 Ma ra tarai diat a biti: A dovot di vabongon ra tena takodo;
A dovotina tika na God go kari ma i pait ra varkurai ta ra gunagunan.

Salmo 59

A niaring upi ra bo na kini

Kai nina i lue ra kakailai; a Miktam kai David, ba Saul i ga vartuluai ma di ga kiki uai ta ra kubana upi da doka.

1 Kaugu God, una valangalanga iau kan kaugu lavur ebar,
Una vabakite iau arama kan diat dia tut na vinarubu ure iau.
2 Una valangalanga iau kan ra umana tena pait ra kaina,
Ma una valaun iau kan ra umana lup vardodoko.

3 Tago dia kiki uai upi kaugu nilaun;
A umana ngalangala dia vana varurung upi iau;
Vakir ure kaugu varpiam, vakir ure kaugu nirara, Luluai.
4 Dia vutvut ma dia vaninara ma vakir iau ra vuna;
Una tavangun, ma una totongo upi iau, ma una gire.

5 Maia, u iat Luluai, ra God kai ra lavur kor, ra God kai Israel,
Una tut ma una kure ra lavur Tematana;
Koko una mari ta tika na bilak na tena varpiam. Sela.

6 Dia lilikun na ravian,
Dia loalor da ra pap,
Ma dia vana vurvurbit ta ra pia na pal.
7 Ea, a umana lup tinata diat;
A umana pakat na vinarubu dia ki ta ra bul na ngie i diat;
Tago (dia biti:) To ia na valongore?

8 Ma u, Luluai, una ga nongone diat,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Una ga kulume ra lavur Tematana par.
9 U ra dekdekigu, ina ki pa u;
Tago God kaugu dekdek na pal na bakbakit.
10 Kaugu God na totongo upi iau ma kana varmari.
God na tul tar iau ba ina gire ra magit iau mainge ta kaugu lavur ebar.

11 Koko una ubu doko diat, kan kaugu tarai diat a valubane;
Boina diat a tenten vurvurbit ika ure ra dekdekim; una vaikilik pa diat,
Luluai, kaveve ramravit.
12 Ea, i tup ia ra kaina ta ra ngie i diat!
Ea, i tup ia ra tinata na bul na ngie i diat!
Boina ba da kinim pa diat ta kadia mangamangana kolakolo,
Ma ure ra varvul ma ra vavaongo ba dia vatang ia.
13 Una vapanie diat ta kaum kulot, una vapanie diat upi koko dia laun mulai.
Ma una vaminana diat upi diat a nunure ba God i varkurai pire ra tarai Iakob,
Ma i tuk tar ta ra mutuai ra rakarakan a gunagunan. Sela.

14 Ma una tul tar diat ba diat a lilikun na ravian,
Boina ba diat a loalor da ra pap,
Ma diat a vana vurvurbit ta ra pia na pal.
15 Diat a vana vurvurbit upi ta magit,
Ma diat a ki ra marum bula ona pa dia maur.
16 Ma iau, ina kakailai ure ra dekdekim;
Maia, ina manga kakailai ure kaum varmari ta ra malana;
Tago u ga da ra dekdek na pal na bakbakit piragu,
Ma a rivarivan ta ra bung iau ki na malari tana.
17 U ra dekdekigu, ina kakailai tadav u,
Tago u, God, kaugu dekdek na pal na bakbakit, ra God ba i mari tuna iau.

Salmo 60

A niaring upi ra varvalaun

(Kak 108:6-13)

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Susan-Edut; a Miktam kai David upi ra vartovo, ba dia varubu ma Aram-Naraim ma Aram-Soba, ma Ioab i lilikun ma i ubu a vinun ma a ura arip na marmar ta ra tarai Edom ta ra male na solt.

1 God u tar vung vue avet, u tar rip vue avet;
U tar kulot; boina una valagar pa avet mulai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 U tar vaguria ra gunagunan; u tar pelegi ia;
Una mal mule nina i tapelegi, tago i dadadar.
3 U tar vaarike tar ra umana dekdek na magit pire kaum tarai;
U tar vamomo avet ma ra tava longlong.

4 U tar tul tar ra vakilang ta diat dia ru u,
Upi diat a lop kan ra panak. Sela.
5 Upi na langalanga kaum vakak na tarai,
Una valavalaun ma ra limam tuna, ma una torom ta vevet.

6 God i tar tata ma ra gomgom na maukuana; ina manga gugu.
Ina tibe Sekem, ma ina valar varbaiane ra male Sukot.
7 Gilead kaugu, ma Manase kabila kaugu;
Epraim bula i da ra kere na vinarubu ta ra ulugu;
Iuda kaugu buka na varkurai,
8 Moab kaugu la na dududur.
Ina vue tar ra pal a kaugu tai Edom,
Pilistia ina kukula ure u.

9 To ia na agure vaolo iau ta ra dekdek na pia na pal?
To ia na ben vaolo iau ta ra gunan Edom?
10 Dave, God, pa u ga vung vue avet?
Ma pa da varagur ma kaveve lavur kor.
11 Una maravut avet ure ra ebar;
Tago a maramaravut kai ra tarai a magit vakuku.
12 Ba dat ma God, dat a ongaongor tuna;
Tago ia iat na ruarua taun kada lavur ebar.

Salmo 61

A niaring upi ra varbalaurai

Kai nina i lue ra kakailai; ta ra pagol; kai David.

1 Una valongore kaugu kinail, God;
Una torom ta kaugu niaring.
2 Maro iat ra ngu na rakarakan a gunagunan ina kail u, ba i tup ra balagu;
Una ben vatutua iau ra ul a vat ki, nina i manga tuluai urama.
3 Tago u a rivarivan piragu,
Ma a dekdek na pal na bakbakit kan ra ebar.

4 Ina ki vatikai ta ra kubam;
Boina ba ina rivarivan ta ra vavai na bebeam. Sela.
5 Tago u, God, u tar valongore kaugu lavur vavalima,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

U tar tul tar ra tiniba tagu kadiat dia ru ra iangim.
6 Una ga valolovina ra nilaun kai ra king;
Kana lavur kilala diat a varogop ma ra kilala kai ra mangoro na taun tarai.
7 Na ki vatikai ta ra luaina mata i God;
Una tul tar ra varmari ma ra dovotina upi dir a balaure.

8 Damana ina kakailai na pite varpa pa na mutu,
Upi ina pait ot pa kaugu umana vavalima ta ra bungbung par.

Salmo 62

A nurnur tai ra varbalaurai kai God

Kai nina i lue ra kakailai; ure Iedutun; a kakailai kai David.

1 A tulungeagu i ki pa God kakika,
Kaugu varvalaun i vana rikai tana iat.
2 Ia kaka kaugu vat i ta ma kaugu varvalaun,
Kaugu dekdek na pal na bakbakit; pa ina manga malmaliara.
3 Aivia bung boko avat a vartumai ma ra tutana,
Upi avat par, avat a ubu doka,
Da ra papar a pal i tarip, da ra liplip i tarada.
4 Dia tar tata guvai upi diat a vabura vue ke kan kana bo na kini,
Ma dia ga ta ra vaongo;
Diat par dia tata na varvadoan ma ra ngie i diat, ma ta ra bala i diat
dia tata kakaina. Sela.

5 Tulungeagu, una ki pa God kakika,
Tago tana iat na vana rikai ra magit iau ki nunur upi ia.
6 Ia iat kaugu vat i ta ma kaugu varvalaun,
Kaugu dekdek na pal na bakbakit, pa ina malmaliara.
7 Kaugu varvalaun ma kaugu minamar i tur pire God;
God ia ra vat i ta iau dekdek tana, ma kaugu rivarivan bula.

8 Avat a tarai, avat a nurnur tana ta ra bungbung par.
Avat a vaarike bulu ra magit ta ra bala i vavat ta ra luaina matana;
God a rivarivan ure dat. Sela.
9 A dovot, a tarai tuna dia da ra magit vakuku ka,
Ma ra umana ngalangala dia da ra vaongo ko;
Ta ra valavalar na mamat dia papa ka,
Dia da ra magit vakuku tuna.

10 Koko una nurnur ta ra arung varbat,
Ma koko na kolakolo ra nuknukim ure ra nilong;
Ba i tavua ra tabarikik, koko avat a nurnur tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 A kopono pakana God i tar tata;
Ma a ivu pakana iau tar valongore go;
Ba kai God ra niongor,
12 Ma ba kaum, Luluai, ra varmari;
Tago u bali ra mangamangana kai ra tarai par tikatikai.

Salmo 63

A ngala na mamainga upi God

A kakailai kai David, ba i ga ki ta ra bil Iuda.

1 God u kaugu God, ina ongor ma ra tinikan up u;
A tulungeagu i mar up u,
A pakagu bula i kaina up u,
Ta ra gunan i mage ma i bil ika, ma pa ta tava tana;
2 Damana iau ga bobe vamat u ta ra pal tabu,
Upi ina na tadav ra dekdekim ma tadav kaum minamar.
3 Tago kaum varmari i boina ta dir ma ra kini ati ra pia;
A bul na ngiegu na pite pa u.
4 Damana ina pite pa u ba iau laun boko;
Ina tulue ra limagu urama ure ra iangim.

5 A tulungeagu na ti maur da ma ra luku na ur ma ra bira;
A ngiegu na pite pa u, ma ra bul na ngiegu na mugur;
6 Ba iau nuk pa u ta kaugu vava,
Ina nununuk ure u ba iau vangala ka tuk ra keake;
7 Tago u tar maravut iau,
Ma ta ra malur na bebeam ina ngenge ma ra gugu.
8 A tulungeagu i ki petep piram,
A limam tuna i vatur vake iau.
9 Ma diat dia mainge ba diat a doko iau,
Diat a kuba ura iat ta ra bala na pia.
10 Diat a virua ta ra pakat na vinarubu;
Diat a tiniba kai ra umana kuabar na pap.
11 Ma ra king na gugu tai God;
Diat par dia vavalima tana diat a langlang;
Ma ra ngie i ra umana tena vaongo da ang bat ia boko.

Salmo 64

A niaring upi ra varbalaurai

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

1 God una valongore ra nilaigu ta kaugu vartakun,
Una ga valaun iau kan ra varvaburut kai ra ebar.
2 Una ga varavite iau kan ra varpit ivai kai ra umana tena varpiam,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kan ra kor na tena varvabilak;
3 Kan diat dia vamangi ra karamea i diat da di al vamangi ra pakat na vinarubu,
Ma dia tar al vaninare kadia lavur pu, maia, a umana tinata i mapak;
4 Upi diat a ponok ive ra tarai ba dia ko kakit;
Dia ponok vakaian diat, ma pa dia burut.
5 Dia varvargat vargiliane diat upi ra kaina magit;
Dia tata guvai ba diat a kapi kun ivai;
Dia biti: To ia na gire dat?
6 Dia nuk tadav ra umana varpiam;
Dia biti: Da tar mal ot pa kada ninunuk;
Ma ra bala i ra tarai tikatikai ma ra nuknuk i diat i lulur.

7 Ma God na ponok diat,
Ma ra pu na tur vakaian diat.
8 Ma da vabura diat, a karamea i diat iat i takun diat;
Diat par dia gire ra balbali pire diat, diat a loe ra ulu i diat.
9 Ma ra tarai par diat a burut,
Ma diat a varvai ta ra papalum kai God,
Ma diat a matoto ta kana varkurai.

10 A umana tena takodo diat a ga tai ra Luluai, ma diat a rivarivan tana,
Ma diat par ba i dovot ra bala i diat diat a pite varpa.

Salmo 65

A pite varpa ma ra varmananai

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

1 God, di tar vaninara ma ra pite varpa piram ta ra gunan Sion;
Ma da pait ot pa ra vavalima piram.
2 U, u toratorom ta ra niaring,
A tarai par diat a tadav u.
3 A lavur varpiam dia tur bat iau,
Ma una ga pun vue diat.
4 I ti doan ra tutana ba u pilak pa ia, ma u ora upi na maravai piram;
Upi na ki ra kubam;
Avet a maur ma ra bo na magit ta ra kubam,
Ta kaum gomgom na pal tabu iat.

5 Una ga torom ta vevet, ma una pait ra umana enana magit na bunurut ure ra takodo na maukuam,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

U God, u vuna ta kaveve varvalaun;
U ba ra rakarakan a gunagunan i nurnur tam,
Ma diat bula dia ki na ta aro vailik.
6 U vungvung vapadikat ra lavur lualuana ma ra dekdekim,
U vi pit ma ra niongor;
7 U vango ra roro na ta, a roro na bobol tana,
Ma ra urung kai ra lavur vuna tarai bula.
8 Diat bula dia ki ta ra langlangun aro iat dia burut ta kaum lavur vakilang;
U vagugu pa diat ta ra matana taubar ma diat ta ra matana labur.

9 U tar laume ra gunan, u tar puk vabilim ia,
U tar manga vauviana;
A mata na tava kai God i lubu;
U tabar diat ma ra kon, tago damana u vaninare ra gunan.
10 U vabilim ra nga na niipuk,
U ap kana lualuana,
U vamaumau ia ma ra bata,
U vadoane ra lavur mangana i gol.
11 U vatoke ra kilakilala ma ra lavur bo na magit piram,
Ma ba u vanavana, u imimire ra ngala na varvadoan.
12 I bura tar ta ra pia na vura ta ra bil;
Ma ra umana ilil dia mal ma ra gugu.
13 A pia na vura i kor ma ra kikil na sip,
Ma ra kon i tup ia ta ra umana male;
Dia ngenge ma ra gugu, maia, dia kabila kakailai.

Salmo 66

A kakailai na pite varpa

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai.

1 A rakarakan a gunagunan par, una kukula na gugu tadav God;
2 Avat a vaarike ra minamar i ra iangina ma ra kakailai;
Avat a mal tuna kana pite varpa.
3 Avat a biti tai God: Kaum lavur papalum dia enana tuna!
Tago a dekdekim i ngala na kaia, kaum lavur ebar diat a ongo tam.
4 A rakarakan a gunagunan na lotu piram,
Ma na kakailai piram;
Maia, na kakailai tadav ra iangim. Sela.

5 Avat a mai, avat a gire ra lavur papalum kai God;
I ti enana tuna kana mangamangana tadav ra umana natu i ra tarai.
6 I vaenana pa ra ta, ma i da ra pia mage;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Dia tinur bolo ko ta ra lubu;
Abara ave. ga gugu tana.
7 I varkurai vatikai ma ra dekdekina,
A matana i makmakile ra lavur Tematana;
Koko ra tarai na varpiam diat a vangala pa diat mulai. Sela.

8 Avat a lavur vuna tarai avat a pite pa kaveve God,
Ma avat a taorong ma ra tinata na pite varpa pirana;
9 Nina i tar valaun avet,
Ma pa i nur tar ia ba ra kau i vevet na tagalir.
10 Tago u, God, u tar valar avet,
U tar tun vagomgom avet, da di tun vagomgom ra silva.
11 U tar akir avet;
U tar vako tar ra mamat na kinakap ta ra tamuru i vevet,
12 U ga tul tar ra tarai upi diat a vutvut rua taun ra ulu i vevet;
Ave tinur bolo ta ra iap ma ta ra tava;
Ma u ga ben vairop avet, ma u vaki avet ta ra gunan na gugu.

13 Ina ruk ta ra kubam ma ra tinabar di tun tar ia,
Ina pait ot pa kaugu umana vavalima piram,
14 Nina i ga arikai ta ra bul na ngiegu,
Ma ra ngiegu i ga vatang diat ba iau ga ki na malari.
15 Ina tul tar ra tinabar tam, nina di tun tar ia, a monoina,
Varurung ma ra ang na sip, a tomotoina.
Ina tul tar ra umana bulumakau ma ra me. Sela.
16 Avat par ava ru God, avat a mai ma avat a valongore,
Ina vaarike ra magit i ga pait ia ure iau.
17 Iau ga kail ia ma ra ngiegu,
Ma iau ga pite vangala pa ia ma ra karameagu.
18 Tumu iau nuk pa ra varpiam ta ra balagu,
Ra Luluai pa na valavalongor;
19 Ma a dovot God i tar valongor,
I tar torom ta kaugu tinata na niaring.

20 Da pite pa God,
Nina ba pa i pidimuane kaugu niaring,
Ma pa i tak vue kana bala na varmari kan iau.

Salmo 67

A kakailai na pite varpa

Kai nina i lue ra kakailai; ta ra pagol; a kakailai.

1 God, una mari avet, ma una tata vadoane avet,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A matam na pupua taun avet; Sela.
2 Upi da nunure kaum mangamangana ati ra pia,
Ma kaum valavalaun ta ra lavur vuna gunan.
3 Boina ba ra lavur vuna tarai diat a pite pa u, God,
Boina ba ra lavur vuna tarai par diat a pite pa u.

4 Boina ba ra lavur vuna gunan diat a ga, ma diat a kakailai ure ra gugu;
Tago una ga kure ra lavur vuna tarai ma ra takodo na varkurai,
Ma una lualua ta ra lavur vuna gunan ati ra pia. Sela.
5 Boina ba ra lavur vuna tarai diat a pite pa u, God,
Boina ba ra lavur vuna tarai par diat a pite pa u.

6 A pia i tar tul tar ra vuaina;
God, maia pa, kada God iat, na vadoane dat,
7 God na vadoane dat,
Ma ra lavur ngu na rakarakan a gunagunan diat a ru ia.

Salmo 68

A kakailai na niuvia kai ra tarai Israel

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

1 Boina ba God na tut, ma boina ba da korot varbabaiane kana umana ebar;
Boina ba diat bula dia milikuane, diat a lop kan ra luaina matana.
2 Da ra vuvu i kap vue ra mi, damana una korot vue diat;
Da ra bulit na livur i polo ta ra iap,
Damana ra umana tena varpiam diat a virua ta ra luaina mata i God.
3 Boina ba ra umana tena takodo diat a ga;
Boina ba diat a gugu mat ta ra luaina mata i God;
Maia, diat a gugu ma diat a ga.

4 Avat a kakailai tadav God, avat a kakailai na pite varpa tadav ra iangina;
Avat a mal ra bo na nga ure nina i vutvut bolo ta ra bil;
A iangina “Ra Luluai”; ma avat a gugu mat ta ra luaina matana.

5 God ta kana pal tabu
I da ra tutana ba na vamel ra nat na ling,
Ma ia ra tena varkurai ba na mari ra umana ua na vavina.
6 God i vaki ra kekene ta ra pal,
I pala vue diat dia ki ra pal na banubat, ma i tavua kadia tabarikik.
Ma ra pue ngangar na ki ta ra gunan i maramararang.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 God, ba u ga lue rap kaum tarai,
Ba u ga bolo ta ra bil; Sela.
8 A gunan i ga guria,
A umana bakut dia ga bura ta ra luaina mata i God,
Maia, Sinai akanama i ga dadadar ta ra luaina mata i God, a God kai Israel.
9 U, God, u ga tul tar ra ngala na bata,
Ma u ga valagar kaum gunan ba i ga talatalanguan.
10 Kaum kor na tarai dia tar ki tana;
Ta kaum varmari, God, u ga vanvaninare ra magit ure ra umana biaui.

11 A Luluai i tul tar ra tinata,
A ngala na kor na vaden dia varvarvai.
12 A umana king kai ra lavur loko na tarai na vinarubu dia takap, dia takap;
Ma ra vaden ba dia ki ka ra kuba i diat dia tibe ra tabarikik di rara pa ia.
13 Ba ava va livuan ta ra umana kikil na sip,
I da ra bebea i ra uka i bagabagele da ra silva,
Ma ra ivuna i gobol da ra goled.
14 Ba ra Dekdek Muka i ga korot varbaiane ra umana king tana,
I ga da ra bata i pua aro Salmon.

15 A luana Basan ia ra luana kai God;
A luana Basan i manga tuluai urama.
16 Avat a umana luana ba ava manga tuluai urama, ta ra ava ava matana varpin,
Ure ra luana vang, nina God i ga pilak pa ia ba na ki tana?
Maia, ra Luluai na ki tana pa na mutu.

17 A umana kiki na vinavana kai God dia peal na kaia,
Maia, a umana arip na marmar ma ta umana arip na marmar mulai.
A Luluai i ki livuan ta diat, Sinai i ki ta ra pal tabu.
18 U tar tutua urama, u tar ben vavilavilau ra kini na vilavilau;
U tar alube pa ra vartabar tai ra tarai;
Maia, ta diat bula ra umana tena varongongoi, upi ra Luluai God na ki pire diat.

19 Da pite pa ra Luluai, nina i puak pa kada kinakap ta ra bungbung par,
Maia, da pite pa God nina i valavalaun dat. Sela.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

20 God ia ra God na maramaravut pire dat.
Ma i tale ra Luluai God ba na tul tar ta nga da pila kan ra minat i tana.

21 Ma God na pamar ra lor i kana lavur ebar,
Ma na kutu vue ra tagal a ulu i diat dia papait vatikene kadia varpiam.
22 A Luluai i biti: Ina vatalil diat maro Basan,
Ina vatalil diat mara ra marumian na ta;
23 Upi una puk ra kaum ta ra gapu i kaum lavur ebar,
Upi ra karamea i kaum lavur pap diat a vatur vake kadia tiniba tana.

24 God, di tar gire kaum vinavana,
Maia, ra vinavana kai kaugu God, kaugu King, ba i ruk ra pal tabu.
25 A umana tena kakailai dia vana na lua, a umana tena ubuubu pagol dia murmur;
Diat ma ra umana inip na vavina ba dia par ra kudu.
26 Avat a pite pa God ta ra lavur kivung na tarai,
Maia, avat ava tamana ma Israel, avat a pite pa ra Luluai.
27 Beniamin ra ikilik akari kadia tena varkurai,
A umana luluai Iuda ma kadia kivung,
A umana luluai Sebulun, ma ra umana luluai Naptali.

28 God, una vaarike ra dekdekim,
God, una ongor, u ba u ga papalum maravut avet;
29 Tago ure kaum gomgom na pal arama Ierusalem,
A umana king diat a kap tabar u.
30 Una bor bat ra umana kaina leing ta ra pupui,
A kor na bulumakau ma ra umana nat na bulumakau kai ra tarai,
Nina dia rua vakavakaina ra lavur pakana silva;
Una korot varbabaiane ra lavur vuna tarai dia gugu ta ra vinarubu.
31 A umana luluai diat a vana rikai maro Aigipto;
Etiopia na tulue lolole pa ra limana upi God.
32 Avat a umana vuna gunan ta ra rakarakan a gunagunan, avat a kakailai tadav God;
Avat a kakailai na pite varpa tadav ra Luluai; Sela.
33 Tadav nina i vutvut arama liu iat ra ul a bakut, nina ba amana iat i tana;
Ea, i tata, ma i ngala tuna ra nilaina.
34 Avat a mulaot ba God i dekdek;
Kana bo na varmari i ki pire Israel,
Ma i vaarike ra dekdekina arama ra ul a bakut.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

35 God, u ti enana tuna ba u arikai kan kaum pakana i tabu;
Ra God kai Israel i tabar kana tarai ma ra niongor ma ra dekdek.

Da pite pa God!

Salmo 69

A kinail upi ra maramaravut

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Sosanim; kai David.

1 God, una valaun iau;
Tago ra tulungeagu i to na virua ta ra lovon ta.
2 Iau dongol ta ra ngala na pikai ba pa ta turtur tana,
Iau tar tur ta ra lulur na polo, ma iau dudu ta ra lovon ta.
3 Iau mila ka ma ra tinangi, a kongkongigu i dengdeng ika.
A kiau na matagu i papait na pula ma ra tinangi upi God.

4 Diat dia milikuane vakuku iau dia peal, ma ra pepe na ulugu pata;
Diat dia mainge ba diat a vamutue iau dia ongor mat, kaugu umana ebar vakuku diat;
Iau ga vamule ra magit ba pa iau ga ra pa ia.
5 God, u nunure kaugu papaua;
Ma kaugu varpiam pa i tur ivai kan u.

6 Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor, koko diat dia nurnur tam diat a vavirvir ure iau.
God kai Israel, koko diat dia tikan up u diat a ruva ure iau.
7 Tago di ga vul iau ure u;
A vavirvir i turup ra matagu.
8 Iau tar ki na vaira pire ra umana turagu,
Ma iau a tematana pire ra umana natu i nagu,
9 Tago ra niongor ure ra kubam i tar vaimur iau;
Ma ra tinata na varvul kadiat dia vul u i tup uka iau.
10 Ba iau ga tangi, ma ba iau ga vevel,
Dia ga pukue, ma dia vul iau me.
11 Ba iau mal ma ra mal na tabun,
Iau da ra magit na varvakok pire diat.
12 Diat dia ki ta ra mataniolo dia tata bat ika iau,
Ma ra umana lup tava longlong dia kulume iau ta kadia lavur kakailai.

13 Ma iau, Luluai, iau araring tadav u ta ra bo na e;
God, ta kaum pepeal na varmari,
Una torom tagu, tago i dovot kaum valavalaun.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

14 Una al vairop iau kan ra paipai ma koko ina dudu;
Una valangalanga iau kan diat dia milikuane iau ma kan ra tava i lubu.
15 Koko ra lovon na lubu taun iau,
Ma koko ra marumian na konome iau,
Ma koko ra tung na paum bat ra ngiene ba iau tar ki tana.

16 God, una torom tagu, tago i boina kaum ngala na varmari;
Una lingan upi iau varogop ma ra pepeal i kaum varmari.
17 Ma koko una ive ra matam kan kaum tultul;
Tago iau ki na malari; una torom lulut i tagu.
18 Una maravai tadav ra tulungeagu, ma una valaun ia,
Una kul valangalanga iau ure kaugu umana ebar.

19 U tar nunure ra varvul piragu, ma kaugu vavirvir ma kaugu niruva;
Kaugu umana ebar dia tur ta ra luaina matam.
20 A varvul i tar vatakunuan ra balagu, ma i tup iau ra niligur;
Ma iau ga nuk upi ta umana ba dia mari iau, ma pata;
Iau ga nuk upi ta umana tena varmaram, ma pa iau na tadav ta na.
21 Dia tabar bula iau ma ra taring ba ra agu nian,
Ma ba iau mar, dia vamomo iau ma ra tava mapak.
22 Kadia kadui ta ra luaina mata i diat na da ra kun,
Maia, ma kadia kini na malmal na da ra palai.
23 A mata i diat na gavul upi koko diat a nana,
Ma ra lu i diat na dadadar vatikai.
24 Una lolonge tar kaum kulot taun diat,
Ma kaum kankan, a karangapuna, na vila mur tadav diat.
25 Kadia gunan na uliran,
Koko ta tikai na ki ta kadia lavur pal na mal.
26 Tago dia vakaina nina ba u ga luba ia,
Ma dia varvai ta ra kinadik kadiat u ga vakinkin diat.
27 Kadia varpiam na ngala vanavana,
Ma koko diat a vatur vake kaum mangamangana takodo.
28 Da pun vue diat kan ra buk na nilaun,
Ma koko da tumu diat i tana varurung ma ra umana tena takodo.

29 Ma iau, i monong iau ra kinadik, ma ra ngunungut;
God, kaum valavalaun na vaki iau arama liu.

30 Ina pite pa ra iang i God ma ra kakailai,
Ma ina vangala pa ia ma ra pite varpa.
31 Ma ra Luluai na manane go, ma pa na manane ra nat na bulumakau,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ba ra bulumakau nina i vung ra ramuna ma ra pal a kauna.
32 Ba diat i madu ra bala i diat dia gire, diat a ga tana;
Avat ava tikan upi God, boina ba ra bala i vavat na lagar mulai.
33 Tago ra Luluai i torom ta ra vulavula,
Ma pa i pidimuane diat i ga varuk diat ta ra pal na banubat.

34 A bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan dir a pite pa ia,
A ta bula ma ra lavur mangana i laun tana.
35 Tago God na valaun Sion, ma na pait ra umana pia na pal Iuda;
Ma ra tarai diat a ki ie, ma diat a kale pa ia.
36 A umana bul mur ta kana umana tultul diat a kabila kale pa ia;
Ma diat dia mari ra iangina, diat a ki ie.

Salmo 70

A niaring upi ra maramaravut

(Kak 40:13-17)

Kai nina i lue ra kakailai; kai David; upi ra varvanuknuk.

1 Una pampam, God, upi una valaun iau,
Una pampam, Luluai, upi una maravut iau.
2 Boina ba diat dia nuk upi kaugu nilaun,
Diat a vavirvir ma diat a malari;
Diat dia gugu ta kaugu kinadik,
I boina ba da pukue vatalil diat ma da varuva diat.
3 Boina ba diat a takap ure kadia vavirvir,
Diat ba dia biti: Ioi! Ioi!

4 Diat dia tikatikan up u, boina ba diat a gugu, ma diat a ga par tam.
Ma diat dia mainge kaum valavalaun, diat a biti varikai dari:
Da pite vangala pa God!

5 Ma iau, a malari na tutana ma a luveana iau,
God, una rurut ma una tadav iau.
U kaugu tena maramaravut ma kaugu tena valaun,
Luluai, koko una vavabing.

Salmo 71

A niaring kai tika na Patuana

1 Luluai, iau tar rivarivan piram;
Koko ina vavirvir ta tika na bung.
2 Una ga valangalanga iau, ma una ga valaun iau ta kaum takodo na mangamangana;
Una valongore iau, ma una valaun iau.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Una da ra dekdek na bakbakit piragu upi ina vala vilau ruk tana;
U tar varkurai ba da valaun iau,
Tago u kaugu vat ki ma kaugu dekdek na pal na bakbakit.
4 Kaugu God, una valaun iau kan ra lima i ra tena varpiam,
Kan ra lima i ra tutana i gegagege ra nuknukina, ma pa ta varmari i ki ta ra balana.
5 Tago iau nurnur tam, Luluai God,
Papa ra kilala iau ga bul tana, iau nurnur tam.
6 Papa ra bung di ga kava iau tana, iau tur bokon tam;
U kaugu tena minamal papa ra e iau ga ki boko ra bala i nagu tana;
Ina pite vatikene pa u.
7 Mangoro dia kakaian tagu;
Ma u kaugu dekdek na bakbakit.
8 A ngiegu na buka ma ra pite varpa,
Ma ra tinata na variru piram a bungbung parika.
9 Koko una vung vue iau ba iau kua;
Koko una vana. balakane iau ba ra dekdekigu i papait na panie.
10 Tago kaugu lavur ebar dia pirpir ure iau,
Ma diat dia kiki uai upi iau dia tata varurung,
11 Dia biti: God i tar vana balakane;
Avat a korot mur ia, ma avat a kinim pa ia;
Tago pa ta na akari ba na valaun ia.

12 God, koko u ki vailik kan iau;
Kaugu God, una rurut upi una maramaravut iau.
13 Boina ba ra umana ebar ure kaugu nilaun diat a vavirvir ma diat a panie,
Ma diat dia ling na vakaina iau, boina ba na tup diat ra vavirvir ma, ra niruva.
14 Ma iau, ina ki nunur vatikai,
Ma ina vangala pa mule ra pite varpa piram.
15 A ngiegu na varvai ure kaum mangamangana takodo,
Ma ure kaum valavalaun a bungbung parika,
Tago i dekdek upi ina vatang ot pa ia.
16 Ina tur pa ia ma ra umana dekdek na papalum kai ra Luluai God,
Ina vatang kaum mangamangana takodo, maia, kaum kakika.

17 God, u tar vateten iau papa ra e iau ga bul tana;
Ma tuk tar gori iau tar vaarike kaum lavur enana papalum.
18 Maia, ma ba iau patuan boko, ma ba ina kua, koko una vana kan iau;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Tuk tar ta ra bung ba iau ga vaarike tar ra ongorim ta ra taun tarai namur,
Ma ra dekdekim ta diat tikatikai ba diat a laun namur.
19 God, kaum mangamangana takodo i ngala kakit,
U, u tar pait ra umana ngala na magit,
God, to ia mulai ba amur a vardada me?

20 U, ba u ga tulue mangoro na magit na varmonong tadav iau,
Una ga valagar mule iau,
Ma una vairop mule iau kan ra bala na pia.
21 Una vatavua kaugu ngala na kini,
Ma una lingan mulai, ma una vamaram iau.

22 Ina pite pa u ma ra dedede,
Maia, ina pite pa kaum dovotina, kaugu God,
Ina kakailai na pite varpa tadav u, ma ra pagol na maravut ia,
U ra Lia Kakit kai Israel.
23 A bul na ngiegu na gugu ba iau kakailai na pite varpa piram;
Damana kabila ra tulungeagu, nina u ga valaun ia,
24 A karameagu bula na tata ure kaum mangamangana takodo a bungbung par;
Tago diat dia mainge ba diat a vakaina iau, dia tar vavirvir ma dia tar purpuruan.

Salmo 72

A niaring ure ra king

Kai Solomon.

1 God, una tul tar kaum varkurai ta ra king,
Ma kaum takodo na nuknuk tai natu i ra king.
2 Na kure kaum tarai ma ra takodo na varkurai,
Ma kaum malari na tarai ma ra kabinana.
3 A umana lualuana ma ra umana ilil diat a vuai vaarike ra malmal upi kai ra tarai,
Tago dia mur ra mangamangana takodo.
4 Na kure maravut ra tarai dia malari,
Na valaun ra umana natu i ra luveana,
Ma na bubur gigi ra tena ki vartaun.

5 Diat a ru u ta ra lavur tataun
Ba ra keake ma ra gai dir pupua boko tana.
6 Na da ra bata i bura ta ra niraut;
Da ra ra ririmi i vabilim ra pia.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 Ta kana e na varkurai a umana tena takodo diat a tavua,
Ma ra malmal na pepeal tuk tar ta ra bung ba ra gai pa na pupua mulai.
8 A langun i kana varkurai na tur pa ia ta ra ta, ma na tuk tar ta ra ta,
Na tur pa ia ta ra Tava Alir, ma na tuk tar ta ra ngu na rakarakan a gunagunan.
9 Diat dia ki ta ra pupui diat a va timtibum pirana;
Ma kana umana ebar diat a nur tar ika diat i tana;
10 A umana king Tarsis ma ra umana king kai ra umana lolo diat a kap tabar ia;
A umana king Sieba ma Seba diat a tul tar ra vartabar.
11 Maia, ra lavur king par diat a bura timtibum pirana,
Ma ra lavur Tematana par diat a toratorom tana.

12 Tago na maravut ra luveana ba i tangi,
Ma nina bula i malari ba pa ta na i maravut ia;
13 Na mari diat dia bilua, ma diat dia ki na niiba,
Ma na valaun diat dia iba upi ra magit.
14 Na valaun diat kan ra vaongo ma kan ra ra varpa;
Ma ra gapu i diat na ngatngat ta ra luaina matana.

15 Damana diat a laun, ma boina ba ra tarai diat a tabar ia ma ra goled maro Sieba;
Ma boina ba diat a araring vatikai ure,
Ma diat a pite pa ia a bungbung par.
16 Boina ba ra kon na pepeal ta ra gunan, ta ra ul a lualuana;
Ma ra vuaina na rarenge da aro Lebanon;
Ma ra tarai diat a tavua ta ra pia na pal da ra vura ta ra pia.
17 A iangina na tur vatikai;
Boina ba ra umana bul mur tana diat a kap ra iangina ta ra lavur tataun a keake i pupua tana;
A lavur vuna tarai diat a tata vadoane mule diat i tana,
Ma diat a biti ure ba i ti doan.

18 Da pite pa ra Luluai, ra God kai Israel,
Ia kaka i pait ra lavur papalum na padapada varvo.
19 Da pite vatikene pa ra iangina, a potar tuna;
Ma ra rakarakan a gunagunan na buka ma kana minamar;
Amen, ma Amen.

20 I par ra umana niaring kai David, natu i Iese.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Salmo 73

A VAUTULUNA BUK A dovot na varkurai kai God

A kakailai kai Asap.

1 A dovot God i mari Israel,
I mari diat i gomgom ra bala i diat.
2 Ma iau, a kaugu i to na tagalir,
I maravai ba ina tamagaga ta kaugu vinavana.
3 Tago iau varngu ure ra umana malamala luluai,
Ba iau gire ra tinavua kai ra umana tena varpiam.

4 Tago pa dia kairane ra kinadik;
A paka i diat i oton, ma i ongor.
5 Pa dia ki na malari da ta ra na,
Ma pa di vakadik diat varogop ma ta ra na.
6 Kari dia mamar ma ra ngala na nuknuk ure diat mulai da ma ra kurkurua;
Dia vavauluvai ma ra mangamangana ra varpa.
7 A kiau na mata i diat i ung rikai ma ra bira,
A bala i diat i buka leke ma ra lavur nuknuk vakuku.
8 Dia varkulumai, ma dia tata kaina;
Dia vatavatang ra ra varpa marama liu iat.
9 Dia tatike ra tinata da marama ra bala na bakut,
Ma kadia pirpir i vana ta ra rakarakan a gunagunan.
10 Kari kana tarai dia mur diat,
Ma dia maur ma ra ngala na nimomo.
11 Ma dia biti: God na nunure davatane?
Ma ra Ngala Kakit i matoto vang?
12 Ea, dari ra mangamangana kai ra kaina tarai!
Dia ki vovovon vatikai ati ra pia, ma dia tar lu varurue ra ngala na tabarikik.
13 A dovot iau tar dalu ra balagu vakuku,
I gomgom vakuku ra limagu;
14 Tago di vakadik iau a bungbung par,
Ma di tar virit iau ta ra malana a bungbung par.

15 Gala iau ga biti: Ina tatike ra dari;
Ea, ina gala vagu pa kaum taun tarai.
16 Ma iau ga nununuk vanavana upi ina nunure go,
Iau ga milamila tana;
17 Tuk tar ta ra bung ba iau ga ruk ta ra pal i gomgom kai God,
Ma iau ga nuk pa ra mutuai diat tuna.
18 A dovot u vatur diat ta ra pakana gunan i duladula,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

U rapue vakaian diat, ma dia virua.
19 Dia tar virua lulut!
I tar par, dia tar imur kakit ma ra ngala na bunurut.
20 Da tikai i pidimuane ra ririvon ba i tavangun,
Damana Luluai, ba u tavangun una pidimuane ra malalar i diat.

21 Ba i mapak ra nuknukigu,
Ma ba i pinpidian ra balagu,
22 Iau ga koloata ma iau ga tabobo,
Iau ga da ra kaina leing ika piram.
23 Ma go iau ki vatikai ka piram;
U tar vatur vake ra limagu tuna.
24 Una ga rap lue iau ma kaum tinata na varvateten,
Ma namur una ga ben vaolo iau ta ra minamar.
25 To ia bula arama ra bala na bakut ba ina nuk pa ia?
Ma pa ta na bula ati ra pia ba ina kaina upi ia; u kaka iau mainge u.
26 A pakagu ma ra balagu bula i bilua,
Ma God ka ia ra dekdek i ra balagu, ma kaugu tiniba pa na mutu.

27 Tago diat dia vana kan u, diat a virua;
U tar nila vue diat par dia tabunu kan u.
28 Ma iau, i topa iau ba ina kakari maravai pire God;
Iau tar rivarivan ta ra Luluai God,
Upi ina vaarike kaum lavur papalum.

Salmo 74

A niaring pire God upi na valaun pa kana tarai

A mari na kakailai kai Asap.

1 God, ta ra ava u ga okole vakakit vue avet?
Ta ra ava kaum kulot i vuvuvul ure kaum kikil na sip, nina u tabatabar ia?
2 Una nuk pa kaum tarai, diat u kul pa diat amana,
Diat u ga valaun pa diat upi diat kaum vuna tarai.
Una nuk pa bula ra luana Sion, nina u tar ki ie.
3 Una vutvut tar ta ra gunan di ga nila vatukum vue,
A ebar i tar pait ra lavur magit i kaina ta kaum pal i gomgom.

4 Kaum lavur ebar dia tar kukula livuan ta kaum pal na kivung,
Dia tar vatur kadia lavur vakilang tana;
5 Dia da ra tarai ba dia kap ra pem,
Ma dia bual ra makur a davai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

6 Ma go dia mut vakaina ra lavur davai par tana ba di ga poko mal ia,
Dia mut diat ma ra kalangar ma ra tututuk.
7 Dia tar vabirao kaum pal tabu;
Dia tar re vakaina vue ra kuba i ra iangim.
8 A nuknuk i diat dari: Boina ba dat a re vapar vue diat;
Dia tar tun.vue ra lavur pal na kivung kai God ta ra gunan.

9 Pa ave gire mule kaveve lavur vakilang,
Pa ta propet mulai i ki;
Ma pa ta na ati pire vevet ba i nunure ba na tuk vingaia.
10 God, aivia ra bung boko ra ebar na varkulumai?
Dave, ra ebar na vul vatikene pa bar ra iangim?
11 Ta ra ava u tak vue ra limam kan avet, a limam tuna iat?
Una tulue vaarike, ma una vamutue diat.

12 Ma God kaugu King papa amana iat;
I ongaongor ma ra valavalaun ta ra rakarakan a gunagunan.
13 U ga tibe varbaiane ra ta ma ra dekdekim;
U ga pamar gigi ra ulu i ra pukpuk ta ra tava.
14 U ga pamar gigi ra ulu i ra konakonom,
U ga tul tar ia pire ra tarai dia ki ra pupui, upi ra adia nian.
15 U ga kita pelegi ra vat i ta upi ra lovon na alir tavit tana,
U ga rang vamama ra umana tava alir, ma lua dia ga tavit vatikai.
16 Kaum ra keake, ma kaum bula ra marum,
U ga vaki ra kapa ma ra matana keake.
17 U ga pait ra langlangun na rakarakan a gunagunan par,
U ga pait ra e na taubar ma ra e na labur.

18 Luluai, una nuk pa ia, tago ra ebar i tar varkulumai;
Ma ra umana papaua dia tar vul ra iangim.
19 Koko una tul tar kaum vakak na uka ta ra umana leing.
Galiaka una valubane vatikene vue kaum malari na tarai.
20 Una nuk pa ra kunubu;
Tago ra lavur pakapakana gunan na bobotoi dia kor ma ra vinarubu.
21 Galiaka una tul vavirvir vue diat di arung bat diat;
Boina ba diat dia malari ma dia luveana diat a pite pa ra iangim.

22 God, una tut, una tata vovo ure kaum papalum iat,
Una nuk pa ra umana pepel, tago dia vul u a bungbung par.
23 Koko una valubane ra tinata kai kaum lavur ebar;
Ma kadia varvareo dia tut ure u i tubang rikai vatikai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Salmo 75

God ia ra Tena Varkurai

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Al-Tasket; a kakailai kai Asap.

1 God, ave pite pa u;
Ave pite varpa, tago ra iangim i maravai;
A tarai dia varvarvai ta kaum lavur enana papalum.

2 Ba ina tadav ra bung di ga kubu ia,
Iau ina varkurai takodo.
3 Ba ra rakarakan a gunagunan i purpuruan ma ra tarai tana bula,
Iau, iau tar vatur vapadikat ra pagapaga tana. Sela.
4 Iau biti dari ta diat dia malamala luluai: Koko avat a malamala luluai;
Ma ta ra umana tena varpiam dari:
Koko avat a vatur ra ulu i vavat urama;
5 Koko avat a vatur ra ulu i vavat urama liu,
Ma galiaka avat a vatang ra nginangal na tinata.

6 Tago ra maramaravut pa na vana rikai ta ra papar a taur,
Ta ra papar a taoai ma ta ra papar a taubar bula pata.
7 God kaka ra tena varkurai;
I vaikilik pa tikai, ma ta ra tikai i vangala pa ia.
8 Tago ra Luluai i vatur vake ra momamomo, ma ra polo na vain tana i buabuai;
I buka ma ra tava di ga pota, ma i lolonge vue;
A dovotina, a lavur tena varpiam par ta ra rakarakan a gunagunan diat a mome ra mapak na magit tana.

9 Ma iau, ina varvarvai vatikai,
Ina kakailai na pite varpa tadav ra God kai Iakob.
10 Ina bubur vue kabila ra ram kai ra umana tena varpiam,
Ma ra ram kai ra umana tena takodo na tavua rikai.

Salmo 76

God ia ra Tena Niuvia

Kai nina i lue ra kakailai, ta ra pagol, a kakailai kai Asap.

1 A tarai Iuda dia nunure God;
A iangina i ngala pire ra tarai Israel.
2 Ma kana pal tabu i tur ta ra gunan Salem,
Ma ra kubana ta ra gunan Sion.
3 I ga bubur ra umana pu na panak abara;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A bakbakit ma ra pakat na vinarubu bula, ma i tur bat ra vinarubu.
Sela.

4 U ti mamar tuna, ma u ti ngala kakit ta ra lualuana i tur tukum.
5 Di ra pa ra tabarikik kai ra umana tena ongor, dia tar va na minat;
Ma ra lima i ra umana rangrang pa i torom mulai.
6 God kai Iakob, a umana kiki na vinavana ma ra umana os
Dia matmat ika ta kaum varbor.

7 Ma u, di burut na kaia tam;
Ma to ia na tur ta ra luaina matam ba u ngangal na kulot?
8 U tar vatang ra varkurai marama ra bala na bakut;
A rakarakan a gunagunan i burburut ma i ki mut uka,
9 Ba God i tut upi na varkurai
Ma upi na valaun diat i madu ra bala i diat ta ra rakarakan a
gunagunan. Sela.

10 A dovot a kankan kai ra tarai na ga pite pa u,
Ma una ga vi pit ma ra kankan i tur valili.
11 Ona ava tar vavalima, avat a pait ot pa ia pire ra Luluai kavava God;
Boina ba diat par dia ki kikil ia diat a kap tabar ia, tago i topa ia ba
da ru ia.
12 Na vamutue ra nilaun kai ra umana luluai;
A umana king ta ra rakarakan a gunagunan dia burut na kaia tana.

Salmo 77

A varmaram ta ra e na purpuruan

Kai nina i lue ra kakailai; kai Iedutun; a kakailai kai Asap.

1 Iau manga kail tadav God,
Maia, ina manga kail tadav God, ma na valongore iau.
2 Damana ta ra e iau ga ki na malari tana, iau tikan upi ra Luluai;
Iau ga tulue vaarike ra limagu ta ra marum, ma pa iau ngo,
A tulungeagu pa i mainge ra varmaram.

3 Ba iau ga nuk pa God, iau ga ngarangarao;
Ba iau nununuk ma ra niaring, a tulungeagu i matmat ika. Sela.
4 U ga tur bat ra pilpil na matagu, upi koko ina va mat; ga purpuruan
ra balagu ma iau mama tata.
5 Iau ga nuk pa ra e amana tana,
Ra umana tataun lualua.
6 Ina nuk pa mule kaugu kakailai ta ra marum;
Boina ina nununuk ta ra balagu;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra tulungeagu i ga titir dari:
7 Dave, ra Luluai na vung vatikene vue avet ta ra lavur tataun?
Ma pa na varmari mulai bar?
8 Dave, i tar par kakit kana varmari?
I pak vatikai vang kana tinata na varvatading?
9 Dave, God i tar valubane upi na pait ra varmari?
I tar banu bat vake bar kana bala na varmari ure kana kankan? Sela.
10 Ma iau ga biti: Iau purpuruan go,
Tago i enana ra lime tuna ra Ngala Kakit.

11 Ina vatang ra lavur papalum kai ra Luluai,
Maia pa, ina nuk pa mule kaum lavur papalum na kinaian ba amana tana.
12 Ina nununuk ta kaum lavur papalum kabila,
Ma ina nuk pa kaum lavur bibili.
13 Kaum mangamangana, God, i tar gomgom;
Akave mulai ta ngala na god da kada God tuna?
14 U nam ra God, nina ba i papait ra lavur magit na kinaian.
U ga rada ra dekdekim livuan ta ra umana vuna tarai.
15 U tar valaun kaum tarai ma ra limam,
Ra umana natu i Iakob, ma ra umana natu i Iosep. Sela.

16 A ta i gire u, God,
A ta i gire u, ma i burut,
A marumian kabila i dadadar.
17 A umana bakut dia lingire ra bata,
A lao i pangpagur;
Kaum lavur meme dia pala ia vurvurbit.
18 A nilai kaum pipi i.po rikai ta ra ragia,
A umana meme dia vakapa ra gunagunan;
Ra pia i guria ma i dadadar.
19 A ta kaum nga,
Ma u vanavana ta ra ngala na polo,
Ma ra pal a kaum i pidik.
20 U ga agur pa kaum tarai da ra kikil na sip,
Ta ra lima i dir Moses ma Aron.

Salmo 78

God ma kana tarai

A mari na kakailai kai Asap.

1 Avat kaugu tarai, avat a valongore kaugu tinata na vartovo.
Avat a nuk pa ra tinata na ngiegu.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 Ina tatike ra tinata valavalar,
Ina vatang ra umana tinata i pidik, nina amana iat tana.
3 Nina da tar valongore ma da tar nunure,
Ma ra umana tama i dat dia ga ve dat i tana.
4 Pa da ive diat kan ra lavur natu i diat,
Ma da vaarike ra umana pite varpa kai ra Luluai ta ra taun tarai namur,
Damana bula ra dekdekina ma ra lavur enana papalum i ga pait ia.

5 Tago i vatur tika na varvai pire Iakob,
Ma i tibe tar tika na varkurai tai Israel,
Nina ba i vartuluai ure pire ra umana tama i dat,
Ba diat a tovo ra umana natu i diat me.
6 Upi ra taun tarai namur na nunure diat, maia, a umana bul ba da kava boko diat;
Diat a tut, ma diat a ve ra umana natu i diat;
7 Upi diat a nurnur tai God,
Ma koko diat a valubane ra lavur papalum God i ga pait ia,
Ba diat a torom uka ta kana lavur vartuluai;
8 Ma koko diat a mur ra umana tama i diat,
Tago a umana karduk diat ma ra umana tena varpiam,
A taun tarai ba pa dia mal vadovot ra nuknuk i diat,
Ma ra tulungea i diat pa i tur padikat pire God.
9 A umana natu i Epraim ba dia kap vargal ma dia vatur ra panak,
Dia ga takap uka ta ra bung na vinarubu.
10 Pa dia torom ta ra kunubu kai God,
Ma pa dia mur kana vartovo.
11 Ma dia valubane ra lavur magit i ga pait ia,
Ma kana lavur papalum ba i ga ve tar ia ta diat.
12 I ga pait ra umana magit na kinaian ta ra luaina mata i ra umana tama i diat,
Ta ra gunan Aigipto ma ta ra langun Soan.
13 I ga pelegi ra ta, ma i ga tul tar diat upi diat a tinur bolo tana;
I ga varurue ra polo upi na tur guvai.
14 Ta ra keake i ga rap lue diat ina ra bakut,
Ma ta ra marum par ma ra biro na iap.
15 I ga pelegi ra umana vat ki ta ra pupui,
Ma i ga manga vamomo diat ma ra tava mara ra bala na pia.
16 I ga tul tar ra tava ba na nanoro rikai ta ra vat,
Ma i ga vananoro ra polo da ra tava alir.

17 Ma pa dia ga ngo ma ra varpiam tadav ia,
Dia ga tut na varpiam ika ure ra Ngala Kakit ta ra pupui.
18 Ma ta ra bala i diat dia ga valar God

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra nilul upi ra nian varogop ma kadia mamainga.
19 Maia pa, dia ga takun God;
Dia ga biti: God na vaninare vang ra nian ta ra pupui?
20 Ea, i ga kita ra vat ki ma ra tava i ga nanoro rikai tana,
Ma i ga manga lovon.
Dave, na tale pi na tul tar ra gem bula?
Na tabar kana tarai ma ra kirip vang?

21 Kari, ba ra Luluai i ga valongore, i ga ngangal na kulot;
Ma di ga vabirao ra iap ure Iakob,
Ma ra kankan i ga tubang rikai ure Israel;
22 Tago pa dia ga kapupi God,
Ma pa dia ga nurnur ta kana valavalaun.
23 Ma i ga vartuluai pire ra maup,
Ma i ga papa are ra umana matakilalat i ra bakut,
24 Ma i ga tul tar ra bata na mana,
Ma i ga tabar diat ma ra kon marama ra bala na bakut.
25 A tarai par dia ga en ra gem kai ra umana angelo,
I ga tulue ra peal magit.
26 I ga vatut ra taur ta ra lao;
Ma i ga rap ra taubar ma ra dekdekina;
27 Ma i ga tul tar ra peal kirip da ra bata,
Ma ra beo liuliu i peal da ra veo ra valian.
28 Ma dia ga bura livuan ta ra gunan kai ra tarai,
Ma kikil ra kubakuba i diat.
29 Damana dia ga ian ma dia ga maur,
Ma i ga tul tar ra magit ta diat dia ga kaina upi ia.
30 Pa dia ga tabar vango boko kadia mamainga,
Ma pa dia ga konome ra adia magit boko,
31 Ba ra kankan kai God i ga tut rikai ure diat,
Ma i ga ubu doko diat dia dekdek pire diat,
Ma i ga vamutue ra umana barmana Israel.

32 la kaka, pa dia ga ngo kan ra varpiam,
Ma pa dia ga kapupi kana lavur enana papalum.
33 Ma i ga vapar vue kadia kini ati ra pia da ra magit vakuku,
Ma kadia lavur kilala dia ga panie ta ra ngala na nidadar i vut vakaian.
34 Ba i ga ubu diat, dia ga titir upi ia;
Ma dia ga vana tapuku, ma dia ga ongor mulai ma ra tinikan upi God.
35 Ma dia ga nuk pa mule ba God kadia vat ki,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra Ngala Kakit kadia tena valaun.
36 Ma dia ga manane vavaongo pa ia ma ra ngie i diat,
Ma dia ga tuam pa ia ma ra karamea i diat.
37 Tago ra bala i diat pa i ga dovot pirana,
Ma pa dia ga tur padikat ta kana kunubu.

38 Ma God i ga pun vue ra varpiam,
Ma pa i ga varli, tago a tena varmari tuna,
Ma mangoro na bung i ga tigal bat kana kankan,
Ma pa i ga vararak kana kulot par.
39 Ma i ga nuk pa ia ba diat a tarai ka;
Dia da ra vuvu, ba i panie ma pa i vana rikai mulai.
40 Mangoro na bung dia ga tut na varpiam ta ra pupui,
Ma dia ga vatakunuan ia ta ra bil!
41 Ma dia ga lilikun mulai, ma dia ga valar God,
Ma dia ga vakankan ra Lia Kakit kai Israel.
42 Vakir dia ga nuk pa ra limana,
Ba ra bung i valaun diat kan kadia lavur ebar tana.
43 Pa dia ga nuk pa ra lavur mangana vakilang i ga pait ia aro Aigipto,
Ma kana lavur papalum na kinaian ta ra langun Soan.
44 I ga pukue kadia lavur tava alir upi ra polo na gap uka,
Ma kadia lavur tava ki bula, ma pa dia ga pait valar pa ra nimomo.
45 I ga tulue ra umana livur na langa na pap tadav diat, ma dia ga karat diat;
Ma ra lavur rokrok bula, nina dia ga vakaina diat.
46 I ga tul tar ra vuai kadia uma ta ra lavur po na vui,
Ma ra vuai kadia papalum ta ra lavur kubau.
47 I ga vakaina vue kadia davai na vain ma ra bata na vatvat,
Ma kadia umana lovo ma ra kaina mavoko.
48 I ga tul tar ia ba ra bata na vatvat na tup kadia umana vavaguai,
Ma ra malamalapang i ga tup kadia lavur bulumakau.
49 I ga lingire taun diat ma kana karangap na kankan,
A kulot, ma ra karvuvu, ma ra purpuruan,
I ga tulue ra umana tultul dia vakavakaina.
50 I ga mal ra nga ure kana kulot,
Pa i ga mari kadia nilaun upi koko diat a mat,
I ga tul tar ia ba na tup diat ra kaina minait;
51 Ma i ga ubu doko ra lavur luaina bul par ta ra gunan Aigipto,
A luaina vuai ra dekdek i diat ta ra pal na mal kai Kam.

52 Ma i ga agure vairop kana tarai iat da ra kikil na sip,
Ma i ga rap lue diat ta ra pupui da ra kikil na vavaguai.
53 Ma i ga agure bulu pa diat, ma damana pa dia ga burut;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra ta i ga vue taun uka kadia lavur ebar.
54 Ma i ga agur pa diat ta kana langun gomgom,
Ma ta ra gunan i lualuana nina ba i ga kul pa ia ma ra limana tuna.
55 Ma i ga korot vue ra umana Tematana ta ra luaina mata i diat,
Ma i ga tibe tar ra gunan ta diat, upi diat a kale pa ia.
Ma i ga vaki ra umana vuna tarai Israel ta kadia umana pal na mal.

56 Ma dia ga valar ika God, a Ngala Kakit, ma dia ga tut na varpiam uka ure,
Ma pa dia ga torom ta kana umana vartuluai;
57 Dia ga vana tapuku ka, ma dia ga vavagu da ra umana tama i diat,
Dia ga vana rara da ra pu i pak.
58 Tago dia ga vakankan ia ma kadia umana tavul a lotu,
Ma dia ga vangangal ia ma kadia lavur tabataba.
59 Ba God i ga valongore, i ga kankan,
Ma i ga okole vakakit vue Israel;
60 Kari i ga vana kan ra kubana aro Silo,
Ra pal na mal nina i ga vatur ia pire ra tarai.
61 Ma i ga tul tar ra dekdekina ba na ki ta ra gunan na vaira,
Ma kana minamar upi ra ebar na vatur vake.
62 I ga nur tar kana tarai bula ta ra vinirua;
Ma i ga kankanuane kana tiniba.
63 A iap i ga vaimur kadia umana barmana,
Ma kadia umana inip na vavina pa dia ga gugu ta ra malagene na varbean.
64 Kadia umana tena tinabar dia ga virua ta ra pakat na vinarubu,
Ma kadia umana ua na vavina pa dia ga tangie diat.

65 Io, ra Luluai i ga tavangun, da ta tikai i tavangun kan ra nidiop,
I ga tavangun da ra.tena niongor ba i ga tar mome ra polo na vain.
66 I ga ubu vatalil kana umana ebar,
I ga varuva vatikene pa diat.
67 Tikai bula, i ga pilak vue ra kuba i Iosep,
Ma pa i ga vilie ra vuna tarai Epraim;
68 Ma i ga pilak pa ra vuna tarai Iuda ka,
A luana Sion, nina ba i manane.
69 Ma i ga pait vadekdek kana pal tabu da ra umana lualuana,
Da ra rakarakan a gunagunan, nina i ga vatur ia upi na padikat vatikai.

70 I ga pilak pa bula David kana tultul,
Ma i ga tak vue kan ra kikil na sip;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

71 Ba i ga mur ra umana sip, a umana tana nina dia vau ra umana natu
i diat, i ga oro pa ia,
Upi na tabatabar Iakob kana tarai, ma Israel kana tiniba.
72 Damana i ga tabatabar diat, ma i ga dovot ra balana,
Ma i ga lualua ta diat ma ra kabinana.

Salmo 79

A niaring pire God upi na valaun pa kana tarai

A kakailai kai Asap.

1 God, a umana Tematana dia tar ki ta kaum gunan;
Dia tar vabilak kaum pal tabu,
Dia tar re vapar vue Ierusalem.
2 Dia tar tabar ra umana beo liuliu ma ra virua i kaum umana tultul,
Ma ra vio i kaum lavur tena lotu dia tar tul tar ia ta ra umana leing
na pui.
3 A gapu i diat i alir kikilane Ierusalem da ra tava ka,
Ma pa ta tikai abara ba na punang diat.
4 Avet ave da ra magit na varkulumai pire ra umana talai vevet,
Ma da ra magit na varvul ma ra magit na varvaula pire diat dia ki
kikilane avet.

5 Aivia ra bung boko, Luluai, aivia ra bung una kankanuane vatikene
pa avet?
Ma kaum varpin na birao da ra iap?
6 Una lolonge tar kaum kankan taun ra umana Tematana ba dia
ngulngul tam,
Ma taun ra lavur vuna tarai ba pa dia lotu ta ra iangim.
7 Tago dia tar konom vapar vue Iakob,
Ma dia tar pait ra kamara ta kana gunan.

8 Koko una bali ra mangamangana kai ra umana tama i vevet ta
vevet;
Boina ba una lulut, ma una totongo upi avet ma kaum bala na
varmari;
Tago ave bel tuna.
9 Una maravut avet, God kaveve tena valaun, ure ra minamar i ra
iangim,
Una valangalanga avet, ma una pun vue kaveve varpiam ure ra
iangim.
10 Ta ra ava ra umana Tematana diat a biti boko dari: Akave kadia
God?
Boina ba una vaarike ra varobo ure ra gapu i kaum umana tultul

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Livuan ta ra umana Tematana ta ra luaina mata i vevet.

11 Boina ba ra mamadang kadiat di ga vi diat na vana rikai piram;
Vardada ma ra ngala na dekdekim una valaun diat dia to na mat;
12 Ma una valavurua ma ra balbali tadav diat dia ki kikilane avet,
Ure ra varvul, Luluai, nina di ga vul u me.
13 Damana avet kaum tarai, a kikil na sip nina u tabatabar diat,
Avet a pite vatikene pa u;
Avet a vaarike kaum pite varpa pire ra lavur taun tarai par.

Salmo 80

A niaring pire God upi na vatut vakalamane kana tarai

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Sosanim-Edut; a kakailai kai Asap.

1 U ra tena varbalaurai kai Israel, una valongore,
U ba u agagure Iosep da ra kikil na sip;
U ba u ki na king ta ra ul a angelo, una pupua rikai.
2 Una lue rap Epraim ma Beniamin ma Manase, una ongor,
Ma una mai upi una valaun avet.

3 Una vadoane mule avet, God,
A matam na pupua, ma avet a laun.

4 Luluai, a God kai ra lavur kor,
Aivia ra bung boko una kankan ure ra niaring kai kaum tarai?
5 U ga tabar diat ma ra gem na tinangi,
Ma u ga vamomo diat ma ra ngala na lur na mata i diat.
6 A tarai dia ki kikil avet dia varngangar ure avet,
Ma kaveve lavur ebar dia nonganongon ure avet.

7 God kai ra lavur kor, una vadoane mule avet;
Ma ra matam na pupua, ma avet a laun.

8 U ga kap vairop ra davai na vain kan Aigipto,
U ga korot vue ra umana Tematana, ma u ga kalie.
9 U ga raut are;
Ma i okor bulu, ma i lulul bonot ra gunan.
10 I vamalur ra umana lualuana,
Ma ra umana ingaingarina dia da ra tagatagal kai God.
11 I tultulue ra ingaingarina, ma i tuk tar ta ra ta.
Ma ra golina tuk tar ta ra Tava Alir.
12 Ta ra ava u ga rada vakaina kana liplip,
Upi diat par dia vana pakit dia ibul ia?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

13 A kuabar na kolok i ngonge,
Ma ra umana leing ta ra lokalokor dia iaian tana.
14 God kai ra lavur kor, una lingan mulai,
Una gigira ba marama ra bala na bakut, ma una lalaume go ra davai na vain;
15 Ma una ki ravie nina ba ra limam tuna i ga vaume,
Ma ravie ra davai nina u ga vapadikat ia upi kaum.
16 A davai na vain i tar dodo, di tar.mut vue;
Dia virua ba u matana kankan.
17 Una balaure maravut nina ba u ga valaun ia ma ra limam tuna,
Ma ra tarai nina u ga vatavua diat upi kaum diat.
18 Damana pa avet a vana tapuku kan u;
Una valagar avet, ma avet a lotu tadav ra iangim.
19 Luluai, God kai ra lavur kor, una vadoane mule avet;
A matam na pupua, ma avet a laun.

Salmo 81

A kakailai ure ra bung na gugu

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Gitit; kai Asap.

1 Avat a manga kakailai tadav God a dekdek i dat,
Na taorong ra nilai vavat tadav ra God kai Iakob.
2 Avat a puak ra kakailai, ma avat a par ra kudu,
Avat a ubu ra bo na ngap ma ra pagol,
3 Avat a vu ra tavur ta ra gai ba i kama,
Ba ra gai i palaioko ure kada bung na lukara.
4 Tago damana ra varkurai ure Israel,
A vartuluai kai ra God kai Iakob.
5 I tibe tar ia tai Iosep upi ra varvai,
Ba i vana rikai upi na kure ra gunan Aigipto.

Iau ga valongore vatavuna ra tinata kai tikai ba pa iau nunure.
6 Iau tar tak vue ra kinakap ta ra ul a varana,
A ura limana dir a langalanga kan ra rat.
7 U ga kail ba u ga ki na malari, ma iau ga valaun u;
Iau ga torom tam ba iau ga ki ivai ta ra ivarat,
Iau ga valar u ta ra tava Meriba. Sela.
8 Kaugu tarai, avat a valongore, ma ina varvai bulu ta vavat;
Israel, gala ava valongore iau!
9 Koko ta enana god na tur pire vavat,
Ma koko avat a lotu tadav ta enana god.
10 Iau ra Luluai kavava God,
Nina i ga ben vairop avat kan ra gunan Aigipto;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Avat a manga panganga, ma ina vangan ra ngie i vavat.

11 Ma kaugu tarai pa dia torom ta ra nilaigu,
Ma Israel pa i mainge iau.
12 Io, iau nur tar diat ta ra leo na nuknuk i diat,
Upi diat a mur uka kadia vartovo iat.
13 Gala kaugu tarai diat a valongore iau!
Gala Israel na vanavana ta kaugu lavur nga!
14 Gala ina uvia lolole pa kadia lavur ebar,
Ma ra limagu na tur bat diat dia ki na vargegelenai me.
15 Diat dia milikuane ra Luluai, diat a ongo boko tana,
Ma na damana pire diat pa na mutu.
16 Maia, ina tabar diat ma ra kon i boina kakit,
Ma ina tabar vamaur diat ma ra polo na livur i ki ta ra vat ki.

Salmo 82

God ia ra lia na Tena Varkurai

A kakailai kai Asap.

1 God i tur livuan ta ra kivung na tarai kai God;
Na varkurai livuan ta ra umana god vakuku.
2 Aivia ra bung boko kavava varkurai na rara,
Ma avat a ru vakuku ra umana tena varpiam? Sela.
3 Avat a kure maravut diat dia bilua ma ra umana nat na ling bula,
Avat a vatakodo ra varkurai ure diat di monong diat ma ure ra umana luveana.
4 Avat a valaun ra umana bilua ma diat dia ki na niiba;
Avat a valangalanga diat kan ra lima i ra umana tena varpiam.

5 Pa dia kabinana ma pa dia minana;
Dia vana vurvurbit ta ra bobotoi;
A vunapaina par kai ra rakarakan a gunagunan i tariri.

6 Iau ga biti: Ava da ra umana god,
Ma avat par a umana natu i ra Ngala Kakit. 7 la kaka avat a mat da ra tarai,
Ma avat a virua da tika na luluai.

8 Una tut, God, una kure ra rakarakan a gunagunan,
Tago una kale pa boko ra lavur vuna tarai par.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Salmo 83

A niaring upi Israel na uvia pa kana umana ebar

A kakailai kai Asap.

1 God, koko una ki mut uka,
Koko una paum bat ra ngiem, ma koko una ngo, God.
2 Tago kaum umana ebar dia urung,
Ma diat dia milikuane u dia tar vatur ra ulu i diat urama.
3 Dia varpit ure kaum tarai,
Ma dia tata guvai ure kaum tarai nina u mataure diat.
4 Dia tar biti: Uti, dat a vakaina vue diat, upi koko diat a vuna tarai mulai;
Upi koko da nuk uraure mule ra iang i Israel.
5 Tago dia tar tata rangup, ma i kopono ko ra nuknuk i diat;
Dia pait ra kunubu upi diat a tur bat u;
6 Diat dia ki ra umana pal na mal, a tarai Edom ma ra tarai Ismael;
Moab, ma ra tarai Agar;
7 Gebal, ma Amon ma Amalek;
Pilistia diat ma ra tarai Tiro;
8 Asiria bula diat;
Dia tar maravut ra tarai Lot. Sela.

9 Boina ba una pait nam ra magit ta diat ba u ga pait ia tai Midian;
Ma tai Sisera, ma tai Iabin, ta ra tava alir Kison;
10 Nina dia ga virua aro En-Dor,
Ma dia ga varogop ma ra puta i va ra pia ka.
11 Una kure vakaina kadia umana tadar na tutana da Oreb ma Seb,
Maia, kadia umana rangrang par da Seba ma Salmuna;
12 Diat dia tar biti dari: Boina dat a taun ra gunagunan kai God.

13 Kaugu God, una kure diat upi diat a vardada ma ra tobon ika nina i pulung tavurvuru;
Ma diat a da ra mapmapina ba ra vuvu i kapkap ia.
14 Da ra iap i vaimur ra pupui,
Ma da ra biro na iap di vautunge ra lualuana me,
15 Damana una korot mur diat ma kaum kalivuvur,
Ma una manga vaburut diat ma kaum ngala na vuvu.
16 A mata i diat na malari tuna;
Upi diat a tikatikan upi ra iangim, Luluai.
17 Boina ba diat a vavirvir, ma diat a burut vatikai;
Maia pa, diat a ruva ka, ma diat a virua;
18 Upi diat a nunure ba u kaka, u ba ra iangim, a Luluai,
U ra Ngala Kakit ta ra rakarakan a gunagunan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Salmo 84

A mamainga ure ra pal kai God

Kai nina i lue ra kakailai; a tiun Gitit; a kakailai kai ra tarai Kora.

1 I ti vakak tuna ra kubam, Luluai kai ra lavur kor!
2 A tulungeagu i bala upi ra gunagunan kai ra Luluai; gi pa, ma i anan bula upi ia;
A balagu ma ra pal a pakagu dir kakailai na gugu tadav ra God, a launa.

3 Maia pa, a levon i tikan pa ra kubana,
Ma ra tamatamele i na tadav kana po ba ra umana natnatina dia va tana,
Gi pa, kaum lavur uguugu, Luluai kai ra lavur kor,
Kaugu King, ma kaugu God.
4 Diat dia ki ra kubam dia ti doan;
Diat a pite vatikene pa u. Sela.

5 Diat ba u ra dekdek i diat dia ti doan;
Diat ba dia nuknuk pa ra vinavana uro Sion.
6 Ba dia alalu ta ra male Baka, dia pukue upi ra pia na mata na tava,
Maia, ra bata i bura tavuna i manga vadoane.
7 Dia ongor vanavana,
Diat par dia tur rikai ta ra luaina mata i God ta ra gunan Sion.

8 Luluai, God kai ra lavur kor, una valongore kaugu niaring;
Una nuk pa ia, God kai Iakob. Sela.
9 Ea, God, una gire kaveve ramravit,
Ma una gire ung ra mata i nina u ga ku ia.
10 A dovot ta kopono bung ta kaum gunan i boina ta ra arip na marmar na bung vakuku.
Iau mainge ba ina tur ta ra matakilalat i ra kuba i kaugu God,
Ma pa iau mainge ba ina ki ta ra kubakuba i ra varpiam.
11 Tago ra Luluai God i da ra matana keake, ma i da ra ramravit;
Ra Luluai na vartabar ma ra varmari ma ra minamar.
Pa na muie ta bo na magit ta diat i takodo kadia mangamangana.
12 Luluai kai ra lavur kor,
I ti doan nam ra tutana ba i nurnur tam.

Salmo 85

A niaring upi ra vuna tarai na ki bulu

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai ra tarai Kora.

1 Luluai, u ga mari kaum gunan;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

U ga vakedek mule ra tarai Iakob.
2 U ga pun vue ra varpiam kai kaum tarai.
U tuba kadia lavur nirara. Sela.
3 U tur bat kaum kulot par;
U vung vue kaum dekdek na kankan.

4 Una lingan upi avet, God kaveve tena valaun,
Ma una tigal bat kaum kankan tadav avet.
5 Dave, una kankanuane avet vatikai vang?
Dave, una kankanuane ra lavur taun tarai par?
6 Dave, pa una valagar pa mule avet,
Upi kaum tarai diat a gugu tam?
7 Luluai, una vaarike kaum varmari ta vevet,
Ma una tul tar kaum valavalaun ta vevet.

8 Ina valongore, ra tinata kai ra Luluai God;
Tago na tatike ra tinata na malmal tadav kana tarai, ma tadav kana lavur tena lotu; la kaka, koko diat a lilikun tadav ra mangamangana papaua mulai.
9 A dovot kana valavalaun i maravai pire diat dia ru ia.
Upi ra minamar na ki ta kada gunan.

10 A varmari ma ra dovotina dir ga varkuvo,
A mangamangana takodo ma ra malmal dir ga vargalum.
11 A dovotina i gol ta ra gunagunan,
Ma ra mangamangana takodo i gigira ba marama ra bala na bakut.
12 Maia, ra Luluai na tul tar ra magit i boina;
Ma kada gunan na vuavuai.
13 A mangamangana takodo na lua tana,
Ma na mal ra pal a kauna upi ra nga.

Salmo 86

A niaring upi ra maramaravut

A niaring kai David.

1 Luluai, una lingan uti, ma una torom tagu,
Tago iau malari, ma iau ki na niiba.
2 Una vaale bat kaugu nilaun, tago i boina ra maukuagu;
U kaugu God, una valaun kaum tultul nina i nurnur tam.
3 Luluai, una mari iau,
Tago iau tangi tadav u a bungbung par.
4 Una vagugu ra bala i kaum tultul,
Tago, Luluai, a tulungeagu i nuknuk up u.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 Tago u a tena varmari, Luluai, ma u nur vue ra varpiam,
Ma i peal kaum varmari tadav diat dia kail u.
6 Luluai, una valongore kaugu niaring;
Ma una torom ta kaugu lavur nilul vovo.
7 Ta ra bung ba iau ki na malari tana ina kail u,
Tago una ga torom tagu.
8 Luluai, pa ta na mulai ta ra umana god ba amur varogop me;
Ma pa ta papalum i da kaum lavur papalum.
9 Luluai, a umana vuna tarai par u ga vaki diat diat a pot ma diat a lotu ta ra luaina matam;
Ma diat a pite pa ra iangim.
10 Tago u ngala kakit, ma u papait ra umana enana magit;
U God kakika ma pa ta na mulai.
11 Una tovo tar kaum nga tagu, Luluai; ina murmur kaum dovotina.
Una vakopono ko ra nuknukigu upi ina ru ra iangim.
12 Luluai kaugu God, ina pite pa u ma ra nuknukigu par,
Ma ina pite pa ra iangim ma pa na mutu.
13 Tago i ngala kaum varmari tadav iau,
Ma u tar valangalanga ra tulungeagu kan ra ruarua na tulungen mara iat.

14 God, diat i kolakolo ra nuknuk i diat dia tar tut ure iau,
Ma a loko na tarai na vinarubu dia mainge ba diat a ubu iau,
Ma pa dia nuknuk pa u.
15 Ma u, Luluai, u a God na varmari, ma u a tena varmaram,
U vavabing ma ra kankan, ma i peal kaum bala na varmari ma kaum dovotina.
16 I boina ba una lingan tadav iau, ma una mari iau,
Una tul tar ra dekdekim ta kaum tultul,
Ma una valaun natu i kaum tultul, a vavina.
17 Una tul tar ta vakilang na varmari tagu;
Upi diat dia milikuane iau diat a gire ma diat a vavirvir,
Tago u, Luluai, u tar maravut iau, ma u tar vamaram pa iau.

Salmo 87

A pite varpa ure Ierusalem

A kakailai kai ra tarai Kora.

1 Ra Luluai i vung ra vunapaina iat ta ra luana gomgom,
2 Ra Luluai i manga manane ra umana matakilalat i Sion,
Ta ra lavur pia na pal kai Iakob.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Di tatike ra lavur enana tinata ure u
Ra pia na pal kai God. Sela.

4 Ina vatang Rab ma Babilon varurung ma diat dia nunure iau;
Gire Pilistia, ma Tiro, ma Etiopia;
Di ga kava To An aro;
5 Maia, da biti ure Sion:
Di ga kava go ra tutana ba nam tana.
Ma ra Ngala Kakit iat na vatur vapadikat ia.
6 Ba i tumu vake ra tarai, ra Luluai na biti dari: Go di ga kava ie.
Sela.

7 Ma diat a kakailai, ma diat a malagene dari:
A lavur vunapai kaugu gugu dia tur piram.

Salmo 88

A kinail upi ra maramaravut

A kakailai kai ra tarai Kora; kai nina i lue ra kakailai; a tiun Makalat-Leanot; a mari na kakailai kai Eman ra te Esra.

1 Luluai God, kaugu tena valaun,
Iau tar tangi ta ra luaina matam ra keake ma ra marum.
2 Boina ba kaugu niaring na vana rikai piram,
Una torom ta kaugu kinail;

3 Tago ra balagu i purpuruan na kaia,
Ma ra tulungeagu i marave ra ruarua na tulungen.
4 Di luk varurungane avet ma diat dia kuba ta ra tung;
Iau varogop ma ra tutana. ba pa ta dekdekina;
5 Iau va livuan ta diat dia mat,
Iau da diat dia tar virua ma dia va ta ra tung na minat,
Nina ba pa u nuk pa mule diat,
Ma pa u vatur vake mule diat.
6 U tar vadiop iau ta ra tung ara iat,
Ta ra gunan i bobotoi ma ta ra marmarumian.
7 Kaum kulot i monong iau,
Ma u tar vakaina iau ma kaum lavur bobol. Sela.
8 U tar vaki ra umana talaigu vavailik kan iau,
Iau da ra magit na milmilikuan tuna pire diat;
U tar liplip bat iau, ma i dekdek upi ina irop.
9 A varmonong i vuna tago ra matagu i gamgavul;
Luluai, iau tar kail tadav u a bungbung par,
Iau tar tulue vaarike ra limagu piram.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Dave, una ga pait ra umana magit na kinaian ure ra lavur minat bar?
Ma ra umana minat diat a tut rikai bar upi diat a pite pa u? Sela.
11 Dave, da varvai vang ure kaum varmari ta ra tung na minat,
Ba ure ra dovot na maukuam ta ra tavul a vinirua?
12 Dave, da nunure kaum lavur papalum na kinaian ta ra bobotoi,
Ma kaum mangamangana takodo ta ra gunan di valubane ra lavur magit i tana?

13 Ma Luluai, iau tar tangi tadav u,
Ma ta ra malamalana kaugu niaring na vana rikai piram.
14 Luluai, ta ra ava u vung vue iau?
Ta ra ava u ive ra matam kan iau?
15 Iau ki na malari, ma iau to na mat papa ra bung iau ga bul tana;
Kaum varvaburut i monong iau, ma iau ngarangarao tuna.
16 U ti ngangal na kulot ure iau,
Kaum lavur varvaburut dia tar vamutue iau.
17 Dia vana kikilane iau da ra lovon ta ra bungbung par,
Dia vila bat iau, diat parika.
18 U tar varbaiane avet ma ra umana talaigu ma ra umana turagu, dia ki vailik kan iau,
Ma amir talaina ka ma ra bobotoi.

Salmo 89

A kakailai ure ra e ba a vinarubu i tadav Israel

A mari na kakailai kai Etan a te Esra.

1 Ina kakailai na pite varpa vatikai ure ra lavur varmari kai ra Luluai,
Ma kaugu tinata na vaarike tar ra dovot na maukuam.
2 Tago iau tar biti dari: A varmari na tavua vatikai,
Ma kaum dovot na mangamangana na tur padikat ta ra bala na bakut.
3 Amir ma kaugu viviliai amir tar pait ra kunubu,
Iau tar vavalima tai David kaugu tultul dari:
4 Ina vaki vatikene pa ra umana bul mur tam,
Ma ina vatur kaum kiki na king ta ra lavur taun tarai. Sela.

5 Luluai, ra bala na bakut na pite pa kaum lavur enana papalum,
Di pite pa bula kaum dovot na mangamangana ta ra kivung kai ra umana tena gomgom.
6 Tago to ia arama ra ul a bakut ba da nuk vardadane dir ma ra Luluai?
To ia ta ra lavur natu i God dir varogop ma ra Luluai,
7 A God ba di burut i tuna tana ta ra kivung kai ra umana tena gomgom,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma i topa ia ba da manga ru ia ta diat dia tur kikil ia?
8 Luluai God kai ra lavur kor,
To ia i ongor da u, Ia?
9 U iat u kure vadekdek ra karangap na. ta,
Ba i tut kana lavur bobol, u iat u kure vango diat.
10 U tar pamar Rab da tikai ba i tar virua;
U tar korot varbaiane kaum lavur ebar ma ra dekdek na limam.
11 A bala na bakut kaum iat, ma ra gunagunan kaum bula;
U ga vaki ra rakarakan a gunagunan ma ra lavur magit i kor tana.
12 A matana labur ma ra matana taubar u tar pait dir;
Tabor ma Kermon dir gugu ta ra iangim.
13 A limam i ongor tuna,
A limam i dekdek ma ra limam tuna i ngala.
14 A mangamangana takodo ma ra dovot na varkurai dir a vunapai kaum kiki na king;
A varmari ma ra dovotina dir lualua ta ra matam.

15 Nam ra tarai ba dia nunure ra ngenge na gugu dia ti doan;
Dia vanavana ta ra talapar i ra matam, Luluai.
16 Dia gugu ta ra iangim a bungbung par,
Ma dia lia ma kaum mangamangana takodo.
17 Tago dia langlang ta ra dekdekim;
Ma ra ongor i vevet na tavua ta kaum varmari,
18 Tago ra Luluai i tul tar kada ramravit,
Ma ra Lia Kakit kai Israel i vaki kada king.

A vavalima kai God pire David

19 Ta nam ra e u ga tata pire kaum umana tena lotu ta ra ninana,
Ma u ga biti: Iau tar tul tar ia tai tika na tena ongor upi na maramaravut;
Iau tar vangala tika na rangrang kai ra tarai.
20 Iau tar tikan tadav David kaugu tultul,
Iau tar ku ia ma kaugu varku i gomgom;
21 A limagu na maramaravut ia;
A limagu na vapadikat ia bula.
22 Ra ebar pa na ki taun ia,
Ma ra tena varpiam pa na vakadik ia.
23 Ma ina rapue kana lavur ebar ta ra luaina matana,
Ma ina ubu diat dia milikuane.
24 Ma kaugu dovot na mangamangana ma kaugu varmari, dital a varirivut me;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra dekdekina na ngala ta ra iangigu.
25 Kana varkurai na tuk tar ta ra ta,
Ma kana gunan na varkurai ta ra umana tava alir.
26 Na tatike piragu dari: U tamagu,
Kaugu God, ma ra vat ki iau laun tana.
27 Ina vaki ia upi ia ra luaina,
Na ki ak tuna ta ra lavur king ta ra rakarakan a gunagunan;
28 Kaugu varmari na ki pirana pa na mutu,
Ma kaugu kunubu na tur okot pirana.
29 Kana umana bul mur diat a ki ma pa na mutu,
Ma kana kiki na king na tur tukum da ra bala na bakut.

30 Ba ra umana natuna dia vana kan kaugu lavur vartuluai,
Ma ari pa dia mur kaugu lavur varkurai,
31 Tumu dia piam vue kaugu lavur togotogo,
Ma pa dia torom ta kaugu lavur vartuluai;
32 Io, ina bali kadia nirara ma ra virit,
Ma kadia bilak na mangamangana ma ra umana meme na varkita.
33 Ma pa ina tak vakakit vue kaugu varmari kan ia,
Ma kaugu mangamangana dovot pa na pak.
34 Pa ina piam vue kaugu kunubu,
Ma pa ina vaenana pa ra tinata i ga arikai kan ra ngiegu.

35 A kopono bung iau ga vavalima. ta kaugu lia na kini dari:
Pa ina vaongo pa David.
36 Kana umana bul mur diat a ki vatikai,
Ma kana kiki na king na tur ta ra luaina matagu da ra matana keake.
37 Na tur vatikai da ra gai,
Ma da ra tena varvai arama ra maup i dovot. Sela.

A tinangi tago a king i tar bura

38 Ma u tar okole vue nina u ga ku ia,
U tar pilak vue, u tar kulot ure.
39 U tar milikuane ra kunubu pire kaum tultul,
U tar rapue kana kere na king ara ra pia.
40 U tar re vue kana lavur liplip;
U tar nila vue kana lavur dekdek na pal na bakbakit.
41 Diat par dia vana pakit dia loalong tana;
Diat dia ki kikil ia dia vul ia.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

42 U tar vadekdek ra lima i kana lavur ebar,
Ma u tar vagugu diat dia varubu me.
43 U tar vatalil kana pakat na vinarubu,
Ma pa u vaongor pa ia ta ra vinarubu.
44 U tar vapanie vue kana minamar,
Ma u tar pukue vue kana kiki na king ura ra pia.
45 U tar vaikilik pa kana kini na barmana,
U tar manga varuva tuna. Sela.

A niaring upi ra varvalaun

46 Luluai, aivia ra bung boko una ki ivai?
Kaum kulot na birabirao vatikai bar?
47 Boina ba una nuk pa iau, tago kaugu kini pa i lolokon;
U ga vaki ra tarai upi ra kini vakuku!
48 Akave ra tutana ba na laun vatikai ma pa na gire ra minat?
Akave tikai ba na valaun ra tulungeana kan ra varkurai kai ra ruarua na tulungen? Sela.
49 Luluai, akave kaum lavur varmari nina
U ga vaarike diat lua?
Nina u ga vavalima tar diat tai David ta kaum dovot na mangamangana?
50 Luluai, una nuk pa ra varvul di vul kaum umana tultul me;
Una nuk pa ra varkaba kai ra tarai, nina ba ra balagu i kairane,
51 Nina ba kaum lavur ebar dia varkaba me, Luluai,
Nina dia ga vul ra pal a kau i nam ba u ga ku ia me.

52 Da pite pa ra Luluai, ma pa na mutu.
Amen ma Amen.

Salmo 90

A VAIVATINA BUK God ma ra tarai

A niaring kai Moses ra tutana kai God.

1 Luluai, u kaveve rivarivan ta ra lavur taun tarai par.
2 Ba pa di ga pait vaarike boko ra lavur lualuana,
Ma ba pa u ga vaki boko ra pia ma ra rakarakan a gunagunan,
U muka God u tar ki, pa ta vunapaim ma pa ta mutuaim.

3 U kure ra tarai ma dia lilikun ta ra tobon;
Ma u biti: Avat a talil, avat a lavur natu i ra tarai.
4 Tago ra arip na marmar na kilala dia varogop piram ma nabung uka ba i par,
Ma dia da ra nimono na marum.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 U kapkap vue diat da ra lovon ta; dia varogop uka ma ra nidiop;
Na malana dia da ra vura i gol;
6 Na malana i lubalubang, ma i tavua;
Na ravian di doko pa ia, ma i makuk;

7 Tago kaum kankan i vaimur avet,
Ma ave purpuruan tuna ta ra karangap i kaum kankan.
8 U tar vung vaarike kaveve lavur varpiam ta ra luaina matam,
Ma kaveve lavur varpiam ba i tur ivai, u tar vung diat ta ra talapar i ra matam.

9 Tago kaveve nilaun i panie ke ta kaum kulot,
Ma ave vapar vue kaveve kilakilala da ra oir.
10 Kaveve kini ati ra pia i varogop ma lavurua na vinun na kilakilala,
Ma ba i ongor ra paka i vevet, kan na varogop ma lavutul na vinun na kilakilala;
Ma ra dekdek na papalum ma ra niligur i vana rikai ta kadia minamar,
Tago i par lulut, ma ave vilau ka.

11 To ia i nunure ra dekdek i kaum kankan,
Ma ia i nunure kaum kulot upi na tul tar ra variru tam ba na topa u?
12 Una tovo mal avet, upi avet a nuk pa ra mutuai kaveve nilaun,
Ma avet a ongor upi na kapa ra bala i vevet.

13 Aivia boko ra bung dari? Una lilikun, Luluai,
Ma una mari mule kaum umana tultul.
14 Una vamaur lulut avet ma kaum varmari,
Upi avet a kukula na gugu, ma avet a ga ta kaveve nilaun par.
15 Una vagagane avet, upi kaveve umana bung na gugu diat a varogop ma ra lavur bungbung u ga valigur avet i tana,
Ma ra lavur kilala ave ga malari tana.
16 Una vaarike kaum papalum pire kaum umana tultul,
Ma kaum minamar tadav ra umana natu i diat;
17 Ma boina ba ra minamar kai ra Luluai kaveve God na ki ta vevet;
Ma una vatavua ra papalum na lima i vevet,
Maia, una vatavua ra papalum na lima i vevet.

Salmo 91

God kada Tena Balabalaure

1 Nina i bakitai ta ra Ngala Kakit
Na ki vatikai ta ra malur i ra Dekdek Muka.
2 Ina tatike tai ra Luluai dari: Kaugu rivarivan ma kaugu dekdek na pal na bakbakit,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kaugu God, nina ina nurnur tana.
3 Tago ia iat na valangalanga u kan ra palai kai ra tena akir beo,
Ma kan ra ngala na minait di mat i tana.
4 Na roro taun u ma ra bebeana,
Ma una rivarivan ta ra vavai na bebeana.
Kana dovotina ia ra ramravit ma ra bakbakit.
5 Pa una burut ure ra magit na bunurut ta ra marum,
Ma pata bula ure ra pu i pururung ta ra keake;
6 Ba ure ra ngala na minait nina i pa kinakinau ta ra bobotoi,
Ba ure ra vinirua i vana rikai ba ra keake i ki tur.

7 Ba ta arip na marmar diat a virua ta ra papar a mairam,
Ma ta vinun na arip na marmar ta ra papar a limam tuna,
Pa na maravai piram.
8 Una gire ke ma ra matam,
Ma una na ra vabongon kai ra umana tena varpiam.

9 Tago u, Luluai, u kaugu rivarivan!
U ga pilak pa ra Ngala Kakit upi una ki tana;
10 Pa ta kaina magit na tadav u tana,
Ma pa ta kaina minait na marave ra kubam.

11 Tago na tul tar kana umana angelo upi diat a balaure u ta kaum lavur vinavana.
12 Diat a puak pa u ma ra lima i diat,
Kan ra kaum na tuke ta ra vat.
13 Una rua taun ra leon ma ra varkarat na vui,
Ma una ruarua taun ra nat na leon ma ra pukpuk.

14 Tago i mainge tuna iau, kari ina valaun ia,
Ina vaki ia urama liu iat, tago i tar nunure ra iangigu.
15 Ba i kail tadav iau, ina torom tana;
Ina ki ravie ta ra bung na purpuruan;
Ina valaun ia ma ina ru ia.
16 Ina tabar ot pa ia ma ra lolovina nilaun,
Ma ina vaarike kaugu valavalaun tana.

Salmo 92

A kakailai na pite varpa

A kakailai ure ra Bung Sabat.

1 I kat ba da pite pa ra Luluai,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ba da kakailai tadav ra iangim, u ra Ngala Kakit!
2 Ba da vaarike kaum varmari na malana,
Ma kaum dovot na mangamangana ta ra bungbung na marum par,
3 Da ubu ra pagol, nina a vinun na vinau tana,
Ma da ubu mal ra ngap.
4 Tago u, Luluai, u tar vagagane iau ma kaum papalum;
Ina ngenge ma ra gugu ure ra lavur papalum na limam.

5 Luluai, i ngala kaum lavur papalum!
A lavur nuknukim dia pidik na kaia.
6 A koloata pa i nunure;
Ma ra lunga pa i matoto tana.
7 Ba ra umana tena varpiam dia lubalubang da ra vura,
Ma ba ra lavur tena pait ra kaina dia pupu,
I damana upi diat a virua tukum;
8 Ma u, Luluai, u ti lia vatvatikai.
9 Tago kaum lavur ebar, Luluai,
Kaum lavur ebar diat a virua,
Ma ra lavur tena pait ra kaina da kabu varbaiane diat.
10 Ma ra ramugu i tar dekdek da ra ram u ra bulumakau i leing;
Di tar tap iau ma ra kalamana dangi.
11 A matagu i tar gire ra bunura kadiat dia parau upi iau,
A talingagu i valongore ra varvai ure ra vinirua kadiat dia tut upi diat a vakaina iau.
12 A umana tena takodo diat a lubalubang da ra inaina lama,
Diat a tavua da ra tagatagal aro Lebanon,
13 Diat di ga vaume diat ta ra kuba i ra Luluai,
Diat a lubalubang ta ra gunan kai kada God.
14 Diat a vuavuai boko ba dia kua,
Na tup ia kadia bulit ma ra mapmap i diat;
15 Upi da nunure tana ba ra Luluai i dovot;
Ia kaugu vat ki, ma pa ta mangamangana gegagege i ki pirana.

Salmo 93

God ia ra King

1 Ra Luluai i ki na king; i mong ma ra minamar;
Ra Luluai i mong, i vi pit ma ra niongor;
Maia, ra rakarakan a gunagunan i tur padikat ma pa na takari.
2 Kaum kiki na king i tur padikat papa ania;
U tar laun papa amana iat.

3 A lavur lovon ta dia noro, Luluai,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A lavur lovon ta dia noro muka,
A lavur lovon ta dia buabuai.
4 Ra Luluai arama liu i ngala,
I ngala ta dir ma ra roro na ta,
I ngala ta dir ma ra bobol na ta.

5 Kaum lavur vartuluai dia dovot muka;
Luluai, a mangamangana gomgom i topa ra kubam vatikai.

Salmo 94

God ia ra Tena Varkurai ure ra tarai par

1 Luluai, u ra God na varobo,
U ra God na varobo, una pupua rikai!
2 Una tut, u ra tena varkurai kai ra rakarakan a gunagunan,
Una tul tar ra balbali ta diat i kolakolo ra nuknuk i diat.
3 Luluai, aivia ra bung boko,
Aivia ra bung a umana tena varpiam diat a gugu mat?

4 Dia malamala tene ta kadia peal tinata;
Diat par a umana tena pait ra kaina dia tibuna vavagia pa diat mulai.
5 Dia pamar gigi kaum tarai, Luluai,
Dia vakadik kaum tiniba.
6 Dia ubu ra ua na vavina ma ra vaira,
Dia doko ra umana nat na ling.
7 Ma dia biti: Ra Luluai pa na gire,
Ma ra God kai Iakob pa na nuk pa ia.

8 Avat a umana koloata, avat a nuk pa ia,
Ma avat a umana lunga, vingaia avat a matoto?
9 Nina i ga pait ra tatalinga pa na valavalongor vang?
Nina i mal ra kiau na mata, pa na gigira bar?
10 Nina i vateten ra umana Tematana pa na varpit laka?
Nina i vaminana ra tarai,
11 Ra Luluai, i matoto ta ra lavur nuknuk i ra tarai,
Ba a magit vakuku.

12 Luluai, i ti doan nam ra tutana ba u vateten ia,
Nina u tova ta kaum tinata na vartovo,
13 Upi na ki mamal ta ra kaina bung,
Tuk tar ta ra bung ba di kal pa ra tung tana ure ra tena varpiam.
14 Tago ra Luluai pa na vung vue kana tarai,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma pa na vana kan kana tiniba.
15 Tago a takodo na varkurai na vana rikai tai ra tena takodo,
Ma diat par i dovot ra bala i diat. diat a mur ia.

16 To ia na tur maravut iau ure ra umana tena varpiam?
To ia amir, upi amir a tur bat ra umana tena pait ra kaina?
17 Gala ra Luluai pa na ga maravut iau,
Gala ra tulungeagu na ga ki lulut ta ra gunan na minat.
18 Ba iau ga biti: A kaugu i tagalir,
Kaum varmari, Luluai, i ga vatur vapadikat iau.
19 Ba i alaala ma i ngarao ra nuknukigu,
Kaum lavur tinata na varmaram dia vagagane iau.
20 Amur a talaina dave ma ra varkurai kai ra umana tena varpiam,
Nina dia pait vaarike ra bilak na mangamangana ma ra varkurai?
21 Dia vana varurung upi diat a tur bat ra nilaun kai ra tena takodo,
Ma dia kure vakaina nina pa i rara.
22 Ma ra Luluai i da ra dekdek na pal na bakbakit piragu;
Ma kaugu God i da ra vat ki iau rivarivan tana.
23 Ma na vatalil kadia varpiam upi na ki ta diat iat;
Ma na vamutue diat ure kadia kaina papait.
Ra Luluai kada God na vamutue diat.

Salmo 95

A kakailai na pite varpa

1 Avat a mai, dat a manga kakailai tadav ra Luluai;
Dat a ngenge tadav ra vat ki da lalaun tana.
2 Dat a tur rikai ta ra luaina matana ma ra pite varpa,
Dat a papar pirana, ma ra lavur kakailai na lotu na maravut ia.
3 Tago ra Luluai a ngala na God,
Ma ra ngala na King, i lia ta ra lavur god.
4 I vatur vake ra lavur lulur ta ra rakarakan a gunagunan;
Kana bula ra lavur lualuana;
5 A ta kana, ma ia iat i ga pait ia,
Ma ra limana i ga mal ra gunan i mage.

6 Avat a mai, dat a lotu ma dat a tur rururu;
Dat a va timtibum ta ra luaina mata i ra Luluai, nina i ga vaki dat!
7 Tago ia iat kada God,
Ma dat ra tarai ba i balabalaure, ma ra kikil na sip ba i agagure.

Gori, gala avat a valongore ra nilaina!
8 Koko avat a valeo ra bala i vavat, da aro Meriba,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Da ta ra gunan Masa ta ra bil,
9 Nam ra bung ba ra umana tama i vavat dia ga valar iau,
Dia ga valar ot iau, ma a dovotina dia ga tar gire kaugu papalum.
10 A ivat na vinun na kilala i ga takunuan ra balagu ure nam ra taun tarai,
Ma iau ga biti: Diat a tarai ba i rara ra nuknuk i diat,
Ma pa dia nunure kaugu mangamangana;
11 Kari iau ga vavalima na kankan,
Ba koko diat a olo ta kaugu ningo.

Salmo 96

God ia ra lia na King

(1 Tutu 16:23-33)

1 Avat a kaile ra kalamana kakailai tadav ra Luluai,
Avat par ta ra rakarakan a gunagunan, avat a kakailai tadav ra Luluai.
2 Avat a kakailai tadav ra Luluai, avat a pite pa ra iangina;
Avat a vaarike kana valavalaun a bungbung par.
3 Avat a varvai ure kana minamar pire ra umana Tematana,
Ma ure kana lavur enana papalum pire ra lavur vuna tarai par.
4 Tago ra Luluai i ngala, ma i kat ba da manga pite pa ia;
I topa ia ba da ru ia ma ra umana enana god pata.
5 Tago ra lavur god kai ra tarai par a umana magit vakuku diat,
Ma ga ra Luluai i ga pait ra bala na bakut.
6 A variru ma ra minamar i tur ta ra luaina matana.
A dekdek ma ra minong i ki ta kana pal tabu.

7 Avat a lavur apik na tarai,
Avat a tul tar ra variru ma ra varkurai tai ra Luluai;
8 Avat a tul tar ia tai ra Luluai ra variru ba na topa ra iangina;
Avat a kap ra tinabar, ma avat a olo ta kana gunan.
9 Avat a lotu tadav ra Luluai ma ra gomgom na minong;
Avat par ta ra rakarakan a gunagunan, avat a dadadar ta ra luaina matana.

10 Avat a biti livuan ta ra lavur Tematana: Ra Luluai i ki na king;
I tar vaki bulu ra rakarakan a gunagunan ma pa na takari;
Na kure ra tarai ma ra takodo na varkurai.
11 Boina ba ra bala na bakut na gugu ma ra rakarakan a gunagunan na ga;
A ta na roro, ma ra lavur mangana i kor tana;
12 A pupui na kukula ma ra gugu, ma ra lavur magit i ki tana;
Io, a lavur davadavai ta ra lokalokor diat a kakailai na gugu;
13 Ta ra luaina mata i ra Luluai, tago i vut;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Tago i vut upi na kure ra rakarakan a gunagunan;
Na kure ra rakarakan a gunagunan ma ra takodo na varkurai,
Ma ra lavur vuna tarai ma ra dovotina.

Salmo 97

God ia ra lia na Tena Varkurai

1 Ra Luluai i ki na king; boina ba na gugu ra rakarakan a gunagunan;
A lavur gunan ra valian diat a ga.
2 A umana bakut ma ra bobotoi i pulu bat ia;
A mangamangana takodo ma ra takodo na varkurai dir ra vunapai
kana kiki na king.
3 A iap i lua tana,
Ma i vaimur kana lavur ebar di tur kikilane.
4 Kana lavut meme dia pu are ra rakarakan a gunagunan;
A gunagunan i gire, ma i dadadar.
5 A umana lualuana dia polo da ra bulit na livur ta ra luaina mata i ra
Luluai;
Ta ra luaina mata i ra Luluai kai ra rakarakan a gunagunan.

6 A bala na bakut i vaarike kana mangamangana takodo,
Ma ra lavur vuna tarai dia gire kana minamar.
7 Diat par dia torom ta ra umana tabataba diat a vavirvir;
Diat par dia langlang ta ra lavur god vakuku.
Avat a umana god par, avat a. lotu pirana.
8 Sion i valongore, ma i gugu,
Ma ra umana natu i Iuda, a umana vavina, dia ga muka;
Ure kaum lavur varkurai, Luluai.
9 Tago u, Luluai, u lia kakit ta ra rakarakan a gunagunan,
U ti ngala muka ta ra lavur god par.

10 Avat ava mari ra Luluai avat a milikuane ra kaina;
I vaale bat ra nilaun kai kana umana tena lotu;
I valaun diat kan ra lima i ra umana tena varpiam.
11 I keke are ra umana tena takodo,
Ma di vagugu diat i dovot ra bala i diat.
12 Avat a ga tai ra Luluai, avat a umana tena takodo;
Ma avat a pite pa ra lia na iangina.

Salmo 98

God i kure ra rakarakan a gunagunan

A kakailai.

1 Avat a kaile ra kalamana kakailai tadav ra Luluai;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Tago i tar pait ra umana enana magit;
A limana tuna, ma ra gomgom na limana, i pait vaarike ra varvalaun.
2 Ra Luluai i tar rada kana valavalaun,
I tar vaarike kana mangamangana takodo pire ra lavur vuna tarai par.
3 I tar nuk pa kana varmari ma kana dovot na mangamangana tadav ra kuba i Israel;
A lavur ngungu na rakarakan a gunagunan dia tar gire ra varvalaun kai kada God.

4 Avat a ongor ma ra papar tadav ra Luluai, avat par ta ra rakarakan a gunagunan;
Na taorong kavava kakailai na gugu, maia, avat a kakailai na pite varpa.
5 Avat a kakailai na pite varpa tadav ra
Luluai, ma ra pagol na maravut ia,
A pagol, ma ra kalami na nilai vavat,
6 A tavur, ma ra kaur bula.
Avat a manga pupunge ta ra luaina mata i ra Luluai, ra King.

7 A ta na roro, ma ra lavur mangana i kor tana,
A rakarakan a gunagunan, ma diat dia ki tana;
8 Boina ba ra lavur lovon diat a papar,
A lavur buabuana diat a taorong ma ra gugu,
9 Ta ra luaina mata i ra Luluai, tago i vut upi na kure ra rakarakan a gunagunan;
Na kure ra rakarakan a gunagunan ma ra varkurai i takodo,
Ma ra lavur vuna tarai ma ra varkurai i varogop.

Salmo 99

God ia ra lia na King

1 Ra Luluai i ki na king; boina ba ra lavur vuna tarai diat a dadadar;
I kiki ta ra ul a angelo; a gunagunan i guria.
2 Ra Luluai i ngala ta ra gunan Sion,
I ki ak ta ra lavur vuna tarai.
3 Boina ba diat a pite pa ra ngala na iangim, a enana ta!
I lia kakit.
4 A dekdek i ra king i mainge ra takodo na varkurai;
U vatvatur ra varkurai i varogop,
U tar pait ra dovot na varkurai ma ra mangamangana takodo pire Iakob.
5 Avat a pite vangala pa ra Luluai kada God,
Ma avat a va timtibum ta ra ruarua na kauna;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

I lia kakit.

6 Moses ma Aron diat ma kana umana tena tinabar,
Ma Samuel livuan ta diat dia kail upi ra iangina,
Dia kail upi ra Luluai, ma i torom ta diat.
7 I ga tata ta diat ma ra bakut;
Dia ga torom ta kana lavur vartuluai, ma ta ra varkurai ba i tar tul tar ia ta diat.

8 Luluai kaveve God, u tar torom ta diat;
U God, u ga pupun vuai pire diat,
Ma a dovotina u ga obo pa kadia mangamangana.
9 Avat a pite vangala pa ra Luluai, kada God,
Ma avat a lotu ta kana luana gomgom;
Tago ra Luluai kada God i lia.

Salmo 100

A kakailai na pite varpa

A kakailai na pite varpa.

1 Avat a umana gunagunan par, avat a kukula na gugu tadav ra Luluai.
2 Avat a toratorom tai ra Luluai ma ra gina;
Avat a vana rikai ta ra matana ma ra kakailai.

3 Avat a matoto ba ra Luluai ia God;
Ia iat i ga vaki dat, ma dat kana iat;
Dat kana tarai, ma kana kikil na sip ba i balabalaure.

4 Avat a olo ta kana umana mataniolo ma ra tinabar na pite varpa,
Ma ta kana gunan ma ra varmananai;
Avat a pite pa ia, ma avat a tata vadoane ra iangina.

5 Tago ra Luluai i boina; kana varmari i tur pa na mutu;
Ma ra dovot na maukuana na tuk tar ta ra lavur taun tarai par.

Salmo 101

Ra vavalima kai ra King

A kakailai kai David.

1 Ina kakailai ure ra varmari ma ure ra varkurai,
Tadav u, Luluai, ina kakailai na pite varpa.
2 Ina mal bulu pa kaugu mangamangana, ma ina vanavana bulbulu;
Vingaia bar una tadav iau?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Ina ki ra kubagu ma ra ko na balagu.
Pa ina nuk upi ta bilak na magit,
Iau milmilikuane ra kaina mangamangana kadiat dia vana rara;
Pa na ki petep piragu.
4 A gegagege na nuknuk na vana kan iau,
Pa amir a varmaliurai ma ra kaina;

5 Ina vamutue nina i takun ivaive talaina ma i vaongo ko tana;
Ma pa ina mari nina i malamala lululuai ma i kolakolo ra nuknukina.

6 Ina nuk upi ra dovot na tarai ta ra gunan upi diat a ki piragu;
Nina i vanavana ta ra nga ba i ko tuna, nam na torom tagu.

7 Nam ba na pait ra lavur vavagu pa na ki ra kubagu;
Nam i tatike ra vaongo pa na tur vatikai ta ra luaina matagu.

8 A bungbung par ta ra malana ina vamutue ra umana tena varpiam par ta ra gunagunan,
Upi ina re vue ra lavut tena pait ra kaina par ta ra pia na pal kai ra Luluai.

Salmo 102

A niaring kai nina i ki na malari

A niaring kai nina i malari, ba i tup ia, ma i vaarike kana kaina kini pire ra Luluai.

1 Luluai, una valongore kaugu niaring,
Ma kaugu tinangi na tadav u.
2 Koko una ive ra matam kan iau ta ra bung ba iau ki na malari tana;
Una lingan upi iau;
Ba iau kail up u, una torom lulut.

3 Tago kaugu nilaun i panie da ra mi,
Ma ra lavur urugu dia io da ra mapina ul.
4 Di tar rang ra balagu da ra vura, ma i makuk;
A dovot iau valubane vue ra agu nian.
5 A umana urugu dia tar petep ta ra viogu
Ure kaugu tinangi ma kaugu niriri.
6 Iau varogop ma ra mou ta ra bil,
Ma iau da ra kurkur ta ra pupui.
7 Iau vangala pa ra keake,
Ma iau da ra beo ik i ki varkolono ta ra ul a pal.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 Kaugu lavur ebar dia vul iau a bungbung par;
Ma diat dia kaba iau dia tata kakaina tagu.
9 Tago iau tar en ra kabu da ra gem,
Ma iau tar poto kaugu tava na nimomo ma ra lur na matagu.
10 I vuna ta kaum kankan ma kaum kulot,
Tago u tar takan pa iau, ma u tar rapue iau.
11 Kaugu kini ati ra pia i da ra malur i lolovina;
Ma iau tar makuk da ra vura.

12 Ma ga u Luluai, una ki tukum,
Ma ra lavur taun tarai par diat a matamatanai upi ra iangim.
13 Una ga tut, ma una mari Sion;
Tago i topa ia ba una mari ia, maia, ra bung di ga kubu ia i tar vut;
14 Tago kaum umana tultul dia manane kana lavur vat,
Ma dia mari ra tobonina.
15 Damana ra lavur vuna tarai diat a ru ra iang i ra Luluai,
Ma ra lavur king ta ra rakarakan a gunagunan diat a ru kaum minamar;
16 Tago ra Luluai i tar vatur Sion,
I tar vana rikai ta kana minamar,
17 I tar nuk pa ra niaring kai ra umana biaui,
Ma pa i pidimuane.kadia nilul.

18 Diat a tumu go ure ra taun tarai namur;
Ma ra tarai ba da vangala boko diat diat a pite pa ra Luluai.
19 Tago i tar gire uti ra pia marama liu ta kana pal tabu;
Marama ra bala na bakut ra Luluai i tar bobe ra gunagunan;
20 Upi na valongore ra tinangi kadiat dia ki ra pal na banubat;
Upi na pala vue diat di ga kure diat upi diat a virua;
21 Upi ra tarai diat a varvai ure ra iang i ra Luluai ta ra gunan Sion,
Ma ure kana pite varpa ta ra gunan Ierusalem,
22 Ba ra umana vuna tarai dia tar ki varurung,
Ma ra umana vuna varkurai bula. upi diat a torom tai ra Luluai.

23 I tar vaikilik kapi ra dekdekigu nangananga;
I tar vatutukana kaugu nilaun.
24 Iau biti: Kaugu God, koko una tak vue kaugu nilaun ba pa iau patuana boko.

Kaum lavur kilala na nilaun pa diat a mutu.
25 Amana iat u ga vung ra vunapai ra rakarakan a gunagunan,
Ma ra bala na bakut a kau i ra limam.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

26 Dir a panie boko, ma ga u, una ga tur vatikai;
Maia pa, dir par dir a maulana vanavana da ra mal;
Ma da ra mal una ga kia dir, ma dir a enana vanavana;
27 Ma u, pa u enana ka,
Ma kaum nilaun pa na mutu.
28 A umana natu i kaum lavur tultul diat a ki vatikai namur,
Ma ra umana bul mur ta diat diat a tur ta ra luaina matam.

Salmo 103

A varmari kai God

Kai David.

1 A tulungeagu, una pite pa ra Luluai,
Ma ra balagu par na pite pa ra lia na iangina.
2 A tulungeagu, una pite pa ra Luluai,
Ma koko una valubane kana lavur vartabar piram:
3 I nur vue kaum lavur varpiam;
I valagar u ta kaum lavur minait;
4 I valaun u kan ra vinirua;
I vi puar u ma ra varmari ma ra bala na varmari;
5 I tabar vamaur u ma ra bo na magit,
Upi na kalamana mulai ra dekdekim da ra dekdek i ra minigulai.

6 Ra Luluai i pait ra takodo na mangamangana,
Ma i varvarkurai maravut diat par di ki taun diat.
7 I ga vaarike tar kana lavur mangamangana tai Moses
Ma kana lavur papalum ta ra tarai Israel;
8 Ra Luluai i buka ma ra varmari, a tena varmari tuna,
Pa i kankan lulut, ma i peal kana lavur varmari.
9 Pa na varbor vatikai;
Ma kana kulot pa na tur tukum.
10 Pa i obo pa kada lavur varpiam;
Ma pa i bali kada lavur bilak na mangamangana ta dat.
11 Tago da ra bala na bakut i ki arama liu iat,
Damana i ngala kana lavur varmari tadav diat dia ru ia.
12 Da ra ngu na gunan ra matana keake i vana rikai tana i vailik kan ra ngu na gunan i ki ong tana,
Damana i tak vakari vue kada lavur varpiam kan dat.
13 Da tika na tutana i mari ra umana natuna,
Damana ra Luluai i mari diat dia ru ia.
14 Tago i nunure ra mangana pal a paka i dat,
I nuk pa dat, tago dat a tobon ika.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 Ma ra tarai, kadia nilaun i da ra vura;
Dia tavua da ra pupu na davai.
16 Tago ba ra ubar i vuvu tadav diat, dia panie ke,
Ma pa di nunure mule kadia turtur.
17 Ma ga ra varmari kai ra Luluai i tur tukum pire diat dia ru ia,
Ma kana mangamangana takodo pire ra lavur bul mur ta diat;
18 Pire diat dia torom ta kana kunubu,
Ma pire diat dia nuk pa kana lavur vartuluai upi diat a pait diat.

19 Ra Luluai i tar vatur kana kiki na king arama ra bala na bakut,
Ma i kure ra lavur magit par.
20 Avat kana lavur angelo, avat a pite pa ra Luluai,
Avat ba ava ongor kakit, ma ava pait ot pa kana lavur vartuluai,
Ma ava torom ta kana lavur tinata.
21 Avat kana lavur kor, avat a pite pa ra Luluai;
Avat kana lavur tultul ba ava pait ot pa kana mamainga.
22 Avat kana lavur papalum, avat a pite pa ra Luluai,
Ta ra lavur gunan i varkurai tana;
A tulungeagu, una pite pa ra Luluai.

Salmo 104

A pite varpa tadav ra Tena Vavaki

1 A tulungeagu, una pite pa ra Luluai.
Luluai kaugu God, u ti ngala tuna;
U vavauluvai ma ra variru ma ra ngala na minamar.
2 U pulu mule u ma ra kapa da ma ra olovoi;
U vung pala ra lao da ra mal na turturup;
3 U vung ra vabolo ure ra kubam arama liu ta ra vual;
U pilak pa ra umana bakut upi diat kaum kiki na vinavana;
U vanavana ta ra ul a bebea i ra vuvu.
4 U vaki kaum lavur angelo upi dia da ra vuvu,
Kaum umana tultul upi dia da ra biro na iap;

5 U ga page vadekdek ra rakarakan a gunagunan,
Upi koko na takari vatikai namur.
6 U tuba ma ra lamanana da ma ra olovoi;
A umana buabuana dia ga dudu ta ra polo;
7 A polo i ga takap ta kaum varbor;
I ga vilavilau ta ra nilai kaum pangpagur,
8 Upi ra kiki u ga mal pa ia ure;
A umana lualuana dia ga vana rikai, ma ra umana male dia ga kuba.
9 U ga pait ra langun ba pa dia bolo lake tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Upi koko diat a lilikun mulai upi diat a tuba ra gunagunan.

10 U tulue vaarike ra umana mata na tava ta ra malamale,
Dia noranoro limlivuan ta ra lualuana.
11 A umana king ta ra pupui dia momamomo,
A umana kuabar na as dia maur tana.
12 A umana beo liuliu dia poapo maravai tana,
Ma limlivuan ta ra mapina davai dia vivigul.
13 U tabatabar ra lualuana ma ra tava marama ra kubam;
A pia i maur ma ra vuai kaum lavur papalum.

14 U vatavua ra vura upi a.i ra umana vavaguai;
Ma ra umana davadavai upi diat a topa ra tarai;
Upi diat a vatur vake ra adia magit na nian ta ra pia;
15 Ma ra vain upi na vagagane ra nuknuk i ra tarai,
Ma ra vaivai upi na vatavaliran ra mata i diat,
Ma ra gem upi na vaongor ra bala i diat.
16 A umana davai kai ra Luluai dia maur ma ra bata,
A umana tagatagal aro Lebanon nina i ga vaume diat;
17 Nam ba ra umana beo dia poapo tana;
Ma ra mou i ki ta ra iara.
18 A umana kuabar na me dia bakitai ta ra lualuana i manga tuluai,
Ma ra mang i paraparau livuan ta ra umana vat;
19 U vaki ra gai upi na tibe ra kilala,
Ma ra matana keake i nunure kana kukuba.
20 U vabobotoi ra gunan, ma i marum,
Nam ba ra lavur kuabar ra pupui dia kakao rikai tana.
21 A umana nat na kon dia kukukula upi ra adia magit,
Ma dia tikatikan upi ra adia nian pire God.
22 Ba ra keake i kuma rikai dia vana kariu,
Ma dia va mulai ta kadia babang.
23 A tarai dia vana oai upi kadia papalum,
Ma upi kadia bibili tuk tar ta ra ravian.

24 Luluai, i peal tuna kaum lavur papalum!
U tar pait diat par ma ra kabinana;
A rakarakan a gunagunan i kor ma kaum lavur vavaki.
25 A ta i ki abara, i ngala ma i tababa,
A peal mangana dia kakakao tana, dia vurot,
A lavur mangana dia laun, a umana ikilik ma ra umana ngala.
26 A umana parau dia vanavana ta ra ul a ta,
A konakonom oaga i ki tana, nina u ga pait ia upi na limlibur ie.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

27 Go diat par dia ki pa u,
Upi una tabar diat ma ra adia magit a bungbung par.
28 U tabar diat, ma dia varuruai,
U pala ra limam, ma dia maur ma ra bo na magit.
29 U kuvang ra matam, ma dia ki kaina;
U tigal bat ra vuvu na bilau i diat, ma dia mat ika,
Ma dia lilikun upi ra tobon i diat.
30 Ba u tulue ra tulungeam dia laun,
Ma u pait vakalamane ra mata i ra rakarakan a gunagunan.

31 Boina ba ra minamar i ra Luluai na tur tukum,
Boina ba ra Luluai na gugu ta kana lavur papalum!
32 Nina i gire ung ra rakarakan a gunagunan, ma i dadadar;
I bili ra lualuana, ma dia vuvuvul.
33 Ina kakailai tadav ra Luluai ta kaugu nilaun par;
Ina kakailai na pite varpa tadav kaugu God ta ra lavur kilala ba iau kiki ati ra pia.
34 Boina ba kaugu ninunuk na kalakalami pirana;
Ina gugu tai ra Luluai.
35 Boina ba ra umana tena pait ra kaina diat a virua kan ra rakarakan a gunagunan,
Ma koko ra umana tena varpiam diat a ki mulai ati.
A tulungeagu, una pite pa ra Luluai.
Avat a pite pa ra Luluai.

Salmo 105

God ma kana tarai

(1 Tutu 16:8-22)

1 Avat a tul tar ra pite varpa tadav ra Luluai; avat a kail upi ra iangina!
Avat a vaarike kana lavur papalum pire ra umana vuna tarai.
2 Avat a kakailai tadav ia, avat a kaile ra kakailai na pite varpa tadav ia.
Avat a tata ure kana lavur enana papalum.
3 Avat a langlang ta ra lia na iangina;
Boina ba na gugu ra bala i diat dia tikan upi ra Luluai.
4 Avat a tikatikan upi ra Luluai ma upi ra dekdekina,
Avat a vala tikatikan upi ra matana.
5 Avat a nuk pa ra lavur enana papalum i ga pait ia;
Kana papalum na padapada varvo, ma ra lavur varkurai i arikai ta ra ngiene;
6 Avat ra umana bul mur tai Abaraam kana tultul;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Avat a umana natu i Iakob, kana umana viviliai.

7 Ia iat ra Luluai kada God;
Kana umana varkurai dia kor ta ra rakarakan a gunagunan par.
8 I nuk vatikene pa kana kunubu,
Ra tinata ba i ga tul tar ia ta ra arip na marmar na taun tarai,
9 Ra kunubu dir ga pait ia ma Abaraam,
Ma kana vavalima pire Isak bula;
10 Ma i ga vadekdek pa ia pire Iakob upi na da ra varkurai,
Ma pire Israel upi ra kunubu pa na mutu;
11 Ma i ga biti dari: Ina tul tar ra gunan Kanaan tam,
A gunan ba avat a kale pa ia;

12 Ma nam ra bung a paupau tarai ka diat;
Maia pa, a paupau tuna diat, ma dia ga ki na vaira ka tana.
13 Ma dia ga tenten vurvurbit, dia ga vana kan tika na vuna tarai upi ta ra tikai.
Kan tika na vuna gunan upi ta ra tika na vuna tarai.
14 Pa i ga tul tar ta tikai ba na vakaina diat,
Maia pa, i ga pit ra umana king ure diat;
15 I dari: Koko ava bili diat ba iau ga ku diat,
Ma koko avat a vabilak kaugu umana propet.

16 Ma i ga tulue ra mulmulum, upi na tup ra gunan,
Ma i ga vakaina vue ra adia magit.
17 I ga tulue tika na tutana na lua ta diat;
Di ga ivure Iosep upi na ki na vilavilau;
18 Di ga varuk ra kakene ta ra babat keke,
Di ga vi ia ma ra vinau na palariam;
19 Tuk tar ta ra bung ba na ot kana tinata;
A tinata kai ra Luluai i ga valar ot pa ia.
20 Ra king i ga vartuluai, ma i ga pala vue,
Maia pa, ra luluai kai ra tarai i ga vung pala vue.
21 I ga vaki ia upi na luluai ta ra kubana,
Ma upi na tena varkurai ure kana lavur tabarikik,
22 Upi na vi kana umana luluai da i mainge.
Ma na tovo tar ra kabinana ta kana lavur patuana.

23 Israel bula i ga vana uro Aigipto,
Ma Iakob i ga ki na vaira ta ra gunan Kam.
24 Ma i ga vapeal tuna kana tarai,
Ma i ga vaongor diat, ma dia ga lia ma ra niongor ta kadia lavur ebar.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

25 I ga pukue ra bala i diat upi diat a milikuane kana tarai,
Ma upi diat a vagu pa kana umana tultul.

26 I ga tulue Moses kana tultul,
Ma Aron nina i ga pilak pa ia.
27 Dir ga vaarike kana umana vakilang limlivuan ta diat,
Ma kana lavur papalum na padapada varvo ta ra gunan Kam.
28 I ga tulue ra bingnimuna, ma i ga bobotoi;
Ma dia ga piam vue kana tinata.
29 I ga pukue ra adia tava upi na gap uka,
Ma i ga doko kadia lavur en.
30 Kadia gunan i ga livur ma ra umana rokrok,
Dia ga ki ta ra kuba i kadia umana king.
31 I ga tata, ma ra umana livur na langa dia ga vana rikai,
Ma ra ut bula, ta kadia langlangun.
32 I ga kia ra bata tuna ma ra bata na vatvat pire diat,
Ma ra meme i papala ta kadia gunan.
33 I ga vakaina bula kadia davai na vain ma kadia lovo,
Ma i ga bubur ra lavur davai ta kadia langlangun.
34 I ga tata, ma ra umana kubau dia ga vana rikai,
Damana ra umana nat na kubau, ma dia ga vurot mat,
35 Ma dia ga en vue ra lavur davadavai ta kadia gunan,
Ma dia ga en vue ra vuai kadia pia.
36 I ga ubu bula ra lavur luaina bul ta kadia gunan,
A luaina vuai ra dekdek i diat par.

37 I ga agure vairop diat, ma dia ga kap ra silva ma ra goled,
Ma pa ta tikai ta kana lavur vuna tarai i ga tutukai.
38 Aigipto i ga gugu ta kadia niirop,
Tago ra bunurut ure diat i ga tup.diat.
39 I ga vuare tika na bakut, ma i ga turup diat,
Ma i ga tul tar ra iap upi na pu are diat ta ra marum.
40 A tarai dia ga lulul, ma i ga tul tar ra voro,
Ma i ga tabar vamaur diat ma ra gem marama ra bala na bakut.
41 I ga pelegi ra vat ki, ma ra tava i ga tamtavit tana,
A tava alir i ga noranoro ta ra gunan i mage.
42 Tago i ga nuk pa kana lia na tinata,
Ma Abaraam kana tultul.

43 Ma i ga agure vairop kana tarai ma ra gugu,
Ma kana umana viviliai ma ra kakailai na gugu.
44 Ma i ga tul tar ra lavur gunan kai ra umana Tematana ta diat;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma dia ga kale ra papalum kai ra umana vuna tarai;
45 Upi diat a toratorom ta kana umana varkurai,
Ma upi diat a mur kana lavur vartuluai.
Avat a pite pa ra Luluai.

Salmo 106

Ra Luluai ia ra tena pait ra boina pire kana tarai

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Avat a pite pa ra Luluai, tago a tena varmari;
Tago kana varmari ta i tur tukum.
2 To ia na vatang valar pa ra lavur dekdek na papalum kai ra Luluai?
Ma i tale to ia upi na vaarike kana lavur papalum di pite pa ia?
3 Diat dia torom ta ra varkurai dia ti doan,
Damana bula nina i pait ra mangamangana takodo ta ra bungbung par.

4 Luluai, una nuk pa iau ma nam ra varmari ba u papait ia pire kaum tarai;
Una maravut iau ma kaum valavalaun;
5 Upi ina gire ra tinavua kai kaum umana viviliai;
Upi ina gugu ta ra nidoan kai kaum tarai,
Upi avet ma kaum tiniba avet a langlang varurung.
6 Avet ma ra umana tama i vevet ave tar vana rara,
Ave tar varpiam, ave tar mur ra bilak na mangamangana.
7 A umana tama i vevet aro Aigipto pa dia ga nuk pa kaum lavur enana papalum;
Pa dia ga nuk pa kaum lavur varmari, a pepeal diat;
Dia ga varpiam uka abara ra valian, ta ra Ta Meme iat.
8 Ma i ga valaun uka diat ure ra iangina,
Upi na vaarike ke kana ngala na niongor.
9 I ga bor bula ra Ta Meme, ma i ga mama;
Damana i ga agure vabolo diat ta ra maluluvinana, ma i da dia bolo ta ra bil ika.
10 Ma i ga valaun diat kan ra lima i nina i milmilikuane diat,
Ma i ga valaun diat kan ra lima i ra ebar.
11 Ma kadia umana ebar dia ga dudu ta ra polo;
Ma pa ta tikai i virua valili.
12 Io, dia ga kapupi kana tinata,
Ma dia ga kakailai na pite varpa pirana.

13 Pa i vavuan, ma dia ga valubane mule kana lavur papalum,
Ma pa dia ga ki pa ra nuknukina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

14 I ga tut rikai ka kadia mamainga ta ra bil,
Ma dia ga valar God ta ra pupui.
15 Ma i ga tul tar ra magit ta diat dia bala upi ia,
Ma i ga tulue ra ngala na minait bula livuan ta diat.

16 Ma dia ga pin bula Moses ta ra gunan dia ki tana,
Dir ma Aron ra viviliai kai ra Luluai.
17 A pia i ga panganga, ma i ga konom pa Datan,
Ma i ga tuba kapi ra loko na tarai kai Abiram.
18 Di ga vautunge ra iap livuan ta kadia loko na tarai,
Ra biro na iap i ga vaimur ra umana tena varpiam.

19 Dia ga mal ra nat na bulumakau ta ra gunan Koreb,
Ma dia ga lotu tadav ra kalavuar,
20 Damana dia ga kia vue kadia minamar
Ma ra malalar i ra bulumakau nina i en ra vura.
21 Dia ga valubane God kadia tena valaun,
Nina i ga pait ra umana ngala na magit ta ra gunan Aigipto;
22 A umana enana papalum ta ra gunan Kam,
Ma ra umana magit ba di burut i tana ta ra Ta Meme.
23 Kari i ga biti ba na ubu vue diat;
Ia kaka Moses kana viviliai i ga tur bat ia,
Upi na vabalamat kana kankan, kan na ubu vue diat.
24 Maia pa, dia ga milikuane ra bo na gunan,
Pa dia ga kapupi kana tinata;
25 Dia ga tata na urur uka ta kadia lavur pal na mal,
Ma pa dia ga torom ta ra nilai ra Luluai.
26 Kari i ga vatur ra limana ure diat,
Upi na vue pukue vue diat ta ra bil;

27 Upi na vaki varbabaiane ra umana bul mur ta diat livuan ta ra lavur Tematana,
Ma upi na tul varbabaiane vue diat ta ra gunagunan.

28 Dia ga agile bula Baal-Peor,
Ma dia ga enen ra magit na tinabar tadav ra umana minat.
29 Ma dia ga vangangal ia ma kadia lavur mangamangana;
Ma ra ngala na minait i ga vana rikai pire diat.
30 Io, Pinekas i ga tut, ma i ga tur varbat,
Ma damana ra ngala na minait i ga par.
31 Ma nam di ga luk tar ia tana da ra mangamangana takodo,
Ta ra lavur taun tarai ma pa na mutu.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

32 Dia ga vakankan ia bula ta ra tava Meriba,
Ma Moses bula i ga rara ure diat;
33 Tago dia ga piam vue ra Tulungea i God,
Ma i ga tatata lulut uka.

34 Pa dia ga vamutue vue ra lavur vuna tarai,
Da ra Luluai i ga vartuluai pire diat;
35 Dia ga ki varpopoto ma ra lavur Tematana,
Ma dia ga vartovo ta kadia mangamangana.
36 Dia ga torom bula ta kadia umana god,
Nina dia ga da ra kun pire diat.
37 Maia, dia ga vartabar ma ra umana natu i diat, a umana tutana ma ra umana vavina, pire ra umana tabaran.
38 Ma dia ga doko diat ba pa dia rara,
Maia pa, kadia umana bul tutana ma kadia umana bul vavina,
Nina dia ga tul tar diat ta ra umana tabalar Kanaan;
Ma ra gunan i ga kaina ma ra gap.
39 Dia ga vadur pa mule diat ma kadia lavur mangamangana,
Ma dia ga vana na ungaunga ma kadia lavur papait.

40 Damana ra kankan kai ra Luluai i ga birao ure kana tarai,
Ma i ga manga milikuane kana tiniba.
41 Ma i ga tul tar diat ta ra lima i ra umana Tematana,
Ma diat dia milikuane diat dia ga kure diat.
42 Kadia umana ebar dia ga ki taun diat bula,
Ma dia ga nur tar ika diat ta kadia varkurai.
43 Mangoro na pakana i ga valaun diat;
Ma ra nuknuk i diat i ga varvarpiam ika,
Ma dia ga malmalu ure kadia varpiam.
44 Ma i ga nuk pa diat mulai ba dia malari,
Ba i valongore kadia kinail;
45 Ma i ga nuk pa mule kana kunubu,
Ma i ga pukue ra nuknukina upi na varogop ma kana varmari ta, a pepeal tuna.
46 I ga tul tar ia ta diat par bula ba di ga kinim vavilavilau diat, upi diat a mari diat.

47 Luluai kaveve God, una valaun avet,
Ma una varurue pa avet kan ra kini livuan ta ra umana Tematana,
Upi avet a pite pa ra lia na iangim,
Ma avet a gugu mat ma ra varmananai piram.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

48 Da pite pa ra Luluai, ra God kai Israel, vatikai ma pa na mutu.
Ma ra tarai par diat a biti: Amen.
Avat a pite pa ra Luluai.

Salmo 107

A VAILIMANA BUK A pite varpa tadav God tago ia ra tena pait ra boina

1 Avat a tul tar ra pite varpa tai ra Luluai, tago a tena varmari;
Tago kana varmari i tur tukum.
2 Boina ba diat ba ra Luluai i tar valaun diat, diat a vatang nam ra tinata,
Diat ba i tar valaun diat kan ra lima i ra ebar,
3 Ma i tar varurue vairop diat kan ra gunagunan,
Kan ra papar a taur ma ra papar a taoai,
Kan ra papar a labur ma ra papar a taubar.
4 Dia ga vana rara ta ra bil, ta ra nga i pui ka,
Pa dia ga gire tadav ta pia na pal ba ra tarai tana.
5 Dia ga mulmulum ma dia ga mar,
A tulungea i diat i ga matmat.
6 Ba dia ga malari dia ga tangi tadav ra Luluai,
Ma i ga valangalanga diat kan ra lavur magit i ga monong diat.
7 Ma i ga lue rap diat ta ra takodo na nga,
Upi diat a vana ta ra pia na pal ba a tarai dia ki tana.
8 Boina ba diat a tul tar ra pite varpa tai ra Luluai ure kana varmari,
Ma ure kana lavur enana papalum pire ra lavur natu i ra tarai!
9 Tago i tabar vamaur nina i merek,
Ma i vangan nina i mulmulum ma ra bo na magit.

10 Diat dia ga ki ta ra bobotoi ma ta ta malur na minat,
Dia ga malari ta ra pal na banubat, ma di ga vi diat;
11 Tago dia ga piam vue ra tinata kai God,
Ma dia ga pidimuane ra nuknuk i ra Ngala Kakit;

12 Kari i ga vamolo ra bala i diat ma ra dekdek na papalum;
Dia ga bura, ma pa ta na abara ba na maramaravut.
13 Io, ba dia ga ki na malari, dia ga tangi tadav ra Luluai,
Ma i ga valaun diat kan kadia kaina kini.
14 I ga ben vairop diat kan ra bobotoi ma ra malur na minat,
Ma i ga al kutu kadia vivi.
15 Boina ba diat a pite pa ra Luluai ure kana varmari,
Ma ure kana lavur enana papalum pire ra lavur natu i ra tarai!
16 Tago i bubur ra umana banbanu na palariam gobol,
Ma i mut kutu ra babat na palariam.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 A umana papaua dia malari ure kadia lavur mangamangana
varpiam iat,
Ma kadia kaina mangamangana i tup diat.
18 A bala i diat pa i mainge tuna ta nian,
Ma dia kakari maravai ta ra mataniolo na minat.
19 Io, dia tangi tadav ra Luluai ba dia malari,
Ma i valaun diat kan kadia kaina kini.
20 I tulue kana tinata, ma i valagar pa diat,
Ma i valangalanga diat kan kadia vinirua.
21 Boina ba diat a pite pa ra Luluai ure kana varmari,
Ma ure kana lavur enana papalum pire ra lavur natu i ra tarai!
22 Ma boina ba diat a vartabar ma ra pite varpa,
Ma diat a varvai ure kana lavur papalum ma ra gugu.

23 Diat dia vana na ta ta ra umana parau,
Diat dia vana na kunukul ta ra lamanana,
24 Go diat dia tar gire ra umana papalum kai ra Luluai,
Ma kana lavur papalum na kinaian ta ra marumian.
25 Tago i tata, ma i vatut ra ngala na vuvu,
Nina i vue ra umana bobol urama.
26 Dia tutua urama ra bakut, dia kuba mulai ta ra marumian;
I bilua tuna ra bala i diat ure ra kaina vinavana.
27 Dia vana lekaleke, ma dia pa lebalebe da tikai i longlong ma ra
nimomo,
Ma pa dia nunure mulai ba ava bar diat a pait ia.
28 Io, dia tangi tadav ra Luluai ba dia malari,
Ma i valaun diat kan kadia kaina kini.
29 I vango ra ngala na vuvu upi na malila ka,
Ma ra umana bobol dia ngo.
30 Io, dia gugu, tago i malila,
Ma i vaur diat ta ra tungunana dia mainge diat a pukai tana.
31 Boina ba diat a pite pa ra Luluai ure kana varmari,
Ma ure kana lavur enana papalum pire ra lavur natu i ra tarai!
32 Ma diat a tata vangala pa ia ta ra kivung kai ra tarai,
Ma diat a pite pa ia ta ra kivung kai ra umana patuana.

33 I rang ra umana tava alir ma dia da ra bil,
Ma ra umana mata na tava upi diat a da ra pia i mage tuna.
34 I pukue ra pia na uma upi na da ra bil ika,
Ure ra varpiam kadiat dia ki tana.
35 I toro ra bil, ma i da ra kabipolo,
Ma ra pia mage upi na kor ma ra umana mata na tava.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

36 Ma i vaki diat dia mulmulum ie,
Ma dia pait ra pia na pal tana,
37 Ma dia pait ra uma, ma dia vaume ra davai na vain,
Ma i vuavuai tuna.
38 I vadoane bula diat, ma dia peal na kaia;
Ma kadia umana vavaguai pa dia ikilik vanavana.

39 Ma ba dia ikilik ma ba dia bilua,
Tago di ki taun diat, ma di vakaina diat, ma i ngarao ra bala i diat,
40 I manga kulume ra umana luluai,
Ma i varara diat ta ra bil ba pa ta nga tana.
41 Ma i vaki vabakite ra luveana kan ra kinadik,
Ma i vatavua kana tarai da ra kikil na sip.
42 A umana tena takodo dia gire, ma dia ga;
Ma ra mangamangana gegagege par i ang bat ra ngiene.
43 Ba tikai i matoto, boina ba na nuk pa go ra lavur magit,
Ma na kapupi ra lavur varmari kai ra Luluai.

Salmo 108

A niaring upi God na maravut kana tarai, ma na tur bat kadia umana ebar

(Kak 57:7-11; 60:5-12)

A kakailai kai David.

1 God, a nuknukigu i tar vaninara;
Ina kakailai, maia, iau iat ina kakailai na pite varpa;
2 Amur a tavangun, ra ngap ma ra pagol;
Iau iat ina vangun ra kau.
3 Ina pite pa u, Luluai, livuan ta ra umana Tematana,
Ma ina kakailai na pite varpa piram livuan ta ra umana vuna gunan.
4 Tago kaum varmari i ki ak ta ra bakut,
Ma kaum dovotina i tuk tar ta ra lao.

5 God, una vangala pa mule u pi una ki ak ta ra bakut,
Kaum minamar na ngala ta ra rakarakan a gunagunan.
6 Una valaun avet ina ra limam tuna, ma una torom tagu,
Upi kaum vakak na langalanga.

7 God i tar tata ta kana lia na kini dari: Ina manga gugu;
Ina tibe varbaiane Sekem, ma ina valar tibe ra male Sukot.
8 Gilead kaugu, Manase kaugu,
Epraim bula a ramravit ure ra ulugu.
Iuda kaugu buka na varkurai.
9 Moab kaugu la na dududur;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ina vue ra pal a kaugu taun ra gunan Edom;
Ina kalukal ure Pilistia.

10 To ia na agur vaolo iau ta ra pia na pal di tar liplip bat ia?
To ia na rap vaolo iau ta ra gunan Edom?
11 Dave, pa u tar okole vue avet, God?
Pa ava varagur, God, ma kaveve kor na tarai na vinarubu.
12 Una maravut avet, upi avet a tur bat ra ebar,
Tago ra maramaravut kai ra tarai pai i topa ta magit.
13 Ba dat ma God dat a ongaongor,
Tago ia iat na rua taun kada umana ebar.

Salmo 109

Ra tutana nina i purpuruan i tata mukumuk

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

1 Koko una ki mut, u ra God ba iau pite pa ia.
2 Tago ra tena varpiam ma ra tena vavagu dir tak ngia ure iau.
Dir tar vavaongo pa iau.
3 Maia, dia vila babat iau ma ra tinata na vargegelenai,
Ma dia varubu ure iau, ma pa ta vuna.
4 Dia bali kaugu varmari ma ra mangamangana ebar;
Ma iau, iau tar araring.
5 Ma dia bali ra boina ma ra kaina piragu,
Ma dia bali ra varmari ma ra milmilikuan.

6 Una tibe ra tena varpiam upi na kure;
Ma ra tena vartakun na tur pirana ta ra papar a lima tuna.
7 Ba di varvarkurai ure, boina ba da takun ot pa ia;
Ma kana niaring na da ra varpiam.
8 Boina ba na laun a paupau bung uka,
Ma ta ra tikai na kia vue ta kana kiki.
9 Boina ba ra umana natuna diat a varogop ma ra umana nat na ling,
Ma kana taulai a ua na vavina ka.
10 Boina ba ra umana natuna diat a va nangananga ka, ma diat a lulul uka,
Ma boina ba da korot vue diat kan ra kuba i diat i uliran.
11 A tena piapie mani na vatur vake kana tabarikik par,
Ma ra umana vaira diat a long kana papalum.
12 Koko ta tikai na mari mule,
Ma koko ta tikai na vamel ra umana natuna, a umana nat na ling.
13 Boina ba ra umana bul mur tana diat a virua;
Ma da pun vue ra iang i diat ta ra taun tarai namur.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

14 Boina ba ra Luluai na nuk pa ra varpiam kai ra umana tamana;
Ma koko da pun vue ra varpiam kai nana.
15 Ra Luluai na nuk vatikene pa diat,
Upi na vamutue ra ninunuk uraure diat ati ra pia.
16 Tago pa i ga pait ra varmari,
I vakavakaina ka ra luveana, ma nina i ki na niiba,
Ma nina i takunuan ra balana, upi na ubu diat.
17 A lup tinata kakaina ma kana kaina tinata na lilikun mulai pirana,
Ma pa i gugu ta ra varvadoan, ma na ki vailik kan ia.
18 I vavauluvai ma ra tinata kakaina da ma ra mal,
Ma i ruk ta ra balana da ra tava,
Ma da ra dangi ta ra uruna.
19 Boina ba na da ra mal pirana, nina i turturup me,
Ma da ra vipit, nina i vala vi pit me.

20 Go ra vapuak ba ra Luluai na tul tar ia ta kaugu umana ebar,
Ma ta diat dia tata vakaina iau.
21 Luluai, God, una mari maravut iau ure ra iangim,
Una valaun iau, tago i kat kaum varmari.
22 Tago iau ki na malari ma iau luveana,
Ma i takunuan ra balagu.
23 Iau tar panie da ra malur,
Di kap vue iau da ra kubau.
24 A malmalikun na kaugu i malmalu ta ra vinevel,
Ma ra pal a pakagu i palaur.
25 Ma iau, iau da ra magit na varkulumai pire diat,
Ba dia gire iau dia loloe ra ulu i diat.

26 Una maravut iau, Luluai kaugu God,
Una valaun iau varogop ma kaum varmari;
27 Upi diat a nunure ba a limam iat,
Ba u, Luluai, u ga pait ia.
28 Kan diat a tata kakaina, ma u, una ga tata na varvadoan;
Dia tut, ma di varuva diat, ma kaum tultul na gugu.
29 Kaugu umana ebar diat a vavauluvai ma ra niruva,
Ma diat a pulu mule diat ma kadia vavirvir iat da ma ra olovoi.
30 Ina pite pa tuna ra Luluai ma ra ngiegu;
Maia, ina pite pa ia livuan ta ra ngala na kor.
31 Tago na tur na maramaravut ta ra papar a lima tuna pire ra luveana,
Upi na valaun ia kan diat dia kure vakaina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Salmo 110

Ra Luluai ma ra king nina i ga pilak pa ia

A kakailai kai David.

1 Ra Luluai i ga tatike ta kaugu luluai dari:
Una ki ta ra papar a limagu tuna,
Upi ina vadiop kaum lavur ebar upi ra ruarua na kakim.

2 Ra Luluai na tulue vaarike kaum dekdek na buka na varkurai maro Sion;
Una ki na varkurai limlivuan ta kaum lavur ebar.
3 Kaum tarai dia ga upi diat a tul tar mule diat ta ra bung ba u
varurue diat tana,
Ma diat a mamar ma ra gomgom na minamar;
U vatur vake kaum lavur barmana dia da ra mavoko i vana rikai ta ra lar.

4 Ra Luluai i tar vavalima ma pa na pukue ra nuknukina;
U a tena tinabar tukum
Varogop ma Melkisedek.

5 Ra Luluai, nina i tur ta ra papar a limam tuna,
Na pamar gigi ra umana king ta ra bung ba na vaarike kana kankan
tana.
6 Na varvarkurai limlivuan ta ra umana Tematana,
Na vabuka ra umana bala na kamara ma ra umana virua;
Na pamar gigi ra umana luluai i ra rakarakan a gunagunan.
7 Na momo ta ra tava i alir ta ra papar a nga;
Kari na vatur ra uluna urama.

Salmo 111

A pite varpa tadav ra Luluai

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Ina pite pa ra Luluai ma ra balagu par,
Ta ra kivung kadiat dia dovot ma pire ra kor na tarai.
2 A umana papalum kai ra Luluai dia ngala,
Ma diat dia gugu ta diat dia vartovo tana.
3 Kana papalum a kaliana tuna, ma i mamar na kaia;
Ma kana mangamangana takodo i tur padikat pa na mutu.
4 I vanuk tar kana lavur enana papalum;
Ra Luluai a tena varmari, ma i buka ma ra varmari tuna.
5 I tar tul tar ra magit na nian ta diat dia ru ia;
Na nuk vatikene pa kana kunubu.
6 I tar vaarike ra dekdek i kana lavur papalum pire kana tarai,
Ba i ga tul tar ra gunan kai ra umana Tematana ta diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 A lavur papalum na limana dia dovot ma dia takodo,
Ma kana lavur togotogo dia dovot.
8 Dia tur padikat pa na mutu,
Di tul tar diat ma ra dovotina ma ra mangamangana takodo.
9 I ga tulue ra valavalaun tadav kana tarai;
I ga kure tar kana kunubu pi na tur vatikai.
A iangina i lia, ma i topa ia ba da ru ia.
10 A variru tadav ra Luluai ia ra vunapai ra kabinana;
Ma diat dia mur ia diat a matoto bulu.
A pite varpa pirana na tur tukum.

Salmo 112

A tena takodo i ki na gugu

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Nam ra tutana ba i ru ra Luluai i ti doan,
Nina ba i ga tuna ta kana lavur vartuluai.
2 A umana bul mur tana diat a ngala ta ra gunagunan,
A taun tarai kai ra umana tena takodo diat a ti doan.
3 I rada ra kubana ma ra ngala na tabarikik ma ra vurvur magit,
Ma kana mangamangana takodo na tur tukum.
4 Na marum a kapa i vakapa are ra dovot na tutana,
Ra tena maramaravut, ra tena varmari, ma ra tena takodo.
5 I ti doan nam ra tutana ba i pait ra varmari, ma i la tar ra magit ta diat dia lul ia,
I ti doan bula nina ba na dovot ta kana lavur papalum.
6 A dovot pa na malmaliara ta tika na bung;
Di nuk uraure ra tena takodo pa na mutu.
7 Pa na burut ure ta kaina varvai,
A nuknukina i tur padikat, i nurnur tai ra Luluai.
8 A nuknukina i tur padikat, ma pa na burburut,
Tuk na gire kana mamainga ure kana lavur ebar.
9 A gugu na tutana, i tar tabar ra umana luveana;
Kana mangamangana takodo na tur vatikai;
A ramuna na tur arama, ma da ru ia.
10 A tena varpiam na gire ma na tabun ra balana;
Na vangvangia ra pal a ngiene, ma na panie;
Pa da pait ot pa ra mamainga kai ra tena varpiam.

Salmo 113

A pite varpa tadav ra Luluai tago ia ra tena pait ra boina

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Avat a umana tultul kai ra Luluai, avat a pite pa ia,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Avat a pite pa ra iang i ra Luluai.

2 Da pite pa ra iang i ra Luluai
Papa gori ma pa na mutu.
3 Maro ra ngu na gunan a keake i kuma rikai tana tuk tar ta ra nguna
i ki ong tana,
Da pite pa ra iang i ra Luluai.
4 Ra Luluai i ki ak ta ra lavur vuna tarai,
Ma kana minamar i ngala ta dir ma ra minamar i ra bala na bakut.

5 To ia dir varogop ma ra Luluai kada God,
Nina i ki arama liu,
6 Nina i tur rururu upi na gigira ba
Taun ra maup ma ra rakarakan a gunagunan?
7 I vatut ra luveana kan ra tobon,
Ma i puak vairop ra viloi kan ra ul a buta;
8 Upi na vaki ia varurung ma ra umana luluai,
Maia, varurung ma ra umana luluai kai kana vuna tarai.
9 I tul tar ra vavina i biu ba na ki ra kubana,
Ma na gugu ure ra umana natuna.
Avat a pite pa ra Luluai.

Salmo 114

A kakailai ure ra Lukara na Bolo Lake

1 Ba Israel i ga irop kan Aigipto,
Ra kuba i Iakob kan ra tarai ba i enana kadia tinata;
2 Ra Luluai i ga pilak pa Iuda upi kana pal tabu,
Ma Israel upi kana pakana ba i varkurai tana.

3 A ta i gire ma i lop,
Iordan i alir murmur.
4 A umana buabuana dia pil da ra me, a tomotoina,
A umana ilil da ra nat na sip.

5 U ti dave ra ta, tago u lop?
U Iordan, u dave, tago u alir murmur?
6 I dave avat a umana buana, tago ava pipil da ra me?
Avat a umana ilil, tago ava pipil da ra umana nat na sip?

7 U ra rakarakan a gunagunan, una dadadar, tago ra Luluai i bang ati;
Tago ra God kai Iakob go kari;
8 Nina i pukue ra vat ki upi ra kabipolo,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra dekdek na vat upi ra mata na tava.

Salmo 115

Ra kopono dovot na God

1 Koko avet, Luluai, koko avet a vatur vake ra pite varpa;
Una tul tar ia ta ra iangim iat,
Ure kaum varmari, ma ure ra dovot na maukuam.

2 Upi ra ava a umana Tematana dia biti dari:
Akave kadia God?

3 Kada God i ki ka ra bala na bakut;
I tar pait ra lavur magit i ga mainge.
4 Kadia lavur tabataba di ga pait diat ma ra silva ma ra goled ika,
A tarai ka dia ga pait diat.
5 Dia vung ra ngie i diat, ma pa dia tata;
A kiau na mata i diat, ma pa dia gigira;
6 A talinga i diat, ma pa dia valavalongor;
A bilau i diat, ma pa dia lulung;
7 A lima i diat, ma pa dia bibili;
Dia vung ra kau i diat, ma pa dia vanavana;
A kongkong i diat, ma pa ta nilai diat.
8 Ma diat dia pait diat dia varogop vanavana ma diat;
Ma damana bula diat par tikatikai dia nurnur ta diat.

9 Israel, una nurnur tai ra Luluai!
Ia kaka kadia tena maramaravut ma kadia ramravit.
10 Avat a tarai Aron, avat a nurnur tai ra Luluai!
Ia kaka kadia tena maramaravut ma kadia ramravit.
11 Avat ava ru ra Luluai, avat a nurnur tai ra Luluai!
Ia kaka kadia tena maramaravut ma kadia ramravit.

12 Ra Luluai i ga nuk pa dat, ma na vadoane dat;
Na vadoane ra tarai Israel;
Na vadoane ra tarai Aron;
13 Na vadoane diat dia ru ra Luluai,
Diat par a umana ikilik ma ra umana ngala.

14 Ra Luluai na vapeal avat,
Avat ma ra umana natu i vavat.
15 Ra Luluai na vadoane avat,
Nina i ga vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan bula.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

16 A bala na bakut kai ra Luluai,
Ma ra rakarakan a gunagunan i ga tul tar ia tai ra tarai.
17 A umana minat pa diat a pite pa mule ra Luluai,
Ma diat bula dia kuba ta ra gunan na minat, pata.
18 Ma dat, dat a pite pa ra Luluai
Papa gori ma pa na mutu.
Avat a pite pa ra Luluai.

Salmo 116

A tutana nina di tar valaun ia kan ra minat i pite pa ra Luluai

1 Iau mari ra Luluai, tago i tar torom
Ta ra nilaigu ma ta kaugu lavur nilul.
2 Ina lotu pirana ta ra lavur bung ina laun tana,
Tago i tar lingan upi iau.
3 A umana vivi na minat dia ga vake iau,
Ma ra ngala na bunurut kai ra ruarua na tulungen i ga tup iau;
A purpuruan ma ra nginarao dir ga tadav iau.
4 Io, iau ga kakail tadav ra iang i ra Luluai dari:
Luluai, iau lul u, una valaun iau.
5 Ra Luluai a tena varmari ma ra tena takodo;
Maia, kada God a tena varmari tuna.
6 Ra Luluai i vaale bat diat dia tuptup;
Iau ga bilua ma i tar valaun iau.
7 A tulungeagu, una balamat mulai;
Tago ra Luluai i mari maravut u.

8 Tago u tar, valaun ra tulungeagu kan ra minat;
A matagu pa na lulur,
Ma ra kakigu pa na tutukai.
9 Ina vanavana ta ra luaina mata i ra Luluai,
Ta ra gunan kai ra umana launa.
10 Iau ga nurnur ba iau ga tata dari:
I tup iau tuna;
11 Ta kaugu nginarao iau ga biti dari:
A tarai par a umana tena vavaongo diat.

12 Ina tul tar ra ava tai ra Luluai
Ure kana lavur bo na vartabar piragu?
13 Ina tak pa ka ra momamomo na valavalaun,
Ma ina lotu tadav ra iang i ra Luluai.
14 A magit par ba iau ga vavalima tar ia tai ra Luluai, ina tul tar ia
Ta ra luaina mata i kana tarai par.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 Ba ra umana tena lotu kai ra Luluai dia mat,
I ngala ra nuknukina tana.
16 Luluai, a dovotina iau kaum tultul;
Iau kaum tultul, natu i kaum tultul a vavina;
U tar pala kapi kaugu lavur vivi.
17 Ina tul tar ra tinabar na pite varpa tam,
Ma ina lotu tadav ra iang i ra Luluai.
18 Ina pait ot pa kaugu lavur vavalima pire ra Luluai,
Maia, ta ra luaina mata i kana tarai par,
19 Ta ra bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai,
Livuan tam Ierusalem.,
Avat a pite pa ra Luluai.

Salmo 117

A pite varpa tadav ra Luluai

1 Avat a umana vuna gunan par, avat a pite pa ra Luluai,
Avat a lavur vuna tarai par, avat a manane.
2 Tago i ngala kana varmari tadav dat,
Ma ra dovotina kai ra Luluai i tur pa na mutu.
Avat a pite pa ra Luluai.

Salmo 118

A niaring na pite varpa ure ra niuvia

1 Avat a pite pa ra Luluai, tago a tena varmari;
Tago kana varmari i tur pa na mutu.
2 Boina ba Israel na biti gori,
Ba kana varmari i tur pa na mutu.
3 Boina ba gori ra tarai Aron na biti,
Ba kana varmari i tur pa na mutu.
4 Boina ba diat dia ru ra Luluai diat a biti gori,
Ba kana varmari i tur pa na mutu.

5 Ba iau ga ki na malari, iau ga kail tadav ra Luluai;
Ra Luluai i ga torom tagu, ma i ga valangalanga iau.
6 Ra Luluai i tur maravut iau; pa ina burut;
A tarai diat a vakaina davatane iau?
7 Ra Luluai i tur na maramaravut piragu,
Kari ina gugu ka ure diat dia milmilikuane iau.
8 I boina ba da rivarivan pire ra Luluai,
Ma koko da nurnur ta ra tarai.
9 I boina ba da rivarivan pire ra Luluai,
Ma koko da nurnur ta ra umana ngalangala.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 A umana Tematana par dia ga kobot upi iau;
Ta ra iang i ra Luluai ina ubu vue diat.
11 Dia ga kobot upi iau; maia, dia ga kobot upi iau;
Ta ra iang i ra Luluai ina ubu vue diat.
12 Dia ga vartakalat bat iau da ra umana livur;
Da ga pun diat da ra neap;
Ta ra iang i ra Luluai ina ubu vue diat.
13 Di ga varur vadekdek iau upi ina bura.
Ma ra Luluai iat i ga maravut iau.
14 Ra Luluai ra dekdekigu ma kaugu kakailai;
Ma ia bula kaugu valavalaun.

15 A kalukal ma ra valavalaun dir tur ta ra kuba i ra umana tena takodo;
A lime tuna ra Luluai i uvuvia.
16 A lime tuna ra Luluai i ngala;
A lime tuna ra Luluai i uvuvia.
17 Pa ina virua, ina laun uka,
Ma ina varvarvai ta ra lavur papalum kai ra Luluai.
18 Ra Luluai i tar vaminana iau ma ra virit,
Ma pa i ga vung vue iau upi ina mat.
19 Una papa are ra matakilalat na mangamangana takodo tagu;
Ina olo tana, ma ina pite pa ra Luluai:

20 Go ia ra matakilalat kai ra Luluai;
A umana tena takodo diat a olo tana.

21 Ina pite pa u, tago u ga torom tagu,
Ma u tar valaun iau.
22 Nam ra vat ba ra umana tena pait pal dia ga pilak vue,
Nam muka di tar pait ra ul a ngu na pal me.
23 Go ra Luluai i vuna tana;
Ma ra mata i dat i manamanane.
24 Ra Luluai i vuna ta go ra bung,
Dat a gugu ma dat a ga tana.
25 Luluai, ave aring u ba una valaun avet gori;
Luluai, ave lul u ba una vadoane avet gori.

26 Nina i olo ma ra iang i ra Luluai i ti doan;
Ave tata vadoane avat ta ra kuba i ra Luluai.
27 Ra Luluai ia God, ma i tar tul tar ra kapa ta dat;
Avat a tur pa ra lukara ma ra purpur,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma na tuk tar ta ra ram u ra uguugu na vartabar.
28 U kaugu God, ma ina pite pa u,
U kaugu God, ma ina pite vangala pa u.
29 Avat a tul tar ra pite varpa tadav ra Luluai, tago a tena varmari,
Tago kana varmari i tur pa na mutu.

Salmo 119

A varkurai kai ra Luluai

1 Diat i ko vurakit kadia mangamangana,
Ma dia mur ra vartovo kai ra Luluai, dia ti doan.
2 Diat dia torom ta kana varvai.
Upi diat a tikan upi ia ma ra bala i diat par, dia ti doan.
3 Maia, diat ba pa dia pait ta mangamangana gegagege,
Diat ba dia mur kana lavur nga!
4 U tar tul tar kaum lavur vartuluai ta ra tarai,
Upi diat a ongor ma ra tinorom tana.
5 Boina ba na padikat kaugu mangamangana,
Upi ina torom ta kaum lavur togotogo.
6 Ba tumu ina ru kaum lavur vartuluai,
Pa ina vavirvir.
7 Ina pite pa u ma ra dovot na balagu,
Ba iau matoto ure kaum lavur takodo na varkurai.
8 Ina torom ta kaum lavur togotogo;
Koko una vana balakane iau.

Da torom ta ra varkurai kai ra Luluai

9 A barmana na vagomgom kana mangamangana ma ra ava bar?
Na toratorom uka ta kaum tinata.
10 Iau tar tikatikan up u ma ra balagu parika,
Koko una tul tar iau ba ina vana rara kan kaum lavur vartuluai.
11 Iau tar vung vake kaum tinata ta ra balagu,
Upi koko ina piam u.
12 Luluai, da pite pa u;
Una vateten tar kaum lavur togotogo tagu.
13 Iau tar varvarvai ta ra lavur tinata na varkurai
Dia arikai ta ra ngiem.
14 Iau manga gugu ta ra nga i vuna ta kaum lavur varvai,
Da di gugu ta ra lavur tabarikik par.
15 Ina nununuk ta kaum lavur vartuluai,
Ma ina ru kaum lavur mangamangana.
16 Ina ga ta kaum lavur togotogo;
Pa ina valubane kaum tinata.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Da gugu ta ra varkurai kai ra Luluai

17 Una mari maravut kaum tultul, upi ina laun,
Damana ina torom ta kaum tinata.
18 Una vanana pa ra matagu, upi ina gire
Ra lavur magit na kinaian ta kaum tinata na vartovo.
19 Iau a vaira ati ra pia;
Koko una ive kaum lavur vartuluai kan iau.
20 A balagu i anan tuna a bungbung par
Upi kaum lavur varkurai.
21 U tar bor diat dia malamala luluai,
Na kaina ta diat dia vana rara kan kaum lavur vartuluai.
22 Una tak vakari vue kan iau ra vavirvir ma ra milmilikuan;
Tago iau tar torom ta kaum umana varvai.
23 A umana luluai bula dia ga ki ma dia ga varpit ure iau,
Ma ga kaum tultul i nununuk ta kaum lavur togotogo.
24 Kaum umana varvai bula ina gugu tana,
Diat kaugu umana tena varvateten.

A niongor up! ra tinorom ta ra varkurai kai ra Luluai

25 A balagu i ki petep ta ra tobon,
Una valagar pa mule iau vardada ma kaum tinata.
26 Iau tar tata kapa ure kaugu mangamangana, ma u tar torom tagu,
Una vateten tar kaum umana togotogo tagu.
27 Una vaminana iau ure ra maukua i kaum umana vartuluai,
Damana ina nununuk ure kaum lavur enana papalum.
28 I kaina ra balagu ma ra niligur;
Una vapadikat iau vardada ma kaum tinata.
29 Una tak vue kan iau ra mangamangana vavaongo,
Ma una tabar maravut iau ma kaum tinata na vartovo.
30 Iau tar pilak pa ra dovot na mangamangana,
Iau tar mainge kaum lavur varkurai.
31 Iau tabe vake kaum lavur varvai,
Luluai, koko una varuva iau.
32 Ina vutvut ta ra nga i kaum lavur vartuluai,
Tago u valangalanga ra balagu.

A niaring upi ra minatoto

33 Una tovo tar ra nga i kaum lavur togotogo tagu;
Ma ina mur ia tuk tar ta ra mutuaina.
34 Una tabar iau ma ra minatoto, ma ina torom ta kaum vartovo;
Maia, ina torom tana ma ra balagu parika.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

35 Una vavanavana iau. ta ra nga i kaum umana vartuluai,
Tago iau gugu ta diat.
36 Una pukue ra balagu, upi na mainge kaum lavur varvai,
Ma koko ina puruai upi ra kaina tabarikik.
37 Una tigal bat ra matagu, ba koko na gire ra magit vakuku,
Ma una valagar iau, upi ina vanavana ta kaum lavur nga.
38 Una vadekdek tar kaum tinata ta kaum tultul,
Nina ba kadiat dia ru u.
39 Una tak vue ra varkulumai kan iau, nina ba iau burutue;
Tago kaum umana varkurai dia boina.
40 Ea, iau tar bala upi kaum lavur vartuluai;
Una valagar pa iau ma kaum mangamangana takodo.

A nurnur tai ra varkurai kai ra Luluai

41 Luluai, boina ba kaum varmari bula na tadav iau,
Maia, kaum valavalaun iat vardada ma kaum tinata.
42 Damana ina tata bat nina i vul iau;
Tago iau nurnur ta kaum tinata.
43 Ma koko una tak vakakit vue ra dovot na tinata kan ra ngiegu,
Tago iau tar nurnur ta kaum lavur varkurai.
44 Damana ina torom vatikai ta kaum tinata na vartovo,
Ma pa na mutu.
45 Ma ina ki langalanga,
Tago iau tar varvartovo ure kaum lavur vartuluai.
46 Ina vaarike bula kaum lavur varvai ta ra luaina mata i ra umana king,
Ma pa ina vavirvir.
47 Ma ina gugu ta kaum lavur vartuluai,
Tago iau mainge diat.
48 Ina tulue vaarike ra limagu bula upi kaum lavur vartuluai, tago iau mari diat,
Ma ina nununuk ta kaum lavur togotogo.

A kini nunur ta ra varkurai kai ra Luluai

49 Una nuk pa ra tinata tadav kaum tultul,
Tago u tar vanurnur iau.
50 Kaum tinata i valagar pa iau,
Ia nam iau maram tana ba ra kaina mangana i tup iau.
51 Diat i kolakolo ra nuknuk i diat dia ga manga kulume iau,
Ma pa iau ga vana irai kan kaum vartovo.
52 Luluai, iau tar nuk pa kaum lavur varkurai amana tana,
Ma iau tar maram tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

53 I malamalapang ra balagu ma ra kankan,
Tago ra umana tena varpiam dia vung vue kaum vartovo.
54 Iau tar kakailai ure kaum lavur togotogo,
Ta ra kubagu ba iau ki na vaira tana.
55 Luluai, iau tar nuk pa ra iangim ta ra marum,
Ma iau tar torom ta kaum vartovo.
56 Iau tar vatur vake go,
Tago iau tar torom ta kaum umana vartuluai.

A varmari na bala ia ra varvargat ure ra varkurai kai ra Luluai

57 Luluai, kaugu tiniba;
Iau tar biti ba ina torom ta kaum lavur tinata.
58 Iau tar lul, upi kaum varmari ma ra balagu par;
Una mari iau vardada ma kaum tinata.
59 Iau nuknuk pa kaugu lavur mangamangana,
Ma iau tadav kaum lavur varvai.
60 Iau lulut, ma pa iau vavuan,
Upi ina torom ta kaum lavur vartuluai.
61 Iau taviviai ta ra vivi kai ra umana tena varpiam,
Ma pa iau valubane kaum tinata na vartovo.
62 Ina tavangun ta ra mutumut, upi ina tul tar ra pite varpa piram,
Ure kaum lavur takodo na varkurai.
63 Ave talaina ma diat dia ru u,
Ma ave talaina ma diat dia torom ta kaum lavur vartuluai.
64 Luluai, a rakarakan a gunagunan i kor ma kaum varmari;
Una tovo iau ma kaum lavur togotogo.

A varkurai kai ra Luluai i ngatngat

65 U tar pait ra varmari tadav kaum tultul,
Luluai, vardada ma kaum tinata.
66 Una tovo tar ra kabinana tagu ma ra minatoto bula,
Tago iau tar kapupi kaum lavur vartuluai.
67 Lua, ba pa ta magit i monong iau, iau ga vana rara;
Ma go iau tar torom ta kaum tinata.
68 U a boina, ma u pait ra boina,
Una tovo tar kaum lavur togotogo tagu.
69 Diat i kolakolo ra nuknuk i diat dia takun vavaongo pa iau,
Ma iau, ina torom ta kaum umana vartuluai ma ra balagu par.
70 I bira ka ra bala i diat,
Ma iau, iau gugu ka ta kaum vartovo.
71 I boina piragu, tago ra kaina mangamangana i ga tup iau;
Upi ina vartovo ure kaum lavur togotogo.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

72 A vartovo na ngiem i topa iau,
Ma ra arip na marmar na goled ba ra silva pata.

A varkurai kai ra Luluai i dovot

73 A limam i tar mal iau, ma i tar vaki iau;
Una tul tar ra minatoto tagu, upi ina vartovo ure kaum lavur vartuluai.
74 Diat dia ru u diat a gire iau ma diat a gugu,
Tago iau tar nurnur ta kaum tinata.
75 Luluai, iau nunure ba i takodo kaum lavur varkurai;
Ma u tar virit iau, tago i dovot ra maukuam.
76 Boina ba kaum varmari na vamaram iau,
Vardada ma kaum tinata tadav kaum tultul.
77 Boina ba kaum bala na varmari na tadav iau, upi ina laun,
Tago iau gugu ta kaum vartovo.
78 Boina ba diat i kolakolo ra nuknuk i diat diat a vavirvir, tago dia vakaina iau, ma pa ta vuna.
Ma iau, ina nununuk ta kaum lavur vartuluai.
79 Boina ba diat dia ru u diat a tadav iau,
Ma diat a nunure boko kaum lavur varvai.
80 Boina ba ra balagu na mur vakakit kaum lavur togotogo,
Upi koko ina vavirvir.

A niaring upi ra varvalaun

81 A balagu i malari upi kaum valavalaun;
Ma go ina nurnur uka ta kaum tinata.
82 A matagu i kaina upi kaum tinata,
Ba iau biti: Vingaia una vamaram iau?
83 Tago iau da ra paura i taba ta ra mi,
Ma a dovotina pa iau valubane kaum lavur togotogo.
84 Aivia ra bung boko na tup kaum tultul?
Vingaia una kure diat dia vakavakaina iau?
85 Diat i kolakolo ra nuknuk i diat dia ga kal ra tung ure iau,
Diat ba pa dia varogopane mule diat ma kaum tinata na vartovo.
86 Kaum lavur vartuluai par dia dovot;
Dia takun vavaongo iau; una maravut iau.
87 I maravai ba diat a vamutue iau ati ra pia,
Ma ga iau, pa ina ga vung vue kaum umana vartuluai.
88 Una valagar iau vardada ma kaum varmari;
Damana ina torom ta ra varvai na ngiem.

A nurnur ta ra varkurai kai ra Luluai

89 Luluai, kaum tinata i tur tukum,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

I tur padikat arama ra bala na bakut.
90 Kaum dovot na mangamangana i tur pire ra umana taun tarai par,
U tar vaki ra rakarakan a gunagunan ma i tur vatikai.
91 Varogop ma kaum lavur varkurai dir tur gori,
Tago ra lavur magit diat kaum umana tultul.
92 Gala kaum tinata pa i ga vagagane iau,
Gala ina ga virua ta ra mangana i monong iau.
93 Pa ina valubane tuna kaum lavur vartuluai;
Tago u tar valagar iau. me.
94 Iau kaum, una valaun iau;
Tago iau tar tikan upi kaum lavur vartuluai.
95 A umana tena varpiam dia kiki uai upi diat a vamutue iau,
Ma iau, ina nuk pa kaum lavur varvai.
96 Iau tar gire ba ra lavur magit ati ra pia a komkomuna ka,
Ia kaka kaum vartuluai i tababa na kaia.

Da mari ra varkurai kai ra Luluai

97 Iau ti manane tuna kaum tinata na vartovo!
Iau nununuk tana vatikai.
98 Iau lia ta kaugu umana ebar ma ra kabinana, ure kaum umana vartuluai;
Tago dia ki vatikai piragu.
99 Iau lia ta kaugu umana tena vartovo par ma ra minatoto;
Tago iau nununuk ta kaum lavur varvai.
100 Iau lia ta ra umana patuana ma ra kabinana;
Tago iau tar torom ta kaum lavur vartuluai.
101 Iau tigal bat ra kaugu ta ra lavur kaina nga par,
Upi ina torom ta kaum tinata.
102 Pa iau vana kan kaum lavur varkurai
Tago u tar tovo iau.
103 Kaum lavur tinata dia kalakalami tuna piragu!
Maia, dia manga kalami ta ra ngiegu, ma ra polo na livur pata.
104 Kaum lavur vartuluai dia vaminana iau;
Kari iau milmilikuane ra lavur kaina nga par.

A varkurai kai ra Luluai i varvakapa

105 Kaum tinata ia ra lamp ure ra kaugu,
Ma i da ra kapa ure kaugu nga.
106 Iau tar vavalima, ma ina pait ot pa ia bula,
Ba ina torom ta kaum lavur takodo na varkurai.
107 I tup iau tuna,
Una valagar pa iau, Luluai, vardada ma kaum tinata.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

108 Luluai, iau lul u ba una alube pa kaugu vartabar na pite varpa,
Ma una tovo tar kaum lavur varkurai tagu.
109 Iau to na virua ra bungbung par;
Ma pa iau valubane kaum tinata na vartovo.
110 A umana tena varpiam dia kapi kun ure iau,
Ma pa iau vana rara kan kaum lavur vartuluai.
111 Iau vatur vatikene pa kaum lavur varvai,
Tago ra balagu i gugu ure diat.
112 Iau tar kure ra balagu ba na pait ot pa kaum umana togotogo,
Pa na mutu, tuk tar ta ra mutuaina.

A bo na kini ta ra varkurai kai ra Luluai

113 Iau milmilikuane diat i a urua ra nuknuk i diat;
Ma iau mainge ke kaum tinata na vartovo.
114 U kaugu rivarivan ma kaugu bakbakit;
Iau nurnur ta kaum tinata.
115 Avat a vana kan iau, avat a umana tena pait ra kaina,
Upi ina torom ta ra lavur vartuluai kai kaugu God.
116 Una maravut iau varogop ma kaum tinata, upi ina laun;
Ma koko ina vavirvir ure ra magit iau ki nunur upi ia.
117 Una vapadikat iau, ma ina ki bulu,
Ma ina ru vatikene pa kaum lavur togotogo.
118 U okole vue diat par dia vana rara kan kaum lavur togotogo,
Tago kadia mangamangana i vavaongo.
119 U vamutue ra umana tena varpiam par ati ra pia da ra dur;
Kari iau mainge kaum lavur varvai.
120 A pal a pakagu i dadadar tago iau burut i tam;
Ma iau burut bula ta kaum lavur varkurai.

Da torom ta ra varkurai kai ra Luluai

121 Iau tar pait ra magit u ga kure tar ia, ma ra magit i takodo bula;
Koko una nur tar iau ta diat dia ki taun iau.
122 Una maravut kaum tultul upi na ki bulu;
Koko diat i kolakolo ra nuknuk i diat diat a ki taun iau.
123 A matagu i kaina tuna upi na gire kaum valavalaun,
Ma upi kaum takodo na tinata.
124 Una pait nam ra magit pire kaum tultul ba na varogop ma kaum varmari,
Ma una tovo tar kaum lavur togotogo tagu.
125 Iau kaum tultul, una tabar iau ma ra minatoto,
Upi ina nunure kaum lavur varvai.
126 I topa ia ba ra Luluai na varkurai;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Dia tar nuk vakuku vue kaum tinata na vartovo.
127 Kari iau manga mainge kaum lavur vartuluai ta dir
Ma ra goled, maia, ma ra goled i ngatngat tuna.
128 Kari iau biti ba kaum lavur vartuluai dia takodo,
Ma iau milikuane ra lavur nga par ba dia rara.

A tutana i mainge upi na mur ra varkurai kai ra Luluai

129 Kaum lavur varvai dia enana tuna,
Kari iau toratorom ta diat.
130 Ba di pala kaum tinata, i varvakapa;
I vaminana diat dia tuptup.
131 Iau manga panganga, ma iau tungatunga,
Tago iau bala upi kaum umana vartuluai.
132 Una lingan upi iau, ma una mari iau,
Tago dari kaum mangamangana pire diat dia manane ra iangim.
133 Una vateten ra kaugu pi na vanavana vada kaum tinata,
Ma koko ta bilak na mangamangana na kure iau.
134 Una valaun iau kan ra tarai dia ki taun iau,
Upi ina mur kaum lavur vartuluai.
135 Boina ba ra matam na pupua taun kaum tultul,
Ma una tovo tar kaum lavur togotogo tagu.
136 A matagu i lulur na kaia,
Tago pa dia torom ta kaum tinata na vartovo.

A varkurai kai ra Luluai i dovot

137 Luluai, u a tena takodo,
Ma kaum lavur varkurai dia dovot.
138 Kaum lavur varvai, nina u ga tul tar diat, dia takodo,
Ma dia dovot muka.
139 Kaum niongor i tar vaimur iau,
Tago kaugu umana ebar dia tar valubane kaum tinata.
140 Kaum tinata i gomgom tuna,
Kari kaum tultul i manamanane.
141 Iau da ra bul vakuku ka, ma di milmilikuane iau,
Ma pa iau nuk vue kaum lavur vartuluai.
142 Kaum mangamangana takodo i tur tukum,
Ma kaum tinata na vartovo ia ra dovotina.
143 A purpuruan ma ra bunurut dir tabe vake iau,
Ma ina gugu ka ta kaum lavur vartuluai.
144 Kaum lavur varvai dia takodo pa na mutu,
Una vakabinana iau, ma ina laun uka.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A niaring upi ra varvalaun

145 Iau kail ma ra balagu par; Luluai, una torom tagu;
Ina torom ta kaum lavur togotogo.
146 Iau tar kail tadav u; una valaun iau,
Ma ina torom ta kaum lavur varvai.
147 Ba pa i ga lar boko, iau ga kail up u;
Iau nurnur ta kaum tinata.
148 Ba pa di kia vue boko ra monamono na marum, iau tavangun
Upi ina nununuk ta kaum tinata.
149 Una valongore ra nilaigu vardada ma kaum varmari;
Una valagar pa iau, Luluai, vardada ma kaum varkurai.
150 Diat dia vakavakaina iau ma ra bilak na mangamangana dia maravai,
Dia tar vana vavailik kan kaum tinata na vartovo.
151 Luluai, u ti ki maravai,
Ma kaum lavur vartuluai dia dovot.
152 Papa amana tana iau tar nunure ure kaum lavur varvai,
Ba u ga vatur diat upi diat a tur tukum.

A kinail upi ra varvalaun

153 Una nuk pa ra mangana i tup iau, ma una valaun iau;
Tago pa ina valubane kaum tinata na vartovo.
154 Una tata maravut iau, ma una valaun iau,
Una valagar pa iau vardada ma kaum tinata.
155 A valavalaun i ki vailik kan ra umana tena varpiam,
Tago pa dia tikan upi kaum lavur togotogo.
156 Kaum bala na varmari, Luluai, i ngala muka;
Una valagar pa iau vardada ma kaum lavur varkurai.
157 Mangoro dia vakavakaina iau, ma dia ebar ure iau,
Ma pa iau vana irai kan kaum lavur varvai.
158 Iau ga gire ra umana tena vavagu, ma ra balagu i ga ligur,
Tago pa dia torom ta kaum tinata.
159 Una nuk pa kaugu varmananai tadav kaum lavur vartuluai;
Una valagar pa iau, Luluai, varogop ma kaum varmari.
160 Kaum lavur tinata parika dia dovot,
Ma diat par kaum lavur takodo na varkurai dia tur pa na mutu.

A tutana i tul tar mule ta ra varkurai kai ra Luluai

161 A umana luluai dia tar vakaina vakuku iau;
Ma ra balagu i manga ru ka kaum tinata.
162 Iau gugu ure kaum tinata,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Da ta tikai ba i gire tadav ra ngala na tabarikik.
163 Iau pidimuane ra mangamangana vaongo, iau manga milikuane,
Ma iau manamanane ke kaum vartovo.
164 Iau valavurua ma ra pite varpa tadav
U ta ra bungbung par,
Tago i takodo kaum lavur varkurai.
165 I ngala ra malmal pire diat dia mamainge kaum tinata,
Ma pa ta tukatukai pire diat.
166 Luluai, iau tar ki nunur upi kaum valavalaun,
Ma iau tar pait ot pa kaum lavur vartuluai.
167 A balagu i tar torom ta kaum lavur varvai,
Ma iau manga manane diat.
168 Iau tar torom ta kaum lavur vartuluai ma ta kaum umana varvai,
Tago kaugu lavur mangamangana dia tur kapa ta ra luaina matam.

A niaring upi ra maramaravut

169 Boina ba kaugu kunukula na maravai piram, Luluai;
Una vaminana iau vardada ma kaum tinata.
170 Boina ba kaugu nilul na vana rikai piram,
Una valaun iau vardada ma kaum tinata.
171 A ngiegu na vatavatang ra pite varpa,
Tago u tovo tar kaum lavur togotogo tagu.
172 A karameagu na kakailai ure kaum tinata,
Tago kaum lavur vartuluai dia takodo.
173 A limam na vaninara upi na maravut iau,
Tago iau tar pilak pa kaum lavur vartuluai.
174 Iau anan upi kaum valavalaun, Luluai;
Ma iau manga gugu ta kaum vartovo.
175 Boina ba ina laun boko, ma ina pite pa u;
Ma boina ba kaum lavur varkurai diat a maravut iau.
176 Iau tar vana rara da ra sip i rara; una tikan upi kaum tultul;
Tago pa iau nuk vue kaum lavur vartuluai.

Salmo 120

A niaring upi ra maramaravut

A kakailai na nitutua.

1 Ba iau ga ki na malari iau ga kail tadav ra Luluai,
Ma i ga torom tagu.
2 Una valaun iau, Luluai, kan ra tena vavaongo,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma kan ra tena vavagu.

3 Ava da tul tar ia tam? Ba ava da pait ia piram,
U ra tena vavagu?
4 A umana pu, a umana lamiana, kai ra tena vinarubu,
Ma ra lakit na iap.

5 I kaina tagu tago iau ki na vaira ati Mesek,
Ma ra kubagu i tur livuan ta ra umana pal na mal Kedar!
6 A tulungeagu i ga ki vavuan
Pire nina i milmilikuane ra malmal.
7 Iau mainge ra malmal;
Ma ba iau tatata dia mainge ke ra vinarubu.

Salmo 121

Ra Luluai kada Tena Balabalaure

A kakailai na nitutua.

1 Ina tadarake ra lualuana;
Kaugu valavalaun na vana rikai mamave?
2 Kaugu valavalaun i vana rikai tai ra Luluai,
Nina i ga vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan.

3 Pa na nur vue ra kakim upi na tagalir;
Nina i mataure u pa na va mat!
4 Ea nina i mataure Israel,
Pa na mata vava, ma pa na va mat.

5 Ra Luluai ia kaum monamono;
Ra Luluai i vamalur u ta ra papar a limam tuna;
6 A matana keake pa na tup u ta ra keake,
Ma ra gai ta ra marum, pata bula.

7 Ra Luluai na balaure bat u kan ra lavur kaina magit;
Na balaure kaum nilaun.
8 Ra Luluai na balaure kaum niirop ma kaum niolo,
Papa gori ma pa na mutu.

Salmo 122

A pite varpa ure Ierusalem

A kakailai na nitutua.

1 Iau ga gugu ba dia ga biti tagu dari:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Dat a vana oai upi ra kuba i ra Luluai.
2 A kak i vevet dia tur
Ta kaum mataniolo, Ierusalem.

3 Ierusalem di ga papait ia,
A pia na pal ba i tur varurung bulu;
4 A umana vuna tarai dia vana oai upi ia, a umana vuna tarai kai ra Luluai,
Dia vana, tago damana ra varkurai ure Israel,
Upi diat a tul tar ra pite varpa tadav ra iang i ra Luluai.
5 A umana ngala na kiki na varkurai abara,
A umana kiki na king kai ra kuba i David.

6 Avat a araring upi Ierusalem na ki na malmal;
Diat dia mari u diat a tavua.
7 A malmal na tur ta kaum bala na gunan,
Ma ra peal magit ta kaum lavur pal na luluai.
8 Ure ra tara na turagu ma ure ra umana talaigu,
Ina biti go: A malmal na ki tam.
9 Ure ra kuba i ra Luluai kada God,
Ina ongor upi una ki mamal.

Salmo 123

A niaring upi ra varmari

A kakailai na nitutua.

1 A matagu i tadaraka piram,
U ba u ki ra bala na bakut.
2 Ea, da ra mata i ra umana tultul, a umana tutana, i gire upi ra lima i kadia umana luluai,
Da ra mata i ra tultul, a vavina, i gire upi ra lima i kana tadar vavina,
Damana ra mata i dat i gire upi ra Luluai kada God,
Tuk tar ta ra bung ba na mari dat.

3 Luluai, una mari avet, una mari avet,
Tago i tup tuna avet ra varvul.
4 A varkulumai kadiat dia ki vakuku
I tup tuna ra tulungea i vevet,
Ma damana bula ra varvul kadiat i kolakolo ra nuknuk i diat.

Salmo 124

God i valaun pa kana tarai

A kakailai na nitutua; kai David.

1 Boina ba gori Israel na biti dari:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Gala ra Luluai pa i ga tur maravut dat,
2 Gala ra Luluai pa i ga tur maravut dat,
Ba ra tarai dia ga tut na vinarubu ure dat,
3 Gala dia ga konom pa dat, a umana launa,
Ba kadia kulot i ga tut ure dat;
4 Gala na ga tup dat da ra ngala na tava,
Gala da ga kongo ta ra lovon ta,
5 Ma gala da ga virua ta ra polo i buabuai.

6 Da pite pa ra Luluai,
Tago pa i ga nur tar dat ta ra ngie i diat da ra mangana di kinim karat pa ia.
7 Da tar pila ta ra kun kai ra tena kapi kun da ra beo,
A kun i takunu, ma da tar pila.

8 Kada maramaravut i vana rikai ta ra iang i ra Luluai,
Nina i ga vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan.

Salmo 125

A bo na kini kai ra tarai kal God

A kakailai na nitutua.

1 Diat dia nurnur tai ra Luluai dia da ra luana Sion,
Nina ba pa na takari, na tur padikat ika pa na mutu.
2 Da ra umana lualuana dia tur kikil Ierusalem,
Damana ra Luluai i tur kikil ra taraina,
Papa gori ma pa na mutu.
3 Tago ra buka na varkurai kai ra umana tena varpiam pa na ki vatikai
Taun ra tiniba kai ra umana tena takodo;
Kan ra umana tena takodo diat a tulue vaarike ra lima i diat upi ra varpiam.
4 Luluai, una mari maravut diat dia boina,
Ma diat bula i dovot ra bala i diat.
5 Ma diat dia vana irai upi kadia lavur nga i gegagege,
Ra Luluai na ben vaire vue diat varurung ma ra umana tena pait ra kaina.
A malmal na ki pire Israel.

Salmo 126

A niaring upi ra varvalaun

A kakailai na nitutua.

1 Ba ra Luluai i ga ben valilikun mule diat dia talil uro Sion,
Da ga varogop ma diat dia ririvon.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 Ta nam ra bung i tup dat ra ninongon,
Ma da ga kakailai ma ra gugu.
Ta nam ra bung a umana Tematana dia biti dari:
Ra Luluai i tar pait ra umana ngala na magit ure diat.
3 Ra Luluai i ga pait ra umana ngala na magit ure dat;
Da gugu.

4 Luluai, una vadoane mule avet,
Da ra umana tava alir aro Negeb.
5 Diat dia vavauma ma i lur ra mata i diat,
Diat a varurue boko ra magit ma diat a ngenge na gugu.
6 Ba tikai i vana ma i tangi,
Ba i kap voe ra patpat na davai upi na vaume,
A dovotina na lilikun ma ra ngenge na gigi,
Ba i kap ra vuai na uma.

Salmo 127

A pite varpa tadav God tago ia ra tena pait ra boina

A kakailai na nitutua; kai Solomon.

1 Ona ra Luluai pa i vatur ra pal,
Diat dia papait dia papalum vakuku tana;
Ona ra Luluai pa i balaure ra pia na pal,
Ra monamono i mono vakuku.
2 A magit vakuku pire vavat, ba ava tut ra malana ikilik ma ba ava ki vavuan ta ra marum,
Ma ba ava en ra nian ba i ga tup avat ra papalum ure;
Tago i tabar kana lavur vakak ba dia diadiop.

3 Ea, ra Luluai i tul tar ra umana bul tutana;
A vuai ra tatal na bul i da ra vapuak.
4 A umana bul di kava diat ba ra tavu i diat dia ongor boko,
Dia da ra umana pu ta ra lima i ra tena ongor.
5 I ti doan nam ra tutana ba kana popopoi i buka ma diat;
Pa na vavirvir,
Ba dia pirpir ma kana umana ebar ta ra mataniolo.

Salmo 128

A balbali ure ra tinorom tai ra Luluai

A kakailai na nitutua.

1 Diat par dia ru ra Luluai dia ti doan tikatikai,
Nina diat dia murmur kana lavur nga.
2 Tago una en ra magit i vuna ta ra papalum na limam;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Una ti doan, ma una ki mamal.
3 Kaum taulai i ki ara iat ra kubam, ma na da ra davai na vain i
manga vuai;
A lavur natum kikil kaum vuvuvung na nian dia da ra lavur boro na
vudu.
4 Ea, damana na ti doan nam ra tutana
Ba i ru ra Luluai.

5 Ra Luluai na vadoane u maro Sion,
Ma una gire ra nidoan kai ra gunan Ierusalem ta ra lavur bungbung
u laun tana ati ra pia.
6 Maia, una gire ra umana bul mur tam, a umana tubum.
A malmal na ki pire Israel.

Salmo 129

A niaring upi ra Luluai na tur bat ra umana ebar kal Israel

A kakailai na nitutua.

1 Gori Israel na biti dari:
Di ga vakavakaina milate iau papa ra kilala iau ga bul boko
tana;
2 Di ga vakavakaina milate iau papa ra kilala iau ga bul boko
tana;
Ma pa dia ga uvia pa iau.
3 A umana tena niipuk dia ga ipipuk ra tamurugu;
Dia ga pait ra umana lolovina nga na ipipuk tana.
4 Ra Luluai a tena takodo,
I poko kutu varbaiane ra vivi umana tena varpiam.
5 Boina ba diat a vavirvir, ma da pukue vatalil diat,
Diat par dia milikuane Sion.
6 Boina ba diat a da ra vura ta ra ul a pal,
I makuk ba pa i pupu boko;
7 Ma ra tena nidodoko pa i vatur ia ma ra limana,
Ma nina i vivi pa i vung ia ta ra bongobongono.
8 Diat bula dia vana pakit pa dia biti:
A varvadoan kai ra Luluai na ki ta vavat;
Ave tata vadoane avat ta ra iang i ra Luluai.

Salmo 130

A niaring upi ra maramaravut

A kakailai na nitutua. kai ra

1 Luluai, iau kail u mara ra maluluvinana iat.
2 Luluai, una torom tagu;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Boina ba ra talingam na valongore
Ra nilaigu ba iau lul vovo pa u.
3 Luluai, ba u nuk vakilang vake ra lavur varpiam,
Luluai, ia na tur?
4 Ma ga u, a tena pupupun vuai u,
Upi da ru u.

5 Iau ki pa ra Luluai, a tulungeagu i kiki pa ia;
Ma iau nurnur ta kana tinata.
6 A tulungeagu i nuk upi ra Luluai,
I manga nuk upi ia, ma ra monamono pa i manga nuk upi ra malana.
Maia, a monamono pa i manga nuk upi ra malana.
7 Israel, una nurnur tai ra Luluai;
Tago a bala na varmari i tur pirana,
Ma ra ngala na varvalaun bula.
8 Ma ia iat na valaun Israel
Kan kana lavur varpiam.

Salmo 131

A niaring na nurnur ma ra madu na bala

A kakailai na nitutua; kai David.

1 Luluai, a nuknukigu pa i kolakolo, ma ra matagu pa i malamala ngala;
Ma pa iau varvakai ma ra umana ngala na magit,
Ba ma ra umana magit dia dekdek piragu.
2 A dovot iau tar vabalamat ra tulungeagu, iau tar vangoa.
Da ra nat na bul ba pa i u mulai i ki bokon ta ra bongobongo i nana,
Damana ra tulungeagu i ki bokon tagu.
3 Israel, una nurnur tai ra Luluai
Papa gori ma pa na mutu.

Salmo 132

A pite varpa ure ra pal na lotu

A kakailai na nitutua.

1 Luluai, una nuk pa mule David
Ure ra lavur mangana i monong ia;
2 Ba i ga vavalima tadav ra Luluai,
Ma i ga varvatading pire ra Ngala Kakit kai Iakob dari:
3 A dovot, pa ina ruk ra kubagu,
Ma pa ina diop ta kaugu vava;
4 A matagu pa na pula,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra pilpil na matagu pa na mata vava,
5 Tuk tar ta ra bung ba ina gire tadav ta kiki upi kai ra Luluai,
Ma tadav ta pal ba ra Ngala Kakit kai Iakob na ki ie.

6 Ea, da ga valongore ta ra gunan Eprata,
Da ga tikan tadav ia ta ra langun lar.
7 Dat a ruk ta kana palpal,
Dat a va timtibum pire ra ruarua na kauna.

8 Luluai, una tut, una ruk ra kubam,
Amur ma kaum dekdek na bok.
9 Boina ba kaum umana tena tinabar diat a vavauluvai ma ra mangamangana takodo.
Ma boina ba kaum umana tena lotu diat a kukula ma ra gugu.
10 Koko una okole vue nina u ga ku ia,
Ure David kaum tultul.

11 Ra Luluai i ga vavalima ma ra dovot ure David,
Pa na nur vue, dari:
Ina vaki tikai ta ra umana bul mur tam ta kaum kiki na king.
12 Ona ra umana natum dia toratorom ta kaugu kunubu,
Ma ta kaugu tinata ba ina vateten tar ia ta diat,
A umana natu i diat diat a kabila ki vatikai ta kaum kiki na king.
13 Tago ra Luluai i tar pilak pa Sion;
I mainge ba na ki tana.
14 Go ra gunan ina ngo vatikai tana;
Ina kiki ati, tago iau tar mainge.
15 Ina tata vadoane tuna ra ana nian,
Ina tabar vamaur ra lavur luveana tana ma ra magit.
16 Ina vavauluve bula ra umana tena tinabar tana ma ra varvalaun,
Ma kana lavur tena lotu diat a kukukula ma ra gugu.
17 Abara tika na ram u David na ing rikai,
Iau tar vaninare tika na lamp ure nina iau ga ku ia.
18 Ina vavauluve kana lavur ebar ma ra vavirvir,
Ma ta ra uluna iat a kere na king na bagabagele.

Salmo 133

A pite varpa ure ra varmari vargil

A kakailai na nitutua; kai David.

1 Ea, i boina ma i vakak

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ba ra umana barturana dia ki varurung bulu!
2 I da ra ngatngat na varku ta ra ula,
I alalir ta ra kabe,
Maia, ra kabe i Aron iat,
Ma i alalir tar ta ra inoa i kana mal.
3 I da ra mavoko ta ra luana Kermon,
I bura taun ra lualuana Sion;
Tago ra Luluai i tul tar ra nidoan abara,
Maia, ra nilaun iat, ma pa na mutu.

Salmo 134

A nioro upi ra pite varpa pire God

A kakailai na nitutua.

1 Ea, avat a pite pa ra Luluai, avat par a umana tultul kai ra Luluai,
Avat ba ava tur ta ra kuba i ra Luluai ta ra marum.
2 Avat a tulue vaarike ra lima i vavat urama upi ra pal tabu,
Ma avat a pite pa ra Luluai.
3 Ra Luluai na tata vadoane avat maro Sion,
Maia pa, nina ba i ga pait ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan bula.

Salmo 135

A kakailai na pite varpa

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Avat a pite pa ra iang i ra Luluai;
Avat a pite pa ia, avat a umana tultul kai ra Luluai.
2 Avat ba ava tur ta ra kuba i ra Luluai,
Ta ra bala na gunan ta ra kuba i kada God,
3 Avat a pite pa ra Luluai, tago ra Luluai a tena varmari;
Avat a kakailai na pite varpa tadav ra. iangina, tago i vakak nam.
4 Tago ra Luluai i tar pilak pa Iakob upi kana,
Ma Israel upi kana tiniba. a ngatngatina.

5 Tago iau nunure ba ra Luluai i ngala,
Ma ba kada Luluai i lia ta ra lavur god.
6 A magit par ra Luluai i ga mainge na pait ia, i tar pait ia ka,
Arama ra bala na bakut ma ati ra pia. ta ra ta ma ta ra lavur marumian par.
7 I vatubang ra vual ta ra lavur ngu na rakarakan a gunagunan,
I tul tar ra meme upi na palapala ia, ma ba dir a varait ma ra bata,
I tul vairop vue ra vuvu kan kana lavur vuvuvung.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 Nina i ga ubu doko ra umana luaina bul ta ra gunan Aigipto,
A luaina bul kai ra tarai, ma ra luaina nat na vavaguai.
9 I ga tul tar ra umana vakilang ma ra lavur magit na kinaian livuan tam Aigipto,
Pire Parao ma pire kana lavur tultul.
10 I ga ubu vue mangoro na vuna gunan,
Ma i ga ubu doko ra ivu ngala na king,
11 Sikon ra king kai ra tarai Amor,
Ma Og ra king Basan,
Ma ra lavur kiki na varkurai par Kanaan;
12 Ma i ga tul tar kadia gunan upi ra tiniba,
A tiniba kai Israel kana tarai.

13 Luluai, a iangim i tur tukum,
Ma di nuk uraure, Luluai, ta ra lavur taun tarai namur.
14 Tago ra Luluai na kure kana tarai,
Ma na pukue ra nuknukina ure kana lavur tultul.

15 A umana tabataba kai ra lavur
Tematana di ga pait diat ma ra silva ma ra goled.,
A tarai ka dia ga pait diat.
16 Dia vung ra ngie i diat, ma pa dia tata;
A kiau na mata i diat, ma pa dia gigira;
17 A talinga i diat, ma pa dia valavalongor;
Ma pa ta vuvu ta ra ngie i diat.
18 Diat dia pait diat diat a varogop boko ma diat,
Maia, diat par tikatikai dia nurnur ta diat.

19 Avat ta ra kuba i Israel, avat a pite pa ra Luluai;
Avat ta ra kuba i Aron, avat a pite pa ra Luluai;
20 Avat ta ra kuba i Levi, avat a pite pa ra Luluai;
Avat ba ava ru ra Luluai, avat a pite pa ra Luluai.
21 Da pite pa ra Luluai ta ra gunan Sion,
Nina i ki Ierusalem.
Avat a pite pa ra Luluai.

Salmo 136

A kakailai na pite varpa

1 Avat a tul tar ra pite varpa tai ra Luluai tago ia ra tena varmari;
Tago kana varmari i tur tukum.
2 Avat a tul tar ra pite varpa tai ra God kai ra lavur god;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Tago kana varmari i tur tukum.
3 Avat a tul tar ra pite varpa tadav ra Luluai kai ra lavur luluai;
Tago kana varmari i tur tukum.

4 Tadav nina i pait ra lavur magit na kinaian ba pa ta na mulai i pait ia;
Tago kana varmari i tur tukum.
5 Tadav nina i ga vaki ra bala na bakut ma ra kabinana;
Tago kana varmari i tur tukum.
6 Tadav nina i ga vaki vaarike ra gunan upi na ki ak ta ra polo;
Tago kana varmari i tur tukum.
7 Tadav nina i ga vaki ra umana ngala na kapa;
Tago kana varmari i tur tukum.
8 A matana keake upi na varkurai ba i keake;
Tago kana varmari i tur tukum.
9 A gai ma ra lavur tagul upi diat a varkurai ta ra marum;
Tago kana varmari i tur tukum.

10 Tadav nina i ga ubu Aigipto ta ra luaina natu i diat,
Tago kana varmari i tur tukum;
11 Ma i ga agure vairop Israel kan diat,
Tago kana varmari i tur tukum;
12 Ma ra dekdek na limana, ma ra limana ba i tultulue vaarike;
Tago kana varmari i tur tukum.
13 Tadav nina i ga tibe varbaiane ra Ta Meme,
Tago kana varmari i tur tukum;
14 Ma i ga agure vabolo Israel livuan tana,
Tago kana varmari i tur tukum;
15 Ma i ga vue pukue vue Parao ma kana kor na tarai ta ra Ta Meme;
Tago kana varmari i tur tukum.
16 Tadav nina i ga agure vabolo ra taraina ta ra bil;
Tago kana varmari i tur tukum.
17 Tadav nina i ga ubu ra ura ngala na king,
Tago kana varmari i tur tukum;
18 Ma i ga doko ra ura rangrang na king,
Tago kana varmari i tur.tukum;
19 Sikon ra king kai ra tarai Amor,
Tago kana varmari i tur tukum;
20 Ma Og ra king Basan,
Tago kana varmari i tur tukum;
21 Ma i ga tul tar kadia gunan upi ra tiniba,
Tago kana varmari i tur tukum;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

22 Maia, a tiniba kai Israel kana tultul;
Tago kana varmari i tur tukum.

23 I tar nuk pa dat ba da ga ki na malari,
Tago kana varmari i tur tukum;
24 Ma i ga pala vue dat kan kada lavur ebar;
Tago kana varmari i tur tukum.
25 I tul tar ra nian ai ra lavur mangana laun;
Tago kana varmari i tur tukum.
26 Avat a tul tar ra pite varpa tadav God i ki ra bala na bakut;
Tago kana varmari i tur tukum.

Salmo 137

A umana tinangi kai ra tarai Israel ba dia ki na vaira ta ra enana gunan

1 Ave ga ki ta ra papar a tava alir Babilon,
Ave ga kiki, maia, ave ga tangtangi,
Ba ave ga nuk pa Sion.
2 Ave ga vakaite kaveve umana pagol
Ta ra umana iara i tur tana.
3 Tago diat dia ga ben vavilavilau avet dia ga mainge ra umana kakailai ta vevet,
Ma diat dia vakavakaina avet dia ga mainge ba avet a gugu, ma dia ga biti:
Avat a kakaile ta umana kakailai Sion ta vevet.
4 Avet a kaile davatane ra kakailai kai ra Luluai
Ta ra gunan na vaira?
5 Tumu iau valubane u, Ierusalem,
Boina ba na li ka ra limagu tuna;
6 Ona pa iau nuk pa u,
Boina ba ra karameagu na ki petep ta ra ul a ngiegu;
Ona pa iau manga mainge Ierusalem
Ta ra lavur magit iau gugu ta diat.

7 Luluai, una nuk pa ra bung u Ierusalem,
Ure ra umana natu i Edom,
Nina dia ga biti: Re vue, re vue,
Maia, na tuk tar ta ra vunapaina.
8 U natu i Babilon, u a tena varli,
Na ti doan nina ba i bali ia tam
Ra magit u ga pait ia ta vevet.
9 Na ti doan nina ba na puak pa kaum umana kuramana,
Ma na rapue diat ta ra vat ki.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Salmo 138

A niaring na pite varpa

Kai David.

1 Ina pite pa u ma ra balagu par;
Ta ra luaina mata i ra lavur god ina kakailai na pite varpa piram.
2 Ina lotu tadav kaum pal tabu,
Ma ina tul tar ra pite varpa ta ra iangim, upi ina bali kaum varmari
ma kaum dovotina me;
Tago u tar vangala kaum tinata ma i ngala ta dir ma ra iangim par.
3 Ta nam ra bung ba iau ga kakail, u ga torom tagu,
U ga tabar maravut ra balagu ma ra niongor.

4 A lavur king par ta ra rakarakan a gunagunan diat a pite pa u, Luluai,
Ba dia valongore ra tinata na ngiem.
5 Maia, diat a kakailai ure ra lavur mangamangana kai ra Luluai;
Tago ra minamar kai ra Luluai i ngala.
6 Ma a dovotina ra Luluai i ngala tuna, ma i nuk pa ka ra umana ikilik,
Ma i nunure diat a umana malamala luluai ba dia ki vailik.
7 Ma ba iau vanavana livuan ta ra purpuruan, una ga valagar pa iau;
Una ga tulue vaarike ra limam upi una tur bat ra kulot kai kaugu
lavur ebar,
Ma ra limam tuna na valaun iau.
8 Ra Luluai na pait ot pa ra magit ba na topa iau;
Kaum varmari, Luluai, i tur tukum;
Koko una vung vue ra lavur kau i ra limam iat.

Salmo 139

A kabinana ma ra varmari kai God i ot

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

1 Luluai, u tar pepeng ta ra balagu, ma u tar matoto tagu.
2 U nunure ba iau ki, ma ba iau tur;
U matoto ta ra nuknukigu ba iau ki vavailik.
3 U tar gire valar pa kaugu vinavana ma kaugu nidiop,
Ma u tar vinar ta kaugu lavur mangamangana.
4 Tago pa ta kopono tinata ta ra ngiegu,
Ba pa u nunure rit ia, u Luluai.
5 U ki na lua, ma u ki namur tagu,
Ma ra limam i vatur vake iau.
6 A kabinana dari i ti enana tuna piragu,
I ti akit, ma i dekdek upi ina matoto tana.

7 Ina vana uve kan ra Tulungeam?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ina lop uve upi koko ina gire ra matam?
8 Ba iau tutua urama ra bala na bakut, u ki ie;
Ba ina mal kaugu ta vava ta ra ruarua na tulungen, ea, u ki bula abara.
9 Ba iau alalir ma ra bebea i ra lar,
Ma ba ina ki ta ra langun na ta aro iat;
10 Abara bula a limam na ben iau,
Ma ra limam tuna na vatur vake iau.
11 Ba iau biti: A dovot, kan ra bobotoi na nonoe bat iau,
Ma kan ra kapa kikil iau na marum uka;
12 Ra bobotoi iat pa i noe bat iau tam,
Ma ra marum i pupua da ra keake;
A bobotoi ma ra kapa dir par dir varogop piram.

13 Tago u iat u ga mal pa ra balagu,
U ga pakan guve iau ta ra bala i nagu.
14 Ina pite pa u tago u ti enana kakit,
Ma kaum lavur papalum dia enana muka;
Ma ra balagu i nunure bulu.
15 A urugu pa i tur ivai kan u
Ba di mal vapidik iau,
Ma ba di alur kapi iau ara iat ra bala na pia.
16 A matam i tar gire ra pakagu ba pa i ko boko;
Ma di ga tar tumu ra lavur bung par ta kaum buk,
Maia, a lavur bung di ga kubu diat,
Ba pa ta na boko ta diat i ga vana rikai.
17 God, kaum lavur nuknuk dia ngatngat piragu,
Dia vurot muka.
18 Gala ina to diat, gala na tup ia ma ra veo pata;
Ba iau tavangun iau ki boko piram.

19 God, boina ba una ubu ra umana tena varpiam!
I boina avat a vana kan iau, avat a umana tena vardodoko.
20 Tago dia tut na varpiam ure u,
Ma kaum lavur ebar dia vatang ra iangim.
21 Luluai, pa iau milmilikuane vang diat dia milikuane u?
Ma pa i takunuan ra balagu bar ure diat dia tut na varpiam ure u?
22 Iau milikuane diat ma ra milmilikuan tuna;
Ave ki na ebar ma diat.
23 God, una pepeng ta ra balagu, ma una matoto ta ra nuknukigu;
Una valar pa iau, ma una matoto ta kaugu lavur ninunuk;
24 Ma una gire ba ta kaina mangamangana tagu,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma una ben iau ta ra nga na nilaun tukum.

Salmo 140

A niaring upi ra varbalaurai

Kai nina i lue ra kakailai; a kakailai kai David.

1 Luluai, una valaun iau kan ra kaina tarai;
Una vaale bat iau kan ra umana tena vinarubu;
2 A bala i diat i nuk upi ra varpiam,
Ta ra bungbung par dia varvargat upi ra vinarubu.
3 Dia tar vamangi ra karamea i diat upi na da ra karamea i ra vui;
A taring da kai ra varkarat na vui i ki ta ra vavai na bul na ngie i diat. Sela.
4 Luluai, una balaure bat iau kan ra lima i ra tena varpiam,
Una vaale bat iau kan ra tena vakavakaina;
Nina dir mainge ba dir a vabura iau ta kaubu vinavana.
5 Diat i kolakolo ra nuknuk i diat dia tar kapi ive ra kun ure iau, ma
dia tar vung ive ra palai;
Dia tar vuare ra ubene ta ra papar a nga;
Dia tar vung ra ben ure iau. Sela.
6 Iau ga biti tai ra Luluai: U kaugu God;
Luluai, una valongore kaugu lavur nilul vovo.
7 Luluai, God, kaugu dekdek na valavalaun,
U tar turup ra ulugu ta ra bung na vinarubu.
8 Luluai, koko una tul tar ra magit dia mainge ta ra umana tena varpiam;
Koko una maravut ra kaina nuknuk i diat. Sela.

9 Ba diat dia kobot upi iau dia tonatonok,
Boina ba kadia kaina tinata na tup diat iat mulai.
10 Boina ba ra lakit na iap na bura taun diat da ra bata;
Boina ba da vue tar diat ta ra iap,
Ma ta ra ngala na tung, upi koko diat a tutua irop mulai.
11 A tena varvul pa na ki bulu ta ra rakarakan a gunagunan,
Ma ra kaina na rovoi upi ra tena vakavakaina upi na virua.

12 Iau nunure ba ra Luluai na maravut diat dia ki na malari,
Ma na pait ra magit i takodo pire ra luveana.
13 A dovotina ra umana tena takodo diat a pite pa ra iangim;
Ma diat i dovot ra bala i diat diat a ki ta ra luaina matam.

Salmo 141

A niaring ta ra marum

A kakailai kai David.

1 Luluai, iau tar kail u; una mai lulut;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Una valongore ra nilaigu ba iau kail u.
2 Kaugu niaring na tubang rikai piram da ra mi na lotu,
Ma ba iau vatur ra limagu urama na da ra tinabar di tun tar ia ta ra ravian.
3 Luluai, una vaki tika na monamono pire ra ngiegu,
Una balaure bat ra matakilalatina.
4 Koko ra balagu na lingan upi ta kaina magit,
Upi koko na varvakai ma ra umana bilak na mangamangana,
Varurung ma ra umana tena pait ra kaina;
Ma koko ina ian ta ra adia magit i kalami.

5 Ba ra tena takodo i virit iau, a varmari nam;
Ma ba i pit iau, a varku nam ta ra ulugu;
Koko ra ulugu na kamale;
Ma pa ina ngo ma ra niaring ure kadia kaina mangamangana.
6 Tumu di vue vaba kadia umana tena varkurai ta ra papar a ar,
Diat a kapupi kaugu lavur tinata, tago dia kalami.
7 Da tikai i mumut, ma i kita davai ra pia,
Damana ra uru i diat na va vurvurbit ta ra ngie i ra ruarua na tulungen.

8 Tago iau lingalingan up u, Luluai God;
Iau rivarivan tam; koko una nur vue iau pi ina virua.
9 Una balaure bat iau ta ra kun di ga kapi ia ure iau,
Ma ta ra ben kai ra umana tena pait ra kaina.
10 Boina ba ra umana tena varpiam diat a bura tikatikai ta kana ubene iat,
Ma iau, ina pila ka ta diat.

Salmo 142

A niaring upi ra maramaravut

A mari na kakailai kai David, ba i ga ki ta ra babang; a niaring.

1 Iau manga kail tadav ra Luluai;
Iau lul vovo ra Luluai ma ra nilaigu.
2 Iau rada kaugu nginarao ta ra luaina matana,
Iau vaarike kaugu purpuruan pirana.
3 Ba ra tulungeagu i matmat ika tagu, u nunure kaugu nga;
A tarai dia ga kapi ive ra kun ta nam ra nga ba ina vanavana tana.
4 Una gire ra papar a limagu tuna, tago pa ta na piragu ba na kapupi iau;
Pa ta gunan na bakbakit mulai ure iau, pa ta na i mari iau.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 Iau tangi tadav u, Luluai;
Iau biti dari: U kaugu rivarivan
Ma kaugu tiniba ta ra gunan kai ra umana launa.
6 Una kapupi kaugu tinangi, tago iau bilua tuna.
Una valangalanga iau kan diat dia vakavakaina iau, tago dia lia ma ra niongor tagu.
7 Una pala vue iau ta ra pal na banubat,
Upi ina tul tar ra pite varpa ta ra iangim;
A umana tena takodo diat a tur kikil boko iau,
Tago una ga mari maravut iau.

Salmo 143

A niaring upi ra maramaravut

A kakailai kai David.

1 Una valongore kaugu niaring, Luluai; una nuk pa kaugu lavur nilul vovo;
Una torom tagu, tago i dovot ma i takodo ra maukuam.
2 Ma koko u varvarkurai ure kaum tultul,
Tago pa ta na ta diat dia ki ra pia na takodo ta ra luaina matam.

3 Tago ra ebar i korot vakavakaina iau,
I tar rapue iau ura ra pia;
I tar vaki iau ta ra gunan i bobotoi, da diat dia tar mat amana.
4 Kari ra tulungeagu i matmat,
A nuknukigu i burut muka.

5 Iau nuk pa mule ra umana bung amana,
Iau nununuk ta kaum lavur mangamangana,
Iau nununuk ta ra kau i ra limam.
6 Iau tulue vaarike ra ura limagu piram;
A tulungeagu i mar up u da ra pia i mage. Sela.
7 Luluai, una pampam ma una torom tagu; a tulungeagu i tar bilua.
Koko una ive ra matam kan iau;
Kan ina varogop ma diat dia kuba ta ra Tung.
8 Na malana una tabar vamaur iau ma kaum varmari,
Tago iau rivarivan piram.
Una vaminana iau ta ra nga ba ina vanavana tana;
Tago ra tulungeagu i nuk up u.
9 Luluai, una valangalanga iau kan kaugu lavur ebar;
Iau vilau piram upi ina ki bakit tam.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Una vateten iau, upi ina pait ra nuknukim; tago u kaugu God;
A bo na Tulungeam na lue rap iau ta ra nga i tamataman.

11 Una valagar iau, Luluai, ure ra iangim;
Una ben vairop iau kan ra purpuruan, ta kaum mangamangana
takodo.
12 Ma una vamutue kaugu umana ebar ta kaum ngala na
varmari,
Ma una nila vue diat dia vakadik iau;
Tago iau kaum tultul.

Salmo 144

Ra King i pite pa God ure ra niuvia

Kai David.

1 Da pite pa ra Luluai kaugu vat i ta;
I tovo tar ra vinarubu ta ra limagu,
Ma ra vartaliur ta ra kaka na limagu.
2 Ra Luluai ia kaugu varmari ma kaugu dekdek na pal na bakbakit,
Kaugu dekdek na pal i manga tuluai urama, ma kaugu tena valaun;
Kaugu ramravit, ma nina iau nurnur tana;
Nina i vamadudur pa kaugu tarai tagu.

3 Luluai, ava ra tarai upi una nuk pa diat?
Ba ra umana natu i ra tarai upi una torom ta diat?
4 A tarai dia varogop ma ra magit vakuku;
Kadia kini ati ra pia i da ra malur i papaniai.

5 Luluai, una lele ra bakut, ma una kuba;
Una tuk ra umana luana, ma diat a mi.
6 Una pala ra meme, ma una korot varbabaiane diat;
Una tulue vaarike kaum lavur pu, ma una uvia pa diat.
7 Una tulue vaba ra limam marama;
Una valaun iau, ma una al vairop iau ta ra ngala na tava;
Kan ra lima i ra umana vaira,
8 Nina dia tatike ra tinata vakuku,
Ma kadia vavalima a vavalima vavaongo.

9 Ina kaile ra kalamana kakailai tadav u, God;
Ina ubu ra pagol ba a vinun na vinau tana, ma ina kakailai na pite
varpa piram.
10 I tul tar ra niuvia ta ra umana king;
I valaun David kana tultul kan ra pakat na vinarubu.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 Una valaun iau, ma una valangalanga iau kan ra lima i ra umana vaira,
Nina dia tatike ra tinata vakuku,
Ma kadia vavalima a vavalima vavaongo.

12 Boina ba ra umana natu i dat, a umana barmana, diat a da ra umana kuluban;
Ma kada umana bul vavina diat a da ra umana vat na ngu na pal, di mut mal diat upi diat a topa ra pal na king;
13 Boina ba dat a vung rede ta ra lavur mangana tabarikik,
Ma ra umana sip ta kada umana gunan diat a kava vue ra umana arip na marmar ma ra umana vinvinun na arip na marmar;
14 Boina ba na ngala ra magit kada umana bulumakau dia puak ia,
Ba pa ta kamara, ma pa ta vinarubu,
Ma pa ta tinangi ta ra bala na gunan.
15 I ti doan nam ra tarai ba dia ki mamal dari;
Maia, i ti doan ra tarai ba ra Luluai kadia God.

Salmo 145

A kakailai na pite varpa

A kakailai na pite varpa; kai David.

1 Ina tata vangala pa u, kaugu God, ra King;
Ma ina pite pa ra iangim ma pa na mutu.
2 Ta ra bungbung par ina pite pa u,
Ma ina pite vatikene pa ra iangim.
3 Ra Luluai i ngala, ma i kat tuna ba na ngala ra pite varpa pirana,
Ma i dekdek upi da nunure ot pa kana ngala na kini.

4 Tika na taun tarai na manane kaum lavur papalum ta ra mata i ta ra tikai,
Ma na varvai ure ra lavur dekdek na magit u ga pait ia.
5 Ina nununuk ure kaum potar na minamar ma kaum ngala na kini;
Ma ure kaum lavur enana papalum.
6 Ma ra tarai diat a tatata ure kaum lavur enana mangamangana ba dia burut i tana,
Ma ina varvarvai ure kaum lavur ngala na papalum.
7 Diat a tatata ka ure kaum ngala na varmari,
Na taorong kadia kakailai ure ra takodo na maukuam.

8 Ra Luluai a tena varmari, i buka ma ra varmari;
Pa i kankan lulut. ma i peal kana varmari ta.
9 Ra Luluai i mari ra lavur magit par;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma kana bala na varmari i tadatadav ra lavur mangana i ga vaki
diat.
10 A lavur mangana ba u ga vaki diat diat a tul tar ra pite varpa piram,
Luluai;
Ma kaum lavur tena lotu diat a manane u.
11 Diat a tata ure ra minamar i kaum varkurai,
Ma diat a pirpir ure ra ongorim;
12 Upi diat a vaarike tar kana lavur enana mangamangana ta ra tarai,
Ma ra enana minamar i kana varkurai.
13 Kaum varkurai a varkurai ba na tur vatikai ma pa na mutu,
Ma kaum varkurai na tur vatikai pire ra lavur taun tarai.

14 Ra Luluai i tukatukal diat par dia papait na bura,
Ma i vatut diat ba dia ki ma ra tinabun.
15 A lavur mangana dia ki pa u,
Ma u tabatabar diat ma ra adia magit ta ra e ba i topa ia.
16 U pala ra limam,
Ma u tabar vamaur ra lavur launa mangana ma kaum varmari.
17 Ra Luluai i dovot ta kana lavur mangamangana,
Ma i varmari ta kana lavur papalum.
18 Ra Luluai i ki ravie diat par dia kail ia,
I ki ravie diat par dia kail ia ma ra dovotina.
19 Na pait ot pa ra mamainga kadiat dia ru ia,
Ma na valongore bula kadia kinail, ma na valaun diat.
20 Ra Luluai na vale bat diat par dia mari ia,
Ma ra umana tena varpiam, na nila vue ke diat par.

21 A ngiegu na vaarike ra pite varpa tadav ra Luluai,
Ma boina ba ra lavur mangana i laun diat a pite pa ra lia na ingina
ma pa na mutu.

Salmo 146

A pite varpa tadav God ra Tena Valaun

1 Avat a pite pa ra Luluai.
A tulungeagu, una pite pa ra Luluai.
2 Ba iau laun boko ina pite pa ra Luluai;
Ina kakailai na pite varpa tadav kaugu
God ba iau ki ati ra pia boko.

3 Koko avat a nurnur ta ra umana luluai,
Ma koko avat a nurnur ta ra tarai, tago pa i tale diat ra varvalaun.
4 A tulungea i diat i irop, ma dia lilikun mulai tadav ra pia,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ta nam ra bung a nuknuk i diat i panie.

5 Nina ba ra God kai Iakob i maravut ia i ti doan,
Nina ba i ki nunur tai ra Luluai kana God.
6 God i ga pait ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan,
A ta ma ra lavur magit ta dital;
I dovot vatikai.
7 I pait ra takodo na varkurai ure diat di ki taun diat,
I tabar diat dia mulmulum ma ra magit na nian;
Ra Luluai i pala vue diat di ga vi diat.

8 Ra Luluai i vanana pa ra umana pula,
Ra Luluai i vatvatur diat dia ki ma ra tinabun,
Ra Luluai i mainge ra umana tena takodo.
9 Ra Luluai i ki ravie ra umana vaira,
I maravut ra umana nat na ling ma ra umana ua na vavina;
Ma i vapurpuruan ika ra nga kai ra umana tena varpiam.

10 Ra Luluai na varkurai pa na mutu;
Sion, kaum God na kure ra lavur taun tarai par.
Avat a pite pa ra Luluai.

Salmo 147

A pite varpa tadav God Dekdek Muka

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Tago i kat ba da kakailai tadav kada God;
Tago ia ra tena varmari, ma ra pite varpa i topa ia muka.
2 Ra Luluai i vatavua Ierusalem;
I ben varurue ra tarai Israel, diat di ga korot varbaiane vue diat.
3 I valagar pa diat i takunuan ra bala i diat,
Ma i pulu kadia lavur kinkin.
4 I luk valar pa ra lavur tagul,
Ma i vatang valar pa diat par ma ra iang i diat.
5 Kada Luluai i ngala tuna, ma i dekdek muka;
Pa ta langun ta kana minatoto.
6 Ra Luluai i maravut diat i madu ra bala i diat;
Ma i vaki vaba ra umana tena varpiam ura ra pia iat.

7 Avat a kakailai tadav ra Luluai ma ra pite varpa,
Avat a pite pa kada God ma ra pagol;
8 Nina i vaki ra umana bakut ta ra maup,
I vaninare ra bata ure ra rakarakan a gunagunan,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma i vatavua ra vura ta ra lualuana;
9 I tabatabar ra umana leing ma ra adia nian,
Damana bula ra umana nat na kotkot ba dia tangtangi.
10 Pa i gugu ta ra dekdek i ra os,
Pa i ga ta ra ngala na kak i ra tarai;
11 I gugu ka ta diat dia ru ia,
Ta diat dia nurnur ta kana varmari.

12 Ierusalem, una pite pa ra Luluai;
Sion, una pite pa kaum God.
13 Tago i tar vapadikat ra lavur okobat ta kaum umana matakilalat.
I tar vadoane ra umana natum piram.
14 I tul tar ra malmal ta kaum langlangun,
I tabar vamaur u ma ra kon i manga tubu.
15 I tulue vaarike kana vartuluai ta ra rakarakan a gunagunan;
Kana tinata i vutvut tuna.
16 I tul tar ra bata i pua da ra kabang;
I vue imimire ra mavoko da ra kabu;
17 I vue vaarike kana bata i dekdek da ra umana tagigi na gem;
Na tale to ia ba na tur ba i tulue ra mudian?
18 I tulue vaarike kana tinata, ma i rang vapolo ra ais;
I vatut kana vuvu, ma ra polo i alalir.
19 I ve tar kana tinata tai Iakob,
Kana lavur togotogo ma kana lavur varkurai tai Israel.
20 Pa ta vuna tarai mulai ba i mari ia dari,
Ma ure kana umana varkurai, pa dia ga nunure diat.
Avat a pite pa ra Luluai.

Salmo 148

A nioro pire ra rakarakan a gunagunan upi na pite pa God

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Avat a pite pa ra Luluai arama ra bala na bakut;
Avat a pite pa ia arama liu.
2 Avat par kana lavur angelo, avat a pite pa ia;
Avat kana lavur kor, avat a pite pa ia.
3 Amur a matana keake ma ra gai, amur a pite pa ia;
Avat par a umana tagul ava pupua, avat a pite pa ia.
4 U ra lao arama liu kakit, una pite pa ia,
Damana bula avat ra lavur polo ta ra ul a bakut.

5 Boina ba diat a Pite pa ra iang i ra Luluai,
Tago i ga vartuluai, ma dia ga vana rikai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

6 I tar vatur vapadikat diat upi diat a tur tukum;
I tar pait ra varkurai ba pa na panie.

7 Avat a pite pa ra Luluai mara ra pia,
Avat ra lavur konakonom, ma avat ra lavur marumian na ta,
8 Ra iap ma ra bata na vatvat, a bata i pua, ma ra vual,
A ngala na vuvu bula nina ba i pait ot pa kana tinata,
9 A lualuana ma ra lavur ilil par,
A davai dia vuavuai ma ra lavur gatagal par,
10 A umana leing ma ra lavur vavaguai par,
A umana mangana dia kakao ra pia, ma ra lavur beo liuliu,

11 A umana king ta ra rakarakan a gunagunan ma ra lavur tarai par,
A umana luluai ma ra lavur tena varkurai par ati ra pia,
12 Diat par a umana barmana ma ra umana gara na vavina,
A umana patuana ma ra umana kuramana;

13 Boina ba diat a pite pa ra iang i ra Luluai;
Tago ia kaka ra iangina i ngala;
Kana minamar i ki akit ta dital ma ra rakarakan a gunagunan ma ra bala na bakut bula.
14 Ma i tar vangala ra ram u kana tarai,
Ma ra pite varpa kai kana umana tena lotu;
Maia, a tarai Israel iat, a tarai ba dia ki maravai pirana.
Avat a pite pa ra Luluai.

Salmo 149

A kakailai na pite varpa

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Avat a kaile ra kalamana kakailai tadav ra Luluai,
Avat a kakailai na pite varpa tadav ia ta ra kivung kai kana umana tena lotu.
2 Boina ba Israel na gugu ta nina i ga vaki ia;
Boina ba ra umana natu i Sion diat a ga ta kadia King.
3 Boina ba diat a pite pa ra iangina ma ra malagene;
Boina ba diat a pite pa ia ma ra papar kudu ma ra ubuubu pagol.
4 Tago ra Luluai i gugu ta kana tarai;
Na mar diat i madu ra bala i diat ma ra niuvia.
5 Boina ba ra umana tena lotu diat a ga tuna ta ra minamar;
Boina ba diat a manga kakailai ona dia va ta kadia vava.
6 A pite varpa tuna na arikai ta ra ngie i diat,
Ma ra pakat na vinarubu ba i mangi vartalai na tur ta ra lima i diat;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 Upi diat a pait ra varobo ta ra umana Tematana,
Ma ra balbali ta ra lavur vuna tarai;
8 Upi diat a vi kadia umana king ma ra umana vinau na palariam,
Ma kadia lavur luluai ma ra vivi na palariam;
9 Upi diat a pait ra varkurai ta diat, nina di ga tumu vake;
Kana umana tena lotu diat a vatur vake ra variru tana.
Avat a pite pa ra Luluai.

Salmo 150

Da pite pa ra Luluai

1 Avat a pite pa ra Luluai.
Avat a pite pa God ta kana pal tabu;
Avat a pite pa ia arama ra dekdek na bakut.
2 Avat a pite pa ia ure kana lavur dekdek na papalum;
Avat a pite pa ia da i topa kana kini i ngala kakit.
3 Avat a pite pa ia ma ra nilai ra tavur;
Avat a pite pa ia ma ra pagol ma ra ngap.
4 Avat a pite pa ia ma ra kudu ma ra malagene;
Avat a pite pa ia ma ra pagol ma ra kaur.
5 Avat a pite pa ia ma ra tidir ba i tangi;
Avat a pite pa ia ma ra tutupele ba i tangi mat.
6 Boina ba ra lavur mangana i laun diat a pite pa ra Luluai.
Avat a pite pa ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A UMANA TINATA VALAVALAR

A umana tinata valavalar dia mamat

1 1 A umana tinata valavalar kai
Solomon natu i David, ra king Israel:
2 Upi da nunure ra kabinana ma ra varvateten,
Upi da matoto ta ra tinata i kabatau,
3 Upi da vatur vake ra varvateten ta ra mangamangana kabinana,
Ra mangamangana takodo, ra takodo na varkurai, ma ra dovot na mangamangana,
4 Upi da tul tar ra minatoto ta ra umana tuptup,
A kabinana ma ra ninunuk i minana ta ra barmana:
5 Ra tena kabinana i valavalongor ma i vatavua kana kabinana,
Ma nina i kapa ra nuknukina na vatur vake ra dovot na varvateten,
6 Upi na tapala pirana ra tinata valavalar ma ra malalar,
Ra lavur tinata kai ra umana tena kabinana ma kadia tinata na pidik.

7 A variru tadav ra Luluai ia ra vunapai ra kabinana;
Ma ra umana papaua dia nuk piapiam vue ra kabinana ma ra varvateten.

A tinata na varvargat ma ra tinata na vartigal

8 Natugu, una valongore ra varvateten kai tamam,
Ma koko una piam vue ra umana vartovo kai tinam;
9 Tago dia da ra mari na vipuar ta ra ulum,
Ma ra kurkurua ta ra inoam.
10 Natugu, ba ra umana tena varpiam dia lam rap pa u,
Koko una mulaot.
11 Ba dia biti, U dat, dat a vana, dat a kiki uai upi ra vardodoko,
Dat a paraparau vakuku upi diat dia tuptup;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

12 Dat a konom pa diat ba dia laun boko da ra ruarua na tulungen,
Ma ba dia ongor boko, da diat dia kuba ta ra tung;
13 Dat a tikan tadav ra lavur ngatngat na tabarikik,
Dat a vangan vabuka ra kuba i dat ma ra vurvur magit da ra pa ia;
14 Boina ba dat a varbete,
Ma dat par na kopono ko kada vuvuvung na mani.
15 Natugu, koko ava varagur ma diat ta ra nga,
Una tigal bat ra kaum ba koko na tur ta kadia pal a nga;
16 Tago ra kau i diat i vutvut upi ra kaina,
Ma dia pampam upi ra vardodoko.
17 A magit vakuku ra ubene,
Ona di pala ia ta ra mata i ra beo;
18 Ma dia kobot upi ra gapu i diat iat,
Dia paraparau upi ra vinirua ba na tadav diat iat.
19 Damana ra mangamangana kadiat dia vakavakaina upi diat a vangala kadia tabarikik,
Nina ba i vole vue ra nilaun kadiat dia vung ia.

A nioro kai ra kabinana

20 A kabinana i manga oro ta ra nga;
I varvarvai ta ra umana tavul;
21 I oraoro ta ra ngala na tavul a bung;
Ta ra mataniolo ta ra pia na pal i vatang kana tinata dari:
22 Avat a umana tuptup, aivia ra bung boko ava mainge ra mangamangana tuptup?
Ma aivia ra bung boko ra umana tena varkulumai diat a gugu ta kadia varkulumai,
Ma ra umana papaua diat a milikuane ra kabinana?
23 Avat a talil ure kaugu varpit;
Ea, ina lolonge tar ra tulungeagu ta vavat,
Ina vaarike tar kaugu tinata ta vavat.
24 Tago iau ga oro, ma ava ga ol ika,
Iau ga tulue vaarike ra limagu, ma pa ta na i ga nuk pa ia;
25 Ma ava ga nuknuk vakuku ka ta kaugu lavur varvateten,
Ma pa ava ga mainge kaugu tinata na varpit,
26 Io, iau bula ina nonganongon ure ra kaina magit ba na tadav avat;
Ina varvaula ba ra magit ava burutue na tadav avat;
27 Ba nam ra magit ava burutue na tadav avat da ra ngala na vuvu na bata,
Ma ra vinirua na tadav avat da ra kalivuvur,
Ba ra kinadik ma ra nginarao na tadav avat,
28 Ta nam ra bung diat a kail tadav iau, ma pa ina torom ta diat;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Diat a ongor upi ra tinikan upi iau, ma pa diat a na tadav iau;
29 Tago dia ga milikuane ra minatoto,
Ma pa dia pilak pa ra variru tadav ra Luluai;
30 Pa dia ga mainge kaugu varvateten,
Dia ga pidimuane ke kaugu varpit par;
31 Kari diat a ian boko ta ra vuai kadia mangamangana iat,
Ma diat a maur boko ma ra lavur nuknuk i diat iat.
32 Tago ba ra umana tuptup dia vana irai diat a virua tana.
Ma ra kini vakuku kai ra umana papaua na vamutue diat;
33 Ma nina i torom tagu na kiki bulu,
Ma na ngo, ma pa ta bunurut ure ta kaina magit pirana.

A vabongon pire ta tikai nina i tikan upi ra kabinana

2 1 Natugu, ba u vatur vake kaugu tinata,
Ma ba u vung vake kaugu umana vartuluai piram,
2 Upi ra talingam na valongore ra kabinana,
Ma ra nuknukim na ongor upi ra minatoto;
3 Maia, ba u kakail upi ra nana ilam,
Ma ba u vatang upi na kapa ra nuknukim,
4 Ba u tikatikan upi ia da upi ra mani,
Ma ba u peng pa ia da ra ngatngat na tabarikik di ga ive;
5 Io, na kapa piram ra variru tadav ra Luluai,
Ma una nunure God tana.
6 Tago ra Luluai i tul tar ra kabinana;
A kabatau ma ra minatoto dir arikai ta ra ngiene;
7 I vung vake ra dovot na kabinana upi kadiat i dovot ra bala i diat,
Ma ia ra ramravit kadiat i takodo kadia mangamangana;
8 Upi na balaure ra nga ure ra takodo na varkurai,
Ma na mono bat ra nga kai kana lavur dovot na tena lotu.
9 Damana una matoto ta ra mangamangana takodo, ta ra takodo na varkurai,
Ma ta ra dovot na mangamangana, maia, ma ta ra lavur bo na nga.

10 Tago ra kabinana na ruk ta ra nuknukim,
Ma ra balam na gugu ta ra minatoto;
11 A ninunuk lua na mono bat u,
Ma ra kapa na ninunuk na mataure u;
12 Upi na valaun u kan ra kaina nga,
Kan ra tarai dia tatike ra magit i gegagege,
13 Nina dia vana kan ra lavur takodo na nga,
Upi diat a vanavana ta ra lavur nga na bobotoi,
14 Nina dia ga upi diat a pait ra varpiam,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma dia manga gugu ta ra kaina tavir,
15 Diat ba i gegagege kadia lavur nga,
Ma dia rara ta kadia vinavana;
16 Upi na langalanga kan ra enana vavina,
Kan ra vaira iat nina i varmananai vavaongo ma kana tinata,
17 Nina i leingane talaina i ga manane ba i ga inip boko,
Ma i valubane ra kunubu kai kana God;
18 Tago ra kubana i kokopo upi ra minat,
Ma kana lavur nga dia vana rikai pire diat dia tar mat;
19 Diat par dia ruk pirana pa diat a lilikun mulai,
Ma pa diat a tadav mule ra nga na nilaun.

20 Damana una murmur ra bo na tarai,
Ma una vanavana ta ra nga kai ra umana tena takodo.
21 Tago ra dovot na tarai diat a kiki ta ra gunan,
Ma diat dia ko kakit diat a ki vatikai tana.
22 Ma ga ra umana tena varpiam da mut vue diat kan ra gunan,
Ma diat dia vavagu da rubat vue diat kan ia.

A tinata na varvargat ure ra tinorom

3 1 Natugu, koko una valubane kaugu tinata na vartovo,
Ma ra balam na toratorom ta kaugu lavur vartuluai;
2 Tago diat a valolovina kaum kini ati ra pia,
Ma diat a vapealane kaum lavur kilala na nilaun, ma ra malmal piram.

3 A varmari ma ra dovotina koko dir a vana kan u;
Una kurkurue dir, ma una tumu dir ta ra mapina balam.
4 Damana God na mari u, ma na manane u,
Ma ra tarai bula.
5 Una nurnur tai God ma ra balam par,
Ma koko una tur bokon ta kaum kabinana iat.
6 Una gire ilam ia ta kaum lavur vinavana,
Ma na mal vado kaum lavur nga.
7 Koko una malamala tena kabinana;
Una ru ra Luluai, ma una vana kan ra kaina.
8 Damana ta pakam na ongor,
Ma ra lavur urum diat a lagar tana.
9 Una ru ra Luluai ma kaum tabarikik,
Ma una tabar ia ma ra luaina vuai e par ta kaum uma;
10 Damana kaum umana pal na vuvuvung diat a kor,
Ma kaum umana tung na vain diat a buka leke ma ra polo na vain.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 Natugu, koko una pidimuane ra varvapagumanene kai ra Luluai,
Ma koko una talanguan ta kana varpit;
12 Tago ra Luluai i pit nina i mari ia,
Da ra tutana i pit natuna, a bul na vakak.

13 I ti doan nam ra tutana ba i tikan tadav ra kabinana,
Ma nam bula ra tutana ba i vatur vake ra minatoto;
14 Tago ra magit da vatur vake tana i boina, ma nam ba da vatur vake ure ra mani pata,
Ma ra magit da pie pa ia tana i kat, ma ra ngatngat na goled pata.
15 I ngatngat tuna ma ra umana kiau na kalagi pata,
Ma ra lavur tabarikik ba u anan upi ia pa i varogop me.
16 Ta ra limana tuna i vatur vake ra kini lolokon ati ra pia;
Ta ra mairana i vatur vake ra peal tabarikik ma ra variru.
17 Kana lavur nga dia mamar,
Ma kana lavur pal a nga dia malmal.
18 I da ra davai na nilaun pire diat dia vatur vake;
Ma diat par dia vatur vake dia ti doan.

19 A Luluai i ga vung ra vunapai ra rakarakan a gunagunan ma ra kabinana;
Ma i ga page ra bala na bakut ma ra kapa na ninunuk;
20 A lamanana i ga vuvuai rikai ta kana minatoto,
Ma ra mavoko i tua kan ra bakut.
21 Natugu, koko una lingan kan diat;
Una vatur vake ra dovot na kabinana ma ra kapa na ninunuk;
22 Damana diat a valagar pa ra balam,
Ma diat a da ra magit na marmar ta ra inoam.
23 Una ga vana bulu ta kaum nga,
Ma vakir una ga tuke ra kaum.
24 Ba u va, pa una burut;
Ma ba u va mat, kaum nidiop na kalakalami piram.
25 Koko una burut ure ta magit na kinaian.
Ba ure ra vinirua kai ra tena varpiam, ba i tadav ia;
26 Tago una nurnur tai ra Luluai,
Ma na balaure ra kakim upi koko na papa ta ra kun.

27 Koko una muie ra bo na magit ta diat i topa diat,
Ona i tale u ba una tul tar ia ta diat.
28 Koko una biti tai talaim, Una vana ka boko, ma una vana mulai uti, ma ningene ina tabar u,
Ma go u tar vung ra magit.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

29 Koko una nuk upi ta kaina magit ure talaim,
Tago i kiki bulu piram.
30 Koko amur a varngangar vakuku ma ta tutana,
Ona pa i ga pait ta kaina magit piram.
31 Koko una pin ra tena vakavakaina,
Ma koko una pilak pa kana ta mangamangana;
32 Tago nina i gegagege ra maukuana i da ra magit na milmilikuan pire ra Luluai,
Ma ra dovot na tutana dir ki na bartalaina me.
33 A Luluai i tata vabilak ra kuba i ra tena varpiam,
Ma i tata vadoane ra kuba i ra tena takodo.
34 A dovotina i kulume ra umana tena varkulumai,
Ma i mari diat i madu ra nuknuk i diat.
35 A umana tena kabinana diat a kale pa ra variru boko,
Ma ra umana lunga diat a vatur vake ra vavirvir.

A kabinana i lia

4 1 A umana bul, avat a ongo ta ra varvateten kai tama i vavat,
Ma avat a nuk pa ia upi na kapa ra nuknuk i vavat tana;
2 Tago iau tul tar a bo na minatoto ta vavat;
Koko avat a vana irai kan kaugu tinata na vartovo.
3 Tago lua iau ga bul, ma iau ga ki pire tamagu,
Iau a gobolina ma ra kavakake ta ra luaina mat i nagu.
4 Ma i ga tovo iau, ma i ga biti tagu dari:
Boina ba ra balam na kodop vake kaugu tinata;
Una mur kaugu lavur vartuluai, ma una laun;
5 Koko una valubane ra tinata na ngiegu, ma koko una tapgaga kan ia.
Una ongor upi ra kabinana, una ongor upi ra kapa na ninunuk;
6 Koko una vana kan ia, ma na vaale bat u;
Una manane, ma na balaure bat u.
7 A kabinana i lia; io, una ongor upi ra kabinana;
Maia, una tul tar kaum lavur tabarikik par upi kaum ra kapa na ninunuk.
8 Una pite vangala pa ia. ma na vatavua u;
Ba u kapupi ia, na vuna ta ra variru piram.
9 Na vatoke tar ra mari na vipuar ta ra ulum,
Ma na mar u ma ra potar na kere.
10 Ea, natugu, una valongore, ma una kapupi kaugu lavur tinata,
Upi na peal kaum kilakilala na nilaun.
11 Iau tar tovo u ta ra nga na kabinana;
Iau tar agure pa u ta ra dovot na nga.
12 Ma ba u vanavana pa ta magit na tur bat ra kakim,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ba u vutvut pa una tutukai.
13 Una vatur vadekdek vake ra varvateten; koko ana vung vue;
Una balaure vake, tago una lalaun tana.
14 Koko una mur ra nga kai ra bilak na tarai,
Ma koko una vanavana ta ra nga kai ra umana tena varpiam.
15 Una tur irai kan ia, koko una vana tana;
Una tur ar, ma una vana pakit ia.
16 Tago pa dia va mat, ona pa dia ga pait value ra varpiam;
Ma ra nidiop pa i tadav diat, ona pa dia ga vabura value ta tikai.
17 Tago dia en ra magit di ga long ia,
Ma dia mome ra polo na vain ba dia ga ra pa ia.

18 Ma ga ra nga kai ra tena takodo i da ra kapa i pupua,
Ma i manga kapa vanavana upi na keake tuna boko.
19 A nga kai ra umana tena varpiam i da ra bingnimuna;
Pa dia nunure ra magit dia tutukai tana.

20 Natugu, una nuk pa kaugu tinata;
A talingam na valongore kaugu lavur varvai.
21 Koko una lingan kan diat;
Una kodop vake diat ta ra balam iat.
22 Tago diat dia tikan tadav diat dia laun tana,
Ma ra paka i diat par i lagar tana.
23 Una mono bat tuna ra balam;
Tago ra nilaun i arikai tana.
24 Koko una vatang ra tinata i vaongo,
Ma koko una pukue vagege ra varvai.
25 A matam na gigira uro na lua ka,
Ma ra pilpil na matam na gigira takodo ko.
26 Una nuk bulu pa ra nga ure ra kaum,
Ma una kure mal kaum lavur nga.
27 Koko una tapgaga ta ra papar a lima tuna ba ta ra papar a maira;
Una tak vakari vue ra kaum kan ra varpiam.

A tinata na vartigal ure ra kaina mangamangana

5 1 Natugu, una nuk pa kaugu kabinana,
Ma ra talingam na valongore kaugu minatoto;
2 Upi una vatur vake ra bo na varbalaurai,
Ma upi a kabinana na ki ta ra ngiem.
3 Tago ra bul na ngie i ra enana vavina i vatua ra polo na livur,
Ma ra ngiene i duladula ta dir ma ra dangi;
4 Ma namur i mapak da ra kaumal,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma i mangi vartalai da ra pakat na vinarubu.
5 A ura kauna dir vutvut upi ra vinirua,
Ma i ruarua ra ruarua na tulungen;
6 Pa i nuk bulu pa ra nga na nilaun;
Kana lavur mangamangana pa dia tur bulu, ma pa i kapa.

7 Io, a umana bul, avat a valongore iau,
Ma koko avat a vana kan ra tinata na ngiegu.
8 Boina ba kaum nga na tur vailik kan ia,
Ma koko una vana maravai ra matakilalat i ra kubana;
9 Kan una tul tar kaum minamar ta ra umana enana,
Ma kaum nilaun ta ra tena varvakadik;
10 Kan a umana vaira diat a maur ma kaum peal magit,
Ma na tup u ra papalum ta ra kuba i ra enana;
11 Ma ta ra mutuaim una riri,
Ba i palaur ra pakam ma ra viom,
12 Ma una ga biti dari: Iau ga milikuane ra varvateten,
Ma ra balagu i ga pidimuane ra varpit!
13 Ma pa iau ga torom ta ra nilai kaugu umana tena vartovo,
Ma pa iau ga valongore ra tinata kai kaugu umana tena varvair.
14 I ga maravai ba ina kaina kakit
Livuan ta ra kivung kai ra tarai na lotu.

15 Una mome ra tava ta kaum tung na tava iat,
Ma ra tava ba i alir rikai ta kaum kivu.
16 Ta ra ava kaum lavur mata na tava diat a talingir vurvurbit,
Ma ra umana tava alir diat a alir ta ra lavur pal a nga?
17 Boina ba kaum uka diat,
Ma koko kamumur ma ra vaira piram.
18 Boina ba kaum mata na tava na ti doan;
Ma una gugu ta kaum taulai nina amur taulai me ba u barmana boko.
19 Na da ra potar na me ma ra vakak na vavaguai piram;
Boina una gugu vatikai ta ra iuiuna,
Ma una ga vatikai ta kana varmari.
20 Natugu, ta ra ava una rara ma ra enana vavina,
Ma amur a varkabait ma ra enana?
21 Tago ra lavur mangamangana kai ra tutana dia kapa ta ra mata i ra Luluai,
Ma i nuk bulu pa kana lavur nga.
22 Ra lavur nirara iat kai ra tena varpiam diat a vi vake,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma na vavakai ta ra vinau na varpiam kana iat.
23 Na virua tago pa i ga vartovo,
Ma na vana rara tago i lunga tuna.

A tinata na vartigal ure ra kini na tabauma ma ra vavaongo

6 1 Natugu, ba u ga mulaot pi u a tur kia ure talaim,
Ba u ga vavalima pire tika na vaira,
2 Ma di tar kete u ma ra tinata na ngiem,
Ma di tar kinim vake u ma ra tinata na ngiem,
3 Io, una pait go, natugu, ma una valaun mule u,
Tago talaim i tar vatur vake ra varkurai ure u:
Una vana ma una bura timtibum pirana, ma una kakail pire talaim.
4 Koko ra matam na pula ma ra va mat,
Ma koko ra pilpil na matam na mata vava;
5 Una pila ka da ra king na me i vilau kan ra tena nirovoi,
Ma da ra beo i lop kan ra tena kapi beo.

6 U ra tabauma, una vana tadav ra rumi;
Una nuk pa kana mangamangana, ma una minana tana.
7 A dovotina, pa kana ta luluai,
Ba ta monamono, ba ta tena varkurai,
8 Ma i vaninare ke ra ana magit ta ra kilala na keake,
Ma i varurue ra ana magit ta ra e na varuruai.
9 Aivia ra bung una va boko, u a tabauma?
Vingai una ga tut kan kaum nidiop?
10 Ta ik a mata vava, ta ik a nidiop,
Da likun ra lima ta ik upi da ngo,
11 Ma ra kini na luveana na tadav u da ra tena limlibur vakuku,
Ma ra niiba da ra tena kap vargal.

12 A tutana vakuku, a tena varpiam,
I vanavana ma i rara ra ngiene,
13 I pitu mata, i gege ra kakene,
I tutu ma ra kaka na limana,
14 A nuknukina i gegagege, i nuknuk upi ra kaina vatikai,
I vaume ra varngangar;
15 Kari ra ana vinirua na tadav vakaian ia,
Na tagigi vakaian, ma pa da valaun ia.
16 Laptikai na magit ra Luluai i milmilikuane diat,
Lavurua dia da ra bilak na magit pirana:
17 A mara i kolakolo, a karameme i vaongo,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A lima ba i ubu doko ra tena takodo,
18 A bala ba i nuk upi ra varpiam,
A keke i vutvut upi ra kaina,
19 A tena varvai ba i vatang ra vaongo,
Ma nina ba i vaume ra varngangar pire diat dia barturana.

A tinata na vartigal ure ra nipo

20 Natugu, una mur ra vartuluai tamam i tul tar ia tam,
Ma koko una vana irai kan ra vartovo kai tinam.
21 Una vung vake ta ra nuknukim,
Una kurkurua me.
22 Ba u vanavana na rap lue u;
Ba u vava na balaure u;
Ma ba u tavangun amur a pirpir me.
23 Tago ra vartuluai i da ra lamp, ma ra tinata na vartovo i da ra kapa,
Ma ra varpit ta ra varvateten i da ra nga na nilaun,
24 Upi na balaure bat u kan ra kaina vavina,
Kan ra varmananai vavaongo ba ra enana i pait ia.
25 Koko ra balam na kaina upi ia tago a metekina,
Ma koko na valam pa u ma ra pilpil na matana;
26 Tago ra paiga na vavina i mainge ke ra ana nian,
Ma ga ra tena nipo, a vavina, i rovoi upi ra ngatngat na nilaun.

27 Dave, ta tikai na kap ra iap ta ra bongobongono,
Ma pa na birao bar kana mal?
28 Ma dave, ta tikai na rua taun ra lakit,
Ma pa na rang ra kauna bar?
29 Damana nina i vana tadav ra taulai kai talaina;
Nina i bili ia pa na langalanga.
30 A tarai pa dia manga milikuane ra tena nilong, ba i long
Upi na maur tago i mulmulum;
31 Ma ba di babare, na valavurua ma ra balbali;
Na bali ia ma ra lavur magit ta ra kubana.
32 Nina dir po ma ta vavina i tabobo;
Nina i pait ia i vakaina ra tulungeana iat.
33 Na kinkin ma na vavirvir,
Ma pa da pun vue kana niruva.
34 Tago ra tutana na ngangal ma ra varvapir,
Ma ta ra bung na varobo pa na varmari.
35 Na vue ke ra varkul;
Ma ba ra vartabar i ngala kakit, pa na maram tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A mangamangana kai ra paiga na vavina

7 1 Natugu, una nuk vake kaugu lavur tinata,
Una vung vake kaugu lavur vartuluai piram;
2 Una toratorom ta kaugu lavur vartuluai ma una laun,
Ma una balaure kaugu vartovo da ra kiau na matam;
3 Una vi diat ta ra kaka na limam,
Una tumu diat ta ra mapina balam.
4 Una biti dari ta ra kabinana, U taigu.
Ma una vatang ra kapa na nuknuk ba talaim tuna;
5 Upi dir a balaure bat u kan ra enana vavina,
Kan ra enana ba i tatike ra kalakalami na tinata.

6 Tago iau ga ki ta ra mata na kalangar ta ra kubagu,
Ma iau ga gigira irop ta ra ubene tana;
7 Ma iau ga na tadav tika na barmana i lunga,
Pire ra umana tuptup,
Ma iau ga gire ilam ia pire ra umana bul;
8 I alalu ra gunan maravai ta ra pakana ra vavina i ki tana,
Ma i mur ra nga ba i vana ta ra kubana,
9 Ta ra talvivi, ta ra bung na ravian,
Ta ra bingnimuna ta ra marum ma ta ra bobotoi.
10 Ma ea, tika na vavina i totongo upi ia ie,
I mal da ra paiga na vavina, ma i tavir ra balana.
11 A tena varuturut, ma pa i kure kana mamainga,
Ma pa i kiki bulu ta ra kubana;
12 Go i kiki ta ra nga, namur ta ra tavul a bung,
Ma i kiki uai ta ra lavur nga varkuvo.
13 Damana i kinim vake, ma i galum ia,
I vamadara ma i biti tana:
14 A umana vartabar ure ra tinabar na varmaram akari piragu;
Gori iau tar pait ot pa kaugu vavalima;
15 Kari iau tar irop upi ina totongo up u,
Upi ina ongor ma ra tinikan upi ra matam, ma iau tar tikan tadav u.
16 Iau ga pale ra bo na kurit ta kaugu vava,
Ma ra mal i bolapit di ga vir ia ma ra kuara Aigipto;
17 Iau ga imimire ra bira na davai, ra alo, ma ra sinamon ta kaugu
vava.
18 Una mai, dor a gugu varurung tuk tar ta ra malana;
Dor a ga ma ra varmananai vargil.
19 Tago kaugu tutana pa i ki ati,
I tar vana vailik;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

20 I tar kap ra popopoi na mani,
Ma na talil mulai ta ra kubana ba i palaioko ra gai.
21 I vavamaram ia ma kana mari na tinata,
Ma i vo pa ia ma kana kalami na pirpir.
22 I mur vuavue,
Da ra bulumakau i vana upi da doka,
Ba da ra pap upi da vi ia,
23 Tuk tar ta ra pakana bung ba ra pu i tur ra katina;
Da ra beo i pukai lulut ta ra kun,
Ma pa i nunure ba na virua tana.

24 Kari, a umana bul, avat a valongore iau,
Ma avat a nuk pa kaugu tinata.
25 Koko ra nuknukim na vana irai ta kana mangamangana,
Ma koko una rara ta kana lavur nga.
26 Tago i tar rapue vakinkin mangoro;
Maia, diat dia tar virua ure, a peal tuna diat.
27 A kubana i da ra nga upi ra ruarua na tulungen,
Ma i kuba ta ra kuba i ra umana minat.

A kabinana ia ra ko na magit ma i tur tukum

8 1 Dave, a kabinana pa i manga oraoro bar,
Ma pa di valongore vang ra nilai ra minatoto?
2 I tur arama ra ul a buana ta ra papar a nga,
Ma ta ra lavur nga varkuvo;
3 Ta ra papar a mataniolo ba di olaolo ta ra pia na pal tana,
Ta ra matakilalat ba di rukruk tana, i manga oraoro dari:
4 Avat a tarai, iau oro avat,
Ma ra nilaigu i tadav ra umana natu ra tarai.
5 Avat a umana tuptup, avat a minana;
Ma avat a umana lunga, boina ba na kapa ra bala i vavat.
6 Avat a valongore, tago ina tatike ra umana bo na magit i tuna,
Ma ina tak ra ngiegu ta ra dovotina ka;
7 Tago ra ngiegu na vatang ra dovotina;
Ma ra bul na ngiegu i milikuane ra bilak na mangamangana.
8 A lavur tinata na ngiegu dia takodo;
Pa ta tinata i gegagege ma pa ta tinata i rara tana.
9 Dia kapa pire ra matotono,
Ma nina i nuk tadav ra kabinana i mulaot ba dia takodo.
10 Avat a vatur vake kaugu varvateten, ma koko ra mani.
Ra kabinana, ma koko ra goled i ngatngat;
11 Tago ra kabinana i ngatngat ta dir ma ra kiau na kalagi,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra lavur magit ba da kaina upi diat pa dia varogop me.
12 Iau ra kabinana, iau tar la ta ra mangamangana kabatau,
Ma iau nuk tadav ra minatoto di pait ra umana kalamana magit me.
13 A variru tadav ra Luluai i milikuane ra kaina;
Iau milikuane tuna ra kolakolo na ninunuk, ma ra ninguk,
Ra bilak na mangamangana, ma ra tinata i gegagege.
14 A varvateten i vuna tagu, ma tagu di pait ot pa ra magit,
Iau tar matoto, ma ra niongor i ki tagu.
15 Iau vuna tago ra umana king dia varkurai,
Ma ra umana luluai dia tul tar ra umana takodo na vartuluai;
16 Iau ra vuna tago ra umana luluai na gunan dia varkurai,
Ma ra umana ngalangala, ma ra umana tena varkurai par ta ra.
rakarakan a gunagunan.
17 Iau mari diat dia mari iau,
Ma diat dia ongor ma ra tinikan upi iau diat a na tadav iau.
18 A kini na uviana ma ra pite varpa dir ki piragu,
A tabarikik ba pa na panie ma ra mangamangana takodo.
19 A vuaigu i boina ta dir ma ra goled, a goled i ngatngat,
Ma kaugu tinavua i lia ta dir ma ra silva i kat tuna.
20 Iau vanavana ta ra nga na mangamangana takodo,
Ta ra pal a nga na takodo na varkurai,
21 Upi ina vakale diat dia mainge iau ma ra tabarikik,
Ma upi ina vabuka kadia umana pal na vuvuvung.

22 A Luluai i ga vaki iau ta ra vunapaina iat,
Ba pa i ga pait boko kana lavur papalum ania tana.
23 Di tar vatur iau pa ania iat, papa ra vunapaina,
Ba pa di ga pait vaarike boko ra rakarakan a gunagunan.
24 Di ga kava vaarike iau ba pata boko ra lamanana,
Ma ra umana mata na tava ba dia buka ma ra tava, patana boko.
25 Ba pa di ga page boko ra umana ngala na luana,
Ba pa ta buabuana boko di ga kava vaarike iau;
26 Ma pa i ga pait boko ra rakarakan a gunagunan ba ra pupui,
Ba ra vunapai ra tobon i ra pia.
27 Ba i ga vatur mal ra bala na bakut, iau ga ki,
Damana bula ba i ga valar vue ra lao ta ra ul a ta,
28 Ba i ga mal vapadikat ra maup arama liu,
Ba i ga vapadikat ra umana mata na tava ta ra bala na pia,
29 Ba i a ga tul tar ra langun ta ra ta,
Upi koko ra lavur polo diat a piam vue kana vartuluai,
Ba i ga valar ra vunapai ra rakarakan a gunagunan,
30 Iau ga ki maravut ia da ra tena madaka;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma i ga gugu vatikai tagu,
Iau ga malamalagene vatikai ta ra luaina matana;
31 Iau ga libur ta kana gunagunan ba ra tarai dia ki tana,
Ma iau ga gugu ta ra umana natu i ra tarai.

32 Io, a umana bul, avat a valongore Iau,
Tago diat dia mur kaugu lavur nga dia ti doan.
33 Avat a valongore ra varvateten, ma avat a minana,
Ma koko avat a ole.
34 I ti doan nam ra tutana ba na torom tagu,
Ba na mono ta kaugu mataniolo ta ra bungbung par,
Ba na kiki pire ra tukal i kaugu matakilalat.
35 Tago nina i tikan tadav iau i tikan tadav ra nilaun,
Ma na vatur vake ra varmari tai ra Luluai.
36 Ma nina i rara kan iau i vakaina ia iat mulai;
Ma diat par dia milikuane iau dia mainge ra minat.

Da mur ra kabinana, ma ra tuptup na mangamangana pata

9 1 A kabinana i tar pait ra kubana,
I tar vatur kana lavurua na pagapaga;
2 I tar doko kana umana vavaguai i tar poto kana polo na vain,
I tar vangan bula kana vatar na
3 I tar tulue vaarike kana umana tultul na vavina, i oraoro
Ta ra umana ul a luana dia manga tuluai ta ra pia na pal:
4 Nina ba i tuptup na ruk ati!
Ma ure nina i tabobo, i biti tana:
5 Avat a mai, avat a ian ta kaugu nian,
Ma avat a momo ta nam ra vain ba iau ga pota.
6 Avat a vana kan ra tuptup na mangamangana, ma avat a laun,
Ma avat a vanavana ta ra nga na minatoto.

7 Nina i tovo vatakodo ra tena varkulumai pa na gugu tana namur,
Ma nina i pit ra kaina tutana, da vakaina.
8 Koko una pit ra tena varkulumai, kan na milikuane u;
Una pit ra tena kabinana, ma na mari u.
9 Una vateten ra tena kabinana, ma na kabinana mulai;
Una tovo ra tena takodo, ma na tavua kana kabinana.
10 A variru tadav ra Luluai ta ra vunapai ra kabinana,
Ma ra minatoto kai ra Lia Kakit ia ra kabinana tuna.
11 Tago ina vapeal kaum lavur bung,
Ma ina vanot kaum umana kilala na nilaun.
12 Ba u kabinana, i vadongone u;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ba u varkulumai, u kaka una puak pa boko a balbali. 13 la
Papaua a tena varuturut;
A tuptup na vavina, ma pa i vavirvir.
14 Ma i kiki ta ra matakilalat i ra kubana,
Ta ra kiki ba i tur rikai ta ra pia na pal,
15 Upi na vatatabe diat dia vana pakit,
Diat dia vana kakit ta kadia vinavana;
16 Nina ba i tuptup na ruk ati!
Ma ure nina i tabobo, i biti tana:
17 Ra tava di long ia i kalakalami,
Ma ra gem ba di en ive i boina.
18 Ma ra tutana pa i nunure ba ra umana minat dia ki ie,
Ma ra umana talaina dia bang ta ra ruarua na tulungen.

Di valarue ra tena takodo ma ra tena varpiam

10 1 A umana tinata valavalar kai
Solomon.
Ba ra bul i kabinana tamana i gugu tana,
Ma ba ra bul i lunga nana i ngarao tana.
2 A tabarikik ba di ga long ia pa i vadongone ta tikai,
Ma ga ra mangamangana takodo i varvalaun kan ra minat.
3 A Luluai pa na nur vue ra bala i ra tena takodo upi na mulmulum,
Ma i vung vue ke ra mamainga kai ra tena varpiam.
4 Nina i biluane ra papalum, na luveana,
Ma ga nina i ongaongor ta ra varvakai, na uviana.
5 A bul nina i varurue magit ta ra e na keake i kabinana,
Ma ga ra bul i va mat ta ra e na varuruai i vuna ta ra niruva.
6 A varvadoan i ki ta ra ulu i ra tena takodo,
Ma ra vakavakaina i ki ivai ta ra ngie i ra tena varpiam.
7 Di matamatane upi ra tena takodo, ma di pite pa ia,
Ma ga ra iang i ra tena varpiam na mareng ika.
8 Nina i kapa ra nuknukina i kapupi ra umana vartuluai,
Ma nina i tatike ra tinata na papaua na virua.
9 Nina i dovot kana mangamangana vanavana bulu,
Ma ga nina i vabilak kana mangamangana, da kapa boko ure.
10 Nina i pitu mata i vuna ta ra varngangar,
Ma nina i tatike ra tinata na papaua na virua.
11 Ra ngie i ra tena takodo i da ra mata na nilaun,
Ma ra vakavakaina i ki ivai ta ra ngie i ra tena varpiam.
12 A milmilikuan i vuna ta ra lavur varngangar,
Ma ga ra varmari i tuba ra labur varpiam par.
13 Di na tadav ra kabinana ta ra ngie i nina i kapa ra nuknukina,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ga ra virit i topa ra tamuru i ra papaua.
14 A umana tena kabinana dia vung vake ra minatoto,
Ma ra ngie i ra umana papaua i da ra vinirua i maravai.
15 A tabarikik kai ra uviana kana dekdek na pia na pal,
Ma ra umana luveana dia virua ta kadia kini na niiba.
16 Ra varvakai kai ra tena takodo i papait na vatavua ra nilaun,
Ma ra vuai ra papalum kai ra tena varpiam i papait na vatavua ra varvakaina.
17 Nina i nuk pa ra varvateten i vanavana ta ra nga na nilaun,
Ma ga nina i pue vue ra varpit i vana rara.
18 A tena vavagu i ive ra milmilikuan,
Ma nina ba i vatang ra tinata na varurai i lunga.
19 Ba da vangala ra tinata da rara bula tana,
Ma ga nina ba i kure bat ra ngiene i kabinana.
20 A karamea i ra tena takodo i da ra ngatngat na silva;
Ma ra bala i ra umana tena varpiam pa i manga topa ta magit.
21 Ra ngie i ra tena takodo i tabar mangoro,
Ma ga ra umana lunga dia mat ma ra papaua.
22 A varvadoan kai ra Luluai i vuna ta ra kini na uviana,
Ma ra niongor pa i vanot ia.
23 A lunga i libur ma ra kaina mangamangana,
Ma nina i kapa ra nuknukina i gugu ta ra kabinana.
24 Nina ra magit ba ra tena varpiam i burutue na tadav ia muka,
Ma da tul tar ra magit ta ra tena takodo, nina i mainge.
25 Ba ra kalivuvur i bolo, ra tena varpiam i panie tana,
Ma ra tena takodo i da ra vunapaina i tur okot tukum.
26 Da ra tava mapak ta ra pal a ngie i dat, ma da ra mi ta ra kiau na mata i dat,
Damana ra tabauma pire diat dia tultulue.
27 A variru tadav ra Luluai i valolokon ra kini ati ra pia,
Ma da vakom ra kilala kai ra tena varpiam.
28 A mutuai ra kini nunur kai ra tena takodo a gugu,
Ma ra magit ba ra umana tena varpiam dia ki pa ia na panie ke.
29 A nga kai ra Luluai ia ra bakbakit ure ra tena takodo,
Ma ga ra umana tena pait ra kaina dia virua tana.
30 Pa da tak vakari vue muka ra tena takodo,
Ma ga ra umana tena varpiam pa diat a ki vatikai ta ra gunan.
31 Ra ngie i ra tena takodo i vuai vaarike ra kabinana,
Ma da poko kutu vue ra karamea i ra tena tavir.
32 A ura bul na ngie i ra tena takodo dir matoto ta ra magit i vakak,
Ma ra ngie i ra umana tena varpiam i tatike ra magit i gegagege.

11 1 A Luluai i milmilikuane tuna ra valavalar i rara,
Ma i manga gugu ta ra takodo na mamat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 Ba da nuk vangala pa dat, dat a vavirvir boko;
Ma diat ba dia vaikilik pa mule diat dia kabinana.
3 A ko na mangamangana kai ra dovot na tarai na lue rap diat,
Ma ga ra mangamangana gegagege kai ra umana tena vavagu na vamutue diat.
4 Ta ra bung na kulot a tabarikik pa i topa ta magit,
Ma ga ra mangamangana takodo i varvalaun kan ra minat.
5 A mangamangana takodo kai ra ko na tutana na mal are kana nga,
Ma ga ra tena varpiam na bura ta kana varpiam iat.
6 A mangamangana takodo kadiat dia dovot na valaun diat,
Ma ra umana tena vavagu diat a virua ta kadia kaina mamainga iat.
7 Ba ra tena varpiam i mat, pa i ki pa mule ta magit,
Ma ra nurnur kai ra bilak na tutana i panie.
8 Di valaun ra tena takodo kan ra magit na varmonong,
Ma ra tena varpiam i kia vue.
9 A tutana vakuku i vakaina talaina ma ra ngiene,
Ma ra umana tena takodo dia langalanga ure ra minatoto.
10 Ba ra umana tena takodo dia ki bulbulu, diat par ta ra pia na pal dia gugu;
Ma ba ra umana tena varpiam dia virua, di kukula na gugu.
11 A pia na pal i tavua ta ra varvadoan kai ra dovot na tarai,
Ma di vue pukue vue ta ra ngie i ra umana tena varpiam.
12 Nina i pidimuane talaina i papaua ka,
Ma nam ba i kapa ra nuknukina i ki mut uka.
13 A tena varurai i vanavana vurvurbit ma i vaarike ra magit i pidik,
Ma ra dovot na tutana pa i rarada.
14 Ona pa ta bo na varvateten, ra tarai dia bura; ma ba i peal ra umana tena varvateten, dia ki bulbulu.
15 Nina i tur kia ra vaira ure kana nilala na kaina tana,
Ma nina i milikuane ra vavalima na kiki bulu.
16 A bo na vavina i vatur vake ra variru,
Ma ra umana tena ra varpa dia vatur vake ra tabarikik.
17 A tena varmari i vadongone mule ia iat,
Ma ra tena varvakadik i vakaina ra pal a pakana iat.
18 A tena varpiam i vatur vake ra vabongon i vaongo,
Ma ga nina i vaume ra mangamangana takodo i vatur vake ra dovot na vapuak.
19 Nina i tur padikat ta ra mangamangana takodo na vatur vake ra nilaun,
Ma nina i murmur ra kaina na mat i tana.
20 A Luluai i milikuane diat i gegagege ra nuknuk i diat,
Ma ga diat i ko kakit kadia mangamangana i manga gugu ta diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

21 A dovotina muka, a varkurai na tadav ra tena varpiam,
Ma ga ra umana tena takodo da valaun diat.
22 Da ra boroi i mong ma ra mamar bibilau na goled,
Damana ra metek na vavina ba pa i kapa ra nuknukina.
23 A mamainga kai ra tena takodo i boina ka,
Ma ra tena varpiam i ki pa ka ra ngala na kankan.
24 Ta tikai i vartabar ma i uviana ka tana;
Ma ta ra tikai i muie ra magit i takodo, ma i iba vanavana tana.
25 A tena vartabar na ti maur boko,
Ma nina ba i tabar vamomo ra tarai da kabila tabar vamoma.
26 A tarai diat a tata vabilak nina i muie vake ra kon,
Ma ra varvadoan na ki ta ra ulu i nina ba i ivure.
27 Nina i ongor ma ra tinikan upi ra boina i tikan upi ra varmananai,
Ma nina i ongor ma ra pepeng upi ra kaina na tadav ia boko.
28 Nina ba i nurnur ta kana ngala na tabarikik na bura ka,
Ma ra umana tena takodo diat a lubalubang da ra mapina davai.
29 Nina i vapurpuruan ra kubana iat na vatur vake ra vuvu tana,
Ma ra lunga na tultul pire ra tena kabinana.
30 A vuai ra tena takodo i da ra davai na nilaun,
Ma ra tena kabinana i ting valar pa ra tulungea i ra tarai.
31 Ea, da bali boko ra tena takodo ati rapia,
Ma da manga balbali pire ra bilak na tutana ma ra tena varpiam.

12

1 Nina i mainge ra varvateten i mainge ra kabinana,
Ma nina i milikuane ra varpit i tuptup uka.
2 A Luluai na manane ra bo na tutana,
Ma na kure vakaina ra tutana ba i bilak ra nuknukina.
3 Pa ta tutana na ki padikat ure ra bilak na mangamangana,
Ma ra vunapai ra tena takodo pa na takari muka.
4 A vavina ba i gomgom kana mangamangana i da ra kere na
minamar ta ra ulu i kana tutana,
Ma nina i pait ra magit na vavirvir i da ra maroto ta ra uruna.
5 A nuknuk i ra umana tena takodo i ko,
Ma ra varvateten kai ra umana tena varpiam i vaongo ko.
6 A tinata kai ra umana tena varpiam i kobot upi ra gap,
Ma ga ra ngie i ra umana tena takodo na valaun diat.
7 Di vue pukue vue ra umana tena varpiam, ma dia panie,
Ma ga ra kuba i ra umana tena takodo na tur uka.
8 Di pite pa tikai varogop ma kana kabinana,
Ma di pidimuane ke nina i gegagege ra balana.
9 Nina di ru ia a ik ika, ma tika na tultul i ki pirana, i boina,
Ma pa i boina ba tikai i ru mule, ma i iba upi ra nian.
10 A tena takodo i mari kana vavaguai,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ga ra bala i ra tena varpiam i varvakadik.
11 Nina i palum kana pia na uma na varurue ra ngala na magit na nian,
Ma ga nina ba i murmur ra mangamangana vakuku i papaua.
12 A bilak na tutana i mainge ba na pait ra kaina,
Ma ga ra okor i ra tena takodo i vuai.
13 Ba i rara ra ngie i ra tutana i da ra palai pirana,
Ma ga ra tena takodo na langalanga kan ra purpuruan.
14 A tutana na maur ma ra boina ure ra vuai ra ngiene,
Ma ra magit ba ra lima i tikai na pait ia da bali ia pirana.
15 A papaua i nuk ia ba i takodo kana nga,
Ma ga nina i kabinana i kapupi ra varvateten.
16 A kankan kai ra lunga i po rikai muka,
Ma ga ra tutana i matoto i ive ra magit na vavirvir.
17 Nina i tatike ra dovotina i vaarike ra mangamangana takodo,
Ma ra kaina tena varvai i vaongo.
18 Nina i lulut kana tinata i varvakinkin da ra pakat na vinarubu,
Ma ra karamea i ra tena kabinana i varvalagar.
19 A ngia i dovot na tur pa na mutu,
Ma ra karameme ba i vaongo i panie lulut.
20 A vavagu i ki ta ra bala i diat dia varpit upi ra kaina,
Ma diat dia tata rangup upi ra malmal dia gugu.
21 Pa ta kaina magit na tadav ra tena takodo,
Ma ga ra tena varpiam na tup ia.
22 A Luluai i milikuane ra ngia i vaongo,
Ma ga diat dia pait ra dovotina i manga gugu ta diat.
23 A tutana i minana i ive kana kabinana,
Ma ga ra nuknuk i ra umana papaua i varvarvai ta ra magit na papaua.
24 A lima i ra tena ongor na vatur vake ra varkurai,
Ma ga ra tabauma na ki na vilavilau.
25 A nginarao i vuna ba i mamat ra nuknuk i ra tutana,
Ma ra bo na tinata i vagugu ia.
26 A tena takodo i rap bulu talaina,
Ma ga ra mangamangana kai ra tena varpiam i varara diat.
27 A tabauma pa i rove pa ta magit,
Ma ga ra tena ongor na vatur vake ra ngatngat na tabarikik.
28 Da na tadav ra nilaun ta ra nga na mangamangana takodo,
Ma ra minat pa i tur ta kana pal a nga.

13 1 A bul ba i kabinana i kapupi ra varvateten kai tamana,
Ma ga ra tena varkulumai pa i nuk pa ra varpit.
2 A tutana na en ra boina ure ra vuai ra ngiene,
Ma ra tena vavagu i mainge ke ra vakavakaina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Nina i mono bat ra ngiene i vatur vake kana nilaun,
Ma ga nina i manga tak ra ngiene na virua.
4 A bala i ra tabauma i mamainga, ma pa i vatur vake ta magit,
Ma ra bala i ra umana tena ongor na ti maur boko.
5 A takodo na tutana i milikuane ra vaongo,
Ma ga ra kaina tutana i milmilikuan ma i vuna ta ra vavirvir.
6 A mangamangana takodo i mono bat nina ba i dovot kana mangamangana,
Ma ra bilak na mangamangana i vue pukue vue ra tena varpiam.
7 Tikai i malamala uviana ma pa i vung ta magit;
Ta ra tikai i malamala luveana ma i vung ra peal magit.
8 A tutana i varkul ure kana nilaun ma kana ngala na tabarikik,
Ma ra luveana pa da vaununge.
9 A kapa kai ra umana tena takodo i manga birao,
Ma ra lamp kai ra umana tena varpiam da pun ia.
10 A papait na luluai i vuna ta ra varngangar,
Ma ra kabinana i ki pire diat dia matoto.
11 A tabarikik ba di lu varurue ma ra mangamangana vakuku na panie mulai,
Ma ra magit di vatur vake ure ra papalum na ngala vanavana.
12 A bala i diat dia vala ki ung upi ta magit i papait na tabulbulu,
Ma ba da vatur vake kada mamainga i da ra davai na nilaun.
13 Nina i pidimuane ra tinata i vakaina mule,
Ma ga nina ba i ru ra vartuluai na vatur vake ra vapuak.
14 A vartovo kai ra umana tena kabinana i da ra mata na nilaun,
Upi da laun kan ra lavur palai na minat.
15 Da manamanane ra bo na minatoto,
Ma ga ra nga kai ra umana tena vavagu i dekdek ika.
16 A tarai par ba dia matoto dia papalum ma ra kabinana,
Ma ga ra lunga i vaarike vurvurbingitane ra magit na papaua.
17 A kaina vilavilau i bura ta ra kaina,
Ma ga ra dovot na tultul i valavalaun.
18 A kini na luveana ma ra vavirvir dir a tadav nina ba na piam vue ra varvarteten,
Ma ga nina ba na nuk pa ra varpit da ru ia boko.
19 Ba da pait ot pa kada mamainga i kalakalami ta ra bala i dat,
Ma i da ra magit na milmilikuan pire ra umana lunga ba diat a vung vue ra varpiam.
20 Una varait ma ra umana tena kabinana, ma una kabinana bula;
Ma nina dia talaina ma ra umana lunga na kadik.
21 A vinirua i korot mur pa ra umana tena varpiam,
Ma da vabongon ra umana tena takodo ma ra boina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

22 A bo na tutana i vakale ra umana bul mur tana ma kana tabarikik,
Ma ra vurvur magit kai ra tena varpiam di vung vake ure ra tena takodo.
23 A ngala na magit na nian ta ra uma kai ra umana luveana,
Ma i kaina ka ure ra mangamangana ba pa i takodo.
24 Nina ba pa i vaminana natuna ma ra virit i milikuane,
Ma ga nina ba i mari ia i vala vapagumanena.
25 A tena takodo i iaian ma i maur tana,
Ma ga ra bala i ra tena varpiam na ti mulmulum.

14

1 A vaden ba dia kabinana dia pait mal ra kubakuba i diat,
Ma ra papaua i re vue ma ra limana iat.
2 Nina ba i dovot kana vinavana i ru ra Luluai,
Ma ga nina ba i gegagege kana mangamangana i pidimuane.
3 A virit i ki ta ra ngie i ra lunga ure kana mangamangana luluai,
Ma ga ra ngie i ra umana tena kabinana na vaale bat diat.
4 Ona pa ta bulumakau, pa di vung ana ta kon;
A tabarikik i tavua ta ra dekdek i ra bulumakau.
5 A dovot na tena varvai pa na vaongo,
Ma ga ra kaina tena varvai i vartuam uka.
6 A tena varkulumai i tikan upi ra kabinana, ma pa i na tadav ia,
Ma ra kabinana pa i dekdek tadav nina i kapa ra nuknukina.
7 Una vana kan ra luaina mata i ra lunga,
Tago pa una matote ta tinata na kabinana tana.
8 A matotono i nunure kana nga, kana kabinana nam;
Ma ra umana lunga dia papaua ma ra vartuam.
9 A umana lunga dia varkulumai ure ra vuai ra kaina mangamangana,
Ma ra varmari i ki livuan ta ra umana tena takodo.
10 A nuknuk i dat i matoto ta kana niligur iat,
Ma ra vaira pa i kairane maravut ia ta kana gugu.
11 A kuba i ra tena varpiam na tarip,
Ma ga ra pal na mal kai ra dovot na tutana na tur bulu.
12 Tika na nga a tarai dia biti ba i takodo,
Ma ra tukuna i tadav ra minat.
13 Ba ra tarai dia nonganongon, ra bala i diat i ligur uka;
Ma ra mutuai ra gugu a tinabun uka.
14 Nina ba ra balana i vana rara na milamila ta kana mangamangana iat,
Ma ra bo na tutana na ti maur ma kana papalum iat.
15 A tutana i tuptup i kapupi ra lavur tinata,
Ma ra matotono i nuk bulu pa kana vinavana.
16 A tena kabinana i burut, ma i vana kan ra varpiam;
Ma ra lunga i ngangangal ma ra kulot, ma pa i burut.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 A lup kankan na pait ra magit na papaua,
Ma di milikuane ra tutana ba i varpit ure ra varpiam.
18 A umana tuptup dia vatur vake ra papaua,
Ma ga ra umana tena kabinana dia toke ra kabinana.
19 A umana tena varpiam dia va timtibum ta ra luaina mata i ra umana boina,
Ma ra umana bilak ta ra mataniolo kai ra tena takodo.
20 A luveana, talaina bula i milikuane,
Ma mangoro dia talaina ma ra uviana.
21 Nina i pidimuane talaina i varpiam,
Ma ga nina i mari ra umana luveana i ti doan nam.
22 Dave, diat dia nuk upi ra varpiam pa dia vana rara vang?
Diat dia nuk upi ra boina diat a vatur vake ra varmari ma ra dovotina.
23 A lavur papalum par dia vuna ta ra vabongon,
Ma ra kinanang na pirpir ika i valuveana dat.
24 A kere kai ra umana tena kabinana, kadia kabinana;
Ma ra kere kai ra umana lunga, kadia papaua ka.
25 A dovot na tena varvai i valangalanga ra tarai,
Ma nina ba i vatang ra vaongo a tena vartuam nam.
26 Nina i ru ra Luluai pa i burut tuna,
Ma ra umana natuna kadiat ra pal na bakbakit.
27 A variru tadav ra Luluai ia ra mata na nilaun,
Upi da laun tana kan ra lavur palai na minat.
28 A king i mamar ta ra ngala na kor na tarai,
Ma ba ra luluai i iba upi ra tarai. na virua ka.
29 Nina i vavabing ma ra kankan i ngala kana kabinana,
Ma ra tena nirut i vangala pa ra papaua.
30 Ba ra bala i dat i ngo, ra pal a paka i dat i laun bulu;
Ma ra varpin i vamaroto ra uru i dat.
31 Nina i ki taun ra tolong i kaba nina i ga vaki ia,
Ma ga nina ba i mari ra biaui i ru ia.
32 A tena varpiam i virua ta kana varpiam,
Ma ra tena takodo i rivarivan ta kana mangamangana takodo.
33 A kabinana i kiki ta ra bala i nina i kapa ra nuknukina,
Ma ra magit i ki ta ra bala i ra umana lunga da vaarike boko.
34 A mangamangana takodo i vangala ra vuna gunan,
Ma ga ra varpiam i vabilak ra vuna tarai.
35 Ra king i manane ra tultul i papalum ma ra kabinana,
Ma i kankanuane nina i pait ra magit di ruva tana.

15 1 A tinata na varmaram i pun vue ra kankan,
Ma ga ra dekdek na tinata i vuna ta ra karvuvu.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 A karamea i ra tena kabinana i tatike mal ra tinata na minatoto,
Ma ga ra ngie i ra lunga i lingire ra tinata na papaua.
3 A mata i ra Luluai i gire ra lavur gunagunan par,
Ma i makmakile ra umana kaina ma ra umana boina.
4 Ba ra karamea i dat i varmaram i da ra davai na nilaun,
Ma ba i rara ra tulungea i dat na kinkin tana.
5 A lunga i pue vue ra varvateten kai tamana,
Ma ga nina ba i kapupi ra varpit i kabinana.
6 Ta ra kuba i ra tena takodo i ngala ra tabarikik,
Ma na kaina ra vapuak kai ra umana tena varpiam.
7 A ngie i ra umana tena kabinana i imimire ra kabinana,
Ma ga ra bala i ra umana lunga pata.
8 A vartabar kai ra umana tena varpiam i da ra magit na milmilikuan pire ra Luluai,
Ma i manga gugu ka ta ra niaring kai ra dovot na tarai.
9 A mangamangana kai ra tena varpiam i da ra magit na milmilikuan pire ra Luluai,
Ma i mari ka nina i mur ra mangamangana takodo.
10 Nina i vana kan ra nga na tabun boko ta ra varpit,
Ma nina i milikuane ra varpit na virua.
11 A ruarua na tulungen ma ra tavul a vinirua dir tur ta ra luaina mata i ra Luluai,
Damana muka ra bala i ra tarai bula!
12 A tena varkulumai pa i mainge ra varpit,
Ma pa i vana tadav ra umana tena kabinana.
13 Ba i gugu ra bala i dat, na barbar ra mata i dat;
Ma ga ba i tabun ra bala i dat, ra tulungea i dat i kinkin.
14 Ba tikai i kapa ra nuknukina, i tikatikan upi ra kabinana;
Ma ra ngie i ra umana lunga i nga ra magit na papaua.
15 A biaui i ki na malari ra bungbung par,
Ma ga nina i lagar i lukalukara vatikai.
16 I boina ba da vatur ra ikilik na tabarikik ika varurung ma ra variru tadav ra Luluai,
Ma pa i boina ba da vung ra ngatngat na vurvur magit varurung ma ra purpuruan.
17 Ba da en ra vurigir ma da varmari tana i boina,
Ma ra monoina bulumakau varurung ma ra milmilikuan pa i boina.
18 A tena kulot i vuna ta ra varpuapuai,
Ma nina i vavabing ma ra kankan i vango ra varngangar.
19 A kait i tavua ta ra nga kai ra tabauma,
Ma ga ra nga kai ra tena takodo i tamataman.
20 A bul a tena kabinana i vagugu tamana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ga ra papaua i pidimuane nana.
21 A lunga i gugu ta ra papaua na mangamangana,
Ma ga ra tutana ba i kabinana i mal vatakodo kana vinavana.
22 Ona pa da pirpir guvai, pa da pait ot pa ra umana varkurai;
Ma ona i peal ra umana tena varvateten da pait valar pa diat.
23 A tutana i gugu ta kana tinata na balbali,
Ma ba di tatike ra tinata ta ra kilalana iat, i boina tuna nam.
24 A tena kabinana i vana ta ra nga na nilaun urama,
Upi na vana kan ra ruarua na tulungen ara iat.
25 A Luluai na rubat vue ra kuba i nina i ngala ra nuknukina ure mule.
Ma na vatur vapadikat ra langun kai ra ua na vavina.
26 A lavur kaina nuknuk dia da ra magit na milmilikuan pire ra Luluai,
Ma ra mari na tinata i gomgom.
27 Nina i vakavakaina upi na vangala kana tabarikik i vakaina ra kubana iat,
Ma ga nina i milikuane ra kul varbat na ti laun.
28 A bala i ra tena takodo i nuk vaot ra tinata na balbali,
Ma ga ra ngie i ra tena varpiam i lingire vaarike ra umana kaina mangana tinata.
29 A Luluai i ki vailik kan ra umana tena varpiam,
Ma i torom ta ra niaring kai ra umana tena takodo.
30 Ba ta magit i vakapa ra mata i dat, a bala i dat i gugu tana;
Ma ba da valongore ra bo na magit, a uru i dat i lagar tana.
31 Nina i valongore ra varpit ure ra nilaun,
Ma ki livuan pire ra umana tena kabinana.
32 Nina i ole ra varvateten i pidimuane ra tulungeana iat,
Ma ga nina i kapupi ra varpit na matoto tana.
33 A variru tadav ra Luluai i vuna ta ra kabinana,
Ma ra kini vovovon na vuna ta ra variru.

A umana tinata valavalar ure ra nilaun ma ra mangamangana

16 1 A ninunuk ta ra bala i diat, a magit kai ra tarai;
Ma ga ra Luluai i tul tar ra tinata na balbali ta ra ngie i dat.
2 A lavur mangamangana kai ra tutana dia gomgom ta ra luaina matana.
Ma ga ra Luluai i valar ra nuknuk i ra tarai.
3 Una nur tar kaum lavur papalum tai ra Luluai,
Ma da ga pait ot pa ra umana magit u ga nuk pa ia.
4 A Luluai i ga pait ra lavur magit ure kadia papalum tikatikai,
Ma ra tena varpiam iat ure ra bung na vinirua.
5 Diat par ba i ngala ra nuknuk i diat ure diat mulai, ra Luluai i milikuane diat;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A dovotina muka, a varkurai na tadav diat.
6 Di varkul ure ra varpiam ma ra varmari ma ra dovotina,
Ma ba di ru ra Luluai a tarai dia vana kan ra varpiam.
7 Ba ra Luluai i manane ra mangamangana kai ta tikai,
I vamaram guve diat ma kana lavur ebar bula.
8 A ikilik na tabarikik ba i tur varurung ma ra mangamangana takodo
I boina ta dir ma ra ngala na vapuak varurung ma ra
mangamangana ba pa i takodo.
9 A tutana i nununuk upi ra nga ba na vana tana,
Ma ra Luluai i vateten tar kana vinavana tana.
10 A mamat na tinata i arikai ta ra ngie i ra king,
Ba i varkurai ra ngiene pa na rara.
11 A takodo na valavalar ma ra takodo na mamat dir vuna tai ra
Luluai,
Ia iat i ga pait ra lavur mamat ta ra kakakap.
12 A umana king dia milmilikuane tuna ra kaina mangamangana,
Tago ra kiki na king i tur dekdek ta ra mangamangana takodo.
13 A umana king dia manga gugu ta ra takodo na tinata,
Ma dia manane nina ba i ko kana pirpir.
14 A kankan kai ra king i da ra tena varvai ure ra minat,
A tena kabinana i vamaram pa ia.
15 Ba ra king i matana varmari i da ra nilaun,
Ma kana varmananai i da ra bakut na bata.
16 A niongor upi ra kabinana i boina ta dir ma ra niongor upi ra goled;
I boina ba da pilak pa ra niongor upi ra minatoto, ma koko ra
niongor upi ra silva.
17 A nga kai ra dovot na tarai i vana irai kan ra varpiam;
Nina i balaure kana vinavana i vaale bat kana nilaun.
18 A mangamangana kolakolo i lua, namur ra vinirua;
Ma ra papait na luluai i lua, namur ra bunura.
19 I boina ba na madu ra bala i dat varurung ma ra umana luveana,
Ma pa i boina ba da kale ra magit di ga ra pa ia varurung ma diat
dia papait na luluai.
20 Nina i nuk pa ra tinata na tikan tadav ra boina,
Ma nina i nurnur tai ra Luluai i ti doan.
21 Nina i kabinana ra nuknukina da vatang ia ba a matotono,
Ma ba i kalakalami ra tinata a vartovo na tavua.
22 Ba tikai i vatur vake ra minatoto i da ra mata na nilaun pirana,
Ma ra papaua kai ra umana lunga i vakadik diat.
23 A nuknuk i ra tena kabinana i vateten ra ngiene,
Ma i vanot kana pirpir ma ra kabinana.
24 A mari na tinata i da ra polo na livur,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

I kalakalami ta ra bala i dat, ma ra uru i dat i lagar tana.
25 Tika na nga a tarai dia biti ba i takodo,
Ma ra tukuna i tadav ra minat.
26 A mamainga kai ra tena papalum upi ra magit i vuna ta kana niongor,
Tago ra mulmulum i varvargat ia.
27 A tutana vakuku i nuknuk upi ra kaina,
Ma kana tinata i maramararang.
28 A tavir na tutana i imire vurvurbingitane ra varngangar,
Ma ra tena varmaianao i varbaiane diat dia ki na bartalaina tuna.
29 A tena vakavakaina i lam pa talaina,
Ma i agur pa ia ta ra nga ba pa i boina.
30 Nina i vapula bat ra matana i nununuk upi ra magit i gegagege,
Nina i paum bat ra bul na ngiene i pait ot pa ra varpiam.
31 Ra ulu i nina i kua i da ra kere na minamar,
Da tikan tadav ia ta ra nga na mangamangana takodo.
32 Nina i vavabing ma ra kankan i boina ta dir ma ra lebe,
Ma nina i kure bat ra nuknukina i boina ta dir ma nina i uvia pa ra pia na pal.
33 Di padapadailam upi ra magit,
Ma kai ra Luluai ka ra varkurai tuna tana.

17 1 Ona da ki na varmaram ma da en ra ngungu magit ba pa ta nangnang tana,
I boina ta dir ma ra pal ba i tup ia ra lukara tana ma ra varngangar bula.
2 A tultul ba na mal kana papalum na vatur vake ra varkurai ure natu i ra luluai ba i bilak kana mangamangana,
Ma na vatur vake ra tiniba na tabarikik varurung ma nam ra barturana.
3 Di tun vagomgom ra silva ta ra kabala, ma ra goled ta ra ubu,
Ma ga ra Luluai i valar ra bala i ra tarai.
4 A tena pait ra kaina i kapupi ra bilak na tinata,
Ma ra tena vartuam i nuk pa ra pirpir maul.
5 Nina i kulume ra tolong i vul nina i ga vaki ia,
Ma nina i gugu ta ra magit na varmonong pa na pila ta ra varkurai.
6 A umana bul mur dia da ra kere pire ra umana patuana,
Ma ra umana bul dia langlang ta ra umana tama i diat.
7 A bo na tinata pa i topa ra lunga;
Ma damana ra vaongo pa i topa tuna ra luluai.
8 A vartabar i da ra ngatngat na vat pire nina i tul tar ia;
A lavur gunan ba i vana tana i tavua.
9 Nina i tuba ra kaina mangamangana i tikan upi ra varmari,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ga nina i vaarike milat pa ra magit i varbaiane diat dia ki na bartalaina.
10 A varpit i ki muka ta ra uru i ra tutana ba i matoto,
Ma ra lunga pa i boina ta ra mar na mememene.
11 A tena varongongoi i mainge ke ra vinarubu na varpiam,
Ma da tulue ra dekdek na tultul pirana.
12 I boina a ik ba tika na tutana dir a varkuvo ma tika na bear[a] ba di ga long ra umana natuna kan ia,
Ma pa i boina ba na barat ra lunga.
13 Nina i bali ra boina ma ra kaina,
Ra kaina pa na vana kan ra kubana.
14 A vunapai ra varngangar i da ra tua na tava ka,
Kari una nur vue ra ik. a vartoto ba pa ta varngangar boko.
15 Nina i kure valangalanga ra tena varpiam, ma nina i kure vakaina ra tena takodo,
Dir par ra Luluai i milikuane dir.
16 Ta ra ava ra lunga i vatur vake ra mani upi na kul ra kabinana me,
Ma ra nuknukina pa i tale?
17 A talai dat tuna i varmari vatikai,
Ma di kava tura i dat ure ra bung ba na tup dat.
18 A tutana ba pa i kabinana i vavalima,
Ma i tur kia ure ta tikai ta ra luaina mata i talaina.
19 Nina i mainge ra varpiam i mainge ra varngangar;
Ma nina i pait vangala ra matakilalat ta ra kubana urama i tikatikan upi ra vinirua.
20 Nina i gegagege ra nuknukina pa na gire tadav ra bo na magit,
Ma nina ba i rara ra karameana na bura ta ra magit na varmonong.
21 Nina i vangala ra lunga na lingligur tana,
Ma nina dir tamana ma ra lunga pa na gugu.
22 A gugu ta ra nuknuk i dat i valagar dat,
Ma ra tinabun ta ra bala i dat i vapalaur dat.
23 A kaina tutana i alube pa ra kul varbat ta tikai i ga ive ta ra bongobongono,
Upi na pukue varara ra nga na varkurai.
24 A kabinana i ki ta ra luaina mata i nina i kapa ra nuknukina,
Ma ga ra mata i ra lunga i tikatikan ta ra langlangun na rakarakan a gunagunan.
25 Ona tika na bul i papaua tamana i tabun ure,
Ma i da ra magit i mapak pire nina ba i ga kava vaarike.
26 Pa i boina ba da vanganga ra tena takodo,

---

[a] **17.12** A bear, tika na mangana leing, a tena varkarat ma i ngala ra dekdekina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma pa i boina bula ba da luba ra umana ngalangala ure ra dovot na
mangamangana.
27 Nina i tatike ra paupau tinata ka i kabinana,
Ma nina ba pa i ngangar ra nuknukina a matotono nam.
28 Damana bula ra lunga, ba i ki mut di biti ba i kabinana;
Ba i paum bat ra ngiene di biti ba i matoto.

18

1 Nina i kiki irai i nuk pa kana mamainga iat,
Ma i varngangar ma ra lavur dovot na kabinana par.
2 A lunga pa i gugu ta ra minatoto,
I mainge ke ba na vaarike ra nuknukina iat.
3 Ba ra tena varpiam i pot, a milmilikuan bula i pot;
Ma ra vavirvir dir vut varurung ma ra varvul.
4 A tinata kai ra tutana i da ra tava i lubu;
A vunapai ra kabinana i da ra tava alir.
5 Pa i boina ba da mari ra tena varpiam ta ra varkurai,
Ma damana bula pa i boina ba da okole vue ra tena takodo.
6 A ngie i ra lunga i vuna ta ra varpuapuai,
Ma kana tinata i vuna ta ra varkita.
7 A tinata kai ra lunga. i vuna ta kana vinirua,
Ma ra ngiene i da ra kun ure ra tulungeana.
8 A lavur tinata kai ra tena varmaianao dia da ra magit i kalakalami,
Dia ruk tara bala i ra tarai ara iat.
9 Nina i talatalanguan ta kana papalum
Dir turana ma ra tena varli.
10 A iang i ra Luluai i da ra dekdek na pal na bakbakit;
A tena takodo i vilau tar tana ma i ki bulu tana.
11 A tabarikik kai ra uviana i da ra dekdek na pia na pal pirana,
Ma ia iat i nuk ia ba i da ra ngala na liplip pirana.
12 Lua ta ra vinirua ra nuknuk i ra tarai i malamala ngala;
Ma ra kini vovovon i lua, namur ra variru.
13 Ba tikai i tata balbali ma pa i valongore boko ra tinata,
I da ra magit na papaua ma ra vavirvir pirana.
14 A tulungea i ra tutana i puak pa kana binilua,
Ma to ia na puak pa ra tulungea i nina ba i tabun?
15 A bala i ra matotono i varurue ra kabinana,
Ma ra talinga i ra tena kabinana i titatikan upi ra minatoto.
16 A vartabar kai ta tikai i mal are kana nga,
Ma i ben pa ia ta ra luaina mata i raumana ngala.
17 Ba tikai i lua ma ra tinata na vartakun, di biti ba kan i takodo,
Tuk tar nam ba kana ebar i vut ma i tir ia.
18 A padapadailam i vango ra varngangar,
Ma i varkurai livuan ta ra umana luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

19 Ba da maravut tura i dat i da ra ongor na pia na pal,
Ma ra umana vargegelenai dia da ra okobat ta ra pal na bakbakit.
20 A bala i ra tutana na ti maur ma ra vuai ra ngiene;
Na ti maur ma ra vabongon ure kana tinata.
21 A karamea i ra tarai i vuna ta ra minat ma ta ra nilaun,
Ma diat dia manga tata diat a en ra vuaina.
22 Nina dir taulai ma ra bo na vavina i tar tikan tadav ra bo na magit,
Ma i tar vatur vake ra varmari kai ra Luluai.
23 A luveana i lulul uka,
Ma ga ra uviana i ngangar kana tinata na balbali.
24 Ba tikai dia bartalaina ma ra tarai par, pa na boina tana;
Ma ga tika na talai dat i ki, ma i manga ki petep ta dir ma tura i dat.

19

1 A luveana ba i dovot kana mangamangana i boina
Ta dir ma ra tutana ba i bilak kana tinata ma i papaua bula.
2 Damana bula, ba ra bala i dat i tuptup pa i boina,
Ma nina ba i vana rurut na rara.
3 Ba ra tutana i vakaina kana nga ma ra mangamangana tuptup,
A balana i urur ure ra Luluai.
4 Ba tikai i uviana, mangoro dia talaina me;
Ma ra luveana, talaina i vana kan ia ka.
5 A varkurai na tadav ra tena varvai ba i tavir,
Ma nina ba i vatang ra vaongo pa na pila ta ra balbali.
6 Mangoro dia lulul ra tena varmari,
Ma ra tarai par dia talaina ma ra tena vartabar.
A umana turana par dia milikuane ra luveana,
7 Ma damana muka ra umana talaina dia vana vailik kan ia!
I vila mur diat ma ra tinata, ma pata, dia tar vana ka.
8 Nina i ongor upi ra kabinana i mari ra balana iat;
Ma nina i balaure vake ra minatoto na tikan tadav ra boina.
9 A tena varvai ba i tavir pa na pila ta ra varkurai,
Ma nina ba i vatang ra vaongo na virua.
10 Pa i topa ra lunga pi na lukalukara,
Ma damana bula pa i topa tuna ra tultul ba na kure ra umana luluai.
11 Ba tikai i matoto i vovovon ma ra kankan,
Ma ra magit na gugu pirana pi na nur vue ra nirara.
12 Ba ra king i kulot i da ra leon i kukukula,
Ma ga kana varmari i da ra mavoko ta ra vura.
13 Ba tika na bul i lunga i da ra magit na varmonong pire tamana,
Ma ra varngangar kai tika na vavina i taulai i da ra pal i tuatua vatikai.
14 A pal ma ra tabarikik da kale dir ta ra umana tama i dat,
Ma ra Luluai iat i tul tar ra vavina ta dat, a tena kabinana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 A mangamangana tabauma i vuna ba da tarurungai,
Ma ra tena talanguan na ti malari ma ra mulmulum.
16 Nina i toratorom ta ra vartuluai i balaure kana nilaun iat;
Ma nina ba pa i mataure kana vinavana na virua ka.
17 Nina ba i mari ra umana luveana i la tar ra magit tai ra Luluai,
Ma ra Luluai na bali boko kana bo na mangamangana.
18 Una virit natum a tutana, tago kan na boina tana;
Ma koko una bala upi kana vinirua.
19 A balakadik na varkul boko.
Tago ona u varporong ure, una pait mule.
20 Una valongore ra tinata na varvateten, ma una kapupi ra varpit,
Upi una kabinana ta ra mutuaim.
21 A tarai dia abe pa mangoro na magit ta ra bala i diat,
Ma ra nuknuk i ra Luluai na tur vatikai.
22 A magit di mainge ta ra tutana ia ra varmari,
Ma ra luveana i boina ta dir ma ra tena vartuam.
23 A variru tadav ra Luluai i papait na vatavua ra nilaun;
Ma nina ba i vatur vake na ti maur vatikai;
Pa ta kaina magit na tadav ia.
24 A tabauma i vung ra limana ta ra la,
Ma pa i tak vaarike mule pi na tulue ta ra ngiene.
25 Una luba ra tena varkulumai, ma ra tuptup na tutana na matoto tana;
Ma una pit nina i kapa ra nuknukina, ma na gire ilam ra kabinana.
26 Nina i vakaina tamana, ma i okole vue nana,
Ia ra bul ba i vuna ta ra niruva ma ra vavirvir.
27 Natugu, una ngo kan ra valavalongor ta ra varvateten
Ona u mainge ke ba una vana irai kan ra tinata na kabinana.
28 A tena varvai vakuku i kulume ra varkurai,
Ma ra ngie i ra kaina tarai i konom pa ra kaina magit.
29 Di vaninare ra umana varkurai ure ra umana tena varkulumai,
Ma ra umana mememene ure ra tamuru i ra umana lunga.

20 1 A polo na vain ia ra tena varkulumai, a tava longlong ia ra tena varangangar;
Ma nina i longlong tana pa i kabinana.
2 Di dadadar ta ra king da ta ra kunukula kai ra leon;
Nina i vakankan ia i vakaina ia iat mulai.
3 A magit na pite varpa pire ta tikai ba i ki irai kan ra varngangar;
Ma ra umana lunga par dia varpuapuai.
4 Ta ra e na madoldol ra tabauma pa i ipuk;
Kari na lulul ta ra e na varuruai, ma pa na vatur vake ta magit.
5 A varvateten ta ra bala i ra tarai i da ra tava i lulur,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra tutana ba i kapa ra nuknukina na kulupe.
6 Mangoro na tarai diat a varkuvo ma ta tikai ba na mari diat,
Ma to ia i tikan tadav valar pa ta dovot na tutana?
7 A tena takodo ba i vanavana ma ra dovot na mangamangana,
A umana bul mur tana dia ti doan.
8 A king ba i ki ta ra kiki na varkurai
I kavie varbaiane vue ra lavur kaina magit par ma ra matana.
9 To ia na tatike valar pa ra dari: Iau tar vagomgom ra balagu,
Iau tar langalanga kan ra varpiam?
10 A ura mangana mamat ma a ura mangana valavalarina,
Dir par dir milmilikuan pire ra Luluai.
11 A bul ikilik bula i vaarike ra maukuana ta kana mangamangana,
Ba na dovot bar ma ba na takodo bar kana papalum.
12 A kapa na talinga ma ra kapa na kiau na mata,
A Luluai i ga pait dir par.
13 Koko u ra lup va mat, kan una luveana tana;
Una tavangun, ma una ti maur ma ra magit.
14 Nina i kul ra magit i biti dari: Pa i boina, pa i boina;
Ma ba i tar kap ia, i langlang me.
15 A goled ma ra peal kiau na kalagi go kari;
Ma ra tinata na kabinana ia ra ngatngat na magit na marmar.
16 Una tak pa ra mal kai nina i tar vavalima ure ra vaira,
Una kure pi na pait ot pa kana vavalima pire ra umana vaira.
17 A magit na nian ba di ga long ia i kalami pire ra tutana,
Ma namur ra ngiene na buka ma ra raga.
18 Ba da tata guvai da vatur ra umana varkurai tana;
Ma ba u mainge ra vinarubu, una nuk mal value pa ia.
19 A tena varurai i vanavana vurvurbit ma i vaarike ra magit na pidik;
Kari koko amur talaina ma ra lup tinata vakuku.
20 Nina i tata vabilak tamana ba nana,
Da pun vue kana lamp ta ra ngala na bingnimuna.
21 Kan lua da kap rurut pa ra tabarikik,
Ma namur pa da kedek tana.
22 Koko una biti: Ina obo pa ra kaina;
Una ki ung pa ra Luluai, ma na valaun u.
23 A ura mangana mamat i milmilikuan pire ra Luluai,
Ma pa i ko ra valavalar ba i vaongo.
24 A lavur vinavana kai ra tutana dia vuna tai ra Luluai;
Io, na kapa dave ra nuknuk i ra tarai ure kadia nga?
25 I da ra palai pire ra tutana ba i biti vakuku dari: I gomgom;
Ma ba i tar vavalima lua, namur i nuknuk.
26 Ba ra king i kabinana i kavie vue ra umana tena varpiam,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma i rama vue diat ma ra vil.
27 A tulungea i ra tarai i da ra lamp kai ra Luluai,
Ma i tikatikan ta ra lavur ngungu ara iat ra bala i diat.
28 A varmari ma ra dovotina dir vaale bat ra king,
Ma ra varmari i tukal vapadikat kana kiki.
29 A umana barmana dia mamar ma ra dekdek i diat,
Ma ra kua na ulu i ra umana patuana ia ra magit na minamar pire diat.
30 Ra umana mememene nina dia varvakinkin dia vagomgom vue ra varpiam;
Ma ra varvirit i tuk ara ra balana iat.

21

1 A nuknuk i ra king i da ra tava alir ta ra lima i ra Luluai;
I kure pukue kana vinavana da i mainge.
2 A mangamangana par kai ra tarai i takodo ta ra luaina mata i diat iat,
Ma ga ra Luluai i valar ra nuknuk i diat.
3 Ba di pait ra mangamangana takodo ma ra takodo na varkurai,
A Luluai i manga mainge nam ta dir ma ra tinabar.
4 A malamala luluai ma ra kolakolo na ninunuk,
A lamp kai ra tena varpiam, a kaina magit nam.
5 A nuknuk i ra tena ongor i tur upi ra peal magit ika,
Ma diat par ba dia ngarangara, dia ngarangara ka upi ra niiba.
6 Ba da ongor upi ra tabarikik ma ra tinata vavaongo,
I da ra niongor upi ra vual i panie, ma i da ra palai na minat.
7 A vinarubu kai ra umana tena varpiam na pakate vue diat,
Tago dia ole vue ra mangamangana takodo.
8 Ba tikai i puak pa ra mamat na kaina mangamangana, i gegagege tuna kana nga;
Ma nina i gomgom, i takodo kana papalum.
9 I manga boina ba da kiki ta ra ul a pal ika,
Ma pa i boina ba da kiki varurung ma ra vavina, a tena varngangar, ta ra ngala na pal.
10 A bala i ra tena varpiam i bala upi ra varpiam,
Ma pa i mari talaina.
11 Ba di kure ra tena varkulumai, ra tutana i tuptup na kabinana tana;
Me ba di vateten ra tena kabinana, i vatur vake ra minatoto tana.
12 A tena takodo i nuk pa ra kuba i ra tena varpiam;
Tago di vue pukue vue ra umana tena varpiam, ma dia virua.
13 Nina i ang bat ra talingana ba ra luveana i kakail,
Na kakail bula boko ma pa da valongore.
14 A vartabar ivai i pun vue ra kankan,
Ma ra kul varbat ba tikai i ive ta ra bongobongono i vango ra ngala na kulot.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 A magit na gugu pire ra tena takodo upi na pait ra takodo na
varkurai,
Ma ra vinirua na tadav ra tena pait ra kaina.
16 Ba tikai i rara kan ra nga na minatoto,
Na ki ka muka ta ra kivung kadiat dia ga mat.
17 Nina ba a tena nilibur na ki na luveana boko;
Ma ra lup mome vain ma ra lup vartap pa na uviana.
18 Da varkul ma ra tena varpiam ure ra tena takodo,
Ma ra tena vavagu na kia vue ra dovot na tutana.
19 A kini ta ra bil i boina,
Ma pa i boina tuna ra kini varurung ma ra vavina, a tena
varngangar ma ra tena varvakankan.
20 A ngatngat na tabarikik ma ra dangi dir ki ta ra kuba i ra tena
kabinana,
Ma ra lunga i vole dir par.
21 Nina i mur ra mangamangana takodo ma ra varmari,
Na tikan tadav ra nilaun ma ra variru.
22 A tena kabinana i ko rikai ta ra pia na pal kai ra umana lebe,
Ma i vue pukue vue ra dekdekina nina di nurnur tana.
23 Nina i tur bat ra ngiene ma ra karameana,
I balaure bat kana nilaun kan ra kini na malari.
24 Nina ba i kolakolo ra nuknukina ma i malamala luluai, di vatang ia
ba ra tena varkulumai,
I papalum ma ra ngala na nuknukina ure mule, ma pa i ruva.
25 A tabauma i mat ma ra mamainga upi ta magit.
Tago ra limana i ole ra papalum.
26 Tikai go i manga puruai ra balana upi ra magit a bungbung parika,
Ma ra tena takodo i varvartabar ma pa i muie.
27 A tinabar kai ra tena varpiam a magit na milmilikuan;
Maia pa, a magit na milmilikuan tuna ba i tul tar ia ma ra bilak na
nuknukina.
28 A tena varvai vavaongo na virua ka,
Ma ga ra tinata kai nina i valavalongor na tur tukum.
29 A kaina tutana i vadekdek bat ra matana,
Ma ra dovot na tutana i kure mal kana vinavana.
30 Pa ta kabinana, ma pa ta minatoto,
Ma pa ta varkurai na tur bat ra Luluai.
31 Di vaninare ra os ure ra bung na vinarubu,
Ma ra niuvia iat i vuna tai ra Luluai.

22 1 A bo na iang i ngatngat ta dir ma ra ngala na tabarikik,
Ma ba di manane dat i boina ta dital ma ra silva ma ra goled.
2 A umana uviana ma ra umana luveana dia varvarkuvo,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra Luluai i ga pait diat par.
3 A tena kabinana i gire ra kaina ma i parau,
Ma ra umana papaua dia bolabolo vanavana ka, ma i tup diat.
4 Ba tikai i ki vovovon ma i ru ra Luluai, di vapuak ia
Ma ra ngala na tabarikik, ma ra variru, ma ra bo na nilaun.
5 A umana kait ma ra umana kun dia tur bat ra nga kai ra tena vana rara;
Nina i balaure ra tulungeana na ki vailik kan diat.
6 Una tovotovo ra bul ure ra nga ba na vanavana tana,
Ma ba i patuana pa na vana kan ia.
7 A uviana i kure ra luveana,
Ma ra tena kinakang i tultul pire nina i ga la tar ia.
8 Nina ba i vaume ra kaina mangamangana na varurue ra varmonong,
Ma kana virit na kankan na bilua.
9 Nina ba i matana varmari na ti doan,
Tago i tabar ra umana luveana ma ra ana magit na nian.
10 Una okole vue ra tena varkulumai, ma ra varngangar na irop bula,
Ma ra varpuapuai ma ra varvul dir a ngo.
11 Nina ba i manane ra gomgom na bala,
Ma i kalakalami kana tinata, dir a talaina ma ra king.
12 A mata i ra Luluai i vaale bat nina i kabinana,
Ma i pukue vapurpuruan ra tinata kai ra tena vavagu.
13 A tena talanguan i biti: Tika na leon i ki ra pia!
Kan da ubu iau na nga!
14 A ngie i ra enana vavina i da ra ngala na tung;
Nina ba ra Luluai i kankanuane na bura tar tana.
15 A mangamangana papaua i ki ta ra nuknuk i ra bul,
Ma ra virit na vartovo na korot vavailik vue kan ia.
16 Nina i ki taun ra umana luveana upi na vangala kana tabarikik,
Ma nina ba i tabar ra umana uviana, na ki na niiba boko.

A varvateten ma ra vartigal

17 A talingam uti, ma una valongore ra lavur tinata kai ra umana tena kabinana,
Ma ra balam na ongor upi kaugu minatoto.
18 Tago a magit na gugu ba u kodop vake diat ta ra balam,
Ba dia ki na vaninara ta ra bul na ngiem.
19 Gori iau tar vaarike diat piram iat,
Upi una nurnur tai ra Luluai.

20 Dave, pa iau ga tutumu piram naria,
Ure ra varvateten ma ra minatoto,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

21 Upi ina vakabara tuna u ta ra dovot na tinata,
Upi una talil ma ra dovot na tinata tadav diat dia ga tulue u?

22 Koko una long pa ra magit kai ra luveana, tago i luveana,
Ma koko una ki taun ra biaui ta ra mataniolo;
23 Tago ra Luluai na tata maravut dir ta ra varkurai,
Ma na ra vue ra nilaun kadiat dia ra varpa pire diat.

24 Koko amur a talaina ma ra lup kankan,
Ma koko amur a varait ma ra balakadik,
25 Kan una laure kana mangamangana,
Ma una papa ta ra kun.

26 Koko tikai ta diat dia vavalima,
Ba ta diat dia tur kia ure ra umana dinau.
27 Tago ona pa u vung ta magit ba una ga bali ia me,
Ta ra ava na tak vue kaum vava u va tana?
28 Koko una kari vue ra vat na langun amana tana,
Nina a umana tamam dia ga vatur ia.

29 Ea, u gire tika na tutana i melem ta kauna papalum?
Na tur boko ta ra luaina mata i ra umana king;
Pa na toratorom ta ra tarai vakuku ka.

23

1 Ba u ian varurung ma ra luluai,
Una nuk bulu pa nina i ki ra luaina matam;
2 Ma ba u ra lukai,
Una vung ra pakat ta ra kongkongim.
3 Koko una kaina upi kana lavur kalami na nangnang,
Tago dia da ra nian i vartuam.

4 Koko una ongor upi una uviana;
Una ngo ma kaum kabinana.
5 Ba ra matam i bobe ke, i panie muka;
Tago ra vurvur magit dia vung ra bebea i diat,
Ma dia purpururung urama ra maup da ra minigulai.

6 Koko una en ra magit kai ra tena langodo,
Ma koko una kaina upi kana kalami na nangnang;
7 Tago da i toto ta ra balana, damana ra maukuana;
I biti tam dari: Una ian ma una momo;
Ma vakir ra nuknukina damana piram.
8 A ngungu magit ba u tar en ia una ga marue mule,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma una ga vole kaum kalami na tinata.

9 Koko una tatata ba ra lunga i ki na valongor,
Tago na pidimuane ke ra kabinana ta kaum tinata.

10 Koko una kari vue ra vakilang na langun amana tana,
Ma koko una vana ta ra uma kai ra umana nat na ling;
11 Tago kadia tena valaun i ongor;
Na tata maravut diat ta ra vartakun ure u.

12 A balam na ongor upi ra varvateten,
Ma ra ura talingam upi ra tinata na kabinana.

13 Koko una ngo ma ra varvapagumanene pire ra bul,
Tago ba u tova ma ra virvirit, pa na virua.
14 Una luba ia ma ra virvirit,
Ma una valaun ra tulungeana kan ra ruarua na tulungen.

15 Natugu, ba ra balam i kabatau,
Ra balagu iat na gugu bula.
16 Maia pa, ra tulungeagu na ga,
Ba ra ngiem i vatang ra ko na tinata.

17 Koko ra balam na varngu ure ra umana tena varpiam,
Una ongor ika ta ra variru tadav ra Luluai ta ra bungbung parika.
18 Tago a dovotina, ra e namur i ki,
Ma ra magit u ki nunur upi ia pa na tukum.

19 Natugu, una valongore ma una kabinana,
Ma ra nuknukim na mur ra nga i takodo.
20 Koko avat a la varurung ma ra umana lup mome vain,
Ma koko una ki maravut ra umana lup kirip, a umana lukai;
21 Tago ra lup nimomo ma ra lukai dir a luveana boko,
Ma ba tikai i mata vava ka, na mal boko ma ra mal i tarada.

22 Una toratorom tai tamam nina i ga vangala u,
Ma koko una pidimuane tinam ba i tubuan.

23 Una kul ra dovotina, ma koko una ivure mule;
Damana bula ra kabinana, ma ra varvateten, ma ra minatoto.

24 Tama i ra tena takodo na manga gugu;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma nina i vangala ra bul i kabinana, na ga tana.
25 Boina ba tamam ma tinam dir a gugu,
Ma nina i ga kava vaarike u na ga.
26 Natugu, una tul tar ra nuknukim tagu,
Ma boina ba ra matam na manane kaugu lavur uga.
27 Tago ra paiga na vavina i da ra ngala na tung;
Ma ra enana vavina i da ra ubu i varvaim.
28 I kiki uai da ra tena nilong,
Ma i vapeal ra umana tena vavagu pire ra tarai.

29 Ia i kairane ra kinadik? Ia i ki na tabun?
Ia i tup ia ra varngangar? Ia ra tinata na urur i tur pirana?
Ia i kinkin ma pa ta vuna tana? Ia i gavul ra matana?
30 Nina diat dia vavabing ma ra kini pire ra polo na vain,
Nina diat dia vana ma dia mome kilang ra vain i varpopoto.
31 Koko una bobe ra vain ba i meme,
Ba i tangtagul ta ra momamomo,
Ba i kalakalami ta ra nimomo:
32 Namur i varkarat da ra teo,
Ma i varpidik da ra varkarat na vui.
33 A matam na gire ra umana enana magit,
Ma una ga tatike ra purpuruan na tinata.
34 Una da tikai i vava ra ul a ta,
Ba varogop ma nam i vava arama ra ul a toro.
35 Una biti: Di ga luba iau, ma pa i makmaki;
Di ga kita iau, ma pa iau ga kairane;
Vingai ina tavangun? Ina tikan mulai upi ra polo na vain.

24 1 Koko una varngu ure ra umana tena varpiam,
Ma koko una anan upi ra kini pire diat;
2 Tago ra bala i diat i nuk upi ra arung varbat,
Ma ra ngie i diat i tatike ra kaina magit.

3 Di pait ra pal ma ra kabinana,
Ma ra minatoto i vatur vapadikat ia;
4 Ma ra kabinana i vangan ra lavur pakana pal
Ma ra lavur tabarikik i ngatngat ma i potar.

5 A tena kabinana i ti ongor,
Ma ra matotono i vangala ra dekdekina.
6 Ba u pait ra vinarubu una nuk mal pa ia,
Ma ba i peal ra umana tena varvateten da vatur vake ra niuvia.
7 A lunga pa i tadav ra kabinana tago i kiki arama iat;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Pa i tak ra ngiene ta ra mataniolo.
8 Nina ba i abe pa ra kaina upi na pait ia,
A tarai diat a vatang ia ba ra tena varpiam.

9 A nuknuk i ra umana lunga i tar kaina,
Ma ra tena varkulumai i da ra magit na milmilikuan ta ra luaina
mata i ra tarai.

10 Ba u matmat ta ra bung ba di tur bat u,
A ongorim i ikilik ika.

11 Una valaun pa diat di al pa diat tadav ra minat,
Ma una tigal bat diat dia pa lebalebe tadav ra vardodoko.
12 Ba u biti, Ea, vakir ave ga nunure go,
Dave, nina ba i valar ra bala i ra tarai pa i nuk pa ia bar?
Ma nina i balaure bat ra tulungeam pa i nunure bar?
Ma pa na vabongon vang ra tarai tikatikai varogop ma kadia
papalum?
13 Natugu, una en ra polo na livur, tago i boina,
Ma ra bulit na livur, nina i kalakalami ta ra ngiem.
14 Una nunure ba ra kabinana i damana ta ra tulungeam;
Ba u tar tikan tadav ia, una vatur vake ra vabongon,
Ma ra magit u kiki ung pa ia pa na panie.

15 U ra tena varpiam, koko una kobot upi ra gunan kai ra tena takodo;
Koko una vakaina kana pal na vava;
16 Tago ra tena takodo i bura lavurua na pakana, ma i tut mulai;
Ma ga ra kaina magit i vue pukue vue ra umana tena varpiam.

17 Ba kaum ebar i bura, koko una gugu;
Ma ba i tutukai, koko ra balam na ga tana;
18 Kan ra Luluai na gire, ma pa na manane,
Ma kana kankan na ngo kan ia.

19 Koko una ngarangarao ure ra umana tena varpiam,
Ma koko una pin ra umana bilak na tutana;
20 Tago ra tena varpiam pa na vatur vake ta vabongon,
Ma da pun ra lamp kai ra umana tena varpiam.

21 Natugu, una ru ra Luluai ma ra king,
Ma koko una laure diat dia pukpukue ra mangamangana;
22 Tago kadia kinadik na vut vakaian;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma to ia i nunure ra vinirua i vuna ta dir?

23 Go bula ra umana tinata kai ra umana tena kabinana.

Pa i boina ba di ru vakuku ra tarai ta ra varkurai.
24 Nina i biti ta ra tena varpiam, U a tena takodo,
A tarai diat a tata kaina ure, ma ra umana vuna tarai diat a milmilikuane;
25 Ma diat dia pit ra tena varpiam diat a gugu boko,
Ma ra bo na nidoan na tadav diat.

26 Nina i bali vatakodo ra tinata,
I da i galum ra bul na ngie i dat.

27 Una vaninara ure ra papalum aro ra pia,
Ma una mal varurue ra tabarikik aro ra pupui;
Ma namur una vatur kaum pal.
28 Koko una takun vakuku talaim,
Ma koko una vartuam ma ra bul na ngiem.

29 Koko una biti dari: Da i ga pait ia tagu, damana ina bali ia pirana;
Ina bali ka ra mangamangana kai nam ra tutana.

30 Iau ga vana alalu ta ra uma kai ra tabauma,
Ma ta ra uma na vain kai ra lunga;
31 Ma ea, ra kait i ga tavua tana,
Ma i ga avur ma ra kara,
Ma kana liplip na vat i ga kaina.
32 Io, iau ga bobe, ma iau ga nuk mal pa ia;
Iau ga gire ma iau ga matoto tana.
33 Ta ik a niva boko, ma ta ik a mata vava,
Da likun ra lima ta ik upi da ngo,
34 Damana ra kini na luveana na pot da ra kinakinao,
Ma ra kini na niiba da ra tutana i kap vargal.

A umana varvalaruai ma ra tinata na vartovo

25 1 Go diat bula a umana tinata valavalar kai Solomon, nina ba ra tarai kai Esekia ra king Iuda dia ga tumu diat.
2 Ba God i vapidik ta magit i mamar tana,
Ma ga ra umana king dia mamar ba dia tikan ot pa ra magit.
3 Da ra bala na bakut arama iat, ma ra bala na pia ara iat,
Damana ra nuknuk i ra umana king pa da nunure valar pa ia.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 Ba di tun vagomgom ra silva,
Ra tena madaka i pait ra la me;
5 Da okole vue ra umana tena varpiam kan ra king,
Ma kana kiki na king na tur padikat ta ra mangamangana takodo.

6 Koko una pite pa mule u ta ra luaina mata i ra king,
Ma koko una tur ta ra turtur kai ra umana ngalangala;
7 Tago i boina ba da biti tam, Una kakari uti na lua,
Ma pa i boina ba da vaki u ara namur ta ra luaina mata i ra king,
Nina ba ra matam i tar gire.
8 Koko una rut pa ra vartakun pire ra tena varkurai,
Kan pa u nunure ba una pait ra ava ta ra mutuaina,
Ba talaim i tar varuva u.

9 Amur a pirpir ma talaim iat,
Ma koko una pala ra magit i pidik kai ta ra tikai;
10 Kan nina i valongore na vul u,
Ma ra kaina varvai ure u na tur vatikai.

11 A tinata ba di vatang mal pa ia
I da ra gamata di pait ia ma ra goled ta ra la na silva.
12 Da ra mamar. talinga di pait ia ma ra goled, ma ra magit na marmar
di pait ia ma ra goled i ngatngat,
Damana ra tena varpit i kabinana i topa ra talinga i ra tena tinorom.

13 Da ra madoldol na mavoko i valavalagar ta ra e na varuruai,
Damana ra dovot na tultul pire diat dia tultulue,
Tago i valagar ra bala i kana umana luluai.

14 Da ra bakut ma ra vuvu ba pa ta bata tana,
Damana ra tutana ba i malamala tena vartabar.

15 A mangamangana vovovon i vo valar pa ra tena varkurai,
Ma ra madu na tinata i bubur ra ur.
16 Dave, u tar tikan tadav ra bulit na livur? Una en ra ngungu tana ba i topa u,
Kan una manga maur me, ma una marue mule.
17 Koko una ruk milat ra kuba i talaim,
Kan na talanguan tam, ma na milmilikuane u.
18 A tutana ba i varvarvai vavaongo ure talaina,
I da ra ram, ma ra pakat na vinarubu, ma ra pu i lamia.

19 A nurnur tadav ra tavir na tutana ta ra bung na purpuruan,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

I da ra pal a ngia i tabubur ma da ra keke i takari.
20 Da tikai i ule vue ra mal ta ra madoldol, ma da ra tava i pinpidian ta ra mata na manua,
Damana nina i kakailai pire tikai i mamat ra balana.
21 Ba kaum ebar i mulmulum, una tabar ia ma ra magit na nian;
Ma ba i mar, una vamoma ma ra tava;
22 Tago damana u vuvunge muka ra lakit i io ta ra uluna,
Ma ra Luluai na vabongon u.

23 A labur i kap vaarike ra bata,
Damana ra varurai i vuna ta ra matana kankan.
24 I manga boina ba da kiki ta ra ul a pal ika,
Ma pa i boina ba da kiki varurung ma ra vavina, a tena varngangar, ta ra ngala na pal.
25 Da ra tava madoldol i valagar nina i mar,
Damana ra bo na varvai maro ra gunan vailik.
26 Ba ra tena takodo i malmaliara ta ra luaina mata i ra tena varpiam,
I da ra kivu i piapia, ma ra mata na tava di tar vakaina.
27 Pa i boina ba da en ra ngala na bulit na livur,
Damana koko una manga tata na varmananai.
28 Nina ba pa i kure valar pa ra nuknukina,
I da ra pia na pal i tarip ma pa ta liplip tana.

26 1 Da ra madoldol na mavoko ta ra kilala na keake, ma da ra bata ta ra e na varuruai,
Damana ra variru pa i topa ra lunga.
2 Da ra levon i tenten vurvurbit, da ra tamatamele ba i purpururung;
Damana ba di tata kakaina vakuku, pa i pukai.
3 A virvirit ure ra os, a al vakai ure ra as,
Ma ra davai ure ra tamuru i ra umana lunga.
4 Koko una bali ra lunga vardada ma kana tinata na papaua,
Kan u bula amur a varogop me.
5 Una bali ra tinata kai ra lunga varogop ma kana papaua,
Kan i nuk ia ba ia ra tena kabinana.
6 Nina i tulue ra lunga ma ra tinata,
I pakat kutu vue ra kakene iat, ma i vakaina mule ia iat.
7 A ura kak i ra kakak pa dir dekdek,
Damana ra tinata valavalar pa i topa ra ngie i ra lunga.
8 Nina i pite pa ra lunga
I da ra rat na ngatngat na vat ta ra anguvai vat vakuku.
9 Da ra kait i tur ra lima i ra tutana i longlong,
Damana ra tinata valavalar ta ra ngie i ra lunga.
10 Da ra tena pinanak nina i vakinkin ra tarai par,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Damana nina i tokom ra lunga ba i vana alalu.
11 Da ra pap i lilikun tadav ra magit i ga marue,
Damana ra lunga ba i pait mule kana mangamangana papaua.
12 Dave, u gire tikai ba i malamala tena kabinana?
Kan ra lunga na mal kana mangamangana, ma nam pata.
13 A tabauma i biti: A kon aro ra pia!
A leon i ki ta ra nga!
14 Da ra banbanu i pukpukuai ta kana lililikun,
Damana ra tabauma i pukpukuai ta kana vava.
15 A tabauma i vung ra limana ta ra la;
I talanguan, ma pa i tak vaarike mule pi na tulue ta ra ngiene.
16 A tabauma i nuk ia ba i manga kabinana
Ta ra lavurua na tutana nina ba i tale diat ra tinata na minatoto.
17 Nina i maravut ta ra varngangar ba vakir kana,
I da tikai i vatur vake ra talinga i ra pap.
18 Da ra longlong nina ba i vue ra biro na ul,
Ma ra pu, ma ra minat,
19 Damana ra tutana i tuam pa lalaina,
Ma i biti, Iau varvaula ka!
20 Ona pa ta davai, ra iap i mat;
Ma ona pa ta tena varmaianao, ra varngangar i ngo.
21 Da ra pal a kaka ta ra lakit, ma ra davai ta ra iap,
Damana ra tena vartoto i vabirao ra varngangar.
22 A tinata kai ra tena varmaianao i varogop ma ra magit i kalakalami,
Ma i ruk ra bala i ra tarai ara iat.
23 A kalakalami na tinata ma ra kaina nuknuk
Dir varogop ma ra la na pia ba di kola ma ra buabuai na silva.
24 A tena milmilikuan i tavir ma kana tinata,
Ma ta ra balana i vung vake ra vartuam;
25 Ba i marmari kana tinata, koko una nurnur tana;
Ta go lavurua na bilak na magit dia ki ta ra balana;
26 Ma ba i turup kana milmilikuan ma ra vavagu,
Da ga vaarike vakapa boko kana bilak na mangamangana ta ra luaina mata i ra kivung.
27 Nina iat ba i kal ra ubu na bura tar tana,
Ma nina ba i pul ra vat, na lilikun mulai pirana iat.
28 A tena vaongo i milikuane nina ba i tar bereng ia,
Ma ra tena varmananai vakuku i vuna ta ra vinirua.

27 1 Koko una langlang ure karagam,
Tago pa u nunure ra magit ba na vana rikai tai tika na bung.
2 Ra enana tutana na pite pa u, ma koko ra ngiem iat;
A vaira, ma koko ra bul na ngiem iat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 A vat i mamat, ma ra veo bula;
Ma ra kankan i vuna ta ra lunga i mamat ta dir.
4 A kulot i varvakadik, ma ra kankan i kaina tuna;
Ma na tale to ia ba na tur ta ra luaina mata i ra varkukur?
5 A varpit di pait ia ta ra kapa
I boina ta dir ma ra varmari ba i tur ivai.
6 Ba talai dat i kita dat i vuna ta ra varmari;
Ma ga ra ebar i peal kana vargalum.
7 Nina ba i tup ia ra minaur i vue ra bulit na livur,
Ma pire nina i mulmulum a lavur mapak na magit par dia kalakalami.
8 Da ra beo i vana irai kan kana po,
Damana ra tutana ba i vana irai kan ra kubana.
9 A dangi na vartap ma ra polo i ang na katkat dir vagugu ra bala i ra tarai,
Damana ra varmari kai talai tikai ba i arikai ta ra dovot na nuknukina.
10 Koko una nur vue talaim iat ma talai tamam;
Ma koko una ruk ra kuba i turam ta ra bung ba u malari tana.
Talaim i ki maravai i boina ta dir ma turam i ki vailik.
11 Natugu, una vagagane ra balagu ma una kabinana,
Upi ina bali valar pa nina i vul iau.
12 A tena kabinana i gire ra kaina ma i parau,
Ma ra umana papaua dia bolabolo vanavana ka, ma i tup diat.
13 Una tak pa ra mal kai nina i tar vavalima ure ra vaira,
Una kure pi na pait ot pa kana vavalima pire ra enana vavina.
14 Nina ba i tata vadoane talaina ma ra ngala na nilaina ta ra malana ikilik,
Da biti ba i varogop ma ra varboar.
15 A tuatua ba pa i ngo ta ra bung na bata tuna
Dir vardada ma ra vavina, a tena varngangar;
16 Nina i mainge ba na tur bat ia, i tur bat ra vuvu,
Ma i da ra limana tuna i vatur ra dangi.
17 A palariam i vamangi ra palariam,
Damana ra tarai dia vargat vargiliane diat.
18 Nina i balaure ra lovo na en ra vuaina,
Ma nina i kudakudar pire kana luluai na vatur vake ra variru.
19 Da ra malalar i ra tutana ta ra tava dir varogop ma ra matana tuna,
Damana ra nuknuk i ra tutana i vaarike ra tutana iat.
20 A ruarua na tulungen ma ra tavul a vinirua pa dir maur ta tika na bung,
Ma ra mamainga kai ra tarai pa i ngo ta tika na bung.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

21 Di tun vagomgom ra silva ta ra kabala, ma ra goled ta ra ubu,
Ma di valar ra tutana ma ra pite varpa pirana.
22 Ma ona u akak gigi ra lunga ma ra tututuk ta ra la na vat livuan ta
ra kon di gigi ia,
A dovotina kana mangamangana papaua pa na vana kan ia.

23 Una ongor upi una nunure bai dave kaum kikil na sip,
Ma una balaure bulu kaum lavur vavaguai;
24 Tago ra ngala na tabarikik pa i tur vatikai;
Ma dave, da vatur vake ra kere na king pa na mutu vang?
25 Ba di varurue ra vura i makuk, ra kalamana i gol rikai mulai,
Ma di ilibe ra vurigir ta ra lualuana.
26 A umana nat na sip ure kaum mal,
Ma ra umana me ure ra matai ra pia;
27 A polo na u i ra me na topa ra am magit, ma ra adiat ta ra kubam,
Ma kaum lavur tultul na vavina diat a maur tana.

A umana tena varpiam ma ra umana tena takodo

28 1 A umana tena varpiam dia takatakap ba pa ta na i korot mur
diat,
Ma ga ra umana tena takodo dia rurung da ra leon.
2 Ba ta gunan i varvarpiam mangoro dia varvarkia ta ra kiki na
luluai;
Ma ba ra tarai dia matoto ma dia kabinana a gunan na tur bulu.
3 Ba tikai i ki na niiba ma i ki taun ra umana luveana,
I da ra bata tonoi nina i lovon vue ra magit na nian par.
4 Diat dia vana kan ra varkurai dia pite pa ra umana tena varpiam,
Ma ga diat dia torom ta ra varkurai dia tur bat diat.
5 A varkurai pa i kapa pire ra kaina tarai,
Ma ga diat dia tikan upi ra Luluai a lavur magit i kapa pire diat.
6 A luveana ba i dovot kana mangamangana
I boina ta dir ma ra uviana nina ba i gegagege kana nga.
7 Nina i toratorom ta ra varkurai a kabinana na bul nam,
Ma ga nina dia talaina ma ra umana lukai i varuva tamana.
8 Nina i vapealane kana tabarikik mar ra ngala na tinavua ma ra
varvaur,
I varurue ke upi kai nina i mari ra umana luveana.
9 Nina i lingan kan ra varkurai ma pa i valongore,
Kana niaring bula a magit na milmilikuan.
10 Nina i varara ra tena takodo upi na mur ra kaina nga,
Na bura ta kana ubu iat;
Ma ga ra ko na tutana na kale pa ra bo na magit.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 A uviana i malamala tena kabinana,
Ma ga ra luveana nina i kapa ra nuknukina i nunure kana
mangamangana.
12 Ba ra umana tena takodo dia ongor, i ngala tuna ra minamar;
Ma ba ra umana tena varpiam dia tut, a tarai dia paraparau.
13 Nina i tuba kana umana nirara pa na tavua,
Ma da ga mari ka nina i tata kapa ure ma i vung vue.
14 I ti doan nam ra tutana ba i ru vatikene ra Luluai,
Ma ga nina i valeo ra balana na ki na malari boko.
15 Da ra leon i kukukula, ma da ra bear i rovoi upi ra ana magit,
Damana ra kaina luluai pire ra umana luveana.
16 A luluai nina i iba upi ra minatoto i kabila ki taun ra tarai;
Ma ga nina i milikuane ra mangamangana vakatip na valolokon
kana nilaun.
17 Ra tutana ba i ga ubu doko ta tikai,
Boina ba na puiap tuk tar ta ra bung na minat;
Koko ta tikai na maravut ia.
18 Nina ba i dovot kana vinavana da valaun ia,
Ma ga nina i gegagege kana mangamangana na bura muka.
19 Nina i palum kana uma na vatur vake ra ngala na magit na nian,
Ma ga nina i mur ra mangamangana vakuku na ki na niiba tuna.
20 A dovot na tutana na ti doan tuna,
Ma ga nina i ngarangarao upi na uviana pa na pila ta ra varkurai.
21 Pa i boina ba da ru vakuku ra tarai;
Tago ta tikai na pait ra varpiam ure ra ngungu magit na nian ika.
22 Nina ba i varngu i ngarangarao upi ra peal tabarikik,
Ma pa i nunure ba ra kini na niiba na tadav ia.
23 Nina i pit ta tikai da manane boko namur,
Ma pa da manane nina i pite varpa vavaongo.
24 Nina i long ra magit kai tamana ba nana ma i biti ba pa i kaina,
Dir talaina ma ra tena varli.
25 A tena rorogoto i vuna ta ra varngangar,
Ma ga nina i nurnur tai ra Luluai na tubu boko.
26 Nina ba i nurnur ta ra nuknukina iat i lunga;
Ma ga nina ba i vanavana ma ra kabinana da valaun ia.
27 Nina i tabatabar ra umana luveana pa na ki na niiba,
Ma ga nina ba i lingalingan kan diat da vala bor ia.
28 Ba ra umana tena varpiam dia tut, a tarai dia paraparau;
Ma ba dia virua, a umana tena takodo dia peal vanavana.

29 1 Nina ba di vala pit ia ma i pue ngangar ika,
Na virua vakaian, ma pa da valaun valar pa ia.
2 Ba ra umana tena takodo dia tavua, a tarai dia gugu;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ba ra tena varpiam i vatur vake ra varkurai, a tarai dia oir.
3 Ba tikai i mainge ra dovotina i vagagane tamana,
Ma ga nina i laure ra umana igoro na vavina i vole vue kana tabarikik.
4 A king i mal vapadikat ra gunan ma ra bo na varkurai,
Ma ga nina ba i vo pa a vartabar i pukue vakaina.
5 Nam ra tutana ba i manane vavaongo talaina
I pale ra ubene ure ra kauna.
6 A kun i ki ta ra varpiam kai ra tena varpiam,
Ma ga ra tena takodo i kakailai ma i gugu.
7 A tena takodo i nuk pa ra magit kai ra umana luveana;
A tena varpiam pa i kapa ra nuknukina upi na nunure.
8 A umana tena varkulumai dia vautunge ra pia na pal,
Ma ra umana tena kabinana dia tigal valar pa ra kankan.
9 Ba tika na tena kabinana dir varngangar ma ra lunga,
Ba i matana kankan ba i nonganongon, i varogop uka, pa i ngo ra varngangar.
10 A umana tena vinarubu dia milmilikuane nina i ko kakit,
Ma dia anan upi ra nilaun kai nina i dovot.
11 A lunga i vaarike kana kankan par,
Ma ga ra tena kabinana i tur bat ia ma i vangoa.
12 Ba tika na luluai i kapupi ra vaongo,
Kana lavur tultul par dia kaina.
13 Ra luveana ma nina i ki taun ia dir varkuvo;
A Luluai i vakapa ra mata i dir par.
14 A king ba i kure vadovot ra umana luveana,
Kana kiki na king na tur pa na mutu.
15 A virvirit ma ra varpit dir vuna ta ra kabinana,
Ma ra bul ba da nur vue ke na varuva nana.
16 Ba ra umana tena varpiam dia varkurai, a varpiam i tavua;
Ma ra umana tena takodo diat a gire boko kadia bunura.
17 Una vapagumanene natum, ma na vango u;
Maia, na vagagane ra balam.
18 Ona pa ta tinata na vavaarikai ra tarai dia kuabar,
Ma nina ba i toratorom ta ra varkurai i ti doan.
19 Pa da tovo valar pa ra tultul ma ra tinata ka,
Tago a dovotina, kan i kapa ra nuknukina, ma pa na torom.
20 Dave, u gire tika na tutana i rurut ma kana tinata?
Kan ra lunga na boina namur, ma nam pata.
21 Nina i vangala kana bul na tultul da ra vamel,
Na vatur vake boko da natuna.
22 A tena kankan i vuna ta ra varngangar.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra balakadik i peal kana mangamangana varpiam.
23 Ba tikai i ngala ra nuknukina ure mule, na ruva boko;
Ma nina i madu ra nuknukina na vatur vake boko ra pite varpa.
24 Nina dir varbete ma ra tena nilong i milikuane kana nilaun;
I valongore ra varvabilak, ma pa i vaarike ta magit.
25 A bunurut ure ra tarai i da ra palai,
Ma ga nina ba i nurnur tai ra Luluai i ki bulbulu.
26 Mangoro dia tikatikan upi ra varmananai kai ra luluai,
Ma ga ra takodo na varkurai ure ta tikai i vana rikai tai ra Luluai.
27 A tutana ba pa i takodo kana mangamangana i da ra bilak na magit pire ra umana tena takodo,
Ma nina ba i takodo kana mangamangana i da ra magit na milmilikuan pire ra tena varpiam.

A tinata na varvateten kai Agur?

30 1 A umana tinata kai Agur natu i Iake; a mamat na tinata.
Ra tutana i biti tai Itiel, tai Itiel ma Ukal, dari:
2 A dovotina iau ra ngala na koloata ta ra tarai par,
Ma pa iau minana da ra tarai.
3 Ma pa iau ga vartovo ta ra kabinana,
Ma pa iau matoto ta ra Lia Kakit.
4 To ia i ga tutua urama ra bala na bakut ma i ga kuba mulai?
To ia i ga vatur vake ra vuvu ma ra limana?
To ia i ga pulu ra lavur polo ma kana mal?
To ia i ga vung vapadikat ra umana ngu na rakarakan a gunagunan?
To ia ra iangina, ma to ia ra iang i natuna, a tutana?
Kan u nunure?

5 A tinata par kai God i gomgom;
I da ra bakbakit pire diat dia nurnur tana.
6 Koko una vot kana tinata,
Kan na pit u, ma na tapala ba u a tena vaongo.
7 A ura magit iau tar lul ia piram;
Koko una muie dir tagu ba iau laun boko:
8 Una tak vue ra mangamangana vakuku kan iau ma ra lavur vaongo;
Koko una tul tar ra kini na luveana tagu ba ra kini na uviana;
Una tabar iau ma ra magit na nian ba i topa iau,
9 Kan ina ga maur tuna, ma ina pue vue u, ma ina ga biti: To ia ra Luluai?
Ba kan ina iba, ma ina loalong, ma ina kaba ra iang i kaugu God.

10 Koko una takun vavaongo ra tultul pire kana luluai,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kan na bor vakaina u, ma da takun u.

11 Tika na taun tarai dia tata vabilak tama i diat, ma ra tutana,
Ma pa dia tata vadoane na i diat.
12 Tika na taun tarai dia malamala tena gomgom,
Ma a dovotina, pa di ga dalu vue kadia dur.
13 Tika na taun tarai, ea, dia matana luluai!
Ma ra pilpil na mata i diat i tur arama iat.
14 Tika na taun tarai a umana pal a ngie i diat dia da ra umana pakat
na vinarubu, ma kadia umana gabar dia da ra umana banam,
Upi diat a konom vue ra umana luveana kan ra rakarakan a
gunagunan, ma diat dia ki na niiba kan ra tarai.

15 Ra domol a ura natuna; dir vala biti, Una vartabar, una vartabar.
A utul a magit nina pa dital maur tika na bung,
A ivat ba pa dia biti, I tar topa ia:
16 A ruarua na tulungen, a vavina i biu,
A pia ba pa i bilim ma ra tava,
Ma ra iap ba pa i biti, I tar topa ia.

17 A mata i nina ba i vul tamana ma i pidimuane ra tinorom tadav
nana,
A umana kotkot ta ra male diat a tolok vue,
Ma ra umana nat na luar diat a en ia.

18 A utul a magit dital pidik piragu,
A ivat pa iau nunure diat:
19 Ra nga kai ra taragau ta ra maup,
Ra nga kai ra vui ta ra ul a vat ki,
Ra nga kai ra parau ta ra ul a ta,
Ma ra nga kai ra tutana tadav ra inip na vavina.
20 Ra mangamangana kai ra vavina, a tena nipo, i dari:
I ian, ma i u ra ngiene,
Ma i biti, Pa iau ga pait ta kaina magit.
21 Ure a utul a magit a gunan i guria,
A ivat pa i ki vamadudur vue diat:
22 A tultul ba i ki na king,
A lunga ba i maur ma ra magit,
23 A milmilikuan na vavina ba dir taulai ma ra tutana,
Ma ra tultul na vavina ba i kia vue kana tadar vavina.

24 A ivat na magit dia ikilik ta ra rakarakan a gunagunan,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma dia kabinana tuna:
25 A umana rumi vakir dia dekdek,
Ma ga dia varurue ra adia magit ta ra kilala na keake;
26 A umana mang dia bilua ka,
Ma ga dia pait ra kubakuba i diat ta ra lavur vat;
27 A umana kubau pa kadia ta king,
Ma ga dia vana rikai da ra umana loko na tarai na vinarubu;
28 Ra kupkup pa i dekdek upi una vatur vake,
Ma ga i kiki ta ra kuba i ra umana king.

29 A utul a magit dital vanavana da ra luluai,
A ivat dia pa na luluai:
30 A leon i lia kakit ta ra lavur leing,
Ma pa i tur are ta ra na;
31 Ra loko na kakaruk; ra me, a tomotoina; ma ra king ba i lue ra tarai na vinarubu.
32 Ona u ga lunga ma ra malamala luluai,
Ba ona u ga nuk pa ra kaina magit,
Una paum bat ra ngiem.
33 Tago ba di guaguan ra polo na u, na bira;
Ma ba di bing ra bibilau, i gap;
Damana ba di guaguar ra kankan, a varngangar i arikai.

A tinata na varvargat pire tika na king

31 1 A tinata kai ra king Lemuel; a mamat na tinata ba nana i ga tovo tar ia tana.
2 Ava, natugu? Ava, u natu i ra balagu?
Ava, natugu ba iau ga vavalima ure u?
3 Koko una vole ra dekdekim ma ra umana vavina,
Ma koko una mur nam ra mangamangana ba ra umana king dia virua tana.
4 Lemuel, pa i topa ra umana king, pa i topa ra umana king upi diat a mome ra polo na vain;
Ma pa i topa ra umana luluai ba diat a anan upi ra tava longlong;
5 Kan diat a momo, ma diat a valubane ra varkurai,
Ma kan diat a varara ra varkurai ure diat dia ki na malari.
6 Una tabar nina i to na virua ma ra tava longlong,
Ma nina i tup ia una vamoma ma ra polo na vain;
7 Boina na momo, ma na valubane kana kini na niiba,
Ma koko na nuk pa mule ra magit i tup ia.
8 Una tak ra ngiem ma una maravut ra bombom,
Ta ra vavaarikai ure ra umana biaui par.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

9 Una tak ra ngiem, ma una varkurai takodo,
Ma una varkurai bulu ure ra umana luveana ma ure diat dia ki na niiba.

A pite varpa ure ra ko na vavina nina i taulai

10 A ko na vavina, to ia i tikan valar pa ia?
Tago i manga ngatngat ta ra umana kiau na kalagi.
11 A nuknuk i kana tutana i nurnur tana,
Ma pa na iba upi ra tabarikik.
12 I mal kana tutana, ma pa i vakaina,
Ta kana nilaun par.
13 I tikatikan upi ra ivuna sip ma ra mal,
Ma i mariga ta ra papalum na limana.
14 I da ra umana parau na kunukul,
I ung ra ana magit na nian maro vailik.
15 Ba i marum boko i tut,
Ma i tabar diat ta ra kubana,
Ma i tibe tar ra papalum ta kana umana tultul na vavina.
16 I nuk pa tika na pia na papapalum, ma i kul pa ia;
Ma i pait ra uma na vain ma ra vapuak ure ra papalum na limana.
17 I vi pit ra livuana ma ra ongor,
Ma i vadekdek ra limana.
18 I nunure ba kana tabarikik na kunukul i varvadongon;
Kana lamp pa i mat ra marum.
19 I kulalang ra kuara,
Ma i rau ia ta ra pakana davai ta ra limana.
20 A limana i tul tar ra magit ta ra umana luveana,
I tulue ra limana tadav diat dia ki na niiba.
21 Ra i burutue ra madoldol na mavoko ure diat ta ra kubana,
Tago diat par ta ra kubana dia mal ma ra mal meme.
22 I vir kana lavur bo na kurit; mong ma ra mal kumau ma ra meme marut.
23 Kana taulai i rararang ta ra mataniolo,
Ba i ki maravut ra umana patuana ta nam ra gunan.
24 I ingit mal ra umana kolot ma i ivure diat;
Ma i tulue ra umana vipit tadav ra tena kunukul.
25 I mong ma ra niongor ma ra variru,
Ma i nongone ke ra kilala namur.
26 I tak ra ngiene ma i tatike ra tinata na kabinana,
Ma ra karameana i vaarike ra vartovo na varmari.
27 I balaure bulu ra lavur mangamangana ta ra kubana,
Ma pa i en ra ana magit da ra tabauma.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

28 A umana natuna dia tut, ma dia tata vadoane;
Ma kana tutana i pite pa ia bula dari:
29 Mangoro na vaden dia ga mal kadia papalum,
Ma u, u lia ta diat par.
30 A minong i vaongo, ma ra vakak na pakana i panie,
Ma ga ra vavina ba i ru ra Luluai, da pite pa ia.
31 Avat a la tar ra vuai ra limana tana,
Ma boina ba kana lavur papalum diat a pite pa ia ta ra mataniolo.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA TENA VARVAI

A lavur magit par ia ra magit vakuku

1 [1] A umana tinata kai natu i David, a Tena Varvai nina i ga king
arama Ierusalem.
[2] A magit vakuku tuna, a magit vakuku tuna, damana ra Tena Varvai i
biti; a lavur magit par ia ra magit vakuku. [3] A tutana i varvakai ta kana
papalum a bungbung par, ma i kale ra ava bar?
[4] Tika na taun tarai i panie, ma ta ra tikai i kia vue, ma ra rakarakan
a gunagunan i tur tukum. [5] A keake i arikai, ma i vana ba bula, ma i
tadav mule ra pakana aina i ga arikai ie. [6] I vuvu na labur, i al pukue,
ma i kabila vuvu na taubar; vatikai i al pukue, ma i lilikun da kana nga.
[7] A umana tava alir par dia alir ur ura ra valian, ma pa dia vabuka ra ta;
ma tadav ra nga i ra umana tava alir dia talil mulai. [8] A lavur magit par
dia ki na tagura, ma pa da vatang valar pa ia ba dia tagura dave: a kiau
na mata pa i maur ta ra ginigira, ma ra tatalinga i pitalinga vatikai upi
ta tinata. [9] Nam nina i tar par na arikai boko namur, ma nam nina di ga
pait vapar ia, da pait mule boko namur. Pa ta kalamana magit ta ra vavai
ra matana keake. [10] Kan a tarai diat a biti ure ta magit: Ea, a kalamana
magit go! Ma pata, i ga tur amana iat lua ba pa di ga kava boko diat. [11] Di
tar nuk vue ra tarai lualua; ma ra tarai nina ba da kava boko diat namur,
diat dia mur diat, diat a valubane diat.

A kakairanai kai ra tena varvai ure kana nilaun

[12] Iau ra Tena Varvai, iau ga king ure Israel arama Ierusalem. [13] Iau ga
ongor upi ina nuknuk ma ina matoto ure ra lavur magit par i arikai ta
ra vavai na bakut, tago ra papalum nina God i ga tul tar ia pire ra tarai
i ga valigur diat. [14] Iau ga tar gire ot pa ra lavur mangana varvakai ta ra
rakarakan a gunagunan, ma ia ra magit vakuku tuna, a tinikan upi ra
vuvu. [15] A magit i gegagege pa da vatakodo pa ia, ma pa da pait valar pa
ia pi da luk nam nina pa i ki.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

16 Iau ga nuknuk dari ta ra balagu: Ea, iau manga kabinana tuna ta diat
par dia ga laun lua tagu arama Ierusalem; maia, a nuknukigu i manga
la ta ra kabinana ma ra minatoto. 17 Iau ga varvakai ma ra tinikan upi
ra kabinana ma ra minatoto, ma upi ra magit na papaua bula; ma ia ra
magit vakuku tuna. 18 Tago a niligur dir tur varurung ma ra ngala na
kabinana; ma nina i vangala kana minatoto i vangala bula ra tinabun.
2 1 Iau ga biti dari ta ra balagu: Una valar ra gugu ma una ga tana;
go bula a magit vakuku ka. 2 Iau ga nuknuk ba ra ninongon ia ra
magit na papaua; ma ra gugu, ba i topa ra ava? 3 Iau ga nuknuk milat ure
ra nga ba ina vagugu ra pakagu ma ra polo na vuai na vain, (a dovotina
iau ga kure bulu kaugu nuknuk tana) pi ina valar ra kini na papaua, upi
ina kapa ure ra magit ba na boina ure ra lavur natu i ra tarai ta ra vavai
na bakut, upi diat a varvakai me ta ra umana bungbung ta kadia nilaun.
4 Iau ga pait ra umana dekdek na papalum; iau ga pait ra umana ngala
na pal; iau ga vaume ra umauma na vain; 5 iau ga pait ra umauma na
purpur, ma ra umana pia na nilibur, ma iau ga vaume ra lavur mangana
dia vuavuai, ma di iaian ta ra vuai diat; 6 iau ga kal ra umana kivu pi
da puk ra umana davai ta kaugu tinga na davai; 7 iau ga kul ra umana
tultul, a umana tutana ma ra umana vavina, ma di ga vangala ra umana
tultul ta ra kubagu; iau ga kale bula ra umana kikil na bulumakau, ma
ra umana kikil na sip, ma dia ga peal ta nam kadiat dia ga laun lua tagu
arama Ierusalem; 8 iau ga vaururue ra silva ma ra goled, ma ra umana
magit nina dia ngatngat pire ra king; iau ga ting pa ra umana tena
kakailai, a umana tutana ma ra umana vavina, ma ra umana vavina nina
ba ra umana natu i ra tarai diat a gugu ure diat. 9 Iau ga manga uviana
vanavana, ma pa ta tikai nina i ga laun lua tagu i ga uviana da iau; ma
kaugu kabinana i ga ki boko tagu. 10 Pa iau ga tigal bat ra balagu ba i
ga puruai upi ta magit; pa iau ga kure bat ra gugu kan ra balagu, tago a
dovotina a balagu i ga ga ta go ra umana magit nina iau ga anan upi diat;
ma go parika ia kaugu tiniba ta kaugu lavur papalum. 11 Ma iau ga gire ra
lavur papalum na limagu, a vuai kaugu niongor ma kaugu varvakai; ma
ea, ia ra magit vakuku tuna, a tinikan upi ra vuvu ka, ma pa ta magit ta
go ra nilaun i topa ta magit.
12 Ma iau ga tur tapuku pi ina bobe ra kabinana, ma ra nuknuk na
lunga, ma ra nuknuk na papaua; tago nina i kia vue ra king na pait laka
ra ava? Ia kaka nam nina ra king i ga pait ia. 13 A kabinana i boina ta
dir ma ra nuknuk na papaua, da ra kapa i boina ta dir ma ra bobotoi.
14 Tago ra tena kabinana i gigira ma ra kiau na matana, ma ra lunga i
vanavana ta ra bobotoi; ia kaka iau ga gire ba ra kopono magit i tadav
dir par. 15 Damana iau ga biti tagu iat: Ona ra mutuaigu na da ra mutuai
ra lunga, kaugu kabinana na topa ra ava? Damana iau ga nuknuk ba go
bula a magit vakuku tuna. 16 Da di nuk vue ra lunga, na damana bula ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tena kabinana, ma ta ra kilala namur da valubane dir parika. Ea, a
tena kabinana na mat da ra lunga! 17 Damana iau ga milikuane ra kini na
nilaun; tago ra lavur papalum ta ra vavai na bakut dia ga kaina piragu; a
lavur magit parika ia ra magit vakuku tuna, a tinikan upi ra vuvu.
18 Ma iau ga milikuane ra lavur vuai kaugu papalum; tago iau ga
nunure ba ina vana kan ia; nina ba na kia vue iau na kale pa ia. 19 Ma
to ia i nunure ba na tena kabinana ba na lunga? Ma ia iat na kure nam
nina i vana rikai ta kaugu niongor ma kaugu kabinana. Go bula a magit
vakuku tuna. 20 Damana a nuknukigu i ga bilua ure kaugu papalum ma
kaugu varvakai ta ra vavai na keake. 21 Tago a tutana nina i ga papalum
ma ra kabinana ma ra minatoto, ma i ga melem tana, na vana kan ra vuai
kana papalum, ma ta tikai nina pa i ga papalum ure, na kale diat. Go a
magit vakuku tuna, ma ra kaina magit iat. 22 Ava bar ra magit i boina ba
ta tutana i kale pa ia kan ra niongor ma ra nginarao ta kana papalum ta
go ra nilaun? 23 Tago ta ra lavur bungbung ta kana nilaun i kale ra niligur
ma ra tinabun; ma ra nuknukina pa i nunure ra ningo ta ra marum. Go
bula a magit vakuku tuna.
24 Pa ta magit ure ta tutana na boina ta go, ba na ian, ma na momo, ma
na vagugu ra balana ba i papalum. Ma iau ga gire ba go i vuna tai God.
25 Tago to ia na ian, ma to ia na gugu ba i ki na lao kan God? 26 God i tul
tar ra kabinana ma ra minatoto ma ra gugu pire nina i manane; ma i tul
tar ia ta ra tena varpiam pi na varurue, ma pi na vangala ra tabarikik upi
ra tutana God i manane na kale. Go bula a magit vakuku tuna, a tinikan
upi ra vuvu.

Di tar tibe ta pakana bung ure ra lavur magit parika

3 1 Di tar tibe ta pakana bung ure ra lavur magit parika tikatikai,
tikatika na e ure ra lavur magit par tikatikai ta ra vavai na bakut: 2 a
e ure ra kinakava, a e ure ra minat; a e ure ra vinauma, a e na rurubat;
3 a e ba da vardodoko, ma ra e ba da valavalagar; a e na nila, ma ra e
na vavatut; 4 a e ba da tangi tana, ma ra e ba da nongon tana; a e ba da
tabun tana, ma ra e ba da malagene tana; 5 a e ba da imire vue ra umana
vat tana, ma ra e ba da varurue ra umana vat tana; a e ba da vartal tana,
ma ra e ba da vung varpala vuai tana; 6 a e ba da tikatikan tana, ma ra e
ba da varara vue ra magit tana; a e ba da vung vake ta magit tana, ma ra
e ba da vuvuai tana; 7 a e ba da rarada tana, ma ra e ba da ingit tana; a e
ba da ki mut tana, ma ra e ba da varvarvai tana; 8 a e ba da varmari tana,
ma ra e ba da varmilikuanai tana; a e ba da varvarubu tana, ma ra e ba
da ki na malmal tana.
9 A tena varvakai i kale ra ava ta kana papalum? 10 Iau ga tar gire ra
umana mangana papalum nina God i ga tibe ba ra tarai diat a papalum
tana. 11 I ga tibe ra umana magit pi diat a boina ta kadia e iat tikatikai,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma i ga vaume ra mamainga upi ra nilaun tukum ta ra bala i ra tarai;
di pait go upi koko ta tutana na kapa ure ra papalum kai God papa ra
turpaina ma tuk tar ta ra mutuaina. 12 Iau nunure ba pa ta bo na magit i
ki ure ra tarai, ia kaka upi diat a ga ma diat a vagugu diat mulai ba dia
laun boko. 13 Go iat ra vartabar kai God pire ra tarai; ba tikatikai na ian,
ma na momo, ma na gugu ba i papalum.

14 Ma iau nunure ba nam nina God i pait ia na tur damana vatikai; pa
da vung tar ta magit tana, ma pa da tak vue ta magit kan ia; ma God i ga
kure damana upi ra tarai diat a ru ia. 15 Nam nina i tur gori, i ga tur bula
lua; ma nam nina ba na tur namur boko, i tur go ieri; ma vatikai God i
kap vaarike nam nina i panie.

Ra umana magit nina pa dia takodo ta go ra nilaun

16 Ma iau ga gire mule ra umana magit ta ra rakarakan a gunagunan,
ma iau ga gire ra kaina varkurai ta ra umana pal na varkurai; ma ba ra
kaina mangamangana i kia vue ra mangamangana takodo. 17 Ma iau ga
biti ta ra balagu: A dovotina tika na bung boko God na kure ra umana
tena takodo ma ra umana tena varpiam; tago di tibe ta e ure ra umana
magit parika, ure ra lavur magit a tarai dia nuknuk tana ma dia pait ia.
18 Ma iau ga nuk ia ba God go i pala vakapa ra mangamangana kai ra
tarai, upi diat a gire ba pa dia enana varbaiai ma ra umana leing. 19 Tago
nam nina ba na tadav ra tarai, na tadav bula ra umana leing; a kopono
magit i tadav dir par; da tikai i mat, damana bula nam ta ra tikai, a
kopono mangana ubar na nilaun i ki ta diat par; a tutana pa i boina ta dir
ma ra leing; dir parika a magit vakuku tuna. 20 Dir par a kopono mutuai
dir; di ga pait dir par ma ra tobon na pia, ma dir par dir a talil tadav ra
tobon na pia mulai. 21 To ia i nunure ba ra tulungea i ra tutana i tutua
urama, ma ra tulungea i ra leing i vut ba ta ra pia?

22 Damana iau ga gire ba ra magit i boina ure ra tutana ba na gugu ta
kana papalum; ia nam ra magit i kale ta ra nilaun; tago to ia na vateten
ia ure ra magit ba na arikai namur?

4 1 Ma iau ga gigira mulai, ma iau ga gire ra lavur magit na
varmonong nina i tur ta ra rakarakan a gunagunan; diat dia kairane
ra varmonong dia tangtangi, ma pa ta na i ki pi na maravut diat; a
umana tena varpiam dia ki ta ra kiki na varkurai, ma ra tarai dia kairane
ra kini na malari, ma pa ta tikai pi na vamaram diat. 2 Damana iau ga
nuk ia ba ra umana minat dia gugu, ma ra umana launa pata; 3 ma nina
ba pa di ga ti kava boko, ma pa i ga ti gire ra kaina ta ra rakarakan a
gunagunan i ti gugu muka ta diat par.

4 Ma iau ga gire bula ba ra tutana i pin talaina ure ra bo na papalum
i pait ia. Go bula a magit vakuku tuna, a tinikan upi ra vuvu. 5 A lunga
i vatur paum ra limana, kari i en ra pal a pakana iat. 6 Ba tika na lima i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

buka, ma da maidang tana, i boina ta dir ma a ura lima dir buka ma nina
ba di ga ngarangarao upi ia.
7 Ma iau ga gire bula tika na magit vakuku tuna ta ra vavai na keake;
8 a kopono tutana, pa ta niuruna, pa ta natuna, pa ta turana, ma i
ongaongor upi na varurue ra mani; pa i maur ma nam i kapkap ia, ma
pa i titir ba i ongor ure to ia? Go bula a magit vakuku tuna, a magit da
tabun tana.
9 A urua dir boina tai ta tikai; dir kap ra bo na vapuak ta kadir
papalum. 10 Tago ona tikai ta dir i bura, nam ta ra tikai na puak ia. Na
kaina ure ra kopono tutana nina i bura ma pa ta na pi na puak maravut
ia. 11 Ona a urua dir va varpulu dir varmalapangai, ma gala ta tikai i va
varkolono na malamalapang dave? 12 Na tale ta ivu tutana pi dir a uvia
pa ra tena nilong, ma ra kopono tutana pata. A utul a kuara nina di viri
guve dital pa i takunu lulut.
13 A barmana nina i luveana ma i kabinana i boina ta dir ma ra king i
patuana ma i papaua, nina ba pa na valongore ta tinata na varvateten.
14 Tago di ga kava a luveana, ma di ga ben vairop ia kan ra pal na
banubat upi na king. 15 Iau ga gire ra ngala na kor na tarai dia vanavana
ta ra gunagunan, dia torom pire ra barmana ba na kia vue. 16 Pa di ga luk
vapar diat dia ga gugu tana ba kadia lualua, ma namur pa dia ga kapupi
mule. Go bula a magit vakuku tuna, a tinikan upi ra vuvu.

Pa i boina ba da vavalima vakuku

5 1 Koko una ruk vakuku ta ra kuba i God; una kakari maravai pirana
upi una ki na valavalongor; go na boina ta dir ma ra tinabar kai ra
umana papaua, tago a umana papaua dia pait ika ra magit i bilak. 2 Koko
na pepeal kaum lavur tinata, ma koko ra balam na vaarike lulut ta magit
ta ra luaina mata i God. God i ki arama ra bala na bakut, ma u ki ta ra
rakarakan a gunagunan; damana koko na peal kaum lavur tinata. 3 Tago
ba i tup ia ra nginarao a tutana na ririvon; damana i tup ia ra tinata ba ra
papaua i tatata. 4 Ba una kubu tar ta magit tai ra Luluai, koko una vavuan
pi una pait ot pa ia tana, tago pa i gugu tai ra umana papaua; una pait ot
pa nam u vavalima tana. 5 Gala pa u ga vavalima, gala na ti boina ta dir
ma ra vavalima nina ba pa una pait ot pa ia. 6 Koko ra ngiem na vunapai
ra kaina mangamangana ai ra pal a pakam; koko una biti tai God: Iau ga
vavalima vakuku, kan bar God na kankan ure ra nilaim, ma na kamare
vue ra papalum na limam. 7 Una ru God. tago mangoro na magit na
papaua dia arikai ta ra peal ririvon ma ra peal tinata.

A lavur magit ta go ra nilaun, ia ra magit vakuku

8 Ba u gire ba di monong ra umana luveana, ma di vakaina ra takodo
na varkurai ta ra kiki na varkurai, koko una kaian tana; tago a luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nina i ngala i rara pa tai nina i ikilik; ia kaka tikai i ngala ta dir. 9 A
dovotina a kiki na varkurai nina a king i kure i tavua bulu.
10 Nina i manane ra mani pa na ngo ra balana tana; ma nina i manane
ra ngala na tabarikik pa na kale ta magit tana; go bula a magit vakuku
tuna. 11 Ba i peal vanavana ra magit a tutana i kale, i peal vanavana bula
diat nina dia vole vue; ma nina ba kana iat i tia gire vue ke. 12 A niva kai
ra tena papalum i ti boina, ba i maur ba pata; ma ra uviana pa i va bulu
tago i tar en ta ngala.
13 Iau tar gire tika na kaina magit ta ra rakarakan a gunagunan, ma
i dari, a tutana i vung varurue a ngala na tabarikik ma i kaina tana;
14 a tabarikik i ga vung varurue i rara vakuku, ma pa ta ibaiba nina ba
natuna na kale. 15 Pa kana ta mal ba i ga irop kan ra bala i nana, ma i ki
tuna ka ba na lilikun mulai damana, ma ba i vana, pa na kap vue ta ra
limana ta vuai kana papalum. 16 A kaina magit i tuna go, ba ra tutana na
vana kan ra rakarakan a gunagunan da i ga ruk tana. Ava bar i ga kale ta
go ra papalum vakuku? 17 I vapanie vue kana umana bung ta ra bobotoi, i
purpuruan, i ngarangarao, ma ta umana bung i kulot i tana.
18 Ea, ra magit iau ga tadav ia nina ba i boina ma i takodo i dari, ba
ta tikai na ian, ma na momo, ma na ki na gugu ta ra lavur papalum i
varvakai tana, ta nam ra umana bung nina ba God i ga tibe ba na laun
tana; tago nam kana tiniba. 19 Ba ta tutana i uviana, ma i ngala kana
tabarikik, ma i gugu tana, ma i iaian ta nam di ga tul tar ia tana, ma i ki
na gugu ba i papalum; go a vartabar kai God. 20 Ma nam ra tutana pa na
ngarao ba pa i lolokon kana nilaun, tago God i vagugu ra balana.

6 1 Tika na kaina magit iau ga tar gire ta ra vavai na keake, ma i
va taun ra tarai: 2 a tutana nina God i ga tul tar ra tabarikik tana
tuk tar i uviana, ma di ru ia, ma i tar kale nam parika ra balana i ga
mainge, ma i mama gugu tana; tika na vaira ka i vatur vake ra boina
tana. Go bula a magit vakuku tuna, ma i da ra kaina minait. 3 A tutana
nina i vangala ra mar na natuna, ma i laun vue mangoro na kilala, ma ra
umana bungbung ta kana nilaun dia peal mat, ma ra balana pa i nunure
ra gugu, ma ba i mat pa di punang ia; go i kaina ta dir ma ra bul tadoko;
4 tago pa i topa ta magit ma i panie ta ra bobotoi ba pa ta iangina boko;
5 pa i ga gire ra keake, ma pa i ga matoto ure; go i nunure ra ningo, ma
ra tutana pata. 6 Ona nam ra tutana na laun vue a ura arip na marmar na
kilakilala, ma pa i ki na gugu tana, dir parika dir varogop tago a kopono
mutuai dir. 7 A tutana i papalum upi koko na mulmulum, ia kaka pa i
maur tana.
8 A tena kabinana pa i kap ta magit i boina ta nam nina a papaua i kap
ia; damana bula ra luveana nina i takodo kana mangamangana. 9 A magit
di gire i boina ta dir ma ra magit di anan upi ia; go bula a magit vakuku
tuna, a tinikan upi ra vuvu.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Nam nina di pait ia di ga kure value amanamana iat, ma amanamana
iat lua di ga kure value ba ra tutana na dave; pa i tale ba na vartoto ma
tikai i ngala ta dir. 11 Mangoro na tinata ure, ia ra magit vakuku tuna. A
umana tinata dia topa ra ava?
12 To ia na vateten ra tutana ure ra magit i boina ba pa i lolokon kana
nilaun? Dia panie da ra malur na gobol a bakut. To ia bar na vakapa ra
tutana ure ra magit ba na tadav go ra rakarakan a gunagunan ba i vana
kan ia?

A kabinana i lia

7 1 A bo na iang i lia ta dir ma ra tava na varku i ngatngat muka;
ma ra bung na minat i boina ta dir ma ra bung na kinakava. 2 A
vinavana tadav ra pal na tinabun i boina ta dir ma ra vinavana tadav ra
pal di balaguan tana; tago ra minat ia ra mutuai ra tarai par; ma i manga
topa ia ba ra umana launa diat a nuk vake. 3 A niligur i boina ta dir ma
ra gugu; tago da vapatuan ra bala i tikai ta ra tinabun. 4 A bala i nina dia
kabinana i ki ta ra pal na tinabun, ma ra bala i nina dia papaua i ki ta ra
pal na malagene. 5 Ba di valongore ra varpit kai ra umana tena kabinana,
nam i boina ta dir ma ra kakailai kai ra umana papaua. 6 A ninongon kai
ra papaua i da ra pirpiriringa na kait ta ra vavai na kabala. Go bula a
magit vakuku tuna. 7 Tago ra tena kabinana i valunga ia iat mulai ba i ki
taun ra tarai, ma di vakaina ra minatoto ta ra kul varbat.
8 A mutuai ra magit i boina ta dir ma ra turpaina, ma ra kini vovovon i
boina ta dir ma ra kolakolo na ninunuk.
9 Koko una kankan lulut; tago a varvakankan i ki rokot ta ra bala i ra
umana lunga. 10 Koko una titir ure ra vuna ba nam i tar par i boina ta dir ma
ra magit go ieri; a tinir kai ra lunga nam. 11 A kabinana i boina da ra tiniba di
kale vake, a magit nina a tarai dia kale ra boina tana. 12 Tago a kabinana ia
ra rivarivan da ra mani; ma ra minatoto i pait ra magit i manga boina ta dir
ma ra boina nina ra mani i pait ia; a kabinana i valaun pa nina i kale pa ia.
13 Una nuknuk ure ra papalum kai God; to ia na pait valar pa ia ba na
vatakodo nina ba i ga vagega? 14 Una ki na gugu ta ra umana bo na bung;
ma ta ra umana kaina bung una nuknuk ure go, ba God i ga pait dir par
upi koko ta tutana na kapa ure ra magit ba na arikai boko.
15 Mangoro na magit iau ga gire ta kaugu nilaun ba i panie lulut; a tena
takodo i virua ure kana mangamangana takodo, ma ra tena varpiam i
valolovina kana nilaun ta ra varpiam. 16 Koko una boina vurakit, rua
koko una kabinana vurakit; ta ra ava una ki na malari? 17 Koko una kaina
vurakit bula, ma koko una manga papaua; ta ra ava una mat ba pa i ti ot
boko kaum kilala na nilaun? 18 Ra nga nina i boina i dari: Una mur tika
na nga, ma koko una lingan irai kan nam ta ra tikai; tago nina i ru God
na kapa ure ra magit ba na pait ia.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

19 A kabinana, nina ba ra bakbakit ure ra tena kabinana, i manga
boina ta dir ma ra bakbakit nina a pia na pal i vatur vake ta ra vinun
na rangrang na tutana. 20 A dovotina pa di na tadav ta kopono tutana
ta ra rakarakan a gunagunan nina ba kana mangamangana takodo i
langalanga kan ra varpiam. 21 Tika na magit bula; koko una ki pi una
valongore ra lavur tinata par kai ra tarai; kan una valongore kaum tultul
na vul u; 22 tago u nunure ba a mangoro na pakana u iat u ga vul ive ra
umana enana.

A tinikan upi ra kabinana

23 Go parika iau ga tar valar ia ta ra kabinana; iau ga biti: Ina
kabinana, ma iau mama pait ia. 24 Da mama kodop vake ra magit i ki
vailik ma i lulur mat. To ia na matoto tuna ure?
25 Iau ga ongor ma ra nuknukigu pi ina nunure, ma pi ina nuknuk ure,
ma pi ina tikan tadav ra kabinana, ma ra vuna ure ra lavur magit par, ma
iau ga gire ba ra mangamangana bilak ia ra magit na tuptup, ma ra magit
na tuptup ia ra magit na papaua. 26 Ma iau ga na tadav ra magit i manga
mapak ta dir ma ra minat, a vavina nina i kapi pa ra tarai; a balana i da
ra ubene, ma ra limana i da Ta vivi na palariam. A tutana na lop kan ia
ka ta ra varmari kai God, ma ra tena varpiam na virua pirana.
27-28 Iau ga nuknuk ure ra umana magit tikatikai, ma iau ga valarue
diat, ma iau ga mama tadav ra dovotina; ia kaka, go iat iau ga tadav ia,
ra Tena Varvai i biti: A kopono tutana i takodo livuan tai tika na arip na
marmar na tutana; ma ta vavina, pata.
29 Ea, go iau ga na tadav ia, ba God i ga vaki ra tarai upi diat a takodo;
ma ra tarai dia ga tar nuk tadav ra umana kalamana magit.

8 1 To ia i da ra tena kabinana? Ma to ia i nunure ra papala? A
kabinana i vakapa ra mata i ra tutana, ma i vaenana pa ra matana
nina i leo.

A tinorom pire ra king

2 Una torom tai ra king tago u ga tar vavalima ta ra luaina mata i God
ba una torom pirana. 3 Koko una tut vakuku ure, ma koko una ongor
bat ia; tago i mur ot pa ra nuknukina iat. 4 A tinata kai ra king i mamat
vurakit; ma to ia bar na biti tana: Ava nam u pait ia?

A tarai pa dia kapa ure ra mangamangana kai God

5 Nina i torom ta ra varkurai pa na kaina; ia kaka ra bala i ra tena
kabinana i nunure ba di ga tar kubu ta bung na varkurai; 6 a bung na
varkurai ure ra lavur magit par; tago ra kini na malari kai ra tarai i
mamat pire diat. 7 Pa dia nunure ra magit nina ba da pait ia; ma to ia na
vateten diat ure. 8 Pa ta tutana nina ba na kure ra vuvu ba ra bung na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

minat; pa ta ningo ta ra bung di varvarubu tana, ma ra varpiam pa na
vabakite ra umana tena varpiam. 9 Iau ga tar gire go ba iau ga nuknuk
ure ra lavur magit di pait ia ta go ra rakarakan a gunagunan: ba ta
umana tutana dia ki na luluai ure kadia tarai, dia langalanga upi diat a
vakaina diat.

10 Ma iau ga gire ba di puak ra umana tena varpiam tadav ra pia na
pupunang, upi diat a ngo muka abara, ma pa ta pakana pia i gomgom
ure ra umana tena takodo, dia ga vana kan diat, ma pa ta na i ga nuk pa
diat; go bula a magit vakuku tuna. 11 A nuknuk i ra tutana i anan upi ra
varpiam, tago i nuk ia ba ra balbali ure kana kaina mangamangana pa
na pot lulut tadav ia. 12 Iau nunure ba gala ta tena varpiam i vala pait ra
kaina mangamangana, ma i valolovina kana nilaun tana, diat ika dia ru
God dia ki langalanga; 13 ma ra umana tena varpiam, nina pa dia ru God,
kadia nilaun na panie da ra malur. 14 Ma go bula ra magit vakuku tuna
nina i tur ta ra rakarakan a gunagunan; a magit i tadav ra umana tena
takodo da i tadav ra umana tena varpiam; ma ra umana tena varpiam dia
kale nam nina ba na topa ra tena takodo ko. Go bula, iau biti, ia ra magit
vakuku tuna.

15 Damana iau pite pa ra kini na gugu; a magit i boina vurakit i dari, ba
ra tutana na ian ma na momo ma na gugu, ma na pait milate ra dari ta
nam ra umana bung parika nina ba God i tul tar ia ba na laun tana ta go
ra rakarakan a gunagunan.

16 Ba iau ga ongor ta ra nuknukigu pi ina matoto ure ra kabinana, ma
pi ina kapa ure ra lavur magit di pait ia ta ra rakarakan a gunagunan,
tago ta ra bungbung na keake ma ta ra bungbung na marum pa dia vava
mat, 17 i ga kapa piragu ba pa i tale ta tutana pi na kodop vake ra kukurai
ra lavur papalum kai God ta ra rakarakan a gunagunan; gala i ongor upi
ia, gala pa na tadav ra kukuraina tana; gala a tena kabinana i nuk ia ba i
to na tadav ia, gala pa na tadav ia muka.

A kini kai ra tarai tikatikai pa i varogop

9 1 Go iat i tar kapa muka piragu ba ra umana tena takodo, ma ra
umana tena kabinana, ma kadia lavur papalum parika, dia ki ta ra
vavai ra varkurai kai God. Dave, na mari diat? Dave, na milikuane diat?
Pa ta tutana i nunure ba ava bar na tadav diat.

2 A kopono mangana mutuai diat par; ure diat dia takodo ma ure diat
ba pa dia takodo, ure diat dia boina ma ure diat dia kaina, ure diat dia
gomgom ma ure diat ba pa dia gomgom, ure nina i tatabar ma ure bula
nina ba pa i tatabar; nam nina i tadav ra tena takodo i tadav bula ra tena
varpiam; ra tena vavalima vakuku na varogop uka ma nina i nuknuk bulu
ure kana vavalima. 3 Pa ta magit ta ra rakarakan a gunagunan i kaina ta go,
ba ra kopono mutuai ra tarai par; ma ia ra vunapai ra umana kaina magit a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai dia nuk upi diat, ma ra longlong na mamainga ta ra bala i diat ta go ra
nilaun, ma namur a minat ika. 4 Nina i laun i ki na ninunuk ung; a pap nina
a launa i boina ta dir ma ra leon i mat; 5 a umana launa dia nunure ba diat a
mat boko; a umana minat pa dia nunure ta magit, ma pa dia kap ta vapuak
ure kadia varvakai, di tar valubane diat. 6 Kadia varmari i panie varurung
ma kadia varmilikuanai ma kadia varpin; ma pa kadia ta tiniba mulai ta ra
magit ure go ra nilaun.
7 Ea, una mai, una en am gem ma ra gugu, ma una momo ra am polo na
vuai na vain ma ra gina ta ra balam, tago God i tar manane kaum papalum.
8 Una mal vatikai ma ra mal pua, ma koko ra ulum na iba upi ra dangi. 9 Una
ki na gugu ma kaum taulai, nina u mari ia, ta nam ra umana bungbung ta
kaum nilaun, nina dia panie lulut, ma nina ba God i ga tibe tar ia tam ta go ra
nilaun; nam iat kaum tiniba ta kaum umana bung na papalum ta ra vavai na
keake. 10 Ra mangana papalum nina i topa ia ba ra limam na pait ia, una pait
ia ma ra dekdekim parika; tago pa ta papalum, ma pa ta magit di pait ia, pa ta
minatoto, ma pa ta kabinana, ta ra ruarua na tulungen nina ba una vana tana.
11 Ma iau ga nuknuk mulai ure ra nilaun, ma iau ga gire ba pa di tul tar ra
umana tena vinilau pi diat a uvuvia ta ra varkaul, ba ra umana rangrang na
tutana pi diat a uvuvia ta ra vinarubu, ba ra umana tena kabinana pi diat a
kap ra gem, ba ra umana tena minatoto pi diat a kale pa ra tabarikik, ba ta
pite varpa pire ra umana melemuna; a minat ma ra magit na kinaian i tadav
diat par. 12 Pa ta na i nunure kana pakana bung; da ra umana en dia virua ta
ra ubene, da ra umana beo dia papa ta ra kun, damana di kun ra umana natu
i ra tarai ta ra kaina bung ba i pot vakaian tadav diat.

A kabinana i boina ta dir ma ra lavur vargal na vinarubu

13 Ma iau ga gire ra kabinana dari ta go ra nilaun, ma iau ga manane:
14 tika na nat na pia na pal i ga tur, ma pa i ga peal ra tarai tana; ma tika
na rangrang na king i ga tut ure, ma i ga pait ra umana liplip kikil ia;
15 ma ta ra bala na gunan di ga na tadav tika na luveana na tutana, a tena
kabinana, ma i ga valaun ra pia na pal ta kana kabinana; ma pa ta tikai
i ga nuk pa nam ra luveana na tutana. 16 Iau ga nuknuk ba ra kabinana i
boina ta dir ma ra niongor; ia kaka di kulume ra kabinana kai ra luveana,
ma pa di valongore kana tinata.
17 Di valongore ra tinata kai ra tena kabinana ba ra tarai dia ki
vovovon, ma ra nilai nina i lue ra umana tena malagene, pata. 18 A
kabinana i boina ta dir ma ra lavur vargal na vinarubu; ma ra kopono
nirara i vakaina mangoro na bo na ninunuk.

A vuai ra papaua na mangamangana

10 1 A langa na taring i vakaina ra varku i ang na katkat; a ik a
mangana papaua i vakaina ra kabinana ma ra variru. 2 A nuknuk

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i ra tena kabinana i ben vatakodoa; ma ra nuknuk i ra lunga i ben varara.
3 Ba ra lunga i vanavana na nga i iba upi ra minatoto; i vatang ra umana
enana tikatikai ba i lunga.
4 Ona ra bala i ra tena varkurai i malamalapang, ma i kulot ure u, koko
una vung vue kaum tiniba; una torom pirana, ma una vango ra balana.
5 Go tika na magit iau ga gire i kaina ta ra rakarakan a gunagunan, a
tena varkurai i pait ra nirara ma ra tuptup; 6 a umana papaua dia vatur
vake ra ngala na tiniba pirana, ma di tibe ra umana uviana ma ta ikilik
ika. 7 Damana iau ga gire ra umana vilavilau dia ki ta ra umana os, ma ra
umana luluai dia vanavana ka ma ra kau i diat.
8 Nina i kal ra tung na bura bar tana, ma nina i re vue ta liplip na vat,
a vui bar na karat ia. 9 Nina i kal ra umana vat na kaina bar ta diat; ma
nina i mut ra davai na kinkin bar. 10 Ona ra pem i mul, ma pa di vamangi
ia, i ti topa ia tuna ba da manga mumut me; a kabinana ia ra vunapai ra
bo na papalum. 11 Gala ra vui i varkarat ba pa di vamaram ia boko, gala
ra kabinana kai ra tena vavamaram vui pa i topa ta magit.
12 A umana tena kabinana dia vatur vake ra pite varpa ta kadia tinata;
ma ra lunga i kaina ka ta ra ura bul na ngiene. 13 Ba i tata tavuna i
tata na papaua, ma ra mutuai kana tinata ia ra kaina varngangar. 14 A
umana lunga dia tata mat; a tutana pa i nunure ba ava nam ba na vana
rikai boko namur; to ia na ve ure ra magit i arikai ba i mat? 15 A umana
papaua dia vatalanguane diat par, tago pa dia nunure ra nga upi ra pia na
pal. 16 U ra gunan, na kaina piram ba kaum king a tultul uka, ma kaum
umana luluai dia balaguan tuk tar ta ra lar! 17 Na boina piram ba kaum
king a natu i ra ngala, ma kaum umana luluai dia balaguan ta ra pakana
bung ure ra balaguan, ma dia ian pi diat a dekdek tana, ma vakir pi diat
a longlong.
18 A ul a pal i bilua ta ra kaina papalum, ma ba ra umana lima dia ki
vakuku ra ul a pal i tua. 19 A tarai dia balaguan pi diat a gugu, dia momo
pi diat a ga, ma ra mani ia ra vunapai dir par. 20 Koko una vul ra king,
ma ta kaum vava bula pata; koko una tata kaina ure ra umana uviana,
ma ta kaum vava bula pata; kan ta beo ta ra maup na kap ra nilaim, ma
ra umana bebe diat a varvai ure.

A mangamangana kai ra tena kabinana

11 1 Una vue tar kaum gem ta ra ul a tava, ma ba i par mangoro na
bung una tak pa mule. 2 Una tibe kaum mani tar tai ta lavurua
ba tal lavutul na tinur varbete; pa u nunure ba ava bar na kaina ta ra
rakarakan a gunagunan. 3 Ba ra umana gobol a bakut dia mamat ma ra
bata, dia vabilim ra gunagunan; ona ra davai i bura uro ta ra matana
taubar, ba uro ta ra matana labur, ta ra pakana a davai i bura tana, ta
nam iat ra pakana na va.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 Nina i giragire upi ra vuvu pa na vavauma; ma nina i bobobe ra
umana gobol a bakut pa na dodoko. 5 Da pa u nunure ba ra vuvu i
kakaviai dave, ba ra bul i tavua dave ta ra tatal na bul, damana i dekdek
upi una nunure ba God, nina i bang ta ra lavur magit par, i papalum dave.
6 Una vavaume kaum umana patina ta ra malana, ma koko una ngo tuk
i ravian; tago pa u nunure ba go ba nam na tavua, ba dir parika.
7 A dovotina ra kapa i boina, ma ra magit na gugu ba a ura kiau na
mata dir gire ra keake. 8 Ona ra tutana i laun vue mangoro na kilala,
boina ba na gugu ta diat parika; boina ba na nuk pa go, ba ra umana
bungbung na bobotoi diat a peal mat. Namur ta ra minat na lingling ika.

A tinata na varvateten pire ra umana barmana

9 Damana, u a barmana, una gugu ta kaum kilala na barmana; na lagar
ra nuknukim ba pa u tutana ot boko; una mur ra mamainga ai ra balam,
ma nam nina a ura kiau na matam dir manane; ia kaka, una nunure ma
ra dovotina ba God na kure u ure go ra lavur magit. 10 Una rubat vue ra
lavur nginarao kan ra nuknukim, ma una balaure ra pal a pakam kan ra
kinadik, tago a kini na barmana, ma ra kini ba u lagalagar tana, pa na
tur vatikai.

12 1 Damana una nuk pa kaum Tena Vavaki ba u barmana boko, ba
pa dia ti vut boko ra umana kaina bung, ma pa i ti vut boko ra
e ba una biti tana: Pa iau gugu ure. 2 Ba ra keake pa i bobotoi boko, ma
pa i panie ra kapa i ra gai ma ra umana tagul, ma pa i bakut mulai ba ra
bata i tar par; 3 ba ra umana monamono ai ra pal dia dadadar, ma ra ura
pagapaga tana dia pagol; ba ra umana vavina nina dia uduudu dia paupau
ka ma dia ngo, ma ra umana vavina dia tur ta ra mata na kalangar pa diat
a bagabagele mulai; 4 ba di banu ra umana banbanu ta ra mata na pal, ma
pa i ngala mulai ra nilai ra vat na uduudu, ba ra varvareo kai ra umana
beo i memeap ika, ma pa di valongore bulu ra kakailai kai ra vaden; 5 ba
nina i patuana i burut ba na vana tutua, ma pa i mainge ra vinavana ka;
ba ra pepe na uluna i pua, ba i pa barabarop, ma ra tulungeana i bilua;
ma ra tutana i vana tar ta ra kubana, nina ba na kiki tukun tana, ma ra
umana tena niligur dia bolabolo ta ra nga; 6 ta ra bung ba ra kuara i silva
i takunu, ma ra lamp i goled i bura ma i tagigi, ba ra la na tava i tapelegi
aro ta ra mata na tava, ma ra alal tava i kaina ta ra kivu; 7 ba ra tobon i
talil tadav ra pia, ma ra tulungen tadav God nina a ga tul tar ia.
8 A magit vakuku tuna, damana ra Tena Varvai i biti, a lavur magit
parika a magit vakuku tuna.

A kidoloina tiniba kai ra tarai

9 Ma go bula, ra Tena Varvai, tago i ga kabinana, i ga tovo vanavana ra
tarai maia, i ga nuknuk ure, ma i ga tikan upi ra umana tinata valavalar.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Ra Tena Varvai i ga tikan upi ra umana bo na pakana tinata pi na
tumu vake ra umana tinata dia dovot.
11 Ra lavur tinata kai nina i kabinana dia da ra umana virvirit, ma kana
umana tinata valavalar dia da ra umana ot di tutuk varuk diat; di varuk
ra nuknuk i ra kopono tutana ta ra nuknuk i ra mangoro. **12** Ea, natugu,
una luk ra buk na kabinana, ma una vartovo tana; nina i mainge ba na
kap varurue ta mangoro na buk, pa na nunure ra ningo; a vartovo milat i
vabiluane ra pal a paka.
13 Go ra mutuaina, ma na par; a tiniba kai ra tutana ba na ru God, ma
na torom ta kana lavur vartuluai, **14** tago God na kap vaarike ra lavur
magit na pidik par, ma na kure diat, ba dia boina ba dia kaina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A KAKAILAI I LIA TA RA LAVUR KAKAILAI

A taulai kalama, a vavina, ma ra umana natu i Ierusalem, a umana vavina

1 1 A kakailai i lia ta ra lavur kakailai, nina ba kai Solomon.
2 Boina ba na galum iau ma ra umana vargalum na ngiene;
Kaum varmari i boina ta dir ma ra polo na vuai na vain.
3 Kaum lavur varku dia ang na vuai,
A iangim i da ra varku di ga lolonge,
Damana a umana inip na vavina dia mari u.
4 Una al pa iau; ma avet a vutvut up u.
Ra king i ga ben pa iau tar ta ra kubana;
Avet a gugu ma avet a ga tam;
Avet a vala varvai ure kaum varmari, ma ure ra polo na vuai na vain pata;
Kadia varmari piram i dovot.

5 I korong ra pakagu, a umana natu i
Ierusalem, a umana vavina,
Ia kaka iau a metek,
Da ra umana pal na mal Kedar,
Da ra umana mal na babak kutu kai Solomon.
6 Koko avat a bobe iau tago i gogol ra pakagu,
Tago ra keake i ga tar rang vakubar ra pakagu.
A umana natu i tinagu, a umana tutana, dia ga kankan ure iau,
Ma dia ga vo pa iau pi ina tena varbalaurai ta ra umauma na vain;
Ma kaugu uma na vain pa iau ga balaure.

7 U nina ba ra tulungeagu i mari ia, una ve iau
Ure ra pakana kaum kikil na sip dia iaian tana, ma ra pakana dia ngoango tana ari ra keake i ki tur;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ta ra ava ina da ta tikai i tuba ra pal a matana
Maravai tar ta ra kikil na sip kai ra umana talaim?

8 Gala pa u nunure, u nina u boina ta ra vaden par,
Una mur ra nga kai ra umana sip,
Ma una tabar kaum lavur nat na me maravai ta ra umana pal na mal
kai ra umana tena balabalaure sip.

A taulai kalama, a vavina, ma ra taulai kalama, a tutana

9 Kaugu vakak, iau tar valarue u ma ra nat na os ai ra kiki na
vinavana kai Parao;
10 A ura pagupagu na ngiem dir boina, ra pepe na ulum nina di vir ia i
vamong dir,
Ma ra inoam bula, nina di vakurue ma ra kurkurua i ngatngat.
11 Avet a vi kaum ta vivi na goled,
Ma avet a vapetep vanavana tar ta silva tana.
12 Ba ra king i ga ki boko ta kana vatar,
Kaugu varku i ang na vuai.
13 Kaugu vakak i da ra vinvin bira na davai
Nina i va ta ra bongobongogu.
14 Kaugu vakak i da ra tur a pupu na davai i ang na vuai
Ta ra uma na vain aro En-Gedi.

15 Ea, kaugu vakak, u a valilingina; ea, u a valilingina,
Ma a ura kiau na matam dir da ra kiau na mata i ra uka.

16 Ea, kaugu vakak, u bula a valilingina, maia, a magit na
varmananai;
Ma kador vava i limut.
17 Ra umana bolo ta kador pal, a umana tagatagal,
Ma ra umana ivarai tana a umana iara iat.

2 1 Iau a lelegurua maro Saron,
Ma ra vaigoara ta ra malamale.

2 Da ra vaigoara livuan ta ra umana kait,
I damana kaugu vakak livuan ta diat ra vaden.
3 Da ra gamata livuan ta ra lavur davai na pui,
I damana kaugu vakak livuan pire ra tarai.
Iau ga ki ma ra gugu ta ra maluruna,
Ma ra vuaina i kalami piragu.
4 I ga ben tar iau ta ra pal na nian,
Ma kana vakilang nina i bebe taun iau, ia ra varmari.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 Avat a vadekdek iau ma ra vuai na vain di vuare, ma avat a
vamaram iau ma ra gamata,
Tago iau mait ma ra varmari.
6 Boina ba ra limana, a maira, na va ta ra kabinamur na ulugu,
Ma ra limana tuna na tal iau me.

7 Ea, a umana vavina Ierusalem, iau vargat avat
Tai ra umana vakak na leing ma ra umana me,
Ba koko avat a vararak pa ra mamainga upi ra varmari
Tuk tar ba i arikai.
8 Ra nilai kaugu vakak! Gire i vut,
I pil ta ra lualuana, i pipil tur vanavana ta ra buabuana.
9 Kaugu vakak i da ra vakak na leing, ba ra nat na me;
Gire, i tur ta ra papar a pal,
I gigira ruk ta ra umana mata na kalangar,
Di gire ta ra liplip na ubene.
10 Kaugu vakak i ga tata, ma i ga biti tagu;
Una tut, kaugu vakak, kaugu valilingina, ma dor a vana;
11 Tago ra e na madoldol i tar par,
I tar par ra bata;
12 Di gire ra umana pupu na davai ta ra gunagunan,
Ra e kai ra umana beo nina dia kakailai i vut,
Ma di valongore ra nilai ra uka ta kada gunan;
13 Ra vuai na lovo i matuka vanavana,
Ma ra umana vain dia pupu,
Ma dia ang na vuai.
Una tut, kaugu vakak, kaugu valilingina, ma dor a vana.
14 Ea, kaugu uka ta ra umana ngovo na vat, ta ra bakbakit ta ra ar na
vat,
Boina ba ina gire ra pal a matam, boina ba ina valongore ra nilaim,
Tago ra nilaim i kalami, ma ra pal a matam i vakak.

15 Avat a kinim vake ra umana leing na pap, ra umana nat na leing na
pap, nina dia kokore ra uma na vain;
Tago kaveve umana vain dia pupu.

16 Kaugu vakak, ia kaugu vakak iat, ma iau kana,
I ian livuan ta ra umana vaigoara.
17 Ba i vuvu ravian ma ra lavur malur dia panie,
Una talil, kaugu vakak, ma una da ra vakak na leing ba ra nat na
me
Ta ra umana luana dia ang na vuai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A nuknuk i ra taulai kalama a vavina

3 1 Nina ba ra balagu i mari ia, iau ga ngarao upi ia ta ra umana
bungbung na marum ba iau ga va ta kaugu vava;
Iau ga ngarao upi ia, ma pa iau ga tikan tadav ia.
2 Iau ga biti: Gori ina tut, ma ina vana vurvurbit ta ra pia na pal,
Ina tikan upi nina ra balagu i mari ia,
Ta ra umana nga ma ta ra lavur nga dia tababa;
Iau ga tikan upi ia, ma pa iau ga tikan tadav ia.
3 Ra umana monamono nina dia vana vurvurbit ta ra pia na pal dia
ga tadav iau,
Ma iau ga biti ta diat: Dave, ava ga gire laka nina ra balagu i mari
ia?
4 Iau ga vana kan diat, ma pa i ga vavuan
Ma iau ga na tadav nina ba ra balagu i mari ia.
Iau ga tal ia, ma pa iau ga pala vue
Tuk iau ga ben pa ia tar ta ra kuba i nagu,
Ta ra pal kai nina i ga lalau pa iau.

5 A umana vavina Ierusalem, iau vargat avat,
Tai ra umana vakak na leing ma ra umana me,
Ba koko avat a vararak pa ra mamainga upi ra varmari
Tuk tar ba i arikai.

Diat dia vanavana ta ra varbean

6 To ia go i pot maro ra bil da ra umana lologoi na mi,
Nina i ang na vuai ma ra bira na davai, ma ra bulit i ang na katkat,
Ma ra kabang kai ra umana tena kunukul?

7 Ea, ia ra vava kai Solomon,
A laptikai na vinun na dekdek na tutana kai Israel
Dia tur kikil ia.
8 Diat par dia melem ta ra vinarubu ma ra pakat na vinarubu;
Tikatikai i vi tar kana pakat ta ra paparai na kauna,
Upi koko ta bunurut ta ra marum.

9 Solomon ra king i ga pait kana ta kiki na vinavana
Ma ra davai maro Lebanon.
10 I ga pait ra umana pagapaga tana ma ra silva,
Ma ra ruarua tana i ga pait ia ma ra goled, ma ra kiki tana i ga pait
ia ma ra mal i meme marut,
A umana vavina Ierusalem

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Dia ga mal ia ma ra varmari.

11 Avat a vana, a umana vavina Sion, ma avat a gire ra king Solomon,
I vung ra kere nina tinana i ga vatoke tar ia tana ta ra bung di ga
tane bat ia,
Ta ra bung i ga gugu ra balana tana.

A taulai kalama, a tutana, i pite pa ra taulai kalama, a vavina

4 1 Ea, kaugu vakak, u a valilingina, u a potar na vavina,
A ura kiau na matam dir da ra kiau na mata i ra uka;
Ra pepe na ulum i da ra kikil na me
Nina i va ta ra papar a luana Gilead.
2 Ra umana pal a ngiem dia da ra kikil na sip ba di kabur kut uka diat,
Ma nina ba di ga puk vagomgom diat;
Dia vanavana a ururua,
Ma pa ta tikai ta diat i iba.
3 Ra ura bul na ngiem dir da ra kuara i meme,
Ma ra ngiem i vakak;
A ura pagupagu na ngiem nina dir ki ta ra vavai na mal na tubatuba,
Dir da ra pakana gamata.
4 Ra inoam i da ra bur na pal nina David i ga pait ia ure ra vuvuvung
na vargal,
Nina ba tika na arip na marmar na bakbakit dia ki tana,
Diat par ra umana ramravit kai ra umana rangrang na tutana.
5 A ura um dir da ra kanga, a ura natu i ra vakak na leing,
Nina ba dir ian maravai ta ra umana vaigoara.

6 Ba i vuvu ravian, ma ra lavur malur dia panie,
Ina vana tar ta ra luana na bira na davai,
Ma tadav ra buana na bulit i ang na katkat.

7 Kaugu vakak, ra pakam i potar,
Ma pa ta babale tana.

8 Dor a varagur maro Lebanon, kaugu taulai kalama,
Dor a varagur maro Lebanon;
Una gigira marama ra ul a Amana,
Marama ra ul a Senir dir ma Kermon,
Kan ra bala i ra babang kai ra umana leon,
Kan ra luana kai ra umana lepad.[a]

---

[a] **4.8** A lepad, a mangana leing da ra ngala na pusi, a tena varkarat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

9 U tar vagugu ra balagu, u taigu, kaugu taulai kalama;
U tar vagugu ra balagu ba u kap lingan upi iau,
Ba iau gire ra kurkurua ta ra inoam.
10 Taigu, kaugu taulai kalama, kaum varmari i boina!
I manga boina ta dir ma ra polo na vuai na vain!
Ma ra vuvuluna ta kaum lavur vartap i lia ta ra lavur mangana magit dia ang na katkat!
11 Ea, kaugu taulai kalama, a ura bul na ngiem dir tuatua da ra bulit na livur.
A polo na bulit na livur, ma ra polo na u, dir ki ta ra vavai na karameam.
Kaum lavur mal dia ang na vuvuvul da Lebanon.

12 Taigu, kaugu taulai kalama, i da ra uma di liplip bat ia,
Da ra tava i ninim rikai nina di tuba bat ia,
Da ra tava i pupunuk nina di ang bat ia.
13 Kaum lavur. ibul dia da ra uma na gamata i vuai ra bo na vuaina;
A ena ma ra umana mapina nared,
14 A nared ma ra sapron,
Kalamus ma sinamon, ma ra lavur davai na bulit dia ang na katkat;
A bira na davai ma ra davai na alo ma ra umana vuai na davai dia ang na vuai, ma dia ngatngat muka.
15 U tika na uma na tava i pupunuk,
U tika na kivu, nina ba ra tava tana a launa,
U ra umana tava alir marama Lebanon.

16 Ea, u ra labur, una tavangun; ma u ra taubar, una vut;
Amur a vu taun kaugu uma, upi ra bo na vuvuluna tana na arikai.
Boina ba kaugu vakak na vana ta kana uma,
Ma na en ra bo na vuaina tana.

5 1 Iau pot ta kaugu uma, taigu, kaugu taulai kalama;
Iau tar ilipe kaugu bira na davai ma kaugu balsam;
Iau tar mome kaugu polo na vuai na vain ma kaugu polo na u.
Avat a ian, a umana talaigu,
Avat a momo, maikir, avat a mome ta ngala, a umana vakak.

A kini varbaiai ia ra magit na niligur

2 Iau ga va mat, ma ra balagu i ga tavangun;
Ia ra nilai kaugu vakak ba i pipidil, ma i biti:
Una papa are iau, taigu, kaugu valilingina, kaugu nat na uka, kaugu viviliai,
Tago ra pepe na ulugu i pupuk ma ra mavoko,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ra ulugu i buibui ma ra vual na marum.
3 Iau ga tar vorodo vue kaugu olovoi, ta ra ava ina ule mule?
Iau ga tar puk ra ura kaugu, ta ra ava ina vadur mule dir?
4 Kaugu vakak i ga varuk ra limana ta ra liplip na ubene marave ra matakilalat,
Ma ra balagu i ga dadadar upi ia.
5 Iau ga tut pi ina papa are pa kaugu vakak;
A ura limagu dir ga tua ma ra bira na davai,
Ma ra umana kaka na limagu ma ra bira na davai i polo,
Ari iau ga vatur ra alal bat ai ra matakilalat.
6 Iau ga papa are pa kaugu vakak,
Ma kaugu vakak pa i ga ki, i ga tar vana.
A balagu i ga mamat ba i ga tata.
Iau ga tikan upi ia, ma pa iau ga tikan tadav ia;
Iau ga oro upi ia, ma pa i ga bali iau.
7 Ra umana monamono, nina dia vana vurvurbit ta ra pia na pal, dia ga tadav iau.
Dia ga kita iau, dia ga vakinkin iau;
Ra umana tena balabalaure ta ra liplip na vat dia ga ra pa kaugu mal na tubatuba.

8 Iau lul vovo pa avat a umana vavina
Ierusalem, ba gala avat a tadav kaugu vakak,
Avat a ve ba iau mait ma ra varmari.

A taulai kalama, a vavina, i pite pa ra taulai kalama, a tutana

9 Ea, u a viviliai kakit ta ra vaden par,
Kaum vakak i boina dave tai ta enana vakak?
Kaum vakak dir enana varbaiai dave ma ta enana i vakak,
Pi una lul vovo pa avet dari?

10 Kaugu vakak i tavatavaliran, ma i kubar ra pakana,
I lia vurakit ta ra vinun na arip na marmar;
11 Ra uluna i da ra goled i ngatngat;
Ra pepe na uluna i da ra pupu ra pao. ma i korong da ra kotkot.
12 Ra ura kiau na matana dir da ra ura uka marave ra umana tava alir;
Di tar puk dir ma ra polo na u, ma dir ki bulu.
13 A ura pagupagu na ngiene dir da ra uma na balsam, ma ra kinobot na pitilibung;
A ura bul na ngiene dir da ra umana vaigoara nina dia tua ma ra bira na davai i polo.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

14 A ura limana dir da ra umana domol i goled, nina ba di vapetep tar
diat ma ra topas;
Ra pal a pakana i da ra loko na elepant, nina ba di vapetep tar ra
sapir tana.
15 A ura kauna dir da a ura pagapaga na bo na vat, nina ba dir ki taun
ra ura kiki i goled ma i ngatngat;
Ba di gire i da Lebanon, ma i boina da ra umana tagatagal.
16 Kana tinata i kalakalami, maikir, ia parika i mariringian kakit.
Go iat kaugu vakak, go nina a talaigu, a umana vavina Ierusalem.

6 1 Ea, u a viviliai kakit ta ra vaden par,
Kaum vakak i tar vana uve?
Kaum vakak i tar lingan tar uve,
Upi dat a tikan upi ia?

2 Kaugu vakak i tar vana ur ta kana kinobot na davai i ang na katkat,
Upi na ian ta ra uma, ma upi na ilipe ra umana vaigoara.
3 Iau kai kaugu vakak, ma kaugu vakak ia kaugu;
I tabar kana kikil na sip maravai ta ra umana vaigoara.

A taulai kalama, a tutana, i pite pa ra taulai kalama, a vavina

4 Ea, kaugu vakak, u ti mariringian da Tirsa,
Ma u vakak da Ierusalem,
A magit na bunurut da ra loko na tarai na vinarubu ma ea vakilang
na kamara.
5 Una lingan irai kan iau,
Tago a ura kiau na matam dir ga tar vaburut iau.
Ra pepe na ulum i da ra kikil na me,
Nina i va ta ra papar Gilead.
6 Ra umana pal a ngiem dia da ra kikil na sip.
Nina ba di ga puk vagomgom diat;
Dia vanavana a ururua, ma pa ta tikai ta diat i iba.
7 A ura pagupagu na ngiem, nina dir ki ta ra vavai kaum mal na
tubatuba,
Dir da ra pakana gamata.

8 A laptikai na vinun diat ra umana vavina kai ra king, ma a lavutul
na vinun na tultul na vavina,
Ma ra umana inip na vavina nina pa di luk diat, dia ki.
9 Kaugu nat na uka, kaugu viviliai, ia ra kavakake,
A kopono vavina kai nana;
A bul na vakak kai nina i ga lalau pa ia.
Ra umana vavina dia ga gire, ma dia ga biti: I ti doan;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Maikir, ra umana vavina kai ra king, ma ra lavur tultul na vavina,
dia ga pite pa ia.

10 Ia go i da ra kapa ai ra buabuarana,
Ma i talapar da ra gai,
Ma i pupua da ra keake,
A magit na bunurut da ra loko na tarai na vinarubu ma ra vakilang
na kamara?

11 Iau ga vana ur ta ra uma na galip,
Upi ina gire ra lavur ginol ta ra male,
Pi ina gire ra davai na vain ba i karakap boko,
Ma ra gamata ba i pupu.
12 Ba pa iau ga nununuk boko, kaugu mamainga i ga vako iau
Ta ra kiki na vinavana kai kaugu vakak.
13 Ea, u ra vavina maro Sulam, una lilikun;
Una lilikun, una lilikun, ma avet a gire u.
Upi ra ava avat a gire ra vavina Sulam,
Da ava bobe ra malagene maro Makanaim?

7 1 Ea, u a natu i ra luluai, a vavina, i ti mamamar tuna ra ura kaum
ba u vanavana!
A paparai na kaum i guaguar da ra pupu na irima
Varogop ba ra melemuna i ga madake.

2 A bitom i da ra la na nimomo nina i vulu,
Ma nina pa i iba upi ra polo na vuai na vain;
Ra balam i da ra vinvin vit
Nina ba Ta umana vaigoara dia tur kikil ia.
3 A ura um dir da ra kanga,
Da ra ura natu i ra leing, nina a bo na ginagira.
4 A inoam i da ra bur na pal di pait ia ma ra loko na elepant;
A ura kiau na matam dir da ra umana lum aro Kesbon, maravai ta ra
mataniolo Bat-Rabim;
A bilaum i da ra bur na pal Lebanon
Nina i vatale uro Damasko.
5 A ulum i da Karmel,
Ma ra pepe na ulum i da ra mal i meme marut,
Nina di rau ra king me.

A ura taulai kalama dir gugu varurung

6 Ea, a vakak u, a valilingina ma a boina,
Nina ba da gugu tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 Ra pal a pakam i da ra gelep,
Ma a ura um dir da ra vuaina i vo.
8 Iau ga biti: Ina koe ra gelep,
Ina tatabai ta ra umana pagalina;
Boina ba a ura um dir a da ra vuaina i vo,
Ma kaum mamadang na vuvul da ra vuai na gamata;
9 Ma ra ngiem na da ra polo na vuai na vain nina i manga boina,
Ma i kalami ure kaugu vakak,
Ta ra bul na ngiene ma ra pal a ngiene.

10 Iau kai kaugu vakak,
Ma kana mamainga i tur tagu.
11 Una mai, kaugu vakak, boina da dor a vana ta ra bala na vura;
Boina ba dor a ki ta ra gunagunan.
12 Boina ba dor a vana na taptapke uro ta ra umauma na vain;
Dor a gire ba ra davai na vain i karakap boko, ma ra vuaina i arikai,
Ma ba ra umana gamata dia pupu;
Ma ina vaarike kaugu varmari piram abara.
13 Ra umana davai na pepe ure ra varmari dia ang na vuai,
Ma ra umana mangana vuaina davai dia boina, a kalamana ma ra maulana, dia va ta ra po,
Nina ba iau ga vung ia ure u, kaugu vakak.

8 1 Gala u a taigu, nina ba nagu i ga vau ia,
Gala na boina!
Ba ina tadav u ta ra taman, ma ina galum u,
Pa ta na na kulume iau tana.
2 Ina agure u tar ta ra kuba i nagu,
Nina ba na vateten iau;
Ina vamomo u ma ra polo na vuai na vain, nina di ga pota ma ra kavavar,
Ma ra polo na vuai na vain nina i kalami.

3 Boina ba ra limana, a maira, na va ta ra kabinamur na ulugu,
Ma ra limana tuna na tal iau me.

4 Ea, a umana vavina Ierusalem, iau vargat avat,
Ba koko avat a vararak pa ra mamainga upi ra varmari,
Tuk tar ba i arikai.

A varmari i dekdek da ra minat

5 Ia go i vut maro ra pupui,
Ma i tatabai ta kana vakak?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Iau ga vangun u ta ra bit a gamata,
Abara iat tinam i ga kava u ie,
Aina iat u ga ruarua ia ie.
6 Una vaki iau da ra vakilang ta ra balam, da ra vakilang ta ra limam.
Tago a varmari i dekdek da ra minat;
Ma ra varpin i leo da ra babang na minat;
A umana meme tana dia da ra meme ta ra iap,
A birao iat kai ra Luluai.
7 Mangoro na tava dia mama pun ra varmari,
Ma. ra umana lovon dia mama taun vadudu pa ia;
Da kulume ra tutana
Nina ba na valar ia pi na kul ra varmari ma ra tabarikik.
8 Tika na tai vevet,
Nina ba pa i ti tur boko ra una;
Ava avet a pait ia ure tai vevet
Ta ra bung ba di tir pa ia ta vevet?
9 Gala i tur padikat da ra liplip na vat,
Avet a pait ra bur na pal i silva taun ia;
Gala i da ra banbanu,
Avet a liplip bat ia ma ra umana davai na tagatagal.

10 Iau ra liplip na vat, ma a ura ugu dir da ra ura bur na pal tana,
Ma ta ra kiau na matana iau ga da tikai nina i ga tikan tadav ra malmal.
11 Solomon i ga vatur vake tika na uma na vain aro Baal-Amon;
Ma ra umana tena balabalaure dia ga tokom pa kana uma na vain pirana
Ma tika na arip na marmar na pakana silva ure ra vuaina tana.
12 Kaugu uma na vain iau balaure;
Ma u Solomon, una vatur vake kaum silva,
Ma ra vuai kaum uma, ma ra umana tena balabalaure bula.

13 Ea, a umana talaigu dia valongore ra nilaim,
U, nina u ki ta ra umauma;
Boina ba iau bula, ina valongore.
14 Una lulut, kaugu vakak,
Ma una libur da ra vakak na leing ba ra me,
Ta ra umana luana dia ang na katkat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET IESAIA

A kaina vuna tarai

1 1 A ninana nina ba Iesaia, natu i Amos, i ga gire ure Iuda ma
Ierusalem, ta ra kilakilala ba Usia, Iotam, Akas ma Esekia dia ga ki
na king ta ra gunan Iuda.
2 U ra bala na bakut, una valongore, ma u ra rakarakan a gunagunan,
una nuk pa ia, tago ra Luluai i tar tatike dari: Iau tar tabar ra umana bul,
ma iau tar vangala diat, ma dia tar piam vue iau. 3 A bulumakau i nunure
nina i vague, ma ra as i nunure ra vuvuvung na nian kai nina i vague; ma
Israel pa i nunure, ma kaugu tarai pa dia nuk pa ia.
4 Ui! A kaina vuna tarai, a tarai ba dia kap vurot ma ra bilak na
mangamangana, a umana natu i ra umana tena varpiam, a umana bul
na vartuam diat; dia tar vana balakane ra Luluai, dia tar nuknuk vakuku
ure ra Lia Kakit kai Israel, dia tar papait na vaira, ma dia ung murmur.
5 Upi ra ava da kita mule avat? Tago ava tut na varpiam, ma i kaina
vanavana. A ulu i vavat par i mait, a bala i vavat par i tar turatura. 6 Papa
ta ra pal a kauna ma i tuk ta ra katkat na ula, pa ta bo na nilaun tana;
a umana baba ka, ma ra umana dala, ma ra umana manua; pa di paum
guve diat, pa di pulu diat, ma pa di puk diat ma ra dangi. 7 Kavava gunan
i tar uliran, di tar.li kavava lavur pia na pal; a umana vaira dia en vue
kavava gunan ta ra luaina mata i vavat, ma i tar lingling da ra gunan ba
ra umana vaira dia li ia. 8 Ma ra natu i Sion, a vavina, i tur valili, da ra
pal na turturup ta ra uma na vain, da ra pal na minakila ta ra uma na
kukamba, da ra pia na pal ba ra ebar i tur kikil ia. 9 Gala ra Luluai kai ra
lavur kor pa i ga nur vue ta ik a ibaiba pire dat, gala dat a ga varogop ma
Sodom, ma dat a ga vardada ma Gomora.

A nioro upi ra dovot na nukpuku

10 Avat a umana tena varkurai Sodom, avat a valongore ra tinata kai
ra Luluai; avat a tarai Gomora, avat a nuk pa ra vartovo kai kada God.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 Upi ra ava ra peal tinabar piragu? ra Luluai i biti. Iau milamila ga ta
kavava lavur me di tuntun tar ia tagu, ma ta ra bira i ra umana tubu
na vavaguai, ma pa iau gugu ta ra gapu i ra umana bulumakau, ma ra
umana nat na sip, ma ra umana me, a umana tomotoina. 12 Ba ava vana
rikai ta ra luaina matagu, to ia i vatang upi nam ra lavur magit ta ra lima
i vavat, upi avat a rua vakaina kaugu lavur bala na gunan? 13 Koko avat a
kap tabar mule iau ma ra lavur tinabar vakuku; a mi na lotu ia ra magit
na milmilikuan piragu; a lukara na gai ma ra Bung Sabat, ra pait kivung,
pa iau mainge go ra umana magit; dia da ra mangamangana varpiam,
maia, ra ngala na lukara na lotu damana bula. 14 A balagu i milmilikuane
kavava lavur lukara na gai ma kavava lavur enana lukara, dia da ra kap
vurot piragu; iau milamila tana. 15 Ma ba ava vung pala tar ra lima i
vavat, ina ive ra matagu kan avat; maia, ma ba ava vapeal kavava lavur
niaring, pa ina torom ta vavat; a lima i vavat i dur rit ma ra gap. 16 Avat a
vargi, avat a dalu vagomgom avat; avat a vung vue kavava lavur varpiam
kan ra luaina matagu; avat a ngo ma ra papait varpiam, 17 ma avat a
vartovo ta ra papait boina; avat a nuk upi ra takodo na varkurai, avat
a valangalanga nina di arung bat ia, avat a varkurai maravut ra nat na
ling, avat a tata maravut ra ua na vavina.
18 Io, avat a mai, ma dat a vartoto, ra Luluai i biti; ba tumu kavava
lavur varpiam dia meme da ra gap, diat a pua boko da ra kabang, ba
dia birao da ra mal meme, diat a pua boko da ra ivuna sip. 19 Ona ava
mariga, ma ona ava torom, avat a en ra bo na vuai ra gunan boko: 20 ma
ona ava ol ika, ma ava varpiam, a pakat na vinarubu na en vue avat; tago
ra ngie i ra Luluai i tar tatike.

A varkurai ure Sion ma re varvalaun tana

21 Ea, ra pia na pal nam i ga dovot i tar da ra igoro na vavina! Amana i
ga buka ma ra takodo na varkurai! A mangamangana takodo i ga ki tana,
ma go a umana tena vardodoko. 22 Kaum silva i tar kubur, kaum polo
na vain di tar varpopoto ma ra tava. 23 Kaum umana luluai dia tar tut
na varpiam, ma dia varlair varurung ma ra umana tena nilong; diat par
tikatikai dia anan upi diat a vatur vake ra vartabar, ma dia nuk upi ra
lavur vapuak; pa dia varkurai maravut ra nat na ling, ma ra magit kai ra
ua na vavina pa di vaarike pire diat.
24 Kari ra Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor, ra Tena Niongor kai Israel,
i biti dari: Ea, ina valangalanga iau mulai kan diat dia tur bat iau, ma
ina obo pa iau mulai ta kaugu lavur ebar; 25 ma ina palum u ma ra
limagu, ma ina dalu vue ra magit i kaina tam, ma ina tak vue ra lavur
kaina magit kan u. 26 Ina mal pa mule kaum umana tena.varkurai pi na
varogop ma ra vunapaina, ma kaum umana tena varvateten upi diat a
da ta ra turpaina; namur da vatang u ba ra takodo na pia na pal, ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pia na Dal i dovot. 27 Da kul valaun Sion ma ra takodo na varkurai, ma
diat dia lilikun pirana ma ra mangamangana takodo. 28 Ma ra umana
tena varpiam ma ra umana tena bolo langun diat a virua varurung, ma
diat dia vana balakane ra Luluai diat a panie. 29 Tago diat a vavirvir ure
ra umana iban ava tar manane, ma ra mata i vavat na ula ta ra lavur
moramoro nina ava ga vakilang diat. 30 Tago ava da ra mapmapina davai
i ele, ma da ra uma ba pa ta tava tana. 31 Ma ra tena niongor na da ra
vupuna, ma kana papalum da ra takulen na iap; ma dir par dir a birao,
ma pa ta na na pun ia.

A e na varkurai na malmal kai ra Luluai
(Mika 4:1-3)

2 1 A tinata ba Iesaia, natu i Amos, i ga gire ure Iuda ma Ierusalem.
2 Ma ta ra e namur ra luana nina ba ra kuba i ra Luluai i tur tana na
lualua ta ra umana buana, ma na kiki ak ta diat, ma ra lavur vuna tarai
diat a koakor tadav ia. 3 Ma mangoro na tarai diat a vana, ma diat a biti
dari: Avat a mai, ma dat a varait urama ta ra luana kai ra Luluai ma ta ra
kuba i ra God kai Iakob; ma na vateten dat ure kana mangamangana, ma
dat a murmur kana umana nga; tago ra vartovo na vana rikai maro Sion,
ma ra tinata kai ra Luluai maro Ierusalem. 4 Ma ra Luluai na varvarkurai
ta ra lavur vuna gunan, ma na pit mangoro na vuna tarai; ma diat a pait
pukue kadia lavur pakat na vinarubu upi ra umana rek, ma kadia lavur
rumu upi ra umana kono; a umana vuna gunan pa diat a varvarubu
vargil mulai, ma pa diat a varvartovo mulai ure ra vinarubu.

A varkurai kai ra Luluai pire diat dia kolakolo

5 Io, avat ta ra kuba i Iakob, avat a mai ma dat a vanavana ta ra kapa
kai ra Luluai. 6 U tar vana balakane kaum tarai ta ra kuba i Iakob, tago
i tar peal pire diat ra lavur mangamangana maro ra taubar, ma diat a
umana tena papait da ra tarai Pilistia, ma dia varpit ma ra lavur natu i ra
umana vaira. 7 Kadia gunan i kor ma ra silva ma ra goled bula, ma kadia
ngatngat na tabarikik i tup ia; damana bula kadia gunan i kor ma ra
umana os, ma ra lavur kiki na vinavana i tup ia pire diat. 8 Damana bula
kadia gunan i kor ma ra lavur tabataba; dia lolotu tadav ra papalum na
lima diat, tadav ra magit ba ra kaka na lima i diat iat i ga pait ia. 9 Ma ra
luveana i va timtibum, ma ra luluai i ruva; io, koko una nur vue pire diat.
10 Una ruk ta ra babang na vat ki, una parau ta ra tobon na pia kan ra
kankan kai ra Luluai ma kan kana ngala na minamar. 11 Diat dia matana
luluai diat a bura boko, ma ra tarai ba i ngala ra nuknuk i diat ure diat
mulai, diat a vavirvir boko, ma ra Luluai kaka na ngala ta nam ra bung.
12 Tago tika na bung kai ra Luluai kai ra lavur kor na pot tadav diat
par i kolakolo ra nuknuk i diat, tadav diat dia papait na luluai, ma tadav

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat dia vangala pa mule diat, ma da vaikilik pa diat; 13 ma tadav ra lavur
tagatagal par ta ra Lebanon, nina dia manga tuluai urama, ma tadav ra
lavur iban par ta ra gunan Basan; 14 ma tadav ra lavur lualuana par dia
manga tuluai urama, ma ra lavur buana dia ki ak; 15 tadav ra lavur pal
na minakila dia tuluai urama, ma ra lavur dekdek na liplip na vat; 16 ma
tadav ra lavur parau Tarsis, ma tadav ra lavur malalar par di gugu tana.
17 Ma da vue pukue vue ra mangamangana kolakolo kai ra tarai, ma kadia
mangamangana luluai da vaikilik pa ia; ma ra Luluai kaka na ngala ta
nam ra bung. 18 Ma ra lavur tabalar diat a panie kakit. 19 Ma ra tarai diat
a ruk ta ra umana babang ta ra umana vat ki ma ra umana tung ra pia,
upi diat a parau kan ra ngala na kankan kai ra Luluai ma kan kana ngala
na minamar ba i tut upi na vaguria na kaia ra rakarakan a gunagunan.
20 Ta nam ra bung ra tarai diat a vung vue kadia lavur tabalar na silva,
ma kadia lavur tabalar na goled dia ga pait diat upi diat a lotu tadav diat;
diat a vue tar diat ta ra lavur mang ma ra lavur tepetepe; 21 upi diat a ruk
ta ra umana babang ta ra umana vat ki ma ra umana ngovo na vat upi
diat a ki vue ra ngala na kankan kai ra Luluai ma kana enana minamar,
ba i tut upi na vaguria na kaia ra rakarakan a gunagunan. 22 Io, koko avat
a nurnur ta ra tarai ba ra vuvu ka i tur ta ra bilau i diat; tago ra magit
ava na tale diat?

A varkurai kai ra Luluai pire Iuda dir ma Ierusalem

3 1 Tago ra Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor, na tak vue ra tukal ma
ra buka kan Ierusalem ma Iuda, ra tukal na magit na nian par ma ra
buka na tava par; 2 ra tena niongor ma ra tena vinarubu, ra tena varkurai
ma ra propet, ra tena papait ma ra patuana, 3 ra luluai na loko na tarai
na vinarubu, ma ra tutana di ru ia, ma ra tena varvateten, ma ra tena
madaka ma ra tena agagar tuna. 4 Ma ina tibe ra umana bul uka upi diat
a lue rap diat, ma ra umana kuramana diat a kure diat. 5 Ma ra tarai diat
a rung vargiliane bat diat mulai, ma tikatikai na ki taun talaina; a bul na
piam vue ra patuana, ma ra tutana vakuku na piam vue ra ngalangala.
6 Ba tika na tutana na kinim vake turana ta ra kuba i tama i dir, ma na
biti tana dari: U tar vung ra mal, boina ba una varkurai pire dat, ma
boina ba una mal pa go ra taripuna ma ra limam; 7 ta nam ra bung na
tak ra ngiene ma na biti dari: Vakir ina tena valagar, tago pa ta magit
na nian ma pa ta mal ta ra kubagu; koko avat a va ki iau ba ina tena
varkurai kai ra tarai.

8 Tago Ierusalem i tar tarip, ma Iuda i tar bura; tago kadia tinata ma
kadia mangamangana i tur bat ra Luluai, ma dia vakankan ra mata i
kana minamar. 9 A mata i diat iat i takun diat mulai; dia vaarike kadia
kaina mangamangana da Sodom, pa dia ive. A bala i diat na kaina, tago
dia tar vabongon diat mulai ma ra kaina. 10 Avat a varvai ure ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tena takodo ba diat a ki mamal boko, tago diat a en boko ra vuai kadia
papalum. 11 Na kaina tai nina ra tena varpiam! Na ki na malari boko,
tago da tul tar ra vapuak tana ure kana papalum. 12 Ma ra umana bul uka
diat a arung bat kaugu tarai, ma ra vaden diat a kure diat; ea, avat kaugu
tarai, diat ba dia rap lue avat, dia varara avat, ma dia vapurpuruan
ra nga ba ava vana tana. 13 A Luluai i tut upi na vartoto, ma i tur upi
na kure ra tarai. 14 A Luluai na kure ra umana patuana kai kana tarai
ma kadia lavur luluai bula; avat iat ava tar en vue ra uma na vain; a
tabarikik ba ava long ia pire ra umana luveana i va ta ra kuba i vavat;
15 ava ra kukuraina, tago ava rua bereng kaugu tarai, ma ava ki taun ra
umana biaui? a Luluai God kai ra lavur kor i biti.

A varkurai kai ra Luluai pire ra umana natu i Sion, a umana vavina

16-17 Ma ra Luluai i tatike bula go: A Luluai na vaki ra kaka ta ra katkat
na ulu i ra umana natu i Sion, a umana vavina, ma ra Luluai na pala
vue kadia lavur mal; tago i kolakolo ra nuknuk i diat, ma ba dia vana
vurvurbit dia tonatonok, ma ra mata i diat i varvol, ma ba dia vana dia
pipil vanavana, ma i vartetelengei ra kau i diat.
18 Ta nam ra bung ra Luluai na tak vue ra lavur minong dia mong me,
ma ra lavur ubene na tagal a ula, ma ra lavur marmar da ra lokono gai;
19 ra lavur magit na marmar talinga, ra lavur lalai, ma ra lavur mal na
kurkurua; 20 a lavur kere, ma ra lavur vinau na patkoai, ma ra lavur vipit,
ma ra lavur pal a varku, ma ra umana magit na babat; 21 a lavur domol,
ma ra lavur magit na marmar bibilau; 22 a lavur mal na lukara, ma ra
lavur olovoi, ma ra lavur mal na kukuvai, ma ra lavur popopoi; 23 a lavur
tiroa, ma ra lavur mal kumau, ma ra lavur vipuar, ma ra lavur mal na
turturup mata.
24 Ma na damana ka: a magit i ang na bubu na kia vue ra magit i
ang na vuvuvul; ma ra vinau vakuku na kia vue ra bo na vipit; ma ra
peaka na kia vue ra tagal a ip; ma ra mal na tabun na kia vue ra potar
na minong; a vakilang na vilavilau di tuntun tar ia na kia vue ra bo na
minamar. 25 Kaum tarai diat a virua ta ra pakat na vinarubu, ma kaum
lavur dekdek ta ra kamara. 26 Ma kana umana mataniolo diat a tangi ma
diat a ligur, ma Sion na lingling ika ma na ki na tabun.
4 1 Ma ta nam ra bung lavurua na vavina diat a tabe vake tika na
tutana, ma diat a biti tana dari: Avet a en ra aveve magit iat, ma
avet a mal ma kaveve mal iat: ma ave lul uka ba avet a kap iang tam, ma
una pun vue ra magit na vavirvir ta vevet.

A ko na kini namur kai Ierusalem

2 Ma ta nam ra bung ra ibul i ra Luluai na potar ma na mamar, ma ra
vuai ra pia na ko tuna ma na mariringian ure ra tarai Israel dia tar pila.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Ma na dari: nina ba i ki valili aro Sion ma ra ibaiba i ki Ierusalem da
vatang ia ba a gomgom, maia pa, diat par tikatikai ba di ga tumu ra iang
i diat varurung ma ra tarai dia ki Ierusalem, 4 ba ra Luluai na ga dalu vue
ra dur ta ra umana natu i Sion, a umana vavina, ma ba na ga kap vue ra
gap kan Ierusalem ma ra vuvu na varkurai ma ra vuvu na rangrang.
5 Ma ta ra bung na keake ra Luluai na vaki ra bakut ma ra mi arama
liu ta ra gunan na luana Sion par, ma na tur bula arama liu ta kana lavur
kivung, ma ra marum na vaki ra biro na iap ba na pupua tana, tago ra
minamarina na turup diat par. 6 Ma da vatur ra pal na turturup upi da
malur tana ta ra bung na keake, ma da ki bakit tana ma da rivarivan tana
ta ra ngala na vuvu ma kan ra bata.

A tinata valavalar ure ra umana vain

5 1 Boina ina kakaile ra kakailai kai talaigu tadav ra vakak na talaigu ure
kana uma na vain. A vakak na talaigu kana ra uma na vain ta ra papar a
luana i manga vuai; 2 ma i ipuk ia, ma i tak varurue vue ra lavur vat kan ia, ma
i vaume ra bo na davai na vain tuna tana, ma i pait ra pal na minakila livuan
tana, ma i kal ra tung na vain bula tana; ma i nuk upi ra vuai na vain tuna tana;
ma pata, a vuaina i manmanin ika. 3 Io, avat a tarai Ierusalem ma ra tarai Iuda,
avat a varkurai ure amir ma kaugu uma na vain. 4 Ava mulai ba da maravut
nam me ba iau tar pait ia ta kaugu uma na vain? Tago iau tar pait ra lavur magit
tana. Ma ta ra ava, ba iau nuk upi ra vuai na vain tuna tana, i vuai vaarike ke ra
vuaina i manmanin? 5 Io, go ina ve avat ba ava ina pait ia ta kaugu uma na vain:
ina re vue ra liplip na valangur tana, ma da tun vue; ina re vue ra liplip na vat
bula, ma da ruarua vakaina; 6 ma ina rubat vue, upi koko da laga mule ra davai
tana, ma koko da ipuk mulai tana; ma ra kait ma ra kunai ka dir a tavua tana,
ma ina tigal ra bakut upi koko ra bata na bura tana. 7 Tago ra uma na vain kai ra
Luluai kai ra lavur kor ia ra tarai Israel, ma ra tarai Iuda ia kana davai na uma ba
i manamanane; ma i nuk upi ra takodo na varkurai, ma i gire ke ra vinarubu, i
anan upi ra mangamangana takodo, ma i valongore ra kunukula ka.

Na kaina pire ra umana tena varpiam

8 Na kaina ta diat dia vapeal kadia umana pal, ma dia vangala kadia pia na
uma vanavana upi pa ta maup mulai, ma avat ika ava ki varkolono ta ra bala
na gunan! 9 Ra Luluai kai ra lavur kor i vatang tar ia ta ra talingagu dari: A
dovotina. mangoro na pal diat a lingling ika, maia pa, ra umana kaliana ma diat
di ga alur kapi diat, ma pa ta na na ki tana. 10 Tago a vinun na langun na uma na
vain da vatur vake ra kopono valavalar na polo na vain tana, ma ba da imimire a
vinun na epa[a] na pat na kon da vatur vake ra kopono epa tana.

---

[a] **5.10** A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lb.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 Na kaina ta diat dia tavangun ra malana ikilik upi diat a mome ra
tava longlong; diat dia vangala pa ra keake ta ra marum upi ra polo na
vain na vamalamalapang diat! 12 Ma ra pagol ma ra gita, a kudu ma ra
tataru, ma ra polo na vain i maravut kadia lavur lukara; ma pa dia nuk
pa ra papalum kai ra Luluai, ma pa dia gire ilam ra magit ra limana i pait
ia. 13 Kari kaugu tarai dia tar vana ta ra kini na vilavilau, tago dia iba upi
ra kabinana, ma kadia umana luluai dia mat ma ra mulmulum, ma ra kor
na tarai dia kaina ma ra nimar. 14 Kari ra ruarua na tulungen i vangala
mule, ma i manga panganga kakit; ma kadia umana uviana, ma ra kor na
tarai tuna, ma kadia lavur minamar vakuku, ma ra tena gugu pire diat,
diat par dia ruk tana. 15 Ma ra tutana vakuku i tar malari, ma ra ngala
na tutana i tar ruva, ma diat dia matana luluai dia tar ruva bula; 16 ma ra
Luluai kai ra lavur kor i ngala ta ra varkurai; ma God, ra Lia Kakit, i lia
ta ra mangamangana takodo. 17 Ta nam ra bung a umana nat na sip diat a
iaian ta kadia pia na vura, ma ra umana vaira diat a konom ra magit kai
ra umana tubu na tutana ta ra gunan i lingling.

18 Na kaina ta diat dia al pa ra kaina mangamangana ma ra vinau na
vaongo, ma ra mangamangana bilak da ma ra dekdek na vinau; 19 ma dia
biti dari: Boina ba na lulut, boina ba na pampam ma kana papalum, upi
avet a gire, ma boina ba ra nuknuk i ra Lia Kakit kai Israel na vut ma na
vana rikai upi avet a nunure!

20 Na kaina ta diat dia vatang ra kaina ba a boina, ma ra boina ba a
kaina; dia biti ba ra bobotoi i kapa, ma ra kapa i bobotoi; dia biti ba ra
mapak na magit i kalami, ma ra kalami na magit i mapak!

21 Na kaina ta diat dia malamala tena kabinana, ma dia nuk ia ba dia
matoto!

22 Na kaina ta ra umana lup mome vain, ma diat dia ongor ma ra
lolongoi na tava longlong; 23 diat dia varkurai maravut ra tena varpiam
upi ta vapuak tana, ma dia varpuai ta ra mangamangana takodo kai ra
tena takodo! 24 Io, da ra biro na iap i vapar vue ra kunai, ma da ra vura
makuk i dudukau ta ra iap, damana ra okor i diat na maroto ma ra pupu
i diat na tubang rikai da ra tobon; tago dia tar piam vue ra vartovo kai ra
Luluai kai ra lavur kor, ma dia milmilikuane ra tinata kai ra Lia Kakit kai
Israel.

25 Kari ra kulot kai ra Luluai i tar birao ure kana tarai, ma i tar tulue ra
limana ure diat, ma i tar ubu diat, ma ra umana buana dia ga guria, ma
ra minat i diat dia ga va da ra puputa ta ra lavur pal a nga. Ma a dovotina
kana kankan pa i par boko, ma i tulue boko ra limana. 26 Ma na vatur ra
vakilang ure ra umana vuna tarai dia kiki vailik, ma na buange pa diat
maro ra ngu na rakarakan a gunagunan, ma io, diat a vutvut ma diat a
poapot lulut; 27 pa ta na ta diat na talanguan, ma pa ta na na tutukai; pa
ta na na mata vava, ma pa ta na na va mat. kadia vipit pa na golagolo,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra kuara na pal a kau i diat pa na takunu varbaiai; 28 kadia umana
pu dia lamia, ma kadia lavur panak par dia talele; kadia lavur os a pal a
kau i diat dia da ra vat, ma ra umana vil ta kadia kiki na vinavana dia da
ra kalivuvur; 29 a nilai diat na da ra nilai ra leon, diat a kukukula da ra
umana nat na leon; maia, diat a kukukula, ma diat a kinim vake ra magit
dia ub ia, ma diat a puak vabakite vue, ma pa ta na na valaun ia. 30 Ma ta
nam ra bung diat a roro ure diat da ra ta i roro; ma ba di gire ra gunan
da gire ke ra bingnimuna ma ra tinabun tana, ma ra bakut i bak bat ra
kapa.

A ninana ma ra nioro pire Iesaia

6 1 Ta ra kilala Usia ra king i ga mat i tana, iau ga gire ra Luluai, ma
i ga ki ta ra ngala na kiki na king i tur arama iat, ma ra ngu kana
mal i ga kor ta ra pal i gomgom. 2 A umana angelo dia ga tur arama tana;
tikatikai i vung laptikai na bebeana; i turup ra matana ma ra urua; ma i
tuba ra ura kauna ma ta ra urua; ma i purpururung ma ta ra urua. 3 Ma
dia ga oro vargilgiliane diat, ma dia biti dari: I ti lia kakit, i ti lia kakit,
i ti lia kakit, ra Luluai kai ra lavur kor; a rakarakan a gunagunan i ti kor
ma kana minamar. 4 Ma ra vunapai ra matakilalat i ga guria ta ra nilai
nina i oro, ma ra pal i ga buka ma ra mi. 5 Ma iau ga biti dari: Ina malari!
Tago ina virua, tago iau a tutana ba i dur ra bul na ngiegu, ma iau ki
livuan ta ra tarai ba i dur ra bul na ngie i diat; tago ra matagu i tar gire
ra King, ra Luluai kai ra lavur kor.

6 Io, namur tikai ta diat ra umana angelo i ga pururung pukai piragu,
ma i ga kap ra lakit ta ra limana, i ga tak pa ia ma ra kia kan ra uguugu
na vartabar; 7 ma i ga bili ra ngiegu me, ma i biti: Ea, go i tar bili ra bul
na ngiem, ma di tar tak vue kaum bilak na mangamangana, ma di tar
dur vue kaum varpiam. 8 Ma iau ga valongore ra nilai ra Luluai, i dari:
Ina tulue to ia, ma to ia na vana ure avet?

Ma iau ga biti tana: Iau go kari, una tulue iau. 9 Ma i ga biti: Una vana,
ma una ve go ra tarai dari: Avat a valavalongor vatikai, ma koko avat a
matoto, avat a gigigira vatikai, ma koko avat a gigira ilam. 10 Una valeo
bat ra bala i go ra tarai, ma una ang bat ra talinga i diat, ma una vapula
bat ra mata i diat, kan diat a gigira ilam ma ra mata i diat, ma diat a
valongor ilam ma ra talinga i diat, ma diat a matoto ma ra bala i diat, ma
diat a talil, ma da valaun pa diat.

11 Ma iau ga biti: Luluai, aivia ra bung na damana? Ma i ga bali ia:
Tuk tar ta ra bung ba ra umana pia na pal diat a kapakapana ma pa ta
na na ki mulai ta diat, ma ra umana pal diat a lingling, ma ra gunan
na da ra bil tuna, 12 ma ra Luluai na ga kari vue ra tarai upi diat a ki
vailik, ma mangoro na tavul diat a uliran livuan. ta ra gunan. 13 Ma ba ra
vavinununa tana i ki boko, da vaimur vue; da ra iroto ma da ra rebarebe,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a vuna i tur boko ba di mut vue, damana ra gomgom na vuna tarai i da
ra vuna pirana.

A luaina tinata kai Iesaia tadav Akas

7 1 Ma ta ra kilala ba Akas, natu i Iotam, natu i Usia, i ki na king
Iuda, Resin ra king Siria, ma Peka natu i Remalia, a king Israel,
dir ga vana urama Ierusalem upi diat a varubu me, ma pa dir ga ongor
valar pa ia. 2 Ma di ga ve ra kuba i David dari: Siria dir ma Epraim dir
tur varurung. Ma ra balana i dadadar ma ra bala i kana tarai bula, da ra
umana davai ra pupui dia malmaliara ta ra vuvu.
3 Ma ra Luluai i ga biti tai Iesaia dari: Amur ma natum Sear-Iasub amur
a vana upi amur a barat Akas ta ra ngu na nga na tava kai ra lum i ki
arama, ta ra nga uro ta ra pia kai ra tena malmal mal; 4 ma una biti tana:
Una varbalaurai, ma una balamat; koko una burut, ma koko ra balam
na ururian ure go ra ura valuta ba dir mi, ure ra ngala na kankan kai
Resin maro Siria ma ra natu i Remalia. 5 Tago Siria ma Epraim ma natu
i Remalia dital tar varpit ure u, ma dital biti dari: 6 Datal a vana urama
Iuda ma datal a vapurpuruan ia, ma datal a rada ia, ma datal a vaki natu
i Tabeal upi na king ie; 7 a Luluai God i biti dari: Patana, pa dital a pait ot
pa ia. 8 Tago Damasko i lua ta ra gunan Siria, ma Resin i lua ta ra gunan
Damasko, ma ba pa na par boko laptikai na vinun ma a ilima na kilala,
Epraim na tamuta, ma pa ta vuna tarai mulai tana; 9 ma Samaria i lualua
ta ra gunan Epraim, ma natu i Remalia i lua ta ra pia na pal Samaria.
Ona pa ava nurnur pa avat a tur padikat.

A tinata kai Iesaia ure Imanuel

10 Ma ra Luluai i ga biti mulai tai Akas dari: 11 Una lul pa ra Luluai
kaum God upi ta vakilang; una lul upi ia ta ra lamanana ba arama liu ta
ra maup. 12 Ma Akas i ga biti: Patana, i dekdek piragu upi ina lul ia, ma pa
ina valar ra Luluai. 13 Ma Iesaia i ga biti: Ea, avat ta ra kuba i David, avat a
valongore: a dovotina a magit i ikilik pire vavat ba avat a vamila ra tarai,
ma dave, avat a vamila kaugu God bula? 14 Kari ra Luluai iat na tul tar ta
tika na vakilang ta vavat; ea, tika na inip na vavina na kap bala, ma na
kava vaarike ra bul tutana, ma na vaiang tar ra iangina ba Imanuel. 15 Na
en ra bira na polo na u, ma ra polo na livur, upi na matoto ma na ole vue ra
kaina, ma na pilak vake ra boina. 16 Ma ba ra bul pa i matoto boko upi na
ole vue ra kaina, ma upi na pilak vake ra boina, ra gunan kai ra ura king ba
u burutue dir na uliran. 17 A Luluai na tulue ra kaina e piram ma pire kaum
tarai, ma pire ra kuba i tamam, nina ra dari pa i ga pot papa ra bung ba
Epraim ma Iuda dir ga vana varbaiai tana; gi pa, na tulue ra king Asiria.
18 Ma ta nam ra e ra Luluai na buange pa ra langa maro ra papar vailik
ta ra tava alir Aigipto, ma ra livur i ki ra gunan Asiria. 19 Ma diat a vut,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma diat a ki par ta ra lavur male ma ta ra lavur ngovo na vat ki, ma ta ra
ul a davai na kait, ma ta ra lavur pia na vura.
20 Ta nam ra e ra Luluai na tokom ra varvarkaka, nina maro ra langun
ta ra papar a tava alir, a king Asiria iat, ma na ka ra ula ma ra ivuna
kakene; maia, ma na vapar vue ra ivuna kabene bula.
21 Ma ta nam ra e na dari: tika na tutana na vague tika na bulumakau,
a tana, ma ra ivu sip uka; 22 ma na vatur vake ra ngala na polo na u ta
dital ma na en ra birana; tago diat par ba diat a ki valili ta ra gunan diat
a en ra bira na polo na u ma ra polo na livur.
23 Ma ta nam ra e a lavur gunan ba tika na arip na davai na vain dia
ga tavua tana, ma ra matai diat i ga varogop ma tika na arip na pakana
silva, a kunai ma ra kait na gol tana. 24 Da vana tana ma ra panak ma ra
pu, tago ra gunan par na pui ma ra kunai ma ra kait. 25 Ma pa una rua
taun ra umana luana mulai, diat ba lua di ga ipuk diat ma ra rek, tago
una burutue ra kunai ma ra kait, da tultulue ra umana bulumakau ka ma
ra umana sip, upi diat a rua vakaina.

A iang i ra natu i ra propet

8 1 Ma ra Luluai i ga biti tagu dari: Una vatur vake ra pal a davai, ma una
tumu ra tinata tana ma ra matana buk tuna, dari: kai Maer-Salal-Kas-
Bas; 2 ma ina ting pa a ura dovot na tena varvai, upi dir a varvai tana, Uria
ra tena tinabar, ma Sekaria natu i Ieberekia. 3 Ma iau ga tadav kaugu taulai,
ma i ga kap bala, ma i ga kava ra bul tutana. Ma ra Luluai i ga biti tagu dari:
Una vatang ra iangina ba Maer-Salal-Kas-Bas. 4 Tago ba ra bul pa i oro valar
pa boko dari: Tota, ba Gaki, da mulue pa ra ngala na tabarikik Damasko ma
ra vurvur magit di ga long ia aro Samaria ta ra luaina mata i ra king Asiria.
5 Ma ra Luluai i ga biti mulai piragu dari: 6 Tago go ra tarai dia tar
pidimuane ra tava Siloa i alalir vovovon ika, ma i gugu ka tai Resin ma
natu i Remalia; 7 kari ra Luluai na tulue ra tava kan ra Tava Alir tadav
diat, a dekdek na tava ma ra ngala, ra king Asiria ma kana minamar
par; ma na tut rikai kan kana lavur nga na tava, ma na lubu lake ta
ra lavur paparaina; 8 ma na kavie ra vinavana, ma na pot Iuda; ma na
vabuka lake, ma na vana alalu, ma na tuk tar ta ra inoana; ma na pala ra
bebeana, ma kaum gunan, Imanuel, na kor me.
9 Avat a urung, a tarai, ma da bubur gigi avat; ma avat par ava ki ra
gunan vailik, avat a valongore: avat a vi pit, ma da bubur gigi avat; avat
a vi pit, ma da bubur gigi avat. 10 Avat a tata guvai upi ta varkurai, ma da
pidimuane ke; avat a tatike ra tinata, ma pa na tur, tago dat ma God.

Avat a burut tai ra Luluai

11 Tago ra Luluai i vatur vake iau ma ra dekdek na limana, ma i ve iau,
ma i vateten iau ba koko ina mur ra nga kai go ra tarai, dari: 12 Koko avat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a vatang ra lavur magit a varpit ba go ra tarai diat a vatang ra varpit
tana, ma koko avat a burutue ra lavur magit ba go ra tarai diat a burutue,
ma koko avat a dadadar tana. 13 A Luluai kai ra lavur kor na lia kakit pire
vavat; nam avat a burut tana, ma nam avat a dadadar ure. 14 Ma na da
ra pal na rivarivan; ma ga tadav ra ura kuba i Israel par na da ra vat na
tukatukai ma da ra vat ki na bunura, ma na da ra kun ma ra palai tadav
ra tarai Ierusalem. 15 Ma mangoro diat a tutukai tana, ma diat a bura, ma
diat a tabubur, ma da kun diat, ma da kinim vake diat.
16 Una pin guve ra buk na varvai, una vabulit tar ra tinata na vartovo
ta kaugu tarai na vartovo. 17 Ma ina ki ung pa ra Luluai nina i ive ra
matana upi koko ra kuba i Iakob na bobe, ma ina gire upi ia. 18 Gire,
amital ma ra ura bul ba ra Luluai i ga tul tar dir tagu, amital da ra utul
a vakilang ma ra magit na kinaian pire ra tarai Israel tai ra Luluai kai ra
lavur kor nina i kiki ra luana Sion.
19 Ma ba di ve avat dari, Avat a tir ra umana tena papait ma ra umana
tena agagar, diat dia varmaianao ma dia tata mukumuk; dave, pa i topa
ra tarai laka ba diat a tir kadia God? Dave diat a tir ra umana minat ure
diat dia laun vang? 20 Diat a tadav ra vartovo ma ra varvai! Ma ona pa
dia varvai varogop ma go ra tinata, a tuna pa na malana pire diat.
21 Ma diat a kairane, na tup diat, ma diat a mulmulum; ma ba diat a
mulmulum diat a ngarangara, ma diat a vul kadia king ma kadia God
bula, ma diat a tadarake; 22 ma diat a gire ra pia, ma diat a na tadav ra
magit na varmonong ma tadav ra bobotoi ka, a bobotoi ba diat a burut na
kaia tana; ma da korot vue diat ta ra ngala na bingnimuna.

A kinakava ma ra e na varkurai kai ra Luluai na Malmal

9 1 Ma nina ba i ga ki ma ra ngala na bunurut pa na bang mulai ta ra
bobotoi. Ta ra kilala lua i ga varuva ra gunan Sebulun ma ra gunan
Naptali, ma ga ta ra kilala namur i tar vamong ia tuna ta ra valian, ta
ra papar a Iordan maro iat, a langun kai ra umana Tematana. 2 A tarai
ba dia ga vanavana ta ra bobotoi dia tar gire ra ngala na kapa; diat dia
ga ki ta ra gunan na malur na minat, a kapa i tar pupua taun diat. 3 U
tar vapealane ra vuna tarai, u tar vangala kadia gugu; dia gugu ta ra
luaina matam, varogop di gugu ta ra e na varurue magit na uma, ma da
ra tarai dia gugu ba dia tibe ra magit di ga varane. 4 Tago u tar bubur
kana mamat na kip, ma ra davai ba di ga kita ra tamuruna me, ma ra
virit kai kana ebar. da ta ra bung di ga ubu Midian tana. 5 Tago ra vargal
par ba ra tarai dia vargal me ta ra varvareo na vinarubu, ma ra lavur
mal dia dur ma ra gap, da tun vue diat, da vaulung uka ra iap me. 6 Tago
di tar kava tar tika na kuramana ta dat; di tar tul tar tika na bul tutana
ta dat; ma na puak pa ra varkurai ta ra ul a varana, ma da vaiang ra
iangina dari: Enana Tena Varvateten Tuna, Dekdek na God, Tama Tukum,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai na Malmal. 7 Kana varkurai ma ra malmal dir a tavua vanavana
ma pa na mutu ta ra kiki na king kai David ma ta kana varkurai, upi na
vatur ia ma na vapadikat ia ma ra takodo na varkurai ma ra takodo na
mangamangana papa gori ma vatikai namur. A niongor kai ra Luluai kai
ra lavur kor na pait ot pa ia.

A kankan kai ra Luluai ure Israel

8 A Luluai i ga tulue ra tinata tadav Iakob, ma i tar tadav Israel. 9 Ma
ra lavur tarai par diat a nunure boko, a tarai Epraim ma ra tarai Samaria
bula, nam diat dia vavagia pa diat, ma i ngala ra nuknuk i diat ure diat
mulai, ma dia biti dari: 10 A umana vat na pia dia tar bura, ma go avet a
pait pal ma ra vat i tuna ba di mut ia; di tar tagi ra umana lovo, ma avet
a kia vue ke diat ma ra umana tagatagal. 11 Kari ra Luluai na vangala
urama liu iat ra umana ebar kai Resin upi diat a tur bat ia, ma na vararak
kana lavur ebar; 12 a tarai Siria dia ki ta ra luaina matana, ma ra tarai
Pilistia dia ki namur tana; ma diat a konom vue Israel ma ra ngie i diat
na panganga. Ma a dovotina, kana kulot pa i ngo, ma i tultulue ra limana
boko.
13 Ma ra tarai pa dia talil pire nina i kita diat, ma pa dia tikan upi ra
Luluai kai ra lavur kor. 14 Kari ra Luluai na kita kutu vue ra ulu i Israel
ma ra taukuna bula, a ul ma ra vuvur, na pait ia ta ra kopono bung uka.
15 A patuana ma ra luluai ia ra uluna, ma ra propet nina ba i vartovo
ma ra vaongo, ia ra taukuna. 16 Tago diat dia lue rap go ra tarai, dia ben
varara diat; ma diat dia bala mur diat dia virua. 17 Kari ra Luluai pa na
ga ta kadia umana barmana, ma pa na mari kadia umana nat na ling, ma
kadia umana ua na vavina; tago diat par a umana tena lotu vakuku ma
ra umana tena pait ra kaina, ma ra ngie i diat par i tatata na pepel. Ma a
dovotina, kana kulot pa i ngo, ma i tultulue boko ra limana.
18 Tago ra kaina mangamangana i io da ra iap; i vaimur vue ra kunai
ma ra kait; maia pa, i vaneap ra lokalokor na pui, ma i pulung da ra
vual na mi. 19 Ta ra kulot kai ra Luluai kai ra lavur kor a gunan i imur,
ma ra tarai dia da ra davai di vaulung ra iap me; pa ta na i mari turana.
20 Ma tikai na rara pa ta ra papar a lima tuna, ma na mulmulum uka;
ma na ian ta ra papar a maira, ma pa na maur; tikatika na tutana na en
ra kanomong i ra limana iat; 21 Manase na en Epraim, ma Epraim na en
Manase; ma go dir varurung dir a ebar ma Iuda. Ma a dovotina, kana
kulot pa i ngo, ma i tultulue boko ra limana.

10 1 Na kaina ta diat dia vatur ra umana varkurai ba pa dia takodo,
ma ta ra umana tena tutumu ba dia tumu ra tinata i gegagege;
2 upi diat a tigal bat ra takodo na varkurai pire ra umana tolong me, ma
upi diat a tak vue ra takodo na varkurai kan kaugu tarai ba dia ki na
niiba, upi diat a long ra tabarikik kai ra umana ua na vavina, ma upi diat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a ra pa ra magit kai ra umana nat na.ling! 3 Ma avat a pait ra ava ta ra
bung na balbali, ma ta ra e na vinirua ba na vut maro vailik? Avat a lop
tadav to ia ba na maravut avat? Ma avat a vung kavava vurvur magit pire
to ia? 4 Kan diat a va timtibum uka varurung ma ra umana vilavilau, ma
diat a bura palar varurung ma diat di ubu doko diat. Ma a dovotina, kana
kulot pa i ngo, ma i tultulue ra limana boko.

A Luluai i papalum ma Asiria

5 Ui, Asiria, a virit kai kaugu kankan, ma ra davai ta ra limana, kaugu
kulot nam! 6 Ina tulue pi na varubu ma ra vuna gunan vakuku, ma ina tul
tar, ia tana ba na vatur vake ra magit na ra varpa, ma ra magit na nilong,
ma na inabut taun diat ma ra kauna da taun ra pikai na nga. 7 A dovotina,
ia iat pa i biti ba na damana, ma ra nuknukina i enana; a nuknukina ba
na varli, ma ba na ubu kutu vue mangoro na vuna tarai. 8 Tago i biti dari:
Dave, kaugu umana luluai par pa dia ki na king vang? 9 Dave, Kalno pa
dir varogop ma Karkemis vang? Ma Kamat pa dir varogop bar ma Arpad?
ma Samaria pa dir varogop bar ma Damasko? 10 Da ra limagu i tar tuk tar
ta ra umana vuna gunan ba dia lotu tadav ra umana tabataba, nina ba
kadia lavur tabataba dia peal ta ra lavur tabataba Ierusalem ma Samaria,
11 damana ina pait valar pa ia tai Ierusalem bula, ma ta kana lavur
tabataba, ra magit ba iau ga pait ia tai Samaria ma kana lavur tabataba.
12 Io, ma na dari: ba ra Luluai i ga pait kana lavur papalum par ta ra
luana Sion ma ta ra pia na pal Ierusalem, ina bali ra vuai ra dekdek na
nuknuk i ra king Asiria, ma ra matana luluai i mong me. 13 Tago i tar
biti dari: Iau tar pait ia ma ra dekdek na limagu, ma ta kaugu kabinana,
tago iau matoto; ma iau tar kari ra langun kai ra tarai, ma iau tar ra vue
kadia ngatngat na tabarikik, ma da ra lebe iau tar vairop vue diat dia ki
na king; 14 ma ra limagu i tadav ra ngatngat na tabarikik kai ra tarai da
i tadav ra po na beo; ma da tikai i tak vue ra umana kiau ba ra beo i tar
vana kan diat, damana iau tar tak varurue ra lavur gunan; ma pa ta tikai
i vue pepeba, ma pa ta na i tak ngia, ma pa ta na i tangi. 15 Dave, ra pem
i piam vue nina i mumut me? Dave, ra popopoko na piam vue nina i alal
ia? Kan a davai i kita nina ba i vatur ia, ba kan ra buka i puak pa nina ba
pa i davai?
16 Kari ra Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor, na tulue ra palaur pire
kana umana tubutubuna, ma na voto kana umana ngalangala upi diat
a birao da ra iap. 17 Ma ra Kapa kai Israel na da ra iap, ma ra Lia Kakit
da ra kulameme, ma na vuringa, ma ta ra kopono bung na vaimur vue
kana kunai ma kana kait. 18 Ma na vaimur vakakit vue ra minamar i kana
pupui, ma ra minamar i kana uma, a balana ma ra pal a pakana; ma na
da ba ra minait i kuvakuvoro vanavana. 19 Ma ra ibaiba na davai ta kana
pupui na da ra paupau ka, ma ra bul na to valar pa diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A ibaiba tai Israel

20 Ma ta nam ra bung ra ibaiba tai Israel, ma diat ta ra kuba i Iakob ba
dia tar pila, pa diat a tur bokon mulai ta nina i tar kita diat, diat a nurnur
tuna ka tai ra Luluai, ra Lia Kakit kai Israel. 21 A ibaiba na talil tadav ra
dekdek na God, maia, a ibaiba ta ra tarai Iakob. 22 Tago a dovot, ba kaum
tarai Israel dia peal da ra veo ra valian, a ibaiba ka diat a talil; di tar
kure ba da vapanie vue diat, ma ra takodo na varkurai na lubu. 23 Tago ra
Luluai God kai ra lavur kor na vamutue ra lavur magit ta ra gunagunan,
da di tar kure.
24 Kari ra Luluai God kai ra lavur kor i biti dari: Avat kaugu tarai ava ki
Sion, koko avat a burut ta ra te Asiria, ba i kita avat ma ra virit, ma ba i
vatur kana ram urama ure avat, da ra tarai Aigipto dia ga pait ia. 25 Tago
a ik boko, ma ra kulot na par, ma kaugu kankan na ubu vue diat. 26 Ma
ra Luluai kai ra lavur kor na vatut tika na virit ure, da ta ra vinarubu
Midian, ta ra vat ki Oreb; ma kana davai na va taun ra ta, ma na vatur ia
urama, da ta ra gunan Aigipto. 27 Ma ta nam ra e kana kip na panie kan
ra ul a varam, ma kana kinakap kan ra inoam, ma ra kip na tabubur, tago
una ongor.

A nivut kai Asiria

28 I tar pot Aiat, i tar alu Mikron; aro Mikmas i vung guve kana
tabarikik; 29 dia tar bolo ta ra lekaleke, dia vava ta ra gunan Geba; Rama
i guria; Gibea kai Saul i vilau. 30 Una kukula ma ra ngala na nilaim, u
natu i Galim, a vavina! Laisa, una valongore! Anatot, una tata bali ia!
31 Madmena a puiap; a tarai Gebim dia vana varurung upi diat a takap.
32 Gori iat na ki pit aro Nob, i vadadar ra limana tadav ra luana kai natu i
Sion, a vavina, a luana Ierusalem i ki tana.
33 Ea, ra Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor, na laga ra umana ingarina
ma ra ngala na kankan; ma diat i lolovina ra paka i diat na tagi diat, ma
diat dia manga tuluai urama na mut vabura vue diat. 34 Ma na raut ra
lokor ta ra pupui ma ra palariam, ma ra tena ongor na re vue Lebanon.

A ingar i Iese na varkurai vatakodo

11 1 Ma tika na ibul na tavua rikai ta ra vuna davai Iese, ma tika na
ingarina ba i gol rikai ta ra okorina na vuai; 2 ma ra Tulungea i
ra Luluai na ki tana, a tulungea i ra kabinana ma ra kapa, a tulungea i
ra varvateten ma ra varvadekdek, a tulungea i ra minatoto ma ra variru
tadav ra Luluai; 3 ma na gugu ka ta ra variru tadav ra Luluai, ma kana
varkurai pa na vuna ta ra magit i gire ke ma ra matana, ma kana varpit
pa na vuna ka ta ra magit i valongore; 4 na kure ra umana luveana ma
ra takodo na varkurai, ma na varkurai bulu ure diat dia ki vovovon ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gunagunan, ma kana varkurai na varogop; ma na kita ra gunagunan ma
ra davai na ngiene, ma na ubu vue ra umana tena varpiam ma ra vuvu
na ngiene. 5 Ma na vi pit ma ra mangamangana takodo ta.ra livuana, ma
ra dovotina a vipit ta ra luna. 6 Ma ra leing na pap dir a ki varurung ma
ra nat na sip, ma ra lepad[b] dir a va varurung ma ra nat na me. A nat na
bulumakau ma ra leon. ba i natina boko, dital ma ra monoina vavaguai,
dital a varvaragur; ma ra pede bul na rap lue dital. 7 Ma ra bulumakau,
a tana, dir ma ra bear[c] dir a ian varurung; a ura natu i dir dir a va
varurung; ma ra kon na en ra vura da ra bulumakau. 8 Ma ra kuramana
na limlibur ta ra matakilalat i ra vui, ma ra bul ba i tar vung vue ra u na
vung ra limana ta ra vava kai ra vui i varkarat. 9 Ma pa da varvakaina ma
pa da varli ta kaugu luana i gomgom, tago ra rakarakan a gunagunan na
buka ma ra minatoto ure ra Luluai da ra tung na ta i buka ma ra ta.
10 Ma ta nam ra e ra umana Tematana diat a titir upi ra okor i Iese,
nina i tur da ra vakilang ure ra lavur vuna tarai; ma ra gunan ba i kiki
tana na manga mamar.

A ibaiba na lilikun ma ra gugu

11 Ma ta nam ra e ra Luluai na tulue mule ra limana pi na kul valaun
ra ibaiba ta kana tarai nam diat dia tur valili, maro Asiria, maro Aigipto,
maro Patros, maro Etiopia, maro Elam, maro Sinar, maro Kamat ma maro
ra lavur lolo na ta. 12 Ma na vatur tika na vakilang ure ra lavur Tematana,
ma na varurue ra tarai Israel nina di ga korot vue diat, ma na ben guve ra
tarai Iuda kan ra ivat na mata na vuvu, diat dia ki vurvurbit. 13 Epraim pa
na varpin mulai, ma da vamutue diat dia vapurpuruan Iuda; Epraim pa na
pin Iuda, ma Iuda pa na vaburut Epraim. 14 Ma diat a pukai ki ta ra ul a
vara i ra tarai Pilistia ta ra papar a taoai; diat a varirivut ba diat a ra vake
ra tabarikik kai ra tarai na taur; diat a tulue ra lima i diat taun ra gunan
Edom ma Moab, ma ra tarai Amon diat a torom ta diat. 15 Ma ra Luluai na
vamutue vakakit ra karamea i ra ta Aigipto; ma na tulue ra limana taun
ra Tava Alir, ma na kita varbaiane ma ra malamalapang na vuvu upi na
lavurua na tava alir ik, ma ra tarai diat a vana bolo ta diat ma na mage ke
ra pal a kau i diat. 16 Ma da pait tika na ngala na nga maro Asiria ure ra
ibaiba ta kana tarai nina dia ki valili, da nam ra tarai Israel dia ga vana
tana ta nam ra bung dia irop kan ra gunan Aigipto.

A kakailai na pite varpa

12 1 Ma ta nam ra bung una ga biti dari: Luluai, ina pite pa u, tago
a dovot u ga kankan tagu, ma go kaum kulot i tar ngo, ma u

---

[b] **11.6** A lepad, a mangana king da ra ngala na pusi, a tena varkarat. [c] **11.7** A bear, tika na mangana king, a tena varkarat ma i ngala ra dekdekina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vamaram iau. 2 Ea, God kaugu varvalaun; ina nurnur, ma pa ina burut,
tago ra Luluai God ia ra dekdekigu ma kaugu kakailai; ma i tar valaun
iau. 3 Kari avat a kulupe ra tava ta ra umana kivu na varvalaun, ma avat
a gugu tana.
4 Ma ta nam ra bung avat a biti dari: Avat a pite pa ra Luluai, avat a
kail upi ra iangina, avat a varvarvai ure ra lavur magit i papait ia livuan
ta ra tarai, avat a vaarike ba i tar ngala ra iangina. 5 Avat a kakailai tadav
ra Luluai tago i tar pait ra umana livuana magit; boina ba na po rikai
ta ra rakarakan a gunagunan par. 6 U, ra te Sion, una ngenge ma una
kukula, tago ra Lia Kakit kai Israel i tar ngala piram.

A mamat na tinata ure Babilon

13 1 A mamat na tinata ure Babilon nina Iesaia, natu i Amos, i ga
gire.
2 Avat a vatur tika na vakilang ta ra ul a luana. a kapakapana, avat a
oro pa diat ma ra ngala na nilai vavat, avat a kalkaluve diat, upi diat a
olo ta ra mataniolo kai ra umana ngalangala. 3 Iau tar vartuluai pire diat
ba iau ga pilak vaire pa diat, maia, iau tar ting pa kaugu umana tena
ongor upi diat a pait ot pa kaugu kankan, maia pa, diat ba dia manga
gugu ta kaugu ngala na minamar. 4 Valongore, ra ngala na varvareo ta
ra umana lualuana da ra varvareo i vuna ta ra ngala na kor! A varvareo
i vuna ta ra purpuruan pire ra lavur gunan kai ra umana vuna tarai ba
dia kiki varurung! A Luluai kai ra lavur kor i varurue ra kor na tarai
upi ra vinarubu. 5 Dia pot maro ra gunan vailik, ma maro ra lao i vailik
kakit, maia, ra Luluai ma ra vargal ure kana kulot, upi diat a vamutue ra
gunagunan par. 6 Avat a tangi; tago ra bung kai ra Luluai i tar maravai,
na vut da ra vinirua tai ra Dekdek Kakit. 7 Kari a lima i ra tarai par diat
a malmalu ma ra nuknuk i ra tarai par na kut; 8 ma diat a ururian; a
kinadik ma ra niligur na kinim vake diat; diat a kadik da ra vavina ba
i kakava; diat a kaian ta diat vargil; a mata i diat na da ra birao. 9 Ea,
ra bung kai ra Luluai i tup ia tuna, i vut ma ra kulot ma ra karangap na
kankan, upi na ubu vauliran ra gunan, ma upi na vamutue ra umana
tena varpiam tana. 10 Tago ra umana tagul arama liu ta ra maup, ma ra
lavur butanai tagul tana, pa diat a pupua; a matana keake na bobotoi ba
i vanavana rikai, ma ra gai pa na pupua. 11 Ma ina vakadik ra rakarakan
a gunagunan ure kana kaina mangamangana, ma ra umana tena varpiam
ure kadia varpiam; ma ina vapanie vue ra ngala na ninunuk kai ra
umana malamala luluai, ma ina varuva ra mangamangana kolakolo kai
ra umana balakadik. 12 A ngatngat na goled na peal a ik, ma ra tarai pa
diat a peal, ma ra goled tuna maro Opir na ngala a ik, ma ra tarai diat a
paupau ka. 13 Kari ina vadadar ra umana bakut, ma ina kari ra rakarakan
a gunagunan kan kana kiki, ure ra ngala na kankan kai ra Luluai kai ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lavur kor, ma ta ra bung i karangap tana. 14 Ma da ra kuabar na me ba di
korokorot ia, ma da ra umana sip ba pa ta na i balaure guve diat, damana
diat a talil tikatikai ta kana vuna tarai iat, ma tikatikai na lop ta kana
gunan iat. 15 Ma diat par ba da gire tadav diat, da go diat, ma diat par
ba da kinim diat, da ubu diat ma ra pakat na vinarubu. 16 Da rapue gigi
ra umana natu i diat, a umana kuramana, ta ra luaina mata i diat; da
lobolobong ra kubakuba i diat, ma da vakaina kadia umana taulai. 17 Ea,
ina vararak ra tarai Media ure diat; nam diat pa dia nuk pa ra silva, ma
pa dia manane ra goled. 18 Kadia panak na ubu ra umana barmana, ma
pa dia mari ra vuai ra tatal na bul; a mata i diat pa na mari ra umana
bul. 19 Ma Babilon, nina ba ra umana gunan dia manga langlang tana,
nina ba i ngala ra nuknuk i ra tarai Kaldea tana, tago a kaliana, Babilon
na da ra ura gunan Sodom ma Gomora ta nam ra bung ba God i ga vue
pukue vue dir. 20 A tarai pa diat a ki mulai tana, ma pa da pait mule ta
pal ta kana kiki ta ra lavur kilala namur ma pa na mutu; damana bula
ra tarai Arabia pa diat a vatur kadia pal na mal tana, ma ra umana tena
balabalaure sip bula pa diat a vango kadia kikil na sip tana. 21 Ia kaka ra
lavur leing na pupui diat a vava ie; ma ra kubakuba i ra tarai na koakor
ma ra umana kurkur; ma ra umana murup diat a kiki ie, ma ra umana
me diat a malamalagene ie. 22 Ma ra umana leing diat a kukukula ta
kadia umana ngala na pal na bakbakit, ma ra umana leing na pap ta
kadia lavur potar na pal na luluai; ma kana e i tar maravai, ma pa da
valolovina kana kilala.

A varvaula ure ra king Babilon

14 1 Tago ra Luluai na mari Iakob boko, ma na pilak pa boko Israel,
ma na vaki diat ta kadia gunan iat; ma ra umana vaira diat a agil
diat, ma diat a tatabai ta ra kuba i Iakob. 2 Ma ra umana vuna tarai diat
a agure pa diat ta kadia gunan; ma ra vuna tarai Israel na vatur vake
diat ta ra gunan kai ra Luluai, upi diat a ki na tultul pire diat, a umana
tutana ma ra umana vavina; ma diat a ben vavilavilau diat ba dia ga ki
na vilavilau pire diat lua; ma diat a kure diat ba dia ga arung bat diat.
3 Ma ta nam ra e ba ra Luluai na vango ra balam, tago i par kaum
niligur, ma kaum purpuruan, ma kaum dekdek na papalum nam ba di
ga vapapalum u me, 4 una tatike go ra tinata na varkulumai ure ra king
Babilon, ma una biti: Nina i arung bat dat i tar ngo. A tena vakavakaina
i tar ngo! 5 A Luluai i tar bubur kutu ra davai kai ra tena varpiam, ra
buka kai ra umana tena varkurai; 6 nina ba pa dia ngo ma ra varkita ta
ra kankan, nina ba dia ga kure ra umana vuna tarai ma ra kulot, ma dia
vakaina ra tarai, ma pa ta na i tur bat diat. 7 A rakarakan a gunagunan
i tar ngo, ma i malila; di puak pa ra kakailai. 8 Maia, a umana tagatagal
ma ra umana iara aro Lebanon dia gugu ure u, ma dia biti dari: Papa

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra bung ba u ga ngo, pa ta tena munumut i vana rikai pire vevet. 9 A
ruarua na tulungen ara ra bala na pia i vaninara upi na totongo up u ba
u pot, i vangun ra umana minat ure u, nina diat dia ga ngalangala ta ra
rakarakan a gunagunan; i tar vatut ra lavur king kai ra lavur Tematana
kan kadia lavur kiki na king. 10 Diat par diat a tata, ma diat a biti tam
dari: Dave, u bula. u tar bilua da avet? Dat a varogop laka? 11 Di tar vue
vairop kaum minamar upi na ki ta ra ruarua na tulungen, damana bula
ra nilai kaum lavur pagol; a kariuriu kaum vava, ma ra lavur kalolo
kaum tubatuba. 12 U ra tagul na lar, natu i ra kaukau, u tar bura marama
liu iat! Di tar mut vue u, ma u tar va ra pia, u ba u ga ongor pa ra lavur
vuna gunan! 13 Ma u ga nuk ia ka dari: Ina tutua urama ra bala na bakut,
ina vatur kaugu kiki na king urama liu iat upi na ki ak ta ra umana tagul
kai God; ma ina ki ta ra ul a luana, nina di ki varurung tana, ta ra papar
a labur i vailik mat; 14 ina tutua rikai ta ra ul a luana ma ina ki ak ta ra
umana bakut dia va turup ia; ina da ra Ngala Kakit. 15 Ma a dovot da
vue vaba u ta ra ruarua na tulungen, ta ra ngungu tung ura iat. 16 Diat
ba dia gire u diat a bobe bulu u, diat a nuk pa u, ma diat a biti: Dave,
go bar nina ra tutana ba i ga vaguria ra rakarakan a gunagunan, ma i
ga vadadar ra umana vuna gunan, 17 nina i ga vakaina ra rakarakan a
gunagunan pi na da ra bil ika, ma i ga re vue ra umana pia na pal tana?
Nina ba pa i ga pala vue diat i ga vi diat upi diat a talil ta ra kubakuba i
diat? 18 A lavur king par kadiat ra umana vuna gunan dia va tikatikai ta
ra kubakuba i diat, ma di ru diat. 19 Ma u, di tar vairop vue u kan kaum
pal na minat da ra ingar a davai i maroto, ma u vavauluvai ma diat di
ga go doko diat ma ra pakat na vinarubu, diat a va taun u; damana diat
di ga vue tar diat ta ra tung ma di ga tuba diat ma ra vat; da ra minat i
milmilikuan di ruarua taun ia. 20 Pa da punang varurue diat ma u, tago u
tar li kaum gunan, u tar ubu vue kaum tarai; pa da vatang mule ra iang i
diat ra umana bul mur tai ra tena varpiam pa na mutu. 21 Avat a vaninare
ra tavul a vardodoko ure ra umana natuna, tago ra umana tama i diat dia
ga varpiam, upi koko diat a tut ma diat a kale ra rakarakan a gunagunan
ma diat a vapeal ra lavur pia na pal ta ra rakarakan a gunagunan.
22 Ma ina tut na vinarubu ure diat, ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ma
ina rubat vue ra iangina ma ra ibana, ma natuna ma tubuna kan Babilon,
ra Luluai i biti. 23 Ma go bula: ina tul tar ia ta ra umana kuabar na boroi,
ba diat a va tana, ma na da ra umana lum uka; ma ina arupe ma ra noko
na vinarubu, ra Luluai kai ra lavur kor i biti.

Da li vue Asiria

24 A Luluai kai ra lavur kor i tar vavalima dari: A dovot da pait ot pa ra
nuknukigu, ma da iau tar mainge, damana na tur: 25 ma ina rip vue ra te
Asiria ta kaugu gunan, ma ina inabut taun ia ta kaugu lualuana; damana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kana kip na takari kan diat, ma kana kinakap na bura kan ra ul a vara i
diat. 26 Go ra ninunuk di ga nuk ot pa ia ure ra rakarakan a gunagunan;
ma go ra limagu iau tar tulue taun ra lavur vuna tarai par. 27 Tago ra
Luluai kai ra lavur kor i tar nuk ot pa ia, ma to ia na vatamam vue? Ma i
tar tul vaarike ra limana, ma to ia na likun ia?

A mamat na tinata ure Pilistia

28 Ta ra kilala ra king Akas i ga mat i tana, ra mamat na tinata i ga
dari:
29 U a gunan Pilistia par, koko una gugu tago i tar tabubur ra davai
nina i ga kita u; tago ra vui i varkarat na tavua rikai ta ra vuna vui,
ma natina mulai, a vui ba i varkarat na kaia, ma i purpururung bula.
30 Ma ra umana luaina bul kai ra umana luveana diat a ian, ma nina i
ki na niiba na va bulu; ma ina doko ra okorim ma ra mulmulum, ma ra
ibam na virua. 31 U a matakilalat, una kukukula, u ra pia na pal, una
tangtangi; u Pilistia par, u tar panie; tago ra vual na mi i vana rikai maro
ra taur, ma pa ta na i tur vavale ke ta ra loko na tarai. 32 Io, ava da tatike
ta ra umana tultul kai ra tarai? Ba ra Luluai i tar page Sion, ma ra umana
biaui pire kana tarai diat a lop bakit tana.

A mamat na tinata ure Moab

15 1 A mamat na tinata ure Moab. Tago ta ra kopono marum uka da
vakaina Ar-Moab, ma da vamutue; tago ta ra kopono marum da
li Kir-Moab, ma da vamutue. 2 Bait ma Dibon dir tar tutua urama ra ul
a lualuana upi dir a tangi; Moab i kukukula ure Nebo ma ure Medeba;
diat par dia peaka, ma dia tar kut vue ra ivuna kabe i diat. 3 Dia mal
ma ra mal na tabun ta kadia lavur nga, diat par dia kukukula ma dia
tangtangi mat ta ra ul a palpal ma ta kadia lavur tavul. 4 Kesbon ma
Eleale bula dir kukukula, di valongore ra nilai dir aro iat Iasa; kari ra
umana tena vinarubu Moab dia kakaian, ma ra bala i diat i dadar. 5 A
balagu i mari tuna Moab; kana umana luluai dia tar takap uro Soar, uro
Eglat-Selisia; tago dia tutua ta ra tutua Lukit, ma dia tangtangi vanavana;
tago ta ra nga Koronaim dia tur pa ra kunukula ure ra vinirua. 6 A tava
Nimrim na mama; tago ra vura i makuk, pa i gol rikai mulai, pa ta magit
i lubalubang mulai. 7 Kari diat a mulue kadia ngala na tabarikik ma ra
vurvur magit ba di tar vung vake, ma dia bolo lake ra tava alir na iara.
8 Tago i ngala ra kunukula ta ra gunan Moab par, ma ra tinangi i tuk tar
Eglaim, ma i tuk tar Ber-Elim. 9 Tago ra tava Dimon i varpopoto ma ra
ngala na gap; ma ina tulue tar ta umana magit mulai tai Dimon, a leon
na ubu nina i takap kan Moab, ma diat bula ba dia ki valili ta ra gunan.
16 1 Avat a tulue ra umana nat na sip tadav ra tena varkurai kai
ra gunan, maro Sela maravai ra bil avat a tulue diat tadav ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

luana kai natu i Sion, a vavina. 2 Tago na dari: a umana bul Moab, a
umana vavina, diat a kiki ra tava alir Amon ta ra pakana ba di tinur bolo
tana, da ra umana beo dia vana vurvurbit, da diat di ga korot vue diat
kan kadia po. 3 Una varvateten, una pait ot pa ra varkurai, boina ba ra
malurum na da ra marum, ba ra keake i ki tur, una vaki vabakite diat
di korot vue diat, koko una vagu tar nina i tenten vurvurbit. 4 Boina ba
una onge kaugu tarai ba di korot vue diat; ma ure Moab, boina ba na
kukuvai piram upi koko ra tena vakavakaina na gire tadav ia; tago di
tar nila vue ra tena arung varbat, a nilong i ngo, ma nina i ruarua ia ma
ra kauna i tar panie kan ra gunagunan. 5 Ma da vatur tika na kiki ma ra
varmari, ma ta tikai na kiki tana ma ra dovotina, ta ra kuba i David; na
varvarkurai, na tikatikan upi ra takodo na varkurai, ma na pampam upi
na pait ra mangamangana takodo.
6 Da tar valongore ra tinata ure ra mangamangana kolakolo kai Moab,
tago i tar ngala mat ra nuknukina ure mule; da tar valongore ra tinata
ure kana mangamangana ninguk, ure kana mangamangana malamala,
ma kana kulot; kana lavur tinata na vavagia i vaongo ko. 7 Kari Moab na
kukula ure Moab, tikatikai na tangtangi; avat a ligur ure ra umana gem
di pait ia ta ra gunan Kir-Areset, na monong tuna avat. 8 Tago ra umana
uma Kesbon dia tar kaina, ma damana ra davai na vain Sibma; a umana
luluai kai ra lavur tarai dia tar rubat vue ra umana bo na davai tana; dia
tuk tar Iaser, dia rara ta ra bil; a ingaingarina i lulul tuna, dia bolo ta ra
ta. 9 Kari ina tangi maravut ra tarai Iaser ba dia tangtangi ure ra davai
na vain Sibma; Kesbon ma Eleale, ina puk amur ma ra lur na matagu,
tago ba di git ra luaina vuai e, ma ba di varurue ra magit na uma piram,
a kalukal i vana rikai. 10 Ma ra gugu ma ra gina dir tar panie kan ra uma
i vuai, ma ta ra uma na vain pa da kakailai ma pa da papar; pa ta. tena
rurua na rua vue ra polo na vain ta ra tung na vain; ma iau tar kure
vue ra ngenge na vunuanai. 11 Kari ra balagu i tangtangi da ra ngap ure
Moab, ma ra katigu ure Kir-Eres. 12 Ma na dari: ba Moab na tur rikai, ba
i balabalaguan ta ra ul a luana, ma ba i ruk ta kana pal na lotu upi na
araring, pa na pait valar pa ta magit.
13 Nam ia ra tinata ba ra Luluai i ga tatike ure Moab ta ra kilala i tar
par. 14 Ma go ra Luluai i tar tatike ra dari: A utul a kilala boko, a kilala da
ra bul papalum i luk ia, ma da piam vue ra minamar kai Moab varurung
ma kana ngala na kor; ma ra ibana na ikilik ika, ma da nuknuk vakuku
tana.

A mamat na tinata ure Damasko

17 1 A mamat na tinata ure Damasko. Ea, Damasko pa na pia na pal
mulai, na da ra taripuna ka. 2 A umana pia na pal Aroer dia tar
uliran; a lavur kikil na vavaguai diat a vava tana, ma pa ta na na vaburut

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat. 3 Pa ta dekdek na liplip na tur kikil mule Epraim, ma ra varkurai kai
Damasko na panie, ma damana ra ibaiba Siria; diat a varogop uka ma ra
minamar i Israel, ra Luluai kai ra lavur kor i biti.

A varkurai ure Israel

4 Ma ta nam ra bung na dari: a minamar i Iakob na ikilik ika, ma ra
tubu na pakana na maroro. 5 Ma na da ra tena nidodoko i vatur guve ra
livuana kon i tur, ma ra limana i doko pa ra vuaina; maia, na da tikai i
tangatanga ta ra male Repaim. 6 Ma a dovot, da nur vue ta umana vuai
na davai tana ba da tangatanga upi ia boko; na da ari da imar ra davai na
oliva, ma ta urua ba ta utul a oliva ta ra turuna, ma ta ivat ba ta ilima ta
ra ingarina, ra Luluai, ra God kai Israel, i biti.
7 Ta nam ra bung ra tarai diat a gire upi nina i ga vaki diat, ma ra mata
i diat na lingan upi ra Lia Kakit kai Israel. 8 Pa diat a gire upi mule ra
umana uguugu na vartabar, ma pa diat a lingan upi ra magit a lima i diat
i ga pait ia, a lavur tabataba i Asera ba ra lavur tabalar na keake.
9 Ma ta nam ra e kana umana dekdek na pia na pal ba ra liplip i tur
kikil diat, diat a da ra umana gunan dia uliran ta ra pupui ma ta ra ul
a luana, nina di ga lop kan diat ba ra tarai Israel dia vut; ma na da ra
gunan di pait ra kamara tana. 10 Tago u tar valubane ra God i kaum
valavalaun, ma pa u nuk pa ra vat ki a dekdekim i vuna tana; kari u
vaume ra umana davai ba u gugu tana, ma u vaume ra umana enana
kubur na davai; 11 ma ta ra bung ba u vaume diat, u bait kikil ia, ma u
papait tana upi ra magit u tar vaume na pupu ta ra malana; ma ga ra
varuruai na purpuruan ta ra bung na tabun ma ta ra bung na niligur
tuna.
12 Ui! mangoro na vuna tarai dia koakor varurung, dia roro da ra ta i
roro; ma ra umana vuna tarai dia lovon da ra lovon ta! 13 A umana vuna
tarai diat a lovon da ra lovon ta; ma ga God na bor diat, ma diat a takap
vailik, ma da korot vue diat, da ra vuvu i kap vue ra pal a vit ta ra ul a
lualuana, ma da ra tobon na pia i tubang rikai ba i maravai ra ngala na
vuvu. 14 Na ravian i tup ia ra bunurut, ma ba pa i malana boko dia tar
panie. Damana ra tiniba kadiat dia loalong pire dat, ma ra varkurai ba na
tadav diat dia ra vue kada vurvur magit.

A tinata na propet ure Etiopia

18 1 Ui, ra gunan i ngala ra purpururung tana, a gunan ta ra papar
mari iat ta ra umana tava alir Etiopia; 2 a gunan ba i tulue kana
umana tultul upi diat a vana na ta ta ra umana parau di pait ia ma ra
vuvur, ma i biti dari: Avat a umana tena vinavana tuna, avat a vana
tadav ra vuna tarai ba i lolovina ma i damdamia ra paka i diat, tadav ra
tarai ba di burutue diat papa ra vunapaina tuk tar gori; a vuna tarai ba

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

dia ongor ma dia barbar, ma ra umana tava alir dia tibe varbaiane kadia
gunan! 3 Avat a tarai ta ra rakarakan a gunagunan, ma avat par ava ki
ra pia, avat a gire ba di vatur ra vakilang arama ra ul a luana, ma ba di
pupunge avat a valongore.
4 Tago ra Luluai i ga biti tagu dari: Ina ki mut uka, ma ina gire maro
ra kubagu; ba i tup ia ra laplapiran na keake, da ra vual na mavoko ta ra
oao ta ra e na varuruai na magit na uma. 5 Tago ba pa di varuruai boko,
ba i par ra pupu na davai, ma ra vuai ra vain i vana rikai ta ra pupuna
ma i papait na matuka, na laga vue ra umana vivilauna ma ra kono, ma
na pakat kutu vue ra umana ingaingarina dia lulul. 6 Ma da nur tar diat
par ta ra lavur beo na lualuana, a umana lup magit, ma ra umana kuabar
ta ra pupui; ma ra lavur beo, a umana lup magit, diat a ian tana ta ra e
na keake, ma ra lavur leing na pupui diat a ian tana ta ra e na bata.
7 Ta nam ra e tika na vuna tarai ba i lolovina ma i damdamia ra paka
i diat, ma ra tarai ba di burutue diat papa ra vunapaina tuk tar gori, a
vuna tarai i ongor ma i barbar, a tarai ba ra umana tava alir dia tibe
varbaiane kadia gunan, go diat a kap ra vartabar tadav ra Luluai kai ra
lavur kor, ta ra gunan a iang i ra Luluai kai ra lavur kor i kiki tana, a
luana Sion.

A mamat na tinata ure Aigipto

19 1 A mamat na tinata ure Aigipto. Ea, ra Luluai i ki ra bakut ba i
vana lulut, ma i pot Aigipto; ma ra umana tabataba Aigipto diat a
takari kan ra luaina matana, ma ra bala i ra tarai Aigipto na bilua kakit
tana. 2 Ma ina vararak ra tarai Aigipto ure ra tarai Aigipto mulai ka, diat
par diat a varubu vargil, tikatikai ma turana, ma tikatikai ma talaina; a
umana pia na pal diat a varubu vargil, ma ra umana vuna gunan diat a
varubu vargil. 3 Ma ra dekdek i Aigipto na panie kan ia, ma ina vamutue
kadia minatoto, ma diat a tadav ra umana tabalar, ma tadav ra umana
tena langlagur, ma tadav ra umana tena papait, ma tadav ra umana tena
agagar. 4 Ma ra tarai Aigipto ina tul tar diat ta ra dekdek na luluai; ma
tika na kavavar na king na kure diat, ra Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor,
i biti. 5 Ma ra ta na mama, ma ra tava alir na mama bula ma na matetek.
6 Ma ra umana tava alir diat a ang na bubu; ma ra umana nga na tava
Aigipto diat a mama vanavana, ma diat a mage; a vuvur na makuk,
damana bula ra titiparar. 7 A lavur pia na vura ta ra papar a Nil, ma ra
lavur magit di vaume maravai ra Nil, na maranga, ma ra vuvu na kap
vue, ma pa da gire mule. 8 A umana tena vinoara bula diat a tangi ma na
tabun ra bala i diat ba dia il ta ra Nil, ma diat ba dia voara ma ra ubene
ta ra ul a tava diat a ki na malari. 9 Diat bula ba dia kulalang ma diat dia
viri mal pua, diat a ruva. 10 Kana umana pagapaga diat a tabubur, ma diat
dia papalum upi ta mani na tabun tuna ra bala i diat. 11 A umana luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Soan dia tabobo tuna; a tinata na varvateten kai ra umana tena kabinana
tuna kai Parao i da ra tinata na papaua ka; ava biti dave tai Parao: Iau
natu i ra umana tena kabinana, iau natu i ra umana king lualua? 12 Io,
akave kaum umana tena kabinana? Boina ba go diat a ve u; ma boina
ba diat a vaarike ra magit ba ra Luluai kai ra lavur kor i tar kure ure
Aigipto! 13 A umana luluai Soan dia tar papaua, di tar tuam pa ra umana
luluai Nop; a umana ngalangala ta kana lavur vuna tarai dia tar varara
Aigipto. 14 A Luluai i tar lingire ra purpuruan na ninunuk ta diat; ma dia
tar varara Aigipto ta kana lavur papalum par, da ra tutana i longlong i
vana lebalebe ma i marmaruai. 15 Ma pa ta papalum ta ra gunan Aigipto
ba ra uluna ba ra taukuna, a mapina ul ba ra vuvur, na pait ia.
16 Ta nam ra e ra tarai Aigipto diat a da ra vaden; ma diat a dadadar
ma diat a burburut ure ra lima i ra Luluai kai ra lavur kor, nina i vatur
ia ure diat. 17 Ma Aigipto na dadadar ure ra gunan Iuda, diat par ba di ve
diat i tana diat a burut, ure ra varkurai ba ra Luluai kai ra lavur kor i ga
pait ia ure diat.
18 Ta nam ra e a ilima na pia na pal Aigipto diat a tata ma ra tinata
Kanaan, ma diat a vavalima tai ra Luluai kai ra lavur kor; ma tikai da
vatang ia ba a pia na pal na keake.
19 Ta nam ra e tika na uguugu na vartabar ure ra Luluai na tur livuan
ta ra gunan Aigipto, ma tika na pagapaga ure ra Luluai na tur ta ra
langun tana. 20 Ma na da ra vakilang ma da ra varvai ure ra Luluai kai ra
lavur kor ta ra gunan Aigipto; tago diat a kail boko upi ra Luluai ure diat
dia arung bat diat, ma na tulue ra tena valaun pire diat, ma ra tena tur
varbat, ma na valaun diat. 21 Ma ra Luluai na vateten Aigipto ure mule,
ma ra tarai Aigipto diat a nunure ra Luluai ta nam ra bung; maia, diat
a lotu pirana ma ra tinabar, diat a vartabar pirana, diat a vavalima pire
ra Luluai, ma diat a pait ra magit ba dia vavalima tana. 22 Ma ra Luluai
na kita Aigipto, na kita ia ma na valagar pa ia; ma diat a lilikun tadav ra
Luluai, ma na torom ta kadia nilul, ma na valagar pa diat.
23 Ta nam ra e tika na bo na nga na vana mara Aigipto uro Asiria, ma
ra te Asiria na vana Aigipto, ma ra te Aigipto na vana Asiria, ma ra tarai
Aigipto ma ra tarai Asiria diat a lotu varurung.
24-25 Ta nam ra e ra tarai Israel, ma ra tarai Aigipto, ma ra tarai Asiria
diat a talaina, ma ra rakarakan a gunagunan na ti doan tana; tago ra
Luluai kai ra lavur kor i tar tata vadoane diat dari: Kaugu tarai Aigipto
diat a ti doan, ma u Asiria ra kau na limagu, ma u Israel kaugu tiniba.

Asiria na uvia pa Aigipto dir ma Etiopia

20 1 Ta nam ra kilala ba ra luluai na vinarubu i ga vana Asdod, tago
Sargon, ra king Asiria, i ga tulue, ma dia ga varubu ma ra pia
na pal Asdod, ma i ga ongor pa ia; 2 ta nam ra e ra Luluai i ga tata ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra ngie i Iesaia, natu i Amos, dari: Una vana, ma una pala vue ra mal
na tabun kan ra livuam, ma una pala vue ra pal a kaum. Ma i ga pait ia
damana, ma i ga vanavana tuna ka, ma pa i ga vung ta pal a kauna. 3 Ma
ra Luluai i ga biti dari: Da kaugu tultul Iesaia i vanavana tuna ka, ma pa
i vung ta pal a kauna a utul a kilala upi na da ra vakilang ma ra magit
na kinaian ure Aigipto ma ure Etiopia; 4 damana ra king Asiria na ben
vue ra tarai Aigipto ba di tar kinim diat, ma ra tarai Etiopia ba di tar ben
vavilavilau vue diat, a umana barmana ma ra umana patuana, diat a vana
damana ka ma pa ta pal a kau i diat, ma pa ta mal na tuba ra ul a pau i
diat, upi Aigipto na vavirvir tana. 5 Ma diat a ururian ma diat a ruva ure
Etiopia nina dia ga nurnur tana, ma ure Aigipto nina dia langlang ure.
6 Ma ra tarai, nina dia ki ta go ra gunan ra valian, diat a biti ta nam ra
bung: Gire, damana nina da ga nurnur tana, nina da ga vilau tana upi na
maravut dat ma na valaun dat kan ra king Asiria; ma dat, dat a pila dave?

A mamat na tinata ure ra bil na ta

21 1 A mamat na tinata ure ra bil na ta. Da ra umana ragia aro Negeb
dia vana lulut, damana i vana rikai maro ra bil, maro ra gunan na
bunurut. 2 Di vaarike ra mamat na ninana piragu; a tena vavagu di vagu pa
ia, ma ra tena ra varpa di ra pa kana tabarikik. U Elam, una vana urama; u
Media, una tur kikil; tago ina vapar ra lavur niriri par tana. 3 Kari a balagu
i kankadik; a makmaki i tar tadav iau da ra makmaki i tadav ra vavina ba i
to na kakava; i tup iau ma i dekdek upi ina valongor; iau tar ururian ma pa
ina gigira. 4 A balagu i tungatunga, a ngala na dadadar i tadav iau; a talvivi
nina iau ga mainge di tar pukue, ma i da ra guria piragu. 5 Dia vaninare ra
vatar na nian, dia vakadui, dia ian, dia momo; avat a umana luluai avat a
tut, avat a vadangi ra bakbakit. 6 Tago ra Luluai i ga biti tagu dari: avat a
vana, avat a vaki tika na monamono; ma na vaarike ra magit i gire; 7 ma ba
i gire ra loko na tarai dia ki ra os ma dia vana vartalai, a loko na tarai ba
dia ki ra as ma ra loko na tarai ba dia ki ra kamel, na ongor ma na valongor
bulbulu. 8 Ma i ga kukukula da ra leon dari: Luluai, iau vala tur ta ra ul a
pal na minakila ta ra bungbung na keake, ma iau ki ta kaugu pakana pal ta
ra lavur marum par; 9 ma go a loko na tarai dia vut, ma dia vana vartalai.
Ma i ga tata ma i ga biti: Babilon i tar bura; i tar bura; ma ra lavur tabataba
ure. kana lavur god dia tar bura ra pia, ma dia tapelegi. 10 Ea, u kaugu
papalum na rua ramarama vue kon, ma ra kon ta kaugu tavul a rararama
vuai: nam ra magit ba ra Luluai kai ra lavur kor, a God kai Israel, i vaarike
piragu, nam iau tar ve avat i tana.

A mamat na tinata ure Duma

11 A mamat na tinata ure Duma. Tika i oro iau maro Seir dari: Tena
minakila, dave ra marum? Tena minakila, dave ra marum? 12 A tena

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

minakila i biti: I tar malana, ma i kabila marum boko; ba ava mainge
avat a tir iau, avat a titir; avat a lilikun mulai.

A mamat na tinata ure Arabia

13 A mamat na tinata ure Arabia. Avat a mareng ta ra pupui Arabia,
avat a tarai Dedan, a umana tena vinavana. 14 Avat a kap ra tava pire
nina i mar; avat a totongo upi diat dia vilau, ma avat a tabar diat ma ra
gem. 15 Tago dia tar takap kan ra pakat na vinarubu, kan ra pakat di ga
ele pa ia, kan ra panak di ga lele pa ia, ma kan ra mamat na vinarubu.
16 Tago ra Luluai i ga biti tagu dari: Ba pa i par boko tika na kilala, a
kilala da ra bul papalum i luk ia, a minamar par kai Kedar na ga panie;
17 Ma ra ibaiba ta ra lavur tena panak ma ra lavur lebe pire ra tarai
Kedar, a paupau ka diat, tago ra Luluai, ra God kai Israel, i tar tatike.

A mamat na tinata ure ra male na ninana

22 1 A mamat na tinata ure ra male na ninana.
Ava dave, tago ava tar tutua par ta ra lavur ul a pal? 2 U, ba i
tup ia ra ngenge piram, u a pia na pal i ngala ra varvareo tana, u ra pia
na pal na varpalapalak; a umana virua piram pa dia ga.virua ta ra pakat
na vinarubu, ma pa di ga doko diat ta ra vinarubu. 3 Kaum lavur luluai
dia ga lop par, a umana tena panak dia ga vi diat; di ga vi kaum tarai,
diat par ba di ga gire tadav diat, ma dia ga lop ta ra gunan vailik. 4 Kari
iau ga biti: Avat a lingan kan iau, ina tangi mat; koko avat a ongor upi
avat a vamaram iau, tago di tar li vue natu i kaugu tarai, a vavina. 5 Tago
go ra bung a bung na vinirua, a bung di rua taun dat i tana, a bung na
purpuruan ta ra male na ninana, ma i vuna ta ra Luluai God kai ra lavur
kor; di re vue ra liplip na vat, ma di tangi tadav ra umana lualuana. 6 Ma
Elam i kap ra popopoi na pu, i maravut bula ma ra kiki na vinavana ure
ra vinarubu ma ra tarai dia ki ra os; ma Kir i tatik ra bakbakit. 7 Ma kaum
lavur bo na male dia kor ma ra lavur kiki na vinavana, ma ra tarai na
os dia tur togo maravai ra mataniolo. 8 Ma i ga tak vue ra tubatuba kan
Iuda; ma ta nam ra bung u ga gire upi ra vargal ta ra pal ta ra lokor. 9 Ma
ava ga gire ra umana tarapak ta ra pia na pal kai David, ba a mangoro
diat; ma ava ga varurue ra tava ta ra kalamana lum. 10 Ma ava ga to ra
lavur pal Ierusalem, ma ava ga rip vue diat upi ava a vapadikat ra liplip
na vat me. 11 Ava ga kal ra tung bula ure ra tava ta ra lum, a luaina, ma
pa ava ga nuk pa nina i ga pait go ra magit par, ma pa ava ga kapupi
nina i ga varkurai tana papa ania. 12 Ma ta nam ra bung ra Luluai God
kai ra lavur kor i ting pa avat ba avat a tangi ma ba avat a ligur, ma ba
avat a gela ra ulu i vavat, ma ba avat a vi pit ma ra mal na tabun; 13 ma i
dave? Da gire ke ra gugu ma ra malagene, di doko ra umana bulumakau
ma di poko ra umana sip, di en ra kirip ma di mome ra vain; di biti:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Dat a ian ma dat a momo, tago ningene dat a virua. 14 Ma ra Luluai kai
ra lavur kor i vaarike ra nuknukina piragu dari: A dovot go ra bilak na
mangamangana pa da pun vue kan avat tuk tar ta ra bung ava mat i
tana, a Luluai God kai ra lavur kor i biti.

Eliakim na kia vue Sebna

15 A Luluai God kai ra lavur kor i biti dari: Una vana, ma una tadav
go ra tena varbalaurai, tadav Sebna, nina i kure ra pal, ma una biti tana
dari: 16 Ava u pait ia ati? Ma amur niuruna ma to ia ati, tago u tar kal ra
babang na minat ati pi kaum? I mut kana babang na minat arama iat, ma
i anan upi ra kubana ta ra vat ki! 17 Ea, ra Luluai na vue u ma ra kankan
da ra ongor na tutana; maia, na pin vadekdek guve u. 18 A dovot, na
vurvurue u ma na vue u da ra bol ta ra ngala na gunan; una mat abara,
ma kaum lavur potar na kiki na vinavana diat a ki bula abara, u, ba ra
kuba i kaum luluai na vavirvir tam.
19 Ma ina okole vue u kan kaum papalum, ma ina al vabura u kan kaum
kiki. 20 Ma ta nam ra bung ina oro pa kaugu tultul Eliakim, natu i Kilkia;
21 ma ina ule tar kaum mal na minong tana, ma ina vapadikat ia ma
kaum vipit, ma ina tul tar kaum varkurai ta ra limana; ma na da tama i
ra tarai Ierusalem, ma ra tarai Iuda bula. 22 Ma ina vung ra ki ure ra kuba
i David ta ra ul a varana, ma na papa are, ma pa ta na na ki varbat; ma
na ki varbat, ma pa ta na na papa are. 23 Ma ina tut vake da ra ot ta ra
dekdek na pakana; ma na da ra kiki na minamar ta ra kuba i tamana.
24 Ma da vakaite tar ra lavur magit na minamar par ta ra kuba i
tamana tana, a umana bul mur tana ma ra umana niuruna, a umana
ikilik na la par, a umana pal a tava ma ra umana paura bula. 25 Ma ra
Luluai kai ra lavur kor i biti ba ta nam ra bung ra ot nina di ga tut vake
ta ra dekdek na pakana na tariri; da pakat vue ma na bura, ma ra lavur
tabarikik dia ga taba tana na kaina; tago ra Luluai i tar tatike.

A mamat na tinata ure Tiro ma Sidon

23 1 A mamat na tinata ure Tiro.
Avat a umana parau Tarsis, avat a kukukula; tago di tar nila
vue, ma pa ta pal mulai i tur, ma pa ta olaolo; ta ra gunan Kitim di ve
diat i tana. 2 Avat ava kiki ta ra lolo, avat a ki mut, u, ba ra umana tena
kunukul Sidon, diat ba dia bolo na ta, dia tar vauviana u. 3 Ma i vatur
vake ra totokom, tago kana lavur parau dia ung ra pat na davai Sikor
ma ra kon ba di doko pa ia ta ra papar a Nil; ma ia ra tavul a bung ba ra
lavur vuna tarai dia bung tana. 4 Sidon, una vavirvir, tago ra ta i tar tata,
ra dekdek na pia na pal ara ra valian, ma i biti dari: Pa iau kap bala, ma
pa iau kakava, ma pa iau tabar ra, umana barmana, ma pa iau vangala ra
umana inip na vavina. 5 Ba ra varvai i vut uro Aigipto na manga tabun ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bala i diat ta ra tinata ure Tiro. 6 Avat a bolo uro Tarsis, avat a tarai ava
kiki ta ra lolo, ma avat a kukula. 7 Dave, go kavava pia na pal bar, a tena
gugu, nina di ga vatur ia amana iat i tana? Nina i ga vana ta ra gunan
vailik ma i ga ki tana?
8 To ia i tar kure ba da pait ra magit damana tai Tiro, nina ba i
vartabar ma ra umana kere na king, ma kana umana tena kunukul dia
ki na luluai ma dia ngalangala ta ra gunagunan? 9 A Luluai kai ra lavur
kor i tar kure, upi da vabilak ra ngala na nuknuk ure ra lavur minamar,
ma upi da piam vue ra umana ngalangala ta ra gunagunan par. 10 U, natu
i Tarsis, a vavina, una lubu ta kaum gunan da ra Nil; pa kaum ta vipit
mulai. 11 I tar tulue vaarike ra limana taun ra ta, i tar vaguria ra umana
gunan; ra Luluai i tar vartuluai ure Kanaan upi da li vue ra umana
dekdek na pia na pal tana. 12 Ma i ga biti dari: Koko una gugu mulai, u
natu i Sidon, a vavina, ba di tar ki taun ia; una tut, ma una lop bolo uro
Kitim; ma abara bula pa una ngo. 13 Gire go ra gunan; go ra tarai dia tar
panie; ra tarai Kaldea dia tar tibe tar ia ta ra umana leing na pupui; dia
ga vatur kadia lavur dekdek na pal na vinarubu, dia ga re vue ra umana
pal na luluai tana; dia tar li ia. 14 Avat a umana parau Tarsis, avat a
kukukula, tago di tar nila vue kavava dekdek na pia na pal.
15 Ma ta nam ra e na dari: Da nuk vue Tiro lavurua na vinun na
kilakilala, varogop ma ra lavur kilala tika na king na ki na varkurai tana;
ma ba i par ra lavurua na vinun na kilala, a kini Tiro na varogop ma
ra kini ba di vatang ia ta ra kakailai ure ra paiga na vavina dari: 16 Una
vatur ra ngap, ma una vana vurvurbit ta ra pia na pal, u ra paiga na
vavina, ba di tar nuk vue u; una tikir mal ra ngap, una kaile mangoro na
kakailai upi da nuknuk pa mule u.
17 Ma ba i par ra lavurua na vinun na kilakilala ra Luluai na mari mule
Tiro, ma Tiro na tadav mule kana vapuak, ma na da ra paiga na vavina
pire ra lavur gunan par ati ra pia ta ra rakarakan a gunagunan. 18 Ma
da vagomgom kana tabarikik ma kana vapuak upi kai ra Luluai; pa da
vung varurue ma pa da vung vake, tago kana tabarikik kadiat dia ki ta
ra luaina mata i ra Luluai, upi diat a ian bulu, ma upi diat a mong ma ra
mal, a dekdekina.

A varkurai kai ra Luluai ure ra rakarakan a gunagunan

24 1 Ea, ra Luluai i vakapakapana ra gunagunan; i li ia ma i vue
pukue vue ra lavur magit tana, ma i korot varbaiane vue ra
tarai. 2 Ma da ra tarai tuna damana ra tena tinabar; da ra tultul na tutana
damana kana luluai; da ra tultul na vavina damana kana tadar vavina;
da ra tena kunukul damana ra tena niivura; nina i la tar ra mani ma
nina i kang pa ia; nina i vatur vake ra tinavua ma nina i tul tar ia tana,
go diat diat a varogop par. 3 A rakarakan a gunagunan na kapakapana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tuna, ma na uliran tuna; tago ra Luluai i tar tatike go ra tinata. 4 A pia i
tabun ma i makuk, a rakarakan a gunagunan i malmalu ma i makuk; a
umana ngalangala ta ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan dia malmalu.
5 A gunagunan bula i tar bilak ure ra tarai dia ki tana, tago dia tar piam
vue ra umana varkurai, dia tar vaenana pa ra vartuluai, dia tar vatamam
vue ra kunubu ba na tur vatikai. 6 Kari ra kaina balbali i tar vaimur ra
gunagunan, ma di takun ot pa diat dia ki tana; kari di rang vue ra tarai
ta ra gunagunan ma ra paupau ka dia tur valili.
7 A polo na vain i tabun, ra davai na vain i maranga, ma ra umana tena
gugu dia oir. 8 A papar na kudu i ngo, a ngenge kadiat dia gugu i par, a
gina kadiat dia ubu, ra pagol i tar mutu. 9 A kakailai pa na maravut mule
ra nimomo vain, ma ra tava longlong na mapak pire diat dia mome. 10 A
pia na pal a tena purpuruan, i lingling, a lavur pal di banu diat upi koko
ta tikai na ruk. 11 Di valongore ra tinangi ta ra lavur pal a nga ure ra
vain; a lavur malagene dia tar panie, a ninongon par ta ra gunan i tar
vilau. 12 A pia na pal i uliran, ma ra ngala na banbanu tana i tapelegi.
13 Tago na dari livuan ta ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan, na da di
imar ra davai na oliva, na da ra tangatanga upi ra vuai na vain ba i par
ra varuruai na vuai na vain. 14 Go diat diat a manga oro, diat a kukula;
diat a manga oro upi ra minamar kai ra Luluai mara na ta. 15 Io, avat a
pite pa ra Luluai ta ra gunan ba i vanavana rikai ra keake tana, maia,
avat a pite pa ra iang i ra Luluai ra God kai Israel, ta ra lavur gunan ra
valvalian.
16 Da tar valongore ra kakailai na pite varpa tadav ra tena takodo maro
ra ngu na rakarakan a gunagunan. Ma iau ga biti ka: Iau kuvakuvoro, iau
kuvakuvoro, iau malari! A umana tena vavagu dia tar, vavagu tuna. 17 A
bunurut, a tung na minat, ma ra kun dital tar tadav avat ra tarai ta ra
rakarakan a gunagunan. 18 Tago na dari: Nina ba na lop kan ra kunukula
ure ra bunurut na bura ta ra tung; ma nina ba na tutua kan ra tung da
kun ia, tago ra lavur matakilalat arama liu dia tapapa, ma ra vunapai
ra rakarakan a gunagunan i dadadar. 19 A rakarakan a gunagunan i
tar tapelegi, a rakarakan a gunagunan i tar polo kakit, a rakarakan a
gunagunan i malmaliara na kaia. 20 A rakarakan a gunagunan na pa
lebalebe da ra tutana i longlong, ma na malmaliara da ra pal na turturup,
ma kana kaina mangamangana na monong ia, ma na bura, ma pa na tut
mulai.
21 Ma ta nam ra e ra Luluai na kure ra umana ngalangala arama liu, a
kor diat, ma ra umana king ati ra pia ta ra rakarakan a gunagunan. 22 Ma
da agur varurue pa diat da di varurue ra tarai ta ra tung, nina ba di rara
pa diat, ma da varuk diat ta ra pal na banubat, ma ba i par mangoro
na bung da kure diat. 23 Ta nam ra bung ra gai na ula, ma ra keake na
ruva; tago ra Luluai kai ra lavur kor na ki na king ta ra luana Sion ma ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra gunan Ierusalem, ma ta ra luaina mata i kana lavur patuana, ma na
mamar tuna.

A kakailai na pite varpa ure ra varmari kai ra Luluai

25 1 Luluai, u kaugu God; ina pite vangala pa u, ina pite pa ra
iangim; tago u tar pait ra umana enana magit; a umana varkurai
papa ania tana dia dovot ma dia tur padikat. 2 Tago u tar vue pukue vue
ra pia na pal ma i da ra anguvai na vat; a pia na pal ba di ga liplip kikil
ia i tar tarip; a palpal kai ra umana vaira, pa i pia na pal mulai; pa da
vatur mule vatikai namur. 3 Kari ra dekdek na tarai diat a pite pa u, ra pia
na pal kai ra umana vuna tarai, a umana karvuvu, diat a ru u. 4 Tago u
ra pal na bakbakit ure ra tarai dia bilua, a pal na bakbakit ure ra umana
luveana ba dia malari, a rivarivan kan ra ngala na vuvu na bata, a pia na
malmalur ta ra oao, ba ra kankan kai ra umana karvuvu i da ra ngala na
vuvu ba i tumatumak ra papar a pal. 5 Da u vapanie ra oao ta ra gunan
na keake, damana una vapanie vue ra tinata na kavavar kai ra umana
vaira; da ra malur na bakut i tak vue ra lapap, damana ra gugu kai ra
umana karvuvu na panie.
6 Ma ta go ra luana ra Luluai kai ra lavur kor na vaninare ra lukara
ure ra lavur vuna tarai par, na vaninare ra lukara ma ra monamonoina,
a lukara na vain ba amana tana, a lukara ma ra magit i bira ma ra luuku
na ur tana, a lukara na vain ba di tar vagomgom ia. 7 Ma ta go ra luana
na nila vue ra mal na turturup, nina i tuba ra mata i ra lavur tarai par,
ma ra mal na turturup ba di vuare taun ra lavur Tematana. 8 I tar konom
vatukum vue ra minat; ma ra Luluai God na u vue ra lur na mata i ra
tarai par; ma na tak vue kan ra rakarakan a gunagunan ra magit ba kana
tarai dia vavirvir tana, tago ra Luluai i tar tatike.
9 Ma ta nam ra bung da biti dari: Ea, kada God go, da tar ki ung pa ia,
ma na valaun dat; ra Luluai go, da tar ki ung pa ia, dat a gugu ma dat a
ga ta kana varvalaun. 10 Tago ra lima i ra Luluai na maravut go ra luana,
ma da ruarua taun Moab da di rua taun ra kunai ta ra ul a puputa. 11 Ma
na tultulue ra limana tana, da nina i alalir i vung tulue ra limana upi na
alir; ma na vaikilik pa ra ngala na nuknukina ure mule ba i tultulue ra
limana. 12 Ma ra dekdek na pal ta kaum liplip na vat i tar re vue, i tar
vabura vue ma i va ra pia, maia, i va ta ra tobon iat.

A kakailai na nurnur ure ra varbalaurai kai ra Luluai

26 1 Ta nam ra e da kakailai ma go ra kakailai ta ra gunan Iuda:
Kadat a dekdek na pia na pal; God na vaki ra varvalaun upi
ra liplip tana ma ra dekdek na pal na bakbakit. 2 Avat a papa are ra
mataniolo upi ra tarai diat a olo tana, nina ba dia takodo ma dia ru ra
dovotina. 3 U balabalaure nina i kadongor ra nuknukina upi na ki na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

malmal tuna, tago i nurnur tam. 4 Avat a nurnur tukum tai ra Luluai,
tago ra Luluai God ia ra vat ki kai ra lavur tataun. 5 Tago i tar vairop pa
diat dia ki arama, ra pia na pal i malamala luluai; i rere vue, i rere vue
upi na va ra pia; maia, i vue tar ia ta ra tobon. 6 A kau i ra tarai na rua
taun ia; maia, a kau i diat dia bilua ma ra pal a kau i diat dia ki na niiba.
7 A nga i ra tena takodo ia ra takodo na nga; u, u tar dovot, ma u
vateten ra tena takodo ure ra nga. 8 Maia, Luluai, ave tar ki pa u ta ra nga
i vuna ta kaum lavur varkurai. A bala i vevet i anan upi ra iangim ma upi
na nuknuk pa u. 9 A balagu i tar anan up u ta ra marum; maia, ina ongor
ta ra tulungeagu ma ra tinikan up u, tago ba kaum umana varkurai dia
tup ra gunagunan, a tarai ta ra rakarakan a gunagunan dia matoto ta ra
mangamangana takodo. 10 Ba di mari ra tena varpiam, pa na matoto ta ra
mangamangana takodo; ta ra gunan ba di mur ra dovotina tana na pait
ika ra magit i rara, ma pa na gire ilam ra minamar i ra Luluai.
11 Luluai, u tar tulue ra limam urama, ma pa dia gire; ma ga diat a gire
boko kaum niongor ure ra tarai, ma diat a vavirvir, ma ra iap na vaimur
vue kaum lavur ebar. 12 Luluai, una ga tibe ra malmal ta vevet, tago u tar
pait bula kaveve lavur papalum ure avet. 13 Luluai kaveve God, ta umana
luluai kabila dia tar kure avet; ma tam uka avet a vatavatang ra iangim.
14 Dia tar mat ma pa diat a laun mulai; dia tar panie ma pa diat a tut
mulai; upi go iat u tar kure diat, ma u tar vamutue diat, ma pa da nuk pa
mule diat. 15 Lululai, u tar vapeal ra tarai, a tarai u tar vapeal diat; u tar
mamar; u tar vangala ra langun na gunan.
16 Luluai, ba i ga tup diat, dia ga nuk pa u; dia kakail ba u vapagumanene
diat. 17 Da ra vavina i kap bala ma kana bung i maravai ba na kakava tana,
i tangi tago i kankadik, damana avet ta ra luaina matam, Luluai. 18 Ave tar
kap bala, ave tar liliut ta ra makmaki, ma ave tar kava vaarike ra vuvu ka;
pa ave pait vaarike ra varvalaun ta ra gunagunan; ma pa di kava vaarike ra
tarai ba diat a ki ta ra rakarakan a gunagunan. 19 Kaum umana minat diat a
laun mulai; kaugu umana minat diat a tut mulai. Avat a tavangun, ma avat
a kakailai, avat ba ava kiki ta ra tobon na pia, tago kaum mavoko i da ra
mavoko na kavunvun, ma ra pia na vamule ra umana minat.
20 Io, kaugu tarai, avat a ruk ra kuba i vavat, ma avat a banu bat ra
umana matakilalat; avat a parau ta umana bung tuk tar ta ra bung ba na
par. kaugu kankan tana. 21 Tago ra Luluai na vana rikai kan ra kubana
upi na bali ra kaina mangamangana kai ra tarai ta ra gunagunan; a
gunagunan bula na vaarike ra gap i talingir tana, ma pa na ive mule diat
di ga ubu diat i tana.

Da valaun ra tarai Israel ma da ben guve diat

27 1 Ta nam ra e ra Luluai na ubu ra ngala na vui, ra vui a tena
vinalau, ma ra vui i vila gegagege, ma kana pakat na vinarubu,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nina i mangi ma i ngala ma i dekdek, ma na ubu doko ra ngala na vui na
ta.
2 Ta nam ra e avat a kakailai ure ra uma na vain i potar. 3 Iau ra Luluai
ina balaure; ina puk ia vatikai, ina balaure ta ra keake ma ra marum kan
ta tikai na vakaina. 4 A balagu pa i karangap; gala ra kait ma ra kada na
tur bat iau ta ra vinarubu ina gala vana taun ia ma ina ga tun vapar vue.
5 Ona pata, boina ba na vatur vake ra dekdekigu upi na vamalmal bat iau,
maia, na vamalmal bat iau. 6 Ta ra umana tataun namur Iakob na okor;
Israel na pupu ma na ibul, ma ra rakarakan a gunagunan na kor ma ra
vuai dir.
7 Dave, i tar kita ia da i ga kita diat dia ga kita ia lua? Ba dave, di tar ub
ia da diat i ga ubu diat? 8 Ba u okole vue, u varngangar me a ik; i tar kari
vue ma ra ngala na vuvu ta ra e na taubar. 9 Io, ba Iakob i puar ra lavur
vat na uguugu na vartabar da di puar ra papapa, ma ona pa i vatur mule
ra malalar i Asera ma ra umana tabataba na keake, da pun vue kana
lavur bilak na mangamangana, ma ia ra vuaina ba da tak vue kana kaina
mangamangana. 10 tago ra pia na pal ba di liplip kikil ia i lingling, i da ra
gunan i uliran ma i kapakapana da ra bil; a nat na bulumakau na iaian
tana, ma na vava tana, ma na en ra umana ingar i ra davai tana. 11 Ba ra
umana ingarina dia maranga da bubur vue diat, a vaden diat a vut, ma
diat a vautunge diat; tago go ra tarai dia papaua; kari nina i tar vaki diat
pa na mari diat, ma nina i ga pip guve diat pa na vagugu diat.
12 Ma ta nam ra e ra Luluai na kita rama vue ra kon, na tur pa ia ta ra
ngala na Tava Alir ma na tuk tar ta ra tava alir Aigipto, ma da varurue
avat tikatikai, a tarai Israel.
13 Ma ta nam ra e da vu ra ngala na tavur; ma diat dia to na virua
ta ra gunan Asiria diat a vut, damana diat di ga okole vue diat ta ra
gunan Aigipto; ma diat a lotu tadav ra Luluai aro Ierusalem ta ra luana i
gomgom.

A tinata na vartigal pire Epraim

28 1 Na kaina ra kere kai ra umana tena longlong Epraim, a kere
ba dia langlang tana; na kaina ra pupuna i makuk, nina kana
enana minamar ba i tur ta ra ul a male i tubu, a male kadiat dia longlong
ma ra vain! 2 Ea, tika na ngala na tutana kai ra Luluai, a dekdekina; ma
na rapue ara ra pia ma ra karangap, da ra ngala na bata na vatvat, da ra
kalivuvur, da ra ngala na lovon ta ma ra vuvu. 3 A kere kai ra umana tena
longlong Epraim, a kere ba dia langlang tana, da ruarua taun ia boko;
4 ma ra pupuna i makuk, nina kana enana minamar ba i tur ta ra ul a
male i tubu, na da ra vuai e, a lovo, ba pa i kilala na keake boko, nina di
gire ilam ia muka ba di gire ra davai, ma ba di vatur vake di en ia muka.
5 Ta nam ra e ra Luluai kai ra lavur kor na da ra kere na minamar, ma da

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra potar na vipuar ure ra ibaiba ta kana tarai; 6 ma na da ra takodo na
varkurai pire nina i ki na varkurai, ma ra ongor i diat dia pukue vatalil ra
umana ebar ta ra mataniolo.

A tinata na vartigal ma ra tinata na vavalima tadav Ierusalem

7 Ma go diat bula dia tar rara ure ra vain, ma dia vana lebalebe ure
ra tava longlong: a tena tinabar ma ra propet dir tar rara ure ra tava
longlong, a vain i vatuptup dir, dir vana lebalebe ure ra tava longlong,
i gavul ra mata i dir, ma kadir varkurai pa i takodo. 8 Tago ra umana
vuvuvung na nian par dia dur ma ra magit di marue ma ra magit na
puputa, ma pa ta pakana i gomgom tana. 9 A propet na vakabinana to
ia? Ma na tovo to ia pi na kapa ra varvai pirana? Nina bar diat ba dia
tar vung vue ra u, ma pa di vau mule diat? 10 A kunukula i kalilingian
parika, ma i vapurpuruan; a ik ati, ma a ik abara. 11 Ma na tata ta go ra
tarai ta ra ngie i ra enana tarai, nina kadia tinata i enana: 12 tago i ga biti
ta diat dari: A ningo go, avat a vango nina i talatalanguan; ma go ia ra
nilagar. Ma pata, pa dia valongore. 13 Kari ra tinata kai ra Luluai na dari
ta diat: A kunukula i kalilingian parika, ma i vapurpuruan; ta ik ati, ma
ta ik abara; upi diat a vana, ma diat a bura tamurmur, ma diat a tabubur,
ma da kete diat, ma da kinim vake diat.
14 Io, avat a umana tena varkulumai, avat a valongore ra tinata kai
ra Luluai, avat ba ava kure ra tarai dia kiki Ierusalem. 15 Tago ava tar
biti dari: Avet ma ra minat ave tar kumkubu, ma avet ma ra ruarua na
tulungen i varogop ra nuknuk i vevet; ba ra ngala na lovon ta na vana
alalu, pa na tadav avet; tago ra vaongo kaveve ramravit, ma ave parau ta
ra vartuam; 16 kari ra Luluai God i biti dari: Ea, iau tar vung ra vat ta ra
gunan Sion, a vunapaina, a dovot na vat, a ngatngat na vat na ngu na pal,
a dekdek na vunapaina; nina i nurnur pa na takap. 17 Ma ina kure ba ra
kabinana ra valavalar na langun, ma ra mangamangana takodo ra vinau
na vamamat; ma ra bata na vatvat na kap vue ra ramravit na vaongo, ma
ra tava na lubu mat ta ra gunan di parau tana.
18 Ma da re vue kavava kunubu ma ra minat, ma ra kunubu ma ra
ruarua na tulungen pa na tur padikat; ba ra ngala na lovon ta na alir
alalu, avat a dudu tana. 19 A lavur bung par ba i vana alalu na tup avat; a
bungbung na malana par na vana alalu, ta ra keake ma ta ra marum; ma
ba di matoto ta ra varvai na da ra ngala na nidadar ika. 20 Tago ra vava i
tutukana, ma ra tutana ba na va tana i lolovina, ma ra mal na tubatuba
pa i manga tababa ma pa i topa ia ba na pulu bulu mule me. 21 Tago ra
Luluai na tur da ta ra luana Perasim, ma na kulot da ta ra male Gibeon;
upi na ongor ta kana varvakai, kana enana varvakai, ma na pait ot pa
kana papalum, kana enana papalum: 22 Io, koko avat a varkulumai, kan
da vi vadekdek kavava vivi, tago iau tar valongore tai ra Luluai God kai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra lavur kor ba i tar ot ra nuknukina ma na pait ra ngala na varli ta ra
rakarakan a gunagunan.
23 Ea, avat a valongore ra nilaigu, avat a kapupi kaugu varvai ma avat
a nuk pa ia. 24 Dave, ra tena niipuk i ipipuk vatikai bar upi na vaume?
Dave, i kakal ma i raragu vatikai ta kana pia bar? 25 Dave, ba i tar mal
vadamia ra pia pa na imire vang ra dil ma ra kumin tana, ma na vaume
ra vit upi na tur ngaina, ma ra kon ta kana pakana iat, ma ra pit ta ra
langun na uma? 26 Tago kana God i tovo bulu ia ma i vateten ia. 27 Tago
pa di rama vue ra pat na dil ma ra pakat, ma ra vil na kakari pa i vana
taun ra kumin; a dil di kita rama vue ma ra davai ka, ma ra kumin ma ra
virit. 28 Dave, di ruarua gigi vakakit ra kon vang? Pata, pa na rua rama
vue vatikai; ma ba ra vil ta kana kakari i vana taun ia, ma kana umana
os bula, pa na bereng ia. 29 Go bula i vuna tai ra Luluai kai ra lavur kor,
nina ba i enana tuna kana varpit, ma i lia kakit ta ra kabinana.

Ariel diat ma kana umana ebar

29 1 Ui, Ariel,[d] Ariel, a pia na pal nina ba David i ga ki tana! Avat
a luk tar ra kilala ta ra kilala; a umana lukara diat a varvarkia
vanavana; 2 ma namur ina vapurpuruan Ariel, ma da korkor ma da
tangtangi; ma na da Ariel piragu. 3 Ma ina tur kikil u, ma ina vartakalat
bat u ma ra dekdek na pal, ma ina kal bokon bat u. 4 Ma da vue vairop
u, ma una tata ta ra pia ka; ma kaum tinata na da ra tinata kai tikai i va
dudur pa iau; ma ra nilaim na da ra nilai ra tena papait da i vana rikai
mara ra pia, ma kaum tinata na da ra tinata na varmaianao ba i vana
rikai kan ra tobon. 5 Ma kaum lavur ebar, a kor, diat a varogop ma ra
tobon tuna, ma ra lavur dekdek na luluai, a kor, diat a varogop ma ra
pal a vit ba i panie, maia, diat a panie vakaian ta ra pitu mata ka. 6 A
Luluai kai ra lavur kor na tadav ia ma ra pipi, ma ra guria, ma ra ngala
na kurung, ma ra ragia, ma ra ngala na vuvu, ma ra ngala na biro na iap
i vavaimur. 7 Ma ra kor na vuna tarai par, diat ba dia varvarubu ma Ariel,
maia, diat par dia varubu me, ma dia varubu ure kana dekdek na pal na
vinarubu, ma diat dia vapurpuruan ia, diat a da ra ririvon, da ra ninana
na marum uka. 8 Ma na da ra tutana i mulmulum i ririvon ba i ian, ma ba
i tavangun a balana i palupel ika; ba kan i da ra tutana i mar i ririvon ba
i momo, ma ba i tavangun i turatura ka ma ra balana i kaina upi ta tava;
damana boko ra kor na vuna tarai diat dia varubu ma ra luana Sion.

Israel i pula ma i lotu vavaongo

9 Avat a ki papa, ma avat a kaian; avat a vapula avat, ma avat a pula;
dia longlong, ma vakir ma ra vain; dia vana lebalebe, ma vakir ure ra

---

[d] **29.1** Ariel: Di vatang Ierusalem ati ba Ariel, “a leon kai God”.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tava longlong. 10 Tago ra Luluai i tar tulue ra vuvu na niva tarurungai
taun avat, ma i tar vapula bat ra mata i vavat, a umana propet; ma i tar
turup kavava umana lualua, a umana tena ninana. 11 Ma ra ninana par
i da ra tinata ta ra buk ba di vabulit bat ia pire vavat; ba ra tarai dia tul
tar ia tai ta tika na tena kabinana, ma di biti tana dari: Boina una luk go,
na biti mulai: I dekdek piragu, tago di tar vabulit bat ia; 12 ma di tul tar
ra buk tai ta tikai ba pa i kabinana, ma dia biti: Boina una luk go; ma i
biti mulai dari: Pa iau nunure ra lukbuk.

13 Ma ra Luluai i ga biti: Tago go ra tarai dia maravai piragu, ma dia ru
iau ma ra ngie i diat ma ra bul na ngie i diat, ma ga dia ga kari ra bala i
diat vailik kan iau, ma kadia variru tadav iau i vuna ta ra vartuluai nina
ba ra tarai ka di tar tovo diat i tana; 14 kari ina pait ra enana papalum
tuna livuan ta go ra tarai, maia, ra enana papalum ma ra magit na
kinaian; ma ra kabinana kadiat dia minana pire diat na panie, ma ra
minatoto kadiat i kapa ra nuknuk i diat na ki po.

15 Na kaina ta diat dia ongor upi diat a vapidik tuna ra nuknuk i diat
kan ra Luluai, ma ta diat dia papait kadia lavur papalum ta ra bobotoi, ma
dia biti: To ia i gire avet? Ma to ia i nunure? 16 Ea, ava rara tuna! Dave, ra
tena pait la na pia na da ra pia ka, upi ra magit i ga pait ia na biti ure nina
i ga pait ia dari: Pa i ga pait iau; ba ra magit ba ta tikai i ga mal pa ia na
varpuai ure nina i ga mal pa ia, dari: Pa i kapa ra nuknukina?

Da valaun Israel

17 Pa na mangoro na bung boko, ma da pukue Lebanon upi na da ra pia na
vura, ma ra pia na vura na da ra pupui ka! 18 Ma ta nam ra bung a umana
vaut diat a valongore ra tinata ta ra buk, ma ra mata i ra umana pula na
nana ta ra marum ma ta ra bobotoi. 19 Diat bula i madu ra bala i diat diat
a vangala kadia gugu tai ra Luluai, ma ra umana luveana ta ra tarai diat
a ga ta ra Lia Kakit kai Israel. 20 Tago di tar nila vue ra karvuvu, a tena
varkulumai i panie, ma diat par dia kiki uai upi diat a pait ra magit i kaina
dia virua, 21 diat dia kure tikai ba di takun vakuku ia, ma dia kapi kun
ure nina i varpit ta ra mataniolo, ma dia okole vakuku vue ra tena takodo.
22 Kari ra Luluai nina i ga valaun Abaraam i biti dari ure ra kuba i Iakob:
Go Iakob pa na vavirvir, ma gori ra matana pa na kiala. 23 Ma ba i gire ra
umana natuna, a kau i ra limagu, nina dia ki livuan tana, diat a manga ru ra
iangigu; maia, diat a manga ru ra Lia Kakit kai Iakob, ma diat a burut ta ra
God kai Israel. 24 Ma diat bula ba i rara ra tulungea i diat, na kapa boko ra
nuknuk i diat, ma diat dia tata na urur, diat a matoto ta ra tinata na vartovo.

Nina i tur bokon tai Aigipto, na bura

30 1 A Luluai i biti dari: Na kaina ta ra umana bul na varpiam,
diat dia nuk upi ra varvateten, ma vakir tagu; dia pait ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kunubu, ma pa i vuna ta ra tulungeagu, upi diat a vapealane ra kaina
mangamangana; 2 diat dia vana ur Aigipto, ma pa dia tir iau tana; upi
diat a vaongor pa diat ma ra dekdek i Parao, ma upi diat a nurnur ta ra
malur i Aigipto. 3 Avat a vavirvir boko ta ra dekdek i Parao, ma avat a
purpuruan, tago ava kapupi ra malur i Aigipto. 4 Tago kana umana luluai
dia kiki Soan, ma kana umana tultul na king dia tar pot Kanes. 5 Diat a
ruva boko ure nam ra tarai ba pa dia vadongone valar pa diat, ma pa dia
maravut diat, a tarai ba pa dia vatur vake ta magit, ta diat, ia kaka ra
vavirvir ma ra varkulumai bula.

6 A mamat na tinata ure ra umana leing aro Negeb.

Dia vana alalu ta ra gunan na varmonong ma ta ra gunan na bunurut,
a gunan ba ra leon, a tana, ma ra leon, a tomotoina, dir kiki tana, a
gunan ba ra vui ma ra vui i varvarkarat ma i purpururung dir vana rikai
tana, ma dia mulue kadia vurvur magit ta ra tamuru i ra umana as, ma
kadia ngatngat na tabarikik ta ra buk na muru i ra kamel tadav ta tika na
vuna tarai ba pa na vadongone diat. 7 Tago Aigipto i mama maravut, ma
pa i topa ta magit, kari iau tar vaiang tar ra iangina ba Raab, nina i kiki
ka.

8 Io, go una vana, ta ra luaina mata i diat una tumu ia ta ra pal a davai,
ma una tumu vake ta ra buk, upi na topa ra umana kilala namur, ma na
tur pa na mutu. 9 Tago a tarai na varpiam diat, a umana bul na vartuam,
a tarai ba pa dia mainge ba diat a valongore ra varvateten kai ra Luluai;
10 a tarai ba dia biti tai ra umana tena ninana dari: Koko avat a gigira; ma
tai ra umana propet: Koko avat a ve avet ure ra umana magit i takodo,
avat a ve avet ure ra umana kalami na magit, avat a varvai ma ra magit na
vartuam; 11 avat a vana kan ra nga, avat a vana irai kan ra pal a nga, avat
a ting pa ra Lia Kakit kai Israel upi na panie kan ra luaina mata i vevet.
12 Io, ra Lia Kakit kai Israel i biti dari: Tago ava pidimuane go ra tinata, ma
ava nurnur uka ta ra vinarubu ma ta ra vartuam, ma ava tur bokon tana,
13 kari go ra bilak na mangamangana na da ra vat pire vavat ba i tapelegi
ma i to na bura, da ra papar a pal i tolo ma na tapipin vakaian ta ra pitu
mata. 14 Ma na puar ia da di puar ra la na pia ba ra tena pait la i pait ia,
na pamar gigi ia ma pa na mari ia; ma ra lavur tagigina pa ta pakana na
ngala mulai tana ba da tak vue ra lakit kan ra iap me, ba da kulupe ra tava
ta ra kivu me. 15 Tago ra Luluai God, ra Lia Kakit kai Israel, i biti dari: Ba
ava lilikun ma ba i ngo ra bala i vavat, avat a laun; a ongor i vavat na vuna
ta ra kini vovovon ma ta ra nurnur; ma pa ava mainge ke. 16 Ma ava ga biti
ka dari: Pata, tago avet a takap ta ra umana os; kari avat a lop. Ma dari
bula: Avet a ki ta ra umana tena nivut; kari diat dia korokorot avat diat
a rurut na kaia. 17 Tika na arip na marmar diat a takat ta ra varbor kai ta
tikai; ma ba a ilima dia bor avat, avat a takatakap, ma ra ibaiba i vavat na
da ra toro arama ra ul a luana, ma na da ra vakilang ta ra ul a buana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A tinata na vamading ba God na mari kana tarai

18 Ma kari ra Luluai na ki pa ia upi na maravut avat, ma kari da pite
vangala pa ia upi na mari avat; tago ra Luluai ia ra God ba na varkurai
takodo; diat dia nurnur tana diat a ti doan. 19 Avat a tarai ava kiki Sion
ta ra pia na pal Ierusalem, koko avat a tangi mulai; a dovot na mari tuna
avat ta nam ra bung ba ava kail upi ia; ba i valongore na torom ta vavat.
20 Ma a dovotina ba ra Luluai i tabar avat ma ra gem na purpuruan ma ra
tava na niligur, kaum umana tena vartovo pa diat a ki po mulai, ma ga
una ga gire kaum umana tena vartovo ma ra matam; 21 ma ra talingam
na valongore ra tinata namur tam dari: Go ia ra nga, avat a vana tana,
ma koko avat a vana irai ta ra papar a lima tuna ba ta ra papar a maira.
22 Ma avat a ga vabilak ra silva ba di ga mal pa ra pal i kaum umana
tabataba me, ma ra goled nina di ga tuba rit kaum lavur tabalar me,
ma una ga vue diat da ra magit i dur; una ga biti tana dari: Una vana
ka! 23 Ma na tulue ra bata taun ra magit ba u vaume ta ra uma par; ma
na tabar u ma ra magit na nian, na tavua ta ra pia, ma na tubu ma na
peal; ta nam ra e kaum lavur vavaguai diat a iaian ta ra ngala na pia na
vura. 24 Damana ra umana bulumakau ma ra umana nat na as, diat dia
papalum ta ra uma, diat a en ra magit ba di vung ra solt tana, a magit
ba di vagomgom ia ma ra kakakal ma ra teptep. 25 Ma ra umana tava alir
diat a tamtavit rikai ta ra lavur buana dia manga tuluai, ma ta ra lavur
luana dia tuluai urama a ik, ta ra bung na vinarubu ta, ba ra umana pal
na minakila diat a tarip. 26 Ma tikai bula: a kapa na gai na da ra kapa na
keake, ma ra kapa na keake na da ra kapa kai ra lavurua na keake, da ra
kapa ure lavurua na bung, ta nam ra e ba ra Luluai i pulu ra, manua kai
kana tarai, ma i mal vamap kadia lavur kinkin.

A varkurai kai ra Luluai pire Asiria

27 Ea, ra iang i ra Luluai i vut maro vailik, i vuringa ma kana kulot,
ma i tubang rikai ra ngala na vual na mi; a ngiene i buka ma ra kankan,
ma ra karameana i vavaimur da ra iap; 28 ma ra vuvu na ngiene i da ra
lovon i lubu, i tuk tar ta ia inoana, upi na turube ra umana vuna tarai
ma ra ubene na vinirua, ma na vung ra al vakai ta ra ngie i ra tarai upi
diat a rara tana. 29 Ma avat a kakailai ka ta ra marum ba di pait ra lukara
i gomgom; ma ra bala i vavat na gugu da ra bala i tikai ba i valongore
ra tataru ta kana vinavana upi ra luana kai ra Luluai, ma tadav ra vat ki
kai Israel. 30 Ma ra Luluai na vaarike ra bo na nilaina upi da valongore,
ma na tulue vaarike ra limana ma ra kankan, ma ra karameme na iap
ba na vavaimur, ma ra ngala na vuvu, ma ra ragia, ma ra bata na vatvat.
31 Tago da pamar gigi ra te Asiria ma ra nilai ra Luluai, ma ra Luluai na
kita ia ma kana virit. 32 Ma tikatika na mememe na varkita di pait ia ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra davai ba di ga tibe tar ia, nina ba ra Luluai na ub ia me, da papar tana,
ma da ubu ra pagol tana; ma na varubu ma diat ta ra vinarubu i ngala ra
vinirua tana. 33 Tago di tar vaninare ra tavul a iap, maia, di tar vaninare
ure ra king; di tar pait vangala, ma i mangavana ba; a boboroi i io ma ra
davai tana i ngala; a vuvu ba na vuna tai ra Luluai i vabirao, ma i da ra
vuvu na iap.

Ra tarai Aigipto, a umana tutana ka, vakir God

31 1 Na kaina ta diat dia vana ur Aigipto, upi ta maramaravut tana,
ma dia ogogabut ta ra umana os; ma dia nurnur ta ra umana
kiki na vinavana, tago dia peal, ma ta diat dia ki ra os, tago dia ongor
tuna; ma pa dia nuk upi ra Lia Kakit kai Israel, ma pa dia tikatikan
upi ra Luluai! 2 Ma ra Luluai bula i kabinana, ma i tultulue ra magit na
varmonong, ma pa i nukpuku ta kana tinata; na tut uka upi na tur bat ra
kaina vuna tarai ma ra maramaravut kai ra umana tena pait ra bilak na
magit. 3 Tago ra umana te Aigipto a tarai ka diat, ma vakir God; ma kadia
lavur os dia palapaka ka, ma pa dia tulungen; ma ba ra Luluai i tulue ra
limana a tena maramaravut na tutukai, dir ma nina ba da maravut ia dir
par dir a bura, ma dir a virua varurung.
4 Tago ra Luluai i biti tagu dari: Da ra leon i ngala ma ra nat na leon
dir kukula ure ra vavaguai ba dir ga ub ia, ma ba di oro pa mangoro na
tena varbalaurai pa dir burut ue ra nilai diat, ma pa dir ngarao ure kadia
varbor, damana ra Luluai kai ra lavur kor na vana ur ma na varubu ta ra
ul a luana Sion. 5 Da ra umana beo dia bebe ba, damana ra Luluai kai ra
lavur kor na kove Ierusalem; na kove ma na valaun ia, na mari ia ma na
vaale bat ia. 6 Avat a umana natu i Israel, avat a lilikun pire nina ba ava
ga manga piam vue.
7 Tago ta nam ra bung diat a vue kadia lavur tabataba di ga pait ia ma
ra silva, ma ra lavur tabataba di ga pait ia ma ra goled, nina ba ra lima
i vavat i ga.mal pa diat upi ava kaina tana. 8 Ma ra te Asiria na virua
ta ra pakat na vinarubu, vakir kai ra tarai; ma ra pakat na vinarubu ba
vakir kai ra tarai na en vue; na takap kan ra pakat na vinarubu ma kana
lavur barmana diat a varkul uka. 9 Ma kana vat ki na panie ure ra ngala
na bunurut, ma kana lavur luluai diat a burut na kaia ta ra vakilang;
damana ra Luluai i biti, nina ba kana birao i io arama Sion, ma kana ubu
na iap ta ra pia na pal Ierusalem.

A dovot na king

32 1 Ea, tika na king na varkurai takodo, ma ra umana luluai diat a
varkurai mamal. 2 Ma tikai na da ra babang ba da ki bakit kan ra
vuvu tana, ma na da ra kukuvai ure ra ngala na bata; ma na da ra umana tava
alir ta ra gunan i mage, ma da ra malur na vat ki ta ra gunan dia mar tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 Ma ra mata i.diat dia nana pa na pula, ma ra talinga i diat dia valongore
diat a torom. 4 A bala i ra umana tena nirut na kabinana, ma ra karamea i ra
umana tena mamamanga na topa ra kapa na tinata. 5 Pa da vatang ra papaua
mulai ba a luluai, ma pa da vatang ra tena vavagu mulai ba a vakak na tutana.
6 Tago ra papaua na tatike ke ra tinata na papaua ma ra nuknukina
na varvakai ma ra kaina mangamangana, upi na pait, ra magit i bilak,
ma upi na vatang ra tinata i rara ure ra Luluai, upi na palupel ra bala
i diat dia mulmulum; ma pa na tabar vamaur diat dia mar ma ra tava.
7 A tabarikik na papalum kai ra tena vavagu i kaina bula; i nuk upi ra
umana bilak na mangamangana upi na vamutue nina i madu ra balana
ma ra tinata na vartuam, ma na pait ra dari bula ba ra luveana i tatike ra
takodo na tinata. 8 Ma ra vakak na tutana na nuk pa ra vakak na magit,
ma na tur padikat ta ra vakak na magit.

A tinata na vartigal pire ra vaden Ierusalem

9 Avat a tut, avat ra umana vavina ba ava limlibur uka, ma avat a valongore
ra nilaigu; avat a vaden ba pa ava burut tai ta magit, avat a valongore kaugu
tinata. 10 Tago ba i par tika na kilala ma a ngungu na tup avat ra vaden ba
pa ava burut, tago pa ta vuai na vain, ma pa da varurue ta magit ta ra uma.
11 Avat a vaden ba ava limlibur uka, avat a dadadar, ma avat ba ava kiki
vakuku, a bala i vavat na burut; avat a ule vue kavava mal, ma avat a ki tuna
ka, ma avat a vi pit ma ra mal na tabun. 12 Avat a timtibul ra bongobongo i
vavat ure ra umana bo na uma, ma ure ra davai na vain ba i ga manga vuai.
13 A kait ma ra kunai na tavua ka ta ra pia kai kaugu tarai, maia. damana bula
ta ra lavur pal na varvagugu ta ra pia na pal, a tena gugu; 14 tago ra kuba i ra
luluai na lingling, a pia na pal ba i kor ma ra tarai na kapakapana ka; a luana
ma ra pal na minakila dir a da ra ura babang vatikai, a umana kuabar na as
diat a limlibur tana, ma ra umana kikil na vavaguai diat a iaian tana; 15 tuk tar
ta ra bung ba di lolonge ra Tulungen taun dat marama liu, ma ra bil na da ra
pia na vura, ma ra mata i ra pia na vura na peal da ra pupui. 16 Ta nam ra bung
a takodo na varkurai na ki ta ra bil, ma ra mangamangana takodo ta ra uma
ba i manga vuai. 17 Ma ra mangamangana takodo na pait vaarike ra malmal,
ma ra kini vovovon ma ra kini bulu dir a vuna ta ra mangamangana takodo.
18 Ma kaugu tarai diat a kiki ta ra gunan i maidang ma ta ra umana dekdek
na pal, ma ta ra gunan ba dia ngo bulu tana. 19 Ma lua na bata na vatvat upi
ra pupui na virua tana, ma da manga varuva ra pia na pal tana. 20 Avat ba ava
vavauma ta ra lavur papar a tava par, ava ti doan, damana avat ba ava ben
vaarike ra kau i ra bulumakau ma ra kau i ra as.

A Luluai na kap ra varvalaun

33 1 Na kaina tam, u ra tena ra varpa, u ba pa di ga ra varpa piram,
u ba u varvartuam, ma pa di ga tuam pa u! Ba una ngo ma ra ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varpa, da ra varpa piram; ma ba una ngo ma ra vartuam, da tuam pa u.
2 Luluai, una mari avet, ave tar kiki up u; ta ra bungbung na malana par
una maravut avet, una valaun avet bula ta ra e na purpuruan. 3 A umana
vuna tarai dia tar takap ta ra ngala na varvareo, ma ra lavur Tematana
dia vilau varbaiai ba u tur rikai. 4 Ma da varurue guve ra tabarikik ba ava
ga ra pa ia, da ra po na vui i varuruai; da ra kubau i pipil damana da pil
taun ia. 5 A Luluai i ngala, tago i ki arama kakit; i tar vabuka Sion ma ra
takodo na varkurai ma ra mangamangana takodo bula. 6 Ma ta kaum e a
lavur magit na tur bulu, a varvalaun na peal, damana ra minatoto ma ra
kabinana; a variru tadav ra Luluai, nam kana ngatngat na tabarikik.
7 Ea, kadia lavur lebe dia kukukula ara ra pia; a umana tultul na
malmal dia tangi mat. 8 A umana bo na nga dia tar pui; ra tena vinavana
i ngo pit, i tar vatamam vue ra kunubu, i tar mabuane ra umana pia na
pal, pa i nuk pa ra tarai. 9 A gunan i ligur ma i makuk; Lebanon i vavirvir
ma i maranga; Saron i da ra pui; ma Basan ma Karmel dir tala. 10 Ma ra
Luluai i biti: Go ina tut rikai; go ina ki arama; go ina ngala boko. 11 Avat
a lalau pa ra tamuta na vit, ma avat a kava vaarike ra timul a vit ika; a
vuvu na ngie i vavat i da ra iap ba na vaimur avat. 12 Ma ra tarai dia da
ra kabang di tar tun ia; dia da ra kait ba di tar raut vue ma di tar tun ia;
dia da ra kait ba di tar raut vue ma di tar tun vue ta ra iap.
13 Avat ba ava ki vailik, avat a valongore ra magit iau tar pait ia, ma
avat ba ava ki maravai avat a matoto ta ra dekdekigu. 14 A umana tena
varpiam aro Sion dia burut, a nidadar i vut vakaian tadav diat dia piam
vue God. To ia ta dat na ki varurung ma ra iap i vavaimur? ro ia ta dat
na ki varurung ma ra oao vatikai? 15 Nina ba na pait ra mangamangana
takodo, ma nina ba i dovot kana pirpir; nina i milikuane ra tabarikik
na nilong; nina i tur bat ra limana upi koko na vatur vake ra kul varbat;
nina i ang bat ra talingana upi koko na valongore ra tinata na vardodoko,
ma i vapula bat ra matana upi koko na bobe ra kaina; 16 na kiki arama; a
umana dekdek na vat ki kana pal na bakbakit; ana magit na nian da tul
tar ia, ma pa na iba upi ta tava.
17 A matam na gire ra king ta kana minamar, na gire ra gunan i
langalanga vurvurbit. 18 A balam na nuk pa ra bunurut; akave nam i luk
ra mani na totokom, akave nina i vatur vake? Ma akave nina i luk guve
ra umana pal na minakila? 19 Pa una gire mule ra tarai dia karangap, a
tarai dia tatata ma ra tinata i mamat, a tinata ba pa u nunure ilam ia; a
tarai dia mamamanga ta kadia tinata, ma i dekdek ba una valongore ilam
ia. 20 Una gire Sion, ra pia na pal ba da pait kada lavur lukara na lotu
tana; a matam na gire Ierusalem, a gunan i malmal, a pal na mal ba pa
da kari mule, kana lavur tukal pa da rubat mule diat vatikai namur, ma
pa da al kutu kana lavur vinau. 21 Ma aina ra Luluai na kiki varurung ma
dat ta kana minamar; a gunan ba ra umana ngala na tava alir tana; pa

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ngala na parau ba di value na vana tana, ma damana bula pa ta parau
na vinarubu. 22 Tago ra Luluai kada tena varkurai, ra Luluai i tul tar ra
umana vartuluai ta dat, ra Luluai kada king; ma na valaun dat. 23 Kaum
lavur vinau dia golagolo; pa dia vapadikat ra bit a toro, ma pa dia pala
valar pa ra sel; ba i ga damana di tibe ra ngala na tabarikik di ga ra pa
ia; a umana kakak dia ga vatur vake. 24 Ma pa ta tutana ba i ki tana na
biti: Iau mait; da pun vue ra kaina mangamangana kai ra tarai dia ki
tana.

A kankan kai ra Luluai pire Edom diat ma ra umana vuna gunan

34 1 Avat a mai, a umana Tematana. upi avat a valongore; ma avat a
ra lavur magit bula ba dia ki tana; a rakarakan a gunagunan ma
ra lavur magit dia vana rikai tana. 2 Tago ra Luluai i kankanuane ra lavur
Tematana par, ma i ngangangal na kulot ure kadia lavur kor na tarai; i
tar pilak vakakit vue diat, i tar nur tar diat ba da ubu vue diat. 3 Ma nam
diat ba di ubu vue diat da vue vairop diat, ma ra ang na mareng na paka
i diat na vana rikai, ma ra gapu i diat na ulur ta ra lualuana. 4 Ma ra kor
na tagul arama liu na ga panie, ma da pin ia da ra pinpin na buk, ma
kana kor na tagul diat a panie ke da ra mapina davai na vain, ma da ra
mapina lovo ba i makuk.
5 Tago kaugu pakat na vinarubu i tar maur tuna arama ra bala na
bakut; ea, na vana taun Edom, ma taun ra tarai iau ga tata vabilak diat
upi da kure vakaina diat. 6 A pakat na vinarubu kai ra Luluai i tar maur
ma ra gap, i tar maur mat ma ra bira: a gapu i ra umana nat na sip ma
ra gapu i ra umana me, ma ra bira na lika i ra umana me, a umana
tomotoina; tago ra Luluai i pait ra tinabar ta ra gunan Bosra, ma ra ngala
na vinirua ta ra gunan Edom. 7 Ma ra umana bulumakau, a kuabar, diat
a virua varurung ma diat, damana ra umana bulumakau, a toitoi, ma
ra umana dekdek na bulumakau; ma kadia gunan na maur ma ra gap,
ma kadia tobon na maur mat ma ra bira. 8 Tago a bung nam a bung na
balbali kai ra Luluai, a kilala na vapuak ta ra vartoto ure Sion.
9 Ma ra umana tava alir tana diat a da ra bulit na davai, ma ra tobon
tana na da ra pakar, ma kana gunan na da ra bulit i birao. 10 Pa da pun ia
ta ra marum ma ta ra keake bula pata; a mina na pulung pa na mutu; ta
ra lavur tataun namur na uliran, pa ta na na vana alalu tana, ma pa na
mutu. 11 Ma ra mou ma ra kuabar na boroi ka dir a kale, ma ra kurkur ma
ra kotkot dir a ki tana, ma na vung pala tar ra vinau na purpuruan ma ra
valavalar na uliran tana. 12 Diat a ting pa ra umana luluai upi ta tikai na
ki na king ta ra gunan, ma pa ta tikai abara; ma kadia lavur luluai diat
a tukum. 13 Ma ra kait na tavua rikai ta kana lavur pal na luluai, a kara
ma ra kalang ta kana lavur dekdek na pal na bakbakit; ma na da ra kuba
i ra umana kuabar na pap, a liplip ure ra umana murup. 14 Ma ra lavur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

leing na pui diat a barat ra umana leing na pap, ma ra umana kuabar na
me diat a oro vargilgiliane diat; maia, ma ra tabaran na marum na kiki
tana, ma na ngo tana. 15 A teo na po tana, ma na kakapi ma na va taun
ra kiau tana, ma na varurue ra umana natina ta ra maluruna; maia pa, a
umana kavivi diat a vana varurung tana, tikatikai dir ma talaina. 16 Avat
a tikatikan ta ra buk kai ra Luluai, ma avat a luk ra tinata; pa ta na na
pak, da pait vapar ia, tago ra ngiegu i tar vartuluai, ma ra Tulungeana
i tar varurue diat. 17 Ma i tar padapadailam upi diat, ma ra limana i tar
tibe tar ia ta diat ma ra vinau na valavalar; diat a kale vatikai ma pa na
mutu, ta ra lavur tataun namur diat a kiki tana.

Da ben valilikun ra tarai kai God

35 1 A lokor ma ra bil dir a gugu; ma ra pupui na ga, ma na pupu da
ra vaigoara. 2 Na pupu mat, ma na gugu ma ra ngala na gugu ma
ra kakailai; a minamar kai Lebanon da tul tar ia tana, a ngala na minong
kai Karmel ma kai Saron; diat a gire ra minamar kai ra Luluai, a ngala na
minong kai kada God.
3 Avat a vapadikat ra umana lima dia bilua, ma avat a vaongor ra
malmalikun na keke dia malmalu. 4 Una ve diat ba ra bala i diat i
burburut dari: Avat a ongor, koko avat a burut; ea, kavava God na pot ma
ra varobo ma ra balbali kai God; ia iat na vut, ma na valaun avat. 5 Ta
nam ra bung ra mata i diat dia pula na tapala, ma ra talinga i diat dia
vaut na kapa. 6 Ta nam ra bung a kakak na pipil da ra leing na me, ma
ra karamea i diat dia bombom na kakailai na pite varpa, tago ra tava na
nininim rikai ta ra bil, ma ra tava alir ta ra gunan i mage. 7 Ma ra veo ba
i lapap na lum uka, ma ra pia ba i mage na ul a tava ka; ma ta nam ra
gunan ba ra umana kuabar na pap dia va tana, a vura ma ra vuvur ma ra
titiparar na tur tana. 8 Ma da gire ra nga tur tana ma ra pal a nga, ma da
vatang ia ba ra Gomgom na Nga; diat dia dur pa diat a vanavana tana; a
nga kai ra umana tena vinavana, maia, ma ra umana lunga bula pa diat
a rara tana. 9 Pa ta leon na kiki tana, ma pa ta varkarat na leing na vana
urama tana, pa da na tadav diat i tana; ia kaka diat di valaun diat diat
a vanavana tana; 10 ma diat ba ra Luluai i ga kul valaun pa diat diat a
lilikun, ma diat a pot Sion ma ra kakailai; a totokoi na gugu na tur ta ra
ulu i diat, ma pa na mutu; diat a vatur vake ra gugu ma ra gina, ma ra
niligur ma ra tinangi dir a ga lop uka.

Senakerib i tut na vinarubu ure Iuda
(2 King 18:13-27; 2 Tutu 32:1-19)

36 1 Ma ba Esekia ra king i ga varkurai a vinun ma a ivat na kilala,
Senakerib ra king Asiria i ga vana rikai upi na varubu ma ra
lavur pia na pal Iuda ba di ga pait ra liplip tana, ma i ga ongor pa diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 Ma ra king Asiria i ga tulue ra Rabsake maro Lakis urama Ierusalem,
diat ma ra ngala na kor na tarai na vinarubu, tadav ra king Esekia. Ma
i ga tur ta ra nga na tava ure ra lum i tur arama, ta ra nga upi ra gunan
kai ra tena malmal mal. 3 Ma Eliakim natu i Kilkia, ra monamono na
pal, i ga vana rikai pirana, ma Sebna ra tena tutumu, dital ma Ioa natu
i Asap, ra monamono ure ra lavur buk. 4 Ma ra Rabsake i ga biti ta diat:
Amutal a ve Esekia dari: A ngala na king Asiria i biti: Ava nam ra tukal
ba u nurnur tana? 5 Iau biti ba kaum lavur varkurai ma ra dekdekim ure
ra vinarubu a magit vakuku; ma go u nurnur tai ia, tago u tar tut na
varpiam ure iau? 6 Ea, u nurnur bar tai Aigipto, nam ra vuvur i talikun,
nina ba i tur ra lima i diat par ba dia buka me; damana Parao ra king
Aigipto pire diat par dia nurnur tana.

7 Ma ba u biti tagu: Ave nurnur tai ra Luluai kaveve God: dave, vakir
ia nam ba Esekia i ga re vue kana lavur tavul a lotu ma kana umana
uguugu na vartabar, ma i ga biti tai Iuda ma Ierusalem dari: Avat a lotu
ta go ra uguugu na vartabar? 8 Io, ina ting pa u ba una varkul pire kaugu
luluai, ra king Asiria, ma ina tul tar a ura arip na marmar na os piram,
ona ra tarai piram ba diat a ki ta diat. 9 Io, una tur bat davatane ta tika
na luluai na vinarubu kai kaugu king, tikai ta diat dia ikilik, ma una
nurnur dave tai Aigipto upi ra umana kiki na vinavana ma upi ra tarai
dia ki ra os? 10 Ma dave, iau pot vakuku bar upi ina varubu ma go ra
gunan, ma upi ina li vue, ma vakir amir ma ra Luluai vang? A Luluai iat i
ga biti tagu dari: Una vana urama, ma amur a varubu ma nam ra gunan,
ma una li vue.

11 Ma Eliakim ma Sebna ma Ioa dital ga biti ta ra Rabsake dari: Boina
ba una tata ma kaum umana tultul ta ra tinata Siria, tago amital tar
nunure; ma koko dat a tata ma ra pirpir kai ra umana Iudaia ta ra luaina
mata i ra tarai dia kiki ta ra ul a ngala na liplip na vat. 12 Ma ra Rabsake
i ga biti mulai: Dave, kaugu luluai i ga tulue iau tadav amur ma kaum
luluai upi ina tatike go ra lavur tinata? Dave, pa i ga tulue iau tadav ra
tarai dia ki ta ra ul a liplip na vat upi diat a en ra adia taka ma diat a
mome ra adia tava na mim?

13 Ma ra Rabsake i ga tur, ma i ga tatata ma ra pirpir Iudaia, i ngala
ra nilaina ma i biti dari: Avat a valongore ra tinata kai ra ngala na king
Asiria. 14 A king i biti dari: Koko Esekia na tuam pa avat, tago pa na tale
ba na valaun avat; 15 ma koko avat a kapupi Esekia ba i biti ta vavat: A
dovot, ra Luluai na valaun dat; pa da tul tar go ra pia na pal ta ra lima
i ra king Asiria. 16 Koko avat a kapupi Esekia, tago ra king Asiria i biti
dari: Boina avat a pir bat iau, ma avat a irop tadav iau; ma avat tikatikai
avat a ian ta kavava davai na vain, ma tikatikai na ian ta kana davai na
oliva, ma avat tikatikai avat a mome ra tava ta kavava kivu; 17 tuk tar ta
ra bung ba ina pot i tana, ma ina ben vue avat ta ra gunan da kavavat,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a gunan i tavua tana ra kon ma ra vain, a gunan a magit na nian i peal
tana ma damana bula ra uma na vain. 18 Avat a balaure, kan Esekia na
tuam pa avat ma ra tinata dari: A Luluai na valaun dat. Dave, ta tikai ta
ra umana god kai ra umana Tematana i tar valaun diat bar kan ra lima i
ra king Asiria? 19 Akave ra umana god Kamat ma ra umana god Arpad?
Akave ra umana god Separvaim? Ma dave, dia tar valaun Samaria kan ra
limagu bar? 20 To ia ta ra umana god ta go ra lavur gunan dia ga valaun
kadia gunan kan ra limagu? Ma ra Luluai na valaun davatane Ierusalem
kan ra limagu?
21 Ma dia ga ki mut uka, ma pa dia ga bali ia ma ta ik a tinata, tago
kadia king i ga vartuluai dari: Koko avat a torom tana. 22 Ma Eliakim
natu i Kilkia, a monamono ta ra pal, ma Sebna ra tena tutumu, ma Ioa
natu i Asap, a monamono ta ra lavur buk, dital ga vana tadav Esekia, ma
i tarada kadital mal, ma dital ga vaarike ra tinata kai ra Rabsake pirana.

A Luluai i valaun pa Iuda kan Senakerib
(2 King 19:1-37; 2 Tutu 32:20-23)

37 1 Ma ba ra king Esekia i ga valongore i ga rada kana mal, ma i
ga vavauluvai ma ra mal na tabun, ma i ga ruk ta ra pal kai ra
Luluai. 2 Ma i ga tulue Eliakim, nina i balaure ra pal, ma Sebna ra tena
tutumu, ma ra umana patuana ta ra umana tena. tinabar, tadav Iesaia
ra propet, ma dia vavauluvai ma ra mal na tabun. 3 Ma dia ga biti tana:
Esekia i biti dari: Go ra bung a bung na purpuruan, ma ra bung na varpit,
ma ra bung na varkulumai, tago i tar maravai ba da kava ra umana bul,
ma pa ta dekdek ba da kava vaarike diat. 4 Kan ra Luluai, kaum God, na
valongore ra tinata kai ra Rabsake, nina ba ra king Asiria kana luluai i ga
tulue pi na vul God, a launa, ma na bali ra tinata ba ra Luluai kaum God
i tar valongore; kari una pait ra niaring ure ra ibaiba i ki valili. 5 Damana
ra umana tultul kai Esekia ra king dia ga tadav Iesaia. 6 Ma Iesaia i ga
biti ta diat ba diat a vana, ma diat a ve kadia luluai dari: A Luluai i biti:
Koko una burut ta ra tinata u tar valongore, nam ba ra umana tultul kai
ra king Asiria dia tar vul iau me. 7 Ea, ina tulue tika na tabaran tana, ma
na valongore tika na varvai, ma na lilikun ta kana gunan iat, ma na virua
ta ra pakat na vinarubu ta kana gunan iat.
8 Damana ra Rabsake i ga lilikun, ma ba i ga pot ra king Asiria dir
ga varubu ma Libna, tago i valongore ba i ga vana kan Lakis. 9 Ma i ga
valongore ra tinata ure Tiraka, ra king Etiopia, ba i tar vana rikai upi dir
a varubu me.
Ma ba i valongore i tulue ra umana tultul tadav Esekia ma i biti:
10 Avat a ve Esekia dari: Koko kaum God ba u nurnur tana na tuam pa
u, tago i biti ba pa da tul tar Ierusalem ta ra lima i ra king Asiria. 11 Ea,
u tar valongore ra lavur magit ba ra umana king Asiria dia ga pait ia ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra lavur gunan, tago dia tar li vakakit diat; ma dave, da valaun u bar?
12 Dave, a umana god kai ra umana vuna tarai dia ga valaun diat bar, ra
umana gunan ba ra umana tamagu dia ga vamutue diat, Gosan ma Karan
ma Resep ma ra tarai Eden, diat dia ki Telasar? 13 Akave ra king Kamat,
ma ra king Arpad, ma ra king kai ra pia na pal Separvaim, ma ra ura
king kadir Ena ma Iva?
14 Ma Esekia i ga vatur vake ra buk ta ra umana tultul, ma i ga luk ia;
ma Esekia i ga tutua urama ta ra kuba i ra Luluai, ma i ga pala ia ta ra
luaina mata i ra Luluai. 15 Ma Esekia i ga araring tadav ra Luluai dari:
16 Luluai kai ra lavur kor, God kai Israel, u ki livuan ta ra ura angelo, u
ra God tuna, maia pa, u kaka ra God kai ra umana vuna gunan par ta ra
rakarakan a gunagunan ma u ga pait ra rakarakan a gunagunan ma ra
bala na bakut. 17 Luluai, una torom ma ra talingam ma una valongore;
Luluai, una tavangun ma una gire; ma una valongore ra lavur tinata ba
Senakerib i tar tulue uti pi na vul ra launa God me. 18 A dovotina Luluai,
a umana king Asiria dia tar li vue ra lavur gunan ma kadia varkurai
bula, 19 ma dia tar vue kadia lavur god ta ra iap, tago vakir diat a umana
god tuna; a umana davai ma ra umana vat ika diat, ma ra lima i ra tarai i
ga pait ika diat, kari dia ga vamutue diat. 20 Ma go Luluai kada God, una
valaun avet kan ra limana, upi ra umana vuna gunan par ta ra rakarakan
a gunagunan diat a nunure tana ba u ra Luluai, maia, u kakika.
21 Ma Iesaia, natu i Amos, i ga tulue ra tinata tadav Esekia dari: A
Luluai, ra God kai Israel, i biti: Iau tar valongore kaum niaring piragu
ure Senakerib, ra king Asiria. 22 Dari ra tinata ba ra Luluai i tar vatang
ia ure: A inip na vavina Sion i tar milikuane u ma i tar kulume u; natu
i Ierusalem, a vavina, i tar loe ra uluna tam. 23 To ia nam u tar kulume
ma u tar vul ia? Ma to ia nam ba u tata bat ia ma u papait na luluai
pirana? A Lia Kakit kai Israel iat. 24 Tago avat ma kaum umana tultul ava
tar kulume ra Luluai, ma u tar biti: Iau tar vana urama ra ul a lualuana
ma kaugu kor na kiki na vinavana, ma ta ra bala na pui Lebanon iat,
ma ina mut vue ra lavur tagatagal dia lolovina urama liu tana, ma ra
umana iara, a boina; ma ina tutua ta ra ul a luana aro iat, ta ra ngala
na pui ta kana gunan ba i vuai tuna. 25 Iau tar kakal upi ta tava, ma iau
tar mome; ma ina rang vamama ra umana tava alir Aigipto ma ra pal a
kaugu. 26 Dave, pa u valongore ba iau tar vaninara vailik tana, ma iau
ga varkurai tana amana iat? Ma go iau tar pait ot pa ia ba una li vue ra
umana pia na pal ba di ga pait ra liplip kikil diat, upi diat a da ra anguvai
vat i purpuruan. 27 Kari ra tarai dia ki ta diat pa dia ongor, dia ga burut
ma dia ga vavirvir; dia ga da ra kunai ta ra pupui, da ra davai i gobolina,
da ra vura ta ra ul a pal, ma da ra uma na kon ba pa i manga tavua boko.
28 Ma iau tar nunure ba u kiki, ma ba u irairop, ma ba u olaolo, ma kaum
ngangali ure iau. 29 Ma tago u ngangali ure iau, ma tago kaum tinata na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ninguk i tar ruk ta ra talingagu, kari ina vung kaugu il ta ra bilaum, ma
kaugu palariam na al vakai ta ra ngiem, ma ina ben valilikun u ta nam
ra nga u ga vana rikai tana.
30 Ma go ra vakilang ina tul tar ia tam: go ra kilala avat a en ra magit
i tavua, namur ta ra vauruana kilala nam ba i tavua vakuku; ma ta ra
vautuluna kilala avat a vauma ma avat a varuruai, ma avat a pait ra
uma na vain ma avat a en ra vuaina tana. 31 Ma ra ibaiba ta ra kuba i
Iuda nina i tar laun pila, na okorina ara ra bala na pia, ma arama liu na
vuai. 32 Tago ra ibaiba na vana rikai maro Ierusalem, ma diat dia pila
maro ra luana Sion; a niongor kai ra Luluai kai ra lavur kor na pait ot
pa go.
33 Kari ra Luluai i biti ure ra king Asiria dari: Pa na tadav go ra pia na
pal, ma pa na poponok ie, ma pa na kap ra ramravit tana, ma pa na kal
guve ra pia upi ra bobokon tana. 34 Na lilikun mulai ta nam iat ra nga
i ga pot i tana, ma pa na tadav go ra pia na pal, ra Luluai i biti. 35 Tago
ina balaure bat go ra pia na pal upi na laun ure iau ma ure kaugu tultul
David.
36 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vana rikai, ma i ga ubu a mar ma
lavutul na vinun ma a ilima na arip na marmar na tarai pire ra umana
te Asiria; ma ba ra tarai dia tut ra malana, ea, diat nam dia ga mat.
37 Damana Senakerib ra king Asiria i ga vana ma i ga lilikun, ma i ga
ki Nineve. 38 Ma tika na bung ba i lotu ta ra kuba i kana god Nisrok,
Adramelek ma Sareser, a ura natuna, dir ga ub ia ma ra pakat na
vinarubu, ma dir ga takap ta ra gunan Ararat. Ma natuna Esar-Kadon
ga kia vue.

Esekia i mait

(2 King 20:1-11; 2 Tutu 32:24-26)

38 1 Ta nam ra e Esekia i ga mait, ma i to na mat. Ma ra propet
Iesaia, natu i Amos, i ga tadav ia, ma i biti tana: A Luluai i biti
dari: Una mal pa ra lavur magit ta ra kubam, tago una mat ma pa una
laun mulai. 2 Ma Esekia i ga lingan upi ra papar a pal, ma i ga araring
tadav ra Luluai, ma i biti: 3 Luluai, iau lul u ba una nuk pa kaugu
vinavana ta ra luaina matam, tago iau tar dovot ma ra balagu i ko, ma
iau tar pait ra magit i boina ta ra luaina matam. Ma Esekia i ga tangi
mat.
4 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Iesaia dari: 5 Una vana ma una
ve Esekia ba ra Luluai, ra God kai tamana David, i biti dari: Iau tar
valongore kaum niaring, iau tar gire ra lur na matam; ea, ina valolovina
kaum nilaun pi una ki mulai a vinun ma a ilima na kilala. 6 Ma ina
valaun u ma go ra pia na pal bula kan ra king Asiria. ma ina balaure bat
go ra pia na pal.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

(v 21)[e]Ma Iesaia i ga biti dari: Boina diat a tak pa ra gem na lovo, ma
diat a vung ia ta ra buk, ma na lagar mulai. (v 22) Esekia i ga biti bula:
Ava ra vakilang ina nunure tana ba ina tutua ta ra kuba i ra Luluai? Ma
Iesaia i ga biti: 7Ma ina tul tar go ra vakilang tam upi una nunure ba ra
Luluai i pait go ra magit i ga tatike: 8Ea, ina valilikun ra malur ta ra koko
rikai, nina i ga vana ur ta ra koko rikai kai Akas ta ra keake, upi na talil
a vinun na rina. Io, ma ra keake i ga lilikun a vinun na rina ta ra koko
rikai, nina i ga kuba tana.
9Ma Esekia, ra king Iuda, ba i ga mait par, ma i ga tar lagar kan kana
minait, i tumu go ra tinata:
10 Iau ga biti: Ba i dekdek boko ra pakagu ina olo ta ra mataniolo kai
ra ruarua na tulungen;
Di tar tak vue ra ibaiba ta kaugu nilaun kan iau.
11 Iau ga biti: Pa ina gire ra Luluai, maia pa, pa ina gire ra Luluai ta ra
gunan a tarai dia laun tana;
Pa ina gire mule ra tarai ba ina ki pire diat dia tar panie.
12 Di rubat vue ra kubagu, ma di * kari ia da ra pal na mal kai ra tena
balabalaure vavaguai;
Iau tar pin kaugu nilaun da ra tena viri mal;
A Luluai na kut vue iau kan ra kuara;
Ta ra kopono bung una ga vapar vue iau.
13 Iau ga vango ra balagu tuk tar ta ra malana; i bubur ra lavur urugu
da ra leon;
Ta ra kopono bung una ga vapar vue iau. 14iau ga tangi da ra
tamatamele ba da ra mou;
Iau ga riri da ra uka; a matagu i bilua ma ra tadatadarake;
Luluai, i tar tup iau, boina ba ina tur bokon tam.
15 Ava ina tatike? I tar tata piragu, ma ia iat i ga pait ia.
Ina pa vovovon ta ra lavur kilala ina laun tana, tago ra tulungeagu i
kankadik.
16 Luluai, a tarai dia laun ta go ra lavur magit,
Ma ra tulungeagu i laun uka ta diat;
Kari una valagar iau, ma una valaun iau.
17 Ea, ra tulungeagu i ga kankadik upi ina vatur vake ra malmal tana;
Ma u tar mari ra tulungeagu, ma u tar valaun ia kan ra tung na
vinirua.
Tago u tar vue kaugu lavur kaina mangamangana namur tam.
18 Tago ra ruarua na tulungen pa na pite pa u, ma ra minat pa i
manane u;

---

[e] **38.21** Di pukue ra varmur ure go ra ura rina upi a tinir ma kana balbali dir a ki varurung.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Diat dia kuba ta ra tung na minat, i dekdek upi diat a ki pa kaum
dovotina.
19 Nina i laun, nina i laun na pite pa u, da iau papait ia go ieri;
I boina ba tama i ra umana bul na vaarike kaum dovotina ta ra
umana natuna.
20 A Luluai i ki na vaninara upi na valaun iau;
Kari dat a kakaile kaugu lavur kakailai, ma dat a ubu ra pagol
maravut ia
Ta ra kuba i ra Luluai ta ra bungbung par da laun tana.
21 (-) 22 (-)

Esekia i kapupi ra umana tultul maro Babilon
(2 King 20:12-19; 2 Tutu 32:27-31)

39 1 Ta nam ra e Merodak-Baladan, natu i Baladan, ra king
Babilon, i ga tulue ra buk ma ra vartabar tadav Esekia, tago
i ga valongore ba i ga mait, ma ba i ga lagar mulai. 2 Ma Esekia i ga
gugu tana, ma i ga vagire diat ma ra pal i vung vake kana ngatngat na
tabarikik tana, a silva ma ra goled, ma ra bulit i ang na katkat, ma ra
dangi i ngatngat; i ga vagira diat bula ma ra pal kana vargal i tur tana,
ma ra lavur magit ta kana vuvuvung; pa ta magit ta ra kubana ba ta kana
gunan ba pa i vagira diat me.
3 Io, namur Iesaia ra propet i ga tadav ra king Esekia, ma i ga tir ia: Go
ra tarai dia biti dave? Ma dia vana mamave uti piram? Ma Esekia i ga
biti dari: Dia pot piragu maro ra gunan vailik, maro Babilon iat. 4 Ma i
ga biti: Ava dia tar gire ta ra kubam? Ma Esekia i ga bali ia dari: Dia tar
gire ra lavur magit par ta kaugu pal; pa ta magit ta kaugu ngatngat na
tabarikik ba pa iau ga vagira diat me.
5 Ma Iesaia i ga biti tai Esekia dari: Una valongore ra tinata kai ra Luluai
kai ra lavur kor. 6 Ea, ra umana bung diat a pot ba ra lavur magit ta ra
kubam ma ra lavur magit ba ra umana tamam dia ga vung vake tuk tar
gori, da mulue diat uro Babilon; ma pa ta magit na ki valili, ra Luluai i biti.
7 Ma da ben vue ta umana bul tutana ta diat ba dia vana rikai tam ma ba u
vangala diat, ma diat a tultul na pal ta ra kuba i ra king Babilon. 8 Ma Esekia
i ga biti tai Iesaia: A tinata kai ra Luluai, nina u ga tatike, i boina. Esekia i
ga biti bula: Ta ra kilakilala iau laun tana da ki na malmal ma da kiki bulu.

A tinata na varmaram kai ra Luluai tadav Sion

40 1 Kavava God i biti: Avat a varmaram, avat a varmaram, kaugu
tarai. 2 Avat a pirpir na varmari ma Ierusalem ma avat a manga
oraoro pirana ba kana kilala na vinarubu i tar ot, ba di tar pun vue kana
kaina mangamangana; ba ra Luluai i tar vaurua ma ra balbali pirana ure
kana kaina mangamangana par.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 A nilai tikai i oro dari: Avat a mal vaninare ra nga kai ra Luluai ta ra
pupui, avat a pait vatamataman tika na nga tur ure kada God. 4 A lavur
male da vabuka diat, ma ra lavur luana ma ra lavur ilil par da ap diat;
ma nina i gegagege da mal vadoa, ma ra lavur pakana dia tung pitipit da
punang vatamataman diat; 5 ma da vaarike ra minamar i ra Luluai, ma
ra lavur tarai par diat a gire, tago ra ngie i ra Luluai i tar tatike. 6 A nilai
tikai i biti dari: Una manga varvai. Ma iau ga biti: Ava ina varvai tana? A
tarai par dia da ra vura, ma kadia lavur minamar i da ra pupu na davai
ta ra pupui; 7 a vura i makuk, ma ra pupu na davai i papaniai, tago ra
vuvu kai ra Luluai i tadav ia; a dovot ra tarai dia da ka ra vura. 8 A vura
i makuk, ma ra pupu na davai i papaniai; ia kaka ra tinata kai kada God
na tur tukum, ma pa na mutu.
9 U ba u kap ra bo na varvai tadav Sion, una tutua ta ra ul a luana i
manga tuluai urama; u ba u ve Ierusalem ta ra bo na tinata, una tak ra
ngiem ma una ongor, una tak ra ngiem ma koko una burut; una ve ra
umana pia na pal Iuda: Ea, kavava God go! 10 Ea, a Luluai God na vut
da ra tena ongor, ma ra limana na varkurai; ea, dir varagur ma kana
vabongon, ma kana balbali na lua tana. 11 Na tabatabar kana kikil na sip
da ra tena balabalaure sip, na varurue ra lavur nat na sip ma ra limana,
ma na puak pa diat ta ra bongobongono, ma na rap lue vovovon diat dia
vau ra umana natnat i diat.

Da valarue ra God kai Israel ma to ia?

12 To ia i ga valar ra lavur polo ta ra bala na limana, ma i ga valar ra
bala na bakut ma ra davai na valavalar, ma i ga varurue ra tobon na pia
ta ra bok na valavalar, ma i ga valar bula ra lavur lualuana ma ra umana
ilil ma ra valavalar na mamat? 13 To ia i ga vateten ra Tulungea i ra
Luluai, ba i ga tova da ra tena vartovo? 14 Dir ga pirpir ma to ia, ma to ia
i ga vamatotone pa ia, ma i ga vateten ia ure ra nga na varkurai, ma i ga
vaminana ia. ma i ga vaarike tar ra nga na kabinana tana? 15 Ea, ra lavur
vuna tarai dia da tika na tua na tava ta ra la na tava, ma di biti ba dia
da ra mumut na pia ik ta ra valavalar na mamat; ea, i puak pa ra umana
lolo na ta da ra mavunai ik. 16 Ma Lebanon pa i ngala upi na topa ra iap,
ma ra lavur leing tana pa dia peal upi diat a topa ra tinabar di tuntun
tar ia. 17 A lavur vuna tarai dia da ra magit vakuku pirana; maia, dia da
ra magit vakuku tuna ta ra luaina matana. 18 Io, avat a valarue God ma
to ia? Ba nuve ra malalar avat a pait vardadane me? 19 A tena madaka
ta ra davai i ga taba ra tabataba, ma ra tena madaka ta ra goled i vung
vapetep tar ra goled tana, ma i pait vake ra umana vinau na silva tana.
20 Nina i luveana i pilak pa tika na davai ba pa i maroto ma i vartabar
me; i tikan upi ra tena madaka na davai, a tena tuna, upi na mal pa kana
tabataba ba pa na takari. 21 Dave, pa ava nunure? Pa ava valongore? Pa di

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ve bar avat tana papa ra vunapaina? Pa ava matoto tana papa ra e ba di
ga vaki ra rakarakan a gunagunan tana? 22 Ia iat i ki arama liu ra maup
kikil ra rakarakan a gunagunan, ma ra tarai ra pia dia da ra lavur kubau;
i vuare ra bala na bakut da ra ubene, ma i pale da ra pal na mal ba da
kiki tana; 23 i vapar vue ra umana luluai; i kure ra umana tena varkurai
ta ra gunagunan upi diat a da ra magit vakuku tuna. 24 Maia, ba di kabur
vaume diat, ba di kabur ing ika diat, ba ra vunapai diat i kabur okorina
ka ta ra pia, i tulue ra vuvu tadav diat ma dia makuk, ma ra ragia i kap
vue diat da ra mapina davai. 25 Io, avat a valarue iau ma to ia, upi amir
a vardada me? a Lia Kakit i biti. 26 Avat a tadaraka, ma avat a gigira; to
ia i ga vaki nam diat? I ben vaarike kadia kor ma i to diat; i vaiang tar
ra iang i diat par tikatikai; ma tago i ngala tuna ra dekdekina, ma tago i
ongor na kaia, pa ta tikai ta diat i rara.
27 U Iakob ma u bula Israel, dave amur biti dari: Ra Luluai pa i nunure
kaugu nga, ma kaugu God i tar nuk vue ra magit i takodo piragu?
28 Dave, pa u nunure? Pa u valongore? God pa na mutu, ra Luluai, nina
i ga vaki ra lavur ngungu na rakarakan a gunagunan, pa i bilua, ma pa
i talatalanguan; pa da nunure valar pa ra nuknukina. 29 I tabatabar ra
umana bilua ma ra niongor, ma i tul tar ra dekdek ta nina i malmalu.
30 Maia, ra umana bul diat a malmalu ma diat a talatalanguan, ma ra
umana barmana diat a bura kakit, 31 ma diat dia nurnur tai ra Luluai na
kalamana mulai ra dekdek i diat; diat a pururung urama liu iat da ra
minigulai; diat a vutvut ma pa diat a talanguan; diat a vanavana, ma pa
na rabu ra paka i diat.

A titana na vamading kai God pire Israel

41 1 Avat a lavur lolo, avat a ki mut ta ra luaina matagu; ma boina
ba na kalamana mulai ra dekdek i ra umana vuna tarai; boina
ba diat a maravai, ma namur diat a tata; boina ba dat a ki varurung upi
ra varkurai. 2 To ia i tar vatut tikai maro ra matana taur, nina i vanavana
ma ra niuvia? I nur tar ra umana vuna tarai tana, ma i tul tar ia tana ba
na kure ra umana king; i nur vue diat upi diat a da ra tobon ta ra luaina
mata i kana pakat na vinarubu, ma da ra mapina davai ba ra vuvu i
kapkap ia ta ra luaina mata i kana panak. 3 I korokorot diat, ma i murmur
bulu kana nga, maia, ra nga ba ra kauna pa i ga rua ia boko. 4 To ia i
vuna tana, ma to i ga pait ot pa ia, ma i ga oro pa ra umana taun tarai
papa amana? Iau ra Luluai, ra luaina ma iau ki pire diat dia murmur
bula, iau la Iat. 5 A umana lolo dia ga gire, ma dia ga burut; a umana
langlangun na rakarakan a gunagunan dia ga guria; dia ga vut, ma dia
ga maravai. 6 Dia ga maravut vargilgiliane diat; ma diat par, tikatikai i
ga ve turana: Una ongor! 7 Damana ra tena madaka ta ra davai i vargat
ra tena madaka ta ra goled, ma nina i mal vaduldul ra magit ma ra akak

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i vargat ra tena tututuk, ma i biti ure ra magit di tun pakan guve ba i
boina; ma i ing vake ma ra ot upi koko na takari.
8 Ma u Israel kaugu tultul, u Iakob nina ba iau tar pilak pa ia, natu
i talaigu Abaraam; 9 u ba iau tar vatur vake u ta ra langlangun na
rakarakan a gunagunan, ma iau tar oro pa u maro ra umana nguna, ma
iau biti tam dari: U kaugu tultul, iau tar pilak pa u ma pa iau pilak vue
u; 10 koko una burut, tago iau ki piram; koko una ururian, tago iau kaum
God; ina vapadikat u; ina maravut u; ina vatur u ma ra limagu tuna
nina i uvia. 11 Ea, diat par ba dia kankanuane u, diat a ruva ma diat a
purpuruan boko; diat ba ava vartoto ma diat, diat a da ra magit vakuku
boko, ma diat a virua. 12 Maia, diat ba ava varngangar ma diat, una ga
tikan upi diat boko, ma pa una tikan tadav diat; diat ava varubu ma diat,
diat a da ra magit vakuku, ma diat a mutu. 13 Tago iau ra Luluai kaum
God ina vatur vake ra limam tuna, ma ina biti tam dari: Koko una burut,
ina maravut u. 14 Koko avat a burut, u Iakob ra kalolo, ma avat ra tarai
Israel; ina maravut avat, ra Luluai i biti, ma ra Lia Kakit kai Israel kaum
tena valaun. 15 Ea, ina vaki u boko upi una da ra kakari di rama vue ra
vit me, na mangi ra pal a ngiene tana; una vana taun ra umana luana,
ma una rua ngidangide diat, ma una poko ngidangide ra umana ilil da ra
kunai. 16 Una tep diat, ma ra vuvu na kap vue diat, ma ra vuvu na bata
na imimire diat; ma una gugu tai ra Luluai, ma una langlang tai ra Lia
Kakit kai Israel.
17 A umana luveana ma diat dia ki na niiba dia tikan upi ra tava, ma pa
ta na, ma ra karamea i diat i mage tuna, tago dia mar; iau ra Luluai ina
torom ta diat, iau ra God kai Israel pa ina vung vue diat. 18 Ina vatavit
vaarike ra umana tava alir ta ra lavur luana dia bil, ma ina kal ra umana
kivu livuan ta ra umana male: ina pukue ra bil upi na da ra lum na
tava, ma ra pia mage na da ra umana mata na tava ka. 19 Ina vaume ra
tagatagal ta ra bil, ma ra davai akasia, ma ra iluga, ma ra oliva; ina kalie
ra iara, ma ra tuvoro, ma ra bukubuk varurung; 20 upi diat a gire, ma diat
a nunure, ma diat a nuk pa ia, ma diat a matoto varurung, ba ra lima i ra
Luluai i tar pait go, ma ra Lia Kakit kai Israel i tar vaki ia.

A Luluai i kulume ra umana god vavaongo

21 A Luluai i biti: Avat a vaarike ra magit da vartoto tana; ma ra King
kai Iakob i biti: Avat a vaarike ra umana dekdek na vuna ava nuk tadav
diat. 22 Boina diat a agur pa diat, upi diat a ve tar ra magit ta dat ba
na vana rikai namur; avat a vaarike ra umana magit amana tana ba
a umana ava, upi avet a nuk pa diat, ma upi avet a nunure ra mutuai
diat; ba kan avat a vaarike ta umana magit ta vevet ba da pait ia namur.
23 Avat a varvai ure ra umana magit ba diat a vana rikai boko; upi avet
a nunure ba avat a umana god; maia, avat a pait ra boina, ba kan avat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a pait ra kaina, upi avet a ururian, ma avet par avet a gire. 24 Ea, avat a
umana god vakuku, ma kavava papalum bula a magit vakuku; ma nina i
pilak pa avat, a bilak na tutana nam.
25 Iau tar vatut tikai maro ra papar a labur, ma i tar vut; ta tikai
ta ra vanavana rikai kai ra keake, ma i lotu ta ra iangigu; ma na rua
taun ra umana luluai da di rua taun ra pikai, ma da ra tena pait la na
pia i ruarua taun ra pia petpetep. 26 To ia i ga varvai tana amana ra
vunapaina, upi da nunure? Ma to ia i varvai lua tana, upi da biti ba i tar
takodo? Pa ta na ati ba i varvai tana, maia, pa ta na ati ba na vaarike,
maia, pa ta na ati ba na valongore kavava tinata. 27 Ina ve value Sion
dari: Gire diat! Ma ina tulue ta tikai tadav Ierusalem ba na kap ra bo na
varvai. 28 Ma ba iau gigira, pa ta na ati; ma pa ta tena varvateten i ki pire
diat upi na torom ma ra tinata ba da tir ia. 29 Ea, diat par kadia papalum
i da ra magit vakuku, ma pa i topa ta magit; kadia lavur tabalar a umana
vaongo ma ra magit na purpuruan.

A tultul kai ra Luluai

42 1 Gire kaugu tultul, nina ba iau vatur maravut ia; kaugu viviliai,
nina ba ra balagu i gugu tana; iau tar vaki ra Tulungeagu tana;
na vaarike ra varkurai takodo ta ra lavur Tematana. 2 Pa na kukula, ma
pa na vangala ra nilaina, ma pa da valongore ra nilaina na nga. 3 Pa
na pit bubur ra vuvur i talikun, ma pa na pun ra vinau na lamp i mi
boko; na vaarike vadovot ra takodo na varkurai. 4 Pa na talanguan, ma
pa na bilua, tuk tar ta ra bung ba i tar vaki ra takodo na varkurai ta ra
gunagunan; ma ra umana lolo na ta diat a ki pa kana tinata na varkurai.
5 A Luluai God, nina i ga vaki ra bala na bakut ma i ga vuare, nina
i vatavua ra pia ma ra lavur magit i tur tana, nina i tul tar ra vuvu na
nilaun ta ra tarai dia ki tana ma ra tulungen ta diat dia vanavana tana,
i biti dari: 6 Iau ra Luluai iau tar oro pa u ta ra mangamangana takodo,
ma ina vatur vake ra limam, ma ina balaure vake u, ma ina tul tar u ba
u ra kunubu pire ra tarai ma ra kapa pire ra umana Tematana, 7 upi una
vakapa ra mata i diat dia pula, upi una pala vue diat di ga banu bat diat,
ma upi una ben vaarike diat dia ki ta ra bobotoi kan ra pal na banubat.
8 Iau ra Luluai, go ra iangigu; ma pa ina nur vue kaugu minamar upi kai
ta tikai, ma ra umana tabataba pa diat a vatur vake kaugu pite varpa.
9 Ea, nam ra umana magit ba di ga varvai lua tana, di tar pait ot pa diat,
ma ra umana kalamana magit go iau varvai tana; ba pa dia arikai boko
ina ve avat i tana.

Da pite pa ra Luluai ure kana ngala na varvalaun

10 Avat a kaile ra kalamana kakailai tadav ra Luluai, ma avat a pite pa
ia ta ra langlangun na rakarakan a gunagunan, avat ba ava vanavana ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ul a ta, ma ra lavur mangamangana dia ki ra bala na ta, ma ra umana
lolo, ma ra tarai dia ki ta diat. 11 A pupui ma ra lavur pia na pal tana diat
a tak ra ngie i diat, a umana gunan ba ra tarai Kedar dia ki tana; boina
ba ra tarai Sela diat a kakailai, boina ba diat a ngenge ba marama ra
ul a luana. 12 Boina ba diat a tul tar ra variru tadav ra Luluai, ma diat
a pite pa ia ta ra lavur lolo na ta. 13 A Luluai na vana rikai da ra lebe;
na vararak da ra tena vinarubu; na kukula, maia, na manga ngenge; na
ongor bat kana lavur ebar. 14 Mangoro na bung iau tar ki mut, iau tar
ngo ma iau tar kure bat iau; ma go ina kukula da ra vavina i kakava; ina
tungatunga ma ina nguangua bula. 15 Ina li ra lavur luana ma ra lavur
ilil, ma ina rang kadia lavur davai; ma ina pukue ra lavur tava alir upi
diat a umana lolo, ma ina rang vamama ra umana lum. 16 Ma ina ben pa
ra umana pula ta ra nga dia ngulngul tana, ma ina agure pa diat ta ra
nga ba dia tuptup tana; a bobotoi na kapa ta ra luaina mata i diat, ma ra
lavur pakapakana ba dia gegagege diat a do. Go ra lavur magit ina pait
ia, ma pa ina vana balakane diat. 17 Diat dia nurnur ta ra lavur tabataba,
ma dia biti ta ra umana tabalar nina di ga tun mal diat, Avat kaveve
umana god, diat a takap boko, ma diat a vavirvir.

Israel i mama kap ra bo na minatoto ta ra varvapagumanenai

18 Avat a umana vaut, avat a valongore, ma avat a umana pula, avat
a lingan uti upi avat a gire. 19 To ia bula i pula da kaugu tultul? Ba to ia
bula i vaut da kaugu vilavilau, nina iau ga tulue? To ia bula i pula da
nina ba amir talaina me, ma to ia i pula da ra tultul kai ra Luluai? 20 U
gire mangoro na magit, ma pa u nuk pa diat; a talingana i kapa, ma pa i
valavalongor. 21 Ure kana mangamangana takodo, ra Luluai i tar vangala
pa ra tinata na varkurai upi na rararang. 22 Ma go ra tarai, a tarai ba
di tar long kadia tabarikik, ma di tar ra pa ia; di tar kun diat par ta ra
umana tung, ma di ive diat ta ra umana pal na banubat. Di ra pa diat, ma
pa ta na ba na valaun diat, dia da ra magit na vurbil, ma pa ta na i biti:
Una vamule. 23 To ia ta vavat ba na valongore go? To ia na valongore ma
na kapupi ia ure ra umana kilala namur? 24 To ia i ga tul tar ia ba da ra
pa Iakob, ma to ia i ga tul tar Israel ta ra umana tena nilong? Vakir ra
Luluai i ga pait ia laka? la nam nina da ga pait ra varpiam ta ra luaina
matana, ma pa dia ga mur kana lavur nga, ma pa dia ga torom ta kana
lavur vartovo. 25 Kari i lolonge ra karangap i kana kankan taun ia, ma
ra dekdek na vinarubu; ma i vautunge rit ia, ma pa i nunure; ma i birao
tana, ma pa i nuk pa ia.

A Luluai ia ra kopono Tena Valaun

43 1 Ma go ra Luluai nina i ga vaki u Iakob, ma i ga pip guve u
Israel, i biti dari: Koko una burut, tago iau tar kul valaun u; iau

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tar oro pa u ma ra iangim, u kaugu. 2 Ba u bolo ta ra tava, dor; ma ba u
bolo lake ra umana tava alir, pa diat a vana taun u; ba u vanavana livuan
ta ra iap, pa una dodo, ma ra iap pa na vaimur u. 3 Tago iau ra Luluai
kaum God, a Lia Kakit kai Israel kaum tena valaun; iau tar tul tar Aigipto
ma Etiopia ma Seba, upi dital ra varkul ure u. 4 Tago u tar ngatngat ta
ra luaina matagu, ma iau tar ru u ma iau tar mari u, kari ina kul kia u
ma ra tarai, ma ina tul tar ra umana vuna tarai ure kaum nilaun. 5 Koko
una burut, tago ina maravut u; ina agur pa ra umana natum maro ra
papar a taur, ma ina varurue avat maro ra papar a taoai; 6 ina biti ta ra
papar a labur: Uti; ma ta ra papar a taubar: Koko u kamala; una agur pa
ra umana natugu, a umana tutana, maro vailik, ma ra umana natugu, a
umana vavina, maro ra langun na rakarakan a gunagunan, 7 diat par ba
dia kap ra iangigu, ma ba iau tar vaki diat upi kaugu minamar; iau tar
pip guve diat, maia, iau tar pait diat.

8 Da ben vaarike ra umana pula, diat ba ra kiau na mata i diat i ki, ma
ra umana vaut ba ra talinga i diat i ki. 9 Boina ba ra umana Tematana
par diat a vana varurung, ma ra umana vuna tarai diat a kivung; to ia
ta diat na varvai ure ra dari, ma na vaarike ra umana magit amana tana
pire dat? Boina ba diat a agur pa kadia lavur tena varvai kapa, upi diat
a tata bat ra vartakun; ba upi diat a valongore, ma diat a biti ba i dovot.
10 Avat kaugu umana tena varvai, ra Luluai i biti, ma kaugu tultul ba iau
ga pilak pa ia; upi avat a nunure, ma avat a kapupi iau, ma upi na kapa
ra nuknuk i vavat ba iau God Iat; pa ta god i lua tagu, ma pa ta na ba na
mur iau. 11 Iau Iat, iau ra Luluai, ma pa ta tena valaun mulai. 12 Iau tar
varvai, ma iau tar varvalaun, ma iau tar vavaarikai, ba pa ta enana god i
ga ki livuan ta vavat; kari avat kaugu umana tena varvai, ra Luluai i biti,
ma iau God. 13 Maia, papa gori iau God Iat; ma pa ta na ba na lop kan ra
limagu; ina papalum, ma to ia na pukue mule?

14 A Luluai kavava tena valaun, ra Lia Kakit kai Israel, i biti dari: Iau
tar vartuluai uro Babilon ure avat, ma ina ung pa diat par, ra umana te
Kaldea bula, ta ra lavur parau dia gugu tana, ma diat a da ra tarai ba dia
takatakap. 15 Iau ra Luluai, kavava Lia Kakit, a Tena Vavaki kai Israel,
kavava King.

16 I dari ra tinata kai ra Luluai, nina i pait ra nga ta ra ul a ta, ma ra
pal a nga ta ra al na ta, 17 nina i agure vaarike ra kiki na vinavana ma ra
os, ra loko na tarai na vinarubu ma ra dekdek na vargal; dia va varurung
ra pia, ma pa diat a tut mulai; dia tar mutu, dia tar mat da ra birao ta ra
vinau na lamp: 18 Koko avat a nuk pa ra lavur magit lua, ma koko avat a
kapupi ra lavur magit amana tana. 19 Ea, ina pait ra kalamana magit; go
na tavua rikai; dave, pa avat a nunure bar? Ina mal ra nga ta ra pupui,
ma ina vatavit vaarike ra umana tava alir ta ra bil. 20 A umana leing ra
pupui diat a ru iau, a umana kuabar na pap ma ra umana murup, tago

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

iau vaki ra polo ta ra pupui, ma ra tava alir ta ra bil, upi ina vamomo
kaugu tarai, kaugu lavur viviliai, 21 a tarai ba iau ga pait diat upi diat
kaugu, upi diat a pite pa iau.
22 Ma pa u lotu tadav iau, Iakob, ma u milamila tagu Israel. 23 Pa u tul
tar nina ra umana vavaguai ik tagu, nina ba u tuntun tar diat; ma pa u
ru iau ma kaum lavur tinabar. Pa iau vo pa ra lavur vartabar tam, ma pa
iau vatalanguane u ma ra tunutun na bulit i ang na katkat. 24 Pa u kul ra
tup upi kaugu, ma pa u vauviana ia.u ma.ra bira ta kaum lavur tinabar;
u tar vabalaguan ika iau ma kaum lavur nirara, ma u tar vatalanguan
iau ma kaum lavur kaina mangamangana. 25 Iau Iat, iau pun vue kaum
lavur varpiam ure ra iangigu iat, ma pa ina nuk pa mule kaum lavur
kaina mangamangana. 26 Una vanuk tar ia tagu, dor a vartoto varurung;
una vaarike kaum magit, upi una tur langalanga tana. 27 Tamam lualua
i ga rara, kaum umana tena maramaravut dia ga piam vue iau. 28 Kari
ina vabilak ra umana luluai na pal i gomgom, ma Iakob na da ra magit i
bilak, ma Israel na da ra magit na varvul.

A Luluai ia ra kopono God

44 1 Io, Iakob kaugu tultul, go una valongore; ma u bula Israel,
kaugu viviliai; 2 A Luluai nina i ga pait u, ma i ga mal pa u ta ra
tatal na bul, ma i mainge na maravut u, i biti dari: U Iakob kaugu tultul,
koko una burut; damana u bula Iesurun, u ba iau tar pilak pa u. 3 Tago
ina lingire ra tava taun ra gunan i mar, ma ra tava na alir ta ra pia i
mage. Ina lolonge ra Tulungeagu taun ra lavur bul mur tam, ma kaugu
varvadoan taun ra umana natum; 4 ma diat a tavua rikai livuan ta ra
kunai, da ra iara ta ra papar a tava alir. 5 Tikai na biti: Iau kai ra Luluai;
ma ta ra tikai na kale ra iang i Iakob; ta ra tikai mulai na tutumu ta ra
limana ba ia kai ra Luluai, ma na kap bula ra iang i Israel.
6 A Luluai, ra King kai Israel ma kana tena valaun, ra Luluai kai ra
lavur kor, i biti dari: Iau ra luaina ma iau ra mutuaina; ma pa ta god
mulai. 7 Ma to ia na vavaarikai da iau? Boina na varvai tana, ma na mal
pa ia ure iau, tago iau ga vaki tika na vuna tarai amana tana; ma boina
diat a vaarike ra lavur magit diat a vut boko ma ba da pait ia boko.
8 Koko avat a burut, ma koko avat a ururian; dave, pa iau ga varvai
piram amana tana, ma pa iau ga vaarike bar? Ma avat kaugu umana tena
varvai. Dave, ta tika na god mulai i ki? Pata, pa ta vat ki; pa iau nunure
ta na.

A nilotu tadav ra tabataba ia ra tuptup na mangamangana

9 Diat dia taba ra umana tabataba, a tarai vakuku diat, ma kadia lavur
vakak na magit pa dia topa ta magit; ma kadia lavur tena varvai iat pa
dia gigira ma pa dia matoto, upi diat a vavirvir ika. 10 To ia i tar mal pa

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tika na god, ma to ia i tar tun mal ra tabalar ba pa i topa ta magit? 11 Ea,
a umana talaina par diat a vavirvir, ma diat dia papalum tana a tarai ka
diat; boina ba diat a ki varurung par, boina diat a tur; diat a burut, diat a
ruva varurung.
12 A tena madaka ta ra palariam i pait ra pem, ma i tun ia ta ra lakit,
ma i tutut ia ma ra tututuk, ma i palum ia ma ra ongor na limana; maia,
i mulmulum ma ra dekdekina i panie; pa i mome ta tava ma i bilua. 13 A
tena madaka ta ra davai i vung ra valavalar, i tumu vakilang ia ma ra
pen, i ka ia ma ra pelen, i vakilang ia ma ra kompas, ma i pait vardadane
ma ra tutana i potar ra pakana, upi na ki na pal. 14 I tagi ra tagatagal,
ma i pilak pa ta iting ba ta iban, ma i balaure vapadikat tika na davai
ta ra pupui; i vaume ra iara, ma ra bata i vatavua. 15 Io, i topa ra iap
kai ra tarai; ma tika na tutana i vatur vake ta pakana ma i madir tana;
maia, i vautunge, ma i tun ra gem me; maia, ma i pait ra god me, i lotu
tadav ia; i pait ra tabataba me, ma i va timtibum pirana. 16 A ngungu
tana i vaulung ra iap me; ta ra ngungu i en ra kirip tana, i rang ra viono
vavaguai tana, ma i maur tana; maia, i manmadir ma i biti: I boina, iau
tar lagar; iau tar gire ra iap; 17 ma nam i ki valili i pait tika na god me,
kana tabataba; i bura timtibum tadav ia, ma i lotu, ma i araring pirana,
ma i biti: Una valaun iau, tago u kaugu god.
18 Pa dia nunure, ma pa dia nuk pa ia; tago i tar vapula bat ra kiau
na mata i diat upi koko diat a gigira, ma ra bala i diat upi koko diat a
matoto. 19 Ma pa ta na i nuk pa ia, ma pa dia kabinana ma pa i kapa ra
nuknuk i diat upi diat a biti dari: A ngungu tana iau tar vaulung ra iap
me; maia, iau tar tun ra gem ta ra lakit tana; iau tar rang ra kirip, ma iau
tar en ia; ma ina pait vang ra magit i milmilikuan ma ra ibana? Dave, ina
bura timtibum bar tadav ra ngungu davai?
20 I en ra kabu; di tar tuam pa ra nuknukina, ma ra nuknukina i varara,
damana pa i valaun valar pa mule, ma pa i biti: Dave, a vaongo nam i tur
ta ra limagu tuna, laka?

A Luluai ia ra Tena Valaun kai Israel

21 Iakob, una nuk pa go ra lavur magit; ma u Israel bula, tago u
kaugu tultul; iau tar vaki u, u kaugu tultul; u Israel, pa ina valubane u.
22 Iau tar vapanie vue kaum lavur varpiam da ra vual, ma kaum kaina
mangamangana da ra bakut; una lilikun piragu, tago iau tar valaun
u. 23 U ra bala na bakut una kakailai, tago ra Luluai i tar pait ia; u ra
vunapai ra rakarakan a gunagunan una ngenge; avat a umana lualuana,
a pupui ma ra lavur davai par tana, avat a taorong ma ra kakailai, tago
ra Luluai i tar valaun pa Iakob, ma i mamar tai Israel.
24 A Luluai kaum tena valaun, ma nina i ga mal pa u ba u ki boko
ta ra tatal na bul, i biti dari: Iau ra Luluai, iau pait ra lavur magit; iau

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaka iau pale ra bala na bakut, ma iau vuare ra gunagunan; to ia mulai
ba amir me? 25 Nina i ga tur bat ra lavur vakilang kai ra umana tena
vaongo, ma i vabuabua ra umana tena papait; nina i pukue vatalil ra
umana tena kabinana, ma i pukue kadia kabinana upi na da ra papaua;
26 nina i vapadikat ra tinata kana tultul i tatike, ma i pait ot pa ra nuknuk
i kana umana tultul; nina i biti ure Ierusalem dari: A tarai diat a kiki
mulai tana; ma ure ra umana pia na pal Iuda ba: Da pait diat, ma ina
vatur mule ra umana gunan di ga li vue diat i tana; 27 nina i biti ta ra
marumian: Una mama, ma ina rang vamama kaum umana tava alir;
28 nina i biti ure Kores ba: Kaugu tena varbalaurai, ma na pait ot pa ra
lavur magit iau mainge; maia, i biti ure Ierusalem ba: Da pait vatur ia
mulai, ma da vung ra vunapai ra pal na vartabar.

A tiniba pire Kores

45 1 A Luluai i biti tai Kores, nina i ga ku ia, nina ba iau tar vatur
vake ra limana tuna upi ina vamolo ra umana vuna gunan tana
ma ina pala vue ra vipit kai ra umana king, upi ina papa are ra umana
mataniolo ta ra luaina matana, ma pa da banu bat ra umana matakilalat,
dari: 2 Ina lualua tam, ma ina kal pa ra lavur gunan dia buabuana upi
diat a tamataman; ina tumak bubur ra umana banbanu na palariam
gobol, ma ina bubur kutu ra umana babat na palariam; 3 ma ina tul
tar ra lavur ngatngat na magit tam ba di ga ive, ma ra peal tabarikik
di ga vapidik ia, upi una nunure ba iau ra Luluai, nina i ting pa u ma
ra iangim, a God kai Israel iat. 4 Ure Iakob kaugu tultul, ma ure Israel
kaugu viviliai, iau tar oro pa u ma ra iangim; ma iau tar vaiang tar tika
na iangim bula, ma a dovot pa u ga nunure iau. 5 Iau ra Luluai, ma pa ta
na mulai; pa ta god mulai ba amir a ki varurung me; ina vi pit u, ma a
dovotina pa u ga nunure iau; 6 upi diat a nunure ba pa ta na mulai maro
ra papar a keake i vana rikai tana tuk tar ta ra papar i kuba. tana; iau ra
Luluai, ma pa ta na mulai. 7 Iau pait ra kapa ma iau vuna ta ra kokodo;
iau pait ra malmal ma iau vuna ta ra magit i varmonong; iau ra Luluai,
iau pait go ra lavur magit.

A Luluai a tena vavaki

8 Avat a lavur bakut avat a ririmi marama, ma boina ba ra bata na
mangamangana takodo na bura marama liu; boina ba ra pia na panganga
upi na tavua rikai ra valavalaun ma ra mangamangana takodo bula; iau
ra Luluai iau ga pait ia.
9 A tutana ba dir varngangar ma nina i ga pait ia na kaina! A ngungu
la pire ra umana ngungu la na pia! Dave, ra pia petpetep na biti tai nina
i palum ia dari: Ava u pait ia? Ba kaum papalum na biti vang dari: Pa
ta limana? 10 Na kaina pire nina i biti tai tamana: Ava u vangala? ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tai ra vavina: Ava u kava vaarike? 11 A Luluai ra Lia Kakit kai Israel ma
kana Tena Vavaki i biti dari: Avat a tir iau ure ra umana magit ba da pait
diat namur; avat a vartuluai piragu ure ra umana natugu ma ure ra kau
na limagu. 12 Iau tar pait ra rakarakan a gunagunan, ma iau tar vaki ra
tarai tana; a limagu iat i tar vuare ra bala na bakut, ma iau vartuluai
ure ra kor tana. 13 Iau tar vaki ia ma ra mangamangana takodo, ma ina
pait kodo kana lavur nga; ia iat na pait kaugu pia na pal, ma na pala vue
kaugu tarai di ga kinim vavilavilau diat, ma vakir ure ra varkul ba ure ra
vapuak, ra Luluai kai ra lavur kor i biti.
14 A Luluai i biti dari: A papalum kai Aigipto, ma ra tabarikik kai
Etiopia, ma ra tarai Sabea, a umana lolovina tutana, diat a pot piram, ma
kaum boko diat; diat a murmur u; da ga vi diat ma ra vinau na palariam,
ma diat a vana piram, ma diat a bura timtibum piram; diat a lul u, ma
diat a biti dari: A tuna, God i ki piram, ma pa ta na mulai, pa ta god
mulai. 15 A dovotina u God u ki ivai, u ra God kai Israel, ra Tena Valaun.
16 Diat dia pait ra umana tabalar diat a vavirvir, maia, diat a purpuruan,
diat par; ma diat a vana ma ra purpuruan par. 17 Ma ra Luluai na valaun
Israel ma ra varvalaun kum; pa avat a vavirvir ma pa avat a purpuruan
gori ma vatikai namur.
18 Tago ra Luluai, nina i ga vaki. ra bala na bakut, ia God; i ga pait ra
gunagunan ma i ga mal pa ia; i vatur ia vakir upi na uliran, i ga pait
ia upi ra tarai diat a ki tana; ra Luluai i biti: Iau ra Luluai, ma pa ta na
mulai. 19 Pa iau tata ivai, ta ra pakana gunan i bobotoi; pa iau ga biti tai
ra umana natu i Iakob: Avat a tikan upi iau ta ra pakana i uliran; iau ra
Luluai iau vatavatang ra tinata i takodo, ma iau varvarvai ta ra magit i
dovot.

A umana tabalar kal Babilon ma ra Luluai

20 Avat a vana varurung, ma avat a vana uti, avat a maravai par, avat
a umana Tematana ba ava tar pila; diat dia kapkap ra tabataba na davai
pa dia matoto, ma damana bula diat dia araring tadav ra god ba pa i
tale ra varvalaun. 21 Avat a varvai, ma avat a vaarike; maia, diat a pirpir
varurung; to ia i ga vaarike go papa ania? To ia i ga varvai amana tana?
Vakir iau ra Luluai iau ga pait ia laka? Ma pa ta god mulai, iau kaka; iau
a takodo na God, ma ra tena valaun bula, ma pa ta na mulai. 22 Avat a
lavur langlangun na rakarakan a gunaunan, avat a lingan upi iau, ma
avat a laun; tago iau God, ma pa ta na mulai.
23 Iau tar vavalima tagu iat mulai, a tinata i tar irop kan ra ngiegu
ma ra mangamangana takodo, ma pa na lilikun mulai, ba ra lavur
malmalikun na keke diat a talikun tadav iau, ma ra karamea i ra tarai
par diat a vavalima tagu. 24 Ma da biti ure iau dari: Tai ra Luluai iat iau
vatur ra mangamangana takodo ma ra niongor! Ma ra tarai diat a tadav

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ia, ma diat par dia ga kankanuane diat a vavirvir. 25 Tai ra Luluai ra
umana natu i Israel par diat a uvuvia, ma diat a langlang tana.

46 1 Bel i va timtibum, Nebo i tur rururu; kadia lavur tabalar dia tar
puak tar diat ta ra tamuru i ra umana vavaguai, ma ra tamuru i
ra umana bulumakau; a lavur magit ba ava kap diat vurvurbit dia da ra
mamat na kinakap, a umana vavaguai dia kap vurot ma dia talanguan
tana. 2 Dia tur rururu, ma dia va timtibum varurung; dia mama vung vue
ra kinakap, ma diat iat dia tar ki na vilavilau.

3 Avat a valongore iau, avat ta ra kuba i Iakob, ma avat ra ibaiba par ta
ra kuba i Israel, avat ba iau ga puak pa avat papa ra bung di ga kava avat
i tana, ma papa ra bung ava ki boko ta ra tatal na bul; 4 ma tuk tar ta ra
bung ava ngeo tana, pa iau enana, ma ba i kua ra ulu i vavat ina puak pa
avat boko; iau tar pait ia ma ina pupuak boko; maia, ina pupuak ma ina
valavalaun.

5 Avat a valarue amir ma to ia? Ma avat a varogopane amir ma to ia,
ma avat a gire vardadane amir upi amir a varogop ma to ia? 6 Diat ba dia
lingire ra goled kan ra popopoi, ma dia valar ra silva ma ra valavalar na
mamat, dia tokom ra tena madaka ta ra goled, ma i pait tika na god me;
dia bura timtibum, ma dia lotu. 7 Dia puak pa ia ta ra ul a vara i diat, ma
dia kip ia, ma dia vatur ia ta kana turtur, ma i tur; ma pa na takari kan
kana turtur; maia, ba tikai i kail ia i dekdek upi na vatorome, ma pa i
valaun valar pa ia kan ra magit i monong ia.

8 Avat a nuk pa go, ma avat a tur padikat da ra tarai; avat a kodop pa
mule, avat a umana tena varpiam. 9 Avat a nuk pa ra lavur magit lualua,
a lavur magit amana tana, tago iau God, ma pa ta na mulai; iau God, ma
pa ta na mulai ba amir varogop me; 10 iau vatang ra mutuaina amana ta
ra turpaina, ma iau varvai ania ta ra magit ba da pait ia namur boko;
iau biti: A nuknukigu na tur, ma ina pait valar pa ra lavur magit ba iau
mainge; 11 iau oro pa ra beo, a lup virua, maro ra matana taur, ra tutana
ba iau ga pilak pa ia maro ra gunan vailik; maia, iau tar tatike, ma ina
pait ot pa ia bula; iau tar kure, ma ina mal pa ia. 12 Avat i pue ngangar
ra bala i vavat, avat ava ki vailik kan ra mangamangana takodo, avat
a valongore iau: 13 Ina kari kaugu mangamangana takodo upi na ki
maravai, pa na tur vailik, ma kaugu valavalaun pa na vavabing; ma ina
tul tar kaugu valavalaun tai Sion, ure Israel kaugu minamar.

A varkurai ure Babilon

47 1 Una kuba, Babilon, a inip na vavina, ma una ki ra pia; una ki ra
pia ma koko ta ra kiki na king, u natu i ra tarai Kaldea, a vavina;
tago pa da vatang mule u ba ra lagarina ma ra valilingina. 2 Una vatur ra
vat na uduudu, ma una udu ra kon; una tak vue kaum mal na turturup,
una ule vue ra lolovina mal, una pala vue ra mal na keke, ma una tinur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bolo ta ra tava alir! 3 Da pala vue kaum lavur mal, maia, da gire boko ra
pakam tuna; ina varobo, ma pa ina mari ta tikai.
4 Kada tena valaun, a iangina ra Luluai kai ra lavur kor, a Lia Kakit kai
Israel. 5 Natu i ra tarai Kaldea, a vavina, una ki mut, ma una parau, tago
pa da vatang mule u ba ra tadar na vavina nina i kure ra umana gunan.
6 Iau ga kankanuane kaugu tarai, iau ga vabilak kaugu tiniba, ma iau ga
tul tar diat ta ra limam; ma pa u ga mari diat, ma u ga vung ra mamat na
kip ta ra ul a vara i ra umana kua. 7 Ma u ga biti: Iau a tadar na vavina
tukum; damana pa u ga nuk pa go ra umana magit, ma pa u ga kodop ra
mutuaina tana.
8 Io, i boina ba una valongore go, u a lagarina, ma u ba u ki vakuku,
ma u biti ta ra balam: Iau kakika, ma pa ta na mulai; pa ina ki da ra ua
na vavina, ma ra umana natugu pa diat a mat kan iau; 9 ma go ra ura
magit dir a tadav vakaian u ta ra kopono bung, a umana natum diat a
mat, ma una ga ki da ra ua na vavina; dir a tadav u, ma na tup u, ma
kaum mangoro na mangamangana agagar ma kaum peal babat pa diat
a topa ta magit. 10 Tago u tar nurnur ta kaum bilak na mangamangana;
u ga biti: pa ta na i gire iau; kaum kabinana ma kaum minatoto dir tar
tuam pa u; ma u ga biti ta ra balam dari: Iau ki, ma pa ta na mulai, iau
kaka. 11 Kari na tup u, ma i dekdek ba una papait bat ia; ma ra kaina
magit na tadav u, ma i dekdek ba una tur bat ia; da li vakaian vue u, ma
go pa u nunure.
12 Io, una tur rikai ma kaum lavur papait ma kaum peal
mangamangana agagar, nina ba u ga varvarvakai ma diat papa ra bung u
ga bul tana; kan una boina tana, ba una uvia bar. 13 U tar mila ma ra peal
tinata na varvateten; boina ba diat dia kabinana ta ra lavur tagul, diat
dia bobobe diat, ma dia vatang ra magit ba na tadav u ta ra gaigai, diat a
tur rikai, ma diat a valaun u kan ra lavur magit ba na tadav u! 14 Ea, diat
a da ra togoloara, a iap na en vue diat, pa diat a tibuna valaun valar pa
diat mulai kan ra dekdek na birao; pa na da ra lakit di manmadir tana,
pa na da ra madiruan ta tikai i ki pirana. 15 Damana ra lavur magit u ga
varvakai tana; diat ava ga bung ma diat papa ra kilala u ga bul tana, diat
a vana tikatikai ta kana nga iat; ma pa ta na na ki piram upi na valaun u.

A tinata na propet ure ra umana kalamana magit

48 1 Avat ta ra kuba i Iakob, nina di vaiang avat ba Israel, ma ava
tar vana rikai ta ra tava Iuda, avat ba ava vavalima ta ra iang
i ra Luluai, ma ava vatang ra iang i ra God kai Israel, ma ga pa i dovot
ma pa i takodo, avat a valongore. 2 Tago dia kap iang tai ra pia na pal
i gomgom, ma dia ogogabut ta ra God kai Israel, nina ba ra iangina ra
Luluai kai ra lavur kor. 3 A lavur magit lua iau ga varvai amana iat i
tana; maia, dia ga irop kan ra ngiegu, ma iau ga vaarike diat; iau ga pait

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vakaian diat, ma dia tar ot. 4 Tago iau ga nunure ba u a karduk, ma ba
ra inoam i da ra lolo na palariam, ma ra pal a matam i da ra palariam
gobol, 5 kari iau tar ve u papa amana, ba pa di ga pait ia boko iau tar
vaarike piram, upi koko una biti: Kaugu tabalar i ga pait diat, ma kaugu
tabataba ba di ga taba ma kaugu kalavuar di ga tun mal pa ia i tar
vartuluai tana. 6 U tar valongore; una gire go ra lavur magit; ma dave,
pa avat a varvai tana? Iau vaarike ra umana kalamana magit ta vavat
papa gori, a umana magit na pidik ba u ngulngul tana. 7 Di pait diat gori,
ma vakir amana; ma lua pa u ga valongore diat, upi koko una biti dari:
Ea, iau tar matoto ta diat. 8 Pata, pa u ga valongore, ma pa u ga nunure;
maia, pa ania pa i ga kapa ra talingam, tago iau ga nunure ba u pait ra
mangamangana vavagu, ma di tar vatang u ma ra tena varpiam papa ra
bung di ga kava u tana. 9 Ina ngo boko ma ra kankan ure ra iangigu ma
ina ngo kan u ma pa ina ubu vue u pi ra tarai diat a pite pa iau. 10 Gire,
iau tar tun vagomgom u, ma vakir da di tun vagomgom ra silva; iau tar
valar u ta ra ubu na kinadik. 11 Ure iau iat, ure iau iat, ina pait ia; upi ra
ava da vul ra iangigu? Ma pa ina tul tar kaugu minamar tai ta tikai.

A Luluai na valaun pa Israel

12 Iakob, una valongore iau, ma u bula Israel nina ba iau ga ting pa
u; iau Ia Iat; iau ra luaina, iau ra mutuaina bula. 13 Maia, ra limagu i
ga vung ra vunapai ra rakarakan a gunagunan, ma ra limagu tuna i ga
vuare ra bala na bakut; ba iau vartuluai pire dir, dir par dir tur rikai.
14 Avat a vana varurung, avat par, ma avat a valongore; to ia ta diat i tar
varvai ta go ra lavur magit? Nina ba ra Luluai i tar mari ia na pait ra
nuknukina ure Babilon, ma ra limana na taun ra tarai Kaldea. 15 Iau iat
iau tar tata, maia, iau tar oro pa ia; iau tar agure pa ia, ma kana papalum
na tavua. 16 Avat a maravai piragu, avat a valongore go; papa ania pa iau
tata ivai; papa ra bung di ga pait ia iau ki; ma go ra Luluai God i tar tulue
iau, amir ma ra Tulungeana.
17 A Luluai kaum tena valaun, ra Lia Kakit kai Israel, i biti dari: Iau ra
Luluai kaum God, nina i tovo vamaroro u, nina i lua tam ta ra nga ba una
vana tana. 18 Gala u ga torom ta kaugu lavur vartuluai, gala ra malmal
piram na ga da ra tava alir, ma kaum mangamangana takodo na ga da ra
bobol na ta; 19 a umana natum diat a gala peal da ra veo, ma ra umana
bul mur tam da ra umana mumut ik tana; gala ra iangina pa na panie
kan ra luaina matagu.
20 Avat a irop kan Babilon, avat a vilau kan ra tarai Kaldea, avat a
mugur vaarike, avat a varvai tana, avat a vatavatang ia, ma na tuk ta ra
mutuaina langun na gunagunan, avat a biti: ra Luluai i tar valaun kana
tultul Iakob. 21 Ma pa dia ga mar ba i ga agure vurbolo diat ta ra bil; ia ga
vatamtavit vaarike ra tava kan ra vat ki pi adiat; i ga pelegi ra vat ki ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tava i ga nanoro rikai tana. 22 A umana tena varpiam pa ta malmal i ki
pire diat, ra Luluai i biti.

A tultul kai ra Luluai na da ra kapa pire ra umana vuna gunan

49 1 Avat a umana lolo, avat a valongore iau, ma avat bula ra tarai
ava ki vailik: A Luluai i tar ting pa iau ba iau ga ki boko ta ra
tatal na bul; ba iau ga ki ta ra bala i nagu i tar vatang ra iangigu; 2 ma i
al vamangi ra ngiegu upi na da ra, pakat i mangi, ma i vabakite iau ta ra
malur na limana; ma i ge iau pi iau da ra pu i bagabagele, ma i balaure
vake iau ta kana popopoi; 3 ma i biti tagu: U kaugu tultul, Israel, nina
ba ina mamar tana. 4 Ma iau ga biti ka: Iau tar papalum vakuku, iau tar
vole ra dekdekigu ma pa i topa ta magit; ma a dovotina ra Luluai na kure
vatakodo iau, ma kaugu God na vabongon iau. 5 Ma go ra Luluai, nina i
mal pa iau papa ra tatal na bul upi iau kana tultul, upi ina vatalil Iakob
pirana, ma upi da varurue Israel pirana; (tago iau ruru ta ra mata i ra
Luluai, ma kaugu God ia ra dekdekigu;) 6 maia, ra Luluai, i biti dari: A
magit i ikilik ika ba una tultul piragu upi una vatur ra umana vuna tarai
Iakob, ma upi una agure vatalil diat ra tarai Israel ba di ga valaun diat; ina
kabila tul tar u ba una vakapa ra umana Tematana, upi kaugu valavalaun
na vana rikai tam tuk tar ta ra langlangun na rakarakan a gunagunan.
7 A Luluai, ra tena valaun kai Israel, ma kana Lia Kakit, i biti ta nina
ra tarai dia piam vue, ta nina ba ra gunagunan par i milmilikuane, ta ra
tultul kai ra umana tena varkurai, dari: A umana king diat a gire ma diat
a tut, damana a umana ngalangala, ma diat a va timtibum; ure ra Luluai
nina i dovot, ra Lia Kakit kai Israel, nina i ga pilak pa u.

A tinata na vamading upi da vatut mule Sion

8 A Luluai i biti dari: Iau tar torom tam ta ra bung ba i topa ia, ma ta
ra bung na varvalaun iau tar maravut u; ma ina vale bat u, ma ina tul
tar u pi u ra kunubu tadav ra tarai, upi una mal vatavua mule ra gunan,
upi diat a vatur vake ra umana gunan dia lingling; 9 upi una biti ta diat
di ga vi diat: Avat a irop; ma ta diat dia ki ra bobotoi: Avat a vana rikai.
Diat a ian nangananga, ma ta ra lavur ul a luana vakuku diat a gire tadav
ra magit na nian. 10 Pa diat a mulmulum, ma pa diat a mar; ra oao ma ra
keake pa dir a rang diat; tago nina ba i mari diat na agure pa diat, ma
na rap lue diat tar ta ra umana mata na tava. 11 Ma ina mal kaugu lavur
luana upi diat a vana tana, ma kaugu nga tur na tur rikai. 12 Ea, go diat
diat a pot maro vailik, ma nam diat maro ra papar a labur ma ra papar
a taoai, ma ta ra na maro ra gunan Sinim. 13 U ra bala na bakut, una
kakailai, ma u ra rakarakan a gunagunan, una gugu, ma avat a umana
lualuana, avat a taorong ma ra kakailai; tago ra Luluai i tar vamaram
kana tarai, ma na mari kana lavur biaui.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

14 Ma Sion i ga biti: A Luluai i tatavur kan iau, ma ra Luluai i tar nuk
vue iau. 15 Dave, a vavina na valubane vang natuna ba i vau ia, upi pa
na mari ra bul ba i ga kava? A dovotina kan ra vaden diat a valubane,
ma iau, pa ina valubane u. 16 Ea, iau tar koto tar ra iangim ta ra lapar
a limagu, ma kaum liplip na vat i tur vatikai ta ra luaina matagu. 17 A
umana natum dia kavie ra vinavana; diat dia ga li u, ma diat dia ga
vakaina u, diat a takap kan u.
18 Una idaidok vurvurbit, ma una gigira; go diat par dia vana varurung,
ma diat a tadav u. Da iau lalaun, ra Luluai i biti, una mong ma diat par
da ma ra magit na minong, ma una vi pit ma diat, da ra taulai kalama,
a vavina, i vi pit. 19 Tago, ure ra lavur gunan dia kapakapana ma dia
lingling piram, ma kaum gunan ba di tar li ia, go diat a kor mat ma ra
tarai, ma diat dia ga konokonom u diat a ki vailik. 20 A umana bul ba u
ga kava diat ta ra e na niligur diat a lul u boko dari: Pa ta maup ure iau
ta go ra gunan, boina ba una tul tar ta gunan tagu ba na langalanga pi
ina ki tana. 21 Ta nam ra bung una biti ta ra balam: Ia i ga kava go diat
piragu, tago ra umana natugu dia tar rara kan iau, ma iau a biu, ma iau
ki na vilavilau, ma iau tenten vurvurbit? Ma to ia i ga vangala go diat?
Ea, iau ga ki varkolono; go diat dia ga ki ave?
22 Ra Luluai God i biti dari: Ea, ina tulue ra limagu urama upi ra
umana Tematana diat a gire, ma ina vatur kaugu vakilang ure ra tarai;
ma diat a puak pa ra umana natum, a umana tutana, ta ra bongobongo
i diat, ma diat a puak pa ra umana natum, a umana vavina, ta ra ul a
vara i diat. 23 Ma ra umana king diat a vamel u, ma kadia umana tadar
na vavina diat a amane u; diat a va timtibum piram ma diat a dam
vue ra tobon ta ra kakim; ma una nunure ba iau ra Luluai; ma diat dia
nurnur tagu pa diat a vavirvir. 24 Dave, da ra vue ra magit ra tena ongor
i ga ra pa ia, ba da valangalanga ra umana vilavilau kai ra dekdek na
luluai? 25 Ma ra Luluai i biti: Maia, ra tarai ba ra tena ongor i ga kinim
vavilavilau pa diat da tak vue diat kan ia, ma diat ba ra dekdek na tena
vinarubu i ga vi diat da pala vue diat; tago avet a varngangar ma diat ba
ava varngangar ma diat, ma ina valaun ra umana natum. 26 Ma ina tabar
diat dia arung bat u ma ra virua i diat iat, ma diat a longlong ma ra gapu
i diat iat, da ma ra polo na vain i kalami; ma ra tarai par diat a nunure
boko ba iau ra Luluai kaum tena valaun, ma nina i kul valaun u, ra Tena
Ongor kai Iakob.

50 1 A Luluai i biti dari: Akave ra buk na pala varbean, nina ba iau
ga pala vue tina i vavat me? Ba nuve ta diat ba iau ga kakail
pire diat i ga kul pa avat? Ea, di ga ivure avat ure kavava bilak na
mangamangana, ma di ga vue tina i vavat ure kavava lavur varpiam. 2 Ta
ra ava pa ta na i kiki ba iau ga pot? Ma dave pa ta na i torom ba iau ga
oro? Dave, a limagu i ki pit ika, ma pa i pait valar pa ra varvalaun bar?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ba kan pa kaugu ta niongor upi ina varvalangalanga me? Ea, ta kaugu
varboar i mama ra ta, ma iau rang ra umana tava alir upi dia da ra bil; a
en tana i ang na kakaina, tago pa ta tava, ma i mat ma ra nimar. 3 Iau ule
tar ra marutuna ta ra bala na bakut, ma iau tuba ma ra mal na tabun.

A tultul kai God i toratorom

4 A Luluai God i tar tul tar ra karamea i ra umana matotono tagu, upi
na tale iau ba ina vargat nina i talanguan ma ra tinata. Ta ra bungbung
par i vangun iau ta ra malana, i vangun ra talingagu upi ina valongore da
diat dia matoto. 5 A Luluai God i tar papa are ra talingagu, ma pa iau ga
piam vue, ma pa iau ga vana likun kan ia. 6 Iau ga tul tar ra tamurugu ta
diat dia kita iau, ma ra pagupagu na ngiegu ta diat dia rubat vue ra ivuna
kabegu, ma pa iau ga ive ra matagu kan ra vavirvir ma ra nanami. 7 Tago
ra Luluai God na maravut iau, kari pa iau purpuruan; kari ra matagu i da
ra dekdek na vat, ma iau nunure ba pa ina vavirvir. 8 Nina ba na vaarike
ba iau takodo i maravai; to ia i mainge ba dor a vartoto? Boina ba dor par
dor a tur; to ia kaugu ebar? Boina ba na maravai piragu. 9 A Luluai God
na maravut iau, to ia ba na kure vakaina iau? Ea, diat par diat a maulana
da ra mal, a po na vui na en vue diat.
10 To ia ta vavat i ru ra Luluai, ma i toratorom ta ra nilai kana tultul?
Nina i ki ta ra bobotoi ma pa kana ta kapa, boina ba na nurnur ta ra iang
i ra Luluai, ma na tur bokon ta kana God. 11 Ea, avat par ba ava valiting
ra iap, ma ava vi pit ma ra vinau i birao: boina avat a vanavana.ta kavava
birao na iap, ma limlivuan ta ra lavur ul ba ava tar vautunge. A limagu
na pait go pire vavat; avat a va ma ra niligur.

A tinata ma varmaram pire Sion

51 1 Avat a valongore iau, avat ba ava mur ra mangamangana
takodo, avat ba ava tikatikan upi ra Luluai: Avat a gire upi ra vat
ki nina di ga mut avat i tana, ma upi ra tung nina di ga kal avat i tana.
2 Avat a lingan upi Abaraam tama i vavat, ma upi Sara nina i ga kava
avat, tago ba i ga ki varkolono iau ga oro pa ia, ma iau ga vadoane, ma
iau ga vapealane. 3 Tago ra Luluai i tar vamaram Sion; i tar vamaram
kana lavur gunan dia lingling, ma i tar pait pukue kana bil upi na da
Eden, ma kana bala na kunai upi na da ra uma kai ra Luluai; a gugu ma
ra gina na kiki tana, a pite varpa bula ma ra kakailai.
4 Avat kaugu tarai, avat a kapupi iau; ma kaugu vuna gunan, una
valongore iau; tago ra varkurai na vana rikai tagu, ma kaugu vartuluai
na ki da ra kapa pire ra lavur vuna tarai. 5 Kaugu niuvia i tar matata, ma
kaugu varvalaun i tar vana rikai, ma ra limagu na kure ra lavur tarai;
a umana takikil diat a ki pa iau, ma diat a nurnur ta ra limagu. 6 Avat a
tadarake ra bakut, ma avat a gire ra gunan ta ra vavaina; tago ra bala na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bakut na panie da ra mi, ma ra rakarakan a gunagunan na maulana da
ra mal, ma diat dia ki tana diat a virua da ra umana ngatingat; ma kaugu
valavalaun na ki tukum, ma pa da kure vue kaugu niuvia.
7 Avat ba ava nunure ra mangamangana takodo, a tarai ba kaugu
varkurai i ki ta ra bala i vavat, avat a valongore iau; koko avat a burut ta
ra varkulumai kai ra tarai, ma koko avat a ururian ta kadia varvul. 8 Tago
ra po na vui na en vue diat da ra mal, ma ra pupuka na en diat da i en ra
davai; ma kaugu niuvia na tur tukum, ma kaugu valavalaun na tur ta ra
lavur tataun.
9 U ra lima i ra Luluai, una tavangun, una tavangun; una vavauluvai
ma ra dekdekim; una tavangun da ania ta ra kilala amana iat. U nam, u
ga kutu varbaiane Rab, ma u ga or ra ngala na vui, laka? 10 U nam ba u
ga vamama ra ta, ra ta ta ra ngala na marumian; u nina u mal ra nga ta
ra bala na ta upi diat di ga valaun diat dia tinur bolo tana, laka? 11 Ma
diat ba ra Luluai i kul valaun pa diat, diat a lilikun, ma diat a pot Sion
ma ra kakailai; a gugu tukum na ki ta ra ulu i diat; diat a vatur vake ra
gugu ma ra gina, ma ra niligur ma ra niriri na takap.
12 Iau iat nam ba i vango avat; to ia u ba una dadadar ure ra tarai, tago
diat a mat, ma ure ra umana natu i ra tarai, tago diat a da ra vura boko,
13 ma u tar nuk valubane ra Luluai, nina i ga vaki u, nina i ga vuare ra
bala na bakut, ma i ga vung ra vunapai ra rakarakan a gunagunan, ma
u burut ta ra bungbung par ta ra kankan kai nina i arung bat u, ba i
vaninara upi na vamutue u? Ma akave ra kankan kai nina i arung bat u?
14 I maravai ba nina i ki na vilavilau na langalanga; pa na virua, ma
pa na kuba ta ra tung, ma pa na iba upi ra magit na nian. 15 Tago iau ra
Luluai kaum God, nina i vaguaguan ra ta upi ra lavur bobol diat a roro,
a iangigu ra Luluai kai ra lavur kor. 16 Ma iau tar vung kaugu tinata ta
ra ngiem, ma iau turup u ma ra malur na limagu, upi ina vaki ra bala na
bakut, ma upi ina vung ra vunapai ra rakarakan a gunagunan, ma ina ve
Sion dari: Avat kaugu tarai.
17 Ierusalem, una tavangun, una tavangun, una tut, u ba ra lima i ra
Luluai i tar vamomo u ma ra karangap i kana kankan; u tar momo ta
ra la na pa lebalebe, ma u tar vapar ia. 18 Pa ta na ta diat par ra umana
tutana ba i tar kava diat i rap lue, ma ta diat par ba i tar vangala diat
pa ta na ba na vatur vake ra limana upi na ben ia. 19 Go ra ura magit dir
ga tadav u; to ia na tangtangi ure u? A varli ma ra vinirua, a mulmulum
ma ra pakat na vinarubu; ma ina vamaram davatane u? 20 Kaum lavur
bul dia tar matmat, dia va ta ra lavur ngu na nga, da ra are ta ra ubene;
ma i tup diat ra karangap i ra kankan kai ra Luluai ma ra varboar kai
kaum God. 21 Io, u ra biaui, ma u ba u tar longlong ma vakir ma ra polo
na vain, una valongore go: 22 Kaum Luluai, ra Luluai, ma kaum God, nina
i tata maravut kana tarai, i biti dari: Ea, iau tar tak vue kan ra limam ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

momamomo na pa lebalebe, ra la na kankan ba iau ga tul tar ia tam; pa
una momo mulai tana; 23 ma ina tul tar ia ta ra lima i diat dia vakadik u,
nina dia tar biti tam dari: Una va timtibum, upi avet a rua taun u; ma ra
tamurum i ga da ra pia, ma da ra pal a nga, ure diat dia vanavana tana.

God na valaun pa Sion kan ra kini na vilavilau

52 1 Sion, una tavangun, una tavangun, una vavauluvai ma ra
dekdekim; u Ierusalem, ra pia na pal i gomgom, una mal ma
kaum mal na minong, tago papa gori pa ta tutana vakuku ma pa ta
bilingiran na olo mulai piram. 2 Una timar vue ra tobon kan u, Ierusalem,
una tut ma una ki; una pala vue ra vivi kan ra inoam, natu i Sion, a
vavina, u ba di ga kinim vavilavilau u.
3 Tago ra Luluai i biti dari: Ba di ga ivure avat pa di ga vatur vake ta
magit i tana; ma damana da valaun avat, ma pa da pa avat. 4 Tago ra
Luluai God i biti dari: Amana kaugu tarai dia ga vana ur Aigipto upi diat
a ki na vaira abara; ma ra te Asiria i ga arung bat diat ma pa ta vuna.
5 Io, ra Luluai i biti, ava ina pait ia ta go, tago di ben vakuku vue kaugu
tarai? Diat dia kure diat dia kukukula, ra Luluai i biti, ma di vul vatikene
ra iangigu ta ra bungbung par. 6 Kari kaugu tarai diat a matoto ta ra
iangigu; kari diat a nunure ta nam ra bung ba iau iat iau tata; ea, iau go
kari.
7 I ti mamar tuna ta ra lualuana ra kau i nina i kap ra bo na varvai,
ma i varvai ure ra malmal, i ti mamar tuna ra kau i nina i kap ra bo na
tinata ure ra magit i kat, ma i vaarike ra varvalaun; nina i biti tai Sion:
Kaum God i ki na king! 8 Ea, ra nilai kaum lavur monamono; dia taorong,
dia kakailai varurung, tago ra mata i diat tikatikai i gire ra Luluai
ba i talil mulai uro Sion. 9 Avat a umana gunan Ierusalem, a umana
taripuna, avat a gugu, ma avat a kakailai varurung, tago ra Luluai i tar
vamaram kana tarai, i tar kul valaun Ierusalem. 10 A Luluai i tar vaarike
ra gomgom na limana ta ra luaina mata i ra lavur Tematana, ma ra lavur
langlangun na rakarakan a gunagunan diat a gire ra varvalaun kai kada
God. 11 Avat a vana, avat a vana, avat a irop mabara, koko avat a bili
ra dur na magit; avat a irop kan ia; avat ba ava kap ra tabarikik kai ra
Luluai, avat a gomgom. 12 Tago pa avat a ngarangara ta ra vinavana, ma
pa avat a vana da tikai i takap, tago ra Luluai na lue avat, ma ra God kai
Israel na mur bat avat.

A tultul kai ra Luluai i kankadik

13 Ea, kaugu tultul na tavua bulu, da pite pa ia ma da vangala pa ia
urama, ma na kiki arama iat. 14 Da mangoro dia ga kaian tam, (a matana
i ga bilak ta ra tarai par, ma ra pal a pakana i ga bilak ta ra lavur natu
i ra tarai,) 15 damana na vakaian mangoro na vuna tarai; a umana king

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat a ki mut ta ra luaina matana, tago diat a gire nina ba pa di ga ve diat
i tana, ma nam ba pa di ga valongore na kapa pire diat.

53 1 To ia i kapupi ra magit ave tar varvai tana? Ma di tar vaarike ra
lima i ra Luluai tai to ia? 2 Tago i kubur rikai ta ra luaina matana
da ra ibul na davai, ma da ra okor ta ra pia mage; pa di manane ra pal a
pakana, ma pa i mamar; ma ba da gire, pa ta minamar tana upi da kokon
upi ia. 3 A tarai dia ga nuknuk vakuku tana, ma dia ga pilak vue; a tutana
na niligur, ma i nunure ra minait; ma di ga milikuane da tikai ba ra tarai
dia ive ra mata i diat kan ia, ma pa da ga ru ia.

4 A dovotina i tar kapkap kada lavur minait, ma i tar puak pa kada
lavur kinadik; ma dat da ga biti ba i malari, ba God i ga ub ia ma i ga
vakadik ia. 5 Ma i ga kinkin ure kada lavur varpiam, ma i ga kalangar ure
kada bilak na mangamangana; di ga vapagumanena ure kada malmal,
ma ta kana lavur pal a vidiraen da map. 6 Dat par da tar rara da ra
umana sip, dat par tikatikai da tar mur kada nga; ma ra Luluai i tar puak
vako tar kada varpiam par tana.

7 Di ga arung bat ia, ma i ki vovovon ika ma pa i tata; da ra nat na sip
di ben ia upi ra vardodoko, ina da ra sip i ki mut pire kana tena varkukut,
damana pa i tata. 8 Di ga okole vue ba di ga arung bat ia ma di ga kure;
ma to ia ta kana taun tarai i nuk pa ia ba di ubu vue kan ra gunan da
laun tana? Di ga kita ia ure ra varpiam kai kaugu tarai. 9 Ma ba i ga mat
di ga punang ia varurung ma ra umana tena varpiam ma varurung ma ra
uviana; ma a dovotina pa i ga pait ta kaina magit ma pa i ga vartuam ma
ra ngiene.

10 Ma ra Luluai i ga mainge ke ba na vadala; i tar vakadik ia; ba i tul
tar kana nilaun upi ra tinabar ure ra mangamangana varpiam, na gire ra
vuaina, ma na laun vao, ma ra magit ba ra Luluai i gugu tana na tavua
ta ra limana. 11 Na gire ra papalum a tulungeana i ongor tana, ma na
gugu tana; ma kaugu takodo na tultul na vatakodo ra peal tarai ma kana
kabinana, ma na puak pa kadia lavur bilak na mangamangana. 12 Kari
ina tibe tar ra tiniba tana varurung ma ra umana ngala, ma na kale ra
tabarikik varurung ma ra umana tena ongor; tago i ga nur vue kana
nilaun upi na virua, ma di ga luk guve ma ra umana tena varpiam; ma i
ga puak pa ra varpiam kai mangoro, ma i ga araring ure ra umana tena
varpiam.

A varmari kai ra Luluai pire Israel na tur tukum

54 1 U ra biu, ma u ba pa u kakava boko, una kakailai; una puak ra
kakailai, ma una kukula na gugu, u ba pa i ga makmaki boko ra
balam ta ra kinakava; tago ra Luluai i biti dari: A umana natu i ra vavina
i malari dia pepeal ta ra umana natu i ra vavina i taulai. 2 Una vangala
kaum pal na mal, ma da pala tul vue ra mal ta ra papar a kubam, koko

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na ikilik ika; una valolovina ra lavur vinau, ma una vapadikat kaum
lavur tukal. 3 Tago una ga tavua ta ra papar a limam tuna, ma ta ra
papar a mairam bula; ma ra umana bul mur tam diat a kale ra umana
Tematana, ma diat a kor ta ra lavur pia na pal dia lingling.
4 Koko una burut, tago pa una vavirvir, ma pa da vapurpuruan u; tago pa da
varuva u; tago una ga nuk vue ra magit u ga vavirvir tana ba u ga bul boko,
ma pa una ga nuk pa mule ra varkulumai piram ba u ga ua na. vavina. 5 Tago
nina i ga vaki u kaum taulai, a iangina ra Luluai kai ra lavur kor; ma ra Lia
Kakit kai Israel kaum tena valaun, da vatang ia ba ra God kai ra rakarakan
a gunagunan par. 6 Tago ra Luluai i tar ben pa u da di ben ra vavina ba kana
tutana i tabunu kan ia ma i tabun ra balana, da ra vavina ba pa i peal boko
kana kilala, ma di okole vue, kaum God i biti. 7 A ik ika iau ga vana balakane
u, ma ina varurue mule u ma ra ngala na varmari. 8 A Luluai kaum tena valaun
i biti dari: Ba kaugu kulot i tar buabuai leke iau tar ive ra matagu a ik kan u,
ma ina mari u boko ma ra varmari tukum. 9 Tago go ra magit i da ra lovon ta
piragu ta ra kilala i Noa; tago da iau ga vavalima ba ra lovon ta kai Noa pa na
vadorong vue mule ra rakarakan a gunagunan, damana iau ga vavalima ba pa
ina kankanuane mule u, ma pa ina bor mule u. 10 Tago ra Luluai nina i mari u i
biti dari: A umana luana diat a panie, ma ra umana ilil diat a takari, ma kaugu
varmari pa na vana balakane u, ma ra malmal iau ga kubu tar ia tam pa na
takari.

A kalamana Ierusalem

11 U ra biaui, a ngala na vuvu i gogone u, ma pa di vamaram pa u, ea, ina
vung kaum lavur vat ma ra vamong, ma ina pait ra vunapaim ma ra umana
sapir. 12 Ma ina pait kaum umana mata na kalangar ma ra umana rubi,
ma kaum umana matakilalat ma ra umana karbukel, ma kaum liplip par
ma ra umana ngatngat na vat. 13 Ma ra Luluai na tovo ra lavur natum par;
ma ra malmal pire ra lavur natum na ngala. 14 Da vatur vapadikat u ma ra
mangamangana takodo; pa ta na na arung bat u, ma pa una burut; ma una ki
vailik kan ra nidadar, tago pa na maravai piram. 15 Ea, kan diat a kor varurung,
ma pa iau ga tul tar ia ta diat; ma diat par ba dia koakor varurung upi diat a tur
bat u, diat a bura boko tam. 16 Ea, iau tar vaki ra tena madaka ta ra palariam
nina i vu ra lakit upi na io, ma i pait vaarike ra vargal na vinarubu ta kana
papalum; ma iau tar vaki ra tena vakavakaina ba na varli; 17 pa ta vargal ba di
mal pa ia upi diat a ub u me na pait valar pa ia, ma diat par ba diat a takun u
ta ra varkurai, una ga kure diat. Go ra tiniba a umana tultul kai ra Luluai diat a
vatur vake, ma go kadia mangamangana takodo tagu, ra Luluai i biti.

Di oro pa ra tarai par upi diat a kap vakuku ra varmari

55 1 Ea, avat par ava mar, avat a mai tadav ra tava, ma nina bula ba
vakir kana ta mani; avat a mai, avat a kukul, ma avat a ian; maia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pa, avat a mai, avat a alube vakuku pa ra polo na vain ma ra polo na u,
koko avat a kul ia, ma koko avat a la tar ra mani. 2 Upi ra ava avat a vole
ra mani ure nina ba pa i gem? Ma kavava vapuak ure nina ba pa di maur
tana? Avat a kapupi muka kaugu tinata, ma avat a en ra magit i boina,
ma ra bala i vavat na gugu ta ra magit i bira. 3 Avat a lingan uti, ma avat
a mai tadav iau; avat a valavalongor ma ra. tulungea i vavat na laun; ma
ina kubu vatukum tar ia ta vavat ra lavur bo na magit na varmari ba
di ga vadovot tar ia tai David. 4 Ea, iau ga tibe ba na tena varvai pire ra
umana vuna tarai, a raprap ma ra luluai kai ra umana vuna tarai. 5 Ea,
una ga ting pa ra vuna tarai ba pa u nunure, ma ra vuna tarai ba pa i ga
nunure u na vilau piram, ure ra Luluai kaum God, ma ure ra Lia Kakit kai
Israel, tago u tar rararang tana.

6 Avat a tikan upi ra Luluai ba da tikan tadav ia boko, avat a kail ia ba
i matata; 7 boina ba ra tena varpiam na vung vue kana mangamangana,
ma ra bilak na tutana na vung vue ra nuknukina, ma na lilikun tadav
ra Luluai, ma ra Luluai na mari ia; na talil tadav kada God, ma na
pun vue muka kana varpiam. 8 Tago ra Luluai i biti: A nuknukigu
pa i da ra nuknuk i vavat, ma kavava mangamangana pa i da kaugu
mangamangana; 9 tago da ra bala na bakut i lia ta dir ma ra gunagunan,
damana kaugu mangamangana i lia ta kavavat, ma ra nuknukigu i lia ta
ra nuknuk i vavat.

10 Tago da ra bata ma ra mavoko i bura marama liu, ma pa i lilikun
mulai ba i tar vabilim ra pia, ma ba i tar vatavua ra davai upi na
lubalubang tana, ma i tabar ra tena vinauma ma ra pat na davai ma ra
tutana i mulmulum ma ra magit na nian, 11 damana ra tinata ba i arikai
ta ra ngiegu; pa na lilikun vakuku tadav iau, na pait ot pa ka ra magit iau
mainge, ma na vatavua ra magit iau ga tulue upi ia.

12 Tago avat a irop ma ra gugu, ma da agur pa avat ma ra malmal; a
umana luana ma ra umana ilil diat a puak pa ra kakailai ta ra luaina
mata i vavat, ma ra lavur davadavai ta ra gunan diat a papar 13 A iara na
tavua kia vue ra kait, ma ra iluga na tavua kia vue ra kara; ma ra Luluai
na rararang tana, ma na da ra vakilang ba pa da rubat vue.

A vabongon pire diat dia mur ra kunubu kai God

56 1 A Luluai i biti dari: Avat a varkurai takodo, ma avat a pait
ra mangamangana takodo, tago i maravai ba na pot kaugu
varvalaun, ma ba da vaarike kaugu niuvia. 2 I ti doan ra tutana ba na pait
go, ma natu i ra tutana ba na vatur bulu vake; nina i ru ra Bung Sabat ma
pa i vakaina, ma i tigal bat ra limana upi koko na pait ta magit i kaina.

3 A vaira bula, nina ba i tar agil ra Luluai, koko na biti dari: A dovotina
ra Luluai na varbaiane avet ma kana tarai; ma nina ba i mama vangala ta
bul, koko na biti: Iau a marangana. 4 Tago ure diat ba dia mama vangala

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta bul, ma dia ru kaugu lavur Bung Sabat, ma dia pilak pa ra lavur magit
ba iau manane, ma dia vatur kaugu kunubu, ra Luluai i biti ure diat dari:
5 Ina tul tar ra magit ba na tur na im ta diat ta ra kubagu ma ta kaugu
bala na gunan, ma ra iang ba na boina ta ra umana bul tutana ma ra
umana bul vavina; ina tul tar ra iang ta diat ba pa da rubat vue.
6 Damana bula ra umana vaira ba dia agil ra Luluai upi diat a torom
tana, ma upi diat a manane ra iang i ra Luluai, upi diat kana umana
tultul, diat par ba dia ru ra Bung Sabat ma pa dia vakaina, ma dia vatur
vake kaugu kunubu; 7 go diat ina agur pa diat ta kaugu luana i gomgom,
ma ina vagugu diat ta kaugu pal na niaring; kadia tinabar di tuntun tar
ia ma kadia lavur tinabar diat a ko ta kaugu uguugu na vartabar, tago da
vatang kaugu pal ba ra pal na niaring ure ra tarai par. 8 Ra Luluai God
nina i varurue ra tarai Israel, diat ba di ga okole vue diat, i biti dari: Ina
ben varurue ta umana bula varurung ma kana tarai iat ba di varurue
diat.

A vartakun pire Israel ure kana nilotu tadav ra umana tabataba

9 Avat a umana vavaguai par ta ra pupui, avat a mai upi avat a ian,
maia, avat a umana leing par ta ra lokalokor. 10 Kana umana monamono
dia pula, diat par pa dia minana; diat par a umana bombom na pap, ma
ra varboar pa i tale diat; dia ririvon, dia vava, diat a umana lup va mat.
11 Maia, a umana pap a umana lukai diat, pa ta bung ba dia maur tana;
ma go ra umana tena varbalaurai pa i kapa ra nuknuk i diat; diat par dia
mur kadia nga iat, tikatikai i nuk pa kana tabarikik, diat parika damana.
12 Dia biti: Avat a mai, ma ina vila pa ra polo na vain, ma dat a maur ma
ra tava longlong; ma ningene na varogop uka ma gori, ma na ngala kakit.

57 1 A tena takodo i virua, ma pa ta na i nuk upi ia; ma di tak vue
ra umana tena lotu, ma pa ta na i kapupi ia ba di tak vue ra tena
takodo kan ra magit i kaina ba na vut. 2 I olo ta ra malmal; dia ngo ta
kadia vava, tikatikai nina i dovot kana vinavana.
3 Ma avat a umana natu i ra vavina a tena agagar, avat a mai, avat a
umana natu i dir ra tena nipo ma ra paiga na vavina. 4 Ava varvaula ure
to ia? Ava panganga ma ava karameme ure to ia? Avat i umana natu i ra
varpiam, laka, a umana natu i ra vartuam, 5 nina i malamalapang ra bala
i vavat ure ra umana tabataba ta ra bit a davai i lubalubang, ma nina ava
ubu doko ra umana bul ta ra lavur male ma ta ra lavur babang na vat ki?
6 Kaum tiniba pire ra umana kulkul na vat ta ra male; diat iat kaum
tiniba; u tar lolonge tar ra tinabar na nimomo ta diat, u tar tabar diat ma
ra tinabar na vuai na uma. Dave, da vamaram iau vang ure go ra lavur
magit? 7 U ga pait kaum vava ta ra ul a luana i tuluai urama iat; ma u
tutua rikai tana upi una pait ra tinabar tana. 8 Ma namur ta ra banbanu
ma ta ra pagapaga tana u tar vatur kaum vakilang; tago u tar vung vue

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaum mal upi ta ra tikai na gire u, ma u tar tutua; u tar vangala kaum
vava, ma ava tar pait ra kunubu; u ga mainge kadia vava ba u tar gire.
9 Ma u ga tadav ra king ma ra varku, ma u ga vangala ra magit i ang na
vuvuvul, ma u ga tulue kaum lavur tultul ta ra gunan vailik, ma u ga
vabilak mule u tuk tar ta ra ruarua na tulungen. 10 I ga rabu ra pakam
ma ra lolovina nga u ga mur ia, ma pa u ga biti ba a magit vakuku; a
dekdekim i ga kalamana mulai, kari pa u ga bilua tana. 11 Ma u burutue
to ia, ma u dadadar ure to ia, upi una vaongo, ma u valubane vue iau, ma
pa u nuk pa ia? Pa iau ga ki mut mangoro na bung, ma pa u burut ure
iau, laka? 12 Ina vaarike kaum mangamangana takodo; ma kaum lavur
papalum pa diat a maravut u. 13 Ba u kukukula, boina ba diat u ga oro
varurue diat diat a valaun u; ma ga ra vuvu na kap vue diat ma diat a
panie par ta ra ubar; ma nina i nurnur tagu kana ra gunan, ma na kale
kaugu luana i gomgom.

A maramaravut kai God ma kana valavalagar

14 Ma da biti: Avat a kakal, avat a kakal, avat a mal pa ra nga, avat a
kal rubat vue ra umana tukatukai ta ra nga ba kaugu tarai diat a vana
tana.
15 Ma nina i ngala kakit, ma di ru ia muka, ma i ki tukum, ma ra
iangina ba Lia Kakit, i biti dari: Iau kiki ta ra pakana arama iat, ma
ta ra pakana i gomgom, ma iau ki bula pire nina i ligur ma i madu ra
balana, upi ina valagar pa ra tulungea i diat dia madu, ma ina valagar
pa ra bala i diat dia ligur. 16 Tago pa ina varngangar vatikai, ma pa ina
kulot vatikai; kan ra tulungen na panie ta ra luaina matagu, ma damana
bula ra tarai nina iau ga pait diat. 17 Iau ga kulot, tago i ga kaina ra
balana ma ra purpuruai, ma iau ga kita ia; iau ga ive ra matagu, ma iau
ga kankan; ma i mur uka ra nga irai nina i mainge. 18 Iau tar gire kana
mangamangana, ma ina valaun ia; ina lua bula tana, ma ina vabongon
ia ma ra varmaram, ma diat bula dia korkor tana. 19 Iau vuna ta ra tinata
dari: A malmal tai nina i ki vailik ma tai nina bula i ki maravai, ra
Luluai i biti; ma ina valagar pa ia. 20 Ma ra umana bilak na tutana dia
da ra ta i urung, tago pa i ngo, ma kana umana bobol dia ur vue ra puta
ma ra magit i dur. 21 Kaugu God i biti: Pa ta malmal pire ra umana tena
varpiam.

A dovot na nga ure ra vinevel

58 1 Urama ra nilaim, koko una bilua; na ngala ra nilaim da ra nilai
ra tavur, ma una vaarike pire kaugu tarai kadia mangamangana
varpiam, ma ta diat ra kuba i Iakob kadia kaina mangamangana.
2 A dovotina dia tikan upi iau ta ra bungbung par, ma dia biti ba dia
gugu ba dia nunure kaugu lavur nga; da ra vuna tarai ba i ga pait ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

mangamangana takodo, ma da ra vuna tarai ba pa i ga vana kan ra
varkurai kai kadia God, dia lul iau upi ra varkurai takodo, dia ga upi
diat a kakari maravai pire God. 3 Dia biti: Upi ra ava ave tar vevel, ma
pa u gire? Upi ra ava ave tar vakadik ra tulungea i vevet, ma pa u ga
nuk pa ia? Ea, ta ra bung ba ava vevel tana, ava tikatikan ika upi ra
gugu, ma ava ki taun kavava tarai na papalum. 4 Ea, ava vevel upi avat
a varngangar ma upi avat a vartoto ma upi avat a vartibul ma ra kaina
lima i vavat; gori pa ava vevel upi da kapupi ra nilai vavat arama liu.
5 Dave, iau kokon upi ra vinevel damana bar? Iau mainge ra bung dari
bar ba tika na tutana na vakadik ra tulungeana tana? Ra uluna na va
rururu da ra ul i ra vuvur bar, ma na ki ma ra mal na tinabun ta ra kabu?
Dave, u biti ba nam ra vinevel tuna, ma ra bung ba ra Luluai na gugu
tana? 6 Go laka ra vinevel ba iau mainge: ba da pala ra vivi na kaina
mangamangana, da pala bula ra vinau na kip, ma da ngo kan diat ba di
arung bat diat, ma ba ava bubur ra lavur kip? 7 Go laka ra vinevel tuna:
ba u tabar diat dia mulmulum ma ra nian u ga vung ia. ma ba u ben
varuk ra luveana nina ba di ga okole vue ta ra kubam; ba u gire tikai ma
pa kana ta mal, ma u ule tar ta tikai tana, ma ba koko una nur vue ra
lavur niurum? 8 Ba u pait ra dari, kaum kapa na papangai da ra malana,
ma una lagar lulut; ma kaum mangamangana takodo na da ra tur a kaur
piram, ma ra minamar i ra Luluai na mur bat u. 9 Ta nam ra e una kakail,
ma ra Luluai na torom; una oro, ma na biti: Iau go kari.

Ba u tak vue ra kip kan ra tarai, ba u vung vue ra tunutu na lima ma
ra kaina tinata, 10 ba u mari diat dia mulmulum, ma ba u tabar ra biaui,
ta nam ra e kaum kapa na vana rikai ta ra kokodo, ma kaum bobotoi na
da ra keake i ki tur; 11 ma ra Luluai na rap vatikene pa u, ma na tabar
vamaur ra tulungeam ta ra gunan i ngala ra keake tana, ma na vapadikat
ra urum; ma una da ra uma di tar vabilim ia, ma da ra mata na tava ba
pa na mama. 12 Ma kaum tarai diat a pait mal pa mule ra lavur gunan
dia lingling; una vatur mule ra pagapaga kai mangoro na tataun; ma
da vatang u ba ra Tena Malmal mata, ma ra Tena Malmal nga upi da
vanavana tana.

A dovot na variru tadav ra Bung Sabat

13 Ba u vung vaire ra kakim kan ra Bung Sabat, upi koko u mur ra
nuknukim uka ta kaugu enana bung; ba u vatang ra Bung Sabat ba ra
bung na gugu, ma ra magit i gomgom pire ra Luluai ba ra magit i ruru;
ma ona u ru ia, ma pa u mur kaum lavur nga, ma ona pa u tikan upi
kaum gugu iat, ma pa u tata ma kaum tinata iat; 14 nam ra bung una ga
tai ra Luluai; ma ina agur pa u ta ra lavur lualuana ta ra gunagunan pi
una ki tana; ma ina tabar u ma ra gunan kai tamam Iakob; tago ra ngie i
ra Luluai i tar tatike.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A tinata kapa ure ra varpiam kai ra tarai Israel

59 1 Ea, ra lima i ra Luluai pa i ki pit ika, upi koko na varvalaun;
ma ra talingana pa i tabonot, upi koko na valavalongor; 2 ma ga
kavava bilak na mangamangana i tar varbaiane avat ma kavava God,
ma kavava kaina mangamangana i tar ive ra matana kana avat, ma pa
na torom. 3 Tago ra lima i vavat dia dur ma ra gap, ma ra kaka na lima
i vavat ma ra bilak na mangamangana; a ngie i vavat i tar vaongo, a
karamea i vavat i tata mukumuk ma ra kaina tinata. 4 Pa ta na i tikatikan
upi ra mangamangana takodo, ma pa ta na i vatang upi ra dovotina; dia
nurnur ta ra mangamangana vakuku, ma dia vaongo; dia lalau pa ra
tavir, ma dia kava vaarike ra bilak na mangamangana.
5 Dia telek ra kiau na vui, ma dia mal ra po na kabiloko; nina ba na
ian ta kadia kiau na mat, ma ba da rua pamar ta tikai a varkarat na vui i
vana rikai tana. 6 Kadia lavur po na kabiloko pa diat a da ra mal, ma pa
diat a tuba mule diat ma kadia lavur papalum; kadia lavur papalum dia
bilak, ma ra vakavakaina i ki ta ra lima i diat. 7 A kau i diat i vutvut upi
diat a varpiam, ma dia kavkavie ra vinavana upi diat a doko ra umana
tena takodo; a nuknuk i diat i varvakai ma ra bilak na mangamangana;
a uliran ma ra vinirua i tur ta kadia lavur nga. 8 Pa dia nunure ra nga na
malmal, ma pa dia vanavana ma ra takodo na varkurai; dia tar kal kadia
ta umana nga dia gegagege, diat par ba dia vanavana tana pa dia nunure
ra malmal.
9 Kari ra takodo na varkurai i ki vailik kan dat, ma ra mangamangana
takodo pa i tadav dat; da nuk upi ra kapa, ma da gire ke ra bobotoi, da
kaina upi ra talapar i ra keake, ma da vanavana ka ta ra marum. 10 Da
pepere upi ra papar a pal da ra pula, maia, da pepere da diat ba pa ta
mata i diat; da tutukai ba ra keake i ki tur, da ta ra talvivi; da varogop
ma ra umana minat pire diat dia laun bulu. 11 Da kukula da ra umana
bear, ma da riri tuna da ra umana uka; da kaina upi ra takodo na
varkurai, ma pata, upi ra varvalaun, ma i ki vailik kan dat.
12 Tago kaveve lavur varpiam dia peal ta ra luaina matam, ma kaveve
lavur kaina mangamangana dia takun avet; tago kaveve lavur varpiam
dia ki pire vevet, ma ave nunure kaveve lavur kaina mangamangana;
13 tago da ga piam vue ra Luluai ma da ga pue vue, ma da ga vana irai
kan kada God, da ga vatang ra tinata na varvabilak ma ra tinata na
varpiam, da ga nuk pa ra lavur tinata na vartuam ta ra bala i dat, ma da
ga vatavatang diat. 14 Di pukue varara vue. ra takodo na varkurai, ma ra
mangamangana takodo i tur aro vailik; tago ra dovotina i tar bura ta ra
bala na gunan, ma i dekdek upi ra dovot na mangamangana na olo tana.
15 Maia, ra dovotina pa i ki, ma di loalong pire nina i vung vue ra
kaina; ma ra Luluai i tar gire, ma i kankan, tago pa ta takodo na varkurai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tana. 16 Ma pa i gire ta tutana, ma i kaian tago pa ta na ba na maravut
ia; kari ra limana iat i pait ra varvalaun pirana, ma kana mangamangana
takodo i tukal vatur ia. 17 Ma i vavauluvai ma ra mangamangana takodo
da ma ra ongaongoi, ma i toke ra kere na varvalaun ta ra uluna; ma i mal
ma ra mal na varobo, ma i vi pit ma ra niongor da ma ra olovoi. 18 Da i
topa kadia mangamangana, damana na balbali pire diat, a kulot na tadav
diat dia tur bat ia, a varobo na tadav kana lavur ebar, maia pa, na balbali
pire ra umana lolo da i topa diat. 19 Damana diat a ru ra iang i ra Luluai
ta ra papar a taoai, ma kana minamar ta ra gunan a keake i vanavana
rikai tana; tago na vut da ra lovon ta, nina ba ra vuvu kai ra Luluai i
gogone. 20 Ma ra tena valaun na vana rikai pire Sion, ma pire ra tarai
Iakob ba dia vana tapuku kan ra varpiam, ra Luluai i biti.
21 Ma iau, go kaugu kunubu pire diat, ra Luluai i biti: a tulungeagu nina
i ki piram, ma kaugu tinata ba iau ga vung ia ta ra ngiem, pa dir a panie
kan ra ngiem, ma pa dir a panie kan ra ngie i ra umana natum, ma kan
ra ngie i ra lavur bul mur ta diat bula pata, papa gori ma pa na mutu, ra
Luluai i biti.

A minamar kai Sion ta ra e namur

60 1 Una tut, una pupua; tago kaum kapa i tar vut, ma ra minamar
i ra Luluai i tar papangai taun u. 2 Tago ra bobotoi na tuba ra
rakarakan a gunagunan, ma ra bingnimuna na tuba ra lavur vuna tarai;
ma ra Luluai na vana rikai piram, ma da gire kana minamar tam. 3 Ma
ra lavur vuna tarai diat a tadav kaum matana kapa, ma ra umana king
diat a tadav ra talaparim ba u kuma rikai. 4 Una idaidok vurvurbit, ma
una gire: diat par dia vana varurung piram; a umana natum, a umana
tutana, diat a pot maro vailik, ma da puak pa ra umana natum, a umana
vavina. 5 Ba u gire ra dari na kapa ra nuknukim, ma na giliuk ra balam
ma na ngala; tago da tul tar ra peal magit na ta tam, ma ra ngala na
tabarikik kai ra umana Tematana bula na tadav u. 6 Mangoro na kamel
diat a koakor piram, a umana kamel maro Midian ma Epa; diat par diat
a vut maro Seba; diat a kap ra goled ma ra bulit i ang na katkat, ma diat
a varvarvai ta ra pite varpa tadav ra Luluai. 7 Da agur varurue ra lavur
kikil na vavaguai maro Kedar piram, a umana sip Nebaiot, a umana
tomotoina, diat a torom tam; diat a pot tadav kaugu uguugu na vartabar
ma da gugu ta diat, ma ina mar ra kubagu, a kaliana. 8 To ia go diat ba
dia alir liu da ra bakut, ma dia pukapukai ra da umana uka tadav ra
kubakuba i diat? 9 A dovot, a umana lolo diat a ki pa iau, ma ra umana
parau Tarsis diat a lua upi diat a ung ra umana natum, a umana tutana,
maro vailik, kadia silva ma kadia goled varurung ma diat, upi ra Luluai
kaum God na rararang, ma ure ra Lia Kakit kai Israel, tago i tar vamong
u.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Ma ra umana vaira diat a pait kaum liplip na vat, ma kadia lavur
king diat a toratorom tam; tago ta kaugu kankan iau ga kita u, ma.
ta kaugu varmari iau tar mari u. 11 Kaum umana mataniolo diat a tur
tapapa vatikai, pa da banu bat diat ta ra bung na keake ma ta ra bung na
marum, upi ra tarai diat a mulue ra vurvur magit kai ra lavur Tematana
piram, ma da agur pa kadia umana king varurung ma diat. 12 Tago nam
ra vuna gunan ma nam ra vuna tarai ba pa na torom tam na virua; maia,
nam ra umana vuna tarai diat a panie tukum. 13 A minong kai Lebanon
na tadav u, a iara, a tuvoro ma ra bukubuk, upi da mar kaugu pal i
gomgom me, ma ina mar ra ruarua na kaugu. 14 Ma ra umana natu i diat
ba dia ga vakadik u, a umana tutana, diat a tadav u, ma diat a pa rururu;
ma diat par dia ga pidimuane u, diat a va timtibum pire ra kaum; ma diat
a vatang u ba ra Pia na Pal kai ra Luluai, ra gunan Sion kai ra Lia Kakit
kai Israel. 15 Lua u ga lingling ma di ga milmilikuane u, pa ta na i ga
alalu piram, ma go ina vangala pa u pi una rararang tuna, ma mangoro
na taun tarai diat a ga tam. 16 Una mome ra polo na u kai ra umana
Tematana, ma una nga ra u i ra umana king; ma una nunure ba iau ra
Luluai iau kaum tena valaun, nina i kul valaun u, a Tena Ongor kai Iakob.
17 A palariam gobol ina kia vue ma ra goled, a palariam tuna ma ra
silva, a davai ma ra palariam gobol, ma ra.vat ma ra palariam tuna. A
malmal na varkurai piram, ma ra mangamangana takodo na monamono.
18 Pa da varvai mulai ure ra vinarubu ta kaum gunan, ba ure ra uliran
ma ra vinirua ta kaum lavur langlangun; ma una ga vatang kaum liplip
ba a Valavalaun, ma kaum umana mataniolo ba a Pite Varpa. 19 A matana
keake pa na vakapa u mulai ta ra bung na keake, ma ra gai pa na pupua
piram upi una kapa, ma ga ra Luluai na da ra kapa tukum piram, ma una
mamar ma kaum God. 20 Kaum matana keake pa na kuba, ma kaum gai
pa na panie, tago ra Luluai kaum kapa tukum, ma i tar par ra kilala na
korkor piram. 21 Kaum tarai bula diat a takodo par, diat a kale vake ra
gunan pa na mutu, ra pakana davaina ba iau ga kalie, ra kau i ra limagu,
upi da pite pa iau tana. 22 Nina i ikilik na tavua upi na arip na marmar,
ma ra pede upi ra dekdek na vuna tarai; iau ra Luluai, ina pait lolole pa
ia ta kana e iat.

A bo na varvai ure ra varvalaun pire Sion

61 1 A Tulungea i ra Luluai God i ki tagu, tago ra Luluai i tar ku iau
upi ina varve ra bo na varvai tadav ra lavur luveana; i tar tulue iau
upi ina pulu diat i kinkin ra nuknuk i diat, upi ina varvai ure ra papala vuai
pire diat di ga vi pa diat, ma ure ra pinapa vuai pire diat di ga banu bat diat;
2 upi ina varvai ure ra kilala na bo na mamainga kai ra Luluai, ma ra bung
na varobo kai kada God; upi ina vamaram diat par dia ligur; 3 upi ina tabar
diat i tabun ra bala i diat ta ra gunan Sion; upi ina kia vue ra kabu pire diat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra vipuar, ra niligur ma ra dangi na gugu, ra mamat na ninunuk ma ra
mal na pite varpa; upi da vatang diat ba a umana davai na mangamangana
takodo, a uma kai ra Luluai, upi da pite pa la tana. 4 Ma diat a pait mule ra
umana pal dia tarip, ma diat a vatur mule ra lavur magit di ga re vue lua,
ma diat a pait mal ra lavur pia na pal di ga li vue diat, ma dia ga lingling
mangoro na taun tarai. 5 Ma ra umana vaira diat a turtur ma diat a balaure
kavava lavur vavaguai, ma ra umana Tematana diat a ipipuk kavava pia na
uma, ma diat a laga kavava davai na vain. 6 Ma ga avat, da vatang avat ba
a umana tena tinabar kai ra Luluai; a tarai diat a vatang avat ba ra umana
tultul kai kada God; avat a ian ta ra tabarikik kai ra umana Tematana, ma
avat a langlang ta kadia minamar. 7 Da vaura varkul ure ra vavirvir i ga tup
avat; ma ure ra purpuruan diat a gugu ta kadia tiniba; tago diat a vatur vake
a ura tiniba ta kadia gunan; diat a gugu pa na mutu.

8 Tago iau ra Luluai, iau mainge ra takodo na varkurai, iau
milmilikuane ra bilak na nilong; ma ina tul tar kadia vapuak ta diat ma
ra dovotina, ma avet a pait ra kunubu ma diat, ma pa na mutu. 9 Ma ra
umana natu i diat diat a rangrang livuan ta ra lavur Tematana, ma kadia
lavur bul mur pire ra lavur vuna tarai; diat par ba dia gire diat diat a
mulaot ba diat a tarai ba ra Luluai i tar vadoane diat.

10 Ina manga gugu tai ra Luluai, ma ra balagu na ga ta kaugu God;
tago i tar vi pit iau ma ra lavur mal na varvalaun, i tar vavauluve iau
ma ra olovoi na mangamangana takodo, da ra taulai kalama, a tutana,
i vung ra vipuar, ma da ra taulai kalama, a vavina, i mong ma ra lavur
magit na minong. 11 Tago da ra pia i vatavua vaarike ra davai, ma da ra
lavur magit di ga vaume ta ra uma i gol rikai, damana ra Luluai God na
vatavua vaarike ra mangamangana takodo ma ra pite varpa ta ra luaina
mata i ra lavur Tematana.

62 1 Ure Sion pa ina ki mut, ma ure Ierusalem pa ina ngo, tuk tar
ta ra bung ba kana mangamangana takodo na vana pangai tana
da ra kapa, ma kana varvalaun na da ra lamp i birao. 2 Ma ra umana
Tematana diat a gire kaum mangamangana takodo, ma ra lavur king diat
a bobe kaum minamar; ma da oro pa u ma ra kalamana iangim, ma ra
ngie i ra Luluai iat na vaiang tar ia tam. 3 Damana bula una varogop ma
ra kere na minamar ta ra lima i ra Luluai, ma da ra vipuar na king ta ra
lima i kaum God. 4 Pa da vatang mule u ba a Lingling, ma pa da vatang
kaum gunan mulai ba a Bil; da vatang u ka ba Kepsiba (Iau Manane),
ma kaum gunan ba Beula (Taulai), tago ra Luluai i manane u, ma kaum
gunan na taulai. 5 Tago da ra barmana dir taulai ma ra inip na vavina,
damana avat a taulai ma kaum umana bul, ma da ra taulai kalama, a
tutana, i gugu ta kana vavina, damana kaum God na gugu tam.

6 Ierusalem, iau tar vaki ra umana monamono ta ra ul a liplip piram;
pa diat a ki mut muka ta ra bung na keake ma ta ra bung na marum;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

avat a umana tena varvanuknuk kai ra Luluai, koko avat a ngo, 7ma koko
avat a ngo kan ia, tuk tar ta ra bung ba na vatur Ierusalem tana, ma tuk
tar da pite pa ia ta ra rakarakan a gunagunan. 8 A Luluai i ga vavalima
ma ra limana tuna ma ta ra limana i dekdek, dari: A dovot, pa ina tul
tar kaum kon ta kaum lavur ebar upi diat a en ia; ma ra lavur vaira pa
diat a mome kaum polo na vain, nina u ga ongor upi ia; 9 diat ika ba dia
ga doko varurue, diat a en ia, ma diat a pite pa ra Luluai; ma diat dia ga
poko varurue, diat a mome ra polono ta ra bala na gunan kikil kaugu pal
i gomgom.
10 Avat a irop, avat a irop ta ra mataniolo; avat a vaninare ra nga kai
ra tarai; avat a kakal, avat a kal ra bo na nga; avat a tak vue ra lavur
vat; avat a vatur ra vakilang ure ra tarai. 11 Ea, ra Luluai i tar varvai, ma
kana tinata i tuk tar ta ra mutu; aina langun na gunagunan, dari: Avat a
ve natu i Sion, a vavina, dari: Ea, kaum varvalaun i pot; ea, dir varagur
ma kana vapuak, ma kana balbali i lua tana. 12 Ma da vatang diat ba ra
Enana Tarai, a Tarai ba ra Luluai i tar Kul Valaun diat; ma da vatang u ba
Nina di tar Pilak pa ia, a pia na pal ba pa i uliran.

A bung na varobo kai ra Luluai

63 1 To ia nam i vanavana maro Edom, to ia nam i meme kana mal
ma i vana maro Bosra? To ia nam ba i mong tuna ma kana mal,
ma i vanavana da tika na luluai ta ra ngala na dekdekina? Iau nam ba iau
vaarike ra niuvia, ma iau ongor upi ina varvalaun. 2 Ma ta ra ava i meme
kaum mal, ma kaum lavur mal dia da ra umana mal kai nina i ruarua
ra tung na vain? 3 Iau tar rururua varkolono ta ra tung na vain, ma ta
ra lavur tarai pa ta na i ga maravut iau; maia, ta kaugu kankan iau tar
ruarua taun diat, ma iau tar inabut taun diat ta kaugu kulot; ma ra gapu
i diat i toramil ta kaugu mal, ma kaugu mal parika i meme ma ra gap.
4 Tago iau tar nuk pa ra bung na varobo, ma kaugu kilala na varvalaun i
tar pot. 5 Ma iau ga gigira, ma pa ta tena maramaravut, ma iau ga kaian
tago pa ta na ba na vavatur; kari iau ga varvalaun ma ra limagu iat, ma
kaugu karangap i ga vatur iau. 6 Ma iau ga rua taun ra tarai ta kaugu
kankan, ma iau ga tabar valonglong diat ta kaugu karangap, ma ra gapu i
diat iau ga lingire ra pia.

A bo na mangamangana kai ra Luluai pire Israel

7 Ina vatang ra lavur varmari kai ra Luluai, ma ina kakailai na pite
varpa tadav ra Luluai, ure ra lavur magit ba ra Luluai i ga tul tar ia ta
dat, ma ure ra bo na vartabar tadav ra tarai Israel, nina i ga pait ia ta
diat varogop ma kana bala na varmari, ma vada kana peal na varmari.
8 Tago i ga biti: A dovotina diat kaugu tarai, a umana bul ba pa dia
vavagu; damana i tar tena valaun pire diat. 9 Ba i tup diat, i tup ia bula

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varurung ma diat; i kiki pire diat ma ra angelo, ma i valaun pa diat;
ta kana bala na varmari ma kana ninunuk na varmari i ga kul valaun
diat; i puak pa diat, ma i kapkap diat amana ta ra lavur bungbung. 10 Ma
dia ga tut na varpiam, ma dia ga valigur ra lia na Tulungeana; kari dia
vargegelenai, ma ia iat i varubu ure diat. 11 Io, i nuk pa ra kilala amana, i
nuk pa Moses ma kana tarai, ma i biti: Akave nina ba i ga agur vairop pa
diat kan ra ta, a tena varbalaurai ure kana kikil na sip? Akave nina i ga
tulue ra lia na Tulungeana livuan ta diat, 12 nina i ga tulue ra dekdek na
limana ba dir ga varvaragur ma Moses ta ra papar a limana tuna, nina i
ga re varbaiane ra ta ta ra luaina mata i diat upi ra iangina na rararang
pa na mutu, 13 nina i ga agure vabolo diat ta ra marumian da di ben ra os
ta ra bala na kunai, ma pa dia ga tutukai? 14 Da ra umana vavaguai dia
kuba ta ra male, damana ra Tulungea i ra Luluai i vango diat; damana u
ga rap lue kaum tarai upi na rararang ra iangim.

A niaring upi ra varmari ma ra maramaravut

15 Una gigira ba marama ra bala na bakut, ma una bobe marama ta
kaum lia na kini ma kaum minamar; akave kaum niongor, ma akave
kaum lavur dekdek na papalum? Di tigal bat ra mamainga ta ra balam
ma kaum varmari piragu. 16 Tago da tamana ma u, ma a dovotina
Abaraam pa i nunure avet, ma Israel pa i mulaot ta vevet; u Luluai a
tama i vevet; a iangim kaveve Tena Valaun papa ania iat. 17 Ea, Luluai, ta
ra ava u varara avet kan kaum lavur nga, ma u valeo ra bala i vevet upi
koko avet a ru mule u? Boina una talil ure kaum lavur tultul, ure ra lavur
vuna tarai nina ba diat kaum tiniba. 18 Kaum enana tarai dia ga vatur
vake ra paupau bung uka; kaveve lavur ebar dia tar rua taun kaum pal i
gomgom. 19 Ave da diat ba pa u ga kure muka diat, da diat ba pa dia ga
kap ra iangim.

64 1 Gala una rada ra bakut upi una kuba, upi ra umana buana diat
a guria ta ra luaina matam, gala na boina; 2 da ra iap i vadodo
ra kunai, ma da ra iap i vabuabuai ra tava; upi kaum lavur ebar diat a
nunure ra iangim, upi ra umana Tematana diat a dadadar ta ra luaina
matam! 3 Ba u ga pait ra lavur enana magit na bunurut nina pa ave ga
nuk upi diat, u ga kuba, ma ra umana buana dia ga dadadar ta ra luaina
matam. 4 Tago papa ania iat pa di valongore, ma pa di vatorome, ma pa
di gire ma ra kiau na mata, ta enana god bula ba na maravut nina i ki pa
ia. 5 U totongo upi nina i gugu ba na pait ra mangamangana takodo, ma
upi diat dia nuk pa u ma kaum mangamangana; ea, u ga kulot, ma ave
ga rara; mangoro na bung ave kiki damana, ma dave, da valaun avet ba
pata? 6 Tago avet par ave da tikai i dur, ma kaveve lavur mangamangana
takodo dia varogop ma ra mal i kerek; ma avet par ave panie da ra
mapina davai; ma kaveve lavur kaina mangamangana dia kap vue avet

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

da ra vuvu. 7 Ma pa ta na i kail ra iangim, pa ta na ba i vararak mule
upi na tabe vake u; tago u tar ive ra matam kan avet, ma u tar tul tar ia
ba kaveve kaina mangamangana diat a vaimur avet. 8 Ma go, Luluai, u
tama i vevet; avet ave pia, ma u ra tena pait la; ma avet par ra kau i ra
limam. 9 Koko una ngangangal ma ra kulot, Luluai, ma koko una kodop
vatikene pa ra varpiam; ea, ave lul u pi una nuk pa ia ba avet par kaum
tarai. 10 Kaum umana pia na pal dia gomgom dia da ra pupui, Sion i pui
ka, Ierusalem i tar lingling. 11 Kaveve pal i gomgom, a kaliana, nina ba
ra umana tama i vevet dia ga pite varpa piram tana, i tar io; ma di tar
vakaina ra lavur magit ave ga manane. 12 Dave, Luluai, una tur bat mule
u ta go ra lavur magit? Dave, una ki mut bar, ma una manga vakadik
boko avet?

Da vapagumanene diat dia varpiam

65 1 Iau tar torom ta diat ba pa dia ga tir iau; iau tar maravai pire
diat ba pa dia tikan upi iau; iau ga biti ta ra vuna tarai ba pa
dia kap ra iangigu: Avat a gire iau, avat a gire iau! 2 Ta ra bung parika
iau tar tulue ra limagu upi ra tarai na varpiam, upi diat dia vanavana ta
ra nga ba pa i boina, ma dia mur uka ra nuknuk i diat; 3 a tarai ba dia
vakankan vatikene iau ta ra luaina matagu, ba dia pait ra tinabar ta ra
lavur uma na nilibur, ma dia tun tar ra bulit i ang na katkat ta ra ul a
vat na pia; 4 dia kiki ta ra pia na pupunang, ma dia bangbang ivai; dia en
ra viono boroi, ma ra polo na magit i milmilikuan i ki ta kadia lavur la;
5 dia biti: Una tur baba, koko una maravai piragu, tago iau gomgom ta
dor; go diat dia da ra mi ta ra bilaugu, da ra iap ba i io ta ra bung parika.
6 Ea, di tar tumu ia ta ra luaina matagu, ma pa ina ki mut, ina balbali ka;
maia, ina balbali ta ra bongobongo i diat iat, 7 ina bali kadia lavur kaina
mangamangana varurung ma ra lavur mangamangana varpiam kai ra
umana tama i diat, ra Luluai i biti; tago dia ga tun tar ra bulit i ang na
katkat ta ra lavur ul a luana, ma dia ga vul iau ta ra lavur ilil; io, ina
valar tar ra vapuak ure kadia papalum lua ta ra bongobongo i diat.
8 A Luluai i biti dari: Da ra kalamana polo na vain i ki ta ra kura vain,
ma tikai i biti, Koko una vakaina tago ra bo na magit i ki tana, damana
ina pait ia ure kaugu umana tultul, upi koko ina vamutue diat par. 9 Ma
ina vatavua Iakob upi na vuai, ma tika na bul na vana rikai tai Iuda ba
na kale kaugu lavur luana; ma diat ba iau tar pilak pa diat diat a vatur
vake, ma kaugu umana tultul diat a ki tana. 10 Ma Saron na da ra liplip
na sip, ma ta ra male Akor a umana kikil na bulumakau diat a va, ure
kaugu tarai nina dia ga tikan upi iau.
11 Ma avat ba ava vana balakane ra Luluai, avat ba ava valubane kaugu
luana i gomgom, avat ba ava pait ra vatar na nian ure Gad, ma ava
vabuka ra momamomo ma ra vain i varpopoto ure Meni, 12 ina kure tibe

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

avat ba avat a virua ta ra pakat na vinarubu, ma avat par avat a ki bul
keke upi ra vardodoko; tago ba iau ga oro pa ava ga torom, ma ba iau ga
tata pa ava ga kapupi ia, ma ava ga pait ika nam ba i kaina ta ra luaina
matagu, ma ava ga pilak pa ra magit ba pa iau manane.
13 Kari ra Luluai God i biti dari: Ea, kaugu umana tultul diat a ian,
ma avat a mulmulum; ea, kaugu umana tultul diat a momo, ma avat a
mar; ea, kaugu umana tultul diat a gugu, ma avat a ruva; 14 ea, kaugu
umana tultul diat a kakailai tago i ga ra bala i diat, ma avat a tangi tago
i tabun ra bala i vavat, ma avat a kukukula tago i purpuruan ra nuknuk
i vavat. 15 Ma avat a nur tar ra iang i vavat upi ra tinata na varvul pire
kaugu umana viviliai, ma ra Luluai God na ubu doko u; ma na vaiang
tar ra enana iang ta kana umana tultul; 16 upi nina i tata vadoane mule
ta ra gunagunan, na tata vadoane mule ta ra God i dovot; ma nina ba
i vavalima ta ra gunagunan, na vavalima ta ra God i dovot; tago di tar
valubane ra lavur magit i tar monong diat amana, ma dia tar ki ivai kan
ra luaina matagu.

A kalamana bala na bakut ma ra kalamana rakarakan a gunagunan

17 Tago ina vaki ra kalamana bala na bakut ma ra kalamana rakarakan
a gunagunan, ma pa da nuk pa mule ra lavur magit lualua, ma pa diat
a arikai mulai ta ra nuknuk i ra tarai. 18 Ma avat a ga ma avat a gugu
vatikai ma pa na mutu ta ra lavur magit ba iau pait ia; tago iau pait
pukue Ierusalem upi ra ngala na gugu, ma kana tarai upi ra gina. 19 Ma
ina gugu tai Ierusalem, ma ina ga ta kaugu tarai, ma pa da valongore
mule ra tinangi tana, ma ra kunukula pata bula. 20 A kuramana nina ba i
laun vue ta paupau bung uka ma i mat, pa na ki mulai tana, ma damana
bula ra patuana nina ba i mat ba pa i ot kana lavur kilala; tago ra bul
na mat ba i tar laun vue ra mar na kilala, ma ra tena varpiam ba pa i
laun vue ra mar na kilala na bilak ika. 21 Ma diat a pait ra umana pal ma
diat a kiki ta diat; diat a vaume ra umana uma na vain, ma diat a en ra
vuai diat. 22 Pa diat a pait ta pal upi ra enana na kiki tana, ma pa diat a
vavauma upi ra enana na ian tana; tago ra kilakilala ba kaugu tarai diat
a laun vue na varogop ma ra kilakilala ba tika na davai i laun tana, tago
kaugu umana viviliai diat a gugu ta ra papalum na lima i diat mangoro
na bung. 23 Pa diat a papalum vakuku, ma pa diat a vangala vaarike
ra umana bul ure ra purpuruan; tago diat a vuai diat ba ra Luluai i ga
vadoane diat, ma ra umana natu i diat bula. 24 Ma na dari: ina torom ta
diat ba pa dia ga oro boko, ma ba dia tatata boko, ina valongore. 25 A
leing na pap ma ra nat na sip dir a iaian varurung, ma ra leon na en ra
vura da ra bulumakau, ma ra vui na maur ma ra tobon ika. Pa diat a
varvakaina ma pa diat a varli ta kaugu luana i gomgom par, ra Luluai i
biti.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A umana varkurai kal ra Luluai, ma ra bo na kini namur kai Sion

66 1 A Luluai i biti dari: A bala na bakut kaugu kiki na king, ma
ra rakarakan a gunagunan a ruarua na kaugu; a mangana pal
ava avat a pait ia upi kaugu? Ma a mangana gunan ava ba ina ngo tana?
2 Tago ra limagu i tar pait go ra lavur magit, ma damana go ra lavur
magit dia tar vana rikai, ra Luluai i biti. Ma ina nuk pa nina iat ba i madu
ra balana ma i ligur, ma nina i dadadar ta kaugu tinata.
3 Nina i doko ra bulumakau dir varogop ma nina ba i ubu ra tutana;
nina i tul tar ra nat na sip dir varogop ma nina i bing doko ra pap; nina i
tul tar ra tinabar na vuai na uma dir varogop ma nina ba i vartabar ma
ra gapu i ra boroi; nina i tun tar ra bulit i ang na katkat dir varogop ma
nam i tata vadoane ra tabataba; maia, dia tar pilak pa kadia lavur nga
iat, ma ra bala i diat i gugu ta kadia bilak na mangamangana; 4 kari iau
kabila ina pilak tar ra umana magit na vartuam ta diat, ma ina tulue
ra magit tadav diat ba diat a burut tana; tago ba iau ga oro pa ta na i
ga torom, ma ba iau ga tatata pa dia ga kapupi ia; ma dia ga pait ika ra
magit i kaina ta ra luaina matagu, ma dia ga pilak pa ra magit ba pa iau
manane.
5 Avat ba ava dadadar ta ra tinata kai ra Luluai, avat a valongore kana
tinata dari: A umana tura i vavat nina dia milmilikuane avat, ma dia
okole vue avat ure ra iangigu, dia tar biti, Boina ba da manga pite pa
ra Luluai, upi avet a gire boko kavava gugu; ma diat a vavirvir boko.
6 A ngala na varvareo ta ra pia na pal! A nilai tikai i arikai ta ra pal i
gomgom, a nilai ra Luluai iat, nina ba i balbali pire kana umana ebar!
7 Ba pa i ongor boko i kakava, ma ba pa ta kinadik boko i kava vue ra bul
tutana. 8 To ia i tar valongore ra magit damana? To ia i tar gire ra lavur
magit damana? Dave, da vaki ra gunan ta ra kopono bung bar? Ma da
kava bar tika na vuna tarai ta ra kopono bung? Tago nam ra bung ba
Sion i ga kankadik i ga kava vaarike ra umana natuna tana. 9 A Luluai i
biti: Dave, da kap bala vang ma pa da kakava? Kaum God i biti: Dave, iau
ba iau varvangala ina tur bat ra kinakava bar?
10 Avat a gugu varurung ma Ierusalem, ma avat par ba ava manane,
avat a ga tana; avat par ba i tabun ra bala i vavat tana, avat a gugu
mat varurung me; 11 upi avat a num ra una ma avat a maur ma ra u na
varmaram tana; upi avat a vapar vue ra polo na una, ma avat a gugu ta
kana peal minamar. 12 Tago ra Luluai. i biti dari: Ea, ina tulue ra malmal
pirana da ra tava alir, ma ra minamar kai ra lavur Tematana na tadav ia
da ra tava alir i lubu leke; ma da vau avat, ma da puak avat ta ra pal a
virvirina, ma da vagugu avat ta ra malmalikun na kauna. 13 Ma da tika
na vavina i amane natuna, damana ina amane avat, ma da vamaram avat
aro Ierusalem. 14 Ma avat a gire, ma ra bala i vavat na gugu, ma ra uru i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vavat na lubalubang da ra vura; ma da gire ilam ra lima i ra Luluai pire
kana umana tultul, ma na kankanuane kana lavur ebar. 15 Tago ra Luluai
na vut ma ra iap, ma kana lavur kiki na vinavana diat a da ra ragia, upi
na vaarike kana kankan ma ra karangap, ma kana varboar ma ra biro
na iap. 16 Tago ra Luluai na kure ra tarai par ma ra iap ma kana pakat na
vinarubu, ma ra Luluai na ubu ra peal tuna.

17 Diat dia vaki vaire diat iat mulai ma dia vagomgom diat iat mulai
upi diat a vana ta ra uma na nilibur, ma dia murmur ta tikai ba i ki
livuan, ma dia en ra boroi, ma ra magit i tabu ma ra galang, diat a virua
varurung, ra Luluai i biti.

18 Tago iau nunure kadia lavur papalum, ma ra lavur nuknuk i diat;
tuka boko ina agur varurue pa ra lavur vuna tarai, ma ra lavur alaala
tinata, ma diat a vut, ma diat a gire kaugu minamar. 19 Ma ina vatur tika
na vakilang livuan ta diat, ma diat dia pila ina tulue diat tadav ra umana
Tematana, uro Tarsis, ma Pul, ma Lud, diat ra umana tena panak, uro
Tubal ma Iavan, ma ra lavur lolo na ta aro vailik, diat ba ra iangigu pa i
rararang boko pire diat, ma ba pa dia gire boko kaugu minamar; ma diat
a varvarvai ure kaugu minamar pire ra umana Tematana. 20 Ma ra Luluai
i biti dari: Diat a agur pa ra lavur tura i vavat uro Ierusalem tadav kaugu
luana i gomgom, ma da tul tar diat tai ra Luluai, diat a ki ra os, ma ra
kiki na vinavana, ma ra kakakari, ma ra as, ma ra kamel, da ra tarai
Israel dia kap ra tinabar na vuai na uma ta ra gomgom na la tadav ra
kuba i ra Luluai. 21 Ma ra Luluai i biti: Ta umana ta diat bula ina pilak pa
diat upi diat a tena tinabar, ma ta umana upi diat a pait ra papalum kai
ra tarai Levi.

22 Ma da ra kalamana bala na bakut ma ra kalamana pia ba ina pait
ia boko dir a ki ta ra luaina matagu, damana ra umana bul mur ta vavat
ma ra iang i vavat bula pa diat a panie, ra Luluai i biti. 23 Ma na dari:
ta ra lavur lukara na gai, ma ta ra lavur Bung Sabat, a tarai par diat a
vana rikai upi diat a lotu ta ra luaina matagu, ra Luluai i biti. 24 Ma diat
a irop, ma diat a bobe ra virua i ra tarai dia ga piam vue iau; tago kadia
kalolo pa na mat, ma pa da pun ra iap ure diat; ma diat a da ra magit na
varpidimuanai pire ra tarai par.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET IEREMIA

A nioro kai God pire Ieremia ma ra vartuluai pirana

1 1 A umana tinata kai Ieremia natu i Kilkia, tikai ta diat ra umana
tena tinabar dia ga ki Anatot ta ra gunan Beniamin, 2 nina ba ra
tinata kai ra Luluai i ga tadav ia ta ra kilala Iosia natu i Amon i ga king
Iuda tana, ma ta ra kilala a vinun ma a utul ta kana varkurai. 3 I ga tadav
ia bula ta ra kilala Ieoiakim natu i Iosia i ga king Iuda tana, ma i ga tuk
tar ta ra mutuai ra kilala a vinun ma tikai Sedekia natu i Iosia i ga king
Iuda tana, tuk tar ta ra gai a ilima nina di ga ben vavilavila pa ra tarai
Ierusalem tana.

4 Io, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau dari: 5 Lua, ba pa iau ga vaki
u boko ta ra tatal na bul, iau ga nunure u, ma ba pa u ga vana rikai boko
kan ra bala i ra vavina iau ga pilak vaire pa u; iau ga tibe u pi una propet
pire ra lavur vuna tarai. 6 Ma iau ga biti: Ua, Luluai God! A varvai pa i
tale iau, tago iau a bul uka. 7 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Koko una biti,
Iau a bul uka; tago una ga vana tadav diat par ba ina tulue u tadav diat,
ma ra lavur magit par ba ina tul tar diat i tam una ga tatike diat. 8 Koko
una burut ure diat, tago ina ki piram upi ina valaun u, ra Luluai i biti.
9 Ma ra Luluai i ga tulue ra limana pi na bili ra ngiegu; ma ra Luluai
i ga biti tagu: Ea, iau tar vung kaugu tinata ta ra ngiem; 10 gire, gori
iau tar vaki u pi una lualua ta ra umana vuna tarai ma ra umana vuna
gunan, upi una rururubat ma una rararada, ma una varvarli ma una
vakavakaina, upi una vavavatur ma una vavauma.

11 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau dari: Ieremia, u gire ra ava?
Ma iau ga biti: Iau gire ra buka na davai na galip. 12 Ma ra Luluai i ga biti
tagu: I dovot ra magit u tar gire; tago iau makmakile kaugu tinata pi ina
pait ia.

13 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau dari: U gire ra, ava?
Ma iau ga biti: Iau gire ra ngala na kabala i buabuai, ma ra matana i
gigira uti maro ra papar a labur. 14 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Maro ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

papar a labur ra kaina na puongo rikai ma na tadav ra tarai par ta go
ra gunan. 15 Tago ina oro pa ra umana vuna tarai par ta ra umana vuna
gunan ta ra papar a labur, ra Luluai i biti; ma diat a vut, ma diat a vatur
kadia umana kiki na king tikatikai ta ra mataniolo Ierusalem, ma ta ra
lavur papar a liplip tana, ma maravai ra lavur pia na pal Iuda. 16 Ma ina
vaarike kaugu varkurai ure diat, ure kadia lavur bilak na mangamangana
par; tago dia tar vana kan iau ma dia tar tun ra bulit i ang na katkat
tadav ra umana enana god, ma dia tar lotu tadav ra kau na lima i diat iat.
17 Kari una vi pit ra livuam, ma una tut, ma una ve diat ta ra lavur
tinata ina tul tar ia tam; koko una burutue diat kan ina vaburut u ta ra
luaina mata i diat. 18 Tago gori iau tar liplip kikil u da di liplip kikil ra pia
na pal, ma una da ra pagapaga i palariam, ma una da ra liplip i palariam
gobol, upi una tur bat ra gunagunan par, ra umana king Iuda, ra umana
luluai tana, ra umana tena tinabar tana, ma ra tarai ta ra gunan. 19 Ma
diat a varubu ure u, ma pa diat a ongor valar pa u, tago iau ki maravut u
pi ina valaun u, ra Luluai i biti.

A Luluai i tul vovo pa Israel ure kana varpiam

2 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau dari: 2 Una vana, ma una
varvai ta ra luaina mata i ra tarai Ierusalem dari: A Luluai i biti
dari: Iau nuk pa boko kaum varmari ba u ga bul vavina boko, kaum
varmari ba dor ga ki na bartaulai kalama boko, ba u ga mur iau ta ra
pupui, ta ra gunan ba pa ta uma tana. 3 Di ga vakilang vaire Israel upi
kai ra Luluai, kana vuai e; diat par dia en vue da takun diat; a kaina na
tadav diat, ra Luluai i biti.
4 Avat ta ra kuba i Iakob, ma avat ra lavur apik na tarai ta ra kuba i
Israel, avat a valongore ra tinata kai ra Luluai; 5 A Luluai i biti dari: A
umana tama i vavat dia tar gire tadav ra mangamangana gegagege ava
tagu, tago dia ga vana vailik kan iau, ma dia ga mur ra mangamangana
vakuku, ma dia ga ki vakuku? 6 Ma pa dia ga biti dari: Akave ra Luluai
nina i ga ben vairop avet kan ra gunan Aigipto, nina i ga lue rap avet
ta ra pupui, ta ra gunan i bil ma i tungtung pitipit, a gunan i mage ma i
bingnimuna, a gunan ba pa ta na i ga vana alu tana, ma i lingling? 7 Ma
iau ga agure vaolo pa avat ta ra gunan i tup ia ra magit tana, upi avat a
en ra vuaina ma avat a vatur vake ra tabarikik tana; ma ba ava ga vana
tana ava ga vakaina kaugu gunan, ma ava ga vabilak tuna ra gunan iau
ga kale pa ia. 8 A umana tena tinabar pa dia ga biti dari: Akave ra Luluai?
Ma diat dia bibili ta ra varkurai pa dia ga nunure iau; a umana raprap
bula dia ga piam vue iau, ma ra umana propet dia ga tata na propet tai
Baal, ma dia ga mur ra mangamangana ba pa i topa ta magit. 9 Kari dat a
vartoto boko, ra Luluai i biti, ma avet ma ra umana bul mur ta vavat avet
a vartoto. 10 Boina avat a bolo na ta ma avat a vana ta ra lolo Kitim, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

avat a gire; avat a vartuluai uro Kedar, ma avat a nuk bulu pa ia; ma avat
a gire ba ta magit damana abara vang. 11 Dave, ta tika na vuna tarai bar i
tar kia vue kana umana god, ma a dovotina vakir diat a umana god tuna?
Ma ga kaugu tarai dia ga ki ur vue kadia minamar ma ra magit vakuku.
12 A Luluai i biti dari: U a bala na bakut, una kaian, una dadadar ma una
lingling muka ta go ra magit. 13 Tago kaugu tarai dia tar pait ra ivu kaina
magit: dia tar vana kan iau ra mata na tava na nilaun, ma dia tar kal
kadia ta umana tung na tava, a umana tung na tava nina dia talok ma pa
ta tava ta diat.

14 Dave, Israel i vilavilau bar? Ba i tultul bar? Ta ra ava i da ra magit
na vurbil? 15 Ra umana nat na leon dia ga bor ia ma dia ga kukukula. Dia
tar nila vue kana gunan; kana umana pia na pal dia tar imur, ma dia tar
kapakapana. 16 Damana ra tarai Nop ma ra tarai Tapankes dia tar pamar
ra tunurot na ulum. 17 Dave, pa u ga vakaina mule u laka, tago u ga vana
kan ra Luluai kaum God, ta nam ra e ba i ga agure pa u ta ra nga? 18 Ma
go, ta ra ava u vana Aigipto pi una mome ra tava ta ra Nil, ba ta ra ava
u vana Asiria pi una mome ra tava ta ra Oiparat? 19 Ra Luluai God kai
ra lavur kor i biti dari: Kaum bilak na mangamangana iat na tovo u, ma
kaum varpiam na pit u; boina una nunure ma una kapa ba ia ra magit i
kaina ma i mapak ba una vana kan ra Luluai kaum God ma una iba upi
ra variru piragu.

20 Tago ania u ga bubur kaum kip, ma u ga al kutu kaum lavur vivi, ma
u ga biti: Pa ina kudakudar; tago ta ra lavur lualuana dia tuluai urama
ma ta ra lavur bit a davai dia lubalubang u ga va timtibum da ra paiga na
vavina. 21 Ma a dovotina iau ga tar vaume u, a kat na davai na vain tuna,
a dovot na ibul; i dave bar tago u tar enana piragu da ra umana ingar i
ra kuabar na davai na vain? 22 Ma ona u manga dalu mule u, ma ona u
vangala ra sop tam, kaum varpiam pa na panie ta ra luaina matagu, ra
Luluai God i biti: 23 Dave u bitbiti dari: Vakir iau dur, vakir iau mur ra
umana Baal? Una gire kaum nga ta ra male, una matoto ta kaum papait;
u da ra kamel i vutvut ma i tenten vurvurbit, 24 da ra kuabar na as ta
ra bil, nina i tungatunga ta kana mamainga; to ia na tur bat ia ta kana
mamainga ta kana e? Diat par dia tikatikan upi ia pa dia ongor upi ia; ba
kana gai i vut diat a.tikan tadav ia. 25 Koko una vana ma ra kaum ba pa
u vung ra pal a kaum, ma koko ra kongkongim na mage; ma u ga biti ka:
Pata, i dekdek; tago iau mainge ra umana vaira, ma ina murmur diat.

26 Da ra tena nilong i ruva ba di barat ia, damana di varuva ra tarai
Israel, diat ma kadia umana king, ma kadia umana luluai, ma kadia
umana tena tinabar, ma kadia umana propet, 27 nina dia biti ta ra davai,
U tamagu, ma ta ra vat, U tar kava iau; tago dia tar vue tamur tar tagu,
ma pa dia lingan upi iau; ma ga ta ra e diat a malari tana diat a biti dari:
Una tut, ma una valaun avet. 28 Ma akave kaum lavur god nina u ga pait

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat upi kaum? Boina diat a tut, ona i tale diat upi diat a valaun u ta ra
kilala i tup u; tago ra niluluk ure kaum lavur god i varogop ma ra niluluk
ure kaum lavur pia na pal, Iuda.
29 Upi ra ava ava mainge ba dat a vartoto? Avat par ava ga piam vue
iau, ra Luluai i biti. 30 Iau ga luba vakuku ra umana natu i vavat, ma pa
dia ga matoto tana; kavava pakat na vinarubu iat i ga ubu vue kavava
umana propet da ra leon a tena vardodoko. 31 Ea, avat a taun tarai, avat
a nuk pa ra tinata kai ra Luluai. Dave, iau ga da ra bil vang pire Israel?
Ba da ra gunan i bingnimuna? Ta ra ava kaugu tarai dia biti dari: Da
tar takunu varbaiai, pa avet a vana tadav mule u? 32 Dave, tika na bul
vavina na valubane kana magit na marmar, ba ra taulai kalama kana
mal na minong? Ma a dovotina kaugu tarai dia tar vala valubane iau a
bungbung.
33 U ti mar kaum lavur mangamangana upi da manane u! Kari u tar
tovo tar kaum mangamangana ta ra umana kuabar na vavina bula. 34 Ma
go bula, di tar tikan tadav ra gapu i ra umana luveana, a umana tena
takodo, ta kaum ngu na mal; pa u gire diat ta ra pakana di lolobong
tana. Ma ure nam diat, 35 u ga biti ka: Iau tuptup uka tana; a dovot kana
kankan i tar ngo muka kan iau. Ea, ina kure u, tago u bitbiti dari: Pa iau
ga varpiam.
36 Ta ra ava u manga betabete vurvurbit upi una vaenana pa kaum
mangamangana? Una ruva boko ure Aigipto da u ga ruva ure Asiria.
37 Una vana kan go bula, ma una palagur ra ulum ma ra ura limam; tago
ra Luluai i tar pilak vue diat u ogogabut ta diat, ma pa una ti boina ta diat.
3 1 Di biti dari: Ba tika na tutana i pala vue kana vavina, ma ra vavina
i vana kan ia ma dir taulai ma ra enana tutana, dave, ra tutana lua
na lilikun mulai pirana? Gala damana ra gunan pa na manga dur vang?
Ma ga u, u ga ki na igoro na vavina, ma mangoro dia ga tadav u, ma u
nuk ia bar ba una talil mulai piragu? ra Luluai i biti. 2 Una tadatadarake
ra umana luana, ma una gire; akave ra pakana ba pa di ga ki tadav u
tana? U tar ki pa diat ta ra papar a nga da ra te Arabia ta ra bil, ma u
tar vadur ra gunan ma kaum kini na paiga na vavina ma kaum bilak na
mangamangana. 3 Kari di tur bat ra bata, ma ra bata namur pa i bura;
Ma a dovotina ra pal a matam i da ra pal a. mata i ra paiga na vavina,
ma u pue vue ra vavirvir. 4 Dave, pa una tangi tadav iau papa gori dari:
Tamagu, dor ga talaina papa ra bung iau ga bul tana? 5 Dave, na kulot
vatikai? Na kankan pa na mutu? Ea, u tar tata, ma u tar pait ra kaina
magit, ma u tar pait valar pa ia.

A Luluai i lul pa Israel dir ma Iuda pi dir a nukpuku

6 Ma ta ra kilala Iosia i ga ki na king tana, ra Luluai i ga biti tagu dari:
Dave, u tar gire ra magit Israel nina i vana kan iau i tar pait ia? I tar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tutua ta ra lavur luana dia manga tuluai, ma i ki ta ra lavur bit a davai
dia lubalubang, ma i ki ie da ra igoro na vavina. 7 Ma ba i ga tar pait go ra
lavur magit iau ga nuk ia dari: Kan na talil piragu. Ma pata, pa i ga talil;
ma tana vavina Iuda a tena vartuam i ga gire. 8 Ma iau ga gire, ba iau ga
tar okole vue Israel ma iau ga tar tul tar ra buk na pala varbean tana,
tago Israel nina i vana kan iau i ga po, tana vavina Iuda a tena vartuam
pa i ga burut; pata, ia bula i ga vana ma i ga ki da ra igoro na vavina.
9 Ma tago kana kini na igoro na vavina i da ra magit vakuku pirana, i ga
vadur ra gunan par, ma i ga po ma ra lavur vat ma ra lavur davai. 10 Ma a
dovotina go ra lavur magit di pait ia, ma tana vavina Iuda a tena vartuam
pa i ga lilikun piragu ma ra dovot na balana, i tavir ika, ra Luluai i biti.
11 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Israel nina i vana kan iau i papait na
takodo a ik tai Iuda a tena vartuam. 12 Una vana, una lingan upi ra papar
a labur, ma una varvai ma go ra tinata, ma una biti: U Israel, nina u
vana kan iau, boina una lilikun mulai, ra Luluai i biti; pa ina bobe u ma
ra kankan, tago iau a tena varmari, ra Luluai i biti, pa ina kulot vatikai
pa na mutu. 13 Ia kaka una tata kapa ure kaum bilak na mangamangana,
tago u tar piam vue ra Luluai kaum God, ma u ga vana vurvurbit pire ra
umana vaira ta ra lavur bit a davai dia lubalubang, ma pa ava ga torom
ta ra nilaigu, ra Luluai i biti.
14 Avat a umana bul ava vana kan iau, boina avat a talil, ra Luluai
i biti; tago iau da kavava tutana, ma ina ben pa avat, tikai tai tika na
pia na pal, ma a ivut tai tika na apik na tarai, ma ina agur pa avat uro
Sion; 15 ma ina tibe avat ma ra umana tena varbalaurai varogop ma ra
nuknukigu, ma diat a tabatabar avat ma ra kabinana ma ra minatoto.
16 Ma ba ava peal ma ava tar tavua ta ra gunan, ra Luluai i biti, ta nam
ra e pa da biti mulai, A bok na kunubu kai ra Luluai; pa na arikai mulai
ta ra nuknuk i diat, ma pa diat a nuk pa mule; pa diat a vana mulai tana,
ma pa da pait mule. 17 Ta nam ra e da vatang Ierusalem ba ra kiki na king
kai ra Luluai, ma ra lavur vuna tarai diat a vana varurung tana, tadav
ra iang i ra Luluai aro Ierusalem, ma pa diat a pue ngangar mulai ta ra
kaina mamainga ta ra bala i diat.
18 Ta nam ra kilala ra tarai Iuda diat a varagur ma ra tarai Israel, ma
diat a vana rikai varurung kan ra gunan ta ra papar a labur, ma diat a
vana ta ra gunan ba iau ga tul tar ia ta ra umana tama i vavat upi diat a
kale vake.
19 Iau ga nuk ia ba ina vaki avat livuan ta ra umana natugu, ma ina
tabar avat ma ra vakak na gunan, a tiniba i ko kakit pire ra lavur vuna
tarai; ma iau ga nuk ia ba avat a vatang iau ba Tota, ma pa avat a vana
irai kan iau. 20 A dovot, da ra vavina i tabunu kan kana tutana ma ra
vavagu, damana avat a tarai Israel ava ga pait ra vavagu piragu, ra Luluai
i biti. 21 Di valongore ra nilai tikai ta ra ul a lualuana, a tinangi ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nilul kai ra tarai Israel; tago dia tar vana rara ta kadia vinavana, ma dia
tar valubane ra Luluai kadia God. 22 Avat a umana bul nina ava vana kan
iau, avat a lilikun ma ina valangalanga avat kan ra vinavana irai. Ea, ave
tar tadav u, tago u ra Luluai kaveve God. 23 A dovotina a maramaravut di
nuk upi ia marama ra buabuana ma ra varvareo ta ra lualuana, a magit
vakuku; a dovotina ra valavalaun ure Israel i tur pire ra Luluai kada God.
24 Ma ra magit na vavirvir i tar konom vue ra papalum kai ra umana
tama i dat papa ra bung da ga bul tana, kadia kikil na sip ma kadia kikil
na bulumakau, ra lavur natu i diat, a umana tutana ma ra umana vavina.
25 Boina ba dat a va ma kada vavirvir, ma kada purpuruan na tuba dat;
tago da tar pait ra kaina mangamangana tadav ra Luluai kada God, dat
ma ra umana tama i dat, papa ra bung da ga bul tana tuk tar gori, ma pa
da ga torom ta ra nilai ra Luluai kada God.

4 1 Israel, ona u mainge ba una lilikun, una lilikun piragu, ra Luluai
i biti. Ma ona una vung vue kaum lavur bilak na mangamangana
kan ra luaina matagu, pa da kari vue u; 2 ma una vavalima ma ra
mangamangana i dovot ma i takodo ma i ko dari, Da ra Luluai i laun;
ma ra umana vuna tarai diat a tata vadoane mule diat i tana, ma diat a
langlang tana.

3 Tago ra Luluai i biti ta ra tarai Iuda ma tai Ierusalem dari: Avat a
ipuk kavava pia i kurkur, ma koko avat a vavauma livuan ta ra kura kait.
4 Avat a poko kikil avat ure ra Luluai, ma avat a vatur vake ra pokakikil
tuna ta ra bala i vavat, avat a tarai Iuda ma avat ava ki Ierusalem; kan
kaugu kankan na io, ma na birao ma pa ta na na pun valar pa ia, tago i
kaina kavava mangamangana.

Da vakaina Israel ma ra vinarubu

5 Avat a varvai tana aro Iuda, ma avat a vaarike pire Ierusalem, ma
avat a biti: Avat a vu ra tavur ta ra gunan, avat a varvai ma ra ngala na
nilai vavat dari: Avat a vana varurung, ma dat a olo ra umana pia na
pal di ga liplip bat diat. 6 Avat a vatur ra vakilang uro Sion, avat a takap
upi avat a laun, koko avat a tur uka; tago ina kap vaarike ra kaina maro
ra papar a labur, ma ra ngala na vinirua. 7 Tika na leon i tar vana rikai
kan kana lokalokor, a tena varli ure ra umana vuna tarai; go i vanavana
ta kana nga, i tar vana rikai kan kana pakana upi na li vakaina kaum
gunan, upi kaum umana pia na pal diat a kapakapana ma pa ta na na
kiki ta diat. 8 Boina avat a vi pit ma ra mal na tabun, avat a tangtangi ma
avat a kukukula, tago ra kulot kai ra Luluai pa i ngo kan dat.

9 Ma ta nam ra bung, ra Luluai i biti, a niongor kai ra king na panie, ma
damana ra niongor kai ra umana luluai; ma ra umana tena tinabar diat
a kakaian, ma ra umana propet diat a purpuruan. 10 Ma iau ga biti: Ea,
Luluai God, a dovotina u tar manga tuam pa go ra tarai, ma Ierusalem

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bula, tago u biti, Avat a ki na malmal; ma go, a pakat na vinarubu i
tar tuk tar ta ra bala i diat. 11 Ta nam ra e da biti ta go ra tarai ma tai
Ierusalem dari: A malamalapang na vuvu maro ra lualuana ta ra bil i
tadav natu i kaugu tarai, vakir upi na imire ba upi na vagomgom ia,
12 kaugu dekdek na vuvu na vana rikai ma pa i topa nam ra papalum; go
ina vatang bula ra varkurai ure diat.
13 Ea, na vana rikai da ra umana bakut, ma kana lavur kiki na
vinavana diat a da ra kalivuvur; kana umana os dia vutvut tuna ma ra
umana minigulai pata. Dat a umana biaui, tago di li dat! 14 U Ierusalem,
una dalu vue ra kaina mangamangana kan ra balam upi da valaun u.
Aivia ra bung kaum kaina ninunuk na ki boko ta ra balam? 15 Tago ra
nilai tikai i varvai maro Dan, ma i vaarike ra kaina maro ra lualuana
Epraim. 16 Avat a vatang ia pire ra umana vuna tarai; ea, avat a varvai
ure Ierusalem, ba ra umana tena minakila dia tar pot maro ra gunan
vailik, ma dia manga tata ure ra umana pia na pal Iuda. 17 Da ra umana
tena minakila ta ra uma dia tur kikilane, tago i ga tar tut na varpiam
ure iau, ra Luluai i biti. 18 Kaum mangamangana ma kaum lavur papait
dia vuna tago go ra lavur magit dia tar tadav u; go kaum bilak na
mangamangana; a dovotina i mapak tago i tuk tar ta ra balam.
19 A balagu! A balagu! I kadik tuna ra balagu; i purpuruan ra balagu, i
dekdek upi ina ki mut; tago iau tar valongore ra nilai ra tavur, a vuvu na
vaninara ure ra vinarubu. 20 A vinirua ma ra vinirua mulai di varvarvai
tana, tago di tar li vakaina ra gunan par; di re vakaian vue kaugu umana
pal na mal, ma kaugu umana mal na bakbak ta ra pitu mata. 21 Aivia
ra bung boko ina gire ra vakilang, ma ina valongore ra nilai ra tavur?
22 Tago kaugu tarai dia papaua, dia ngulngul ure iau, a umana topor na
bul, ma pa dia matoto. Dia la ka ta ra kaina mangamangana, ma pa dia
minana pi diat a pait ra boina.
23 Iau ga gire ra rakarakan a gunagunan, ma ea, i ga purpuruan ma
i ga kapakapana ka; ma ra maup arama liu, ma pa ta kapa tana. 24 Iau
ga gire ra lualuana, ma ea, dia ga gurguria, ma ra umana buabuana par
dia ga malmaliara. 25 Iau ga gire, ma pa ta tutana i ga ki, ma ra umana
beo liuliu dia ga tar lop. 26 Iau ga gire, ma ea, ra umauma i ga pui, ma
ra lavur pia na pal tana dia ga tarip ta ra luaina mata i ra Luluai, ma
ure kana ngala na kankan. 27 Tago ra Luluai i biti dari: Ra gunagunan na
kapakapana ka, ma pa ina li vakakit vue. 28 A rakarakan a gunagunan
na lingligur tana, ma ra lavur bakut diat a likutan; tago iau tar tatike,
iau tar kure ta ra balagu, ma pa iau pukue ra nuknukigu tana, ma pa
ina vana tapuku kan ia. 29 A tarai par ta ra pia na pal dia takap ure ra
varvareo kai ra umana tena ki os ma ra umana tena panak; dia vana ra
lokalokor, ma dia koko rikai ta ra umana vat; a lavur pia na pal par dia
lingling, ma pa ta na mulai i ki ta diat. 30 Ma ba di li vakaina u, ava una

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pait ia? Ma a dovotina u mal ma ra mal meme tuna, ma u mamar ma ra
lavur marmar na goled, ma i mong ra matam, ma u moamong vakuku ka;
a umana talaim dia milmilikuane u, dia mainge ke ba diat a ub u. 31 Tago
iau tar valongore ra tinangi da ra tinangi na vavina ba i tup ia ra kinadik,
da ra niriri kai nina i kakava tavuna, a nilai natu i Sion a vavina, ba i
tungatunga upi ra vuvu, ba i tultulue ra limana, ma i biti: Go iau tar
malari! Tago ra tulungeagu i matmat ta ra luaina mata i ra umana tena
vardodoko.

A varpiam kal Ierusalem ma kai Iuda

5 1 Avat a vila vurvurbit ta ra lavur nga Ierusalem, ma avat a gire, ma
avat a matoto, ma avat a tikatikan ta ra umana tavul tana upi ta tika
na tutana, ta tikai ba i pait ra magit i takodo ma i anan upi ra dovotina;
ona ta tikai damana tana, ina mari ia. 2 Ba dia biti, Da ra Luluai i laun!
dia vavalima vavaongo.

3 Ea, Luluai, a matam pa. i gire upi ra dovotina vang? U tar luba
diat, ma pa i tabun ra bala i diat; u tar vapanie diat, ma dia ole ke ra
varvaminana; dia ga valeo ra bala i diat upi na leo ta dir ma ra vat;
dia ole ra nukpuku. 4 Ma iau ga biti: A dovot go diat a umana biaui,
dia tabobo; tago pa dia nunure ra mangamangana kai ra Luluai, ma ra
varkurai kai kadia God; 5 ina tadav ra umana ngalangala, ma ina tata
pire diat, tago dia nunure ra mangamangana kai ra Luluai ma ra varkurai
kai kadia God. Ma ga go diat par dia ga bubur ra kip ma dia ga al kutu
ra umana vivi. 6 Kari tika na leon maria ra pui na ubu diat, ra leing na
pap maro ra bil na li vakaina diat; ra lepad[a] na kiki uai ta kadia lavur pia
na pal, ma diat par ba dia irop tana da karat kadakadal diat; tago i peal
kadia lavur varpiam, ma dia tar manga vana irai.

7 Ina mari davatane mule u? A umana natum dia tar vana kan iau,
ma dia tar vavalima ta ra iang i diat ba pa, dia god; ba iau ga tar tabar
vamaur tuna diat, dia ga po ko, ma dia ga vana varurung ta ra lavur pal
na igoro na vavina, a kor diat. 8 Dia ga da ra umana os ba dia tar ian ta ra
malana; tikatikai ta diat i anan upi ra vavina kai talaina. 9 A Luluai i biti:
Dave, pa ina bali go ra lavur magit ta diat? Ma pa ina varobo bar pire ra
vuna tarai da go?

10 Avat a ko rikai ta kana liplip, ma avat a varli, ma koko avat a
vamutue; avat a laga vue ra umana ingaingarina, tago vakir diat kai
ra Luluai. 11 Tago ra tarai Israel ma ra tarai Iuda dia tar vartuam tuna
piragu, ra Luluai i biti. 12 Dia tar pue vue ra Luluai, ma dia ga biti dari:
Vakir ia nam; ma vakir ra kaina na tadav avet, ma vakir avet a gire ra
pakat na vinarubu ba ra mulmulum. 13 Ra umana propet diat a da ra

---

[a] **5.6** A lepad, a mangana king da ra ngala na pusi, a tena varkarat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vuvu boko, tago pa ta tinata i ki pire diat; damana da pait ia ta diat.
14 Kari ra Luluai, ra God kai ra lavur kor, i biti dari: Tago ava vatang ra
tinata dari, ina vabirao kaugu tinata ta ra ngiem upi na da ra iap, ma go
ra tarai diat a da ra davai, ma na vaimur diat. 15 Ea, avat a tarai Israel, ia
tulue tika na vuna tarai maro vailik tadav avat, ra Luluai i biti; a dekdek
na vuna tarai diat, a vuna tarai ania tana, a vuna tarai ba pa u nunure
kadia tinata, ma ra magit dia tatike pa i kapa piram. 16 Kadia popopoi na
pu i da ra tung na minat i panganga, diat par a umana lebe. 17 Ma diat a
en vue ra vuai kaum uma, ma kaum gem nina i topa ra umana natum, a
umana tutana ma ra umana vavina, ba diat a en ia; diat a en vue kaum
lavur kikil na sip ma kaum lavur kikil na bulumakau, ma diat a en vue
kaum lavur davai na vain ma kaum lavur davai na lovo; diat a nila vue
kaum lavur pia na pal ma ra pakat na vinarubu, nina di liplip bat diat ma
u ogogabut ta diat.

18 Ma ta nam ra e bula pa ina vamutue vakakit u, ra Luluai i biti. 19 Ma
ba ava biti dari: Ta ra ava ra Luluai kada God i tar pait go ra lavur magit
pire dat? una biti ta diat dari: Da ava ga vana kan iau ma ava ga torom ta
ra umana vaira na god ta kavava gunan, damana avat a toratorom ta ra
umana vaira ta ra gunan ba vakir kavavat.

20 Avat a vaarike go ta ra kuba i Iakob, ma avat a varvai tana ta ra
gunan Iuda dari: 21 Avat a umana papaua ma ra umana lunga, nina ava
vung ra kiau na mata i vavat ma pa ava gigira ilam, ma ava vung ra
talinga i vavat ma pa ava valongor ilam, avat a valongore go: 22 A Luluai i
biti: Dave, pa ava burut tagu? Pa ava dadadar vang ta ra luaina matagu?
Iau ga langun bat ra ta ma ra veo ta ra varkurai pa na mutu, ma i dekdek
upi na lubu lake tana. Ma a dovotina, ra bobol na pupuar ma pa na ongor
pa ia, na roro ma pa na lubu pakit ia. 23 Ma go ra tarai a bala i diat i tut
na varpiam ma i pue ngangar; dia tar tut na varpiam ma dia tar takap.
24 Ma vakir dia biti ta ra bala i diat dari: Boina dat a ru ra Luluai kada
God go, nina i tulue ra bata, ra bata i lua ma ra bata i murmur, ta kana
e, ma nina i tibe tar ra umana vik ta dat ba da varurue ra magit na uma
tana. 25 Kavava bilak na mangamangana i tar tigal vue go ra lavur magit,
ma kavava lavur varpiam dia tar tur bat ra boina ta vavat.

26 Tago di gire tadav ra umana tena varpiam pire kaugu tarai; dia
makmakila, da ra umana tena akir beo dia kiki uai; dia kapi ra kun upi
ra tarai diat a papa tana. 27 Da ra pal na beo i kor ma ra umana beo,
damana ra kuba i diat i kor ma ra vartuam; kari dia tar ngala ma dia
tar uviana, 28 dia tar tubu ma dia tavaliran. Pa ta langun mulai ta kadia
kaina mangamangana; pa dia varkurai ma ra takodo na varkurai ure ra
nat na ling upi na tavua, ma ra takodo na magit kai ra luveana pa dia
kure. 29 A Luluai i biti: Dave, pa ina bali go ra lavur magit? Ma pa ina
varobo bar pire ra vuna tarai da go?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

30 A magit na kinaian ma ra magit i kaina tuna di tar pait ia ta ra
gunan: 31 a umana propet dia tata na propet ma ra vaongo, ma ra umana
tena tinabar dia varvarkurai da dia mainge; ma kaugu tarai dia mainge
damana, ma ava avat a pait ia ta ra mutuaina?

A vinirua kai Ierusalem ma kai Iuda

6 1 Avat a umana natu i Beniamin, avat a takap kan ra bala na pia na
pal Ierusalem upi avat a laun, ma avat a pupunge aro Tekoa, ma
avat a vatur ra vakilang aro Bet-Akerem; tago ra kaina i papait na vana
rikai maro ra papar a labur, ma ra ngala na vinirua. 2 Ina mut vue natu i
Sion a vavina, a metekina ma ra lagarina. 3 A umana tena balabalaure sip
diat a tadav ia ma kadia lavur kikil na sip; diat a vatut kadia lavur pal na
mal kikil ia, ma diat a tabar kadia umana sip, tikatikai ta kana pakana.
4 Avat a vaninare ra vinarubu ure; dat a tut upi dat a vana urama ba ra
keake i ki tur. A umana malari dat; a keake i tar ki ria, ma ra malur na
ravian i tar lolovina. 5 Dat a tut, ma dat a vana urama na marum, ma
dat a re vue kana lavur pal na luluai. 6 Tago ra Luluai kai ra lavur kor i
biti dari: Avat a bual vue ra umana davai, ma avat a kal guve ra ngala
na bobokon ure Ierusalem; go ra. pia na pal da babali pirana, tago diat
par tana dia pait ika ra arung varbat. 7 Da ra tava i ninim rikai ta ra
kivu, damana ra kaina mangamangana i ninim rikai tana; di valongore
ra tinata ure ra vakavakaina ma ra varvabilak; ra minait ma ra umana
kinkin dia tur vatikai ta ra luaina matagu. 8 Ierusalem, una nuk pa ra
varvalai, kan ina ki irai kan u, kan ina li u pi una da ra bil ika, da ra
gunan i kapakapana ka.
9 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Da tangatanga bulu ta ra ibaiba
tai Israel da di tangatanga ta ra davai na vain; a limam na bili mule ra
umana ingaingarina, da ra tena varurue vuai na vain i papait ia. 10 Ina
tata ma ina varvai pire to ia diat, upi diat a valongore? Ea, ra talinga i
diat i vaut, i dekdek upi diat a valongore; ea, ra tinata kai ra Luluai i da
ra magit na varkulumai pire diat, pa dia gugu tana. 11 Kari iau buka ma
ra karangap na kankan kai ra Luluai, i tup iau ba iau tuba bat ia ta ra
balagu; una lingire taun ra umana bul ta ra pal a nga, ma taun ra umana
barmana dia kiki varurung; tago ra tutana bula ma kana taulai da kinim
vavilavilau pa dir, ra kua bula ma ra patuana. 12 Ma da nur tar ra kuba
i diat ta ra umana enana, ma damana kadia umauma ma kadia umana
vavina; tago ina tulue ra.limagu taun ra tarai dia ki ta go ra gunan, ra
Luluai i biti. 13 Tago diat par a umana ikilik ma ra umana ngala diat a
umana lup tabarikik; ma diat par a umana tena vaongo, i tur pa ia ta
ra propet ma i tuk tar ta ra tena tinabar. 14 Dia tar mal vakuku ra magit
kaugu tarai dia kaina tana, ma dia biti, A malmal, a malmal, ma pa ta
malmal i ki. 15 Dave, dia ga vavirvir ba dia ga pait ra magit i bilak? Pata,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pa dia ga vavirvir tana, ma pa dia ga ula; kari diat a virua varurung ma
diat dia virua; ta ra e ba ina balbali pire diat diat a bura, ra Luluai i biti.
16 A Luluai i biti dari: Avat a tur uka na nga ma avat a idok, ma avat a
titir upi ra umana nga lualua, ba nuve ra nga i boina ma avat a vana tana
ma ra bala i vavat na ngo. Ma dia ga biti ka: Vakir avet a vana tana. 17 Ma
iau ga tibe ra umana monamono ta vavat, ma dia ga biti: Avat a valongore
ra nilai ra tavur. Ma dia ga biti ka: Pa avet a valongore. 18 Kari avat a
umana vuna tarai, avat a valongore, ma avat ava kiki varurung, avat a
nunure ra magit da pait ia livuan ta diat. 19 U a rakarakan a gunagunan,
una valongore; ea, ina tulue ra kaina tadav go ra tarai, a vuai ra nuknuk
i diat iat, tago pa dia ga kapupi kaugu tinata, ma dia ga pilak vue kaugu
varkurai. 20 Upi ra ava di kap ia uti piragu ra bulit i ang na katkat maro
Seba, ma ra tup maro ra gunan vailik? Kavava umana tinabar di tuntun
tar ia pa iau mainge diat, ma pa iau gugu ta kavava lavur tinabar. 21 Io,
ra Luluai i biti dari: Ea, ina vung ra umana vat na tukatukai ta ra luaina
mata i go ra tarai, ma ra umana bartamana, a umana tutana, diat a tuke
diat; a tara ma ra umana talai diat diat a virua.
22 A Luluai i biti dari: Ea, tika na vuna tarai diat a pot maro ra gunan
ta ra papar a labur, ma tika na ngala na vuna tarai na tut rikai maro
ra ngu na rakarakan a gunagunan aro iat. 23 Dia vature ra panak ma ra
rumu, diat a umana tena varvakadik, ma pa dia varvarmari, a nilai diat
i roro da ra ta; dia ki ra umana os ma dia tur tatamiai ure ra vinarubu,
upi diat a varubu ma u, natu i Sion a vavina. 24 Da ga valongore ra varvai
tana, a lima i dat i bilua vanavana; a nginarao i tar kinim vake dat, ma
ra kinadik da i kinim vake ra vavina i to na kavava. 25 Koko una vana
oai upi ra umauma, ma koko una vanavana ta ra nga; tago ra pakat na
vinarubu kai ra ebar i ki ie, ma ra ngala na bunurut ta ra lavur papar.
26 U natu i kaugu tarai, a vavina, una vi pit ma ra mal na tabun, ma una
bubuluai ta ra kabu; una korkor da ure ra bul a kavakake, una tangi mat;
tago ra tena varli na vut vakaian pire dat.
27 Iau tar vaki u pi u a tena valavalar na silva pire kaugu tarai nina ba
na valar diat; ma una matoto ta kadia mangamangana ma una valar ia.
28 Diat par a umana bilak na tena varpiam, ma dia vana vurvurbit ma
ra tinata na varvul; dia da ra palariam gobol ma ra palariam tuna, diat
par dia pait ra bilak na mangamangana. 29 A vuvuvu i vuvu mat, ma ra
iap i tun vue ra bol; di tun vagomgom vakuku ia, tago pa di rubat vue ra
umana tena varpiam. 30 A tarai diat a vatang diat ba ra kaina silva, tago
ra Luluai i tar pilak vue diat.

Avat a mal pa kavava mangamangana ma ra lavur magit ava pait ia

7 1 A tinata nina i ga tadav Ieremia tai ra Luluai dari: 2 Una tur ta ra
mataniolo ta ra kuba i ra Luluai, ma una vaarike go ra tinata ie,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma una biti dari: Avat a valongore ra tinata kai ra Luluai, avat a tarai
Iuda par ba ava olo ta go ra mataniolo upi avat a lotu tadav ra Luluai. 3 A
Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Avat a mal pa kavava
mangamangana ma ra lavur magit ava pait ia, ma ina vaki avat ta go ra
gunan. 4 Koko avat a nurnur ta ra tinata na vartuam dari: A pal i gomgom
kai ra Luluai, a pal i gomgom kai ra Luluai, a pal i gomgom kai ra Luluai
go. 5 Tago ona ava mal bulu pa kavava mangamangana ma ra lavur magit
ava pait ia, ma ona ava pait ra magit i takodo pire vavat varvargil, 6 ma
ona pa ava ki taun ra vaira, ra nat na ling, ma ra ua na vavina, ma ona
pa ava doko ra tena takodo ta go ra gunan, ma ona pa ava mur ra umana
enana god upi avat a kaina tana, 7 io, ina vaki avat ta go ra gunan, ta ra
gunan iau ga tul tar ia ta ra umana tama i vavat, papa ania ma pa na
mutu. 8 Ea, ava kapupi ra tavir na tinata, a tinata ba pa na topa ta magit.
9 Dave, avat a loalong, ma avat a vardodoko, ma avat a po, ma avat a
vavalima vavaongo bar, ma avat a tun tar ra bulit i ang na katkat tadav
Baal, ma avat a mur ra umana enana god nina lua pa ava ga nunure diat,
10 ma namur avat a vana mulai uti pi avat a tur ta ra luaina matagu ta go
ra pal, nina di vatang ra iangigu tana, ma avat a biti, Ave tar langalanga
mulai, upi avat a pait go ra lavur magit na milmilikuan? 11 Dave, go ra
pal nina di vatang ra iangigu tana i da ra babang kai ra umana tena
nilong ta ra luaina mata i vavat? Ea, iau iat iau tar gire, ra Luluai i biti.
12 Ma go avat a vana ta kaugu kiki nina i ga tur Silo, aina ba iau ga
vaki vatavuna ra iangigu ie, ma avat a gire ra magit iau ga pait ia tana
ure ra varpiam kai kaugu tarai Israel. 13 Ma go ra Luluai i biti dari: Tago
ava tar pait go ra lavur papalum, ma ba iau ga vala tata pire vavat ma
pa iau ga vabing, pa ava ga valongore, ma ba iau ga oro pa avat, pa ava
ga torom, 14 io, ra magit iau ga pait ia tai Silo, ina pait ia bula ta go ra
pal nina di vatang ra iangigu tana ma ava ogogabut tana, ma ta nam ra
gunan ba iau ga tul tar ia ta vavat ma ra umana tama i vavat. 15 Ma ina
okole vue avat kan ra luaina matagu, da iau ga okole vue ra umana tura i
vavat par, ra tarai Epraim par.

A kankan kai God ure ra nilotu tadav ra umana enana god

16 Kari koko una araring ure go ra tarai, ma koko una vatang ta kinail
ba ta nilul ure diat, ma koko una lul vovo pa iau, tago pa ina torom tam.
17 Dave, pa u gire ra lavur mangamangana dia pait ia ta ra lavur pia na
pal Iuda ma ta ra lavur pal a nga Ierusalem? 18 A umana bul dia varurue
ra davai, ma ra umana tama i diat dia vautunge, ma ra vaden dia bing ra
plaua, upi diat a tun ra gem ai ra tadar na vavina arama liu ra maup, ma
upi diat a lingire ra tinabar na nimomo ta ra umana enana god, upi diat
a vakankan iau. 19 Dave, dia vakankan iau iat vang? ra Luluai i biti. Vakir
dia vakankan mule diat iat vang, upi na ula ra mata i diat? 20 Kari ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai God i biti dari: Ea, da lolonge kaugu kankan ma kaugu kulot taun
go ra gunan, taun ra tarai ma taun ra umana vavaguai, ma taun ra umana
davai ta ra pui, ma taun ra vuai ra pia; ma na birao ma pa da pun ia.

A balbali ure ra varpiam kai Iuda

21 A Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Avat a vot
kavava lavur tinabar ma kavava umana tinabar di tuntun tar ia, ma
avat a en ra kirip. 22 Tago pa iau ga tata ta ra umana tama i vavat, ma
pa iau ga vartuluai pire diat ta nam ra bung iau ga agure vairop diat
kan ra gunan Aigipto, ure ra umana tinabar di tuntun tar ia ma ure ra
umana mangana tinabar; 23 go ra magit iau ga vartuluai me pire diat,
dari: Avat a kapupi ra nilaigu, ma iau kavava God boko, ma avat kaugu
tarai; ma avat a vanavana ta ra lavur nga ina kure tar ia ta vavat upi avat
a ki mamal tana. 24 Ma pa dia ga kapupi ia, ma pa dia ga kap talinga;
dia ga mur uka ra nuknuk i diat iat, ma dia ga pue ngangar ta ra kaina
mamainga ta ra bala i diat, ma dia ga vana murmur uka, ma pa dia ga
vana uro na lua. 25 Papa ra bung ra umana tama i vavat dia ga irop kan
ra gunan Aigipto tuk tar gori, iau ga vala tulue kaugu lavur tultul a
umana propet pire vavat a bungbung par, ma pa iau ga vabing; 26 ma pa
dia ga kapupi iau, ma pa dia ga kap talinga, dia ga karduk uka; dia ga
manga kaina ka ta ra umana tama i diat.
27 Ma una varvai ma go ra lavur tinata pire diat, ma pa diat a kapupi
u; ma una oraoro bula upi diat, ma pa diat a torom tam. 28 Ma una biti
ta diat dari: Go ra vuna tarai pa dia kapupi ra nilai ra Luluai kadia God,
ma pa dia vatur vake ra varvateten; a dovotina i tar panie, ma di tar kutu
vue kan ra ngie i diat.
29 Ierusalem, una kut vue ra tagal a ulum ma una vue, ma una
tangtangi ta ra lualuana; tago ra Luluai i tar pilak vue ra taun tarai i
kankanuane, ma i tar vana kan ia. 30 Tago ra tarai Iuda dia tar pait ra
magit i bilak ta ra luaina matagu, ra Luluai biti; dia tar vaki kadia lavur
magit dia milmilikuan ta ra pal di vatang ra iangigu tana, upi diat a
vadur. ia me. 31 Ma dia ga pait ra tavul a lotu aro Topet, ta ra male kai
natu i Inom, upi diat a tun tar ra umana natu i diat ta ra iap tana, a
umana bul tutana ma ra umana bul vavina; go pa iau ga tul tar ia ta diat,
ma pa i ga vana rikai ta ra nuknukigu. 32 A Luluai i biti; Io, ra e na vut ba
pa da vatang mule Topet ba ra male kai natu i Inom, da vatang ia boko ba
ra male na vardodoko; tago diat a pupunang aro Topet, tago pa ta maup
irai mulai. 33 Ma ra umana beo liuliu ma ra umana leing ra pia diat a en
ra virua i go ra tarai, ma pa ta na na korot vue diat. 34 Ma ina vapanie
vue ra gara ma ra gugu kan ra umana pia na pal Iuda ma kan ra umana
pal a nga Ierusalem, ma ra nilai ra taulai kalama bula a tutana, ma ra
nilai ra taulai kalama a vavina; tago ra gunan na lingling ika.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 1 Ta nam ra e, ra Luluai i biti, diat a kal pa ra ur i ra umana king
Iuda, ma ra ur i ra umana luluai, ma ra ur i ra umana tena tinabar,
ma ra ur i ra umana propet, ma ra ur i ra tarai Ierusalem, kan ra tung na
minat dia va tana; 2 ma diat a vuare diat ta ra luaina mata i ra keake, ma
ra gai, ma ra kor par arama ra maup, nina dia ga manane diat, ma dia
ga torom ta diat, ma dia ga mur diat, ma dia ga bala upi diat, ma dia ga
lotu tadav diat; pa da varurue diat, ma pa da punang diat, diat a da ka
ra puputa ra pia. 3 Ma ra ibaiba ta go ra kaina apik na tarai nina dia ki ta
ra lavur gunagunan ba iau ga tar korot tar diat i tana, diat a pilak pa ra
minat, ma ra nilaun pata, ra Luluai kai ra lavur kor i biti.

A varpiam ma ra balbali tana

4 Go bula una biti ta diat: A Luluai i biti dari: Dave, a tarai dia bura bar
ma pa dia tut mulai? Tikai na vana irai bar ma pa na talil mulai? 5 Io, ta
ra ava go ra tarai Ierusalem dia vala vana irai? Dia tatabai ta ra vartuam,
ma dia ole ra vinavana talil. 6 Iau ga ki na valongor, ma vakir dia ga tata
mamal; pa ta tikai i nukpuku ta kana varpiam ma ra tinata dari: Ava
iau tar pait ia? Diat par dia mur uka kadia nga iat da ra os i kamkavie ra
vinavana upi ra vinarubu. 7 Maia, ra mou ta ra vavai ra bakut i nunure
kana e; ma ra uka ma ra tamatamele ma ra iai dital nuk pa ra e ba dital a
lilikun tana; ma ga kaugu tarai dia ngulngul ta ra varkurai kai ra Luluai.
8 Dave ava biti dari: Ave kabinana, ma ra varkurai kai ra Luluai i ki
pire vevet? Ea, ra vartuam na pen kai ra umana tena tutumu i tar pukue
upi ra vaongo. 9 A umana tena kabinana dia ruva, diat a ururian ma
da kinim vake diat; ea, dia tar pilak vue ra tinata kai ra Luluai, ma ra
mangana kabinana ava i ki pire diat?
10 Kari ina nur tar kadia umana vavina ta ra umana enana, ma kadia
umana uma bula upi diat a vatur vake diat, tago diat par, a umana ikilik
ma ra umana ngala, a umana lup tabarikik; ma diat par a umana tena
vaongo, i tur pa ia ta ra propet ma i tuk tar ta ra tena tinabar. 11 Dia tar
mal vakuku ra magit kaugu tarai dia kaina tana, ma dia biti, A malmal,
a malmal, ma pa ta malmal i ki. 12 Dave, dia ga vavirvir ba dia ga pait ra
magit i bilak? Pata, pa dia ga vavirvir tana, ma pa dia ga ula; kari diat a
virua varurung ma diat dia virua; ta ra e ba ina balbali pire diat diat a
bura, ra Luluai i biti.
13 Ina vaimur vakakit vue diat, ra Luluai i biti; pa ta vuai na vain na
tavua ta ra davai na vain, ma pa ta vuai na lovo na tur ta ra davai na
lovo; ma ra mapina na maranga, ma ra umana magit iau ga tabar diat me
diat a panie kan diat. 14 Ta ra ava da kiki ka? Avat a kor varurung, ma
dat a olo ta ra umana pia na pal di ga liplip bat diat, ma dat a virua ie;
tago ra Luluai kada God i tar nur tar dat ta ra vinirua, ma i tar vamomo
dat ma ra tava mapak, tago da tar piam vue ra Luluai. 15 Da ga nuk upi

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra malmal, ma pa ta bo na magit i ga papangai, ma upi ra e na nilagar,
ma ea, a bunurut uka! 16 Di valongore ra kurkurung i kana lavur os maro
Dan, ma ba kana lavur ongor na os dia kukukula ra gunagunan par i
dadadar; tago dia tar pot, ma dia tar en vue ra gunan ma ra lavur magit
tana, ra pia na pal ma diat dia ki tana. 17 Tago ea, ina tulue ra umana vui
livuan ta vavat, a umana tena varkarat, ma i dekdek upi da papait bat
diat: ma diat a karat avat, ra Luluai i biti.

A tinata na niligur ure Iuda dir ma Ierusalem

18 Gala ina vamaram pa mule iau ta kaugu niligur! A balagu i bilua.
19 Ea, ra nilai natu i kaugu tarai, a vavina, i tangtangi maro ta ra gunan
vailik: Dave, ra Luluai pa i ki Sion? Kana King pa i ki pirana vang? Ta
ra ava dia ga vakankan iau ma kadia lavur tabataba ma ra lavur magit
vakuku? 20 A e na varuruai i tar par, a kilala na keake i tar mutu, ma pa
di ga valaun dat. 21 Iau tar kinkin ure ra kinkin kai natu i kaugu tarai, a
vavina; iau tar korkor; a kinaian i tar vake iau. 22 Dave, pa ta bira ure ra
kinkin aro Gilead? Dave, pa ta tena valagar aro? Ta ra ava natu i kaugu
tarai, a vavina, pa i lagar mulai?

9 1 Gala ra ulugu na polo ko, ma gala ra matagu na da ra kivu na lur,
gala ina tangi ra bungbung na keake ma ra bungbung na marum ure
diat dia ga virua pire kaugu tarai! 2 Gala kaugu ta pal na vavagil ure ra
umana tena vinavana ta ra pupui, upi ina vana kan kaugu tarai ma ina ki
irai kan diat! Tago diat par a umana tena nipo, a loko na tarai na vavagu.
3 Ma dia lele ra karamea i diat da kadia panak up diat a vaongo; ma dia
tar ongor ta ra gunagunan, ma ga vakir dia ongor upi ra dovotina; tago
dia kia vue tika na kaina mangamangana ma ta ra kaina mangamangana,
ma pa dia nunure iau, ra Luluai i biti. 4 Avat tikatikai avat a balaure avat
kan ra umana talai vavat, ma koko avat a nurnur tai tika na tura i vavat,
tago a umana tura i vavat par diat a vavagu, ma ra umana talai vavat par
diat a varurai. 5 Ma diat a tuam vargiliane diat, ma pa diat a vatang ra
dovotina; dia tar vateten ra karamea i diat upi na vaongo ko; dia ongor
mat ma ra kaina papait. 6 A kubam i tur livuan ta ra vartuam, ma ure ra
vartuam dia pue vue ra minatoto ure iau, ra Luluai i biti.

7 Io, ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ina tun vapolo diat ma ina
valar diat; tago ava mulai ina pait ia ure natu i kaugu tarai, a vavina?
8 A karamea i diat i da ra pu na minat, i varvartuam: ta tikai i tata na
malmal pire talaina ma ra ngiene, ma ra nuknukina i kiki uai upi ia.
9 A Luluai i biti: Dave, pa ina bali go ra lavur magit ta diat? Ma pa ina
varobo bar pire ra vuna tarai da go?

10 Ina tangtangi ma ina kukukula ure ra umana lualuana, ma ina
kakailai na niligur ure ra umana bala na vura ara ra bil, tago dia tar
imur, ma pa ta na i vana alu tana; ma ra tarai pa dia valongore mule ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nilai ra umana bulumakau; a umana beo liuliu ma ra umana vavaguai
dia tar takap, dia tar panie. 11 Ma ina vue pukue vue Ierusalem upi na da
ra anguvai vat, a kuba i ra umana kuabar na pap; ma ina vakapakapana
ra umana pia na pal Iuda upi pa ta na na ki tana.

A gunan na virua, ma da okole vue ra tarai

12 To ia ra tena kabinana ba na kapa ure go? Ma to ia ba ra ngie i ra
Luluai i tar tata pirana, upi na vaarike? Io, ta ra ava ra gunan i virua ma
ta ra ava i madodo da ra pupui, ma pa ta na i vana alu tana?
13 Ma ra Luluai i biti: Tago dia tar vana kan kaugu varkurai nina iau ga
tul tar ia ta diat, ma pa dia ga torom ta ra nilaigu ma pa dia ga mur ia,
14 ma dia tar mur uka ra nuknuk i diat iat i pue ngangar, ma dia ga mur
ra umana Baal nina ra umana tama i diat dia ga tovo tar ia ta diat: 15 kari
ra Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Ea, ina tabar go ra
tarai ma ra magit i mapak, ma ina vamomo diat ma ra tava mapak. 16 Ina
imimire vue diat livuan ta ra umana Tematana, nina diat ma ra umana
tama i diat pa dia ga nunure diat; ma ina tulue ra pakat na vinarubu
namur ta diat tuk tar ta ra bung ba ina ga vapanie vue diat.
17 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Avat a nuk pa ia, ma avat a oro
pa ra vaden na tinangi upi diat a vut; ma avat a vartuluai upi ra umana
melem na vavina upi diat a pot; 18 ma boina diat a pampam, ma diat a
kukukula ure dat, upi ra lur na mata i dat na varababakai, ma ra tava
na tavit rikai ta ra pilpil na mata i dat. 19 Tago di valongore ra kunukula
maro Sion dari: Di tar li vakaina dat! Di tar vapurpuruan dat, tago da tar
vana kan kada gunan, tago di tar rip vue ra kubakuba i dat. 20 Ma avat ra
vaden, avat a valongore ra tinata kai ra Luluai, ma ra tinata na ngiene na
ruk ta ra talinga i vavat, ma avat a vateten tar ra kunukula ta ra umana
natu i vavat a umana vavina, ma tikatikai na tovo talaina ma ra tinata na
niligur. 21 Tago ra minat i tar ko rikai ta kada umana mata na kalangar,
i tar ruk ta kada umana pal ta, upi na ubu vue ra umana bul dia libur
ra pia, ma ra umana barmana kan ra lavur nga na pia na pal. 22 Una
varvai dari: A Luluai i biti dari: A umana minat i ra tarai diat a bura da
ra puputa ta ra bala na vura, ma da ra vinvin i bura namur ta ra tena
nidodoko, ma pa ta na na varurue guve diat.

A tarai dia mar ta ra minatoto ure God

23 A Luluai i biti dari: Koko ra tena kabinana na langlang ta kana
kabinana, ma koko ra tena niongor na langlang ta kana niongor, ma
koko ra uviana na langlang ta kana peal tabarikik; 24 Ma boina ba nina
i langlang na langlang ta go, ba i kapa ra nuknukina, ma ba i nunure
ba iau ra Luluai nina i varvarmari, ma i pait ra varkurai i ko, ma i pait
ra mangamangana takodo ta ra rakarakan a gunagunan; tago iau gugu

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta go ra lavur magit, ra Luluai i biti. 25 Ea, ra e na vut, ra Luluai i biti,
ba ina babali pire diat di tar poko kikil diat, ma pa dia pokakikil tuna,
26 Aigipto, Iuda, Edom, a tarai Amon, Moab, ma diat dia gele ra ulu i diat
nina dia ki ra bil; tago ra lavur Tematana pa dia pokakikil, ma ra tarai
Israel par pa dia vatur vake ra pokakikil tuna ta ra bala i diat.

A god vavaongo ma ra God i dovot

10 1 Avat a valongore ra tinata ba ra Luluai i tatike ta vavat a tarai
Israel; 2 a Luluai i biti dari: Koko avat a mur ra mangamangana
kai ra umana Tematana, ma koko avat a burut ta ra lavur vakilang
arama liu; tago ra umana Tematana dia burutue diat. 3 Tago ra umana
mangamangana kai ra umana Tematana a magit vakuku; tago di bual ra
davai ta ra pupui, ma ra tena madaka i palum ia ma ra pogot. 4 Di mar ia
ma ra silva ma ra goled; di tak pa ra akak ma di tut vake ma ra umana
ot upi koko na takari. 5 Dia da ra vavaongo kalangar ta ra uma, ma pa
dia tata; di puapuak pa diat, tago pa i tale diat ra vinavana. Koko avat a
burutue diat, tago pa i tale diat ba diat a pait ra magit i kaina, ma pa i
tale diat ba diat a pait ra magit i boina.

6 Luluai, pa ta na ba amur varogop me; u ti ngala, ma ra ngala na
iangim i rararang. 7 To ia pa na burut i tam, u ra king kai ra lavur vuna
tarai? Tago i topa ia ba da ru u, tago pa ta tikai ta ra lavur tena kabinana
kai ra tarai, ma pa ta tikai ta kadia lavur gunan par, ba amur varogop
me.

8 Ma ga diat par dia papaua, ma i topor ra bala i diat; a vartovo kai
ra umana tabataba i da ra davai ka. 9 Di vila pa ra silva di tutut ia maro
Tarsis, ma ra goled maro Upas, a papalum kai ra melem na tutana, ma ra
lima i ra tena madaka ta ra goled i tar pait ia; kadia mal i blu ma i meme
marut; go ra lavur magit par a papalum kai ra umana tena madaka. 10 Ma
ga ra Luluai ia ra dovot na God; ia ra God i laun, ma ra king pa na mutu;
ba i kankan ra rakarakan a gunagunan i guria, ma ra umana vuna tarai
dia mama ki vue kana kankan.

11 Avat a ve diat dari: A umana god ba pa dia ga vaki ra bala na
bakut ma ra rakarakan a gunagunan, diat a panie kan ra rakarakan a
gunagunan ma kan ra vavai na bakut.

12 I tar pait ra pia ma ra dekdekina, ma i tar vatur ra rakarakan a
gunagunan ta kana kabinana, ma ta kana minatoto i tar pala vuare ra
bala na bakut; 13 ba i tata ra tava arama ra maup i urung, ma i al vatutua
pa ra vual kan ra ngu na rakarakan a gunagunan; i pala ra meme ure
ra bata, ma i oro pa ra vuvu kan kana pal na vuvuvung. 14 A tarai par
tikatikai dia tar papaua ma pa dia matoto; a umana tena madaka par ta
ra goled dia vavirvir ure kadia lavur tabataba; tago kana tabalar di ga
tun mal ia a vaongo ko, ma pa ta vuvu na nilaun tana. 15 A magit vakuku

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat, a papalum na tavir; ta ra e ba da kure diat, diat a virua. 16 A tiniba
kai Iakob pa i varogop ma go diat, tago i ga pip guve ra lavur magit, ma i
kale pa ra vuna tarai Israel; ra Luluai kai ra lavur kor ra iangina.

Di li vue Iuda

17 Una tak varurue pa kaum tabarikik kan ra gunan, u ba di tar
vartakalat bat u. 18 Tago ra Luluai i biti dari: Ea, ta go ra e ina vavaiane
vue ra tarai ta go ra gunan, ma ina vakadik diat upi diat a kairane. 19 Iau
ti malari ta kaugu minait! Kaugu kinkin i kamen; ma iau ga biti ka: A
dovot go kaugu minait iat, ma ina ki vamadudur vue ke. 20 Di tar rip vue
kaugu pal na mal, ma kaugu lavur vinau dia tar takunu; a umana natugu
dia tar vana balakane iau, pa dia bang mulai ati; pa ta na akari pi na pala
vatur mule kaugu pal na mal, ma upi na vakaite kaugu umana mal na
bakbak. 21 Tago ra umana tena varbalaurai dia tar papaua, ma pa dia ga
tir ra Luluai; kari kadia papalum pa i ga tavua, ma kadia lavur kikil na
sip dia tapre. 22 Di valongore ra varvai, ea i vut ma ra ngala na varvareo
maro ra gunan ta ra papar a labur, upi na li ra umana pia na pal Iuda, ma
na tul tar ia ta ra umana kuabar na pap upi diat a ki tana.
23 Luluai, iau nunure ba ra tarai pa dia kure kadia nga, ma pa di tul tar
ia ta diat ba diat a pilak pa kadia vinavana. 24 Luluai, una tovo iau ma ra
takodo na varkurai, ma koko ta kaum kulot, kan una papait na vapanie
vue iau. 25 Una lingire kaum karangap na kankan taun ra lavur Tematana
nina dia ngulngul tam, ma taun ra lavur apik na tarai ba pa dia lotu ta
ra iangim; tago dia tar en vue Iakob, dia tar konom ia ma dia tar vaimur
vue, ma dia tar li vakaina vue kana gunan.

Pa di torom ta ra tinata na kunubu

11 1 A tinata i ga tadav Ieremia tai ra Luluai dari: 2 Avat a valongore
ra tinata ta go ra kunubu; ma una tata ma ra tarai Iuda ma ra
tarai dia ki Ierusalem, 3 ma una biti ta diat: A Luluai, ra God kai Israel, i
biti dari: Na ti bilak nam ra tutana ba pa na valongore ra tinata ta go ra
kunubu, 4 nina iau ga tul tar ia ta ra umana tama i vavat ta ra bung iau
ga ben vairop diat kan ra gunan Aigipto, kan ra ubu na palariam, ma iau
ga biti dari: Avat a torom ta ra nilaigu, ma avat a pait ra lavur magit iau
vartuluai tana pire vavat; damana avat kaugu tarai ma iau kavava God,
5 upi ina vatur vadovot kaugu vavalima nina iau ga pait ia pire ra umana
tama i vavat, ba ina tabar diat ma ra gunan i alir ra polo na u ma ra polo
na livur tana, da i tar ot gori. Ma iau ga bali ia dari: Amen, Luluai.
6 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Una varvai ma go ra lavur tinata ta
ra lavur pia na pal Iuda, ma ta ra lavur nga Ierusalem, dari: Avat a
valongore ra tinata ta go ra kunubu, ma avat a pait ia. 7 Tago iau ga
manga vaale ra umana tama i vavat ta ra bung iau ga ben vairop diat kan

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra gunan Aigipto, iau ga vala vaale diat ma pa iau ga vabing tuk tar ta ra
bung gori, ma iau ga biti: Avat a toratorom ta ra nilaigu. 8 Ma vakir dia
ga torom, ma pa dia ga kap talinga, dia ga pue ngangar ika ta ra kaina
mamainga ta ra bala i diat tikatikai; kari iau ga pait ot pa ra lavur tinata
ta go ra kunubu, nina iau ga vartuluai pire diat ba diat a pait ia, ma pa
dia ga pait ia.
9 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Di tikan tadav ra varpit pire ra tarai Iuda
ma diat dia ki Ierusalem. 10 Dia tar lingan murmur upi ra lavur kaina
mangamangana kai ra umana tama i diat lualua, nina dia ga ol ma pa
dia ga valongore kaugu tinata; dia tar mur ra umana enana god upi diat
a torom ta diat; a tarai Israel ma ra tarai Iuda dia tar pue vue kaugu
kunubu nina ave ga pait ia ma ra umana tama i diat. 11 Kari ra Luluai
i biti dari: Ea, ina tulue ra kaina taun diat, ma i dekdek upi diat a pila
tana; ma diat a kail upi iau, ma pa ina torom ta diat. 12 Ta nam ra bung
a umana pia na pal Iuda ma ra tarai Ierusalem diat a vana ma diat a
kail tadav ra umana god nina dia tun ra bulit i ang na katkat pire diat;
ma vakir diat a valaun tuna diat ta ra e dia ki na malari tana. 13 Tago
kaum umana god, Iuda, dia tar peal da kaum umana pia na pal; ma ava
ga vatur ra umana uguugu na vartabar ure ra magit na vavirvir nina dia
peal da ra umana nga Ierusalem, a umana uguugu pi avat a tun tar ra
bulit i ang na katkat tadav Baal tana. 14 Kari koko una araring ure go ra
tarai, ma koko una kakail ma una lulul ure diat; tago pa ina valongore
diat ta ra e ba dia kail iau tana ure ra magit i tup diat.
15 Kaugu vakak i kiki dave ta ra kubagu, tago i tar pait ra
mangamangana i, manga dur? Dave bar, a vavalima ma ra kirip i gomgom
na pun vue kaum nirara pi una langalanga? 16 A Luluai i ga vaiang tar ra
iangim ba, A davai na oliva i lubalubang, i vakak ma ra bo na vuaina tana;
i tar vautunge ma ra ngala na katung, ma ra umana ingarina dia tabubur.
17 A Luluai kai ra lavur kor nina i ga vaume u i vatang ra kaina ure u, ure
ra bilak na magit ra tarai Iuda ma ra tarai Israel dia ga pait ia, nina dia ga
vakankan iau me ba dia ga tun ra bulit i ang na katkat tadav Baal.

Di varpit ure Ieremia

18 Ma ra Luluai i ga vateten tar ia tagu, ma iau ga nunure; ta nam ra
bung u ga vaarike kadia mangamangana piragu. 19 Ma iau ga da ra nat
na sip i maram nina di agur pa ia upi ra vardodoko; ma pa iau ga nunure
ra varpit dia ga pait ia ure iau dari: Dat a rip vakaina vue ra davai ma
ra vuaina, ma dat a rubat vue kan ra gunan ra tarai dia laun tana, upi
koko da nuk pa mule ra iangina. 20 Ma ea, Luluai kai ra lavur kor, u ba u
varkurai takodo, ma u valar ra bala i ra tarai ma ra nuknuk i diat, boina
ba ina gire kaum varobo pire diat, tago iau tar vaarike kaugu vartakun
piram.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

21 Kari ra Luluai i biti dari ure ra tarai Anatot nina dia anan upi kaum
nilaun, ma dia biti, Koko una tata na propet ta ra iang i ra Luluai kan una
virua ta ra lima i vevet: 22 A Luluai kai ra lavur kor i biti: Ea, ina babali
pire diat; a umana barmana diat a virua ta ra pakat na vinarubu, ma ra
umana natu i diat, a umana tutana ma ra umana vavina, diat a mat ta ra
mulmulum. 23 Ma pa ta na na ki valili pire diat, tago ina tulue ra kaina
pire ra tarai Anatot ta ra kilala na balbali pire diat.

A tinata mukumuk kai Ieremia ma ra balbali kai God pirana

12 1 U ti takodo, Luluai, ba dor vartoto ma u; ma go iau mainge ina
tir u ure ra varkurai: Ta ra ava ra mangamangana kai ra umana
tena varpiam i tamtavua? Ta ra ava ra umana tena vartuam par. dia ki
bulbulu? 2 U tar vaume diat, ma dia tar okorina; dia tavua ma dia vuai;
u bang. ta ra ngie i diat, ma u ki vailik kan ra bala i diat. 3 Ma u, Luluai,
u nunure iau; u gire iau, ma u valar ra nuknukigu tadav u; una al vairop
diat da ra umana sip upi ra vardodoko, ma una vaninare diat ure ra bung
na vardodoko.
4 Aivia ra bung boko ra gunan na tabun, ma ra umana davai ta ra
gunan par diat a makuk? A umana vavaguai dia virua ure ra kaina
mangamangana kadiat dia ki tana, ma damana ra umana beo liuliu; tago
dia ga biti: Pa na gire ra mutuai dat. 5 Ba u varkaul ma diat dia vanavana
ka ma ra kau i diat ma i rabu ra pakam tana, una varkorot dave ma ra
umana os? Ba u parau ta ra gunan ba i malmal, ava bar una pait ia ta
ra lokalokor Iordan? 6 Tago ra umana turam bula, ma diat ta ra kuba i
tamam, dia tar vavagu piram; dia tar manga oro mur u; ba diat a tata ma
ra bo na tinata piram, koko una kapupi diat.
7 Iau tar vana kan ra kubagu, iau tar vung vue kaugu kakalai; iau tar
nur tar nina ba ra balagu i manga manane ta ra lima i kana lavur ebar.
8 Kaugu kakalai i da ra leon na pupui piragu, i tar kukukula bat iau;
kari iau tar milikuane. 9 Dave, kaugu kakalai i da ra beo i palapalatabu
piragu? Dave, ra umana beo na vinarubu dia tur vartakalat bat ia? Avat a
vana, avat a oro varurue ra lavur leing na pupui, avat a agur pa diat upi
diat a ian. 10 Mangoro na tena balabalaure sip dia tar vakaina kaugu uma
na vain, dia tar rua vakaina kaugu gunan, dia tar pukue kaugu potar na
gunan upi na da ra bil i lingling. 11 Dia tar li ia; i tangi tadav iau, tago i
kapakapana ka; a gunan par i lingling ika, tago pa ta na i nuk pa ia. 12 A
umana tena varli dia tar vut ta ra lualuana ta ra pupui; tago ra pakat na
vinarubu kai ra Luluai i pakapakat vue ra magit, i tur pa ia tai tika na
ngu na gunan, ma i tuk tar tai ta ra ngu na gunan; pa ta magit i ki na
malmal. 13 Dia tar vaume ra vit, ma dia tar varurue ra kait; dia tar manga
ongor, ma pa i vadongone diat; avat a vavirvir ta ra vuai vavat, ure ra
karangap na kankan kai ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

14 Ure ra umana kaina talaigu par, nina. dia bili vakaina ra tiniba ba
iau ga tul tar ia ta kaugu tarai Israel upi diat a kale pa ia, ra Luluai i biti
dari: Ea, ina rubat vue diat kan kadia gunan, ma ina rubat vue ra vuna
tarai Iuda livuan kan diat. 15 Ma ba iau tar rubat vue diat, ina lilikun ma
ina mari mule diat, ma ina agur pa mule diat, tikatikai ta kana kakalai,
ma tikatikai ta kana gunan. 16 Ma tumu diat a ongor ma ra vartovo ta ra
mangamangana kai kaugu tarai upi diat a vavalima ta ra iangigu dari,
Da ra Luluai i laun, da dia ga tovo kaugu tarai ma ra vavalima tai Baal,
io, diat a tavua livuan ta kaugu tarai. 17 Ma tumu pa diat a torom, io, ina
rubat vue nam ra vuna tarai, ina rubat vamutue diat, ra Luluai i biti.

A vartovo ta ra vipit i kaina

13 1 A Luluai i ga biti tagu dari: Una vana, ma una kul kaum tika na
vipit a mal kumau, ma una vi pit me, ma koko una vung ia ta ra
tava. 2 Io, iau ga kul pa ra vipit da ra tinata kai ra Luluai, ma iau ga vi pit
me. 3 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau dari: 4 Una tak pa ra
vipit u ga kul pa ia, nina u vi pit me, ma una tut, ma una vana ta ra tava
alir Oiparat, ma una ive ta ra babang na vat ki abara. 5 Io, iau ga vana,
ma iau ga ive ta ra papar a Oiparat, da ra Luluai i ga vartuluai piragu.
6 Ma ba i ga par mangoro na bung, ra Luluai i ga biti tagu dari: Una tut,
una vana ta ra tava alir Oiparat, ma una vila pa ra vipit maro, nina iau ga
vartuluai piram ba una vung ive ie. 7 Iau ga vana ta ra tava alir Oiparat,
ma iau ga kakal, ma iau ga tak pa ra vipit kan ra pakana iau ga tar ive
tana; ma ea, ra vipit i ga kaina, ma pa i ga topa mule ta magit. 8 Io, ra
tinata kai ra Luluai i ga tadav iau dari: 9 A Luluai i biti dari: Damana ina
vabilak ra minamar i Iuda, ma ra ngala na minamar i Ierusalem. 10 Go
ra kaina tarai nina dia pue vue kaugu tinata diat a varogop boko ma go
ra vipit ba pa i topa ta magit, tago dia mur ra karduk na nuknuk i diat,
ma dia tar mur ra umana enana god upi diat a torom ta diat ma upi diat
a lotu tadav diat. 11 Tago da ra vipit i ki petep ta ra livua i ra tutana,
damana iau ga vung vapetep tar ra tarai Israel tagu ma ra tarai Iuda par,
ra Luluai i biti, upi diat kaugu tarai, ma na ngala ra iangigu tana, ma upi
da pite pa iau tana, ma upi ina mamar tana; ma vakir dia ga torom tagu.

A vartovo ta ra lavur pal a tava dia buka

12 Kari una tatike go ra tinata ta diat: A Luluai, ra God kai Israel, i biti
dari: A lavur pal a tava da vabuka diat ma ra polo na vain. Ma diat a biti
tam: Dave, pa ave nunure bar ba da vabuka ra lavur pal a tava ma ra
polo na vain? 13 Io, una biti ta diat: A Luluai i biti dari: Ea, ina valonglong
tuna ra tarai par ta go ra gunan, a umana king dia kiki ta ra kiki na king
kai David, ra umana tena tinabar, ra umana propet, ma ra tarai par dia
ki Ierusalem. 14 Ma ina ubu gigi diat varvargil, a umana tutana varurung

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra umana natu i diat a umana tutana, ra Luluai i biti; pa ina nur vue
diat, pa ina gire ung diat, ma pa ina mari diat, ina vamutue ke diat.

Da vavilavilau pa Iuda tago pa i nukpuku

15 Avat a valongore, ma avat a kapupi ia; koko avat a malamala luluai,
tago ra Luluai i tar tata. 16 Avat a pite pa ra Luluai kavava God ba pa
i marum boko, ma ra kau i vavat pa i tutukai boko ta ra lualuana dia
bobotoi, ma ba ava nuk upi ra kapa na pukue upi ra malur na minat,
ma na da ra bingnimuna. 17 Ma ona pa ava mainge ba avat a valongore,
a balagu na tangi ivai ure kavava mangamangana malamala luluai; ina
tangi mat ma ra matagu na lur, tago di tar vavilavilau pa ra kikil na tarai
kai ra Luluai.
18 Una ve ra king ma na i ra king dari: Boina ba amur a vaikilik pa
amur, amur a kiki ra pia ka, tago kamumur vipuar na king i tar bura,
kamumur mari na kere na king. 19 Di tar vartakalat bat ra umana pia na
pal aro Negeb, ma pa ta na na valangalanga diat; di tar ben vavilavilau
pa Iuda parika, di tar ben vavilavilau vapar vue diat.
20 Avat a idaidok, ma avat a gire diat dia vana maro ra papar a labur.
Akave ra kikil di ga nur tar ia tam, kaum mari na kikil? 21 Una biti dave,
ba na tibe ra umana talaim upi diat a lua tam, tago u tar tovo diat upi
diat a bartalaina ma u? Dave, ra kinadik pa na tup u laka, da i tup ra
vavina i kakava? 22 Ma ari u nuk ia ta ra balam dari, Ta ra ava go ra
lavur magit dia monong iau? ure kaum ngala na varpiam di vorodo vue
kaum mal, ma di vakaina u. 23 Dave, ra tutana Etiopia na kia vue ra pal
a pakana, ba ra lepad ra tutumu ta ra ivuna? Ona dir pait valar pa ia,
avat ava la ta ra varpiam avat a kabila pait valar pa ra boina. 24 Kari ina
korot varbaiane diat da ra timul i ra kon nina ba ra vuvu maro ra bil i
kap vue. 25 Go kaum tiniba, nina iau ga kure tar ia tam, ra Luluai i biti;
tago u tar valubane iau, ma u nurnur ta ra vaongo. 26 Kari ina pala vue
kaum mal ta ra luaina matam, ma da gire ra magit u vavirvir tana. 27 Iau
tar gire ra lavur bilak na magit u papait ia, kaum lavur nipo, ma kaum
lavur kaina varting, ra kaina mangamangana ta kaum kini na paiga na
vavina, ta ra lualuana ra pui. Na kaina tam, Ierusalem! U kamakamale ra
varvagomgom, aivia ra bung boko na damana?

A tinata ure ra e na mulmulum

14 1 A tinata kai ra Luluai nina i ga tadav Ieremia ure ra mulmulum:
2 Iuda i lingligur, ma ra umana mataniolo dia talatalanguan,
dia kiki ra pia ma ra korkor; ma ra tingangi kai Ierusalem i tar vana
rikai. 3 Ma kadia umana ngalangala dia tulue kadia umana vilavilau
upi ta tava; dia tadatadav ra umana tung na tava, ma pa dia gire tadav
ta tava, dia lilikun ma kadia lavur pal a tava dia pobono ko; dia ruva

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma dia purpuruan, ma dia tuba ra ulu i diat. 4 A umana tena niipuk dia
vavirvir ma dia tuba ra ulu i diat, tago ra pia i tair tago pa i ga bata ta
ra gunagunan. 5 Maia, ra kuabar na me ta ra pupui i kakava, ma i vana
kan ra natina, tago pa ta vura. 6 Ma ra umana kuabar na as dia tur ta ra
umana luana, dia ngeve upi ra vuvu da ra umana kuabar na pap; ra mata
i diat i gamgavul, tago pa ta mapina davai.
7 Luluai, kaveve lavur kaina mangamangana dia takun avet, ia kaka
una papalum ure ra iangim; tago kaveve lavur vinavana irai i tup ia, ave
tar piam vue u. 8 U nina ra tarai Israel dia nurnur upi ia, u kadia tena
valaun ta ra kilala na varmonong, upi ra ava u ki na vaira ta ra gunan,
ma u da ra tena vinavana nina i ki gil ika upi na va ta ra marum? 9 Ta
ra ava u da ra tutana i kaian, da ra lebe ba i mama varvalaun? Ma ga u,
Luluai, u bang livuan ta vevet, ma di vatang ra iangim ta vevet; koko una
vana kan avet.
10 A Luluai i biti dari pire go ra tarai: Damana dia tar la ta ra tenten
vurvurbit; pa dia ga kure bat ra kau i diat; io, ra Luluai pa i mainge
diat, go na nuk pa kadia bilak na varpiam, ma na bali kadia lavur kaina
mangamangana. 11 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Koko una araring ure go
ra tarai upi diat a vatur ra bo na magit. 12 Ba dia vevel pa ina valongore
kadia kinail; ma ari dia tul tar ra tinabar di tuntun tar ia, ma ra tinabar
na vuai na uma, pa ina kapupi diat; i na nila vue ke diat ma ra pakat na
vinarubu, ma ta ra mulmulum, ma ta ra ngala na minait.
13 Io, iau ga biti dari: Ui, Luluai God! Ea, ra umana propet dia ve
diat dari: Pa avat a gire ra pakat na vinarubu, ma pa avat a kairane ra
mulmulum; a dovotina ina tul tar ra malmal pire vavat ta go ra gunan.
14 Ma ra Luluai i ga biti tagu: A umana propet dia tata na propet ma
ra tinata vavaongo ta ra iangigu; pa iau ga tulue diat, ma pa iau ga
vartuluai pire diat, ma pa iau ga tata pire diat; dia vaarike ra ninana
vavaongo pire vavat, ma ra tinata na tabaran, ma ra magit vakuku, ma
ra vartuam i vuna ta ra nuknuk i diat iat. 15 Ma ure ra umana propet dia
tata na propet ta ra iangigu ma pa iau ga tulue diat, ma dia biti ba ra
pakat na vinarubu ma ra mulmulum pa dir a vana rikai ta go ra gunan,
ra Luluai i biti dari: Nam ra umana propet diat a virua ta ra pakat na
vinarubu ma ta ra mulmulum. 16 Ma da okole vue ra tarai ba dia tata
na propet pire diat ta ra lavur nga Ierusalem, a vuna ra mulmulum ma
ra pakat na vinarubu; ma pa ta na ba na punang diat, ma kadia umana
vavina, ma ra umana natu i diat, a umana tutana ma ra umana vavina;
tago ina lolonge taun diat ma kadia bilak na mangamangana iat. 17 Ma
una tatike go ra tinata ta diat: Boina ba na lur ra matagu a bungbung na
keake ma ra bungbung na marum, ma koko na ngo; tago di tar ubu natu
i kaugu tarai a inip na vavina ma ra dekdek na vinarubu, ma ra kinkin i
kamen tuna. 18 Ari iau vana uria ra pupui, iau gire ra tarai di ga ubu diat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra pakat na vinarubu; ma ari iau olo ra pia na pal, iau bobe diat dia
matmat ma ra mulmulum! Tago dir par ra propet ma ra tena tinabar dir
vana vurvurbit ta ra gunagunan, ma pa dir kabinana.
19 Dave, u tar okole vakakit vue Iuda? A balam i tar milikuane Sion
bar? Ta ra ava u ga ubu avet, ma pa i map mulai? Ave ga bala upi ra
malmal, ma pa ta bo na magit i ga arikai, upi ra e na valavalagar, ma
go ave dadadar ika! 20 Luluai, ave gire ilam kaveve varpiam, ma ra bilak
na mangamangana kai ra umana tama i vevet, tago ave tar piam vue u.
21 Koko una milmilikuane avet ure ra iangim; koko una varuva kaum kiki
na minamar; una nuk pa ia, koko una vatamam vue kaum kunubu pire
vevet. 22 Dave, ta umana tena vavatur bar pire ra umana god vakuku kai
ra umana Tematana? Ba ra bakut vang na vabura ra bata? U kaka, Luluai
kaveve God, u pait valar pa ia. Io, avet a tadatadav u, tago u ga pait go ra
lavur magit par.

A kankan kai ra Luluai pire Iuda na tur tukum

15 1 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Gala Moses ma Samuel dir tur ta ra
luaina matagu, gala pa ina nuknuk upi go ra tarai; una korot vue
diat kan ra luaina matagu, ma diat a vana ka. 2 Ma ari dia tir u, Avet a
vana uve? una ve diat ba ra Luluai i biti dari: Diat ba kai ra minat, diat a
tadav ra minat; diat ba kai ra pakat na vinarubu, diat a tadav ra pakat na
vinarubu; diat ba kai ra mulmulum, diat a tadav ra mulmulum; ma diat
ba kai ra kini na vilavilau, diat a vana ta ra kini na vilavilau. 3 Ma ina
tibe ra ivat na mangana ta diat, ra Luluai i biti: a pakat na vinarubu pi
na vardodoko, a umana pap upi diat a kakakavir, ma ra umana beo liuliu
ma ra umana leing, upi diat a varvarkonom ma diat a varvarli. 4 Ma ina
gogone vurvurbingitane diat ta ra lavur vuna gunan ta ra rakarakan a
gunagunan, a vuna Manase natu i Esekia ra king Iuda, ma ra magit i ga
pait ia aro Ierusalem.
5 U Ierusalem, to ia na mari u, ma to ia na tangie u? To ia na tur pit
upi na titir ure kaum kini ba i dave? 6 A Luluai i biti: U tar pilak vue
iau, u tar vana murmur; kari iau tar tulue ra limagu ure u, ma iau tar
vamutue u; iau tar talanguan ta ra nur varvuai. 7 Ma iau tar vue diat ma
ra vuavue vit ta ra lavur mataniolo na gunan; iau tar ra vue ra umana
natu i diat, iau tar nila vue kaugu tarai; pa dia ga nur vue kadia lavur
mangamangana. 8 Kadia umana ua na vavina dia tar peal, ma ra veo ara
ra valian pata; iau tar tulue ra tena varli taun ra umana tina i ra umana
barmana ba ra keake i ki tur; iau tar tulue vakaian ra ngala na bunurut
taun diat, ma ra nidada bula. 9 Nina i tar kava vue lavurua i tar bilua; i
tar vung vue ra tulungeana; kana keake i tar kuba ba i kapa boko; i ga
tar vavirvir ma i malari; ma diat dia ki valili ina nur. tar diat ta ra pakat
na vinarubu ta ra luaina mata i kadia lavur ebar, ra Luluai i biti.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Gaki, iau tia malari tago u tar kava vue iau, a tutana di varngangar
me ma ra tutana di vartoto me ta ra gunagunan! Pa iau ga la tar ra mani
ure ra tinavua, ma ra tarai pa dia ga la tar ra mani tagu, ma a dovotina
diat par dia vul vakaina iau. 11 A Luluai i ga biti: A dovotina ina vaongor
u pi una ki boina; a dovotina ina kure kaum ebar ba na lulul piram ta ra
kaina e ma ta ra e na varmonong.
12 Dave, da bubur kutu ra palariam, a palariam maro ra papar a labur,
ma ra palariam gobol? 13 Kaum lavur tabarikik ma kaum lavur ngatngat
na magit ina la vakuku tar diat, ma pa ta varkul ure, a vuna kaum lavur
varpiam ta kaum lavur langun. 14 Ma ina tulue diat varurung ma kaum
lavur ebar ta ra gunan ba pa u nunure; tago di tar vautunge ra iap ure
kaugu kankan, ma na io taun avat.

A tinata na vamading kai ra Luluai tadav Ieremia

15 Luluai, u nunure; una nuk pa iau, ma una tadav iau, ma una obo pa iau ta
diat dia vakavakadik iau; koko una vapanie vue iau ure kaum mangamangana
vovovon; una nuk pa ia ba di kaba iau ure ra iangim. 16 Di ga tikan tadav
kaum tinata, ma iau ga konom ia; ma iau ga gugu ta kaum tinata ma i ga ga ra
balagu tana, tago di vatang ra iangim tagu, Luluai, God kai ra lavur kor. 17 Pa
iau ga ki varurung ma diat dia balabalaguan, ma pa iau ga gugu; iau ga kiki
vargonoi tago damana kaum varkurai, tago u tar vabuka iau ma ra kankan.
18 Ta ra ava kaugu kinadik i tur vatikai, ma kaugu kinkin i dekdek ma i ole pi
na map? Dave, una da ra tava alir i vartuam piragu bar, da ra tava i mama?
19 Kari ra Luluai i biti dari: Ba u talil ina agur pa mule u pi una tur
ta ra luaina matagu; ma ona u tak varbaiane ra magit i ngatngat kan ra
magit vakuku, una da ra ngiegu; diat a lilikun piram, ma pa una lilikun
pire diat. 20 Ma ina vaki u pi una da ra liplip na palariam gobol pire go
ra tarai; ma diat a varubu ure u, ma pa diat a ongor pa u, tago iau ki
maravut u pi ina valaun u ma ina valangalanga u, ra Luluai i biti. 21 Ma
ina valangalanga u kan ra lima i ra umana tena varpiam, ma ina valaun
u kan ra lima i ra dekdek na tarai di dadadar ta diat.

A varkurai kai ra Luluai pire ra tarai

16 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau dari: 2 Koko una ben
kaum tika na vavina, ma koko una vangala ra umana bul tutana
ma ra umana bul vavina ta go ra gunan. 3 Tago ure ra umana bul tutana
ma ra umana bul vavina ba di kava diat ta go ra gunan, ma ure ra vaden
ba dia kava diat ma ra tarai ba dia vangala diat ta go ra gunan, ra Luluai
i biti dari: 4 Diat a mat ma ra kaina minait; pa da tangie diat, ma pa da
punang diat; diat a da ra puputa i va ra pia; ma diat a virua ta ra pakat
na vinarubu ma ta ra mulmulum; ma ra virua i diat a magit na nian ai ra
umana beo liuliu, ma ai ra umana leing na pui.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 Tago ra Luluai i biti dari: Koko una ruk ta ra pal di lingligur tana, ma
koko una vana pi una kukukula, ma koko una tangie diat, tago iau tar
tak vue kaugu malmal kan go ra tarai, ra Luluai i biti, kaugu varmari
ma ra bala na varmari. 6 Diat par a umana ngala ma ra umana ikilik diat
a mat ta go ra gunan; vakir da punang diat, ma ra tarai pa diat a tangie
diat, ma pa diat a lovor mule diat, ma pa diat a ka ra ulu i diat ure diat;
7 ma vakir a tarai diat a pait ra nian pire diat upi diat a vamaram diat ure
ra minat; ma vakir da vamomo diat ma ra momamomo na varmaram ure
tama i diat ba na i diat.
8 Ma koko una vana ta ra pal na lukara upi avat a ki varurung ma diat
ta ra nian ma ta ra nimomo. 9 Tago ra Luluai kai ra lavur kor, ra God
kai Israel, i biti dari: Ea, ta ra luaina mata i vavat, ma ta kavava e boko,
ina tigal vango ra kakailai ma ra gara ta go ra gunan, ra nilai ra taulai
kalama a tutana, ma ra nilai ra taulai kalama a vavina.
10 Ma ba u vaarike go ra lavur tinata pire go ra tarai, ma diat a biti
tam, Ta ra ava ra Luluai i tar tatike go ra lavur kaina magit ure avet? Ava
ra bilak na magit ave ga pait ia? Ma ava ra kaina mangamangana ave ga
pait ia tadav ra Luluai kaveve God? 11 una biti ta diat dari: Tago ra umana
tama i vavat dia tar vana kan iau, ra Luluai i biti, ma dia ga bala mur ra
umana enana god, ma dia ga torom ta diat, ma dia ga lotu tadav diat,
ma dia ga tatavur kan iau ma pa dia ga torom ta kaugu varkurai, 12 ma
ava ga lia ta ra umana tama i vavat ta ra kaina mangamangana, tago ava
pue ngangar ta ra kaina mamainga ta ra bala i vavat tikatikai, ma pa ava
kapupi iau; 13 kari ina okole vairop vue avat kan go ra gunan, ma ina ben
avat ta ra gunan ba pa ava nunure, ma ra umana tama i.vavat bula pata;
ma abara avat a torom ta ra umana enana god ta ra bungbung na keake
ma ra bungbung na marum, tago pa ina mari avat.
14 Io, ra Luluai i biti ba ra e na vut ba pa da vatang mule ra tinata dari,
Da ra Luluai i laun, nina i ga agur pa ra tarai Israel kan ra gunan Aigipto;
15 dari ka, Da ra Luluai i laun, nina i ga agur pa ra tarai Israel kan ra
gunan ta ra papar a labur, ma kan ra lavur gunagunan i ga korot tar diat
i tana. Ma ina agur pa mule diat ta kadia gunan, nina iau ga tabar ra
umana tama i diat me.
16 Ea, ina vartuluai pa mangoro na tena vinoara, ma diat a voare
pa diat, ra Luluai i biti; ma namur ina vartuluai pa mangoro na tena
nirovoi, ma diat a korokorot diat kan ra lavur luana, ma ra lavur buana
ik par, ma kan ra lavur babang na vat. 17 Tago iau gire kadia lavur
mangamangana; pa dia tur ivai kan ra matagu, ma pa di vapidik kadia
bilak na mangamangana kan ra matagu. 18 Ma lua ina vaurua ma ra
balbali ure kadia bilak na mangamangana ma kadia varpiam; tago dia
tar vadur kaugu gunan ma ra virua i ra magit i milmilikuan, ma dia tar
vakor kaugu tiniba ma kadia lavur bilak na mangamangana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

19 Luluai, u ra dekdekigu ma kaugu pal na rivarivan, ma kaugu
bakbakit ta ra e na varmonong, a lavur vuna tarai maro ra lavur ngu na
rakarakan a gunagunan diat a tadav u, ma diat a biti dari: A umana tama
i vevet dia tar kale pa ka ra vaongo, a magit vakuku ma ra magit ba pa
da boina tana. 20 Dave, tika na tutana na pait kana ta umana god, ma a
dovotina vakir diat a umana god tuna? 21 Io, avat a gire, ina vakapa diat,
go ko ina vakapa diat ure ra limagu ma ra dekdekigu; ma diat a nunure
ba ra Luluai ra iangigu.

Di tar tumu vake ra varpiam kai Iuda ta ra bala i diat

17 1 Di tar tumu vake ra varpiam kai Iuda ma ra pen na palariam;
di tar tumu ia ma ra vat i lamia ta ra pal a vat na bala i diat, ma
ta ra umana ram u kadia lavur uguugu na vartabar, 2 ba ra umana natu i
diat dia nuk pa kadia lavur uguugu na vartabar ma kadia lavur tabataba i
Asera ta ra lavur bit a davai i lubalubang ma ta ra lavur luana dia manga
tuluai. 3 U kaugu luana ta ra pupui, ina nur tar kaum tabarikik ma kaum
lavur ngatngat na magit upi da ra vue diat, ma damana kaum lavur tavul
a lotu, ure ra varpiam ta kaum lavur langun. 4 Ma u iat, pa una kale
mule kaum tiniba nina iau ga tabar u me; ma ina kure u ba una tultul
pire kaum lavur ebar ta ra gunan ba pa u nunure; tago ava tar vautunge
kaugu kankan da ra iap, ma na io pa na mutu.
5 A Luluai i biti dari: Na ti bilak nam ra tutana ba i nurnur ta ra tarai,
ma i dekdek ta ra palapaka ka, ma ra balana i vana kan ra Luluai. 6 Tago
na ti varogop ma ra davai ta ra bil, ma pa na gire ba ra bo na magit i vut;
ma na ki ka ta ra pakana pui i mage, ta ra gunan i solt ma i lingling ika.
7 I ti doan nam ra tutana ba i nurnur tai ra Luluai, ma ra Luluai iat kana
nurnur. 8 Tago na ti varogop ma ra davai di ga vaume ta ra papar a tava,
ma i okaokor maravai ra tava alir, ma pa na burutue ra ngala na keake,
a mapina na lubalubang ika; ma pa na ngarangarao ta ra kilala na keake,
ma pa na ngo ma ra vunuai. 9 A bala i ra tarai i lia ta ra lavur magit na ra
vartuam, ma i kaina mat; na tale to ia pi na nunure? 10 Iau ra Luluai iau
tikatikan ta ra nuknuk i ra tarai, iau valar ra bala i diat, upi ina vapuak
ra tarai, tikatikai da kana mangamangana iat ma varogop ma ra buai
kana papalum. 11 Da ra kakaruk i va taun ra umana kiau ba pa i ga kapi
diat, damana nina i lu varurue ra tabarikik ma ra mangamangana nilong;
ba i patuan boko na vana kan diat, ma ta ra mutuaina na da ra papaua.
12 Kada pal i gomgom ia ra kiki na king, a kaliana; papa ra turpaina
i tur arama. 13 Luluai, u ba ra tarai Israel dia nurnur tana, diat par dia
vana kan u diat a ruva; diat dia vana kan u da tumu ra iang i diat ta ra
pia, tago dia tar vana kan ra Luluai ra vunapai ra tava na nilaun.
14 Luluai, una valagar pa iau, ma ina lagar; una valaun iau, ma ina
laun; tago iau pite pa u. 15 Ea, dia biti tagu dari: Akave ra tinata kai ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai? Boina na vana rikai go. 16 Ma iau, pa iau ga ngo lulut kan ra
papalum na tena varbalaurai namur tam; ma pa iau ga kokon upi ra
bung na varkurai; u tar nunure ra tinata i irop kan ra ngiegu ta ra luaina
matam. 17 Koko una vadadar iau; u kaugu rivarivan ta ra kaina bung.
18 Boina ba diat dia vakadik iau diat a vavirvir, ma koko ina vavirvir;
boina ba diat a burut vakaian, ma koko ina burut vakaian; una tulue ra
kaina bung tadav diat, ma una vamutue diat ma ra ivu vinirua.

A Bung Sabat ia ra gomgom na bung

19 A Luluai i ga biti tagu dari: Una vana ma una tur ta ra mataniolo
kai ra tarai, nina ra umana king Iuda dia olaolo tana ma dia irairop
tana, ma ta ra lavur mataniolo Ierusalem, 20 ma una biti ta diat: Avat a
valongore ra tinata kai ra Luluai, avat a umana king Iuda ma ra tarai
Iuda par, ma avat par ava ki Ierusalem, nina ava olaolo ta go ra umana
mataniolo. 21 A Luluai i biti dari: Avat a balaure avat, ma koko avat
a puak pa ta kinakap ta ra Bung Sabat, ma koko avat a olo me ta ra
mataniolo Ierusalem; 22 damana koko avat a puak vairop pa ta kinakap
kan ra kuba i vavat ta ra Bung Sabat, ma koko avat a pait ta papalum;
avat a ru ka ra Bung Sabat, da iau ga vartuluai pire ra umana tama i
vavat. 23 Ma pa dia ga nuk pa ia, ma pa dia ga kap talinga; dia ga karduk
uka, upi koko diat a valongore, ma koko diat a varvartovo tana. 24 Ma
ari ava ongor ma ra tinorom piragu, ra Luluai i biti, ma pa ava kap vaolo
ta kinakap ta ra mataniolo ta go ra pia na pal ta ra Bung Sabat, ma ava
ru ka ra Bung Sabat, ma pa ava pait ta papalum tana, 25 io, ra umana
king ma ra umana natu i ra king nina dia ki ta ra kiki na king kai David
diat a olo ta ra mataniolo ta go ra pia na pal, diat a ki ta ra kiki na
vinavana ma ta ra umana os, diat ma kadia umana luluai, a tarai Iuda
ma ra tarai Ierusalem; ma go ra pia na pal na.tur vatikai. 26 Ma ra tarai
diat a pot maro ra umana pia na pal Iuda, ma maro ra umana gunan
kikil Ierusalem, ma maro ra gunan Beniamin, ma maro ra malamale, ma
marama ra lualuana, ma maro Negeb, ma diat a kap ra tinabar di tuntun
tar ia, ma ra umana mangana tinabar, ma ra tinabar na vuai na uma,
ma ra bulit i ang na katkat, ma diat a kap ra umana vartabar na pite
varpa tadav ra kuba i ra Luluai. 27 Ma ari pa ava torom tagu, ma pa ava
ru ra Bung Sabat, ma ava puak pa ra kinakap ma ava olo me ta ra umana
mataniolo Ierusalem ta ra Bung Sabat, ina vautunge ra iap ta ra umana
mataniolo, ma na vaimur ra umana pal na luluai Ierusalem, ma pa da
pun ia.

A vartovo tai ra tena pait la na pia

18 1 Ra tinata ba ra Luluai i ga tulue tadav Ieremia i dari: 2 Una tut,
ma una vana ur ta ra pal kai ra tena pait la na pia, ma abara una

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

valongore kaugu tinata. 3 Io, iau ga vana ur ta ra pal kai ra tena pait la na
pia, ma ea, i pait kana papalum ta ra vil. 4 Ma ba ra la i pait ia ma ra pia
petpetep i kaina ka ta ra lima i ra tena pait la, i pait mule ta ra la me, da
ra tena pait la i mainge na pait ia.
5 Io, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau dari: 6 Avat a tarai Israel, i
dekdek vang ba ina palum avat da go ra tena pait la? ra Luluai i biti. Ea,
avat a tarai Israel, iau palum avat varogop ra tena pait la i palum ra pia
petpetep. 7 Ta nam ra bung ba ina varvai ure tika na vuna tarai, ma ure
tika na vuna gunan, upi da rubat vue, ma da re vue, ma da nila vue,
8 ma ona nam ra vuna tarai ba iau tar tata ure i nukpuku ure kana kaina
mangamangana, ina kabila pukue ra nuknukigu ure ra kaina magit iau
ga mainge ba ina pait ia tana. 9 Ma damana bula ta nam ra bung ba ina
varvai ure tika na vuna tarai, ma ure tika na vuna gunan, ba da vatur
ia ma da vatavua, 10 ma ona i pait ra kaina ta ra luaina matagu, ma pa i
torom ta ra nilaigu, io, ina pukue ra nuknukigu ure ra bo na magit iau
ga biti ba ina vadoane diat me. 11 Io, una vana ma una ve ra tarai Iuda
ma ra tarai Ierusalem dari: A Luluai i biti dari: Ea, iau vaninare ra kaina
ure avat, ma iau nuk tika na nuknuk ure avat; boina ba avat par tikatikai
avat a talil kan kavava kaina nga, ma avat a mal pa kavava lavur
mangamangana ma kavava lavur papalum. 12 Ma dia biti ka: A magit
vakuku nam; tago avet a mur uka ra lavur nuknuk i vevet iat, ma avet a
pue ngangar ta ra kaina mamainga ta ra bala i vevet tikatikai.
13 Kari ra Luluai i biti dari: Avat a titir pire ra umana vuna tarai ba
to ia i valongore ra magit damana; ra inip na vavina Israel i tar pait
ra magit i manga bilak. 14 Dave, ra madoldol na mavoko aro Lebanon
na panie kan ra vat ki ta ra pupui? Ba kan ra tava madoldol nina i alir
ba maro vailik na mama? 15 Tago kaugu tarai dia tar valubane iau, dia
tar tun ra bulit i ang na katkat tadav ra umana god vakuku; ma di tar
vabura diat ta kadia lavur nga, ta ra lavur pal a nga ania tana, upi diat
a mur ra umana nga na pupui ka, a umana nga ba pa di mal diat, 16 upi
kadia gunan na da ra magit na kinaian ma ra magit di vuake vatikai; diat
par dia vana pakit diat a kaian, ma diat a loe ra ulu i diat. 17 Ina korot
varbabaiane diat ta ra luaina mata i ra ebar da ma ra taur; diat a gire ra
tamurugu, ma vakir ra matagu, ta ra bung dia malari tana.

A varpit kai ra tarai ma ra niaring kai Ieremia

18 Ma dia ga biti: Ea, avat a mai, dat a varpit ure Ieremia; tago ra
varkurai pa na panie kan ra tena tinabar, ma ra minatoto pa na panie kan
ra tena kabinana, ma ra varvai pa na panie kan ra propet. Avat a mai, dat a
ub ia ma ra karamea i dat, ma koko dat a kapupi ta kopono tinata i tatike.
19 Luluai, una nuk pa iau, ma una valongore ra nilai diat ave vartoto
ma diat. 20 Dave, da bali ra boina ma ra kaina ka? Tago dia tar kal ra ubu

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ure kaugu nilaun. Una nuk pa ia ba iau ga tur ta ra luaina matam upi ina
tata boboina ure diat, upi ina tigal vue kaum ngala na kankan kan diat.
21 Kari una tul tar ra umana natu i diat ta ra mulmulum, ma una nur tar
diat ta ra dekdek i ra pakat na vinarubu; boina ba kadia umana vavina
diat a biu, ma diat a ua na vavina; ma boina ba ra minat na ubu kadia
tarai, ma kadia umana barmana diat a virua ta ra pakat na vinarubu.
22 Boina ba ra kunukula na vana rikai ta ra kubakuba i diat ta nam ra
bung ba una tulue vakaian ra tarai na vinarubu taun diat, tago dia tar
kal ra ubu pi ina ur tana, ma dia tar kapi kun ure ra kaugu. 23 Ma u,
Luluai, u nunure kadia lavur varpit dia ga pait ia upi diat a ubu iau; koko
una nur vue kadia bilak na mangamangana, ma koko una pun vue kadia
varpiam kan ra luaina matam; ma ga da vabura diat ta ra luaina matam,
ma una kure diat ta ra bung kaum kankan na arikai tana.

A vartovo ta ra pal a tava i tapamar

19 1 Ma ra Luluai i ga biti dari: Una vana, ma una kul tika na pal a tava
ba ra tena pait la i ga pait ia ma ra pia, ma una agur pa ta umana
patuana kai ra tarai, ma ta umana patuana kai ra umana tena tinabar, 2 ma
una vana oai ta ra male kai natu i Inom maravai ra mataniolo Karsit, ma
abara una varvai ma ra tinata ba ina ve tar ia tam; 3 ma una biti: Avat a
valongore ra tinata kai ra Luluai, avat a umana king Iuda, ma avat a tarai
Ierusalem; ra Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Ea, ina
tulue ra kaina tadav go ra gunan, ma ra talinga i diat dia valongore ra varvai
ure na kiinga. 4 Tago dia tar vana kan iau, ma dia tar vadur go ra pakana,
ma dia tar tun ra bulit i ang na katkat ie tadav ra umana enana god nina ba
pa dia nunure diat, damana bula ra umana tama i diat ma ra umana king
Iuda; ma dia ga doko mangoro na tena takodo ta go ra pakana, 5 ma dia ga
vatur ra umana tavul a lotu kai Baal, upi diat a tun tar ra umana natu i diat,
a umana tinabar di tuntun tar ia tadav Baal, a magit ba pa iau ga vartuluai
tana, ma pa iau ga vatang ia, ma pa i ga arikai ta ra nuknukigu; 6 kari ra
Luluai i biti dari: Ea, ra e na vut ba pa da vatang mule go ra pakana ba Topet,
ba ra male kai natu i Inom, da vatang ia ka ba ra male na vardodoko. 7 Ma
ina tur bat ra varkurai kai Iuda ma kai Ierusalem upi na da ra magit vakuku
ta go ra pakana; ma ina kure ba diat a virua ta ra pakat na vinarubu ta ra
luaina mata i kadia lavur ebar, ma diat dia varpit upi kadia nilaun diat a ubu
diat; ma ina tabar ra umana beo liuliu ma ra umana leing na pui ma ra virua
i diat upi ra adia magit na nian. 8 Ma ina tul tar go ra pia na pal upi na da ra
magit di kaian tana ma di vuake; diat par dia vana pakit diat a kaian ma diat
a vuake ure ra lavur magit i tup ia. 9 Ma diat a en boko ra vio i ra umana natu
i diat, a umana tutana ma ra umana vavina, ma diat a en vargiliane ra vio
i diat, ba kadia lavur ebar ma diat dia anan upi kadia nilaun dia arung bat
diat, ba dia vila vartakalat bat diat, ma ba ra kini na malari i monong diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Io, una pamar ra pal a tava ta ra luaina mata i ra tarai ava varagur
ma diat, 11 ma una biti ta diat: A Luluai kai ra lavur kor i biti dari:
Damana ina pamar gigi go ra tarai ma go ra pia na pal, da di pamar gigi
ra la ra tena pait la na pia i ga pait ia, ma i dekdek upi da pakan guve
mule; ma da pupunang aro Topet tago pa ta maup mulai irai.
12 Damana ina pait ia ta go ra pakana, ra Luluai i biti, ma ta ra tarai
tana, ma ina pait varogopane go ra pia na pal ma Topet; 13 ma ra lavur
pal Ierusalem, ma ra palpal kai ra umana king Iuda, nina dia dur, diat a
da ra gunan Topet, a lavur pal di tar tun tar ra bulit i ang na katkat tadav
ra kor arama ra maup ta ra ul a pal tana, ma di tar lolonge ra tinabar na
nimomo ure ra umana enana god.
14 Ma Ieremia i ga vut maro Topet, uina ra Luluai i ga tar tulue pi na
tata na propet ie, ma i ga tur ta ra bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai,
ma i ga biti ta ra tarai par: 15 A Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel,
i biti dari: Ea, ina tulue ra lavur kaina magit par iau tar vatang ia taun
go ra pia na pal ma taun kana lavur gunan; tago dia ga karduk uka, upi
koko diat a valongore kaugu tinata.

Da vakaina Paskur tago i vung ra kau i Ieremia ta ra babat keke

20 1 Io, Paskur natu i Imer ra tena tinabar, a luluai na varbalaurai ta
ra kuba i ra Luluai, i ga valongore Ieremia ba i tata na propet ure
go ra lavur magit. 2 Ma Paskur i ga kita Ieremia ra propet, ma i ga varuk ra
kauna ta ra babat keke ta ra mataniolo Beniamin nina i tur arama, ta ra kuba
i ra Luluai. 3 Ma ta ra kubak tana Paskur i ga pala vue Ieremia kan ra babat
keke. Ma Ieremia i ga biti tana: A Lulukai pa i vatang ra iangim ba Paskur,
i tar vatang ia ba Magor-Misabib. 4 Tago ra Luluai i biti dari: Ea, una da ra
magit na bunurut piram mulai ma pire ra umana talaim; ma diat a virua ta
ra pakat na vinarubu kai kadia lavur ebar, ma ra matam na gire; ma ina tul
tar Iuda par ta ra lima i ra king Babilon, ma na ben vavilavilau pa diat uro
Babilon, ma na ubu diat ma ra pakat na vinarubu.
5 Ma go bula, ina tul tar ra lavur magit kai go ra pia na pal, ma ra lavur
magit di ga varurue, ma ra lavur ngatngat na magit tana, ma ra lavur
ngatngat na magit kai ra umana king Iuda, ina tul tar diat ta ra lima i
kadia lavur ebar, ma diat a ra pa diat, ma diat a vatur vake diat, ma diat
a mulue diat uro Babilon. 6 Ma u Paskur, ma diat par dia ki ta ra kubam,
da ben vavilavilau avat; una vana uro Babilon, ma una mat ie, ma da
punang i u abara, avat ma ra umana talaim par nina u ga tatike ra tinata
na propet vavaongo pire diat.

A tinata na niligur kai Ieremia

7 Ea Luluai, u tar lam pa iau, ma iau tar ongo; u dekdek ta mimir, ma
u tar ongor pa iau; iau da ra magit na varkulumai ta ra bungbung par,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a tarai par dia gi iau. 8 Tago ra lavur bung iau tata tana iau kukula; iau
oraoro dari: A vinarubu ma ra vinirua! Tago ra tinata kai ra Luluai ia ra
magit di vul iau tana, ma ra magit na varkulumai, ta ra bung parika. 9 Ma
tumu iau biti, Pa ina vatang mule, ma pa ina varvai mulai ta ra iangina,
io, ra balagu i kairane ra biro na iap ta ra urugu, ma iau talanguan ma
ra kini vamadudur vue, ma i dekdek ba ina tigal bat ia. 10 A dovotina iau
valongore mangoro dia tata kaina ure iau, ma ra varvaburut i tur kikil
iau. A umana talaigu ave tar varlair ma diat, dia nuk upi kaugu bunura,
ma dia biti: Avat a takun ia, ma avet bula avet a takun ia; kan da lam
valar pa ia, ma dat a ongor pa ia, ma dat a obo pa dat i tana. 11 Ma ra
Luluai, a dekdek na tena niongor, i ki maravut iau; kari diat dia vakadik
iau diat a bura, ma pa diat a ongor pa iau; diat a ruva tuna boko, tago
pa diat a pait valar pa ia, diat a vavirvir ma ra ngala na vavirvir ba pa
da valubane. 12 Ma u, Luluai kai ra lavur kor, u ba u valar ra umana tena
takodo, u ba u gire ra bala i ra tarai ma ra nuknuk i diat, boina ba ina
gire ra varobo pire diat; tago iau tar vaarike kaugu kini piram. 13 Avat a
kakailai tadav ra Luluai, avat a pite pa ra Luluai; tago i tar valangalanga
ra nilaun kai ra luveana kan ra lima i ra umana tena varpiam.
14 I ti kaina ra bung nina di ga kava iau tana; koko da pite pa ra bung
nagu i ga kava vue iau tana. 15 I ti kaina nam ra tutana ba i ga ve tamagu
dari, Di tar kava kaum tika na bul tutana, ma i ga vagugu ia. 16 Ma boina
ba nam ra tutana na da ra umana pia na pal ra Luluai i ga vue pukue
vue diat, ma pa i ga mari diat; boina ba na valongore ra kunukula ta ra
malana, ma ra varvareo ba ra keake i ki tur, 17 tago pa i ga ubu iau ta ra
bala i nagu; damana nagu na ga da kaugu tung na minat, ma ra balana
na ga ngala vatikai. 18 Ta ra ava iau ga vana rikai ta ra tatal na bul upi na
tup iau ra papalum ma ra niligur, ma upi ina laun vue kaugu lavur bung
ma ra vavirvir?

Da li vue Ierusalem

21 1 A Luluai i ga tulue go ra tinata tadav Ieremia ta nam ra bung
ba ra king Sedekia i ga tulue Paskur natu i Malkia pirana, dir
ma Sepania natu i Maseia ra tena tinabar, ma ra tinata dari: 2 Iau lul u ba
una matoto pire ra Luluai ure dat, tago Nebukadnesar ra king Babilon i
varubu ure dat; kan ra Luluai na mari dat varogop ma kana lavur enana
papalum, upi Nebukadnesar na vana kan dat.
3 Ma Ieremia i ga biti ta dir: Amur a ve Sedekia dari: 4 A Luluai ra God
kai Israel i biti dari: Ea, ina valilie ra vargal ta ra lima i vavat, nina ava
varubu bat ra king Babilon ma ra tarai Kaldea me, nina dia tur vartakalat
bat avat ta ra papar a liplip maro, ma ina varurue diat tar ta ra bala i
go ra pia na pal. 5 Ma iau iat ina ubu avat ma ra limagu ba iau tulue, ma
damana ma ra ongor na limagu, ta ra kulot, ma ta ra nginangal, ma ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ngala na kankan. 6 Ma ina ubu diat par dia ki ta go ra pia na pal, a tarai
ma ra lavur vavaguai; diat a mat ta ra ngala na minait. 7 Ma ra Luluai i
biti: Namur ina tul tar Sedekia ra king Iuda, ma kana umana tultul, ma ra
tarai, diat dia tar mat valili ta go ra pia na pal ta ra ngala na minait, ma
ta ra pakat na vinarubu, ma ta ra mulmulum, ta ra lima i Nebukadnesar
ra king Babilon, ma ta kadia lavur ebar, ma ta diat dia anan upi kadia
nilaun; ma na ubu diat ma ra mangi na pakat na vinarubu; pa na nur vue
diat, pa na gire ung diat, ma pa na mari diat.

8 Ma una ve go ra tarai ba ra Luluai i biti dari: Ea, iau vatur ra nga na
nilaun ma ia nga na minat ta ra luaina mata i vavat. 9 Nina ba na kiki ta
go ra pia na pal na virua ta ra pakat na vinarubu, ma ta ra mulmulum,
ma ta ra ngala na minait; ma nina ba na irop ma na nur tar ia iat mulai
ta ra tarai Kaldea dia ki kikil bat avat, na laun, ma na vatur vake kana
nilaun da ra magit i ra pa ia. 10 Tago iau lingalingan upi go ra pia na pal
upi ina vakaina, ma vakir upi na boina, ra Luluai i biti; da tul tar ia ta ra
lima i ra king Babilon, ma na tun vue ma ra iap.

A umana tinata na varvabilak ure ra umana king Iuda

11 Ma ure ra kuba i ra king Iuda, avat a valongore ra tinata kai ra Luluai,
12 avat ta ra kuba i David. A Luluai i biti dari: Avat a varkurai takodo ta ra
malana, ma avat a valaun nina di ga loalong pirana kan ra lima i ra tena
arung varbat; kan ra karangap i kaugu kankan na vana rikai da ra iap, ma
na io ma pa ta na na pun valar pa ia, tago kavava mangamangana i tar
kaina. 13 Ea, u ba u kiki ra male, u ra vat ki ta ra tamataman, iau papait
na tur bat u, ra Luluai i biti; avat ba ava biti: To ia na vana ur pi na varubu
ma dat, ma to ia na olo ra kuba i dat? 14 Ma ina pait ra balbali pire vavat
varogop ma ra vuai kavava papalum, ra Luluai i biti; ma ina vautunge ra
iap ta kana lokor, ma na vaimur ra lavur magit i tur kikil ia.

22 1 A Luluai i ga biti dari: Una vana ur ta ra kuba i ra king Iuda,
ma una tatike go ra lavur tinata ie, 2 ma una biti dari: U ra king
Iuda, nina u ki ta ra kiki na king kai David, una valongore ra tinata kai
ra Luluai, avat ma kaum umana tultul ma kaum tarai nina dia olaolo
ta go ra mataniolo. 3 A Luluai i biti dari: Avat a pait ra varkurai ma ra
mangamangana takodo, ma avat a valaun nina di ga loalong pirana kan
ra lima i ra tena arung varbat; koko avat a ki taun ra vaira, ra nat na ling,
ma ra ua na vavina, ma koko avat a vakaina diat, ma koko avat a doko ra
umana tena takodo ta go ra gunan.

4 Tago ona ava pait go ra magit, a umana king nina dia ki ta ra kiki na
king kai David diat a olo ta ra mataniolo ta go ra pal, diat a vanavana
ma ra kiki na vinavana ma diat a ki ra os, diat ma kadia umana tultul,
ma kadia tarai bula. 5 Ma ona pa ava valongore go ra lavur tinata, iau
vavalima ta ra iangigu iat, ra Luluai i biti, ba go ra pal na lingling ika.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

6 Tago ra Luluai i biti dari ure ra kuba i ra king Iuda: U da Gilead
piragu, ma da ra ul a Lebanon, ma a dovotina ina nila vue u pi una da
ra bil ma da ra umana pia na pal dia kapakapana ka. 7 Ma ina vaninare
ra umana tena varli ure u, tikatikai ma kana vargal; ma diat a mut vue
kaum lavur vakak na tagatagal, ma diat a tarie diat ta ra iap.
8 Ma mangoro na vuna tarai diat a vana pakit go ra pia na pal, ma diat
a tir vargiliane diat dari: Ta ra ava ra Luluai i tar pait go ra magit ta go ra
ngala na pia na pal? 9 Ma da bali ia dari: Tago dia tar vana kan ra kunubu
kai ra Luluai kadia God, ma dia tar lotu tadav ra umana enana god, ma
dia tar torom ta diat.
10 Koko avat a tangie nina i tar mat, ma koko avat a tabun ure; avat a
manga tangie ke nina i vana irai, tago pa na talil mulai, ma pa na gire
mule kana gunan iat. 11 Tago ure Salum natu i Iosia ra king Iuda, nina
i ga kia vue tamana Iosia ta ra kini na king, ma i ga mareng kan go ra
gunan, ra Luluai i biti dari: Pa na lilikun mulai uti; 12 na mat ika ta nam
ra gunan di ga ben vavilavilau pa ia tar tana, ma pa na gire mule go ra
gunan.
13 Na ti kaina nam ba na pait ra kubana ma ra mangamangana
gegagege, ma kana umana pakapakana pal ma ra mangamangana pa
i takodo; nina i vapapalum talaina ma pa i kul ia, ma pa i tul tar kana
vapuak tana; 14 nina i biti, Ina pait kaugu ta pal a kaliana, ma ina vangala
ra umana pakana pal tana, ma i mal ra umana mata na kalangar tana;
ma di bak ia ta ra balana ma ra pal a davai, a tagatagal, ma di kola ma ra
meme. 15 Dave, una ki na king vang tago u ongaongor upi una lia ma ra
tagatagal? Dave, tamam pa i ga ian ma pa i ga momo vang, ma i ga pait
ra mangamangana i dovot ma i takodo? Nam ra e i ga boina pirana. 16 I
ga kure mal ra magit kai ra luveana ma nina i ki na niiba; nam ra e i ga
boina. Pa di nunure ilam iau ta nam ra mangamangana laka? ra Luluai
i biti. 17 Ma ra matam ma ra balam pa i nuk upi ta enana magit mulai, ia
kaka upi ra nilong, ma upi una doko ra umana tena takodo, ma upi ra
arung varbat, ma upi una vakavakaina.
18 Kari ra Luluai i biti dari ure Ieoiakim natu i Iosia ra king Iuda: Pa da
tangi ure dari, Ui turagu! ba, Ui taigu! Pa da tangi ure dari, Ui luluai! ba,
Ui kana minamar! 19 Da punang ia da di punang ra as, da al vairop ia ma
da vue vaire vue kan ra mataniolo na pia na pal Ierusalem.
20 Una tutua urama Lebanon, ma una oraoro, ma una tak ra ngiem aro Basan;
ma una kukula maro Abarim, tago ra umana talaim par dia tar virua. 21 Iau ga
tata piram ba u ga ki mamal, ma u ga biti ka: Pa iau mainge ba ina valongore.
Damana kaum mangamangana papa ra bung u ga bul tana, pa u ga torom ta
ra nilaigu. 22 Ra vuvu na tabatabar kaum lavur tena varbalaurai, ma ra umana
talaim diat a vana ta ra kini na vilavilau; a dovotina ta nam ra bung una
vavirvir ma una purpuruan ure kaum lavur bilak na mangamangana. 23 U ba u

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ki aro Lebanon ma u mal pa kaum po ta ra tagatagal, una ti manga malari ba ra
kinadik na tup u da ra kinadik i tup ra vavina i kakava!
24 Da iau laun, ra Luluai i biti, gala Konia natu i Ieoiakim ra king Iuda
ia ra domol ta ra limagu tuna, gala ina ule vue u 25 ma ina tul tar u ta ra
lima i diat dia anan upi kaum nilaun, ma ta ra lima i diat ba u burutue
diat, a lima i Nebukadnesar ra king Babilon ma ra lima i ra tarai Kaldea.
26 Ma ina okole vue u, amur ma tinam nina i ga kava u, ma ina vaki amur
ta ra enana gunan ba pa di ga kava amur tana, ma amur a mat ie. 27 Ma
pa dir a talil ta ra gunan dir bala upi ia.
28 Dave, go ra tutana Konia pa dir varogop ma ra la i tapamar, ma di pue vue?
Pa dir varogop vang ma ra la pa di manane? Ta ra ava di tar okole vue diat ma
ra umana bul mur tana, ma di tar vue tar diat ta ra gunan ba pa dia nunure?
29 A gunan, a gunan, a gunan, una valongore ra tinata kai ra Luluai! 30 A Luluai
i biti dari: Avat a tumu vake ra iang i go ra tutana, a biu na tutana, a tutana ba
pa na tavua kana papalum; tago pa ta bul mur tana na tavua ma na ki ta ra kiki
na king kai David, ma na varkurai mulai ati Iuda.

Ra ibaiba na tarai diat a lilikun

23 1 A Luluai i biti: Na kaina pire ra umana tena varbalaurai nina dia
vakavakaina ma dia korot varbabaiane ra umana sip ba iau tabar
diat. 2 Io, ra Luluai ra God kai Israel i biti dari ure ra umana tena varbalaurai
ba dia tabatabar kaugu tarai: Ava tar imimire varbabaiane kaugu kikil na sip,
ma ava tar korot vue diat, ma pa ava ga laume diat; ea, ina bali kavava kaina
mangamangana pire vavat, ra Luluai i biti. 3 Ma ina varurue ra ibaiba ta kaugu
kikil na sip maro ra lavur gunagunan iau ga korot tar diat i tana, ma ina agur pa
mule diat ta kadia lavur liplip na sip; ma diat a varvangala ma diat a pepeal. 4 Ma
ina tibe ra umana tena varbalaurai pire diat nina diat a tabatabar diat; ma pa
diat a burut mulai, ma pa diat a ururian, ma pa ta tikai na rara, ra Luluai i biti.
5 Ea, ra e na vut, ra Luluai i biti, ba ina vatavua tika na ibul i David, a
takodoina, ma na ki na king ma na varkurai ma ra kabinana, ma na pait
ot pa ra varkurai ma ra mangamangana takodo ta ra gunan. 6 Ta kana
kilala da valaun Iuda, ma Israel na ki bulu; ma da vatang ra iangina ba,
ra Luluai kada mangamangana takodo.
7 Kari ra Luluai i biti: Ra e na vut ba pa da biti mulai dari, Da ra Luluai
i laun, nina i ga ben vairop ra tarai Israel kan ra gunan Aigipto; 8 dari ka,
Da ra Luluai i laun, nina i ga ben vairop ra tarai Israel kan ra gunan ta ra
papar a labur, ma kan ra lavur gunan par i ga korot tar diat i tana, ma i
ga agur pa diat; ma diat a ki ta kadia gunan iat.

A tinata na vartakun ure ra umana propet vavaongo

9 Ure ra umana propet: A balagu i takunuan, a lavur urugu dia
dadadar; iau da ra tutana i longlong ma ra nimomo, da ra tutana ba ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vain i tar ongor pa ia, ure ra Luluai ma ure kana lia na tinata. 10 Tago
ra gunan i kor ma ra umana tena nipo; tago ra gunan i lingligur ure ra
tinata na varvabilak; a umana pia na vura ta ra pupui dia tar makuk.
Kadia mangamangana i bilak, ma pa i takodo kadia niongor. 11 Tago
ra propet ma ra tena tinabar dir par a ura vakuku upi God; maia, ta ra
kubagu iat iau tar na tadav kadir bilak na mangamangana, ra Luluai
i biti. 12 Kari kadia nga na da ra nga i duladula ta ra bobotoi, da korot
tar diat i tana ma diat a bura tana; tago ina tulue ra kaina pire diat ta
ra kilala na balbali pire diat, ra Luluai i biti. 13 Ma iau ga na tadav ra
mangamangana papaua pire ra umana propet Samaria; dia ga tata na
propet tai Baal, ma dia ga varara kaugu tarai Israel. 14 Pire ra umana
propet Ierusalem bula iau tar gire tika na bilak na magit; dia pait ra
nipo, ma dia vanavana ta ra vaongo, ma dia vapatuan ra lima i ra umana
tena varpiam, ma damana pa ta tikai i vana tapuku kan kana bilak na
mangamangana; diat par dia da Sodom piragu, ma ra tarai na gunan dia
da Gomora.

15 Io, ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari ure ra umana propet: Ea,
ina tabar diat ma ra magit i mapak, ma ina vamomo diat ma ra tava
mapak; tago ta ra gunagunan par ra mangamangana vakuku i tar vana
rikai kan ra umana propet Ierusalem. 16 A Luluai kai ra lavur kor i biti
dari: Koko avat a kapupi ra tinata kai ra umana propet ba dia tata na
propet pire vavat; dia tovo tar ra magit vakuku ta vavat; dia tatike ra
ninana na nuknuk i diat iat, ma vakir ra tinata ba i arikai ta ra ngie i
ra Luluai. 17 Dia vala biti ta diat dia pidimuane iau, Ra Luluai i tar biti
ba avat a ki na malmal; ma dia biti pire diat par dia pue ngangar ta ra
kaina mamainga ta ra bala i diat, Pa ta kaina na tadav avat. 18 Tago to ia
i ga tur ta ra kivung kai ra Luluai, upi na nunure kana tinata ma upi na
valongore? To ia i ga nuk pa kana tinata, ma i ga valongore? 19 Gire, ra
ngala na ubar kai ra Luluai! Kana kulot i tar vana rikai da ra kalivuvur;
ma na tut taun ra ulu i ra umana tena varpiam. 20 A kankan kai ra
Luluai pa na ngo pit, na pait ot pa ka ra lavur nuknuk ta ra balana; ta ra
mutuaina na kapa muka pire vavat.

21 Pa iau ga tulue go ra umana propet, diat iat dia ga vutvut; pa iau
ga tata pire diat, diat iat dia ga tata na propet. 22 Ma gala dia ga tur ta
kaugu kivung, gala dia ga ve kaugu tarai ta kaugu tinata, ma gala dia ga
ben vatalil diat kan kadia kaina nga ma kan kadia kaina mangamangana.

23 Dave, iau a God ba i ki maravai ka, ra Luluai i biti, ma vakir a God
ba i ki vailik laka? 24 Dave, ta tikai na ki dongdong ta ra lokalokor upi
koko ina gire? ra Luluai i biti. Pa iau kor laka ta ra bala na bakut ma ta
ra rakarakan a gunagunan? ra Luluai i biti. 25 Iau tar valongore ra tinata
kai ra umana propet nina dia tata na propet ma ra vaongo ta ra iangigu
ma dia biti, Iau tar ririvon, iau tar ririvon. 26 Aivia ra bung boko ba ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nuknuk i ra umana propet vavaongo na damana, a nuknuk i ra umana
propet na vartuam ba i vuna ta ra bala i diat iat? 27 Dia nuk ia ba diat a
tovo kaugu tarai ma kadia lavur ririvon ba dia ve vargiliane diat ure, upi
diat a valubane ra iangigu, da ra umana tama i diat dia ga valubane ra
iangigu ma dia ga nuk pa Baal. 28 Nam ra propet ba kana ta ririvon, boina
na vaarike ra ririvon; ma nina ba i vatur vake kaugu tinata, boina na
tatike kaugu tinata ma ra dovotina. A timul i ra vit dir dave ma ra vuai
ra vit? ra Luluai i biti. 29 Dave, kaugu tinata pa i da ra iap laka, ra Luluai i
biti, ma pa i da ra tututut ba na pamar gigi ra vat ki?
30 Kari iau tur bat ra umana propet nina dia long kaugu tinata ta diat
varvargil, ra Luluai i biti. 31 Ea, iau tur bat ra umana propet nina dia tak
ra ngie i diat ma dia biti: ra Luluai i biti. 32 Ea, iau tur bat diat dia tata na
propet ma ra ririvon vavaongo, ma dia ve kaugu tarai, ma dia varara diat
ma kadia vartuam ma ta kadia vavagia vakuku, ra Luluai i biti; ma pa iau
ga tulue diat, ma vakir iau ga vartuluai pire diat, ma pa diat a vadongone
muka go ra tarai, ra Luluai i biti.
33 Ma ba go ra tarai, ba ta propet, ba ta tena tinabar, diat a tir u dari,
Ava ra mamat na magit kai ra Luluai? io, una ve diat, Avat ra mamat na
magit! Ina vung vue avat, ra Luluai i biti. 34 Ma ure ra propet, ma ure
ra tena tinabar, ma ure ra tarai ba diat a biti, Ra mamat na magit kai
ra Luluai, ina balbali pire nam ra tutana ma diat ta ra kubana. 35 Avat
a vatang ia dari, tikatikai pire talaina ma tikatikai pire turana, Ava ra
balbali kai ra Luluai? ma, Ava ra Luluai i tar tatike? 36 Ma koko avat a
vatang mule ra mamat na magit kai ra Luluai, tago ra mamat na magit ia
ra tinata kai ra tarai tikatikai, ma ava tar pukue varara ra tinata kai ra
God i laun, kai ra Luluai kai ra lavur kor kada God. 37 Una tir ra propet
dari, Ava ra balbali kai ra Luluai piram? ma dari, Ava ra Luluai i tar
tatike? 38 Ma ona ava biti, Ra mamat na magit kai ra Luluai, io, ra Luluai
i biti dari: Tago ava tatike go ra tinata, Ra mamat na magit kai ra Luluai,
ma iau tar vartuluai pire vavat dari, Koko avat a biti, Ra mamat na magit
kai ra Luluai, 39 io, ina nuk vakakit vue avat, ma ina vung vue avat ma
ra pia na pal nina iau ga tul tar ia ta vavat ma ta ra umana tama i vavat
kan ra luaina matagu; 40 ma ina vaki vatikene ra varvul ta vavat, ma ra
vavirvir pa na mutu, ma pa da valubane.

A vartovo ta ra umana lovo dia boina ma ta diat dia kaina

24 1 Ba Nebukadnesar ra king Babilon i ga tar ben vavilavilau vue
Iekonia natu i Ieoiakim ra king Iuda kan Ierusalem, diat ma ra
umana luluai Iuda varurung ma ra umana tena madaka ma ra umana
tena madaka ta ra palariam, ma i ga tar vaki diat aro Babilon, ra Lululai
i ga vaarike go ra ninana piragu: Iau ga gire ra ura rat na lovo di ga vung
dir ta ra luaina mata i ra pal li gomgom kai ra Luluai. 2 Tika na rat ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lovo tana i boina tuna, da ra luaina minatuka; ma ta ra rat ra lovo tana
i kaina tuna, ma pa dia topa ra nian, dia kaina damana. 3 Ma ra Luluai
i ga biti tagu: Ieremia, u gire ra ava? Ma iau ga biti: A umana lovo; a
bo na lovo i boina tuna; ma ra kaina lovo i kaina muka, ma pa i topa ra
nian, i kaina damana. 4 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau dari: 5 A
Luluai ra God kai Israel i biti dari: A umana vilavilau Iuda, nina iau tar
tulue diat kan go ra gunan ta ra gunan kai ra tarai Kaldea, diat a varogop
ma ra boina piragu, da go ra umana bo na lovo. 6 Tago ina mataure diat
upi diat a ki boina, ma ina agure pa mule diat tar ta go ra gunan; ma
ina vatur diat, ma pa ina rip vue diat; ma ina vaume diat, ma pa ina
rubat vue diat. 7 Ma ina tul tar ra nuknuk i diat ba na nunure ba iau ra
Luluai; ma diat kaugu tarai, ma iau kadia God boko, tago diat a lilikun
piragu ma ra bala i diat parika. 8 Ma ra Luluai i biti dari: Da ra umana
kaina lovo ba pa dia topa ra nian tago dia kaina tuna, damana ina nur
vue Sedekia ra king Iuda, ma kana lavur luluai, ma ra ibaiba ta ra tarai
Ierusalem ba dia ki valili ta ra gunan, ma diat dia ki ta ra gunan Aigipto.
9 Ina nur vue diat upi da gogone vakaina diat ta ra lavur vuna gunan
ta ra rakarakan a gunagunan, upi diat a da ra magit na vavirvir, ma ra
magit na varkulumai, ma ra magit na varvul, ma ra bilak na magit, ta
ra lavur gunan ba ina korot tar diat i tana. 10 Ma ina tulue ra pakat na
vinarubu, ma ra mulmulum, ma ra ngala na minait, pire diat tuk tar ta
ra bung diat a panie kan ra gunan ba iau ga tul tar ia ta diat ma ta ra
umana tama i diat.

Babilon na vakaina Iuda a lavurua na vinun na kilakilala

25 1 Go ra tinata i ga tadav Ieremia ure ra tarai Iuda par, ta ra
vaivatina kilala Ieoiakim natu i Iosia i ga king Iuda tana (nina ba
ra luaina kilala Nebukadnesar i ga ki na king aro Babilon), 2 ma Ieremia
i ga tatike ta ra tarai Iuda par, ma ta diat par dia ga ki Ierusalem, dari:
3 Papa ra kilala a vinun ma a utul Iosia natu i Amon i ga ki na king aro
Iuda, tuk tar ta ra bung gori, a ura vinun ma a utul a kilala parika, ra
tinata kai ra Luluai i ga tadatadav iau, ma iau ga tar vala tata pire vavat
ma pa iau ga vavabing; ma pa ava ga kapupi ia. 4 Ma ra Luluai i ga vala
tulue kana umana tultul a umana propet pire vavat, ma pa i ga vavabing;
ma pa ava ga kapupi ia, ma pa ava ga kap talinga; 5 ma dia ga biti: Avat
a vana tapuku, tikatikai kan kana kaina nga, ma kan kavava kaina
mangamangana, ma avat a ki ta ra gunan ra Luluai i ga tul tar ia ta vavat
ma ta ra umana tama i vavat, papa ania ma pa na mutu; 6 ma koko avat a
mur ra umana enana god upi avat a torom ta diat, ma upi avat a lotu tadav
diat, ma koko avat a vakankan iau ma ra papalum na lima i vavat; ma pa
ina bili vakaina avat. 7 Ma pata, pa ava ga kapupi iau, ra Luluai i biti, upi
avat a vakankan iau ma ra papalum na lima i vavat ma avat a kaina tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

8 Kari ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Tago pa ava ga kapupi kaugu
tinata, 9 ina vartuluai upi ra lavur vuna tarai par maro ra papar a labur,
ra Luluai i biti, ma ina vartuluai upi kaugu tultul Nebukadnesar ra king
Babilon, ma ina agur pa diat tadav go ra gunan, ma tadav ra tarai dia ki
tana, ma tadav ra umana vuna tarai kikil diat; ma ina vamutue vakakit
vue diat, ma ina vaki diat da ta magit na kinaian, ma ra magit di vuake,
ma ra magit na vavirvir vatikai. 10 Go bula, ina vapanie vue ra gara
ma ra gugu kan diat, ra nilai ra taulai kalama a tutana, ma ra nilai ra
taulai kalama a vavina, ra nilai ra vat na uduudu, ma ra kapa i ra lamp
na birao. 11 Ma go ra gunan par na lingling, ma da kaian tana; ma go ra
umana vuna tarai diat a toratorom ta ra king Babilon lavurua na vinun
na kilakilala. 12 Ma ba i ot ra lavurua na vinun na kilakilala, ina pait ra
balbali pire ra king Babilon, ma pire nam ra vuna tarai ure kadia kaina
mangamangana, ma pire ra gunan kai ra tarai Kaldea; ma ina li vatukum
vue, ra Luluai i biti. 13 Ma kaugu lavur tinata par ba iau ga tatike ure, na
ti ot ta nam ra gunan, a lavur magit par di ga tumu ia ta go ra buk, nina
Ieremia i ga tata na propet tana ure ra lavur vuna tarai. 14 Tago mangoro
na vuna tarai ma ra umana ngala na king diat a kabila ben vavilavilau pa
diat; ma ina vabongon diat da i topa kadia lavur mangamangana, ma ra
papalum na lima i diat.

A momamomo na kankan ure ra lavur vuna tarai

15 Tago ra Luluai ra God kai Israel i biti tagu dari: Una tak pa ra
momamomo kan ra limagu, nina ra vain na kankan i tur tana, ma una
vamomo ra lavur vuna tarai me ba ina tulue u pire diat. 16 Ma diat a
momo, ma diat a vana lebalebe, ma diat a longlong, ure ra pakat na
vinarubu ba ina tulue pire diat. 17 Ma iau ga tak pa ra momamomo kan ra
lima i ra Luluai, ma iau ga vamomo ra lavur vuna tarai par me. nina ra
Luluai i ga tulue iau pire diat, 18 Ierusalem, ma ra umana pia na pal Iuda,
ma ra umana king tana, ma ra umana luluai tana, upi diat a lingling, ma
upi diat a magit na kinaian, ma ra magit di vuake, ma ra bilak na magit;
ma gori i tar damana; 19 Parao ra king Aigipto, ma kana umana tultul,,
ma kana umana luluai, ma kana tarai par, 20 ma ra umana vaira; ma ra
umana king par ta ra gunan Us, ma ra lavur king par ta ra gunan kai ra
tarai Pilistia (Askelon, Gasa, Ekron, ma ra ibaiba Asdod); 21 Edom, Moab,
ma ra tarai Amon; 22 ma ra umana king Tiro par, ma ra umana king
Sidon par, ma ra umana king ta ra gunan ra valian ta ra papar a ta maro;
23 Dedan, Tema, Bus, ma diat par dia gele ra ulu i diat; 24 ma ra lavur king
Arabia par, ma ra lavur king kai ra lavur mangana tarai dia ki ra bil;
25 ma ra lavur king Simri par, ma ra lavur king Elam, ma ra lavur king
par kai ra tarai Media; 26 ma ra lavur king ta ra papar a labur, diat dia ki
maravai ma diat dia ki vailik, diat parpar; ma ra lavur vuna gunan par ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pia ta ra rakarakan a gunagunan; ma ra king Babilon na momo namur ta
diat.
27 Ma una ve diat ba ra Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i
biti dari: Avat a momo, ma avat a longlong, ma avat a marmaruai, ma
avat a bura, ma koko avat a tut mulai, ure ra pakat na vinarubu ba ina
tulue pire vavat. 28 Ma ona dia ole, ma pa dia tak pa ra momamomo ta
ra limam upi diat a momo, io, una biti ta diat: A Luluai kai ra lavur kor
i biti dari: Avat a ti momo. 29 Tago iau tur pa ra vakavakaina ta ra pia na
pal di vaiang tar ra iangigu tana, ma avat a pila vang? Patana, pa avat a
pila, tago ina oro pa ra pakat na vinarubu pi na tadav ra tarai par ta ra
rakarakan a gunagunan, ra Luluai kai ra lavur kor i biti.
30 Io, una tata na propet ma go ra lavur tinata, ma una biti ta diat dari:
A Luluai na kukula marama liu, ma ra nilaina na vana rikai kan kana
kiki i gomgom; na manga kukula ure kana kikil na sip, na ngenge da diat
dia rua ra vuai na vain ure diat par dia ki ta ra rakarakan a gunagunan.
31 Da valongore ra lulunga ta ra ngu na rakarakan a gunagunan; tago ra
Luluai i vartoto ma ra lavur vuna tarai, ma na pait ra varkurai ure diat
par dia ki ra pia; ma na tul tar ra kaina tarai ta ra pakat na vinarubu, ra
Luluai i biti.
32 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ea, ra kaina na arikai tai tika
na vuna tarai ma na tadav ta ra tikai, ma ra ngala na ubar muka na tut
maro ra ngu na rakarakan a gunagunan aro iat. 33 Ma ta nam ra bung
da gire diat ba ra Luluai i tar ubu diat, maro tika na ngu na rakarakan a
gunagunan tuk tar tai ta ra tikai; pa da tangie diat, pa da varurue diat,
ma pa da punang diat; diat a da ra puputa i va ra pia. 34 Avat a umana
tena varbalaurai, avat a kukula ma avat a tangi, ma avat a bibie ta ra
kabu na iap, avat a umana raprap na kikil na sip; tago ra e ba da ubu
doko avat i tana i tar vut muka, ma ina korot varbabaiane avat, ma avat
a bura da ra umana vakak na Sip. 35 Ma ra umana tena varbalaurai pa
diat a pait valar pa ra nilop, ma ra umana raprap na kikil na sip pa diat
a pila. 36 Da valongore ra kunukula kai ra umana tena varbalaurai, ma
ra tinangi kai ra umana raprap na kikil na sip! Tago ra Luluai.i vakaina
vue kadia pia na vura, 37 ma di tar re vue ra bo na liplip na sip ure ra
karangap na kulot kai ra Luluai. 38 I tar vana rikai kan kana lokalokor da
tika na leon; tago kadia gunan i tar uliran ure ra pakat na vinarubu ba i
monong ia, ma ure kana karangap na kulot.

Di biti ba da doko Ieremia

26 1 Ba Ieoiakim natu i Iosia ra king Iuda i ga tur pa ia pi na king,
go ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Ieremia: 2 A Luluai i biti
dari: Una tur ta ra bala na gunan ta ra kuba i ra Luluai, ma una varvai
pire ra lavur pia na pal Iuda nina dia vut upi diat a lotu ta ra kuba i ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai ma ra lavur tinata ba ina kure tar ia tam upi una tatike pire diat;
koko una ive ta tika na tinata ik. 3 Kan diat a valongore, ma diat tikatikai
diat a vana tapuku kan kadia kaina nga, upi ina pukue ra nuknukigu
ure ra kaina iau tar vaninare pi ina pait ia ta diat ure kadia bilak na
mangamangana. 4 Ma una biti ta diat ba ra Luluai i biti dari: Ona pa
ava kapupi iau upi avat a mur kaugu varkurai nina iau tar vatur ia ta ra
luaina mata i vavat, 5 upi avat a kapupi ra tinata kai kaugu umana tultul
ra umana propet, nina iau vala tulue diat tadav avat ma pa iau vavabing,
ma pa ava kapupi diat, 6 io, ina kure go ra pal upi dir a varogop ma Silo,
ma go ra pia na pal na da ra bilak na magit pire ra lavur vuna tarai ta ra
rakarakan a gunagunan.

7 Ma ra umana tena tinabar ma ra umana propet ma ra tarai par dia ga
valongore Ieremia ba i ga tatike go ra tinata ta ra kuba i ra Luluai. 8 Ma
ba Ieremia i ga vaip ra tinata par ra Luluai i ga vartuluai ba na varvai me
pire ra tarai par, ra umana tena tinabar ma ra umana propet ma ra tarai
par dia ga kinim vake, ma dia ga biti: Una virua muka! 9 Ta ra ava u ga
tata na propet ta ra iang i ra Luluai dari: Go ra pal na da Silo, ma go ra
pia na pal na lingling ma pa ta na na ki tana? Ma ra tarai par dia ga vana
varurung tadav Ieremia ta ra kuba i ra Luluai.

10 Ma ba ra umana luluai Iuda dia ga valongore go ra lavur magit, dia
ga tutua mara ra kuba i ra king tadav ra kuba i ra Luluai, ma dia ga kiki
pire ra matakilalat ta ra kalamana mataniolo ta ra kuba i ra Luluai. 11 Ma
ra umana tena tinabar ma ra umana propet dia ga biti dari ta ra umana
luluai ma ta ra tarai par: I topa ia ba da doko go ra tutana, tago i tar tata
na propet ure go ra pia na pal, da ava tar valongore ma ra talinga i vavat
iat. 12 Ma Ieremia i ga biti ta ra umana luluai par ma ra tarai par dari: A
Luluai i ga tulue iau pi ina tata na propet ure go ra pal ma ure go ra pia
na pal ma ra lavur tinata ava tar valongore. 13 Io, avat a mal pa kavava
lavur vinavana ma kavava lavur mangamangana, ma avat a torom ta ra
nilai ra Luluai kavava God; ma ra Luluai na pukue ra nuknukina ure ra
kaina i ga tatike ure avat. 14 Ma go ava vatur vake iau; boina avat a pait
ra magit i ko ma i takodo ta ra luaina mata i vavat piragu. 15 Ia kaka avat
a nunure muka go, ba ona ava doko iau ava doko ra tena takodo, ma da
takun avat ma go ra pia na pal ma ra tarai dia ki tana; tago a dovotina
ra Luluai i ga tulue iau tadav avat upi ina tatike go ra lavur tinata ta ra
talinga i vavat.

16 Ma ra umana luluai ma ra tarai par dia ga biti ta ra umana tena
tinabar ma ra umana propet: Pa i topa ia ba da doko go ra tutana, tago i
tar tata pire dat ta ra iang i ra Luluai kada God. 17 Ma ta umana patuana
ta ra gunan dia ga tut, ma dia ga tata ta ra kivung par dari: 18 Mika ra te
Moraset i ga tata na propet ta ra e ba Esekia i ga ki na king Iuda tana, ma
i ga tata pire ra tarai Iuda dari: A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Da

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ipipuk Sion da di ipipuk ra gunan na uma, ma Ierusalem na da ra umana
anguvai na vat, ma ra luana ra pal na lotu i tur tana na da ra lavur luana
ra pui. 19 Dave, Esekia ra king Iuda ma ra tarai Iuda par dia ga ubu doka
vang? Pa i ga burutue bar ra Luluai, ma i ga lul upi ra varmari kai ra
Luluai, ma ra Luluai i ga pukue ra nuknukina ure ra kaina i ga vatang ia
ure diat? Go da vuna ba ra ngala na kaina na tadav dat.
20 Ma tika na tutana bula i ga tata na propet ta ra iang i ra Luluai,
a iangina Uria natu i Semaia a te Kiriat-Iearim; ma nam bula i ga tata
na propet ure go ra pia na pal ma go ra gunan, varogop ma ra tinata
kai Ieremia. 21 Ma ba Ieoiakim, diat ma kana lavur ngalangala ma ra
lavur luluai, dia ga valongore kana tinata, ra king i ga mainge ba na
doka; ma ba Uria i ga valongore, i ga burut ma i ga takap, ma i ga vana
Aigipto. 22 Ma Ieoiakim ra king i ga tulue ra tarai uro Aigipto, Elnatan
natu i Akbor diat ma ta umana tutana bula, 23 ma dia ga agur pa Uria
maro Aigipto tadav Ieoiakim ra king, ma ra king i ga doka ma ra pakat
na vinarubu, ma i ga vue ra minatina ta ra tung na minat kai ra tarai
vakuku. 24 Ma Akikam natu i Sapan i ga maravut Ieremia, upi koko diat a
tul tar ia ta ra lima i ra tarai pi diat a doka.

A vartovo ta ra umana kip

27 1 Ba Sedekia natu i Iosia ra king Iuda i ga tur pa ia pi na king,
ra Luluai i ga tulue go ra tinata tadav Ieremia: 2 A Luluai i ga
biti tagu: Una pait kaum ta umana vivi ma ta umana kip, ma una vung
diat ta ra ul a varam. 3 Ma una tulue diat tadav ra king Edom, ma tadav
ra king Moab, ma tadav ra king kai ra tarai Amon, ma tadav ra king
Tiro, ma tadav ra king Sidon; ma ra umana tultul ba dia vut Ierusalem
pire Sedekia ra king Iuda diat a kap diat. 4 Ma una tul tar go ra tinata na
vartuluai pire diat ure kadia umana luluai: A Luluai kai ra lavur kor, ra
God kai Israel, i biti dari: Avat a ve kavava umana luluai dari: 5 Iau tar
vaki ra rakarakan a gunagunan, ma ra tarai ma ra umana vavaguai dia
ki ra pia, ma ra ngala na dekdekigu ma ta ra ongor na limagu; ma iau
tul tar ia tai nina iau mainge. 6 Ma go iau tar tul tar go ra gunagunan tai
kaugu tultul Nebukadnesar ra king Babilon; ma iau tar tul tar ra umana
vavaguai na gunan bula tana, upi diat a torom tana. 7 Ma ra umana vuna
tarai par diat a torom tana, ma tai natuna bula ma tubuna, tuk tar ta
ra bung u kana gunan iat; ma ta nam ra e mangoro na vuna tarai ma
ra umana ngala na king diat a ben vavilavilau pa ia. 8 Ma ona ta vuna
tarai ba ta vuna gunan na ole ra tinorom pire go Nebukadnesar ra king
Babilon, ma pa diat a puak pa ra kip kai ra king Babilon ta ra ul a vara i
diat, ina balbali pire nam ra vuna tarai ma ra pakat na vinarubu, ma ra
mulmulum, ma ra ngala na minait, ra Luluai i biti, tuk tar ba ina vapanie
vapar vue diat i tana. 9 Ma avat, koko avat a kapupi kavava umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

propet, ma kavava umana tena varvai na tabaran, ma kavava umana tena
ririvon, ma kavava umana tena papait, ma kavava umana tena agagar.
nina dia ve avat dari: Vakir avat a toratorom ta ra king Babilon. 10 Tago
dia varvai vavaongo pire vavat, upi da kari vavailik vue avat kan kavava
gunan. ma upi ina korot vue avat ma avat a virua. 11 Ma nam ra vuna
tarai ba na puak pa ra kip kai ra king Babilon ta ra ul a vara i diat, ma na
toratorom tana, ina nur vue nam ra vuna tarai pi diat a ki ta kadia gunan
iat, ra Luluai i biti; ma diat a pait ra umauma tana, ma diat a ki ie.
12 Ma iau ga tatike go ra lavur tinata pire Sedekia ra king Iuda dari: Avat
a puak pa ra kip kai ra king Babilon ta ra ul a vara i vavat, ma avat a torom
tana ma ta kana tarai, ma avat a laun. 13 Ta ra ava ava mainge pi avat a
virua, avat ma kaum tarai, ta ra pakat na vinarubu, ta ra mulmulum, ma
ta ra ngala na minait, da ra Luluai i ga varvai ure nam ra vuna tarai ba na
ole ra tinorom ta ra king Babilon? 14 Ma koko avat a kapupi ra tinata kai ra
umana propet nina dia biti ta vavat, Vakir avat a torom ta ra king Babilon,
tago dia tata na propet vavaongo pire vavat. 15 Tago vakir iau ga tulue diat,
ra Luluai i biti, dia tata vavaongo ko ta ra iangigu, upi ina korot vue avat,
ma upi avat a virua, avat ma ra lavur propet dia tata na propet pire vavat.
16 Ma iau ga tata pire ra umana tena tinabar bula ma pire go ra tarai
par dari: A Luluai i biti dari: Koko avat a kapupi ra tinata kai kavava
lavur propet ba dia tata na propet pire vavat ma dia biti, Ea, i maravai
ba da vamule ra tabarikik ure ra kuba i ra Luluai maro Babilon, tago dia
tata na propet ma ra vaongo pire vavat. 17 Koko avat a kapupi diat, avat a
toratorom uka ta ra king Babilon ma avat a laun; upi ra ava go ra pia na
pal na lingling ika? 18 Ma ona dia propet tuna, ma ra tinata kai ra Luluai
i ki pire diat, boina diat a araring pire ra Luluai kai ra lavur kor, upi koko
da mulue ra tabarikik nina i tur valili ta ra kuba i ra Luluai ma ta ra kuba
i ra king Iuda ma ta ra pia na pal Ierusalem uro Babilon. 19 Tago ra Luluai
kai ra lavur kor i biti dari ure ra umana pagapaga, ma ure ra ngala na la,
ma ure ra umana kiki, ma ure ra ibaiba na tabarikik nina i tur valili ta
go ra pia na pal, 20 nina Nebukadnesar ra king Babilon pa i ga kap vue, ba
i ga ben vavilavilau Iekonia natu i Ieoiakim ra king Iuda, maro Ierusalem
uro Babilon, diat ma ra lavur luluai Iuda ma Ierusalem; 21 maia pa, ra
Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari ure ra tabarikik nina i
tur valili ta ra kuba i ra Luluai, ma ta ra kuba i ra king Iuda, ma ta ra pia
na pal Ierusalem: 22 Da mulue uro Babilon, ma na ki abara tuk tar ta ra
bung ina nuk pa ia, ra Luluai i biti; ma ta nam ra bung ina mulue diat uti,
ma ina vamule uti ta go ra gunan.

A tinata vavaongo kai ra propet Kanania

28 1 Ma ta nam ra kilala, ba Sedekia i ga tur pa ia pi na king Iuda
tana, ta ra kilala a ivat ma ra gai a ilima, Kanania natu i Asur ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

propet maro Gibeon i ga ve iau ta ra kuba i ra Luluai, ta ra luaina mata
i ra umana tena tinabar ma ra tarai par, dari: 2 A Luluai kai ra lavur kor,
ra God kai Israel, i biti dari: Iau tar bubur ra kip kai ra king Babilon. 3 Ba
pa i par boko a ura kilala, ina ga vamule ra lavur tabarikik kai ra kuba i
ra Luluai uti ta go ra gunan, nina Nebukadnesar ra king Babilon i ga tak
vue kan go ra gunan, ma i ga mulue uro Babilon; 4 ma ina agur pa mule
Iekonia natu i Ieoiakim ra king Iuda uti ta go ra gunan, diat ma ra tarai
Iuda di ga ben vavilavilau pa diat uro Babilon, ra Luluai i biti, tago ina
bubur ra kip kai ra king Babilon.

5 Ma ra propet Ieremia i ga biti ta ra propet Kanania ta ra luaina mata
i ra umana tena tinabar ma ta ra luaina mata i ra tarai dia ga tur ta ra
kuba i ra Luluai, 6 ra propet Ieremia i ga biti: Amen, boina ba ra Luluai
na pait ia; a Luluai na pait ot pa kaum tinata nina u ga tata na propet
me, ma na vamule ra tabarikik kai ra kuba i ra Luluai ma ra tarai par dia
ki na vilavilau maro Babilon uti ta go ra gunan. 7 Ia kaka una valongore
go ra tinata ba ina tatike ta ra talingam ma ta ra talinga i go ra tarai
par. 8 A umana propet dia ga lua ta dor ania tana dia ga tata na propet
ure mangoro na gunan ma ure ra umana ngala na vuna tarai, ure ra
vinarubu, ma ure ra mulmulum, ma ure ra ngala na minait. 9 Ma ba tika
na propet i varvai ure ra malmal, ba di pait ot pa ra tinata kai nam ra
propet da nunure muka ure nam ra propet ba a dovotina ra Luluai i tar
tulue.

10 Ma ra propet Kanania i ga tak vue ra kip kan ra ul a vara i Ieremia
ra propet, ma i ga bubur ia. 11 Ma Kanania i ga biti ta ra luaina mata i ra
tarai par dari: A Luluai i biti: Damana ina bubur ra kip kai Nebukadnesar
ra king Babilon kan ra ul a vara i ra lavur vuna tarai par, ba pa na par
boko ra ura kilala. Ma ra propet Ieremia i ga vana ka.

12 Ma ba ra propet Kanania i ga bubur ra kip kan ra ul a vara i ra
propet Ieremia, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Ieremia dari: 13 Una
vana, ma una ve Kanania dari: A Luluai i biti dari: U tar bubur ra kip
na davai, ma ina pait ra kip na palariam upi na kia vue ra davai. 14 Tago
ra Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Iau tar vung tar
ra kip na palariam ta ra ul a vara i go ra lavur vuna tarai, upi diat a
toratorom tai Nebukadnesar ra king Babilon, ma diat a torom tana; ma
iau tar tul tar ra lavur vavaguai na gunan bula tana.

15 Ma ra propet Ieremia i ga biti ta ra propet Kanania dari: Kanania,
go una valongore; a Luluai pa i ga tulue u, ma u vuna ba go ra tarai dia
kapupi ra vaongo. 16 Kari ra Luluai i biti dari: Ea, ina kari vue u kan ra
rakarakan a gunagunan; go ra kilala una mat, tago u tar tatike ra tinata
na varpiam ure ra Luluai.

17 Damana ra propet Kanania i ga mat ta nam ra kilala iat ta ra gai
lavurua.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A buk kai Ieremia tadav diat dia ki irai

29 1 Ma ra propet Ieremia i ga tulue go ra tinata ta ra buk maro
Ierusalem tadav ra umana patuana kai ra tarai di ga ben
vavilavilau pa diat, ma tadav ra umana tena tinabar, ma tadav ra umana
propet, ma tadav ra tarai par, nina Nebukadnesar i ga ben vavilavilau
vue diat maro Ierusalem uro Babilon. 2 Di ga tulue namur ta ra vinavana
kan Ierusalem kai Iekonia ra king, ma na i ra king, ma ra umana tultul
na pal, ma ra umana luluai Iuda ma Ierusalem, ma ra umana tena
madaka, ma ra umana tena madaka ta ra palariam. 3 Elasa natu i Sapan
ma Gemaria natu i Kilkia, nina Sedekia ra king Iuda i ga tulue dir uro
Babilon tadav Nebukadnesar ra king Babilon, dir ga kap ra buk, ma i ga
biti dari:

4 A Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari ta ra tarai par
di ga kinim vavilavilau pa diat, nina iau ga kure ba da kap vavilavilau
pa diat kan Ierusalem uro Babilon: 5 Avat a pait ra umana pal ma avat a
ki ta diat; avat a vavauma ma avat a en ra vuaina; 6 avat a taulai ma avat
a vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina; avat a vataule
ra umana natu i vavat a umana tutana, ma avat a tul tar ra umana natu
i vavat a umana vavina upi diat a taulai, ma diat a kava ra umana bul
tutana ma ra umana bul vavina; ma avat a peal abara, ma koko avat a
panie vanavana. 7 Ma avat a ongor upi ra malmal ta ra pia na pal iau tar
tulue vavilavilau avat tana, ma avat a araring ure pire ra Luluai; tago ba i
ki na malmal, avat bula avat a ki na malmal. 8 Tago ra Luluai kai ra lavur
kor, ra God kai Israel, i biti dari: Koko avat a kapupi ra vaongo kai kavava
umana propet pire vavat, ba kai kavava umana tena varvai na tabaran,
ma koko avat a nuk pa kavava lavur ririvon ava ririvone diat. 9 Tago dia
tata na propet ma ra vaongo pire vavat ta ra iangigu; vakir iau ga tulue
diat, ra Luluai i biti. 10 Tago ra Luluai i biti dari: Ba i tar ot ra lavurua
na vinun na kilala ure Babilon, ina tadav avat, ma ina pait ot pa kaugu
bo na tinata pire vavat, ma ina ben vatalil avat ta go ra gunan. 11 Tago
iau nunure ra nuknukigu ure avat, ra Luluai i biti, iau nuk pa ra malmal
ma vakir ra kaina, upi ina tabar avat ma ra nurnur ta ra mutuaina. 12 Ma
avat a kail upi iau, ma avat a vana ma avat a araring piragu, ma ina
valongore avat. 13 Ma avat a tikatikan upi iau, ma avat a tikan tadav iau,
ari ona ava tikan upi iau ma ra bala i vavat par. 14 Ma avat a tikan tadav
iau, ra Luluai i biti, ma ina pala vue avat kan ra kini na vilavilau, ma ina
ben varurue avat kan ra lavur vuna tarai iau ga korot tar avat pire diat,
ra Luluai i biti; ma ina agur pa mule avat uti ta go ra gunan nina iau ga
tulue avat kan ia upi avat a ki na vilavilau.

15 Tago ava tar biti: A Luluai i tar vaki ra umana propet pire dat ati
Babilon. 16 Tago ra Luluai i biti dari ure ra king i ki ta ra kiki na king

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kai David, ma ure ra tarai par dia ki ta go ra pia na pal, a umana tura
i vavat ba dia ga varagur ma avat ta ra kini na vilavilau: 17 A Luluai kai
ra lavur kor i biti dari: Ea, ina tulue ra pakat na vinarubu pire diat, ma
ra mulmulum, ma ra ngala na minait, ma diat a da ra kaina lovo, nina
pa i topa ra nian tago i kaina. 18 Ma ina korot mur diat ma ra pakat na
vinarubu, ma ra mulmulum, ma ra ngala na minait, ma ina nur vue
diat ba da gogone vurvurbingitane diat ta ra lavur vuna gunan ta ra
rakarakan a gunagunan, ma diat a da ra magit na milmilikuan, ma ra
magit na kinaian, ma ra magit di vuake, ma ra magit na varkulumai pire
ra lavur vuna tarai nina iau tar korot tar diat i tana, 19 tago pa dia ga
kapupi kaugu tinata, ra Luluai i biti, nina iau ga vala tulue kaugu umana
tultul ra umana propet me pire diat, ma pa iau ga vavabing; ma pa ava ga
mainge ra valavalongor, ra Luluai i biti. 20 Io, avat a valongore ra tinata
kai ra Luluai, avat par ava ki na vilavilau, nina iau ga tulue avat kan
Ierusalem uro Babilon.

21 Ure Akab natu i Kolaia, ma ure Sedekia natu i Maseia, nina dir
tata na propet ma ra vaongo pire vavat ta ra iangigu, ra Luluai kai ra
lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Ea, ina tul tar dir ta ra lima i
Nebukadnesar ra king Babilon, ma na doko dir ta ra luaina mata i vavat;
22 ma dir a vuna ta ra tinata na varvabilak pire ra tarai Iuda dia ki na
vilavilau aro Babilon, dari: A Luluai na varogopane amutal ma Sedekia
ma Akab nina ra king Babilon i ga rang dir ta ra iap; 23 tago dir ga pait ra
magit na papaua livuan tai Israel, ma dir ga po ma ra umana taulai kai
ra umana talai dir, ma dir ga vaongo ma ra tinata ta ra iangigu, dir ga
tatike ra tinata ba pa iau ga vartuluai tana pire dir; ma iau matoto tana,
ma iau varvai kapa tana, ra Luluai i biti.

24 Ma ure Semaia ra te Nekelam, una biti dari: 25 A Luluai kai ra lavur
kor, ra God kai Israel, i biti dari: Tago u ga tulue ra umana buk ta ra
iangim iat tadav ra tarai Ierusalem par, ma tadav Sepania natu i Maseia
ra tena tinabar, ma tadav ra umana tena tinabar par, dari: 26 A Luluai i
tar vaki u a tena tinabar pi una kia vue leoiada ra tena tinabar, upi avat
a varbalaurai ta ra kuba i ra Luluai ure ra umana papaua par ba dia tata
na propet, upi una vung diat ta ra babat keke ma ra babat na ino. 27 Io, ta
ra ava pa u ga pit Ieremia ra te Anatot, nina i tata na propet pire vavat,
28 tago i tar tulue ra tinata pire vevet ati Babilon, ma i biti: A kini na
vilavilau na lolokon; avat a vatur ra umana pal ma avat a ki ta diat; avat
a vavauma ma avat a en ra vuaina?

29 Ma Sepania i ga luk go ra buk ta ra luaina mata i ra propet Ieremia.
30 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Ieremia dari: 31 Una tulue ra tinata
pire diat par dia ki na vilavilau dari: A Luluai i biti dari ure Semaia ra
te Nekelam: Tago Semaia i tar tata na propet ta vavat, ma vakir iau ga
tulue, ma i vuna tago ava kapupi ra vaongo, 32 io, ra Luluai i biti: Ea, ina

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

balbali pire Semaia ra te Nekelam ma pire ra umana bul mur tana; pa ta
niuruna na ki pire go ra tarai, ma vakir na gire ra bo na magit ba ina pait
ia pire kaugu tarai, ra Luluai i biti; tago i tar tatike ra tinata na varpiam
ure ra Luluai.

A vavalima ba diat dia ki na vilavilau diat a talil mulai

30 1 A Luluai i ga tulue ra tinata tadav Ieremia dari: 2 A Luluai ra
God kai Israel i biti dari: Una tumu ra lavur tinata iau tar tatike
piram tai ta tika na buk. 3 Tago ea, ra Luluai i biti, ra e na vut ba ina pala
vue kaugu tarai Israel ma Iuda kan ra kini na vilavilau, ra Luluai i biti;
ma ina agur vatalil diat ta ra gunan iau ga tul tar ia ta ra umana tama i
diat, ma diat a vatur vake.
4 Ma ra Luluai i ga tatike go ra tinata ure Israel ma ure Iuda. 5 Tago
ra Luluai i biti dari: Ave tar valongore ra tinata na nidadar, ra tinata
na bunurut, ma vakir ra tinata na malmal. 6 Go avat a titir ma avat a
gire, ta tutana na kakava vang? Ta ra ava iau gire ra tarai dia vatur ra
livua i diat, da ra vavina ba i kakava, ma ra mata i diat par i kiala? 7 Ui!
Tago nam ra bung i ngala, ma pa ta bung dir varogop me; ia ra kilala na
varmonong pire Iakob, ma da valaun ia ka kan ia.
8 Ma ta nam ra bung, ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ina bubur vue
kana kip kan ra ul a varam, ma ina al kutu ra am lavur vivi, ma ra
umana vaira pa diat a ben vavilavilau mule; 9 diat a torom uka tai ra
Luluai kadia God, ma tai David kadia king, nina ba ina vaki ia pire diat.
10 Kari koko una burut, u Iakob kaugu tultul, ra Luluai i biti, ma u Israel,
koko una ururian; tago ina valaun u kan ra kini vailik, ma ra umana bul
mur tam kan ra gunan dia ki na vilavilau tana; ma Iakob na talil ma na
ngo ma na balamat, ma pa ta na na vaburut ia. 11 Tago iau ki piram, ra
Luluai i biti, upi ina valaun u; tago ina vapanie vakakit vue ra lavur vuna
tarai par nina iau ga imire vue u pire diat, ma pa ina vapanie vakakit
u; ina vapagumanene ke u ma ra varkurai, ma pa ina nur vue muka ra
balbali piram.
12 Tago ra Luluai i biti dari: Kaum minait pa na boina mulai, ma
kaum kinkin i kamen. 13 Pa ta na i tur maravut u pi da pulu u, ma pa u
vung ta magit pi na map tana. 14 A umana talaim par dia tar valubane
u; pa dia nuk pa u; tago iau tar kita vakinkin u da ra ebar, ma iau tar
vapagumanene u da ra tena varvakadik, tago mangoro kaum bilak na
mangamangana, ma u tar vapeal kaum varpiam. 15 Ta ra ava u tangi ure
kaum kinkin? I dekdek upi na ngo kaum kinadik. Iau pait go ra lavur
magit piram, tago mangoro kaum bilak na mangamangana, ma tago u
tar vapeal kaum varpiam. 16 Kari diat par dia en vue u da kabila en vue
diat; ma kaum lavur ebar par tikatikai da kinim vavilavilau pa diat; ma
diat dia loalong piram da kabila loalong pire diat, ma diat par dia ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varpa piram da kabila ra varpa pire diat. 17 Tago ina valagar pa u, ma ina
vamap kaum lavur kinkin, ra Luluai i biti, tago dia tar vatang u ba ra
puiap, ma dia biti, dari: Sion nam ba pa ta na i nuk pa ia.
18 A Luluai i biti dari: Ea, ina lilikun mulai tadav ra umana pal na mal
kai Iakob, ma ina mari ra umana kubana; ma da pait mule ra pia na pal
ta kana luana iat, ma da ki mulai ta ra kuba i ra king da di ga pait ia
lua. 19 Ma ra pite varpa ma ra nilai diat dia gugu na arikai kan ia; ma ina
vapealane diat ma vakir diat a paupau mulai; ina mar diat ma pa diat
a ruva. 20 A umana natu i diat diat a ki da lua, ma da vatur mal kadia
kivung ta ra luaina matagu, ma ina kure bali diat dia arung bat diat.
21 Ma tikai ta diat iat na luluai pire diat, ma kadia tena varkurai na vana
rikai ta diat; ma ina vamarave, ma na tadav iau; tago to ia nam ba na
rurung upi na tadatadav iau? ra Luluai i biti. 22 Ma avat kaugu tarai ma
iau kavava God boko.
23 Gire, ra ngala na ubar kai ra Luluai! Kana kulot i tar vana rikai da ra
kalivuvur; ma na tut taun ra ulu i ra umana tena varpiam. 24 A karangap
na kankan kai ra Luluai pa na ngo pit, na pait ot pa ka ra lavur nuknuk ta
ra balana; ta ra mutuaina na kapa pire vavat.

31 1 Ta nam ra e, ra Luluai i biti, iau ra God kai ra lavur apik na
tarai Israel, ma diat kaugu tarai boko. 2 A Luluai i biti dari: A
tarai dia ki valili ta ra pakat na vinarubu dia ga na tadav ra varmari ta ra
pupui; ma ba Israel i ga anan upi ra ningo, 3 ra Luluai i ga tur rikai pirana
maro vailik, ma i ga biti: Iau tar mari u ma ra varmari tukum; kari iau
tar al pa u ma ra varmari. 4 Ina vatur mule u da ra pal, ma da pait vatur
u, a inip na vavina Israel; una kap mule kaum lavur kudu, ma una vana
rikai ta ra malagene kadiat dia gugu. 5 Una pait mule ra umana uma na
vain ta ra lualuana Samaria; a umana tena vinauma diat a vavauma, ma
diat a gugu ta ra vuaina. 6 Tago tika na bung na vut boko ba ra umana
tena minakila diat a oraoro ta ra lavur lualuana Epraim dari: Avat a tut,
ma dat a vana urama Sion tadav ra Luluai kada God.
7 Tago ra Luluai i biti dari: Avat a kakailai na gugu ure Iakob, ma avat
a ngenge ure nina i lualua ta ra lavur vuna tarai; avat a varvai, avat a
pite varpa, ma avat a biti: Luluai, una valaun kaum tarai, ra ibaiba tai
Israel. 8 Ea, ina agur pa diat maro ra gunan ta ra papar a labur, ma ina ben
varurue diat maro ra ngu na rakarakan a gunagunan aro iat, diat varurung
ma ra umana pula ma ra umana kakak, ra umana vavina dia kap bala
varurung ma ra umana vavina dia kakava; a ngala na kor diat a talil uti.
9 Diat a vut ma ra tinangi, ma ina. agur pa diat ma ra tinata na varmaram;
ina ben pa diat ta ra umana tava alir ta ra nga i tamataman, ma pa diat a
tutukai tana; tago iau tama i Israel, ma Epraim ra luaina natugu.
10 Avat a umana vuna tarai, avat a valongore ra tinata kai ra Luluai,
ma avat a vaarike ta ra umana lolo aro vailik, ma avat a biti: Nina i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tar vue imimire vue Israel na varurue mule, ma na balaure da ra tena
varbalaurai i mono bat kana kikil na sip. 11 Tago ra Luluai i tar kul
valangalanga Iakob, ma i tar valaun ia kan ra lima i nina i ga ongor ta
dir. 12 Ma diat a vut ma diat a kakailai ta ra luana Sion, ma diat a vana
varurung tadav ra bo na magit kai ra Luluai, tadav ra kon, ma tadav ra
vain, ma tadav ra dangi, ma tadav ra umana nat na sip ma ra umana nat
na bulumakau; ma kadia nilaun na ti varogop ma ra uma di pukpuk ia,
ma pa diat a ligur mulai.
13 Ma ta nam ra e ra inip na vavina na gugu ma ra malagene, ma
damana ra umana barmana ma ra umana patuana; tago ina pukue kadia
niligur upi ra gugu, ma ina vamaram diat, ma ina vagugu diat upi na par
kadia niligur. 14 Ma ina tabar vamaur ra bala i ra umana tena tinabar ma
ra bira, ma kaugu tarai diat a maur ma ra bo na magit tagu, ra Luluai i
biti.
15 A Luluai i biti dari: Di valongore ra nilai tikai aro Rama, a kunukula
ma ra ngala na tinangi, Rakel i tangtangie ra umana natuna; i ole vue ra
varmaram ure ra umana natuna, tago dia tar panie. 16 A Luluai i biti dari:
Koko una tangi, ma koko na lur ra matam, tago da vapuak u ure kaum
papalum, ra Luluai i biti; ma diat a lilikun mulai kan ra gunan na ebar.
17 Ma kan na boina ra mutuaim, ra Luluai i biti; ma ra umana natum diat
a vut mulai ta kadia langun iat. 18 A dovotina iau tar valongore Epraim
i tangie mule dari: U tar vapagumanene iau, ma di tar vapagumanene
iau da ra nat na bulumakau ba pa i la ta ra kip; una valilikun iau, ma ina
lilikun, tago u ra Luluai kaugu God. 19 A dovot ba iau ga tar vana irai, iau
ga nukpuku; ma ba iau ga tar matoto, iau ga par ra vo na kaugu; iau ga
ruva, ma iau ga ula, tago iau ga vavirvir ure ra magit iau ga pait ia ba iau
ga bul boko. 20 Dave, Epraim a vakak na natugu, a tutana? A bo na bul
laka? Tago ra lavur bung ba iau takun ia iau manga nuknuk pa ia boko;
kari ra balagu i bala upi ia, ma a dovotina ina mari ia, ra Luluai i biti.
21 Una vatur ra umana vakilang na nga, ma una page ra umana davai
na varvateten na nga; a nuknukim na lingan upi ra nga tur, upi ra nga
u ga vana tana; u a inip na vavina Israel, una lilikun, una lilikun mulai
tadav go kaum lavur pia na pal. 22 Natugu, a vavina ba u ga vana irai,
aivia ra bung boko una tenten vurvurbit? Tago ra Luluai i tar vaki ra
kalamana magit ati ra pia: a vavina na kove ra tutana.
23 A Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Da vatang
mule go ra tinata ta ra gunan Iuda ma ta ra lavur pia na pal tana, ba iau
ben valilikun diat di ga kinim vavilavilau pa diat: A Luluai na vadoane
u, u ra kuba i ra mangamangana takodo, u ra luana i gomgom. 24 Ma
Iuda ma kana lavur pia na pal diat a ki varurung tana, ma ra umana tena
vinauma ma diat dia vana vurvurbit ma ra kikil na Sip. 25 Tago iau tar
tabar vamaur nina i talatalanguan, ma iau tar vaongor diat par i tabun ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

bala i diat. 26 Ba i ga par go iau ga tavangun, ma iau ga nana; ma kaugu
niva i ga kalami piragu.
27 A Luluai i biti dari: Ea, ra e na vut ba ina vaume ra tarai ma ra
umana vavaguai ta ra gunan Israel ma ta ra gunan Iuda. 28 Ma da iau
ga makile diat upi ina rubat vue diat, ma upi ina rip vue diat, ma upi
ina pukue vue diat, ma upi ina vamutue diat, ma upi ina vakadik diat,
damana ina makile diat upi ina vatur diat, ma upi ina vaume diat, ra
Luluai i biti.

A kalamana kunubu

29 Ta nam ra e pa da biti mulai dari: a umana tutana dia tar en ra
umana vuai na vain dia manmanina, ma ra pal a ngie i ra umana natu i
diat dia manmanina. 30 Tikatikai na virua ure kana varpiam iat; ma nina
i en ra vuai na vain i manmanina ra pal a ngiene iat na manmanina.
31 A Luluai i biti dari: Ea, ra e na vut ba avet ma ra tarai Israel ma
ra tarai Iuda avet a pait ra kalamana kunubu; 32 pa na varogop ma rak
kunubu avet ma ra umana tama i diat ave ga pait ia ta ra bung iau ga
vatur ra lima i diat upi ina ben vairop diat kan ra gunan Aigipto; tago
dia ga vatamam vue nam kaugu kunubu, ma a dovotina iau ga ki da ra
taulai pire diat, ra Luluai i biti. 33 Go ra kunubu avet ma ra tarai Israel
avet a pait ia ba i par nam ra e, ra Luluai i biti: ina poe kaugu vartuluai
ta ra bala i diat, ma ina tumu ia ta ra bala i diat, ma iau kadia God ma
diat kaugu tarai. 34 Ma pa diat a tovo mule talai diat tikatikai, ma tura i
diat tikatikai, dari: Una nunure ra Luluai; tago diat par diat a nunure iau,
a umana ikilik tuna ta diat ma ra umana ngala, ra Luluai i biti; tago ina
pun vue kadia bilak na mangamangana, ma pa ina nuk pa mule kadia
varpiam.
35 A Luluai, nina i tul tar ra keake pi na vakapa ra bung na keake, ma
ra gai ma ra lavur tagul upi diat a vakapa ra marum, nina i vaguan ra ta
upi kana bobol na roro, ra Luluai kai ra lavur kor ra iangina, i biti dari:
36 Ba go ra lavur mangana dia panie ta ra luaina matagu, ra Luluai i biti,
a tarai Israel na panie bula ma vakir na vuna tarai mulai ta ra luaina
matagu pa na mutu. 37 A Luluai i biti dari: Ona i tale ba da valar ot pa
ra bala na bakut arama liu, ma da tikan tadav ra vunapai ra rakarakan
a gunagunan ara iat, io, ina okole vue ra tarai Israel bula ure ra lavur
magit dia tar pait ia, ra Luluai i biti.
38 Ea, ra e na vut, ra Luluai i biti, ba da pait ra pia na pal upi kai ra
Luluai, na tur pa ia ta ra pal na minakila kai Kananel ma na tuk tar ta
ra mataniolo ta ra ngu na liplip. 39 Ma ra langun na vana takodo tuk tar
ta ra luana Gareb, ma na vila likun upi na tuk tar Goa. 40 Ma ra male
parika ure ra umana minat ma ure ra kabu, ma ra lavur pakana pia tuk
tar ta ra tava alir Kidron, tuk tar ta ra mataniolo na os ta ra papar a taur,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na gomgom ure ra Luluai; pa da rubat vue, ma pa da re vue mule pa na
mutu.

Ieremia i kul ra pakana pia aro Anatot

32 1 A Luluai i ga tulue go ra tinata tadav Ieremia ta ra vavinun na
kilala Sedekia i ga ki na king Iuda tana, ta ra kilala a vinun ma
lavutul ta ra kini na king kai Nebukadnesar. 2 Io, ta nam ra kilala ra tarai
na vinarubu kai ra king Babilon dia ga tur vartakalat bat Ierusalem, ma
di ga vi varuk Ieremia ra propet ta ra taman kai ra umana monamono
nina i ga ki ta ra kuba i ra king Iuda. 3 Tago Sedekia ra king Iuda i ga vi
varuk ia, ma i ga biti, Ta ra ava u tata na propet dari: A Luluai i biti: Ea,
ina tul tar go ra pia na pal ta ra lima i ra king Babilon, ma na ongor pa
ia; 4 ma Sedekia ra king Iuda pa na takap kan ra tarai Kaldea, a dovotina
da nur tar ia ta ra lima i ra king Babilon, ma dir a pirpir tuna ma ra ngie
i dir, ma dir a varboboi ma ra mata i dir; 5 ma na agur pa Sedekia uro
Babilon, ma na ki ie tuk tar ta ra bung ina tadav ia, ra Luluai i biti; ma ba
ava varubu ma ra tarai Kaldea, pa avat a ongor pa diat?
6 Ma Ieremia i ga biti: A tinata kai ra Luluai i ga tadav iau dari: 7 Ea,
Kanamel natu i matuam Salum na tadav u ma na biti dari: Una kul kaugu
pakana pia aro Anatot, tago ra varkurai i tul tar ia tam ba una kul valilikun
ia. 8 Io, Kanamel natu i matuagu i ga tadav iau ta ra taman kai ra umana
monamono varogop ma ra tinata kai ra Luluai, ma i ga biti tagu dari: Una
kul kaugu pakana pia aro Anatot ta ra gunan Beniamin, tago ra varkurai
i tul tar ia tam ba una kale pa ia ma ba una kul valilikun ia; una kul vake
pi kaum. Ma iau.ga matoto tana ba go ra tinata a tinata kai ra Luluai. 9 Ma
iau ga kul ra pakana pia aro Anatot kai Kanamel natu i matuagu, ma iau
ga valar tar ra mani tana, a vinun ma lavurua na pakana silva. 10 Ma iau
ga tumu ra buk na kunukul, ma iau ga vabulit vakilang ia, ma iau ga ting
pa ra umana tena varvai kapa ure, ma iau ga valar tar ra mani tana ta ra
valavalar na mamat. 11 Damana iau ga tak pa ra ura buk na kunukul, nina
di ga vabulit vakilang ia varogop ma ra varkurai ma ra mangamangana
kunukul, ma nina bula ba pa di ga vabulit ia; 12 ma iau ga tul tar ra buk na
kunukul tai Baruk natu i Neria natu i Maseia, ta ra luaina mata i Kanamel
natu i matuagu, ma ta ra luaina mata i ra umana tena varvai kapa nina di ga
tumu ra iang i diat ta ra buk na kunukul, ta ra luaina mata i ra tarai Iudaia
dia ga kiki ta ra taman kai ra umana monamono. 13 Ma iau ga vartuluai
pire Baruk ta ra luaina mata i diat dari: 14 A Luluai kai ra lavur kor, ra God
kai Israel, i biti dari: Una tak pa go ra ura buk na kunukul, dir par, nina di
ga vabulit vakilang ia ma nina ba pa di ga vabulit ia, ma una poe dir tai ta
tika na la na pia pi dir a ki mangoro na bung tana. 15 Tago ra Luluai kai ra
lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Da kul mule boko ra umana pal ma ra
umana pia na uma ma ra umana uma na vain ta go ra gunan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

16 Ma ba iau ga tul tar ra buk na kunukul tai Baruk natu i Neria, iau
ga araring tadav ra Luluai dari: 17 Ea, Luluai God! U tar vaki ra bala na
bakut ma ra rakarakan a gunagunan ma ra ngala na dekdekim ma ta ra
ongor na limam; pa ta magit i dekdek piram, 18 u ba u mari ra umana
arip na marmar, ma u bali ra mangamangana kai ra tarai pire ra umana
bul mur ta diat, u ra ngala na God ma ra dekdek na God, ra Luluai kai ra
lavur kor ra iangim, 19 u lia ma ra kabinana ma u ongor ta ra papalum;
a kiau na matam i bobe ra lavur mangamangana kai ra tarai upi una
vabongon tikatikai da kana mangamangana ma da ra vuai kana papalum;
20 u ga vaarike ra umana vakilang ma ra umana magit na kinaian ta
ra gunan Aigipto, tuk tar ta ra bung gori, pire ra tarai Israel ma pire
ra umana enana tarai bula, ma u tar vangala ra iangim da i pada gori;
21 ma u ga agure vairop pa kaum tarai Israel kan ra gunan Aigipto ma
ra lavur vakilang ma ra umana magit na kinaian, ma ta ra dekdekim,
ma ta ra ongor na limam, ma ta ra ngala na nidadar; 22 ma u ga tul tar
go ra gunan ta diat, a gunan ba u ga tar vavalima tar ia ta ra umana
tama i diat, a gunan ra polo na u ma ra polo na livur i alir tana; 23 ma
dia ga olo tana, ma dia ga vatur vake. Ma pa dia ga torom ta ra nilaim,
ma pa dia ga mur kaum varkurai; pa dia ga pait tuna ta magit ta nam
par u ga vartuluai pire diat ba diat a pait ia. Kari u tar tulue go ra lavur
kaina magit pire diat. 24 Ea, ra umana bobokon dia tar maravai pire go
ra pia na pal upi da ongor pa ia; ma di tul tar ra pia na pal ta ra lima i
ra tarai Kaldea nina dia varubu me, ure ra pakat na vinarubu, ma ure ra
mulmulum, ma ure ra ngala na minait; ma ra magit u ga tatike i tar ot;
ma ea, u giragire. 25 Ea, Luluai God, u tar biti tagu, Una kul ra pia ma ra
mani, ma una ting pa ra umana tena varvai kapa tana; ma go di tar tul
tar ra pia na pal ta ra lima i ra tarai Kaldea.
26 Namur ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Ieremia dari: 27 Ea, iau ra
Luluai, ra God kai ra lavur tarai; ta tika na magit i dekdek bar piragu?
28 Kari ra Luluai i biti dari: Ea. ina tul tar go ra pia na pal ta ra lima
i ra tarai Kaldea, ma ta ra lima i Nebukadnesar ra king Babilon, ma
na ongor pa ia; 29 ma ra tarai Kaldea nina dia varubu ma go ra pia na
pal, diat a vut ma diat a vautunge go ra pia na pal, ma diat a tun vue
varurung ma ra umana pal di ga tuntun tar ra bulit i ang na katkat tai
Baal ta ra ul a pal tana, ma di ga lolonge ra tinabar na nimomo tana
tadav ra umana enana god, upi diat a vakankan iau. 30 Tago ra tarai Israel
ma ra tarai Iuda dia ga pait ika ra magit i kaina ta ra luaina matagu papa
amana dia ga bul tana; tago ra tarai Israel dia ga vakankan ika iau ma
ra papalum na lima i diat, ra Luluai i biti. 31 Tago go ra pia na pal i ga
vangangal iau pi ina kankan ma upi ina kavavar papa ra bung di ga pait
vatavuna ma i tuk tar gori; upi ina re vue kan ra luaina matagu, 32 ure
ra lavur kaina mangamangana kai ra tarai Israel ma kai ra tarai Iuda,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nina dia ga pait ia pi diat a vakankan iau, diat ma kadia umana king,
kadia umana luluai, kadia umana tena tinabar, kadia umana propet, ma
ra tarai Iuda, ma ra tarai dia ki Ierusalem. 33 Ma dia tar vue tamur tar
tagu, ma pa dia ga lingan upi iau; ma a dovotina iau ga vala tovo diat
ma pa iau ga vavabing, ma pa dia ga valongore upi diat a vatur vake ra
vartovo. 34 Dia ga vaki kadia lavur bilak na magit ta ra pal di vatang ra
iangigu tana, upi diat a vadur ia. 35 Ma dia ga pait ra umana tavul a lotu
ure Baal ta ra male kai natu i Inom, upi diat a tuntun tar ra umana natu
i diat, a umana tutana ma ra umana vavina, tai Molek; ma nam pa iau ga
vartuluai tana pire diat, ma pa i ga vana rikai ta ra nuknukigu, ba diat a
pait go ra bilak na mangamangana, upi na varirap Iuda ta ra kaina.
36 Ma go, ure go ra pia na pal nina ava biti ure dari, Di tar tul tar ia ta
ra lima i ra king Babilon ure ra pakat na vinarubu ma ra mulmulum ma
ra ngala na minait, ra Luluai ra God kai Israel i biti dari: 37 Ea, ina ben
varurue diat kan ra lavur gunagunan ba iau ga korot tar diat i tana ta
kaugu kulot ma ta kaugu kavavar ma ta kaugu ngala na kankan, ma ina
agur pa mule diat tar ta go ra gunan, ma ina vaki bulu diat; 38 ma diat
kaugu tarai, ma iau kadia God boko; 39 ma ina vakopono ko ra nuknuk i
diat ma kadia mangamangana, upi diat a ru vatikene iau namur; upi diat
a ki boina tana, ma damana bula ra umana bul mur ta diat; 40 ma avet a
pait ra kunubu tukum ma diat, upi koko ina lingan irai kan diat, upi ina
pait ika ra boina ta diat, ma ina vaki ra variru ure iau ta ra bala i diat,
upi koko diat a vana kan iau. 41 Ma ina gugu ta diat upi ina pait ra boina
ta diat, ma ina vaume tuna diat ta go ra gunan ma ra balagu par ma ra
nuknukigu par. 42 Tago ra Luluai i biti dari: Da iau ga tulue go ra lavur
kaina magit pire go ra tarai, damana ina tulue ra boina pire diat nina iau
ga kubu tar ia ta diat. 43 Ma da kul ra umana pakana pia ta go ra gunan
nina ava biti ure dari, I tar lingling, pa ta tarai ma pa ta vavaguai tana,
di tar tul tar ia ta ra lima i ra tarai Kaldea. 44 A tarai diat a kul ra umana
pakana pia ma ra mani, ma diat a tumu ra umana buk na kunukul, ma
diat a vabulit vakilang diat, ma diat a ting pa ra umana tena varvai kapa,
ta ra gunan Beniamin, ma ta ra gunagunan kikil Ierusalem, ma ta ra
lavur pia na pal Iuda, ma ta ra lavur pia na pal ta ra gunan i lualuana,
ma ta ra lavur pia na pal ta ra malamale, ma ta ra lavur pia na pal ta ra
papar Negeb; tago ina ben valilikun, diat dia ki na vilavilau, ra Luluai i
biti.

Ierusalem na ki bulu mulai

33 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule Ieremia ba di ga
banu bat ia boko ta ra taman kai ra umana monamono, dari: 2 A
Luluai nina i pait ia, ra Luluai nina i mal pa ia pi na vatur ia, ra Luluai ra
iangina, i biti dari: 3 Una kail tadav iau ma ina torom tam, ma ina vaarike

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra umana ngala na magit piram, ma ra umana dekdek na magit, ba pa u
nunure boko diat. 4 Tago ure ra umana pal ta go ra pia na pal, ma ure ra
umana pal kai ra umana king Iuda, nina di ga rip vue diat upi da pait ra
balada me ure ra umana bobokon ma ure ra pakat na vinarubu, ra Luluai
ra God kai Israel i biti dari: 5 A tarai Kaldea dia vut upi diat a varubu,
ma upi diat a vabuka ra umana pal ma ra minat i ra tarai, nina iau tar
ubu diat ta kaugu kankan ma ta kaugu karangap na kulot, tago ure kadia
bilak na mangamangana iau tar ive ra matagu kan go ra pia na pal.
6 Ea, ina tabar ia ma ra bo na nilaun ma ra nilagar, ma ina valagar
diat; ma ina vaarike ra ngala na malmal ma ra dovotina pire diat.
7 Ma ina vatalil ra tarai Iuda ma ra tarai Israel nina dia ki na vilavilau,
ma ina vatavua diat da lua. 8 Ma ina dalu vue kadia lavur bilak na
mangamangana kan diat, nina dia tar pait ia piragu; ma ina nur vue
kadia lavur bilak na mangamangana nina dia tar pait ia piragu ma dia
tar piam vue iau me. 9 Ma go ra pia na pal na da ra iang na gugu piragu,
a pite varpa ma ra magit iau langlang tana, ta ra luaina mata i ra lavur
vuna tarai ta ra rakarakan a gunagunan, nina diat a valongore ra lavur
bo na magit ba ina pait ia pirana; ma diat a burut ma diat a dadadar ure
ra lavur bo na magit ma ra malmal ba ina tabar ia me.
10 A Luluai i biti dari: Ta go ra gunan ba ava biti ure dari, I tar lingling,
ma pa ta tarai ma pa ta vavaguai tana, maia, ta ra lavur pia na pal Iuda
ma ta ra lavur nga Ierusalem nina dia lingling, ma pa ta tarai ma pa ta
vavaguai tana, da valongore 11 ra nilai ra gugu ma ra nilai ra gina, ra
nilai ra taulai kalama a tutana ma ra nilai ra taulai kalama a vavina, ra
nilai diat dia biti, Avat a pite pa ra Luluai kai ra lavur kor, tago ra Luluai
i boina, tago kana varmari i tur pa na mutu, ma ra nilai diat dia kap ra
vartabar na pite varpa ta ra kuba i ra Luluai. Tago ina ben vatalil diat dia
ki na vilavilau da ta ra turpaina, ra Luluai i biti.
12 A Luluai kai ra lavur kor i biti: A kuba i ra umana tena balabalaure
sip nina dia vadiop kadia umana kikil na sip na tur mulai ta go ra gunan
i lingling, nina pa ta tarai ma pa ta vavaguai tana, ma ta ra lavur pia
na pal tana. 13 Ta ra lavur pia na pal ta ra gunan i lualuana, ma ta ra
lavur pia na pal ta ra gunan i malamale, ma ta ra lavur pia na pal ta ra
papar Negeb, ma ta ra gunan Beniamin, ma ta ra lavur gunagunan kikil
Ierusalem, ma ta ra lavur pia na pal Iuda, a umana kikil na sip diat a bolo
mulai ta ra luaina mata i nina i lukluk diat, ra Luluai i biti.
14 A Luluai i biti: Ea, ra e na vut ba ina pait ot pa ra bo na tinata tana
nina iau ga tatike ure ra tarai Israel ma ure ra tarai Iuda. 15 Ta nam ra
lavur bung, ma ta nam ra e, ina vagol vaarike tika na ibul i David, a
takodoina, ma na pait ra varkurai ma ra mangamangana takodo ta ra
gunagunan. 16 Ta nam ra lavur bung da valaun Iuda, ma Ierusalem na ki
bulu; ma da vatang ra iangina ba, ra Luluai kada mangamangana takodo.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Tago ra Luluai i biti dari: David pa na iba upi ta tutana vatikai namur
ba na ki ta ra kiki na king kai ra tarai Israel; 18 ma ra umana tena tinabar
ma ra tarai Levi pa diat a iba upi ta tutana ta ra luaina matagu upi na
tul tar ra tinabar di tuntun tar ia, ma ba na tun tar ra tinabar na vuai na
uma, ma ba na pait vatikene tar ra tinabar.
19 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Ieremia dari: 20 A Luluai i biti
dari: Gala i tale avat ba avat a vatamam vue kaugu kunubu ure ra keake,
ma kaugu kunubu ure ra marum, upi koko ra bung na keake ma ra bung
na marum dir a varvarkia mulai, 21 gala da vatamam vue kamimir kunubu
ma David bula kaugu tultul, upi koko natuna na ki na varkurai ta kana
kiki na king, ma kaveve kunubu ma. ra tarai Levi a umana tena tinabar,
kaugu umana tultul. 22 Da i dekdek upi da luk ra kor na tagul arama liu, ba
upi da valar ra veo ara ra valian, damana ina vapealane ra umana bul mur
tai David kaugu tultul, ma ra tarai Levi nina dia kudakudar piragu.
23 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Ieremia dari: 24 Dave, pa u nuk
pa ra tinata go ra tarai dia tar tatike, dari: Ra ura vuna tarai nina ra
Luluai i ga pilak pa dir, i tar okole vue dir? Damana dia pidimuane kaugu
tarai, upi koko diat a vuna tarai mulai ta ra luaina mata i diat. 25 A Luluai
i biti dari: Ona kaugu kunubu ure ra keake ma ure ra marum pa na tur
mulai, ona pa iau ga kure tar ra lavur mangamangana arama ra bala na
bakut ma ra pia, 26 io, ina okole vue bula ra lavur bul mur tai Iakob, ma
tai David kaugu tultul, ma pa ina pilak pa ta tikai ta ra umana bul mur
tana upi na kure ra umana bul mur tai Abaraam, Isak, ma Iakob; tago ina
ben vatalil diat dia ki na vilavilau, ma ina mari diat.

A tinata na vartigal kai Ieremia pire Sedekia

34 1 Ta nam ra kilala ba Nebukadnesar ra king Babilon, diat ma
kana loko na tarai na vinarubu par, ma ra lavur vuna gunan
ta ra rakarakan a gunagunan nina i ga kure diat, ma ra lavur vuna
tarai, dia ga varubu ma Ierusalem ma kana lavur pia na pal, ra Luluai
i ga tulue go ra tinata tadav Ieremia: 2 A Luluai ra God kai Israel i biti
dari: Una vana, ma amur a tata ma Sedekia ra king Iuda, ma una ve ba
ra Luluai i biti dari: Ea, ina tul tar go ra pia na pal ta ra lima i ra king
Babilon, ma na tun vue ma ra iap; 3 ma vakir una pila ta ra limana,
a dovotina da kinim vake u, ma da tul tar u ta ra limana; ma amur a
varboboi ma ra king Babilon, ma amur a pirpir me, ma una vana Babilon.
4 Ma u Sedekia ra king Iuda, una valongore ke ra tinata kai ra Luluai; ra
Luluai i biti dari ure u: Vakir una virua ta ra pakat na vinarubu; 5 una
mat ika ma ra malmal; ma da di ga pait ra variru ma ra ngala na iap pire
ra umana tamam, a umana king amana dia ga lua tam, damana da pait
ra variru ure u ma ra ngala na iap; ma diat a tangie u, ma diat a biti, Ui,
luluai! tago iau tar tatike ra tinata, ra Luluai i biti.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

6 Ma Ieremia ra propet i ga tatike go ra lavur tinata pire Sedekia
ra king Iuda aro Ierusalem, 7 ta nam ra kilala ba ra loko na tarai na
vinarubu kai ra king Babilon dia ga varubu ure Ierusalem tana, ina ure ra
ura pia na pal Iuda dir ga ki valili boko, Lakis ma Aseka; tago dir ika dir
ga tur valili ta ra umana pia na pal Iuda ba di ga liplip bat diat.

Di vakaina ra kunubu ure ra umana tultul, a umana te Ebraio

8 Ma ra Luluai i ga tulue go ra tinata tadav Ieremia, ba Sedekia dia
ga pait ra kunubu ma ra tarai par Ierusalem ba da vaarike ra kini
langalanga pire diat, 9 upi ra umana luluai par tikatikai diat a pala vue
kadia umana tultul a umana tutana, ma kadia umana tultul a umana
vavina, ona diat a umana te Ebraio, ma upi koko ta tikai na vo pa turana
a te Iudaia upi na ki na vilavilau pirana. 10 Ma ra umana luluai par ma
ra tarai par dia ga toratorom, diat dia ga mulaot ta nam ra kunubu ba ra
tarai diat a pala vue kadia umana tultul na tutana ma kadia umana tultul
na vavina, ma koko diat a vo tar mule ra tinorom ta diat; dia ga torom,
ma dia ga pala vue diat. 11 Ma namur dia ga nuknuk likun, ma dia ga
valilikun ra umana tultul na tutana ma ra umana tultul na vavina nina
dia ga tar pala vue diat, ma dia ga vo pa mule diat upi diat a vilavilau.
12 Kari ra Luluai i ga tulue ra tinata kai ra Luluai tadav Ieremia dari:
13 A Luluai ra God kai Israel i biti dari: Iau ga pait ra kunubu, avet ma ra
umana tama i vavat, ta ra e iau ga ben vairop diat kan ra gunan Aigipto
tana, kan ra gunan dia ga ki na vilavilau tana, ma iau ga biti dari: 14 Ba
i ot ra lavlavurua na kilala avat tikatikai avat a pala vue ra umana tura i
vavat, a umana Ebraio, nina di ga ivure diat pire vavat ma dia ga torom
ta vavat laptikai na kilala; avat a pala vue diat upi diat a vana kan avat.
Ma ga ra umana tama i vavat pa dia ga valongore iau, ma pa dia ga kap
talinga. 15 Ma go ava ga tar nukpuku, ma ava ga pait ra magit i takodo
ta ra luaina matagu, tago ava ga vaarike ra kini langalanga ta ra umana
talai vavat tikatikai, ma ava ga tar pait ra kunubu ta ra luaina matagu ta
ra pal di vatang ra iangigu tana; 16 ma ga ava ga nuknuk likun ma ava ga
vakaina ra iangigu, ma avat par tikatikai ava ga valilikun kavava umana
tultul na tutana ma kavava umana tultul na vavina nina ava ga pala vue
diat ta kadia mamainga, ma ava ga vo tar ra kunudar ta diat upi diat a
tultul na tutana ba tultul na vavina pire vavat.
17 Kari ra Luluai i biti dari: Pa ava ga torom tagu upi avat a vaarike
ra kini langalanga ta ra umana tura i vavat tikatikai ma ra umana talai
vavat tikatikai; ea, go iau vaarike ra kini langalanga pire vavat, ra Luluai
i biti, iau nur tar avat ta ra pakat na vinarubu, ta ra ngala na minait, ma
ta ra mulmulum; ma ina gogone vurvurbingitane avat ta ra lavur vuna
gunan ta ra rakarakan a gunagunan. 18 Ma ina nur tar nam ra tarai ba
dia tar piam vue kaugu kunubu, ma pa dia ga pait ot pa ra tinata na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kunubu nina dia ga pait ia ta ra luaina matagu, ba dia ga poko ra nat
na bulumakau upi na ura pakana ma dia ga vanavana livuan ta dir, 19 a
umana luluai Iuda, a umana luluai Ierusalem, a umana monamono na pal
ta ra kuba i ra king, a umana tena tinabar, ma ra tarai par ta ra gunan,
nina dia ga vanavana livuan ta ra ura pakana ta ra nat na bulumakau,
20 ina nur tar diat ta ra lima i kadia lavur ebar, ma ta ra lima i diat dia
anan upi kadia nilaun; ma ra virua i diat a magit na nian ai ra umana
beo liuliu ma ra umana leing ra pia. 21 Ma ina tul tar Sedekia ra king Iuda
ma kana umana luluai ta ra lima i kadia lavur ebar, ma ta ra lima i diat
dia anan upi kadia nilaun, ma ta ra loko na tarai na vinarubu kai ra king
Babilon, nina dia ga vana kan avat. 22 Ea, ra Luluai i biti, ina vartuluai
ma ina agur vatalil diat ta go ra pia na pal; ma diat a varubu me, ma
diat a ongor pa ia, ma diat a tun vue ma ra iap; ma ina li vakaina vue ra
umana pia na pal Iuda, ma pa ta na na ki ta diat.

A tarai Rekab dia toratorom

35 1 A Luluai i ga tulue go ra tinata tadav Ieremia ta ra e kai
Ieoiakim natu i Iosia ra king Iuda: 2 Una vana tadav ra tarai
Rekab, ma una tata pire diat, ma una agure varuk diat ta ra kuba i ra
Luluai, tar tai tika na bagialar tana, ma una vamomo diat ma ra polo na
vuai na vain. 3 Io, iau ga ben pa Iasania natu i Ieremia natu i Kabasinia,
diat ma ra umana turana, ma ra umana natuna par, ma ra apik na tarai
Rekab par; 4 ma iau ga agure varuk diat ta ra kuba i ra Luluai, tar ta ra
bagialar kai ra umana natu i Kanan natu i Igdalia ra tutana kai God, nina
i maravai ta ra bagialar kai ra umana luluai, nam i tur taun ra bagialar
kai Maseia natu i Salum ra tena balabalaure matakilalat. 5 Ma iau ga
vung ra umana la ma ra polo na vain tana ma ra umana momamomo
bula ta ra luaina mata i ra tarai Rekab, ma iau ga biti ta diat: Avat a
mome ra polo na vain.

6 Ma dia ga biti ka: Pa avet a mome ra polo na vain, tago Ionadab natu
i Rekab, tama i vevet, i ga varkurai pire vevet dari: Koko avat a mome ra
polo na vain, avat ma ra umana bul mur ta vavat pa na mutu; 7 damana
bula koko avat a pait ta pal, ma koko avat a vaume ra pat na davai, ma
koko avat a pait ta uma na vain, ma koko avat a vatur vake ta tikai; ta
ra lavur bung ava laun tana avat a ki ta ra lavur pal na mal ika, upi na
lolokon kavava nilaun ta nam ra gunan ava ki na vaira tana. 8 Ma ave
ga torom ta ra tinata kai Ionadab natu i Rekab, tama i vevet, ta ra lavur
magit i ga varkurai tana pire vevet, upi koko avet a mome ra polo na vain
ta ra lavur bungbung par ave laun tana, avet ma kaveve umana taulai,
ma ra umana natu i vevet, a umana tutana ma ra umana vavina; 9 ma upi
koko avet a pait ra umana pal upi avet a ki ta diat; ma pa ave vatur vake
ta uma na vain, ba ta pakana pia, ba ta pat na davai; 10 ave ga ki ka ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana pal na mal, ma ave ga torom, ma ave ga pait ra lavur magit tama
i vevet Ionadab i ga vartuluai tana pire vevet. 11 Ma ba Nebukadnesar ra
king Babilon i ga vana rikai ta go ra gunan, ave ga biti: Boina dat a vana
urama Ierusalem, kan ra loko na tarai na vinarubu Kaldea ma ra loko na
tarai na vinarubu Siria diat a tadav dat; ma damana ave kiki Ierusalem.
12 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Ieremia dari: 13 A Luluai kai ra
lavur kor, ra God kai Israel i biti dari: Una vana ma una biti ta ra tarai
Iuda ma ra tarai Ierusalem dari: Dave, pa avat a kapupi ra vartovo upi
avat a torom ta kaugu tinata? ra Luluai i biti. 14 Di pait ot pa ra tinata
kai Ionadab natu i Rekab, nina i ga tatike pire ra umana natuna ba i
ga tigal bat diat upi koko diat a mome ra polo na vain, ma tuk tar ta ra
bung gori pa dia mome ra polo na vain, tago dia torom ta ra varkurai kai
tama i diat; ma ga iau ga vala tata pire vavat ma pa iau ga vavabing, ma
pa ava ga torom tagu. 15 Iau ga vala tulue bula kaugu umana tultul par
pire vavat, a umana propet, ma pa iau ga vavabing, ma iau ga biti dari:
Go avat a vana tapuku kan kavava kaina nga tikatikai, ma avat a mal pa
kavava mangamangana, ma koko avat a mur ra umana enana God upi
avat a torom ta diat, ma avat a ki ta ra gunan nina iau ga tul tar ia ta
vavat ma ra umana tama i vavat; ma pa ava ga kap talinga, ma pa ava ga
torom tagu. 16 Ma tago ra umana natu i Ionadab natu i Rekab dia tar pait
ot pa ra vartuluai tama i diat i ga tul tar ia ta diat, ma go ra tarai pa dia
ga torom tagu, 17 kari ra Luluai ra God kai ra lavur kor, ra God kai Israel,
i biti dari: Ea, ina tulue ra lavur kaina magit tadav Iuda ma tadav diat
par dia ki Ierusalem nina iau tar vatang ia ure diat; tago iau tar tata pire
diat ma pa dia ga valongore, ma iau ga oro upi diat ma pa dia ga torom.
18 Ma Ieremia i ga biti ta ra tarai Rekab: ra Luluai kai ra lavur kor, ra
God kai Israel, i biti dari: Tago ava tar torom ta ra vartuluai kai tama i
vavat Ionadab, ma ava tar mur kana lavur togotogo, ma ava tar pait ra
lavur magit i ga vartuluai me pire vavat, 19 io, ra Luluai kai ra lavur kor,
ra God kai Israel, i biti dari: Ionadab natu i Rekab pa na iba upi ta tutana
ba na tur ta ra luaina matagu ma pa na mutu.

Di vaimur ra pinpin na buk parika ta ra iap

36 1 Ma ta ra kilala a ivat ta ra kini na king kai Ieoiakim natu i Iosia
ra king Iuda, ra Luluai i ga tulue go ra tinata tadav Ieremia dari:
2 Una tak pa ra pinpin na buk, ma una tumu ra lavur tinata tana nina
iau tar tatike piram ure Israel, ma ure Iuda, ma ure ra lavur vuna tarai,
papa ra bung iau ga tata tavuna piram, papa ra e Iosia i ga laun tana,
tuk tar ta ra bung gori. 3 Kan ra tarai Iuda diat a nuk pa ra lavur kaina
magit iau tar vaninara pi ina pait ia pire diat, upi diat a vana tapuku kan
kadia kaina mangamangana tikatikai, ma upi ina pun vue kadia bilak na
mangamangana ma kadia varpiam. 4 Ma Ieremia i ga oro pa Baruk natu

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i Neria; ma Baruk i ga tumu ra tinata i ga irop kan ra ngie i Ieremia ta
ra pinpin na buk, a lavur tinata par kai ra Luluai nina i ga tatike pirana.
5 Ma Ieremia i ga vartuluai pire Baruk, ma i ga biti dari: Di tar tigal bat
iau, ma i dekdek upi ina vana ta ra kuba i ra Luluai; 6 kari una vana, ma
una luluk ta ra pinpin na buk, nina u tar tumu ra tinata tana ba i irop
kan ra ngiegu, una luk ra tinata kai ra Luluai ta ra luaina mata i ra tarai
ta ra kuba i ra Luluai ta ra bung na vinevel; ma una luk ia bula ta ra
luaina mata i ra tarai Iuda nina dia irairop kan kadia umana pia na pal.
7 Kan kadia niaring na vana rikai ta ra luaina mata i ra Luluai, ma diat a
vana tapuku kan kadia kaina nga tikatikai; tago i ngala ra kankan ma ra
kulot ra Luluai i tar vatang ia ure go ra tarai. 8 Ma Baruk natu i Neria i
ga pait ra lavur magit da ra propet Ieremia i ga vartuluai pirana, ma i ga
lukluk ra tinata kai ra Luluai ta ra buk ta ra kuba i ra Luluai.
9 Ma ta ra kilala a ilima ta ra kini na king kai Ieoiakim natu i Iosia ra
king Iuda, ta ra gai lavuvat, ra tarai Ierusalem par ma ra tarai par ba dia
vana kan ra umana pia na pal Iuda upi diat a vana Ierusalem dia ga oro
guve ra tarai upi ra vinevel ta ra luaina mata i ra Luluai. 10 Io, Baruk i ga
luk ra tinata kai Ieremia ta ra buk ta ra kuba i ra Luluai, ta ra bagialar
kai Gemaria natu i Sapan ra tena tutumu, ta ra bala na gunan arama pire
ra kalamana mataniolo ta ra kuba i ra Luluai, ta ra luaina mata i ra tarai
par.
11 Ma ba Mikaia natu i Gemaria natu i Sapan i ga valongore ra lavur
tinata kai ra Luluai ta ra buk, 12 i ga vana ur ta ra kuba i ra king, ma i ga
ruk ta ra bagialar kai ra tena tutumu; ma ra umana luluai par dia ga ki
ie, Elisama ra tena tutumu, Delaia natu i Semaia, Elnatan natu i Akbor,
Gemaria natu i Sapan, Sedekia natu i Kanania,. ma ra lavur luluai par.
13 Ma Mikaia i ga ve diat ta ra lavur tinata par i ga valongore ba Baruk i
ga luk ra buk ta ra luaina mata i ra tarai. 14 Kari ra umana luluai par dia
ga tulue Ieudi natu i Netania natu i Selemia natu i Kusi tadav Baruk ma
ra tinata dari: Una vatur vake ra pinpin na buk, nam u ga luluk tana ta
ra luaina mata i ra tarai, ma una vana uti. Damana Baruk natu i Neria i
ga vatur vake ra pinpin na buk ma i ga tadav diat. 15 Ma dia ga biti tana:
Go una ki, ma una luk ia ta ra luaina mata i vevet. Damana Baruk i ga
luk ia ta ra luaina mata i diat. 16 Ma ba dia ga valongore ra lavur tinata
par dia ga bobe vargiliane diat ma ra bunurut, ma dia ga biti tai Baruk: A
dovotina avet a ve ra king ta go ra lavur tinata. 17 Ma dia ga tir Baruk, ma
dia ga biti: Boina ba una ve avet, u ga tumu davatane go ra lavur tinata i
irop kan ra ngiene? 18 Ma Baruk i ga bali diat dari: I ga vatang go ra lavur
tinata piragu ma ra ngiene, ma iau ga tumu diat ta ra buk ma ra polo na
tutumu. 19 Ma ra umana luluai dia ga biti tai Baruk dari: Una vana ma
una paraparau, amur ma Ieremia, ma koko ta tikai na nunure ra pakana
amur ki tana. 20 Ma dia ga ruk tadav ra king ta ra bala na gunan; ma dia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga vung ra pinpin na buk ta ra bagialar kai Elisama ra tena tutumu; ma
dia ga ve ra king ta ra lavur tinata par.
21 Ma ra king i ga tulue Ieudi pi na vila pa ra pinpin na buk, ma i ga
vila pa ia ta ra bagialar kai Elisama ra tena tutumu. Ma Ieudi i ga luk ia
ta ra luaina mata i ra king, ma ta ra luaina mata i ra lavur luluai par dia
tur maravai pire ra king. 22 Ma ra king i ga kiki ta ra pal na manmadir ta
ra gai lavuvat, ma ra iap i ga birao ta ra tavul a iap ta ra luaina matana.
23 Ma ba Ieudi i ga tar luk ra utul ba a ivat na langun, ra king i ga kutu
vue ma ra ravita, ma i ga vue tarie ta ra iap ta ra tavul a iap, ma damana
i ga papait ia vanavana upi na imur ra pinpin na buk parika ta ra iap.
24 Ma ra king ma kana lavur tultul par nina dia ga valongore go ra lavur
tinata pa dia ga burut ma pa dia ga rada kadia umana mal. 25 Ma Elnatan
ma Delaia ma Gemaria dital ga lul ra king ba koko na tun ra pinpin na
buk, ma pa i ga kapupi dital. 26 Ma ra king i ga vartuluai pire Ieramel
natu i ra king, ma pire Seraia natu i Asriel, ma pire Selemia natu i Abdel,
upi dital a kinim Baruk ra tena tutumu ma Ieremia ra propet; ma ra
Luluai i ga ive ke dir.
27 Ma ba ra king i ga tar tun vue ra pinpin na buk ma ra lavur tinata
nina Baruk i ga tumu diat ba dia ga irop kan ra ngie i Ieremia, ra tinata
kai ra Luluai i ga tadav Ieremia dari: 28 Una vatur vake ta tika na pinpin
na buk mulai, ma una tumu tar ra lavur tinata lua tana, ra tinata i ga
tur ta ra luaina pinpin na buk nina Ieoiakim ra king Iuda i tar tun vue.
29 Ma ure Ieoiakim ra king Iuda una biti dari: A Luluai i biti dari: U tar
tun vue go ra pinpin na buk, ma u ga biti, Ta ra ava u ga tutumu tana
dari: A dovotina ra king Babilon na vut ma na li vue go ra gunan, ma na
vapanie vue ra tarai ma ra lavur vavaguai tana? 30 Kari ra Luluai i biti
ure Ieoiakim ra king Iuda dari: Pa ta bul mur tana na ki ta ra kiki na king
kai David; ma na keake da vue tar ra minatina ta ra lapap, ma na marum
tar ta ra mavoko. 31 Ma ina kure bali ia, diat ma ra umana bul mur tana
ma kana umana tultul, ure kadia bilak na mangamangana; ma ra lavur
kaina magit ba iau ga vatang ia ure diat ma pa dia ga kapupi ia, ina tulue
pire diat, ma pire ra tarai dia ki Ierusalem, ma pire ra tarai Iuda.
32 Ma Ieremia i ga tak pa ta ra tika na pinpin na buk, ma i ga tul tar ia
tai Baruk natu i Neria ra tena tutumu; ma Baruk i ga tumu ra lavur tinata
tana i ga irop kan ra ngie i Ieremia, ra tinata ba i ga tur ta ra pinpin na
buk nina Ieoiakim ra king Iuda i ga tun vue ta ra iap; ma di ga vot ia ma
mangoro na tinata damana bula.

Ieremia i ki ta ra pal na banubat

37 1 Ma Sedekia natu i Iosia nina Nebukadnesar ra king Babilon i
ga vaki ia pi na king ta ra gunan Iuda i ga ki ur vue Konia natu
i Ieoiakim ta ra kini na king. 2 Ma diat ma kana umana tultul ma ra tarai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra gunan pa dia ga kapupi ra tinata kai ra Luluai nina i ga tatike tai
Ieremia ra propet.
3 Ma ra king Sedekia i ga tulue Ieukal natu i Selemia ma Sepania natu
i Maseia ra tena tinabar tadav ra propet Ieremia ma ra tinata dari: Una
araring tadav ra Luluai kada God ure dat. 4 Ma Ieremia i ga ki langalanga
boko pire ra tarai, tago pa di ga varuk ia boko ta ra pal na banubat. 5 Ma
ra loko na tarai na vinarubu kai Parao i ga vana rikai maro Aigipto;
ma ba ra tarai Kaldea nina dia ga ki vartakalat bat Ierusalem dia ga
valongore ra varvai ure diat, dia ga tut ma dia ga vana kan Ierusalem.
6 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav ra propet Ieremia dari: 7 A Luluai
ra God kai Israel i biti dari: Amur a ve ra king Iuda nina i ga tulue amur
piragu pi amur a matoto tagu, dari: Ea, ra loko na tarai na vinarubu kai
Parao, nina i ga vana rikai pi na maravut u, na lilikun mulai ta kana
gunan iat Aigipto. 8 Ma ra tarai Kaldea diat a vut mulai, ma diat a varubu
ma go ra pia na pal; ma diat a ongor pa ia, ma diat a tun vue ma ra iap.
9 A Luluai i biti dari: Koko avat a tuam pa mule avat ma ra tinata dari, A
tarai Kaldea diat a vana muka kan dat; tago vakir diat a vana kan avat.
10 Tago gala ava ga ubu ra loko na tarai na vinarubu Kaldea par nina dia
varubu ma avat, ma gala ra tarai dia ga virua valili dia kinkin par, gala
diat par diat a tut ta kadia lavur pal na mal tikatikai, ma diat a tun vue
go ra pia na pal ma ra iap.
11 Ma ba ra loko na tarai na vinarubu Kaldea dia ga vana kan Ierusalem
tago dia ga burutue ra loko na tarai na vinarubu kai Parao, 12 Ieremia
i ga vana rikai kan Ierusalem upi na vana ta ra gunan Beniamin, upi
na vatur vake kana tiniba abara livuan ta ra tarai. 13 Ma ba i ga ki ta ra
mataniolo Beniamin, tika na luluai na varbalaurai abara, a iangina Iria
natu i Selemia natu i Kanania, ma i ga kinim vake ra propet Ieremia, ma
i ga biti: U mainge ba una mur ra tarai Kaldea. 14 Ma Ieremia i ga biti:
A vaongo, pa ina mur ra tarai Kaldea. Ma Iria pa i ga kapupi ia, ma i
ga kinim vake Ieremia, ma i ga ben pa ia pire ra umana luluai. 15 Ma ra
umana luluai dia ga kankanuane Ieremia, ma dia ga luba ia, ma dia ga
varuk ia ta ra pal na banubat ta ra kuba i Ionatan ra tena tutumu, tago di
ga tar pukue nam upi ra pal na banubat.

Sedekia dir ma Ieremia dir tata varurung

16 Ma ba Ieremia i ga pot ta ra pal na banubat, ta ra tung, ma i ga ki
ta ra pakana pal tana, ma ba Ieremia i ga ki mangoro na bung tana,
17 Sedekia ra king i ga vartuluai upi ia, ma di ga vila pa ia; ma ra king i
ga tir ive ta ra kubana, ma i ga biti: Dave, ta tinata kai ra Luluai piram?
Ma Ieremia i ga biti: Maia. I ga biti bula dari: Da tul tar u ta ra lima i ra
king Babilon. 18 Ma Ieremia i ga biti bula tai Sedekia ra king dari: Ava ra
kaina magit iau tar pait ia piram, ba pire kaum umana tultul, ba pire go

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tarai, tago ava tar varuk iau ta ra pal na banubat? 19 Akave go kavava
lavur propet nina dia ga tata na propet ta vavat ma dia ga biti, Ra king
Babilon pa na tut na vinarubu ure avat ba ure go ra gunan? 20 Ma go,
kaugu luluai ra king, boina ba una valongore iau: boina ba una nuk pa
kaugu nilul ta ra luaina matam, ma koko una tulue vatalil iau ta ra pal
kai Ionatan ra tena tutumu. kan ina mat ie. 21 Ma Sedekia ra king i ga
vartuluai, ma di ga varuk Ieremia ta ra taman kai ra umana monamono,
ma ra bungbung par di ga tul tar ra pakana gem tana maro ra tavul
a tuntun gem, tuk tar ta ra bung ra gem ta ra pia na pal i ga par. Ma
damana Ieremia i ga kiki ta ra taman kai ra umana monamono.

Di puak vairop Ieremia kan ra tung

38 1 Ma Sepatia natu i Matan, ma Gedalia natu i Paskur, ma Iukal
natu i Selemia, ma Paskur natu i Malkia, dia ga valongore ra
tinata Ieremia i ga tatike tadav ra tarai dari: 2 A Luluai i biti dari: Nina
ba na kiki ta go ra pia na pal na virua ta ra pakat na vinarubu, ta ra
mulmulum, ma ta ra ngala na minait; ma nina ba na irop tadav ra tarai
Kaldea na laun, ma na vatur vake kana nilaun da ra magit di ra pa ia, ma
na laun uka. 3 A Luluai i biti dari: A dovotina da tul tar go ra pia na pal ta
ra lima i ra tarai na vinarubu kai ra king Babilon, ma na ongor pa ia.
4 Ma ra umana luluai dia ga biti tai ra king dari: Boina ba da ubu doko
go ra tutana, tago i vabilua ra lima i ra tarai na vinarubu dia kiki ta go ra
pia na pal, ma ra lima i ra tarai par, tago i tatike ra tinata damana pire
diat; tago go ra tutana pa i nuk upi ra magit go ra tarai diat a boina tana,
i nuk upi ra magit ba na vakaina diat. 5 Ma Sedekia ra king i ga biti dari:
Ea, avat iat avat a kure, tago i dekdek ba ra king na tur bat avat. 6 Ma
dia ga vatur vake Ieremia, ma dia ga vue ta ra tung kai Malkia natu i ra
king, nina ta ra taman kai ra umana monamono; ma dia ga valure vaba
Ieremia ma ra umana vinau. Ma pa ta tava ta nam ra tung, a pikai ka, ma
Ieremia i ga dongol tana.
7 Ma ba Ebed-Melek ra te Etiopia, a tena varbalaurai ta ra kuba i ra king,
i ga valongore ba di tar vue Ieremia ta ra tung, ma ra king i ga kiki ta ra
mataniolo Beniamin, 8 Ebed-Melek i ga irop kan ra kuba i ra king, ma i
ga tata pire ra king dari: 9 Kaugu luluai ra king, go ra tarai dia tar pait ra
kaina ta ra lavur magit dia ga pait ia ta ra propet Ieremia, nina dia tar vue
ta ra tung; ma na virua ta ra tung i ki tana ure ra mulmulum, tago pa ta
gem mulai ta ra pia na pal. 10 Ma ra king i ga vartuluai pire Ebed-Melek ra
te Etiopia dari: Una agur pa ra utul a vinun na tutana mamati, ma avat a
al vairop ra propet Ieremia kan ra tung, ba pa i mat boko. 11 Damana Ebed-
Melek i ga agur pa ra tarai, ma dia ga vana ra kuba i ra king ta ra vavai ra
pal na vuvuvung, ma dia ga tak pa ra umana maulana mal di tar vue ma
ra lavur pakana mal i tarada, ma dia ga valure vaba ia ma ra vinau tadav

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ieremia ta ra tung. 12 Ma Ebed-Melek ra te Etiopia i ga biti tai Ieremia:
Boina ba una vung go ra maulana mal di tar vue ma ra umana pakana
mal i tarada ta ra baim ta ra vinau. Ma Ieremia i ga pait ia damana. 13 Io,
damana di ga al pa Ieremia ma ra vinau, ma di ga puak vairop ia kan ra
tung; ma Ieremia i ga kiki ta ra taman kai ra umana monamono.

Sedekia i tadav Ieremia upi ra varvateten

14 Ma Sedekia ra king i ga vartuluai upi Ieremia ma di ga agur pa ia
pirana ta ra vautuluna mataniolo ta ra kuba i ra Luluai; ma ra king i ga
biti tai Ieremia: A kopono magit ina tir u tana, koko una ive ta magit
kan iau. 15 Ma Ieremia i ga biti tai Sedekia: Ona ina vaarike piram, una
ga ubu doko iau, laka? Ma ona ina vateten u, pa una kapupi iau. 16 Io,
Sedekia i ga vavalima ivai pire Ieremia dari: Da ra Luluai i laun, nina i
ga vaki ra vuvu na nilaun ta dor, pa ina doko u, ma pa ina nur tar u ta
ra lima i go ra tarai nina dia anan upi kaum nilaun. 17 Io, Ieremia i ga
biti tai Sedekia: A Luluai ra God kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti
dari: Tumu una irop tadav ra umana luluai kai ra king Babilon una laun,
ma pa da tun vue go ra pia na pal ma ra iap; ma una laun ma diat bula
ta ra kubam; 18 ma ona pa una irop tadav ra umana luluai kai ra king
Babilon, da tul tar go ra pia na pal ta ra lima i ra tarai Kaldea, ma diat
a tun vue ma ra iap, ma vakir una pila ta ra lima i diat. 19 Ma Sedekia ra
king i ga biti tai Ieremia: Iau burutue ra tarai Iudaia nina dia tar mur ra
tarai Kaldea, kan da tul tar iau ta ra lima i diat, ma diat a kaba iau. 20 Ma
Ieremia i ga biti: Pa da tul tar u ta diat. Iau lul u ba una torom ta ra nilai
ra Luluai ta ra magit iau tatike piram; damana una ki boina ma una laun.
21 Ma ona u ol ika, ma pa una irop, ra Luluai i tar vaarike go ra tinata
piragu: 22 Ea, ra umana vavina par ba dia ki valili ta ra kuba i ra king
Iuda, da ben vairop diat tadav ra umana luluai kai ra king Babilon, ma
nam ra vaden diat a biti: A umana talaim ava varlair ma diat dia tar vagu
pa u, ma dia tar vo pa u; ma go, ba ra kaum i dongol ta ra pikai, dia vana
balakane u. 23 Ma da ben vairop kaum umana taulai ma ra umana natum
tadav ra tarai Kaldea; ma pa una pila ta ra lima i diat, ra king Babilon na
vatur vake u; ma ure u da tun vue go ra pia na pal ma ra iap.
24 Ma Sedekia i ga biti tai Ieremia: Koko ta tikai na matoto ta go ra
tinata, ma pa una virua. 25 Ma ona ra umana luluai diat a valongore ba
dor tar pirpir, ma dia tadav u ma dia biti tam, Go una ve avet ta ra magit
u ga vaarike pire ra king, ma ra magit ra king i ga ve u tana; koko una
ive ta magit kan avet, ma pa avet a doko u, 26 io, una biti ta diat, Iau
ga pait kaugu nilul pire ra king, pi koko na tulue mule iau ta ra pal kai
Ionatan, kan ina virua ie.
27 Ma ra lavur luluai par dia ga tadav Ieremia, ma dia ga tir ia, ma i ga
bali diat ma ra lavur tinata ra king i ga vartuluai tana. Damana dia ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ngo kan ia ma ra pirpir, tago pa dia ga valongore go ra magit. 28 Damana
Ieremia i ga kiki ta ra taman kai ra umana monamono tuk tar ta ra bung
di ga ongor pa Ierusalem tana.

Ierusalem i bura

39 1 Ta ra kilala lavuvat Sedekia i ga ki na king aro Iuda tana, ta
ra gai a vinun, Nebukadnesar ra king Babilon ma kana tarai na
vinarubu par dia ga vana Ierusalem, ma dia ga vartakalat bat ia; 2 ma ta
ra kilala a vinun ma tikai ta ra kini na king kai Sedekia, ta ra gai a ivat,
ma ra bung lavuvat, di ga rada ra liplip ma di ga olo ra pia na pal. 3 Ma
ba di ga ongor pa Ierusalem, a umana luluai par kai ra king Babilon dia
ga olo, ma dia ga ki ta ra mataniolo livuan: Nergal-Sareser, Samgar-Nebo,
Sarsekim ra Rabsaris ma Nergal-Sareser ra Rabmag, diat varurung ma ra
umana luluai par kai ra king Babilon.
4 Ma ba Sedekia ra king Iuda ma ra tarai na vinarubu par dia ga gire diat,
dia ga takap, ma ta ra marum dia ga irop kan ra pia na pal ta ra uma kai ra
king, ta ra mataniolo livuan ta ra ura liplip; ma ra king i ga mur ra nga ta
ra Araba. 5 Ma ra tarai na vinarubu Kaldea dia ga korot mur diat, ma dia ga
vutvut tadav Sedekia ta ra pakana i tamataman maravai Ieriko; ma ba dia ga
kinim vake, dia ga agure pa ia tadav Nebukadnesar ra king Babilon aro Ribla
ta ra gunan Kamat, ma i ga kure. 6 Ma ra king Babilon i ga doko ra umana
natu i Sedekia ta ra luaina matana aro Ribla; ma ra king Babilon i ga doko
ra umana tadar na tutana Iuda bula. 7 Ma i ga luak vue ra ura kiau na mata
i Sedekia, ma i ga vi ia ma ra palariam upi na ben pa ia uro Babilon. 8 Ma ra
tarai Kaldea dia ga tun vue ra kuba i ra king ma ra iap, ma ra kubakuba i ra
tarai, ma dia ga re vue ra liplip kikil Ierusalem. 9 Ma Nebusaradan ra luluai
na tarai na monamono i ga kap vavilavilau ra ibaiba na tarai dia ga ki boko
ta ra pia na pal, ma diat bula dia ga takap pirana, ma diat dia ga ki valili.
10 Ma Nebusaradan ra luluai na tarai na monamono i ga nur vue ke ra umana
luveana ba pa dia ga vatur vake ta magit, ta ra gunan Iuda, ma i ga tul tar ra
umana uma na vain ta diat ma ra umana pia na uma varurung me.

Nebukadnesar i balaure Ieremia

11 Io, Nebukadnesar ra king Babilon i ga vartuluai pire Nebusaradan
ra luluai na tarai na monamono ure Ieremia, ma i ga biti: 12 Una vatur
vake, ma una balaure bulu ia ma koko una vakaina, ma una pait ika nam
ra magit pirana ba i ve u tana. 13 Io, Nebusaradan ra luluai na tarai na
monamono, ma Nebusasban ra Rabsaris, ma Nergal-Sareser ra Rabmag,
ma ra umana ngala na luluai par kai ra king Babilon, 14 dia ga vartuluai,
ma dia ga vairop Ieremia kan ra taman kai ra umana monamono, ma dia
ga tul tar ia tai Gedalia natu i Akikam natu i Sapan, upi na agur pa ia ta
ra kubana; damana i ga ki livuan ta ra tarai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A Luluai na valaun Ebed-Melek

15 Ba di ga tar banu bat Ieremia ta ra taman kai ra umana monamono,
a tinata kai ra Luluai i ga tadav ia dari: 16 Una vana, ma una ve Ebed-
Melek ra te Etiopia dari: A Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti
dari: Ea, ina tulue kaugu lavur tinata taun go ra pia na pal upi na kaina,
ma vakir upi na boina; ma da pait ot pa diat ta ra luaina matam ta nam
ra bung. 17 Ma ina valaun u ta nam ra bung, ra Luluai i biti, ma pa da tul
tar u ta ra lima i ra tarai u burutue diat. 18 Tago a dovotina ina valaun u,
ma pa una virua ta ra pakat na vinarubu, ma kaum nilaun na da ra magit
na ra varpa piram, tago u tar nurnur tagu, ra Luluai i biti.

Ieremia ma ra ibaiba na tarai dia tadav Gedalia
(2 King 25:22-24)

40 1 Ma ba Nebusaradan ra luluai na tarai na monamono i ga pala
vue Ieremia aro Rama, (tago di ga vi ia ma ra vinau na palariam,
ma Nebusaradan i ga ben vue varurung ma ra tarai Ierusalem ma Iuda ba
di ga kap vavilavilau pa diat uro Babilon), ra Luluai i ga tulue go ra tinata
tadav Ieremia. 2 Ma ra luluai na tarai na monamono i ga ben pa Ieremia,
ma i ga biti tana: A Luluai kaum God i ga vatang go ra kaina magit upi
na tadav go ra gunan; 3 ma ra Luluai i tar tulue, ma i tar pait ra magit da
i ga tatike; tago ava tar piam vue, ra Luluai, ma pa ava ga torom ta ra
nilaina, kari go ra magit i tar tadav avat. 4 Ma go, go ieri iau pala vue ra
vinau na palariam kan ra limam. Ona u nuk ia ba i boina pi una mur iau
uro Babilon, io, una mai, ma ina balaure bulu u; ma ona u nuk ia ba pa
i boina pi una mur iau uro Babilon, io, koko; ea, ra gunan par i tur ta ra
luaina matam; una vana ta nam ra pakana u nuk ia ba i ko ma i takodo
pi una vana tana. 5 Ma ba i ga ururian boko, i ga biti tana: Una lilikun
pire Gedalia natu i Akikam natu i Sapan, nina ra king Babilon i ga vaki
ia pi na luluai ta ra lavur pia na pal Iuda, ma una ki pirana livuan ta ra
tarai; ba kan una vana tai ta pakana ba u nuk ia ba i boina ba una vana
tana. Damana ra luluai na tarai na monamono i ga tabar ia ma ra magit
na nian, ma i ga pait ra enana vartabar bula pirana, ma i ga pala vue.
6 Ma Ieremia i ga vana tadav Gedalia natu i Akikam aro Mispa, ma dir ga
ki varurung pire ra tarai dia ga ki valili ta ra gunan.
7 Ma ba ra umana luluai na vinarubu nina dia ga ki ra pupui, diat ma
kadia tarai dia ga valongore ba ra king Babilon i ga tar vaki Gedalia natu
i Akikam pi na luluai ta ra gunan, ma i ga tar tul tar ra tarai ma ra vaden
ma ra umana bul tana, a umana luveana tuna ta ra gunan nina ba pa di
ga kap vavilavilau vue diat uro Babilon, 8 io, dia ga vana tadav Gedalia
aro Mispa, Ismael natu i Netania, Iokanan ma Ionatan a ura natu i Karea,
Seraia natu i Tankumet, ra umana natu i Epai ra te Netopat, ma Iesania

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

natu i ra te Makat, diat ma kadia tarai. 9 Ma Gedalia natu i Akikam natu
i Sapan i ga vavalima pire diat ma pire kadia tarai dari: Koko avat a
burut ure ra tinorom tadav ra tarai Kaldea; avat a kiki ta go ra gunan,
ma avat a torom ta.ra king Babilon, ma na boina pire vavat. 10 Ma iau, ina
ki Mispa upi ina torom ta ra tarai Kaldea ba dia vana tadav dat; ma avat,
boina avat a varurue ra polo na vain ma ra magit i matuka ta ra kilala na
keake ma ra dangi, ma avat a vung ia ta kavava umana la, ma avat a ki ta
kavava umana pia na pal nina ava tar vatur vake diat.
11 Damana ra lavur Iudaia dia ga ki Moab, ma pire ra tarai Amon, ma
aro Edom, ma ta ra lavur gunan, ba dia ga valongore ba ra king Babilon
i ga nur vue ra ibaiba na tarai Iuda pi diat a ki, ma ba i ga vaki Gedalia
natu i Akikam natu i Sapan upi na kure diat, 12 io, ra lavur Iudaia dia ga
lilikun maro ra lavur gunan di ga korot tar diat i tana, ma dia ga vana ta
ra gunan Iuda tadav Gedalia aro Mispa, ma dia ga varurue ra ngala na
polo na vain ma ra peal magit i ga matuka ta ra kilala na keake.

Ismael i varpit ure Gedalia
(2 King 25:25-26)

13 Ma Iokanan natu i Karea ma ra lavur luluai na vinarubu ba dia ga
ki ra pupui dia ga tadav Gedalia aro Mispa, 14 ma dia ga biti tana: Dave,
u tar nunure ba Balis ra king kai ra tarai Amon i tar tulue Ismael natu.i
Netania upi na ubu doko u? Ma Gedalia natu i Akikam pa i ga kapupi
diat. 15 Io, Iokanan natu i Karea i ga biti ivai tai Gedalia aro Mispa dari:
Iau lul u ba ina vana ma ina doko Ismael natu i Netania, ma pa ta na na
matoto tana; upi ra ava na ubu doko u, upi ra umana Iudaia par ba dia
ki varurung piram diat a tapre varbaiai, ma ra ibaiba na tarai Iuda na
virua? 16 Ma ga Gedalia natu i Akikam i ga biti tai Iokanan natu i Karea
dari: Koko una pait go ra magit, tago u tatike ra vaongo ure Ismael.

41 1 Ma ta ra gai lavurua Ismael natu i Netania natu i Elisama, ta
ra apik na tarai kai ra king, tika na ngala na luluai kai ra king,
diat ma a vinun na tutana, dia ga vana tadav Gedalia natu i Akikam aro
Mispa; ma dia ga ian varurung abara Mispa. 2 Ma Ismael natu i Netania i
ga tut, diat. ma ra vinun na tutana dia ga varagur me, ma i ga ubu doko
Gedalia natu i Akikam natu i Sapan ma ra pakat na vinarubu, nina ba ra
king Babilon i ga vaki ia pi na luluai ta ra gunan. 3 Ismael i ga ubu doko
ra umana Iudaia par bula nina dia ga ki varurung ma Gedalia aro Mispa,
ma damana bula ra tarai na vinarubu Kaldea nina dia ga ki pirana.
4 Ma ba i ga tar doko ive Gedalia, ta ra kubak tana, 5 a tarai dia ga vut
maro Sekem, ma maro Silo, ma maro Samaria, lavutul na vinun diat, dia
ga ka ra kabe i diat ma kadia mal i ga tarada, ma dia ga poko mule diat,
ma dia ga vatur ra tinabar na vuai na uma ma ra bulit i ang na katkat,
upi diat a tul tar ia ta ra kuba i ra Luluai. 6 Ma Ismael natu i Netania

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i ga vana oai maro Mispa upi na totongo upi diat, ma i ga tangtangi
vanavana; ma ba dia ga varkuvo me i ga biti ta diat: Avat a vana tadav
Gedalia natu i Akikam. 7 Ma ba dia ga pot ta ra bala na pia na pal iat,
Ismael natu i Netania i ga ubu doko diat, ma i ga vue vaba diat ta ra
tung, diat ma ra tarai dia ga varagur me. 8 Ma a vinun na tutana ta diat
dia ga biti tai Ismael dari: Koko una ubu avet, tago ave tar vung ive ra vit
ma ra barli ma ra dangi ma ra bulit na livur ta ra pupui. Io, i ga nur vue
diat, ma pa i ga doko diat varurung ma ra umana tura i diat. 9 Io, ra tung
nina Ismael i ga vue vaba ra minat i ra tarai par tana nina i ga ubu diat
ia ra ngala na tung ba Asa ra king i ga kal ia, tago i ga burut ure Basa ra
king Israel; ma Ismael natu i Netania i ga vabuka pa ia ma ra minat i diat
di ga ubu diat. 10 Io, Ismael i ga ben vavilavilau vue ra ibaiba na tarai dia
ga ki Mispa, a umana natu i ra king, a umana vavina, ma ra tarai par dia
ga ki valili aro Mispa, nina Nebusaradan ra luluai na tarai na monamono
i ga tul tar diat tai Gedalia natu i Akikam; Ismael natu i Netania i ga ben
vavilavilau vue diat, ma i ga vana upi na bolo tadav ra tarai Amon.
11 Ma ba Iokanan natu i Karea, ma ra lavur luluai na vinarubu dia
ga varvaragur me, dia ga valongore ra lavur kaina magit Ismael natu i
Netania i ga pait ia, 12 dia ga agur pa ra tarai par, ma dia ga vana upi diat
a varubu ma Ismael natu i Netania, ma dia ga tikan tadav ia ta ra ngala
na tava aro Gibeon. 13 Ma ba ra tarai par dia ga ki pire Ismael dia ga gire
Iokanan natu i Karea ma ra lavur luluai na vinarubu dia ga varait me,
dia ga gugu. 14 Ma nam ra tarai par ba Ismael i ga ben vavilavilau vue
diat kan Mispa dia ga vana tapuku kan ia, ma dia ga talil, ma dia ga vana
tadav Iokanan natu i Karea. 15 Ma Ismael natu i Netania diat ma lavutul
na tutana dia ga takap kan Iokanan, ma dia ga vana tadav ra tarai Amon.
16 Ma Iokanan natu i Karea ma ra lavur luluai na vinarubu nina dia ga
varvaragur me dia ga agur pa ra ibaiba na tarai par, nina Ismael natu i
Netania i ga kap vavilavilau vue diat maro Mispa ba i ga tar ubu doko
Gedalia natu i Akikam, a tarai na vinarubu, a vaden, a umana bul, ma ra
umana tena balabalaure pal, nina i ga agur pa mule diat maro Gibeon;
17 ma dia ga vana, ma dia ga ki ta ra gunan kai Kimam maravai Beteleem,
upi diat a vana Aigipto 18 ure ra tarai Kaldea; tago dia ga burutue diat,
tago Ismael natu i Netania i ga ubu doko Gedalia natu i Akikam, nina ra
king Babilon i ga vaki ia ba na luluai ta ra gunan.

A tinata kai Ieremia pire Iokanan

42 1 Ma ra lavur luluai na vinarubu, ma Iokanan natu i Karea,
ma Iesania natu i Osaia, ma ra tarai par, a umana ngala ma ra
umana ikilik, dia ga vana maravai, 2 ma dia ga biti tai ra propet Ieremia
dari: Boina ba una kapupi kaveve nilul, ma una araring tadav ra Luluai
kaum God ure avet, ure go ra ibaiba na tarai par, (tago avet ra paupau

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ave ki valili ta ra mangoro, da u gire avet ma ra matam), 3 upi ra Luluai
kaum God na vaarike tar ra nga ta vevet ba avet a vana tana, ma ra magit
ba avet a pait ia. 4 Ma ra propet Ieremia i ga biti ta diat: Iau tar valongore
avat; io, ina araring pire ra Luluai kavava God varogop ma kavava tinata;
ma ra lavur magit ra Luluai na tatike ure avat, ina ga vaarike pire vavat;
pa ina ive ta magit kan avat. 5 Ma dia ga biti tai Ieremia: A Luluai na da
ra tena varvai kapa tuna ma ra tena varvai dovot ma na takun bulu avet,
ona pa ave mur ra lavur tinata ra Luluai kaum God i tulue u me pire
vevet. 6 Ba i boina bar, ba i kaina bar, avet a torom ta ra nilai ra Luluai
kada God, nina ave tulue u pirana, upi avet a ki mamal tana, ona avet a
torom ta ra nilai ra Luluai kada God.

7 Ma ba i ga par a vinun na bung, a tinata kai ra Luluai i ga tadav
Ieremia. 8 Ma i ga oro pa Iokanan natu i Karea ma ra lavur luluai na
vinarubu dia ga ki pirana, ma ra tarai par, a umana ngala ma ra umana
ikilik, 9 ma i ga biti ta diat: A Luluai ra God kai Israel, nina ava ga tulue
iau pirana upi ina tul tar kavava nilul tana, i biti dari: 10 Ona avat a kiki
ta go ra gunan, io, ina page vatur avat ma pa ina rip vue avat, ma ina
vaume avat ma pa ina rubat vue avat; tago iau pukue ra nuknukigu ure
ra kaina magit iau ga pait ia ta vavat. 11 Koko avat a burutue ra king
Babilon, nina ava tar burutue; koko avat a burutue, ra Luluai i biti, tago
iau ki pire vavat upi ina valaun avat, ma ina valangalanga avat kan ra
limana. 12 Ma ina tul tar ra varmari ta vavat, upi ra king na mari avat
ma na nur vue avat upi avat a ki ta kavava gunan iat. 13 Ma ona ava
biti, Pata, pa avet a ki ta go ra gunan, ma ona damana pa ava torom
ta ra nilai ra Luluai kavava God 14 ma ava biti, Pata, avet a vana ka ta
ra gunan Aigipto, aina pa avet a gire ta vinarubu tana, ma pa avet a
valongore ra nilai ra tavur, ma pa avet a mulmulum, ma avet a ki ie, 15 io,
avat a valongore ra tinata kai ra Luluai, avat ra ibaiba Iuda; ra Luluai
kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Ona i dekdek ra nuknuk
i vavat upi avat a vana Aigipto, ma avat a ki na vaira ie, 16 io, ra pakat
na vinarubu ba ava burutue na tadav avat ta ra gunan Aigipto, ma ra
mulmulum nina ava burutue na korot mur avat uro Aigipto, ma avat a
mat ie. 17 Damana pire ra tarai par nina i dekdek ra nuknuk i diat ba
diat a vana Aigipto upi diat a ki na vaira tana; diat a virua ta ra pakat
na vinarubu, ma ta ra mulmulum, ma ta ra ngala na minait; ma pa ta
na ta diat na laun ba na pila ta ra kaina magit ba ina tulue pire diat.
18 Tago ra Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Da di tar
lolonge vaarike kaugu kankan ma kaugu karangap na kulot taun ra tarai
Ierusalem, damana da lolonge vaarike kaugu karangap na kulot taun
avat ba avat a vana Aigipto; ma avat a da ra magit na milmilikuan ma ra
magit na kinaian, ma ra magit na varvabilak, ma ra magit na varvul; ma
pa avat a gire mule go ra gunan.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

19 A Luluai i tar tata ure avat ra ibaiba Iuda dari: Koko avat a vana
Aigipto. Avat a nunure muka ba iau tar varvai kapa pire vavat ta go ra
bung 20 ba ava tar vana irai upi avat a virua. Tago ava ga tulue iau tadav
ra Luluai kavava God, ma ava ga biti: Una araring ure avet tadav ra
Luluai kada God, ma una vaarike ra magit par pire vevet ra Luluai kada
God na tatike, ma avet a pait ia. 21 Ma gori iau tar vaarike pire vavat, ma
pa ava torom ta ra nilai ra Luluai kavava God tai ta magit ba i ga tulue
iau me pire vavat. 22 Io, avat a nunure muka ba avat a virua ta ra pakat
na vinarubu, ta ra mulmulum, ma ta ra ngala na minait, ta nam ra gunan
ava mainge ra vinavana tana upi avat a ki na vaira tana.

A tarai dia vana Aigipto

43 1 Ma ba Ieremia i ga tar tatike vaip ra lavur tinata par kai ra
Luluai kadia God tadav ra tarai par, nina ra Luluai kadia God
i ga tulue me pire diat, 2 Asaria natu i Osaia ma Iokanan natu i Karea
ma ra lavur vavagia na tutana dia ga piam vue Ieremia dari: U vaongo;
ra Luluai kada God pa i ga tulue u ma ra tinata dari, Koko avat a vana
Aigipto upi avat a ki na vaira ie; 3 Baruk uka natu i Neria i vangangal u
pi una tur bat avet, upi na vagu tar avet ta ra lima i ra tarai Kaldea, upi
diat a ubu avet, ma diat a kap vavilavilau pa avet uro Babilon. 4 Damana
Iokanan natu i Karea ma ra lavur luluai na vinarubu ma ra tarai par pa
dia ga torom ta ra nilai ra Luluai, upi diat a ki ta ra gunan Iuda. 5 Ma
Iokanan natu i Karea ma ra lavur luluai na vinarubu dia ga ben pa ra
ibaiba na tarai Iuda, nina dia ga tar talil kan ra lavur Tematana ba di ga
tar korot tar diat i tana upi diat a ki ta ra gunan Iuda, 6 ra tarai, ra vaden,
ra umana bul, ra umana natu i ra king, a umana vavina, ma ra tarai par
ba Nebusaradan ra luluai na monamono i ga nur tar diat tai Gedalia natu
i Akikam natu i Sapan, ma ra propet Ieremia, ma Baruk natu i Neria; 7 ma
dia ga vana uro Aigipto, tago pa dia ga torom ta ra nilai ra Luluai. Ma dia
ga pot aro Tapankes.
8 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Ieremia aro Tapankes dari: 9 Una
tak pa ta umana ngala na vat, ma una ive diat ta ra pia na kabang ta ra
bala na gunan, nina ta ra mataniolo i ra kuba i Parao aro Tapankes, ta
ra luaina mata i ra tarai Iuda, 10 ma una biti ta diat: A Luluai kai ra lavur
kor, ra God kai Israel, i biti dari: Ea, ina vartuluai upi Nebukadnesar
ra king Babilon kaugu tultul, ma ina vatur kana kiki na king ta go ra
umana vat iau tar vung ive diat, ma na vuare kana pal na mal na king
taun diat. 11 Ma na vut ma na ubu ra gunan Aigipto; diat ba kai ra minat
diat a tadav ra minat, ma diat ba kai ra kini na vilavilau diat a tadav ra
kini na vilavilau, ma diat ba kai ra pakat na vinarubu diat a tadav ra
pakat na vinarubu. 12 Ma ina vautunge ra iap ta ra lavur kuba i ra umana
god Aigipto; ma na tun vue diat, ma na kap vavilavilau pa diat; ma na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vavauluvai ma ra gunan Aigipto da ra tena balabalaure sip i vavauluvai
ma ra olovoi; ma na vana rikai maro ma ra malmal. 13 Na bubur bula ra
umana gomgom na vat ta ra kuba i ra keake nina i ki ta ra gunan Aigipto;
ma na tun vue ra umana kuba i ra umana god Aigipto ma ra iap.

Ieremia i tata na propet pire ra umana Iudaia nina dia ki Aigipto

44 1 Ra tinata ba i ga tadav Ieremia ure ra umana Iudaia nina dia
ga ki ta ra gunan Aigipto, aro Migdol, ma aro Tapankes, ma
aro Nop, ma ta ra gunan Patros: 2 A Luluai kai ra lavur kor, ra God kai
Israel, i biti dari: Ava tar gire ra lavur kaina magit iau tar tulue taun
Ierusalem ma taun ra lavur pia na pal Iuda; ma gori dia tar lingling, ma
pa ta na i ki ta diat, 3 ure kadia bilak na mangamangana nina dia ga pait
ia upi diat a vakankan iau me, tago dia ga vana ma dia ga tun ra bulit
i ang na katkat, ma dia ga torom ta ra umana enana god ba pa dia ga
nunure, ma avat ma ra umana tama i vavat bula pa ava ga nunure diat.
4 Ma a dovotina iau ga vala tulue kaugu umana tultul ra umana propet
pire vavat, ma pa iau ga vavabing, ma iau ga biti: Ea, koko avat a pait go
ra bilak na magit ba iau milikuane. 5 Ma pa dia ga valongore, ma pa dia
ga kap talinga, upi diat a vana kan kadia kaina mangamangana, ma upi
koko diat a tun tar ra bulit i ang na katkat tadav ra umana enana god.
6 Kari kaugu karangap na kankan ma kaugu kulot i ga vana rikai, ma i ga
birao ta ra lavur pia na pal Iuda ma ta ra lavur nga Ierusalem, ma dia tar
lingling ma dia tar kapakapana ka, da di gire gori. 7 Kari ra Luluai ra God
kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Ta ra ava ava vakaina mule
avat iat, upi da vamutue ra tarai ma ra vaden kan avat, ra umana bul ma
ra umana kuramana kan ra gunan Iuda, upi koko ta tikai na ki valili?
8 Tago ava vakankan iau ma ra papalum na lima i vavat, tago ava tun
tar ra bulit i ang na katkat tadav ra lavur god ta ra gunan Aigipto, nina
ava tar vana pi avat a ki na vaira tana, upi da vamutue avat, ma upi avat
a da ra magit na varvabilak ma ra magit na varvul pire ra lavur vuna
tarai ta ra rakarakan a gunagunan. 9 Dave, ava tar valubane bar ra kaina
mangamangana kai ra umana tama i vavat, ma ra kaina mangamangana
kai ra umana king Iuda, ma ra kaina mangamangana kai kadia umana
vavina, ma kavava mangamangana iat, ma ra kaina mangamangana
kai kavava umana taulai, nina dia ga pait ia ta ra gunan Iuda ma ta ra
lavur nga Ierusalem? 10 Gori bula pa dia ga nuk vaikilik pa diat boko,
ma pa dia ga burut, ma pa dia ga mur kaugu varkurai ma kaugu lavur
vartuluai, nina iau ga tul tar diat ta vavat ma ta ra umana tama i vavat.
11 Kari ra Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Ea, ina
bobe vakaina avat, ma ina vamutue Iuda par. 12 Ma ina kure ra ibaiba
Iuda, nina i ga dekdek ra nuknuk i diat upi diat a vana Aigipto upi diat a
ki na vaira tana, ma diat a panie parika; ta ra gunan Aigipto diat a virua;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a pakat na vinarubu na vapanie diat, ma ra mulmulum; ma diat a virua,
a umana ikilik tuna ma ra umana ngala kakit, ta ra pakat na vinarubu
ma ta ra mulmulum; ma diat a da ra magit na milmilikuan, ma ra magit
na kinaian, ma ra magit na varvabilak, ma ra magit na varvul. 13 Tago
ina babali pire diat dia ki Aigipto da iau ga babali pire Ierusalem, ma ra
pakat na vinarubu, ma ra mulmulum, ma ra ngala na minait, 14 ma pa ta
na ta ra ibaiba Iuda, nina dia tar vana Aigipto upi diat a ki na vaira tana,
na pila ba na laun, upi na lilikun ta ra gunan Iuda, nina dia mainge upi
diat a talil tana ma diat a ki tana; tago pa ta na na lilikun, ia kaka nina
ba na pila.

15 Io, ra tarai par ba dia nunure ba kadia umana taulai dia tuntun tar
ra bulit i ang na katkat tadav ra umana enana god, ma ra vaden par ba
dia tur maravai, a ngala na kor, ra tarai par dia ki ta ra gunan Aigipto
ta ra papar Patros, dia ga bali ra tinata kai Ieremia dari: 16 Ure ra tinata
nina u ga tatike pire vevet ta ra iang i ra Luluai, pa avet a kapupi u. 17 Ma
avet a pait ot pa ka ra lavur tinata par i tar irop kan ra ngie i vevet, ma
avet a tun tar ra bulit i ang na katkat tadav ra tadar na vavina arama liu
ra maup, ma avet a lolonge tar ra tinabar na nimomo tana, da ave ga pait
ia lua, avet ma ra umana tama i vevet, kaveve umana king ma kaveve
umana luluai, ta ra lavur pia na pal Iuda ma ta ra lavur nga Ierusalem;
tago ta nam ra kilakilala ave ga tar vung ra ngala na magit na nian, ma
ave ga ki boina, ma pa ave ga varkuvo ma ta kaina magit. 18 Ma papa ra
bung ave ga ngo ma ra tuntun tar bulit i ang na katkat tadav ra tadar na
vavina arama liu ra maup, ma ra lolonge tinabar na nimomo pirana, ave
ga iba upi ra lavur magit, ma ave ga panie ta ra pakat na vinarubu ma ta
ra mulmulum. 19 Ma ra vaden dia ga biti: Ba ave ga tun tar ra bulit i ang
na katkat tadav ra tadar na vavina arama liu ra maup, ma ave ga lolonge
tar ra tinabar na nimomo tana, dave, ave ga pait ra umana gem ta ra
malalarina ma ave ga lolonge tar ra tinabar na nimomo tana, ma kaveve
umana tutana pa dia ga mulaot vang tana?

20 Ma Ieremia i ga biti dari ta ra tarai par, a umana tutana ma ra
umana vavina, diat par nina dia ga bali ia ma nam ra tinata: 21 Nam ra
bulit i ang na katkat ava ga tun tar ia ta ra lavur pia na pal Iuda ma ta
ra lavur nga Ierusalem, avat ma ra umana tama i vavat, kavava umana
king ma kavava umana luluai, ma ra tarai par ta ra gunagunan, dave,
ra Luluai pa i ga nuk pa ia bar, ma pa i ga vana rikai ta ra nuknukina
bar? 22 I ga dekdek upi ra Luluai na nur vue, tago i kaina kavava
mangamangana ma ava ga tar pait ra lavur kaina magit na milmilikuan;
kari kavava gunan i tar lingling, ma i da ra magit na kinaian ma ra magit
na varvabilak, ma pa ta tarai dia ki tana, da di gire gori. 23 Tago ava tar
tun tar ra bulit i ang na katkat, ma tago ava tar piam vue ra Luluai, ma
pa ava ga torom ta ra nilai ra Luluai, ma pa ava ga mur kana tinata na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varkurai, ba kana lavur vartuluai, ba kana lavur varvai; kari ra kaina
magit i tar tadav avat, da di gire gori.
24 Ma Ieremia i ga biti bula ta ra tarai ma ra vaden par dari: Avat a valongore
ra tinata kai ra Luluai, avat a tarai Iuda par ba ava ki ta ra gunan Aigipto 25 A
Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Avat a tarai ma kavava
umana taulai ava tar tatike ra tinata ma ra ngie i vavat, ma ava tar pait ot pa
ia ma ra lima i vavat, dari: Avet a pait ot pa muka kaveve umana vavalima upi
avet a tun tar ra magit tadav ra tadar na vavina arama liu ra maup, ma upi
avet a lolonge tar ra tinabar na nimomo tana. Io, boina avat a vadovot kavava
umana vavalima, ma avat a pait ot pa kavava umana vavalima. 26 Kari avat par
ra tarai Iuda ava ki Aigipto, avat a valongore ra tinata kai ra Luluai. A Luluai i
biti dari: Ea, iau tar vavalima ta ra ngala na iangigu ba vakir ta tika na tutana
Iuda ta ra gunan Aigipto par na vatang mule ra iangigu dari, Da ra Luluai God
i laun. 27 Ea, iau makmakile diat upi diat a kaina ka, ma vakir upi diat a boina,
ma ra tarai Iuda par ba dia ki Aigipto diat a panie ta ra pakat na vinarubu, ma
ta ra mulmulum, upi da vamutue vakakit diat. 28 Ma diat dia pila ta ra pakat
na vinarubu diat a talil maro Aigipto upi ra gunan Iuda, a paupau ka diat; ma
ra ibaiba Iuda par, nina dia ga vana Aigipto upi diat a ki na vaira tana, diat a
matoto boko ba nuve ra tinata na tur dekdek, kaugu ba kadiat.
29 Ma go ia ra vakilang pire vavat, ra Luluai i biti, ba ina vakadik
avat ta go ra gunan, upi avat a nunure ba da vadovot kaugu tinata ma
da vakaina avat: 30 A Luluai i biti dari: Ea, ina nur tar Parao Kopra ra
king Aigipto ta ra lima i kana lavur ebar, ma ta ra lima i diat dia anan
upi kana nilaun, da iau ga tul tar Sedekia ra king Iuda ta ra lima i
Nebukadnesar ra king Babilon kana ebar ba i ga anan upi kana nilaun.

A tinata kai Ieremia pire Baruk

45 1 Go ra tinata kai ra propet Ieremia tadav Baruk natu i Neria ba i ga
tumu go ra lavur tinata Ieremia i ga tatike ta ra buk, ta ra vaivatina
kilala Ieoiakim natu i Iosia i ga ki na king Iuda tana: 2 Ea Baruk, ra Luluai ra
God kai Israel i biti dari piram: 3 U ga biti, Go iau tar malari! Tago ra Luluai i
tar vot kaugu kinadik ma ra niligur; iau tar talanguan ma ra niriri, ma pa iau
tikan tadav ra ningo. 4 Una biti pirana dari: A Luluai i biti dari: Ea, nam iau
ga page vatur ia ina re vue mule, ma nam iau ga vaume ina rubat vue mule;
damana ta ra gunagunan parika. 5 Ma u nuk upi ra umana ngala na magit ure
u bar? Koko una tikan upi diat; tago ina tulue ra kaina tadav ra tarai par, ra
Luluai i biti, ma kaum nilaun ina tul tar ia tam da ra magit na ra varpa ta ra
lavur pakapakana u vanavana tana.

A umana tinata na propet ure Aigipto

46 1 A tinata kai ra Luluai nina i ga tadav ra propet Ieremia ure ra
umana Tematana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 Ure Aigipto. Ure ra tarai na vinarubu kai Parao-Neko ra king
Aigipto, nina i ga tur maravai ta ra tava alir Oiparat aro Karkemis, nina
Nebukadnesar ra king Babilon i ga ub ia ta ra vaivatina kilala Ieoiakim
natu i Iosia i ga ki na king Iuda tana.
3 Avat a vaninare ra bakbakit ma ra ramravit, ma avat a vana oai upi
avat a varubu. 4 Avat a vaninare ra umana os, ma avat a koa ta diat, avat
a.umana tena ki os, ma avat a tur rikai ma ra kere na vinarubu; avat a
ge ra umana rumu, ma avat a vavauluvai ma ra ongaongoi. 5 Ta ra ava
iau tar gire? Dia ururian ma dia takap. Kadia umana lebe di tar uvia
pa diat, ma dia tar vilau tuna, ma pa dia lingan mulai; a bunurut i tur
kikil diat, ra Luluai i biti. 6 I dekdek upi ra tena nivut na takap, ma ra
lebe pa na pila; ta ra papar a labur maravai ra tava alir Oiparat dia tar
tutukai ma dia tar bura. 7 To ia nam i lubu da ra Nil, nina ra tava tana
i varpalak da ra umana tava alir? 8 Aigipto i lubu da ra Nil, ma ra tava
tana i varpalak da ra umana tava alir; ma i biti: Ina tut, ina lubu taun ra
rakarakan a gunagunan, ina lovon vue ra pia na pal ma ra tarai dia ki
tana. 9 A umana os, avat a vutvut; ma ra umana kiki na vinavana, avat
a vila longlong; ma ra umana lebe diat a vana oai, a tarai Etiopia ma ra
tarai Put nina dia kap ra bakbakit, ma ra tarai Ludim nina dia vature ra
panak ma dia lale pa ia. 10 Tago nam ra bung ia ra bung kai ra Luluai, ra
Luluai kai ra lavur kor, a bung na varobo, upi na obo pa mule ta kana
lavur ebar; ma ra pakat na vinarubu na iaian ma na maur, ma na maur
tuna ma ra nimomo ta ra gapu i diat; tago di pait ra tinabar tadav ra
Luluai, ra Luluai kai ra lavur kor, ta ra papar a labur maravai ra tava alir
Oiparat. 11 U ra inip na vavina Aigipto, una vana urama Gilead, ma una
vila pa ra bira ure ra kinkin; u valavalar vakuku mangoro na tava na
valavalagar; pa una lagar mulai. 12 A umana vuna tarai dia tar valongore
ra varvai ure kaum vavirvir, ma ra rakarakan a gunagunan i kor ma
kaum tinangi; tago ra lebe dir ga vartumak ma ra lebe, ma dir par dir ga
bura varurung.
13 A tinata nina ra Luluai i ga tatike pire ra propet Ieremia ure
Nebukadnesar ra king Babilon ba na vut ma na ubu ra gunan Aigipto.
14 Avat a vaarike aro Aigipto, ma avat a varvai aro Migdol, ma avat
a varvai aro Nop ma aro Tapankes; avat a biti: Una tur rikai, ma una
vaninara, tago ra pakat na vinarubu i tar iaian kikiliane u. 15 Ta ra ava
Apis i ga vilau? Kaum bulumakau pa i ga tur dekdek, tago ra Luluai i ga
rapue. 16 I ga vatuke mangoro, ma dia ga bura vartataun, ma dia ga biti:
Io, dat a vana kan ra pakat na vinarubu i ngangar tadav kada tarai iat,
ma ta ra gunan di ga kava dat i tana. 17 Abara da vatang Parao ra king
Aigipto ba a paraparang, tago pa i ga nuk pa ra e di ga kubu ia. 18 Da
iau lalaun, ra king i biti, nina ba ra iangina ra Luluai kai ra lavur kor,
a dovotina da Tabor pire ra umana luana, ma da Karmel ara ra valian,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

damana na vut. 19 U natu i ra tarai Aigipto, a vavina, una ki na kiniva
upi ra kini na vilavilau; tago Nop na lingling boko, ma na imur, ma pa
ta na mulai na ki tana. 20 Aigipto i da ra bulumakau, a tana, a metekina;
ma ra varkarat na langa i tar vut pirana maro ra matana labur. 21 Ma
ra tarai na vinarubu di kulkul diat nina dia ki pirana dia da ra umana
monoina nat na bulumakau; tago diat bula dia tar vana tapuku, ma dia
tar vilau par, pa dia ga tur kadongor; tago ra bung na varmonong pire
diat i tar tadav diat, ra bung na balbali. 22 A rerengene na varogop ma ra
rerenge na vui; tago ra kor na tarai na vinarubu diat a vana, ma diat a
tadav ia ma ra umana pem da ra umana tena bubual. 23 Diat a bual vue
kana bo na lokor, ra Luluai i biti, tago i dekdek upi da pepeng tana; tago
dia mangoro ma ra umana kubau pata, ma dia vurot mat. 24 Da varuva
ra inip na vavina Aigipto, da nur tar ia ta ra lima i ra tarai ta ra papar a
labur.

25 A Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti: Ea, ina vakadik
Amon-Tebes, ma Parao, ma Aigipto varurung ma kana umana god
ma kana umana king, Parao ma diat bula dia nurnur tana; 26 ma ina
nur tar diat ta ra lima i diat dia anan upi kadia nilaun, ma ta ra lima
i Nebukadnesar ra king Babilon, ma ta ra lima i kana lavur tultul; ma
namur ra tarai diat a ki mulai tana da amana, ra Luluai i biti.

27 Ma u Iakob kaugu tultul, koko una burut, ma u Israel, koko una
ururian; tago ina ben valaun u maro vailik, ma ra umana natum maro
ra gunan dia ki na vilavilau tana; ma Iakob na lilikun, ma na ngo ma na
ki na malmal, ma pa ta na na vaburut ia. 28 A Luluai i biti: Iakob kaugu
tultul, koko una burut, tago iau ki maravut u; tago ina li vakakit vue ra
lavur vuna tarai iau ga korot tar u pire diat, ma pa ina vamutue vakakit
u; ina tovo ko u ma ra varkurai, ma pa ina nur vue muka ra balbali
piram.

A tinata na propet u re ra tarai Pilistia

47 1 Ra tinata kai ra Luluai nina i ga tadav ra propet Ieremia ure ra
tarai Pilistia ta ra kilala ba Parao pa i ga ubu boko Gasa.

2 A Luluai i biti dari: Ea, ra lubu na vana rikai maro ra papar a labur,
ma na da ra lovon ta, ma na lovon ta ra gunagunan taun ra lavur magit
tana, ra pia na pal ma diat dia ki tana; ma ra tarai diat a tangi ma diat
par dia kiki ta ra gunan diat a kukukula. 3 Ba kana umana ongor na os
dia ruarua ra pia ma i katung tana, ma kana lavur kiki na vinavana dia
vana rurut tuna ma ra umana vil dia kankanunur, ra umana tutana pa
dia lingan murmur upi ra umana natu i diat tago i bilua ra lima i diat,
4 ure ra bung ba i vut upi da vakaina vue ra tarai Pilistia par tana, upi
da rubat vue ra umana tena maramaravut par dia ki valili kan Tiro ma
Sidon; tago ra Luluai na vakaina vue ra tarai Pilistia, ra ibaiba ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gunan Kaptor ra valian. 5 Gasa i tar karakaren, Askelon i tar mutu. U ra
ibaiba ta ra tarai Anak, aivia ra bung una poko mule u? 6 U ra pakat na
vinarubu kai ra Luluai, aivia ra bung boko pi una ngo? Boina una lilikun
ta kaum popopoi; una ngo ma una ki vovovon. 7 Na ngo dave, tago ra
Luluai i tar vartuluai pirana? I tar togue ure Askelon ma ure ra valian.

A tinata na propet ure Moab

48 1 Ure Moab. A Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti
dari: Na kaina tai Nebo, tago di tar kamara tana! Di tar varuva
Kiriataim, di tar uvia pa ia; ra dekdek na pal na minakila i tar ruva, ma i
tar tarip. 2 Pa di pite pa mule Moab; aro Kesbon di tar varpit upi na kaina,
ma di biti: Avat a mai, dat a vamutue upi koko na vuna tarai mulai. Ma
u bula Madmen, una ti mutu boko; a pakat na vinarubu na korot mur u.
3 Di valongore ra tinangi maro Koronaim, a varli ma ra ngala na vinirua!
4 Moab i tar mutu; di valongore kadia tinangi tuk tar Soar. 5 Tago diat a
tutua ta ra tututua Lukit, ma diat a tangi vanavana; tago ba dia kuba uro
Koronaim dia tar valongore ra kunukula ure ra vinirua, ma i tup diat.
6 Avat a vilau, avat a ongor upi avat a laun, ma avat a da ra kuabar na as
ta ra bil! 7 Da ongor pa u bula, tago u tar nurnur ta kaum lavur papalum
ma ta kaum lavur ngatngat na tabarikik; ma Kemos na vana ta ra kini na
vilavilau, kana umana tena tinabar varurung ma kana umana luluai. 8 Ma
ra tena varli na tadav ra umana pia na pal par, ma pa ta pia na pal na
pila; ra male bula na virua, ma da nila vue ra gunan i tamataman, da ra
Luluai i tar tatike. 9 Da tul tar ra bebeana tai Moab, upi na pururung ma
na takap; ma kana lavur pia na pal diat a kapakapana ka, ma pa ta na na
ki tana. 10 Na kaina tai nina ba i papait na talanguan ta ra papalum kai ra
Luluai, ma na kaina tai nina ba na tigal bat kana pakat na vinarubu ta ra
vardodoko! 11 Moab i tar ki bulu papa ra kilala i ga bul tana, i tar tur bulu
taun kana leven da ra polo na vain, ma pa di ga lolonge tar ia tai ta la ma
namur tai ta ra tikai mulai, ma pa i ga vana ta ra kini na vilavilau; kari
ba di mome kilang ia i varogop uka, ma ra ang na vuai tana pa i enana.
12 Io, ra e na vut, ra Luluai i biti, ba ina tulue ra tarai na lolongoi
pirana, ma diat a lolonge vue, upi kana umana la diat a mama, ma diat a
pamar gigi kana lavur pal a tava. 13 Ma Moab na vavirvir ure Kemos, da
ra tarai Israel dia ga vavirvir ure Betel nina dia ga nurnur tana.
14 Ava biti dave: Avet ra umana uviana ma ra umana lebe ure ra
vinarubu? 15 Di tar li vakaina Moab, kana lavur pia na pal dia tar pulung
ma ra mi, ma kana lavur barmana dia tar kuba upi ra vardodoko, ra king
i biti, ra Luluai kai ra lavur kor ra iangina. 16 I maravai ra bung ba na
tup Moab tana, ma kana kinadik i pampam tuna. 17 Avat par ava ki kikil
ia, avat a tangie, ma avat par ba ava nunure ra iangina; avat a biti: Ra
dekdek na buka i tar tabubur dave, ra vakak na davai ik? 18 U ra inip na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vavina u kiki Dibon, una irop kan kaum mari na kiki, ma una ki ra pia
ka; tago nina i ga nila vue Moab i tar tutua tadav u, i tar vamutue kaum
lavur dekdek na pal. 19 U ba u ki Aroer, una tur ta ra papar a nga, ma una
gigira; una tir ra tutana i takap ma ra vavina ba i vilau; ma una biti, Ava
di tar pait ia? 20 Moab i tar ruva, tago di tar re vue; avat a kukula ma avat
a tangi; avat a vaarike ta ra papar Amon, ba Moab i tar kapakapana.
21 Ma ra varkurai i tar tadav ra gunan i tamataman, tadav Kolon, ma
tadav Iasa, ma tadav Mepat, 22 ma tadav Dibon, ma tadav Nebo, ma tadav
Bet-Diblataim, 23 ma tadav Kiriataim, ma tadav Bet-Gamul, ma tadav Bet-
Meon, 24 ma tadav Keriot, ma tadav Bosra, ma tadav ra lavur pia na pal ta
ra gunan Moab, nina dia tur vailik ma diat dia tur maravai. 25 Di tar kutu
vue ra ram u Moab, ma ra limana i tar tabubur, ra Luluai i biti. 26 Avat
a vamoma pi na longlong, tago i tar vangala mule ta ra luaina mata i ra
Luluai; ma Moab na bibie ta ra magit i ga marue, ma da kabila kulume,
27 Dave, pa u ga kulume Israel bar? Dave, di ga na tadav ia varurung ma
ra umana tena nilong vang, tago ta ra lavur bung u tata tana u loe ra
ulum?
28 Ea, avat a tarai Moab, avat a irop kan ra umana pia na pal, ma avat a
ki ta ra babang na vat ki; ma avat a varogop ma ra balu nina i pait kana
po ta ra ura papar a odo. 29 Ave tar valongore ra varvai ure ra ngala na
nuknuk i Moab ure mule, ba i kolakolo na kaia: ure kana mangamangana
luluai, kana mangamangana kolakolo, kana mangamangana rangrang
vakuku, ma ra ngala na nuknukina ure mule. 30 A Luluai i biti: Iau tar
matoto ure kana kankan ba a magit vakuku; kana lavur vavagia varpa pa
dia ga pait valar pa ta magit. 31 Kari ina kukula ure Moab, ina tangi ure
Moab par; da riri ure ra tarai Kir-Keres. 32 U a davai na vain Sibma, ina
manga tangie u, ma ra tinangi ure Iaser na ikilik ika; a umana ingarim
dia ga bolo ra ta, dia ga tuk tar ta ra ta Iaser; a tena varli i tar tadav
kaum vuai na davai i matuka ta ra kilala na keake ma kaum vuai na
vain. 33 Ma ra gugu ma ra gina i tar panie kan ra uma i lokor ma kan ra
gunan Moab; ma iau tar vamama ra tung na vain; pa ta na na rurua ma
ra ngenge; ra ngenge pa na ngenge na gugu mulai.
34 Kesbon ma Eleale dir kukula; di valongore ra nilai dir tuk tar Iasa,
maro Soar tuk tar Koronaim, ma tuk tar Eglat-Selisia; tago ra umana tava
Nimrim bula diat a mama.
35 Ma go bula, ra Luluai i biti, ina vapanie vue nina i pait ra tinabar ta ra
tavul a lotu aro Moab, ma nina i tun tar ra bulit i ang na katkat tadav kana
umana god. 36 Kari ra balagu i tangi ure Moab da ra dedede. ma ra balagu
i tangi da ra dedede ure ra tarai Kir-Keres; ra peal tabarikik i tar vung ia
i tar mutu. 37 Tago ra ulu i diat par i tar kulkul, ma di tar ka ra kabe i diat
par; di tar poko ra lima i diat par, ma di tar vi pit ma ra mal na tabun.
38 Ta ra lavur ul a pal Moab ma ta ra lavur nga par tana dia tangtangi, tago

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

iau tar puar Moab da ra la ba pa di manane, ra Luluai i biti. 39 I tar tarip
muka! Avat a kukula! Moab i tar tur tapuku ma ra niruva! Damana diat
par dia ki kikil Moab diat a kulume ma diat a kaian mat i tana. 40 Tago ra
Luluai i biti dari: Ea, na pururung da ra minigulai, ma na vue pepeba taun
Moab. 41 Di tar ongor pa Keriot, ma di olo vakaian ra umana dekdek na pal
na minakila; ma ta nam ra bung ra nuknuk i ra umana lebe Moab na da ra
nuknuk i ra vavina ba i tup ia ra ana kinadik. 42 Ma da vamutue Moab upi
koko na vuna tarai mulai. tago i tar vangala pa mule ta ra luaina mata i ra
Luluai. 43 Ea, u a te Moab. a bunurut ma ra tung ma ra kun dital a tadav
u, ra Luluai i biti. 44 Nina i takap kan ra bunurut na bura ta ra tung; ma
nina i ko rikai kan ra tung na papa ta ra kun; tago ina tulue ra kilala na
balbali pire Moab iat, ra Luluai i biti. 45 Diat dia tar vilau dia malur aro
Kesbon, ma i rabu ra paka i diat, tago ra iap i tar vana rikai maro Kesbon,
ma ra biro na iap maro livuan Sikon, ma i tar vaimur vue ra tur lua na ulu
i Moab ma ra tunurot na ulu i diat dia varvareo. 46 Na kaina tam Moab! A
tarai Kemos dia tar virua, tago di tar kap vavilavilau vue ra umana natum,
a umana tutana, ma di tar ben vavilavilau pa ra umana natum. a vaden.
47 Ma ga ta ra e namur ina ben vatalil ra tarai Moab di ga kap vavilavilau
pa diat, ra Luluai i biti. A varkurai ure Moab i tuk ati.

A tinata na propet ure ra tarai Amon

49 1 Ure ra tarai Amon. A Luluai i biti dari: Dave, Israel pa i ga
vangala ra umana bul tutana? Pa ta na akari ba na kale pa kana
tabarikik bar? Ta ra ava Milkom i vatur vake Gad, ma kana tarai dia ki ta
ra lavur pia na pal tana? 2 Io, ra e na vut, ra Luluai i biti, ba da valongore
ra tinata na vinarubu ure Raba kai ra tarai Amon; ma Raba na da ra
buana vakuku, ma da tun vue ra umana gunan ik kikil ia; ma Israel na
vatur vake diat ba dia ga vatur vake Israel lua, ra Luluai i biti. 3 Kesbon,
una kukula, tago Ai i tar kaina; avat ra vaden Raba, avat a tangtangi;
avat a vi pit ma ra mal na tabun, avat a tangi vanavana livlivuan ta ra
umana liplip; tago da kap vavilavilau pa Milkom, kana lavur tena tinabar
varurung ma kana lavur luluai. 4 Ta ra ava u langlang ta ra lavur male, ta
kaum male na tava, u ra vavina ba i tar vana irai? U ba u nurnur ta kaum
ngatngat na tabarikik, ma u biti dari: To ia na tadav iau? 5 Ea, ina tulue ra
bunurut piram, ra Luluai God kai ra lavur kor i biti, ma na vuna ta diat
par dia ki kikil u; ma da korot vue avat tikatikai ta kana nga iat, ma pa ta
na na varurue diat dia loalop. 6 Ma namur ina ben vatalil ra tarai Amon
di ga kap vavilavilau pa diat, ra Luluai i biti.

A tinata na propet ure Edom

7 Ure Edom. A Luluai kai ra lavur kor biti dari: Dave, pa ta kabinana
mulai aro Teman? A tinata na varvateten i tar mutu bar pire ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tena minatoto? Kadia kabinana i tar panie vang? 8 Avat a lop, avat a
vana irai, avat a ki ivai ara iat, avat ra tarai Dedan, tago ina tulue ra e
na varmonong ure Esau pirana, ra e ba ina babali pirana tana. 9 Gala
ra umana tena varurue vuai na vain diat a tadav u, diat a gala varurue
valili ta umana vuai na vain laka upi da tangatanga tana? Ona ra umana
tena nilong dia vut piram ta ra marum, pa diat a loalong vang tuk tar
ra pakana dia maur tana? 10 Ma iau ga ule vue ra dekdek i Esau, iau ga
vaarike kana lavur gunan na paraparau, ma na dekdek upi na ki ivai
mulai; a umana bul mur tana dia tar virua, damana ra umana turana
ma ra umana talaina, ma ia iat i tar panie. 11 Una nur vue ra umana bul
piram ba tama i diat i tar virua, ina valaun diat; ma boina ba ra umana
ua na vavina piram diat a nurnur tagu.

12 Tago ra Luluai i biti dari: Ea, ona diat ba vakir i topa diat diat a
momo muka ta ra la, una pila dave bar ta ra balbali? Pa da nur vue u ta
ra balbali, a dovotina una ga momo muka. 13 Tago iau tar vavalima ta ra
iangigu iat, ra Luluai i biti, ba Bosra na da ra magit na kinaian, ma ra
magit na varkulumai, ma na bil ika. ma da vul vakaina; ma ra umana
pia na pal par tana diat a kapakapana vatikai namur. 14 Iau tar valongore
ra varvai tai ra Luluai, ma di tar tulue tika na tena kapkap varvai pire
ra lavur vuna tarai ma ra tinata dari: Avat a vana varurung, ma avat a
vana, ma avat a tut na vinarubu ure. 15 Tago iau tar vaikilik pa u pire
ra lavur vuna tarai, ma di pidimuane u pire ra tarai. 16 Ma ure kaum
dekdek na varvaburut, ra ngala na nuknukim ure mule u i tar vagu pa u,
u ba u kiki ta ra lavur babang na vat, ma u vatur vake ra ul a luana; ma
a dovotina ba u pait kaum po arama liu iat da ra minigulai, ina vabura
vue u marama, ra Luluai i biti. 17 Ma Edom na da ra magit di kaian tana;
diat par dia pakit ia diat a kaian ma diat a itinga ure kana lavur kinadik.
18 Da di ga re vue Sodom ma Gomora ma ra lavur pia na pal maravai
ta dir, ra Luluai i biti, damana pa ta na na kiki ie, ma pa ta tutana na
pait ra kubana tana. 19 Ea, na tutua rikai da ra leon maro ra lokalokor
Iordan upi ra pia na vura i lubalubang vatikai; ma ina korot vakaian vue
ke kan ia; ma nina di pilak pa ia, ina tibe tar ia pi na lualua tana; tago
amir varogop ma to ia? Ma to ia na tibe tar ta e tagu? Ma to ia ra tena
balabalaure sip ba i pait valar pa ia ba na tur ta ra luaina matagu? 20 Kari
avat a valongore ra varkurai kai ra Luluai, nina i tar pait ia ure Edom, ma
ra nuknukina ure ra tarai Teman: A dovotina da al vue diat, ra umana
ikilik ta ra kikil na sip; a dovotina kadia pia na vura na kaian ure diat.
21 A gunagunan i guria ure ra kurkurung ta kadia bunura; a kunukula
i vana rikai, ma di valongore ra vatavataram ta ra Ta Meme. 22 Ea, na
tutua rikai ma na purpururung da ra minigulai, ma na vue pepeba taun
Bosra; ma ta nam ra bung ra nuknuk i ra umana lebe Edom na da ra
nuknuk i ra vavina ta kana kinadik.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A tinata na propet ure Damasko

23 Ure Damasko. Kamat ma Arpad dir purpuruan, tago dir tar
valongore ra kaina varvai; dia tar panie, ma dia da ra ta ba i urung ma
i dekdek upi na malila. 24 Damasko i tar bilua, i tar tur tapuku pi na lop,
ma ra nidadar i tar kinim vake; a bunurut ma ra niligur dir tar vatur
vake, da dir kinim vake ra vavina ba i kakava. 25 Dave, ra pia na pal di
pite pa ia, ra pia na pal iau gugu tana, pa i lingling laka? 26 Kari kana
umana barmana diat a virua ta kana lavur nga, ma da vamutue ra umana
tena vinarubu par ta nam ra bung, ra Luluai kai ra lavur kor i biti. 27 Ma
ina vautunge ra iap ta ra liplip Damasko, ma na vaimur ra umana pal na
king kai Ben-Adad.

A tinata na propet ure Kedar ma Kasor

28 Ure Kedar, ma ure ra umana vuna gunan Kasor, nina Nebukadnesar
ra king Babilon i ga ubu diat.
A Luluai i biti dari: Avat a tut, ma avat a vana Kedar, ma avat a li
vakaina ra tarai ta ra papar a taur. 29 Da ra vue kadia lavur pal na mal
ma kadia lavur kikil na sip; da mulue vue kadia lavur mal na bakbak ma
kadia lavur la par ma kadia umana kamel; ma da oraoro pire diat dari:
A ngala na nidadar ta ra lavur papar. 30 Avat ra tarai Kasor, avat a lop,
avat a vana vailik, avat a ki ara iat, ra Luluai i biti; tago Nebukadnesar
ra king Babilon i tar varkurai ure avat, ma i tar nuk tadav tika na magit
ba na pait ia ta vavat. 31 Avat a tut, ma avat a tadav ra vuna tarai i ki na
malmal ma pa i ngarangarao, ra Luluai i biti, nina vakir kadiat a umana
banbanu ba ra umana babat, ma dia kiki vargonoi ka. 32 Ma da ra pa
kadia umana kamel, ma da long kadia kor na vavaguai; ma ina korot
varbaiane diat ba dia kut ra pepe na ulu i diat ma ra kabe i diat ta ra
lavur matana vuvu; ma ina tulue ra magit na varmonong pire diat maro
ra lavur papar kikil diat, ra Luluai i biti. 33 Ma ra umana kuabar na pap
diat a ki Kasor, ma na kapakapana pa na mutu; pa ta na na ki ie, ma pa
ta tutana na pait ra kubana tana.

A tinata na propet ure Elam

34 Go ra tinata kai ra Luluai i ga tadav ra propet Ieremia ure Elam,
ba Sedekia i ga tur pa ia pi na king Iuda. 35 A Luluai kai ra lavur kor i
biti dari: Ea, ina bubur ra panak kai Elam, ra vuna ongor i diat. 36 Ma
ina tulue ra ivat na vuvu taun Elam maro ra ivat na matana vuvu, ma
ina korot varbabaiane diat ta nam ra lavur matana vuvu; ma ra tarai
Elam nina di okole vue diat diat a vana tadav ra lavur vuna tarai. 37 Ma
ina vaburut Elam ta ra luaina mata i kadia lavur ebar, ma ta ra luaina
mata i diat dia anan upi kadia nilaun; ma ina tulue ra kaina pire diat,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaugu karangap na kankan iat, ra Luluai i biti; ma ina tulue ra pakat na
vinarubu namur ta diat upi ina vapanie vue diat; 38 ma ina vatur kaugu
kiki na king aro Elam, ma ina vamutue ra king ma ra umana luluai kan
ia, ra Luluai i biti. 39 Ma ta ra e namur ina ben vatalil ra tarai Elam di ga
kap vavilavilau pa diat, ra Luluai i biti.

A tinata na propet ure Babilon

50 1 Go ra tinata ra Luluai i ga tatike ure Babilon, ure ra gunan kai
ra tarai Kaldea, tai ra propet Ieremia.
2 Avat a vaarike pire ra umana vuna tarai ma avat a varvai, ma avat a
vatur tika na vakilang; avat a vaarike ma koko avat a ive, avat a biti dari:
Di tar uvia pa Babilon, Bel i tar ruva, Merodak i tar ururian; kana umana
tabataba dia vavirvir, kana umana tabalar dia ururian. 3 Tago maro ra
papar a labur tika na vuna tarai i tar vana rikai upi dir a varubu me, ma
na vakaina kana gunan upi na bil ika, ma pa ta na na ki ie; dia tar vilau,
dia tar vana, a tarai ma ra umana vavaguai. 4 Ta nam ra bung ma ta nam
ra e, ra Luluai i biti, ra tarai Israel diat a pot, diat varurung ma ra tarai
Iuda; ma diat a tangi vanavana, ma diat a tikan upi ra Luluai kadia God.
5 Diat a titir upi Sion, ma ra mata i diat na lingan upi ia, ma diat a biti:
Avat a mai, ma avat a pait ra kunubu ma ra Luluai pa na mutu, a kunubu
ba pa da valubane.
6 Kaugu tarai dia da ra umana sip dia rara; kadia lavur tena
varbalaurai dia ga varara diat, dia ga agur vaire pa diat ta ra umana
luana; dia ga vana vurvurbit ta ra lualuana, dia tar valubane ra umana
tavul a ningo. 7 Diat par dia tadav diat dia tar konom pa diat, ma kadia
lavur ebar dia ga biti: Vakir ave rara, tago dia tar piam vue ra Luluai
ra vuna varkurai i takodo, ra Luluai iat ba ra umana tama i diat dia ga
nurnur tana. 8 Avat a lop kan Babilon, ma avat a irop kan ra gunan kai
ra tarai Kaldea, ma avat a lualua da ra umana me, a umana tomotoina,
dia lue ra kikil na me. 9 Tago ina vararak ra kor na tarai maro ra papar
a labur, ma ina vatut diat upi diat a varubu ma Babilon; ma diat a tur
tatamiai upi diat a varubu ure; ma da kinim pa ia maro. Kadia lavur pu
diat a da ra pu kai ra tena pinanak tuna, nina ba pa i lilikun vakuku.
10 Ma da ra vue ra tabarikik Kaldea; diat par dia ra pa ia diat a maur, ra
Luluai i biti. 11 Tago ava gugu ma ava ga, avat ba ava loalong ta kaugu
gunan, tago ava pipil da ra bulumakau a tana nina i iaian ta ra vura, ma
ava kukula da ra ongor na os, 12 ra vavirvir na tup na i vavat, ma nina i
ga kava avat na purpuruan; ea, na murmur kakit ta ra lavur vuna tarai,
na pupui ka, a gunan ba pa ta tava tana ma ra bil ika. 13 Ure ra kankan
kai ra Luluai pa ta na na ki mulai tana, na kapakapana muka; diat par
dia vana pakit Babilon diat a kaian ma diat a itinga ure kana lavur
kinadik. 14 Avat a tur vartakalat bat Babilon, avat par ava lale ra panak;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

avat a ponoponok ia, koko avat a vavale ra pu, tago i tar piam vue ra
Luluai. 15 Avat a malalongo kikil ia, i tar nur tar mule; kana lavur dekdek
na balada dia tar tarip, kana liplip i tarada; tago ra varobo kai ra Luluai
go; avat a varobo pirana, da i ga pait ia damana avat a pait ia pirana.
16 Avat a kutu vue ra tena vinauma kan Babilon, ma nina i papalum ma ra
pakat i likokoi ta ra kilala na nidodoko; diat par tikatikai diat a nuk upi
kadia tarai, ma diat a vilau ta kadia gunan iat, ure ra pakat na vinarubu
kai ra tena arung varbat.

17 Israel i da ra sip i rara, ra umana leon dia tar korot vue; a king Asiria
i tar iaian lua tana, ma namur go Nebukadnesar ra king Babilon i tar
paringute ra uruna. 18 Kari ra Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i
biti dari: Ea, ina babali pire ra king Babilon ma ta kana gunan, da iau ga
babali pire ra king Asiria. 19 Ma ina ben vatalil Israel ta kana pia na vura,
ma na iaian ta ra luana Karmel ma Basan, ma na ti maur ta ra lualuana
Epraim ma Gilead. 20 Ta nam ra bung ma ta nam ra e, ra Luluai i biti, da
tikatikan upi ra bilak na mangamangana kai Israel, ma pa da gire ta na,
ma da tikatikan upi ra varpiam kai Iuda, ma pa da na tadav ia; tago ina
ga mari ra ibaiba nina iau nur vue diat.

21 Una vana urama upi una varubu ma ra gunan Merataim iat, ma
upi una varubu ma ra tarai Pekod; una ubu doko diat, ma una vamutue
vakakit diat, ra Luluai i biti, ma una pait ra lavur magit iau ga vartuluai
piram ure. 22 Ra gunan i urung ma ra vinarubu ma ta ra ngala na
vinirua. 23 A tututut ure ra rakarakan a gunagunan i tar tapamar ma i
tar tabubur! Babilon i tar kapakapana livuan ta ra lavur vuna tarai! 24 Iau
tar kapi kun ure u, ma u tar papa tana, Babilon, ma u ga tuptup uka
tana; di tar barat u, ma di tar kabila kinim vake u, tago u tar varubu ma
ra Luluai. 25 A Luluai i tar papa are kana vuvuvung na vargal, ma i tar
tak vairop kana vargal na kulot; tago ra Luluai God kai ra lavur kor na
pait kana papalum ta ra gunan kai ra tarai Kaldea. 26 Avat a vana maro
ra langun vailik upi avat a varubu me, avat a papa are kana lavur pal na
vuvuvung; avat a pait ra umana anguvai me, ma avat a re vakakit vue
upi koko ta magit na tur valili tana. 27 Avat a ubu kana lavur bulumakau;
diat a vana ur upi ra vardodoko. Na kaina ta diat, tago kadia bung i tar
pot, ra e na balbali pire diat. 28 Di valongore ra nilai diat dia lop ma dia
takap kan ra gunan Babilon, upi diat a vaarike ra varobo kai ra Luluai
kada God aro Sion, ra varobo ure kana pal i gomgom.

29 Avat a oro varurue ra umana tena pinanak, diat par dia lale ra
panak, ure Babilon; avat a ki kikilane; koko ta tikai tana na takap. Avat
a vapuak ia varogop ma kana papalum, avat a pait ia pirana da ra lavur
magit par i ga pait ia; tago i ga malamala luluai tadav ra Luluai, tadav
ra Lia Kakit kai Israel. 30 Kari kana lavur barmana diat a virua ta kana
umana nga, ma da vamutue kana lavur tena vinarubu ta nam ra bung, ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai i biti. 31 Ea, ina tur bat u, u a malamala luluai, ra Luluai God kai ra
lavur kor i biti, tago kaum bung i tar vut, ra e ba ina babali piram. 32 Ma
ra malamala luluai na tutukai ma na bura, ma pa ta na na vatur mule;
ma ina vautunge ra iap ta kana umana pia na pal, ma na vaimur vue ra
lavur magit kikil ia.
33 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Di arung bat ra tarai Israel
varurung ma ra tarai Iuda, ma diat par dia ga kap vavilavilau pa diat dia
vatur vadekdek vake diat; dia kamala ma pa dia nur vue diat. 34 Kadia
tena valaun i ongor; ra Luluai kai ra lavur kor ra iangina; na pait valar
pa ra varkurai ure diat, upi na vango ra rakarakan a gunagunan ma na
vapurpuruan ra tarai Babilon. 35 A pakat na vinarubu i monong ra tarai
Kaldea, ra Luluai i biti, ma ra tarai Babilon, ma kana umana luluai, ma
kana umana tena kabinana. 36 A pakat na vinarubu i tup ra umana tena
ginigira, ma diat a papaua; a pakat na vinarubu i monong kana umana
lebe, ma diat a ururian. 37 A pakat na vinarubu i tup kadia lavur os ma
kadia lavur kiki na vinavana, ma ra lavur mangana tarai dia ki pirana,
ma diat a da ra vaden; a pakat na vinarubu i monong kana lavur ngatngat
na tabarikik, ma da loalong tana. 38 A ngala na keake na tup kana lavur
tava, ma diat a mama; tago ia ra gunan na tabataba, ma dia kaina tuna
tana upi ra umana tabalar. 39 Kari ra umana kuabar na leing varurung
ma ra umana kuabar na pap diat a ki ie, ma ra umana murup diat a ki
tana; ma na kapakapana vatikai ka, ma pa ta na na. pait mule ra kubana
tana pa na mutu. 40 Da nam ra bung God i ga vue pukue vue Sodom
ma Gomora ma ra umana pia na pal maravai pire dir, ra Luluai i biti,
damana pa ta na na pait ra kubana ie, ma pa ta tutana na ki tana.
41 Ea, ra tarai dia vut maro ra papar a labur, ma da vararak ra ngala na
vuna tarai ma mangoro na king ta ra ngu na rakarakan a gunagunan aro
iat. 42 Dia vature ra panak ma ra rumu; diat a umana tena varvakadik,
ma pa dia varvarmari; dia roro da ra ta, ma dia ki ra os; diat par dia
vargal da ra tarai na vinarubu, upi diat a varubu ma u, natu i Babilon.
43 A king Babilon i tar valongore ra varvai ure diat, ma ra limana i tar
bilua; a nginarao i tar kinim vake ma ra kinadik da i kinim vake ra
Vavina ba i kakava. 44 Ea, na tutua rikai da ra leon maro ra lokalokor
Iordan upi ra pia na vura i lubalubang vatikai; ma ina korot vakaian vue
ke diat kan ia; ma nina di pilak pa ia, ina tibe tar ia pi na lualua tana;
tago amir varogop ma to ia? Ma to ia na tibe tar ta e tagu? Ma to ia ra
tena balabalaure sip ba i pait valar pa ia ba na tur ta ra luaina matagu?
45 Kari avat a valongore ra varkurai kai ra Luluai, nina i tar pait ia ure
Babilon, ma ra nuknukina ure ra gunan kai ra tarai Kaldea: A dovotina
da al vue diat, ra umana ikilik ta. ra kikil na sip; a dovotina kadia pia na
vura na kaian ure diat. 46 A gunagunan i guria ure ra kurkurung ba di
uvia pa Babilon, ma di valongore ra kunukula pire ra lavur vuna tarai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A varkurai kai ra Luluai ure Babilon

51 1 A Luluai i biti dari: Ea, ina vatut ra vuvu na varli ure Babilon
ma ure ra tarai Kaldea. 2 Ma ina tulue ra umana tena vuvuvu
pire Babilon, ma diat a vu ia; ma diat a vu vudue vue ra magit kan kana
gunan, tago ta ra e na varmonong diat a tut ure ta ra gunagunan kikil
ia. 3 Koko ra tena pinanak na lale kana panak, ma koko na tut ta kana
ongaongoi; koko avat a mari kana umana barmana; avat a vamutue
vakakit kana kor na tarai na vinarubu par. 4 Ma da ubu vabura diat ta ra
gunan kai ra tarai Kaldea, ma da or diat ta kana umana nga. 5 Tago ra
Luluai kai ra lavur kor kadia God pa i ga vana balakane ra tarai Israel
ma ra tarai Iuda; ma a dovotina kadia gunan i kor ma ra varpiam tadav
ra Lia Kakit kai Israel. 6 Avat a lop kan Babilon, ma avat tikatikai avat a
valaun mule avat; koko avat a virua ta kana varpiam, tago go ra e ia ra
e na varobo kai ra Luluai; na pait ra balbali pirana. 7 Babilon i ga da ra
momamomo na goled ta ra lima i ra Luluai, ma i ga tabar vamomo ra
rakarakan a gunagunan par upi na longlong; a umana vuna tarai dia tar
momo ta kana polo na vain, kari ra umana vuna tarai dia tar papaua.
8 Babilon i tar bura vakaian ma i tar virua; avat a kukula ure. Avat a
kap ra bira ure kana kinkin i rorot, kan na map. 9 Da ga mainge ba dat
a valagar Babilon, ma pa i lagar; avat a vana kan ia, ma dat a lilikun ta
kada gunan tikatikai; tago ra varkurai di pait ia tana i tuk urama ra bala
na bakut, ma i tutua urama liu ra maup. 10 A Luluai i tar vaarike kada
takodo na kini; avat a mai, ma dat a varvarvai aro Sion ure ra papalum
kai ra Luluai kada God. 11 Avat a vamangi ra umana pu, ma avat a vatur
vadekdek vake ra umana bakbakit; ra Luluai i tar vararak ra nuknuk i ra
umana king Media, tago ra nuknukina i tur bat Babilon upi na vamutue,
tago ia ra varobo kai ra Luluai, ra varobo ure kana pal i gomgom. 12 Avat
a vatur tika na vakilang ure ra liplip Babilon; avat a vapadikat ra tarai
na minakila; avat a vaki ra umana monamono; avat a kiki uai; tago nam
ra magit ra Luluai i tar tatike ure ra tarai Babilon i tar nuk vaninare
ma i tar pait ot pa ia. 13 U ba u kiki ta ra mangoro na tava alir, ma u tar
uviana ma ra ngatngat na tabarikik, a mutuaim i tar vut, di tar kutu vue
kaum nilaun. 14 A Luluai kai ra lavur kor i tar vavalima tana iat mulai
dari: A dovotina ina vapeal ra tarai piram da ra umana kubau, ma diat a
kukula na niuvia ure u.

15 I tar pait ra pia ma ra dekdekina, i tar vatur ra rakarakan a
gunagunan ta kana kabinana, mi ta kana minatoto i tar pala vuare ra
bala na bakut; 16 ba i tata ra tava arama ra maup i urung, ma i al vatutua
pa ra vual kan ra ngu na rakarakan a gunagunan; i pala ra meme ure
ra bata, ma i oro pa ra vuvu kan kana pal na vuvuvung. 17 A tarai par
tikatikai dia tar papaua ma pa dia matoto; a umana tena madaka par ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra goled dia vavirvir ure kadia lavur tabataba; tago kana tabalar di ga
tun mal ia a vaongo ko, ma pa ta vuvu na nilaun tana. 18 A magit vakuku
diat, a papalum na tavir; ta ra e ba da kure diat, diat a virua. 19 A tiniba
kai Iakob pa i varogop ma go diat, tago i pip guve ra lavur magit, ma i
kale pa ra vuna.tarai Israel; ra Luluai kai ra lavur kor ra iangina.
20 U kaugu ram ma kaugu vargal; ma ina pamar gigi ra umana vuna
tarai, ma ina vamutue ra umana vuna gunan tam; 21 ma tam ina rapue
gigi ra os ma ra tutana i ki tana; 22 ma tam ina bubur gigi ra kiki na
vinavana ma nina i ki ia; ma tam ina rapue gigi ra tutana ma ra vavina;
ma tam ina rapue gigi ra kua ma ra barmana; ma tam ina rapue gigi ra
bul tutana ma ra bul vavina; 23 ma tam ina rapue gigi ra tena balabalaure
sip ma kana kikil na sip; ma tam ina rapue gigi ra tena vinauma ma kana
ura bulumakau ta ra kip; ma tam ina rapue gigi ra umana lualua ma
ra umana luluai. 24 Ma ta ra luaina mata i vavat ina bali ra lavur kaina
magit Babilon ma ra tarai Kaldea dia ga pait ia aro Sion pire diat, ra
Luluai i biti.
25 Ea, iau tur bat u, u ra luana na varli ba u vamutue ra rakarakan a
gunagunan, ra Luluai i biti; ma ina tulue ra limagu taun u, ma ina pul
vue u kan ra lavur vat ki, ma una da ra luana i dodo. 26 Ma pa da tikan
tadav ta vat ure ra ngu na pal piram, ba tadav ta vat ure ra vunapaina;
una kapakapana vatikai ka namur, ra Luluai i biti.
27 Avat a vatur ra vakilang ta ra gunan, avat a vu ra tavur pire ra
umana vuna tarai, avat a vaninare ra umana vuna tarai upi diat a varubu
me, avat a oro varurue ra utul a gunan Ararat, Mini, ma Askenas, upi
dital a varubu me; avat a tibe tika na luluai na vinarubu ure, avat a
tulue vaarike ra umana os ure da ra umana kubau ivivuna. 28 Avat a ting
vaninare ra umana vuna tarai ure, ra umana king kai ra tarai Media,
kana umana lualua, kana umana luluai par, ma ra gunagunan par kana
varkurai i tur tana. 29 Ma ra gunan i dadadar ma i kankadik, tago ra
nuknuk i ra Luluai ure Babilon i tar dekdek upi na vakaina ra gunan
Babilon upi na kapakapana ka. 30 A umana lebe Babilon pa dia varubu,
dia ki ka ta kadia dekdek na pal na bakbakit; a ongor i diat i tar panie,
dia da ra vaden; di tar vautunge ra umana kuba i ra tarai tana, kadia
lavur babat dia tabubur. 31 Tika na vilavilau na vutvut upi na barat ta
ra tikai, ma tika na tena kapkap varvai upi na barat ta ra tika na tena
kapkap varvai, upi diat a ve ra king Babilon ba di tar ongor pa kana pia
na pal par; 32 di tar ongor pa ra umana bolabolo, ma di tar tun vue ra
balada, ma ra umana tena vinarubu dia tar burut.
33 Tago ra Luluai kai ra lavur kor, ra God kai Israel, i biti dari: Natu i
Babilon, a vavina, i da ra tavul a rararama vuai ta ra e ba di rua ia; ma
a ik boko ma ra kilala na varuruai na vut ure. 34 Nebukadnesar ra king
Babilon i tar en vue iau, i tar rupap iau, i tar pong pa ra lavur magit

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tagu ma iau da ra pobono rat, i tar konom vue iau da ra konakonom
oaga, ra balana i tar tubu ma ra agu nangnang, i tar okole vue iau. 35 A
vavina Sion na biti dari: Da bali ra kaina vinarubu pire Babilon, nina i
ga pait ia piragu ma pire ra umana niurugu. Ierusalem na biti dari: A
gapugu na ki taun ra tarai Kaldea. 36 Kari ra Luluai i biti dari: Ea, ina
tata maravut u ta ra varkurai, ma ina obo pa u; ma ina rang vage kana
tava ki, ma kana mata na tava na mama. 37 Ma Babilon na da ra anguvai
vat, a kuba i ra umana kuabar na pap, a magit di kaian tana ma di itinga,
ma na kapakapana ka. 38 Diat a kukula varurung da ra umana leon; diat
a kurkurung da ra umana nat na leon. 39 Ba i malamalapang ra bala i
diat ina lapir diat, ma ina vamomo diat upi diat a longlong, upi diat a
gugu, ma diat a va mat vatikai, ma pa diat a tavangun mulai, ra Luluai i
biti. 40 Ina ben vaur diat upi ra vardodoko da ra umana nat na sip, da ra
umana sip varurung ma ra umana me. a umana tomotoina.
41 Di tar ongor pa Babilon! Di tar uvia vakaian nina ba ra rakarakan a
gunagunan i pite pa ia! Babilon i tar kapakapana livuan ta ra lavur vuna
tarai! 42 A ta i tar lubu taun Babilon, ma kana lavur bobol dia tar roro
taun ia. 43 Kana umana pia na pal dia tar lingling, a pia i mage ma i bil,
a gunan ba pa ta na i pait ra kubana tana, ma pa ta na i alalu tana. 44 Ma
ina kure Bel aro Babilon, ma ina al vairop ra magit i ga konom ia kan ra
ngiene; ma ra umana vuna tarai pa diat a vana varurung mulai pirana; ra
liplip na vat kikil Babilon na tarip.
45 Avat kaugu tarai, avat a irop kan ia, ma avat a valaun avat tikatikai
kan ra karangap na kankan kai ra Luluai. 46 Ma koko ra bala i vavat na
bilua, ma koko avat a burut ure ra varvai nina da valongore ta ra gunan;
tago tika na varvai na vana rikai tai tika na kilala, ma namur tai ta ra tika
na kilala tika na varvai mulai; damana ra vinarubu ta ra gunan, ma tika
na luluai na tut ure ta ra luluai. 47 Kari ra e na vut ba ina kure ra umana
tabataba Babilon tana, ma ra gunagunan par tana na vavivir; ma kana
tarai nina dia virua diat a bura livuan tana. 48 Ma ra bala na bakut ma ra
rakarakan a gunagunan ma ra lavur magit tana diat a kakailai ma ra gugu
ure Babilon, tago ra umana tena varli diat a vut maro ra papar a labur, ra
Luluai i biti. 49 Babilon bula na virua ure ra tarai Israel nina dia ga virua,
da ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan par dia ga virua ure Babilon.
50 Avat ava tar pila ta ra pakat na vinarubu, avat a vana, koko avat a tur
uka; avat a nuk pa ra Luluai maro vailik, ma boina ba Ierusalem na vana
rikai ta ra nuknuk i vavat. 51 Da vavirvir tago di tar kulume dat; a mata i
dat i tar ula, tago ra umana vaira dia ga ruk ta ra umana gomgom na pal
ta ra kuba i ra Luluai. 52 Kari, ra Luluai i biti, ra e na vut ba ina kure kana
umana tabataba tana; ma ta kana gunan par diat dia kinkin diat a oir.
53 Ma gala Babilon na tutua urama ra bala na bakut, ma gala na vapadikat
ra dekdekina arama liu, kaugu umana tena varli diat a vut uka pirana, ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai i biti. 54 Di valongore ra tinangi maro Babilon, ma ra katung ure
ra ngala na vinirua maro ra gunan kai ra tarai Kaldea! 55 Tago ra Luluai i
vakaina Babilon, ma i vamutue ra ngala na vagirgir tana; ma kadia umana
bobol dia roro da ra ngala na lubu, di valongore kadia urung; 56 tago ra
tena varli i tar vut pirana, pire Babilon iat, ma dia tar kinim vake kana
umana lebe, ma di tar bubur kadia lavur panak; tago ra Luluai ia ra God
na balbali, a dovotina na balbali muka. 57 Ma ina vamomo kana umana
luluai ma kana umana tena kabinana upi diat a longlong, damana kana
umana luluai ma kana umana lulua bula, ma kana umana lebe; ma diat a
va mat tukum, ma pa diat a tavangun mulai, ra King i biti, ra Luluai kai ra
lavur kor ra iangina. 58 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Da re vapar vue
ra ngala na liplip kikil Babilon, ma da tun vue kana umana banbanu dia
manga tuluai urama; ma ra umana vuna tarai diat a varvakai vakuku, ma
ra umana vuna gunan diat a talanguan ma ra papalum ba da tun vue.
59 Go ra tinata ra propet Ieremia i ga vartuluai me pire Seraia natu
i Neria natu i Maseia, ba dir ga vana Babilon varurung ma Sedekia ra
king Iuda ta ra kilala a ivat ta kana kini ma king. Ma Seraia i ga tena
varbalaurai. 60 Ma Ieremia i ga tumu ra lavur kaina magit ba diat a
tadav Babilon ta ra buk, go ra lavur tinata ba di ga tumu ia ure Babilon.
61 Ma Ieremia i ga biti tai Seraia: Ba u tar pot aro Babilon, una luk go ra
lavur tinata par, 62 ma una biti: Luluai, u tar biti ure go ra gunan ba una
vamutue upi pa ta na na ki tana, pa ta tarai ma pa ta vavaguai, ma na
kapakapana ka pa na mutu. 63 Ma ba u tar luk rit go ra buk, una kun tar
ra vat i tana, ma una vue tar ia ta ra Oiparat, 64 ma una biti: Babilon na
dudu damana, ma pa na mopangai mulai, tago ina tulue ra kaina pirana.
Ma diat a talaguan.
A tinata kai Ieremia i tuk ati.

Sedekia i ki na king
(2 King 24:18-20; 2 Tutu 36:11-16)

52 1 Sedekia i ga laun vue a ura vinun ma tika na kilala ba i ga tur
pa ia pi na king; ma i ga ki na king a vinun ma tika na kilala
aro Ierusalem; ra iang i tinana Kamutal natu i Ieremia maro Libna. 2 Ma
i ga pait nam i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, varogop ma ra
lavur magit Ieoiakim i ga pait ia. 3 Tago Ierusalem ma Iuda dir ga kaina
vanavana ure ra kankan kai ra Luluai, tuk tar ta ra bung i ga okole vue
diat kan ra luaina matana.

Ierusalem i bura
(2 King 24:20–25:7; Iere 39:1-7)

Ma Sedekia ia ga tut na varpiam ure ra king Babilon. 4 Ma ta ra kilala
lavuvat ta kana kini na king, ta ra gai a vinun ma ra bung a vinun,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Nebukadnesar ra king Babilon i ga vut, diat ma kana loko na tarai na
vinarubu par, upi diat a varubu ma Ierusalem, ma dia ga tur vartakalat
bat ia; ma dia ga pait ra umana pal na minakila kikil ia. 5 Damana di ga
ki kikil ra pia na pal tuk tar ta ra kilala a vinun ma tikai ta ra kini na
king kai Sedekia. 6 Ta ra gai a ivat ma ta ra bung lavuvat, ra mulmulum
i ga tup tuna diat ta ra pia na pal, ma ra tarai na gunan pa dia ga vatur
vake mule ta magit na nian. 7 Io, di ga rada ra liplip ta ra pia na pal; ma
ra tarai na vinarubu par dia ga lop, ma dia ga irop kan ra pia na pal ta
ra marum ta ra mataniolo livuan ta ra ura liplip, maravai ta ra uma kai
ra king; (ma ra tarai Kaldea dia ga ki kikil ra pia na pal;) ma dia ga mur
ra nga ta ra Araba. 8 Ma ra tarai na vinarubu Kaldea dia ga korot mur
ra king, ma dia ga korot mur vake Sedekia ta ra pakana i tamataman
marave Ieriko; ma kana tarai na vinarubu dia ga vila varbaiai kan ia.
9 Ma dia ga kinim vake ra king, ma dia ga ben ia tadav ra king Babilon
aro Ribla ta ra gunan Kamat, ma i ga kure. 10 Ma ra king Babilon i ga
doko ra umana natu i Sedekia ta ra luaina matana, ma i ga doko ra
umana luluai Iuda bula aro Ribla. 11 Ma i ga luak vue ra ura kiau na mata
i Sedekia; ma ra king Babilon i ga vi ia ma ra palariam, ma i ga kap ia
uro Babilon, ma i ga varuk ia ta ra pal na banubat tuk tar ta ra bung i ga
mat i tana.

A tarai Iuda dia ki na vilavilau
(2 King 25:8-21; 2 Tutu 36:17-21; Iere 39:8-10)

12 Ta ra gai a ilima, ta ra bung a vinun, ta ra kilala a vinun ma lavuvat
ta ra kini na king kai Nebukadnesar ra king Babilon, Nebusaradan ra
luluai na tarai na monamono nina i toratorom ta ra king Babilon i ga vut
Ierusalem; 13 ma i ga tun vue ra kuba i ra Luluai, ma ra kuba i ra king,
ma ra umana palpal Ierusalem par; a umana ngala na pal par, i ga tun
vapar vue diat ma ra iap. 14 Ma ra tarai na vinarubu Kaldea par, nina dia
ga varagur ma ra luluai na tarai na monamono, dia ga re vue ra liplip par
kikil Ierusalem.
15 Ma Nebusaradan ra luluai na tarai na monamono i ga kap vavilavilau
ta umana ta diat dia luveana tuna, ma ra ibaiba na tarai dia ga ki valili
ta ra pia na pal, ma diat dia ga takap tadav ra king Babilon, ma ra ibaiba
ta ra umana tena madaka. 16 Ma Nebusaradan ra luluai na tarai na
monamono i ga nur vue ke ra umana luveana tuna ta ra gunan upi diat a
balaure ra umauma na vain ma upi diat a palum ra pia.
17 Ma ra tarai Kaldea dia ga bubur gigi ra umana pagapaga na palariam
gobol ta ra kuba i ra Luluai, ma ra umana kiki ma ra ngala na la na
palariam gobol ta ra kuba i ra Luluai, ma dia ga mulue ra lavur pakana
palariam gobol tana uro Babilon. 18 Ma dia ga kap vue bula ra umana la,
ma ra umana kakakal, ma ra umana kia, ma ra umana ikilik na la, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra umana kulkulup, ma ra lavur mangana la na palariam gobol nina dia
ga papalum me ta ra pal i gomgom, 19 ma ra umana momamomo, ma ra
umana rararangai, ma ra umana ikilik na la, ma ra umana kabala, ma
ra umana turtur na birao, ma ra umana kulkulup, ma ra umana la. Ra
luluai na tarai na monamono i ga kap vue ra tabarikik di ga pait ia ma
ra goled ma ra tabarikik di ga pait ia ma ra silva. 20 Ma di ga mama luk
valar pa ra mamat i ra palariam gobol ta ra ura pagapaga, ra ngala na
la, ra vinun ma ura bulumakau ta ra vavai ra ngala na la, nina Solomon
ra king i ga pait ia ure ra kuba i ra Luluai. 21 Ma ure ra ura pagapaga,
tika na pagapaga i ga tuluai urama varogop ma ra ivat na pokono ma a
papar, ma ra livuana i ga a utul a pokono; a balana i ga pobono ko, ma ra
butubut tana i ga da ra ivat na kaka na lima. 22 Ma ra kere na palariam
gobol i ga ki tana, ma ra kere i ga tuluai urama varogop ma tika na
pokono ma ra malmalikun; di ga mar kikil ra kere ma ra ubene ma ra
umana goava na palariam gobol; ma ra vauruana pagapaga ma ra umana
goava tana i ga varogop ma go tikai. 23 Lavuvat na vinun ma laptikai na
goava dia ga ki ta ra paparaina; a umana goava par ta ra ubene kikil ia,
tika na mar diat.

24 Ma ra luluai na tarai na monamono i ga kinim vake Seraia ra tena
tinabar lualua, ma Sepania ra vauruana tena tinabar, ma ra utul a
monamono ta ra matakilalat; 25 ma ta diat ta ra pia na pal i ga kinim
vake tika na luluai na tarai na vinarubu, ma lavurua na tutana ta diat dia
ga tur ta ra luaina mata i ra king, ba di ga na tadav diat ta ra pia na pal;
damana ra tena tutumu kai ra luluai na tarai na vinarubu, nina i ga pilak
guve ra tarai na vinarubu, ma laptikai na vinun na tarai na gunan, nina
dia ga ki ta ra bala na pia na pal. 26 Ma Nebusaradan ra luluai na tarai
na monamono i ga kap diat, ma i ga agure pa diat tadav ra king Babilon
aro Ribla. 27 Ma ra king Babilon i ga ubu doko diat aro Ribla ta ra gunan.
Kamat. Damana di ga ben Vavilavilau vue ra tarai Iuda kan kadia gunan.

28 Go ra tarai Nebukadnesar i ga kap vavilavilau vue diat: ta ra kilala
lavurua, a utul a arip ma a ura vinun ma a utul na tarai Iudaia; 29 ta ra
kilala a vinun ma lavutul ta ra kini na king kai Nebukadnesar, i ga kap
vavilavilau vue lavutul na mar ma a utul a vinun ma a urua na tarai kan
Ierusalem; 30 ba Nebukadnesar i ga ki na king a ura vinun ma a utul na
kilala, Nebusaradan ra luluai na tarai na monamono i ga kap vavilavilau
vue lavurua na mar ma a ivat na vinun ma a ilima na Iudaia; diat par ba
di luk guve diat a ivat na arip ma laptikai na mar na tarai.

Di vairop vue Ieoiakin ma di vangala kana kini aro Babilon
(2 King 25:27-30)

31 Ma ba Ieoiakin ra king Iuda i ga ki na vilavilau a utul a vinun ma
lavurua na kilala, ta ra gai a vinun ma a urua, ta ra bung a ura vinun ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a ilima ta ra gai, Evil-Merodak ra king Babilon i ga mari Ieoiakin ra king
Iuda, ta ra luaina kilala ta kana kini na king, ma i ga ben vairop ia kan ra
pal na banubat; 32 ma i ga tata na varmari pirana, ma i ga vangala kana
kini ta ra kini kai ra lavur king nina dia ga ki varurung me aro Babilon.
33 Ma i ga kia vue kana mal na pal na banubat, ma i ga ian ta ra vatar
na nian kai ra king ta ra lavur bung i ga laun boko tana; 34 ma ra king
Babilon i ga tul vatikene tar ra tiniba pirana ta ra bungbung par tuk tar
ta ra bung i ga mat i tana, ta ra lavur bung i ga laun boko tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A UMANA KAKAILAI NA NILIGUR

A umana mangana niligur kai ra tarai Sion ba dia ki na vilavilau

1 1 Ua, ra pia na pal nina i ga kor ma ra tarai i ki na lingling ika!
Ua, i da ra ua na vavina, nina i ga ngala pire ra lavur vuna tarai!
Ua, nina i ga tadar na vavina ta ra umana papapar i tar ki na vilavilau!
2 I tangtangi tuna ra marum, ma ra lur na matana i varababakai ta ra pagupagu na ngiene;
Ta diat par dia lalaure pa ta na i vamaram ia;
A umana talaina par dia tar vagu pa ia, dia tar ki na vargegelenai me.
3 Iuda i tar mareng, tago i ki na malari, ma tago ra papalum i tup ia;
I ki livuan ta ra umana Tematana, ma pa i tikan tadav ra ningo;
Diat par dia korot mur ia dia tar korot tadav ia ba i ki na malari.
4 A umana nga Sion dia ki na niligur, tago pa ta na mulai i vana ta ra ngala na lukara;
Kana lavur mataniolo dia kapakapana ka, kana umana tena tinabar dia riri;
Kana umana inip na vavina a umana biaui, ma ia iat i ki ma ra niligur.
5 Diat dia ki na vargegelenai me dia tar ki na lua, kana umana ebar dia tamtavua;
Tago ra Luluai i tar vakadik ia ure kana peal varpiam;
Kana umana bul ikilik dia tar vana ta ra kini na vilavilau ta ra luaina mata i ra ebar.
6 Ma ra minamar par i tar panie kan natu i Sion;
Kana umana luluai dia varogop ma ra umana me ba pa dia tikan tadav ta pia na vura,
Ma dia tar lop kan nina i korot mur diat, tago pa ta ongor i diat.
7 Ta ra e i ki na kinadik tana, ma ta ra e i malari tana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ierusalem i nuk pa kana lavur vakak na tabarikik, nina i ga vatur vake papa ania iat;
Ba kana tarai dia virua ta ra lima i ra ebar, pa ta na i maravut ia;
Diat dia ki na vargegelenai me dia ga gire, ma dia ga varkulumai ure kana binilua.
8 Ierusalem i tar varpiam tuna, kari i da ra magit i kerek;
Diat par dia ga ru ia go dia pidimuane, tago dia tar gire ra pakana tuna;
Maia, i oir, ma i tur tapuku.
9 Kana mal i keo; pa i ga nuk pa ra mutuaina;
Kari i tar bura vakaian; pa ta na i vamaram ia;
Luluai, una bobe ra magit i tup iau; tago ra ebar i tar vangala pa mule.
10 Nina dir ki na vargegelenai me i tar tulue ra limana upi kana lavur vakak na magit;
Tago i tar gire ba ra umana Tematana dia tar ruk ta kana pal i gomgom,
Nina u ga vartuluai tana ba koko diat a ruk ta kaum kivung.
11 Kana tarai par dia oir, dia nuk upi ra nian;
Dia tar kia kadia lavur vakak na magit upi ra magit na nian, upi ra bala i diat na lagar tana;
Luluai, una gire, ma una bobe, tago iau tar ki kaina.
12 Avat par ba ava vana pakit, pa ava mari iau vang?
Ea, avat a gire upi ta niligur ba dir varogop ma kaugu niligur, nina di pait ia tagu,
Nina ra Luluai i tar vatakunuan ra balagu me ta ra bung i ngangal na kulot tana.
13 Marama liu i tar tulue ra iap ta ra umana urugu, ma i tar ongor pa diat;
I tar vatur ra ubene ure ra kaugu, i tar tulue vatalil iau;
I tar li iau, ma iau bilua ra bungbung parika.
14 Ra limana i tar vi tar ra kip i vuna ta kaugu lavur varpiam;
Di tar vi guve diat, dia tar ki taun ra inoagu; i tar vapanie ra dekdekigu;
A Luluai i tar tul tar iau ta ra lima i diat ba pa i tale iau pi ina tur bat diat.
15 A Luluai i tar pidimuane kaugu lavur lebe piragu;
I tar vatut ra ngala na kor ure iau upi na ubu vue kaugu umana barmana;
A Luluai i tar rua ra inip na vavina Iuda da ta ra tung na vain.
16 Ure go ra lavur magit iau tangtangi, ma ra matagu i lur;
Tago ra tena varmaram ba na valagar ra balagu i tar ki vailik kan iau;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A umana natugu dia tar lingling ika, tago ra ebar i tar ongor.

17 Sion i tultulue ra limana; pa ta na akari ba na vamaram ia;
A Luluai i tar vartuluai ure Iakob ba diat dia ki kikil ia diat a vargegelenai me;
Ierusalem i da ra magit i kerek pire diat.
18 A Luluai i tar takodo; tago iau tar piam vue kana vartuluai;
Ea, avat ra lavur vuna tarai par, avat a valongore, ma avat a gire kaugu niligur;
Kaugu lavur inip na vavina ma kaugu lavur barmana dia tar vana ta ra kini na vilavilau.
19 Iau ga oro upi ra umana talaigu, ma dia ga tuam pa iau;
Kaugu umana tena tinabar ma kaugu umana patuana dia tar mat ta ra pia na pal,
Ba dia ga tikan upi ra magit na nian upi diat a valagar ra bala i diat me.
20 Ea Luluai, una gire; iau tar ki na malari; ra balagu i purpuruan;
I tapuku ra balagu, tago iau tar varpiam tuna;
Aro irai a pakat na vinarubu i varvaligur, ma ati ra pia na pal a minat.
21 Di tar valongore kaugu niriri; pa ta na ati ba na vamaram iau;
Kaugu lavur ebar par dia tar valongore ra varvai ure kaugu kini na purpuruan; dia gugu, tago u tar pait ia;
Ta kaum vartuluai na ga vut boko ra bung u ga vatang ia, ma diat a vardada ma iau.
22 Boina ba kadia lavur varpiam diat a tur rikai ta ra luaina matam;
Ma una babali pire diat, da u ga bali kaugu lavur varpiam piragu;
Tago mangoro kaugu niriri, ma ra balagu i tar bilua.

A umana mangana niligur kai ra tarai Sion dia vana rikai tai ra Luluai

2 1 Ua, ra Luluai i tar turup natu i Sion ma ra bakut i ta ta kana kankan!
I tar rapue ra minamar i Israel marama ra bala na bakut ura ra pia,
Ma pa i ga nuk pa ra ruarua na kauna ta ra bung i kankan tana.
2 Ra Luluai i tar konom vue ra lavur kuba i Iakob par, ma pa i ga varmari;
Ta kana kulot i tar rapue ra umana dekdek na pia na pal kai natu i Iuda;
I tar vue tar diat ra pia iat; i tar vakaina ra kiki na varkurai ma ra umana luluai tana.
3 Ta kana nginangal na kulot i tar kutu vue ra ram u Israel par;
I tar tak vue ra limana tuna ta ra luaina mata i ra ebar;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma i tar vaimur Iakob da ra biro na iap nina i vaimur ra magit kikil ia.
4 I tar lale kana panak da ra ebar, i tar tur ta ra papar a lima tuna da ra tena tur varbat,
Ma i tar ubu doko diat par dia vakak ta ra mata i diat ta ra kuba i natu i Sion.
I tar lolonge kana karangap na kankan da ra iap.
5 A Luluai i tar varogop ma ra ebar, i tar vamutue Israel;
I tar vamutue kana lavur pal na luluai; i tar nila vue kana lavur dekdek na pia na pal;
Ma i tar vangala ra tabunuk ma ra tinangi ta ra natu i Iuda.
6 I tar re vakaina vue ra kubana da ra pal na uma, ma i tar li vue kana pal na kivung;
A Luluai i tar kure ba da valubane ra ngala na kivung ma ra Bung Sabat ta ra gunan Sion.
Ma ta kana ngala na kulot i tar pidimuane ra king ma ra tena tinabar.
7 A Luluai i tar vung vue kana uguugu na vartabar, i tar milikuane kana pal i gomgom,
I tar nur tar ra umana kakamir ta kana lavur pal na luluai ta ra lima i ra ebar;
Dia tar urung ta ra kuba i ra Luluai da ta ra bung i ra ngala na kivung.
8 A Luluai i tar kure ba na re vue ra liplip kikil natu i Sion;
I tar vung tar ra vinau na valavalar, pa i tak vue ra limana kan ra nila;
I tar vabilua ra bobokon ma ra liplip; dir par dir tarip.
9 Kana umana banbanu dia tar tapunang ra pia; i tar re vue kana lavur kinalat, ma i tar bubur diat;
Kana king ma kana umana luluai dia ki livuan ta ra umana Tematana; pa ta vartovo na varkurai mulai;
Kana umana propet bula pa dia vatur vake ta ninana tai ra Luluai.
10 A umana patuana kai natu i Sion dia ki ra pia ka, dia ki mut uka;
Dia tar imire ra tobon ta ra ulu i diat, dia vi pit ma ra mal na tabun;
A umana inip na vavina Ierusalem dia ula tadoko.
11 A matagu i tar gavul ma ra tinangi, a balagu i purpuruan;
A katigu i tar bura ra pia ure ra vinirua i tadav kaugu tarai;
Tago ra umana bul ikilik ma ra umana kuramana dia matmat ika ta ra lavur nga na pia na pal.
12 Dia tir ra umana na i diat dari: Akave ta kon ma ta vain?
Ba i talili ra mata i diat da ra mata i ra tarai dia kinkin ta ra lavur nga na pia na pal,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ba dia vung vue ra tulungea i diat ta ra bongbongo i ra umana na i diat.
13 Ava ra magit ina ve tar ia tam? Ava ra magit ina valarue amur me, u natu i
Ierusalem?
Ava ra magit ina valar tar ia tam upi ina vamaram u me, natu i Sion, a inip na vavina?
Tago kaum kinkin i ngala da ra ta; to ia na valagar u?
14 Kaum umana propet dia tar gire ra umana ninana ure u, a umana ninana vakuku ma ra umana ninana na papaua;
Ma pa dia vaarike kaum varpiam upi da vatalil u kan ra kini na vilavilau;
Dia gire ke ra magit vakuku ure u, ma ra magit i vuna ta kaum kini na vilavilau.
15 Diat par dia vana pakit dia papar tam;
Dia ititinga, ma dia loe ra ulu i diat ta ra natu i Ierusalem, ma dia biti dari:
Dave, go di vatang ia vang ba, Ra minamar kakit, Ra pia na pal ba ra rakarakan a gunagunan i gugu tana?
16 Kaum lavur ebar par dia panganga ure u;
Dia ititinga, ma dia vangvangia ra pal a ngie i diat; dia biti dari: Ave tar konom vapar ia;
A dovotina ave ga nuk upi go ra bung; ave tar laun tadav ia, ave tar gire.

17 A Luluai i tar pait ra magit i ga nuk upi ia; i tar pait ot pa kana tinata;
Da i ga vartuluai amana tana, i tar rapue ma pa i ga varmari;
Ma i tar tul tar ra ebar upi na gugu ma u, i tar vangala ra ram u diat ava vargegelenai ma diat.
18 A bala i diat i ga tangi tadav ra Luluai;
U a liplip kikil natu i Sion, boina ba ra lur na matam na varababakai ra keake ma ra marum da ra tava alir;
Koko una talanguan; koko ra kiau na matam na ngo.

19 Una tut, una kukula ra marum ta ra lavur varkia na monamono;
Una lolonge vaarike ra nuknukim da ra tava ta ra luaina mata i ra Luluai.
Una tulue ra limam tadav ia upi na valaun kaum umana bul ikilik,
Nina dia matmat ta ra lavur ngu na nga par.

20 Ea Luluai, una gire; ia nam u ga pait ra dari pirana?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Dave, ra vaden diat a en ra vuai ra paka i diat, ra umana bul ba dia tal diat?
Dave, da ubu doko ra tena tinabar ma ra propet ta ra pal i gomgom kai ra Luluai?
21 A barmana ma ra kua dir va ra pia ta ra umana nga;
Kaugu umana inip na vavina ma kaugu umana barmana dia tar virua ta ra pakat na vinarubu;
U ga ubu diat ta ra bung u kulot i tana; u ga vardodoko, ma vakir u ga varmari.
22 Da ta ra bung i ra ngala na kivung, u ga oro upi ra lavur magit iau dadadar tana ta ra lavur papar.
Ma pa ta na i ga pila, ma pa ta na i ki valili ta ra bung ra Luluai i kulot i tana;
Diat iau ga rite diat, ma iau ga vangala diat, kaugu ebar i tar vapanie diat.

A varmari kai God na valaun pa diat

3 1 Iau ra tutana ba i tar kairane ra kinadik ta ra vivirit kai kana kankan.
2 I tar agur pa iau, ma i tar ben pa iau upi ina vana ta ra bobotoi, ma vakir ta ra kapa.
3 A dovotina i tar tur bat vatikene iau ra bungbung parika.
4 I tar vabibian ra vio na pakagu ma ra pal a pakagu; i tar bubur ra umana urugu.
5 I tar papait bat iau, ma i tar vaki ra magit i mapak tuna kikil iau, ma ra kinadik i tup iau.
6 I tar vaki iau ta ra umana gunan na bobotoi, da diat dia tar mat amana tana.
7 I tar liplip bat iau upi koko ina irop; i tar vamamat ra agu vinau na palariam.
8 Maia, ba iau oro ma iau kail upi na maramaravut iau, i banu bat vue kaugu niaring.
9 I tar pore kaugu nga ma ra vat di ga mut ia, i tar vagene kaugu lavur nga.
10 I da ra bear[a] piragu ba i kiki uai, da ra leon ta ra lokor.
11 I tar varara iau na nga, ma i tar kadal iau; i tar valingling iau.
12 I tar lale kana panak, ma i valabat upi iau ma ra pu.
13 I tar go ra balagu ma ra umana pu ta kana popopoi.
14 Iau ra magit na varkulumai pire kaugu tarai par; ma dia varvaula ure iau ra bungbung par.

---

[a] **3.10** A bear, tika na mangana leing, a tena varkarat, ma i ngala ra dekdekina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

15 I tar vabuka iau ma ra magit i mapak, i tar tabar vamaur iau ma ra
kini na malari.
16 I tar bubur ra pal a ngiegu ma ra raga, i tar tuba iau ma ra kabu na iap.
17 Ma u tar kari vavailik vue ra balagu kan ra malmal; iau ga valubane
ra bo na kini.
18 Ma iau ga biti: A dekdekigu i tar panie, ma pa iau nuk upi mule ta
magit tai ra Luluai.

19 Una nuk pa kaugu kinadik ma kaugu kini na malari, ra magit i
mapak ma ra tava i mapak.
20 A balagu pa i valubane dir boko, ma i ki na niligur.
21 Iau nuk pa go, kari iau papait na nurnur.
22 A varmari kai ra Luluai i vuna tago pa da tar imur, tago kana
varmar i tur tukum.
23 I kalamana vatikai ta ra bungbung na malana; ma u dovot tuna.
24 A tulungeagu i biti: A Luluai kaugu tiniba, kari ina nurnur tana.
25 A Luluai i mari diat dia nurnur tana, i mari nina i tikatikan upi ia.
26 I topa ia ba ra tutana na ki nunur ma na ki vovovon upi ra
valavalaun kai ra Luluai.
27 I topa ra tutana ba na. puak pa ra kip ba i barmana boko.
28 Boina ba na ki varkolono ma na ki mut uka, tago i tar vung tar ia.
29 Boina ba na vung ra ngiene ta ra tobon; ona damana kan na boina
mulai.
30 Boina ba na pukue tar ra pagupagu na ngiene ta nina i par ia; boina
ba na tup ia ra varvul pirana.
31 Tago ra Luluai pa na varvarokoloi pa na mutu.
32 Tago ba i varvatakunuan, namur i varmari mulai varogop ma kana
ngala na varmari.
33 Tago vakir i gugu pi na vakadik ra tarai, ba upi na vatakunuan ra
bala i diat.

34 Ba di rua bereng ra umana vilavilau ta ra rakarakan a gunagunan,
35 Ba di kure varara ra takodo na magit kai ta tikai ta ra luaina mata i
ra Ngala Kakit,
36 Ba di pukue varara ra varkurai ure tika na tutana, ra Luluai pa i
manane nam.
37 To ia i tatike ra tinata ba da pait ot pa ia, ona ra Luluai pa i
vartuluai tana?
38 Dave, ra boina ma ra kaina pa i vana rikai ta ra ngie i ra Ngala Kakit
vang?
39 Ta ra ava ra tutana a launa i tata na urur, ra tutana di bali kana
varpiam pirana?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

40 Boina dat a tikatikan ta kada lavur mangamangana, ma dat a valar
ia, ma dat a vana tapuku tadav ra Luluai.
41 Boina ba ra nuknuk i dat ma ra lima i dat na araring tadav God
arama ra bala na bakut.
42 Ave tar varpiam, ma ave tar tut na varpiam; ma pa u ga nuk vue.
43 U tar punang taun avet ma ra kankan, ma u tar korot mur avet; u tar
vardodoko, ma pa u ga varmari.
44 U tar pulu mule u ma ra bakut upi koko kaveve niaring na ruk
piram.
45 U tar vaki avet da ra magit i kerek, ma da ra puta livuan ta ra
umana Tematana.
46 Kaveve lavur ebar par dia tar manga panganga tadav avet.
47 A bunurut ma ra tung dir tadav avet, a nila ma ra vinirua.
48 A lur na matagu i varababakai da ra tava i alir ure ra vinirua i tadav
kaugu tarai.
49 A matagu i manga lur vatikai, ma pa i ngo pit,
50 Tuk tar ta ra bung ra Luluai i gigira ba, ma i bobe marama ra bala
na bakut.
51 I kadik ra balagu ta ra magit iau gire ba i tadav ra vaden ta kaugu
pia na pal.

52 Diat dia ebar vakuku tadav iau dia tar korot vakaina iau da di korot
vakaina ra beo.
53 Dia tar vamutue kaugu nilaun ta ra pal na banubat, dia tar tupar iau
ma ra vat.
54 A ulugu i dudu ta ra lubu; iau ga biti dari: Iau tar virua.
55 Iau ga kail upi ra iangim, Luluai, mara iat ra tung.
56 U tar valongore ra nilaigu; koko una ang bat ra talingam ba iau
kakail upi ra maramaravut.
57 U ga kakari maravai ta ra bung iau ga kail u; u ga biti: Koko u burut.
58 Luluai, u ga varkurai maravut iau; u ga valaun iau.
59 Luluai, u tar gire ra kaina magit di pait ia tagu; una varkurai ure iau.
60 U tar gire kadia varobo par ma kadia lavur varpit upi iau.
61 U tar valongore kadia varvul; Luluai, ma kadia lavur varpit upi iau;
62 Ra tinata kadiat dia tut na vinarubu ure iau, ma ra magit di nuk
vakuku pa ia ure iau ta ra bung parika.
63 Una gire ba dia kiki ma ba dia tut; dia kakailai na varkulumai ure
iau.
64 Luluai, una babali pire diat varogop ma ra papalum na lima i diat.
65 Una valeo ra bala i diat; kaum varvabilak na tadav diat.
66 Una korot diat ma ra kankan, ma una ga vamutue diat kan ra vavai
ra bala na bakut kai ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

I tar ot ra balbali pire ra tarai Sion

4 1 Ua, ra goled i tar kubar! Ua, ra goled i tar kaina, nina i ga ngatngat muka!
Di tar lolonge guve ra umana vat na pal i gomgom ta ra lavur ngu na nga.
2 A umana ngatngat na natu i Sion, diat dia varogop ma ra vakak na goled,
Di tar varogopane diat ma ra pal a tava, ra papalum kai ra tena pait la na pia!
3 Ea, ra umana kuabar na pap dia tul tar ra u i diat, dia vau ra umana natu i diat;
Ma ra umana vaden ta kaugu tarai dia dekdek da ra umana murup ta ra bil.
4 A karamea i ra kuramana i ki petep ta ra ul a ngiene, tago i mar;
A umana bul ikilik dia lul upi ta nian, ma pa ta na i tabar diat.
5 Diat dia ga en ra magit ma ra nangnang dia mulmulum na nga;
Diat dia ga mong ma ra mal meme ba dia ga bul dia va ta ra umana ul a puta.
6 Tago ra kaina mangamangana ba kaugu tarai dia ga pait ia i ngala ta ra kaina mangamangana kai Sodom,
Nina di ga vue pukue vue da ta ra kopono pitu mata, ma pa ta lima i ra tarai i ga bili ia.
7 Kana umana luluai dia ga barabara tuna, ma ra tava pata; dia ga pua tuna, ma ra polo na u pa i pua damana;
A paka i diat i ga mong ma ra bo na nilaun, ma i ga bagabagele da ra ngatngat na vat;
8 Go ra mata i diat i korakorong ma ra teke na mi pata; vakir da nunure diat ta ra lavur nga;
A pal a paka i diat i petep ta ra uru i diat; i tar maranga, i tar da ra davai.
9 Diat ba ra pakat na vinarubu i ubu diat, dia ti doan ta diat ba dia virua ta ra mulmulum;
Tago go diat dia kuvakuvoro, tago dia iba upi ra vuai ra uma.
10 A umana vavina, a umana tena varmari, dia tar kabalane ra umana natu i diat;
Dia ga da ra adia magit na nian ta ra e ba ra vinirua i ga tadav kaugu tarai.
11 A Luluai i tar pait ot pa kana karangap na kankan, i tar lolonge kana nginangal na kulot;
Ma i tar vautunge ra iap aro Sion, ma ra iap i tar vaimur ra vunapaina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

12 A umana king ta ra rakarakan a gunagunan ma ra tarai par dia ki ra pia pa dia kapupi ia,
Ba ra tena vargegelenai ma ra ebar dir a olo ta ra mataniolo Ierusalem.
13 Tago kana umana propet dia ga varpiam, ma kana umana tena tinabar dia ga rara,
Ma dia ga ubu ra umana tena takodo tana.
14 Dia pepere da ra umana pula ta ra lavur nga, a gap i vadur diat.
Ma damana i dekdek upi ra tarai diat a bili kadia mal.
15 Dia biti ta diat: Avat a vana! A umana dur! Avat a vana! Avat a vana! Koko da varbili!
Ba dia vilau ma dia tenten vurvurbit, ra tarai dia biti pire ra umana Tematana: Koko diat a kiki mulai ati.
16 A mata i ra Luluai iat i tar korot varbabaiane diat; pa na nuk pa mule diat;
Pa di ga ru ra umana tena tinabar, pa di ga mari ra umana patuana.
17 A mata i dat i gavul boko ma ra ginigira upi ra tena maramaravut vakuku;
Ba da ga makmakila, da ga ki pa ra tarai ba pa i topa diat upi diat a valaun dat.
18 Di tikan mur ra pal a kau i dat ma i dekdek ba dat a vana ta kada lavur nga.
A mutuai dat i tar maravai, kada kilala i tar ot; tago ra. mutuai dat i tar pot.
19 Diat dia korot mur dat dia lulut tuna, ra umana minigulai liu pa dia lulut damana.
Dia ga korakorot dat ta ra lualuana, dia ga kiki uai upi dat ta ra pupui.
20 A vuvu na bilau i dat, nina ra Luluai i ga tar ku ia, i tar virua ta kadia umana ubu;
Nina da ga biti ure dari: Livuan ta ra umana vuna tarai dat a laun ta ra maluruna.

21 Una gugu ma una ga, natu i Edom, u ba u ki ta ra gunan Us;
Ra momamomo na tadav u bula; una longlong boko ma ra nimomo, ma una ga pala vue kaum mal.
22 Natu i Sion, i tar par ra balbali ure kaum varpiam; pa na kap vavilavilau vue mule u;
Natu i Edom, na bali kaum kaina papalum; na vaarike kaum varpiam.

A niaring upi ra varmari

5 1 Luluai, una nuk pa ra magit i tar tadav avet;
Boina una gire kaveve kini na vavirvir.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

2 A gunan nina ave ga kale pa ia di tul tar ia ta ra umana vaira,
A kubakuba i vevet ta ra umana Tematana.
3 A umana nat na ling avet, pa ta tama i vevet,
A umana na i vevet dia da ra umana ua na vavina.
4 Ave tar kia kaveve mani upi ta tava na nimomo;
Di ivure kaveve davai pire vevet.
5 Diat dia korot mur avet dia ki taun ra inoa i vevet;
Ave tar talanguan, ma pa ave ngo ta ik.
6 Ave tar lulul ma ra tarai Aigipto.
Ma damana ma ra tarai Asiria, upi avat a en ta magit.
7 A umana tama i vevet dia tar varpiam, ma dia tar panie;
Ma ave kairane ra balbali ure kadia varpiam.
8 A umana tultul uka dia kure avet,
Ma pa ta na akari ba na valaun avet kan ra lima i diat.
9 Ave varurue ra aveve magit, ma ave to na virua tana,
Ure ra pakat na vinarubu arima ra pupui.
10 A pal a paka i vevet i avian da ra ubu
Ure ra ngala na oao ta ra mulmulum.
11 Dia ga vakaina ra vaden Sion,
Ma ra umana inip na vavina ta ra lavur pia na pal Iuda.
12 Di tar al vatokobe ra umana luluai ta ra lima i diat;
Pa di ru ra mata i ra umana patuana.
13 A umana barmana dia puapuak ra vat na uduudu;
Ma ra umana bul dia burabura ba dia kakave ra davai.
14 A umana patuana pa dia ki mulai ta ra mataniolo.
Ma ra umana barmana dia tar ngo ta ra malagene.
15 A gugu ta ra bala i vevet i tar par;
Di tar pukue kaveve malamalagene pi na varogop ma ra tinangi.
16 A kere na luluai i tar bura kan ra ulu i vevet;
A umana biaui avet! Tago ave tar varpiam.
17 Ure go, ra nuknuk i vevet i tar bilua;
Ure go ra lavur magit, ra mata i vevet i tar gamgavul;
18 Ure ra luana Sion nina i tar lingling;
A umana kuabar na pap dia limlibur tana.
19 U Luluai, u kiki vatikai,
Kaum kiki na king i tur vatikai ta ra lavur taun tarai pa na mutu.
20 Ta ra ava u valubane vatikene avet,
Ma u ki kan avet mangoro na kilakilala?
21 Luluai, una valilikun avet piram, ma avet a lilikun;
Una vakalamane kaveve kini da amana.
22 Ba kan u tar okole vakakit vue avet,
Ma u kankanuane tuna avet bar?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET ESEKIEL

A ninana kai ra propet ure ra minamar i God

1 [1] Ta ra kilala a utul a vinun, ta ra bung a ilima ta ra gai a ivat, ba iau
ga ki varurung ma ra umana vilavilau ta ra tava alir Kebar, a bakut
i ga tapre, ma iau ga gire God ta ra umana ninana. [2] Ta ra vailimana
bung ta ra gai, ta ra vailimana kilala ta ra kini na vilavilau kai Ieoiakin
ra king, [3] a tinata kai ra Luluai i ga tadav ra tena tinabar Esekiel, natu i
Busi, ta ra gunan kai ra tarai Kaldea ta ra tava alir Kebar; ma ra lima i ra
Luluai i ga ki tana abara.

[4] Ma ba iau ga gigira, a ngala na vuvu i ga dekdek maro ra matana
labur, a ngala na bakut nina a iap i birabirao tana, ma ra rarao da ra
vat amber i ki kikil ia ma i irairop tana. [5] Ma ra malalar i ra ivat na
launa vavaki i ga ki tana. Ma dia ga vardada ma go: dia varogop ma ra
tarai; [6] tikatikai a ivat na matana ma a ivat na bebeana, [7] ma ra umana
kak i diat dia takodo, ma ra pal a kau i diat i da ra pal a kau i ra nat na
bulumakau, ma dia rarao da ra palariam gobol i bagabagele; [8] na vavai ta
ra bebea i diat, ta ra ivat na paparai diat a umana lapar a lima i ra tarai
dia ga ki; ma ra ivat na pal a mata i diat ma ra ivat na bebea i diat dia ga
dari: [9] a umana bebea i diat dia ga vavatukai vargil ta diat, ma ra mata
i diat pa dia ga pupukuai ba dia ga takari, ma tikatikai ba i ga takari i
ga tia vana takodo ko. [10] Ma ure ra ivat na pal a mata i diat, aro na lua
a mata i ra tutana, ma ta ra papar a lima tuna a mata i ra leon, ma ta
ra papar a maira a mata i ra bulumakau, ma ra mata i ra minigulai aro
namur. [11] A mata i diat i ga damana. Di ga pala ra bebea i diat arama liu;
tikatikai a ura bebeana pi di ga vavatukai vargil, ma ta ra ura bebeana
tikatikai pi di pulu ra pal a pakana ma dir. [12] Tikatikai i ga vana takodo,
ma ta ra pakana ra tulungen i ga rap pa diat i tana, ta nam iat ra pakana
dia ga takari, ma ba dia ga takari pa dia ga pupukai.

[13] Ma livuan ta ra umana magit na vavaki tika na magit i guguran, i
da ra lapap na iap i bagabagele, da ra umana biro na ul; a iap i rarao ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i kulamene. 14 Ma ra umana launa vavaki dia ga vutvut vurvurbit da ra
meme i pala ia.
15 Ma ba iau ga bobobe ra umana launa vavaki, iau ga gire ra vil i ga
ki ta ra pia, maravai ta ra ivat na launa vavaki, tikatika na vil ure diat
tikatikai. 16 Ma ure ra umana vil, dia ga da ra vat krisolit, a ivat dia ga
varogop, ma dia ga ki da tikai i ki livuan tai ta ra tikai. 17 Ba dia ga vana
dia ga vana tadav ra ivat na matana vuvu; ma pa dia ga pupukuai ba dia
ga vanavana. 18 Ma ure ra ivat na vil, a umana uru i diat tana, ma ra ivat
na vil ma ra uru i diat dia ga buka ma ra umana kiau na mata. 19 Ba ra
umana launa vavaki dia ga vana, ra umana vil dia ga vana bula ma diat;
ma ba ra umana launa vavaki dia ga tut kan ra pia, ra umana vil dia ga
tut varurung ma diat. 20 Ta ra pakana ra tulungen i ga rap pa diat i tana,
ta nam iat ra pakana dia ga vana, ma ra umana vil dia ga vana varurung
ma diat; tago ra tulungea i ra umana launa vavaki i ga ki ta ra umana vil.
21 Ba nam dia vana, go bula dia vana; ma ba nam dia tur, go bula dia tur;
ma ba nam dia tut kan ra pia, ra umana vil bula dia ga tut varurung ma
diat; tago ra tulungea i ra umana launa vavaki i ga ki ta ra umana Vil.
22 Ma arama liu taun ra ulu i ra umana launa vavaki a magit da ra maup i
ki, ma i da ra kristal, arama liu ta ra ulu i diat. 23 Ma ta ra vavai ra maup
a umana bebea i diat dia ga takodo, nina di ga vavatukai vargil; ma ra
umana launa vavaki dia ga pulu ra paka i diat tikatikai ma ta ra ura
bebea i diat. 24 Ma ba dia ga vanavana iau ga valongore ra bebea i diat i
da ra rurunga na tava, da ra pangpagur kai ra Dekdek Muka, a varvareo
da ra varvareo kai ra kor na tarai; ba dia ga tur a bebea i diat dia ga
bura. 25 Ma ra nilai tikai i ga pot marama ra maup nina i ki liu ta ra ulu i
diat; ba dia ga tur a bebea i diat dia ga bura.
26 Arama liu ta ra maup nina ba i ki taun ra ulu i diat, ta magit da
ra ngala na kiki na king, da ra sapir, i ga ki; ma. ta nam ra magit da ra
kiki na king, ta tikai i ga ki, da ra paka i ra tutana. 27 A ngungu tana,
a livuana tuk ta ra uluna, iau ga gire ra magit i rarao da ra amber, da
ra iap kikil ia; ta ra ngungu tana, ra livuana tuk ta ra kauna, iau ga
gire ra magit da ra iap, ma ra kapa i pupua kikil ia. 28 A kapa kikil ia i
da ra gogol ta ra bakut ba i par ra bata. I damana nam ra ninana ure
ra minamar i ra Luluai. Ma ba iau ga gire, iau ga bura palar, ma iau ga
valongore ra nilai tikai i tata.

A nioro pire Israel

2 1 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, una tut ma ina tata piram. 2 Ba
i ga tata piragu a Tulungen i ga ruk tagu, ma i ga vatut pa iau; ma
iau ga valongore ba i tatata piragu. 3 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana,
go iau tulue u tadav ra tarai Israel, tadav ra tarai na varpiam, nina dia
ga tut na varpiam ure iau; diat ma ra umana tama i diat dia ga pait ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varpiam tadav iau tuk ta ra bung gori. 4 Iau tulue u pire diat; pa dia
nunure ra variru, a umana karduk diat; ma una ve diat: A Luluai God i
biti dari. 5 Ma ba diat a torom, ba diat a ole, (tago a umana tena varpiam
diat), diat a nunure ba ra propet i tar ki livuan ta diat. 6 Ma u, natu i ra
tutana, koko una burutue diat ba ure kadia lavur tinata, ba ra kait ma ra
kama na magu dir ki piram ma u ki taun ra umana kuka na pal a galip;
koko una burutue kadia tinata, ma koko una ururian ta ra mata i diat,
tago a umana tena varpiam diat. 7 Una ve diat ure kaugu tinata, ba diat a
torom ba diat a ole; tago a umana tena varpiam diat.

8 Ma u, natu i ra tutana, una valongore kaugu tinata; koko una tena
varpiam da go ra umana tena varpiam; una papa ra ngiem, ma una
en ra magit iau tabar u me. 9 Ma ba iau ga gire, ea, di ga tulue ra lima
tadav iau, i vature ra pinpin na buk a tutumu tana; 10 ba i tar pala ia ta
ra luaina matagu, i ga buka ma ra tutumu, a palina ma ra balana bula, a
umana tinata ure ra tinangi ma ra tinabun ma ra kinadik.

3 1 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, una en ra magit di tul tar ia
tam; una en go ra pinpin na buk, ma namur una vana ma una varvai
pire ra tarai Israel. 2 Ma iau ga papa ra ngiegu, ma i ga tabar iau ma ra
pinpin na buk. 3 Ma i ga ve iau: Natu i ra tutana, una konom go ra pinpin
na buk iau tabar u me, ma una vabuka ra balam me. Ba iau ga tar en ia, i
ga kalami ta ra ngiegu da ra polo na bulit na livur.

4 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, una vana tadav ra tarai Israel, ma
una varvai ma kaugu tinata pire diat. 5 Pa di tulue u pire ra umana vaira,
ba pire diat i dekdek kadia tinata, di tulue u tadav uka ra tarai Israel; 6 pa
di tulue u tadav ra umana Tematana, nina ba kadia tinata pa u nunure. A
dovotina, ona iau tulue u pire diat, diat a valongore u. 7 Ma ra tarai Israel
pa diat a valongore u, tago pa dia valongore iau; tago ra tarai Israel par a
umana tena varpiam ma ra umana tena varongongoi diat. 8 Ma ina vaki
u pi una tena varpiam tadav diat, ma upi una tena varongongoi pire diat.
9 Ina vadekdek kaum mamainga upi na da ra vat i dekdek, upi na dekdek
ta ra leo na vat; koko una burutue diat, ma koko una ururian ta ra mata i
diat, tago a umana tena varpiam diat.

10 Ma i ga biti bula tagu: Natu i ra tutana, a lavur tinata ina ve u tana
una kapupi diat ta ra balam, ma una valongore diat ma ra talingam. 11 Ma
una vana tadav ra umana vilavilau, tadav kaum vuna tarai, ma una ve
diat dari: A Luluai God i biti dari: ba dia valongore u, ba pata.

12 Ma ra Tulungen i ga puak pa iau, ma iau ga valongore namur tagu ra
rurunga ba ra minamar i ra Luluai i vana rikai kan ra pakana i ki tana;
13 ia ra rurunga i ra bebea i ra umana launa vavaki ba dia vartadav, ma
ra rurunga i ra umana vil dia vana varurung ma diat. da ra ngala na
kanunur. 14 Ma ra Tulungen i ga puak pa iau, ma i ga kap vue iau; iau
ga vana ma i ga malamalapang ra balagu ma ra kulot, tago ra lima i ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Luluai i ga ki vartataun tagu. 15 Ma iau ga tadav ra umana vilavilau dia
ki Tel-Abib marave ra tava alir Kebar; ma iau ga ki varurung ma diat a
lavurua na bung, ma i ga tabun ra balagu.

A monamono tadav ra tarai Israel
(Esek 33:1-9)

16 Ba ra lavurua na bung dia ga par, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
iau, dari: 17 Natu i ra tutana, iau tibe u pi u ra monamono tadav ra tarai
Israel; vatikai ba u valongore ta tinata tagu, una vatumarang diat. 18 Ba
iau ve ra tena varpiam: Una mat; tumu pa u vatumarang ia, tumu pa u
vatumarang ia ure kana kaina nga, upi na laun, io, nam ra kaina tutana
na mat ure kana kaina mangamangana, ma ina takun u ure ra gapuna.
19 Ba tumu u vatumarang ra tena varpiam, ma pa i vana kan kana
kaina mangamangana ma ra kaina nga i mur ia, na mat ure kana kaina
mangamangana, ma u, u ga valaun pa u. 20 Ma go bula, ona ta takodo
na tutana i vue kana bo na mangamangana upi na pait ra kaina, ba iau
tul tar ra varilam pirana na mat; tago pa u ga vatumarang ia, na mat ure
kana varpiam, ma pa da nuk pa ia ure nam ra umana bo na papalum i ga
pait ia; ia kaka, ina takun u ure ra gapuna. 21 Ba ona una vatumarang ra
takodo na tutana pi koko na pait ra kaina mangamangana, ma pa i pait
ra kaina, na laun, tago i valongore ra varvatumarang; ma u, u ga valaun
pa u.

A propet i bombom

22 Ma ra lima i ra Luluai i ga ki taun iau abara; ma i ga biti tagu: Una
tut, una vana ta ra male, ma ina tata piram abara. 23 Ma iau ga tut, ma
iau ga vana tadav ra male; ma ra minamar i ra Luluai i ga tur abara, da
nam ra minamar iau ga tar gire maravai ta ra tava alir Kebar; ma iau ga
bura palar. 24 Ma ra Tulungen i ga ruk tagu ma i ga vatur iau ta ra ura
kaugu; ma i ga tata ma i ga biti tagu: Una vana, una ruk ra kubam, ma
una banu bat ia.
25 Ma u, natu i ra tutana, da vi u, da vi u ma ra vinau, ma pa da pala
vairop vue u tana; 26 ma ina vung vapetep ra karameam ta ra ul a ngiem,
upi pa una tata pit diat; tago a umana tena varpiam diat. 27 Ma ba ina
tata piram, ina papa ra ngiem, ma una biti ta diat: A Luluai God i biti
dari; nina ba na valongore, na valongore; ma nina ba na ole, na ole; tago
a umana tena varpiam diat.

A malalar ba di vartakalat bat Ierusalem

4 1 Ma u, natu i ra tutana, una tak pa ta vat na pia, ma una vung ia
ta ra luaina matam, ma una tumu ra malalar i ra pia na pal tana, a
pia na pal Ierusalem iat; 2 ma una vartakalat bat ia, ma una kal ta umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tung, ma una pait ra ngala na pip pi a bobokon ure; una varurue ra
umana tena vinarubu maravai tana, ma una vatur ra umana tututumak
kikil ia. 3 Ma una tak pa ta pakana palar na palariam, ma una vatur
ia da ra liplip na palariam i tur livuan ta mumur ma ra pia na pal; ma
una pukue ra matam tadav ia, upi na da di vartakalat bat ia, ma una
vartakalat bat ia. Go ia ra vakilang ure ra tarai Israel.
4 Namur una va ta ra papar a mairam; ma ina vo pa u pi una puak ra
balbali kai ra tarai Israel; una puak pa ia ta nam ra umana bung u va ta
ra paparaim. 5 Iau tul tar ia tam tika na bung ure tika na kilala ta kadia
umana kilala na balbali. a utul a mar ma lavuvat na vinun diat; damana
una puak pa ra balbali kai ra tarai Israel. 6 Ma ba u tar vapar vue go, una
va ta ra papar a limam tuna. ma una puak pa ra balbali kai ra tarai Iuda;
a ivat na vinun na bung, tika na bung ure tika na kilala iau tul tar ia tam.
7 Ma ure ra varvatakalat kai Ierusalem, una pukue ra matam tadav ia, ma
una pala vue ra mal na limam; ma una tata na propet ure. 8 Ma ea, ina vi
u ma ra umana vivi pi koko una pupukuai kan tika na papar tar tai ta ra
tikai, tuk i ot ra umana bung ure kaum varvatakalat.
9 Ma u, una tak pa ra vit ma ra barli, a bin ma ra lentil, a milet ma ra
rais, ma una vung diat ta ra kopono la, ma una pait ra gem ma diat. Ta
nam ra umana bung u va ta ra paparaim, a utul a mar ma lavuvat na
vinun na bung, una ian tana. 10 Ma una valar ra am nian ta ra bungbung,
a ngungu gem ure tika na bung, ma una ian ta ra pakana bung na nian
iat. 11 Ma una valar ra am tava na nimomo, una mome tika na lita (a ura
paint) ika ta ra pakana bung di ga kure value tana. 12 Ma una en ia da
ra gem di pait ia ma ra barli, ma una tun ia ta ra luaina mata i diat ta
ra iap di pait ia ma ra taka i ra tarai. 13 Ma ra Luluai i ga biti: Damana
bula ra tarai Israel diat a en ra nian ba pa i gomgom livuan ta ra umana
Tematana aina ina korot varbaiane vue diat ie. 14 Ma iau ga biti: Ea,
Luluai God! Tuk go pa iau ga vadur iau; papa iau ga bul pa iau ga en ta
magit i ga mat vakuku ba di ga ubu kadakadal ia, ma ra viruana pa i ga
ruk ta ra ngiegu. 15 Ma i ga biti tagu: Io, ina mulaot ba una tun vaninare
am gem ma ra taka i ra bulumakau ma vakir ma ra taka i ra tarai. 16 Ma
i ga biti bula tagu: Natu i ra tutana, ina bubur ra bukabuka na nian ta ra
bala i Ierusalem. diat a valar ra adia nian ma diat a en ia ma ra nginarao;
ma diat a valar ra adia tava ma diat a mome ma ra bilua na ninunuk.
17 Ina pait go upi diat a iba upi ra gem ma ra tava, ma na bilua ra nuknuk
i diat par, ma diat a palaur vanavana ta ra adia balbali.

5 1 Ma u, natu i ra tutana, una tak pa ra pakat i mangi da ra
varvarkaka kai ra tena varkaka, ma una varkaka me, una ka ra
ulum ma ra kabem; ma una tak pa ra valavalar ma una tibe varbaiane ra
tagal a ip. 2 A vautuluna tana una tun ia ta ra iap i birao ta ra bala na pia
na pal, ba i par ra varvatakalat; ma ta ra vautuluna tana una kutu ia ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra, pakat kikil ra pia na pal; ma ta ra vautuluna bula tana una imire tar
ia ta ra vuvu, ma ina ele pa ra pakat namur ta diat. 3 la kaka a paupau
tagal a ip una pulu diat ta ra pinpin ta kaum kolot; 4 ma ta go diat una
tak pa ta umana, ma una vue tarie diat, ma una tun diat ta ra iap; ma ra
iap na vana rikai tana tadav ra tarai Israel par.
5 A Luluai God i biti dari: Go Ierusalem iau ga vaki ia pi na ki livuan ta
ra umana Tematana, ma ra umana gunagunan par kikil ia; 6 ma i ga piam
vue kaugu umana tinata na varkurai ma kaugu lavur togotogo, ma kana
varpiam i ngala ta nam kai ra umana Tematana ma ra umana gunagunan
dia tur kikil ia, tago kana tarai dia ga vana irai kan kaugu umana
togotogo ma pa dia ga torom ta kaugu lavur vartuluai.
7 Damana ra Luluai God i biti: Tago kaum varuturut i ngala ta nam
kai ra lavur Tematana dia tur kikil u, ma tago pa u ga torom ta kaugu
lavur vartuluai ma ra umana togotogo, ma u ga tia mur uka ra lavur
mangamangana kai ra umana Tematana dia tur kikil u, 8 damana ra
Luluai God i biti: Ea. iau iat iau tur bat u; ma ina pait ra balbali piram
ta ra luaina mata i ra umana Tematana. 9 Ma ina pait ra magit tam ba
pa iau ga ti pait ia boko, a magit ba pa ina pait mule, i vuna ta kaum
kaina mangana papalum. 10 A umana tutana diat a en ra natu i diat,
ma ra umana bul tutana diat a en ra tama i diat livuan ta vavat. Ina
pait ra.balbali pire vavat, ma ina imire diat dia laun valili tadav ra
lavur vuvu. 11 A Luluai God i vavalima dari: A dovotina, tago u ga
vadur vakaina kaugu pal i gomgom ma kaum dur ma kaum bilak na
mangamangana, ina ubu avat; a varmari ma ra ginigira ung pa dir a ki
tagu. 12 Tika na vautuluna ta kaum tarai diat a virua ta kaum bala na
liplip ma ra kaina minait ma ra mulmulum; ma kikil kaum liplip tika
na vautuluna na virua ma ra pakat na vinarubu; ma tika na vautuluna
ina imire tar ia tadav ra lavur vuvu, ma ina ele pa ra pakat namur ta
diat. 13 Damana kaugu kankan na tadav diat, ma kaugu karangap na
ngo, ma na langalanga ra nuknukigu; ma diat a nunure ba iau ra Luluai
iau ga tata ta kaugu niongor, ba kaugu kankan i ga tadav diat. 14 Ma
ina vaenana pa u pi una kapakapana ka, a magit na varkulumai pire ra
umana Tematana dia tur kikil u, ma ta ra mata i diat dia pakit u. 15 Ma
diat a kulume u ma diat a milikuane u, upi u a varpit ma ra magit na
kinaian tadav ra umana Tematana dia tur kikil u, ba iau pait ra balbali
piram ma ra kankan ma ra karangap ma kaugu dekdek na varpit; iau
ra Luluai, iau ga tatike; 16 ba iau al tar kaugu umana pu na mulmulum
ma kaugu umana pu na vinirua upi diat a nila vue u, ma ba iau vangala
ra mulmulum tadav u, ma iau bubur kaum buka na nian. 17 Ina tulue
ra mulmulum ma ra umana leing tadav u, ma diat a ra vue ra umana
natum; a ngala na minait ma ra gap na alir taun u, ma ina tulue ra pakat
pi na ub u; iau ra Luluai. iau ga tatike.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A tinata na propet ure ra umana luana Israel

6 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, dari: 2 Natu i ra tutana,
una pukue ra matam tadav ra umana lualuana ta ra langun Israel,
ma una tata na propet pire diat, 3 dari: Avat ra umana lualuana ta ra
langun Israel, avat a valongore ra tinata kai ra Luluai God; ra Luluai
God i biti dari ta ra umana lualuana, ma ta ra umana buabuana, ma ta
ra umana ngala na male ma ra umana ikilik bula: Ea, ina kap ra pakat
tadav u, ma ina nila vue ra umana pakana pia u lolotu ta diat. 4 Kaum
umana uguugu na vartabar da kamare vue diat, ma kaum umana tabalar
na keake da pelegi diat; ma ina vue kaum umana minat ta ra luaina
mata i kaum umana tabataba. 5 Ma ina vadiop ra umana minat i ra tarai
Israel ta ra luaina mata i kadia umana tabataba; ma ina imire ra umana
uru i vavat kikil kavava umana uguugu na vartabar. 6 Ta nam ra umana
pakana a tarai dia ki tana, da nila vue ra umana gunan tana, ma ra
umana pakana pia dia lolotu tana diat a ti kaina kakit; upi kavava umana
uguugu na vartabar diat a kaina ma diat a kapakapana ka, ma upi da
pamar gigi kavava umana tabalar, ma upi da mut vue kavava umana
pagapaga na keake, ma ra lavur magit par nina ava ga pait mal diat da
vapanie vapar vue diat. 7 A tarai nina di ga doko diat, diat a bura livuan
ta vavat, ma avat a nunure ba iau ra Luluai.

8 Ia kaka ina nur vue ta umana ta vavat upi diat a laun. Ba ta umana ta
vavat dia lop kan ra pakat na vinarubu, ma dia ki vurvurbit ta ra umana
gunan na vaira, 9 nam diat ta vavat dia ga lop diat a nuk pa iau livuan ta
ra umana Tematana ba dia ki na vilavilau tana, ba iau ga vatagiliman ra
bala i diat dia piam vue iau, ma iau ga vapula ra mata i diat dia anan upi
ra umana tabataba; diat a pidimuane vargiliane diat ure ra kaina dia ga
pait ia, ma ure bula kadia kaina mangamangana. 10 Ma diat a matoto ba
iau ra Luluai: pa iau ga tata vakuku ba iau ga biti ba ina tulue ra kaina
tadav diat.

11 A Luluai God i biti dari: Una papar, ma una inabut ma ra kaum, ma
una biti, Ioi! ure ra lavur kaina magit Israel i pait ia; tago diat a bura ta
ra pakat na vinarubu, ma ra mulmulum, ma ra kaina minait. 12 Nam i ki
aro vailik na mat ma ra kaina minait, ma nam i ki maravai na bura ta
ra pakat na vinarubu, ma nam di pait kikil ia na mat ta ra mulmulum;
damana ina pait ot pa kaugu kankan pire diat. 13 Ma avat a nunure ba
iau ra Luluai, ba ra umana minat i diat dia va livuan ta kadia umana
tabataba ma kikil kadia umana uguugu na vartabar, ma ta ra lavur ul a
buana, ma ta ra lavur ul a luana, ma ra pia ta ra umana launa davai ma
ra umana davai na kaia, ma ta ra lavur pakana ba lua dia ga vartabar
tana tadav kadia umana tabataba ma ra mi na lotu. 14 Ina tulue ra limagu
taun diat, ma ina nila vue nam ra umana pakana dia bang boko tana, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ina vakapakapana pa ia papa ra bil ma tuk tar Ribla; ma diat a nunure ba
iau iat ra Luluai.

A pakana bung i tar ot

7 1 Go bula ra tinata kai ra Luluai i ga pot piragu: 2 Ma u, natu i ra
tutana, a Luluai God i biti dari tadav ra gunan Israel: I tar ot, ra
pakana bung i tar ot ure ra ivat na ngu na gunan. 3 Ra pakana bung
i tar ot ure u, ina ub u ma kaugu kankan, ma ina kure u ure kaum
mangamangana; ma ina bali u ure kaum kaina papalum. 4 Pa ina nunure
ra varmari, ma pa ina gire ung u; ina bali u ure kaum mangamangana ba
kaum kaina papalum i tur ta ra luaina matam; ma avat a nunure ba iau
ra Luluai.
5 A Luluai God i biti dari: A kaina na ki vartataun ta ra kaina! Ea, i
maravai ka. 6 Ra pakana bung i tar ot, ra pakana bung i tar ot; i tavangun
tadav u. Ea, i tar pot. 7 Ea u, u ki ta ra gunan, kaum pakana bung i
maravai vanavana; a bung i maravai, a bung ba di purpuruan tana, ma
pa ta kunukula na gugu ta ra umana buabuana. 8 A ik boko ma ina lingire
kaugu ngala na kankan taun u, ma ina vaot pa kaugu kankan piram, ma
ina kure u ure kaum mangamangana ma ina bali kaum kaina papalum
piram. 9 Pa ina nunure ra varmari, ma pa ina gire ung u; ina tulue kaum
mangamangana taun ra ulum, ma kaum kaina papalum na tur ta ra
luaina matam; ma avat a nunure ba iau ra Luluai nina iau kita avat.
10 Go iat ra bung! I tar pot! A balbali piram i tar arikai; kaum kaina
mangamangana i tar vuai, ma kaum mangamangana kolakolo i tar ibul.
11 A kaina mangamangana i tar tavua ma i da ra ram na varvabilak; pa
ta tikai ta diat na ki valili, ma kadia tabarikik bula pata, ma kadia mani
bula pata; ma pa ta tikai na luluai pire diat. 12 Ra pakana bung i tar ot,
ra bung i maravai vanavana; koko ra tena kunukul na gugu, ma ra tena
niivura koko na tabun ra balana; tago ra kulot i bura taun ra pia na pal
parika. 13 Tago ra tena niivura pa na lilikun tadav nam ra magit i ga
ivure, na damana tuk ta ra mutuai kana nilaun; tago ra ninana ure ra pia
na pal parika ma pa na lilikun; ma pa ta tikai na vadekdek kana nilaun
ure kana varpiam. 14 Di tar vu ra tavur, ma di tar vaninare ra umana
magit par; ma pa ta tikai i vana pi na varubu, tago kaugu ngala na
kankan i ki taun ra pia na pal parika.
15 A pakat na vinarubu i ki kikil ra pia na pal, ma ta ra bala na pia
na pal a kaina minait ma ra mulmulum. Nina i ki ta ra bil na bura ta
ra pakat na vinarubu, ma nina i ki ta ra bala na gunan na panie ta ra
mulmulum ma ra kaina minait. 16 Ma tumu ta umana dia laun ma dia lop,
diat par diat a parau ta ra umana buabuana da ra umana uka na male,
ma na tabun ra bala i diat tikatikai ure kadia lavur mangamangana. 17 A
umana lima i diat diat a pagolgol ma ra umana malmalikun na kau i diat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pa diat a dekdek, diat a da ra tava ka. 18 Diat a varauve tar ra mal na
tabun ta ra livua i diat, ma ra bunurut na ki taun diat; a mata i diat par
na vavirvir, ma ra ulu i diat par na kulkul. 19 Diat a imimire kadia silva
ta ra umana nga, ma kadia goled diat a milmilikuane ke; tago ta nam
ra bung ba ra kankan kai ra Luluai i pot, pa ta silva ma pa ta goled na
valaun valar pa diat, ba na vamaur kadia mamainga; a mani i ga vuna
ta ra kaina mangamangana pire diat, ma i ga vakaina ka diat. 20 Dia ga
manane kadia lavur ngatngat na magit, ma dia ga pait ra lavur bilak na
tabataba me, a magit na varmilikuanai; damana ina pukue upi na da
ra magit i dur pire diat. 21 Ma ina tul tar ia ta ra umana vaira upi diat a
vakaina, ma ta ra umana tena varpiam upi diat a loalong tana; ma diat
a vadur ia. 22 Ina lingan irai kan diat, ba dia vakaina kaugu ngatngat na
pakana; a umana tena nilong diat a ruk tana, diat a vadur ia 23 ma diat a
vakaina.

I peal ra umana virua ta ra gunagunan, ma ra pia na pal i buka ma
ra lavur bilak na mangamangana. 24 Damana ina ben pa diat dia manga
kaina ta ra umana Tematana, upi diat a kale pa ra umana palpal; ina
vamutue bula ra kolakolo na nuknuk i ra umana rangrangina; ma da
vadur kadia umana gomgom na pakana. 25 Ba ra nila i vut, diat a tikan
upi ra malmal, ma pata. 26 A kaina magit na pot taun ra kaina magit, ma
ra varvai nina di kap vanavana ka taun ra varvai di kap vanavana ka;
ma diat a tadav ra propet upi ta ninana; a tinata na varkurai na panie
kan ra tena tinabar, ma ra tinata na varvateten kan ra umana. patuana.
27 Ra king na tabun, ma natuna na mal ma ra mal na tabun, ma ra lima
i ra tarai ta ra gunagunan diat a dadadar ma ra bunurut. Ina kure diat
da i topa diat, ma ina vakaina diat da kadia mangamangana; ma diat a
nunure ba iau ra Luluai.

A ninana kai ra propet ure ra umana bilak na magit aro Ierusalem

8 1 Ta ra kilala laptikai, ta ra vailimana bung ta ra gai laptikai, ba iau
ga ki ta ra kubagu ma ra umana patuana Iuda dia ga ki ta ra luaina
matagu, a lima i ra Luluai God i ga bura taun iau.

2 Ma ea, iau ga gire ta tikai da ra tutana; papa ra livuana ura ba i da ra
iap, ma papa ra livuana urama tutua i rarao, ma i mong da ra vat amber.
3 Ma i ga tulue ra magit da ra lima, ma i ga vatur vake ra pepe na ulugu;
ma ra Tulungen i ga puak vatutua iau urama livuan ta ra rakarakan a
gunagunan ma ra bala na bakut, ma tai ta ninana kai God i ga ben iau
ubara Ierusalem tadav ra banbanu ai ra matakilalat ta ra matana labur,
ma tuk ara iat ta ra bala na gunan, tadav ra pakana a tabataba i tur tana,
nina ba God i kankan tana. 4 Ma ea, a minamar i ra God kai Israel i rarao
abara da iau ga gire aro ta ra male. 5 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana,
una lingan uro ta ra matana labur. Ma iau ga lingan uro ta ra matana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

labur, ma ta ra papar a labur ta ra mataniolo, ta ra pakana i vatale ra
uguugu na vartabar, nam ra tabataba nina God i kankan tana i ga tur.
6 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, u gire laka nam dia pait ia? U gire
nam ra umana bilak na magit nina ba ra tarai Israel dia pait ia ati, ma
nina ba di korot vue iau me kan kaugu pal i gomgom? Ia kaka una gire
boko ta magit i kaina ta go.
7 Ma i ga kap iau tadav ra banbanu ai ra bala na gunan. Ba iau ga bobo,
iau ga gire ra mata ta ra liplip na vat. 8 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana,
una rada ra liplip na vat; ma ba iau ga rada ia, iau ga gire ra banbanu.
9 Ma i ga biti tagu: Una olo, ma una gire ra umana bilak na magit dia
pait ia ati. 10 Damana iau ga olo ma iau ga bobo, ma ea, di ga tumu ra
umana malalar i ra umana magit dia kakakao ra pia ma ra malalar i ra
umana leing dia milmilikuan, ma ra malalar i ra umana tabalar kai ra
tarai Israel. 11 Ma lavurua na vinun na patuana Israel dia ga tur ta ra
luaina mata i diat, ma Iasania natu i Sapan i ga tur livuan ta diat, ma
diat par tikatikai dia ga vatur ra la ure ra mi; ma ra mi i ang na katkat
i ga tubang tutua urama. 12 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, u gire
laka nam ra umana patuana Israel dia pait ive, tikatikai ta kana pal na
malalar? Tago dia biti, a Luluai pa i gire dat; ra Luluai i ga vana balakane
ra gunagunan. 13 Ma i ga biti bula tagu: Una gire boko ta magit i kaina ta
go nina dia pait ia.
14 Ma i ga ben iau tadav ra banbanu ai ra mataniolo na kuba i ra Luluai
nina ba i tur ta ra matana labur; ma ea, ra vaden dia tangi abara ure ra
god Tamus. 15 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, u tar gire laka nam?
Una gire boko ta kaina tana.
16 Ma i ga ben vatalil iau tadav ra bala na gunan ta ra kuba i ra
Luluai, ma iau ga gire a ura vinun ma a ilima na tutana bar abara ta ra
mataniolo ai ra pal i gomgom kai ra Luluai, ma dia vue tamur tar ta ra
pal i gomgom kai ra Luluai, ma i mata i diat uro ra matana taur, ma dia
lotu tadav ra keake i tur ta ra matana taur. 17 Ma i ga biti tagu: U gire
laka go, natu i ra tutana? Pa i mamat bar ta ra kuba i Iuda ba dia pait go
ra umana bilak na magit ati, upi diat a vakaina muka ra gunagunan, ma
upi ina kulot vartataun tana? Dia vung ra ingar i ra davai ta ra bilau i
diat. 18 Damana ina kure diat ta kaugu kankan; a matagu pa na nur vue
diat, ma pa ina mari bula diat; gala dia kukula mat ta ra talingagu, gala
pa ina valongore diat.

A vinirua kal ra umana tena varpiam

9 1 Ma i ga oraoro ta ra talingagu ma ra ngala na nilaina, ma i biti:
Avat a umana tena vardodoko ai ra pia na pal, avat a mai, ma
avat par avat a vature kavava pakat na vardodoko tikatikai ta ra lima i
vavat. 2 Ma a laptikai na tutana dia ga vanavana ta ra nga nina i arikai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra mataniolo ta ra matana labur, ma tikatikai i vature kana pakat na
vardodoko ta ra limana; ma tika na tutana, nina i mal ma ra mal kumau,
ma ra vuvuvung na polo na tutumu i taba ta ra paparaina, i ki livuan ta
diat. Ma dia ga ruk, ma dia ga tur ta ra paparai ra uguugu na vartabar
nina di pait ia ma ra palariam gobol. 3 Ma ra minamar i ra God kai Israel
nina i ga ki taun ra angelo, i ga takari tar ta ra kalakalat ai ra pal; ma
i ga oro ra tutana i mal ma ra mal kumau, ma ra vuvuvung na polo na
tutumu i taba ta ra paparaina. 4 Ma ra Luluai i ga biti tana: Una vana
alalu ta ra pia na pal Ierusalem, ma una tumu ta vakilang ta ra pal a
mata i diat dia ririri ma dia tangtangi ure ra umana bilak na magit di
pait ia tana. 5 Ma iau ga valongore ba i ga biti tai ra umana enana: Avat
a mur ia vanavana ta ra pia na pal, ma avat a varubu; koko ra mata i
vavat na nur vue ta tikai, ma koko avat a varmari; 6 avat a kamare vue
ra umana patuana, ma ra umana barmana, ma ra umana gara na vavina,
ma ra umana bul ma ra vaden; ia kaka koko avat a bili ta tikai nina ba ra
vakilang i ki tana; ma avat a tur pa ia ta kaugu pal i gomgom. Ma dia ga
tur pa ia ma ra umana patuana nina dia tur ta ra mata na pal. 7 Ma i ga
biti ta diat: Avat a vabilak ra pal, avat a vabuka ra umana taman tana ma
ra umana virua; avat a irop. Ma dia ga irop, ma dia ga ubu ra pia na pal.
8 Ma ba dia ga varubu vanavana, ma iau ga ki varkolono, iau ga bura
palar ma iau ga biti: Ea, Luluai God, dave una kamare vue diat par dia ki
valili ta ra tarai Israel ba u lingire kaum kankan taun Ierusalem? 9 Ma i
ga biti tagu: A varpiam kai Israel ma Iuda i manga ngala kakit, a gunan
i kaina ma ra gap, ma ra pia na pal i buka ma ra magit ba pa i takodo;
tago dia biti, a Luluai i ga vana balakane ra gunagunan, ma ra Luluai pa
i gire. 10 Damana ra matagu pa na nur vue diat, ma pa ina mari diat; ina
bali diat ure kadia mangamangana. 11 Ma ra tutana nina i mal ma ra mal
kumau ma i kap ra vuvuvung na polo na tutumu i ga varvai, ma i biti:
Iau tar pait nam u ga ve iau tana.

A minamar i God A takari kan ra pal na vartabar

10 1 Ma iau ga gire ra magit da ra vat sapir, ma i da ra kiki na king,
ma i ki ta ra maup arama liu ta ra ulu i ra umana angelo. 2 Ma
i ga biti tai ra tutana i mal ma ra mal kumau: Una vana livuan ta ra
umana vil dia vuvuruai, na vavai ta ra angelo, ma una vabuka ra ura
limam ma ra umana lakit na iap dia rarao mat nina dia ki livuan ta ra
umana angelo, ma una imire diat taun ra pia na pal. Ma iau ga gire ba i
ga ruk.
3 Ba i ga ruk, ra umana angelo dia ga tur ta ra papar a pal ta ra matana
taubar; ma ra gobol a bakut i ki ta ra bala na gunan. 4 Ma ra minamar
i ra Luluai i ga takari kan ra angelo tar ta ra kalakalat ai ra pal; ma ra
pal i ga buka ma ra gobol a bakut, ma ra bala na gunan i ga buka ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra rarao ai ra minamar i ra Luluai. 5 Ma di ga valongore ra rurunga i ra
bebea i ra umana angelo ta ra bala na gunan maro, ma i ngala da ra nilai
ra God Dekdek Muka ba i tata.
6 Ma ba i ga ve ra tutana i mal ma ra mal kumau ba na tak pa ra iap i ki
livuan ta ra umana vil dia vuvuvuruai ma ra umana angelo, ra tutana i vana
ma i tur marave ra Vil. 7 Ma tika na angelo i ga tulue ra limana tadav ra iap
livuan ta ra umana angelo, ma i ga tatak pa tana, ma i ga vung ia ta ra lima i
nina i mal ma ra mal kumau, ma i ga tak pa ia, ma i ga irop. 8 A umana angelo
dia vung ra magit da ra lima i ra tarai ta ra vavai ra bebea i diat. 9 Ma ba iau ga
bobo iau ga gire ra ivat na vil maravai ta ra umana angelo, tika na vil tikatikai;
ma ra vamong ai ra ivat na vil i da ra vamong ai ra vat topas. 10 Nam ra ivat
na vil parika dia varvarogop, ma di ga vung mal diat dari tika na vil i ki ta ra
bala i ta ra tikai. 11 Ba dia ga vana dia ga vanavana tar ta ra ivat na papar par;
pa di ga valilie diat ari dia ga vanavana, ma dia ga murmur uka ra lavur papar
nina ba ra mata i diat i ga vatale. 12 Kadia umana vil ma ra umana uru i diat
dia ga buka ma ra umana kiau na mata. 13 Ma iau ga valongore ba di ga vaiang
nam ra umana vil ba ra umana vil dia vuvuruai. 14 Ma diat tikatikai a ivaivat
na pal a mata tana: a luaina pal a mata a mata i ra angelo, ma ra vauruana a
mata i ra tutana, ma ra vautuluna a mata i ra leon, ma ra vaivatina a mata i
ra minigulai. 15 Ma ra umana angelo dia ga tut papa ta ra pia; go iat ra launa
vavaki nina iau ga gire maravai ta ra tava alir Kebar. 16 Ba ra umana angelo dia
ga kakari, ra umana vil dia ga kakari bula ma diat; ba ra umana angelo dia ga
pala ra bebea i diat upi diat a tut papa aro ra pia, ra umana vil dia ga ki petep
ta diat. 17 Ba ra umana angelo dia ga tur uka, damana bula ra umana vil; ma
ba dia ga tut papa aro ra pia, diat bula dia ga tut papa aro ra pia varurung ma
diat; tago a launa tulungen i ga ki ta ra umana vil.
18 Ma ra minamar i ra Luluai i ga kakari kan ra kalakalat ai ra pal, ma i ga
ki taun ra umana angelo. 19 Ma iau ga gire ra umana angelo dia ga pala ra
bebea i diat ma dia ga tut papa aro ra pia ba dia ga vana, ma ra ivat na vil
ta ra paparai diat; ma dia ga tur ta ra banbanu ta ra mataniolo i ra kuba i ra
Luluai, i vatale uina ra matana taur; ma ra minamar i ra God kai Israel i ga
ki taun diat. 20 Go iat ra umana launa vavaki nina iau ga gire maravai ra tava
alir Kebar ba ra God kai Israel i ga ki taun iau; ma iau ga nai.lam diat ba ra
umana angelo. 21 Diat par tikatikai dia ga vatur vake ra ivaivat na pal a mata
i diat ma ra ivaivat na bebea i diat; ma ra lapar a lima da ra lapar a lima i ra
tutana i ga ki ta ra vavai na bebea i diat. 22 Ma ra umana pal a mata i diat dia
ga vardada ma nam ra umana pal a mata nina iau ga gire maravai ra tava alir
Kebar; tikatikai i ga vana takodo.

A varpit pire ra umana kaina luluai

11 1 Ma ra Tulungen i ga puak iau urama, ma i ga kap iau uro ta
ra mataniolo i ra kuba i ra Luluai, nina i vatale uina ra matana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

taur; ma abara ta ra banbanu ai ra mataniolo iau ga gire ra ura vinun
ma a ilima na tutana; ma iau ga gire Iasania natu i Asur, ma Pelatia natu
i Benaia, livuan ta diat, dir a ura luluai kai ra tarai. 2 Ma i ga biti tagu:
Natu i ra tutana, go ra umana tutana nina dia nuk upi ra kaina, ma dia
tul tar ra kaina tinata na varvateten ta ra pia na pal; 3 dia biti: Pa i ot
ra e ba da pait pal tana; go ra pia na pal ia ra ngala na kabala, ma dat
ra viono tana. 4 Damana una varvai na propet takun diat, una varvai na
propet, natu i ra tutana. 5 Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga bura taun iau,
ma i ga biti tagu: Una vaarike go ra tinata kai ra Luluai: Ea, Israel, u ga
biti ba i dari ka; ma iau nunure nam i arikai ta ra nuknuk i vavat. 6 Ava
ga vapealane ra umana virua ta go ra pia na pal, ma ava ga vabuka ra
umana nga tana ma ra umana minat i diat. 7 Damana ra Luluai God i biti
dari: Kavava umana virua nina ava ga tar doko diat a viono ko, ma go
ra pia na pal ia nam ra kabala; ma avat iat, da ben vairop vue avat kan
ra balana. 8 Ava tar burutue ra pakat na vinarubu; io, ina kap ra pakat
na vinarubu taun avat, damana ra Luluai God i biti. 9 Ina ben vairop vue
avat kan ra bala na pia na pal, ma ina tul tar avat ta ra lima i ra umana
vaira, ma diat a kure avat. 10 Avat a virua ma ra pakat na vinarubu; ina
kure avat ta ra langun kai Israel, ma avat a nunure ba iau ra Luluai. 11 Go
ra pia na pal pa na da kavava kabala, ma avat, pa avat a viono tana; ina
kure avat ta ra langun kai Israel; 12 ma avat a nunure ba iau ra Luluai;
tago pa ava ga vanavana ta kaugu umana tinata na varkurai, ma pa ava
ga torom ta kaugu lavur vartuluai, ava ga mur uka ra mangamangana kai
ra umana Tematana nina dia ki kikil avat.

13 Ma ba iau ga tata na propet dari, Pelatia natu i Benaia i ga mat. Ma
iau ga bura palar, ma iau ga oro ma ra ngala na nilaigu, ma iau ga biti:
Ea, Luluai God, dave una kamare vue ra ibaiba tai Israel?

A vavalima kai ra Luluai ba na tul tar mule ra gunan Israel pire ra tarai ma na vakalamane diat

14 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga pot piragu, dari: 15 Natu i ra tutana,
diat dia ki Ierusalem dia ga biti dari ure ra umana turam, nina ava ki na
vilavilau varurung ma diat, a tarai Israel par: Dia ki na vaira kakit kan
ra Luluai; ma di ga tul tar go ra gunan upi kadat. 16 Io, una ve diat ba ra
Luluai God i biti dari: A dovotina iau ga tar kap vaire vue diat tadav ra
umana Tematana, ma iau ga imire vue diat ta ra umana gunan na vaira,
ia kaka, ina balaure bat diat ure ta paupau kilala ta ra umana gunan
ba dia vana tana. 17 Ma una tata dari: A Luluai God i biti: Ina varurue
avat mamaro ta ra umana gunagunan ma kan ra umana Tematana nina
di ga imire vue avat tar tana, ma ina tul tar mule ra gunan Israel pire
vavat. 18 Diat a talil tar mulai ta go ra gunan, ma diat a kamare vue
ra lavur bilak na magit ma ra lavur magit na milmilikuan tana. 19 Ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ina vakopono ko ra nuknuk i diat, ma ina varuk ra kalamana tulungen
ta diat, ma ina kia vue ra leo na bala i diat ma ra madu na bala, 20 upi
diat a mur kaugu lavur varkurai, ma upi diat a torom ta kaugu lavur
vartuluai ma diat a pait ot pa diat; ma diat kaugu tarai, ma iau kadia
God. 21 Ma ure diat nina ra bala i diat i anan upi kadia lavur bilak na
mangamangana ma ra lavur magit na milmilikuan, ina kure ba diat a kap
ra balbali tana, a Luluai God i biti.

22 Ma ra umana angelo dia ga pala ra bebea i diat, ma ra umana vil dia
tur marave diat; ma ra minamar i ra God kai Israel i ga ki taun diat par.
23 Ma ra minamar i ra Luluai i ga kakari kan ra bala na pia na pal, ma i
ga ki taun ra luana nina i ki ta ra papar a taur ta ra pia na pal.

24 Ma ra Tulungen i ga puak iau urama, ma i ga ben vatalil iau ta ra
ninana ta ra Tulungea i God tadav ra umana vilavilau aro Kaldea. Ma ra
ninana nina iau ga gire i ga panie kan iau. 25 Ma iau ga ve diat dia ga ki
na vilavilau ure nam parika nina ra Luluai i ga vagira iau me.

Esekiel i ve vakapa ra tarai ba da ben vavilavilau diat

12 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 2 Natu i ra
tutana, u ki livuan ta ra tarai na varpiam, nina ba a mata i diat,
ma pa dia gigira me, ma ra talinga i diat, ma pa dia valavalongor me;
tago ra umana tena varpiam diat. 3 Natu i ra tutana, una vaninare pa
kaum tabarikik nina ba na topa ia ba una mareng me, ma una mareng
ta ra bung na keake ta ra luaina mata i diat; una vana kan ra kubam da
ra vilavilau tar ta ra enana pakana ta ra luaina mata i diat. A dovotina
a umana tena varpiam diat, ma kan bar diat a matoto tana. 4 Una vairop
vue kaum tabarikik ta ra keake ta ra luaina mata i diat, a tabarikik nina i
topa ra nimareng; ma na ravian una vana ba dia giragire u boko, ma una
vana da ra tarai di ben diat ta ra gunan na vilavilau. 5 Una rada ra liplip
na gunan ta ra luaina mata i diat, ma una irop ta ra mata tana. 6 Boina ba
diat a gire u ba u puak vairop vue kaum tabarikik ta ra ul a varam ba i
bobotoi; una tuba ra matam upi koko una gire ra pia; tago iau ga tibe u pi
una da ra vakilang pire ra tarai Israel.

7 Iau ga pait nam di ga ve iau tana: iau ga puak vairop vue kaugu
tabarikik ba i keake boko, a tabarikik nina i topa ra vinavana vailik, ma
ta ra ravian iau ga rada ra liplip ma ra limagu; ma ta ra marum iau ga
puak kaugu tabarikik ta ra ul a varagu, ma iau ga vana me ta ra luaina
mata i diat.

8 Ma ta ra malana ra tinata kai ra Luluai i ga pot piragu, ma i dari:
9 Natu i ra tutana, nam ra tarai na varpiam Israel pa dia ga tir u vang ure
nam u ga pait ia? 10 Una biti dari pire diat: I dari ra tinata kai ra Luluai
God: Go ia ra mamat na tinata ure ra king Ierusalem, ma ra tarai Israel
par nina dia ki abara. 11 Una biti: Iau da ra vakilang ure avat; da iau ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pait ia, damana bula da pait ia ta diat; diat a vana ta ra gunan na vaira,
ma diat a ki na vilavilau tana. 12 Ma ra king nina i ki livuan ta diat na
puak pa kana tabarikik ta ra ul a varana ba i bobotoi, ma na vana; na
rada ra liplip ma na irop ta ra mata tana; na tuba ra matana upi koko
na gire ra pia ma ra kiau na matana. 13 Ina pala kaugu ubene, ma ina
kinim ia me; na ina ben pa ia uro Babilon, ta ra langun Kaldea, ma na
mat abara, ia kaka pa na gire nam ra gunan. 14 Ma ure kana umana tultul
ma diat dia varagur me, ma kana umana tena varbalaurai, ina imire
vue diat ta ra lavur matana vuvu; ma ina ele pa ra pakat na vinarubu
namur ta diat. 15 Ma ba ina korot vurvurbingitane diat pire ra umana
Tematana, ma ba ina imire vue diat ta ra umana gunan na vaira, diat a
kapa ba iau ra Luluai. 16 A paupau ka diat ina valaun valili diat kan ra
pakat na vinarubu, kan ra mulmulum ma kan ra kaina minait; upi diat
a varvai kapa pire ra tarai dia ki na vaira pire diat ure ra lavur bilak na
mangamangana dia ga pait ia; damana diat a nunure ba iau iat ra Luluai.
17 Ma go bula ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 18 Natu i ra
tutana, una dadadar ba u en ra am gem, ma una ururian ma una ngarao
ba u mome ra am tava; 19 ma una ve ra tarai ta ra gunan ba ra Luluai God
i tata dari ure diat dia ki Ierusalem ta ra langun Israel: Diat a ngarangarao
ba dia en ra adia gem, ma diat a kaian ba dia mome ra adia tava, tago
kadia gunan na uliran ure ra kaina nina ra tarai tana dia ga pait ia. 20 Ma
ra umana pia na pal nina a tarai dia ki ta diat, diat a lingling ika, ma ra
gunan na uliran kakit; ma avat a nunure ba iau ra Luluai.
21 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 22 Natu i ra tutana,
ava vang go ra tinata valavalar nina i ki ta ra gunan Israel, A umana
bungbung dia parpar vanavana, ma ra lavur ninana pa dia vaarike ta magit?
23 Damana una ve diat ba ra Luluai God i biti dari: Ina vamutue go ra
tinata valavalar, ma pa da vatang mule aro Israel. Una biti ta diat: A e i
maravai nina ba da pait ot pa ra lavur ninana tana.
24 Pa da gire mule ta ninana vakuku, ba da valongore ta kalami na
tinata na propet aro Israel. 25 Tago iau iat ra Luluai; ina tata, ma na ot
kaugu tinata; pa na vavuan, tago ta kavava kilala na nilaun, avat a tarai
na varpiam, ina tata ma ina pait ot pa kaugu tinata, a Luluai God i biti.
26 Ma go ra tinata bula kai ra Luluai i ga tadav iau: 27 Natu i ra tutana, a
tarai Israel dia biti: Ra ninana nina i gire, a ninana ure ta umana kilala dia
tur na lua boko, i varvai ure ta e akono iat boko na lua. 28 Damana una biti
ta diat: I dari ra tinata kai ra Luluai God: Pa ta tikai ta kaugu lavur tinata na
vavuan, nam nina iau tatike da pait ot pa ia, a Luluai God i biti.

Di kure vakaina ra umana propet vavaongo

13 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 2 Natu i
ra tutana, una tata na propet bat diat ra umana propet dia ki

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Israel, ma una biti ta diat dia tata na propet ika ta ra bala i diat: Avat a
valongore ra tinata kai ra Luluai; 3 ra Luluai God i biti dari: Na kaina ta
diat ra umana lunga na propet, nina dia mur uka ra nuknuk i diat, ma pa
dia ga gire ta ninana! 4 Ea, Israel, kaum umana propet dia da ra umana
leing na pap dia bang ta ra umana pakana dia lingling.
5 Pa ava ga vana tadav ra umana pakana dia tarada, ma pa ava ga mal
mule ra liplip ure ra kuba i Israel, upi diat a tur padikat ta ra vinarubu ta
ra bung kai ra Luluai. 6 Dia tar gire ra umana vaongo na ninana, ma dia
tar tata na propet vavaongo; dia tatike ba, A Luluai i biti, ma ra Luluai pa
i ga tulue diat, ma dia ki na ninunuk ung ba na pait ot pa kadia tinata.
7 Pa ava. ga gire vang ta ninana vakuku, ma pa ava ga tata na propet
vavaongo laka, ba ava tatike, A Luluai i biti, ma pa iau ga tata?
8 Damana ra Luluai God i biti: Tago ava tar tata vakuku, ma tago ava
ga gire ra umana ninana vavaongo, damana iau tur bat avat, ra Luluai
God i biti. 9 A limagu na ongor bat ra umana propet nina dia gire ra
umana ninana vakuku, ma dia tata na propet vavaongo; pa diat a ki
maravut ta ra kivung kai kaugu tarai, pa da tumu vake diat ta ra buk na
tutumu kai Israel, ma pa diat a olo ta ra gunan Israel; ma avat a kapa
tana ba iau ra Luluai God. 10 Tago dia ben varara kaugu tarai ba dia biti,
A malmal; ma pa ta malmal; ma tago ba di pait ra liplip, dia ku ia ma ra
kabang; 11 una ve diat dia ku ia ma ra kabang ba na bura; a ngala na bata
ma ra bata na vatvat na bura, ma ra ngala na vuvu na tut ma na rada ia.
12 Ma ba ra liplip i tarip, dave pa diat a biti laka ta vavat: Akave vang ra
kabang nina ava ga ku ia me? 13 Damana ra Luluai God i biti: Ina kankan
ma ina rada ia ma ra karangap na vuvu; ina kulot ma ra ngala na bata na
bura, ma ra umana ngalangala na bata na vatvat diat a en vue. 14 Damana
ina rada ra liplip nina ava ga ku ia ma ra kabang, ma na tarip, ma da gire
ra bit a liplip; ra liplip na bura ma na bereng avat; ma avat a nunure ba
iau ra Luluai.
15 Damana ina pait ot pa kaugu kankan ure ra liplip, ma ure bula diat
dia ga ku ia ma ra kabang, ma ina biti ta vavat: Ra liplip i panie, ma
damana bula diat dia ga ku ia, 16 nina ra umana propet kai Israel, nina
dia varvai na propet ure Ierusalem, ma dia gire ra umana ninana na
malmal ure, ma pa ta malmal i ki, ra Luluai God i biti.
17 Ma u, natu i ra tutana, una tur bat ra vaden ta kaum gunan, nina
dia tata na propet ta ra bala i diat; ma una tata na propet bat diat, 18 ma
una biti: I dari ra tinata kai ra Luluai God: Na kaina pire ra vaden nina
dia kaman tar ra umana babat ta ra lima i ra tarai par, ma dia ingit tar
ra umana mal na tubatuba ure ra pal a mata i ra tarai par, upi diat a
kun vake ra tulungea i diat! Avat a kun vake laka ra tulungea i kaugu
tarai, ma avat a valaun ta umana vang upi avat a uviana tana? 19 Ava ga
vakaina iau livuan ta kaugu tarai ure ta ginagu na barli ma ta ik a gem,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ta kavava tinata vavaongo ta ra talinga i kaugu tarai ava doko diat
dia takodo, ma ava valaun diat dia kaina.
20 Io, ra Luluai God i biti: Ina tur bat kavava umana babat, nina ava
kun vake ra tulungea i ra tarai me, ma ina kutu vue diat kan ra lima i
vavat, ma ina pala vue ra tulungea i diat nina ava ga kun vake diat, upi
diat a langalanga. 21 Ma ina rada vue kavava umana mal na tubatuba
ure ra pal a mata i vavat, ma ina valangalanga kaugu tarai kan ra lima
i vavat upi koko avat a kun vake mule diat; ma avat a nunure ba iau ra
Luluai.
22 Tago ava ga valigur ra bala i ra umana tena takodo, nina ba pa
iau ga valigur diat, ma kavava umana tinata vavaongo; ma tago ava ga
vadekdek ra lima i ra tena varpiam, upi koko na lingan irai kan kana
varpiam, ma na laun tana; 23 damana da vamutue kavava umana ninana
vakuku, ma kavava umana tinata na tabaran; ma ina valaun pa kaugu
tarai kan ra lima i vavat; ma avat a nunure ba iau iat ra Luluai.

A varkurai pire diat dia lotu tadav ra tabataba ma dia vana tadav ra propet

14 1 Ma ba ta umana patuana Israel dia ga pot ma dia ga ki ta ra
luaina matagu, 2 go ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau: 3 Natu i
ra tutana, go ra umana tutana dia ga vung vapetep kadia umana tabataba
ta ra bala i diat, ma dia mur vatikene ra kaina mangamangana nina
dia tutukai tana; ma dave, ina valongore kadia umana tinir? 4 Una tata
pire diat, ma una biti ta diat: I dari ra tinata kai ra Luluai God: Ba ta
tutana Israel nina i vung vapetep kana lavur tabataba ta ra balana ma i
mur vatikene ra kaina mangamangana nina i tutukai tana, i vana pi na
matoto tai ta propet; iau ra Luluai ina bali ia ma ra balbali i mamat da ra
mamat i kana peal tabataba; 5 upi ina vakaina Israel ma ra magit ra bala
i diat i anan upi ia, tago dia ga kia vue iau ma kadia umana tabataba.
6 Io, una biti tai Israel: I dari ra tinata kai ra Luluai God: Avat a nukpuku,
ma avat a vana balakane kavava lavur tabataba; ma avat a lingan irai
kan kavava umana bilak na mangamangana. 7 Tago ba ta tikai ta ra
kuba i Israel, ba ta vaira nina i ki abara, i vana balakane iau, ma i vung
vapetep kana umana tabataba ta ra balana, ma i mur vatikene ra kaina
mangamangana nina i tutukai tana, ma i vana tadav ta propet upi ra
propet na matoto tagu ure, iau iat ra Luluai ina bali ia; 8 ina tur bat ia ma
ra matagu, ma ina vamutue kan kaugu tarai, ma na tur da ra vakilang
ma ra tinata valavalar; ma avat a nunure ba iau ra Luluai. 9 Ona di tuam
pa ta propet, ma i tata na propet, iau iat ra Luluai iau ga tuam pa ia, ma
ina bili ia, ma ina vamutue kan kaugu tarai Israel. 10 Da kure dir par, a
varvapagumanene ure ra propet na varogop ma ra varvapagumanene ure
ra tutana i ga matoto pirana; 11 upi koko Israel na vana irai mulai kan iau,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ba na vabilak diat iat mulai ma kadia lavur varpiam; ma diat boko kaugu
tarai, ma iau boko kadia God, ra Luluai God i biti.

A varkurai kai God pire Ierusalem i dovot

12 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau dari: 13 Natu i ra tutana, ba
ta gunan i piam vue iau ba i tut na varpiam, Ta iau bili ia, ma iau bubur
kana buka na nian. ma iau tulue ra mulmulum tadav ia upi da vamut
varurungane vue ra tarai ma ra lavur vavaguai tana; 14 ma gala go ra utul
a tutana, Noa, Daniel ma Iob, dital ki tana, dital a valaun uka dital iat
ma kadital bo na mangamangana, a Luluai God i biti. 15 Gala ina tulue ra
umana leing vurvurbit ta ra gunagunan, tuk ra gunagunan i kaina ma i
lingling, ma pa ta tikai na vana alalu tago i tup ia ra umana leing; 16 gala
go ra utul a tutana dital ki tana, pa dital a valaun ta bul tutana ba ta bul
vavina, da valaun uka dital, ma ra gunan iat na ti lingling, a Luluai God
i biti. 17 Gala ina tulue ra pakat na vinarubu taun nam ra gunagunan,
ma ina biti: U a pakat na vinarubu, una vana alalu ta ra gunagunan; ma
gala ina vamutue ra tarai ma ra umana vavaguai; 18 io, gala go ra utul
a tutana dital ki tana, pa dital a valaun ra umana natu i diat, a umana
bul tutana ma ra umana bul vavina, da valaun uka dital, a Luluai God i
biti. 19 Gala ina tulue ra kaina minait tadav nam ra gunagunan, ma iau
lingire kaugu kulot ma ra gap taun ia; ma gala ina vamutue ra tarai ma
ra umana vavaguai; 20 gala Noa, Daniel ma Iob, dital ki tana, gala pa
dital a valaun ra umana natu i diat, ra umana bul tutana ma ra umana
bul vavina, dital a valaun uka dital ta kadital takodo na mangamangana,
a Luluai God i biti.
21 Ma pa na ga ngala muka laka, a Luluai God i biti, ba ina tulue kaugu
ivat na kaina varkurai taun Ierusalem, a pakat na vinarubu, a mulmulum,
ra umana kaina leing, ma ra kaina minait, upi da vamutue ra tarai ma
ra umana vavaguai? 22 Gala ta umana diat a ki valili, ta bul tutana ba ta
bul vavina, ma diat a lop, ma diat a vana tadav avat, ba ava gire kadia
mangamangana, avat a ki na varmaram ure ra kaina nina iau ga vakaina
Ierusalem me, ma ra lavur magit iau ga pait ia tana. 23 Maia, ba ava gire
kadia kini ma kadia mangamangana, avat a ki na varmaram tana; ma
avat a kapa ba pa iau ga vakaina vakuku diat ma ba pa ta vuna, a Luluai
God i biti.

Ierusalem i da ra davai na vain vakuku

15 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 2 Natu i ra
tutana, a davai na vain i boina dave ta ra lavur mangana davai
ara ra lokor? 3 Di pait laka ta magit me? Di mut laka ta vavavakaitai tana
pi da vakaite ta la tana? 4 Io, di vue tarie ta ra iap upi da vaulung ra iap
me; ra iap i en ra ura nguna tana, ma namur ra livuana i birao; dave,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i topa laka ta magit? 5 Ba i ga boina boko, pa i ga topa ta magit; ma na
topa mule ra ava ba ra iap i tar rang ia? 6 Damana ra Luluai God i biti
dari: Da ta ra lavur mangana davai ta ra lokor di vue ra davai na vain ta
ra iap upi da vaulung ra iap me, damana ina vue ra tarai Ierusalem. 7 Ina
tur bat diat ma ra matagu; ba dia lop kan ra iap, ra iap na vaimur vue
diat; ma avat a nunure ba iau ra Luluai, ba iau tur bat diat ma ra matagu.
8 Ma ina kamare vue kadia gunan ure kadia varpiam tadav iau, a Luluai
God i biti.

Ierusalem pa i dovot

16 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau, ma i biti:
2 Natu i ra tutana, una vakapa Ierusalem ure kana lavur bilak
na mangamangana, 3 ma una biti tana: A Luluai God i tata dari pire
Ierusalem: U ga vana rikai ma di ga kava u ta ra gunan Kanaan; tamam
a te Amor, ma tinam a vavina Ket. 4 Ma ure kaum bung na kinakava, ta
ra bung ba di ga kava u tana, pa di ga kutu ra bitom, ma pa di ga puk u
ma ra tava, pa di ga vung bula ra solt ta ra pakam, ma pa ta na i ga pulu
u ma ra mal na kuramana. 5 Pa ta na i ga ngarao up u, pi na pait go ra
umana magit piram, ba pi na mari u; di ga vue ke u ta ra taman, tago di
ga milikuane u ta ra bung di ga kava u tana.
6 Ma ba iau ga bolo iau ga gire u ba u ga va ta ra gapum, ma iau ga biti
tam: Una laun. 7 Iau ga balaure u, ma iau ga vapealane vanavana u da ra
bo na davai; u ga tavua ma u ga ongor; u ga gara na vavina ma i ga tur
ra um, ma i ga lolovina ra pepe na ulum; ia kaka pa kaum ta mal upi una
mal me. 8 Ma ba iau ga bolo u, iau ga gire ba u topa ra varmari; ma iau ga
ule kaugu olovoi tam upi da tuba ra pakam me; ma iau ga vavalima tam,
ma iau ga pait ra kunubu ure u, a Luluai God i biti, ma iau ga vatur vake
u ba kaugu. 9 Iau ga puk u ma ra tava; maia, iau ga dalu vue ra gap ta ra
pakam, ma iau ga tap u ma ra dangi. 10 Iau ga vamong u ma ra mal di ga
ingit tar ra purpur tana, ma iau ga ule tar ra pal a kau di ga pait ia ma ra
pal a bulumakau tam; iau ga vamong u ma ra mal kumau, ma iau ga tuba
u ma ra bo na mal. 11 Iau ga vamong u ma ra umana magit na marmar, ma
iau ga ule tar ra mul ta ra limam, ma ra kurkurua ta ra inoam, 12 a mamar
bibilau ta ra bilaum, a mamar talinga ta ra ura talingam, ma ra bo na
kere ta ra ulum. 13 Damana di ga vamong u ma ra goled ma ra silva: ma di
ga vamal u ma ra mal kumau, ma ra bo na mal, ma ra mal di ga ingit tar
ra purpur tana; ma u ga en ra bo na plaua, a polo na livur, ma ra dangi;
ma u ga potar kakit ma kaum kini i ga da ra kini na tadar na vavina.
14 Ma ra minamarim i ga rararang ta ra lavur gunagunan; tago u ga ko
kakit ure ra minamarigu nina ba iau ga mar u me, a Luluai God i biti.
15 Ma u ga nurnur ta ra minamarim, ma tago ra iangim i ga rararang, u
ga ki na igoro na vavina ma diat par dia ga bolabolo. 16 U ga tak pa kaum

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana mal, ma u ga pait ra umana pal na mal me, a bo na matatar tana,
ma u ga ki na igoro na vavina pire diat; pa di ga gire ra dari lua, ma
pa da gire mule namur. 17 Ma u ga tak pa bula nam ra umana magit na
marmar nina iau ga tabar u me, a umana magit na goled ma ra silva, ma
u ga pait ra umana tabataba na tutana me, ma u ga ki na igoro ma diat;
18 u ga tuba go ra umana tabataba ma kaugu umana mal nina di ingit
tar ra purpur tana, ma u ga vung kaugu dangi ma ra tinabar na mi ta ra
luaina mata i diat. 19 Kaugu nian, nina iau ga tabar u me, a bo na plaua,
ma ra dangi, ma ra polo na livur, u ga tuntun tar ia ta ra mata i diat upi
ra magit i ang na katkat, a Luluai God i biti.

20 Ma u ga tak pa nam ra umana natum, a umana tutana ma ra umana
vavina, nina ba u ga vangala diat upi kaugu, ma u ga tun diat ure ra
tinabar pire diat. Dave, kaum kini na igoro na vavina pa i kaina kakit
laka, 21 upi una doko ra umana natugu, ma una tun tar diat ure ra tinabar
tadav kaum umana bilak na tabataba? 22 Ma ta kaum lavur bilak na
mangamangana ma kaum lavur nipo, pa u ga nuk pa kaum kilala na bul
ba u ga tavaturia, ma ba u ga va ta ra gapum.

23 Ma go u ga pait vartataurane kaum lavur bilak na mangamangana
(na kaina tam, na kaina tam, a Luluai God i biti), 24 ma u ga vatut kaum
ta pal na igoro, ma ta ra lavur nga par u ga vatur kaum ta pakana; 25 ma
ta ra lavur nga varkuvo u ga vatur kaum ta pakana, ma u ga vabilak ra
minamarim ma ra nipo ma nina i bolabolo, ma kaum lavur nipo i ga
tup ia. 26 U ga da ra igoro na vavina ma ra tarai Aigipto, nina ba amur
varlangunai me, ma kaum lavur nipo i ga tup ia, upi ina tut ma ra kankan
ure u. 27 Damana iau ga tulue ra limagu tadav u, ma iau ga vaikilik ra am
nian, ma iau ga nur tar u ta ra mamainga kai kaum umana ebar, a vaden
Pilistia, nina ba dia ga vavirvir ure kaum lavur bilak na mangamangana.
28 U ga po ma Asiria, tago di mama vamaur ra pal a pakam; maia, u ga da
ra igoro na vavina pire diat, ma pa u ga maur tana. 29 Kaum lavur nipo ta
ra gunan Kanaan i ga tup ia, ma i tuk uro Kaldea; ma pa u ga maur tana.

30 I malamalapang tuna ra balam, ta Luluai God i biti, u da ra igoro na
vavina; 31 u vatut kaum ta pal na igoro ta ra lavur nga varkuvo, ma kaum
ta pakana ta ra lavur nga. Ma vakir u a igoro na vavina, tago pa u ga
mainge ta varkul. 32 U a paiga na taulai, u ki ma ra umana vaira ma vakir
ma kaum tutana! 33 Di tul tar ra umana vartabar pire ra umana paiga na
vavina, ma u iat u ga tul tar ra vartabar pire diat dia mari u, ma u ga kul
diat upi diat a tadav u ure kaum lavur nipo. 34 U ga enana varbaiai ma
ra umana paiga na vavina; pa ta tutana i ga anan up u; u ga tul tar ra
varkul ma vakir di ga tul tar ra varkul piram; kari u ga ti enana varbaiai
ma ra umana paiga na vavina.

35 Ea, u ra paiga na vavina, una valongore ra tinata kai ra Luluai; 36 a
Luluai God i biti dari: Tago di ga kapa ure kaum bilak na mangamangana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma di ga pala vue kaum umana mal ba u ga po ma ra umana talaim, ma
ure kaum lavur dur na tabataba, ma ure ra gapu i ra umana natum nina
u ga tabar ra umana tabataba me, 37 damana ina oro varurue ra umana
talaim nina ba ava ga po ma diat, diat par nina ba u ga mari diat, ma
diat bula nina ba pa u ga mari diat; ina vaki diat kikil u, ma ina pala vue
kaum umana mal ta ra luaina mata i diat upi diat a gire ra pakam tuna.
38 Ma ina kure u da di kure ta kuabar na vavina nina ba i vardodoko, ma
ra karangap i kaugu kankan ma kaugu varpin na ki taun u. 39 Ina nur tar
u pire ra umana talaim, ma diat a re vue kaum pal na igoro, ma kaum
lavur pakana liu bula; diat a pala vue kaum lavur mal, ma diat a tak vue
kaum umana magit na marmar, ma una ki ka damana. 40 Diat a ben pa
ra ngala na kor, ma diat a tupar u ma ra umana vat, ma diat a go u ma
kadia umana pakat na vinarubu. 41 Diat a kure u, ma diat a tun vue kaum
lavur palpal ma ra iap ta ra luaina mata i ra vaden; damana ina tur bat
kaum lavur nipo, ma ra lavur varkul u ga kul diat me. 42 Kaugu kankan
piram na ngo, ma kaugu varpin na panie kan u, ma ina ki mut, ma pa ina
kankan mulai. 43 Ea, ina bali kaum mangamangana piram, tago pa u ga
nuk pa kaum kilala na bul, ma u ga vakankan iau ma go ra lavur magit,
a Luluai God i biti. Na ga boina gala pa u ga tia pait ra magit na vavirvir
taun kaum lavur bilak na mangamangana.

44 Tikatikai nina i vatang ra umana tinata valavalar na vatang bula
go ra tinata valavalar ure u: A vavina i kap lap tinana. 45 U a vavina,
u kap lap tinam, nina i milikuane kana tutana ma ra umana natuna;
ma ava tana vavina ma diat dia ga milikuane kadia umana tutana ma
ra umana natu i diat; tinam a vavina Ket, ma tamam a tutana Amor.
46 Tana vavim, a luaina, i ki varurung ma ra umana natuna, a umana
vavina, aro Samaria ta ra matana labur; tana vavim, a muruna, i ki
varurung ma ra umana natuna, a umana vavina, aro Sodom ta ra matana
taubar. 47 Ia kaka, pa u ga mur kadia lavur mangamangana, ma pa u ga
pait ra lavur magit i bilak ba dia pait ia; pa i ga mamat piram ba kaum
mangamangana i ga manga bilak ta kadia mangamangana. 48 Da iau
laun, a Luluai God i biti, Sodom nina tana vavim, ma ra umana natuna,
a umana vavina, pa dia ga manga kaina ta vavat ma ra umana natum,
a umana vavina. 49 Ea, go iat ra varpiam kai Sodom, nina ba diat ma
ra umana natuna i ga kolakolo ra nuknuk i diat, ma dia ga ki vakuku
ta kadia kini na uviana, ma pa i ga maravut ra umana luveana ma diat
dia ki na niiba. 50 Dia ga malamala ngala, ma dia ga pait ra bilak na
mangamangana ta ra luaina matagu; ma ba iau ga vakilang go, iau ga
tak vue diat. 51 Ma Samaria bula, pa i ga pait ta ngungu ka ta kaum
lavur kaina mangamangana; u ga manga vapealane kaum lavur bilak
na mangamangana, ma diat pata; damana tago u ga vapeal kaum kaina
mangamangana, u ga vaikilik bula nam kai ra ura tana vavim.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

52 Da tul tar ra vavirvir tam, tago u ga vaikilik ra balbali ure ra kaina
mangamangana kai ra ura tana vavim; ba u ga vangala kaum bilak na
mangamangana, ta kaum mangamangana u vaarike ba diat dia boina
tam; una vavirvir, ma una kap ra niruva, tago ra ura tana vavim dir
boina tam.
53 Ma ina pukue ra kini na vilavilau kai Sodom ma ra umana natuna, a
umana vavina, ma ra kini na vilavilau kai Samaria ma ra umana natuna,
a umana vavina, ma ina pukue kaum kini na vilavilau varurung ma diat,
54 upi una kap kaum niruva iat, ma upi una vavirvir ure nam parika u ga
pait ia, ba u vamaram dir. 55 Ma ra ura tana vavim, Sodom ma Samaria,
ma ra umana natu i dir, a umana vavina, diat a kap pa mule ra kini nina
dia ga ki tana lua, ma avat ma ra umana natum, a umana vavina, avat a
kap pa mule ra kini ava ga ki tana lua. 56 Vakir Sodom, nina tana vavim,
a tinata na varkulumai ta ta ngiem laka, ta ra bung ba i ga kolakolo
ra nuknukim, 57 ma ba pa di ga kap vaarike tar boko kaum bilak na
mangamangana? Ma go ra umana vavina Edom, ma diat dia maravai
pirana, ma ra umana vavina Pilistia, dia kulume u da di ga kulume
Sodom, diat par dia pidimuane u. 58 Gori u kap ra balbali ure kaum bilak
na mangamangana ma ra lavur kaina magit u ga pait ia, ra Luluai i biti.
59 Ra Luluai God i biti dari: Ina bali ia piram da u ga pait ia, ba u
ga nuk vaikilik pa ra vavalima ba u ga vakaina ra kunubu. 60 Ia kaka
ina nuk pa kador kunubu ta kaum kilala na bul, ma ina pait ta kunubu
piram nina ba na tur tukum. 61 Ma una nuk pa kaum mangamangana,
ma una vavirvir tana, ba ina tul tar ra ura tana vavim tam, a luaina ma
ra muruna, pi dir a ura natum; go pa na arikai ta kaum kunubu piragu;
62 iau iat ina pait kaugu kunubu piram; ma una nunure ba iau ra Luluai,
63 ma una nuk pa ia, ma una vavirvir, ma pa una papa mule ra ngiem ure
kaum niruva, papa nam ra bung ba ina re vue nam parika u ga pait ia, ra
Luluai God i biti.

A tinata valavalar ure ra umana minigulai ma ra davai na vain

17 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga pot piragu, ma i biti: 2 Natu i ra
tutana, una vatang ra varvapadailam, ma una tata ma ra tinata
valavalar pire Israel; 3 una biti: I dari ra tinata kai ra Luluai God: A ngala
na minigulai, i palapalatabu ra ivuna, a ura bebeana dir lolovina ma dir
tababa ma a peal ivuna ta dir, i ga pururung uro Lebanon, ma i ga kap
vue ra tur a tagatagal; 4 i ga bubur vue ra tur a golina, ma i ga kap vue
uro ta ra gunan kai ra umana tena kunukul, ma i ga vaume ta ra pia na
pal kai ra umana tena kunukul. 5 I ga kap bula ta umana patina kan ra
gunan, ma i ga vaume ta ra bo na pia; ma i ga vaume marave ra umana
tava. I ga vaume bulu ia, 6 ma i ga tavua, i ga tavua a davai na vain nina
ba ra umana ingaingarina dia ga palpalil ika ma dia ga lul vanavana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tar tana, ma ra umana okorina dia ga ki ta ra vavaina; ma ia ra davai
na vain, ma i ga vung ra umana ingaingarina, ma i ga ibul. 7 Ma tika na
minigulai bula, a ngala, ma a ura bebeana dir ngala, ma a peal ivuna
ta dir; ma ra umana okor i go ra davai na vain ma ra umana ingarina
bala dia ga lul vanavana tar tana papa ta nam ra pakana di ga vaume
tana, upi ia iat na vabilim ia. 8 Di ga vaume ta ra bo na pia maravai ta ra
umana tava upi na vung ra umana ingarina, ma upi na vuai ta vuaina,
ma upi na tavua ta bo na vain tuna. 9 Una biti: Ra Luluai God i biti dari:
Dave, na tavua laka? Pa na rubat vue laka ra umana okorina, ma pa na
kutu vue ra vuaina tana, upi na maranga? Dave, na mainge vang ta ngala
na niongor ma ta mangoro na lima pi da rubat vue? 10 Di ga vaume, ma
dave, na tavua laka? Pa na makuk ba ra vuvu maro ra matana taur i ub
ia, ta ra pakana iat di ga vaume tana?

11 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga pot bula piragu, ma i biti: 12 Una tatike
tai go ra tarai na varpiam: Pa u kapa laka ure ra kukurai go ra umana
magit? Una ve diat: Ea, ra king Babilon i ga vana urama Ierusalem, ma
i ga kap vue ra king ma ra umana luluai, ma i ga ben vavilavilau diat
uro Babilon. 13 I ga oro pa tika na natu i ra king, ma i ga vatur kana
kunubu pirana; natu i ra king i ga vavalima pirana, ma i ga tak vue ra
umana luluai, 14 upi ra gunan na toratorom, ma upi koko na anan upi na
ngala mulai, na torom uka ta kana kunubu upi na ki boina tana. 15 Ma
go natu i ra king i ga tut na varpiam ure ba i ga tulue kana umana tultul
uro Aigipto, pi diat a tulue mangoro na os ma ra peal tarai na vinarubu.
Dave, na tavua laka? Ta tutana damana na ki langalanga? Nina ba i
vakaina ra kunubu na ki langalanga? 16 Da iau laun, ra Luluai God i biti,
na mat, na mat ta ra gunan kai nam ra king nina i ga tibe pi na king, ma
nina ba i ga pidimuane kana kunubu na mat varurung me ta ra gunan
Babilon. 17 Ma Parao ma kana ngala na kor na tarai na vinarubu ma kana
peal tarai diat a mama maravut ia ta ra vinarubu, ba dia pait ra umana
bobokon na pia ure ma ra umana pal na minakila upi da vamutue ra kor
na tarai. 18 I ga pidimuane ra vavalima ba i ga vakaina ra kunubu; ea, i
ga tul tar ra limana, ma i ga pait go ra umana magit; pa na pila.

19 Damana ra Luluai God i biti: Da iau laun, ina kure ure kaugu
vavalima nina i ga pidimuane, ma ure kaugu kunubu nina i ga vakaina.
20 Ma ina pala kaugu ubene taun ia, ma ina al pa ia ma kaugu kun, ma
ina ben pa ia uro Babilon, ma ina kure abara ure kana varpiam nina i ga
pait ia piragu. 21 Kana tarai na vinarubu ta ra umana loko diat a virua ma
ra pakat na vinarubu, ma ra umana takatakap ta diat da imire vue diat ta
ra lavur matana vuvu; ma avat a nunure ba iau ra Luluai iau ga tatike.

22 A Luluai God i biti dari: Iau bula, ina tak pa ta tur a tagatagal ma
ina vaume; ina bubur vue ra tur a golina, nina a boina, ma ina vaume ta
ra ul a luana i manga tuluai; 23 ina vaume ta ra luana i tuluai kai Israel;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na vung ra umana ingarina ma na vuai, ma na tavua a bo na tagatagal;
ma ra lavur mangana beo par diat a rakan tana, ta ra malur na ingarina.
24 Ma ra lavur mangana davai ta ra pui diat a nunure ba iau vatutukana
ra davai i lolovina, ma iau valolovina ra davai i tutukana; iau vamakuk ra
davai i lubalubang, ma iau valubalubang ra davai i makuk; iau ra Luluai
iau ga tatike, ma ina pait ia.

Nina i varpiam, a tulungeana na virua

18 1 A tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau dari: 2 Ta ra ava ava
vatang go ra tinata valavalar ure ra gunan Israel, A umana
tutana dia ga en ra umana vuai na vain dia manmanin, ma ra ngie i ra
umana natu i diat dia manmanin? 3 Da iau laun, ra Luluai God i biti,
koko avat a vatang mule nam ra tinata valavalar aro Israel. 4 Kaugu ra
tulungea i ra tarai par, a tulungea i ra tutana ma ra tulungea i natuna
bula; ma nina i varpiam, a tulungeana na virua.
5 Gala ta tutana i boina, ma i pait nam nina i takodo ma i dovot; 6 gala
pa i ga ian ta ra lualuana, ma pa i ga lotu tadav ra umana tabataba kai
Israel, gala pa i ga po ma ra vavina kai talaina, ma pa i ga tadav ta
vavina ba i kap ra gai, 7 gala pa i ga kap varara ta magit kai ta tikai, ma
i ga valilikun ra vuvung varirap kai nina i ga kail pa ra mani pirana, ma
pa i ga vakadik ta tikai, ma i ga tabar diat dia mulmulum ma ra ana gem,
ma i ga vamal diat ba pa kadia ta mal, 8 gala pa i ga tak pa ta vavatur
tai nina i ga kail ta mani pirana, gala pa i ga pait ta mangamangana
gegagege, ma i ga varkurai takodo pire ra tarai, 9 gala i ga mur kaugu
lavur varkurai, ma i ga torom ta kaugu lavur vartuluai; ia ra takodo na
tutana, ma a dovotina na laun, ra Luluai God i biti.
10 Gala i vangala ta bul tutana, nina a tena nilong ma ra tena
vardodoko, ma nina ba i pait go ra umana magit, 11 ma pa i pait kana
lavur tiniba, nina i ian ta ra lualuana, ma nina i po ma ra vavina kai
talaina, 12 ma nina i ki taun ra umana luveana ma diat dia ki na niiba,
ma i long, ma pa i valilikun ra vuvung varirap, ma nina i lotu tadav ra
umana tabataba, ma i pait ra umana bilak na mangana, 13 ma nina i tak
pa ra vavatur ta nina i kail pa ra mani pirana; dave, na laun? Pa na laun;
i ga pait go ra umana bilak na magit, ma a dovotina da doka; ia iat i vuna
ta kana vinirua.
14 Ma go bula, gala i vangala ta bul tutana, ma ra bul i gire ra varpiam
kai tamana, ma i burut, ma pa i mur diat, 15 gala pa i ian ta ra lualuana, ma
pa i lotu tadav ra umana tabataba kai Israel, gala pa i po ma ra vavina kai
talaina, 16 ma pa i vakadik ta tikai, ma pa i kap ta vuvung varirap, ma pa i ra
pa ta magit, ma i tabar diat dia mulmulum ma ra ana gem, ma i vamal diat
nina pa kadia ta mal, 17 gala i tak vue ra limana kan ra umana luveana, ma
pa i tak pa ta vavatur, gala i pait ot pa kaugu umana varkurai ma i ga mur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaugu lavur vartuluai; pa da doka ure ra varpiam ka i tamana, a dovotina
ia iat na laun. 18 Tamana iat na virua, tago i ga varvakadik, ma i ga vakaina
turana, ma i ga pait nam ba pa i boina livuan ta kana tarai, na virua ure
kana varpiam. 19 Ava biti: Ta ra ava ra bul pa i kap ra balbali ure ra varpiam
kai tamana? Ba ra bul i pait nam i takodo ma i dovot, ma i mur kaugu lavur
varkurai, ma i pait diat, a dovotina na laun. 20 Nina i varpiam, ia iat na virua;
ra bul pa na kap ra balbali ure ra varpiam kai tamana, ma ra tutana pa na
kap ra balbali ure ra varpiam kai natuna; ra mangamangana takodo kai ra
tena takodo na ki taun ia, ma ra varpiam kai ra tena varpiam na ki taun ia.

A nga kai God i takodo
(Esek 33:10-20)

21 Ma ona ta kaina tutana i nukpuku ure ra varpiam nina i ga pait ia, ma i
torom ta kaugu lavur varkurai, ma i pait nam i takodo ma i dovot, a dovotina
na laun ma pa na virua. 22 Nam parika kana umana varpiam nina i ga pait ia,
pa da nuk pa mule diat ure; na laun ta ra mangamangana takodo nina i pait
ia. 23 Dave, iau mainge laka ba ra tena varpiam na virua? ra Luluai God i biti.
Pa iau mainge laka ba na nukpuku pi na laun?
24 Ma ona ra takodo na tutana i vung vue kana takodo na mangamangana
ma i varpiam, ma i mur ra lavur bilak na mangamangana nina ra tena
varpiam i pait ia, dave na laun? Pa da nuk pa ta tikai ta diat kana lavur bo
na papalum; na virua ure kana varpiam ma kana kaina mangamangana
nina i pait ia. 25 Ava biti: A Luluai pa i takodo ta kana mangamangana. Ea,
avat ta ra kuba i Israel, avat a valongore: Kaugu mangamangana i takodo;
vakir laka kavava mangamangana pa i takodo? 26 Ba ra takodo na tutana
i vung vue kana mangamangana takodo, ma i varpiam, na mat i tana; na
virua ure ra varpiam i ga pait ia. 27 Ma ona ra kaina tutana i nukpuku ure
ra varpiam i ga pait ia, ma i pait nam i takodo ma i dovot, ia iat na valaun
mule. 28 A dovotina na laun, ma pa na mat, tago i ga nukpuku ure kana
lavur varpiam nina i ga pait ia. 29 Ma Israel i biti: A mangamangana kai ra
Luluai pa i takodo. Ea, Israel, kaugu mangamangana i takodo! Vakir laka
kavava mangamangana pa i takodo? 30 Ea, Israel, ina kure avat da kavava
mangamangana tikatikai, ra Luluai God i biti. Avat a nukpuku, avat a vana
kan kavava lavur varpiam, upi koko ra kaina mangamangana na vakaina
avat. 31 Avat a vung vakakit vue kavava lavur varpiam nina ava ga pait diat;
ma avat a pait vakalamane ra bala i vavat ma ra tulungea i vavat; ea, Israel,
ta ra ava avat a virua? 32 Pa iau mainge ba ta tikai na virua, ra Luluai God i
biti; damana avat a nukpuku ma avat a laun.

A kakailai na niligur ure ra umana luluai Israel

19 1 Una vatang go ra kakailai na niligur ure ra umana luluai Israel,
2 ma una biti: Tinam i da ra leon, a tana, livuan ta diat ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

leon! I ga ki livuan ta ra umana nat na leon ba i ga vamum ra umana
natina. 3 Tika na natina i ga balaure, i ga tavua a kubuluna, ma i ga
vartovo ta ra nirovoi; ma i ga en ra tarai. 4 Ra umana vuna tarai dia ga
valongore ure, ma i ga virua ta kadia tung; ma dia ga al ia ma ra umana
kono uro Aigipto. 5 Ma ba i ga gire ba di ga al vue kan ia, i ga panie kana
ninunuk ung; ma i ga kap pa ta enana natina ma i ga tavua a kubuluna.
6 Ma i ga varagur ma ra umana ngala na leon; ma i ga tavua a kubuluna,
ma i ga vartovo ta ra nirovoi, ma i ga en ra tarai. 7 I ga vakaina kadia
umana ngatngat na pal, ma i ga kamare vue kadia umana pia na pal; ma
ra gunagunan ma diat par dia ki tana dia ga dadadar ba i kukukula. 8 Ra
umana vuna tarai dia ga ki kikil ia dia ga tut ure, ma dia ga pala kadia
umana ubene ure, ma i ga virua ta kadia tung. 9 Dia ga liplip bat ia ma
dia ga al ia ma ra umana kono tadav ra king Babilon; di ga banu bat ia
upi koko da valongore mule ra nilaina ta ra umana lualuana Israel.
10 Tinam i da ra davai na vain ta ra uma na vain, nina di ga vaume ta
ra papar a tava; i ga vuai ra ngala na vuaina ma i ga vung mangoro na
ingarina ma i ga vuna ta ra umana tava. 11 Tika na dekdek na ingarina i
ga tavua a buka na varkurai; i ga manga tuluai urama tuk ra bakut, ma
di gire maro vailik ma ra peal ingaingarina. 12 Ma di ga rubat vue ta ra
kankan, ma di ga vue ke ra pia; ra vuvu maro ra matana taur i ga vamolo
ra vuaina; ma di ga bubur vue ra ingarina i dekdek, ma i ga makuk, ma
ra iap i ga vaimur vue. 13 Ma gori di vaume ta ra bil, ta ra pia i ge ma
pa ta tava tana. 14 A iap i ga kakao vanavana tar ta ra umana ingarina,
ma ra iap i ga en vue ra vuaina, ma gori pa ta dekdek na ingarina, pa ta
buka na varkurai. A kakailai na niligur go, ma na ki da ra kakailai na
niligur.

A papalum kal God pire Israel

20 1 Ta ra kilala lavurua, ta ra bung a vinun ta ra gai a ilima, ta
umana patuana Israel dia ga pot upi diat a matoto tai ra Luluai,
ma dia ga ki ta ra luaina matagu. 2 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav
iau, ma i biti: 3 Natu i ra tutana, una tata pire ra umana patuana Israel,
ma una biti ta diat: Ra Luluai God i biti dari: Ava pot vang upi avat a
matoto tagu? Da iau laun, ra Luluai God i biti, pa avat a matoto tagu.
4 Dave, pa una kure diat, natu i ra tutana, pa una kure diat? Una vakapa
diat ure ra lavur bilak na mangamangana kai ra umana tama i diat, 5 ma
una biti ta diat: Ra Luluai God i biti dari: Ta ra bung nina ba iau ga pilak
pa Israel tana, ma iau ga vavalima ure ra umana bul mur tai Iakob, ma
iau ga vaarike iau iat ta diat ta ra gunan Aigipto, ma iau ga vavalima
pire diat ma iau ga biti, Iau ra Luluai kavava God, 6 ta nam ra bung iau
ga vavalima pire diat ba ina agure vairop vue diat kan ra gunan Aigipto
tadav ra gunan nina iau ga pilak pa ia ure diat, a gunan ba na alir rikai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra polo na u tana, ma ra polo na livur, a gunan i manga vakak; 7ma iau
ga biti ta diat: Avat par tikatikai avat a vung vue ra lavur bilak na magit
nina ava ga manane, ma koko avat a vabilak avat ma ra umana tabataba
kai Aigipto; iau ra Luluai kavava God. 8 Ma dia ga tut na varpiam ure iau,
ma pa dia ga valongore iau; a tarai pa dia ga vung vue ra lavur bilak na
magit nina dia ga manane, ma pa dia ga vana kan ra umana tabataba
kai Aigipto. Damana iau ga biti ba ina lingire kaugu kankan taun diat,
upi ina pait ot pa kaugu kankan tadav diat livuan ta ra gunan Aigipto.
9 Ia kaka, ba iau ga kure diat iau ga nuknuk ure ra iangigu, upi koko na
kaina ta ra mata i ra umana Tematana, nina ba dia ga ki livuan ta diat,
ra umana Tematana nina ba ra iangigu i ga rararang pire diat, ba iau ga
agure vairop vue kaugu tarai kan ra gunan Aigipto. 10 Damana iau ga
agure vairop vue diat kan ra gunan Aigipto, ma iau ga ben diat tadav ra
bil. 11 Iau ga tul tar kaugu umana tinata na varkurai pire diat, ma iau ga
vateten diat ure kaugu lavur vartuluai, nina ba ona ta tutana i torom ta
diat na laun ta diat. 12 Iau ga tul tar bula kaugu Bung Sabat pire diat, upi
ra vakilang livuan ta vevet, upi diat a nunure ba iau ra Luluai, nina iau
pilak vaire pa diat. 13 Ma Israel i ga tut na varpiam ure iau aro ta ra bil;
pa dia ga mur kaugu lavur tinata na varkurai, ma dia ga pue kaugu lavur
vartuluai, nina ba ona ta tutana i torom ta diat na laun ta diat; ma dia ga
vakaina kaugu umana Bung Sabat; ma iau ga biti ba ina lolonge kaugu
kankan taun diat ta ra bil, upi da vapanie vue diat. 14 Ia kaka, ba iau ga
kure diat iau ga nuknuk ure ra iangigu, upi koko na kaina ta ra mata i
ra umana Tematana, nina dia ga gire ba iau ga agure vairop vue diat.
15 Ma iau ga vavalima pire diat aro ta ra bil, ba pa ina ben diat tadav ra
gunan nina iau ga pilak pa ia ure diat, a gunan ba na alir rikai tana ra
polo na u, ma ra polo na livur, a gunan nina i manga vakak, 16 tago dia
ga pue kaugu lavur vartuluai, ma pa dia ga mur kaugu lavur tinata na
varkuruai, ma dia ga vakaina kaugu umana Bung Sabat, ma tago ra bala
i diat i ga anan upi kadia umana tabataba. 17 Ma ra kiau na matagu i ga
mari diat, ma pa iau ga vakaina diat, ma pa iau ga kamare vue diat aro
ta ra bil.

18 Ma iau ga biti ta ra umana natu i diat aro ta ra bil: Koko avat a mur
ra lavur vartuluai kai ra umana tama i vavat, ma koko avat a kodakodop
mur kadia lavur varkurai, ma koko avat a vabilak avat ma kadia umana
tabataba; 19 iau ra Luluai kavava God; avat a mur kaugu lavur vartuluai,
ma avat a torom ta kaugu lavur varkurai; 20 ma avat a ru kaugu umana
Bung Sabat, ma diat a tur a vakilang livuan pire dat, upi avat a nunure
ba iau ra Luluai kavava God. 21 Ma ra umana natu i diat dia ga tut na
varpiam ure iau; ma pa dia ga mur kaugu lavur vartuluai, ma pa dia ga
kodop murmur kaugu lavur varkurai, nina ba ona ta tutana i torom ta
diat na laun ta diat; dia ga vakaina kaugu umana Bung Sabat; ma iau ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

biti ba ina lolonge kaugu kankan taun diat, upi ina pait ot pa kaugu kulot
tadav diat aro ta ra bil. 22 Ia kaka, iau ga tak vue ra limagu, tago iau ga
ngarao ure ra iangigu, upi koko na kaina ta ra mata i ra umana Tematana
nina dia ga gire ba iau ga agure vairop vue diat. 23 Ma iau ga vavalima
pire diat aro ta ra bil ba ina imire vue diat livuan ta ra umana Tematana,
ma ina tibe varbaiane vue diat ta ra umana gunan, 24 tago pa dia ga pait
kaugu umana varkurai, ma dia ga pue vue kaugu lavur vartuluai, ma dia
ga vakaina kaugu umana Bung Sabat, ma ra kiau na mata i diat i ga anan
upi ra umana tabataba kai ra umana tama i diat. 25 Ma iau ga tul tar ta
umana vartuluai pire diat nina ba pa dia ga boina, ma ra umana varkurai
nina ba pa diat a laun ta diat; 26 ma iau ga vadur diat ta kadia lavur
tinabar ba dia ga tun ra umana luaina natu i diat ta ra iap, upi ina nila
vue diat; damana diat a nunure ba iau ra Luluai.
27 Damana, natu i ra tutana, una tata pire ra tarai Israel, ma una biti ta
diat: A Luluai God i biti dari: Ta go bula ra umana tama i vavat dia ga vul
iau, ba dia ga pait ra varpiam tadav iau. 28 Tago ba iau ga ben diat tadav
ra gunan nina ba iau ga vavalima ba ina tul tar ia ta diat, ba dia ga gire
ta ngala na buana, ba ta davai i pungpung, dia ga vartabar abara, ma dia
ga vatalanguane iau ma kadia umana tinabar, ma ra tinabar na mi i ang
na katkat, ma ra tinabar na nimomo nina dia ga lolonge. 29 Ma iau ga tir
diat: Ava ra kukurai go ra buana ava vana tana? Ma tuk tar ta go ra bung
di vatang ia ba Bama. 30 Damana una biti tai Israel: Ra Luluai God i biti
dari: Avat a vabilak avat laka da ra mangamangana kai ra umana tama i
vavat, ma avat a anan upi kadia lavur magit i bilak? 31 Ma ava vadur avat
ba ava pait kavava umana tinabar, ba ava tun kavava umana bul tutana
ta ra iap upi ra tinabar tadav kavava umana tabataba, ma i tuk tar go
ieri. Ma dave, Israel, avat a matoto vang tagu? Da iau laun, ra Luluai God
i biti, pa avat a matoto piragu. 32 Koko avat a nuk ia ba avat a vardada
ma ra umana Tematana ma ra tarai ta ra umana gunagunan, upi avat a
lotu tadav ta davai ba ta vat. 33 Da iau laun, ra Luluai God i biti, ina king
ure avat ba iau tulue ra dekdek na limagu ma iau lolonge kaugu kankan
taun avat; 34 ina ben vairop vue avat kan ra umana Tematana, ma ina
varurue avat kan ra umana gunagunan nina di ga imire tar avat i tana,
ba iau tulue ra dekdek na limagu ma iau lolonge kaugu kankan; 35 ma ina
kap avat ta ra bil kai ra umana Tematana, ma ina kure avat abara. 36 Da
iau ga kure ra umana tama i vavat ta ra bil ta ra gunan Aigipto, damana
ina kure bula avat, ra Luluai God i biti. 37 Ma ina luk avat tikatikai, ma
ina varuk avat ta ra kunubu; 38 ma ina pilak vue ra umana tena varpiam
kan avat, ma diat dia tut ure iau, ma ina kap vue diat kan ra gunan ba
dia bang tana, ia kaka pa diat a olo ta ra langun Israel; ma avat a nunure
ba iau iat ra Luluai. 39 Ma ure avat, a kuba i Israel, ra Luluai God i biti
dari: Avat a vana, avat a torom ta kavava umana tabataba tikatikai;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

namur boko avat a valongore iau, ma pa avat a vakaina mule ra gomgom
na iangigu ma kavava umana tinabar ma kavava umana tabataba. 40 Ta
kaugu luana i gomgom, ta ra luana i tuluai aro Israel, diat par ta ra
kuba i Israel diat a lotu tadav iau, ra Luluai God i biti; ina valongore diat
abara, ma ina mainge kavava umana tinabar, ma ra umana ngatngat na
vartabar, ma ra umana magit nina ava ga vagomgom diat. 41 Ari ina kap
varurue avat kan ra umana Tematana, ma kan ra umana gunagunan nina
di ga imire tar avat i tana, ina kapupi avat da ra magit i ang na katkat,
ma ra iangigu na rararang ta ra luaina mata i ra umana Tematana.
42 Ma avat a nunure ba iau ra Luluai, ari ina agure avat tadav ra gunan
Israel, tadav ra gunan nina iau ga vavalima ba ina tul tar ia pire ra
umana tama i vavat. 43 Ma avat a nuk pa kavava mangamangana abara,
ma ra lavur magit ava ga pait ia, ra lavur magit nina ba ava ga vabilak
avat me; ma avat a tibuna pidimuane mule avat ure kavava lavur bilak
na mangamangana ava ga pait ia. 44 Ea Israel, avat a nunure ba iau ra
Luluai, ari ina kure avat ure ke ra iangigu, ma vakir bea na topa kavava
varpiam ma ra lavur kaina magit ava ga pait ia, ra Luluai God i biti.

A tinata na varvabilak ure ra papar a taubar

45 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau ma i biti: 46 Natu i ra tutana,
una lingan uro ra matana taubar, ma una takun ra matana taubar, ma
una varvai na propet tadav ra lokor aro Negeb; 47 ma una biti ta ra lokor
aro Negeb: Una valongore ra tinata kai ra Luluai; ra Luluai God i biti dari:
Ea, ina vautunge ra iap livuan tam, ma na vaimur vue ra umana launa
davai par tam, ma ra umana maranga na davai par; pa da pun ra birao
tana, ma ra lavur pal a mata par papa ra matana taubar ma tuk uro ta ra
matana labur diat a dodo. 48 Ma ra lavur tarai diat a gire ba iau ra Luluai
iau ga vautunge; ma pa da pun ia. 49 Ma iau ga biti: Ea, Luluai God, dia
biti ure iau, Vakir go laka nina i vavaarike ke ra umana tinata valavalar?

A Luluai i ele pa kana pakat na varkurai

21 1 Ma go ra tinata kai ra Luluai i ea tadav iau: 2 Natu i ra tutana,
una lingan uro Ierusalem, ma una varvai na vartakun ure ra
umana gomgom na pia, ma una tata na propet ure ra gunan Israel; 3 ma
una biti tai ra gunan Israel: A Luluai i biti dari: Ea, iau ki na ebar ma
u, ma ina ele pa kaugu pakat na vinarubu kan ra popopoi, ma ina kutu
vue ra umana tena takodo ma ra umana tena varpiam nina dia ki livuan
tam. 4 Ma tago ina kamare vue ra umana tena takodo ma ra umana tena
varpiam nina dia ki livuan tam, kaugu pakat na vinarubu na ki taun ra
lavur tarai par papa ra matana taubar ma na tuk uro ra matana labur;
5 ma ra lavur tarai par diat a nunure ba iau ra Luluai iau tar ele pa kaugu
pakat na vinarubu kan ra popopoi, ma pa da poe mule.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

6 Damana una riri mat, natu i ra tutana, una riri mat ma ra tinabun
ma ra niligur ta ra luaina mata i diat. 7 Ma ba dia biti tam, Ta ra ava u
riri? Una biti ta diat, Ure ra varvai, i to na pot; a bala i ra tarai par na
dadadar, ma ra lima i diat pa na ongor, ma ra tulunguea i diat na bilua,
ma ra buk na kau i diat na gumaguma; ea, i to na pot, ma da pait ot pa
ia, ra Luluai God i biti.
8 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 9 Natu i ra tutana,
una tata na propet, ma una biti: A Luluai i biti dari: A pakat na vinarubu,
a pakat na vinarubu, i mangi ma i bagabagele, 10 i mangi pi da vardodoko
me; i bagabagele upi na da ra palapalaia; dave, dat a gugu laka? Ra ibul
kai natugu i vakaina ra lavur davai par. 11 Damana di tul tar ra pakat na
vinarubu upi da gea, upi da vatur ia; di vamangi ia ma di gea upi ra tena
vardodoko na vature. 12 Una kukula, natu i ra tutana, una kukula mat;
tago di ga vatur ia ure kaugu tarai, ure ra umana luluai Israel;. diat ma
kaugu tarai di ga nur tar diat ta ra pakat na vinarubu; damana una par
ra vo na kaum. 13 Tago a valavalar i tur; ma na dave ona ra ibul nina i
vakavakaina i panie? ra Luluai God i biti. 14 Damana u, natu i ra tutana,
una tata na propet, una par ra limam; una loe ra pakat na vinarubu a
ura pakana, maia, una loe a utul a pakana, ra pakat na vinarubu nina
i ubu vakinkin ra tarai ma dia ti matmat tana; ia ra ngala na pakat na
vinarubu nina i ubu vakinkin ra tarai ma dia ti matmat tana, nina i ki
taun diat. 15 Iau ga vung ra pakat na vinarubu ta kadia lavur mataniolo
upi ra bala i diat na dadadar, ma upi diat a pa burabura; io! i bagabagele
da ra palapalaia, di ga vaninare upi ra vardodoko. 16 Una papakatai ta ra
papar a lima tuna ma ta ra papar a maira, ma ta ra lavur papar par. 17 Ma
ina par ra limagu, ma kaugu kankan na ngo tana; iau ra Luluai iau tar
tatike.
18 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau, ma i biti: 19 U, natu i
ra tutana, una pait go bula, una vakilang ta ura nga nina ba ra pakat na
vinarubu kai ra king Babilon na mur dir; dir a irop papa tai ta kopono
gunan ika; una tumu ta lapar a lima pi na to tar ra nga tadav ta pia na
pal. 20 Una vakilang ra nga upi ra pakat na vinarubu na mur ia tadav
Raba, ra pia na pal kai ra tarai Amon, ma tadav Ierusalem ta ra langun
Iuda. 21 Tago ra king Babilon i tur ta ra nga varkuvo, ta ra pakana dir
vana varbaiai tana, upi ra papait; i loe ra umana pu, i matoto ta ra
umana tabalar, ma i gire vakilang ra kat. 22 Ta ra limana tuna i vatur
ra varpadailam ure Ierusalem, upi da vatut ra umana tututumak pi da
papa ra umana mataniolo me, da kukula mat, da pait ra umana ngala na
pip bokon tana, ma da pait ra umana dekdek na pal na minakila. 23 Ma
Ierusalem i nuk ia ba ia ra papait vakuku, tago dia ga pait ra umana
vavalima; ia kaka go i vanuk tar kadia varpiam, upi da ben vavilavilau
diat ure.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

24 Damana ra Luluai God i biti: Tago ava tar vanuk tar kavava kaina
mangamangana ma kavava lavur varpiam nina di na tadav diat, ma di
gire vakilang diat ta kavava lavur papalum, ma tago ava ga tibuna vanuk
tar mule avat, da kap vavilavilau vue avat. 25 Ma u, a kaina tutana nina
u kure Israel, u to na virua, tago i ot kaum bung na nilaun, ta ra bung
na balbali ure ra varpiam. 26 Ra Luluai God i biti dari: Da tak vue ra mal
na rarau, ma da paike vue ra vipuar; da vaenana pa ra umana magit;
da vangala nina i ikilik, ma da varuva nina i ngala. 27 Ina kamare vue,
kamare vue, kamare vue; ma go pa na tur mulai tuk tar nina ba kana na
pot, ma ina tabar ia me.

A varkurai ure ra tarai Amon

28 Ma u, natu i ra tutana, una tata na propet, ma una biti: Ra Luluai
God i biti dari ure ra tarai Amon ma kadia varvul; una biti: A pakat na
vinarubu, di ele ra pakat na vinarubu upi ra vardodoko, di ga gea pi na
bagabagele da ra palapalaia. 29 Ta ra ninana i rara ma ta ra varpadailam
vavaongo di ga ve u ba una loe ta ra inoa i ra bilak na tarai, nina ba diat
a virua ta ra bung na balbali ure ra kaina mangamangana. 30 Una valonge
ta ra popopoi. Ina kure u ta kaum gunan iat, ta ra gunan di ga kava u
tana. 31 Ma ina lolonge kaugu kankan taun u; ina vu taun u ma ra birao ai
kaugu kulot, ma ina nur tar u ta ra lima i ra kaina tarai, nina ra umana
tena vardodoko. 32 Una da ra davai ure ra iap; ra gapum da lolonge livuan
ta ra gunan, ma da nuk vue u, tago iau ra Luluai iau ga biti damana.

A kaina mangamangana kai Ierusalem

22 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau, ma i biti:
2 Ma u, natu i ra tutana, dave, una vartakun, una vartakun ta
ra gunan na gap? Ona damana, una vakapa ure kana lavur bilak na
mangamangana. 3 Ma una biti: Ra Luluai God i biti dari: Ea, ra pia na pal
nina i lingire ra gap livuan tana iat, upi na ot kana bung, ma i pait kana
umana tabataba upi na kaina tana! 4 U tar kaina ure ra gap nina u ga
lingire, ma u tar bilak ta kaum umana tabataba nina u ga pait diat; u tar
vatutukana kaum umana bung, ma i to na par kaum lavur kilala; damana
iau vaki u pi u a magit na varkulumai pire ra umana Tematana, ma ra
magit na ninongon ta ra gunagunan. 5 Diat dia ki maravai piram, ma diat
bula dia ki vailik, diat a kulume u, u a duruna ma u buka ma ra lavur
purpuruan. 6 Ea, ra umana luluai Israel dia ga lingire ra gap, tikatikai
da ra dekdekina iat. 7 Dia ga kulume ra umana tama i diat ma ra umana
na i diat livuan tam; dia ga ki taun ra umana vaira; dia ga vakaiana ra
umana nat na ling ma ra umana ua na vavina. 8 U ga pidimuane ra magit
di ga vagomgom ia ure iau, ma u ga vakaina kaugu umana Bung Sabat.
9 A umana tutana, nina dia ga varvai vavaongo upi da vardodoko, dia ki

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

livuan tam; dia ga ian ta ra umana lualuana, ma dia ga po livuan tam.
10 A umana tutana dia ga kap pa ra vavina kai tama i diat livuan tam,
dia tadav ra vavina ba i kap ra gai. 11 Ta tikai i ga po ma ra vavina kai
talaina; ta tikai i ga po ma kakuna; ma ta ra tikai i ga varuva taina, natu
i tamana. 12 Dia ga tak pa ra kul varbat ure ra vardodoko livuan tam; u
ga tak pa ra kubika ma ra varvaur, u ga ki taun talaim upi una uviana
tana, ma u ga nuk vue iau, ra Luluai God i biti.
13 Ea, ina par ra limagu ure kaum varvaur, ma ure ra gap nina i ga ki
livuan tam. 14 Dave, ra balam na leo ma ra limam na dekdek ta nam ra
umana bung ba ina kure u tana? Iau ra Luluai iau tar tatike. ma ina pait
ia.
15 Ma ina imire u livuan ta ra umana Tematana, ma ina vue imire
vurvurbingitane u ta ra lavur gunagunan, ma ina tun vue ra durum nina
i ki tam. 16 Ma una vavirvir ta ra luaina mata i ra umana Tematana, ma
una nunure ba iau iat ra Luluai.
17 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga pot tadav iau, ma i biti: 18 Natu i ra
tutana, ra tarai Israel dia da ra puputa piragu; a palariam gobol, ma ra
kapa, ma ra palariam tuna, ma ra bol, ta ra bala na iap, diat a puputa ka
ta ra silva tuna. 19 Damana ra Luluai God i biti: Tago avat par a puputa
ka, damana ina kap varurue avat urama Ierusalem, ma avat a ki livuan
tana. 20 Da di vung varurue ra silva ma ra palariam gobol ma ia palariam
tuna ma ra bol ma ra kapa ta ra bala na iap, ma di vu ra iap upi da
vapolo diat, damana ina varurue avat ta kaugu kankan ma ta kaugu
kulot, ma ina vung avat abara, ma ina vapolo avat. 21 Maia, ina varurue
avat, ma ina vu taun avat ma ra iap ai kaugu kankan, ma da vapolo avat
livuan tana. 22 Da di vapolo ra silva ta ra bala na iap, damana da vapolo
avat livuan tana, ma avat a nunure ba iau ra Luluai iau ga lolonge kaugu
kankan taun avat.
23 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 24 Natu i ra
tutana, una biti tana: Ta ra bung iau kulot tana, u ra gunan i dur, ma
nina ba pa ta bata i ga bura tana. 25 A umana propet dia varvarpit papa
tana, dia da ra leon i kukukula mat ba i en ra ana kirip; dia konom vue
ra nilaun kai ra tarai; dia ra pa ra mani ma ra umana ngatngat na magit,
ma ta kadia mangamangana mangoro na vavina dia ua tana. 26 Kana
umana tena tinabar dia ga vakaina kaugu tinata na varkurai, ma dia ga
vabilak kaugu umana gomgom na magit; pa dia tibe varbaiane ra magit i
gomgom kan ra magit vakuku, ma pa dia ga vateten ra tarai pi diat a gire
ilam varbaiane ra duruna kan ra gomgomuna, dia ga ive ra mata i diat
kan kaugu umana Bung Sabat, ma di vabilak iau livuan ta diat. 27 Kana
umana luluai dia da ra umana leing na pap ba dia en ra adia kirip; dia
lingire ra gap, ma dia doko ra tarai, upi diat a uviana ta ra magit ba pa
i takodo. 28 Kana umana propet dia ga varku ure.diat ma ra kabang; dia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nana vakuku ma dia tata na propet vavaongo pire diat, ma dia biti, Ra
Luluai God i biti dari, ma ra Luluai pa i ga tata. 29 A tarai na gunan dia ga
ongor ta ra arung varbat, ma dia ga long; ma dia ga pait ra magit i rara
ta ra umana luveana ina diat dia ki na niiba, ma dia ga arung bat varara
ra vaira. 30 Ma iau ga tikan upi ta tutana livuan ta diat, upi na pait mule
ra liplip, ma na tur ta ra pakana i tarada upi na balaure bat ra gunan, upi
koko ina kamare vue; ia kaka pa iau ga na tadav ta tikai. 31 Damana iau
ga lolonge kaugu kankan taun diat; iau ga vaimur vue diat ma ra iap ta
kaugu kulot; dia kap ra balbali tagu ure kadia mangamangana, ra Luluai
God i biti.

A ura bartana vavina

23 1 A tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau, ma i biti: 2 Natu i ra
tutana, a ura bartana vavina, a kopono na i dir, 3 ma dir ga paiga
na vavina ba dir ga gara na vavina boko aro Aigipto; di ga bing ra u i dir,
ma di ga bili ra mata na u i dir ta kadir kini na inip. 4 Ma a iang i dir, a
luaina Ola, ma ra muruna Oliba; ma iau ga ben dir, ma dir ga kava ra
umana bul tutana ma ra umana bul vavina. Ma ure ra iang i dir, Ola nam
ba Samaria, ma Oliba nam ba Ierusalem. 5 Ma Ola i ga paiga na vavina
ba i ga ki boko piragu; ma i ga manga nuk upi ra umana talaina, ra
umana tena vinarubu Asiria, 6 nina dia ga mal ma ra mal i blu, ra umana
luluai na gunan ma ra umana luluai, a umana bobo na barmana par diat,
ma dia ga ki ra umana os. 7 Ma i ga anan upi ra umana boina livuan ta
ra tarai Asiria, ma i ga vabilak kana mangamangana ma kadia umana
tabataba. 8 Ma a dovotina pa i ga vung vue kana bilak na mangamangana
papa aro Aigipto; tago ba i ga gara na vavina boko a tarai dia ga po me
ma dia ga bili ra mata na una ta kana kini na inip ma dia ga pait ra kaina
me.

9 Damana iau ga nur tar ia ta ra lima i ra umana talaina, ta ra lima i ra
tarai Asiria nina i ga anan upi diat. 10 Go diat dia ga gire tuna ra pakana;
dia ga ben vavilavilau ra umana natuna, ra umana tutana ma ra umana
vavina, ma ia iat dia ga doka ma ra pakat na vinarubu; damana dia ga
kure vakaina, ma i ga tur da ra tinata valavalar pire ra vaden.

11 Ma tana vavina, Oliba, i ga gire go, ia kaka i ga manga kaina kana
mangamangana ta dir ma tana vavina, ma ra magit i ga bilak tana i
ga manga bilak ta dir ma ra magit tana vavina i ga bilak tana. 12 I ga
anan upi ra tarai Asiria, ra umana luluai na gunan ma ra umana luluai
nina dia ga mal ma ra ngatngat na mal, ra umana bobo na barmana
par diat nina dia ga ki ra umana os. 13 Ma iau ga gire ba di ga vakaina;
dir par dir ga mur ra kopono nga. 14 Ma i ga vapealane kana bilak na
mangamangana; i ga gire ra umana malalar i ra tarai ta ra liplip na vat,
a malalar i ra tarai Kaldea di ga tumu diat ma ra vamong i meme., 15 di

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga vi pit ra livua i diat, ma di ga pulu ra ulu i diat ma ra mal na rarau
i matatar, ma dia da ra umana natu i ra king, da ra tarai Babilon ta ra
gunan Kaldea, ra gunan di ga kava diat i tana. 16 Ba i ga gire diat, i ga
anan upi diat, ma i ga tulue ra umana tultul pire diat aro Kaldea. 17 Ma
ra tarai Babilon dia ga pot pi diat a talaina me, ma dia ga vabilak ia
ma kadia bilak na mangamangana, ma i ga kaina tana, ma ra balana
i ga milikuane diat. 18 Damana i ga gire ilam kana umana bilak na
mangamangana, ma i ga gire ta kana kini na tavaturia; ma iau ga
milikuane da iau ga milikuane tana vavina. 19 Ma i ga vapealane boko
kana bilak na mangamangana, ma i ga nuk pa ia ba i ga gara na vavina
boko, ba i ga paiga na vavina aro Aigipto, 20 ma i ga manga talaina ma
kadia umana tutana nina dia da ra umana as ma ra umana os, a umana
tomotoina. 21 Damana u ga nuk pa ra bilak na magit ba u ga gara na
vavina boko, ba ra tarai Aigipto dia ga bili ra mata na um ta kaum kini
na inip.

22 Ea, Oliba, ra Luluai God i biti dari: Ina vakarangap ra umana talaim,
nina u ga milikuane diat, upi diat a tut ure u, ma diat a tur kikil u; 23 ra
tarai Babilon ma ra tarai Kaldea, diat maro Pekod ma Soa ma Koa, ma ra
tarai Asiria par varurung ma diat; ra umana bobo na barmana, ra umana
luluai na gunan ma ra umana luluai diat, ra umana natu i ra king ma ra
umana rangrang na tutana nina dia ki ra umana os. 24 Ma diat a tut ure u
ma ra umana vargal ma ra umana kiki na vinavana ure ra vinarubu, ma
ra umana kiki na vinavana ure ra kinakap, ma ra ngala na kor na tarai;
diat a tadav u ma ra ongaongoi ma ra ramravit.ma ra kere na vinarubu;
ma ina tul tar ra varkurai pire diat, ma diat a kure u varogop ma ra
nuknuk i diat. 25 Kaugu niongor na tut ure u, ma diat a pait ra karangap
na varkurai piram; diat a kutu vue ra bilaum ma ra ura talingam, ma
diat dia laun valili tam diat a virua ma ra pakat na vinarubu; diat a ben
vavilavilau ra umana natum, a umana tutana ma ra umana vavina; ma
diat dia laun valili tam a iap na vaimur vue diat. 26 Diat a tak vue kaum
umana mal ma kaum umana ngatngat na marmar. 27 Damana ina vapanie
vue kaum bilak na mangamangana ma ra kaina nina u ga kap pa ia kan
ra gunan Aigipto, upi koko una lingan mulai upi diat, ma upi koko una
nuknuk pa mule Aigipto. 28 Tago ra Luluai God i biti dari: Ea, ina nur tar
u ta ra lima i nina ba u milikuane diat, ta ra lima i nina ba ra balam i
vaira ma diat; 29 diat a kure u ma ra karangap na kankan, ma diat a ra
pa ra vuai kaum papalum, ma una lingling; ma da gire ilam kaum bilak
na mangamangana. 30 Da pait go ra umana magit piram, tago u ga anan
upi ra tarai vakuku, ma tago u ga dur ma kadia umana tabataba. 31 U
ga mur ra nga kai tana vavim; damana ina tul tar kana la piram. 32 Ra
Luluai God i biti dari: Una momo ta ra la kai tana vavim, a la nina i lulur
ma i ngala; da kulume u, ma una da ra magit vakuku, tago i buka mat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

33 Una buka leke ma ra longlong ma ra niligur, ma ra kinaian ma ra kini
lingling, ma ra la kai Samaria, tana vavim. 34 Una momo tana, una ti
mome vatakerakera, ma una ti nga ra la, ma una karagu ra um; tago iau
ga tatike, ra Luluai God i biti. 35 Damana ra Luluai God i biti dari: Tago
u ga valubane iau, ma u ga vue tamur tar tagu, damana una puak kaum
nipo ma kaum bilak na mangamangana.
36 Ma ra Luluai i ga biti bula tagu: Natu i ra tutana, dave una
kure laka Ola ma Oliba? Una vaarike pire dir ure kadir lavur kaina
mangamangana. 37 Tago dir ga po, ma ra gap i ki ta ra lima i dir, ma dir
ga pait ra kaina ma kadir umana tabataba; ma dir ga pait ra tinabar ma
ra umana natu i dir nina dir ga kava diat ure iau, ma ra iap i ga vaimur
vue diat. 38 Ma go bula dir ga pait ia tagu: dir ga vakaina kaugu pal i
gomgom ma dir ga papait vakuku ta kaugu umana Bung Sabat. 39 Ma
dir ga pait go ta nam iat ra bung ba dir ga pait value ra tinabar ma ra
umana natu i dir tadav kadia umana tabataba upi dir a vabilak kaugu pal
i gomgom; go dir ga pait ia ta ra bala na kubagu.
40 Ma amur ga tulue ra tultul uro vailik, ma amur ga vartuluai pa ra
umana tutana, ma dia ga pot; ma u ga gumu na vaninara ure diat, ma u
ga vamong ra matam, ma u ga mong ma ra umana marmar, 41 ma u ga
ki ta ra molamolo marave ra vatar, nina u ga vung kaugu magit i ang
na vuvuvul tana ma kaugu dangi. 42 Ma di ga valongore ra malalongo
na gugu; ma di ga vartuluai pa ra umana tutana vakuku, ra umana lup
nimomo maro ra bil; ma di ga ule ra mul ta ra lima i dir, ma ra bo na
kere ta ra ulu i dir. 43 Ma iau ga biti ure nina i ga la ta ra nipo: Go diat a
po me. 44 Ma dia ga tadav ia da dia tadav ra paiga na vavina; dia ga tadav
Ola ma Oliba nam ra ura dur na vavina. 45 Ma ra umana tena takodo diat
a kure dir da di kure ra vavina i po, ma ra vavina i vardodoko; tago dir
iat a ura tena nipo ma ra gap i ki ta ra lima i dir.
46 Damana ra Luluai God i biti: Ina ben pa ra ngala na kor tadav dir, ma
ina nur tar dir upi da vakaina dir ma da ra pa dir. 47 Ma ra ngala na kor
na tupar dir ma ra umana vat, ma diat a doko dir ma ra umana pakat na
vinarubu; diat a doko ra umana natu i dir, a umana tutana ma ra umana
vavina, ma diat a tun vue kadir umana palpal ma ra iap. 48 Damana ina
vapanie vue ra bilak na mangamangana ta ra gunan, upi ra vaden par
diat a vartovo pi koko diat a mur kamumur bilak na mangamangana.
49 Ma diat a bali kamumur bilak na mangamangana ta mumur, ma amur
a puak ra varpiam kai kamumur lavur tabataba; ma amur a nunure ba
iau iat ra Luluai God.

A tinata valavalar ure ra tava i buabuai ta ra kabala

24 1 Ta ra kilala lavuvat, ta ra gai a vinun, ta ra bung a vinun, a
tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau, ma i biti: 2 Natu i ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tutana, una tumu vake ra iang i go ra bung iat; ta go ra bung iat ra king
Babilon i ga vartakalat bat Ierusalem. 3 Una tata ma ra tinata valavalar
ure go ra tarai na varpiam, ma una biti ta diat: A Luluai God i biti dari:
Una vaninare ra kabala, una vung ia ta ra iap, ma una lolonge tar ra tava
tana; 4 una vung ra umana pakapakana tana, ra umana bo na pakana, a
umana kelakelegi ma ra umana ul a vara; una vabuka ia ma ra umana
kalami na ur. 5 Ma una pilak pa nina i boina ta ra kikil na sip; una
vamalamalapang ia pi na manga buabuai, ma una kabalane ra umana ur
tana.

6 Io, ra Luluai God i biti dari: Na kaina pire ra gunan na gap, ra kabala
nina ba ra umana pakana kubur tana, dia ki boko ta ra balana! Tak vue
ra umana pakapakana tana, una tak vakuku vue diat. 7 Tago ra gapuna
i ki livuan tana; i ga lingire taun ra vat i kulkul; pa i ga lingire ta ra pia
pi ra tobon na tuba. 8 I ga pait ia upi na karangap kaugu kankan upi ra
balbali; damana iau ga vapetep ra gapuna ta ra vat, upi koko da tuba.

9 Damana ra Luluai God i biti dari: Na kaina pire ra gunan na gap! Iau
iat ina vangala ra boboroi. 10 Da vung ra ngala na davai ta ra iap upi na
malamalapang ma upi da kabalane tuna ra viono; da vamek ra polo ma
da tun ra umana ur. 11 Namur da vung ra pobono kabala ta ra lakit na iap
upi na lapap ma na kulameme, upi na tun vue ra duruna tana ma upi na
en vue ra kubur tana.

12 I ga rabu ra pakana ma ra niongor vakuku; ma ra ngala na kubur
i ki boko tana, pa i panie ta ra iap. 13 Nam ra kubur kaum bilak na
mangamangana, ma tago pa u ga mainge ba una gomgom tagu, pa una
gomgom muka tuk tar ina lolonge kaugu karangap na kankan taun u.
14 Iau ra Luluai iau tar tatike, ma ina pait ot pa ia; pa ina ngo, ma pa.ina
nunure ra varmari, ma pa ina nukpuku; da kure bali u da kaum lavur
mangamangana ma kaum lavur papalum, ra Luluai God i biti.

A taulai kai Esekiel i mat

15 Ma go ra tinata bula kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 16 Natu i
ra tutana, ina tak vue kan u nina ra matam i manane; koko una korkor
ma koko una tangi, ma koko na lur ra matam. 17 Una riri, ma koko da
valongore; koko una tabun ure nina i mat; una pulu ra ulum ma kaum
mal na ip, ma una ule tar ra pal a kau ta ra ura pal a kaum; koko una
tuba ra ura bul na ngiem, ma koko una en ra nian vartaun. 18 Iau ga tata
pa ra tarai ta ra malana, ma ta ra ravian kaugu taulai i ga mat; ma ta ra
malana ta ra kubakene iau ga pait nam di ga ve iau tana. 19 Ma ra tarai
dia ga biti tagu: Dave, pa una vaarike laka pire vevet ra kukurai go kaum
mangamangana ure avet, ma ra vuna ba u pait ra dari? 20 Ma iau ga biti
ta diat: Ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 21 Uria tata pire
ra tarai Israel ba, Ra Luluai God i biti dari: Ea, ina vakaina kaugu pal i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gomgom, nina ava nurnur tana ma ra kiau na mata i vavat i manane, ma
nina ra bala i vavat i mari ia; ma ra umana natu i vavat, a umana tutana
ma ra umana vavina, nina ava ga vana kan diat, diat a virua ma ra pakat
na vinarubu. 22 Ma avat a pait nam nina iau ga pait ia; pa avat a tuba ra
bul na ngie i vavat, ma pa avat a en ra nian vartaun. 23 A umana mal na
ip diat a ki ta ra ulu i vavat, ma ra umana pal a kau diat a ki ta ra pal a
kau i vavat; pa avat a korkor ma pa avat a tangi; avat a tagura vanavana
ta kavava lavur varpiam, ma avat a ririri vargil ure avat. 24 Damana
Esekiel na da ra vakilang pire vavat; nam parika i ga pait ia, avat bula
avat a pait ia; ma ba go na pot, avat a nunure ba iau ra Luluai God.
25 Ma u, natu i ra tutana, ta ra bung ba ina tak vue kan diat ra magit
dia nurnur tana ma dia gugu ure, ra magit ra kiau na mata i diat i
manane, ma ra bala i diat i ki petep tana, ma ba iau tak vue bula ra
umana natu i diat, a umana tutana ma ra umana vavina, 26 ta nam iat ra
bung nina i lop na pot piram ma ra varvai ure. 27 Ta nam iat ra bung una
papa ra ngiem pire nina i ga lop, ma una tata, ma pa una bombom mulai;
damana una tur a vakilang pire diat, ma diat a nunure ba iau ra Luluai.

A tinata na varvabilak ure ra tarai Amon

25 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 2 Natu i ra
tutana, una lingan upi ra tarai Amon, ma una varvai na propet
ure diat; 3 ma una biti ta ra tarai Amon: Avat a valongore ra tinata kai ra
Luluai God; ra Luluai God i biti dari: Tago u ga biti, Ioi! ure kaugu pal i
gomgom ba di ga vakaina, ma ure ra gunan Israel ba di ga valingling ia,
ma ure ra tarai Iuda ba di ga ben vavilavilau diat, 4 damana ina tul tar u
pire ra tarai maro ra matana taur, ma diat a kale pa u, ma diat a bang ta
kaum gunan; diat a en ra vuai kaum lavur davai, ma diat a mome kaum
polo na u. 5 Ma ina tibe Raba upi ra umana kamel diat a iaian tana, ma ra
gunan Amon upi ra umana kikil na sip diat a molamolo tana; ma avat a
nunure ba iau ra Luluai.
6 Ma ra Luluai God i biti dari: Tago u ga par ra limam, ma u ga inabut
ma ra ura pal a kaum, ma u ga gugu ba u ga vul vatagiliman ra gunan
Israel, 7 damana iau tar tulue ra limagu taun u, ma ina tul tar u pire ra
umana vuna tarai pi diat a kale vakuku pa u; ma ina vamutue u kan
ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan, ma ina nila vue u kan ra umana
gunagunan, ma ina vapanie vue u; ma una nunure ba iau ra Luluai.

A tinata na varvabilak ure Moab

8 Ra Luluai God i biti dari: Tago Moab i biti, A tarai Iuda dia da ka ra
umana Tematana, 9 damana ina rede ra langun Moab ta ra paparaina
nina ba kana utul a bo na pia na pal, Bet-Iesimot ma Baal-Meon ma
Kiriataim, dital tur tana, 10 ma ina tul tar Moab ma ra tarai Amon pire ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai maro ra matana taur upi kadiat, upi koko da nuk pa mule ra tarai
Amon varurung ma diat ra umana vuna tarai; 11 ma ina kure Moab, ma
diat a nunure ba iau ra Luluai.

A tinata na varvabilak ure Edom

12 A Luluai God i biti dari: Tago Edom i ga bali vakaina ra tarai Iuda,
ma i ga pait ra kaina ba i tut na balbali ure diat, 13 damana ra Luluai God
i biti: Ina kure Edom, ma ina vamutue ra tarai ma ra umana vavaguai
tana; ma ina valingling ra gunan; papa aro Teman ma na tuk tar aro
Dedan diat a virua ma ra pakat na vinarubu. 14 Ma ina pait kaugu varobo
taun Edom ma ra lima i kaugu tarai Israel; ma diat a pait ia aro Edom
varogop ma kaugu kulot ma da kaugu karangap na kankan; ma diat a
nunure kaugu varobo, ra Luluai God i biti.

A tinata na varvabilak ure ra tarai Pilistia

15 A Luluai God i biti dari: Tago ra tarai Pilistia dia ga pait ra varobo,
ma dia ga bali vakaina ra tarai Israel tago dia ga milikuane vakakit
ia, 16 damana ra Luluai God i biti: Ea, ina tulue ra limagu taun ra tarai
Pilistia, ma ina vamutue ra tarai Keret, ma ra ibaiba i ki aro ra valian.
17 Ma ina pait ra ngala na varobo taun diat ma ra karangap na varpit; ma
diat a nunure ba iau ra Luluai, ba iau vung kaugu varobo taun diat.

A tinata na varvabilak ure Tiro

26 1 Ta ra kilala a vinun ma tikai, ta ra luaina bung ta ra gai, go ra
tinata kai ra Luluai i ga tadav iau: 2 Natu i ra tutana, tago Tiro
i ga biti ure Ierusalem, Ioi, ra mataniolo kai ra tarai i tarip, ra gunan i
ti tapapa, ma tago i ki lingling ina uviana tana, 3 damana ra Luluai God
i biti dari: Ea, Tiro, iau tut ure u, ma ina kure mangoro na vuna tarai
upi diat a tut ure u, da ra ta i vatut ra umana bobol. 4 Ma diat a re vue
ra umana liplip na vat kai Tiro, ma diat a rip vue kana umana pal na
minakila; ma ina ka vue ra tobon kan ia, ma na da ra vat i kulkul. 5 A
ta na tur kikil ia, ma na da ra pakana nina ba di vuare ra umana ubene
tana; tago iau tar tatike, ra Luluai God i biti; ma ra umana vuna tarai
diat a ra pa ia. 6 Ma ra umana natuna, a umana vavina, nina dia ki ta
ra ngala na gunan, diat a virua ma ra pakat na vinarubu; ma diat a
nunure ba iau ra Luluai. 7 Tago ra Luluai God i biti dari: Ea, ina vatut pa
Nebukadnesar, ra king Babilon, ra king kai ra lavur king, ure Tiro, ma na
tut ta ra papar a labur ma ra umana os, ma ra umana kiki na vinavana,
ma ra tarai na vinarubu dia ki ra os, ma ra ngala na kor bula. 8 Na doko
ra umana natum ma ra pakat na vinarubu, a umana vavina nina dia ki
ta ra ngala na gunan; na pait ra umana pal na minakila ure u, ma na pait
ra bobokon na pia ure u, ma na peal kana umana ramravit. 9 Na tumak

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaum umana liplip na vat ma kana umana tututumak, ma na pakat rada
vue kaum umana pal na minakila ma kana umana pem. 10 A tobon nina
ba kana mangoro na os dia kalkal ia na bura taun u; kaum lavur liplip
na vat diat a kanunur ta ra niurung ai ra umana tena ki os, ma ra umana
kiki na vinavana ai ra tabarikik, ma ra umana kiki na vinavana ai ra
vinarubu, ba i olo ta kaum umana mataniolo da ra tarai dia olo tai ta
pia na pal ba di rada ra liplip tana. 11 Na rua kaum lavur nga ma ra pal a
kau i kana umana os; na doko kaum tarai par ma ra pakat na vinarubu,
ma kaum umana dekdek na pagapaga diat a bura uro ra pia. 12 Diat a
mulue kaum tabarikik, ma diat a ra pa kaum lavur magit na niivura; diat
a re vue kaum lavur liplip na vat, ma diat a kamare vue kaum umana bo
na pal; ma diat a vue kaum lavur vat uro na ta, ma kaum lavur davai,
ma kaum tobon. 13 Ina tak vue kaum lavur kakailai kan u, ma pa da
valongore mule ra nilai kaum lavur pagol. 14 Ina vaki u pi una da ra vat i
kulkul, a pakana di vuare ra umana ubene tana; ma pa da vatut mule u;
tago iau ra Luluai iau ga tatike, ra Luluai God i biti.

15 Ra Luluai God i biti dari tai Tiro: Dave, ra umana lolo pa diat a
dadadar vang ba di valongore kaum bunura, ba ra umana kinkin dia
ririri, ba di dokodoko ra tarai livuan tam? 16 Ma ta nam ra bung a umana
luluai maro na ta diat a irop kan kadia umana kiki na luluai, ma diat a
vung vue kadia umana olovoi, ma diat a tak vue kadia umana mal nina
di ga mar ia, ma diat a mong ika ma ra bunurut; diat a ki ara ra pia, ma
diat a dadadar milamilat, ma diat a kaian ure u. 17 Diat a kakailai na
niligur ure u, ma diat a biti tam: Ea, di tar kamare vue u, a gunan nina
ba ra umana tena ta dia ga bang tana, a rangrang na gunan nina i ga tur
aro na ta, diat ma kana tarai dia ga vaburut diat dia vana ta ra ul a ta!
18 Ma go ra umana lolo dia dadadar ta kaum bunura; maia, ra umana lolo
na ta diat a kaian ba u panie.

19 Tago ra Luluai God i biti dari: Ba ina vakaina u pi una da ra umana
pia na pal dia lingling; ba iau kure.ra ta pi na roro taun u, ma ra ta na
vadudu u; 20 ta nam ra bung ina vung vaba u varurung ma diat dia kuba
ta ra tung, tadav ra tarai dia ga laun amanamana iat, ma ina kure ba una
bang ta ra ruarua na rakarakan a gunagunan, ta ra umana pakana nina
dia ga lingling papa amanamana iat, ma avat a lingling ma diat abara;
ma pa una tur mulai ta ra gunan na nilaun. 21 Ina kamare vakakit vue
u, ma una panie; ma gala dia tikatikan up u, pa diat a tikan tadav u, ra
luluai God i biti.

A tinata na niligur ure Tiro

27 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau, ma i biti: 2 Ma u,
natu i ra tutana, una vatang go ra kakailai na niligur ure Tiro,
3 ma una biti tai Tiro: Ea, u nina u ki ta ra olaolo na ta, a tena niivura ure

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra lavur vuna tarai pire ra umana lolalolo na ta, i dari ra tinata kai ra
Luluai God: Ea, Tiro, u ga nuk ia ba u manga mariringian kakit. 4 Kaum
umana langun dia tur ta ra bala na ta, ma kaum umana tena madaka dia
ga tar mar vakakit u. 5 Dia ga mal kaum umana pal a davai ma ra iara
maro Senir; dia ga kap ra tagatagal maro Lebanon upi da mal kaum toro
me. 6 Di ga poko ra iban maro Basan upi kaum umana vo; ma di ga kap
ra umana bukubuk maro ra umana lolo Kitim ure kaum ruarua, ma di ga
vapetep tar ia ma ra loko na elepant. 7 Di ga mal kaum umana sel, nina
ba kaum vakilang bula, ma ra mal kumau maro Aigipto, ma kaum mal
na turturup ma ra mal i blu marut ma i meme marut maro ra umana lolo
Elisa. 8 Ra tarai maro Sidon ma Arvad diat kaum umana tena vinalu, ma
kaum umana tena kabinana iat, Tiro, kaum umana tena ta. 9 Ra umana
patuana ma ra umana tena kabinana maro Gebal dia ga vung ra tita tam;
ra umana parau na ta ma kadia umana tena ta dia ga pot piram pi diat a
kapkap kaum tabarikik na niivura.
10 Diat maro Persia ma Lud ma Put dia ki ta kaum loko na tarai na
vinarubu, upi kaum umana tena vinarubu; kadia umana ramravit
ma kadia umana kere na vinarubu nina dia mong me dia maravut ra
minamarim. 11 Ra tarai Arvad ma Kelek dia ga balaure kaum umana
liplip na vat, ma ra tarai Gamad dia ga ki ta kaum umana pal na
minakila, ma kadia umana ramravit nina dia ga vakaite ta kaum umana
liplip na vat dia ga vaot pa ra minamarim. 12 A tarai Tarsis dia ga kap tar
ra umana magit di ga pait diat ma ra silva ma ra palariam ma ra kapa
ma ra bol piram, upi una ivure diat. 13 Diat maro Iavan ma Tubal ma
Mesek dia ga kap tar ra umana vilavilau ma ra umana la na palariam
gobol piram. 14 A tarai Togarma dia ga kap tar ra umana os, ma ra umana
os na vinarubu, ma ra umana as piram. 15 A tarai maro Roda ma diat ta
ra umana gunan ra valian dia ga kap tar ta umana loko na elepant ma
ra korong na davai piram ba dia ga pot piram upi ra bung. 16 Diat maro
Edom dia ga vauviana u ma ra umana emeraled, ma ra mal i meme
marut, ma ra mal tututumu, ma ra mal kumau, ma ra raga, ma ra vat
agat. 17 Iuda ma ra gunan Israel dir ga kap ra vit maro Minit, a bulit na
livur, a polo na livur, a dangi ma ra bira ure ra kinkin, ba dia ga pot
piram upi ra bung. 18 Damasko i ga vauviana u ma ra polo na vain maro
Kelbon ma ra ivuna sip i pua. 19 Diat maro Usal dia ga kap ra palariam i
bagabagele, ma ra kasia ma ra kalamus. 20 Dedan i ga kap tar ra umana
ngatngat na mal piram ure ra umana kiki na os. 21 Arabia ma ra umana
luluai maro Kedar dia ga kap tar ra umana nat na sip, ma ra umana
tomotoina sip, ma ra umana me piram. 22 Seba ma Rama dia ga kap tar ra
lavur magit dia ang na katkat, ma ra umana ngatngat na vat ma ra goled
piram. 23 Karan ma Kane ma Eden, a tarai Asiria ma Kilmad, dia ga pot
piram upi ra bung. 24 Dia ga kap tar ra umana pupulu na ngatngat na mal

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i blu, ma ra umana mal tututumu, ta ra umana vuvuvung di ga pait ia ma
ra tagatagal ma di ga vi bat ia.
25 Ra umana parau maro Tarsis dia ga kap kaum lavur magit na niivura
ta ra ul a ta, ma u ga uviana ma u ga mamar me. 26 Kaum umana tena
vinalu dia ga kap u uro ta ra ngala na ta; ma ra vuvu na taur i ga vakaina
u aro ta ra lamanana. 27 Ra lavur magit u ga uviana tana, kaum tabarikik,
kaum lavur magit na niivura, kaum lavur tena vinalu, kaum lavur tena
ta, diat dia ga vung ra tita tam, diat dia ga balaure kaum lavur magit
na niivura, kaum lavur tarai na vinarubu, ma ra kor na tarai nina dia ki
tam, diat a virua ta ra bala na ta ta ra bung una kaina tana.
28 Ba kaum umana tena ta dia kukukula, ra umana gunan ra valvalian
diat a dadadar; 29 ma ra umana tena vinalu, ma ra umana tena ta, diat
a irop kan kadia umana parau ma diat a tur ra valian, 30 ma diat a
tangtangie u; diat a tangi mat, ma diat a kavur ra ulu i diat ma ra tobon,
ma diat a bububuluai ta ra kabu na iap; 31 diat a ka ra pepe na ulu i diat
ure u, ma diat a vung ra mal na tabun, ma na ngarao ra bala i diat ma ra
ngala na tinangi ma ra mamat na niligur. 32 Ma ba dia tangi, diat a kaile
go ra kakailai na niligur, Ia dir varogop ma Tiro, ia dir vardada ma nina
di ga vadudu vue ura ra bala na ta? 33 Mangoro na gunan dia ga buka ma
ra lavur magit u ga ivure pire diat; ma u ga vauviana ra umana king ta
ra rakarakan a gunagunan ma ra lavur magit u ga uviana me ma kaum
tabarikik. 34 Ma go u tar virua ta ra bala na ta, kaum lavur magit na
niivura ma kaum kor na tarai dia ga dudu. 35 Diat par dia ki ta ra umana
lolo dia kaian ure u, ma ra umana king dia burut ma i matana nginarao
ra mata i diat. 36 Ra umana tena kunukul livuan ta ra tarai dia dakdak
ure u; una tur upi ra vakilang na bunurut, ma una panie kakit.

A tinata na varvabilak ure ra king Tiro

28 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau, ma i biti: 2 Natu
i ra tutana, una biti tai ra luluai Tiro: Ra Luluai God i biti dari:
Tago i kolakolo ra nuknukim, ma u ga biti, Iau a god, ma iau ki ta ra
kiki kai God ta ra bala na ta, ma a dovotina u a tutana ka, ma vakir a
god, da u nuk ia; 3 u kabinana ta mumur ma Daniel; pa ta magit i pidik
tam; 4 ta kaum kabinana ma kaum minatoto u ga uviana, ma u ga vung
ra ngala na goled ma ra silva; 5 ta kaum kabinana ma kaum niivura u ga
vangala kaum tabarikik, ma i kolakolo ra nuknukim ure kaum kini na
uviana; 6 damana ra Luluai God i biti: Tago u ga nuk ia ba u a god, 7 ina
tulue ra umana vaira tadav u, nina dia karvuvu ta ra lavur vuna tarai;
ma diat a pakat kutu ra minamar i kaum kabinana, ma diat a vamavur
ra lavur magit i mariringian tam. 8 Diat a vue tar u ta ra tung na minat,
ma una virua da diat dia virua ta ra bala na ta. 9 Dave, una biti laka
ta nina i doko u, Iau a god? U a tutana ka, ma vakir a god ta ra lima i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

nina i vakinkin u. 10 Una virua ta ra lima i ra umana vaira da ra umana
Tematana dia virua; tago iau ga tatike, ra Luluai God i biti.

A tinata na niligur ure ra king Tiro

11 Ma go ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 12 Natu i ra
tutana, una vatang ra kakailai na niligur ure ra king Tiro, ma una biti
tana: Ra Luluai God i biti dari: U ra ul a pa ta ra kabinana ma ra magit
i mariringian kakit. 13 U ga ki aro Eden ta ra uma kai God, ma di ga
vamong u ma ra lavur mangana vat dia ngatngat, a sardia, a topas, a
kristal, a beril, a onik, a iasper, a sapir, a emeraled, a karbukel, ma ra
goled i ga vake diat. Ta ra bung di ga vaki u, 14 iau ga tul tar u pi una ki
varurung ma ra umana angelo ta ra luana i gomgom kai God, ma u ga
vanavana livuan ta ra umana lapap na vat nina dia ga rarao. 15 Papa nam
ra bung di ga vaki u tana u ga ti boina kakit, ma i ga damana tuk tar di
ga na tadav ra varpiam piram. 16 Ta kaum lavur kunukul u ga buka ma ra
lavur bilak na mangamangana, ma u ga pait ra kaina; damana iau ga tar
okole vue u kan ra luana kai God, tago u kaina; ma ra angelo i ga korot
vue u kan aina livuan ta ra umana lapap na vat dia rarao. 17 Tago u ga
mariringian i ga kolakolo ra nuknukim, ma kaum kabinana i ga kaina ta
kaum minamar; iau ga vue u ura ra pia, ma iau ga nur vue u pi ra umana
king diat a bobe u. 18 Tago i ga peal kaum lavur varpiam, ma kaum lavur
kunukul dia ga kaina, u ga vabilak kaum umana pal na vartabar; damana
ra iap i ga arikai livuan tam, ma i ga en vue u, ma u a kabu na iap uka
ta ra luaina mata i diat par dia gire u. 19 Diat par dia nunure u ta ra lavur
vuna tarai diat a kaian ure u; ma una tur a vakilang na bunurut, ma una
panie kakit.

A tinata na varvabilak ure Sidon

20 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 21 Natu i ra tutana,
una lingan uro Sidon, ma una tata na propet ure, 22 ma una biti: I dari
ra tinata kai ra Luluai God: Iau tut ure u, Sidon; ma ina mamar livuan
tam; ba iau kure ma ra dekdek na varkurai, ma ba di gire kaugu lia na
kini livuan tana, diat a nunure ba iau ra Luluai. 23 Ma ina tulue ra kaina
minait tadav ia, ma ra gap na ki ta kana lavur nga; ma ra umana kinkin
diat a bura livuan tana, ma ra pakat na vinarubu na ki taun ia; ma diat a
nunure ba iau ra Luluai.
24 Ma diat par dia ki kikil ra gunan Israel, nina dia ga milikuane
diat, pa ta tikai ta diat na da ra il na kait i varara ba da ra il na loboto i
varvakadik; ma diat a nunure ba iau ra Luluai God.
25 Ra Luluai God i biti dari: Ba ina ga kap varurue ra tarai Israel kan
nam ra umana vuna tarai nina ba di ga imire vue diat i tana, ma da ga
gire kaugu lia na kini ta ra luaina mata i ra umana Tematana, diat a ki ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kadia gunan nina ba iau ga tul tar ia pire kaugu tultul Iakob. 26 Ma diat a
ki bulu tana; maia, diat a pait ra umana pal, ma diat a vaume ra umauma
na vain; diat a ki bulu ba iau ga tar pait ot pa kaugu umana varkurai
ure diat dia ki kikil diat ma dia vakaina diat; ma diat a nunure ba iau ra
Luluai kadia God.

A tinata na Varvabilak ure Aigipto

29 1 Ta ra kilala a vinun, ma ta ra gai a vinun, ta ra vavinun ma a
ura bung ta ra gai, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i
biti: 2 Natu i ra tutana, una lingan uro tadav Parao ra king Aigipto, ma
una tata na propet ure, ma ure Aigipto par; 3 una tata, ma una biti: Ra
Luluai God i biti dari: Ea, Parao, ra king Aigipto, iau tut ure u, ra ngala
na pukpuk u vava ta kaum umana tava alir, ma u nuk ia ba kaum iat ra
tava alir Nil, ma u iat u ga vaki ia. 4 Ina vung ra umana il ta ra ngiem,
ma ra umana en diat a ki petep ta ra vulegim; ina al vairop vue u ma ra
umana en bula nina dia ki petep ta ra vulegim kan ra bala i kaum umana
tava alir. 5 Ma ina vue u ma ra umana en nina dia ki ta kaum umana
tava, uro ta ra bil, ma una ki abara; una bura ta ra taman, ma pa ta na
na puak pa u; ina tul tar u pi a kirip ai ra umana leing ra pupui, ma ra
umana beo liuliu. 6 Ma ra tarai Aigipto diat a nunure ba iau ra Luluai,
tago dia ga da ra buka na vuvur pire ra tarai Israel. 7 Ba dia ga vatur u
ma ra lima i diat, u ga tabubur, ma u ga vakarunga ra ul a vara i diat par;
ba dia ga nurnur tam u ga tabubur, ma ra livua i diat i ga dadadar.
8 Damana ra Luluai God i biti: ina kap ra pakat na vinarubu ure u,
ma ina kamare vue ra tarai ma ra umana vavaguai nina dia ki livuan
tam. 9 Ma ra gunan Aigipto na ki na lingling ma na uliran; ma diat a
nunure ba iau ra Luluai; tago i ga biti, Kaugu iat ra tava alir Nil, ma iau
ga vaki ia. 10 Kari iau ga tut ure u, ma ure kaum umana tava alir, ma ina
vakapakapana ra gunan Aigipto, ma na ki na lingling papa Migdol ma na
tuk tar uro Siene, maia, na tuk tar ta ra langun Etiopia iat. 11 Pa ta tutana
ma pa ta vavaguai na alalu tana, ma na uliran ure ra ivat na vinun na
kilala. 12 Ma ra gunan Aigipto na kapakapana livuan ta ra umana gunan
dia uliran, ma kana umana pia na pal diat a lingling ure ra ivat na vinun
na kilala livuan ta ra umana pia na pal di ga kamare vue diat; ina imire
vue ra tarai Aigipto pire ra lavur vuna tarai, ma ina korot varbaiane
diat tar ta ra gunagunan. 13 Tago ra Luluai God i biti: Ba na par ra ivat
na vinun na kilala ina varurue ra tarai Aigipto kan nam ra umana vuna
tarai mamaina ba di ga imire tar diat ie; 14 ma ina agur vatalil Aigipto,
ma diat a talil tadav ra gunan Patros, tadav ra gunan di ga kava diat i
tana; ma pa diat a rangrang mulai. 15 Kadia gunan na bilua ta ra lavur
vuna tarai par, ma pa na ngala mulai pi bea na kure ra lavur vuna tarai;
ina vaikilik pa diat upi koko diat a ngala mulai livuan ta ra lavur vuna

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai. 16 Ma Israel pa na nurnur mulai tai Aigipto, upi ina nuk pa mule
kadia varpiam; ma diat a nunure ba iau ra Luluai God.
17 Ta ra kilala a ura vinun ma lavurua ta ra luaina gai, ma ta ra luaina
bung ta ra gai, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 18 Natu i
ra tutana, Nebukadnesar ra king Babilon i ga tut ure Tiro ma ra ngala na
niongor; ma i ga peaka ra ulu i diat ra umana tena vinarubu, ma ra ul a
vara i diat i ga manua; ma diat ma kana tarai na vinarubu pa dia ga kap
ta vapuak maro Tiro ure kadia ngala na niongor; 19 damana ra Luluai God
i biti: Ina tul tar ra gunan Aigipto pire Nebukadnesar ra king Babilon,
ma na ben vavilavilau kana kor na tarai, ma na ra pa ia, ma na kale pa
kana tabarikik; ma na kul kana tarai na vinarubu me. 20 Iau tar tul tar ra
gunan Aigipto pirana, a balbali ure kana papalum piragu, ra Luluai God
i biti.
21 Ta nam ra bung ina vatavua vaarike ra dekdek i ra tarai Israel, ma
ina papa ra ngiem livuan ta diat; damana diat a nunure ba iau ra Luluai.

Da li vue Aigipto

30 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau, ma i biti: 2 Natu
i ra tutana, una tata na propet ma una biti: Ra Luluai God i
biti dari: Avat a tangi, Na kaina nam ra bung! 3 Tago ra bung i maravai,
a bung kai ra Luluai i maravai ka; a bung na gobol a bakut, a bung na
balbali pire ra umana Tematana.
4 A pakat na vinarubu na tadav Aigipto, ma Etiopia na ngarao ba ra
umana virua dia bura aro Aigipto, ba di ben vavilavilau kana kor na
tarai, ma di kamare vue kana pia na pal. 5 Etiopia ma Put ma Lud ma ra
tarai Arabia ma ra tarai Libia ma ra tarai ta ra gunan na kunubu diat
varurung, diat a virua ma ra pakat na vinarubu.
6 Ma ra Luluai i biti dari: Diat bula dia maravut Aigipto diat a bura, ma
ra dekdekina nina i ga nurnur tana na bilua; papa Migdol ma tuk tar aro
Siene diat a virua ma ra pakat na vinarubu, ra Luluai God i biti. 7 Ma diat
a kapakapana ka livuan ta ra umana gunan dia uliran, ma kana umana
pia na pal diat a ki livuan ta ra umana pia na pal di ga kamare vue diat.
8 Ma diat a nunure ba iau ra Luluai, ba iau tar tun vue Aigipto ma ra iap,
ma di tar kamare vue kana umana tena maramaravut.
9 Ta nam ra bung ra umana tultul diat a lua tagu ta ra umana parau
ma diat a vaburut ra tarai Etiopia nina dia tamtavun; ma ra nginarao na
tadav diat da ta ra bung kai Aigipto; tago na vut boko.
10 Ra Luluai God i biti dari: Ina kamare vue ra kor na tarai Aigipto
ma ra lima i Nebukadnesar ra king Babilon. 11 Da ben pa diat ma kana
tarai, nina dia manga karvuvu ta ra lavur vuna tarai par, upi diat a
vakapakapana ra gunan; ma diat a ele pa kadia umana pakat na vinarubu
ure Aigipto, ma ra gunan na buka ma ra umana virua. 12 Ma ina vage ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana tava alir, ma ina ivure kadia gunan pire ra kaina tarai; ma ina
kamare vue ra gunan ma ra lavur magit par nina dia ki tana ma ra lima i
ra umana vaira; iau ra Luluai iau ga tatike.
13 Ra Luluai God i biti dari: Ina re vue ra umana tabataba, ma ina
vapanie vue ra umana magit vakuku aro Mempis; ma pa ta luluai
na ki aro Aigipto; ma ina vaki ra bunurut ta ra gunan Aigipto. 14 Ina
vakapakapana Patros, ma ina tun Soan ma ra iap, ma ina kure Tebes;
15 ina lolonge kaugu kankan taun Pelusium, ra dekdek na bakbakit kai
Aigipto, ma ina kamare vue ra tarai Tebes. 16 Ina tun vue Aigipto ma
ra iap, ma Pelusium na ngarao tana; da rede vue Tebes, ma Mempis
na purpuruan tana. 17 Ra umana barmana maro On ma Pi-Beset diat a
virua ma ra pakat na vinarubu; ma da ben vavilavilau kadir tarai. 18 Na
marum pire Tekapnekes, ba iau bubur ra kini na nilua kai Aigipto, ma ra
dekdekina i panie; a bakut na ki taun ia, ma ra umana natuna, a umana
vavina, diat a vana ta ra gunan na vilavilau. 19 Damana ina kure Aigipto,
ma diat a nunure ba iau ra Luluai.
20 Ta ra bung lavurua, ta ra gai tikai, ta ra kilala a vinun ma tikai, a
tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 21 Natu i ra tutana, iau tar
bubur ra lima i Parao ra king Aigipto; ma pa di ga vi vor mule ba di
ga pulu ia, upi bea na ongor upi na vatur mule ra pakat na vinarubu.
22 Damana ra Luluai God i biti: Ea, iau tut ure Parao ra king Aigipto, ma
ina bubur ra ura limana, nina i ga ongor ma nam bula i ga tabubur, ma
ina vabura vue ra pakat na vinarubu kan ra limana. 23 Ma ina imire vue
ra tarai Aigipto livuan ta ra lavur vuna tarai, ma ina korot varbaiane vue
diat ta ra umana gunagunan. 24 Ina vaongor ra lima i ra king Babilon, ma
ina vung tar kaugu pakat ta ra limana; ma ina bubur ra ura lima i Parao,
ma na riri ta ra luaina matana da ra kinkin i riri ba i papait na mat. 25 Ma
ina vaongor ra lima i ra king Babilon, ma ra lima i Parao na bilua; ma
diat a nunure ba iau ra Luluai, ba iau vung tar kaugu pakat na vinarubu
ta ra lima i ra king Babilon, ma i tulue taun ra gunan Aigipto. 26 Ma ina
imire vue ra tarai Aigipto livuan ta ra lavur vuna tarai, ma ina korot
varbaiane vue diat ta ra gunagunan; ma diat a nunure ba iau ra Luluai.

Parao ma kana kor na tarai diat a virua

31 1 Ta ra bung tikai, ta ra gai a utul, ta ra kilala a vinun ma tikai,
ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 2 Natu i ra tutana,
una biti tai Parao ra king Aigipto, ma pire kana ngala na kor na tarai:
To ia bar i ngala varogop ma u? 3 U ga da ra tagatagal aro Lebanon, ma
ra umana bo na ingarina tana dia lubalubang, ma i manga lolovina,
ra turuna i ga tuk ta ra bakut. 4 A tava i ga vatavua pa ia, ma i ga
lubalubang ta ra lulur na tava; ra umana tava alir dia ga alir ta ra pakana
i tur tana ma dia ga tadav ra umana davai tana. 5 Damana i ga lolovina

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra umana davai na pui; ra umana ingarina dia ga mangoro ma dia ga
lubalubang ta ra ngala na tava. 6 Ra umana beo liuliu dia ga pait kadia
umana po ta ra umana ingarina, ma ra umana vavaguai dia ga kava ra
umana natu i diat ta ra vavaina, ma ra umana ngala na vuna tarai dia
ga ki ta ra maluruna. 7 I ga boina ta ra dekdekina, ma ra umana ingarina
dia ga lolovina tago ra okorina i ga ki marave ra ngala na tava. 8 Pa i ga
tale ra umana tagatagal ta ra uma kai God pi diat a vabakite; ra umana
iara pa dia ga varogop ma ra umana ngala na ingarina, ma ra umana ola
pa dia ga varogop ma ra umana ingarina; pa ta davai ta ra uma kai God
i ga vardada ma ra mariringianina. 9 Iau ga mar ia ma ra mangoro na
ingaingarina; kari ra umana davai aro Eden ta ra uma kai God dia ga pin
ia.

10 Damana ra Luluai God i biti: Tago i ga manga lolovina ma ra turuna
i ga tadav ra gobol a bakut, ma i ga kolakolo ra balana tago i ga lolovina,
11 damana iau nur tar ia pire nina i manga rangrang livuan ta ra lavur
vuna tarai, ma ia iat na kure; tago iau tar korot vue ure kana bilak na
mangamangana. 12 A umana vaira, nina dia manga karvuvu ta ra umana
vuna tarai par, dia ga kamare vue, ma dia ga vana kan ia; ra umana
mapmapina dia ga bura taun ra umana lualuana ma tar ta ra umana
male, ma ra umana ingarina dia ga tabubur marave ra umana tava alir
ta ra gunan; ma ra tarai par ta ra umana gunagunan dia ga vana kan ra
maluruna, ma i ki na lingling. 13 Ra umana beo liuliu diat a rakan ta ra
taripuna, ma ra umana vavaguai diat a ki ta ra umana ingarina.

14 Di ga pait go pi koko ra umana davai ta ra papar a tava alir diat a
vangala pa diat iat i tana, ma upi koko diat a tulue ra turu i diat urama
tar ta ra gobol a bakut, ma upi koko diat dia tavua marave ra tava diat a
valolovina diat; di ga tul tar diat tadav ra minat ma tadav ra umana male
pi diat a ki varurung ma ra tarai vakuku, varurung ma diat dia vana ta
ra tung na minat.

15 Ra Luluai God i biti dari: Ta ra bung ba i ga vana ba ta ra ruarua
na tulungen, iau ga kure ra tava i lulur mat ba na tabun, iau ga tigal bat
ra umana tava alir, ma ra umana ngala na tava dia ga tur; Lebanon i ga
tabun ure, ma ra umana davai na pui dia ga makuk. 16 Ra umana vuna
tarai dia ga dadadar ta ra niurung i kana bunura, ba iau ga vue vaba ia ta
ra ruarua na tulungen varurung ma diat dia vana ur ta ra tung na minat;
ma ra umana davai Eden, diat dia manga boina ta diat aro Lebanon, dia
tavua marave ra tava, dia ga ki na varmaram tana. 17 Ma diat nina dia ga
ki ta ra maluruna livuan ta ra umana vuna tarai diat a vana bula ta ra
ruarua na tulungen varurung me, upi diat a ki guvai ma diat dia ga virua
ta ra pakat na vinarubu.

18 Nuve ra davai Eden ba i ngala tam? Ma a dovotina una bura
varurung ma ra umana davai Eden ta ra male; ma una va varurung ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

diat dia ga virua ta ra pakat na vinarubu. Na damana bula ure Parao ma
kana kor na tarai, ra Luluai God i biti.

A tinata na niligur ure Parao

32 1 Ta ra bung tikai, ta ra gai a vinun ma a urua, ta ra kilala a
vinun ma tikai, a tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti:
2 Natu i ra tutana, una vatang ra kakailai na niligur ure Parao ra king
Aigipto, ma una biti tana: Di ga nuk ia ba u ga varogop ma ra nat na
leon kai ra lavur vuna tarai, ma u da ka ra pukpuk ta ra bala na ta; u mo
rikai ta kaum umana tava alir, ma u ubuubu lup ta ra umana tava ma ra
umana kaum, ma u vabilak ra umana tava alir.
3 Ra Luluai God i biti dari: Ina vue kaugu ubene taun u ta ra lima i ra
kor na tarai, ma diat a al u ma kaugu ubene. 4 Ina rapue u ura ra pia,
ma ina vue u ta ra taman, ma ra umana beo liuliu diat a ki tam, ma ra
umana leing ta ra gunagunan par diat a maur tam. 5 Ina vue ra viom
tar ta ra lualuana, ma ra umana male diat a buka ma ra minatim. 6 Ina
puk ra gunagunan nina u vana tana ma ra gapum, ma na tuk urama ra
lualuana, ma ra umana nga na tava diat a buka ma u. 7 Ari ina kamare
vue u, ina ti tuba bat ra bala na bakut, ma ina vabobotoi ra umana tagul;
ina turup bat ra matana keake ma ra gobol a bakut, ma ra gai pa na
pupua. 8 Ina vabobotoi ra umana kapa dia rarao mat ta ra bakut, ma ra
bobotoi na ki taun ra gunagunan, ra Luluai God i biti.
9 Ina vapurpuruan ra bala i mangoro na tarai, ba iau kap vanavana
ra varvai ure kaum bunura pire ra lavur vuna tarai, ta nam ra umana
gunagunan nina ba u ga tuptup ure. 10 Maia, mangoro na vuna tarai
diat a kaian ure u, ma kadia umana king diat a burut na kaia ure u, ba
dia gire iau ba iau loe kaugu pakat na vinarubu ta ra mata i diat; diat a
tingtingiran vatikai, tikatikai na burut ure kana nilaun, ta ra bung u bura
tana. 11 Tago ra Luluai God i biti dari: Ra pakat na vinarubu kai ra king
Babilon na tadav u. 12 Ma kaum peal tarai diat a virua ta ra umana pakat
na vinarubu kai ra umana rangrangina, nina dia karvuvu ta ra lavur
vuna tarai par; diat a li vue ra kolakolo na nuknuk i ra tarai Aigipto, ma
da kamare vue kana tarai par. 13 Ina kamare vue bula ra umana vavaguai
nina dia ki ta ra paparai ra umana tava, ma ra pal a kau i ra tarai ma
ra umana vavaguai pa diat a vakaina mule ra umana tava. 14 Ma ina
vagomgom kadia umana tava, ma kadia umana tava alir diat a lir da ra
dangi, ra Luluai God i biti.
15 Ba ina kamare vue ra gunan Aigipto ma na kapakapana, ma ina
vapanie vue ra magit par i ga ki tana, ba ina ubu diat par dia ki tana,
diat a nunure ba iau ra Luluai. 16 Go iat ra kakailai na niligur nina ba ra
vaden kai ra umana vuna tarai diat a kaile ure Aigipto ma kana kor na
tarai, ra Luluai God i biti.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Ta ra bung a vinun ma a ilima, ta ra luaina gai, ta ra kilala a vinun
ma a urua, ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 18 Natu i ra
tutana, una tangie ra kor na tarai Aigipto, ma una vue vaba diat, diat
ma ra vaden kai ra umana rangrang na vuna tarai, tadav ra gunan na
bobotoi, varurung ma diat dia vana ur ta ra tung na minat. 19 U manga
vakak vang tai to ia? Una vana ur, ma una ki varurung ma ra umana
Tematana.
20 Diat a bura varurung ma diat dia virua ta ra pakat na vinarubu; da
nur tar ia tadav ra pakat na vinarubu; da al vue ma kana kor na tarai.
21 Ra umana rangrang na luluai ta ra ruarua na tulungen diat a tata
pirana ma pire diat dia ga tur maravut ia, ma diat a biti: Dia tar vana
ur, dia vava mut, a umana Tematana nina dia ga virua ta ra pakat na
vinarubu.
22 Asiria i ki abara, ma kana kor na tarai; kadia umana tung na minat
dia va vurkikilane; diat par dia ga virua ta ra pakat na vinarubu; 23 diat
par di ga punang diat ta ra tung na minat aro iat, ma kana kor na tarai
dia va vurkikilane kana tung na minat; go diat nina dia ga vaburut
ra umana gunagunan ba dia ga laun boko, dia ga virua ta ra pakat na
vinarubu.
24 Elam i ki abara ma kana kor dia va vurkikilane kana tung na minat;
diat par dia ga virua ta ra pakat na vinarubu; diat par dia ga vana ta ra
gunan i bobotoi; go diat nina dia ga vaburut ra umana gunagunan ba dia
ga laun boko dia ga vatur vake ra vavirvir varurung ma diat dia vana
ur ta ra tung na minat. 25 I va varurung ma kana kor na tarai livuan ta
diat dia ga virua; ra umana tung na minat dia va vurkikilane; diat par
ra umana Tematana nina dia ga virua ta ra pakat na vinarubu; nina dia
ga vaburut ra umana gunagunan na launa, dia vatur vake ra vavirvir
varurung ma diat dia vana ur ta ra tung na minat; ma ia iat i ki livuan ta
diat dia ga virua.
26 Mesek ma Tubal ma kadir ngala na kor na tarai dia ki abara; kadia
umana tung na minat dia va vurkikilane dir; diat par a umana Tematana,
nina dia ga virua ta ra pakat na vinarubu; tago dia ga vaburut ra umana
gunagunan na launa. 27 Pa diat a va varurung ma ra umana rangrang
na luluai na Tematana, nina dia ga vana ur ta ra ruarua na tulungen ma
kadia umana vargal, ra umana pakat na vinarubu dia va ra vavai ra ulu i
diat, ma kadia umana bakbakit dia va taun ra uru i diat; tago a dovotina
dia ga vaburut ra umana rangrangina ta ra gunan na launa. 28 Ma da
varuva u livuan ta ra umana Tematana, ma una va varurung ma diat dia
virua ta ra pakat na vinarubu.
29 Edom i ki abara varurung ma kana umana king ma kana umana
luluai; dia ga rangrang, ma go dia ki varurung ma ra umana Tematana
nina dia ga virua ta ra pakat na vinarubu ma dia vana ta ra tung na minat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

30 Ra umana luluai maro ra matana labur dia ki abara, diat par
varurung ma diat maro Sidon, nina dia ga vana ur ma ra umana virua;
dia ga rangrang, ma go dia vavirvir, ma dia va varurung ma ra umana
Tematana nina dia ga virua ta ra pakat na vinarubu; dia puak kadia
vavirvir varurung ma diat dia vana ur ta ra tung na minat.
31 Ba Parao na gire go diat, na ki na varmaram bar ure kana loko na
tarai na vinarubu nina dia ga virua ta ra pakat na vinarubu, ra Luluai
God i biti. 32 I ga vaburut diat ta ra gunan na launa; damana na va livuan
ta ra umana Tematana nina dia ga virua ta ra pakat na vinarubu, go
muka Parao ma kana kor na tarai, ra Luluai God i biti.

A tiniba kai ra monamono
(Esek 3:16-21)

33 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 2 Natu i ra
tutana, una tata pire kaum vuna tarai, ma una biti ta diat: Ba
iau tut ure ta gunan ma ra pakat na vinarubu, ma ra tarai dia pilak pa
ta tikai ta diat upi na monamono; 3 ma i vu ra tavur ba i gire ra pakat na
vinarubu i tadav ra gunan upi na vaale ra tarai; 4 gala ta tikai i valongore
ra tavur, ma pa i kapupi ra varvalai, ona ra pakat na vinarubu i vut ma
i virua tana, a gapuna na ki ta ra uluna iat. 5 I ga valongore ra nilai ra
tavur, ma pa i ga kapupi ra varvalai; a gapuna na ki taun ia, tago gala i
ga kapupi ra varvalai, gala na ga laun.
6 Ma gala ra monamono i gire ra pakat na vinarubu ba i vut, ma pa
i vu ra tavur pi na vaale ra tarai, ma ra pakat na vinarubu i vut ma ta
tikai i virua, nam i virua livuan ta kana varpiam, ia kaka ina takun ra
monamono ure ra gapuna.
7 Ma u, natu i ra tutana, iau tar vaki u a monamono ure ra kuba i
Israel; damana una valongore ra tinata na ngiegu, ma una vaale value
diat ure iau. 8 Ba iau biti tai ra tena varpiam, Ea, u a kaina tutana, a
dovotina una mat, ma gala pa u vaale value ra tena varpiam ure kana
mangamangana, nam ra kaina tutana na mat ta kana varpiam, ia kaka
ina takun u ure ra gapuna. 9 Ia kaka, gala una vaale ra tena varpiam ure
kana mangamangana pi na vana kan ia, ma pa i nukpuku; na mat ta kana
varpiam, ma u iat u tar valaun ra tulungeam.

A nga kai God i takodo
(Esek 18:21-32)

10 Ma u, natu i ra tutana, una biti ta ra kuba i Israel: Ava tata
dari ma ava biti, Kaveve umana varpiam, ma kaveve umana kaina
mangamangana dia ki taun avet, ma ave tagura vanavana; avet a laun
dave? 11 Una biti ta diat: Da iau lalaun, ra Luluai God i biti, pa iau mainge
ba ra umana tena varpiam diat a virua; iau mainge ke ba ra tena varpiam

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na nukpuku ma na laun; avat a nukpuku, ma avat a talil kan kavava
kaina mangamangana; ta ra ava avat a virua, avat ta ra kuba i Israel?
12 Ma u, natu i ra tutana, una biti ta kaum vuna tarai: Ra
mangamangana takodo kai ra tena takodo pa na valaun pa ia ta kana
bung na varpiam; ma ure ra varpiam kai ra tena varpiam, pa na virua
tana ta nam ra bung ba i talil kan kana varpiam; ma nina bula i takodo
pa na laun ta ra bung i varpiam tana. 13 Ba iau biti ure ra tena takodo,
A dovotina na laun; gala i nurnur ta kana takodo na mangamangana
ma i pait ra kaina, pa da nuk pa ta bo na papalum i ga pait ia; ta kana
varpiam nina i ga pait ia, nam iat na virua ure. 14 Ma go bula, ba iau biti
tai ra tena varpiam, A dovotina una mat; gala i vana kan kana varpiam,
ma i pait nam i takodo ma i dovot; 15 ma i valilikun ra vuvung varirap,
ma i tul valilikun tar nam i ga long ia, ma i mur ra umana vartuluai upi
ra nilaun, ma pa i pait ra magit i bilak; a dovotina na laun, pa na virua.
16 Pa ta tikai ta ra umana nirara nina i ga pait ia da nuk pa ia upi da
takun ia ure; i tar pait nam i takodo ma i dovot; a dovotina na laun. 17 Ma
kaum vuna tarai dia biti, Ra mangamangana kai ra Luluai pa i takodo;
ma ure diat, vakir laka kadia mangamangana nam ba pa i takodo? 18 Ba
ra tena takodo i vana kan kana takodo na mangamangana, ma i pait ra
kaina mangamangana, ia iat na virua tana. 19 Ma ba ra tena varpiam i
vana kan kana varpiam; ma i pait nam i takodo ma i dovot, na laun tana.
20 Ma ava biti, Ra mangamangana kai ra Luluai pa i takodo. Ea, Israel,
ina kure avat tikatikai da kana mangamangana iat.

A varvai kapa ba Ierusalem i bura

21 Ta ra bung a ilima, ta ra gai a vinun, ta ra kilala a vinun ma a urua,
nina ave ga ki na vilavilau tana, ta tikai nina i ga lop maro Ierusalem i
ga pot piragu ma i ga biti: Di ga ubu ra pia na pal. 22 Ma ta ra ravian ta
ra bung lua ta nam nina ra tutana i ga lop i ga tadav iau tana, ra lima i
ra Luluai i ga ki taun iau, ma i ga papa ra ngiegu, ma pa iau ga bombom
mulai ba i ga tadav iau ta ra malana.
23 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau ma i biti: 24 Natu i ra tutana,
diat dia ki ta ra umana gunan dia kaina aro Israel dia tata ma dia biti:
Abaraam a kopono tutana ka, ma i ga kale pa ra gunan, ma avet, ave
mangoro, ma a dovotina avet a kale pa ra gunan upi kavevet.
25 Damana una biti ta diat: Ra Luluai God i biti dari: Avat ba ava en ra
viono ma ra gap tana, ava lotu tadav ra umana tabataba, ma ava lingire
ra gap, avat a kale pa laka ra gunan? 26 Avat nina ba ava, vatur ra pakat
na vinarubu, nina ava pait ra magit i bilak, nina ava vakaina ra vavina
kai talai vavat, avat a kale pa vang ra gunan? 27 Una biti dari pire diat:
Ra Luluai God i biti dari: Da iau lalaun, diat dia ki ta ra umana gunan
dia kaina diat a virua ta ra pakat na vinarubu, ma nina ba i ki aro ta ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

uma ra umana leing diat a en ia, ma diat nina dia ki ta ra umana dekdek
na pal na bakbakit ma ta ra umana babang diat a mat ta ra kaina minait.
28 Ma ina vakapakapana ra gunan, ma na tur a magit na kinaian, ma ra
dekdekina nina i ga kolakolo me na panie; ma ra umana lualuana Israel
diat a lingling, ma pa ta na mulai na alalu ie. 29 Ta nam ra bung ba ina ga
vakapakapana ra gunagunan ure kadia bilak na mangamangana nina dia
ga pait ia, ma i tur a magit na kinaian, diat a nunure ba iau ra Luluai.
30 Ma ure u, natu i ra tutana, kaum vuna tarai dia tata ure u ta ra
umana nga ma ta ra umana mata kilalat i ra umana kubakuba i diat,
ma dia biti: Ea, dat a vana, ma dat a valongore ra tinata ba ra Luluai
na tatike. 31 Ma dia pot piram da kadia mangamangana, ma dia ki ta ra
luaina matam da kaugu tarai, ma dia valongore kaum lavur tinata, ma
pa dia torom ta diat; dia varmari ma ra ngia ka, ma ra bala i diat i anan
upi ra adia magit iat. 32 Dia valongore u da ta tikai i ki pi na valongore ta
bo na kakailai, ba nina i melem ta ra ubuubu pagol; tago dia valongore
kaum lavur tinata, ma pa dia mur diat. 33 Ma ba go ra bung na vut, (a
dovotina na vut,) diat a nunure ba ta tika na propet i ga ki livuan ta diat.

A tinata na varvabilak ure ra umana tena balabalaure sip Israel

34 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 2 Natu i ra
tutana, una tata na propet ure ra umana tena varbalaurai Israel,
una tata na propet dari pire ra umana tena varbalaurai: Ra Luluai God i
biti dari: Na kaina pire ra umana tena varbalaurai Israel nina dia tibuna
tabar vamaur pa ka diat! Vakir vang a tiniba kai ra tena varbalaurai pi
na tabar ra umana Sip? 3 Ava en ra bira, ma ava mal ma ra ivuna sip,
ava doko ra umana monoina; ma pa ava tabar ra umana Sip. 4 Pa ava ga
vadekdek diat dia bilua, pa ava ga valaun diat dia mait, pa ava ga vi vor
nina i ga tabubur, pa ava ga ben vatalil nam di ga korot vue, pa ava ga
tikan upi nam i ga rara; ava ga kure vadekdek diat ma pa ta varmari.
5 Ma dia ga ki vurvurbit tago pa ta tena varbalaurai, ma ra umana leing
ta ra pupui dia ga en diat. 6 Kaugu umana sip dia ga vana vurvurbit
ta ra umana lualuana ma ta ra umana ilil dia tuluai; maia, di ga korot
varbaiane kaugu umana sip ta ra mata i ra rakarakan a gunagunan, ma
pa ta na i ga vana pi na tikan upi diat.
7 Damana avat ra umana tena varbalaurai avat a valongore ra tinata
kai ra Luluai; 8 Da iau lalaun, ra Luluai God i biti, tago kaugu umana sip
dia ga da ra magit na vurbil, ma ra umana leing ta ra pupui dia ga en
diat, tago pa ta tena varbalaurai ure diat, ma tago kaugu umana tena
varbalaurai pa dia ga tikan upi kaugu umana sip, ma tago ra umana
tena varbalaurai dia ga tibuna tabar vamaur pa ka diat, ma vakir kaugu
umana sip; 9 damana avat a umana tena varbalaurai avat a valongore ra
tinata kai ra Luluai; 10 ra Luluai God i biti dari: Iau tar tut ure ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tena varbalaurai, ma ina tir diat ure kaugu umana sip, ma ina tigal diat
upi.koko diat a tabar mule ra umana sip; ma ra umana tena varbalaurai
pa diat a tibuna tabar vamaur pa mule diat; ma ina valaun pa kaugu
umana sip kan ra ngie i diat, upi koko diat a en diat.
11 Tago ra Luluai God i biti dari: Iau iat ina tikan upi kaugu umana sip,
ma ina tikan tadav diat. 12 Da ra tena varbalaurai i tikan upi kana kikil
na sip ta ra bung dia ga vila varbabaiai, damana ina tikan tadav kaugu
umana sip; ma ina valaun pa diat ta nam ra umana gunagunan nina dia
ga vila varbabaiai tana ta ra bung i ga barbarup ma i ga bobotoi. 13 Ina
kap varurue diat kan ra umana vuna tarai, ma ina agure diat kan ra
umana gunagunan, ma ina ben diat ta kadia gunan iat; ina tabar diat ta
ra lualuana Israel, ma maravai ta ra umana tava alir, ma ta ra umana
gunan a tarai dia ki tana. 14 Ina tabar diat ma ra bo na vura, ma diat a
ian vanavana ta ra umana buana Israel; diat a va ta ra bo na pakana, ma
diat a ian ta ra vura i lubalubang ta ra lualuana Israel. 15 Iau iat ina tabar
kaugu umana sip, ma ina vadiop diat, ra Luluai God i biti. 16 Ina tikan upi
nina i ga rara, ma ina ben vatalil nina di ga korot vue, ma ina vi vor nam
i ga tabubur, ma ina vadekdek nina i ga bilua; ina mono bat nina i tubu
ma nina i ongor; ma ina tabar bulu diat.
17 Ma ure avat, kaugu kikil na sip. ra Luluai God i biti dari: Ina kure
varbaiane ra umana kikil na sip, ma ra umana sip ma ra umana me, a
umana tomotoina. 18 Dave, a magit i ikilik vang pire vavat ba ava ga en ra
vura i lubalubang, ma avat a rua bula ra ibaiba ma ra kau i vavat? Ava ga
mome ra gomgom na tava, ma avat a rua vakabu vang nam ava ga mome
valili ia? 19 Dave, kaugu umana sip diat a en laka nam ava ga rua ia ma ra
kau i vavat, ma diat a mome vang nam ava ga rua vakabu ia?
20 A Luluai God i biti dari: Ea, iau iat ina ki na varkurai ure ra umana
sip dia tubu ma ra umana sip dia palaur. 21 Tago ava vartumatumak, ma
ava korot vue diat dia bilua ma ra ramu i vavat, 22 damana ina valaun
kaugu kikil na sip, ma pa diat a da mule ra magit na vurbil; ma ina ki na
varkurai ure ra umana sip.
23 Ma ina tibe tikai ka ra tena varbalaurai pi na tabar diat, nina ba
kaugu tultul David; na tabar diat, ma ia iat kadia tena varbalaurai. 24 Ma
iau ra Luluai, iau kadia God boko, ma kaugu tultul David na luluai livuan
ta diat; iau ra Luluai iau tar tatike. 25 Ma ina pait ra kunubu na malmal
ma diat, ma ina korot vue ra umana leing kan ra gunan; ma kaugu tarai
diat a ki bulu ta ra pupui, ma diat a va aro ta ra lokor. 26 Ma ina vadoane
diat ma ra umana gunan nina dia tur kikil kaugu luana; ina tulue ra
bata ta kana e; ma ra bata na varvadoan na burabura taun diat. 27 Ma ra
davai ta ra pui na vuai ra vuaina, ma ra pia na tul tar ra vuaina, ma diat
a ki bulu ta kadia gunan; ba ina ga bubur kadir kip, ma ina ga valaun pa
diat kan ra lima i diat dia ga kure diat, diat a nunure ba iau ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

28 Ma pa diat a da mule ra magit na vurbil pire ra umana Tematana, ma
ra umana leing na pui pa diat a en bula diat; diat a ki bulu ma pa ta
na na vaburut diat. 29 Ma ina tul tar ta vana lia na uma ta diat, ma ra
mulmulum pa na vakaina mule diat ta ra gunan, ma pa diat a vavirvir
mulai ta ra mata i ra umana Tematana. 30 Ma diat a nunure ba iau ra
Luluai kadia God iau maravut diat, ma diat ra kuba i Israel kaugu tarai,
ra Luluai God i biti. 31 Ma avat kaugu umana sip, ra umana sip ta kaugu
pia na vura, ma iau kavava God, ra Luluai God i biti.

A tinata na varvabilak ure ra luana Seir

35 1 Ma go bula ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti:
2 Natu i ra tutana, una lingan uro ra luana Seir, ma una tata na
propet ure, 3 ma una biti tana: Ra Luluai God i biti dari: Ea, iau tut ure
u, ra luana Seir, ma ina tulue ra limagu ure u, ma ina kamare vue u ma
una kapakapana ka. 4 Ina li vue kaum umana pia na pal, ma una ki na
lingling; ma una nunure ba iau ra Luluai. 5 Tago u ga ki na ebar vatikai,
ma u ga tul tar ra tarai Israel tar ta ra dekdek i ra pakat na vinarubu ba
dia ga ki na malari, ta ra mutuaina balbali pire diat; 6 damana, da iau
lalaun, ra Luluai God i biti, ina vaninare u upi ra vardodoko, ma ra gap
na korot mur u; tago u ga vardodoko, a gap na korot mur u. 7 Ina kamare
vue ra luana Seir ma na kapakapana; ma ina nila vue nina i alalu tana
ma nina bula i talil. 8 Ma ina vabuka kaum lualuana ma ra umana virua;
ma diat a virua ma ra pakat na vinarubu ta kaum umana luana, ma ta
kaum umana male, ma ta kaum umana tava alir. 9 Ma una ki na lingling
vatikai, ma ra tarai pa diat a ki mulai ta kaum umana pia na pal; ma avat
a nunure ba iau ra Luluai.
10 Tago u ga biti: Go ra ura vuna tarai ma go ra ura gunan kaugu, ma
avet a kale pa ia; (ma a dovotina ra Luluai i ga bang tana,) 11 damana da
iau lalaun, ra Luluai God i biti, ina bali u ure kaum kankan ma kaum
varpin, nina i ga vuna tago u ga milikuane diat; ma una kapa ure iau,
ba ina kure u. 12 Ma una nunure ba iau ra Luluai iau ga valongore kaum
lavur varvul nina u ga tatike ure ra umana luana Israel, ba u ga biti:
Di tar kamare vue diat, ma di tul tar diat pire vevet upi avet a en diat.
13 Tago ava ga vangala avat ta ra luaina matagu ma ra peal tinata nina iau
ga valongore, 14 damana ra Luluai God i biti: Ina kamare vue u ta ra bung
ba ra gunagunan par i ki na gugu. 15 Da u ga gugu ure ra magit i ga tadav
Israel, ba di ga kamare vue, damana ina pait ia tam; da kamare vue u, a
luana Seir, ma ra gunan Edom par; ma diat a nunure ba iau ra Luluai.

Da vatut mule Israel

36 1 Ma u, natu i ra tutana, una tata na propet ure ra umana luana
Israel, ma una biti: Avat a umana luana Israel, avat a valongore

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra tinata kai ra Luluai. 2 Ra Luluai God i biti dari: Tago ra ebar i ga biti
ure u, Ioi! ma dia ga vatang ra umana maulana gunan ta ra lualuana
ba kadiat, 3 damana una tata na propet ma una biti: Ra Luluai God i
biti dari: Tago di ga kamare vue avat, ma di ga vartakalat bat avat ta
ra lavur papar, upi ra umana Tematana vakuku diat a kale avat, ma ra
umana gete dia tar tatata ure u, ma ra tarai dia uraure vatagiliman u;
4 damana, avat a umana luana Israel, avat a valongore ra tinata kai ra
Luluai God; ra Luluai God i biti dari tai ra umana lualuana, ma ra umana
buana, ma ra umana tava alir, ma ra umana male, ma ra umana gunan
dia kapakapana, ma ra umana pia na pal nina dia lingling, nina dia tur
a magit na vurbil ma ra magit na varkulumai pire ra umana Tematana
vakuku nina dia ki kikil avat: 5 damana ra Luluai God i biti: A dovotina ta
ra karangap i kaugu niongor iau tar tata ure ra umana Tematana vakuku,
ma ure Edom par, nina dia ga kale pa kaugu gunan upi kadiat iat ma ra
ngala na gugu ta ra bala i diat iat, ma ra varkulumai ta ra nuknuk i diat
tago kaugu gunan i da ra magit na vurbil.
6 Damana una tata na propet ure ra gunan Israel, ma una biti tai ra
umana lualuana, ma ra umana buana, ma ra umana tava alir, ma ra
umana male: Ra Luluai God i biti dari: Ea, iau tar tata ta kaugu niongor
ma ta kaugu kankan, tago ava ga ki na vavirvir ta ra luaina mata i ra
umana Tematana; 7 damana ra Luluai God i biti: Iau tar vavalima ba, A
dovotina ra umana Tematana, nina dia ki kikil avat, da kulume boko diat.
8 Ma avat, a umana lualuana Israel, kaum umana davai diat a vung ra
umana ingaingarina, ma diat a vuai ra vuaina ure kaugu tarai Israel; tago
pa na vavuan ma diat a talil. 9 Ea, iau tar maravut avat, ma ina balaure
avat, ma da ipipuk avat, ma da vavauma. 10 Ina vapealane ra tarai ta
vavat, a tarai Israel iat; ma ra umana pia na pal diat a kor ma ra tarai, ma
da vatut mule ra umana gunan dia ga kapakapana. 11 Ma ina vapealane
ra tarai ma ra vavaguai ta vavat, ma diat a peal ma diat a kakava
mulamulai; ma ra tarai ma ra umana vavaguai diat a ki ta vavat da dia ga
ki lua, ma ina pait nina ra magit i boina ta nam ava ga vatur vake lua; ma
avat a nunure ba iau ra Luluai. 12 Maia, ina tul tar ra tarai pi diat a ruarua
mule avat ma ra kau diat, nina ba kaugu tarai Israel; ma diat a kale pa u
ba kadia tiniba, ma pa una ra vue mule ra umana natu i diat.
13 A Luluai God i biti dari: Tago dia biti tam, U konom vue ra tarai, ma
u vuna ta ra niligur kai kaum tarai; 14 damana pa una konom vue mule
ra tarai, ma pa una valigur mule ra gunan, ra Luluai God i biti; 15 pa una
valongore mule ra tinata na varkulumai kai ra umana Tematana, ma pa
una puak pa ra varvul kai ra umana vuna tarai, ma pa una vapurpuruan
mule kaum tarai, ra Luluai God i biti.
16 Ma go bula ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 17 Natu i
ra tutana, ba ra tarai Israel dia ga ki ta kadia gunan, dia ga vakaina ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kadia mangamangana ma kadia lavur papalum; kadia mangamangana
ta ra luaina matagu i ga da ra dur i ra vavina ba i kap ra gai. 18 Damana
iau ga lolonge kaugu kankan taun diat ure ra gap nina dia ga tar lolonge
taun ra gunan, ma tago dia ga vakaina ma kadia lavur tabataba. 19 Iau
ga imire vue diat livuan ta ra umana Tematana, ma di ga korot vue
diat ta ra umana gunagunan; ma iau ga kure diat vardada ma kadia
mangamangana ma kadia lavur papalum. 20 la kaka dia ga vabilak
ra gomgom na iangigu ba dia ga ki vurvurbit ta ra umana gunan na
Tematana; tago ra tarai dia ga biti ure diat: Go iat ra tarai kai ra Luluai,
ma di ga korot vue diat kan kana gunan. 21 Ma iau ga ngarao ure ra
gomgom na iangigu, nina ra tarai Israel dia ga vabilak ia ba dia ga ki
livuan ta ra umana Tematana. 22 Damana una biti tai ra tarai Israel: Ra
Luluai God i biti dari: Pa iau pait go ra magit ure avat, a tarai Israel,
iau pait ia ka ure ra gomgom na iangigu nina ava ga vabilak ia ba di ga
korot vue avat ta ra umana gunagunan na Tematana. 23 Ina vagomgom
ra ko na iangigu nina ava ga vabilak ia livuan ta ra umana Tematana,
ba ava ga ki varurung ma diat; ma ra umana Tematana diat a nunure
ba iau ra Luluai, ba ina vaarike kaugu lia na kini ta vavat ta ra luaina
mata i diat, ra Luluai God i biti. 24 Tago ina tak vue avat kan ra umana
Tematana, ma ina kap varurue avat kan ra umana gunagunan, ma ina
agure tar avat ta kavava gunan. 25 Ma ina pikire tar ra gomgom na tava
taun avat, ma avat a gomgom; ma ina dalu vue ra lavur magit nina dia
vadur avat ma kavava lavur tabataba kan avat. 26 Ma ina vakalamane ra
bala i vavat, ma ina varuk ra kalamana ninunuk ta vavat; ma ina kia vue
ra leo na bala i vavat ma ra madu na bala. 27 Ma ina varuk ra Tulungeagu
ta vavat, ma avat a mur kaugu lavur vartuluai, ma avat a torom ta kaugu
lavur varkurai, ma avat a pait ot pa diat. 28 Ma avat a ki ta ra gunan
nina iau ga tabar ra umana tama i vavat me; ma avat kaugu tarai boko,
ma iau boko kavava God. 29 Ma ina valaun avat kan kavava lavur dur
na mangamangana; ma ina vartuluai upi ra kon, ma ina vapealane, ma
pa ina nur tar ra mulmulum ba na monong ra gunan. 30 Ina vapealane
ra vuai ra davai ma ra vuai ra uma, ma ra umana Tematana pa diat a
pidimuane mule avat ure ra mulmulum. 31 Ma ta nam ra e avat a nuk pa
kavava kaina mangamangana ma ra lavur kaina magit ava ga pait ia, ma
avat a tibuna milikuane mule avat ure kavava lavur varpiam ma kavava
bilak na mangamangana. 32 Ma avat a nunure ba pa iau pait ra dari
ure avat, ra Luluai God i biti; avat a vavirvir, Israel, ma avat a ruva ure
kavava lavur mangamangana.

33 Ra Luluai God i biti dari: Ta nam ra bung ina vagomgom avat kan
kavava lavur varpiam, ma ra umana pia na pal diat a kor ma ra tarai,
ma da vatut mule ra umana gunan dia ga kapakapana. 34 Ma ra gunan
nina ba i ga tamtavul ta ra luaina mata i diat dia ga alalu ie, da ipuk ia.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

35 Ma diat a biti: Go ra gunan nina i ga tamtavul go i varogop ma ra uma
Eden; di ga liplip bat ra umana pia na pal nina dia ga kaina ma dia ga
kapakapana, ma dia kor ma ra tarai. 36 Ma ra umana Tematana, nina dia
ki kikil boko avat, diat a nunure ba iau ra Luluai iau tar vatut ra umana
gunan nina di ga nila vue, ma iau tar vaume nina i ga tamtavul; iau ra
Luluai iau tar tatike, ma ina pait ia.
37 Ra Luluai God i biti dari: Ina mulaot upi ra tarai Israel diat a lul
iau ure ra dari, ma ina pait ia, ba ina vapealane diat ma ra tarai da di
vapealane ra kikil na Sip. 38 Da ra umana ngala na kikil na sip ure ra
tinabar, da ra umana kikil na sip ure ra lukara arama Ierusalem, damana
ra umana pia na pal nina dia ga lingling diat a kor ma ra umana kikil na
tarai; ma diat a nunure ba iau ra Luluai.

A male i buka ma ra umana ur

37 1 Ma ra lima i ra Luluai i ga ki taun iau, ma ra Tulungea i ra
Luluai i ga puak pa iau, ma i ga vaki iau ta ra bala na male, ma
ra male i ga buka ma ra umana ur. 2 Ma i ga ben iau livuan ta diat; ma
ea, dia ga peal mat ta ra bala na male, ma dia ga dala kakit. 3 Ma i ga biti
tagu: Natu i ra tutana, dave, na tale laka go ra umana ur pi diat a laun
mulai? Ma iau ga biti: Ea, Luluai God, u iat u nunure. 4 Ma i ga biti mulai
tagu: Una tata na propet ure go ra umana ur, ma una biti ta diat, Ea, avat
ra umana dala na ur, avat a valongore ra tinata kai ra Luluai. 5 Ra Luluai
God i biti dari ta go ra umana ur: Ea, ina kure Va ubar na nilaun pi na
ruk mulai ta vavat, ma avat a laun. 6 Ina vi guve avat ma ra umana lolo,
ma ina vapetep tar ra viono ta vavat, ma ina pulu avat ma ra palina, ma
ina vu tar ra ubar na nilaun ta vavat, ma avat a laun; ma avat a nunure
ba iau ra Luluai. 7 Ma iau ga tata na propet da di ga ve iau; ma ba iau ga
tata, iau ga valongore ra kanunur ma ra nirerek, ma ra umana ur dia ga
kakari guvai, ma dia ga varpakane diat, tikatika na ur tar ta kana pakana
iat. 8 Ma iau ga bobabobo, ma ia, ra umana lolo, ma ra viono ma ra palina
dia ga ki ta diat; ia kaka pa ta ubar na nilaun ta diat. 9 Ma i ga biti tagu:
Una tata na propet tadav ra vuvu, una tata na propet, natu i ra tutana,
ma una biti ta ra vuvu, Ra Luluai God i biti dari: U ra vuvu una vut kan
ra ivat na matana vuvu, ma una vu taun go ra umana virua upi diat a
laun. 10 Ma iau ga tata na propet da i ga ve iau, ma ra ubar na nilaun i ga
ruk ta diat, ma dia ga laun, ma dia ga tur ma ra kau i diat, a ngala na kor
na tarai na vinarubu.
11 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, go ra umana ur diat ra tarai Israel par;
dia biti, Ra umana uru i vevet dia dala, ma kaveve ninunuk ung i panie; di
vamutue vakakit avet. 12 Damana una tata na propet, ma una biti ta diat: Ra
Luluai God i biti dari: Ea, ina papa kavava umana babang na minat, ma ina
vatut avat kaugu tarai kan kavava umana babang na minat; ma ina agure

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tar avat tadav ra gunan Israel. 13 Ma ba ina ga papa kavava umana babang
na minat, ma ba ina ga vatut avat kaugu tarai kan kavava umana babang na
minat, avat a nunure ba iau ra Luluai. 14 Ma ina varuk ra Tulungeagu ta vavat,
ma avat a laun, ma ina vaki avat ta kavava gunan iat, ma avat a nunure ba iau
ra Luluai iau tar tatike, ma iau tar pait ia, ra Luluai i biti.

A tinata na propet ba Iuda ma Israel dir a ki guvai mulai

15 A tinata kai ra Luluai i ga tadav mule iau, ma i biti: 16 Ma u, natu i ra
tutana, una tak pa ta ik a pal a davai, ma una tutumu tana, Ure Iuda ma
ure ra umana talaina ta ra tarai Israel; ma una tak pa bula ta ik a pal a
davai, ma una tutumu tana, Ure Iosep, nina ra buka kai Epraim, ma ure
ra umana talaina ta ra tarai Israel; 17 ma una vatur varpakane dir, upi dir
a kopono ko ta ra limam. 18 Ma ba kaum tarai dia tir u dari, Dave, pa una
vateten avet ure ra kukurai go dir? 19 Una biti ta diat: Ra Luluai God i biti
dari: Ea, ina tak pa ra davai kai Iosep, nina i ki ta ra lima i Epraim, ma ra
umana vuna tarai Israel nina dia talaina me; ma ina vung varurungane
ma ra davai kai Iuda, upi dir a varpetep, ma dir a tikai ka ta ra limagu.
20 Una vatur nam ra ura davai nina ba u ga tutumu ta dir ta ra luaina mata
i diat, 21 ma una biti ta diat: Ra Luluai God i biti dari: Ea, ina tak pa ra tarai
Israel kan ra umana Tematana, nina ba di ga korot vue diat tar tana, ma ina kap
varurue diat kan ra umana matana vuvu, ma ina agure tar diat ta kadia gunan
iat; 22 ma ina vi guve diat upi a kopono tarai ta ra gunan, ma ta ra lualuana
Israel; ma tikai ka ra king na kure diat; pa diat a ura vuna tarai mulai, ma pa da
tibe varbaiane mule diat upi ta ura vuna gunan. 23 Pa diat a vabilak mule diat
iat ma kadia lavur tabataba, ma kadia lavur magit na milmilikuan, ma kadia
lavur varpiam; ina valaun diat kan kadia lavur varpiam nina dia ga rara tana,
ma ina vagomgom diat; ma diat kaugu tarai, ma iau kadia God. 24 Ma kaugu
tultul David na king pire diat; ma kadia ta kopono tena varbalaurai ka; diat a
mur kaugu umana varkurai, ma diat a torom ta kaugu lavur vartuluai, ma diat
a pait diat. 25 Ma diat a ki ta ra gunan nina iau ga tabar kaugu tultul Iakob me, a
gunan nina ba ra umana tama i vavat dia ga ki tana; diat a ki vatikai tana, diat
ma ra umana natu i diat, ma ra umana tubu i diat; ma kaugu tultul David na
luluai pire diat pa na mutu. 26 Tika na magit bula, ina pait ra kunubu na malmal
ma diat, nina ba na tur tukum; ina vaki diat ta ra gunan, ma ina vapealane diat,
ma ina page kaugu pal i gomgom livuan ta diat, ma na tur tukum. 27 Ina bang
pire diat; ma iau kadia God boko, ma diat boko kaugu tarai. 28 Ma ra umana
Tematana diat a nunure ba iau ra Luluai nina i pilak vaire Israel, ba kaugu pal i
gomgom na tur livuan ta diat pa na mutu.

A tinata na varvabilak ure Gog

38 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau, ma i biti: 2 Natu i ra
tutana, una lingan tadav Gog, maro ra gunan Magog, ra luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ros, Mesek ma Tubal, ma una tata na propet ure, 3 ma una biti: Ra Luluai
God i biti dari: Iau tar tut ure u. Gog,, ra luluai Ros, Mesek ma Tubal;
4 ma ina pukue u, ma ina vung ra kono ta ra kabem, ma ina al vairop vue
u, ma kaum tarai na vinarubu par, ra umana os, ma ra tarai dia ki ra os,
nina dia mamar ma kadia umana vargal par, a ngala na kor, ma tikatikai
na kap ra ongaongoi ma ra ramravit ma ra pakat na vinarubu; 5 diat maro
Persia, Kus ma Put dia ki varurung; diat par dia kap ra ramravit ma ra
kere na vinarubu; 6 Gomer ma kana ngala na kor; a tarai Togarma ta ra
matana labur aro iat, a ngala na kor; mangoro na vuna tarai dia varait
ma u. 7 Una vaninara, maia, una ki na vaninara, avat ma kaum lavur loko
na tarai nina ava ki varurung, ma una mono bat diat.
8 Ba na par mangoro na bung, da oro pa u; ta ra umana kilala namur
boko una tut ure ra gunan nina di ga kamare vue ma di ga tar vatut
mule, a tarai nina di ga kap varurue diat kan ra umana vuna tarai, ma
dia ki ta ra gunan na lualuana Israel, nina i ga kapakapana; ma go a tarai
nina di ga kap varurue diat papa mamaina limlivuan ta ra umana vuna
tarai dia ki bulu tana. 9 Una vana, ma una pot da ra ngala na bata, ma
una tuba ra gunagunan ma kaum ngala na kor, ma ra umana vuna tarai
nina ava varagur ma diat, da ra bakut na bata.
10 Ra Luluai God i biti dari: A nuknuk na arikai ta ra nuknukim ta nam
ra bung, ma una mal vaninare ra kaina nga nina ba una mur ia; 11 ma
una biti: Ina tut ure ra gunan nina ba pa dia ga liplip bat kadia lavur pia
na pal; ina vana tadav diat dia ki na malmal, ma dia ki bulu, diat par
nina dia ki ta ra umana pia na pal nina ba pa ta liplip i ki kikil diat, ma
pa ta banbanu ta ra umana mataniolo; 12 ma ina tak pa ra tabarikik ma
ra magit na vurbil, ma ina tut ure ra gunan i ga kapakapana, ma nina i
kor mulai ma ra tarai, ma ure bula ra tarai nina di ga kap varurue diat
kan ra umana gunan na Tematana, ma go dia ki ta ra livua i ra gunan
ma kadia umana vavaguai ma kadia tabarikik. 13 Seba ma Dedan, ma
ra umana tena kunukul maro Tarsis ma kana umana gunan, diat a tir
u: Dave, u tar pot vang upi ra magit na ra varpa? U tar varurue laka go
kaum tarai upi una kap pa ra magit na vurbil? Pi una kap vue ra silva
ma ra goled, ra umana vavaguai ma ra tabarikik, pi una kap ra ngala na
magit na ra varpa?
14 Damana, natu i ra tutana, una tata na propet, ma una biti tai Gog: Ra
Luluai God i biti dari: Ta ra bung ba kaugu tarai Israel dia ki bulu, dave,
pa una kapa tana? 15 Ma una vana kan kaum gunan aro iat ta ra matana
labur, avat ma mangoro na vuna tarai, avat a ki ta ra umana os, a ngala
na kor, a vana rurung na loko na tarai na vinarubu; 16 ma una tadav kaugu
tarai Israel da ra gobol a bakut i turup ra gunagunan; ma ta ra e namur,
ina vatut u ure kaugu gunan upi ra umana Tematana diat a nunure iau, ba
ina vaarike kaugu lia na kini tam, Gog, ta ra luaina mata i diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Ra Luluai God i biti dari: U laka nina ba iau ga varvai lua ure tai
kaugu umana tultul, ra umana propet Israel, nina dia ga varvai na propet
ure mangoro na kilala, ba ina vatut u ure diat? 18 Ma ta nam ra bung ba
God na tut ure ra gunan Israel, ra Luluai God i biti, kaugu kankan na
karangap. 19 Maia, ta kaugu niongor ma ra malamalapang i kaugu kankan
iau biti: A dovotina a ngala na guria na tadav ra gunan Israel ta nam ra
bung; 20 ma ra umana en ara na ta, ma ra umana beo liuliu, ma ra umana
leing ta ra pui, ma ra lavur mangana dia kakakao ta ra pia, ma ra tarai
par ta ra rakarakan a gunagunan, diat a dadadar ure kaugu pinot, ma da
vue pukue ra umana luana, ma ra umana ar diat a takopo, ma ra umana
liplip na vat par diat a bura uro ra pia. 21 Ma ina vartuluai upi ra pakat na
vinarubu ure, ta kaugu lavur luana, ra Luluai God i biti; ma diat a pakat
vargilgiliane diat ma kadia umana pakat na vinarubu. 22 Ma ina bali ia
ma ra kaina minait ma ra vardodoko; ma ina taun diat ma kana ngala na
kor, ma ra umana vuna tarai dia varagur me, ma ra ngala na lovon, ma
ra umana ngala na bata na vatvat, a iap ma ra pakar. 23 Ma ina vaarike ra
dekdekigu ma kaugu lia na kini ta ra luaina mata i ra umana Tematana;
ma diat a nunure ba iau ra Luluai.

39 1 Ma u, natu i ra tutana, una tata na propet ure Gog, ma una biti:
Ra Luluai God i biti dari: Ea, iau tar tut ure u, Gog, ra luluai Ros,
Mesek ma Tubal; 2 ma ina pukue u, ma ina rap lue u, ma una vana kan ra
pakana aro iat ta ra matana labur, ma ina ben pa u tar ta ra umana lualuana
Israel; 3 ma ina kita vue kaum panak kan ra mairam, ma ina vabura vue ra
umana pu kan ra limam tuna. 4 Una virua ta ra umana lualuana Israel, avat
ma kaum ngala na kor, ma ra umana vuna tarai nina dia varagur ma u; ma
ina tul tar u pire ra lavur mangana beo, a umana lup virua, ma ra umana
leing maro ra pui pi diat a en u. 5 Una virua ta ra bala na vura, tago iau ga
biti damana, ra Luluai God i biti. 6 Ma ina tulue ra iap taun Magog, ma taun
diat dia ki bulu ta ra umana gunan ra valian; ma diat a nunure ba iau ra
Luluai. 7 Ma ra lia na iangigu na rararang livuan ta kaugu tarai Israel; ma pa
ina nur tar diat upi diat a vabilak mule ra gomgom na iangigu; ma ra umana
Tematana diat a nunure ba iau ra Luluai, ra Lia Kakit tai Israel.

8 Ea, na vut boko, ma da pait ot pa ia, ra Luluai God i biti; go iat ra
bung nina iau ga varvai lua ure.

9 Ma diat nina dia ki ta ra umana pia na pal Israel diat a irop ma diat a
vaulung ra iap ma kadia umana vargal, ra umana ramravit ma ra umana
ongaongoi, ra umana panak ma ra umana pu, ma ra umana ram, ma ra
umana rumu, ma diat a vaulung ra iap ma diat ta lavurua na kilala; 10 pa
diat a kap ra davai maro ra pui, ma pa diat a mut ta na aro ra lokor, tago
diat a vaulung ra iap ma ra lavur vargal; ma diat a rara pa ta nam diat
nina dia ga rara pa pire diat, ma diat a long diat dia ga long pire diat, ra
Luluai God i biti.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

11 Ma ta nam ra bung ina tul tar ra pia na pupunang pire Gog aro
Israel, nina ba ra male Abarim ta ra papar a taur ta ra Ta Mat; ma pa
ta na na vana alalu tana; ma diat a punang Gog ma kana ngala na kor
abara, ma diat a vaiang ia ba, Ra male kai ra kor Gog. 12 Ma ra tarai
Israel diat a varvakai ma ra punang kadia umana virua a lavurua na
gai, upi diat a vagomgom ra gunan. 13 Ma ra tarai par ta ra gunan diat
a punang diat; ma na da ra vakilang pire diat ta nam ra bung ba ina
vaarike kaugu minamar tana, ra Luluai God i biti. 14 Ma diat a tibe ta
umana tutana, ma diat a vana alalu vatikai ta ra gunan, ma diat a tikan
upi ra uru i diat dia virua, upi da vagomgom ra gunan; diat a tur pa go
ra tinikan ba i par ra lavurua na gai. 15 Ma ba dia vana alalu ra gunan
ma dia na tadav ta ur i ta tutana diat a vakilang ia, ma ra umana tena
pupunang diat a punang ia ta ra male kai ra kor Gog. 16 (A pia na pal
Amona i ki bula abara.) Damana diat a vagomgom ra gunan.

17 Ma u, natu i ra tutana, ra Luluai God i biti dari: Una tata pire ra
lavur mangana beo, ma pire ra lavur mangana leing aro ra pupui, ma
una biti ta diat: Avat par, avat a mai, avat a pot maro ra umana matana
vuvu tadav kaugu tinabar nina iau vaninare ure avat, a ngala na tinabar
arama ta ra umana luana Israel, ma avat a en ra kirip ma avat a mome
ra gap. 18 Avat a en ra vio i ra umana rangrang, ma avat a mome ra gapu
i ra umana luluai mamati ra pia, ra umana sip, ra umana nat na sip,
ma ra umana me, ma ra umana bulumakau, diat par ra umana tubu na
vavaguai maro Basan. 19 Avat a en ra bira, ma avat a mome ra gap, ta
kaugu tinabar nina iau ga vaninare ure avat, tuk tar avat a maur. 20 Ma
avat a ki ta kaugu vatar, ma avat a maur ma ra umana os ma diat dia ki
ta diat, ma ra umana rangrang na tutana, ma ra tarai na vinarubu par, ra
Luluai God i biti.

21 Ma ina vaki kaugu minamar livuan ta ra umana Tematana, ma ra
lavur Tematana diat a gire kaugu varkurai nina iau ga pait ia, ba iau
ga vung ra dekdek na limagu taun diat. 22 Ma papa ta nam ra bung ra
tarai Israel diat a nunure ba iau ra Luluai kadia God. 23 Ma ra umana
Tematana diat a nunure ba ra tarai Israel dia ga vana ta ra gunan na
vilavilau ure kadia varpiam, ma iau ga ive ra matagu kan diat ure kadia
varpiam piragu; ma iau ga nur tar diat ta ra lima i kadia umana ebar upi
diat a virua ta ra pakat na vinarubu. 24 Iau ga ive ra matagu kan diat, ma
iau ga kure bali diat ure kadia dur na mangamangana ma kadia umana
varpiam.

25 Ma ra Luluai God i biti dari: Go ina vatalil Iakob kan ra kini na
vilavilau, ma ina mari ra tarai Israel par, tago iau ngarao ure ra lia na
iangigu. 26 Ma diat a kap kadia vavirvir, ma kadia umana varpiam nina
dia ga pait ia piragu, ba diat a ki bulu ta kadia gunan, ma pa ta na na
vaburut diat, 27 ba ina ga ben vatalil mule diat kan ra umana vuna tarai,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ina ga kap varurue diat kan ra umana gunagunan kai kadia umana
ebar, ma ina vaarike kaugu lia na kini ta diat ta ra luaina mata i mangoro
na Tematana. 28 Ma diat a nunure ba iau ra Luluai kadia God, tago iau iat
iau ga tulue diat ta ra gunan na vilavilau, ma iau iat iau ga kap varurue
diat tar ta kadia gunan iat; ma pa ina vana balakane mule diat; 29 ma pa
ina ive mule ra matagu kan diat; tago iau tar lolonge ra Tulungeagu taun
ra tarai Israel, ra Luluai God i biti.

A ninana kai ra propet ure ra pal na vartabar

40 1 Ba ave ga ki ta ra gunan na vilavilau a ura vinun ma a ilima
na kilala, ma i ga a vinun ma a ivat na kilala papa di ga kamare
vue ra pia na pal, ta ra bung a vinun ta ra turpai ra kilala, a lima i ra
Luluai i ga ki taun iau ta nam ra bung iat, ma i ga ben iau ubara, 2 ma ta
ra ninana kai God i ga agure tar iau ta ra gunan Israel, ma i ga vung kapi
iau tar ta ra luana i manga tuluai urama, nina ba ta pal da ra pia na pal i
tur tana ta ra luaina matagu. 3 Ma ba i ga vung kapi iau abara, iau ga gire
ra tutana i ga tur ta ra mataniolo, ma ra pal a pakana i da ra palariam
gobol, ma i ga vatur vake tika na kuara ma tika na davai na valavalar ta
ra limana. 4 Ma ra tutana i ga biti tagu: Natu i ra tutana, una bobo ma ra
kiau na matam, ma una valongor ma ra talingam. ma una kodop vake ta
ra balam nam parika ba ina vagire u boko me; tago di ga agure u uti pi
una gire ra dari, ma namur una ve ra tarai Israel ure.
5 Ma iau ga gire tika na liplip na vat i tur kikil ra pal, ma ra tutana i
ga valar ia ma nam ra davai na valavalar nina ba i ga ki ta ra limana,
ma i ga tika na pokono ma a papar ra lolovina tana; a tababana tana i
ga da tika na davai na valavalar, ma ra tuluaina i ga da tika na davai na
valavalar.
6 Ma i ga vana papa tar ta ra mataniolo, nina i tur aro ta ra matana
taur, ma i ga tututua ta ra kakao tana, ma i ga valar ra kalakalat i ra
mataniolo, ma i ga tika na davai na valavalar. 7 Ma ra umana pal ure ra
monamono a lolovina i diat i ga tika na davai na valavalar, ma ra tababa
i diat i ga tika na davai na valavalar tikatikai; ma ra maup livuan ta ra
umana pal ure ra monamono i ga tika na pokono ma a malmalikun; ma
ra kalakalat ai ra bala na malamalar i ga tika na davai na valavalar. 8 I ga
valar bula ra pal na rukruk nina i vatale uina pire ra pal, ma i ga a ura
pokono; 9 ma ra umana tukal tana dia ga da ra ura malmalikun; ma ra
pal na rukruk i ga vatale uro ta ra pal. 10 Ma go ra mataniolo, nina i tur
aro ta ra matana taur, a laptikai na pal ure ra monamono tana, a utul tai
tika na papar, ma ta ra utul tai ta ra papar, ma diat par dia varvarogop;
ma ra umana tukal ta go ra papar ma ta nam ta ra papar dia varvarogop
bula. 11 Ma i ga valar ra tababa i ra mataniolo, ma i ga a ura pokono
ma a papar; ma ra tababa i ra ura pagapaga ta ra mataniolo i ga a utul

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a pokono ma a malmalikun; 12 di ga pait ta ik a bakbak ta ra mata i ra
umana pal ure ra monamono, i da tika na malmalikun ta ra ura papar
par; ma ra umana pal ure ra monamono, kadia lolovina ma kadia tababa
dia ga varvarogop, dia ga tika na pokono ma a papar tikatikai. 13 Ma i
ga valar ra pal na mataniolo papa ra paparai tika na pal na monamono
tai tika na papar tar ta ra paparai tika na pal na monamono tai ta ra
tika na papar, ma ra tababana i ga laptikai na pokono ma a malmalikun;
14 ma ra pal na rukruk i ga a ilima na pokono a tababana tana; ma ra pal
na rukruk i ga tur tale ra bala na malamalar. 15 Ma ra pal na mataniolo,
kana lolovina parika, papa ra turpai ra kalakalat i ra mataniolo tar ta ra
irairop uro ta ra bala na malamalar, i ga a vinun ma a ura pokono ma
a papar. 16 Ra umana mata na kalangar nina di ga liplip bat diat dia ga
ki ta ra umana pal na monamono, ma ta ra umana maup livuan ta diat,
ma ta ra pal na rukruk bula; ma di ga mar ra umana tukal ma ra umana
mapina gelep.

17 Ma i ga ben iau tar ta ra bala na gunan, ma iau ga gire ra umana
bagialar ma tika na nga ure ra paparai ra bala na gunan; a utul a
vinun na bagialar dia ga tur varmur ta ra papar a nga. 18 Ma ra nga i ga
vanavana tar ta ra umana mataniolo, ma ra tababana tana i ga tadav ra
paparai ra pal na mataniolo, nina i tur ruk ta ra bala na gunan. 19 Ma i
ga valar ra tababana ta ra bala na gunan, papa ra irairop tar ta ra bala
na gunan tar ta ra mataniolo ai ra bala na gunan aro iat; i ga a ura vinun
ma a ilima na pokono ba di ga valar ia ta ra papar a taur ma ra papar a
labur.

20 I ga valar bula ra lolovina ma ra tababana ta ra pal na mataniolo ta
ra papar a labur. 21 A utul a pal ure ra monamono dital ga ki tai tika na
paparaina, ma ta ra utul tai ta ra paparaina; ra umana tukal ma ra pal
na rukruk dia ga varogop uka ma diat ta ra luaina pal na mataniolo, ma
i ga a vinun ma a ura pokono ma a papar kana lolovina, ma i ga laptikai
na pokono ma a malmalikun ra tababana. 22 Ra umana mata na kalangar,
ma ra pal na rukruk, ma ra umana mapina gelep tana, dia ga varogop
uka ma diat ta ra luaina pal na mataniolo ta ra matana taur; ma di
tutua tana ta ra kakao nina ba lavurua na tak keke tana, ma ta ra pal na
rukruk di gigira uro ta ra bala na gunan. 23 Ma tika na pal na mataniolo
tar ta ra bala na gunan aro iat i vatale ra pal na mataniolo tar ta ra bala
na gunan, ta ra matana labur, ma ta ra matana taur bula; ma i ga valar
ra maup ta ra bala na gunan papa tai tika na mataniolo uro tar tai ta ra
tikai, ma i ga a ura vinun ma a ilima na pokono.

24 Namur i ga ben iau tar ta ra matana taubar, ma iau ga gire tika na
pal na mataniolo i tur ta ra matana taubar; ma i ga valar ra umana tukal
ma ra pal na rukruk tana; 25 ma ra umana mata na kalangar dia ga ki
tana ma ta ra pal na rukruk tana, dia ga varogop ma ra umana mata na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kalangar ta ra ura enana mataniolo; ma i ga a vinun ma a ura pokono
ma a papar ra lolovinana, ma i ga laptikai na pokono ma a malmalikun
ra tababana. 26 Ma di tutua tana ta ra kakao nina ba lavarua na tak keke
tana, ma ta ra pal na rukruk di gigira uro ta ra bala na gunan; ma ra
umana mapina gelep dia ga mar ra umana tukal ta ra ura paparaina.
27 Ma tika na pal na mataniolo tar ta ra bala na gunan aro iat i ga vatale
uro ta ra matana taubar; ma i ga valar ra maup ta ra bala na gunan papa
tai tika na mataniolo uro tar tai ta ra tikai ta ra matana taubar, ma i ga a
ura vinun ma a ilima na pokono.
28 Ma i ga ben iau tar ta ra bala na gunan aro iat, amir ga olo ta ra
mataniolo ta ra matana taubar; ma i ga valar ra pal na mataniolo ta ra
matana taubar; 29 ma ra umana pal ure ra monamono tana, ma ra umana
tukal tana, ma ra pal na rukruk tana, dia ga da nam diat tai ta ra tika
na pal na mataniolo; ma ra umana mata na kalangar dia ga ki tana ma
ta ra pal na rukruk bula, ma i ga a vinun ma a ura pokono ma a papar
kana lolovina, ma i ga laptikai na pokono ma a malmalikun ra tababana.
30 A mata palpal tana, i ga laptikai na pokono ma a malmalikun kana
lolovina, ma i ga tika na pokono ma a malmalikun ra tababana; 31 ma
ra pal na rukruk i ga vatale ta ra bala na gunan; ma ra umana mapina
gelep di ga mar ra umana tukal me; ma di tutua tana ta ra kakao nina ba
lavutul na tak keke tana.
32 Ma i ga ben iau tar ta ra bala na gunan aro iat ta ra papar a taur,
ma i ga valar ra pal na mataniolo; 33 i ga valar ra umana pal ure ra
monamono, ma ra umana tukal, ma ra pal na rukruk tana, dia ga da nam
diat tai ta ra tika na pal na mataniolo; ma ra umana mata na kalangar
dia ga ki tana ma ta ra pal na rukruk tana; ma i ga a vinun ma a ura
pokono ma a papar kana lolovina, ma i ga laptikai na pokono ma a
malmalikun ra tababana. 34 Ma ra pal na rukruk i ga vatale ta ra bala
na gunan; ma ra umana mapina gelep di ga mar ra umana tukal me, ta
go ra papar ma ta nam ta ra papar; ma di tutua tana ta ra kakao nina ba
lavutul na tak keke tana.
35 Ma i ga ben iau tar ta ra pal na mataniolo i ki ta ra papar a labur,
ma i ga valar ia; 36 ma i ga valar ra umana pal ure ra monamono, ma ra
umana tukal, ma ra pal na rukruk tana, ma dia ga da nam diat tai ta ra
tika na pal na mataniolo; ma ra umana mata na kalangar dia ga ki tana;
ma i ga a vinun ma a ura pokono ma a papar kana lolovina, ma i ga
laptikai na pokono ma a malmalikun ra tababana. 37 Ma ra pal na rukruk
i ga vatale ta ra bala na gunan; ma ra umana mapina gelep di ga mar ra
umana tukal me, ta go ra papar ma ta nam ta ra papar; ma di tutua tana
ta ra kakao nina ba lavutul na tak keke tana.
38 Ma tika na bagialar i ga tur pire ra umana tukal ta ra mataniolo; ma
di ga vagomgom ra tinabar di tuntun tar ia tana. 39 Ma ra ura vatar dir

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga tur ta ra ura paparai ra pal na rukruk ta ra mataniolo, upi da doko
ra tinabar di tuntun tar ia ma ra tinabar na varporong ma ra tinabar na
nirara ta diat. 40 Ma ta ra mataniolo ta ra papar a labur, ta ra pakana di
koko rikai tana, ra ura vatar dir ga ki; ma ta ra urua bula dir ga ki tai ta
ra paparai ra mataniolo. 41 A ivat na vatar dia ga ki tai tika na paparai
ra mataniolo, ma ta ra ivat tai ta ra tika na paparaina; lavutul na vatar
parika nina di doko ra umana tinabar tana. 42 Ma a ivat na vatar na vat
ure ra tinabar di tun tar ia dia ga ki, tika na malmalikun ma a ngungu
kadia lolovina tikatikai, ma tika na malmalikun ma a ngungu kadia
tababa, ma kadia butubut i ga da tika na malmalikun; ma dia ga vung ra
lavur magit tana nina dia ga doko ra umana tinabar di tun tar diat ma ra
umana enana tinabar me. 43 A bokabokon kikil ra vatar i ki, ma ra viono
ure ra tinabar i ki ta ra umana vatar.

44 Ma ta ra bala na gunan aro iat, maravai ta ra mataniolo, ra ura
bagialar dir ga tur, tikai i ki pire ra mataniolo ta ra matana labur, ta ra
papar i vatale ra matana taubar, ma ta ra tikai i ki pire ra mataniolo ta ra
matana taubar, ta ra papar i vatale ra matana labur. 45 Ma i ga biti tagu:
Go ra bagialar ta ra papar a taubar di vaki ia ure ra umana tena tinabar
nina dia balaure ra pal; 46 ra bagialar ta ra papar a labur di ga vaki ia ure
ra umana tena tinabar nina dia balaure ra uguugu na vartabar; nina ba
ra umana natu i Sadok, nina ba di ga.pilak pa diat kan ra vuna tarai Levi
pi diat a kakari marave ra Luluai pi diat a kudakudar pirana.

47 Ma i ga valar ra bala na gunan aro iat, ma i ga a ura vinun ma a
ilima na pokono kana lolovina, ma i ga a ura.vinun ma a ilima na pokono
ra tababana tana; ma ra uguugu na vartabar i ga tur na lua ta ra pal.

48 Ma i ga ben pa iau tar ta ra mata na pal i gomgom, ma i ga valar
ra lavur tukal par tana ta ra ura paparaina, ma i ga da tika na pokono
ma a malmalikun ta go ra papar, ma tika na pokono ma a malmalikun
ta nam ta ra papar; ra tababa i ra matakilalat i ga da ra utul a pokono
ma a papar, ma ra paparai ra matakilalat i ga a utul a malmalikun. 49 Ra
tababa i ra mata na pal i ga a utul a pokono, ma kana lolovina i ga a
ilima na pokono; di tutua tana ta ra kakao nina ba a vinun na tak keke
tana; ma ta ura pagapaga dir ga tur pire ra ura tukal ai ra matakilalat ta
ra ura paparaina.

41 1 Ma i ga ben varuk iau ta ra pal i gomgom, ma i ga valar ra tukal
ta ra ura papar; kadir butubut i ga tika na pokono ma a papar
tikatikai. 2 Ra tababa i ra matakilalat i ga a ura pokono ma a papar; ma
ra paparai ra matakilalat i ga da tika na pokono ma a malmalikun; i ga
valar ra pal i gomgom ma kana lolovina i ga a vinun na pokono, ma ra
tababana i ga a ilima na pokono.

3 Ma i ga olo, ma i ga valar ra ura tukal ta ra matakilalat, ma kadir
butubut i ga da ra papar tikatikai; ma ra tababa i ra matakilalat i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tika na pokono ma a papar, ma ra paparai ra matakilalat i ga da tika
na pokono ma a utul a malmalikun ta ra ura papar tikatikai. 4 Ma i ga
valar ra pakana aro iat, ma ra lolovinana i ga da ra ilima na pokono, ma
ra tababana i ga da ra ilima na pokono; ma i ga biti tagu: Go iat ra pal i
gomgom kakit.
5 I ga valar ra papar a pal, ma kana butubut i ga tika na pokono ma a
papar; ma ra umana bagialar nina dia ga tur varmur ta ra papar a pal,
ra tababa i diat i ga tika na pokono tikatikai. 6 Ma ra utul a pal vartaun
dital ga ki, ma ra utul a vinun na bagialar dia ga ki ta dital tikatikai; ma
dia ga tur bokon tar ta ra papar a pal, ma pa dia ga ruk ta ra papar a
pal. 7 Ma i ga ngala vanavana ra tababa i ra utul a pal vartaun ba dital ga
tuluai vanavana; ba ta tikai i kao tar ta ra pal arama liu iat, i kao lua tar
boko ta nina ra pal i ki livuan. 8 Ma iau ga gire bula tika na ruarua i ga
vana kikil ra pal i gomgom, ma i ga ki arama kan ra pia tika na pokono
ma a papar, ma ra luaina utul a vinun na bagialar dia ga ki tana. 9 Ma ra
papar a pal ta ra umana bagialar nina i vatale ra bala na gunan aro iat,
kana butubut i ga da tika na pokono ma a malmalikun; ma ra pakana
ruarua nina i ga lul ak i ga da tika na pokono ma a malmalikun; 10 ma ra
pakana ta ra bala na gunan aro iat nina i vatale uina tar ta ra ruarua i lul
ak, i ga a ilima na pokono. 11 Ma ra ura banbanu ai ra umana bagialar di
lupa tar dir uina tar ta ra pakana ruarua i lul ak, ta tika na banbanu di
lupa tar ia uro ta ra matana labur, ma ta ra tikai uro ta ra matana taubar,
ma ra pakana ruarua i ga lul ak i ga da tika na pokono ma a malmalikun.
12 Ma ra pal nina i ga tur aina ra matana taoai ta ra pal i gomgom
a tababana i ga a vinun ma lavurua na pokono ma a papar, ma ra
lolovinana i ga a ura vinun ma a ura pokono ma a papar, ma ra butubut i
ra papar a pal tana i ga tika na pokono ma a malmalikun. 13 I ga valar ra
pal i gomgom, ma ra lolovinana i ga a ura vinun ma a ilima na pokono;
ma ta bala na gunan aro iat ma ra pal nina i ga tur ta ra matana taoai,
ma ra ura papar a pal tana, a lolovinana i ga a ura vinun ma a ilima na
pokono; 14 ma ra bala na gunan aro iat, nina i ga tur aina ra matana taur
ta ra pal i gomgom, i ga a ura vinun ma a ilima na pokono.
15 Ma i ga valar ra pal nina i ga tur aina ra matana taoai ta ra pal i
gomgom, ma ra maup livuan tana ma ra pal i gomgom, ma ra papar a
pal, ma i ga a ura vinun ma a ilima na pokono. Di ga vung ra pal a bakut
ta ra pal i gomgom, ma ra pakana i gomgom kakit, ma ta ra mata na pal,
16 ma di ga taba ra umana mata na kalangar ta dital. Ma di ga vapetep
tar ra umana pal a davai ta ra bala na pal i gomgom; di ga vapetep tar
ia papa ra ruarua, ma i ga tuk tar ta ra umana mata na kalangar, 17 ma
arama liu ta ra umana banbanu; ma i ga tuk tar ta ra pakana i gomgom
kakit. Ma ta ra lavur papar a pal par ta ra bala na pal i gomgom, ma ta ra
pakana i gomgom kakit, 18 di ga taba ra malalar i ra umana angelo ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana gelep, tika na gelep i ga tur livuan ta ra ura angelo, ma tikatika
na angelo a ura pal a matana tana, 19 a pal a mata i ra tutana i lingan tar
tai tika na gelep, ma ra pal a mata i ra leon i lingan tar tai ta ra tika na
gelep, ma di ga pait vanavana go kikil ra bala na pal parika. 20 Ma di ga
taba ra umana angelo ma ra umana gelep papa ta ra ruarua, ma i ga tuk
tar aina liu ta ra ul a banbanu. 21 Ra ura tukal i ra matakilalat ai ra pal
i gomgom di ga ka mal dir ma ra umana paparai dir dia ga varvarogop;
aina na lua ta ra pakana i gomgom kakit tika na magit i ga ki 22 nina i ga
papait na vardada ma ra uguugu na vartabar di ga pait ia ma ra davai,
ma ra tuluaina i ga a utul a malmalikun, ma ra lolovinana i ga tika na
papar; ma ra umana nguna tana, ma ra bitina, ma ra umana paparaina di
ga pait ia ma ra davai; ma i ga biti tagu: Go ra vatar di ga vagomgom ia
ure ra Luluai.

23 Ma a uraura banbanu ure ra pal i gomgom, ma ure bula ra pakana i
gomgom kakit. 24 Tikatika na banbanu di ga pait ia ma ra ura pal a davai,
ma tikatika na pal a davai i ga tavurvuru; 25 ma ta ra banbanu ai ra pal
i gomgom di ga taba ra umana angelo ma ra umana gelep da nam di
ga taba ta ra umana papar a pal; ma di ga pait ra bakbak i lul ak ma ra
davai bat ra matakilalat i ra mata na pal; 26 ma di ga taba ra umana mata
na kalangar ma ra umana gelep ta ra ura paparai ra mata na pal.

42 1 Ma i ga ben iau uro ta ra balana gunan ta ra mataniolo ta ra
matana labur tar ta ra umana bagialar nina dia ga tur varnga
ta ra olaolo, nina i vatale tar ta ra paparai ra pal uro ta ra matana labur.
2 Kadia lolovina i ga a ura vinun ma a ilima na pokono, ma ra tababa i
diat i ga a vinun ma a ura pokono ma a papar. 3 Dia ga ki livuan ta ra
bala na gunan aro iat ma ra ruarua ai ra bala na gunan, ma a ura olaolo
dir ga ki ta ra vautuluna pal vartaun, ma dir ga tur vartalai; 4 ma tika na
olaolo nina di ga olo tana ta ra bala na gunan aro iat, i ga bolo aina na
lua ta ra umana bagialar, ma i ga a ura pokono ma a papar ra tababana,
ma i ga a ura vinun ma a ilima na pokono ra lolovinana, ma di ga lupa
tar ra umana banbanu ai ra umana bagialar nina dia ga tur ta ra matana
labur ta nam ra olaolo. 5 Ra umana bagialar ta ra vautuluna pal vartaun
dia ga ikilik ta diat ta nam ra luaina ma ra vauruana pal vartaun, tago ra
olaolo i ga vaikilik diat. 6 Tago di ga pait diat ta ra utul a pal vartaun, ia
kaka pa ta tukal ure diat da ra umana bagialar ta ra bala na gunan; di ga
vaikilik ra vautuluna pal vartaun ma pa i ga vardada ma ra luaina ma ra
vauruana pal vartaun. 7 Ra papar a pal ai ra umana bagialar nina i vatale
ra bala na gunan i ga a vinun ma a ura pokono ma a papar ra lolovinana.
8 Tago ra lolovina i ra umana bagialar nina dia ga vatale ra bala na gunan
i ga a vinun ma a ura pokono ma a papar ika, ma dia tur vartalai ma
ra umana bagialar nina dia ga a ura vinun ma a ilima na pokono kadia
lolovna, ma nina dia ga vatale ra bala na gunan aro iat. 9 Ma ra pia ta go

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra umana bagialar, ra mataniolo i ga ki, nina i vatale ra matana taur, ma
nina di ga olo tar ta ra umana bagialar tana kan ra bala na gunan.
10 Ma ta ra matana taubar, ta ra papar i vatale ra bala na gunan aro
iat ma ra pal i gomgom, ra umana bagialar dia ga ki, 11 ma ta olaolo i ga
bolo na lua ta diat. Dia ga vardada ma ra umana bagialar nina dia vatale
ra matana labur; kadia lolovina ma ra tababa i diat, ra umana mataniolo
ma ra minamal ta diat, ma ra umana banbanu dia ga varogop me, 12 ia
kaka dia ga vatale ra matana taubar. Ta ra ngu na olado di ga pait ra
matakilalat, ma i ga vatale ra matana taur, ta ra papar di ga olo maro ra
bala na gunan tana. 13 Ma i ga biti tagu: Ra umana bagialar ta ra matana
labur ma ra matana taubar, nina dia tur vartalai ma ra pal i gomgom,
ra umana gomgom na pal diat ure ra umana tena tinabar kai ra Luluai,
pi diat a en ra nian i gomgom ta diat; diat a vung ra umana gomgom na
tiniba ta diat, a tinabar na vuai ra uma, a tinabar na varporong, ma ra
tinabar na nirara; nam ra pakana i gomgom. 14 Ba ra umana tena tinabar
dia olo tar ta ra bala na gunan aro iat, i tabu ba diat a irop tar ta ra bala
na gunan gala pa dia vung value kadia umana gomgom na mal, nina dia
kudakudar me pire ra Luluai, abara; diat a kia vue diat ma ra umana
enana mal, ma namur na topa ia pi diat a barat ra tarai ta ra bala na
gunan.
15 Ba i ga tar valar ot pa ra bala na pal i gomgom, i ga agure vairop iau
ta ra mataniolo uro ta ra matana taur, ma i ga valar ra umana paparai
ra pia i gomgom parika ma kana valavalar. 16 Ra paparaina ta ra matana
taur i ga tika na mar ma a ura vinun ma a ilima na pokono ta ra davai na
valavalar; 17 ra paparaina ta ra matana labur i ga tika na mar ma a ura
vinun ma a ilima na pokono ta ra davai na valavalar; 18 ra paparaina ta ra
matana taubar i ga tika na mar ma a ura vinun ma a ilima na pokono ta
ra davai na valavalar; 19 i ga valar bula ra paparaina ta ra matana taoai,
ma i ga tika na mar ma a ura vinun ma a ilima na pokono ta ra davai na
valavalar; 20 i ga valar ra ivat na paparaina parika. A lolovinana i ga tika
na mar ma a ura vinun ma a ilima na pokono, ma ra tababana i ga tika
na mar ma a ura vinun ma a ilima na pokono, ma di ga liplip kikil ia pi
da tibe varbaiane ra magit i gomgom kan ra magit vakuku.

A pal i buka ma ra minamar i ra Luluai

43 1 Ma namur i ga ben pa iau uro ta ra mataniolo ta ra matana
taur 2 ma ea, ra minamar i ra God kai Israel i ga arikai kan ra
matana taur; ma ra nilaina i ga da ra rurunga i ra mangoro na tava alir,
ma ra gunan i ga rarao ma kana minamar. 3 Ma nam iau ga gire i ga da
ra ninana nina iau ga tar gire ba i ga pot upi na kamare vue ra pia na
pal, ba da nam nina iau ga gire marave ra tava alir Kebar; ma iau ga bura
palar.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 Ma ra minamar i ra Luluai i ga ruk ta ra pal i gomgom ta ra mataniolo i
tur ta ra matana taur. 5 Ma ra Tulungen i ga puak iau tar ta ra bala na gunan
aro iat, ma ea, ra minamar i ra Luluai i ga kor ta ra pal i gomgom. 6 Ma ba
amir ga tur ma nam ra tutana, iau ga valongore ta tikai i ga tata piragu kan
ra bala na pal i gomgom; 7 ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, kaugu kiki i
ki ta go ra pakana, ma ra ura pal a kaugu dir ngo ati, ma ina bang tukum
ati pire ra tarai Israel; ma ra tarai Israel pa diat a vabilak mule ra gomgom
na iangigu, ma kadia umana king bula pata, ma kadia lotu tadav ra umana
tabataba ma ra minat i kadia umana king, 8 ba kadia kalakalat i ga ki pire
kaugu kalakalat, ma kadia umana tukal dia ga tur pire kaugu umana tukal,
ma ra papar a pal ika i tur livuan ta ra kubagu ma ra kuba i diat; dia ga
vabilak ra gomgom na iangigu ma kadia dur na mangamangana nina dia
ga pait ia; damana iau ga kamare vue diat ta kaugu kankan. 9 Boina ba diat
a vung vaire vue kadia lotu tadav ra umana tabataba, ma ra minat i kadia
umana king, kan iau, ma ina ki tukum livuan ta diat.

A umana vartuluai ure ra pal ma ra uguugu na vartabar

10 Natu i ra tutana, una vateten ra tarai Israel ure ra pal i gomgom da
di ga valar ia, upi diat a vavirvir ure kadia mangamangana i ga gegagege;
11 ma gala diat a vavirvir ure ra lavur magit par nina dia ga pait ia, una
vateten bulu diat ure ra malalar i ra pal i gomgom, a umana rukruk ma
ra umana irairop tana, ma ra umana tinata na varkurai ma ra umana
tinata na vartuluai ure; ma una tumu vake diat ta ra luaina mata i diat,
pi diat a mur ot pa ra umana vartuluai, ma diat a pait diat. 12 Go iat ra
varkurai ure ra pal i gomgom; a pakana pia parika ta ra ul a luana, a pia
i gomgom nam. Go ia ra varkurai ure ra pal i gomgom.
13 Go diat ra umana valavalar ure ra uguugu na vartabar, ra nga na
gap ta ra paparai ra uguugu na vartabar na da tika na malmalikun ra
tababana ma na vana ba da tika na malmalikun, ma ra bokabokon ta
ra paparaina na da ra ngungu malmalikun; go iat ra bit a uguugu na
vartabar. 14 Da pait vanavana ra uguugu na vartabar dari: tika na papar
papa ra bitina, tika na pakana i lul ak da tika na malmalikun na ki; ma
tika na pokono kan go ra pakana i lul ak, ta enana pakana i lul ak da
tika na malmalikun na ki. 15 Ma ra vat nina i ki arama liu iat na tuluai
da tika na pokono papa nam ra vauruana pakana i lul ak; ma ra ivat na
ramuna diat a ki taun ia, ma kadia lolovina na da tika na malmalikun
tikatikai. 16 Ra tavul a iap ta ra uguugu na vartabar na utul a pokono ra
lolovinana ma na utul a pokono ra tababana; 17 ra vat nina ba go na tur
tana na utul a pokono ma a papar ra lolovinana ma na utul a pokono ma
a papar ra tababana; ma ra bokabokon kikil ia na ki, ma na da ra ngungu
malmalikun; ma ra pakana i lul ak ta ra bitina na da tika na malmalikun
ra tababana. Ma ra kakao na vatale ra matana taur.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

18 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, ra Luluai God i biti dari: Go
diat ra umana vartuluai ure ra uguugu na vartabar ta nam ra bung ba
diat a pait ia, upi diat a tun ra umana tinabar tana, ma diat a apur ia
ma ra gap. 19 Una tul tar ta nat na bulumakau ure ra varporong pire ra
umana tena tinabar ta ra vuna tarai Levi, ta ra kuba i Sadok nina dia tur
maravai piragu pi diat a kudakudar piragu, ra Luluai God i biti. 20 Una
tak pa ta gap tana, ma una kolo ra ivat na ramuna, ma ra ivat na nguna
i lul ak, ma ra bokabokon kikil ia, upi una vagomgom ia ma una pait
ra varporong ure. 21 Ma una tak pa ra bulumakau ure ra varporong, ma
da tun ia ta ra pakana di ga tibe ure, ta ra bala na gunan aro iat. 22 Ma
ta ra vauruana bung una tak pa ta me, a tomotoina ma i ko kakit, ure
ra tinabar na varporong; ma una vagomgom ra uguugu na vartabar, da
u ga pait ia ma ra bulumakau. 23 Ba na par ra varvagomgom tana, una
tul tar ra nat na bulumakau i ko kakit, ma ra sip, a tomotoina ma i ko
kakit. 24 Una tul tar dir a tinabar ta ra luaina mata i ra Luluai, ma ra
umana tena tinabar diat a lingire ra solt ta dir, ma diat a tul tar dir a
tinabar di tun tar ia pire ra Luluai. 25 Ma una pait ra dari ure lavurua na
bung; tikatika na bung una tak pa ta me ure ra tinabar na varporong;
ma da tak pa bula ta bulumakau ma ta sip, a tomotoina, nina dir ko
kakit. 26 Lavurua na bung diat a pait ra varporong ure ra uguugu na
vartabar ma diat a vagomgom ia; damana diat a tibe vaire. 27 Ba na par
go ra umana bung, tur pa ia ta ra valavutuluna bung, ra umana tena
tinabar diat a tul tar kavava umana tinabar di tuntun tar ia, ma kavava
umana tinabar na varmaram, ta ra uguugu na vartabar; ma dat a ki na
varmaram, ra Luluai God i biti.

Diat nina diat a kudakudar ta ra pal na vartabar

44 1 Ma i ga ben vatalil iau tar ta ra mataniolo ure ra pal i gomgom,
nina di olaolo tana ta ra matana taur; ma di ga banu bat ia. 2 Ma
ra Luluai i ga biti tagu: Go ra matakilalat da banu ia, ma pa da papa ia,
ma pa ta tutana na olo tana, tago ra Luluai ra God kai Israel i tar olo
tana; dumana da banu bat ia. 3 Nina i luluai, ia kaka na ki ta ra bala na
pal na mataniolo upi na ian ta ra luaina mata i ra Luluai; na ruk ta ra
matakilalat ai ra pal na rukruk, ma na irop bula tana.
4 Namur i ga ben iau tar ta ra mataniolo uro ta ra matana labur; ma
iau ga gire, ma ea, ra minamar i ra Luluai i ga kor ta ra kuba i ra Luluai;
ma iau ga bura palar. 5 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Natu i ra tutana, una
kodop vake nam parika una gire ma ra kiau na matam, ma una valongore
ma ra talingam ra lavur tinata ina ve u tana ure ra lavur vartuluai ure ra
pal i gomgom kai ra Luluai, ma kana lavur varkurai; ma una nuk vake ra
umana rukruk ma ra umana irairop ta ra pal i gomgom. 6 Ma una biti ta
ra umana tena varpiam ta ra kuba i Israel: Ra Luluai God i biti dari: Avat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

a tarai Israel, avat a vung vakakit vue kavava bilak na mangamangana;
7 ava ga ben ra umana vaira nina pa dia ga mur ra pokakikil ta ra bala i
diat ma ta ra paka i diat bula, ta kaugu pal i gomgom, ba ava ga vartabar
ma ra agu nian, a bira ma ra gap, upi diat a vabilak kaugu pal i gomgom.
Ava ga vakaina kaugu kunubu ma go kavava bilak na mangamangana.
8 Pa ava ga pait kavava tiniba ure kaugu umana gomgom na magit, ava ga
tibe ra umana vaira pi diat a pait kavava tiniba ta kaugu pal i gomgom.
9 Ra Luluai God i biti dari: Pa ta vaira, nina pa i nunure ra pokakikil ta
ra balana ma ra pal a pakana, ta ra umana vaira nina dia ki livuan pire
Israel, na ruk ta kaugu pal i gomgom.

10 Diat ta ra vuna tarai Levi, nina dia ga vana vailik kan iau ba Israel i
ga vana irai ma ra lotu tadav ra umana tabataba, diat a puak ra balbali
ure kadia varpiam. 11 Diat a tultul uka ta kaugu pal i gomgom, diat a
balaure ra umana mataniolo ai ra pal, ma diat a toratorom ta ra pal i
gomgom; diat a doko ra umana vavaguai ure ra tinabar di tuntun tar ia,
ma ure ra tinabar ure ra tarai, ma diat a toratorom pire ra tarai tana.
12 Tago dia ga torom pire ra tarai ta ra mata i kadia umana tabataba,
ma dia ga da ra magit na tutukai ure ra varpiam tadav ra tarai Israel,
damana iau ga vavalima, ra Luluai God i biti, ba diat a puak ra balbali
ure kadia varpiam. 13 I tabu ba diat a kakari maravai piragu, pi diat a pait
ra tiniba kai ra tena tinabar, ba pi diat a tadav kaugu umana gomgom na
magit, ba tadav kaugu umana magit dia gomgom kakit; diat a puak ra
vavirvir ure kadia lavur bilak na magit nina dia ga pait ia. 14 Ina tibe diat
upi diat a balaure ra pal i gomgom, ma diat a pait ra lavur papalum tana.

15 Ma ra umana natu i Sadok ta ra vuna tarai Levi diat a pait ra tiniba
na tena tinabar, tago dia ga balaure kaugu pal i gomgom ba ra tarai
Israel dia ga vana irai kan iau, diat a kakari maravai piragu pi diat a
kudakudar piragu; diat a tur ta ra luaina matagu pi diat a tul tar ra bira
ma ra gap tagu, ra Luluai God i biti; 16 diat a ruk ta kaugu pal i gomgom,
ma diat a kakari maravai tadav kaugu vatar, upi diat a kudakudar piragu,
ma diat a varvakai piragu. 17 Ma ba dia olo ta ra umana mataniolo ai
ra bala na gunan aro iat, diat a mal ma ra mal kumau; i tabu ba diat a
mal ma ra mal di ga pait ia ma ra ivuna sip, ba dia pait kadia tiniba ta
ra umana pal na mataniolo ai ra bala na gunan aro iat, ma ta ra bala na
kubagu. 18 Diat a vung ra umana mal na rarau, nina di ga pait ia ma ra
mal kumau, ta ra ulu i diat, ma diat a ule ra mal na tutana, nina di ga
pait ia ma ra mal kumau, ta ra livua i diat; i tabu ba diat a mong ma ta
mal nina ba na vuna ta ra mangamangon. 19 Ba diat a irop tar ta ra bala
na gunan, nina ba ra gunan kai ra tarai, diat a tak vue kadia umana mal
nina ba dia kudakudar me, ma diat a vung diat ta kadia umana gomgom
na pal; ma diat a kia vue diat ma ra umana enana mal, upi koko diat
a vagomgom ra tarai ma kadia umana mal. 20 I tabu ba diat a ka vue

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra pepe na ulu i diat, ma i tabu bula ba ra pepe na ulu i diat na manga
lolovina, diat a kut mal ia ka. 21 Pa ta tika na tena tinabar na mome ra
polo na vuai na vain ba i ruk ta ra bala na gunan aro iat. 22 Pa diat a
taule ta ua na vavina, ba nina di ga vue; diat a taule ke ta vavina nina pa
i ga taulai boko, ba ta ua na vavina nina i ga taulai ma ta tena tinabar.
23 Ma diat a vateten kaugu tarai ure ra magit i gomgom ba dir enana
varbaiai dave ma ra magit vakuku, upi diat a nunure ilam ra magit i dur
ma ra magit i gomgom. 24 Ma ta ra vartoto diat a tur na varkurai, ma
diat a mur kaugu umana tinata na varkurai ba dia varkurai; ma diat a
mur kaugu umana varkurai ma kaugu umana vartuluai ure kaugu lavur
lukara; ma diat a vangatngat kaugu umana Bung Sabat. 25 Koko diat a bili
ta minat upi diat a vadur diat iat i tana; ia kaka na topa ia ba diat a bili
ra minat i tama i diat, ba na i diat, ba natu i diat, a tutana ba ra vavina,
ba tura i diat, ba tai diat nina ba pa i ga taulai, nina pa dia gomgom tana;
26 ona ta tena tinabar pa i gomgom damana, na ki pa lavurua na bung,
27 ma ba i ruk nagam ta ra bala na gunan aro iat upi na pait kana tiniba,
na tul tar kana tinabar na varporong, ra Luluai God i biti. 28 Pa diat a
vatur vake ta pakana pia; iau iat ra magit dia kale pa ia; ma koko avat
a tul tar ta tiniba pire diat ta ra gunan Israel, tago iau iat kadia tiniba.
29 Diat a ian ta ra tinabar na vuai ra uma, ma ra tinabar na varporong,
ma ra tinabar na nirara; ma diat a vatur vake ra lavur magit ba ra tarai
Israel dia vagomgom diat. 30 Nam nina i boina ta ra luaina vuai ra uma
ma ra lavur magit par, ma ra lavur vartabar nina ava vartabar me, ra
umana tena tinabar diat a vatur vake diat; ma avat a tul tar bula ra gem i
boina ta nam ava pait ia pire ra umana tena tinabar, upi ra varvadoan na
ki taun ra kuba i vavat. 31 I tabu ba ta tena tinabar na en ta magit nina i
ga mat vakuku, ba di ga ubu kadakadal ia, a beo ba ta vavaguai.

A nga ba di tibe ra gunan tana; ma ra takodo na valavalar

45 1 Ma ba ava tibe ra gunan, avat a tibe vaire ta pakana pi na
gomgom ure ra Luluai, na laptikai na arip ma a ura mar ma a
ilima na vinun na pokono ra lolovinana, ma na ilima na arip na marmar
na pokono ra tababana; go parika na gomgom. 2 Da tibe ta pakana pia
ta go ure ra pal i gomgom, na tika na mar ma a ura vinun ma a ilima
na pokono ra lolovinana, ma na tika na mar ma a ura vinun ma a ilima
na pokono ra tababana, ma ra maup kikil ia na a vinun ma a urua na
pokono ma a papar ra tababana. 3 Ta go ra pakana i gomgom una valar ta
pakana upi ra pal i gomgom nina i gomgom kakit na tur tana; na laptikai
na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun na pokono ra lolovinana, ma
na ura arip ma a ilima na mar na pokono ra tababana. 4 Go na da ra pia
i gomgom kai ra gunan; ra umana tena tinabar, nina dia kudakudar ta
ra pal i gomgom, ma nina dia kakari maravai pire ra Luluai upi diat a

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

toratorom tana, diat a ki tana; a kubakuba i diat na tur tana, ma ra pia
i gomgom ure ra pal i gomgom na ki tana. 5 Ma ra ngungu i tur valili,
nina ra lolovinana i laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun
na pokono, ma ra tababana a ura arip ma a ilima na mar na pokono, da
tibe ure ra tarai Levi, nina dia pait kadia tiniba ta ra pal na vartabar;
diat a vatur vake ure kadia gunan, ma diat a pait ra kubakuba i diat tana.
6 Ma da tibe ta pakana pia ure ra pia na pal, ma na varlangunai ma ra
pia i gomgom; na laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun na
pokono ra lolovinana, ma na tika na arip ma a ura mar ma a ilima na
vinun na pokono ra tababana; go kai ra tarai Israel parika.
7 Nina i luluai na vatur vake ra pia parika nina i varlangunai ta ra
matana taur ma ra matana taoai ta ra pia i gomgom ma ta ra gunan kai
ra pia na pal; kana lolovina na varogop ma ra lolovina kai ra tiniba kai
tika na vuna tarai, papa aro tai tika na langun ma tuk tar uro tai ta ra
langun. 8 Na vatur vake go upi kana ta ra gunan Israel. Pa ta luluai na ki
taun kaugu tarai ta ra umana kilala namur; diat a tibe ra gunan pire ra
tarai Israel da ra umana vuna tarai.
9 A Luluai God i biti dari: Avat a umana luluai Israel, avat a ngo; na par
ra vavaranai ma ra nilong, ma avat a pait ra umana takodo na varkurai,
ma koko avat a okole vue kaugu tarai, ra Luluai God i biti. 10 Avat a
vung ra umana takodo na valavalar, a takodo na epa[a] ma ra takodo na
valavalar na polo. 11 A epa ma ra valavalar na polo dir a varogop ure
kadir valavalar; a vinun na valavalar na polo na da tika na omer,[b] ma ra
vinun na epa na da tika na omer; ra omer iat ia nam ra valavalar diat a
valar ra umana valavalar me. 12 Tika na valavalar na mamat na varogop
ma ra vinun ma laptikai na gram (a ngungu auns); ma ra utul a valavalar
dital a ki ta ra ngala na mamat: a vinun na mamat, a ura vinun ma a
ilima na mamat, ma ra vinun ma a ilima na mamat; upi a ilima na vinun
na mamat parika.

A umana tinabar ma ra umana lukara
(Niir 12:1-20; Levi 23:33-43)

13 Go ra totokom avat a tul tar ia; tika na valaptikaina pakana ta ra epa
kan tikatika na omer na vit, ma tika na valaptikaina pakana ta ra epa
kan tikatika na omer na barli; 14 ma ra totokom ure ra dangi na dari, tika
na vavinun na pakana ta ra valavalar na dangi kan tikatika na omer (a
omer i varogop ma ra vinun na valavalar na dangi); 15 ma ure a ura mar
na sip ta ra kikil na sip kai ra tarai Israel, da totokom ma tika na nat na

---

[a] **45.10** A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lbs. [b] **45.11** A omer ia ra valavalar ure ra mangana nian, varogop ma ra utul ma ngungu na beg na lama.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

sip; go diat ure ra tinabar na vuai na uma, a tinabar di tuntun tar ia, ma
ra tinabar na varmaram, upi da pait ra varporong ure diat, ra Luluai God
i biti. 16 A tarai par ta ra gunan diat a tul tar go ra totokom pire ra luluai
kai Israel. 17 Ma ra luluai iat na tul tar ra tinabar di tuntun tar ia, ma ra
tinabar na vuai na uma, ma ra tinabar na nimomo, ta ra umana lukara
kai Israel, ra lukara na kalamana gai ma ra lukara na Bung Sabat; ia iat
na tul tar ra tinabar na varporong, ma ra tinabar na vuai na uma, ma
ra tinabar di tuntun tar ia. ma ra tinabar na varmaram, upi da pait ra
varporong ure ra tarai Israel.

18 Ra Luluai God i biti dari: Ta ra luaina bung ta ra luaina gai una
tak pa tika na nat na bulumakau, a tomotoina ma i ko kakit, ma una
vagomgom ra pal i gomgom. 19 Ra tena tinabar na tak pa ra gapu i ra
tinabar na varporong, ma na kolo ra ura tukal ai ra matakilalat i ra pal
i gomgom me, ma ra ivat na nguna ta ra pakana i lul ak ta ra uguugu
na vartabar, ma ra umana tukal ta ra mataniolo ta ra bala na gunan aro
iat. 20 Una pait mule go ta ra valavuruana bung ta ra gai, ure diat dia ga
pait ra nirara ma ra tuptup; damana avat a pait ra varporong ure ra pal
i gomgom. 21 Ta ra bung a vinun ma a ivat ta ra luaina gai avat a pait ra
bolo lake, ma avat a lukara tana lavurua na bung; avat a en ra gem nina
ba pa i leven. 22 Ta nam ra bung ra luluai na vaninare ta bulumakau ure
ra tinabar na varporong ure ia iat ma ure ra tarai par. 23 Ta ra bungbung
parika ta nam ra lavurua na bung dia lukara tana, na vaninare lavurua
na bulumakau, ma lavurua na sip, ra umana tomotoina ma dia ko kakit
par, ure ra tinabar di tuntun tar ia pire ra Luluai, ma tika na me, a
tomotoina, ure ra tinabar na varporong. 24 Na tul tar bula ra tinabar na
vuai na uma, tika na epa ure tikatika na bulumakau, ma tika na epa ure
tikatika na sip, ma tika na valaptikaina pakana valavalar na dangi ure
tikatika na epa.

25 Ma ta ra bung a vinun ma a ilima ta ra gai lavurua na pait ia
damana bula; na pait ia da nam ure ra tinabar na varporong, ma ure ra
tinabar di tuntun tar ia, ma ure ra tinabar na vuai na uma, ma ure ra
dangi, ta ra lavurua na bung dia lukara tana.

46 1 Ra Luluai God i biti dari: Da banu ra banbanu ta ra mataniolo
aro ta ra matana taur, nina ba dia olo tana ta ra bala na gunan
aro iat, ure laptikai na bung nina di papalum tana; ma da papa ia ta ra
Bung Sabat, ma ta ra bung ba ra kalamana gai i vana rikai tana. 2 Ma ra
luluai na olo ta ra pal na rukruk ai ra pal na mataniolo, ma na tur uka
marave ra tukal ta ra mataniolo; ma ra tena tinabar na vaninare kana
tinabar di tuntun tar ia ma kana tinabar na varmaram, ma ra luluai na
lotu ta ra kalakalat ai ra pal na mataniolo; namur na irop; ia kaka pa da
banu bat ra mataniolo tuk tar i talvivi. 3 Ma ra tarai na gunan diat a lotu
ta ra matakilalat i nam ra pal na mataniolo ta ra luaina mata i ra Luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra umana Bung Sabat ma ra umana bung nina ba ra kalamana gai i
vana rikai tana. 4 Ra tinabar di tuntun tar ia, nina ba ra luluai na tul tar
ia tai ra Luluai ta ra Bung Sabat, na laptikai na nat na sip ma tika na sip,
a tomotoina, diat par dia ko kakit; 5 ma ra tinabar na vuai na uma na tika
na epa ure ra sip, ma ra tinabar na vuai na uma ure ra umana nat na sip
na da i pait valar pa ia, ma na tul tar bula tika na valaptikaina pakana
valavalar na dangi ure tikatika na epa. 6 Ma ta ra bung ra kalamana gai i
vana rikai tana na tul tar tika na nat na bulumakau i ko kakit, laptikai na
nat na sip ma tika na sip, a tomotoina, diat par dia ko kakit; 7 na tul tar
bula ra tinabar na vuai na uma, tika na epa ure ra bulumakau, ma tika
na epa ure ra sip, ma ure ra umana nat na sip na da i pait valar pa ia, ma
tika na valaptikaina pakana valavalar na dangi ure tikatika na epa.
8 Ma ba ra luluai na ruk, na vana vurbolo ta ra pal na rukruk ai ra
mataniolo, ma na irop ta nam ra nga bula. 9 Ma ra tarai na gunan ba
dia vana ta ra luaina mata i ra Luluai ta ra umana lukara nina di ga
kubu diat, nina i ruk ta ra mataniolo ta ra matana labur na irop ta ra
mataniolo ta ra matana taubar, ma nina i ruk ta ra mataniolo ta ra
matana taubar na irop ta ra mataniolo ta ra matana labur; i tabu ba ta
tikai na irop ta ra mataniolo nina ba i ruk tana, na bolo vurakit ika. 10 Ra
luluai na ruk varurung ma ra tarai, ma na irop varurung ma diat. 11 Ta
ra umana lukara nina di ga kubu diat, ma ta ra umana bung na lukara,
da tul tar tika na epa na vuai ra uma ure tikatika na bulumakau, ma tika
na epa ure ra sip, ma ure ra umana nat na sip na da i pait valar pa ia;
ma na tul tar bula tika na valaptikaina pakana valavalar na dangi ure
tikatika na epa. 12 Ba ra luluai i tul tar ra tamarigat na vartabar, ma i pait
ia ma ra tinabar di tuntun tar ia, ba ma ra tinabar na varmaram tadav
ra Luluai, da papa ra mataniolo ta ra matana taur ure, ma na pait kana
tinabar di tuntun tar ia ma kana tinabar na varmaram da di pait ia ta
ra Bung Sabat, ma ba i tar irop da banu bat mule ra mataniolo. 13 Ta ra
bungbung parika na tul tar ra sip, a kubuluna i ko kakit, ure ra tinabar
di tuntun tar ia; ra umana bungbung na malana par na pait ia pire ra
Luluai. 14 Ma na tul tar ra tinabar na vuai na uma varurung me ta ra
lavur bungbung na malana, tika na valaptikaina pakana epa, ma tika na
vaura vinun na pakana valavalar na dangi pi da vabilim ra bo na plaua
me; da pait vatikene go ra tinabar pire ra Luluai. 15 Ta ra lavur bungbung
na malana na tul tar ta nat na sip, ma ra vuai na uma, ma ra dangi, ure
ra tinabar di tuntun tar ia.
16 Ra Luluai God i biti dari: Ona ra luluai i tabar tika na natuna ma ta
tabarikik, na kale pa ia; da luk tar ia ba kana iat. 17 Ba gala i tabar tikai
ta kana umana tultul ma ta ngungu ta kana tabarikik, na vatur vake tuk
tar ta ra kilala na kini langalanga, ma ra luluai na vatur vake mule; ma
nina ra umana natuna dia vatur vake diat a kale pa ia muka. 18 Ra luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

pa na ra pa ra pia kai ra tarai, pi na korot vue diat kan kadia pia; na tul
tar ta pia ba ta tabarikik pire ra umana natuna ta nina ba kana iat, upi
koko da korot vue ta tikai ta kaugu tarai kan kana pia.
19 Ma i ga ben vaolo iau ta ra matakilalat nina i ki ta ra paparai ra pal
na mataniolo, tar ta ra umana gomgom na bagialar kai ra umana tena
tinabar, dia ki aro ta ra matana labur, ma ea, iau ga gire ta pal abara ta
ra matana taoai. 20 Ma i ga biti tagu: Go ra pal nina ba ra umana tena
tinabar diat a kabalane ra viono ta ra tinabar na nirara ma ra tinabar na
varporong tana, ma nina ba diat a tun ra tinabar na vuai na uma tana,
upi koko diat a kap diat ta ra bala na gunan, upi diat a vagomgom ra
tarai ma diat. 21 Ma i ga ben iau uro ta ra bala na gunan, ma iau ga bolo
ra ivat na nguna tana; ma ta nam ra ivat na nguna ta ra bala na gunan
iau ga gire ra ivat na pakana gunan, nina di ga liplip bat diat; 22 go ra
ivat na pakana gunan dia ga varogop; dia ga vinun na pokono kadia
lolovina, ma ra lavurua na pokono ma a papar ra tababa i diat. 23 Ma ta
ra bala i diat tikatikai di ga pait ta ik a liplip na vat, ma ra umana tavul a
iap ta ra vavaina. 24 Ma i ga biti tagu: Go diat, a umana pal na tunutun ba
diat nina dia papalum ta ra pal i gomgom diat a kabalane ra viono ta ra
tinabar kai ra tarai.

A tava alir papa aina ra pal i gomgom, i topa ra valavalagar

47 1 Ma i ga ben vatalil iau uro tar ta ra matakilalat i ra pal i
gomgom; ma ea, a tava i ga irop kan ra vavai na kalakalat ai ra
pal i gomgom, ma i ga alir uro ta ra matana taur (ra pal i gomgom i ga
vatale ra matana taur); ra tava i ga alir papa ta ra matana taubar ta ra
pal i gomgom, ma i bolo ta ra papar a taubar ta ra uguugu na vartabar.
2 Ma i ga ben vairop iau ta ra mataniolo aro ta ra matana labur, ma i ga
ben valilikun iau ura ra pia tar ta ra luaina mataniolo aro ta ra matana
taur; ma ea, a tava i ga alir irop ta ra matana taubar. 3 Ma ra tutana i ga
vana uro ta ra matana taur, ma ra vinau na valavalar i ga ki ta ra limana;
ma i ga valar ra nga na tava alir, da ra ura mar ma a ilima na vinun na
pokono, ma amir ga bolo ma ra tava i ga tuk ati ra patkoai na kaugu.
4 Ma i ga valar mule ra tava alir, da ra ura mar ma a ilima na vinun na
pokono, ma amir ga bolo, ma ra tava i ga tuk ati ra buk na kakigu. Ma i
ga valar mule, da ra ura mar ma a ilima na vinun na pokono, ma ra tava
i ga tuk ati ra livuagu. 5 Ma i ga valar mule, da ra ura mar ma a ilima na
vinun na pokono, ma pa i ga tale iau ra binolo tana; i topa ka ra nialir,
tago ra tava alir i ga lubu. 6 Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, u gire
laka go? Ma i ga ben valilikun mule iau ta ra papar a tava alir. 7 Ma ba
iau ga lilikun iau ga gire mangoro na davai dia ga tavua ta ra ura papar
a tava alir. 8 Ma i ga biti tagu: Go ra tava i alir uro ta ra gunan aina ra
matana taur, ma i vana ur tadav ra male Araba; ma ba i ruk ta ra Ta Mat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na vakalami ra tava i mapak tana. 9 Ma ra lavur mangana dia laun diat a
kor ta ra pakana ra tava alir i alir tar tana, ma na peal ra umana gogor
na en; tago go ra tava i ga alir uro upi na vakalami ra ta, ma ra lavur
mangana diat a laun ta ra pakana ra tava i alir tar tana. 10 Ma ra umana
tena vinoara diat a tur ta ra papar a Ta Mat papa En-Gedi ma na tuk
tar uro En-Eglaim, ma diat a vue kadia umana ubene ura na ta; a lavur
mangana en diat a ki tana, ma diat a peal da ta ra Ngala na Ta. 11 la kaka
ra pakana i polamut ma ra pia i pikapikai pa na kalami, na damana ka
upi da kapkap ra solt tana. 12 Ma ra lavur mangana davai par dia vuavuai
diat a tavua ta ra ura paparai ra tava alir, ma ra umana mapmap i diat pa
diat a makuk, ma pa na eae kadia vunuai; ta ra gaigai par diat a vuavuai
ra kalamana vuai diat, ma go na vuna ta ra tava alir nina i alir papa aina
ta ra pal i gomgom; ma ra vuai diat na topa ra nian, ma ra mapmap i diat
na boina ure ra valavalagar.

A umana langun ta ra gunan ma ra umana tiniba tana

13 Ra Luluai God i biti dari: Go iat ra langun ure ra gunan nina ba avat
a tibe avat me ure ra vinun ma ivu vuna tarai Israel. Iosep na vatur vake
ta ura tiniba. 14 Avat a tibe vardadane; iau ga vavalima ba ina tul tar ia
pire ra umana tama i vavat, ma avat a kale pa ia. 15 Go iat ra langun ta
ra gunan: ta ra matana labur na tur pa ia ta ra Ngala na Ta, ma na vana
alalu Ketlon tadav ra langun Kamat, ma na tuk tar aro Sedad; 16 namur
na vana tuk tar aro Berota ma Sibraim, nina i ki ta ra langun livuan
Damasko ma Kamat, ma Kaser-Atikon nina i tur ta ra langun kai Kauran.
17 Damana ra langun ta ra matana labur na tur pa ia ta ra Ngala na Ta,
ma na tuk tar aro Kasar-Enon ta ra langun ta ra pia Damasko, ma ra
langun Kamat na langun bat ia ta ra matana labur. 18 Ra langun ta ra
matana taur na tur pa ia livuan Kauran ma Damasko, ma na mur ra tava
Iordan nina i langun vue Gilead kan Israel; na vana papa ra langun ta
ra matana labur ma na tuk tar aro ta ra Ta Mat, ta ra matana taur ta ra
papar maro, ma na tuk tar aro Tamar. Go iat ra langun ta ra matana taur.
19 Ra langun ta ra matana taubar na tur pa ia aro Tamar ma na tuk tar
aro ra tava Meribot-Kades, ma na tuk tar ta ra Tava Alir Aigipto ma tuk
uro ta ra Ngala na Ta. Go iat ra langun ta ra matana taubar. 20 Ma ta ra
Ngala na Ta ia ra langun ta ra matana taoai; na tur pa ia ta ra langun ta
ra matana taubar, ma na tuk ta ra pakana i vatale ra langun Kamat. Go
iat ra langun ta ra matana taoai. 21 Ma avat a tibe go ra gunan varogop
ma ra umana vuna tarai Israel. 22 Ma avat iat avat a tibe ure avat ma ra
umana vaira nina dia vangala ra umana bul livuan ta vavat; da luk diat
ba a tarai na gunan Israel, ma da tibe ta pia ure diat livuan ta ra umana
vuna tarai Israel. 23 Da tibe ra vaira ma ra pia ta ra langun kai ra vuna
tarai nina i ki tana, ra Luluai God i biti.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

48 1 Go ra iang i diat ra umana vuna tarai tikatikai: ta ra langun ta
ra matana labur, nina i tur pa ia ta ra ta ma i vana alalu Ketlon,
uro ta ra langun Kamat, ma i tuk tar aro Kasar-Enan, nina i ki ta ra
langun Damasko, ta ra papar a labur pire Kamat; da tibe ta pakana papa
ra matana taur ma na tuk ta ra matana taoai pire Dan. 2 Ma namur tai
Dan. papa aro ra matana taur ma tuk ta ra matana taoai, a langun kai
Aser. 3 Ma namur tai Aser, papa aro ra matana taur ma tuk ta ra matana
taoai, a langun kai Naptali. 4 Ma namur tai Naptali, papa aro ra matana
taur ma tuk ta ra matana taoai, a langun kai Manase. 5 Ma namur tai
Manase, papa aro ra matana taur ma tuk ta ra matana taoai, a langun
kai Epraim. 6 Ma namur tai Epraim, papa aro ra matana taur ma tuk ta
ra matana taoai, a langun kai Ruben. 7 Ma namur tai Ruben, papa aro ra
matana taur ma tuk ta ra matana taoai, a langun kai Iuda.

8 Namur tai Iuda, papa aro ra matana taur ma tuk ta ra matana taoai,
avat a tibe ta pakana pi na langalanga, a tababana na laptikai na arip
ma a ura mar ma a ilima na vinun na pokono, ma ra lolovinana na da ra
lolovina i ra pia kai tika na vuna tarai, papa ra matana taur ma tuk ta
ra matana taoai; a pal i gomgom na ki ta go ra pakana. 9 Ra pakana tana
nina ba avat a vakilang vaire vue ure ra Luluai na da ra laptikai na arip
ma a ura mar ma a ilima na vinun na pokono kana lolovina ma na da ra a
ilima na arip na marmar na pokono ra tababana. 10 Ma da tibe ta pakana
ta go ra pia i gomgom ure ra umana tena tinabar; ra lolovinana na da ra
laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun na pokono, papa aro
ra matana taur ma tuk ta ra matana taoai, ma ra tababana na da ra ura
arip ma a ilima na mar na pokono, papa aro ra matana labur ma tuk ta ra
matana taubar; ma ra pal i gomgom kai ra Luluai na ki livuan tana. 11 Ma
ra umana natu i Sadok, nina di ga vakilang vaire diat upi ra umana tena
tinabar tago dia ga toratorom piragu, ma pa dia ga vana irai da ra tarai
Levi ba ra tarai Israel dia ga vana rara, 12 diat a vatur vake da ra pakana
pia i gomgom kakit kan ra pia i gomgom, ma na varlangunai ma ra pia
kai ra tarai Levi. 13 Ma ra tarai Levi diat a vatur vake ta pakana pia, na
varlangunai ka ma ra pia kai ra umana tena tinabar; na da ra laptikai na
arip ma a ura mar ma a ilima na vinun na pokono kana lolovina ma na
da ra a ura arip ma a ilima na mar na pokono ra tababana. Ra kidoloina
pakana pia na da ra laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun
na pokono ra lolovinana ma ra ilima na arip na marmar na pokono ra
tababana. 14 I tabu ba da ivure ta ik ika ta go ra bo na pia, ma i tabu bula
ba da varkiane ba da kutu vue ta ngungu tana; tago i gomgom ure ra
Luluai. 15 Ra ngungu i ki valili ta ra pia i langalanga, nina ba ra tababana
i da tika na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun na pokono ma ra
lolovinana i da ra laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun na
pokono, pa na gomgom, na tur ure ra pia na pal, ma ra umana pal, ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana gunagunan kikil ra pia na pal; ma ra pia na pal iat na tur livuan
ta ra umana gunagunan. 16 Ra lolovina ta ra pia na pal na tika na arip
ma tika na mar ma a ura vinun ma a ilima na pokono, ma ra tababana na
damana bula. 17 Ra tababa i ra umana gunagunan kikil ra pia na pal, ta
ra ivat na paparaina parika, na da ra laptikai na vinun ma a ura pokono
ma a papar. 18 Ma ra ura ngungu dir ki valili ta go ra pakana, a ura arip
ma a ilima na mar na pokono ta ra papar a taur ma ra ura arip ma a
ilima na mar na pokono ta ra papar a taoai, nina dir varlangunai ma ra
pakana pia i gomgom muka, na topa diat dia papalum ta ra pia na pal.
19 Diat par ra tarai Israel nina dia papalum ta ra pia na pal, diat a palum
go ra pakana pia. 20 Go ra pakana pia nina di ga tibe vaire ta ra pia i
langalanga, ma da luk guve tar bula ra pakana ra pia na pal i tur tana,
na da ra laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun na pokono ra
lolovinana ma ra laptikai na arip ma a ura mar ma a ilima na vinun na
pokono ra tababana.
21 Ra pakana i ki valili kakit ta ra pia i langalanga da tibe pire ra
luluai, ia iat na kale pa ra pia i varlangunai ta ra ura paparai ra pia i
gomgom ma ra pia ure ra pia na pal, ra tababana na da ra laptikai na
arip ma a ura mar ma a ilima na vinun na pokono, ma ra lolovinana na
varlangunai ma ra pia kai ra umana vuna tarai. Ra pia i gomgom, nina
ba ra pal i gomgom i ki tana, 22 ma ra pakana kai ra tarai Levi, ma ra
pakana ure ra pia na pal, na tur livuan ta go ra ura pakana kai ra luluai,
ma na varlangunai ma ra pakana kai Iuda, ma ra pakana kai Beniamin.
23 Ma ure diat ra umana vuna tarai dia tur valili boko: ra langun kai
Beniamin, papa aro ra matana taur ma tuk ta ra matana taoai; 24 namur
tai Beniamin, papa aro ra matana taur ma tuk ta ra matana taoai, ra
langun kai Simeon. 25 Namur tai Simeon, papa aro ra matana taur ma
tuk ta ra matana taoai, ra langun kai Isakar. 26 Namur tai Isakar, papa
aro ra matana taur ma tuk ta ra matana taoai, ra langun kai Sebulun.
27 Namur tai Sebulun, papa aro ra matana taur ma tuk ta ra matana taoai,
ra langun kai Gad. 28 Namur tai Gad, ta ra papar a taubar, ra langun na
tur pa ia aro Tamar, ma na tuk tar aro Meribot-Kades, ma na tuk tar ta ra
Tava Alir Aigipto, ma na tuk uro ta ra Ngala na Ta. 29 Nam iat ra gunan
nina ba avat a tibe pire ra umana vuna tarai Israel upi kadiat, ma diat a
kale pa kadia pakana tikatikai, ra Luluai God i biti.

A mataniolo ma ra iang Ira pia na pal

30 Go diat ra umana mataniolo ai ra pia na pal: ta ra papar a labur, nina
ba na tika na arip ma tika na mar ma a ura vinun ma a ilima na pokono
kana lolovina, 31 a utul a mataniolo, ra mataniolo kai Ruben, ra mataniolo
kai Iuda, ma ra mataniolo kai Levi; ra umana mataniolo ai ra pia na pal
diat a kap iang ta ra umana vuna tarai Israel; 32 ta ra papar a taur, nina

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ba na tika na arip ma tika na mar ma a ura vinun ma a ilima na pokono
kana lolovina, a utul a mataniolo, ra mataniolo kai Iosep, ra mataniolo
kai Beniamin, ma ra mataniolo kai Dan; 33 ta ra papar a taubar, nina ba
na tika na arip ma tika na mar ma a ura vinun ma a ilima na pokono
kana lolovina, a utul a mataniolo, ra mataniolo kai Simeon, ra mataniolo
kai Isakar, ma ra mataniolo kai Sebulun; 34 ta ra papar a taoai, nina ba na
tika na arip ma tika na mar ma a ura vinun ma a ilima na pokono kana
lolovina, a utul a mataniolo, ra mataniolo kai Gad, ra mataniolo kai Aser,
ma ra mataniolo kai Naptali. 35 Ra vinavana kikil ia na da ra ivat na arip
ma a ilima na mar na pokono; ma papa nam ra bung da vaiang ra pia na
pal ba, Ra Luluai i ki abara.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

DANIEL

A vartovo pire Daniel diat ma ra utul a talaina

1 1 Ta ra vautuluna kilala Ieoiakim i ga ki na king Iuda tana,
Nebukadnesar ra king Babilon i ga vut Ierusalem, ma i ga tur
vartakalat bat ia. 2 Ma ra Luluai i ga tul tar Ieoiakim ra king Iuda ta ra
limana, ma damana i ga kap ta umana la ta ra kuba i God; ma i ga mulue
diat ta ra gunan Sinar ta ra kuba i kana god, ma i ga vung varuk diat ta
ra pal na vuvuvung kai kana god.
3 Ma ra king dir ga tata ma Aspenas ra lualua ure kana lavur tultul na
pal, ma i ga ve ba na agure varuk pa ta umana bul Israel, ta umana ta
ra apik na tarai kai ra king iat ma ta ra umana luluai, 4 a umana vakak
na barmana ma ra umana metekina, ta umana ba i kapa ra nuknuk i
diat ta ra lavur kabinana par, a umana tena minatoto tuna, ma a ra
umana kabatau ta ra lavur papalum na kabinana, nina i tale diat ba diat
a toratorom ta ra kuba i ra king, ma ba da tovo tar ra mangana tutumu
ma ra tinata kai ra tarai Kaldea ta diat. 5 Ma ra king i ga varkurai ba da
tabar diat a bungbung par ma ra pakana kirip ta nina ai ra king, damana
bula ma ra polo na vain nina iat ba ra king i momamomo tana; damana
da tovo diat a utul a kilala, upi diat a toratorom ta ra king ba i par ra
utul a kilala. 6 Io, ta umana ta diat a umana bul ta ra vuna tarai Iuda,
a iang i diat dari: Daniel, Kanania, Misael, ma Asaria. 7 Ma ra lualua
ure ra umana tultul na pal i ga vaiang tar ra iang i diat: i ga vaiang
Daniel ba Beltesasar, Kanania ba Sadrak, Misael ba Mesak, ma Asaria ba
Abed-Nego.
8 Ma ga Daniel i ga ot ra nuknukina ba pa na vakaina mule ma ra
kirip ai ra king ba ra vain i momamomo tana; kari i ga lul ra lualua ure
ra umana tultul na pal ba koko na vakaina mule. 9 Io, God i ga maravut
Daniel, ma ra lualua ure ra umana tultul na pal i ga manane ma i ga mari
ia. 10 Ma ra lualua ure ra umana tultul na pal i ga biti tai Daniel:. Iau
burut kan kaugu luluai ra king nina i ga kure tar ra avava magit ma ra
avava nimomo na gire ra mata i vavat ma pa na vardada ma ra mata i ra
umana barmana ava ki varurung ma diat; damana avat a vuna ba ra king

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na pakat kutu vue ra ulugu. 11 Ma Daniel i ga biti ta ra tena varbalaurai
nina ba ra lualua ure ra umana tultul na pal i ga tibe pi na balaure
Daniel, Kanania, Misael, ma Asaria, dari: 12 Iau lul u ba una valar avet
kaum umana tultul a vinun na bung; boina ba da tabar avet ma vurigir
ika, ma avet a mome ra tava tuna ka. 13 Io, namur da bobe valar ra mata
i vevet ta ra luaina matam, ma da gire bula ra mata i ra umana barmana
ba dia iaian ta ra kirip ai ra king; ma da u gire, damana una kure ra
magit ai kaum umana tultul. 14 Ma i ga torom ta diat ta go ra magit, ma
i ga valar diat a vinun na bung. 15 Ma ba i par ra vinun na bung, a mata
i diat i potar, ma i tubu bula, ma ra mata i ra umana barmana par ba dia
ga en ra kirip ai ra king, pa ta na. 16 Io, ra tena varbalaurai i ga tak vue
ra adia kirip, ma ra polo na vain ba diat a momome, ma i ga tabatabar
diat ma ra vurigir ika.

17 Ma God i ga tul tar ra kabinana ta go ra ivat na barmana, ma dia ga
melem ta ra lavur buk, ma dia ga matoto bulu; ma Daniel i ga kapa ra
nuknukina ure ra kukurai ra lavur ninana ma ra lavur ririvon. 18 Ma ba
i ga par ra e nina ra king i ga kure tar ia ta diat, a lualua ure ra umana
tultul na pal i ga agure varuk diat ta ra luaina mata i Nebukadnesar.
19 Ma dia ga pirpir ma ra king; ma pa di ga gire tadav ta na ta diat ba
dia varogop ma Daniel, Kanania, Misael, ma Asaria; kari go diat dia ga
toratorom ta ra king. 20 Ma ta ra lavur tinata na kabinana ba ra king i ga
tir diat i tana, i ga gire ba dia ga manga lia kakit ma ra minatoto, ma ra
lavur tena kabinana par ma ra lavur tena papait par ta kana vuna gunan
par pata. 21 Ma Daniel i ga laun tuk tar ta ra luaina kilala Kores i ga ki na
king tana.

Daniel i vaarike ra kukurai ra ririvon kai Nebukadnesar

2 1 Ma ta ra vauruana kilala ta ra kini na king kai Nebukadnesar,
Nebukadnesar i ga ririvone ta umana ririvon, ma i ga ngarangarao
ra tulungeana tana, ma pa i ga va mat bulu mulai. 2 Io, ra king i ga
vartuluai ba da oro pa ra umana melem na tutana, ma ra umana tena
papait, ma ra umana tena agagar, ma ra umana Kaldea, upi diat a ve ra
king ta kana lavur ririvon. Damana dia ga vut ma dia ga tur ta ra luaina
mata i ra king. 3 Ma ra king i ga biti ta diat: Iau tar ririvone tika na
ririvon, ma ra tulungeagu i ngarangarao upi ina nunure ra ririvon.

4 Ma ra umana Kaldea dia ga tata ma dia ga biti tai ra king dari: U ra
king, boina ba una laun tukum! Boina ba una ve tar ra ririvon ta kaum
umana tultul, ma avet a vaarike ra kukuraina piram. 5 Ma ra king i ga
bali ra tinata kai ra umana Kaldea, ma i ga biti: I dovot ra tinata iau
tatike: ona pa ava vaarike ra ririvon ma ra kukuraina tagu, da kadal
varbaiane avat,, ma da vakaina ra kubakuba i vavat upi na da ra ul a
buta. 6 Ma ga ba avat a vaarike ra ririvon ma ra kukuraina, avat a vatur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vake ra vartabar tagu, ma ra vabongon ma ra ngala na variru; io, avat
a vaarike ra ririvon ma ra kukuraina bula. 7 Dia ga bali mule ma dia ga
biti: Boina ba ra king na ve tar ra ririvon ta kana umana tultul, ma avet a
vaarike ra kukuraina. 8 A king i ga tata mulai ma i ga biti: Go iau nunure
muka ba ava mainge ba da ur uka ra bung, tago ava nunure ba ra tinata
iau ga tatike i dovot, 9 ba ona pa avat a vateten tar ra ririvon tagu, tikai
ka ra varkurai ure avat; tago ava tar vaninare ra tinata vavaongo ma ra
tinata na vavagu ba avat a vatang ia piragu, tuk tar ta ra e ba ta enana
magit bar na arikai; boina avat a ve iau ta ra ririvon, ma ina nunure tana
ba i tale avat ba avat a pala ra kukuraina tagu. 10 A umana Kaldea dia ga
bali ra king ma dia ga biti: Pa ta tutana ta ra rakarakan a gunagunan ba
na pait valar pa ra magit ra king i mainge; tago pa ta ngala na king ma
pa ta dekdek na king i ga tir pa ra magit dari tai ta tena papait, ba tai ta
tena agagar, ba tai ta Kaldea. 11 Ra magit ra king i tir upi ia i dekdek, ma
pa ta tutana mulai ba na vaarike pire ra king, ia kaka ra umana god nina
pa dia kiki pire ra tarai. 12 A king i ga kankan ure go ra magit, ma i ga
kavavar, ma i ga vartuluai ba da vamutue ra lavur tena kabinana Babilon.
13 Ma ra varkurai i ga vana rikai, ma di ga vaninara ba da ubu doko vue
ra umana tena kabinana; ma dia ga tikatikan upi Daniel ma ra umana
talaina upi da ubu doko diat.

14 Ma Daniel i ga tatike ra tinata i minana ma ra tinata i ki tai Ariok
ra lualua ure ra umana monamono kai ra king, nina i ga vana rikai upi
na ubu doko ra umana tena kabinana Babilon; 15 i ga tata ma i ga biti tai
Ariok ra luluai na vinarubu kai ra king dari: Ta ra ava ra king i pait go ra
dekdek na varkurai? Ma Ariok i ga vavinar Daniel ure go ra magit. 16 Ma
Daniel i ga ruk pire ra king, ma i ga lul ia ba na tul tar ta umana bung
tana upi na vaarike ra kukurai ra ririvon pire ra king.

17 Namur Daniel i ga vana ra kubana, ma i ga vakapa Kanania, Misael,
ma Asaria, ra utul a talaina, tana, 18 upi diat a lul vovo pa God arama
ra bala na bakut ba na tul tar kana varmari ta diat ure go ra magit na
pidik, upi koko Daniel ma ra umana talaina diat a virua varurung ma ra
umana tena kabinana Babilon par. 19 Io, di ga vaarike ra magit na pidik
tai Daniel ta ra ninana ta ra marum. Ma Daniel i ga pite pa God arama ra
bala na bakut. 20 Daniel i ga tak ra ngiene ma i ga biti:

Da pite vatikene pa ra iang i God ma pa na mutu,
Tago kana iat ra kabinana ma ra dekdek.
21 I varkiane ra umana e ma ra umana kilala;
I tak vue ra umana king, ma i vaki ra umana king;
I tabar ra umana tena kabinana ma ra kabinana,
Ma i tul tar ra minatoto ta diat i kapa ra nuknuk i diat;
22 I vaarike ra umana magit dia mamat ma dia tur ivai;
I nunure ra magit i ki ra kokodo,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Ma ra kapa i kiki pirana.
23 Iau pite pa u ma iau manane u, u ra
God kai ra umana tamagu,
Tago u tar tul tar ra kabinana ma ra niongor tagu,
Ma go u tar rada ra magit tagu nina ave ga lul ia tam,
Tago u tar vaarike ra magit kai ra king ta vevet.
24 Ma Daniel i ga ruk pire Ariok, nina ba ra king i ga togue ba na
vamutue ra umana tena kabinana Babilon; i ga vana ma i ga biti tana
dari: Koko una ubu vue ra umana tena kabinana Babilon; una agure pa
iau tadav ra king, ma ina vaarike ra kukuraina pire ra king.
25 Io, Ariok i ga agure varuk lolole pa Daniel ta ra luaina mata i ra
king, ma i ga biti tana dari: Iau tar tikan tadav tika na tutana ta diat di
ga ben vavilavilau pa diat maro Iuda, ma go ra tutana na vaarike tar ra
kukuraina ta ra king. 26 A king i ga tata ma i ga biti tai Daniel, a iangina
bula na Beltesasar, dari: Dave, i tale u ba una vaarike ra ririvon piragu
nina iau ga gire, ma ra kukuraina bula? 27 Daniel i ga bali ra king ma i ga
biti tana: Nam ra magit na pidik ba ra king i titir tana pa i tale ra umana
tena kabinana, ma ra umana tena agagar, ma ra umana tena papait, ma
diat dia tikan upi ra vakilang ta ra bakut, upi diat a vaarike ta ra king;
28 ma ga tika na God i ki arama ra bala na bakut i pala vakapa ra umana
magit na pidik, ma i tar vavinar ra king Nebukadnesar ta ra magit ba da
pait ia ta ra umana e namur.
Kaum ririvon ma ra lavur ninana u tar gire ba u va ta kaum vava dia
dari: 29 U ra king, ba u va mat ra umana ninunuk dia ga vana rikai ta ra
balam ure ra lavur magit namur, ma nina i pala ra lavur magit na pidik
i ga vakapa u ure ra magit ba da pait ia boko namur. 30 Ma vakir di ga
vaarike go ra magit na pidik piragu tago iau lia ma ra kabinana ta ra
tarai par dia laun, di ga vaarike ke piragu upi da vavinar ra king ta ra
kukuraina, ma upi na tapala piram ra lavur ninunuk ta ra balam.
31 U ra king, u ga gigira, ma u ga gire ra ngala na kalavuar. Go ra
kalavuar, i ga dekdek ma i ga bagabagele na kaia, i ga tur ta ra luaina
matam, ma ra tarai dia ga dadadar tana. 32 Ma ure nam ra kalavuar, a
uluna di ga pait ia ma ra ngatngat na goled, a bongobongono ma ra ura
limana di ga pait ia ma ra silva, a livuana ma ra kelakelegina dir ga
palariam gobol, 33 a ura kakene dir ga palariam tuna, ma ra ura pal a
kauna dir ga varpopoto, a palariam ma ra pia. 34 U tar bobobe tuk tar
ba ra vat ba pa ta lima i ra tarai i ga mut ia i ga tume ra ura kau i ra
kalavuar nina dir palariam ma dir pia bula, ma i ga pamar gigi dir. 35 Io,
di ga pamar ngidangide ra palariam tuna, ra pia, ra palariam gobol, ra
silva, ma ra goled, ma dia ga da ra pal i ra vit ta ra tavul a rararama
vuai; ma ra vuvu i ga kap imimire vue diat, ma dia ga panie kakit; ma
nina ra vat ba i ga tumak pamar ra kalavuar i ga ngala vanavana da ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ngala na luana, ma i ga koakor ta ra rakarakan a gunagunan. 36 Nam ra
ririvon; ma go avet a pala ra kukuraina ta ra luaina mata i ra king.
37 U ra king, u ra king kai ra lavur king, nina God arama ra bala na
bakut i ga tul tar ra kiki na varkurai, ra varkurai, ra dekdek, ma ra
minamar tam; 38 ma ta ra lavur pakana ba ra tarai dia kiki tana, God
i ga tul tar ra lavur leing ra pupui ta ra limam, ma ra lavur beo liuliu
bula, ma i ga vaki u ba una kure diat par. U ra uluna i goled. 39 Ma ba u
tar mat ta tika na vuna varkurai na vana rikai, ma pa na varogop ma u;
ma ta ra vuna varkurai, a vautuluna, a vuna varkurai na palariam gobol,
nina ba na kure ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan. 40 Ma ra vaivatina
vuna varkurai na ongor da ra palariam tuna, tago ra palariam tuna i
pamar gigi ra lavur magit ma i ongor pa diat; ma da ra palariam i bereng
go diat par, damana nam ra vuna varkurai na papamar ma na bebereng.
41 Ma tago u ga gire ra kauna ma ra kaka na kauna, a ngungu tana i pia
di pait la me, ma ta ra ngungu i palariam tuna, nam ra vuna varkurai pa
na kopono ra varkurai tana; ma a dovotina ta pakana tana na ongor da
ra palariam tuna, da u ga gire ra palariam tuna dir varpopoto ma ra pia
bulit. 42 Ma da di ga pait ra ngungu kaka na kauna ma ra palariam tuna,
ma ta ra ngungu ma ra pia, damana ra ngungu vuna varkurai na ongor,
ma ta ra ngungu na pok. 43 Ma tago u ga gire ra palariam dir varpopoto
ma ra pia bulit, damana diat a varpopoto ta ra tinaulai, ma pa diat a
ki petep vargil, da ra palariam tuna ma ra pia pa dir varpopoto bulu.
44 Ma ta ra e kai nam ra umana king, a God arama ra bala na bakut na
vatur ta tika na vuna varkurai ba pa na panie muka, ma pa na nur tar ra
varkurai tana tai ta tika na vuna tarai; na pamar gigi ka nam ra lavur
vuna varkurai ma na vuna vue diat, ma ia kaka na tur vatikai ma pa na
mutu. 45 Ma ba u ga gire ra vat ba pa ta lima i ra tarai i ga mut vue ta ra
luana, ma i ga tumak pamar gigi ra palariam tuna, ra palariam gobol,
ra pia, ra silva, ma ra goled, ra ngala na God i tar vaarike tar ra lavur
magit ta ra king ba da pait ia namur. A ririvon i dovot, ma da pait ot pa
ra kukuraina.
46 Ma ra king Nebukadnesar i ga bura timtibum ma i ga lotu tadav
Daniel, ma i ga vartuluai ba da vartabar pirana ma ba da tun ra bulit
i ang na katkat tana. 47 A king i ga tata ma i ga biti dari tai Daniel: A
dovotina kavava God ia ra God kai ra lavur god, ma la ra Luluai kai ra
lavur king, ma i vaarike ra lavur magit na pidik, tago u tar pala valar
pa go ra magit i pidik. 48 Ma ra king i ga vangala pa Daniel, ma i ga pait
mangoro na vartabar pirana, ma i ga vaki ia pi na varkurai ta ra papar
Babilon par, ma ba na lualua ta ra umana tena kabinana par ta ra gunan
Babilon. 49 Ma Daniel i ga lul ra king, ma ra king i ga tibe Sadrak, Mesak,
ma Abed-Nego, upi dital a kure ra lavur magit kai ra kiki na varkurai ta
ra papar Babilon; ma ga Daniel i ga kiki ta ra kuba i ra king.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Pa dital virua ta ra ubu

3 1 Nebukadnesar ra king i ga mal pa tika na kalavuar ma ra goled,
ma ra lolovinana i ga varogop ma a vinun ma a ilima na pokono, ma
ra tababana i ga varogop ma tika na pokono ma a papar; i ga vatur ia ta
ra tamataman Dura ta ra papar Babilon. 2 Ma Nebukadnesar ra king i ga
vartuluai ba da agur guve ra umana ngala na luluai, ra umana raprap na
kiki na varkurai, ra umana luluai na gunan, ra umana tena varvateten,
ra umana tena varbalaurai na mani, ra umana tena varkurai ngalangala,
ra umana tultul na varkurai, ma ra lavur tena varkurai na papar, upi
diat a pot upi ra lotu na varvadoan ure ra kalavuar nina Nebukadnesar
ra king i ga vatur ia. 3 Ma ra umana ngala na luluai, ra umana, raprap na
kiki na varkurai, ra umana luluai na gunan, ra umana tena varvateten, ra
umana tena varbalaurai na mani, ra umana tena varkurai ngalangala, ra
umana tultul na varkurai, ma ra lavur tena varkurai na papar, dia ga ki
varurung upi da pait ra lotu na varvadoan ure ra kalavuar nina ra king
Nebukadnesar i ga vatur ia; ma dia ga tur ta ra luaina mata i ra kalavuar
nina Nebukadnesar i ga vatur ia. 4 Ma ra tena varvai i ga oraoro ma ra
ngala na nilaina dari: Avat a tarai, avat a umana vuna gunan ma ra lavur
alaala tinata, avat a nuk pa go ra vartuluai: 5 nam ra pakana bung ba
ava valongore ra tavur tana, ra kaur, ra pagol, ra ngap, ra tutupele, ra
dedede, ma ra lavur mangana damana, avat a bura timtibum ma avat
a lotu tadav ra kalavuar na goled nina Nebukadnesar ra king i ga vatur
ia; 6 ma nina ba pa na bura timtibum ma pa na lotu tadav ia, ta nam ra
pakana bung da vue vaba ia ta ra bala na ubu i oao mat. 7 Kari ta nam
ra pakana bung ba ra tarai par dia ga valongore ra tavur tana, ra kaur,
ra pagol, ra ngap, ra tutupele, ma ra lavur mangana damana, ra lavur
vuna tarai, ra lavur vuna gunan ma ra lavur alaala tinata, dia ga bura
timtibum ma dia ga lotu tadav ra kalavuar na goled nina Nebukadnesar
ra king i ga vatur ia.

8 Ma ta nam ra e ta umana Kaldea dia ga kakari maravai ma dia ga
takun vakaina ra umana Iudaia. 9 Dia ga tata ma dia ga biti ta ra king
Nebukadnesar dari: U ra king, una laun tukum! 10 U ra king, u tar pait
ra varkurai ba ra tarai par diat a bura timtibum ma diat a lotu tadav ra
kalavuar na goled, ba dia valongore ra tavur, ra kaur, ra pagol, ra ngap,
ra tutupele, ra dedede, ma ra lavur mangana damana; 11 ma nina ba pa
na bura timtibum ma pa na lotu tadav ia, da vue vaba ia ta ra bala na
ubu i oao mat. 12 Io, ta umana Iudaia ati nina u ga tibe diat upi diat a
kure ra magit kai ra varkurai ta ra papar Babilon, a iang i dital Sadrak,
Mesak, ma Abed-Nego; u ra king, go ra utul a tutana dital tar piam vue u;
pa dital torom ta kaum umana god, ma pa dital lotu tadav ra kalavuar na
goled nina u ga vatur ia.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

13 Io, Nebukadnesar i ga ngangal na kulot ma i ga kavavar, ma i ga
vartuluai ba da agur pa Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego. Ma di ga agur
pa dital pire ra king. 14 Nebukadnesar i ga tata ma i ga tir dital dari:
Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, i dovot bar ba pa amutal torom ta kaugu
umana god, ma pa amutal lotu tadav ra kalavuar na goled nina iau ga
vatur ia? 15 Io, ona amutal mulaot ba amutal a bura timtibum ma amutal
a lotu tadav ra kalavuar iau ga pait ia ta nam ra pakana bung ba amutal
valongore ra tavur tana, ra kaur, ra pagol, ra ngap, ra tutupele, ra
dedede, ma ra lavur mangana damana, i boina; ma ari pa amutal a lotu,
ta nam ra pakana bung iat da vue vaba amutal ta ra bala na ubu i oao
mat; ma to ia ra god ba na valaun amutal kan ra limagu?
16 Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, dital ga tata ma dital ga biti ta ra
king dari: Nebukadnesar, pa amital anan upi amital a bali u ta go ra
magit. 17 Ona damana, kamimital God nina amital toratorom tana i pait
valar pa ia ba na valaun vairop amital kan ra ubu i oao mat; ma na
valaun amital kan ra limam bula, u ra king. 18 Ma ari ona pata, boina
ba u ra king una nunure ba pa amital a torom ta kaum lavur god, ma pa
amital a lotu tatadav ra kalavuar na goled nina u ga vatur ia.
19 Ma Nebukadnesar i ga kavavar tuna, ma i ga enana ra matana
tadav Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego; kari i ga tata ma i ga vartuluai
ba da vangala ra oao ta ra ubu, upi na varogop ma ra lavurua na ubu
tuna. 20 Ma i ga tibe ta umana dekdek na tutana ta kana loko na tarai
na vinarubu upi diat a vi Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, ma diat a vue
vaba dital ta ra ubu i oao mat. 21 Io, di ga vi go ra utul a tutana ta kadital
olovoi, ma kadital mal na tutana, ma kadital kere, ma kadital lavur
enana mal, ma di ga vue vaba dital ta ra bala na ubu i oao mat. 22 Ma
tago ra vartuluai kai ra king i ga dekdek, ma ra iap i ga oao na kaia, a
biro na iap i ga tun doko nam ra tarai ba dia ga vatur Sadrak, Mesak, ma
Abed-Nego. 23 Ma go ra utul a tutana, Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, ba
di ga vi dital, dital ga bura ta ra bala na ubu i oao mat.
24 Io, ra king Nebukadnesar i ga kaian, ma i ga tut lulut; i ga tata ma i
ga biti ta kana umana tena varvateten: Dave, pa da ga vi ra utul a tutana,
ma pa da ga vue vaba dital ta ra bala na iap? Dia ga bali ra king ma dia
ga biti tana: Maia, damana, u ra king. 25 I ga tata ma i ga biti: Ea, iau gire
ra ivat na tutana nina i tapala ra adia vivi, dia vanavana ka ta ra bala na
iap, ma pa dia kaina; ma iau gire ba ra vaivatina i da tika na natu i ra
umana god.
26 Ma Nebukadnesar i ga maravai tadav ra mataniolo na ubu na iap;
i ga tata ma i ga biti: Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, amutal a utul a
tultul kai ra God a Ngala Kakit, amutal a irop ma amutal a vana uti. Io,
Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, dital ga irop kan ra bala na iap. 27 Ma ra
umana ngala na luluai, ma ra umana raprap na kiki na varkurai, ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana luluai na gunan, ma ra umana tena varkurai kai ra king, dia ga ki
varurung ma dia ga gire go ra utul a tutana, a birao pa i ga rang vakaina
ra pal a paka i dital, ma ra pepe na ulu i dital pa i ga dodo, ma kadital
olovoi bula pa i ga enana, ma pa dital ang na iap. 28 Ma Nebukadnesar i
ga tata ma i ga biti: Da pite pa ra God kai Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego,
nina i ga tulue kana angelo, ma i ga valaun kana utul a tultul nina dital
ga nurnur tana ma dital ga uvia pa ra tinata kai ra king, ma dital ga nur
tar ra pal a paka i dital upi koko dital a torom tai ta enana god ma koko
dital a lotu tadav ia, ia kaka ta kadital God iat. 29 Kari kaugu varkurai i
dari: ra lavur vuna tarai, ra lavur vuna gunan, ma ra lavur alaala tinata,
nina dia tata kakaina ure ra God kai Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, da
poko ngidangide diat, ma da vakaina ra kubakuba i diat upi na da ra ul a
buta, tago pa ta god mulai ba na valavalaun damana. 30 Ma ra king i ga
vangala ra kini kai Sadrak, Mesak, ma Abed-Nego, ta ra papar Babilon.

I enana ra mangana kini kal Nebukadnesar

4 1 Nebukadnesar ra king, tadav ra lavur vuna tarai, ma ra lavur
vuna gunan, ma ra lavur alaala tinata, nina dia ki ta ra rakarakan
a gunagunan: A malmal na tavua pire vavat! 2 Iau tar nuk ia ba ina ve
tar ra lavur vakilang ta vavat ma ra lavur magit na kinaian nina God
ra Ngala Kakit i ga pait ia piragu. 3 Kana lavur vakilang a umana enana
ta! Ma ra lavur magit na kinaian i pait ia a umana dekdekina ta! Kana
varkurai i tur tukum, ma kana varkurai pire ra lavur taun tarai mutu.
4 Iau Nebukadnesar iau ga ki bulu ta ra kubagu, ma iau ga tavua ta
kaugu pal na king. 5 Iau ga ririvon ma iau ga burut ta nam ra ririvon; ma
ba iau ga va ra lavur nuknukigu ma ra lavur ninana ta ra balagu dia ga
vapurpuruan iau. 6 Kari iau ga vartuluai ba da agure varuk ra lavur tena
kabinana Babilon piragu, upi diat a vakapa iau ta ra kukurai ra ririvon.
7 Io, ra umana tena papait, ra umana tena agagar, ra umana Kaldea, ma
diat dia tikan upi ra vakilang ta ra bakut, dia ga pot; ma iau ga ve kaugu
ririvon ta diat, ma pa i ga tale diat ba diat a pala ra kukuraina piragu.
8 Io, tuka boko Daniel i ga pot piragu, a iangina ba Beltesasar varogop
ma ra iang i kaugu god, nina ra tulungea i ra umana lia na god i kiki
tana; ma iau ga vaarike ra ririvon pirana, ma iau ga biti: 9 Beltesasar, u
ra lualua ta ra umana tena papait, tago iau nunure ba ra tulungea i ra
umana lia na god i kiki tam, ma pa ta magit na pidik i vapurpuruan u,
boina ba una vaarike ra lavur ninana ta kaugu ririvon, ma una pala tar
ra kukuraina tagu. 10 A lavur ninana ta ra nuknukigu ba iau ga va ta
kaugu vava dia ga dari: iau ga gigira, ma tika na davai i ga tur livuan
ta ra rakarakan a gunagunan, ma i ga manga tuluai urama. 11 A davai i
ga tar tavua, ma i ga dekdek, ma i ga tuluai urama kakit, ma di ga gire
ta ra rakarakan a gunagunan par. 12 A mapmapina i ga lubalubang, ma i

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga peal ra vuaina, ma diat pat dia ga iaian tana; a umana king ra pupui
dia ga malmalur tana, ma ra umana beo liuliu dia ga rakarakan ta ra
ingaingarina, ma ra lavur mangana dia laun dia ga maur tana.
13 Ba iau ga va iau ga gigira ta kaugu lavur ninana, ma iau ga gire tika
na monamono, a tena gomgom, i ga vana ba marama ra bala na bakut.
14 I ga manga oro ma i ga biti dari: Mut vue ra davai, bual vue ra lavur
ingaingarina, imar vue ra mapmapina, imire vue ra vuaina; boina ba
ra umana king diat a vana kan ra bitina, ma ra umana beo liuliu kan ra
ingaingarina. 15 Ia kaka da nur vue ra bitina ma ra umana okorina upi
diat a tur ta ra pia, ma da vi ia ma ra palariam tuna ma ra palariam
gobol; na tur uka livuan ta ra vura i gumaguma ta ra pupui. Boina ba na
bilim ma ra mavoko, ma na en ra lavur magit i lubalubang da ra umana
leing ra pupui; 16 da kia vue ra nuknuk i ra tutana tana, ma da tul tar ra
nuknuk i ra vavaguai tana; ma na kiki damana lavurua na kilala. 17 Go
ra magit i vana rikai ta ra varkurai kai ra umana monamono, ma go ra
vartuluai i vuna ta ra tinata kai ra umana tena gomgom, upi ra tarai diat
a nunure ba ra Ngala Kakit i varkurai ta ra kiki na varkurai kai ra tarai,
ma i tul tar ia ta nina iat i mainge, ma i vaki ra umana ikilik tuna ta ra
tarai pi diat a lualua tana. 18 Iau, Nebukadnesar ra king, iau ga ririvon
damana. Ma u Beltesasar, una vaarike ra kukuraina, tago ra umana tena
kabinana par ta kaugu vuna gunan pa i tale diat upi diat a ve iau ta ra
kukuraina; ma ga u, i tale u tago ra tulungea i ra umana lia na god i ki
tam.
19 Ma Daniel, a iangina Beltesasar, i ga kaian mat tai ta ik a pakana
bung ma i ga ngarangarao ra balana. A king i ga tata ma i ga biti tana:
Beltesasar, koko una ngarangarao ta ra ririvon ba ta ra kukuraina.
Beltesasar i ga bali ia ma i ga biti: Kaugu luluai, boina ba ra ririvon na
tadav diat dia milmilikuane u, ma ra kukuraina na tadav kaum lavur
ebar. 20 Nam ra davai u ga gire, nina i ga tavua ma i ga ongor, ma i ga
tuluai urama kakit, ma di ga gire ta ra rakarakan a gunagunan par;
21 nina ra mapmapina i ga potar, ma ra vuaina i ga peal, ma diat par dia
ga iaian tana; nina ra lavur king ra pupui dia ga kiki ta ra bitina, ma
ra umana beo liuliu dia ga rakarakan ta ra ingaingarina: 22 u ra king
nam ra davai, u nina u tar tavua ma u tar dekdek. Tago kaum minamar
i tar ngala, ma i tuk urama ra bala na bakut, ma kaum varkurai i tuk
tar ta ra mutuaina langlangun na rakarakan a gunagunan. 23 Ma nam
ra monamono, a tena gomgom, ba ra king i ga gire i vana ba marama ra
bala na bakut ma i ga biti dari: Mut vue ra davai, nila vue; ia kaka da nur
vue ra bitina ma ra umana okorina upi diat a tur uka ta ra pia, ma da vi
ia ma ra palariam tuna ma ra palariam gobol, ma na tur uka livuan ta ra
vura i gumaguma ta ra pupui; ma boina ba na bilim ma ra mavoko, ma
na en ra lavur magit i lubalubang da ra umana leing ra pupui, tuk tar ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra bung ba lavurua na kilala dia par tana; 24 u ra king, go ra kukuraina:
Go ra varkurai kai ra Ngala Kakit, nina i tar tadav kaugu luluai ra king,
25 ba da korot vue u kan ra tarai, ma avat a kiki varurung ma ra umana
leing ra pupui, ma da kure u pi una en ra vura da ra umana bulumakau,
ma da vabilim u ma ra mavoko marama ra bakut, ma lavurua na kilala
una kiki damana, tuk una nunure ba ra Ngala Kakit i varkurai ta ra kiki
na varkurai kai ra tarai, ma i tul tar ia ta nina iat i mainge. 26 Ma tago
di tar vartuluai ba da nur vue ra bit a davai ma ra okorina, damana bula
kaum varkurai na tur padikat tam ba u ga tar matoto tana ba ra Bala na
Bakut i varvarkurai. 27 Io, u ra king, boina ba una mulaot ta kaugu tinata
na varvateten, ma una kia vue kaum varpiam ma ra mangamangana
takodo, ma kaum bilak na mangamangana ma ra varmari tadav diat di ki
taun diat, kan da valolokon kaum kini na malmal.

28 Go ra lavur magit dia ga tadav ra king Nebukadnesar. 29 Ba i ga
par a vinun ma a urua na gai i ga vanavana ta ra ul a pal na king ta ra
gunan Babilon. 30 Ra king i ga tata ma i ga biti dari: Vakir go ra ngala
na Babilon vang, nina iau ga pait ia ta ra ngala na dekdekigu pi ra kuba
i ra king na tur tana ma upi da ru kaugu ngala na kini? 31 A tinata pa
i ga irop par boko kan ra ngie i ra king, ma ra nilai tikai i ga arikai
marama ra bakut dari: U ra king Nebukadnesar, di ve u dari: Di tar tak
vue kaum varkurai kan u; 32 ma da korot vue u kan ra tarai, ma avat a
kiki varurung ma ra lavur leing ra pupui; da kure u pi una en ra vura da
ra bulumakau, ma una ki vue lavurua na kilala, tuk una nunure ba ra
Ngala Kakit i varvarkurai ta ra kiki na varkurai kai ra tarai, ma i tul tar
ia ta nina iat i mainge. 33 Ta nam ra pakana bung di ga pait ot pa nam ra
magit pire Nebukadnesar. Di ga korot vue kan ra tarai, ma i ga en ra vura
da ra bulumakau, ma ra pal a pakana i ga pupuk ma ra mavoko, ma ra
pepe na uluna i ga lolovina da ra ivuna taragau, ma ra pulegi na limana
da ra pulegi na beo.

34 Ma ba i ga par nam ra lavur kilala, iau Nebukadnesar iau ga
tadarake ra bakut, ma ra nuknukigu i ga kapa mulai, ma iau ga tata
vadoane ra Ngala Kakit, ma iau ga pite pa ia, ma iau ga ru nina i laun pa
na mutu; tago kana varkurai a varkurai pa na mutu, ma kana varkurai
i tur padikat pire ra lavur taun tarai mutu; 35 ma ra tarai par ta ra
rakarakan a gunagunan dia da ra magit vakuku; ma i pait ra lavur magit
i mainge pire ra kor arama ra bala na bakut, ma pire ra tarai bula dia ki
ta ra rakarakan a gunagunan; ma pa ta na i tigal valar pa ra limana, ma
pa ta na i tir valar pa ia dari: Ava u pait ia?

36 Ta nam ra bung iat i ga kapa mulai ra nuknukigu; ma kaugu ngala
na kini ma kaugu ngala na minamar dir ga lilikun mulai piragu, upi na
mamar kaugu varkurai; ma kaugu umana tena varkurai ma kaugu umana
luluai dia ga tadatadav iau, ma di ga vaki mule iau ta kaugu kiki na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

varkurai, ma kaugu kini i ga ngala muka. 37 Io, iau Nebukadnesar iau pite
pa ra King arama ra bala na bakut, ma iau manane, ma iau ru ia; tago i
dovot kana lavur papalum, ma kana lavur mangamangana dia takodo;
ma nina dia papait na luluai i varuva valar pa diat.

A tutumu ta ra papar a pal

5 1 Belsasar ra king i ga pait tika na ngala na lukara ure kana lavur
luluai, tika na arip na marmar diat, ma i ga mome ra vain ta ra
luaina mata i diat ra arip na marmar.
2 Io, ba Belsasar i ga gugu ta ra vain i mome, i ga vartuluai pi da vila
pa ra umana la na goled ma ra umana la na silva nina Nebukadnesar
tamana i ga tak pa ia kan ra pal i gomgom aro Ierusalem, upi ra king
ma kana umana luluai, ma kana umana taulai ma kana umana tultul na
vavina, diat a momo tana. 3 Ma di ga kap ra umana la na goled nina di ga
tak vue diat kan ra pal i gomgom ta ra kuba i God arama Ierusalem; ma
ra king ma kana umana luluai, kana umana taulai ma kana umana tultul
na vavina, dia ga momo ta diat. 4 Dia ga mome ra vain, ma dia ga pite
pa ra umana god di ga pait diat ma ra goled, ma ra silva, ma ra palariam
gobol, ma ra palariam tuna, ma ra davai, ma ra vat.
5 Ta nam ra pakana bung ra kaka na lima i tika na tutana i ga vana
rikai, ma i ga tutumu ta ra kabang ta ra papar a pal i tur vartalai ma
ra turtur na lamp ta ra kuba i ra king; ma ra king i ga gire ra ngungu
lima ba i tutumu. 6 Ma ra mata i ra king i ga kiala, ma i ga purpuruan
ra nuknukina; i ga dadadar tuna, ma ra ura malmalikun na kauna dir
ga varvartumak. 7 A king i ga oraoro mat upi da vila pa ra umana tena
papait, ra umana Kaldea, ma diat dia gire upi ra vakilang ta ra bakut.
Ma ra king i ga tata ma i ga biti ta ra umana tena kabinana Babilon dari:
Nina ba na luk valar pa go ra tutumu, ma na pala ra kukuraina tagu, da
ule tar ra mal i meme marut tana, na kurkurua ma ra kurkurua na goled,
ma na vautuluna tena varkurai ta ra kiki na varkurai. 8 Ma ra lavur tena
kabinana kai ra king dia ga vut, ma pa dia ga luk valar pa ra tutumu, ma
pa i ga tale diat upi diat a ve tar ra kukuraina ta ra king. 9 Ma Belsasar
ra king i ga manga purpuruan, ma ra matana i ga kiala, ma kana umana
luluai dia ga vurgilagilo.
10 Ma tina i ra king i ga ruk ta ra pal na lukara, tago i ga valongore
ra tinata kai ra king ma kana umana luluai; ma tina i ra king i ga tata
ma i ga biti: U ra king, boina ba una laun tukum! Koko na purpuruan ra
balam, ma koko ra matam na kiala. 11 Tika na tutana i ki ta kaum gunan,
nina ra tulungea i ra umana lia na god i ki tana; ma ba tamam i ga laun
boko di ga gire tadav ra kapa ma ra minatoto ma ra kabinana tana, da ra
kabinana kai ra umana god; ma tamam ra king Nebukadnesar i ga vaki
ia pi na lualua ta ra umana tena papait, ra umana tena agagar, ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kaldea, ma diat dia gire upi ra vakilang ta ra bakut; 12 tago di ga gire
tadav ra enana nuknukina, ma ra minatoto, ma ra kabinana tana, upi na
vaarike ra kukurai ra umana ririvon, ma na pala vakapa ra lavur magit
na pidik, ma na pala ra lavur mamat na magit, ta nam ra tutana Daniel
nina ba ra king i ga vaiang tar ra iangina ba Beltesasar. Io, una vartuluai
pi da agur pa Daniel, ma na vaarike ra kukuraina.
13 Io, di ga agur varuk pa Daniel pire ra king. Ma ra king i ga tata ma i
ga biti tai Daniel: Dave, u Daniel tikai ta diat ra tarai Iuda laka, nina ra
king tamagu i ga ben vavilavilau pa diat maro Iuda? 14 Iau tar valongore
ra tinata ure u, ba ra tulungea i ra umana god i kiki tam, ma ba u vatur
vake ra kapa ma ra minatoto ma ra kabinana tuna. 15 Ma go di tar agur
pa ra umana tena kabinana, a umana tena papait, piragu upi diat a luk
nam ra tutumu, ma upi diat a vakapa iau ta ra kukuraina; ma pa dia
vaarike valar pa ra kukurai ra magit piragu. 16 Ma iau tar valongore
ure u, ba i tale u ra pupukuai na tinata ma ba u pala valar pa ra umana
mamat na magit; io, ona una luk valar pa ra tutumu ma una vaarike
ra kukuraina, da ule tar ra mal i meme marut tam, ma una kurkurua
ma ra kurkurua na goled, ma una vautuluna tena varkurai ta ra kiki na
varkurai.
17 Ma Daniel i ga tata ma i ga biti dari ta ra luaina mata i ra king: Una
vatur vake ke kaum lavur magit na vartabar, ma una tul tar ra vapuak
tai ta enana; ina luk vakuku ka ra tutumu pire ra king, ma ina vaarike
ra kukuraina pirana. 18 U ra king, a God a Ngala Kakit i ga tul tar ra
varkurai tai tamam Nebukadnesar, ma ra ngala na kini, ma ra minamar,
ma ra ngala na variru bula; 19 ma ra lavur vuna tarai, ra lavur vuna
gunan, ma ra lavur alaala tinata, dia ga dadadar ma dia ga burut ure ra
ngala na kini i ga tul tar ia tana; i ga ubu doko nina i mainge, ma nina
i mainge i ga nur vue upi na laun; ma i ga vangala nina i mainge, ma
nina i mainge i ga varuva. 20 Ma ba i ga ngala ra nuknukina ure mule,
ma ra balana i ga leo ta kana mangamangana luluai, di ga kari vairop
vue kan kana kiki na king, ma di ga tak vue kana minamar kan ia; 21 ma
di ga korot vue kan ra tarai, ma di ga pukue ra nuknukina pi na da ra
nuknuk i ra vavaguai, ma i ga kiki varurung ma ra umana kuabar na
as; di ga tabatabar ia ma ra vura da ra bulumakau, ma ra pal a pakana
i ga pupuk ma ra mavoko, tuk tar ta ra bung i ga matoto tana ba ra God
a Ngala Kakit i varkurai ta ra kiki na varkurai kai ra tarai, ma i vaki
nina iat i mainge pi na kure. 22 Ma u natuna, Belsasar, pa u ga vaikilik ra
nuknukim, ma a dovotina u tar nunure go ra lavur magit; 23 ma u ga tut
na varpiam uka ure ra Luluai i ra bala na bakut; ma di tar kap ra umana
la dia ga tur ta ra kubana piram, ma u, avat ma kaum umana luluai,
kaum umana taulai ma kaum umana tultul na vavina, ava ga mome ra
vain tana; ma u tar pite pa ra umana god di ga pait diat ma ra silva, ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra goled, ma ra palariam gobol, ma ra palariam tuna, ma ra davai, ma ra
vat, nina ba pa dia nana, ma pa dia valongor, ma pa dia matoto, ma ra
God nina i vatur vake ra vuvu na bilaum ma i kure kaum lavur nga, pa u
ga pite pa ia.
24 Kari i tar tulue ra ngungu lima, ma di tar tumu nam ra tutumu.
25 Ma ra tutumu di ga pait ia i dari: MENE, MENE, TEKEL, ma PARSIN.
26 Ma ra kukurai ra tinata i dari: MENE, God i tar to ra umana bung ure
kaum varkurai, ma i tar vapar ia; 27 TEKEL, di tar valar u ta ra valavalar
na mamat, ma vakir u mamat; 28 PERES, di tar tibe varbaiane kaum vuna
gunan, ma di tar tul tar ia ta ra tarai Media ma ra tarai Persia.
29 Io, Belsasar i ga vartuluai, ma di ga vavauluve Daniel ma ra mal
i meme marut, ma di ga vakurue ma ra kurkurua na goled, ma di ga
varvai ure ba na vautuluna tena varkurai ta ra kiki na varkurai.
30 Ta nam ra marum iat di ga ubu doko Belsasar ra king kai ra tarai
Kaldea. 31 Ma Darius ra te Media i ga vatur vake ra varkurai, ma i ga laun
vue laptikai na vinun ma a ura kilala bar.

Daniel i ki ta ra tung na leon

6 1 Ma Darius i ga vaki tika na mar ma a ura vinun na luluai upi diat a
kure kana vuna gunan par; 2 ma i ga vaki ra utul upi dital a patuana
pire diat, ma Daniel tikai ta dital, upi ra umana luluai diat a varvai pire
dital, ma upi koko ta magit kai ra king na rara. 3 Ma go Daniel i ga lia ta
diat ra utul a patuana ma ra lavur luluai, tago ra nuknukina i ga boina
tuna; ma ra king i ga nuk ia ba na vaki ia pi na luluai ure ra vuna gunan
par. 4 Ma ra ura patuana ma ra lavur luluai dia ga tikatikan upi ta magit
na vartakun ure Daniel ta ra kiki na varkurai. Ma dia ga mama tikan
tadav ta magit na vartakun pirana ba ta magit i rara tana, tago i ga
dovot, ma pa i ga talanguan ma pa i ga rara. 5 Io, go ra umana tutana dia
ga biti: I dekdek upi dat a tikan tadav ta magit ba dat a takun go Daniel
me; ta ra varkurai ka kai kana God, kan dat a tikan tadav ia ta nam.
6 Ma go ra ura patuana ma ra lavur luluai dia ga koakor tadav ra king,
ma dia ga biti tana dari: Darius ra king, una laun tukum! 7 A umana
patuana na vuna gunan, ra umana raprap na kiki na varkurai ma ra
umana ngala na luluai, ra umana tena varkurai ngalangala ma ra umana
luluai na gunan. dia tar tata guvai ma i kopono ra nuknuk i diat ba ra
king na vartuluai ma na vatur tika na dekdek na varkurai, ba a utul a
vinun na bung da araring ika tadav ra king, ma gala tika na tutana na
araring tadav ta god ba tadav ta tutana, da vue tar ia ta ra tung na leon.
8 Io, u ra king, una vatur ra varkurai ma una tumu ra iangim ta ra buk,
upi koko da pukue mule, varogop ma ra varkurai kai ra tarai Media ma
Persia nina ba pa da pukpukue. 9 Ma Darius ra king i ga tumu ra iangina
ta ra buk, ma damana ta ra varkurai tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 Ma ba Daniel i nunure ba di ga tumu ra iang i ra king ta ra tutumu, i
ga ruk ta ra kubana (ma ta kana pal arama liu a umana mata na kalangar
dia ga tur tapapa ma dia ga vatale uro Ierusalem), ma ta ra bungbung par
i ga vavautul ma ra bura timtibum ma ra niaring ma ra pite varpa ta ra
luaina mata i kana God da kana mangamangana lua. 11 Io, go ra umana
tutana dia ga koakor varurung ma dia ga na tadav Daniel ba i ga lotu
ma i ga araring ta ra luaina mata i kana God. 12 Ma namur dia ga vana
maravai, ma dia ga tata ta ra luaina mata i ra king ure ra varkurai kai ra
king, dari: Dave, pa u ga tumu laka ra iangim ta ra varkurai, ba a utul a
vinun na bung ra tarai par diat a araring piram uka ra king, ma ba tika
na tutana na araring tadav ta god ba tadav ta tutana da vue tar ia ta ra
tung na leon? Ra king i ga bali diat dari: I dovot nam ra magit, ma i tur
bulu varogop ma ra varkurai kai ra tarai Media ma Persia nina ba pa da
pukpukue. 13 Io, dia ga tata ma dia ga biti ta ra luaina mata i ra king dari:
Nam Daniel, tikai ta diat ra tarai Iuda di ga ben vavilavilau pa diat, pa i
ru u ra king, ma pa i ru bula ra varkurai nina u ga tumu ra iangim tana,
ma i vavautul ma ra niaring ta ra bungbung.

14 Ma ba ra king i ga valongore go ra tinata i ga manga tabun, ma i ga
nuknuk ba na valaun davatane Daniel; ma i ga ongor tuk tar ta ra ravian
upi na valaun ia. 15 Ma nam ra umana tutana dia ga koakor tadav ra
king ma dia ga biti tai ra king dari: U ra king, boina ba una nunure ba ra
varkurai kai ra tarai Media ma Persia i dari, ba pa da pukue ta varkurai
ba ta vartuluai ra king i ga pait ia.

16 Io, ra king i ga vartuluai, ma di ga agur pa Daniel ma di ga vue vaba
ia ta ra tung na leon. Ma ra king i ga tata ma i ga biti tai Daniel dari:
Kaum God nina u toratorom vatikai tana na valaun u. 17 Ma di ga kap ra
vat ma di ga vung bat ra mata na tung me; ma ra king i ga vabulit bat
ia ma kana vakilang iat, damana bula ma ra vakilang kai kana umana
luluai, upi koko da pait vaenana ta magit ure Daniel. 18 Ma ra king i ga
ruk ra kubana, ma pa i ga ian ra marum; ma pa i ga vartuluai upi ta
vaden na malagene, ma i ga vangala ka tuk ra keake.

19 Ma ra king i ga tut ta ra lar, ma i ga vana lulut ta ra tung na leon.
20 Ma ba i ga maravai ta ra tung pire Daniel, ra king i ga papait na tangi,
ma i ga oraoro ma i ga biti tai Daniel: Ea, Daniel, u ra tultul kai ra God a
launa, dave, kaum God nina u toratorom vatikai tana i valaun valar pa u
kan ra umana leon vang? 21 Ma Daniel i ga biti tai ra king: U ra king, una
laun tukum! 22 Kaugu God i tar tulue kana angelo, ma i tar paum bat ra
ngie i ra umana kon upi koko diat a karat vakaina iau, tago iau tuptup ta
ra kaina magit ta ra luaina matana; ma ta ra luaina matam bula a king
pa iau ga pait ta kaina magit. 23 Ma ra king i ga gugu mat ure, ma i ga
vartuluai ba da al vairop Daniel kan ra tung. Io, di ga al vairop Daniel
kan ra tung, ma ra pal a pakana pa i ga kaina, tago i ga nurnur ta kana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

God. 24 Ma ra king i ga vartuluai, ma di ga agur pa nam ra lavur tutana
dia ga takun Daniel, ma di ga vue tar diat ta ra tung na leon, diat ma ra
umana natu i diat ma kadia umana taulai; ma ra umana leon dia ga ubu
diat, ma ba pa dia ga tur boko ara ra pia ta ra bala na tung dia ga bubur
gigi ra uru i diat par.
25 Io, ra king Darius i ga tutumu tadav ra lavur vuna tarai, ma tadav
ra lavur vuna gunan, ma tadav ra lavur alaala tinata, nina dia ki ta ra
rakarakan a gunagunan, dari: Da vangala ra malmal pire vavat. 26 Go
kaugu varkurai ba ta ra lavur papar ta kaugu vuna gunan ra tarai diat
a burut ta ra God kai Daniel ma diat a ru ia, tago ia ra God i laun ma i
ki tukum, ma kana varkurai pa na panie, ma kana varkurai na tuk tar
ta ra mutuaina. 27 I varvalangalanga ma i varvalaun, ma i pait ra umana
vakilang ma ra umana magit na kinaian arama ra bala na bakut ma ati ra
pia, ma i tar valaun Daniel kan ra dekdek i ra umana leon.
28 Io, go Daniel i ga tavua kana papalum ta ra kini na king kai Darius,
ma damana bula ta ra kini na king kai Kores ra te Persia.

A ririvon kai Daniel ure ra ivat na ngala na leing

7 1 Ta ra luaina kilala Belsasar i ga ki na king aro Babilon, Daniel i ga
ririvon ma i ga gire ra umana ninana ta ra nuknukina ba i ga diop
ta kana vava; ma namur i ga tumu ra ririvon ma i ga varvai ta ra kukurai
ra lavur magit i ga tar gire. 2 Daniel i ga tata ma i ga biti: Ta kaugu
ririvon ra marum iau ga gigira, ma ea, ra ivat na vuvu dia ga tut ta ra
ngala na ta. 3 Ma ra ivat na ngala na leing dia ga tut rikai kan ra ta, ma
dia ga enana varbaiai. 4 A luaina i ga da ra leon, ma i ga vung ra bebeana
da ra taragau; ma iau ga bobe tuk tar ta ra pakana bung di ga ivut vue
ra bebeana, ma di ga vatur ia kan ra pia upi na tur ma ra kauna da ra
tutana, ma di ga vaki ra nuknuk i ra tutana tana. 5 Ma ea, ta ra leing, a
vauruana, da ra bear;[a] ma i ngala tika na papar, ma a utul a ur na pal a
virvir ta ra ngiene, ma i karat vake ma ra pal a ngiene; ma di ga biti tana:
Una tut, ma una en ra ngala na virua. 6 Ma namur ta go iau ga gigira,
ma ea, ta ra tikai mulai, da ra lepad,[b] ma i ga vung ra ivat na bebea i ra
beo ta ra tamuruna; ra leing i ga vung bula ra ivat na uluna; ma di ga tul
tar ra varkurai tana. 7 Ma namur iau ga ririvon ra marum, ma ea, tika na
leing, a vaivatina, a kaina tuna ma ra karvuvu, ma i dekdek na kaia; ma
i ga vung ra umana pal a ngiene na palariam; i paringute ra magit ma i
bubur gigi ia, ma i inabut ta ra ibaiba ma ra kauna. Dia ga enana varbaiai
ma ra lavur leing dia ga lua tana; ma i ga vung ra vinun na ramuna. 8 Iau
ga bobobe ra umana ramuna, ma ea, ta ra ramuna kabila, a tagalina, i ga

---

[a] **7.5** A bear, tika na mangana leing, a tena varkarat ma i ngala ra dekdekina. [b] **7.6** A lepad, a mangana leing da ra ngala na pusi, a tena varkarat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tavua rikai livuan ta diat, ma a utul a ramuna dital ga tarubat kakit tana;
ma ea, go ra ramuna i ga vung ra kiau na matana da ra kiau na mata i ra
tarai, ma ra ngiene bula nina i ga vatang ra umana rangrang na tinata
me. 9 Ba iau ga gigira, di ga vatur ra umana kiki na king, ma ra patuana
tuna i ga kiki tana; kana mal i ga pua da ra kabang, ma ra pepe na uluna
i ga da ra gomgom na ivuna sip; kana kiki na king i ga da ra biro na iap,
ma ra umana vil tana dia ga da ra birao i dudukau. 10 Ma ra iap i ga alir
rikai kan ra luaina matana; a vinun na mar na arip na marmar dia ga
toratorom tana, ma ra ngala na kor tuna dia ga tur ta ra luaina matana;
ra umana tena varkurai dia ga ki, ma di ga pala ra umana buk. 11 Ma
iau ga gigira ta nam ra pakana bung, tago ra ramuna i ga vatavatang ra
umana rangrang na tinata: ma ba iau ga gigira, di ga ubu doko ra leing,
ma di ga li vue ra pal a pakana, ma di ga vue tar ia ta ra biro na iap.
12 Ma ure nam ta ra utul a leing, di ga tak vue kadital varkurai; ma di ga
valolokon kadital nilaun upi dital a ki tika na kilala ma tika na e. 13 Iau
ga ririvon ra marum, ma ea, tikai da ra natu i ra tutana i ga vut ma ra
umana bakut, ma i ga tadav ra patuana, ma di ga agur pa ia maravai
pirana. 14 Ma di ga tul tar ra varkurai tana, ma ra minamar, ma tika na
kiki na varkurai, upi ra lavur tarai ma ra umana vuna gunan, ma ra
lavur alaala tinata par, diat a torom tana; kana varkurai a varkurai pa na
mutu, ma pa na panie, ma kana kiki na varkurai a kiki na varkurai ba pa
da re vue.

15 Ma iau Daniel, a tulungeagu i ga ngarao ta ra pal a pakagu, ma
kaugu lavur ririvon dia ga vaburut iau. 16 Iau ga kakari maravai pire
tikai, ta diat dia tur abara, ma iau ga tir ia upi ra dovotina ta go ra lavur
magit. Io, i ga ve iau, ma i ga vaarike ra kukurai go ra lavur magit tagu.
17 Go ra umana ngala na leing, a ivat diat, a ivat na king nina diat a tut
rikai ta ra gunagunan. 18 Ma ga ra umana dovot na tena lotu kai ra Ngala
Kakit da tul tar ra varkurai ta diat, ma diat a vatur vatikene vake ra
varkurai ma pa na mutu.

19 Ma namur iau ga titir upi ra dovotina ure ra vaivatina leing, nina i ga
enana kan ra utul, nina i ga kaina tuna, ma ra umana pal a ngiene dia ga
palariam tuna ma ra umana pulegina dia ga palariam gobol, ma nina i ga
paringute ra magit ma i ga bubur gigi ia, ma i ga inabut ta ra ibaiba ma ra
kauna; 20 ma ure ra vinun na ramuna ta ra uluna, ma ure ta ra tikai i ga
tavua rikai ma a utul dital ga tarubat ta ra luaina matana, nam ra ramuna
iat i ga vung ra kiau na matana ma ra ngiene nina i vatavatang ra umana
rangrang na tinata me, ma i ga manga tubu ta ra umana talaina. 21 Iau
ga gigira, ma nam ra ramuna i ga varubu ma ra umana tena lotu, ma i ga
ongor pa diat, 22 tuk tar ta nam ra pakana bung ra patuana i ga vut, ma di
ga kure valangalanga ra umana tena lotu kai ra Ngala Kakit, ma i vut ra
pakana bung ba ra umana tena lotu dia ga vatur vake ra varkurai tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

23 I ga biti dari: Ra vaivatina leing a vaivatina kiki na varkurai ta ra
rakarakan a gunagunan, ma diat a enana varbaiai ma ra lavur kiki na
varkurai, ma na konom pa ra lavur gunan, ma na ruarua taun diat, ma
na bubur ngidangide diat. 24 Ma ra vinun na ramuna, a vinun na king
nina diat a vana rikai ta go ra kiki na varkurai, ma ta ra tikai na vana
rikai namur ta diat; ma diat a enana varbaiai ma diat dia ga lua, ma na
ongor pa ra utul a king. 25 Ma na vul ra Ngala Kakit, ma na vatalanguan
vakaina vue ra umana tena lotu kai ra Ngala Kakit, ma na nuknuk upi na
vaenana pa ra umana e na lukara ma ra umana varkurai; ma da tul tar
diat i tana ure tika na kilala ma a ura kilala ma a ngungu kilala. 26 Ma da
pait ra varkurai, ma da tak vue kana varkurai, upi da vamutue vue ma
da re vakakit vue. 27 Ma da tul tar ra varkurai ma ra kiki na varkurai, ma
ra dekdek i ra lavur kiki na varkurai ra vavai ra bakut, ta ra tarai na lotu
kai ra Ngala Kakit; kana varkurai i tur pa na mutu, ma ra. lavur vuna
gunan diat a torom tana ma diat a ongo tana. 28 Go ra mutuai ra tinata.
Ma ure iau Daniel, iau ga manga burut ure ra nuknukigu, ma ra matagu i
ga kiala; ma ga iau ga kodokodop vake nam ra magit ta ra balagu.

A ninana kai Daniel ure ra sip a tomotoina ma ra me a tomotoina

8 1 Ta ra vautuluna kilala Belsasar i ga ki na king tana, di ga vaarike
ra ninana tagu iat Daniel, namur ta nam di ga vaarike tagu lua. 2 Ma
iau ga ririvon, ma ba iau ga gigira, iau ga ki aro Susa ra kiki na varkurai,
ta ra papar Elam; ma iau ga ririvon, ma iau ga ki ta ra papar a tava alir
Ulai. 3 Ma iau ga idaidok, ma iau ga gigira, ma ea, tika na sip a tomotoina
i ga tur ta ra papar a tava alir, ma a ura ramuna; ma ra ura ramuna dir
ga lolovina, ma tikai i ga lolovina ta dir, ma nina i ga lolovina ta dir i ga
vana rikai namur. 4 Iau ga gire ra sip i vartulan ta ra papar a taoai, ma ta
ra papar a labur, ma ta ra papar a taubar, ma pa i ga tale ta vavaguai pi
na tur ta ra luaina matana, ma pa i ga tale ta tikai pi na varvalaun kan ra
dekdekina; i ga pait ika ra magit i ga mainge, ma i ga vangala mule.
5 Ma ba iau ga nuk pa ia, ea, tika na me a tomotoina i ga vut maro
ra papar a taoai, i ga bolo ta ra rakarakan a gunagunan ma pa i ga rua
ra pia; ma ra me i ga vung tika na ramuna ta, livuan ta ra ura kiau na
matana. 6 Ma i ga tadav ra sip nina i ga vung ra ura ramuna, ma nina
iau ga gire i tur ta ra papar a tava alir, ma i ga vutvut tadav ia ma ra
dekdekina i karangap. 7 Ma iau ga gire ba i maravai tadav ra sip, ma i
ga balakadik ure, ma i ga ubu ra sip, ma i ga bubur ra ura ramuna; ma
pa ta dekdek i ra sip upi na tur ta ra luaina matana, i ga rapue ke ra pia
ma i ga inabut taun ia; ma pa i ga tale ta tikai ba na valaun ra sip kan ra
dekdekina. 8 Kari ra me i ga manga vangala mule; ma ba i ga ongor, di ga
bubur ra ngala na ramuna, ma ra ivat na enana ramuna dia ga kia vue,
ma dia ga vatale ra ivat na matana vuvu.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

9 Ma tika na ramuna ta diat i ga tavua rikai a tagalina, ma i ga ngala
vanavana ta ra papar a taubar, ma ta ra papar a taur, ma ta ra gunan
i potar. 10 Ma i ga ngala vanavana, ma i ga tuk tar ta ra kor arama ra
maup; ma i ga vue vaba ta umana ta ra kor uti ra pia ma ta umana tagul
bula, ma i ga inabut taun diat. 11 I ga vangala pa mule upi dir a varogop
ma ra Luluai i ra kor, ma i ga tak vue ra tinabar di tuntun tar ia ta ra
bungbung par kan ia, ma i ga re vue kana pakana i gomgom. 12 Ma di ga
nur tar ra kor na tarai tana ma ra tinabar di tuntun tar ia ta ra bungbung
par, tago di ga pait ra varpiam; ma di ga vue pukue vue ra dovotina, ma
i ga papait kana mamainga ma i ga tavua. 13 Ma iau ga valongore tika
na tena gomgom i tata, ma ta ra tena gomgom i ga biti tai nina i tata,
dari: Aivia ra bung ra ninana na tur ure ra tinabar di tuntun tar ia ta ra
bungbung, ma ure ra varpiam nina i varvabilak, ma ure ra pal i gomgom
ma ra kor ba di nur vue diat upi da inabut taun diat? 14 Ma i ga biti tana:
Tuk tar ta ra bung ba na par a ura arip ma a utul a mar na bung na
ravian ma a ura arip ma a utul a mar na bung na malana; ma namur da
mal vatakodo mule ra pal i gomgom.
15 Ma ba iau Daniel iau ga tar gire ra ninana, iau ga tikatikan upi ra
kukuraina; ma ea, tikai da ra tutana i ga tur ta ra luaina matagu. 16 Ma
iau ga valongore ra nilai ra tutana maro ra ul a tava alir Ulai, i ga oro
ma i ga biti: Gabriel, una vamatotone pa go ra tutana ta ra ninana. 17 Io,
i ga vana maravai ta ra pakana pia iau ga tur tana; ma ba i ga vut iau
ga burut, ma iau ga bura palar. Ma i ga biti tagu: Natu i ra tutana, una
matoto, tago go ra ninana ure ra mutuaina.
18 Io, ba i ga tata piragu, iau ga va mat tuna ma ra matagu i ga tur ra
pia; ma i ga bili iau, ma i ga vatur vatakodo iau. 19 Ma i ga biti: Ea, ina
vamatotone pa u ta ra magit ba na vana rikai ta ra mutuai ra kankan;
tago da pait ia ta ra mutuaina da di ga kubu ia. 20 Nam ra sip a tomotoina
u ga gire, nina i ga vung ra ura ramuna, dir a ura king Media ma Persia.
21 Ma ra me a tomotoina ia ra king Elas; ma ra ngala na ramuna livuan
ta ra ura kiau na matana ia ra luaina king. 22 Ma nam i ga tabubur ma
ra ivat dia ga kia vue, a ivat na kiki na varkurai diat a tavua rikai ta
nam ra vuna tarai, ma pa diat a ongor da ra luaina. 23 Ma ba i papait
na par kadia varkurai, ma ba ra umana tena varpiam dia tar pait ot pa
kadia lavur mangamangana, tika na king i matana kankan na tut rikai,
a tena vavagu. 24 Ma kana varkurai na ngala, ma vakir ure ra dekdekina;
ma ra varli ba na pait ia na.enana tuna, ma na tavua ma na pait kana
mamainga, ma na vamutue ra umana ngalangala ma ra tarai na lotu.
25 Ma ta kana kabinana na vatavua ra vavagu pirana, ma na nuk vangala
pa mule, ma na vamutue mangoro tago pa dia monamono; na tut na
vinarubu ure ra Luluai kai ra umana luluai; ma na tabubur vakuku ka.
26 Ma ra ninana ure ra umana bung na ravian ma ra umana bung na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

malana nina di ga varvai tana i dovot; ma u, una ive pa boko ra ninana,
tago pa da pait lolole ot pa ia.
27 Ma iau Daniel iau ga matmat ma iau ga mait ta umana bung; namur
iau ga tut mulai, ma iau ga pait ra papalum kai ra king; ma iau ga kaian
ta ra ninana, ma pa iau ga matoto tana.

A niaring kai Daniel ure kana tarai

9 1 Ta ra luaina kilala ba Darius natu i Akasueros ra te Media i ga
ki na king ta ra kiki na varkurai kai ra tarai Kaldea, 2 ta ra luaina
kilala i ga varkurai tana, iau Daniel iau ga matoto ta ra umana buk ure
ra lavur kilala ba da pait ot pa diat ba ra varli na tur arama Ierusalem,
lavurua na vinun ot na kilala, da ra tinata kai ra Luluai pire Ieremia ra
propet.
3 Ma iau ga lingalingan upi ra Luluai God, ma iau ga araring ma iau ga
lulul, ma iau ga vevel, ma iau ga mal ma ra mal na tabun, ma iau ga ki
ta ra kabu a iap. 4 Ma iau ga araring tadav ra Luluai kaugu God, ma iau
ga tata kapa dari: Ea Luluai, u ra ngala na God ma u enana tuna, u nuk
pa ra kunubu ma u mari diat dia mari u ma diat dia toratorom ta kaum
lavur vartuluai, 5 ave tar pait ra kaina, ave tar pait ra magit i gegagege,
ave tar pait ra bilak na mangamangana, ave tar pait ra varpiam, ma
ave tar vana kan kaum lavur vartuluai ma kaum lavur varkurai; 6 ma
pa ave ga torom ta kaum umana tultul ra umana propet, nina dia ga
tatike ra tinata ta ra iangim pire kaveve umana king, ma pire kaveve
umana luluai, ma pire ra umana tama i vevet, ma pire ra tarai na gunan
par. 7 Ea Luluai, ra mangamangana takodo i tur piram, ma avet i ula ra
mata i vevet gori, avet ra tarai Iuda, ma ra tarai Ierusalem, ma ra tarai
Israel par, diat dia ki maravai ma diat dia ki vailik, ta ra lavur gunan u
tar korot tar diat i tana ure ra varpiam dia ga pait ia piram. 8 Ea Luluai,
i topa avet ba na ula ra mata i vevet, ra mata i kaveve umana king, ra
mata i kaveve umana luluai, ma ra mata i ra umana tama i vevet, tago
ave tar piam vue u. 9 A Luluai kaveve God i varvarmari ma i punpun vue
ra varpiam; tago ave tar tut na varpiam ure, 10 ma pa ave ga torom ta ra
tinata kai ra Luluai kaveve God, upi avet a mur kana lavur varkurai nina
kana umana tultul ra umana propet dia ga tul tar ia ta vevet. 11 A tarai
Israel par dia tar piam vue kaum tinata na varkurai, ma dia tar vana
irai upi koko diat a torom ta ra nilaim; damana di tar lolonge ra balbali
taun avet, ma ra vavalima nina di ga tumu ia ta ra tinata na varkurai
kai Moses ra tultul kai God, tago ave tar piam vue u. 12 Ma damana i
tar vadovot kana tinata nina i ga vaale avet me, ma kaveve umana tena
varkurai nina dia ga kure avet, tago i tar tulue ra ngala na balbali pire
vevet; tago pa di ga pait mule ta magit damana ta ra vavai ra bakut da di
ga pait ia tai Ierusalem. 13 Da di ga tumu ia ta ra tinata na varkurai kai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Moses, damana go ra lavur kaina magit i tar tadav avet; ma a dovotina pa
ave ga lul upi ra varmari kai ra Luluai kaveve God, upi avet a nukpuku
kan kaveve lavur mangamangana gegagege, ma upi na kapa ra nuknuk
i vevet ta kaum dovot na tinata. 14 Kari ra Luluai i tar vaninare ra kaina
magit ma i tar tulue tadav avet; tago ra Luluai kaveve God i takodo ta
ra lavur papalum i pait ia, ma pa ave ga torom ta ra nilaina. 15 Io, Luluai
kaveve God, u ba u ga ben vairop kaum tarai kan ra gunan Aigipto
ma ra dekdek na limam, ma u ga rararang tana, da gori boko; ave tar
varpiam, ma ave tar pait ra magit i bilak. 16 Ea Luluai, varogop ma kaum
mangamangana takodo, boina ba kaum kankan ma kaum kulot na ngo
kan kaum pia na pal Ierusalem, kan kaum luana i gomgom; tago diat
par dia ki kikilane avet dia vul Ierusalem ma kaum tarai, ure kaveve
lavur varpiam ma ure ra bilak na mangamangana kai ra umana tama i
vevet. 17 Io, kaveve God, una valongore ra niaring kai kaum tultul, ma
damana kana lavur nilul, ma boina ba ra matam na pupua taun kaum pal
i gomgom nina i tar lingling, ure ra iang i ra Luluai. 18 Ea kaugu God, una
kap talinga ma una valongor; na tapala ra matam, ma una gire ra varli
i tup avet ma ra pia na pal di vatang ra iangim tana; tago pa ave pait ra
nilul ta ra luaina matam ure kaveve mangamangana takodo, ure ke kaum
ngala na varmari iat. 19 Luluai, una valongor; Luluai, una mari avet;
Luluai, una Valongor ma una pait ia; koko una vavabing, ure u iat, kaugu
God, tago di tar vatang ra iangim ta kaum pia na pal ma ta kaum tarai.

A tinata na propet ure ra lavurua na vinun na vik

20 Ma ba iau ga tatata, ma ba iau ga araring, ma ba iau ga tata kapa
ure kaugu varpiam ma ure ra varpiam kai kaugu tarai Israel, ma ba iau
ga pait kaugu nilul ta ra luaina mata i ra Luluai kaugu God ure ra luana
i gomgom kai kaugu God, 21 ba iau tatata ta kaugu niaring, ra tutana
Gabriel nina iau ga. gire ta kaugu ririvon lua i ga vilau lulut, ma i ga
tadav iau ta ra pakana bung ure ra tinabar di tuntun tar ia ta ra ravian.
22 Ma i ga vateten iau, ma amir ga tata me, ma i ga biti: Ea Daniel, iau tar
vana rikai upi ina tabar u ma ra kabinana ma ra minatoto. 23 Ba u ga lulul
tavuna ra vartuluai i ga vana rikai, ma iau tar vut upi ina vaarike piram,
tago u ra vakak tuna; io, una nuk pa ra magit, ma una nunure ra kukurai
ra ririvon.

24 Di tar to tar lavurua na vinun na vik ure kaum tarai ma ure kaum
pia na pal i gomgom, upi da vapar vue ra varpiam, ma da vapar vue
ra kaina mangamangana, ma da pun vue ra mangamangana gegagege,
ma da vatavua ra mangamangana takodo tukum, ma da vabulit bat ra
ninana ma ra tinata na propet, ma da vadangi ra pakana i gomgom kakit.
25 Io, una nunure ma una matoto tana, ba da vartuluai upi da vatur mule
Ierusalem, ma ba i par lavurua na vik ra luluai nina di ga tap ia na vana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

rikai; ma da vatur mule ure laptikai na vinun ma a ura vik, ma ra bala
na gunan ma ra liplip tana, ma a dovotina a umana e na purpuruan
nam. 26 Ma ba i par ra laptikai na vinun ma a ura vik, da okole vue ra
luluai nina di ga tap ia, ma pa na vatur vake ta magit; ma ra tarai kai
tika na luluai ba na pot diat a li vue ra pia na pal ma ra pal i gomgom;
da vamutue ma ra lovon ta, ma ra vinarubu na tuk tar ta ra mutuaina; di
tar kure tar ra varli. 27 Ma ra luluai diat a pait ra dekdek na kunubu ma
mangoro ure tika na vik; ma ure ra ngungu vik na kure ba da ngo vue ra
vartabar ma ra tinabar na vuai na uma; ma tika na tena varli na ki ta ra
ul a bebea i ra magit i milmilikuan, ma na damana tuk tar ta ra bung ba
di lolonge ra magit di ga kure tar ia taun ra tena varli.

A ninana kai Daniel ta ra papar a Tigris

10 1 Ta ra vautuluna kilala kai Kores ra king Persia di ga vaarike tika
na tinata pire Daniel, a iangina bula Beltesasar; ma ra tinata i ga
dovot, a tinata ure ra ngala na vinarubu; ma i ga kapa ure ra tinata, ma
ra ninana i ga kapa pirana.
2 Ta nam ra e iau Daniel iau ga korkor a utul a vik. 3 Pa iau ga en ta
kalami na magit, pa iau ga konom ta kirip ma pa iau ga mome ra polo
na vain, ma pa iau ga vartap tuna, tuk tar ta ra bung ba i ga ot nam ra
utul a vik. 4 Ma ta ia bung a ura vinun ma a ivat ta ra luaina gai, ba iau
ga ki ta ra papar a tava alir i ngala a iangina Kidekel, 5 iau ga idaidok
ma iau ga gigira, ma ea, tika na tutana i mal ma ra mal kumau ma ra
livuana i vi pit ma ra goled tuna maro Upas. 6 A pal a pakana i ga da ra
vat topas, ma ra matana da ra meme i papala, ma ra ura kiau na matana
dir ga da ra biro na ul, ma ra ura limana ma ra ura kakene dia ga da
ra palariam gobol i bagabagele, ma ba i ga tata i ga da mangoro dia ga
tatata varurung. 7 Ma iau Daniel, iau kaka iau ga gire ra ninana, tago ra
tarai ave ga ki varurung ma diat pa dia ga gire ra ninana, ma ga ra ngala
na nidadar i ga tup diat, ma dia ga lop upi diat a paraparau. 8 Damana iau
ga ki varkolono, ma iau ga gire go ra ngala na ninana, ma ra dekdekigu i
ga panie; ma di ga vaenana pa ra potar na matagu pi na milmilikuan, ma
pa iau ga vatur vake mule ta niongor. 9 Ma iau ga valongore ra nilaina i
tata; ma ba iau ga valongore kana tinata, iau ga va ma ra matagu ura ra
pia, ma iau ga tarurungai.
10 Ma ea, ra lima i tikai i ga bili iau, ma i ga vatur iau, ma iau ga va
timtibum ma ra nidadar. 11 Ma i ga biti tagu dari: Ea Daniel, u ra vakak na
tutana, una matoto ta ra tinata ina ve u boko tana, ma una tur kodo, tago
go di tar tulue iau piram. Ma ba i ga tar tatike go ra tinata piragu, iau ga tur
ma ra nidadar. 12 Ma i ga biti tagu dari: Daniel, koko una burut, tago papa ra
luaina bung ba ra nuknukim i ga tikatikan upi ra kapa, ma u ga ruva ta ra
luaina mata i kaum God, di tar valongore kaum tinata, ma go iau tar pot ure

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaum tinata. 13 Ma ra luluai ta ra vuna gunan Persia i ga tur bat iau a ura
vinun ma tika na bung; ma Mikael, tikai ta diat ra umana ngala na luluai,
i ga vut upi na maravut iau, ma iau ga nur vue abara pire ra umana king
Persia. 14 Ma iau tar vut upi ina vakapa u ure ra magit ba na tadav kaum
tarai namur, tago ra ninana ure ra umana bungbung namur boko.
15 Ma ba i ga tar tata piragu ma nam ra tinata, iau ga bobe ke ra pia,
ma iau ga bombom uka. 16 Ma ea, tikai da ra natu i ra tutana i ga bili ra
bul na ngiegu; ma namur iau ga tak ra ngiegu ma iau ga tata, ma iau ga
biti ta nina i tur ta ra luaina matagu: Ea kaugu luluai, a kinadik i tup iau
ure go ra ninana, ma pa iau vatur vake mule ta niongor. 17 Tago ra tultul
kai go kaugu. luluai dir a tata dave ma go kaugu luluai? Go muka iau
bilua, ma ra vuvu na bilaugu i tar panie.
18 Ma namur mulai tikai da ra tutana i ga bili iau, ma i ga vaongor iau.
19 Ma i ga biti dari: U ra vakak na tutana, koko una burut, a malmal na
tadav u; una ongor, maia una ongor. Ma ba i ga tata piragu, iau ga ongor
mulai ma iau ga biti: Boina ba kaugu luluai na tata, tago u tar vaongor
pa iau. 20 Ma i ga tir iau dari: Dave, u nunure ra vuna iau tar vut piram
tana? Ma go ina lilikun mulai upi amir a varubu ma ra luluai Persia; ma
ba i par nam, io, ra luluai Elas na pot. 21 Ma ga ina ve u ure ra tinata di
ga tumu ia ta ra buk ure. ra dovotina: pa ta na mulai i ongor maravut iau
ure go diat, ia kaka Mikael kavava luluai.

11

1 Ma ta ra luaina kilala Darius ra te Media i ga ki na king tana,
iau ga tur maravut ia ma iau ga vaongor pa ia.

A king ta ra papar a labur ma ra king ta ra papar a taubar

2 Ma go ina vaarike ra dovotina tam. Io, a utul a king mulai dital a tut
ta ra gunagunan Persia; ma ra vaivatina na manga uviana ta diat par; ma
ba ra dekdekina i tar tavua tago i peal kana lavur magit, na vangangap
ra tarai par upi diat a varubu ma ra tarai Elas. 3 Ma tika na rangrang
na king na tut rikai, nina ba na ongor ma ra ngala na varkurai, ma na
pait ika ra magit i mainge. 4 Ma ba i tar tut rikai da bubur vakaina kana
kiki na varkurai, ma da tibe varbaiane upi na ivat na pakana ta ra ivat
na matana vuvu; ma ra umana bul mur tana pa diat a kale, ma pa na
varogop mulai ma ra varkurai i ga vatur vake; tago da rubat vue kana
varkurai, ma ta ra umana enana bula diat a vatur vake.
5 Ma ra king ta ra papar a taubar na ongor, ma ga tikai ta kana umana
luluai na manga ongor ta dir ma kana vuna gunan na ngala. 6 Ma ba i
par ta umana kilala dir a tur varurung, tago natu i ra king ta ra papar
a taubar, a vavina, dir a taulai ma ra king ta ra papar a labur upi da
vamaram guve dir; ma ga ra vavina pa na vatur vake ra niongor ta ra
limana, ma ra king ma ra umana bul mur bula tana pa diat a tur; da ga
nur vue ke ra vavina, ma kana umana tultul, ma natuna, ma kana tutana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 Ma tika na ibuluna ta ra okorina na tur kia ia; na tut ure ra tarai na
vinarubu, ma na olo ta ra dekdek na pia na pal kai ra king ta ra papar
a labur, ma na vana taun diat ma na uvia pa diat. 8 Ma damana bula na
mulue kadia umana god, ma kadia lavur tabalar di ga tun mal diat, ma
kadia lavur ngatngat na la na goled ma ra lavur la na silva, uro Aigipto;
ma ta umana kilala na ngo kan ra king ta ra papar a labur. 9 Ma ra king
ta ra papar a labur na vana ta ra kiki na varkurai kai ra king ta ra papar
a taubar, ma na lilikun mulai ka ta kana gunan iat.
10 Ma ra umana natuna diat a varubu, ma diat a varurue ra ngala na
kor na tarai na vinarubu, ma na vut ma na manga lubu da ra lovon ta,
ma na alalu tana, ma na lilikun mulai, ma kana tarai diat a ongor ma
ra vinarubu tuk tar ta kana dekdek na pia na pal. 11 Ma ta ra king ta
ra papar a taubar na kankan tana, ma na vana rikai upi dir a varubu
me, dir ma ra king ta ra papar a labur; ma na vatut ra ngala na tarai na
vinarubu, ma da uvia pa ka kana ngala na tarai na vinarubu. 12 Ma ba da
ben vavilavilau vue ra ngala na kor, ra nuknukina na ngala ure mule, ma
na uvia pa mangoro na vinun na arip na marmar, ma pa na ongor tana.
13 Tago ra king ta ra papar a labur na lilikun, ma na vatut mule ra ngala
na kor na tarai na vinarubu, nina i ngala ta dir ma ra loko na tarai na
vinarubu lua; ma ba ta umana kilala dia tar taun ia na vut mulai ma ra
ngala na kor na tarai na vinarubu, ma kadia vargal na ngala.
14 Ma ta nam ra e mangoro diat a tut na varpiam ure ra king ta ra
papar a taubar; damana bula ra umana karvuvu pire kaum tarai diat a
tut upi na ot ra ninana; ma da uvia pa ka diat. 15 Ma ra king ta ra papar
a labur na vut ma na kal guve ra ngala na bobokon na pia, ma na ongor
pa ra dekdek na pia na pal; ma ra ongor i ra tarai maro ra papar a taubar
pa na tur bat valar pa ia, ma ra umana lebe bula tana pata, tago pa na
tale diat pi diat a onge bat ia. 16 Ma nina dir varubu me na pait ika ra
nuknukina iat, ma pa na tale ta tikai pi na tur ta ra luaina matana; ma
na tur ta ra vakak na gunan, ma na pait ra varli. 17 A nuknukina ba na
vut ma ra dekdek i kana vuna gunan par, ma na vatur ra kunubu ma na
pait ot pa ia: Ma na tul tar natuna, a vavina, tana upi na vakaina kana
varkurai; ma pa na tur, ma pa na maravut ia. 18 Ma namur na lingan upi
ra umana gunan ra valian, ma na vatur vake mangoro; ma ga tika na
luluai na vinarubu na tur bat kana varvul; maia pa, na bali kana varvul
pirana. 19 Io, namur na lingan upi ra umana dekdek na pia na pal ta kana
gunan iat; ma na tutukai ka ma na bura, ma pa da gire mule.
20 Ma tikai na ki ur vue, nina ba na tulue ra tena kapkap totokom upi
na alalu ta ra minamar i ra vuna gunan; ma ba i par ta umana bung na
virua, vakir ta ra kankan kai ta tikai, ma vakir ta ra vinarubu. 21 Ma ra
milmilikuan na tutana na ki ur vue, tikai ba pa di ga tul tar ra minamar
i ra kini na king tana; na kakao ivai ka, ma na vatur vake ra varkurai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ure ra tinata na varmananai vavaongo ko. 22 A umana loko na tarai na
vinarubu diat a panie ta ra luaina matana, ma da vamutue diat, ma
damana ra luluai na kunubu bula. 23 Ma ba tikai dir kubu me na vagu pa
ia; ma na tavua rikai ma na ongor ma ra paupau tarai ka. 24 Na vana taun
ra umana gunan dia vuai mat ta nam ra langun ba dia ki na malmal; ma
na pait ra lavur magit ba ra umana tamana ma kana lavur ngalangala lua
pa dia ga pait ia, ma na imire ra lavur magit i ga ra pa ia livuan ta diat,
ma ra lavur magit i ga long ia ma ra lavur tabarikik; ma ta umana kilala
na varpit ure ra umana dekdek na pia na pal. 25 Ma na vararak mule
ra dekdekina iat ma kana niongor, ma na tut na vinarubu ure ra king
ta ra papar a taubar, ma kana tarai na vinarubu na ngala. Ma ra king
ta ra papar a taubar na varvarubu me ma ra ngala na loko na tarai na
vinarubu ta; ma pa na tur bat ia, tago da varpit ure. 26 Ma diat dia ian ta
kana ul a nian diat a vuna ta kana vinirua, ma da vapanie vue kana tarai
na vinarubu; ma mangoro da doko diat. 27 Ma ra bala i go ra ura king
par dir a nuk upi ra kaina; ma ta ra kopono vatar na nian dir a vartuam,
ma kadir varpit pa na ot; tago ra mutuaina na vut boko ta nam ra e di ga
kubu ia. 28 Ma na talil ta kana gunan iat ma ra ngala na tabarikik, ma ra
nuknukina na tur bat ra lia na kunubu; ma na pait kana mamainga, ma
na talil mulai ta kana gunan iat.

29 Ta ra kilala di ga kubu ia na lilikun, ma na vana ta ra papar a taubar;
ma go ra vinavana pa na varogop ma nina lua. 30 Tago ra umana parau
Kitim diat a pot upi diat a varubu me, ma na burut ma na talil, ma na
kankanuane ra lia na kunubu, ma na pait ika kana mamainga; ma na
lilikun, ma na nuk pa diat dia vana kan ra lia na kunubu. 31 Ma na tulue
ra tarai na vinarubu upi diat a vana rikai, ma diat a vakaina ra pal i
gomgom ma ra dekdek na liplip tana, ma diat a tigal bat ra tinabar di
tuntun tar ia ta ra bungbung par, ma diat a vatur ra magit i milmilikuan
nina da kaian mat i tana. 32 Ma na varara diat dia piam vue ra kunubu
ma ra varmananai vavaongo; ma ga ra tarai ba dia nunure kadia God diat
a tur padikat ma diat a ongor. 33 Ma diat dia kabinana pire ra tarai diat a
tovo vakapa mangoro; ma a dovotina diat a virua ta ra pakat na vinarubu
ma ta ra iap, ma da ben vavilavilau pa diat ma da ra pa kadia tabarikik,
mangoro na bung. 34 Ma ba dia papait na virua da maravut diat a ik. Ma
mangoro diat a agil diat ma ra varmananai vavaongo; 35 ma ta umana
tena kabinana diat a virua, upi da valar ra tarai, ma da vagomgom diat,
ma da mal vapua diat, ma na tuk tar ta ra mutuaina; tago di tar kubu ra
bung boko ure.

36 Ma ra king na pait ra magit i mainge; ma na vangala pa mule upi na
ngala ta ra lavur god par, ma na tia enana kana tinata ure ra God kai ra
lavur god. Ma na tavua tuk tar ta ra bung ba na ot ra kankan ure; tago
da pait ot pa ra magit di ga kure. 37 Ma pa na ru ra umana god kai kana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana ngalangala, ma pa na nuk pa ra magit ra vaden dia mainge, ma
pa na ru ta enana god bula, tago na vangala pa mule upi na ngala ta diat
par. 38 Ma na ru ka ra god kai ra umana dekdek na pia na pal; na ru ra
god nina ba kana umana ngalangala pa dia ga nunure ma ra goled, ma ra
silva, ma ra lavur ngatngat na vat, ma ra lavur mari na magit. 39 Ma na
uvia pa ra umana dekdek na pia na pal, dir ma ra god irai; ma diat ba i
nuk pa diat, na vangala diat ma ra minamar; ma na tul tar ra varkurai ta
diat ure mangoro, ma na tibe tar ra gunan ia diat ure ra vapuak.
40 Ma ta ra mutuaina ra king maro ra papar a taubar na tut na vinarubu
ure, ma ra king maro ra papar a labur na barat ia da ra ragia, na barat ia
ma ra umana kiki na vinavana ure ra vinarubu ma ra lavur tarai dia ki
ra os, ma mangoro na parau bula; ma na olo ra umana gunan ma na kor
tana, ma na alalu tana. 41 Na olo bula ta ra vakak na gunan, ma mangoro
na tarai diat a virua; ma go diat diat a pila ta ra limana: Edom, ma Moab,
ma ra ngala na pakana ta ra tarai Amon. 42 Ma na tulue ra limana upi ra
umana gunan, ma ra gunan Aigipto pa na pila. 43 Ma na vatur vake ra
goled ma ra silva, ma ra lavur ngatngat na magit ta ra gunan Aigipto; ma
ra tarai Libia ma ra tarai Etiopia diat a murmur ia. 44 Ma ra varvai maro
ra papar a taur ma ra varvai maro ra papar a labur na vapurpuruan ia,
ma na vana rikai ma ra ngala na kankan upi na varli, ma na vamutue
mangoro. 45 Ma na vatur ra lavur pal na mal ure kana kini livuan ta ra ta
ma ra vakak na luana i gomgom; ma na virua ka, ma pa ta na na maravut
ia.

A mutuaina e

12 1 Ma ta nam ra e Mikael na tut, ra ngala na luluai nina i balaure
bat kaum tarai. Ma ra e na varmonong na tup ia, nina pa i ga tup
boko ra tarai papa ra bung tika na vuna tarai i ga laun tana tuk tar ta
ra bung gori; ma ta nam ra e da valaun kaum tarai, diat di ga tumu. ra
iang i diat ta ra buk. 2 Ma mangoro ta diat dia va ta ra tobon na pia diat
a tavangun, ta umana upi ra nilaun tukum, ma ta umana upi ra vavirvir
ma ra milmilikuan tukum. 3 Ma diat dia kabinana diat a pupua da ra
kapa i ra maup; ma diat dia tovo vatakodo mangoro diat a rarao da ra
umana tagul vatikai ma pa na mutu. 4 Ma u Daniel, una ive pa go ra lavur
tinata, ma una vabulit bat ra buk tuk tar ta ra mutuaina; ma mangoro
diat a vatapiloi, ma ra minatoto na ngala vanavana.
5 Ma iau Daniel iau ga gigira, ma ea, ta ra urua dir ga tur, tikai ta go
ra papar a tava, ma ta ra tikai ta ra papar a tava maro. 6 Ma tikai i ga
biti ta ra tutana nina i ga vavauluvai ma ra mal kumau ma i ga ki ta ra
ul a tava alir dari: Vingaia go ra umana enana magit diat a par? 7 Ma ra
tutana nina i ga mal ma ra mal kumau ma i ga ki ta ra ul a tava alir, i
ga tulue ra limana tuna ma ra mairana urama iat; ma iau ga valongore

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ba i vavalima tai nina i laun tukum ba na damana tika na kilala, ma a
ura kilala, ma ra ngungu kilala; ma ba da ga vamutue vapar ra dekdek i
ra tarai na lotu, da pait vapar go ra lavur magit. 8 Ma iau ga valongore,
ma pa iau ga matoto; ma iau ga biti: Ea kaugu luluai, ava na vana rikai
ba i to na par go ra lavur magit? 9 Ma i ga biti: Daniel, una vana ka, tago
di tar ive go ra tinata ma di tar vabulit bat ia tuk tar ta ra mutuaina.
10 Mangoro diat a dalu vagomgom mule diat iat, ma diat a puk vapua
diat, ma da mal pa diat; ma ga ra umana bilak diat a pait ra bilak na
mangamangana; ma pa ta bilak na tutana na matoto, ma ga ra umana
tena kabinana diat a matoto. 11 Ma papa ra bung di tigal bat ra tinabar
di tuntun tar ia ta ra bungbung par, ma di vatur ra magit i milmilikuan
nina di kaian mat i tana, da luk tika na arip ma a ura mar ma lavuvat na
vinun na bung. 12 Nina i kiki ung pa tika na arip ma a utul a mar ma a
utul a vinun ma a ilima na bung i ti doan. 13 Ma ga una vana, ma una ki
pa ra mutuaina; tago una ga ngo, ma ta ra mutuaina una ga tut upi kaum
tiniba.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET OSEA

A taulai kal Osea, a paiga na vavina, ma ra umana natuna

1 1 A tinata kai ra Luluai nina i ga tadav Osea, natu i Beri, ta ra umana
kilala ba Usia, Iotam, Akas, ma Esekia dia ga ki na king ta ra gunan
Iuda, ma ta ra kilala Ieroboam, natu i Ioas, i ga king Israel tana.
2 Ba ra Luluai i ga tulue vatavuna Osea ma ra tinata, ra Luluai i ga biti
tai Osea dari: Una vana, ma amur a taulai ma ra paiga na vavina ba na
kava ra bul na nga; tago ra gunan i kaina ma ra nipo, ma i leleing tai ra
Luluai.
3 Damana i ga vana, ma dir ga taulai ma Gomer, natu i Diblaim; ma i
ga lalau pa, ma i ga kava vaarike ra bul tutana. 4 Ma ra Luluai i ga biti
tana; Una vaiang tar ra iangina ba Iesrel; tago a ik boko ina obo pa ra
gapu i Iesrel ta ra kuba i Ieu, ma ina vamutue vue ra varkurai ta ra kuba
i Israel. 5 Ma ta nam ra bung ina bubur ra panak kai Israel ta ra male
Iesrel.
6 Ma i ga lalau pa mulai, ma i ga kava ra bul vavina. Ma ra Luluai i
ga biti tana: Una vaiang tar ra iangina ba Lo-Rukama; tago pa ina mari
ra vuna tarai Israel mulai, ma pa ina nur vue tuna kadia varpiam. 7 Ma
ina mari ka ra vuna tarai Iuda, ma ina valaun diat tai ra Luluai kadia
God, ma pa ina valaun diat ma ra panak ba ra pakat na vinarubu, ba ra
vinarubu, ba ra umana os, ba diat dia ki ra os.
8 Ma ba Lo-Rukama i ga vung vue ra u, Gomer i ga lalau pa, ma i ga
kava ra bul tutana. 9 Ma ra Luluai i ga biti: Una vaiang tar ra iangina ba
Lo-Ami, tago vakir avat kaugu tarai, ma vakir iau kavava God.
10 Ma a dovotina, ra tarai Israel diat a peal boko da ra veo ara ra
valian, nina ba di mama valar ia, ma i vurot; ma na dari: ta nam ra
gunan ba di ga biti ta diat tana: Vakir avat kaugu tarai, da biti ta diat
dari: Avat a umana natu i ra God a launa. 11 Ma ra tarai Iuda ma ra tarai
Israel diat a vana varurung, ma diat a tibe ra kopono lualua ta diat, ma
diat a tutua mara ra gunan, tago nam ra bung kai Iesrel na ngala.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A varmari kal ra Luluai tadav kana tarai, nina pa dia dovot pirana

2 1 Avat a vatang ra umana tura i vavat ba Ami; ma ra umana tai
vavat ba Rukama.
2 Amur a tingting pa na i mumur, amur a tingting pa ia; tago vakir
kaugu vavina, ma vakir iau kana tutana; ma boina ba na vung vue
kana mangamangana ruturut kan ra matana, ma kana lavur nipo kan
ra una; 3 kan ina ga pala vue kana mal, ma ina vaki ia upi na varogop
ma ra bung di ga kava tana, ma ina vakaina upi na da ra bil, ma da
ra gunan i maranga, ma ina ub ia ma ra nimar, 4 maia, pa ina mari ra
umana natuna, tago a umana bul na nga diat. 5 Tago na i diat i ga mur ra
mangamangana kai ra paiga na vavina; nina i ga lalau pa diat i ga pait
ra magit na vavirvir, tago i ga biti dari: Ina mur ra umana talaigu, nina
dia tul tar ra agu magit na nian tagu, ma ra agu tava, ma kaugu mal, ma
kaugu vipit, kaugu dangi ma ra agu tava na nimomo.
6 Ea, ina pore bat kaum nga ma ra kait; ma ina pait ra balada ure upi
koko na tikan tadav kana lavur pal a nga. 7 Ma na vila mur ra lavur
talaina, ma pa na vila tadav diat; na tikatikan upi diat, ma pa na tikan
tadav diat; io, na biti dari: ina talil mulai tadav kaugu tutana lua; tago
nam ra bung iau ga ki mamal, ma gori pata. 8 Tago pa i ga nunure ba
iau kaka, iau ga tabar ia ma ra kon, ma ra vain, ma ra dangi, ma iau ga
vapeal ra silva ma ra goled pirana, nam di ga pait ra Baal me.
9 Kari ina tak vue mule kaugu kon ta ra kilalana, ma kaugu vain ta kana
e, ma ina ra vue kaugu mal ma kaugu vipit, nina ba na ga pulu ra pakana
tuna me. 10 Ma go ina vaarike kana kini na niruva ta ra luaina mata i ra
umana talaina, ma pa ta na na valaun ia kan ra limagu. 11 Ina vapar vue
bula kana lavur gugu par, kana lavur lukara, kana lavur lukara na gai,
ma kana lavur Bung Sabat, ma kana lavur ngala na kivung par. 12 Ma ina
rubat vue kana lavur davai na vain, ma kana lavur davai na lovo, nina i ga
biti ure dari: Go diat ra vapuak ba ra umana talaigu dia ga tul tar ia tagu.
Ma ina vakaina diat upi diat a da ra pupui, ma ra umana leing ta ra pupui
diat a en diat. 13 Ma ina kure bali ia pirana ra lavur bung i ga lotu tadav
ra umana Baal tana, ma i ga tun tar ra magit i ang na katkat tana; ba i ga
mar ia mulai ma ra mar talinga ma ra lavur ngatngat na magit na marmar,
ma i ga bala mur ra umana talaina, ma i ga nuk vue iau, ra Luluai i biti.
14 Kari ina lam pa ia, ma ina agure ta ra bil, ma ina pit ia ma ra tinata
na varmari. 15 Ma abara ina tul tar mule kana uma na vain tana, ma ra
male Akor, upi na da ra matakilalat na nurnur pirana; ma na torom abara
da ta ra kilala i ga ki na inip tana, ma da ta ra bung ba i ga tutua rikai
kan ra gunan Aigipto.
16 Ma ra Luluai i biti dari: Ta nam ra bung una ga vatang iau ba kaugu
tutana, ma pa una ga vatang iau mulai ba kaugu luluai. 17 Tago ina tak

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vue ra iang i ra umana Baal kan ra ngiene, ma pa da vatang mule ra iang
i diat.
18 Ma ta nam ra e ina pait ra kunubu ure diat ma ra umana leing ta ra
pupui, ma ra umana beo liuliu, ma ra lavur mangana dia kakao ra pia;
ma ina bubur vakaina ra panak ma ra pakat na vinarubu ma ra lavur
vargal na vinarubu ta ra gunan, ma diat a ki bulu tana. 19 Ma ina tane
vatukum bat u, maia, ina tane bat u ma ra mangamangana takodo, ma
ta ra varkurai takodo, ma ta ra varmari ma ra bala na varmari. 20 Ma ina
tane bat u ta ra dovotina, ma una nunure ra Luluai.
21 Ma ra Luluai i biti dari: Ta nam ra e ina torom, ina torom ta ra bala
na bakut, ma ra bala na bakut na torom ta ra pia, 22 ma ra pia na bali ia
ma ra kon ma ra vain, ma ra dangi, ma diat a torom tai Iesrel. 23 Ma ina
vaume ta ra pia upi kaugu; ma ina mari nina ba pa di ga mari ia; ma ina
biti ta diat ba vakir kaugu tarai lua dari: Avat kaugu tarai, ma diat a biti
dari: U kaugu God.

Osea dir ma ra paiga na vavina

3 1 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Una vana mulai, una la pire tika na
vavina ba dir talaina ma tika na tutana, a tena nipo, da ra Luluai
i mari ra tarai Israel, ma a dovotina, dia vana irai tadav ra umana god
irairai, ma dia mainge ra gem ba di pait ia ma ra vuai na vain. 2 Io, iau ga
kul ia ma ra vinun ma a ilima na pakana silva upi kaugu, ma ure tika na
valavalar na barli ma ra ngungu valavalar na barli. 3 Ma iau ga biti tana
dari: Una ki ka dari kaugu mangoro na bung; koko una paiga na vavina,
ma koko amur a taulai ma tika na tutana, ma iau damana bula piram.
4 Tago ra tarai Israel diat a ki mangoro na bung, ma pa kadia ta king
ba ta luluai, ma pa ta tinabar, ma pa ta tabalar, ma pa ta mal na tena
tinabar ngalangala, ma pa ta tabataba na pal; 5 namur ra tarai Israel diat
a lilikun; ma diat a tikan upi ra Luluai kadia God, ma David kadia king;
ma ta ra umana bung namur diat a tadav ra Luluai ma ra variru ma diat
a tadav kana varmari.

A vartoto kai ra Luluai diat ma ra tarai Israel

4 1 Avat a tarai Israel, avat a valongore ra tinata kai ra Luluai, tago
ra Luluai dia vartoto ma ra tarai ta ra gunan, tago pa ta dovotina,
pa ta varmari ta ra gunan, ma pa dia nunure God. 2 la kaka ra varvul,
ma ra varvatamam vue, ma ra vardodoko, ma ra nilong, ma ra nipo; dia
varvarubu ma dia vardodoko vatikai. 3 Kari ra gunan i tabun, ma diat par
dia ki tana dia turatura, varurung ma ra umana kuabar ta ra pupui ma ra
umana beo liuliu; maia pa, da tak vue ra lavur en ara na ta bula.
4 Ma koko ta tika na tutana dir a varngangar ma ta ra tikai, ma koko
ta tikai na varpit; tago kaum tarai dia da diat dia varngangar ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tena tinabar. 5 Ma una tutukai ta ra keake, ma ra propet bula amur a
tutukai varurung me na marum; ma ina vamutue vue tinam. 6 Kaugu
tarai dia virua, tago pa dia kabinana; tago u tar pue vue ra kabinana, io,
iau bula ina pue vue u, upi koko una tena tinabar mulai piragu; tago u
tar nuk vue ra varkurai kai kaum God, iau bula ina nuk vue ra umana
natum. 7 Da dia ga peal vanavana, damana dia ga piam vue iau; ina
pukue kadia minamar upi ra magit na niruva. 8 Dia maur ure ra varpiam
kaugu tarai dia pait ia, ma dia mainge ke kadia bilak na mangamangana.
9 Ma ra tarai diat a varogop ma ra tena tinabar, ma ina kure bali kadia
mangamangana, ma ina vabongon diat ure kadia lavur papalum. 10 Ma
diat a ian, ma pa diat a maur; diat a ruturut, ma pa diat a peal, tago pa
diat a nuk pa God mulai, diat a ruturut uka.
11 A vain ma ra kalamana vain dir vapanie vue ra minatoto pire diat.
12 Kaugu tarai dia tir ra bit a davai pire diat upi ta tinata na varvateten,
ma kadia buka i vavaarikai pire diat; tago ra ruturut na tabaran i
varara diat, ma dia tabunuane kadia God. 13 Dia pait ra tinabar ta ra ul
a lualuana, ma dia tun ra magit i ang na katkat ta ra ul a ilil, ma ta ra
lavur bit a giao, ma ra lavur bit a rebarebe ma ra lavur bit a iroto, tago
i boina ra malur i diat, kari a umana natu i vavat, a umana vavina, dia
pait ra kaina, ma kavava vaden dia po. 14 Pa ina vakadik ra umana natu
i vavat, a umana vavina, ba dia pait ra kaina, ma pa ina vakadik kavava
vaden ba dia po; tago diat iat. dia vana irai varurung ma ra umana paiga
na vavina, ma dia tun tar ra tinabar varurung ma ra umana igoro na
vavina; ma ra tarai ba dia tabobo dia virua tana.
15 Ma a dovotina, ba u Israel u po, koko Iuda na pait ra varpiam; ma
koko avat a vana Gilgal; ma koko avat a vana urama Bet-aven, ma koko
avat a vavalima dari: Da ra Luluai i laun.
16 Tago Israel i karduk, da ra karduk na bulumakau; ma go ra Luluai
na tabar diat da ra nat na sip ta ra ngala na pia na vura. 17 Epraim i tabe
vake ra umana tabalar; da nur vue ke. 18 Kadia tava na nimomo i tar
mapak, dia po vatikai; kadia lavur luluai dia manga mainge ra magit na
vavirvir. 19 Ra vuvu i tar pulu bat ia ma ra bebeana; ma diat a ruva ure
kadia lavur uguugu na vartabar.

A balbali ure ra varpiam kai Israel

5 1 Avat a umana tena tinabar, avat a valongore, ma avat ta ra kuba i
Israel, avat a nuk pa ia, ma u ra kuba i ra king, una kapupi ia, tago
kavavat ra varkurai; tago ava ga da ra kun ta ra gunan Mispa, ma da ra
ubene di voare ta ra ul a luana Tabor. 2 A umana tena tut na varpiam
dia tar kaina tuna ma ra vardodoko, ma iau ra tena varboar ure diat par.
3 Iau nunure Epraim, ma Israel pa i ki lao kan ra matagu; tago gori u
Epraim, u tar po, Israel i tar dur. 4 Pa dia lilikun tadav kadia God, tago

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kadia lavur mangamangana dia tur bat diat, tago ra ruturut na tabaran i
ki ta diat, ma pa dia nunure ra Luluai. 5 A nuknuk i diat i ngala ure diat
mulai, ma i varvai takun pa diat; kari Israel ma Epraim dir a tutukai
ure kadir varpiam; Iuda bula dital. 6 Diat ma kadia lavur kikil na sip ma
kadia lavur kikil na bulumakau diat a vana upi diat a tikatikan upi ra
Luluai, ma pa diat a gire tadav ia; ia iat i tar vana kan diat. 7 Dia tar pait
ra vartuam ure ra Luluai; tago dia tar vangala ra umana bul irairai, io, da
en vue diat ma kadia gunagunan ba ra gai i kama.
8 Avat a pupunge aro Gibea, ma avat a vu ra tavur aro Rama, avat a
tintiding aro Bet-aven; namur tam, u Beniamin. 9 Epraim na varogop ma
ra gunan i uliran ta ra bung na varboar; iau tar vaarike pire ra vuna tarai
Israel ra magit ba da pait ia tuna boko. 10 A umana luluai Israel dia da
diat dia kari vue ra umana vakilang na langun na gunan; ina lingire taun
diat ma kaugu kankan da ra tava. 11 Di ki taun Epraim, di rua bereng ia
ta ra varkurai, tago i ga mainge ra mangamangana vakuku, 12 kari iau da
ra po na vui pire Epraim, ma iau da ra marotono ta ra kuba i Iuda.
13 Ba Epraim i ga gire kana minait, ma Iuda i ga gire kana baba, Epraim
i ga vana Asiria, ma i ga vartuluai tadav ra king Iareb; ma ga pa i tale ba
na valagar pa u, ma pa na pulu kaum baba upi na map. 14 Tago ina da ra
leon tadav Epraim, ma da ra nat na leon tadav ra kuba i Iuda; iau, maia
pa iau, ina karat kadakadal ia ma ina vana mulai; ina kap vue, ma pa ta
na na valavalaun.

A nukpuku kai Israel pa i dovot

15 Ina talil mulai ta kaugu pakana tuk tar ta ra bung ba dia tata kapa
ure kadia varpiam, ma dia tikan upi ra matagu; ba na tup diat diat a
ongor ma ra tinikan upi iau.

6 1 Avat a mai, dat a talil tadav ra Luluai, tago i ga kavir pa dat, ma na
valagar pa dat; i ga kita vadala dat ma na pulu dat. 2 Ba i par ta ura
bung na valaun pa dat, ma ta ra vautuluna na vatut pa dat, ma dat a laun
ta ra luaina matana. 3 Ma boina dat a nunure, boina dat a ongor upi dat a
nunure ra Luluai; a dovotina na vana rikai da ra lar, ma na tadav dat da
ra bata, ma da ra bata namur nina i vabilim ra pia.
4 U Epraim, ava ina pait ia piram? U Iuda, ava ina pait ia piram? Tago
kavava bo na mangamangana i da ra vual na malana, ma da ra mavoko
i panie lulut. 5 Kari iau tar kita diat ma ra umana propet; iau tar ubu
diat ma ra tinata na ngiegu, ma kaugu varkurai na papangai da ra kapa.
6 Tago iau mainge ra varmari, ma vakir ra tinabar; ma iau mainge ba avat
a nunure God, ma pa iau manga mainge ra umana tinabar di tun tar ia.
7 Ma dia ga piam vue ra vartuluai da Adam, ma abara dia ga tuam
vue iau. 8 Gilead a pia na pal i kor ma ra umana tena pait ra kaina, i dur
ma ra gap. 9 Ma da ra loko na tarai na vinarubu dia kobot upi ta tutana,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

damana ra umana tena tinabar dia vardodoko na nga, nina i vana Sekem;
maia, dia ga pait ra magit na vavirvir. 10 Iau tar gire ra magit i bilak tuna
ta ra kuba i Israel; Epraim i da ra kuabar na vavina ie, Israel i dur. 11 U
bula Iuda, di tar tibe ra vapuak tam, ba ina agure vatalil kaugu tarai kan
kadia kini na vilavilau.

A bilak na mangamangana ma ra varpiam kai ra tarai Israel

7 1 Ba iau mainge ina valagar Israel, io, di gire tadav ra kaina
mangamangana kai Epraim, ma tadav ra bilak na mangamangana
kai Samaria; tago dia pait ra vartuam; ma ra tena kinakinau i olo, ma ra
loko na tarai na nilong dia loalong ta ra papar a liplip. 2 Ma pa dia nuk pa
ia ba iau nuk vake kadia lavur bilak na mangamangana; go kadia lavur
mangamangana dia tar vila batbat diat; dia tur ta ra luaina matagu.
3 Dia vagugu kadia king ma kadia kaina mangamangana, ma ra umana
luluai dia ga ta kadia lavur vaongo. 4 A umana tena nipo diat par; dia da
ra ubu ba ra tena tuntun gem i vamalamalapang ia; ba i ga bing ra plaua
i ngo ma ra vavaulung iap tuk tar ta ra pakana bung ba i tar leven. 5 Ta
ra bung na lukara ba kada king i ga pait ia, a umana luluai dia malapang
ma ra nimomo tava longlong; i tulue ra limana tadav ra umana tena
varpiam. 6 Tago dia ga vaninare ra bala i diat da ra ubu ba dia kiki uai;
kadia kulot i va mat ra marum par; ta ra malana i io da ra iap i vuringa.
7 Diat par dia laplapiran da ra ubu, ma dia vamutue kadia umana tena
varkurai; kadia umana king dia tar virua, pa ta na ta diat i araring tadav
iau.
8 Epraim dia ki varpopoto ma ra umana enana vuna tarai; Epraim i
da ra nian di tun ia ba pa di pukue. 9 A umana vaira dia tar en vue ra
dekdekina, ma pa i nunure; maia, a pepe na uluna i papait na kua, ma
pa i nunure. 10 Ma ra nuknuk i ra tarai Israel i ngala ure diat mulai, ma
i varvai takun pa diat, ma pa dia lilikun tadav ra Luluai kadia God, ma
pa dia tikan upi ia. 11 Ma Epraim i da ra uka, a tuptup, ma pa i kapa ra
nuknukina; dia kail Aigipto, dia vana Asiria. 12 Ma ba dia vana ina pala
kaugu ubene taun diat; ina al vairop diat da ra umana beo liuliu; ina
vapagumanene diat, da kadia kivung i tar valongore.
13 Na kaina ta diat! Tago dia tar vana rara kan iau; a varli na tadav
diat! Tago dia tar piam vue iau; iau ga mainge ba ina valaun diat, ma
dia tar vaongo ko ure iau. 14 Ma pa dia ga kail iau ma ra dovotina, dia
kukukula ka ta kadia vava; dia koakor upi ra kon ma ra vain, dia tut na
varpiam. ure iau. 15 A dovotina, iau ga tovo diat, ma iau ga vapadikat ra
lima i diat, ma dia varpit ika ure iau. 16 Dia vana talil, ma pa dia lilikun
tadav nina i ki arama liu iat; dia da ra panak i vartuam, kadia umana
luluai diat a virua ta ra pakat na vinarubu ure ra tinata i kavavar; go da
kulume diat ure ta ra gunan Aigipto.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A varpit pire Israel tago i lolotu tadav ra tabataba

8 1 Una vung ra tavur ta ra ngiem. Da ra minigulai i vana tadav ra
kuba i ra Luluai, tago dia ga piam vue kaugu kunubu, ma dia ga pue
vue kaugu varkurai. 2 Diat a kukula upi iau dari: Kaugu God, avet a tarai
Israel, ave nunure u. 3 Israel i tar vung vue ra boina; ra ebar na korot mur
ia.
4 Dia ga vaki ra umana king, ma pa iau ga tul tar ia ta diat; dia ga vaki
ra umana luluai, ma pa iau ga nunure; dia ga pait ra umana tabataba
ma kadia silva ma kadia goled upi diat a virua tana. 5 U Samaria, iau tar
re vue kaum nat na bulumakau; kaugu kankan i tar io ure diat, aivia ra
bung boko ma pa diat a tadav ra mangamangana gomgom? 6 Tago go i
vunapaina tai Israel, dari: A tena madaka i ga pait ia, ma vakir i God;
gi pa, da pamar gigi ra nat na bulumakau Samaria. 7 Tago dia vaume ra
vuvu, ma diat a git pa ra ragia; a kon pa ta livuana; ra uluna pa ta patina
tana; ma gala na vuai gala ra umana vaira diat a en vue.
8 Di tar konome Israel; pire ra lavur vuna gunan dia da ra la ba pa di
manane. 9 Tago dia tar vana varkolono urama Asiria, da ra kuabar na
as; Epraim i tar tokom ta umana upi dia talaina me. 10 Maia, a dovotina
dia tokom ra umana vuna gunan, ma go ina varurue diat; ma dia bilua
tavuna ta ra kinakap ba ra king kai ra umana luluai i vung tar ia ta diat.
11 Tago Epraim i vapeal ra umana uguugu upi ra varpiam, io, ra
umana uguugu dia tar vatavua ra varpiam pirana. 12 Ma ba iau tumu
kaugu varkurai ma ra arip na marmar na vartuluai, dia biti ka ba pa dia
nunure. 13 Ure ra umana tinabar ba dia tabar iau me, dia vartabar ma ra
viono vavaguai ma dia en ia; ma ga ra Luluai pa i manane diat; go na nuk
pa kadia varpiam ma na bali kadia kaina mangamangana; diat a lilikun
uro Aigipto.
14 Tago Israel i tar nuk vue nina i ga vaki ia, ma i tar pait ra umana pal
na luluai; ma Iuda i tar vatur mangoro na pia na pal, ma i liplip bat diat;
ma ga iau, ina tulue ra iap ta kana lavur pia na pal, ma na vaimur vue ra
umana dekdek na pal tana.

A balbali pire Israel tago dia vala varpiam

9 1 U Israel, koko una gugu mat, da ra umana vuna tarai; tago u a
paiga na vavina, u ga vana kan kaum God, ma u tar mainge ra
varkul ta ra lavur tavul ba dia rua rama vue ra kon tana. 2 A tavul di rua
rama vue ra kon tana ma ra tung na vain pa dir a tabar vamaur diat, ma
ra kalamana vain pa na vana rikai. 3 Pa diat a ki mulai ta ra gunan kai ra
Luluai; Epraim na talil ika uro Aigipto, ma diat a en ra magit i tabu pire
diat ta ra gunan Asiria. 4 Pa diat a lolonge ra vartabar na vain upi kai ra
Luluai, ma pa na manane kadia lavur tinabar; diat a varogop uka pirana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra magit na nian adiat dia korkor; diat par dia ian tana dia dur; tago
ra adia magit na topa kadia mulmulum uka; pa da kap ia ta ra kuba i ra
Luluai. 5 Ava bar avat a pait ia ta ra ngala na bung na kivung, ma ta ra
bung na lukara kai ra Luluai? 6 Tago dia tar mareng kan ra vinirua; ma
ga Aigipto na vala pa diat, Mempis na punang diat; a kalakalang na kale
kadia ngatngat na tabarikik ba di ga pait ia ma ra silva, ma ra kait na
tavua ta kadia palpal.
7 A umana bung na balbali dia tar pot, a umana bung na varvabongon
go kari; Israel na matoto tana; a propet i lunga, ra tutana ba ra tulungen
i vakapa i tabobo, ure ra pepeal na mangana varpiam piram, ma tago i
ngala ra gegelenai. 8 Epraim ma monamono pire kaugu God; ma ra propet
di pala ra ubene ure ta kana lavur nga par, ma dia ki na ebar ta ra kuba
i kana God. 9 Dia tar manga vakaina diat mulai da amana aro Gibea; God
na nuk pa kadia kaina mangamangana, na bali kadia lavur varpiam.
10 Iau ga na tadav Israel da tadav ra vuai na vain ta ra bil, iau ga gire
ra umana tama i vavat da ra luaina vuai na lovo ba i vuai e; ma dia vana
ka tadav Baal-Peor, ma dia tul tar diat mulai tadav ra magit na vavirvir,
ma dia bilak tuna da nam ra magit dia ga manane. 11 Ma Epraim, kana
minamar na vilau da ra beo i pururung; pa ta na i kakava, pa ta na i kap
bala, ma pa ta na i lalau pa ra bul. 12 Ba dia vangala ra umana natu i
diat, ina vamutue diat upi koko ta tika na tutana na ki valili; maia pa, na
kaina bula ta diat ba iau vana kan diat. 13 Da iau ga gire Tiro, damana di
tar vaume Epraim ta ra vakak na gunan; ma ga Epraim na agure vairop
ra umana natuna tadav ra tena vardodoko. 14 Luluai, una tabar diat: ava
bar una ga tul tar ia ta diat? Una tul tar ia ta diat ra tatal na bul ba i
kakava pit, ma ra u na vavina i matetek.
15 Kadia lavur bilak na mangamangana i vuna arama Gilgal; tago iau
ga milikuane diat ie; ure kadia papait i kaina tuna ina korot vue diat kan
ra kubagu; pa ina mari mule diat; kadia lavur luluai a umana karduk
diat. 16 Di tar ubu Epraim, ra okor i diat i tar mage, pa diat a vuai; maia,
ma ba dia kakava ina ubu kadia umana vakak na bul. 17 Kaugu God na
okole vue diat, tago pa dia torom tana, ma diat a tenten vurvurbit pire ra
umana Tematana.

10 1 Israel a davai na vain i lubalubang, ma i vuai ra vuaina; vardada
ma ra peal vuaina i tar vapeal kana lavur uguugu na vartabar;
dia tar taba mal ra umana pagapaga na tabataba, tago i boina kadia
gunan. 2 I tar a urua ra nuknuk i diat; go da takun ot pa diat; God na ubu
vue kadia umana uguugu na vartabar, na vabilak kadia umana pagapaga
na tabataba. 3 Go diat a biti dari: Pa kaveve ta king; tago pa ave ru ra
Luluai; ma ra king, na pait ra ava ure avet? 4 Dia tatike ra tinata vakuku;
dia vavalima vavaongo ba dia pait ra kunubu; kari ra varkurai i kubur
rikai da ra kunai ta ra tagitagi.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

5 A tarai Samaria diat a dadadar ure ra. umana nat na bulumakau
aro Betaven, tago ra tarai diat a tabun ure diat, damana bula ra umana
tena tinabar, nina dia ga gugu tana, tago kana minamar i tar panie kan
ia. 6 Da kap ia bula uro Asiria upi da tabar ra king Iareb me; Epraim na
vavirvir, ma Israel na ruva ure kana tinata na vartovo iat. 7 Da nila vue ra
king Samaria da ra buabuai na ta. 8 A buabuana Aven, nina Israel i rara
tana, da vakaina vue diat; a kait ma ra kara na tavua rikai ta kadia lavur
uguugu na vartabar; ma diat a biti tadav ra umana luana dari: Avat a
kokopo taun avet; ma tadav ra umana ilil dari: Avat a punang taun avet.
9 U Israel, u tar varpiam papa ra bung ava ga rara tana aro Gibea; dia tut
ie; dave ra vinarubu ure ra lavur natu i ra varpiam pa na tadav diat par aro
Gibea? 10 Ba iau mainge, ina vapagumanene diat; ma da agur varurue ra
umana vuna tarai ure diat, ba di vi diat ta kadia ura kaina mangamangana.
11 Epraim i da ra bulumakau di tar tova, ma i gugu ta ra rua rama vue
kon; ma iau tar vung ra kip ta ra vakak na inoana; ina vaki ra tutana
ta ra tamuruna; Iuda na ipipuk, Iakob na raragu. 12 Avat a vaume ra
mangamangana takodo ure avat, ma avat a dodoko ma ra varmari; avat
a ipuk kavava kurkur, tago i topa ia ba ava tikatikan upi ra Luluai tuk
tar ta ra bung ba na pot i tana, ma na tul tar ra bata na mangamangana
takodo tadav avat.
13 Ava tar ipuk ma ra bilak na mangamangana, ma ava tar kal varurue
ra kaina mangamangana; ava tar en ra vuai ra vartuam, tago u tar
nurnur ta kaum nga iat, ta ra kor na tarai dia rararang. 14 Kari kaum
tarai diat a urung, ma da nila vue kaum lavur dekdek na pia na pal, da
Salman i ga nila vue Bet-arbel ta ra bung na vinarubu; di ga rapue gigi
dital, nana. 15 Damana da pait ia ta vavat aro Betel ure kavava ngala na
varpiam; ta ra taptapke da ubu vakakit vue ra king Israel.

God i bala kadik ure kana tarai nina dia vana rara

11 1 Ba Israel i ga bul boko iau ga mari ia, ma iau ga oro pa natugu
kan ra gunan Aigipto. 2 Da dia ga oro pa diat, damana dia ga
vana kan diat; dia ga pait ra tinabar tadav ra umana Baal, ma dia ga tun
tar ra magit i ang na katkat tadav ra umana tabataba. 3 A dovot iau ga
vavanavana Epraim; iau puak pa diat; ma pa dia nunure ba iau ga valaun
diat. 4 Iau ga al pa diat ma ra vinau ba na topa ra tarai, ma ra vivi na
varmari; ma iau ga da diat dia pala vue ra kip kan ra kabe i diat, ma iau
ga tabar diat. 5 Pa na talil ta ra gunan Aigipto; ma ga ra te Asiria na king
pirana, tago dia ole ra vinavana tapuku. 6 Ma ra pakat na vinarubu na
tadav kana umana pia na pal, ma na vamutue kana lavur tena tur varbat,
ma na en vue diat ure kadia lavur varpit iat.
7 Ma kaugu tarai dia mainge tuna ra vinavana balakane iau; a dovotina
dia ting pa diat upi diat a tadav nina i ki arama liu, ma pa ta tikai i pite

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vangala pa ia. 8 Ina vung davatane vue u Epraim? Ma ina nur davatane
vue u Israel? I dekdek upi ina varogopane u ma Adma; i dekdek up! ina
vaki u da Seboim; i tar tapuku ra balagu, ma i malamalapang tuna kaugu
bala na varmari. 9 Pa ina pait ot pa kaugu kankan, a karangapuna, pa ina
lilikun upi ina li vue Epraim; tago iau God, ma vakir iau a tutana; a Lia
Kakit livuan tam; ma pa ina pot ma ra kankan.
10 Diat a mur ra Luluai, ma ia na kukula da ra leon, tago na kukukula,
ma ra umana bul diat a vana rikai maro ra papar a labur, ma diat a
dadadar. 11 Diat a dadadar da ra beo maro Aigipto, ma varogop ra uka
maro ra gunan Asiria; ma ina vaki diat ta ra kubakuba i diat, ra Luluai i
biti.

A varpit pire Epraim, a tena vaongo ma a tena vakavakaina

12 Ra vaongo kai Epraim i tar tur kikil iau ma ra vartuam kai ra kuba i
Israel bula, ma Iuda pa i ki padikat pire God, ma pire ra Lia Kakit nina i
dovot.

12 1 Epraim i konokonom ra vuvu, ma i vila mur ra taubar; i vangala
vatikene pa ra umana vaongo ma ra nila; diat ma Asiria dia pait
ra kunubu, ma di tulue ra dangi uro Aigipto.
2 A Luluai dir vartoto ma Iuda bula, ma na vakadik Iakob vardada ma
kana mangamangana; vardada ma kana umana papait na babali pirana.
3 Ta ra tatal na bul i ga kinim vake turana ta ra inabut na kauna; ma ba i
tutana i ongor pa God; 4 Maia, i ga ongor pire ra angelo, ma i ga uvia pa
ia; i ga tangi, ma i ga lul vovo pirana; i ga na tadav ia aro Betel, ma da ga
pirpir me abara; 5 maia pa, a Luluai, ra God kai ra lavur kor, a iangina ra
Luluai. 6 Kari una talil tadav kaum God; una pait vatikene pa ra varmari
ma ra takodo na varkurai, ma una nurnur vatikai tadav kaum God.
7 A te Kanaan, i vatur vake ra valavalar i vaongo, i ga ta ra nilong.
8 Ma Epraim i biti: A dovot iau tar uviana, iau tar vatur vake ra ngala na
tabarikik; ta kaugu lavur papalum pa da takun valar pa iau ma ta nirara
ba da vatang ia ma ra varpiam.
9 Ma iau ra Luluai kaum God papa ra bung u ga irop kan ra gunan
Aigipto tana; ina vaki u ta ra umana pal na turturup, da ta ra ngala na
lukara na pal na turturup. 10 Iau tar tatike bula ra tinata ta ra umana
propet, ma iau tar vapeal ra lavur ninana; ma ra umana propet dia tar
tatike kaugu lavur tinata valavalar.
11 Dave Gilead i kaina kakit, laka? Diat a magit vakuku par; arama
Gilgal dia tun tar ra umana bulumakau; maia pa, kadia lavur uguugu na
vartabar dia da ra lavur anguvai vat ta ra uma. 12 Ma Iakob i vilau ta ra
gunan Aram, ma Israel i toratorom ure ra vavina, ma i balaure ra sip ure
ra vavina. 13 Ma ra Luluai i agure vairop Israel ma ra propet, ma i balaure
vake ma ra propet. 14 Epraim i vuna ta ra kankan i mapak tuna; kari da

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

takun vatikena ma ra vardodoko i ga pait ia; ma kana Luluai na bali kana
mangamangana milmilikuan pirana.

Da li vakakit vue Epraim

13 1 Ba Epraim i ga tatata dia ga dadadar; i ga lualua ta ra tarai
Israel; ma ba i ga kaina ma ra Baal, i ga mat. 2 Ma go dia vangala
ra varpiam vanavana, ma dia ga mal kadia umana tabalar ma kadia silva,
maia, dia pait ra umana tabalar varogop ma ra nuknuk i diat, ma ra
umana tena madaka dia pait diat par; dia biti ure diat dari: Boina ba ra
tarai dia tatatabar diat a galum ra ura nat na bulumakau. 3 Kari diat a da
ra vual na malana, ma da ra mavoko nina i panie lulut, da ra pal i ra kon
nina ra vuvu i kap vue kan ra tavul a ramarama vue kon, ma da ra mi
kan ra turtur na iap.
4 Ma ga iau ra Luluai, iau kaum God papa ra bung u ga irop kan ra
gunan Aigipto tana, ma koko una torom tai tika na god bula, una torom
uka tagu, ma pa ta tena valaun mulai, iau kaka. 5 Iau ga nuk pa u ta ra
pupui, ta ra gunan ba pa ta tava tuna tana. 6 Ma ba dia tadav ra bo na
magit dia maur; dia maur, ma i ngala ra nuknuk i diat ure diat mulai;
kari dia tar nuk vue iau. 7 Kari iau da ra leon pire diat; da ra lepad[a] ina ki
noe na nga; 8 ina barat diat da ra bear[b] ba di ga long ra umana natnatina
kan ia, ma ina al kutu ra vinau na balana, ma ina en vue diat da ra leon;
ra kaina leing na karat kadakadal diat.
9 Israel, una virua, tago u tur bat iau, u tur bat kaum tena
maramaravut. 10 Io, akave kaum king upi na valaun u ta ra lavur pia na
pal? Ma kaum umana tena varkurai, nina u ga biti ure diat dari: Una tul
tar ra king tagu ma ra umana luluai? 11 Iau ga tul tar tika na king tam ta
kaugu kankan, ma ina tak vue mule ta kaugu kulot.
12 Di tar vi guve ra varpiam kai Epraim; di tar vung vake kana kaina
papait. 13 Na tup ia da ra vavina i. kakava; Epraim i da ra bul i lunga;
tago i topa ia ba koko na vavabing ba ra umana bul dia vana rikai. 14 Ina
kul valaun diat kan ra dekdek i ra ruarua na tulungen, ma ina valaun
diat kan ra minat. A minat, akave kaum lavur kinadik? A ruarua na
tulungen, akave kaum varli? A varmari na ki ivai kan ra matagu. 15 Ma
ba i vuai livuan ta ra umana turana, a taubar na vut, a vuvu kai ra Luluai
na vana rikai mara ra bil, ma kana kivu na mage, ma kana mata na tava
na mama; na vu vue ra lavur ngatngat na tabarikik kan ra vuvuvung.
16 A vuai ra varpiam kai Samaria na ki tana iat mulai, tago i ga tut na
varpiam ure kana God; diat a virua ta ra pakat na vinarubu; kadia lavur
kuramana da rapue diat, ma kadia vaden ba dia kap bala da leveng diat.

---

[a] **13.7** A lepad, a king da ra ngala na pusi, a tena varkarat [b] **13.8** A bear, tika na mangana king, a tena varkarat ma i ngala ra dekdekina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Di lul vovo pa Israel upi na talil mulai pire ra Luluai

14 1 Ea, Israel, una lilikun tadav ra Luluai kaum God, tago u tar bura
ure kaum varpiam. 2 Una vana ma ra tinata, ma una lilikun tadav
ra Luluai; una biti tana dari: Una tak vue ra lavur varpiam par, ma una
vatur vake nam i boina; damana avet a tul tar ra vartabar na bul na ngie
i vevet tam da ra umana bulumakau. 3 Asiria pa avet a nurnur mulai tana
ba na maravut avet; pa avet a ki mule ra umana os, ma pa avet a biti
mulai ta ra magit a lima i vevet i ga pait ia dari: Avat kaveve umana god;
tago u mari ra umana nat na ling. 4 Ina mal mule kadia bunura, ina mari
vakuku diat, tago kaugu kankan i tar ngo kan diat. 5 Ina da ra mavoko
pire Israel; na pupu da ra vaigoara, ma na okaokor da ra Lebanon. 6 A
umana ingaingarina diat a rebarebe, ma kana minamar na da ra davai na
oliva, ma ra vuvuluna na da ra Lebanon. 7 Diat dia ki ta ra maluruna diat
a lilikun; diat a tavua da ra kon, ma diat a pupu da ra davai na vain; a
vuvuluna na da ra polo na vain ta ra Lebanon. 8 Epraim na biti dari: Avet
a talaina ma ra umana tabalar dave? Iau tar torom tana, ma ina nuk pa
ia; iau da ra galip i lubalubang; da nunure boko ba ra vuaim i vuna tagu.
9 To ia i kabinana upi na kapa pirana go ra lavur magit? To ia i minana
upi na nunure diat? Tago ra umana nga kai ra Luluai dia takodo, ma ra
umana tena takodo diat a vanavana tana; ma ga ra umana tena varpiam
diat a bura tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET IOEL

A umana tititinga dia en vue ra nian par ta ra gunan

1 1 A tinata kai ra Luluai nina i ga tadav Ioel natu i Petuel.
2 Avat a umana patuana, avat a valongore go, ma avat ra tarai par
ta ra gunagunan avat a ki na valongor. Dave, di tar pait ra magit damana
ta kavava e ba ta ra e kavava umana ngalangala dia ga laun tana? 3 Avat a
ve ra umana natu i vavat tana, ma ra umana natu i vavat diat a ve mule ra
umana natu i diat, ma ra umana natu i diat diat a ve ta ra taun tarai mulai.
4 Nam ba ra itit i tar en valili ia a kubau i tar en ia, ma nam ba ra
kubau i tar en valili ia ra tititinga i tar en ia, ma nam ba ra tititinga i tar
en valili ia ra kubau a tena varkarat i tar en ia.
5 Avat a tavangun, avat a umana lup tava longlong, ma avat a
tangtangi; ma avat a umana lup mome vain par, avat a kukula ure ra
vain i kalami, tago di tar tak vue kan ra ngie i vavat.
6 Tago tika na vuna tarai i tar tutua rikai ta kaugu gunan, ia ra
dekdekina ma i kor; a pal a ngiene i da ra pal a ngie i ra kon, ma da ra
gabar i ra ngala na leon. 7 I tar vakaina vue kaugu davai na vain, ma i
tar kulit kaugu davai na lovo; i tar karat kulit vapar ia, ma i tar vue; a
umana ingaingarina dia tar pua.
8 Avat a tangi da ra inip na vavina i vi pit ma ra mal na tabun ure ra
tutana dir ki varurung tavuna me. 9 A tinabar na vuai na uma ma ra
tinabar na nimomo i tar panie kan ra kuba i ra Luluai; a umana tena
tinabar, a umana tultul kai ra Luluai, dia lingligur. 10 Di tar kamare vue
ra magit ta ra uma, ra gunan i tabun; tago di tar vakaina vue ra kon, a
kalamana vain i tar mama, ma ra dangi i tar panie.
11 Avat a tarai na papalum, avat a ruva, avat a tarai na papalum ta ra
uma na vain, avat a kukukula, ure ra vit ma ure ra barli; tago ra vuai ra
uma i tar kaina. 12 A davai na vain i tar maranga, ma ra davai na lovo i
tar makuk; damana bula ra gamata, ra lama, ma ra koai, maia ra lavur
davai par ta ra uma dia tar maranga; ma ra gugu i tar panie kan ra tarai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

13 Avat a umana tena tinabar, avat a mong ma ra mal na tabun, ma avat
a tangi; avat a umana tultul ta ra uguugu na vartabar, avat a kukukula;
avat a umana tultul kai kaugu God, avat a mai, avat a va mat ra marum
par ma ra mal na tabun; tago pa di tul tar ra tinabar na vuai na uma
ma ra tinabar na nimomo ta ra kuba i kavava God. 14 Avat a vakilang
ta vinevel, avat a pait ra ngala na kivung, avat a oro varurue ra umana
patuana ma ra tarai par ta ra gunan tadav ra kuba i ra Luluai kavava
God, ma avat a kail tadav ra Luluai. 15 Ui, nam ra bung! Tago ra bung
kai ra Luluai i tar maravai, ma na vut da ra vinirua ba ra Dekdek Muka i
tulue.

16 Dave, ra magit na nian pa i panie kan ra luaina mata i dat laka, ma
ra gugu ma ra kakailai kan ra kuba i kada God? 17 A umana pat na davai
dia mareng ta ra bala na pia; a umana pal na vuvuvung dia kapakapana
ka, ma ra umana pal dia varurue ra magit tana dia tarip; tago ra kon
i tar makuk. 18 Ea, ra niriri kai ra umana vavaguai! A umana kikil na
bulumakau dia purpuruan, tago pa kadia ta pia na vura; maia, a umana
kikil na sip dia virua.

19 Luluai, iau tangi tadav u, tago ra neap i tar vaimur ra lavur bala na
vura ta ra bil, ma ra iap i tun vue ra lavur davai par ta ra uma. 20 Maia
pa, ra lavur leing dia tungatunga tadav u, tago ra umana mata na tava dia
tar mama, ma ra neap i tar vaimur vue ra umana bala na vura ta ra bil.

2 1 Avat a vu ra tavur aro Sion, ma avat a pupunge ta kaugu luana
i gomgom; boina ba ra tarai par ta ra gunagunan diat a dadadar,
tago ra bung kai ra Luluai i vut, tago i tar maravai, 2 a bung na bobotoi,
a bung i marut na bata, a bung na vual ma i ngala ra bingnimuna tana.
Da i taptapke ta ra ul a lualuana damana a ngala na tarai, a umana tena
niongor, dia vana rikai, papa ania pata dari, ma namur bula pata mulai,
tuk tar ta ra kilakilala kai mangoro na taun tarai.

3 A iap ba i vavaimur i lue diat, ma ra iap ba i vuringa i mur diat; ta ra
luaina mata i diat ra gunan i da ra uma Eden, ma namur ta diat i da ra
bil i uliran; maia, ma pa ta na i pila ta diat. 4 A mata i diat i da ra mata i
ra os, ma dia vutvut da ra umana os na vinarubu. 5 Ba dia pipil i katung
da ra umana kiki na vinavana ure ra vinarubu arama ra ul a lualuana, i
tangi da ra iap ba i vaimur ra timul i ra kunai, da ra dekdek na tarai ba
dia tur na vaninara upi ra vinarubu.

6 Ba dia vut ra tarai dia burut na kaia; a mata i ra tarai par i kiala. 7 Dia
vutvut da ra umana lebe, dia ko rikai ta ra liplip na vat da ra tarai na
vinarubu; dia vana tikatikai ta kana nga, ma pa dia vapurpuruan ra nga i
diat. 8 Ma pa dia vartumak vargil; tikatikai i mur bulu kana nga; dia vila
dolo ra lavur vargal, ma pa di tur bat diat. 9 Dia pil taun ra pia na pal; dia
vutvut ta ra ul a liplip na vat; dia ko rikai ta ra lavur palpal; dia koa ruk
ta ra umana mata na kalangar da ra tena nilong.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

10 A pia i gurguria ta ra luaina mata i diat; ra umana bakut dia
malmaliara; ra keake ma ra gai dir papait na bobotoi, ma ra umana tagul
pa dia pupua. 11 Ma ra Luluai i tatata ta ra luaina mata i kana tarai na
vinarubu; tago kana loko na tarai i ngala tuna; ma nina i pait ot pa kana
tinata i ongor. Tago ra bung kai ra Luluai i ngala mat, a bung na bunurut
tuna, ma to ia na laun vue?

A varmari kai ra Luluai

12 Ma go i topa ia boko ba avat a lilikun piragu ma ra bala i vavat par,
a Luluai i biti, avat a vevel, avat a tangtangi ma avat a tabun; 13 ma avat
a rada ra bala i vavat ma koko kavava umana mal, ma avat a lilikun
tadav ra Luluai kavava God, tago a tena varmari ma i ngala kana bala na
varmari, i vavabing ma ra kankan, ma i peal kana varmari, ma i pukue
ra nuknukina ure ra kaina. 14 To ia i nunure, kan na lilikun ma na enana
ra nuknukina, ma na nur tar ra varvadoan ta dat, a tinabar na vuai na
uma ma ra tinabar na nimomo tadav ra Luluai kavava God?
15 Avat a vu ra tavur aro Sion, avat a vakilang ta vinevel, avat a varting
upi ra ngala na kivung; 16 avat a varurue ra tarai, avat a mal vaire ra
tarai na lotu, avat a oro guve ra umana patuana, avat a ben varurue ra
umana bul ma ra umana kuramana; boina ba ra taulai kalama na irop
kan ra kubana, ma ra inip na vavina kan kana pakana pal. 17 Boina ba ra
umana tena tinabar, ra umana tultul kai ra Luluai, diat a tangi livuan ta
ra mata palpal ma ra uguugu na vartabar, ma diat a biti dari: Una mari
kaum tarai, Luluai, ma koko una tul tar kaum tarai pi da vul diat, upi
koko ra lavur Tematana diat a kulume diat; ta ra ava ra lavur vuna tarai
diat a biti dari: Akave kadia God?
18 Io, ra Luluai i ga ongor ma ra ninunuk ure kana gunan, ma i ga mari
kana tarai. 19 Ma ra Luluai i ga torom, ma i ga biti ta kana tarai dari:
Ea, ina tul tar ra kon ta vavat, ma ra vain, ma ra dangi, ma avat a maur
tana; ma pa ina varuva mule avat ta ra luaina mata i ra lavur Tematana;
20 ma ina korot vavailik vue nina maro ra matana labur kan avat, ma
ina korot tar ia ta ra gunan i bil ma i uliran, kana tur a kaur ta ra ta ta
ra matana taur, ma kana murmur bat ta ra ta ta ra matana taoai; ma ra
tabianginana na vana rikai, tago i tar pait ra umana ngala na magit.
21 Koko una burut, u ra gunan, una gugu ma una manga ga; tago ra
Luluai i tar pait ra umana ngala na magit.
22 Avat a umana leing, koko avat a burut; tago ra umana bala na vura
ta ra bil dia gol rikai, tago ra davai i vuai ra vuaina, ra lovo ma ra davai
na vain dia vuai mat.
23 Io, avat a umana natu i Sion avat a gugu, ma avat a manga ga tai ra
Luluai kavava God; tago i tabar avat ma ra bata i lua da i topa ia, ma i
tul tar ra bata ta vavat, ra bata i lua ma ra bata i mur, da amana. 24 Ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana tavul a rararama vuai diat a kor ma ra kon, ma ra umana ngala
na tung diat a buka leke ma ra polo na vain ma ra dangi.
25 Ma ina vamule ra magit ta vavat ba ra kubau i tar en ia, ma ra itit,
ma ra tititinga, ma ra tabuta, nam kaugu ngala na kor ba iau ga tulue
pire vavat.
26 Ma avat a en ra ngala na magit, ma avat a maur, ma avat a pite pa ra
iang i ra Luluai. kavava God, nina i ga enana kana lavur varmari tadav
avat; ma kaugu tarai pa diat a ruva mulai.
27 Ma avat a nunure ba iau ki livuan ta kaugu tarai Israel, ma ba iau ra
Luluai kavava God, ma pa ta na mulai; ma kaugu tarai pa diat a vavirvir
mulai.

God i lolonge ra Tulungeana

28 Ma namur ina lolonge ra Tulungeagu taun ra tarai par; ma ra umana
natu i vavat, a umana tutana, ma ra umana natu i vavat, a umana vavina,
diat a tata na propet; kavava umana patuana diat a ririvone ra umana
ririvon, ma kavava lavur barmana diat a giragire ra umana ninana; 29 ma
damana taun ra umana tultul na tutana bula, ma taun ra umana tultul na
vavina, ina lolonge ra Tulungeagu ta nam ra e. 30 Ma ina ve tar ra umana
magit na kinaian arama ta ra bakut, ma ta ra gunagunan ra pia, a gap,
ma ra iap, ma ra vual na mi.
31 A matana keake na bobotoi, ma ra gai na gap uka, ma ra bung kai ra
Luluai na murmur, a ngala na bung nam, ma ra bung na kinaian. 32 Ma
na dari ka, diat par ba diat a kail upi ra iang i ra Luluai diat a laun; tago
diat ba diat a pila tana diat a ki ta ra luana Sion ma aro Ierusalem, da ra
Luluai i ga biti, ma diat ba ra Luluai na oro pa diat diat a ki pire diat dia
tur valili.

A varkurai kai ra Luluai pire ra umana vuna gunan

3 1 Tago ta nam ra lavur bung, ma ta nam ra e, ba ina ben vatalil ra
tarai Iuda ma ra tarai Ierusalem, 2 ina varurue ra lavur Tematana,
ma ina agure vaur diat ta ra male Ieosapat; ma ina ki na varkurai ure
diat abara, ure kaugu tarai ma ure kaugu tiniba Israel, nina dia ga korot
varbabaiane diat upi dia ki livlivuan ta ra umana Tematana, ma dia ga
tibe varbaiane kaugu gunan. 3 Ma dia ga padapadailam ure kaugu tarai,
ma dia ga kul kia ra paiga na vavina ma ra bul tutana, ma dia ga ivure ra
bul vavina ure ra polo na vain, upi diat a momo.
4 Maia, u Tiro, ma Sidon ma ra lavur langun Pilistia, dat a dave ma
avat? Dave, avat a bali vang kaugu mangamangana? Ba ava mainge ba
avat a bali kaugu mangamangana, ina lulut muka ma ra balbali pire
vavat ure kavava mangamangana. 5 Ava tar long kaugu silva ma kaugu
goled, ma ava tar kap varuk kaugu lavur ngatngat na tabarikik ta kavava

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana pal na vartabar. 6 Go bula: ava tar ivure ra tarai Iuda ma ra tarai
Ierusalem pire diat ra tarai Elas, upi avat a kari vavailik vue diat kan
kadia langun. 7 Io, ina vargat diat ta nam ra gunan ava tar ivure diat i
tana, ma ina bali kavava mangamangana ta vavat iat, 8 ma ina tul tar
kavava umana bul tutana ma kavava umana bul vavina ta ra tarai Iuda,
ma diat a ivure diat ta ra tarai Seba, tadav ra vuna tarai dia ki vailik;
tago ra Luluai i ga tatike.

9 Avat a vaarike go pire ra lavur Tematana; avat a vaninara ta ra
vinarubu, avat a vargat ra umana rangrang na tutana; a tarai na
vinarubu diat a vana maravai, boina diat a tut rikai. 10 Avat a mal pukue
kavava umana kakakal upi diat a umana pakat na vinarubu, ma kavava
umana kono upi diat a umana rumu; ma boina ba ra umana biluana diat
a biti dari: Iau tar ongor. 11 Avat a pampam, avat ra lavur Tematana ava
ki kikil, avat a mai, ma avat a vana varurung; Luluai, una tulue vaur
kaum lavur rangrang.

12 Boina ba ra lavur Tematana diat a tut, ma diat a vana rikai ta ra
male Ieosapat; tago ina ki na varkurai ie ure ra lavur Tematana vurkikil.
13 Avat a dodoko, tago ra magit na uma i tar matuka; avat a mai, avat a
rurua, tago ra tung na vain i tar buka, a umana ngala na la dia tar buka
leke; tago kadia varpiam i tar ngala.

14 A ngala na kor, a ngala na kor ta ra male na varkurai! Tago ra bung
kai ra Luluai i maravai ta ra male na varkurai.

15 Ra keake ma ra gai dir papait na bobotoi, ma ra lavur tagul pa dia
pupua mulai.

A Luluai na valaun pa Iuda

16 Ma ra Luluai na kukukula maro Sion, ma na tata marama Ierusalem;
ma ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan dir a guria; ma ga ra
Luluai na da ra pal na bakbakit ure kana tarai, ma ra dekdek na pal ure
ra tarai Israel.

17 Damana avat a nunure ba iau ra Luluai kavava God, ma ina ki Sion ta
kaugu luana i gomgom; damana Ierusalem na da ra pia i gomgom, ma pa
ta vaira na alalu mulai tana.

18 Ma ta nam ra e ra umana ngala na luana diat a tua ma ra vain i
kalami, ma ra polo na u na nanoro rikai ta ra umana ilil, ma ra tava na
alir ta ra lavur alal Iuda par; ma tika na mata na tava na alir tamtavit
rikai ta ra kuba i ra Luluai, ma na vabilim ra male Sitim. 19 Aigipto na
uliran, ma Edom na da ra bil i lingling, tago dir tar vakavakaina ra tarai
Iuda, tago dir tar ubu ra umana tena takodo ta kadia gunan. 20 Ma ra
tarai diat a ki tukum tai Iuda, ma damana tai Ierusalem ta ra lavur taun
tarai namur. 21 Ma ina obo pa ra gapu i diat, nina ba pa iau ga obo pa ia
boko; tago ra Luluai i kiki Sion.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET AMOS

A varkurai pire ra umana gunan maravai Israel

1 1 A tinata kai Amos, nina i ga ki varurung ma ra umana tena
balabalaure sip aro Tekoa, ure ra magit i ga gire ure Israel ta ra
kilala ba Usia i king Iuda tana, ma ta ra kilala ba Ieroboam natu i Ioas i
king Israel tana, ma a ura kilala lua ta ra guria.
2 Ma i ga biti dari: A Luluai na kukula marama Sion, ma na tata maro
Ierusalem; ma ra umana bala na vura kai ra umana tena balabalaure sip
diat a ligur, ma ra ul a Karmel na makuk.
3 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina mangamangana Damasko i
pait ia, maia, ure a ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana; tago dia ga ubu
Gilead ma ra palariam na ramarama Vit; 4 ina tulue ra iap ta ra kuba
i Kasael, ma na vaimur ra umana ngala na pal kai Ben-Adad. 5 Ma ina
bubur ra porobat Damasko, ma ina li vue ra tarai ta ra male Aven, ma
nina i vatur vake ra buka na varkurai aro Bet-Eden, ma ra tarai Siria diat
a vana na vilavilau uro Kir, ra Luluai i biti.
6 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina mangamangana Gasa i pait
ia, maia, ure a ivat, pa ina tak. vue ra balbali pirana; tago dia ga ben
vavilaviau vue ra tarai par, ma dia ga tul tar diat tai Edom; 7 io, ina tulue
ra iap ta ra liplip Gasa, ma na vaimur ra umana pal na luluai tana; 8 ma
ina ubu vue ra tarai Asdod, ma nina i vatur vake ra buka na varkurai
aro Askelon; ma ra limagu na varubu ma Ekron, ma diat dia ki valili aro
Pilistia diat a virua, ra Luluai God i biti.
9 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina mangamangana Tiro i pait ia,
maia, ure a ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana; tago dia ga tul tar ra
tarai par tai Edom, ma pa dia ga nuk pa mule ra kunubu na bartalaina;
10 io, ina tulue ra iap ta ra liplip Tiro, ma na vaimur vue ra umana pal na
luluai tana.
11 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina mangamangana Edom i pait
ia, maia, ure a ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana; tago i ga korot mur

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

turana ma ra pakat na vinarubu, ma i ga vung vue ra varmari par, ma
kana kankan i karangap vatikai, ma i ngangangal na kulot vatikai; 12 io,
ina tulue ra iap tadav Teman, ma na vaimur vue ra umana ngala na pal
kai Bosra.
13 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina mangamangana kai ra tarai
Amon, maia, ure a ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana; tago dia ga poko
vakaina ra bala i ra vaden Gilead ba dia kap bala, upi diat a kari vangala
kadia langun; 14 io, ina vaulung ra iap ta ra liplip na vat Raba, ma na
vaimur vue ra umana pal na luluai tana, ma ra kunukula ta ra bung na
vinarubu, ma ra ngala na vuvu ta ra bung na kalivuvur; 15 ma kadia king
na vana ma na ki na vilavilau, diat varurung ma kana umana luluai, ra
Luluai i biti.

2 1 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina mangamangana Moab i pait
ia, maia, ure a ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana; tago i ga tun ra
ur i ra king Edom upi diat a kabang; 2 io, ina tulue ra iap tadav Moab, ma
na vaimur vue ra umana pal na luluai Keriot; ma Moab na virua ma ra
purpuruan, ma ra ngenge, ma ra nilai ra tavur; 3 ma ina ubu vue ra tena
varkurai pire diat, ma ina ubu doko ra lavur luluai tana varurung me, ra
Luluai i biti.
4 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina mangamangana Iuda i ga
pait ia, maia, ure a ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana; tago dia tar
piam vue ra varkurai kai ra Luluai, ma pa dia toratorom ta kana lavur
togotogo, ma kadia lavur vaongo dia tar varara diat, nina ba ra lavur
tama i diat dia ga mur tana; 5 io, ina tulue ra iap tadav Iuda, ma na
vaimur vue ra umana pal na luluai Ierusalem.

A varkurai pire Israel

6 A Luluai i biti dari: Ure a utul a kaina mangamangana kai Israel, maia,
ure a ivat, pa ina tak vue ra balbali pirana; tago dia ga ivure ra tena takodo
ure ra mani, ma ra tolong ure ra ivu pal a kau; 7 dia tungatunga upi ra
tobon na ki ta ra ulu i ra tolong, ma dia varara ra nga kadiat i madu ra
bala i diat; tika na tutana dir ma tamana dir tadav ra kopono vavina, ma
ra gomgom na iangigu i kaina tana; 8 ma dia va ta ra paparai ra umana
uguugu ma vartabar par, dia va ta ra umana mal dia vatur vake ure ra
vuvung varirap, ma ta ra kuba i kadia God dia mome ra vain kadiat dia ga
varkul me. 9 Ma a dovotina, iau ga vamutue ra tarai Amor ta ra luaina mata
i diat, nina dia ga lolovina da ra umana tagatagal, ma ra ongor i diat i ga
da ra ongor i ra iban; ma a dovotina iau tar vakaina vue ra ingaingarina
arama ma ra okorina ra pia. 10 Tikai bula, iau ga ben vairop avat kan ra
gunan Aigipto, ma iau ga lue rap avat ta ra bil a ivat na vinun na kilakilala,
upi avat a kale vake ra gunan kai ra tarai Amor. 11 Ma iau ga vatur ta
umana natum, a umana tutana, upi diat a ki na propet, ma kavava ta

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

umana barmana upi diat a umana Nasir. Ea, avat a umana natu i Israel, pa
i damana vang? ra Luluai i biti. 12 Ma ava ga tabar vamomo ra umana Nasir
ma ra vain, ma ava ga tigal bat ra umana propet dari: Koko avat a tata na
propet. 13 Ea, ina gigie vue avat ta kavava kiki, da ra kakari i gigie ba i
buka ma ra vinvin vit. 14 Ma ra tena nivut pa na tadav ra pal na bakbakit,
ma ra tena niongor pa na vangala kana niongor, ma ra lebe pa na valaun pa
mule; 15 ma nina bula ba i lele ra panak pa na tur, ma ra tena nivut pa na
laun, ma nina i ki ra os pa na valaun pa mule; 16 ma ta diat ra umana lebe
nina ba pa i burut na vilau a tavaturia ka ta nam ra bung, ra Luluai i biti.

A papalum kai ra propet

3 1 Avat a valongore go ra tinata ba ra Luluai i tar tatike ure avat, a
tarai Israel, ure ra vuna tarai par nina iau ga ben vairop ia kan ra
gunan Aigipto, ra tinata dari: 2 Ta ra lavur vuna tarai ta ra rakarakan a
gunagunan, avat ika iau ga nunure avat, kari ina bali kavava lavur kaina
mangamangana pire vavat.
3 Dave, a urua dir varagur, ona pa dir tar kubu damana? 4 Dave, ra leon
na kukula ta ra pupui, ona pa kana ta virua? Ma ra nat na leon na kukula
bar ta kana vava, ona pa i ga ubu pa ta magit? 5 Dave, a beo na virua
ta ra kun ara ra pia, ona pa ta tikai i kapi, kun ure? Dave, ra kun na pil
mara ra pia, ona pa ta magit i virua tana? 6 Dave, ba da vu ra tavur ta ra
pia na pal a tarai pa dia burut vang? Dave, ra kaina magit na tadav ra pia
na pal bar ba ra Luluai pa i ga pait ia? 7 Pata; ra Luluai God pa i pait ta
magit, ba pa i vaarike value ra nuknukina ba i tur ivai tadav kana umana
tultul, a umana propet. 8 A leon i tar kukula, ia pa na dadadar? Ra Luluai
God i tar tata, ia pa na tata na propet?

A ngala na purpuruan aro Samaria

9 Avat a varvarvai ta ra umana pal na luluai Asdod, ma ta ra umana
pal na luluai ta ra gunan Aigipto, ma avat a biti: Avat a vana varurung
ta ra ul a lualuana Samaria, ma avat a gire ra ngala na purpuruan tana,
ma ra lavur mangamangana ki vartaun ba di pait ia tana. 10 Tago pa i
tale diat ba diat a pait ra magit i takodo, nina dia vung vake ke ra lavur
magit dia ga varane ma ra magit dia ga long ia ta kadia lavur pal, ra
Luluai i biti. 11 Kari ra Luluai God i biti dari: A ebar na vut, ma na vila
varbat ra gunan, ma na vakaina vue kaum dekdek na liplip, ma na re vue
kaum lavur pal na luluai. 12 A Luluai i biti dari: Da ra tena balabalaure
sip i vatur vake ra ura kak i ra sip kan ra ngie i ra leon, ba ra ngungu
talingana, damana da valaun ra tarai Israel, diat dia ki Samaria ta ra ngu
na molamolo ma ta ra lavur vava kumau.
13 A Luluai God, ra God kai ra lavur kor, i biti dari: Avat a valongore,
ma avat a vartakun ure ra kuba i Iakob. 14 Tago ta ra e ba ina bali ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lavur varpiam kai Israel pirana, ina kure bula ra umana uguugu Betel,
ma da pakat vue ra umana ram u ra uguugu, ma diat a bura ra pia. 15 Ma
ina re vue ra pal na e na madoldol dir ma ra pal na e na keake; ma ra
umana pal ba dia ga vamong ia ma ra loko na elepant diat a tarip, ma ra
umana ngir na pal diat a mutu, ra Luluai i biti.

4 1 Avat a umana bulumakau Basan, a umana vavina, ba ava ki ta ra
luana Samaria, ma ava ki taun ra umana luveana, ma ava rua bereng
diat dia ki na niiba, ma ava biti ta kavava umana luluai dari: Avat a kap ia uti
ma dat a momo, avat a valongore go ra tinata. 2 A Luluai God i tar vavalima
ta kana lia na kini dari: Ea, ra e na vut pire vavat ba da al vue avat ma ra
umana kono, ma diat dia ki valili da il diat ma ra il na en. 3 Ma avat a irairop
tikatikai ta ra mata na liplip, ma avat a vilau uro Armon, ra Luluai i biti.

God i vapagumanene Israel, ia kaka pa dia talil pirana

4 Avat a vana ka uro Betel, ma avat a varpiam; avat a vana Gilgal,
ma avat a vapeal ra varpiam; ma avat a kap kavava lavur tinabar ta ra
malana ra bungbung par, ma kavava totokom ta ra ututul a bung; 5 avat a
tul tar ra tinabar na pite varpa ma ra magit i leven, ma avat a varvai ure
ra lavur vartabar, ma avat a vaarike diat; tago ava manane damana, avat
a tarai Israel, ra Luluai God i biti.

6 Ma go bula, pa iau ga tul tar ta magit upi ra ngie i vavat na nga ia ta
kavava lavur pia na pal parika, ma ava tar iba upi ra nian ta kavava lavur
gunan, ina pa ava lilikun tadav iau, ra Luluai i biti.

7 Ma iau tar muie ra bata pire vavat, ba i utul a gai boko upi ra e na
varurue magit, ma iau tar tul tar ra bata tadav diat tai tika na pia na pal,
ma iau tar tigal bat ra bata pire diat tai ta ra tikai; tika na pakana i bata
tana, ma ta ra tikai pa i bata tana, ma i makuk. 8 Damana a urua ba a
utul a pia na pal dital vana ta ra kopono pia na pal upi dital a mome ra
tava, ma pa i tup dital; ma pa ava talil tadav iau, ra Luluai i biti.

9 Iau tar ubu avat ma ra e na malamalapang ma ra minait na davai;
kavava peal uma, ma kavava lavur uma na vain, ma kavava lavur davai
na lovo, ma kavava lavur davai na oliva, ra kubau i tar vapar vue diat;
ma pa ava talil tadav iau, ra Luluai i biti.

10 Iau tar tulue ra kinadik tadav avat da tadav Aigipto; iau tar ubu
doko kavava lavur barmana ma ra pakat na vinarubu, ma iau tar ben vue
kavava lavur os; ma iau tar kure ba ra tabiangina i kavava tavul a tarai
na ruk ra bilau i vavat; ma pa ava talil piragu, ra Luluai i biti.

11 Ta umana ta vavat iau tar vamutue diat da God i ga vamutue Sodom
ma Gomora, ma ava ga da ra lakit di tak gorone vue kan ra birao; ma pa
ava talil piragu, ra Luluai i biti.

12 Kari ina pait ra dari piram Israel; ma tago ina pait go piram, una ki
na vaninara upi amur a varkuvo ma kaum God, Israel.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

13 Tago nina i vaki ra lavur luana, ma i pait ra vuvu, ma i vapo ra
nuknukina pire ra tarai, nina i vabobotoi ra malana, ma i ruarua taun ra
lualuana ta ra gunagunan, a iangina ra Luluai, ra God kai ra lavur kor.

A nioro upi ra nukpuku

5 1 Avat a valongore go ra tinata ba ina kakailai na niligur me ure
avat, a kuba i Israel: 2 Ra inip na vavina Israel i tar bura, pa na tut
mulai; di tar rapue ta kana gunan, ma pa ta na ba na vatur mule. 3 Tago
ra Luluai God i biti dari: A pia na pal ba tika na arip na marmar dia vana
rikai tana, tika na mar ika diat a ki valili tana, ma nina ba tika na mar
dia vana rikai tana, a vinun uka diat a ki valili ure ra kuba i Israel.
4 Tago ra Luluai i biti ta ra kuba i Israel dari: Avat a tikan upi iau, ma avat
a laun; 5 ma koko avat a tikan upi Betel, ma koko avat a olo Gilgal, ma koko
avat a bolo uro Ber-Seba; tago Gilgal na ki na vilavilau, ma Betel na da ra
magit vakuku. 6 Avat a tikan upi ra Luluai. ma avat a laun; kan na da ra iap ta
ra kuba i Iosep, ma na vaimur vue, ma pa ta na ba na pun ia aro Betel. 7 Avat
ba ava pukue ra takodo na varkurai upi na da ra magit i mapak, ma ava rapue
ra mangamangana takodo; 8 avat a tikan upi nina i ga pait ra Kabatingtigur
(Tabiara) ma ra Tagul na Ubene, ma i pukue ra bingnimuna upi na malana,
ma i vabobotoi ra bung na keake upi na da ra marum, nina i oro pa ra ta,
ma i lingire taun ra gunagunan, a iangina ra Luluai; 9 nina i vakaian ra tena
niongor ma ra vinirua, upi ra vinirua na tadav ra dekdek na pal na bakbakit.
10 Dia pidimuane nina i pit diat ta ra mataniolo, ma dia milikuane tuna nina i
tatike ra dovot. 11 Tago ava rua taun ra luveana, ma ava vo pa ra totokom na
vit tana, ava tar pait ra umana pal ma ra lavur vat di ga ap mal ia, ma pa avat
a ki tana; ava tar vaume ra umana vakak na uma na vain, ma pa avat a mome
ra vain tana. 12 Tago iau tar nunure kavava lavur varpiam dia tar pepeal, ma
kavava kaina mangamangana i tup ia; avat ba ava vakadik ra tena takodo,
avat ba ava vatur vake ra kul varbat, ma ava piam vue nina i ki na niiba.
13 Kari nina i kabinana i ki mut ta ra e dari, tago a kaina e.
14 Avat a tikan upi ra boina, ma koko upi ra kaina, upi avat a laun; ma
damana ra Luluai, ra God kai ra lavur kor, na ki maravut avat, da ava
biti. 15 Avat a milikuane ra kaina, ma avat a bala mur ra boina, ma avat
a vatur ra varkurai i takodo ta ra mataniolo; kan ra Luluai, ra God kai ra
lavur kor, na mari diat dia ki valili ta ra vuna tarai Iosep.
16 Kari ra Luluai, ra God kai ra lavur kor, ra Luluai, i biti dari: Da
kukula ta ra lavur tavul; ma ta ra lavur nga da biti, Ui, ui! ma da ting
pa ra tena vinauma upi na korkor, ma ra umana tena tinangi upi diat
a tangi. 17 Ma diat a tangi ta ra lavur uma na vain, tago ina vana alalu
livuan piram, ra Luluai i biti.
18 Na kaina ta vavat ava bala upi ra bung kai ra Luluai! Ta ra ava ava
mainge ra bung kai ra Luluai? I bobotoi ka ma pa i kapa. 19 Na da ba ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tutana i lop kan ra leon, ma dir varkuvo ma ra bear,[a] ba i ruk na pal ma
i tur bokon ta ra papar a pal, ma ra vui i karat ia. 20 Dave, ra bung kai ra
Luluai pa na bobotoi laka, ma pa ta kapa tana? Na bobotoi tuna laka, ma
pa ta ik a mut na kapa tana?
21 Iau milmilikuane kavava umana lukara, iau pidimuane tuna diat, ma
pa ina gugu ta kavava lavur kivung na lotu. 22 Maia, ma ba ava tul tar ra
tinabar di tun tar ia ma ra tinabar na vuai na uma bula, pa ina manane
diat, ma pa ina nuk pa kavava tinabar na varmaram ma ra vavaguai i
tubu. 23 Una tak vue kaum lavur kakailai dia taratarenge kan iau, tago
pa iau mainge pi ina valongore ra nilai kaum lavur pagol. 24 Ma boina ba
ra takodo na varkurai na lovon da ra tava, ma ra mangamangana takodo
da ra ngala na tava alir. 25 Dave, ava ga tul tar ia tagu ra umana vartabar
ma ra umana tinabar vang ta ra ivat na vinun na kilakilala ava ga kiki
ra pupui, avat a tarai Israel? 26 Maia, avat a puak pa Sikut kavava king,
ma Kiun kavava god na tagul, ma kavava lavur tabalar, nina ava ga pait
diat ure avat. 27 Kari ina tulue u ta ra kini na vilavilau uro iat ta ra papar
Damasko, ra Luluai i biti, a iangina ba ra God kai ra lavur kor.

Di re vue Israel

6 1 Na kaina ta diat dia ki vakuku ta ra gunan Sion, ma ta diat bula
dia ki bakit ta ra luana Samaria, a umana tena rangrang kai ra
umana vuna tarai, diat ba ra kuba i Israel na vana pire diat! 2 Avat a
bolo uro Kalne, ma avat a gire; ma papa aro avat a vana Kamat ra ngala;
namur avat a vana uro Gat, kai ra tarai Pilistia; dave, dia boina vang ta
go ra umana vuna gunan? Ba kan kadia langun i ngala ta go kavavat?
3 Avat ba ava biti ba i vailik boko ra bung na balbali, ma ava kari ra kiki
na kaina mangamangana upi na maravai; 4 avat ava molo ta ra vava di
pait ia ma ra loko na elepant, ma ava pipidoi ta ra molamolo, ma ava en
ra umana nat na sip ta ra kikil na sip, ma ra umana nat na bulumakau ta
ra kuba i ra umana vavaguai; 5 avat ava kaile ra lavur kakailai vakuku
ba di ubu ra gita, ma ava mal pa ra umana pagol da David; 6 avat ava
mome ra vain ma ra momamomo, ma ava vartap ma ra lavur ngatngat na
vartap; ma pa i tabun ra bala i vavat ure ra minait i tup Iosep. 7 Kari avat
a ki na vilavilau varurung ma diat di ben value diat i tana, ma ra lukara
kavavat ava pipidoi na panie.
8 A Luluai God i tar vavalima tana iat mulai, ra Luluai, ra God kai ra
lavur kor, i biti: Iau milmilikuane tuna ra minamar i Iakob, ma pa iau
mainge kana lavur pal na luluai; kari ina tul tar ra pia na pal ma ra lavur
magit i ki tana. 9 Ma na dari: ba a vinun na tutana dia ki valili tai tika na
pal, diat a mat. 10 Ma ba tura i tika na tutana na puak pa ia, nina iat ba

---

[a] **5.19** A bear, tika na mangana leing, a tena varkarat, ma i ngala ra dekdekina.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

na tun vue ra minatina, upi na kap vairop vue ra uruna kan ra pal, ma
na tir nina ba i ki ta ra pakana pal ara iat dari: Dave, ta tikai boko ba ava
kiki varurung me? ma na bali ia dari: Patana; io, na biti: Una ki mut, tago
i tabu ba da vatang ra iang i ra Luluai. 11 Tago ra Luluai i vartuluai, ma
na rip ra ngala na pal, ma ra ikilik na pal na tapipin. 12 Dave, ra umana
os diat a vutvut vang ta ra ul a vat? Dave, ra tarai dia ipipuk tana ma
ra bulumakau vang? Tago ava tar pukue ra varkurai takodo upi na da
ra taring, ma ra vuai ra mangamangana takodo upi na mapak; 13 avat
ava gugu ta ra magit vakuku, avat ava biti dari: Dave, pa ave ga vung ra
ramu i vevet ure ra dekdek i vevet iat? 14 Tago ina vatut pa tika na vuna
tarai ure avat a tarai Israel, ra Luluai, ra God kai ra lavur kor, i biti; ma
diat a vakadik avat papa ra langun Kamat, ma na tuk tar ta ra tava alir
Araba.

Ra utul a ninana ure ra vinirua: a umana kubau, a iap, ma ra vinau na valavalar

7 1 A Luluai God i ga vagira iau dari: ea, i ga mal pa ra lavur kubau ta
ra e ba i gol ra vura namur tana; nam i ga tavua namur ba i par ra
varkukut kai ra king. 2 Ma ba dia ga tar en vue ra vura ta ra gunagunan,
iau ga biti dari: Ea, Luluai God, iau lul u ba una nur vue; Iakob na tur
dave? Tago i ikilik ika. 3 A Luluai i ga pukue ra nuknukina ure go; pa da
pait ia, ra Luluai i biti.

4 A Luluai God i ga vagira iau dari: ea, ra Luluai God i ga oro pa ra iap
upi na vartoto ma ra tarai me; ma i ga vaimur vue ra vunapai ra ta, ma
i to na vaimur vue ra gunagunan bula. 5 Ma iau ga biti dari: Ea, Luluai
God, iau lul u ba una ngo; Iakob na tur dave? Tago i ikilik ika. 6 A Luluai i
ga pukue ra nuknukina ure go; go bula pa da pait ia, ra Luluai God i biti.

7 I ga vagira iau dari: ea, ra Luluai i ga tur ta ra papar a liplip na vat ba
di ga vatur vatakodoa ma ra vinau na valavalar, ma i ga vatur ra vinau
na valavalar ta ra limana. 8 Ma ra Luluai i ga biti tagu dari: Amos, ava
u gire? Ma iau ga biti tana: A vinau na valavalar. Ma ra Luluai i ga biti:
Ea, ina valar ra tarai Israel ma ra vinau na valavalar; ma pa ina nur vue
mule diat; 9 ma ra umana tavul a lotu kai Isak diat a pupui boko, ma ra
umana gomgom na pal kai Israel diat a tarip; ma ina tut na vinarubu ma
ra pakat na vinarubu ure ra kuba i Ieroboam.

Amos dir ma Amasia

10 Ma Amasia ra tena tinabar. Betel i ga tulue tikai tadav Ieroboam ra
king Israel ma ra tinata dari: Amos i varpit ure u livuan ta ra tarai Israel;
ma kana tinata par pa i topa ra gunan. 11 Tago Amos i biti dari: Ieroboam
na virua ta ra pakat na vinarubu, ma a dovotina da ben vavilavilau vue
ra tarai Israel kan kadia gunan. 12 Ma Amasia i ga biti bula tai Amos dari:

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

U ra tena ginigira, una vana, ma una takap tar ta ra gunan Iuda, ma una
ian ma una varvai na propet ie; 13 ma koko una varvai na propet mulai ati
Betel; tago ati a pal na lotu kai ra king, ma ra kuba i ra king. 14 Ma Amos
i ga bali ia ma i ga biti tai Amasia dari: Vakir iau a propet, ma vakir iau
natu i ra propet; iau tika na tena balabalaure vavaguai ika, ma ra tena
vavaume davai na lovo; 15 ma ra Luluai i ga tak vue iau kan ra kikil na
vavaguai, ma ra Luluai i ga biti tagu: Una vana, ma una varvai na propet
pire kaugu tarai Israel. 16 Io, una valongore ra tinata kai ra Luluai dari:
U biti dari, Koko una varvai na propet ure Israel, ma koko una tatata ure
ra kuba i Isak; 17 kari ra Luluai i biti dari: Kaum vavina na igoro ta ra pia
na pal, ma ra umana natum, a umana tutana ma ra umana vavina, diat a
virua ta ra pakat na vinarubu, ma da langun varbaine kaum gunan ma ra
vinau na valavalar, ma u iat una mat ta ra gunan i dur, ma a dovotina da
ben vavivilau vue Israel kan kana gunan.

A vaivatina ninana — a rat na vuai na davai

8 1 A Luluai God i ga vagira iau dari: ea, iau ga gire tika na rat na vuai
na davai. 2 Ma i ga biti: Amos, ava nam u gire? Ma iau ga biti tana;
A rat na vuai na davai. Ma ra Luluai i ga biti tagu: A mutuaina i tar vut
tadav kaugu tarai Israel; pa ina nur vue mule diat. 3 Ta nam ra bung da
pukue ra kakailai ta ra pal i gomgom upi ra kunukula, a Luluai God i biti;
na peal ra lavur minat, ta ra lavur gunan par da vue ke diat, ma pa da
tangi.

A vinirua kai Israel i maravai

4 Avat a valongore go, avat ba ava vuna vue ra luveana, ma ava vapanie
vue diat dia ki na niiba, ma ava biti, 5 Vingai na par ra lukara na gai, upi
avet a langalanga ma avet a ivure ra kon? Ma ra Bung Sabat, upi avet
a vung vaarike ra vit? Ma avet a vaikilik ra epa,[b] ma avet a vangala ra
mataina, ma avet a kukul ma ra valavalar i vaongo; 6 upi avet a vatur
vake ra luveana ure ra mani, ma nina i ki na niiba ure ta ivu pal a kau,
ma avet a ivure ra pal i ra vit: 7 A Luluai i tar vavalima ta ra minamar
i Iakob dari: A dovotina pa ina valubane mule ta na ta kadia lavur
papalum. 8 Dave, ra gunan pa na dadadar bar ure go, ma diat par dia ki
tana pa na topa diat bar ba diat a lingligur? Maia, ra gunan par na lovon
da ra Tava Alir, ma na lovon ma na mama mulai da ra Tava Alir Aigipto.
9 Ma ta nam ra bung, ra Luluai God i biti, ina vabobotoi ra matana
keake ba i ki tur, ma ina vabobotoi ra gunan ba i kapa. 10 Ma ina pukue
kavava lavur lukara upi ra niligur, ma kavava lavur kakailai upi ra

---

[b] **8.5** A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lb.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tinangi; ma ina vavauluve avat ma ra mal na tabun, ma ra ulu i vavat par
na kulkul; ma na da tikai i korkor ure natuna, a tutana, a kavakake, ma
ra mutuaina na da ra bung i mapak.
11 Ea, ra Luluai God i biti, ra e na vut ba ina tulue ra mulmulum ta ra
gunan, vakir ra mulmulum ure ra magit na nian, ba ra nimar ure ra tava,
pata, a mulmulum upi ra tinata kai ra Luluai iat. 12 Ma diat a vanavana
vurvurbit, diat a tur pa ra vinavana ta ra ta, ma na tuk tar ta ra ta, ma ta
ra papar a taoai ma na tuk tar ta ra papar a taur; ma diat a vila vurvurbit
ma diat a tikatikan upi ra tinata kai ra Luluai, ma pa diat a na tadav ia.
13 Ta nam ra bung a umana vakak na inip na vavina ma ra umana
barmana diat a matmat ma ra nimar. 14 Diat dia vavalima ta ra kaina
mangamangana Samaria, ma dia biti dari: Da kaum god i laun, Dan; ma
dari: Da ra mangamangana Ber-Seba i laun; diat bula diat a bura, ma pa
diat a laun mulai.

Pa i tale pi da lop kan ra varkurai kai ra Luluai

9 1 Iau ga gire ra Luluai i tutur ta ra uguugu na vartabar; ma i ga biti
dari: Una kita ra ul a pagapaga upi ra vunapaina na dadadar; ma una
bubur ia upi na bura taun ra ulu i ra tarai par; ma ina ubu doko diat par ma
ra pakat na vinarubu; ma pa ta tikai ta diat na takap, ma pa ta tikai ta diat
na pila tana. 2 Ma gala dia kuba ura iat ra ruarua na tulungen, a limagu
na kinim vake diat; ma gala diat a tutua urama ra bala na bakut, gala
ina vairop diat marama. 3 Ma gala diat a parau arama ra ul a Karmel, ina
pepeng ma ina ben vaarike diat; ma gala diat a ki po kan ra luaina matagu
ta ra bala na ta, ina vartuluai ba ra vui na karat diat ie. 4 Ma ba kadia lavur
ebar diat a ben vavilavilau vue diat, ina vartuluai upi ra pakat na vinarubu
na ubu diat; ma ina bobe diat upi diat a kaina, ma vakir upi diat a boina.
5 Tago ra Luluai, ra God kai ra lavur kor, i bili ra gunan ma i panie, ma
diat par dia ki tana diat a ligur; ma na lubu par da ra Tava Alir, ma na
mama mulai da ra Tava Alir Aigipto; 6 i pait ra kubana arama ra bala na
bakut, ma i page ra maup ta ra rakarakan a gunagunan; i oro pa ra polo
na ta ma i lingire taun ra mata i rapia; a iangina a Luluai.
7 Dave, avat a tarai Israel, pa ava varogop vang ma ra tarai Etiopia
piragu? a Luluai i biti. Dave, pa iau ga ben vairop ra tarai Israel kan ra
gunan Aigipto vang, ma ra tarai Pilistia maro Kaptor, ma ra tarai Siria
maro Kir? 8 Ea, ra mata i ra Luluai God i bobe ra kaina vuna tarai, ma ina
re vue kan ra mata i ra pia; ia kaka ta kuba i Iakob pa ina re vakakit vue,
a Luluai i biti.
9 Tago ina vartuluai, ma ina tang ra tarai Israel ta ra lavur vuna tarai
par, da di tang ra kon, ma pa ta patina ik na bura ra pia. 10 Diat ra umana
tena varpiam par pire kaugu tarai diat a virua ta ra pakat na vinarubu,
diat ba dia biti dari: A balbali pa na tadav avet, ma pa na tur bat avet.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Israel na tut rikai mulai

11 Ta nam ra e ina vatur mule ra pal kai David nina i tarip, ma ina
bonot ra papar a pal i tarada; ma ina vatur mule ra taripuna, ma ina mal
mule da lua; 12 Upi diat a vatur vake ra ibaiba ta ra tarai Edom, ma ra
lavur vuna tarai par ba di ga vaarike ra iangigu pire diat, ra Luluai i biti
nina ba i pait go. 13 Ea, ra e na vut, ra Luluai i biti, ba ra tena niipuk na
ki ur vue ra tena nidodoko, ma nina i rua rumam ra vuai na vain na ki
ur vue ra tena vinauma; ma ra umana luana diat a tua ma ra kalami na
polo na vain, ma ra lavur buana diat a polo. 14 Ma ina ben vatalil kaugu
tarai Israel kan ra kini na vilavilau, ma diat a pait mule ra lavur pia na
pal ba di ga re vue diat, ma diat a kiki tana; ma diat a pait ra umana
uma na vain, ma diat a mome ra polo na vain tana; diat a pait bula ra
umana uma tuna, ma diat a en ra magit i tavua tana. 15 Ma ina kalie diat
ta kadia gunan, ma pa da rubat vue mule diat kan kadia gunan ba iau tul
tar ia ta diat, ra Luluai kaum God i biti.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET OBADIA

A Luluai i vaikilik pa Edom

1 A magit Obadia i ga gire. A Luluai God i ga biti ure Edom dari: Ave
tar valongore ra varvai tai ra Luluai, ma di tulue tika na tultul pire ra
lavur vuna tarai ma ra tinata dari: Avat a tut, ma dat a tut varurung
ma ra vinarubu ure. 2 Ea, iau ga vaikilik u pire ra lavur vuna tarai; dia
manga milmilikuane u.
3 A ngala na nuknukim ure mule u i tar tuam pa u, u ba u ki ta ra umana
babang na vat ki, ma u kiki arama iat, ma u biti: To ia na tumak vairop iau?
4 A dovotina, gala u purpururung arama iat da ra luar, ma u pait kaum
po arama iat ta ra umana tagul, gala ina tumak vaba vue u marama, ra
Luluai i ga biti.
5 Gala ra umana tena nilong dia vut piram, ba ra umana tena varli
ra marum, una virua tuna! Dave, pa diat a loalong bar upi diat a maur
tuna? Ba ra umana tena varurue vuai na vain diat a tadav u, dave diat a
nur vue ta umana vuai ra vain vang?
6 Dia tar tikan tadav ra umana magit kai Esau, di tar peng pa kana
lavur ngatngat na tabarikik ba di ga ive. 7 A tarai par ba ava talaina ma
diat dia tar korot vue u tuk tar ta ra langun iat; a tarai ba ava ga ki na
malmal ma diat dia tar tuam u, ma dia tar ongor pa u; diat dia en ra am
magit dia kapi kun ure u; pa i matoto.
8 A Luluai i biti dari: Dave, ta nam ra bung pa ina ubu vue bar ra
umana tena kabinana kan Edom, ma ra minatoto kan ra luana Esau?
9 Ma kaum lavur lebe, Teman, diat a ulai, upi da ubu vue ra tarai par
kan ra luana Esau ta ra vinarubu.
10 Ure ra varvabilak u ga vakaina turam Iakob me a vavirvir na turup
u, ma da kutu vatukum vue u.
11 Ta ra bung ba u tur vavale u, ta ra bung ba ra umana vaira dia
ga mulue kana tabarikik ma ra tarai irairai dia ga ruk ta kana umana
mataniolo, ma dia ilailam ure Ierusalem, u bula tikai ta diat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

12 Ma koko u ga ta ra bung ba turam i virua tana, ma koko una gugu
ure ra tarai Iuda ta ra bung ba di li vue diat i tana, ma koko una rararang
ma ra tinata ta ra bung na varmonong.
13 Koko una olo ta ra mataniolo kadiat kaugu tarai ta ra bung dia ki na
malari tana; maia, koko una gugu ta kadia kinadik ta ra bung ba i tup
diat, ma koko ava ra vue kadia tabarikik ta ra bung ba i tup diat i tana.
14 Ma koko una tur ta ra nga bolabolo upi una ubu vue diat ba dia
takap ta kana tarai; ma koko una tul tar diat ta kana tarai ba dia ki valili
ta ra bung na varmonong.
15 Tago ra bung kai ra Luluai i maravai pire ra lavur vuna tarai
par; ra mangamangana ba u ga pait ia da pait ia bula piram; kaum
mangamangana na lilikun taun ra ulum iat.
16 Tago da ava tar momo ta kaugu luana i gomgom, damana ra lavur
vuna tarai par diat a momo vatikai, maia, diat a momo, ma diat a tatata
na pepe, ma diat a da pa dia ga laun.

A Luluai i vangala pa Israel

17 Ma diat dia pila diat a ki ra luana Sion, ma ra luana Sion na gomgom
tuna; ma ra tarai Iakob diat a vatur vake kadia lavur tiniba.
18 Ma ra vuna tarai Iakob diat a da ra iap, ma ra tarai Iosep da ra birao
na iap, ma ra tarai Esau diat a da ra timul a kunai, ma diat a birao pire
diat, ma diat a vaimur diat, ma pa ta na na ki valili ta ra tarai Esau, tago
damana ra tinata kai ra Luluai.
19 Ma ra tarai maro Negeb diat a vatur vake ra luana Esau, ma diat bula
mara Sepela ra gunan Pilistia; ma diat a vatur vake ra gunan Epraim, ma
ra gunan Samaria; ma Beniamin na vatur vake Gilead.
20 Ma diat dia ki na vilavilau ta go ra kor ta ra tarai Israel diat a vatur
vake ra gunan kai ra tarai Kanaan tuk tar Sarepta; ma ra tarai Ierusalem,
nina diat dia ki na vilavilau aro Separad, diat a vatur vake ra umana pia
na pal aro Negeb.
21 Ma ra umana tena valaun diat a tutua rikai ta ra luana Sion upi diat
a kure ra luana Esau; ma ra Luluai na vatur vake ra varkurai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET IONA

Iona i vilau kan ra Luluai

1 [1] A tinata kai ra Luluai i ga tadav Iona natu i Amitai dari: [2] Una tut,
una vana uro Nineve, nam ra ngala na pia na pal, ma una varvai
takun ia; tago kadia bilak na mangamangana i tar vana rikai piragu. [3] Ma
Iona i ga tut uka upi na lop tar uro Tarsis kan ra mata i ra Luluai; ma i
ga vana ba uro Iopa, ma i ga tikan tadav tika na parau ba na vana Tarsis;
ma i ga tul tar ra totokom ure, ma i ga koa tana pi na varagur ma diat
uro Tarsis kan ra mata i ra Luluai.

[4] Ma ra Luluai i ga vatut pa ra ngala na vuvu ta ta ra ul a ta, ma ra
karangap na ta i ga dekdek, ma ra parau i ga to na tapamar. [5] Ma ra
umana tena ta dia ga burburut, ma tikatikai i ga kail upi kana god, ma
dia ga vue vadudu ra lavur tabarikik ta ra parau upi na papa. Ma Iona i
ga tar vana ba ta ra bala na parau, ma i ga va ma i ga diop uka. [6] Ma ra
luluai na parau i ga tadav ia, ma i ga biti tana: Ava ra kukurai go, u a lup
nidiop? Una tut, ma una kail upi kaum god, kan ra god na nuk pa dat, upi
koko dat a virua.

[7] Ma dia ga biti vargil: Uti, dat a ilailam, upi dat a nunure nina i vuna
ta go ra kaina magit i tup dat. Io, dia ga ilailam, ma dia ga ilam ot pa
Iona. [8] Ma dia ga biti tana: Boina una ve avet ba to ia i vuna, tago go ra
kaina magit i tup dat? Ava kaum papalum? Ma u mamave? Ava ra iang
i kaum gunan? Ma nuve kaum vuna tarai? [9] Ma i ga biti ta diat: Iau a
tutana Ebraio; ma iau ru ra Luluai, ra God marama ra bala na bakut, nina
i ga vaki ra ta ma ra pia bula. [10] Ma ra tarai dia ga burut na kaia, ma dia
ga biti tana: Ava u ga pait ia? Tago ra tarai dia nunure ba i ga tar takap
kan ra mata i ra Luluai, tago i ga tar ve diat.

[11] Ma dia ga biti tana: Ava avet a pait ia tam, upi na malila ra ta pire
vevet? Tago ra ta i ga manga urung vanavana. [12] Ma i ga biti ta diat: Avat
a vue vadudu iau ta ra ta, ma ra ta na malila pire vavat, tago iau nunure
go ra ngala na vuvu i tup avat ure ke iau. [13] Ma ra tarai dia ga ongor ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra vinalu, upi diat a pukai mulai; ma i ga dekdek, tago ra ta i ga manga
toptop vanavana. 14 Kari dia ga kail tadav ra Luluai, ma dia ga biti:
Luluai, ave lul u, koko avet a virua ure ke go ra tutana, ma koko una bali
ra gapuna ta vevet, ona pa i rara; tago u, Luluai, u ga pait nam u mainge.
15 Ma dia ga vatur Iona, ma dia ga vue vadudu ia na ta; ma i ga malila ra
ta. 16 Ma ra tarai dia ga manga ru ra Luluai; ma dia ga tul tar ra tinabar
pire ra Luluai, ma dia ga pait ra umana vavalima.
17 Ma ra Luluai i ga mal pa tika na ngala na en upi na konome Iona; ma Iona
i ga ki ta ra bala i ra en a utul a bung na keake ma a utul a bung na marum.

A niaring na pite varpa kai Iona

2 1 Ma Iona i ga araring ta ra bala i ra en tadav ra Luluai kana God.
2 ma i ga biti:
Iau ga tangi tadav ra Luluai, tago i ga tup iau ra kinadik,
Ma i ga torom tagu.
Iau ga tangi ta ra bala na ruarua na tulungen,
Ma u ga valongore ra nilaigu.
3 Tago u ga vue vaba iau ta ra lulur na ta, ta bala na ta iat;
Ma ra lubu na ta i ga tur kikil iau;
Ma kaum lavur bobol ma kaum lavur top dia ga vana taun iau.
4 Ma iau ga biti dari: Di tar vue iau kan ra matam;
Ma a dovotina ina lingan mulai upi kaum pal i gomgom.
5 A ta i ga alir kikil iau, ma iau ga to na virua;
Iau ga ki ta ra lamanana;
A liaur i ga vivi ra ulugu.
6 Iau ga kuba ta ra bit a lualuana;
Di ga banu bat vatikene ra gunan namur tagu;
Ma ga u Luluai, kaugu God, u ga vairop vatutua kaugu nilaun kan ra
tung.
7 Ba ra tulungeagu i ga matmat tagu, iau ga nuk pa ra Luluai,
Ma kaugu niaring i ga ruk piram ta kaum pal i gomgom.
8 Diat dia torom ta ra magit vakuku, nina i vavaongo,
Dia vana kan kadia varmari iat.
9 Ma ina pait kaugu tinabar piram ma ra nilai ra pite varpa;
Ina pait nam ra magit ba iau ga vavalima tana.
A varvalaun kai ra Luluai kaka.
10 Ma ra Luluai i ga tata tadav ra en, ma i ga marue vue Iona tar ta ra
valian.

Nineve i nukpuku

3 1 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Iona ra vauruana pakana, ma
i ga biti: 2 Una tut, ma una vana Nineve, nina ra ngala na pia na pal,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma una varvai tana ma nam ra varvai ba ina tul tar ia tam. 3 Io, Iona i
ga tut, ma i ga vana Nineve da ra tinata kai ra Luluai. Ma Nineve a ngala
na pia na pal tuna, a utul a bung i topa ia ba da alalu ie. 4 Ma Iona i ga
olo, ma i ga vana tana tika na bung, ma i ga oraoro dari: A ivat na vinun,
na bung boko, ma da nila vue Nineve. 5 Ma ra tarai Nineve dia ga kapupi
God, ma dia ga vartuluai ba da pait ra vinevel, ma da mal ma ra mal na
tabun, ra umana luluai ma ra tarai vakuku bula.
6 Ma ra king bula i ga valongore ra tinata, ma i ga tut irop kan kana
kiki na king, ma i ga pala vue kana mal na minong, ma i ga vavauluvai
ma ra mal na tabun, ma i ga ki ta ra kabu na iap. 7 Ma ra king ma kana
umana luluai dia ga varkurai, ma i ga vartuluai ba da varvai tai Nineve
parika dari: Koko ra tarai ba. ra umana vavaguai, ba ra bulumakau ba ra
sip, diat a en ta magit; koko diat a ian, ma koko diat a momo; 8 diat a mal
ma ra mal na tabun uka, a tarai ma ra umana vavaguai, ma diat a manga
tangi tadav God; maia, diat par tikatikai diat a vana kan kadia kaina nga,
ma kan ra kaina mangamangana dia papait ia. 9 To ia i nunure, kan God
na vaenana pa ra nuknukina ma na nukpuku, ma pa na pait ot pa kana
ngala na kankan, upi koko dat a virua?
10 Ma God i ga gire ra lavur magit dia ga pait ia, ba dia ga vana tapuku
kan kadia kaina mangamangana. Ma God i ga vaenana pa ra nuknukina
ure nam ra kaina magit nina i ga biti ba na pait ia ta diat; ma pa i ga pait
ia.

A kankan kai Iona ma ra varmari kai God

4 1 Ma Iona pa i ga mainge tuna, ma i ga kankan. 2 Ma i ga araring
tadav ra Luluai, ma i ga biti: Luluai, pa iau ga tatike go ra magit
iat vang, ba iau ga ki boko ta kaugu gunan? Ia ra vuna iau ga takap
lua tana uro Tarsis; tago iau tar nunure ba u a God u buka ma ra bo na
mangamangana, i vovovon kaum kankan, i ngala tuna kaum varmari,
ma u vaenana pa ra nuknukim ure ra kaina. 3 Kari go, iau lul u Luluai, ba
una tak vue kaugu nilaun kan iau; tago gala ina mat, gala na boina tagu,
ma ona ina laun, pata. 4 Ma ra Luluai i ga biti: Dave, i takodo bar, ba una
kulot dari? 5 Ma Iona i ga irop kan ra pia na pal, ma i ga ki ta ra papar
a taur tana, ma i ga pait kana tika na pal na turturup, ma i ga ki ta ra
maluruna, upi na gire ba ava vang na tadav ra pia na pal.
6 Ma ra Luluai God i ga mal pa tika na davai, ma i ga tavua rikai urama
upi na vamalur ra ulu i Iona, ma upi na vamaram pa ia. Ma Iona i ga
gugu na kaia ta ra davai. 7 Ma ta ra bung namur, ta ra malana, God i ga
mal pa tika na vui ik, ma i ga katkat ra davai, ma i ga makuk uka. 8 Ma
ba ra keake i ga arikai, God i ga tulue ra taur, ma i ga oao; ma ra keake
i ga rang taun ra ulu i Iona ma i ga matmat, ma i ga mainge ba na mat,
ma i ga biti: I boina ba ina mat, ma galiaka ina laun mulai. 9 Ma God i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

biti tai Iona: Dave, i takodo vang ba una kulot ure ra davai ba pata? Ma
i ga biti: Maia, i takodo ba ina kankan, ma ba ina mat. **10** Ma ra Luluai i
ga biti: U tar mari ra davai, ma a dovotina pa u tar papalum ure, ma pa
u tar vatavua, a davai i tar gol ika tai tika na marum uka, ma i tar virua
mulai tai ta ra tikai; **11** ma pa i ko bar upi ina mari Ninive, nam ra ngala
na pia na pal, nina a mar ma a ura vinun na arip na marmar na tarai dia
ki tana, ma pa dia nunure ilam ra lima i diat tuna ma ra maira i diat, ma
mangoro na vavaguai bula?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET MIKA

A kakailai na niligur ure Samaria dir ma Ierusalem

1 [1] A tinata kai ra Luluai nina i ga tadav Mika ra te Moraset, ure ra
magit i ga gire ure Samaria ma Ierusalem, ta ra e ba Iotam, Akas,
ma Esekia dital ga ki na king ta ra gunan Iuda.
[2] Avat a tarai, avat a valongore, avat par; u ra gunagunan ma ra
lavur magit tana, avat a valongore; ma ra Luluai God na takun avat, ra
Luluai marama ta kana pal i gomgom. [3] Tago ra Luluai na vana rikai
kan ra kubana, ma na vana ur, ma na rua taun ra umana lualuana ta ra
gunagunan. [4] Ma ra umana luana diat a polo ta ra vavaina, ma ra umana
male diat a tapelegi, da ra bulit i maravai ra iap, ma da ra tava i alir ba
ta ra kokopo.
[5] Go ra magit di ga pait ia ure ra varpiam kai Iakob, ma ure ra kaina
papait kai ra tarai Israel. Ava ra mangana varpiam kai Iakob? Samaria,
laka? Ma ava ra mangana varpiam kai ra tarai Iuda? Ierusalem uka, laka?
[6] Kari ina vakaina Samaria upi na da ra anguvai vat ta ra uma, ma da
pait ra uma na vain tana; ina vue vaba kana lavur vat ta ra male, ma ina
kal are ra vunapaina. [7] Ma da pamar gigi kana lavur tabataba, ma kana
lavur vartabar da tun vue ma ra iap, ma kana lavur tabalar ina re vue
diat; tago ure.ra vapuak na igoro na vavina i ga varurue diat, ma diat a
lilikun mulai upi ra vapuak na igoro na vavina.
[8] Ure go ina tangi rungarunga ma ina kukula, ina ule vue ra mal, ma
ina ki ka damana; ina kukukula da ra kuabar na pap, ma ina tangi da ra
murup. [9] Tago a manuana pa na map; i tar ngala ma i tuk tar Iuda; i tar
tuk tar ta ra mataniolo kai kaugu tarai, maia tuk tar Ierusalem iat.
[10] Koko avat a rada ia aro Gat, koko avat a tangi muka; aro Bet-Leapra
avat a tabulbulu ta ra tobon. [11] Avat a tarai Sapir, avat a bolabolo, avat a
tavaturia ka ma avat a vavirvir; a tarai Sanan pa dia vana rikai; a tinangi
Bet-Esel na vabilua avat abara. [12] Tago ra tarai Marot dia ngarangarao
upi ra boina; tago ra kaina i tar vana ba marama kan ra Luluai tadav ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

mataniolo Ierusalem. 13 Avat a tarai Lakis, avat a kun ra os, a tena nivut,
ta ra kiki na vinavana; Lakis i ga vuna ta ra varpiam kai natu i Sion, a
vavina; tago di tar tikan tadav ra lavur kaina papait kai Israel piram.
14 Kari una tul tar ra vartabar na varbaiai tai Moraset-Gat; ra umana pal
Aksib diat a da ra magit na varvara kakapi pire ra umana king Israel.
15 Avat a tarai Maresa, tuka boko ina tulue nina pire vavat ba na vatur
vake avat; ma ra minamar i Israel na pot ara Adulam. 16 Una ka ra ulum
ure ra umana natum, a umana vakak, una manga peaka da ra valtiur;[a]
tago dia tar vana kan u ma dia ki na vilavilau.

Na kaina pire diat nina dia ki taun ra umana luveana

2 1 Na kaina ta diat dia nuk upi ra kaina, ma dia vaninare ra bilak na
magit ta kadia vava! Ta ra malana ba i kapa dia pait ot pa ia, tago
ra lima i diat i dekdek. 2 Ma dia puruai upi ra umana pia na uma, ma dia
vatur vake diat, upi ra umana pal, ma dia tak vue ke diat; ma dia ki taun
ra tutana ma ra kubana, maia, ra tutana ma ra tiniba i kale vake. 3 Kari
ra Luluai i biti dari: Ea, ina nuk upi ra magit i kaina ure go ra apik na
tarai, ma pa avat a ule vue ra inoa i vavat kan ia, ma pa avat a vanavana
mulai da ra umana luluai; tago i kaina ra e. 4 Ta nam ra kilala da pit ra
kakailai na varkulumai ure avat, ma da gugu ma ra gu, ma da biti dari:
Di tar vakaina tuna dat; i kia ra tiniba kai kaugu tarai; i tak vue kan iau;
i tibe ra umana tena varpiam ma kada pia na uma. 5 Kari pa ta na na ki
piram ba na vue ra vinau na valavalar ta ra tiniba pire ra tarai kai ra
Luluai.

6 Koko avat a varvai na propet, damana dia varvai na propet. Koko diat
a varvai ure go ra umana magit, a umana vartakun pa dia ngo. 7 Dave, a
tarai Iakob, da biti bar dari: Dave, di tar vabilua ra Tulungea i ra Luluai
vang? Dave, go kana papalum? Dave, kaugu tinata pa i vadongone nina
i vanavana takodo? 8 Ma ga nari ka kaugu tarai dia tar tut na vinarubu
da ra ebar; ava ra vue ra olovoi kan ra mal kadiat dia vana pakit, ma
dia tuptup da ra tarai ba pa dia mainge ra vinarubu. 9 A vaden pire
kaugu tarai ava okole vue diat kan kadia lavur vakak na pal; ma ava tak
vatukum vue kaugu minamar kan ra umana natu i diat. 10 Avat a tut, ma
avat a vana, tago vakir kavava gunan na ningo go, ure ra mangamangana
dur ba i varli, ma ra varli i mamat na kaia. 11 Ba tika na tutana i mur
ra magit vakuku, ma i vartuam ma ra magit vavaongo dari: Ina tata na
propet piram ure ra vain ma ra tava longlong; nam iat na propet pire go
ra tarai.

12 U Iakob, a dovot ina vaki guve avat par; a dovot ina varurue ra tarai
Israel dia ki valili; ma ina vaki guve diat da ra lavur sip ta ra liplip; da ra

---

[a] **1.16** A valtiur a mangana beo da ra minigulai, i peaka tuna.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kikil na sip livuan ta kadia bala na vura, damana diat a varvareo tuna,
tago a ngala na kor na tarai. 13 Ra tena rurutu i tar lue rap diat, dia tar
rutu rikai, ma dia tar tadav ra mataniolo, ma dia tar irop tana; ma kadia
king i tar rap diat, ma ra Luluai i lua ta diat.

Di takun ra umana lualua Israel

3 1 Ma iau ga biti: Ea, avat a umana lualua pire Iakob, avat a
valongore, ma avat a umana tena varkurai Israel bula: Dave, pa
i topa avat bar ba avat a nunure ra takodo na varkurai? 2 Avat ba ava
milikuane ra boina, ma ava mainge ra kaina; ma ava kulit diat, ma ava
pilir ra kanomong kan ra uru i diat; 3 ma ava en bula ra kanomong i
kaugu tarai; ma ava kulit diat, ma ava bubur ra uru i diat; maia, ava kuir
diat da ure ra kabala, ma da ra kirip ta ra ngala na kabala. 4 Ma namur
diat a tangi tadav ra Luluai, ma pa na torom ta diat; pata, na ive ke ra
matana kan diat ta nam ra e, tago i kaina ra lavur mangamangana dia
tar Pait ia.

5 A Luluai i biti dari ure ra umana propet nina dia varara kaugu
tarai, nina dia oro ba, A malmal, ona dia maur, ma dia vaninara ma ra
vinarubu ure nina ba pa i tabar diat: 6 Na marum uka pire vavat, ma pa
avat a gire ta ninana; ma na bobotoi pire vavat, ma pa avat a tata na
propet; ma ra keake na ong pire ra umana propet, ma ra bung na keake
na bobotoi pire diat. 7 Ma ra umana tena ginigira diat a ruva, ma ra
umana tena papait diat a purpuruan; maia, diat a tuba ra bul na ngie i
diat, tago God pa i torom. 8 Ma iau, iau tar ongor tuna ta ra Tulungea i
ra Luluai, iau tar kabinana ma i tale iau ba ina vaarike pire Iakob kana
varpiam, ma pire Israel kana nirara.

9 Ea, avat a umana lualua ta ra tarai Iakob, ma avat a umana tena
varkurai pire ra tarai Israel, avat ba ava milikuane ra takodo na varkurai.
ma ava pukue varara ra mangamangana takodo par, avat a valongore
go: 10 Dia pait vangala Sion ma ra gap, ma Ierusalem ma ra bilak na
mangamangana. 11 A umana lualua tana dia varkurai ona di tul tar ra
varkul ta diat, ma ra umana tena tinabar dia varvartovo ure ra vapuak,
ma ra umana propet tana dia tata na propet ure ra mani; ma dia tur
bokon tai ra Luluai, ma dia biti: Dave, ra Luluai pa i ki livuan ta dat? Pa
ta kaina magit na tadav dat. 12 Kari da ipipuk Sion ure avat, da di ipipuk
ra gunan na uma, ma Ierusalem na da ra umana anguvai na vat, ma ra
luana ra pal na lotu i tur tana na da ra lavur luana ra pui.

A e na varkurai na malmal kai ra Luluai
(Ies 2:1-4)

4 1 Ma ta ra e namur ra luana ba ra kuba i ra Luluai i tur tana na
lualua ta ra umana luana, ma na ki ak ta ra umana buana; ma ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

lavur vuna tarai diat a kor varuruai tana. 2 Ma mangoro na vuna tarai
diat a vana, ma diat a varting dari: Avat a mai, dat a vana urama ra
luana kai ra Luluai, ma tadav ra kuba i ra God kai Iakob; ma na vateten
dat ta kana mangamangana, ma dat a mur kana lavur nga; tago ra
varkurai na arikai maro Sion, ma ra tinata kai ra Luluai maro Ierusalem.
3 Ma na varkurai pire mangoro na vuna tarai, ma na pit ra umana dekdek
na vuna tarai dia ki vailik; ma diat a mal pukue kadia umana pakat
na vinarubu upi diat a umana kakakal, ma kadia lavur rumu upi diat a
umana kono; a umana vuna tarai pa diat a ubu vargiliane diat, ma pa
diat a vartovo mulai ta ra vinarubu. 4 Diat a ki ka tikatikai ta kana bit
a davai na vain, ma ta kana bit a davai na lovo; ma pa ta na na vaburut
diat; tago ra ngie i ra Luluai kai ra lavur kor i tar tatike.
5 Tago ra lavur vuna tarai dia vanavana tikatikai ta ra iang i kadia god,
boina dat a vanavana vatikai ta ra iang i ra Luluai kada God.

Di valangalanga Israel kan ra kini na vilavilau

6 A Luluai i biti dari: Ta nam ra e ina ben varurue diat dia pa dukil, ma
ina vaki guve diat di ga korot vue diat, ma diat ba iau ga vakadik diat;
7 ma ina vaki diat dia pa dukil upi diat a da ra ibaiba, ma diat dia ga ki
vailik ina vaki diat a padikat na vuna gunan; ma ra Luluai na kure diat ta
ra luana Sion papa gori ma pa na mutu.
8 Ma u, a pal na minakila ure ra kikil na vavaguai, ra luana kai natu
i Sion, a vavina, a varkurai na tadav u; maia, ra varkurai lua na vut, ra
varkurai kai natu i Ierusalem, a vavina.
9 Io, ta ra ava u manga tangi? Dave, pa ta king piram? Dave, kaum tena
varvateten i tar virua bar, tago ra kinadik i tup u da i tup ra vavina ba
i kakava? 10 Ra kinadik na monong u, ma una ongor upi una kakava, u
natu i Sion, a vavina, da ra vavina ba i kakava; tago go una vana rikai
kan ra pia na pal, ma una ki ra pupui, ma una pot aro Babilon iat; abara
da valaun u; abara ra Luluai na kul valaun u kan kaum lavur ebar.
11 Ma go mangoro na vuna tarai dia tut varurung ure u, ma dia biti:
Boina ba da vabilak ia, ma ra mata i dat na bobe Sion. 12 Ma ga pa dia
nunure ra nuknuk i ra Luluai, ma pa dia matoto ta kana varkurai; tago i
tar varurue diat da di varurue ra lavur vinvin ta ra tavul a ramarama vue
vit. 13 Una tut ma una rarama vuai, u natu i Sion, a vavina; tago ina mal
ra ramum upi na palariam, ma ina mal ra kaum upi na palariam gobol;
ma una pamar gigi mangoro na tarai; ma una vakilang vaire tar kadia
tabarikik tai ra Luluai, ma kadia vurvur magit ta ra Luluai i ra rakarakan
a gunagunan par.
5 1 Io, go di tar kikil bat u ma ra liplip; di tar tur vartakalat bat dat;
diat a kita ra tena varkurai Israel ta ra pagupagu na ngiene ma ra
virit.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A e na varkurai kai ra tena valaun maro Beteleem

2 Ma u, Beteleem-Eprata, nina u ikilik ika pire ra umana apik na tarai
Iuda, tikai na vana rikai piram, ma ina vaki ia pi na luluai pire ra tarai
Israel; ma kana vinavana rikai papa ania, papa ra vunapaina. 3 Kari i
nur vue diat tuk tar ta ra e ba nina i kadik ma ra kinakava i tar kakava;
namur ra ibaiba ta ra umana turana diat a lilikun tadav ra tarai Israel.
4 Ma na tur ma na vartabar ta ra dekdek i ra Luluai, ma ta ra ngala na
iang i ra Luluai kana God; ma diat a kiki bulu; tago go na rararang tuk
tar ta ra ngungu na rakarakan a gunagunan.
5 Ma go na painavuna ta ra malmal; ba ra te Asiria na pot ta kada
gunan, ma ba i rua kada pia, dat a tur bat ia ma lavurua na tena
varbalaurai ma lavutul na ngalangala. 6 Diat a vamutue ra gunan Asiria
ma ra pakat na vinarubu, ma ra gunan Nimrod ta ra olaolo tana; ma na
valangalanga dat kan ra te Asiria ba i pot ta kada gunan, ma ba i rua
kada langun.
7 Ma ra ibaiba i Iakob na da ra mavoko tai ra Luluai livuan tai mangoro
na tarai, ma na da ra bata ta ra vura; nina ba pa i ki ung pa ra tarai, ma
pa i ki upi ra umana natu i ra tarai. 8 Ma ra ibaiba i Iakob na da ra leon
pire ra lavur vuna gunan, livuan ta mangoro na vuna tarai, da ra leon
pire ra umana leing ta ra pupui, da ra nat na leon pire ra umana kikil na
sip; nina i ruarua taun diat ba i vana alu tana, ma i karat kadakadal diat,
ma pa ta na abara ba na valavalaun. 9 Boina ba ra limam na ongor pa diat
dia tur bat u, ma boina ba kaum lavur ebar diat a virua.
10 Ma ta nam ra e, ra Luluai i biti, ina vamutue vue kaum lavur os kan
u, ma ina vakaina vue kaum lavur kiki na vinavana; 11 ma ina vamutue
vue ra lavur pia na pal ta kaum gunan, ma ina re pukue vue kaum lavur
dekdek na balada; 12 ma ina vamutue vue ra lavur papait kan ra limam,
ma pa ta tena agagar na ki mulai piram; 13 ma ina vamutue vue kan u
kaum lavur tabataba ma kaum umana pagapaga na tabalar; ma pa una
lotu tadav mule ra papalum na limam. 14 Ma ina rubat vue kaum lavur
tabataba Asera; ma ina re vue kaum umana pia na pal. 15 Ma ina pait ra
varobo ma ra kankan, ma ina ngangangal na kulot ure ra umana vuna
tarai ba pa dia ga torom.

A tinata na vartoto kai ra Luluai pire Israel

6 1 Io, avat a valongore ra tinata ra Luluai i tatike, dari: Una tut, una
tata kapa ta ra luaina mata i ra umana luana, ma ra umana ilil diat
a valongore ra nilaim. 2 Avat a umana luana, avat a valongore ra tinata
na vartoto kai ra Luluai, ma avat bula a umana padikat na vunapai ra
rakarakan a gunagunan; tago ra Luluai dia vartoto ma kana tarai, ma na
pit ra tarai Israel. 3 Ea, avat kaugu tarai, ava iau ga pait ia ta vavat? Ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

iau ga vatalanguan avat ma ra ava? Avat a takun iau. 4 Tago iau ga ben
vairop avat kan ra gunan Aigipto, ma iau ga valaun avat kan ra kini ta ra
pal na vilavilau; ma iau ga tulue dital Moses ma Aron ma Miriam na lua
ta vavat. 5 Ea, kaugu tarai, avat a nuk pa ra magit Balak ra king Moab i
ga bala upi ia, ma ra tinata Balam natu i Beor i ga torom tana me; avat a
nuk pa ia maro Sitim ma tuk tar Gilgal, upi avat a nunure ra takodo na
magit ra Luluai i ga pait ia.

A mamainga kai ra Luluai

6 Ava ina kap ia tadav ra Luluai upi ina va timtibum ta ra luaina mata
i ra ngala na God? Ina vana rikai pirana ma ra tinabar di tuntun tar ia
bar, ma ra umana nat na bulumakau ba i kopono ko kadia kilala? 7 Dave,
ra Luluai na manane bar ta umana arip na marmar na me, a tomotoina,
ba ra vinun na arip na marmar na valavalar na dangi? Dave, ina tul
tar natugu, a luaina, ure kaugu varpiam, a vuai ra pakagu ure ra kaina
mangamangana iau ga pait ia? 8 Ea, u ra tutana, i tar vaarike piram ra
mangamangana i boina; ma ava ra Luluai i mainge ba una pait ia? Ia
kaka go, ba una pait ra magit i takodo, ma una varvarmari, ma amur a
varvaragur ma kaum God ma ra mangamangana vovovon.
9 A nilai ra Luluai i ongor tadav ra pia na pal, ma ra tena kabinana
na ru ra iangim; avat a valongore ra varkurai na balbali ma nina i vuna
tana. 10 Dave, ina nuk vue bar ra ngatngat na tabarikik nina di vatur
ia ure ra bilak na mangamangana ta ra kuba i ra kaina tutana, ma ra
valavalar bula, nina i ki pit ma i milmilikuan tuna? 11 Dave, ina nur
vue vang nina kana valavalar i rara, ma nina ba ra umana mamat ta
kana kakakap dia vaongo? 12 Tago ra umana tadar na tutana tana dia
manga vakavakaina, ma ra tarai tana dia tar vaongo, ma ra ngie i diat i
vartuam. 13 Kari iau bula iau tar ubu vakinkin vamalari u; iau tar vabilak
u ure kaum kaina mangamangana. 14 Una ian ma pa una maur, ma ra
kipakan na tur piram; ma una vung ra magit, ma pa una vung vake pi na
ki bulu; ma nam ba u vung vake na virua ta ra pakat na vinarubu. 15 Una
vavauma, ma pa una varurue; una rua ra oliva, ma pa una vartap mara
dangi, ma ra vuai na vain, ma pa una mome ra polo na vain.
16 Tago di toratorom ta ra umana varkurai kai Omri, ma di pait ra
mangamangana par kai ra kuba i Akab, ma ava bala mur kadia lavur
vartovo; damana ina kure u upi una da ra magit na kinaian, ma ra tarai
tam da ra magit na varkulumai, ma avat a puak pa ra varvul ba di vul
kaugu tarai me.

A bala i ra tarai Israel i kaina kakit

7 1 Ra biaui iau! Tago i varogop ba di tar varurue ra luaina vuai e,
varogop di tar tangatanga ta ra uma na vain; ma pa ta inaina vain

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ba da en ia, ma pa ta vuai na lovo nina ba ra balagu i mainge. 2 Ra tena
lotu tuna i tar panie kan ra gunagunan, ma pa ta tena takodo i ki pire ra
tarai; diat par dia kiki uai upi diat a vardodoko; tikatikai i pale ra ubene
upi na kinim turana. 3 Dia tulue ra lima i diat upi diat a pait ra magit
i kaina, ma dia ongor tana; ra luluai i vartuluai, ma ra tena varkurai i
nuk upi ra vabongon, ma ra ngalangala i vaarike ra kaina mamainga
ta ra balana; damana dia vir guve. 4 Nina i boina tuna pire diat i da ra
kait, ma nina i manga takodo i manga kaina ta dir ma ra liplip na kait;
a bung kai kaum umana monamono, kaum bung na balbali i tar vut; go
kadia purpuruan na tur pa ia. 5 Koko avat a nurnur tai talai vavat, koko
avat a kapupi nina i vateten avat; koko una tak ngia pire nina amur diop
varmatam me. 6 Tago ra bul tutana i nuknuk vakuku ure tamana, ma ra
bul vavina i piam vue nana, ma ra vavina i tut ure enana; ma ra tarai dia
ki varurung ta ra kopono pal dia vargegelenai.

A Luluai i kap ra kapa ma ra varvalaun

7 Ma iau, ina gigira ka upi ra Luluai; ina ki pa God kaugu tena valaun;
kaugu God na valongore iau.
8 Kaugu ebar, koko una gugu ure iau; ba iau bura ina tut mulai; ba iau
bibibing ra Luluai na da ra kapa piragu. 9 Ina ki vamadudur vue ra kankan
kai ra Luluai, tago iau ga pait ra varpiam pirana; tuk tar ta ra bung ba
na tata maravut iau, ma na pait ra takodo na varkurai ure iau; na ben
vaarike iau ta ra kapa, ma ina gire tadav kana mangamangana takodo.
10 Ma kaugu ebar na gire, ma na vavirvir; nina i ga biti tagu dari: Akave
ra Luluai kaum God? A matagu na.gire; go da rua ia da ra pikai ta ra nga.
11 Nam ra bung da pait kaum liplip na vat, da kari vangala kaum
langun ta nam ra bung. 12 Ta nam ra e ra tarai diat a pot piram maro
Asiria, ma maro ra umana pia na pal Aigipto, ma maro Aigipto ma i tuk
tar ta ra Tava Alir, ma maro ta ra ta ma tuk uro ta ra ta, ma maro ta ra
luana ma tuk uro ta ra luana. 13 Ma ga ra gunan na uliran ika ure diat dia
ki tana, ure ra vuai kadia mangamangana.

A varmari kai ra Luluai pire Israel

14 Una balaure kaum tarai ma kaum buka, kaum kikil na sip nina dia ki
varkolono ta ra pupui, ta ra bala na uma; boina diat a ian aro Basan ma
Gilead, da amana. 15 Da ta ra e u ga irop kan ra gunan Aigipto, damana
ina ve tar ra umana magit na kinaian tana. 16 A umana Tematana diat a
gire ma diat a vavirvir ure ra dekdek i diat par; diat a tuba ra ngie i diat
ma ra lima i diat, ma ra talinga i diat na vaut. 17 Diat a dam ra tobon da
ra vui; da ra umana magit dia kakakao ra pia, damana diat a ko rikai kan
kadia lavur po ma diat a dadadar; diat a vana tadav ra Luluai kada God
ma ra bunurut, ma diat a ururian tam.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

18 To ia ra god ba amur varogop me, nina i pun vue ra kaina
mangamangana, ma i nur vue ra varpiam pire diat dia ki valili ta kana
tarai? Pa i kankan vatikai, tago i ga upi na pait ra varmari. 19 Na lilikun
ma na mari dat, ma na rua taun kada lavur kaina mangamangana; ma
una ga vue vadudu kaveve lavur nirara par ta ra bala na ta i marumian.
20 Una ga pait vaarike kaum dovotina tadav Iakob, ma ra varmari tadav
Abaraam, nina u ga vavalima tar ia ta ra umana tama i vevet papa ania.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET NAKUM

A Luluai, a tena ongor ma a tena varobo

1 [1] A mamat na tinata ure Nineve, A buk ure ra magit Nakum ra te
Elkos i ga gire.
[2] A Luluai God a tena ongor, ma a tena varobo; a Luluai a tena varobo
ma i tup ia kana kulot; a Luluai i varobo pire diat dia tur bat ia, ma kana
kankan i tur ure kana lavur ebar. [3] A Luluai i vabing ma ra kulot, i ngala
ra dekdekina, ma pa na nur vue ra balbali pire ra umana tena varpiam; a
nga kai ra Luluai i tur ta ra ragia ma ta ra kalivuvur, ma ra lavur bakut
dia da ra kabu na pia ta ra kakene. [4] I bor ra ta, ma i vagea, ma i rang
vage ra lavur tava alir; Basan i maranga, damana Karmel, ma ra ibul na
davai Lebanon i makuk. [5] A umana luana dia dadar tana, ma ra umana
buana dia polo; ma ra pia i guria ta ra luaina matana, maia, ra rakarakan
a gunagunan ma ra lavur magit i tana. [6] Na tale to ia ba na tur ba i kulot?
Ma na tale to ia ba na ki ba i karangap ma ra kankan? Kana ngala na
kankan na talingir da ra iap, ma i pelegi ra umana vat ki. [7] A Luluai a
tena varmari, a dekdek na pal na bakbakit ta ra bung na purpuruan; ma
i nunure diat dia vila bakbakit pirana. [8] Ma na vamutue vakakit vue diat
dia tur bat ia ma ra ngala na lovon ta, ma na korot vue kana lavur ebar
upi diat a ki ta ra bobotoi.
[9] Ava varpit dave ure ra Luluai? Na vapar vakakit vue; a varvakadik pa
na vana rikai mulai. [10] Tago gala dia da ra kada i poraporo, gala da vaimur
vakakit vue diat da ra timul a kunai i maranga. [11] Tikai i tar vana rikai
tam ma i nuk pa ra kaina ure ra Luluai, ma i nuknuk pa ra magit vakuku.
[12] A Luluai i biti dari: Ma ona i tar ot ra ongor i diat, ma dia peal, da
mut vue ke diat, ma na par. A dovotina iau tar vakadik u, ma pa ina
vakadik mule u. [13] Ma go ina bubur vue kana kip kan u, ma ina al kutu ra
am lavur vivi.
[14] Ma go ra Luluai i tar vartuluai ure u ba koko da oe mule ra iangim;
ina vamutue vue kan ra kuba i kaum umana god ra umana tabalar di ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

taba diat, ma diat di ga tun mal diat; ina kal ra tung ure u; tago u a magit
vakuku.

A varvai ba Nineve i tar virua

15 Ea, ra kak i nina i kap ra bo na varvai ma i vaarike ra malmal ta ra
ul a lualuana! Iuda, una pait kaum lavur lukara, una pait ot pa ra magit
u ga vavalima ure; tago ra tena varpiam pa na vana alalu mulai piram; i
tar virua kakit.

2 1 A, tena varpuai i tar tutua rikai piram; una vatur vake ra vargal,
una makmakile ra nga, una vaongor ra livuam, una vapadikat
tuna ra dekdekim. 2 Tago ra Luluai i vamule ra minamar kai Iakob da
ra minamar kai Israel; tago ra umana tena nilong dia tar long pa kadia
vurvur magit, ma dia tar vakaina kadia davai na vain. 3 A bakbakit kai
kana umana lebe i birao, ra umana rangrang na tutana dia mal ma ra
mal meme; ta ra bung na vaninara ra umana kiki na vinavana ure ra
vinarubu dia bagabagele ma ra palariam, ma di vadadar tuna ra umana
rumu. 4 A umana kiki na vinavana dia vutvut na kaia ta ra umana nga,
dia vartumak vargil ta ra umana tavul; dia da ra umana birao na ul,
dia vutvut da ra umana meme dia palapala ia. 5 I nuk pa kana umana
ngalangala; dia burabura ta kadia vinavana; dia vutvut tadav ra liplip
na vat i tana, ma dia vaninare ra bakbakit. 6 Di papa are ra olaolo ta
ra umana tava alir, ma ra kuba i ra king i purpuruan. 7 Ma di varuva
kana tadar na vavina, di ben voe, ma kana umana tultul na vavina dia
riri da ra nilai ra uka, ma dia tibul ra bongobongo i diat. 8 Nineve i da
ra lum, ma i panie ke; di oraoro dari: Avat a tur, avat a tur; ma pata,
pa ta na i lingan murmur. 9 Avat a ra pa ra silva, avat a ra pa ra goled;
tago ra vuvuvung i tup ia tuna, ra pepeal tabarikik i ngatngat. 10 I tar
kapakapana, i tar uliran, i tar lingling; a bala i diat i bilua, a kau i diat i
dadadar, a livua i diat i kankadik, ma ra mata i diat par i tar kiala.
11 Akave ra kuba i ra umana leon, ma ra tavul a nian ure ra umana
nat na leon, nam ba ra leon a tomotoina, ma ra leon a tana, dital ga
limlibur ma ra nat na leon, ma pa ta na i ga vaburut diat? 12 A leon i ga
karat kadakadal ra magit i topa ra natnatina, ma i ga dodoko upi ai kana
umana tana, ma i ga vabuka kana umana babang ma ra magit i ga ub ia,
ma ra kubana ma ra magit i ga ra pa ia.

Nineve i virua kakit

13 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ea, iau tur bat u, ma ina tun vue
kana lavur kiki na vinavana upi diat a mi, ma ra pakat na vinarubu na
ubu vue kaum umana nat na leon; ma ina vamutue vue ra magit u ga ra
pa ia kan ra rakarakan a gunagunan, ma pa da valongore mule ra nilai
kaum umana tultul.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

3 1 Ui, ra pia na pal i bilingiran ma ra gap! I tup ia tana ra vaongo ma
ra tabarikik na nilong; ma pa dia ngo ma ra ra varpa. 2 A vivirit i
titiunga, ma ra umana vil dia vartetelengei; a umana os dia pipil, ma ra
umana kiki na vinavana dia vutvut; 3 a tena ki os i vutvut na vinarubu,
ma ra pakat na vinarubu i tangtagul, ma ra rumu i bagabagele; ma i tup
ia diat dia tar virua, ma i ngala ra vuvungai na virua i diat; ma i vurot ra
umana virua i diat; dia tutukai ta ra virua i diat; 4 i vuna ta ra peal nipo
kai ra paiga na vavina, a kaliana, a raprap ta ra lavur mangamangana
malira, nina i vagu pa ra umana vuna tarai ure kana mangamangana
kuabar, ma ra umana apik na tarai ma kana umana malira. 5 A Luluai kai
ra lavur kor i biti dari: Ea, iau tur bat u, ma ina pala vue kaum mal ta ra
luaina matam; ma ina vagire ra umana vuna tarai ma ra pakam tuna, ma
ra umana vuna gunan ma kaum vavirvir. 6 Ma ina tupar u ma ra puta,
ma ina nuknuk vakuku ure u, ma ina vaki u a magit na ginigira ba da
kulume. 7 Ma na dari, ba diat par dia bobe u, diat a takap kan u, ma diat
a biti: Nineve i tar uliran; to ia na korkor ure? Ina peng pa kaum umana
tena varmaram mamave?

8 U boina bar ta mumur ma Tebes, nina i ga ki livuan ta ra umana tava
alir Nil, ma ra tava i tur kikil ia, kana balada ra ta, ma kana liplip ra
polo? 9 Etiopia ra dekdekina, damana Aigipto, ma i ngala kakit; Put dir
ma Lubim kana ura tena maramaravut. 10 Ma di ga ben vavilavilau pa ia
ka; a umana natuna di ga rapue diat ta ra lavur nga varkuvo par; ma dia
ga ilailam upi kana umana ngalangala, ma di ga vi kana umana rangrang
ma ra vinau na palariam. 11 U bula una longlong boko, ma una ki parau;
u bula una tamean upi ta bakbakit kan ra ebar.

12 Kaum umana dekdek na pal na bakbakit par diat a vardada ma ra
davai na lovo ba ra lovo i matuka tavuna tana; ba di imar ia, ra vuaina
i bura ta ra ngie i nina ba na en ia. 13 Ea, kaum tarai dia da ka ra vaden;
a mataniolo ta kaum gunan i tur tapapa tuna upi kaum lavur ebar diat a
olo tana; a iap i tar vaimur kaum lavur okobat. 14 Una kulupe am ta tava
ure ra e di tur vartakalat bat u tana; una vapadikat kaum lavur dekdek
na pal na bakbakit; una kuba ta ra pia petapetep, ma una ruarua ra
kabang, ma una vatur vake ra bok na minamal na vat na pia. 15 Aina ra
iap na vaimur u ma ra pakat na vinarubu na ubu vue u, na en vue u da ra
kubau.

Una vapeal mule u da ra kubau, una vapeal mule u da ra mangoro na
piduta. 16 U tar vapeal kaum lavur tena kunukul, mangoro diat, ma ra
lavur tagul arama liu pa dia mangoro; a nat na kubau i pala ra bebeana,
ma i purpururung. 17 Kaum umana luluai dia varogop ma ra umana
kubau, ma kaum umana raprap na vinarubu dia da ra livur na kubau nina
dia ki ta ra liplip ta ra bung na madoldol, ma ba ra keake i papangai dia
pururung ma dia vana, ma pa di nunure ra pakana gunan ba dia ki tana.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

18 U a king Asiria, kaum umana tena varbalaurai dia mata vava; kaum
umana ngalangala dia tar vava; kaum tarai dia tar tapre varbabaiai ta
ra lualuana, da pa ta na ba na varurue diat. **19** Kaum baba pa na map;
a manuam i ngangar; a tarai par ba dia valongore ra tinata ure u dia
papar ure u; tago to ia ba pa i ga monong ia kaum kaina mangamangana
vatikai?

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET KABAKUK

Kabakuk i tata na urur ba ra varkurai pa i takodo

1 1 A mamat na tinata ure ra magit ra propet Kabakuk i ga gire.
2 Luluai, aivia ra bung boko ina kakail, ma pa u torom? Iau tangi
tadav u ure ra kaina mangamangana, ma pa u varvalaun. 3 Ta ra ava
u vaarike tar ra bilak na mangamangana tagu, ma ta ra ava iau gire
ra mangamangana gegagege? Tago a vinarubu ma ra varvakadik dir
tur ta ra luaina matagu; iau gire ra varngangar, ma ra vartoto i vana
rikai. 4 Kari di tar talanguan ta ra vartovo, ma ra takodo na varkurai
pa i ongor; tago ra tena varpiam i vartakalat bat ra tena takodo, kari di
vaarike varara ra varkurai.

A umana te Kaldea diat a pait ra balbali pire ra tarai Iuda

5 Avat a gire pire ra lavur vuna tarai, ma avat a nuk pa ia, ma avat a
kakaian tuna; tago di pait tika na magit ta kavava e, ma gala da ve avat
i tana, gala pa avat a kapupi ia. 6 Tago iau vatut ra tarai Kaldea, nam ra
vuna tarai ba a umana tena karangap ma ra umana tena ngarangara diat,
diat dia vana alalu ta ra rakarakan a gunagunan upi diat a kale ra umana
gunan ba vakir kadiat. 7 Dia varvaburut, ma ra tarai dia dadadar ta diat;
kadia varkurai ma kadia kini na ruru i vuna ta diat iat mulai. 8 Kadia
lavur os dia vutvut na kaia, ma ra lepad[a] pata, ma dia karangap tuna ta
ra umana leing na pap ba dia rovoi ra ravian; ma kadia tarai ba dia ki ra
os dia papait na luluai; maia, kadia umana tena ki os dia vut maro vailik,
dia vutvut da ra luar upi na ian. 9 Dia vut par upi diat a vakavakaina; a
mata i diat i gigira dekdek upi ra papar a taur; ma dia varurue ra umana
vilavilau da ra veo. 10 Maia, i kulume ra umana king, ma ra umana luluai
dia da ra magit na vargi pirana; i nongone ra lavur dekdek na pal na
bakbakit par, tago i kal varurue ra pia ma i ongor pa diat. 11 Namur i

[a] **1.8** A lepad, a mangana leing da ra ngala na pusi, a tena varkarat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kakavie da ra vuvu, ma i vana alalu, ma i rara; go ra dekdekina i da kana god.

Kabakuk i pit bat ra Luluai

12 Luluai, kaugu God, kaugu Lia Kakit, vakir u papa ania iat vang? Pa
avet a virua. Luluai, u tar togue upi na varkurai; ma u, ra Vat Ki, u tar
vatur ia upi ra varvatakodo. 13 A matam i gomgom tuna, ma i dekdek
upi una gire ung ra kaina, ma i dekdek upi una bobe ra mangamangana
gegagege, io, ta ra ava u gire ung diat dia vavagu, ma u ki mut uka ba ra
tena varpiam i konom tikai ba i manga takodo ta dir? 14 U vardadane ra
tarai ma ra en ika ara na ta, ma ra lavur magit dia kakakao ra pia, ba pa
ta luluai i ki pire diat. 15 I il vapar diat, i voare pa diat ma kana ubene,
ma i al varurue diat ma kana ubene na alal; kari i gugu ma i ga. 16 Kari i
vartabar tadav kana ubene, ma i tun ra magit i ang na katkat tadav kana
ubene na alal; tago ure dir kana tiniba i ngala, ma ra ana nian i bira.
17 Dave, na al pupule kana ubene, ma na ubu vatikene pa ra lavur vuna
tarai, ma pa na mari diat?

A balbali kai ra Luluai pire Kabakuk

2 1 Ina tur ta kaugu turtur na minakila, ma ina ki ta ra bur na pal, ma
ina idaidok upi ina gire ba ava ra magit ba na ve iau tana, ma ava
ina balbali me ure kaugu vartakun.
2 Ma ra Luluai i ga bali iau, ma i ga biti dari: Una tumu vake ra magit
u gire, ma una tumu vakapa ta ra pal a vat, upi koko na dekdek ba tikai
na rurut ma ra niluluk tana. 3 Tago da pait ot pa ra ninana ta ra kilala di
ga kubu ia, ma i ngarangara upi ra mutuaina, ma pa i vaongo; ma ba i
vavabing una ki ung pa ia, tago a dovotina na pot ma pa na vavuan. 4 Ea,
ra nuknukina i vavagia pa mule, ma pa i dovot; ma ra tena takodo na
laun ta kana padikat na nurnur.
5 Ma tago ra polo na vain i tar vagu pa ia, i ngala ra nuknukina ure
mule, ma pa i ki vovovon; i vangala pa kana mamainga da ra ruarua na
tulungen, ma i da ra minat ma i dekdek upi na maur, ma ga i varurue ra
lavur vuna tarai pirana, ma i kale vake ra lavur tarai.

Na kaina pire ra umana tena varpiam

6 Dave, go diat par pa diat a pit ra kakailai na varkulumai ure, ma ra
tinata na varvaula, ma diat a biti dari: Na kaina tai nina i varurue nam
ba vakir kana! Aivia ra bung boko? Ma i vatur vake mangoro na vuvung
varirap! 7 Dave, pa diat a tut vakaian rikai, diat ba u ga vakaina diat,
ma pa diat a tavangun bar, diat ba diat a vapurpuruan u, ma una da ra
vurvur magit na ra varpa pire diat? 8 Tago u ga ra pa ra tabarikik kai
mangoro na vuna tarai, ra tarai par dia ki valili diat a ra varpa piram;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tago u ga doko ra tarai, ma u ga arung vadekdek bat ra gunan, ma ra pia
na pal ma diat par dia ki tana.
9 Na kaina tai nina i vakatip ra vuai ra kaina mangamangana ure ra
kubana, upi na pait kana po urama liu, upi na langalanga kan ra lima i
ra kaina! 10 U tar nuk upi ra magit na vavirvir ba na ki ra kubam, tago
u tar ubu vue mangoro na vuna tarai, ma u tar vole vue kaum nilaun
iat. 11 Tago ra vat ta ra papar a pal na kukula, ma ra davai na va bolo na
torom.
12 Na kaina tai nina i pait ra pia na pal ma ra gapu i ra tarai, ma i
vatur ra ngala na pia na pal ma ra kaina mangamangana! 13 Ea, ra Luluai
kai ra lavur kor pa i varkurai vang ba ra umana vuna tarai diat a ongor
ta ra papalum ure ra iap, ma ra umana vuna gunan diat a ongaongor
upi ra magit vakuku? 14 Tago ra rakarakan a gunagunan na buka ma ra
minatoto ta ra minamar i ra Luluai da ra tung na ta i buka ma ra ta.
15 Na kaina tai nina i vamomo talaina, ma i maravut ia ma kana
kavavar, ma i tabar valonglong ia, upi na bobe ra pakana tuna! 16 U tar
maur ma ra vavirvir, ma vakir ma ra variru; u bula una momo ma una
longlong; a momamomo kai ra Luluai nina i vatur ia ta ra limana tuna
na tadav u, ma da kia vue kaum minamar ma ra kaina niruva. 17 Tago ra
kaina mangamangana u ga pait ia tai Lebanon na kokopo taun u, ma ra
varli pire ra umana leing na vaburut u; tago u ga doko ra tarai, ma u ga
arung vadekdek bat ra gunan, ma ra pia na pal ma diat par dia ki tana.
18 A tabataba i topa ra ava, nina ba ra tena madaka i ga taba; a tabalar
i topa ra ava, nina ba di tun mal ia ma ra palariam, a tena varvateten ure
ra vaongo, upi nina i pait ia na nurnur tana, ma i pait ra umana god dia
bombom? 19 Na kaina tai nina i biti ta ra davai dari: Una tavangun; ma
ta ra vat i bombom dari: Una tut! Dave, go na varvartovo bar? Ea, di tar
vapetep tar ra goled ma ra silva tana, ma pa ta nilaun tana. 20 Ma ga ra
Luluai i kiki ta kana pal i gomgom; a rakarakan a gunagunan na ki mut
uka ta ra luaina matana.

A niaring kai Kabakuk

3 1 A niaring kai ra propet Kabakuk; a tiun Sigionot.
2 Luluai, iau tar valongore ra varvai ure u, ma iau burut;
Luluai, una pait vakalamane mule kaum papalum ta go ra kilakilala,
Ta go ra kilakilala una vaarike;
Ba u kankan una nuk pa ra varmari.
3 God i vana maro Teman.
Ma ra Lia Kakit marama ra luana Paran. Sela.
Kana minamar i ki rit ta ra maup,
Ma ra rakarakan a gunagunan i kor ma ra pite varpa pirana.
4 Ma ra kapana i da ra matana keake;

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

Kana umana vamong dia arikai ta ra paparaina;
Ma ra dekdekina i ki po tana.
5 A ngala na minait i lua tana,
Ma ra meme i palapala ia ta ra kauna.
6 I tur, ma i vaguria ra gunan,
I gire ra umana vuna tarai, ma i vakaian diat;
Ma ra umana luana ba dia ki pa ania, dia tapelegi,
Ma ra umana buabuana amana tana dia va timtibum;
Kana vinavana i da lua iat.
7 Iau gire ra umana pal na mal Kusan, ma i tup diat;
Ra umana mal na rurua kutu ta ra gunan Midian dia malmaliara.
8 Dave, ra Luluai i kankanuane ra umana tava alir?
Dave, u ga kulot ure ra umana tava alir,
Ba kan u ga kankan ure ra ta,
Tago u ga vutvut ma kaum umana os,
Ma u ga ki ta kaum kiki na vinavana upi ra valavalaun?
9 U tar ele pa kaum panak;
Ma kaum lavur vavalima tadav ra umana vuna tarai dia dovot. Sela.
U ga tibe varbaiane ra gunagunan ma ra umana tava alir.
10 A umana luana dia gire u ma dia burut;
A lovon ta i vana pakit;
A marumian i kukukula,
Ma i tulue ra limana urama.
11 A keake ma ra gai dir ki ta ra kuba i dir;
Ure ra kapa i vuna ta kaum umana pu ba dia vanavana,
Ure kaum rumu i bagabagele ma i pupua.
12 U kotokotop ra gunagunan, ma u kankan,
U rua taun ra umana vuna tarai, tago u kulot.
13 U vana rikai upi una valaun kaum tarai,
Upi una valaun nina u ga ku ia;
U kita kutu vue ra ulu i ra kuba i ra tena varpiam,
Damana di gire ra uruna tuk tar ta ra pagapaga. Sela.
14 U ga or ra ulu i kana umana tena vinarubu ma kana rumu iat;
Dia ga vut da ra ragia upi diat a vue imimire iau;
Dia gugu pi diat a konom ive vue ra biaui.
15 U rua taun ra ta ma kaum umana os,
Ma taun ra bobol ta ra ngala na lubu.
16 Iau valongore, ma ra balagu i dadadar,
A ura bul na ngiegu dir vuvurau ta ra nilaim;
A urugu i tar maroto, ma iau dadadar ta ra pakana iau tur tana;
Ba ina ngo ta ra bung na varmonong,
Ra bung i tadav ra tarai dia koakor pire dat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

17 Tago ba ra davai na lovo pa na pupu,
Ma ra umana davai na vain pa diat a vuai.
Ma ra vuai na oliva pa na vana rikai,
Ma pa ta magit na tavua ta ra umauma,
Ma ra kikil na sip na panie kan ra liplip,
Ma pa ta vavaguai ta ra pal na vavaguai,
18 Ina gugu ka tai ra Luluai,
Ina ga tai God kaugu tena valaun.
19 A Luluai God ia ra dekdekigu,
I mal ra kaugu upi na da ra kau i ra me i kuabar,
Ma na maravut iau upi ina vanavana ta kaugu lavur lualuana.
Kai nina i lue ra kakailai; ta kaugu umana pagol.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET SEPANIA

A bung na kankan kai ra Luluai

1 1 A tinata kai ra Luluai nina i ga tadav Sepania, natu i Kusi, natu i
Gedalia, natu i Amaria, natu i Esekia, ta ra e Iosia natu i Amon i ga
king ta ra gunan Iuda tana.
2 Ina vaimur vakakit vue ra lavur magit kan ra mata i ra rakarakan
a gunagunan, ra Luluai i biti. 3 Ina vaimur vue ra tarai ma ra umana
vavaguai bula; ina vaimur vue ra lavur beo liuliu, ma ra en mara na ta,
ma ra lavur magit na tukatukai varurung ma ra umana tena varpiam; ma
ina ubu vue ra tarai kan ra mata i ra rakarakan a gunagunan, ra Luluai i
biti.
4 Ma ina tulue vaarike ra limagu taun Iuda ma taun ra tarai Ierusalem
par; ma ina ubu vue ra ibaiba kai Baal kan go ra gunan, ma ra iang i ra
umana tena tinabar ure ra umana tabalar; 5 ma diat dia lotu tadav ra kor
na tagul ta ra ul a pal; ma diat dia lotu tadav ra Luluai ma dia vavalima
tana, ma dia vavalima bula tai Milkom; 6 ma diat dia tar vana tapuku kan
ra Luluai ma pa dia mur ia; ma diat ba pa dia tikan upi ra Luluai ma pa
dia titir upi ia.
7 Una ki mut ta ra luaina mata i ra Luluai God; tago ra bung kai
ra Luluai i tar maravai; tago ra Luluai i tar vaninare ra tinabar, i tar
vakilang vaire diat i ga ting pa diat i tana. 8 Ma ta nam ra bung ba ra
Luluai i pait ra tinabar tana, ina balbali pire ra umana luluai ma ra
umana bul kai ra king, ma diat par dia mal da ra enana vuna tarai. 9 Ma
ta nam ra bung ina balbali pire diat dia pil lake ra kalakalat, ma dia
vangan ra kuba i kadia luluai ma ra ra varpa ma ra magit na vartuam.
10 Ma ra Luluai i biti ba ta nam ra bung ra tinangi na vana rikai ta ra
Mataniolo na En, ma ra kunukula ta ra vauruana langun, ma ra ngala na
kankanunur marama ra lualuana. 11 Avat a kukula, avat a tarai Maktes,
tago ra umana tena kunukul par dia tar panie; diat par dia kap ra ngala
na mani dia tar virua.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

12 Ma ta nam ra e ina tikatikan bulu ta ra gunan Ierusalem ma ra lamp,
ma ina balbali pire ra tarai dia tubu ma ra kini na talanguan, ma dia
biti dari: A Luluai pa na pait ra boina, ma pa na pait bula ra kaina. 13 Ma
kadia ngala na tabarikik na panie ta ra nilong, ma kadia lavur pal diat a
uliran; maia, diat a pait ra umana pal, ma pa diat a ki ta diat; ma diat a
mal ra uma na vain, ma pa diat a mome ra polo na vain tana.
14 Ra ngala na bung kai ra Luluai i tar maravai, i tar maravai ma i vut
lulut i tuna; a rurunga i ra bung kai ra Luluai i manga karangap, ma ra
lebe i tangi muka tana. 15 Nam ra bung a bung na kankan, a bung na
purpuruan ma ra bung na ururian, a bung na vinirua ma ra bung na
varli, a bung na bobotoi ma ra bung ba i kukut, a bung na vual ma ra
bung na bingnimuna, 16 a bung na pupungai ma ra bung na ngenge, ure
ra umana pia na pal di ga liplip vadekdek bat diat, ma ure ra umana
dekdek na bur na pal dia tuluai urama. 17 Ma ina vakadik ra tarai, ma
diat a pepere da ra umana pula, tago dia ga piam vue ra Luluai; ma da
lingire ra gapu i diat da di imimire ra tobon, ma ra vio i diat na da ra
puta. 18 Ma kadia silva ma kadia goled pa na valaun valar pa diat ta nam
ra bung ra Luluai i vaarike kana kankan tana; ma ga ra gunagunan par
na virua ta ra iap ai kana niongor; tago na vamutue diat, maia pa, na
vamutue vakaian diat par dia ki ta ra gunagunan.

A umana gunan irairai diat a virua

2 1 Avat a vana varurung, maia, avat a vana varurung, avat a vuna
tarai ba pa ava ruvaruva; 2 ba pa di pait ot pa boko go ra varkurai,
ba pa ava panie boko da ra pal i ra vit, ba ra ngala na kulot kai ra
Luluai pa i tadav boko avat, ba pa i tadav boko avat ra bung na kankan
kai ra Luluai. 3 Avat a tikan upi ra Luluai, avat par ta ra rakarakan a
gunagunan ba i madu ra bala i vavat, avat ba ava tar mur kana varkurai;
avat a tikan upi ra mangamangana takodo, avat a tikan upi ra madu na
mangamangana; kan avat a ki bakit ta ra bung na kankan kai ra Luluai.
4 Tago Gasa na lingling, ma Askelon na bil; da korot vue ra tarai Asdod
ba ra keake i ki tur, ma da rubat vue Ekron. 5 Na kaina ta diat dia ki ra
valian, ra vuna tarai Keret! A tinata kai ra Luluai i takun pa u Kanaan, a
gunan kai ra tarai Pilistia; ina li vue u, ma pa ta na na ki mulai. 6 Ma ra
valian na da ra pia na vura, ma ra kubakuba i ra umana tena balabalaure
sip diat a tur tana ma ra umana liplip ure ra kikil na sip bula. 7 Ma ra
ibaiba ta ra tarai Iuda diat a kale ra valian; diat a tabatabar kadia lavur
kikil na sip tana; na ravian diat a diadiop ta ra umana pal Askelon; tago
ra Luluai kadia God na rurue mari diat, ma na agure vatalil diat kan ra
kini na vilavilau.
8 Iau tar valongore ra tinata na varvul kai Moab ma ra tinata na
varkaba kai ra tarai Amon, nina dia tar vul kaugu tarai me, ma dia tar

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tata vangala pa mule diat upi diat a kale kadia langun. 9 Kari ra Luluai
kai ra lavur kor, a God kai Israel, i biti dari: Da iau lalaun, Moab na da
Sodom, ma ra tarai Amon diat a da Gomora, a kura kait, ma ra umana
tung na solt, ma ra bil vatikai; ra ibaiba ta kaugu tarai diat a ra pa kadia
tabarikik, ma diat dia ki valili ta kaugu vuna tarai diat a ki ur vue diat.
10 Go na tadav diat, tago i kolakolo ra nuknuk i diat, tago dia ga varvul,
ma dia ga tata vangala pa mule diat ure ra tarai kai ra Luluai kai ra
lavur kor. 11 Diat a dadadar na kaia ure ra Luluai, tago na vapalaur ra
umana god ta ra rakarakan a gunagunan; ma ra tarai diat a lotu tadav
ia, tikatikai ta kana gunan iat, ma ra umana lolo par kai ra umana
Tematana.

12 Avat bula ra tarai Etiopia, avat a virua ta kaugu pakat na vinarubu.

13 Ma na tulue vaarike ra limana uro ta ra papar a labur, ma na li vue
Asiria; ma na vakaina vue Nineve, upi na uliran, ma na ge da ra bil. 14 Ma
ra umana livur na vavaguai diat a va livuan tana, a lavur mangamangana
vavaguai; a mou ma ra kuabar na boroi dir a ki livuan ta kana umana
pagapaga, ma ra kurkur na tangi ta kana umana mata na kalangar, ma ra
kotkot na ki ta ra mataniolo, tago na tak are ra papalum ta ra tagatagal.
15 Go ra pia na pal a tena gugu, ma i ga ki vakuku ka, ma i ga biti dari:
Iau kaka, ma pa ta na mulai; ea, i tar uliran, a gunan ba ra umana leing
diat a va ie! Diat par dia pakit ia diat a ititinga, ma diat a vara ma ra lima
i diat.

A varpiam kal Ierusalem ma ra varvalaun tana

3 1 Na kaina ta ra pia na pal nina i varpiam ma i kerek, a tena ki
vartaun! 2 Pa i torom ta ra tinata, pa i kapupi ra varpit; pa i nurnur
tai ra Luluai, pa i kakari maravai tadav kana God. 3 Kana umana lualua
dia da ra umana leon ba dia kukula livuan tana; kana umana tena
varkurai dia da ra umana leing na pap ba dia rovoi ta ra ravian; pa dia
en valili ta magit ba na ki upi ra malana. 4 Kana umana propet a umana
tutana vakuku, ma ra umana tena vartuam; kana umana tena tinabar
dia tar papait vakuku ma ra magit i gomgom, dia tar vakaina ra tinata
na varkurai. 5 A Luluai ba i ki livuan tana i takodo; pa na pait ra magit i
gegagege; ta ra malamalana par i vaarike kana takodo na varkurai, pa i
pak; ma ga ra tutana ba pa i takodo ra nuknukina pa i nunure ra niruva.

6 Iau tar li vue ra umana vuna tarai, kadia lavur dekdek na bur na pal
dia lingling; iau tar vakaina kadia lavur nga, ma pa ta na i vanavana
tana; di tar re vue kadia lavur pia na pal, pa ta tutana mulai ba i ki valili,
ma pa ta tarai mulai ta diat. 7 Iau ga biti dari: A, dovot una ru iau, una
kapupi ra varpit, ma pa ta magit ba iau ga kure tar ia na panie kan u;
ma ga dia ga tut ta ra malana ikilik, ma dia ga vakaina ka kadia lavur
mangamangana. 8 Kari avat a ki pa iau, ra Luluai i biti, tuk tar ta ra bung

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ba iau tut upi ra varkurai; tago kaugu varkurai ba ina vaki guve ra lavur
vuna tarai, ba ina ben varurue ra lavur vuna gunan, upi ina lolonge taun
diat ma kaugu kankan, maia pa, kaugu kulot par, a karangapuna; tago ra
rakarakan a gunagunan na imur ta ra iap ai kaugu niongor.
9 Tago ta nam ra bung ina pukue vagomgom ra tinata kai ra tarai
upi diat par diat a lotu tadav ra Luluai, ma diat a toratorom tana ma ra
kopono nuknuk i diat. 10 Maro ta ra papar maro ta ra tava alir Etiopia
kaugu umana tena lotu, maia, ra bul vavina, natu i diat di ga korot
varbaiane diat, diat a kap ra vartabar piragu. 11 Ta nam ra bung pa una
ruva ure kaum lavur mangamangana nina ba u ga piam vue iau me; tago
ta nam ra bung ina tak vue kan u diat dia gugu mat ure kaum ngala na
kini; ma pa una papait na luluai mulai ta kaugu luana i gomgom. 12 Ma
ina kure valili ta umana tarai livuan tam, ra umana biaui ma ra umana
luveana, ma nam diat diat a nurnur ta ra iang i ra Luluai. 13 Ra ibaiba
ta ra tarai Israel pa na pait ra kaina mangamangana, ma pa na tatike ra
vaongo, ma ra karamea i diat pa na varvartuam; tago diat a ian ma diat a
va, ma pa ta na na vaburut diat.
14 Natu i Sion, a vavina, una kakailai; Israel, una ngenge; una gugu
ma una ga muka, natu i Ierusalem, a vavina. 15 A Luluai i tar tak vue
ra umana varkurai piram, i tar okole vue kaum ebar; ra king Israel, ra
Luluai iat, i kiki livuan tam; ma pa ta kaina magit na tadav mule u. 16 Ta
nam ra bung da biti tai Ierusalem dari: Koko una burut; u Sion, koko
ra ura limam dir a malmalu. 17 A Luluai kaum God i ki livuan tam, a
tena niongor ba na maravut u ma na valaun u; na gugu mat i tam, na
vakalamane kana varmari piram, na kakailai na gugu ure u.
18 Ina varurue diat dia ki na tabun ure ra ngala na kivung na lotu, diat
ava ga varagur ma diat, nina kana kinakap i ga da ra magit na vavirvir
pire diat. 19 Ea, ta nam ra e ina kure diat par dia vakadik u; ma ina
valaun nam i pa dukai, ma ina ben vatalil nina di ga korot vue; ma ina
maravut diat ba di ga vul diat ta ra rakarakan a gunagunan par, upi da
pite pa diat ma ra iang i diat na rararang.
20 Ta nam ra e ina agur pa avat, ma ta nam ra e ina varurue avat, tago
ina vangala ra iang i vavat pire ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan, ma
diat a pite pa avat ba iau ben vatalil avat kan kavava kini na vilavilau ta
ra luaina mata i vavat, ra Luluai i biti.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET KAGAI

Di vargat ra tarai upi diat a pait ra kuba i ra Luluai

1 [1] Ta ra vauruana kilala ba Darius i ga ki na king tana, ta ra gai
laptikai, ma ta ra luaina bung ta ra gai, Kagai i ga tatike ra tinata
kai ra Luluai tadav Serubabel natu i Sealtiel, a luluai na gunan Iuda,
ma tadav Iosua natu i Ieosadak, ra tena tinabar, dari: [2] A Luluai kai ra
lavur kor i biti dari: Go ra tarai dia biti ba ra kilala pa i ot boko ba da
pait ra kuba i ra Luluai tana. [3] Io, ra tinata kai ra Luluai i ga arikai ta ra
ngie i Kagai ra propet dari: [4] Dave, go ra kilala i topa ia bar ba ava kiki
ta kavava lavur pal di alur kapi diat ma ra umana bo na davai, ma go
ra pal i tarip uka? [5] Io, ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Avat a nuk
pa kavava mangamangana. [6] Ava tar vaume ra ngala, ma ava varurue
ra ikilik ika; ava ian, ma pa ava maur; ava momo, ma pa i tup avat; ava
mal, ma pa ava malapang tana; ma nina i kap ra vabongon i da i poe ta
ra popopoi i tarada. [7] A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Avat a nuk pa
kavava mangamangana. [8] Avat a tutua urama ra lualuana, ma avat a vila
pa ra davai, ma avat a pait ra pal; ma ina manane, ma ina mamar tana,
ra Luluai i bit!. [9] Ava ga kaina upi ra peal, ma ra paupau ka i ga vana
rikai, ma ba ava ga mulue varurue ta kavava pal, iau ga vu vue. I vuna ta
ra ava? a Luluai kai ra lavur kor i biti. Ure kaugu pal, a taripuna; ma tago
avat tikatikai ava varvakai ma ra kubakuba i vavat iat. [10] Kari ure avat ra
bakut pa i tul tar ra mavoko, ma ra pia i muie vake ra vuaina. [11] Ma iau
ga vartuluai upi ra e na keake ba na taun ra gunan, ma ra umana luana,
ma ra kon, ma ra vain, ma ra oliva, ma nam ba ra pia i vuai vaarike, ma
ra tarai, ma ra umana vavaguai, ma ra lavur papalum dia pait ia ma ra
lima i diat.

[12] Io, Serubabel natu i Sealtiel ma Iosua natu i Ieosadak, ra tena tinabar
ngalangala, ma ra ibaiba na tarai, dia ga torom ta ra nilai ra Luluai
kadia God, ma ta ra tinata kai Kagai ra propet, tago ra Luluai kadia God
i ga tar tulue; ma ra tarai dia ga burut ta ra luaina mata i ra Luluai.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

13 Ma Kagai ra tultul kai ra Luluai i ga tatike ra tinata kai ra Luluai pire
ra tarai, dari: Iau ki maravut avat, ra Luluai i biti. 14 Ma ra Luluai i ga
vargat ra tulungea i Serubabel natu i Sealtiel, ra luluai na gunan Iuda,
ma ra tulungea i Iosua natu i Ieosadak, ra tena tinabar ngalangala, ma ra
tulungea i ra tarai par ba dia ki valili; ma dia ga vut, ma dia ga papalum
ta ra kuba i ra Luluai kai ra lavur kor, kadia God, 15 ta ra bung a ura
vinun ma a ivat, ta ra gai laptikai, ta ra vauruana kilala Darius i ga king
tana.

A minamar i ra kalamana kuba i ra Luluai

2 1 Ta ra gai lavurua ma ra bung a ura vinun ma tikai tana, ra tinata
kai ra Luluai i ga arikai ta ra ngie i Kagai ra propet dari: 2 Go una
ve Serubabel natu i Sealtiel, ra luluai na gunan Iuda, ma Iosua natu i
Ieosadak, ra tena tinabar ngalangala, ma ra ibaiba na tarai, dari: 3 To ia
ta vavat i ga mat valili ta diat dia ga laun lua, ma i ga gire go ra pal lua
ma kana minamar? Ma ava gire ba i dave gori? Pa i da ra magit vakuku
vang ta ra luaina mata i vavat? 4 Ma ra Luluai i biti ka dari: Serubabel,
go una ongor ika; ma una ongor, Iosua natu i Ieosadak, ra tena tinabar
ngalangala; ma avat ra tarai par ta ra gunan, avat a ongor ika, ra Luluai
i biti, ma avat a papalum; tago iau ki maravut avat, ra Luluai kai ra lavur
kor i biti, 5 varogop ma ra tinata da ga kubu ia ba ava ga irop kan Aigipto,
ma ra Tulungeagu i ga ki pire vavat; koko avat a burut. 6 Tago ra Luluai
kai ra lavur kor i biti dari: Tikai mulai ina vadadar ra bala na bakut ma
ra rakarakan a gunagunan, ma ra ta, ma ra pia i ge, ba i tar par a paupau
bung; 7 ma ina vadadar ra lavur vuna tarai par, ma ra lavur ngatngat na
magit kai ra lavur vuna tarai par diat a vut, ma ina vabuka go ra pal ma
ra minamar, ra Luluai kai ra lavur kor i biti. 8 Kaugu ra silva, ma kaugu
ra goled, ra Luluai kai ra lavur kor i biti. 9 A minamar i go ra pal namur
na lia ta dir ma ra minamar lua, ra Luluai kai ra lavur kor i biti; ma ta go
ra gunan ina vartabar ma ra malmal, ra Luluai kai ra lavur kor i biti.

Di pit ra tarai kai ra Luluai tago pa dia dovot

10 Ta ra bung a ura vinun ma a ivat, ma ta ra gai lavuvat, ta ra
vauruana kilala Darius i ga king tana, ra propet Kagai i ga tatike ra
tinata kai ra Luluai dari: 11 A Luluai kai ra lavur kor i biti: Go una tir ra
umana tena tinabar ure ra varkurai, ma una biti dari: 12 Ba tikai i kap ra
kirip i gomgom ta ra ngu kana mal, ma ra ngu na mal i agil ta gem, ba ta
punupur, ba ta vain, ba ta dangi, ba ta enana magit na nian, dave, nam
bula na gomgom? Ma ra umana tena tinabar dia ga bali ia, ma dia ga biti:
Pata. 13 Ma Kagai i ga biti: Ma ba tikai i dur tago i ga bili ra minat, ma i
bili ta tikai ta nam diat, dave, na dur tana? Ma ra umana tena tinabar dia
ga bali ia, ma dia ga biti: Na dur. 14 Io, Kagai i ga biti dari: Damana go ra

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

tarai, ma damana go ra vuna gunan ta ra luaina matagu, ra Luluai i biti;
ma damana bula ra lavur papalum dia pait ia ma ra lima i diat; ma nam
bula ba dia vartabar me abara, i tar dur.
15 Ma go iau lul pa avat ba avat a nuk pa ia papa gori ma namur
vanavana, ba pa di vung boko tika na vat taun ta ra vat ta ra pal
i gomgom kai ra Luluai; 16 ta nam ra e par, ba di ga tadav tika na
vuvungaina ba a ura vinun na valavalar tana, i vinun uka; ma ba di
ga tadav ra tung na vain upi da kulupe ra ilima na vinun na pal a
tava na vain tana, a ura vinun uka tana. 17 Iau ga ubu avat ma ra e na
malamalapang, ma ra minait na davai, ma ra bata na vatvat, ta ra lavur
papalum ava ga pait ia; ma pa ava ga nuknuk likun upi iau, ra Luluai i
biti. 18 Ea, avat a nuk pa ia papa gori ma namur vanavana, papa ra bung a
ura vinun ma a ivat ta ra gai lavuvat, papa ra bung di ga vung ra vunapai
ra pal i gomgom kai ra Luluai tana, avat a nuk pa ia. 19 Dave, ra pat na
davai i ki boko ta ra pal na vuvuvung? Ma dave, ra davai na vain, ma ra
lovo, ma ra gamata, ma ra oliva, pa diat a vuai mulai boko? Papa gori ina
vadoane avat.

A vavalima kai ra Luluai pire Serubabel

20 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav mule Kagai ta ra bung a ura
vinun ma a ivat ta nam ra gai dari: 21 Una ve Serubabel, ra luluai na
gunan Iuda, dari: Ina vadadar ra bala na bakut ma ra rakarakan a
gunagunan; 22 ma ina vue pukue vue ra kiki na king ta ra umana kiki na
varkurai, ma ina vamutue vue ra ongor i ra umana vuna gunan kai ra
umana vuna tarai; ma ina vue pukue vue ra umana kiki na vinavana ma
diat bula dia ki tana; ma ra umana os ma diat dia ki tana diat a virua,
tikatikai ta ra pakat na vinarubu kai turana. 23 Ma ra Luluai kai ra lavur
kor i biti dari: Ta nam ra e ina vatur vake u Serubabel, kaugu tultul,
natu i Sealtiel, ra Luluai i biti, ma ina mal pa u pi una da ra domol na
vakilang; tago iau tar pilak pa u, ra Luluai kai ra lavur kor i biti.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET SEKARIA

A nioro upi da talil tadav ra Luluai

1 [1] Ta ra gai lavutul, ta ra vauruana kilala Darius i ga ki na king
tana, a tinata kai ra Luluai i ga tadav Sekaria natu i Berekia natu
i Ido, ra propet, dari: [2] A Luluai i tar kankanuane tuna ra umana tama
i vavat. [3] Kari una biti ta diat dari: A Luluai kai ra lavur kor i biti dari:
Avat a lilikun piragu, ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ma ina lilikun
tadav avat, ra Luluai kai ra lavur kor i biti. [4] Koko avat a da ra umana
tama i vavat, diat ba ra umana propet lualua dia ga varvai pire diat
dari: A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Avat a vana tapuku kan kavava
kaina mangamangana, ma kan ra lavur kaina magit ava pait ia; ma pa
dia ga valongore, ma pa dia ga torom tagu, ra Luluai i biti. [5] A umana
tama i vavat, akave diat? Ma ra umana propet dia laun tukum bar? [6] Ma
ga kaugu tinata ma kaugu lavur togotogo, nina iau ga tul tar diat ta ra
umana propet, kaugu umana tultul, pa dia ot bar pire ra umana tama
i vavat? Ma dia ga lilikun ma dia ga biti: A lavur magit ba ra Luluai
kai ra lavur kor i ga mainge ba na pait ia ta vevet, varogop ma kaveve
mangamangana ma kaveve lavur papalum, nam ra lavur magit i ga pait
ia ta vevet.

A ninana kai ra propet ure ra umana os

[7] Ta ra bung a ura vinun ma a ivat, ma ra gai a vinun ma tikai nina di vatang
ia ba Sebat, ta ra vauruana kilala Darius i ga king tana, ra tinata kai ra Luluai
i ga tadav Sekaria natu i Berekia natu i Ido, ra propet, dari: [8] Iau ga gigira ra
marum, ma ea, tika na tutana i ki ra os i meme, ma i ga tur ta ra makur a
iluga ta ra malur, ma ra umana os, a umana meme ma ra umana kubar ma ra
umana pua, dia ga tur namur tana. [9] Ma iau ga titir ba: Luluai, dave go diat?
Ma ra angelo nina amir ga tata me i ga biti tagu dari: Ina vaarike boko diat
piram. [10] Ma ra tutana nina i ga tur ta ra makur a iluga i ga tata ma i ga biti:
Nam diat ra Luluai i ga tulue diat upi diat a kotokotop ra gunagunan. [11] Ma dia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ga bali ra tinir kai ra angelo nina i tur livuan ta ra makur a iluga, ma dia ga
biti: Ave ga kotokotop ra gunagunan, ma ea, ra gunagunan i ki vovovon ma
i ngo ko. 12 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga tata ma i ga biti: Ea, Luluai kai ra
lavur kor, aivia ra bung boko pa una mari Ierusalem ma ra umana pia na pal
Iuda, nina u ga kankanuane diat go ra lavurua na vinun na kilakilala? 13 Ma
ra Luluai i ga bali ra angelo nina amir ga tata me ma ra bo na tinata, ma i ga
vatang ra tinata na varmaram. 14 Io, ra angelo ba amir ga tata me i ga biti tagu
dari: Una oraoro dari: A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Iau tar ongor ma ra
ngala na niongor ure Ierusalem ma Sion. 15 Ma iau kankanuane tuna ra umana
vuna tarai dia ki vakuku; tago iau ga kankan a ik ika, ma dia ga vangala ka
ra balbali. 16 Kari ra Luluai i biti dari: Iau tar lilikun tadav Ierusalem ma ra
varmari; da pait ra kubagu tana, ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ma da valar
Ierusalem ma ra vinau na valavalar. 17 Una oraoro mulai dari: A Luluai kai
ra lavur kor i biti dari: Kaugu umana pia na pal diat a vung rede boko; ma ra
Luluai na vamaram Sion boko, ma na pilak pa boko Ierusalem.

A ninana kal ra propet ure ra ivat na ramuna ma ra ivat na tena madaka ta ra palariam

18 Ma iau ga idok, ma iau ga gigira, ma ea, a ivat na ramuna. 19 Ma iau
ga biti ta ra angelo ba amir ga tata me: Ava go diat? Ma i ga bali iau: Go
ra ivat na ramuna nina dia ga korot varbaiane Iuda, Israel, ma Ierusalem.
20 Ma ra Luluai i ga ve tar a ivat na tena madaka ta ra palariam tagu.
21 Ma iau ga biti: Go diat dia vut upi ra ava? Ma i ga biti dari: Go ra ivat
na ramuna dia ga korot varbaiane Iuda, ma pa ta tutana i ga vatur mule
ra uluna urama; ma ga go diat dia ga vut upi diat a vaburut diat, upi diat
a rapue ra umana ram u ra umana vuna gunan, diat ba dia ga vatur ra
ramu i diat urama ure ra gunan Iuda upi diat a ubu varbaiane.

A ninana kai ra propet ure ra tutana ma ra vinau na valavalar

2 1 Ma iau ga idaidok, ma iau ga gigira, ma ea, tika na tutana, Ma i ga
vatur ra vinau na valavalar. 2 Io, iau ga biti: U vana uve? Ma i ga biti
tagu: Ina valar Ierusalem upi ina nunure ba aivia ra pokono ra tababana,
ma aivia ra lolovinana. 3 Io, ra angelo nina ba amir ga tata me i ga vana
oai, ma ta ra tika na angelo i ga vana rikai upi dir a varkuvo me, 4 ma i
ga biti tana dari: Una vutvut, amur a tata ma go ra barmana, ma una biti:
Ierusalem na ki da ra umana pia na pal ba pa di bait kikil bat diat, tago
a ngala na kor na tarai ma mangoro na vavaguai tana. 5 Tago ra Luluai i
biti: Iau ina da ra liplip na iap kikil ia, ma iau ra minamar livuan tana.

Di oro guve diat dia ki irai

6 Arua, arua, avat a vilau kan ra gunan ra papar a labur, ra Luluai i
biti; tago iau tar varbaiane avat tar ta ra ivat na matana vuvu, ra Luluai

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

i biti. 7 Arua Sion, una takap, u ba amur ki varurung ma natu i Babilon, a
vavina.
8 Tago ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari, ba kana minamar i tar
tulue iau tadav ra umana vuna gunan ba dia ga ra varpa pire vavat,
(tago nina i bili avat i bili ra kiau na matana): 9 Ea, ina tulue vaarike
ra limagu ure diat, ma diat a da ra magit na ra varpa pire diat dia
ga torom ta diat; ma avat a nunure ba ra Luluai kai ra lavur kor i tar
tulue iau: 10 U natu i Sion, a vavina, una kakailai ma una gugu; tago
ina pot ma ina ki livuan tam, ra Luluai i biti. 11 Ma mangoro na vuna
tarai diat a agil ra Luluai ta nam ra e, ma diat kaugu tarai; ma ina ki
livuan tam, ma una nunure ba ra Luluai kai ra lavur kor i tar tulue
iau piram. 12 Ma ra Luluai na kale pa Iuda kana tiniba ta ra gunan
i gomgom, ma na pilak pa boko Ierusalem. 13 A tarai par, avat a ki
mut ta ra luaina mata i ra Luluai; tago i tar tut irop kan ra kubana i
gomgom.

A ninana kai ra propet ure Iosua ra tena tinabar ngalangala

3 1 Ma i ga vaarike Iosua tagu, ra tena tinabar ngalangala, i tur ta
ra luaina mata i ra angelo kai ra Luluai, ma Satan i ga tur ta ra
papar a limana tuna upi na takun ia. 2 Ma ra Luluai i ga biti tai Satan:
A Luluai na bor u Satan, maia, ra Luluai nina i ga pilak pa Ierusalem
na bor u; dave, go pa i varogop bar ma ra pakana davai di gorone vue
kan ra iap? 3 Ma Iosua i ga vi pit ma ra mal i dur ta ra luaina mata i ra
angelo. 4 Ma ra angelo i ga tata ma i ga biti ta diat dia tur ta ra luaina
matana dari: Avat a pala vue ra keo na mal kan ia. Ma i ga biti tana
iat: Ea, iau tar pun vue kaum varpiam kan u, ma ina vauluve u ma ra
mal na minong. 5 Ma i ga biti: Boina ba da vung ra mari na vipuar ta
ra uluna. Damana dia ga vung ra mari na vipuar ta ra uluna, ma dia
ga vauluve ma ra umana mal; ma ra angelo kai ra Luluai i ga tur ie.
6 Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vateten Iosua, ma i ga biti dari: 7 A
Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Gala una vanavana ta kaugu lavur
nga, ma gala una kudakudar piragu, una kure ra kubagu, ma una
balaure kaugu lavur bala na gunan, ma ina tul tar ia tam ba una ruk
varurung ma diat dia turtur maravai.
8 Io, u Iosua ra tena tinabar ngalangala, avat ma ra umana talaim ba
dia ki ra luaina matam, avat a valongore; tago diat a tarai na vakilang;
tago ina vatavua vaarike kaugu tultul, ra Ibul. 9 Ea, ra vat nina iau ga
vung ia ta ra luaina mata i Iosua, lavurua na paparaina tana, ma ina
poko ra tutumu tana, ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ma ina kari vue ra
varpiam kai nam ra gunan ta ra kopono bung. 10 Ta nam ra e, ra Luluai
kai ra lavur kor i biti, tikatikai ta vavat na ting pa talaina, upi dir a ki ta
ra bit a davai na vain ma ta ra bit a davai na lovo.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A turtur na birao ma ra ura davai na oliva

4 1 Ma ra angelo nina ba amir ga tata me i ga vut mulai, ma i ga
vangun iau, da di vangun tikai ta kana niva. 2 Ma i ga tir iau dari:
Ava u gire? Ma iau ga biti: Iau tar gigira, ma ea, tika na turtur na birao
ba di ga pait vapar ia ma ra goled, ma ra la ta ra uluna, ma lavurua na
lamp tana, ma lavurua na kaur ure ra umana lamp nina dia ki ta ra
uluna; 3 ma a ura davai na oliva dir tur maravai tana, tikai ta ra papar
a lima tuna ta ra la, ma ta ra tikai ta ra papar a maira tana. 4 Ma iau ga
tata ma iau ga biti ta ra angelo ba amir ga tata me dari: Kaugu luluai, ava
go diat? 5 Ma ra angelo ba amir ga tata me i ga bali iau, ma i ga biti tagu
dari: Dave, pa u nunure ba ava go diat? Ma iau ga biti: Pata, kaugu luluai.
6 Io, i ga bali iau ma i ga biti tagu dari: A tinata kai ra Luluai go tadav
Serubabel dari: Vakir ma ra niongor, ma vakir ma ra dekdek, ia kaka ma
ra Tulungeagu, ra Luluai kai ra lavur kor i biti. 7 To ia u ra luana i manga
tuluai urama? Una tamataman boko ta ra luaina mata i Serubabel; ma
na kap vaarike ra vat na ngu na pal, ma da oraoro dari: Da manane, da
manane!
8 Ma tikai bula ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau dari: 9 A lima i
Serubabel i ga vung ra vunapai go ra pal, ma ra limana na pait vaip ia
bula; ma una nunure boko ba ra Luluai kai ra lavur kor i tar tulue iau
tadav avat. 10 Tago to ia i pidimuane ra bung na ikilik na magit? Diat a
gire boko ma ra gugu ra vinau na valavalar ta ra lima i Serubabel. Go ra
lavurua, diat a umana kiau na mata i ra Luluai, nina dia vana vurvurbit
ta ra rakarakan a gunagunan par. 11 Ma iau ga bali ia ma iau ga biti tana
dari: Ava ra kukurai ra. ura davai na oliva, tikai ta ra papar a lima tuna
ta ra turtur na birao, ma ta ra tikai ta ra papar a maira tana? 12 Ma iau
ga vaurua ma ra tinir dari: Ava bar go ra ura ingar i ra oliva, nina dir tur
maravai ta ra ura pintoro na goled ba di lolonge tar ra dangi tana? 13 Ma i
ga torom tagu, ma i ga biti: Ma pa u nunure vang ba ava nam dir? Ma iau
ga biti: Pata, kaugu luluai. 14 Ma i ga biti: A ura natu i ra dangi nam, ma
dir tur ta ra luaina mata i ra Luluai na rakarakan a gunagunan.

A pinpin na buk i purpururung

5 1 Io, iau ga idaidok mulai, ma iau ga gigira, ma ea, tika na pinpin
na buk i purpururung. 2 Ma i ga tir iau: Ava u gire? Ma iau ga bali
ia dari: Iau gire ra pinpin na buk i purpururung; ra lolovinana a ilima na
pokono, ma ra tababana a ura pokono ma a papar. 3 Ma i ga biti tagu: Go
ra bilak na varkurai ba na vana rikai ta ra rakarakan a gunagunan par;
tago da vamutue vue diat dia loalong papa gori ure, ma da vamutue vue
diat dia vavalima vavaongo papa gori ure. 4 Iau tar tul tar ia ba na vana
oai, ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ma na ruk ta ra kuba i ra tena nilong,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma ra kuba i nina i vavalima vavaongo ta ra iangigu; ma na kiki ta ra
bala na pal, ma na vaimur vue ra umana davai ma ra lavur vat i tana.

A vavina ta ra bala na valavalar

5 Ma ra angelo nina amir ga tata me i ga papangai, ma i ga biti tagu
dari: Go una idaidok, ma una gire go ra magit i vana rikai. 6 Ma iau ga
tir ia: Ava nam? Ma i ga biti: A valavalar na kon go nina i vana rikai. I ga
biti bula dari: Go kadia kaina mangamangana ta ra gunagunan parika;
7 (ma di ga tak vue ra tubatuba di ga pait ia ma ra bol,) ma a vavina go,
i kiki ta ra bala na valavalar. 8 Ma i ga biti: A Varpiam go; ma i ga taun
tar ia ta ra bala na valavalar, ma i ga tuba bat ia ma nam ra tubatuba na
bol. 9 Namur iau ga idaidok, ma iau ga gigira, ma ea, a ura vavina dir ga
vana rikai, ma dir ga bebe ta ra vuvu; ma ra umana bebea i dir dia ga
da ra bebea i ra mou; ma dir ga puak vaarike ra valavalar urama ta ra
maup. 10 Ma iau ga tir ra angelo nina amir ga tata me dari: Dir puak pa
ra valavalar uve? 11 Ma i ga biti tagu: Upi da pait ra kuba i ra vavina ta ra
gunan Sinar; ma ba di tar vatur ia, da vaki ia tana ta kana kiki iat.

A ivat na kiki na vinavana

6 1 Ma iau ga idaidok mulai, ma iau ga gigira, ma ea, a ivat na kiki na
vinavana dia ga vana rikai livuan ta ra ura luana; ma ra ura luana
dir ga palariam gobol. 2 Di ga kun ra ura os meme ta ra luaina kiki na
vinavana, ma ta ra vauruana a ura korong, 3 ma ta ra vautuluna a ura
pua, ma ta ra vaivatina a ura dukaduka. 4 Ma iau ga tata ma iau ga biti
ta ra angelo amir ga tata me dari: Kaugu luluai, ava go diat? 5 Ma ra
angelo i ga balbali ma i ga biti tagu: Go diat diat a vana oai ta ra ivat na
matana vuvu, ba dia ga tur ta ra luaina mata i ra Luluai i ra rakarakan
a gunagunan. 6 Ra kiki na vinavana ma ra ura os korong tana i vana ta
ra gunan ta ra papar a labur; ma ra ura pua dir ga mur ia; ma ra ura
dukaduka dir ga vana oai upi ra gunan ta ra papar a taubar. 7 Ma ra
umana os dia ga vana oai, ma dia ga mainge upi diat a vana vurvurbit ta
ra gunagunan; ma i ga biti: Avat a vana, avat a kotokotop ra gunagunan.
Damana dia ga kotokotop ra gunagunan. 8 Ma namur i ga oro iau ma i ga
biti tagu: Ea, dir ba dir vana ta ra gunan ta ra papar a labur dir tar vango
ra Tulungeagu ta ra gunan ta ra papar a labur.

Di vipuar Iosua

9 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav iau dari: 10 Ta diat dia ga ki na
vilavilau, una agur pa Keldai ma Tobia ma Iedaia; ma ta nam ra bung
iat una vana ma una ruk ta ra kuba i Iosia natu i Sepania, nina ba diat
dia ga pot maro Babilon dia ki tana; 11 maia pa, una vatur vake ra silva
ma ra goled ta diat, ma una mal pa ra vipuar me, ma una vatoke tar ia

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ta ra ulu i Iosua natu i Ieosadak, ra tena tinabar ngalangala; 12 ma una
biti tana dari: A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Avat a gire ra tutana
ba ra iangina a Ibul; ma na tavua rikai ta kana gunan, ma na pait ra pal
i gomgom kai ra Luluai; 13 maia pa, ia iat na vatur ra pal i gomgom kai
ra Luluai; ma na mamar, ma na ki na varkurai ta kana kiki na king; ma
tika na tena tinabar na tur pire kana kiki na king; ma dir a ki na malmal.
14 Ma ra vipuar na tur na im ta ra pal i gomgom kai ra Luluai ure Keldai
ma Tobia ma Iedaia, ma ure ra varmari kai natu i Sepania. 15 Ma diat dia
ki vailik diat a pot, ma diat a maravut ta ra pal i gomgom kai ra Luluai,
ma avat a nunure tana ba ra Luluai kai ra lavur kor i ga tulue iau tadav
avat. Ma da pait ot pa go ona ava ongor ma ra tinorom ta ra tinata kai ra
Luluai kavava God.

Di tata bat ra vinevel vavaongo

7 1 Ma ta ra vaivatina kilala Darius i ga king tana, ra tinata kai ra
Luluai i ga tadav Sekaria ta ra bung a ivat ma ra gai lavuvat, a gai
Kisleu. 2 Ma ra tarai Betel dia ga tulue Sareser ma Regem-Melek ma kadia
tarai bula, upi diat a lulul vovo pa ra Luluai ba na mari diat, 3 ma upi diat
a tir ra umana tena tinabar ta ra kuba i ra Luluai kai ra lavur kor, ma ra
umana propet, ma ra tinata dari: Dave, ina tangtangi ta ra gai a ilima,
ma ina vevel da iau ga pait ia ta go ra mangoro na kilala?
4 Ma ra tinata kai ra Luluai kai ra lavur kor i ga tadav iau dari: 5 Una
varvai pire ra tarai ta ra gunan, ma tadav ra umana tena tinabar dari:
Ba ava Vevel ma ava tangtangi ta ra gai a ilima ma ta ra gai lavurua go
ra lavurua na vinun na kilakilala, dave ava ga vevel ure iau iat bar? 6 Ma
ba ava ian ma ba ava momo, dave, pa ava ian ure avat ika, ma pa ava
momo ure avat mulai ka, laka? 7 Ta nam ra e ba Ierusalem i ga kor ma ra
tarai ma i ga ki bulu, ma ra umana pia na pal kikil ia bula, ma ba ra tarai
dia ga ki aro Negeb ma ta ra gunan i tamataman, dave, ra Luluai pa i ga
vaarike vang go ra umana tinata ta ra umana propet lualua?

A kini na vilavilau ia ra vuai ra varpiam

8 Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav Sekaria dari: 9 A Luluai kai ra
lavur kor i ga biti dari: Avat a pait ra takodo na varkurai, ma avat par
tikatikai avat a maravut ra umana tura i vavat ma avat a mari diat; 10 ma
koko avat a ki taun ra ua na vavina, ba ra nat na ling, ba ra vaira, ba ra
luveana; ma koko ta tikai ta vavat na nuk upi ra kaina ba na pait ia tai
turana. 11 Ma pa dia ga torom, ma dia ga pue ngangar, ma dia ga ang
bat ra talinga i diat upi koko diat a valongore. 12 Maia, dia ga valeo ra
bala i diat upi na da ra vat i manga leo, kan diat a valongore ra tinata
na vartovo, ma ra tinata ba ra Luluai kai ra lavur kor i ga tulue ma ra
Tulungeana ta ra umana propet lualua; kari ra Luluai kai ra lavur kor i ga

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ngangangal na kulot. 13 Ma ba i ga oraoro pa dia ga valongore; damana
diat bula diat a oraoro boko, ma pa ina valongore diat, ra Luluai kai ra
lavur kor i biti; 14 ma ina re varbaiane vue diat ma ra ragia, ma diat a
ki limlivuan ta ra lavur vuna tarai ba pa dia ga nunure diat. Damana ra
gunan i ga lingling ba dia ga panie, ma pa ta tikai i ga vana alalu tana,
ma pa ta na i ga lilikun; tago di ga vakaina ra ngatngat na gunan.

A Luluai i vavalima ba Ierusalem na tut mulai

8 1 Ma ra tinata kai ra Luluai kai ra lavur kor i ga tadav iau dari: 2 A
Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Iau tar ongor ure Sion ma ra ngala
na niongor, ma i karangap tuna kaugu niongor ure. 3 A Luluai i biti dari:
Iau tar talil tadav Sion, ma ina ki livuan ta ra pia na pal Ierusalem; ma da
vatang Ierusalem ba ra dovot na pia na pal; ma da vatang ra luana kai ra
Luluai kai ra lavur kor ba ra luana i gomgom. 4 A Luluai kai ra lavur kor
i biti dari: Tuka, a umana patuana ma ra umana tubuan na vavina diat a
ki boko ta ra lavur tavul Ierusalem, ma diat par diat a vatur ra buka tago
dia laun vao. 5 Ma ra umana tavul ta ra pia na pal diat a kor ma ra umana
bul tutana ma ra umana bul vavina, ma diat a limlibur uka tana. 6 A
Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ari i da ra magit na kinaian ta ra luaina
mata i ra tarai dia ki valili ta nam ra e, dave, na da ra magit na kinaian
ta ra luaina matagu? a Luluai kai ra lavur kor i biti. 7 A Luluai kai ra lavur
kor i biti dari: Ea, ina valaun kaugu tarai kan ra gunan ta ra papar a taur,
ma kan ra gunan ta ra papar a taoai; 8 ma ina agur pa diat, ma diat a ki
limlivuan ta ra gunan Ierusalem; ma diat kaugu tarai, ma iau kadia God,
na dovot ma na takodo.

9 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Boina ba avat a ongor, avat ba ava
valongore go ra tinata ta go ra e ta ra ngie i ra umana propet, nina dia
ga laun lua ta ra bung ba di ga vung ra vunapai ra kuba i ra Luluai kai ra
lavur kor tana, ra pal i gomgom iat, upi da pait ia. 10 Tago lua ta nam ra e
ra tarai ma ra umana vavaguai dia ga papalum vakuku; ma nina i olo ma
i irop mulai pa i vanavana na malmal ure ra ebar; tago iau ga vakankan
ra tarai upi diat a kankan varvargil, tikatikai ure talaina. 11 Ma go pa
ina pait mule ra magit ta ra ibaiba ta go ra tarai da iau ga pait ia lua, ra
Luluai kai ra lavur kor i biti. 12 Tago da vaume ra malmal; a davai na vain
na vuai, ma ra pia na tul tar ra vuaina, ma ra bakut na vartabar ma ra
mavoko; ma ra ibaiba na tarai diat a kale pa go ra lavur magit. 13 Ma na
dari ka: da ava ga varogop ma ra tinata na varvabilak pire ra lavur vuna
tarai, avat a tarai Iuda ma ra tarai Israel, damana ina valaun avat, ma
avat a da ra tinata na varvadoan; koko avat a burut, avat a ongor ika.

14 Tago ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Da iau ga nuk ia ba ina
vakaina avat ba ra umana tama i vavat dia ga vakankan iau, ra Luluai
kai ra lavur kor i biti, ma pa iau ga pukue ra nuknukigu ure, 15 damana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

kaugu mamainga gori ba ina pait ra boina ta ra tarai Ierusalem ma
ra tarai Iuda; koko avat a burut. 16 Go ra lavur magit avat a pait ia:
tikatikai ta vavat na tatike ra dovotina pire talaina, avat a varkurai
takodo, ma avat a varkurai na malmal ta kavava umana mataniolo;
17 ma koko ta tikai ta vavat na nuk upi ta kaina magit ure talaina; ma
koko avat a manane ra vavalima vavaongo; tago nam ra lavur magit iau
milmilikuane, ra Luluai i biti.

18 Ma ra tinata kai ra Luluai kai ra lavur kor i ga tadav iau dari: 19 A
Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ra vinevel ta ra gai a ivat, ma ra
vinevel ta ra gai a ilima, ma ra vinevel ta ra gai lavurua, ma ra vinevel ta
ra gai a vinun, diat a da ra gugu ma ra gina pire ra tarai Iuda, a umana
lukara na gugu; kari avat a manane ra dovotina ma ra malmal.

20 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Na dari boko: a umana vuna
tarai, ma ra tarai ba dia ki ta ra mangoro na pia na pal, diat a pot; 21 ma
ra tarai tai tika na pia na pal diat a tadav diat tai ta ra tikai, ma diat
a biti dari: Dat a lulut, ma dat a lul ra varmari tai ra Luluai, ma dat a
tikatikan upi ra Luluai kai ra lavur kor; ma iau bula dat. 22 Maia, a kor na
tarai, ma ra umana dekdek na vuna gunan, diat a vut upi diat a tikatikan
upi ra Luluai kai ra lavur kor aro Ierusalem, ma upi diat a lul pa ra
varmari tai ra Luluai.

23 A Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ta nam ra e a vinun na tutana ta
ra lavur alaala tinata diat a kinim vake ra tutana Iudaia ta ra ngu na mal,
ma diat a biti: Dat a varagur, tago ave tar valongore ba God i ki maravut
avat.

A varkurai ure ra umana vuna tarai dia ki maravai

9 1 A mamat na tinata kai ra Luluai ure ra gunan Kadrak, ma Damasko
kana kiki; tago ra Luluai i bobe ra tarai, ma i bobe ra lavur vuna
tarai Israel par; 2 ma Kamat bula nina dir varlangunai me; Tiro ma Sidon,
tago dir manga kabinana. 3 Ma Tiro i ga pait kana dekdek na liplip, ma
i ga vung vake ra silva da ra tobon, ma ra goled da ra pikai ta ra nga.
4 Ea, ra Luluai na uvia pa ia, ma na re vue kana liplip upi na bura uro na
ta; ma da vaimur vue. 5 Askelon na gire ma na burut; damana Gasa, ma
na kadik tuna; damana Ekron, tago nina i ga nurnur tana na malari; ma
ra king Gasa na virua, ma Askelon na lingling ika. 6 Ma ra umana nat
na kete diat a ki Asdod, ma ina ubu vue ra mangamangana kolakolo kai
ra tarai Pilistia. 7 Ma ina tak vue ra gap kan ra ngie i diat, ma ra magit i
bilak kan ra pal a ngie i diat; ma diat bula tika na ibaiba ure kada God;
ma diat a da ra apik na tarai Iuda, ma Ekron na da ra tutana Iebus. 8 Ma
ina ki kikil kaugu pal da ra loko na tarai na vinarubu, ma pa ta na na ruk
ma na irop mulai; ma pa ta tena ki vartaun na vana alu mulai, tago go
iau tar gire ma ra matagu iat.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A king kai Sion ta ra e namur

9 Una gugu mat, natu i Sion, a vavina; una ngenge, natu i Ierusalem, a
vavina; gire, kaum king i vana piram, a tena takodo ma ra tena uvuvia
varpa; i madu ra balana, ma i ki ra as, maia, ra nat na as. 10 Ma ina kure
vue ra kiki na vinavana kan Epraim, ma ra os kan Ierusalem, ma da
bubur ra panak na vinarubu; ma ia iat na vartuluai pire ra umana vuna
tarai ba diat a ki na malmal; ma kana kiki na varkurai na tur pa ia ta ra
ta ma na tuk tar ta ra ta, ma na tur pa ia ta ra Tava Alir ma na tuk tar ta
ra mutuaina langlangun na rakarakan a gunagunan.

Da vatut mule Sion

11 Ma u bula, iau tar pala vue kaum tarai ba di ga tar vi diat kan ra
tung ba pa ta tava tana, ure ra gapu i kaum kunubu. 12 Avat a lilikun ta
ra gunan na bakbakit, avat ba ava ki na vilavilau ma ra nurnur; gori iat
iau ve avat ba ina vaurua ma ra balbali pire vavat. 13 Tago iau tar lele
Iuda da kaugu panak, ma iau tar vung Epraim tana da ra pu; ma ina
vatut kaum umana bul tutana, Sion, ure kaum umana bul tutana, Elas,
ma una da ra pakat na vinarubu kai ra lebe. 14 Ma ra Luluai na vana rikai
arama liu ta diat, ma kana pu na palapala ia da ra meme; ma ra Luluai
God na vu ra tavur, ma diat a varagur ma ra umana kalivuvur na taubar.
15 A Luluai kai ra lavur kor na varubu bat diat; ma diat a ian ma diat a
rua taun ra umana lika; ma diat a momo ma diat a varvareo da ta ra
vain; ma diat a buka da ra umana la, ma da ra umana ngu na uguugu na
vartabar. 16 Ma ta nam ra bung ra Luluai kadia God na valaun kana tarai
da ra kikil na sip; tago dia da ra umana ngatngat na vat ta ra vipuar na
king, ma dia bagabagele ta kana gunan. 17 Tago i peal mat ra bo na magit
tana, ma i mamar tuna! A umana barmana diat a tavua ta ra kon, ma ra
umana inip na vavina ta ra kalamana polo na vain.

A Luluai na valaun kana tarai

10 1 Avat a lul ra Luluai upi na tul tar ra bata ta vavat ta ra e na bata
namur; a Luluai iat i pala ra meme, ma na tul tar ra ngala na bata
ta diat, ma ra lavur mangana davai i tavua ta ra uma. 2 Tago ra umana
tabataba na pal dia tata vakuku, ma ra umana tena papait dia gire ra
vaongo; dia varvai ure ra ririvon vakuku, dia varvamaram vakuku;
kari dia tenten vurvurbit da ra umana sip, dia malari, tago pa ta tena
balabalaure sip.
3 Kaugu kankan i tar birao ure ra umana tena balabalaure sip, ma ina
vapagumanene ra umana raprap; tago ra Luluai kai ra lavur kor i tar
tadav kana kikil, ra tarai Iuda, ma na mal pa diat upi diat kana os na
vinarubu, a kaliana. 4 Tana iat na vana rikai ra vat na ngu na pal, tana iat

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ra ot, tana iat ra panak na vinarubu, tana iat ra lavur tena varkurai par.
5 Ma diat a da ra umana lebe ba dia rua taun kadia lavur ebar ta ra pikai
na nga ta ra vinarubu; ma diat a varvarubu, tago ra Luluai i maravut
diat; ma diat dia ki ra os diat a purpuruan.
6 Ma ina vapadikat ra tarai Iuda, ma ina valaun ra tarai Iosep, ma ina
agur valilikun pa diat, tago iau tar mari diat; ma na varogop ba pa iau ga
okole vue diat; tago iau ra Luluai kadia God, ma ina torom ta diat.
7 Ma ra tarai Epraim diat a da ra lebe, ma ra bala i diat na gugu da ma
ra vain; maia, a umana natu i diat diat a gire, ma diat a ga; a bala i diat
na gugu tai ra Luluai.
8 Ina vivigul upi diat, ma ina varurue diat, tago iau tar valaun diat; ma
diat a peal mulai da dia ga peal lua. 9 A dovotina iau ga oe diat livuan ta
ra lavur vuna tarai; ia kaka diat a nuk pa iau ta ra lavur gunan vailik;
ma diat a tabar vangala ra umana natu i diat, ma diat a lilikun mulai.
10 Ina ben vairop mule diat kan ra gunan Aigipto, ma ina varurue vairop
diat kan Asiria; ma ina agur pa diat ta ra langun Gilead ma ta ra papar
Lebanon; ma diat a kor ika tana. 11 Ma diat a tinur bolo ta ra ta i varvaim,
ma da kita ra bobol na ta, ma ra lubu ta ra Nil na mama; ma da vaikilik
pa ra ngala na nuknuk i Asiria ure mule, ma ra buka na varkurai kai
Aigipto na panie.
12 Ma ina vaongor pa diat tai ra Luluai; ma diat a vanavana ta ra
iangina, ra Luluai i biti.

11 1 Lebanon, una papa are kaum mataniolo upi ra iap na vaimur
vue kaum lavur tagatagal. 2 A iara, una kukula, tago ra tagatagal
i tar bura, tago ra umana kaliana dia tar kaina; avat a kukula, ra umana
giao ta ra gunan Basan, tago di tar tagi ra ngala na lokalokor. 3 Ea, ra
umana tena balabalaure sip dia kukukula, tago kadia minamar i tar
panie! Ea, a umana nat na leon dia kukukula, tago ra minamar kai ra
Iordan i tar tukum!

A umana tena balabalaure sip dia papait vakuku

4 A Luluai kaugu God i biti dari: Una tabatabar ra kikil na sip ba da
doko diat; 5 a tarai ba dia kul diat diat a ubu diat, ma pa ta na i takun
diat; ma diat dia ivure diat dia biti: Da pite pa ra Luluai, tago iau tar
uviana; ma kadia umana tena varbalaurai pa dia mari diat. 6 Io, ra Luluai
i biti: Pa ina mari mule ra tarai ta ra gunagunan, ma ina tul tar ra tarai
tikatikai ta ra lima i talaina, ma ta ra lima i kana king; ma diat a ubu
gigi ra gunagunan, ma pa ina valaun diat kan ra lima i diat. 7 Damana
iau ga tabatabar ra kikil na sip ba da doko diat, ra umana biaui tuna ta
ra lavur sip. Ma iau ga vatur vake a ura davai; tikai iau ga vaiang tar
ra iangina ba Varmari, ma ta ra tikai ba Vinivi; ma iau ga tabatabar ra
kikil na sip. 8 Ma iau ga ubu vue ra utul a tena varbalaurai ta ra kopono

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

gai, ma ra balagu i ga talanguane diat, ma tikai bula, ra bala i diat i ga
milmilikuane iau. 9 Io, iau ga biti: Pa ina tabar avat; nina ba i to na mat,
na mat ika; ma nina ba na virua, na virua ka; ma boina ba diat dia tur
valili diat a en ra virua i diat vargil. 10 Ma iau ga tak pa kaugu davai a
iangina Varmari, ma iau ga bubur kutu ia, upi ina vatamam vue kaugu
kunubu, nina ba avet ma ra tarai par ave ga pait ia. 11 Ma di tar vatamam
vue ta nam ra bung, ma damana ra umana biaui tuna ta ra kikil na sip,
ba dia makmakile iau, dia nunure ba ra tinata kai ra Luluai nam. 12 Ma
iau ga ve diat: Ona ava nuk ia ba i boina, avat a vapuak iau, ma ari
ona pata, koko. Damana dia ga valar tar kaugu vapuak tagu, a utul a
vinun na pakana silva. 13 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Una vue tar ia ta ra
vuvuvung na mani, a ngatngat na mataigu ba di ga to tar ia ure iau. Ma
iau ga tak pa ra utul a vinun na pakana silva, ma iau ga vue tar diat ta ra
vuvuvung na mani ta ra kuba i ra Luluai. 14 Io, namur iau ga bubur kutu
kaugu ta ra tika na davai, a iangina Vinivi, upi ina bubur kutu ra kini na
barturana pire diat ra tarai Iuda ma Israel.

15 Ma ra Luluai i ga biti tagu: Una vatur vake mule ra tabarikik na
papalum kai ra tena balabalaure sip i topor. 16 Tago ina vatut tika na tena
balabalaure sip ta ra gunan, ma nam pa na mur diat dia tar rara, ma pa
na tikatikan upi diat dia tar vila varbaiai, ma pa na vamap diat dia tar
kinkin; go bula, pa na tabar diat dia laun bulu, ma na en ika ra vio i diat
dia tubu, ma na pelegi ra kaka na kau i diat. 17 Na kaina ta kaugu tena
balabalaure sip, nina i papait vakuku ma i vana kan ra kikil na sip! A
pakat na vinarubu na kita ra limana ma ra kiau na matana ta ra papar a
lima tuna; a limana na li tuna, ma ra kiau na matana ta ra papar a lima
tuna na pula kakit.

Da valaun pa Ierusalem

12 1 Go ra mamat na tinata kai ra Luluai ure Israel.
A Luluai, nina i vuare ra lavur bakut, ma i vung ra vunapai ra
rakarakan a gunagunan, ma i vaki ra tulungea i ra tarai, i biti dari: 2 Ea,
Ierusalem na da ra la na tava longlong pire ra tarai par dia ki kikilane,
ma ure Iuda bula, ba da tur vartakalat bat Ierusalem.

3 Ma ta nam ra bung Ierusalem na da ra mamat na vat pire ra tarai par;
ma diat par ba diat a puak pa ia diat a vakaina mule diat me; ma ra tarai
ta ra rakarakan a gunagunan diat a tut varurung ure. 4 Ta nam ra bung,
ra Luluai i biti, ina vakaian ra lavur os par, ma ra tarai dia ki ta diat diat
a papaua; ma ina bobe ung ra tarai Iuda, ma ina vapula bat ra lavur os
kai ra umana vuna tarai. 5 Ma ra umana luluai Iuda diat a biti ta ra bala
i diat dari: A tarai Ierusalem diat ra dekdekigu tai ra Luluai kai ra lavur
kor kadia God. 6 Ta nam ra bung ra umana luluai Iuda diat a da ra ubu
i birao livuan ta ra davadavai, ma da ra birao na ul livuan ta ra umana

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vinvin kunai, ma diat a vaimur vue ra lavur vuna tarai ba dia ki kikil
diat, ta ra papar a lima tuna ma ta ra papar a maira; ma Ierusalem na
tavua mulai ta kana kiki iat. 7 Ma ra Luluai na valaun value ra umana pal
na mal kai Iuda, upi koko da pite pa ra minamar i ra kuba i David ma ra
minamar kai ra tarai Ierusalem, ma Iuda pata. 8 Ta nam ra bung ra Luluai
na varubu maravut ra tarai Ierusalem; ma nina i malmalu pire diat ta
nam ra bung dir a varogop ma David; ma ra apik na tarai kai David na da
God iat, da ra angelo kai ra Luluai na lua ta diat.
9 Ma ta nam ra bung ina anan upi ina li vue ra lavur vuna tarai par
nina dia vana upi diat a varubu ma Ierusalem. 10 Ma ina lolonge tar ra
tulungea i ra varmari ma ra niaring ta ra apik na tarai David ma taun
ra tarai Ierusalem; ma diat a bobe nina dia ga or ia, ma diat a tangie da
tikai i tangie natuna, a tutana ma ra kavakake, ma diat a ki na niligur
ure da tikai i ki na nilugur ure natuna, a luaina. 11 Ta nam ra bung da
pait ra ngala na tinangi arama Ierusalem da ra tinangi ure Adadrimon ta
ra tamataman Megido. 12 Ma ra gunan na tangi, tikatika na apik na tarai
na tangi irai; a apik na tarai kai David irai, ma kadia vaden irai; a apik
na tarai kai Natan irai, ma kadia vaden irai; 13 a apik na tarai Levi irai,
ma kadia vaden irai; a apik na tarai Simei irai, ma kadia vaden irai; 14 a
umana apik na tarai par ba dia tur valili, tikatika na apik na tarai irai,
ma kadia vaden irai.

13 1 Ta nam ra bung da kal pa tika na mata na tava upi kai ra apik
na tarai kai David ma ra tarai Ierusalem ure ra varpiam ma ra
dur na mangamangana.
2 Ma ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ta nam ra bung ina pun vue
ra iang i ra lavur tabalar kan ra gunan, ma pa da nuk pa mule diat; ma
ina vapanie vue bula ra umana propet kan ra gunan ma damana bula ra
dur na ninunuk. 3 Ma na dari: ba tikai na tata na propet mulai, tamana
ma nana nina dir ga vangala dir a biti tana: Boina ba una mat, tago u
vaongo ta ra iang i ra Luluai; ma tamana ma nana ba dir ga vangala dir
a goa ba i tata na propet. 4 Ma ta nam ra bung a umana propet tikatikai
diat a vavirvir ure kadia ninana, ba dia tata na propet; ma pa diat a
vavauluvai mulai ma ra olovoi i ivivuna upi diat a vartuam me; 5 ma ra
propet na biti ka dari: Vakir iau a propet, iau a tena vinauma; tago ba iau
ga bul boko di ga kul vavilavilau iau. 6 Ma tikai na tir ia dari: Ava nam
ra umana baba ta ra limam? Ma na bali ia dari: A vuna, tago di tar ubu
vakinkin iau ta ra kuba i ra umana talaigu.

Da kita ra tena balabalaure sip kai ra Luluai

7 Una tavangun, a pakat na vinarubu, ure kaugu tena balabalaure sip,
ma ure ra tutana amir varagur me, ra Luluai kai ra lavur kor i biti; una
kita ra tena balabalaure sip, ma ra umana sip diat a vana varbaiai; ma

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ina tul vaarike ra limagu ure ra umana ikilik. 8 Ma ra Luluai i biti ba
ta ra gunagunan par da ubu vue a ura pakana, ma dir a mat; ma ga ra
vautuluna na ki valili tana. 9 Ma ra vautuluna pakana ina tulue ta ra iap,
ma ina tun vagomgom diat da di tun vagomgom ra silva, ma ina valar
diat da di valar ra goled; diat a kail upi ra iangigu, ma ina torom ta diat;
ina biti: Diat kaugu tarai; ma diat a biti: A Luluai kaugu God.

Ierusalem ma ra umana vuna tarai

14 1 Ea, tika na bung kai ra Luluai na vut, ba da tibe kaum tabarikik
livuan tam. 2 Tago ina varurue ra lavur vuna tarai upi diat a
varubu ma Ierusalem; ma da uvia pa ra pia na pal, ma da lobong ra
umana pal, ma da vakaina ra vaden; tika na ngungu ta ra tarai da ben
vavilavilau vue diat, ma ra ibaiba na tarai pa da tak vue diat kan ra
pia na pal. 3 Ma ra Luluai na vana rikai, ma na varubu ma nam ra lavur
Tematana, da i ga varubu ta ra bung na vinarubu. 4 Ma ta nam ra bung ta
kauna na tur ta ra Luana na Oliva, nina i maravai Ierusalem ta ra papar a
taur, ma ra Luana na Oliva na tapelegi, ma tika na ngala na male na vana
rikai livuan ta ra papar a taur ma ta ra papar a taoai; ma tika na ngungu
luana na kakari uro ta ra papar a labur, ma ta ra ngungu na kakari uro ta
ra papar a taubar. 5 Ma avat a takap ta ra male livuan ta kaugu ura luana,
tago ra male livuan ta ra ura luana na tuk tar Asel; maia, avat a takap
da ava ga vilau kan ra guria ta ra e ba Usia i ki na king Iuda tana; ma ra
Luluai kaugu God na pot, ma avat a varagur ma ra lavur tena gomgom.
6 Ma ta nam ra bung ra kapa pa na pupua, ma na madoldol ika; 7 na
keake vatikai ka, ma ra Luluai i nunure; vakir na keake ma na marum
bula; tago ba i talvivi na kapa ka. 8 Ta nam ra bung a tava alir na alir
rikai kan Ierusalem, ma na alir varbaiai, tika na ngungu na alir upi ra ta
ta ra papar a taur, ma ta ra tikai upi ra ta ta ra papar a taoai; na damana
ta ra kilala na keake ma ta ra kilala na bata. 9 Ma ra Luluai na king ta ra
rakarakan a gunagunan par; ta nam ra e ra Luluai na kopono ko, ma ra
iangina bula na kopono ko. 10 Ma ra gunan par ba i tur pa ia aro Geba
tuk tar Rimon ta ra papar a taubar maravai Ierusalem na tamataman;
ma Ierusalem na ki arama ta kana kiki, na tur pa ia ta ra mataniolo
Beniamin ma na tuk tar ta ra mataniolo ta ra ngu na liplip (ta ra pakana
ra mataniolo i ga tur lua tana), ma na tur pa mule ta ra pal na bakbakit
kai Kananel ma na tuk tar ta ra tung na vain kai ra king. 11 Ma ra tarai
diat a ki tana, ma pa ta kaina magit mulai; Ierusalem na ki bulu ka. 12 Ma
go ra kinadik ra Luluai na ubu ra tarai par me, diat dia ga varubu ma
Ierusalem, dari: a vio i diat na mareng ba dia tur boko ma ra kau i diat,
ra kiau na mata i diat na mareng ta ra mata i diat, ma ra karamea i diat
na mareng ta ra ngie i diat. 13 Ma ta nam ra bung a ngala na purpuruan
tai ra Luluai na tup diat; ma diat a tabe vargilgiliane vake ra lima i diat,

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma diat a tut na vinarubu vargil, tikatikai ure talaina. 14 Ma Iuda na
varubu bula ure Ierusalem; ma da varurue ra peal tabarikik kai ra lavur
Tematana dia ki kikil ia, ra goled ma ra silva, ma ra mal, a peal tuna.
15 Ma ra kinadik damana na tup ra os, ra miul,[a] ra kamel, ma ra as, ma ra
lavur vavaguai ta nam ra lavur gunan.
16 Ma diat par dia ki valili ta ra lavur Tematana dia ga varubu ma
Ierusalem diat a vana urama ta ra kilakilala par upi diat a lotu tadav
ra King, ra Luluai kai ra lavur kor, ma upi diat a pait ra lukara na pal
na turturup. 17 Ma diat par ra umana vuna tarai ta ra rakarakan a
gunagunan ba pa dia vana urama Ierusalem upi diat a lotu tadav ra King,
ra Luluai kai ra lavur kor, pa na bata pire diat. 18 Ma ba ra vuna tarai
Aigipto pa dia vana urama, ma pa dia vut, nam ra kinadik na tadav diat
ba ra Luluai na ubu ra umana Tematana me ba pa dia vana urama upi
diat a pait ra lukara na pal na turturup. 19 Go ra kinadik na tadav Aigipto,
ma go ra kinadik na tadav ra umana Tematana par ba pa dia vana urama
Ierusalem upi diat a pait ra lukara na pal na tuturup. 20 Ta nam ra e da
tutumu ta ra tobo ba da kun ia ta ra umana os dari: Di tar tibe vaire
upi kai ra Luluai; ma ra umana kabala ta ra kuba i ra Luluai diat a da
ra umana la ta ra luaina mata i ra uguugu na vartabar. 21 Maia, ra lavur
kabala par ta ra gunan Ierusalem ma Iuda da vakilang vaire diat upi kai
ra Luluai kai ra lavur kor; ma diat par dia tatatabar diat a vut ma diat a
vatur vake diat, ma diat a kabala tana; ma ta nam ra e pa ta tena niivura
na ki mulai ta ra kuba i ra Luluai kai ra lavur kor.

---

[a] **14.15** A miul, ia ra natu i ra os dir ma ra as.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

A BUK KAI RA PROPET MALAKI

A varmari kai ra Luluai pire Iakob

1 [1] A mamat na tinata kai ra Luluai, Malaki i ga tatike tadav ra Israel.
[2] Iau tar mari avat, ra Luluai i biti. Ma ava biti dari: U tar mari avet
ma ra ava? Dave, Esau ma Iakob pa dir barturana laka? a Luluai i biti;
[3] ma Iakob iau tar mari ia, ma iau tar milikuane Esau, ma iau tar vabilak
kana lavur lualuana upi diat a bil ika, ma iau tar tul tar kana gunan ta ra
lavur pap ra pupui. [4] A dovotina Edom i biti dari: Di ga ubu value pa avet,
ma avet a lilikun mulai ma avet a vatur mule ra umana pia na pal dia ga
tarip; ma ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Diat a pait pal, ma ina rip
vue, ma ra tarai diat a vatang diat ba, A langun na varpiam, ma, Ra tarai
ba ra Luluai i kankanuane diat pa na mutu. [5] Ma ra mata i vavat na gire,
ma avat a biti: A Luluai i ngala tai ta ra umana langun bula, vakir ta ra
langun Israel ika.

A Luluai i tata bat ra umana tena tinabar

[6] A bul tutana i ru tamana, ma ra tultul i ru kana luluai; io, ona iau
tama i vavat, akave ra variru piragu? Ma ona iau ra luluai, akave ra
bunurut ure iau? a Luluai kai ra lavur kor i biti ta vavat, avat a umana
tena tinabar ba ava pidimuane ra iangigu. Ma ava biti dari: Ave tar
pidimuane ra iangim dave? [7] Ava vartabar ma ra magit vakuku ta kaugu
uguugu na vartabar. Ma ava biti dari: Ave pait vakuku tam dave? Tago
ava biti: Ra vuvuvung na nian kai ra Luluai i da ra magit vakuku. [8] Ma
ba ava vartabar ma ra pula ure ra tinabar, pa i kaina! Ma ba ava vartabar
ma ra kakak ma ra minait, pa i kaina! A Luluai kai ra lavur kor i biti
dari: Go una tabar kaum luluai na gunan me; dave na gugu tam bar? Ba
na manane u vang? [9] Io, ga iau ting pa avat, avat a lul upi ra varmari kai
God, upi na mari dat; ava tar pait nam; dave, na manane bar ta tikai ta
vavat? a Luluai kai ra lavur kor i biti. [10] Ea, gala ta tikai ta vavat na banu
bat ra pal upi koko avat a vautunge vakuku ra iap ta kaugu uguugu na

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

vartabar! Pa iau gugu ta vavat, ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ma pa
iau mainge kavava vartabar. 11 Tago maro ra lao ra matana keake i vana
pangai tana, tuk tar ta ra lao i ong mulai tana, ra iangigu i ngala pire ra
umana Tematana; ma ta ra lavur gunagunan di tun tar ra magit i ang
na katkat ma ra gomgom na vartabar tadav ra iangigu, tago ra iangigu i
ngala pire diat, ra Luluai kai ra lavur kor i biti. 12 Ma ga avat, ava vabilak
ia, tago ava biti: A vuvuvung na nian kai ra Luluai i dur, ma ra magit
na nian tana a magit vakuku nam. 13 Ava biti bula dari: Ea, a magit na
talatalanguan tuna! Ma ava tar abie, ra Luluai kai ra lavur kor i biti;
ma ava tabar iau ma ra magit di ga ra pa ia, ma ra kakak, ma ra minait;
damana ra vartabar ba ava kap ia; dave, ina vatur vake ra dari ta vavat
vang? a Luluai kai ra lavur kor i biti. 14 Pata, ra tena nilong na kaina
ka, nina ba ra tomotoina ta kana kikil na vavaguai, ma i vavalima, ma
i tabar ra Luluai ma ra magit i bilak; tago a ngala na king iau, ra Luluai
kai ra lavur kor i biti, ma di manga burut ure ra iangigu pire ra umana
Tematana.

2 1 Io, avat a umana tena tinabar, go ra vartuluai di tul tar ia ta vavat.
2 Ona pa ava valongore, ma ona pa ava kapupi ia, upi avat a ru ra
iangigu, ra Luluai kai ra lavur kor i biti, ina tulue ra bilak na balbali
tadav avat, ma ina tata vakaina ra magit ava ti doan tana; maia, iau
tar tata vakaina diat, tago pa ava kapupi ia. 3 Ea, ina pakat kutu vue ra
lima i vavat, ma ina imire tar ra puputa ta ra mata i vavat, maia pa, ra
mutamuta ta kavava lavur lukara; ma da vue avat varurung me. 4 Ma avat
a matoto ba iau ga tulue go ra vartuluai tadav avat, upi kamimir kunubu
ma Levi na tur, ra Luluai kai ra lavur kor i biti. 5 Kamimir kunubu dari, a
nilaun ma ra malmal; ma iau ga tul tar dir tana, dital ma ra variru, ma i
ga ru iau, ma i ga burut ta ra iangigu. 6 A dovot na varkurai i ga irop ta
ra ngiene, ma ra ura bul na ngiene pa dir ga rara; amir ga varait me ma
ra malmal ma ra dovot na mangamangana, ma i ga ben pukue mangoro
kan ra varpiam. 7 Tago i topa ia ba ra ngie i ra tena tinabar na vatur vake
ra kabinana, ma ra tarai dia tikatikan upi ra varkurai ta ra ngiene, tago
a tultul kai ra Luluai kai ra lavur kor. 8 Ma ga avat ava ga vana irai kan
ra nga; ava ga varara mangoro ma ra varkurai; ava ga vakaina kamimir
kunubu ma Levi, ra Luluai kai ra lavur kor i biti. 9 Kari iau kabila, iau
varuva avat, ma iau tata vaikilik pa avat ta ra luaina mata i ra tarai par,
tago pa ava mur kaugu lavur nga, ma ava ga ru vakuku ra tarai ta ra
varkurai.

A Luluai i tata bat Israel ure ra bilak na mangamangana

10 Tikai ka laka dat par da ki na bartamana me? A kopono God i ga vaki
dat, laka? Ta ra ava dat par tikatikai da vagu pa tura i dat, ma da vabilak
ra kunubu a umana tama i dat dia ga pait ia? 11 Iuda i tar vavagu, ma Israel

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

ma Ierusalem dir pait ra magit i bilak; tago Iuda i vabilak ra pal i gomgom
kai ra Luluai, nina i manane, ma dir taulai ma ra vavina, natu i ra god irai.
12 Boina ba ra Luluai na ubu vue kan ra tutana damana ma kan ra lavur pal
na mal Iakob nina i varvangun ma nina i torom, ma nina bula ba na tul tar
ra vartabar pire ra Luluai kai ra lavur kor. 13 Ma go bula ava pait ia; ava
toro ra uguugu kai ra Luluai ma ra lur na mata i vavat, ma ava manga tangi
ma ava riri, tago pa i ru mule kavava vartabar, ma pa i vatur vake ta vavat
ma ra varmananai. 14 Ma ava biti ka: Ta ra ava? Tago ba u barmana amur
ga taulai ma kaum vavina ta ra luaina mata i ra Luluai, ma go u tar leleing
tana ma ra vaongo, ma a dovotina talaim, ma kaum taulai ba u vatur vake
ma ra vavalima. 15 Dave, tikai i ga vaki dat, ma i balaure valaun dat, laka?
Ma nam tikai i tikan upi ra ava vang? A umana bul ba God i tul tar ia. Kari
avat a balaure ra nuknuk i vavat ma koko ta tikai na leleing ta kana vavina
nina dir ga taulai me ba i barmana. 16 Tago ra Luluai ra God kai Israel i biti
dari: Iau milmilikuane ra pala varbean, ma nina bula ba i vadur kana mal
ma ra mangamangana karangap, ra Luluai kai ra lavur kor i biti; kari avat a
balaure ra nuknuk i vavat, ma koko avat a pait ra vavagu.

A bung na varkurai i maravai

17 Ava tar vamilamila ra Luluai ma kavava tinata. Ma ava biti ke dari:
Ave tar vamila ma ra ava? Tago ava biti: Diat par dia pait ra varpiam dia
ko ta ra mata i ra Luluai, ma i gugu ta diat; ba dari: Akave ra God nina i
varvarkurai?

3 1 Ea, iau tulue kaugu tultul, ma na mal are ra nga na lua tagu; ma ra
Luluai nina ava nuk upi ia, na pot vakaian tadav kana pal na lotu; ea,
ma ra tultul na kunubu, nina ava gugu tana, i vut, ra Luluai kai ra lavur kor
i biti. 2 Ma na topa to ia ba na laun vue ra bung ba na vut i tana? Ma na tale
to ia pi na turtur ba i papangai? Tago i da ra iap kai ra tena tun varvapolo,
ma da ra sop kai ra tena puk mal; 3 ma na ki da ra tena tun varvapolo ma
da ra tena tun vagomgom silva, ma na vagomgom ra umana natu i Levi, ma
na kabalane vue ra kaina ta diat da kan ra goled ma ra silva; ma diat a tul
tar ra umana vartabar tadav ra Luluai ma ra takodo na mangamangana.
4 Damana ra Luluai na gugu ta ra vartabar kai Iuda ma kai Ierusalem da
amana ta ra kilakilala ania iat. 5 Ma ina maravai pire vavat ma ra varkurai;
ma ina takun lolole pa ra umana tena agagar, ma ra umana tena ruturut,
ma ra umana tena vavalima vavaongo, ma diat dia muie vake ra vapuak kai
ra tultul di kulkul ia, dia ki taun ra ua na vavina ma ra nat na ling, ma dia
kure vakaina ra vaira, ma diat pa dia ru iau, ra Luluai kai ra lavur kor i biti.

A totokom ma ra vartabar

6 Tago iau ra Luluai pa iau vaenana pa iau mulai; kari avat a umana
natu i Iakob, pa ava panie kakit.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

7 Papa ra e a umana tama i vavat dia ga laun tana ava ga vana kan
kaugu umana togotogo, ma pa ava torom ta diat. Avat a lilikun tadav
iau ma ina lilikun tadav avat, ra Luluai kai ra lavur kor i biti. 8 Ma ga
ava biti dari: Avet a lilikun dave? Dave ra tutana na long pa ra magit kai
God? Ma ga avat, ava long pa kaugu magit. Ma ava biti: Nuve ra magit
ave ra pa ia tam? A totokom ma ra vartabar. 9 A bilak na balbali i tur pire
vavat, tago ava ra varpa piragu, avat ra vuna tarai par. 10 Boina avat a
kap ra totokom par ta kaugu pal na vuvuvung, upi ra magit na nian na
tur ta kaugu pal, ma avat a valar ika iau tana, ra Luluai kai ra lavur kor i
biti, ma ina papa ra mata na kalangar i ra bala na bakut ure avat, ma ina
lolonge tar ra nidoan ta vavat, ma na kor pire vavat. 11 Ma ure avat ina
pit ra lup magit, ma pa na vakaina ra magit i tavua ta ra uma; ma kavava
davai na vain pa na rarama pit vue ra vuaina ta ra uma, ra Luluai kai ra
lavur kor i biti. 12 Ma ra umana vuna tarai par diat a vatang avat ba ava
kedek; tago a mari na gunan avat, ra Luluai kai ra lavur kor i biti.

A umana magit nina dia vaarike vaenana ra umana tena takodo ma ra umana tena varpiam

13 Kavava tinata ure iau i dekdek, ra Luluai i biti. Ma ga ava titir dari:
Kaveve tinata ure u i dekdek dave? 14 Ava biti dari: Da toratorom vakuku
tai God; ma da boina dave ba da mur kana togotogo, ma ba da korkor ta
ra luaina mata i ra Luluai kai ra lavur kor? 15 Ma ra umana tena ninguk
da vatang diat ba dia ti doan; maia pa, ra umana tena varpiam dia tavua,
dia valar God ma dia pila. 16 Io, diat dia ru ra Luluai dia ga pirpir vargil;
ma ra Luluai i ga nuk pa ia, ma i ga valongore, ma di ga tumu ra buk na
kodakodop ta ra luaina matana, ure diat dia ru ra Luluai, ma dia nuk pa ra
iangina. 17 Ma ra Luluai kai ra lavur kor i biti dari: Ta nam ra bung ba ina
varkurai ina vatur vake diat ba kaugu, kaugu ngatngat na tiniba iat; ma ina
mari diat da tika na tutana i mari natuna, a tutana, ba i kudakudar pirana.
18 Ta nam ra bung avat a ga nukpuku, ma avat a nunure ilam ra tena takodo
ma ra tena varpiam, nina i toratorom tai God ma nina i piam ia.

A bung kai ra Luluai na pot

4 1 Tago ra bung i vut, i io da ra ubu, ma diat par dia malamala luluai,
ma diat par dia pait ra varpiam, diat a da ra timul na kunai; ma
nam ra bung ba i vut na vadudukau diat, ra Luluai kai ra lavur kor i biti,
ma pa ta okor i diat ma pa ta ingar i diat na tur valili. 2 Ma ra keake na
mangamangana takodo na vana pangai pire diat dia ru ra iangigu, ma
na kap ra nilagar ta ra bebeana, ma avat a vana rikai da ra umana nat
na bulumakau kan ra kuba i diat, ma avat a pipil da diat. 3 Ma avat a rua
taun ra umana tena varpiam, tago dia da ra kabu ta ra vavai ra kau i
vavat ta ra bung ba ina varkurai tana, ra Luluai kai ra lavur kor i biti.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea

4 Avat a nuk pa ra varkurai kai Moses kaugu tultul, nina iau ga tul tar
ia tana ta ra ul a luana Koreb ure ra tarai Israel par, a umana togotogo
ma ra umana vartuluai. 5 Ea, ina tulue value Elia ra propet pire vavat, ma
namur ra ngala na bung kai ra Luluai ma ra bung na bunurut na vut. 6 Ma
na vamaram tar ra bala i ra umana patuana tadav ra umana natu i diat,
ma ra bala i ra umana bul tadav ra umana tama i diat, kan ina vut ma
ina kita ra gunan ma ra vinirua.

The Old Testament in Kuanua of Papua New Guinea; © 1882, 1983, The Bible Society of Papua New Guinea